T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

SÂDIKÎ-İ KİTÂBDÂR'IN MECMA'Ü'L-HAVÂS ADLI ESERİ

(İnceleme - Metin - Dizin)

DOKTORA TEZİ

M. Oğuzhan KUŞOĞLU

İstanbul, 2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

SÂDIKÎ-İ KİTÂBDÂR'IN MECMA‘Ü’L-HAVÂS ADLI ESERİ

(İnceleme - Metin - Dizin)

DOKTORA TEZİ

M. Oğuzhan KUŞOĞLU

Danışman
Prof. Dr. Gülşen Seyhan ALIŞIK

İstanbul, 2012

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Doktora öğrencisi Mehmet Oğuzhan Kuşoğlu'nun "Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın "Mecma'ü'l-Havâs" Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	: Prof.Dr. Gülşen Seyhan Alışık	....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof.Dr. Ceval Kaya	....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof.Dr. Ahmet Kanlıdere	....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof.Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya	....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof.Dr. Azmi Bilgin	....
Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 28/05/2012 tarih ve 2012/11-2 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Türk edebiyatında çok önemli bir yer teşkil eden şuara tezkireleri arasında adı zikredilmesi gereken eserlerden bir tanesi de, Alî Şîr Nevâyî'den sonra Doğu Türkçesi'yle kaleme alınmış ikinci tezkire olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın (d. Hicrî 940/Mîlâdî 1532-ö. Hicrî 1022?) *Mecma'ü'l-Havâs* adlı eseridir. Aynı zamanda şâir ve ressam olarak yaşadığı dönemde ün salmış olan Afşar Türkleri'nden Sâdık Bey, yazmış olduğu şiirlerinde kullandığı *Sâdıkî* mahlasından başka, *Kitâbdâr* ünvanını, Şâh I. Abbâs'ın kütüphanecisi olma payesine yükselmesi sebebiyle almıştır. Hangi tarihte yazıldığı tam olarak bilinmemekle birlikte, elimizdeki en eski nüshası Hicrî 1016/Mîlâdî 1607-08 tarihli olan Mecma'ü'l-Havâs tezkiresi, Şâh II. İsmail döneminden başlamak suretiyle yazıldığı dönemin sonuna kadar yaşamış ve yaşamakta olan Türk ve İranlı şâirlerin tercüme-i hâlleri (hayat hikâyeleri) ve onların yazmış oldukları Türkçe ve Farsça şiirleri ihtiva eden çok değerli bir yazma eser olarak edebiyat tarihimizdeki yerini almıştır. Eser, bir mukaddime (giriş), 8 mecma' (bölüm) ve bir hâtimeden (sonuç) ibarettir. Mukaddime'de, yazmış olduğu Çağatayca şiirler ve mensur ifadelerle birlikte eserini Şâh I. Abbâs'a ithaf eden Sâdıkî, *Mecma'* adını verdiği 8 bölümde 332 şâir hakkında bilgiler ve şiir örnekleri sunmaktadır. *Hâtime* adlı son bölümde, kendi şiirlerinden örnekler vermiş olan Sâdıkî-i Kitâbdâr ile birlikte, Mecma'ü'l-Havâs tezkiresinde şiir örnekleri sunulmuş şâirlerin sayısı 333 olmaktadır.

Mecma'ü'l-Havâs tezkiresinin ihtiva ettiği bir diğer önemli husus da, kendisi de bir Safevî şâiri ve devlet memuru olan Sâdık Bey Afşar'ın, özellikle yaşadığı yüzyılda zuhur eden Safevî-Osmanlı ve Safevî-Özbek siyasi çekişmelerine rağmen, çoğu devlet adamı olan Osmanlı ve Özbek (Şeybânî) şâirlerinden ve hattâ Bâbürlü devlet adamı ve şâirlerinden gerek kişilikleri ve gerekse de şiirlerindeki üslupları hakkında övgüyle bahsetmiş olmasıdır. Sâdıkî, böylece Türk Dünyası kültür ve edebiyatını bir bütün halinde ele almış ve farklı Türk devlet ve toplulukları arasında millî bir bilinç oluşmasına gayret göstermiştir. Kanaatimizce, bu gayretin başlıca sebebi, Sâdıkî'nin gençlik yıllarında İran şehirleriyle birlikte Osmanlı hakimiyetinde bulunan Irak ve Suriye'nin önemli kültürel, siyasi ve ticari merkezlerinde bulunması ve o bölgelerde farklı mezhep veya boylara mensup şâirlerle tanışması ve onlarla dostluk kurmasıdır. Yapmış olduğu bu geziler ve tanımış olduğu şâirler sayesinde, kendi ana dili olan

Azerbaycan Türkçesi haricinde Osmanlı ve Çağatay Türkçeleri'nin dil hususiyetlerine de hâkim olmayı başaran Sâdıkî-i Kitâbdâr, yaşamı boyunca Farsça ile birlikte bu üç farklı Türk lehçesinde şiirler yazmış, Mecma'ü'l-Havâs tezkiresinde de bilhassa bu lehçelerde şiirler kaleme almış şâirlerden örnekler vermiştir.

Çalışmamız 3 ana bölüm halinde hazırlanmıştır. *İnceleme* adını verdiğimiz birinci bölümde, Mecma'ü'l-Havâs'ın müellifi Sâdıkî'nin hayatı ve sanatçı kişiliği ele alınmış, ayrıca dönemin siyasi ve sosyal gelişmelerinden bahsedildikten sonra, Mecma'ü'l-Havâs dilbilgisi yönünden incelenmiştir. Bunun yanı sıra, yine aynı bölüm içerisinde "Notlar" başlığı altında, metinde karşılaşılan gramatikal ve etimolojik problemler tartışılıp çeşitli tespitler yapılmıştır. Bu bölümün ardından, metnimizin edisyon kritik çalışmasıyla çevriyazı alfabesine aktarıldığı ve metnin Türkçe ve Farsça bütün unsurlarıyla günümüz Türkiye Türkçesi'ne aktarıldığı ikinci bölüm, *Metin* bölümü yer almıştır. Üçüncü ve son bölüm olan *Dizin*'de ise, metnin alfabetik esaslı gramatikal dizini oluşturulmak suretiyle (Dizin programı olarak Cibakaya 2.3. kullanılmıştır) eserin söz varlığı ortaya konulmuş, bu genel dizin-sözlük çalışmasına ilaveten, eserin kültür ve medeniyet tarihimiz açısından önem arzeden hususlarını ortaya koyan *Kişi Adları Dizini*, *Yer Adları Dizini*, *Eser Adları Dizini*, *Kavim, Boy ve Aşiret Adları Dizini* ve *Arapça Dua ve İbareler Dizini* olmak üzere beş ayrı dizin çalışması daha yapılmıştır.

Eser üzerinde yapmış olduğum bu doktora tez çalışmam esnasında, öncelikle eseri her yönüyle tanımama vesile olan ve böyle bir çalışmanın düzenlenmesinin Türk dili ve edebiyatı açısından ihtiva ettiği önemi vurgulayan, özellikle yazmanın farklı nüshalarının elde edilmesinde ve dilbilgisi yönünden incelenmesi hususunda yardımlarını esirgemeyen değerli hocam, danışmanım Prof. Dr. Gülşen Seyhan Alışık'a sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç addediyorum. Ayrıca, tarihî lehçelerle ilgili dilbilgisi materyallerini zikrederek dizin çalışmamızda dikkat edilmesi gereken teknik hususiyetleri belirten Prof. Dr. Ceval Kaya'ya, tezkirenin müellifi olan Sâdıkî-i Kitâbdâr ve yaşadığı dönemle ilgili verilmesi icap eden tarih kaynaklarına ve bir çok Farsça sözlüğe ulaşmama yardımcı olan, Gotha Bibliothek'teki nüshayı elde etmemi sağlayan Doç. Dr. Osmangazi Özgüdenli'ye, eserdeki Türkçe şiirlerin anlamlandırılmasında yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Sebahat Deniz'e, yazmanın İran'daki "Kitâbhâne-i Melik-i Millî" kütüphanesindeki nüshasını elde etmeme yardımcı olan İran İslâm Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu Kültür Ataşesi Mahmûd Sedghizadeh beyefendiye, Paris Bibliotheque Nationale de France'da bulunan nüshanın elde edilmesi için gerekli Fransızca yazışmalarda bulunan Filiz Atay

hanımefendiye, Farsça şiir örneklerinin Türkiye Türkçesi'ne aktarılması hususunda bana destek olan değerli arkadaşım Reza Khalily'ye, Arapça dua ve ibarelerin doğru bir şekilde okunup aktarılmasında yardımcı olan Doç. Dr. Ertuğrul Boynukalın, Yrd. Doç. Dr. Nurettin Gemici ve Necati Sancaktutan beylere ve elbette bana maddî ve manevî her türlü desteğini veren, sıkıntımı çeken aileme teşekkür etmeyi keyifli bir vazife sayarım.

M. Oğuzhan Kuşoğlu
Kadıköy, 2012

ÖZET

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmamız; Şâh I. Abbâs'ın kitâbdârlığı (kütüphaneciliği) görevini yürütmüş, aynı zamanda ressam ve şâirliğiyle tanınan, "Sâdıkî" mahlasıyla Farsça ile Türkçe'nin farklı lehçelerinde manzum örnekler vermiş Sâdık Bey Afşar'ın Doğu Türkçesiyle (Çağatay) kaleme aldığı "Mecma'ü'l-Havâs adlı şuara tezkiresidir. Tebrîz doğumlu müellifin yazmış olduğu bu eser; Sâdıkî'nin kendisi de dâhil olmak üzere, Şâh II. İsmail devrinden yazıldığı dönemin sonuna kadar yaşamış 333 Safevî, Osmanlı, Özbek ve Bâbürlü şâirlerinin hayat hikâyeleri ve onlardan alınan manzum örnekleri bizlere sunmaktadır. Eseri, Türk dili araştırmaları açısından önemli kılan özellik, farklı Türk lehçelerinde kaleme alınmış şiir örneklerini barındırması ve bu lehçelerin yazım, fonoloji, morfoloji ve sentaks özelliklerini ortaya koymasıdır. Buna ilaveten, Doğu Türkçesiyle yazılmış mukaddime bölümü ve şâirlerin hayat hikâyeleriyle ilgili mensur kısımlarda, Oğuz Türkçesi ve onun lehçelerine ait bir takım özelliklerin varlığı da üzerinde durulması gereken bir başka husus olarak Türkoloji çalışmalarına kaynak oluşturmuştur. Yapmış olduğumuz çalışmada, Arap harfleriyle ve talik hattıyla yazılmış yazma eserdeki Türkçe tercüme-i hâller ve Türkçe şiir örnekleri, 8 nüsha karşılaştırılmak suretiyle tenkitli metin hâlinde çevriyazı alfabesine aktarılmıştır. Farsça manzum örnekler çevriyazı çalışmasına dâhil edilmeyip Modern Farsça'daki gibi Arap yazısı kaynaklı Farsça alfabe ile yazıya geçirilmiştir. Bununla birlikte, Farsça manzum örnekler de dâhil olmak üzere metnin tamamı Türkiye Türkçesi'ne aktarılmıştır. Elde edilen veriler vasıtasıyla eserin yazım özellikleri ve dili incelenmiş; hazırlanan alfabetik esaslı gramatikal dizin-sözlük ve diğer dizinler ile söz varlığı ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda eserin Türk dilinin gelişim seyri içindeki yeri ayrıntılı olarak tespit edilmiş ve böylelikle Türk dili ve edebiyatı tarihinin aydınlatılmasına ve Türkoloji araştırmalarının gelişimine bir katkı sağlanmıştır.

ABSTRACT

The topic of this doctoral thesis is a biographical memoir named “Mecma‘ü’l-Havâs” written in Historical Eastern Turkish (Chagatay) by Sâdıkî-i Kitâbdâr who was librarian of Shah Abbas I and also a well-known painter and poet during his life. He had written poems in various dialects of Turkish and also in Persian using pseudonym “Sâdıkî”. This work the author of which born in Tabriz, introduces us biographies of 333 Safavid, Ottoman, Uzbek and Babur poets who had lived from the period of Shah İsmail II until the time work was written and the poems taken from these poets. The character making the work important is to include poem samples written in various Turkish dialects and to indicate the features of ortography, fonology, morphology and syntaxis. Moreover, in introduction chapter and prosaic parts about the biographies of poets written in Eastern Turkish, the presence of some features belonging to Oghuz Turkish and its dialects became source to Turkology studies as another point that is needed to be emphasized. The study that we did, the biographies in Turkish in the manuscript that is written in Talik style of Arabic script and poem samples in Turkish are adapted to the transcription alphabet as textual criticism by comparing 8 copies. Persian samples in verse are not included to transcription and are noted with Persian alphabet that is originated from Arabic script like Modern Persian. Besides, complete text that includes Persian verse samples too are transferred to Turkish. By means of datas that are acquired, writing features of the work and its language are examined; the word presence is presented with gramatical index-dictionary that is based the alphabet which is prepared and the other indexes. As a result of the search, the position of the manuscript in the developmental process of the Turkish language is determined in detail and thus a contribution is made towards the illumination of the history of the Turkish language and literature and the advancement of Turkology studies.

KISALTMALAR, SEMBOLLER VE İŞARETLER LİSTESİ

A.Kısaltmalar

Ar.	=	Arapça
b.i.	=	Birleşik isim
b.sf.	=	Birleşik sıfat
bağ.	=	Bağlaç
c.	=	Cilt
çev.	=	Çeviren
Çin.	=	Çince
Dk	=	Derkenâr
e.	=	Edat
E.A.T.	=	Eski Anadolu Türkçesi
E.T.	=	Eski Türkçe
f.	=	Fiil
Fars.	=	Farsça
haz.	=	Hazırlayan
Hz.	=	Hazret-i
i.	=	İsim
i.t.	=	İsim Tamlaması
İbr.	=	İbranice
km.	=	Kilometre
kuv. e.	=	Kuvvetlendirme edatı
Lat.	=	Latince
m.	=	Metre
M.Ü.	=	Marmara Üniversitesi
Moğ.	=	Moğolca
O.T.	=	Orta Türkçe
ö.	=	ölüm tarihi
öz.i.	=	Özel isim
s.	=	Sayfa
S.	=	Sayı
sf.	=	Sıfat
sf.t.	=	Sıfat Tamlaması
Soğd.	=	Soğdca
tü.i.	=	Türemiş isim
tü.sf.	=	Türemiş sıfat
Tür.	=	Türkçe
ünl.	=	Ünlem

v.s.	=	Ve saire
Yun.	=	Yunanca
yy.	=	Yüzyıl
zf.	=	Zarf
zm.	=	Zamir
İ.Ü. 1.	=	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Hâlis Efendi Yazmalar Bölümü, 4085 numaralı nüsha
İ.Ü. 2.	=	İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Bölümü, T 4097 numaralı nüshadaki "Tezkire-i Evliyâ" adlı eserin 240b/267a numaralı varakları arasında yer alan "Tezkire-i Sâdıkî-i Kitâbdâr" adlı bölüm
N 1.	=	Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, Nk 3720 numaralı nüsha
N 2.	=	Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, Nk 3721 numaralı nüsha
S.Ç.	=	İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 81 numaralı nüsha
B.N.	=	Fransa Millî Kütüphanesi "Bibliotheque Nationale de France" Türkçe Yazmaları, Supplement Turc 1002 numaralı nüsha
K.M.	=	İran Kitâbhâne-i Melik Türkçe Yazmaları, 4077 numaralı nüsha
G.B.	=	Almanya Erfurt Üniversitesi'ne bağlı eski Avusturya Dükalık Kütüphanesi "Gotha Koleksiyonu" Türkçe Yazmaları, arab. 626=pt. 270/Seetzen: Nr. 154 numaralı nüsha

B.Semboller ve İşaretler

-	= Ayrı yazılan ya da satır başında kalan ek, kelime parçası; birleşik yazılmış kelime; alıntı kelimelerdeki birleşik yapı, tamlama; fiil kökü, fiil kök ya da gövdesine eklenen yapım ya da çekim eki.
+	= Eklenen kelime veya şekil; isim kök ya da gövdesine eklenen yapım ya da çekim eki.
<	= Açıklanacak terimin ait olduğu dili ve terimin orijinal yazılışını gösterir.
>	= Açıklanacak olan terimin başka bir dile geçtiğini ya da yazımdaki değişikliği gösterir.
?	= Kökü tespit edilemeyen veya orijinal yazılışı bilinmeyen kelimeler için kullanılmıştır.
Ø	= Ses değişimlerinde düşen sesi, aynı zamanda bir eke ait örneğin metinde mevcut olmadığını, kullanılmadığını gösterir.
→	= Dizin-Sözlük'te iki ya da daha fazla madde başı için "bakınız" anlamını veren işaret.
↔	= Dizin-Sözlük'te iki ya da daha fazla madde başı için "karşılaştırınız" anlamını veren işaret.
/	= 1.Dizin-Sözlük'te bir kelimenin birden farklı yazılışlarını göstermek için, kelimelerin bu muhtelif yazılışları arasına, ayrıca Türkçe'deki ekleri ifade etmek için konulmuştur. 2.Metin oluşturulurken, dipnotlarda, bir nüshaya ait varak numaraları ve satır numaraları arasında yer almıştır.
//	= Nüsha farkları verilirken dipnotlarda kullanılmıştır.
*	= 1.Tahmin edilen şekil; tespit edilememiş kök ya da gövde, ek. 2.Sözlükte, iç madde olarak yer alan ve anlam verilen birleşik yapılar için kullanılmıştır.

ÇEVRİYAZI ALFABESİ

ا	a, ā, e, é
ء	ʾ
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	s̱
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ, ḫ^{v}
د	d
ذ	ẕ
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ḍ, ż
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g, ñ

ل	l
م	m
ن	n
نك	n̂g
ه	a, e, h
و	o, ō, ö, u, ū, ü, v
ى	é, ı, i, ī, y

1. İNCELEME

1.1. ESER HAKKINDA

1.1.1. MECMA'Ü'L-HAVÂS'IN YAZARI

1.1.1.1. Sâdıkî-i Kitâbdâr (Hayatı, Kişiliği, Tezkireciliği)

Arapça'da "Seçkin kimselerin toplandığı yer" anlamına gelen ***Mecma'ü'l-Havâs*** adlı şuara tezkiresinin müellifi olan Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın asıl adı "Sâdık" olup mahlası "Sâdıkî"dir[1]. "Sâdıkî-i Afşar" (Sâdık Beg)[2] ya da Halûk İpekten'in ifadesiyle "Sâdıkî-i Geylânî[3]", Hicrî 940/Mîlâdî 1532 tarihinde Tebrîz'de Vercû (Vîcûye) mahallesi yakınlarında doğmuştur[4]. Şâh İsmâîl'in ortaya çıktığı sıralarda, kendi arzularıyla Şam'dan İran taraflarına gelerek Irak ve Azerbaycan'a yerleşen Hüdâbendlü boyunun ileri gelenlerindendir[5]. Hüdâbendlü boyu hakkında "Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)" adlı eserinde bizlere ayrıntılı bilgiler sunan merhum Prof. Dr. Faruk Sümer, bu boyun adını mezkûr eserde "Hüdâbendelü" (خدا بنده لو) olarak vermiştir[6].

Faruk Sümer, Hüdâbendlü/Hüdâbendelü boyu hakkında yazdığı bölümde, üzerinde çalışmış olduğumuz tezkirenin müellifi olan Sâdıkî-i Kitâbdâr hakkında malumat vermiş, onun son derece millî bilinç sahibi bir şahsiyet olduğunu vurgulamıştır:

---

1 Alî Ekber Dehhodâ, **Lûgatnâme**, Tahrân 1373, s. 13037.

2 Tourkhan Gandjei, "Sâdıkî-i Afşar'ın Türkçe Şiirleri", **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul 1971, s. 19.

3 Doç. Dr. Halûk İpekten, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri**, Erzurum 1988, s. 97. **Açıklama:** Geylânî/Gîlânî ve hattâ Arapça'dan geçmiş telaffuzuyla "Cîlânî" sözü, İran'ın Gîlân bölgesinden olan kimseleri ifade eden bir sıfattır. Günümüzde Gîlân bölgesi, İran'da Mâzenderân ile Doğu ve Batı Azerbaycan bölgelerine komşu bir bölge olup, Tebrîz şehri de Doğu Azerbaycan eyaletinin merkezi konumundadır. Doç. Dr. İpekten'in Sâdıkî için kullandığı bu "Geylânî" ifadesi, muhtemelen Gîlân ile Tebrîz'in coğrafi yakınlığıyla açıklanabilir.

4 Muhammed Alî Terbiyet, **Dânişmendân-i Âzerbaycân**, Tahrân 1314, s. 212.

5 Aynı eser, Tahrân 1314, s. 212.

6 Prof. Dr. Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**, Ankara 1976, s. 174.

"Şah Abbas'ın kütüphanecisi, ressam, şâir **Sâdikî Beğ** de aslen bu obadan, yani Hüdâbendelü'den idi. **Sâdıkî Beğ** bir çok meziyetleri nefsinde toplamış olmakla beraber aynı zamanda kavmî şuura sahip bir insandı. *Mecmaü'l-havâs* adlı tezkiresini *Çağatay Türkçesi* ile yazdığı malûmdur. Sâdıkî adı geçen eserin üçüncü bölümünde aynen şöyle demektedir: *Etrâk rüknü's-saltanaları zikrida kim esas-ı ma'mure-i pâdişahlıg oñlar vücudı birle ve şâdırvan-ı şevket-i hakanlık añlar sütunu birle pâyidar irür.* Bu şüphesiz yalnız **Sâdıkî Beğ**'in değil, zamanındaki **Safevî** *Kızılbaş* emirlerinin de duygularını ifade etmektedir. **Kaçarlar** devrinde de aynı duygunun devam ettiğini biliyoruz. Mezkûr devirde Osmanlı aydınları bu hususu idrak etmiş olsalar bile söylemiyorlardı"[7].

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın, yaşadığı dönemdeki siyasi çekişmelere rağmen Türk dili ve edebiyatını ve Türk kültürünü bir bütün olarak görüp ele aldığını tıpkı Prof. Dr. Sümer gibi vurgulayan Tourkhan Gandjei şu bilgileri vermiştir:

"Sâdıkî, bu eserinde siyasi hudutlar ve sülâleler arasındaki ihtilafları bir tarafa bırakarak Türk dili ve edebiyatını bir bütün hâlinde ele almış ve Türk dilinin mevcut üç edebî şivesi ile şiir söyleyen şâirleri tanıtıp onların eserlerinden örnekler vermiştir. Bu tezkire, Sâdıkî'nin Nevâî'nin eserlerini çok iyi tanıdığını, devrinin Türk şâirlerini şive farkı gözetmeden takip ettiğini ve bu üç şiveyi de çok iyi bildiğini göstermektedir. Nitekim, kendisi, Mevlânâ'nın *Mesnevî-yi Ma'nevî*'sini Türkçeye tercüme etmek hususunda emir aldığı zaman "muḳarrer bolsa ḳaysı ıṣṭılāḥ bile bitilse Çağatay fuṣaḥāları revişide yā Rūm bulaġāları üslūbıda yā Ḳızılbaş mütekellimleri ṭavrıda" demiş, böylece Türkçenin üç edebî şîvesine ne kadar hâkim olduğunu, âdetâ meydan okurcasına, beyan etmiştir. Bu eserin tercüme edilip edilmediğini bilmiyorsak da onun bize kadar gelen şiirleri gerek Çağataycayı, gerek Azerbaycan ve Osmanlı Türkçesini rahat kullanan bir şâir olduğunu hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır"[8].

---

7 Aynı eser, s. 174-175.
8 Tourkhan Gandjei, "Sâdıkî-i Afşar'ın Türkçe Şiirleri", **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul 1971, s. 20-21.

Sâdıkî, babasının sağlığında ilk yirmi senesini, Türkçe'den başka bir dil bilmeyen boy-kabile ve akrabaları ile birlikte geçirmiştir[9].

Sâdıkî'nin, babasının katlinden sonra, kendisini himaye edecek bir kimse bulamadığı için, baba ocağını ve akrabalarını bırakıp, maceralı bir hayata atıldığı görülür. Bu arada kalenderler ve dervişler zümresi ile seyahatlere çıkmıştır. Bir müddet sonra, durumu öğrenen Hemedan hâkimi Emir Han, onu kalenderlikten ve içinde bulunduğu başıboş hayattan vazgeçirip himayesi altına almıştır. Sâdıkî'nin ayrıca Bedir Han'ın ve İskender Han Afşar'ın maiyetinde bulunduğunu da biliyoruz[10].

Mecma'ü'l-Havâs'tan öğrendiğimize göre Sâdıkî; Tebrîz, Kazvîn ve İsfahan'dan başka Yezd, Gîlân, Lâhîcân, Eberkûh, Esterâbâd, Hemedân, Bağdat, Atebât (Necef ve Kerbelâ) ve Halep'te de bulunmuş ve buralarda oturmuştur[11]. Bu sıralarda Hicrî 963-967/Mîlâdî 1556-1560 yılları arasında Halep'te kadı naibi olarak bulunmuş olan Bâkî ile, Sâdıkî Halep'e uğradığında tanışıp uzun uzun sohbetlerde bulunmuştur[12].

Sâdıkî, Şâh II. İsmâîl zamanında (1576-1577) kütüphane memurluğuna (Kitâbhâne-i Dîvânî) tayin edilmiştir[13]. Şâh I. Abbâs devrinde (1587-1629) ise kitâbdârlık gibi yüksek bir mevkiye getirilmiş, aynı zamanda Şâh'ın teveccüh ve alâkasına mazhar olmuştur. *Cambridge History of Iran* adlı eserin Timurlu ve Safevî dönemlerini ele almış olan altıncı cildinde, Sâdıkî Beg Afşar'ın kitâbdârlık görevine getiriliş tarihi Hicrî 995/Mîlâdî 1587 yılı olarak verilmiş, ayrıca onun; bu görev müddetince, daha önce yapmış olduğu gezilerde ve diğer şekillerde öğrenmiş olduğu, XVI. yüzyıl İran'ının son otuz yılına ait bilgileri, tanıdığı şahsiyetlere ait anekdotları ayrıntıyla sunan bir vakanüvis olduğu belirtilmiştir[14]. Sâdıkî-i Kitâbdâr, son derece huysuz ve geçimsiz olduğu için bir müddet sonra fiilen vazife başından

---

9 Aynı eser, s. 19.
10 Aynı eser, s. 19.
11 Aynı eser, s. 19-20.
12 Muhammed Alî Terbiyet, **Dânişmendân-i Âzerbaycân**, Tahrân 1314, s. 212.
13 Alî Ekber Dehhodâ, **Lûgatnâme**, Tahrân 1373, s. 13037; M. Alî Terbiyet, **Dânişmendân-i Âzerbaycân**, Tahrân 1314, s. 212.
14 Peter Jackson/Laurence Lockhart, **Cambridge History of Iran**, Cambridge 1986, s. 889.

uzaklaştırılmıştır. Buna rağmen ömrünün sonuna kadar makamını muhafaza etmiş ve maaşını almıştır[15]. Roger Savory, *Iran Under The Safavids* adlı eserinde, Sâdıkî Beg Afşar'ın resim sanatının sinirli ve huysuz harika çocuklarından birisi olduğuna değinmiş ve onun resimlerinin, Safevî sanatında yeni bir akım olduğundan ve hattâ Avrupa resim sanatında 17. yüzyılın sonlarıyla 18. yüzyılın başlarında gelişen realizm akımını neredeyse farkında olmadan müjdeleyen, hazırlayan unsurlar olduğundan bahsetmiştir[16].

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın ölüm tarihi tam olarak belli değildir. Prof. Dr. Ahmet Kartal, 1999 yılında *Türk Kültürü* dergisinde yazdığı makalesinde; Taberî'nin Takiyuddin Evhadî'den aktarmış olduğu bilgiye dayanarak Sâdıkî'nin Hicrî 1022 yılında vefat etmiş olacağını belirtmektedir[17].

1.1.1.2. Sanatçı Kimliğiyle Sâdıkî-i Kitâbdâr

1.1.1.2.1. Ressam Sâdıkî

Mecma'ü'l-Havâs tezkiresinin yazarı Sâdıkî'nin resme olan ilgisi ve merakı daha küçük yaşlarda başlamıştır. Mevlânâ Haydarî'nin oğlu, aynı zamanda ünlü ressam Üstâd Behzâd'ın yeğeni olan Muzaffer Alî'nin yanında resim eğitimi görmüş ve zamanla kendi yaşadığı dönemin görkemli ressamlarından birisi olmuştur. Resimleri meşhurdur[18]. "Cambridge History of Iran"da; Sâdıkî, onun resim hocası Muzaffer Alî ve dönemin diğer ünlü ressamı Zeyne'l-Âbidîn'in Şâh Tahmâsb ve sonrasında Şâh Abbâs'ın kütüphanesinin ressamları olup, Hicrî 981/Mîlâdî 1573 yılına tarihlenmiş ve Kazvîn'den elde edilmiş sekiz minyatürün üçünün bu ressamlara ait olduğu açıklanmıştır[19].

---

15 Tourkhan Gandjei, "Sâdıkî-i Afşar'ın Türkçe Şiirleri", **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul 1971, s. 20.
16 Roger Savory, **Iran Under The Safavids**, Cambridge 1980, s. 131.
17 Muhammed Alî Taberî, **Zübdetü'l-Âsâr**, Tehrân 1372, s. 356, **Aktaran:** Dr. Ahmet Kartal, "Sadıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'u'l-Havâs isimli Tezkiresi ve Onda Yer Alan Anadolulu Şâirler", **Türk Kültürü**, İstanbul 1999, s. 746.
18 Mehemmedeli Terbiyet, **Danişmendani-Azerbaycan (Azerbaycanın Görkemli Élm ve Senet Adamları)**, Bakı 1987, s. 280.
19 Peter Jackson/Laurence Lockhart, **Cambridge History of Iran**, Cambridge 1986, s. 891.

Mîrzâ Tâhir Nasrâbâdî[20], şâir Mollâ Gurûrî'nin dilinden, Sâdıkî ve onun ressamlığı hakkında aşağıdaki sözleri nakletmiştir:

"Ben (Mollâ Gurûrî) Sâdıkî'yi medheden bir kaside yazıp çayhânede okuyordum. Tam okumaktayken Sâdıkî, şiirlerin yazılmış nüshasını elimden aldı ve 'bundan fazlasını işitmeye takatim yoktur' diyerek ayağa kalktı. Birkaç dakika sonra yağlığa bağlanmış olan beş tümen parayı ve üzerinde siyah çizgilerle resmettiği iki varak kâğıdı bana vererek şöyle dedi:

-Tüccarlar bu varakların her birini üç tümene almış ve Hindistan'a götürmüşler. Sen ucuza satma!

Sâdıkî bunu diyerek özür istedi ve gitti"[21].

Rusya'da, Leningrad Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde, Sâdıkî'nin yapmış olduğu resimlerden birisi mevcut bulunmaktadır. Bu resmin altında şu sözler yazılmıştır:

"Merhûm Türkmen Temür Han'ın portresidir ki, 102 yılında (burada 1002 ya da belki 1020 kastedilmiş olmalı) Sâdıkî Afşar resmetmiştir ve ben Mu'în Musavvir 1095 yılında onu bitirdim[22].

T. Gandjei, Türkmen Temür Han'ın portresinin Hicrî 1020/Mîlâdî 1612 tarihini taşıdığını belirtmekte ve bu tarihte Sâdıkî'nin 80 yaşında olduğunun anlaşıldığını söylemektedir[23].

---

[20] Mîrzâ Muhammed Tâhir-i Nasrâbâdî, **Tezkire-i Nasrâbâdî**, 1361 Tahrân, s. 39-40.

[21] Mehemmedeli Terbiyet, **Danişmendani-Azerbaycan (Azerbaycanın Görkemli Élm ve Senet Adamları)**, Bakı 1987, s. 280.

[22] Aynı eser, s. 280.

[23] Tourkhan Gandjei, "Sâdıkî-i Afşar'ın Türkçe Şiirleri", **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul 1971, s. 20.

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın ünlü bir ressam olduğundan bahseden kaynaklar bunlarla sınırlı değildir. Azerbaycan Sanat Tarihçileri A. Kazıyev[24] ve Rasim Efendiyev[25], Sâdıkî'nin zamanının büyük bir ressamı olduğunu belirtmişlerdir.

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın ressamlıkla ilgili kaleme almış olduğu bir kitap çalışması da olmuştur. "Manzûme-i Kānûnu's-Suver-i Nakkāşî" (Ressamlık ve nakkaşlığın kuralı üzerine manzûme) adlı eseri ressamlığın genel kaideleri hakkında "Hüsrev û Şîrîn" edâsıyla yazılmış bir mesnevîdir[26].

1.1.1.2.2. Şâir Sâdıkî

Kütüphaneciliği, ressamlığı ve tezkireciliğinin yanı sıra Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın şâir yönü de döneminde bilinmektedir. Her ne kadar küçük yaşlarda ilk olarak ressamlığa meyletmiş ise de, Sâdıkî'nin, babasının öldürülmesinden sonra, ilk önce kalenderiler zümresine katılarak bir çok önemli ticaret ve sanat merkezi olan şehri gezmesi ve Halep'te ünlü Osmanlı şâiri Bâkî ile tanışması, onun şiire yoğun biçimde ilgi göstermeye başlamasında dönüm noktası olmuştur. Sâdıkî Bey Afşar'ın şiir sanatındaki ilk hocası, tezkirede de kendisinden sitayişle bahsettiği ünlü şâir Mîr Sun'î olmuştur.

Sâdıkî, Nişâbûrlu olan Mîr Sun'î'nin yanında üç yıl şiir ilmine ait olan risaleler okumuştur[27]. Hemedânlı Fâ'izî ise hocası olmuştur[28]. Gençliğinde Kazvînli Hâfız Sâbûnî'nin sohbetlerinde bulunmuş, yazdığı şiirlerini ona tashih ettirmiştir[29].

---

[24] A. Kazıyev, "Sâdık Beg Afşar ve Minyatürleri", **İncesenet Mecmüesi**, Bakı 1958, S. 3, s. 43-45

[25] Rasim Efendiyev, "Azerbaycan'ın Sanat Tanıtımı", **Azerbaycan Birinci Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 2002, s. 217.

[26] Mehemmedeli Terbiyet, **Danişmendani-Azerbaycan (Azerbaycanın Görkemli Élm ve Senet Adamları)**, Bakı 1987, s. 281.

[27] Abdurresûl Hayyâmpûr, **Sâdıkî-i Kitâbdâr (Tezkire-i Mecma'u'l-Havâs be-Zebân-i Turki-yi Çagatay)**, Tebrîz 1327, s. 179. **Aktaran:** Dr. Ahmet Kartal, "Sadıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'u'l-Havâs isimli Tezkiresi ve Onda Yer Alan Anadolulu Şâirler", **Türk Kültürü**, İstanbul 1999, s. 746.

[28] Aynı eser, s. 746.

[29] Aynı eser, s. 747.

Sâdıkî; Çağatay Türkçesi, Âzerbaycan Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi ile şiirler kaleme almıştır. Onun bize kadar gelen şiirleri bu üç dili rahat kullanan bir şâir olduğunu hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır[30]:

Doğu Türkçesi'nde Yazdığı Şiirlerden Örnekler

Ḳalmaġay érdi bu ʿālemde muḥabbet kāşkī
Tüşkey érdi dehrdin resm-i meveddet kāşkī
Çün elif tek vāḥid olmaḳdur cihāndın ʿāḳibet
Tutmaġay érdi kişi hīç-kesle ülfet kāşkī
Bilmes érmişler kişi ḳadrın vaṭan ebnāsı çün
Tutḳay érdi dāmenimni ḫāk-i ġurbet kāşkī
Dérsen éy nāṣiḥ ki méndin tut naṣīḥat ʿāḳil ol
Tutġay érdi bu köñgül méndin naṣīḥat kāşkī
Ṣıḥḥatim bérdi ʿiyādetdin peşīmānlıḳ sañga
Bérmegey érdi mañga eyyām ṣıḥḥat kāşkī
Öldürür éy Ṣādıḳī ol ay bu kün dan[g]la séni
Bérgey érdi bir iki kün çarḫ mühlet kāşkī[31]

Batı Türkçesi'nde Yazdığı Şiirlerden Örnekler

Göz yaşım verme nem-i āh-i seḥer-gāhlara
Yanar eflāk göñgülden çekilen āhlara
Ḳoyma ḫālī gözümi şemʿ-i ruḫuñg ʿaksinden
Ḳoysalar ʿayb degül şemʿ naẓar-gāhlara
Ġayr dutdı etegüñg sāʿidiñgi öpmek içün
Devlet el vermese yeg himmeti kūtāhlara
Derd-i dil ḫūblara ḥācet-i iẓḥār degül

30 Tourkhan Gandjei, "Sâdıkî-i Afşar'ın Türkçe Şiirleri", **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul 1971, s. 21.
31 Aynı eser, s. 22.

ʿArż-i ḥāl eyleme sen seng-dil āgāhlara

Ṣādıḳī söyleme zühhāda ḳadeh keyfini [sen]

Reh-i meyḫāneni gösterme bu gümrāhlara[32]

Muhammed Alî Terbiyet, Sâdıkî'nin İsfahan'da Hicrî 1010/Mîlâdî 1602 tarihinde eserlerini toplayıp tertip ederek Külliyat hâline getirdiğini, bizzat kendisinin mukaddimesinde hayatı hakkında bilgi verdiğini kaydeder. Sâdıkî'nin bu Külliyatı şu eserlerden oluşmaktadır:

1.Zübdetü'l-kelâm (Kasidelerden oluşmaktadır)

2.Mesnevî (Fetihnâme-i Abbâs-ı Nâmdâr)

3.Makālât û Hikâyât

4.Mesnevî-yi Sa'd û Sa'îd

5.Dîvân-ı Gazeliyyât-ı Pârsiy û Turkî

6.Mecma'ü'l-Havâs

7.Manzûme-i Kānûnu's-Suver-i Nakkāşî

8.Mecmû'a-i Münşeât û Mekâtibât

9.Tezkiretü'ş-Şu'arâ (Rubâî ve muammâ söyleyen şâirleri ihtiva etmektedir)

10.Hazziyyât[33].

Bu eserler arasında yer alan *Dîvân-ı Gazeliyyât-ı Pârsiy û Türkî* adlı tarihî çalışma, Tebrîz Millî Kütüphanesi'nde *Dîvân-ı Sâdıkî* adıyla 3616 numarada kayıtlıdır. Hicrî 1010 yılında istinsah edildiğini öğrendiğimiz divan, Sâdık Bey Afşar'ın Türkçe ve Farsça şiirlerini ihtiva etmektedir[34].

---

32 Aynı eser, s. 24.

33 Dr. Ahmet Kartal, "Sadıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'u'l-Havâs isimli Tezkiresi ve Onda Yer Alan Anadolulu Şâirler", **Türk Kültürü**, İstanbul 1999, s. 747.

34 Dr. Şadi Aydın, **İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu**, İstanbul 2008, s. 44.

1.1.1.2.3. Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Türkçesi

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Afşar Türklerinden olup Tebrîz'de dünyaya gelen Sâdık Bey, Türkçe'den başka bir dil bilmeyen ve mensup olduğu boy itibariyle İran Azerbaycan Türkçesi'nde tekellüm eden bir ailenin ferdidir. Sâdık Bey Afşar, konuşma dili olan bu lehçe haricinde, Tourkhan Gandjei'nin de belirtmiş olduğu üzere, Çağatay ve Osmanlı Türkçeleri'ne de vakıf olup bu lehçelerde şiir örnekleri vermiştir[35], ayrıca Fars dilinde şiirleri de mevcut olan bir şâir olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Türkçesiyle kaleme alınmış *Mecma'ü'l-Havâs* tezkiresinde, Batı (Oğuz) Türkçesi'ne ait yazım özellikleri, kelime ve kelime gruplarının yoğun bir şekilde var olması; şüphesiz eserin müellifi olan Sâdıkî'nin İran Türkleri'nden olması ile açıklanabilmektedir. Doğu Türkçesi'nin karakteristik kelimelerinden ***köp***, ***élig***, ***bol-***, ***biñ***, ***at*** [isim anlamında] sözleri ile birlikte mezkûr metinde bunların Oğuz Türkçesi'ndeki muadilleri olan, günümüzde Türkiye ve Azerbaycan Türkçeleri'nde kullanılan ***çok***, ***él***, ***ol-***, ***min***, ***ad*** gibi örneklerin mevcudiyeti, bunun açık bir delilidir. Bununla birlikte, eserdeki Oğuzca unsurların sıklığı yalnızca Sâdıkî Bey Afşar'ın mensup olduğu boy ile açıklanamaz. Mecma'ü'l-Havâs'ın yazıldığı dönem, coğrafya ve o devrin kültürel atmosferi ile birlikte; Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın çoğu İran şehirleri olmak üzere, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yer alan diğer Ortadoğu ülkelerinin (Irak ve Suriye) önemli kültür ve inanç merkezlerini gezerek hayat tecrübesi kazanmasına, kişiliğinin gelişmesine imkân sağlayan bilgilerin katkı ve etkisini de yok saymak kanaatimizce mümkün değildir.

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın, eserini Doğu Türkçesiyle kaleme almasının başlıca sebebi ise, özellikle XV. yüzyılın ikinci yarısında Özbek intibah medeniyetinin kuvvetli tezahürü ve Nevâyî edebî mektebinin geniş şöhret bulması sayesinde Azerbaycanlı şâirlerin Herât'a gelmesi ve Safevî devrinde ülkelerine dönerek eserlerinde Alî Şîr

[35] Tourkhan Gandjei, "Sâdıkî-i Afşar'ın Türkçe Şiirleri", **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul 1971, s. 20-21.

Nevâyî'nin öncüsü olduğu kültürel mirastan istifade etmeleridir[36]. Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın da aralarında bulunduğu ve Çağatay Türkçesiyle şiirler yazmış Azerbaycanlı Türk şâirler hakkında Seyyid Azîm Şîrvânî'nin (1835-1892) tezkiresinde de Çağatayca şiir yazan şâirler zikredilmektedir. Tespitler kronolojik olarak şöyle sıralanmaktadır:

XV. yüzyıl: Kişverî, Ziyâyî, Hulgî, Allahî, Basîrî; **XVI. yüzyıl:** Sâdık-ı Afşar (Sâdık Beg Afşar), Muhammed Emânî; **XVII. yüzyıl:** Mesîhî-i Şarkî; **XIX. yüzyıl:** Abdullah Bey Âsî (Karabağlı Âsî)[37].

Çağatay Türkçesiyle şiirler kaleme alan yalnızca Azerbaycan şâirleri olmayıp, Osmanlı şâirleri de bu lehçede örnekler vermiştir. Ahmed Paşa'dan itibaren Osmanlı şâirlerinin, Doğu Türkçesi ile şiir yazan Çağatay şâirlerini tanıdıklarını bilmekteyiz[38]. Ahmed Paşa (ö. 902/1496-97), Nedîm (ö. 1143/1730), Şeyh Galib (ö. 1213/1799), Ahmed-i Dâ'î (ö. 824/1421), Karamanlı Nizâmî (ö. Tahminî 874-878/1469-73 yılları arası), Fasîh Ahmed Dede (ö. 1111/1699), Refî'-i Âmidî (ö. 1231/1816), Benli-zâde İzzet Mehmed Beğ (ö. 1224/1809), Vak'a-Nüvîs Muvakkıt-zâde Mehmed "Pertev" (ö. 1222/1807), Za'fî (ö. 950/1543-44), Bahtî (Sultan I. Ahmed) (ö. 1026/1617), Sâfî (ö. Sultan II. Murâd devri), Sultân I. Selîm (Yavuz Sultan Selim) (ö. 926/1520), Amrî (ö. 930/1523-24), Dukâkîn-zâde Ahmed (ö. 964/1556-57), Fuzûlî (ö. 963/1556), Kâtibî (Seydî Alî Reis) (ö. 970/1562), Sâ'î-i Dâ'î (ö. 1004/1595-96), Nedîm-i Kadîm (ö. 1081/1670) gibi şâirler, Osmanlı Türkçesi hâricinde Doğu Türkçesiyle şiirler kaleme almış başlıca Osmanlı şâirleri olarak bilinmektedir[39].

---

[36] Cahangir Gehremanov-Kamil Allahyarov, **XIII-XVI Esrler Azerbaycan Şe'ri**, üçüncü cild, "Élm" Neşriyyatı, Bakı, 1984, s. 21, **Aktaran**: Osman Fikri Sertkaya, "Azerbaycan Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul 2000, s. 263.

[37] Osman Fikri Sertkaya, "Azerbaycan Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul 2000, s. 263.

[38] Osman Fikri Sertkaya, "Osmanlı Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul 1970, s. 3.

[39] Aynı eser.

1.1.2. MECMA'Ü'L-HAVÂS

1.1.2.1. Türklerde Tezkire Yazma Geleneği

Eski edebiyatımızda şâirler hakkında bilgi veren kitaplara Şu'arâ Tezkiresi adı verilir[40]. Bazen tarihler ve bir kısım meslek sahiplerinden söz eden hal tercümesi kitaplarında da şâirlere ait bilgiler bulunabilirse de, yalnızca şâirleri konu alan; hayatlarını ve eserlerini anlatan, şiirlerini değerlendiren şuara tezkireleri edebiyat tarihi bakımından en önemli kaynaklardır[41].

Türk şâirleri hakkında bilgi veren ilk şuara tezkiresi XV. Yüzyılda Alî Şîr Nevâyî'nin yazdığı *Mecâlisü'n-Nefâyis* adlı kitaptır[42]. Semerkant'ta Hüseyin Baykara adına Doğu Türkçesi'yle yazılan *Mecâlisü'n-Nefâyis*, Türk diliyle kaleme alınmış ilk tezkire olması yanında gerek XIV. ve XV. yüzyıllar Orta Asya Türk dünyasının sosyal ve kültürel hayatına ışık tutması, gerekse devrinin edebî hayatıyla şâirleri hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir[43]. *Mecâlisü'n-Nefâyis* tezkiresinde Türkistan ve İran'da yetişen Türkçe ve Farsça ile şiirler yazan ve şiirden anlayan 461 kişinin kısaca hayatı anlatılıp şiirlerinden örnekler verilmiştir[44]. Alî Şîr Nevâyî'nin 1491/92 senesinde kaleme almış olduğu bu tezkire, aynı zamanda XV. yüzyıla ait ilk şuara tezkiresi olup Doğu Türkçesi tezkirecilik geleneğinin de başlangıcı sayılmaktadır.

Nevâyî'nin örnek aldığı Câmî'nin *Bahâristân*'ı Hicrî 892/Mîlâdî 1487 senesinde tamamlanmıştır[45]. "Ravza" adı verilen ve sekiz bölümden oluşan[46] bu eser, Fars dilinde kaleme alınmıştır. Bu sekiz bölümün her birisinin başında konu tarif edildikten sonra bölümün özelliğine göre bu konular "hikâyet", "hikmet" veya "mütâyebe" alt başlıkları

---

40 Doç. Dr. Haluk İpekten, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri**, Erzurum 1988, s. 25.

41 Aynı eser, s. 25.

42 Aynı eser, s. 25.

43 Prof. Dr. Kemal Eraslan, "Mecâlisü'n-Nefâis" (Türk Edebiyatında Alî Şîr Nevâî tarafından yazılan ilk şuarâ tezkiresi), **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Ankara 2003, s. 216-217.

44 Prof. Dr. Kemal Eraslan, **Alî Şîr Nevâyî-Mecâlisü'n-Nefâyis I** (Giriş ve Metin), Ankara 2001, Giriş Bölümü, s. XXVI.

45 Aynı eser, Giriş Bölümü, s. XXIX.

46 Aynı eser, Giriş Bölümü, s. XXIX.

şeklinde işlenir[47]. Bu Farsça tezkireyi Türkçe'ye sırasıyla Mehmed Fevzi (İstanbul 1327), M. Nuri Gençosman (Ankara 1945) ve Rifat Bilge de (İstanbul 1970) tercüme etmişlerdir[48].

Nevâyî ise eserinin bölümlerine "meclis" adını verip Bahâristân gibi sekiz bölüm halinde düzenlenmiştir. Nevâyî'nin örnek aldığı ikinci eser ise tam bir şâirler tezkiresi olan Devlet-Şâh'ın Hicrî 892/Mîlâdî 1487'de tamamladığı eseridir[49]. *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* (Şâirler tezkiresi) adını taşıyan bu Farsça tezkire, Türk asıllı Devletşâh bin Bahtişâh-ı Semerkandî tarafından yazılmıştır[50]. Bir mukaddime, "tabaka" adı verilen yedi bölüm ve bir "hâtime"den oluşan tezkire, Necati Lugal tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir (Tezkire-i Devletşah, Ankara 1963; Devletşah Tezkiresi, İstanbul 1977)[51].

Eseri Türkiye Türkçesi'ne aktaran Prof. Dr. Kemal Eraslan, Nevâyî'nin tezkiresine ad olarak verdiği Arapça *Mecâlisü'n-Nefâyis* tamlamasını ve ihtiva ettiği Türkçe anlamı şu şekilde anlatmıştır:

"Nevâyî, eserine *Mecâlisü'n-Nefâyis* adını verdiğini önsözünde belirtmiştir. *Nefâyis (Nefâ'is)* kelimesi, *nefîse* kelimesinin çokluk şekli olup "nefis şeyler, güzel ve beğenilir şeyler" manasına gelmektedir. Buna göre eserin adının sözlük manası "güzel şeylerin meclisleri" olur ki bundan maksat da eserde kısaca öz geçmişleri anlatılan ve şiirlerinden örnekler verilen şâirler ve eserleri olmalıdır[52]".

Sonuç itibariyle; Alî Şîr Nevâyî bu ilk Türkçe şuara tezkiresini kaleme alırken, sistem olarak kendisinden önce yazılan Farsça tezkireleri esas almış, bununla birlikte bir Türkçe sevdalısı olarak yazmış olduğu Çağatay Türkçesi'ndeki eseri, bütün Türk Dünyası için emsal teşkil etmiş ve Osmanlı sahasında da Türkçe tezkireler yazılmasına vesile olmuştur.

---

47 Ömer Okumuş, "Bahâristân", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 1991, c. 4, s. 470.
48 Aynı eser, s. 471.
49 Aynı eser, Giriş Bölümü, s. XXIX.
50 Ayla Demiroğlu, "Devletşah", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 1994, c. 9, s. 244.
51 Aynı eser, s. 244.
52 Prof. Dr. Kemal Eraslan, **Alî Şîr Nevâyî-Mecâlisü'n-Nefâyis I** (Giriş ve Metin), Ankara 2001, Giriş Bölümü, s. XXX.

Sâdıkî-i Kitâbdâr, "Mecma'ü'l-Havâs" adını verdiği şuara tezkiresini kaleme alırken, yukarıda zikrettiğimiz Türkçe ve Farsça eserlerden başka, kendi eserinden yaklaşık yarım asır önce kaleme alınmış bir başka şuara tezkiresini daha incelemiş ve dikkate almıştır. Bu tezkire, Şâh I. İsmâîl'in üçüncü oğlu olarak Meraga'da dünyaya gelen Safevî şehzadesi Sâm Mîrzâ'nın (Doğumu 1517, Vefatı 1566-67) Fars dilinde yazdığı *Tuhfe-i Sâmî* adlı eseridir. Tuhfe-i Sâmî, kuvvetli bir ihtimalle 957-968 (1550-1561) yılları arasında yazılmış olup XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Farsça ve Türkçe şiir söyleyen 714 şâirin hayat hikâyesini ve şiirlerinden bazı örnekleri ihtiva eder[53]. Tezkirenin Türkçe yazan şâirlere ayrılmış altıncı bölümü Adnan Karaismailoğlu tarafından tercüme edilerek yayımlanmıştır (Adnan Karaismailoğlu, "Türk Edebiyatı Kaynaklarından "Tuhfe-i Sâmî ve Altıncı Bölümün Tercümesi", *TDA*, S. 57 (1988), s. 178-186)[54].

Sâm Mîrzâ'nın Farsça tezkiresi Tuhfe-i Sâmî'nin hemen ardından, Hicrî 974/Mîlâdî 1566 tarihinde ve yine Fars dilinde kaleme alınmış bir başka şuara tezkiresi vardır ki, müellifi Hâce Hasan Nisârî-i Buhârî adlı[55], yaşamı hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadığımız bir kimsedir[56]. 16. yüzyılda Orta Asya, İran, Hindistan ve İran'da yaşamış ve eserler sunmuş 275 şâiri tanıtmakta olan, *Müzekkir-i Ahbâb* adlı bu tezkire de, Câmî'nin Bahâristân eseriyle başlayan Doğu tezkireciliği geleneğini devam ettirmiştir ve bu geleneğe uygun olarak şâirler, bir mukaddime, dört bâb ve bir hâtimeden ibaret olmak üzere verilmiştir[57].

Herât tezkireleri adı da verilen[58] Doğu sahasında kaleme alınmış, yukarıda bahsettiğimiz Farsça ve Türkçe şuara tezkirelerinin ardından, aynı geleneği devam

---

53 Gülşen Seyhan Alışık, "Sâm Mîrzâ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 2009, Cilt 36, s. 61.
54 Aynı eser, s. 61.
55 Syed Muhammad Fazlullah, Mudhakkir-i Ahbab (Remembrancer of Friends) of Khwāja Bahā Al-Dīn Ḥasan Nıthārī Bukhārī (Biographical notices of 275 Persian Poets who flourished in the 10th century A.H./16th century A.D. Central Asia, Persia, India and Turkey), Published with the Financial Assistance from the Ministry of Education, Goverment of India, New Delhi 1969, s. 1.
56 Aynı eser, s. 3.
57 Özbek Sovyet Entsiklopediyası, cilt 7, Taşkent 1976, s. 406.
58 Dr. Mustafa İsen, **Latîfî Tezkiresi**, Ankara 1999, s. VII.

ettiren Mecma‘ü’l-Havâs’tan başka, XVI. ve XVII. yüzyılda, bu sefer Osmanlı Türkleri tarafından kaleme alınmış tezkirelerin mevcut olduğunu görmekteyiz. Hicrî 945/Mîlâdî 1538 tarihinde Edirneli Sehî Bey (ö. 955/1548) tarafından yazılmış olan *Heşt Behişt* tezkiresi, Herat tezkirelerinin Batı Türkçesi’nde bir yansıması ise de yazıldığı yıllarda böyle bir eserin ortaya çıkışı zamansız bir taklit değil, bir ihtiyacın cevabıdır[59]. Batı Türkçesiyle yazılmış ilk tezkire olan Heşt Behişt’in müellifi Sehî Bey, Câmî’nin Bahâristân’ı ile Devletşâh’ın Tezkiretü’ş-Şu’arâ’sını ve Alî Şîr Nevâî’nin Mecâlisü’n-Nefâyis’ini okumuş olup[60], bu eserlerin ihtiva ettiği sisteme uygun olarak tezkiresini 8 tabakaya ayırmış ve buna *Heşt Behişt* (Sekiz cennet) adını vermiştir[61]. Yazar, 8 tabakaya ayırdığı eserinde, her tabakada, ele alacağı şâirlerin sınıf ve sınırını, o tabaka başına koyduğu küçük bölümle izah etmiştir. Ayrıca tabakanın sonuna ilâve ettiği ve adına “Tetimme” dediği ek bölümlerle de yazdığı tabakadaki şâirlerin hususiyetlerini bir kez daha kısaca anlatır[62].

Osmanlı sahasında ve Batı Türkçesiyle yazılmış şuara tezkirelerinden, kronolojik sıra bakımından ikincisi olanı, Hicrî 953/Mîlâdî 1546 yılında, “Latîfî” mahlasıyla şiirler yazmış Kastamonulu Abdüllâtîf Hatîb-zâde’nin (ö. 990/1582) kaleme almış olduğu *Latîfî Tezkiresi*’dir[63]. Latîfî, Herât ekolü tezkireleri olarak tanınan Câmî’nin Bahâristân’ı, Devletşâh Tezkiresi’ni ve ilk Türk tezkiresi olan Alî Şîr Nevâî’nin Mecâlisü’n-Nefâyis’ini kendine örnek almakla birlikte başta tertip tarzı olmak üzere kendi eserinde bir çok değişiklikler yapmıştır[64]. Adı geçen bu tezkireler tasniflerini tabaka üzerine kurarken Latîfî çok pratik bir yöntem kullanarak, şâirleri alfabetik olarak sıralamış ve artık bu usûl, küçük istisnaları dışında Türk tezkireciliğinin vazgeçilmez tertip tarzı olmuştur. Her ne kadar bu tertip tarzı fikri Âşık Çelebi’ye aitse ve kendinden önce başka Müslüman biyografi yazarlarınca kullanılmışsa da Türk tezkirecilik

---

59 Aynı eser, s. VII.
60 Agâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, I.Cilt-Giriş, Ankara 1973, s. 259.
61 Aynı eser, s. 259.
62 Dr. Mustafa İsen, **Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt**, Ankara 1998, s. 17.
63 Aynı eser, s. 259.
64 Dr. Mustafa İsen, **Latîfî Tezkiresi**, Ankara 1999, s. VIII.

tarihinde bu usûlün ilk uygulayıcısı Latîfî olmuştur[65]. Latîfî tezkiresi Mukaddime, 3 Fasıl ve Hâtime'den meydana gelmiştir[66].

Latîfî'nin öncüsü olduğu bu sistem üzere kaleme alınmış diğer kayda değer Osmanlı tezkireleri arasında şunları zikretmekte fayda görmekteyiz: Sâdıkî'nin de eserinde hayat hikâyesini sunduğu Bağdatlı Ahdî Çelebi'nin (ö. 1002/1593) yazdığı, Hicrî 971/Mîlâdî 1563 yılında tamamlanmış *Gül-şen-i Şu'arâ* adlı tezkiresi, *ravza* (bahçe) adı verilen dört kısımdan ibarettir[67]. Sonrasında Pîr Mehmed Âşık Çelebi'nin (ö. 979/1571) *Meşâirü'ş-Şu'arâ* adlı eseri gelmektedir ki, Hicrî 974/Mîlâdî 1566 yılında kaleme alınmıştır[68]. Bursalı Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin (ö. 1012/1603) kaleme aldığı *Kınalı-zâde Tezkiresi* olarak da bilinen *Tezkire-i Şu'arâ*[69], 3 bölümden oluşmaktadır ve Hicrî 994/Mîlâdî 1586'da bitirilmiştir[70]. Rusçuklu Mustafa Beyânî'nin (ö. 1006/1597) *Tezkire-i Şu'arâ* adlı, *Beyânî Tezkiresi* olarak da bilinen eseridir ki Hicrî 1592/Mîlâdî 1592 yılında yazılmıştır, iki bölümden ibarettir[71]. Sonrasında Mehmed Riyâzî'nin (ö. 1054/1644) *Riyâzu'ş-Şu'arâ* adlı tezkiresi gelmektedir ve Hicrî 1018/Mîlâdî 1609 yılında tamamlanmıştır[72]. Riyâzî, eserini iki ravzaya ayırmıştır[73]. Abdu'l-hayy Kaf-zâde Fâizî'nin (ö. 1031/1621) kaleme aldığı *Zübdetü'l-Eş'âr* tezkiresi, bir tezkireden çok bir antoloji niteliğindedir, şâirler alfabetik sıraya göre ele alınmıştır. Hicrî 1030/Mîlâdî 1620 yılında tamamlanmıştır[74]. Zehr-i Mâr-zâde Rızâ olarak tanınan Seyyid Mehmed'in (ö. 1082/1671-2)[75] kaleme aldığı *Rızâ Tezkiresi*'nde de alfabetik bir düzen söz konusudur. Eser, Hicrî 1050/Mîlâdî 1640 tarihinde kaleme alınmıştır[76]. Yümnî Mehmed Sâlih (ö. 1073/1662) tarafından yazılan Yümnî Tezkiresi de, şâirleri alfabetik sıraya

---

65 Aynı eser, s. VIII.
66 Aynı eser, s. VIII.
67 Agâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, I.Cilt-Giriş, Ankara 1973, s. 271.
68 Aynı eser, s. 275.
69 Prof. Dr. Kemal Eraslan, **Alî Şîr Nevâyî-Mecâlisü'n-Nefâyis I** (Giriş ve Metin), Ankara 2001, Giriş Bölümü, s. XXVI.
70 Agâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, I.Cilt-Giriş, Ankara 1973, s. 280-281.
71 Aynı eser, s. 286-287.
72 Prof. Dr. Kemal Eraslan, **Alî Şîr Nevâyî-Mecâlisü'n-Nefâyis I** (Giriş ve Metin), Ankara 2001, Giriş Bölümü, s. XXVII.
73 Agâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, I.Cilt-Giriş, Ankara 1973, s. 291.
74 Aynı eser, s. 294-295.
75 Prof. Dr. Kemal Eraslan, **Alî Şîr Nevâyî-Mecâlisü'n-Nefâyis I** (Giriş ve Metin), Ankara 2001, Giriş Bölümü, s. XXVII.
76 Agâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, I.Cilt-Giriş, Ankara 1973, s. 299-301.

göre ele almış fakat kendisi de dâhil olmak üzere 29 şâiri kısaca tanıtmış, eserini bitirmeye muvaffak olamamıştır[77]. Seyrek-zâde Mehmed Âsım'ın (ö. 1086/1675), Fâizî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ına zeyl olarak hazırladığı *Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr* ile Edirneli Alî Güftî'nin (ö. 1088/1677) Teşrîfatü'ş-Şu'arâ eseri de XVII. yüzyılda kaleme alınmış diğer iki önemli şuara tezkiresi olarak karşımıza çıkmaktadır[78].

1.1.2.2. Mecma'ü'l-Havâs'ın Genel Özellikleri

Asıl adı Sâdık, mahlası ise Sâdıkî olan Afşar Türklerinden Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın kaleme aldığı "Mecma'ü'l-Havâss" adlı şuara tezkiresi Doğu Türkçesiyle yazılmıştır. Eser, Şâh I. İsmâîl devrinin başlangıcından, yazıldığı dönemin sonuna kadar İran ve Türk şâirlerini kapsamaktadır. Tezkire, *Devletşâh Tezkiresi* (telifi 892/1487), *Mecâlisü'n-Nefâyis* (telifi 896/1491) ve *Tuhfe-i Sâmî*'nin (telifi 997/1550) zeyli mahiyetindedir[79]. Eserin müellifi Sâdıkî-i Kitâbdâr da, mezkûr eserinin başında bunu teyit eder mahiyette şöyle kaydetmektedir: "*Evvelā Şeyḫü'l-İslāmī Nūrā ʿAbdu'r-raḥman Cāmīniñ Bahār-istān'ınıñ bir ravżasıdur ve yana Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīrniñ Mecālisü'n-Nefāyis'idür ve yana Teẕkire-i Devlet-şāhdur ve yana Şeh-zāde-i ʿālem ve ʿālemiyānnıñ Tuḥfe-i Sāmī'sidür. Bu silsile ser-ḥalḳa-i intiẓāmı birbiridin üzülmesün déyü ve bu teẕkireler ser-riştesi bozulmasun déyü*".

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın bu eseri, kendisinin de belirttiği üzere, tıpkı Çağatay Türkçesi'nde yazılan Mecâlisü'n-Nefâyis'de ve ayrıca Fars edebiyatı sahasında yazılmış diğer tezkirelerde olduğu gibi bir mukaddime, sekiz bölüm (mecma') ve bir hâtimeden (sonuç) ibarettir. Bu tezkiredeki sekiz bölümde 332, son bölümde (hâtime) ise Sâdıkî'nin kendisi olmak üzere toplam 333 Türk ve İranlı şâire ait şiir örnekleri mevcuttur. Türkçe ve Farsça şiir örnekleri vermiş olan Türk şâirleri; o dönemde Türk Dünyası'nı meydana getiren 4 büyük Türk Devleti'nin (Osmanlı, Safevî, Özbek,

---

77 Aynı eser, s. 301.
78 Aynı eser, s. 302-305.
79 Dr. Ahmet Kartal, "Sadıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'u'l-Havâs isimli Tezkiresi ve Onda Yer Alan Anadolulu Şâirler", **Türk Kültürü**, İstanbul 1999, s. 746.

Bâbürlü) mensubu olarak bu yazmada bir arada yer almıştır. Kırım Hanı Gazî Giray Han'ın da Osmanlı Devleti'ne bağlı olduğu düşünülürse bu rakam değişmemektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, Sâdıkî bu eserinde bütün bu devletler arasında meydana gelen çeşitli anlaşmazlıklara rağmen özellikle bu ülkelerin devlet erkânını teşkil eden kimseler hakkında istisnâsız olumlu ifadeler kullanmıştır.

1.1.2.3. Mecma'ü'l-Havâs Ne Zaman Kaleme Alındı?

Mecma'ü'l-Havâs'ın elimizdeki en eski nüshası, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Hâlis Efendi Türkçe Yazmalar Bölümü'nde T 4085 numarada kayıtlı ve Hicrî 1016/Mîlâdî 1607 yılına ait olduğunu eserin son satırındaki "fī sene 1016" ibaresinden öğrendiğimiz, 116 varaktan ibaret olan yazma eserdir. Bu nüshanın, eserin orijinali mi yoksa istinsah nüsha mı olduğu hususunda tartışmalar vardır. Daha önce Muhammed Alî Terbiyet'in, "Dânişmendân-i Âzerbaycân" adlı eserinde Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın İsfahan'da Hicrî 1010/Mîlâdî 1602 tarihinde eserlerini toplayıp tertip ederek Külliyat hâline getirdiğini ve bizzat kendisinin, külliyatının mukaddimesinde hayatı hakkında bilgi verdiğini kaydettiğini belirtmiştik. 10 eserden oluşan bu külliyatın varlığı ve yazılış tarihine ait Terbiyet'in verdiği bilgilere müracaat edecek olursak, 1016/1607 yılına ait nüshanın istinsah bir nüsha olduğu âşikârdır. Prof. Dr. Ahmet Kartal da bunu teyit edecek şekilde nüshanın sonunda kaleme alınmış olan kıt'anın Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olmasından; aynı zamanda bu kıt'anın 3. mısrasında geçen "Hâşimî" adından hareketle adı geçen zâtın (Hâşimî), eserin tamamlanması üzerine bu mısraları yazdığını belirtmiştir. A. Kartal'a göre bu eser, Anadolu'da bir devlet yetkilisinin isteği üzerine istinsah edilmiş olup istinsah edilirken başka bir nüshanın kullanılmış olması gerektiğini söylemektedir[80].

Yazma hakkında ilk kayda değer bilgileri, Bakü'de 1928 yılında Eski harflerle yayımlanmış olan *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* adındaki kitabında veren İsmail Hikmet

[80] Dr. Ahmet Kartal, "Sadıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'u'l-Havâs isimli Tezkiresi ve Onda Yer Alan Anadolulu Şâirler", **Türk Kültürü**, İstanbul 1999, s. 750.

Ertaylan, eserin Hicrî 1007/Mîlâdî 1598 yılında yazılmış olduğunu söylemiş, fakat her hangi bir kaynak belirtmemiştir[81]. Her ne kadar kaynak verilmese dahi, Muhammed Alî Terbiyet'in sunduğu belge ve Prof. Dr. Ahmet Kartal'ın yorum ve tespitleri, bize bu tezkirenin Ertaylan'ın verdiği 1598'de kaleme alınmış olabileceğini, en azından 1016/1607 tarihli en eski nüshadan önce yazılmış olabileceğini göstermektedir.

Bununla birlikte, elimizde mevcut olan, Hicrî 1016/Mîlâdî 1607 tarihli İstanbul Üniversitesi T 4085 nüshasının orijinal yazma olabileceğini söyleyen görüşler de mevcuttur. Doç. Dr. Halûk İpekten, Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi tarafından 1988 yılında yayımlanan kitabında, "Çağatay lehçesiyle yazılmış olan Mecma'ü'l-Havâss'ın 1607-08 (1016) yılında bitirildiği sanılıyor[82]" ifadesini kullandıktan sonra bu kanaate nasıl vardığını da dipnot vermek suretiyle açıklamıştır:

"Tezkire'nin yazılış tarihi kesin olarak belli değildir. Sâdıkî'nin 1607-08 (1016) yılında düzenlediği külliyatında bu eser de vardır. Eserin o yıl bitirilerek külliyat içine eklendiği anlaşılıyor. İsmail Hikmet Ertaylan, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*'nde (Bakü 1925-26) eserin 1598 (1007) yılında bitirildiğini söylemişse de kaynak göstermemiştir. En eski nüsha sayılan nüshanın (İstanbul Üni. TY 4085) yazılışı da Hâşimî'nin tarihiyle 1016'dır"[83].

Görüldüğü üzere, Halûk İpekten de eserin hangi tarihte yazıldığı hususunda temkinli davranmaktadır. Ancak, eğer Sâdıkî-i Kitâbdâr, külliyatını Terbiyet'in işaret ettiği 1602 Mîlâdî senesinde değil de Doç. Dr. İpekten'in belirttiği tarihte (1016) tamamlamışsa, elimizdeki bu nüshanın orijinal yazma olabileceği üzerinde de düşünmek gerekir.

[81] Prof. Dr. İsmail Hikmet Ertaylan, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, İkinci Cild, Azerneşr, Bakü 1928, s. 177.
[82] Doç. Dr. Haluk İpekten, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri**, Erzurum 1988, s. 98.
[83] Aynı eser, s. 98.

Mecma‘ü’l-Havâs’ın yazılış tarihi konusunda Âgâh Sırrı Levend de H. İpekten ile aynı fikirdedir. “Türk Edebiyatı Tarihi Giriş I” adlı kitabının “Şairler Tezkireleri” adlı bölümünde şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Sâdıkî **H. 1016=M. 1607 tarihinde yazdığı eserini**, Nevâî’nin *Mecâlisü’n-Nefâis*’ine uyarak 8 “mecma’-ı hâs”a ayırmış ve *Mecmau’l Havâs* adını vermiştir[84].

İranlı tarihçi Muhammed Alî Taberî de “Zübdetü’l-Âsâr adlı sözlük çalışmasında, Mecma‘u’l-Havâss maddesinde “Sâdıkî-i Kitâbdâr’ın 1016 H.K.’de (Hicrî-Kamerî) Çağatay Türkçesiyle telif ettiği ve Azerbaycan (Tebrîz) Üniversitesi hocası Hayyâmpûr’un 1327 Ş[emsî]’de Farsça’ya çevirdiği kitaptır” cümlesiyle eseri tanıtmaya başlamıştır[85].

Sonuç itibariyle, yazma eserimizin yazılış tarihiyle ilgili henüz kesinlik kazanmış, üzerinde mutabakat sağlanmış sabit bir tespit mevcut değildir. Şu durumda önümüzde yukarıda bahsetmiş olduğumuz iki farklı ihtimal durmaktadır. Yazmanın hangi tarihte kaleme alındığı sorusu, ancak Sâdıkî’nin 10 eserini bir araya getirdiği külliyatın elde edilmesi ile cevap bulacaktır.

1.1.2.4. Mecma‘ü’l-Havâs’ın 8 Bölümünde Tercüme-i Hâlleri Verilen Şâirler

Daha önce belirrtiğimiz üzere, Sâdıkî’nin Mecma‘ü’l-Havâs tezkiresi; mukaddimeden (giriş), 8 mecma‘dan (bölüm) ve bir de müellifin şiir örneklerine hasredilen hâtime (sonuç) bölümünden oluşmaktadır. Mukaddime (giriş) olarak adlandırabileceğimiz bölüme ait olarak bu ve benzeri bir adla yazılan bir konu başlığı mevcut değildir. Eserin 3. varakı ve 10. satırında (3a/10) başlayan “Evvelgı Mecma‘”ya (Birinci Bölüm) kadar süren bu giriş kısmı Çağatay Türkçesi’nde yazılmış 3 Rubâî ile başlamakta, sonrasında ise bu tezkirenin yazılış amacı hakkında bilgiler verilmektedir.

---

84 Agâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, I.Cilt-Giriş, Ankara 1973, s. 257.
85 Muhammed Alî Taberî, **Zübdetü’l-Âsâr**, Tehrân 1372, s. 356.

Bu mensur kısımlara yer yer yine bir takım Türkçe şiirlerle ara verilmiştir. Bu Türkçe şiirlerin adedi 5 olup bir de Farsça şiir yer almaktadır.

Tezkirede mevcut olan bu 8 mecma'ın ihtiva ettiği hususlar ve tercüme-i hâlleri verilen şâirler şunlardan ibarettir:

a) Evvelġı Mecmaʿ (Birinci Bölüm) [3a/10]: *Selāṭīn-i rūz-gār ẕikride kim Eṭīʿu'llāhe ve Eṭīʿur-resūle ve ūlu'l-emri minkum livāsı şuḳḳasın açup nesīm-i ʿadālet birle müteḥarrik ḳılurlar. Es-sulṭānu ẓıllu'llāhi fi'l-ʿarżeyn hümāyī-sāyeside olturup ʿālem ilini cenāḥ-ı ḥimāyetleri penāhıda asrarlar ve Ebvābü'l-mülūk ḳıbletü'l-ḥācāt ḳapusın meftūḥ tutap ʿadl ṣadāsın ḫavāṣṣ ū ʿavām ḳulaġıġa yétkürürler ve gūş-ı cānġa istimāʿ ḳılurlar. Egerçi bu muḫtaṣar risāleninĝ olça vüsʿati yoḳdur kim bu pād-şāhlarınınĝ mindin birininĝ ẕikr-i ḫayrın bitimekke müteḥammil bolġay, lā-ʿilāc teyemmün ū teberrük içün ism-i şerīflerin ve eşʿār-ı laṭīflerin merḳūm ḳılmaḳ küstāḫlıġı olunur.*

Bu mecma'; dönemin pâdişâhlarını, sultanlarını konu almaktadır. 12 hükümdar şâir yer almıştır: Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî, Sultân Muhammed Hüdâbende Pâd-şâh, Şâh İsmâîl-i Sânî, Han Ahmed Pâd-şâh, Hümâyûn Pâd-şâh, Sultân Süleymân-ı Hândigâr, Ubeyd Han Özbek, Abdu'llâh Han Özbek, Nizâm Şâh, Cemşîd Han, Gāzî Giray Han, Muhammedî Han Kürd.

b) İkimçi Mecmaʿ (İkinci Bölüm) [7a/Dk]: *Ol şāh-zādeler ẕikride kim nūr-ı ḥadaḳaʾ-i cihān-bānlıġ ve nūr-ı ḥadaḳaʾ-i kişver-sitānlıġ érdiler. Telāṭum-i baḥr-i seḫāvet ve himmetleri sāḥil-i murād-ı ʿālem ve ʿālemiyānġa dür-pāş ve gevher-rīz bolur érdi ve şimāʿ-ı ṣubḥ-i saʿādet ve iḳbālleri maşrıḳdın maġribe dék müzeyyen ve münevver ḳılur érdi.*

İkinci bölüm, 7 şâir şehzâde hakkında bilgiler ve manzum örnekler vermektedir: Behrâm Mîrzâ, Elkās Mîrzâ, Sâm Mîrzâ, Sultân İbrâhîm Mîrzâ, Sultân Hasan Mîrzâ, Bedîü'z-zamân Mîrzâ, Sultân Mustafa Mîrzâ.

c) Üçümçi Mecmaʿ (Üçüncü Bölüm) [8a/03]: *Etrāk rüknü's-salṭanaları ẕikride kim esās maʿmūre-i pād-şāhlıġ oñglar vücūdı birle ve şādervān-ı şevket-i ḫāḳānlıḳ añglar sütūnı birle pāy-dār érür.*

Üçüncü bölümde, saltanat erkânından 10 Türk devlet adamı hakkında bilgiler verilmiştir: Mesîb Han, Murâd Han, Şâhvérdi, Muhammed Paşa, Muhammed Bég Mazâkî, Mehdîkulı Sultân, Pehlivân Bég Kumrî, Muhammed Bég, Rüstem Bég.

d) Tördümçi Mecmaʿ (Dördüncü Bölüm) [10b/09]: *Tāzīkiyye erkān-ı devleti ẕikride kim nūk-i ḫāme-i gevher-nişārları ʿuḳde-güşā-yı kār-ḫāne-i devrān érür ve nesīm-i nāme-i ʿanber-bārları şemmāme-i būstān-ı cān ū cināndın ḫaber vérür, olça kim tīġ-i āb-dār-ı siyāsetġa salṭanatnıñ iḥtiyācı bar, yüz ol miḳdār sinān-ı kişver-güşāy ḫāmeġa iḥtiyāc tüşer. Ol buzurg-vār ḫūb aytur kim ḳalem-zen-i nigeh-dār ve şemşīr-zen.*

Devlet erkânından 23 İranlı şâire yer verilmiştir: Mîrzâ Şeref-i Cihân, Şeyh Bahâü'd-dîn Muhammed, Mîrzâ Selmân, Mîrzâ Mahdûm, Mîr Râstî, Hâce Efdal Terke, Hâce Habîbu'llâh Terke, Mîr Şemsü'd-dîn Muhammed, Mîrzâ Muhammed-i Münşî, Mevlânâ Nûrü'd-dîn Muhammed, Muhammed Mîrek-i Sâlihî, Mîr Alî Ekber, Kadı Abdu'llâh-ı Râzî, Şeyh Ebû'l-feyz, Hakîm Reknâ, Muhammed Hâşim, Mevlânâ Kâmî, Kadı Atâu'llâh, Mevlânâ Mü'min Hüseyn, Seyfü'd-dîn Mahmûd, Mevlânâ Muhammed-i Şarkî, Ahmed Bég Müşerref, Tahmâsb Kulı Bég.

e) Béşimçi Mecmaʿ (Beşinci Bölüm) [19a/09]: *Türk ve Tāzīk erkān-ı devlet erşed evlādları ẕikride kim dest-i şecāʿatleri cevher-i tīġ-i āb-dār dék mevc-engīz ve ser-pençe-i seḫāvetleri baḥr-i mevvāc dék gevher-rīz érdi.*

Bu bölüm, Türk ve İranlı devlet erkânından kimselerin çocuklarını tanıtmaktadır. 15 şâirden ibarettir: Han Mîrzâ, Kāsım Bég-i Kısmî, Sultân Mahmûd Han, Alîhan Mîrzâ, Murâd Bég, Muhammed Mü'min Bég, Muhammed Sâlih Mîrzâ, Yâdigâr Bég, Mîrzâ Nizâmü'l-mülk, Mîrzâ İbrâhîm, Emîr Nûru'llâh-ı Şûşterî, Abbâs Bég, Muhammed Sâlih Bég, Kāsım Bég, Muhammed Bég Halîfetü'l-hulefâyî.

f) Altımçı Mecma' (Altıncı Bölüm) [23a/08]: *Evvel ana efṣaḥü'l-mütekellimīn evlādı ẕikride kim başları tāc-ı kerāmet eṣ-ṣāliḥūn li'llāh ve'ṭ-ṭāliḥūn lī birle ser-efrāz bolup ve ḳāmetleri Seyyidü'l-ḳavmi ḫādimuhum ḫırḳası birle müşerref érür. Raḥmetu'llāhi 'aleyhim ecma'īn.*

Bu bölümde, o dönemin sözüne itibar edilen, saygıdeğer insanlarından, toplumun ileri gelenlerinden 35 şâir hakkında bilgiler verilmiştir: Mîr Sun'î, Mîr Huzûrî-i Kumî, Mîr Eşkî, Mîr Muhammed Mü'min-i Esterâbâdî, Mîr Sedîd-i Râzî, Mîr Ebû Turâb-ı Ulvî, Mîr Muhammed-i Keskinî, Mîr Vâlihî-i Kumî, Kadı Esîrî-i Râzî, Mîr Haydar-ı Girihrûdî, Mîr Haydar-ı Kâşî, Mîr Kurbî, Mîr Münhî, Mîr Cezmî, Mîr Bezmî-i Hemedânî, Mîr Ebû Turâb Mahrûm-ı Râzî, Mîr Hazînî-i Yezdî, Mevlânâ Mîr Alî, Mîrzâ Sâdık, Mîr Mugîs, Mîr İbrâhîm, Mîr Kurbî, Mîr Firîbî, Mîrzâ Halîl, Mîr Şâh Murtazâ, Mîr Mu'izü'd-dîn, Mîr Emînî, Mîr Ya'kubî-i Hayyât, Mîr Ca'ferî, Mîr Seyyid Alî Musavver, Mîr Necdî, Mîr Teşbîhî, Mîr Ebûl-bekā, Mîr Kudsî, Mîr Sadru'd-dîn Muhammed.

g) Yéddümçi Mecma' (Yedinci Bölüm) [33a/15]: *Etrāk ḫōş-ṭab'ları ẕikride kim ḳuvvet-i isti'dād bile Türkī ve Farsī ve 'Arabī kelāmıġa ḳādir bolup 'Arab ve 'Acemde leṭāfet-ṭab' ve nezāket-ẕihn birle şöhret ḳabūlin tapupdurlar.*

Çeşitli Türk devlet ve boylarına mensup 28 şâiri anlatmaktadır: Mevlânâ Fuzûlî, Mîrzâ Kulı Meylî, Yolkulı Bég Şâmlu, Kāsım Bég-i Hâletî, Mahmûd Bég Sâlim, Hasan Bég Şükr Oğlu, Mevlânâ Şânî, İmâm Kulı Bég Füsûnî, Necâtî-i Rûmî, Bâkî Çelebi, Şâhkulı Bég, Sûsenî Bég, Emîr Han Bég, Pîrî Bég Döger, Kelbî-i Zü'l-kadr, Kāsım Bég Rağmî, Dûre Bég-i Kirâmî, Maksûd Alî, Hôş-tab-ı Bâlî, Meşrebî-i Tekelü, Mîr Muhammed İvaglı, Kılıç Bég, Emîr Bég, Derdî, Pîr Kulı Bég, Muhammed Bég, Mevâlî-i Türkmen, Tenhâyî Bég.

h) Sékizimçi Mecmaʿ (Sekizinci Bölüm) [44a/05]: *Tāzīk fuṣaḥā ve bulaġāları ẕikride kim bu kün gūy-i meydān-suḫan añglarnıñ ḫam çevgān-ṭabʿlarıdın ser-bülend érür ve ṣayd-ı ṣaḥrā-yı naẓm añglarnıñ semend-i fikretleri fitrākide pāy-bend érür.*

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın çağdaşı olan İranlı şâirleri tanıtmaktadır. Bu bölüm, 202 şâirin tercüme-i hâlini sunmakla, tezkirenin en geniş bölümünü oluşturmaktadır: Mevlânâ Lisânî, Mevlânâ Zamîrî-i İsfahânî, Gazâlî Meşhedî, Mîrzâ Kāsım, Mevlânâ Vahşî-i Bâfakî, Mevlânâ Şerîf-i Tebrîzî, Mevlânâ Muhteşem, Hâce Hüseyn-i Senâî, Örfî, Mevlânâ Velî, Kadı Nûrî, Sabrî-i Rûzbehân, Mevlânâ Nisârî, Mevlânâ Hesâbî-i Nazîrî, Mevlânâ Hüznî, Mevlânâ Şucâ, Mevlânâ Hayretî, Şeyh Alî Nakî, Haydar-ı Kelîç, Mevlânâ Tavfî, Fasîhî-i Tebrîzî, Mevlânâ Helâkî-i Hemedânî, Kadı Ahmed-i Figârî, Fikrî-i Ordubâdî, Mülkî Bég-i Serkânî, Mevlânâ Zamîrî-i Hemedânî, Hâfız Sâbûnî, Mevlânâ Sâil, Gazâlî-i Cenbek, Mevlânâ Nîkî, Mevlânâ Yahyâ, Mevlânâ Abdî-i Cunâbidî, Yümnî-i Simnânî, Mevlânâ Şerefü'd-dîn Alî, Hâce Gıyâs-ı Nakş-bend, Mevlânâ Hâtem-i Kâşî, Mevlânâ Melik-i Kumî, Hasan Bég-i Aczî, Mevlânâ Kemâlî-i Sebzevârî, Mevlânâ Vukūî, Gāzî Kalender, Mazharî-i Keşmîrî, Mevlânâ Reşkî-i Hemedânî, Kâkâ-i Kazvînî, Mevlânâ Tabhî, Mevlânâ Nisbetî, Mevlânâ Fehmî-i Kâşî, Firîbî-i Tahrânî, Mahmûd Bég-i Füsûnî, Hakîm-i Şifâî, Mevlânâ Şekîbî, Mevlânâ Gazanfer-i Kelecârî, Zuhûrî-i Şîrâzî, Mevlânâ Mâlik-i Deylemî, Zekî-i Hemedânî, Şermî-i Kazvînî, Nezrî-i Kâşî, Maksûd-ı Hurda-furûş, Mevlânâ Nâmî, Hârî-i Tebrîzî, Mevlânâ Haydarî, Mevlânâ Sahîfî, Mevlânâ Gayretî-i Şîrâzî, Mevlânâ Nazîrî, Mevlânâ Ca'ferî-i Sâvecî, Mevlânâ Sarfî-i Sâvecî, Mevlânâ Akdesî, Mevlânâ Vahşetî, Mîrzâ Ebû Turâb-ı Firkatî, Mevlânâ Kesrî-i Kerbe, Garîbî-i Kâşî, Mevlânâ Mu'în, Gıyâsü'd-dîn Muhammed-i Bezmî, Kısmetî-i Esterâbâdî, Mevlânâ Muhlisî, Mevlânâ Ayânî, Haşmetî-i Reştî, Râmî-i Ordubâdî, Mevlânâ Abdü'l-gafûr, Mevlânâ Rahmî, Mahremî-i Erdebîlî, Mevlânâ Kelb Alî, Çelebi Bég Fâriğ-i Tebrîzî, Halîl-i Zerger, Kāmetî-i Gîlânî, Mevlânâ Mişkî, Mevlânâ ganî-i Lâhîcî, Mevlânâ İnâyet, Mevlânâ Tezhîbî, Hayâtî-i Kâşî, Vechî-i Sencârî, Mevlânâ Meşrebî, Himmetî-i İsfahânî, Mevlânâ Mâyilî, Atîkî-i Şirvânî, Surûdî,

Halef-i Ferrâş, Mevlânâ Âlimî, Mevlânâ Sûzî, Mevlânâ Kelâmî, Sipihrî-i Zevvâreci, Mevlânâ Fezâyî, Mevlânâ Sayrafî, Mevlânâ Hûşî, Mevlânâ Rızâyî, Mevlânâ Gıyâs, Mevlânâ Yetîmî, Yârek-i Kazvînî, Hâce Aka Mîr, Mevlânâ Esîrî-i Türbetî, Hâce Abdü'l-azîz Nakkāş, Mevlânâ Muzaffer Alî Nakkāş, Üstâd Hasan-ı Müzehhib, Gazâlî-i Tebrîzî, Hüsnî-i İsfahânî, Hakîm-i Zuhûrî, Hakîm-i Bedî'î, Mevlânâ Abdü'l-hâdî, Mîrzâ Bâkır, Mevlânâ Hazînî-i Gûnâbâdî, Şeyh Ahmed-i Halhâlî, Fasîhî-i Yezdî, Muhammed Emîn-i Gubârî, Mevlânâ Şâh Mahmûd, İbrâhîm Bég, Mevlânâ Ahdî-i Sâvecî, Şeyh-i Rubâ'î, Mevlânâ Hâdimî, Mevlânâ Saykalî, Avcı Dercezînî, Mevlânâ Muhammed Emîn, Mevlânâ Şu'ûrî, Mevlânâ Sayrafî-i Kör, Mevlânâ Beyânî, Emânî-i Hemedânî, Melik Sultân Muhammed, Kadı Hasan, Mevlânâ Esed, Sûzî-i Sâvecî, Bîdilî-i Hemedânî, Mevlânâ Kemterî, Mevlânâ Enîsî, Mevlânâ Penâhî, Rûhî-i Tebrîzî, Mevlânâ Dâ'î, Mîrzâ Muhammed-i Emînî, Sarfî-i Jûlîde-mûy, Mevlânâ Selâmî, Mevlânâ Kevserî, Mevlânâ Ahdî, Subhî-i Sâvecî, Kaydî-i Şîrâzî, Mevlânâ Tâlib, Mevlânâ Furûgî, Sedîd-i Gîlek, Mîr Azîz-i Kemânçe'î, Cunûnî-i Kālî-pûş, Mevlânâ Hakîrî, Hasan Muhlisî, Vefâ'î-i İsfahânî, Hâce Nasîr, Mevlânâ Hazînî, Füsûnî, Şerârî-i Hemedânî, Kadı-ı Leng, Seyrî-i Esterâbâdî, Tâbi'î-i Demâvendî, San'atî, Farkî-i Herevî, Mevlânâ Nesrî, Devâ'î, Hâfız Hacı Bég, Mevlânâ Şemsî, Germî, Zilâlî-i Gîlânî, Refîkî, Mevlânâ Gubârî, Mevlânâ Hulkî, Muhammed Hüseyn-i Ziynetî, Mîrzâ Muhammed Emînî, Muzaffer Bég-i Reng-rez, Ebû'l-vefâ-yı Kalender, Merdumî-i Kâşî, Mevlânâ Mecdî, Nâzükî-i Nihâvendî, Mevlânâ Vechî, Mevlânâ Hâmidî, Mevlânâ Sehâbî, Kadı Vâfî, Cismî-i Hemedânî, Havfî-i Hemedânî, Bâzilî-i Sâvecî, Bîkesî-i Şîrâzî, Harîfî-i Sâvecî, Mevlânâ Zarîfî, Ârızî-i Kumî, Hızrî, Gubârî-i Cîlânî, Rızâyî-i Kâşî, Mevlânâ Şuhûdî, Mevlânâ Firâkî, Eyyûb.

Ḫātime (Sonuç) [113b/14]

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın "Mecma'ü'l-Havâs" tezkiresi, son bölüm olan **"Hâtime"** bölümü ile sona ermektedir. Bu bölümde eserin müellifi Sâdıkî, tercüme-i hâllerini ve manzum örneklerini sunmuş olduğu şâirlerden sonra bu sefer kendi yazmış olduğu

Farsça şiirlerle eseri noktalamıştır. Kendisinin de bu şâirlerin dışında kalmasını uygun görmediğini belirten Sâdıkî, şiirlerinin erbâb-ı nazma ulaşması için onlardan bazı bölümler ve beyitleri zikreder[86]. Sâdıkî-i Kitâbdâr bu bölümde şu ifadeleri kullanmıştır:

Bu ārāste mecmaʿ cemāʿatiniñ zīr-neşīni ve bu pīrāste ḫarman bundārınıñ ḫūşe-çīni ve bu cilve-ger bolġan ebyāt-ı raʿnālarnıñ māyili ve bu meẕkūr olulġan teẕkire erḳāmınıñ ḳāyili aṣḥāb-ı naẓm ve erbāb-ı şiʿr ṭalebeleriniñ yār-ı muvāfıḳı Ṣādıḳī çün özin bu cemāʿat mecmaʿıdın ḫāric bolmaġını revā körmep ve bu gürūh ẕikri iḫtitāmıġa dāḫil bolmamaġını sezā tutmap bir néçe ebyāt birle kim maṭlaʿ-i ḫūrşīdniñ ẕerresi ornıġa bolmas ve ḥüsn-i maṭlaʿ zīb ve ziynetidin ʿārī biri érür ve Şāh Beyt Der-gāhınıñ ḫāk-neşīni dése bolmas ve maḳṭaʿ ṣaff ve niʿāliniñ gūşe-neşīnlıġıġa hem dilīrlıġ ḳıla almas, be-heme-ḥāl ʿacz ve furūtenlıġ ʿöẕri bile iḫtiṣār ḳılup merḳūm olunġan ebyātnı erbāb-ı naẓm ṣalāḥ iṣlāḥıġa yétkürse ümīddür kim mūceb-i mübāhāt-ı ḫōd-nümāylıġ ve sebeb-i sitāyiş ve ḫōd-ārāylıḳ bilmeyeler. Bi-mennihi ve cūdihi ve keremihi.

1.1.2.5. Mecma'ü'l-Havâs'ın Mevcut Nüshaları

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'ü'l-Havâs adlı ünlü şuara tezkiresinin, bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla 3'ü yurtdışında olmak üzere 8 nüshası mevcuttur. Metin bölümünde yapmış olduğumuz edisyon kritik çalışmasında; mevcut olan ve elde ettiğimiz bu nüshalarda farklılık arzeden kelimeler, var olan yazım değişiklikleri, kimi nüshalarda yazılmamış olan konu başlıkları gibi hususlar kaydedilmiştir. Bu 8 nüshanın özellikleri hakkında kısaca şu notları sunabiliriz:

a) Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî-i Kitâbdâr, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Hâlis Efendi Türkçe Yazmalar Bölümü, No: 4085, C 6, 278, 17 satır (213x123):

Mecma'ü'l-Havâs'ın, daha önce de üzerinde konuşmuş olduğumuz, **"İ.Ü. 1."** kısaltmasıyla incelediğimiz elimizdeki en eski nüshasıdır ve yazılış tarihi Hicrî 1016/Mîlâdî 1607-08 senesidir. Nüsha hakkında bilgiler veren İstanbul Üniversitesi

[86] Abdurresûl Hayyâmpûr, **Sâdıkî-i Kitâbdâr (Tezkire-i Mecma'u'l-Havâs be-Zebân-i Turki-yi Çagatay)**, s. 314-317, Tebrîz 1327.

Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu I. cildinde, eserin Şâh İsmâîl-i Safevî'den (Şâh I. İsmâîl) Şâh I. Abbâs'a kadar olan zamanda Şark Türkçesiyle şiir yazmış şâirlerden bahsolunduğu ve 17 satırdan 115 varak, 213x123 ebadında olduğu kaydedilmiştir[87]. Ta'lîk hattıyla kaleme alınmış olan eserimiz, [1 a] no'lu varakta yazan ***"Teẕkiretü'ş-Şuʿarā Te'līf-i Ṣādıḳī-i Kitābdār"*** ibaresiyle başlamaktadır. [1 a] numaralı varakta, eseri tarif eden bu başlıktan başka bir yazı mevcut değildir. Eserimize, üç Türkçe rubâî ile başlanmış ve daha sonrasında ise duâ ifadeleri ile açıklamalara girilmiştir. Bu [1 b] olarak numaralandırılmış varak, 13 satırdan ibarettir. Son iki varaktan [115 b] 14 satır ve [116 a] ise yalnızca 4 satırdan ibarettir. Diğer bütün varaklara baktığımızda ise, eserin genelinin "17" satırdan ibaret varaklardan oluştuğunu görmüş oluyoruz. Yazma eserde duâ cümleleri, tercüme-i hâlleri zikredilen şâirler, manzum örnekleri ifade eden kelimeler, edebiyat terimleri (*rubāʿī*, *ḳıṭʿa*, *beyt*, *ve lehu mine'l-ḳaṣīde*, *min Leylā vu Mecnūn* v.s.) ile her bir bölümün (mecma') adı ve özelliklerini ihtiva eden açıklamalar kırmızı renkli kalemle yazılıdır. Tercüme-i hâller ile şiir örnekleri ise siyah mürekkepli kalemle yazılmıştır. Bir de, eserin başında [2 a] numaralı varakta 1, 2, 3, 13 ve 14. satırlardaki kimi âyet ve saygı ifade eden Arapça kelimeler mavi mürekkeple yazılmış olarak karşımıza çıkmaktadır.

Der-kenârlar:

Nüshadaki der-kenârlar karşımıza dört yerde çıkmaktadır. İlk olarak [3 a] numaralı varaktan önce yer alan der-kenârla yazılmış ifadeler, sonrasında [7 a]'dan önce kullanılmıştır. Üçüncü olarak [17 a] numaralı varakta gözlemlediğimiz der-kenâr ifadeleri ise bu varakta 12. satırda tercüme-i hâli verilmeye başlamış olan "Muhammed Hâşim" adlı şâirden önce ve bu satıra kadar yazılmış Farsça şiirlerden sonra yerini almıştır. Rastladığımız son der-kenâr cümleleri ise [49 a] numaralı varakta da mevcut olup buradaki cümleler de, bahsettiğimiz ilk iki der-kenâr ifadeleri gibi varak başlangıcından önce kullanılmıştır. Metnimizde dört yerde mevcut olan bu der-kenâr ifadeler için, **"Dk"** kısaltması kullanılmıştır.

---

[87] İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu 1 (ا- ظ), İstanbul 1987, s. 391.

b) Tezkire-i Sâdıkî-i Kitâbdâr, "Tezkire-i Evliyâ 240/b-267/a Arasındaki Bölüm", İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Bölümü T 4097.

İstanbul Üniversitesi Koleksiyonunda mevcut olan ikinci "Mecma'ü'l-Havâs" olup, T 4097 numarada kayıtlı "Teẕkire-i Evliyā" adlı eserin içerisinde 240/b-267/a varakları arasında "Teẕkire-i Ṣādıḳī-i Kitābdār" adı altında yer almaktadır[88]. Yazılış tarihi Hicrî 1037/Mîlâdî 1627-28 senesi olan nüshanın sona erdiği 267/a numaralı varak 15 satırdan ibaret olup, diğer bütün varaklar 30 satırdan oluşmaktadır. Son derece küçük harflerle ve sıkışık vaziyette kaleme alınmış ve bu nedenle ancak 27 varak gibi kısa bir sayfa adedine ulaşmış nüsha, ta'lîk hattıyla yazılmıştır. Edisyon kritik çalışmamızda **"İ.Ü. 2."** kısaltmasıyla gösterdiğimiz bu yazmada; tıpkı İ.Ü. 1.'de olduğu gibi duâ cümlelerinin, şâirlerin hayat hikâyelerinden önce adlarının yazıldığı başlıkların, manzum edebiyat terimlerinin, mecma'ların ve özetlerinin verildiği bölümlerde kırmızı kalem kullanılmıştır. Der-kenârların bulunmadığı bu nüshada, yine İ.Ü. 1.'de olduğu gibi, diğer bütün tanıtıcı ifadeler (şâirlerin hayat hikâyeleri ile şiir örnekleri) siyah mürekkepli kalemle yazılmıştır.

c) Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî, Biyografi, Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, Yaprak: 1b-79b, Arşiv no: 34 Nk 3721/1:

Bu yazma da tıpkı İstanbul Üniversitesi'nde mevcut olan iki nüsha gibi ta'lîk hattıyla, Hicrî 1037'de kaleme alınmıştır. Elimizdeki en eski yazma olarak kabul edilen İstanbul Üniversitesi T 4085 numaralı nüshada olduğu gibi bu nüshada da 13 satırdan ibaret [1 b] no'lu varak ile başlayan eser, [79 b]'de 6 satır halinde son bulmuştur. Diğer bütün varaklarda ise standart satır sayısı "23" olarak karşımıza çıkmaktadır. 23 satırdan ibaret olması nedeniyle 79 varaktan oluşan bu nüsha, İ.Ü. 2. nüshasından sonra varak sayısı en az olan ikinci istinsah yazma olmuştur. Yine bu nüshada da, İstanbul Üniversitesi'nde bulunan yazmalarda olduğu gibi, gerekli duâ cümleleri ve başlıkların (şâirler, mecma'lar ve özetleri ile edebiyat terimleri) yazımında kırmızı kalem

[88] İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu 1 (ا-ظ), İstanbul 1987, s. 392.

kullanılmış, manzum örneklerle birlikte tercüme-i hâller siyah kalemle yazılmıştır. **"N 2."** kısaltmasıyla edisyon kritik çalışmamızda yerini alan bu nüshada der-kenâr ifadeler mevcut değildir.

d) Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî, Biyografi, Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye Koleksiyonu, Yaprak: 116, Arşiv no: 34 Nk 3720:

İstanbul Üniversitesi T 4085 nüshasında olduğu gibi bu yazma da [116 a] numaralı varakta sona ermiştir ve ilk ve son yaprak hariç 17 satırdan ibarettir. Hicrî 1021/Mîlâdî 1612 senesinde kaleme alınan bu nüshada eserin başladığı ilk varak olan [1 b], 13 satırdan oluşmuştur ve son yaprak olan [116 a]'da 11 satır yazı mevcuttur. Rik'a hattıyla kaleme alınmış bu nüshada, yine diğer yazmalarda olduğu gibi tercüme-i hâller ve şiir örnekleri siyah; duâ cümleleri ve başlıklar (şâirler, mecma'lar ve özetleri ile edebiyat terimleri) ise kırmızı kalemle yazılmıştır. Edisyon kritik çalışmasında **"N 1."** kısaltması adı altında incelenen nüshada kullanılan der-kenârların kullanım sebepleri şu şekilde olmuştur:

Der-kenârlar:

Bu nüshada da, İstanbul Üniversitesi T 4085'te olduğu gibi, der-kenâr olarak kabul edilebilecek bir takım ifadeler mevcuttur. Buradaki der-kenârlar, genel olarak şiirlerin mısrâlarının yetmediği durumlarda geriye kalan kelimeler ile yazımı müstensih tarafından unutulan kıtalardır. Muhtemelen Osmanlı Türkleri'nden bir müstensih tarafından kaleme alınan nüshada bazen de, Doğu Türkçesi'ndeki bir takım kullanımları açıklayıcı mahiyette der-kenâr notları yer almıştır. Örnek:

ol onı: ol onı ya'nī ol kimesneyi (N 1. 40b/1'in yanında der-kenâr olarak kelime bu şekilde izah edilmiştir).

e) Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî-i Kitâbdâr, İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 123 yaprak, 17. yüzyıl, Ta'lik 204x120-142x74:

İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Bölümü'nden edindiğimiz bu nüshayı[89] rahmetli Ord. Prof. Dr. Fuat Köprülü incelemiştir ve ondan temin edilen bu nüsha hakkında "Yazma Eserler Tesbit Fişi"nde yine muhtemelen merhum Köprülü'nün el yazısıyla şu bilgiler verilmiştir:

Tasnif No: 176, *Demirbaş No:* 81, *Müellif:* Sâdıkî-Kitâbdâr, *Eser Adı:* Mecmau'l-havâs, *Dil:* Türkçe (doğu), *Cildin evsafı:* Miklebi kopmuş, koyu kahverengi meşin, *Varak:* 123, *Eb'ad:* 204x120 (142x74), *Kâğıt:* Âharlı orta kalınlıkta beyaz, *Yazı:* Ta'lik, *Satır:* 17, *Tezhib:* Söz başları kırmızı, *İstinsah tarihi:* 17. asır. *Toplam 124 varak v. 124 boş, Nereden, Ne suretle Temin Edildiği:* F.K.

Mecma'ü'l-Havâs'ın diğer bir çok nüshasında olduğu gibi; **"S.Ç."** kısaltmasıyla çalışmamızdaki yerini alan bu yazmada da eserin başladığı [1 b] nolu varak satır sayısı bakımından 17'den azdır. 10 satırdan ibaret olan ilk varaktan itibaren metin ilerledikçe bir takım kelimelerin yazımında farklılıklar gözlemlenmiştir. Noktalı bazı kelimeler noktası konulmadan yazılmış ve hattâ bir çok şâirin hayat hikâyesinin önünde, kırmızı mürekkeple yazılmış olması icap eden "şâirin adını gördüğümüz başlık kısmı" yazılmamıştır. Bu hususlar üzerine de edisyon kritik çalışmamızda değinilmiştir. Adı geçen nüshada der-kenâr cümleleri bulunmamaktadır.

f) Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî, Müstensih: Hasan-ı Tebrîzî, İstinsah tarihi: 1247 (1831), Biblioteque Nationale de France Supplement Turc 1002, Schefer, 121 yaprak, Nesta'lik, 280x165 mm.:

Fransa Millî Kütüphanesi'nden edindiğimiz nesta'lîk hattıyla yazılmış olan bu yazmanın müstensihi Hasan Tebrîzî adında bir şahıs olup Hicrî 1247/Mîlâdî 1831

[89] Yücel Dağlı, E. Nedret İşli, Cevdet Serbest, D. Fatma Türe, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu, İstanbul, Haziran 2001, s. 49-50.

senesinde kaleme alınmıştır. 121 varaktan ibaret olan nüsha, 12 satırlık ilk varak ile 14 satırlık 121. yani son varak istisnâ olmak üzere 17 satırdan oluşmaktadır.

E. Blochet tarafından hazırlanan "Catalogue des Manuscrits Turcs" adlı katalogda, Supplement Turc 1002 numarada kayıtlı olan bu yazmanın Şâh I. Abbâs döneminde kaleme alındığı, Câmî'nin Bahâristân'ı, Alî Şîr Nevâî'nin Mecâlisü'n-Nefâîs'i ile Tzekire-i Devletşâh'ın Tuhfe-i Sâmî'sinin zeyli olduğu bilgisi zikredilmiş ve ayrıca nestalik hattıyla ve Hicrî 1247/Mîlâdî 9 Eylül-7 Ekim tarihleri arasında Hasan-ı Tebrîzî tarafından istinsah edilen eserin 121 varak 28x16,5 cm. olduğu belirtilmiştir[90]. 139. sayfada ve 168 numarada kaydedilmiş olan Mecma'ü'l-Havâs'ın nüshası ayrıntılı biçimde tanıtılmış

"B.N." kısaltmasını verdiğimiz nüshanın 14 satırlık son yaprağında [121/a] 9-14. satırlar arasında; nüshanın ne şekilde, hangi senede ve kim tarafından istinsah edildiği Fars dilinde anlatılmaktadır.

g) Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî-i Kitâbdâr, İran Kitâbhâne-i Melik Türkçe Yazmaları, Arşiv numarası: 4077:

İran'ın başkenti Tahrân'daki Millî Kütüphane'nin Türkçe Yazmalar Bölümü'nde 4077 numarada kayıtlı bu nüsha 173 varaktan ibaret olup, eserin başladığı 9 satırlık ilk yaprak haricinde her bir varakta 14 satır halinde yazılmıştır. Nestalik hattıyla terme kâğıt üzerine kaleme alınmış nüsha 25.1x15.7 cm. ebadında ve vişne rengi meşin cilt kaplıdır, müstensihi, istinsah tarihi ve yeri belli değildir[91]. Der-kenârların bulunmadığı ve kim tarafından istinsah olunduğunu bilmediğimiz, edisyon kritik çalışmamızda **"K.M."** kısaltmasını kullandığımız bu yazmada; başlıklar ile duâ cümleleri ve âyetler çoğu yerde kırmızı, kimi zaman da mavi mürekkepli kalemle yazılmıştır. Tercüme-i hâller ile şiir örneklerinin yazımında yine diğer yazmalarda olduğu gibi siyah kalem kullanılmıştır.

---

[90] E. Blochet, **Catalogue des Manuscrits Turcs**, Tome II, Paris M DCCCC XXXIII, s. 126.
[91] Dr. Şadi Aydın, **İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu**, İstanbul 2008, s. 102.

h) Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî-i Kitâbdâr, Avusturya Dükalık Kütüphanesi Gotha Koleksiyonu Türkçe Yazmaları, İstinsah Tarihi: 1058 (1666) Şah Abbas Dönemi, 123 yaprak 17 satır, Nestalik, Arşiv no: arab.626=pt. 270/Seetzen: Nr. 154:

Dr. Wilhelm Pertsch tarafından hazırlanan "Die Orientalischen Handschriften Der Herzoglichen Bibliotek Zu Gotha" adlı katalog çalışması, 1859 yılında Avusturya'nın başkenti Viyana'da basılmıştır. Bu tarihlerde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları dâhilinde bulunan Gotha şehri, günümüzde Almanya'nın güneyinde Avusturya sınırında bulunmaktadır. Bu nedenle, o zaman Avusturya Dükalık Kütüphanesi'nin Türkçe Yazmalar Bölümü'nde yer alan "Mecma'ü'l-Havâs" nüshası Almanya'nın Erfurt Üniversitesi'nden edinilmiştir.

Pertsch'in hazırladığı bu katalogda, "Die Türkischen Hanschriften" (Türkçe El Yazmaları) bölümünde 139. sayfada ve 168 numarada kaydedilmiş olan Mecma'ü'l-Havâs'ın nüshası ayrıntılı biçimde tanıtılmış ve aynı zamanda tezkirede hayat hikâyeleri verilen şâirlerin listesi Arap alfabesi esasına sınıflandırılıp edilip sıralanmıştır[92]. 128 varaktan ibaret olan bu nüshada, eserin giriş bölümünün başladığı 10 satırlık ilk varak [1 b] ile son iki varaktan 13 satırdan oluşan [122 b] ile 3 satırlık [123 a] istisnâ olmak üzere her bir yaprak 17 satırdan meydana gelmiştir. Edisyon kritik çalışmamızda **"G.B."** kısaltmasıyla gösterdiğimiz yazmada mevcut olan der-kenârların kullanım nedeni, tıpkı Nuruosmaniye 3720 numaralı nüshada olduğu gibi müstensihin unuttuğu mısrâ ya da şiir kesitlerini yerli yerine koyma isteğinden ibarettir.

1.1.3. YAZILDIĞI DÖNEM

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın "Mecma'ü'l-Havâs" adlı şuara tezkiresini kaleme aldığı dönemde, Asya'da 4 büyük Türk Devleti'nin varlığı göze çarpmaktadır. Anadolu ve Rumeli'nin tamamına hâkim olan Osmanlı İmparatorluğu, müellifin doğup büyüdüğü bugünkü İran topraklarında Safevî Devleti, Hindistan'da Bâbür Devleti ile Türkistan

[92] Wilhelm Pertsch, **Die Orientalischen Handschriften Der Herzoglischen Bibliotek Zu Gotha**, Wien 1859, s. 139-148.

coğrafyasında Timur'un ölümünden sonra kurulmuş olan Özbek Devleti'nden ibaret bu devletler arasında kimi zaman türlü anlaşmazlık ve hattâ savaşlar, bazen de ortak hasım ilan edilen devletlere karşı yapılan ikili antlaşmalar mevcut olmuştur.

1.1.3.1. Şâh Abbâs'ın Hayatı ve Devlet Adamlığı

Mecma'ü'l-Havâs'ın yazıldığı dönem, eserin müellifi olan Sâdıkî'nin de, emrinde kitâbdârlık görevini yürütmüş olup tezkiresini ithaf ettiği Şâh I. Abbâs'ın hükümdarlık dönemidir. Safevî sultanı Şâh I. Abbâs, Şâh Tahmâsb'ın torunu ve Muhammed Hüdâbende'nin oğludur[93]. Annesi Mâzenderân hâkimi Abdullah Han'ın kızı olup 1 Ramazan 978'de (27 Ocak 1571) babasının valiliği sırasında Herât'ta doğdu[94]. Babasının hükümdarlığı sırasında ülkede bir takım karışıklıklar meydana gelmiş, emîrler arasında çıkan makam kavgaları esnasında Ustacalu Türkmenleri'nden Mürşid Kulu Han tarafından himâye edilerek bu hükümdarın Horasan'dan Kazvîn'e yürümesi ve bu şehre girmesi üzerine 17 yaşında iken (Ekim 1587) Safevî tahtına oturmuştur[95].

Tahta çıktığı esnada, kendisine rakip olabilecek Türk emîrlerin nüfuzunu kırmak adına, tıpkı Osmanlı Devleti'nde kurulan Kapıkulu Ocakları sisteminde olduğu gibi ve bu yapıyı örnek almak suretiyle Gürcü, Ermeni ve Çerkesler'den teşekkül eden bir ocak kuran Şâh I. Abbâs döneminde; bu ocağın mensuplarına "kul", reislerine ise "kullar ağası" denmiştir[96]. Buna ilave olarak, Arap ve Fars asıllı kimselerin de devlet dairelerinde memuriyet aldıkları, özellikle Fars kökenlilerin hazine ve defterhaneden sorumlu memurluklara atandığı belirtilmektedir[97]. Ayrıca, İran kaynaklarında "Kızılbaş" adıyla anılan devletin öz unsurlarını inzibat altına alan Şâh I. Abbâs; Gîlân,

---

93 Faruk Sümer, "Abbas I", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul 1988, s. 17.
94 Aynı eser, s.17.
95 Aynı eser, s. 18.
96 Aynı eser, s. 18.
97 Ziya Bünyadov/Y. Yusufov, **Azerbaycan Tarixi (En Gedim Zamanlardan XX Esredek)** I. cild, Bakı 1994, s. 460.

Mâzenderân, Sîstân, Lâr ve Lûristân'daki mahallî emirliklere de son vererek Safevî hâkimiyetini oralarda da iyice yerleştirmiştir[98].

Hükümdarlığının ilk yıllarında Horasan'ı istilâ eden Özbekler'e karşı, Osmanlılar'la 1590'da barış yaparak ülkesindeki iç karışıklıklara son vermeye çalışan Şâh Abbâs; Abdullâh Han Özbek'in 1598'de ölümü üzerine Meşhed, Nişâbûr ve Herât'ı alarak Horasan'ın önemli bir kısmını fethetmiştir[99].

Ülke sınırlarını sürekli olarak genişletmek arzusunda olan ve bunda da kısmen başarı sağlayan Şâh Abbâs, Osmanlı Devleti'ne karşı da genellikle hasmâne bir tutum sergileyerek 1603 yılında bu devlete savaş ilan etmiştir. Şâh Abbâs, Anadolu'da patlak veren Celâlî isyanlarıyla uğraşan Osmanlı'ya karşı verilen bu savaşta Azerbaycan, Gürcistan, Şîrvân ve Karabağ bölgelerini geri alarak Bağdat'ı zaptetmiştir[100]. Bu savaş dönemi sırasında, içlerinde Celâlî isyanlarına iştirak eden 13000 kişilik bir grubun da bulunduğu bazı Türk boylarının Anadolu'dan İran'a göç ettiğini öğrenmekteyiz[101]. Osmanlı Devleti'nin özellikle Kafkasya'daki topraklarını almak için bir çok devletle anlaşmalar yapan Şâh I. Abbâs'ın Avusturya'ya bir elçilik heyeti göndermesi, ayrıca Rus çarına Şirvan ve Gürcistan'a birlikte saldırmayı teklif etmesi ve çarın emrindeki Dinyeper Kazakları'nı harekete geçirmek istemesi[102], bu hükümdarın ne kadar hırslı bir devlet adamı olduğunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Bâbürlü hükümdarlarıyla dostluk ilişkileri içerisinde olan Şâh Abbâs, İspanyol ve Portekizliler'e karşı Hürmüz Adası ve Bahreyn'i müdafaa etmiştir[103].

1623 yılında Bağdat'ı ele geçirerek Kerbelâ ve Necef şehirlerini de Safevî topraklarına katan Şâh Abbâs, 42 yıllık saltanatının sonunda 24 Cemâziyelevvel

---

98 Faruk Sümer, "Abbas I", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul 1988, s. 17.

99 Aynı eser, s. 18. **Not:** Burada bahsi geçen Abdullah Han hakkında Sâdıkî-i Kitâbdâr "Mecma'ü'l-Havâs"ta "Abdullah Han Özbek" adıyla bilgiler vermiş ve ondan övgüyle bahsederek şiirlerinden örnekler sunmuştur.

100 Aynı eser, s. 18.

101 Aynı eser, s. 18.

102 Aynı eser, s. 18.

103 Aynı eser, s. 18-19.

1038/19 Ocak 1629 tarihinde ve altmış yaşlarında vefat etmiştir[104]. Hükümdarlığı sırasında Safevî Devleti'ne en parlak dönemini yaşatan ve ülkenin merkezini Kazvîn'den İsfahan'a naklederek bu şehrin büyük mimarî eserlerle donatılmasına vesile olan Şâh Abbâs, her ne kadar düşmanca tavır sergilemiş olsa da en fazla ticareti yine Osmanlı Devleti ile yapmıştır[105]. Başkentin İsfahan'a taşınması (1598), Safevî Devleti'nde İranî unsurların güçlendirilmesi yolunda önemli bir adım olsa da[106], Karabağ, Kazvîn ve civarında çoğunluğu oluşturan yaşayan Azerbaycanlı-Türk asıllı kimseler bu yeni şehre göç ettirilmiş ve onlar için Şâh Abbâs şerefine "Abbâsâbâd" adında bir mahalle kurulmuştur[107].

1.1.3.2. Şâh Abbâs Döneminde Türk Dilinin Yeri ve Önemi

Safevî Devleti Tarihi hakkında araştırmalar yapan ve bu araştırmalarında, Mecma'ü'l-Havâs ve onun yazarı Sâdıkî'den de bilgiler vermiş olan merhum Prof. Dr. Faruk Sümer'e göre, devletin kuruluşunda önemli rol oynayan Türkmenleri dengelemek amacıyla ihyâ ettiği yabancı unsurların (Gürcü, Çerkes, Ermeni) devlet içerisinde elde ettiği nüfuza rağmen Şâh I. Abbâs devrinde Türkçe'ye verilen önemin az olmadığını belirtmiştir. Prof. Dr. Sümer, Şâh Abbâs'ın da ataları gibi Âzerî şîvesiyle konuştuğunu, ayrıca sarayda, İran'da yaşayan Türk oymakları ile sayıları 12000'i bulan Gürcü, Çerkes ve Ermeni asıllı Kapıkulu askerleri arasında da Türk dilinin kullanıldığını vurgulamıştır[108]. Türkçe'nin Safevîler'de sadece konuşma dili değil, aynı zamanda edebî ve resmî dil olarak da değerini daima koruduğunu söyleyen Sümer, buna bir kanıt olarak makalesinin devamında Sâdıkî-i Kitâbdâr ve Mecma'ü'l-Havâs hakkında şu bilgileri vermiştir:

---

104 Aynı eser, s. 19.
105 Aynı eser, s. 19.
106 Ziya Bünyadov/Y. Yusufov, **Azerbaycan Tarixi (En Gedim Zamanlardan XX Esredek)** I. cild, Bakı 1994, s. 463.
107 Aynı eser, s. 463.
108 Faruk Sümer, "Abbas I", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul 1988, s. 19.

“Bu devirde, aralarında Şâh Abbâs’ın kütüphanecisi olan ve Çağatay Türkçesi ile *Mecma‘ü’l-Havâs* adlı bir tezkire yazan Afşar Sâdıkî Bey’in de bulunduğu, Türkçe şiir söyleyen pek çok şâir görülmektedir”[109].

1.1.4. MECMA‘Ü’L-HAVÂS HAKKINDA NEŞRİYAT

1.1.4.1. Dr. Abdurresûl Hayyâmpûr’un Kitap Çalışması

SÂDIKÎ-İ KİTÂBDÂR, *Tezkire-i Mecma‘u’l-Havâs be-Zebân-i Turki-yi Çagatay*, (Tercume-i Ân be-Zebân-i Fârisî be-Hâme-i Doktor Abdurresûl Hayyâmpûr Mu’allim-i Dânişgâh-i Tebrîz)”, Tebrîz 1327 Şemsî.

Yukarıdaki künye ile 1948 yılında İran’ın Tebrîz kentinde yayımlanan Sâdıkî-i Kitâbdâr’ın Mecma‘ü’l-Havâs adlı tezkiresi, Tebrîz Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Abdurresûl Hayyâmpûr tarafından, Farsça şiir örnekleri aynen korunmak ve eserin Çağatay Türkçesi’ndeki tercüme-i hâlleri ile yine Çağatay Türkçesi ve diğer Türk lehçelerinde kaleme alınmış şiir örnekleri de verilmek suretiyle Farsça’ya tercüme edilmiştir. Eserde verilmiş olan Türkçe şiir örnekleri tercüme edilmemiş, bunun hâricindeki Türkçe ibareler (Çağatayca tercüme-i hâller), Fars dilindeki çevirileriyle birlikte okuyucuya sunulmuştur.

Dr. Hayyâmpûr tarafından hazırlanan bu eserde, edisyon kritik çalışmasına tabi tutulmak üzere, yazmanın o zaman için varlığından haberdâr olunan 3 nüshası: İstanbul Üniversitesi T 4085, İstanbul Üniversitesi T 4097 ve Nuruosmaniye Kütüphanesi 3720 incelenmiştir. Hayyâmpûr bu çalışmasında, elimizdeki en eski nüsha olarak bilinen Hicrî 1016/Mîlâdî 1607 tarihli İstanbul Üniversitesi T 4085 numarada kayıtlı yazmayı esas almak suretiyle yazıya geçirmiş, diğer iki nüshadaki yazım farklılıklarını da dipnot halinde okuyucusuna sunmuştur. Bu diğer iki nüshadan İstanbul Üniversitesi T 4097 numaralı yazma için *Nūn* (ن); Nuruosmaniye Kütüphanesi 3720 numarada kayıtlı eser içinse *Dal* (د) harfi ile kısaltma olarak verilmiştir. Hayyâmpûr, eserde yazımını hatalı

[109] Aynı eser, s. 19.

olarak gördüğü bazı kelimelerin kendisine göre doğru yazımında ise "zâhir" kelimesinden hareketle *Ẓı* (ظ) kısaltmasını kullanmıştır.

Dr. Hayyâmpûr, hazırlamış olduğu bu kitap çalışmasının "***Mukaddime-i Mutercim***" (Tercümanın Giriş Bölümü) başlığı altında verdiği ilk bölümünde, bu tezkireye ve eserin diğer nüshalarına ne suretle eriştiğini ve kendisini bu yazma üzerinde çalışmaya ve nihayetinde onu neşretmeye götüren sebepleri hikâye etmiştir. Bu bölümün ardından gelen "***Mulâhazât***" (Mülâhazalar) başlığı ile yazar; tezkirenin ele alınması, tercümesi ve yayına hazırlanması sırasında dikkat ettiği, gözden geçirdiği hususları, dipnot olarak verilen kısaltmaların neler olduğunu ve eserde hayat hikâyeleri verilen şâirler ve dönemleri hakkında tarihî bilgiler sunan kaynakları belirtmeye çalışmıştır.

"Mecma'ü'l-Havâs" tezkiresini okuyucuya sunmadan hemen önce, Dr. Abdurresûl Hayyâmpûr, yazma eserimizin müellifi Sâdıkî-i Kitâbdâr'ı her yönüyle tanıtan iki bölüm daha yazmıştır. Bunlardan ilki, "***Mu'ellif-i Mecma'u'l-Havâs***" başlığı ve "***Sâdıkî-i Afşâr***" alt başlığıyla verilen bölümdür. Hayyâmpûr bu bölümde, Azerbaycanlı ünlü tarihçi Muhammed Alî Terbiyet'in "Dânişmendân-i Âzerbaycân" adındaki ünlü biyografi çalışmasından alınan bilgileri nakletmek suretiyle Sâdıkî'nin doğumu, ailesi, yaşam hikâyesi ve elbette sanatçı kişiliği ve diğer meziyetleri sıralanmıştır. İkinci bölüm ise "***Sâdıkî Bég Afşâr***" başlığı altında verilmiş ve burada ise, Sâdıkî'nin "Mecma'ü'l-Havâs"ta hayat hikâyelerini verdiği ve şahsen tanıdığı şâirlerden bazılarıyla hayatı boyunca yaşadığı ve tezkiresinde de belirttiği ilginç olaylar anlatılmıştır.

Dr. Abdurresûl Hayyâmpûr, Mecma'ü'l-Havâs'ı bütün halinde sunduğu ve Farsça'ya çevirdiği asıl bölümde akıcı bir dil kullanmış, tercüme-i hâllerde Sâdıkî'nin kullandığı sanatsal ifadelerle dolu uzun cümlelerin tercümesini, kısa ve herkesçe anlaşılabilecek, yalın bir Farsça ile vermeye gayret etmiştir. Tezkirenin temelini oluşturan mukaddime, 8 bölümün (mecma') tanıtım kısımları ve hâtime bölümlerinin

tercümelerinde Sâdıkî'nin kullanmış olduğu uzun ve sanatlı cümleler olduğu gibi Farsça'ya aktarılmamış, birer cümle ile ve o cümlelerin sonuna "*Hulâsa*" şerhi düşülerek özet verilmeye çalışılmıştır.

Eseri Fars diline tercüme eden Dr. Abdurresûl Hayyâmpûr, kitabın sonunda tezkiredeki şâirlerin dizinini vermiştir. Şâirlerin Fars dilinin alfabetik düzenine göre sıralandığı ve "*Fihrist-i Şu'arâ*" adı verilen bu dizinde Hayyâmpûr, hem Sâdıkî'nin tezkiredeki şâirlerin sıra numarasını, hem de aynı şâirlerin kendi hazırladığı bu kitapta mevcut olan sayfa numaraları vermiş ve çalışmasını bu suretle noktalamıştır.

1.1.4.2. Mecma'ü'l-Havâs Hakkında Bilgiler Veren Diğer Çalışmalar

Sâdıkî'nin "Mecma'ü'l-Havâs" tezkiresinin bir bütün halinde ele alınıp kitap halinde tercüme edilerek neşredilmesi, yukarıda bahsetmiş olduğumuz üzere İranlı şarkiyatçı Dr. Abdurresûl Hayyâmpûr'un *Tezkire-i Mecma'u'l-Havâs be-Zebân-i Turki-yi Çagatay* (Tebrîz 1327) adlı kitap çalışmasıyla mümkün olabilmiştir. Bunun hâricinde, tezkire ile ilgili bilgiler vererek onu tanıtan bir takım makalelerle birlikte, edebiyat tarihimizi ve hattâ siyasi tarihimizi bütün yönleriyle ele alıp inceleyen bazı kitaplarda Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın bu şuara tezkiresi kendisine hak ettiği yeri bulabilmiştir. Bibliyografya halinde verilecek olursa bu çalışmalar aşağıda görüldüğü şekildedir:

Kitaplar

ERTAYLAN, Prof. Dr. İsmail Hikmet, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, Azerneşr Matbaası, Bakü 1928.

İPEKTEN, Doç. Dr. Halûk, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 4, Erzurum 1988.

İSKENDER BÉG TÜRKMEN, *Târîh-i Âlem-Ârây-ı Abbâsî*, c. 1, Şâmil-i Ahvâl-i Pâdişâhân-i Safevî Pîş ez Şâh Abbâs, Çâphâne-i Mûsevî, Tahrân 1314.

JACKSON, Peter (Edited by)/LOCKHART, Laurence, *The Cambridge History of Iran, Volume: 6 (The Timurid and Safavid Periods)*, Cambridge University Press, Great Britain 1986.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I.Cilt-Giriş, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VIII. Seri, S. 18, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1973.

PERTSCH, Dr. Wilhelm, *Die Orientalischen Handschriften Der Herzoglichen Bibliotek Zu Gotha*, Auf Befehl Sr. Hoheit Des Herzogs Ernst II. Von S. Coburg-Gotha, Zwei Teile, Wien 1859.

SAVORY, Roger, *Iran Under The Safavids*, Cambridge University of Press, Printed in Great Britain at the University Press, Cambridge 1980.

SÜMER, Prof. Dr. Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler)-Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 5. Baskı, İstanbul 1999.

SÜMER, Prof. Dr. Faruk, *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü* (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri), Selçuklu Tarih ve medeniyet Enstitüsü Yayınları Tarih Dizisi No:2, Güven Matbaası, Ankara 1976.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ/KARTAL, Ahmet, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh yayınları, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı: Ekim 2007, İstanbul.

TABERÎ, Muhammed Alî (İmâdeddîn Âzermân), *Zubdetü'l-Âsâr*, Muessese-i İntişârât-i Emîr-i Kebîr, Tehrân, 1326.

TERBİYET, M. Alî, *Dânişmedân-i Âzerbâycân*, Nemâyende-i Meclis-i Şûrâ-yi Millî, Çâp-i Evvel, Tahrân-Matbaa-i meclis 1314.

TERBİYET, Mehemmedeli, *Danişmendani-Azerbaycan (Azerbaycanın Görkemli Élm ve Senet Adamları*), Azerbaycan Dövlet Neşriyyatı, Bakı 1987.

Makaleler

ATEŞ, Ahmed, "Macmaʿ al-ḫavvāṣṣ", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi-Kitabiyat Bölümü*, c. 5, S. 8, s. 183-187, Osman Yalçın Matbaası, Eylül 1953, İstanbul.

ATEŞ, Ahmed, "Mecma'al-havâss", *Oriens*, c. 3, s. 333-335.

GANDJEİ, T., "Sâdıkî-i Afşar'ın Türkçe Şiirleri", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: XVI, s. 19-26, İstanbul 1971.

KARTAL, Ahmet, “Sâdıkî-i Kitâbdâr’ın Mecma‘u’l-Havâs İsimli Tezkiresi ve Onda Yer Alan Anadolulu Şâirler”, *Türk Kültürü*, İstanbul 1999, cilt:37, sayı:440, s. 746-754.

KAZIYEV, A., “Sâdık Beg Afşar ve Minyatürleri”, *İnce Sanat Mecmuası*, sayı: 3, sayfa: 43-45, Bakü 1958.

ŞEYHZADE, Maksûdî, Alî Şîr Nevâ’î Eserleri, cilt: 4, “Tezkirecilik Tarihinden: Alî Şîr Nevâyî’nin Azerbaycanlı Tezkireci Şagirdi Hakkında”, Taşkent 1972 (Yazarın 1968’de Nevâyî Armağanında Çıkan Makalesi).

1.2. DİL ÖZELLİKLERİ

1.2.1. YAZIM ÖZELLİKLERİ

Metindeki Arapça kelimelerde, ayrıca Arapça duâ ve ibarelerin yazımında harekelerin mevcudiyetini görmekteyiz. Harekeler içerisinde daha ziyade şedde ve hemze işaretleri kullanılmıştır: *muraṣṣaʿ* مرصّع (2a/01), *ṭāʾife* طائفه (2b/01), *taḫalluṣ* تخلّص (22b/05), *müʾeddeb* مؤدّب (32b/07), *meddāḥıdur* مدّاحی دور (51b/16).

Şedde

Yalnızca Arapça kelimelerde değil, bir kez dahi olsa şu Türkçe kelimede yer almıştır: *éllig üç* ايلّيک اوچ (3b/05).

Hemze

Metinde, Arapça kelimeler ile birlikte Farsça tamlamaların hemen hemen bütününde, ayrıca yine Arapça duâ ve ibarelerde hemzenin kullanıldığı görülmektedir: *pāyeʾ-i ʿaḳl-ı refīʿ* پايۀ عقل رفی (1b/07), *ʿarṣaʾ-i çarḫ-ı vasīʿ* عرصۀ چرخ وسی (1b/07), *ʿalleme Ādemeʾl-esmāʾe küllehā* علّم ادم الاسماء كلّها (2a/02), *resāʾil* رسائل (2a/07), *heyʾet* هيأت (5b/01), *māʾil* مائل (7a/02), *Dārü's-salṭanaʾ-i Tebrīzdin* دار السلطنۀ تبريزدين (12a/11), *deʾbidür* دأبی دور (22b/12) *Mevlānāʾ-i meẕkūrnıñ* مولاناء مذكورنينک (82a/06), *reʾīs* رئيس (116a/03).

Not: Hemzenin kullanımıyla ilgili yukarıda verilen örneklerden farklı olarak, Türkçe'de sıklıkla kullanılmış olup Arapça kökenli bir takım kelimelerde iki ünlünün yan yana gelmesi (hiatus) hâdisesenin, yalnızca ünlülerden birinin "i" veya "ī" olduğu durumlarda araya "y" sesinin getirilmesiyle önlendiği, başka bir deyişle Türkçe söyleyişe uygun hale getirildiği görülmektedir. Bu durumda doğal olarak, normalde hemze barındıran kelimelerde bu işarete rast gelinmemektedir:

Nevāyī نوايی (3a/Dk), *māyil* مايل (5b/10), *ḳāyil* قايل (40a/10), *evāyil* اوايل (65a/02), *dāyimü'l-evḳāt* دايم الاوقات (107b/05).

Ötre

Az olmakla birlikte ötrenin de kullanılmış olduğunu görmekteyiz. Ötre, bazı Arapça kelimelerin yazımında yerini almıştır: *vücūdġa* وجوُدغه (1b/09), *muʿcize* معُجزه (2a/09), *muṭābıḳ* مُطابق (2a/11), *mührin* مُهرين (96a/10).

Şu Türkçe kelimede de ötre yazılmıştır:

tümendin تُمن دين (48a/09).

1.2.1.1. Ünlülerin Yazımı

1.2.1.1.1. *a, e*

Ön seste elif (ا) ile yazılmıştır:

aytup ايتوپ (8a/09), *asrasun* اسراسون (38b/02), *engelli* انكلّى(41b/13), *anda* انده (52b/12), *az* (73b/05).

Türkçe kelimelerde *a* ünlüsü ile başlayan, ayrıca Arapça ve Farsça kelimelerde uzun "a" (*ā*) sesini veren kelimelerde ön seste zaman zaman medli elif (آ) harfinin kullanıldığını görmekteyiz:

aytupdurlar آيتوپدورلار (2a/14), *aytur* آيتور (10b/01), *āyīne* (34a/08), *āsāndur* آساندور (34a/17), *al* آل (39b/04).

Not: Ön seste uzun "a" (*ā*) sesi bulunan ve normalde medli elifle yazılması gereken Farsça kelimeler, metinde genellikle sadece elif (ا) ile yazılmıştır:

ārāste اراسته (2b/02), *āġāz* اغاز (4b/17), *ālufte* الفته (9a/01), *ārām* ارام (44a/01), *āsitānede* استانه ده (111a/13).

Türkçe kelimelerde iç seste mevcut olan *a* ve *e* seslerine karşılık olarak elif (ا) yazılmıştır:

yan̂glıġ يانكليغ (27b/10), *aytmas* ايتماس (32b/08), *érmes* ايرماس (43a/06), *barmas* بارماس (67a/17).

Not: Türkçe kelimelerde birden fazla hece barındıran bir takım kelimelerde, kelime ortasında ilk hecede elif (ا) bulunmamaktadır:

tamġa تمغا (4a/09), *ḳaraḳçı* قراقچی (6b/15), *yaman* يمان (28a/03), *yalan* يلان (43a/05), *baġlap* بغلاپ (65b/13).

Türkçe kelimelerde kelime sonunda bazen elif (ا), bazen de güzel he (ه) mevcuttur, karışık bir kullanım görülmektedir:

ḳıla قيلا (1b/08), *özge* اوزكا (53b/01), *san̂ga* سنكا (82a/09), *buçaḳlarda* بوجاقلاردا (89a/10), *bolsa* بولسا (93a/17), *yana* ينه (2b/04), *bunça* بونجه (2a/09), *köre* كوره (37b/14), *tapġunça* تپغونچه (74b/16), *künde* كونده (103a/11).

1.2.1.1.2. *é*

Türkçe kelimelerde ilk hecede kullanılan kapalı "e" (*é*) sesiyle başlayan kelimelerde *elif+ye* (ای) yazımı görülmektedir:

ésüp ايسوپ (31a/01), *él* ايل (38a/09), *éligin* ايليكين (40a/15), *évige* ايويكه (96b/04), *éşitmedüm* ايشيتمادوم (106a/08).

Not: İlk hecede, kelime başında kapalı e (*é*) sesiyle telaffuz edilip orijinal yazımda da *elif+ye* (ای) ile yazıya geçirilmesi gereken ve geleneğinde de bu şekilde icra edilen bazı kelimeler, metinde yalnızca *elif* (ا) ile gösterilmiştir. Diğer bir tabirle *elif* (ا) harfi, kapalı e (*é*) için de kullanılmış ve çevriyazı çalışmamıza, bu kelimelerde "é" olarak dâhil edilmiştir. Metnimizde yalnızca şu örnekte görülmektedir:

éşigin (3a/Dk).

Kelime ortasında kapalı "e" (*é*), yalnızca *ye* (ی) harfiyle gösterilmektedir:

bélimde بيليمدا (20b/06), *néme* نيمه (25b/11), *bég* بيک (42b/14), *néçe* (93b/03), *kéçer* کيچار (94a/17).

1.2.1.1.3. *ı, i*

“i” sesiyle başlayan Türkçe kelimelerin yazımında kelime başında *elif+ye* (اى) yazımı görülmektedir:

içinde ايچينده (6b/15), *ile* (10b/08), *ikelesi* ايکالاسى (31b/15), *içre* ايچره (43a/16), *iltüp* ايلتوپ (112a/08).

Metinde, “ı” sesiyle başlayan yegâne Türkçe kelime olan *ırağ/ıraḳ* sözünün yazımında ise, kelime başında yalnızca *elif* (ا) yazılmıştır:

ırağ اراغ (48a/11), *ıraḳ* اراق (50b/02).

“ı” ve “i” ünlülerinin kelime ortası ve sonunda yazımında ise *ye* (ى) harfi kullanılmıştır:

ḳılıç قليج (6b/15), *birlik* بيرلک (24b/16), *kéldi* کيلدى (73a/07), *ḳurçı* قورچى (95a/15), *tiler* تيلار (110b/14).

1.2.1.1.4. *o, ö, u, ü*

Türkçe kelimelerde, kelime başında *elif+vav* (او) ile yazılmaktadır:

üküş اوکوش (6a/03), *özininĝ* اوزى نينک (36b/01), *uluġ* اولوغ (78a/15), *uruşup* اوروشوپ (80b/05), *ordu* اوردو (107b/04).

Kelime ortasında ve sonunda yalnızca *vav* (و) ile yazılmaktadır:

bölügidindür بلوکيدين دور (31a/14), *örtü* اورتو (39a/06), *yoḳ* (52a/01), *déyü* ديو (65b/13), *yüzlenmesün* يوزلانماسون (88a/08).

1.2.1.2. Ünsüzlerin Yazımı

1.2.1.2.1. *ç*

Yalnızca Türkçe ve Farsça kelimelerde bulunan *ç* ünsüzünün yazımında ikili bir kullanım vardır, genelde *çim* (چ) harfi korunmuştur:

egerçi اکرچی (3a/16), *aḳçe* اقچه (37b/17), *çeşm* چشم (50a/15), *çaḳmaḳ* چقماق (50b/01), *çalup* چالوپ (105b/10).

Bazı kelimelerde ise *cim* (ج) ile yazılmıştır:

üç اوج (3b/05), *devletiġaça* دولتی غه جه (3b/06), *olça* اولجه (20b/01), *yéddümçi* یدومجی (33a/15), *çehār* جهار (95a/14).

1.2.1.2.2. *n̂g*

Art damak n'si (*n̂g*), Doğu Türkçesi yazı geleneğine bağlı olarak *nun+kef* (نک) ile yazılmıştır:

bināsınıṅg بناسی نینک (18b/16), *yan̂glıġ* یانکلیغ (30b/12), *kön̂güldin* کونکلدین (41a/04), *anıṅgdur* انینک دور (52a/05), *on̂ga* اونکا (83a/05).

Metinde, Osmanlı şâirlerinden verilen bazı şiir örneklerinde, Eski Türkiye Türkçesi yazım özelliklerine dikkat edilmiş olduğundan yalnızca *kef* (ک) harfi göze çarpmaktadır, çevriyazıda "ñ" olarak yerini almıştır:

maḥremiñ محرمک (6a/07), *kendüñi* کندوکی (6a/08), *göñül* کوکل (6a/10), *kimiñ* کمیک (83a/04), *anıñ* انک (116a/03).

Buna mukabil Fuzûlî, Bâkî, Necâtî gibi şâirlerden örnekler verilirken dahi *nun+kef* (نک) yazımı korunmuştur:

cemāliṅg (33b/17), *laʿliṅge* (34b/02), *gözümiṅg* (39a/09), *ḫāl ū ḫaṭṭıṅg* (39b/04), *ḫanceriṅg* (39b/06).

1.2.1.2.3. *p*

Türkçe ve Farsça kelimelerde bulunan *p* sesinin yazımında, genellikle *pe* (پ) harfinin yazımının korunduğu gözlemlenmektedir. Türkçe zarf-fiil eki olan "-p" yazılırken de bu durum mevcuttur:

bolupdur بولوپدور (5b/15), *aytupdur* آيتوپدور (14b/16), *köp* كوپ (24a/11), *pejmurde* پژمرده (31a/01), *pād-şāh* پادشاه (61b/01).

Bununla birlikte az da olsa, özellikle zarf-fiil eki "-p" yazılırken *pe* (پ) yerine *be* (ب) kullanıldığına da rastlamaktayız:

bitilip بيايليب (2a/10), *ékip* ايكيب (23b/03), *tapıp* تاپيب (30a/13).

Biz her iki yazımı da çevriyazıda "p" ile gösterdik.

1.2.1.2.4. *s, ṣ*

Türkçe kelimelerde "s" ünsüzü için iki kelime dışında daima *sin* (س) kullanılmıştır:

eksük اكسوك (34b/02), *sanĝa* سنكا (39b/03), *barmas* بارماس (104b/07), *salup* سالوپ (106a/08), *asrasun* اسراسون (111a/08).

Şu kelimelerde *sin* (س) yerine *sad* (ص) yazılmıştır:

ṣalmaġıçün صالناغيچون (3a/Dk), *ṣonĝra* (63a/01, 95b/03, 96b/05, 96b/06, 105b/14, 105b/15, 109a/16).

Fuzûlî'nin dîvânından alınan örnekte, kalın ünlü barındıran *sun-* fiilinde de, Batı Türkçesi imlâ kaidesine uygun olarak *sad* (ص) kullanılmıştır:

sāḳīyā mey ***ṣun*** *ki dām-ı ġam-durur huş-yārlıġ* [34a/16]

1.2.1.2.5. *t, ṭ*

Türkçe kelimelerin yazımında, "t" sesi için, Muhibbî (Kanûnî Sultân Süleymân) ile Bâkî'nin şiirlerinde birkaç kez gözlemlediğimiz, kalın ünlülü kelimelerde Batı Türkçesi'nin bir kuralı olarak yer alan *tı* (ط) harfinin hâricinde tamamen *te* (ت) kullanılmıştır. Bu da, tıpkı "s" sesi için *sin* harfinin kullanılması gibi, Çağatay Türkçesinin karakteristik bir özelliğidir:

olturup اولتوروپ (3a/13), *aytup* ایتوپ (8a/09), *tamdın* (96a/14), *tilidin* تیلیدین (96a/17), *tümendin* تُمن دین (48a/09).

Türkçe kelimelerde *Tı* (ط) harfinin kullanımı şu örneklerden ibarettir:

ṭut (6a/07, 6a/08, 6a/09, 6a/10, 6a/11), *ṭaşdan* طاشدن (39b/06).

1.2.1.3. Eklerin Yazımı

1.2.1.3.1. Ayrı Yazım

Metinde, eklerin kelimelere bazen bitişik, bazen de kelimelerden ayrı yazıldığı görülmektedir. Eklerin ayrı yazılması, Eski Uygur Türkçesinden beri var olan, Doğu Türk yazı geleneğine bağlı bir hâdisedir. Bu ekler çokluk eki (+lar/+ler), ilgi eki (+nıñ̂/+niñ̂), yükleme hâli eki (+nı/+ni), yönelme hâli eki (+ġa/+ge, +ḳa/+ke), bulunma hâli eki (+da/+de), ayrılma hâli eki (+dın/+din), isimden isim yapma eki (+lıġ/+lig/+luġ/+lüg, +lıḳ/+lik/+luḳ/+lük), isimden isim yapma olumsuzluk eki (+sız/+siz), ünlülerden sonra gelen 3. teklik şahıs iyelik eki (+sı/+si), 3. teklik şahıs bildirme eki (+dur/+dür, +tur/+tür) ve Türkçe'de "daha" ve "en" anlamları katan isimden isim yapma karşılaştırma eki (+raḳ/+rek) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ayrı yazılan ekler; gerek Arapça ve Farsça, gerekse de Türkçe kökenli olan ya da Türkçe bir ek alarak Türkçeleşmiş kelimelerin sonuna gelebilmiştir:

metāʿı-nıñ̂ متاعی نینک (2a/12), ییکیت تور *yigit-tür* (8a/06), *rubāʿī-ni* رباعی نی (11b/07), *silsile-de* سلسله ده (17b/10), *zaḥmeti-ġa* زحمتی غه (24a/11), *anıñ̂-dur* انینک دور

(30b/05), *netīce-si* نتیجه سی (37b/04), *bih-raḳ* به راق (40a/02), *yigit-leri* ییکیت لاری (40a/08), *kem-raḳ* کم راق (44a/12), *tümen-din* ئمن دین (48a/09), *kişi-ni* کیشی نی (50a/15), *tāze-lıġ* تازه لیغ (59b/07), *çölge-si* جلکه سی (65b/11), *tāc-sız* تاج سیز (67a/17), *merkeb-siz* مرکب سیز (67a/17), *şikesti-din* شکستی دین (68a/09), *ʿases-başı-lıġ* عسس باشی لیغ (73b/04), *ḫāne-din* خانه دین (88a/04), *él-lerin* ایل لارین (112a/08).

1.2.1.3.2. Birleşik Yazım

Metinde bir çok kelimede, eklerin bitişik olarak yazıldığı görülmektedir. Daha önce ayrı olarak yazılmış hâllerini sunduğumuz ekler de dâhil olmak üzere çok sayıda ek, kelimelere bitişik yazılmıştır:

bolmaġıġa بولماغیغه (2a/05), *ḳalmas* قالماس (3a/Dk), *şūḫlıḳ* شوخلیق (7b/07), *ṭabʿıda* طبعیدا (10a/02), *oġlıdur* اوغلیدور (12a/04), *pozuḳluḳda* پوزوقلوقدا (20a/17), *émes* ایماس (22b/10), *vilāyetide* ولایتیدا (28a/01), *tilidin* تیلیدین (31a/01), *aytmas* ایتماس (32b/08), *zamānıdın* زمانیدین (37b/17), *Türkmendür* تورکماندور (40a/07), *almas* الماس (42a/15), *ḫāṭırıġa* خاطریغه (44a/13), *kişige* کیشیکا (50a/13), *ḳılupdur* قیلوپدور (58a/09), *maṭlaʿnı* مطلعنی (61a/13), *étmeyüpdür* ایتمایوپدور (64b/03), *bolmas* بولماس (68a/08), *yétkürdiler* یتکوردیلار (73b/05), *ṭabʿlıḳ* طبعلیق (82a/04), *bihraḳ* بهراق (86a/11), *ölmes* اولماس (87a/13), *taḫalluṣnı* تخلّصنی (90a/04), *aḳrānıġa* اقرانیغه (101a/02), *başıġa* باشیغه (111b/12).

1.2.2. SES

1.2.2.1. Ünlüler

Eserde Türkçe kelimelerde kullanılan ünlüler şunlardır: a, e, é, ı, i, o, ö, u, ü.

Ünlülerle ilgili belli bir kural oluşturmak üzere, metinde gözlenen ses olayları şunlardır:

1.2.2.1.1. Ünlü Uyumu

Ünlü uyumu, Doğu Türkçesinin karakteristik bir özelliğidir. İki çeşit ünlü uyumu vardır:

a. Kalınlık-incelik uyumu

b. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

a. Çağatay Türkçesinin aslî kelimelerindeki kalınlık-incelik uyumu tamamen korunmuştur, kuvvetli bir uyum görülmektedir:

köñ̂glümni (1b/02), *bolmaduġı* (9b/09), *bitiseler* (10a/10), *ḳılmaduġıdın* (51a/16), *yétkürdiler* (55a/10).

Az olmakla birlikte, kalınlık-incelik uyumuna aykırı bir takım Türkçe kelimeler de mevcuttur:

söziġa (1b/10), *bitilacaḳdur* (2a/10), *kélmaḳ* (3a/Dk), *körmeduḳ* (30b/04), *érduḳ* (61a/09).

Not: Yabancı kökenli, bilhassa Arap ve Fars dilinden Doğu Türkçesi'ne geçmiş kelimelere baktığımızda, bu kelimelere eklenen Türkçe eklerin, eklendikleri kelimenin son hecesindeki ünlünün kalınlık-incelik durumuna aykırı olabildikleri gözlemlenmiştir. Bu ekler, isimden isim yapma eki (+lıġ/+lig/+luġ/+lüg, +lıḳ/+lik/+luḳ/+lük) ve yönelme eki (+ġa/+ge, +ḳa/+ke) olarak karşımıza çıkmaktadır:

teẕkiresiġa (1b/10), *pey-revlıġıda* (2b/17), *germlıġ* (43b/15), *Hindġa* (52b/12), *tāzelıġ* (59b/07)

b. Metnimiz incelendiğinde, Çağatay Türkçesindeki düzlük-yuvarlaklık uyumunu sağlayan kelimeler olduğu gibi bu uyuma aykırılık gösteren kelimelerin de mevcudiyetini görmekteyiz. Sadece düz veya yuvarlak ünlü barındıran eklerle yardımcı ünlüler düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmaktadır:

Düzlük-yuvarlaklık uyumunun bulunduğu bazı kelimeler: *tiriglikdin* (6a/01), *tüşdüm* (20b/01), *körünmez* (44b/08), *atlıġ* (53a/17), *körüpdür* (110b/03).

Düzlük-yuvarlaklık uyumunun bulunmadığı bazı kelimeler: *bolmış* (4a/06), *ḳılur* (13a/15), *kişidür* (14b/04), *üstige* (74b/15), *tapġunça* (74b/16).

1.2.2.1.2. Ünlü Değişmeleri

İlk Hecede *e>é* Değişikliği

Karahanlı Türkçesi metinlerinde ilk hecede gördüğümüz, *elif* (ا) ile yazılan *e* sesi, Harezm Türkçesi metinlerinin ilk örneklerinde de korunmuş[110], ancak daha sonraları; 1360 yılında yazılan ve harekeli bir metin olan Nehcü'l-Ferâdis'te yerini *ye* (ى) ile yazılan ve aynı zamanda "üstün" işaretiyle gösterilen "kapalı e" (*é*) sesine bırakmaya başlamıştır ve bu durum, Doğu Türkçesinde umûmîleşmiştir. Bu sesin günümüz Orta Asya Türk lehçelerinde *é*, Kazan Tatar Türkçesinde ise *i* şeklinde telaffuz edildiği düşünülürse[111], 15.-19. yüzyıllar arasında Orta Asya'nın müşterek yazı dili olan Çağatay Türkçesi için kapalı e (*é*) sesini kabul etmek makuldür:

étdi (2a/01), *yétdi* (13b/07), *bég-zādeleridin* (21b/01), *dérler* (29b/11), *kélüpdür* (32a/03).

Kelime Bünyesinde *ı/i* ve *u/ü* Sesleri Nöbetleşmesi

Kelime bünyesinde bulunan dar-yuvarlak ünlünün ya da dudak ünsüzünün etkisiyle düz-dar ünlünün yuvarlaklaştığı ya da etkiden korunduğu örnekler bir arada görülmektedir:

kéçinür (86b/12)/*kéçünür* (7a/Dk).

---

110 Janos Eckmann, **Çağatayca El Kitabı**, çeviren: Günay Karaağaç, Ankara 2005, s. 32.
111 Aynı eser, s. 32.

Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

Türkçe kelimelerde, vurgusuz orta hecenin kapalı ünlüsünün düşmesine rastlamaktayız:

kön̂glüm<kön̂gülüm (42b/12), *oġlı*<oġulı (95a/10), *burnın̂g*<burunın̂g (95b/02), *égnige*<éginige (106a/04), *ornıġa*<orunıġa (114a/02).

Kaynaşma

Birleşik kelime oluştururken yan yana gelen iki ünlünün ya da hecenin kaynaşarak tek ünlü ya da tek hece olarak kullanıldığı örnekler bulunmaktadır:

n'étip<né étip (6b/13), *néçük*<néçe ök (22b/12), *mundaḳ*<munı tég (40a/17), *kimse*<kim érse (43b/17), *aparsa*<alıp barsa (51b/01).

Yuvarlaklaşma

Dudak ünsüzlerinin etkisiyle şu kelimelerde, gerileyici benzeşme yoluyla ünlü yuvarlaklaşması görülmektedir:

üçümçi (8a/03), *tördümçi* (10b/09), *yéddümçi* (33a/15).

Diğer sayı adlarında ise yuvarlaklaşma hadisesi görülmemektedir:

ikimçi (7a/Dk), *béşimçi* (19a/09), *altımçı* (23a/08), *sékizimçi* (44a/05).

1.2.2.1.3. Ünsüzler

Ünsüz Düşmesi

ø<y-

Kelime başında *y* ünsüzünün düşmesi ve bu sesin korunması hâdiseleri metinde karışık olarak şu örnekte bulunmaktadır:

yıl (89a/10)/*ıl* (23a/14).

ø<-r-

Kelime ortasında *r* ünsüzünün düştüğü ve korunduğu örnekler metinde karışık olarak mevcuttur:

birle (25b/01)/*bile* (32b/08), *érmes* (89b/15)/*émes* (112b/01).

ø<-ġ-/-g-

Metinde, şu iki kelimede iç seste ve ek bünyesinde ön seste *-ġ-/-g-* ünsüzünün düştüğü görülmektedir. Bu hâdiseye Çağatay Türkçesi döneminden önce, Harezm Türkçesi döneminde rastlanmaktadır:

kérek < [<E.T. *kergek*] (39b/17), *ḳulaḳların* < [E.T. *ḳulġaḳ*] (95b/02).

Not: Şu kelimede *ġ/g* ünsüzünün düştüğü örnekle birlikte korunduğu örnek, metnimizde bir arada bulunmaktadır:

yalan (43a/05)/*yalġan* (38a/11).

Ünsüz Değişmesi

b/m

Metinde, kelime başında bulunan *b* sesinin, ilk hecenin sonunda bulunan *n* ya da *ñ* sesinin etkisiyle gerileyici benzeşme sonucunda *m* sesine dönüştüğü örnekler, b'nin korunduğu örneklerle karışık hâlde mevcuttur:

bundın (81b/12)/*mundın* (64b/03), *bañga* (41b/14)/*mañga* (40a/13), *biñg* (34a/02)/*min* (48a/09), *buñglar* (18b/15).

b>v Değişikliği

Metinde, kelime sonunda Karahanlı ve Harezm Türkçeleri'nde görülmeye başlanan ve Çağatay Türkçesi'nde genelleşen *b>v* değişikliği şu örnekte yerleşmiştir:

évige (96b/04).

Şu kelimelerde, Batı (Oğuz) Türkçesi etkisiyle *b>v>ø* değişimi yaşanmıştır:

suyın [<E.T. *sub>suv>su*] (25b/13), *ol* [<E.T. *bol-*] (97a/13), *olunmasa* (75b/06).

***b>p* Değişikliği**

Metnimizde, b>p değişikliğine örnek olarak yalnızca *pozuḳluḳda* (20a/17) kelimesi gösterilebilir. "bozuḳ/bozuḳluḳ v.s." kelimesi, günümüz Azerbaycan Türkçesi'nde yine "p"li şekilde kendisini göstermektedir. Bununla birlikte *bozulmasun* (2b/06) örneğinde görüldüğü üzere, metinde "b"li kullanım da mevcuttur.

***+aġu/+egü>+av/+ev* Değişikliği**

Eski Türkçe'de topluluk sayı ismi yapan *+aġu/+egü* ekinin, Harezm Türkçesi'nden itibaren *+av/+ev* şekline dönüştüğü bilinmektedir, bu şekil Çağatay Türkçesi'nde genelleşmiştir. Metinde *bir+ev* kelimesi ve kelimenin ek almış hâlleri birkaç yerde geçmektedir:

birev (5a/15), *birevniñ* (51b/01), *birevġa* (61a/14).

***ḳ>ḫ* Değişimi**

Metinde, bazı kelimelerde *ḳ>ḫ* değişimi görülmüştür. Bu durum, kelime ortasında ünsüz harften önce görüldüğü gibi kelime sonunda da mevcut olmuştur. Kelime sonunda *baḳ-* fiilindeki değişiklik, Fuzûlî'nin dîvânından alınmış iki mısrâda var olup, Azerbaycan Türkçesi'nin özelliği olarak yer almıştır:

yaḫşı (6a/17), *yaḫşı-raḳ* (28a/12), *baḫ* (34a/03).

n>n͡g, n͡g>n Değişmeleri

a) n>n͡g Değişikliği

Metinde, Çağatay Türkçesi'nde "onlar" anlamındaki 3. Çokluk şahıs zamiri *anlar/alar, onlar/olar* kelimeleri ve bu zamirin ek almış hâlleri, ilk hecede meydana gelen *n>n͡g* değişikliği ile çoğu yerde *an͡glar/on͡glar, an͡glardın* ve *an͡glarnın͡g/on͡glarnın͡g* şeklinde geçmekte, bu değişiklik başka metinlerde sık rastlamadığımız bir hâdise olarak karşımıza çıkmaktadır:

on͡glar (8a/04), *an͡glardın* (36a/12), *an͡glar* (39b/15), *on͡glarnın͡g* (42b/16), *an͡glarnın͡g* (43b/02).

Bununla birlikte, bu zamirin alışılagelmiş şekilleri de metinde bulunmaktadır:

anlarnın͡g (3a/Dk), *olarnı* (6b/14), *anlarnın͡gdur* (43a/06).

b) n͡g>n Değişikliği

Metnimizin İran sahasında, Azerbaycan Türkçesi kültür dairesi içinde yetişmiş olan Sâdıkî tarafından yazıldığı dikkate alındığında Batı (Oğuz) Türkçesi'ne özgü bazı değişiklilere rastlamak mümkündür. Bu değişiklilerden bir tanesi de, özellikle günümüz Türkiye ve Azerbaycan Türkçeleri yazı dilinde ve bu dillerin ilgili bir çok ağız gruplarında rastlanan, art damak n'sinin (*ñ/n͡g*) kaybolarak "n"ye dönüşmesi hâdisesidir. Şu örneklerde bu hâdiseyi görmekteyiz:

min [<E.T. *bin͡g*] (4a/09), *ana* [<E.T. *an͡ga/on͡ga*] (23a/08), *şuʿbede-bāznın* [*-nın/-nin*<E.T. *+nın͡g/+nin͡g*] (88a/03).

Ünsüz İkizleşmesi

Metinde şu sayı isimlerinde ünsüz ikizleşmesi mevcuttur:

yéddümçi (33a/15), *yéddi* (65b/02).

Ünsüz Sedalılaşması

d/t

Kelime başındaki *t* sesi genellikle korunmuştur, bununla birlikte, sedalılaşma ile *t>d* değişimine uğramış olan kelimeler de mevcuttur:

tüşmepdür (2a/08), *tilep* (3a/Dk), *diler* (3a/Dk), *tamġa* (4a/09), *dışra* (4a/12), *dün* (6a/07), *tapup* (17b/14), *dék* (25b/06), *dah̬ı* (52b/12), *dérler* (84a/05), *tişi* (112a/06).

İki ünlü arasındaki *t* sesi, genellikle sedasız hâlini muhafaza etmiştir. Bununla birlikte az da olsa *t>d* değişimi mevcuttur:

édüp<ét-ü-p (1b/09), *adın<at+ı+n* (3a/Dk).

g/k, ġ/ḳ

Kelime başındaki *k* ve *ḳ* korunmuştur:

kéçdi (21b/03), *körüp* (105b/10), *köñĝül* (83a/05), *ḳılup* (9b/07), *ḳurçı* (95a/15).

İki ünlü arasında *ḳ* sesi genellikle korunmuştur:

ḳaḳışunĝ (6b/15), *çıḳup* (7a/Dk), *ḳılduḳum* (9a/09), *yaḳıp* (65b/14), *yaḳasın* (80b/06).

Bununla birlikte, metinde iki ünlü arasında sedalılaşarak *ġ*'ya dönüşen örnekler de mevcuttur:

bolduġı (7b/01), *ḳılduġın* (23a/15), *bolduġıdın* (29a/12), *aytmaġa* (75b/07), *ḳılmaġını* (77a/03).

Not: Metinde, kelime ortasında hem *ġ* sesini muhafaza eden ve orijinal hâli *baġla-* şeklinde olan (*<baġ+la-)*, hem de bu sesin *ḳ*'ya dönüşmesi neticesinde *baḳla-* şeklini alan fiili bir arada görmekteyiz:

baḳlap (25b/13)/*baġlap* (65b/13).

Kelime ortasında, Harezm Türkçesi'nde düşmeye başlayan hece başı gırtlak ünsüzleri, Çağatay Türkçesi'nde genelleşmiştir, şu örnekte görülmektedir:

topraġına<E.T. *topurġaḳ* (97a/14).

Kelime sonundaki *ḳ*/*k* sesi, kendisinden sonra gelen ve ünlüyle ya da sedalı bir ünsüzle başlayan herhangi bir kelimeden, ayrıca sedalı ünsüzle başlayan bir ekin eklenmesinden dolayı *ġ*/*g* sesine dönüşebilmektedir:

ḳılduġları (4a/02), *yıraġ érmes* (13b/14), *ıraġ érmes* (48a/11), *artuġ bolmasa* (62b/06).

Ünsüz Sedasızlaşması

Sedasız ünsüzle biten bir kelimenin sonuna sedalı ünsüzle başlayan bir ek geldiğinde, ilerleyici benzeşme ile sedalı ünsüz sedasızlaşır. Harezm Türkçesi döneminden itibaren görülmeye başlanan bu durum, Çağatay Türkçesi'nde genelleşmiştir. Bununla birlikte, metnimizde sedasızlaşmanın görülmediği örnekler de az olmayıp, ikili bir kullanım mevcuttur:

tapdılar (3a/Dk), *tüşken* (4a/12), *kétken* (7a/Dk), *ayttılar* (9a/16), *kéçdi* (21b/04), *taptı* (33a/10), *ötdi* (40b/06), *bitimekdin* (50a/14), *çoḳdur* (104b/05), *éşitkey-mén* (106a/08).

***z>s* Değişikliği**

Metinde, Çağatay Türkçesinin genel bir özelliği olarak, geniş zaman 3. teklik şahıs olumsuzluk ekinin (-maz/-mez) sedasızlaşma ile *-mas*/*-mes* şeklini aldığını ve bu şeklin çoğunlukta olmasına rağmen sedalı şekil olan *-maz*/*-mez* ekinin de kullanıldığı görülmektedir, ikili kullanım mevcuttur:

almas (5b/01), *istemez* (29b/08), *bitimez* (30b/04), *ḳılmas* (40b/03), *inanmaz* (42b/14), *körünmez* (44b/08), *bolmazdın* (52b/11), *bolmas* (68a/08), *kélmes* (94b/16), *bilmes* (105a/09).

Hece Düşmesi

Şu örneklerde görülmektedir:

oldur (<ol durur) (5a/16), *yigittür* (8a/06), *bar* (<*barır) (8b/15), *yoḳtur* (64b/04), *çoḳdur* (<çoḳ durur) (88a/11).

1.2.3. YAPI

1.2.3.1. Kelime Yapımı-Yapım Ekleri

Türkçe'de kelime yapımı, isim yapımı ve fiil yapımı olmak üzere iki şekilde olmaktadır. İsim ve fiil köklerine eklenerek yeni ve müstakil bir isim meydana getiren eklere isim yapım ekleri, fiil oluşturan eklere de fiil yapım ekleri denmektedir. Bütün bunlara dayanarak, metnimizde gözlemlediğimiz yapım ekleri şunlardır:

1.2.3.1.1. İsimlerin Yapımı

İsimden İsim Yapan Ekler

+ar/+er

Sayılara getirilerek üleştirme sayısı oluşturan ek, metinde yalnızca *birer* (<*bir+er*) kelimesinde görülmektedir:

birer (66b/03).

+av/+ev

Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesi evrelerinde topluluk sayı ismi yapan *+aġu/+egü* yapım eki, Harezm Türkçesi döneminde diftonglaşmaya ve *+av/+ev* şeklini

almaya başlamıştır, bu durum Çağatay Türkçesi döneminde genelleşmiştir. Metnimizde *birev* kelimesi ve onun türevleri şu şekilde geçmektedir:

birev (5a/15), *birevniñg* (51b/01), *birevġa* (61a/14).

+çı/+çi

Meslek ya da işle ilgili isim ve sıfatları yaparak bu mesleklerle ilgili şahısları bildirmektedir:

ḳaraḳçı (4a/10), *ḳurçısı* (40a/08), *ṣofraçısı* (41b/10), *ḳurçı* (95a/15), *basmaçılıġġa* (107b/09).

+daş/+deş, +taş/+teş

Eşlik ve birlik bildiren ektir:

ḳarındaşı (5b/12), *ḳardaşı* (7a/15), *yoldaş* (10b/05), *kökelteşdür* (18b/14), *yoldaşlıġı* (33a/10).

+ġa/+ge

İşlek olmayan bu ek, metinde *g*'li şekliyle, yalnızca şu iki kelimede karşımıza çıkmaktadır:

özge (50b/02), *çölgesi* (65b/11).

+ġı/+gi

Aitlik ifade eden sıfatlar yapan bu ek, metinde yalnızca *ġ*'lı şekliyle mevcuttur:

evvelġı (3a/10), *burunġı* (95b/04).

+la/+le

Çağatay Türkçesi'nde topluluk sayı ismi yapan ektir:

ikelesi (31b/15).

+lıġ/+lig

Türkçe'de bulunma, aitlik ve münasebet ifade eden sıfatlar yapan bu ek, metnimizde zaman zaman; soyut bir ismi, mesleği, bir şeyin bolca bulunduğu yeri, bir şeyin uygunluğunu, bir zaman ya da ölçü birimini ifade eden *+lıḳ/+lik/+luḳ/+lük* ile de yazılmıştır, ikili bir kullanım bulunmaktadır. Bu ekin yalnızca kalın ve dar ünlülü şekli olan *+lıġ*, metinde mevcut olup yuvarlak ünlülü şekil kullanılmamıştır:

şīvelıġ (21a/03), *Lāhīcānlıḳdur* (17b/03), *atlıġ* (88a/03), *atlıḳ* (91b/14), *Hemedānlıġdur* (102b/06).

+lıḳ/+lik

Türkçe'de soyut bir ismi, mesleği, bir şeyin bol bulunduğu yeri, bir şeyin uygunluğunu, bir zaman ya da ölçü birimini ifade eden bu ek, metinde *+lıġ/+lig* şeklinde de yazılmıştır, ikili bir kullanım mevcuttur:

gedālıġ (2a/11), *mīrzālıġ* (7a/Dk), *ḫāḳānlıḳ* (8a/04), *naḳḳāşlıḳ* (22b/08), *birlik* (24b/16).

+nç>+mç

Eski Türkçe döneminden beri kullanılagelen ve sıra sayı eki olan *+nç*, metnimizde *n>m* değişikliği sonucunda *+mç* şeklinde yer almaktadır:

ikimçi (7a/Dk), *üçümçi* (8a/03), *tördümçi* (10b/09), *béşimçi* (19a/09), *altımçı* (23a/08), *yéddümçi* (33a/15), *sékizimçi* (44a/05).

+raḳ/+rek

Türkçe'de, isim soylu kelimelerin sonuna gelerek derecesini arttıran, pekiştiren, "daha, en" anlamlarını veren, karşılaştırma fonksiyonuna sahip yapım ekidir.

Metnimizde yalnızca *+raḳ* şekli geçmekte, bu ek, kalın ünlülü Türkçe ve yabancı kökenli kelimelere eklenmekle birlikte ince vokale sahip Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin sonuna da gelebilmekte, bu da ek uyumsuzluğuna sebebiyet vermektedir:

bih-raḳ (40a/02), *kem-raḳ* (44a/12), *germ-raḳ* (82b/02), *yaḫşı-raḳ* (95b/05), *ḥelāl-raḳ* (102b/11).

+sız/+siz

Türkçe'de isimden isim yapma olumsuzluk eki olup, metinde şu örneklerde yer almaktadır:

devāsız (2a/10), *taṣarrufsız* (34a/13), *tācsız* (67a/17), *merkebsiz* (67a/17), *sénsiz* (89a/11).

Fiilden İsim Yapan Ekler

-a/-e, -ı/-i

Zarf-fiil eki olup zamanla kalıplaşmış ve kalıcı isimler meydana getirmiştir, metinde şu örneklere rastlanmaktadır:

köre (37b/14), *yana* (39b/01), *yaḫşı* (52b/10).

-ıġ/-ig

Sıfat ve iş, hareket bildiren soyut isimler yapar:

tirig (6a/01).

-ḳ/-k, -aḳ/-ek, -uḳ/-ük

Türkçe'de bir hareketin yerini veya sonucunu bildiren isimler, bazen de âlet isimleri yapan, ayrıca pasif anlamlı geçişli fiillerden türetilmiş sıfatlar yapar. Metinde, bazen, sedalılaşma sonucu *ḳ/k>ġ/g* değişimleri de mevcut olmuştur:

bölügi<bölük+i (53a/17), *artuġ* (62b/06)/*artuḳ* (98b/17), *topraġına*<topraḳ+ına (97a/14), *ıraġ* (48a/11)/*ıraḳ* (50b/02).

-ma/-me

Türkçe'de en çok kullanılan fiilden isim yapma eklerinden biridir, müşahhas isimler halinde de kullanılan soyut isimler yapmaktadır. Bununla birlikte metnimizde bu ekle türetilmiş isimler azdır:

kélmesi (43b/11), *basmaçılıġġa* (107b/09).

-n

Çoğu defa müşahhas isimler olarak kullanılan soyut fiil isimleri yapar:

yaḳın (31a/11).

-ş

Türkçe'de en çok kullanılan fiilden isim yapma eklerinden olup hareketi ve hareketin sonucunu bildiren isimler yapmaktadır. Ancak bu ekten türemiş isim metnimizde şu örnekten ibarettir:

uruş (6a/17).

-t

Türkçe'de sıklıkla kullanılan bir fiilden isim yapma ekidir, ancak metnimizde bu ekten türemiş isimler şu örnekle sınırlıdır:

uyatın (78b/07).

-um/-üm

Soyut bir işi ya da hareketi, bir hareketin sonucunu bildirir, bazen de ölçü ifade etmektedir:

ölüm (96b/06).

1.2.3.1.2. Fiillerin Yapımı

İsimden Fiil Yapan Ekler

+a-/+e-, +ı-/+i-, +u-/+ü-

Türkçe'de geçişli ve geçişsiz fiiller yapan ek olup, metnimizde şu örneklerde görülmektedir:

uzaldı (3a/Dk), *bitimek* (9b/05), *tiler* (50a/16), *oynar* (95b/17), *oḳur* (108b/04).

+la-/+le-

Türkçe'nin en işlek isimden fiil yapma eklerinden olan bu ek, metnimizde şu örneklerde görülmektedir:

bağlaġan (4a/10), *başladı* (4b/12), *taşladuḳumuz* (25b/13), *söyler* (32a/04), *eyler* (40a/06).

+ra-/+re-

Metnimizde yalnızca şu örnekte görülmektedir:

asrasun (38b/02).

Fiilden Fiil Yapan Ekler

-ar/-er, -ur-/-ür-

Fiilden fiil yapma ettirgenlik ekidir:

çıḳarupdur (3a/Dk), *tapşururlar* (9a/16), *savurmış* (34b/11), *yétürdüm* (43a/03), *kéçürmek* (78b/07).

-dur-/-dür-/-tur-/-tür-

olturup (3a/13), *ḳaldurırsın* (6a/09), *kéltürür* (22b/09), *sındurup* (44a/17), *öltürdiler* (105b/16).

-ġuz-/-güz-

İşlek olmayan bir ettirgenlik ekidir, *-ġur-/-gür-/-ḳur-/-kür-* ekinin *r>z* değişikliğine uğramasıyla oluşmuştur:

körgüzer (10b/01), *körgüzür* (13a/02).

-ḳur-/-kür-

Fiilden fiil yapma ettirgenlik ekidir:

yétkürüpdür (11b/13).

-l-, -ıl-/-il-/-ul-/-ül-

Edilgenlik bildiren ektir:

söz <u>uzaldı</u> ve müddeʿā semendi duʿā birle maḳṣad başıġa barmaġa ʿāzim lāzım boldı (3a/Dk), *pād-şāh-zādelıġ ol mīrzā ismiġa <u>açılġan</u> bir rāyet érdi* (7a/Dk), *bir miḳdār yoḳ kim köp munṣif mülāḥaẓa <u>ḳılıldı</u>* (40a/01), *çarḫ ū felek <u>evrülüp</u> dönerse* (43b/04), *söylemiş sén kim Ṣaḥīfī <u>çevrülür</u> mi başıma* (83a/03).

-n-, -ın-/-in-/-un-/-ün-

Dönüşlülük eki olup meçhullük de bildirmektedir:

ʿāḳıbet Şeyḫ Ṣafīyü'd-dīn ḳuddise sirruhu'l-ʿazīz āsitāneside ferş bolup şiʿr ū şāʿirī bile <u>kéçünür</u> érdi (7a/Dk) [dönüşlülük bildirir], *istimāʿıdın müstemiʿġa ḥayret <u>yüzlenür</u>* (10a/11) [meçhullük bildirir], *baʿżı ʿavārıżāt-ı nā-münāsib şeʾmetidin beyne'l-emṡāl mecnūn-vār <u>söylenür</u>* (20a/11) [meçhullük bildirir], *ziyāde ḳavī-cüsse ve pür-zōr*

körünür (85a/13) [meçhullük bildirir], *Ḫān Aḥmed Pād-şāh ḫidmetide melikü'ş-şuʿarā késinür* (86b/12) [dönüşlülük bildirir].

-ş-, -ış-/-iş-/-uş-/-üş-

Yaptığı fiillerin bir işteşlik ya da oluşu ifade ettiği fiilden fiil yapma ekidir:

li-haẕā ṭurfe-i çeşm zaḫmı ol imāret-penāhġa yétişdi (8b/03) [oluş ifade eder], *ve li-ḥaẕā Ḥasan Bég-i ʿAczī bile uruşup* (80b/05) [işteşlik ifade eder].

-t-

Fiilden fiil yapma ettirgenlik ekidir:

ḳurutupdur (6b/13), *oḳutupdur* (6b/14), *kéltürdür*<kéltür-*t*-ür (7a/Dk) *ḳaynadup*<ḳayna-*t*-up (39b/04), *ayartup* (95a/12).

1.2.3.2. İsimler-Çekim Ekleri

İsim çekimi; teklik-çokluk, iyelik ve hâl çekimlerinden oluşur. Kelime kök ya da gövdelerine eklenen çekim ekleri sayesinde isim, söz dizimindeki konumuna ve aldığı bu eklerin yüklediği göreve göre cümlenin işletim sistemi içinde fonksiyon kazanır.

Metnimizde rastladığımız isim çekim ekleri şunlardır:

1.2.3.2.1. Çokluk Eki

+lar/+ler

üstādlar (4a/02), *némeler* (15b/15), *kitāblar* (29a/14), *sözler* (36a/12), *ḳanlar* (89a/11).

1.2.3.2.2. İyelik Ekleri

Türkçe'de, isim kök ve gövdelerine eklenerek sahibin şahsını ve sayısını gösteren eklerdir. İyelik ekleri; üçü teklik şahıs, üçü de çokluk şahıs eki olmak üzere altı ekten

ibarettir. Türkçe ve yabancı kökenli kelimelere eklenen bu eklerle ilgili metnimizde mevcut olan örnekler şunlardır:

I.Teklik Şahıs İyelik Eki

+m, +ım/+im/+um/+üm

tilimi (1b/02), *başımdın* (10a/04), *müjem* (34a/07), *sevdücegim* (41b/15), *köñglüm* (42b/12).

II.Teklik Şahıs İyelik Eki

+ñg, +ıñg/+iñg/+uñg/+üñg

sāyeñg (10b/04), *cemāliñg* (33b/17), *ḳaşıñg* (50b/01), *közüñg* (50b/01), *bıyıġuñg* (50b/16).

III.Teklik Şahıs İyelik Eki

+ı/+i, +sı/+si

bendi (2b/10), *inisi* (22a/07), *aġzıdın* (34a/15), *atı* (94b/05), *atası* (96b/01).

I.Çokluk Şahıs İyelik Eki

+mız/+miz, +ımız/+imiz

Metnimizde bu ekin yalnızca dar ünlülü şekilleri (+mız/+miz, /+ımız/+imiz) mevcuttur:

üstādımız (4a/03), *melāletimiz* (42b/17), *ʿilācımız* (50a/14), *sevdāmız* (83a/03), *ebyātımız* (103b/13).

II.Çokluk Şahıs İyelik Eki

+ng̑ız/+ng̑iz, +ıng̑ız/+ing̑iz/+ung̑ız/+üng̑iz

beyting̑iz (27a/17), *şerīfing̑izġa* (39a/17), *ḳuyruḳung̑ız* (93b/04), *felāketing̑iz* (103b/14).

III.Çokluk Şahıs İyelik Eki

+ları/+leri

ayaġları (3b/09), *némeleri* (4a/02), *başları* (23a/09), *marīżleri* (25b/01), *éllerin* (112a/08).

1.2.3.2.3. Aitlik Eki

+ġı/+gi

Metinde yalnızca *ġ*'lı şekliyle yer almıştır:

evvelġı (3a/10), *burunġı* (95b/04).

1.2.3.2.4. Hal Ekleri

Yalın Hal

İsim kök ve gövdelerinin isim çekim eki almamış yalın halidir:

til (1b/10), *köng̑ül* (8b/09), *baş* (36a/12), *pād-şāh* (61b/01), *ebyāt* (89b/06).

İlgi Hali

+nıng̑/+ning̑/+nung̑/+nüng̑

En sık kullanılan ilgi hali ekidir:

anlarnıng̑ (3a/Dk), *şāhnıng̑* (4b/15), *rūḥunung̑* (39b/04), *ong̑larnıng̑* (42b/16), *birevning̑* (51b/01).

Şu örnekte, ek sonunda *ñg>n* değişikliği yoluyla istisnâî bir durum meydana gelmiştir:

şuʿbede-bāznın (88a/03).

Yükleme Hali

+nı/+ni, +n, +ı/+i

Çağatay Türkçesi'nde en sık kullanılan yükleme hali eki "+nı/+ni" olup, 3. şahıs iyelik eklerinden sonra "+n" eki gelmektedir:

insānnı (2a/01), *adın* (3a/Dk), *élin* (4a/10), *olarnı* (6b/14), *aġzın* (8b/07), *kişini* (38b/05), *başın* (80b/06), *cihānnı* (92a/08), *bizni* (93b/02), *éllerin* (112a/08).

Ayrıca Oğuz Türkçesi'nin etkisiyle, Harezm Türkçesi döneminde kullanılmaya başlayan "+ı/+i" eki de metinde mevcuttur:

ġazeli (49a/Dk), *aḫvāndı* (82a/08), *ebyātı* (92a/16), *şöhreti* (106a/01), *beyti* (110a/17).

1. ve 2. teklik şahıs zamirlerinden sonra da "+ı/+i" yükleme hali eki yer almıştır:

méni (20b/05), *béni* (34b/05), *séni* (81a/11).

Yönelme Hali

+ġa/+ge, +ḳa/+ke, +na/+ne, +a/+e

Metinde genel olarak gözlenen yönelme hali eki *+ġa/+ge* olup, ekin sedasız şekli olan *+ḳa/+ke*, iki örnek hâricinde mevcut değildir (*işke*, 20a/17, 78b/06). Sedasız bir ünsüzle biten bir kelimeye dahi *+ġa/+ge*'nin geldiği görülmüştür:

söziġa (1b/10), *ḳılmaḳġa* (3b/13), *yasaḳġa* (13b/07), *ʿIrāḳġa* (15b/16), *oḳumaḳġa* (38b/04), *bizge* (50b/04), *birevġa* (61a/14), *özige* (84a/08), *şāʿirlıḳġa* (91a/02), *basmaçılıġġa* (107b/09).

İyelik eklerinden sonra gelen *+na/+ne* ve *+a/+e* şekillerini de metnimizde görmekteyiz. Bu ekler, genellikle şiir örneklerinde, bilhassa Oğuz Türkçesi'nde veya o sahanın etkisinde yazılmış manzum eserlerde yer almaktadır:

ḫilḳata (2a/07), *ehline* (20b/06), *ḫilāfına* (21b/11), *dil-dāra* (33b/15), *ḳana* (34a/07), *ḫalḳa* (34a/12), *çerāġa* (43b/13), *yanına* (39b/05), *topraġına* (97a/14), *başına* (107b/08).

Bulunma Hali

+da/+de

Bulunma hali eklerinden, sedasız ünsüzlerden sonra gelen *+ta/+te* şekli metnimizde mevcut değildir. Bu şekil, sedasız ünsüzlerden sonra dahi *+da/+de* olarak karşımıza çıkmaktadır:

evāyilde (8b/01), *bābda* (41b/11), *bāzārda* (67a/16), *kişide* (89b/13), *arada* (105b/13).

Bulunma ve ayrılma hali eklerinin öncesinde, 3. şahıs iyelik eklerinin hemen ardından gelen ve Eski Türkçe döneminden beri kullanılagelen *zamir n*'si (pronominal n) Harezm Türkçesi'nden itibaren düşmeye başlamış ve hem bu evrede hem de klasik öncesi Çağatayca'da ikili bir kullanım mevcut olmuştur. Klasik dönem ve sonrasında örnekleri azalan, ayrıca günümüzde Özbek ve Yeni Uygur Türkçeleri'nde tamamen kaybolan *zamir n*'li kullanım, metnimizde seyrek de olsa yer almaktadır:

serīrinde (6a/09), *içinde* (6b/15).

Ayrılma Hali

+dın/+din

Ayrılma hali eklerinden, sedasız ünsüzlerden sonra gelen *+tın/+tin* şekli metnimizde mevcut değildir. Bu şekil, sedasız ünsüzlerden sonra dahi *+dın/+din* olarak karşımıza çıkmaktadır:

aḳrāndın (4a/06), *biri biridin* (25b/11), *közdin* (50b/02), némedin (53b/01), *Ḳızılbaşdın* (88b/14).

3. şahıs iyelik eklerinden sonra gelen pronominal n'li kullanımlar metnimizde yalnızca şu örneklerde bulunmaktadır:

bundın (18b/16), *mundın* (64b/03).

Vasıta Hali

+n

Metinde, çekim fonksiyonunu yitirerek kalıplaşmış, müstakil bir kelime haline gelen şu kelime ve kaynaşmaya uğramış türevleri hâricinde bu vasıta hali ekini alan bir kelimeye rastlanmamaktadır:

néçün (82a/09), *içün* (96a/07).

+la/+le

ḫāṣṣla (3a/Dk).

Bununla birlikte, *ile* edatının bazı örneklerde kelimeye bitişik olarak yazıldığı ve uyuma dahi girdiği (-ile/-ilen [şiir örneklerinde]), özellikle Batı Türkçesi ile şiir yazan şâirleriden verilen örneklerde göze çarpmaktadır. Ancak bu edatın bir çok yerde ayrı yazıldığı düşünüldüğünde, metinde Çağatay Türkçesi'yle yazılmış tercüme-i hâllerde ve

bu lehçeyle yazılmış şiir örneklerinde ekleşme henüz başlamadığı için kendisinden önce gelen kelimenin kalınlık-incelik uyumundan muaf bulunmaktadır:

ḥasret-ile (10b/07), *baḥs̱-ilen* (33b/15), *luṭf-ile* (33b/16), *su-ile* (34b/03), *naḥv-ile* (103b/02).

Eşitlik Hali

+ça/+çe

Çağatay Türkçesi'nde nitelik ve nicelik bakımından hal, zaman v.s. eşitliklerini ifade eden ektir:

bunça (2a/06), *devrānġaça* (7a/Dk), *barça* (52b/10), *şeklçe* (105b/09), *ḥarrāfça* (106a/03).

Yön Hali

+ra/+re, +rı/+ri

Yer, yön ve zaman bildiren ve kalıplaşmış, kalıcı isim haline gelmiş olarak metnimizde şu örneklerde görülmektedir:

soñ̂ra (39a/16), *içre* (43a/16), *yoḳarı* (96a/14).

1.2.3.3. Sıfatlar

Türkçe'de, isimlerin önüne gelerek onları niteleyen ve belirten isimlere sıfat denmektedir. Niteleme ve belirtme sıfatları adları altında inceleyebileceğimiz sıfatlar ve bu sıfatlara dair metnimizde yer alan örnekler şunlardır:

1.2.3.3.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin önüne gelerek onların nitelikleri hakkında bilgi veren sıfatlardır. Buna göre, metnimizde örneklerine sıklıkla rastladığımız, bazen bir ismi nitelemek için birden fazla olarak kullanılan bir takım niteleme sıfatları şunlardır:

yaḫşı atı (1b/11), *yaman pād-şāh* (7a/Dk), *ḫōş-ṭabʿ kişidür* (12a/13), *yaḫşı revişlıḳ yigitdür* (18b/07), *şīrīn-kelām* şāʿirdür (21a/03), *güzeşte ve bī-ḳayd yigitdür* (21b/06), *ʿāşıḳ-pīşe ve levend yigitdür* (30a/01), *ṭurfe ẓarāfetler* (39a/12), *muʿaẓẓam ḳurçısı* (40a/07), *ḫōş-ṣoḥbet ve bülend-himmet kişi érdi* (47a/03), *āremīde ve merdum-dīde kişidür* (55a/07), *bī-taʿayyün ve nā-murād kişidür* (59b/07), *rāst-selīḳa ve hem-vār şāʿirdür* (62b/15), *ziyāde şikufte ve küçek-dil kişi érdi* (65a/15), *āşinā-rūy ve germ-iḫtilāṭ yigitdür* (70a/06), *tāze sözler aytdı* (74a/15), *ḫōş selīḳalıġ kişi* (82a/04), *muṣāḥib ve hem-zebān kişidür* (82b/12), *yaman kişi érmes* (92b/07), *şucāʿ ve rāst-ḳābū kemān-dār* (93a/05), *köhne şāʿirdür* (101a/09), *meşhūr maṭlaʿın* (102b/03), *yaḫşıça rūstāyīdür* (110a/04), *ẓālim maʿşūḳ* (111b/05).

1.2.3.3.2. Belirtme Sıfatları

İşaret Sıfatları

bu

bu ṭāʿife (2b/01), *bu rubāʿīler* (12b/01), *bu kişi* (25b/11), *bu ḥaḳīr* (40b/05), *bu teẕkirede* (101a/02).

ol/o

ol pād-şāh (4a/02), *ol mīrzānıñgdur* (7a/Dk), *ol sülūk* (21b/12), *ol yérdedür* (48a/05), *ol kesbdin* (91a/02).

"O" işaret sıfatı metinde yalnızca, Çağatay Türkçesi'nde "gibi, kadar" anlamlarını veren ve en sık kullanılan son çekim edatlarından biri olan *yañglıġ* ile birlikte kullanılmıştır:

o yañglıġ kişige (86b/07), *o yañglıġ ṭavīlü'l-ḳāme kişi* (89b/11), *o yañglıġ metānet* (93a/08), *o yañglıġ burun* (95b/04), *o yañglıġ ṣadā* (106a/08).

Sayı Sıfatları

a) Asıl Sayı Sıfatları

yigirmi toḳuz ḥarfninĝ (2a/05), *otuz min beyt* (33b/09), *béş ġazel* (39a/15), *yéddi ıṣṭılāḥ* (65b/02), *on yéddi ıl* (111a/12).

b) Sıra Sayı Sıfatları

evvelġı mecmaʿ (3a/10), *ikimçi mecmaʿ* (7a/Dk), *üçümçi mecmaʿ* (8a/03), *tördümçi mecmaʿ* (10b/09), *béşimçi mecmaʿ* (19a/09), *altımçı mecmaʿ* (23a/08), *yéddümçi mecmaʿ* (33a/15), *sékizimçi mecmaʿ* (44a/05).

c) Üleştirme Sayı Sıfatları

birer néme muḳaddemāt (73a/07).

Soru Sıfatları

ḳaysı

ḳaysı māhınĝ (34a/02)

né

né sebeb (38b/04).

néçe

néçe künde (93b/02).

Belirsizlik Sayı Sıfatları

az

az hüner (7a/Dk), *az vaḳtde* (30a/13), *az künde* (33b/04), *az kişi* (103b/03).

barça

barça fennde (52b/10).

bir

Sayı anlamı hâricinde burada belirsizlik anlamı vermektedir:

bir kişi (15b/03), *bir kün* (25b/03), *bir çāre* (40a/04), *bir ḥesāb* (51b/02), *bir ġazel* (66a/16).

cümle

cümle naẓm ehli (52b/13).

ekṡer

ekṡer evḳāt (15b/03), *ekṡer ebyātı* (24a/07), *ekṡer eşʿārı* (29a/11), *ekṡer Ḳızılbaş şucāʿları* (33a/09), *ekṡer maḳṭaʿlarıda* (59a/17).

her

her kişverġa (3b/06), *her mıṣraʿıdın* (27a/05), *her vādīde* (80b/04), *her kişi* (96b/01), *her ḳısm* (96a/08).

ḳaç

"Bir" kelimesiyle birlikte belirsizlik sıfatı olarak kullanılmıştır:

bir ḳaç beyt (9a/14).

köp

köp iltifātı (4a/06), *köp yoldaşlıḳlar* (9b/15), *köp fażīleti* (30b/12), *köp ḳaṣīdesi* (51b/16), köp yaḫşı-raḳ (95b/05).

néçe

néçe beyt (25b/14), *néçe muʿammā* (27a/06), *néçe künde* (93b/03), *néçe zamān* (105b/11).

"Bir" kelimesiyle birlikte belirsizlik sıfatı olarak kullanılmıştır:

bir néçe söziġa (3a/Dk), *bir néçe kün* (9b/03), *bir néçe ebyātın* (44b/11), *bir néçe eyyām* (52b/12), *bir néçe evbāş* (82a/07).

özge

özge işke (20a/16), *özge némesin* (27b/09), *özge eşʿārıġa* (51b/02), *özge günāhımġa* (60a/06), *özge ekābirlerniñ* (102b/10).

üküş

üküş münāsebeti (9a/03).

yana

"Diğer, başka, öbür" anlamlarına gelmek üzere kullanıldığında ve ismin önüne geldiğinde belirsizlik sıfatı olmaktadır:

yana hīç yérge (74b/14), *yana bir telbīs* (96b/06).

1.2.3.4. Zamirler

Zamirler, Türkçe'de ismin yerine geçerek ismi işaret eden kelime türleri olarak bilinmektedir. Türkçe'de zamirler aynı isimler gibi çekimlenmekte, isim çekim ekleri almaktadırlar. Metnimizde yalın halleri ve ek almış türleriyle birlikte mevcut olan zamirler şunlardır:

1.2.3.4.1. Şahıs Zamirleri

I.Teklik Şahıs Zamiri

mén/ ben

Yalın hal	*mén* (5b/17)
İlgi Hali	*benim* (8b/09), *ménim* (61a/15), *ménüm* (13b/14)
Yükleme Hali	*beni* (34b/05), *méni* (60a/07)
Yönelme Hali	*mañga* (10b/04)
Ayrılma Hali	*méndin* (30b/04)

II.Teklik Şahıs Zamiri

sén

Yalın Hal	*sén* (62a/01)
İlgi Hali	*séniñ* (21b/03)
Yükleme Hali	*séni* (81a/11)
Yönelme Hali	*sañga* (82a/09)

III.Teklik Şahıs Zamiri

ol/o

Yalın Hal	*ol* (3a/Dk), *o* (44b/10)
İlgi Hali	*anıñ̂* (7a/01), *onıñ̂* (68a/07)
Yükleme Hali	*onı* (87b/17)
Yönelme Hali	*añ̂a* (22a/17), *oñ̂a* (83a/05)
Bulunma Hali	*anda* (20b/01), *onda* (90b/05)
Ayrılma Hali	*andın* (38a/10)

I.Çokluk Şahıs Zamiri

biz

Yalın Hal	*biz* (82a/09)
İlgi Hali	*bizim* (42b/17)
Yükleme Hali	*bizni* (93b/02)
Yönelme Hali	*bizge* (50b/04)

II.Çokluk Şahıs Zamiri

siz

Yalın Hal	*siz* (82a/09)
Yönelme Hali	*sizge* (103b/13)

III.Çokluk Şahıs Zamiri

anlar/an̂glar/on̂glar/olar

Yalın Hal	*an̂glar* (8a/05), *on̂glar* (81b/11)
İlgi Hali	*anlarnın̂g* (3a/Dk), *an̂glarnın̂g* (11b/03), *on̂glarnın̂g* (42b/16)
Yükleme Hali	*olarnı* (6b/14)
Ayrılma Hali	*an̂glardın* (36b/12)

1.2.3.4.2. İşaret Zamirleri

bu/mu

Yalın Hal	*bu* (21b/06)
Çokluk	*bular* (10b/16), *bun̂glar* (48a/11)
Ayrılma Hali	*bundın* (18b/16), *mundın* (40a/01)
Eşitlik Hali	*bunça* (2a/09)

ol/o (→ III.teklik şahıs zamiri).

1.2.3.4.3. Belirsizlik Zamirleri

birev

birev (5a/15), *birevnin̂g* (51b/01), *birevġa* (61a/14).

biri

birining̃ (3a/17), *biri biridin* (25b/11), *biri birin* (31b/13), *biri* (87a/02).

kimse/kimesne

kimse (43b/17), *kimsege* (22b/10), *kimsedin* (95a/01)/*kimseneġa* (9b/10).

"Kimse/kimesne" kelimesi, *hīç* ya da *bir* kelimeleriyle birlikte kullanıldığı takdirde belirsizlik zamiri oluştururlar:

hīç kimsege (22b/10), *hīç kimsedin* (95a/01).

kişi

Eğer "kişi" kelimesi tanınmayan, belirsiz, herhangi bir kimseyi ifade etmek üzere yani "kimse, birisi" anlamlarını içerecek şekilde, ayrıca *hīç* ve *bir* kelimeleriyle birlikte kullanılıyorsa belirsizlik zamiri oluşturmaktadır:

hīç kişi (9a/11), *kişi* (10a/10), *bir kişi* (15b/03), *kişige* (18b/15), *kişi* (39b/12).

néme

Bu kelime, hal ve iyelik eklerini aldığında, ayrıca *hīç* ve *bir/birer* kelimelerinin ardından geldiğinde belirsizlik zamiri oluşturmaktadır:

bir néme (27a/03), *némesin* (27b/09), *birer néme* (31b/13), *némedin* (53b/01), *némelerin* (95a/08).

1.2.3.4.4. Dönüşlülük Zamiri

öz/kendü/ẖōd

İlgi Hali	*öziniñ̂* (6b/01)
Yönelme Hali	*özige* (42a/17), *öziġa* (9b/05)
Ayrılma Hali	*özidin* (88b/03)
İyelik	*özi* (7a/Dk), *özleri* (9b/07)

"Kendü" dönüşlülük zamiri, *kendüñi* şeklinde (6a/08) yalnızca Muhibbî dîvânından alınan Osmanlıca şiir örneğinde mevcut olmuştur. Farsça dönüşlülük zamiri *ẖōd* ise, şu örnekte geçmektedir:

Né ẖōd pervā-yı kār ū bārım bardur (40a/05).

1.2.3.5. Soru Sözleri

Soru sözleri, *kim*, *né/ne* ile *ḳa** kökünden oluşturulmuş olan soru kelimeleri olmak üzere üç ana kategoride değerlendirilebilmektedir:

kim

Yalın Hal	*kim* (103b/13)
İlgi Hali	*kimiñ̂* (83a/04)
Yükleme Hali	*kimni* (105a/08)

né/*ne*

Yalın Hal	*né* (25b/11), *ne* (65b/01)
Çokluk	*néler* (6b/12)
Yönelme Hali	*nége* (41b/14)
Ayrılma Hali	*nedindür* (34a/10)
Eşitlik Hali	*néçe* (30a/16)

né/*ne* soru kelimesinden meydana gelmiş olan diğer soru kelimeleri şunlardır:

néçe<*né*+*çe* (93b/05), *néçük*<*né*+*çe*+*ök* (2a/01), *n'étip*<*né étip* (6b/13), *nedür*<*ne*+*turur* (20b/07), *néçün*<*né*+*üçün* (82a/09).

ḳa* Sözünden Oluşturulmuş Soru Sözleri

ḳaç (9a/14), *ḳaysı* (34a/02), *ḳanı* (103b/14).

1.2.3.6. Zarflar

Zarflar, esasen az çok kalıplaşmış isim hal ekleriyle zamirlerden veya zarf-fiillerden gelmiş olan ve fiilleri, sıfatları ve diğer zarfları nitelik, nicelik, yer-yön ve zaman bakımından niteleyen isimlerdir.

1.2.3.6.1. Hal-Durum Zarfları

Fiil, sıfat ve zarfları nitelik bakımından belirten, fiilin yapımıyla ilgi olarak "nasıl" sorusuna cevap veren zarflardır. Metnimizdeki hal-durum zarfları şunlardır:

gāhī ḫuṭūr ḳılsa (3a/Dk), *yırağ érmes* (13b/14), *ʿale'd-devām giryān ve biryān yürür* (27a/14), *yaman barmas* (28a/12), *belki ṣarīḥdür* (77a/12), *ʿamden salup sındurdum* (106a/07).

1.2.3.6.2. Mikdar Zarfları

Azlık-çokluk ya da nicelik zarfı olarak da bilinen bu zarf, fiilin yapılışıyla ilgili olarak "ne kadar" sorusuna cevap veren kelimeleri ifade eder. Metnimizde mevcut olan mikdar zarfları şunlardır:

artuḳ bolmasa (21a/04), *az vāḳiʿ bolupdur* (5b/12), *yekān yekān deyn alup* (7a/17), *köp taḥṣīl ḳılup* (30b/13), *üküş yaḫşı barur* (31b/15).

1.2.3.6.3. Yer-Yön Zarfları

Zarf-fiil veya hal eki alarak kalıplaşmış kelimeler de dâhil olmak üzere yalın haldeki isimlerden ibaret olup fiili, sıfatı ve diğer zarfları yer gösterme ve yön tayiniyle niteleyen zarflardır. Metnimizde belli başlı şu yer-yön zarfları kullanılmıştır:

levḥası üzere müẕehheb edüp (1b/12), *perde-i żamīr kinidin ḫayāl cilve-gāhıġa çıḳarupdur* (3a/Dk), *gül-şen-i iḳbāl ū nuṣrat içre bolsun pāy-dār* (3a/Dk), *temevvücdin dışra tüşken* (4a/12), *yoḳarı meẕkūr boldı* (28a/10).

1.2.3.6.4. Zaman Zarfları

Fiilin yapıldığı ve meydana geldiği zamanı ve geçen süreyi belirten zarflardır. Metinde mevcut olan zaman zarflarından bazıları şunlardır: ???

ʿale'ṣ-ṣabāḥ yekān yekān deyn alup (9a/17), *mübāhātı mübālaġadın tecāvüz ḳılduġıdın soñgra aytdum* (39a/15), *émdi neşv ū nemā tapġan şāʿirlerdindür* (41a/08), *tamām bolmazdın burun vefāt boldı* (52b/11), *eşʿārın evvel bu ḥaḳīrġa oḳur érdi* (94b/04).

1.2.3.7. Edatlar

Edatlar; cümleler, kelime ve kelime grupları arasında çeşitli bağlar, ilgiler kurmak amacıyla vasıta görevini üstlenen kelimelerdir. Bir edat cümle içerisinde kendisiyle beraber bulunan kelime ile anlam kazanır ve onları desteklemek suretiyle gramer vazifesi görür. Metnimizde var olan edatlar çeşitlerine göre şunlardan ibarettir:

1.2.3.7.1. Çekim Edatları

Yalın halde ya da hal eki almış kelimelerden sonra gelen ve o kelimeyi cümle içerisinde öbür cümle unsurlarıyla ilişkilendiren, adeta isim çekim ekiymiş gibi bir görevi üstlenerek isimlerin zarf şekillerini oluşturan edatlardır. Metinde mevcut çekim edatları şunlardır:

artuġ (62b/06), *artuḳ* (21a/04), *ber-ā-ber* (105a/09), *bile* (2a/03), *birle* (7b/06), *burun* (61b/12), *dék* (19a/11), *içre* (3a/Dk), *ile* (27a/04), *özge* (53b/01), *sarı* (3a/03), *soñ̂ra* (39a/16), *üzere* (1b/12), *yañ̂lıġ* (65a/14), *yañ̂lıḳ* (86b/14), *yoḳarı* (44b/02).

1.2.3.7.2. Bağlama Edatları

Cümleleri, kelime ve kelime gruplarını şekil ve anlam ilgisi bakımından birbirine bağlayan, bağlaçlar olarak da bilinen edatlardır. Metnimizde şu bağlama edatları mevcuttur:

ammā (36b/16), *andaḳ kim* (94b/05), *belki* (16a/09), *bes* (77b/14), *çi* (80b/07), *çün* (27b/03) *dağı* (64b/04), *daḫı* (52b/12), *de* (105a/09), *eger* (10a/10), *egerçi* (24a/09), *fe'ammā* (43b/07), *ġaraż* (10a/11), *ġaraż kim* (44b/07), *gerçi* (39b/08), *kérek kim* (82b/13), *ki* (93b/02), *kim* (15b/11), *meger* (44a/13), *meger kim* (7a/Dk), *néçük kim* (2a/01), *tā* (47a/04), *ū* (3a/15), *ü* (112a/06), *ve* (2a/05), *ve illā* (93b/01), *vu* (33b/06), *yā* (38a/11), *yāḫūd* (7a/Dk), *yaʿnī* (95a/08), *yana* (105b/10).

1.2.3.7.3. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

Karşılaştırma bağlaçları olarak da bilinen ve cümleleri, kelime ya da kelime gruplarını yan yana getirmek ve karşılaştırmak yoluyla, anlam ve şekil ilgisi kurarak birbirine bağlayan edatlardır. Metnimizde mevcut olan karşılaştırma-denkleştirme edatları şunlardan ibarettir:

né derdi bile ṣabr ū ḳarārım bardur né ḫōd pervā-yı kār ū bārım bardur (40a/05), *az hüner ve sanʿat bardur kim ol ḥażret anıñ ʿilmi yā ʿulemāsıdın behre-mend bolmamış bolġay érdi* (7a/01), *o ḥabīs̱ler yā çın yā yalġan ayturlar kim Mevlānā-yı meẕkūrnıñ eks̱er yaḫşı ebyātınıñ meʾḫaẕı bar* (38a/10-11), *gūyā kim mīrzālıġ ol pād-şāh-zāde atıġa kélgen bir āyet ve yāḫūd pād-şāh-zādelıġ ol mīrzā ismiġa açılġan bir rāyet érdi* (7a/Dk).

1.2.3.7.4. Kuvvetlendirme Edatları

Cümlenin anlamını pekiştirmek ve kuvvetlendirmek amacıyla kullanılan edatlar olarak karşımıza çıkmaktadır:

istiʿdād-ı fıṭrīsi hem o yañlıġ érdi kim rūḥ-efzā kelimātı ser-ā-ser leṭāīf ve ẓerāīf érdi (3b/11), *suʾāl ḳılurlar kim bu kişi né néme aytur* (25b/11), *mezārı Baba Ḥasan ḳabri civārıda oḳdur* (47a/02), *Hindġa ʿazm ḳılup bir néçe eyyām anda daḫı bolup āḫir Lāhōr'da fevt boldı* (52b/12), *mundın özge kim sefer étmeyüpdür hīç ḳūṣūrı daġı yoḳtur* (64b/04), *faḳīr bu onı burundın burun Rāzīlıġ éşitür érdüm* (87b/17), *ṭurfe-raḳ bu kim hīç kimni özige ʿaḳl ve fehmde ber-ā-ber belki de yek hem bilmes* (105a/09), *bu ḥaḳīr ol onı körmeydür-mén* (90b/12), *yana ol ṭarīḳ bile sülūk ḳılur kim ġālibā ol ḳabāḥatlarnı ol ḳılmayupdur* (111a/17).

1.2.3.7.5. Soru Edatları

Sayıları az olup sorma ifade eden, soru için kullanılan edatlardır. Kelime, kelime grupları ve cümleleri soru kavramıyla ilişkilendirmektedirler. Metnimizde şu örnekler bulunmaktadır:

ʿaceb (3a/Dk), *āyā* (38b/04), *ḳanı* (103b/14), *ḳaysı* (34a/02), *né* (38b/04), *néçük* (22b/12).

1.2.3.7.6. Ünlem Edatları

Duygu ve heyecanları ifade eden; ayrıca tabiat seslerini, seslenmeleri, tasdik, ret, sorma, gösterme gibi ifade şekillerini bildirerek hitap eden edatlar olarak karşımıza çıkan anlık söylenmiş sözlerdir. Metnimizde bulunan ünlem edatları şunlardır:

āh (40a/17), *Allāh Allāh* (34a/10), *āmīn* (38b/02), *eyā* (43b/13), *Bāreka'llāh* (109a/12), *belī* (29b/06), *dilā* (61b/02), *dirīġ* (1b/05), *éy* (109a/13), *İnşāʾallāh* (16a/11), *İnşāʾallāhu Teʿālā* (108a/02), *ʿiyāẕ-an bi'llāh* (22b/04), *kāşkī* (39b/07), *sāḳīyā* (34a/16), *va'llāh bi'llāh* (39b/10), *va'llāhī bi'llāhī* (43a/05) *ve's-selām* (9b/11), *véy* (1b/04), *yā* (3a/08), *zihī* (34a/11).

1.2.3.8. Fiil Çekimi

Türkçe'de *basit çekim* ve *birleşik çekim* olmak üzere iki tip fiil çekimi vardır:

1.2.3.8.1. Basit Çekim

Bir fiil kök ya da gövdesinin fiil çekim ekleriyle çekimlenerek aldığı basit şekle fiilin basit çekimi denmektedir. Türkçe'de basit çekim, *haber kipleri* ve *dilek kipleri* olmak üzere iki temel kip kategorisinden oluşmaktadır:

Haber Kipleri

Hareketin zamana bağlı bildirimi sağlanır. Fiilin ihtiva ettiği hareketin zamanı, çekimlenmiş bir fiilde meydana gelmektedir. Metnimizde var olan haber kipleri şunlardan ibarettir:

Geniş Zaman

-r **+ [şahıs zamiri]**

Ünlüyle biten fiil tabanından sonra gelen geniş zaman ekidir:

I.Teklik Şahıs	*Ø*
II.Teklik Şahıs	*Ø*
III.Teklik Şahıs	*tile-r* (27a/06) *oḳu-r* (74b/04)
I.Çokluk Şahıs	*Ø*
II.Çokluk Şahıs	*Ø*
III.Çokluk Şahıs	*asra-rlar* (3a/13) *dé-rler* (5a/14)

-ar/-er **+ [şahıszamiri]**

I.Teklik Şahıs	*ḳıl-ar mén* (52a/04)
II.Teklik Şahıs	*Ø*
III.Teklik Şahıs	*aş-ar* (11b/02) *bit-er* (22b/10)
I.Çokluk Şahıs	*ḳıl-ar biz* (50b/05) *éder biz* [*ét-er biz*] (50b/05)
II.Çokluk Şahıs	*Ø*
III.Çokluk Şahıs	*tut-arlar* (30b/15)

-ur/-ür + [şahıs zamiri]

I.Teklik Şahıs	*ayt-ur mén* (109a/10) *bér-ür mén* (96b/02)
II.Teklik Şahıs	*ér-ür sén* (60a/05)
III.Teklik Şahıs	*bol-ur* (15b/08) *kéçin-ür* (86b/12)
I.Çokluk Şahıs	Ø
II.Çokluk Şahıs	Ø
III.Çokluk Şahıs	*tapşur-urlar* (9a/16) *kéltür-ürler* (95a/16)

-mas/-mes, -maz/-mez + [şahıs zamiri]

Doğu Türkçesi'nde genelleşen geniş zaman 3. teklik şahıs olumsuzluk eki "-mas/-mes"in hâkimiyeti metinde göze çarpmakta, bununla birlikte; bilhassa Türkmen, Azerbaycan ve Osmanlı şâirlerinden verilen şiir örneklerinde bu ekin sedalı şekli olan "-maz/-mez" eki de bulunmaktadır. Oğuz Türkçesi sahasındaki bu örneklerde, "-maz/-mez" ekinden sonra 1. teklik şahıs zamiri (*mén*) yerine, ekleşmeden ötürü 1. teklik şahıs eki olan "-am/-em" yer almıştır. Ayrıca "-maz/-mez"li şekillere, metinde Doğu Türkçesi'ndeki tercüme-i hâllerde de az da olsa rastlamak mümkündür:

I.Teklik Şahıs	*ḳıl-mas mén* (60a/06) *ḳıl-maz-am* (34a/05) *bil-mez-em* (34a/02)
II.Teklik Şahıs	Ø
III.Teklik Şahıs	*ayt-mas* (38b/08) *bil-mes* (105a/09)

	dan-maz (42b/12) *biti-mez* (30b/04)
I.Çokluk Şahıs	*al-mas biz* (82a/10)
II.Çokluk Şahıs	*Ø*
III.Çokluk Şahıs	*al-maslar* (15b/15) *bil-mesler* (91b/14) *inan-mazlar* (20b/05)

Şimdiki Zaman

Çağatay Türkçesi'nde şimdiki zaman çekimi genellikle zarf-fiil eki olan *-a/-e* ya da *y*'nin *-dur/-dür* [<*turur*] 3. teklik şahıs bildirme ekiyle birleşmesiyle elde edilir. Bildirme ekinin (-dur/-dür, -tur/-tür) bazen kullanılmadığı da görülmektedir. Bu zamanın olumsuzu ise *-may/-mey* eki olarak karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde, bu klasik kurala uygun örnekler son derece az olup şu birkaç örnekten ibarettir:

tök-e-dür (6b/15), *kél-e-tür* (43b/13), *kör-mey mén* (64a/09), *kör-mey-dür mén* (89b/12).

Not: Tezkiredeki Türkmen şâirlerden Pîrî Beg Döger'den alınan Türkçe dörtlükte, günümüzde Türkiye Türkçesi'nde şimdiki zaman eki olarak kullanılan *-yor* [<*yorı-*] ekinin kullanılması da dikkatimizi çekmektedir:

bī-ḫᵛāst kön̂güldin yana efġān <u>kéleyor</u> (41a/04).

Görülen Geçmiş Zaman

-dı/-di/-du/-dü, -tı/-ti/-tu/-tü **+ [şahıs eki]**

I.Teklik Şahıs	*kél-dü-m* (10b/09)
II.Teklik Şahıs	*ét-dün̂g* (34a/09)

III.Teklik Şahıs	*ayt-tı* (10a/03) *başla-dı* (49a/Dk) *kéç-di* (21b/03)
I.Çokluk Şahıs	*kél-dü-k* (82a/06)
II.Çokluk Şahıs	*Ø*
III.Çokluk Şahıs	*öltür-diler* (105b/16) *ayt-tılar* (9a/16)

Görülen geçmiş zaman ekinin olumsuz şekli, fiilden fiil yapma olumsuzluk eki -*ma*/-*me* ile olmaktadır. Metnimizde şu örnekleri mevcuttur:

2.teklik şahıs: *oḳu-ma-dıñ̂* (109a/14), 3.teklik şahıs: *bol-ma-dı* (90b/06), 1.çokluk şahıs: *al-ma-du-ḳ* (9b/08), *kör-me-dü-k* (93b/05), 2.çokluk şahıs: *al-ma-du-ñ̂ız* (82a/09), 3.çokluk şahıs: *al-ma-dılar* (3b/07).

Öğrenilen Geçmiş Zaman

Doğu Türkçesi'nde iki temel öğrenilen geçmiş zaman eki bulunmaktadır. Metnimizde her iki ekle kurulmuş öğrenilen geçmiş zaman yapısı da mevcuttur:

***-mış/-miş* + [şahıs zamiri]**

Oğuz Türkçesi sahasına ait şiir örneklerde, "-mış/-miş" ekinden sonra 1. teklik şahıs zamirinin (*mén*) yerini, ekleşmeden ötürü 1. teklik şahıs eki olan "-am/-em" yer almıştır:

I.Teklik Şahıs	*ayt-mış-am* (88a/05) *çek-miş-em* (89a/11)
II.Teklik Şahıs	*söyle-miş sén* (83a/03)
III.Teklik Şahıs	*çıḳ-mış* (88a/04)

	bér-miş (60a/05)
I.Çokluk Şahıs	*Ø*
II.Çokluk Şahıs	*Ø*
III.Çokluk Şahıs	*ayt-mışlar* (61b/01) *söyle-mişler* (43a/04)

-p, -up/-üp + (3.t.ş. bildirme eki) + [şahıs zamiri]

Çağatay Türkçesi'nde, birleşik çekim oluşturan bu yapıda, 3. teklik şahıs bildirme ekinin (-dur/-dür, -tur/-tür) düştüğü örnekler de metinde görülmektedir:

I.Teklik Şahıs	*kör-üp mén* (64a/10) *ḳıl-up mén* (95a/08)
II.Teklik Şahıs	*Ø*
III.Teklik Şahıs	*ḳıl-up-dur* (37b/05) *öt-üp-dür* (6b/12)
I.Çokluk Şahıs	*Ø*
II.Çokluk Şahıs	*Ø*
III.Çokluk Şahıs	*bol-up-durlar* (25a/13) *dé-p-dürler* (3a/Dk)

Gelecek Zaman

-ġay/-gey + [şahıs zamiri]

I.Teklik Şahıs	*al-ġay mén* (62a/01) *kör-gey mén* (60a/07)
II.Teklik Şahıs	*al-ġay sén* (93b/03)

III.Teklik Şahıs	*tut-ġay* (40a/16) *kél-gey* (40a/16)
I.Çokluk Şahıs	*Ø*
II.Çokluk Şahıs	*Ø*
III.Çokluk Şahıs	*ḳıl-ġaylar* (7a/Dk) *kör-geyler* (43b/03)

Gelecek zaman ekinin olumsuz şekli, fiilden fiil yapma olumsuzluk eki *-ma/-me* ile olmaktadır. Metnimizde sadece 3. teklik şahıs çekiminde şu iki örnek yer almıştır:

3.teklik şahıs: *bol-ma-ġay* (3a/03), *kél-me-gey* (9b/17).

Dilek Kipleri

Gelecek zamanla ilgili tasarlanan bir hareketi ya da bir dileği ifade ederek bunları aldığı eklerle emir, şart, istek ve gereklilik şekillerinde belirten kiplerdir. Metnimizde örnekleri mevcut olan dilek kipleri şunlardır:

Emir

Fiil kök ve gövdelerine emir anlamını ve şahsı belirtmek üzere farklı kaynaklardan şahıs ekleri eklenmesiyle oluşmaktadır. Metnimizde Çağatay Türkçesi'ne uygun olarak şu ekler yer almıştır:

1. teklik şahıs emir: *-ayım/-eyim*, 2. teklik şahıs emir: *ø*, *-ġıl/-gil*, 3. teklik şahıs: *-sın/-sin, -sun/-sün*, 1. çokluk şahıs emir: *-alım/-elim*, 2. çokluk şahıs emir: *-uñ̂/-üñ̂*, 3. çokluk şahıs: *-sunlar/-sünler*.

Not: Çağatay Türkçesi'nde genellikle 1. teklik şahıs emir eki olarak "-ayın/-eyin" ve 1. çokluk şahıs emir eki olarak "-alıñ̂/-eliñ̂" kullanılmış olmasına rağmen, metinde bu ekler yerine "-ayım/-eyim" ile "-alım/-elim" eklerinin kullanılması, eserin Batı (Oğuz) Türkçesi etkisinde yazıldığının bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

I.Teklik Şahıs	*ol-ayım* (107b/08) *kör-eyim* (40a/14) *ḳıl-up mén* (95a/08)
II.Teklik Şahıs	*bol* (81b/11)
III.Teklik Şahıs	*yét-sin* (6b/13) *tut-sun* (111b/13) *bér-sün* (94a/10)
I.Çokluk Şahıs	*yétkür-elim* (39a/17)
II.Çokluk Şahıs	*vér-üñ̂g* (43b/13)
III.Çokluk Şahıs	*ḳıl-sunlar* (95b/03) *kéltür-sünler* (50b/01)

Emrin olumsuz şekli, fiilden fiil yapma olumsuzluk eki *-ma*/*-me* ile olmaktadır. Metnimizde yalnızca bazı şahıslarda şu örnekler yer almıştır:

2. teklik şahıs: *ol-ma* (41a/05), *ḳıl-ma-ġıl* (34a/13), 3. teklik şahıs: *bol-ma-sun* (68a/12), *yüzlen-me-sün* (88a/08).

Şart

***-sa*/*-se* + [şahıs eki]**

I.Teklik Şahıs	*kesil-se-m* (34a/05)
II.Teklik Şahıs	*ayt-sa-ñ̂g* (95a/08) *dé-se-ñ̂g* (68a/06)
III.Teklik Şahıs	*bol-sa* (13b/14) *bitil-se* (11b/02)
III.Çokluk Şahıs	*bol-salar* (3b/07) *biti-seler* (10a/10)

Not: Doğu Türkçesi'nde çoğunlukla 1. teklik şahıs şart ifadesi olarak kullanılan *mén* şahıs zamiri, metnimizde yer almamaktadır. Bu durum, yazmanın Oğuz Türkçesi dil özellikleri etkisinde yazıldığına işaret edebilir.

Şartın olumsuz şekli, fiilden fiil yapma olumsuzluk eki *-ma/-me* ile olmaktadır. Metnimizde yalnızca bazı şahıslarda şu örnekler yer almıştır:3. teklik şahıs: *olun-masa* (75b/06), *bér-mese* (86b/10), 3. çokluk şahıs: *yétkür-meseler* (4a/03).

İstek

Türkçe'de istek kipinin, gelecek zaman eki olan "-ġay/-gey" ekinin öncelikle "-ġa/-ge", sonrasında ise *ġ/g* ünsüzünün düşmesi sonucu "-a/-e" hâlini alması sonucu oluştuğu bilinmektedir. Metnimizde istek ekinin kullanımıyla ilgili şu örnekleri görmekteyiz:

3. teklik şahıs: *ḳıl-a* (1b/08), 3. çokluk şahıs: *yétkür-eler* (9a/15).

Olumsuz şekli:

2. teklik şahıs: *ḳıl-maya sén* (1b/08), 3. çokluk şahıs: *bil-meyeler* (114a/08).

Gereklilik

Metinde, gereklilik fonksiyonu, *kérek* kelimesi kullanılmak suretiyle sağlanmıştır. Şu birkaç örnekte göze çarpmaktadır:

-maḳ kérek

bolmaḳ kérek (3a/04), *ḳılmaḳ kérek* (39b/17, 94b/17), *kérek kim* (82b/13, 106b/10).

1.2.3.8.2. Birleşik Çekim

Türkçe'de fiillerin birleşik çekimleri basit fiile basit çekimli *ér-* ya da *é-* yardımcı fiilinin birleştirilmesi yoluyla yapılmaktadır. Çekimli bir fiil, hikâye edilen geçmiş

zaman, rivayet edilen geçmiş zaman ya da şart ifade eden şekil ve zaman ekleriyle çekimlenmiş ve şahıs eki veya zamiri alan *ér-/é-* yardmcı fiiliyle birleşerek birleşik çekim oluşturur. Metnimizde; rivayet birleşik çekiminin alt kategorisi olarak yer alan rivayet edilen geçmiş zamanın rivayeti ile şart birleşik çekiminde geniş zamanın şartına ait herhangi bir örnek mevcut değildir:

Hikâye Birleşik Zaman

a) Geniş Zamanın Hikâyesi

***-r, -ur/-ür* + érd(i/u/ü)/édi + [şahıs eki]**

bolur érdüm (15a/14), *ḳılur érdi* (7a/Dk), *barur érduḳ* (9a/13), *dér érdiler* (94b/06), *oḳur édi* (103b/09).

***-r, -ar/-er, -ur/-ür* + 3. çokluk şahıs eki (*-lar/-ler*) + érdi**

bolsalar érdi (3b/07), *yiberürler érdi* (3b/11), *ḳılurlar érdi* (65b/14).

Ayrıca, geniş zamanın hikâyesi *ér-/é-* yardımcı fiili düşmesi sonucu oluşturulabilir. Şu örnekte görülmektedir:

ayturdı (24a/09).

***-mas/-mes* + érdi + [şahıs eki]**

almas érdiler (4a/03), *ḳılmas érdiler* (4a/12), *bolmas érdi* (9b/10), *érmes érdi* (25b/01), *almas érdi* (109a/16).

b) Rivayet Edilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Bu zamanın iki tip çekimi metnimizde mevcuttur:

1.Tip:

-mış/*-miş* + érdi/édi +[şahıs eki]

bolmış érdi (4a/06), *ḳılmamış érdi* (7a/Dk), *kétmiş édüm* (10b/08), *yétkürmiş érdi* (19a/14), *bitimiş érdi* (61b/16).

2.Tip:

-p + érd(i/u/ü)

turur yardımcı fiilinin düşürülmesiyle oluşturulmuştur:

bolup érdi (7a/03), *yiberip érdi* (15b/16), *yétüp érdi* (17a/13), *kéçürüp érdüm* (23a/14), *yétkürüp érduḳ* (65a/17).

c) Gelecek Zamanın Hikâyesi

-ġay/*-gey* + érdi + [şahıs eki]

bolġay érdi (7a/02).

d) Şartın Hikâyesi

-sa/*-se* +érdi + [şahıs eki]

bolsa érdiler (3b/12), *alsa érdi* (39b/16), *bolsa érdi* (49a/Dk), *aparsa érdi* (51b/01), *tüşse érdi* (96a/16).

-sa/*-se* + [şahıs eki] +érdi

bolsalar érdi (3b/07).

Rivayet Birleşik Zaman

Geniş Zamanın Rivayeti

-r, -ur/-ür + érmiş/émiş + [şahıs zamiri]

ḳılur érmişler (5a/16), *bolur érmişler* (19b/05), *bolur érmiş* (25b/03), *ḳılur érmiş* (61a/14), *aytur émişler* (102b/10).

1.2.3.8.3. Fiil Çekiminde Soru

Soru Eki

mı/mi, mu/mü

Kendisinden önce kelime ile kalınlık-incelik uyumu gösteren soru eki, Çağatay Türkçesi'ne uygun olarak, bir tercüme-i hâlin içerisinde yalnızca yuvarlak ünlülü şekliyle (mu/mü) şu örnekte yer almaktadır:

tutġaylar mu (60a/07).

Ayrıca metnimizde, Batı Türkçesi'nin bir özelliği olarak verilen şu şiir örneklerinde soru ekinin dar ünlülü şeklini de (mı/mi) görmekteyiz, burada kelimeler düzlük-yuvarlaklık uyumuna da girmiş oluyor:

étmez mi (34a/15), *olur mı* (83a/03), *çevrülür mi* (83a/03).

1.2.3.8.4. Fiil İsmi (*-maḳ/-mek, -ma/-me*)

Zaman anlamı içermemekle birlikte fiilin isim şeklini yapmakla görevlidir. Şu örneklerde görülmektedir:

bolmaġı (2a/06), *ḳılmaḳġa* (3b/13), *salmaḳda* (7b/15), *kéltürmekde* (22b/14), *kélmesi* (43b/11), *bitimekdin* (50a/10).

1.2.3.8.5. Sıfat-fiiller (Partisip)

Fiillerin cümle içerisinde sıfat ya da isim görevinde kullanılan şekillerine sıfat-fiil (partisip) adı verilmektedir. Bunun için fiil kök veya gövdelerine getirilen ve zaman anlamı taşıyabilen sıfat-fiil ekleri mevcuttur. Sıfat-fiiller cümle içerisinde fiil anlamlarını korumakla birlikte isimler gibi çekim ekleri alırlar. Metnimizde mevcut olan sıfat-fiil ekleri şunlardır:

-duḳ/-dük

Geçmiş zamanı ifade eden isim-fiil ekidir:

ḳılduġınıñ (2a/08), *étdügi* (7a/Dk), *ḳılduḳum* (9a/09), *ḳılduġın* (23a/15), *aytduḳı* (25b/05).

-ġan/-gen, -ḳan/-ken

Anlamca hem geniş hem de geçmiş zamanı karşılayabilen isim-fiil ekidir:

baġlaġan (4a/10), *tüşken* (4a/12), *tutġan* (5a/15), *açılġan* (7a/Dk), *kélgen* (7a/Dk), *kétken* (7a/Dk), *tutḳan* (15b/03), *tapġan* (41a/09), *ötken* (109a/15), *bolġan* (112b/06).

Olumsuz şekli, *-ma/-me* olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır, metnimizde şu örnekten ibarettir:

bilmegenler (42a/03).

Batı (Oğuz) Türkçesi sahasında yazılmış veya bu sahaya ait dil özelliklerini taşıyan Doğu Türkçesi'ndeki bazı şiir örneklerinde *-an/-en* partisipinin de metinde yer aldığı görülmektedir:

méni bīmār <u>éden</u> ol nergis-i ḫ̮ūn-ḫ̮ᵛārı körsünler (20b/05), *ḳıymadıñ sākin-i kūʾyıñ <u>olana</u> peykānıñ* (34b/03).

-mas/-mes

Geniş zaman olumsuzluk fonksiyonunu üstlenen sıfat-fiil ekidir:

ʿİnān-ı tevsen taḫayyülesin żabṭ ḳıla <u>almasıdın</u> tili ucıdın Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī zamān-ı devletide maḳtūl boldı (7a/03).

-mış/-miş

Geçmiş zamanı karşılayan sıfat-fiil ekidir:

Āftāb-ilen ḳılur daʿvī <u>dutulmış</u> aya baḫ (34a/04).

-ur/-ür

Geniş zamanı ifade eden sıfat-fiil ekidir:

Şemsī taḫalluṣ <u>ḳıluri</u> meşhūr boldı (43b/02).

1.2.3.8.6. Zarf-fiiller (Gerundium)

Fiillerin cümle içerisinde zarf görevinde kullanılan şekillerine zarf-fiil (gerundium) denmektedir. Bunun için fiil kök ya da gövdesine eklenen zarf-fiil ekleri bulunmaktadır. Zarf-fiillerde fiilin anlamı muhafaza edilir, ancak cümle içindeki görevi zarf olur. Metnimizde yer alan zarf-fiiller şunlardır:

-a/-e, -u/-ü

içe (89a/11).

Not: Metnimizde bu eki almış zarf-fiillere örnek olarak yukarıdaki örnek hâricinde yalnızca, kalıplaşarak cümle içerisinde edat görevinde kullanılan ya da yardımcı fiilin öncesinde yer alıp yeterlilik fiili meydana getiren kelimeler mevcuttur:

ḳıla almadı (4b/15), *ile* (10b/08), *déyü* (18b/17), *köre* (37b/14) [→**Fiilden İsim Yapan Ekler** ***-a/-e, -ı/-i, -u/-ü***, s. 58], *yana* (39b/01) [**Fiilden İsim Yapan Ekler** ***-a/-e, -ı/-i, -u/-ü***, s. 58].

-ġanda/-gende, -ḳanda/-kende

-ġan/-gen, *-ḳan/-ken* isim-fiil eklerinin *+da/+de* bulunma hali ekiyle birleşmesi sonucu meydana gelen zarf-fiil ekidir:

ḳılġanda (20b/14), *kélgende* (33b/03), *yétkende* (50b/04) [→**Ünsüz sedasızlaşması**, s. 55], *étkende* (50b/06) [→**Ünsüz sedasızlaşması**, s. 55], *barġanda* (61b/01).

Not: Metinde, Batı (Oğuz) Türkçesi'ne ait ya da bu sahanın dil özelliklerinin etkisinde olan bazı şiir örneklerinde *-anda/-ende* zarf-fiil ekinin mevcudiyetini görmekteyiz:

gelende (6a/11), *tökende* (6b/15).

-ġunça/-günçe

Yalnızca şu örnekte *ġ*'lı şekliyle yer almıştır:

tapġunça (74b/16).

-ken

Sadece *ér-/é-* fiillerine eklenmek suretiyle yer alır:

érkeni (29b/11).

-may/-mey

tapınmay (50a/12).

-p, -(y)ıp/-(y)ip, -up/-üp

oḳup (9b/10), *ékip* (23b/03), *baḳlap* (25b/13), *yaḳıp* (65b/14), *bağlayıp* (91b/17).

1.2.3.8.7. Aslî Yardımcı Fiiller

Aslî yardımcı fiil olarak, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmakta olan iki fiilin (*ér-*/*é-* ve *tur-*) varlığını metinde görmekteyiz:

-ér/-é

Fiillerin birleşik çekiminde; ayrıca fiilin şimdiki zaman, geniş zaman, hikâye edilen geçmiş zaman, rivayet edilen geçmiş zaman ve şart ifadelerini karşılamak üzere isim unsurunu belirtmek için cümle içinde bildirme görevi üstlenen yardımcı fiildir:

muḥtāc <u>érmes</u> (7a/Dk), *yoldaş <u>érduḳ</u>* (9b/16), *kitāb-dār <u>érdi</u>* (18a/02), *ménim ḳarındaşım <u>émes</u>* (24a/10), *muṣāḥib <u>érmişler</u>* (25b/02), *maʿlūm <u>émes</u>* (27a/12), *on yaşımda <u>érdüm</u>* (27a/16), *ẖalīḳ kişi <u>érmiş</u>* (29a/13), *ṣarīḥ <u>érdi</u>* (65a/04), *mümtāz <u>érdiler</u>* (107a/02).

Not: Günümüzde Türkiye ve Azerbaycan Türkçeleri'nde *émes/érmes* yerine kullanılan *degil* "değil" kelimesi metnimizde on yerde geçmekte, bunlardan bir tanesi Çağatayca kısımda, Zekî-i Hemedânî'nin hayat hikâyesinde yerini almaktadır. Diğerleri ise Fuzûlî, Bâkî, Dûre Bég-i Kirâmî ve Tenhâyî Bég gibi Azerbaycan, Osmanlı ve Türkmen şâirlerinin şiirlerinde bulunmaktadır:

degil (34b/02, 39b/03, 41b/13, 41b/13, 41b/13, 41b/13, 41b/15, 41b/14, 43b/16, 78b/05).

Hikâye edilen geçmiş zaman çekiminde yer alan bildirme şekli *érdi* fiilinin olumsuzu *érmes érdi* olarak şu örneklerde gözükmektedir:

yaman pād-şāh <u>*érmes érdi*</u> (7a/Dk), *müfīd* <u>*érmes érdi*</u> (25b/01), *özi muʿteḳid* <u>*érmes érdi*</u> (63a/11), *yaman* <u>*érmes érdi*</u> (74b/17), *dimāġı ḫālī-ez-ḫabṭī* <u>*érmes érdi*</u> (93a/05), *ḫālī-ez-dervīşlıġı* <u>*érmes érdi*</u> (99a/16), *yaman dervīş* <u>*érmes érdi*</u> (103a/17).

tur-

Orta Türkçe döneminde *er-* yardımcı fiilinin yerini alan ve *turur* şeklinde kullanılan bu bildirme fonksiyonlu fiil, metnimizde yalnızca hece düşmesi (haploloji) sonucu *-dur/-dür*, *-tur/-tür* hâlini alarak ekleşmeye başlamış hattâ kimi yerlerde kelimeye bitişik yazılmış yani ekleşmiş hâliyle yer almaktadır:

yoḳdur (3a/17), *bidʿattur* (4a/09), *bestür* (7a/Dk), *oġlıdur* (10b/15), *yoḳtur* (23b/07), *tāzedür* (25a/06), *budur* (50b/08), *kişidür* (85a/16), *anıñgdur* (97a/12), *mensūbdur* (108a/17).

1.2.3.8.8. Birleşik Fiiller

Biri temel fiil ve diğeri yardımcı fiilden ibaret olmak üzere iki fiilden meydana gelen ya da bir isimle bir fiilin peşpeşe sıralanmasıyla oluşan söz kalıplarına birleşik fiil denmektedir.

İki Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

Kurallı birleşik fiiller adı da verilen bu tip fiillerde ilk sırada zarf-fiil eki almış ve anlamını muhafaza eden bir fiil, arkasından ise temel anlamını kaybederek önceki fiile süreklilik, tezlik, yeterlilik ve yaklaşma anlamı katan bir yardımcı fiil gelerek çekimi oluşturur. Metnimizde cümleye tezlik, yeterlilik ve süreklilik anlamı veren bu türden birleşik fiiller bulunmakla birlikte yaklaşma anlamını veren fiil örneğine rastlanmamaktadır:

Süreklilik

-a/-e, *-u/-ü* zarf-fiil eklerini alan ve ilk sırada gelen temel fiil ile sonrasında *tur-* ve *başla-* yardımcı fiillerinin çeşitli zamanlarda çekimlenmesiyle meydana gelmektedir. Metnimizde yalnızca *başla-* yardımcı fiiliyle kurulan örnekler mevcuttur:

ḳıla başladı (4b/12), *ḳıla başladılar* (20b/02), *ḳıla başlar érdi* (65b/13), *bola başladı* (111a/16).

Tezlik

Çağatay Türkçesi'nde çoğunlukla *bér-*, bazen de *kör-* yardımcı fiiliyle oluşturulan tezlik fonksiyonlu birleşik fiile dair, metnimizde yalnızca *kör-* fiiliyle yapılan ve Tebrîzli şâir Hakîm-i Bedî'î'den alınan kıt'ada şu örnek bulunmaktadır:

kemend ola kör (97a/13) *bend ola kör* (97a/13), *levend ola kör* (97a/14).

Yeterlilik

Çağatay Türkçesi'nde yeterlilik fiili, *-a/-e*, *-u/-ü* zarf-fiil ekini almış birinci sıradaki temel fiilin ardından *al-* ve *bil-* yardımcı fiilinin sıralanmasıyla meydana gelmektedir. Yeterlilik fiilinin olumsuzu ise bu iki yardımcı fiil ile birlikte Eski Türkçe'de kullanılmış olan *u-* "yapabilmek, muktedir olmak" fiilinin, fiilden fiil yapma olumsuzluk ekini almasıyla (-uma-/-üme-) oluşturulur. Bir diğer yeterlilik fiili yapma şekli de, şart eki *-sa/-se* ile çekimlenmiş ilk fiilden sonra *bol-* yardımcı fiilinin getirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Metnimizde *bil-* fiiliyle oluşturulan örneklerle *-uma-/-üme-* olumsuz yeterlilik mevcut olmayıp, diğer çekimlere ait örneklere sıkça rastlanmaktadır:

güẕer ḳıla almas (3a/01), *muvācehe bola almadılar* (3b/07), *yaman çala almas* (5b/01), *söz istimāʿın ḳıla almaduḳ* (9b/08), *şiʿr iltimāsın ḳıla alġanda* (18a/04), *ḳıla almadum* (23a/15), *taḫayyül ḳıla alsa bar* (39b/12), *mütereddid bola alġay* (44a/12),

taḳrīr ḳıla alġay mén (62a/01), *bolsa bolur* (78b/06), *Sünnī éte alġay-sén* (93b/03), *dése bolmas* (114a/04).

Bir İsim ve Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

Yeni bir anlam oluşturmak ve cümle içinde fiil fonksiyonuna sahip olmak üzere bir isimle birlikte *bér-/vér-*, *bol-/ol-*, *buyur-*, *eyle-*, *ét-*, *kéltür-*, *ḳıl-*, *ḳılıl-*, *ḳoy-*, *kör-*, *körgüz-*, *olul-*, *olun-*, *tap-*, *tut-*, *ur-* yardımcı fiillerinden oluşturulan birleşik fiillerdir. Genellikle bu yardımcı fiillerden önce gelen isimler Arapça ve Farsça kökenli olmuştur. Temel anlamlarını kaybeden bu fiillere dair metnimizde şu örnekler mevcuttur:

bér-/vér-

imtiyāz bérdi (2a/03), *güẕāriş bérüp* (3a/Dk), *ḫaber vérür* (10b/12), *dīn vérdügümni* (20b/05), *ḳarār bérüp érdi* (20b/13), *él bérmeyipdür* (33b/05), *firīb vérmiş* (33b/14), *ziynet bérür* (42b/06), *müjde vérüñ̂* (43b/13).

bol-/ol-

müteḥammil bolġay (3b/01), *berbād olur* (6a/08), *kem olmasun* (10b/04), *maḳtūl boldı* (20b/15), *maʿlūm bolur* (32a/16), *muvaffaḳ boldum* (40a/16), *bend olduġını* (42b/12), *vefāt boldı* (52b/11), *ḳurbān olduḳum* (83a/04), *muḳayyed ol* (97a/13).

buyur-

menʿ buyurdılar (65a/05).

eyle-

meşhūr eylep (3a/Dk), *raḥm eyle-* (21b/05), *ḥükm eyle-* (39a/09), *menʿ eyle-* (41b/15), *vedā eyle-* (51b/15).

ét-

s̱ebt étmiş (3a/Dk), *pāk étdi* (4a/11), *mülāzemet étdük* (30b/16), *mihr édüp* (40a/13), *istimāʿ étdük* (95b/11).

kéltür-

ḳuvvetdin fiʿlġa kéltürür (37b/06), *tāb kéltürmeyüp* (103b/01).

ḳıl-

ḳārī ḳılup (1b/10), *mülāḥaẓa ḳılup* (12a/05), *raġbet ḳılup* (22a/14), *iḫtiyār ḳıldı* (48a/07), *fehm ḳılar mén* (52a/04).

ḳılıl-

maẓrūf ḳılılsa (11b/02), *iḫtiṣār ḳılılur* (23b/07), *mülāḥaẓa ḳılıldı* (40a/01), *iḫtiṣār ḳılılur* (96a/14).

ḳoy-

ḳadem ḳoymas (3a/02), *mūy-i ser ḳoymaḳ* (77a/12), *tercīḥ ḳoyar érdi* (95b/12).

kör-

muḳaddemat kördi (73a/07), *riʿāyet körmes* (106b/10), *revā körmep* (114a/01).

körgüz-

iştiġāl körgüzür (61b/12), *raġbet körgüzür* (94b/05).

olul-

meẕkūr olulġan (113b/16).

olun-

iḫtiṣār olunur (18b/17), *tertīb olunur* (33b/12), *maʿlūm olundı* (62a/02), *suʾāl olunmasa* (75b/06), *merḳūm olunġan* (114a/06).

tap-

merātib tapdı (31b/12), *riʿāyet tapdı* (48a/08), *neşv ū nemā tapdı* (62b/16), *guşāyiş tapġunça* (74b/16), *şikest tapdı* (106a/07).

tut-

merʿī tutup (3a/Dk), *meftūḥ tutap* (3a/14), *sibḳat tutḳan* (15b/03), *şöhret tutdı* (47a/08), *maṣūn tutsun* (104a/01).

ur-

lāf urma (34a/17), *dem urmaz* (39b/05), *keff-i pāyı ur-* (82a/08), *baş urmas* (93a/07).

1.2.3.9. Cümle Bilgisi

Türkçe'de cümleler; öğelerinin dizilişine göre cümleler, yüklemin türüne göre cümleler, anlamlarına göre cümleler ve yapılarına göre cümleler olmak üzere dört temel kategoride incelenmektedir:

1.2.3.9.1. Öğelerinin Dizilişine Göre Cümleler

Kurallı Cümleler

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'ü'l-Havâs adlı eserini incelediğimizde cümlelerin çoğunlukla Türkçe'nin sentaksına uygun olarak kurallı olduğunu, özne-yüklem uygunluğunun muhafaza edildiğini görmekteyiz:

Bu taḳdīr ile erbāb-ı naẓm ve aṣḥāb-ı şiʿr söz bār-gāhıda ṣadr-neşīn ve tekellüm ḫān-ḳāhıda ḫalvet-güzīn érürler (2a/14).

Kişi ḳılġan işlerni eger taʿdād birle bitiseler cüzvlerdin aşar (10a/10).

Yārān ḳaşıda kem ve ziyādeti kéltürmekde taḳsīr ve fürū-güẕāşt ḳılmas (22b/14).

Himmet-i kes̱retidin şāʿirlıḳ şīvesin ʿār bilüp evḳātın öz kesbidin kéçürür (31b/04).

Bizim refʿ-i melāletimiz içün mey ve maʿşūḳ ṣoḥbetin ārāste ḳılup bu yanĝlıġ ḫāṭır-cūylıḳ ḳılur érdiler (42b/17).

Cümle naẓm ehli eşʿār-ı dil-firībige pesend ḳılmışlardur (52b/13).

Ḥacerninĝ maʿnīsin maʿlūm ḳılmaduġı maʿlūm olundı (62a/02).

Özi nihāyetdin mütecāviz Müselmān ve ḫalīḳ ve mihr-bān kişi érdi (78a/16).

Ḫān Aḥmed Pād-şāh ḫidmetide melikü'ş-şuʿarā kéçinür (86b/11).

Bu ḥaḳīr İṣfahānġa barġanda ebnā-yı cins bolduġıdın mülāḳāt vāḳiʿ boldı (90b/04).

Ḫāliḳü'l-kelām cemīʿ-i mevzūnlarnı bu ḥālden öz penāhıda asrasun (111a/08).

Devrik Cümleler

Bununla birlikte metinde az da olsa devrik cümleler var olup, şu örneklerde karşımıza çıkmaktadır:

Muḳaddemāt muṭālebesiġa evḳāt ṣarf ḳılur, eger maẕāḳ şuġlıdın furṣatı bolsa (39b/13).

Ādem kibi ad ḳoyupdur-mén bu barup ad ḳoyupdur kim Bişikī (42a/01).

ʿİyāẕ-an bi'llāh anınĝ şiʿr oḳuyup istimāʿıdın (69a/09).

1.2.3.9.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

Yüklemin türü bakımından hem isim hem de fiil cümleleri metnimizde geniş biçimde yer almaktadır:

İsim Cümleleri

Yüklemi çekimli bir fiil olmayıp isim ya da isim soylu bir kelime veya kelime grubundan ibaret olan cümlelere Türk dilinde isim cümleleri denmektedir. Bu cümlelerde, kelime ve kelime gruplarına bildirme fonksiyonunu üstlenen ekler ve yardımcı fiiller eklenmek suretiyle belirli bir hükme bağlanmaktadır:

Şefḳat étdügüñ̂ kerāmet ṣāfīdür (2a/11).

Dārü'l-ʿibādeʾ-i Yezdde ḥākim érdiler (10b/01).

Bā-vücūd-ı ol ḥāl köp ṣalāḥiyyeti bar (21b/01).

Ṭurfe-raḳ bu kim şeyḫü'l-islām érürler (31a/04).

Mezārı Baba Ḥasan ḳabri civārıda oḳdur (47a/01).

Ḫorāsān bölügi Deşt-i Beyāż atlıġ vilāyetdindür (53a/17).

Serkān, Hemedān tābiʿi bir ḳaṣabadur, Mevlānā-yı müşārün-ileyh andındur (64b/01).

Şiʿrde ṭabʿı üküş mülāyim érür (75b/07).

Esterābādnıñ̂ müteʿayyin merdum-zādeleridindür (87a/10).

Fāżıl ve ḫōş-ṭabʿ ve ʿālim ve ḫōş-meşreb kişitür (97a/10).

İller mevlānāʾ-i müşārün-ileyh birle muṣāḥib érduḳ (101b/15).

Kemān-dār ve ġubār-nüvīsdür (112b/13).

Fiil Cümleleri

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümlelerdir. Metnimiz, fiil cümleleri bakımından oldukça zengindir. Şu örneklerde görülmektedir:

Hind pād-şāhlarıda bu yan͡glıġ ʿIrāḳī-dōst ve Moġul-perest pād-şāh kélmepdür (7a/Dk).

Tesennün töhmetidin mülāḥaẓa ḳılup Rūm diyārıġa bardı (12a/04).

Be-her-ḥāl mīr-i müşārün-ileyh ʿulūm-ı ẓāhirī iktisābıda köp ıllar zaḥmet tartdı (24a/10).

Türkī maṭlaʿlarıdın bir dīvān tertīb olunur (33b/12).

Ḫᵛāce Ḥāfıẓ ḳuddise sirruhu dīvānı tetebbuʿıda muvaffaḳ bolup itmāmġa yétkürdi (47a/07).

Cümle naẓm ehli eşʿār-ı dil-firībige pesend ḳılmışlardur (52b/13).

Mevlānā Vaḥşī-i Bāfaḳī ol ḥażretnin͡g es̱er-i terbiyyetidin şöhret ḳabūlin tapıpdur (67b/12).

Faḳīr anı körmeydür-mén ve illā eşʿārın köp körüp mén (78a/01).

Ḥasbe'l-emr bir Cemşīd-nāme bitidi fe'ammā meşhūr bolmadı (89b/05).

Köp musāferet ḳılupdur (94a/02).

Ġālibā kim iʿtiḳādı şeʾmetidin Muḫtār Sulṭān Şerefü'd-dīn Oġlı éligide nā-būd boldı (108b/06).

Tilin ḳatʿ ḳılmışlar érdi yana tekellüm ḳılur érdi (112b/01).

1.2.3.9.3. Anlamlarına Göre Cümleler

Anlamlarına göre cümleler üç başlık altında toplanmaktadır:

Olumlu Cümleler

Yüklemi olumlu bir anlam ihtiva etmektedir. Fiilin zaman ve şahıs ekleri veya zamirlerini, ismin ise bildirme eklerini ya da yardımcı fiilleri alması ve arkasından yine zaman ve şahıs ekleri getirilmek suretiyle oluşturulur:

Ṭabʿı şiʿrde üküş mülāyim vāḳiʿ bolupdur (5b/14).

Erbāb-ı naẓm ve aṣḥāb-ı hünerni maḳdūrı bolduḳça riʿāyet ḳılur érdi (19b/02).

Ḫaṭṭ-ı ḳalem-revide aḳrān ve ems̱āliġa ser-āmeddür (29a/12).

Şiʿr ıṣṭılāḥın yaḫşı bilür, şiʿrni hem yaḫşı söyler (32a/04).

Köp yaḫşı sözler ol Mevlevīdin şöhret tutdı (47a/08).

Vuḳūʿ revişidin behre-mend ve eşʿārı dil-pesend érür (58b/12).

Evvelā naḳş-bendlıḳ ve şaʿr-bāflıḳ fennide nādir-i devrān ve ferīd-i zamān déseñ bolur (68a/06).

Şiʿrde ṭabʿı üküş mülāyim érür (75b/07).

Mevlānā Ḥaydarīniñ ṣoḥbeti şiʿridin ziyāde germ-raḳ érdi (82b/02).

Şaṭranc-ı ṣaġīr ve kebīrni ḥāżır-āne ve ġāyib-āne yaḫşı oynar érdi (95b/16).

Ḫōş-ṭabʿ ve ḫōş-muḥāvere yigitdür (101b/08).

Erbāb-ı naẓm ḳaṣıda maḳbūlü'l-ḳavldür (112b/16).

Olumsuz Cümleler

Yüklemi olumsuzluk kavramı barındıran cümlelerdir. Cümlenin yüklemi olan fiilin, fiilden fiil yapma olumsuzluk ekiyle (-ma-/-me-) çekimlenmesi ya da yine yüklem görevinde bulunabilen ismin arkasından *érmes*/*émes*, *yoḳ*/*yoḳdur*/*yoḳtur* ve hattâ *degil* kelimeleri getirilmek suretiyle oluşturulur:

Hīç kişi ʿArabī ve Fārsī ve Türkī kelāmıġa ol ḥażret yan͡glıġ ḳādir bola almas (9a/11).

Şāh-ı cennet-mekānnın͡g meclis-i behişt āyīnleride ḳāḍī ḥażretleriġa sibḳat tutḳan bir kişi yoḳ érdi (15b/02).

Bu risāleġa guncāyiş yoḳtur (23b/07).

Ayturdı kim ġubārnı hīç kişi méndin yaḫşı bitimez (30b/03).

Éyle raʿnālıġ éder kim ötesi belli degil (41b/14).

Şiʿri rengīn ve ebyātı dil-neşīn érür, fe'ammā şiʿrdin özge némedin vuḳūfı yoḳdur (53b/01).

Mundın özge kim sefer étmeyüpdür (64b/03).

Müflis bolġanda erbāb ve ahālīdin sefer vesīlesi birle rāh-ı tūşe alup yana hīç yérge barmayup münfaʿil bolmas érdi (74b/13).

Ḥasbe'l-emr bir Cemşīd-nāme bitidi fe'ammā meşhūr bolmadı (89a/05).

Gedālar pād-şāhım kibr ū istiġnānı bilmesler (91b/13).

Her çend mīr-i merḥūm, müvecceh cevāblar bile ḫāṭır-ı nişān ḳıla başladı, sūd-mend bolmadı (101a/03).

Ṭurfe-raḳ bu kim altmış bir cild kitāb taṣnīf ḳılupdur, bir beyti meşhūr bolmadı (110b/08).

Soru Cümleleri

Soru kavramı ihtiva eden soru kelimeleriyle (*ḳanı*, *kim*, *ne*/*né*/*né néme*, *néçe*, *néçün*) ya da yüklem görevindeki fiil ya da isme soru eki (mı/mi, mu/mü) getirilmesiyle meydana gelmektedir. Metnimizde şu örneklerde görülmektedir:

ḳanı

Küstāẖlıḳ bolmasa felāketiñiz ḳanı? (103b/14).

kim

Şāʿir misiz sizge kim dérler? (103b/12).

ne/né/né néme

Ferhād ile Mecnūn ne bilür ʿışḳ fünūnın (6b/14).

Ḫużżār-ı ʿIrāḳī ol nā-mefhūm kelām taʿaccübidin biri biridin suʾāl ḳılurlar kim bu kişi né néme aytur? (25b/10).

Suʾāl aytmışlar kim ne sebebdin günāhġa bu yañlıġ meşġūl érür-sén? (60a/04).

néçe

Mevlānā, bizni néçe künde Sünnī éte alġay-sén? (93b/02).

néçün

Ḥażret-i Aẖvānd siz ol nāzenīñga néçün teraḥḥüm ḳıla almaduñız? (82a/09).

Éy nā-murād, néçün ḥüsn-i maṭlaʿnı oḳumadıñ? (109a/13).

soru eki ile (mı/mi, mu/mü)

Ot çıḳar aġzıdın étmez mi ḥaẕer kim yana şem (34a/15).

Emīrü'l-Mü'minīn ʿAlī ʿAleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām muḥabbetidin özge günāhımġa şefīʿ ḳılmas-mén kim rūz-ı cezā körgey-mén kim méni muʿāf tutġaylar mu? (60a/05).

Ne dérsin başına çevrülduḳum olur mı sevdāmız (83a/02).

1.2.3.9.4. Yapılarına Göre Cümleler

Basit Cümleler

Türkçe'de en ziyade kullanılan tek yüklemli müstakil cümlelerdir. En az bir özne ile bir yüklemden ibaret olan bu cümleler bütün öğeleriyle tek bir yargı bildirmektedir. Metinde bu türden cümlelere sıklıkla rastlamak mümkündür:

Bu yan̂glıġ bedīhe ebyātı köp bar (3b/17).

Köp mīrzā-meniş ve çoḳ nezāket-penāhdur (18b/14).

Ġālibā üstādınınĝ bu revişleridin özge némesin pey-revlıḳ ḳıla almapdur (27b/08).

Ḥaleb şehride şeref-i mülāḳatlarıġa müşerref bolduḳ (39a/11).

Köp yaḫşı sözler ol Mevlevīdin şöhret tutdı (47a/08).

Baba Fiġānī ve Mīr Şāhī Dīvānı tetebbuʿıda dīvān itmāmġa yétkürdiler (55a/09).

Behrām Mīrzā ḫidmetide neşv ū nemā tapdı (62b/16).

Deylem Ḳazvīnninĝ bir uluġ ekābirleri ismi érür (78a/15).

Selāṭīn-i rūz-gār mecāliside hīç māniʿi yoḳ érdi (87a/02).

Şiʿrni ḳudemā ṭarzıda aytur érdi (98b/09).

Esterābād ehli hem bu cihetdin Mevlānāġa riʿāyetler ḳılur érdiler (107b/13).

Muṣāḥabatı hem yaman érmes (113a/07).

Birleşik Cümleler

Türkçe'de esas cümle ile onun anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden oluşan cümlelere birleşik cümle adı verilmektedir. Birleşik cümle, şartlı birleşik cümle, ki'li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle olmak üzere üç cümle türünden ibarettir. Metnimizde, her üç türe ait olmak üzere örnekler bulunmaktadır:

a) Şartlı Birleşik Cümle

Eski Türkçe döneminden beri kullanılagelen, temeli şart kipinin şart ifadesine dayanan, Türkçe'nin aslî birleşik cümlesidir. Bu cümlelerin kuruluşunda cümle başı edatı fonksiyonuna sahip *eger/ger* ve *egerçi* kelimelerinin metinde bir çok kez kullanıldığını, bazen de buna gerek duyulmadığı görülmektedir:

Ve eger bolsalar érdi maġlūb bolur érdiler (3b/07).

Egerçi az mültefit bolur, iltifāt ḳılsa ḫūb aytur (18b/09).

Rāst bolsa köp diḳḳat fikr tiler (27a/06).

Ve eger ḥarīfī-i rüst bolsa andın hem maġlūb bolup mübāhele ḳılmaḳġa mültecī bolur (38a/09).

Fī'l-vāḳiʿ itmām bolsa érdi ʿālim bolur érdi (49a/Dk).

Riʿāyet ḳılar biz ve illā ebā ḳılsa ihānet éder biz (50b/05).

Birev ḥālet-i nezʿde bolsa kişi bile iḫtilāṭ ḳılmaġını ḳabūl ḳıla almas (77a/02).

Olça kim kişi taʿaḳḳul ḳıla alsa ceng-kerde ve bī-ḥayā vāḳiʿ bolupdur (80b/03).

Eger müstemiʿi aḥyānā Emīr Ḫüsrev bolsa tevehhüm ḳılur érdi (93a/08).

Ekṣer evḳāt zer ḫarīdelerin her néçe bolsa bile alup ḫᵛāce-vār yürür (105a/10).

Erbāb-ı naẓm ṣalāḥ iṣlāḥıġa yétkürse ümīddür kim mūceb-i mübāhāt-ı ḫōd-nümāylıġ ve sebeb-i sitāyiş ve ḫōd-ārāylıḳ bilmeyeler (114a/06).

b) Ki/Kim'li Birleşik Cümleler

Türk diline Farsça'dan geçen ve *ki* edatı vasıtasıyla iki cümleyi, iki ifadeyi birbirine bağlayan cümle türü olarak bilinmektedir. *Ki,* kendisinden sonra gelen ifadeyi, önceki temel cümleye bağlar. İslâmî Dönem Türk edebiyatına ait olan, gerek Doğu gerekse de Batı Türkçesi sahasında kaleme alınmış eserlerde sıklıkla karşılaştığımız bu cümlelerde *ki* edatından ziyade Türkçe *kim* soru kelimesinden doğmuş olan edat karşımıza çıkmaktadır. Fars dilinde "kim" anlamına gelen *ki* soru kelimesinden doğan bu edat, böylece Türkçe'de de semantik karşılığını bulmuştur. *Kim*'li cümleler, Batı Türkçesi'nin şubeleri Osmanlı ve Azerbaycan Türkçeleri'nde zamanla yerini *ki*'ye bırakmıştır. Çağatay Türkçesi'ndeki genel temayüle uygun olarak metnimizde *kim*'li cümlelerin hâkimiyeti göze çarpmaktadır:

İstiʿdād-ı fıṭrīsi hem o yan͡glıġ érdi kim rūḥ-efzā kelimātı ser-ā-ser leṭāīf ve ẓerāīf érdi (3b/11).

Şeyḫ Ebū'l-fażlnın͡g ḳarındaşıdur kim Hind vilāyetinin͡g efāżili belki Celālü'd-dīn Ekber Pād-şāhnın͡g muḳarrebü'l-ḥażreti érürler (15b/11).

Dérler kim ol meclisde Mīr ḥażretleriġa birlik yarmaḳ şefḳat ḳılurlar (24b/15).

Ṭurfe-raḳ bu kim şeyḫü'l-islām érürler (31a/04).

Şecāʿat ve himmeti o yan͡glıġ érdi kim cān bile aṣḥāb ve aḥbāb bile müżāyaḳa ḳılmas érdi (40b/03).

Diḳḳat-i fikri olça bar kim ekṡer ebyātı şerḥġa muḥtāc érür (51b/16).

Su'āl aytmışlar kim ne sebebdin günāhġa bu yan͡glıġ meşġūl érür-sén? (60a/04).

Öz şiʿrin o yanĝlıġ derd-mend-āne ve müʾes̱s̱ir oḳur <u>*kim*</u> *istimāʿıdın müstemiʿġa riḳḳat yüzlenür* (74b/03).

Aḫvāndımız ġāyib-āne sifāriş ḳılur érdi <u>*kim*</u> *sén ol cānibdin bol* (81b/10).

Be-her-ḥāl bu eşʿārı aytur <u>*kim*</u> *ménimdür* (92a/04).

Ṣāḥib-maẕāḳlıḳ sebebidin kāġıd-berlıḳġa <u>*kim*</u> *firībende érür, meşġūllıḳ körgüzür érdi* (101a/10).

Ol miḳdār mütehevvir ve dilīr érür <u>*kim*</u> *tün ü kün tişi āzārıdın bī-ḳarār ve nā-şekīb érdi* (112a/06).

Bütün bu örneklerden başka, metinde mevcut olan *ki*'li şekillerin sayısı da az değildir. Bunların önemli bir kısmı Türkmen ve Çağatay şâirlerinin şiir örneklerinde yer almıştır:

Ümīd <u>*ki*</u> *dīde-i bāṭınī nūr-ı surūr birle münevver bolġay* (8b/03).

Yoḳ cān <u>*ki*</u> *temennā-yı cihāndın kéçdi* (21b/04).

Dérler <u>*ki*</u> *Mevlānā Ġazālī ve Mīr mā-beynide birer néme renciş bolmış bolġay* (31b/13).

Bu civān-merd <u>*ki*</u> *ādem kibi ad ḳoyupdur-mén bu barup ad ḳoyupdur kim Bişikī* (41b/17).

Sebeb nedür <u>*ki*</u> *közünĝ taşdur ḳaşınĝ çaḳmaḳ* (50b/01).

Bir kün Sūsenī Bég-i Türkmen <u>*ki*</u> *ismi bu teẕkirede meẕkūrdur, ẓarāfet-gūne suʾāl aytmış kim:* (93b/01).

c) İç İçe Birleşik Cümleler

Bir cümlenin, başka bir cümlenin içine girmesi suretiyle oluşturulan cümleler olarak karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde bu türden cümle örnekleri, diğer birleşik

cümle türlerinde olduğu kadar fazla değildir. Genellikle *déyü* ve *içün* zarflarının yardımıyla, bazen de *-ġa/-ge* yönelme hali, *-duḳ/-dük* (-duġı/-dügi) isim-fiili ile *-ġanda/-gende* zarf-fiili sayesinde amaç ve zaman bildirilmek suretiyle iki cümle birleştirilmiştir:

Maḥbūs bolġanda bu rubāʿīni münāsib aytupdurlar (5a/09).

Bundın ziyāde küstāḫlıḳdur déyü taḫalluṣ birle iḫtiṣār olunur (18b/16).

Sulṭān Ḥamza Mīrzā Ṭābe s̱erāhu Sebzevārnı muḥāṣara ḳılġanda ol ḫulefā oġlı éligide maḳtūl boldı (20b/14).

Evāyilide aytduġı eşʿārıdın bir néçe beyt merḳūm boldı (30a/15).

Müteveccih bolġanda ḫāṭırıġa ḫuṭūr ḳılur kim bu ʿaḳde guşāyiş tapmas (44a/13).

Ḥacerniñ maʿnīsin maʿlūm ḳılmaduġı maʿlūm olundı (62a/02).

Öz irādesi birle mütekellim bolup bī-fāʾide bir kelime aytmaġa rāżı bolġay (75b/06).

Ziyāde bundın istimāʿıdın müstemiʿġa külfet yüzlenmesün déyü bu beyti bile iḫtiṣār olundı (88a/08).

Bir miḳdār siyāh-çerde bolduġıdın bu taḫalluṣnı iḫtiyār ḳılupdur (90a/03).

Şiʿr oḳur zamānda Mevlānā bir nā-müvecceh daḫl ḳıla aldı (101a/02).

Erbāb-ı naẓm imtiḥān ḳıla almaḳ içün bir ġazel ṭarḥ ḳılurlar (112a/13).

Sıralı Cümleler

Yapıca birbirine bağımlı ancak tek başlarına dahi kullanıldıklarında bir anlamı olan cümlelerin yan yana gelmesiyle oluşturulur. İlk sırada bulunarak yan cümle görevini üstlenen cümle, metnimizde temel cümleye genellikle zarf-fiil eki almış bir kelimeyle katılır. Metnimizdeki sıralı cümleler şu örneklerden oluşmaktadır:

İḥtitāmġaça himmet ḳılavuzı hem-ʿinānlıġın merʿī tutup riʿāyet ḳılġaylar (3a/Dk).

Şāh-ı cennet-mekān şikufte bolup cāyizeler şefḳat ḳılurlar (15b/06).

Mükerrer barup kélüp müteʾezẕī bolmas érdi (23a/17).

Ṣarṣar-ı ḫazān ésüp sebze-zār-ı ḥayātın pejmurde ḳıldı (30b/17).

Dīvānı nā-tamām ḳalup Beldeʾ-i Ṭayyibeʾ-i Hemedānda ʿālemġa vedāʿ ḳıldı (40a/11).

Āḫir vaḳtide Hindġa ʿazm ḳılup bir néçe eyyām anda daḫı bolup āḫir Lāhōr'da fevt boldı (52b/11).

ʿĀḳıbet başıġa cünūn dāġın yaḳıp nāsūr bolup sebeb-i fevti boldı (65b/14).

Evāyilde hicvġa māyil bolup daḳīḳ fikrler ḳılur érdi (74a/14).

Mevlānā Kātibīniñ Şütür-i Ḥücresi cevābıda bir peşeʾ iżāfe ḳılup bir ḳaṣīde aytmış érdi (82a/01).

ʿĀḳıbet ol kesbdin dilgīr bolup şāʿirlıḳġa ḳarār bérüp érdi (91a/02).

Erbāb-ı naẓm hem ol yérde mecmaʿ ḳılup şiʿr hengāmesin germ ḳılur érdiler (100b/15).

Bir kün éllerin rüst ṭutup iki tişin iḫrāc ḳıldum (112a/08).

Bağlı Cümleler

Bağlaçlarla birbirlerine bağlanmış cümleler topluluğudur. Bağlı cümlelere örnek olarak şu cümleleri gösterebiliriz:

Bu iki Türkī beytiniñ köp şöhreti bar ve meşhūr bolupdur kim beyt (5b/15).

Şiʿr fünūnıdın köp ṣāḥib-i vuḳūf érdi ve yaḫşı hem aytur érdi (15a/14).

Él bile yaḫşı sülūknı mer'ī tutar érdi ve li-hazā köp fütūrda ol sülūk meymenetidin sālim ḳaldı (21b/12).

Öz fennide ser-āmed érdi ve Şāh-ı Cennet-mekānnıñ kitāb-ḫānesi aṣḥābıdın érdi ve Mīr özi ḫūb hüner-mend naḳḳāş ve muṣavvir érdi (31b/10).

'Āşıḳlıḳda Mevlānā yañlıḳ müsteḥaḳḳ-ı maḥrūm az vāḳi' bolur ve illā pāk-'aḳīde ve müstecābü'd-da've érdi (44a/09).

Şi'ri rengīn ve ebyātı dil-neşīn érür, fe'ammā şi'rdin özge némedin vuḳūfı yoḳdur (53b/01).

Şā'irlıġı bolmaduġıdın burun sarrāclıḳ şuġlıġa iştiġāl körgüzür érdi ve ḥālā ayturlar kim ol vilāyetde erbāb-ı naẓm Mevlānāyı müsellem tutarlar (61b/11).

Egerçi 'aḳlı yoḳ érdi ve illā ḫūb fehmi bar érdi (73b/05).

Her vādīde on öziçe bolġan ḥarīfler bile cedel ḳılur ve li-ḥazā Ḥasan Bég-i 'Aczī bile uruşup Ḥasan Bég kişiniñ başın yarup ve ol anıñ yaḳasın çāk ḳılduġıdın ikelesiniñ ṭūl ve ḳuṣrı ma'lūm olunur (80b/04).

Öz vilāyetide egerçi ekābir-nişān kişidür ve illā mis-gerlıġ şuġlı bile iştiġāl körgüzür (90a/09).

Egerçi ẓāhir ve bāṭınıda körlıḳ bar érdi ve illā ṭab'ı yaman érmes (102a/07).

Egerçi ādemī-zādedür ve illā köp bī-ḳayd ve lā-ubālī muġlim-pesend nā-murāddur (111b/08).

1.2.3.10. Söz Varlığı

1.2.3.10.1. Türkçe Unsurlar

Çağatay Türkçesi'nde kaleme alınmış olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın "Mecma'ü'l-Havâss" adlı şuara tezkiresinde, söz varlığı bakımından Türkçe kökenli kelimeler

oldukça önemli bir yekûn tutmaktadır. Bu kelimelerin önemli bir kısmı, eserin yazıldığı lehçe olan Çağatay Türkçesi'ne aittir:

aytulup (2a/07), *tüşmepdür* (2a/08), *éllig üç* (3b/05), *köñgüller* (4a/11), *otı* [ateşi] (6b/13), *bitilse* (11b/02), *yañglıġ* (24b/11), *asrasun* (38b/02), *köp* (40a/10), *kibi* (42a/01), *taşdur* (50b/01), *barça* (52b/10), *til* (65b/02), *ötken* (93a/10), *néçe* (93b/03), *at* ["isim" anlamında] (94b/05), *yalġan* (106a/09).

Not: Yazmanın müellifinin İran Türkleri'nden olması hasebiyle şâirlerin tercüme-i hâllerinde görülen Azerbaycan Türkçesi'ne ait unsurlar ile yine Azerbaycanlı, Türkmen ve Osmanlı şâirlerinden alınan manzum örneklerde bu târihî lehçelerin kendilerine özgü sözler de (Oğuzca unsurlar) sıklıkla kullanılmıştır. Bu sözlerden bir kısmı, yukarıda vermiş olduğumuz Çağatayca'ya özgü kelimelerin muadilleri olarak karşımıza çıkmaktadır:

kendüñi (6a/08), *göñül* (6a/10), *çoḳ* (7a/Dk), *ḳaç* (9a/14), *daşdın* (33b/04), *baḫ* (34a/03), *dutulmış* (34a/04), *dil* [konuşma ve tat alma organı] (34a/15), *düşdi* (36a/10), *min* (39a/04), *döşek* (39a/06), *oda* [ateşe] (39a/08), *gibi* (39b/07), *elli* (41b/13), *degil* (41b/13), *ad* (41b/17), *yalandur* (43a/05).

Not: Metnimizdeki Oğuzca unsurlardan birisi olarak kabul edebileceğimiz bir başka husus da; Çağatay ve hattâ Harezm Türkçeleri'nde 1. teklik şahıs zamiri olarak kullanılan ***mén*** zamiri ve çekimlenmiş hallerinin yanı sıra ***ben*** zamirinin ilgi ve yönelme hallerinin (***benim***, ***bañga***) kelimelerinin de metnimizde mevcut olmasıdır:

benim (8b/09), *bañga* (41b/14).

Ayrıca; Doğu Türkçesi'nde aslî 1.teklik şahıs zamiri olan ***mén*** zamirinin ilgi eki almış hali olan ***méniñg*** kelimesinin metinde var olmayıp, bu kelime yerine, örneklerine ilk defa Harezm Türkçesi döneminde rastlamaya başladığımız ***ménim*** ve hattâ ***ménüm***

sözlerinin yazma eserdeki mevcudiyeti de, Oğuz Türkçesi unsurlarından birisi olarak kabul edilebilir:

ménim (24a/10), *ménüm* (13b/14).

Metindeki Türkçe kökenli madde başı sayısı 438 kadar olup; ayrıca Türkçe ekler almak suretiyle (+ça/+çe, +lıġ/+lig, +lıḳ/+lik, +lu/+lü, +raḳ/+rek, +sız/+siz, +taş/+teş) Türkçeleşmiş Arapça, Farsça ve Moğolca kökenli kelimelerle birlikte bu sayı 600'ü geçmektedir:

dāʿiyye+lıġ (7a/Dk), *üstād+lıḳ* (29a/13), *ʿArabī+çe* (33b/09), *mest+likdür* (34a/16), *Rūm+lu* (39b/11), *İṣfahān+lıḳdur* (54a/09), *merkeb+siz* (67a/17), *bih+raḳ* (86a/11), *ṭurfe+lıġ* (87a/07), *ḥelāl+raḳ* (102b/11), *ḫᵛāce+taş* (105b/12), *ḥarrāf+ça* (106a/03).

Bunların hâricinde iç madde olarak 27 adet Türkçeleşmiş kelime, dizin-sözlük çalışmamızda yerini almıştır. Bu kelimeler, +lıġ/+lig, +lıḳ/+lik isimden isim yapma ekleriyle türetilmiştir:

ḫōş-ṭabʿlıḳ (50a/15), *nev-civānlıġ* (7b/01), *cihān-bānlıḳ* (62b/15), *hem-ḫānelıḳ* (68a/10), *bī-derdlıġ* (79b/06).

Arapça ve Farsça İsimlerle Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

Metnimizdeki Türkçe yardımcı fiillerin, Arapça ve Farsça kökenli isim ve isim soylu kelimelerin arkasından gelerek birleşik fiiller meydana getirdiğini görmekteyiz ve bu birleşik fiiller açısından yazma eserimiz oldukça zengin bir malzemeye sahiptir. Bu Türkçe yardımcı fiiller şunlardır:

al-, *başla-*, *ber-/vér-*, *bol-/ol-*, *buyur-*, *eyle-*, *ét-*, *kéltür-*, *ḳıl-*, *ḳılıl-*, *ḳoy-*, *kör-*, *körgüz-*, *olul-*, *olun-*, *tap-*, *tut-*, *ur-*. Örnekler için → **Birleşik Fiiller (1.2.3.8.7)**.

Türkçe Birleşik Kelimeler

Metnimizdeki birleşik kelimelere baktığımızda, Türk dilinin kendi yapısına uygun olarak kurulmuş birleşik kelimelerin son derece az olduğunu görmekteyiz:

birbiridin (2b/05), *bégler-bégisi* (9a/08), *kimesneġa* [kim+érse+né] (9b/10), *Bula Kenār* (25b/04), *biribiridin* (25b/11), *Ḳızılbaş* (33a/09), *kimse* [kim+érse] (43b/17), *ʿases-başılıġ* (73b/04).

1.2.3.10.2. Yabancı Dillere Ait Unsurlar

Üzerinde çalışmış olduğumuz şuara tezkiresi, dil malzemesi bakımından oldukça zengin bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu ve Batı Türkçesi sahalarında kaleme alınmış, Türk edebiyatında oldukça mühim bir yer tutmuş olan şuara tezkirelerini incelediğimizde bu eserlerde Arapça ve Farsça kelime, kelime grubu, tamlama ve birleşik yapıların kelime kadrosunun hatırı sayılır bir bölümünü teşkil ettiği görülmektedir.

a) Arapça Unsurlar

Metnimizde, Arap Diline ait olarak tespit edebildiğimiz maddeler oldukça zengin bir malzeme ortaya koymaktadır. Madde başı olarak aldığımız Arapça kelimelerin sayısı 1550 olup, dizinde madde başı ve iç madde olarak geçen bazı Arapça duâ ve ibarelerin mevcudu 58'dir. Böylece toplamda, metindeki Arapça unsurların 1600'ü geçmektedir. Kökeni Arapça olduğu halde, Türkçe bir ek alarak Türkçeleşmiş ya da Fars dilinin tamlama ve kelime türetme kurallarına uygun biçimde Arap Dilinde olmayan bir yapıya kavuşmuş unsurlar, Farsça ve Türkçe'nin unsurları olarak kabul edilmiştir.

Arapça Sıfat ve İsim Tamlamaları

İç madde olarak yer verdiğimiz ve metindeki mevcudu 42 kadar olan Arapça tamlamalardan 41 kadarı isim, 1'i ise sıfat tamlaması olarak karşımıza çıkmaktadır:

İsim Tamlamaları

ebvābü'l-mülūk (3a/14), *ḳıbletü'l-ḥācāt* (3a/14), *teẕkiretü'-şuʿarā* (7a/Dk), *ḍarbü'l-mes̱el* (7a/03), *rüknü's-salṭana* (8a/03), *dārü'l-merz* (9b/07), *baḳiyyetü's-seyf* (9b/07), *evsaṭu'n-nās* (10a/08), *aẓīmü'ş-şān* (12a/12), *zübdetü'l-evlād* (19a/17), *kerīmü'n-nefs* (21b/11), *mā-beynü'l-aḳrān* (22b/12), *ṭardü'l-ʿaks* (24b/11), *dārü'l-merzī* (25b/09), muḳarrebü'l-ḥażret (25b/11), *ṣaḥīḥü'n-neseb* (26b/06), *müreffehü'l-ḥāl* (29b/07), *kerīmü'ṭ-ṭabʿ* (30b/16), *settārü'l-ʿuyūb* (38b/01), *emīrü'l-ümerā* (42a/13), *ṣādıḳü'l-ḳavl* (42b/04), *müstecābü'd-daʿve* (44a/10), *müstaġniyyü'l-elḳāb* (44b/09), *maḳbūlü'l-ḳavl* (48a/08), *evāsıṭu'n-nās* (50a/10), *Ḳumīü'l-aṣl* (64b/17), *dā'u'ṣ-ṣaʿleb* (77a/07), *ḳaṣīrü'l-ḳadd* (80b/02), *sehlü'l-beyʿ* (81b/13), *efṣaḥü'l-mütekellimīn* (84b/03), *melikü'ş-şuʿarā* (86b/12), *manẓūrü'l-ʿavām* (87a/01), *maḳbūlü'l-ḫavāṣṣ* (87a/01), *ṭavīlü'l-ḳāme* (89b/11), *selīmü'n-nefs* (92b/11), *vādī'l-ḥādde* (104a/09), *ḳuṭṭaʿü'ṭ-ṭarīḳ* (105b/16), *emīrü'l-müʾminīn* (107a/08), *dāyimü'l-evḳāt* (107b/05), *ḳıdvetü'l-ʿārifīn* (110a/13), *ḫāliḳü'l-kelām* (111a/08).

Sıfat Tamlaması

Ḥacerü'l-Esved (93b/08).

Arapça Duâ ve İbareler

Bu bölümle ilgili olarak, 58 adet Arapça duâ, hadis ve âyetten oluşan unsur, genel olarak dizin-sözlük çalışmamızda yerini aldığı gibi, ayrıca "Arapça Duâ ve İbareler Dizini" başlığı altında özel bir dizin çalışması olarak incelenmiştir. Bu 58 unsurdan 4'ünü âyetler oluşturmaktadır. Âyetlerin Kur'ân'da hangi sûreye ait olduğu da parantez içerisinde belirtilmiş, metnin Türkiye Türkçesi'ne aktarıldığı kısımda ise, âyetlerin meâlleri, dipnotlarla gösterilmiştir.

b) Farsça Unsurlar

Üzerinde çalışmış olduğumuz yazma eser, Çağatay Türkçesi'nde ve de İran sahasında kaleme alınmış bir eser olması hasebiyle Türk dili açısından olduğu kadar Fars dili yönünden de büyük bir önem arzetmektedir. Yazmada mevcut olan Farsça kökenli kelimelere göz attığımızda, bunların yekûn itibariyle Türkçe kelimelerden daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Fars dilinin bu derece yoğunlukta olduğu bir eserde madde başı olarak dizin-sözlük çalışmamızda yerini alan kelime sayısı 800 kadardır. Bununla birlikte iç madde olarak yer verdiğimiz; Fars diline uygun biçimde oluşturulmuş birleşik ve türemiş sıfat ve isimlerle birlikte 1000'den fazla Farsça malzeme ortaya çıkmaktadır.

Farsça Birleşik Kelimeler

Fars dilinin kurallarına uygun biçimde, iki kelimenin birleştirilmesiyle oluşturulmuş birleşik kelimeler, Çağatay Türkçesi'ne ait metinlerde sıklıkla yer almış unsurlardır. Bu kelimeler, köken itibariyle hangi dilden alınmış olursa olsun yapı bakımından Farsça'nın söz varlığı içerisinde değerlendirilir. Metnimizde, iç madde olarak 183 adet Farsça usûlüyle yapılmış birleşik kelime mevcuttur. Buna göre bir takım örnekler aşağıdaki gibidir:

nükte-dān (2b/07), *ʿöẕr-ḫ*^{v}*āh* (3a/Dk), *ümīd-vār* (3a/Dk), *ġażab-āmīz* (7b/08), *ṣāh-ṣūret* (7b/13), *imāret-penāh* (8b/03), *ʿAcem-dōst* (9a/09), *ʿuḳde-güşā* (10b/11), *mevc-engīz* (19a/11), *teng-ḥavṣala* (38a/08), *vefā-dār* (40a/03), *çevgān-ṭabʿ* (44a/06), *pāk-ʿaḳīde* (44a/09), *bülend-himmet* (47a/03), *ekābir-nişān* (51a/15), *dervīş-nihād* (65a/01), *ḫāṣṣ-pesend* (67a/06), *rāst-selīḳa* (67b/06), *ḳavī-cüs̱s̱e* (68a/08), *żaʿīf-terkīb* (80b/03), *cemāʿat-ḫāne* (88a/03), *felek-zede* (94b/15), *lāle-ʿiẕār* (107b/07), *yaḫşı-puḫte* (110a/10), *ṣāḥib-maẕāḳ* (113a/07)

Farsça Türemiş Kelimeler

Farsça'da, bu dile ait bir takım ekler (*-āne*, *-mend*, *-veş*) almak suretiyle çeşitli türemiş kelimeler vücuda getirilmiştir. İç madde olarak dizin-sözlük çalışmasında yerini alan 21 adet türemiş kelime mevcuttur:

bī-edeb-āne (9b/16), *ḫōş-ṭabʿ-āne* (12a/13), *ṣūfī-y-āne* (18a/03), *bī-nifāḳ-āne* (32b/08), *devlet-mend* (43a/14), *ʿāşıḳ-āne* (64a/10), *ġālib-āne* (70a/08), *nā-murād-āne* (72a/12), *rind-āne* (73a/03), *derd-mend-āne* (74b/03), *derd-mend* (77b/09), *ġāyib-āne* (81b/10), *sipāhī-veş* (88b/11), *ḥāżır-āne* (95b/16), *şeb-āne* (97a/12), *dervīş-veş* (99a/14), *sūd-mend* (101a/04), *ekābir-āne* (103a/11), *ṣūfī-veş* (104a/07), *dervīş-āne* (109b/13), *şāʿir-āne* (110b/02).

c) Moğolca, Yunanca, Çince, İbranice ve Soğdca Kökenli Olup Kısmen Türkçeleşmiş Kelime ve Kelime Grupları

Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeler kadar geniş bir yer tutmayan, bazıları bir takım özel isimlerden teşekkül etmiş Moğolca, Yunanca, Çince, İbranice, Soğdca kökenli kelimeler de mevcuttur. Bu kelimelerin bir çoğu ya Türk diline doğrudan geçmek suretiyle telaffuz değişimine uğramış ya da Arapça ve Farsça gibi aracı diller yoluyla ve o dillerdeki kullanımıyla Türkçe'ye dâhil olmuşlardır. Bu kelimelerin bazıları tamlamalar içerisinde yer almıştır. Metindeki bu kelime ve kelime gruplarının mahiyet ve sayı bakımından dökümü şunlardan ibarettir:

Moğolca:11

bahādur-meniş<Fars. *b.sf.*<Moğ. *bagatur* (88b/11), *bahādurlıġ*<Moğ. *bagatur* (7a/Dk), *bahādurlıḳ*<Moğ. *bagatur* (10a/09), *Çaġatay* (5a/11), *kākül*<Fars.<Moğ. (39a/07), *kökelteş* (18b/14), *lap* (6a/15), *Moġul*<Moğ. *Mongol* (3a/Dk), *Moġul-perest*<Fars. *b.sf.*<Moğ. (7a/Dk), *ordu*<Moğ. *orda* (107b/04), *ulus* (<Moğ. *ulus*)<E.T. *uluş* (65b/13).

Yunanca:7

defter<Yun. *diphteri* (76a/16), *Eflāṭūn*<Yun. *Platon* (105b/08), *kimyā*<Ar. *kīmiyā'*<Yun. *khemia* (106a/11), *mūsīḳī*<Ar. *mūsīḳī*<Yun. *mousike* (40b/15), *Rūm*<Ar. *Rūm*<Yun. *Romios* (12a/05), *Sikender*<Fars.<Ar. *İskender*<Yun. *Aleksandros* (3a/Dk), zünnār<Ar. *zunnār*<Yun. *zonari* (20b/06).

Çince:5

çın<Çin. *çīn* (38a/10), *çīnī*<Çin. <*Çin* [kāse-i çīnī] (106a/06), *denĝli*<Çin. *tenĝ* (39a/05), *yanĝlıġ*<Çin. *yanĝ* (60a/05), *yanĝlıḳ*<Çin. *yanĝ* (82b/03).

Soğdca:1

ként<Soğd. *kndh* (93a/14).

İbranice: 1

āmīn<Ar.İbr. (38b/02).

1.2.3.11. Sözlüğün Düzenlenmesi

"Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'ü'l-Havâs Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin)" ismindeki doktora tez çalışmamızın üçüncü ve son bölümü, yazma eserin içeriğinde mevcut olan Türkçe manzum ve mensur parçalardaki söz varlığını ortaya koyan dizin-sözlük çalışması ve kavram alanı dizinleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hazırlamış olduğumuz bu genel dizin-sözlük, yaklaşık 2800 madde başından oluşmaktadır ve alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

Bu dizin-sözlüğü hazırlamaktaki başlıca amaç; Alî Şîr Nevâyî'nin "Mecâlisü'n-Nefâyis" adlı ünlü eserinden itibaren gelişmeye başlayan Doğu Türkçesi tezkirecilik geleneğine ait, Çağatay Türkçesi'ne mahsus söz ve söz kalıplarını belli bir düzen içerisinde sunmaktır. Tezkirede; hayat hikâyeleri kaydedilen 333 Çağatay, Azerbaycan, Osmanlı ve Babürlü şâirinin mizaçları, başlarından geçen türlü hadiseler ve şiirdeki üslupları hakkında verilen bilgilerden başka bu şâirlerden alınan, Türkçe'nin farklı

lehçelerinde ve Fars dilinde kaleme alınmış şiir örnekleri dikkat çekici unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Sözlüğün düzenlenmesinde yapılması gereken ilk önemli çalışma, madde başlarının hangi dile ait olduğunun tespit edilmesi konusunda olmuştur. Bu tespit çalışmasını yaparken yararlanılan başlıca kaynaklar; Şeyh Süleyman Efendi tarafından kaleme alınmış olan "Lûgat-ı Çağatayî ve Türkî-i Osmânî" sözlüğü, Steingass'ın "Persian-English Dictionary" adlı Farsça'dan İngilizce'ye sözlük çalışması, Besim Atalay tarafından hazırlanmış olan "Abuşka Lûgatı veya Çağatay Sözlüğü", üç ciltten oluşan "Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük", Mehmet Kanar'ın "Farsça-Türkçe Sözlük" adlı eseri, Ferit Devellioğlu'nun "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat"ı, Şemseddin Sâmî'nin "Kāmûs-ı Türkî" eseri, "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi", Alî Ekber Dehhodâ'nın "Lûgatnâme"si, Pavet de Courteille'nin "Dictionaire Turk Orientale" ve diğer birçok sözlük ve ansiklopedi olmuştur. Bu sözlük ve ansiklopedilerin çalışmamıza olan katkısı, özellikle metnimizde büyük bir mevcuda sahip Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin doğru bir şekilde ve Arap alfabesindeki yazılışlarına uygun olarak yazıya geçirilmesi, ayrıca Çağatay Türkçesi'ne özgü kelimelerin anlamlarını verirken kolaylık sağlaması hususundadır. Dizin-Sözlük ve diğer dizinlerin hazırlanmasında dikkat edilen başlıca hususlar şunlardır:

1. Yazma eserimiz, Şâh I. İsmâil döneminden başlamak suretiyle yazıldığı dönem de dâhil olmak üzere Türkçe ve Farsça'ya hizmet etmiş şâirleri tanıtmak görevini üstlenmiş bir tezkiredir. Bu şuara tezkiresinde, bu şâirlerden alınan çeşitli şiir örnekleri içerisinde Fars dilinde yazılmış örnekler, eserde mevcut itibariyle önemli bir yekûna sahiptir. "Metin" bölümünde yaptığımız edisyon kritik çalışmasında incelemeye tâbi tutmadığımız bu Farsça manzum örnekler Arap yazı sistemine dayalı Farsça alfabe ile yazma eserde olduğu gibi yazıya geçirilmiştir. Yine aynı bölümün ikinci kısmında, bu Farsça örnekler, tıpkı şâirlerin Çağatay Türkçesi'nde kaleme alınmış tercüme-i hâlleri ve farklı Türk lehçelerindeki şiirler gibi Türkiye Türkçesi'ne aktarılmıştır. Burada

önemli olan husus şudur ki; edisyon kritik çalışmasına tâbi olmayan bu Farsça beyit, kasîde, kıt‘a, rubâ’î örnekleri dizin çalışmamıza da dâhil edilmemiştir.

2. Madde başı olarak tespit edilen kelimeler ile bazı birleşik şekiller ve türemiş yapılardan oluşmaktadır. Madde başları kalın punto ile yazılmış, sonrasında kelimeler orijinal yazılışları, ait olduğu dilin kısaltılmış şekli (Ar., Fars., Tür., Moğ. v.s.) normal punto ve <, > işaretleri ile verildikten sonra italik harflerle ve parantez içerisinde sunulmuştur.

3. Dilbilgisi kısaltmalarının kullanımında ise yine italik harfler tercih edilmiştir.

4. Sözlükte madde başı ve iç madde olarak yer alan unsurların tamamı, metinde geçtiği yer ne kadarsa rakamla ve köşeli parantez içerisinde "eşittir" işaretinin ardından verilmiştir ([=1], [=22], [=146], [=234] v.s.). Böylece metin üzerinde daha sonra incelemede bulunacak araştırmacılara söz varlığı hakkında fikir sahibi olmak adına bir kolaylık sağlanmıştır.

5. Kökü tespit edilemeyen, ayrıca orijinal yazılışını veya tam olarak hangi dile ait olduğunu bilmediğimiz kelimeler soru işareti ile birlikte kaydedilmiştir. Örnekler:

aş-pez<Tür. [Fars.?] *aş*+Fars. *-pez*’den *tü.i.*

Baġdād<Fars.<? *öz.i.*

6. Tamlamalarda ve birleşik şekillerde, kelimeler hangi dilden olursa olsun, tamlamanın veya birleşik şeklin meydana getiriliş usûlüne göre açıklanmaya çalışılmıştır. Örnek verecek olursak, Fars diline göre düzenlenmiş bir tamlamada her iki kelimenin de Arapça kökenli olması veya bir tanesinin Farsça, Arapça ve hattâ Türkçe olmasına bakmayarak Farsça’nın söz varlığı içerisinde değerlendirilmiştir. Şu örneklerde görülebilmektedir:

belāġat-dis̱ār <Fars. *b.i.* (İki Arapça kelime)

yaḫşı-puḫte <Fars. *b.i.* (Bir Türkçe ve bir Farsça kelime)

āb-ı ḥayvān <Fars. *i.t.* (Bir Farsça ve bir Arapça kelime)

der-gāh-ı hümāyūn <Fars. *i.t.* (İki Farsça kelime).

Sözlükte yer alan Türkçe, Moğolca, Çince, Yunanca, Soğdca, İbranice kökenli kelime ve kelime gruplarının parantez içindeki orijinal yazımlarında; Türkçe kelimeler çevriyazı alfabesine göre yazılırken diğer dillerdeki orijinal yazılışlar da çevriyazı alfabesi kullanılmamıştır.

7. Metinde birden fazla telaffuza sahip kelimeler, tamlamalar mevcut olup bu unsurlar ayrı maddeler halinde (madde başı ve iç maddeler biçiminde) verilmiştir. Bununla birlikte yine metinde adı geçen tarihî şahısların ve eserlerin de bazılarının birden fazla ve birbirine yakın adlara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu türden kelime ve kelime gruplarında, benzer unsurlara atıfta bulunmak için maddelerin sonuna "bakınız" ve "karşılaştırınız" ibarelerini karşılayan "bkz." ve "krş." kısaltmaları yerine, kalın punto ile tek yönlü ok işareti (**→**) ve çift yönlü ok işaretinin (**↔**) kullanımı tercih edilmiştir.

8. Türkçe kelimelerde mevcut olan, sesteş ancak fonksiyonu farklı bir takım ekler ekler mevcut olup bu eklerin dizinde gösterilmesinde parantez içerisinde numaralar verilmiştir. Söz gelimi, "+ı/+i" eki Türkçe'de hem 3. teklik şahıs iyelik eki hem de yükleme hali eki olduğundan ötürü, +ı (1)/+i (1) şeklindeki örnekler iyelik, +ı (2)/+i (2) şeklinde verilen kelimeler ise yükleme hali almış demektir.

9. Birden fazla anlama sahip olan kelimeler, kalın punto ve Roma rakamları ile (**I**, **II**, **III**, **IV.**) şeklinde numaralar verilmek suretiyle yazılmıştır. Bu sıralama yapılırken göz önünde bulundurulan temel kriter, kelimenin metinde sahip olduğu anlamları içermek koşuluyla gerçek anlamdan mecaz anlama, somuttan soyuta doğru bir düzen içerisinde olması yönündedir.

10. Arapça ve Farsça tamlamaların ve birleşik şekillerin yazılışlarında tire işareti (-) kullanılmıştır. Örneğin: *ḫancer-i müjgān*, *der-gāh*, *defter-ḫāne*, *müstaġniyyü'l-elḳāb*,

ṣaḥīḥü'n-neseb v.s. Ayrıca etimolojiye dair bazı açıklamalarda, Farsça ve Arapça kökenli kelimelere eklenerek bir takım yeni kelimeler türetmeye yarayan Farsça'ya özgü kimi ekler de yine tire işareti (-) ile ve italik harflerle gösterilmiştir. Örnekler:

mülḥid-āne <Ar. *mulḥid*+Fars. ***-āne***'den Fars. *tü.sf.*

nīkān <Fars. *i.* (Fars. *nīk*+Fars. çokluk eki ***-ān***).

Bununla birlikte, Türkçe kelimelerin almış olduğu isimden isim yapan eklerle çekim eklerinin gösterilmesinde tire işaretine (-) müracaat edilmemiştir. Zira bu işaret, bilindiği üzere Türkçe'de fiillere getirilen eklerin öncesinde getirilmektedir. Türkçe'deki bu eklerden önce, kural olduğu üzere artı işareti (+) kullanılmıştır:

bunça *sf.* (İşaret sıfatı *bu*+zamir n'si+eşitlik eki ***+ça/+çe***'den)

küstāḫlıḳ <Fars. *kustāḫ*+Tür. ***+lıḳ/+lik***'ten *tü.i.*

11. Metnimizde mevcut olan Fars diline ait bir takım birleşik kelimeler madde başı, bazıları ise iç madde olarak dizin-sözlük çalışmamızda yerini almıştır. İç madde olarak yer verdiğimiz Farsça birleşik kelimeler yıldız işareti ile gösterilmiştir. Örnekler:

**āşinā-rūy*, **dil-ārā*, **fermān-fermāy*, **gūşe-neşīn*, **nīkū-nihād* v.s.

12. Dizin-Sözlük çalışmamızda, metinde hayat hikâyeleri bizlere sunulan şâirlerle birlikte adı zikredilen tarihî şahsiyetler, dönemin önemli sosyo-kültürel ve siyasal merkezleri, farklı etnik grup ve milletler, kaleme alınmış ve bir çoğu şâheser olarak niteleyebileceğimiz manzum ve mensur eserler madde başı olarak yer almıştır. Bütün bu maddelerin yazılmasında, üzerinde çalışmış olduğumuz yazma eserin ihtiva ettiği önem nedeniyle diğer maddelerin yazılmasından farklı olarak daha kapsamlı ve ayrıntılı, neredeyse ansiklopedik bir bilgi verirmişçesine fazlasıyla ayrıntıya girilmiştir. Doğum ve ölüm tarihleri ve başlıca eserleri tespit edilen devlet adamları, şâirler ve diğer sanat, bilim ve din adamlarına dair bilgiler özenle sunulmaya çalışılmıştır. Çeşitli kaynaklarda hakkında yeterli bir bilgiye ulaşamadığımız şahıslarla ilgili madde yazımlarımızda ise, Sâdıkî'nin vermiş olduğu bilgilerle yetinmek zorunda kalmış olduğumuzu belirtmeliyiz.

Bütün bu bilgileri sunma hususunda; "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi", "MEB İslâm Ansiklopedisi", "Türk Ansiklopedisi", "Lûgatnâme", "Persian-English Dictionary" gibi kaynaklardan geniş ölçüde istifade edilmiştir.

13. Genel olarak diğer maddelerle birlikte dizin-sözlük bölümünde madde başı olarak yer verdiğimiz şahsiyetler, ülke, şehir ve kasabalar, etnik grup ve milletler ve kaleme alınmış eserler; bu genel dizin çalışmasının sonrasında farklı dizin başlıkları altında toplanmıştır. "Kişi Adları Dizini", "Yer Adları Dizini", "Eser Adları Dizini", "Kavim, Boy ve Aşiret Adları Dizini" adlarını verdiğimiz bu özel dizinlerden başka, "Arapça Duâ ve İbareler Dizini" ile, genel dizinde madde başı ve iç madde olarak geçen âyet ve hadislerle birlikte vefat etmiş insanlar için bir ihtiram ifadesi kabul edebileceğimiz duâ cümleleri (ḳuddise sirruhu, ṭabe s̱erāhu, ġufira ẕunūbuhu v.s.) ve Arapça'ya mahsus çeşitli ünlemler (Allāh Allāh, Bāreka'llāh, İyāẕan-Bi'llāh v.s.) ile dizin çalışmamız sona ermiştir.

1.2.4. NOTLAR

2a/10 *bitilacaḳdur*

Metnimizde mevcut olan Türkçe kelimelerin büyük çoğunluğunda gözlemlediğimiz kalınlık-incelik uyumu bazı kelimelerde "kalınlık-incelik aykırılaşması" hadisesi ile bu uyumdan çıkmıştır. İncelemeye değer bulduğumuz yukarıdaki kelime, "ilerleyici aykırılaşma" denilen, çok heceli kelimelerde, ince ünlü barındıran kelime kök ya da gövdesinden sonra kalın ünlülü bir ek getirilmesi ya da tam tersinin meydana gelmesine örnek olarak gösterilebilir. "Yazılmak" anlamına gelen ince ünlülü *bitil-* fiil kökünün ardından kalın ünlülü haliyle *-acaḳ* gelecek zaman eki getirilmiştir. İlerleyici aykırılaşma hadisesine örnek teşkil edebilecek bir takım sözcüklere, Azerbaycan Türkçesi'nin ağızlarında ve bu lehçenin etkisi altındaki Kars, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır, Urfa gibi ağızlarda sıkça rastlanmaktadır:

degirman (değirmen), *tikan* (diken), *gezirkan* (gezerken)[112], *yatirsan* (yatıyorsun), *yiyaruḫ* (yiyoruz), *gezmada* (gezmede), *demaya* (demesin), *yemaya* (yemesin)[113], *ilinçaḫ* (salıncak)[114], *bişecaḫ* (pişecek)[115], *giyecaḫ* (giyecek)[116], *çehlemaḫ* (sıkmak)[117], *küsenmaḫ* (haset etmek)[118], *pişirirdıḫ* (pişirirdik)[119], *gedaḫ* (gidelim)[120].

3a/Dk *kélmaḳ*

Bu kelimede de, tıpkı "bitilacaḳdur" sözünde olduğu gibi ünlü uyumuna aykırılık görülmekte ve yine burada ilerleyici aykırılaşma hadisesi ortaya çıkmaktadır. İnce ünlü barındıran *kél-* fiil köküne eklenen kalın ünlülü *-maḳ* eki getirilmiştir. Doğu

---

112 Prof. Dr. Efrasiyap Gemalmaz, **Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)**, I. Cilt, Türk Dil Kurumu, Ankara 1995, s. 136.
113 Ahmet Bican Ercilasun, **Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi)**, Ankara 1983, s. 73.
114 Prof. Dr. Tuncer Gülensoy/Yard. Doç. Dr. Ahmet Buran, **Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1**, Türk Dil Kurumu, Ankara 1994, s. 235.
115 Doç. Dr. Sadettin Özçelik/Yard. Doç. Dr. Erdoğan Boz, **Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)**, Türk Dil Kurumu, Ankara 2001, s. 39.
116 Yard. Doç. Dr. Sadettin Özçelik, **Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük)**, Ankara 1997, s. 25.
117 A.A. Axundov/Q.Ş. Kazımov/S.M. Behbudov (Redaktorlar), **Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Lüğeti**, Bakı 2007, s. 93.
118 Aynı eser, s. 269.
119 Prof. Dr. Muharrem Ergin, **Azeri Türkçesi**, Ebru Yayınları, 2. Baskı: İstanbul 1981, s. 156.
120 Aynı eser, s. 159.

Türkçesi'nde fiilden isim yapma eki *-maḳ/-mek*'in uyum dışı kullanılışı hadisesine yalnızca bazı nüshalarda rastlamaktayız[121]. Buna mukabil Özbekçe'de bu ek, yalnızca kalın ünlülü şekliyle (*-måḳ*) yer almaktadır ve ince sıradan kelimelere eklendiğinde kalınlık-incelik uyumuna aykırılık göstermektedir:

äldä-måḳ (aldatmak), *ber-måḳ* (vermek)[122], *yüri-måḳ* (yürümek)[123].

Azerbaycan Türkçesi ve Doğu Anadolu illerinin ağızlarında bu ek, *-maẖ* şeklinde *ḳ>ẖ* değişikliği neticesinde karşımıza çıkmaktadır ve yine ince sıradan kelimelerin sonuna gelerek ek uyumsuzluğuna sebebiyet vermektedir. Yine buna benzer bir hadiseyi, metnimizde 77a/04 numarada *éşitmaġġa* kelimesinde de görmekteyiz. İnce ünlülü *éşit-* fiiline kalın sıradan *-maḳ* eki getirilmiş ve *ḳ>ġ* değişikliği yaşanmıştır. Fiilden isim yapma eki *-maḳ* ekinin ince ünlülü kelime kök ve gövdelerine getirilmesi ve böylece kalınlık-incelik uyumunun bozulması hadisesine Tarihsel Doğu Oğuzca metinlerden, 14. yüzyılın sonunda, Şeyh Safîyüddîn'e bağlı olan Sultân Mahmûd bin Sultân tarafından kaleme alınmış ʿAḳāyid-i Evliyāʾ-i Sebʿa'da yer almış şu örnekleri verebiliriz:

éşitmaḳ (06a/07, 06a/11, 07b/06), *éylemaḳ* (06a/07, 12b/05, 27a/03), *étmaḳ* (06b/07, 08b/13, 17a/10, 27a/12, 38a/09), *bilmaḳ* (12b/05 ve 07, 15a/13, 31b/07), *ölmaḳ* (20a/10, 26a/01)[124].

3a/Dk *éşigin*

İlk hecede, kelime başında kapalı e (*é*) sesiyle telaffuz edilip orijinal yazımda da *elif+ye* (اى) ile yazıya geçirilmesi gereken ve geleneğinde de bu şekilde icra edilen bazı kelimeler, metinde yalnızca *elif* (ا) ile gösterilmiştir. Diğer bir tabirle *elif* (ا) harfi, kapalı e (*é*) için de kullanılmış ve çevriyazı çalışmamıza, bu kelimelerde "é" olarak

---

121 Kemal Eraslan, Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair, **İstanbul Üniversitesi Türk dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul 1970, s. 120.
122 Yard. Doç. Dr. Volkan Coşkun, **Özbek Türkçesi Grameri**, Ankara 2000, s. 56.
123 Aynı eser, s. 133.
124 Prof. Dr. Gülşen Seyhan Alışık, Tarihsel Doğu Oğuzcada Ek Uyumsuzluğu, s. 6.

dâhil edilmiştir. “Kapısını” anlamına gelen ve metnimizde bir yerde geçen *éşigin<éşik+i+n* kelimesinin kökü olan *éşik* (kapı), Eski Türkçe Dönemi’nden beri kullanılagelmiş bir kelime olup bu dönemden itibaren, ayrıca Orta Türkçe (Hakaniye Türkçesi), Harezm Türkçesi devirlerinde dahi kapalı e (*é*) yazılmıştır[125]. Sadece Kıpçakça’da, Codex Cumanicus’da “ḳapu” kelimesiyle bir arada kullanılan bu kelimenin açık e ile yazımı mevcut olmuştur[126]. Nitekim Çağatay Türkçesi’nde ve günümüz Özbek ve Azerbaycan Türkçeleri’nde, bu kelimenin yazımı yine kapalı e (*é*) ile, *éşik* şeklinde (ايشيک- эшик/ешик) olmuştur[127]. Yine bu kelime, Kazak Türkçesi’nde *ésik* (есік) şeklinde, kapalı e (*é*) ile geçmektedir[128].

3a/10 *evvelġı*

Doğu Türkçesi’nde, Karahanlı Türkçesi döneminden itibaren görülmeye başlayan Arapça kelimeler içerisinde sıra sayı sıfatı olarak kullanılan, “birinci, ilk” anlamlarına gelen *evvel* kelimesine aitlik ekinin eklenmesiyle oluşturulan *evvelġı* sözü, Mecma‘u’l-Havâs’ın birinci mecma‘ını (bölüm) ifade eden *evvelġı mecma‘* tamlaması şeklinde yer almaktadır. Bu kelime, metinde aynı anlama gelen *burunġı* (95b/04) “ilk, önceki” kelimesiyle birlikte ikili bir kullanım meydana getirmektedir. *burunġı* sıfatı da, tıpkı *evvelġı* gibi, “Önce, evvel” anlamlarına gelen *burun* kelimesine aitlik eki eklenmesiyle meydana getirilmiştir. *evvelġı* (اولغى) kelimesindeki ek uyumsuzluğu hadisesi ile ilgili şunları belirtmekte yarar görmekteyiz: “Mi‘rācnāme”, “Leylā vü Mecnūn”, “Nesāyim”, “Gül ü Nevrūz” ve “Veḳāyī” eserlerinden örnekler veren Prof. Dr. Kemal Eraslan, aitlik ekinin (+ġı/+gi, +ḳı/+ki) bazı kelimelere daima kalın şekliyle (*+ġı/+ḳı*) getirildiğini söylemektedir ve örnek olarak *evvel+ġı* ve *evvel+ḳı* örneklerini vermiştir[129]. Bu ek,

---

125 Sir Gerard Clauson, **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish**, Oxford 1972, s. 260.
126 Aynı eser, s. 260.
127 Janos Eckmann, **Çağatayca El Kitabı**, Sözlük Bölümü, Ankara 2005, s. 232/Sir Gerard Clauson, **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish**, Oxford 1972, s. 260/Berdak Yusuf-Mehmet Mâhur Tulum, **Özbekistan Türkçesi-Türkiye Türkçesi Türkiye Türkçesi-Özbekistan Türkçesi Sözlük**, İstanbul 1994, s. 187/E.E. Orucov (Redaktor), **Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti**, Bakı 1980, s. 222-223.
128 Yard. Doç. Dr. Kenan Koç, Dr. Ayabek Bayniyazov, Vehbi Başkapan, **Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Ankara 2003, s. 146.
129 Kemal Eraslan, Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair, **İstanbul Üniversitesi Türk dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul 1970, cilt: XVIII, s. 117.

bazen bulunma hali (lokatif) ekinden sonra da yine kalın ünlülü şekliyle gelmektedir: *biyānede+ġı* (Veḳāyiʿ 303b-2), *ḫidmetide+ġı* (Nesāyim 177-15), *mecliste+ġı* (Gül ü Nevrūz L 64-7)[130]. Özellikle Arapça ve Farsça kelimelere, ünlü uyumuna bakılmaksızın yaygın şekilde kalın ünlülü ek getirme temayülüne dikkat çeken Eraslan[131], vermiş olduğu yaklaşma hali ekinin kullanımına dair örneklerde, Doğu Türkçesi'nde, Türkçe kelimelerde dahi ince ünlülü kelimelere kalın sıradan ek getirilmiş olduğunu ve hattâ bazen de kalın ünlülü Türkçe kök ve gövdelere ince ünlülü eklerin eklendiğini göstermiş ve bizlere, en azından imlâ hususiyetleri açısından Çağatay (Doğu) Türkçesi metinlerinde bariz bir kalınlık-incelik uyumsuzluğu olduğunu kanıtlamıştır. Zira, esasen imlâ, telaffuzdan ziyade, şekle ait bir keyfiyettir. İmlânın, hele eski imlânın, büyük ölçüde telaffuzu belirttiği iddia edilemez. Daha önceki devrelere ait bazı metinlerde imlâ yanında telaffuzu belirtmek için hareke kullanılması da bu yüzdendir[132]. Prof. Dr. Eraslan'ın makalesinde ek uyumsuzluğuna örnek olarak verdiği, yönelme hali alarak kalın sıradan ince sıraya, ince sıradan da kalın sıraya geçen Türkçe kelimeler şunlardır:

çerigi+ḳa (Leylā vü Mecnūn), *ignim+ḳa* (Nesāyim 159-9), *kişi+ġa* (Veḳāyiʿ 370b-12), *köñ̂gül+ġa* (Nesāyim L 183-1), *kün+ġa* (Nesāyim L 183-1), *atı+ge* (Veḳāyiʿ K 496-22), *başı+ge* (Veḳāyiʿ K 497-21), *bular+ge* (Veḳāyiʿ 311b-10), *uç+ke* (Gül ü Nevrūz BM 109-7), *uruş+ke* (Veḳāyiʿ K 496-9)[133].

7a/Dk, 14b/05, 27b/08 *keẕre*

Eski Türkçe döneminden itibaren gördüğümüz ve Soğdca'da "pek, son derece, oldukça" anlamlarını ihtiva eden *k'ḏy* kelimesinden geldiği düşünülen *keḏ* sözü[134], Orta Türkçe döneminde de kullanılmış ve Dîvânu Lûgati't-Türk'te de yer almıştır ve burada, anlamı vurgulayan ve abartan bir edat görevindedir: *keḏ at* "ne iyi at", *keḏ neñ̂* "ne iyi

---

130 Aynı eser, s. 118.
131 Aynı eser, s. 113.
132 Aynı eser, s. 114.
133 Aynı eser, s. 117.
134 Sir Gerard Clauson, **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish**, Oxford 1972, s. 700.

şey"[135]. Orta Türkçe döneminde daha sonraları *ḏ>y* değişikliği sonucu kelimenin *key* şeklinde yazımı da görülmeye başlamıştır ve Dîvânu Lûgati't-Türk'te şu örnekte mevcut olmuştur:

bıçğa:s bitig kılurlar, and key yeme: bérü:rler[136]

Yine Orta Türkçe döneminde (Karahanlıca) "sonra" anlamında kullanılmış olan *kisre* çekim edatının[137] *kis* isim köküne yön eki "+ra/+re"nin eklenmesiyle türetildiği düşünülecek olursa, bu kelimeyi oluşturan isim kökünde *ḏ>z>s* değişikliği meydana geldiğini söylemek mümkündür. Metnimizde 3 ayrı yerde geçen *keẕre* (كذره) sıfatı da aynı mantıkla türetilmiş bir kelime olmakla birlikte, hem kelimenin kökü korunmuş hem de almış olduğu yön eki anlamı değiştirmemiş, kuvvetlendirmiş ve pekiştirmiştir. Gerek Çağatay Türkçesi'ne ait sözlüklerde (Abuşka, Senglâh, Lûgat-ı Çağatayî ve Türkî-i Osmânî) gerekse diğer tarihî ve çağdaş lehçe sözlüklerinde rastlayamadığımız bu kelime, Mecma'ü'l-Havâs tezkiresini inceleyip tercüme eden ve yayınlayan Abdurresûl Hayyâmpûr tarafından, iki yerde (s. 48, s. 85) Farsça'ya *bisyār* (بسيار) "çok, ziyade, son derece" şeklinde tercüme edilmiştir[138] ve bu da bizim, kelimeyi doğru bir şekilde ve anlamına uygun biçimde aktarmamıza imkân sağlamaktadır. Metnimizde kelimenin geçtiği cümleler şu şekildedir:

keẕre ṣāḥib-maẕāḳ ve ʿişret-dōst érdiler (Son derece zevk sahibiydi ve içip eğlenmeye düşkündü) (7a/Dk-Sâm Mîrzâ hakkında). عيش و عشرت را دوست ميداشت

keẕre yaḫşı selīḳası bar (Son derece güzel huylu biridir) (14b/05-Muhammed Mîrek Sâlihî hakkında). سليقهٔ بسيار خوبى دارد

keẕre bülend-pervāz ve bī-ḥayā şāʿirdür (Son derece gözü yüksekte ve hayâsız bir şairdir) (27b/08-Mîr Münhî hakkında). شاعرى است بسيار بلند پرواز و بيحيا

---

135 Besim Atalay, **Dîvânü Lugât-it-Türk Tercümesi I**, Türk Dil Kurumu, İstanbul 1999, s. 322.
136 Sir Gerard Clauson, **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish**, Oxford 1972, s. 700.
137 Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, **Karahanlı Türkçesi Grameri**, Ankara 1996, s. 79.
138 Abdurresûl Hayyâmpûr, **Sâdıkî-i Kitâbdâr (Tezkire-i Mecma'u'l-Havâs be-Zebân-i Turki-yi Çagatay)**, Tebrîz 1327, s. 24, 48, 85.

Bu kelimenin kökü olan *keḏ* sözü, *ḏ>y* değişikliğine uğramak suretiyle tarihî ve çağdaş lehçelerde *key*, *gey* şekilleriyle yer almıştır[139]. Tarihî Kıpçak Türkçesi'nde "iyi" anlamında kullanılmış olan *key* sözünden[140] başka, günümüzde Türkiye Türkçesi'nde sıklıkla yer verdiğimiz "defa, kere" anlamlarına gelen *kez* kelimesi de aynı kökten türemiş ve aynı lehçede (Kıpçakça) bulunmaktadır[141]. Eski Anadolu Türkçesi'nde bu iki kelimenin "g"li şekilleri (*gey*, *gez*) karşımıza çıkmaktadır[142]. *kéz* (кез) kelimesi, Kazak Türkçesi'nde "zaman, süre, vakit" anlamlarına gelmektedir[143]. Tatar Türkçesi'nde de kullanılan ve yine *kez* (кəз) olarak geçen kelimenin, tarihî Kıpçak Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi'ndeki anlamının tam tersine, "kötü, zayıf, berbat" gibi manaları içermesi ilgi çekicidir[144].

139 Sir Gerard Clauson, **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish**, Oxford 1972, s. 700.
140 Prof. Dr. Recep Toparlı, Yard. Doç. Dr. Hanifi Vural, Yard. Doç. Dr. Recep Karaatlı, **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, Ankara 2003, s. 142.
141 K. Grönbech, **Kuman Lehçesi Sözlüğü (Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini)**, Ankara 1992, s. 101, Prof. Dr. Recep Toparlı, Yard. Doç. Dr. Hanifi Vural, Yard. Doç. Dr. Recep Karaatlı, **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, Ankara 2003, s. 142.
142 Sir Gerard Clauson, **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish**, Oxford 1972, s. 700/Prof. Dr. Mehmet Kanar, **Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü**, Say Yayınları 2011 İstanbul, s. 295-296.
143 Yard. Doç. Dr. Kenan Koç, Dr. Ayabek Bayniyazov, Vehbi Başkapan, **Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Ankara 2003, s. 222.
144 Mustafa Öner, **Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 130.

18b/14 *kökelteşdür*

Moğolca'da ve Çağatay Türkçesi'nde "süt kardeş" demek olan *kökelteş* kelimesinin kökü olan *kökel* kelimesi, Moğol Dilinde "göğüs" anlamına gelmektedir[145]. *kökelteş* kelimesinin yazımı ise, Çağatay Türkçesi sözlüklerinde (Şeyh Süleyman Efendi, Senglâh, Abuşka, Muhakemetül-Lugateyn) ilk hecedeki geniş-yuvarlak ünlüyü (*ö*) de göz önünde bulundurmak suretiyle كوكلتش şeklinde karşımıza çıkmaktadır[146]. Gerhard Doerfer de yine aynı şekilde, bu ismin Arap alfabesiyle yazılışını verirken ilk hecede *vav* (و) harfini göstermektedir[147]. Ayrıca, "The King's Dictionary" adıyla bilinen 6 dilli tarihî sözlükte aynı kelime iç seste, son hecede "d"li (د) şekliyle كوكلداش *köküldaş* olarak geçmektedir ve kelimenin Türkçesi *emikdaş* امكداش, Arapçası *al-raḍī*ʿ الرضيع, Farsçası ise *hem-şīre* همشيره olarak verilmiştir[148]. Buna karşın, Mecma'ü'l-Havâs'ın bütün nüshalarında bu kelime, ilk hecesinde vav yerine elif (ا) bulunmak üzere, كاكلتاش biçiminde yazılmıştır. Bu kelimeye benzer bir başka kelime daha vardır ki, bu da Moğolca'dan Fars diline *kākül* (كاكل) olarak geçen, "perçem" anlamına gelen ve Türkçe'de de aynı anlamda kullanılan *kökül* (كوكول) sözüdür. Her ne kadar bu iki kelime arasında semantik bir ilgi kurulamaz ise de, *kökelteş* sözünün yazılışında da *kākül*'den hareketle ilk hecede *vav* (و) yerine *elif* (ا) kullanılmış olabilir. Ancak Fars dili sözlüklerine baktığımızda karşımıza çıkan yazımda, yine kelimenin özüne uygun olarak *vav* (و) harfinin yer aldığına şahit olmaktayız[149]. Yine de, Mecma'ü'l-Havâs'taki كاكلتاش şeklindeki imlânın, bir yazım yanlışı değil, yukarıda dediğimiz gibi *kākül*'den (كاكل) esinlenme yoluyla müellifin tasarrufu doğrultusunda kullanılan bir ifade olduğu düşüncesindeyiz.

145 Gerhard Doerfer, **Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen I**, Wiesbaden 1963, s. 452.
146 Sir Gerard Clauson, **Sanglax-A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdī Xān**, London 1960, s. 73 → 17v.6/Besim Atalay, **Abuşka Lugatı veya Çağatay Sözlüğü**, Ankara 1970, s. 361/Şeyh Süleymân Efendi-i Buhârî, **Lûgat-ı Çağatayî ve Türkî-i Osmânî**, İstanbul 1298, s. 260/F. Sema Barutçu Özönder, **ʿAlī Şīr Nevāyī Muḥākemetü'l-Luġateyn (İki Dilin Muhakemesi)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996, s. Tıpkı Basım VII, T 777a/18. satır.
147 Aynı eser, s. 452.
148 Peter B. Golden, **The King's Dictionary The Rasûlid Hexaglot: Fourteenth Century Vocabularies in Arabic, Persian, Turkic, Greek, Armenian and Mongol**, Brill Leiden-Boston-Köln, 2000, s. 233.
149 Alî Ekber Dehhodâ, **Lûgatnâme**, Tahrân 1351, s. 371/ Mo'în Sözlüğü, 3. cilt, Tehrân 1364, s. 3129.

25b/13 *baḳlap*

Metinde, kelime ortasında hem *ġ* sesini muhafaza eden ve orijinal hâli *baġla-* şeklinde olan (*<baġ+la-)*, hem de bu sesin *ḳ*'ya dönüşmesi neticesinde *baḳla-* şeklini alan fiili bir arada görmekteyiz:

baḳlap (25b/13)/*baġlap* (65b/13).

baġ isim köküne isimden fiil yapma eki "+la-/+le-"nin eklenmesiyle oluşturulan *baġla-* fiilinde, iç seste ġ>ḳ değişikliği sonucu yine aynı anlamı vermek suretiyle *baḳla-* kelimesi, metnimizde yerini almıştır. Türkçe'nin tarihî ve çağdaş lehçelerinde, sedalı "g" ve "ġ" ünsüzlerinin iç seste ve son seste "k" ve "ḳ"ya dönüşmesi hadisesine sıklıkla rastlanmaktadır. Örnek verecek olursak, "zaman" anlamındaki *çaġ* kelimesi, Kazak Türkçesi'nde *şaḳ* (шақ) halini almıştır[150]. "Çağırmak, seslenmek" anlamlarında kullanılan *şaḳır-* (шақыру)<*çaġır-* fiili de iç seste meydana gelen sedasızlaşma hadisesine verilebilecek bir misaldir. Özbekçe'de, Orta Türkçe döneminde soruġ olarak geçen "soru, sual" anlamındaki kelime, son seste meydana gelen değişiklik (ġ>ḳ) sonucu *sorå̇ḳ* şeklini almıştır[151]. Yine Kıpçak grubu Türk lehçelerinden Tatarca'da, *bég* (بیگ) sözünde aynı değişiklik yaşanmış (ġ>ḳ/g>k) ve kelime *bek* (бәк) halinde karşımıza çıkmıştır[152]. Tarihî Kıpçak Türkçesi'nde de yoğun biçimde rastlanan iç ve son sesteki g/ġ>k/ḳ değişimi için şu örnekleri göstermek mümkündür:

ıçġın->ıçḳın-, Fars. *bāġçe>baḳça*, *çıḳġan>çıḳḳan*, *sıçġan>sıçḳan*, *ḳısġa>ḳısḳa*, *aġar->aḳar-*, *bitig>bitik*[153].

---

150 Yard. Doç. Dr. Kenan Koç, Dr. Ayabek Bayniyazov, Vehbi Başkapan, **Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Ankara 2003, s. 622.
151 Yard. Doç. Dr. Volkan Coşkun, **Özbek Türkçesi Grameri**, Ankara 2000, s. 10.
152 Fuat Ganiyev, Rifkat Ahmet'yanov, Halil Açıkgöz, **Tatarca-Türkçe Sözlük**, Kazan-Meskev 1997, s. 61.
153 Ali Fehmi Karamanlıoğlu, **Kıpçak Türkçesi Grameri**, Ankara 1994, s. 19-20.

30b/04 *körmeduḳ*

Günümüzde, Özbek Türkçesi'nde Türkçe kökenli ve alıntı kelime tabanlarında olmayan kalınlık-incelik uyumunun[154] bazı Azerbaycan ve Doğu Anadolu ağızlarında da bozulmuş olduğundan daha önce bahsetmiştik. *kör-* fiilinin olumsuz şekli olan *körme-* fiiline eklenen kalın ve yuvarlak ünlülü görülen geçmiş zaman eki (-du) ile "ilerleyici aykırılaşma" hadisesi yaşanmıştır. Bu aykırılaşmada yalnızca kalınlık-incelik uyumu değil, aynı zamanda düzlük-yuvarlaklık uyumu da bozulmuştur. Metnimizde görülen geçmiş zaman eklerinin uyumsuzluğa yol açtığı yegâne örnek bu kelime olmayıp, buna benzer olarak metnimizde 13 ayrı yerde geçen ***érduḳ*** çekimli fiili ile 83a/02'de karşımıza çıkan ***çevrülduḳum*** kelimesini gösterebiliriz. Yine bunun gibi kelimelere çeşitli ağızlardan derlenmiş şu örneklerde rastlamak mümkündür:

getirduḫ (getirdik), *deduḫ* (dedik)[155], *gelduḫ* (geldik)[156].

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü üzere, bazı Azerbaycan Türkçesi ve Doğu Anadolu ağızlarında rastladığımız kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumlarının bozulması hadisesine Doğu Karadeniz ağızlarında da sıklıkla tesadüf edilmektedir. Nitekim Trabzon ağızlarında da bir takım kelimelerde görülen geçmiş zaman 1. çokluk şahıs çekimine ait şu örnekleri gösterebiliriz:

çekduḳ (çektik), *gitduḳ* (gittik), *evlenduḳ* (evlendik)[157].

38a/09, 88a/02 *oymaḳ*

oymak sözü, hem Türkçe'de hem de Moğolca'da kullanılmış ve "topluluk, boy" anlamlarına gelmektedir[158]. Çok eski dönemlerden beri yakın ilişki içinde bulunmuş olan Türk ve Moğol halklarının, konuştukları dillere ait kelimeler de yekdiğerine

---

154 Yard. Doç. Dr. Volkan Coşkun, **Özbek Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu, Ankara 2000, s. 22.

155 Ahmet Bican Ercilasun, **Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi)**, Ankara 1983, s. 69.

156 Prof. Dr. Muharrem Ergin, **Azeri Türkçesi**, Ebru Yayınları, 2. Baskı: İstanbul 1981, s. 180/Prof. Dr. Efrasiyap Gemalmaz, **Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)**, I. Cilt, Ankara 1995, s. 86.

157 Prof. Dr. Necati Demir, **Trabzon ve Yöresi Ağızları, Cilt: I-II-III**, Gazi Kitabevi, Ankara 2006, s. 199.

158 Gülşen Seyhan Alışık, Birkaç Sözcük Üzerine Köken Bilgisi İncelemesi, **IV. Uluslararası Türk dili Kurultayı Bildirileri**, Ankara 2007, s. 95.

geçmiştir. Prof. Dr. Gülşen S. Alışık, Türkçe “ağıl” sözünün Moğolca’da *ayil* şeklinde geçtiğini ve bu “y”li şeklin bazı çağdaş Türk lehçelerinde de günümüzde mevcut olduğunu göz önünde bulundurmak suretiyle, kelimenin Türkçe’den Moğolca’ya ve yeniden Türkçe’ye geçtiğini belirtmiş; benzer bir ödünçlemenin, *oymaḳ* kelimesinde de meydana gelmiş olması gerektiği ihtimali üzerinde durarak, bu kelimeyi etraflıca incelemiştir[159]. Buna göre, *a:ğ-* “dönmek, çevrelemek, etrafını çevirmek” fiilinden türemiş olan *ağıl* kelimesinde olduğu gibi, ağmaḳ~ağmaḳ~awmaḳ~aymaḳ biçimindeki doğal bir kalıplaşma neticesinde meydana gelen *aymaḳ* sözü, Çağatayca ve Kırgızca’da olduğu gibi Moğolca’da geçmiştir. Ancak problem şundan ileri gelmektedir ki, bu *aymaḳ* sözünün *oymaḳ* haline gelmesi, Moğolca’dan geri ödünçleme sonucu mu yoksa Türkçe’nin kendi içerisindeki gelişim itibariyle mi meydana geldiği kesin değildir. Eğer Kazakça, Kırgızca ve Sarı Uygurca gibi lehçelerde gördüğümüz, ilk hecede dudak ünlülerine bağlı olmayan yuvarlaklaşma sonucu oluşmuşsa (açıḳ>oçuḳ, ahır>okur, aşık>oşuk örneklerinde olduğu gibi), kelime şu seyri izlemiş olabilir: *a:gmak>ağmak>aymak>åymak>oymak*[160]. Doerfer, *oymaḳ* biçiminin Moğolca obaq (omoq) ve aymaq sözcüklerinin bulaşması (contamination) sonucu ortaya çıktığını söylemektedir[161]. Yine Doerfer’e göre oymaḳ kelimesi, Türkçe→Moğolca yolunu izlemiştir[162].

Günümüzde Kazak, Kırgız, Özbek ve Yeni Uygur Türkçeleri’nde *aymaḳ* şeklinde gördüğümüz kelime[163], Azerbaycan Türkçesi’nde “o”lu şekliyle *oymaġ* olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu lehçede “köy” ve “halk” anlamlarını ihtiva etmektedir[164].

---

159 Aynı eser, s. 96-97.
160 Aynı eser, s. 97.
161 Gerhard Doerfer, **Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen I**, Wiesbaden 1963, s. 182-186, **Aktaran:** Gülşen Seyhan Alışık, Birkaç Sözcük Üzerine Köken Bilgisi İncelemesi, **IV. Uluslararası Türk dili Kurultayı Bildirileri**, Ankara 2007, s. 97.
162 Aynı eser, s. 182-186.
163 Yard. Doç. Dr. Kenan Koç, Dr. Ayabek Bayniyazov, Vehbi Başkapan, **Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Ankara 2003, s. 31/Gülzura Cumakunova, **Türkçe-Kırgızca Sözlük**, Bişkek 2005, s. 673/**Özbek Tilining İzohli Luğati**, Taşkent 1981, Cilt 1, s. 33/Emir Necipoviç Necip, **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, Rusçadan çeviren: Yrd. Doç. Dr. İklil Kurban, Ankara 1995, s. 25.
164 E.E. Orucov (Redaktor), **Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti**, Bakı 1980, s. 439.

Yine Azerbaycan Türkçesi'nde, *oba* sözcüğü "birkaç evden ibaret küçük ibtidâî yaşam mıntıkası, küçük köy" anlamlarını karşılamaktadır[165].

39b/15 *an̂ĝlar*

Metinde, Çağatay Türkçesi'nde "onlar" anlamındaki 3. Çokluk şahıs zamiri *anlar/alar, onlar/olar* kelimeleri ve bu zamirin ek almış hâlleri, ilk hecede meydana gelen *n>n̂ĝ* değişikliği ile çoğu yerde *an̂ĝlar/on̂ĝlar*, *an̂ĝlardın* ve *an̂ĝlarnın̂ĝ/on̂ĝlarnın̂ĝ* şeklinde geçmekte, bu değişiklik başka metinlerde sık rastlamadığımız bir hâdise olarak karşımıza çıkmaktadır. Mecma'ü'l-Havâs'ta büyük çoğunluğu iç seste *n̂ĝ* olarak karşımıza çıkan örnekler oluşturmaktadır. Buna benzer diğer örnekler arasında şunları göstermek mümkündür:

on̂ĝlar (8a/04), *an̂ĝlardın* (36a/12), *on̂ĝlarnın̂ĝ* (42b/16), *an̂ĝlarnın̂ĝ* (43b/02). Bununla birlikte, az da olsa, metnimizdeki şu örneklerde Çağatay Türkçesi ve diğer tarihî ve çağdaş lehçelerin büyük çoğunluğunda gördüğümüz *n*'li şekillerin kullanılmıştır:

anlarnın̂ĝ (3a/Dk), *olarnı* (6b/14), *anlarnın̂ĝdur* (43a/06).

Prof. Dr. Saadet Çağatay, yazmış olduğu "Türkçede ñ~ġ Sesine Dair" adlı makalesinde, art damak n'si "ñ/n̂ĝ" sesinin Eski Türkçe döneminden beri çeşitli lehçelerde dönüştüğü sesleri örneklerle açıklamaktan başka, ayrıca *n>ñ/n̂ĝ* değişiminin de az da olsa bazı Sibirya Türk lehçelerinde (Abakan, Karagas, Urenhay), bilhassa ayrılma (+nañ/+neñ) ve vasıta hali (+leñ, örnek: *ikköleñ<ikegü+len*) eklerinde, hattâ "ondan sonra" anlamında kullanılan *oñ soñ* gibi örneklerde görüldüğünü belirtmektedir[166].

---

165 Aynı eser, s. 431.

166 Saadet Çağatay, Türkçede ñ~ġ Sesine Dair, **Türk dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1954**, Ankara 1988, s. 15-30.

+nç>+mç

Eski Türkçe döneminden beri kullanılagelen ve sıra sayı eki olan *+nç*, metnimizde *n>m* değişikliği sonucunda *+mç* şeklinde yer almaktadır:

ikimçi (7a/Dk), *üçümçi* (8a/03), *tördümçi* (10b/09), *béşimçi* (19a/09), *altımçı* (23a/08), *yéddümçi* (33a/15), *sékizimçi* (44a/05).

Geniz seslerinden n'nin (*n*) iç seste "m"ye dönüşmesinin (dudaksıllaşma) genellikle bir takım alıntı kelimelerde, bir sonraki hecenin bir dudak ünsüzüyle başlaması sonucu gerileyici benzeşme yoluyla gerçekleştiği bilinmektedir (muşanba>muşamba, penbe>pembe, sünbül>sümbül v.s.). Ancak burada gözlemlenen *n>m* değişikliği, yukarıdaki sıra sayı sıfatları içerisinde yer alan *üçümçi*, *tördümçi*, *yéddümçi* örneklerinde görüldüğü üzere, bir sonraki hecede yuvarlak ünlü (*ü*) bulunmasından ileri gelmiş olabilir. Bununla birlikte dar ünlülü (*i*) hece alan *ikimçi*, *béşimçi*, *altımçı*, *sékizimçi* sıfatlarında aynı konsonant değişikliğine rastlamamız da ilgi çekicidir. Bu kelimelerdeki değişiklikler için analoji yoluyla gerçekleşmiştir diyebiliriz. Bununla birlikte bazı tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde de, sıra sayı sıfatlarında aynı değişikliği (*n>m*) görmekteyiz. Örnek verecek olursak, Volga ve Tuna Bulgarcası ile çağdaş lehçelerden Çuvaşça'da sıra sayıları eki "*+ım/+im*" olarak karşımıza çıkmaktadır:

bir+im (birinci) [Volga Bulgarcası], *tıvaDım* (dördüncü) [Çuvaşça], *üç+im* (üçüncü) [Tuna Bulgarcası], *wān+ım* (onuncu) [Volga Bulgarcası], *veç+im* (üçüncü) [Çuvaşça][167].

Yine benzer şekilde, Teke Türkmenleri'nde de "m"li şekiller karşımıza çıkmaktadır. Ancak burada bir ek yığılması söz konusu olup, "m"nin ardından +ncı/+nci" eki gelmiştir:

[167] Talât Tekin, **Volga Bulgar Kitabeleri ve Volga Bulgarcası**, Ankara 1988, s. 40.

iki+m+inci (ikinci), *üç+üm+inci* (üçüncü), *beş+im+inci* (beşinci), *altı+m+ıncı* (altıncı), *ōn+um+uncu* (onuncu)[168].

41a/04 *kéleyor*

Tezkiredeki Türkmen şâirlerden Pîrî Beg Döger'den alınan Türkçe dörtlükte, günümüzde Türkiye Türkçesi'nde şimdiki zaman eki olarak kullanılan *-yor* [<*yorı-*] ekinin kullanılması da dikkatimizi çekmektedir:

Bī-ḫ^{v}āst kön̂güldin yana efġān kéleyor
Közdin dağı bī-sebeb bu kün ḳan kéleyor
Vaṣlıġa ḳaranma köp dağı şād olma
Esbāb-ı ġam ét kön̂gül ki ḥicrān kéleyor

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, günümüzde Türkiye Türkçesi'nde kullanılan şimdiki zaman eki *-yor*'un, İran'da meskun Halaçlar'ın lehçesinde de aynı şekilde kullanıldığını görmekteyiz:

kel-yor-um (geliyorum), *kel-yor-uy* (geliyorsun), *kel-yor* (geliyor), *kel-yor-uk* (geliyoruz), *kel-yor-üz* (geliyorsunuz), *kel-yor-lar* (geliyorlar)[169].

Bu çekime benzer olarak Türkmen Türkçesi'nde *-ya:r/-yä:r* ekinin kullanıldığını biliyoruz:

alya:rın (alıyorum), *gelyä:rsin* (geliyorsun), *durya:r* (duruyor), *gülyä:ris* (gülüyoruz), *i:şleyä:rs̱iñiz* (çalışıyorsunuz), *gepleyä:rler* (konuşuyorlar)[170].

Prof. Dr. Muharrem Ergin, *yorı-/yürü-* fiilinin Azerbaycan Türkçesi'ndeki şekli olan *yéri-* fiilinden gelmiş olduğunu belirttiği şimdiki zaman eki *-yer*'in, Azerbaycan Türkçesi'nin Çinçavat, Ahıska gibi ağızlarında bulunduğunu söylemektedir[171]. Merhum

---

168 Aynı eser, s. 40.
169 Fuat Bozkurt, **Türklerin Dili**, Ekim 2005 İstanbul, s. 971.
170 Oskar Hanser, çeviren: Zühal Kargı Ölmez, **Türkmence El Kitabı**, İstanbul 2003, s. 106-107.
171 Muharrem Ergin, **Azeri Türkçesi**, Ebru Yayınları 2. Baskı, İstanbul 1981, s. 144.

Ergin, *-yer*'li şeklin haplolojі ile kısalması neticesinde *-er*'li şeklin ortaya çıkmış olabileceğini, bununla birlikte yine bazı ağızlarda *-yor*'lu çekimlerin de var olduğunu örnekleriyle ortaya koymaktadır:

oḫuyoram (okuyorum), *oḫuyorsan* (okuyorsun), *oḫuyor* (okuyor), *oḫuyoruḫ* (okuyoruz), *oḫuyorsuñuz* (okuyorsunuz), *oḫuyorlar* (okuyorlar)[172].

Bütün bu çağdaş lehçelerden verdiğimiz örnekler, Pîrî Beg Döger'den alınan şiir örneğinde yer alan bu hususun, Oğuz Türkçesi'nin karakteristik özelliklerinden birisi olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

65b/11 *çölgesi*

çölge "ova, düzlük, yayla" kelimesi tarihi metinlerde farklı yazılımları olan bir isimdir. Metnimizde bir yerde geçmekte olan bu kelime, جلكه şeklinde yazıya geçirilmiş olup bu kelimenin farklı metinlerde چولكه, چلكا, چولكا gibi yazımları da mevcut olmuştur[173]. Buharalı Şeyh Süleymân Efendi'nin "Lûgat-ı Çağatayî ve Türkî-i Osmânî" adlı sözlüğünde, kelime چولكا şeklinde verilmiştir[174]. Kelimenin Çağatay Türkçesi'nde *çöl+ge* şeklinde, dolayısıyla *çöl* isim kökünden türemiş olduğunu belirten Gerhard Doerfer, Moğolca'da *cölge* (جلگه) olarak kullanılmış olduğunu ve Farsça'ya da Moğolca'dan geçerek c'li şekliyle (ج) Fars dilinde kendisine yer bulduğunu, hattâ birden fazla telaffuz ve yazıma sahip olduğunu (جلگا, جولگا, جولگه, جلگاه) kaydetmiştir[175]. Bizce de, semantik açıdan incelediğimiz zaman bu kelimenin, *çöl* isim köküne işlek olmayan "+ġa/+ge" isimden isim yapma eki getirilmek suretiyle türetilmiş olması makul görülmektedir. Her ne kadar metnimizde, Farsça'daki yazıma uygun olarak جلكه karşımıza çıkmış olmasına rağmen, kelimenin Türkçe olması nedeniyle tarafımızca *çölge* şeklinde okunmuştur.

---

172 Aynı eser, s. 145.
173 Gerhard Doerfer, **Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen I**, Wiesbaden 1963, s. 295.
174 Şeyh Süleymân Efendi-i Buhârî, **Lûgat-ı Çağatayî ve Türkî-i Osmânî**, İstanbul 1298, s. 158.
175 Gerhard Doerfer, **Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen I**, Wiesbaden 1963, s. 295.

77a/04 *éşitmaġġa → kélmaḳ*

83a/02 *çevrülduḳum → körmeduḳ*

90b/05 *érduḳ → körmeduḳ*

95b/04 *burunġı → evvelġı*

İkilemeler (Hendiadyoinler)

İkileme (hendiadyoin), anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır[176]. İkilemelerin Türkçe'nin zenginliği ve yaratma gücü olduğunu vurgulayan Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, Türk dilinin yüzyıllar boyunca evre evre ilgili bulunduğu Sanskritçe, Farsça, Arapça, Fransızca gibi dillerde ikilemelerin az kullanıldığını ve dolayısıyla dilimizde yabancı dillerin etkisi arttıkça ikilemenin kullanılış alanının daraldığını belirtmektedir[177]. Gerçekten de, bu tespite uygun olarak, Farsça ve Arapça unsurların yoğun bir şekilde yer aldığı Mecma'ü'l-Havâs'ta da ikilemelerin fazla bir yer tutmadığını müşahade etmekteyiz. Metnimizde rast geldiğimiz ikilemeler; Türkçe, Farsça ve Arapça kelimelerin tekrarlanması şeklinde karşımıza çıkmakta olup şu örneklerden ibarettir:

az az, kem kem

Metnimizde yalnızca şu cümle içerisinde, Türkçe *az* kelimesi ile bu kelimenin Farsça karşılığı olan *kem* sözü, tekrar edilmek suretiyle *az az* ve *kem kem* şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

ve meḥāfilde oḳup münfa'il bolmas bolduġıdın az az şu'le'-i mihr-bānlıġım efsurde bolup kem kem yarlıġ-ı bī-zārlıġġa mübeddel boldı (81b/15).

---

[176] Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, **Türk dilinde İkileme**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981, s.9.
[177] Aynı eser, s. 9-10.

bir bir

Metnimizde yalnızca, Bâkî Çelebi'den alınmış şiir örneğinde yer almıştır:

ġamıñ̂ żaʿfıda pehlūm üstüḫᵛānı sayılur bir bir (39b/09)

cüzv cüzv

Arapça *cüzv* sözünün tekrarlanmasıyla oluşturulan bu ikilemeye şu örnekte rast gelinmektedir:

Mevlānā Ḥayretī furṣat-ı ġanīmet bilüp Mīrniñ̂ eyyām-ı ʿömride aytduḳı eşʿārın varaḳ varaḳ belki cüzv cüzv seylāb-ı fenāġa bérür (25b/06).

Ek Kalıplaşması (Ek Yığılması)

Türkçede, oluşması bakımından, tıpkı ikiz kelimelerde (hendiadyoin) olduğu gibi tekrarlanma esasına dayanan, fakat nitelik bakımından ikiz kelimelerinki ile karıştırılmaması gereken, bir ekin yahut aynı vazifeyi gören şekilce farklı eklerin kelime içinde arka arkaya sıralanması hadisesine "ek kalıplaşması/ek yığılması" (pleonasmus) adı verilmektedir[178]. Metnimizde bu hadiseye örnek teşkil edebilecek oldukça fazla örnek var olup bu örnekler, kalıplaşmaya uğramamış şekilleriyle birlikte ikili bir kullanım da göstermişlerdir:

ḳuvvet-i istiʿdād bile Türkī ve Farsī ve ʿArabī kelāmıġa ḳādir bolup ʿArab ve ʿAcemde leṭāfet-ṭabʿ ve nezāket-ẕihn birle şöhret ḳabūlin tapupdurlar (33a/16)/*ʿArabīçe dīvān, ġazel ve ḳaṣāyid bitüpdür* (33b/09).

Türkī ve Fārsī naẓmda yaḫşı barur (6b/09)/*Fārsīçe dīvān, ġazel ve ḳaṣāyid ve Rind ū Zāhid ve Ṣıḥḥat ve Maraż merḳūm ḳılupdur* (33b/09).

---

178 Zeynep Korkmaz, **Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine**, Türk dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1960, s. 173.

<u>Türkī</u> ve Fārsī şiʿr aytur (83a/01)/*bu rubāʿīni <u>Türkīçe</u> yaman aytmayupdur kim Rubāʿī* (89a/09).

<u>Hemedānlıġdur</u>, Maḥvī taḫalluṣ ḳılur (29b/17)/*egerçi Ḳumīü'l-aṣldur ve illā <u>Hemedānīlıġġa</u> köp şöhreti bar* (65a/01).

<u>Tebrīzlıġdur</u>, müyīne-dūzdur, dervīş-nihād ve bī-āzār kişidür (106b/02)/*bā-vücūd-ı <u>Tebrīzīlıġ</u>, köp şikeste ve nā-murād yigitdür* (71b/01).

Yukarıda verilen örneklerden anlaşılacağı üzere, Arap ve Fars dillerinde yüzyıllardan beri kullanılmakta olan ve Doğu Türkçesi'ndeki isimden isim yapma eklerinden "+ça/+çe" ile "+lıġ/+lig, +lıḳ/+lik" eklerinin kelimeye kattığı anlama karşılık gelen "*-ī*" nispet ekinin hemen arkasından zikrettiğimiz Türkçe eklerin yer alması; metindeki başlıca ek yığılması hadisesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ek kalıplaşması (ek yığılması) hadisesi için verilen örnekler arasında, metnimizde 4 ayrı yerde geçen *bégler-bégisi* kelimesi (8a/06, 9a/08, 35a/14, 41a/16), Türkçe bir gövde üzerine iki Türkçe ekin getirilmesiyle meydana getirilmiş yegâne kelime olup 3. teklik şahıs iyelik eki "*+ı/+i*"nin ardından yine bir diğer 3. teklik şahıs iyelik eki olan ve ünlülerden sonra getirilen "*+sı/+si*"nin eklenmesiyle türetilmiştir.

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, "Türkçede Ek Yığılması" adlı makalesinde, Türkçe'nin farklı lehçelerinde çokluk ekinin kalıplaşması hakkında şu bilgileri vermektedir: "Dilimizde Arapça çokluk şekilleri ile yerleşmiş, fakat yeniden Türkçe *+lar* ve Arapça *+āt* ekleri ile genişletilmiş bulunan Osmanlıca'da *ṭalebeler*, *evrāḳlar*, Özbekçe'de *ḥayvānātlar*, *aḫbārāt* gibi kelimeler de iki defa çokluk eki almış olmaları dolayısıyla, yığılma olayları arasına sokulmak lâzım gelir. Bu kelimelerdeki yığılmalar, halk ağzında asıllarının çokluk şeklinde olduğunun bilinmemesi yahut unutulmuş olması ile izah edilir"[179]. Metnimizde bu yolu takip etmiş olan ve çoğul hâlde olmasına rağmen üç yerde Türkçe çokluk eki alan, "büyükler, ulu kimseler, seçkinler"

---

[179] Aynı eser, s. 177.

anlamlarını içeren *ekābir* kelimesi, ayrıca "bir yerde yaşayan insanlar" anlamındaki ahālī sözcüğü de, bunlara örnek olarak gösterilebilmektedir:

vālidesi birle seyāḥat ḳılur érdi ve ordu ekābirleri menziliġa tereddüd ḳılur érdiler (66a/15).

Deylem Ḳazvīnnin̂g bir uluġ ekābirleri ismi érür (78a/15).

Mevlānā Lisānī ʿAleyhi'r-raḥme aytur émişler kim H̱ᵛāce Mīrim Bégnin̂g şarābı özge ekābirlernin̂g suʾyıdın ḥelāl-raḳ érür (102b/10).

iller Ordu-yı muʿallā ekābir ve ahālīleri birle merbūṭ ve maḫṣūṣ érdi (55a/08).

İkili ve Üçlü Kullanımlar

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın "Mecma'ü'l-Havâs" adlı şuara tezkiresinde, şâirlerin Çağatay Türkçesi'nde verilen hayat hikâyeleri ile birlikte, yine aynı lehçede kaleme alınmış şiir örneklerine göz attığımız zaman; bazı kelimelerin, türlü ses değişimlerine uğramış iki ya da üç farklı şekilleriyle bir arada kullanılmış olduğuna şahit olmaktayız. Metnimizde tespit edebildiğimiz başlıca ikili ve üçlü kullanımlar şunlardan ibarettir:

bu rubāʿīler an̂glarnın̂g zāde-i ṭabʿıdur kim Rubāʿī (13a/02)/*bu maṭlaʿ anlarnın̂gdur* (43a/06).

bu ol Mīr ḥażretlerinin̂g eşʿār-ı şerīflerin taşladuḳumız rūd-ḫāne suyın zirāʿatiġa baḳlap maḥṣūlin tenāvül ḳılupdur, hedeyān söyler (25b/13)/*ulus ol ḥāleti cünūn déyü zencīr bile baġlap mülāḥaẓa ḳılurlar érdi* (65b/13).

ekṣer evḳāt öz ıṣṭılāḥları birle şiʿr aytur érdi (65b/04)/*eger bir pād-şāh-zāde aytsa ḳabūl ḳılmaḳ bolmas ol kişidin ḳabūl ḳılup anın̂g bile müʾeddeb-āne sülūk ḳılur érdiler* (106a/10)/*bu taḳdīr ile erbāb-ı naẓm ve aṣḥāb-ı şiʿr söz bār-gāhıda ṣadr-neşīn ve tekellüm ḫān-ḳāhıda ḫalvet-güzīn érürler* (2a/14).

Mīr ḥażretleri müteʿaccib bolup duʿā ḳılup bir ġazel cāyize bérdi (27b/01)/*vérüp cān naḳdini zülfiñ ile salmaḳ ḫayālim bar* (83a/02).

o yañlıġ kim mükerrer bende-ḫānesin müşerref ḳılup ṣoḥbet-i behcet es̱erleridin behre-mend bolur érdüm (15a/14)/*ümmī kişi olduġıdın öz inisi ayturdı kim ḳarındaşım meflūk şāʿirlerni riʿāyet ve żiyāfet ḳılur kim anıñ ismiġa şiʿr ayturlar* (92a/02).

hem-derdlıġ bundın ziyāde bolmas (81b/12)/*mundın özge kim sefer étmeyüpdür hīç ḳūṣūrı daġı yoḳtur* (64b/03).

ġayr-ilen seyr ḳılur her nége çün yetdi bañga (41b/14)/*tutdı éligim mihr édüp bérdi mañga ol māh élin* (40a/13).

bir kün bir şāh kāseʾ-i çīnī éligimdin tüşüp şikest tapdı (106a/06)/*bir kün éllerin rüst ṭutup iki tişin iḫrāc ḳıldum* (112a/08).

buñglar cemʿiyyet ḫāṭırdın ıraġ érmes (48a/11)/*ḫilāf émiş bu ki közdin ıraḳ köñgüldin ıraḳ* (50b/02)/*anıñ hem bolsa yıraġ érmes, zīrā kim ṭabʿı ziyāde yaḫşıdur* (13b/14).

sén ol cānibdin bol, ki séni biḥil ḳılur-mén ve oñglar cefā ḳılurlar (81b/11)/*bu vādīde şāgirdim olarnı oḳutupdur* (6b/14).

ḥacerniñ maʿnīsin maʿlūm ḳılmaduġı maʿlūm olundı (62a/02)/*ve bu mez̠kūr olulġan tez̠kire erḳāmınıñ ḳāyili aṣḥāb-ı naẓm ve erbāb-ı şiʿr ṭalebeleriniñ yār-ı muvāfıḳı Ṣādıḳī çün özin bu cemāʿat mecmaʿıdın ḫāric bolmaġını revā körmep* (113b/16).

Fiilden Fiil Yapma Eki -l-

Türkçe'de eskiden beri işlek olarak kullanılan ve fonksiyonu edilgenlik (pasiflik) ve meçhul ifade eden fiiller yapmak olan fiilden fiil yapma eki *-l-* ekidir.

Asıl pasiflik ve meçhul eki *-l-* dir[180]. Eski Türkçe döneminde bu ekten türetilmiş ve edilgenlik fonksiyonuna sahip bir takım kelimeler mevcut olup, bu kelimelere örnek olarak şunları gösterebiliriz:

anut-ul- (açılmak)[181], *bıç-ıl-* (kesilmek)[182], *igid-il-* (besletilmek)[183], *käd-il-* (giydirilmek)[184], *yad-ıl-* (yayılmak)[185].

Günümüz Türkiye Türkçesi'nde *-l-* ile birlikte, edilgenlik ve meçhullük bildiren fiilden fiil yapma eki olarak kullanılan *-n-*, esasında dönüşlülük eki olup *-l-* nin kullanılmadığı yerlere getirilerek ancak sonradan edilgenlik ve meçhul eki haline geçmiş, böylece Türkçe'de aslında yalnız *-l-* iken sonradan *-l-* ve *-n-* olarak iki edilgenlik ve meçhul eki kullanılagelmiştir[186]. Nitekim çok az olmakla birlikte, Eski Türkçe'de de buna benzer örnekleri görmekteyiz. Yenisey anıtlarında "ayırmak" fiilinin eski şekli olan *adır-* fiili, *-l-* yerine *-n-* ekiyle *adr-ın-* şekliyle edilgen çatıya dönüştürülmüştür[187].

Çağatay Türkçesi'nde *-n-* nin, dönüşlülük ekinden başka yine az da olsa meçhullük bildirdiği şu örneklerle sabittir:

yasa-n- (düzenlenmek), *yüzle-n-* (ayrılmak, uzaklaşmak; yüzleşmek, yüz yüze gelmek, karşılaşmak), *körü-n-* (görünmek)[188].

Metnimizde, edilgenlik ve meçhullük bildiren fiilden fiil yapma eki *-l-* den başka, *-n-* ekinin de aynı fonksiyonda kullanıldığını görmekteyiz. Örnek verecek olursak, *ol-* ve *ḳıl-* fiillerinin edilgen çatılı şekilleri olan *olul-* ve *ḳılıl-* fiillerine göz attığımız takdirde, *ḳıl-* fiilinden yalnızca *-l-* li şekilde, *ḳılıl-* fiilinin türetilmiş ve

---

180 Prof. Dr. Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul 2004, s. 193.
181 Marcel Erdal, **Old Turkic Word Formation (A Functional Approach to the Lexicon) Vol. II**, Wiesbaden 1991, s. 654.
182 Aynı eser, s. 655.
183 Aynı eser, s. 660.
184 Aynı eser, s. 662.
185 Aynı eser, s. 683.
186 Prof. Dr. Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul 2004.
187 Marcel Erdal, **Old Turkic Word Formation (A Functional Approach to the Lexicon) Vol. II**, Wiesbaden 1991, s. 651.
188 Janos Eckmann, **Çağatayca El Kitabı**, Ankara 2005, s. 57.

metinde 4 yerde geçmiş olduğunu, ancak *ol-* fiilinden aslî edilgenlik ve meçhul eki *-l-* ile türetilen *olul-* fiilinin metnimizde sadece bir yerde geçmiş olup *-n-* li şeklin 15 defa yer aldığını gözlemlemiş oluruz:

ḳılıl-

mülāḥaẓa ḳılıldı (40a/01), *maẓrūf ḳılılsa* (11b/02), *iḫtiṣār ḳılılur* (96a/14), *iḫtiṣār ḳılılur* (23b/07).

olul-

meẕkūr olulġan (113b/16)

olun-

iḫtiṣār olundı (88a/09), *istimāʿ olundı* (88a/02), *ḳarār olundı* (66a/16), *maʿlūm olundı* (62a/02), *merḳūm olunġan* (114a/06), *suʾāl olunmasa* (75b/06), *emr olunmış* (95b/16), *iḫtiṣār olunur* (18b/17, 29b/12, 68a/13), *istimāʿ olunur* (100a/01), *maʿlūm olunur* (36b/15, 80b/07), *tertīb olunur* (33b/12).

Safevî Devleti'nin Siyasal Yapısı İçerisinde Rol Oynayan Türk Boyları

Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın "Mecma'ü'l-Havâs" tezkiresinde, özellikle üçüncü mecma' (bölüm) incelendiği zaman, müellifle aynı zaman diliminde yaşayan ve özellikle İran coğrafyasında ve dolayısıyla Safevî Devleti sınırları dâhilinde yaşamlarını sürdürmüş çok sayıda ve de farklı boy ve oymaklara mensup Türk şâirin var olduğu görülmektedir. Çoğunluğunun Anadolu'dan gitmiş bu boy ve oymaklara mensup olduklarını ve Safevî Devleti'nin kuruluşunda büyük rol oynadıklarını çeşitli kaynaklardan öğrendiğimiz bu Türk şâirleri, ağırlıklı olarak Oğuz-Türkmen dil özelliklerini yansıtan Türkçe şiirler kaleme almışlardır. Bununla birlikte Fars dilinde şiir örnekleri veren şâirler de mevcut olmuştur. Sâdıkî'nin de, şâirlerin tercüme-i hâllerini verirken bahsettiği bir takım boy ve oymaklar hakkında şu bilgileri verebiliriz:

a) Afşar-Avşar

Tezkirenin müellifi olan Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın da mensubu olduğu bu büyük Türk oymağından olan diğer şâirler "Emîr Bég" ile "Derdî" olarak "Mecma'ü'l-Havâs"ta yerini almıştır. Tezkirede ayrıca bu oymaktan olan bazı devlet adamlarının da adları zikredilmiştir. Bunlar içerisinde Eberkûh valisi Yûsuf Han, Abbâs Sultân Afşar, Ejdehâ Sultân Afşar gibi bey ve hükümdarlar yer almaktadır. İran'da Safevî Devleti'nin terkibinde yer almış olan ve Şâh I. Abbâs devrinde farklı alt gruplara ayrılmış olan Afşarlar; başlıca şu obalara ayrılmakta idiler: *Gündüzlü*, *Araşlu*, *Alplu*, *Eberlü*, *İmanlu Afşarı*[189].

b) Bayat

Oğuzlar'ın en kalabalık boylarından birisi olan Bayatlar'a mensup olan meşhur Türk şâiri "Fuzûlî" hakkında ayrıntılı bilgiler sunarak onun Türkçe dîvânından beyit örnekleri veren Sâdıkî-i Kitâbdâr, şâirin hayat hikâyesinin ilk cümlesinde "Bayat'dur" ifadesini vurgulamayı unutmamıştır. Prof. Dr. Faruk Sümer, Fuzûlî'nin, Halep Türkmenleri Bayatları'nın bir kolu olup sanıldığı üzere İran'a Akkoyunlular devrinde gelmiş olan "Ak Bayatlar"dan olmasının mümkün olabileceğini belirtmiştir[190]. Bununla birlikte Sümer; "Oğuzlar (Türkmenler) adlı ünlü eserinde, Sâdıkî'nin kendisinin "Mecma'ü'l-Havâs"ta Fuzûlî'yi dolaylı olarak İran Bayatları'ndan gösterme çabasında olduğunu, tezkirede Fuzûlî'nin Safevî emirlerinden İbrahim Han'ın maiyetinde Bağdat'a giderek adı geçen hanın, Kanûnî'nin gelişi ile İran'a dönmesi üzerine Hille'de yerleştiği hakkında sunulan bilgiyi hatırlatmış[191] ve sonrasında ise Hasan-i Rumlu'nun ünlü eseri "Ahsenu't-Tevârîh" adlı eserine dayanarak şu bilgiyi paylaşmıştır:

---

[189] Prof. Dr. Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**, Ankara 1976, s. 190.

[190] Aynı eser, s. 193.

[191] Prof. Dr. Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler)-Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları**, İstanbul 1999, s. 251.

“Burada adı geçen İbrahim Han, “Musullu” oymağından olup, Bağdat valisi iken 934 (1527)’de yeğeni Zülfikar Sultan tarafından öldürülmüştür[192]”. Prof. Dr. Sümer, dolayısıyla İbrahim Han’ın Kanûnî karşısında bozguna uğramasının mümkün olmadığını belirterek Sâdıkî’nin; bu hususta verdiği bilginin yanlış olduğunu savunmuştur[193]. Bayatlar’ın ezici çoğunluğu Şâh Abbâs devrinden önce Hemedân’ın güneydoğusundaki Kezzâz ve Girihrûd taraflarında on bin çadırdan ibaret bir nüfusa sahip olmak üzere yaşadığı, Şâh Abbâs zamanında ise Bayatlar’ın farklı bölgelere dağıtılmıştır[194].

c) Döger

Sâdıkî’nin tezkiresinde bu boydan olduğunu öğrendiğimiz yegâne şâir, Türkçe şiirler kaleme almış olan Pîrî Bég olarak karşımıza çıkmaktadır. Pîrî Bég hakkında Sâdıkî’den almış olduğu bilgileri nakleden Prof. Dr. Faruk Sümer, Türkmenler’in bir alt kolu olan Döger boyuna mensup olan bu şâirin ve kendisi gibi emîr ve şâir olan adını zikretiği diğer Türkmenler’in diğer oymaklardan çıkmış emîrlere nazaran daha tahsilli olduğunu belirtmiştir[195].

d) Rûmlu

Alî Ekber Dehhodâ’nın “Lûgatnâme” adlı ansiklopedik sözlük eserinden öğrendiğimiz kadarıyla Safevîler’in askerî erkânından sayılan yedi Türk boyundan birisinin adı “Rûmlu” adını taşımaktadır. Sâdıkî’nin tezkiresinde bu boydan olduğunu bizzat müelliften öğrendiğimiz yegâne şâir, “Karpa Oğlu” olarak bilinen ve Türkçe şiirler kaleme almış olan “Şâhkulı Bég”dir. “Rûmlu”, Kızılbaşlar’ın ünlü taifelerindendir. Bazı rivayetlere göre Rum esirlerden bir cemaattir (yani Osmanlı Devleti’nin Müslümanları). Safevî tarihçiler tarafından aktarılan bu bilginin doğru

---

192 Hasan-i Rumlu, **Ahsenu’t-Tevârîh**, Baroda 1931, s. 208, **Aktaran:** Prof. Dr. Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler)-Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları**, İstanbul 1999, s. 251-252.

193 Prof. Dr. Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler)-Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları**, İstanbul 1999, s. 252.

194 Prof. Dr. Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**, Ankara 1976, s. 192.

195 Aynı eser, s. 182.

nakledilip nakledilmediği şüphelidir[196]. Faruk Sümer, Rûmlular'ın başlıca Sivas, Amasya, Tokat bölgesinin yerleşik Kızılbaş Türkleri'nden meydana gelmiş bir topluluk olduğunu kaydetmiştir[197].

e) Şâmlu

Ustaclular ile birlikte Safevî Devleti'nin siyasi tarihinde pek mühim rol oynadıkları halde onlar gibi muayyen bir yurtları olmayıp o devirde çoğunun ya da mühim bir kısmının Horasan'da, Herât valisi Alikulı Han'ın buyruğunda bulunduklarını öğrendiğimiz bu Türk oymağı, Şâh Abbâs devrinde Kızılbaş oymaklarının başında yer almıştır[198]. "Mecma'ü'l-Havâs"ta adı zikredilen, hayat hikâyesi ve şiir örnekleri verilen Yolkulı Bég de bu oymaktandır. Herât valisi Alîkulı Han'dan da mezkûr tezkirede bahsolunmuştur.

f) Tekelü

Tekelü/Tekeli (Tekilillü), Tekelili, Tekelilü adlarıyla anılan bu grup, Kızılbaş taifelerindendir. Gerçekte Teke ya da Teke aşireti Küçük Asya'nın güneyindedir[199]. Bu oymağın dirliği başlıca Hemedân ve Rey bölgesi olup Sayın Kale Savaşı'ndan sonra bu dirlikler Ustacalu ve Şâmlular'ın eline geçtiği gibi Tekelüler'in bir kısmı da Osmanlılar'a sığınmak zorunda kalmıştır[200]. "Teke lehçesi", bugünkü Türkmenistan Türkçesi'ni meydana getiren lehçelerden birisidir. Bugünkü Türkmenistan'da Ahal ve Marı, Bayram Alı'dan Kızıl Arbat'a kadar uzanan bölgede konuşulmaktadır[201].

g) Ustaclu

Alî Ekber Dehhodâ'nın "Lûgatnâme" adlı ansiklopedik sözlük eserinde, "Târîh-i Edebiyât-i Îrân" adlı eserden nakledilerek verilen bilgiye göre Safevîler'in askerî

---

196 Abdüllâtif Kazvînî, **Safevî Tarihi**, Eylül 2011 Ankara, s. 31'de 55 numaralı dipnot.
197 Prof. Dr. Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**, Ankara 1976, s. 158.
198 Aynı eser, s. 145.
199 Abdüllâtif Kazvînî, **Safevî Tarihi**, Eylül 2011 Ankara, s. 30'da 53 numaralı dipnot.
200 Prof. Dr. Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**, Ankara 1976, s. 144.
201 Oskar Hanser, **Türkmence Elkitabı**, çeviren: Zühal Kargı Ölmez, İstanbul 2003, s. 11.

erkânından sayılan yedi Türk kabilesinden birisinin adı "Ustaclu" adını taşımaktadır[202]. "Mecma'ü'l-Havâs"ta "Ustaclu" olarak geçen bu boy için "Ustacalu" da denmektedir. Bu boy aslında başlıca Sivas-Amasya-Tokat bölgesinde yaşayan ve bazı oymakları Kırşehir'e kadar uzanan Ulu Yörük adlı büyük topluluğa mensup idi[203]. Prof. Sümer, yazmış olduğu eserinde bu oymağın adını "Ustaca" (usta gibi veya belki "Usta Hacı") adlı bir şahıstan aldığını, ayrıntılı bilgiler vermek suretiyle açıklamaya çalışmıştır[204]. Ustaclular'ın Safevîler'e katılması, 1500 yılında Erzincan'da, buyruğundaki ikiyüz atlı ile Şâh İsmâîl'in katına gelen "Mîrzâ Beğ oğlu Muhammed Beğ"in çaldıran Savaşı'nda Safevî ordusunun sol kanadına kumanda etmesi ile olmuştur[205]. Sâdıkî'nin "Mecma'ü'l-Havâs"ında yedinci mecma'da, Ustaclu boyundan olan "İmâm Kulı Bég Füsûnî" ile "Pîr Kulı Bég" tanıtılmıştır.

h) Varsak

"Varsak" kelimesi Tarsus ve çevresinde yaşamakta olan bir Türkmen zümresine verilen addır. Bu topluluğun adı genellikle Vârsâk (Varsâk, Varsak, Varsâk) suretinde olup Varsah, Farsak, Fersah şekillerinde de söylenmektedir[206]. Çukurova tarihi ve buradaki Türkmen aşiretleri üzerinde değerli araştırmaları bulunan Prof. Dr. Faruk Sümer, Varsaklar'ın, Şeyh Cüneyd'in (?-1460) bu aşiretten bir kısmını kendisine bağlaması yoluyla Safevîler'in siyasi faaliyetlerine katılarak bu devletin kuruluşunda rol oynadıklarını belirtmektedir[207]. Kanûnî devrinde de Tarsus ve Adana bölgesinden bir çok Varsak oymağının Kızılbaşlığı kabul ederek İran'a gittikleri, Osmanlı tahrir defterlerinde kırmızı mürekkep ile kaydedilmiştir[208]. Varsaklar'ın kendilerine özgü şiir ve türkülerine "Varsağı" dendiğini biliyoruz. "Mecma'ü'l-Havâs"ta yedinci bölümde (mecma') hayat hikâyesi ve Varsağı örneği verilen, "Şemsî" mahlasıyla Türkçe şiirler

---

202 Alî Ekber Dehhodâ, **Lûgatnâme**, Tahrân 1373, s. 2100.
203 Prof. Dr. Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**, Ankara 1976, s. 44.
204 Aynı eser, s. 44.
205 Aynı eser, s. 50.
206 Prof. Dr. Ahmet Gökbel, **Anadolu'da Varsak Türkmenleri**, Ankara 2007, s. 5.
207 Prof. Dr. Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**, Ankara 1976, s. 49-50.
208 Aynı eser, s. 50.

yazmış Muhammed Bég'in de dolayısıyla bu "Varsak"lardan olması ihtimali yüksektir. Prof. Dr. Faruk Sümer, Varsağı türünün Safevî sarayında ve Kızılbaş beyleri arasında zevkle dinlendiğini, bu eserlerin İstanbul'da da tanınmak suretiyle IV. Murâd'ın dahi Varsağılar söylediğini ve bunun sebebinin İran'da bu türün rağbet görmüş olması gerektiğini anlatmaktadır[209].

i) Zü'l-kadr

"Zü'l-kadr" ya da "Dulkadır/Dulkadir" adıyla bilinen bu Türkmen boyu, Safevî kaynaklarında seksen bin ev olduğu söylenen Maraş ve Boz Ok (Yozgat) bölgesindeki Dulkadır elinin, daha ziyade Boz Ok'da yaşayan oymaklardan bazılarının kollarından meydana gelmiştir[210]. Şâh İsmâîl'in babası Haydar'ın en yakın müritlerinden "Dede Abdal Beğ"in de mensubu olduğunu öğrendiğimiz[211] bu boydan bazı reisler Karakoyunlular'a hizmet etmiş olup Akkoyunlular'a sık sık muhalefet etmiştir. Ancak daha sonrasında onlardan büyük bir zümre 1473 yılındaki Otlukbeli Savaşı'nda Rüstem Bey, Salman Bey, Şah Mehmet Bey kumandaları altında birçok askerle Akkoyunlular'ın yanında bulunmuşlardır[212]. Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın, "Mecma'ü'l-Havâs"ın yedinci mecma'ında Farsça şiirleriyle birlikte yer verdiği "Kelbî-i Zü'l-kadr" de bu boydan olsa gerektir.

---

209 Aynı eser, s. 50.
210 Aynı eser, s. 48.
211 Aynı eser, s. 48.
212 Mo'în Sözlüğü, 5. cilt, s. 563.

2. METİN

2.1. METNİN ÇEVRİYAZI ALFABESİNE AKTARILMASI VE EDİSYON KRİTİK ÇALIŞMASI

[1 a] TEẔKİRETÜ’Ş-ŞUʿARĀ TE’LĪF-İ ṢĀDIḲĪ-İ KİTĀBDĀR

[1 b]

[1] Yā Rab ṣadef-i ṭabʿımı gevher-zā ḳıl

H̱ūrşīd-i kelāmımnı cihān-ārā ḳıl

[2] Kön͡glümni[1] dür-i şükrin͡g ile deryā ḳıl

Yaʿnī tilimi ḥamdin͡g ile gūyā ḳıl

[3] **Rubāʿī**

[4] Éy ḳaṭre’-i feyż raḥmetin͡g baḥr-i nevāl

Véy ḳulzum-ı luṭfun͡ga cihān ḳaṭre-mis̱āl

[5] Étdün͡g ṣadef-i ṭabʿımı çün dürc-i ẖayāl

Ḳıl gevher-i naʿt-ilen anı māl-ā-māl

[6] **Rubāʿī**

[7] Éy teng ḳaşıda ʿarṣa’-i çarẖ-ı vasīʿ

Véy pest-i rehin͡gde pāye’-i ʿaḳl-ı refīʿ

[8] Yā Rab ne ḳıla bizge bu efʿāl-ı şenīʿ

Ger ḳılmaya-sén ʿAlī vu evlādı şefīʿ

---

[1] kön͡glümni: kön͡glimni G.B. 1b/2.

[9] Ḥamd-ı bī-ḥadd ve sipās-ı bī-ḳıyās sén dék maʿbūd-ı vācibü'l-vücūdġa kim [10] söz teẕkiresiġa til ḳalemin cārī édüp ve teẕkire[2] söziġa ḳalem tilin ḳārī [11] ḳılup ādeminĝ yaḫşı atı dībācesin[3] naḳḳāş ḳudretinĝ "Laḳad ḫalaḳn [12] e'l-insāne fī aḥseni taḳvīm" levḥası üzere müẕehheb édüp insān-ı [13] kāmilninĝ tevaḳḳurı ẕātī fihristin "Ṣadaḳa'llāhü'l-ʿaẓīm" ve "Ṣadaḳa Resūluhu'l-kerīm" **[2 a]** [1] muraṣṣaʿ cedveli birle müzeyyeb[4] étdi néçük kim insānnı ḥayvāndın talaṭṭufāt-ı [2] rabbānīlıġınĝ ve "Laḳad kerremnā benī ādem" ve "ʿalleme Ādeme'l-esmāʾe küllehā" nevāzişi [3] bile imtiyāz bérdi. ʿĀḳilni[5] cāhildin taḥakkümāt-ı sübḥānīlıġınĝ "Ḫuliḳ- [4] a'l-insān min tefāvut" güşāyişi birle müstes̱nā ḳıldı. Söz-i peyġamberī [5] belki peyġamber sözi nāsuḫ-ı edyān-ı ʿulūm bolmaġıġa yigirmi toḳuz ḥarfninĝ taḳdīm ve teʾḫīr-i [6] medḫūl ve maḫrūc bolmaġı bile bunça kütüb ve resāʾil-i menşūre[6] kim ibtidā-yı fıṭratdın [7] intihā-yı ḫilḳata dék fāżıllar ve ʿālimler tilidin aytulup ve aytılacaḳdur, [8] bir ṣafḥa yoḳ kim muvāfıḳ[7] tüşmepdür ve tüşmes. Kerāmet ḳılduġınınĝ muʿcize kāfīdür [9] ve bunça[8] taṣānīf ve devāvīn kim āġāz-ı intiẓāmdın encām-ı iḫtitāmġaça şuʿarā-yı [10] ʿaṣr ve nuẓamā-yı dehr[9] ḳalemidin bitilip ve bitilacaḳdur, bir ġazel belki bir beyt-i muṭābıḳ [11] bolmapdur ve bolmas. Şefḳat[10] étdügünĝ kerāmet şāfīdür. Egerçi rāst- [12] bāzār-ı kāʾinātda[11] söz kālāsınınĝ nefīslıġı çöpdür[12] ve illā naẓm metāʿınınĝ [13] ḫarīdārı çoḳdur[13]. Ḥażret-i Seyyid veled-i Ādem Muḥammed Ṣa'llallāhu ʿAleyhi ve ʿĀlihi söz merātibi beyānıda [14] aytupdurlar kim "İnne mine'ş-şiʿri li-ḥikmeten ve inne mine'l-beyāni li-siḥren". Bu taḳdīr ile [15] erbāb-ı naẓm ve aṣḥāb-ı şiʿr söz bār-gāhıda ṣadr-neşīn ve tekellüm ḫān-ḳāhıda [16] ḫalvet-güzīn érürler. Li-haẕā ḫūb-iʿlāmlıḳ Fürs

2 teẕkire: teẕkir B.N. 1b/8.
3 dībācesin: dībāçesin K.M. 2a/1, B.N. 1b/9.
4 müzeyyeb: müretteb İ.Ü. 2. 240b/6.
5 ʿāḳilni: ʿāḳili G.B. 2a/6.
6 resāʾil-i menşūre: resāʾil-i menşūru G.B. 2a/9.
7 kim muvāfıḳ: kim bir saṭır muvafıḳ N 1. 2a/9, N 2. 2a/6, S.Ç. 2a/11, K.M. 2a/10, İ.Ü. 2. 240b/9, G.B. 2a/11.
8 bunça: munça N 1. 2a/10.
9 nuẓamā-yı dehr: nuẓamāʾ-i dehr G.B. 2a/13.
10 şefḳat: şeft İ.Ü. 1. 2a/11, N 2. 2a/9.
11 rāst-bāzār-ı kāʾinātda: rāst-bāzār-ı kāyīnātda G.B. 2a/15.
12 çöpdür: çūbdur N 1. 2a/14//ḫūbdur İ.Ü. 2. 240b/11.
13 çoḳdur: köpdür N 1. 2a/14.

nükte-perdāzları [17] merġūb kelāmlıḳ Türk suḫan-sāzları bu cemāʿat perīşānlıġı cemʿiyyeti içün **[2 b]** [1] ve bu ṭāʿife cemʿiyyeti perīşānlıġı içün şāyeste meclisler ve bu bāyeste maḥfiller [2] ārāste ve pīrāste ḳılupdurlar. Evvelā Şeyḫü'l-İslāmī Nūrā[14] ʿAbdu'r-raḥman [3] Cāmīniñ Bahār-istānınıñ bir ravżasıdur ve yana Emīr-i Kebīr [4] ʿAlī Şīrniñ Mecālisü'n-Nefāyisidür ve yana Teẕkire-i Devlet-şāhdur ve yana Şeh-zāde-i [5] ʿālem ve ʿālemiyānnıñ Tuḥfe-i Sāmīsidür. Bu silsile ser-ḥalḳa-i intiẓāmı bir-[6] biridin üzülmesün déyü ve bu teẕkireler ser-riştesi bozulmasun déyü.

[7] Meşaḳḳat mülkiniñ bī-ḫān ū mānı
Melāmet defteriniñ nükte-dānı
[8] Muḥabbet kūşesiniñ ḫāk-rūbı
Meveddet meclisiniñ pāy-kūbı
[9] Ḥaḳāret deştiniñ eżʿaf giyāhı
İrādet der-gehiniñ ḫāk-rāhı
[10] Vefā ser-riştesiniñ pāy-bendi
Devāsız derd-i ʿışḳnıñ derd-mendi
[11] Melālet ʿaḳabesiniñ gūşe-gīri
Gedālıġ āsitānınıñ faḳīri
[12] Tecerrüd kişveriniñ kāmrānı
Teferrüd meclisiniñ ḳıṣṣa-ḫᵛānı
[13] Belā hengāmesiniñ pīş-desti
Fenā ḫum-ḫānesiniñ[15] mey-peresti

[14] Eḳall-i ʿibād-ı cumhūr ḥaḳīr-i bī-biżāʿat-ı ḫāk-sār Ṣādıḳī-i Kitāb-dār bu zamānnıñ [15] ḫōş-ṭabʿ-ı şīrīn kelāmları bu devrānnıñ siḥr-sāz-ı muʿciz niẓāmları [16] kim bā-vücūd-ı ʿadem-i riʿāyet ve keṡret-i mażīḳ-i maʿāş-ı şuʿarā-yı sābıḳ tetebbuʿıda [17] ḫūb

---

14 Nūrā: Nūrü'd-dīn N 1. 2b/5 //Nūr N 2. 2a/18, S.Ç. 2b/6//Nūren K.M. 2b/9.
15 ḫum-ḫānesiniñ: mey-ḫānesiniñ N 2. 2b/4//ġam-ḫānesiniñ G.B. 3a/1.

aytup yaman barmapdurlar ve nuẓamā-yı māżī pey-revlıġıda rāst barup **[3 a]** [Der-kenar] kérü ḳalmapdurlar. Bināʾen-ʿaleyh bu bādiye-peymāyları ol seyyāḥları şāh-rāhıġa ṣalmaġıçün baḫş̱īlerni[16] ol ser-mestlarġa hem-ḳaṭār ḳılmaġıçün maḳal[17] üslūbıda ve ol buzurg-vār belāġat-diş̱ār ve ol güzīde-i ekābir-i feṣāḥat-şiʿār[18] söz bustānınıñ[19] ṭūṭī-i şekker-ḫāyı aʿnī Nevāyī kim nūk-i ḫāme-i müşikāf birle şīrīn-zebān maṭlūbları tār-ı zülfin perīşān ḳılup perde-i żamīr kinidin[20] ḫayāl cilve-gāhıġa çıḳarupdur[21] ve yana[22] kilk-i ḫārā-güẕār birle Ferhād-nīrūlıġ ṭālibleri tekellüm ḳurḳanıdın söz-i bī-sütūnıġa yiberüpdür.

Ol kim Moġul ıṣṭılāḥın eylep meşhūr
Aldı ʿArab ū ʿAcem tilidin menşūr
Bolsa ne ʿaceb cihān tilige meẕkūr
Kim hīç kişige bu yañglıġ érmes maḳdūr

Bir néçe söziġa[23] güẕāriş bérüp bir néçe ṣafḥaġa nigāriş ḳılup hem ol ḥażretniñ nefīs meclisleriġa muvāfıḳ sékiz mecmaʿ-i ḫāṣṣ muṭābıḳ tüzmek diler[24] ve Mecmaʿü'l-Ḫavāṣṣġa nām-zed ḳılmaḳ ister kim "El-cinsu maʿa'l-cinsi vaṭarun maʿa'l-işkāl" dépdürler egerçi bu yañglıġ irāde ḳaṭarāt-ı sehāb-ı baḥr-i bī-gerān cevābıda kélmaḳ ve ẕerre-i bī-miḳdār-ı āftāb-ı ʿālem-tābġa muḫāṭab bolmaḳ déktür[25] "Ve lākinne'l-ʿilme lā-yaḥillu menʿuhu" kelāmın ʿöẕr-ḫᵛāh ve "Leynu'l-kelāmi ḳaydü'l-ḳulūb" terennümin perde-i pūş-ı günāh ve "Meşrebü'l-ʿazbi müzdehim" éşigin rū-be-rāh ḳılup hem

16 baḫş̱īlerni: baḫş̱īlerni K.M. 3a/12//baḫtīlerini İ.Ü. 240b/21//yaḫtīlerni N 1. 3a/5//baḫtīlerni N 2. 2b/10// baḫtīlerni S.Ç. 3a/6//vayḫīlerni B.N. 3a/3.
17 maḳal: muʿal İ.Ü. 1. 3a/Dk.//muḳal N 2. 2b/11, K.M. 3a/13//muttaṣıl B.N. 3a/4.
18 güzīde-i ekābir-i feṣāḥat-şiʿār: ekābir-i feṣāḥat-şiʿār G.B. 3a/8.
19 bustānınıñ: bustānıñ İ.Ü. 1. 3a/Dk., N 1. 3a/7, İ.Ü. 2. 240b/22, B.N. 3a/5//būstānınıñ N 2. 2b/12//bustānınıñ S.Ç. 3a/8, K.M. 3a/14.
20 kinidin: kibidin N 2. 2b/14//kiti-nümādın S.Ç. 3a/10, G.B. 3a/10.
21 çıḳarupdur: çıkarıbdur N 1. 3a/9.
22 yana: nīş N 2. 2b/14, S.Ç. 3a/11, K.M. 3b/3, G.B. 3a/11//tīşeʾ-i N 1. 3a/9, İ.Ü. 2. 240b/23.
23 söziġa: sözge N 2. 2b/18, K.M. 3b/7//sözige S.Ç. 3a/15.
24 diler: tiler N 1. 3a/15, N 2. 2b/20, S.Ç. 3a/17, K.M. 3b/9, İ.Ü. 2. 240b/26, G.B. 3a/17.
25 bolmaḳ déktür: bolmaḳdındur S.Ç. 3b/3, G.B. 3b/3.

anlarnıñg[26] rūḥ-ı pür-fütūḥlarıdın[27] istimdād-ı himmet tilep ümīd-vārdur kim bu yañglıġ kim iftitāḥıda kemiyet-i tīz-gām ḳalemni muʿāvenet tāzīyānesi bile reh-vār ve rāst-ʿinān ḳılupdurlar. İḫtitāmġaça himmet ḳılavuzı hem-ʿinānlıġın[28] merʿī tutup riʿāyet ḳılġaylar. Zīrā kim ḳuyaş ẕerre-i hevā-dārlıġın[29] maġmūm ve ḫār ū ḫas-ı ḳaṭarāt-ı sehāb perverīşidin maḥrūm ḳalmas. Söz uzaldı ve müddeʿā semendi duʿā birle maḳṣad başıġa barmaġa[30] ʿāzim lāzım boldı.

Yā Rab bu söz ehlinïñg dil-ārā ẕikrin
Bu beççe-i dānişiñg güher-zā ẕikrin
Manẓūr-ı ḫavāṣṣla[31] aʿlā ẕikrin
Maḳbūl-i ʿavām ile ednā ẕikrin
Yüz şükr ki bu teẕkire-i ḫayr-kelām
Bu şāh-ı cihān zamānıda boldı tamām
Kim tapdılar iltifātıdın ḫāṣṣla ʿāmm
Hem ʿişret-i ber-devām ū hem ʿayş-i müdām

Ḳıṭʿa:
Ol Sikender-şān ū dār-ārāy kim ʿadli bile
Tutdılar ẓulm ū teʿaddī dehr bāġıdın kenār
Ol ki tīġ-i āb-dārī birle düşmen ḫaylini
Seyl-i ḫūn-rīz-i teveccühdin ḳılupdur tār-ū-mār
Ol ki defter-ḫāne-i ḳudretde s̱ebt étmiş adın
Şāh ʿAbbās-ı Ebü'l-Feth-i muẓaffer Kird-gār

---

26 anlarnıñg: añglarnıñg G.B. 3b/5.
27 pür-fütūḥlarıdın: pür-fütūḥlarındın S.Ç. 3b/6.
28 hem-ʿinānlıġın: hem-ʿinānlıġını S.Ç. 3b/9, G.B. 3b/9.
29 hevā-darlıġın: hevā-dārlıġdın N 1. 3b/7// hevā-dārlıġıdın N 2. 3a/6, S.Ç. 3b/10, K.M. 4a/4, İ.Ü. 2. 240b/30, G.B. 3b/10.
30 başıġa barmaġa: başıġa barmaḳġa ʿāzim bolmaḳ lāzım boldı N 1. 3b/9//başıġa barmaġġa ʿāzim bolmaḳ lāzım boldı N 2. 3a/8, K.M. 4a/7// başıġa barmaġġa mülāzim bolmaḳ lāzım boldı S.Ç. 3b/12, G.B. 3b/12//barmaḳġa ʿāzim olmaḳ lāzım oldı İ.Ü. 2. 241a/1.
31 ḫavāṣṣla: ḫavāṣṣ ile N 1. 3b/11, N 2. 3a/10, S.Ç. 3b/14, K.M. 4a/9, İ.Ü. 2. 241a/2, G.B. 3b/14.

Tā ḳażā ḳılġay temennā-yı ḳader birle müdīr

Tā ḳader étkey taḳāżā-yı ḳażā birle medār

Bu şehinşāh-ı civān-baḫtınĝ nihāl-i devleti

Gül-şen-i iḳbāl ū nuṣrat içre bolsun pāy-dār

Egerçi bu Pād-şāh-ı ʿālī-cāhnınĝ ʿuḳāb-ı şīr-şikār ṭabīʿati Ḳulle-i Ḳāf-ı istiʿlādın ḥażīż-i eşʿār ṣaydiġa baş indürmes ve şeh-süvār-ı meydān istiʿdādı yeke[32] süvār-ı naẓm maʿrażıġa kélmekdin ʿār ḳılur. Bā-vücūd-ı bu ḥāl ḫayāl-i vaḥş ū ṭayri [1] dām-gāh endīşesidin güẕer ḳıla almas kim kemend-i taṣavvurıġa bend bolmaġay [2] ve tehm-ten nükāt-ı ʿarṣa-i tefekküriġa ḳadem ḳoymas kim ser-pençe-i ḳudret derrākesiġa [3] esīr bolmaġay ve eger mübārek ḫāṭırıġa gāhī ḫuṭūr ḳılsa kim naẓm sarı [4] hem müteveccih bolmaḳ kérek bu yanĝlıġ şiʿr aytur kim Naẓm[33]:

[5] ز غمت چنین که خوارم ز کسان کنار دارم

من و بیکسی و خواری به کسی چه کار دارم

[6] مگذار بار دیگر بدلم ز سرگرانی

که به سینه کوه حسرت من بردبار دارم

[7] مگشا زبان به پرسش بگذار تا بمیرم

که ز جور بیحد تو گله بی شمار دارم

Rubāʿī:

[8] Yā Rab ki yéri çarḫ bināsı bolsun

Tesbīḥ-i melek ẕikr duʿāsı bolsun

[9] Eflāk-i ʿinān-keş rıżāsı bolsun

Tā devr beḳāsıdur beḳāsı bolsun

[10] Āmīn Yā Rabbe'l-ʿĀlemīn.

---

32 yeke: beke İ.Ü. 1. 3a/Dk.

33 naẓm:şiʿr N 1. 4a/9.

Evvelġı[34] **Mecmaʿ:** Selāṭīn-i rūz-gār ẕikride kim [11] Eṭīʿu'llāhe ve Eṭīʿur-resūle ve ūlu'l-emri minkum livāsı şuḳḳasın [12] açup nesīm-i ʿadālet birle müteḥarrik ḳılurlar. Es-sulṭānu ẓıllu'llāhi fi'l-ʿarżeyn hümāyī- [13] sāyeside olturup ʿālem élini cenāḥ-ı ḥimāyetleri penāhıda asrarlar [14] ve Ebvābü'l-mülūk ḳıbletü'l-ḥācāt ḳapusın meftūḥ tutap [15] ʿadl ṣadāsın ḫavāṣṣ ū ʿavām ḳulaġıġa yétkürürler [16] ve gūş-ı cānġa istimāʿ ḳılurlar[35]. Egerçi bu muḫtaṣar risālening̃ olça [17] vüsʿati yoḳdur[36] kim bu pād-şāhlarnıng̃ mindin birining̃ ẕikr-i ḫayrın **[3 b]** [1] bitimekke müteḥammil bolġay, lā-ʿilāc teyemmün ū teberrük içün ism-i şerīflerin ve eşʿār-ı [2] laṭīflerin merḳūm ḳılmaḳ küstāḫlıġı olunur.

Şāh-ı cennet-mekān Şāh [3] **Ṭahmāsb-ı Ḥüseynī Nevvera'llāhu Ḳabrehu:** ʿĀlī-şān pād-şāh érdi. Ābā ve ecdādı şīvesi [4] şecāʿat ū velāyet-i himmet ve hidāyet netīcesidin behre-mend ve kām-yāb[37] érdi. [5] Éllig üç yıl pād-şāhlıġ taḫt-gāhı üstide mütemekkin érdi. Evāyil-i salṭanatıdın [6] evāsıṭ-ı devletiġaça her kişverġa kim rāyet-i ẓafer āyetin müteveccih ḳıldı. Hīç pād-şāh [7] ve pād-şāh-nişān muvācehe bola almadılar. Ve eger bolsalar érdi maġlūb [8] bolur érdiler. Evsaṭ-ı pād-şāhlıġıdın intihā-yı salṭanatıġaça mesned-i vilāyetde [9] tekye ḳılup Hind ū Rūm muʿārıżları öz ayaġları[38] bile der-gāh-ı hümāyūn penāhıġa [10] mültecī bolur érdiler. Türk-istān ve Fireng-istān ser-keş ve ser-verleri tuḥf [11] ū hedāyā yiberürler érdi. İstiʿdād-ı fıṭrīsi hem o yang̃lıġ érdi kim rūḥ- [12] efzā kelimātı ser-ā-ser leṭāīf ve ẓerāīf érdi. Eger müteveccih bolsa érdiler [13] tamām-ı ʿömr-i mevzūn kelām bile tekellüm ḳılmaḳġa ḳādir érdiler. Li-haẕā Emīr Bég [14] mihr taʿrīfide bedīhe aytupdurlar kim Meṡnevī:

ای بلند اختر سپهر شرف
[15] وی گرامی در خجسته صدف

34 evvelġı: evvelki İ.Ü. 2. 241a/11.
35 ve gūş-ı cānġa istimāʿ ḳılurlar: Bu ifadeler G.B. nüshasında mevcut değildir.
36 yoḳdur: yoktur N 1. 4b/5//yoḳ G.B. 4b/6.
37 behre-mend ve kām-yāb: behre-mend-i kām-yāb G.B. 4b/10.
38 ayaġları: ayaḳları G.B. 4b/16.

راندە در قلزم وزارت فلک

[16] کارفرمای صد نظام الملک

نیست در زیر چرخ چون تو وزیر

[17] شرف روزگار بندە امیر

Bu yan͡glıġ bedīhe ebyātı köp bar[39]. **[4 a]** [1] Naḳḳāşlıḳ[40] ve taṣvīr fennide olça māhir érdi kim kitāb-ḫānede bolġan ser-āmed [2] üstādlar raḳam ḳılduġları[41] némeleri ol pād-şāh ṣalāḥ iṣlāḥıġa [3] yétkürmeseler itmāmıġa şurūʿ ḳıla almas érdiler. Üstādımız [4] Üstād[42] Muẓaffer ʿAlī Naḳḳāş-ı Şāhī kim Üstād Behzādnın͡g ḫᵛāher-zādesi oġlıdur, [5] üstād-ı maġfūrdın son͡gra Şāh-ı cennet-mekān es̱er tertīb ve taʿlīmi bile ems̱āl [6] ve aḳrāndın[43] mümtāz bolmış érdi. ʿUlemā ve ṣuleḥā ve fużalā bile köp iltifātı [7] bar érdi. Ḫidmeti hem o yan͡glıġ perhīz-kār ve müttaḳī érdi kim ḳırḳ il mütecāviz günāh-ı [8] ṣaġīre[44] ve kebīre ḳavlen ve fiʿlen ol ḥażretdin ṣādır bolmadı. Himmeti hem o [9] yan͡glıġ érdi kim sékiz min tümen her sāle tamġa[45] daḫlin[46] sūdā ehliġa bidʿattur [10] dīv-i iḥsān édüp yollar baġlaġan ḳaraḳçı tamġa élin refʿ ḳılup [11] kön͡güller reh-güẕārıdın gird-i kudūretni pāk étdi. Egerçi şiʿrġa [12] müdāvemet ḳılmas érdiler ve illā deryā-yı ṭabʿları temevvücdin dışra[47] tüşken[48] [13] gevherler cihān ehli ʿarāyis efkārıġa āvīzeʾ-i[49] gūş ū kerden bolur érdi. [14] Bu rubāʿī hem Şāh-ı cennet-mekānnın͡g netāyic-i ṭabʿıdındur kim Rubāʿī:

[15] یکچند بیاقوت تر آلودە شدیم

یکچند پی زمرد سودە شدیم

[16] آلودگیئی بود بهرحال که بود

[39] bar: bardur N 1. 5a/7.
[40] naḳḳāşlıḳ: naḳḳāşlıġ N 1. 5a/7.
[41] ḳılduġları: ḳılduḳları N 1. 5a/8.
[42] üstādımız üstād: üstādımız mīrzā üstād N 1. 5a/11.
[43] aḳrāndın: aḳrānındın N 1. 5a/12.
[44] ṣaġīre: ṣaġīr N 1. 5a/15, N 2. 4a/14, S.Ç. 5a/15.
[45] sekiz min tümen her sāle tamġa: sekiz min tümen tamġa N 1. 5a/16.
[46] daḫlin: daḥlin S.Ç. 5a/17.
[47] dışra: ṭaşra N 1. 5b/3.
[48] tüşken: düşken G.B. 5b/3.
[49] āvīzeʾ-i: āvāzeʾ-i İ.Ü. 1. 4a/13.

شستیم به آب توبه و آسوده شدیم

[17] **Sulṭān Muḥammed Ḫudā-bende Pād-şāh**[50]**:** Şāh-ı cennet-mekānnıñg[51] uluġ oġlıdur. **[4 b]** [1] Kerīmü'ṭ-ṭabʿ ve ḥātem-şīve pād-şāh érdi. Naḳḳāşlıḳ[52] fenni ve şiʿr ādābı ve [2] mūsīḳī ıṣṭılāḥıdın köp ṣāḥib-i vuḳūf ve bā-ḫaber érdi. Bu ebyāt [3] ol pād-şāhnıñgdur kim Şiʿr[53]:

و نقش ابروی او در شراب ناب نماید
[4] هلال عید بود کز فلک در آب نماید
فغان که نیست چنان محرمی که نامهٔ شوقم
[5] ز روی لطف نهانی بدان جناب نماید
ز دردمندی فهمی بواجبی شود آگه
[6] ازین غزل دو سه بیتی گر انتخاب نماید

Bu rubāʿīni yaman aytmayupdurlar kim Rubāʿī:

[7] دلدار مرا بر غم اغیار امشب
داده است ببزم خویش بار امشب
[8] ای صبح چراغ عیش ما را نکشی
زنهار دم خویش نگه دار امشب

[9] **Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī:** Şāh-ı cennet-mekānnıñg erşed evlādı érdi. [10] Naḳḳāş-ṭabʿ-ı rāst-selīḳa, ʿālī-şān ve mehīb pād-şāh érdi[54]. Bā-vücūd-ı [11] mehābet-i ẓāhirī, bāṭınıda köp mülāyim ve ḫalīḳ érdi. Mīrzālıḳ[55] zamānıda [12] ziyāde bī-bāklıġlar[56] ḳıla başladı, Şāh-ı cennet-mekān ḫuṣūṣ-ı ḫāṣṣ ve nefūs-ı [13] ʿāmmdın mülāḥaẓa ḳılup yigirmi bir

---

50 Sulṭān Muḥammed Ḫudā-bende Pād-şāh: Sulṭān Muḥammed Ḫudā-bende N 1. 5b/7//Sulṭān Muḥammed Ḫudā-bende Şāh K.M. 6b/2.

51 şāh-ı cennet-mekānnıñg: pād-şāh-ı cennet-mekānnıñg N 1. 5b/7.

52 naḳḳāşlıḳ: naḳḳāşlıġ N 1. 5b/9.

53 şiʿr: ġazel G.B. 5b/11.

54 rāst-selīḳa, ʿālī-şān ve mehīb pād-şāh érdi: rāst-selīḳa ve mehīb pād-şāh érdi N 1. 5b/17.

55 Mīrzālıḳ:Mīrzālıġ G.B. 6a/2.

56 bī-bāklıġlar: bī-bāklıḳlar N 1. 6a/2.

yıl[57] ol ḥażretni Ḳahḳaha ḳurḳanıda asradılar. [14] Bā-vücūd-ı resl ū resāʾil ʿuẓamāʾ-i ḫāṣṣ ve ʿümerāʾ-i tevfīḳ iḫtiṣāṣ-ı Şāh-ı [15] cennet-mekānnıñ ḫilāf-ı emri ḫāṭırıġa ḫuṭūr ḳıla almadı. Uluġ şāhnıñ [16] hümā-yı ḥayātı sidre-neşīn bolġandın soñra şāh-bāz-ı saʿādeti pād-şāhlıġ [17] taḫtıġa neşīmen ḳıldı. Āġāz-ı devletide dūr-bāş-ı mehābeti olça müʾes̱s̱ir érdi kim **[5 a]** [1] iki yıl[58] mütecāviz ser-ḥaddlarġa ḥükkām yiberilmedi[59], hīç gerd ū gerden-keşniñ [2] ser-ḥadd-ı ḫāṭırıġa ḫilāf-ı emri ḫuṭūr ve reh-güẕer-i ḫayālıġa menʿ ḥükmi ʿubūr ḳıla almadı. [3] Taḳdīr tedbīriġa muvāfıḳ bolmayup bir ṭurfe ḥādis̱e birle kim şerḥ ḥudūs̱ı ʿuḳalā [4] endīşesidin baʿīd érür, şaḫṣ-ı ḥayātı libās-ı ʿār-ı fenādın ʿārī bolup [5] ḫilʿat-i ḫāṣṣ-ı beḳā birle mülebbes boldı. Ol ḥażretniñ aḳsām-ı şiʿrde yaḫşı barur[60] [6] érdi, ʿĀdilī taḫalluṣ ḳılurlar. Bu ebyāt ol pād-şāhnıñdur kim Rubāʿī:

[7] دوران ما را ز وصل شادان نکند
جز تربیت رقیب نادان نکند
[8] هرگز نرساند دل ما را بمراد
کاری بمراد نامرادان نکند

[9] Maḥbūs bolġanda bu rubāʿīni münāsib aytupdurlar kim Rubāʿī:

[10] آن روز که کارت همگی قهقهه بود
از رای تو راه مملکت صدمهه بود
[11] امروز درین قهقهه با گریه بساز
کان قهقهه را نتیجه این قهقهه بود

[12] Bu beytni ol ḥażretniñ tilidin istimāʿ ḳıldum kim Beyt:

[13] من و عشق اگرچه باشد همه حاصلم ز خوبان

---

57 yıl: ʿil G.B. 6a/4.
58 yıl: il G.B. 6a/9.
59 ser-ḥaddlarġa ḥükkām yiberilmedi: ser-ḥaddlarġa yiberilmedi N 1. 6a/8.
60 aḳsām-ı şiʿrde yaḫşı barur: ṭabʿı aḳsām-ı şiʿrde yaḫşı barur G.B. 6a/14.

ز امید نا امیدی ز مراد نامرادی

[14] **Ḫān Aḥmed Pād-şāh:** Dérler kim dārü'l-merz pād-şāhlarıda ḫānġa sibḳat [15] tutġan birev peydā bolmapdur. Evāyil-i ʿömride küştī-gīr ve şemşīr-bāz ve şāṭır ve şīr-bān, [16] ġaraż kim maʿreke-gīr ṭāʾifesini riʿāyet ḳılur érmişler. Ġālib ẓann oldur kim [17] hergiz Ḫān ḥażretleri hīç müsteḥaḳḳnı der-gāhıdın[61] maḥrūm ḳılmayupdur. Mūsīḳī ve ḥikmet **[5 b]** [1] ve heyʾet ʿulūmın bilür ve aḳsām-ı sāznı hem yaman çala almas[62]. Şiʿri [2] hem bu yan͡glıġ érür kim Şiʿr[63]:

شام فراق کار من زار مشکل است

[3] صبح وصال اگر ندمد کار مشکل است

جان دادنم بپای تو آسان بود ولی

[4] محرومیم ز دولت دیدار مشکل است

بخت وارون دوست دشمن یار یار دیگرست

[5] رفت آن روزی که دیدی روزگار دیگرست

نشنود از کسی پیام مرا

[6] که نباید شنید نام مرا

خموشی شب هجرم نه از صبوری بود

[7] دمی که ناله نکردم ز بی شعوری بود

Dérler kim bu beyt hem[64] Ḫānnın͡gdur kim[65]:

[8] من مجنون صفت از موی سر پیراهنی دارم

ز مو باریکتر در زیر پیراهن تنی [9] دارم

[61] der-gāhıdın: der-gāhdın N 1. 6b/8.
[62] çala almas: çalar G.B. 6b/11.
[63] şiʿr: fazel G.B. 6b/12.
[64] bu hem beyt: hem bu beyt N 1. 6b/16.
[65] ḫānnın͡gdur kim: ḫānnın͡gdur maṭlaʿ N 1. 6b/16//ḫannın͡gdur kim beyt G.B. 7a/2.

Hümāyūn Pād-şāh: Nihāyetdin mütecāviz kerīmü'ṭ-ṭabʿ ve seḫā-pīşe ve ḫoş-selīḳa [10] pād-şāh érdi. Kitāb-ḫāne ziyneti ve revnaḳıġa köp māyil érdi. Ebū'l-ġazī [11] Sulṭān Ḥüseyn Mīrzādın sonĝra Çaġatay pād-şāhlarıda Hümāyūn Pād-şāh dék [12] ḫoş-ṭabʿ pād-şāh az vāḳiʿ bolupdur. Ḳarındaşı Kāmrān Mīrzādın hezīmet [13] ḳılup Şāh-ı cennet-mekān ẓılāl-ı celālıġa[66] melceʾ boldı. Ḳızılbaş ʿasker nuṣrat fercāmı [14] imdādı bile ḫaṣmını maġlūb ḳılup Hind ebvābın meftūḥ ḳıla aldılar. Ṭabʿı şiʿrde [15] üküş mülāyim vāḳiʿ bolupdur[67]. Bu iki Türkī beytininĝ[68] köp şöhreti bar ve [16] meşhūr bolupdur kim Beyt[69]:

Ġarīblıġ ġamıdın miḥnet ū melālim bar
[17] Bu ġamdın ölmege yétdüm ġarīb ḥālim bar
Viṣāli devletidin ayrılup mén-i maḥzūn[70] **[6 a]**
[1] Tirig mén ū bu tiriglikdin infiʿālim bar

Sulṭān Süleymān-ı Ḫᵛāndigār: [2] ʿĀdil ve Müselmān ve raʿiyyet-perver pād-şāh érdi. Şiʿr ve şāʿirġa köp [3] ṭālib ve rāġıb[71] érdiler. Ḥażretī hem şiʿrde üküş mülāyim-ṭabʿ érdi. [4] Muḥibbī taḫalluṣ ḳılurlar. Ġālibā Şāh-ı cennet-mekān ve ol pād-şāh mā-beynide külfet [5] ülfetġa ve ʿadāvet muḥabbetġa[72] müncer bolġanda bu taḫalluṣnı iḫtiyār ḳılmış bolġaylar[73]. [6] Be-her-ḥāl bu taḫalluṣdın[74] muḥabbet ẓāhir érür. Bu ebyāt ol Süleymān-ı zamānnınĝdur kim[75]:

---

66 şāh-ı cennet-mekān ẓılāl-ı celālıġa: şāh-ı cennet-mekān cenābıġa N 1. 7a/5.
67 bolupdur: boluptur N 1. 7a/7, S.Ç. 7a/11, K.M. 8a/14, G.B. 7a/10.
68 bu iki Türkī beytininĝ: bu iki beyt-i Türkī N 1. 7a/7.
69 köp şöhreti bar ve meşhūr bolupdur kim: köp şöhreti vardur şiʿr N 1. 7a/8//köp şöhreti bar ve meşhūr bolupdur ki naẓm N 2. 5b/3//köp şöhreti bar ve meşhūr boluptur kim ebyāt G.B. 7a/11.
70 maḥzūn: mecnūn N 1. 7a/9.
71 ṭālib ve rāġıb: rāġıb ve ṭālib N 1. 7a/11, G.B. 7a/15.
72 külfet-i ülfetġa ve ʿadāvet-i muḥabbetġa: külfet-i ülfete ve ʿadāvet-i muḥabbete N 1. 7a/14.
73 bolġaylar: bolġa N 1. 7a/14.
74 taḫalluṣdın: maḫlaṣdın N 1. 7a/15.
75 ol Süleymān-ı zamānnınĝdur kim: ol Süleymān-ı zamānıñdur ġazel N 1. 7a/16-17//ol Süleymān-ı zamānınĝdur kim ebyāt S.Ç. 7b/2, G.B. 7b/2.

[7] Hem-demiñ her demde bir gül yüzlü cānān oldı ṭut[76]

Maḥremiñ dün-i gün meh ū ẖūrşīd-i [8] raẖşān oldı ṭut

Tāc ū taẖt-ı salṭanat berbād olur çün ʿāḳıbet

Kendüñi [9] ʿālem serīrinde Süleymān oldı ṭut

Ḳaldurırsın bezm-i ʿālemden ayaġı çün [10] göñül

İçdügiñ cām-ı şarābī āb-ı ḥayvān oldı ṭut

Dehr baġınıñ Muḥibbī yoḳ [11] gelende būy-ı luṭf

Dāġlar cismiñde yér yér verd-i ẖandān oldı ṭut

Bu Fārsī [12] maṭlaʿ hem Ḥaleb şehride ol pād-şāh ismiġa Bāḳī Çelebidin istimāʿ étdüm kim Maṭlaʿ:

[13] دیده از آتش دل غرقۀ آب است مرا
کار این چشمه ز سرچشمه خرابست مرا

[14] **ʿUbeyd Ḫān Özbek:** Ziyāde rāst-selīḳa ve şāʿir-ṭabīʿat ve ẖōş- [15] ṭabʿ pād-şāh érdi. Özbekiyyede ol pād-şāh dék dilīr birev bolmapdur. [16] Şāh-ı cennet-mekān bile muḳābele boldı egerçi maġlūb boldı ve illā ki köp bahādurlıġ [17] ḳılup merd-āne uruş ḳıldı. Ṭabʿı aḳsām-ı şiʿrde yaẖşı barur. İʿdāsınıñ **[6 b]** [1] kināyesi iżhārıda ve öziniñ şemāteti is̱bātıda bu rubāʿīsi[77] ziyāde ẖōş-ṭabʿ-āne [2] bolupdur kim Rubāʿī[78]:

ای قوم که از شما عطایی نرسد
نفعی به فقیر و بینوایی نرسد
[3] سهل است اگر سر شما می آرند
باید قدم شما بجایی نرسد

[76] N 1. 7a/17'de Sultân Süleymân'ın "Ḫalḳ içinde muʿteber bir nesne yoḳ devlet gibi/Olmaya devlet cihānda bir nefes ṣıḥḥat gibi" mısralarıyla başlayan meşhur eseri yer almıştır. K.M. 8b/9'da ise "Başım diyār-ı ġamda belā kūh-sārıdur" mısraıyla başlayan beyitleri gelmiştir.

[77] şemāteti is̱bātıda bu rubāʿīsi: şemātetide bu rubāʿīsi N 1. 7b/10-11.

[78] bolupdur kim rubāʿī: bolupdur rubāʿī N 1. 7b/11.

Ve bu meşhūr ebyāt [4] hem anıñgdur kim Şiʿr[79]:

مبارک باد عید (آن دردمند بیکس و کو را)

که نی کس را [5] مبارک باد گوید نی کسی او را

ای مؤذن بر سر تابوت من فریاد کن

یار را [6] آگاه ساز و روح من را شاد کن

بوی ارباب وفا از گل ما می آید

[7] کعبه زانرو به طواف دل ما می آید

نیست سر منزل ما قابل هر نا اهلی

هر که اهل است [8] بسرمنزل ما می آید

ʿAbdu'llāh Ḫān Özbek: Özbekiyye pād-şāhlarınıñg eşcaʿı [9] ve uluġ[80] ḫānlarınıñg ekremidür. Türkī ve Fārsī naẓmda yaḫşı barur[81]. [10] ʿİvaż Ġāzī taḫalluṣ ḳılur. Bu ebyāt ol pād-şāhnıñgdur kim Şiʿr[82]:

[11] Tā tilbeligim şöhreti ʿālemni tutupdur

Andın berü[83] Mecnūn sözini él unutupdur[84]

[12] Nāvekleri méndin kéçüp aġyārġa dégdi[85]

Cānım bilür ol dem ki néler méndin ötüpdür[86]

[13] Bī-çāre ʿİvaż Ġāzī n'étip vaṣlıġa yétsin[87]

Hicrān otı çün naḫl-i ümīdin ḳurutupdur[88]

[14] Ferhād ile Mecnūn ne bilür ʿışḳ fünūnın

---

79 anıñgdur kim şiʿr: anıñgdur kim maṭlaʿ N 1. 7b/13//anıñgdur kim ebyāt G.B. 7b/17.
80 uluġ: ulus N 1. 8a/1.
81 yaḫşı barur: tabʿı yaḫşı barur G.B. 8a/6.
82 ol pād-şāhnıñgdur kim şiʿr: ol pād-şāhnıñgdur ġazel N 1. 8a/3//ol pād-şāhnıñgdur kim ebyāt G.B. 8a/7.
83 berü: beri N 1. 8a/4, G.B. 8a/8.
84 unutupdur: unutuptur G.B. 8a/8.
85 dégdi: tégdi N 1. 8a/5.
86 ötüpdür: ötüptür G.B. 8a/9.
87 yétsin: yétsün G.B. 8a/10.
88 ḳurutupdur: ḳurutuptur G.B. 8a/10.

Bu vādī̄de şāgirdim olarnı oḳutupdur[89]

[15] Ḳaraḳçı lap tökedür ḳan-ı ḳara içinde kī̄şüñg

Ḳılıç ḳılıçġa urar ḳan tökende köz ḳaḳışuñg

[16] مردم و کوی تو شد منزلم ای حور سرشت
کشتۀ عشق بلی می رود آخر به بهشت

[17] جهان که وسعت او صد هزار فرسنگست
به پیش چشم جهان بین همتم تنگست

[7 a]

[Der-kenar]
چگونه دل نکشد جانب عراق مرا
که از عراق بسوی حجاز آهنگست

Niẓām Şāh: Ḫōş-muḥāvere ve kerī̄mü'ṭ-ṭabʿ[90] pād-şāhdur. Hind pād-şāhlarıda bu yañglıġ ʿIrāḳī̄-dōst[91] ve Moġul-perest pād-şāh kélmepdür[92]. Li-hażā bu cānibdin kétken erbāb-ı istiʿdād ol pād-şāhġa melceʾ bolurlar[93] meger kim mürekkeb-i teveccühleri telāṭum-i emvāc-ı baḥr ḳażādın ser-geşte bolup bād-bān-ı murādların Hümāyūn-ı Hindī̄ġa maʿṭūf ḳılġaylar[94]. Ol pād-şāh Sipihrī̄ taḫalluṣ ḳılur. Bu maṭlaʿ ve maḳṭaʿnı[95] ḫūb aytupdur kim[96]:

خالت خلیل و چهره گلستان آتش است
خطت سیاهیئی که بدامان آتش است
پیش رخ تو دیده سپهری بهم نزد

89 oḳutupdur: oḳutuptur G.B. 8a/11.
90 ḫōş-muḥāvere ve kerī̄mü'ṭ-ṭabʿ: ḫōş-muḥāvere kerī̄mü'ṭ-ṭabʿ N 1. 8a/12.
91 ʿIrāḳī̄-dōst: ʿIrāḳ-dōst N 1. 8a/13.
92 kélmepdür: kélmeptür G.B. 8a/17.
93 bolurlar: bolarlar N 1. 8a/16.
94 ḳılġaylar: ġılġaylar İ.Ü. 1. 7a/Dk., B.N. 8b/10//ḳılġay S.Ç. 8a/3.
95 maḳtaʿnı: maḳṭaʿı N 1. 8a/17.
96 ḫūb aytupdur kim: ḫūb aytupdur kim şiʿr N 1. 8b/1//ḫūb aytupdur kim maṭlaʿ G.B. 8b/5.

آتش پرست بین که چه حیران آتش است

Cemşīd Ḫān: Yaman pād-şāh érmes érdi. Bu ḥāleti bestür kim öz ems̱āl ve aḳrānı dék şöhret-i ġalat ḳılmamış érdi. Ṭabʿları mevzūn[97] érdiler[98]. Bu ebyāt ol Ḫānnıñgdur kim Şiʿr[99]:

بی وفایی نهایتی دارد
جور کم کن که غایتی دارد
تند مگذار کشیده دار عنان
دردمدی حکایتی دارد

Maṭlaʿ:

باریکتر ز موست میان نگار من
یکمو قصور نیست در اندام یار من

آنان که با جفای خدنگ تو خو کنند
تیری نخورده تیر دگر آرزو کنند

Ġāzī Giray Ḫān: Çingiz zamānıdın bu devrānġaça bu yañglıġ yigit-ḳadem pād-şāhlıġ taḫtıġa ḳoymapdur. Fī'l-vāḳiʿ böyle cemīʿ-i ḥays̱iyyātġa ḳādir birev bolmapdur. Evvelā ʿasākir-i nuṣrat-fercām-ı Ḳızılbaş éligide esīr bolġanda étdügi bahādurlıġ Rüstem-i destān ve Sām-ı Nerīmānġa[100] kūl-bār érür. Şerḥġa muḥtāc érmes[101]. Himmet-i seḫāveti[102] élide Ḥātem[103] dest-yārı bolmas. ʿİlm-i edvārnı ḫūb bilür. Aḳsām-ı sāznı ḳuvvetdin fiʿlġa[104] kéltürdür[105]. Ḫāme-i ʿanber bar. İller[106] ser-geşte bolsa raḳamı evṣāf-

---

97 ṭabʿları mevzūn: mevzūn G.B. 8b/8.
98 érdiler: érdi N 1. 8b/5.
99 şiʿr: ebyāt G.B. 8b/9.
100 Sām-ı Nerīmānġa: Sān-ı Nerīmānġa B.N. 9a/6.
101 érmes: émes N 1. 8b/12, N 2. 6b/14, S.Ç. 8b/17, K.M. 10a/14, G.B. 8b/17.
102 himmet-i seḫāveti: himmet ve seḫāveti N 1. 8b/14, N 2. 6b/14, K.M. 10a/14, G.B. 8b/17.
103 Ḥātem: Ḫātim N 1. 8b/14, S.Ç. 9a/1.
104 fiʿlġa: fiʿle N 1. 8b/15.
105 kéltürdür: kéltürür G.B. 9a/2.
106 bar. iller: bārbīler N 1. 8b/15.

ı ḥamīdesidin pey-revlıġ ḳıla almas. Ḳalʿa ḥabsidin çıḳup baʿżı nā-münāsib manṣıbġa manṣūb eʿazzeler sitemidin yana bend ū belā-yı ḥabsġa rāżı bolmaḳ bābıda bu rubāʿīni yaẖşı aytupdur kim[107]:

تا بوده غم و شادی حرمان بوده
زینکو نگذشته تا که دوران بوده
ما تجربه کردیم که در ملک شما
راحت همه در قلعه و زندان بوده

Muḥammedī Ḫān Kürd[108]: Ḫōş-ṣūret ve bülend-himmet érdi. Ḫāṣṣ ve ʿāmm ol pād-şāhnıñ riʿāyetidin behre-mend bolur érdiler. Ḫuṣūsen erbāb-ı istiʿdādnı dil-cūylıġlar ḳılur érdi. Şecāʿatiniñ Şāh-ı cennet-mekān ḳayd ū bendīdin firār ḳılduġı şāhidī érür. Bu yañglıġ şiʿr hem aytur[109]:

قطرۀ اشکی که در چشم نمینم مانده بود
ریختم در پای آن دلبر همینم مانده بود

İkimçi Mecmaʿ[110]: Ol şāh-zādeler ẕikride kim nūr-ı ḥadaḳaʾ-i cihān-bānlıġ ve nūr-ı ḥadaḳaʾ-i kişver-sitānlıġ érdiler. Telāṭum-i baḥr-i seẖāvet ve himmetleri sāḥil-i murād-ı ʿālem ve ʿālemiyānġa dür-pāş ve gevher-rīz bolur érdi ve şimāʿ-ı ṣubḥ-i saʿādet ve iḳbālleri maşrıḳdın maġribe dék müzeyyen[111] ve münevver ḳılur érdi.

Behrām Mīrzā: Özi bī-naẓīr ve sözi dil-peẕīr, güftārı şīrīn ve eşʿārı rengīn, suẖan-senc, nükte-perdāz, şiʿr-dōst, şāʿir-nevāz mīrzā érdi[112]. Gūyā kim mīrzālıġ ol pād-şāh-zāde atıġa kélgen bir āyet[113] ve yāẖūd pād-şāh-zādelıġ ol mīrzā ismiġa açılġan[114] bir rāyet

---

[107] aytupdur kim: aytupdur G.B. 9a/5.
[108] Muḥammedī Ḫān-ı Kürd: Muḥammed Ḫān-ı Lur N 1. 9a/4, K.M. 10b/7, G.B. 10a/1//Muḥammedī Ḫān-ı Lur N 2. 6b/21, S.Ç. 10a/1.
[109] bu yañglıġ şiʿr hem aytur: bu yañglıġ şiʿr hem aytur kim şiʿr N 1. 9a/8//bu yañglıġ şiʿr hem aytur kim N 2. 7a/2//bu yañglıġ şiʿr hem aytur kim beyt S.Ç. 10a/5, G.B. 10a/4-5.
[110] ikimçi: ikinci N 1. 9a/9, N 2. 7a/3, S.Ç. 10a/6, G.B. 10a/6.
[111] müzeyyen: tezyīn İ.Ü. 1. 7a/Dk.
[112] érdi: idi N 1. 9a/16.
[113] kélgen bir āyet: kélgen bir āyet érdi N 1. 9a/17.
[114] açılġan: açılḳan İ.Ü. 1. 7a/Dk.

érdi. Çoḳ erbāb-ı fehm ve köp aṣḥāb-ı hünerni tertīb ḳılup ems̱āl ve aḳrāndın mümtāz ve ser-efrāz ḳıldı. Ol mīrzānıng ṭabʿı şiʿrde köp nāzük barur. Bu rubāʿīni dünyā ġurūrı terkide ziyāde h̲ūb aytupdur[115] kim Rubāʿī:

بهرام درین سراچهٔ پر شر و شور
تا کی بحیات خوش باشی مغرور
کر دست درین بادیه صیاد اجل
در هر قدمی هزار بهرام بگور

کوهکن در عشق بازی جان بتلخی داده چرخ
شکر شیرین بکام خسرو پرویز کرد

حاصل خود گرچه عمری بر سر دل کرده ام
غیر درد دل نمی دانم چه حاصل کره ام

Elḳāṣ Mīrzā: Kerīmü'n-nefs ve seh̲ā-pīşe cedel-dōst ve veġā-endīşe mīrzā érdi. Ser-keşlıġ ve ṣāḥib-i dāʿiyyelıġdın Rūmġa barup Sulṭān Süleymān H̲ünkārdın[116] çerig alup Şāh-ı cennet-mekān üstige[117] kéldi. Bah̲t yārı ve devlet yāveri bolmayup giriftār boldı. Ḳahḳaha ḳurġanıda şāh-bāz ḥayātı beden burcıdın pervāz ḳıldı. Ṭabʿıda mevzūnlıḳ[118] bar érdi. Bu rubāʿīsi meşhūrdur kim Rubāʿī:

چون شیر درنده در شکاریم همه
با نفس و هوای خویش یاریم همه
چون پرده ز روی کارها پردازند
معلوم شود که در چه کاریم همه

---

115 aytupdur: aytur G.B. 10b/1.
116 h̲ünkārdın: h̲ᵛāndigārdın N 1. 9b/9, N 2. 7a/19, S.Ç. 10b/7, K.M. 11b/3.
117 üstige: üstiġa N 1. 9b/9.
118 mevzūnlıḳ: mevzūnlıġ G.B. 10b/10.

Sām Mīrzā: Bu mīrzā hem şāh-ı cennet-mekānnıñg inisi érdi. Kez̠re ṣāḥib-maẕāḳ ve ʿişret-dōst érdiler. İller[119] Ḫorāsān vilāyetide fermān-fermāy érdi. Aḳsām-ı naẓm ve nes̠rde ṭabʿı şūḫ-raḳ ve metīn-raḳ érdi. Tuḥfetü's-Sāmī atlıġ bir tez̠kiretü'ş-şuʿarā bitidi. ʿĀḳıbet Şeyḫ Ṣafīyü'd-dīn ḳuddise sirruhu'l-ʿazīz āsitāneside ferş[120] bolup şiʿr ū şāʿirī bile kéçünür érdi[121]. Bu rubāʿī ol mīrzānıñgdur kim Rubāʿī[122]:

هرگاه که عشوه آن دلاویز کند
عاشق ز بلا چگونه پرهیز کند
باد است نصیحت کسان در گوشم
اما بادی که آتشم نیز کند.

Sulṭān İbrāhīm Mīrzā: Behrām Mīrzānıñg zübdetü'l-evlādıdur. Ḫōş-muḥāvere ve ḫōş-ṭabʿ ve tīz-fehm-i laṭīfe-gūy[123] mīrzā érdi. Ġarīb taṣnīfler ol mīrzādın [1] meşhūr boldı. Az hüner ve sanʿat bardur kim ol ḥażret anıñg ʿilmi yā ʿulemā- [2] sıdın behre-mend bolmamış bolġay érdi. Laṭīfeġa olça māʾil érdi kim cumhūr [3] arasıda ḍarbü'l-mes̠el bolup érdi. ʿİnān-ı tevsen taḫayyülesin żabṭ ḳıla [4] almasıdın[124] tili ucıdın[125] Şāh İsmaʿīl-i S̠ānī zamān-ı devletide maḳtūl boldı. [5] Cāhī taḫalluṣ ḳılur érdiler[126]. Yaḫşı ebyātı köp bar. Maṭlūbınıñg közi derd-mendlıġı [6] iẓhārıda[127] bu ebyātnı üküş münāsib aytupdurlar kim Şiʿr:

[7] شنیدم که چشم تو دارد گزندی
همانا که افتاده بر دردمندی
[8] بچشمت اثر کرده خون شهیدان
کجا کردهٔ تا نگاه کشندی

119 iller: yıllar N 1. 9b/16.
120 ferş: ferrāş N 1. 10a/2.
121 kéçünür érdi: kéçünür éle İ.Ü. 1. 7a/Dk.//keçünürdi" S.Ç. 11a/1//keçünür érdi N 1. 10a/2//keçinür érdi N 2. 8b/6//kéçünürdü G.B. 11a/1.
122 mīrzānıñgdur kim rubāʿī: mīrzānıñgdur rubāʿī G.B. 11a/1.
123 tīz-fehm-i laṭīfe-gūy: tīz-fehm ve laṭīfe-gūy G.B. 11a/5.
124 ʿinān-ı tevsen taḫayyülesin żabt ḳıla almasıdın: ʿinān-ı tevsen şifāsın ḳılar almadigindin S.Ç. 11a/9.
125 ucıdın: uçıdın N 2. 7b/14, K.M. 12a/7//ucındın S.Ç. 11a/9, G.B. 11a/9.
126 érdiler: érdi G.B. 11a/10.
127 derd-mendlıġı iẓhārıda: derd-mendlıġıda G.B. 11a/11.

[9] چرا بستهٔ نرگس ناتوان را
که بیمار حاجت ندارد به بندی.

[10] هرزه گردی بود مجنون سخت جانی کوهکن
رسم و آئین محبت در جهان جاهی گذاشت.

[11] Bu rubāʿīni taṣnīf bile rengīn ḳılup érdi[128] köp meşhūr boldı kim Rubāʿī:

[12] چون شیوهٔ اوست قصد جاهی کردن
هر دم ستمی به بیگناهی کردن
[13] من در عجبم از این که آن سنگین دل
گر جان طلبد دلا چه خواهی کردن.

[14] **Sulṭān Ḥüseyn**[129] **Mīrzā:** Şāh-ı Cem-cāh-ı Ḫüsrev-i encum sipāh Şāh ʿAbbās Bahādur [15] Ḫān mudde ẓılluhunıñ[130] uluġ ḳardaşı érdi[131]. Ḥüsn-i ṣūret ve sīret birle mevṣūf, [16] resm-i kerem ve seḫā[132] bile maʿrūf mīrzā érdi. Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī ṣarṣar ġażabı [17] şāh-zādeler berg-rīz-i ḥayātları sebebi[133] bolġanda ol mīrzānıñ ġonça-i **[7 b]** [1] gül-istān-ı nev-civānlıġı pejmurde boldı. Maḳtūl bolduġı zamān ziyāde merdānelıġ[134] étüp [2] dünyānı[135] vedāʿ ḳıldı. Üküş mülāyim ṭabʿı bar érdi[136]. Bu rubāʿī ol[137] şāh-zādedin [3] meşhūrdur kim Rubāʿī:

رویت که ز باده لاله می روید ازو

---

128 ḳılup érdi: ḳılup G.B. 11a/16.

129 Sulṭān Ḫüseyin Mīrzā: Sulṭān Ḥasan Mīrzā N 1. 10b/3, N 2. 8b/23, S.Ç. 11b/2, K.M. 12b/3, G.B. 11b/2. (Abdurresul Hayyampur, her ne kadar metinde Hasan yerine Hüseyin Mîrzâ yazılmış olsa da İskender Beg'in "Târîh-i Âlem-ârây-i Abbâsî" adlı eserine istinâden, zikri geçen kişinin "Sultân Hasan Mîrzâ" olması gerektiğini belirtmiştir.

130 Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān mudde ẓılluhunıñ: Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫānnıñ N 1. 10b/4, S.Ç. 11b/3.

131 ḳardaşı: ḳarındaşı N 1. 10b/4, N 2. 8a/1, S.Ç. 11b/3, K.M. 12b/4, G.B. 11b/3.

132 seḫā: seḫāvet G.B. 11b/4.

133 sebebi: sebeb G.B. 11b/5.

134 merdānelıġ: merdānlıġ G.B. 11b/6.

135 dünyānı: dünyāyı N 1. 10b/8.

136 üküş mülāyim ṭabʿı bar érdi: şiʿrde üküş mülāyim ṭabʿı bar érdi N 1. N 1. 10b/8-9.

137 ol: o G.B. 11b/7.

وز تاب شراب [4] ژاله می روید ازو
دستی که پیالهٔ ز دست تو گرفت
گر خاک شود پیاله [5] می روید ازو

Bedīʿü'z-zamān Mīrzā: Bu mīrzā hem Behrām Mīrzā-yı maġfūr oġlıdur. [6] Ẕihn ū ẕekā ve kerem ū seḫā birle ārāste ve pīrāste mīrzā[138] érdi. İller Sīstān salṭanatı [7] ol ḥażretġa mercūʿ érdi. Ṭabʿıda köp şūḫlıḳ[139] bar. Manẓūrnıng̑ [8] ġażab-āmīz iḫtilāṭı beyānıda bu ebyātnı[140] ziyāde ḫūb ve üküş merġūb [9] aytupdurlar kim Beyt[141]:

طرف کله بناز شکستن نگه کنید
آن آهوانه دیدن [10] و جستن نگه کنید
آن طرز تازیانه کشیدن بباد پا
وز کف عنان [11] خلق گسستن نگه کنید
مست آمدن برغم بدیعی ببرم غیر
بردن بتیغ دست و نشستن [12] نگه کنید

Sulṭān Muṣṭafā Mīrzā: Şāh-ı cennet-mekānnıng̑ erc-mend ferzendi [13] érdi. Şāh-ṣūret ve maʿnī démek ol mīrzāġa lāyıḳ ve ḫūrşīd-i ḥüsn [14] ū cemāl aytmaḳ ol şāh-zādeġa ṣubḥ dék ṣādıḳ érdi. Müjgān-ı ciger-kāvı [15] ḫūn-rīzlıġda dilīr ve piste-i ḫandānı cihānġa şūr salmaḳda dil-peẕīr érdi. [16] Ṭabʿı ziyāde nāzük ve ʿāşıḳ-āne vāḳiʿ bolupdur. Bu ebyāt ol mīrzānıng̑- [17] dur kim Beyt:

ای دل غم آشنای تو شد ترک او مکن
هر روز با یکی نتوان [1] **[8 a]** آشنا شدن.

ای سرو فکندی بسرش سایه نگفتی
نازک بدنی چون کشد این بار گرانرا.

---

138 pīrāste mīrzā: pīrāste G.B. 11b/11.
139 şūḫlıḳ: şūḫlıġ G.B. 11b/12.
140 ebyātnı: ebyātı G.B. 11b/13.
141 aytupdurlar kim beyt: aytupdurlar kim şiʿr N 1. 10b/16, G.B. 11b/13.

[2] داده ام جان که بدست آمده دامان غمش

وقت یاری است دلا جان تو و جان غمش.

[3] **Üçümçi Mecmaʿ[142]:** Etrāk rüknü'sʼ-salṭanaları[143] ẕikride kim esās maʿmūre-i [4] pād-şāhlıġ on̂glar vücūdı birle ve şādervān-ı şevket-i ḫāḳānlıḳ[144] [5] an̂glar sütūnı birle pāy-dār érür.

Mesīb Ḫān: Muḥammed Ḫān Şeref- [6] ü'd-dīn oġlı Herāt bégler-bégisi oġlıdur. Ziyāde mütevāżiʿ ve ḫalīḳ yigittür. [7] Ḳızılbaş erkān-ı devlet arasıda istiʿdād-ı fıṭrī bile Ḫānġa muḳārin [8] az bar. Mūsīḳī ʿilmide köp māhir érdi. Taṣnīfleri meşhūr érür. Aḳsām-ı [9] şiʿrni aytup nesḫ-taʿlīḳni yaḫşı biter. Bu rubāʿī Ḫāndın meşhūrdur kim Rubāʿī[145]:

[10] بگذشت برابر و گروه از کین زدهٔ

با زلف چو زنار ره دین زدهٔ

[11] از یک نگه چشم سیاهش فی الحال

افتاد دلم چو مرغ شاهین زدهٔ.

[12] Bu ebyātı[146] hem yaman érmes kim Beyt:

زدوریت شب و روزم بآه و ناله گذشت

[13] دو روزه هجر تو بر من هزار ساله گذشت

تلخی محنت یکروزه و صد ساله یکیست

[14] میکشد زهر اگر اندک اگر بسیار است

142 üçümçi: üçünci N 1. 11a/8, S.Ç. 12a/6, G.B. 12a/6.
143 rüknü'sʼ-salṭanaları: rüknü'sʼ-salṭanatları N 1. 11a/8-9, S.Ç. 12a/6.
144 şādervān-ı şevket-i ḫāḳānlıḳ: şādervān-ı şevket-i ḫāḳānlıġ G.B. 12a/7.
145 meşhūrdur kim rubāʿī: meşhūr boldı kim rubāʿī G.B. 12a/12.
146 ebyātı: ebyātnı N 1. 11b/1, G.B. 12a/14.

نسوزد یاد دوزخ یاد هجران تو میسوزد
[15] قیاس آتش هجران ازینجا میتوان کردن

خار کشته است بچشمم مژه شبها بی تو
[16] گل درووه دلم از اشک تمنا بی تو
اثر حسن تو نازم که شهیدان ترا
[17] نتواند که کند زنده مسیحا بی تو

Murād Ḫān: Temir Ḫān oğlıdur. **[8 b]** [1] Evāyilde Şāh-ı cennet-mekānnıñ manẓūr-ı naẓarı érdi, baʿżı nā-münāsib aʿmāl şeʾmetidin [2] ol saʿādet şerefidin[147] maḥrūm boldı. Köp nev-ḫāste ve ḳavī-dest yigit [3] érdi. Li-hāẕā ṭurfe-i çeşm zaḫmı ol imāret-penāhġa yétişdi. Ümīd ki dīde-i bāṭınī [4] nūr-ı surūr birle münevver bolġay. Aḳsām-ı naẓmda ṭabʿı yaḫşı barur. Figārī taḫalluṣ ḳılur. [5] Bu ebyāt añlarnıñdur kim Ebyāt[148]:

من مستم از نظاره تو ساغر دهی بناز
[6] بیتابیئی که سر زند از من گناه نیست

Bu Türkī[149] ebyātı yaman érmes kim Beyt[150]:

[7] Tekellüm vaḳti açdı ġonça ağzın laʿl-i dür-bārı
Tebessüm birle cān aldı yana cān bérdi güftārı
[8] Her ḳaṭreʾ-i ḳan kim tökülür çeşm-i terimdin[151]
Ġammāzım érür tüşdi bu yüzdin naẓarımdın[152]
[9] Baş çıḳarmış çāk pehlūdın köñgül nuẓẓārıñga
Dōstım kör kim ne düşmen çıḳdı yanımdın benim

---

147 saʿādet şerefidin: saʿādet şerefdin N 1. 11b/8.
148 ebyāt: beyt G.B. 12b/8.
149 bu Türkī: ve bu Türkī G.B. 12b/9.
150 yaman érmes kim beyt: yaman érmes kim maṭlaʿ N 1. 11b/13//yaman aytmayupdur maṭlaʿ G.B. 12b/9.
151 çeşm-i terimdin: çeşm-i terimden G.B. 12b/10.
152 bu yüzdin naẓarımdın: bu yüzden naẓarımdan G.B. 12b/11.

[10] Bu rubāʿī[153] hem Abdāl-āne vāḳiʿ bolupdur[154] kim Rubāʿī[155]:

آن راهروان بی قدم را عشق است
[11] صاحب نغمان زنده دم را عشق است
حاتم صفتان بی درم را عشق است
[12] ماتم زدگان بی الم را عشق است

Muḥammed Emīn Sulṭān: Türkmen érür. [13] Vālidesi cānibidin Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī-i maġfūrġa ḳarābeti bar. Bā-vücūd-ı istiʿlāʾ-i [14] ḥaseb ū neseb bu yan̂glıġ ḫūb-revişlıġ[156] yigit peydā bolmas. [15] Himmet ū şecāʿati hem bar. Şiʿr-i Fārsī ve Türkīni ḫūb oḳup yaḫşı temyīz [16] ḳılur[157]. Müteveccih bolsa bu yan̂glıġ şiʿr hem aytur kim Şiʿr[158]:

نشکفت دل در [17] سینه ام از باد دامان کسی
تا چند باشد اخگری در زیر خاکستر نهان

[9 a] [1] **Şāhvérdi[159]:** Çemdān oġlı yaḫşı ālufte ve āşufte ve güẕeşte ve pāk-bāz [2] ḥarīfdür. Taṣavvuf birle köp ḫōşı bar. Ġayūrī taḫalluṣ ḳılur. Taḫalluṣının̂g [3] eṭvārıġa üküş münāsebeti bar. El-ḥaḳḳ yaḫşı yigit érür. Bu ebyāt an̂glarnın̂gdur kim Ġazel:

[4] ای درد و غم تو بر دل من
عشقت ز دو کون حاصل من

153 rubāʿī: rubāʿīsi G.B. 12b/12.
154 bolupdur: boluptur N 1. 11b/17.
155 kim rubāʿī: Bu iki kelime G.B. nüshasında bulunmamaktadır.
156 ḫūb-revişlıġ yigit peydā bolmas: ḫūb-revişlıġ ve ādemī-şīvelıġ yigit peydā bolmas N 1. 12a/4//ġarīb-revişlıġ ve ādemī-şīvelıġ yigit peydā bolmas G.B. 12b/16-17.
157 şiʿr-i fārsī ve türkīni ḫūb oḳup yaḫşı temyīz ḳılur: şiʿr-i fārsī ve türkīni ḫūb oḳup yaḫşı ḳılur N 1. 12a/5, S.Ç. 13a/1.
158 aytur kim: aytupdur G.B. 13a/1. N 1. 12a/6'da ve S.Ç. 13/2'de diğer nüshalardan farklı olarak bir beyit yerine tamamen farklı dört beyit kaleme alınmış. Beyitler sona erdikten sonra ise N 1. 12a/10 ve S.Ç. 13a/5'ten itibaren Muhammed Paşa hakkında bilgiler verilmeye başlanmıştır. S.Ç.'de ise "Muhammed Paşa" başlığı dahi bulunmamaktadır. Hâlbuki diğer nüshalarda Muhammed Paşa'dan önce "Şâhverdi"nin tercüme-i hâli anlatılmıştır.
159 Şāhvérdi: Şāhverdi Ḫān N 2. 9a/7, K.M. 16b/9//Bu şâirimiz hakkında G.B. nüshasında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

[5] روح القدس است در شب وصل

پروانۀ شمع محفل من

[6] سر میبارد ز ابر تیغش

اینست نشان قاتل من

[7] برخیز ز پهلویش غیوری

میسوزی از آتش دل من.

[8] **Muḥammed Paşa:** Yemen Bégler-bégisi İskender Paşanıñg ẖalef evlādıdur. [9] Bu yañglıġ āşinā-rūy ve ʿAcem-dōst yigit ḥaḳīr seyāḥat ḳılduḳum [10] vilāyetlerde körmepdürmén. Fehm ū ferāset, himmet ū şecāʿatide Rūm-Éli [11] müttefiḳ érürler ve müsellem tutarlar. Hīç kişi ʿArabī ve Fārsī ve Türkī kelāmıġa [12] ol ḥażret yañglıġ ḳādir bola almas. Bir kéçe eyyām-ı ʿāşūrada İmām Müfterīżü'ṭ-ṭāʿa [13] İmām Ḥüseyn-i Şehīd ʿAleyhi's-selām ṭavāfı[160] ʿazmıġa şeb-gīr ḳılup barur érduḳ. [14] Yol esnāsıda ẖāṭır-ı ʿāṭırlarıġa ẖuṭūr ḳıldı[161] kim bir ḳaç beyt merşiye aytup ʿatebe-i [15] būslıġda sādāt-ı semʿ-i şerīflerine[162] yétküreler. Barur ḥāletde ḳırḳ beyt [16] redīf-i Kerbelā[163] bir ḳaṣīde ayttılar. Ayttuḳları ebyātı müstaʿid mülāzımlarıġa tapşururlar [17] érdi. ʿAle'ṣ-ṣabāḥ yekān yekān deyn alup merbūṭ ḳıldılar. Bu maṭlaʿ ol **[9 b]** [1] ḳaṣīdeniñgdür kim Maṭlaʿ[164]:

آمد بجوش خون شهیدان کربلا

[2] گویا شکفت باز ببستان کربلا

Muḥammed Bég-i Maẕāḳī: Ḳaraca [3] Sulṭān Tekelü evlādıdur[165]. Bir néçe kün rūz-gār-ı sifle-nevāz gerdişidin dūd-ı [4] şuʿle-meşʿal dimāġın muʿaṭṭar ḳılup ve ḥükm-i ʿālī şod

---

160 İmām Ḥüseyn-i Şehīd ʿAleyhi's-selām ṭavāfı: İmām Ḥüseyn-i Şehīd ṭavāfı G.B. 13a/9.

161 ḳıldı: ḳılurdı G.B. 13a/11.

162 sādāt-ı semʿ-i şerīflerine: sādāt-ı semʿ-i şerīfleriġa G.B. 13a/12.

163 redīf-i Kerbelā: Kerbelā redīf G.B. 13a/12.

164 ḳaṣīdeniñgdür kim Maṭlaʿ: ḳaṣīdeniñgdür G.B. 13a/14.

165 evlādıdur: evlādıdındur N 1. 13/4, G.B. 13a/16//evlādındındur S.Ç. 13a/16. Yine bu nüshada (S.Ç.) "Muḥammed Bég-i Maẕāḳī" başlığı bulunmamaktadır.

sevād raḳamı dīdesin münevver ḳıldı. [5] Egerçi ol imāret-penāh[166] ḥükm-i ʿālī şod öziġa El-ḥükmü li'llāh bitimek tiler érdi, şükr [6] kim muvaffaḳ[167] bolmadı. Evāyil-i ḥükūmetide tört béş yüz ġāzī Ḳızılbaşnı [7] dārü'l-merz raʿiyyeti éligide ʿalfe-i şemşīr ḳılup baḳiyyetü's-seyf özleri boldı. Ḥaḳḳā kim [8] hergiz ol şecāʿat ve seḫāvet-penāhdın tevaḳḳurī söz istimāʿın ḳıla almaduḳ. [9] Keẕẕābnıñ ḳuvvet-i ḥāfıẓası bolmaduġı ṣaḥīḥ érür, zīrā kim Maẕāḳī Bég ḥażretleri [10] bu ḥaḳīrniñ şiʿrin bu kimesneġa muvācehe oḳup münfaʿil bolmas érdi. [11] Bu ebyāt[168] aytur[169] kim ménimdür ve's-selām Şiʿr[170]:

یاران ز من سوخته قطع نظر اولی
[12] من آتش سوزنده ام از من حذر اولی

شاد از سام وصال او نمی باید شدن
[13] عبرت از روز من ناشاد می باید گرف

Mehdīḳulı Sulṭān: Ḳadurḳaludur[171], [14] bu lafẓ bile[172] meşhūr érür. Evāyilde Ḳızılbaş mā-beynide ḳarar-dāde şellāḳ érdi. [15] Ümerā mülāzemetide köp yoldaşlıḳlar ḳıldı. Eks̱erīde Sulṭān ḥażretleri birle [16] yoldaş érduḳ. Egerçi bu yañglıġ ḥarf küstāḫ-āne ve bī-edebāne érür ve illā [17] çün ḳavl-i ṣādıḳdur, yaḥtemil[173] kim ḫāṭır-ı şerīflerine[174] aġır kélmegey. Be-her-ḥāl bu **[10 a]** [1] uçurda Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān es̱er-i terbiyyetleridin imāretġa [2] yétdi. Ṭabʿıda mevzūniyyet ezhārı ẓāhir bolur. Bu ebyātı Ḳāsım-ı Ṣarrāf-ı [3] Esterābādlıḳ[175] ʿışḳıda ayttı kim[176] Naẓm[177]:

---

166 imāret-penāh: eyālet-penāh N 1. 12b/6, N 2. 9b/5, S.Ç. 13b/1, K.M. 15b/2, G.B. 13b/1.
167 muvaffaḳ: muvāfıḳ İ.Ü. 1. 9b/6.
168 ebyāt: ebyātı G.B. 13b/7.
169 aytur: aytupdur G.B. 13b/7.
170 ménimdür ve's-selām şiʿr: ménimdür G.B. 13b/7.
171 Ḳadurḳaludur: Ḳadurḳaludır N 1. 12b/14, N 2. 9b/14, S.Ç. 13b/10//Ḳadurḳalu" K.M. 16b/14. Yine S.Ç.'de "Meḥdīḳulı Sulṭān" başlığı mevcut değildir.
172 bile: birle G.B. 13b/10.
173 yaḥtemil: iḥtimāl G.B. 13b/13.
174 şerīflerine: şerīfleriġa S.Ç. 13b/13.
175 Ḳāsım-ı Ṣarrāf-ı Esterābādlıḳ: Ḳāsım-ı Ṣarrāf-ı Esterābādlıġ G.B. 13b/16.
176 ayttı kim: aytupdur kim budur G.B. 13b/16.
177 naẓm: maṭlaʿ N 1. 13a/4, G.B. 13b/16.

اگرچه رسم بتان شیوه محبت نیست
[4] کسی چو قاسم صراف بی حقیقت نیست

صراف پسر حسن تو افزون بادا
[5] رویت ز می نشاط گلگون بادا
هرکس که بغیر من بسویت نگرد
[6] دل غنچه صفت ته بتهش خون بادا

Bu maṭlaʿnı hem yaḫşı aytupdur kim Maṭlaʿ:

[7] نوش لبت که زندگی جاودان دهد
عیسی صفت بمرده صد ساله جان دهد.

[8] **Pehlivān Bég Ḳumrī:** Egerçi meẕkūr bolġan ṭāʾifede evsaṭu'n-nās [9] érür ve illā Ḫorāsān vilāyetide köp bahādurlıġlar[178] ve ziyāde pehlivānlıġlar[179] étdi. [10] Kişi ḳılġan işlerni eger taʿdād birle[180] bitiseler cüzvlerdin aşar. [11] İstimāʿıdın müstemiʿġa ḥayret yüzlenür. Ġaraż öz şecāʿati saʿyı bile Şāh-ı [12] cennet-mekān sāye-i merḥametidin imāret efseri bile ser-efrāz boldı. [13] Mūsīḳī-dān ve mevzūn hem bar érdi. Bu ebyātnı[181] ayturlar kim ol şecāʿat- [14] penāhnıñdur Beyt:

در عین وصل مرده ام از بهر نگاه
[15] وز شرم عشق تیز برویت ندیده ام

کو رفیقی تا برم پیغام دلدار آورد
[16] مژده زانفاس مسیحا سوی بیمار آورد

178 bahādurlıġlar: bahādurlıḳlar G.B. 14a/6.
179 pehlivānlıġlar: pehlivānlıḳlar G.B. 14a/6.
180 birle: bile N 1. 13a/12, G.B. 14a/7.
181 ebyātnı: ebyātı G.B. 14a/10.

Muḥammed Bég: Bayburtludur, Türk- [17] vażʿ ve ʿābid ve ṣāliḥ ve perhīz-kār kişidür. Bā-vücūd-ı Türklıġ muḳaddemāt muṭālaʿasıġa **[10 b]** [1] raġbet körgüzer[182], şiʿr hem aytur. Emānī taḫalluṣ ḳılurlar. Dārü'l-ʿibādeʾ-i Yezdde ḥākim [2] érdiler. Gāhī iltifāt ḳılup ayttuḳları eşʿār[183] istimāʿıçün bu ḥaḳīrni meclisleriġa [3] ṭaleb ḳılur érdiler. İfādeleridin müstefīd bolur[184] érduḳ. Eşʿārları bu yan͡glıġ érür kim[185]:

[4] Sāyen͡g başımdın[186] éy şeh-i ḫūbān kem olmasun
Vaṣlın͡gdın[187] ayru ʿömr man͡ga[188] bir dem olmasun

[5] **Rüstem Bég:** Köse Rüstemġa meşhūrdur. Ẓāhirā yaḫşı yoldaş ve muṣāḥib [6] yigitdür. Himmeti ve şecāʿati hem bar. Hezār Cerīb bölügide fermān-revā[189] boldı. [7] Mevzūndur[190]. Bu rubāʿī anın͡gdur kim[191]:

Kūyın͡gdın[192] eger kétmiş édüm ḥasret-ile
[8] Derd ū ġam ile firāḳ-ile firḳat ile
Bir derd ile ger kétmiş édüm kūyın͡gdın[193]
[9] Kéldüm yana yüz derd-ile yüz miḥnet ile

Tördümçi Mecmaʿ[194]: Tāzīkiyye erkān-ı [10] devleti ẕikride kim nūk-i ḫāme-i gevher-niṡārları ʿuḳde-güşā-yı kār-ḫāne-i [11] devrān érür ve nesīm-i nāme-i ʿanber-bārları

---

182 körgüzer: körgüzür N 2. 10a/12//közgürer G.B. 14b/15, S.Ç. 14a/14. "Muḥammed Bég" başlığı mevcut değildir.//körgürür K.M. 17a/8.
183 eşʿār: eşʿārı G.B. 14a/16.
184 müstefīd bolur: müstebʿid ḳılur İ.Ü. 1. 10b/3. Bu ifadenin bulunduğu cümle N 2 ve K.M.'de mevcut değildir.
185 érür kim: érür kim maṭlaʿ G.B. 14b/1.
186 başımdın: başımdan G.B. 14b/2.
187 vaṣlın͡gdın: vaṣlıñdan G.B. 14b/2.
188 man͡ga: baña G.B. 14b/2.
189 fermān-revā: fermān-fermā G.B. 14b/4.
190 mevzūndur: mevzūn-ṭabʿdur G.B. 14b/5.
191 anın͡gdur kim: anın͡gdur kim rubāʿī G.B. 14b/5.
192 kūyın͡gdın: kūyıñdan G.B. 14b/5.
193 kūyın͡gdın: kūyıñdan G.B. 14b/6.
194 tördümçi: dördünci N 1. 13b/11. S.Ç.'de "tördümçi/dördünci mecmaʿ v.s." ifade eden bir başlık mevcut değildir.

şemmāme-i būstān-ı cān ū cināndın [12] ḫaber vérür, olça kim tīġ-i āb-dār-ı siyāsetġa salṭanatnıñ iḥtiyācı bar, yüz [13] ol miḳdār sinān-ı kişver-güşāy ḫāmeġa iḥtiyāc tüşer. [14] Ol buẕurg-vār ḫūb aytur[195] kim:[196] ḳalem-zen-i nigeh-dār ve şemşīr-zen.

[15] **Mīrzā Şeref-i Cihān:** Ḳāḍī Cihān oġlıdur kim Şāh-ı cennet-mekānnıñ [16] vezīr-i aʿẓamı érdi. Dārü'l-muvaḥḥidīn-i Ḳazvīnde bular yañlıġ buẕurg ve buẕurg-zāde [17] az bar. Mīrzā-yı müşārün-ileyh şiʿr vādīsiġa tüşdi. Meşhūr şāʿirdür. Belki vuḳūʿ **[11 a]** [1] revişiniñ sebeb-i şöhreti ḥażretleri boldı. Egerçi meşhūr ebyātı[197] köp bar. [2] Bu ebyāt hem ol cümledindür kim Beyt[198]:

شراب شوق او برده است از دل آنچنان هوشم
[3] که نام همدمان خود می شود هر دم فراموشم

به دل قرار جفای تو داده آمده ام
[4] به هر جفا که کنی دلنهاده آمده ام
خبر ز صحبت غم رقیب یافته ام
[5] ز رشک در دلم آتش فتاده آمده ام
رقیب تا نبرد پی به وادی وصلت
[6] بجای پا همه جا سر نهاده آمده ام
میرم به داغ هجر و نیایم بسوی تو
[7] تا در دلم زیاده شود آرزوی تو

من از ادای تو هنگام وعده دانستم
[8] که دل به وعده وصل تو شاد نتوان کرد
شبی به رسم گدایی بکوی یار شدم
[9] مرا شناخت آواز و شرمسار شدم

---

195 aytur: aytupdur N 1. 13b/16, N 2. 10b/3, K.M. 17b/9.

196 N 1. 13b/16'da "... ḫūb aytupdur kim" ifadesinden sonra "Firdevsī" kelimesi mevcuttur. "Firdevsī ḳalem-zen-i nigeh-dār ve şemşīr-zen".

197 ebyātı: eşʿārı G.B. 14b/16.

198 cümledindür kim beyt: cümledindür şiʿr N 1. 14a/4, G.B. 14b/16-17//cümledindür kim ebyāt N 2. 10b/9.

هم ز تأثیر محبت دان و جذب عاشقی

[10] صورت مجنون که در پهلوی لیلی می کشند

اوراق گل ز حرف وفا ساده یافتم

[11] بر حال بلبلان چمن خون گریستم

باز آمدیم شوق تو در دل همانکه بود

[12] وز گریه پا به کوی تو در گل همانکه بود

باز آمدیم شوق همان آرزو همان

[13] سودا همان تصور باطل همانکه بود

هجران کشنده عشق همان دشمن قدیم

[14] نومید از وفای توام دل همانکه بود

کردم سفر و لیک نبردم رهی بدوست

[15] آوارۀ جهانم و منزل همانکه بود

تو در خیال بردن جان شرف هنوز

[16] آن ساه دل ز فکر تو غافل همانکه بود

Şeyḫ Bahāü'd-dīn Muḥammed: [17] Öz zamānınıñ efḍali ve öz devrānınıñ ekmelidür[199]. Cemīʿ-i ʿulūm-ı ẓāhirīġa[200] māhir ve tamām-ı **[11 b]** [1] fünūn-ı ʿacībe ve ġarībede ḳādirdür. Şeyḫ ḥażretleriniñ evṣāf-ı ḥamīdesi [2] bitilse cüzvlerdin aşar. ʿUlūmı gevheriġa sipihr ẓarfı maẓrūf ḳılılsa[201] taşar. [3] Bu ebyāt añglarnıñ ṭabʿ-ı gevher-bārlarıdur[202] kim Mesnevī:

هر که نبود مبتلای ماه روی تو

[4] اسم او ازلوح انسانی بشوی

سینۀ خالی ز مهر گلرخان

[5] کهنه انبانی بود پر استخوان

199 öz devrānınıñ ekmelidür: ekmelidür G.B. 15a/14.

200 ẓāhirīġa: ẓāhirīde N 1. 14b/2, N 2. 10b/23, G.B. 15a/14//ẓāhirinde K.M. 18b/3.

201 sipihr-i ẓarfı maẓrūf ḳılılsa: sipihr-i ẓarfnı maẓrūf ḳılsa N 2. 11a/2//sipihr-i ẓarfnı maẓrūf ḳılılsa N 1. 14b/4-5, S.Ç. 15a/16, K.M. 18b/5//sipihr-i ẓarfnı maẓrūf ḳılılsalar G.B. 15a/16.

202 bu ebyāt ṭabʿ-ı añglarnıñ gevher-bārlarıdur: bu ebyāt añglarnıñdur N 1. 14b/5, G.B. 15a/17//bu ebyāt añglarnıñ ṭabʿ-ı gevher-bārlarıdındur N 2. 11a/3, K.M. 18b/6.

كل من لم يعشق الوجه الحسن

[6] قرب الرحل اليه و الرسن

يعنى آن كس را كه نبود مهر يار

[7] بهر او پالان و افسارى بيار

Bu rubāʿīni hem yaḫşı aytupdur kim Rubāʿī[203]:

[8]از صيحۀ من پير مغان رفت از هوش

وز نالۀ من فتاد در شهر خروش

[9] آن رند كه خرقه داد و زنار خريد

تكبير ز من گرفت در ميكده دوش.

[10] **Mīrzā Selmān:** İṣfahānlıġdur. Ziyāde ḫōş-ṭabʿ ve ṣoḥbet-dōst [11] kişi érdi. Şāh-ı cennet-mekān zamānıda defter ehli érdi. Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī [12] devrānıda vezāretġa yétdi. Şāh Sulṭān Muḥammed eyyām-ı devletide vezīr-i aʿẓam belki Emīr-i Ekrem [13] boldı. Ṭabʿınıñ şiʿrde köp ḳudreti bar. Dīvān[204] itmāmġa yétkürüpdür. Bu ebyāt [14] ol vezāret-penāhnıñdur kim[205] Beyt[206]:

امروز دگر ميبرد از جا همه شوقم

[15] كو آن رخ زيبا كه سراپا همه شوقم

از پاكى عشق است نه نقصان محبت

[16] گر ميل تمنا نبود با همه شوقم.

طاعت آنست كه راهى بحقيقت دارد

[17] ور نه در بتكده هم طاعت معبود كنند

هر دم ز باد مژده دلدار ميرسد

---

203 Bu cümle G.B. nüshasında mevcut değildir.

204 dīvān: dīvānını G.B. 15b/10.

205 vezāret-penāhnıñdur kim: vezāret-penāhnıñdur G.B. 15b/10.

206 beyt: şiʿr N 1. 14b/16, G.B. 15b/11//ebyāt N 2. 11a/14.

[12 a]

[1] دل در طپیدن است مگر یار میرسد

سلمان اگر رسید بلایی از آن مرنج

گر عاشقی [2] بلا بتو بسیار میرسد

رقیبان مست خواب و یار بیدار است ای سلمان

اگر درد [3] دلی داری مجال گفتن است امشب.

Mīrzā Maḫdūm: Mīr Seyyid Şerīf [4] oğlıdur. Köp fażīleti bar, öz zamānınıñ ferīdi érdi. Tesennün töhmetidin [5] mülāḥaẓa ḳılup Rūm diyārıġa bardı. El-ḥaḳḳ[207] dérler kim Ḫ^vāndigār[208] ḥażretleriniñ erkān-ı [6] devletleri silkide meslūkdurlar[209]. Şiʿrde ṭabʿı yaḫşı barur. Bu ebyāt ol [7] maḫdūmnıñdur kim Ġazel[210]:

گذشتم از همه اندیشه تا قضا چه کند

[8] گذاشتم بخدا کار تا خدا چه کند

بقامت من مجنون قبا نمی زیبد

[9] کسی که چاک کند پیرهن قبا چه کند

بدست خمر و بدل شرک و بر میان زنار

[10] بدین طریق کسی روز ماجرا چه کند

بکن باشرف بیچاره آنچه میخواهی

[11] تو پادشاهی و او کمترین گدا چه کند

Mīr Rāstī: Dārü's-salṭana-i [12] Tebrīzdin Şāh-ı cennet-mekān zamānıda Memālik-i maḥrūsa muḥtesibi[211] érdi. ʿAẓīmü'ş-şān [13] seyyiddür. Fāżıl ve ḫōş-ṭabʿ kişidür. Bu rubāʿīni ḫōş-ṭabʿ-āne aytupdur kim[212]:

---

207 el-ḥaḳḳ: el-ḥāl N 1. 15a/7, N 2. 11a/22, K.M. 19a/11, G.B. 16a/1.

208 Ḫ^vāndigār: Ḫüdāvendigār G.B. 16a/2.

209 silkide meslūkdurlar: silkide dururlar N 1. 15a/8, G.B. 16a/2.

210 maḫdūmnıñdur kim ġazel: maḫdūmnıñdur ġazel G.B. 16a/3.

211 Memālik-i maḥrūsa muḥtesibi: Memālik-i maḥrūsada muḥtesib G.B. 16a/8.

212 aytupdur kim: aytupdur kim rubāʿī N 1. 15a/15, N 2. 11b/7//aytupdur beyt G.B. 16a/9-10.

[14] شوق تو ز تن برون نخواهد رفتن
تا جان ز بدن برون نخواهد رفتن
[15] گفتی که برون کن از دلت مهر مرا
این از دل من برون نخواهد رفتن.

[16] **Ḫᵛāce Efḍal Terke:** Şāh-ı cennet-mekānnıŋ manẓūr-ı naẓarı érdi. ʿUlūm-ı [17] ẓāhirī iktisābıda ems̱āl ve aḳrānıdın mümtāz érdi. Şiʿrde ṭabʿı ziyāde **[12 b]** [1] ḫūbdur[213]. Bu rubāʿīler[214] ve ebyāt ol fażīlet-penāhnıŋdur kim Rubāʿī[215]:

[2] در چشم بآهوی خطا میمانی
در مو بشب سیاه ما میمانی
[3] معبود نهء وگر نه در یکتایی
گر کفر نباشد بخدا میمانی.

[4] تا چند بگرد کعبه زینسان گردم
خواهم که بگرد کعبۀ جان گردم
[5] سرگشته بگرد کعبه گشتن تا کی
رفتم که بگرد سر جانان گردم.

[6] گر خسرو عشق با منش کار افتد
یا آتش او در دل افکار افتد
[7] هنگامۀ کفر آنچنان گرم کند
کاتش بکلیسیا و زنّار افتد.

[8] داد از ستم نرگس دایم مستتش
وز زلف پریشان بلند پستتش
[9] می ترسم از آن که همچنین در عرصات
خونریزد و هیچکس نگیرد دستتش.

---

213 ḫūbdur: ḫūptur İ.Ü. 1. 12b/1, B.N. 16b/9.
214 rubāʿīler: rubāʿī G.B. 16a/14.
215 fażīlet-penāhnıŋdur kim rubāʿī: fażīlet-penāhıŋdur rubāʿī N 1. 15b/3//feżāʾil-penāhnıŋdur rubāʿī G.B. 16a/14.

[10] افضل که قمارخانهء ساختهء

رسم بد شید را بر انداختهء

[11] زنهار که از کرده پشیمان نشوی

در اول داو اگر دین باختهء.

[12] بروز حشر آتشبار خواهم ابر رحمترا

که شاید آتشی در نامهٔ اعمال من افتد

[13] نرفتم زیر تیغش تا شود مشتاقتر ترسم

که ناگه در پشیمانی ازین اهمال من افتد.

[14] بگرداگرد بت زاهد عبادت را نمیداند

به بتخانه نرفته طرز طاعت را نمیداند

[15] برای او بکشتن میبرندم حیف کان بدخو

حمیت را نمیفهمد حمایت را نمیداند

[16] بفردای قیامت کشتهٔ شمشیر جور تو

همان شکر تو می گوید شکایت را نمیداند

[17] بخود درمانده روز حشر مردم همچنان افضل

تو را می جوید و روز قیامت را نمیداند.

[13 a] [1] **Ḫᵛāce Ḥabību'llāh Terke[216]:** Fāżıl ve ʿālimtür[217], üküş ṣāliḥ ve perhīz-kār kişitür[218]. [2] Naẓmda rubāʿīġa raġbet körgüzür[219]. Bu rubāʿīler an͡glarnın͡g zāde-i ṭabʿıdur kim Rubāʿī[220]:

[3] امشب که شب وصال آن دلخواه است

فریاد مؤذن چه قدر جانکاه است

[4] یا رب تو به آه دل من مسپارش

216 Ḫᵛāce Ḥabību'llāh Terke: Ḫᵛāce ʿAbdu'llāh Ḥabīb Terke N 1. 16a/2//Ḫᵛāce Ḥabību'llāh K.M. 20a/13//Ḫᵛāce Ḥabīb Terke G.B. 16b/13.

217 ālimtür: ālimdür N 1. 16a/2, N 2. 12a/4, S.Ç. 16b/13, G.B. 16b/13.

218 kişitür: kişidür N 1. 16a/3, S.Ç. 16b/14, G.B. 16b/14.

219 körgüzür: közgürür N 1. 16a/3//körgüzer N 2. 12b/5.

220 bu rubāʿīler an͡glarnın͡g zādeʾ-i ṭabʿıdur kim rubāʿī: bu rubāʿīler an͡glarnın͡gdur rubāʿī N 1. 16a/4//bu rubāʿīler an͡glarnın͡gdur S.Ç. 16b/14//bu rubāʿīler an͡glarnın͡g ziyāde-ṭabʿıdur kim rubāʿī B.N. 17a/10-11//bu rubāʿīler an͡glarnın͡gdur rubāʿī G.B. 16b/14-15.

گویندهٔ لا اله الا الله است.

[5] ای غمزهٔ یار لطف پنهانی کو
وی زلف نگار آن پریشانی کو
[6] گیرم فکنم ز دست جورت زنار
ایدوست سر و برگ مسلمانی کو.

[7] قتل چو منی بخشم و کین می ارزد
خونم به شکست آستین می ارزد
[8] در عذر دلم خیالت از پا ننشست
آزردن دوستان بدین می ارزد.

[9] خوش کرد دلم که سبحه را تار گسیخت
بگذاشت کلیسیا و زنار گسیخت
[10] تا نیک پرستاری عشق تو کند
سررشتهٔ کفر و دین بیکبار گسیخت.

[11] دوشینه که یار بر سر یاری بود
وآن نرگس مست در وفاداری بود
[12] در خواب نرفته بود آن غمزه هنوز
ای مرغ سحر وقت بیداری بود.

[13] **Mīr Şemsü'd-dīn Muḥammed:** Ṣadāret mesnedide mütemekkin érdiler[221]. Kirmānnıŋ̂ [14] Ḫabīs atlıġ ḳaṣabasıdındur[222]. Ziyāde ḫōş-ṭabʿ ve üküş ṣāḥib-maẕāḳ [15] kişidür[223], erbāb-ı istiʿdādnı[224] maḳdūr bolduḳça riʿāyet ḳılur. Şiʿr ıṣṭılāḥıdın[225] [16] çoḳ ṣāḥib-i vuḳūfdur, yaḫşı hem aytur[226]. Bu eşʿār ol ṣadāret-penāhnıŋ̂dur kim[227]:

221 mütemekkin érdiler: N 2. 12a/15'te "Ḳarārī taḫalluṣ ḳılur. Mevlānā ʿAbdü'r-rezzāḳ ṣadāret mesnedide mütemekkin érdiler" ifadesiyle müellifin tercüme-i hâli başlamaktadır.
222 ḳaṣabasıdındur: ḳaṣabasındındur G.B. 17a/8.
223 kişidür: kişidir N 1. 16a/15//kişitür N 2. 12a/18.
224 erbāb-ı istiʿdādnı: erbāb-ı istiʿdādın G.B. 17a/9.
225 ıṣṭılāḥıdın: ıṣṭılāḥıda G.B. 17a/10.
226 aytur: aytupdur G.B. 17a/10.
227 ṣadāret-penāhnıŋ̂dur kim: ṣadāret-penāhıŋ̂dur kim rubāʿī N 1. 16b/1//ṣadāret-penāhıŋ̂dur S.Ç. 17a/11//ṣadāret-penāhnıŋ̂dur kim şiʿr B.N. 17b/8-9//nadāret-penāhıñdur rubāʿī G.B. 17a/11.

[17] در میکدهٔ عشق شرابی دگر است
در شرع محبت احتسابی دگر است

[13 b]

[1] مستان تو فارغند در روز حساب
زین طائفه در حشر حسابی دگر است.

[2] دلگیر شدیم ازین وجود نابود
داریم هوای عدم از ننگ وجود
[3] صد گونه فراغتست در ملک عدم
جائیست که هر که رفت آنجا آسود.

[4] **Mīrzā Muḥammed-i Münşī:** Ordubādlıġdur. Ḥüsn-i ṣūret ve sīret [5] bile ārāste yigit érdi. Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī Enārallāhu burhānehunıñ [6] ḫvāce-i müşārün-ileyh birle köp ḫōşı bar érdi. Bir nā-münāsib aʿmāl[228] [7] şeʾmetidin Ẓıll'ullāh Şāh ʿAbbās[229] ḥükmi birle yasaḳġa yétdi. Ṭabʿıda [8] mevzūniyyet bar érdi. Bu beytni maṭlūbnıñ nāmesi ẕevḳıdın [9] mażmūn-ı maʿlūm ḳılmamaḳ[230] edāsıda yaḫşı aytupdur kim Beyt:

[10] قاصد آورد بمن نامه و از ذوق پیام
بیخودم نامه و پیغام نمیدانم چیست.

[11] **Mevlānā Nūrü'd-dīn Muḥammed:** Ḳārārī taḫalluṣ ḳılur. Mevlānā ʿAbdü'r-rezzāḳ [12] Dānişmend oġlıdur. Gīlān-zemīnde müsellemdürler[231]. Ḫān Aḥmed Pād-şāhnıñ [13] rātıḳ ve fātıḳ-ı mühimmātı érdiler. Gīlān fütūrıda Dārü's-salṭana-i Ḳazvīnġa [14]

---

228 aʿmāl: ʿamel N 1. 16b/8, S.Ç. 17b/1.
229 Şāh ʿAbbās: Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān N 1. 16b/9, N 2. 12b/4, S.Ç. 17b/1, K.M. 22b/14, G.B. 17b/1.
230 mażmūn-ı maʿlūm ḳılmamaḳ: mażmūn ḳılmaḳ N 1. 16b/10, S.Ç. 17b/3, G.B. 17a/3//mażmūn ḳılmamaḳ K.M. 23a/1.
231 müsellemdürler: müsellemdür N 1. 16b/14, S.Ç. 17b/6, G.B. 17b/5.

kélüp bu rubāʿīni aytdı kim[232] ménümdür. Anıñg hem bolsa yıraġ érmes[233], [15] zīrā kim ṭabʿı ziyāde yaḫşıdur. Rubāʿī budur kim[234] Rubāʿī:

گر عشق دل مرا خریدار [16] افتد
کاری بکنم که پرده از کار افتد
سجادهٔ پرهیز چنان [17] افشانم
کز هر تارش هزار زنار افتد.

Bu ebyāt hem añglarnıñgdur kim[235]:

[14 a]

[1] مردم از نومیدی و شادم که نومید از تو ساخت
ساختی جان کندنم [2] امیدواران تورا.

زین نشستنها باغیار ای مه بی درد من
باد غیرت [3] می برد آخر ز غیرت گرد من
گرچه دل افسرده ام از عشق تو اما هنوز
[4] مدعی را میتواند سوخت آه سرد من.
غیر پیش قاصدش بر خود نهد نام مرا
[5] تا کند غافل از او تحقیق پیغام مرا
حرف تلخ از لعل شیرین بود زانسان که دوش
[6] مدعی بر خویشتن می بست دشنام مرا.

ز آزارش دل آزرده را افگار می خواهم
[7] بلطف او مقید نیستم آزار می خواهم
ز درد هجر بیخود بوده ام ایدوست مدت ها
[8] دمی هم بیخودی از لذت دیدار میخواهم.

---

232 kim: ki N 1. 16b/15, S.Ç. 17b/8, G.B. 17b/7.
233 yıraġ érmes: ıraġ almas N 1. 16b/16, S.Ç. 17b/8, G.B. 17b/17.
234 budur kim: anıñgdur G.B. 17b/8.
235 Bu cümle G.B. nüshasında mevcut değildir.

پرسید چون ز من سبب اظطراب را

[9] ذوق وصال برد ز خاطر جواب را

از آن چون صید ناوک خورده از پیشت گریزانم

[10] که شاید شغل صیدم فارغت از دیگران سازد

چه سان بینم ترا محصور با خلقی مگر ایزد

[11] به محشر شعلهٔ رشک مرا کوته زبان سازد

بخواهش نا صبوری میکنم با آنکه میدانم

[12] کز ابرامم حریص لطف را دل از کرم گیرد

ز مدعی خبر از لذت تماشا پرس

[13] حلاوت ستم یار از دل ما پرس

شفای خستهٔ عشق از دم مسیحا نیست

[14] علاج ما هم از آن بیمدارا پرس

دلت ملول شد از پرسش قراری زار

[15] ترا که گفت کران دردمند اینها پرس

نبود تاب وداعش دل بیتاب مرا

[16] کاشکی بار سفر بند و غافل برود

دردم اینست که هر چند بمن جور کنی

[17] لذت جور تو نایافته از دل برود

بخود دادم قرار دیدنش بر خویش میترسم

[14 b]

[1] نگردد قایم از بخت بدم روز قیامت هم

از جور جفای چرخ رنجور شدیم

[2] ناکام ز یار و دوست مهجور شدیم

نالان نالان وداع کردیم بهم

[3] گریان گریان ز یکدگر دور شدیم

Muḥammed Mīrek Ṣāliḥī[236]**:** Meşhedlıḳdur. [4] Müteʿayyin ve ḳarār-dāde kişidür. Şāh-ı cennet-mekānnıñ Dārü'l-inşāsıda emsāl ve [5] aḳrānıġa sibḳat tutar érdi. Kez̤re[237] yaḫşı selīḳası bar. Bu ebyāt anıñdur kim Beyt[238]:

[6] درد دل گفتم تغافل کرد خواری را ببین
گریه کردم خنده زد بی اعتباری را ببین
[7] آه کردم درگرفت آثار طالع را نگر
شکوه کردم رنجه شد بی اعتباری را ببین.

[8] روز تا شب کردم و تقریبها پیدا کنم
تا دمی پیش سگان یار جا پیدا کنم
[9] عقل و صبر و هوش از من شام غم بگریختند
یا رب این جمع پریشان را کجا پیدا کنم.

[10] کس نمیآید ببالین عاشق زار ترا
غالبا امید صحت نیست بیمار ترا.

[11] رضا بحشر نگردم که کشتگانت مباد
شوند زنده و بی طاقتی ز سر گیرند.

[12] ناله ام بی اثر و من خجل از خود که ترا
یاد بیدردی من میدهد این بی اثری.

[13] بجفا گداخت چندان فلک حسود ما را
که بصد نشان بدان مه نتوان نمود ما را.

[236] Muḥammed Mīrek Ṣāliḥī: Muḥammed Mīrek Ṣāliḥ G.B. 18a/12.
[237] kez̤re: güz̤īde G.B. 18a/14.
[238] beyt: şiʿr N 1. 17b/9, G.B. 18a/14-15//ebyāt N 2 13a/16.

[14] غیر بیدرد است لیک از لطف او با صالحی
میکند زانگونه بیتابی که میسوزد مرا.

[15] نبودی صبح محشر گر نوید وعدۀ وصلش
کی از خواب عدم ای صالحی بیدار میگشتیم.

[16] Bu ḳaṣīdeni ziyāde ḫūb aytupdur. Bu ebyāt ol cümledindür kim beyt-i ḳaṣīde[239]:

[17] بدان رسید دگر خوبی نسیم بهار
که سبزه روید از تخم اشک بر رخسار

[15 a]

[1] شد آنچنان برطوبت هوا که آتش برگ
ز سنگ قطره برون آورد بجای شرار
[2] رسید فیض بحدی که از سر گوگرد
هوا بنفشه برون آرد از توارد نار
[3] نماند برف سر کوه بهر مژده مگر
ربود باد بهار از سر جبل دستار
[4] ز بس که طبع زمان اقتضای سیر کند
ثوابت فلکی را هوا کند سیار.

[5] Bu iki[240] rubāʿīni hem yaḫşı aytupdur kim Rubāʿī[241]:

زان پیش دلا که هجر زارت بکشد
[6] زنهار چنان کنی که یارت بکشد
بر وعده او ز سادگی دل ننهی
[7] کاری نکنی که انتظارت بکشد

239 cümledindür kim beyt-i ḳaṣīde: cümledindür bahāriyye G.B. 18b/8.
240 bu iki: ve bu iki G.B. 18b/14.
241 aytupdur kim rubāʿī: aytupdur rubāʿī G.B. 18b/14.

ایام مرا چو عاشقی میآموخت
[8] دانی که چرا شمع بلا میافروخت
یعنی که همیشه اشک میباید ریخت
[9] یعنی که تمام عمر میباید سوخت

Mīr ʿAlī Ekber: Meşhed-i Muḳaddesdindür[242]. [10] Mīr Hādī oğlıdur kim[243] Memālik-i maḥrūsa muḥtesibi érdiler. Mīr ḥażretleri [11] seẖāvet ve şecāʿat birle meşhūr érdi. Heme sāle yüz nefs belki ziyāde Mīrniñ [12] müktesebi maḥṣūlidin vaẓīfe-ẖᵛār érdiler. Bu ḥaḳīr birle köp iltifātı bar érdi, [13] o yañglıġ kim mükerrer bende-ẖānesin[244] müşerref ḳılup ṣoḥbet-i behcet es̱erleridin [14] behre-mend bolur érdüm. Şiʿr fünūnıdın köp ṣāḥib-i vuḳūf érdi [15] ve yaẖşı hem aytur érdi. Ebnā-yı zamān belki mülūk[245] mez̠emmetide bu ḳaṣīdesi yaẖşı vāḳiʿ bolupdur kim[246]:

[16] دلا چون نیست در این روزگار عیش و حضور
همان به است که باشی بگوشه ای مستور
[17] چنان بحواب عدم سر فرو بری که دگر
نیاوری سر هستی برون مگر از گور.

[15 b] [1] **Ḳāḍī ʿAbd'ullāh Rāzī:** Ḳāḍī Muḥammed-i meşhūr oğlıdur, Rey vilāyetide muʿteberdürler, [2] öz zamānınıñ nādiri érdi. Şāh-ı cennet-mekānnıñ meclis-i behişt āyīnleride [3] ḳāḍī ḥażretleriġa sibḳat tutḳan[247] bir kişi yoḳ érdi. Eks̱er evḳāt Şāh-ı cennet-mekān birle ẖōş-ṭabʿlıḳlar ḳılur érdi. Ez-cümle bir kéçe Şāh-ı cennet- [4] mekān[248] birle[249] [5] ziyāde şeb-neşīn[250] ḳılurlar, söz es̱nāsıda ayturlar[251] kim: "Ḳāḍī,

---

242 Meşhed-i Muḳaddesdindür: Meşhed-i Muḳaddesedindür N 1. 18a/14, S.Ç. 19a/2.
243 oğlıdur kim: oğlıdur G.B. 19a/1.
244 o yañglıġ kim mükerrer bende-ẖānesin: o yañglıġ kim bende-ẖānesin N 1. 18a/17-18b/1, S.Ç. 19a/5, G.B. 19a/4.
245 mülūk: mülūk-ı devrān G.B. 19a/6.
246 bu ḳaṣīdesi yaẖşı vāḳiʿ bolupdur kim: bu ḳaṣīdeni yaẖşı aytupdur maṭlaʿ N 1. 18b/3, G.B. 19a/6//bu ḳaṣīdeni yaẖşı aytupdur S.Ç. 19a/8//bu ḳaṣīdesi yaẖşı vāḳiʿ bolupdur kim mine'l-ḳaṣīde N 2. 13b/21-22.
247 tutḳan: tutġan N 2. 14a/4, S.Ç. 19a/13, K.M. 25b/8, G.B. 19a/11.
248 şāh-ı cennet-mekān: şāh-ı firdevs-mekān N 1. 18b/10, S.Ç. 19a/14, G.B. 19a/12.
249 birle: ḥaddin N 1. 18b/10, S.Ç. 19a/14.
250 şeb-neşīn: şeb-neşīnlıḳ G.B. 19a/12.
251 ayturlar: Şāh ayturlar G.B. 19a/13.

Élçi-i mā ez Rūm niyāmed”, [6] aytmış kim[252]: “Pād-şāhem nişeste īm tā biyāyed”. Şāh-ı cennet-mekān şikufte bolup cāyizeler [7] şefḳat ḳılurlar. Bu yan͡glıġ laṭīfesi köp bar. ʿİlm-i edvārnı yaẖşı bilür, çoḳ üstād-āne [8] taṣnīfler hem bağladı. Şiʿrde hem ṭabʿı yaẖşı barur[253]. Bu ebyāt Ḳāḍī ḥażretlerinin͡gdür kim[254]:

[9] اگرچه تحفۀ جان در خور تو نیست مرنج
ببین که قاضی بیچاره بیش از این دارد.

[10] غیر همدم دشمنان محرم رقیبان محترم
غیر قاضی هیچکس محروم از این درگاه نیست.

[11] **Şeyẖ Ebū'l-feyż:** Şeyẖ Ebū'l-fażlnın͡g ḳarındaşıdur kim Hind vilāyetinin͡g [12] efāżili[255] belki Celālü'd-dīn Ekber Pād-şāhnın͡g muḳarrebü'l-ḥażreti érürler. [13] Feyżī taẖallus ḳılurlar[256]. Öz eşʿārıġa köp iʿtiḳādı bar ve öz ṭarzıġa mübāhāt ḳılur. [14] Ġālibā kim eṭrāf ve cevānibide[257] bolġan ʿIrāḳī ḥarīfler tecemmül ve tecebbürleri tevehhümidin [15] şiʿriġa daẖl ḳıla almaslar[258], zīrā kim ġarīb némeler dīvānı intiẖābıdın bitip [16] ʿIrāḳġa yiberip érdi. Ol ebyātdın yana[259] intiẖāb bu yan͡glıġ bitildi kim Beyt[260]:

[17] ای عشق تو از کعبه تراشیده صنم را
پیمانۀ می ساخته قندیل حرم را

252 aytmış kim: ḳāḍī ḥażretleri ayturlar kim G.B. 19a/13.
253 yaẖşı barur: yaẖşıdur G.B. 19a/16.
254 ḳāḍī ḥażretlerinin͡gdür kim: anın͡gdur G.B. 19a/16.
255 efāżili: efḍali G.B. 19b/2.
256 ḳılurlar: ḳılur N 1. 19a/2, N 2 14a/15, S.Ç: 19b/5, B.N. 20a/17, G.B. 19b/2.
257 eṭrāf ve cevānibide: eṭrāf ve cevānibde N 1. 19a/3//eṭrāf-ı cevānibde N 2. 14a/16.
258 ḳıla almaslar: ḳılmaslar G.B. 19b/4.
259 intiẖābıdın bitip ʿIrāḳġa yiberip érdi. Ol ebyātdın yana: Bu ifadeler G.B. nüshasında bulunmamaktadır.
260 intiẖāb bu yan͡glıġ bitildi kim beyt: intiẖābdın bu yan͡glıġ bitilüp kim şiʿr N 1. 19a/5-6//intiẖābıdın bu yan͡glıġ bitldi kim eşʿār N 2. 14a/18//intiẖābıda bu yan͡glıġ bildi kim ẖūb aytupdur S.Ç. 19b/7//intiẖāb bu yan͡glıġ bitildi kim ebyāt K.M. 26a/9//intiẖābıda bu yan͡glıġ bitildi kim G.B. 19b/5.

[16 a]

[1] هرچند بخاکستر دل کار نداری

آیینه بپیش آر من سوخته دم را

[2] پیش از سپه آرایی میدان قیامت

حسن تو گرفت از سر خورشید علم را

[3] فیضی چه نوشتی ز نیت دود بر آمد

ای سوختهٔ عشق نگهدار قلم را.

[4] مست عشقیم و ریاشوی حرم بادهٔ ما

باده پالای در میکده سجادهٔ ما

[5] این گل تازه بگیر و ز شرف بر سر نه

کارمغانی بهشت است فرستادهٔ ما.

[6] خیز و دریوزهٔ اقبال کن از حضرت ما

که کم از هیچ سپاهی نبود همت ما.

[7] Cemīʿ-i ebyātı bu yan̂glıġ érür, el-ʿāḳilu yekfīhi'l-işāre.

Ḥakīm Reknā[261]**:** [8] Ḳāşānlıġdur[262]. Ol vilāyetde müşārün-ileyhdürler. Ẓıll'ullāh Şāh Ebū'l-Ġāzī ʿAbbās Pād-şāhnın̂g[263] [9] rikāb-ı ẓafer-intisābıda érür[264]. Belki meclis-i behişt āyīniġa dāḫil[265] bolup sāġar-ı dōst kārıdın[266] [10] behre-yāb bolur. Ḫōş-meşreb ve yaḫşı eṭvārlıġ yigitdür. Aḳsām-ı şiʿrni aytur[267]. Bu vaḳt [11] Ḫüsrev ū Şīrīn[268] cevābıda bir kitāb aytur. İnşāʾallāh muvaffaḳ bolsun. Mesīḥī taḫalluṣ ḳılur. [12] Bu ḥikāyet meẕkūr bolġan kitābdındur kim Meşnevī[269]:

---

[261] Ḥakīm Reknā: Mesīḥī" N 1. 19b/5.

[262] Ḳāşānlıġdur: Ḳāşānlıġdır N 1. 19b/5, B.N. 20b/13.

[263] pād-şāhnın̂g: pād-şāh G.B. 20a/13.

[264] érür: yürür G.B. 20a/13.

[265] āyīniġa dāḫil: āyīniġa hem dāḫil N 1. 19b/7-8, N 2. 14b/5, S.Ç. 20a/14, K.M. 26b/5, B.N. 20b/15, G.B. 20a/14.

[266] sāġar-ı dōst kārıdın: sāġar-ı dōst kānıdın İ.Ü. 1. 16a/9//sāġar-ı dōst kāndın N 1. 19b/8, sāġar-ı dōst-kānıdın S.Ç. 20a/14, K.M. 26b/7.

[267] aḳsām-ı şiʿrni aytur: aḳsām-ı şiʿri aytur N 1. 19b/9, N 2. 14b/6, S.Ç. 20a/16//aḳsām-ı şiʿri aytupdur G.B. 20a/16.

[268] bu vaḳt Ḫüsrev ū Şīrīn: Ḫüsrev ū Şīrīn G.B. 20a/16.

[269] kitābdındur kim meşnevī: kitābdındur meşnevī N 1. 20a/11//kitābıdadur kim N 2. 14b/8.

شنیدم روزی از پاکیزه رایی

[13] سرای عاریت را کدخدایی

رخش اده بدور عید عیدی

چو صبح صادقش ریش از سپیدی

[14] مهی در برج علم و اوج اقبال

شکنج روی بختش موج اقبال

[15] خطا کردم چه مه مهر جهانگیر

غلط گفتم چه عالم عالم پیر

[16] حکایت کرد آن پیر خرد کیش

که در کرمان بسالی چند ازین پیش

[17] ز ترکان حاکمی فریادرس بود

که شکر عهد او فریاد کس بود

[16 b]

[1] چو باد عدل او در باغ گشتی

نسیم از غنچه با دهشت گذشتی

[2] جوانی داشت یکتای زمانه

ز معشوقی سراپا عاشقانه

[3] نهالی چون صنوبر قد کشیده

ستم عشاق از او بیحد کشیده

[4] بگرد ماه رویش هالۀ مشک

دمیده عنبر تر ز آتش خشک

[5] ز مشگین خط نشسته گرد بد نور

بدود آلوده گوئی آتش طور

[6] شکر خوش با لبش پیوند بسته

نمک در شکرش چون قند بسته

[7] لبش را چشمۀ حیوان خضروار

خضر را در لبش سرچشمۀ کار

[8] زتیغش گر سر سامان ستاندی

زکوی مهر و مه میدان ستاندی

[9] ز ترس خون دل پیکان گرفتی
نفس در سینه بوی جان گرفتی
[10] بباغی کرده جا روزی پی کام
از این غافل که کامش ماند انجام
[11] چناری بود بس عادی در آن باغ
گرفته بر فرازش آشیان زاغ
[12] چه باغ آن باغ گور دلفروزان
چه زاغ آن زاغ بخت تیره روزان
[13] چناری همچو طوبی سر کشیده
بر این سطح کری محور کشیده
[14] بساق عرش ساق او هماغوش
فلک را همچو طفلان بسته بر دوش
[15] ببدمستی گشوده دست چون تاک
کبود از سیلی او روی افلاک
[16] چنار سالخورد و سرو رفتار
فلک چون بار برد از وی نمودار
[17] نهانی شعله اش در پوست رخشان
رگ لعل است در کان بدخشان

[17 a]

[1] ولی در کان از آن لعل آتش افتد
که چون لعل آتشین افتد خوش افتد
[2] از او گاو زمین در دادخواهی
ز ریشه ساخته قلاب ماهی
[3] چو در پای چنار آرام بگرفت
از آن معشوق شیرین کام بگرفت
[4] پی عشق از دماغش زنگ بزدود
چو بخت عاشقانش خواب بربود
[5] بدا باری که برگ از وی نکوتر
بدا خوابی که مرگ از وی نکوتر

[6] چو دیدش خفته آن سرو نهالین
بر آمد شوخیش را سر ز بالین
[7] بقصد خانۀ زاغ آن پریوش
چو آتش در چنار افتاده سرکش
[8] شدی چون بر چناران سرو آزاد
ز هر شاخی روان میرست شمشاد
[9] چو شمشادش ز شاخ آخرین رست
نهاد آن آشیان را در بغل جست
[10] قضا را ماری اندر آشیان بود
که چون مار اجل در قصد جان بود
[11] چو افعی زهر در مغزش دخیره
چو دالان عدم تاریک و تیره

[Der-kenar]
از او شام اجل بیدار گشته
شب هجران بصورت مار گشته
مگر از شاخ آن سرو قباپوش
دویدش همچو شاخ غنچه از دوش
ز دوش و گردن آن سرو چالاک
برون آورد سر چون مار ضحاک
ولی آن سرو ناز از مار غافل
بکاری بسته دل وز کار غافل
رفیقان گر چون قصه دیدند
سرانگشت نفس بر لب گزیدند
که نتوان ساخت آگه آن پری را
بخاک افکند نقش آذری را
دل آمد جمله را در محنت و رنج
ز بیم دستبرد مار با گنج
دل آن خفته هم گویی خبر داشت
که ناگه سر ز خواب مرگ برداشت
چو دیدش عاشق بدحال بد روز
اسیر شام هجران صبح نوروز

کمانی چون قضا بگرفت در چنگ
شتابان سوی کیش آورد آهنگ
ز ترکش جست تیر مارکش چست
بزد بر مار کش شمشاد تر رست
خدنگ تیر چون با مار شد جفت
قضا هم خنده زد هم آفرین گفت
بخاک افکند مار خیره را سر
حریفان شادمان گشتند یکسر
بپای خرمی هر سو دویدند
ولی کوران خبر زان سر ندیدند
خطا گفتم قضاشان کورتر ساخت
که پا بستن بکار سربسر ساخت
نهان در کفش گلرخ شد سر مار
که بودش از قضا با گلرخان کار
چو آن آرام جان جا بر زمین کرد
دل عاشق ز شادی ترک دین کرد
گریبان چاک کردش پیرهن وار
فتاد آن گنج از پیرامن مار
فتاد از دیدن مارش بدل تاب
محیط نقره شد کرار سیماب
چو دلبر زان خطر سالم برآمد
هوای سیر باغش در سر آمد
بکفش آورد پای نازنین را
بزهر آغشت شهد انگبین را
بزد فریاد و بر خاک ره افتاد
طناب عمرش آخر کوته افتاد
دلا پیوسته در بند رضا باش
چو شاهین عدل میزان قضا باش
بسرد و گرم همچون سایه خوش باش
وگر هم آفتابی سایه وش باش
چه سود آخرتر از این سرد و گرم است
که چون سایه قضا دنبال مرد است.

[12] **Muḥammed Hāşim:** Merdumī[270] taḫalluṣ ḳılur. Bā-vücūd-ı istiʿdād-ı fıṭrī, bu saʿādetġa [13] yétüp érdi kim iller Ḥażret-i İmām-ı S̱āmin İmām Rıżā ʿAleyhi't-taḥiyye ve's-selām [14] Dārü'l-inşāsıda münşī érdiler. Şerīf hem bardurlar[271]. Ḥāfıẓ Penbeʾ-i [15] meşhūr kim ʿIrāḳdın Ḫorāsānġa vardı[272], müşārün-ileyhniñ devr-i şikemiġa [16] münāsib bir rubāʿī tażmīn étdi kim Rubāʿī:

ای پنبه خراسان ز تو مهجور خوش است

[17] قتل تو باتفاق جمهور خوش است

خوانندگی تو در عراق است نکو

[17 b]

[1] آواز دهل شنیدن از دور خوش است

Ve bu beyt hem anıñġdur kim Beyt:

[2] کردم از حیلۀ وارستگیش رام بخود

ساعت صبر کن ای دل که طپیدن زود است.

[3] **Mevlānā Kāmī:** Lāhīcānlıḳdur, fażīleti hem bar. Ḫān Aḥmed Pād-şāh ḫidmetide [4] inşā emriġa meʾmūrdur. Ḫōş-ṭabʿ ve hem-vār ve maʿḳūl kişidür. Şiʿrni [5] bu yañġlıġ aytur[273] kim Naẓm[274]:

ای غمزۀ تو پرده در راز محبت

[6] وی مر نگهت پرده بر انداز محبت

بیخود شدم از بادۀ عشق تو و ترسم

[7] اظهار کنم پیش کسی راز محبت

مرغ دل جبریل بود صید حقیرش

---

270 Merdumī: Merdī N 1. 19a/14, N 2. 15a/15, S.Ç. 19b/14.
271 bardurlar: bardur N 1. 19a/16, S.Ç. 19b/16.
272 vardı: bardı N 1. 19a/17, N 2. 15a/18, S.Ç. 19b/17.
273 aytur: aytupdur N 2. 15b/2.
274 naẓm: şiʿr N 1. 20b/8, S.Ç. 20a/7, G.B. 20a/7.

[8] آنجا که هواگیر شود باز محبت.

کامی آسان نرسیده است بسرمنزل وصل
[9] رفته راهی که بهر گام خطرها دارد

Ḳāḍī ʿAṭāʾullāh[275]**:** Ḳāḍī Muḥammed Rāzī [10] ḳarındaşıdur. Ol hem ḫōş-selīḳa kişidür. Ol silsilede birev ḫāric-i [11] mebḥaṣ bolmapdur[276]. ʿAceb kān-i ḥayṣiyyet ḫānevādedür. Müşārün-ileyh hem Şāh-ı cennet- [12] mekānnıñ meclis-i sāmīsiġa dāḫil bolup rāh-ı suḫanı bar érdi. Şāh-ı [13] firdevs-mekān[277] birle Sulṭān Süleymān-ı Ḫᵛāndigār mā-beynide ʿahd ū mīṣāḳ [14] silsilesi müstaḥkem bolġanda bu tārīḫni ḫūb tapup érdi kim Tārīḫ:

[15] پادشه روم و شه کامکار
صلح چو کردند بهم اختیار
[16] از پی تاریخ گرفتم قلم
نازده از کلک هنوز این رقم
[17] منهی اقبال در این کهنه دیر
غلغله افکند که الصلح خیر.

[18 a] [1] **Mevlānā Müʾmīn Ḥüseyn:** Yezdlıġdur. Atası Şāh Niʿmetullāh Bāḳī defter-ḫāneside [2] kitāb-dār[278] érdi ve ol ḥażret özi żāhir ʿulūmın tekmīl ḳılup öz vilāyetide [3] aʿlamdur. Ṣūfi-y-āne ṭabʿı bar. Bu ḥaḳīr Yezdde mülāḳāt-ı şerīfleriġa müşerref bolġanda [4] şiʿr iltimāsın ḳıla alġanda bu rubāʿīni oḳudılar kim Rubāʿī:

نتوان بخدا رسیدن [5] از علم کتاب
حجت نبرد راه باقلیم صواب

275 Bu şâirimiz hakkında G.B. nüshasında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.

276 birev ḫāric-i mebḥaṣ bolmapdur: ḫāric-i mebḥaṣ birev peydā bolmapdur N 1. 20b/14, K.M. 31a/13-14//ḫāric-i mebḥaṣ birev bolmapdur N 2. 15b/8.

277 firdevs-mekān: firdevs-āşiyān N 1. 20b/16.

278 kitāb-dār: kātib N 1. 21a/4, K.M. 31b/8//küttāb N 2. 15b/15, S.Ç. 22a/2.

در معرفت خدا براهین [6] حکیم
چون جاده هاست در چراگاه دواب.

Seyfu'd-dīn Maḥmūd: Recāyī [7] taḫalluṣ ḳılur. İṣfahān ādemī-zādeleridindür. Şāh-ı cennet-mekān [8] defter-ḫāneside muḳarrer nevīsende érdi. Ḫōş-ṭabʿ ve rāst-selīḳa [9] şāʿirdür. Mevlānā Ümīdīniṇ̂ bu ḳaṣīdesi tetebbuʿıda kim Ümīdī:

کنون [10] کز سر سرو و پای صنوبر
کشد مرغ مرغوله و لاله ساغر.

Ṭabʿı yaḫşı barupdur[279]. [11] Bu maṭlaʿıdur kim Recāyī[280]:

صنوبر قد من که نازش بود بر
بر او بسته ام [12] دل چو بار صنوبر.

Bu meşhūr rubāʿī hem anıṇ̂gdur kim Rubāʿī:

[13] قاسم که دل اهل وفا را خون کرد
خون کرد چنانکه کس نداند چون کرد
[14] سر پنجه بخون عاشقان گلگون کرد
چون شاخ گلی که غنچه ها بیرون کرد.

[15] **Mevlānā Muḥammed-i Şarḳī**[281]: Şāh Niʿmetullāh Bāḳīniṇ̂g rātıḳ-ı fātıḳ-ı mühimmātı[282] érdi. [16] Şāh-ı cennet-mekān ḳaşıda hem mühim-güẕār ve rū-şinās kişi érdi. Niyāzī [17] taḫalluṣ ḳılur. Bu ebyāt aṇ̂glarnıṇ̂gdur kim Beyt[283]:

---

279 ṭabʿı yaḫşı barupdur: ṭabʿı yaḫşı barupdur kim N 1. 21a/14.
280 bu maṭlaʿıdur kim Recāyī: bu maṭlaʿıdur kim N 2. 16a/2//Recāyī K.M. 32a/11. N 1.'de bu cümle mevcut değildir.
281 Mevlānā Muḥammed-i Şarḳī: Mevlānā Maḥmūd-ı Şarḳī N 1. 21b/1//Mevlānā Muḥammed-i Şerefī N 2. 16a/5, S.Ç. 22a/16, K.M. 32a/14.
282 rātıḳ-ı fātıḳ-ı mühimmātı: rātıḳ ve fātıḳ-ı mühimmātı N 1. 21b/1.
283 beyt: şiʿr N 1. 21b/3, K.M. 32b/3//naẓm N 2. 16a/8.

سوی من ای سرو **[18 b]** [1] ناز من ببین

سرو ناز من نیاز من ببین

روی در محراب و دل سوی [2] بتان

طاعتم بنگر نماز من ببین

سوختم از داغ تنهایی چو شمع

[3] گریه های جانگداز من ببین

مینوازد هر دمم با ناوکی

[4] دلبر مسکین نواز من ببین

اشک گلگون نیازی دمبدم

[5] میکند افشای راز من ببین

Aḥmed Bég Müşerref: Ḫ^vāce Seyf- [6] ü'l-mülūk evlādıdındur kim Şāh-ı cennet-mekān müşārün-ileyhni şehīr-i [7] iltifāt birle ser-efrāz ḳılmış érdi ve ḥażretī-i ḫōş-selīḳa[284] ve yaḫşı [8] revişlıḳ[285] yigitdür. Bā-vücūd-ı nevīsendelıġ ʿulūm kesbiġa māyil érür [9] ve öz şuġlıdın dilgīrdür. Ṭabʿı şiʿrde köp yaḫşı barur[286]. Egerçi az mültefit bolur, iltifāt [10] ḳılsa ḫūb aytur. Bu rubāʿīsi[287] öz emri bile bitildi kim Rubāī[288]:

[11] افسوس که روز زندگانی بگذشت

عمر آمد و همچو کاروانی بگذشت

[12] بی غره مه عمر بسلخ انجامید

وین سلخ هم آنچنان که دانی بگذشت.

[13] **Ṭahmāsb Ḳulı Bég:** Mīr-i mīrān oġlı Şāh Ḫalīlu'llāh silsileside maḥrem [14] kökelteşdür. Köp mīrzā-meniş ve çoḳ nezāket-penāhdur. Ḥammāmī ve ʿaraḳ-i bahār- [15] dōst yigitdür. Yezdde bolġan kişige bun͡glar ʿayb bolmas. Öz iʿtiḳādıda [16] budur

284 ḥażretī-i ḫōş-selīḳa: ḥażretī-i selīḳa N 1. 20b/1.
285 revişlıḳ: revişlıġ G.B. 21b/3.
286 ṭabʿı şiʿrde köp yaḫşı barur: ṭabʿıda köp yaḫşı barur N 1. 20b/3.
287 rubāʿīsi: rubāʿīni İ.Ü. 1. 18b/10, N 1. 20b/4, K.M. 32a/4, B.N. 24a/5, G.B. 21b/6.
288 bitildi kim rubāʿī: bitildi rubāʿī N 1. 20b/4.

kim ol, şiʿr bināsınıñ sebeb-i īcādı bolupdur[289]. Bundın ziyāde [17] küstāḫlıḳdur déyü taḫalluṣ[290] birle iḫtiṣār olunur. ʿArşī taḫalluṣ ḳılurlar. Bu ebyāt **[19 a]** [1] ol bülend-mertebeniñdür[291] Beyt[292]:

یادم نمیکنی ز توام چشم این نبود
[2] با دور ماندگان دلت اول چنین نبود
آخر نظر که دیده بروی تو بازماند
[3] آغاز عمر بود دم واپسین نبود
بهر کرشمهٔ چشم تو لذتی است چه سود
[4] کز اولین نگهت اهل بزم بیهوشند.

شب هجران میان چشم خویش و خواب میبینم
[5] همان الفت که پا پهلو بود خار مغیلانرا

لعلت چه آگه است که با جان چه میکند
[6] آری کی آگهی است ز مستی شرابرا.

گرمی روز قیامت را برد از یاد خلق
[7] آنکه با سوز تو در صحرای محشر جا کند.

گر نکردی آهوان دشت را با خویش رام
[8] بیش از این مییافت مجنون لذت دیوانگی.

ما بی تو دیده از مژه خس پوش کرده ایم
[9] تا رفته ای نظاره فراموش کرده ایم.

289 bolupdur: bolur N 1. 21b/11.
290 küstāḫlıḳdur déyü taḫalluṣ: küstāḫlıḳdur taḫalluṣ N 1. 21b/11-12.
291 mertebeniñdür: mertebeniñdür kim G.B. 22b/12.
292 beyt: şiʿr N 1. 21b/13//naẓm N 2. 16a/18.

Béşimçi[293] **Mecmaʿ:** Türk ve Tāzīk [10] erkān-ı devlet erşed evlādları[294] ẕikride kim dest-i şecāʿatleri [11] cevher-i tīġ-i āb-dār dék mevc-engīz ve ser-pençe-i seḫāvetleri baḥr-i [12] mevvāc dék gevher-rīz érdi.

Ḫān Mīrzā[295]**:** Maʿṣūm Bég-i Ṣafevī [13] ḫülāṣa'-i dūdmānıdur[296]. Vāḳıʿā Ḫān Mīrzā érdi. Hey'et ve muʿammānı intihāsıġa [14] yétkürmiş érdi. Şiʿrġa ziyāde māyil[297] ve şāʿirġa köp iltifātı bar érdi. [15] Maṭlūbınıñ firāḳı istimrārı is̱bātıda bu beytni ḫūb münāsib aytupdur kim[298]:

[16] من که بیخود میشدم گر می شنیدم نام هجر

آمد آن روزی که عمری بی تو باید زیستن.

[17] **Ḳāsım Bég-i Ḳısmī:** ʿAbbās Sulṭān Afşār zübdetü'l-evlādıdur. **[19 b]** [1] Kirmān emīr-zādeleri arasıda bu yañlıġ ādemī-veş ve nīkū-nihād[299] ve ḥātem-şīve[300] [2] yigit az vāḳiʿ bolupdur[301]. Erbāb-ı naẓm ve aṣḥāb-ı hünerni maḳdūrı bolduḳça [3] riʿāyet ḳılur érdi. Ḫūb ʿāşıḳ-pīşe ve yaḫşı ṣāḥib-maẕāḳ bolduġıdın[302] [4] dérler kim öz ḫᵛāce-zādesi éligide maḳtūl boldı. Allāhumme erzuḳnā. Mevlānā [5] Vaḥşī eks̱er evḳāt Ḳāsım Bég birle bolur érmişler[303]. Ṭabʿı şiʿrde üküş [6] mülāyim vāḳiʿ bolupdur. Bu ebyāt ol ḥażretniñdür kim Beyt[304]:

[7] خدا بشکوه زبان من آشنا نکند

من و شکایت از آن تندخو خدا نکند

[8] شوم اسیر نهان خنده های محجوبی

---

293 béşimci: beşinci N 1. 22a/5, N 2. 16b/3, S.Ç. 23a/4.

294 evlādları: evlādı N 1. 22a/5.

295 Ḫān Mīrzā: Ḥān Mīrzā S.Ç. 23a/7.

296 dūdmānıdur: dūdmāndur N 1. 22a/8.

297 māyil: mā'il N 1. 22a/9.

298 aytupdur kim: aytupdur beyt N 1. 22a/10//aytupdur kim beyt N 2. 16b/9, S.Ç. 23a/10, K.M. 33a/11, G.B. 23a/10.

299 nīkū-nihād: nīkū-nihāde N 2. 16b/12.

300 ḥātem-şīve: ḫātem-şīve N 1. 22a/13.

301 bolupdur: boluptur N 1. 22a/14.

302 bolduġıdın: bolduḳıdın N 2. 16b/14, G.B. 23a/16.

303 érmişler: érmiş N 1. 22a/17.

304 beyt: ġazel N 1. 22b/1//ebyāt N 2. 16b/17.

که سوی من نظر از کثرت حیا نکند

[9] هر آنچه با دل من میکنی سزا است بکن

که تکیه بر تو و عهد تو بیوفا نکند

[10] مراست بخت زبونی که بیوفا طلب است

نمی شود که ترا نیز بیوفا نکند

[11] حذر کند ز دل زودرنج او قسمی

سر شکایت بیجای خویش وا نکند.

[12] قسمی زبانم را ببر گر شکوه ای کردم از او

من کافرم در عمر خود گر شکوه را فهمیده ام.

[13] شده خوار آنقدرها که اگر فرشته گردد

عجب ار کسی ز قسمی دگر اعتبار گیرد.

[14] من اگر نه ساده باشم ز تو مردمی نجویم

بوفات دل نبندم اگرم جنون نباشد

[15] تو همین بخون قسمی شده ای دلیر یا رب

چه زبون کشی الهی که کسی زبون نباشد.

[16] این است که زندانی غم جانم از این است

این است که صد رخنه در ایمانم از این است

[17] این است که غارتگر صبرم شده امروز

این است که آن نالۀ پنهانم از این است

[20 a]

[1] این است که آتش زده در خرمن جانم

خونابه فشان دیدۀ گریانم از این است

[2] این است که صد ناوک پران زده بر دل

پنهان چه کنم چاک گریبانم از این است

[3] این است که در خانۀ قسمی زده آتش

این گریه و احوال پریشانم از این است.

[4] ز کویت میروم نومید و چشم حسرتم در پی
سرت گردم به پنهان دیدنی امیدوارم کن
[5] دلا خوش میکنی با من عفاک الله چنین باید
سزای آنچه با تو کردم اکنون در کنارم کن
[6] نگاه آخر است این بار خوش شیرین ببین قسمی
خلاص از محنت جان کندن این انتظارم کن.

[7] چه بیجا شکوه ای بود این کز آن پیمان گسل کردم
زبانم لال گردد پیش خلق او را خجل کردم
[8] ز بیم آنکه در محشر مبادا منفعل گردد
ر بیدادی که با من کرده بود او را بحل کردم.

[9] **Sulṭān Maḥmūd Ḫān:** Emīr Ḫān-ı Gülābī oğlıdur. Yaman yigit érmes. [10] Türkmen bég-zādeleriġa sibḳat tutar, baʿżı ʿavārıżāt-ı nā-münāsib [11] şeʾmetidin beyne'l-ems̱āl mecnūn-vār söylenür. Ḥaḳḳ Sübḥānehu ve Teʿālā öz şifā-ḫānesidin [12] şerbet-i ʿācil kerāmet ḳılsun, bi-mennihi ve cūdihi. Ṭabʿı şiʿrde yaḫşı barur[305]. Bu beyt ol ʿazīzniñĝdür kim[306]:

[13] چه گفتم گفتمش منشین بغیر از من بتنگ آمد
ببین کز بخت بد چون تیر تدبیرم بسنگ آمد.

[14] **ʿAlīḫān Mīrzā:** Murād Ḫānnıñĝ inisidür. Ol miḳdār kim mümkin érür [15] nā-murād ve kūçek-dil ve hem-zebān yigit érür, olça ʿāşıḳ-pīşe [16] ve ṣāḥib-maẕāḳ érür kim eger żarūreti bolmasa maẕāḳ şuġlıdın özge [17] işke egerçi salṭanat bolsa pervā ḳılmas. Bu ḥaḳīr pozuḳluḳda[307] ittifāḳī **[20 b]** [1] Gīlānġa tüşdüm. Ḫidmeti anda

---

305 ṭabʿı şiʿrde yaḫşı barur: ṭabʿı yaḫşı barur N 1. 23a/6.

306 bu beyt ol ʿazīzniñĝdür kim: bu beyt ol ʿazīzniñĝdür kim naẓm N 2. 17a/19//bu beyt ol ʿazīzniñĝdür kim beyt G.B. 24a/8.

307 pozuḳluḳda: bozuḳluḳda N 1. 23a/12//nuruḳluḳda K.M. 35a/6.

érdiler[308], olça kim maḳdūr érdi merdumlıġ ve ġarīb- [2] nevāzlıḳlar[309] ḳıla başladılar. Ḥaḳḳ Sübḥānehu ve Teʿālā cemīʿ-i murādāt ve maḳṣūdāt- [3] ların muḥaṣṣal ḳılsun. Aḳsām-ı şiʿrni Türkī ve Fārsī aytur. Ṣādıḳ taḫalluṣ ḳılur. [4] Bu ebyāt ol ʿazīzniŋ̂gdür[310] kim Türkī[311]:

Kötür burḳaʿ yüziŋ̂gdin[312] kim gül-i ruḫ-sārı körsünler
[5] Méni bīmār éden ol nergis-i ḫūn-ḫᵛārı körsünler
Ménim bir kāfire dīn vérdügümni ger inanmazlar
[6] Élimde büt bélimde rişteʾ-i zünnārı körsünler
Vefā ehline tīmār eyleyenler Ḥisbeten-li'llāh
[7] Bu mühlik derdimiŋ̂ Ṣādıḳ nedür tīmārı körsünler

فریب نرگس مستش بقصد جان برود
[8] چو رهزنی که بدنبال کاروان برود.

طبیب از بهر لطف خود این لطف و احسان را نگهدارد
[9] بدردش خوشدلم تدبیر درمان را نگهدارد.

چو ترا دو زلف مشکین ز دم صبا بجنبد
[10] پی غارت دل من سپه بلا بجنبد.

Murād Bég: Ṣāhḳulı Sulṭān-ı [11] Kirmān ḥākimi oġlıdur. Ziyāde nā-murād ve maʿḳūl yigit érdi. Sipihr-i kec-reftār [12] ve müdāvemet-i tiryāk pertevidin umūr-ı salṭanatnı ḳaşıḳ-terāşlıḳġa[313] [13] ḳarār bérüp érdi[314]. Fe'ammā ol vādīde ziyāde yaḫşı selīḳası bar

308 ḫidmeti anda érdiler: ḫidmeti hem anda érdiler N 1. 23a/13, N 2. 17b/1//ḫiẕmeti hem anda érdiler S.Ç. 24a/14.
309 ġarīb-nevāzlıḳlar: ġarīb-nevāzlıġlar G.B. 24a/15.
310 ol ʿazīzniŋ̂gdür: ol yār-ı ʿazīzniŋ̂gdür N 1. 23a/16, N 2. 17b/4, G.B. 24b/1//ol diyār-ı ʿazīzniŋ̂gdür S.Ç. 24b/1, K.M. 35a/9-10.
311 türkī: ġazel N 1. 23a/16.
312 yüziŋ̂gdin: yüzniŋ̂gdin İ.Ü. 1. 20b/4.
313 ḳaşıḳ-terāşlıḳġa: ḳaşıḳ-terāşlıġa N 2. 18b/14//ḳaşıḳ-terāşlıġġa S.Ç. 24b/9, G.B. 24b/9.
314 ḳarār bérüp érdi: ḳarār érdi N 1. 23b/8.

érdi. [14] Sulṭān Ḥamza Mīrzā Ṭābe s̱erāhu Sebzevārnı muḥāṣara ḳılġanda ol ḫulefā [15] oġlı éligide maḳtūl boldı. Bu rubāʿīler ol merḥūmnıñdur kim Rubāʿī:

[16] یا رب بدلم آتش شوق افزون کن
از عشق همیشه خاطرم محزون کن
[17] شاهنشه اقلیم فنا ساز مرا
وز مملکت عافیتم بیرون کن.

[21 a]

[1] مائیم و دل تنگ و بدان مایهٔ ناز
جسمی سوزان ز شعلهٔ آه نیاز
[2] یک قطرهٔ خون و این همه درد در او
مشتی خاشاک و این همه سوز و گداز.

[3] **Muḥammed Müʾmin Bég**[315]: Muḥammed Emīn Sulṭān-ı Türkmen ḳarındaşıdur. Yaḫşı şīvelıġ [4] ve nā-murād edālıġ yigitdür. Şecāʿat ve himmeti hem ems̱āl-i aḳrāndın artuḳ [5] bolmasa kem hem émestür. Ḫōş-ṭabʿ, şīrīn-kelām[316] şāʿirdür. Bu ebyāt ol merdum- [6] zādeniñdür kim Beyt[317]:

بریز خون من ای ساقی و بساغر کن
[7] چه میشود تو هم از خون ما لبی تر کن.

کسی که چون غم عشق تو همدمی دارد
[8] غمی ندارد اگر درد عالمی دارد
سیه لباسی بختم ز هجر نیست عجب
[9] سیاه پوش شود هر که ماتمی دارد.
بر هر زمین که تکیه کنی تا بروز حشر
[10] بوی بهشت میدمد از تکیه گاه تو.

---

[315] Muḥammed Müʾmin Bég: Muḥammed Müʾmin N 1. 23b/14.
[316] ḫōş-ṭabʿ, şīrīn-kelām: ḫōş-ṭabʿ ve şīrīn-kelām G.B. 25a/2.
[317] beyt: maṭlaʿ N 1. 24a/1.

دشمن بحیلت خواست شکایت کند ز من

[11] سازد مرا بهانه و با او سخن کند.

چشم بیننده نداریم از آن محرومیم

[12] ورنه هر سو که نظر میفکنی دیدار است.

کرده خیال کاکلت رفته بکنج محنتی

[13] با مژه شانه میکنم جعد شب دراز را.

زکات حسن طلب میکنم دلیر از یار

[14] چرا که این طلب از بابت گدائی نیست.

کی دل صیاد مؤمن میشود مؤمن ز صید

[15] تا ز فتراکش نیاویزد شکار خویش را.

زود خود را کشت و از درد جدائی شد خلاص

[16] رشک میآید مرا مؤمن بمرگ کوهکن.

چون تواند خفت از قید جهان فارغ شبی

[17] آنکه از خاکستر گلخن نباشد بسترش.

Muḥammed Ṣāliḥ Mīrzā: Türkmen **[21 b]** [1] bég-zādeleridindür, ʿAlīḫān Mīrzā oġlıdur. Bā-vücūd-ı ol ḥāl köp [2] ṣalāḥiyyeti bar. Ḥüsn-i gülū-sūz kim dérler ol mīrzāda kördük. Nezāket- [3] ṭabʿı hem bu rubāʿīsidin maʿlūmdur kim Rubāʿī[318]:

Ṣāliḥ ki sénin̂g yolun̂gda cāndın kéçdi

[4] Yoḳ cān ki temennā-yı cihāndın kéçdi

Ḳanın ne tökersin imtiḥān étmek-içün

[318] maʿlūmdur kim rubāʿī: maʿlūmdur rubāʿī N 1. 24a/15.

[5] Raḥm eyle ki işi imtiḥāndın kéçdi

Yādigār Bég: Ḥasan Sulṭān [6] oğlıdur. Güẕeşte ve bī-ḳayd yigitdür. H̱ūblıġı[319] köp bar, evvelā bu kim maẖlūḳ [7] mülāzemetidin[320] terk ḳılup[321] Beytu'llāh ziyāreti şerefiġa[322] müşerref boldı[323]. Yaẖşı ṭabʿı bar. [8] Bu beyt anıñgdur kim Beyt:

فلک تلافی یک دیدن تو نتواند

[9] هزار سال اگر فکر انتقام کنم

Mīrzā Nizāmü'l-mülk: Āṣaf-cāh [10] Mīrzā Selmān oğlıdur kim ismi bu teẕkirede merḳūmdur. Ziyāde ẖōş-ṭabʿ [11] ve kerīmü'n-nefs yigitdür. Zamān-ı devletleride ems̱āl ve aḳrānı ẖilāfına[324] [12] él bile yaẖşı sülūknı merʿī tutar érdi[325] ve li-haẕā köp fütūrda ol sülūk [13] meymenetidin sālim ḳaldı. Ṭabʿıda mevzūniyyet bar érdi. Bu beyt ol mīrzānıñgdur kim[326]:

[14] کشتهٔ تیغ تو هنگام طپیدن میگفت

جور امروز ترا پرسش فردایی نیست.

[15] **Mīrzā İbrāhīm:** Mīrzā Şāh Ḥüseyn-i meşhūr oğlıdur. Müstaġniyyü'l-elḳāb- [16] durlar. Yaẖşı eṭvārlıġ ādemī-zādedür. Şiʿrde ṭabʿı mülāyim barur[327]. Bu rubāʿīler [17] añglarnıñgdur kim Rubāʿī:

زندان گاهی ملک جهان میبازند

[22 a]

---

319 ẖūblıġı: ẖūblıḳı G.B. 25b/3.
320 mülāzemetidin: mülāzemetin G.B. 25b/5.
321 terḳ ḳılup: fāriġ bolup N 1. 24b/2.
322 ziyāreti şerefiġa: ziyāret-i şerīfiġa N 1. 24b/3.
323 müşerref boldı: müşerref boldı, Allāhümme erzuḳnā N 1. 24b/3, N 2. 18a/19, S.Ç. 25b/5, K.M. 36b/12, G.B. 25b/5.
324 ẖilāfına: ẖilāfetide N 1. 18a/23.
325 érdi: érdiler N 1. 24b/8.
326 mīrzānıñgdur kim: mīrzānıñgdur kim beyt G.B. 25b/11.
327 barur: bardur N 2. 18b/5.

[1] گاهی به نگاهی دل و جان میبازند

این طور قمار را نه چند است و نه چون

[2] هر طور برآید آنچنان میبازند.

گر وعدۀ وصل دیر و زودی دارد

[3] اول بر عاشقان نمودی دارد

عشق آتش و هیزم دل عاشق اما

[4] تا در نگرفته است دودی دارد.

شهباز خطت طبع سمندر دارد

[5] زانست که آشیان در آذر دارد

از غمزۀ شاهین صفتت میلرزد

[6] شهباز فلک که آتشین پر دارد.

Emīr Nūru'llāh-ı Şūşterī: Emīr Esedu'llāh [7] Ṣadrnıñ inisi oġlıdur. Ziyād[328] yaḫşı ṭabʿı bar. Bu ebyāt anıñdur kim Beyt:

[8] غیر را گستاخ در عرض تمنا کرده ای

بس که ای خودکام با او لطف پیدا کرده ای

[9] شکر فیض عشق کن ای دل که از امداد او

آشنایی با خیال دوست پیدا کرده ای

[10] شکوه از خواری مکن نازک مزاجی بر طرف

عزتت این بس که در پیش سگش جا کرده ای.

[11] گر ز جان بگذری ای دل شوی آسوده ولی

اینقدر همت عالی نه تو داردی و نه من.

[12] می برد نوری از تهی دستی

تخفهٔ یار شرمساریها.

[328] ziyād: ziyāde N 1. 25a/2, N 2 18b/13, S.Ç. 26b/5.

[13] **ʿAbbās Bég:** Ferahzād Bég-i Türkmen oğlıdur. Muṣāḥib ve ṣāḥib- [14] selīḳa yigitdür. Gāhī şiʿrġa raġbet ḳılup bu yan̂glıġ[329] aytur kim Şiʿr:

[15] سمند ناز جولان داده میآیی و میترسم
که گردی خیزد و بردامن اغیار بنشیند.

[16] **Muḥammed Ṣāliḥ Bég[330]:** Maḳṣūd Bég Vezīrī oğlıdur. Ziyāde ṣāḥib-i ḥüsn [17] érdi[331]. Mevzūndur. Bu iki beyt an̂ga mensūbdur kim Beyt:

[22 b]

[1] چه طعنها که ز اغیار میکشم هر دم
چنین دلیری اغیار بی حمایت نیست
[2] برای قتل منت هر زمان بهانه چراست
بکش بکشتن صالح بهانه حاجت نیست.

[3] شوق در راه طلب میکندم سرگردان
گرچه دانم که بمقصود رسیدن زود است.

[4] **Ḳāsım Bég:** ʿİyāẕ-an Bi'llāh Ejdehā Sulṭān Afşār maḫdūm-zādesidür. [5] Hicrī taḫalluṣ ḳılur. Bir müseddes maʿa-terkīb aytdı, meşhūrdur. Bu beyt hem anın̂gdur kim Beyt[332]:

[6] من نه آنم که مرا از تو شکایت باشد
من و اظهار غمت این چه حکایت باشد.

---

[329] yan̂glıġ: gūne N 1. 25a/9.
[330] Muḥammed Ṣāliḥ Bég: Muḥammed Ṣāliḥ N 1. 25a/11.
[331] érdi: idi N 1. 25a/11.
[332] beyt: maṭlaʿ N 1. 25a/6//şiʿr 37b/12.

[7] **Muḥammed Bég Ḫalīfetü'l-ḫulefāyī**[333]**:** Ḫulefā erşed evlādıdur[334]. Ḥaḳīḳaten ziyāde ādemī [8] ve ādemī-veş ve hem-vār[335] ve āremīde yigitdür. Taṣvīr ve naḳḳāşlıḳ ʿilmi kim [9] cemīʿ-i ʿulūmġa[336] işkāl yüzidin sibḳati bar, o yan̂glıġ ḳuvvetdin fiʿlġa[337] kéltürür kim [10] hīç kimsege muḥtāc émes. Nesḫ-taʿlīḳni[338] yaḫşı biter. Penc-tār ṭanbūrnı[339] hem [11] ḫūb nevāziş ḳılur. El-ḥaḳḳ ziyāde ārāste yigitdür. Himmet ve şecāʿati hem [12] mā-beynü'l-aḳrān[340] imtiyāzı bar. Egerçi gāhī, néçük kim rūz-gār deʾbidür, [13] nā-murādlıḳlar[341] él bérür, olça temkīn ve vaḳārı bar kim ol ʿavārıżātdın müteġayyir [14] bolmas. Yārān ḳaşıda kem ve ziyādeti kéltürmekde taḳṣīr ve fürū-güẕāşt ḳılmas[342]. [15] İnşāʾa'llāh[343] kim pād-şāhımıznın̂g[344] es̱er-i terbiyyetleridin[345] murādāt ve maḳṣūdātı [16] ḥāṣıl bolsun[346]. Ṭabʿı şiʿrde hem[347] ziyāde yaḫşı barur[348]. Bu ebyāt[349] ol imāret-[17] penāhnın̂gdur[350] kim Rubāʿī:

چون یاد تو در ضمیر جوشد ما را

[23 a]

[1] چشم از همه ممکنات پوشد ما را

ترسم که از فراق بازم نخری

[2] وانگه باجل غمت فروشد ما را.

این زمان چاک گریبانش بدامن میرسد

---

333 Muḥammed Bég-i Ḫālifetü'l-ḫulefāyī: Muḥammed Bég-i Ḫulefā K.M. 38a/4.
334 evlādıdur: evlādındandur N 1. 25b/1.
335 hem-vār: hem-vāre S.Ç. 26b/6, N 2 19a/7.
336 ʿulūmġa: ʿulūmda N 1. 25b/2.
337 fiʿlġa: fiʿle N 1. 25b/3.
338 nesḫ-taʿlīḳni: nesḫ-taʿlīḳi N 1. 25b/4.
339 ṭanbūrnı: ṭanbūrı N 1. 25b/4.
340 mā-beynü'l-aḳrān: beynü'l-aḳrān N 1. 25b/5.
341 nā-murādlıḳlar: nā-murādlıġlar G.B. 26b/12.
342 ḳılmas: ḳılmaz N 1. 25b/8.
343 İnşāʾa'llāh: İnşāʾa'llāhu Teʿālā N 1. 25b/8.
344 pād-şāhımıznın̂g: pād-şāhımızın̂g N 1. 25b/8.
345 es̱er-i terbiyyetleridin: es̱er-i terbiyyetlerinden N 1. 25b/9.
346 bolsun: ola N 1. 25b/9.
347 hem: daḫi N 1. 25b/9.
348 barur: varur N 1. 25b/10.
349 bu ebyāt: rubāʿī ve bu ebyāt N 1. 25b/10.
350 imāret-penāhnın̂gdur: vezāret-penāhıñdur N 1. 25b/10.

[3] آنگه از دستش همه عالم گریبانچاک بود.

هر دم مرا بغمزه نامهربان مکش

[4] گر میکشی بکام دل دشمنان مکش

من تاب شکوه تو ندارم خدای را

[5] این نیم جان که مانده بتیغ زبان مکش.

وه که هر لحظه فزونتر ز فزون می بینم

[6] گرمی از حسن تو بازار طلبکاریرا.

چشم نازم که ناز میروید از او

[7] صد غمزۀ دلنواز میروید از او

بر خاکم اگر ز ناز یک ره گذری

[8] تا حشر گل نیاز میروید از او.

Altımçı[351] **Mecmaʿ:** Evvel ana efṣaḥü'l- [9] mütekellimīn evlādı ẕikride[352] kim başları tāc-ı kerāmet eṣ-ṣāliḥūn [10] li'llāh ve'ṭ-ṭāliḥūn lī birle ser-efrāz bolup ve ḳāmetleri[353] [11] Seyyidü'l-ḳavmi ḫādimuhum[354] ḫırḳası birle müşerref érür[355]. Raḥmetu'llāhi [12] ʿaleyhim ecmaʿīn.

Mīr Ṣunʿī: Nişābūrlıḳdur[356]. Dervīş-veş ve riyāżet-keş [13] kişi érdi. Bu ḥaḳīrniñg[357] şiʿr ʿilmide bir delāleti érür[358], ekẟer-i resāʾil-i żarūrī-i [14] şiʿrni[359] Mīr ḥażretleri ḫidmetide[360] kéçürüp érdüm[361]. Üç il[362] mütecāviz baş [15] bālīnġa ḳoyup[363] istirāḥat

[351] altımçı: altıncı N 1. 25b/17, N 2. 19b/2, S.Ç. 27a/8, G.B. 27a/8.
[352] ẕikride: ẕikridedür N 1. 26a/1.
[353] ḳāmetleri: ḳāmet-i bālāları N 1. 26a/2.
[354] ḫādimuhum: ḫādimü'l-fuḳarā N 1. 26a/2, N 2. 19b/4, S.Ç. 27a/10, K.M. 38b/11, G.B. 27a/10.
[355] müşerref érür: müşerrefdür N 1. 26a/3.
[356] Nişābūrlıḳdur: Nişābūrīdür N 1. 26a/3.
[357] ḥaḳīrniñg: ḥaḳīriñ N 1. 26a/4//faḳīrniñg G.B. 27a/12.
[358] delāleti érür: delāletidür N 1. 26a/4.
[359] şiʿrni: şiʿri N 1. 26a/5.
[360] ḫidmetide: ḫidmetinde N 1. 26a/5.
[361] ḫidmetide: ḫidmetinde N 1. 26a/5.
[362] il: yıldan N 1. 26a/5.
[363] baş bālinġa ḳoyup: başını bāline ḳoyup N 1. 26a/6.

ḳılduġın mülāḥaẓa ḳıla almadum[364]. Sinn-i şerīfi [16] hem toḳsanġa[365] yaḳın érdi. Dārü’s-salṭana’-i Tebrīzde bir ʿaṭṭār oġlıġa[366] [17] esīr érdi. Viṡāḳıdın[367] ser-i kū’yıġa bir meyl bar érdi[368]. Mükerrer barup[369] **[23 b]** [1] kélüp müte’eẕẕī bolmas érdi. Leṭāfet ve nezāket ṭabʿı vaṣfıdın ziyādedür. [2] ʿIrāḳ-bendlıḳ fennide olça[370] ṣāḥib-i vuḳūf érdi[371] kim bir mıṣraʿnı[372] iki reng [3] gül bile ékip[373] bitip[374] érdi kim üslūb-ı vaṣṣāflıġdın[375] ḫāric bolmamış [4] érdi. Mıṣraʿ budur kim Mıṣraʿ:

بنگر صنع خدا را بنگر.

Kāġıẕ reng ve [5] efşānıdın ṣāḥib-i vuḳūf érdi[376]. Sürünc ve sefīd-āb ve lācverd[377]-şūylıġdın[378] [6] hem behre-ver érdi[379]. Mīr ḥażretlerining̃ evṣāf-ı ḥamīdesi köpdür. Bu risāleġa[380] [7] guncāyiş yoḳtur[381]. Eşʿār bile iḫtiṣār ḳılılur[382]. Bu ebyāt ol ḥażretning̃dür kim Ġazel[383]:

[8] بغیر جور از آن تند خو نمیآید
وفا خوش است و لیکن از او نمیآید
[9] سمند او نکند میل سبزۂ خاکم
بدین گیاه سر او فرو نمیآید

---

364 ḳıla almadum: ḳılmadım N 1. 26a/6.
365 toḳsanġa: toḳsana N 1. 26a/7.
366 oġlıġa: oġlına N 1. 26a/7.
367 viṡāḳıdın: viṡāḳından N 1. 26a/8.
368 bar érdi: var idi N 1. 26a/8.
369 barup: varup N 1. 26a/8.
370 olça: ol-deñlü N 1. 26a/10.
371 érdi: idi N 1. 26a/10.
372 mıṣraʿnı: mıṣraʿı N 1. 26a/10.
373 ékip: eküp N 1. 26a/11.
374 bitip: bitüp N 2. 19b/13.
375 üslūb-ı vaṣṣāflıġdın: üslūb ve vaṣṣāflıġıdın G.B. 27b/3.
376 érdi: idi N 1. 26a/13.
377 lācverd: lācverdī İ.Ü. 2. 246a/28.
378 şūylıġdın: şūylıḳdın N 1. 26a/14//şūylıġıdın S.Ç. 27b/6, İ.Ü. 2. 246a/28, G.B. 27b/6//sefīd-āb-şūylıġıdın K.M. 39a/10.
379 behre-ver érdi: behre-dār idi N 1. 26a/14//behre-men érdi İ.Ü. 2. 246a/28-29.
380 risāleġa: risāleye N 1. 26a/15.
381 yoḳdur: yoḳtur N 2. 19b/17, S.Ç. 27b/8, K.M. 39a/11, B.N. 29b/2.
382 ḳılılur: ḳılındı N 1. 26a/16.
383 ḥażretning̃dür kim ġazel: ḥażretning̃dür eşʿār İ.Ü. 2. 246a/29//ḥażretning̃dür kim şiʿr G.B. 27b/8.

[10] در این چمن مگر از عیش غنچه ای نشکفت
که بوی خوشدلی از هیچ سو نمیآید
[11] دمی نمیگذرد وز خیال خنجر او
که آب دیده مرا تا گلو نمیآید
[12] ز نیکوان نکنم قطع آرزو صنعی
چرا که این صفت از من نکو نمیآید.

[13] نازم بسوز سینه و اشک نیاز خویش
دارم سری چو شمع بسوز و گداز خویش
[14] آنانکه دل بزلف نگاری نبسته اند
آیا چه کرده اند بعمر دراز خویش.

[15] از نظر رفتی و رفت از جا دل بیحاصلم
تا میآیی بجای خود نمیآید دلم.

[16] گلبن دردم من و در گلشن غم جا مرا
میشوم پژمرده چون در گل نباشد پا مرا.

[17] من که بی او چون صنوبر درهم از بار دلم
صد گره بر یکدگر دارد دل بیحاصلم.

[24 a]

[1] سوزد از داغ جنون چون شمع سر بر تن مرا
زآتش سودا گدازد طوق بر گردن مرا.

[2] بر ما شب غم کار بسی تنگ گرفته است
کو صبح که آیینهٔ ما زنگ گرفته است
[3] آتش زده مهر و مه من در دل اغیار
میسوزم از این شعله که در سنگ گرفته است
[4] از روز سیه میکند افغان دل صنعی
خاصیت مرغان شب آهنگ گرفته است.

[5] چنان بکشتن عشاق میکشید دلش
که نیم کشته رها کرد از شتاب مرا.

[6] برویت آیینهٔ دل مقابل افتاده است
تو در دلی و مرا کار با دل افتاده است.

[7] Ekṡer ebyātı pesendīde érür. Dīvānı intiḫābıġa hīç kişi ḳādir érmes. [8] Hem Tebrīzde fevt boldı[384]. Mezārı Cihānşāh-ı Pād-şāh Mescidi pīş-gāhıdadur.

[9] **Mīr Ḥużūrī-i Ḳumī:** Mīr Eşkī ḳarındaşıdur. Egerçi Mīr ḥażretleri ayturdı kim[385] [10] ol ménim[386] ḳarındaşım émes[387]. Be-her-ḥāl Mīr-i müşārün-ileyh ʿulūm-ı ẓāhirī [11] iktisābıda[388] köp iller zaḥmet tartdı. Zaḥmetiġa köre neşv ū nemā ḳıla [12] almadı. Şiʿriniñ rütbesi ʿilmidin[389] ziyāde érür[390]. Bu ebyāt Mīrġa[391] mensūbdur kim Beyt[392]:

[13] کشته از بهر رضای تو شدن آسان است
میشود شاد بدآموز تو دشوار این است.

[14] شب چون بسینه درد محبت فزون شود
گریم بحالتی که دل سنگ خون شود
[15] غیرت گرفتم آنکه بر افتاد از جهان
الفت میان ما و رقیب تو چون شود.
[16] ناامید از سر بالین حضوری آن شوخ
آب در دیده چو برخاست قیامت برخواست.

---

384 fevt boldı: medfūndur N 1. 26b/16.
385 ayturdı kim: aydurdı ki N 1. 27a/1.
386 ménim: benim N 1. 27a/1.
387 ḳarındaşım émes: ḳarındaşım olmas N 1. 27a/1//ḳarındaşımdur K.M. 40a/4.
388 iktisābıda: iktisābında N 1. 27a/2.
389 ʿilmidin: ʿilminden N 1. 27a/3.
390 ziyāde érür: ziyādedür N 1. 27a/3.
391 Mīrġa: Mīre N 1. 27a/4.
392 beyt: eşʿār İ.Ü. 2. 246b/7//ebyāt G.B. 28a/14.

[17] بروز مرگ فغان بر مزار من مکنید
زمانه را خبر از جور یار من مکنید

[24 b]

[1] سیاه پوش مگردید بهر ماتم من
در این لباس شکایت ز یار من مکنید
[2] سر حضوری و فتراک خونچکان نگرید
هوای دیدن چابک سوار من مکنید.

[3] خوش آن رنجش که سوی او نظر عمداً نمیکردم
دل من میطپید از شوق و سر بالا نمیکردم
[4] خوش آن اغار عشق و آشنائی کز حیا هرگز
نمیرفتم برش تا همرهی پیدا نمیکردم.

[5] صد سخن دارم ولی پیش تو گویائیم نیست
سربسر افسونم اما در تو گیرائیم نیست.

[6] تمنائی کزو دارد دل امیدوار من
تکلف نیست میارزد بدرد انتظار من.

[7] هرچه باداباد در بزمش حضوری میروم
بیش از این در کنج حسرت تاب تنهائیم نیست.

[8] با تو در خواب دلم عرض تمنا میکرد
در گلو گریه گره بود چو بیدار شدم.

[9] اوقات خوش آن بود کز اسباب تعلق
دیوانه دلی داشتم آن هم دگری داشت.

[10] **Mīr Eşkī:** Ḳum vilāyetidindür. Köp bülend-pervāz kişi érdi[393]. Bir dīvānnı [11] ṭardü'l-ʿaks bitip iki dīvān bile mübāhāt ḳılur érdi[394]. Şiʿrni[395] bu yan͡glıġ [12] aytur érdi[396] kim Şiʿr[397]:

مستانه کشتگان تو هر سو فتاده اند
[13] تیغ ترا مگر که بمی آب داده اند
نه طبل باز بر رخش جفا آن نازنین بسته
[14] سرم ببریده و بهر نوازش پیش زین بسته.

ʿĀḳıbet, Ḥindġa[398] barup[399] ol [15] vilāyetnin͡g fermān-fermāyları ḳaşıda maḳbūlü'l-ḳavl boldı. Dérler kim [16] ol meclisde Mīr ḥażretleriġa[400] birlik yarmaḳ şefḳat ḳılurlar. Mīr kim ḥavṣalaʾ-i [17] müflis-meʾāb ol vech-i mülāḥaẓasıdın dérler kim şādī-merg boldı. Ġufira ẕunūbuhu.

[25 a] [1] **Mīr Muḥammed Müʾmin-i Esterābādī**[401]: Mīr Faḫrü'd-dīn-i Simākī[402] ḫ͏ᵛāher-zādesidür [2] kim aʿlam-ı ʿulemā-yı zamān érdi[403]. Mīr ḥidmeti pür-mādde ṭālib-i ʿilmdür. Cihān-bānlıḳ [3] Sulṭān Ḥaydar Mīrzānın͡g muʿallimi belki ṭālibi érdi. Köp ḫōş-ṭabīʿat[404] şāʿirdür[405]. [4] Bu ebyāt an͡glarnın͡gdur kim[406]:

خط دمانیدی و دل میبرد آن خنده هنوز
[5] ناخن حسن تو جان را است خراشنده هنوز.

---

393 érdi: idi N 1. 27b/3.
394 ḳılur érdi: ḳılur idi N 1. 27b/4.
395 şiʿrni: şiʿri N 1. 27b/4.
396 aytur érdi: aytur idi N 1. 27b/5.
397 şiʿr: maṭlaʿhā N 1. 27b/5//İ.Ü. 2. 246b/13.
398 Ḥindġa: Ḥinde N 1. 27b/6.
399 barup: varup N 1. 27b/6.
400 ḥażretleriġa: ḥażretlerine N 1. 27b/8.
401 Mīr Muḥammed Müʾmin-i Esterābādī: Muḥammed Müʾmin-i Esterābādī İ.Ü. 2. 246b/16.
402 Mīr Faḫrü'd-dīn-i Simākī: Faḫrü'd-dīn-i Simākī İ.Ü. 2. 246b/16.
403 érdi: idi N 1. 27b/11.
404 ḫōş-ṭabīʿat: ḫōş-ṭabʿ İ.Ü. 2. 246b/17.
405 şāʿirdür: şāʿirdi İ.Ü. 2. 246b/17.
406 an͡glarnın͡gdur kim: anlarıñdur maṭlaʿ N 1. 27b/13//anlarnın͡gdur şiʿr İ.Ü. 2. 246b/17//an͡glarnın͡gdur kim maṭlaʿ G.B. 29a/6.

Maṭlūbınıñ̂ ʿāşıḳlıġı tehniyeside [6] bu ebyātı tāzedür kim Ġazel[407]:

کرده شمعی بدلت خانه مبارک باشد
[7] شمع من منصب پروانه مبارک باشد
بهوای سر کویی که تو میدانی و من
[8] شب برون آمدن از خانه مبارک باشد.

میمردم از الم اگر اندک توجهی
[9] ظاهر نمیشد از نگه گاهگاه تو.
شدم آواره ترسم دیگری گردد فگار او
[10] بر افتد کاش رسم عشقبازی از دیار او

اثر ملاحت او من زخم خورده دانم
[11] که نمک فشان همه شب بدلم گذار دارد.

Mīr Sedīd-i Rāzī: Ḳāḍī Muḥammed-i [12] meşhūr oġlıdur. Mīr özleri bā-vücūd-ı ḥaseb ū neseb, olça levend [13] ve bī-ḳayd vāḳiʿ bolupdurlar[408] kim şerḫga rāst kélmes. Ẕāt ve ṣıfat [14] ḫūblıġı birle ārāste kişidür. ʿİlm-i edvārnı yaḫşı bilür, şiʿr temyīzide [15] imtiyāzı bar, gāhī hem raġbet ḳılur. Bu beyt[409] Mīrniñ̂dür kim Beyt[410]:

[16] دل خاموش من از بی ادبیهای رقیب
وقت آن شد که دگر عربده آغاز کند.

[17] **Mīr Ebū Turāb-ı ʿUlvī:** Beldeʾ-i Ṭayyibeʾ-i Hemedānda ṭabābetġa[411] meşġūl érdi[412]. **[25 b]** [1] Egerçi muʿālecesi müfīd érmes érdi ve illā yümn ḳademi birle marīżleri köp

---

407 ġazel: ve lehu N 1. 27b/15//beyt N 2. 21a/1//ebyāt S.Ç. 29a/8, G.B. 29a/8//şiʿr İ.Ü. 2. 246b/18.
408 bolupdurlar: olupdurlar İ.Ü. 2. 246b/21.
409 beyt: beyt ol G.B. 29b/1.
410 Mīrniñ̂dür kim beyt: Mīriñdür şiʿr İ.Ü. 2. 246b/22.
411 ṭabābetġa: ṭabābete N 1. 28a/10.
412 érdi: idi N 1. 28a/10.

fevt [2] bolmas[413] érdi. Evāyil-i ʿömride Mevlānā Ḥayretī-i Herevī bile muṣāḥib érmişler. [3] Hemīşe bārid eşʿār iltimāsıdın[414] Mevlānā-yı müşārün-ileyhni muṣaddiʿ bolur érmiş. Bir kün [4] Bula Kenār atlıġ rūd-ḫāne kenārıda[415] Mīr ḥażretleriġa ġusl vācib bolur[416]. Mevlānā Ḥayretī [5] furṣat-ı ġanīmet bilüp[417] Mīrning̃ eyyām-ı ʿömride aytduḳı[418] eşʿārın varaḳ varaḳ [6] belki cüzv cüzv seylāb-ı fenāġa bérür. Mīr vāḳıf bolup tedārik ḳılġana dék [7] bi'l-külliye nā-būd bolur. Mevlānā Ḥayretī ve Mīr mā-beynide ülfet külfetġa müncer bolup renciş-i ḫāṭır [8] ẓuhūrġa kélür. Bir néçe kündin son̄gra Mevlānā'-i mezkūr, Mīrning̃ ḫāṭır-cūylıḳın[419] ḳılġan meclisde [9] bir dārü'l-merzī ḥakīm ṭalebiġa kélüp aytur kim: "Ḥakīmkine[420] ki sāmālālīkem merā yektā bir vālide'-i [10] dīrīne endekter kes dīrne[421] nefs īne ne şīne ne di ẕekerāt dīrne". Ḥużżār-ı [11] ʿIrāḳī ol nā-mefhūm kelām taʿaccübidin biri biridin su'āl ḳılurlar kim bu kişi né néme[422] [12] aytur? Mevlānā Ḥayretī cevāblarıda aytur kim: "Bu ol Mīr ḥażretlerining̃ eşʿār-ı şerīflerin [13] taşladuḳumız[423] rūd-ḫāne suyın zirāʿatiġa baḳlap maḥṣūlin tenāvül ḳılupdur, hedeyān [14] söyler. Ḥaḳḳ Mevlānā Ḥayretī cānibiġa bolduḳıçün[424] bu[425] néçe beyt Mīrdin merḳūm bolur[426] kim Ḳıṭʿa[427]:

[15] سرما شد و بهیج نداریم دسترس

بیغم نه ایم بالله از این فکر یک نفس

[16] جمعی خزیده پهلوی هم در خرابه ای

از سردی هوا همه بدحال چون مگس

[17] در خانه ای که منزل و مأوا گرفته ایم

---

413 bolmas: bolmaz İ.Ü. 2. 246b/23.
414 iltimāsıdın: istimāʿıdın İ.Ü. 2. 246b/24.
415 kenārıda: kenārında İ.Ü. 2. 246b/25.
416 bolur: olur 28a/14.
417 furṣat-ı ġanīmet: furṣatı ġanīmet İ.Ü. 2. 246b/25.
418 aytduḳı: aytduki N 1. 28a/16, N 2. 21a/20, İ.Ü. 2. 246b/25.
419 ḫāṭır-cūylıḳın: ḫāṭır-cūylıġın N 1. 28b/2, N 2. 21b/1, İ.Ü. 2. 246b/27.
420 ḥakīmkine: kine N 1. 28b/3.
421 dīrne: dīrīne N 1. 28b/4, K.M. 42a/10.
422 né néme: néme G.B. 29b/16.
423 taşladuḳumuz: taşladuġumuz İ.Ü. 2 246b/29.
424 bolduḳıçün: bolduġıçün N 1. 28b/8, İ.Ü. 2. 246b/30.
425 bu: bir N 1. 28b/8, İ.Ü. 2. 246b/30.
426 bolur: bor K.M. 42b/1.
427 ḳıṭʿa: ebyāt K.M. 42b/1//şiʿr İ.Ü. 2. 246b/30.

حاصل لباس ما همه آن خانه است و بس.

[26 a] [1] **Mīr Muḥammed-i Keskinī:** Sebzevārnıng̃ medār-ı ʿaliyyeleridindür. Şecāʿatlerining̃ [2] hem ziyāde şöhreti bar[428]. Dérler kim bu meşhūr ebyāt Mīr ḥażretlerining̃dür kim Beyt[429]:

[3] گل نیمه شب شکفته بود در حریم باغ
تعلیم گلرخان بحیا این قدر بس است.

[4] اول عشق است و از حیرت ندارم ذوق وصل
مرغ دام افتاده یکچندی نخواهد دانه را.

[5] Bu ḳıṭʿanı[430] hem Ḫᵛāce Aḥmed Cāmī ve Mīr Ḥüseyn Betādkānī[431] Fīrūz-ceng ḳatlide yaḫşı aytupdur kim Ḳıṭʿa:

[6] از قاضی جام دوش میکرد سؤال
محمود که لطف و عزتش عادت و خوست
[7] افضل باشد شهادت میر حسین
یا روز جزا برادرم افضل ازوست
[8] قاضی گفتش که از کجا تا بکجا
آن کشتهٔ دشمن است و این کشتهٔ دوست.

[9] **Mīr Vālihī-i Ḳumī:** Köhne şāʿirdür, ḫōş-selīḳa ve ḫōş-ṣoḥbet kişidür. [10] Yaḫşı ebyātı köp bar, bu ebyātdın maʿlūmdur kim Şiʿr[432]:

[11] سوخت ما را تب عشق تو چنان کز حیرت
دوزخ انگشت گزد بر سر خاکستر ما.

---

428 bar: bar érdi G.B. 30a/7.
429 ḥażretlerining̃dür kim beyt: ḥażretlerining̃dür eşʿār İ.Ü. 2. 247a/01//ḥażretlerining̃dür kim G.B. 30a/7.
430 bu ḳıṭʿanı: ve bu ḳıṭʿanı İ.Ü. 2. 247a/1.
431 Betādkānī: Tebādkānī N 1. 28b/16, G.B. 30a/10.
432 şiʿr: beyt N 1. 29a/4//ebyāt N 2. 21b/22, S.Ç. 30a/16, K.M. 43b/4, G.B. 30a/16.

[12] بکسی از آن نکردن گله تا بغایت از تو
که برم بخاک با خود دل پر شکایت از تو.
[13] با مهر و محبت تو جفا پیشه چه داری
رو داغ بجانی نه و خون در جگری کن.

[14] خیال قتل که امروز در دلت میگشت
که میگذشتی و از غمزهٔ تو خون میریخت.

[15] بآشیانهٔ بلبل نسیم پا زد و گفت
که خان و مان اسیران خراب میباید.

[16] لب خامش و دیده بر زمین است
خاصیت دیدن تو این است
[17] غافل منشین که آه ما را
صد دشنه نهان در آستین است.

[26 b]

[1] تا جلوه گاه شاهد عشق تو شد دلم
بر جمله عضوهای تنم ناز میکند.

[2] در کنج خانه فکر تو چندان مرا نشاند
کز پرده عنکبوت در منزلم گرفت.

[3] جائی که عارض تو نقاب از قمر کشد
خورشید گردن از پی نظاره بر کشد.

[4]همره غیر است با من صد عنایت میکند
یا رب این لطف است یا رفع خجالت میکند؟

[5] رخسار خود دمی که نمائی بوالهی

در دیده کم کند ز تحیر نگاه تو.

[6] **Ḳāḍī Esīrī-i Rāzī:** Seyyid-i ṣaḥīḥü'n-nesebdür, fażīleti hem bar, [7] yaḫşı münşīdür[433]. Seyyāḥ ve merdum-dīde kişidür. Eşʿārı hem ḫālī-ez-meze [8] émes. Bu ebyāt anıñgdur kim[434]:

خیالش بس که در اندیشهٔ بسیارم اندازد
[9] جنون یکبارگی ترسم که در بازارم اندازد
شوم گر مرغ و بنشینم بدیوار سرای تو
[10] نسیم نا امیدی از سر دیوارم اندازد.

قاصد رقیب بوده و من غافل از فریب
[11] بیدرد مدعای خود اندر میانه ساخت.
حسن تو ز خط رتبهٔ اعجاز گرفته است
[12] انجام تو کیفیت آغاز گرفته است.

چو قاصد یافت شوقم را ز مکتوب پر افسونش
[13] دلم را ساخت خون تا کرد آگاهم ز مضمونش
سراپا سوختم زین که شمع بزم او خود را
[14] سراپا سوخت تا از بزم او نآرند بیرونش.

Mīr Ḥaydar-ı Girihrūdī: [15] Mīr ʿAlāʾü'd-dīn-i Manṣūr oğlıdur kim meşhūr ve maʿrūfdur. Köp müstaʿid [16] yigitdür. Himmet ve seḫāvetde çoḳ şöhreti bar. Ḫaṭṭnı[435] yaḫşı biter. [17] Şiʿri hem yaḫşıdur. Bu ebyāt añglarnıñgdur kim Naẓm[436]:

[27 a]

[1] از شکاف سینه گفتم حال دل را بنگرم

433 münşīdür: münşītür G.B. 30b/12.
434 anıñgdur kim: anıñgdur maṭlaʿ N 1. 29b/2//anıñgdur kim ebyāt S.Ç. 30b/13, K.M. 43b/13, G.B. 30b/13//anıñgdur kim eşʿār İ.Ü. 2. 247a/10.
435 ḫaṭṭnı: ḫaṭṭı N 1. 29b/11.
436 añglarnıñgdur kim naẓm: anlarıñdur beyt N 1. 29b/11//anlarıñdur ebyāt İ.Ü. 2. 247a/15.

نیم بسمل طائری دیدم که در خون میطپید.

[2] چند از نوید آمدنت بیخبر شوم

یکبار بیخبر ز در خانه ام درآ.

[3] **Mīr Ḥaydar-ı Kāşī:** Egerçi özi bir néme pest ve ḥaḳīr-cüs̱s̱e vāḳiʿ bolupdur [4] ve illā istiʿdād ile ʿālī-şān kişidür. Muʿammā ve tārīḫ fennide imtiyāzı bar. [5] Dérler kim bir ḳaṣīde Ḫān Aḥmed Pād-şāh ismiġa aytupdur kim her mıṣraʿıdın bir muʿammā [6] ve bir tārīḫ istiḫrāc ḳılupdur. Rāst bolsa köp diḳḳat[437] fikr tiler. Bu néçe muʿammā [7] Mīr ḥażretleriniñdür kim:

Be-İsm-i Mollā Şāh:

من تازه عاشق و یار بیداد کرده آغاز [8] دل داد یار نو را پیش که میبرد باز.

Be-İsm-i Habīb:

شبها که تمام عاشقان بیدارند [9] چشم و دل من بخواب راحت یارند

ساحر پسری کو که برد صبر و قرار [10] اول ز دل و دیده چو خوابی دارند.

Be-İsm-i Sührāb:

خوش آن که نظر بسوی ما اندازند [11] گردند بما بحال ما پردازند

گردند و کله سراسر و کاکلها گه کج بنهند و گه پریشان سازند.

Mīr Ḳurbī: Mesken-i meʾlūfı maʿlūm émes. Özi [13] ʿāşıḳ-pīşe ve fenāyī-ṣıfat kişi érdi[438]. Belde'-i Eberḳūhda Maḳṣūd atlıġ bir yigitġa [14] esīr érdi. Ṣubḥ[439] ve belki ʿale'd-devām giryān ve biryān yürür érdi. Bir muʿammā [15] maṭlūbı ismiġa aytıp[440]

---

437 diḳḳat: vaḳt İ.Ü. 1. 27a/6, İ.Ü. 2. 247a/17, G.B. 31a/11.

438 érdi: idi N 1. 30a/8.

439 ṣubḥ: ṣubḥ ū şām N 1. 30a/8, N 2 22b/14, S.Ç. 31b/3, K.M. 44b/6, İ.Ü. 2. 247a/21, G.B. 31b/3.

440 aytıp: aytup N 1. 30a/9, K.M. 44b/7, İ.Ü. 2. 247a/21.

érdi. İsm-i muʿammānı nā-mevzūn ḳılur ḥāletde[441] [16] Mīrġa rāst kéldüm, aytdum kim[442]: "Īn muʿammā be-ism-i Maḳṣūdest, [17] beytiñiz[443] kim mevzūndur". Taḫmīnā[444] on yaşımda érdüm; Mīr ḥażretleri **[27 b]** [1] müteʿaccib bolup duʿā ḳılup bir ġazel cāyize bérdi. Maḳṭaʿı bu érdi kim[445]:

[2] منع قربی کنی که ناله مکن
نکند ناله پس بگو چه کند؟

[3] Çün dervīş ve ṣādıḳü'l-ḳavl kişi érdi, belki duʿāsı müstecāb [4] bolmış bolġay. Bu ebyāt hem Mīrdin meşhūrdur kim Maṭlaʿ[446]:

[5] شد ز لیلی طلعتی وادی محنت مسکنم
رفت اگر مجنون ازین عالم بجای او منم
[6] طعنه بر چاک گریبانها مزن در عاشقی
پاک دامانم چو گل چاک است اگر پیراهنم.

[7] **Mīr Münhī:** Erdistān tābiʿi Zevāre kéntdindür. Ḥātem-i [8] Kāşī şāgirdidür. Keẕre bülend-pervāz ve bī-ḥayā şāʿirdür. Ġālibā [9] üstādınıñ bu revişleridin özge némesin pey-revlıḳ ḳıla [10] almapdur. Şiʿri hem bu yañlıġ érür kim Şiʿr[447]:

آتش فروز دل نگه سحرساز تست
[11] جان رخنه رخنه از مژه های دراز تست
منهی بهرزه چند شکایت کنی ز یار
[12] این سرکشی تمام ز عرض نیاز تست
ترسم دگر جزا طلبند از شهید تو

---

441 nā-mevzūn ḳılur ḥāletde: nā-mevzūn merḳūm ḳılur ḥāletde N 1. 30a/10, S.Ç. 31b/4-5, K.M. 44b/8, İ.Ü. 2. 247a/21.
442 aytdum kim: aytdum kim mıṣraʿ G.B. 31b/6.
443 beytiñiz: beytiñüz N 1. 30a/11, İ.Ü. 2. 247a/22.
444 taḫmīnā: taḫmīnen N 1. 30a/11.
445 maḳṭaʿı bu érdi kim: maḳṭaʿı bu érdi kim maḳṭaʿ İ.Ü: 2. 247a/23// maḳṭaʿı bu érdi kim beyt G.B. 31b/8.
446 meşhūrdur kim maṭlaʿ: meşhūrdur kim ve lehu İ.Ü. 2. 247a/24//meşhūrdur kim şiʿr G.B. 31b/11.
447 şiʿr: eşʿār İ.Ü. 2. 247a/26//ebyāt G.B. 31b/17.

[13] از لذتی که بادم شمشیرباز تست.

ز بیتابی بدل کردم بمحنت شادمانی را
[14] ز یمن عشق بر خود تلخ کردم زندگانی را
سگان کوی او را بی سبب از خود بر آوردم
[15] بخود بیهوده دشمن ساختم یاران جانی را.

درد دلم از آن بمداوا نمیرسد
[16] کاینجا کسی بدرد کسی وا نمیرسد.

صد بار گفتم ای پسر پاس دل منهی بدار
[17] کز بیخودی زان بدزبان حرفی مبادا سرزند.

Mīr Cezmī: Tebrīzlıġdur. **[28 a]** [1] Öz vilāyetide ʿaṭṭārlıḳ[448] bile evḳāt kéçürür érdi. Erbāb-ı naẓmnı berş[449] [2] ve tiryāk bile żiyāfet ḳılur érdi, egerçi binā-ber-i maṣlaḥat[450] érdi kim şuʿarā bed-gūylıġıdın [3] özin sālim tutar érdi. Ṭabʿı şiʿrde yaman émes. Bu ebyāt Mīrdin meşhūrdur kim Beyt[451]:

[4] با وجود بیوفائیهای او
سوخت جانم را جدائیهای او
[5] باعث بیگانگیها میشود
با رقیبان آشنائیهای او.

[6] Üstādımız Mīr Ṣunʿī fevtide bu tārīḫni yaḫşı aytupdur kim Tārīḫ:

[7] میر صنعی خوان معنی را نمک
آنکه میتابید از وی نور عشق
[8] عشقبازی بود دایم طور او

448 ʿaṭṭārlıḳ: ʿaṭṭārlıġ İ.Ü. 2. 247a/29.
449 berş: bezeş N 1. 30b/12.
450 binā-ber-i maṣlaḥat: bir maṣlaḥat G.B. 32a/9.
451 beyt: maṭlaʿ N 1. 30b/14//ebyāt N 2. 23a/15, K.M. 46a/14//rubāʿī S.Ç. 32a/11, G.B. 32a/11//eşʿār İ.Ü. 2. 247a/30.

جای او بادا همیشه طور عشق

[9] سال تاریخ وفاتش از دو طور

یافتم از شوق شعر و شور عشق.

[10] **Mīr Bezmī-i Hemedānī:** Mīr Ebū Turāb-ı ʿUlvī oğlıdur kim yoḳarı [11] meẕkūr boldı. Seyyid-i ṣaḥīḥü'n-nesebdürler. İḫtilāṭ ve refāḳatde ẓāhiri bāṭınıdın [12] yaḫşı-raḳdur. Ṭabʿı şiʿrde yaman barmas. Bu ebyāt anıñġdur kim Beyt[452]:

[13] میی خواهم کزو مست آنچنان در کوی یار افتم

که چون سر برزند صبح قیامت در خمار افتم.

[14] ببزمش نا نشسته خاطرش از من بتنگ آمد

بلب نابرده جامی شیشهٔ عیشم بسنگ آمد.

[15] صبر با آنکه بمن مژدهٔ راحت ندهد

طاقتم رخصت اظهار شکایت ندهد

[16] قطره ای اشک ز چشمم بزمینی نچکد

که گلش تا بابد بوی محبت ندهد.

[17] شوق خواهم که شبی پای خیالت بوسد

ادب عشق در اندیشه که رخصت ندهد.

[28 b]

[1] اگرچه با دگران در تکلم است آن لب

نمک دریغ ندارد ز زخم کاری ما.

[2] تیره روز دل من گر شب محنت این است

وای بر جانم اگر سوز محبت این است.

[3] مرگ بزمی موجب خوشحالی او میشود

ای رفیقان با خبر سازید دلدار مرا.

452 beyt: maṭlaʿ N 1. 31a/5//ebyāt S.Ç. 32b/3, G.B. 32b/3//naẓm İ.Ü. 2. 247b/3.

[4] **Mīr Ebū Turāb Maḥrūm-ı Rāzī:** Meẕkūr bolġan Ḳāḍī Esīrī ḳarındaşıdur. [5] ʿUlūm-ı ẓāhirīde köp ḥāleti bar. Yaḫşı ṭālib-i ʿilmdür. Levend-meşreb kişidür. [6] Şiʿrni hem ābādān aytur. Bu ebyāt Mīr ḥażretleriniñdür kim Ebyāt[453]:

[7] تنی ز ضعف چو کاه و غمی برابر کوه

شکسته بسته دلی دارم و هزار اندوه

[8] تو ای حریف که قرب وصال میطلبی

ببین که برق تجلی چه میکند با کوه.

[9] سوخته غیر را زغم عشق ستیزه رای تو

غیر چه سوزد اینچنین وای بر آشنای تو

[10] زآتش رشک سوختم این چه بلا محبت است

تا بمیان نهاده ام راز تو با خدای تو.

[11] **Mīr Ḥazīnī-i Yezdī:** Sūdā-gerdür. Yaḫşı selīḳalıḳ ve dürüst-gūy[454] şāʿirdür. [12] Bu ebyāt añglarnıñgdur[455] kim Ebyāt[456]:

در اثنای تغافل از نگاه خشم آلودش

[13] چو آن صیدم که صیاد از غم مردن کشد زودش.

انتظار او نمیگویم که زارم میکشد

[14] نا امیدیهای بعد از انتظارم میکشد.

قطع امید چو از یار بناکام کنم

[15] سوزم از حسرت و واسوختنش نام کنم

چه روم رنجه ز کویش که بصد خون جگر

[16] بایدم رفت که دیگر بخودش رام کنم

---

453 ebyāt: maṭlaʿ N 1. 31a/16//beyt S.Ç. 32b/14, K.M. 47a/6, G.B. 32b/14//eşʿār İ.Ü. 2. 247b/7.

454 dürüst-gūy: dürüst N 1. 31b/4//dürüst-gū B.N. 35a/4.

455 añglarnıñgdur: anlarıñgdur İ.Ü. 2. 247a/7.

456 ebyāt: maṭlaʿ N 1. 31b/4//eşʿār İ.Ü. 2. 247b/9.

خون بیچاره حزینی سر راهم گیرد
[17] خشمگین چون سفر از کوی دلارام کنم.

اگر وقت نظاره ات مرده بودم

[29 a]

[1] ز دست فراق تو جان برده بودم
باغیار چون میکنی مهربانی
[2] که نامهربانت برآورده بودم.

آنکه با جان و دلم بیداد هجران میکند
[3] کافرم گر هیچ کافربا مسلمان میکند
این چه تعجیل است در خونریزم ای نامهربان
[4] چون وفای من ترا آخر پشیمان میکند.

یک دیدنت تلافی صد ساله محنت است
[5] گر در غم فراق تو مرگم امان دهد.

چون کنم آرزوی وصل و دلی شاد کنم
[6] از ستمهای تو یاد آرم و فریاد کنم.

یاد یاران وفادار غریبان چو کند
[7] ای حزینی من بیچاره کرا یاد کنم؟

غمگین نمیشوم ز وفای تو با رقیب
[8] از بس که بر وفای توام اعتماد نیست
آواره میشود ز درش غیر دمبدم
[9] او در جفاکشی ز حزینی زیاد نیست.

بعد عمری که زمن درد دلی گوش کند
[10] مدعا را دل دیوانه فراموش کند.

بیرحمیت مرا چه قدر انتظار داد

[11] تا کارم از فراق بکشتن قرار داد.

Mevlānā Mīr ʿAlī: Ḥüseynī-nesebdür. [12] H̱aṭṭ-ı ḳalem-revide aḳrān ve ems̱āliġa ser-āmeddür[457]. Köp şikeste-nefs [13] ve ḫalīḳ kişi érmiş[458] kim bā-vücūd-ı üstādlıḳ[459] ḳıṭʿalarıda ʿAlī el-Kātib ve Faḳīr [14] Mīr ʿAlī bitimekni iltizām ḳılur. Çün[460] yaḫşı ḳıṭʿa ve kitāblar ol ʿazīzdin [15] mülāḥaẓa ḳıla alduḳ[461] ve illā bir ḳıṭʿanı kim öz şiʿri ve ḫālīsi érmiş. [16] O yañlıġ merḳūm ḳılmış érdi kim erbāb-ı ḳalem ṭavāf ḳılur érdiler[462]. [17] Ol ḳıṭʿa budur kim Ḳıṭʿa[463]:

عمری از مشق دو تا بود قدم همچون چنگ

[29 b]

[1] تا که خط من بیچاره بدین قانون شد

طالب من همه شاهان جهانند و مرا

[2] در بخارا جگر از بهر معیشت خون شد

سوخت از غصه درونم چه کنم چون سازم

[3] که مرا نیست از این شهر ره بیرون شد

این بلا بر سرم از حسن خط آمد امروز

[4] وه که خط سلسلۀ پای من مجنون شد.

فارغ بودم ز عاشقی یکچندی

[5] میبود مرا جان و دل خرسندی

ناگاه بیک عشوۀ شیرینم ساخت

[6] رسوای زمانه شوخ شکر خندی.

---

457 ser-āmeddür: ser-āmed N 1. 32a/4.

458 kişi érmiş:kişi érmiş kim N 1. 32a/5, S.Ç. 33b/4//kişidür N 2. 24a/11.

459 üstādlıḳ: üstādlıġ İ.Ü. 2. 247b/17.

460 çün: çoḳ S.Ç. 33b/5, İ.Ü. 2. 247b/17.

461 ḳıla alduḳ: ḳılduḳ N 1. 32a/7, K.M. 48a/3.

462 ṭavāf ḳılur érdiler: ṭavāf érdiler N 1. 32a/8.

463 budur kim ḳıṭʿa: budur ḳıṭʿa İ.Ü. 2. 247a/18.

Belī, hīç vaḳt ehl-i hüner ve erbāb-ı [7] istiʿdād müreffehü'l-ḥāl bolmapdurlar[464]. H̱ūb ayturlar[465]: (Ayın) "Ġālibā erbāb-ı [8] istiʿdādı devrān istemez".

Mīrzā Ṣādıḳ: Ordubādlıġdur. [9] Yaẖşı ṣāḥib-selīḳa[466] ṭālib-i ʿilmdür. Şāh-ı Cennet-mekān zamānıda Meşhed-i Muḳaddesġa [10] bardı. Ol āsitāneʾ-i müteberrike sādātın hicv ḳıldı. Yoḳarıdın iẖrāc ḥükmi [11] buyruldı. El-ḥāl dérler kim Dekendedür[467]. Bar érkeni maʿlūm émes. Ekṡer eşʿārı [12] rubāʿī bolduġıdın bir néçe rubāʿī birle iẖtiṣār olunur Rubāʿī[468]:

[13] ای رهزن کاروان زهد و پرهیز
بدعت نه دوستی خصمی آمیز
[14] در کوی تو از هجوم نظار کیان
نی جای ستادن است و نی راه گریز.

[15] صادق غم عشقت ار بجان نپذیرد
ناکام بکام دل دشمن میرد
[16] حق نمک خنده ات ار نشناسد
یا رب نمک حسن تو چشمش گیرد.

[17] **Mīr Muġīṣ[469]:** Hemedānlıġdur. Maḥvī taẖalluṣ ḳılur. Yaẖşı Seyyid-zādedür. Be-ḳadr ṭālib-i **[30 a]** [1] ʿilmlıġı hem bar. ʿĀşıḳ-pīşe ve levend yigitdür. Ṭabʿı şiʿrde yaman barmas[470]. [2] Bu ebyāt ol Seyyid-zādeniñgdür[471]:

---

464 bolmapdurlar: bolmayupdurlar İ.Ü. 2. 247b/21.
465 ẖūb ayturlar: ẖūb ayturlar mıṣraʿ G.B. 33b/16.
466 ṣāḥib-selīḳa: ṣāḥib-selīḳadur N 1. 32a/17.
467 Dekendedür: Dekindedür İ.Ü. 2. 247b/23.
468 rubāʿī: eşʿār İ.Ü. 2. 247b/24.
469 Mīr Muġīṣ: S.Ç. 34a/9'da "Mīr Muġīṣ" başlığı mevcut değildir.
470 ṭabʿı şiʿrde yaman barmas: ṭabʿı yaman barmas N 1. 32b/9//ṭabʿı şiʿrde yaman émes İ.Ü. 2. 247b/27.
471 Seyyid-zādeniñgdür: Seyyid-zādeniñgdür rubāʿī N 1. 32b/10, N 2. 24b/10, K.M. 48b/11, İ.Ü. 2. 247b/27, G.B. 34a/11.

من گریۀ آتشین نمیدانستم

[3] من جان و دل حزین نمیدانستم

نی نام بمن گذاشتی و نه نشان

[4] ای عشق ترا چنین نمیدانستم.

محوی که ز کوی عقل بیرون میگشت

[5] دیوانه تر از هزار مجنون میگشت

دور از تو ز دور دیدم آن گمشده را

[6] در بادیه ای که باد در خون میگشت.

تا خال بروی همچو مه خواهد بود

[7] تا خط شه حسن را سپه خواهد بود

گر خانه ز خشت آفتابت سازند

[8] ای دل روزت همان سیه خواهد بود.

کی زخم تو در سینۀ ما میآید

[9] کی درد مرا از تو دوا میآید

کی در دل تنگ چون منی جای کند

[10] گر غم داند که از کجا میآید.

Mīr İbrāhīm[472] : Hemedān tābiʿi [11] Serkān atlıġ ḳaṣabadındur. Köp[473] ḫayālı ve edebli[474] merdum-zādedür. [12] Evāyil-i ḫüsnide taḥṣīl içün Hemedānġa kéldi[475]. Āḫirde bu ḥaḳīr bile iltifāt [13] tapıp[476] naḳḳāşlıḳ ve şiʿr ser-vaḳtiġa tüşdi. Az vaḳtde köp taḥṣīl ḳılup [14] ābādān naḳḳāş ve maḳbūl şāʿir boldı. Dérler kim[477] Kirmānda Şāh Velī [15] āsitāneside gūşe-neşīn bolupdur. Tevfīḳu refīḳī[478] bolsun. Evāyilide aytduġı[479] [16] eşʿārıdın bir néçe beyt merḳūm boldı[480]. Şiʿr[481]:

472 Mīr İbrāhīm: Mīrzā İbrāhīm-i Derdī N 1. 33a/1.
473 köp: çoḳ N 2. 24b/18.
474 edebli: edeblü N 1. 33a/2//çoḳ edebli İ.Ü. 2. 247b/31.
475 kéldi: keldi N 1. 33a/3.
476 tapıp: tapup N 1. 33a/3.
477 dérler kim: dérler ki İ.Ü. 2. 248a/1.
478 tevfīḳu refīḳī: tevfīḳu refīḳ N 1. 33a/6, İ.Ü. 2. 248a/1.
479 aytduḳı: aytduki N 1. 33a/6//aytduġı İ.Ü. 2. 248a/2.
480 bir néçe beyt merḳūm boldı: bir néçe merḳūm boldı N 1. 33a/6-7//merḳūm boldı İ.Ü. 2. 248a/2.
481 şiʿr: ġazel N 1. 33a/7//beyt N 2. 25a/1//ebyāt S.Ç. 34b/9, K.M. 49a/12, G.B. 34b/9//naẓm İ.Ü. 2. 248a/2.

ما کرده ایم قطع نظر از وفای تو

[17] صد جان فدای جور محبت فزای تو

هرکس که آشنای تو شد روز خوش ندید

[30 b]

[1] خوش وقت آن کسی که نشد آشنای تو

دردی چو بار خاطر یاری در این دیار

[2] آواره شو که نیست درین ملک جای تو.

Mīr Ḳurbī: Lāhīcānlıḳdur. [3] Aḳsām-ı ḫuṭūṭnı yaḫşı kitāb ḳılur. Ayturdı kim[482] ġubārnı hīç kişi méndin[483] [4] yaḫşı bitimez. Körmeduḳ. Muʿammādın vuḳūfı bar érdi. Bu muʿammā Budāġ ismiġa [5] anıñgdur kim Muʿammā[484]:

سرو باغ ای بتان حور لقا

کی ببالا بود چو قد شما؟

[6] Bu ebyāt hem ol ʿazīzniñgdür Ebyāt[485]:

تو گر نقاب بماه جمال خود نگذاری

[7] چه آدمی که پری را بحال خود نگذاری؟

میکنم در عشق ترسازاده ای کفر اختیار

[8] میگذارم با شما ای زاهدان اسلام را

بزم خاص و یار ساقی و رقیبان بی نصیب

[9] فرصت است امشب بکش قربی پیاپی جام را.

شب دیده ام نظارۀ رخسار یار داشت

482 ayturdı kim: aydurdı kim N 1. 33a/10.
483 méndin: benden N 1. 33a/11.
484 muʿammā: be-ism-i Budaġ N 1. 33a/12//beyt S.Ç. 34b/15, G.B. 34b/15//Budaġ K.M. 49b/13.
485 ʿazīzniñgdür ebyāt: ʿazīzniñgdür kim maṭlaʿ N 1. 33a/13//ʿazīzniñgdür kim muʿammā N 2. 25a/8//ʿazīzniñgdür beyt G.B. 34b/17.

[10] دوزخ ز رشک در دل گرمم گذار داشت
قربی از آن بعشق تو ممتاز شد که او
[11] جان فگار و دیدهٔ شب زنده دار داشت.

Mīr Firībī: Simnān ḳāḍısınıñ [12] aḳrabāsıdur[486]. Köp fażīleti bar. Mūsīḳīde ziyāde mahāreti bar. Bu yañglıġ şiʿr hem aytur kim[487]:

[13] بگذار تا بسوی فریبی نظر کند
ای شرم چند مانع جانان من شوی

[14] **Mīrzā Ḫalīl:** Mīr İbrāhīm Ḳāḍī-zāde'-i Hemedān ḳarındaşıdur kim bu zamānda ehl-i ʿulūm Mīr ḥażretlerini [15] aʿlam-ı ʿulemā[488] tutarlar ve ṣāḥib-i taṣānīf érür. Mīrzā'-i mezkūr[489] ḳarındaşı ḫilāfıġa, bahādurlıḳ[490] [16] ṭālibi érdi. Fī'l-vāḳiʿ şucāʿ ve kerīmü'ṭ-ṭabʿ yigit érdi. Ġuluvī-i ḥüsnide Mīrzānı mülāzemet [17] étdük. Bir miḳdār nā-ḫalef ve evbāş vāḳiʿ bolduġıdın Hind yolıda bahār-ı ʿömriġa ṣarṣar-ı ḫazān **[31 a]** [1] ésüp sebze-zār-ı ḥayātın pejmurde ḳıldı. Bu beytni[491] öz tilidin istimāʿ ḳıldum[492]:

[2] تا سرش گرم ز جام می گلگون نشود
یار سرگرم بخون من محزون نشود.

[3] **Mīr Şāh Murtażā:** Hemedān tābiʿi Artīmān atlıġ ḳaryedindür. Be-ḳadr [4] fażīleti bar. Ṭurfe bī-ḳayd ve levend yigitdür. Ṭurfe-raḳ bu kim Şeyḫü'l-islām érürler. [5] Bu rubāʿī ol ʿazīzniñgdür kim Rubāʿī[493]:

---

486 aḳrabāsıdur: aḳrabāsındandur N 1. 33b/3.
487 aytur kim: aytur kim maḳtaʿ N 1. 33b/4, N 2. 25b/15//aytur kim beyt S.Ç. 35a/7, G.B. 35a/7//aytur naẓm İ.Ü. 2. 248a/7.
488 aʿlam-ı ʿulemā: aʿlamü'l-ʿulemā İ.Ü. 2. 248a/8.
489 Mīrzā'-i mezkūr: Mīrzā-yı mezkūr N 1. 33b/7.
490 bahādurlıḳ: bahādur İ.Ü. 2. 248a/9//bahādurlıġ G.B. 35a/11.
491 beytni: beyti N 2. 25a/22//beytini S.Ç. 35a/15, G.B. 35a/15.
492 istimāʿ ḳıldum: istimāʿ étdüm maṭlaʿ N 1. 33b/11, İ.Ü. 2. 248a/11//istimāʿ étdüm beyt G.B. 35a/15.
493 ʿazīzniñgdür kim rubāʿī: ʿazīzniñgdür rubāʿī İ.Ü. 2. 248a/12.

همنالۀ نای و همدم جامم من
[6] ناحق بریا و زهد بدنامم من
تا میکده هست رو بمسجد نکنم
[7] زندیقم من نه شیخ اسلامم من.

ای مهر گسل ببیوفا میمانی
[8] برگشته زما ببخت ما میمانی
بیمهری و جا در دل تنگم داری
[9] بیگانه ای و بآشنا میمانی.

Mīr Muʿizzü'd-dīn: Kāşāndındur[494]. [10] Köp hem-vār ve muṣāḥib ve ẖōş-ṭabʿ[495] ve ṣāḥib-selīḳa yigit érdi. [11] Nesẖ-taʿlīḳni üstādlarġa yaḳın biter érdi. Erbāb-ı fehm ḳıṭʿasıġa[496] iʿtibār [12] ḳılurlar. Ṭabʿı hem yaman érmes. Bu maṭlaʿ an͡glarnın͡gdur kim Maṭlaʿ[497]:

[13] آن گل ز داغ دست خود افگار کرده است
هرگز کسی بدست خود این کار کرده است.

[14] **Mīr Emīnī:** Esterābādnın͡g Esterābād Rustāḳ[498] atlıġ bölügidindür. [15] Muvāfıḳ ve muṣāḥib yigitdür. Bā-vücūd-ı bī-ḳaydlıḳ[499] kim zühd ve ṣalāḥ münāfātı érür, [16] zāhid ve ʿābid bolmaḳ ister. Gāhī şiʿr hem aytur. Bu beyt Mīrnin͡gdür[500] kim Beyt[501]:

[17] ناز چشم ستم انگیز ترا بنده شوم
رنجش مصلحت آمیز ترا بنده شوم.

---

494 Kāşāndındur: Kāşāndındır İ.Ü. 2. 248a/14.
495 köp hem-vār ve muṣāḥib ve ẖōş-ṭabʿ: hem-vār ve ẖōş-ṭabʿ İ.Ü. 2. 248a/14.
496 ḳıṭʿasıġa: ḳıṭʿasıda İ.Ü. 2. 248a/15.
497 An͡glarnın͡gdur kim maṭlaʿ: anlaruñdur maṭlaʿ İ.Ü. 2. 248a/15.
498 Esterābād Rustāḳ: Rustāḳ İ.Ü. 2. 248a/16.
499 bī-ḳaydlıḳ: bī-ḳaydlıġ N 1. 34a/8, N 2. 25b/12, İ.Ü. 2. 248a/16, G.B. 35b/12.
500 Mīrnin͡gdür kim: Mīriñdür kim N 1. 34a/9, İ.Ü. 2. 248a/17.
501 beyt: maṭlaʿ N 1. 34a/9//şiʿr İ.Ü. 2. 248a/17.

[31 b] [1] **Mīr Yaʿḳūbī-i**[502] **Ḫayyāṭ:** Ḳumdındur. Yaman kişi érmes. Şīrīn leblerning̃ [2] sitemi iştidādıda dérler kim bu meşhūr maṭlaʿ anıng̃dur kim Maṭlaʿ[503]:

[3] هر صدا کز کوه کندن تیشه فرهاد داد
داد این معنی که از بیداد شیرین داد داد.

[4] **Mīr Caʿferī:** Tebrīzde mūze-dūz érdi. Himmet-i keẟretidin şāʿirlıḳ şīvesin [5] ʿār bilüp evḳātın öz kesbidin[504] kéçürür. Ṭabʿı yaman érmes. Bu ebyāt Mīrning̃dür kim Beyt[505]:

[6] نکرد یاد من از ناز و من بدین خود را
دهم فریب که بر قاصد اعتماد نکرد.

[7] Bu rubāʿīni Tebrīz ḳatl-i ʿāmmıda münāsib aytupdur kim Rubāʿī[506]:

تبریز چو کربلا است [8] از شیون و شین
فرقی که بود همین بود ما را بین
کان بهر حسین در محرم بوده
[9] وین در رمضان بهر محبان حسین.

Mīr Seyyid ʿAlī Muṣavvir[507]**:** Mīr Muṣavvir oğlıdur kim [10] öz fennide ser-āmed érdi[508] ve Şāh-ı Cennet-mekānnıng̃ kitāb-ḫānesi aṣḥābıdın [11] érdi ve Mīr[509] özi ḫūb hüner-mend naḳḳāş ve muṣavvir érdi. ʿIrāḳdın bir endek [12] renciş sebebidin Hindġa bardı, Celālü'd-dīn Ekber ḳaşıda béyik[510] merātib tapdı. [13] Dérler ki Mevlānā Ġazālī

---

502 Mīr Yaʿḳūbī-i Ḫayyāṭ: Mīr Yaʿḳūb-ı Ḫayyāṭ N 1. 34a/10//Mīr Yaʿḳūbī K.M. 51/6, İ.Ü. 2.
503 anıng̃dur kim maṭlaʿ: anıñdur maṭlaʿ İ.Ü. 2. 248a/18.
504 kesbidin: kesbide İ.Ü. 2. 248a/20.
505 beyt: ebyāt N 2. 25/20, K.M. 51a/11//naẓm İ.Ü. 2. 248a/20.
506 Bu rubāʿīni Tebrīz ḳatl-i ʿāmmıda münāsib aytupdur kim Rubāʿī: Tebrīz ḳatl-i ʿāmmıda aytmışdur İ.Ü. 2. 248a/21.
507 Mīr Seyyid ʿAlī Muṣavvir: Mīr Seyyid ʿAlī K.M. 51b/2.
508 érdi: olup N 1. 34b/3.
509 Mīr: Mīrning̃ İ.Ü. 2. 248a/22.
510 béyik: bitig İ.Ü. 1. 31b/12, B.N. 38a/14//bik N 1. 34b/6, N 2. 26b/5//benik K.M. 51b/6.

ve Mīr mā-beynide birer[511] néme renciş bolmış bolġay[512] biri [14] birin[513] hicv ḳılmışlar ve Mīr[514] Ġazālī ṣūretin şebīh raḳam ḳılmış. Ol kudūret sebebidin [15] ikelesi hem żāyiʿ bolmışlar. Mīr ḥażretleriniñ ṭabʿı şiʿrde üküş yaḫşı [16] barur. Bu beyt Mīrniñdür kim[515] Beyt[516]:

صبحدم خار دم از همدمی گل میزد

[17] ناخنی بر دل صد پارهٔ بلبل میزد.

Mīr Necdī: Dārü'l-ʿibāde'-i Yezddindür. **[32 a]** [1] Ol vilāyetniñ ṣaḥīḥü'n-nesebleridindür. Yaḫşı münāsib ve muvāfıḳ kişidür. [2] Yaḫşı ve yaman ve važīʿ[517] ve şerīf birle yeksān iḫtilāṭ ḳılur, Hindġa mükerrer barup [3] kélüpdür, sefer-kerde ve āzmūde[518] kişidür, ekṡer evḳāt[519] bende-ḫāneni müşerref ḳılur érdi. [4] Şiʿr ıṣṭılāḥın[520] yaḫşı bilür, şiʿrni hem yaḫşı söyler. Bu ebyāt Mīr ḥażretleriniñdür Beyt[521]:

[5] چو بر زمین سرم آن نازنین جوان انداخت

سرم کلاه ز شادی بر آسمان انداخت

[6] ز پیش چشم تو میخواستم که بگریزم

نگاه گرم توام دست در میان انداخت

[7] رسید وقت شهیدان غمزه برخیزید

که آن نگاه قیامت بدین جهان انداخت.

[8] با غیر همدمی و می ناب میزنی

511 birer: biraz N 2. 26a/5, B.N. 38a/15, İ.Ü. 2. 248a/24.
512 bolmış bolġay: bolmış idi N 1. 34b/7.
513 biri birin: biri birini 36a/9//biri biridin K.M. 51b/7.
514 ve Mīr mā-beynide birer néme renciş bolmış bolġay biri birin hicv ḳılmışlar ve Mīr: Bu ifadeler G.B. nüshasında yazılmamıştır.
515 Mīrniñdür kim: Mīrniñdür B.N. 38b/1, İ.Ü. 2. 248a/25, G.B. 36a/14.
516 beyt: maṭlaʿ N 1. 34b/10//naẓm İ.Ü. 2. 248a/25.
517 ve važīʿ: važīʿ N 1. 34b/13//važʿ K.M. 51b/13.
518 sefer-kerde ve āzmūde: sefer-kerde āzmūde K.M. 51b/14.
519 evḳāt: evḳātda İ.Ü. 2. 248a/27.
520 ıṣṭılāḥın: ıṣṭılāḥıdın K.M. 52a/1.
521 Mīr ḥażretleriniñdür beyt: Mīr ḥażretleriniñdür kim maṭlaʿ N 1. 34b/16//Mīr ḥażretleriniñdür ebyāt N 2. 14, S.Ç. 36b/3, K.M. 52a/2, G.B. 36b/3//Mīr ḥażretleriniñdür şiʿr İ.Ü. 2. 248a728.

بر آتش محبت ما آب میزنی

[9] فرداست ای امام که از کفر غمزه اش

ناقوس در برابر محراب میزنی

[10] گر بسته کمند محبت نگشته ای

نجدی چه پیچ میخوری و تاب میزنی؟

[11] من بسته بال مرغ خزان دیده گلشنم

هرگز ندیده ام بهمه عمر یک بهار

[12] شادی طلاق داده صد سالۀ من است

با او مرا چه نسبت و او را بمن چه کار

[13] مجنون ز غم هلاک شد و کوهکن ز درد

ما و توایم نجدی از ایشان بیادگار.

[14] **Mīr Teşbīhī:** Kāşānlıġdur. Sefer-kerde ve merdum-dīde kişidür. Evḳātı [15] dervīşlıḳ ve zinde-pūşlıḳ[522] bile kéçer. Bā-vücūd-ı bu ḥāl iʿtiḳādı[523] bu yan̂glıġ [16] érür kim bu rubāʿīsi[524] mażmūnıdın maʿlūm bolur[525]:

بحر کرمم منت جود که برم

[17] محو عدمم نام وجود که برم

گویند سجود پیش حق باید کرد

چون من همه **[32 b]** [1] حق شدم سجود که برم.

Bu ebyātı[526] ẖālī-ez-meze émes[527] kim Ebyāt[528]:

[2] یکی برخود ببال ای خاک گورستان بشادابی

که چون من کشته ای [3] زان دست و خنجر در لحد داری.

522 zinde-pūşlıḳ: jinde-pūşlıḳ İ.Ü. 1. 32a/15, K.M. 52a/13, B.N. 39a/1.
523 iʿtiḳādı: iʿtiḳād K.M. 52a/14.
524 rubāʿīsi: rubāʿī İ.Ü. 2. 248b/1.
525 maʿlūm bolur: maʿlūm bolur rubāʿī N 1. 35a/9, S.Ç. 36b/15, B.N. 39a/3, İ.Ü. 2. 248b/1, G.B. 36b/15.
526 ebyātı: ebyāt B.N. 39a/5.
527 ẖālī-ez-meze émes: ẖālī émes K.M. 52b/3.
528 ebyāt: beyt N 1. 35a/11.

کلید خلد میدادم بهای مژدهٔ وصلش
[4] کسی گر میخرید اینجا متاع آنجهانی را.

کف پا بهر زمینی که رسد تو نازنین را
[5] بلب خیال بوسم همه عمر آن زمین را.

بسگ یار اگر نسبت اغیار کنم
[6] این جفائی است که نسبت بسگ یار کنم.

Mīr Ebū'l-Beḳā[529]**:** Tefriş atlıġ[530] [7] ḳaṣabadındur. Yaḫşı eṭvārlıḳ[531] müʾeddeb ve şūḫ ṭabʿlıḳ Seyyid-zādedür. [8] Ebnā-yı cinsi[532] bile[533] bī-nifāḳ-āne iḫtilāṭ ḳılur. Şiʿrni hem yaman aytmas[534]. Bu ebyāt ol [9] ʿazīzniñ̂dür kim Şiʿr[535]:

نسیم صبح چو بویی ز زلف یار گرفت
[10] جهان ز نکهت او بوی نوبهار گرفت.

مگر ز چشمه نوش تو خضر یافت نشان
[11] که از خجالت بنهفت چشمه حیوان
فزود حسن گل عارضت ز سبزه خط
[12] بلی ز سنبل گل راست زیب و ز بستان
چه گل که چشم جهان است و بر همه روشن
[13] که عیب دیده بود گر نباشدش مژگان.

هنوز اول حسن است و دلربائی تو
[14] بمهر کوش که زد دست بیوفائی تو.

529 K.M. nüshasında bu şâirimiz hakkında bir tercüme-i hâl mevcut değildir.
530 atlıġ: nām N 1. 35a/16.
531 eṭvārlıḳ: eṭvārlıġ İ.Ü. 2. 248b/4, G.B. 37a/7.
532 ebnā-yı cinsi: ebnā-yı cins B.N. 39a/12.
533 birle: bile N 1. 35b/1.
534 aytmas: aytmaz İ.Ü. 2. 248b/4, G.B. 37a/9.
535 şiʿr: beyt N 1. 35b/2, S.Ç. 37a/8, G.B. 37a/9//eşʿār İ.Ü. 2. 248b/4.

بشمع من نزیید بوالهوس را لاف سرگرمی

[15] که اینجا آتش از بال و پر پروانه میریزد.

یکی را خاطر آگاه دادند

[16] یکی را تخت و تاج و جاه دادند

نصیب ما ز قسمتخانۀ غیب

[17] غمی آن هم بصد اکراه دادند

صبا در جستجو از پا بنشست

[33 a]

[1] ببزم وصل از آنش راه دادند

ز ناکامی بقائی شکوه تا کی

[2] کز انجام دلی دلخواه دادند.

Mīr Ḳudsī[536]: Tefriş atlıġ[537] [3] ḳaṣabadındur. Ṭabʿı şiʿrde bu yañglıġ érür[538] Şiʿr[539]:

از نگاه گرم من بر خود بصد [4] دل عاشقست

دیده در آیینۀ چشمم مگر رخسار خویش.

شوق نگذارد کزو [5] یکبارگی دل برکنم

ورنه با این ناتوانی مردنم دشوار نیست.

زدن [6] خنجر و مرهم طلبیدن ز رقیب

بر سر زخم دلم خنجر دیگر زدن است

[7] خون طلب کردن از آن شوخ ستمگر قدسی

آتش رشک بهنگامۀ محشر زدن است.

---

536 Mīr Ḳudsī: K.M. 52b/7'de bu şâirimiz hakkında bilgiler ve ardından şiir örnekleri verilmekle birlikte adı geçen şâirin adı başlık hâlinde mevcut bulunmamaktadır.

537 atlıġ: atluġ İ.Ü. 2. 248b/8.

538 érür: érdi İ.Ü. 2. 248b/8.

539 şiʿr: beyt N 1. 35b/12, N 2. 26b/12, S.Ç. 37b/4, G.B. 37b/3.

[8] **Mīr Ṣadrü'd-dīn Muḥammed:** Mīr Şāh-mīr-i Kirmān vezīri oġlıdur. Ziyāde muvāfıḳ [9] ve muṣāḥib yigitdür. Şecāʿati ve himmeti ol miḳdār bar[540] kim ekser Ḳızılbaş şucāʿları [10] birle yoldaşlıġı s̱ubūtġa[541] yétip[542] şöhret taptı[543]. Ṭabʿıda mevzūnlıḳ[544] hem[545] bar[546]. Bu maṭlaʿ[547] Mīr-i [11] şecāʿat-penāhnıñġdur[548] kim Maṭlaʿ[549]:

زد ناخنم برشتۀ جان زلف پر خمی

[12] شادم که باز بر در دل حلقه زد غمی.

Mevālī-i Türkmen[550] hicvide bu rubāʿīni köp [13] münāsib tażmīn ḳılupdur kim Rubāʿī[551]:

ای آنکه بفهم و فعل خویش مغرور

[14] فهم از تو چو نور از رخ زنگی دور

خوانند ترا موالی ای کهنه یزید

[15] برعکس نهند نام زنگی کافور.

Yéddümçi[552] Mecmaʿ: Etrāk ḫōş- [16] ṭabʿları ẕikride kim ḳuvvet-i istiʿdād bile Türkī ve Farsī ve ʿArabī [17] kelāmıġa ḳādir bolup ʿArab ve ʿAcemde leṭāfet-ṭabʿ ve nezāket-ẕihn birle **[33 b]** [1] şöhret ḳabūlin[553] tapupdurlar.

Mevlānā Fużūlī: Bayatdur[554]. [2] İbrāhīm Ḫān ḫidmetide Baġdādġa barup Ḫān-ı merḥūm Sulṭān Süleymān-ı [3] Ḫᵛāndigārdın[555] hezīmet ḳılup ʿIrāḳġa kélgende

---

540 bar: yār İ.Ü. 1. 33a/9.
541 s̱ubūtġa: s̱ubūta İ.Ü. 2. 248b/11.
542 yétip: yetüp N 1. 36a/2, N 2. 26b/17.
543 taptı: tapdı İ.Ü. 2. 248b/11.
544 mevzūnlıḳ: mevzūnlıġ N 1. 36a/2, N 2. 26b/17, S.Ç. 37b/11, K.M. 53a/1, G.B. 37b/11.
545 mevzūnlıḳ hem: hem mevzūnlıġ K.M. 53a/1, İ.Ü. 2. 248b/11.
546 bar: bardur İ.Ü. 2. 248b/11.
547 bu maṭlaʿ: bu maṭlaʿ ol İ.Ü. 2. 248b/11.
548 şecāʿat-penāhnıñġdur: şecāʿat-penāhıñdur N 1. 36a/3, N 2. 26b/18, S.Ç. 37b/11.
549 maṭlaʿ: rubāʿī N 2. 26b/18//şiʿr İ.Ü. 2. 248b/12.
550 Mevālī-i Türkmen: Mevākī-i Türkmen B.N. 40a/1.
551 rubāʿī: hicv N 1. 36a/5.
552 yéddümçi: yédinci N 1. 36a/7//yédünci S.Ç. 37b/16, G.B. 37b/16.
553 ḳabūlin: ḳabūl İ.Ü. 2. 248b/14.
554 Bayatdur: Bu ifade İ.Ü. 2. Nüshasında mevcut değildir.
555 Ḫān-ı merḥūm Sulṭān Süleymān-ı Ḫᵛāndigārdın: Sulṭān Süleymān-ı Ḫᵛāndigārdın İ.Ü. 2. 248b/15.

Mevlānā'-i müşārün-ileyh[556] Ḥillede mutavaṭṭın [4] bolurlar, ʿulūm-ı ẓāhirī iktisābıġa meşġūl bolup az künde köp taḥṣīl ḳılur. [5] Fī'l-vāḳiʿ hīç kişige[557] bu istiʿdād saʿādeti él bérmeyipdür[558] kim[559] Türkī ve Fārsī [6] ve ʿArabī kelāmıġa bu yan̂glıġ ḳādir bolġay. Türkīçe dīvān, ġazel ve ḳaṣāyid ve Şāh ū Gedā [7] ve Leylī vu Mecnūn Münāẓara'-i Beng ū Bāde ve Ravża itmāmġa yétkürüpdür[560]. [8] Fārsīçe[561] dīvān, ġazel ve ḳaṣāyid ve Rind ū Zāhid ve Ṣıḥḥat ve Maraż merḳūm ḳılupdur. [9] ʿArabīçe dīvān, ġazel ve ḳaṣāyid bitüpdür. Taḫmīnā otuz min[562] beyt eşʿārı bar kim [10] bu ḥaḳīr[563] öz ḫaṭṭı birle müṭālaʿa ḳıldum, egerçi Mevlānā-yı müşārün-ileyhnin̂g bī-naẓīr ve bī-bedel[564] [11] eşʿārı köp bar. Bu muḫtaṣar müteḥammil bolmaduġıdın[565] bir néçe meşhūr ve nā-meşhūr [12] ebyātı birle iḫtiṣār ḳılur[566]. Türkī maṭlaʿlarıdın bir dīvān tertīb olunur[567]:

[13] Kār-ger tüşmez[568] ḫadeng-i ṭaʿne'-i düşmen man̂ga[569]
Kes̱ret-i peykānın̂g[570] étmişdür[571] demürdin ten man̂ga[572]

[14] Be:
Kūh-ken Şīrīne[573] öz naḳşın çeküp vérmiş firīb
Kör ne cāhildür[574] yonar daşdın[575] öziçün [15] bir raḳīb

---

556 Mevlānā'-i müşārün-ileyh: Mevlānā-yı müşārün-ileyh N 1. 36a/12//Mevlānā-i müşārün-ileyh B.N. 40a/10.
557 kişige: kişiġa İ.Ü. 2. 248b/16.
558 bérmeyüpdür: vérmeyüpdür N 1. 36a/14//bérmeyüpdür İ.Ü. 2. 248b/16.
559 kim: ki İ.Ü. 2. 248b/16.
560 itmāmġa yétkürüpdür: yétkürüpdür İ.Ü. 2. 248b/17.
561 Fārsīçe: Fārsī G.B. 38a/9.
562 min: biñ N 1. 36b/2//bin S.Ç. 38a/11.
563 eşʿārı bar kim bu ḥaḳīr: eşʿārnı bu ḥaḳīr İ.Ü. 2. 248b/18.
564 bī-naẓīr ve bī-bedel: bī-naẓīr İ.Ü. 2. 248b/19.
565 bolmaduġıdın: bolmaduġın K.M. 70a/9.
566 ḳılur: ḳılup İ.Ü. 2. 248b/19.
567 tertīb olunur: tertīb olunur maṭāliʿ ʿale't-tertīb N 1. 36b/6//olunur beyt N 2. 27a/14.
568 tüşmez: düşmez N 1. 36b/6, N 2. 27a/15.
569 man̂ga: baña N 1. 36b/6, İ.Ü. 2. 248b/20.
570 keṣret-i bīgānın̂g: keṣret-i bīgānıñ N 2. 27a/15.
571 étmişdür: olmuşdur İ.Ü. 2. 248b/20.
572 man̂ga: baña N 1. 36b/7, İ.Ü. 2. 248b/20.
573 şīrīne: şirīne B.N. 40b/6.
574 ne cāhildür: cāhildür K.M. 70a/12.
575 daşdın: ṭaşdın N 1. 36a/8//ṭaşdan İ.Ü. 2. 248b/20.

Te:

Ṣabā aġyārdın pinhān-ı ġamım dil-dāra iẓhār ét

Ḫabersiz [16] yārimi ḥāl-i ḫarābımdın[576] ḫaber-dār ét

S̱e:

Ḫaṭṭ-ı ruḫ-sārıng̃[577] éder luṭf-ile[578] reyḥān [17] bile[579] baḥs̱

Ḥüsn-i ṣūretde cemāling̃[580] gül-i ḫandān bile[581] baḥs̱

Cim:

Münḥarifdür **[34 a]** [1] sāḳīyā endūh-ı dünyādın mizāc

Bāde tut[582] kim ʿillet-i endūha ġafletdür [2] ʿilāc

Ḥa:

Ḳaysı māhıng̃[583] bilmezem miḥr-ile olmış zār ṣubḥ

Her kün eyler ḫalḳa bing̃[584] [3] dāġ-ı nihān iẓhār ṣubḥ

Ḫı:

Reng-i rūyıng̃dın[585] dem urmış sāġar-ı ṣahbāya baḫ

[4] Āftāb-ilen[586] ḳılur daʿvī dutulmış[587] aya baḫ

576 ḥāl-i ḫarābımdın: ḥāl-i ḫarābımdan K.M. 70a/13.
577 ruḫ-sārıng̃: ruḫ-sārıñ N 1. 36b/9.
578 luṭf-ile: luṭfla K.M. 70a/14.
579 luṭf-ile reyḥān bile: luṭf-ı reyḥānla N 1. 36b/9, N 2. 27a/19.
580 cemāling̃: cemāliñ N 1. 36b/10, N 2. 27a/20.
581 gül-i ḫandān bile: gül-i ḫandān-la N 2. 27a/20.
582 tut: ṭut N 1. 36b/11, İ.Ü. 2. 248b/22.
583 māhıng̃: māhıñ N 1. 36b/11.
584 bing̃: bir N 1. 36b/12, İ.Ü. 2. 248b/23.
585 reng-i rūyıng̃dın: reng-i rūyıñdın N 1. 36b/12//reng-i rūyıñdan İ.Ü. 2. 248b/23.
586 āftāb-ilen: āftāb-ile N 1. 36b/13, N 2. 27a/23.
587 dutulmış: ṭutulmış N 1. 36b/13, İ.Ü: 2. 248b/23.

Dal:

Nāledindür[588] ney kibi āvāze'-i ʿışḳem [5] bülend

Nāle terkin ḳılmazam her dem kesilsem bend bend

Ẕel:

Ey maẕāḳ-ı cāna cevriñg[589] şehd [6] ū şekker dék[590] leẕīẕ

Dem-be-dem zehr-i ġamıñg ḳand-ı mükerrer dék[591] leẕīẕ

Re:

Çeşm-i ṣūret-bāzuma [7] müjgān ṣaff-ı hengāmedür

Ḳana batmış her müjem bir şūḫ-ı gül-gūn-cāmedür[592]

Ze:

[8] Nem-i eşkim mükedder ḫāṭırımdın defʿ-i ġam ḳılmaz

Bu rūşendür ki nem āyīnedin zengār-ı kem[593] ḳılmaz

[9] Sin:

Ey köñgül[594] ol ḫancer-i müjgāna eylersen heves

Ḳaṣd-ı cān étdüñg[595] beḳā-yı ʿömrdin ümīdi[596] [10] kes

Şın:

Büt-i nev-resim[597] namāza şeb ū rūz[598] rāġıb olmış

---

588 nāledindür: nāledendür N 1. 36b/13.

589 cevriñg: laʿliñ İ.Ü. 2. 248b/24.

590 dék: ték N 2. 27b/3.

591 mükerrer dék: mükerrerden İ.Ü. 2 248b/24.

592 cāmedür: ḫāmedür N 2. 27b/5.

593 zengār-ı kem: jengār-ı kem N 1. 36b/17, N 2. 27b/6, S.Ç. 38b/10, G.B. 38b/10.

594 köñgül: köñül N 1. 36b/17, N 2. 27b/6.

595 étdüñg: étdüñ N 2. 27b/7//étdi İ.Ü. 2. 248b/26.

596 ümīdi: ümīd N 2. 27b/7, S.Ç. 38b/11.

597 büt-i nev-resim: büt-i nev-resm N 1. 37a/1, N 2. 27b/7-8, S.Ç. 38b/11.

598 şeb ū rūz: dün ü gün İ.Ü. 2. 248b/26.

Bu ne dīndür Allāh Allāh [11] büte secde vācib olmış

Ṣad:

Zihī cevāhir-i iḥsān-ı ʿāmma maʿden-i ḫāṣṣ

[12] Dür-i şefāʿat içün baḥr-i raḥmete ġavvāṣ

Ḍat:

Ḫalḳa ḫūblardın viṣāl-i rāḥat-efzādur [13] ġaraż

ʿĀşıḳa[599] ancaḳ[600] taṣarrufsız temāşādur ġaraż

Ṭı:

Ḳılmaġıl muḥkem köñ̂gül [14] dünyāya ʿaḳd-i irtibāṭ

Sén bir āvāre müsāfir-sén bu vīrān bir ribāṭ

ʿAyın:

[15] Dil uzadur[601] baḥs̱-ilen[602] ol ʿārıż-ı raḫşāne[603] şemʿ

Ot çıḳar aġzıdın[604] étmez mi ḥaẕer kim [16] yana[605] şemʿ

Ġayın:

Sāḳīyā mey ṣun ki dām-ı ġam-durur[606] huş-yārlıġ

Mestlikdür kim [17] ḳılur ġam ehline ġam-ḫvārlıġ

---

599 ʿāşıḳa: ʿāşıḳ N 2. 27b/11.

600 ancaḳ: anca N 2. 27b/11.

601 dil uzadur: dil uza K.M. 71b/13.

602 baḥs̱-ilen: baḥs̱le N 1. 37a/6, İ.Ü. 2. 248b/28.

603 ʿārıż-ı raḫşāne: ʿārıż-ı cāna İ.Ü. 2. 248b/28.

604 aġzıdın: aġzındın S.Ç. 38b/16//aġzından İ.Ü. 2. 248b/28.

605 yana: tāne S.Ç. 38b/16.

606 dām-ı ġam-durur: cām-ı ġam-durur N 1. 37a/7//cāmnı vérür İ.Ü. 2. 248b/28-29.

Fe:

Miḥnet-i ʿışḳ éy dil āsāndur déyü çoḳ urma lāf [34 b]

[1] ʿIşḳ bir yükdür ki ẖam bolmış[607] anıŋ altıda Ḳāf

Ḳaf:

Olur ruẖ-sārıŋga[608] [2] gün laʿliŋge gül-berg-i ter ʿāşıḳ

Saŋga[609] eksük degil kökdin[610] yaġar[611] yérdin[612] biter[613] ʿāşıḳ

[3] Kef:

Ḳıymadıŋ[614] sākin-i kūʾyıŋ olana peykānıŋ[615]

Bir içim su-ile[616] aġırlamadıŋ [4] mihmānıŋ[617]

Lam:

Éyle müstes̱nā gözel-sén kim saŋga[618] yoḳdur bedel

Sendin[619] éy cān [5] münḳaṭiʿ ḳılmaz beni illā ecel

Mim:

Her ḥabāb-ı eşkime bir ʿaks[620] salmış[621] peykerim

Şāh-ı mülk-i miḥnetem [6] dutmış[622] cihānı[623] leşkerim

---

607 bolmış: tutmış K.M. 71a/1.

608 ruẖ-sārıŋga: ruẖ-sārıña N 2. 27b/17//ruẖ-sār İ.Ü: 2. 248b/29.

609 saŋga: saña K.M. 71a/2, İ.Ü. 2. 248b/30.

610 kökdin: kökden N 1. 37a/10, İ.Ü. 2. 248b/30.

611 yaġar: yiner N 2. 27b/18//iner N 1. 37a/10, S.Ç. 39a/3, İ.Ü. 2. 248b/30, G.B. 39a/3.

612 yérdin: yérden N 1. 37a/10, İ.Ü. 2. 248b/30.

613 biter: çıḳar N 1. 37a/10, S.Ç. 39a/3.

614 ḳıymadıŋ: ḳılmadıŋ N 2. 27b/18, S.Ç. 39a/3//ḳıymadıñ İ.Ü. 2. 248b/30.

615 peykānıŋ: peykānıñ N 2. 27b/19, İ.Ü. 2. 248b/30.

616 su-ile: ṣuyla N 1. 37a/11, N 2. 27b/19, K.M. 71a/3//ṣu ile S.Ç. 39a/4, G.B. 39a/4.

617 mihmānıŋ: mihmānıñ N 2. 27b/19, İ.Ü. 2. 248b/30.

618 saŋga: saña İ.Ü. 2. 248b/31.

619 sendin: senden N 1. 37a/12.

620 ʿaks: ʿaksni B.N. 41b/3.

621 salmış: ṣalmış N 1. 37a/12, N 2. 27b/21, S.Ç. 39a/6, İ.Ü. 2. 248b/31.

622 dutmış: ṭutmış N 1. 37a/13.

623 dutmış cihānı: dünyāyı ṭutmış İ.Ü. 2. 248b/31.

Nun:

Dōst bī-pervā felek bī-raḥm ū devrān bī-sükūn

[7] Derd çoḳ hem-derd yoḳ düşmen ḳavī ṭāliʿ zebūn

Her sehī-ḳadd cilvesi bir seyl-i ṭūfān-ı [8] belā

Her hilāl-ebrū ḳaşı bir ser-ḫaṭṭ-ı meşḳ-i cünūn[624]

Vav:

Ramażān oldı çeküp [9] şāhid-i mey perdeye rū[625]

Mey içün çeng tutup[626] taʿziye açdı gīsū

Hā:

Muṣḥaf [10] démek ḫaṭādur ol ṣafḥaʾ-i cemāle

Bu bir kitāb sözdür fehm éden ehl-i ḥāle[627]

Ye:

[11] Sanma[628] kim bülbül açar uçmaġa bāl ū perini[629]

Gül yaḳup[630] anı savurmış[631] göge ḫākisterini

[12] **Mīrzā Ḳulı Meylī**[632]: Tekelüdür. Sulṭān Muḥammed-i Ḫudā-bende Pād-şāh ḫidmet-kār-zādesi [13] érdi[633] ve Sulṭān İbrāhīm Mīrzā ġufira ẕunūbuhu[634] mülāzemetide neşv

[624] bu beyt N 1., İ.Ü. 2. ve G.B. nüshalarında bulunmamaktadır, beytin ilk mısraı S.Ç. nüshasında 39a/11'de mevcuttur.

[625] perdeye rū: perde zerū İ.Ü. 1. 34b/9, N 2. 28a/2, S.Ç. 39a/9, B.N. 41b/7.

[626] tutup: ṭutup N 1. 37a/15, İ.Ü. 2. 249a/1//dutup N 2. 28a/2, S.Ç. 39a/9, G.B. 39a/9.

[627] Bu beyitten hemen sonra, Fuzûlî'nin eserinde bulunup elimizdeki tezkirenin bir çok noktasında yazılmamış olan ve S.Ç. nüshasında Nun harfinde yer alan bir mısrâ yer almaktadır. Bu mısrâ şudur: "Her sehī-ḳadd cilvesi bir seyl-i ṭūfān-ı belā".

[628] sanma: ṣanma N 2. 28a/4.

[629] bāl ū perini: bāl ū peri K.M. 71a/10.

[630] yaḳup: taḳup K.M. 71a/10.

[631] savurmış: ṣavurmış N 1. 37a/17.

[632] Mīrzā Ḳulı Meylī: Mīrzā Ḳulı İ.Ü. 2. 249a/2.

[633] ḫidmet-kār-zādesi érdi: ḫidmet-kār-zādesidür N.1. 37b/1, İ.Ü. 2. 249a/3.

[634] Sulṭān İbrāhīm Mīrzā ġufira ẕunūbuhu mülāzemetide: Sulṭān İbrāhīm Mīrzā mülāzemetide N.1. 37b/2.

ū nemā tapdı. Şāʿir-i [14] muḳarrer bolup[635] köp ebyātı meşhūr boldı. Ḳażādın Hindġa barup mürekkeb ʿömri [15] gird-āb-ı baḥr-ı eceldin[636] şikeste boldı. Bu ebyāt ol merḥūmnıñ̂gdur kim Ebyāt[637]:

[16] چو همرهی بمن آن سرو خوشخرام کند
ز بیم طعنه بهر کس رسد سلام کند
[17] نه آشنا و نه بیگانه ای نمیدانم
که اختلاط چنین را کسی چه نام کند

[35 a]

[1] ز دیدن تو دلم یافت لذتی که فلک
نعوذ بالله اگر فکر انتقام کند
[2] بدان رسیده که میلی ز تلخکامی رشک
شراب وصل تو بر خویشتن حرام کند.

[3] دانسته ای که عشق تو با جان نمیرود
کز خاک کشتگان گذری گذری سر گران هنوز.

[4] منم و دل خرابی بتو میسپارم او را
بچه کار خواهد آمد که نگاه دارد او را
[5] دم آخر است دشمن بمنش سپار یکدم
که بصد هزار حسرت بتو میگذارم او را.

[6] میروم و بر کشتگانم رحم میآید که تو
خو بدان بیدادها داری که بی ما کرده ای.

[7] تو با رقیبی و میلی تغافلی دارد
تغافلی که کم از صد نگاه حسرت نیست.

---

635 bolup: olup N.1. 37b/2.
636 gird-āb-ı baḥr-i eceldin: baḥr-i eceldin K.M. 71a/14.
637 ebyāt: maṭlaʿ ve ġazel N.1. 37b/4//eşʿār İ.Ü. 2. 249a/4.

[8] میلی ز بس که ما و تو بدنام گشته ایم

هر بد که میکنند رقیبان بنام ما است.

[9] ....[638]

داغ بر دست نهادی و کبابم کردی

[10] چون در خانهٔ غارت زده چشمم باز است

تا سپاه مژه را رهزن خوابم کردی

[11] بود ایمن ز خلل عافیت آباد دلم

تو بیک چشم زدن خانه خرابم کردی.

[12] چون کشتیم اکنون هوس کامم نیست

آسوده دلم فکر سر انجامم نیست

[13] آنها یکسو و این فراغت یکسو

کاندیشه ز انتقام ایامم نیست.

[14] **Yolḳulı Bég Şāmlu**[639]: ʿAliḳulı Ḫān-ı Herāt Bégler-bégisiniñ kitāb-dārı érdi. [15] Köp şikeste-nefs, ḫalīḳ, ḫōş-ẕāt[640] yigitdür. Enīsī taḫalluṣ ḳılur. Ṭabʿıda [16] ḳuvvet[641] bar érdi. Maḥmūd ve Ayaz atlıġ bir meṡnevī aytdı. Henüz meşhūr bolmayupdur[642]. [17] Bu ebyāt hem añglarnıñgdur[643] kim Beyt[644]:

اول عشق است اگر گرید کسی معذور دار

[638] Metin nüshasında bu mısranın yeri boş. N 1. 37b/16'da metnin ikinci mısrası birinci mısra yapılmış, ikinci mısrayı şu şekilde yazılmıştır:
آمدی مست می ناز و خرابم کردی.
İ.Ü. 2 nüshasında ise bu beyit hiç yer almamıştır.

[639] Yolḳulı Bég Şāmlu: Yol Ḳulı Bég K.M. 72a/1, İ.Ü. 2.

[640] ḫōş-ẕāt: ḫōş İ.Ü. 2. 249a/10.

[641] ḳuvvet: ḳudret S.Ç. 39b/17, K.M. 72a/3.

[642] bolmayupdur: bolmapdur N 2. 28b/4-5//bolmamışdur İ.Ü. 2. 249a/11.

[643] añglarnıñgdur: oñglarnıñgdur B.N. 42a/16//anlarnıñgdur İ.Ü. 2. 249a/11.

[644] añglarnıñgdur kim beyt: añglarnıñgdur kim N 2. 28b/5//añglarnıñgdur kim ebyāt S.Ç. 40a/2, K.M. 72a/5, G.B. 40a/2//anlarnıñgdur eşʿār İ.Ü. 2. 249a/11.

[35 b]

[1] کوزۀ ما آب نادیده است نم بیرون دهد

گر نگویم پیش کس از غایت آزردگی است

[2] زخم چون ناسور شد خونابه کم بیرون دهد.

دارم دلی بر آتش حسرت سپند تو

[3] افتاده ای بسان گره در کمند تو

خاطر بفکر کار دگر بود ناصحا

[4] معذور دار اگر نشنیدیم پند تو

بر خاک کشتۀ تو ملک نور گو مریز

[5] گردی کفایت است ز سم سمند تو.

ندیده پرتو خورشید راه روزن ما

[6] شب سیاه کسان است روز روشن ما

جهان اگر بمثل روضۀ جنان گردد

[7] بجز سموم نگردد بگرد روزن ما

مبر ز کشتن ما بد که در شریعت عشق

[8] بود بجرم وفاخون ما بگردن ما

ز ما مجوی انیسی طریق ماتم و سور

[9] خلاف نغمه ندارد سرود شیون ما.

دلی کازرده شد سیر گل و گلشن نمیداند

[10] بساط سبزه از خاکستر گلخن نمیداند

بکویش جا نکرده آرزوی قرب دارد دل

[11] حریص افتاده مور و دانه از خرمن نمیداند

انیسی را بکوی او برای همدم که آن مسکین

[12] جنونش کرده طغیان و ره مسکن نمیداند.

آنکو بوفا کرد رقم پیشۀ ما را

[13] از مهر تو پرورده رگ و ریشۀ ما را

آن خشک گیاهیم که خون میچکد از ما

[14] گر میکنی از باغ وفا ریشهٔ ما را
ما نشو و نما یافتهٔ باد سمومیم
[15] جز شعله گیاهی نبود بیشهٔ ما را
ناصح نشود زخم من از پند تو بهتر
[16] پیوند مکن زاب دهن شیشهٔ ما را.

دارم از شمشیر او زخمی که بعد از سوختن
[17] گر بیفشارند از خاکسترم خون میچکد.

نیاز بوالهوس را گر محبت نام خواهی کرد

[36 a]

[1] وفا را سست پیمان آرزو را خام خواهی کرد
سراپا آتشی امشب قدح گو دیگری پر کن
[2] که خواهد سوخت ساغر تا تو می در جام خواهی کرد.

وفا کاموختی از ما بکار دیگران کردی
[3] ربودی گوهری از ما نثار دیگران کردی.

شب جنون دل دماغم را پریشان کرده بود
[4] با خیال او مرا دست و گریبان کرده بود
دوش سر میزد بجای شعله نور از خاک ما
[5] غالبا خونریز ما یاد شهیدان کرده بود
عشق و مقناطیس یک جنسند کز دل ناوکش
[6] تا برون میشد محبت جذب پیکان کرده بود
دوش فریاد انیسی سینه ها مجروح داشت
[7] نشتری گوئی که در هر ناله پنهان کرده بود.

اگر عشاق را حرمان بقدر آرزو باشد
[8] نصیب ما نخواهد بود وصلش در قیامت هم.

چو بینی شعلهء را مضطرب آتش پرستی دان

[9] که جسمش رفته و جانش در آتشخانه میرقصد.

ʿAbdu’llāh Ḫān Özbek Herātġa kélgende [10] Hindġa düşdi[645]. Ḫān-ı Ḫānān ḫidmetide köp ʿizzeti bar.

Ḳāsım Bég-i Ḥāletī: [11] Türkmendür. ʿUlūm-ı ẓāhirī iktisābıda köp ḥāleti bar. Ṭabʿı revān ve şiʿri [12] ab-dārdur. Üküş tāze sözler an͡glardın baş urar. Dīvān[646] itmāmġa[647] [13] yétkürdiler. Bu ebyāt an͡glarnın͡gdur[648] kim Ebyāt[649]:

چشم و دلم پر است [14] مکن منعم ای رفیق

بگذار کاین دو کاسۀ خون سرنگون شود.

[15] ذوق الطاف تو ایکاش نمییافت دلم

یاد هر لطف تو اکنون سبب صد الم است

[16] چه خوش باشد دو روزی یار اگر راه سفر گیرد

که تا باز آمدن هر بوالهوس راه دگر گیرد.

[17] رخصت گل چیدنم داده است دیگر باغبان

کو تماشایی که دامن پر گل حسرت کند؟

[36 b] [1] Serv-i nāzının͡g ḥarāreti iẓhārıda ve öziniṅ[650] fedāyīlıġı[651] is̱bātıda bu rubāʿīsi [2] köp yaḫşı vāḳiʿ bolupdur kim Rubāʿī[652]:

تب دور ز جسم ناتوانت بادا

645 düşdi: tüşdi İ.Ü. 2. 249a/20.
646 dīvān: dīvānını N.1. 38b/17.
647 itmāmġa: ītmāmġa İ.Ü. 1. 36a/12, B.N. 43a/12.
648 an͡glarnın͡gdur: anların͡gdur İ.Ü. 2. 249a/22.
649 ebyāt: beyt N 1. 39a/1//şiʿr S.Ç. 40b/16, İ.Ü. 2. 249a/22, G.B. 40b/16.
650 iẓhārıda ve öziniṅ: iẓhārıda öziniṅ K.M. 73a/13.
651 fedāyīlıġı: fedāyīlıḳı K.M. 73a/13//ḫüdāyīlıġı B.N. 43b/2.
652 bolupdur kim rubāʿī: bolupdur rubāʿī N 1. 39a/6, İ.Ü. 2. 249a/24//bolupdur kim S.Ç. 41a/4//olupdur kim G.B. 41a/4.

[3] جان همه کس فدای جانت بادا
از بردن نام دشمنان شرمم بادا
[4] درد تو نصیب دوستانت بادا.

Bu iki rubāʿīsi[653] hem yaman érmes kim Rubāʿī[654]:

[5] پیوند گسسته ای و خندد بتو دل
پیوند گسستن نپسندد بتو دل
[6] هرگز گفتی که حالتی حال تو چیست
خون باد دل کسی که بندد بتو دل.

[7] دلدار دگر بدام خویشم فکند
ورتو نمکی بر دل ریشم فکند
[8] ترسم بغلط ربوده باشد دل را
بیند که همان دل است پیشم فکند.

[9] امروز چه شد که مست جام گله ای
سرگرم بدادن پیام گله ای
[10] من چشم هزار عذرخواهی دارم
با من تو هنوز در مقام گله ای.

[11] **Maḥmūd Bég Sālim:** Türkmendür ve ol ṭāʾifede[655] meşhūr ve maʿrūf [12] kişidür. Köp āremīde ve yaḫşı revişlıḳ[656] muṣāḥib kişi[657] érdi. [13] Şiʿrde şöhreti bar, meṡnevī üslūbıda ṭabʿı yaḫşı barur érdi, Yūsuf [14] ū Züleyḫā tetebbuʿın ḳıldı. Vāḳıʿā atı Yūsuf ū Züleyḫā bolmasa[658], ol ebyāt meşhūr [15] bolur érdi ve böyle maʿlūm olunur kim

---

653 rubāʿīsi: rubāʿī N 1. 39a/8, İ.Ü. 2. 249a/25.
654 yaman érmes kim rubāʿī: yaman érmes kim S.Ç. 41a/7, K.M. 73b/2, G.B. 41a/7//yaman érmes kim şiʿr İ.Ü. 2. 249a/25.
655 Türkmendür ve ol ṭāʾifede: Türkmendür. Ol ṭāyifede N 1. 39a/15, K.M. 73b/9, İ.Ü. 2. 249a/27//Türkmendür ve ol ṭāyifede N 2. 29b/8, S.Ç. 41a/13.
656 revişlıḳ: revişlıġ N 1. 39a/16, N 2. 29b/9, S.Ç. 41a/14, K.M. 73b/10, B.N. 43b/12, İ.Ü. 2. 249a/27.
657 muṣāḥib kişi: muṣāḥib İ.Ü: 2. 249a/27.
658 bolmasa: bol B.N. 43b/14.

Ḫamseġa tetebbuʿ ḳılupdur. Körmedük [16] ve ammā bu ebyātnı[659] istimāʿ ḳılduḳ[660] kim:

Min[661] Yūsuf ū Züleyḫā:

گهی کز قامت نیکو خصالی

[17] نشانم در ریاض جان نهالی

دواند ریشه ها در استخوانم

[37 a]

[1] بپیچد خوش بر او رگهای جانم

چو در آب و زمین جان ناشاد

[2] شود نازک نهالش سرو آزاد

بتندی از برم گیرد کناره

[3] شود رگهای جانم پاره پاره.

Min[662] Mihr ū Vefā[663]:

چون غم پیری بکسی رو نهد

[4] روی بر آیینۀ زانو نهد

هردم از آیینۀ زانوی خویش

[5] روی اجل را نگرد سوی خویش

خلعت شیبت چو دهد آسمان

[6] رگ شود آجیده وش از تن عیان

تیر نظر کوست ثریا گذر

[7] زیر قدم هم نشود کارگر

لرزه در افتد ز ضعیفی بپا

[659] ebyātnı: ebyāt İ.Ü. 1. 36b/16, N 2. 29b/12, S.Ç. 41b/1, K.M. 73b/14, B.N. 43b/16, G.B. 42b/1//ebyātı N 1. 39b/2, İ.Ü. 2. 249a/29.

[660] ḳılduḳ: ḳılduġ N 2. 29b/13, K.M. 73b/14//ḳıldum S.Ç. 41b/1.

[661] min: ez N 1. 39b/3.

[662] min: ez N 1. 39b/7.

[663] min Mihr ū Vefā: K.M. 74a/5'te, diğer nüshaların aksine "min Mihr ū Vefā" yerine "Leylī ve Mecnūndan" başlığı yer almakta, ardından gelen Farsça şiirler ise "min/ez mihr ū vefā" başlığı altında gelen şiirlerin aynısıdır.

[8] دست شود از پی رفتن عصا
سجده کند فرق بپیش قدم
[9] حلقه صفت پا و سر آید بهم.

Min[664] Leylī vu Mecnūn:

At taʿrīfide aytupdur kim[665]:

[10] از برق خیال گرم روتر
وز فکر محال تیزدوتر
بر چرخ چو راکبش [11] رسیده
از تنگی جا عنان کشیده.

Min ġazāliyāt[666]:

[12] اگر بکعبۀ وصلت نمیرسیم بس است
توجه طلب و ذوق جست و جو مارا.

[13] خشم خوش نازی است گر کین در دل دلدار نیست
جور باشد لطف اگر با او تغافل یار نیست.

[14] تو آتشی و منم قرب جو نمیرنجم
برای سوختنی کان باختیار تو نیست.

[15] چه کشنده زهر دادی مژه را که زخم تیغش
ندهد امان که عاشق کند اضطراب هرگز.
[16] ای خوش آن کز ستم هجر تو چون خون گریم
سبب گریه ز من پرسی و افزون گریم.

664 min: ez N 1. 39b/11.
665 aytupdur kim: aytupdur naẓm İ.Ü. 2. 249b/2//aytupdur kim ebyāt G.B. 41b/12.
666 min ġazāliyāt: ez ebyāt ve ġazāliyāt N 1. 39b/13//ebyāt K.M. 74a/14//eşrār İ.Ü. 2. 249b/3.

[17] عشوهء در کار ساقی کرد چشم مست یار
شد چنان بیخود که می در جام نتوانست کرد.

[37 b]

[1] با صبر کنم چاره بهجر تو که شاید
درمان مخالف کشدم پیشتر از درد.

[2] گرفت گرم بگفتار پر عتاب مرا
که عاجزانه کشد خجلت جواب مرا.

[3] چو راهم نیست در گلزار وصل لاله رخساری
نهم هر لحظه چشم حسرتی برچاک دیواری.

[4] **Ḥasan Bég Şükr Oġlı:** Cihān-şāh-ı pād-şāh-ı Türkmen netīcesidür. [5] Bā-vücūd-ı bu ḥāl baʿżı ḥays̱iyyātları kesb ḳılupdur. Ḫuṣūṣā[667] aḳsām-ı sāznı ve envāʿ-ı [6] şiʿrni ḳuvvetdin fiʿlġa[668] kéltürür. Şucāʿ ve ḥātem-şīve hem bar. Muḳīmī taḫalluṣ ḳılur. Bu yan̂glıġ [7] şiʿr hem aytur kim Şiʿr[669]:

سبب این بود که میبرد گهی نام ترا
اینکه [8] دل گوش دمی سوی ملامتگر کرد.

بگذشت سواری که غمش بر دل و دین خورد
[9] دیدم پس پشتی که قفایش بزمین خورد.

دزدیده چون بسوی تو خواهم نظر کنم
[10] از اضطراب مجلسیان را خبر کنم.

چه داده ای بدلم این چه عزت است بمن

667 ḫuṣūṣā: ḫuṣūṣen B.N. 44b/3.
668 fiʿlġa: fiʿile N 1. 40a/7.
669 şiʿr: beyt N 1. 40a/8//ebyāt N 2. 30a/14.

[11] محبت چو توئی را چه نسبت است بمن
تمام عمر چو از حسرتم بخواهی کشت
[12] بدین دو روزه مدارا چه منت است بمن.

اسباب غصه بهر دلم جمع مینمود
[13] دوران که داشت این همه آسوده دل مرا.

Mevlānā Şānī: Tekelüdür. Yaḫşı ṭabʿı bar. [14] Baba Fiġānī tetebbuʿıda[670] muvaffaḳ[671] bolup dīvān itmāmġa[672] yétkürdi. Eşʿārıġa köre [15] ṣāḥib-i ṭāliʿ hem bar, olça kim bu beyt vesīlesi birle kim Beyt[673]:

اگر ساغر [16] کشد دشمن و گر دوست
بطاق ابروی مردانهٔ اوست.

Pād-şāh-ı [17] zamān ol onı[674] aḳçe bile muvāzene ḳıldı. Üstād Rūdekī zamānıdın[675] bu vaḳtġaça[676] **[38 a]** [1] hīç ehl-i naẓmġa bu şān vāḳiʿ bolmapdur[677]. Bu ebyāt ol ʿaẓīmü'ş-şānnıñ- [2] dur kim Beyt[678]:

ما سموم خشکسال نا امیدی خورده ایم
سبزهٔ ما گر [3] ز دریا سر زند سیراب نیست.

دامن کشان ز ناز مرو هر طرف که باز
[4] چشم هزار کام طلب در قفای تست.

670 tetebbuʿıda: tetebbuʿıġa İ.Ü: 2. 249b/11.
671 muvaffaḳ: muvāfıḳ N 1. 40a/15.
672 itmāmġa: itmāmınġa K.M. 75a/7.
673 birle kim beyt: birle kim şiʿr S.Ç. 42a/17//bir kim K.M. 75a/8//birle kim naẓm İ.Ü. 2. 249b/12//birle kim G.B. 42a/17.
674 ol onı: ol onı yaʿnī ol kimesneyi (N 1. 40b/1'in yanında der-kenār olarak kelime bu şekilde izah edilmiştir)//evvel onı S.Ç. 42b/1, G.B. 42b/2//ol anı K.M. 75a/9.
675 zamānıdın: zamānından İ.Ü. 2. 249b/12.
676 vaḳtġaça: vaḳtġa N 1. 40b/2, İ.Ü. 2. 249b/12.
677 bolmapdur: bolmayupdur N 2. 30b/3, S.Ç. 42b/3, K.M. 75a/11, B.N. 44b/17, G.B. 43a/3.
678 ol ʿaẓīmü'ş-şānnıñdur kim beyt: ol ʿaẓīmü'ş-şānnıñdur kim N 2. 30b/4, K.M. 75a/12//ol ʿaẓīmü'ş-şānnıñdur kim şiʿr S.Ç. 42b/3//ol ʿaẓīmü'ş-şānnıñdur kim eşʿār İ.Ü. 2. 249b/13.

ستم نگر که بهر کس زمانه خواری کرد
[5] فلک ز شانی بیچاره انتقام کشید.

سینه را سوراخها کردی بپیکان ستم
[6] خوب کردی خانهٔ تاریک ما روزن نداشت.

نیم بسمل شده ایرا که توانائی نیست
[7] کشتنش بهتر از آنست که آزاد کند.

Çün Mevlānā-yı müşārün-ileyh[679] bir miḳdār [8] teng-ḥavṣala vāḳiʿdür, ġālibā[680] kim ebnā-yı cinsi[681] bile söz mübāḥaṡa ve mücādeleside [9] ʿāciz bolsa él ve oymaḳ mübāhātı bile[682] cedel ḳılur ve eger ḥarīfī-i rüst[683] bolsa [10] andın hem maġlūb bolup mübāhele ḳılmaḳġa mülteci̇̄ bolur. O[684] ḫabīṡler yā çın [11] yā yalġan ayturlar kim Mevlānā-yı meẕkūrnıñg[685] ekṡer[686] yaḫşı ebyātınıñg meʾḫaẕı bar[687]. [12] Bu yañglıġ ṡubūtġa yétkürürler[688] kim:

İmām Faḫr-i Rāzī[689]:

سوخت چندان دل [13] پر حسرت من
که دمد گر گلی از تربت من
خشک لب باشد و نادیده بهار
[14] اگر از بحر دمد مرجان وار.

---

679 Mevlānā-yı müşārün-ileyh: Mevlānāʾ-i müşārün-ileyh K.M. 75b/3.
680 ġālibā: vāḳıʿa N 2. 30b/10.
681 ebnā-yı cinsi: ebnāʾ-i cinsi K.M. 75b/4, G.B. 42b/10.
682 bile: birle İ.Ü. 2. 249b/16.
683 ḥarīfī-i rüst: ḥarīfī-i dest K.M. 75b/6, İ.Ü. 2. 249b/16.
684 o: ol İ.Ü. 2. 249b/17.
685 Mevlānā-yı meẕkūrnıñg: Mevlānā-yı mezbūrnıñg N 1. 40b/13//Mevlānāʾ-i meẕkūrnıñg K.M. 75b/7-8.
686 ekṡer: bu N 1. 40b/13.
687 ekṡer yaḫşı ebyātınıñg meʾḫaẕı bar: tāḫdı bar K.M. 75b/8.
688 yétkürürler: yétkürdiler N 1. 40b/14, İ.Ü. 2. 249b/17.
689 İmām Faḫr-i Rāzī: İmām Faḫr-i Rāzī, beyt B.N. 45a/12//Faḫr-i Rāzī K.M. 75b/8.

Mīr[690] Ḫüsrev:

چگونه بر تو نلرزم ز هر طرف که در آیی

[15] هزار دیدۀ خونبار در قفای تو باشد.

Furūġī:

گردی بدامنی ننشیند که روزگار

[16] در دور او ز من نکشد انتقام را.

Nergisī:

زخم خدنگ او دگر ای دل هوس مکن

[17] این خانۀ خراب تو روزن چه میکند؟

Ḥāletī:

مگذر از قتلم مرا جون نیم بسمل کرده ای

[38 b]

[1] رحم بر من بعد از این عین ستمکاری بود.

Settārü'l-ʿuyūb cemīʿ-i bī-günāhlarnı[691] [2] bu ḥarīfler tilidin[692] öz penāhıda asrasun[693]. Āmīn Yā Rabbe'l-ʿālemīn.

[3] **İmām Ḳulı Bég Füsūnī[694]:** Ustacludur. Āheste ve āremīde yigitdür. [4] Şuʿarā ḫilāfıġa şiʿrin hīç kişige oḳumaḳġa[695] raġbet ḳıla almas[696]. Āyā né sebeb [5] bolġay, hīç

690 Mīr: Emīr N 1. 40b/16.
691 cemīʿ-i bī-günāhlarnı: cemīʿ-i bī-günāhları N 1. 41a/3//cemīʿ-i günāhlarnı S.Ç. 43a/4.
692 tilidin: dilinden N 1. 41a/4.
693 asrasun: asratsun S.Ç. 43a/5.
694 İmām Ḳulı Bég Füsūnī: İmām Ḳulı Füsūnī N 1. 41a/4//İmām Ḳulı Bég İ.Ü. 2. 249b/21.
695 oḳumaḳġa: oḳumaġa N 1. 41a/6, İ.Ü. 2. 249b/21.
696 almas: almaz B.N. 45b/5.

kişini[697] ḳābil bilmes yā meʿḥaẕı tevehhümidin oḳumas. Be-heme-ḥāl [6] bu ebyātnı anıñ ismiġa ḥarīfler oḳurlar[698] kim Ebyāt[699]:

هنوز تندی [7] خویش ستیزه فرما نیست
بجز نوید وفا بر زبان ایما نیست
کم التفاتی [8] یوسف غرور محبوبی است
وگرنه در پی محرومی زلیخا نیست.

سالها [9] از گریه ام رفت و چو میخیزم ز جا
لختی از دل یا جگر میافتد از دامن هنوز
[10] سبزه از خاکم نمایان گشت و زهر آن نگاه
میچکد چون آب خضر از استخوان من هنوز
[11] کم مکن بیداد و بر ضعفم مبخشا کز غمت
میتوانم چاک زد پیراهنی بر تن هنوز.

[12] چون گلرخان تهیۀ بزم نهان کنند
بیننده را بجرم نگه قصد جان کنند
[13] خوبان بهر دلی که سپارند راز خویش
اول بتیغ غمزه علاج زبان کنند
[14] مرغی که نیست رخصت پرواز گلشنش
زانش چه دلخوشی که قفس گلفشان کنند
[15] گردم بگرد مجلسیانی که گاه عیش
می در قدح ز خون تماشائیان کنند.

[16] تأثیر غیرت نگه دور دور ما
نشتر دماند از دل همصحبتان تو.

[17] دلت آزرده ام میبایدم کشت
که در عشق این گنه بخشودنی نیست.

---

697 hīç kişini: yā hīç kişini N 1. 41a/6//kişini N 2. 31a/2.

698 bu ebyātnı anıñ ismiġa ḥarīfler oḳurlar: bu ebyātnı ḥarīfler oḳurlar İ.Ü. 2. 249b/22.

699 oḳurlar kim ebyāt: oḳurlar kim maṭlaʿ N 1. 41a/8//oḳurlar kim K.M. 76a/6//oḳurlar eşʿār İ.Ü. 2. 249b/22.

[39 a] [1] **Necātī'-i Rūmī:** Ol vilāyetde ehl-i naẓm ve erbāb-ı istiʿdādġa[700] [2] sibḳat tutup[701] melikü'ş-şuʿarālıḳ mesnedide mütemekkin bolur érdi[702]. Fī'l-vāḳiʿ öz [3] ıṣṭılāḥları birle eşʿārı köp yaḫşı vāḳiʿ bolur[703]. Bu ebyāt ol ḥażretniñdür kim Beyt[704]:

[4] Dil kişverine[705] zülf-i siyāhıñ[706] belā yeter
Yıḳmaġa min[707] vilāyeti bir ejdehā yeter
[5] Éy çarḫ sén de yār gibi olma bī-vefā
Zīrā bu deñli[708] dünyāya[709] bir bī-vefā yeter[710]
[6] Ték[711] yérde gökde ẕerre ḳadar minnet olmasun
Örtü döşek Necātīye bir būriyā yeter

[7] Bu ne[712] kākül bu ne[713] mū sünbül-i ḫōş-būdur bu
Dil-i ʿuşşāḳı perīşān eyleyen[714] budur bu
[8] Ne göñgül ḳoydı[715] ne göz ḫāl ū ḫaṭṭ-ı ʿārıż-ı yār[716]
Oda yanmaz suya[717] batmaz nice cādūdur bu
[9] Gözümiñ penceresin yapmaġa ḥükm[718] eyledi şerʿ
Ki nigārıñ ḥarem-i ḥüsnine ḳarşudur bu

---

700 ehl-i naẓm ve erbāb-ı istiʿdādġa: erbāb-ı istiʿdādġa İ.Ü. 2. 249b/25.
701 tutup: ṭutup İ.Ü. 2. 249b/26.
702 bolur érdi: bolurdı İ.Ü. 2. 249b/26.
703 bolup: bolur İ.Ü: 2. 249b/26.
704 beyt: naẓm N 1. 41b/4//ebyāt N 2. 31a/18, K.M. 76b/7//eşʿār S.Ç. 43b/7, İ.Ü. 2. 249b/26, G.B. 43b/7.
705 dil kişverine: bu ibare B.N. nüshasında yazılmamıştır.
706 zülf-i siyāhınıñ: zülf-i şāhınıñ K.M. 76b/8.
707 min: bu N 1. 41b/5.
708 deñli: deñlü N 1. 41b/6, N 2. 31a/19.
709 dünyāya: ʿāleme S.Ç. 43b/9, İ.Ü. 249b/27.
710 bir bī-vefā yeter: bir vefā yeter B.N. 46a/8.
711 ték: tek N 1. 41b/6.
712 bu ne: nice İ.Ü. 2. 249b/28.
713 bu ne: nice İ.Ü. 2. 249b/28.
714 eyleyen: édici N 2. 31a/22, S.Ç. 43b/11, İ.Ü. 2. 249b/28.
715 ḳoydı: ḳodı N 1. 41b/8, N 2. 31a/22, İ.Ü. 2. 249b/28.
716 ḫāl ū ḫaṭṭ-ı ʿārıż-ı yār: ḫāl-i ruḫ-ı ʿārıż-ı yār İ.Ü. 2. 249b/28.
717 suya: ṣuya İ.Ü. 2. 249b/29.
718 ḥükm: emr S.Ç. 43b/13, İ.Ü. 2. 249b/29.

[10] **Bāḳī Çelebi:** Rūm melikü'ş-şuʿarāsı[719] Necātīdin soñgra[720] anı müsellem [11] tutarlar[721]. Ḥaleb şehride şeref-i mülāḳatlarıġa müşerref bolduḳ. Gāhī yoḳ [12] kim eks̱er evḳāt bu ḥaḳīr birle ṭurfe ẓarāfetler ḳılur érdi[722]. Yūsuf [13] Çelebi atlıġ bir ẖᵛāce-zādesi bar érdi kim fī'l-vāḳiʿ Yūsuf-ı S̱ānī démek [14] ol maṭlūbġa kināye[723] érdi[724] ve maḥkūm ḥükmi[725] érdi. Mükerrerā[726] ayturdı kim [15] bu kéçe béş ġazel aytmışam. Mübāhātı mübālaġadın tecāvüz ḳılduġıdın[727] [16] soñgra aytdum kim küstāẖlıḳ bolmasa bu[728] kéçe Yūsufnı[729] bizge bér[730], ʿale'ṣ-ṣabāḥ [17] on tāze ġazel aytup bitüp iṣlāḥ-ı şerīfiñgizġa yétkürelim[731]. Ṭarīḳ **[39 b]** [1] bolup āzurdelıḳ iẓhār ḳıldı. Yana der-sāʿat-i ẖāṭır-cūylıġ ḳılup [2] muṣāfaḥa[732] aytup ġarīb-nevāzlıḳ ḳıla başladı. Bu eşʿār añglarnıñgdur kim[733]:

[3] ʿAsker-i fitne sañga ẖayl-i ẖaṭṭ ū ẖāl yeter

Tīġ lāzım degil ol ġamzeʾ-i ḳattāl yeter

[4] Fitneler ḳaynadup éy dōst nedür ẖāl ū ẖaṭṭıñg

Göñgül almaġa ruẖuñ eyledügi[734] al yeter

[5] Nice ṭūfān oldı peydā dīdeʾ-i ẖūn-pāşdan

Nūḥ çeşmim yanına gelse dem urmaz yaşdan

[6] Jāle düşmüş berg-i sūsendür muraṣṣaʿ ẖanceriñg

Bergdür éy seng-dil ammā demürden ṭaşdan

---

719 melikü'ş-şuʿarāsı: melikü'ş-şuʿarā K.M. 76b/14.

720 soñgra: ṣoñgra N 2. 31b/1, S.Ç. 43b/14, İ.Ü. 2. 249b/30.

721 tutarlar: ṭutarlar N 1. 41b/11, İ.Ü. 2. 249b/30//tutarlarlar K.M. 77a/1.

722 ẓarāfetler ḳılur érdi: ẓarāfetler érdi İ.Ü. 2. 249b/30.

723 kināye: kināyet N 1. 41b/14.

724 érdi: idi N 2. 31b/5.

725 maḥkūm ḥükmi: muḥkem ḥükm K.M. 77a/4-5.

726 mükerrerā: mükerreren G.B. 44a/1.

727 ḳılduġıdın: ḳılduġından N 1. 41b/15//ḳıldıġından S.Ç. 44a/2//ḳılduġın K.M. 77a/6//ḳılduġından İ.Ü. 2. 250a/1.

728 bu: bir N 1. 41b/16.

729 Yūsufnı: Yūsuf-ı S̱ānī İ.Ü. 2. 250a/1.

730 bizge bér: bizge K.M. 77a/7.

731 yétkürelim: yétkürelüm S.Ç. 44a/4.

732 der-sāʿat-i ẖāṭır-cūylıġ ḳılup muṣāfaḥa: der-sāʿat-i ẖāṭır-cūylıġ muṣāfaḥa K.M. 77a/9.

733 añglarnıñgdur kim: añglarnıñgdur kim şiʿr N 1. 42a/2, B.N. 46b/7-8//añglarnıñgdur kim beyt N 2. 31b/10//añglarnıñgdur kim eşʿār S.Ç. 44a/6/7anlarnıñgdur eşʿār İ.Ü: 2. 250a/2//añglarnıñgdur kim eşʿār G.B. 44a/6.

734 eyledügi: eyleduġı S.Ç. 44a/8.

[7] Ḫalḳ-i ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi[735]

Ol leb-i ġonca baña tenhā ḳalaydı gül gibi

[8] Cürʿa-dān Abdāla gerçi Maḫzenü'l-Esrārdır

Rind-i dürd-āşāma sāġar Maṭlaʿü'l-Envārdır

[9] Ġamıñ̄ ża ʿfıda[736] pehlūm üstüḫvānı sayılur bir bir

Méni[737] seyr étmeyen aḥbāb mūsīḳārı[738] görsünler

[10] Güzeller mihr-bān olmaz démek yañ̄lışdur éy Bāḳī

Olur Va'llāh Bi'llāh hemīn[739] yalvarı görsünler

[11] **Şāhḳulı Bég:** Ḳarpa oğlı meşhūr érür[740], Rūmludur[741]. İstiʿdād-ı fıṭratı[742] [12] olça kim kişi taḫayyül ḳıla alsa bar. Şikufte[743] ve germ-iḫtilāṭ yigitdür. Muḳaddemāt [13] muṭālebesiġa[744] evḳāt ṣarf ḳılur, eger maẕāḳ şuġlıdın furṣatı bolsa. [14] Ekṡer evḳāt erbāb-ı istiʿdād bile muḫteliṭ[745] bolur. Mevlānā Muḫteşem-i Kāşī şiʿriġa [15] köp iʿtiḳādı bar érdi, o[746] yañ̄lıġ kim eger[747] birev aḥyānā añ̄lar ḥużūrıda Mevlānā-yı [16] müşārün-ileyhniñ̄ bir medḫūl beytiġa daḫl ḳıla alsa érdi, hedef-i tīr-i melāmet [17] belki terk-i selāmet ḳılmaḳ kérek érdi[748]. Bu uçurda ol iʿtiḳādı[749] fāsid **[40 a]** [1]

---

735 Şiirin "Ḫalḳ-i ʿālem gül seveydi..." şeklinde başlayıp "Méni seyr étmeyen aḥbāb-ı mūsīḳārı görsünler" diye sona eren altı mısranın yerine N 1. 42a/6'da ve İ.Ü. 2. 250a/5'te şu mısralar yer almaktadır:
Ne dem kim ġamıñ cāna hem-rāz olur
Yaşum āh ū nālemle dem-sāz olur
Ser-i nīzeñe irgüren başını
Hemān ḫalḳ içre ser-efrāz olur
Çoġ olmaz bu ṭarza ġazel Bāḳīyā
Güzel söz güherdür güher az olur

736 żafʿıda: żafʿıyla G.B. 44a/13.

737 méni: béni G.B. 44a/13.

738 aḥbāb mūsīḳārı: aḥbāb mūsīḳār N 2. 31b/18.

739 hemīn: hemān S.Ç. 44a/14, G.B. 44a/14.

740 Ḳarpa oğlı meşhūr érür: Ḳarpa oğlı démekle meşhūr érür İ.Ü. 2. 250a/6.

741 Rumludur: Rūmīdür N 1. 42a/10.

742 istiʿdād-ı fıṭratı: istiʿdād-ı fıṭrı N 1. 42a/10//istiʿdād ve fıṭratı N 2. 31b/21.

743 şikufte: şikufte bolur İ.Ü. 2. 250a/6.

744 muḳaddemāt muṭālebesiġa: muḳaddemā muṭālebesiġa N 1. 42a/12.

745 muḫteliṭ: muḫtelif B.N. 47a/5.

746 o: ol İ.Ü. 2. 250a/8.

747 eger: añ̄ga N 2. 32a/2.

748 o yañ̄lıġ kim eger birev aḥyānā … diye başlayıp "… terk-i selāmet ḳılmaḳ kérek érdi", şeklinde sona eren cümle K.M. nüshasında mevcut değildir.

749 bu uçurda ol iʿtiḳādı: ol iʿtiḳādı S.Ç. 44b/4.

bolup[750] bir miḳdār yoḳ kim[751] köp munṣif mülāḥaẓa ḳılıldı[752]. Ümīd kim mundın[753] hem [2] bih-raḳ[754] bolġay. Bu rubāʿīler ol yār-ı ʿazīzniñgdür kim[755]:

[3] Éy bād-ı ṣabā nāmemi ol yāre yetür

Şerḥ-i dil-i zārımnı vefā-dāra yetür

[4] Dil muntaẓır-ı viṣāldür[756] Tañgrı içün

Öldüm yana éy Mesīḥ bir çāre yetür

[5] Né derdi[757] bile[758] ṣabr ū ḳarārım bardur

Né ẖōd pervā-yı kār ū bārım[759] bardur

[6] Rüsvālıġıma naṣīḥat eyler nāṣuḥ

Sanur ki élimde iẖtiyārım bardur

[7] **Sūsenī Bég:** Türkmendür. Evāyilde Şāh-ı cennet-mekānnıñg muʿaẓẓam [8] ḳurçısı érdi. Ḳızılbaş yegāne yegāne[760] yigitleri arasıda ḳarār-dāde [9] yigit érdi[761]. ʿĀḳıbet şarāb ve tiryāk ve ḳumār[762] müdāvemeti felāketidin bégler mülāzemetiġa [10] ḳāyil bolup evḳāt kéçürür érdi. Ṭabʿı Emīr ʿAlī Şīr Nevāyī[763] şiʿriġa[764] köp ser-rāstdur[765]. [11] Dīvānı nā-tamām ḳalup Belde'-i Ṭayyibe'-i Hemedānda ʿālemġa vedāʿ ḳıldı.

---

750 fāsid bolup: bolup B.N. 47a/9.
751 bir miḳdār yoḳ kim: miḳdār yoḳ kim B.N. 47a/9-10.
752 ḳılıldı: ḳılıdı N 2. 32a/5.
753 mundın: mutdın B.N. 47a/10.
754 bih-raḳ: bed-raḳ N 2. 32a/6, S.Ç. 44b/5.
755 yār-ı ʿazīzniñgdür kim: yār-ı ʿazīzniñgdür kim rubāʿī N 1. 42b/2, N 2. 32a/6-7, S.Ç. 44b/6, G.B. 44b/6//ʿazīzniñgdür kim beyt K.M. 77b/14//yār-ı ʿazīzniñgdür eşʿār İ.Ü. 2. 250a/10.
756 muntaẓır-ı viṣāldür: şaṭr-ı viṣāldür K.M. 78a/2.
757 derdi: derd K.M. 78a/3.
758 derdi bile: derdiyle N 1. 42b/4, İ.Ü. 2. 250a/11.
759 kār ū bārım: kārım İ.Ü. 2. 250a/11.
760 Ḳızılbaş yegāne yegāne: Ḳızılbaş yegāne N 1. 42b/7, İ.Ü. 2. 250a/12.
761 érdi: idi N 1. 42b/8.
762 şarāb ve tiryāk ve ḳumār: tiryāk ve berş ve şarāb ve ḳumār N 1. 42b/8//tiryāk ve şarāb ve ḳumār İ.Ü. 2. 250a/12-13.
763 Nevāyī: Nevā K.M. 78a/9.
764 şiʿriġa: ṭarzıġa N 1. 42b/10, N 2. 32a/15, K.M. 78a/9, İ.Ü. 2. 250a/13//ṭabʿıġa S.Ç. 44b/5.
765 ser-rāstdur: ser-rāst érür S.Ç. 44b/15//ser-rāst érdi İ.Ü. 2. 250a/13, G.B. 44b/15.

Ḥasbe'l-emr-i Emīrü'l-ümerā [12] Emīr Ḫān Gülābī Türkmen ṭābe s̱erāhu bu ḥaḳīr itmāmġa şurūʿ ḳılup muvaffaḳ boldum. [13] Şāhī ġazeli cevābıda kim maṭlaʿı budur[766]:

Şāhī[767]:

Tutdı éligim mihr[768] édüp bérdi maṅga [14] ol māh élin

Kim ki él tutar[769] köreyim tutsun anıṅ Allāh élin

Bu beytni [15] münāsib aytupdur kim[770]:

Sūsenī:

Şāhlar tutmaz[771] gedā éligin fenā bāzārıda

[16] Kélgey ol bāzār kim tutġay[772] gedālar şāh élin

Bu beyt[773] hem anıṅdur kim Beyt[774]:

[17] Yol tapar boldı[775] naṣīḥat kūy-i vīrānımġa āh

Başıma mundaḳ[776] belā bu āh ū efġāndın kélür

[40 b] [1] **Emīr Ḫān Bég:** İskender Ḫān[777] Bekişlü ġufira ẕunūbuhu aḳvāmıdındur. [2] Ol miḳdār pāk-fıṭrat ve nīkū-nihād érdi kim evāyil-i ʿömridin nihāyet-i ḥayātıġaça [3] lek-endāz tiryākī[778] érdi, hergiz bir edā-yı Türkī-y-āne ẓāhir ḳılmas érdi. Şecāʿat [4] ve

---

766 maṭlaʿı budur: maṭlaʿı budur maṭlaʿ K.M. 78a/13.
767 Şāhī: Emīr Şāhī N 1. 42b/13.
768 mihr: luṭf İ.Ü. 2. 250a/15.
769 tutar: ṭutar N 1. 42b/14//tutġay İ.Ü. 2. 250a/15.
770 aytupdur kim: aytupdur kim beyt S.Ç. 45a/2, K.M. 78b/1, G.B. 54b/2.
771 tutmaz: ṭutmaz N 1. 42b/15, İ.Ü. 2. 250a/16.
772 tutġay: ṭutġay N 1. 42b/5, İ.Ü. 2. 250a/16.
773 beyt: beytni N 1. 42b/16.
774 beyt: naẓm İ.Ü. 2. 250a/16.
775 boldı: oldı N 1. 42b/16, İ.Ü. 2. 250a/16//yoldı K.M. 78b/3.
776 mundaḳ: bunça İ.Ü. 2. 250a/17.
777 İskender Ḫān: İskender Zamān Ş.Ç. 45a/6.
778 lek-endāz tiryākī: lük-endāz tiryākī N 1. 43a/2.

himmeti o yan͡glıġ érdi kim cān bile aṣḥāb ve aḥbāb bile müżāyaḳa ḳılmas érdi. [5] Bu ḥaḳīr bile ṭarīḳat ḳarındaşıdur. Ḥaḳḳ Sübḥānehu ve Teʿālā ʿāḳıbet ve āḫiretin[779] maʿmūr [6] ḳılsun. Dārü'l-ʿibādeʾ-i Yezdde ʿālemdin ötdi. Ḳabri bir burc mezārātıda[780] [7] medḫūldur. Bu eşʿār[781] ol uḫuvvet-penāhının͡gdur kim Şiʿr[782]:

[8] ای بلا گردان چشمت چشم خونپالای من
باد قربان سراپایت ز سر تا پای من.

[9] یارب که خون شوی دل جوری که هر زمان
در چشم مردمش تو چنین خار میکنی.

[10] برو شادی بگرد خاطر ما پا منه هرگز
گل عیش چو ما بیطالعان پژمرده میباید.

[11] یک حرف ز درد دلم ای پاک نسب
میگویم اگرچه میشود ترک ادب
[12] در سلک غلامان نشمردی ما را
از لطف تو بسیار عجب بود عجب.

[13] **Pīrī Bég Döger[783]:** Türkmendür. Ḫalīḳ ve ṣoḥbet-ārāy yigitdür. [14] Yār-ı germ-iḫtilāṭ[784] ve müṣāḥib-i heme-cā-rev o yan͡glıġ az vāḳiʿ bolur. [15] Mūsīḳī ʿilmidin behre-mend érür, köp taṣnīfi bar. Eşʿārı[785] hem [16] bu yan͡glıġ érür[786] kim Şiʿr[787]:

از وصل تو ای نگار دوری تا کی

---

779 āḫiretin: āḫirin N 1. 43a/5.
780 mezārātıda: mezārātında K.M. 78b/11.
781 eşʿār: ebyāt N 1. 43a/7, İ.Ü. 2. 250a/20.
782 şiʿr: maṭlaʿ N 1. 43a/7//eşʿār S.Ç. 45a/12, G.B. 45a/13//ebyāt K.M. 78b/12.
783 Pīrī Bég Döger: Perī Bég Döger İ.Ü. 1. 40b/13, N 2. 32b/15, K.M. 79a/4, B.N. 48a/9//Berrī Bég Döger S.Ç. 45b/1//Pīrī Bég İ.Ü. 2. 250a/22//Mīr Pīrī Bég Döger G.B. 45b/1.
784 yār-ı germ-iḫtilāṭ: germ-iḫtilāṭ K.M. 79a/5.
785 eşʿārı: eşʿār S.Ç. 45b/3.
786 Yan͡glıġ érür: yan͡glıġdur İ.Ü. 2. 250a/23.
787 şiʿr: beyt N 1. 43a/14//rubāʿī S.Ç. 45b/3//eşʿār K.M. 79a/7, İ.Ü. 2. 250a/23, G.B. 45b/4.

[17] هرچند که باشد این ضروری تا کی

گفتی که صبور باش پیری و منال

[41 a]

[1] قربان سرت شوم صبوری تا کی؟

ای کاش دمی کز تو جدا میگشتم

[2] یا خود روزی که آشنا میگشتم

در پای تو جور پیشه میدادم جان

[3] برگرد سر تو بیوفا میگشتم.

Bu Türkī rubāʿīsi[788] hem yaman[789] érmes[790] kim Rubāʿī[791]:

[4] Bī-ḫᵛāst kön̂güldin yana efġān késleyor[792]
Közdin dağı bī-sebeb bu kün ḳan kéleyor[793]
[5] Vaṣlıġa ḳaranma köp dağı şād[794] olma
Esbāb-ı ġam ét kön̂gül ki[795] ḥicrān kéleyor[796]

[6] Ve bu rubāʿīni[797] hem yaḫşı tażmīn ḳılupdur kim Rubāʿī:

رویت که مه از غیرت آن کاسته شد

[7] آراسته از سبزهٔ نو خاسته شد

گلزار رخت ز خط چو پیراسته شد

[8] گل بود بسبزه نیز آراسته شد.

788 rubāʿīsi: rubāʿī İ.Ü. 2. 250a/25.
789 hem yaman: yaman K.M. 79a/11.
790 érmes: émes N 1. 43b/1.
791 érmes kim rubāʿī: érmes kim K.M. 79a/11//érmes rubāʿī İ.Ü. 2. 250a/25.
792 kéleyor: kéledür İ.Ü. 2. 250a/25.
793 ḳan kéleyor: kéleyor B.N. 48b/3//ḳan kéledür İ.Ü. 2. 250a/26.
794 şād: sād K.M. 79a/13.
795 kön̂gül ki: kön̂gülde İ.Ü. 2. 250a/26.
796 kéleyor: kéledür İ.Ü. 2. 250a/26.
797 ve bu rubāʿīni: bu rubāʿī K.M. 79a/14//bu rubāʿīni İ.Ü. 2. 250a/26.

Kelbī-i Zü'l-ḳadr: Émdi neşv ū nemā [9] tapġan[798] şāʿirlerdindür[799]. Yaman yigit érmes. Şiʿri hem bu yan͡glıġ érür kim Şiʿr[800]:

[10] نگه گرمی از آن غمزهٔ خونریز کجاست

عشوه ای زان لب شیرین شکرریز کجاست

[11] مدتی با می و معشوق نشستیم بس است

توبه کردیم کنون خرقهٔ پرهیز کجاست؟

[12] در بار عجب خویش زدیم آتش فنا

حالا بیمن عشق سبکبار عالمیم.

[13] کشیدم پا ز کویت منع کردم بیقراری را

نشستم گوشه ای بستم در امیدواری را

[14] فتادم از نظرها تا شدم عاشق نمیدانم

که کرده نام عشق این مایهٔ بی اعتباری را

[15] الهی تا ابد نومید گردد از وفا کلبی

بطومار محبت گر نویسد حرف یاری را.

[16] **Ḳāsım Bég Raġmī:** ʿAlīḳulı H̱ān-ı Herāt Bégler-bégisi perdegīlerinin͡g[801] [17] ḳarındaşıdur, yaẖşı yigitdür. H̱ūb ṭabʿı bar[802]. Bu ebyāt an͡glarnın͡gdur[803] kim Beyt[804]:

[41 b]

[1] دل ز رشک غیر امشب یاد هجران کرده بود

دیدن و نادیدنت بر خویش [2] یکسان کرده بود

شب ببزم غیر بود جان من گویا که صبح

---

798 tapġan: tapġa B.N. 48b/8.

799 şāʿirlerdindür: şāʿirlerindür B.N. 48b/8.

800 şiʿr: maṭlaʿ N 1. 43b/7.

801 perdegīlerinin͡g: perdegīlerinin͡g birisinin͡g N 2. 33b/14, S.Ç. 46a/5-6, K.M. 79b/11-12, G.B. 46a/6.

802 ẖūb ṭabʿı bar: ṭabʿı ẖūb bar S.Ç. 46a/6.

803 an͡glarnın͡gdur: anların͡gdur S.Ç. 46a/6, K.M. 79b/13, İ.Ü. 2. 250b/1, G.B. 46a/6.

804 beyt: ġazel N 1. 43b/14//ebyāt S.Ç. 46a/6, G.B. 46a/7//eşʿār İ.Ü: 2. 250b/1.

بوی نومیدی [3] دماغم را پریشان کرده بود
جان من چاک گریبانت چه میپرسی که چیست
[4] با اجل ما را غمت دست و گریبان کرده بود
باز بیتابی تو کردی رغمی و رفتی برش
[5] ورنه این دل یکدو روزی خو بهجران کرده بود.

شمعا میان ما و تو صحبت حرام شد
[6] تو دیر زی که زندگی ما تمام شد
اول فرشته را بحریم تو ره نبود
آخر چه شد که [7] صحبت خاص تو عام شد؟

در آتش غم سوختم و یار ندانست
حاشا که محبت [8] اثری داشته باشد.

دو روز شد که وصالش بمدعای من است
زمانه تا [9] دگر ای دل چه مدعا دارد.

Dūre Bég-i Kirāmī: Ol hem ʿAlīḳulı Ḫānnıñ [10] sofraçısı érdi. Ḫūb selīḳalıġ yaḫşı eṭvārlıġ yigittür[805]. ʿİlm-i edvārdın[806] [11] köp vuḳūfı bar. Taṣnīfler hem aytdı, risāle hem ol bābda bitidi[807]. Türkī [12] ve Fārsī eşʿārı bar. Bir ṭurfe ġazel aytupdur. Bu ebyāt[808] andındur kim Ebyāt[809]:

[13] Déme anıñ ser-i kūyını ki engelli degil
Bir degil iki degil ʿāşıkı ḳırḳ elli degil
[14] Ġayr-ilen[810] seyr[811] ḳılur her nége çün yetdi bañga[812]

805 eṭvārlıġ yigittür: eṭvārlıġtur K.M. 80a/8.
806 ʿilm-i edvārdın: ʿilm-i edvārın K.M. 80a/8.
807 bitidi: étdi N 1. 44a/8.
808 bu ebyāt: ebyāt K.M. 80a/10.
809 ebyāt: ġazel N 1. 44a/9//eşʿār İ.Ü. 2. 250b/6.
810 ġayr-ilen: ġayrle N 1. 44a/11//ġayrdın N 2. 33b/7.
811 seyr: seyri İ.Ü. 2. 250b/6.
812 bañga: baña İ.Ü. 2. 250b/7.

Éyle raʿnālıġ[813] éder kim ötesi belli degil

[15] Eyleme menʿ Kirāmīni eger ḳılsa fiġān

ʿIşḳdur sevdücegim[814] bu tene tā[815] telli degil

[16] **Maḳṣūd ʿAlī[816]:** Şekībī[817] taḫalluṣ ḳılur érdi. Atası ziyāde Türk-ṣādıḳ[818] kişi [17] érdi[819], aḳvāmı ḳaşıda oġlıdın şikāyet ḳılur érmiş kim bu civān-merd[820] ki **[42 a]** [1] ādem kibi ad ḳoyupdur-mén bu barup[821] ad[822] ḳoyupdur kim[823] Bişikī. Be-her-ḥāl Şekībī [2] ḫūb selīḳalıḳ ve ḫōş-ṭabʿ yigit érdi. Çün Dārü's-salṭanaʾ-i Tebrīzde [3] mutavaṭṭın bolur érdiler[824], bilmegenler[825] Tebrīzlıġdur dérler. Bu ebyāt anıñdur kim[826]:

[4] کس نیست تا گوید بدان بیرحم خونخوار اینقدر

کاین نیم بسمل صید را بر خاک مگذار [5] اینقدر.

چو حالم را نمیدانی دلم شاد است پنداری

همه کس چون تو از بند [6] غم آزاد است پنداری

من دلخسته هردم دور ازو صد بار میمیرم

[7] اجل را کار تنها با من افتاده است پنداری.

Ḫōş-ṭabʿ-ı Bālī: Tekelüdür. [8] Fī'l-vāḳī ḫōş-ṭabʿ ve sipāhī-važʿ ve muṣāḥib yigitdür. Ayturdı kim [9] bu rubāʿī ménimdür:

---

813 raʿnālıġ: raʿnālıḳ İ.Ü. 2. 250b/7, G.B. 46b/4.
814 sevdücegim: sevdüce N 2. 33b/9.
815 tā: nā N 1. 44a/12, N 2. 33b/9, S.Ç. 46b/4.
816 Maḳṣūd ʿAlī: Maḳṣūd ʿAlī-i Şekībī N 2. 33b/9,S.Ç. 46b/5.
817 Bu "Şekîbî" ifadesi, şâirin mahlası olup N 2 ve S.Ç.'de başlık içinde verilmiş ve açıklayıcı cümle, "taḫalluṣ ḳılur érdi" olarak başlamıştır.
818 Türk-ṣādıḳ: Éhl-i Türk-ṣādıḳ N 1. 44a/14, İ.Ü. 2. 250b/8.
819 kişi érdi: kişidür N 1. 44a/14.
820 civān-merd: civān-mer İ.Ü. 1. 41b/17, G.B. 46b/7.
821 barup: barıp K.M. 80b/2.
822 ad: adın S.Ç. 46b/7, K.M. 80b/3, G.B. 46b/7.
823 ḳoyupdur kim: ḳoyupdur İ.Ü. 2 250b/9.
824 mutavaṭṭın bolur érdiler: mutavaṭṭın érdiler K.M. 80b/4, İ.Ü. 2. 250b/9, G.B. 46b/9.
825 bilmegenler: bilmeyenler S.Ç. 46b/9.
826 anıñdur kim: anıñdur kim maṭlaʿ N 1. 44b/1//anıñdur kim ebyāt S.Ç. 46b/9, K.M. 80b/5, B.N. 49b/8, G.B. 46b/10//anıñdur kim şiʿr İ.Ü. 2. 250b/10.

Rubāʿī:

میآمد و چهره از عرق تر کرده

چوگان بکف [10] و اسب طرب برکرده

و اندر خم زلفهای گرد آلودش

دلهای شکسته [11] خاک بر سرکرده.

Esterābādda Bedirḫān rikāb-ı ẓafer-intisābıda Türkmen [12] éligide maḳtūl boldı. Cesedi hem ẓāhir bolmadı.

Meşrebī-i Tekelü[827]**:** Ol [13] ṭāʾifeniñ merdum-zādeleridindür belki Emīrü'l-ümerālarnıñ aḳrabāsıdındur. [14] Bir miḳdār yoḳ kim köp levend ve lā-ubālī bolduġıdın[828] mülāzemet ve iṭāʿat [15] ḳıla almas, gāhī sipāhīlıġ[829] ṭarīḳide mütereddid érür[830], gāhī hem fenāyīlıḳ [16] kisvetide[831] cilve-ger bolur. Āheng[832] ve mevzūn[833] hem bar, şecāʿat ve himmetni[834] [17] hem özige[835] mensūb ḳılur. Bu ebyāt ol ʿazīzniñgdür kim Ebyāt[836]:

[42 b]

[1] ای فلک ای بی ترحم بیکسی را تا بکی

میگدازی زآتش حسرت مروت را [2] چه شد؟

مشربی گیرم که آه بی اثر کاری نساخت

حیرتی دارم که تأثیر محبت را [3] چه شد؟

---

827 Meşrebī-i Tekelü: Meşrebī: Tekelidür N 1. 44b/9.
828 bolduġıdın: olduġıdın İ.Ü. 2. 250b/14.
829 sipāhīlıġ: sipāhīlıḳ N 1. 44b/11.
830 érür: bolur N 1. 44b/12.
831 fenāyīlıḳ kisvetide: fenā libāsıda K.M. 81a/4.
832 āheng: ḫōş-āheng S.Ç. 47a/5.
833 āheng ve mevzūn: āheng ve mevzūnı N 1. 44b/12// ḫōş-āheng ve mevzūn S.Ç. 47a/5.
834 himmetni: himmeti N 1. 44b/13.
835 hem özige: özige K.M. 81a/5.
836 ʿazīzniñgdür kim ebyāt: mīrzānıñgdur S.Ç. 47a/6//ʿazīzniñgdür kim eşʿār İ.Ü: 2. 250b/15-16//ʿazīzniñgdür kim beyt G.B. 47a/7.

Mīr Muḥammed İvaglı: Cihān-bānlıġ[837] Sulṭān Ḥamza Mīrzā ṭabe s̱erāhu ḳurçısı [4] érdi. Ṣādıḳü'l-ḳavl ve nā-murād yigitdür. Taḥṣīl içün köp zaḥmet tartup [5] müstefīd bolupdur. Aḳsām-ı şiʿrni[838] Türkī ve Fārsīçe aytur[839]. Bir néme[840] sāde-levḥ [6] bolduġıdın[841] öz eşʿārın ṭelā ve lācverd[842] bile ziynet bérür kim merġūb ve [7] maṭlūb bola. Kitābeti hem yaman érmes. Bu iki rubāʿī ol nā-murādnıñ̂gdur kim Rubāʿī:

[8] روزی که شدم عاشقت ای طرفه نگار
میترسیدم ز تیر هجرت بسیار
[9] آخر گذراندی ز دلم آن ناوک
این در دل من گذشته بود اول بار.

[10] خواهم که بگرد سر جانان گردم
آشفتۀ آن زلف پریشان گردم
[11] زنار پرست کفر زلفش گشتم
کافرتر از آنم که مسلمان گردم.

[12] Bu Türkī rubāʿī hem anıñ̂gdur kim Rubāʿī[843]:

Bend olduġını zülfüñ̂ge[844] danmaz köñ̂glüm[845]
[13] Köp köp siteminĝ[846] çekdi usanmaz köñ̂glüm[847]
Ez-bes ki cefāġa oldı cānım[848] muʿtād

837 cihān-bānlıġ: cihān-bānlıḳ N 1. 44b/15//S.Ç. 47a/9.
838 aḳsām-ı şiʿrni: aḳsām-ı şiʿri İ.Ü. 2. 250b/18.
839 Türkī ve Fārsīçe aytur: Türkī ve Fārsīçe kitābeti hem yaman érmes B.N. 50a/13. B.N. nüshasında, "Türkī ve Fārsīçe" ifadesinden sonra gelmesi gereken "aytur" ifadesi ve ardından gelen "Bir néme sāde-levḥ bolduġıdın öz eşʿārıdın ṭelā ve lāciverd bile ziynet bérür kim merġūb ve maṭlūb bola." cümlesi mevcut değildir.
840 néme: neme N 1. 44b/17.
841 bolduġıdın: bolduġın K.M. 81a/11//bolduġından İ.Ü. 2. 250b/18.
842 ṭelā ve lāciverd: ṭelā lāciverd N 1. 45a/1.
843 anıñ̂gdur kim rubāʿī: anıñ̂gdur kim K.M. 81b/3, G.B. 47b/2//anıñ̂gdur rubāʿī İ.Ü. 2. 250b/21.
844 zülfüñ̂ge: zülfüñe İ.Ü. 2. 250b/21.
845 köñ̂glüm: köñül İ.Ü. 2. 250b/21.
846 siteminĝ: sitemiñ İ.Ü. 2. 250b/21.
847 köñ̂glüm: köñül İ.Ü. 2. 250b/21.
848 oldı cānım: köñlüm oldı İ.Ü. 2. 250b/22.

[14] Ger yār vefā étse inanmaz köñ̂glüm[849]

Ḳılıç Bég[850]: Dārü'l-ḫilāfe'-i Baġdādda [15] dīvān kātibi Feraḥşād Çelebi ḫᵛāher-zādesi érdi[851]. ʿAtebāt-ı ʿĀliyyātġa [16] barġanda bu ḥaḳīr marīż bolup[852] oñ̂glarnıñ̂g dīvān-ḫāneleride [17] bir müddet gūşe-gīr bolduḳ. Bizim refʿ-i melāletimiz içün mey ve maʿşūḳ[853] **[43 a]** [1] ṣoḥbetin ārāste ḳılup bu yañ̂glıġ ḫāṭır-cūylıḳ[854] ḳılur érdiler. Ṭabʿı Rūm [2] ıṣṭılāḥı birle muvāfıḳdur. Bu iki beyt anıñ̂gdur Beyt[855]:

[3] Yetürdüm sūz-i ʿışḳ-ile[856] sipihre şuʿle'-i āhı
Şerārıdın[857] fürūzān oldı çarḫıñ̂g [4] meşʿal-i māhı

Ménimçün yüz çevirdi söylemişler āsitānıñ̂gdın
[5] Yalandur éy yüzi ḳıblem yalan Va'llāhī Bi'llāhī[858]

Emīr Bég[859]: Afşārdur, [6] taḫalluṣ hem Emīrī ḳılur. Yaman yigit érmes. Bu maṭlaʿ[860] anlarnıñ̂gdur[861]:

[7] نیستم راضی که گوید غیر پیغام ترا
بی ادب ترسم که آرد بر زبان نام ترا.

---

849 köñ̂glüm: köñül İ.Ü. 2. 250b/22.
850 Ḳılıç Bég: K.M. 81b/6'da şâirimiz adını başlık hâlinde görmemekteyiz.
851 ḫᵛāher-zādesi érdi: ḫᵛāher-zādesidür İ.Ü. 2. 250b/22.
852 marīż bolup: marīż K.M. 81b/7.
853 maʿşūḳ: maḥbūb İ.Ü. 2. 250b/23.
854 ḫāṭır-cūylıḳ: ḫaṭır-cūylıġ N 2. 34b/2.
855 bu iki beyt anıñ̂gdur beyt: bu iki beyt anıñ̂gdur Türkī N 1. 45a/14//bu iki beyt anıñ̂gdur şiʿr S.Ç. 47b/9//bu iki beyt anıñ̂gdır kim K.M. 81b/11//şiʿr İ.Ü. 2. 250b/24.
856 ʿışḳ-ile: ʿışḳıñ̂g N 2. 34b/3.
857 şerārıdın: şerārından N 1. 45a/15, İ.Ü. 2. 250b/24//şerārındın K.M. 81b/12.
858 Va'llāhī Bi'llāhī: Va'llāh Bi'llāh N 1. 45a/16.
859 Emīr Bég: K.M. 81b/14'te, tercüme-i hâli verilmeye başlanan şâiriizin adını başlık hâlinde görmemekteyiz.
860 maṭlaʿ: maṭlaʿlar K.M. 82a/1, G.B. 47b/13.
861 anlarnıñ̂gdur: anıñ̂gdur maṭlaʿ N 1. 45a/17, N 2. 34b/7, B.N. 50b/14-15, G.B. 47b/13//anıñ̂gdur kim maṭlaʿ S.Ç. 47b/13//anıñ̂gdur K.M. 82a/1.

[8] یک قطره خون و صد غم و محنت دل من است

یک دیدن و هزار بلا حاصل [9] من است.

Derdī[862]**:** Ol hem Afşārdur. Tāze neşv ū nemā ḳılġanlardındur[863], [10] henūz ṣafāsı bar[864]. Ṭabīʿati hem ḫūbdur. Bu maṭlaʿ[865] anıñgdur kim Maṭlaʿ[866]:

[11] توئی و قوت یک نالهٔ دگر دردی

نعوذبالله اگر در دلش اثر نکند.

[12] **Pīr Ḳulı Bég:** Yūsuf Bég Ustaclu[867] aḳrabāsıdur. Şāh-ı Cinān- [13] mekān[868] zamānıda Şāh-zāde Sulṭān Ḥüseyn[869] Mīrzā atalıġı[870] érdi. [14] Devlet-mend kişidür. Şiʿr hem aytur, dīvān itmāmıġa muvaffaḳ bolupdur. [15] Bu ebyāt anglarnıñgdur kim Ebyāt[871]:

Ḫaṭṭı ʿaksi körünür dīdeʾ-i giryān içre

[16] Mūr ḫayli güẕerī tüşdi meger ḳan içre

Bu Fārsī beyt hem anglarnıñgdur kim Beyt[872]:

[17] ز تاب می شده غرق عرق خونخوارهء دیدم

شدم حیران میان آب آتشپارهء دیدم.

---

862 Derdī: K.M. 82a'da bu şâirimizin adını gösteren başlık, açıklamaların başladığı 4. satır yerine 1. satırda yer almaktadır.

863 ḳılġanlardındur: ḳılġanlardın N 1. 45b/3//ḳılġaylardındur N 2. 34b/10//ḳılġanlardandur İ.Ü. 2. 250b/27.

864 bar: var İ.Ü. 2. 250b/27.

865 maṭlaʿ: maḳṭaʿ S.Ç. 47b/17, K.M. 82a/5, G.B. 47b/17.

866 maṭlaʿ: maḳṭaʿ N 1. 45b/3; N 2. 34b/11, S.Ç. 47b/17, K.M. 82a/5, G.B. 47b/17//eşʿār İ.Ü. 2. 250b/28.

867 Yūsuf Bég Ustaclu: Yūsuf Bég Ustacalu İ.Ü. 2. 250b/28.

868 Şāh-ı cinān-mekān: Şāh-ı cennet-mekān N 1. 45b/5//Şāh-ı Cihān-mekān B.N. 51a/4, G.B. 48a/3.

869 Ḥüseyn: Ḥasan N 2. 34b/13, S.Ç. 48a/3, İ.Ü. 2. 250b/29, G.B. 48a/3.

870 atalıġı: balıġı K.M. 82a/8.

871 ebyāt: maṭlaʿ N 1. 45b/8//beyt N 2. 34b/15, S.Ç. 48a/4, G.B. 48a/5//eşʿār İ.Ü. 2. 250b/29.

872 beyt: maṭlaʿ N 1. 45b/9//naẓm İ.Ü. 2. 250b/30.

[43 b] [1] **Muḥammed Bég:** Sündük Bég Ḳurçıbaşı mülāzemetide bolur érdi. [2] Şemsī[873] taḫalluṣ ḳıluri[874] meşhūr boldı. Ġālibā kim an͡glarnın͡g[875] sebeb-i īcādı [3] bu érmiş kim Varsāḳī[876] revişlerin ḫāṣṣ-pesend ḳılup şöhret bérgeyler[877]. [4] Bu Varsāḳīsi[878] köp meşhūrdur kim Varsāḳī[879]:

Çarḫ ū felek evrülüp[880] dönerse
[5] Belī démişem[881] dönmezem yārımdın[882]
Menʿ étmege ʿĪsā kökden[883] yinerse[884]
[6] Belī démişem[885] dönmezem yārımdın[886]

Mevālī-i Türkmen[887]: Ol ṭāʾifede[888] [7] kişi oġlı émes[889], feʾammā ṣāḥib-i dāʿiyye bolduġıdın[890] ednā ḫidmetdin[891] aʿlā [8] mülāzemetġa müşerref boldı. Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrzānın͡g muʿtemed-i ʿaleyhi boldı. [9] Şiʿri Türk-āne aytur érdi. Mīrzā Selmān-ı İṣfahānī hicvide[892] bu beytni münāsib [10] aytmış érdi kim Beyt[893]:

شاه چه شد گر زتو دختر گرفت
دختر [11] بوبکر پیمبر گرفت.

---

873 Şemsī: Şems B.N. 51a/11.
874 ḳıluri: ḳılur N 1. 45b/11, İ.Ü. 2. 250b/31//ḳılur érdi N 2. 34b/19, S.Ç. 48a/8-9, G.B. 48a/10//ḳılardı K.M. 82a/14.
875 an͡glarnın͡g: anlarnıñ İ.Ü. 2. 250b/31.
876 Varsāḳī: Varsagı N 1. 45b/12, İ.Ü. 2. 250b/31.
877 bérgeyler: vérgeyler İ.Ü. 2. 251a/1.
878 Varsāḳīsi: Varsagısı N 1. 45b/13//Varsāḳī K.M. 82b/2//Varsagını İ.Ü. 2. 251a/1.
879 Varsāḳī: Varsagı N 1. 45b/13, İ.Ü. 2. 251a/1.
880 evrülüp: evrilüp N 1. 45b/14.
881 démişem: démişim G.B. 48a/14.
882 yārımdın: yanımdın K.M. 82b/3.
883 kökden: kökdin G.B. 48a/14.
884 yinerse: inerse N 2. 34b/23.
885 démişem: démişim G.B. 48a/15.
886 Varsağının 3. ve 4. Satırları K.M.'de yazılmamıştır.
887 Mevālī-i Türkmen: Mevlānā Türkmen N 1. 45b/16.
888 ṭāʾifede: ṭāyifede N 1. 45b/16, N 2. 35a/1, S.Ç. 48a/13, K.M. 82b/3, İ.Ü. 2. 251a/2.
889 émes: érmes N 1. 45b/16i N 2. 35a/1, S.Ç. 48a/13, İ.Ü. 2. 251a/2.
890 bolduġıdın: bolduġından İ.Ü. 2. 251a/2.
891 ḫidmetdin: ḫiẕmetdin S.Ç. 48a/14.
892 hicvide: ḥaḳḳıda N 1. 46a/2//ḥaḳḳında N 2. 35a/4, S.Ç. 48a/16, İ.Ü. 2. 251a/3, G.B. 48b/2.
893 beyt: eşʿār S.Ç. 48a/17//şiʿr İ.Ü. 2. 251a/3.

Şāhvérdi Emīr-i Āẖūr-başı kélmesi ve çerāġ-ı culū-dār [12] tehdīdi[894] beyānıda Dārü's-salṭana'-i Herātda bir müžhik ġazel aytdı. Maṭlaʿı[895] budur kim Maṭlaʿ[896]:

[13] Çerāġa müjde vérüñ kim çerāġ-küş kéletür[897]
Bu köhne bizendür eyā kim ol çepiş kéletür[898]

[14] **Tenhāyī Bég**[899]**:** Arsbarlıġdur[900] , germ-iẖtilāṭ ve meclis-ārāy ve levend[901] kişidür. [15] Bā-vücūd-ı germlıġ[902] ve muvāfıḳlıġ[903] ehl-i rūz-gārdın mütemettiʿ bolmas. Şiʿrni[904] Türk-āne aytur. [16] Bu Türkī ve Fārsī ebyāt ol ʿazīzniñgdür kim Ebyāt[905]:

ʿĀşıḳ degil ol [17] kimse ki bed-nām olmas
Bed-nām-ı cihān ū şöhre'-i ʿāmm olmas
ʿIşḳ ehline **[44 a]** [1] bī-ṣabrlıġı[906] ʿayb étme
Bu ṭā'ifede[907] ṣabr-ile[908] ārām olmas

Şiʿr-i Fārsī[909]:

[2] بجرم عشق اگر میکشندم عارم نیست
کجا روم چه کنم غیر عشق کارم نیست
[3] نهفته راز دلم تا بحشر خواهد ماند

894 tehdīdi: tīdīdi B.N. 51b/5.
895 maṭlaʿı: maṭlaʿ K.M. 82b/10.
896 budur kim maṭlaʿ: budur Türkī N 1. 46a/5//budur kim beyt N 2. 35a/5//şiʿr S.Ç. 48b/5//budur kim K.M. 82b/10//budur kim naẓm İ.Ü. 2. 251a/4//budur kim şiʿr G.B. 48b/5.
897 kéletür: kéledür İ.Ü. 2. 251a/5//kéleyor G.B. 48b/6.
898 kéletür: kéledür İ.Ü. 2. 251a/5//kéleyor G.B. 48b/6.
899 Tenhāyī Bég: Tenhāyī Bayat B.N. 51b/7.
900 Arsbarlıġdur: Arsbarlıḳdur N 1. 46a/6, N 2. 35a/9, S.Ç. 48b/5, K.M. 82b/12, İ.Ü. 2. 251a/5, G.B. 48b/7.
901 levend: levend-meşreb N 1. 46a/7, İ.Ü. 2. 251a/5.
902 germlıġ: germlıḳ N 1. 46a/7, İ.Ü. 2. 251a/5//germlıġı K.M. 82b/13.
903 muvāfıḳlıġ: muvāfıḳlıḳ N 1. 46a/7, N 2. 35a/10, K.M. 82b/13, İ.Ü. 2. 251a/5, G.B. 48b/8.
904 şiʿrni: şiʿrin İ.Ü. 2. 251a/6.
905 ʿazīzniñgdür kim ebyāt: ʿazīzniñgdür rubāʿī N 1. 46a/9, N 2. 35a/12, S.Ç. 48a/8, İ.Ü. 2. 251a/6//ʿazīzniñgdür kim rubāʿī G.B. 48b/10.
906 bī-ṣabrlıġı: bī-ṣabrlıḳ İ.Ü. 2. 251a/7.
907 ṭā'ifede: ṭāyifede K.M. 83a/3, İ.Ü. 2 251a/7.
908 ṣabr-ile: ṣabrla İ.Ü. 2. 251a/7.
909 şiʿr-i Fārsī: maṭlaʿ N 1. 46a/11//beyt N 2. 35a/14//ve lehu İ.Ü. 2. 251a/7//şiʿr G.B. 48b/13.

در این زمانهٔ فانی چو رازدارم نیست

[4] کشیده ام سر خود را بجیب تنهائی

رفیق و مونس دل غیر فکر یارم نیست.

[5] **Sékizimçi**[910] **Mecmaʿ:** Tāzīk fuṣaḥā ve bulaġāları ẕikride[911] kim bu kün gūy-i [6] meydān-suḫan an͡glarnın͡g ḫam çevgān-ṭabʿlarıdın ser-bülend érür [7] ve ṣayd-ı ṣaḥrā-yı naẓm an͡glarnın͡g semend-i fikretleri fitrākide pāy-bend érür.

[8] **Mevlānā Lisānī:** Ḫiṭṭeʾ-i Pāk-i Şīrāzdındur. Meşhūr ve maʿrūf şāʿirdür. [9] ʿĀşıḳlıḳda[912] Mevlānā yan͡glıḳ[913] müsteḥaḳḳ-ı maḥrūm az vāḳiʿ bolur[914] ve illā pāk-ʿaḳīde [10] ve müstecābü'd-daʿve érdi. Dérler kim bir kün maṭlūbı ruḳabā istiṣvābı [11] birle Mevlānā-yı müşārün-ileyhdin[915] bir küllī vech ṭaleb ḳılur kim[916] şāyed ol vech-i ʿademī-i [12] uyatıdın ser-i kūyıġa kem-raḳ[917] mütereddid bola alġay[918]. Mevlānā bā-vücūd-ı iflās ḳabūl ḳılur. [13] Müteveccih bolġanda ḫāṭırıġa ḫuṭūr ḳılur kim bu ʿaḳde guşāyiş tapmas meger Āṣaf-cāh [14] Mīr Necm mülāḳatıdın kim ol zamānnın͡g[919] vezīr-i aʿẓamı ve emīr-i ekremi érdi. [15] Bedīhe bir ḳaṣīde Mīr medḥide merḳūm ḳılup tefaḥḥuṣ ḳılur. Ayturlar kim Mīr ḥammāmda érür, [16] ḳażā Mīr cāmekende bolġan zamānda Mevlānā dāḫil bolmaḳ ister, ḥācibler [17] māniʿ bolurlar. Iżṭırāb birle ḥammām ser-pūşı cāmın sındurup[920] mülāḥaẓa ḳılġan **[44 b]** [1] zamānda Mīr Necm ḥażretlerinin͡g ḫāṭırıġa kélür kim Mevlānā Lisānī cihetidin[921] [2] bizim mülāzemetimizġa[922] müteveccih bola almadı. Mevlānā yoḳarıdın[923] aytur kim kélüpdür

---

910 sékizimçi: sekizinci N 1. 46a/14, S.Ç. 48b/15, G.B. 48b/16.
911 ẕikride: ẕikrindedür İ.Ü. 2. 251a/9.
912 ʿāşıḳlıḳda: ʿāşıḳlıḳ ve nā-murādlıḳda N 1. 46b/1-2//ʿāşıḳlıḳ ve nā-murādlıḳ İ.Ü. 2. 251a/10.
913 yan͡glıḳ: yan͡glıġ N 1. 46b/2, B.N. 52a/4, K.M. 83a/13, İ.Ü. 2. 251a/11.
914 bolur: bolupdur İ.Ü. 2. 251a/11.
915 Mevlānā-yı müşārün-ileyhdin: Mevlānāʾ-i müşārün-ileyhdin K.M. 83b/1.
916 ṭaleb ḳılur kim: ṭaleb ḳılur İ.Ü. 2. 251a/12.
917 kem-raḳ: kem İ.Ü. 2. 251a/12.
918 alġay: alḳay K.M. 83b/3.
919 zamānnın͡g: zamān K.M. 83b/5.
920 sındurup: ṣındurup İ.Ü. 2. 251a/15.
921 cihetidin: ne cihetdin K.M. 83b/10, İ.Ü. 2. 251a/16, G.B. 49a/15.
922 mülāzemetimizġa: mülāḳātımızġa K.M. 83b/10.
923 yoḳarıdın: yoḳarudan İ.Ü. 2. 251a/16.

[3] der-bānlar mānīʿ érürler, Mīr vāḳıf bolġandın soñgra[924] bār bérürler[925], bedīhe [4] ḳaṣīdesi istimāʿıdın[926] köp müteveccih bolup ḫͮāce-zādesi[927] ṭaleb ḳılduġını[928] [5] bi-ʿaynihi şefḳat ḳılurlar. Mevlānā vech éligide maṭlūbınıñg[929] ḳaşıġa barur, [6] ḫͮāce-zāde ol ḥāl vuḳūʿıdın münfaʿil bolup ʿöẕr-ḫͮāhlıḳlar ḳılur. [7] Ġaraż kim bu yañglıġ ḥālāt Mevlānā-yı müşārün-ileyhdin[930] ʿacīb ve ġarīb [8] körünmez, zīrā kim ziyāde pākīze-iʿtiḳād kişi érdi. Mevlānā müstaġniyy- [9] ü'l-elḳābdur, çün bu[931] muḫtaṣar risāleniñg ol miḳdār[932] vüsʿati yoḳ kim [10] ol ʿazīzniñg eşʿārı intiḫābıġa bir o guncāyiş bérgey[933], bināʾen-ʿaleyh [11] bir néçe ebyātın[934] merḳūm ḳılur. Bu ebyāt ol cümledindür kim Ebyāt[935]:

[12] چه بد کردم که دیگر مهر بر تنگ شکر داری
نقاب ناز بر گل زهر در بادام تر داری
[13] نه زان کاکل تراشیدی که سرگردان کنی دلها
نهال نازکی وز جوش مرغان درد سر داری.

[14] منم زان خوی نازک آستین بر چشم تر مانده
ز مژگان تا جگر صد پرده خون بر یکدگر مانده
[15] من از غم دست بر ر او بهر جا دیده بیدردی
برغم من تواضع کرده و دستی بسر مانده
[16] بخنجر قصد قتلم کرده و از صورت حالم
چو صورت مانده حیران دست و خنجر بر کمر مانده
[17] رقیب از حسن طالع صد صبوحی کرده با جانان

---

924 soñgra: ṣoñgra K.M. 83b/12, G.B. 49a/17.
925 bérürler: vérürler İ.Ü. 2. 251a/16.
926 istimāʿıdın: istimāʿındın İ.Ü. 2. 251a/17.
927 ḫͮāce-zādesi: ḫͮācesini İ.Ü. 2. 251a/17.
928 ḳılduġını: ḳılduġı K.M. 83b/13.
929 maṭlūbınıñg: maṭlūbnıñg İ.Ü. 2. 251a/17.
930 Mevlānā-yı müşārün-ileyhdin: Mevlānāʾ-i müşārün-ileyhdin K.M. 84a/2//Mevlānā müşārün-ileyhdin G.B. 49b/4.
931 çün bu: çün K.M. 84a/4.
932 miḳdār: miḳdāra N 1. 47a/2//ḳadar İ.Ü. 2. 251a/19.
933 bérgey: bergey N 1. 47a/3.
934 bir néçe ebyātın: bir néçe meşhūr ebyātın K.M. 84a/6.
935 bu ebyāt ol cümledindür kim ebyāt: bu ebyāt ol cümlrdindür kim maṭlaʿ N 1. 47a/4//bu cümle İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.

لسانی همچنان از جام اول بیخبر مانده.

[45 a]

[1] نه لاف دوستی با دلربایی میتوانم زد
نه در راه وفایش دست و پایی میتوانم زد
[2] تو کز سوز محبت بی نصیبی چارهٔ خود کن
که من پروانه ام خود را بجایی میتوانم زد
[3] در اثبات وفا گر من خموشم یار میداند
که عاشق پیشه ام لاف وفایی میتوانم زد.

[4] چه فریادی است یا رب کز من دیوانه میخیزد
که از فریاد من صد یا رب از خانه میخیزد
[5] بدور چشم مستش کرده ام کیفیتی حاصل
که در هشیاری از من نالهٔ مستانه میخیزد
[6] مزن ای شمع مجلس بیگنه پروانه را آتش
که ناگه باد صبح از جانب پروانه میخیزد
[7] لسانی تازه کرد افسانهٔ من شرح مجنون را
چنین باشد بلی افسانه از افسانه بر میخیزد.

[8] بغل غیر ز مکتوب تو چون غنچه پر است
من دلتنگ بیک حرف زبانی مشتاق.

[9] بدستی عاشق از سنگ ملامت خانه میسازد
بدیگر دست تا بر سر زند ویرانه میسازد
[10] میان زهد و رندی عالمی دارم نمیدانم
که چرخ از خاک من تسبیح یا پیمانه میسازد.

[11] گر بگل پیوستم از بخت بد من خار شد
ور مسیحا را بجان همدم شدم بیمار شد
[12] گر ملک در خانه بردم سوختم از معصیت
ور پری در پرده پروردم سگ بازار شد.

[13] زهی عشقت بباد بینیازی داده خرمنها
خم فتراک زلفت سرکشان را طوق گردنها
[14] بخاک آستانت خواب مرگم برده بود امشب
سگان آن سر کو ناله ها کردند و شیونها.

[15] نگه دار از هوای گرم گلبرگ تر خود را
مریز ای گل عرض بشناس قدر گوهر خود را
[16] بطفلی کشتی دریای خوبی صد خطر دارد
نگه دار ای پسر تا میتوانی لنگر خود را.

[17] همچو گل جامه مکن چاک که از لطف بدن
میتوان یافت که در دل چه خیال است ترا.

[45 b]

[1] بجان عاشق مشو ای شوخ محبوبان شیدا را
که از یوسف نزیبد عاشقی کردن زلیخا را
[2] ز مکر شاهدان در یک نظر صد دل بدام افتد
چو بر غبغب کشند از چین معجر دام دلها را
[3] بصد خواری نرفتی از بهشت جاودان بیرون
اگر روز ازل آدم ندیدی روی حوا را
[4] زن ار مریم بود مرگ است با او همنفس بودن
لسانی پاس دار انفاس جانبخش مسیحا را.

[5] از کجا میآیی ای گلبرگ خندان از کجا
از کجا چشم و چراغ دردمندان از کجا
[6] طور من بد آرزو بیحد بتان مشکل پسند
من کجا سودای این مشکل پسندان از کجا.

[7] غم و اندوه و بلا گرد لسانی جمعند

عاشق امروز بجمعیت او کم باشد.

[8] سودا همان و عشق همان و جنون همان
یعنی همان لسانی دیوانهٔ توام.

[9] میرم بداغ هجر تو تا تشنگان وصل
بینند حال من نکنند آرزوی تو
[10] در چشمه سار آبله ترسم گلی کند
خاری که مانده در قدم از جستجوی تو.

[11] تو گرم هلاک خواهی دگران مزید عمرم
بعقوبتی بمیرم که از آن بتر نباشد.

[12] گر توان بوسید لبهای شکرخند ترا
جان سپردن سهل باشد آرزومند ترا
[13] آن پسر دی با پدر میرفت و میگفتند خلق
خون ما چون شیر مادر باد فرزند ترا.

[14] امروز پریشانتر ار آنم که توان گفت
وز درد جدائی نه چنانم که توان گفت
[15] بیدادگری پنجه فرو برده بخونم
نگرفته حریفی رگ جانم که توان گفت
[16] جایی من دیوانه بشکلی نگرانم
اما نه بشکلی نگرانم که توان گفت.

[17] بگذار تا سیاهی داغش برم بخاک
کاین داغ را فتیله ز پیراهن کسی است.

[46 a]

[1] مردیم و سرگرانی او همچنان که هست
ناز و عتاب و تندی خو همچنان که هست

[2] از بیم غم لسانی آزرده شد خموش
طعن زبان بیهده گو همچنان که هست.

[3] تو نخل حسنی و جز ناز و فتنه بار تو نیست
کدام فتنه که در نخل فتنه بار تو نیست
[4] هزار میوه ز بستان آرزو چیدم
یکی بلذت پیکان آبدار تو نیست
[5] گرم بجور و جفا میکشی نمیرنجم
که مست حسنی و اینها باختیار تو نیست
[6] ز گفتهٔ تو لسانی کتاب شوق پر است
بصفحه ای نرسیدم که یادگار تو نیست.

[7] مصلحت بیند که گردد یار و نگذارد رقیب
مصلحت خوب است اما مصلحت بینش بد است.

[8] هر خسته که دور از تب سیمین تن خویش است
تا زنده بود در هوس مردن خویش است
[9] ای همنفسان آتشم از من بگریزید
هرکس که بمن دوست بود دشمن خویش است.

[10] خوبرویان همه بدخواه دعاگوی خودند
نیست گوشی که در او پند بد آموزی نیست
[11] چشم از روز بد تست لسانی بی نور
چشم بد دور که مانند تو بد روزی نیست.

[12] اگر با بنده یاری مهربانی بیش از این باید
وگر نامهربانی سرگرانی بیش از این باید.

[13] نی همین سررشتهٔ بیداد میباید گرفت
مهربانی و وفا هم یاد میباید گرفت.

[14] نخل حیات من دل پرخون بر آورد
نخلی که خون خورد به از این چون بر آورد
[15] لیلی سری که شام اجل برد زیر خاک
صبح قیامت از دل مجنون من بر آورد.

[16] گفته ای عاقبت کار لسانی مرگ است
مردم و عاقبت کار نه پیدا است مرا.

[17] گر بمیرم این سخن بر گور من نتوان نوشت
غیر همدم بلکه همزانو لسانی بی نصیب.

[46 b]

[1] پس از صد بیقراری جان سپردم قصه کوته شد
همین آرام دیدم بعد چندین اضطراب امشب
[2] حساب داغ دل میکردم امشب سوختم جانا
بمن گردید روشن گرمی روز حساب امشب.

[3] فلک روزی که میزد خرگه حسن تو دانستم
که جای پاسبانان وفا بیرون درگاه است.

[4] مردن بخاکپای تو با جان برابر است
خاک درت بچشمهٔ حیوان برابر است
[5] بیدارئی که زلف تو نبود برابرم
با صد هزار خواب پریشان برابر است
[6] عاشق منم که از غم دل چاک سینه ام
در عاشقی بچاک گریبان برابر است
[7] هرگز غبار خاطر موری نبوده ایم
این سلطنت بملک سلیمان برابر است
[8] پاکیزه دامن است لسانی چو چشم خویش
هست اینقدر که عاشق و بدنام و شاعر است.

[9] نه با تو دست هوس در کمر توان کردن
نه آرزوی تو از دل بدرتوان کردن
[10] نه از پی تو توان آمدن ز بیم رقیب
نه بی تو رو بدیار دگر توان کردن
[11] بیا که گریهٔ من آنقدر زمین نگذاشت
که از فراق تو خاکی بسر توان کردن.

[12] خدا بدست من آن طرهٔ دو تا نگذاشت
غریب سلسله ای داشتم خدا نگذاشت
[13] بروز مرگ نویسم خطی که دامن عمر
گرفته بودم و ایام بیوفا نگذاشت
[14] رقیب حاصل گلزار وصل غارت کرد
گلی برای لسانی بینوا نگذاشت.

[15] ترا خوش است بمژگان خراش خاطر من
ولی تراوش مژگان آبدار بد است
[16] گل هرات ز بوستان خیر و خوبی نیست
هوای کار لسانی در این دیار بد است.

[17] هم زمام ناقه کوتاه است و هم لیلی مطیع
آرزوی دل بلند و دست مجنون کوته است.

[47 a] [1] Bu yañlıġ ebyātı köp bar. Tebrīzde fevt boldı. Mezārı Baba Ḥasan ḳabri civārıda [2] oḳdur[936].

Mevlānā Żamīrī-i İṣfahānī[937]**:** Egerçi İṣfahāndındur fe'ammā hem-vār ve [3] ḫōş-ṣoḥbet ve bülend-himmet[938] kişi érdi[939]. ʿĀşıḳ-pīşe hem bar érdiler ve illā Mevlānā-yı [4]

936 civārıda oḳdur: civārıdadur N 1. 49a/11, İ.Ü. 2. 251b/18.
937 Mevlānā Żamīrī-i İṣfahānī: Mevlānā Żamīrī K.M. 86b/10-11.
938 bülend-himmet: bülend-himmetdür İ.Ü. 2. 251b/18.
939 kişi érdi: kişidür N 2. 37b/11.

müşārün-ileyh[940] tā ḫᵛāce-zādesi birle muḫteliṭ bolmayıp imtiḥān ḳıla almasa ʿāşıḳ [5] bolmas érdi. Öz zamānıda ekābir ve ahālī-i Türk ve Tāzīk aḫvāndınıñ[941] ṣoḥbetiġa [6] rāġıb ve ṭālib érdiler. Yüz min beyt eşʿārı bar, bir beyt mülūk medḥide aytmayupdur. [7] Himmeti şāhidi bu besdür. Ḫᵛāce Ḥāfıẓ ḳuddise sirruhu dīvānı tetebbuʿıda muvaffaḳ bolup [8] itmāmġa yétkürdi. Köp yaḫşı sözler ol Mevlevīdin şöhret tutdı[942]. Bu ebyāt [9] añglarnıñgdur[943] kim Ebyāt[944]:

چو می بینم کسی از کوی او دلشاد میآید
[10] فریبی کز وی اول خورده بودم یاد میآید.

چه کند خضر ندانم بحیات جاودانی
[11] که مرا ملال گیرد ز دو روزه زندگانی.

کو چنان عشقی که هر گه ساغر هجران دهد
[12] درد را عمر ابد بخشد بلا را جان دهد.

چو برخیزد ز خواب ناز و بیند روی خود سویم
[13] بهانه چشم مالیدن کند تا ننگرد سویم.

صد نگه جائی که او باشد بهر سو میکنم
[14] تا بتقریبی نگاهی جانب او میکنم.

نه ز ضعف است که از خود روم و باز آیم
[15] هر نفس در طلب او بجهان دگرم.

از جفایش کردم آهی بیخود و میسوزدم
[16] کز سر درد است میترسم که تأثیری کند.

940 Mevlānā-yı müşārün-ileyh: Mevlānāʾ-i müşārün-ileyh K.M. 86b/12.
941 aḫvāndınıñ: aḫvānd K.M. 86b/14.
942 tutdı: ṭutdı İ.Ü. 2. 251b/21.
943 añglarnıñgdur: anlarıñgdur İ.Ü. 2. 251b/21.
944 ebyāt: maṭlaʿ N 1. 49b/2//eşʿār İ.Ü. 2. 251b/21.

چنان نهان ز توام آتش محبت سوخت

[17] که در دلی و نداری ز سوز من خبری.

هر دو عالم را بیک دیدن ز چشم من فکند

[47 b]

[1] این زمان خود اندک اندک در دلم جا میکند.

گر نه فریب وعده روز جزا بود ز تو

[2] سوی بدن که آورد جان گریز پای را.

علاج درد ضمیری نشد نمیدانم

[3] که گفته بود که دردت دواپذیر مباد.

بحکم صبر ملک عشق را امن و امان کردم

[4] جفا را ساختم مشفق بلا را مهربان کردم

ای عهد شکن آنهمه صحبت بکجا رفت

[5] آن بستن پیمان محبت بکجا رفت

خوی کرده رخ از تشنۀ دیدار چه پوشی

[6] ما هیچ نگوئیم مروت بکجا رفت.

بگو یکره بکویم بیقراری بود پیدا نیست

[7] براه من فتاده خاکساری بود پیدا نیست

چه روز است این که دورم زان در و ناید بیاد او

[8] که مسکینی بر این در روزگاری بود پیدا نیست

هرکس که دید کشته مرا گفت این کسی است

[9] کز بهر آرزوی دل از جان گذشته است

از حسرت دیدار تو یابد دل پر درد

[10] آن ذوق که در لذت دیدار نباشد.

مجلسی پر رشک اغیار است رسوایم مساز
[11] زان اشارتها که یاد از صحبت پنهان دهد.

آن فرامش وعده را قربان شوم چون در رهی
[12] بیندم از شرمساری وعدهٔ دیگر دهد.

وصل دایم اضطراب شعلهٔ شوقم نشاند
[13] چند روزی هجر میخواهم سزای من دهد

جان از نظاره دوش چنان کامیاب بود
[14] کز شرم آرزو بدل من گذر نداشت.

طی لسانی از خدا خواهم و روز محشری
[15] پیش تو شرح تا دهم حال شب دراز را.

تلقین من بوقت شهادت چه میکنی
[16] بگذار ای رفیق زمانی باو مرا.

دوش از وعدهٔ امروز تو آمد یادم
[17] فکر آن شب همه شب آه چه با جانم کرد.

شادم که وعده داد بفردای محشرم

[48 a]

[1] کانروز هیچ وعده بفردا نمیشود.

باندک سوز غیر از جا مرو کان از هوس باشد
[2] چو آتش در خس افتد شعله آن یک نفس باشد.

ز خانه دیر از آن ماه من برون آید
[3] که بوالهوس زره انتظار برخیزد
کجاست بخت که آیی بدین غرض که مباد
[4] ز رهگذار من آن بیقرار برخیزد.

Öz vilāyetide ötdi[945], mezārı hem [5] ol yérdedür.

Ġazālī'-i Meşhedī: İbtidā-yı ʿömride şāʿirlıġı[946] muḳarrer bolup [6] Nūrī-i Dendānī hicvin aytup köp meşhūr boldı. Şāh-ı cennet-mekān zamānıda bir rede [7] iftirāsı birle[947] mütevehhim bolup[948] celā-yı vaṭan[949] iḫtiyār ḳıldı, Hindġa barup Ekber Pād-şāh[950] ḳaşıda [8] maḳbūlü'l-ḳavl boldı[951]. Öz saʿyidin ziyāde riʿāyet tapdı[952], cemʿiyyeti hem[953] altı [9] min tümendin dérler, ziyāde boldı. Cemʿiyyet tezāyüdü reẕāletġa delīl bolduġı [10] Mevlānā'-i müşārün-ileyh[954] bābıda ṣaḥīḥ érmiş. Dérler kim on altı cild kitāb taṣnīf [11] ḳıldı. Buñlar cemʿiyyet ḫāṭırdın ıraġ érmes. Naḳş-ı Bedīʿ atlıḳ bir kitābın [12] ʿIrāḳġa[955] kéltürdiler, fī'l-vāḳiʿ yaman aytmayupdur. Bu ebyāt ol kitābdındur[956] Mes̱nevī[957]:

[13] یا منگر سوی بتان تیز تیز
یا قدم دل مکش از رستخیز
[14] ایکه بنظاره شدی دیده باز
سهل مبین در مژه های دراز
[15] کان مژه در سینه چو کاوش کند

945 ötdi: öldi K.M. 88a/6.
946 şāʿirlıġı: şāʿirlıḳı S.Ç. 53a/2, G.B. 53a/2.
947 iftirāsı birle: iftirāsı K.M. 88a/9//iftirāsıyla İ.Ü. 2. 252a/1.
948 bolup: olup N 1. 50a/17.
949 celā-yı vaṭan: celā'-i vaṭan K.M. 88a/9.
950 Ekber Pād-şāh: Celālü'd-dīn Ekber Pād-şāh İ.Ü. 2. 252a/1.
951 boldı: oldı İ.Ü. 2. 252a/2.
952 tapdı: édüp N 2. 38b/9//taptı S.Ç. 53a/6, B.N. 56b/16.
953 cemʿiyyeti hem: cemʿiyyeti K.M. 88a/11.
954 Mevlānā'-i mişārün-ileyh: Mevlānā-yı müşārün-ileyh S.Ç. 53a/8, İ.Ü. 2. 252a/3.
955 ʿIrāḳġa: ʿIrāḳḳa S.Ç. 53a/10//ʿIrāḳa İ.Ü. 2. 252a/4.
956 bu ebyāt ol kitābdındur: bu ifade İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.
957 mes̱nevī: mes̱nevī ez Naḳş-ı Bedīʿ İ.Ü. 2. 252a/4.

خون دل از دیده تراوش کند

[16] چهرهٔ گل گرچه تر و دلکش است

بلبل پر سوخته را آتش است

[17] هر بت رعنا که جفا کیشتر

میل دل ما سوی او بیشتر

[48 b]

[1] در رخ بی فتنه چو گیسو مپیچ

نافهٔ بی مشک نیرزد بهیچ

[2] لاله عذاری که جفا جوی نیست

همچو گلی دان که در او بوی نیست

[3] گر می بی زور ننوشی روا است

شعله که سوزنده نباشد هوا است

[4] حسن بپیرایه چو دلکشتر است

طرهٔ مشکین خوش و خط خوشتر است

[5] دیدن هر ساده نشاید بسی

صفحهٔ ننوشته نخواند کسی

[6] خوب بود ساده ولی در نظر

زو خط نو رسته بود خوبتر

[7] ساده رخانی که سمن غبغبند

تا خطشان نیست تنک مشربند

[8] کاش خط آرند ز اول برون

تا دل عشاق نسازند خون

[9] باری اگر نو خط اگر ساده اند

هستی ما را بفنا داده اند

[10] خرمی ما غم عشق است و بس

شادی ما ماتم عشق است و بس.

[11] Bu ebyāt hem Mevlānā-yı müşārün-ileyhniñgdür[958] kim Ebyāt[959]:

[12] نه مجنون در بساط عاشقی نی کوهکن مانده
همه رفتند و اکنون ملک رسوایی بمن مانده
[13] نه تنها کوهکن حیران بود از صورت حالش
ز دسته تیشه هم انگشت حیرت در دهن مانده.

[14] بسی بر پیچ و تاب افتاده زلف همچو زنجیرش
مگر دست قضا لرزیده در هنگام تحریرش.

[15] نه از تیغ است بر طرف ذقن زخم نمایانش
که از چوگان زلف آزرده شد گویی زنخدانش.

[16] گرد خاکستر گلخن نبود بر تن ما
بر تن از سوز درون سوخته پیراهن ما.

[17] از کوی جنون سلسله داران همه رفتند
ما با که نشینیم که یاران همه رفتند.

[49 a]

[Der-kenar]

مردم و یار ز کاشانه نیامد بیرون
جان بلب آمد و جانانه نیامد بیرون
من بویرانهٔ غم مرده و طفلان هر سو
سنگ در دست که دیوانه نیامد بیرون
تیغ کین بسته بخونریز غزالی آمد
کس بدین شق یتیمانه نیامد بیرون.

نخواهم تند باشد ناوکی کز دلبری آید
از آن ترسم که از من بگذرد بر دیگری آید.

---

[958] Mevlānā-yı müşārün-ileyhniñgdür: Mevlānā'-i müşārün-ileyhniñgdür K.M. 89a/3-4.
[959] ebyāt: maṭlaʿ N 1. 50b/17//beyt N 2. 39a/5//eşʿār İ.Ü. 2. 252a/9.

هنوز غافلی ای دل که گشتهء ز که دور
اگر بوقت خود افتی ز غم هلاک شوی.

Hem Hind vilāyetide ʿālemni vedāʿ ḳıldı[960].

Mīrzā Ḳāsım: Ḫorāsān dāḫilide[961] Cunābid atlıġ beldedindür. Meşhūr ve maʿrūf şāʿirdür. Ṭabʿı mesnevīġa rāġıbdur[962], ḫamse tetebbuʿıġa meşġūl érdi. Ḫüsrev ū Şīrīn[963] ve Leylī vu Mecnūn[964] ve Şehin-şeh-nāmesin kim Şāh-ı cennet-mekān ismiġa merḳūm ḳılupdur, müṭālaʿa ḳılduḳ. Bu ebyāt ol kitāblardındur kim Ebyāt[965]:

Min[966] Ḫusrev ū Şīrīn:

رسید ای کوه آن ماه دلارای
باستقبال او برخیز از جای
خرام آشوب و قامت فتنه انگیز
قیامت میرسد از هم فرو ریز.

Min[967] Leylī vu Mecnūn:

گلزار جهان تهی کن از خار
کان غیرت صد هزار گلزار
روزی که ببوی گل شود مست
خاری نزند بدامنش دست
شد مهرۀ بدست آن سمنبر
چون رشتۀ در ز پا تا سر
شد ساعد سیم نازنینش
چون نال قلم در آستینش.

---

960 hem Hind vilāyetide ʿālemni vedāʿ ḳıldı: Hindde ʿālemdin ötdi İ.Ü: 2. 252a/13.
961 dāḫilide: dāḫili N 2. 39a/20, S.Ç. 54a/6, K.M. 89b/1.
962 rāġıbdur: rāġıb K.M. 89b/2.
963 Ḫüsrev ū Şīrīn: Ḫüsrev-i Şīrīn K.M. 89b/3.
964 ve Leylī vu Mecnūn: Leylī vu Mecnūn K.M. 89b/3.
965 kitāblardındur kim ebyāt: kitāblardındur N 1. 51a/15, N 2. 39a/23, S.Ç. 54a/9, K.M. 89b/4, İ.Ü. 2. 252a/15; G.B. 54a/9//kitāblardındur kim B.N. 58a/4.
966 min: ez N 1. 51a/15.
967 min: ez N 1. 51a/15.

Min[968] Şehin-şeh-nāme:

فرو مانده اسبان جولان همه
چون اسبان شطرنج بیجان همه
یلان غرق آهن ز سر تا بپای
چو صورت که گیرد در آئینه جای
زوالای گلگون سنان بهره مند
شفق از زمین نیزه داری بلند.

Mevlānā Vaḥşī-i Bāfaḳī[969]: Bāfaḳ Kirmān tābiʿi bir ḳaṣaba érür[970], egerçi Mevlānā Yezdlıġġa[971] köp şöhreti[972] bar. Be-heme-ḥāl Mevlānā-yı müşārün-ileyh[973] yaḫşı ṭabʿlıḳ ve puḫte şāʿirdür, aḳsām-ı şiʿrni yaḫşı aytur, ḫuṣūṣen[974] ġazeli[975]. Ḫüsrev ū Şīrīn[976] cevābıda bir meṡnevī başladı, itmāmıġa muvaffaḳ bolmadı. Fī'l-vāḳiʿ itmām bolsa érdi ʿālim[977] bolur érdi[978]. Bu ebyāt ol kitābdındur Meṡnevī[979]:

بود نازک دو طبع اندر زمانه
که جویند از پی رنجش بهانه
یکی طبع شهان و شهریاران
دگر از گلرخان و گلعذاران
کسی کز هر دو معنی بهره مند است
قیاس نازکیها کن که چند است
بغایت خاطر شیرین غمین ماند
از آن بیرونقی اندوهگین ماند
دلش در تنگنای سینه خسته
بلب جان در خبرگیری نشسته

968 min: ez N 1. 51b/5.
969 Mevlānā Vaḥşī-i Bāfaḳī: Mevlānā Vaḥşī İ.Ü. 2. 252a/19.
970 ḳaṣaba érür: ḳaṣabadın bérür K.M. 90a/1.
971 Mevlānā Yezdlıġġa: Mevlānā-yı Yezdlıġla N 1. 51b/8//Yezdīlıġġa N 2. 39b/10, S.Ç. 54b/2, K.M. 90a/1.
972 köp şöhreti: şöhreti İ.Ü. 2. 252a/19.
973 Mevlānā-yı müşārün-ileyh: Mevlānā'-i müşārün-ileyh K.M. 90a/2.
974 ḫuṣūṣen: ḫuṣūṣā S.Ç. 54b/4, K.M. 90a/3, İ.Ü. 2. 252a/20, G.B. 54b/5.
975 ġazeli: ġazelni N 1. 51b/10, N 2. 39b/11-12, İ.Ü. 2. 252a/20//ġazel K.M. 90a/3.
976 Ḫüsrev ū Şīrīn: Ḫüsrev-i Şīrīn K.M. 90a/3.
977 ʿālim: ʿālim-gīr N 2. 39b/13, S.Ç. 54b/6, G.B. 54b/7.
978 bolur érdi: bolurdı İ.Ü. 2. 252a/21.
979 meṡnevī: eşʿār İ.Ü: 2. 252a/21.

بجاسوسان سپرده راه پرویز
خبردار از شمار گام شبدیز
که گر بر سنگ خوردی نعل شبرنگ
در آن خوردن شراری جستی از سنگ
هنوز آثار گرمی با شرر بود
کزان در مجلس شیرین خبر بود.

Mine'l-eşʿār[980]:

گر طی کنم طریق ادب را چه میکنی
رانم دلیر رخش طلب را چه میکنی
ای بی سبب اسیرکش بیگناه سوز
پرسند اگر بحشر سبب را چه میکنی

[1] گیرم ز نا ز منع توان کرد حسن را
آن خندهٔ نهانی لب را چه میکنی
[2] گیرم ز عشوه منع توان کرد غمزه را
حسن نیازمند طلب را چه میکنی
[3] گر من بدل فرو نخورم دشنهای ناز
آن غمزهٔ حریص غضب را چه میکنی؟

[4] لازمهٔ عاشقی است رفتن و دیدن ز دور
ور نه ز نزدیک هم رخصت دیدار هست.

[5] سخن بسیار و رخصت کم خدایا وصل چون داری
نمیبخشی اگر طول زمان طی لسانم ده.

[6] آنکه هرگز یاد مشتاقان بمکتوبی نکرد
گرچه گستاخی است میگوئیم پر خوبی نکرد
[7] با وجود کاروان مصر کز هم نگسلد
یوسفی دارم که هرگزیاد یعقوبی نکرد.

980 mine'l-eşʿār: ġazel N 1. 52a/1//bu eşʿār hem anıñgdur kim ġazel N 2. 39b/21-22//bu eşʿār hem anıñgdur kim ve lehu S.Ç. 54b/15//bu eşʿār hem anıñgdur kim eşʿār K.M. 90a/14//bu eşʿār hem anıñgdur eşʿār İ.Ü. 2. 252a/24.

[8] یک وعده خواهم از تو که باشم در انتظار
حاکم تویی در آمدن دیر و زود خویش.

[9] عشقبازان رازداران همند از من مپوش
همچو من بیعزتی یا قدر و مقداریت هست.

[10] از طلسم دوستی کاندر تواش تأثیر نیست
نسخها دارم اشارت کن اگر کاریت هست
[11] بار حرمان بر نتابد خاطر نازک دلان
جان من بر جان وحشی نه اگر باریت هست.

[12] این عشق بلائی است شنیدی که چها دید
یعقوب که دل در کف مهر پسرش داشت
[13] این طی مکان بین که ز هرجا که برون تاخت
وحشی نگران بود و سر رهگذرش داشت.

[14] بمذهب که عمل میکنی و کیش که داری
که گفته است که حسن تو را زکات نباشد.

[15] زورق گران و لجه خطرناک و موجه صعب
ای ناخدا نخست بیانداز رخت ما.

[16] حقوق خدمت صد ساله لعب اطفال است
بکشوری که در آن کودکان خداوندند.

[17] بهر که خواه نشین گرچه این نه شیوهٔ تست
که از تو در دل ما راه بدگمانی نیست

[49 b]

[1] مرا ز کیش محبت همین پسند افتاد

که گرچه هست صد آزار سرگرانی نیست
[2] کرشمه گرم سؤال است لب مکن رنجه
که احتیاج بپرسیدن زبانی نیست.

[3] یکبار نام ما بغلط برزبان نراند
ما را شکایت از قلم مشکبار تست
[4] ما چو پیمان با کسی بستیم دیگر نشکنیم
گر همه زهر است چون خوریم ساغر نشکنیم
[5] هر متاعی را در این بازار نرخی بسته اند
قند اگر بسیار شد ما قدر شکر نشکنیم
[6] ما درخت افکن نه ایم آنها گروه دیگرند
با وجود صد تبر یک شاخ بی بر نشکنیم.

[7] هنوز زوری و زورآزمائیی نشده است
هنوز مبحث قید و رهائیی نشده است
[8] نگه ذخیرهٔ دیدار گو بنه امروز
که هست فرصت و طرح جدائیی نشده است
[9] ز اختلاط تو امروز یافتم صد چیز
عجب که داعیهٔ بیوفائیی نشده است.

[10] شکفتگیش چو هر روز نیست حالی هست
اگر غلط نکنم از منش ملالی هست
[11] برخصت تو که رفتیم و دردسر بردیم
ترا ملالی و ما را هم انفعالی هست.

[12] دلتنگم و با هیچ کس میل سخنم نیست
کس در همه آفاق بدلتنگی من نیست
[13] گلگشت چمن با دل آسوده توان کرد
آزرده دلان را سر گلگشت چمن نیست
[14] در حشر چو بینند بدانند که وحشی است
آن را که تن غرقه بخون هست و کفن نیست.

[15] کوهکن با این همه خارا شکافیها که داشت

داد جان و رخنه در سد ره هجران نکرد.

[16] من این کوشش که در تسخیر آن خودکام میکردم

اگر وحشی غزالی بود او را رام میکردم

[17] بکنج این قفس افتاده عاجز من همان مرغم

که تعلیم خلاص بستگان دام میکردم

[50 a]

[1] باندک صبر دیگر رفته بود این ناز بیموقع

غلط کردم چرا این صلح بی هنگام میکردم

[2] در این مدت اگر اوقات من صرف ملک میشد

باو در بزمگاه عیش می در جام میکردم

[3] رهم را انتهائی نیست زانرو دورم از مطلب

اگر میداشت پایانی من یک گام میکردم

[4] چه ننگ آمیز نامی بوده پیش یار این وحشی

بسی به بود از این گر خویش را سگ نام میکردم.

[5] شب هجران تو تشریف بهرجا ببرد

در پس و پیش هزاران شب یلدا ببرد

[6] خانه غارت زدگانیم ستم گو می ناز

هرچه اندوخته باشیم بیغما ببرد

[7] ما از آن جنس نداریم بفرمای که ناز

صبر و آرام ز دلهای شکیبا ببرد

[8] عشق چون بر سر کس حملۀ بیداد آرد

اولش قوت بگریختن از پا ببرد

[9] با چنین درد که وحشی ز خدا میطلبد

بایدش کشت اگر نام مداوا ببرد.

[10] **Mevlānā Şerīf-i Tebrīzī**[981]**:** Ol vilāyetnin͡g evāsıṭu'n-nāsıdındur[982]. [11] Hem-vār ve puḫte şāʿirdür. Ḫᵛāce Ġıyās̱ü'd-dīn Kehre hicvide bir terkīb-i bend aytupdur kim [12] bu ḥaḳīr iʿtiḳādıda bu érür kim bu yan͡glıġ dürüst ve bī-ḳuṣūr şiʿr tapın<m>ay hicv bolġay [13] aytmayupdurlar[983], belki hīç kişige müyesser érmes. Egerçi bu muḫtaṣarda hicv bitimek[984] lāyıḳ [14] émes, fe'ammā bir iki beyt-i Türkī ve Fārsīsidin[985] bitimekdin ʿilācımız yoḳdur[986]. [15] Ezraḳ-çeşm ve aṣfer-çehre[987] kişini bu yan͡glıġ[988] taʿrīf ḳılmaḳ ziyāde ḫōş-ṭabʿlıḳ [16] tiler. Bu néçe beyt ol ebyātdındur kim Hicv[989]:

اگر نه ای ز پرستندگان آتش گبر

[17] وگر نه ای فروزندگان نار نفاق

Cihet nedür ki bıyıġun͡g ḳavdur müjen͡g kibrīt[990] **[50 b]**
[1] Sebeb nedür ki közün͡g taşdur[991] ḳaşın͡g çaḳmaḳ
Közün͡gde[992] hīç ḳara yoḳ kön͡gül[993] tamām ḳara
[2] Ḫilāf émiş[994] bu ki közdin[995] ıraḳ kön͡güldin[996] ıraḳ

بچوب قیلغه شو قاق تا بگویندت

[3] بلند مرتبه مستوفیء باستحقاق

---

981 Mevlānā Şerīf-i Tebrīzī: Şerīf-i Tebrīzī K.M. 92a/4, İ.Ü. 2. 252b/9.
982 evāsıṭu'n-nāsıdındur: evāsıṭu'n-nāsdındur K.M. 92a/4-5.
983 aytmayupdurlar: aytmapdurlar K.M. 92a/7//aytmaydurlar İ.Ü. 2. 252b/10.
984 hicv bitimek: bitimek İ.Ü. 2. 252b/10.
985 Beyt-i Fārsī ve Türkīsidin: Türkī ve Fārsīsidin İ.Ü. 2. 252b/11.
986 yoḳdur: yoḳtur N 2. 41a/9, S.Ç. 56a/16, K.M. 92a/10, G.B. 56a/17.
987 çeşm ve aṣfer-çehre: çeşm-i aṣfer-çehre N 2. 41a/9-10.
988 yan͡glıġ: yanlıḳ N 2. 41a/10.
989 ebyātdındur kim hicv: ebyātdındur beyt ez hicv N 1. 53b/1//ebyātdındur naẓm İ.Ü. 2. 252b/12.
990 bıyıġun͡g ḳavdur müjen͡g kibrīt: yaḳmaġa müjeñ érür kibrīt İ.Ü. 2. 252b/12.
991 taşdur: ṭaş érür İ.Ü. 2. 252b/12.
992 közün͡gde: közinde K.M. 92a/14//közüñde İ.Ü. 2. 252b/13.
993 kön͡gül: köñül İ.Ü. 2. 252b/13.
994 ḫilāf émiş: ḫilāfmış İ.Ü. 2. 252b/13.
995 közdin: közden İ.Ü. 2. 252b/13.
996 kön͡güldin: köñülden İ.Ü. 2. 252b/13.

Dérler kim[997] bu hicv[998] meşhūr bolup ḫᵛāceʾ-i [4] müşārün-ileyhġa yétkende aytmışlar kim Mevlānā Şerīfni kéltürsünler, eger hicvni bizge muvācehe [5] oḳur, riʿāyet ḳılar-biz[999] ve illā ebā ḳılsa ihānet éder-biz[1000]. Mevlānā Şerīfni[1001] [6] ḥāżır étkende bilā-tevaḳḳuf ḫᵛāceni muḫāṭab ḳılup beyt beyt oḳurlar. [7] Altı yüz şāhī ve bir ḫilʿat cāyize[1002] bérürler[1003]. Ol hicv telāfīside[1004] bir ḳaṣīde [8] aytupdur, üküş ḫūb vāḳiʿ bolupdur, maṭlaʿı budur kim Maṭlaʿ[1005]:

[9] نیستم مقبول یکدل آه از این نا قابلی
یک مرادم نیست حاصل آه از این بیحاصلی.

[10] Bu beyt hem[1006] ol ḳaṣīdedindür Beyt[1007]:

گفته ام ناگفتنی نا گفته من ناگفتنی
[11] خارج مبحث از آنم با وجود داخلی.

Bu ebyāt hem andındur kim[1008] Ebyāt[1009]:

[12] بباغ خوبی آن گل وه چه حسن بی بدل دارد
که از وصف رخش هرغنچه جزوی در بغل دارد
[13] ز دوران مرگ میخواهم حیاتم میدهد بی تو
فلک بسیار از اینسان لطفهای بی محل دارد

[997] kim: ki İ.Ü. 2. 252b/13.
[998] bu hicv: çün bu hicv İ.Ü. 2. 252b/13.
[999] ḳılar-biz: ḳılarız N 1. 53b/6, B.N. 60b/14, K.M. 92b/4.
[1000] éder-biz: éderiz N 1. 53b/7, B.N. 60b/15, K.M. 92b/4, İ.Ü. 2. 252b/14.
[1001] Mevlānā Şerīfni: Mevlānāʾ-i müşārün-ileyhni K.M. 92b/5.
[1002] ḫilʿat cāyize: ḫilʿat K.M. 92b/7.
[1003] bérürler: vérürler İ.Ü. 2. 252b/15.
[1004] hicv telāfīside: telāfīside İ.Ü. 2. 252b/15.
[1005] maṭlaʿ: ḳaṣīde N 1. 53b/10//ebyāt K.M. 92b/8.
[1006] bu beyt hem: bu beyt İ.Ü. 2. 252b/16.
[1007] ol ḳaṣīdedindür beyt: andındur kim N 1. 53b/11//ol ḳaṣīdedindür N 2. 41a/17//ol ḳaṣīdedindür kim ve lehu S.Ç. 56b/14//ol ḳaṣīdedindür naẓm İ.Ü. 2. 252b/16//ol ḳaṣīdedindür lehu G.B. 56b/13// "bu ebyāt hem andındur kim ebyāt" cümlesi K.M. nüshasında bulunmamaktadır.
[1008] andındur kim: andın meşhūrdur kim N 1. 53b/13, N 2. 41b/2, S.Ç. 56b/16, K.M. 92b/11.
[1009] ebyāt: maṭlaʿ N 1. 53b/13//ve lehu S.Ç. 56b/17//eşʿār K.M. 92b/11//lehu G.B. 56b/15//"bu ebyāt hem andındur kim ebyāt" cümlesi İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.

[14] شریف ار عاشقی جا بر سر کوی ملامت کن
که عشق بی ملامت حکم علم بی عمل دارد.
[15] هر که را دیدم براز عشق محرم ساختم
خویش را در عاشقی رسوای عالم ساختم
[16] پنبه های داغ را کردم سیاه از دود دل
پوشش آسودگی را رخت ماتم ساختم
[17] شمع را دیدم که از راز شب وصل آگه است
صبح چون نزدیک شد کارش بیکدم ساختم

[51 a]

[1] آنچه عمری جان از آن میسوخت بیم هجر بود
آخر از ناسازی دوران بآن هم ساختم
[2] از جهان با حسرت بسیار رفتم چون شریف
زآنکه کاری بر مراد خویشتن کم ساختم.

[3] مدام درد غم از ساغر الم خوردم
ز عمر خویش شدم سیر بسکه غم خوردم
[4] نمیشود که نشویم کتاب زهد شریف
بمصحف رخ مشکین خطان قسم خوردم.

[5] مبادا ز سوز و گدازی که دارم
برون افتد از پرده رازی که دارم
[6] اگر در نگیرد نیازی که پاشم
ز من سر کشد سرو نازی که دارم
[7] همین با منت باد نازی که داری
که من با تو دارم نیازی که دارم
[8] شریفا من و سجدۀ روی آن بت
چنین میگذارم نمازی که دارم.

[9] کی غم عاشق بگشت باغ و صحرا میرود
عشق تا با اوست غم با اوست هرجا میرود

[10] آخر عمر شریف است ای صبا رو پیش یار
گو یک امروزش مران زین در که فردا میرود.

[11] ʿĀḳıbet terk-i edeb ḳılup Mevlānā Lisānī Raḥmetu'llāhi ʿAleyh[1010] kim[1011] anıñ üstādı [12] érdi, bir néçe beytin tażmīn ḳılup Sehvü'l-lisān atlıġ bir risāle bitidi. [13] Dérler kim Mevlānā Lisānīniñ yaman duʿāsı bahār-ı ʿömrin ṣarṣar-ı fenāġa [14] bérdi. Ümīd kim āḫireti maʿmūr bolġay.

Mevlānā Muḥteşem: [15] Kāşānlıġdur, köp şöhreti bar[1012]. Ṣāḥib-sāmān ve ekābir-nişān kişi érdi. [16] Ġālibā kim[1013] Mevlānā'-i mezkūr[1014] sefer ḳılmaduġıdın[1015] iḫtilāṭ revişide bir miḳdār [17] ḫāmlıġı bar érdi. Bir tāze ṭarz-ı şiʿriġa ḳarār bérmiş érdi[1016] **[51 b]** [1] kim eger birevniñ mażmūnın öz ṭarzıġa aparsa érdi ṭumṭurāḳ-ı lafẓī[1017] maġlaṭasıdın [2] kişi mażmūnıġa bir ḥesāb bolmas érdi[1018]. Bu ebyātınıñ[1019] özge eşʿārıġa[1020] [3] hīç nisbeti yoḳdur[1021], ḫuṣūṣen[1022] bu ġazeliniñ[1023] kim Ġazel[1024]:

[4] کدام سرو ز سنبل نهاده بند بپایت
که برده دل ز تو ای دلبران شهر فدایت
[5] تو از کجاو گرفتن بکوی عشق کسی جا
سگ تصرف آن دلبرم که برده ز جایت
[6] بمحتشم که سگ تست حال خویش عیان کن
که چون جریده بدان کو روی دود ز قفایت.

1010 Mevlānā Lisānī Raḥmetu'llāhi ʿAleyh: Mollā Lisānīniñ İ.Ü. 2. 252b/24.
1011 kim: ki B.N. 61b/10, İ.Ü. 2. 252b/24.
1012 Kāşānlıġdur, köp şöhreti bar: Kāşānlıġdur İ.Ü. 2. 252b/26.
1013 ġālibā kim: ġālibā İ.Ü. 2. 252b/26.
1014 Mevlānā'-i mezkūr: Mevlānā-yı mezkūr N 2. 42a/3.
1015 ḳılmaduġıdın: ḳılmaduġındın K.M. 93b/3.
1016 érdi: idi İ.Ü. 2. 252b/27.
1017 ṭumṭurāḳ-ı lafẓī: bu ebyāt ṭumṭurāḳ-ı lafẓī İ.Ü. 2. 252b/27.
1018 bolmas érdi: bolmazdı İ.Ü. 2. 252b/27.
1019 ebyātınıñ: ebyātı N 1. 54b/2, K.M. 93b/7//ebyātnıñ İ.Ü. 2. 252b/28.
1020 özge eşʿārıġa: rūz-gār-ı eşʿārıġa K.M. 93b/7.
1021 yoḳdur: yoḳtur N 1. 54b/3, N 2. 42a/7, S.Ç. 57b/6, K.M. 93b/7, İ.Ü. 2. 252b/28, G.B. 57b/6.
1022 ḫuṣūṣen: ḫuṣūṣā K.M. 93b/8, İ.Ü. 2. 252b/28.
1023 ġazeliniñ: ġazeli N 1. 54b/3.
1024 ġazel: beyt N 2. 42a/7//eşʿār İ.Ü. 2. 252b/28.

[7] Bu ebyātı hem yaḫşıdur kim Ebyāt[1025]:

شوم هلاک چو غیری خورد خدنگ ترا

[8] که دانم آشتی ئی در قفا است جنگ ترا.

بمن از بدگمانی میکند چندان گنه نسبت

[9] که من هم در گمان افتاده پندارم گنهکارم.

اگر حبیب توئی مشکلی ندارد عشق

[10] وگر طبیب توئی مرگ هم دوا دارد.

بمن که روز و شب از عین رحمتی نگران

[11] سرت ز ناز گران است وای بر دگران.

رخش شمعی است دود آن کمند عنبر آلودش

[12] عجب شمعی که از بالا بپایان میرود دودش

چو گنجشکی است مرغ دل بدست طفل بیباکی

[13] که بیش از من عزیزش دارد اما میکشد زودش.

Maṭlaʿı mażmūnıda söz bar; dérler kim Kemāl-i İsmaʿīlniñgdür, el-ʿuhdetu ʿale'r-rāvī. Hem Kāşānda ʿālemni vedāʿ [15] eyledi[1026].

Ḫᵛāce Ḥüseyn-i Şenā'ī[1027]: Sulṭān İbrāhīm Mīrzā nuvvira ḳabruhu[1028] [16] meddāḥıdur. Mīrzā medḥide köp ḳaṣīdesi bar. Diḳḳat-i fikri olça bar kim [17] ekser[1029] ebyātı şerḥga muḥtāc érür; ki el-maʿnā fī-baṭni'ş-şāʿir. Ḳażārā Ḫᵛāce **[52 a]** [1] ḥāżır bolmasa[1030]

[1025] yaḫşıdur kim ebyāt: yaḫşıdur kim N 2. 42a/11//yaḫşıdur kim ve lehu S.Ç. 57b/10//yaḫşıdur ve lehu İ.Ü. 2. 252b/29.
[1026] eyledi: ḳıldı K.M. 94a/5, İ.Ü. 2. 253a/1.
[1027] Ḫᵛāce Ḥüseyn-i Şenā'ī: Ḫᵛāce Ḥüseyn-i Yūnānī N 1. 54b/14.
[1028] nuvvira ḳabruhu: nevvera'llāhu ḳabrehu K.M. 94a/6.
[1029] ekser: ekseriyā N 1. 54b/16.
[1030] ḥāżır bolmasa: bolmasa K.M. 94a/8.

ḥāżırlar[1031] şiʿrining̃ maʿnīsi yoḳ déyü[1032] iṡbāt[1033] ḳılurlar. Ol ʿazīz [2] yaman aytmayupdur[1034] kim lafẓ ve maʿnī şirketide Ḫᵛāce Ḥüseyn-i Ṡenāʾī ve Mevlānā [3] Muḥteşem ikelesi bir yaḫşı şāʿirdürler[1035]. Fe'ammā Mīrzā-yı maġfūrdın[1036] istimāʿ [4] étdüm kim mübāhāt bile ayturdı kim Ḫᵛāce Ḥüseyn şiʿrin fehm ḳılar-mén. [5] Be-heme-ḥāl lafẓ kūtāhlıḳ ḳıla almasa maʿnī daḳīḳ érür. Bu beyt anıng̃dur kim Beyt[1037]:

[6] گر بمثل جا کنی در پس آیینه شخص
بیند تمثال خویش تافته رو بر قفا.

[7] Bu rubāʿīsining̃ hīç eşʿārıġa nisbeti[1038] yoḳdur[1039] kim Rubāʿī[1040]:

[8] ای خاک نشین درگه قدر تو ماه
دست طلب از دامن وصلت کوتاه
[9] در کوی توزان خانه گرفتم مباد
آزرده شود خیالت از دوری راه.

[10] Bu ebyāt hem Ḫᵛāce Ḥüseynning̃dür kim Şiʿr[1041]:

چنان خود را لبالب زآرزوی خنجرش بینم
[11] که گر خون ریزدم بر جای خون در آرزو غلطم.

نآید ازین پس دگر طفل رحم سرنگون
[12] حامله را گر دهی از کف دولت غدا
مهر کف جود تو نور فکن گر شود

[1031] ḥāżırlar: şāʿirler İ.Ü. 2. 253a/3.
[1032] yoḳ déyü: yoḳdur K.M. 94a/9.
[1033] iṡbāt: ṡābit K.M. 94a/9.
[1034] aytmayupdur: aytmapdur K.M. 94a/10.
[1035] şāʿirdürler: şāʿirdür K.M. 94a/11.
[1036] Mīrzā-yı maġfūrdın: Mīrzāʾ-i maġfūrdın K.M. 94a/11.
[1037] anıng̃dur kim beyt: anıng̃dur ebyāt N 1. 55a/5//anıng̃dur kim ebyāt N 2. 42b/5//anıng̃dur kim şiʿr İ.Ü. 2. 253a/5.
[1038] nisbeti: nisbet K.M. 94b/2.
[1039] yoḳdur: yoḳtur N 1. 55a/10, K.M. 94b/2//yoḳtur kim N 2. 42b/7, G.B. 58a/10//yoḳdur kim İ.Ü. 2. 253a/5.
[1040] rubāʿī: rubāʿī-i laṭīf 55a/10.
[1041] şiʿr: beyt N 1. 55a/13//ebyāt 58a/13, K.M. 94b/5.

[13] نیست عجب گر ز شخص سایه بیفتد دو تا.

از قبول تو اگر نطفه بیابد اثری

[14] پس از این جای کند در حرم دل زشکم.

امر تو در گیر و دار حکم دهد گر بباد

[15] موج سلاسل شود از پی قید صبا

باعث حیرانی دیده شود آفتاب

[16] شاهد حسنت در او گر بنماید لقا.

شد اعتدال هوا آنچنان ز فیض بهار

[17] که خارپشت گل آرد بسان گلبن بار

اگر ز راه اثر بگذرد هوا بمشام

[52 b]

[1] دگر بخویش بروید گل از سر دستار

شده است خوبی دهر آنچنان که عارف را

[2] گذشتن از سر دنیا بسی بود دشوار

هوا چنان برطوبت که بیم ویرانیست

[3] کشند اگر بمثل شکل ابر بر دیوار

رسیده حسن درختان بغایتی که بدن

[4] ز چوب وقت سیاست نمیکشد آزار

بساط سبزه چنان شد ز اعتدال هوا

[5] که هر کجا که تماشا کنند اولوالابصار

بود ز کثرت خوبی از آن مکان دگر

[6] چو تیر خاک نشین رفتن نظر دشوار.

بقبله رو مکنیدم ز سوی او که بدل

[7] هنوز طاقت نظاره دگر گنجد

بعهد حفظ تو نبود عجب که بی آسیب

[8] هجوم ژاله بدکان شیشه گر گنجد

عجب اگر نشود هولناکتر ز جحیم

[9] مهابت تو اگر در دل شرر گنجد.

ʿÖrfī[1042]: Şīrāzlıḳdur[1043], [10] yaḫşı ṭabʿı bardur[1044]. Barça fennde[1045] bī-naẓīrdür[1046]. Şeyḫ ḥażretleriniñ[1047] Maḫzen-i Esrārıġa[1048] [11] cevāb aytupdur, lākin tamām bolmazdın burun[1049] vefāt boldı. Āḫir vaḳtide[1050] [12] Hindġa[1051] ʿazm ḳılup bir néçe eyyām anda daḫı bolup āḫir Lāhōr'da fevt [13] boldı. Kāmil dīvānı bar[1052]. Cümle naẓm ehli eşʿār-ı dil-firībige pesend ḳılmışlardur. [14] Bu ebyāt[1053] anıñġdur kim[1054] Beyt[1055]:

تحفه مرهم نگیرد سینهٔ افکار ما

[15] سایهٔ گل بر نتابد گوشهٔ دستار ما

ما لب آلوده بهر تو بنگشایم لیک

[16] بانگ عصیان میزند ناقوس استغفار ما[1056]

عرفی دم نزع است وهمان مستی تو

[17] آخر بچه مایه بار بر بستی تو

فردا است که دوست نقد فردوس بکف

[53 a]

[1] جویای متاع است و تهی دستی تو.

[1042] ʿÖrfī: ʿÖrfī-i Şīrāzī N 1. 55b/8. Bu şâirimiz hakkında N 2, S.Ç ve K.M. nüshalarında herhangi bir açıklama ve de şiir örnekleri mevcut değildir.
[1043] Şīrāzlıḳdur: Şīrāzlıġdur İ.Ü. 2. 253a/12.
[1044] bardur: bar N 1. 55b/8, İ.Ü. 2. 253a/12.
[1045] barça fennde: ekṣer fünūnda N 1. 55b/8, İ.Ü. 2. 253a/12//yarça fennde İ.Ü. 52b/10, B.N. 63a/17.
[1046] bī-naẓīrdür: bā-vuḳūf érdi N 1. 55b/8//bā-vuḳūf érdiler İ.Ü. 2. 253a/12.
[1047] Şeyḫ ḥażretleriniñ: Şeyḫ Niẓāmī ḥażretleriniñ N 1. 55b/8, İ.Ü. 2. 253a/13.
[1048] Maḫzen-i Esrārıġa: Maḫzūn-ı Esrārıġa B.N. 63b/1.
[1049] bolmazdın burun: bolmadın İ.Ü. 2. 253a/13.
[1050] vefāt boldı. Āḫir vaḳtide: bu ifade İ.Ü. 2. nüshasında yoktur.
[1051] Hindġa: Hinde G.B. 59b/9.
[1052] bar: bardur N 1. 55b/11, İ.Ü. 2. 253a/13.
[1053] ebyāt: ebyā B.N. 63b/5.
[1054] anıñġdur kim: ol ḥażretniñġdür kim N 1. 55b/12, İ.Ü. 2. 253a/14//añglarnıñġdur kim G.B. 59b/11.
[1055] beyt: maṭlaʿ N 1. 55b/12//şiʿr İ.Ü. 2. 253a/14//rubāʿī G.B. 59b/11.
[1056] Bu rubai Hayyampur'da yok.

Ve lehu mine'l-ḳaṣīde:

[2] بیا که با دلم آن میکند پریشانی

که غمزۀ تو نکرده است با مسلمانی

[3] کسی که تشنه لب ناز تست میداند

که موج آب حیات است چین پیشانی

[4] ز دیده رفتی و مردم همان نفس فریاد

که بی تو مردم و آنگه چنین بآسانی

[5] نهشت غمزۀ اسلام دشمنت که دو روز

محبت تو کنم جمع با مسلمانی

[6] ترحمی نکند حسن بر دلم گوئی

که در زمانۀ یوسف نبوده زندانی

[7] که گفت مطلع دیگر چنین نیارد گفت

که تازه سازد از این مطلع آفرین خوانی

[8] زهی وفای تو همسایۀ پشیمانی

نگاه گرم تو تکلیف نا مسلمانی

[9] لب تو جرعه ده باده دل آشوبی

غم تو شانه کش طرۀ تن آسایی

[10] متاع لطف تو سرمایۀ تهی دستی

خیال زلف تو مجموعۀ پریشانی

[11] گل کرشمه بخندد چو چشم باز کنی

بهار عشوه بریزد چو رخ بپوشانی

[12] ز دین خویش سؤالی کنند در محشر

کسی که عشق تو نگزید بر مسلمانی

[13] چنین که لشگری از مرغ نامه بردارم

مرا رسد که کنم دعوی سلیمانی

[14] بسی نوشت و نیامد جواب نامه ز دوست

قلم که دست ز من میبرد بگریانی

[15] چو دست در خم اندیشه میزنم دیگر

مگر بجوش در آرد شراب روحانی

[16] بلی چو سینۀ الهام و وحی میجوشد

ز شوق انجمن فهم میرزاخانی.

[17] **Mevlānā Velī:** Ḫorāsān bölügi[1057] Deşt-i Beyāż atlıġ vilāyetdindür. **[53 b]** [1] Şiʿri rengīn ve ebyātı dil-neşīn érür, fe'ammā şiʿrdin özge némedin vuḳūfı [2] yoḳdur[1058]. Tiryākī-ṭāmiʿ bu yan͡glıġ az vāḳiʿ bolur. ʿİyāẕ-an Bi'llāh hīç kişi Mevlānā-yı [3] meẕkūrdın[1059] bir beyt istimāʿ iltimāsın ḳıla almas kim[1060] ser-rişte'-i ṭamaʿıġa[1061] [4] bend bolmaġay[1062], her kes ki bāşed, her cā ki bāşed, her çīz ki bāşed ḫayrün-lenā ve şerrün-li'aʿdā'inā. [5] Be-heme-ḥāl yaḫşı ebyātı bar. Bu eşʿār anın͡gdur kim Şiʿr[1063]:

[6] بی تو صد جا دلم از داغ شکایت ریش است
این قدر هست که شکرم ز شکایت بیش است.

[7] هرگز دلم ز دیدنت آسودگی ندید
از بس که میطپد از پی دیدن دگر
[8] گر دیگری است باعث صلحم چه میکنم
صلحی که هست باعث رنجیدنی دگر
[9] شب ناله ای که کرد ولی بی اثر نبود
میداشت کاش قوت نالیدنی دگر.

[10] نمیکنی شبم از ناله منع تا ندهم
بخود قرار که گوش تو بر فغان من است.

[11] خوش آنکه جان طلبد از من و بخود گوید
ولی مضایقه کی میکند بجان با من.

[1057] bölügi: mülūki B.N. 64a/9.
[1058] yoḳdur: yoḳtur K.M. 95a/9, İ.Ü. 2. 253a/17, G.B. 58b/15.
[1059] Mevlānā-yı meẕkūrdın: Mevlānā'-i meẕkūrdın N 2. 43a/6, K.M. 95a/10, G.B. 58b/16.
[1060] ḳıla almas kim: ḳıla almas K.M. 95a/11//ḳıla lamas ki İ.Ü. 2. 253a/17.
[1061] ser-rişte'-i ṭamaʿıġa: rişte'-i ṭamaʿıġa N 1. 56a/4, İ.Ü. 2. 253a/17.
[1062] bolmaġay: bolġay K.M. 95a/11.
[1063] şiʿr: maṭlaʿ N 1. 56a/6//ebyāt N 2. 43a/9//anın͡gdur ebyāt S.Ç. 59a/1//eşʿār K.M. 95a/13, İ.Ü. 2. 253a/18//anın͡gdur kim ebyāt G.B. 59a/2.

[12] دل جان سپرده بسکه طپیده است در برم
من خود در این گمان که قراری گرفته است.

[13] من و تحمل و دوری که یار اگر این است
فراغت از من و از روزگار من دارد.

[14] تا دید ولی قاعدهٔ مرحمت از دوست
دانست که صد پاره ز دشمن بتری هست.

[15] چه خطا رفت که از صلح سخن نتوان کرد
غایتش عفو ز خوی تو ستمگر دور است.

[16] فکر تلافی دل من کن که هجر تو
این بار آن نکرد که هربار کرده بود.

[17] میکند غیر باین راه سخن شکوه ز بخت
آه اگر همچو منش کار بپیغام افتد

[54 a]

[1] خوش است وعدهٔ دیدار و دل در آن بستن
بوعدهٔ تو ولی دل نمیتوان بستن
[2] سر صلاح نداری وگرنه با این مهر
بیک سخن سر صد شکوه میتوان بستن.

[3] از درد هجران تو کاش جان نمیبردم
که رشک وصل تو بر این و آن نمیبردم
[4] بدوستی تو چندان امید داشت دلم
که دشمنی بتو هرگز گمان نمیبردم.

[5] خرسند بامید جواب است دلم کاش
قاصد که رود جانب او دیرتر آید.

[6] دمی صد ره چو از بزمم بخواری میتوان راندن
چرا از بودن همچون منی دلتنگ باید بود.

[7] میان ما و تو تا این حجاب خواهد بود
سؤال خواهش من بی جواب خواهد بود.

[8] ولی جفا کشی از غیر و شکوه هم نکنی
توئی که اینهمه در دست او زبون شده ای.

[9] **Ḳāḍı Nūrī**[1064]**:** İṣfahānlıḳdur[1065]. Köp ḫalīḳ kişidür, Ordu-yı muʿallāda [10] mütereddid érdi, ḫāṣṣ ve ʿāmm bile[1066] yaḫşı sülūkı bar érdi[1067]. Eşʿārı hem yaḫşıdur. [11] Bu ebyāt anıñ̂dur[1068] kim[1069] Ebyāt[1070]:

گناهم را عذابی باید از دوزخ فزون ترسم
[12] که سوزندم بداغ هجر فردای قیامت هم.

چاک دلم نصیبی از دوختن ندارد
[13] این عشق و این محبت واسوختن ندارد.

چه میکنم خدایا بهشت و رضوان را
[14] بمهربانی ما گرم ساز جانان را
بهشت مکافات جور او بفرست
[15] بعذر خواهیم آن شوخ ناپشیمان را.

ترسم از دوزخ که با آن هست ناخشنودیت
[16] ورنه با سوزنده آتش در غمت خو کرده ام.
آتشم در زن که آن پروانه ام کز فرط عشق

[1064] Ḳāḍī Nūrī: Ḳāḍī Nūr N 1. 56b/9, S.Ç. 59b/15, İ.Ü. 2. 253a/26.
[1065] İṣfahānlıḳdur: İṣfahānlıġdur B.N. 65a/7.
[1066] bile: birle N 1. 56b/10, N 2. 43b/10, S.Ç. 59b/17, K.M. 96a/4, İ.Ü. 2. 253a/26, G.B. 59b/17.
[1067] bar érdi: bar N 1. 56b/10.
[1068] bu ebyāt anıñ̂dur: bu ebyāt hem anıñ̂dur S.Ç. 60a/1.
[1069] anıñ̂dur kim: anıñ̂dur İ.Ü. 2. 253a/27.
[1070] ebyāt: naẓm N 1. 56b/11, N 2. 43b/11//beyt S.Ç. 60a/1, K.M. 96a/6, G.B. 60a/1//eşʿār İ.Ü. 2. 253a/27.

[17] سوختن را بارها تعلیم هندو کرده ام.
عشقم بلند مرتبه چون روز اول است

[54 b]

[1] خاکستر وجود مرا سوز اول است
در آشنائی تو بسر رفت عمر و تو
[2] بیگانه همچنانکه مگر روز اول است.

حمایل چون توانم دید بر دوش کسان دستی
[3] که بر دلها زند ناخن اگر در آستین باشد.

بیم است سراپای مرا زآتش دوزخ
[4] جز سینه که آن داغ تمنای تو دارد.

شب در آن در بوده ام گرم است خاک از آتشم
[5] پا منه از خانه بیرون انتظارم گو بکش.

Bu iki[1071] rubāʿī hem anıñgdur kim Rubāʿī[1072]:

[6] ای عشق نه کافرم ببخشای دمی
تعجیل بخون من مفرمای دمی
[7] ای غم همه وقت میتوان کشت مرا
از راه رسیدهء بیاسای دمی.

[8] کی دیده ور از جمال ایمان گردم
از کردهٔ بد کجا پشیمان گردم
[9] خاکم ز کلیسیا و آبم ز شراب
کافرتر از آنم که مسلمان گردم.

[1071] bu iki: bu bir iki İ.Ü. 2. 253a/31.
[1072] anıñgdur kim rubāʿī: anıñgdur kim K.M. 96b/3.

[10] **Ṣabrī'-i Rūzbehān**[1073]**:** Ḫōş-ṭabʿ ve yaḫşı şāʿirdür. Bu ebyāt anıñgdur kim[1074]:

[11] بگرد خاطرم ای خوشدلی چه میکردی
کدام روز مرا با تو آشنائی بود.

[12] من بپیشش درد دل گویم بصد امید و او
منتظر کاین گفتگوی من بپایان کی رسد.

[13] اظهار دوستی زبانی کجا شده
ای سنگدل مترس کسی در دل تو نیست
[14] یا رب دل رمیدهٔ من از کجا شنید
بوی محبتی که در آب و گل تو نیست
[15] این بس جزای کشتن صبری که روز حشر
حسرت نمیخورد که چرا بسمل تو نیست.

[16] او بر سر بهانه و من هر زمان بعجز
گویم هزار عذر گناه نبوده را.

[17] هرگز بمهر کس نشود آشنا دلت
فارغ ز قید مهر و وفائی خوشا دلت.

[55 a]

[1] همین امشب بکویش جای دارد خوش بنال ای دل
خدا داند بکوی او رسی بار دگر یا نه.

[2] بتو بیوفا گمان دل مهربان ندارم
تو کجا و مهربانی بتو این گمان ندارم.

[3] جائی ندیدمش که نگوید که میروم

[1073] Ṣabrī'-i Rūzbehān: Ṣabrī-i Rūzīhān B.N. 65b/11.
[1074] anıñgdur kim: anıñgdur kim ebyāt N 2. 44a/7, S.Ç. 60b/1, K.M. 96b/9//anıñgdur kim eşʿār İ.Ü. 2. 253b/2.

هرگز ندیدمش که غمم بیشتر نشد.

[4] ز لطف بر سر صلح آی خشم و کین بگذار
بس است گر غرضت عاشق آزمائی بود.

[5] تو در این گمان نبودی که بمن چنین توان زیست
بجفا چنین دلیرت دل بردبار من کرد.

[6] کدام وصل چه شادی بدین شدم خوشدل
که اندکی به از ایام بینوائی بود.

[7] **Mevlānā Nis̱ārī:** Dārü’s-salṭana’-i Tebrīzdindür. Āremīde ve merdum-dīde[1075] [8] kişidür. İller[1076] Ordu-yı muʿallā ekābir ve ahālīleri birle merbūṭ ve maḫṣūṣ [9] érdi. Baba Fiġānī ve Mīr Şāhī Dīvānı tetebbuʿıda dīvān[1077] itmāmġa[1078] [10] yétkürdiler. Rengīn eşʿārı bar. Bu ebyāt ol dīvānlardındur kim[1079]:

[11] ای ز تو نامه نامجو فکر ستوده رای را
نام تو اولین سخن شوق سخن سرای را
[12] قافلها بدشت غم طعمهٔ کرکسان شدند
در پی بازماندگان نعره همان درآی تو
[13] طعمهٔ زاغم و زغن دشت بلا مرا وطن
وای اگرم بر استخوان ره نفتد همای تو.

[14] هر دمی طاقت کجا می آرد آشوب مرا
عمر نوحت باد بنگر صبر ایوب مرا
[15] هر نکو رویی کجا آئین دلجویی کجا
یوسفی باید که داند قدر ایوب مرا.

1075 merdum-dīde: merdum İ.Ü. 1. 55a/7.
1076 iller: yıllar N 1. 57b/6.
1077 dīvān: dīvānī N 1. 57b/8.
1078 itmāmġa: tamāmġa N 2. 44b/2.
1079 dīvānlardındur kim: dīvānlardındur maṭlaʿ N 1. 57b/9//dīvānlardındur kim ebyāt N 2. 44b/3, K.M. 97a/12//dīvānlardındur ebyāt S.Ç. 61a/1, G.B. 61a/2//dīvānlardındur eşʿār İ.Ü. 2. 253b/9.

[16] نکرد سنگ حسد رخنه ای بسینهٔ ما

شکست را نبود ره بر آبگینهٔ ما

[17] غمت ملامت مردم ز دل برون نبرد

که ایمن آمده از هر زمان خزینهٔ ما

[55 b]

[1] بسا که داغ کهن از وصال تازه شود

بریش دل نمکی بود عیش دینه ما

[2] ستاره سوختگان را قرین ببخت من است

کسی ز اختر طالع نشد قرینهٔ ما.

[3] کرده گلگون چشم پر خوابی که میسوزد مرا

خورده شب جایی می نابی که میسوزد مرا

[4] کرده امشب جام در دست و صراحی در بغل

با حریفان گشت مهتابی که میسوزد مرا

[5] کاسه نوشیدن بغیر و جرعه پاشیدن بمن

میزند بر آتشم آبی که میسوزد مرا.

[6] عشق تو آزمود بداغ دگر مرا

پرتو بدل نداد چراغ دگر مرا

[7] جز داغ حسرتی که ز درد تو بر دل است

حسرت نبوده بر گل باغ دگر مرا.

[8] دل بی تو طعم خون جگر میدهد مرا

کیفیتش ز مرگ خبر میدهد مرا

[9] الماس ریزه بر دل مجروح مرهم است

زهر تو چاشنی شکر میدهد مرا

[10] ای بسته رخنه خبر مجلس نهان

با دل چه میکنی که خبر میدهد مرا

[11] من کز برای یکدمه دوری در آتشم

تسکین دل چگونه سفر میدهد مرا.

[12] شکست شوکت مهر تو رونق کین را
وفا بیاد تو آورد عهد دیرین را
[13] بعهد چابکی شهسوار حسن تو کند
نگارخانه زین کارخانه چین را
[14] نکرد سیر نگاهی بقصد صید بود
گرسنه داشتن صید پیش شاهین را
[15] گشای رسته دندان که چون بنات النعش
کند سپهر پراکنده عقد پروین را
[16] بپرس حال نثاری که شب ز حسرت تو
بتلخی عجبی داد جان شیرین را.

[17] خون میچکد بدور تو از ساغر بلا
روح اجل در آمده در پیکر بلا

[56 a]

[1] دل را بلا ز خوی تو چون یاد میدهد
گردم هزار بار بگرد سر بلا
[2] افسرده آن بلا که باو عشق یار نیست
از عشق پر شراره بود مجمر مرا
[3] مرغ دلم ز بند غم آزردگی شود
دل مهرۀ محبت و غم ششدر بلا.

[4] امروز که همصحبت یار است دل ما
آیا ز چه بی صبر و قرار است دل ما
[5] با آنکه از آیینه دل زنگ برد وصل
آلوده صد گونه غبار است دل ما.

[6] دلا اگر ورق آرزو بگردانی
ز خشم و کین دل آن جنگجو بگردانی

[7] بجز تو از تو نثاری اگر طلب کند طلبی
ز قبله گاه بلا روی او بگردانی.

[8] ز جان تا لذت غم در نیابی
از آن نخل تمنا بر نیابی
[9] بجایی دست زن در پایهٔ عشق
که گر دستار جویی سر نیابی.

[10] خود چه سان یابم ترا یا چون خبر گیرم بگوی
نی زبان گفت و گو دارم نه پای جست و جوی
[11] از ملایم طبع محبوبی چنین این میکشم
وای اگر بودی سر و کارم بیار تند خوی
[12] بی رخش از گل تسلی چون شوم بلبل نیم
تا بگلزارم نگه دارد فریب جست و جوی.

[13] دلا تا مهر مهرویی نداری
هوای سرو دلجویی نداری
[14] ز باغ زندگانی بهره ات چیست
که با سروی لب جویی نداری
[15] عجب آسوده ای گویی بدنبال
فریب چشم جادویی نداری
[16] بدشنامی دل ما را بدست آر
که همچون ما دعاگویی نداری.

[17] چنین که عهد بتان استوار نیست یکی
امیدوار بمن ناید از هزار یکی

[56 b]

[1] مکش تمام سیاست کشان محنت را
برای عبرت مردم نگاه دار یکی
[2] دوئی بمذهب فرمان برای دین کفر است

خدا یکی و محبت یکی و یار یکی.

[3] مرگم رهاند از الم جاودانئی
با هیچکس نکرده چنین مهربانئی
[4] جانم فدای نامه رسانی که باشدش
بعد از جواب نامه پیام زبانئی.

[5] دیدنت را دیده از حد میبرد نظارگی
مستی حسن تو دهشت میبرد یکبارگی
[6] مژده غمخواران وادی محبت را که یار
هرکه را غم میدهد خود میکند غمخوارگی.

[7] ساقی بسبو دگر چه داری
برخیز و بیار هرچه داری
[8] آخر سر و کار با کریم است
اندیشهٔ خیر و شر چه داری؟

[9] نامه صلحم بسی را پیچش جان است باز
رقعه ها چون مرغ درست آموز پران است باز.

[10] دلی را در بلا خرسند داری
که در زنجیر زلفش بند داری
[11] مده نقد وفا نامستحق را
که در پی چشم حاجتمند داری
[12] خوشا حال تو ای ناصح که چندین
سر منع و زبان پند داری
[13] نثاری او خطاپوش است ورنی
گنه چندان که میگویند داری.

[14] نهان در سینه دارم آفتابی
دل بیطاقت پر اضطرابی

[15] اگر بتوان دمی ای دل بیارام
که بر من تکیه دارد آفتابی.

[16] ستمکارا دلت خوش باد هرچند
بدوران تو خشنودی نمانده است.

[17] باز بسرمه کرده ای چشم سیاه تا دگر
سر بدل که میدهی آن مژۂ دراز را.

[57 a]

[1] من بنظاره ای شدم خاک ره تکاورت
بر سر دیگران بر این شوکت ترکتازرا.

[2] حالی است در غمت دل حیرت ربوده را
کز خاطرم برد سخن سرگشوده را
[3] تا غصه خون من نخورد ای بسا که من
نشنوده کرده ام سخنان شنوده را
[4] این امتیازم از دگران بس که وقت خشم
بر من بود قصاص گناه نبوده را.

[5] ز مکتوبت رسید اغیار را زخمی بدل کاری
نوازشنامه ام شد دیگران را خط بیزاری.

[6] از جور تو رفتند غریبان بوطنها
جز من که گرفتار تو بودم تن تنها
[7] آنها که سخن در حق مردم بتو گفتند
بیم است که در حق تو گویند سخنها.

[8] خجالت است بپیش تو از گناه مرا
مرنج از این که زبان نیست عذرخواه مرا
[9] برای آن دل آزار چون هلاک شوم

که او بیاد تو آورد گاهگاه مرا.

[10] لطف تو ناتمام ز نفی تمام ما است

نا پخته کار ما ز طمعهای خام ما است

[11] بودیم با تو یک شب و زان روزها گذشت

گردون هنوز در صد انتقام ما است

[12] پیغام ما جواب ندارد که پیش یار

قاصد ز ننگ آنچه نگوید پیام ما است.

[13] آن سرو را بگوی که بیحاصل آمده است

روز ار بوعده مانده شب در دل آمده است

[14] در حشر کشتهٔ که شود از تو خون طلب

آن خون گرفته باز سوی قاتل آمده است.

[15] تا غمزه پاسدار لب نوشخند تست

دست هوس کشیده ز نخل بلند تست

[16] با طره گو که خال بناگوش را بپوش

کان فتنه دست پرور جادو کمند تست

[17] من از کجا و صبر کجا مردم ای طبیب

دردم فزون ز داروی ناسودمند تست

[57 b]

[1] ای پندگو نمانده ز ما تا جنون بسی

جایی رسیده کار که موقوف پند تست

[2] آن غمزه را بخون نثاری اجازه ده

گر ناپسند خاطر مشکل پسند تست.

[3] پر اضطراب دلم گرچه اهل صحبت نیست

ز بزم خویش مرانش که از مروت نیست

[4] زبان شکوه ندارم بپیش یار از شرم

باین تسلی دل میدهم که فرصت نیست.

[5] ز صبر رونقی ای دل بکار و بار تو نیست
تو خود بکوش کسی چون بفکر کار تو نیست
[6] هلاک عهد تو گردم که زندگی آید
بدلفریبی پیمان دلفریب تو نیست
[7] بگرد هر دل نومید گشته دانستم
که ناامیدتری از امیدوار تو نیست.

[8] غم تو تازه نشد تا دلم بباغ نرفت
برای تفرقه رفت از پی فراغ نرفت
[9] بجسم الفت داغت ز جان فروتر بود
که جان برون ز تنم رفت و نقش داغ نرفت.

[10] کاری مکن که خود بخود آخر خجل شوی
هرگه که یاد آری از آن منفعل شوی
[11] حسن است و صد هنر بهمین دل منه که تو
پیوند پاره ساز و محبت گسل شوی
[12] لب بستم از حدیث شکایت چه لازم است
گویم حکایتی که تو آزرده دل شوی
[13] نوعی مباش عمر نثاری که گر کسی
جایی حکایتی بتو گوید خجل شوی.

[14] پی صلحش نخواهم زود یاری در میان افتد
که شوق افزون شود چون انتظاری در میان افتد
[15] بخود دادم قرار صبر بی او یکدو روز اما
از آن ترسم که ناگه روزگاری در میان افتد
[16] فغان کز دست شد کارم ز هجر و کار سازان را
ز ضعف طالعم هر روز کاری در میان افتد
[17] خیال است این نثاری ورنه کی جایی که او باشد
سخن از همچو من بی اعتباری در میان افتد.

[58 a]

[1] فغان از آنکه برم نانشسته طعنۀ غیر

بیادش آید و بی اختیار برخیزد

[2] خلاف وعده چنان گشته ای که وصل طلب

ز رهگذار تو بی انتظار برخیزد.

[3] بکویت پاکشان تا چند آیم حیرتی دارم

نخواهی چون مرا من هم نیایم غیرتی دارم.

[4] همه اضطرابی ای دل حذری ز بیخودی کن

که حکایتی بجایی نکند سرایت از تو

[5] ز اشاره ات دلیرم بنزاع خصم و ترسم

که ستیزه گرم گردد نرسد حمایت از تو.

[6] کمتر از پروانه ای در جانسپاری نیستم

گر نسازم جان نثار او نثاری نیستم

[7] رحم بر من میکند دشمن تکلف بر طرف

من حریف اینقدر بی اعتباری نیستم.

[8] **Mīrzā Ḥesābī-i Neṭanzī:** Ol vilāyetniñ ādemī-zādeleridindür. [9] ʿUlūm-ı ẓāhirī[1080] taḥṣīl ḳılupdur, mūsīḳī ʿilmide köp mahāreti bar, [10] aḳsām-ı taṣnīflerni[1081] yaḫşı aytup[1082] meşhūr boldı. Fe'ammā Mīrzālıġ [11] hemīn ismide bar. Bu ebyāt anıñgdur[1083] kim Beyt[1084]:

نازم استغنای چشم عشوه پرداز ترا

[12] گرد سر گردم نگاه سربسر ناز ترا

سرکشی سرو سهی از سر نهاد و خوب کرد

[1080] ʿulūm-ı ẓāhirī: ʿilm-i ẓāhirī K.M. 98a/9.
[1081] aḳsām-ı taṣnīflerni: aḳsām-ı taṣnīf şiʿrni K.M. 98a/10.
[1082] aytup: bilür N 1. 45b/19//aytıp S.Ç. 64a/2.
[1083] anıñgdur kim: ol ʿazīzniñgdür kim N 2. 45a/20//anıñgdur İ.Ü. 2. 254a/17.
[1084] beyt: ebyāt N 2. 45a/20, K.M. 98a/11, G.B. 64a/4//eşʿār İ.Ü. 2. 254a/17.

[13] کان نمیزیبید جز سرو سرافراز ترا.

امشب کسی بحال من ناتوان نبود
[14] احوال دل مپرس که او در میان نبود
دوشینه با وجود صد آزردگی دلم
[15] در شکوهٔ تو هیچ بمن مهربان نبود
میشد که چند روز بسازد بما دلت
[16] از ما ملول زود شدی وقت آن نبود
بی مهلت نگاه حسابی هلاک شد
[17] مسکین چه کرده بود که هیچش امان نبود؟
بخانه اش روم و این کنم بهانهٔ خویش

[58 b]

[1] که مست بودم و کردم خیال خانهٔ خویش.

ای کرده میل صحبت شب داشتن بغیر
[2] عیشت حلال باد که خوابم حرام شد.

بر حسابی رشک دارد مدعی خوش صحبتی است
[3] رشک میبوده است بر حسرت کش دیدار هم.

دو روزی دگر درد سر میبریم
ز کوی تو غوغا بدر میبریم
[4] دل آورده ایم و کنون دامنی
پر از پاره های جگر میبریم
[5] حسابی یار میآید بآیینی که میدانی
ترا دیدار ارزانی که من از خویشتن رفتم.

[6] از یکدو روزه هجر حسابی ز دست شد
هجران ندیده است عجب بی تحمل است.

[7] کینه میورزند با حسرتکشان دوره گرد
بخشد انصافی خدا پهلونشینان ترا.

[8] یا حاجت حسابی آزرده دل برآر
یا همتی بدار که رفت از دیار تو.

[9] تو مگر سگی حسابی که فرشته سیرتان را
بهمه وفا که داری ز تو احتراز باشد.

[10] زین بزم برون رفت و نکو رفت حسابی
کازرده دل آزرده کند انجمنی را.

[11] **Mevlānā Ḥüznī:** İṣfahānlıġdur, köp fażīleti bar, yaḫşı mollādur. [12] Bā-vücūd-ı zühd ve ṣalāḥ-ṭurfe bī-ḳayd ve lā-ubālī kişidür. Vuḳūʿ[1085] revişidin[1086] [13] behre-mend ve eşʿārı[1087] dil-pesend érür. Bu ebyāt ol ṣalāḥiyyet-ās̱ārnıñġdur[1088] kim Beyt[1089]:

[14] شب کجا بودی که آتش در دل احباب بود
ریزهٔ الماس در چشمم بجای خواب بود.

[15] دوچار خاطر آسودگان عیش مباد
ملالتی که شب و روز در سراغ من است.

[16] بیچاره من که این همه امیدواریم
بعد از هزار سعی بحرمان قرار یافت.

[17] زمانه کینه ز یاران بیوفا کشد آخر
چه شد دو روزی اگر دیر شد شتاب ندارم.

1085 vuḳūʿ: vuḳūʿı N 1. 61a/4.
1086 revişidin: revişide K.M. 99a/2.
1087 behre-mend ve eşʿārı: behre-menddür, eşʿārı K.M. 99a/3.
1088 ṣalāḥiyyet-ās̱ārnıñġdur: ṣāḥib-i ās̱ārnıñġdur kim İ.Ü. 2. 254a/26.
1089 beyt: maṭlaʿ N 1. 61a/6//ebyāt N 2. 45b/18, K.M. 99a/4//eşʿār İ.Ü. 2. 254a/26.

[59 a]

[1] خرقه بر آتش نهم تا بوی ایمان بشنوی
از کهن دلقی کزو یک تار بی زنار نیست.

[2] بعد از این گر بنصیحت دلت آزارم بد
وز بد و نیک تو حرفی بزبان آرم بد
[3] از من و عاشقیم ننگ چرا باید داشت
برقیبان اگر این سلسله نگذارم بد.

[4] دیگر شکست خاطر افگار من مکن
پر دلشکسته ام دگر آزار من مکن
[5] من دانم و غمش غم او داند و دلم
ناصح تو فکر نیک و بد کار من مکن.
[6] دی بصد حیله تسلی تو دادم حزنی
باز با چشم پر آبی که تو داری چه کنم؟

[7] غمزه را جان فرومایه نیامد بنظر
ورنه بیچاره دلم گوش بفرمان تو داشت.

[8] در چمن بود زلیخا و بحسرت میگفت
یاد زندان که در او انجمن آرائی هست.

[9] چه شد حرفی بگو شاید دلم خالی ز غم گردد
باندک گرمئی معلوم از استغنا چه کم گردد.

[10] من که انگشت نما بودم از آن کو رفتم
بعد از این تیر بلا را که نشان خواهد بود؟

[11] دل همین درماندگی دارد که در روز جزا
از تو چون راضی کند یارب خدای خویش را.

[12] مبارک باد ای دل باز در آتش نشستنها
عنان اختیار از دست بیدردی گسستنها
[13] تو و آن پر شکستنها و خون در جگر کردن
من و صد خار حسرت هر زمان در دل شکستنها.

[14] چون دل بشکوه لب بگشاید بگو که من
شرمنده از کدام وفای تو سازمش.

[15] حدیث مرگ حزنی دوستان عمدا بگوئیدش
ببینید این سخن او را پریشان میکند یا نه.

[16] بسکه مشتاقم بدین حرمان که میبینی هنوز
از سخن سازان حدیث وصل باور میکنم.

[17] Ekṡer maḳṭaʿlarıda öz[1090] menʿin iltizām ḳılur[1091]:

حزنی این عشق است نی افسانه چندین شکوه چیست

[59 b]

[1] لب بدندان گیر و دندان بر جگر نه باک نیست.

کوی او را بضمان خود نگرفتی حزنی
[2] غرض ار ناله بود گوشهٔ صحرائی هست.

هنوز این اول عشق است حزنی گریه کمتر کن
[3] که وقت گریه های درد دل پرداز میآید.

ز قتل من بفسون تو نگذرد حزنی
[4] هزار مصلحتش بیش در هلاک من است.

[1090] öz: ur İ.Ü. 1. 59a/17//o N 1. 61b/9.

[1091] iltizām ḳılur: iltizām ḳılur beyt S.Ç. 65a/10, B.N. 71a/5//iltizām ḳılur maḳṭaʿ K.M. 99b/10//iltizām ḳılu ol cümledindür İ.Ü. 2. 254b/3//iltizām ḳılur lehu G.B. 65a/12.

دگر حزنی دلت گویا سپند آتشین روئی است

[5] وگرنه چیست این بی اختیار از جای جستنها.

آه از این سرکش که گر خود را بر آتش مینهم

[6] غیر از این حرفی نمیگوید که حزنی دود چیست.

Mevlānā Şucāʿ[1092]**:** Kāşānlıġdur, [7] bī-taʿayyün ve nā-murād kişidür. Ṭarz-ı şiʿride tāzelıġ bar. Bu ebyāt anıñġdur kim[1093] Beyt[1094]:

[8] ای دل اهلیت آدم نه تو داری و نه من

روش مردم عالم نه تو داری و نه من

[9] ای قوی پنجه برو چنگ میفکن بدلم

که ضعیف است و همین دم نه تو داری و نه من

[10] گفتمت دم مزن از عشق دلا نشنیدی

این زمان خاطر خرم نه تو داری و نه من

[11] دل که بی رخصت ما کشتهٔ او گشت شجاع

شرط آن است که ماتم نه تو داری و نه من.

[12] بسامان خو گرفتم خانه سوزی کو که از شوخی

بانداز نگاه اول از سامانم اندازد

[13] شجاع از پاکدامانی ملولم کو جگر کاوی

که لختی خون دل از دیده در دامانم اندازد.

[14] نه تو بیرون روی از دل نه خیالت ز نظر

این چه جا بود که در چشم و دل ما کردی؟

[15] توئی که آتش عشق ترا نمود نباشد

هزار خانه بسوزی چنانکه دود نباشد.

1092 Mevlānā Şucāʿ: Mollā Şucāʿ K.M. 100a/4.

1093 anıñġdur kim: anıñġdur İ.Ü. 2. 254b/7.

1094 beyt: ġazel N 1. 62a/1//ebyāt S.Ç. 65b/2, K.M. 100a/5, G.B. 65b/4//eşʿār İ.Ü. 2. 254b/7.

[16] با دلم شیرشکارانه نمیآیی پیش
مگر این صید بچشم تو زبون میآید؟

[17] زمانه پای طلب کاش میبرید مرا
که پا بگلشن کویت نمیرسید مرا

[60 a]

[1] مرا زپای در آورده ای چه خوش میبود
که خار عشق تو در پا نمیخلید مرا
[2] چه کم ز شحنه رسوا پرست عشق شدی
اگر بدار محبت نمیکشید مرا.

[3] **Mevlānā Ḥayretī**[1095]: Bā-vücūd-ı merdīlıḳ[1096] köp teberrālar[1097] étdi, fısḳ ve fücūrġa [4] ziyāde māyil ve ṭālib kişi érdi. Suʾāl aytmışlar kim ne sebebdin [5] günāhġa bu yan̂glıġ meşġūl érür-sén? Cevāb bérmiş kim Emīrü'l-Müʾminīn [6] ʿAlī ʿAleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām muḥabbetidin[1098] özge günāhımġa şefīʿ ḳılmas-mén[1099] [7] kim rūz-ı cezā körgey-mén kim méni muʿāf tutġaylar mu[1100]? H̱ūb ḳaṣīde-gūydur. [8] Bu ḳaṣīdesi köp meşhūrdur[1101] ve yaḫşı[1102] aytupdur kim Minhü[1103]:

[9] خدا مرا بوصال تو دلربا برساند
هوای وصل تو دارد دلم خدا برساند
[10] بمن چو نامه نویسی نویس بر سر نامه

[1095] Mevlānā Ḥayretī: Mollā Ḥayretī K.M. 100b/4//Ḥayretī-i Herevī İ.Ü. 2. 254b/12.
[1096] merdīlıḳ: Mervīlıḳ N 1. 62a/13.
[1097] teberrālar: teberrā K.M. 100b/4.
[1098] ʿAlī ʿAleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām muḥabbetidin: ʿAlī muḥabbetidin N 1. 62a/16, İ.Ü. 2. 254b/13//Emīrü'l-müʾminīn Keremu'llāhu veche muḥabbetidin N 2. 46b/19-20//ʿAlī ʿAleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām K.M. 100b/7.
[1099] ḳılmas-mén: ḳılmas İ.Ü. 2. 254b/14.
[1100] rūz-ı cezā körgey-mén kim méni muʿāf tutġaylar mu?: körgey-mén kim rūz-ı cezā muʿāf tutġaylar mı? N 1. 62a/17, İ.Ü. 2. 254b/14//rūz-ı cezā körgey-mén kim meni muʿāf tutġaylar N 2. 46b/21, B.N. 72a/1// rūz-ı cezā körgey-mén kim meni muʿāf tutḳaylar S.Ç. 66a/3.
[1101] köp meşhūrdur: meşhūrdur S.Ç. 66a/4.
[1102] yaḫşı: köp yaḫşı S.Ç. 66a/4.
[1103] minhü: ḳaṣīde N 1. 62b/1//beyt S.Ç. 66a/4.

که قاصدش بسر کوچهٔ بلا برساند.

[11] Bu ebyāt hem an͡glarnın͡gdur[1104] kim Beyt[1105]:

ما جفا پرورد عشق و تو جفاجویی چنین
[12] با که خواهی ساخت گر با ما نخواهی ساختن؟

من آن نیم که به بی مهری از تو روی بر تابم
[13] ترا خدا بدهد مهر اگر نداشته باشی.

ماند در زلف تو دل وای بر آن صید ضعیف
[14] که بدام افتد و از خاطر صیاد رود.

Şeyḫ ʿAlī Naḳī: Kemere [15] fāżıllarıdındur[1106], Ḫōş-soḥbet ve bī-bedel[1107] yigitdür, ḫāṣṣ ve ʿāmm birle [16] yaḫşı sülūknı[1108] merʿī tutar[1109]. Selīḳası[1110] şiʿrde ziyāde ḫūbdur, andaḳ kim [17] Mevlānā Muḥteşem anın͡g bābıda[1111] aytupdur kim Beyt[1112]:

فردا که علی نقی بیاید

[1104] an͡glarnın͡gdur: anlarnın͡gdur S.Ç. 66a/7, G.B. 66a/9//anın͡gdur İ.Ü. 254b/14.
[1105] beyt: naẓm N 1. 62b/4//ve lehu N 2. 47a/1//ebyāt K.M. 100b/12//lehu G.B. 66a/9.
[1106] Kemere fāżıllarıdındur: fāżıllarıdındur K.M. 101a/10//Kemere fāżıllarındındur İ.Ü. 2. 254b/17.
[1107] ve bī-bedel: dīdenī K.M. 101a/10.
[1108] sülūknı: sülūk K.M. 101a/11.
[1109] tutar: ṭutar İ.Ü. 2. 254b/18.
[1110] selīḳası: selīġası N 2. 47a/6.
[1111] bābıda: nābıda K.M. 101a/12.
[1112] aytupdur kim beyt: aytupdur kim Muḥteşem N 1. 62b/10//aytupdur kim N 2. 47a/7//aytupdur kim naẓm İ.Ü. 2. 254b/18.

[60 b]

[1] من رتبهٔ شعر وا نمایم.

Bu ebyāt şeyḫ-i meẕkūr ḥażretleriniñdür kim[1113]:

[2] زآن لب ببوسه وعده دگر میدهد مرا
تب دارم و طبیب شکر میدهد مرا.

[3] در بار سرشکم همه پرگاله خون است
این قافله را راه مگر بر جگر افتاد.

[4] بند فریب بر دلم ای پندگو منه
کس تار عنکبوت بر اخگر نبسته است.

[5] ز بسکه خوی تو فرمود مکث شعله را
هزار جا ز جگر تا زبانم آبله کرد.

[6] شبی جدا از تو بر بستری قرار ندارم
که تکیه بر دم شمشیر آبدار ندارم.

[7] کمتر شراب لطف که پر شد اياغ ما
روغن چنان مریز که میرد چراغ ما
[8] کردی سفید چشم نقی را ز انتظار
این بود پنبه ای که نهادی بداغ ما.

[9] میرسدم بگوش دل نالهٔ کوس رحلتی
یار وداع میکند صبر و شکیب همتی
[10] ایکه نکرده در دلت سوز محبتی اثر
هر نفس آتشی مزن در دلم از نصیحتی

[1113] ḥażretleriniñdür kim: ḥażretleriniñdür kim maṭlaʿ N 1. 62b/11//ḥażretleriniñdür kim ebyāt B.N. 72a/15, G.B. 66a/16//ḥażretleriniñdür kim eşʿār İ.Ü. 2. 254b/19.

[11] از پی دل نرفته ای دل بفسون نداده ای
سیلی غم نخورده ای میشنوی حکایتی.

[12] از جلوه ات پای دلم هر لحظه در گل میرود
وه وه چه نیکو میروی کز رفتنت دل میرود
[13] در قتلگاه عشق اگر برخاک میافتد تنم
اما سر پر آرزو همراه قاتل میرود.

[14] دست و پا میتوان زد بند اگر بر دست و پا است
وای بر جان گرفتاری که بندش بر دل است.

[15] بوالهوس طی بیابان مشقت نکند
قطع این مرحله جز پای محبت نکند
[16] عشق همدرد زلیخا بکند یوسف را
مرضی نیست محبت که سرایت نکند
[17] آنچه با جان نقی کرد تمنای وصال
با دل دوزخیان حسرت جنت نکند.

[61 a]

[1] چه عجب گر حذر از شعلۀ دلها نکنی
که تو بیباک ز شمشیر محابا نکنی
[2] نقد دلها بری آنگاه بتقریب حیا
سر بپیش افکنی و چشم ببالا نکنی
[3] سر تمکین تو گردم که بدین شوخی اگر
از بهشتت گذرانند تماشا نکنی
[4] آنچنان غره بحسنی که میان عرصات
بکشی خنجر خونریزی و پروا نکنی
[5] چاکها در دلم انداز که از شوخی طبع
بر تن خود بدری جامه که گر اینها نکنی
[6] نقی این گریه که بر گرد دلت میگردد
شهر ویران کند ار روی بصحرا نکنی.

[7] دور از لب تو گر همه از جوی جنت است
آبی نمیخوریم که آتش نمیشود.

[8] **Ḥaydar-ı Kelīç**[1114]: Ḫorāsānlıġdur, şāʿir-i ʿāciz taḳrīr édi[1115]. Üstādımız Mīr Ṣunʿī [9] ʿAleyhi'r-raḥmedin istimāʿ étdüm ayturdı kim bir kün[1116] şuʿarā birle[1117] müseyyer érduḳ, [10] Mevlānā Ḥaydarġa rāst kélüp[1118] bir beytiniñ maʿnīsin[1119] istifsār ḳılduḳ; Mevlānā [11] maʿnī taḳrīride[1120] ʿāciz bolup bu maṭlaʿnı[1121] bedīhe aytdı kim Maṭlaʿ[1122]:

[12] چنان طوطی صفت حیران آن آیینۀ رویم
که میگویم سخن اما نمیدانم چه میگویم.

[13] Bir maṭlaʿıġa o yañglıġ muʿteḳid érmiş kim dérler Mevlānādın bir kitāb fevt bolur[1123], [14] hem-ḫāneleridin birevġa gümān ḳılur, kişi ser-āsīme Kelāmu'llāhġa[1124] ḳasem yād ḳılur érmiş, [15] Mevlānā[1125] ayturmış kim ménim[1126] maṭlaʿımġa yemīn ḳılursañ ḳabūl ḳılar-mén[1127]. Ol [16] maṭlaʿ budur kim Maṭlaʿ[1128]:

دلا مجنون صفت خود را خلاص از قید [17] عالم کن
ره صحرای محنت گیر و رو در وادی غم کن.

1114 Ḥaydar-ı Kelīç: Ḥaydar İ.Ü. 2. 254b/29.
1115 taḳrīr édi: taḳrīrdür (der-kenârda "taḳrīr érdi") N 1. 63b/1//taḳrīr érdi N 2. 47b/10, İ.Ü. 2. 254b/29.
1116 ayturdı kim bir kün: ayturdı bir kün İ.Ü. 2. 254b/29.
1117 birle: bile N 2. 47b/12, S.Ç. 67a/6, K.M. 102a/13, İ.Ü. 2. 254b/29, G.B. 67a/8.
1118 kélüp: kélüt B.N. 73a/9.
1119 maʿnīsin: maʿnāsın İ.Ü. 2. 254b/30.
1120 maʿnī taḳrīride: taḳrīride İ.Ü. 2. 254b/30.
1121 maṭlaʿnı: maṭlaʿı K.M. 102b/1, İ.Ü. 2. 254b/30.
1122 maṭlaʿ: beyt S.Ç. 67a/8, G.B. 67a/10.
1123 bolur: olur N 2. 47b/15, S.Ç. 67a/11, K.M. 102b/3.
1124 Kelāmu'llāhġa: Kelāmu'llāha İ.Ü. 2. 255a/1.
1125 Mevlānā: Mevlānādın B.N. 73a/15.
1126 ménim: menim N 1. 63b/9, N 2. 47b/17, S.Ç. 67a/13//benim İ.Ü. 2. 255a/1.
1127 ḳılar-mén: ḳılar-men N 1. 63b/9.
1128 maṭlaʿ: rubāʿī N 2. 47b/18.

Şāh-ı cennet-mekān **[61 b]** [1] medḥide bir ḳaṣīde aytupdur, pād-şāh ḳaşıġa[1129] barġanda aytmışlar kim[1130] ne kişi-sén[1131]; [2] aytmış[1132] kim dilā Mecnūn-ṣıfat ṣāḥibi-mén. Ol ḳaṣīdede[1133] bir luġaz aytupdur[1134]. Luġaz budur[1135] kim [3] Luġaz[1136]:

آن چیست کآهنین دل و سیمین بر آمده
خونریز چون بتان پری [4] پیکر آمده
هاروت وار رفته گهی سرنگون بچاه
گاهی ز چه چو یوسف [5] مصری برآمده
در بر فکنده جوشن و بر سر نهاده خود
پا کرده استوار و بقصد [6] سر آمده
آنرا که بر تن آمده افتاده از کمر
وانرا که بر سر آمده از پا در آمده
[7] بسته برای خدمت شاهان دو جا کمر
حلقه بگوش خسرو دین پرور آمده.

[8] Bu ebyāt hem anıñ̂dur kim Beyt[1137]:

درد و غمت که بهر دل ریش مرهمند
[9] یاران همنشین و رفیقان همدمند
افسوس از آن کسان که ندانند اینقدر
[10] کز عمر آن خوش است که یک لحظه با همند
حیدر مجوی از همه کس در جهان وفا
[11] از بهر آنکه اهل وفا در جهان کمند.

1129 ḳaşıġa: ḳaşıda İ.Ü. 2. 255a/2.
1130 aytmışlar kim: aytmışlar İ.Ü. 2. 255a/3.
1131 kişi-sén: kişi-sen N 1. 63b/13.
1132 aytmış: cevāb bérüp aytmış N 1. 63b/13.
1133 ol ḳaṣīdede: ve ol ḳaṣīdede N 1. 63b/14.
1134 aytupdur: aytupdur kim G.B. 67b/2.
1135 luġaz budur: luġaz İ.Ü. 2. 255a/3.
1136 luġaz budur kim luġaz: luġaz budur luġaz N 1. 63b/14.
1137 beyt: maṭlaʿ N 1. 63b/64a/2//ebyāt N 2. 48a/4, B.N. 73b/11, G.B. 67b/7//şiʿr İ.Ü. 2. 255a/6.

Mevlānā Ṭavfī[1138]**:** Tebrīzlıġdur[1139]. Şāʿirlıġı[1140] [12] bolmaduġıdın[1141] burun sarrāclıḳ[1142] şuġlıġa iştiġāl körgüzür érdi[1143] [13] ve ḥālā ayturlar kim ol vilāyetde[1144] erbāb-ı naẓm Mevlānāyı müsellem tutarlar[1145]. [14] Vāḳıʿā ṣāḥib-selīḳa ve üftāde[1146] kişidür. Belde'-i Lāhīcānda Mevlānāġa [15] uçur[1147] kélduḳ, evḳātın kimyā-gerlıġġa[1148] ṣarf ḳılur érdi; bā-vücūd-ı [16] ʿadem-i idrāk ol fennde risāle bitimiş érdi. Bu ḥaḳīrdin [17] imtiḥān yüzidin[1149] "Ḥacerī çend kils dāred[1150]?" déyü su'āl ḳıldı. Bende aytdum kim: **[62 a]** [1] "Sén ḥacerni[1151] beyān ḳılġandın ṣoñgra[1152] faḳīr hem taʿdād-ı kilsni taḳrīr ḳıla alġay- [2] mén". Ḥacerniñ maʿnīsin maʿlūm ḳılmaduġı[1153] maʿlūm olundı. Ziyāde sāde- [3] levḥ kişidür. Be-heme-ḥāl[1154] yaḫşı eşʿārı bar. Bu ebyāt ol cümledindür kim Şiʿr[1155]:

[4] محبت یاد گیر ای بیمروت از خیال خود
که نگذارد مرادور از تو یک ساعت [5] بحال خود
بدست عجز جرأت کرده میکویم در صلحی
که در رم ابد [6] دارد مرا فکر محال خود
جوان باید که عاشق دوست درد دل شنو باشد
[7] نه بدخوئی که با او عرض نتوان کرد حال خود.

1138 Mevlānā Ṭavfī: Ṭavfī İ.Ü. 2. 255a/7.
1139 Tebrīzlıġdur: Tebrīzlıḳdur S.Ç. 67b/11, K.M. 103a/5, G.B. 67b/11.
1140 şāʿirlıġı: şāʿirlıġ B.N. 73b/15.
1141 şāʿirlıġı bolmaduġıdın: şāʿirlıġı muḳarrer bolmaduġıdın N 1. 64a/6, K.M. 103a/5, İ.Ü. 2. 255a/7.
1142 sarrāclıḳ: sarrācdın N 2. 48a/9.
1143 körgüzür érdi: körgüzürdi İ.Ü. 2. 255a/7.
1144 ol vilāyetde: ol vilāyetide İ.Ü. 1. 61b/13//öz vilāyetide N 1. 64a/7, N 2. 48a/9-10, S.Ç. 67b/13, G.B. 67b/13//öz vilāyetinde K.M. 103a/7.
1145 Mevlānāyı müsellem tutarlar: Mevlānānı müsellem tutarlar N 2. 48a/10, B.N. 73b/17-74a/1//Mevlānāyı müsellem ṭutarlar İ.Ü. 2. 255a/8.
1146 ṣāḥib-selīḳa ve üftāde: üftāde ve ṣāḥib-selīḳa K.M. 103a/8.
1147 uçur: uçurġa N 1. 64a/9.
1148 kimyā-gerlıġġa: kimyā-gerlıġa N 2. 48a/12, İ.Ü. 2. 255a/8//kimyā-gerlıḳġa K.M. 103a/9.
1149 imtiḥān yüzidin: imtiḥān nūrıdın K.M. 103a/10//yüzin İ.Ü. 2. 255a/9.
1150 ḥacerī çend kils dāred: ḥacer kils dār K.M. 103a/11.
1151 ḥacerni:ḥaceri İ.Ü. 2. 255a/9.
1152 ṣoñgra: soñgra İ.Ü. 2. 255a/10.
1153 maʿlūm ḳılmaduġı: ḳılmaduġı İ.Ü. 2. 255a/10.
1154 be-heme-ḥāl: be-her-ḥāl İ.Ü. 2. 255a/10.
1155 şiʿr: naẓm N 1. 63a/15//ebyāt N 2. 48a/17//cümledindür beyt S.Ç. 68a/3//cümledindür kim K.M. 103a/14//cümledindür kim eşʿār İ.Ü. 2. 255a/11//cümledindür lehu G.B. 68a/4.

تیر تغافل تو بجان [8] خورده میروم
دانسته باش کز تو دل آزرده میروم
بدخوی [9] التفاتم و عادت پذیر لطف
تاب تغافل تو نیاورده میروم.

[10] ببین چه بیگنهم کز پی تلافی جور
بآشتی است هوس خوی تیز جنگ ترا.
[11] در تب غم از عرق شستیم داغ خویش را
آب دادیم آتشین [12] گلهای باغ خویش را.

بمحشر مایهٔ رشک دگر باشد رقیبان را
[13] که خواهند از تو ایشان داد و من خاموش بنشینم.

از حرف [14] تهمتی که تو آزرده خاطری
طوفی خبر ندارد از آنها بجان تو.

[15] بازم شکاف سینه ز تیغ نگاه کیست
روز دلم سیاه ز چشم سیاه کیست
[16] دل در وفا و عهد تو بستن گناه من
بیگانگی و عهد شکستن گناه کیست
[17] از راه عهد پای وفا چون کشید یار
چشم امیدواری طوفی براه کیست؟

[62 b]

[1] گریه بیش از همه بر کشتهٔ عشق تو کنند
گر بدانند که بسمل شدهٔ خنجر کیست.

[2] ترا صحبت من گرم کرده میدانم
که اختلاط تو با من باختیار تو نیست
[3] تو از کجا و محبت کجا و مهر کجا
بمن گذار که کار من است و کار تو نیست.

[4] شود هر گلبنی رشک نهال وادی ایمن
گر از خاکسترم گردی صبا بر گلشن افشاند.

Faṣīḥī-i Tebrīzī[1156]**:** Mevlānā Şerīf birle muʿāṣır belki muḳārin [6] érdi. Ekser ġazellerni[1157] bile[1158] aytupdurlar[1159]. Vāḳıʿa ṭabʿı Mevlānā Şerīfdin artuġ[1160] [7] bolmasa kem hem érmes. Bu ebyāt anıñ̂dur kim Beyt[1161]:

[8] بقتلم گر شتابی کرده باشی
چه لطفی بیحسابی کرده باشی
[9] شهیدان تو بیرون از حسابند
تو هم با خود حسابی کرده باشی
[10] دلا نیکت نکرد آن غمزه بسمل
مبادا اضطرابی کرده باشی.

[11] جذبهٔ شوق بحدی است میان من و دوست
که اگر من نروم او بطلب میآید.

[12] ای گل نه همین معرکهٔ من بتو گرم است
هنگامهٔ صد سوخته خرمن بتو گرم است
[13] گرم است بهم پشت رقیبان پی قتلم
ای آه جگر سوز دل من بتو گرم است
[14] سر حلقهٔ ماتم زده هائی تو فصیحی
بخروش که هنگامهٔ شیون بتو گرم است.

1156 Faṣīḥī-i Tebrīzī: Mevlānā Faṣīḥī İ.Ü. 2. 255a/16.
1157 ġazellerni: ġazelleri N 2. 48b/14//ġazellerin S.Ç. 68b/4, G.B. 68b/4.
1158 bile: birle K.M. 104b/1.
1159 aytupdurlar: ayturlar N 1. 64b/13, İ.Ü. 2. 255a/17//aytupturlar G.B. 68b/4.
1160 artuġ: artuḳ N 1. 64b/14, N 2. 48b/14, K.M. 104b/2, İ.Ü. 2. 255a/17.
1161 anıñ̂dur kim beyt: anıñ̂dur ġazel N 1. 64b/14//anıñ̂dur kim ebyāt N 2. 48b/15, K.M. 104b/2//anıñ̂dur şiʿr İ.Ü. 2. 255a/17//anıñ̂dur lehu G.B. 68b/5-6.

[15] **Mevlānā Helāḳī-i Hemedānī:** Rāst-selīḳa ve hem-vār şāʿirdür. Şāh-zādeʾ-i cihān-bānlıḳ[1162] [16] Behrām Mīrzā ḫidmetide neşv ū nemā tapdı. Aḳsām-ı şiʿrni aytur érdi. Be-ḳadr Mevleviyyeti [17] hem[1163] bar érdi. Şevḳ ū Ẕevḳ atlıġ[1164] bir kitāb aytdı ve illā bir beytidin özge **[63 a]** [1] kim hevā burūdeti ve ḳar keŝreti bābıda aytupdur, hīç beyti meşhūr bolmadı [2] ve ol beyt[1165] budur kim Beyt[1166]:

در لحاف فلک افتاد شکاف

[3] پنبه ها ریخت از این کهنه لحاف.

Bu ġazelni yaḫşı aytupdur kim Ġazel[1167]:

[4] خاطر از عشق تو خرسند بغم داشته ایم

گر غمی از تو نبوده است الم داشته ایم

[5] هیچگه شرح جفای تو نکردیم رقم

حرف سودای تو پنهان ز قلم داشته ایم

[6] نه ز غم بوده شب هجر تو بیداری ما

چشم بر رهگذر خواب عدم داشته ایم

[7] شمع گریان و من از دیدهٔ تر اشک فشان

همه شب تا بسحر ماتم هم داشته ایم

[8] خوی ما با ستم یار چنان بوده که یار

لطف میکرده و ما چشم ستم داشته ایم

[9] میرسیده است جفای تو کم و بیش بما

نه غم بیش و نه اندیشهٔ کم داشته ایم.

1162 Şāh-zādeʾ-i cihān-bānlıḳ: Şāh-zāde-i cihān-bānlıġ S.Ç. 68b/14, İ.Ü. 2. 255a/20, G.B. 68b/13.
1163 Mevleviyyeti hem: hem Mevleviyyeti K.M. 104b/12.
1164 atlıġ: atlıḳ N 1. 65a/6, N 2. 49a/2, S.Ç. 68b/15, K.M. 104b/12, G.B. 68b/15.
1165 bolmadı ve ol beyt: bolmadı. Ol beyt K.M. 104b/14, İ.Ü. 2. 255a/21.
1166 ol beyt budur kim beyt: ol beyt budur kim meŝnevī N 1. 65a/8//ol beyt budur S.Ç. 68b/16//ol beyt budur beyt İ.Ü. 2. 255a/21.
1167 bu ġazelni yaḫşı aytupdur kim ġazel: ġazel N 1. 65a/10//bu ġazelni yaḫşı ve ḫūb aytupdur kim ġazel S.Ç. 69a/1//bu ġazelni yaḫşı aytupdur kim K.M. 105a/2//ve ġazelni yaḫşı aytupdur kim ġazel G.B. 69a/1//Bu ifade, İ.Ü. 2. nüshasında bulunmamaktadır.

[10] Dīvānelıġ āzārıġa ḫursend bolup Mecnūnġa kināye aytmaḳ bābıda bu beytni [11] köp yaḫşı aytupdur, egerçi[1168] Mevlānā-yı müşārün-ileyh[1169] özi muʿteḳid érmes érdi kim[1170]:

[12] لذت دیوانگی در سنگ طفلان خوردن است

حیف مجنون را ز اوقاتی [13] که درهامون گذشت.

Bu iki beyt hem anıñdur kim Beyt[1171]:

[14] پر خون جگر باد مرا چشم تر از تو

تا مهر و وفا چشم ندارد دگر از تو.

[15] خاطر از بیتابیم رنجید دلدار مرا

اضطراب شوق بر هم زد سر کار مرا.

[16] Bu maḳṭaʿnı hem muvāfıḳ aytupdur kim Maḳṭaʿ[1172]:

توطور من همه دانی و بگذری بتغافل

[17] هلاک طور تو گردد هلاکی همدانی.

Yana Hemedānda fevt bolup[1173] mezārı **[63 b]** [1] Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi't-taḥiyye ve's-selām āsitānesidedür[1174].

1168 egerçi: egerçi kim İ.Ü. 2. 255a/25.
1169 Mevlānā-yı müşārün-ileyh: Mevlānā'-i müşārün-ileyh K.M. 105a/9, G.B. 69a/9.
1170 érdi kim: érdi kim beyt N 1. 65b/1, S.Ç. 69a/9, K.M. 105a/9, B.N. 75b/3, G.B. 69a/9//érdi kim ve lehu N 2. 49a/15//érdi şiʿr İ.Ü. 2. 255a/26.
1171 anıñdur kim beyt: anıñdur N 1. 65b/2//anıñdur kim ebyāt S.Ç. 69a/11, G.B. 69a/11//anıñdur kim K.M. 105a/11//anıñdur naẓm İ.Ü. 2. 255a/26.
1172 aytupdur kim maḳṭaʿ: aytupdur kim N 1. 65b/5, N 2. 49a/19, K.M. 105a/13, G.B. 69a/14//aytupdur kim beyt S.Ç. 69a/14//aytupdur kim naẓm İ.Ü. 2. 255a/28.
1173 bolup: boldı İ.Ü. 2. 255a/28.
1174 Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi't-taḥiyye ve's-selām āsitānesidedür: Şāh-zāde Ḥüseyn āsitānesidedür N 1. 65b/7//Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi'r-raḥme İ.Ü. 2. 255a/28.

Ḳāḍī Aḥmed-i Figārī: [2] Fāżıl ve maḳbūl ve maʿḳūl kişidür. Ordu-yı muʿallā nīkān ve pākānı[1175] bile maḥṣūṣ [3] ve merbūṭ érdi. Şiʿrde ʿālī ṭabʿı bar, bu ebyātdın ẓāhir bolur kim Beyt[1176]:

[4] چه خوش است از تو خشمی که ز روی نازباشد

که بعجز چون در آیم در صلح باز باشد

[5] بحریم وصل شوخی که فرشته ره ندارد

کند آرزو فگاری که ز اهل راز باشد.

[6] دم سپردن جان است در چنین وقتی

برای خاطر دشمن ز من کنار مکن

[7] برغم تست فگاری رقیب بزم نشین

نگفتمت که از او شکوه پیش یار مکن.

[8] ناز اگر خانه نشین ساخت تریاکی نیست

که نیاز منت از خانه برون میآرد.

[9] غمت تا با دلم همخانگی کرد

دگر از بیغمان بیگانگی کرد

[10] با فسونش بدام آورده بودم

دل بیطاقتم دیوانگی کرد

[11] بلند اقبالی دشمن بلا بود

و گر نه کوهکن مردانگی کرد.

[12] بجز رقیب که در آرزوی مرگ من است

کسی ز حال من ناتوان خبر نگرفت.

[13] بی اعتدالی تو فگاری ز حد گذشت

1175 pākānı: pākānnı İ.Ü. 1. 63b/2, N 2. 49a/23, S.Ç. 69a/17, B.N. 75b/13.

1176 ẓāhir bolur kim beyt: ẓāhir bolur kim minhü N 2. 49b/1//ẓāhir bolur kim şiʿr S.Ç. 69b/1, G.B. 69b/2// ẓāhir bolur kim ebyāt K.M. 105b/4//ẓāhir bolur eşʿār İ.Ü. 2. 255a/30.

گر کشته میشوی گنه قاتل تو نیست.

[14] از حد مبر جفا که چو نومید گشت دل
ترسم ز آرزوی تو قطع نظر کند
[15] کی داشتم گمان که بافسون مدعی
با من وفا و مهر تو این رنگ بر کند.

[16] زین پیش گریه را اثری بود در دلش
چندان گریستم که در آن هم اثر نماند.

[17] یکدم غنیمت است فگاری وصال دوست
تا بر سر ازفراق چه آید دمی دگر.

[64 a]

[1] دل از آن بخاک غربت قدم استوار دارد
که هزار نا امیدی ز دیار یار دارد.

[2] دور از تو اجل چارهٔ من میکند آخر
در گوشهٔ غم دلخوشی من بهمین است.

[3] نظر بروی نکو گر گناه خواهد بود
چه نامه ها که بمحشر سیاه خواهد بود.

[4] یک لحظه تسلی ده این دیده تر باش
گو دیده بد خواه پر از خون جگر باش
[5] صد جا ز تو گرم است دلا معرکهٔ رشک
ای سوخته داغ وفا سوخته تر باش
[6] شاید که شود ساخته کار شب هجران
ای گریه مددکار دعاهای سحر باش
[7] از خانه برون آمده پروای که دارد
گو خانهٔ صد خانه نشین زیر و زبر باش
[8] آمد ز سفر روشنی چشم فگاری

ای مدعی از رشک مهیای سفر باش.

[9] **Fikrī-i Ordubādī:** Levend ve şāʿir-meşreb kişidür. Faḳīr anı körmey- [10] mén ve illā ʿāşıḳ-āne eşʿārın köp körüp-mén[1177]. Lisānīniñ[1178] bu [11] ġazelin kim[1179]:

شب دور از اجل رگ جانم گرفته بود
کارم ز دست [12] رفته زبانم گرفته بود.

Tetebbuʿ ḳılup bu beytni yaḫşı aytupdur kim Beyt[1180]:

[13] تاری ز کاکل تو بدست رقیب بود
پنداشتم اجل رگ جانم گرفته بود.

[14]Bu ebyāt hem anıñdur kim Beyt[1181]:

گفتی ز هجر می نهمت داغ بر جگر
[15] صد داغ بر دل است مرا این یکی دگر.

بسرخی نیست حاجت سر سخن طومار شوقم را
[16] که سر تا پا ز خون دل نوشتم داستان خود.

Bu maṭlaʿı hem rengīn érür Maṭlaʿ[1182]:

[17] اگرم ز اشک گلگون شده لاله گون زمینها
نتوان شدن پریشان گل عاشقی است اینها.

1177 körüp-mén: körüp-men 66a/14.
1178 Lisānīniñ: Mevlānā Lisānīniñ N 2. 50a/2, S.Ç. 70a/9, K.M. 106a/14.
1179 Lisānīniñ bu ġazelin kim: Lisānīniñ bu ġazelin kim Lisānī N 1. 66b/15, K.M. 106b/1//Lisānīniñ ġazelin kim şiʿr N 2. 50a/2, S.Ç. 70a/9// Lisānīniñ bu ġazelin kim beyt B.N. 76b/7//Mevlānā Lisānīniñ bu ġazelin kim İ.Ü. 2. 255b/7-8//Mevlānā Lisānīniñ bu ġazelin kim şiʿr G.B. 70a/9.
1180 aytupdur kim beyt: aytupdur kim N 2. 50a/4//aytupdur kim maṭlaʿ İ.Ü. 2. 255b/8.
1181 anıñdur kim beyt: anıñdur kim N 2. 50a/6//anıñdur S.Ç. 70a/13//anıñdur kim ebyāt B.N. 76b/11//anıñdur eşʿār İ.Ü. 2. 255b/9.
1182 rengīn érür maṭlaʿ: rengīn érür N 2. 50a/8, K.M. 106b/5.

[64 b] [1] **Mülkī Bég-i Serkānī:** Serkān, Hemedān tābiʿi bir ḳaṣabadur, Mevlānā-yı [2] müşārün-ileyh[1183] andındur. Ziyāde ḫōş-ṣoḥbet ve mihr-bān ve müteverriʿ [3] ve pākīze-rūz-gār kişidür[1184]. Mundın özge kim sefer étmeyüpdür[1185] hīç [4] ḳūṣūrı daġı yoḳtur[1186]. ʿUlūm-ı ẓāhirī taḥṣīlide[1187] köp ser-āmed-i ems̱āl [5] ve aḳrāndur[1188]. Bu ebyāt ol vereʿ-ās̱ārnıñġdur kim Beyt[1189]:

[6] امید که هرگز بدل خوش ننشیند
آنکس که ترا گفت که با من ننشینی.

[7] بسکه دامان کشی ازدست من بی سامان
خاک بر سر کنم از دست تو دامان دامان.

[8] بی تو دلگیرم ز عالم گر چه دلگیری ز من
من بغایت تشنهٔ وصلم تو گر سیری ز من.

[9] تیری ز کمان تو دلم خواست نیامد
دل خواست که آسوده شود راست نیامد.

[10] عشقم از پردهٔ ناموس برون برد و هنوز
شهرت من بصلاح است زهی رسوائی.

[11] از آن بر داغ جان مرهم نمیخواهم که میخواهم
بسوزد تا قیامت جانم از داغ تمنایش
[12] دیار عشق را ملک غریبی یافتم ملکی
همه فرهاد و مجنون وحشیان کوه و صحرایش.

1183 Mevlānā-yı müşārün-ileyh: Mevlānāʾ-i müşārün-ileyh 50a/10-11, K.M. 106b/8.
1184 pākīze-rūz-gār kişidür: pākīze-rūz-gārdur K.M. 106b/9/7pāk-īze-rūz-gār kişi érdi İ.Ü. 2. 255b/11.
1185 özge kim sefer étmeyüpdür: özge kim K.M. 106b/9.
1186 yoḳtur: yoḳdur İ.Ü. 2. 255b/12.
1187 taḥṣīlide: taḥṣīlde K.M. 106b/10.
1188 köp ser-āmed-i ems̱āl ve aḳrāndur: ser-āmed-i ems̱āl ve aḳrāndur K.M. 106b/10, G.B. 70b/3.
1189 beyt: minhü S.Ç. 50a/14, G.B. 70b/3//ebyāt B.N. 77a/4, K.M. 106b/11//eşʿār İ.Ü. 2. 255b/12.

[13] این نکته بس ز عشق که بعد از هزار سال
شیرین لبان حکایت فرهاد میکنند.

[14] گر چون گلش گلی ز گلستان بر آمدی
جانها بجای ناله ز مرغان بر آمدی
[15] گر داشتی بقتلکسی تیغ او سری
هر دم هزار سر ز گریبان بر آمدی
[16] مجنون جدا ز لیلی اگر داشتی حیات
یکبار ناله ای ز بیابان برآمدی.

[17] **Mevlānā Żamīrī-i Hemedānī**[1190]**:** Mevlānā Ḥayrānī[1191] oğlıdur. Egerçi Ḳumīü'l-aṣldur **[65 a]** [1] ve illā Hemedānīlıġġa[1192] köp şöhreti bar. Dervīş-nihād ve munṣif ve üftāde [2] kişi érdi. Yaḫşı remmāl hem bar érdi. Evāyilde Şāh-ı cennet- [3] mekānnıñg meclis-i sāmīsiġa bār tapup[1193] mütereddid bolur érdi, [4] bir iki beyt şeʾmetidin kim ehl-i meclisġa[1194] kināye belki ṣarīḥ érdi meclis-i [5] behişt-āyīndin menʿ buyurdılar. Ol ebyāt budur kim Şiʿr[1195]:

[6] همه حافظ فلان ماهیچه
همه درویش رمز بغرایی
[7] که دلالی و دف کشی صد بار
بهتر از شاعری و ملایی.

1190 Mevlānā Żamīrī-i Hemedānī: Żamīrī-i Hemedānī K.M. 107a/8, İ.Ü. 2. 255b/17.
1191 Mevlānā Ḥayrānī: Mevlānā Ḥayrānīniñg İ.Ü. 2. 255b/17.
1192 Hemedānīlıġġa: Hemedānīlıġ bile N 1. 67a/5//Hemedānlıġa N 2. 50b/4//Hemedānīlıḳġa S.Ç. 70b/16, K.M. 107a/9, G.B. 70b/16//Hemedānlıġ bile İ.Ü. 2. 255b/17.
1193 bār tapup: bār tatup N 2. 50b/6//bu ifade İ.Ü. 2. nüshasında bulunmamaktadır.
1194 ehl-i meclisġa: ehl-i meclis K.M. 107a/12.
1195 budur kim şiʿr: budur kim ḳıṭʿa N 1. 67a/9//budur kim beyt S.Ç. 71a/2, G.B. 71a/3//budur kim ebyāt K.M. 107a/14//budur naẓm İ.Ü. 2. 255b/19.

[8] Baḳiyye᾽-i ʿömrini Hemedān köşeside kéçürür érdi[1196]. Bu beytiniñ[1197] ʿaẓīm [9] şöhreti bar kim Beyt[1198]:

من بوادی مردم و مجنون بحی ای ابر غم

[10] گریه بر من کن که مجنون نوحه گر دارد بسی.

Bu beytni hem yaman aytmapdur Beyt[1199]:

[11] میروی جلوه کنان بیخبر از اهل نظر

روش مردم این شهر چنین است مگر.

[12] مگو رفتی پی سوزان دل از کویش چه آوردی

چه آوردم ز کویش پاره ای [13] خاکستر آوردم.

Hem Hemedānda[1200] fevt bolup İmām-zāde İsmaʿīl ع āsitāneside [14] medfūndur[1201].

Ḥāfıẓ Ṣābūnī: Ḳazvīnlıġdur. Pīr-i bā-ṣafā bu yañglıġ az [15] vāḳiʿ bolur; bā-vücūd-ı kiber-sinn ziyāde şikufte ve kūçek-dil kişi érdi[1202]. Bu ḥaḳīr [16] evāyil-i şebābda şeref-i ṣoḥbetleriġa müşerref[1203] bolup yeke beytler[1204] kim [17] baş urar érdi[1205] ṣalāḥ-ı iṣlāḥlarıġa yétkürüp érduḳ[1206] ve eşʿār-ı **[65 b]** [1] laṭīfleri ifādesidin müstefīd bolur érduḳ[1207]. Aḳsām-ı şiʿrni envāʿ [2] til bile aytur[1208] érdi. Yéddi ıṣṭılāḥ birle bir ḳaṣīde

1196 kéçürür érdi: kéçürürdi N 1. 67a/11//kéçürdi İ.Ü. 2. 255b/20.
1197 bu beytiniñ: beyti bunanıñ K.M. 107b/3.
1198 bar kim beyt: bar kim N 2. 50b/11, B.N. 77b/9//bar kim şiʿr İ.Ü. 2. 255b/20.
1199 aytmapdur beyt: aytmayupdur kim N 2. 50b/12//aytmayupdur S.Ç. 71a/7, G.B. 71a/8//aytmapdur K.M. 107b/5.
1200 hem Hemedānda: Hemedānda İ.Ü. 2. 255b/22.
1201 Bu cümle K.M. nüshasında 106b'de bulunmamaktadır.
1202 bā-vücūd-ı kiber-sinn ziyāde şikufte ve kūçek-dil kişi érdi: bā-vücūd ziyāde şikufte ve kūçek-dil kişi érdi N 2. 50b/17.
1203 müşerref: müteşerref S.Ç. 71a/13.
1204 beytler: beytīler N 1. 67b/2.
1205 baş urar érdi: baş urardı İ.Ü. 2. 255b/23.
1206 érduḳ: érurduḳ İ.Ü. 2. 255b/24.
1207 bolur érduḳ: bolurduḳ İ.Ü. 2. 255b/24.
1208 aytur: ayturlar İ.Ü. 2. 255b/24.

Ḫān Aḥmed medḥide [3] aytmış érdi[1209], ziyāde ḫūb vāḳiʿ olmış[1210] érdi. Eks̱er evḳāt [4] öz ıṣṭılāḥları birle[1211] şiʿr aytur érdi[1212]. Hem[1213] ol ṭavrda[1214] an͡glarnın͡gdur kim Şiʿr[1215]:

[5] مره ز تا زه ولی شیشۀ کلاوها دهمَه

کُلاو چو ها دِهیم شیشه لو بلو ها ده

[6] سَرَک پیر تُره اَومَن چه جَنگ و یراهی

مَه عاشقام و تَه دیوانهء سر ماهی

[7] هر که کاکل ان و له بو شانه میزنی

از رشک شانه ایش دلُم شانه میزنی

[8] به دانه اینه سیب زنخدانش اوکنه

مرغ هوس رَه راه دل ان دانه میزنی

[9] زاهد که عشقبازی حافظ ره طعنه زی

دیوانه اینه خوشترۀ تو زانه میزنی

[10] چو بلبل این همه افغان ز سرو نورسیمی

اکر چو غنچه کریبان درم حق اودیسمی

[11] **Mevlānā Sāʾil**[1216]**:** Hemedān çölgesi Nihāvend atlıġ ḳaṣabadındur. ʿUlūm-ı ẓāhirīde [12] köp zaḥmet tartmış érdi ve bāṭınıda hem[1217] köp ḥāleti bar érdi[1218]. Gāhī [13] bī-ḫōdlıġlar ḳıla başlar érdi. Ulus ol ḥāleti cünūn déyü zencīr bile baġlap[1219] [14] mülāḥaẓa ḳılurlar érdi. ʿĀḳıbet başıġa cünūn dāġın yaḳıp[1220] nāsūr bolup [15] sebeb-i fevti[1221]

[1209] érdi: idi İ.Ü. 2. 255b/25.
[1210] olmış: bolmış N 1. 67b/6, S.Ç. 71a/17, İ.Ü. 2. 255b/25, G.B. 71b/1//bolup N 2. 50b/22.
[1211] birle: bile N 1. 67b/7, N 2. 50b/23, İ.Ü. 2. 255b/25, G.B. 71b/1.
[1212] aytur érdi: ayturdı N 1. 67b/7.
[1213] hem: bu ebyāt hem N 2. 50b/23, S.Ç. 71b/1, K.M. 108a/1-2, İ.Ü. 2. 255b/25.
[1214] ol ṭavrda: ol ṭavrdadur N 1. 67b/7//ṭavrda S.Ç. 71b/1.
[1215] şiʿr: maṭlaʿ N 1. 67b/7//beyt S.Ç. 71b/1//ebyāt K.M. 108a/2//eşʿār İ.Ü. 2. 255b/25//minhü G.B. 71b72.
[1216] Mevlānā Sāʾil: Mevlānā Sāʾilī S.Ç. 71b/8, G.B. 71b/9.
[1217] bāṭınıda: bāṭını ve hem B.N. 78a/17.
[1218] ʿulūm-ı ẓāhirīde köp zaḥmet tartmış érdi ve bāṭınıda hem köp ḥāleti bar érdi: ʿulūm-ı ẓāhirīde köp ḥāleti bar érdi K.M. 108a/9-10.
[1219] baġlap: baḳlap B.N. 78b/2.
[1220] yaḳıp: yaḳup N 1. 67b/17, İ.Ü. 2. 255b/29.
[1221] sebeb-i fevti: sebeb-i fevt K.M. 108a/12.

boldı. Evāyilde sādāt-ı lāle silsileside[1222] vā-beste belki dil-ḫaste [16] érmiş. Maṭlūbı ismiġa münāsib bu rubāʿīni[1223] yaḫşı aytupdur kim Rubāʿī[1224]:

[17] ای روح تو باغ حسن را لالهٔ آل
آل است عذار دلکشت لاله مثال

[66 a]

[1] آن لاله آلی تو که داری خط و خال
از آل نبوده کس بدین حسن و جمال.

[2] Bu ebyāt[1225] hem anıñgdur kim Beyt[1226]:

هرگز لب اهل درد خندان نبود
[3] جز گریه نصیب دردمندان نبود
دور افکنم آن دیده که گریان نبود
[4] بیزارم از آن دل که پریشان نبود.

هر که بینم بدرت گر همه سائل باشد
[5] رشکم آید که مبادا بتو مائل باشد.

منم از هجر بتی خونین دل
[6] دور از او ساخته در خون منزل
نه شکیبی که نشینم خاموش
[7] نه انیسی که بگویم غم دل
یار بیرحم و رقیبان بدخو
[8] عمر کوتاه و اجل مستعجل

[1222] silsileside: silsilesiġa İ.Ü. 2. 255b/30.
[1223] rubāʿīni: rubāʿī B.N. 78b/5, K.M. 108a/14.
[1224] yaḫşı aytupdur kim rubāʿī: yaḫşı aytupdur rubāʿī S.Ç. 71b/14-15, İ.Ü. 2. 255b/30.
[1225] ebyāt: ebyāt hem rubāīʿ N 1. 68a/4.
[1226] anıñgdur kim beyt: anıñgdur kim lehu N 2. 51a/13//anıñgdur kim ebyāt B.N. 78b/9//anıñgdur kim K.M. 108b/3//anıñgdur şiʿr İ.Ü. 2. 255b/31.

که بگوید بسهی قامت من

[9] کای گل از رشک جمال تو خجل

از من اخفای تظلم دشوار

[10] وز تو اظهار ترحم مشکل

دل بیغم نبود قابل عشق

[11] عاشقی با غم او کن سائل.

سائل چه نشسته ای که یاران رفتند

[12] ماندی تو پیاده و سواران رفتند

در باغ نماند غیر زاغ و زغنی

[13] سیمین ذقنان لاله عذاران رفتند.

Ġazālī-i Cenbek: Meşhed-i Muḳaddesdindür. [14] Şāʿir-pīşe ve müżḥik ve ṣoḥbet-ārāy ḥarīf érdi. Vālidesi birle seyāḥat [15] ḳılur érdi ve ordu ekābirleri[1227] menziliġa tereddüd ḳılur érdiler. Mevlānā Ġazālī birle [16] taḫalluṣ şerāketi[1228] üstide nizāʿ ḳılup ḳarār olundı kim bir ġazel aytsun, yaḫşı aytsa [17] taḫalluṣ ber-ḳarār bolsun[1229] ve illā terk tutsun[1230]. Fī'l-vāḳiʿ ġazelni[1231] ḫūb[1232] aytdı. Maṭlaʿı budur kim[1233]:

[66 b]

[1] نظر سویت نکردم وز گرفتاری حذر کردم

ولی خود را گرفتار تو دیدم تا نظر کردم.

[2] **Mevlānā Nīkī:** İṣfahāndındur, köhne şāʿirdür, evḳātı ticāretdin kéçer, [3] Şāh-ı cennet-mekāndın[1234] vaẓīfesi bar érdi. Gūyā kim birer néme[1235] sāde-levḥlıġı bar kim

---

[1227] ḳılur érdi ve ordu ekābirleri: ḳılur érdi. Ordu ekābirleri S.Ç. 72a/13.

[1228] şerāketi: şirketi N 1. 68b/1, S.Ç. 72a/14, G.B. 72a/14.

[1229] bolsun: olsun İ.Ü. 2. 256a/6.

[1230] tutsun: bolsun N 1. 68b/3//étsün K.M. 109a/5.

[1231] fī'l-vāḳiʿ ġazelni: fī'l-vāḳiʿ ġazeli S.Ç. 72a/16//fī'l-vāḳiʿ İ.Ü. 2. 256a/6.

[1232] ḫūb: yaḫşı K.M. 109a/5.

[1233] maṭlaʿı budur kim: maṭlaʿı budur kim ġazel N 2. 51b/2//maṭlaʿı budur kim beyt S.Ç. 72a/16, G.B. 72a/16//maṭlaʿı budur kim maṭlaʿ K.M. 109a/6, B.N. 79a/11//maṭlaʿı budur maṭlaʿ İ.Ü. 2. 256a/6-7.

[1234] Şāh-ı cennet-mekāndın: Şāh-ı cennet-mekān K.M. 109a/8.

[1235] néme: neme N 1. 68b/6.

[4] dīvānın sulṭānī zaḫīm kāğıdġa[1236] celī kitābet ḳılup kes̱ret-i eşʿār[1237] bile mübāhāt [5] ḳılur érdi. Şiʿride selāset ve metānet köp bar. Bir müseddes maʿa't-terkīb evāyilde [6] aytdı kim eṭfāl mekteblerde ḥıfẓ ḳıla aldılar. Bu meşhūr maṭlaʿ[1238] anıñgdur kim[1239] Maṭlaʿ[1240]:

[7] جانفشانیها بخاک پای یاری آرزو است
وه که یک جان دارم و در دل هزاران آرزو است.

[8] Öz üftādelıġı izhārıda bu maḳṭaʿı[1241] hem yaman érmes kim maḳṭaʿ[1242]:

[9] چو مرغ نیم بسمل پای رفتن نیست نیکی را
همان در خاک و خون افتد اگر صد بار بر خیزد.

[10] Bu ebyātı hem yaman érmes kim Beyt[1243]:

مشو بسنگدلیهای خویش مغرور
[11] که تیر آه من از سنگ خاره میگذرد.

میپرسیم که نیکی بیدل چه میکنی
[12] خاک از غم فراق تو بر سر چه میکنم.

ای بهر کام ترا دل نگرانی در پی
[13] میروی مست می حسن و جهانی در پی
منم آن صید که از زخم نهانی دارم
[14] نیم جانی بتن و آفت جانم در پی.

[1236] kāğıdġa: kāğıẓġa N 2. 51b/5.
[1237] kes̱ret-i eşʿār: kes̱ret-i eşʿārı S.Ç. 72b/4.
[1238] bu meşhūr maṭlaʿ: bu maṭlaʿ S.Ç. 72b/5.
[1239] anıñgdur kim: anıñgdur İ.Ü. 2. 256a/10.
[1240] maṭlaʿ: müseddes N 2. 51b/8.
[1241] maḳṭaʿı: maḳṭaʿ K.M. 109b/1.
[1242] yaman érmes kim maḳṭaʿ: yaman érmes kim K.M. 109b/1.
[1243] yaman érmes kim beyt: yaman érmes kim ve lehu N 2. 51b/11//yaman érmes kim ebyāt B.N. 79b/8//yaman érmes kim K.M. 109b/2//yaman érmes kim eşʿār İ.Ü. 2. 256a/11.

حدیث لب دلستان در میان است
[15] مشو غافل ای دل که جان در میان است
باغیار در کوی او صلح کردم
[16] چو دیدم سگ آستان در میان است
نگفتم بیکس راز چون شمع هرگز
[17] وگر گفته باشم زبان در میان است
بلا بر سر عاشقان چون نیاید

[67 a]

[1] که پای تو نامهربان در میان است
کمر بسته ای از پی قتل نیکی
[2] ترا خنجر کین از آن در میان است.

کاش میسوختی از عشق برون همچو درون
[3] تا دم از سوختگیها نزدی هر خامی.
من و کویش ببهشتم مبر از ره زاهد
[4] بتو ارزانی اگر خوشتر از این جائی هست.

Mevlānā Yaḥyā: Gīlāndındur, [5] ḫōş-meşreb ve ādemī-şīve kişidür. Der-bāyist bolduġı ʿulūmnı taḥṣīl [6] ḳılupdur. Tāze[1244] sözlerdin behre-mend ve eşʿārı ḫāṣṣ-pesend érür. [7] Bu ebyāt ol aḫvāndnıŋ̂dur kim bitilür Beyt[1245]:

[8] بهجر زنده از آنم که یار میآید
وگرنه زندگی من چکار میآید؟

[9] چو از دوران کشیدم هر جفائی کان بود ممکن
نمیدانم دگر بهر چه کارم زنده میدارد.

[1244] tāze: ziyāde İ.Ü. 2. 256a/17.

[1245] ol aḫvāndnıŋ̂dur kim bitilür beyt: ol ʿazīzniŋ̂dür N 1. 69a/11//ol aḫūndnıŋ̂dur kim minhü N 2. 51b/23//anıŋ̂dur kim S.Ç. 73a/5//aḫūndnıŋ̂dur kim K.M. 110a/1//anıŋ̂dur şiʿr İ.Ü. 2. 256a/17//aḫvāndnıŋ̂dur lehu G.B. 73a/7-8.

[10] هرگز سر خود را بشماری نگرفتم

چون مردم عالم سر و کاری نگرفتم

[11] در خود چو ندیدم بکس اهلیت یاری

تنها بسرآوردم و یاری نگرفتم

[12] یحیی چو سگم در پی هر طرفه غزالی

بسیار دوانید و شکاری نگرفتم.

[13] یار هرجائی و من هم یار هرجائی طلب

استقامت دوست نبود طبع رسوائی طلب.

[14] پشت خم موی سفید اشک دمادم یحیی

تو بدین هیئت اگر عشق نبازی چه شود؟

[15] **Mevlānā ʿAbdī-i Cunābidī**[1246]**:** Yaman kişi érmes. Ebnā-yı cinsi[1247] bile āmīzeş [16] ḳıla almas. Tāc ve merkeb bile köp muḥabbeti bar[1248]. O yañglıġ kim kūçe ve bāzārda [17] tācsız[1249] ve merkebsiz yolġa[1250] barmas. Ṭabʿı meṡnevīġa māyildür. Bu ebyāt anıñgdur kim[1251]:

[67 b]

[1] خضر بود زنده بتأثیر عشق

چشمهٔ حیوان طلب از پیر عشق

[2] شادی دل جز بغم یار نیست

وای بر آن دل که گرفتار نیست

[3]غم بیدل عشق مشوش کند

[1246] Mevlānā ʿAbdī-i Cunābidī: ʿAbdī-i Cunābidī K.M. 110a/7.

[1247] ebnā-yı cinsi: ebnā-ʾ-i cinsi N 2. 52a/7, S.Ç. 73a/14, G.B. 73a/16.

[1248] köp muḥabbeti bar: muḥabbeti bar K.M. 110a/8.

[1249] tācsız: tācsuz N 1. 69b/2.

[1250] yolġa: yola K.M. 110a/9.

[1251] anıñgdur kim: anıñgdur kim maṭlaʿ N 1. 69b/3//anıñgdur kim meṡnevī N 2. 52a/8, S.Ç. 73a/16, B.N. 80a/15, İ.Ü. 2. 256a/22, G.B. 73b/1//anıñgdur kim ebyāt K.M. 110a/10.

هیزم تر گریه بر آتش کند

[4] عشق چو شد قفل بقا را کلید

منت جان بهر چه باید کشید؟

[5] شکر که بی عشق بتان نیستم

چون دگران زنده بجان نیستم.

[6] **Yümnī-i Simnānī:** Ḫōş-ṭabʿ ve rāst-selīḳa[1252] şāʿirdür. Şemşīr-gerlıġġa [7] meşġūl érür. Bu iki beyt anıñġdur kim Beyt[1253]:

بدست پنبۀ داغم بجای نسرین است

[8] گلی که از چمن عشق چیده ام این است.

صید طپان نه بهر خلاصی ز بند او است

[9] میرقصد از نشاط که صید کمند او است.

Mevlānā Şerefü'd-dīn ʿAlī: [10] Kirmānnıñġ Bāfaḳ atlıġ ḳaṣabasıdındur. Köp fażīleti bar, ol vilāyetde Mevlānāʾ-i [11] müşārün-ileyhdin[1254] muʿteber kişi bolmayupdur[1255]. Dérler kim ziyāde şecāʿati hem bar érmiş, [12] bā-vücūd-ı şeyḫūḫat hemīşe gül-gūn-pūş ve reng-āmīz dōst érmiş. Mevlānā Vaḥşī-i [13] Bāfaḳī ol ḥażretniñġ eser-i terbiyyetidin şöhret ḳabūlin tapıpdur[1256]. Şiʿrde ṭabʿı [14] ziyāde yaḫşı[1257] barur[1258] ve daḳīḳ fikrler ḳılur. Köp[1259] eşʿārı bar, ḳaṣīde-gūydur[1260]. [15] Bu ebyāt añġlarnıñġdur[1261] kim Beyt[1262]:

[1252] rāst-selīḳa: rāst İ.Ü. 2. 256a/25.

[1253] anıñġdur kim beyt: anıñġdur kim maṭlaʿ N 1. 69b/8//anıñġdur kim şiʿr N 2. 52a/13//anıñġdur kim K.M. 110b/2//anıñġdur şiʿr İ.Ü. 2. 256a/25.

[1254] Mevlānāʾ-i müşārün-ileyhdin: Mevlānā-yı müşārün-ileyhdin N 1. 69b/12.

[1255] bolmayupdur: bolmayuptur S.Ç. 73b/11, K.M. 110b/7, G.B. 73b/13.

[1256] tapıpdur: tapupdur İ.Ü. 2. 256a/28.

[1257] ziyāde yaḫşı: ziyāde İ.Ü. 2. 256a/28.

[1258] barur: bardur B.N. 80b/14.

[1259] köp: köp köp K.M. 110b/10.

[1260] ḳaṣīde-gūydur: ḳaṣīde-gūy S.Ç. 73b/15.

[1261] añġlarnıñġdur: anlarnıñġdur S.Ç. 73b/16.

[1262] kim beyt: kim şiʿr N 2. 52a/20//kim ebyāt S.Ç. 73b/16, G.B. 73b/17//eşʿār İ.Ü. 2. 256a/29.

نخواهم بگذرد سوی چمن باد از سر کویش

[16] که ترسم بوی او گیرد گل و غیری کند بویش.

گر شود ریگ بیابان حوادث همه کوه

[17] مرکب تخت تو آسوده رود صرصر وار

آسمان را چه تفاوت کند اندر حرکت

[68 a]

[1] گر زمین باشد از اندازه برون نا هموار.

Bu rubāʿīni[1263] ziyāde fenāʾī-y-āne aytupdur kim Rubāʿī[1264]:

[2] گر سایه نشین سرو باغ ارمی

ور جرعه کش مراد از جام جمی

[3] غافل منشین که تا زنی چشم بهم

از خیل مجاوران کتم عدمی.

[4] **Ḫᵛāce Ġıyāṡ-ı Naḳş-bend**[1265]: Şīrāzlıġdur[1266], Şeyḫ Saʿdī ḳuddise sirruhu'l-ʿazīz [5] evlādıdındur. Köp ḥayṡiyyāt[1267] birle ārāste kişidür. Evvelā naḳş-bendlıḳ [6] ve şaʿr-bāflıḳ[1268] fennide nādir-i devrān ve ferīd-i zamān déseñ̂ bolur. Īrān ve Tūrān [7] şāh ve şāh-zādeleri[1269] onıñ̂ iḫtirāʿı metāʿlarıġa rāġıb ve ṭālib[1270] érürler. [8] Bu yañ̂lıġ şeyḫ rüst ve ḳavī-cüṡṡe ve rāst-ḳābū kemān-dār bolmas. Bā-vücūd-ı bu ḥāl [9] ziyāde kem-āzār ve raḥīm-dil kişidür. Bu ḥaḳīr Esterābād şikestidin soñ̂ra[1271] Dārü'l-ʿibādeʾ-i

---

1263 bu rubāʿīni: ve bu rubāʿīni N 2. 52a/23, S.Ç. 74a/3, K.M. 111a/1, G.B. 74a/3.

1264 aytupdur kim rubāʿī: aytupdur S.Ç. 74a/3//aytupdur kim İ.Ü. 2. 256a/30.

1265 Ḫᵛāce Ġıyāṡ-ı Naḳş-bend: Mevlānā Ḫᵛāce Ġıyāṡü'd-dīn-i Naḳş-bend İ.Ü. 2. 256a/31//Bu şâirimiz hakkında K.M. nüshasında bilgi verilmemiştir.

1266 Şīrāzlıġdur: Şīrāzlıḳdur S.Ç. 74a/5, G.B. 74a/6.

1267 ḥayṡiyyāt: ḥayṡiyyet İ.Ü. 2. 256b/1.

1268 şaʿrbaflıḳ: şaʿrbaflıġ S.Ç. 74a/7, G.B. 74a/8.

1269 şāh ve şāh-zādeleri: şāh-zādeleri İ.Ü. 2. 256b/1.

1270 rāġıb ve ṭālib: ṭālib ve rāġıb İ.Ü. 2. 256b/2.

1271 soñ̂ra: ṣoñ̂ra N 2. 52b/6, S.Ç. 74a/12, İ.Ü. 2. 256b/3, G.B. 74a/12.

[10] Yezdde[1272] ḫidmetleriġa müşerref boldum, yoḳ kim hem-dem belki hem-ḫānelıḳ[1273] şerefin tapdum. [11] Ḫᵛāce᾿-i müşārün-ileyhniñ bir kün viṡāḳıda mihmān[1274] bolmasa eşrebe ve aṭʿimesi [12] güvār bolmas érdi. Köp taʿrīf iġrāḳ bolmasun déyü şiʿr ve ʿibādet [13] ve ṭāʿatı revişi birle iḫtiṣār olunur. Aḳsām-ı şiʿrni aytur[1275], bedīhesi olça [14] tünd érür kim yüz beyt-i müselsel[1276] aytur kim müstemiʿ istimāʿıdın bedīheġa müntaḳill bolmas, [15] müteheccid ve şeb-zinde-dār érür. Bu ebyāt ol nādirü'z-zamānnıñdur kim[1277] Beyt[1278]:

[16] من که در یزد رشک اقرانم
از هنر برگزیده یزدانم
[17] هنری نیست چون سخندانی
هم هنرمند و هم سخندانم

[68 b]

[1] گرچه در فن نکته پردازی
زیب ایران و رشک تورانم
[2] هیچ از آن دم نمیزنم که از آن
خار در دیدۀ حریفانم
[3] الحق انصاف ده ز بیخردی
کز جفایش بلب رسد جانم
[4] چه کنم غیر از این که در عوضش
بنکوهش لبی بجنبانم
[5] بجوینی و سعتر و سرکه
فارغ از خضر و آب حیوانم

[1272] Dārü'l-ʿibāde᾿-i Yezdde: Dārü'l-ʿibād-ı Yezdde İ.Ü. 2. 256b/3.
[1273] hem-ḫānelıḳ: hem-ḫānelıġ İ.Ü. 2. 256b/3.
[1274] mihmān: mihmānı İ.Ü. 2. 256b/4, G.B. 74a/14.
[1275] aytur: aytupdur N 2. 52b/10.
[1276] beyt-i müselsel: beyt-i bedīhe-i müselsel N 1. 70a/16, S.Ç. 74a/17, G.B. 74a/17.
[1277] kim müstemiʿ istimāʿıdın bedīheġa müntaḳill bolmas, müteheccid ve şeb-zinde-dār érür. Bu ebyāt ol nādirü'z-zamānnıñdur kim: kim müstemiʿ istimāʿıdın bedīheġa müntaḳill bolmas, müteheccid ve şeb-zinde-dār érür. Bu ebyāt ol nādirü'z-zamānnıñdur G.B. 74b/1//Bu ifade İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.
[1278] beyt: ebyāt N 1. 70b/1, S.Ç. 74b/1, G.B. 74b/1//ġazel N 2. 52b/12//eşʿār İ.Ü. 2. 256b/5.

[6] خویش و بیگانه میبرد قسمت

در خور خود ز خوان احسانم

[7] نکشیده است رویهم هرگز

برخ غیر سفرهٔ نانم

[8] صد دل از قید کرده ام آزاد

گرچه خود در میان زندانم

[9] روز در بند نقش پردازی

شب حریف نماز و قرآنم

[10] در صف سروران شهر غیاث

شیر غران و تیغ برانم

[11] لیک در معرض تهی قدمان

مور بیجان نه مار پیچانم

[12] همه دانی که از کجا دارم

از غلامان شاه مردانم.

[13] Ve lehu müseddes terkīb[1279]

خوش آن زمان که بر آیینه ات غبار نبود

ترا بنفشه در اطراف لاله زار نبود

[14] گل جمال تو بی آب روز خار نبود

بسرکشی تو سروی در این دیار نبود

[15] کسی ز بادهٔ حسن تو هوشیار نبود

ز سرگرانی آن باده ات خمار نبود

[16] کنون که مرغ جمالت ببال ریش پرید

خطوط نسخ بروی تو دست ریس کشید

[17] ببین که کعبهٔ روی تو کافرستان است

ز ریش یوسف حسنت اسیر زندان است

[1279] ve lehu müseddes terkīb: müseddes İ.Ü. 2. 256b/9.

[69 a]

[1] طربسرای رخت شاهراه موران است

گل ریاض ملک زیر پای شیطان است

[2] هزار دل ز پریشانیت پریشان است

رسید صبح ترا شام نوبت آن است

[3] که هر دو کس که چو مقراض همزبان بینی

حدیث سرزنش ریش در میان بینی

[4] غرض که کشتی حسنت غریق بحر فنا است

نه وقت سرکشی و کبر و ناز و استغنا است

[5] زمانه دمبدمت حسن کاه و ریش افزا است

ز غمزه قطع نظر کن که ریش و غمزه بلا است

[6] کنون که سیم باکسیر نوره گردد راست

ترا تصور بازار گرم از سودا است

[7] بخود قرار بده بردباری و خواری

چرا که نوبت حمالی است و گلکاری.

[8] **Mevlānā Ḥātem-i Kāşī:** Köp ziyāde serv-i bülend-pervāz kişidür. [9] ʿİyāẕ-an Bi'llāh anıñ şiʿr oḳuyup istimāʿıdın. Be-heme-ḥāl ṭabʿı yaḫşıdur, [10] tāze sözleri bar. Bu ġazel anıñdur Ġazel[1280]:

شجر حسن تو هرگز بچنین [11] نور نبود

مجلی امشب بصفا هیچ کم از طور نبود

در جهان محنت و غم [12] در دل من کرد نزول

هرگز این خانه بدی مرتبه معمور نبود

مستی عشق [13] انالحق بزبان آوردش

یک سر مو گنه از جانب منصور نبود

[14] چون زلیخا نگرد در رخ یوسف گوید

در ازل دیدۀ یعقوب چرا کور نبود

[1280] anıñdur ġazel: anıñdur kim ġazel N 1. 71a/8-9//anıñdur kim K.M. 111a/6//anıñdur eşʿār İ.Ü. 2. 256b/17.

[15] یار رنجد ز بد مستی و دشت حاتم
باده بایست که کمتر بخوری زور نبود.

[16] پشت استغنای او گرم است از امداد حسن
خاطر اخلاص من جمع است از تأثیر عشق.

[17] مرا برفتن بزمی دلیر ساخته عشق
که جبرئیل بدهشت کند گذار آنجا.

[69 b]

[1] فتادم از نظرهر که بود در عالم
هنوز چشم بد اندیش در قفای من است.
[2] بهر قتل من که میگوید که خشم آلوده باش
میکشد صد چون مراعشقت برو آسوده باش.

[3] بی تو نفسی خوش نزدم خوش ننشستم
جایی ننشستم که برآتش ننشستم.

[4] بر گریه های مستی من دی سبوی می
خندید آنقدر که شکم بر زمین نهاد.

[5] پر نور گشته طور محبت ز نور من
موسی طور خویشم و این است طور من.

[6] هنوز از آن نگه عشوه ساز میترسم
هنوز از آن مژه های دراز میترسم
[7] هزار مرتبه از جور بی نهایت او
بر آن شدم که کنم شکوه باز میترسم.

[8] عشق چون محروم خواهد عاشقانرا از نگاه
انتقام اول ز یعقوب پیمبر می کشد.

[9] آن ماه لقا ببزم دوش آمده بود
دوش آمده بود و باده نوش آمده بود
[10] دل در بر رغبت از طرب میرقصید
خون در دل آرزو بجوش آمده بود.

[11] **Mevlānā Melik-i Ḳumī:** Nā-murād yigitdür, yaḫşılıġı[1281] köp bar, ṣāḥib-i [12] ḥüsn hem bar érmişler[1282]. Ṭabʿı şiʿrde yaman érmes. Tāze sözler köp [13] an͡glardın[1283] meşhūr boldı. Bu ebyāt anın͡gdur kim Beyt[1284]:

[14] عالم چه بود باغ و محبت شجر او
غم شاخ و بلا برگ و ملامت ثمر او
[15] میخواست نمکسود کند داغ ملک را
شد ریزهٔ الماس نمک بر جگر او.

[16] کنون که بخت بکام است حال ما این است
نعوذ بالله اگر روزگار برگردد.

[17] شدم بباغ که تسکین دل دهم دیدم
میان بلبل و گل گرمئی که داغ شدم.

[70 a]

[1] رفتم که خار از پا کشم محمل نهان گشت از نظر
یک لحظه غافل گشتم و صد ساله راهم دور شد.

[2] زلفش بکشی شب دراز آید از او
ور بگذاری چنگل باز آید از او
[3] ور گرد بآستین از او بفشانی

1281 yaḫşılıġı: yaḫşılıḳ İ.Ü. 2. 256b/24.
1282 érmişler: érmiş N 1. 71b/10, İ.Ü. 2. 256b/24.
1283 an͡glardın: an͡glarıdın S.Ç. 76a/3.
1284 anın͡gdur kim beyt: anın͡gdur kim ġazel N 1. 71b/11//anın͡gdur kim minhü N 2. 53b/1, S.Ç. 76a/3, G.B. 76a/3//anın͡gdur kim ebyāt K.M. 111b/12//anın͡gdur eşʿār İ.Ü. 2. 256b/30.

دامن دامن مشک طراز آید از او.

[4] سر حلقهٔ کیش بت پرستان مائیم
غارت زد متاع ایمان مائیم
[5] این طرفه که او راه دل و دین زده است
کافر مائیم و نامسلمان مائیم.

[6] **Ḥasan Bég-i ʿAczī:** Tebrīzlıġdur. Āşinā-rūy ve germ-iḫtilāṭ [7] yigitdür. Şiʿride üküş[1285] meze ve tāzelıġ bar. Ebnā-yı cinsi[1286] bile yār-ı [8] ġālib-āne[1287] āmīzeş ḳılur. Bu ebyāt anıŋ̂dur kim Beyt[1288]:

[9] حسن تو پرتو افکند گر بسفال میکده
تیرگی ابد دهد جام جهان نمای را.

[10] چه غصه کرد فزون امشب اشک و آه مرا
که ساخت معدن الماس خوابگاه مرا
[11] بمغفرت ز بس امید من فرشته سزد
که زیب عارض طاعت کند گناه مرا.

[12] نه ز انسان نالهٔ ناقوس ترسا راه طاعت زد
که بیم معصیت از نعرهٔ یاحی شود ما را.

[13] چند غم آتش افکند بر دل پر گزند ما
سوز درون بر آورد دود ز بند بند ما
[14] مرهم ما ز بخت بد غیرت نیشتر بود
خاصیت نمک دهد داروی سودمند ما.

[15] این خجلتم سزای گنه بس که روز حشر

1285 üküş: küş B.N. 83b/5.
1286 ebnā-yı cinsi: ebnā-yı cins N 1. 72a/4.
1287 yār-ı ġālib-āne: ġālib-āne S.Ç. 76a/14.
1288 beyt: şiʿr N 1. 72a/5, İ.Ü. 2. 256b/30//minhü N 2. 53b/10//ebyāt K.M. 112a/10.

عفو تو فعل زشت نیارد بروی ما.

[16] داغ خونین بیغمان را لاله میآید بچشم
در نظر آتش گل آید مردم آسوده را.

[17] اخگر بداغ سینهٔ تفسیده گشته ایم
دلهای ریش با نمک آلوده ایم ما

[70 b]

[1] در چشم کس نیامده ایم از کمال ننگ
گرد هر کشته آینه ننموده ایم ما
[2] سجادهٔ ملائکه را میسزد ز قدر
آن دامنی که از گنه آلوده ایم ما.

[3] چه درد شب ز تو میشد دگر حوالهٔ ما
که سر بزانوی خورشید داشت نالهٔ ما.

[4] از خنده نمک ده لب لعل نمکین را
خوانهای نمک ساز طبقهای زمین را
[5] ار بخت سیاه من اگر پرده بر افتد
خاصیت ظلمت دهد انوار یقین را.

[6] افزود سرشک از رخ زیبای تو ما را
در دیده نمک ریخت تماشای تو ما را.

[7] چنان عشق تو آتش زد دل بیحاصل ما را
که میسوزد زبان گر میبری نام دل ما را
[8] هلاک عاشقان پیوند با عمر ابد دارد
ز جام خضر دادند آب تیغ قاتل ما را.

[9] هجر نهاده بر لبم جام غمی که دمبدم

چاره بزهر میکنم تلخی کام خویش را.

[10] بخاک خفته خوش آن مردگان زنده دلیم
که کسب کرده خضر زندگانی از گل ما.

[11] بیاد آن مژه چندان سنان از سینه ام سر زد
که غم در خاطرم پا میگذارد با حذر امشب
[12] گریبان گیر شد مرو یک امشب از سر بالین
که با روز جدائی دست دارم در کمر امشب.

[13] خورشیدم و ز بخت بد از نور مانده ام
همخانۀ مسیحم و رنجور مانده ام.

[14] ریگ صحرای جنون قیمت یاقوت شکست
باز تا پای که در راه تو بر سنگ آمد.

[15] در این گلشن سرا تا میتوانی صید دامی شو
که از صد بلبل آزاده به زاغ گرفتاری.

[16] پلاس پارۀ ما را یکی است دامن و دوش
کفن شود اگر این پیرهن گریبان دید
[17] سرشک ریزی مژگانم اختیاری نیست
ز اشتیاق تو خون در جگر نمیگنجد.

[71 a]

[1] شام غم کز گریه چشمم بی تو طوفان بر گرفت
ریخت چندان خون برون [2] کاندیشه دامان بر گرفت
عشق را نازم که زد برکفر و ایمان پشت [3] پای
ننگ مذهب از سر گبر و مسلمان بر گرفت
میتراود از در و دیوار [4] کوی عشق خون
آستین یارب که باز از چشم گریان برگرفت.

[5] نالد قلم آنجا که پیام تو نویسند
خورشید شود نامه چو نام تو نویسند.

[6] عجزی ز چه رو گم شده چون کام منی
آواره چو بخت بی سرانجام منی
[7] یکره ز تو هیچکس نمیآرد یاد
پیوسته فراموشی مگر نام منی.

[8] **Mevlānā Kemālī'-i Sebzevārī**[1289]**:** Yaḫşı kişidür, yaman şāʿir hem[1290] érmes[1291]. [9] Bu ebyāt anıñ netīce'-i ṭabʿıdındur kim Beyt[1292]:

رنجیده خاطرها ز هم اما تراوش [10] میکند
شوق از تغافلهای من شوخی ز استغنای تو.

بریز خون [11] دلم اینقدر تغافل چیست
کنون که دور حریفان گذشت و نوبت ما است.

[12] چون مرا دشمن خود میشمری نیکو نیست
که کسی اینهمه غافل بود از [13] دشمن خویش.

هنوز بوالهوس از خواری من آگه نیست
ز رشک بر من [14] و بر اعتبار من دارد.

از دل غیر کجا نالۀ حسرت خیزد
این گیاهی است که [15] از دشت محبت خیزد
دل بنیرنگ و فسون از همه کس نتوان برد
دوستی [16] کن که محبت ز محبت خیزد.

1289 Mevlānā Kemālī'-i Sebzevārī: Mevlānā Kemāl-i Sebzevārī N 1. 73a/2//Mollā Kemālī-i Sebzevārī K.M. 113a/12.
1290 şāʿir hem: şāʿir İ.Ü. 2. 257a/11.
1291 érmes: émes N 1. 73a/3.
1292 beyt: ebyāt N 2. 54a/14//lehu S.Ç. 77a/15, G.B. 77a/15//eşʿār İ.Ü. 2. 257a/11.

مهر تو ساخت بستۀ دام محبتم
ورنه مرا [17] بمهر و محبت چه کار بود
از ذوق بزم دوش کمالی ز خویش رفت

[71 b]

[1] چون چشم باز کرد نه مجلس نه یار بود.

Mevlānā Vuḳūʿī: Bā-vücūd-ı Tebrīzīlıġ[1293], [2] köp şikeste ve nā-murād yigitdür. Mevlānā Ḥaddādī oġlıdur, yaḫşı ṭabʿı bar[1294]. [3] Bu ebyāt ol ʿazīzniñgdür kim Beyt[1295]:

در آغاز محبت بر دلت عشقم گران آمد
[4] دو روزی دیگر از رسوائیم خواهی بجان آمد
ز دست بیغمی خونین جگر بودم بحمدالله
[5] که ایام گرفتاری و شبهای فغان آمد
باول عشوه ام از پا در آوردی سرت گردم
[6] مشو از صید خود غافل که تیرت بر نشان آمد
من و بر صبر پا افشردن و تن در ستم دادن
[7] تو و بیداد خونریزی که وقت امتحان آمد
وقوعی یار بیرحم است میترسم که نتوانی
[8] برون از عهده بیداد آن نامهربان آمد.

کند حواله بهجرم چرا بجرم وفا
[9] کسی بخون کسی تشنه اینقدر باشد
من آن نیم که وقوعی از او بکام رسم
[10] گرفتم آنکه فغان مرا اثر باشد.

چشمش از دزدیده دیدنهاست در صید دلم

[1293] Tebrīzīlıġ: Tebrīzlıġ B.N. 85a/5.
[1294] yaḫşı ṭabʿı bar: ṭabʿı yaḫşıdur K.M. 113b/11.
[1295] ʿazīzniñgdür kim beyt: ʿazīzniñgdür kim ġazel N 1. 73a/13//ʿazīzniñgdür kim K.M. 113b/11//ʿazīzniñgdür eşʿār İ.Ü. 2. 257a/16//ʿazīzniñgdür kim lehu G.B. 77b/9-10.

[11] همچو صیادی که پاشد اندک دانه را
غیر را کردم شفیع خود بامیدی که هست
[12] آبرو پیش تو بیش از آشنا بیگانه را.

در قیامت هم گرفتار تو فارغبال نیست
[13] مستی عشق ترا هشیاری از دنبال نیست
از تو ایمن نیستم ای بخت ورنه پیش یار
[14] میتوانم حال خود گفتن زبانم لال نیست.

بیرحم چنان گرم ستم شد که ندانست
[15] بیجرم کدام است و گنهکار کدام است.

چنان در عرض حالم بیم از آن نا آشنا باشد
[16] که چون حرفی کنم تقریر دور از مدعا باشد
باعراض حجاب آلود او میرم که هر ساعت
[17] شود از شکوه ام در تاب و خاموش از حیا باشد

ز رشک مدعی مردم چه بزمی پر ملال است این

[72 a]

[1] برون از بیقراری حالتی دارم چه حال است این
بزهر چشم سویم دید [2] و لب بست از سخن کردن
حجاب صد نگاه است آن جواب صد[3] سؤال است این
غمم شد فاش و نتوانم که چشم از روی او پوشم
[4] سراپا حیرتم خاصیت بزم وصال است این.

لب گشودم پیش او بند [5] از زبانم بر نخواست
مردم از بیتابی و آهی ز جانم بر نخواست
[6] عشقم از جان دادنم شد فاش و گاه دیدنش
تا نمردم پرده از راز نهانم [7] بر نخواست
از تو کی دزدیدم آهی کز طپیدنهای دل

سر بجان ننهاد [8] و درد از استخوانم بر نخواست.

بی سوز عشق غیر چه داند که رشک چیست

[9] غیرت قرار داد وفا و محبت است

ای بخت عمرها است که شرمنده منی

[10] اکنون بوصل یاری من کن که منت است.

ز اضطراب وقوعی گذشت خشم آلود

[11] خیال کرد که بیچاره اختیاری داشت.

Ġāzī Ḳālender: Dervīş-nihād [12] ve ʿāşıḳ-pīşe nā-murāddur[1296], şiʿrni hem nā-murād-āne aytur. Simnānda mutavaṭṭın érdi. [13] Bu ebyāt anıñĝdur kim Beyt[1297]:

زمانه چون تو ستمکارهء بدست آورد

[14] عجب که یک دل آسوده در جهان ماند.

نام لیلی بسر تربت مجنون مبرید

[15] بگذارید که دیوانه قراری گیرد.

غم گریزان شد از افغان تو غازی شب هجر

[16] بعد از این دست در آغوش که خواهی کردن؟

تمام دردم و پیش توشکوه سر نکنم

[17] تمام آتشم و در دلت اثر نکنم.

محبتم که فراموش کرده ای از من

[72 b]

[1] وفا کنم که بگرد دلت گذر نکنم.

1296 ʿāşıḳ-pīşe nā-murāddur: ʿāşıḳ-pīşe ve nā-murāddur İ.Ü. 2. 257a/24.

1297 beyt: şiʿr N 1. 74a/3, N 2. 54b/21, S.Ç. S.Ç. 78b/4, İ.Ü. 2. 257a/25, G.B. 78b/4//ebyāt K.M. 115a/1.

جزای یکشبه هجرم اگر دهد ایزد
[2] بسوی خلد برم کافر و مسلمان را.

با این غلوی شوق و شبی اینچنین دراز
[3] غازی اگر تو خضر شوی جان نمیبری.

مرا گویند بیدردان که دستی زن بدامانش
[4] اگر میداشتم دستی گریبان پاره میکردم.

بهشت زان تو زاهد من و حریم درش
[5] که جای ذره ز کویش فرشته بر خیزد.

غیر همدم دشمنان محرم رقیبان محترم
[6] غیر غازی هیچکس محروم زین درگاه نیست.

بوالهوس با تو برابر نشود ای غازی
[7] مرغ آبی نتواند که سمندر گردد.

ای من فدای غمزۀ مرد آزمای تو
[8] قربان آن نگاه تحمل ربای تو
عیسی کجا است تا بتعجب نگه کند
[9] بر خندۀ نهانی معجز نمای تو.

تا کی مرا بخون جگر رهنمون شوی
[10] روزی دهنده ام شدی ای دل که خون شوی
حیف است بر تو خلعت دیوانگان عشق
[11] تو کیستی که قابل داغ جنون شوی.

باید که مرا مهر و وفا باشد اگر یار
[12] سنگین دل و بی مهر و وفا شد شده باشد.

بقربان سرت گردم ببخشای

[13] اگر غازی گناهی کرده باشد.

سرت گردم نگاهی کن بغازی

[14] که مسکین تاب استغنا ندارد.

کسی که زهر هلاهل خورد بجای شراب

[15] چه باک از غم خونابۀ جگر دارد؟

میدهد فتوی خون چشم سیاهی که ترا است

[16] قصد دین میکند آن طرز نگاهی که ترا است

چیست مقصود تو از آه دمادم غازی

[17] عالمی سوخته از گرمی آهی که ترا است.

زهر مشقت است شرابی که میخورم

[73 a]

[1] پروردۀ بلا دم آبی که میخورم

دندان گهی بر آن نهم و گاه بر جگر

[2] این است در شراب کبابی که میخورم

غازی کراست زهره که آرد بپیش لب

[3] پر زهر کاسه های شرابی که میخورم.

Bu rubāʿīni köp rind-āne aytupdur kim[1298]:

[4] یکچند چو موسی بمناجات شدم

یکچند بمسجد پی طاعات شدم

[5] از هیچ طرف دری برویم نگشود

1298 aytupdur kim: aytupdur kim rubāʿī N 1. 74b/10, N 2. 55a/19, S.Ç. 79a/14, K.M. 115b/12, G.B. 79a/13-14//aytupdur rubāʿī İ.Ü. 2. 257b/4.

باز آمدم و رند خرابات شدم.

[6] **Maẓharī-i Keşmirī**[1299]: Ġāyet ṣafā ve nihāyet-i melāḥatde érdi, Meşhed-i Muḳaddesde [7] birer néme muḳaddemāt kördi. Ġuluvī-i ḫaṭṭıda Ordu-yı muʿallāġa kéldi[1300], bā-vücūd-ı ḥüsn-i ḫaṭṭ[1301] [8] bī-tefāvut iḫtilāṭ ḳılur érdi. Bu ebyāt[1302] ol maḳbūlnıŋdur kim Beyt[1303]:

[9] عشاق محال است که آسوده نشینند
گر تیغ جفا نیست خدنگ نظری هست.

[10] چند از فسون مهر اثر دزدم از دعا
خود را بآتش دل ما بیش از این مزن.

[11] ز قرب غیر در بزمش بچشم تیره شد عالم
نمیدانم که شام هجر یا روز وصال است این.

[12] رفتم که صبور باشم اما
دل بر دوری نهاد نتوان
[13] پیداست که در میان آتش
بتوان شد و ایستاد نتوان.

[14] اثر ناله بدریوزه ز دلها طلبم
حاجت این است کسی را که گدای تو بود.

[15] چون مظهری برش نبود راه شکوه ام
یک یک بدل گره کنم آنگه فرو خورم.

1299 Maẓharī-i Keşmirī: Maẓharī-i Keşmīrī N 1. 74b/12.

1300 Meşhed-i Muḳaddesde birer néme muḳaddemāt kördi. Ġuluvī-i ḫaṭṭıda Ordu-yı muʿallāġa kéldi: Ordu-yı muʿallāġa kéldi İ.Ü. 2. 257b/5.

1301 ḥüsn-i ḫaṭṭ: ḥüsn ū ḫaṭṭ N 1. 74b/14.

1302 ebyāt: ebyātek S.Ç. 79b/1.

1303 maḳbūlnıŋdur kim beyt: maḳbūlnıŋdur kim ebyāt N 2. 55a/23//maḳbūlnıŋdur kim K.M. 116a/3//maḳbūlnıŋdur eşʿār İ.Ü. 2. 257b/5-6//maḳbūlnıŋdur kim lehu G.B. 79b/1.

[16] ببست دیدۀ مجنون بخویش و بیگانه
چه آشنا نگهی بود چشم لیلی را.

[17] ما سربسر جراحت دردیم مظهری
رحم است بر دلی که در او یاد ما رود.

[73 b] [1] **Mevlānā Reşkī'-i Hemedānī**[1304]**:** Ol vilāyetniñ merdum-zādeleridindür. [2] Ḥasan Bég Leng-i Durūdābādī[1305] oġlıdur. ʿAlāḳa-bendlıġ fennide aḳrān ve emsāldin [3] ser-āmed érdi ve illā bī-nihāyet levend ve herze-gerd[1306] ve bī-bāk ve bed-nefs érdi ve li-hāẕā [4] Dārü's-salṭana'-i Tebrīzde[1307] ʿases-başılıġ[1308] iḫtiyār ḳılur[1309], ecāmire ve evbāş [5] az künde köp rüsvāylıḳ bile cezāsıġa yétkürdiler. Egerçi ʿaḳlı yoḳ érdi ve illā [6] ḫūb fehmi bar érdi. Bu ebyāt anıñġdur kim[1310]:

شب هجر عاشقی را که اجل رسیده باشد
[7] بچه درد مرده باشد که ترا ندیده باشد.

تو آن نه ای که کسی زنده در جهان بگذاری
[8] یقین که نوبت من میرسد شتاب ندارم.

هستند بسی کشتنی آغاز ز من کن
[9] ترسم که بتنگ آیی و من زنده بمانم

مکن تکلیف بزم خویش و بگذارم بحال خود
[10] همان گیر آمدم آزرده ام کردی برون رفتم.

[1304] Mevlānā Reşkī'-i Hemedānī: Mevlānā Reşkī İ.Ü. 2. 257b/9//Mollā Reşkī-i Hemedānī K.M. 116a/13.
[1305] Leng-i Durūdābādī: Néng Durūdābādī S.Ç. 79b/11//Leng-i Durūdābāsterdī K.M. 116a/14.
[1306] bī-nihāyet levend ve herze-gerd: bī-nihāyet herze-gerd İ.Ü. 73b/3, B.N. 87b/1.
[1307] Dārü's-salṭana'-i Tebrīzde: Dārü's-salṭana'-i Tebrīzīde S.Ç. 79b/14.
[1308] ʿases-başılıġ: ʿases-başılıḳ N 1. 75a/11.
[1309] ḳılur: ḳılup İ.Ü. 2. 257b/10.
[1310] anıñġdur kim: anıñġdur kim beyt N 2. 55b/12//anıñġdur kim eşʿār S.Ç. 79b/17, G.B. 79b/17//anıñġdur kim ebyāt B.N. 87b/5-6, K.M. 116b/5//anıñġdur eşʿār İ.Ü. 2. 257b/11.

شاید بمدعای تو گویم حکایتی

[11] یکبار عرضحال مرا میتوان شنید.

Bu ebyātnı maṭlūbınıñ ʿāşıḳlıġıda[1311] [12] yaman aytmayupdur kim Beyt[1312]:

سرت گردم در این ایام با محنت سری داری

[13] دلت نازم ز درد عشق مژگان تری داری

غبار آلوده ات هر صبح بینم زنده چون مانم

[14] نشان است این که شبها جای بر خاک دری داری

بکارم چون نپردازی در ایام معذوری

[15] عنان اختیار دل بدست دیگری داری.

از سر کوی تو عاشق زخم غیرت خورده رفت

[16] با رقیبت دید مسکین زنده آمد مرده رفت.

نتیجۀ عجیبی داد زاریت رشکی

[17] اگر غلط نکنم این تضرع از تو نبود.

من بسوز سینه خرسندم ولی این چشم تر

[74 a]

[1] میزند بر آتشم آبی که میسوزد مرا.

خبر دهید بترک شکار پیشۀ ما

[2] که زخم خوردۀ تو نیم بسمل افتاده است.

گر چنین خواهد زدن راه مسلمانان غمت

[3] رفته رفته این ولایت کافرستان میشود.

[1311] ʿāşıḳlıġıda: ʿāşıḳlıḳıda B.N. 87b/11.

[1312] aytmayupdur kim beyt: aytmayupdur kim ġazel N 1. 75b/2//aytmayupdur kim K.M. 116b/11//aytmayupdur ve lehu İ.Ü. 2. 257b/13//aytmayupdur kim şiʿr G.B. 80a/6.

بیداد را از حد مبر آخر مسلمانزاده ای

[4] کاری بکن با من که آن در کافرستان بگذرد

از حال خود آگه نیم لیک اینقدر دانم که تو

[5] هرگاه در دل بگذری اشکم ز دامان بگذرد.

امشب ز کوی او دگر آزرده میروم

[6] در هر خرابه ای که نهم پای شیون است.

رشکی تنگ دل است و تو بدخوی چون کند

[7] کو آنچنان دلی که بسازد بخوی تو.

دیری است که آزردگئی داشتم از یار

[8] امروز بدزدیده نگاهی گذراندم.

چه منت است اگر دیده ام محبت از او

[9] محبت است که این میکند چه منت از او.

ما کم بضاعتیم و وصالت گرانبها

[10] مشکل میان ما و تو سودا بهم رسد.

او بآن حسن و بآن ناز اگر لطف کند

[11] من باین شوق و باین حوصله جان خواهم داد.

کار رشکی از نگاه اولین گردد تمام

[12] گر حجاب عشق بگذارد که سر بالا کند.

Kākāʾ-i Ḳazvīnī: Ẓāhirā çepānī-veş [13] ve girde-yaḳa-pūş[1313] kişi érdi. Feʼammā bāṭınıda ziyāde hem-vār ve ādemī-ṣıfat kişi érdi[1314]. [14] Evāyilde[1315] hicvġa māyil[1316]

[1313] girde-yaḳa-pūş: gird-yaḳa-pūş K.M. 118a/2.
[1314] ādemī-ṣıfat kişi érdi: ādemī-ṣıfat érdi N 1. 76a/3-4, N 2. 56a/10, K.M. 118a/2, İ.Ü. 2. 257b/22.
[1315] evāyilde: evāʾilde S.Ç. 80b/8, G.B. 80b/7.
[1316] māyil: māʾil N 2. 56a/11, S.Ç. 80b/8.

bolup daḳīḳ[1317] fikrler ḳılur érdi. ʿĀḳıbet maʿḳūlġa[1318] raġbet [15] ḳılup anda hem tāze[1319] sözler aytdı. Bu ebyāt andın meşhūrdur kim Beyt[1320]:

[16] گر کنم بیطاقتی سویم کم اندازد نظر
هر که بد مستی کند ساقی میش کمتر دهد
[17] بوالهوس را زود از سر وا شود غوغای عشق
تهمت آلودی که گیرد شحنه زودش سر دهد

[74 b]

[1] مجنون تو با اهل خرد یار نباشد
غارت زده را قافله در کار نباشد.

[2] **Mevlānā Ṭabḫī:** Ol hem Ḳazvīnlıḳdur[1321], evḳātı ṭabbāḫlıḳdın[1322] kéçer, [3] dervīş-nihād ve nā-murād kişidür. Köhne şāʿirdür. Öz şiʿrin o yan͡glıġ derd-mend-āne [4] ve müʾes̱s̱ir[1323] oḳur kim istimāʿıdın müstemiʿġa[1324] riḳḳat yüzlenür. Öz kesbi[1325] şuġlı [5] ʿāşıḳlıḳ bile iżāfeʾ-i ʿillet[1326] bolup hemīşe giryān ve biryān érür. Bu ebyāt [6] anın͡gdur kim Beyt[1327]:

نی غم ما و نه پروای دل ما یار را
[7] در میان بیهوده از ما رنجشی اغیار را.

نمونهٔ تن فرسودهٔ شهید تو بود
[8] همای عشق بدشتی که استخوان انداخت

1317 daḳīḳ: tāze İ.Ü. 2. 257b/22.
1318 maʿḳūlġa: maʿḳūl İ.Ü. 2. 257b/22.
1319 tāze: ziyāde K.M. 118a/4.
1320 meşhūrdur kim beyt: meşhūrdur beyt N 1. 76a/6//meşhūrdur kim ebyāt N 2. 56a/12, S.Ç. 80b/9, K.M. 118a/5, G.B. 80b/9//meşhūrdur kim şiʿr İ.Ü. 2. 257b/23.
1321 Ḳazvīnlıḳdur: Ḳazvīnlıġdur N 1. 76a/9, K.M. 118a/8, İ.Ü. 2. 257b/24.
1322 ṭabbāḫlıḳdın: ṭabbāḫlıḳ K.M. 118a/9.
1323 müʾes̱s̱ir: müʾes̱s̱ir-āne N 1. 76a/11.
1324 müstemiʿġa: istimāʿıġa K.M. 118a/10.
1325 öz kesbi: o kesbi B.N. 88b/13.
1326 iżāfeʾ-i ʿillet: iżāfet-i ʿillet N 1. 76a/12, K.M. 118a/11.
1327 anın͡gdur kim beyt: anın͡gdur kim maṭlaʿ N 1. 76a/13//anın͡gdur kim şiʿr N 2. 56a/17//anın͡gdur kim eşʿār S.Ç. 80b/17, G.B. 80b/17//anın͡gdur kim K.M. 118a/12//anın͡gdur şiʿr İ.Ü. 2. 257b/26.

کم التفاتئی از غمزۀ تو فهمیدم

[9] تبسم تو مرا باز در گمان انداخت.

یک شب انیس دیدۀ گریان من شدی

[10] بستی بروی دیدۀ من راه خواب را.

فتاد پرتوی روی توام بخلوت دل

[11] چه شعله ها که برآمد از این چراغ مرا.

طبخی وجود تست در این ره حجاب تو

[12] آهی ز دل بر آر و بسوز این حجاب را.

Mevlānā Nisbetī[1328]**:** Meşhedlıġdur[1329]. [13] Nā-murād ve ḫalīḳ yigitdür. Müflis bolġanda erbāb[1330] ve ahālīdin[1331] sefer [14] vesīlesi birle rāh-ı tūşe alup yana hīç yérge barmayup[1332] münfaʿil bolmas[1333] érdi. [15] Himmeti hem bu yañlıġ érdi kim naḳdīnesi üstige mükerrer girihni rüst[1334] ḳılur érdi [16] kim ol ʿaḳde guşāyiş tapġunça muṣāḥibler muzd-i ḥammām ve aş-pezni [17] bérür érdiler. Be-her-ḥāl selīḳası[1335] yaman érmes érdi. Bu ebyāt anıñdur kim[1336]:

[75 a]

[1] بغربت گر شدم رسوای عشق اما بدین شادم

که غمخواری ندارم تا نصیحتکار من باشد

[2] غایب ز دیده تا شده جان داد نسبتی

بیچاره تاب [3] هجر از این بیشتر نداشت.

[1328] Mevlānā Nisbetī: Mollā Nisbetī K.M. 118b/4.

[1329] Meşhedlıġdur: Meşhedlıḳdur K.M. 118b/4.

[1330] erbāb: erbāb-ı maʿārif N 1. 76b/3, İ.Ü. 2. 257b/30.

[1331] ahālīdin: ahālī'-i dīn N 1. 76b/3//ahālī-i dildin İ.Ü. 2. 257b/30.

[1332] barmayup: parmayup İ.Ü. 1. 74b/14.

[1333] bolmas: bolmaz İ.Ü. 2. 257b/30.

[1334] rüst: dürüst N 1. 76b/5.

[1335] selīḳası: bu selīḳası K.M. 118b/8.

[1336] anıñdur kim: anıñdur kim beyt N 1. 76b/8//anıñdur kim şiʿr N 2. 56b/3//anıñdur kim eşʿār S.Ç. 81a/11, G.B. 81a/11//anıñdur kim ebyāt K.M. 118b/9, B.N. 89a/10//anıñdur eşʿār İ.Ü. 2. 258a/1.

صبوری من و بیرحمی تو آتش و آب
[4] دل من و غم عشق تو آبگینه و سنگ.

مرا یک آرزو زآن بیوفا هرگز نشد [5] حاصل
اگر با ناامیدی خو نمیکردم چه میکردم؟

ورای رسمها من رسم و آئین [6] دگر دارم
مسلمان نیستم کافر نیم دین دگر دارم.
شب فراق نگشتم [7] بهیچ پهلویی
که یاد آن مژهٔ تیز در دلم نگذشت.

Mevlānā Fehmī-i Kāşī[1337]**:** [8] Rind ve nā-murād kişidür, evḳātı sūdā-gerlıḳdın kéçer. ʿĀşıḳ-pīşe hem bar[1338] [9] ve illā ʿışḳınıñ istimrārı yoḳtur[1339]. Ṭabʿı şiʿrde yaḫşı barur. Bu eşʿār[1340] [10] anıñdur kim Şiʿr[1341]:

تو از کس نگذری کش رخنه ای در جان نیندازی
[11] من از حیرت نمیدانم که زخمی خورده ام یا نه.

باز اشکم سر آرایش مژگان دارد
[12] بازم انگشت ملاقات بدندان دارد.

خانه ام بسکه شد از آه [13] آتشبار من
میگریزد آفتاب از سایهٔ دیوار من
از سر انگشت [14] استغفار نتوان باز کرد
این گرههایی که محکم گشته بر زنار من.

اگر بر [15] پستر من گل فشانی بر دمد آتش

1337 Mevlānā Fehmī-i Kāşī: Fehmī-i Kāşī K.M. 119a/1.
1338 hem bar: bar K.M. 119a/2.
1339 yoḳtur: yoḳdur İ.Ü. 2. 258a/5.
1340 eşʿār: ebyāt K.M. 119a/3.
1341 şiʿr: ebyāt N 1. 76b/16, N 2. 56b/10, K.M. 119a/3//eşʿār İ.Ü. 2. 258a/5.

وگر بر تربت من آب ریزی دود برخیزد.

[16] کشیده ام دو سه جام از شراب بیشرمی
خدا کند که دوچارم شوی در این گرمی.

[17] بر همچو منی جلوه گریهای تو حیف است
خود را منما تا بتمنای تو میرم.

[75 b]

[1] صد آبله زد زبان و انگشت
از بس که بلا شمار کردم.

[2] بینم چو در رفتار او حیرت زمینگیرم کند
پا بر سر جان مینهد غافل نهادی اینچنین.

[3] گرچه رام دل بیصبر و قرارم نشدی
سر راهی نگرفتم که دوچارم نشدی.

[4] **Firībī-i Ṭahrānī**[1342]: Ol vilāyetning̃ merdum-zādeleridindür, [5] Mevlānā Ümīdī evlād[1343] ve ensābıdındur. Ẕātıda köp hem-vārlıḳ [6] ve āremīdelıḳ bar, eger suʾāl[1344] olunmasa maʿlūm érmes[1345] kim öz irādesi[1346] [7] birle mütekellim bolup bī-fāʾide bir[1347] kelime aytmaġa[1348] rāżı bolġay. Şiʿrde ṭabʿı üküş [8] mülāyim érür[1349]. Bu ebyāt ol ʿazīzning̃dür kim Beyt[1350]:

[1342] Firībī-i Ṭahrānī: Şāh-pūr-ı Ṭahrānī K.M. 119b/8.
[1343] evlād: evlādı N 1. 77a/11.
[1344] eger suʾāl: suʾāl K.M. 119b/10.
[1345] érmes: bolmas İ.Ü. 2. 258a/10.
[1346] irādesi: irāde İ.Ü. 2. 258a/10.
[1347] bir: birle N 1. 77a/13, İ.Ü. 2. 258a/10.
[1348] aytmaġa: aytmaġġa N 2. 56b/21, S.Ç. 82a/1, G.B. 82a/1.
[1349] şiʿrde ṭabʿı üküş mülāyim érür: şiʿrde üküş mülāyim érür N 1. 77a/13-14, K.M. 119b/11-12.
[1350] ʿazīzning̃dür kim beyt: ʿazīzning̃dür kim maṭlaʿ N 2. 56b/22//ʿazīzning̃dür kim S.Ç. 82a/2//ʿazīzning̃dür kim ebyāt K.M. 119b/12, B.N. 90a/2, G.B. 82a/2//ʿazīzning̃dür eşʿār İ.Ü. 2. 258a/11.

بشوخی تو سواری بصدر [9] زین ننشست
تو تا سوار شدی فتنه بر زمین ننشست.

لبی که تر [10] نشد از می لب ایاغ من است
گلی که تازه بود تا بحشر داغ من است.

[11] نمیگوئیم کز زندان هجر آزاد کن ما را
اگر جائی گرفتاری ببینی یاد کن مارا.

[12] بیباکیت ببزم رقیبان در آورد
تا عاقبت مرا چه بلا بر سر آورد
[13] باور مکن حدیث وفاداری از رقیب
گر از خط ملائکه صد محضر آورد
[14] بگذار چون متاع دل ما نمیخری
تا دیگری ببیع محبت درآورد
[15] کوتاه کن زبان فریبی که خوب نیست
این ماجرا بمعرکهٔ محشر آورد.

[16] ز خط زایل نگردد جانفزائی لعل جانان را
ز خاصیت نیندازد غباری [17] آب حیوان را.
چه درد است این که هیچش چارهٔ تسکین نمیدانم

[76 a]

[1] ز بیتابی تن از پستر سر از بالین نمیدانم.

زین پیش اگر بود غمی بود شکیبی
[2] هرگز بدلم کار چنین تنگ نبوده است.

طفل و شوخ است و ز آزار کسی در هم نیست
[3] گر بداند غم عشاق کسی را غم نیست
نکهت زلف تو در خلوت دل جا دارد

[4] دگر امروز در این سینه نفس محرم نیست
بی تو از وصل تو آسودگیم بیشتر است
[5] با الم بیخودئی هست که با مرهم نیست.

عشق آنچنان بشیوۀ مجنون نمانده است
[6] صد درد و داغ دیگرش افزوده ایم ما.

با مدعی چو جلوه کنان از برم گذشت
[7] چشم آنقدر گریست که آب از سرم گذشت
تن سوخت ز آتشی که نسیم ریاض خلد
[8] باد سموم شد چو بخاکسترم گذشت.

همنشین از هستیم جز شعله در پستر ندید
[9] آنکه شب دید آتشم امروز خاکستر ندید.

نثار دوست دلم غیر نقد جان نکند
[10] ز دوستداری من هیچکس زیان نکند
گلش مبوی که بوی وفا نمیآید
[11] ز گلبنی که در او بلبل آشیان نکند
بسوز سینه فریبی چگونه ساخته ای
[12] نفس برآر که افسرده ات گمان نکند.

چون باد سفر کنم که چندی
[13] سنگ ره این و آن نباشم
باری چو بکام دشمنانم
[14] بار دل دوستان نباشم
زینسان که ز غم شدم زمین گیر
[15] گر آب شوم روان نباشم.

Maḥmūd Bég-i Füsūnī[1351]: [16] Dérler kim Tebrīzdindür. Defter ehlidür, ʿilm-i siyāḳatı[1352] yaḫşı bilür[1353], [17] ḥüsn-i ṣūret ve sīreti[1354] hem bar[1355]. Ṭabʿı köp[1356] yaḫşıdur. Bu ebyāt anıñdur kim[1357]:

[76 b]

[1] مردم از غم سخن از رفتن خود چند کنی
این نه حرفی است که گویی و شکر خند کنی
[2] گشت غیر از تو دل آزرده و من در تابم
که دلش باز بآزار که خرسند کنی.

[3] خواب راحت شد از آن دیده که دیدن دانست
رفت آسایش از آن دل که تپیدن دانست
[4] رفت در تاب چو درکوی دگر دید مرا
خار غم در جگر از رشک خلیدن دانست.

[5] گذشت از سر همصحبتی و یاری حیف
گسست رشتهٔ مهر و امیدواری حیف
[6] باو چو میرسم آسوده میشود دردم
ندیده حال مرا وقت بیقراری حیف
[7] شتاب کرد فسونی در آشنائی او
نیافت لذت بیگانگی و خواری حیف.

[8] سالها شد کز تو خرسندم بدین بیچارگی
بر امید آنکه یابم لذت غمخوارگی

[1351] Maḥmūd Bég-i Füsūnī: Füsūnī S.Ç. 82b/9.

[1352] ʿilm-i siyāḳatı: ʿilm-i siyāḳatnı N 1. 78a/4, N 2. 57a/17//hem siyāḳatnı S.Ç. 82b/9, G.B. 82b/9//siyāḳatı K.M. 120b/10.

[1353] bilür: biter K.M. 120b/10.

[1354] sīreti: sīret K.M. 120b/10.

[1355] ḥüsn-i sūret ve sīreti hem bar: ḥüsn-i sūret hem bar N 1. 78a/4//ḥüsn-i ṣūret ve sīreti bar N 2. 57a/17//ṣūret ve sīreti hem bar İ.Ü. 2. 258a/19.

[1356] ṭabʿı köp: tabʿı şiʿrde köp K.M. 120b/10.

[1357] anıñdur kim: anıñdur kim maṭlaʿ N 1. 78a/5//anıñdur kim eşʿār N 2. 57a/18, G.B. 82b/11//anıñdur kim ebyāt B.N. 90b/7//anıñdur şiʿr İ.Ü. 2. 258a/19.

[9] میدهی با من قرار همسفر بودن که باز
خود نیائی و مرا لازم شود آوارگی.

[10] عهد کردم که دگر یاد وصالش نکنم
میرم از شوق و تمنای خیالش نکنم
[11] دم مردن اگرم بر سر بالین آید
آنقدر حوصله خواهم که خیالش نکنم.

[12] خوشا ذوقی که چون بیرون روم آزرده از بزمش
بامید طلب هر ساعتم [13] رو بر قفا باشد.

ز خشم او نه همین از وصال محرومم
چنان دمیده [14] ز من کز خیال محرومم
سفر نکرده ز کویش دوگام برگشتم
کنون ز شرم [15] وداع از وصال محرومم.

نهم چون رو بر آن پا اولش با چشم تر مالم
[16] که چشمم حسرت پابوسش از لب بیشتر دارد.

از دست جفای تو [17] اگر بگریزم
دور از تو بگو چه خاک بر سر ریزم
بر خاک ره که افتم ار بنشینم

[77 a]

[1] بر گرد سر که گردم ار برخیزم.

Ḥakīm-i Şifā'ī[1358]: İṣfahānlıḳdur[1359]. [2] Ḥikmetdin birer néme vuḳūfı bar ve illā olça mütekebbir ve müteʿaccib érür kim birev ḥālet-i [3] nezʿde bolsa kişi bile iḫtilāṭ

[1358] Ḥakīm-i Şifā'ī: Ḥakīm-i Şifāyī N 1. 78b/4, N 2. 57b/9, K.M. 121a/12, İ.Ü. 2. 258a/27, G.B 83a/12//S.Ç. nüshasında şâirin adı mevcut değildir.
[1359] İṣfahānlıḳdur: İṣfahānlıġdur İ.Ü. 2. 258a/28.

ḳılmaġını[1360] ḳabūl ḳıla almas. Ṭabʿı şiʿrde yaḫşıdur, [4] anı hem tekebbür ve ḫōd-sitāyīlıġıdın[1361] hīç kim éşitmaġġa[1362] raġbet ḳılmas[1363]. Be-her-ḥāl [5] bu ebyāt anıñ̂gdur kim Beyt[1364]:

بچشم وعدهٔ دیدار اگر دادی نمیرنجم
[6] که وصل چون توئی را صبر این مقدار میباید.

خاطرم از تو تسلی بنگاهی [7] نشود
چشم لطف از تو باندازهٔ حسرت دارد.

Ve bu rubāʿīni dāʾu'ṣ-ṣaʿleb [8] bābıda yaḫşı aytupdur kim Rubāʿī[1365]:

آن چشم تو تیغ مژه انداخت ز چنگ
[9] کز چشم تو بی سلاح میآید جنگ
تیر مژه بسکه ریختی در دل تنگ
[10] شد ترکش غمزهٔ تو خالی ز خدنگ.

Mevlānā Şekībī[1366]**:** İṣfahānlıḳdur. [11] Henüz ṣafāsı bar, ḫōş-ḳadd[1367] ve raʿnā yigitdür. Hind dāʿiyyesi içün mūy-i [12] ser ḳoymaḳ kim[1368] ṣarʿ-ı rīş andın kināye belki ṣarīḥdür, Mevlānādın[1369] baş [13] urar. Bā-vücūd-ı bu ḥāl Herātda melikü'ş-şuʿarālıḳ daʿvāsın ḳılur érdi. [14] Bu ʿArabī beytniñ̂g bir vechin gūyā[1370] Mevlānāʾ-i müşārün-ileyh[1371] vaṣfıda [15] aytupdurlar kim Şiʿr[1372]:

1360 iḫtilāṭ ḳılmaġını: iḫtilāṭnı N 1. 78b/6//iḫtilāṭ ḳılmaġı İ.Ü. 2. 258a/28.
1361 ḫōd-sitāyīlıġıdın: ḫōd-sāyīlıġıdın N 1. 78b/7.
1362 éşitmaġġa: eşitmaġa N 1. 78b/7//éşitme İ.Ü. 2. 258a/29.
1363 ḳılmas: ḳıla almas İ.Ü. 2. 258a/29.
1364 anıñ̂gdur kim beyt: anıñ̂gdur kim ebyāt N 1. 78b/8, K.M. 121b/2//anıñ̂gdur kim şiʿr N 2. 57b/12, G.B. 83a/16//anıñ̂gdur kim S.Ç. 83a/16//anıñ̂gdur eşʿār İ.Ü. 2. 258a/29.
1365 aytupdur kim rubāʿī: aytupdur kim rubāʿī N 1. 78b/11//aytupdur kim S.Ç. 83b/2//aytupdur rubāʿī İ.Ü. 2. 258a/31.
1366 Mevlānā Şekībī: Şekībī K.M. 121b/7. S.Ç.'de şâirimizin adı başlık hâlinde mevcut değildir.
1367 ḫōş-ḳadd: ziyāde ḫōş-ḳadd S.Ç. 83b/5//ḫōş-ṭabʿ K.M. 121b/8.
1368 ḳoymaḳ kim: ḳoymaḳ İ.Ü. 2. 258b/1.
1369 Mevlānādın: Mollādın İ.Ü. 2. 258b/2.
1370 gūyā: gūyā ki S.Ç. 83b/9, G.B. 83b/9.
1371 Mevlānāʾ-i müşārün-ileyh: Mevlānā-yı müşārün-ileyh N 1. 78b/17, S.Ç. 83b/9, İ.Ü. 2. 258b/2.
1372 aytupdurlar kim şiʿr: aytupdurlar kim N 1. 78b/17, S.Ç. 83b/9, G.B. 83b/9//aytupdurlar kim beyt K.M. 121b/11//aytupdurlar kim naẓm İ.Ü. 2. 258b/3.

شيئان عجيبان هما ابرد من يخ
شيخا [16] يتصبى و صبياً يتشيخ.

Bu ḥaḳīrniñ bir ġazelin kim maṭlaʿı budur Maṭlaʿ[1373]:

[17] ز چاک سینه نمودم دل پر آبله را
بغمزه گفت گشودی دگر در گله را

[77 b] [1] Tetebbuʿ ḳılup bu yañlıġ aytmış érdi[1374] kim[1375]:

بروز صبر شکستیم در دل آبله را
[2] برخصت تو که بر هم زدیم سلسله را
برفتن چو منی کی دلت غمین گردد
[3] که سر ببادیه دادی هزار قافله را.

Bu ebyātnı[1376] hem yaman aytmayupdur Beyt[1377]:

[4] گر پرد مرغی در آن کو میرم از غیرت که باز
نامهٔ درد که آورده است و مرغ روح کیست.

[5] شبهای هجر را گذراندیم و زنده ایم
ما را بسخت جانی خود این گمان نبود.

[6] شور نمک لب تو آموخت
مژگان مرا جگر فروشی.

1373 maṭlaʿı budur kim maṭlaʿ: Ṣādıḳī N 1. 79a/2//maṭlaʿı budur kim S.Ç. 83b/11, K.M. 121b/13//maṭlaʿı budur kim naẓm İ.Ü. 2. 258b/3//maṭlaʿı budur kim beyt G.B. 83b/11.
1374 aytmış érdi: aytmışdur N 1. 79a/3, İ.Ü. 2. 258b/4.
1375 kim: kim Şekībī N 2. 57b/21//kim maṭlaʿ K.M. 122a/1//kim şiʿr İ.Ü. 2. 258b/4.
1376 ebyātnı: ebyātı K.M. 122a/3, İ.Ü. 2. 258b/5.
1377 aytmayupdur beyt: aytmayupdur S.Ç. 83b/15//aytmayupdur kim K.M. 122a/3//aytmayupdur şiʿr İ.Ü. 2. 258b/5//aytmayupdur ebyāt G.B. 83b/15.

[7] نمیآید شکیبی غالبا آن سنگدل بیرون

که بوی ناامیدی از در و دیوار میآید.

[8] **Mevlānā Ġażanferī Kelecārī**[1378]: Kelecār Ḳāşān ḳurb-ı civārıda[1379] bir ḳaṣaba érür[1380]. [9] Mevlānā ol ḳaṣabadındur. Özi üküş derd-mend kişidür. Şöhreti [10] şiʿridin artuḳdur. Bu ebyāt anıñ̂gdur kim Beyt[1381]:

[11] باز بکوچهٔ هوس طفل مذاق مدعی

بی ادبانه میرود سیلی روزگار کو

[12] یار و رقیب را بهم این همه الفت از چه شد

شرم رقیب بر طرف تندی خوی یار کو.

[13] آسایش است آنچه بخاطر نمیرسد

آن روزگار نیست که این آرزو کنم.

[14] Bes kim tiryāk bile ḫōşı[1382] bar. Bu rubāʿīni münāsib aytupdur Rubāʿī'-i müstezād[1383]:

[15] با نشئهٔ تریاک غضنفر میباش – تا وقت هلاک

فربه نشود تن تو لاغر میباش – میخور تریاک

[16] جسم تو اگر ضعیف شد باکی نیست – دل دار قوی

گو طعمهٔ [17] مار و مور کمتر میباش – در عالم خاک

1378 Mevlānā Ġażanferī Kelecārī: S.Ç.'de şâirimizin adı başlık hâlinde mevcut değildir.

1379 ḳurb-ı civārıda: civārıda İ.Ü. 2. 258b/7.

1380 Kelecār Ḳāşān ḳurb-ı civārıda bir ḳaṣaba érür. Mevlānā ol ḳaṣabadındur: Kelecār Ḳāşān ḳurb-ı civārıda bir ḳaṣabadındur K.M. 122a/8.

1381 anıñ̂gdur kim beyt: anıñ̂gdur kim S.Ç. 84a/5, K.M. 122a/9, G.B. 84a/5//anıñ̂gdur kim ebyāt N 2. 58a/6//anıñ̂gdur eşʿār İ.Ü. 2. 258b/7.

1382 ḫōşı: ḫōş B.N. 92a/3.

1383 bu rubāʿīni münāsib aytupdur rubāʿī'-i müstezād: bu rubāʿīni ʿalā-ṭarīḳü'l-müstezād münāsib aytupdur kim rubāʿī N 1. 79a/17//bu rubāʿīni münāsib aytupdur S.Ç. 84a/9//bu rubāʿī münāsib aytupdur müstezād K.M. 122a/13// bu rubāʿīni münāsib aytupdur rubāʿī İ.Ü. 2. 258b/9, G.B. 84a/9.

Ẓuhūrī-i Şīrāzī[1384]**: [78 a]** [1] Mevlānā Vaḥşī şāgirdidür. Faḳīr anı körmeydür-mén[1385] ve illā eşʿārın köp [2] körüp-mén[1386]. Ṭabʿıda şūḫlıḳ bar, eşʿārı yaḫşıdur. Bu müteferriḳa ebyāt anıñdur kim[1387]:

[3] تو پاکدامنی اما ز رشک نزدیک است

که سر بوادی تهمت دهی گمان مرا

[4] اگر دروغ و گر راست حرفها دارم

ز غیر زود ببر یا ببر زبان مرا.

[5] خوش است آن غم که باشد باعث صد گونه خوشحالی

خدایا بیغمی را از غم خود شاد میخواهم.

[6] هر زمان گوئی که از کویم برو جای دگر

جان من جای دگر میباید و پای دگر

[7] یک نیازم باعث صد ناز میگردد ترا

غالبا چون من نداری ناز فرمای دگر.

[8] نازک دل است یار خدایا بکام خلق

شیرین مساز قصهٔ رسوائی مرا

[9] دوران هزار چاه بلا کند در رهم

وانگاه بست دیدهٔ بینائی مرا.

[10] ز رشک غیر ظهوری بمرگ نزدیکی

بمیر زود که قربان غیرت تو شوم.

[11] کار هر بیچاره کز جور تو مشکل ماند ماند

در جفایت دست هر بیدل که بر دل ماند ماند.

[12] بغیرت اینهمه مهر و وفا چرااست بگو

1384 Ẓuhūrī-i Şīrāzī: Mevlānā Ẓuhūrī-i Şīrāzī N 1. 79b/2//S.Ç.'de şâirimizin adı başlık hâlinde mevcut değildir.

1385 körmeydür-mén: körmeyüpdür-mén İ.Ü. 2. 258b/11.

1386 körüp-mén: körüp-men N 1. 79b/3-4//"ve illā eşʿārın köp körüp-mén" ifadesi İ.Ü. 2. nüshasında bulunmamaktadır.

1387 anıñdur kim: anıñdur kim eşʿār N 2. 58a/12, G.B. 84a/15//anıñdur kim ebyāt K.M. 122b/3, B.N. 92a/9-10//anıñdur eşʿār İ.Ü. 2. 258b/11.

ترا ز مرگ اسیران چه مدعااست بگو

[13] مباد زندگیم بار خاطرت باشد

خدایرا که مروت مورز راست بگو

[14] بجرم بیخودی از دیده میشوی پنهان

ستیزهای تو مارا اگر بجااست بگو.

[15] **Mevlānā Mālik-i Deylemī**[1388]**:** Deylem Ḳazvīnning̃[1389] bir uluġ ekābirleri ismi [16] érür[1390]. Özi nihāyetdin mütecāviz Müselmān ve ḫalīḳ ve mihr-bān kişi érdi[1391]. [17] Aḳsām-ı ḫaṭṭnı ḫūb biter érdi, ḫuṣūṣen[1392] nesḫ-taʿlīḳni[1393], öz zamānınıng̃[1394] **[78 b]** [1] üstād ve ḫōş-nüvīsi érdi. Be-ḳadr fażīleti hem[1395] bar érdi. Ṭabʿı şiʿrde [2] mülāyim érdi[1396]. Bu ebyāt ol ʿazīznin̂gdür kim Beyt[1397]:

[3] بهر فریبم اول دام وفا نهادی

پای دلم چو بستی دست جفا گشادی.

[4] رسید جلوه کنان سرو نو رسیدۀ من

رمید هوش و قرار از دل رمیدۀ من.

[5] **Zekī-i Hemedānī**[1398]**:** Yamança nā-murād degil, naʿlīçe-gerdür[1399]. Evḳātı öz kesbidin [6] kéçer. Himmeti hem[1400] bolsa bolur zīrā kim o yan̂glıġ[1401] kem-nefʿ-i pür-

---

1388 Mevlānā Mālik-i Deylemī: Mālik-i Deylemī İ.Ü. 2. 258b/16//Mollā Mālik-i Deylemī K.M. 123a/2. S.Ç.'de şâirimizin adı başlık hâlinde mevcut değildir.
1389 Ḳazvīnning̃: Ḳazvīn İ.Ü. 2. 258b/16.
1390 ismi érür: ismidür N 1. 79b/17, İ.Ü. 2. 258b/16.
1391 érdi: érür İ.Ü. 2. 258b/17.
1392 ḫūb biter érdi, ḫuṣūṣen: ḫūb biter N 1. 80a/2// ḫūb biter, ḫuṣūṣā K.M. 123a/4//ḫūb biter érdi, ḫuṣūṣā N 2. 58a/17-59a/1, S.Ç. 84b/13, G.B. 84b/13//ḫūb biter érdi İ.Ü. 2. 258b/17.
1393 nesḫ-taʿlīḳni: nesḫ-taʿlīḳdin N 1. 80a/2.
1394 zamānınıng̃: zamānı K.M. 123a/4.
1395 fażīleti hem: hem fażīleti K.M. 123a/5, G.B. 84b/14.
1396 be-ḳadr fażīleti hem bar érdi. Ṭabʿı şiʿrde mülāyim érdi: Bu ifadeler İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.
1397 ʿazīznin̂gdür kim beyt: ʿazīznin̂gdür kim maṭlaʿ N 1. 80a/4//ʿazīznin̂gdür kim S.Ç. 84b/15//ʿazīznin̂gdür kim ebyāt İ.Ü. 2. 258b/17//ʿazīznin̂gdür kim şiʿr G.B. 84b/15.
1398 Zekī-i Hemedānī: S.Ç.'de şâirimizin adı başlık hâlinde mevcut değildir.
1399 naʿlīçe-gerdür: naʿlçe-gerlıḳ birle N 1. 80a/6//naʿlçe-gerdür 58b/4, S.Ç. 85a/1.
1400 himmeti hem: himmeti K.M. 123a/9.
1401 zīrā kim o yan̂glıġ: zīrā kim İ.Ü. 2. 258b/19.

meşaḳḳat[1402] işke [7] rıżā bérüp[1403] ḳıṭʿa ve ḳaṣīde kéçürmek[1404] uyatın ḳabūl ḳıla almas. [8] Ṭabʿı hem[1405] şiʿrde yaḫşıdur. Bu ebyāt ol nā-murādnıñdur[1406] kim Beyt[1407]:

[9] گر دل از عرض نیازم بمرادی نرسید
اینقدر شد که ترا بر سر ناز آوردم.

[10] لب تو کرده چنان عام رسم احیا را
که میدهد باجل منصب مسیحا را.

[11] ز ذوق دیدن او میرم ار نه شرم رخش
بدزدد از نگهم لذت تماشا را
[12] بسوی مصر نسیمی نیاید از کنعان
که دامنی نزند آتش زلیخا را.

[13] بخود گویا قرار کشتن من داده این نوبت
که میل دل چنین بی اختیارم میکشد سویش.

[14] از شوق تو مردیم و جمال تو ندیدیم
وز پای فتادیم و بکویت نرسیدیم
[15] نام تو نبردیم که از هوش نرفتیم
یاد تو نکردیم که در خون نطپیدیم.

[16] دلش آزرده شد از بس که درد دل شنید از من
بمن تا مهربان شد جز دلازاری ندید از من
[17] تنم شد پای تا سر داغ داغ از آتش دوری
زمین درد بودم لالهٔ حسرت دمید از من.

1402 kem-nefʿ-i pür-meşaḳḳat: kem-nefʿ ve pür-meşaḳḳat N 1. 80a/7.
1403 bérüp: berüp N 1. 80a/8.
1404 kéçürmek: keçürmek N 1. 80a/8.
1405 ṭabʿı hem: ṭabʿı K.M. 123a/11.
1406 nā-murādnıñdur kim: nā-murādıñdur kim N 1. 80a/9//nā-murādnıñdur kim İ.Ü. 2. 258b/20.
1407 beyt: ebyāt N 1. 80a/9, K.M. 123a/11//şiʿr İ.Ü. 2. 258b/20//lehu G.B. 85a/4.

[79 a]

[1] خیالش آنچنان با دیده ام الفت پذیر آمد

که هر ساعت نگاهم در میان [2] بیگانه میگردد.

نرگست امروز داد سرگرانی میدهد

نالهٔ من امشب [3] از خوابش مگر بیدار کرد.

مغفرت رقص کنان همره تابوت رود

[4] کشته ای را که بشمشیر تو قربان شده است.

در تماشای تو بیتابم که چشمم کنده باد

[5] تا از این گستاخ دیدنها نیازارم ترا.

خوناب غصه در دل کوثر گره کند

[6] رشک میی که بر کف دردی کشان تست

آزردگی نتیجهٔ بی خان و مانی است

[7] پرواز کن که قید تو از آشیان تست.

تا در رخت زکی نظری کرد جان سپرد

[8] گوئی تمام عمر در این انتظار بود.

نمیگنجد درون سینه دل از شوق پابوست

[9] اجازت ده که بیرون آورم در پایت اندازم.

ز شوق خنجر او خون من [10] بجوش آید

چو بیگنه کشئی در دلش گذار کند.

ز شوق مردم [11] و شرم از توام جدا سازد

حیا مضایقه در اختلاط ما دارد.

زین شوق [12] سوختم که کنم جان فدای تو

مردم در این هوس که بمیرم برای تو.

[13] پا بسته و پر ریخته و بال شکسته
ما خود بچه حالیم و پریدن که تواند؟

[14] در سینهٔ من بس که دل از شوق تو پر زد
بشکست قفس را و پریدن نتوانست.

[15] Bu rubāʿīler hem[1408] anıñġdur kim Rubāʿī[1409]:

گر عافیتم ز هجر فانی گردید
[16] عیشم ز خیال جاودانی گردید
زآن بی تو نمردم که بیاد لب تو
[17] خون در تنم آب زندگانی گردید.

امشب در عیش بسته بودم تا روز

[79 b]

[1] وز تیغ فراق خسته بودم تا روز
دیروز بخاک خفته بودم تا شب
[2] و امشب در خون نشسته بودم تا روز.

پروانهٔ شمع نظر خویشتنیم
[3] آتش زدهٔ بال و پر خویشتنیم
کوثر تف سینه های ما ننشاند
[4] تا تشنه بخون جگر خویشتنیم.

غم سوخت دماغ لاله راغ دلم
[5] گردید سیاه سبزهٔ باغ دلم

1408 rubāʿīler hem: rubāʿīler K.M. 124a/6.
1409 anıñġdur kim rubāʿī: anıñġdur kim S.Ç. 85b/9, K.M. 124a/6//anıñġdur rubāʿī İ.Ü. 2. 258b/30.

دیگر بهوای آتشین لعل لبی

[6] لب بر لب شعله مینهد داغ دلم.

Bu rubāʿīni bī-derdlıġıdın nā-rāżı [7] bolduġı bābıda yaman aytmayupdur kim Rubāʿī[1410]:

تا از غم عشق خاطرم فرد شده است

[8] اندیشهٔ عیش بر دلم سرد شده است.

دیریست که بیهوده آهی نزدم

[9] خون باد دلم که سخت بیدرد شده است.

Şermī-i Ḳazvīnī[1411]**:** Yamança nā-murād [10] érmes, tāze neşv ū nemā tapġanlardındur. Şiʿrni hem[1412] bu yañlıġ aytur[1413] kim Beyt[1414]:

[11] آن مرغ منم کز قفس آزرده نباشد

میرد ز غم ار یک نفس آزرده نباشد

[12] بیمار ترا کار رسیده است بجائی

کز مردن او هیچکس آزرده نباشد

[13] آزردگی اهل وفا پیش تو سهل است

باید که دل بوالهوس آزرده نباشد

[14] افتاده پی ناقهٔ او صد غرض آلود

چون دل ز صدای جرس آزرده نباشد

[15] شرمی مکنش منع ز همصحبتی غیر

شاید که گل از خار و خس آزرده نباشد.

[16] ما صفیر غم سرایانیم در هر نوبهار

هست پیشاهنگ مرغان چمن افغان ما.

1410 aytmayupdur kim rubāʿī: aytmayupdur kim S.Ç. 86a/1, K.M. 124b/1//aytmayupdur rubāʿī İ.Ü. 2. 259a/3.

1411 Şermī-i Ḳazvīnī: Şermī S.Ç. 86a/4.

1412 şiʿrni hem: şiʿri İ.Ü. 2. 259a/4.

1413 aytur: érür İ.Ü. 1. 79b/10, N 1. 81a/10, N 2. 59a/10, S.Ç. 86a/5, K.M. 124b/4, B.N. 93b/10, İ.Ü. 2. 259a/4.

1414 kim beyt: kim maṭlaʿ N 1. 81a/11//kim ġazel N 2. 59a/10//kim S.Ç. 86a/5//kim ebyāt K.M. 124b/4//kim eşʿār İ.Ü. 2. 259a/4//kim şiʿr G.B. 86a/5.

[17] در وصلم و میمیرم از رشک که آیا

دست هوس کیست در آغوش خیالش.

[80 a]

[1] غیر سودا کی تواند کرد در بازار عشق

نقد جان در آستین باید خریدار ترا.

[2] دل جدائی ز تو قطعاً نتواند کردن

خویش را بی تو شکیبا نتواند کردن

[3] دل اغیار ز خونابهٔ حسرت پر باد

تا خیال تو در او جا نتواند کردن

[4] عشق آنجا که صف عصمت یوسف شکند

حفظ ناموس زلیخا نتواند کردن

[5] جام بکف بر سر بازار محبت شرمی

هیچکس همچو تو سودا نتواند کردن.

[6] اثر از بهر آن گرد دعای من نمیگردد

که دوران جز بعکس مدعای من نمیگردد

[7] تمام عمر اگر اوقات صرف عاشقی سازم

یکی زین بیوفایان آشنای من نمیگردد

[8] بنوعی بیکسم شرمی که در هنگام جان دادن

اجل پیرامن ماتم سرای من نمیگردد.

[9] بسی افسرده ام بی عشق حسن خانه سوزی کو

که چون خرشید پرتو بر در و دیوارم اندازد.

[10] خون شود گریه که او پرده ز رازم برداشت

گم شود ناله که شد باعث رسوائی من.

[11] بجرم دوستی در خون مرا آن تند خو دارد

چنین دارند ارباب محبت را که او دارد
[12] برنگ و بو مکن خود را اسیر یار هرجائی
که گل هم با وجود بیوفائی رنگ و بو دارد.

[13] کسی که خورده می از جام آشنائی تو
بلب چگونه نهد ساغر جدائی تو
[14] تو در مقام فریبی و من در این فکرم
که تا چه بر سرم آید ز آشنائی تو.

[15] Bu iki rubāʿī hem anıñ̂dur kim Rubāʿī[1415]:

میرم ز غم ار بمن جفایی نرود
[16] یا بر دل زار ما جزایی نرود
تا من باشم غم بکسی رو ننهد
[17] محنت ز سرای من بجایی نرود.

با یارم و دایم دلم از غم ریش است

[80 b]

[1] در وصلم و محنتم ز هجران بیش است
تلخ است مذاق جانم از شربت وصل
[2] حالی دارم که نوش بر من نیش است.

Neẕrī-i Kāşī[1416]: Ḳaṣīrü'l-ḳadd [3] ve żaʿīf-terkīb kişidür, bā-vücūd-ı bu ḥāl olça kim kişi[1417] taʿaḳḳul ḳıla alsa ceng-kerde [4] ve bī-ḥayā vāḳiʿ bolupdur. Her vādīde on öziçe bolġan ḥarīfler bile cedel [5] ḳılur ve li-ḥaẕā Ḥasan Bég-i ʿAczī bile uruşup Ḥasan Bég

---

[1415] anıñ̂dur kim rubāʿī: anıñ̂dur kim S.Ç. 86b/9//anıñ̂dur kim K.M. 125a/10//anıñ̂dur rubāʿī İ.Ü. 2. 259a/11.
[1416] Neẕrī-i Kāşī: S.Ç.'de şâirimizin adı başlık hâlinde mevcut değildir.
[1417] olça kim kişi: olça kim K.M. 125b/1.

kişininĝ[1418] [6] başın yarup ve ol[1419] anınĝ yaḳasın[1420] çāk ḳılduġıdın[1421] ikelesininĝ [7] ṭūl ve ḳuṣrı maʿlūm olunur. Bu ġazel anınĝdur kim çi[1422] maṭlaʿı medḫūldur Maṭlaʿ[1423]:

[8] رفتیم و یار را برقیبان گذاشتیم
یوسف بگرگ و گرگ بچوپان گذاشتیم
[9] ما میشدیم و دیده بدنبال یار بود
در هر قدم هزار نگهبان گذاشتیم
[10] ما مجرمیم و دوزخ دوران نصیب ماست
از سر هوای روضۀ رضوان گذاشتیم
[11] خرم نشین بغیر که رفتیم از درت
حسرت بجای توشه در انبان گذاشتیم
[12] زین پیش عشق بود ولی بیخودی نبود
ما در زمانه چاک گریبان گذاشتیم
[13] بستیم از جفای تو زنار بر میان
صد داغ کفر بر دل و ایمان گذاشتیم
[14] نذر ی ز ما مپرس که دین و دلت چه شد
دین و دلی که بود بکاشان گذاشتیم.

[15] Bu ebyāt hem[1424] anınĝdur kim Beyt[1425]:

قطره زنان براه او اشک فشانم از مژه
[16] کز نمک آب به کنم آبله های پای را.

ما جگرخواران ز نعمتهای عالم فارغیم
[17] پارۀ دل میخورد هرکس که شد مهمان ما

[1418] Ḥasan Bég kişininĝ: Ḥasan Bég kibi kişinininĝ N 1. 82a/2.
[1419] ol: olnı G.B. 86b/16.
[1420] yaḳasın: yaḳa K.M. 125b/4.
[1421] ḳılduġıdın: ḳılġudın İ.Ü. 2. 259a/15.
[1422] çi: egerçi N 1. 82a/4, N 2. 59b/9, S.Ç. 86a/17, K.M. 125b/5, İ.Ü. 2. 259a/15, G.B. 86b/17.
[1423] medḫūldur maṭlaʿ: medḫūldur ġazel N 1. 82a/4, N 2. 59b/9, K.M. 125b/5, G.B. 87a/1//medḫūldur S.Ç. 87a/1//medḫūldur eşʿār İ.Ü. 2. 259a/16.
[1424] ebyāt hem: ebyāt B.N. 94b/9.
[1425] anınĝdur kim beyt: anınĝdur kim ve lehu N 2. 59b/15//anınĝdur kim S.Ç. 87a/8//anınĝdur ebyāt K.M. 125b/13//"bu ebyāt hem anınĝdur kim beyt" ifadesi İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.

وای بر جانی که آه ما فتد دنبال او

[81 a]

[1] آه از آن زخمی که در وی بشکند پیکان ما.

نسیم جان شنود چون خضر ز آب حیات

[2] کسی که بوی کند خاک تربت ما را.

دلت آزرده میگردد خدا را در دلم مگذر

[3] که ویران گشته پر تنگ است و در وی درد بسیار است.

صبا تاری که از زلف تو بگشود

[4] برهمن زینت زنار خود کرد

مه من دیده بر آیینه نگشود

[5] حذر از غمزهٔ خونخوار خود کرد

دو روزی گرچه با ما سرگران بود

[6] ولی آخر محبت کار خود کرد.

میل آزار جان ما داری

[7] دگر امروز مهربان شده ای.

روزی مه قدم در ره جانانه نهادیم

[8] اسباب فراغت همه د رخانه نهادیم

شمع سحر از ما روش سوختن آموخت

[9] ما سوز نهان در دل پروانه نهادیم.

خاکم بسر که دور ز بزم محبتم

[10] ابلیس وار راندهٔ درگاه عزتم

آوارهٔ دیار وصالم ز رشک غیر

[11] بیهوده گرد بادیهٔ درد و محنتم.

اسیر عشق کجا میل نوبهار کند

[12] گل و شراب بر کلحنی چه کار کند
ز وعده های تو الماس ریزه در جگر است
[13] اجل بکس نکند آنچه انتظار کند.

Maḳṣūd-ı Ḫurda-fürūş[1426]**:** [14] Ḳāşānlıġdur, ṭālib-i ʿilm ve şāʿir-pīşe ve ḫōş-ṭabʿ kişidür. Bu ebyāt anıñgdur kim[1427]:

[15] شب وصل است گلو گیر شو ای مرغ سحر
پاسی از شب نگذشته است چه افغان است این؟

[16] من بدین سوختگی داغ دل اغیارم
گرچه آزرده دلم لیک رقیب آزارم.

[17] رفتن نکو نبود چو رفتی ببزم غیر
خواهی بنوش باده و خواهی نماز کن.

[81 b]

[1] حواله اش باجل کن که خشک لب میرد
کسی که کشتهٔ شمشیر آبدار تو نیست.

[2] سهل است اگر ز غیر تنزل کند کسی
هرچند دشمن است ببین در پناه کیست.

[3] در وی نگر و طالب وی باش که موسی
محروم از آن شد که نظر بر شجر انداخت.

[4] رفتم ز آستانت این رو سیاهیم بس
اما ز دل نرفتم این عذرخواهیم بس.

[1426] Maḳṣūd-ı Ḫurda-fürūş: Maḳṣūd-ı Ḫurda K.M. 126a/14. S.Ç.'de bu şâirimizin adı başlık halinde mevcut değildir.
[1427] anıñgdur kim: anıñgdur kim şiʿr N 2. 60a/4, İ.Ü. 2. 259a/25//anıñgdur kim ebyāt K.M. 126b/1, B.N. 95a/5.

[5] من گرفتم که ز مقصود نمیآید هیچ
دوست باشد به از آن نیست که دشمن باشد.

[6] **Mevlānā Nāmī:** Ordubādlıġdur. Dürüst-iʿtiḳād[1428] ve mihr-bān kişi érdi[1429]. [7] Bedr atlıġ maḫdūm-zāde bile Tebrīzġa kéldi, bu ḥaḳīr[1430] ol maḫdūm-zāde ser-rişteʾ-i [8] muḥabbetiġa bend ve nev-nihāl-i meveddetiġa pey-vend boldum. Bir kün[1431] üstādımız Mīr Ṣunʿī [9] ʿAleyhi'r-raḥme[1432] şiʿr sebebi birle[1433] münāzaʿa ḳıla başladı, mén[1434] sükūt iḫtiyār ḳılup[1435] [10] érdüm, zīrā kim[1436] iki cānibdin uyatım bar érdi. Aḫvāndımız ġāyib-āne sifāriş [11] ḳılur érdi kim sén ol cānibdin bol, ki[1437] séni biḥil ḳılur-mén ve oñglar[1438] cefā [12] ḳılurlar[1439]. Hem-derdlıġ[1440] bundın ziyāde bolmas, Ḥaḳḳ Sübḥānehu ve Teʿālā[1441] āḫiret[1442] ve ʿāḳıbetin [13] maʿmūr tutsun[1443]. Mevlānāʾ-i meẕkūr[1444] bir miḳdār sehlü'l-beyʿ[1445] ve ḥalīm bolduġıdın maḫdūm-zādesi [14] ismiġa aytduġı[1446] ebyātı mecālis[1447] ve meḥāfilde oḳup münfaʿil bolmas[1448] [15] bolduġıdın az az şuʿleʾ-i mihr-bānlıġım efsurde bolup kem kem yarlıġ-ı bī-zārlıġġa [16] mübeddel boldı. Bu maṭlaʿ meẕkūr bolġan[1449] ebyātıdındur kim Maṭlaʿ[1450]:

[1428] dürüst-iʿtiḳād: rāst-iʿtiḳād S.Ç. 88a/1, G.B. 88a/1.
[1429] kişi érdi: kişidür İ.Ü. 2. 259a/29.
[1430] bu ḥaḳīr: bu ḥaḳīr-i bī-iḫtiyār N 1. 83a/2, N 2. 60a/12, S.Ç. 88a/2-3, İ.Ü. 2. 259a/30, G.B. 88a/2-3// bu ḥaḳīr-i nī-iḫtiyār K.M. 126b/11.
[1431] bir kün: bildüm K.M. 126b/12.
[1432] ʿAleyhi'r-raḥme: ʿAleyhi'r-raḥme bile İ.Ü. 2. 259a/30, G.B. 88a/4.
[1433] birle: bile K.M. 126b/13, İ.Ü. 2. 259a/30.
[1434] mén: men N 1. 83a/5.
[1435] ḳılup: édüp S.Ç. 88a/5.
[1436] kim: ki İ.Ü. 2. 259a/31.
[1437] ki: kim G.B. 88a/7.
[1438] oñglar: añglar B.N. 95b/6.
[1439] ḳılurlar: ḳılur K.M. 127a/2.
[1440] hem-derdlıġ: hem-derlıġ S.Ç. 88a/8.
[1441] Ḥaḳḳ Sübḥānehu ve Teʿālā: Ḥaḳḳ Teʿālā N 2. 60a/16.
[1442] āḫiret: āḫir N 2. 60a/16.
[1443] tutsun: ṭutsun İ.Ü. 2. 259b/1.
[1444] Mevlānāʾ-i meẕkūr: Mevlānāʾ-i mezbūr S.Ç. 88a/9, G.B. 88a/9//Mevlānā-yı meẕkūr İ.Ü. 2. 259b/1.
[1445] bir miḳdār sehlü'l-beyʿ: sehlü'l-beyʿ İ.Ü. 2. 259b/1.
[1446] maḫdūm-zādesi ismiġa aytduġı: maḫdūm-zādesi aytduġı N 1. 83a/10-11.
[1447] ebyātı mecālis: mecālis İ.Ü. 2. 259b/2.
[1448] bolmas: bolması B.N. 95b/10.
[1449] bolġan: olan İ.Ü. 2. 259b/3.
[1450] ebyātdındur kim maṭlaʿ: ebyātdındur kim S.Ç. 88a/13//ebyātdındur kim beyt K.M. 127a/7//ebyātdındur kim şiʿr G.B. 88a/13.

[17] بدر منیر ما نه همین دلپذیر ماست
خورشید سایه پرور مهر منیر ماست.

[82 a] [1] Mevlānā Kātibīning Şütür-i Ḥücresi cevābıda bir peşe᾽ iżāfe ḳılup bir [2] ḳaṣīde aytmış érdi. Bu maṭlaʿ andındur[1451] kim Maṭlaʿ[1452]:

بس است پشهٔ فکرم شتر بحجرهٔ تن
[3] که پشه کار شتر میکند بحجرهٔ من.

Hindġa barup ʿālemdin ötdi.

[4] **Ḫᵛārī᾽-i Tebrīzī**[1453]**:** Tīz ṭabʿlıḳ ve ẖōş selīḳalıġ[1454] kişi érdi[1455], ẖafī nesẖ-taʿlīḳni [5] ziyāde ẖūb[1456] biter érdi, fe'ammā köp bī-bāk ve şeb-rev ve ẖūnī érdi, bā-vücūd-ı menʿ-i aḥbāb [6] memnūʿ bolmas érdi[1457]. Mevlānā᾽-i meẕkūrnıng[1458] bir ṭurfelıġıġa[1459] rāst kéldük. Ġālibā [7] Ḫᵛāce-zādesini aẖvāndı[1460] let ḳılur; eṭfāl çāştġa barġanda bir néçe evbāş bile[1461] mescidġa [8] dāẖil bolup aẖvāndı[1462] keff-i pāyı urarlar. Aẖvāndnıng cezeʿi cevābıda ayturmış kim: [9] "Ḥażret-i Aẖvānd siz ol nāzenīnġa néçün[1463] teraḥḥüm ḳıla almadungız? Biz hem sanga[1464] teraḥḥüm [10] ḳıla almas-biz". Ṭabʿı şiʿrde ẖūb érdi. Bu ebyāt anıngdur kim Beyt[1465]:

[1451] andındur: anıngdur S.Ç. 88a/16, G.B. 88a/16.
[1452] maṭlaʿ: minhü N 2. 60a/20//" Bu maṭlaʿ andındur kim maṭlaʿ" ifadesi İ.Ü. 2. nüshasında bulunmamaktadır.
[1453] Ḫᵛārī᾽-i Tebrīzī: Ḫᵛārī K.M. 127a/12. S.Ç.'de bu şâirimizin adı başlık halinde mevcut değildir.
[1454] selīḳalıġ: selīḳalıḳ K.M. 127a/12.
[1455] tīz ṭabʿlıḳ ve ẖōş selīḳalıġ kişi érdi: tīz tablıġ kişi érdi S.Ç. 88b/1, G.B. 88b/1-2.
[1456] ziyāde ẖūb: yaẖşı K.M. 127a/12.
[1457] fe'ammā köp bī-bāk ve şeb-rev ve ẖūnī érdi, bā-vücūd-ı menʿ-i aḥbāb memnūʿ bolmas érdi: Bu ifade K.M. nüshasında mevcut değildir.
[1458] Mevlānā᾽-i meẕkūrnıng: Mevlānā-yı meẕkūrnıng İ.Ü. 2. 259b/6.
[1459] ṭurfelıġıġa: ṭurfelıġġa N 1. 83b/4//ṭurfelıġı K.M. 127a/13.
[1460] aẖvāndı: aẖvānd K.M. 127a/14.
[1461] bile: birle İ.Ü. 2. 259b/7.
[1462] aẖvāndı: aẖvāndnı K.M. 127b/1.
[1463] néçün: neçük N 1. 83b/8.
[1464] sanga: saña İ.Ü. 2. 259b/8.
[1465] anıngdur kim beyt: anıngdur kim maṭlaʿ N 1. 83b/10//anıngdur kim şiʿr N 2. 60b/5, İ.Ü. 2. 259b/8//anıngdur kim S.Ç. 88b/9, K.M. 127b/4//anıngdur kim ebyāt G.B. 88b/9.

[11] از این جور و جفا آخر پشیمان خواهمت دیدن
ز قتل کشتهٔ بیداد حیران خواهمت دیدن
[12] کسی کامروز داری در گذرها دست بر دوشش
باو در هر گذر دست و گریبان خواهمت دیدن.

[13] بخت آنم کو که خواب آلوده بر خیزی شبی
ناله ام نشناسی و گوشی بفریادم کنی.

[14] خواری بدان رسیده که بدگوئی مرا
سرمایهٔ خوش آمد اغیار کرده است.

[15] چون پرسد حال مشتاقان بگو درد دلی خواری
خدا داند که دیگر باعثی پیدا شود یا نه
[16] چو آید غیر سویت یکزمان گرمی مکن با او
ببین دیگر وصالت را تمنا میکند یا نه.

[17] **Mevlānā Ḥaydarī**[1466]: Tebrīzlıġdur, ḫōş-ṣoḥbet kişi érdi. Mükerrerā Hindġa **[82 b]** [1] barup cemʿiyyetler kéltürdi[1467]. Seyyāḥlıḳ[1468] ve merdum-dīdelıḳnıñ[1469] köp [2] daḫli bar. Mevlānā Ḥaydarīniñ[1470] ṣoḥbeti şiʿridin[1471] ziyāde germ-raḳ érdi. [3] Şiʿri bu yañglıḳ[1472] érdi[1473] Şiʿr[1474]:

همچو آتش نالهٔ خونین دلان درد مند
[4] بیشتر دارد اثر هر چند میگردد بلند.

[1466] Mevlānā Ḥaydarī: S.Ç.'de bu şâirimizin adı başlık halinde mevcut değildir.
[1467] kéltürdi: kélürdi K.M. 127b/11.
[1468] seyyāḫlıḳ: seyyāḫlıġ N 2. 60b/11, K.M. 127b/12.
[1469] merdum-dīdelıḳnıñ: merdum-dīdelıġnıñ K.M. 127b/12.
[1470] Mevlānā Ḥaydarīniñ: Mevlānā Ḥaydarnıñ S.Ç. 89a/1.
[1471] ṣoḥbeti şiʿridin: şiʿridin İ.Ü. 2. 259b/11//ṣoḥbeti şiʿrindin G.B. 89a/2.
[1472] yañglıḳ: yañglıġ N 1. 84a/2, N 2. 60b/12, K.M. 127b/13, B.N. 96b/4, İ.Ü. 2. 259b/12, G.B. 89a/2.
[1473] érdi: érür K.M. 127b/13//érdi kim İ.Ü. 2. 259b/12.
[1474] şiʿr: maṭlaʿ N 1. 84a/2//minhü N 2. 60b/12, S.Ç. 89a/2, G.B. 89a/2//eşʿār İ.Ü. 2. 259b/12.

Bu rubāʿīsi[1475] meşhūrdur kim Rubāʿī:

[5] در کشور هند شادی و غم معلوم
در عالم غم خاطر خرم معلوم
[6] جایی که بیک روپه یه آدم بخرند
آدم معلوم و قدر آدم معلوم.

[7] Bu iki ḳıṭʿası Mīr-i mīrān kināyeside[1476] yaman érmes kim ve lehu Ḳıṭʿa[1477]:

[8] شاه من لطفی که کردی از سر جرات بمن
چون بگویم کز برای این گدا لایق نبود
[9] چون سگت بودم بجای گوشت دادی استخوان
لایق من بود اما از شما لایق نبود.

[10] برات قرضخواهان چون نویسد
بدوشاب و بپنبه میر دانا
[11] تحمل آنقدر باید که گردد
شود پنبه کفن دوشاب حلوا.

[12] **Mevlānā Ṣaḥīfī**[1478]**:** Şīrāzlıġdur[1479], muṣāḥib ve hem-zebān kişidür. Ol miḳdār [13] şāʿir-vażʿ ve bülend-pervāzdur[1480] kim[1481] köp dilīr şāʿir kérek[1482] kim Mevlānāʾ-i [14] müşārün-ileyhniñ ṭarḥ-ı vażʿıdın[1483] tevehhüm ḳılmayup[1484] cevāb ve suʾāli [15]

[1475] rubāʿīsi: rubāʿī S.Ç. 89a/4, G.B. 89a/4.
[1476] kināyeside: kitābeside N 1. 84a/6.
[1477] yaman érmes kim ve lehu ḳıṭʿa: yaman érmes kim beyt N 1. 84a/6//yaman érmes kim ḳıṭʿa N 2. 60b/15, İ.Ü. 2. 259b/13//yaman érmes lehu S.Ç. 89a/6-7, G.B. 89a/6-7//yaman érmes kim ḳıṭʿaāt K.M. 128a/4.
[1478] Mevlānā Ṣaḥīfī: Mevlānā Ṣaḥīḳī B.N. 96b/4//Mollā Ṣaḥīfī K.M. 128a/8.
[1479] Şīrāzlıġdur: Şīrāzlıḳdur N 1. 84a/10.
[1480] şāʿir-vażʿ ve bülend-pervāzdur: şāʿir-vażʿ-ı bülend-pervāzdur N 1. 84a/11//şāʿir-pīşe ve bülend-pervāz körünür K.M. 128a/9.
[1481] kim: ki İ.Ü. 2. 259b/16.
[1482] kérek: kerekdür N 1. 84a/12.
[1483] ṭarḥ-ı vażʿıdın: ṭarḥ ū vażʿıdın N 1. 84a/12, K.M. 128a/10//ṭarḥ-ı vażʿdın S.Ç. 89a/13, G.B. 89a/13.
[1484] ḳılmayup: ḳılanup K.M. 128a/11.

maʿrażıġa kélgey[1485] ve eks̱er ḫarkus-meʾāb buzurg-zādelerni tapup bedīhe [16] bī-maʿnī ḳaṣīdeler aytup aḫẕlar ḳılur érdi. Ol ḥālīde ziyāde nā-muḳayyed[1486] ve levend [17] érdi. Bu uçurda tāʾib ve perhīz-kār kişi boldı, ʿāḳıbeti ḫayr bolsun. **[83 a]** [1] Türkī ve Fārsī şiʿr aytur. Bu Türkī ebyāt anıñ̂dur kim[1487]:

[2] Vérüp cān naḳdini zülfiñ̂ ile salmaḳ ḫayālim bar

Ne dérsin başına çevrülduḳum[1488] [3] olur mı[1489] sevdāmız[1490]

Söylemiş-sén kim Ṣaḥīfī çevrülür mi[1491] başıma

[4] Pes kimiñ[1492] ḳurbānıyam başına ḳurbān[1493] olduḳum[1494]

Cān nedür kim iltifāt éde [5] köñ̂gül[1495] cānān oñ̂ga[1496]

Cānıma minnet eger lāyıḳ tüşerse[1497] cān oñ̂ga[1498]

Mevlānā [6] **Ġayretī-i Şīrāzī**[1499]**:** Ol vilāyetniñ̂ müteʿayyin ādemī-zādeleri- [7] dindür. Dilīr ve peşte-suvār ve yaḫşı kemān-dārdur[1500]. Taḳṭīʿġa māyildür, himmeti hem bar. [8] Ṭabʿı aḳsām-ı şiʿrde yaḫşıdur. Bu ebyātnı[1501] ḫūb aytupdur kim[1502]:

[9] رشکم آید که بعشق از غم مهجوری گل

هیچکس منع جگر خواری بلبل نکند

1485 kélgey: kélgende S.Ç. 89a/14.

1486 nā-muḳayyed: bī-ḳayd K.M. 128a/13.

1487 bu Türkī ebyāt anıñ̂dur kim: bu Türkī ebyāt anıñ̂dur kim beyt-i Türkī N 1. 84a/17//bu Türkī ebyāt anıñ̂dur kim beyt N 2. 60b/23//bu Türkī ebyāt anıñ̂dur S.Ç. 89a/17//bu Türkī ebyāt anıñ̂dur kim ebyāt B.N. 97a/5//bu bir iki ebyāt anıñ̂dur eşʿār İ.Ü. 2. 259b/18.

1488 çevrulduḳum: çevrüldügüm N 1. 84b/1, İ.Ü. 2. 259b/19.

1489 olur mı: o mı K.M. 128b/2.

1490 Bu iki mısra B.N. nüshasında mevcut değildir.

1491 çevrülür mi: çevrilür mi N 1. 84a/1.

1492 kimiñ: kimüñ̂ N 2. 61a/2, S.Ç. 89b/3, K.M. 128b/3, G.B. 89b/3.

1493 ḳurbān: ḳurbā B.N. 97a/6.

1494 olduḳum: olduġum N 1. 84b/2, İ.Ü. 2. 259b/20.

1495 köñ̂gül: köñül İ.Ü. 2. 259b/20.

1496 oñ̂ga: aña N 1. 84b/2, İ.Ü. 2. 259b/20//özige K.M. 128b/4//ona B.N. 97a/7.

1497 tüşerse: düşerse İ.Ü. 2. 259b/20.

1498 oñ̂ga: aña N 1. 84b/3, İ.Ü. 2. 259b/20.

1499 Mevlānā Ġayretī-i Şīrāzī: Mollā Ġayretī-i Şīrāzī K.M. 129a/2.

1500 peşte-suvār ve yaḫşı kemān-dārdur: peşte-suvār yaḫşı kemān-dārdur N 1. 84b/4.

1501 ebyātnı: ebyāt K.M. 129a/4.

1502 aytupdur kim: aytupdur kim ebyāt K.M. 129a/4//aytupdur kim beyt B.N. 97a/11, G.B. 89b/7//aytupdur kim şiʿr İ.Ü. 2. 259b/21-22.

[10] غیرتی را شده مژگان کشندی قاتل

که بخونریز ملک نیز تعلل نکند.

[11] شبها که روی دل بخدای تو کرده ام

اول ادای شکر جفای تو کرده ام.

[12] هلاک غمزهٔ بیباک ترسازاده ای گردم

که در محشر بدو بخشند خون صد مسلمانرا.

[13] اجل از جملهٔ محنت زدگانش باشد

هرکرا چون غم هجران تو جلادی هست.

[14] فغان ز چشم فریبندهٔ فسونسازت

که یکدمم ز خیال تو با خدا نگذاشت.

[15] لیلی شود آگه ز گرانباری ناقه

مجنون چو بحسرت نگرد جانب محمل.

[16] نگه کنید دلم را که خور کردهٔ کیست

نظر بروز من و روزگار من مکنید.

[17] عجب نبود که گرد توتیای چشم مشتاقان

چو دوران خاک سازد چشم پر حسرت نگاهانرا.

[83 b]

[1] غیرت برم از سوختن دوزخ جاوید

کو نیز مگر داغ تمنای تو دارد.

[2] چو غمزهٔ تو بخون ریختن کند آهنگ

لباس خاک کند بر تن شهیدان تنگ.

[3] شب از حیرت نگاهشرا تصور آنقدر کردم

که زهر غمزه اش آمد برون از چشم حیرانم.

[4] بآتش گر بسوزندم بدم چندانکه میدانم

که ننگم منکر آتش کند آتش پرستان را.

[5] بسکه در بادیهٔ عشق شهیدان غمند

استخوانهااست بجای خش و خاشاک آنجا.

[6] شدم آزرده بنوعی ز تعلق که دگر

همتم تکیه بدیوار توکل نکند.

[7] **Mevlānā Naẓīrī**[1503]: Nişābūrlıḳdur[1504] ve ol vilāyetde ṣarrāflıḳ emri bile[1505] [8] meşġūl érdi. Bī-tekellüf ve güẕeşte yigitdür. Ṭabʿı hem yaman érmes. [9] Bu ebyāt anıñ̂gdur kim[1506] Beyt[1507]:

زبان شکوه ما کوته از بریدن نیست

[10] علاج درد دل ما بجز شنیدن نیست

ز بسکه حسرت چشم تو ناتوانم ساخت

[11] نگاه را برخت قوت رسیدن نیست.

آن بود نور دیده که رفت از نظر مرا

[12] این دیده پاره ایست ز خون جگر مرا

فکر کفن کنید که بیماری فراق

[13] هر روز بدتر است ز روز دگر مرا.

ز بس کز حسرت رویت بسختی میدهم جان را

[14] اجل بر گرد من با چشم خون آلود میگردد

1503 Mevlānā Naẓīrī: Mollā Naẓīrī K.M. 130a/7.

1504 Nişābūrlıḳdur: Nişābūrlıġdur K.M. 130a/7.

1505 bile: birle İ.Ü. 2. 259b/27.

1506 anıñ̂gdur kim: anıñ̂gdur İ.Ü. 2. 259b/28.

1507 beyt: ebyāt N 1. 85a/6, K.M. 130a/9//şiʿr N 2. 61a/19//eşʿār İ.Ü. 2. 259b/28.

تو گر سودای دل بر هم زنی نازی زیان داری
[15] مرا سرمایهٔ دنیا و دین نابود میگردد.

دور از آن در مرده ام کی میکند خاکم قبول
[16] آتشم در جان زن و خاکسترم بر باد ده.

گرم صد بار سوزی باز بر گرد سرت گردم
[17] نیم پروانه کز یک سوختن در دست و پا افتم.

نظیری زنده ای در هجر او خاکت بسر بادا

[84 a]

[1] ترا درد محبت تا کجا بوده است دانستم.

ز خود هرگز نیازارم دلی را
[2] که میترسم در او جای تو باشد.

بر نیامد یک عزیز از مصر مردم پروری
[3] پیر شد در چاه صد یوسف ز قحط مشتری
بوی خونی از شهیدان بر مشامم خورده است
[4] همتی یاران دگر زین سر نمیآید سری
مجلس آخر شد نظیری درد خود با او بگو
[5] هر زمان بزمی و هر دم صحبتی با دیگری.

Dérler kim bu beyt hem anıñ̂dur kim Beyt[1508]:

[6] گر زیر گلبنی قفسم را نمی نهی
جایی بنه که ناله بگوش چمن رسد.

[1508] Bu ifāde N 1. ve İ.Ü. 2. nüshalarında mevcut değildir. //anıñ̂dur kim lehu N 2. 61b/6//anıñ̂dur kim K.M. 130b/8.

[7] **Mevlānā Caʿferī-i Sāvecī**[1509]: Nā-murād ve üftāde[1510] yigitdür, yaḫşı iḫlāṣı hem bar[1511]. [8] Ṭamaʿ kim şuʿarānıñg sebeb-i denāʾeti érür özige ḳabūl ḳıla almas ve hīç kişiniñg [9] memnūn-ı minneti[1512] érmes[1513]. Aḳsām-ı şiʿrni aytur[1514]. Bu ebyāt anıñgdur kim Beyt[1515]:

[10] کفن از خاک پوشد چون شهید تیغ سودایش
گریبان چاک سازد خاک را بر یاد بالایش
[11] چو مرغی کز قفس نظارهٔ گلشن کند هر دم
دلم از چاکهای سینه می بیند سراپایش.
[12] جهان ز من شده گویا و من خموش از غم
که بی نصیب ز خود همچو آب حیوانم
[13] ز کفر زلف تو پیوند نگسلاند دل
اگر ملائکه تلقین کنند ایمانم
[14] شدم اسیر بتی جعفری که بعد از مرگ
کنند قبلهٔ خود کافر و مسلمانم.
[15] ز دل کی غم برد بیرون تبسمهای شیرینت
همان تلخ است اگر جان بر کباب تلخ میریزی.
[16] تبسمت سر تاراج کفر و دین دارد
غبار خط تو با آفتاب کین دارد.
[17] تمام آتشم از غم همای عشق ترا
عجب که بهره ای از استخوان من باشد.

[84 b]

[1] چشم باطن دلا چو بگشایی
یار هر جا شوی دوچار شود.

1509 Mevlānā Caʿferī-i Sāvecī: Mollā Caʿferī-i Sāvecī K.M. 130b/10.
1510 üftāde: üftād S.Ç. 90b/6.
1511 iḫlāṣı hem bar: iḫlāṣı İ.Ü. 2. 260a/3.
1512 memnūn-ı minneti: memnūn-ı himmeti S.Ç. 90b/8.
1513 ḳabūl ḳıla almas ve hīç kişiniñg memnūn-ı minneti érmes: ḳabūl érmes K.M. 130b/11.
1514 aytur: aytupdur İ.Ü. 2. 260a/4.
1515 anıñgdur kim beyt: anıñgdur kim N 1. 85b/7//anıñgdur kim lehu N 2. 61b/9//anıñgdur kim ebyāt S.Ç. 90b/9, K.M. 130b/12, G.B. 90b/9//anıñgdur eşʿār İ.Ü. 2. 260a/4.

[2] سبحه و زنار سد راه مقصد شد دلا
كفر و ايمان را بهل در يكدگر پنهان بود.

[3] **Mevlānā Ṣarfī-i Sāvecī**[1516]**:** Ġālibā Mevlānā Caʿferī bile ḳarābeti bar, ikelesi efṣaḥ-[4] ü'l-mütekellimīn Ḫᵛāce Selmānġa nisbet yétkürürler[1517]. Yaḫşı şāʿirdür. Faḳīr Mevlānāġa [5] uçur kélmeyüpdür-mén[1518]. Bu ebyātın istimāʿ ḳıldum kim Beyt[1519]:

[6] بسفر زمانه دايم چو منت غريب دارد
سر آن ديار گردم كه تو اش غريب باشى
[7] بگذر ز چارهٔ من بگذار تا بميرم
من ناتوان كه باشم كه توام طبيب باشى
[8] اگرت نصيب از آن لب نرسد مرنج صرفى
گنه كسى چه باشد چو تو بى نصيب باشى.

[9] غمى كز مرگ دشمن دارم اين است
كه ترسم در غم او مرده باشد.

[10] كشتند و سوختند مرا اى هما برو
كز قسمت تو هيچ در اين استخوان نبود
[11] گويا كه ميكشند مرا هرگز اينچنين
غوغاى عام بر در زندان من نبود.

[12] خدايا اينقدر در حق آن بيباک ميگويم
كه گر نامهربانش آفريدى مهربانش كن.

[13] خبرم ز رفتن خود بگه سفر نكردى
چه صلاح ديده بودى كه مرا خبر نكردى

[1516] Mevlānā Ṣarfī-i Sāvecī: Mevlānā Ṣarfī'-i Sāvecī S.Ç. 91a/2// Ṣarfī-i Sāveci K.M. 131b/11.
[1517] yétkürürler: yetkürler N 1. 86a/2.
[1518] kélmeyüpdür-mén: kélmeydür-mén S.Ç. 91a/4, G.B. 91a/4.
[1519] istimāʿ ḳıldum kim beyt: istimāʿ ḳıldum beyt N 1. 86a/2//istimāʿ ḳıldum kim şiʿr N 2. 61b/19//istimāʿ ḳıldum şiʿr S.Ç. 91a/5, İ.Ü. 2. 260a/9-10, G.B. 91a/5//istimāʿ ḳıldum kim ebyāt K.M. 131b/14.

[14] چو ز رفتن تو مردم تو نشاط کن که هرگز
بمراد خاطر خود به از این سفر نکردی
[15] تو تمام خشم و نازی منت از کدام گویم
چه بروزگار صرفی تو ستیزه گر نکردی.

[16] **Mevlānā Aḳdesī**[1520]**:** Meşhedlıġdur. Ḫōd-pesend ve nā-sāz-kār kişi bolduġıdın[1521] [17] él bile āmīzeş ḳılmas érdi. Eks̱er evḳāt tenhā yürür érdi. **[85 a]** [1] Be-her-ḥāl sözide çāşnī ve tāzelıġ[1522] bar. Bu ebyāt ol ferīdü'z-zamānnıng̃dur kim[1523]:

[2] بپای ناقه خروشان دل شکستهٔ کیست
که این صدا بصدای جرس نمیماند.

[3] کی رسد در حشر اجزای وجود ما بهم
زین پریشانی که از زلف بتان در کار ماست.

[4] بدخو بدوای تو شدم ورنه از این پیش
در درد کشیدن دل من تاب دگر داشت.

[5] خونین چراست اشکم اگر تیغ غمزه ات
در چشم خانه سر نبریده است خواب را.

[6] دارم دلی که غوطه بخون زد هوس در او
سر از میان خون بدر آرد نفس در او.
[7] دل گرمم چو در آتشکدهٔ غم سوزد
نفسی سر زند از سینه که عالم سوزد.

[8] در شبستان طرب نور نخیزد ز دلم

1520 Mevlānā Aḳdesī: Mevlānā Aḳdes B.N. 98b/1//Mollā Aḳdesī K.M. 132b/14.
1521 bolduġıdın: bolduġındın İ.Ü. 2. 260a/14.
1522 tāzelıġ: tāzlıġ İ.Ü. 1. 85a/1.
1523 ferīdü'z-zamānnıng̃dur kim: ferīdü'z-zamānnıng̃dur beyt N 1. 85a/15//ferīdü'z-zamānnıng̃dur kim şiʿr N 2. 62b/5//ferīdü'z-zamānnıng̃dur kim ebyāt S.Ç. 91b/1, B.N. 98b/4, G.B. 91b/1//ferīd-i zamānıng̃dur eşʿār İ.Ü. 2. 260a/14-15.

این چراغی است که در حلقهٔ ماتم سوزد.

[9] آن مرغ ضعیفم که ز شوق در و بامت

پر میزنم و قوت پرواز ندارم.

[10] Bu rubāʿī hem anıñgdur[1524] kim Rubāʿī[1525]:

روزی که بقتل همچو من بیجگری

[11] پیدا کند آن نگار بد مهر سری

اجزای تنم ز شوق بسمل هر یک

[12] خود را بزند بتیغ بیش از دگری.

Mevlānā Vaḥşetī: Cūşḳānlıġdur[1526] kim [13] Kāşān tevābiʿidindür[1527]. Ziyāde ḳavī-cüs̱s̱e[1528] ve pür-zōr körünür[1529]. Bu beytiniñg[1530] [14] öz ṭavrıġa köp münāsebeti bar Beyt[1531]:

فرهاد اگر از بیستون گلگون بگردن [15] میبرد

من بیستون را میبرم کارم چو بر گردن فتد.

Mevlānā'-i mez̲kūr[1532] bā-vücūd-ı [16] bu ḳudret[1533] ziyāde nā-murād kişidür ve ʿışḳ-ı mecāzī ṭarīḳide olça s̱ābit- [17] ḳadem érür kim ḫᵛāce-zādesiniñg maḫdūm-zādeleriġa

---

[1524] anıñgdur: annıñgdur N 2. 62a/12.
[1525] kim rubāʿī: kim K.M. 133a/11//" Bu rubāʿī hem anıñgdur kim rubāʿī" ifadesi İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.
[1526] Cūşḳānlıġdur: Cūşānlıġdur İ.Ü. 1. 85a/12//Çūşḳānlıġdur K.M. 133b/3, İ.Ü. 2.//Cūşḳānlıḳdur S.Ç. 91b/12, G.B. 91b/12.
[1527] tevābiʿidindür: tevābiʿidür İ.Ü. 2. 260a/20.
[1528] ḳavī-cüs̱s̱e: ḳavī-bünye N 2. 62a/15.
[1529] körünür: körinür İ.Ü. 2. 260a/20.
[1530] beytiniñg: beyti K.M. 133b/4.
[1531] beyt: eşʿār İ.Ü. 2. 260a/21.
[1532] Mevlānā'-i mez̲kūr: Mevlānā-yı mez̲kūr N 1. 86b/11.
[1533] bu ḳudret: ḳudret İ.Ü. 2. 260a/22.

hem ẖademāt yétkürür[1534], **[85 b]** [1] el-ʿāḳilu yekfīhi'l-işāre. Bu ebyāt ol vefā-dārnıñ̂gdur kim Beyt[1535]:

[2] صد ظلمات گم شود در شب تار هجر او
چرخ مگر ز بخت من بافته این گلیم را.

[3] یک لحظه گریه گر نکنم کور میشوم
گویا چراغ چشم من از آب روشن است.

[4] شب هجری بعذاب دو جهان میدادم
گر کسی با من سودازده سودا میکرد.

[5] بیار همرهم اما دل از پریشانی
هزار مرتبه هر گام از او خبر گیرد.

[6] اهل نظر بقیمت یاقوت میخرند
خونابه ای که بر سر مژگان گره شود.

[7] اگر تا حشر گریم آتش عشق تو نگذارد
که مژگان شرربارم ز آب دیده نم گیرد.

[8] چون نور دیده در نظرم جلوه میکند
با آنکه سالهاست از او و دور مانده ام.

[9] شب در گمان افتم که دل با اشک خونین شد برون
زان پرسم احوالش سحر از دیدۀ بیدار خود.

[10] از بسکه سرکش است سمند وصال او

1534 yétkürür: ḳılur N 1. 86b/13, İ.Ü. 2. 260a/22.

1535 vefā-dārnıñ̂gdur kim beyt: vefā-dārnıñ̂gdur kim şiʿr N 1. 86b/13, N 2. 62a/19//vefā-dārnıñ̂gdur S.Ç. 92a/1, G.B. 92a/1//vefā-dārnıñ̂gdur kim K.M. 133b/8//vefā-dārnıñ̂gdur kim ebyāt B.N. 99a/4-5//vefā-dārnıñ̂gdur kim eşʿār İ.Ü. 2. 260a/23.

دست تصورش نتواند عنان گرفت.

[11] جهان بر آب بود اول منش در آتش افکندم
ز چشمم بسکه شبها سیل آتش در جهان افتاد.

[12] من و دل کاروانسالار راه محنت و دردیم
بلا از بیم جان در منزل ما باز نگشاید.

[13] مردم از شوق تو صد بار و ز شوقم چو نفس
بهر ایثار تو جان از پی جان میآید.

[14] ندارد آسمان هم در خور امید من گامی
از آن هرگز ندیدم بر مراد خویش دوران را.

[15] ز محبت تو چندان تف دل بخاک بردم
که فرشتهٔ عذابم بسر مزار نآید.

[16] گشتم چنان ضعیف که در گلشن وصال
هر دم مرا نسیم بسوی دگر برد.

[17] چو گرد بیخبر از خویش دامنت گیرم
اگر ترا بسر خاک من گذر باشد.

[86 a]

[1] خار مژگانم چو گلبن غنچه میآرد ببار
بسکه چشم خونفشانم بر گل رویت بماند.

[2] ز خاکم دوزخی پیش از قیامت آشکارا شد
ز بس کز سوز دل آتش فکندم در مزار خود.

[3] هر سحر گل چشم بر راه است پندارد شبی
گردی از کوی تو در دست صبا خواهد فتاد.

[4] دوش چندان گریه کردم از غم نادیدنش
کز سرشکم در نهاد سنگ آتش نم گرفت
[5] در دم مردن مرا جز اشک بر بالین نبود
اشک خونین عاقبت چشم مرا بر هم گرفت.

[6] Bu rubāʿī hem anıñdur kim Rubāʿī[1536]:

تا کعبهٔ کوی خود نمایان کردی
[7] بر من ره طوف کعبه آسان کردی
عید است بکوی خویش قربانم کن
[8] در کعبه همان گیر که قربان کردی.

Mīrzā Ebū-Turāb-ı Firḳatī: [9] Encudānlıġdur, ādemī-zāde érür, yaḫşı tabʿı bar. Eger[1537] ḫōş-āmedī-gūy[1538] [10] perestārlar ḥarf ve ṣavtı[1539] bile[1540] özige şāʿirlıḳ ḳarār bérmese[1541] [11] bundın hem bih-raḳ bolur[1542]. Bu ebyāt ol Mīrzānıñ netīceʾ-i ṭabʿıdındur[1543] kim Beyt[1544]:

[12] پای اشکم بتمنای تو صد آبله کرد
با همه گرم رویها ز تکاپوی بماند.

[13] نه گردباد نمایان ز طرف هامون است
بخاک بادیه آلوده روح مجنون است.

[14] بیاد روی تو تا کی بخواب بینم گل

1536 anıñdur kim rubāʿī: anıñdur kim S.Ç. 92b/8, K.M. 134b/2//anıñdur rubāʿī İ.Ü. 2. 260b/1.
1537 eger: meger S.Ç. 92b/11.
1538 ḫōş-āmedī-gūy: ḫōş-āmed-gūy K.M. 134b/8, G.B. 92b/11.
1539 ṣavtı: ṣūreti İ.Ü. 2. 260b/3.
1540 bile: birle İ.Ü. 2. 260b/3.
1541 şāʿirlıḳ ḳarār bérmese: ḳarār bérmese İ.Ü. 2. 260b/3.
1542 bolur: bolurdı İ.Ü. 2. 260b/3.
1543 Mīrzānıñ netīceʾ-i ṭabʿıdındur: Mīrzānıñdur K.M. 134b/9, İ.Ü. 2. 260b/3.
1544 kim beyt: kim şiʿr N 1. 87b/6//kim ebyāt N 2. 62b/17, K.M. 134b/9//kim eşʿār İ.Ü. 2. 260b/3.

چو چشم باز کنم پارۀ جگر باشد.

[15] بسکه داغ سینه ام را گل تصور میکنند

د رگلستانم ز جوش بلبلان آرام نیست.

[16] ز شور بلبلانم گشت معلوم

که گل چیدن کم از خون کردنی نیست.

[17] چون مگس تا ز سر خوان وصالت رفتم

لقمۀ من سر انگشت پشیمانییبود

خاطر جمع ز سر وقت جنونم انداخت

[86 b]

[1] یاد آن روز که در عین پریشانی بود.

شب که بیخود بطواف گل رویت آیم

[2] تکیه بر دوش صبا کرده بسویت آیم.

در روزگار هر که عزیز است خوار تست

[3] این رسم تازه ایست که در روزگار تست.

تا قافله را کعبه سر کوی بتان است

[4] پیوند بناقوس رساند جرس ما

زآنروز که گشتیم بدام تو گرفتار

[5] شد کعبۀ مرغان بهشتی قفس ما.

Mevlānā Kesrī-i Kerbe[1545]: Kāşānlıġdur, [6] aytur kim Mevlānā ehli Ḫorāsānī evlādı-mén. Bā-vücūd-ı ʿadem-i ehliyyet özin [7] o yan͡glıġ kişige mensūb ḳılur[1546], Va'llāhu Aʿlem bi-ḥaḳīḳati'l-umūr. Bu yan͡glıġ şiʿr hem [8] aytur kim Şiʿr[1547]:

[1545] Mevlānā Kesrī-i Kerbe: Mollā Kesrī-i Kerbe K.M. 135b/4.

[1546] kişige mensūb ḳılur: nisbet ḳılur K.M. 135b/5//kişiye mensūb ḳılur İ.Ü. 2. 260b/8.

[1547] aytur kim şiʿr: aytur kim K.M. 135b/6//aytur şiʿr İ.Ü. 2. 260b/9.

آنرا که رد کنیم شود رد کائنات
مردود بارگاه دل [9] ما کسی مباد.

هنوز ای قبلۀ جان دل بیاد طاق ابرویت
بمسجد میرود [10] گرد سر محراب میگردد.

جنون مزدور سودای تو باشد
بلا شاگرد [11] بالای تو باشد.

Ġarībī-i Kāşī[1548]**:** Köhne şāʿirdür. Ḫān Aḥmed Pād-şāh [12] ḫidmetide melikü'ş-şuʿarā kéçinür. Mevlānā Lisānīniñ ġazelin kim Lisānī:

منم زآن [13] خوی نازک آستین بر چشم تر مانده
ز مژگان تا جگر صد پرده خون بر یکدگر [14] مانده

Bu yañlıḳ[1549] tetebbuʿ ḳılup érdi kim Ġarībī[1550]:

تو از من فارغ و من بی تو [15] هر سو دربدر مانده
ز خواری بر سر دون همتان بی پا و سر مانده.

[16] **Mevlānā Muʿīn**[1551]**:** Esterābādlıġdur. Bā-vücūd-ı istiʿdād, fıṭrat ve mādde'-i [17] Mevleviyyet-ṭurfe kelāmlar ve ġarīb laṭīfeler Mevlānā'-i meẕkūrdın[1552] baş urar **[87 a]** [1] érdi. Maḳbūlü'l-ḫavāṣṣ ve manẓūrü'l-ʿavām bu yañlıġ az vāḳiʿ bolur. Selāṭīn-i rūz-gār [2] mecāliside hīç māniʿi yoḳ érdi. Ol kelāmlarnıñ biri bu érür kim[1553]:

[1548] Ġarībī-i Kāşī: Mevlānā Ġarībī-i Kāşī N 1. 88a/6-7, N 2. 63a/7, İ.Ü. 2. 260b/10//Mevlānā Ġarībī'-i Kāşī S.Ç. 93a/13, G.B. 93a/13.

[1549] yañlıḳ: yañlıġ N 2. 63a/9, S.Ç. 93a/15, İ.Ü. 2. 260b/11.

[1550] érdi kim Ġarībī: érdi şiʿr N 1. 88a/9//érdi ve muʿteḳid bar érür kim Ġarībī N 2. 63a/9-10, S.Ç. 93a/15-16//érdi kim şiʿr İ.Ü. 2. 260b/11-12//érdi ve muʿteḳid bar érdi kim Ġarībī G.B. 93a/15.

[1551] Mevlānā Muʿīn: Bu şâirimiz hakkında K.M. nüshasında bilgi bulunmamaktadır.

[1552] Mevlānā'-i meẕkūrdın: Mevlānā-yı meẕkūrdın N 1. 88a/12, İ.Ü. 2. 260b/13.

[1553] bu érür kim: bu érür kim şiʿr S.Ç. 93b/3, G.B. 93b/3.

"من [3] شرمندگیهای یک توقوز سست **اول** آنکه اگر نامش برم مردم صد تف [4] بر ریشم می اندازند، **دوم** بادرنگ سست **سیوم** خایهای سست [5] **چهارم** اقای سست **پنجم** شعر سست **ششم** فکر سست **هفتم** شریک سست [6]**هشتم** و **نهم** پس رو که اسبم بر تو نرید مهمد الی شق شق شق.

حافظ اگر مست [7] نه ای کج مرو
کز تو کسی نشنود این عذر لنگ"

Bā-vücūd-ı bu ṭurfelıġ bu yañ̂lıġ [8] şiʿr aytur kim Şiʿr[1554]:

افسوس که بیک عمر راهی کردیم
مردانه نزیستیم داهی کردیم
[9] در نامه نماند جای یک لفظ سفید
از بس شب و روز روسیاهی کردیم.

[10] **Ġıyās̱ü'd-dīn Muḥammed-i Bezmī[1555]:** Esterābādnıñ̂ müteʿayyin merdum-zāde-[11] leridindür. Ziyāde muṣāḥib ve muvāfıḳ kişidür. İki beytni yaḫşı oḳur, [12] ṭabʿıda ḫōşlıḳ ve ẕihnide şūḫlıḳ[1556] köp bar. Dérler kim bu uçurda maḳtūl [13] boldı, belī hīç kişi Esterābādda öz eceli birle[1557] ölmes. Bu rubāʿīler ol ʿazīzniñ̂dür kim[1558]:

[14] جانا غم نیک خواه میباید داشت
فکر دل بیگناه میباید داشت
[15] دل از کف عاشقان برون آوردن
سهل است ولی نگاه میباید داشت.

[16] تا پرده ز خورشید جمال افکندی
آتش بنهاد اهل حال افکندی
[17] برداشته بودم از خیالات تو دل

1554 şiʿr: rubāʿī N 1. 88b/4, N 2. 63a/18.
1555 Ġıyās̱ü'd-dīn Muḥammed-i Bezmī: Mevlānā Ġıyās̱ü'd-dīn-i Bezmī İ.Ü. 2. 260b/17.
1556 şūḫlıḳ: şūḫlıġ S.Ç. 93b/13, G.B. 93b/13.
1557 birle: bile N 1. 88b/9, K.M. 136a/13.
1558 ʿazīzniñ̂dür kim: ʿazīzniñ̂dür rubāʿī N 1. 88b/9, İ.Ü. 2. 260b/19//ʿazīzniñ̂dür kim rubāʿī N 2. 63a/23, S.Ç. 93b/15, K.M. 136a/13, G.B. 93b/15//ʿazīzniñ̂dür kim rubāʿiyyāt B.N. 99b/2.

بازم بکرشمه در خیال افکندی.

[87 b]

[1] میرم جایی که گفت و گوی تو کنند

وصف سر زلف مشکبوی تو کنند

[2] از خلق گریزم من رسوا که مباد

بینند مرا و یاد روی تو کنند.

[3] Bu iki beyt hem anıŋdur kim Beyt[1559]:

از ناوک غمت دل بیحاصلم پر است

[4] پیشت چگونه زار نگریم دلم پر است.

رحم کن بر بزمی مسکین که امشب تا سحر

[5] با وجود بیگناهی کارش استغفار بود.

Ḳısmetī-i Esterābādī[1560]: [6] Mīr Żiyāʾü'd-dīn[1561] oġlı[1562] Mīrzā Bég-i Fendersegī mülāzemetide bolur. Bu rubāʿī ve bu [7] ebyāt[1563] aŋga mensūbdur kim[1564] Beyt[1565]:

طوف حرم کعبه ز رهبان مطلب

[8] تعظیم کنشت از خداخوان مطلب

ما راندۀ کعبه ایم و واماندۀ دیر

[9] از ما روش گبر و مسلمان مطلب.

در خانه گشت گلشن فردوس میکند

[1559] anıŋdur kim beyt: anıŋdur kim lehu N 2. 63b/4//anıŋdur kim K.M. 136b/6//anıŋdur ve lehu İ.Ü. 2. 260b/21.

[1560] Ḳısmetī-i Esterābādī: Mevlānā Ḳısmetī-i Esterābādī N 1. 89a/1, N 2. 63b/6, S.Ç. 94a/7, İ.Ü. 2. 260b/22, G.B. 94a/7.

[1561] Mīr Żiyāʾü'd-dīn: Żiyāʾü'd-dīn İ.Ü. 2. 260b/22.

[1562] oġlı: oġlıdur N 1. 89a/2.

[1563] bu ebyāt: ebyāt İ.Ü. 2. 260b/23.

[1564] aŋga mensūbdur kim: anıŋdur İ.Ü. 2. 260b/23.

[1565] beyt: rubāʿī N 1. 89a/3, N 2. 63b/7, S.Ç. 94a/8, K.M. 137a/6, İ.Ü. 2. 260b/23, G.B. 94a/8.

[10] چشمی که از مشاهدۀ دلستان پر است.

گر بود قاصد ملک و انگه بمن آرد پیام
[11] میرم از غیرت اگر گوشی بپیغامش کند.

Mevlānā Muḫlisī: [12] Sebzevārlıġdur. Ṭabʿı yaman érmes. Bu ebyāt anıñ̂gdur kim Beyt[1566]:

[13] چو چشم خونفشان بر ساکنان محشرم افتد
سخنهای گرفتاران عشقت باورم افتد
[14] پس از عمری که خواب راحتی گرد دلم گردد
دود بیطاقتی پیش از من و بر پسترم افتد
[15] بسوزانم ولی بگذار چندان بر سر کویت
که این افسردگان را چشم بر خاکسترم افتد
[16] هجوم ناامیدی مخلصی بنگر که در کویش
قدم ننهاده اشک حسرت از چشم ترم افتد.

[17] **Mevlānā ʿAyānī**[1567]**:** Faḳīr bu onı burundın[1568] burun Rāzīlıġ[1569] éşitür érdüm[1570], **[88 a]** [1] mülāḳāt bolġandın soñ̂gra[1571] aytdı kim Herīlıġ-mén ve yana[1572] yārāndın[1573] böyle istimāʿ [2] olundı kim Tekelü oymaḳı[1574] baḳiyyetü's-seyfleridindür[1575] ve yana müşaḫḫaṣ boldı[1576] kim Ḥaydar-ı [3] Çarḫī atlıġ[1577] bir şuʿbede-bāznın[1578] cemāʿat-

[1566] anıñ̂gdur kim beyt: anıñ̂gdur kim N 1. 89a/8, G.B. 94a/13//anıñ̂gdur kim maṭlaʿ N 2. 63b/11//anıñ̂gdur kim ebyāt K.M. 137a/11//anıñ̂gdur eşʿār İ.Ü. 2. 260b/25.
[1567] N 1. Ve İ.Ü. 2. nüshalarında Mevlânâ Ayânî'nin tercüme-i hâli, Haşmetî-i Reştî'den sonra verilmiştir.//Mevlānā ʿAyānī: Mevlānā ʿİtābī N 2. 63b/15//Mollā ʿAyānī K.M. 137b/1.
[1568] burundın: burudın İ.Ü. 1. 87b/17, B.N. 101a/6//körüdin N 2. 63b/15//körürdin K.M. 137b/1.
[1569] Rāzīlıġ: Rāzlıġ B.N. 101a/7.
[1570] érdüm: érdim İ.Ü. 2. 260b/31.
[1571] soñ̂gra: ṣoñ̂gra N 2. 63b/16, İ.Ü. 2. 260b/31, G.B. 95a/4.
[1572] yana: bir K.M. 137b/3.
[1573] yārāndın: yārāndan N 1. 89b/4.
[1574] oymaḳı: oymaġı G.B. 95a/5.
[1575] baḳiyyetü's-seyfleridindür: baḳiyyetü's-suyūflarıdındur G.B. 95a/5-6.
[1576] boldı: oldı İ.Ü. 2. 261a/1.
[1577] Ḥaydar-ı Çarḫī atlıġ: Ḥaydar-ı Çarḫī K.M. 137b/4.
[1578] şuʿbede-bāznın: şuʿbede-bāznıñ̂g K.M. 137b/4, İ.Ü. 2. 261a/1.

ḫāneside bolur érmiş. Be-her-taḳdīr ḫūb [4] cemāʿat ve yaḫşı cemāʿat-ḫānedin[1579] çıḳmış kişidür[1580]. Aytur kim[1581] ḫamsīġa cevāb [5] aytmışam[1582]. Bu ebyātı[1583] ḥasbe'l-emrī[1584] bu muḫtaṣarda bitildi Beyt[1585]:

[6] نظامی که وصف سکندر نمود
اگر ساحری کرد معجز نبود
[7] بیانش گر آیینۀ انور است
معانی من سد اسکندر است.

[8] Ziyāde bundın istimāʿıdın müstemiʿġa külfet[1586] yüzlenmesün déyü bu beyti [9] bile[1587] iḫtiṣār olundı Beyt[1588]:

لذت صدساله از یک دیدنش دریافتم
[10] شکر لله کآرزو را حسرتی در دل نماند.

Ḥaşmetī-i Reştī[1589]: Levend-i şāʿir-pīşe-i [11] nā-murād-ı çoḳdur[1590]. Bu ṭarz şiʿri bar kim[1591]:

چه عیش است این که زهر غصه در جام من است امشب
[12] ز غم امید را خون جگر در دامن است امشب
نگوئی حشمتی نوری ندارد شمع امیدم

[1579] ḫūb cemāʿat ve yaḫşı cemāʿat-ḫānedin: ḫūb cemāʿat ḫānesidin N 1. 89b/6/7ḫūb cemāʿat ve yaḫşı cemāʿat-ḫānesidin İ.Ü. 2. 261a/1.
[1580] cemāʿat-ḫāneside bolur érmiş. Be-her-taḳdīr ḫūb cemāʿat ve yaḫşı cemāʿat-ḫānedin çıḳmış kişidür: cemāʿat ve yaḫşı cemāʿat-ḫānedin çıḳmış kişidür K.M. 137b/4-5.
[1581] aytur kim: aytur İ.Ü. 2. 261a/2.
[1582] ḫamsīġa cevāb aytmışam: ḫamse cevābı aytmışam N 1. 89b/7, İ.Ü. 2. 261a/2.
[1583] ebyātı: ebyāt N 1. 89b/7, İ.Ü. 2. 261a/2, G.B. 95a/9//ebyātnı N 2. 63b/19, K.M. 137b/5.
[1584] ḥasbe'l-emrī: ḥasbe'l-emr N 1. 89b/7, İ.Ü. 2. 261a/2.
[1585] bitildi beyt: bitildi meṡnevī N 1. 89b/8, G.B. 95a/9//bitildi K.M. 137b/6//bitildi naẓm İ.Ü. 2. 261a/2.
[1586] külfet: Bu kelime K.M. 137b/9'da çıkmamış.
[1587] bu beyti bile: bir beyt ile İ.Ü. 2. 261a/3.
[1588] olundı beyt: olundı kim beyt N 2. 63b/22, G.B. 95a/13//olundı kim K.M. 137b/9//olundu naẓm İ.Ü. 2. 261a/3.
[1589] Ḥaşmetī-i Reştī: Ḥaşmetī K.M. 137b/11.
[1590] levend-i şāʿir-pīşe-i nā-murād-ı çoḳdur: levend ve şāʿir-pīşe-i nā-murād-ı çoḳdur N 2. 63b/17, S.Ç. 94b/1//levend-i şāʿir-pīşe ve nā-murād-ı çoḳdur K.M. 137b/11.
[1591] bar kim: bar şiʿr N 1. 89b/13//bar kim şiʿr N 2. 63b/17//bu ṭarz şiʿri hem bar S.Ç. 94b/1//bar kim eşʿār İ.Ü. 2. 260b/28.

[13] چراغم پرتوی دارد که بزمم روشن است امشب.

من حریف آتشم می بر قدح نوشان سپار

[14] باده در خور نیست جان دوزخ آشام مرا.

آسان نیافت شربت وصل تو حشمتی

[15] صد بار مرد تا بزلال بقا رسید.

بصبر آویختم یکباره و تسکین دل دادم

[16] بزهر آمیز شربت چارهٔ بیمار خود کردم.

از متاع خود زیان دیدم در بازار عشق

[17] خاک بهتر از چنان جنسی که ما آورده ایم.

Rāmī'-i Ordubādī[1592]**:** Mevlānā Vaḥşī-i **[88 b]** [1] Yezdīniñ[1593] maṭlūb[1594] şāgirdi érdi. O[1595] yañglıġ Vaḥşī ġazālini rām ḳılduġıdın [2] bu taḫalluṣnı ḥavāle aytupdurlar. Fī'l-vāḳiʿ ziyāde[1596] gülū-sūz ḥüsni[1597] bar érmiş. Egerçi [3] özidin istiʿdād-ı fıṭrī ẓāhir bolmas érdi[1598] ve illā bu yañglıġ şiʿr ayturdı kim[1599]:

[4] بیان درد تو کار زبان نمیباشد

جهان جهان غم دل را بیان نمیباشد

[5] تو جنس هستی خود در مزار عشق انداز

خموش باش که اینجا زیان نمیباشد.

[6] تمنا سخت بیتاب است در عرض نیاز امشب

هجوم آرزو خواهد شکستن قفل راز امشب.

1592 Rāmī'-i Ordubādī: Rāmī-i Ordubādī N 2. 64a/6.
1593 Yezdīniñ: Yezdī K.M. 138a/4.
1594 maṭlūb: maṭlūbı K.M. 138a/4.
1595 o: bu N 1. 89b/13.
1596 ziyāde: ziyāde ḫōş İ.Ü. 2. 261a/5.
1597 gülū-sūz ḥüsni: ḥüsnī-i gülū-sūz K.M. 138a/5-6.
1598 ẓāhir bolmas érdi: bolmaz érdi İ.Ü. 2. 261a/5.
1599 ayturdı kim: ayturdı kim şiʿr N 2. 64a/9, S.Ç. 94b/12, K.M. 138a/7, B.N. 101b/12, İ.Ü. 2. 261a/5, G.B. 94b/12.

[7] مزاج حسن لطیف است و من حریص نگاه

عجب که کم نشود بر در تو حرمت من

[8] باین قبول و باین ننگ دوستی رامی

که میدهد بسگ او قرار نسبت من؟

[9] بلا از جان غم فرسودۀ من کم نمیباشد

من و آسودگی را نسبتی با هم نمیباشد

[10] شکیبائی علاج عاشق مسکین شود ورنه

شکاف دشنهای ناز را مرهم نمیباشد.

[11] **Mevlānā ʿAbdü'l-ġafūr:** Lāhīcānlıġdur. Sipāhī-veş ve bahādur-meniş yigitdür. [12] Gīlān sipeh-sālārları[1600] ḫidmetide muḳarribdür. Āşinā-rūy ve germ-iḫtilāṭ- [13] lıġda[1601] söz yoḳdur[1602]. Mūsīḳīde köp taṣnīfleri bar ve şiʿri hem yaman [14] érmes. Bu ḥaḳīr Ḳızılbaşdın teneffür ḳılup Dārü'l-merzġa barġanda köp [15] hem-rāhlıḳ[1603] ve ġarīb-nevāzlıḳlar[1604] ḳıldılar. Bu iki beyt ol yārnıŋ̂dur kim Beyt[1605]:

[16] گرچه شد نوبت هجر تو مبدل بوصال

اگر از شادی دیدار نمیرم عجب است.

[17] قربان دل شوم که جز اندیشۀ ترا

در سینۀ شکستۀ خود جا نمیدهد.

[89 a] [1] **Mevlānā Raḥmī[1606]:** Lāhīcānda sākin érür, zer-keşlıġıdın[1607] evḳātı kéçer. [2] Yaman kişi érmes. Ḳarār-dāde şāʿirdür. Şiʿri bu ṭavr érür kim Beyt[1608]:

1600 sipeh-sālārları: sipeh-sālārı S.Ç. 95a/16, G.B. 95a/16.

1601 germ-iḫtilāṭlıġda: germ-iḫtilāṭlıġıda N 1. 90a/8, N 2. 64a/16, S.Ç. 95a/17.

1602 yoḳdur: yoḳtur N 2. 64a/17, S.Ç. 95a/17, K.M. 138b/2, B.N. 102a/3, G.B 95a/17.

1603 hem-rāhlıḳ: hem-rāhlıġ N 1. 90a/10, N 2. 64a/18, S.Ç. 95b/2, G.B. 95b/2.

1604 ġarīb-nevāzlıḳlar: ġarīb-nevāzlıġ N 1. 90a/10, K.M. 138b/4.

1605 yārnıŋ̂dur kim beyt: yārnıŋ̂dur kim şiʿr N 1. 90a/11//yārnıŋ̂dur kim S.Ç. 95b/2, G.B. 95b/2//aŋ̂larnıŋ̂dur kim ebyāt K.M. 138b/4//yārnıŋ̂dur eşʿār İ.Ü: 2. 261a/10.

1606 Mevlānā Raḥmī: Mollā Raḥmī K.M. 138b/7.

1607 zer-keşlıġıdın: zer-keşlıġdın N 1. 90a/14, İ.Ü. 2. 261a/12.

1608 şiʿri bu ṭavr érür kim beyt: bu ṭavr érür kim beyt N 1. 90a/14-15, K.M. 138b/8// bu ṭavr érür kim şiʿr İ.Ü: 2. 261a/12.

[3] گر بفرمان تو خواهم بودن ای دل اینچنین
زود از بیطاقتیهای تو رسوا میشوم.

[4] درون سینهٔ رحمی چه میطپی ای دل
قرار گیر زمانی که یار میگذرد.

[5] **Maḫremī'-i Erdebilī:** Yaḫşı nā-murād kişidür[1609], özin ẓurefā mecmaʿıda dāḫil [6] ḳılur[1610]. Bu beyt anıñgdur kim Beyt[1611]:

از جنون منت پذیرم زانکه یارم عمرهااست
[7] کز نظر رفته است و با او گرم گفتارم هنوز.

Mevlānā Kelb ʿAlī[1612]: Tebrīzniñg [8] muḳarrer fāżıllarıdındur[1613], Türkī ve Fārsīde mahāreti bar. Ḫōş-ṣoḥbet ve ḫōş[1614] [9] kişidür. Bu rubāʿīni Türkīçe[1615] yaman aytmayupdur[1616] kim Rubāʿī[1617]:

[10]Gül faṣlı bu yıl ʿaceb bahārım kéçdi
Ġam birle[1618] buçaḳlarda[1619] medārım kéçdi
[11] Sénsiz ne diyem ne çekmişem el-ḥāṣıl[1620]
Ḳanlar içe içe rūz-gārım kéçdi

1609 kişidür: kişi érdi İ.Ü. 2. 261a/13.
1610 dāḫil ḳılur: dāḫil bolup K.M. 138b/11-12.
1611 anıñgdur kim beyt: anıñgdur beyt İ.Ü. 2. 261a/14.
1612 Mevlānā Kelb ʿAlī: Mollā Kelb ʿAlī K.M. 138b/13.
1613 fāżıllarıdındur: fāżıllarıdın İ.Ü. 2. 261a/15.
1614 ḫōş: ḫōş-ṭabʿ N 1. 90b/3, N 2. 64b/3-4, S.Ç. 95b/12, G.B. 95b/12.
1615 Türkīçe: Türkçe N 1. 90b/4.
1616 aytmayupdur: aytmapdur K.M. 139a/1.
1617 kim rubāʿī: kim şiʿr N 2. 64b/4//kim K.M. 139a/1//rubāʿī İ.Ü. 2. 261a/15.
1618 birle: bile K.M. 139a/2.
1619 buçaḳlarda: buçaġlarda N 1. 90b/5, İ.Ü. 2. 261a/16.
1620 çekmişem el-ḥāṣıl: keçmişem ve'l-ḥāṣıl İ.Ü. 2. 261a/16.

[12] Tebrīz ḳatl-i ʿāmmıdın soñgra[1621] Gīlānġa barup[1622] Ḫān Aḥmed Pād-şāhnıñg ḳıllet-i [13] iltifātıdın dilgīr bolup kināye birle bu maṭlaʿnı münāsib ve ḫōş-ṭabʿāne aytupdur kim[1623]:

[14] گیلکان نعمت گیلان بشما ارزانی

دولت دوری از این ملک بما ارزانی.

[15] **Çelebi Bég Fāriġ-i Tebrīzī:** Ol vilāyetniñg aʿyān ve [16] eşrāfıdındur, fażīleti hem bar. Ṭabʿı hem şiʿrde bu yañglıġ érür kim[1624]:

[17] خدا در سینۀ من آه سوزان را نگه دارد

زآسیبش دل بیرحم جانان را نگه دارد

[89 b]

[1] منادی میکند امروز زنار سر زلفش

که بی ایمان بمیرد هر که ایمان را نگه دارد.

[2] ترا شبهای عیش و صحبت اغیار میباید

مرا خواب اجل در دیدۀ بیدار میباید

[3] ستم میکن که این جان ملامت دیدۀ ما را

شکست بر شکست آزار بر آزار میباید.

[4] **Ḫalīl-i Zer-ger[1625]:** Reştde ṣarrāf érdi. Cemşīd Ḫān ḫidmetide[1626] [5] mütereddid bolur érdi[1627]. Ḥasbe'l-emr bir Cemşīd-nāme bitidi fe'ammā meşhūr bolmadı. [6] Bu ebyāt ol kitābdındur kim Naẓm[1628]:

[1621] soñgra: ṣoñgra N 1. 90b/6, N 2. 64b/6, S.Ç. 95b/16, K.M. 139a/3, S.Ç. 95b/16.

[1622] barup: barıp S.Ç. 95b/16.

[1623] aytupdur kim: aytupdur kim maṭlaʿ N 1. 90b/8, B.N. 102b/6//aytupdur kim beyt N 2. 64b/7, K.M. 139a/5//aytupdur maṭlaʿ İ.Ü. 2. 261a/17.

[1624] yañglıġ érür kim: yañglıġ érür kim şiʿr N 2. 64b/9, S.Ç. 96a/3, G.B. 96a/3//yañglıġ érür kim beyt K.M. 139a/8//yañglıġ érür şiʿr B.N. 102b/9//yañglıġdur eşʿār İ.Ü. 2. 261a/18-19.

[1625] Ḫalīl-i Zer-ger: Ḫalīl-i Kör İ.Ü. 2. 261a/20.

[1626] ḫidmetide: ḫidemtinde İ.Ü. 2. 261a/20.

[1627] bolur érdi: bolur İ.Ü. 2. 261a/20.

[1628] kitābdındur kim naẓm: kitābdındur beyt N 1. 90b/17//kitābdındur kim şiʿr N 2. 64b/15//kitābdındur kim ebyāt S.Ç. 96a/10, G.B. 96a/10// kitābdındur kim meṡnevī K.M. 139b/1//kitābdındur naẓm İ.Ü. 2. 261a/21.

ز بسیاری نیزه داران جنگ

[7] هوا بر سنین و سنان گشت تنگ

نمایان ز قربان کمان در جدال

[8] چو از لکۀ ابر نیمی هلال

ز اسبان عرق بسکه ریزان شده

[9] سراسر زمین آب حیوان شده.

Ḳāmetī-i Gīlānī: Dervīş-nihād [10] ve nā-murād kişidür, ulus bile āmīzeş ḳıla almas. Taḫalluṣınıñ [11] öziġa[1629] köp nisbeti bar, o yañglıġ[1630] ṭavīlü'l-ḳāme[1631] kişi bā-vücūd-ı seyāḥat[1632] [12] hīç vilāyetde[1633] körmeydür-mén[1634]. Ḥażret-i risālet-penāh Sall'a'llāhu ʿAleyhi ve sellemniñ[1635] [13] ḥadīs̱i kim[1636] "Kullu ṭavīlin aḥmaḳun" ol[1637] kişide vuḳūʿı bar, bu maḳṭaʿıdın[1638] hem ẓāhir[1639] bolur kim Maḳṭaʿ[1640]:

[14] قامتی تند مرو در پی آن آهو باز

چون قد نحس ترا دید رمیدن گیرد.

[15] Bu maṭlaʿı[1641] yaman érmes kim Maṭlaʿ[1642]:

گر میتوانی یکدو روز ای دل مکن پروای او

[16] شاید که بی پروائیت کم سازد استغنای او.

1629 öziġa: özige N 1. 91a/4, N 2. 64b/17, S.Ç. 96a/14, K.M. 139b/5, İ.Ü. 2. 261a/23, G.B. 96a/14.

1630 o yañglıġ: bu maḳṭaʿıdın hem o yañglıġ İ.Ü. 2. 261a/23.

1631 ṭavīlü'l-ḳāme: ṭavīlü'l-ḳāmet N 2. 64b/18, G.B. 96a/15.

1632 kişi bā-vücūd-ı seyāḥat: bā-vücūd-ı seyāḥat İ.Ü. 2. 261a/23.

1633 hīç vilāyetde: hīç K.M. 139b/6.

1634 körmeydür-mén: körmepdür-mén S.Ç. 96a/15, G.B. 96a/15//körmeyüpdür-mén İ.Ü. 2. 261a/24.

1635 Ḥażret-i risālet-penāh-ı Salla'llāhu ʿAleyhi ve sellemniñ: Ḥażret-i risālet-penāhnıñ N 1. 91a/6, İ.Ü. 2. 261a/24.

1636 ḥadīs̱i kim: ḥadīs̱ N 1. 91a/6//ḥadīs̱i İ.Ü: 2. 261a/24.

1637 ol: oḳ K.M. 139b/7.

1638 maḳṭaʿıdın: maṭlaʿıdın K.M. 139b/8.

1639 hem ẓāhir: ẓāhir İ.Ü. 2. 261a/24.

1640 bolur kim maḳṭaʿ: bolur kim N 1. 91a/7//bolur kim şiʿr N 2. 64b/20//bolur kim maṭlaʿ K.M. 139b/8//bolur maḳṭaʿ İ.Ü. 2. 261a/24.

1641 maṭlaʿı: maḳṭaʿı K.M. 139b/9.

1642 yaman érmes kim maṭlaʿ: yaman érmes kim şiʿr N 2. 64b/21//yaman érmes kim beyt S.Ç. 96b/1, G.B. 96b/1//yaman érmes kim K.M. 139b/9//yaman érmes maṭlaʿ İ.Ü. 261a/25.

Bu ebyātı[1643] hem ḫālī[1644] érmes kim Beyt[1645]:

[17] بسیار گر نظر برخت میکنم مرنج
بسیار هم گذشته که رویت ندیده ام.

[90 a]

[1] بر سر رحم آی اندک ورنه در هر جا ترا
بیوفا میخوانم و رسوای عالم میکنم.

[2] قامتی گر جان طلب دارد سگش تسلیم کن
سهل کاری نیست اظهار محبت کرده ای.

[3] **Mevlānā Mişkī:** Ādemī-zādedür. Bir miḳdār siyāh-çerde[1646] bolduġıdın [4] bu taḫalluṣnı iḫtiyār ḳılupdur[1647]. İṣfahānnıñ Mescid-i Cāmiʿi der-gāhıda yaḫ- [5] fürūşlıḳ[1648] vesīlesi birle bir ṣafālıḳ mekān tertīb bérüpdür[1649], erbāb-ı [6] fehm ḫuṣūṣā[1650] şuʿarā tekye-gāhı érür. Ṭabʿ-ı naẓmı[1651] hem bu yañlıġ érür kim Naẓm[1652]:

[7] دگر از سادگی جویم وصال پاکدامانی
که بر گرد خیالش آرزو دشوار میگردد
[8] دهید از کفر مشکی مژده اکنون بت پرستانرا
که ایمان میگذارد طالب زنار میگردد.

[1643] ebyātı: ebyāt İ.Ü. 2. 261a/26.
[1644] ḫālī: yaman N 1. 91a/10.
[1645] érmes kim beyt: érmes ve lehu İ.Ü. 2. 261a/26.
[1646] siyāh-çerde: siyeh-çerde N 1. 91a/15, İ.Ü. 2. 261a/28.
[1647] ḳılupdur: ḳıldı İ.Ü. 2. 261a/28.
[1648] yaḫ-fürūşlıḳ: yaḫ-fürūşlıġ N 1. 91a/16, N 2. 65a/3-4, S.Ç. 96b/9, G.B. 96b/9.
[1649] bérüpdür: béripdür K.M. 140a/1, G.B. 96b/9.
[1650] ḫuṣūṣā: ḫuṣūṣen B.N. 103a/14.
[1651] ṭabʿ-ı naẓmı: ṭabʿı naẓmı İ.Ü. 261a/29.
[1652] érür kim naẓm: érür kim şiʿr N 1. 91b/1, N 2. 65a/5, K.M. 140a/2, İ.Ü. 2. 261a/29//érür kim S.Ç. 96b/10, G.B. 96b/10.

[9] **Mevlānā Ġanī-i Lāhīcī:** Öz vilāyetide egerçi[1653] ekābir-nişān kişidür [10] ve illā misgerlıġ şuġlı[1654] bile iştiġāl körgüzür. Ḫān Aḥmed Pād-şāh[1655] bir ġazel kim [11] bu iki beyt andındur buyurdılar mülāzemetleride[1656] aytdı[1657] kim Beyt[1658]:

دام خود را [12] بلا گردان آن خونخوار میخواهد
که از هر گوشهٔ چشمش بلا زنهار میخواهد
[13] نبندد گر حیا قفل ابد بر لب تمنا را
هوس صد کام هر دم از لب دلدار میخواهد.

[14] Bu rubāʿī[1659] hem anıñġdur kim Rubāʿī[1660]:

زاهد ز تو خلد و حور دلدار از من
[15] راحت همه زان تو و آزار از من
سجاده و خانقاه و تسبیح از تو
[16] ناقوس و کلیسا و زنار از من.

Mevlānā ʿİnāyet[1661]: Hem Lāhīcānda[1662] behle- [17] dūzlıḳġa[1663] meşġūl érür, nā-murād kişidür. Bu maṭlaʿ anıñġdur kim[1664]:

1653 egerçi: eger B.N. 103b/1.
1654 misgerlıġ şuġlı: şuġlı K.M. 140a/5.
1655 Ḫān Aḥmed Pād-şāh: Ḫān Aḥmed Pād-şāhġa N 1. 91b/5.
1656 mülāzemetleride: mülāzemetide K.M. 140a/6.
1657 aytdı: eytdük N 1. 91b/6, N 2. 65a/9, K.M. 140a/6, İ.Ü. 2. 261a/31.
1658 beyt: maṭlaʿ N 1. 91b/6//şiʿr N 2. 65a/9, İ.Ü. 2. 261a/31//naẓm S.Ç. 96b/15, G.B 96b/15.
1659 bu rubāʿī: ve bu rubāʿī İ.Ü. 2. 261b/1.
1660 anıñġdur kim rubāʿī: anıñġdur kim K.M. 140a/9//anıñġdur İ.Ü. 2. 261b/1.
1661 Mevlānā ʿİnāyet: Mevlānā Ġıyāṡ G.B. 97a/3.
1662 Lāhīcānda: Lāhīcānlıḳdur N 1. 91b/11.
1663 behle-dūzlıḳġa: behle-dūzlıġa İ.Ü. 2. 261b/2.
1664 anıñġdur kim: anıñġdur kim şiʿr N 1. 91b/12//anıñġdur kim maṭlaʿ N 2. 65a/13, K.M. 140a/12, B.N. 103b/10-11//anıñġdur şiʿr İ.Ü. 2. 261b/3//anıñġdur kim beyt G.B. 97a/5.

[90 b]

[1] خاک ره تو گشت تن دردناک من

تا سایه ای ز قد تو افتد بخاک من.

[2] **Mevlānā Teẕhībī:** İṣfahānlıġdur[1665], dervīş-nihād ve muṣāḥib-i şūḫ- [3] ṭabʿ kişidür[1666]. Teẕhīb ve cedvel ve efşān ve elvān[1667] kāġıd ve[1668] ebrī ḳılmaḳda [4] māhirdür[1669]. Bu ḥaḳīr İṣfahānġa barġanda ebnā-yı cins bolduġıdın mülāḳāt vāḳiʿ boldı. [5] Bir néçe kün kim onda érduḳ. Bir sāʿat aḥvālimizdin ġāfil ve hem-rāhlıġıdın[1670] ʿāṭıl [6] bolmadı. Fī'l-vāḳiʿ yaḫşı muṣāḥib kişidür. Bu rubāʿī ol yārnıñġdur kim Rubāʿī[1671]:

[7] ای آتش عشق در دل افروختگان

وی خرمن عافیت ز غم سوختگان

[8] دانید که همت ز کیان باید خواست

از بسته لبان و از نظر دوختگان.

[9] Bu ḳıṭʿanı[1672] hem rāst aytupdur kim Ḳıṭʿa[1673]:

هنرمندی بهر صد سال آخر

[10] باهل درد دوران مینماید

کسی کش درد کاری کارگر نیست

[11] بنزد عقل نادان مینماید

برو اشکال کار از کارگر پرس

[12] که کار از دور آسان مینماید.

1665 İṣfahānlıġdur: İṣfahānlıḳdur N 1. 91b/13.

1666 dervīş-nihād ve muṣāḥib-i şūḫ-ṭabʿ kişidür: dervīş-nihād ve muṣāḥib ve ḫōş-ṣoḥbet ve ḫōş-ṭabʿ kişidür N 1. 91b/14.

1667 cedvel ve efşān ve elvān: cedvel-i efşān-ı elvān N 2. 65a/15//cedvel ve efşān-ı elvān İ.Ü. 2. 261b/4.

1668 kāġıd ve: kāġıdda N 1. 91b/15.

1669 kāġıd ve ebrī ḳılmaḳda māhirdür: kāġıdda māhir İ.Ü. 2. 261b/4.

1670 hem-rāhlıġıdın: hem-rāhlıḳdın N 1. 92a/1.

1671 yārnıñġdur kim rubāʿī: yārnıñġdur kim eşʿār K.M. 140b/5//yārnıñġdur rubāʿī İ.Ü. 2. 261b/6.

1672 ḳıṭʿanı: ḳıṭʿayı S.Ç. 97a/13.

1673 aytupdur kim ḳıṭʿa: aytupdur kim K.M. 140b/7//aytupdur ḳıṭʿa İ.Ü. 2. 261b/7//Bu cümle ve ardından gelen Farsça kıt'a, B.N. nüshasında mevcut değildir.

Ḥayātī-i Kāşī: Bu ḥaḳīr ol onı [13] körmeydür-mén[1674] ve illā bu beytiniñ köp şöhreti bar Beyt[1675]:

[14] کوی یار است از اینجا بتکبر مگذر
سر بنه سجده گه گبر و مسلمان اینجااست.

[15] **Vechī-i Sencārī:** Dérler kim köp fażīlet ve ḥāleti bar[1676]. Eşʿārı dervīş-ānedür[1677]. [16] Bu beyt anıñgdur kim Beyt[1678]:

مرا چنانکه منم جمله خلق دانستند
[17] ترا چنانکه توئی هیچکس نمیداند.

Mevlānā Meşrebī: Ḳum vilāyetidindür. **[91 a]** [1] Ütü-keşlıġġa[1679] meşhūr érdi. Evāyilde öz kesbi bile kéçinür érdi[1680], [2] ʿāḳıbet ol kesbdin dilgīr bolup şāʿirlıḳġa ḳarār bérüp érdi. [3] Nā-murād kişidür. Ṭabʿı şiʿrde bu yañglıġ érdi kim meẕkūr bolur Şiʿr[1681]:

[4] سر تابقدم سوختۀ آتش عشقیم
پروانۀ پر سوخته را رتبۀ ما نیست.

[5] نخواهد رفت ذوق غمزۀ خونریزت از جانم
فریب عشوه ات گر صد رهم عمر ابد بخشد.

[6] مشکل که فلک کینۀ دیرینه نخواهد
امروز که او را چو تو بیدادگری هست.

1674 körmeydür-mén: körmepdür-mén N 1. 92a/6, İ.Ü. 2. 261a/8.

1675 köp şöhreti bar beyt: köp şöhreti bar N 1. 92a/7//köp şöhreti bar kim beyt S.Ç. 97b/1, G.B. 97b/1//köp şöhreti bar kim şiʿr İ.Ü. 2. 261b/8-9//K.M. 140b/11-12. Bu ifadeden sonra gelen beyit yerine B.N. nüshasında başka bir beyit yer almaktadır.

1676 fażīlet ve ḥāleti bar: fażīleti bar K.M. 140b/14.

1677 dervīş-ānedür: dervīş-āne aytur K.M. 140b/14.

1678 anıñgdur kim beyt: anıñgdur beyt N 1. 92a/9//anıñgdur kim şiʿr N 2. 65b/1//anıñgdur şiʿr İ.Ü. 2. 261b/10//anıñgdur kim G.B. 97b/3.

1679 ütü-keşlıġġa: ütü-keşlıḳḳa N 1. 92a/11//ütü-keşlıḳġa N 2. 65b/2-3, S.Ç. 97b/5//ütü-keş K.M. 141a/2.

1680 kéçinür érdi: kéçinürdi İ.Ü. 2. 261b/11.

1681 bu yañglıġ érdi meẕkūr bolur şiʿr: bu yañglıġ érdi N 1. 92a/14//bu yañglıġ érdi kim şiʿr N 2. 65b/4//bu yañglıġ érdi kim beyt S.Ç. 97b/8, K.M. 141a/4, G.B. 97b/8//bu yañglıġ érdi kim eşʿār İ.Ü. 2. 261b/11.

[7] بآسانی چسان از دل کنم بیخ محبت را
بیکبار از درون بیرون کنم صد گونه حسرت را.

[8] قطرهٔ اشک تو میآرد گل حسرت ببار
گر بجنت مینشانی مشربی این دانه را.

[9] درد و غمت خوش است که گردم هزار بار
بر گرد خاطری که ز جور تو شاد نیست.

[10] سبزه خاک آلود میخیزد ز خاک کشتگان
بسکه زهر چشم در کار شهیدان کرده ای.

[11] جان میدهد بتلخی بسیار مشربی
زهر آبداده بود مگر تیغ قاتلش.

[12] حذر کردم که بر گردون نسوزد پر ملائک را
وگرنه باز امشب تیر آهی در کمانم بود.

[13] میرود بیتاب هر دم بر سر راهی دگر
مشربی دیگر نمیدانم که سرگردان کیست.

[14] گردند شهیدان تو چون روز جزا جمع
معلوم شود وسعت صحرای قیامت.

[15] **Himmetī-i İṣfahānī:** Bā-vücūd-ı ol vilāyetlıḳ[1682] hem-vār[1683] ve nā-murād yigitdür, [16] Yūsuf Ḫān-ı Afşār[1684] defter-ḫāneside bolur érdi. Ṭabʿı şiʿrde yaman érmes. [17] Bu ebyāt anıñ̂dur kim Maṭlaʿ[1685]:

دلی ز کوی تو ناآشنا نمیآید

[91 b]

[1] که صد جهان ستمش در قفا نمیآید.

امشب درون دل غمش آهسته تر درآ

[2] از روی مرحمت که سراپا جراحت است.

الفت میانۀ دل و غمهای عشق او

[3] جایی رسیده است که من هیچکاره ام.

دل کم حوصله از تیغ ستم باد دو نیم

[4] در همه عمر اگر نام تمنا ببرد.

بآشنائی بیگانه ای دلم گرم است

[5] که خویش را بمن از ننگ آشنا نکند.

بنور شمعرخی روشناست خانۀ دل

[6] که داغ رشک نهد بر دل تجلی طور.

1682 vilāyetlıḳ: vilāyetlıġ İ.Ü. 2. 261b/16.

1683 hem-vār: hem-rāh B.N. 104b/1.

1684 Yūsuf Ḫān-ı Afşār: Afşār N 1. 92b/9.

1685 anıñ̂dur kim maṭlaʿ: anıñ̂dur kim beyt N 1. 92b/10//anıñ̂dur maṭlaʿ N 2. 65b/15-16//anıñ̂dur beyt S.Ç. 98a/4, G.B. 98a/4//anıñ̂dur kim ebyāt K.M. 141b/4//anıñ̂dur eşʿār İ.Ü. 2. 261b/16.

Mevlānā Māyilī[1686]**:** Erdebīldindür[1687]. [7] Ṭālib-i ʿilm ve yaḫşı eṭvārlıġ kişidür, bā-vücūd-ı bu ḥāl[1688], ṭanbūrnı[1689] yaḫşı nevāḫt [8] ḳılur. Şeyḫāvendler[1690] mülāzemetide bolur, bu yañglıġ şiʿr hem[1691] aytur kim[1692] Şiʿr[1693]:

[9] بزم خالی دیدم امشب چون صراحی پیش یار
ریختم در جام اخلاص آنچه در دل داشتم.

[10] **ʿAtīḳī-i Şīrvānī:** Mevlūdı[1694] Şamaḫıdındur. Dervīş-nihād [11] ve ḫırḳa-pūş kişidür, Türkī ve Fārsī şiʿr aytur[1695]. Bu iki beyt anıñgdur kim[1696]:

[12] ای رقیب از پاکدامانی چه لافی در برم
جامه از مصحف اگر پوشی نیاید باورم.

[13] ʿAtīḳī yüz çevürmes[1697] yüz ki sürseñg āsitānıñgdın
Gedālar pād-şāhım [14] kibr ū istiġnānı[1698] bilmesler[1699]

Surūdī[1700]**:** Ḳum vilāyetide[1701] Ḫᵛānsār atlıḳ ḳaṣabadındur. [15] Nā-murād kişidür. ʿİlm-i edvārdın[1702] behre-verdür[1703]. Bu beytni kim Beyt[1704]:

1686 Mevlānā Māyilī: Mevlānā Māʾilī N 2. 65b/20, S.Ç. 98a/11, İ.Ü. 2. 261b/19.
1687 Erdebīldindür: Erdebīlīdindür N 2. 65b/20-21//Erdebīlīdür İ.Ü. 2. 261b/19.
1688 bā-vücūd-ı bu ḥāl: bu ḥāl K.M. 141b/11//bā-vücūd-ı bu ḫāl İ.Ü. 2. 261b/19.
1689 ṭanbūrnı: ṭanbūrnı hem K.M. 141b/11.
1690 şeyḫāvendler: ḫīşāvendler İ.Ü. 2. 261b/19.
1691 şiʿr hem: hem şiʿr K.M. 141b/12.
1692 aytur kim: aytur İ.Ü. 2. 261b/20.
1693 şiʿr: beyt N 2. 65b/22, K.M. 141b/12.
1694 mevlūdı: mevlidi K.M. 141b/14, İ.Ü. 2. 261b/20.
1695 aytur: aytupdur N 2. 66a/1.
1696 anıñgdur kim: anıñgdur kim şiʿr N 1. 93a/4//anıñgdur kim maṭlaʿ N 2. 66a/1//anıñgdur kim beyt S.Ç. 98a/16, K.M. 142a/1, G.B. 98a/16//anıñgdur şiʿr İ.Ü. 2. 261b/21.
1697 çevürmes: çevirmez N 1. 93a/5, İ.Ü. 2. 261b/22.
1698 istiġnānı: istiġnāyı N 1. 93a/6, S.Ç. 98b/2, İ.Ü. 2. 261b/22.
1699 bilmesler: bilmezler N 1. 93a/6, İ.Ü. 2. 261b/22.
1700 Surūdī: Bu şâirimiz hakkında İ.Ü. 2. nüshasında bahsedilmemiştir.
1701 vilāyetide: vilāyetide N 1. 93a/6.
1702 ʿilm-i edvārdın: ʿilm-i edvārın K.M. 142a/5.
1703 behre-verdür: behre-dārdur N 1. 93a/7.
1704 bu beytni kim beyt: bu beytni kim N 1. 93a/8//bu beyt anıñgdur kim K.M. 142a/5.

بنیاد مکن [16] با من سودا زده بیداد
تا من نکنم ناله ز بیداد تو بنیاد.

[17] Bünyād atıġa bir naḳş baġlayıp érdi Nişābūrekde[1705] kim köp meşhūr boldı.

[92 a] [1] **Ḫalef-i Ferrāş**[1706]: Şāh-ı cennet-mekānnıñ[1707] dīvān ferrāşı[1708] érdi. [2] Ümmī kişi olduġıdın öz inisi ayturdı kim ḳarındaşım meflūk şāʿirlerni [3] riʿāyet ve żiyāfet ḳılur kim anıñ ismiġa şiʿr ayturlar, egerçi bu yañglıġ şiʿr kim [4] ol aytur[1709] minnetġa[1710] dégmes, el-ʿuhdetu ʿale'r-rāvī. Be-her-ḥāl bu eşʿārı aytur kim ménimdür[1711]:

[5] برطرف گردید بزم و شیشه خالی شد ز می
آتشی رفت از میان و ماند از او خاکستری.

[6] ای که برش مقربی باعث خواریم مشو
خواری من نمیشود موجب اعتبار تو.

[7] **Mevlānā ʿĀlimī**[1712]: Dārābcirdlıġdur. Ẓāhir ʿulūmın tekmīl ḳılup ziyāde ehliyyeti bar érdi. [8] Dārü'l-fażl-ı Şīrāzda sākin érdi, hem ol yérde cihānnı[1713] vedāʿ ḳıldı. [9] Bu meşhūr maṭlaʿ[1714] anıñgdur kim[1715] Maṭlaʿ[1716]:

آن ترک سرخ جامه سوار سمند شد

[1705] Nişābūrekde: Nişābūrda K.M. 142a/7.
[1706] Ḫalef-i Ferrāş: Bu şâirimiz hakkında İ.Ü. 2. nüshasında bilgi yoktur.
[1707] Şāh-ı cennet-mekānnıñ: Şāh-ı dūzaḫ-mekānnıñ S.Ç. 98b/6-7.
[1708] dīvān ferrāşı: ferrāşı K.M. 142a/8.
[1709] kim ol aytur: ki aytur K.M. 142a/10.
[1710] minnetġa: minnet B.N. 105a/9.
[1711] aytur kim ménimdür: aytur kim menimdür şiʿr N 1. 93a/14, N 2. 66a/9//aytur kim ménimdür ebyāt K.M. 142a/11//aytur kim şiʿr B.N. 105a/10.
[1712] Mevlānā ʿĀlimī: Mevlānā Ḥākimī N 1. 93a/16.
[1713] cihānnı: cihānı S.Ç. 98b/15, İ.Ü. 2. 261b/23, G.B. 98b/15.
[1714] meşhūr maṭlaʿ: maṭlaʿ İ.Ü. 2. 261b/23.
[1715] anıñgdur kim: anıñgdur İ.Ü. 2. 261b/23.
[1716] maṭlaʿ: şiʿr N 1. 93b/1, İ.Ü. 2. 261b/23//beyt N 2. 66a/13.

[10] یاران حذر کنید که آتش بلند شد.

Mevlānā Sūzī[1717]**:** İṣfahānlıḳdur. [11] Ẓāhirā pākīze ve ḫūb[1718] kişidür, tabʿıda hem ḫūblıġ[1719] köp bar. Bu maḳṭaʿ anıñġdur kim[1720]:

[12] سوزی این کافر دلانرا در قفا بدخو مساز
تا تواند عشق ورزیدن مسلمانی دگر.

[13] **Mevlānā Kelāmī:** Selīmü'n-nefs ve munṣif kişidür. İṣfahāndın Eberḳūhḳa[1721] [14] barur demde[1722] bu ḥaḳīr bile āşinā boldı. Şāriʿ üstide bu rubāʿīni bitüp [15] bérdi[1723] kim Rubāʿī:

دوری ز برم کنی اگر جان گردم
در کفر زنی چنگ گر ایمان [16] گردم
بر باد دهی چو خاک اگر گردم گل
لب تر نکنی گر آب حیوان [17] گردم.

Baba Fiġānī tetebbuʿıda hem bu[1724] ebyātı oḳudılar kim Beyt[1725]:

خو باز کردن **[92 b]** [1] از غم هجر است جان ستان
فریاد از آن زمان که بوصل تو خو کنند
[2] باشد ز سنگ حادثه ایمن ز فیض عشق
گر خاک مست جام محبت سبو کنند
[3] اعزاز عشق بین که ملائک بآب چشم

1717 Mevlānā Sūzī: Mollā Sūzī K.M. 142b/4.
1718 pākīze ve ḫūb: ḫūb ve pākīze K.M. 142b/4.
1719 ḫūblıġ: ḫūblıḳ N 1. 93b/4, K.M. 142b/5, İ.Ü. 2. 261b/24.
1720 anıñġdur kim: anuñġdur kim beyt N 1. 93b/4//anıñġdur kim maḳṭaʿ N 2. 66a/15, S.Ç. 99a/1, B.N. 105b/1-2, G.B. 99a/1//anıñġdur şiʿr İ.Ü. 2. 261b/25.
1721 Eberḳūhḳa: Eberḳūhġa N 2. 66a/17, S.Ç. 99a/3, K.M. 142b/7, G.B. 99a/3.
1722 demde: dīda B.N. 105b/4.
1723 bitüp bérdi: bitüpdür İ.Ü. 2. 261b/26.
1724 hem bu: bu İ.Ü. 2. 261b/27.
1725 oḳudılar kim beyt: oḳudılar kim N 1. 93b/9//oḳudılar kim ve lehu N 2. 66a/20//oḳudılar kim ebyāt S.Ç. 99a/8, K.M. 142b/11, G.B. 99a/8//oḳurdılar kim ebyāt B.N. 105b/8//oḳurlar kim maṭlaʿ İ.Ü. 2. 261b/27.

جسم شهید عشق ترا شست و شو کنند

[4] آمد رخ کلامی و خاک درت بلی

اهل نظر بکعبهٔ مقصود رو کنند.

[5] Bu beyt hem anıñ̂gdur kim Beyt[1726]:

دو جهان درد نهی بر دل و گویی که کم است

[6] گر بدانی که چه مقدار محبت دارم.

Sipihrī-i Zevvāreci: Dérler kim [7] yaman kişi érmes. Ṭabʿıda mülāyemet köp bar. Bu ebyāt anıñ̂gdur kim Beyt[1727]:

[8] ندانم آنکه بدرگاه کعبه روی نهاد

بعذرخواهی آن خاک آستانه چه کرد.

[9] جمال شاهد معنی بغیر صورت او نیست

چو روی گل که بغیر از نقاب هیچ نباشد.

[10] شرمندهٔ دلم که طلب میکند ز من

مهر و محبتی که در آب و گل تو نیست.

[1726] Bu cümle N 1. ve İ.Ü. 2. nüshalarında mevcut değildir.

[1727] Sipihrî-i Zevâreci'ye ait olan ve N 1 nüshasında 93b/16'dan itibaren gelmesi îcâb eden üç beyit, 93b'nin 16 ve 17. satırında Mevlânâ-i Fezâî'nin tercüme-i hâlinden bir kesitin yanlışlıkla verilmesi sebebiyle N 1. 94a/1'den itibaren karşımıza çıkmakta ve N 1. 94a/4'da son bulmaktadır. //anıñ̂gdur kim beyt: anıñ̂gdur kim şiʿr N 2. 66b/2//anıñ̂gdur kim ebyāt İ.Ü. 2. 261b/30//anıñ̂gdur kim lehu G.B. 99a/15-16.

[11] **Mevlānā Feżāyī**[1728]: Hemedānlıġdur. Selīmü'n-nefs ve ṣādıḳü'l-ḳavl kişi érdi[1729]. [12] Muʿammā taʿlīmide bu ḥaḳīrniñ muʿallimi érdi. Şiʿri hem-vār ve āb-dār érür[1730]. [13] Bu ebyāt anıñdur kim Beyt[1731]:

جذب عشقم بین که هر گه سرو فارغبال من
[14] بیندم از دور میآید باستقبال من.

گلعذار من نه تنها جانب اغیار داشت
[15] هر کجا شاخ گلی دیدم سری با خار داشت.

عاشقان را ذوق از معنی است نی صورت [16] ز دوست
صورت شیرین بچشم کوهکن گو سنگ باش.
بار غم [17] از دل مجنون که تواند برداشت
ناقهٔ لیلی اگر روی بهامون نکند.

[93 a]

[1] پنبه بر داغ سر خود ننهم بهر دوا
مینهم پنبه که سودای تو بیرون نشود.

[2] چنانم در دل آتش بیخبر زد عشق جانسوزی
که چون سر زد ز جانم آه آتشبار فهمیدم.

[1728] N 1. 93b/16'da Mevlānā Fezâyî başlığı verilmeksizin mezkûr şâirin hayat hikâyesi ile karşılaşmaktayız. Ancak, bununla birlikte yine aynı nüshada 94a/4'de Mevlânâ Fezâyî başlığı altında şu cümleleri görmekteyiz:
"Hemedānlıḳdur, selīmü'n-nefs ve ṣādıḳü'l-ḳavl kişidür. Muʿammā taʿlīmide bu ḥaḳīrniñ muʿallimi érdi. Şiʿri hem-vār ve āb-dār érür. Bu ebyāt anıñdur kim şiʿr". Görülüyor ki "muʿammā taʿlīmide" ve "anıñdur kim şiʿr" ifadeleri hâricindeki cümleler tekrâr edilmiştir.
[1729] kişi érdi: kişidür N 1. 93b/17.
[1730] érür: aytur İ.Ü. 2. 262a/1.
[1731] anıñdur kim beyt: anıñdur kim K.M. 143b/2//anıñdur şiʿr İ.Ü. 2. 262a/1.

[3] Muḥammed[1732] ismiġa bu muʿammā anıñ̂dur[1733] kim Muʿammā[1734]:

چو اندازد بسویی تیر مژگان نرگس مستش

[4] سر من باد قربان کمان و آن سر دستش.

Mevlānā Ṣayrafī[1735]: Hemedānda ṣarrāflıġġa[1736] [5] meşġūl bolur érdi[1737]. Şucāʿ ve rāst-ḳābū kemān-dār érdi. Dimāġı ḫālī- [6] ez-ḫabṭī érmes érdi[1738], zīrā kim Emīr Şāhī[1739] dīvānın ve Mevlānā [7] Kātibī ḳaṣāyidin[1740] tetebbuʿ ḳılup bir beyt andın[1741] maʿḳūl baş urmas[1742] [8] érdi. Eşʿārın o yañ̂glıġ[1743] metānet ve ṭumṭurāḳ[1744] birle[1745] oḳur érdi kim eger[1746] [9] müstemiʿi aḥyānā Emīr Ḫüsrev bolsa tevehhüm ḳılur érdi, aṣlā şermende [10] bolmas érdi[1747] ve illā bu ötken maḥalleride[1748] bu iki beytni andın istimāʿ [11] étdük kim[1749] Beyt[1750]:

قسم بلطف کم و جور بی نهایت تو

[12] که با کسی نکنم شمه ای شکایت تو.

جایی که تو با کسی نشینی

[13] کسی با دگری چرا نشیند؟

[1732] Muḥammed: muʿammā N 1. 94a/13.
[1733] muʿammā anıñ̂dur: muʿammā hem anıñ̂dur N 2. 66b/12, S.Ç. 99b/11-12, İ.Ü. 2. 262a/3, G.B. 99b/12.
[1734] kim muʿammā: muʿammā İ.Ü. 2. 262a/3.
[1735] Mevlānā Ṣayrafī: Mevlānā Ṣarfī B.N. 106a/6//Mollā Ṣayrafī K.M. 143b/10.
[1736] ṣarrāflıġġa: ṣarrāflıḳġa N 2. 66b/13-14, S.Ç. 99b/14, İ.Ü. 2. 262a/4, G.B. 99b/14.
[1737] bolur érdi: bolurdı İ.Ü. 2. 262a/4.
[1738] şucāʿ ve rāst-ḳābū kemān-dār érdi. Dimāġı ḫālī-ez-ḫabṭī érmes érdi: Bu ifadeler İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.
[1739] Emīr Şāhī: Emīr Şāh B.N. 106a/9.
[1740] Mevlānā Kātibī ḳaṣāyidin: Mevlānā ḳaṣāyidin N 1. 94a/17//Mevlānā Kātibī ḳaṣāyididin K.M. 143b/12-13.
[1741] andın: adın K.M. 143b/13.
[1742] baş urmas: urmas K.M. 143b/13.
[1743] yañ̂glıġ: yanlıġ B.N. 106a/10.
[1744] metānet ve ṭumṭurāḳ: metānet-i ṭumṭurāḳ G.B. 99b/17-100a/1.
[1745] birle: bile K.M. 143b/14.
[1746] eger: ekşer İ.Ü. 2. 262a/5.
[1747] oḳur érdi kim eger müstemiʿi aḥyānā Emīr Ḫüsrev bolsa tevehhüm ḳılur érdi, aṣlā şermende bolmas érdi: oḳur érdi aṣlā şermende bolmas érdi K.M. 143b/14.
[1748] maḥalleride: maḥallerde İ.Ü. 2. 262a/6.
[1749] étdük kim: étdüm İ.Ü. 2. 262a/6.
[1750] beyt: şiʿr N 1. 94b/4, N 2. 66b/18, İ.Ü. 2. 262a/6.

Mevlānā Hūşī: Dīnever[1751] tābiʿi Sunġur[1752] [14] atlıḳ kéntidindür. Nihāyetdin mütecāviz ẖōş-selīḳa kişi érdi[1753]. [15] Ekser ʿulūmnı[1754] taḥṣīl ḳılup muʿammānı yaẖşı bilür[1755], Hemedānda mekteb-dār [16] érdi[1756]. Ol miḳdār vālidesiġa muṭīʿ[1757] érdi kim aḥyānā farīżasıġa[1758] [17] mānıʿ bolsa ebā ḳılmas érdi. Özi ṣūfī-ṭabīʿat[1759] kişi érdi, **[93 b]** [1] ve illā Tesennunġa köp şöhreti bar érdi. Bir kün Sūsenī Bég-i Türkmen [2] ki ismi bu tezkirede mezkūrdur, ẓarāfet-gūne suʾāl aytmış kim: "Mevlānā, bizni[1760] [3] néçe künde Sünnī éte alġay-sén[1761]?". Cevābıda aytmış[1762] kim: "Siz ḳābilsen̂giz bir [4] hefteġaça[1763] o yan̂glıġ ḳılġay-mén kim bir arşun belki ziyāde ḳuyruḳun̂gız bolġay". [5] Bu yan̂glıġ ḥāżır-cevāb kişi körmedük. Ṭabʿı hicvde yaẖşı barur érdi. [6] Ḳara Bég-i Zü'l-ḳadr hicvidin bir beyti meşhūr boldı, ḥattā kim Şāh-ı cennet-mekān[1764] [7] ḥıfẓ ḳılup[1765] oḳur érdi[1766]. Ol beyt budur kim Beyt[1767]:

Şimdi Ḳara Bég [8] ger Ḥacerü'l-esved olursa
Ṭavaf étmenem ol gevheri[1768] kim taşa[1769] dönüpdür

[9] Bu iki beyt hem anın̂gdur kim Beyt[1770]:

1751 Dīnever: Deyenoz S.Ç. 100a/6.
1752 Sunġur: Sunḳur İ.Ü. 2. 262a/7.
1753 ẖōş-selīḳa kişi érdi: ẖōş-ṭabʿ ve ṣāḥib-selīḳa kişi érdi N 1. 94b/6-7.
1754 ʿulūmnnı: ʿulūmı İ.Ü. 2. 262a/7.
1755 yaẖşı bilür: yaẖşı bilür érdi S.Ç. 100a/8, K.M. 144a/6, G.B. 100a/8//yaẖşı bilürdi İ.Ü. 2. 262a/8.
1756 Hemedānda mekteb-dār érdi: Bu ifade İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.
1757 muṭīʿ: tābiʿ K.M. 144a/7.
1758 farīżasıġa: farīżasıġa K.M. 144a/7.
1759 özi ṣūfī-ṭabīʿat: ṣūfī-ṭabīʿat İ.Ü. 2. 262a/8.
1760 Mevlānā bizni: bizni K.M. 144a/10.
1761 éte alġay sén: ḳıla alursan̂gız K.M. 144a/10.
1762 cevābıda aytmış: aytmış K.M. 144a/10.
1763 hefteġaça: hefteġa K.M. 144a/11.
1764 ḥattā kim Şāh-ı cennet-mekān: ḥattā Şāh-ı cennet-mekān N 1. 94b/16//ḥattā kim Şāh-ı dūzaẖ-mekān S.Ç. 100a/16-17.
1765 ḳılup: édip İ.Ü. 2. 262a/11.
1766 oḳur érdi: oḳurdı İ.Ü. 2. 262a/11.
1767 beyt: hicv N 2. 67a/5//şiʿr İ.Ü. 2. 262a/11.
1768 gevheri: Kaʿbeni K.M. 144b/1.
1769 taşa: ṭaşa N 1. 95a/1, S.Ç. 100b/1, İ.Ü. 2. 262a/12.
1770 anın̂gdur kim beyt: anın̂gdur kim K.M. 144b/2//anın̂gdur şiʿr İ.Ü. 2. 262a/12.

گفتم روم که چشمت مایل بخواب ناز است
[10] بگشود زلف و گفتا بنشین که شب دراز است.

ای بدور نرگست پنهان ز چشم فتنۀ خواب
[11] فتنه درچشم تو ناپیدا چو مستی در شراب.

Mevlānā Rıżāyī[1771]**:** Meşhed-i Muḳaddesdindür. [12] Ol āsitān-ı melāʾik-āşiyānda kefş-bān érdi. Ḳızılbaş [13] feterātıdın[1772] Herīġa kéldi, El-ḥāl anda bolur[1773]. Üküş nā-murād kişidür, [14] ṭabʿı şiʿrde yaman érmes. Bu ebyāt ol nā-murādnıŋ̂dur kim[1774] Beyt[1775]:

[15] ببزم غیر از آن شوخ گفتگویی هست
که رشک را بدل خسته ام غلویی هست
[16] بحسرتم کشد و گویدم بناز بگو
بغیر از این اگرت در دل آرزویی هست.

[17] بر دلم گرد و بزن آتش غیرت در وی
خالی از داغ تمنایت اگر جایی هست.

[94 a] [1] **Mevlānā Ġıyāŝ:** Esterābādlıġdur, ḫōş-ṣoḥbet ve mihr-bān[1776] kişidür. [2] Köp musāferet ḳılupdur. Ekŝer evḳāt[1777] Esterābādda bu ḥaḳīr[1778] bile[1779] muṣāḥib [3] érdi. Aḳsām-ı şiʿrni aytur. Bu ebyāt anıŋ̂dur kim Beyt[1780]:

[4] خونین کفن بعرصۀ محشر مرو غیاث

[1771] Mevlānā Rıżāyī: Mevlānā Ṣafāyī N 1. 95a/4.
[1772] feterātıdın: fetretidin İ.Ü. 2. 262a/14.
[1773] bolur: olur S.Ç. 100b/6, G.B. 100b/6.
[1774] nā-murādnıŋ̂dur kim: nā-murādnıŋ̂dur İ.Ü. 2. 262a/15.
[1775] beyt: ebyāt S.Ç. 100b/8, K.M. 144b/7, G.B. 100b/8//şiʿr İ.Ü. 2. 262a/15.
[1776] mihr-bān: nā-mihr-bān B.N. 106b/6.
[1777] evḳāt: evḳātı N 1. 95a/11, İ.Ü. 2. 262a/17.
[1778] Esterābādda bu ḥaḳīr: bu ḥaḳīr İ.Ü. 2. 262a/17.
[1779] bile: birle N 2. 67a/15, S.Ç. 100b/13, K.M. 144b/12, G.B. 100b/13.
[1780] anıŋ̂dur kim beyt: anıŋ̂dur kim şiʿr N 1. 95a/12, N 2. 67a/16//anıŋ̂dur S.Ç. 100b/13//anıŋ̂dur kim ebyāt K.M. 144b/13//anıŋ̂dur şiʿr İ.Ü. 2. 262a/17//anıŋ̂dur lehu G.B. 100b/13.

تا از نو خجلتی نبود قاتل ترا

[5] نامت برشک پیش کسی چون نمیبرم

آیا سراغ از که کنم منزل ترا؟

[6] شرمسارم ز رفیق شب هجران تا کی

او گریبان مرا دوزد و من پاره کنم؟

[7] Egerçi bu beytining̃[1781] mażmūnıda[1782] söz bar kim Mevlānā Şerīf-i Tebrīzī bu yang̃lıġ [8] aytupdur[1783] kim Beyt[1784]:

همنشین چاک گریبان مرا هرچند دوخت

[9] از نظر نارفته بازم چاک در دامان رسید.

Ve illā Mevlānā᾿-i müşārün- [10] ileyh[1785] ḳabūl ḳıla almas, Ḫakk Sübḥāna ve Teʿālā bu ṭā᾿ifeġa[1786] bir inṣāf bérsün, [11] bi-mennihi ve cūdihi[1787].

Mevlānā Yetīmī: Herātda mutavaṭṭındur, Mīrzā medreseside [12] bolur. Ḫalḳ birle āmīzeş ḳıla almas. Egerçi sözi burūdetdin [13] ḫālī érmes ve illā germ-ṣoḥbet kişidür. Eşʿārı köp bar[1788]. [14] Bu maḳṭaʿı[1789] ziyāde meşhūrdur[1790] Maḳṭaʿ[1791]:

ای یتیمی در جهان هر باغ دارد میوه ای

[15] میوهٔ باغ یتیمی خنجر و پیکان بود.

[1781] beytining̃: beytning̃ N 1. 95a/16, İ.Ü. 2. 262a/19.
[1782] mażmūnıda: mażmūnı İ.Ü. 2. 262a/19.
[1783] aytupdur: aytur N 1. 95a/16.
[1784] kim beyt: ki şiʿr İ.Ü. 2. 262a/19.
[1785] Mevlānā᾿-i müşārün-ileyh: Mevlānā-yı müşārün-ileyh N 1. 95b/1, İ.Ü. 2. 262a/20.
[1786] ṭā᾿ifeġa: ṭāyifeġa S.Ç. 101a/3, B.N. 106b/15.
[1787] ve cūdihi: keremuhu N 1. 95b/2.
[1788] köp bar: köp İ.Ü. 2. 262a/21.
[1789] maḳṭaʿı: maḳṭaʿnı N 1. 95b/4.
[1790] ziyāde meşhūrdur: meşhūrdur S.Ç. 101a/6, G.B. 101a/6//ziyāde meşhūr érdi kim İ.Ü. 2. 262a/21-22.
[1791] maḳṭaʿ: beyt N 1. 95b/5, S.Ç. 101a/6, G.B. 101a/6.

Yārek-i Ḳazvīnī: Dārü's-salṭana'-i [16] Herātda sākindür. Dervīş-nihād ve üftāde kişidür, evḳātı [17] şāʿirlıḳdın kéçer. Bu maṭlaʿ anıñdur kim[1792]:

پریشان خاطرم از کاکل و زلف پریشانش

[94 b]

[1] که آن سر میکند گوش و این سر در گریبانش.

Ḫ̮ᵛāce Aḳa Mīr[1793]: Hemedānnıñ [2] ekābir-zādeleridindür. Muṣāḥib ve fedā-yı cān-ḳurbānī[1794] érdi. Aḥbāb bile [3] nevīsende'-i be-himmet anı kördük. Bu ḥaḳīr bile gūşe'-i ḫāṭırı bar érdi, [4] zīrā kim tāze eşʿārın evvel bu ḥaḳīrġa[1795] oḳur érdi[1796]. Aḳsām-ı şiʿrdin [5] rubāʿīġa köp raġbet körgüzür érdi kim andaḳ kim[1797] atı Ḫ̮ᵛāce-i Rubāʿī[1798] [6] dér érdiler[1799]. Bu iki rubāʿī[1800] anıñdur kim meẕkūr boldı Rubāʿī[1801]:

[7] بی پا و سران دشت خون آشامی
مردند بحسرت و غم از ناکامی
[8] محنت زدگان وادی عشق ترا
هجران کشد و اجل کشد بدنامی.

[9] مجنون بمن بی سر و پا میماند
غمخانهٔ دل بکربلا میماند
[10] چغدی بسرای من شبی آمد و گفت

[1792] anıñdur kim: anıñdur kim maṭlaʿ N 1. 95b/7, N 2. 67b/3//anıñdur kim beyt S.Ç. 101a/9, B.N. 107a/5, G.B. 101a/9//anıñdur maṭlaʿ İ.Ü. 2. 262a/23.
[1793] Ḫ̮ᵛāce Aḳa Mīr: Ḫ̮ᵛāce Aḳa Mīr-i Hemedānī N 1. 95b/9.
[1794] fedā-yı cān-ḳurbānī: fedāyī ve cān-ḳurbānī N 1. 95b/10.
[1795] ḥaḳīrġa: ḥaḳīre İ.Ü. 2. 262a/25.
[1796] oḳur érdi: oḳurdı N 1. 95b/12.
[1797] andaḳ kim: andaḳ ki N 2. 67b/7, S.Ç. 101a/14.
[1798] Ḫ̮ᵛāce-i Rubāʿī: Ḫ̮ᵛāce'-i Rubāʿī N 2. 67b/7, S.Ç. 101a/15.
[1799] aḳsām-ı şiʿrdin rubāʿīġa köp raġbet körgüzür érdi kim andaḳ kim atı Ḫ̮ᵛāce'-i Rubāʿī dér érdiler: aḳsām-ı şiʿrdin rubāʿī dér érdiler B.N. 107a/10.
[1800] bu iki rubāʿī: bu iki meşhūr rubāʿī N 2. 67b/7, S.Ç. 101a/15, İ.Ü. 2. 262a/26, G.B. 101a/15.
[1801] anıñdur kim meẕkūr boldı rubāʿī: anıñdur rubāʿī N 1. 95b/14//anıñdur kim rubāʿī N 2. 67b/8, S.Ç. 101a/15, İ.Ü. 2. 262a/26, G.B. 101a/15.

کاین خانه بویرانهٔ ما میماند.

[11] Maṭlūbı es̱er-i hevā bolup özi cān-feşānlıḳ[1802] ḳılmaḳ beyānıda [12] bu rubāʿīni[1803] yaḫşı aytupdur kim Rubāʿī[1804]:

گفتی که ز تب بخود گمانی دارم
[13] یا از اثر هوا نشانی دارم
کردند تصدق تو هرکس چیزی
[14] من نیز بصدقهٔ تو جانی دارم.

Mevlānā Esīrī-i Türbetī[1805]**:** [15] Derviş-nihād[1806] ve üftāde ve nā-murād kişidür. Olça felek-zede [16] ve bī-ṭāliʿ érür kim bā-vücūd-ı vācibü'r-riʿāyelıġ birev[1807] ḫāṭırıġa kélmes[1808] [17] kim bir pūçek ol nā-murādġa riʿāyet ḳılmaḳ kérek. Bā-vücūd-ı iḫtilāṭ **[95 a]** [1] hīç kimsedin ṭamaʿ ḳılmas ve hergiz bī-naṣīb ḳalmas. Bes kim muṭīʿ ve [2] fermān-bordār érür her ne aytsañ taṣdīḳi istimāʿıġa sibḳat [3] tutar. Şiʿri hem[1809] bu yañlıġ nā-murād-āne érür kim Şiʿr[1810]:

از سوز عشق [4] دود دلم بی شرار نیست
زآنرو مرا چو شعلهٔ آتش قرار نیست.

[5] **Ḫᵛāce ʿAbdü'l-ʿazīz Naḳḳāş:** Şāh-ı cennet-mekānnıñ [6] kitāb-ḫānesi aṣḥābı silkide meslūk érdi[1811]. Taṣvīr ve naḳḳāşlıḳ [7] fennide Üstād Behzād şāgirdidür. Özi ayturdı

[1802] cān-feşānlıḳ: cān-feşānlıġ S.Ç. 101b/3.
[1803] rubāʿīni: rubāʿī İ.Ü. 2. 262a/28.
[1804] aytupdur kim rubāʿī: aytupdur kim B.N. 107a/17//aytupdur rubāʿī İ.Ü. 2. 262a/28//B.N. nüshasında bu ifadeden sonra rubâî örneği verilmemiştir.
[1805] Mevlānā Esīrī-i Türbetī: Mevlānā Esīr-i Türbetī B.N. 107a/17//Mevlānā Esīrī-i Zīnī İ.Ü. 2. 262a/29.
[1806] dervīş-nihād: dūrvīş-nihād İ.Ü. 1. 94b/15.
[1807] birev: öz İ.Ü. 2. 262a/30.
[1808] kélmes: kelmez İ.Ü. 2. 262a/30.
[1809] şiʿri hem: şiʿri İ.Ü. 2. 262b/1.
[1810] érür kim şiʿr: érür maṭlaʿ N 1. 96a/9//érür kim maṭlaʿ N 2. 67b/17//érür kim S.Ç. 101b/11//érdi şiʿr İ.Ü. 2. 262b/1//érür kim lehu G.B. 101b/11-12.
[1811] kitāb-ḫānesi aṣḥābı silkide meslūk érdi: kitāb-ḫāneside ve ol ḫidmetiñ aṣḥābı silkide meslūk érdi N 1. 96a/11-12.

kim Üstād [8] Behzādnıñg yaḫşı nēmelerin[1812] kesb ḳılup-mén[1813], yaʿnī yamanların [9] tetebbuʿ ḳıla almaydur-mén[1814]. Bī-tekellüf kim ẕū-funūn kişi érdi, [10] naḳş-bendlıḳ hem bilür[1815] érdi. Ḫᵛāce Ḳabāḥat-i Cerrāḥ oġlı Mīrzā [11] Muḥammednıñg ġuluvī-i ḥüsnide bir iki ḫāṣṣa᾽-i şerīfe naḳḳāşları bile anı [12] ayartup Hindġa müteveccih bolurlar, yol es̱nāsıda Şāh-ı cennet- [13] mekānnıñg mührin[1816] taḳlīd ḳıluplar, erbābı ismiġa yüz tümen [14] berāt tertīb bérürler[1817] ve çi meẕkūr çehār dāng[1818], du dāng ḥāṣıl bolduġı [15] zamānda Ḳurçı mīʿād bile çapup[1819] Ḫᵛāce᾽-i meẕkūrnı ve Mevlānā ʿAlī Aṣġar-ı [16] Muṣavverni[1820] tutup[1821] der-gāh-ı ʿālem-penāhġa kéltürürler[1822]. Şāh-ı cennet-mekān [17] ḳatlidin kéçüp günāhların ʿafv ḳılmaḳ es̱erin[1823] ẓāhir ḳılur zamānda Ḫᵛāce **[95 b]** [1] Ḳabāḥat ḥaramdın mużṭarib çıḳup aytur kim emr boldı[1824] kim Ḫᵛāce ʿAbd- [2] ü'l-ʿazīznıñg ve Mevlānā ʿAlī Aṣġarnıñg[1825] burnıñg[1826] ve ḳulaḳların ḳaṭʿ [3] ḳılsunlar. Bilā-tevaḳḳuf ikelesin maʿyūb ḳılurlar. Ṣoñgra naḳḳāşlıḳ [4] bile o yañglıġ burun tertīb bérmiş érdi kim burunġı[1827] burun- [5] dın[1828] köp yaḫşı-raḳ érdi ve mevzūn hem érdi[1829], gūyā kim bu [6] beytni özige münāsib aytupdur[1830] kim[1831]:

نه میکشند و نه از دست میگذارندم

[7] دماغ کار ندارم چه کار دارندم؟

[1812] yaḫşı nēmelerin: nēmeleridin K.M. 146a/3.
[1813] ḳılup-mén: ḳılupdur-mén İ.Ü. 2. 262b/2.
[1814] almaydur-mén: almayupdur-mén İ.Ü. 2. 262b/3.
[1815] bilür: ḳılur K.M. 146a/5.
[1816] mührin: mühri K.M. 146a/7.
[1817] bérürler: bérüriler İ.Ü. 1. 95a/14.
[1818] çi meẕkūr çehār dāng: meẕkūr çehār dāng N 1. 96b/2//çi çār dāng İ.Ü. 2. 262b/5.
[1819] çapup: çarpup S.Ç. 102a/5//çatup K.M. 146a/9.
[1820] Mevlānā ʿAlī Aṣġar-ı Muṣavverni: Mevlānā ʿAlī Ṣaġīr-i Muṣavverni N 1. 96b/3-4// Mevlānā ʿAlī Aṣġarnı K.M. 146a/9.
[1821] tutup: ṭutup İ.Ü. 2. 262b/6//bolup K.M. 146a/10.
[1822] kéltürürler: kéltürdiler İ.Ü. 2. 262b/6.
[1823] es̱erin: es̱eri İ.Ü. 2. 262b/6.
[1824] boldı: boldıldı B.N. 108a/3.
[1825] Mevlānā-i ʿAlī Aṣġarnıñg: Mevlānā᾽-i ʿAlī Aṣġarnıñg B.N. 108a/4.
[1826] burnıñg: burnın K.M. 146a/12.
[1827] burunġı: burunḳı N 1. 96b/9, K.M. 146a/14//burunı S.Ç. 102a/12.
[1828] burundın: burındın N 1. 96b/9.
[1829] ve mevzūn hem érdi: ve mevzūn hem bar érdi K.M. 146b/1//Bu ifade İ.Ü. 2. nüshasında bulunmamaktadır.
[1830] aytupdur: aytur N 1. 96b/10.
[1831] kim: kim şiʿr N 2. 68a/8//kim beyt S.Ç. 102a/13, K.M. 146b/1, B.N. 108a/8, G.B. 102a/13//li şiʿr İ.Ü. 2. 262b/8.

Mevlānā Muẓaffer ʿAlī Naḳḳāş[1832]: [8] Türbetlıḳdur[1833], Üstād Behzādnıŋ[1834] ẖvāher-zādesi Mevlānā Ḥaydar [9] ʿAlī oġlıdur. Bu ḥaḳīrniŋ naḳḳāşlıḳ fennide üstādı érür. [10] Envāʿ-ı hüner bile[1835] ārāste kişi érdi[1836], bir néme[1837] bī-ṭāliʿlıġıdın[1838] [11] özge hīç ḳuṣūrı yoḳ érdi[1839]. Şāh-ı cennet-mekāndın[1840] mükerrer istimāʿ [12] étdük kim Üstād Behzādġa tercīḥ ḳoyar érdi[1841]. Mevlānā Mīr [13] ʿAlī ve Mevlānā Sulṭān ʿAlī ḳıṭʿasın kim ḫaṭṭnıŋ üstādı érürler, [14] o yaŋlıġ naḳl ḳılur érdi kim ḳıṭʿa ṣāḥibi her çend ṣāḥib-i vuḳūf bolsa [15] érdi imtiyāzıdın ʿāciz kélür érdi. Öz ḳıṭʿalarıda Naḳḳāş-ı Şāhī[1842] [16] bitimek emr[1843] olunmış érdi. Şaṭranc-ı ṣaġīr ve kebīrni[1844] ḥāżır-āne ve ġāyib-āne[1845] [17] yaḫşı oynar érdi[1846]. Gāhī şiʿrġa hem[1847] raġbet ḳılurlar érdi[1848]. Bu maṭlaʿ **[96 a]** [1] ol üstādnıŋdur kim maṭlaʿ[1849]:

طراوت گل رویت ز خط نو خیز است
[2] بهار گلشن حسن تو عنبر آمیز است.

Dārü'l-muvaḥḥidīn-i Ḳazvīnde ʿālemni vedāʿ [3] ḳıldı. Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi't-taḥiyye ve's-selām[1850] ḳabr-istānıda medfūndur.

[1832] Mevlānā Muẓaffer ʿAlī Naḳḳāş: Mevlānā Muẓaffer ʿAlī K.M. 146b/3.
[1833] Türbetlıḳdur: Türbetlıġdur K.M. 146b/3, İ.Ü. 2. 262b/9.
[1834] Behzādnıŋ: Behzād K.M. 146b/3.
[1835] bile: birle N 1. 96b/14.
[1836] kişi érdi: kişidür İ.Ü. 2. 262b/10.
[1837] néme: neme N 1. 96b/14.
[1838] bī-ṭāliʿlıġıdın: bī-ṭālīlıġdın K.M. 146b/5.
[1839] yoḳ érdi: yoġ-ıdı İ.Ü. 2. 262b/10.
[1840] Şāh-ı cennet-mekāndın: Şāh-ı cehennem-mekāndın S.Ç. 102b/1.
[1841] Bu cümle N 1. 96b'de mevcut değildir.
[1842] Naḳḳāş-ı Şāhī: Naḳḳāş İ.Ü. 2. 262b/12.
[1843] emr: emrī N 1. 97a/1, S.Ç. 102b/6.
[1844] kebīrni: kebīr érdi K.M. 146b/10.
[1845] ġāyib-āne: ġā'ib-āne S.Ç. 102b/6.
[1846] oynar érdi: oynarlardı İ.Ü. 2. 262b/13.
[1847] şiʿrġa hem: şiʿrġa İ.Ü. 2. 262b/13.
[1848] ḳılurlar érdi: ḳılurlardı İ.Ü. 2. 262b/13.
[1849] ol üstādnıŋdur kim maṭlaʿ: anıŋdur kim beyt N 1. 97a/3//ol üstādnıŋdur maṭlaʿ K.M. 146b/12//ol üstādnıŋdur şiʿr İ.Ü. 2. 262b/13.
[1850] Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi't-taḥiyye ve's-selām: Şāh-zāde Ḥüseyn N 1. 97a/4, İ.Ü. 2. 262b/14//Şāh-zāde Ḥüseyn Raḍiya'llāhu ʿAnh N 2. 68a/18.

[4] **Üstād Ḥasan-ı Müẕehhib:** Baġdādlıġdur. Üstād Ḳıvāmü'd-dīn-i Baġdādī [5] oġlıdur, olça yaḫşılıḳ kim atasıda[1851] bar érdi oġlıda ḳażiyye'-i [6] münʿakisdür. Öz fennide bī-naẓīrdür, Ḥażret-i bih-terīn-i ʿālem Resūl-i [7] Ḫudā[1852] "Kullu ḳaṣīrin fitnetun" ḥadīs̱in gūyā kim[1853] Mevlānā'-i meẕkūr[1854] içün aytupdurlar[1855]. [8] Her ḳısm āzār kim[1856] mutaṣavvir érür ebnā'-i cinsiġa éligidin kélse taḳṣīr ḳılmas [9] érdi. Ṭurfe ṭurfe bī-bāklıġlar ol kişidin ẓāhir boldı, [10] ḥattā kim Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī Enāra'llāhu Burhānehu[1857] mührin taḳlīd ḳılup rüsvā [11] boldı, bā-vücūd-ı bu ḥāl ṣaḥīḥ ve sālim ḳaldı. Kişi bu vādīlerde [12] ṣāḥib-ḳırān érür, bu muḫtaṣar[1858] ol ʿazīzniñ étduġı[1859] dest-beste [13] işleri şerḥiġa[1860] müteḥammil bolmaduġıdın birer[1861] némesi[1862] bile iḫtiṣār [14] ḳılılur[1863]. Evvelā ol kim yoḳarı tamdın[1864] bir seng-i somāḳnı atasınıñ [15] başıġa muvāfıḳ ve muḥāẕī perrān ḳılur kim eger taḳdīr tedbīriġa muvāfıḳ tüşse [16] érdi atasını[1865] hezār-säleler birle[1866] ber-ā-ber ḳılur érmiş, ḥaḳḳā kim[1867] atası [17] tilidin bu şerḥni istimāʿ ḳıldum. Bir[1868] ṭurfe teẕkire Bāġdād ekābir[1869] ve ahālīsi **[96 b]** [1] ḫaṭṭ ve mühriġa atası[1870] yétkürüp ʿIrāḳġa yibermiş érdi kim her kişi kim [2] Mevlānā Ḥasan-ı Müẕehhibni ḳatlġa yétkürse mén dünyā ve āḫiretde[1871] cevābın[1872] bérür-mén, [3] ʿİyāẕ-an Bi'llāh. Ve yana bir bu kim[1873] Ḳāsım Bég-i Ṣaḥḥāf atlıġ[1874] bir

[1851] atasıda: atasında İ.Ü. 2. 262b/15.
[1852] Resūl-i Ḫudā: Resūl Ṣalla'llāhu ʿAleyhi ve sellem N 2. 68a/21, K.M. 147a/12.
[1853] kim: ki İ.Ü. 2. 262b/15.
[1854] Mevlānā'-i meẕkūr: Mevlānā-yı meẕkūr İ.Ü. 2. 262b/15.
[1855] aytupdurlar: aytupdur S.Ç. 102b/14.
[1856] kim: ki İ.Ü. 2. 262b/16.
[1857] Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī Enāra'llāhu Burhānehu: Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī N 2. 68a/23.
[1858] muḫtaṣar: muḫtaṣarda K.M. 147b/3.
[1859] étduġı: étdügi İ.Ü. 2. 262b/18.
[1860] işleri şerḥiġa: işleriġa İ.Ü. 2. 262b/18.
[1861] birer: biraz B.N. 108b/16.
[1862] némesi: néme İ.Ü. 2. 262b/18.
[1863] ḳılılur: ḳılılup N 1. 97a/15.
[1864] tamdın: damdın K.M. 147b/5.
[1865] atasını: atasın K.M. 147b/7//atası G.B. 103a/5.
[1866] birle: bile K.M. 147b/7.
[1867] kim: ki İ.Ü. 2. 262b/19.
[1868] ḳıldum. bir: ḳıldum kim bir K.M. 147b/8.
[1869] ekābir: erbāb K.M. 147b/8.
[1870] atası: ayası K.M. 147b/9.
[1871] āḫiretde: āḫireti K.M. 147b/10.
[1872] cevābın: cevābı K.M. 147b/10.
[1873] kim: kim çi K.M. 147b/10-11.
[1874] atlıġ: atlıḳ N 2. 68b/8, S.Ç. 103a/9, G.B. 103a/9.

yigit Tebrīzde [4] Mevlānā᾽-i müşārün-ileyhni[1875] öz évige maḥrem ḳılur. Ḫāṭır-ı cemʿ ḳılduġıdın [5] ṣoñgra bir Çerkes cāriyesi birle mīz-bānnıñg hem-zebān[1876] bolup iḫtilāṭ [6] ḳılur, rüsvā bolduḳdın ṣoñgra[1877] ölüm tevehhümidin yana bir telbīs bile [7] ol yigitdin beyʿ ḳılur. El-ḥāl ol cāriyedin[1878] mütevellid bolmış [8] bir ḥelāl-zāde maḫdūm-zādesi bar kim Mevlānā᾽-i meẕkūr[1879] ol sülāle᾽-i [9] pāk-sīret ve ṭıynetniñg[1880] hīç vādīde[1881] şāgirdi bola almas. Ḫūb[1882] [10] aytupdurlar kim Beyt[1883]:

بد گهر با کسی وفا نکند
اصل بد در خطا [11] خطا نکند.

Bu rubāʿī ol Baba-yı ʿālimniñgdür kim Rubāʿī[1884]:

[12] قربان دو چشم نیم مست تو شوم
در راه وفا چو خاک پست تو شوم
[13] با ناوک غمزه قصد جانها کردی
صید افکن من هلاک شست تو شوم.

[14] **Ġazālī-i Tebrīzī[1885]:** Rind ve lā-ubālī ḥarīf érdi, evḳātı naḫḫās- [15] lıġdın kéçer érdi. Ṭabʿı yaman érmes. Bu maṭlaʿ anıñgdur kim Maṭlaʿ[1886]:

[16] سیل اشکم همچو طفلان میکند میل کنار
برکنارم تا نمی آید نمی گیرد قرار.

1875 Mevlānā᾽-i müşārün-ileyhni: Mevlānā-yı müşārün-ileyhni N 1. 97b/5.
1876 hem-zebān: hem-rāhı N 1. 97b/7.
1877 ṣoñgra: soñgra İ.Ü. 2. 262b/22.
1878 el-ḥāl ol cāriyedin: el-ḥāl ol cāriyeden N 1. 97b/9//ol cāriyeden İ.Ü. 2. 262b/23.
1879 Mevlānā᾽-i meẕkūr: Mevlānā-yı meẕkūr N 1. 97b/10.
1880 sülāle᾽-i pāk-sīret ve ṭıynetniñg: sülāle᾽-i pāk-sīr-i ṭıynetniñg İ.Ü. 1. 96b/9, S.Ç. 103a/15, K.M. 148a/1.
1881 hīç vādīde: hīç İ.Ü. 2. 262b/23.
1882 ḫūb: cevāb K.M. 148a/2.
1883 beyt: şiʿr N 1. 97b/11, N 2. 68b/13//naẓm İ.Ü. 2. 262b/24.
1884 kim rubāʿī: rubāʿī İ.Ü. 2. 262b/24.
1885 Ġazālī-i Tebrīzī: Ġazālī᾽-i Tebrīzī N 1. 97b/15.
1886 anıñgdur kim maṭlaʿ: anıñgdur kim N 1. 97b/16, K.M. 148b/2//anıñgdur şiʿr İ.Ü. 2. 262b/26.

[17] **Ḥüsnī-i İṣfahānī**[1887]**:** İsmi bā-müsemmā érür, fī'l-vāḳiᶜ gülū-sūz ḥüsni bar. **[97 a]** [1] Maᶜreke-gīr érdi. Ser-pençe'-i maẕāḳı girībān-gīr bolup mükerrerā[1888] hengāmesi [2] ḥāşiyeside temāşā ḳılur érduḳ. Bu ebyātı öz laᶜl-i şekker-bārıdın[1889] istimāᶜ ḳıldum[1890]:

[3] نوید وصل شیرین بیستون را میکند ورنه
ز فرهاد حزین جز ضعف و جان کندن نمیآید
[4] مکن از عشق منعم ای نصیحتگو که من هرگز
نخواهم کرد ترک عشق و این از من نمیآید.

[5] دل برد از من آن مه و غم داد در عوض
خوبان در این معامله آیا چه دیده اند؟

[6] **Ḥakīm-i Ẓuhūrī:** Tebrīzlıġdur. Yaman kişi érmes, fażīlet ve istiᶜdādı [7] hem bardur[1891]. Bu iki beyt hem[1892] anıñgdur kim[1893]:

هنوز اول عشق است پر عتاب مکن
[8] بنای عشق مرا از ستم خراب مکن
چه رشک میبری ای دل بکشتگان غمش
[9] تو هم بمقصد خود میرسی شتاب مکن.

Ḥakīm-i Bedīᶜī: Ol hem Tebrīz- [10] lıġdur. Fāżıl ve ẖōş-ṭabᶜ ve ᶜālim ve ẖōş-meşreb[1894] kişitür[1895]. Üstādımız[1896] [11] Üstād Muẓaffer ᶜAlī Naḳḳāş-ı Şāhī[1897] bile

1887 Ḥüsnī-i İṣfahānī: Ḥasan-ı İṣfahānī S.Ç. 103b/6, B.N. 109b/4, G.B. 103b/6//Ḥüsnī K.M. 148b/4.
1888 mükerrerā: mükerreren G.B. 103b/7.
1889 laᶜl-i şekker-bārıdın: laᶜl-i şekker-bārāndın K.M. 148b/6.
1890 istimāᶜ ḳıldum: istimāᶜ ḳıldum beyt N 1. 98a/4//istimāᶜ ḳıldum şiᶜr N 2. 68b/19, İ.Ü. 2. 262b/28, G.B. 103b/8//istimāᶜ ḳıldum kim ebyāt K.M. 148b/6//istimāᶜ ḳıldum ebyāt B.N. 109b/7.
1891 hem bardur: hem bar K.M. 148b/11//bardur İ.Ü. 2. 262b/30.
1892 beyt hem: beyt K.M. 148b/11, İ.Ü. 2. 262b/30.
1893 anıñgdur kim: anıñgdur kim maṭlaᶜ N 1. 98a/8, N 2. 68b/23//anıñgdur kim şiᶜr S.Ç. 103b/14, G.B. 103b/14//anıñgdur kim ebyāt K.M. 148b/11//anıñgdur kim beyt B.N. 109b/12//anıñgdur şiᶜr İ.Ü. 2. 262b/30.
1894 ᶜālim ve ẖōş-meşreb: ᶜālim-i ẖōş-meşreb N 2. 69a/3.
1895 kişitür: kişidür N 1. 98a/10, İ.Ü. 2. 263a/1.
1896 üstādımız: üstādım N 1. 98a/10.
1897 Üstād Muẓaffer ᶜAlī Naḳḳāş-ı Şāhī: Üstād Muẓaffer ᶜAlī Naḳḳāş N 1. 98a/10, İ.Ü. 2. 263a/1//Muẓaffer ᶜAlī Naḳḳāş-ı Şāhī N 2. 69a/3, K.M. 148b/14.

kim ismi bu[1898] teẕkirede meẕkūrdur[1899], muṣāḥib-i [12] şeb-āne-rūzī érdiler. Türkī ve Fārsī eşʿārı bar. Bu ebyāt anıñgdur kim[1900] Beyt[1901]:

[13] Dilā muḳayyed ol ʿanberīn kemend ola kör

Ġarīb silsiledür zülf-i yār bend ola kör

[14] Ḫum-ı şarāb Bedīʿī levend-i mey-kededür

Ayaġı topraġına[1902] baş ḳoyup levend ola kör

[15] Bu ḳaṣīdeni köp yaḫşı[1903] aytupdur. Maṭlaʿ ve ḥüsn-i maṭlaʿı[1904] budur kim[1905] Maṭlaʿ[1906]:

[16] مرا از جوانان شیرین شمایل

بجان منت است آنچه کردند با دل

[17] کند منع ما شیخ شهر از جوانان

چه گوئیم او را که پیری است جاهل.

[97 b] [1] Bu iki beyt hem añglarnıñgdur kim Beyt[1907]:

مه من شد بمن گرم عتاب آهسته آهسته

[2] بلی گرمی فزاید آفتاب آهسته آهسته

بخونم تیغ آن گل رفته رفته سرخ خواهد شد

[3] قضا خواهد زدن نقشی بر آب آهسته آهسته.

[1898] ismi bu: bu K.M. 149a/1.
[1899] meẕkūrdur: mesṭūrdur İ.Ü. 2. 263a/1.
[1900] anıñgdur kim: anıñgdur İ.Ü. 2. 263a/2.
[1901] beyt: Türkī N 1. 98a/12//ebyāt S.Ç. 104a/2, K.M. 149a/2, G.B. 104a/2//rubāʿī N 2. 69a/5//şiʿr İ.Ü. 2. 263a/2.
[1902] topraġına: ṭopraġına İ.Ü. 2. 263a/2.
[1903] köp yaḫşı: yaḫşı K.M. 149a/5.
[1904] maṭlaʿ ve ḥüsn-i maṭlaʿı: maṭlaʿı İ.Ü. 2. 263a/3.
[1905] budur kim: budur K.M. 149a/5, İ.Ü. 2. 263a/3.
[1906] maṭlaʿ: ez ḳaṣīde N 1. 98a/15.
[1907] añglarnıñgdur kim beyt: añglarnıñgdur beyt S.Ç. 104a/8//añglarnıñgdur kim şiʿr N 2. 69a/9//anlarnıñgdur ve lehu İ.Ü. 2. 263a/4.

Mevlānā Ebū'l-Hādī[1908]**:** Mevlānā [4] Mālik-i Ḫōş-nüvīsnin̂g ḫ^vāher-zādesi érdi. Ol hem ḫōş- [5] nüvīs ve ḫōş-ṭabʿ yigit érdi[1909], mūsīḳīdin köp ṣāḥib-i vuḳūf [6] érdi[1910]. Bu beytni kim[1911] Beyt[1912]:

بمن گفتی چو من یاری نداری
تو هم چون [7] من گرفتاری نداری

Ḥüseynī maḳāmıda bir ṣavt-ı rengīn ḳıldı, köp meşhūr [8] boldı. Ḳazvīnde ʿālemni bedrūd ḳıldı. Mezārı Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi's-selām[1913] [9] ḳabr-istānıdadur[1914].

Mīrzā Bāḳır: Ḫ^vāce Ḥüseyn-i Ṣenāʾī ḫ^vāher-zādesidür. [10] Meşhed-i Muḳaddesde taḥṣīlġa[1915] meşġūl érdi. Bu uçurda Hindġa bardı. [11] Ṭabʿı yaman érmes[1916]. Bu beyt anın̂gdur kim[1917]:

چنان مستغرق کفرم که گر تسبیح زاهد را
[12] بخاطر بگذرانم رشتهٔ زنار میگردد.

Mevlānā Ḥazīnī-i Gūn-ābādī[1918]**:** [13] Yaman kişi érmes, evḳātı ticāretdin kéçer. Selīḳası hem yaḫşıdur. [14] Bu ebyāt anın̂gdur kim[1919] Beyt[1920]:

[1908] Mevlānā Ebū'l-Hādī: Mollā Ebū'l-Hādī K.M. 149a/10.

[1909] ol hem ḫōş-nüvīs ve ḫōş-ṭabʿ yigit érdi: ḫōş-nüvīs ve ḫōş-ṭabʿ yigit érdi K.M. 149a/11//ol hem ḫōş-nüvīs ve ḫōş yigit érdi İ.Ü. 2. 263a/5.

[1910] mūsīḳīdin köp ṣāḥib-i vuḳūf érdi: Bu ifade İ.Ü: 2. nüshasında mevcut değildir.

[1911] mūsīḳīdin köp ṣāḥib-i vuḳūf érdi. bu beytni kim: mūsīḳīdin bu beytni kim K.M. 149a/11-12.

[1912] beyt: şiʿr N 2. 69a/13//naẓm İ.Ü. 2. 263a/7//bu beytni kim yaman érmes kim beyt B.N. 110a/13//lehu G.B. 104a/13.

[1913] Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi's-selām: Şāh-zāde Ḥüseyn N 1. 98b/7-8//Şāh-zāde Ḥüseyn Raḍiy'allāhu ʿAnh N 2. 69a/14-15, S.Ç. 104a/14// Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi't-taḥiyye ve's-selām K.M. 149b/1//Şāh Ḥüseyn İ.Ü. 2. 263a/7.

[1914] ḳabr-istānıdadur: ḳabrindedür İ.Ü. 2. 263a/7.

[1915] taḥṣīlġa: taḥṣīl G.B. 104a/17.

[1916] ṭabʿı yaman érmes: yaman ṭabʿı érmes İ.Ü. 2. 263a/8.

[1917] anın̂gdur kim: anın̂gdur kim şiʿr N 1. 98b/10//anın̂gdur kim beyt N 2. 69a/16-17, S.Ç. 104b/1, B.N. 110b/2-3, G.B. 104b/1//anın̂gdur kim ebyāt K.M. 149b/3//anın̂gdur şiʿr İ.Ü. 2. 263a/8.

[1918] Mevlānā Ḥazīnī-i Kün-ābādī: Ḥazīnī-i Kün-ābādī N 1. 98b/11.

[1919] anın̂gdur kim: anın̂gdur İ.Ü. 2. 263a/9.

[1920] beyt: şiʿr N 1. 98b/12, N 2. 69a/19, İ.Ü. 2. 263a/9//ebyāt S.Ç. 104b/4, K.M. 149b/6, G.B. 104b/4.

صد حرف بیخودانه شبم بر زبان گذشت

[15] از من مرنج اگر گله ای در میان گذشت

عاشق همین حزینی جاوید عاشق است

[16] این یکدوروزه عاشقی دیگران گذشت.

او بگشت باغ مشغول و مرا در کوی او

[17] دیدهٔ امید تا شب بر در و دیوار بود

میروم گر بیوفا ور بوالهوس معذور دار

[98 a]

[1] عشق ما این بود و صبر ما همین مقدار بود

گرچه ممکن نیست بی او زیستن غیرت خوش است

[2] یار را با غیر دیدن پیش ما دشوار بود

ای حزینی غافلی بر خیز و فکر خویش کن

[3] این قرار و صبر ما را دورئی در کار بود.

چه عادت است گرفتار تا بکی گوید

[4] که طفل شوخی و اینها باختیار تو نیست

مرنج از گلهٔ عاشقی که در همه عمر

[5] بیک کرشمهٔ دزدیده شرمسار تو نیست.

زود بستند مرا زخم و نگفتم که هنوز

[6] یکدو پیکان پر از زهرم از او در جگر است.

باین کرشمهٔ خون ریز و چشم عالم سوز

[7] نظارگی که کند گر هزار جان دارد.

کسی که پیش تو اظهار آشنائی کرد

[8] ترا بدشمنی خویش رهنمائی کرد

تمام عمر ستم کرد و من همان عاشق

[9] بیک نگه که در ایام دلربائی کرد
ترا هزار جفا در دل و مرا غم این
[10] که زود میرم و گوئی که بیوفائی کرد
نه کفر گفت حزینی که لاف طاقت زد
[11] که هجر اینهمه با او ستیزه رایی کرد.

Şeyḫ Aḥmed-i Ḫalḫālī: Müteʿayyin [12] ve fāżıl kişidür, gūyā kim vaṭanıdın sefer ḳılmaydur[1921]. Bu ebyātı meşhūrdur kim[1922]:

[13] مرا نخل قدت از جا درآورد
خرام قامتت از پا در آورد
[14] همین تأثیر تنها ماندگی بس
که او را از درم تنها در آورد.

[15] کشم بر صفحهٔ دل صورت جانانهٔ خود را
بدین صورت دهم تسکین دل دیوانهٔ خود را.

[16] **Faṣīḥī-i Yezdī**[1923]**:** Ticāret emriġa meşġūldür. Bu beyt anıñgdur kim Beyt[1924]:

[17] گذار آنقدرم در رکاب دولت خویش
که خویش را برقیبان نمایم و بروم.

1921 ḳılmaydur: ḳılmapdur N 1. 99a/11//ḳılmayupdur K.M. 150a/8, İ.Ü. 2. 263a/15.

1922 meşhūrdur kim: meşhūrdur kim şiʿr 99a/11, N 2. 69b/8, İ.Ü. 2. 263a/15//meşhūrdur kim ebyāt K.M. 150a/8//meşhūrdur kim beyt B.N. 110b/10.

1923 Faṣīḥī-i Yezdī: Faṣīḥīʾ-i Yezdī N 1. 99a/14, S.Ç. 105a/6.

1924 anıñgdur kim beyt: anıñgdur kim şiʿr N 1. 99a/15, N 2. 69b/11//anıñgdur kim K.M. 150a/12, G.B. 105a/7//anıñgdur şiʿr İ.Ü. 2. 263a/16.

[98 b] [1] **Muḥammed Emīn-i Ġubārī:** Herātdındur. Yaḫşı ṭālib-i ʿilmdür, inşāsı [2] hem yaman érmes, heyʾetdin köp ṣāḥib-i vuḳūfdur[1925]. Bu ebyāt [3] anıŋ̂dur kim[1926] Beyt[1927]:

چنان مکن که دگر ترک آه و ناله کنم
[4] چنان مکن که ترا باخدا حواله کنم
رخی که گشته چو کاه از خمار محنت و درد
[5] ز نشئهٔ می وارستگی چو لاله کنم
بنیم لحظه که دامان دیگری گیرم
[6] سزا بدامن رشک هزار ساله کنم.

دل خوش بسر کوی جنون آمده بود
[7] در صبر و ثبات ذو فنون آمده بود
این عقدهٔ رشک اگر نمیآمد پیش
[8] از عهدهٔ عاشقی برون آمده بود.

Mevlānā Şāh Maḥmūd[1928]: Naḳḳāş [9] érdi, Meşhed-i Muḳaddesde bolur érdi[1929]. Rehī taḫalluṣ ḳılur[1930]. Şiʿrni[1931] ḳudemā ṭarzıda[1932] aytur érdi. [10] Bu rubāʿīler[1933] anıŋ̂dur kim Rubāʿī[1934]:

تا عشق دو دیده بر تو سیمین بر دوخت
[11] بس دل که خدنگ آه بر اختر دوخت
بس رشتهٔ آه آتشین بافت دلم
[12] تا وصل مرصع حیاتم بر دوخت.

[1925] ṣāḥib-i vuḳūfdur: ṣāḥib-i vuḳūf érdi N 1. 99b/1, B.N. 111a/1.
[1926] anıŋ̂dur kim: anıŋ̂dur İ.Ü. 2. 263a/18.
[1927] beyt: maṭlaʿ N 1. 99b/1//şiʿr N 2. 69b/14//ebyāt S.Ç. 105a/10, G.B. 105a/10//eşʿār İ.Ü. 2. 263a/18.
[1928] Mevlānā Şāh Maḥmūd: Mevlānā Şāh Maḥmūd Naḳḳāş N 1. 99b/6.
[1929] naḳḳāş érdi, Meşhed-i Muḳaddesde bolur érdi: Meşhed-i Muḳaddesde bolur érdi N 1. 99b/6-7.
[1930] ḳılur: ḳılur érdi İ.Ü. 2. 263a/21.
[1931] şiʿrni: şiʿrini İ.Ü. 2. 263a/21.
[1932] ṭarzıda: ṭarzı N 2. 69b/19//ṭarzıġa K.M. 150b/8.
[1933] rubāʿīler: rubāʿī B.N. 111a/5.
[1934] anıŋ̂dur kim rubāʿī: anıŋ̂dur rubāʿī N 1. 99b/8//anıŋ̂dur kim S.Ç. 105a/17, G.B. 105a/17//anıŋ̂dur kim maṭlaʿ N 2. 69b/19//anıŋ̂dur kim rubāʿīler K.M. 150b/9//anıŋ̂dur eşʿār İ.Ü. 2. 263a/21.

رفتار تو کش ز هر قدم کوثر ریخت

[13] در قالب فتنه پیکر محشر ریخت

تا دید سواد شام زلفت خورشید

[14] چون شمع بفرق خویش خاکستر ریخت.

آن شوخ که درد او بدرمان ندهم

[15] مردن ز غمش بصد جهان ندهم

چون غمزهٔ او خوش است با ریش دلم

[16] صد کعبه بیک خار مغیلان ندهم.

İbrāhīm Bég: Şīrāzlıġdur, [17] yaḫşı nevīsendedür, şiʿrde rubāʿīġa artuḳ iştiġāl körgüzür[1935]. **[99 a]** [1] Bu rubāʿīler[1936] anıñġdur kim[1937] Rubāʿī[1938]:

از فاقه و فقر مرد را ننگی نیست

[2] کیشی است که کس را بکسی جنگی نیست

آه است اگرچه کار درویش اما

[3] بر آینهٔ دلی از آن زنگی نیست.

خشم و غضب اینقدر متین میباشد

[4] کس با کسی اینهمه بکین میباشد

ای هر دو جهان امید بر هم زن من

[5] مردی و مروت اینچنین میباشد.

در عشق بتی ز دیده خونبارم من

[6] روزی صدبار جان بلب آرم من

مهر کس اگرچه در دلش جا نکند

[7] این تخم بسنگ خاره میکارم من.

[1935] Şīrāzlıġdur, yaḫşı nevīsendedür, şiʿrde rubāʿīġa artuḳ iştiġāl körgüzür: artuk iştiġāl körgüzür B.N. 111a/8.
[1936] rubāʿīler: rubāʿī B.N. 111a/9.
[1937] anıñġdur kim: anıñġdur İ.Ü. 2. 263a/25.
[1938] rubāʿī: ebyāt K.M. 151b/2.

روزی که چراغ عمر خاموش شود

[8] وز ساغر مرگ عقل بیهوش شود

با بیدردان مکن خدایا حشرم

[9] ترسم که محبتم فراموش شود.

Mevlānā ʿAhdī'-i Sāvecī[1939]**:** [10] Metīn kişi érdi. Bu ebyāt anıñgdur kim Beyt[1940]:

[11] چه میخوری غم مرگم همان تصور کن

که یک شکستهٔ خونین جگر نبود ترا.

[12] برو با هر که میخواهد دلت گشت چمن میکن

اگر خاری بگیرد دامنت را یاد من میکن.

[13] بچه اندیشه ام از خاطر ناشاد روی

چه بخاطر گذرانم که تو از یاد روی.

[14] **Şeyḫ-i Rubāʿī:** Dervīş-veş ve riyāżet-keş[1941] kişi érdi. Sulṭān [15] İbrāhīm Mīrzānıñg maḳbūli belki Mīrzānıñg manẓūrı érdi[1942]. Şeyḫniñg [16] ḥāleti köp bar, ḫālī-ez-dervīşlıġı[1943] érmes[1944] érdi ve li-haẕā aḳsām-ı [17] şiʿrdin rubāʿī ṭavrıġa raġbet körgüzür érdi[1945]. Bu rubāʿīler **[99 b]** [1] Şeyḫniñgdür kim Rubāʿī[1946]:

ای گل دلم از تو گو ندیم غم باش

[2] محرم ز وصل غیر و گو محرم باش

مرهم نه داغ دل بیدردان شو

[3] گو داغ دل من از بی مرهم باش.

1939 Mevlānā ʿAhdī'-i Sāvecī: ʿAhdī'-i Sāvecī N 1. 100a/7//Mollā ʿAhdī-i Sāvecī K.M. 151b/11.

1940 anıñgdur kim beyt:anıñgdur kim şiʿr N 1. 100a/8, N 2. 70a/8//anıñgdur kim ebyāt S.Ç. 105b/17, G.B. 105b/17//anıñgdur kim K.M. 151b/11//anıñgdur şiʿr İ.Ü. 2. 263a/28.

1941 Dervīş-veş ve riyāżet-keş: dervīş-veş-i riyāżet-keş N 1. 100a/11-12//dervīş ve riyāżet-keş İ.Ü. 2. 263a/29.

1942 maḳbūli belki Mīrzānıñg manẓūrı érdi: manẓūrı érdi K.M. 152a/2.

1943 ḫālī-ez-dervīşlıġı: ḫālī-ez-dervīşlıġ N 1. 100a/13, İ.Ü. 2.

1944 érmes: érmez İ.Ü. 2. 263a/30.

1945 raġbet körgüzür érdi: körgüzür érdi K.M. 152a/4//"ve li-haẕā aḳsām-ı şiʿrdin rubāʿī ṭavrıġa raġbet körgüzür érdi" ifadesi İ.Ü. 2. nüshasında bulunmamaktadır.

1946 Şeyḫniñgdür kim rubāʿī: Şeyḫniñgdür rubāʿī N 1. 100a/15, İ.Ü. 2. 263a/30// Şeyḫniñgdür kim rubāʿīler K.M. 152a/4.

گریان رفتم پیش رخ زیبایش

[4] شد اشک روان بروی مه سیمایش

بر من نگریست اشک من روی نمود

[5] در آینۀ روی جهان آرایش.

Bu iki beytni[1947] germ[1948] aytupdur kim Beyt[1949]:

[6] حرف گرمی بغم اندوختۀ خود نزدی

آتشی در جگر سوختۀ خود نزدی

[7] پیر گشتی بجهان پیر رباعی و هنوز

بخیه بر چشم هوس دوختۀ خود نزدی.

[8] در دل غم یار و یار در دل ما را

غم در دل و غمگسار در دل ما را

[9] ما چهره از او بخون دل کرده نگار

وین طرفه که آن نگار در دل ما را.

[10] **Mevlānā Ḫādimī:** Dārü'l-muvaḥḥidīn-i Ḳazvīndindür. Ḫidmet-kār ve ser-terāş-ı [11] nā-murād érdi[1950]. Şiʿri hem bu yan̂glıġ érdi. Öz[1951] ıṣṭılāḥlarıda kim Mevlānā [12] Kesbīnin̂g ʿāşıḳlıġı ve Küreken oġlı maʿşūḳlıġıda bu rubāʿīni[1952] [13] aytupdur kim Rubāʿī[1953]:

کسبی اره ایش زمانه گفتی داری

[14] باری بجوان گفت و شنفتی داری

[1947] Abdurresûl Hayyâmpûr, yazmanın aslında ve diğer istinsâhlarının da tamamında mevcut olan "beyt" ifadesinin "rubāʿī" olması gerektiğini düşünmektedir ve bunda da haklıdır. Zîrâ Sâdıkî, "Bu iki beytni germ aytupdur kim beyt" ifadesinin arkasından iki adet Farsça dörtlük vermiştir.

[1948] bu iki beytni germ: bu iki beytni hem germ N 1. 100b/2//bu iki beytni hem İ.Ü. 2. 263a/31.

[1949] aytupdur kim beyt: aytupdur kim şiʿr N 1. 100b/2//aytupdur kim K.M. 152a/9//aytupdur rubāʿī İ.Ü. 2. 263a/31.

[1950] nā-murād érdi: nā-murād kişi érdi K.M. 152b/13.

[1951] öz: ör S.Ç. 106b/1.

[1952] bu rubāʿīni: bu rubāʿīyi S.Ç. 106b/2//Bu iki kelime İ.Ü. 2. nüshasında yoktur.

[1953] aytupdur kim rubāʿī: aytupdur rubāʿī S.Ç. 106b/2//aytupdur İ.Ü. 2. 263b/3.

چون کوره کن ایشته بچه لفتی داری

[15] اونان اچه خس که کور مفتی داری

Mevlānā Ṣayḳalī[1954]: Hemedān vilāyeti[1955] [16] Burūcird atlıġ[1956] ḳaṣabadındur[1957]. Kārd-gerlıḳ şuġlı bile evḳāt kéçürür érdi[1958]. [17] Şikufte ve germ-iḫtilāṭ yigitdür. Evāyilde[1959] köp bā-edeb ve bī-ṭamaʿ ve kāsib érdi. **[100 a]** [1] El-ḥāl bu yan͡glıġ[1960] istimāʿ olunur kim[1961] ziyāde şāʿir-pīşe ve masḫare ġālib[1962] [2] ve ṭāmiʿ vāḳiʿ bolupdur[1963], İnşāʾa'llāh kim[1964] ʿāḳıbeti ḫayr bolġay. Luristān ıṣṭılāḥı [3] birle meşhūr ebyātı[1965] köp bar. Bu eşʿār hem anın͡gdur kim Şiʿr[1966]:

[4] خوش آن تواضع و گرمی میان ناز و محبت

که دود آتش رشک از دل نیاز برآید.

[5] نگذرد بر خاطرش هرگز تلافی کردنی

خاطر آزاری که خوش کرده است آزار مرا.

[6] ندارم خاطر آسوده از شغل بلا هرگز

بلا گویا معین از برای خاطر من شد.

[7] میان اهل دل دم نمیتوانم زد

که منفعل ز دعاهای بی اثر شده ام.

[8] حسن یوسف اگر از غمزه چنین تیغ کشد

1954 Mevlānā Ṣayḳalī: Mollā Ṣayḳalī K.M. 153a/3.
1955 vilāyeti: vilāyetide İ.Ü. 2. 263b/4.
1956 atlıġ: atlıḳ N 1. 100b/12, S.Ç. 106b/5, K.M. 153a/4, B.N. 111b/16.
1957 ḳaṣabadındur: ḳaṣabadur K.M. 153a/4.
1958 érdi: idi İ.Ü. 2. 263b/5.
1959 evāyilde: evāʾilde S.Ç. 106b/7, G.B. 106b/7.
1960 yan͡glıġ: yanlıġ B.N. 112a/2.
1961 kim: ki İ.Ü. 2. 263b/5.
1962 masḫare ġālib: masḫare ve ġālib İ.Ü. 2. 263b/5.
1963 bolupdur: bolmış İ.Ü. 2. 263b/5.
1964 İnşāʾa'llāh kim: İnşāʾa'llāh İ.Ü. 2. 263b/6.
1965 ebyātı: ıṣṭılāḥı İ.Ü. 2. 263b/6.
1966 şiʿr: eşʿār K.M. 153a/8.

نوبت دست بریدن بزلیخا نرسد.

[9] خواهم عذاب دوزخ جاوید در جهان
تا خویش را بداغ غمت امتحان کنم.

[10] دل خون شد و میل گریه دارم
دیری است که چشم تر ندیدم.

[11] **Avcı Dercezīnī**[1967]**:** Ol vilāyetning̃ ādemī-zādeleridindür[1968]. [12] Ḫōş-ṭabʿ ve bülend-himmet yigit érdi. Ziyāde muṣāḥib ve muvāfıḳ[1969] érdi. [13] Bu iki beyt anıng̃dur kim[1970] Beyt[1971]:

ده بده شهر بشهرم پی گلرخساری
[14] پی آنم همه جا تا بکف آرم یاری.

دزدیده نگاهت ز من دلشده جان برد
[15] آه این چه نگاه است کزو جان نتوان برد.

Mevlānā Muḥammed Emīn[1972]**:** Meşhed-i [16] Muḳaddesdindür, ṭabābet emriġa meşġūl érür. Merdum-dīde ve ḫōş-iḫtilāṭ [17] yigitdür, be-ḳadr fażīleti hem[1973] bar. Muʿammā ʿilmide hem yaḫşıdur. Bu muʿammā Ḳāsım ismiġa **[100 b]** [1] anıng̃dur kim[1974] Muʿammā[1975]:

Be-nām-i Ḳāsim:

بسکه در آتش دل سوختم از خودکامی

[1967] Dercezīnī: Derkezīnī N 1. 101a/7.
[1968] ādemī-zādeleridindür: merdum-zādeleridindür K.M. 153b/2.
[1969] muṣāḥib ve muvāfıḳ: muvāfıḳ ve muṣāḥib İ.Ü. 2. 263b/9.
[1970] anıng̃dur kim: anıng̃dur İ.Ü. 2. 263b/9.
[1971] beyt: şiʿr N 1. 101a/9, N 2. 70b/11, İ.Ü. 2. 263b/9.
[1972] Mevlānā Muḥammed Emīn: Mollā Muḥammed Emīn K.M. 153b/6.
[1973] fażīleti hem: hem fażīleti K.M. 153b/7.
[1974] anıng̃dur kim: anıng̃dur İ.Ü. 2. 263b/12.
[1975] muʿammā: beyt S.Ç. 107a/8, G.B. 107a/8//şiʿr N 2. 70b/15.

[2] دل آتش خور ما را نبود جز نامی.

Bu rubāʿī hem anıñgdur kim Rubāʿī[1976]:

[3] آنم که جهان جهان غممم ما حضر است
وز آه پیاپیم فلک در حذر است
[4] از آتش دوزخم مترسان که مرا
سوزی است که صد دوزخ از او در خطر است.

[5] **Mevlānā Şuʿūrī**[1977]**:** Nişābūrlıġdur, ekser evḳāt Meşhed-i Muḳaddesde bolur érdi. [6] Ṣāḥib-selīḳa ve ḫōş-ṭabʿ kişidür[1978]. Bu ebyāt anıñgdur kim[1979] Beyt[1980]:

[7] آرزوی ما جمالی خوبرویی بیش نیست
قسمت ما از جمالش آرزویی بیش نیست.

[8] پیش از هلاک خوی تو ترسم که سوزدم
در قتل خود چنین که تو را گرم کرده ام
[9] چون با بلای عشق شعوری مرا سری است
سرمنزلی بکوی بلا گرم کرده ام.

[10] طفیل دیگران تا یک نظر سوی من اندازد
براه انتظارش پهلوی اغیار بنشینم
[11] ز بیتابی ببزمت آمدم بر هم مزن مجلس
چه خوی است این زمانی صبر کن بگذار بنشینم.

[12] دلی که آه کشد در غم تو از خامی است
که هرچه سوخت از آن دود بر نمیخیزد.

1976 Bu cümle İ.Ü. 2. nüshasında yoktur.
1977 Mevlānā Şuʿūrī: Mollā Şuʿūrī K.M. 153b/12.
1978 kişidür: kişi érdi B.N. 112b/4, İ.Ü. 2. 263b/14.
1979 anıñgdur kim: anıñgdur İ.Ü. 2. 263b/14.
1980 beyt: maṭlaʿ N 1. 101b/3//şiʿr N 2. 70b/19, S.Ç. 107a/13, G.B. 107a/13//ebyāt K.M. 153b/14//eşʿār İ.Ü. 2. 263b/14.

[13] شعوری چون روم از بیخودی ناخوانده در بزمش
پی رفع خجالت همزبان من که خواهد شد؟

[14] **Mevlānā Ṣayrafī-i Kör**[1981]**:** Tebrīzlıġdur, meydānda[1982] keştī-gāh muḳābeleside ṣarrāflıġa[1983] [15] meşġūl érdi. Bir közi maʿyūb érdi[1984]. Erbāb-ı naẓm hem ol yérde [16] mecmaʿ ḳılup şiʿr hengāmesin germ ḳılur[1985] érdiler. Mevlānā bā-vücūd-ı ʿadem-i istiʿdād [17] bu cihetdin özige Melikü'ş-şuʿarālıḳ ḳarār bérür[1986] érdi. Bir ġarīb şāʿir kélse **[101 a]** [1] Mevlānā-yı müşārün-ileyh[1987] pāy-ı taḫtıda rāh-āverdin aṣḥābġa kéçürür érdi. Ḳażārā [2] bir kün üstādımız Mīr Ṣunʿī kim ismi bu teẕkirede mesṭūr érür, ems̱āli ve aḳrānıġa şiʿr [3] oḳur zamānda Mevlānā bir nā-müvecceh daḫl[1988] ḳıla aldı[1989]. Her çend Mīr-i merḥūm, müvecceh cevāblar bile ḫāṭır-ı nişān [4] ḳıla başladı[1990], sūd-mend bolmadı. Mevlānā Lisānīniñ bu[1991] beytin aytdı[1992] kim Beyt[1993]:

[5] می من بیغش و ارباب مروت بی ذوق
زر من خالص و صراف سخن نا بینا.

[6] Ḫᵛāce Āṣafīniñ bu maṭlaʿı kim Maṭlaʿ[1994]:

دردی که دل ز دست تو میکرد میکند
[7] بر دل چگونه دست نهم درد میکند

[1981] Mevlānā Ṣayrafī-i Kör: Mevlānā Ṣayrafī'-i Kör S.Ç. 107b/4//Mollā Ṣayrafī-i Kör K.M. 154a/7.
[1982] meydānda: meydānī S.Ç. 107b/4, G.B. 107b/4.
[1983] ṣarrāflıġa: ṣarrāflıġġa N 2. 71a/3, K.M. 154a/8, İ.Ü. 2. 263b/18, G.B. 107b/5.
[1984] bir közi maʿyūb érdi: Bu cüme İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.
[1985] germ ḳılur: ḳılur K.M. 154a/9.
[1986] bérür: berür N 1. 101b/3.
[1987] Mevlānā-yı müşārün-ileyh: Mevlānā'-i mişārün-ileyh N 2. 71a/5, S.Ç. 107b/8, K.M. 154a/11//B.N. 112b/13, G.B. 107b/8.
[1988] nā-müvecceh daḫl: daḫl-i nā-müvecceh İ.Ü. 2. 263b/20.
[1989] ḳıla aldı: ḳıldı K.M. 154a/14.
[1990] ḳıla başladı: ḳıldı K.M. 154b/1.
[1991] bu: bir N 1. 102a/1, İ.Ü. 2. 263b/21.
[1992] beytin aytdı: beytin münāsib aytdı N 1. 102a/1, N 2. 70b/9, S.Ç. 107b/12, K.M. 154b/1-2, G.B. 107b/12//beytin münāsib aytdı ki İ.Ü. 2. 263b/21.
[1993] beyt: Lisānī N 1. 102a/1, N 2. 70b/9, S.Ç. 107b/12, İ.Ü. 2. 263b/21, G.B. 107b/13.
[1994] maṭlaʿı kim maṭlaʿ: maṭlaʿı kim Āṣafī N 1. 102a/3, N 2. 70b/10//maṭlaʿı kim K.M. 154b/3.

Bu yan͡glıġ cevāb aytmış érdi kim[1995] Naẓīre[1996]:

[8] نامرد پیش تیغ تو رو زرد میکند
تیغ تو فرق مرد ز نامرد میکند.

[9] **Mevlānā Beyānī[1997]**: Ol hem Tebrīzdindür. Köhne şāʿirdür, evāyilde[1998] zer-keşlıḳ birle[1999] [10] evḳāt kéçürür érdi[2000], ṣāḥib-maẕāḳlıḳ sebebidin kāġıd-berlıḳġa[2001] kim firībende érür, [11] meşġūllıḳ körgüzür érdi[2002]. Ol cihetdin eṭfāl birle āmīzeş ḳılur érdi. [12] Bu uçurda kāġıd-berlıḳdın[2003] naḳḳāşlıḳġa[2004] bardı, anda hem çīzī[2005] bolmadı. Bu beyt anın͡gdur kim[2006] Beyt[2007]:

[13] مه من سوی مسکینان نگاهی میتوان کردن
اگر هر روز نتوان هر بماهی میتوان کردن.

[14] **Emānī-i Hemedānī[2008]**: Faḳīr ve bī-nevā kişidür, evḳātı gül-kārlıġdın[2009] kéçer. [15] Bu yan͡glıġ şiʿr hem aytur kim[2010] Şiʿr[2011]:

ز هر چشمت نه چنان چاشنئی داد مرا
[16] که رود لذتش از خاطر ناشاد مرا.

1995 aytmış érdi kim: aytmış kim N 1. 102a/4//aytmışdı kim İ.Ü. 2. 263b/23.
1996 naẓīre: beyt N 1. 102a/4//maṭlaʿ N 2. 70b/12//şiʿr İ.Ü. 2. 263b/23//lehu G.B. 107b/16.
1997 Mevlānā Beyānī: Mollā Beyānī K.M. 154b/6.
1998 evāyilde: evāʾilde S.Ç. 107b/18, G.B. 107b/17.
1999 zer-keşlıḳ birle: zer-keşlıḳda bile K.M. 154b/7//zer-keşlıġ bile İ.Ü. 2. 263b/23-24.
2000 kéçürür érdi: kéçürürdi İ.Ü. 2. 263b/24.
2001 kāġıd-berlıḳġa: kāġıẕ-berlıḳġa B.N. 113a/8//kāġıd-berlıḳ İ.Ü. 2. 263b/24.
2002 körgüzür érdi: körgüzürdi İ.Ü. 2. 263b/24.
2003 kāġıd-berlıḳdın: kāġıd-berlıġdın N 1. 102a/10, N 2. 71a/15//kāġıẕ-berlıḳdın K.M. 154b/10, B.N. 113a/10.
2004 naḳḳāşlıḳġa: naḳḳāşlıġa İ.Ü. 2. 263b/25.
2005 çīzī: ḫayrı K.M. 154b/10.
2006 anın͡gdur kim: anın͡gdur İ.Ü. 2. 263b/25.
2007 beyt: şiʿr N 1. 102a/11, İ.Ü. 2. 263b/25.
2008 Emānī-i Hemedānī: Emānīʾ-i Hemedānī N 2. 71a/17.
2009 gül-kārlıġdın: gül-kārlıḳdın B.N. 113a/14.
2010 aytur kim: aytur İ.Ü. 2. 263b/26.
2011 şiʿr: maṭlaʿ N 1. 102a/13, N 2. 71a/18.

آویخته از دار بلا باز سری چند

[17] ظاهر شده زان غمزهٔ خونی اثری چند.

Melik Sulṭān Muḥammed: [101 b] [1] Ḳumdındur, Reʾīs Şahābü'd-dīn[2012] oġlıdur. Sulṭān taḫalluṣ ḳılur. [2] Yetīm-veş ve ṭabʿı ḫōş yigitdür. Bu ebyāt anıñdur kim Beyt[2013]:

[3] بسکه دل روی تظلم بر در او سوده است

خون دل هر چند میآید غبار آلوده است.

[4] بگذار تا ذوقی برم از دیدن دیوار و در

بیرون میا سویم مبین چون نقش دیوارم مکن.

[5] فغان که مایهٔ بیداری هزار شب است

حکایتی که از آن لب شنیده ام امروز.

[6] خاک کویت دم مردن همه در چشم کشم

تا بمرگم نفشاند دگری بر سر خویش

[7] در دل گبر و مسلمان زده آهم آتش

تو هم ای بت نظری کن بدل کافر خویش.

[8] **Ḳāḍī Ḥasan:** Hemedān vilāyetiniñ Toy atlıġ ḳaryesidindür. Ḫōş-ṭabʿ [9] ve ḫōş-muḥāvere yigitdür. Köp fażīleti hem bar, bā-vücūd-ı bu ḥāl[2014], ʿāşıḳ-pīşe [10] ve ṣalāḥiyyetlıġı[2015] bar[2016]. Ṭabʿı hem yaman érmes[2017]. Bu rubāʿī ol ḥażretniñdür kim Rubāʿī[2018]:

[11] امشب دگر ای دل اضطرابی داری

[2012] Şahābü'd-dīn: Şahāb S.Ç. 108a/10.

[2013] anıñdur kim beyt: anıñdur kim maṭlaʿ N 1. 102b/1//anıñdur kim şiʿr N 2. 71a/21//anıñdur kim K.M. 155a/3//anıñdur şiʿr İ.Ü. 2. 263b/23.

[2014] bā-vücūd-ı bu ḥāl: bā-vücūd İ.Ü. 2. 263b/31.

[2015] ṣalāḥiyyetlıġı: ṣalāḥiyyeti N 1. 102b/8//ṣalāḥiyyetlıḳ K.M. 155a/11.

[2016] bar: hem bar S.Ç. 108b/2, G.B. 108b/2//yigitdür K.M. 155a/11.

[2017] ṭabʿı hem yaman érmes: ṭabʿı yaman érmes S.Ç. 108b/2, K.M. 155a/11, G.B. 108b/2//hem yaman érmes İ.Ü. 2. 263b/31.

[2018] kim rubāʿī: rubāʿī İ.Ü. 2. 264a/1.

از ساغر هجر خون نابی داری
[12] از خون جگر پر است پیمانهٔ تو
نوشت بادا عجب شرابی داری.

[13] **Mevlānā Esed**[2019]**:** Hemedānlıġdur, Cānī taḫalluṣ ḳılur. Ziyāde hem-vār ve ḫalīḳ kişidür, [14] ʿāşıḳlıḳ[2020] hem-zebānı bu yan͡glıġ birev bolmas. Aḳsām-ı ḫaṭṭnı yaḫşı kitābet [15] ḳılur. İller[2021] Mevlānāʾ-i müşārün-ileyh[2022] birle muṣāḥib érduḳ[2023]. Muʿammāyīdür, [16] ṭabʿı hem yaḫşı érür[2024]. Bu ebyāt ol yār-ı ʿazīznin͡gdür kim[2025] Beyt[2026]:

[17] بسوی میکده هرگز من خراب نرفتم
که همچو شیشهٔ می در خم شراب نرفتم.

[102 a]

[1] میان اهل محبت نشان من گم باد
که نام مهر بعهد تو بیوفا بردم.

[2] بمردم کش نگاه آن آفت جانها اشارت کرد
که از خیل بنی آدم کسی را زنده نگذارد.

[3] شد ز رسوائی ما شهر پر و طرفه که ما
تهمت آلود صلاحیم بدین رسوائی.

[4] کشیدم پا بدامان چون دوید آوازهٔ عشقم
نشستم بر زمین روزی که رسوای جهان گشتم.

2019 Mevlānā Esed: Mollā Esed K.M. 155a/14.
2020 ʿāşıḳlıḳ: ʿāşıḳ N 1. 102b/12, İ.Ü. 2. 264a/2.
2021 iller: yıllar N 1. 102b/13.
2022 Mevlānāʾ-i müşārün-ileyh: Mevlānā-yı müşārün-ileyh S.Ç. 108b/7, İ.Ü. 2. 264a/3, G.B. 108b/7.
2023 érduḳ: érdük İ.Ü. 2. 264a/3.
2024 yaḫşı érür: yaḫşıdur K.M. 155b/3//yaḫşı barur İ.Ü. 2. 264a/3.
2025 yār-ı ʿazīznin͡gdür kim: yār-ı ʿazīznin͡gdür İ.Ü. 2. 264a/3.
2026 beyt: maṭlaʿ N 1. 102b/15, N 2. 71b/10//ebyāt S.Ç. 108b/9, K.M. 155b/4, G.B. 108b/9//şiʿr İ.Ü. 2. 264a/3.

[5] Bu muʿammāsı Edhem atıġa yaman vāḳiʿ bolmayıpdur[2027] kim Muʿammā be-nām-i Edhem[2028]:

[6] صف کشید از بهر قتل من سپاه درد و غم
دود آهم سرکش است از سینه خواهد زد علم.

[7] **Sūzī-i Sāvecī:** Şāʿir-važʿ ve levend yigit érdi. Egerçi ẓāhir ve bāṭınıda [8] körlıḳ bar érdi ve illā ṭabʿı yaman érmes[2029]. Muḥabbet iʿcāzı ölü tiriltmek[2030] bābıda [9] bu beyti yaman vāḳiʿ bolmayupdur kim Beyt[2031]:

اعجاز عاشقی است که روزی هزار بار
[10] میمیرم از برای تو و زنده میشوم.

Bīdilī-i Hemedānī[2032]: Dervīş ve nā-murād [11] kişi érdi, ṣabbāġ-ḫāne nevīsendelıġıġa[2033] ḳāniʿ bolup evḳāt kéçürür [12] érdi. Gāhī hem-vār şiʿr hem aytur érdi[2034]. Bu ebyāt ol nā-murādnıŋ̂dur kim[2035] Beyt[2036]:

[13] چنانم برده از جا رقص سرو عالم آرایی
که نتوانم نشست از بیقراری یکنفس جایی.

[14] مجو کیفیت از می بیدلی گر قوت جان بخشد
که از کیفیت او هر چه یابی دردسر یابی.

2027 bolmayıpdur: bolmayupdur N 1. 103a/4, İ.Ü. 2. 264a/6.
2028 kim muʿammā be-nām-i Edhem: muʿammā N 1. 103a/4, İ.Ü. 2. 264a/6//kim muʿammā N 2. 71b/14, S.Ç. 108b/15, K.M. 155b/10, G.B. 108b/15.
2029 egerçi ẓāhir ve bāṭınıda körlıḳ bar érdi ve illā ṭabʿı yaman érmes: ve illā ṭabʿı yaman érmes N 1. 103a/6.
2030 tiriltmek: birtmek K.M. 155b/13.
2031 bolmayupdur kim beyt: bolmayupdur kim şiʿr N 1. 103a/7//bolmayupdur kim S.Ç. 109a/1//bolmayupdur şiʿr İ.Ü. 2. 264a/7//bolmayupdur kim lehu G.B. 109a/1.
2032 Bīdilī-i Hemedānī: Bīdilīʾ-i Hemedānī N 1. 103a/8, N 2. 71b/18.
2033 nevīsendelıġıġa: nevīsende İ.Ü. 2. 264a/8.
2034 aytur érdi: aytur N 1. 103a/10.
2035 nā-murādnıŋ̂dur kim: nā-murādnıŋ̂dur İ.Ü. 2. 264a/9.
2036 beyt: şiʿr S.Ç. 109a/5, İ.Ü. 2. 264a/9, G.B. 109a/5//maṭlaʿ N 2. 71b/20.

[15] **Mevlānā Kemterī:** Şīrāzlıġdur. Ġālibā kim kāsib ve nā-murād kişi érür[2037]. [16] Kefş-dūzlıḳ[2038] şuġlıġa[2039] meşġūldür. Yaḫşı ṭabʿı bar. Bu meşhūr maṭlaʿ anıṅgdur kim Maṭlaʿ[2040]:

[17] پیکی که بجستن گرو از باد صبا برد
دامن بمیان بر زد و زنگ از دل ما برد.

[102 b] [1] **Mevlānā Enīsī:** Belde'-i Ṭayyibe'-i Hemedānda ḫiṭābet emriġa meşġūldür. Pāk-ṭıynet [2] ve yaḫşı-iʿtiḳād kişidür. Bā-vücūd-ı ḫiṭābet, ḫōş-ṭab'[2041] hem bar. Gūyā Mevlānā'-i [3] müşārün-ileyhdin[2042] bir merkeb ġāyib[2043] bolur, Mevlānā Cāmīniṅg bu meşhūr maṭlaʿın [4] bedīhe tażmīn[2044] ḳılur kim Ḳıṭʿa[2045]:

ای خر گم گشته کز جان دوستتر دارم ترا
[5] بسکه در جان فگار و چشم خونبارم توئی
از خطیب و مقری و واعظ که همجنس تواند
[6] هر که پیدا میشود از دور پندارم توئی.

Mevlānā Penāhī[2046]: Ol hem Hemedānlıġdur [7] ve ol vilāyetniṅg köp kişisi Ḫᵛāce Mīrim Bég-i Kelān-ter oġlıdur. [8] Vāḳıʿā yaḫşı ḫāne-vāde érürler, erbāb-ı fehm ve aṣḥāb-ı ṭabʿnı riʿāyet ḳılurlar érdi [9] ve ekṣer evḳāt şuʿarā aṅglarnıṅg silsileleride bolur érdiler. Mevlānā Lisānī[2047] [10] ʿAleyhi'r-raḥme aytur émişler[2048] kim Ḫᵛāce Mīrim

---

2037 kişi érür: kişidür N 1. 103a/13, İ.Ü. 2. 264a/10.
2038 kefş-dūzlıḳ: kefş-dūzlıġ G.B. 109a/8.
2039 kefş-dūzlıḳ şuġlıġa: kefş-dūzlıġġa N 2. 71b/22-23//kefş-dūzlıġ şuġlıġa S.Ç. 109a/8.
2040 anıṅgdur kim maṭlaʿ: anıṅgdur kim K.M. 156a/7//anıṅgdur eşʿār İ.Ü. 2. 264a/11.
2041 ḫōş-ṭabʿ: ḫōş-ṭabʿı İ.Ü. 2. 264a/12.
2042 Mevlānā'-i müşārün-ileyhdin: Mevlānā-yı müşārün-ileyhdin İ.Ü. 2. 264a/12.
2043 ġāyib: ġā'ib S.Ç. 109a/13.
2044 bedīhe tażmīn: tażmīn İ.Ü. 2. 264a/13.
2045 ḳıṭʿa: beyt N 1. 103b/2, S.Ç. 109a/13//tażmīn K.M. 156a/11, İ.Ü. 2. 264a/13//lehu G.B. 109a/14.
2046 Mevlānā Penāhī: Mollā Penāhī K.M. 156a/13.
2047 Mevlānā Lisānī: Mevlānā-yı Lisānī N 1. 103b/8.
2048 aytur émişler: ayturmışlar N 1. 103b/8//aytur érmişler N 2. 72a/9, S.Ç. 109b/2//aytur érmiş İ.Ü. 2. 264a/16.

Bégniñg[2049] şarābı özge ekābirlerniñg [11] suʾyıdın[2050] ḥelāl-raḳ érür[2051]. Ve Mevlānāʾ-i meẕkūr bile[2052] iller[2053] muṣāḥib érduḳ. [12] Ṭabʿıda hem-vārlıḳ bar. Bu ebyāt ol yārnıñgdur kim Beyt[2054]:

[13] داغ جنون که بر سر سودائی من است
مجنون عشقم و این گل رسوائی من است.

[14] ای وای بر آن کشته که فردای قیامت
بسمل شدهٔ تیغ جفای تو نباشد.

[15] دو شیوه هست خوبان را که جانسوز است و عاشق کش
در اول آن رمیدنها [16] در آخر آرمیدنها.

Ve lehu Rubāʿī[2055]:

محنت زده های کوچهٔ رسوائی
[17] خونین جگران گوشهٔ تنهائی
حاصل ز غم عشق نکردند بجز

[103 a]

[1] بد نامی و رسوائی و بی پروائی.

[2049] Ḫᵛāce Mīrim Bégniñg: Ḫᵛāce Mīrim Bég K.M. 156b/3.
[2050] suʾyıdın: ṣuyıdın N 1. 103b/9//suyındın S.Ç. 109b/3, İ.Ü. 2. 264a/16.
[2051] ḥelāl-raḳ érür: ḥelāl-raḳdur İ.Ü. 2. 264a/16.
[2052] ve Mevlānāʾ-i meẕkūr bile: Mevlānāʾ-i meẕkūr bile N 1. 103b/9-10//ve Mevlānā-yı meẕkūr bile İ.Ü. 2. 264a/16.
[2053] iller: yıllar N 1. 103b/10, İ.Ü. 2. 264a/16.
[2054] yārnıñgdur kim beyt: yārnıñgdur beyt N 1. 103b/11//yārnıñgdur kim maṭlaʿ N 2. 72a/11//yārnıñgdur kim ebyāt K.M. 156b/5-6//yārnıñgdur kim eşʿār İ.Ü. 2. 264a/17.
[2055] ve lehu rubāʿī: rubāʿī N 1. 103b/14, N 2. 72a/14, S.Ç. 109b/9//ve lehu İ.Ü. 2. 264a/18.

Rūḥī-i Tebrīzī: Ol vilāyetde ḥakkāklıḳ[2056] [2] emriġa meşġūl[2057] ḳılur. Ṭabʿı yaman érmes. Bu beyt anıñğdur kim Beyt[2058]:

[3] از نگاه غضب آلود تو شد معلومم
که ز من گفته حدیثی بتو صاحب غرضی.

[4] **Mevlānā Dāʿī**[2059]**:** Mevlānā Żamīrī-i İṣfahānī oğlıdur. Köp levend ve bī-taʿayyün[2060] ve güẕeşte [5] yigit érdi[2061]. Şāʿir-i be-himmet anı kördük. "El-veledu sirru ebīhi" ḥadīs̱i anıñğ bābıda [6] ṣaḥīḥ bolupdur ve şiʿri hem bu yañğlıġ érür kim[2062] Şiʿr[2063]:

[7] آمدی رفت ز دل صبر و قرارم بنشین
بنشین تا بخود آید دل زارم بنشین.

[8] اوستاد قدرتت ز انسان که بایست آفرید
بیش از این خوبی بظرف حسن گنجایش نداشت.

[9] زخم کاری است مرا وقت شهیدی خوش باد
که تواند دو سه گام از پی قاتل برود.

[10] **Mīrzā Muḥammed-i Emīnī:** Tebrīzlıġdur, hem-vār ve bī-āzār kişidür, ziyāde taḳṭīʿġa [11] māyil[2064] érdi olça kim tācın künde bir kez[2065] sardurur[2066] érdi, ekābir-āne yürür [12] érdi. Köhne şāʿirdür, dīvān itmāmıġa[2067] yétkürdi. Bu ebyāt anıñğdur kim[2068]:

2056 ḥakkāklıḳ: ḥakkāḳlıġ N 1. 103b/16, N 2. 72a/16, S.Ç. 109b/12, G.B. 109b/12//ḥakkāklik İ.Ü. 2. 264a/19.
2057 meşġūl: meşġūllıḳ N 1. 103b/16, N 2. 72a/16, S.Ç. 109b/12, K.M. 156b/11, İ.Ü. 2. 264a/19, G.B. 109b/12.
2058 anıñğdur kim beyt: anıñğdur şiʿr İ.Ü. 2. 264a/20//anıñğdur kim lehu G.B. 109b/12-13.
2059 Mevlānā Dāʿī: Mollā Dāʿī K.M. 156b/13.
2060 levend ve bī-taʿayyün: levend-i bī-taʿayyün İ.Ü. 2. 264a/21.
2061 yigit érdi: yigitdür N 1. 104a/2, İ.Ü. 2. 264a/21.
2062 yañğlıġ érür kim: yañğlıġdur İ.Ü. 2. 264a/22.
2063 şiʿr: maṭlaʿ N 2. 72a/20, S.Ç. 109b/16, G.B. 109b/16.
2064 māyil: māʾil S.Ç. 110a/4.
2065 kim tācın künde bir kez: kim tācın künde bir kerz İ.Ü. 1. 103a/11//kim künde bir kez tācın N 1. 104a/8.
2066 sardurur: ṣardurur N 1. 104a/8, İ.Ü. 2. 264a/24.
2067 itmāmıġa: ītmāmıġa İ.Ü. 1. 103a/12, S.Ç. 110a/5.
2068 anıñğdur kim: anıñğdur şiʿr N 1. 104a/10//anıñğdur kim beyt S.Ç. 110a/6, G.B. 110a/6//anıñğdur kim şiʿr N 2. 72b/3//anıñğdur kim ebyāt K.M. 157a/8//anıñğdur kim eşʿār İ.Ü. 264a/24-25.

[13] بیماری من چون سبب پرسش او بود
میمیرم از این غم که چرا بهترم امروز.

[14] عشق مستولی و من بیتاب و آن مه مهربان
می دهد بیهوده ناصح هر زمان پندی دگر.
[15] امنی حکایت شب غم عرضه کن بیار
کارت ز دست رفت چه وقت نهفتن است؟

[16] **Ṣarfī-i Jūlīde-mūy**[2069]**:** Dervīşlıḳ ve bī-ser-ū-pālıġ[2070] revişide [17] yürür érdi. Yaman dervīş érmes[2071] érdi. Ḳażādın evvel **[103 b]** [1] dervīş bile[2072] raḳīb bolduḳ. ʿĀḳıbet, Ḫᵛāce-zādening̃ cevriġa tāb[2073] [2] kéltürmeyüp[2074] bir naḥv-ile terk ḳıldı kim andın memnūn ve minnet-dār[2075] bolduḳ, [3] ṣarfını[2076] ol naḥv-ile az kişi bilür[2077], ismi bā-müsemmā érdi. Ṭabʿı şiʿrde hem ṣaḥīḥ [4] ve sālim érdi. Bu beyt anıng̃dur kim Beyt[2078]:

چه دمی بود که عاشق سر کوی [5] یار گیرد
بهزار امیدواری سر رهگذار گیرد.

[2069] Ṣarfī-i Jūlide-mūy: Ṣarfīʾ-i Jūlide-mūy N 1. 104a/13//Ṣarfī-i Jūlīde-mū N 2. 72b/5-6//Ṣarfīʾ-i Jūlīde-mū S.Ç. 110a/10.
[2070] dervīşlıḳ ve bī-ser ū pālıġ: dervīş-i bī-ser ū pālıġ N 1. 104a/13// dervīşlıḳ ve bī-ser ū pālıḳ K.M. 157a/11//dervīşlıġ revīşide İ.Ü. 2. 264a/26.
[2071] érmes: émes N 1. 104a/14.
[2072] birle: bile İ.Ü. 2. 264a/27.
[2073] tāb: bāb K.M. 157a/13.
[2074] kéltürmeyüp: kéltürmetüp K.M. 157a/13-14.
[2075] memnūn ve minnet-dār: memnūn-ı minnet-dār İ.Ü. 2. 264a/28.
[2076] ṣarfını: ṣarfı S.Ç. 110a/13.
[2077] bir naḥv-ile terk ḳıldı kim andın memnūn ve minnet-dār bolduḳ, ṣarfını ol naḥv-ile az kişi bilür: bir naḥv-ile öz kişi bilür K.M. 157a/14.
[2078] anıng̃dur kim beyt: anıng̃dur kim maṭlaʿ N 1. 104a/17//anıng̃dur kim şiʿr N 2. 72b/10//anıng̃dur kim S.Ç. 110a/14, K.M. 157b/1//anıng̃dur şiʿr İ.Ü. 2. 264a/28.

Mevlānā [6] **Selāmī**[2079]: Dārü'l-irşād-ı Erdebīldindür. Ṣadrü'd-dīn Ḫān-ı Maʿṣūmnıñg [7] oğlıġa destūr érdi, rūstāyīlıġıdın ziyāde taḳṭīʿġa ṭālib[2080] [8] ve nezāketġa rāġıb[2081] érdi, kemāl-i ziynet bile şuʿarā ḥāşiye'-i meclisleride[2082] [9] barup[2083] şiʿr oḳur édi[2084]. Ḳażārā bir kün bir cemāʿat-i şuʿarā birle ḫuṣūṣā[2085] [10] Mevlānā Ḥazīnī-i Cīlānī[2086] kim ismi bu muḫtaṣarda[2087] meẕkūr érür, şāʿir-āne ṣoḥbet [11] tutar[2088] érduḳ, güẕer-i ḳāfiyede Mevlānā Selāmī dāḫil bolup ebvāb-ı daḫl-i şiʿrni[2089] [12] meftūḥ ḳıla başladı. Ḥazīnī taʿaccüb yüzidin aytdı kim: "Şāʿir misiz [13] sizge[2090] kim dérler"? Aytdı kim: "Belī, meşhūr ebyātımız bar". Cevābıda aytdı kim: [14] "Küstāḫlıḳ bolmasa[2091] felāketiñgiz[2092] ḳanı"? Aṣḥāb şigifte boldılar, Mevlānā'-i [15] müşārün-ileyhġa[2093] tefāvüt ḳıla almadı[2094], uyatı bolmaduġıdın[2095] şiʿr [16] oḳumaḳ[2096] başladı. Ḳażārā bir berdiyye[2097] aytmış érdi, ibtidā'en[2098] yana Mevlānā [17] Ḥazīnī aytdı kim: "Bārid şiʿr hem söylersiz". Ḥaḳḳ Sübḥānehu ve Teʿālā cemīʿ-i **[104 a]** [1] nā-murādları şuʿarā tilidin[2099] öz penāhıda maṣūn tutsun[2100]. Bu beyt ol [2] bī-günāhnıñgdur kim Beyt[2101]:

هجران بدان رسید که هرچند میدهم
[3] دل را بوصل مژده تسلی نمیشود.

[2079] Mevlānā Selāmī: Mollā Selāmī K.M. 157b/3.
[2080] ṭālib: rāġıb K.M. 157b/4.
[2081] rāġıb: ṭālib K.M. 157b/5.
[2082] ḥāşiye'-i meclisleride: ḥāşiyesiġa meclisleriġa İ.Ü. 2. 264a/30.
[2083] barup: oturup K.M. 157b/6.
[2084] oḳur édi: oḳurdı N 1. 104b/5, İ.Ü. 2. 264a/30//oḳur érdi K.M. 157b/6.
[2085] ḫuṣūṣā: ḫuṣūṣen G.B. 110b/2.
[2086] Mevlānā Ḥazīnī-i Cīlānī: Mevlānā Ḥazīnī'-i Gīlānī S.Ç. 110b/2.
[2087] muḫtaṣarda: teẕkirede N 1. 104b/6.
[2088] tutar: ṭutar İ.Ü. 2. 264a/31.
[2089] ebvāb-ı daḫl-i şiʿrni: ebvāb-ı şiʿrni S.Ç. 110b/4//daḫl-i şiʿrni K.M. 157b/9.
[2090] şāʿir misiz sizge: şāʿir misiz ve sizge İ.Ü. 2. 264b/1.
[2091] küstāḫlıḳ bolmasa: bolmasa K.M. 157b/11.
[2092] felāketiñgiz: felāketiñgizni N 1. 104b/10//felāletiniñg S.Ç. 110b/5.
[2093] Mevlānā'-i müşārün-ileyhġa: Mevlānā-yı müşārün-ileyhġa N 1. 104b/10.
[2094] tefāvüt ḳıla almadı: ḳıla almadı K.M. 157b/12.
[2095] bolmaduġıdın: bolmaduġındın K.M. 157b/12.
[2096] oḳumaḳ: oḳumaġa İ.Ü. 2. 264b/2.
[2097] bir berdiyye: berdiyye K.M. 157b/13.
[2098] ibtidā'en: ibtidā étdükde N 1. 104b/12//ibtidā K.M. 157b/13//Ḳażārā bir berdiyye aytmış érdi, ibtidā'en: Ḳażārā bir berdiyye ibtidā aytmış İ.Ü. 2. 264b/2.
[2099] tilidin: tilinden S.Ç. 110b/9.
[2100] tutsun: ṭutsun İ.Ü. 2. 264b/3.
[2101] érdiler kim beyt: érdiler kim şiʿr N 1. 104b/14//érdiler kim K.M. 158a/4.

Birev refīḳi bar érdi. Bā-vücūd-ı [4] ʿadem-i mevzūniyyet Kelāmī taḫalluṣ ḳılur érdi[2102]. Ḥarīfler ikelesi içün [5] bu beytni[2103] yaḫşı aytmış érdiler kim Beyt[2104]:

دو چیزند بدتر ز تیر حرامی

[6] سلام کلامی کلام سلامی.

Mevlānā Kevs̱erī: Ol hem [7] Erdebīllıġdur[2105], ṣūfī-veş ve dervīş-nihād[2106] kişi érdi. Noḳṭaʾ-i [8] meẕheb hem bar[2107] érdi[2108], Maḥmūd pey-revleri[2109] ol onı[2110] ḫalīfe oḳurlar érdi[2111], [9] köp bī-ser ū pāları vādī'l-ḥādde ser-gerdān ḳılup érdi. [10] Bu beyt anıṉġdur kim Beyt[2112]:

تو چنان جفا پسندی که اگر خدنگ نازت

[11] سوی دل گشاد یابد بکرشمه باز داری.

Mevlānā ʿAhdī: Dārü'l-ḫilāfe-i [12] Baġdāddındur[2113]. Yaḫşı ṭavrlıḳ ve nīkū-ḫiṣāllıḳ kişidür. İller[2114] Mevlānāʾ-i [13] müşārün-ileyh birle maḫṣūṣ ve merbūṭ érduḳ. Aḳsām-ı şiʿrni aytur, dīvān mükemmel [14] ḳılur[2115]. Bu ebyāt aṉġlarnıṉġdur kim[2116]:

اگر از دشمنانم تیغ بر کش قتل دشمن کن

[2102] ḳılur érdi: ḳılurdı İ.Ü. 2. 264b/4.
[2103] beytni: beyti İ.Ü. 2. 264b/4.
[2104] aytmış érdiler kim beyt: aytmışlar beyt N 1. 104b/16-17//aytmış érdiler kim şiʿr N 2. 72b/17, S.Ç. 110b/13, G.B. 110b/14//aytmış naẓm İ.Ü. 2. 264b/4.
[2105] Erdebīllıġdur: Erdebīlīdür İ.Ü. 2. 264b/5.
[2106] ṣūfī-veş ve dervīş-nihād: dervīş-nihād İ.Ü. 2. 264b/5.
[2107] hem bar: bar K.M. 158a/7.
[2108] érdi: idi İ.Ü. 2. 264b/5.
[2109] Maḥmūd pey-revleri: Maḥmūd noḳṭadın pey-revleri İ.Ü. 2. 264b/5.
[2110] onı: anı K.M. 158a/7.
[2111] oḳurlar érdi: oḳurlardı İ.Ü. 2. 264b/6.
[2112] anıṉġdur kim beyt: anıṉġdur şiʿr N 1. 105a/4, İ.Ü. 2. 264b/6//anıṉġdur kim şiʿr N 2. 73a/4.
[2113] Dārü'l-ḫilāfe-i Baġdāddındur: Dārü'l-ḫilāfeʾ-i Baġdāddındur N 2. 73a/5, S.Ç. 111a/3-4.
[2114] iller: yıllar N 1. 105a/6.
[2115] dīvān mükemmel ḳılur: dīvānın mükemmel ḳılupdur N 1. 105a/7//dīvān mükemmel ḳılupdur G.B. 111a/5-6.
[2116] aṉġlarnıṉġdur kim: anıṉġdur kim beyt N 1. 105a/8, B.N. 115b/17-116a/1//aṉġlarnıṉġdur kim ġazel N 2. 73a/7//aṉġlarnıṉġdur kim ebyāt S.Ç. 111a/6, G.B. 111a/6//aṉġlarnıṉġdur kim beyt K.M. 158a/13//anlarnıṉġdur şiʿr İ.Ü. 2. 264b/8.

[15] وگر از دوستانم چارهٔ درد دل من کن

میان دشمنان با من حدیث دوستی کم گو

[16] نهانی دوست باش اما بظاهر کار دشمن کن

ز بزم وصل جانان عزم رفتن میکنی عهدی

[17] مهیا شو برای جان سپردن فکر مردن کن.

Ṣubḥī-i Sāvecī: Dervīş-veş **[104 b]** [1] ve riyāżet-keş-i nā-murād érdi[2117]. Evḳātı şiʿr reh-güẕārıdın[2118] kéçer érdi. [2] Ṣubḥ ū şām bir miṡḳāl tiryāk[2119] yevmiyyesi érdi. Bu yañlıġ şiʿr hem aytur kim[2120]:

[3] چون نی دلم از یاد تو خالی نفسی نیست

بر یاد تو میبالم و فریاد رسی نیست

[4] از تیر غم و ناوک اندوه نترسم

من آتشم اندیشه ام از خار و خسی نیست.

[5] **Ḳaydī-i Şīrāzī:** Ṭurfe-i ḫōd-pesend ve ġarīb ülfete[2121] çoḳdur. Ordu-yı [6] muʿallānıñ baʿżı eʿazzeleri sāyeʾ-i merḥameti penāhıda[2122] evḳāt ṣarf ḳılur érdi. [7] Ṭabʿı şiʿrde yaman barmas[2123]. Bu ebyāt añga[2124] mensūbdur kim[2125]:

[8] ای قدم ننهاده هرگز از دل تنگم برون

حیرتی دارم که چون در هر دلی جا کرده ای.

[9] رسیده بود از او شکوه ها بلب که رسید

کرشمه ای که دگر طاقت ادا نگذاشت.

2117 riyāżet-keş-i nā-murād érdi: riyāżet-keş kişi érdi K.M. 158b/2-3.

2118 reh-guẕārıdın: reh-güẕeridin N 1. 105a/12, N 2. 73a/11, S.Ç. 111a/11, G.B. 111a/11.

2119 tiryāk: tiryākī İ.Ü. 2. 264b/10.

2120 aytur kim: aytur kim beyt N 1. 105a/13//aytur kim şiʿr N 2. 73a/12, K.M. 158b/4, İ.Ü. 2. 264b/10-11, G.B. 111a/12.

2121 ülfete: ālūde İ.Ü. 2. 264b/12.

2122 merḥameti penāhıda: merḥametide İ.Ü. 2. 264b/12.

2123 barmas: érmes N 1. 105b/1.

2124 añga: aña İ.Ü. 2. 264b/13.

2125 mensūbdur kim: mensūbdur şiʿr N 1. 105b/1//mensūbdur kim beyt N 2. 73a/15-16, B.N. 116a/13//mensūbdur kim ebyāt S.Ç. 111a/17, K.M. 158b/9, G.B. 111a/17//mensūbdur eşʿār İ.Ü. 2. 264b/13.

[10] گو بمانم من و غیری بوداعش نرسد
ساربان گرم حدی باش که محمل برود.

[11] متاع شکوه بسیار است عاشق را همان بهتر
که جر در روز بازار قیامت بار نگشاید.

[12] کدام مرهم لطف از تو بر دل است مرا
که جانگدازتر از داغهای حسرت نیست.

[13] سبب خنده آن لب شده تا گریۀ من
قطرۀ اشک بصد خون جگر میطلبم.

Mevlānā Ṭālib[2126]**:** Cīlāndındur[2127]. Hem-vār ve puḫte şāʿirdür. Ol vilāyetde [15] Mevlānāġa sibḳat tutḳan[2128] şāʿir ġālibā kim yoḳtur. [16] Yaḫşı ebyātı bar, dīvān müretteb ḳılupdur[2129]. Bu ebyāt Mevlānānıñġdur kim[2130]:

[17] اجل ز محنت هستی دهد نجات مرا
که من حیات نمیخواهم و حیات مرا.

[105 a]

[1] چو ره بسوی تو ام نیست گم شود یا رب
هوس که در طلب وصل رهنمون من است.
[2] آوارگی نصیب من دردمند شد
شادی کن ای رقیب که بختت مراد داد.

[2126] Mevlānā Ṭālib: Mevlānā Ṭālib-i Gīlānī N 1. 105b/8.
[2127] Cīlāndındur: Bu kelime N 1'de mevcut değildir.
[2128] tutḳan: tutar N 1. 105b/9//tutġan N 2. 73a/22, S.Ç. 111b/8, K.M. 159a/3, B.N. 116b/1, İ.Ü. 2. 264b/16, G.B. 111b/8.
[2129] dīvān müretteb ḳılupdur: dīvān itmāmıġa müretteb ḳılupdur K.M. 159a/3-4.
[2130] Mevlānānıñġdur kim: Mevlānānıñġdur şiʿr N 1. 105b/10, İ.Ü. 2. 264b/17//Mevlānānıñġdur kim beyt N 2. 73a/23, B.N. 116b/2-3//Mevlānānıñġdur kim şiʿr S.Ç. 111b/9, G.B. 111b/9// Mevlānānıñġdur kim ebyāt K.M. 159a/4.

[3] خاک بویان گذرد تا شنود بوی وفا

سگ لیلی چو سوی تربت مجنون گذرد.

[4] دعوی عشق و جنون اهل وفا را میرسد

عاشقی میراث مجنون است ما را میرسد.

[5] گرچه طفلی عشوه از خوبان فزون دانسته ای

وقت نادانی است حیرانم که چون دانسته ای.

[6] ای تو را سرو از گرفتاران پا در گل یکی

غنچه را در دعوی عشقت زبان با دل یکی.

[7] **Mevlānā Furūġī**[2131]**:** Dārü'l-muvaḥḥidīn-i Ḳazvīndindür. Ṭurfe kişidür[2132], ictimā'-ı [8] naḳīżeyn-i 'aḳl ve cehl kelāmıdın ẓāhirdür. Ṭurfe-raḳ bu[2133] kim hīç kimni özige 'aḳl [9] ve fehmde ber-ā-ber belki de yek hem[2134] bilmes. Hindġa barup birer néme vech-i ma'āş [10] kéltürdi ve el-ḥāl ol vilāyetde cevāhir-fürūşlıḳ[2135] dükkānı bar. Ekṡer evḳāt [11] zer ḫarīdelerin her néçe bolsa bile alup ḫ'āce-vār yürür. Bu ġazel[2136] anıñġdur kim[2137]:

[12] بیرون خرام مست و بر افکن نقاب را

سرگرم لطف ساز شهید عتاب را

[13] پیشم چو لب بحرف گشودی حیا مکن

دستور ده ز بزم خود امشب حجاب را

[14] خو با فراق کرده ندارد مذاق وصل

راحت الم بود دل پر اضطراب را

[2131] Mevlānā Furūġī: Mollā Furūġī K.M. 159a/12.
[2132] kişidür: kişi érdi N 1. 106a/1.
[2133] bu: yoḳ N 1. 106a/2.
[2134] yek hem: yek K.M. 159a/13.
[2135] cevāhir-fürūşlıḳ: cevher-fürūşlıḳ N 1. 106a/4//cevāhir-fürūş K.M. 159b/1//cevher-fürūşlıġ İ.Ü. 2. 264b/22.
[2136] ġazel: ebyāt N 1. 106a/5.
[2137] anıñġdur kim: anıñġdur kim maṭla' N 1. 106a/5//anıñġdur kim ġazel N 2. 73b/10, S.Ç. 112a/5, K.M. 159b/3, B.N. 116/13, G.B. 112a/5//anıñġdur şi'r İ.Ü. 2. 264b/22.

[15] قاصد باضطراب تمام از برم برفت
نگذاشت تا تمام نویسم جواب را
[16] سیلاب خون ز دیده فروغی چنین مبار
طوفان گرفته گیر جهان خراب را.

[17] Bu iki beyt hem anıñ̂dur[2138], yaman aytmayupdur kim Beyt[2139]:

[105 b]

[1] بچه مشغول کنم دیده و دل را که مدام
دل ترا میطلبد دیده ترا میخواهد.

[2] گردی بدامن ننشیند که روزگار
در عهد او ز من نکشد انتقام را.

[3] **Sedīd-i Gīlek:** Ḫōş-ṭabʿ ve nā-murād kişidür. Şiʿride hem-vārlıḳ[2140] bar. Bu ebyāt [4] anıñ̂dur kim[2141] Beyt[2142]:

زمان زمان ز تو دور افکند زمانه مرا
[5] جدا کند ز وصالت بصد بهانه مرا
چه کینه بود ندانم زمانه را با من
[6] که دور ساخت از آن خاک آستانه مرا.

تو و عیش با رقیبان من و جان ز رشک دادن
[7] تو بمان بعیش کزغم من دلفگار مردم.

[2138] bu iki beyt hem anıñ̂dur: bu iki beyt hem anıñ̂dur kim beyt B.N. 117a/3//bu iki beyt hem anıñ̂dur ki İ.Ü. 2. 264b/22.
[2139] yaman aytmayupdur kim beyt: yaman aytmayupdur ve lehu İ.Ü. 2. 264b/24//Bu cümle N 1'de mevcut değildir.
[2140] hem-vārlıḳ: hem-vārlıġ B.N. 117a/6.
[2141] anıñ̂dur kim: anıñ̂dur İ.Ü. 2. 264b/26.
[2142] beyt: şiʿr N 1. 106a/14, N 2. 73b/16, İ.Ü. 2. 264b/26.

Mīr ʿAzīz-i Kemānçeʾī: [8] Üstād Zeytūn kim öz zamānınıñ Eflāṭūnı[2143] érdi dérler kim inisidür[2144]. [9] Egerçi kāvlī-serv şeklçe ḥarīf érdi ve illā köp istiʿdādı bar érdi. [10] Evvelā sāznı ẖūb çalup taṣnīfler bağladı[2145]. Yana muḳaddemāt körüp [11] heyʾet ve nucūmdın bā-ẖaber érdi. Müşārün-ileyh birle[2146] néçe zamān Emīr Ḫān-ı Türkmen [12] mülāzemetide ẖᵛāce-taş érduḳ[2147]. Bir mülāzım vāsıṭası[2148] birle faḳīr bile[2149] nizāʿ ḳıldı, [13] arada kudūret ẓāhir boldı andaḳ kim[2150] Nevvāb-ı Ḫānīġa yétkürdiler. [14] Sebeb-i nizāʿ tafaḥḥuṣıdın[2151] ṣoñra çün ḥaḳḳ faḳīr cānibiġa bolduġıdın[2152] anı [15] menʿ ḳıldılar. Néçe kündin ṣoñra[2153] bir ṭurfe ḥādiṡe birle İṣfahānġa barurken [16] ḳuṭṭāʿü'ṭ-ṭarīḳ Mīrni öltürdiler. Müddeʿīler bu faḳīrni müttehim ḳılup ʿalālā [17] ḳıla başladılar. ʿĀḳıbet ẓāhir boldı kim ne tarīḳ maḳtūl bolmış érdi. **[106 a]** [1] Bu beytini rengīn ḳılup köp şöhreti[2154] tapdı kim Beyt[2155]:

غم عشق تو [2] مهمان عزیز است
بسی شیرینتر از جان عزیز است.

[3] **Cunūnī-i Ḳālī-pūş**[2156]**:** Ḳandehārlıġdur[2157]. Tīz-zebān ve ḥarrāfça ḥarīfdür, [4] mūy-i ser ḳoyup ḳālī pāresin égnige[2158] pūşiş ḳılup yürür érdi. [5] Bā-vücūd-ı bu fenāyī ṣıfatlıḳ mecālisde ābā ve ecdādı esbāb ve tecemmülin bu yañlıġ [6] taʿrīf ḳılur érdi

---

2143 Eflāṭūnı: Eflāṭūnusı N 2. 73b/19.
2144 inisidür: inisi érdi N 1. 106b/1-2.
2145 ve illā köp istiʿdādı bar érdi. Evvelā sāznı ẖūb çalup taṣnīfler bağladı: ve illā sāznı ẖūb çalup taṣnīfler bağladı K.M. 160a/4.
2146 müşārün-ileyh birle: müşārün-ileyh İ.Ü. 2. 264b/29.
2147 Emīr Ḫān-ı Türkmen mülāzemetide ẖᵛāce-taş érduḳ: Emīr Ḫān-ı Türkmen ẖᵛāce-taş érduḳ K.M. 160a/6// Emīr Ḫān-ı Türkmen mülāzemetide olup ẖᵛāce-taş érduḳ İ.Ü. 2. 264b/29.
2148 vāsıṭası: vāsıṭa K.M. 160a/7.
2149 faḳīr bile: faḳīr birle N 1. 106b/6//faḳīrle İ.Ü. 2. 264b/29.
2150 andaḳ kim: andaḳ İ.Ü. 2. 264b/29.
2151 tafaḥḥuṣıdın: tafaḥḥuṣdın N 1. 106b/7, N 2. 74a/1, K.M. 160a/8, B.N. 117b/1.
2152 bolduġıdın: bolduġındın K.M. 160a/9.
2153 ṣoñra: ṣoñr İ.Ü. 1. 105b/15.
2154 şöhreti: şöhret N 2. 74a/4, S.Ç. 112b/11, K.M. 160a/13, İ.Ü. 2. 264b/31, G.B. 112b/11.
2155 beyt: şiʿr N 2. 74a/4, İ.Ü. 2. 264b/31.
2156 Cunūnī-i Ḳālī-pūş: Cunūnīʾ-i Ḳālī-pūş S.Ç. 112b/13.
2157 Ḳandehārlıġdur: Ḳandehārlıḳdur K.M. 160a/14.
2158 égnige: égni aña B.N. 117b/10.

kim bir kün bir şāh[2159] kāseʾ-i çīnī éligimdin tüşüp şikest [7] tapdı, ṣadāsı ḳulaḳumġa[2160] ziyāde ḫōş kéldi, elli altmış şāh kāseni ʿamden [8] salup sındurdum[2161] kim şāyed o yañ̂glıġ ṣadā éşitkey-mén éşitmedüm. [9] Ḫarkus-meʾāb ḥarīfler bu yañ̂glıġ yalġanı kim eger bir pād-şāh-zāde aytsa ḳabūl ḳılmaḳ [10] bolmas ol kişidin ḳabūl ḳılup anıñ̂ bile[2162] müʾeddeb-āne sülūk ḳılur érdiler. [11] Bā-vücūd-ı ʿadem-i vuḳūf-ı kīmyā iẓhārı birle köp kişini ser-gerdān ḳılup özige [12] muṭīʿ ḳılup érdi. Mevlānā Helākīʾ-i Hemedānī ʿAleyhi'r-raḥmedin istimāʿ ḳıldum kim [13] evvel yigitlik[2163] ve ḥüsni zamānıda[2164] hem Ḳandehārda bu yañ̂glıġ bī-ser ū pā ve bī-mużāyaḳa [14] yārān birle maḫṣūṣ ve merbūṭ yürür érdi[2165]. El-ʿuhdetu ʿale'r-rāvī[2166]. Be-heme-ḥāl [15] ṭabʿı yaman érmes. Aytur kim bu eşʿār ménimdür[2167]. Bu yañ̂glıġ şiʿr hem anıñ̂ bolsa bolur kim[2168]:

[16] با غمزه ات از تیغ بلا یاد نیاید
کار مژه از خنجر فولاد نیاید
[17] تا صدق محبت نکند جذب دلی را
بیواسطه کس را ز کسی یاد نیاید.

[106 b]

[1] جذبۀ شوق زلیخا داشت یوسف را اسیر
ور نه معشوق از کجا و محنت زندان کجا.

[2159] bā-vücūd-ı bu fenāyī ṣıfatlıḳ mecālisde ābā ve ecdādı esbāb ve tecemmülin bu yañ̂glıġ taʿrīf ḳılur érdi kim bir kün bir şāh: kim bir kün bir şāh K.M. 160b/2-3.
[2160] ḳulaḳumġa: ḳulaġıma N 1. 107a/1, İ.Ü. 2. 265a/3//ḳulaġumġa G.B. 112b/17.
[2161] salup sındurdum: sındurdum İ.Ü. 2. 265a/3.
[2162] anıñ̂ bile: anuñla İ.Ü. 2. 265a/4.
[2163] yigitlik: yigit N 1. 107a/9, K.M. 160b/11, İ.Ü. 2. 265a/5.
[2164] ve ḥüsni zamānıda: ve ḥüsn-i zamānıda N 1. 107a/9, S.Ç. 113a/7//ḥüsn-i zamānıda N 2. 74a/14, K.M. 160b/11, G.B. 113a/7.
[2165] maḫṣūṣ ve merbūṭ yürür érdi: maḫṣūṣ ve merbūṭ érdi K.M. 160b/12.
[2166] el-ʿuhdetu ʿale'r-rāvī: Bu Arapça ibare, İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.
[2167] aytur kim bu eşʿār ménimdür: kim bu eşʿār ménimdür N 1. 107a/
[2168] bolur kim: bolur kim şiʿr N 1. 107a/12, N 2. 74a/16, B.N. 118a/8, G.B. 113a/10//bolur şiʿr İ.Ü. 2. 265a/7.

[2] **Mevlānā Ḥaḳīrī:** Tebrīzlıġdur, mūyīne-dūzdur, dervīş-nihād ve bī- [3] āzār kişidür. Köhne şāʿirdür, şiʿri hem hem-vārdur. Bu eşʿār anıñġdur kim[2169] Şiʿr[2170]:

[4] مهربان بودی بمن هر روز از روزی دگر
باعث نامهربانیها در این ایام چیست؟

[5] بسکه چون باد آمدم سوی تو کوه غم بدل
در نظرت شدم سبک بر دلت آمدم گران.

[6] تا گرفتارم بدرد عشق وقت من خوش است
وقت آنکس خوش که بنیاد گرفتاری نهاد.

[7] **Ḥasan Muḫlişī:** Āẕerbāycānda Binis[2171] atlıġ ḳaṣabadındur. Ḳabā-yı fetḥ [8] bitip[2172] ve tertīb bérmek[2173] bile evḳāt kéçürür érdi[2174]. Ġālibā kim Mīrzā [9] Muḥammed Vezīr içün bir ḳabā-yı fetḥ ārāste ḳılup ber-güẕār ḳılur, o yañġlıġ kim [10] kérek riʿāyet körmes, bu ḳıṭʿanı[2175] aytup yiberür kim Ḳıṭʿa:

[11] جامهٔ فتح را چو قیمت نیست
حسن مخلصی پتیسی
[12] بعد از این بهر امردآن باید
بند تنبان فتح بنویسی.

[13] **Vefāʾī-i İṣfahānī[2176]:** Herze-gerd ve bī-ser ū pā ḥarīfdür. Özin [14] şāʿir ḳarār bérüp şāʿir-āne yürür[2177]. Şiʿri[2178] bu yañġlıġtur[2179] kim Şiʿr:

[2169] anıñġdur kim: anıñġdur İ.Ü. 2. 265a/9.
[2170] şiʿr: ebyāt N 1. 107a/16//eşʿār K.M. 161b/2.
[2171] Binis: Bitnis İ.Ü. 2. 265a/10.
[2172] bitip: bitüp N 1. 107b/3, K.M. 161b/6.
[2173] bérmek: vérmek İ.Ü. 2. 265a/10.
[2174] kéçürür érdi: kéçürürdi İ.Ü. 2. 265a/11.
[2175] ḳıṭʿanı: ḳıṭʿayı S.Ç. 113b/6, G.B. 113b/6.
[2176] Vefāʾī-i İṣfahānī: Vefāyī-i İṣfahānī N 1. 107b/8, N 2. 74b/4, B.N. 118b/6, İ.Ü. 2. 265a/12, G.B. 113b/8.
[2177] şāʿir-āne yürür: yürür İ.Ü. 2. 265a/13.
[2178] şiʿri: ve şiʿri İ.Ü 2. 265a/13.
[2179] yañġlıġtur: yañġlıġ aytur İ.Ü. 2. 265a/13.

[15] گاهی قدم بپرسش بیمار خویش نه
هرگز میان ما و تو رسم اینچنین نبود.

[16] حذر ز تیر اجابت قرین خسته دلان
که بی اثر گذر از خانۀ کمان نکند.

[17] زین یکدمه هجران چه کنی ناله وفائی
خاموش نشین این همه فریاد ندارد.

[107 a] [1] **Ḫᵛāce Naṣīr:** Ḫᵛāce Maḥmūd Bég Hemedānī oġlıdur kim ḥaseb ū neṣeb [2] birle ol vilāyetde mümtāz érdiler. Ḫᵛāce Maḥmūd Bég ziyāde fāżıl ve ḫōş- [3] selīḳa[2180] kişi érdi, oġlı hem "El-veledu sirru ebīhi" maḳāmġa[2181] yétmiş érdi. [4] Rūz-gār ḥavādişidin terk-i vaṭan ḳılup Hindde mutavaṭṭın boldı[2182]. [5] Şiʿri hem[2183] bu yañ̂lıġ érdi kim[2184]:

شدم مستغرق دریای عشقت آشنایی کو
[6] که گیرد دست من تا دست و پایی میتوانم زد.

گدای خاک نشینم نشسته بر سر کویت
[7] بدولت غم تو پادشاه روی زمینم.

[2180] fāżıl ve ḫōş-selīḳa: ḫōş-selīḳa ve fāżıl N 1. 107b/14-15, N 2. 74b/9, S.Ç. 113b/15, K.M. 162a/4, İ.Ü. 2. 265a/15, G.B. 113b/15.
[2181] maḳāmġa: maḳāmıġa N 1. 107b/15, S.Ç. 113b/16.
[2182] Hindde mutavaṭṭın boldı: Hindde mutavaṭṭın bolup … ḳıldı K.M. 162a/6//Hinġa barup mutavaṭṭın boldı İ.Ü. 2. 265a/15.
[2183] şiʿri hem: hem şiʿri S.Ç. 113b/17.
[2184] érdi kim: érdi kim beyt N 1. 107b/17//érdi kim şiʿr N 2. 74b/10, S.Ç. 113b/17, K.M. 162a/7, B.N. 118b/16, İ.Ü. 2. 265a/16, G.B. 113b/17.

Mevlānā Ḥazīnī[2185]**:** Gīlāndındur, [8] pāk-iʿtiḳād kişi érdi[2186], Ḥażret-i Emīrü'l-müʾminīn ʿAlī ʿAleyhi's-selām[2187] medḥide [9] köp ḳaṣīde aytupdur. Bu beyt[2188] o[2189] cümledindür kim[2190] Beyt[2191]:

[10] خون حرام آمد ولی خون عدوی مرتضا
گر همه خون پدر باشد چو شیر مادر است.

[11] **Füsūnī:** Nā-murād ve ḫalīḳ yigitdür. Köp ḥāleti bar[2192]. Kön͡gliniñ[2193] [12] ʿöẕr-ḫᵛāhlıġı beyānıda bu beyti[2194] ziyāde derd-mend-āne vāḳiʿ bolupdur kim[2195] Beyt[2196]:

[13] کردم نکرده باشمت ای دل ز گریه منع
مسکین ز گریه این همه خود را چه میکشی؟

[14] **Şerārī-i Hemedānī**[2197]**:** Ādemī-zādedür, Mevlānā Reşkī ḳarındaşıdur. Ol hem [15] ʿalāḳa-bendlıġ[2198] fennide yaman érmes, mevzūn hem bar. Bu ebyāt ol [16] ādemī-zādenin͡gdür kim Beyt[2199]:

شوقم عنان گرفته بسوی تو آمدم
خونم گرفته بر سر کوی تو آمدم
[17] ای گل شکفته باش زمانی می با توام
در گلستان دهر ببوی تو آمدم.

[2185] Mevlānā Ḥazīnī: Mevlānā Ḥazīnī'-i Gīlānī N 1. 108a/2// Ḥazīnī K.M. 162a/9.
[2186] Gīlāndındur, pāk-iʿtiḳād kişi érdi: pāk-iʿtiḳād kişi érdi N 1. 108a/2-3.
[2187] Ḥażret-i Emīrü'l-müʾminīn ʿAlī ʿAleyhi's-selām: Ḥażret-i Emīrü'l-müʾminīn ʿAlī Keremu'llāhu veche N 1. 108a/3, N 2. 74b/13, S.Ç. 114a/4, İ.Ü. 2. 265a/17.
[2188] köp ḳaṣīde aytupdur, bu beyt: köp ḳaṣīde aytupdur kim bu beyt B.N. 119a/2.
[2189] o: ol İ.Ü. 2. 265a/18.
[2190] cümledindür kim: cümledindür B.N. 119a/2-3, K.M. 162a/11.
[2191] beyt: şiʿr N 1. 108a/4, İ.Ü. 2. 265a/18.
[2192] köp ḥāleti bar: ḥāleti bar B.N. 119a/5.
[2193] kön͡gliniñ: köp kön͡gliniñ K.M. 163a/7.
[2194] beyti: beytni K.M. 163a/7.
[2195] bolupdur kim: bolupdur İ.Ü. 2. 265a/19.
[2196] beyt: şiʿr N 1. 108a/7, İ.Ü. 2. 265a/19.
[2197] Şerārī-i Hemedānī: Şerārī'-i Hemedānī N 2. 74b/17, S.Ç. 114a/9.
[2198] ʿalāḳa-bendlıġ: ʿalāḳa-bendlıḳ N 2. 74b/18, S.Ç. 114a/10, G.B. 114a/10//ʿalāḳa-bend K.M. 163a/9.
[2199] ādemī-zādenin͡gdür kim beyt: ādemī-zādenin͡gdür beyt N 1. 108a/10//ādemī-zādenin͡gdür kim şiʿr N 2. 74b/19, S.Ç. 114a/11, G.B. 114a/11// ādemī-zādenin͡gdür kim ebyāt K.M. 163a/10// ādemī-zādenin͡gdür eşʿār İ.Ü. 2. 265a/20.

[107 b]

[1] ما شعله فروشیم ز داغ تو همیشه

پیمانه پرستیم بیاد تو چو شیشه

[2] هر نالهٔ من دشمن صد کوه گران است

آنجا که فتد کار بهمراهی تیشه.

[3] **Ḳāḍī-i Leng:** Merāġadındur. Ṭurfe bī-ḳayd ve lā-ubālī ḥarīfdür. [4] Aʿrecī taḫalluṣ ḳılur. Kişinin̂g ayaġı bolsa başı bolmas érdi[2200], ordu [5] evbāşları[2201] birle[2202] dāyīmü'l-evḳāt[2203] mest ū perīşān yürür érdi. Bu yan̂glıġ [6] şiʿr birle[2204] hīç kişini[2205] ḳabūl ḳıla almas érdi kim[2206] Rubāʿī[2207]:

[7] Bir serv-ḳadd lāle-ʿiẕārım bardur
Bir tāze nihāl-i cūy-bārım bardur
[8] Ḳurbān olayım[2208] başına bir kez démedi
Bir ġam-zedeʾ-i sīne-figārım bardur

[9] **Seyrī-i Esterābādī**[2209]**:** Öz vilāyetide basmaçılıġġa[2210] meşġūl [10] érdi. Dīvān ehli ıṭlāḳı dest-endāzıdın ilde[2211] bir kert [11] Ordu-yı Muʿallāġa[2212] kélüp pervānçe ḥuṣūli içün mütereddid bolur érdi[2213], [12] Şāh-ı cennet-mekān teşeyyüʿ muḥabbetidin

[2200] ayaġı bolsa başı bolmas érdi: ayaġı bolsa bolmas érdi İ.Ü. 1. 107b/4.
[2201] ordu evbāşları: evbāşları İ.Ü. 2. 265a/23.
[2202] birle: bile İ.Ü. 2. 265a/23.
[2203] dāyimü'l-evḳāt: dāʾimü'l-evḳāt N 2. 74b/17, S.Ç. 114a/17, İ.Ü. 2. 265a/23.
[2204] birle: bile İ.Ü. 2. 265a/23.
[2205] şiʿr birle hīç kişini: şiʿr bile hīç kişini N 1. 108a/17//şiʿr hīç kişini 163b/4.
[2206] érdi kim: érdi İ.Ü. 2. 265a/24.
[2207] rubāʿī: şiʿr S.Ç. 114b/1, G.B. 114b/1.
[2208] olayım: olayın N 1. 108b/2, İ.Ü. 2. 265a/24.
[2209] Seyrī-i Esterābādī: Sebzī-i Esterābādī N 1. 108b/3//Seyrīʾ-i Esterābādī S.Ç. 114b/4.
[2210] basmaçılıġġa: başmaçılıḳġa N 1. 108b/3, N 2. 75a/3-4, S.Ç. 114b/4, K.M. 163b/7, İ.Ü. 2. 265a/25, G.B. 114b/4.
[2211] ilde: yılda N 1. 108b/4, K.M. 163b/8, İ.Ü. 2. 265a/25.
[2212] Ordu-yı Muʿallāġa: Ordu-yı Muʿallāya İ.Ü. 2. 265a/25.
[2213] bolur érdi: bolurdı İ.Ü. 2. 265a/25.

irādesiġa muvāfıḳ ḥükmler şefḳat [13] ḳılur érdiler. Esterābād ehli hem bu cihetdin Mevlānāġa riʿāyetler[2214] [14] ḳılur érdiler[2215]. Bu iki beyt anıñgdur kim Beyt[2216]:

از سگان تو [15] جدایی ز وفاداری نیست
ترک ارباب وفا قاعدهٔ یاری نیست
[16] زخم کاری و من از لذت تیغت گویم
کارم از تیغ دگر ساز که این کاری نیست.

[17] **Tābiʿī Demāvendī:** Ol ser-zemīnniñg buzurg-zādeleridindür, ḫālī- **[108 a]** [1] ez-ṣafāyī hem érmes. Yaḫşı ṭabʿlıḳdur, henüz ibtidāʾ-i neşv ū nemāsı[2217] [2] érür. İnşāʾallāhu Teʿālā irādesiġa muvaffaḳ[2218] bolġay. Bu beyt anıñgdur kim[2219]:

[3] ما هوس را با متاع درد سودا کرده ایم
آرزو را راه خواهش نیست در بازار ما.

[4] **Ṣanʿatī:** Meşhed-i Muḳaddesde bolur érdi, ḳāleb-terāşlıḳ ṣanʿatı bile [5] meşhūrdur. Güẕeşte ve fedevī kişidür[2220], ṭabʿı hem[2221] şiʿrde[2222] yaman érmes. [6] Bu ebyāt anıñgdur kim Beyt[2223]:

ربوده صبرم از دل دلبری در آن رعنایی
[7] که لعل او نمکدانی بود بر خوان رعنایی
سر آن فتنه جو گردم که با آن ناز و استغنا
[8] خدا داد است او را آنچه هست امکان رعنایی

2214 riʿāyetler: riʿāyet K.M. 163b/11.
2215 Esterābād ehli hem bu cihetdin Mevlānāġa riʿāyetler ḳılur érdiler: Bu cümle İ.Ü. 2. nüshasında bulunmamaktadır.
2216 beyt: şiʿr N 1. 108b/7, N 2. 75a/7, İ.Ü. 2. 265a/26.
2217 ibtidāʾ-i neşv ū nemāsı: ibtidā-yı neşv ū nemāsı İ.Ü. 2. 265a/28.
2218 muvaffaḳ: muvāfıḳ N 2. 75a/11.
2219 anıñgdur kim: anıñgdur kim şiʿr N 1. 108b/12, N 2. 75a/11//anıñgdur kim beyt S.Ç. 114b/14, K.M. 164a/2-3, G.B. 114b/14//anıñgdur şiʿr İ.Ü. 2. 265a/29.
2220 güẕeşte ve fedevī kişidür: güẕeşte kişidür İ.Ü. 2. 265a/30.
2221 ṭabʿı hem: ṭabʿı K.M. 164b/6.
2222 şiʿrde: şiʿre İ.Ü. 2. 265a/30.
2223 anıñgdur kim beyt: anıñgdur N 1. 108b/15//anıñgdur kim ġazel N 2. 75a/14, S.Ç. 115a/1, G.B. 115a/1//anıñgdur kim ebyāt K.M. 164b/7//anıñgdur eşʿār İ.Ü. 2. 265a/30.

بلطفم گرم سودای محبت کن که خوبانرا

[9] متاع مهر باشد رونق دکان رعنایی

سراپا ناز و رعنایی است شوخ دلفریب من

[10] چنین نازک نهالی نیست در بستان رعنایی

بغمزه کرده تاراج شکیب صنعتی آن شوخ

[11] که چون او شهسواری نیست در میدان رعنایی.

نظر بسوی من آن چشم فتنه گر نکند

[12] اگر هلاک شوم از غمش نظر نکند

بحشر اگر نکشد جذب شوق بیرونش

[13] ز خاک کشتهٔ عشق تو سر بدر نکند

بغیر بگذری و ننگری بجانب من

[14] کسی جفا باسیر خود این قدر نکند

بجور یار خوشم صنعتی ولی ترسم

[15] که خوشدلم بستم بیند و دگر نکند.

من دانم و دلم که بجانم چه میکند

[16] آن چشم پر فریب و نگاه کشند تو.

Farḳī-i Herevī[2224]**:** Şāʿir-pīşe [17] ve ehl kişidür, yaḫşılıġı köp bar. Ṭabʿı hem yaḫşıdur. Bu ebyāt an̂ga[2225] mensūbdur kim[2226]:

[108 b]

[1] بهار عیش و طرب خرم از مصیبت ما است

که زهر خوردهٔ عشقیم و مرگ راحت ما است

[2] شب وصال تو پروانه سان بسوزد اگر

فرشته پر زند آنجا که شمع خلوت ما است

[3] جنون نگر که چو طغیان نماید آتش رشک

[2224] Farḳī-i Herevī: Farḳīʾ-i Herevī S.Ç. 115a/12.
[2225] an̂ga: aña İ.Ü. 2. 265b/3.
[2226] mensūbdur kim: mensūbdur şiʿr N 1. 109a/9, İ.Ü. 2. 265a/3//mensūbdur kim şiʿr N 2. 75a/23, S.Ç. 115a/13, G.B. 115a/13//mensūbdur kim ebyāt K.M. 165a/4.

هزار برق بلا یک شرار غیرت ما است.

[4] **Mevlānā Neşrī:** Gīlāndındur. Ḳıṣṣanı köp germ ve muraṣṣaʿ oḳur érdi[2227]. [5] Fe'ammā ziyāde ziyāde serd ve bed-iʿtiḳād[2228] kişi érdi. Mülḥid-āne kelimātlar köp andın [6] baş urar érdi[2229]. Ġālibā kim iʿtiḳādı şeʾmetidin Muḫtār Sulṭān Şerefü'd-dīn [7] Oġlı éligide nā-būd boldı. Be-her-ḥāl bu ebyāt[2230] anıñġdur kim Beyt[2231]:

[8] همه شب رهزن خواب دو جهانم که بخواب
نرود طفل خیال تو در آغوش کسی.

[9] فتنه هر جا هست گاهی چشم بر هم می نهد
فتنۀ چشم ترا نازم که هیچش خواب نیست.

[10] **Devāʾī**[2232]**:** Sebzevārlıġdur, üftāde ve ḫalīḳ[2233] kişidür. Bu beyt anıñġdur kim[2234]:

[11] مرغ دلم که از همه خوبان رمیده بود
صید تو گشته بود نگاهش نداشتی.

[12] **Ḥāfıẓ Ḥacı Bég:** Bā-vücūd-ı Ḳazvīnīlıġ[2235] ḳabūl-i ʿāmmesi bar[2236]. Yaḫşı ḫᵛānendedür, [13] mevzūn hem bar. Bu maṭlaʿ anıñġdur kim[2237]:

ما با تو خورده ایم می و بی تو کی خوریم
[14] خون جگر خوریم اگر بی تو می خوریم.

2227 oḳur érdi: oḳurdı İ.Ü. 2. 265a/4.
2228 serd ve bed-iʿtiḳād: ser ve bed-iʿtiḳād N 2. 75b/4, K.M. 165a/9.
2229 baş urar érdi: sen érdi K.M. 165a/10//ser urardı İ.Ü. 2. 265a/5.
2230 ebyāt: iki beyt K.M. 165a/11.
2231 beyt: ebyāt S.Ç. 115b/4, G.B. 115b/4//eşʿār İ.Ü. 2. 265a/6.
2232 Devāʾī: Devāyī N 1. 109a/17, N 2. 75b/8, S.Ç. 115b/7, K.M. 165a/14//Mevlānā Devāyī İ.Ü. 2. 265a/6.
2233 üftāde ve ḫalīḳ: üftāde, ḫalīḳ N 1. 109a/17.
2234 anıñġdur kim: anıñġdur kim beyt N 1. 109b/1, N 2. 75b/9//anıñġdur şiʿr İ.Ü. 2. 265a/7.
2235 Ḳazvīnīlıġ: Ḳazvīnlıḳ N 1. 109b/2//Ḳazvīnīlıḳ K.M. 166a/8//Ḳazvīnlıġ İ.Ü. 2. 265a/8.
2236 ḳabūl-i ʿāmmesi bar: ʿāmmesi bar İ.Ü. 2. 265a/8.
2237 anıñġdur kim: anıñġdur kim maṭlaʿ N 1. 109b/3, N 2. 75b/11, S.Ç. 115b/10, K.M. 166a/9, G.B. 115b/10//anıñġdur kim şiʿr İ.Ü. 2. 265a/8.

Mevlānā Şemsī[2238]**:** Dārü'l-ḫilāfeʾ-i [15] Bāġdāddındur, Şīʿaʾ-i mutaʿaṣṣıbdur. Köp şiʿri bar, bu ḳıṭʿa[2239] ḫōş-ṭabʿ-āne[2240] [16] aytupdur kim Ḳıṭʿa[2241]:

گر چنین صابون پیاپی آید از شهر حلب
ضامن [17] صابون از اینجا خیمه بیرون میزند
هر که مستأجر شود امسال صابون خانه را

[109 a]

[1] ریش کونی میزند یا جامه صابون میزند.

Germī[2242]**:** Burūcird atlıḳ[2243] ḳaṣabadındur [2] kim Hemedān tābiʿidür. Mevlānā vāḳıʿā kim germ-iḫtilāṭ ve müżḥik kişidür. [3] Bu maṭlaʿ anıñ̂dur kim[2244] Maṭlaʿ[2245]:

دل بیقرار دارد گله بی نهایت از تو
[4] شده وقت آنکه آید بزبان شکایت از تو.

Zilālī-i Gīlānī[2246]**:** Yaman kişi érmes. [5] Bu beyt anıñ̂dur kim Beyt[2247]:

میا بسوی مزار شهید خود با غیر
[6] اگر چه رفته روانش نرفته غیرت از او.

2238 Mevlānā Şemsī: Mevlānā Şems K.M. 166a/11//Şemsī-i Baġdādī İ.Ü: 2. 265a/9.
2239 ḳıṭʿa: ḳıṭʿanı N 1. 109b/5, K.M. 166a/12, İ.Ü. 2. 265a/9, G.B. 115b/12.
2240 ḫōş-ṭabʿ-āne: ḫōş S.Ç. 115b/12.
2241 aytupdur kim ḳıṭʿa: aytupdur kim K.M. 166a/12//aytupdur ḳıṭʿa İ.Ü. 2. 265a/9.
2242 Germī: Mollā Germī K.M. 166a/14.
2243 atlıḳ: atlıġ İ.Ü. 2. 265a/11.
2244 anıñ̂dur kim: anıñ̂dur İ.Ü. 2. 265a/11.
2245 maṭlaʿ: şiʿr N 1. 109b/9, N 2. 75b/16, İ.Ü. 2. 265a/11.
2246 Zilālī-i Gīlānī: Zilālīʾ-i Gīlānī N 1. 109b/11, S.Ç. 115b/17.
2247 beyt: şiʿr N 1. 109b/11, K.M. 165b/4, İ.Ü. 2. 265a/12.

Refīḳī[2248]: Ṭurfe bī-ḳayd ve lā-ubālī [7] kişi érdi[2249]. O yañglıġ dilīr ḳumār-bāz ve ṣāḥib-maẕāḳ levend[2250] körmedük. Bī-ḥayā ve bī- [8] edeb hem bar érdi. Üstādımız Mīr Ṣunʿī ʿAleyhi'r-raḥmedin istimāʿ étdüm[2251] kim: [9] Bir kün Refīḳī vis̱āḳımġa[2252] kélüp Emīr Ḫüsrev[2253] Dīvānın bī-edeb-āne açup aytdı kim: Her néme[2254] [10] kélse cevāb aytur-mén. Ḳażādın bu ġazel kéldi kim Ġazel[2255]:

برو صبا و سلامی [11] بآستانش رسان
بکاخ و منظر و ایوان و نردبانش رسان.

Mevlānā'-i [12] meẕkūr[2256] temesḫur bile aytdı kim: "Bāreka'llāh Mīr, ḫūb fermūdīd". Kéçesi der-i deryā-yı maʿnevī [13] Emīr Ḫüsrev-i Dehlevī ʿAleyhi'r-raḥme kişiniñ vāḳıʿasıġa[2257] kélüp aytur kim: "Éy nā-murād, [14] néçün ḥüsn-i maṭlaʿnı oḳumadıñ"? Mevlānā mużṭarib ve hirāsān hem ol kéçe özin[2258] bizge [15] yétkürüp ol buzurg-vār ḥarbesidin ol yañglıġ mütevehhim bolmış érdi kim[2259] ötken [16] vāḳıʿanı beyān ḳıla almas érdi. Yüz meşaḳḳat bile[2260] müddeʿā mefhūm bolduḳdın ṣoñgra [17] açup ol ḥüsn-i maṭlaʿnı müṭālaʿa étdük, bu érdi kim[2261]:

فسرده ای که زند طعنه **[109 b]** [1] بر دم گرمم
ز آه و نالۀ من آتشی بجانش رسان.

2248 Refīḳī: Refīḳī'-i Yezdī N 1. 109b/12, S.Ç. 116a/2//Refīḳī-i Yezdī N 2. 75b/19, K.M. 166b/5, İ.Ü. 2. 265a/13.
2249 kişi érdi: kişidür N 1. 109b/13.
2250 ṣāḥib-maẕāḳ levend: ṣāḥib-maẕāḳ İ.Ü. 2. 265a/13.
2251 étdüm: ḳıldum K.M. 166b/8.
2252 vis̱āḳımġa: vis̱āġımġa K.M. 166b/8.
2253 Emīr Ḫüsrev: Mīr Ḫüsrev G.B. 116a/5.
2254 néme: neme N 1. 109b/16.
2255 ġazel: Ḫüsrev N 1. 109b/16, N 2. 75b/22, S.Ç. 116a/7, G.B. 116a/7//maṭlaʿ K.M. 166b/10//şiʿr İ.Ü. 2. 265a/15.
2256 Mevlānā'-i meẕkūr: Mevlānā-yı meẕkūr İ.Ü. 2. 265a/15.
2257 vāḳıʿasıġa: vāḳıʿası K.M. 166b/13.
2258 … ol kéçe özin: Bu ifadelerden sonra gelen sözler ve örnek şiirler K.M. nüshasında yazılmamıştır. Devamında gelen 167a'dan itibaren Mîrzâ Muhammed Emîn hakkında bilgiler, eksik olarak verilmiştir.
2259 kim: ki İ.Ü. 2. 265a/17.
2260 bile: birle İ.Ü. 2. 265a/18.
2261 bu érdi kim: bu érdi kim Ḫüsrev eyżan N 2. 76a/6//bu érdi kim Ḫüsrev S.Ç. 116a/14, G.B. 116a/14//bu érdi kim şiʿr İ.Ü. 2. 265a/18.

Ve Mevlānā Refīḳī[2262] şiʿri [2] bu yan͡glıġ érdi[2263] kim Beyt[2264]:

ز زخم تیغ بود بر جبین رفیقی را
[3] نشان بندگی یار بر جبین دارد.

Mevlānā Ġubārī: Ol [4] hem[2265] Dārü'l-ʿibāde'-i Yezddindür[2266]. Ḫōş-muḥāvere yigitdür, Ġubār ḫaṭṭnı yaḫşı [5] biter érdi. Bu maṭlaʿ anın͡gdur kim Matlaʿ[2267]:

غبار خط شکرستان لعل یار گرفت
[6] فغان که چشمهٔ خورشید را غبار گرفت.

Mevlānā Ḫulḳī: Dérler kim[2268] Meşhedlıġdur. [7] Rind ve nā-murād[2269] kişidür. Ṭabʿı yaman érmes. Bu ebyāt anın͡gdur kim[2270] Beyt[2271]:

[8] ندارم از غم خود بیم چندانی از آن ترسم
که زور آرد غمت خوشحالی از عالم بر اندازد.

[9] زنهار قتل اهل محبت روا مدار
هر چند کس از تو طلب خون نمیکند.

[10] چو بیقدری در آن کو یکدو روز آنجا مرو خلقی
که استغنای عاشق گاهگاهی خوب میباشد.

2262 ve Mevlānā Refīḳī: ve Mevlānā'-i Refīḳī N 1. 110a/1//Mevlānā Refīḳī İ.Ü. 2. 265a/19.
2263 yan͡glıġ érdi: yan͡glıġdur İ.Ü. 2. 265a/19.
2264 beyt: şiʿr N 1. 110a/1, N 2. 76a/7.
2265 ol hem: ol İ.Ü. 2. 265a/20.
2266 Yezddindür: Yezddendür İ.Ü. 2. 265a/20.
2267 maṭlaʿ: şiʿr N 1. 110a/4, N 2. 76a/9, İ.Ü. 2. 265a/20.
2268 kim: ki İ.Ü. 2. 265a/21.
2269 rind ve nā-murād: rind-i nā-murād N 2. 76a/11, İ.Ü. 2. 265a/21//nā-murād S.Ç. 116b/4, G.B. 116b/4.
2270 anın͡gdur kim: anın͡gdur İ.Ü. 2. 265a/22.
2271 beyt: şiʿr N 1. 110a/6, N 2. 76a/11, İ.Ü. 2. 265a/22//ebyāt S.Ç. 116b/4, G.B. 116b/4.

[11] **Muḥammed Ḥüseyn-i Ziynetī**[2272]**:** Meşhed-i Muḳaddesdindür. Āremīde ve hem-vār[2273] kişidür, binālıḳ [12] ve miʿmārlıḳ[2274] fennide nādirü'z-zamāndur. Çün[2275] köp dervīş-nihāddur, eşʿārı [13] dervīş-āne kélür. Tārīḫni ziyāde yaḫşı aytur[2276]. Bu rubāʿīler ol üstādnıñgdur kim Rubāʿī[2277]:

[14] ای دوست شکست توبه های من مست

زانرو است که صورت قبول تو نیست

[15] از راه کرم قبول کن توبۀ من

کان توبه که شد قبول دیگر نشکست.

[16] دم پیش کسی ز غم نمی باید زد

داد از ستم الم نمی باید زد

[17] این درد بهیچ کس نمی باید گفت

میباید مرد و دم نمیباید زد.

[110 a]

[1] بی راحت نیست گریه های دل شب

زانرو که اثر کند دعای دل شب

[2] بسیار اگرچه صبح صادق بصفا است

اما نرسد بآن صفای دل شب.

[2272] Muḥammed Ḥüseyn-i Ziynetī: Muḥammed Ḥüseynī-i Ziynetī N 1. 110a/10.
[2273] hem-vār: hem-vāre N 1. 110a/10.
[2274] miʿmārlıḳ: miʿmārlıġ N 1. 110a/11, N 2. 76a/15.
[2275] çün: çöp İ.Ü. 2. 265a/23.
[2276] aytur: aytupdur N 1. 110a/12//ayturdı İ.Ü. 2. 265a/24.
[2277] kim rubāʿī: rubāʿī İ.Ü. 2. 265a/24.

[3] **Mīrzā Muḥammed Emīn:** Hemedān vilāyeti[2278] Toy atlıġ[2279] ḳaṣabanıñ kelānter-zādesidür[2280]. [4] Yaḫşıça rūstāyīdür[2281], ḫaylī nezāketi bar. Ġālibā kim[2282] ṣāḥib-i ḥüsn hem bar[2283] érmiş[2284]. [5] Ṭabʿıda revānlıḳ bar[2285]. Bu ebyāt anıñdur kim[2286] Beyt[2287]:

امشب که یار بر سر لطف و عنایت است
[6] ای ناله گرم باش که وقت سرایت است.

آنکه مرگم را بجان میخواست از جورت کنون
[7] رحم بر من میکند بی اعتباری را ببین.

امشب ز نوید وصل یاری که مپرس
[8] بودم مشغول انتظاری که مپرس
القصه که دوش تا سحر با جانم
[9] نومیدی وعده کرد کاری که مپرس.

Muẓaffer Bég-i Reng-rez[2288]: Dārü'l-emān-ı Kirmāndındur. [10] Kāsib ve mihr-bān kişidür. Yaḫşı-puḫte şāʿirdür. Bu rubāʿīsiniñ[2289] köp şöhreti bar kim Rubāʿī[2290]:

[11] افسوس که همدمان مونس رفتند
یاران موافق مهندس رفتند
[12] آنها که بهم نشسته بودیم مدام
هر یک ببهانه ای ز مجلس رفتند.

[2278] vilāyeti: vilāyetidin N 1. 110b/2, İ.Ü. 2. 265b/27.
[2279] atlıġ: nām N 1. 110b/3.
[2280] Hemedān vilāyeti Toy atlıġ ḳaṣabanıñ kelānter-zādesidür: -nıñ kelānter-zādesidür K.M. 167a/1.
[2281] rūstāyīdür: rūstāyī K.M. 167a/1.
[2282] ġālibā kim: Bu iki kelime İ.Ü. 2. nüshasında mevcut değildir.
[2283] ṣāḥib-i ḥüsn hem bar: ṣāḥib-i ḥüsn bar K.M. 167a/2.
[2284] érmiş: érmişler N 1. 110b/4, N 2. 76a/22-23, S.Ç. 117a/3, K.M. 167a/2, İ.Ü. 2. 265b/28, G.B. 117a/3.
[2285] revānlıḳ bar: revānlıḳ İ.Ü. 2. 265b/28.
[2286] anıñdur kim: anıñdur İ.Ü. 2. 265b/28.
[2287] beyt: şiʿr N 1. 110b/5, N 2. 76a/23, S.Ç. 117a/3, G.B. 117a/3//ebyāt K.M. 167a/2, İ.Ü. 2. 265b/28.
[2288] Muẓaffer Bég-i Reng-rez: Muẓaffer-i Reng-rez N 2. 76b/3, S.Ç. 117a/8, K.M. 167a/7, İ.Ü. 2. 265b/30, G.B. 117a/8.
[2289] rubāʿīsiniñ: rubāʿīniñ K.M. 167a/8.
[2290] bar kim rubāʿī: bar rubāʿī İ.Ü. 2. 265b/31.

[13] **Ebū'l-Vefā-yi Ḳalender**[2291]**:** Ol hem Kirmānlıġdur. Ḳıdvetü'l-ʿārifīn Şāh Niʿmetu'llāh-ı Velī [14] ḳuddise sirruhu'l-ʿazīz dervīşleridindür. Mevzūndur[2292]. Bu maṭlaʿıġa özi köp muʿteḳid érdi kim[2293]:

[15] منم که شهرۀ شهرم ز ماه تا ماهی
ابوالوفای وفادار نعمت اللهی.

[16] **Merdumī-i Ḳāşī:** Merdum-zādedür, yaman kişi érmes. Vā-sūḫtelıḳ iẓhārı bile [17] ḫᵛāce-zādesin[2294] rām ḳılduġı beyānıda[2295] bu beyti yaḫşı aytupdur kim[2296] Beyt[2297]:

[110 b]

[1] کردم از حیله وارستگیش رام بخود
ساعتی صبر کن ای دل که طپیدن زود است.

[2] **Mevlānā Mecdī**[2298]**:** Hemedānlıġdur, Ḫorāsānda neşv ū nemā tapdı. Şāʿir-āne vażʿı bar, [3] muḳaddemāt hem körüpdür. Bu ebyāt anıñġdur kim Beyt[2299]:

[4] مشاطه بهار که گل را جمیله ساخت
بهر غزلسرائی بلبل وسیله ساخت.

[5] مجنون و عشق تهمت محض است زانکه او
تاب ستم نداشت جنون را وسیله ساخت.

[2291] Ebū'l-Vefā-yi Ḳalender: Bu şâirimiz hakkında İ.Ü. 2. nüshasında herhangi bir bilgi mevcut değildir.
[2292] mevzūndur: mevzūn-ṭabʿdur N 1. 110b/14//mevzūn var S.Ç. 117a/13, G.B. 117a/13.
[2293] érdi kim: érdi kim maṭlaʿ N 1. 110b/14, N 2. 76b/8, S.Ç. 117a/14, K.M. 167a/13, G.B. 117a/14.
[2294] ḫᵛāce-zādesin: ḫᵛāce-zādesini İ.Ü. 2. 266a/2.
[2295] beyānıda: bābıda İ.Ü. 2. 266a/2.
[2296] aytupdur kim: aytupdur İ.Ü. 2. 266a/2.
[2297] beyt: şiʿr N 1. 110b/17, S.Ç. 117a/17, İ.Ü. 2. 266a/2.
[2298] Mevlānā Mecdī: Nādirī İ.Ü. 2. 266a/3.
[2299] beyt: ebyāt N 1. 111a/3, S.Ç. 117b/3, K.M. 168a/8, G.B. 117b/3//şiʿr N 2. 76b/12, İ.Ü. 2. 266a/4.

[6] اگر از شکوه خموشم ز شکیبائی نیست
عشق عصمت طلبم را سر رسوائی نیست.

[7] شوقم آورد دلیرانه ببزمی که بود
هوس از بیم حیا پای بدامان آنجا.

[8] **Nāzükī-i Nihāvendī**[2300]**:** Ṭurfe bedīhesi tünd şāʿir érdi[2301]. Ṭurfe-raḳ bu kim[2302] [9] altmış bir[2303] cild kitāb taṣnīf ḳılupdur[2304], bir beyti meşhūr bolmadı. Bu rubāʿīsin[2305] [10] şöhret bérür érdi, anıñ hem[2306] mażmūnıda dağdağa bar. Çün ismiğa münāsebeti bar[2307] [11] özige ḫūb kélür[2308]. Be-her-ḥāl rubāʿī budur kim Rubāʿī:

در دل چو خیالت [12] ای سمنبر گردد
صد عیش نهان مرا میسر گردد
بر پای تو چشم تر [13] نمالم ترسم
پای تو ز عین نازکی تر گردد.

Egerçi[2309] Mevlānā bu rubāʿīdin [14] iki maʿnī[2310] ḳarār bérmek tiler ve illā bir maʿnīdin ziyāde yoḳtur[2311].

Mevlānā [15] **Vechī:** İṣfahānlığdur, ṭālib-i ʿilm ve ṣūfī-meşreb kişidür, aḳsām-ı şiʿrdin [16] rubāʿī bile ser-rāst érür. Bu rubāʿīler anıñdur kim Rubāʿī:

[17] میگفتم عشق و میندانستم چیست

2300 Nāzükī-i Nihāvendī: Nāzükī İ.Ü. 2. 266a/5.
2301 érdi: idi İ.Ü. 2. 266a/6.
2302 bu kim: kim K.M. 168a/13.
2303 altmış bir: altmış İ.Ü. 2. 266a/6.
2304 ḳılupdur: ḳılmışdur İ.Ü. 2. 266a/6.
2305 rubāʿīsin: rubāʿī İ.Ü. 2. 266a/6.
2306 anıñ hem: anıñ da İ.Ü. 2. 266a/6.
2307 bar: baz S.Ç. 117b/10.
2308 özige ḫūb kélür: be-her-ḥāl özige ḫūb kélür İ.Ü. 2. 266a/6.
2309 egerçi: eger İ.Ü. 1. 110b/13, İ.Ü. 2. 266a/8//Bu kelime G.B. nüshasında yoktur.
2310 maʿnī: maʿnā İ.Ü. 1. 110b/14.
2311 yoḳtur: yoḳdur İ.Ü. 2. 266a/8.

میگفتم یار و میندانستم کیست

[111 a]

[1] گر یار این است کی توان بی او بود

ور عشق اینست چون توان با او زیست.

[2] دی پیر مغان آتش صحبت افروخت

ایمان مرا دید و دلش بر من سوخت

[3] از دامن کفر رقعه واری ببرید

آورد و بسر آستین ایمانم دوخت.

[4] بر صفحۀ خوبی تو افشان نمک

شوری ز تبسم تو در جان نمک

[5] این طرفه که در کام نمک ریزد آب

لعل تو که آتش زده در جان نمک.

[6] **Mevlānā Ḥāmidī**[2312]: Ġālibā kim Dārü'l-muvaḥḥidīn-i Ḳazvīndindür. Aḳsām-ı şiʿrni [7] aytur, olça bülend-pervāz ve maġrūr érür kim[2313] Mīr Ḫüsrevni tekellüf bile [8] ḳabūl ḳılur. Ḫāliḳü'l-kelām cemīʿ-i mevzūnlarnı[2314] bu ḥālden[2315] öz penāhıda asrasun. [9] Bu ebyāt ol Baba-yı ʿĀlimniñ̂dür kim[2316] Beyt[2317]:

بجلوه ای ز برم آن پری روان گردید

[10] که آب حسرتم اندر دهان جان گردید

زمانه داشت ز من کینۀ نهان در دل

[11] چو مبتلای توام دید مهربان گردید.

2312 Mevlānā Ḥāmidī: Mollā Ḥāmidī K.M. 168b/14.

2313 érür kim: érdi kim İ.Ü. 2. 266a/13.

2314 cemīʿ-i mevzūnlarnı: cemīʿ-i mevzūn olarnı İ.Ü. 2. 266a/13.

2315 ḥālden: ḥāldin N 1. 111b/7, N 2. 77a/6, S.Ç. 118a/7, K.M. 169a/3, G.B. 118a/7.

2316 Baba-yı ʿĀlimniñ̂dür kim: Baba-yı ʿĀlimniñ̂dür İ.Ü. 2. 266a/13.

2317 beyt: ebyāt N 1. 111b/7//şiʿr N 2. 77a/6, İ.Ü. 2. 266a/13, G.B. 118a/8.

Mevlānā Seḥābī[2318]**:** Tefrīd ve tecrīd libāsıda [12] ʿAtebāt-ı ʿĀliyyātda ḫuṣūṣā Necefde mutavaṭṭın bolur érdi[2319]. On yéddi il[2320] ol [13] āsitānede o yan̂glıġ riyāżet-i riyāʾī[2321] bile[2322] sülūk ḳılur érdi kim [14] ekṣer ḫuddām ve zevār muʿteḳid ve mürīdi[2323] érdiler. Çün ol ḥāleti[2324] zerrāḳ-āne érdi, [15] bende ʿAtebātġa barġanda bir néçe ḳabāḥat-i nefsānī[2325] belki şeyṭānī ol [16] ḥarīfdin ẓāhir bola başladı[2326] kim muʿteḳidleri bi't-tamām münkir boldılar[2327]. [17] Yana ol ṭarīḳ bile sülūk[2328] ḳılur kim ġālibā ol[2329] ḳabāḥatlarnı ol ḳılmayupdur. **[111 b]** [1] Be-heme-ḥāl ẓāhiri dervīş-āne érür[2330], aytur kim bu rubāʿī ménimdür kim Rubāʿī[2331]:

[2] یک لحظه چراغ آرزوها پف کن
قطع نظر از جمال هر یوسف کن
[3] انگشتی از این شهد بکامت برسان
در لذت اگر محو نگردی تف کن.

[4] **Ḳāḍī Vāfī**[2332]**:** Dārü's-salṭanaʾ-i Tebrīzdindür. Köp rind ve lā-ubālī yigit érdi[2333], [5] tamām-ı ʿömr-i evḳātı ʿāşıḳlıḳ bile kéçer érdi[2334]. Dérler kim bir ẓālim maʿşūḳ éligide [6] maḳtūl boldı. Bu ebyāt ol maẓlūmnın̂gdur kim[2335] Beyt[2336]:

2318 Mevlānā Seḥābī: Seḥābī N 1. 111b/10//Mollā Seḥābī K.M. 169a/6.
2319 ʿAtebāt-ı ʿĀliyyātda ḫuṣūṣā Necefde mutavaṭṭın bolur érdi: ʿAtebāt-ı ʿĀliyyātda mutavaṭṭın bolur érdi K.M. 169a/7.
2320 il: yıl N 1. 111b/11.
2321 riyāżet-i riyāʾī: riyāżet-i riyāyī N 1. 111b/10-11, G.B. 118a/13.
2322 bile: birle N 1. 111b/11.
2323 mürīdī: mürīd İ.Ü. 2. 266a/15.
2324 çün ol ḥāleti: ol ḥāleti İ.Ü: 2. 266a/15.
2325 bir néçe ḳabāḥat-i nefsānī: ḳabāḥat-i nefsānī K.M. 169a/10.
2326 ẓāhir bola başladı: bola başladı K.M. 169a/10.
2327 muʿteḳidleri bi't-tamām münkir boldılar: muʿteḳidleri münkir boldılar K.M. 169a/11, İ.Ü. 2. 266/16.
2328 ṭarīḳ bile sülūk: ṭarīḳ sülūk K.M. 169a/11.
2329 ġālibā ol: ġālibā kim ol K.M. 169a/11.
2330 dervīş-āne érür: derviş-āne K.M. 169a/12.
2331 ménimdür kim rubāʿī: ménimdür rubāʿī N 1. 111b/17, İ.Ü. 2. 266/17//ménimdür kim ebyāt K.M. 169a/13.
2332 Ḳāḍī Vāfī: Ḳāḍīʾ-i Vāfī N 2. 77a/15.
2333 yigit érdi: yigitdür K.M. 169b/2.
2334 tamām-ı ʿömr-i evḳātı ʿāşıḳlıḳ bile kéçer érdi: bu ifade K.M. nüshasında bulunmamaktadır.
2335 maẓlūmnın̂gdur kim: maẓlūmnın̂gdur İ.Ü. 2. 266a/19.
2336 beyt: ebyāt N 1. 112a/5, S.Ç. 118b/6, G.B. 118b/6//şiʿr İ.Ü. 2. 266a/19.

[7] در انتظار تیغش بر ره نشسته وافی

پایی کشیده بر خود پایی دراز کرده.

[8] **Cismī-i Hemedānī**[2337]**:** Mevlānā Helākī-i Hemedānī[2338] şāgirdidür. Egerçi ādemī-zādedür [9] ve illā köp bī-ḳayd ve lā-ubālī muġlim-pesend nā-murāddur. Mevlānā Helākī bu taḫalluṣnı[2339] [10] münāsib ḥavāle ḳılupdur[2340]. Hemedānda ibrişīm-fürūşlıḳ dükkānı bar érdi, [11] sūd ve māyesin éligidin bérüp bu uçurda ġarīb rüsvāylıḳlar[2341] [12] başıġa kélüp miyān-ı devriġa tüşdi[2342]. Ḥaḳḳ Sübḥānehu ve Teʿālā cemīʿ-i ādemī-zādelerni [13] öz penāh-ı ʿiṣmetide[2343] tutsun[2344]. Bā-vücūd-ı levendlıġ ve ālūdelıġ[2345] bu yañglıġ[2346] şiʿr hem [14] aytur kim Şiʿr[2347]:

آن رند می کشم که بر افلاک قد میان

[15] سوگند میخورند بدامان پاک من.

آن تنگ مشرب حریفم من [16] که بهر مستیم

از زبان ساقی خود نام میبردن بس است.

[17] وقت نماز فوت شد ای گریهٔ صبوح

خون دلی بیار که **[112 a]** [1] مستان وضو کنند.

2337 Cismī-i Hemedānī: Cismīʾ-i Hemedānī N 2. 77a/18.
2338 Mevlānā Helākī-i Hemedānī: Mevlānā Helākī İ.Ü. 2. 266a/20.
2339 taḫalluṣnı: taḫalluṣı N 1. 112a/8, K.M. 169b/7.
2340 münāsib ḥavāle ḳılupdur: münāsib körüp ḥavāle ḳılupdur N 1. 112a/8-9.
2341 rüsvāylıḳlar: rüsvāylıġlar N 2. 77a/21, S.Ç. 118b/11, G.B. 118b/11.
2342 başıġa kélüp miyān-ı devriġa tüşdi: başıġa miyān-ı devriġa tüşdi N 1. 112a/10.
2343 penāh-ı ʿiṣmetide: penāhıda N 2. 77a/22//penāh-ı ʿiṣmetidin K.M. 169b/10.
2344 tutsun: ṭutsun İ.Ü. 2. 266a/22.
2345 ālūdelıġ: ālūdelıḳ N 2. 77a/22, S.Ç. 118b/13, G.B. 118b/13.
2346 levendlıġ ve ālūdelıġ bu yañglıġ: levendlıġ bu yañglıġ K.M. 169b/11//levendlıġ-ı ālūdelıġ bu yañglıġ İ.Ü. 2. 266a/2.
2347 aytur kim şiʿr: aytur şiʿr N 1. 112a/12//aytur kim S.Ç. 119a/1.

Ḫavfī'-i Hemedānī[2348]**:** Faḳīr kişidür, [2] seyyāflıġdın[2349] evḳāt kéçürür. Bā-vücūd-ı mülāzemet raḳīb-i ʿāşıḳlıḳ-ı [3] zehr-i mār ḳılur. Bu yan͡glıġ şiʿr hem aytur kim Şiʿr[2350]:

انتظار از بیم نومیدی [4] دلم را پاک سوخت
همچنان امیدوار از وعدهٔ یارم هنوز.

[5] **Bāẕilī-i Sāvecī**[2351]**:** Ziyāde üftāde ve kem-āzār[2352] kişidür, nesḫ-taʿlīḳni[2353] [6] yaman bitimes. Ol miḳdār mütehevvir[2354] ve dilīr érür kim tün ü kün[2355] tişi[2356] [7] āzārıdın bī-ḳarār ve nā-şekīb érdi. Mükerrer[2357] bu kemīneni ḥeccāmlıḳ dest-gāhıġa [8] iltüp kéltürdi, tişi[2358] iḫrācıġa ḳarār ḳıla almadı. Bir kün éllerin [9] rüst[2359] ṭutup iki tişin iḫrāc ḳıldum. Ḥaḳīḳatā bu yan͡glıġ şiʿr aytduġının͡g[2360] [10] mükāfātı érdi kim Şiʿr[2361]:

دور از بزم وصالت می کند در بزم غم
[11] برق آهم خانه سوزی در اشکم گوهری
کرد اگر تاراج دین و دل بافسون غمزه اش
[12] باذلی آن غمزه را عادت بود غارتگری.

Bī-kesī'-i Şīrāzī[2362]**:** Köhne şāʿirdür. [13] Mevlānā Ġazālī-i Meşhedī Şīrāzġa barġanda erbāb-ı naẓm imtiḥān ḳıla almaḳ içün [14] bir ġazel ṭarḥ ḳılurlar, Ġazālī hicvide bu ḳıṭʿası köp meşhūr boldı kim Ḳıṭʿa:

2348 Ḫavfī'-i Hemedānī: Ḫavfī-i Hemedānī N 1. 112a/16//Çūfī-i Hemedānī İ.Ü. 2.
2349 seyyāflıġdın: seyyāflıġıdın K.M. 170a/1, İ.Ü. 2. 266a/24.
2350 aytur kim şiʿr: aytur beyt N 1. 112a/17//aytur kim beyt K.M. 170a/3.
2351 Bāẕilī-i Sāvecī: Bāẕilī'-i Sāvecī S.Ç. 119a/3.
2352 üftāde ve kem-āzār: üftāde kem-āzār N 2. 77b/5//kem-āzār K.M. 170a/4, İ.Ü. 2. 266a/26.
2353 nesḫ-taʿlīḳni: nesḫ ve taʿlīḳni S.Ç. 119a/3.
2354 mütehevvir: meşhūr K.M. 170a/5.
2355 tün ü kün: tü kün K.M. 170a/6.
2356 tişi: dişi N 1. 112b/3.
2357 mükerrer: tekrār S.Ç. 119a/5//mükerreren G.B. 119a/5.
2358 tişi: dişi N 1. 112b/5.
2359 rüst: rāst N 2. 77b/7.
2360 şiʿr aytduġının͡g: aytduġı şiʿrnin͡g K.M. 170a/9//aytduġı İ.Ü. 2. 266a/28.
2361 érdi kim şiʿr: érdi kim boldı şiʿr N 1. 112b/6.
2362 Bī-kesī'-i Şīrāzī: Bī-kesī-i Şīrāzī N 2. 77b/10, S.Ç. 119a/10, K.M. 170a/12//Mevlānā Bī-kesī İ.Ü. 2. 266a/29.

[15] غزالی آن سخن پرداز کاندر شاعری خود را

چنان داند که شاگردند خاقانی و سلمانش

[16] بشیراز آمد و ناگاه شعری در میان افتاد

برای امتحان تکلیف می گردند یارانش

[17] بهانه درد دندان کرد و درمانش بود کندن

اگر خواهد که گوید شعر باید کند دندانش.

[112 b] [1] **Ḥarīfī-i Sāvecī**[2363]**:** Yaman şāʿir émes[2364]. Tilin ḳatʿ ḳılmışlar érdi yana tekellüm[2365] ḳılur érdi. [2] Çün iʿtiḳādıda fütūr bar érdi, ol[2366] sözni kerāmātġa[2367] ḳarār bérüp érdi. [3] Bu eşʿārınıñ köp şöhreti bar kim Şiʿr[2368]:

یار بر افروخته قامت رسید

[4] فتنۀ ارباب سلامت رسید

میرسد آن شوخ شهیدان عق

[5] مژده شما را که قیامت رسید.

Mevlānā Ẓarīfī[2369]**:** Ol hem [6] meẕkūr bolġan vilāyetdindür[2370]. Bu yañlıġ şiʿr aytur kim Şiʿr[2371]:

[7] مگر در سینه خاکستر شد این سوزنده دل ورنه

چه واقع شد که امشب دود از روزن نمی آید.

2363 Ḥārīfī-i Sāvecī: Mevlānā Ẓarīfī-i Sāvecī N 1. 112b/16.

2364 émes: érmes K.M. 170b/4, İ.Ü. 2. 266b/2.

2365 tekellüm: teklīf K.M. 170b/5.

2366 ol: öz K.M. 170b/5.

2367 kerāmātġa: kerāmetġa İ.Ü. 2. 266a/3.

2368 Bu şâirimiz hakkında İ.Ü. 1'de verilen bilgilerle, N 1. ve İ.Ü. 2. nüshalarında Mevlânâ Zarîfî-i Sâvecî başlığı altındaki cümleler birbirinden farklıdır. N 1. 112b/16-17'de ve İ.Ü. 2. 266b/1'de şu ifadeler yer almaktadır: "**Mevlānā Ẓarīfī-i Sāvecī:** Bu yañlıġ şiʿr aytur kim mükerrerdür: Farsça beyit girer"

2369 Mevlānā Ẓarīfī: Mevlānā Ḥarīfī N 1. 112b/17.

2370 "Vilāyetdindür" şeklinde sona eren bu ilk cümleden sonra, N 1 nüshasında tamamen farklı cümleler gelmektedir. Bu cümleler İ.Ü. 1'deki Harîfî-i Sâvecî maddesinde verilmiş olan cümlelerdir.

2371 şiʿr: beyt K.M. 170b/10.

[8] **ʿĀrıżī'-i Ḳumī**[2372]: Şāʿir-pīşedür. Ordu-yı Muʿallāda mütereddid érdi. Şiʿrde ṭabʿı [9] yaḫşı barur[2373]. Şiʿri bu ṭavrdur[2374] kim Beyt[2375]:

یک شب نشد که در غم عشقت ز چشم و دل
[10] خونابها نیامد و سیلابها نرفت.

Ḫıżrī: Ḳazvīnlıġdur[2376], [11] derd-mend kişidür. Bu iki beyt anıñ̑dur kim Beyt[2377]:

بمحبت که بگو در دل گرمت چه گذشت
[12] کاتش دغدغه ای در من بیتاب افتاد.

اجل نمیکندم قصد جان و میگوید
[13] که روزگار ز حسرت کشان همین دارد.

Ġubārī-i Cīlānī: Kemān-dār [14] ve ġubār-nüvīsdür, sāznı hem yaman söyletmez[2378]. Bu beyt anıñ̑dur kim Beyt[2379][2380]:

[15] یا رب که بود این که تغافل کنان گذشت
کاین طرز آشنائی بیگانهٔ من است.

[16] **Rıżā'ī-i Kāşī**[2381]: Ḫōş-selīḳa kişidür. Erbāb-ı naẓm ḳaşıda maḳbūl- [17] ü'l-ḳavldür. Bu ebyāt anıñ̑dur kim[2382] Beyt[2383]:

[2372] ʿĀrıżī'-i Ḳumī: ʿĀrıżī-i Ḳumī S.Ç. 119b/7.
[2373] şiʿrde ṭabʿı yaḫşı barur: ṭabʿı şiʿrde yaḫşı barur İ.Ü. 2. 266b/4.
[2374] şiʿri bu ṭavrdur: bu ṭavrdur K.M. 170b/12.
[2375] kim beyt: kim şiʿr N 1. 113a/8, N 2. 77b/21, G.B. 119b/8//kim K.M. 170b/12//şiʿr İ.Ü. 2. 266b/4.
[2376] Ḳazvīnlıġdur: Ḳazvīnlıḳdur S.Ç. 119b/10, G.B. 119b/10.
[2377] anıñ̑dur kim beyt: anıñ̑dur kim S.Ç. 119b/10, K.M. 170b/14//anıñ̑dur kim şiʿr N 2. 77b/23, İ.Ü. 2. 266b/5.
[2378] söyletmez: söyletür İ.Ü. 1. 112b/14, N 2. 78a/2, S.Ç. 119b/13, K.M. 171a/4, G.B. 119b/13.
[2379] beyt: şiʿr N 1. 113a/13, N 2. 78a/3, İ.Ü. 2. 266b/6.
[2380] İ.Ü. 1'de Rızâî-i Kâşî'ye ait olarak verilen altı beyti, N 1 nüshasında Gubârî-i Cîlânî başlığı altında görmekteyiz. Ayrıca, N 1 nüshasında Rızâî-i Kâşî'den bahseden her hangi bir bilgi mevcut değildir. Zîrâ İ.Ü. 1 nüshasında Gubârî-i Cîlânî'ye mahsus bir adet beyit bulunmaktadır ve yukarıdadır.
[2381] Rıżā'ī-i Kāşī: Rıżāyī-i Kāşī N 2. 78a/3-4, S.Ç. 119b/15, K.M. 171a/5, İ.Ü. 2. 266b/7, G.B. 119b/15.
[2382] anıñ̑dur kim: anıñ̑dur İ.Ü. 2. 266b/7.
[2383] beyt: ebyāt K.M. 171a/6//şiʿr İ.Ü. 2. 266b/7.

زنجیر در زندان غم از بسکه با من کرده خو

[113 a]

[1] هر گاه میجنبم ز جا بنیاد شیون میکند.

هر چند بینمت بتو میلم فزون شود

[2] آب حیاتی از تو کسی سیر چون شود.

حاضری لیک حجابم ز تو دارد محرم

[3] طرفه حالی است تو اینجائی و حرمان اینجا است.

تسکین دل بوعدۀ وصل تو چون دهم

[4] در پیش من نشسته ای و نیست باورم.

رضائی گر بزور از پیش رفتی کار عاشق را

[5] بدین بی دست و پائی کار صد فرهاد میکردم.

قبرم بشکافید و ز تأثیر محبت

[6] اعضای درست و جگر پاره ببینید.

Mevlānā Şuhūdī[2384]**:** Sebzevārlıġdur[2385]. [7] Yaḫşı ṭālib-i ʿilmdür. Levend ve ṣāḥib-maẕāḳ kişidür. Muṣāḥabatı hem yaman érmes. [8] Bu ebyāt anıñ̂gdur kim Beyt[2386]:

غمهای تو ترک ما نخواهد کردن

[9] ما را نفسی رها نخواهد کردن

هجر تو اگر چنین بود عمر آید

[10] با یک شب او وفا نخواهد کردن.

2384 Mevlānā Şuhūdī K.M. 171a/13.

2385 Sebzevārlıġdur: Sebzezārlıġdur İ.Ü. 2. 266b/10.

2386 anıñ̂gdur kim beyt: anıñ̂gdur kim rubāʿī N 1. 113b/5, N 2. 78a/11, G.B. 120a/7//anıñ̂gdur kim S.Ç. 120a/7//anıñ̂gdur kim ebyāt K.M. 171b/1//anıñ̂gdur şiʿr İ.Ü. 2. 266b/10.

دور از تو که آفت خرد باید بود

[11] گه با تو و گه بغیر بد باید بود

گر در خور مهر ماﺳﺖ محرومی ما

[12] محروم ز وصل تا ابد باید بود.

Bu beyt hem anıñ̂dur kim Beyt[2387]:

[13] گر بمثل ریخته باشد نشاط

دست و دلی کو که فراهم کنم.

[14] **Mevlānā Firāḳī**[2388]: Ṭāliḳāndındur. Ḥāfıẓ-ı Ḳur'ān érdi, ḥüsn-i ṣavtı hem bardur, [15] mūsīḳī ʿilmini yaḫşı bilür, bu ebyāt anıñ̂dur kim[2389] Beyt[2390]:

[16] ای دل بکوی عشق ز ارباب درد باش

یعنی در این سراچهٔ بازیچه فرد باش

[17] یکرنگ باش و گرد دو رنگی ز دل بشوی

فارغ ز گردش فلک دیر گرد باش

[113 b]

[1] کار جهان بمرد جهاندار واگذار

بگذر ز قید عالم و آزاد مرد باش

[2] در هم نورد نامهٔ هستی خویش را

بگذر ز آب دیده و دریانورد باش

[3] با خشک و تر بساز فراقی در این جهان

قانع بهر چه میرسد از گرم و سرد باش.

2387 bu beyt hem anıñ̂dur kim beyt: bu beyt hem anıñ̂dur kim şiʿr N 1. 113b/9// bu beyt hem anıñ̂dur kim S.Ç. 120a/12. Bu cümle K.M.'de ve İ.Ü. 2. nüshalarında mevcut değildir.

2388 Mevlānā Firāḳī: Firāḳī K.M. 171b/6.

2389 anıñ̂dur kim: anıñ̂dur İ.Ü. 2. 266b/13.

2390 beyt: maṭlaʿ N 1. 113b/12//ġazel N 2. 78a/16, S.Ç. 120a/15//ebyāt K.M. 171b/7//şiʿr İ.Ü. 2. 266b/13.

[4] **Eyyūb:** Ḫorāsānlıġdur[2391], Ebū'l-bereke oġlıdur kim[2392] Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr[2393] Mecālis- [5] ü'n-Nefāyisde taʿrīf ḳılupdur kim[2394] olça bed-ẕāt ve bī-mülāḥaẓa érdi kim Ḫorāsān [6] ehli éligidin firār ḳılup āvāre boldılar[2395]. Bu beytni anıñ içün aytupdurlar kim[2396]:

[7] دیو شیطان صفت ابوالبرکه
باد جایت بهفتمین درکه.

[8] Ve illā oġlı anıñ ḫilāfıġa meclis-ārā ve müżḥik kişi érdi. Üstādımız [9] Mīr Ṣunʿī ʿAleyhi'r-raḥme bile köp muṣāḥib érmişler[2397]. Bu ebyāt ol ʿazīzniñdür kim[2398]:

[10] حدیث مذهب از رندان با مشرب چه میپرسی
ز رندان حرف مشرب پرس از مذهب چه میپرسی؟

[11] از غمزه بکش تیغ چه ترسی ز قیامت
ما را برهان از خود و خود را ملامت.

[12] سوز پنهان مرا داغ دل من داند
حالت سوخته را سوخته خرمن داند.

[13] از دولت خیال تو دوشم وصال بود
آنکو مرا رساند بوصلت خیال بود.

2391 Ḫorāsānlıġdur: Bu kelime K.M.'de yazılmamıştır.
2392 kim: ki S.Ç. 120b/4, G.B. 120b/4.
2393 Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr: Emīr-i Kebīr Emīr ʿAlī Şīr K.M. 171b/13.
2394 ḳılupdur kim: ḳılupdur İ.Ü. 2. 266b/16.
2395 āvāre boldılar: āvāre İ.Ü. 2. 266b/16.
2396 aytupdurlar kim: aytupdurlar kim şiʿr N 2. 78a/22-23, S.Ç. 120b/6, G.B. 120b/6//aytupdurlar kim beyt K.M. 172a/2//aytupdurlar ki naẓm İ.Ü. 2. 266b/16-17.
2397 bile köp muṣāḥib érmişler: sülūk ḳılup köp yıllar muṣāḥib érmişler N 1. 114a/5//bile köp yıllar muṣāḥib érmişler K.M. 172a/4-5//bile sülūk ḳılup köp yıllar muṣāḥib érmişler İ.Ü. 2. 266b/17-18//bile köp ıllar muṣāḥib érmişler G.B. 120b/8-9.
2398 ʿazīzniñdür kim: ʿazīzniñdür kim şiʿr N 1. 114a/6, N 2. 78b/2, S.Ç. 120b/9, G.B. 120b/9//ʿazīzniñdür kim ebyāt K.M. 172a/5//ʿazīzniñdür şiʿr İ.Ü. 2. 266b/18.

[14] **Ḫātime:** Bu ārāste mecmaʿ cemāʿatining̃ zīr-neşīni ve bu pīrāste[2399] [15] ḫarman bundārınıng̃ ḫūşe-çīni ve bu cilve-ger bolġan ebyāt-ı raʿnālarnıng̃[2400] [16] māyili[2401] ve bu meẕkūr olulġan[2402] teẕkire erḳāmınıng̃ ḳāyili[2403] aṣḥāb-ı naẓm ve erbāb-ı şiʿr [17] ṭalebelerining̃ yār-ı muvāfıḳı Ṣādıḳī çün özin bu cemāʿat mecmaʿıdın **[114 a]** [1] ḫāric bolmaġını revā körmep ve bu gürūh ẕikri iḫtitāmıġa dāḫil bolmamaġını[2404] [2] sezā tutmap[2405] bir néçe ebyāt birle kim maṭlaʿ-i ḫūrşīdning̃ ẕerresi ornıġa [3] bolmas ve ḥüsn-i maṭlaʿ zīb ve ziynetidin ʿārī biri érür[2406] ve Şāh Beyt [4] Der-gāhınıng̃ ḫāk-neşīni dése bolmas ve maḳṭaʿ ṣaff ve niʿālining̃[2407] [5] gūşe-neşīnlıġıġa[2408] hem dilīrlıġ[2409] ḳıla almas, be-heme-ḥāl ʿacz ve furūtenlıġ[2410] ʿöẕri [6] bile iḫtiṣār ḳılup merḳūm olunġan[2411] ebyātnı erbāb-ı naẓm[2412] ṣalāḥ iṣlāḥıġa [7] yétkürse ümīddür kim mūceb-i mübāhāt-ı ḫōd-nümāylıġ[2413] ve sebeb-i sitāyiş ve ḫōd-ārāylıḳ[2414] [8] bilmeyeler. Bi-mennihi ve cūdihi ve keremihi.

Li-müʾellifihi[2415]:

ز غیر با دل پر شکوه پیش یار شدم
[9] گرفت جانب اغیار و شرمسار شدم.

ستون سر کند اعجاز حسنت دست موسی را
[10] ببستر افکند بیماری چشمت مسیحا را

2399 pīrāste: ārāste K.M. 172a/10.
2400 ebyāt-ı raʿnālarnıng̃: ebyāt raʿnālarınıng̃ N 2. 78b/7, K.M. 172a/11-12, G.B. 120b/15.
2401 māyili: māʾili S.Ç. 120b/16, İ.Ü. 2. 266b/21.
2402 olulġan: olan İ.Ü. 2. 266b/21.
2403 ḳāyili: ḳāʾili N 1. 114a/13, S.Ç. 120b/16, İ.Ü. 2. 266b/21.
2404 bolmamaġını: bolmaġını K.M. 172b/1.
2405 ḫāric bolmaġını revā körmep ve bu gürūh ẕikri iḫtitāmıġa dāḫil bolmamaġını sezā tutmap: ḫāric bolmaġını sezā tutmap S.Ç. 121a/1, İ.Ü. 2. 266b/22.
2406 biri érür: ve biri érür K.M. 172b/2, G.B. 121a/4.
2407 ṣaff ve niʿālining̃: ṣaff-ı niʿālining̃ G.B. 121a/5.
2408 gūşe-neşīnlıġıġa: gūşe-neşīnlıġġa İ.Ü. 2. 266b/24.
2409 dilīrlıġ: dilīr İ.Ü. 2. 266b/24.
2410 furūtenlıġ: furūtenī S.Ç. 121a/4, İ.Ü. 2. 266b/24.
2411 olunġan: olġan K.M. 172b/5.
2412 erbāb-ı naẓm: erbāb İ.Ü. 2. 266b/24.
2413 ḫōd-nümāylıġ: ḫōd-nümāylıḳ N 1. 114b/3, N 2. 78b/14, K.M. 172b/7, İ.Ü. 2. 266b/25, G.B. 121a/8.
2414 ḫōd-ārāylıḳ: ḫōd-ārāylıġ N 2. 78b/14, K.M. 172b/7, G.B. 121a/9//ḫōd-ārālıḳ S.Ç. 121a/7, İ.Ü. 2. 266b/25.
2415 li-müʾellifihi: maṭlaʿ N 1. 114b/4//Ṣādıḳī-i Kitāb-dār K.M. 172b/8//li-müʾellifihiʾl-faḳīr İ.Ü. 2. 266b/25.

محبت با وجود آنهمه آلودگی آخر
[11] در آورد از در دلداری یوسف زلیخا را
خوش آن مستی که یاد از کرده های ناصواب آید
[12] پی عذر گنه از گریه تر سازی مصلی را.

گر کرده این وخواسته آن است روز حشر
[13] از ما سلام روضۀ دارالسلام را.

روزی رسد که صوفی خلوت نشین کشد
[14] نان حلال خویش بآب حرام ما.
بنازم سرکشیهای سمن ناز یوسف را
[15] که میدانست کار مرد عشق از زن نمیآید.

قربان آن لبم که چو گشتم دواطلب
[16] فرصت نداد غمزۀ حاضر جواب را.

فدا شوم ادب عشق پاک را که نکرد
[17] چنانکه در دل من بگذرد خیال تنش.

از جفا هر کس نصیحت میکند یار مرا

[114 b]

[1] میبرد بر من گمان شکوه دلدار مرا.

اگر دستی پر از خون جگر بر سر زند عاشق
[2] چه غم او را که گل بر گوشۀ دستار میخواهد.

Mine'l-ḳaṣīde[2416]**:**

[3] ای سرو ناز پرور ای نخل بارور
ای بحر پر لآلی وی کان پر گهر

[2416] mine'l-ḳaṣīde: min ḳaṣīde'-i nażīde N 2. 79a/1//min ḳaṣīde S.Ç. 121b/3, G.B. 121b/4.

[4] ای فیض خدمت تو روح را مدد

وی نور طلعت تو شب تار را سحر

[5] از سرعت عبور سحاب سخای تو

چون در فضای باغ تراوش کند خطر

[6] بعد از هزار سال اگر بگذرد شود

در خشکسال حادثه پای نسیم تر

[7] زینسان که محض مرحمتی بیلک ترا

خاصیتی است روح فزا در گه ضرر

[8] چون نیشتر اگر برگ جان رسد خوش است

کازار کمتر است در او نفع بیشتر

[9] گر در چمن سموم عتاب تو پا نهد

سربر نیاورد ز گریبان باز بر

[10] گویند دیر پای نباشند توأمان

این راست نیست زانکه بانواع نفع و ضر

[11] شد سالها که رسم جدایی نجسته اند

از لطف و قهرت انده و شادی و خیر و شر

[12] گر بر حباب بنگری از عین مردمی

باید بسان مردمک از مردمی اثر

[13] شاها پی فلارک کشورگشای تو

سر زد ز بحر خاطر من مطلعی دگر

[14] تیغت دمی که پوشش ماتم کند بدر

از خون خصم خلعت سور افکند ببر

[15] آیی برون ز رخت فراغت پی جدل

زینت دهی تن از زره و سر ز خود زر

[16] در چشم خصم دام بلائی شود زره

میل کلاه خود ز کوری دهد خبر

[17] گردد چو باد هاده تیغ تو دستیار

آمد شد خدنگ فدائی تیز پر

[115 a]

[1] هنگامه ساز چرخ مشعبد بیک نگه

رویاند از زمین جدل سفچهای سر

[2] از جنبش نسیم ظفرگاه داد و ده

چون وا کند تنین درفش تو بال و پر

[3] نصرت ز تندی حرکت شیر شقه را

سازد پی عدوی تو حمله گر

[4] دریاکشان خصم تو قالب تهی کنند

آثار ذیحیات نماند ببحر و بر

[5] تیجان آهنین سم گردون مسیر تو

از بسکه کند روی زمین گاه کر و فر

[6] چرخ از پی تلافی آن خواست خلعتی

سامان دهد ز خاور تا حد باختر

[7] ار کشتگان تیغ غزای تو حشر ساخت

کرد از غبار و خاک جدل روی و آستر.

[8] **Min ʿAbbās-nāme**[2417]:

عزیمت کن راه این داوری

[9] چنین راند رخش سخن پروری

که چون خسرو روز شد تیغ بند

[10] بر آمد برخش سپهر بلند

گریزان شد از رزمگاه سپهر

[11] شب دیو چهر از دم تیغ مهر

در این وقت خورشید انجم سپاه

[12] جهاندار جمجاه یعنی که شاه

بفرمود تا صیت رویینه خم

[13] رساند بگوش یلان حرف قم

جدل پیشه مردان پرخاش فن

[2417] min ʿAbbās-nāme: ez ʿAbbās-nāme N 1. 115b/5, İ.Ü. 2. 267a/8//min ʿAbbās-nāmeü'l-meşnevī N 2. 79a/16//ʿAbbās-nāmedendür S.Ç. 122a/9.

[14] برآرند رخت فراغت ز تن

سران را بفرمود کز خود زر

[15] سر افراز گردند بار دگر

جوانان از داوری بهره مند

[16] شوند از سپر همچو مه هاله بند

بود تا بشمشیر کین دسترس

[17] بدارند از سبزه دست هوس

ز چاچی کمانهای طیار کوش

[115 b]

[1] برآرند از چرخ چاچی خروش

سوی نیک چشمان آشوب دین

[2] نبینند غیر از زره بعد از این

سر زلف خوبان بالا بلند

[3] گذارند و گیرند بیحان کمند

بقد بتان میل کمتر کنند

[4] سنانها بخون عدو تر کنند

نگیرند دست جوانان شنگ

[5] کنند آستینها بخون لاله رنگ

بود تا نهال علم جلوه گر

[6] نیارند سرو سهی در نظر

کشند از ره بوستان پای خویش

[7] نجویند جز رزمگه جای خویش

ز گرز و سپر تا نگردند شاد

[8] نیارند از نرگس و گل بیاد

چو باشد خروشیدن کینه کوش

[9] نگیرند حرف ترنم بگوش

بمژگان خوبان آیین ستیز

[10] نبینند دیگر بجز تیغ تیز

بود تا علم جلوه گر در مبان

[11] چو خوبان گلچهره دامن کشان.

تاریخ ختنهٔ جهانبانی صفی میرزا:

[12] در ختنهٔ شاهزادهٔ قدر بلند

شد غنچه بسرخ بید شادی پیوند

[13] هم لالهٔ عمر پیرهن کرد قبا

هم غنچهٔ تاریخ کله دور افکند.

[14] اسقاط لفظ کله از غنچه مقصود بالتمثیل است. تم بالخیر و السعادة.

[116 a]

[1] قطعه برای تاریخ اختتام کتابت:

[2] Yazıldı teẕkire Ṣādıḳī mübārek bād

Reʾīs Efendiye tenhāda ola gāhī enīs

[3] Görünce Hāşimī itmāmını anıñ tārīḫ

Dédi "Kitāb-i nev ū bī-bedel berāy-i reʾīs"

Fī sene 1016

2.2. YAZMANIN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMASI

[1 a] SÂDIKÎ-İ KİTÂBDÂR'IN KALEMİNDEN ŞUARÂ TEZKİRESİ

[1 b]

[1] Yā Rab ṣadef-i ṭabʿımı gevher-zā ḳıl

H̱ūrşīd-i kelāmımnı cihān-ārā ḳıl

[2] Kön̂glümni dür-i şükrin̂g ile deryā ḳıl

Yaʿnī tilimi ḥamdin̂g ile gūyā ḳıl[1]

[3] Rubâî:

[4] Éy ḳaṭre'-i feyż raḥmetin̂g baḥr-i nevāl

Véy ḳulzum-ı luṭfun̂ga cihān ḳaṭre-miṡāl

[5] Étdün̂g ṣadef ṭabʿımı çün dürc-i ḫayāl

Ḳıl gevher-i naʿt-ilen anı māl-ā-māl[2]

[6] Rubâî:

[7] Éy teng ḳaşıda ʿarṣa'-i çarḫ-ı vasīʿ

Véy pest-i rehin̂gde pāye'-i ʿaḳl-ı refīʿ

[8] Yā Rab ne ḳıla bizge bu efʿāl-ı şenīʿ

Ger ḳılmaya-sén ʿAlī vu evlādı şefīʿ[3]

[9] Sınırsız hamd ve kıyaslanamaz şükür, varlık sahibi ve tapınılacak olana, sana, Allâhu Te'âlâ'yadır. Ey Allâh'ım, [10] söz tezkiresine dil kalemini geçerli kılmışsın, tezkire sözüne kalem dilini okutarak [11] Âdem'in güzel adı mukaddimesini senin

1 Allahım, benim yaratılışımın sedefini cevherlendir! Sözümün güneşiyle âlemi aydınlat! Gönlümü, şükrünün incisiyle deniz eyle! Yani, benim dilimi senin hamdin ile konuşur hâle getir!

2 Ey feyzinin bir damlası deniz gibi olan ve ey lütfunun denizinde dünyanın bir katre gibi olduğu! Senin rahmetin bağışı çok olan deniz gibidir. Senin lütuf denizine kıyasla dünya, damla misalidir. Yaratılışımın sedefini hayalin mücevher kutusu ettin. Bunun için onu naat incisiyle doldur.

3 Ey dar olanın karşısındaki geniş gökyüzü arazisi! Ve ey yüce aklın rütbesi olan alçakta oturan yoksul rehin! Eğer sen Alî ve evlatlarını şefaatçi kılmazsan bize bu kötü eylemler çok şey yapabilir.

nakkaş kudretin “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yaratık[4]” [12] levhası üzere süslemiş, kâmil insanın [13] vakarlanması kişiye özgü fihristini “Yüce Allah doğruyu söyler” ve “Allâh’ın kerîm resûlü doğru söyledi” **[2 a]** [1] murassa cetveliyle süslemiştir. Öyle ki, insanı hayvandan senin rabbânî lütufların [2] ve “İnsanoğlunu şerefli kıldık[5]” ve “Allah, Âdem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti[6]” şefkati [3] üstün tutmuş, ayrıcalık tanımıştır. Akıllıyı cahilden senin sübhânî gücün “Biz insanları farklı farklı yarattık[7]” [4] açılışı ile ayırt etti. Peygamberlik sözü, [5] belki de peygamberin sözü, dinler ve ilimlerin nasihatçisidir. Buna ilaveten yirmi dokuz harfin yer değiştirmesi, [6] dâhil olup hârice çıkmasıyla, yaradılışın başlangıcından [7] son mahlukata kadar âlimler ve erdemli kimselerin dilinden söylenmiş ve söylenecek olup neşredilen bu kadar kitap ve risalede bu gerçeğe uygun olmayan [8] bir sayfa mevcut olmamıştır ve olmaz. Kerâmette bulunduğun mucize yeterlidir. [9] Kurulan bu düzenin başlangıcından her şeyin sona ermesine kadarki zaman içerisinde, asrın şâirleri [10] ve dönemin nazım erbâbı kalemleri tarafından yazılmış ve yazılacak olan bu kadar kitap ve dîvân, bir gazel hattâ uygun düşen bir beyt kadar [11] olmamıştır ve olmaz. Şefkat gösterdiğin kerâmet, şifa verendir. Gerçi kâinat pazarında [12] söz sermayesinin nefaseti çöpdür fakat nazım malının alıcısı [13] çoktur. Hz. Muḥammed Sa’llallâhu Aleyhi ve Âlihi, söz dereceleri hakkında şöyle [14] buyurmuşlardır: “Şiirin bir kısmı, yüksek bilgiler içerir, beyân ilminin bir kısmı da sihir gibidir, etkileyicidir”. Bu takdirle [15] nazım erbâbı ve şiir dostları, sözün yüksek divanının baş köşesinde oturur ve tekellüm tekkesinde [16] inzivaya çekilirler. Bundan ötürü güzel anlatan Fars nükteli söz söyleyenleri, [17] beğenilen kelâmların sahibi Türk söz ustaları bu cemaat perişanlığının tamamı için **[2 b]** [1] ve bu grubun tamamının perişanlığı için uygun, lâyık meclisler ve bu gerekli mahfiller [2] süslemiş ve düzenlemişlerdir. Öncelikle

4 Tîn Sûresi 4. Âyet, Kur’ân-ı Kerîm Meâli, Diyanet İşleri Başkanlığı, s. 596.

5 İsrâ Sûresi 70. Âyet, Kur’ân-ı Kerîm Me’âli, Diyanet İşleri Başkanlığı, s. 288.

6 Bakara Sûresi 30. Âyet, Kur’ân-ı Kerîm Me’âli, Diyanet İşleri Başkanlığı, s. 5.

7 Bu ifade, müstakil bir âyet olmayıp, iki farklı sûreden alınmış iki âyetin birleştirilmesiyle oluşturulmuş olabilir. Târık sûresi 6. âyet “Fışkırıp çıkan bir sudan yaratıldı” ibaresinde bulunan “Hulika” (yaratıldı) (Kur’ân-ı Kerîm Me’âli, Diyanet İşleri Başkanlığı, s. 590) ile Mülk sûresi 3. âyet “O, yedi göğü tabaka tabaka yaratandır. Rahmânın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Bir kere daha bak! Hiçbir çatlak (ve düzensizlik) görüyor musun?” ifadesindeki (Kur’ân-ı Kerîm Me’âli, Diyanet İşleri Başkanlığı, s. 561) “tefâvut” (fark) kelimesi ipucu vermektedir.

Şeyhü'l-İslâm Nûrâ Abdu'r-rahmân [3] Câmi'nin "Bahâristân"ının bir ravzasıdır ve yine Emîr-i Kebîr [4] Alî Şîr'in "Mecâlisü'n-Nefâyis"idir ve yine "Tezkire-i Devletşâh"tır ve yine âlemin ve insanların şehzâdesinin [5] "Tuhfe-i Sâmî"sidir. Bu zincirin muntazam halkaları birbirinden [6] ayrılmasın, kopmasın diyerek ve bu tezkirelerin sırası bozulmasın diyerek.

[7] Meşaḳḳat mülkiniñ bī-ḫān ū mānı
Melāmet defteriniñ nükte-dānı
[8] Muḥabbet kūşesiniñ ḫāk-rūbı
Meveddet meclisiniñ pāy-kūbı
[9] Ḥaḳāret deştiniñ eżʿaf giyāhı
İrādet der-gehiniñ ḫāk-rāhı
[10] Vefā ser-riştesiniñ pāy-bendi
Devāsız derd-i ʿışḳnıñ derd-mendi
[11] Melālet ʿaḳabesiniñ gūşe-gīri
Gedālıġ āsitānınıñ faḳīri
[12] Tecerrüd kişveriniñ kāmrānı
Teferrüd meclisiniñ ḳıṣṣa-ḫᵛānı
[13] Belā hengāmesiniñ pīş-desti
Fenā ḫum-ḫānesiniñ mey-peresti[8]

[14] Halk içindeki kullardan en düşük pâyeli olanı, zavallı, alçakta oturan hakîr, Sâdıkî-i Kitâbdâr, bu zamanın [15] güzel huylu ve tatlı kelamları, bu dönemin sihirli ve mucizevî nizamları [16] ki riayet etme, gözetme yokluğunun yanısıra eski şâirlerin maaş meselesinin çokluğu hakkında [17] güzel söylemişlerdir, fena gitmemişlerdir ve eski

[8] Meşakkat mülkünün yersiz yurtsuzu, melâmet defterinin nüktedânı, muhabbet sokağının çöpçüsü, sevgi meclisinin köçeği, hakîrlik çölünün en cılız otu, irade dergâhının yolunun toprağı, vefa ipucunun ayakbağı, devasız aşk acısının dert sahibi, sıkıntı darboğazının köşesini tutan, yoksulluk eşiğinin fakiri, tecrit edilmiş ülkenin arzusuna ulaşmışı, tek başına kalma meclisinin hikâye anlatanı, belâ hengâmesinin öncüsü, yokluk meyhanesinin içkicisi.

şâirlerin izinden gitme, O'nlara tâbî olmada doğru gitmiş, **[3 a]** [Der-kenar] bundan geri kalmamışlardır. Buna dayanarak, bu çöl aşanları, o seyyahları ana yola çıkarmak için bahisleri o sarhoşlara hizmetkâr kılmak için makal üslûbunda ve o yüce belagat kaftanı ve o fesahat sahibi seçilmiş yüce kimselerin söz bostanının güzel söz söyleyen sevgilisi, yani Nevâyî ki kılı kırk yaran kalemin ucuyla tatlı dilli sevgililer saçının telini perişan edip derûnî perdenin arkasından hayalin zuhur ettiği, tecellî ettiği yere çıkarmıştır ve yine mermerden kalemle Ferhâd kadar güçlü âşıkları, tekellüm kalesinden Bîsütûn Dağı'nın sözüne göndermiştir.

Ol kim Moġul ıṣṭılāḥın eylep meşhūr
Aldı ʿArab ū ʿAcem tilidin menşūr
Bolsa ne ʿaceb cihān tilige meẕkūr
Kim hī̃ç kişige bu yañglıġ érmes maḳdūr[9]

onun birkaç sözüne geçiş verip birkaç sayfayı resimlendirip ve de o hazretin değerli meclislerine uygun sekiz özel meclis düzenlemeyi diler ve Mecma'ü'l-Havâs'a aday olmasını sağlamak ister. "Aynı gayeye yönelik cinsleri, bu ilimle iştigal edenleri bekleyen müşkiller de vardır" demişlerdir, gerçi böyle irade, uçsuz bucaksız bir denizin üzerindeki bulutun damlaları cevabında gelmek ve dünyayı aydınlatan güneşin sayılmaz ışınlarına muhatap olmak gibidir. "Ancak ilmin saklı tutulması caiz değildir" kelâmını özür dilemiş ve "Sözün yumuşak olması kalp ile râbıtalıdır" terennümünü günah giysisi perdesi ve "Tatlı su membaının başı kalabalıktır" kapısını yüzü yola doğru, gitmeye hazır kılmış ve onun fetih dolu ruhlarından gayret yardımını dilemiştir. Ümit edilmektedir ki böylesi ki başlangıcında hız ve çeviklik potansiyeline sahip olan kalemi, yardım kırbacı ile rahvan ve doludizgin kılmışlardır, sona erene kadar yardım kılavuzu, arkadaşlığına saygı gösterip onu koruyup gözetecekler. Çünkü güneş, etrafı açık

9 Moğol lehçesini meşhur eden, Arap ve Acem dilinden ferman almıştır. Bütün dünya dilinde konuşsa bunda şaşılacak bir şey yoktur. Allah, hiç kimseye böyle bir güç nasip etmemiştir.

ışınlarını buluttan ve bulut damlalarının çerçöpünü beslemekten mahrum etmez. Söz uzadı ve iddia edilen makamın yorga atının dua ile amacına ulaşması için yola çıkması gerekti.

Yā Rab bu söz ehlinin̂g dil-ārā ẕikrin
Bu beççe-i dānişin̂g güher-zā ẕikrin
Manẓūr-ı ḫavāṣṣla aʿlā ẕikrin
Maḳbūl-i ʿavām ile ednā ẕikrin
Yüz şükr ki bu teẕkire-i ḫayr-kelām
Bu şāh-ı cihān zamānıda boldı tamām
Kim tapdılar iltifātıdın ḫāṣṣla ʿāmm
Hem ʿişret-i ber-devām ū hem ʿayş-i müdām[10]

Kıt'a:
Ol Sikender-şān ū dār-ārāy kim ʿadli bile
Tutdılar ẓulm ū teʿaddī dehr bāġıdın kenār
Ol ki tīġ-i āb-dārī birle düşmen ḫaylini
Seyl-i ḫūn-rīz-i teveccühdin ḳılupdur tār-ū-mār
Ol ki defter-ḫāne-i ḳudretde s̱ebt étmiş adın
Şāh ʿAbbās-ı Ebü'l-Fetḥ-i muẓaffer Kird-gār
Tā ḳażā ḳılġay temennā-yı ḳader birle müdīr
Tā ḳader étkey taḳāżā-yı ḳażā birle medār
Bu şehinşāh-ı civān-baḫtın̂g nihāl-i devleti
Gül-şen-i iḳbāl ū nuṣrat içre bolsun pāy-dār[11]

---

[10] Allahım, bu söz ehlinin gönlü süsleyen zikrini, bu bilgi çocuğunun gevher zikrini, seçkinlerin beğenisiyle en yücelerin zikrini, halkın kabullendiğiyle en aşağı tabakanın zikrini ihtiva eden bu hayır sözlü tezkire, yüzlerce şükürler olsun bu cihân pâdişâhı zamanında tamamlandı. Seçkinlerle halk (bütün insanlar), bu tezkireye dikkat ederek, ilgi göstererek aynı zamanda devamlı bir eğlence, zevk,mey ve sarhoşluk hâlini buldular.

[11] İskender gibi şanlı, mekânı süsleyen O, adaletiyle zulüm ve eziyeti dünya bağından uzaklaştırdı, bir kenara attı. O, parlak kılıcıyla düşman ordusunu, kan dökücü bir sel ile darmadağın etmiştir. Allah, kudret defterhânesinde onun adını şöyle tespit etmiştir: Şâh Abbâs-ı Ebû'l-Feth-i Muzaffer. Kader temennisi ile idare ederek kaza etsin diye, kaza dileği sebebiyle kader etsin diye bu talihli hükümdarın devlet fidanı, bahtın ve zaferin gül bahçesi içinde sağlam kalsın, devam etsin.

Gerçi bu yüksek mertebeli pâdişâhın aslan avlayan kartal tabiatı, yükselmenin Kaf Dağı'ndan şiirlerin üzerine doğru alçalma avına musallat olmaz ve meydanın usta binicisi olma kabiliyeti, yalnız nazım binicisi olma sahnesine gelmekten utanç duymaktadır. Bu durumla birlikte, [1] tasavvur kemendiyle bağlanmayacak bir vahşi hayvan ve kuş hayali, onun tuzak kurulacak yer düşüncesinden geçemez ve onun kudret sahibi olma anlayışına esir olmayacak düşünce arazisinin hususları üzerine o [2] yiğit hükümdar, ayağını koymaz. [3] Eğer onun mübarek hatırına bir an için şiir yazmaya [4] da ilgi göstermesini gerektirecek bir düşünce gelse, böyle şiir söyler. Nazm:

[5] ز غمت چنین که خوارم ز کسان کنار دارم
من و بیکسی و خواری به کسی چه کار دارم
[6] مگذار بار دیگر بدلم ز سرگرانی
که به سینه کوه حسرت من بردبار دارم
[7] مگشا زبان به پرسش بگذار تا بمیرم
که ز جور بیحد تو گله بی شمار دارم[12]

Rubâî:

[8] Yā Rab ki yéri çarḫ bināsı bolsun
Tesbīḥ-i melek ẕikr duʿāsı bolsun
[9] Eflāk-i ʿinān-keş rıżāsı bolsun
Tā devr beḳāsıdur beḳāsı bolsun[13]
[10] Âmîn Yâ Rabbi'l-Âlemîn.

[12] Senin gamından öylesine hor görüldüm ki insanlardan uzaklaşım. Ben, kimsesizlik ve horluk varken başka kimseyle ne işim var? Benim yüreğime ağırbaşlılıktan dolayı başka bir yük koyma. Çünkü, sabırlı olan ben, göğsümde hasret dağı taşıyorum. Ağzını soru sormak için açma, öleyim. Çünkü senin sınırsız ceafandan ötürü sayısız şikayetim var.

[13] Allahım, yeri gökyüzü yapısı olsun. Meleklerin tesbihi ona zikir duası olsun. Dizgin çeken gökler ondan razı olsun. Var olan bahtı, bekası olsun.

Birinci Bölüm: "Allâh'a itaat edin, peygambere itaat edin ve ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de[14]" [11] sancağı tezkiresini açarak, adâlet rüzgârı ile uygulamış olan dönemin sultanlarının anlatımıdır: [12] "Sultan, iki cihanda Allâh'ın gölgesidir" [13] tahtında oturup dünya halkına iyilikle ihsan ederler ve [14] sultanların kapısı,ihtiyaçların kıble-gâhı olan bu kapıyı [15] açıp adâlet sedasını seçkinlerin ve halkın kulağına ulaştırırlar [16] ve bu seda can kulağıyla dinlenir. Gerçi bu kısa risâlenin [17] o kadar genişliği, ayrıntısı yoktur. Ancak bu pâdişâhların binde birinin iyiliklerini, güzelliklerini **[3 b]** [1] yazma işini üzerine alacaktır. Mecbûren bu eserin uğurlu ve kutlu olması için bu şerefli kişilerden ve güzel şiirlerden [2] bahsetmek cesaretini gösterdik.

Şâh-ı Cennet-mekân Şâh [3] **Tahmâsb-ı Hüseynî -Allah Kabrini Nurlandırsın-:** Yüce şanlı pâdişâh idi. Tıpkı ataları gibi [4] cesâret, kahramanlık, gayretkeşlik hasletlerinden nasibini almıştı. [5] Elli üç yıl pâdişâhlık tahtında oturdu. Saltanatının başlangıcından [6] ortasına kadar bütün memleketlere zafer sancağı nişanını, damgasını götürdü. Hiçbir pâdişâh [7] ve vezir onun karşısına çıkamadı. Eğer karşısına çıksalardı mağlup [8] olurlardı. Pâdişâhlık süresinin ortalarından sonuna kadarki zaman diliminde hükûmet merkezinde [9] kalıp seyahat etmemiş, Hindistan ve Anadolu'daki düşmanları bizzat kendileri onun saltanat dergâhına [10] gelmişlerdir. Türkistan ve Avrupa'nın önde gelen isyancı ve devlet adamları ona çeşitli [11] hediyeler gönderirlerdi. Fıtratından gelen istidadı o dereceydi ki ruhları okşayan [12] sözleri baştan ayağa latif ve zarifti. Mümkün olsaydı ömrünün tamamını [13] âhenkli sözler, şiirler söyleyerek geçirmeye kadirdiler. Bu nedenle Emîr Beg [14] sevgisini ifade eden şu sözleri irticâlen söylemişler. Mesnevî:

ای بلند اختر سپهر شرف

[15] وی گرامی در خجسته صدف

[14] Nisâ Sûresi 59. Âyet, Kur'ân-ı Kerîm Me'âli, Diyanet İşleri Başkanlığı, s. 86.

رانده در قلزم وزارت فلک

[16] کارفرمای صد نظام الملک

نیست در زیر چرخ چون تو وزیر

[17] شرف روزگار بنده امیر[15]

Bu tarzda irticâlen söylediği çok sayıda beyitleri mevcuttur. **[4 a]** [1] Nakkaşlık ve resim sanatında o derece mâhirdi ki kütüphânesindeki nice önde gelen [2] üstadlar, icrâ ettikleri şeyleri düzeltmesi için Şâh'a [3] getirmezlerse eserlerini tamamlayamazlardı. Üstâd Behzâd'ın kızkardeşinin oğlu olan üstâdımız [4] Muzaffer Alî Nakkâş-ı Şâhî, Üstâd Behzâd'ın [5] ölümünden sonra Şâh Tahmâsb'ın eğitim ve öğretimiyle meşgul olmuştur ve bu meşguliyet O'nu [6] etrafındakilerinin yanında imtiyâz sâhibi etmiştir. Âlim, sâlih ve erdemli kişilerle çokça muhabbeti [7] vardı. O derece dindar ve takvâ sahibi birisiydi ki kırk yıldan fazla bir zaman içinde, söz ve eylem yoluyla [8] küçük veya büyük bir günâh işlemedi. Yardımseverliği de o şekildeydi yıllık kazancı [9] sekiz bin tümen olan ticaret erbâbını vergiden muaf tuttu, [10] bağışladı, yol kesip eşkiyalık yapan vergi memurlarının memurluğunu ortadan kaldırarak [11] gönüller geçidinden karanlık çemberi temizledi. Gerçi sürekli şiir [12] yazmazlardı fakat tavır denizinin dalgasından dışarı çıkan [13] mücevherler dünya insanlarının efkâr-ı umûmîsinin kulağına küpe olurdu. [14] Bu rubâî de Rahmetli Şâh'ın tabiatının eserlerindendir. Rubâî:

[15] یکچند بیاقوت تر آلوده شدیم

یکچند پی زمرد سوده شدیم

[16] آلودگیئی بود بهرحال که بود

شستیم به آب توبه و آسوده شدیم[16]

---

15 Ey şeref gökyüzünün yüksek yıldızı ve ey kutlu sedefin değerli incisi! Felek vezirliğinin denizinde yüz mülkü düzenleyen üzerinde hüküm sürmüş. Feleğin altında senin gibi bir vezir yoktur. Devrin şerefi bendeniz Emîr'indir.

16 Bir süre ıslak yakuta bulaştık. Bir süre yontulmuş zümrüt peşine düştük. Ne olursa olsun bir bulaşmışlıktı, tövbe suyuyla yıkadık ve rahatladık.

[17] **Sultân Muhammed Hüdâbende Pâdişâh:** Rahmetli Şâh'ın büyük oğludur. **[4 b]** [1] Çok cömert ve eli açık bir pâdişâhtı. Nakkaşlık sanatı, şiir âdâbı ve [2] mûsıkî ıstılâhına son derece vâkıf ve haberdârdı. Bu beyitler, [3] o pâdişâhındır. Şiir:

و نقش ابروی او در شراب ناب نماید
[4] هلال عید بود کز فلک در آب نماید
فغان که نیست چنان محرمی که نامهٔ شوقم
[5] ز روی لطف نهانی بدان جناب نماید
ز دردمندی فهمی بواجبی شود آگه
[6] ازین غزل دو سه بیتی گر انتخاب نماید[17]

Bu rubâîyi de fenâ söylememiştir. Rubâî:

[7] دلدار مرا برغم اغیار امشب
داده است ببزم خویش بار امشب
[8] ای صبح چراغ عیش ما را نکشی
زنهار دم خویش نگه دار امشب[18]

[9] **Şâh İsmâîl-i Sânî:** Rahmetli Şâh'ın en büyük oğluydu. [10] Ressam tabiatlı, düzgün seciyeli yüce şanlı ve heybetli bir pâdişâhtı. Dış görünüşündeki bu hasletlerden başka, [11] özünde çok yumuşak başlı ve ahlâklı bir kimseydi. Mîrzâlığı sırasında [12] büyük kahramanlıklar göstermeye başladı, Rahmetli Şâh, bu zâtı gerek seçkin insanlardan gerekse de halktan [13] uzakta yirmi bir yıl boyunca Kahkaha Kalesi'nde tuttular. [14] Seçkin büyüklerin ve kudretli emirlerin gönderdikleri elçiler ve mektuplara rağmen Rahmetli Şâh'ın [15] tahsis etmiş olduğu emrin hilafına davranmayı aklının ucundan bile geçirmedi. Ulu Şâh'ın [16] hayatının devlet kuşu; sidrede oturan, Tanrı'ya yakın

---

[17] Ve onun kaşının nakşı, öz şarapta görünür. Felekten suda görünen bayram hilâlidir. Eyvah ki, gizli lütuf yüzünden benim şevk mektubumu o hazrete gösterecek öylesine bir mahrem yoktur. Fehmî'nin dertliliğinden, bu gazelden iki üç beyit seçerse, onun gerekliliğinden haberdar olur.

[18] Yabancılara rağmen benim gönlümü bulunduran (yâr) bu gece kendi arzuhal meclisine almıştır. Ey sabah, bizim ayş kandilimizi söndürme! Mutlaka bu gece nefesini saklı tut.

melek olduktan sonra mutluluk doğanı pâdişâhlık [17] tahtına oturdu. Saltanatının başlangıcında korku asası öylesine etkiliydi ki **[5 a]** [1] iki yıldan fazla bir süre zarfında sınırlara hâkimler tayin edilmedi ve hiçbir dönek ve asinin [2] aklının ucuna bile emrin hilafına bir harekette bulunmak gelmedi ve hayal geçidine yasak hükmü geçemedi. [3] Kader, onun tedbiriyle, uğraşlarıyla uyuşmadı ve meydana gelişi akıllı insanların bile [4] tasavvurundan uzak olan garip bir hadise ile hayatının şahsı, fanilik utancının elbisesini çıkararak sonsuz varlığa, ölümsüzlüğe [5] özgü kaftanı giydi. O zât-ı muhteremin şiirde güzel bir tavrı vardı, mahlası [6] "Âdilî"dir. Bu beyitler o pâdişâhındır. Rubâî:

[7] دوران ما را ز وصل شادان نکند
جز تربیت رقیب نادان نکند
[8] هرگز نرساند دل ما را بمراد
کاری بمراد نامرادان نکند[19]

[9] Hapiste iken bu rubâîyi uygun söylemişler. Rubâî:

[10] آن روز که کارت همگی قهقهه بود
از رای تو راه مملکت صدمهه بود
[11] امروز درین قهقهه با گریه بساز
کان قهقهه را نتیجه این قهقهه بود[20]

[12] Bu beyiti o hazretin ağzından işittim. Beyit:

[13] من و عشق اگرچه باشد همه حاصلم ز خوبان
ز امید نا امیدی ز مراد نامرادی[21]

---

[19] Devran bizi kavuşma ile sevindirmiyor. Cahil rakibi yetiştirmekten başka bir şey yapmaz. Hiçbir zaman bizim gönlümüzü murada erdirmez. Murada ermeyenlerin isteği için bir şey yapmaz.

[20] Senin işin daima kahkaha olduğu gün, senin düşüncende memleketin yolu yüz aylıktı. Bugün bu Kahkaha'da ağlayarak geçin. Çünkü o kahkahanın sonucu bu Kahkaha olur.

[21] Ben ve aşk; gerçi iyilerden bütün elde ettiğim ümitten ümitsizlik, murattan muratsızlıktır.

[14] **Hân Ahmed Pâdişâh:** Komşu ülke pâdişâhları arasında Han Ahmed'den daha üstün [15] bir kişi olmadığı söylenir. Hayatının ilk zamanlarında güreşçi, kılıç kullanma ustası, çevik ve aslan terbiyesiyle meşgul bir kişiydi [16] ve hattâ bu tarz akrobatik gösterilerde bulunanları gözetmişlerdir. [17] Han hazretlerinin, işini lâyıkıyla yapanları dergâhından hiçbir zaman geri çevirmediği de kuvvetle muhtemeldir. Mûsıkî, fizik **[5 b]** [1] ve astroloji ilimlerini bilirdi, mûsıkî âletlerini de fenâ icrâ etmezdi. Şiiri [2] de bu tarzdadır. Şiir:

شام فراق کار من زار مشکل است

[3] صبح وصال اگر ندمد کار مشکل است

جان دادنم بپای تو آسان بود ولی

[4] محرومیم ز دولت دیدار مشکل است[22]

بخت وارون دوست دشمن یار یار دیگرست

[5] رفت آن روزی که دیدی روزگار دیگرست[23]

نشنود از کسی پیام مرا

[6] که نباید شنید نام مرا[24]

خموشی شب هجرم نه از صبوری بود

[7] دمی که ناله نکردم ز بی شعوری بود[25]

Bu beyitin de Han'a ait olduğu söylenir:

[8] من مجنون صفت از موی سر پیراهنی دارم

ز مو باریکتر در زیر پیراهن تنی [9] دارم[26]

---

22 Ayrılık akşamında inlemekte olan benim işim zordur. Kavuşma sabahı şafak sökmezse benim işim zordur. Senin ayağında can vermem kolaydır ama görüş devletinden mahrum olmam zordur.

23 Baht ters, dost düşman, yar ise başka bir yardır. Senin gördüğün o devir geçti. Artık devir başka bir devirdir.

24 Kimseden benim mesajımı duymaz. Çünkü benim adımı duymamalı.

25 Ayrılık gecesi sessizliğim, sabırdan dolayı değildi. İnlemediğim o an bile bilincimi kaybetmiş olmamdan dolayıydı.

26 Mecnûn gibi olan benim, saçımdan gömleğim var. Gömleğimin altında kıldan daha ince ir bedenim var.

Hümâyûn Pâdişâh: Son derece cömert, eli açık ve güzel huylu bir [10] pâdişâhtı. Kütüphâne temizliğine ve düzenine son derece önem verirdi. Ebû'l-gâzî [11] Sultân Hüseyin Mîrzâ'dan sonra Çağatay pâdişâhları içerisinde Hümâyûn Pâdişâh kadar [12] güzel huylu pâdişâh azdır. Kardeşi Kâmrân Mîrzâ karşısında hezîmete [13] uğrayıp Rahmetli Şâh'ın yüce gölgesine sığınmıştır. Muzaffer Kızılbaş askerinin [14] yardımıyla düşmanını yenerek Hindistan kapısını açmıştır. Şiirde [15] çok mülâyim bir tavra sahiptir. Bu iki Türkçe beyiti çok [16] meşhurdur. Beyit:

Ġarīblıġ ġamıdın miḥnet ū melālim bar
[17] Bu ġamdın ölmege yétdüm ġarīb ḥālim bar
Viṣāli devletidin ayrılup mén-i maḥzūn **[6 a]**
[1] Tirig mén ū bu tiriglikdin infiʿālim bar[27]

Sultân Süleymân-ı Hândigâr: [2] Adâletli, Müslüman ve halkını koruyan bir pâdişah idi. Şiire ve şâirlere [3] sevgi ve ilgi duyardı. Sultân hazretlerinin kendisi de şiirde çok mülâyim tabiatlı idi. [4] Mahlası "Muhibbî"dir. Anlaşılan odur ki Sultân Süleymân, Rahmetli Şâh Tahmâsb ile arasındaki anlaşmazlık çözümlenince ve düşmanlık [5] dostluğa dönüşünce bu mahlası seçmiş olmalıdır. [6] Herhâlde bu mahlasta sevgi, muhabbet olduğu âşikâdır. Bu beyitler Sultân Süleymân'ındır:

[7] Hem-demiñ her demde bir gül yüzlü cānān oldı ṭut
Maḥremiñ dün-i gün meh ū ẖūrşīd-i [8] raẖşān oldı ṭut
Tāc ū taẖt-ı salṭanat berbād olur çün ʿāḳıbet
Kendüñi [9] ʿālem serīrinde Süleymān oldı ṭut
Ḳaldurırsın bezm-i ʿālemden ayaġı çün [10] göñül

[27] Gurbette olmaktan ötürü gam çekerim, bu gamdan üzüntüm ve sıkıntım var. Bu gamdan dolayı bir ölüden farksızım, garip bir hâlim var. Hüzün içinde olan ben, ona kavuşma bahtiyarlığından ayrılmışım. Yaşıyorum ama bu hayata kırgınım.

İçdügiñ cām-ı şarābı āb-ı ḥayvān oldı ṭut

Dehr bağınıñ Muḥibbī yoḳ [11] gelende būy-ı luṭf

Dāğlar cismiñde yér yér verd-i ḫandān oldı ṭut[28]

Bu Farsça [12] matla‘yı da Halep şehrinde o pâdişâh adına Bâkî Çelebi'den işittim. Matla:

[13] دیده از آتش دل غرقهٔ آب است مرا

کار این چشمه ز سرچشمه خرابست مرا[29]

[14] **Ubeyd Han Özbek:** Son derece zevk sâhibi, şâir ruhlu ve güzel huylu [15] bir pâdişah idi. Özbekler içinde bu pâdişah kadar kahraman biri olmamıştır. [16] Rahmetli Şâh ile muhârebe etti. Gerçi mağlup oldu ama yine de büyük bir yiğitlik [17] gösterip mertçe savaştı. Tabiatı şiir sanatında iyidir. Düşmanına **[6 b]** [1] kinâye olarak ve de kendisinin, düşmanının başına gelene sevinmesini ifâde eden bu rubâîsi son derece güzeldir. [2] Rubâî:

ای قوم که از شما عطایی نرسد

نفعی به فقیر و بینوایی نرسد

[3] سهل است اگر سر شما می آرند

باید قدم شما بجایی نرسد[30]

Ve bu meşhûr beyitler [4] de onundur. Şiir:

مبارک باد عید آن دردمند بیکس و کو را

[28] Senin arkadaşının her zaman bir gül yüzlü sevgili olduğunu, senin dostunun gece gündüz ay ve parlak güneş olduğunu farzet! Kendini dünya tahtına oturmuş Süleymân olarak farzet, fakat sonunda tacın, tahtın ve saltanatın berbat olur. Ey gönül, dünya meclisinden ayağını kaldıracağın, çekeceğin için içtiğin şarap kadehinin hayat suyu olduğunu farzet! Ey Muhibbî! Dünya bağında lütuf kokusu olmadığı için vücudundaki yaraların yer yer açan gül olduğunu farzet!

[29] Gözüm, gönül ateşinden suya garkolmuştur. Bu çeşmenin işi, tâ çeşmenin başından bozuktur.

[30] Ey kendisinden hiçbir bağışın, yoksula ve sefile bir menfaatin ulaşmadığı kavim! Sizin başınıza getirdikleri yetmez. Sizin ayağınız bile hiçbir yere değmemeli.

که نی کس را [5] مبارک باد گوید نی کسی او را[31]

ای مؤذن بر سر تابوت من فریاد کن
یار را [6] آگاه ساز و روح من را شاد کن[32]

بوی ارباب وفا از گل ما می آید
[7] کعبه زانرو به طواف دل ما می آید
نیست سر منزل ما قابل هر نا اهلی
هر که اهل است [8] بسرمنزل ما می آید[33]

Abdullâh Han Özbek: Özbekistan pâdişâhlarının en cesuru [9] ve büyük hanlarının en cömertidir. Türkçe ve Farsça nazımda iyidir. [10] Mahlası "İvâz Gāzî"dir. Bu beyitler o pâdişâhındır. Şiir:

[11] Tā tilbeligim şöhreti ʿālemni tutupdur
Andın berü Mecnūn sözini él unutupdur
[12] Nāvekleri méndin kéçüp aġyārġa dégdi
Cānım bilür ol dem ki néler méndin ötüpdür
[13] Bī-çāre ʿİvaż Ġāzī n'étip vaṣlıġa yétsin
Hicrān otı çün naẖl-i ümīdin ḳurutupdur
[14] Ferhād ile Mecnūn ne bilür ʿışḳ fünūnın
Bu vādīde şāgirdim olarnı oḳutupdur
[15] Ḳaraḳçı lap tökedür ḳan-ı ḳara içinde kīşüñg
Ḳılıç ḳılıçġa urar ḳan tökende köz ḳaḳışuñg[34]

---

[31] O kimsesiz yurtsuza bayram kutlu olsun. Çünkü ne kimse ona kutlu olsun der, ne O kimseye.
[32] Ey müezzin, tabutumun başında feryad et! Yâri haberdâr et ve benim ruhumu şâd et!
[33] Vefa sahiplerinin kokusu, bizim çiçeğimizden geliyor. Ka'be o yüzden bizim gönlümüzü tavaf etmeye geliyor. Bizim baş menzilimiz her ehil olamayana kabil değildir. Ehil olan kimseler bizim baş menzilimize geliyor.
[34] Divaneliğimin şöhreti dünyayı sardığından beri halk Mecnûn sözünü unutmuştur. Okları benden geçerek başkalarına değdi. Canım bilir o zaman ki neler başımdan geçmiştir. Çaresiz İvâz Gazi nasıl vaslına ulaşsın? Hicran ateşi ümit ağacını kuruttuğundan Ferhâd ile Mecnûn aşk ilmini nasıl bilir? Bu alanda benim öğrencim O'nlara hocalık yapar. Harâmî, senin sadağını tamamen kara kan içerisine dökmektedir. Senin göz vuruşun kan döktüğünde kılıç kılıca vurur.

[16] مردم و کوی تو شد منزلم ای حور سرشت
کشتهٔ عشق بلی می رود آخر به بهشت[35]

[17] جهان که وسعت او صد هزار فرسنگست
به پیش چشم جهان بین همتم تنگست[36]

[7 a]

[Der-kenar]

چگونه دل نکشد جانب عراق مرا
که از عراق بسوی حجاز آهنگست[37]

Nizâm Şâh: Hoşsohbet ve cömert tabiatlı pâdişâhtır. Hindistan pâdişâhları arasında bu derece Iraklılar'a dost ve Moğollar'ı çok seven bir pâdişâh yoktur. Bu yüzden, o taraftan gelen yetenekli kimseler, o pâdişâha ilticâ ederler; yoksa kazara da olsa bütün dikkatlerini, ilgilerini denizin dalgalarından başı dönerek murat yelkenlerini Hindistan sultanına yöneltirler. Mahlası "Sipihrî"dir. Bu matla' ve makta'yı güzel söylemiştir:

خالت خلیل و چهره گلستان آتش است
خطت سیاهیئی که بدامان آتش است
پیش رخ تو دیده سپهری بهم نزد
آتش پرست بین که چه حیران آتش است[38]

Cemşîd Han: Fenâ pâdişâh değildi. Kendi etrafındaki kişiler ve çağdaşları kadar şöhret sahibi olmadığı bilinmektedir. Şiirde tabiatı âhenklidir. Bu beyitler o Han'a aittir. Şiir:

بی وفایی نهایتی دارد

---

35 Öldüm ve senin mahallen benim menzilim oldu ey hûrî yaratılışlı! Aşk yolunda öldürülen, evet, sonunda cennete gider.

36 Genişliği yüz bin fersah olan dünya, himmetimin dünyayı gören gözünün önünde dardır.

37 Gönül beni nasıl olur da Irak'a doğru çekmez ki! Çünkü Hicâz'a (makama ve ülkeye) ezgi ve niyet Irâk'tan (makamdan ve ülkeden) geçer.

38 Senin yüzündeki ben, Halîl, yüzün ise ateşin gül bahçesidir. Hattın, ateşin eteğinde olan siyahlıktır. Senin yüzünün önünde, Sipihrî gözünün bir kez bile yummadı. Şu ateşpereste bak ki nasıl ateşe hayrandır.

جور کم کن که غایتی دارد
تند مگذار کشیده دار عنان
دردمندی حکایتی دارد[39]

Matla‘:

باریکتر ز موست میان نگار من
یکمو قصور نیست در اندام یار من[40]

آنان که با جفای خدنگ تو خو کنند
تیری نخورده تیر دگر آرزو کنند[41]

Gāzî Giray Han: Cengiz Han’dan günümüze kadar bu derece yiğit birisi, pâdişâhlık tahtına kadem koymamıştır. Gerçekte böylesine bütün vasıflara mâlik birisi görülmemiştir. Evvelâ, muzaffer Kızılbaş askerinin elinde esirken göstermiş olduğu bahadırlık Zaloğlu Rüstem ve Nerîmân’ın oğlu Sâm’a ağır yük gelir, tarife ihtiyaç yoktur. Yardımseverlik ve cömertlikte kadı, onun çırağı olma pâyesine erişemez. Mûsıkî ilmini iyi bilir. Çalgılar hakkındaki bilgisi dışında icrâcılığı da vardır. Kalemi anber gibidir. Yıllarca âvârelik etse dahi onun övgüye değer vasıflarını ölçmeye, takip etmeye rakam yetmez. Kale hapsinden çıktığında, orada yüksek dereceli birtakım memurlardan gördüğü zulümler ve de hapse râzı olma bağımlılığı ve belâsı hakkında bu rubâîyi güzel söylemiştir. Rubâî:

تا بوده غم و شادی حرمان بوده
زینکو نگذشته تا که دوران بوده
ما تجربه کردیم که در ملک شما
راحت همه در قلعه و زندان بوده[42]

---

[39] Vefasızlığın da bir nihayeti vardır, cefanı azalt, çünkü onun da bir sonu vardır. Dizgini hızlı tutma, geri çek! Çünkü dertliliğin bir hikâyesi var.

[40] Benim sevgilimin beli, kıldan incedir. Benim yarimin endamında bir kıl kadar bile kusur yoktur.

[41] Senin sivri okunun cefasına alışanlar, bir ok almamışken bile diğer bir oku arzularlar.

[42] Oldu olalı ayrılığın gamı ve mutluluğu vardı. Devir var oldu olalı bu mahalleden geçmemiş. Biz, sizin mülkünüzde rahatın hep kalede ve zindanda olduğunu tecrübe ettik.

Muhammedî Han Kürd: Güzel yüzlü ve yüksek görüşlüydü. Seçkinler ve halk, o pâdişâhın lûtfuna mazhar olmuşlardır. Bilhassa yetenekli kimselerin gönlünü alır, hâlini hatrını sorardı. Cesâretinin kanıtı, Rahmetli Şâh'ın kalesinden firâr etmesidir. Bu tarz şiir söyler:

قطرۂ اشکی که در چشم نمینم مانده بود
ریختم در پای آن دلبر همینم مانده بود[43]

İkinci Bölüm: Büyük hükümdarların ve cihângir sultanların gözünün nûru olan şehzâdeler hakkındadır. Cömertlik ve yardımseverlik denizinin dalgaları, dünyânın ve insanlığın murâd sahiline inciler saçar ve mücevherler dökerdi ve mutluluk ve baht sabahının kandilini doğudan batıya dek süsler ve aydınlatırdı.

Behrâm Mîrzâ: Kendisi eşi benzeri olmayan, sözü makbul, konuşması tatlı ve şiirleri renkli olan, edebiyatçı, zevk sahibi, şiir sever, şâir dostu bir Mîrzâ idi. Derler ki Mîrzâlık, o pâdişâh-zâde adına gelmiş bir damga, nişan veya pâdişâh-zâdelik o Mîrzâ adına açılmış bir bayraktı. Son derece anlayışlı bir kimseydi ve çok sayıda sanat erbâbını eğitmek suretiyle onları kendi benzerlerinden ve yaşıtlarından imtiyazlı kıldı ve üstün tuttu. Bu Mîrzâ'nın şiirdeki tavrı oldukça yumuşaktır. Bu rubâîyi dünyâ gururunu, mağrurluğunu terk etmesi hususunda son derece güzel söylemiştir. Rubâî:

بهرام درین سراچۂ پر شر و شور
تا کی بحیات خوش باشی مغرور
کردست درین بادیه صیاد اجل
در هر قدمی هزار بهرام بگور[44]

کوهکن در عشق بازی جان بتلخی داده چرخ
شکر شیرین بکام خسرو پرویز کرد[45]

---

[43] Nemli gözümde kalmış olan gözyaşı damlasını, o gönül çelenin ayağına döktüm. İşte bana kalan ancak buydu.

[44] Ey Behrâm! Bu şer ve heyecan dolu küçük sarayda ne zamana kadar hoş hayat ile mağrur olursun? Ecel avcısı bu çölde, her adımda bin Behrâm'ı mezara sokmuştur.

[45] Aşk oyununda dağı delen (Ferhâd) acıyla can verdi. Felek, Şîrîn (sevgili, tatlı) şekeri Hüsrev-i Pervîz'in damağına sundu.

حاصل خود گرچه عمری بر سر دل کرده ام
غیر درد دل نمی دانم چه حاصل کرده ام[46]

Elkās Mîrzâ: Kendisi cömert ve eli açık, cengâver ve savaşa düşkün Mîrzâ idi. İsyan etti ve kendi isteğiyle Anadolu'ya gidip Kanûnî Sultân Süleymân'dan asker alarak Rahmetli Şâh'ın üzerine geldi. Şansı yaver gitmedi ve esir düştü. Kahkaha kalesinde ruhunu teslim etti. Şiirde tavrı âhenkliydi. Bu rubâîsi meşhurdur. Rubâî:

چون شیر درنده در شکاریم همه
با نفس و هوای خویش یاریم همه
چون پرده ز روی کارها پردازند
معلوم شود که در چه کاریم همه[47]

Sâm Mîrzâ: Bu Mîrzâ da Rahmetli Şâh'ın erkek kardeşiydi. Son derece zevk sahibiydi ve içip eğlenmeye düşkündü. Yıllarca Horasan valiliği görevini yürüttü. Nazım ve nesirdeki tavrı cesur ve sağlamdı. Tuhfetü's-Sâmî adında bir şuarâ tezkiresi yazdı. Son olarak Şeyh Safîyü'd-dîn'in sarayında inzivâya çekilerek şiir yazmakla meşgul olmuştur. Bu rubâî o Mîrzâ'nındır. Rubâî:

هرگاه که عشوه آن دلاویز کند
عاشق ز بلا چگونه پرهیز کند
باد است نصیحت کسان در گوشم
اما بادی که آتشم نیز کند.[48]

Sultân İbrâhîm Mîrzâ: Behrâm Mîrzâ'nın en seçkin evlâdıdır. Hoşsohbet ve güzel huylu, çabuk kavrayışlı ve nüktedân Mîrzâ idi. Bestelemiş olduğu ilgi çekici eserler o kimseden daha fazla meşhur oldu. Bu zâtın ilminden veya âlimlerinden haberdâr

---

46 Kendi hasılımı bir ömür gönül uğruna adamış olsam da gönül derdinden başka ne hasıl elde ettiğimi bilmiyorum.

47 Yırtıcı aslan gibi hepimiz av hâlindeyiz. Kendi nefsimiz ve hevesimizle hepimiz yoldaşız. İşlerin üzerinden perdeyi kaldırdıklarında, hepimizin ne iş yaptığı belli olur.

48 O gönül okşayan cilvelendiğinde, âşık belâdan nasıl sakınır? İnsanların nasihati kulağımda rüzgâr gibidir. Fakat öyle bir rüzgâr ki ateşimi de arttırır.

olmadığı, [2] istifade etmediği hüner ve sanat sayısı azdır. Güzel sözler söylemeye oldukça meyilli biriydi, hattâ halk [3] içinde atasözleri söylerdi. Aklına geleni [4] söyleyip sivri dilini tutamadığından ötürü Şâh İsmâîl-i Sânî zamanında öldürüldü. [5] Mahlası "Câhî"dir. Güzel beyitleri çoktur. Sevgilisinin göz ağrısı [6] hakkında bu beyitleri çok güzel söylemiştir. Şiir:

[7] شنیدم که چشم تو دارد گزندی
همانا که افتاده بر دردمندی
[8] بچشمت اثر کرده خون شهیدان
کجا کردهٔ تا نگاه کشندی
[9] چرا بستهٔ نرگس ناتوان را
که بیمار حاجت ندارد به بندی.[49]

[10] هرزه گردی بود مجنون سخت جانی کوهکن
رسم و آئین محبت در جهان جاهی گذاشت.[50]

[11] Bu rubâîyi bestelemek suretiyle güzelleştirdi, çok meşhur oldu. Rubâî:

[12] چون شیوهٔ اوست قصد جاهی کردن
هر دم ستمی به بیگناهی کردن
[13] من در عجبم از این که آن سنگین دل
گر جان طلبد دلا چه خواهی کردن.[51]

[14] **Sultân Hüseyin Mîrzâ:** Cem tahtlı Hüsrev bahtlı asker Şâh Abbâs Bahâdur [15] Han'ın -Gölgesi uzun olsun- ağabeyiydi. Güzel yüz ve huyla vasıflandırılmış, [16] cömertlik ve eli açıklık töresiyle tanınmış bir Mîrzâ idi. Şâh İsmâîl-i Sânî'nin fırtına

[49] Senin gözünün bir zararı olduğunu duydum. İşte, dertlinin üzerine düşmüş olan odur. Nereye öldürücü bakışınla baktıysan, şehitlerin kanı senin gözüne tesir etmiştir. Güçsüz nergisi neden bağlamışsın ki? Hastanın bağlanmaya ihtiyacı yoktur.

[50] Mecnûn, başıboş gezen, katı canlı bir dağdelendi. Sevginin gelenek ve göreneğini dünyada Câhî bıraktı.

[51] Câhî'nin canına kastetmek, her an bir suçsuza zulmetmek onun yöntemi olduğu için ey gönül, o taş yürekli, senden bir can dilerse ne yaparsın, diye hayret içindeyim.

gazabı, [17] şehzâdelerin hayat yapraklarını döktüğünde o Mîrzâ'nın da gençliğinin gül bahçesinin goncası **[7 b]** [1] soldu. Katledildiği anda çok mertlik gösterip [2] hayata gözlerini yumdu. Çok yumuşak huyludur. Bu rubâî o şehzâdeden [3] meşhurdur. Rubâî:

رویت که ز باده لاله می روید ازو

وز تاب شراب [4] ژاله می روید ازو

دستی که پیالۀ ز دست تو گرفت

گر خاک شود پیاله [5] می روید ازو[52]

Bedîü'z-zamân Mîrzâ: Bu Mîrzâ da rahmetli Behrâm Mîrzâ'nın oğludur. [6] Zihin ve zekâ, cömertlik meziyetleriyle donanmış bir Mîrzâ idi. Yıllarca Sistân'a [7] sultân oldu. Tavrında çok şûhluk vardır. Sevgilisinin [8] hışım dolu ruh hâlini anlatan bu beyitleri oldukça güzel ve çok yakın [9] söylemişlerdir. Beyit:

طرف کله بناز شکستن نگه کنید

آن آهوانه دیدن [10] و جستن نگه کنید

آن طرز تازیانه کشیدن بباد پا

وز کف عنان [11] خلق گسستن نگه کنید

مست آمدن برغم بدیعی ببزم غیر

بردن بتیغ دست و نشستن [12] نگه کنید[53]

Sultân Mustafâ Mîrzâ: Rahmetli Şâh'ın saygıdeğer oğluydu. [13] ona "Şâh suretli ve mânâlı" demek o Mîrzâ'ya lâyıktır ve "Güneş gibi güzel yüzlü" [14] ifadesi de o şehzâde için sabah kadar gerçektir. Ciğer dağlayan kirpiklerin kan dökücülüğünde [15] cesur ve gülümseyen küçük ağızlı sevgilinin âleme heyecan vermesinde makbuldü. [16] Şiirde tavrı son derece zarif ve âşıkçadır. Bu beyitler o Mîrzâ'nındır. [17] Beyit:

---

[52] Senin şaraptan dolayı lâle bitiren ve şarabın sıcağından jâle (ter) bitiren yüzün var ya, senin elinden kadeh alan bir el, toprak olursa ondan kadeh biter.

[53] Nazla külahını kırmasına bakın. O âhû gibi bakışına ve sıçrayışına bakın. O ayak rüzgârıyla kırbaç çekme tarzına ve halkın elinden dizginini koparmasına bakın. Bedîî'ye rağmen başkalarının yanına sarhoş gelmesi, elini kılıcına götürüşüne ve oturuşuna bakın.

ای دل غم آشنای تو شد ترک او مکن
هر روز با یکی نتوان [1] **[8 a]** آشنا شدن.[54]

ای سرو فکندی بسرش سایه نگفتی
نازک بدنی چون کشد این بار گرانرا.[55]

[2] داده ام جان که بدست آمده دامان غمش
وقت یاری است دلا جان تو و جان غمش.[56]

[3] **Üçüncü Bölüm:** Pâdişâhlık makamının Onların varlığı ile olduğu, [4] Hakanlık'ın yüce otağının [5] Onların sütunu üzerinde ayakta durduğu Türk devlet erkânı hakkındadır.

Mesîb Han: Muhammed Han Şerefü'd-dîn [6] oğlu Herât beylerbeyinin oğludur. Çok mütevâzî ve ahlâklı bir gençtir. [7] Kızılbaş devlet erkânı arasında, yaradılışından gelen kabiliyetinden ötürü Han'ın eşi benzeri [8] azdır. Mûsıkî sanatında çok maharetlidir. Besteleri meşhurdur. Türlü şiirler [9] söyler, Nesh-talîk yazısını güzel yazar. Bu rubâî Han'dan daha meşhurdur. Rubâî:

[10] بگذشت برابر و گروه از کین زدۀ
با زلف چو زنار ره دین زدۀ
[11] از یک نگه چشم سیاهش فی الحال
افتاد دلم چو مرغ شاهین زدۀ.[57]

[12] Bu beyitleri de fena değildir. Beyit:

زدوریت شب و روزم بآه و ناله گذشت

---

[54] Ey gönül, gam senin tanıdığın oldu. Onu terk etme! Her gün biriyle tanıdık olmak mümkün değil.
[55] Ey selvi! Başına gölge düşürdün ve hiç demedin ki öylesine ince bedenli birisi böyle ağır bir yükü nasıl taşır.
[56] Can vermişim, çünkü gamının eteği ele gelmiş. Yardım etme zamanıdır ey gönül! Senin canına ve gamın canına (yemin ettiririm).
[57] Birlikte geçti ve o güruhu kinden vurmuşsun. Zülfünle zünnar gibi dinin yolunu kesmişsin. Siyah gözünün bir bakışından gönlüm derhal şahin çarpmış bir kuş gibi düşüverdi.

[13] دو روزه هجر تو بر من هزار ساله گذشت[58]

تلخی محنت یکروزه و صد ساله یکیست
[14] میکشد زهر اگر اندک اگر بسیار است[59]

نسوزد یاد دوزخ یاد هجران تو میسوزد[60]
[15] قیاس آتش هجران ازینجا میتوان کردن

خار گشتست بچشمم مژه شبها بی تو
[16] گل درود دلم از اشک تمنا بی تو گ
اثر حسن تو نازم که شهیدان ترا
[17] نتواند که کند زنده مسیحا بی تو[61]

Murâd Han: Temir Han'ın oğludur. **[8 b]** [1] Önceleri Rahmetli Şâh'ın en değer verdiği kimseydi, bazı uygun olmayan işler sebebiyle [2] o şerefin mutluluğundan mahrum oldu. Çok genç ve bileği güçlü bir gençti. [3] Bundan ötürü tuhaf bir göz yarası o Emîr'in başına geldi. Ümidimiz odur ki, iç gözü [4] mutluluk ışığıyla aydınlansın. Nazım türlerinde tavrı güzeldir. Mahlası "Figârî"dir. [5] Bu beyitler onundur. Beyitler:

من مستم از نظاره تو ساغر دهی بناز
[6] بیتابیئی که سر زند از من گناه نیست[62]

Bu Türkçe beyitleri fena değildir. Beyit:

[7] Tekellüm vaḳti açdı ġonça aġzın laʿl-i dür-bārı
Tebessüm birle cān aldı yana cān bérdi güftārı[63]

---

[58] Uzaklığından gecem ve gündüzüm ah ve iniltiyle geçti. Senin iki günlük ayrılığım bana bin yıl gibi geçti.
[59] Bir günlük ve yüz yıllık mihnetin acısı aynıdır. Zehir az da olsa çok da olsa öldürür.
[60] Cehennemin hatırı yakmaz. Senin ayrılığının hatırı yakar. Ayrılık ateşinin kıyasını işte buradan yakmak mümkün.
[61] Sensiz geceler gözüme kirpik diken olmuş. Gönlüm sensiz yakarışın gözyaşından çiçek dermiş. Senin güzelliğinin etkisiyle övünürüm. Çünkü senin şehitlerini İsa bile sensiz canlandıramaz.
[62] Ben senin bakışından sarhoşum. Sen nazla bana kadeh verirsin. Benden ortaya çıkan sabırsızlık günah değildir.
[63] Konuşma zamanı gonca ağzını, inci yüklü dudağını açtı. Gülümseyerek canımı aldı ve onun sözü bana can verdi.

[8] Her ḳaṭre᾿-i ḳan kim tökülür çeşm-i terimdin

Ġammāzım érür tüşdi bu yüzdin naẓarımdın[64]

[9] Baş çıḳarmış çāk pehlūdın kön̂gül nuẓẓārın̂ga

Dōstım kör kim ne düşmen çıḳdı yanımdın benim[65]

[10] Bu rubâî de Abdal-âne olmuştur. Rubâî:

آن راهروان بی قدم را عشق است

[11] صاحب نغمان زنده دم را عشق است

حاتم صفتان بی درم را عشق است

[12] ماتم زدگان بی الم را عشق است[66]

Muhammed Emîn Sultân: Türkmendir. [13] Anne tarafından Rahmetli Şâh İsmâîl-i Sâni'nin akrabasıdır. Yüce soylu biri olmasının haricinde [14] bu derece iyi huylu bir genç bulunmaz. [15] Aynı zamanda yardımsever ve cesurdur. Farsça ve Türkçe şiiri güzel okur ve iyi bilir. [16] Dikkatini verdiği zaman bu tarz şiir de söyler. Şiir:

نشکفت دل در [17] سینه ام از باد دامان کسی

تا چند باشد اخگری در زیر خاکستر نهان[67]

[9 a] [1] **Şâhverdi:** Çemdân Oğlu iyi, düşkün, karışık, bezgin ve Tanrı âşığı bir [2] adamdır. Tasavvuf ile arası oldukça iyidir. Mahlası "Gayûrî"dir. Mahlasının [3] tavrıyla çok ilgisi vardır. Gerçekten iyi bir gençtir. Bu beyitler onundur. Gazel:

---

64 Benim nemli gözümden dökülen her damla kan, beni ele veriyor. Bu yüzden gözümden düşmüştür.

65 Ey gönül, bağrımda seyredenler için bir yara baş göstermiş. Ey dostum, benim yanımdan ne düşman çıktığını gör!

66 O adımsız yolculara aşk var. Diri nefesli ezgi sahiplerine aşk var. Dirhemsiz hâtem soylulara aşk var. Kedersiz yaslılara aşk var.

67 Gönül, sinemde kimsenin eteğinin rüzgârından çiçeklenmedi. Ne zamana kadar kül altında bir köz saklı kalır.

[4] ای درد و غم تو بر دل من

عشقت ز دو کون حاصل من

[5] روح القدس است در شب وصل

پروانهٔ شمع محفل من

[6] سر میبارد ز ابر تیغش

اینست نشان قاتل من

[7] برخیز ز پهلویش غیوری

میسوزی از آتش دل من.[68]

[8] **Muhammed Paşa:** Yemen Beylerbeyi İskender Paşa'nın oğludur. [9] Bendeniz, seyahat ettiğim vilâyetlerde böyle tanıdık ve Acem dostu genç [10] görmemişim. Anlayış ve sezgisinde, yardımseverlik ve cesareti hususunda Anadolu halkı [11] müttefiktir ve bunda tereddütleri yoktur. Hiçbir kimse Arapça, Farsça ve Türkçe sözlere [12] o hazret kadar kadir değildir. Aşûre günlerinden birinde bir gece [13] Hazret-i Hüseyin Aleyhi's-selâm'ın kabrini ziyaret etmek için yola düşmüştük. [14] Yol esnasında, birkaç beyit mersiye söylemek ve [15] öpülesi ziyaretgâhda yücelerin yücesinin asil kulağına bunları eriştirmek istedi. Yolda giderken kırk beyitli [16] "Kerbelâ" redifli bir kasîde söylediler. Söyledikleri beyitleri kabiliyetli görevlilere ısmarlamışlardı. [17] Sabah olduğunda beyitleri birer birer ödünç alıp onları birbirine bağladılar. Bu matla' o **[9 b]** [1] kasîdenindir. Matla':

آمد بجوش خون شهیدان کربلا

[2] گویا شکفت باز ببستان کربلا[69]

Muhammed Beg-i Mazâkî: Karaca [3] Sultân Tekelü'nün evlâdıdır. Birkaç gün aylak aylak gezdikten sonra [4] meş'ale ateşinin dumanı, dimağını güzel kokularla süsledi ve "yüce hüküm verildi" yazısı, gözünü aydınlattı. [5] Gerçi o emîr, "yüce hüküm verildi"

---

68 Ey senin derdin ve kederin benim gönlümün üzerine olan! Aşkın her iki varlıkta benim hasılım. Benim mahfilimin mumunun pervanesi, kavuşma gecesinde kutsal ruhtur. Kılıcımın buutundan baş yağar. İşte budur benim katilimin nişanı. Ey Gayûrî, onun yanından kalkıver! Benim gönlümün ateşinden yanarsın.

69 Kerbelâ şehitlerinin kanından kaynayıp çıktı. Sanki Kerbelâ bostanında yeniden çiçeklendi.

sözünü kendisi için "Allah'ın hükmü" olarak yazmayı dilerdi, fakat Allah'a şükür [6] başaramadı. Hükümdarlığının ilk zamanlarında dört-beş yüz gazî Kızılbaş'ın [7] memleketin ahalisi elinde kılıçla öldürülmesini sağladı, yalnız kendisi hayatta kaldı. Gerçekten, [8] aslâ o cesaret ve cömertlik sığınağından vakarlı, gururlanıp böbürlenen tarzda bir söz işitemedik. [9] Yalancının hafızasının kuvvetli olmaması durumu doğru olduğu için Mazâkî Beg hazretleri, [10] bendenizin şiirini bu kimsenin yüzüne karşı okuyup utanç duymazdı. [11] Bu beyitlerin kendisine ait olduğunu söyler, işte o kadar! Şiir:

یاران ز من سوخته قطع نظر اولی
[12] من آتش سوزنده ام از من حذر اولی[70]

شاد از سام وصال او نمی باید شدن
[13] عبرت از روز من ناشاد می باید گرفت[71]

Mehdîkulı Sultân: Kadurkaludur, [14] bu ad ile tanınmaktadır. Önceleri Kızılbaş arasında tanınmış kamçıcıydı. [15] Emîrler hizmetinde çokça seyahatlerde bulundu. Çoğu zaman Sultân hazretleriyle [16] arkadaşlığımız oldu. Gerçi bu şekilde bir söz küstahça ve edepsizcedir fakat [17] hakikat olduğu için muhtemelen onun şerefli hatırı için ağır değildir. Herhâlde bu **[10 a]** [1] zamanda Allah'ın gölgesi Şâh Abbâs Bahâdur Han'dan gördüğü eğitim sonucu emîrlik mertebesine [2] erişti. Tavrında âhenk çiçekleri açar. Bu beyitleri Kāsım-ı Sarrâf-ı [3] Esterâbâdî'ye duyduğu sevgi hakkında söyledi. Nazm:

اگرچه رسم بتان شیوه محبت نیست
[4] کسی چو قاسم صراف بی حقیقت نیست[72]

70 Ey arkadaşlar, yanmış olan benden ümidinizi kesmeniz evlâdır. Ben yakıcı ateşim, benden sakınmanız evlâdır.
71 Onun kavuşmasının sam yerinden sevinmemek gerek. Benim sevinçsiz günümden ibret almak gerek.
72 Gerçi putların geleneği sevgi yöntemi üzerine değil. Kasım Sarrâf gibi kimse hakikatsiz değil.

صراف پسر حسن تو افزون بادا

[5] رویت ز می نشاط گلگون بادا

هرکس که بغیر من بسویت نگرد

[6] دل غنچه صفت ته بتهش خون بادا[73]

Bu matla‘yı da güzel söylemiştir. Matla‘:

[7] نوش لبت که زندگی جاودان دهد

عیسی صفت بمرده صد ساله جان دهد.[74]

[8] **Pehlivân Beg Kumrî:** Gerçi adı geçen aşirette sıradan, vasat bir insandır [9] fakat Horâsân vilâyetinde çokça kahramanlıklar ve yiğitlikler göstermiştir. [10] Yaptığı işleri birer birer yazacak olsalar defterleri aşar ve [11] duyanı hayretler içinde bırakır. Kendi cesareti ve emeğiyle Rahmetli Şâh'ın [12] merhamet gölgesinde emîrlik subayı rütbesine yükseldi. [13] Mûsıkîyi bilir ve de şiir tabiatlıdır. Bu beyitlerin o [14] cesaret sahibine ait olduğunu söylerler. Beyit:

در عین وصل مرده ام از بهر نگاه

[15] وز شرم عشق تیز برویت ندیده ام[75]

کو رفیقی تا برم پیغام دلدار آورد

[16] مژده زانفاس مسیحا سوی بیمار آورد[76]

Muhammed Beg: Bayburtludur, Türk [17] tabiatlı, âbid, sâlih ve dindar bir kişidir. Türk olmaktan başka, öncü fikirlere **[10 b]** [1] rağbet gösterir, şiir de söyler. Mahlası "Emânî"dir. İbâdet merkezi Yezd'de hâkimlik [2] görevini yaparken bazen ilgi gösterip söyledikleri şiirleri dinlemek için bendenizi meclislerine [3] çağırırlardı. Güzel sözlerinden feyz alırdık. Şiirleri bu şekildedir:

---

73 Sarrâf senin güzellik oğlun fazla olsun. Yüzün neşe meyinden gül renkli olsun. Benim dışımda her kim sana doğru bakarsa gönlü gonca gibi, tükürüğü kan olsun.

74 Sonsuz yaşam veren dudağının afiyeti yüz yıllık ölüye İsa misali can verir.

75 Kavuştuğum halde bakıtan dolayı ölmüşüm ve aşkın utancından dolayı yüzünü keskin görememişim.

76 Nerede yarimin mesajını bana getirecek, İsa'nın nefeslerinin müjdesini hastaya getirecek bir arkadaş?

[4] Sāyeñ̂g başımdın éy şeh-i ḫūbān kem olmasun

Vaṣlıñ̂gdın ayru ʿömr mañ̂ga bir dem olmasun[77]

[5] **Rüstem Bég:** Köse Rüstem adıyla şöhret bulmuştur. Anlaşılan iyi bir arkadaş ve sohbet etmeyi seven bir [6] gençtir. Aynı zamanda yardımsever ve cesur bir kimsedir. Hezâr-cerîb nâhiyesinde hükümdâr oldu. [7] Şiiri âhenklidir. Bu rubâî onundur:

Kūyıñ̂gdın eger kétmiş édüm ḥasret-ile

[8] Derd ū ġam ile firāḳ-ile firḳat ile

Bir derd ile ger kétmiş édüm kūyıñ̂gdın

[9] Kéldüm yana yüz derd-ile yüz miḥnet ile[78]

Dördüncü Bölüm: İranlı devlet erkânı [10] hakkındadır. Onların cevher saçan kalem uçları, devranın bütün işlerinin düğümünü çözendir [11] ve anber yüklü nâmelerinin rüzgârı, can ve canların bahçelerinin şamamasından [12] haber verir. O kadar ki, onların siyasetinin keskin kılıcına saltanatın ihtiyacı vardır. [13] Yüzlerce memleket fetheden mızrak var olsa da yine kaleme ihtiyaç hasıl olur. [14] O yüce kimse güzel söylemiştir: Kalem vuran, kalemle yazı yazan koruyandır ve kılıcı vurandır.

[15] **Mîrzâ Şeref-i Cihân:** Rahmetli Şâh'ın vezîr-i azamı olan Kadı Cihân'ın oğludur. [16] Dârü'l-muvahhidîn-i Kazvîn'de bunlar gibi asil ve asilzâde [17] azdır. Adı geçen Mîrzâ şiirle ilgilenmeye başlamıştır ve şimdi meşhur bir şâirdir. Belki de hâsıl olan **[11 a]** [1] tarzının şöhret bulmasının sebebi Mîrzâ hazretlerinin kendisi oldu. Gerçi meşhur beyitleri çoktur. [2] Bu beyitler de o cümledendir. Beyit:

---

[77] Ey güzellerin şâhı, senin gölgen benim başımdan eksik olmasın. Benim için bir an bile sana kavuşmaktan uzak olan ömür olmasın.

[78] Hasretle, dert ve gam ile, ayrılık ile senin mahallenden gitmişim. Eğer senin mahallenden bir dertle gitmişsem yine yüz dert ve üzüntüyle geldim.

شراب شوق او برده است از دل آنچنان هوشم

[3] که نام همدمان خود می شود هر دم فراموشم[79]

به دل قرار جفای تو داده آمده ام

[4] به هر جفا که کنی دلنهاده آمده ام

خبر ز صحبت غم رقیب یافته ام

[5] ز رشک در دلم آتش فتاده آمده ام

رقیب تا نبرد پی به وادی وصلت

[6] بجای پا همه جا سر نهاده آمده ام[80]

میرم به داغ هجر و نیایم بسوی تو

[7] تا در دلم زیاده شود آرزوی تو[81]

من از ادای تو هنگام وعده دانستم

[8] که دل به وعده وصل تو شاد نتوان کرد[82]

شبی به رسم گدایی بکوی یار شدم

[9] مرا شناخت ز آواز و شرمسار شدم[83]

هم ز تأثیر محبت دان و جذب عاشقی

[10] صورت مجنون که در پهلوی لیلی می کشند[84]

اوراق گل ز حرف وفا ساده یافتم

[11] بر حال بلبلان چمن خون گریستم[85]

باز آمدیم شوق تو در دل همانکه بود

79 onun şevkinin şarabı öylesine gönlümden şuurumu almış ki kendi meclis arkadaşlarımın adını bile her an unutuyorum.

80 Senin cefanın kararına gönlümüm vermiş de gelmişim. Her bir vefa yapsan gönlümü vermiş de gelmişim. Rakibin kederinin sohbetinden haber bulmuşum. Kıskançlıktan kalbime ateş düşürüp gelmişim. Rakip, senin kavuşma vadine iz bulmasın diye ayak izleri yerine her yerde baş koyup da gelmişim.

81 Ayrılık ateşiyle ölürüm de sana doğru gelmem. Senin arzun gönlümde daha da artsın diye.

82 Ben senin söz verdiğin zamandaki edândan anladım ki, senin kavuşma sözüne gönlümü hoş etmek mümkün değil.

83 Bir gece dilencilik tavrıyla yârin mahallesine gittim. Beni sesimden tanıdı ve mahçup oldu.

84 Hem sevginin etkisinden hem âşığın cezbesinden bil Leylâ'nın yanında çizdikleri Mecnûn'un suretini.

85 Çiçek yapraklarını vefa sözünden yalın buldum. Çimen bülbüllerinin hâline kan ağladım.

[12] وز گریه پا به کوی تو در گل همانکه بود

باز آمدیم شوق همان آرزو همان

[13] سودا همان تصور باطل همانکه بود

هجران کشنده عشق همان دشمن قدیم

[14] نومید از وفای توام دل همانکه بود

کردم سفر و لیک نبردم رهی بدوست

[15] آوارۀ جهانم و منزل همانکه بود

تو در خیال بردن جان شرف هنوز

[16] آن ساده دل ز فکر تو غافل همانکه بود[86]

Şeyh Bahâü'd-dîn Muhammed: [17] Kendi zamanının en erdemlisi ve döneminin en kâmilidir. Müspet ilimlerin hepsinde mâhir, tuhaf ve garip fenlerin tamamında **[11 b]** [1] bilgi sahibidir. Şeyh hazretlerinin övgüye değer vasıfları [2] yazılacak olsa, defterleri aşar ve ilimlerinin mücevherini gökyüzü kabına koysalar taşar. [3] Bu beyitler onun mücevher yüklü tabiatlarındandır. Mesnevî:

هر که نبود مبتلای ماه روی تو

[4] اسم او ازلوح انسانی بشوی[87]

سینۀ خالی ز مهر گلرخان

[5] کهنه انبانی بود پر استخوان

کل من لم یعشق الوجه الحسن

[6] قرب الرحل الیه و الرسن

یعنی آن کس را که نبود مهر یار

[7] بهر او پالان و افساری بیار[88]

[86] Geri döndük. Senin şevkin yürekte eskiden olduğu gibiydi ve ağlamaktan senin mahallende ayak, çamurda eskisi gibiydi. Geri döndük. Şevk aynı, arzu aynı, sevda aynı batıl tasavvurdu, aynen eskiden olduğu gibi. Ayrılık öldürücü, aşk aynı eski düşman, senin vefandan ümitsiz gönlüm aynen eskisi gibiydi. Yolculuk ettim fakat yâre bir yol bulamadım. Dünyanın âvâresiyim, menzil ise aynen eskiden olduğu gibi. Sen Şeref'in canın alıp götürmek hayalindesin henüz. O sâde dil senin fikrinden eskiden olduğu gibi gafildi.

[87] Senin yüzünün ayına müptelâ olmayan kimsenin adını insanlık levhasından sil.

[88] Gül yüzlülerin sevgisinden boş olan sîne, kemik dolu eski bir çuval gibidir. Güzel yüzü sevmeyen kim varsa ona semer ve ip getir. Yani sevgilinin sevgisine sahip olmayan kimseye bir semer ve bir dizgin getir.

Bu rubâîyi de iyi söylemiştir. Rubâî:

[8]از صیحۀ من پیر مغان رفت از هوش

وز نالۀ من فتاد در شهر خروش

[9] آن رند که خرقه داد و زنار خرید

تکبیر ز من گرفت در میکده دوش.[89]

[10] **Mîrzâ Selmân:** İsfahânlıdır. Son derece iyi huylu ve sohbet etmeyi seven bir [11] kişiydi. Rahmetli Şâh zamanında defter ehli idi. Şâh İsmâîl-i Sânî [12] döneminde vezirlik pâyesine yükseldi. Şâh Sultân Muhammed'in hükümdarlığı sırasında vezîr-i a'zâm ve belki de emîr-i ekrem [13] oldu. Şiirde tavrı çok güçlüdür. Dîvânını tamamlamıştır. Bu beyitler [14] o vezirindir. Beyit:

امروز دگر میبرد از جا همه شوقم

[15] کو آن رخ زیبا که سراپا همه شوقم

از پاکی عشق است نه نقصان محبت

[16] گر میل تمنا نبود با همه شوقم.[90]

طاعت آنست که راهی بحقیقت دارد

[17] ور نه در بتکده هم طاعت معبود کنند[91]

هر دم ز باد مژده دلدار میرسد

[12 a]

[1] دل در طپیدن است مگر یار میرسد

سلمان اگر رسید بلایی از آن مرنج

گر عاشقی [2] بلا بتو بسیار میرسد[92]

---

89 Benim çığlığımdan Muğan pîri bilincini kaybetti ve benim iniltimden şehirde yaygara koptu. Hırkayı verip de zünnar alan o rind, dün gece meyhanede benden tekbîr aldı.

90 Bugün artık beni yerinden oynatıyor çünkü tamamen şevk doluyum. O güzel yüzlü nerede, çünkü baştan ayağa şevk doluyum. Aşkın temizliğindendir sevginin noksanından değil. Bütün şevkime rağmen yakarış meyli olmasa da.

91 İbadet, hakiakate bir yola sahip olandır. Yoksa puthanede de tanrı'ya taparlar.

92 Her an rüzgârdan sevgiliye bir müjde ulaşır. Gönül çarpmaktadır belki yâr ulaşır diye. Ey Selmân, ondan bir belâ ulaşırsa incinme! Âşıksan eğer sana belâ fazla bulaşır.

رقیبان مست خواب و یار بیدار است ای سلمان

اگر درد [3] دلی داری مجال گفتن است امشب.[93]

Mîrzâ Mahdûm: Mîr Seyyid Şerîf [4] oğludur. Çok erdemli bir kişidir, kendi zamanında eşi bulunmaz biriydi. Sünnîlik suçlaması sonucunda [5] Anadolu'ya gitti. Gerçekten de, onun Kanûnî Sultân Süleymân hazretlerinin devlet erkânında [6] hizmette bulunduğunu söylerler. Şiirde tavrı iyidir. Bu beyitler o [7] Mahdûm'undur. Gazel:

گذشتم از همه اندیشه تا قضا چه کند

[8] گذاشتم بخدا کار تا خدا چه کند

بقامت من مجنون قبا نمی زیبد

[9] کسی که چاک کند پیرهن قبا چه کند

بدست خمر و بدل شرک و بر میان زنار

[10] بدین طریق کسی روز ماجرا چه کند

بکن باشرف بیچاره آنچه میخواهی

[11] تو پادشاهی و او کمترین گدا چه کند[94]

Mîr Râstî: Saltanat merkezi [12] Tebrîz'dendir, Rahmetli Şâh zamanında Osmanlı Devleti'nde muhtesiplik görevini yürütmüştür. Pek saygıdeğer bir [13] seyyiddir. Erdemli ve güzel huylu bir kişidir. Bu rubâîyi güzel bir şekilde söylemiştir:

[14] شوق تو ز تن برون نخواهد رفتن

تا جان ز بدن برون نخواهد رفتن

[15] گفتی که برون کن از دلت مهر مرا

این از دل من برون نخواهد رفتن[95]

---

93 Rakipler uyku sarhoşu, yâr ise uyanıktır ey Selmân! Eğer kalbinde bir dert varsa bu gece söyleme fırsatı var.

94 Bütün düşüncelerden geçtim. Bakalım kaza ne yapar. İşi Tanrı'ya bıraktım, bakalım Tanrı ne yapar. Ben Mecnûn'un boyuna hırka yakışmaz. Gömleği yırtan kimse hırkayı ne yapar. Elinde içki, gönlünde şirk, belinde zünnar, bu yolda olan birisi mahşer gününde ne yapar? Çaresiz Eşref'e ne istersen yap. Sen pâdişâhsın, o ise en küçük dilenci, ne yapabilir ki?

95 Senin şevkin bedenden dışarı çıkmak istemez, can bedenden çıkıp gitmek istemediği sürece. Benim sevgimi kalbinde dışarı çıkar dedin, bu benim kalbimden dışarı çıkmak istemez.

[16] **Hâce Efdal Terke:** Rahmetli Şâh'ın en değer verdiği kimseydi. Müspet ilimleri [17] öğrenme hususunda benzerleri ve yaşıtları arasında seçilirdi. Şiirde tavrı oldukça **[12 b]** [1] iyidir. Bu rubâîler ve beyitler o erdemli kişinindir. Rubâî:

[2] در چشم بآهوی خطا میمانی
در مو بشب سیاه ما میمانی
[3] معبود نهء وگر نه در یکتایی
گر کفر نباشد بخدا میمانی.[96]

[4] تا چند بگرد کعبه زینسان گردم
خواهم که بگرد کعبهٔ جان گردم
[5] سرگشته بگرد کعبه گشتن تا کی
رفتم که بگرد سر جانان گردم.[97]

[6] گر خسرو عشق با منش کار افتد
یا آتش او در دل افکار افتد
[7] هنگامهٔ کفر آنچنان گرم کند
کاتش بکلیسیا و زنّار افتد[98]

[8] داد از ستم نرگس دایم مستش
وز زلف پریشان بلند پستش
[9] می ترسم از آن که همچنین در عرصات
خونریزد و هیچکس نگیرد دستش[99]

[10] افضل که قمارخانهء ساختهء
رسم بد شید را بر انداختهء
[11] زنهار که از کرده پشیمان نشوی

[96] Gözde Hıtay âhûsuna benzersin. Saçta siyah gecemize benzersin. Tapınılan değilsin. Yoksa birlikte küfür olmasaydı Tanrı'ya benzersin.

[97] Ne zamana kadar Ka'be'nin etrafında böylesine gezerim. Can Ka'besi'nin etrafında gezmek isterim. Başı dönmüşçesine Kabe'nin etrafında dönmek ne zamana kadar? Sevgilinin başının çevresinde dönmeye gittim.

[98] Aşk Hüsrev'inin işi bana düşerse veya onun ateşi yaralı kalbe düşerse küfür hengâmesini öylesine ısındırır ki ateş kiliseye ve zünnara sıçrar.

[99] Daima sarhoş olan nergisinin (gözünün) siteminden imdâd! Ve perişan, uzun, alçak zülfünden imdâd! Böylesine arsalarda kan dökmesinden ve kimsenin onun elini tutmamasından korkarım.

در اول داو اگر دین باختهء[100]

[12] بروز حشر آتشبار خواهم ابر رحمترا
که شاید آتشی در نامۀ اعمال من افتد
[13] نرفتم زیر تیغش تا شود مشتاقتر ترسم
که ناگه در پشیمانی ازین اهمال من افتد.[101]

[14] بگرداگرد بت زاهد عبادت را نمیداند
به بتخانه نرفته طرز طاعت را نمیداند
[15] برای او بکشتن میبرندم حیف کان بدخو
حمیت را نمیفهمد حمایت را نمیداند
[16] بفردای قیامت کشتۀ شمشیر جور تو
همان شکر تو می گوید شکایت را نمیداند
[17] بخود درمانده روز حشر مردم همچنان افضل
تو را می جوید و روز قیامت را نمیداند.[102]

[13 a] [1] **Hâce Habîbu'llâh Terke:** Erdemli ve âlimdir, çok iyi ve takvâ sâhibi bir kişidir. [2] Nazımda rubâîye rağbet göstermiştir. Bu rubâîler onun tabiatının ürünüdür. Rubâî:

[3] امشب که شب وصال آن دلخواه است
فریاد مؤذن چه قدر جانکاه است
[4] یا رب تو به آه دل من مسپارش
گویندۀ لا اله الا الله است.[103]

---

100 Bir kumarhane yapmışsın, Efdal. Şerrin kötü töresini yıkmışsın. Zinhar kendi yaptığından pişman olmayasın. Kumarın başında dinini kaybetmişsen eğer.

101 Mahşer günü rahmet bulutunu ateş yüklü isterim. Belki benim amel mektbuma bir ateş düşer diye. Kılıcının altına gitmedim, korkum daha da şevkli olsun diye. Çünkü ansızın benim bu ihmalimden bir pişmanlığa düşebilir. Kıyametin yarınında senin cevrinin kılıcından öldürülmüş olan hemen sana şükreder, şikayeti bilmez.

102 Putun etrafında zâhid, ibadet etmeyi bilmez. Puthaneye gitmemiş, tapınma tarzını bilmez. Onun için beni öldürmeye götürüyorlar. Fakat ne yazık ki o kötü huylu hamiyeti anlamaz, himayeyi bilmez. Halk mahşer günü çaresiz kalmış, Efdal ise aynı şekilde seni arıyor ve kıyamet gününü bilmiyor.

103 O gönül isteğinin kavuşma gecesi olan bu gece, müezzinin feryadı ne kadar can yıpratıcıdır. Allahım, sen O'nu benim gönlümün ahına bırakma. O, Lâ İlâhe İll'allah diyendir.

[5] ای غمزۀ یار لطف پنهانی کو
وی زلف نگار آن پریشانی کو
[6] گیرم فکنم ز دست جورت زنار
ایدوست سر و برگ مسلمانی کو.[104]

[7] قتل چو منی بخشم و کین می ارزد
خونم به شکست آستین می ارزد
[8] در عذر دلم خیالت از پا ننشست
آزردن دوستان بدین می ارزد[105]

[9] خوش کرد دلم که سبحه را تار گسیخت
بگذاشت کلیسیا و زنار گسیخت
[10] تا نیک پرستاری عشق تو کند
سررشتۀ کفر و دین بیکبار گسیخت[106]

[11]دوشینه که یار بر سر یاری بود
وآن نرگس مست در وفاداری بود
[12] در خواب نرفته بود آن غمزه هنوز
ای مرغ سحر وقت بیداری بود.[107]

[13] **Mīr Şemsü'd-dīn Muḥammed:** Sadâret tahtının sahibidir. Kirmân'ın [14] Habîs adlı kasabasındandır. Son derece iyi huylu ve çok zevk sahibi [15] kişidir, hünerli kimseleri elinden geldiğince gözetmiştir. Şiir ıstılâhına [16] oldukça vâkıftır, aynı zamanda güzel şiir söyler. Bu şiirler o sadâret sahibinindir:

[17] در میکدۀ عشق شرابی دگر است

[104] Ey yârin gamzesi! Saklı lütuf nerede? Ve ey sevgilinin saçı! O perişanlık nerede? Tutalım senin cevrinden, elden zünnarı bıraktım. Ey arkadaş! Müslümanlığın tezgâhı nerede?
[105] Benim gibi birisinin katli hışma ve kine değer. Kanımın akması kolumun kırılmasına değer. Gönlümün özründe hayalin yere oturmadı. Arkadaşları incitmek buna değer.
[106] Tesbihin telini kopardı, kiliseyi bıraktı ve zünnarı kopardı diye gönlüm hoş oldu. Senin aşkını iyice beslesin diye küfür ve dinin ipinin ucunu bütünüyle koparıverdi.
[107] Dün gece sevgili yardım niyetindeyken ve o sarhoş nergis vefalı iken o gamze henüz uykuya dalmamıştı. Ey seher kuşu, uyanıklık zamanıydı.

در شرع محبت احتسابی دگر است

[13 b]

[1] مستان تو فارغند در روز حساب

زین طائفه در حشر حسابی دگر است[108]

[2] دلگیر شدیم ازین وجود نابود

داریم هوای عدم از ننگ وجود

[3] صد گونه فراغتست در ملک عدم

جائیست که هر که رفت آنجا آسود.[109]

[4] **Mîrzâ Muhammed-i Münşî:** Ordubâdlıdır. Güzel sîmâ ve huy [5] ile mücehhez bir gençti. Şâh İsmâîl-i Sânî -Allâh kabrini nurlandırsın- [6] adı zikredilen hoca ile muhabbeti çoktu. Uygun olmayan bir iş [7] sebebiyle Allah'ın gölgesi Şâh Abbâs'ın verdiği hükümle cezalandırıldı. Şiirde [8] âhenkli bir tavrı vardı. Bu beyiti, sevgilisinin mektubunun taşıdığı zevkin [9] içeriğini belli etmemek edâsıyla güzel söylemiştir. Beyit:

[10] قاصد آورد بمن نامه و از ذوق پیام

بیخودم نامه و پیغام نمیدانم چیست.[110]

[11] **Mevlânâ Nûrü'd-dîn Muhammed:** Mahlası "Karârî"dir. Mevlânâ Abdü'r-rezzâk [12] Dânişmend oğludur. Gîlân'da bulunduğu kesindir. Han Ahmed Pâdişâh'ın [13] önemli işlerinin yönetimi onun elindeydi. Gîlân bunalımı sırasında Saltanat merkezi Kazvîn'e [14] gelerek bu rubâînin kendisine ait olduğunu söylemiştir. Rubâî onun ise, bu ihtimal uzak değildir, [15] çünkü tavrı son derece güzeldir. Rubâî budur. Rubâî:

---

[108] Aşk meykedesinde başka bir şarap var. Sevgi şeraitinde başka bir hesaplaşma var. Senin sarhoşların hesap gününde feragat etmişler. Bu taife için mahşerde başka bir hesap var.

[109] Bu yok olası vücuttan sıkıldık. Varlık utancından yok olma tutkumuz var. Yokluk mülkünde yüz çeşit feragat var. Öyle bir yer ki oraya giden huzur buldu.

[110] Ulak bana bir mektup getirdi ve mesajın zevkinden öyle kendimden geçtim ki mektubun ve mesajın ne olduğunu bilmiyorum.

گر عشق دل مرا خریدار [16] افتد

کاری بکنم که پرده از کار افتد

سجادهٔ پرهیز چنان [17] افشانم

کز هر تارش هزار زنار افتد[111]

Bu beyitler de onundur:

[14 a]

[1] مردم از نومیدی و شادم که نومید از تو ساخت

ساختی جان کندنم [2] امیدواران تورا[112]

زین نشستنها باغیار ای مه بی درد من

باد غیرت [3] می برد آخر ز غیرت گرد من

گرچه دل افسرده ام از عشق تو اما هنوز

[4] مدعی را میتواند سوخت آه سرد من.[113]

غیر پیش قاصدش بر خود نهد نام مرا

[5] تا کند غافل از او تحقیق پیغام مرا

حرف تلخ از لعل شیرین بود زانسان که دوش

[6] مدعی برخویشتن می بست دشنام مرا [114]

ز آزارش دل آزرده را افگار می خواهم

[7] بلطف او مقید نیستم آزار می خواهم

ز درد هجر بیخود بوده ام ایدوست مدت ها

[8] دمی هم بیخودی از لذت دیدار میخواهم[115]

---

111 Benim gönlümün aşkına bir müşteri denk gelirse öyle bir iş yaparım ki iş üstünden perde düşer. Sakınma seccadesini öylesine savururum ki her ipliğinden bin zünnar düşer.

112 Ümitsizlikten öldüm fakat sana ümit bağlayanları benim can koparışım senden ümitsiz bıraktı diye mutluyum.

113 Yabancılarla bu oturuşlar ey benim dertsiz ay'ım, sonunda gayret rüzgârı gayretten dolayı benim tozumum alıp götürür. Gerçi senin aşkından gönlüm solmuş fakat henüz benim soğuk âhım iddiacıları yakabilir.

114 Yabancı onun ulağının önünde benim adımı kendine takar, onun haberi olamadan benim mesajımı araştırsın diye.Tatlı dudağından acı söz vardı, öylesine ki dün gece iddiacı benim küfrümü kendisine bağlıyordu.

115 Onun siteminden incinmiş kalbimi yaralı isterim. Onun lütfuna bağlı değilim, sitem isterim. Ey dost, uzun süre ayrılık derdinden kendimi kaybetmiştim. Bir an da görüşünün zevkinden kendimi kaybetmek isterim.

پرسید چون ز من سبب اظطراب را

[9] ذوق وصال برد ز خاطر جواب را[116]

از آن چون صید ناوک خورده از پیشت گریزانم

[10] که شاید شغل صیدم فارغت از دیگران سازد

چه سان بینم ترا محصور با خلقی مگر ایزد

[11] به محشر شعلهٔ رشک مرا کوته زبان سازد[117]

بخواهش نا صبوری میکنم با آنکه میدانم

[12] کز ابرامم حریص لطف را دل از کرم گیرد[118]

ز مدعی خبر از لذت تماشا پرس

[13] حلاوت ستم یار از دل ما پرس

شفای خستهٔ عشق از دم مسیحا نیست

[14] علاج ما هم از آن بیمدارا پرس

دلت ملول شد از پرسش قراری زار

[15] ترا که گفت کزان دردمند اینها پرس[119]

نبود تاب وداعش دل بیتاب مرا

[16] کاشکی بار سفر بندد و غافل برود

دردم اینست که هر چند بمن جور کنی

[17] لذت جور تو نایافته از دل برود[120]

بخود دادم قرار دیدنش بر خویش میترسم

116 Benden ıstırabımın nedenini sorduğunda kavuşmanın zevki aklımdan cevabı çıkardı.

117 Senin önünde kısa ok almış av gibi kaçmakta olmam senin benim avımla uğraşman başkalarından feragat ettirir diyedir. Tanrı mahşerde benim kıskançlık alevimi kısa dilli yapmadığı takdirde seni bir halk ile çevrilmiş bir şekilde nasıl görebilirim?

118 Israrımla kalbin keremden lütuf hırslısını aldığını bildiğim hâlde istekle sabırsızlanıyorum.

119 İddiacıdan seyir lezzetinden haber al, yârin siteminin tatlılığını bizim gönlümüze sor. Aşk hastasının şifası, İsa'nın nefesinden değil. Bizim ilacımız da o geçimsize sor. İnleyen Karârî'nin sorusundan gönlüm daraldı. Sana o dertliden bunu sormanı kim söyledi?

120 Benim sabırsız gönlümde senin vedalaşmana takat yok. Keşke yolculuk yükünü bağlasa da habersizce gitse. Derdim şu ki, bana ne kadar cefa edersen et, senin cefanın lezzetini bulmamışken gönülden gitsin.

[14 b]

[1] نگردد قایم از بخت بدم روز قیامت هم[121]

از جور جفای چرخ رنجور شدیم

[2] ناکام ز یار و دوست مهجور شدیم

نالان نالان وداع کردیم بهم

[3] گریان گریان ز یکدگر دور شدیم[122]

Muhammed Mîrek Sâlihî: Meşhedlidir. [4] Seçkin ve tanınmış bir kişidir. Rahmetli Şâh'ın edebiyat meclisinde benzerlerinin [5] ve yaşıtlarının önünde idi. Son derece güzel huylu biridir. Bu beyitler onundur. Beyit:

[6] درد دل گفتم تغافل کرد خواری را ببین

گریه کردم خنده زد بی اعتباری را ببین

[7] آه کردم درگرفت آثار طالع را نگر

شکوه کردم رنجه شد بی اعتباری را ببین[123]

[8] روز تا شب گردم و تقریبها پیدا کنم

تا دمی پیش سگان یار جا پیدا کنم

[9] عقل و صبر و هوش از من شام غم بگریختند

یا رب این جمع پریشان را کجا پیدا کنم.[124]

[10] کس نمیآید ببالین عاشق زار ترا

غالبا امید صحت نیست بیمار ترا [125]

---

121 Kendime O'nu görme sözünü verdim fakat korkarım kıyamet gününde de benim kötü bahtımdan dolayı ayağa kalkmaz.

122 Feleğin cefasının siteminden ne kadar incindik. Yârden, dosttan bahtsız bir şekilde ayrıldık. İnleye inleye birbirimizle vedalaştık. Ağlaya ağlaya birbirimizden uzaklaştık.

123 Gönlümün derdini söyledim, aymazlık etti. Horluğa bak. Ağladım, bana güldü, itibarsızlığa bak. Âh ettim, tuttu, talihin eserlerine bak. Şikayet ettim, incindi, itibarsızlığa bak.

124 Gündüzden geceye kadar gezip yakın bir yerler arar ve bulurum. Bir anlığına yârinköpeklerinin yanında bir yer bulayım diye. Gam gecesi akıl, sabır ve şuur, beni bırakıp kaçtılar. Allahım, bu perişan topluluğu nerede bulabilirim?

125 Senin inleyen âşığının yatağının baş ucuna kimse gelmiyor. Galiba senin hastanın iyileşme ümidi yok.

[11] رضا بحشر نکردم که کشتگانت مباد

شوند زنده و بی طاقتی ز سر گیرند[126]

[12] ناله ام بی اثر و من خجل از خود که ترا

یاد بیدردی من میدهد این بی اثری.[127]

[13] بجفا گداخت چندان فلک حسود ما را

که بصد نشان بدان مه نتوان نمود ما را.[128]

[14] غیر بیدرد است لیک از لطف او با صالحی

میکند زانگونه بیتابی که میسوزد مرا.[129]

[15] نبودی صبح محشر گر نوید وعدهٔ وصلش

کی از خواب عدم ای صالحی بیدار میگشتیم.[130]

[16] Bu kasîdeyi oldukça güzel söylemiştir. Bu beyitler o cümledendir. Beyt-i kasîde:

[17] بدان رسید دگر خوبی نسیم بهار

که سبزه روید از تخم اشک بر رخسار

[15 a]

[1] شد آنچنان برطوبت هوا که آتش برگ

ز سنگ قطره برون آورد بجای شرار

[2] رسید فیض بحدی که از سر گوگرد

هوا بنفشه برون آرد از توارد نار

[3] نماند برف سر کوه بهر مژده مگر

ربود باد بهار از سر جبل دستار

126 Öldürdüklerin, sakın dirilip ve takatsizliği baştan almasınlar diye haşre rızâ vermedim.
127 İnleyişin etkisizdir ve ben bu etkisizliğin sana benim dertsiz olduğumu öğrettiği için kendimden utanıyorum.
128 Kıskanç felek bizi öylesine cefayla kavurdu ki, yüz nişanla bile o ayla bizi göstermek mümkün değil.
129 Yabancım dertsizdir fakat onun lütfundan Sâlihî ile öylesine sabırsızlık yapar ki beni yakar.
130 Mahşer sabahında onun kavuşma vaadinin müjdesi olmasaydı, ey Sâlihî, yokluk uykusundan ne zaman uyanırdık.

[4] ز بس که طبع زمان اقتضای سیر کند
ثوابت فلکی را هوا کند سیار.[131]

[5] Bu iki rubâîyi de güzel söylemiştir. Rubâî:

زان پیش دلا که هجر زارت بکشد
[6] زنهار چنان کنی که یارت بکشد
بر وعده او ز سادگی دل ننهی
[7] کاری نکنی که انتظارت بکشد[132]

ایام مرا چو عاشقی میآموخت
[8] دانی که چرا شمع بلا میافروخت
یعنی که همیشه اشک میباید ریخت
[9] یعنی که تمام عمر میباید سوخت[133]

Mîr Alî Ekber: Mukaddes Meşhed şehrindendir. Osmanlı Devleti'nde muhtesip olan [10] Mîr Hâdî'nin oğludur. Mîr hazretleri [11] cömertliği ve cesâreti ile tanınırdı. Yılda yüz kişi belki daha da fazlası Mîr'in [12] hizmetinde çalışırdı. Bendenizle çokça muhabbeti vardı, [13] öyle ki defalarca bizim fakirhaneyi şereflendirir, ben de onun o güzel sohbetinden [14] istifade ederdim. Şiir sanatına son derece vâkıftı [15] ve de güzel şiir okurdu. Zamanındaki çocukları ve hattâ pâdişâhları kötüleyen bu kasîdesi güzel olmuştur:

[16] دلا چون نیست در این روزگار عیش و حضور
همان به است که باشی بگوشه ای مستور
[17] چنان بحواب عدم سر فرو بری که دگر

---

131 Bahar esintisinin güzelliği artık oraya kadar ulaştı ki, gözyaşı tohumundan yanakta sebze biter. Hava rutubetle öyle oldu ki, yaprağın ateşi taştan alev yerine damla çıkarır. Feyz o dereceye ulaştı ki, kükürt yüzünden hava, ateşin oluşmasından menekşe çıkardı. Dağ başında müjde için kar kalmadı, meğerse bahar yeli dağ başından şalını çaldı. O kadar zaman tabiatı seyretme ihtiyacı duyar ki, hava feleğin yıldızlarını gezegene çevirir.

132 Ey gönül! Ayrılık seni inleyerek öldürmeden önce bırak yâr seni öldürsün. Onun vaadine saf olmaktan dolayı gönül koymayasın. Öyle bir iş yapmayasın ki beklenti seni öldürsün.

133 Günler bana âşıklığı öğrettiğinde neden belâ mumu yaktığını bilir misin? Şu demek ki, her zaman gözyaşı dökmek gerek, bütün ömür yanmak gerek.

نیاوری سر هستی برون مگر از گور.[134]

[15 b] [1] **Kadı Abdu'llâh Râzî:** Meşhur Kadı Muhammed'in oğludur, Rey vilâyetinde itibarlı bir kimsedir, [2] kendi zamanında eşi bulunmaz birisiydi. Rahmetli Şâh'ın meclisindeki ayinlerde [3] kadı hazretlerinden üstün olan bir kişi yoktu. Çoğu zaman Rahmetli Şâh [4] ile şakalaşırdı. Bu cümleden olarak, bir gece Rahmetli Şâh ile [5] olan muhabbetleri uzun sürer, söz esnasında Şâh şunu söyler: "Kadı! Elçimiz Anadolu'dan gelmedi". [6] Kadı da Cevap vermiş: "Pâdişâhım, gelsin diye oturuyoruz ya". Rahmetli Şâh da gülümseyerek [7] mükafatlar bahşeder. Kadı'nın böyle latifeleri çoktur. Mûsıkî ilmini iyi bilir, çok ustaca [8] eserler de bestelemiştir. Şiirde de tavrı güzeldir. Bu beyitler Kadı hazretlerinindir:

[9] اگرچه تحفۀ جان در خور تو نیست مرنج
ببین که قاضی بیچاره بیش از این دارد.[135]

[10] غیر همدم دشمنان محرم رقیبان محترم
غیر قاضی هیچکس محروم از این درگاه نیست.[136]

[11] **Şeyh Ebû'l-feyz:** Hindistan vilâyetinin [12] erdemlilerinden ve belki de Celâlü'd-dîn Ekber Pâdişâh'ın yakını olan Şeyh Ebû'l-fazl'ın kardeşidir. [13] Mahlası "Feyzî"dir. Kendi şiirine inancı çoktur ve tarzıyla övünür. [14] Etrafında bulunan Iraklı adamların, onun görkemi ve heybetini düşünerek, endişelerinden [15] şiirine müdahale edemedikleri, çünkü dîvânından ilginç şiirleri seçerek [16] Irak'a göndermiş olduğu söylenir. Yine o beyitlerden seçilerek böylece yazıldı. Beyit:

[17] ای عشق تو از کعبه تراشیده صنم را

[134] Ey gönül! Bu devranda eğlence ve huzur yokken madem bir köşede saklı kalman daha iyidir. Öylesine yokluk uykusuna dalarsın ki, artık varlık başını mezardan başka bir yerden çıkaramazsın.
[135] Can armağanı sana lâyık değilse eğer,incinme. Bak, gör ki çaresiz Kadı'nın bundan fazlası var mı ki?
[136] Yabancılar sohbet arkadaşı, düşmanlar mahrem, rakipler saygı gören, Kadı'dan başka kimse bu eşikten mahrum değil.

پیمانۀ می ساخته قندیل حرم را

[16 a]

[1] هرچند بخاکستر دل کار نداری

آیینه بپیش آر من سوخته دم را

[2] پیش از سپه آرایی میدان قیامت

حسن تو گرفت از سر خورشید علم را

[3] فیضی چه نوشتی ز نیت دود بر آمد

ای سوختۀ عشق نگهدار قلم را.[137]

[4] مست عشقیم و ریاشوی حرم بادۀ ما

باده پالای در میکده سجادۀ ما

[5] این گل تازه بگیر و ز شرف بر سر نه

کارمغانی بهشت است فرستادۀ ما.[138]

[6] خیز و دریوزۀ اقبال کن از حضرت ما

که کم از هیچ سپاهی نبود همت ما.[139]

[7] Bütün beyitleri bu tarzdadır, anlayana işaretler yeterlidir.

Hakîm Reknâ: [8] Kâşânlıdır ve o vilayetde ikamet ederler. Allah'ın gölgesi Şâh Ebû'l-Gāzî Abbâs Pâdişâh'ın [9] zafer kazanan askerlerindendir. Belki de meclis-i behişt ayinine dâhil olup dostluk şarabından [10] nasibini almıştır. Güzel tabiatlı ve iyi huylu bir gençtir. Her türlü şiiri söyler. Bu vakitler [11] Hüsrev û Şîrîn'e nazîre olarak bir kitap yazmaktadır. İnşallah başarılı olur. Mahlası "Mesîhî"dir. [12] Bu hikâye, zikri geçen kitaptandır. Mesnevî:

137 Ey senin aşkın Kabe'den put yontucu harem kandilini mey kadehi yapmış olan gerçi kalbin kül olmasıyla işin yok. Yanık nefesli olan benim önüme ayna getir. Kıyamet meydanında orduların dizilmesinden önce senin güzelliğin, güneşin başından bayrağı tutup aldı. Feyzî, ne yazdın da ney'inden duman yükseldi. Ey aşktan yanmış olan, kalemini durdur!

138 Aşk sarhoşuyuz, haremin riyasını yıkayan bizim şarabımızdır. Meyhanenin kapısında kadehleri temizleyen bizim seccademizdir. Bu taze çiçeği al da onurla başına koy, çünkü bizim gönderdiğimiz cennetten bir armağandır.

139 Kalk ve bizim katımızdan uğur dilen. Çünkü bizim himmetimiz hiçbir ordudan daha az değildir.

شنیدم روزی از پاکیزه رایی

[13] سرای عاریت را کدخدایی

رخش داده بدور عید عیدی

چو صبح صادقش ریش از سپیدی

[14] مهی در برج علم و اوج اقبال

شکنج روی بختش موج اقبال

[15] خطا کردم چه مه مهر جهانگیر

غلط گفتم چه عالم عالم پیر

[16] حکایت کرد آن پیر خرد کیش

که در کرمان بسالی چند ازین پیش

[17] ز ترکان حاکمی فریادرس بود

که شکر عهد او فریاد کس بود[140]

[16 b]

[1] چو باد عدل او در باغ گشتی

نسیم از غنچه با دهشت گذشتی

[2] جوانی داشت یکتای زمانه

ز معشوقی سراپا عاشقانه

[3] نهالی چون صنوبر قد کشیده

ستم عشاق از او بیحد کشیده

[4] بگرد ماه رویش هالۀ مشک

دمیده عنبر تر ز آتش خشک

[5] ز مشگین خط نشسته گرد بد نور

بدود آلوده گوئی آتش طور

[6] شکر خوش با لبش پیوند بسته

نمک در شکرش چون قند بسته

[7] لبش را چشمۀ حیوان خضروار

خضر را در لبش سرچشمۀ کار

[140] Duydum ki bir gün bir temiz düşünceliden duydum. Saflık sarayının efendisinden. Yanağı bayram çevresine bayramlık vermiş, sakalı beyazlıktan gerçek sabah gibiydi. Bilim kulesinde bir ay ve bahtın uç noktasında, bahtının yüzündeki kırışıklık uğur dalgası. Yanıldım, ay değil, dünyayı alan güneş. Yanlış söyledim, dünya değil yaşlı bir dünya. O, akıl ayinli ihtiyar, şöyle anlattı: “Kirman’da bundan birkaç sene önce Türkler’den imdada yetişen bir hükümdar vardı. Onun döneminin şükrü herkesin feryadı olan bir hükümdar vardı.

[8] زتیغش گر سر سامان ستاندی

زکوی مهر و مه میدان ستاندی

[9] ز ترس خون دل پیکان گرفتی

نفس در سینه بوی جان گرفتی

[10] بباغی کرده جا روزی پی کام

از این غافل که کامش ماند انجام

[11] چناری بود بس عادی در آن باغ

گرفته بر فرازش آشیان زاغ

[12] چه باغ آن باغ گور دلفروزان

چه زاغ آن زاغ بخت تیره روزان

[13] چناری همچو طوبی سر کشیده

بر این سطح کری محور کشیده

[14] بساق عرش ساق او هماغوش

فلک را همچو طفلان بسته بر دوش

[15] ببدمستی گشوده دست چون تاک

کبود از سیلی او روی افلاک

[16] چنار سالخورد و سرو رفتار

فلک چون بار برد از وی نمودار

[17] نهانی شعله اش در پوست رخشان

رگ لعل است در کان بدخشان[141]

[17 a]

[1] ولی در کان از آن لعل آتش افتد

که چون لعل آتشین افتد خوش افتد

[2] از او گاو زمین در دادخواهی

[141] onun adaletinin rüzgârı bağda gezindiğinde, esinti goncanın yanından dehşetle geçerdi. Zamanın bir tanesi olan bir genci vardı. Maşukluktan batan ayağa âşık gibi. Çam fıstığı gibi boyu artmış bir fidan. Âşıklar ondan hadsiz hesapsız sitem görmüş. Yüzünün ayının çevresinde misk hâlesi kuru ateşten yaş anber yeşermiş. Benzinin etrafını misk renkli çizgiden bir ışık ışık sarmış. Sanki Tur ateşi, dumana bulaşmış. Şeker hoş bir şekilde onun dudağıyla birleşmiş. Tuz onun şekerinde kesme şeker gibi bağlanmış. Dudağı Hızır gibi hayat çeşmesi, Hızır'ın işinin başlangıcı dudağının çeşmesi. Kılıcıyla düzenin başını almak isteseydi, güneş ve ay ülkesinde meydanları alırdı. Yürek kanı korkusundan temren alırdı. Nefes, sinede can kokusu alırdı. Bir gün bir bahçede eğlenmek için oturmuştu. Eğlencesinin sonuçsuz kalacağından gafil bir şekilde. O bahçede oldukça sıradan bir çınar vardı. Tepesinde bir karga yuva yapmıştı. Nasıl bir bahçe? Gönlü aydınlatanların mezarı olan bir bahçe. Nasıl bir karga? Kara günlü bahtsız bir karga. Bir çınar, Tûba gibi yükselmiş başı. Bu küre şeklinde olan yüzeye eksen oluşturmuş. Onun dalı, arşın dalıyla kucaklaşmış. Feleği çocuklar gibi kucağına bağlamış. Körkütük elini üzüm ağacı gibi açmış, onun tokadından feleklerin yüzü mosmor. Yaşlanmış ve servi tavırlı çınar, feleğin ona nasıl bir yük taşıttığı belli. Gizli alevi cildinde parlar. Bdehşan madeninde lâl damarı gibidir.

ز ریشه ساخته قلاب ماهی

[3] چو در پای چنار آرام بگرفت

از آن معشوق شیرین کام بگرفت

[4] پی عشق از دماغش زنگ بزدود

چو بخت عاشقانش خواب بربود

[5] بدا باری که برگ از وی نکوتر

بدا خوابی که مرگ از وی نکوتر

[6] چو دیدش خفته آن سرو نهالین

بر آمد شوخیش را سر ز بالین

[7] بقصد خانهٔ زاغ آن پریوش

چو آتش در چنار افتاده سرکش

[8] شدی چون بر چناران سرو آزاد

ز هر شاخی روان میرست شمشاد

[9] چو شمشادش ز شاخ آخرین رست

نهاد آن آشیان را در بغل جست

[10] قضا را ماری اندر آشیان بود

که چون مار اجل در قصد جان بود

[11] چو افعی زهر در مغزش دخیره

چو دالان عدم تاریک و تیره[142]

[Der-kenar]

از او شام اجل بیدار گشته

شب هجران بصورت مار گشته

مگر از شاخ آن سرو قباپوش

دویدش همچو شاخ غنچه از دوش

ز دوش و گردن آن سرو چالاک

برون آورد سر چون مار ضحاک

ولی آن سرو ناز از مار غافل

[142] Fakat madene o lâlden ateş düşer. Çünkü lâl ateş renkli olduğunda hoş görünür. Ondan yerin ineği adalet, imdâd istercesine kökten balık oltası yapmış. Çınarın ayağının dibinde dinlendiğinde o tatlı maşuktan arzusunu aldığında aşkın peşinden dimağından pası sildi. Âşıkların bahtı gibi uyku O'nu çalıp götürdü. Öylesine bir meyve vardı ki, yaprak ondan daha iyiydi. Öylesine bir uyku vardı ki, ölüm ondan daha iyiydi. O servi fidanı onu uyumuş görünce şuhlukla başını yastıktan kaldırdı. O peri misali karganın yuvasına doğru çınara düşmüş olan serkeş bir ateş gibi özgür servi çınarların üzerine gitti. Her dalından bir şimşir ağacı bitiyordu. Şimşir gibi son dalına çıktı. O yuvayı koltuğuna aldı. Kazara yuvada bir yılan vardı. Ecel yılanı gibi cana kasteden bir yılan. Boa yılanı gibi zehir beyninde depolanmış, yokluk dehlizi gibi kapkaranlık.

بکاری بسته دل وز کار غافل
رفیقان دگر چون قصه دیدند
سرانگشت نفس بر لب گزیدند
که نتوان ساخت آگه آن پری را
بخاک افکند نقش آذری را
دل آمد جمله را در محنت و رنج
ز بیم دستبرد مار با گنج
دل آن خفته هم گویی خبر داشت
که ناگه سر ز خواب مرگ برداشت
چو دیدش عاشق بدحال بد روز
اسیر شام هجران صبح نوروز
کمانی چون قضا بگرفت در چنگ
شتابان سوی کیش آورد آهنگ
ز ترکش جست تیر مارکش چست
بزد بر مار کش شمشاد تر رست
خدنگ تیر چون با مار شد جفت
قضا هم خنده زد هم آفرین گفت
بخاک افکند مار خیره را سر
حریفان شادمان گشتند یکسر
بپای خرمی هر سو دویدند
ولی کوران خبر زان سر ندیدند
خطا گفتم قضاشان کورتر ساخت
که پا بستن بکار سربسر ساخت
نهان در کفش گلرخ شد سر مار
که بودش از قضا با گلرخان کار
چو آن آرام جان جا بر زمین کرد
دل عاشق ز شادی ترک دین کرد
گریبان چاک کردش پیرهن وار
فتاد آن گنج از پیرامن مار
فتاد از دیدن مارش بدل تاب
محیط نقره شد کرار سیماب
چو دلبر زان خطر سالم برآمد
هوای سیر باغش در سر آمد
بکفش آورد پای نازنین را

بز هر آغشت شهد انگبین را
بزد فریاد و بر خاک ره افتاد
طناب عمرش آخر کوته افتاد
دلا پیوسته در بند رضا باش
چو شاهین عدل میزان قضا باش
بسرد و گرم همچون سایه خوش باش
وگر هم آفتابی سایه وش باش
چه سود آخرتر از این سرد و گرم است
که چون سایه قضا دنبال مرد است.[143]

[12] **Muhammed Hâşim:** Mahlası "Merdumî"dir. Yaradılışından gelen kabiliyetinden başka, [13] yıllarca Hazret-i İmâm-ı Sâmin Rızâ'nın -ona güzellikler ve selâm olsun- [14] edebiyat meclisinde edip olma mutluluğuna erişmişti. Aynı zamanda soylu birisidir. Meşhur Hâfız Penbe [15] Irak'tan Horâsân'a gittiğinde, adı geçen Hâfız'ın hâline [16] uygun bir rubâî tazmin etti. Rubâî:

ای پنبه خراسان ز تو مهجور خوش است
[17] قتل تو باتفاق جمهور خوش است
خوانندگی تو در عراق است نکو

[143] Ondan ecel akşamı uyanmış, hicran gecesi yılan şekline dönüşmüş. Meğerse o hırka giyen servinin dalından kucağından gonca dalı gibi koştu. O çevik servinin omzundan ve boynundan Dahak yılanı gibi başını dışarı çıkardı. Fakat o nazlı servi yılandan habersizdi. Bir işe gönül bağlamıştı ve diğer işten habersizdi. Diğer arkadaşlar bu olayı gördüklerinde nefesin parmak ucunu dudaklarıyla ısırdılar. Çünkü o periyi haberdar etmek mümkün değildi. Ateş nakşını toprağa düşürdü. Hepsinin gönlü dert ve kederle doldu, yılanın defineyi çalması korkusundan. O uyuyanın da gönlü sanki haberdardı ki, ansızın başını ölüm uykusundan kaldırdı. Kötü hâlde olan kötü günlü âşık, O'nu gördüğünde Nevrûz sabahında ayrılık akşamına esir düşen kaza gibi bir yayı pençesine aldı. Aceleyle sadağa doğru yöneldi ve oradan çabucak yılan öldüren bir ok seçip aldı. Yılana doğru attı. Öylesine ki, yaş şimşir yarıldı. Okun ucu yılanla çiftleştiğinde kaza hem güldü, hem aferin dedi. Aymaz yılanı toprağa düşürdü. Arkadaşlar hepsi mutlu oldular. Sevinç ayağıyla her tarafa koşuştular. Fakat körler, o baştan bir haber görmediler. Yanlış söyledim, kaza onları daha da kör yaptı. Baştan ayağa bir işe ayaklarını bağladı. Yılanın başı, gül yanaklının ayakkabısına saklandı. Çünkü kazara onun işi gücü gül yanaklılarlaydı. O cana huzur veren yere indiğinde âşığın gönlü sevinçten dîni terketti. Gömlek gibi yakasını yırttı. O define yılanın etrafından düştü. Yılanı görmekle gönlünden takat gitti. Etrafı gümüş gibi, civa gibi oldu. Gönlüün çalan o yâr, tehlikeden sağ çıkınca bahçeyi seyretme hevesine kapıldı. Nazlı ayağını ayakkabıya koydu. Lezzetli balı zehire bulaştırdı. Çığlık attı, yolda toprağa düştü. Ömrünün ipi sonunda kısa kesilmiş oldu. Ey gönül! Sürekli rızaya bağlı ol! Şahin gibi kaza terazisinin adli ol! Soğuk ve sıcakla gölge gibi hoş ol! Güneş isen de gölge gibi ol! Kaza gölgesi, kişinin ardında olduğu için bu soğuğun ve sıcağın sonunda ne yarar var ki?

[17 b]

[1] آواز دهل شنیدن از دور خوش است[144]

Ve bu beyit de onundur. Beyit:

[2] کردم از حیلۀ وارستگیش رام بخود

ساعتی صبر کن ای دل که طپیدن زود است.[145]

[3] **Mevlânâ Kâmî:** Lâhîcânlıdır. Erdemli bir kimsedir. Han Ahmed Pâdişâh hizmetinde [4] kâtiplik işiyle meşguldü. Güzel huylu, mülâyim ve anlaşılabilir bir kişidir. Şiiri [5] bu şekilde söyler. Nazm:

ای غمزۀ تو پرده در راز محبت

[6] وی مر نگهت پرده بر انداز محبت

بیخود شدم از بادۀ عشق تو و ترسم

[7] اظهار کنم پیش کسی راز محبت

مرغ دل جبریل بود صید حقیرش

[8] آنجا که هواگیر شود باز محبت.[146]

کامی آسان نرسیده است بسرمنزل وصل

[9] رفته راهی که بهر گام خطرها دارد[147]

Kadı Atâu'llâh: Kadı Muhammed Râzî'nin [10] kardeşidir. O da güzel huylu bir kimsedir. O ailede bahsi geçmeyen [11] bir kimse dahi yoktur. Ailesi, haysiyet ocağıdır. Adı geçen kimse de Rahmetli Şâh'ın [12] yüce meclisine girerek söz söyleme yolunu bulmuştur. Rahmetli Şâh [13] ile Kanunî Sultân Süleymân arasında bir dizi sözleşme ve antlaşma [14] hükmü verildiğinde bu târîhi güzel bulmuştur. Târîh:

---

144 Ey Penbe! Horâsân senden ayrılmışken hoştur. Seni halk ile birlikte öldürmek hoştur. Senin şarkı söylemen Irak'ta güzeldir. Davulun sesini uzaktan dinlemek hoştur.

145 Takvâ hilesiyle onu kendime uydurdum. Ey gönül, bir saatliğine sabret! Çünkü çarpmak için henüz erkendir.

146 Ey senin sevgi sırrının perdesini yırtan gamzen! Ve ey bakışın sevgi perdesini düşüren! Senin aşkının şarabından kendimden geçtim ve korkarım birisinin yanında sevgi sırrını açığa vururum. Cebrâil'in gönül kuşu onun küçük bir avıdır, sevgi şahininin havalandığı yerde.

147 Kavuşmanın son menziline Kâmî, kolay ulaşmamıştır. Öyle bir yola gitmiş ki, her adımda bir sürü tehlikesi var.

[15] پادشه روم و شه کامکار

صلح چو کردند بهم اختیار

[16] از پی تاریخ گرفتم قلم

نازده از کلک هنوز این رقم

[17] منهی اقبال در این کهنه دیر

غلغله افکند که الصلح خیر.[148]

[18 a] [1] **Mevlânâ Mü'mîn Hüseyin:** Yezdlidir. Babası Şâh Ni'metu'llâh Bâkî'nin defter-hânesinde [2] kitâbdârdı ve o kişinin kendisi müspet ilimlerin tamamını öğrenmiştir, kendi vilâyetinin [3] en büyük âlimidir. Sûfî meşrep bir karaktere sahiptir. Bendeniz, Yezd'de o zât ile görüşüp konuşma şerefine nâil olduğumda, [4] kendisinden şiir okumasını ricâ etmiştim. Bu rubâîyi okudular. Rubâî:

نتوان بخدا رسیدن [5] از علم کتاب

حجت نبرد راه باقلیم صواب

در معرفت خدا براهین [6] حکیم

چون جاده هاست در چراگاه دواب.[149]

Seyfu'd-dîn Mahmûd: Mahlası "Recâyî"dir. [7] İsfahân ahâlîsindendir. Rahmetli Şâh'ın [8] defter-hânesinin resmî kâtibiydi. Güzel huylu ve düzgün karakterli [9] bir şâirdir. Mevlânâ Ümîdî'nin bu kasîdesine nazîre olarak yazmıştır. Ümîdî:

کنون [10] کز سر سرو و پای صنوبر

کشد مرغ مرغوله و لاله ساغر.[150]

[148] Anadolu pâdişâhı ve bahtiyar Şâh, birbirleriyle barışmayı seçtiklerinde, tarih koymak için kalemi ele aldım. Henüz bu kalemi kâğıda dokundurmamışken uğur habercisi bu eski manastırda "El-sulhu hayr" (Barış hayırlıdır) diye ses düşürdü.

[149] Kitap ilmiyle Tanrı'ya ulaşılamaz. İhtiyaç kişiyi doğruluk iklimine götüremez. Tanrı'yı tanımak uğrunda bilgelik kanıtları hayvanların otlaklarında yollar gibidir.

[150] Şimdi servinin başından ve çam fıstığının ayağından kuş saç kıvrımı çeker ve lâle kadeh.

Tavrı güzeldir. [11] Bu matla‘ıdır. Recâyî:

صنوبر قد من كه نازش بود بر

بر او بسته ام [12] دل چو بار صنوبر.[151]

Bu meşhur rubâî de onundur. Rubâî:

[13] قاسم كه دل اهل وفا را خون كرد

خون كرد چنانكه كس نداند چون كرد

[14] سر پنجه بخون عاشقان گلگون كرد

چون شاخ گلى كه غنچه ها بيرون كرد.[152]

[15] **Mevlânâ Muhammed-i Şarkî:** Şâh Ni’metu’l-lâh Bâkî’nin önemli işlerini yerine getiren kimseydi. [16] Rahmetli Şâh indinde de önemli ve parlak bir kişiydi. Mahlası “Niyâzî”dir. [17] Bu beyit onundur. Beyit:

سوى من اى سرو **[18 b]** [1] ناز من ببين

سرو ناز من نياز من ببين

روى در محراب و دل سوى [2] بتان

طاعتم بنگر نماز من ببين

سوختم از داغ تنهايى چو شمع

[3] گريه هاى جانگداز من ببين

مينوازد هر دمم با ناوكى

[4] دلبر مسكين نواز من ببين

اشک گلگون نيازى دمبدم

[5] ميكند افشاى راز من ببين[153]

---

151 Nazla dolu olan çam boyluma çam fıstığı ürünü gibi gönül bağlamışım.

152 Vefa hlinin gönlünü kan eden Kasım, kan döktü, öylesine ki kimse ne yaptığını bilmedi. Elini avucunun âşıkların kanıyla gül rengine çevirdi, goncalar çıkaran bir gül dalı gibi.

153 Ey benim nazlı selvim. Bana doğru bak! Ey benim serv-i nâzım, benim ihtiyacımı gör! Yüzün mihrapta, gönlün putlara doğru. Benim ibadetime bak, namazımı gör! Yalnızlı ateşinde mum gibi yandım. Benim can ayakan ağlayışlarımı gör! Her nefesimi bir okla okşuyor. Benim yoksulu okşayan yârime bak! Niyâzî’nin gül rengi gözyaşı her an benim sırrımı açığa vuruyor, baksana!

Ahmed Beg-i Müşerref: Hâce Seyf- [6] ü'l-mülûk'un evlatlarındandır ki Rahmetli Şâh, adı geçen kimseyi [7] iltifatla yüceltmişti ve o hazret güzel zevk sahibi ve iyi [8] huylu bir gençtir. Yazar olmakla birlikte ilim öğrenmeye meyillidir, isteklidir ve [9] kendi işinden bıkkındır. Tavrı şiirde çok güzeldir. Gerçi az ilgi gösterir, ilgi [10] gösterse güzel söyler. Bu rubâîsi kendi emriyle yazıldı. Rubâî:

[11] افسوس که روز زندگانی بگذشت
عمر آمد و همچو کاروانی بگذشت
[12] بی غره مه عمر بسلخ انجامید
وین سلخ هم آنچنان که دانی بگذشت.[154]

[13] **Tahmâsb Kulı Beg:** Mîr-i Mîrân oğlu Şâh Halîlu'llâh ailesinde yaşayan [14] süt kardeştir. Çok Mîrzâ tabiatlı ve nâziktir. Hamamcı ve portakal çiçeği kokusunu [15] seven bir gençtir. Yezd'de oturan kişiye bunlar ayıp değildir. Kendi düşüncesine [16] ve inancına göre şiir yazmasının sebebi bunlardır. Bundan fazlası [17] küstahlıktır diyerek mahlasıyla yetinmiştir. Mahlası "Arşî"dir. Bu beyitler **[19 a]** [1] o yüce mertebelinindir. Beyit:

یادم نمیکنی ز توام چشم این نبود
[2] با دور ماندگان دلت اول چنین نبود
آخر نظر که دیده بروی تو بازماند
[3] آغاز عمر بود دم واپسین نبود[155]

بهر کرشمهٔ چشم تو لذتی است چه سود
[4] کز اولین نگهت اهل بزم بیهوشند.[156]

---

154 Ne yazık ki yaşadığım günler geçti. Ömür geldi ve bir kervan gibi geçip gitti. Ömrün ayı ilk evine girmeden son evine girdi. Bu son evi de bildiğin gibi geçti.

155 Beni hiç anmıyorsun. Senden beklediğim bu değildi. Uzakta kalanlarınla gönlün başlangıçta böyle değildi. Son bakışta gözüm senin yüzünde kalakaldığında ömrün başlangıcıydı, son nefes değildi.

156 Senin gözünün işvesinde bir lezzet vadı fakat ne fayda? Çünkü ilk bakışının etkisiyle şölene katılanlar bayılmışlar.

شب هجران میان چشم خویش و خواب میبینم

[5] همان الفت که پا پهلو بود خار مغیلانرا[157]

لعلت چه آگه است که با جان چه میکند

[6] آری کی آگهی است ز مستی شرابرا.[158]

گرمی روز قیامت را برد از یاد خلق

[7] آنکه با سوز تو در صحرای محشر جا کند.[159]

گر نکردی آهوان دشت را با خویش رام

[8] بیش از این میيافت مجنون لذت دیوانگی.[160]

ما بی تو دیده از مژه خس پوش کرده ایم

[9] تا رفته ای نظاره فراموش کرده ایم.[161]

Beşinci Bölüm: Cesaretli elleri, [10] akıp giden ok mücevheri gibi dalga saçan, [11] kudretleri ve cömertlikleri çok dalgalı bir deniz [12] gibi mücevher döken Türk ve İranlı devlet erkânının oğulları hakkındadır.

[13] **Han Mîrzâ:** Ma'sûm Beg-i Safevî soyundandır. Gerçekten Han bir Mîrzâ idi. Astroloji ve mu'ammâyı sonuna [14] kadar öğrenmişti. Şiire son derece meyilliydi ve şâire çok ilgi ve şefkati vardı. [15] Sevgilisinin süregelen ayrılığını ispat eden bu beyiti çok uygun söylemiştir:

[16] من که بیخود میشدم گر می شنیدم نام هجر

آمد آن روزی که عمری بی تو باید زیستن.[162]

---

[157] Ayağın böğründe deve dikeniyle olan ülfeti, ayrılık gecesinde kendi gözümle uyku arasında görüyorum.

[158] Dudağın ne bilir cana ne yaptığını? Evet, sarhoşun şaraptan ne zaman haberi olur ki?

[159] Senin yangınınla mahşer çölünde yer edinen kıyamet gününün sıcaklığını halka unutturur.

[160] Mecnûn ovadaki ceylanları kendisiyle uysallaştırmsaydı delilik lezzetini bundan daha fazla bulmuş olurdu.

[161] Biz sensiz gözü kirpikle çerçöple örtmüş gibiyiz. Sen gittin gideli bakışı unutmuş gibiyiz.

[162] Ayrılığın adını duyduğunda kendisinden geçen ben, öyle bir gün geldi ki, bir ömür sensiz yaşamam gerekiyor.

[17] **Kāsım Beg-i Kısmî:** Abbâs Sultân Afşar'ın evlatlarındandır. **[19 b]** [1] Kirmân emîrzâdeleri arasında bu derece iyi tavırlı, iyi huylu ve oldukça cömert [2] genç az olmuştur. Nazım erbâbı ve sanat ehlini mümkün mertebe [3] gözetirdi. Güzel, şıpsevdi ve iyi zevk sahibi birisi olduğundan [4] kendi hocasının oğlunun elinde öldürüldüğü söylenir. Allah'ım bize rızık ver! Mevlânâ [5] Vahşî çoğu zaman Kāsım Beg ile olurlarmış. Şiirde tavrı çok [6] mülayim olmuştur. Bu beyitler o hazretindir. Beyit:

[7] خدا بشكوه زبان من آشنا نكند
من و شكايت از آن تندخو خدا نكند
[8] شوم اسير نهان خنده هاى محجوبى
كه سوى من نظر از كثرت حيا نكند
[9] هر آنچه با دل من ميكنى سزا است بكن
كه تكيه بر تو و عهد تو بيوفا نكند
[10] مراست بخت زبونى كه بيوفا طلب است
نمى شود كه ترا نيز بيوفا نكند

[11] حذر كند ز دل زودرنج او قسمى
سر شكايت بيجاى خويش وا نكند.[163]

[12] قسمى زبانم را ببر گر شكوه اى كردم از او
من كافرم در عمر خود گر شكوه را فهميده ام.[164]

[13] شده خوار آنقدرها كه اگر فرشته گردد
عجب ار كسى ز قسمى دگر اعتبار گيرد.[165]

[14] من اگر نه ساده باشم ز تو مردمى نجويم

[163] Tanrı benim dilimi şikâyetle tanıştırmasın. Ben ve o keskin huyludan şikâyet etmek mi? Allah göstermesin. Utancının fazlalaığından bana bakmayan mahçup gülüşlerinin gizli esiri olayım. Benim gönlümle ne yapaqrsan yap, yakışır. Çünkü sana ve sen vefasızın sözüne dayanmaz. Benim vefasız peşinde olan alçak bir bahtım var. Seni de vefasız yapmazsa olmaz. Kısmî, onun çabucak incinen kalbinden sakınır. Kendi yersiz şikâyetine başlamaz.

[164] Kısmî! Bir şikâyet ettiysem dilimi kes. Ben ömrümde şikâyeti anlamışsam eğer kâfirim.

[165] O kadar hor görülmüş ki, melek bile olursa birilerinin Kısmî'ye itibar etmesine şaşılır.

بوفات دل نبندم اگرم جنون نباشد

[15] تو همین بخون قسمی شده ای دلیر یا رب

چه زبون کشی الهی که کسی زبون نباشد.[166]

[16] این است که زندانی غم جانم از این است

این است که صد رخنه در ایمانم از این است

[17] این است که غارتگر صبرم شده امروز

این است که آن نالۀ پنهانم از این است[167]

[20 a]

[1] این است که آتش زده در خرمن جانم

خونابه فشان دیدۀ گریانم از این است

[2] این است که صد ناوک پران زده بر دل

پنهان چه کنم چاک گریبانم از این است

[3] این است که در خانۀ قسمی زده آتش

این گریه و احوال پریشانم از این است.[168]

[4] ز کویت میروم نومید و چشم حسرتم در پی

سرت گردم به پنهان دیدنی امیدوارم کن

[5] دلا خوش میکنی با من عفاک الله چنین باید

سزای آنچه با تو کردم اکنون در کنارم کن

[6] نگاه آخر است این بار خوش شیرین ببین قسمی

خلاص از محنت جان کندن این انتظارم کن.[169]

[7] چه بیجا شکوه ای بود این کز آن پیمان گسل کردم

زبانم لال گردد پیش خلق او را خجل کردم

[166] Ben saf olmazsam senden yiğitlik beklemem. Eğer çılgın değilsem senin vefana gönül bağlamam. Yâ Rab, sen Kısmî'nin kanına kastetmişsin. Düşkünleri öldürmek de ne Tanrım? Kimse düşkün olmasın.

[167] Canımın gam mahpusu olması bundandır. İmanımdaki yüz sızıntı bundandır. Bugün sabrımı yağmalayan odur. O saklı iniltim bundandır.

[168] Canımın harmanını ateşe veren budur. Ağlar gözüme kan suyu saçtıran budur. Budur kalbime yüz uçan ok vuran. Nasıl saklayayayım, yakamın yırtığı bundandır. Kısmî'nin evini ateşe veren budur. Bu ağlayışım ve perişan hâlim bundandır.

[169] Senin mahallenden ümitsizce gidiyorum ve hasret gözüm arkada. Başına döneyim, gizli bir bakışla bir ümit ver. Ey gönül "Men afâkellâh" ile iyi yapıyorsun, böyle olması gerekir. Sana yaptığımın karşılığını şimdi benim yanımda yap. Son bakıştır bu sefer. İyice bak, Kısmî! Bu bekleyişin can çekişinin acısından beni kurtar!

[8] ز بیم آنکه در محشر مبادا منفعل گردد
ز بیدادی که با من کرده بود او را بحل کردم.[170]

[9] **Sultân Mahmûd Han:** Emîr Han-ı Gülâbî'nin oğludur. Fenâ genç değildir. [10] Türkmen beyzâdelerinden üstündür, bazı uygun olmayan olaylar [11] yüzünden benzerleri arasında deli olarak nitelendirilmiştir. Yüce Allah, ihsanından ve cömertliğinden ötürü [12] âcil şifâlar nasip etsin. Şiirde tavrı iyidir. Bu beyit o azîzindir ki:

[13] چه گفتم گفتمش منشین بغیر از من بتنگ آمد
ببین کز بخت بد چون تیر تدبیرم بسنگ آمد.[171]

[14] **Alîhan Mîrzâ:** Murâd Han'ın küçük kardeşidir. Son derece [15] bahtsız, nâzik ve kafa dengi bir gençtir. O derece şıpsevdi [16] ve zevk sahibidir ki eğer ihtiyacı yoksa zevk işinden başka [17] bir işe, saltanat erbâbı olmasına rağmen ilgi göstermez. Bendeniz bir bunalım zamanında tesadüfen **[20 b]** [1] Gîlân'a gittim. Onlar da oradaydılar, bana mümkün olabildiği nispette insaniyet ve [2] nezâket göstermeye başladılar. Yüce Allah bütün istek ve arzularına [3] ulaştırsın. Her tür şiiri Türkçe ve Farsça söyler. Mahlası "Sâdık"tır. [4] Bu beyitler o azîzindir. Türkî:

Kötür burḳaʿ yüzin̂gdin kim gül-i ruḫ-sārı körsünler
[5] Méni bīmār éden ol nergis-i ḫūn-ḫᵛārı körsünler
Ménim bir kāfire dīn vérdügümni ger inanmazlar
[6] Élimde büt bélimde rişteʾ-i zünnārı körsünler
Vefā ehline tīmār eyleyenler Ḥisbeten-li'llāh
[7] Bu mühlik derdimin̂g Ṣādıḳ nedür tīmārı körsünler[172]

---

[170] Ne yersiz bir şikâyetti o anlaşmayı bozmam. Dilim tutulsun, çünkü O'nu halkın içinde mahçup ettim. Mahşerde gücenmiş olmaması sakıncasıyla bana yaptıkları adaletsizliği helâl ettim.
[171] Ne söyledim, ona benden başkasıyla oturma dedim. Bana darıldı. Bak nasıl kötü bahttan dolayı tedbir okum taşa isabet etti.
[172] Gül yanağı görmeleri için yüzündeki peçeyi kaldır! Beni hasta eden sevgilinin o zalim gözünü görsünler. Benim bir kâfir uğrunda dinimden döndüğüme inanmayanlar, elimdeki putu ve belimdeki zünnarı (Hıristiyan kuşağı) görsünler. Ey Sâdık! Allah rızası için vefa ehlinin yarasını tedavi edenler, bu öldürücü derdimin tedavisinin ne olduğunu görsünler.

فریب نرگس مستش بقصد جان برود
[8] چو رهزنی که بدنبال کاروان برود.[173]

طبیب از بهر لطف خود این لطف و احسان را نگهدارد
[9] بدردش خوشدلم تدبیر درمان را نگهدارد.[174]

چو ترا دو زلف مشکین ز دم صبا بجنبد
[10] پی غارت دل من سپه بلا بجنبد.[175]

Murâd Beg: Kirmân hâkimi Şâhkulu Sultân'ın [11] oğludur. Son derece bahtsız ve anlayışlı bir gençti. Ters giden talihi, yıldızı [12] ve afyon bağımlılığı parlaklığından saltanat işlerini bırakarak kaşık yapımcılığıyla uğraşmaya [13] karar vermişti. Fakat o konuda son derece güzel zevk sahibiydi. [14] Sultân Hamza Mîrzâ -toprağı iyi ve temiz olsun- Sebzevâr'ı kuşattığı sırada o Hülefâ [15] Oğlu elinde öldürüldü. Bu rubâîler o rahmetlinindir. Rubâî:

[16] یا رب بدلم آتش شوق افزون کن
از عشق همیشه خاطرم محزون کن
[17] شاهنشه اقلیم فنا ساز مرا
وز مملکت عافیتم بیرون کن.[176]

[21 a]

[1] مائیم و دل تنگ و بدان سایهٔ ناز
جسمی سوزان ز شعلهٔ آه نیاز
[2] یک قطرهٔ خون و این همه درد در او

[173] Sarhoş Nergisî'nin hilesi can kasdine gider. Kervan peşinden giden bir yol kesici gibi.
[174] Tabip kendi lütfundan dolayı bu lütfu ve iyiliği korur. Onun derdiyle gönlüm hoştur. Dermanın tedbirini korur.
[175] Senin iki miskli saçın sabah rüzgârının nefesiyle kımıldadığında belâ ordusu benim gönlümü yağmalamak için kımıldar.
[176] Yâ Rab, gönlümde şevk ateşini arttır. Hâtıramı her zaman aşk ile hüzünlendir. Beni yokluk ikliminin pâdişâhı yap ve beni afiyet memleketinden dışarı çıkar.

مشتی خاشاک و این همه سوز و گداز.[177]

[3] **Muhammed Mü'min Beg:** Muhammed Emîn Sultân-ı Türkmen'in kardeşidir. İyi davranışlı [4] ve bahtsız tavırlı bir gençtir. Cesaret ve yardımseverliği de benzerleri ve yaşıtlarından fazla [5] değilse bile az da değildir. Güzel huylu, tatlı sözlü bir şâirdir. Bu beyitler o âdemoğlunundur. [6] Beyit:

بریز خون من ای ساقی و بساغر کن

[7] چه میشود تو هم از خون ما لبی تر کن.[178]

کسی که چون غم عشق تو همدمی دارد

[8] غمی ندارد اگر درد عالمی دارد

سیه لباسی بختم ز هجر نیست عجب

[9] سیاه پوش شود هر که ماتمی دارد.[179]

بر هر زمین که تکیه کنی تا بروز حشر

[10] بوی بهشت میدمد از تکیه گاه تو.[180]

دشمن بحیلت خواست شکایت کند ز من

[11] سازد مرا بهانه و با او سخن کند.[181]

چشم بیننده نداریم از آن محرومیم

[12] ورنه هر سو که نظر میفکنی دیدار است.[182]

کرده خیال کاکلت رفته بکنج محنتی

[13] با مژه شانه میکنم جعد شب دراز را.[183]

---

177 Biz varız ve sıkılmış gönül var ve o naz gölgesi ile ihtiyaç âhının alevinden yanan bir vücut. Bir damla kan var ve onun içinde o kadar dert. Bir avuç çerçöp ve bu kadar yakınmalar.

178 Ey sâkî, benim kanımı döküp kadehe doldur! Ne olur sen de bizim kanımızdan dudağını bir ıslat!

179 Senin aşkının gamı gibi bir sohbet arkadaşı olan bir âlemin derdine sahipse bile gamsızdır. Bahtımın siyah elbiseli olması ayrılıktan değil. Yaslı olan herkesin siyah giyinmesi ne tuhaf!

180 Hangi yere yaslansan mahşer gününe kadar senin yaslandığın yerden cennet kokusu gelir.

181 Düşman hileyle benden şikâyet etmek istedi. Beni bahane edip de onunla konuşmak istedi.

182 Gören gözümüz olmadığı için ondan mahrumuz. Yoksa nereye bakarsan onun görüşüdür.

183 Kâkülünün hayaline dalmış, mihnet köşesine gidip uzun gecenin kıvrık saçını kirpikle tarıyorum.

زکات حسن طلب میکنم دلیر از یار

[14] چرا که این طلب از بابت گدائی نیست.[184]

کی دل صیاد مؤمن میشود مؤمن ز صید

[15] تا ز فتراکش نیاویزد شکار خویش را.[185]

زود خود را کشت و از درد جدائی شد خلاص

[16] رشک میآید مرا مؤمن بمرگ کوهکن.[186]

چون تواند خفت از قید جهان فارغ شبی

[17] آنکه از خاکستر گلخن نباشد پسترش.[187]

Muhammed Sâlih Mîrzâ: Türkmen **[21 b]** [1] beyzâdelerindendir, Alîhan Mîrzâ'nın oğludur. Aynı zamanda çok [2] iyi bir kimsedir. "Güzel yüzlü" derler ki o Mîrzâ'ya bakınca bunu gördük. Nâzik [3] tabiatı da bu rubâîsinden anlaşılmaktadır. Rubâî:

Ṣāliḥ ki séning̃ yolung̃da cāndın kéçdi

[4] Yoḳ cān ki temennā-yı cihāndın kéçdi

Ḳanın ne tökersin imtiḥān étmek-içün

[5] Raḥm eyle ki işi imtiḥāndın kéçdi[188]

Yâdigâr Beg: Hasan Sultân'ın [6] oğludur. Bezgin ve ilgisiz bir gençtir. Güzel işleri çoktur, evvelâ budur ki dünya [7] işlerini terk ederek Beytu'llâh'ı ziyaret etme şerefine nâil oldu. Güzel bir tavrı var. [8] Bu beyit onundur. Beyit:

---

184 Yârdan cesaret alarak güzelliğinin zekâtını istiyorum. Çünkü bu talep, dilencilikten değil.

185 Ey Mü'min! Avcının gönlü, avdan nasıl mümin olur? Kendi avını atın terkisinden asmadığı sürece.

186 Hemen kendisini öldürdü ve ayrılık derdinden kurtulmuş oldu. Ey Mü'min! Ben dağ delenin ölümünü kıskanıyorum.

187 Dünya kaydından feragat ederek bir gece nasıl uyuyabilir yatağı kor külüyle dolmayan.

188 Sâlih senin yolunda candan geçti. Yaknızca canından değil bütün dünya dileğinden vazgeçti. İmtihan etmek için kanını niye dökersin? onun işi imtihanı geçtiğinden merhamet et!

فلک تلافی یک دیدن تو نتواند

[9] هزار سال اگر فکر انتقام کنم[189]

Mîrzâ Nizâmü'l-mülk: Adı bu tezkirede geçen Âsaf-câh [10] Mîrzâ Selmân'ın oğludur. Son derece güzel huylu [11] ve cömert tabiatlı bir gençtir. Hükümdarlığı zamanında benzerlerinin ve yaşıtlarının aksine, [12] halk ile iyi geçinmeyi düstur edinmişti ve bu yüzden bir çok bunalımda, ayaklanmada, tutmuş olduğu bu yol [13] sayesinde sağlam durabildi. Tavrında ahenk vardı. Bu beyit o Mîrzâ'nındır:

[14] کشتهٔ تیغ تو هنگام طپیدن میگفت

جور امروز ترا پرسش فردایی نیست.[190]

[15] **Mîrzâ İbrâhîm:** Meşhur Mîrzâ Şâh Hüseyin'in oğludur. Zengin gönüllüdür. [16] Güzel tavırlı âdemoğludur. Şiirdeki tavrı yumuşaktır. Bu rubâîler [17] onundur. Rubâî:

رندان گاهی ملک جهان میبازند

[22 a]

[1] گاهی به نگاهی دل و جان میبازند

این طور قمار را نه چند است و نه چون

[2] هر طور برآید آنچنان میبازند.[191]

گر وعدهٔ وصل دیر و زودی دارد

[3] اول بر عاشقان نمودی دارد

عشق آتش و هیزم دل عاشق اما

[4] تا در نگرفته است دودی دارد.[192]

شهباز خطت طبع سمندر دارد

189 Bin sene de intikam fikrinde olsam felek seni bir sefer görmenin telafisini yapamaz.

190 Senin kılıcının öldürdüğü çırpınırken şöyle diyordu: "Senin bugünkü cevrinin yarınki bir sorgulaması yok".

191 Rindler bazen dünya mülkünü kaybediyorlar. Bazen bir bakışla gönlü, canı kaybediyorlar. Bu biçim kumarın nasılı nicesi yok. Nasıl karşılarına çıkarsa öylesine oynarlar.

192 Kavuşma vaadinin geçi erkeni varsa da âşıkların üzerine bir görünüşü var. Aşk ateş odun ise âşığın gönlüdür ama tutuşmamaışken bile bir dumanı var.

[5] زانست که آشیان در آذر دارد

از غمزۀ شاهین صفتت میلرزد

[6] شهباز فلک که آتشین پر دارد.[193]

Emîr Nûru'llâh-ı Şûşterî: Emîr Esedu'llâh [7] Sadr'ın küçük erkek kardeşinin oğludur. Son derece iyi huylu biridir. Bu beyitler onundur. Beyit:

[8] غیر را گستاخ در عرض تمنا کرده ای

بس که ای خودکام با او لطف پیدا کرده ای

[9] شکر فیض عشق کن ای دل که از امداد او

آشنایی با خیال دوست پیدا کرده ای

[10] شکوه از خواری مکن نازک مزاجی بر طرف

عزتت این بس که در پیش سگش جا کرده ای.[194]

[11] گر ز جان بگذری ای دل شوی آسوده ولی

اینقدر همت عالی نه تو داری و نه من.[195]

[12] می برد نوری از تهی دستی

تحفۀ یار شرمساریها.[196]

[13] **Abbâs Beg:** Türkmen Ferahzâd Beg'in oğludur. Hoşsohbet ve iyi [14] mizaçlı bir gençtir. Bazen şiire meyil vermiş, ilgi duymuştur. Bu şekilde şiir söyler. Şiir:

[15] سمند ناز جولان داده میآیی و میترسم

که گردی خیزد و بردامن اغیار بنشیند.[197]

---

193 Senin şahin gibi olan yüz çizgilerin semender huyludur. Bundan dolayı da yuvası ateş içindedir. Feleğin ateş kanatlı doğanı senin şahin sıfatlı gamzenin korkusundan titriyor.

194 Ey başına buyruk, ona karşı o kadar iltifat göstermişsin ki yabancıyı isteğini arzetmede küstah yapmışsın. Ey gönül, aşkın bolluğunun şükrünü yerine getir çünkü onun yardımıyla yârin hayaliyle tanışmışsın. Horluktan şikâyet etme. Karşı tarafa ince mizaçlılık yapma. Onun köpeğinin yanında yer bulmuş olmam gibi bir saygınlık sana yeter.

195 Candan geçersen ey gönül, rahatlamış olursun fakat bu kadar yüce bir himmete ne sen sahipsin ne de ben.

196 Nûrî eli boş olduğundan dolayı hediye olarak yâre mahçubiyet götürür.

197 Naz yorgasını koşturarak geliyorsun ve ben korkarım ki, bir toz kalkar da rakiplerin eteğine oturur.

[16] **Muhammed Sâlih Beg:** Maksûd Beg Vezîrî'nin oğludur. Son derece güzel yüzlüydü. [17] Şiiri âhenklidir. Bu iki beyit ona aittir. Beyit:

[22 b]

[1] چه طعنها که ز اغیار میکشم هر دم
چنین دلیری اغیار بی حمایت نیست
[2] برای قتل منت هر زمان بهانه چراست
بکش بکشتن صالح بهانه حاجت نیست.[198]

[3] شوق در راه طلب میکندم سرگردان
گرچه دانم که بمقصود رسیدن زود است.[199]

[4] **Kāsım Beg:** Allah'a sığınırım, Ejdehâ Sultân Afşar'ın oğludur. [5] Mahlası "Hicrî"dir. Bir müseddes terkîb-i bend söyledi, meşhurdur. Bu beyit de onundur. Beyit:

[6] من نه آنم که مرا از تو شکایت باشد
من و اظهار غمت این چه حکایت باشد.[200]

[7] **Muhammed Beg Hâlifetü'l-hulefâyî:** Hulefâ'nın en büyük oğludur. Gerçekten son derece insanca, [8] insana yakışan, yumuşak huylu ve sakin bir gençtir. [9] Bütün sanatlar içerisinde zorluk derecesi bakımından en önde olan ressamlık ve nakkaşlıktaki bilgisini o derece icra eder ki bu konuda [10] kimseye ihtiyaç duymaz. Nesh-ta'lîk hattını güzel yazar. Beş telli tanburu da [11] güzel çalar. Gerçekten son derece donanımlı bir gençtir. Yardımseverlik ve cesarette de [12] yaşıtları arasında seçilir. Gerçi dönemin âdeti gereğince bazen birtakım [13] istenmeyen olaylar meydana gelmektedir, fakat o kadar temkinli ve ağırbaşlıdır ki o olaylardan ötürü sinirlenmez.

---

198 Her an yabancılardan sitem görüyorum. Yabancıların bu yürekleri himayesiz olamaz. Beni katletmek için her zaman neden bir bahane ararsın? Öldür, Sâlih'i öldürmek için bir bahaneye gerek yok.

199 Şevk istek yolunda benim başımı döndürür. Gerçi bilirim, maksuda ulaşmak için daha çok erken.

200 Ben, senden şikâyeti olacak birisi değilim. Benim senin gamını dışa vurmam diye bir şey de söz konusu olamaz.

[14] Dostlarının huzurunda azı ve çoğu getirmekte kusuru ve ihmali yoktur. [15] İnşallah pâdişâhımızın terbiyesinin neticesinde arzu ve istekleri [16] yerine gelsin. Şiirdeki tavrı da çok iyidir. Bu beyitler o emîrindir. [17] Rubâî:

چون یاد تو در ضمیر جوشد ما را

[23 a]

[1] چشم از همه ممکنات پوشد ما را

ترسم که از فراق بازم نخری

[2] وانگه باجل غمت فروشد ما را.[201]

این زمان چاک گریبانش بدامن میرسد

[3] آنگه از دستش همه عالم گریبانچاک بود.[202]

هر دم مرا بغمزه نامهربان مکش

[4] گر میکشی بکام دل دشمنان مکش

من تاب شکوه تو ندارم خدای را

[5] این نیم جان که مانده بتیغ زبان مکش.[203]

وه که هر لحظه فزونتر ز فزون می بینم

[6] گرمی از حسن تو بازار طلبکاریرا.[204]

چشم نازم که ناز میروید از او

[7] صد غمزهٔ دلنواز میروید از او

بر خاکم اگر ز ناز یک ره گذری

[8] تا حشر گل نیاز میروید از او.[205]

---

201 Senin hâtıran bizim içimizde coştuğunda bütün olanaklara gözümüzü yumdurur. Korkarım ayrılıktan beni geri satın almazsın ve işte o zaman senin gamın bizi ecele satar.

202 Bu zaman onun yakasının yırtmacı eteğe ulaşır. O zaman onun elinden herkesin yakası yırtıktı.

203 Her an beni şefkatsiz gamzeyle öldürme! Öldürüyorsan da düşmanların gönlünce öldürme! Allah aşkına ben senden şikâyet etme gücüne sahip değilim. Bu kalan yarım canı da dilinin kılıcıyla öldürme!

204 Eyvah! Her an alacaklılık piyasasını senin güzelliğinin sıcaklığından dolayı gittikçe daha artmakta görüyorum.

205 Nâzın yeşerdiği nazlı sevgilinin gözünden yüzlerce gönül okşayan gamze yeşerir. Toprağımın üzerine naz ile bir sefer geçersen oradan kıyamete kadar ihtiyaç çiçeği yeşerir.

Altıncı Bölüm: İşte o en fasih dille konuşanların [9] evlatları hakkındadır ki başları "Hayırlı kimseler Allah'a aittir, şerler ise bana aittir" [10] keramet tacı ile yücelmiş ve boyları, endamları [11] "Kavminin efendisi o kavme hizmet edendir" hırkası ile şereflenmiştir. Allah [12] hepsine rahmet eylesin.

Mîr Sun'î: Nişâbûrludur. Derviş tabiatlı ve ibadete düşkün [13] bir kişiydi. Bendenizin şiir ilminde kılavuzlarından biridir, şiir ilmi için gerekli olan risalelerin çoğunu [14] Mîr hazretlerinin huzurunda tamamladım. Üç yıldan fazladır başını [15] yastığa koyup istirahat ettiğini görmedim. Asil yaşları [16] da doksana yakındı. Saltanat merkezi Tebrîz'de bir aktarın oğluna [17] tutkundu. Kendi evinden onun mahallesinin başlangıcına kadar bir yokuş vardı. Defalarca gidip **[23 b]** [1] gelir, bu durumdan sıkıntı çekmezdi. Latif ve nâzik tabiatı vasfından fazladır. [2] Tuhafiyecilik işinde öylesine vukuf sahibiydi ki bir mısra'yı iki renkli [3] gül ile ekip yazmıştı ki methedilen üslubunun dışında olmamıştı. [4] Mısra' budur. Mısra':

بنگر صنع خدا را بنگر.[206]

Kâğıt rengi [5] ve dağıtmada vâkıftı. Beyaz pudra, kurşun oksit ve lacivert taşı yıkamada [6] da bilgi sahibiydi. Mîr hazretlerinin övgüye değer vasıfları çoktur, bu risaleye [7] sığmaz. Şiirleri ile iktifa etmekteyiz. Bu beyitler o hazretindir. Gazel:

[8] بغیر جور از آن تند خو نمیآید
وفا خوش است و لیکن از او نمیآید
[9] سمند او نکند میل سبزۀ خاکم
بدین گیاه سر او فرو نمیآید
[10] در این چمن مگر از عیش غنچه ای نشکفت
که بوی خوشدلی از هیچ سو نمیآید
[11] دمی نمیگذرد وز خیال خنجر او

[206] Baksana, Allah'ın yaptına bak!

که آب دیده مرا تا گلو نمیآید

[12] ز نیکوان نکنم قطع آرزو صنعی

چرا که این صفت از من نکو نمیآید.[207]

[13] نازم بسوز سینه و اشک نیاز خویش

دارم سری چو شمع بسوز و گداز خویش

[14] آنانکه دل بزلف نگاری نبسته اند

آیا چه کرده اند بعمر دراز خویش.[208]

[15] از نظر رفتی و رفت از جا دل بیحاصلم

تا میآیی بجای خود نمیآید دلم.[209]

[16] گلبن دردم من و در گلشن غم جا مرا[210]

میشوم پژمرده چون در گل نباشد پا مرا.

[17] من که بی او چون صنوبر درهم از بار دلم

صد گره بر یکدگر دارد دل بیحاصلم.[211]

[24 a]

[1] سوزد از داغ جنون چون شمع سر بر تن مرا

زآتش سودا گدازد طوق بر گردن مرا.[212]

[2] بر ما شب غم کار بسی تنگ گرفته است

کو صبح که آیینهٔ ما زنگ گرفته است

[207] O keskin mizaçlıdan zulümden başka bir şey gelmez. Vefa güzel birşeydir fakat ondan gelmez. Onun yorga atı toprağımın çayırına meyletmez. Onun başı bu bitki için eğilmez. Bu çimende eğlenceyle bir goca çiçeklenmedi mi ki hiçbir taraftan gönlü hoş eden bir koku gelmez. Onun hançerinin hayalinden benim gözümün yaşının boğazıma kadar inmediği bir an bile geçmez. Ey Sun'î, iyilerden ümidimi kesmem, çünkü bu sıfat bernim elimden iyice gelmez.

[208] Göğsümün yangınına ve ihtiyaç gözyaşımla övünürüm. Mum gibi yanıp yakılan bir başım var. Bir sevgilinin saçına gönlünü bağlamayanlar acaba ne yapmışlar uzun ömürleri boyunca?

[209] Gözden gittin de hâsılsız gönlüm yerinden gitti. Sen gelmeyince gönlüm yerine gelmez.

[210] Ben derdin çiçek dalıyım. Yerim gamın çiçek bahçesidir, ayağım toprakta veya balçıkta değilse ben solarım.

[211] Çam fıstığı gibi gönül meyvasından karışmış olan ben, hâsılsız kalbinde birbirine atılmış yüz düğüm bulunduruyorum.

[212] Bedenimin üstünde başım mum gibi çılgınlık ateşinden yakılır. Sevda ateşinden benim boynumdaki gerdanlık erir.

[3] آتش زده مهر و مه من در دل اغیار

میسوزم از این شعله که در سنگ گرفته است

[4] از روز سیه میکند افغان دل صنعی

خاصیت مرغان شب آهنگ گرفته است.[213]

[5] چنان بکشتن عشاق میکشید دلش

که نیم کشته رها کرد از شتاب مرا.[214]

[6] برویت آیینهٔ دل مقابل افتاده است

تو در دلی و مرا کار با دل افتاده است.[215]

[7] Çoğu beyitleri beğenilmiştir. Dîvânındaki eserler arasında seçim yapmaya kimse kadir değildir. [8] Yine Tebrîz'de vefat etti. Mezarı Cihânşâh-ı Pâdişâh Mescidi önündedir.

[9] **Mîr Huzûrî-i Kumî:** Mîr Eşkî'nin kardeşidir. Gerçi Mîr hazretleri, [10] onun kendisinin kardeşi olmadığını söylerdi. Herhâlde adı geçen Mîrzâ, müspet ilimleri [11] öğrenmede yıllarca emek verdi. Ancak verdiği emek nispetinde gelişim gösteremedi. [12] Şiiri, ilminden daha üstündür. Bu beyitler Mîr hazretlerine aittir. Beyit:

[13] کشته از بهر رضای تو شدن آسان است

میشود شاد بدآموز تو دشوار این است.[216]

[14] شب چون بسینه درد محبت فزون شود

گریم بحالتی که دل سنگ خون شود

[15] غیرت گرفتم آنکه بر افتاد از جهان

الفت میان ما و رقیب تو چون شود.[217]

---

[213] Gam gecesi bizim için işi oldukça zor tutmuş. Nerede sabah, çünkü bizim aynamız paslanmıştır. Benim ayım, güneşim yabancıların kaline ateş vurmuş, taşa düşmüş olan bu alevden yanıyorum. Sun'î'nin gönlü kara günden yakınır. Gece öten kuşların mizacını almış.

[214] Gönlü öylesine O'nu âşıkları öldürmeye çekiyordu ki, beni aceleden yarı ölmüş bırakıverdi.

[215] Gönül aynası senin yüzüne karşı düşmüş. Sen gönüldesin ve benim işim gönler düşmüştür.

[216] Senin rızan uğruna ölmek kolaydır. Fakat sana kötü alışan mutlu olur. Zor olan budur.

[217] Gece sinede sevgi derdi arttığında öylesine ağlarım ki, taşın kalbi kan olur. Dünyadan düşen herkesi senden başkası algıladım, bizimle senin rakibin arasında ülfet nasıl olur?

[16] نااميد از سر بالين حضورى آن شوخ

آب در ديده چو برخاست قيامت برخواست.[218]

[17] بروز مرگ فغان بر مزار من مكنيد

زمانه را خبر از جور يار من مكنيد

[24 b]

[1] سياه پوش مگرديد بهر ماتم من

در اين لباس شكايت ز يار من مكنيد

[2] سر حضورى و فتراک خونچكان نگريد

هواى ديدن چابک سوار من مكنيد.[219]

[3] خوش آن رنجش كه سوى او نظر عمداً نميكردم

دل من ميطپيد از شوق و سر بالا نميكردم

[4] خوش آن اغاز عشق و آشنائى كز حيا هرگز

نميرفتم برش تا همرهى پيدا نميكردم.[220]

[5] صد سخن دارم ولى پيش تو گويائيم نيست

سربسر افسونم اما در تو گيرائيم نيست.[221]

[6] تمنائى كزو دارد دل اميدوار من

تكلف نيست ميارزد بدرد انتظار من.[222]

[7] هرچه باداباد در بزمش حضورى ميروم

بيش از اين در كنج حسرت تاب تنهائيم نيست.[223]

---

218 O şûh, Huzûrî'nin yastığının başından ümitsizce gözü yaşlı ayağa kalktığında kıyamet koptu.

219 Ölüm gününde benim mezarımda feryat etmeyin. Devranı benim yârimin cevrinden haberdâr etmeyin. Benim yasımdan ötürü siyah giymiş olmayın. Bu elbise içinde benim yârimden şikâyet etmeyin. Huzûrî'nin başına ve kan damlayan terkisine bakın. Benim çevik binicimi görme hevesine düşmeyin.

220 Ne hoştu, bilerek ona doğru bakmadığım incinmeler. Kalbin çırpınırdı şevkten, başımı kaldırmazdım. Ne hoştu hiçbir zaman hayâdan dolayı bir yol arkadaşı bulmadıkça onun etrafına gitmediğim o aşkın başlangıcı ve tanışıklık zamanı.

221 Yüz sözüm var fakat senin yanında diyesim gelmiyor. Baştan ayağa büyülenmişim fakat senin üzerinde tutarlılığım yok.

222 Benim ümitli gönlümün ona karşı duyduğu temennî, bir zorakilik değil, benim bekleyiş derdime değer.

223 Ne olursa olsun ey Huzûrî, onun şölenine katılırım. Bundan fazla hasret köşesinde yalnızlığa takatim yok.

[8] با تو در خواب دلم عرض تمنا میکرد
در گلو گریه گره بود چو بیدار شدم.[224]

[9] اوقات خوش آن بود کز اسباب تعلق
دیوانه دلی داشتم آن هم دگری داشت.[225]

[10] **Mîr Eşkî:** Kum vilayetindendir. Gözü yüksekte bir kişiydi. [11] Tardü'l-aks tavrında bir dîvân yazmıştır. İki dîvânım var diye övünürdü. Şiiri bu şekilde [12] söylerdi. Şiir:

مستانه کشتگان تو هر سو فتاده اند
[13] تیغ ترا مگر که بمی آب داده اند[226]

نه طبل باز بر رخش جفا آن نازنین بسته
[14] سرم ببریده و بهر نوازش پیش زین بسته.[227]

Son olarak Hindistan'a giderek oranın [15] hükümdarları önünde söz sahibi oldu. [16] O mecliste Mîr hazretlerine birlik yarmak (yüz bin sikke) verdikleri ve fakir bir zât olan Mîr'in de [17] bu olaya karşı duyduğu aşırı sevinçten öldüğü söylenir. Allah günahlarını affetsin.

[25 a] [1] **Mîr Muhammed Mü'mîn-i Esterâbâdî:** Zamanının en büyük ulemâsı olan Mîr Fahrü'd-dîn-i Simâkî'nin kızkardeşinin oğludur. [2] Mîr hazretleri en saf hâliyle bir ilim sevdalısıdır. Yüce pâdişâh [3] Sultân Haydar Mîrzâ'nın muallimi veya öğrencisiydi. Son derece güzel huylu bir şâirdir. [4] Bu beyitler onundur:

خط دمانیدی و دل میبرد آن خنده هنوز

---

[224] Gönlüm uykuda seninle temennîsini paylaşıyordu. Uyandığım vakit boğazımda ağlayış düğümlenmişti.
[225] Bağlılık sebeplerinden dolayı deli bir gönlüm lolduğunda onun da bir başkası olduğunda nice güzel vakitlerdi.
[226] Senin sarhoş öldürdüklerin her tarafa düşmüşler. Senin kılıcını şarapla mı sulamışlar acaba?
[227] O nazlı sevgili cefanın hızlı atına davlumbazı bağlamış, başını kesmiş ve okşamak için eğerin önüne bağlamış.

[5] ناخن حسن تو جان را است خراشنده هنوز.[228]

Sevgilisinin aşkını kutlayan [6] bu beyitleri yenidir. Gazel:

کرده شمعی بدلت خانه مبارک باشد

[7] شمع من منصب پروانه مبارک باشد

بهوای سر کویی که تو میدانی و من

[8] شب برون آمدن از خانه مبارک باشد.[229]

میمردم از الم اگر اندک توجهی

[9] ظاهر نمیشد از نگه گاهگاه تو.[230]

شدم آواره ترسم دیگری گردد فگار او

[10] بر افتد کاش رسم عشقبازی از دیار او[231]

اثر ملاحت او من زخم خورده دانم

[11] که نمک فشان همه شب بدلم گذار دارد.[232]

Mîr Sedîd-i Râzî: Meşhur Kadı Muhammed'in [12] oğludur. Mîr, özünde soylu bir aileye mensup olmakla birlikte anlatılmayacak derecede tembel [13] ve ilgisiz bir kimsedir. Güzel bir kişilik ve türlü vasıflarla [14] donanmış bir kimsedir. Mûsıkî ilmini iyi bilir, güzel şiir seçiminde [15] güçlüdür, hattâ bazen de şiir yazmaya meyli vardır. Bu beyit Mîr'indir. Beyit:

[16] دل خاموش من از بی ادبیهای رقیب

وقت آن شد که دگر عربده آغاز کند.[233]

---

[228] Çizgi yeşertti ve o gülüş gönlümüzü hâlâ çalıyor. Senin güzelliğinin tırnağı hâlâ canımızı tahriş etmekte.

[229] Senin gönlünde bir mum ev edinmiş, mübarek olsun. Ey benim mumum, kelebek makamı sana kutlu olsun. Senin ve benim bildiğimiz bir mahallenin tutkusuyla geceleri evden dışarıya çıkmalar kutlu olsun.

[230] Senin ara sıra bakışından az buçuk bir teveccüh belirmeseydi kederden ölmüş olurdu.

[231] Âvâre oldum, korkarım başkası da ondan yaralanmış olur. Keşke onun ülkesinde aşk oyunu geleneği ortadan kalksın.

[232] onun melahatinin (tuzluluğunun) etkisini yara almış olan ben bilirim, çünkü her gece tuz saçarak gönlümden geçişi vardır.

[233] Benim sessiz kalbimin, rakibin edepsizliklerinden artık arbedeye başlama zamanı geldi.

[17] **Mîr Ebû Turâb-ı Ulvî:** Güzel belde Hemedân'da tıp ilmi ile meşguldü. **[25 b]** [1] Gerçi tedavisi fayda vermezdi fakat ayağı uğurlu olduğundan hastaları pek fazla ölmezdi. [2] Ömrünün ilk yıllarında Mevlânâ Hayretî-i Herevî ile sohbet ederlermiş. [3] Sürekli soğuk şiirler okumaktan adı geçen Mevlânâ'yı rahatsız edermiş. Bir gün [4] Bula Kenâr adlı ırmağın kenarında Mîr hazretlerinin gusül abdesti alması gerekir. Mevlânâ Hayretî, [5] fırsattan istifade ederek Mîr'in ömrünün bütün günlerinde söylemiş olduğu şiirlerini varak varak, [6] hattâ cüz cüz yokluk seline verir. Mîr durumdan haberdar olup abdestini tamamlayana kadar onlar [7] tamamen yok olur. Mevlânâ Hayretî ve Mîr arasında dostluk, yerini düşmanlığa bırakarak incinme ve dargınlık [8] meydana gelir. Birkaç günden sonra adı geçen Mevlânâ, Mîr'in gönlünü aldığı mecliste [9] komşu diyardan bir hekimin karşısına çıkar ve söyler: "Ḥakīmkine ne ki sāmālālīkem merā yektā bir vālide'-i [10] dīrīne endekter kes dīrne nefs īne ne şīne ne di ẕekerāt dīrne". Huzurda bulunan [11] Iraklılar o anlaşılmayan sözlerden dolayı şaşırarak, bu kişinin ne söylediğini birbirlerine [12] sorarlar. Mevlânâ Hayretî cevap olarak şöyle der: "Bu o Mîr hazretlerinin asil şiirlerini [13] fırlattığımız ırmağın suyuyla tarımını yapıp ürününü yiyip içmektedir, zırvalamaktadır. [14] Allah, Mevlânâ Hayretî'nin yanında olduğu için bu birkaç beyit Mîr'den yazılmıştır. Kıt'a:

[15] سرما شد و بهیچ نداریم دسترس
بیغم نه ایم بالله از این فکر یک نفس
[16] جمعی خزیده پهلوی هم در خرابه ای
از سردی هوا همه بدحال چون مگس
[17] در خانه ای که منزل و مأوا گرفته ایم
حاصل لباس ما همه آن خانه است و بس.[234]

[234] Soğuk düştü ve hiçbir şeye elimiz erişmiyor. Billahi bu endişeden bir nefes bile gamsız değiliz. Bir topluluk birbirinin dibine bir harabede sürünmüş. Havanın soğukluğundan dolayı hepsi sinek gibi kötü durumdalar. Bizim sığındığımız evde hâsıl elbisemiz bütünüyle sadece o evdir, o kadar.

[26 a] [1] **Mîr Muhammed-i Keskinî:** Sebzevâr'ın yüce şahsiyetlerindendir. Cesaretlerinin [2] de oldukça büyük şöhreti var. Bu meşhur beyitlerin Mîr hazretlerine ait olduğu söylenir. Beyit:

[3] گل نیمه شب شکفته بود در حریم باغ
تعلیم گلرخان بحیا این قدر بس است.[235]

[4] اول عشق است و از حیرت ندارم ذوق وصل
مرغ دام افتاده یکچندی نخواهد دانه را.[236]

[5] Bu kıt'ayı da Hâce Ahmed Câmî ve Mîr Hüseyin Betâdkânî Fīrūz-ceng'in katli hakkında güzel söylemiştir. Kıt'a:

[6] از قاضی جام دوش میکرد سؤال
محمود که لطف و عزتش عادت و خوست
[7] افضل باشد شهادت میر حسین
یا روز جزا برادرم افضل ازوست
[8] قاضی گفتش که از کجا تا بکجا
آن کشتهٔ دشمن است و این کشتهٔ دوست.[237]

[9] **Mîr Vâlihî-i Kumî:** Eski şâirdir, güzel huylu ve hoşsohbet kişidir. [10] Güzel beyitleri çoktur, bu beyitlerden anlaşılmaktadır. Şiir:

[11] سوخت ما را تب عشق تو چنان کز حیرت
دوزخ انگشت گزد بر سر خاکستر ما.[238]

[235] Çiçek behçenin hareminde gece yarısı açmıştı. Çiçek yanaklıların hayâ için eğitimine bu kadar yeter.
[236] Aşkın başlangıcıdır ve hayretten kavuşma zevkim yok. Tuzağa düşmüş kuş bir süre yem istemez.
[237] Lütfu ve saygınlığı alışkanlık olan Mahmûd, kadehin kadısından dün soru soruyordu. Mîr Hüseyin'in şehadeti mi daha üstündür, yoksa kardeşim mi ceza gününde ondan daha üstündür? Kadı nereden nereye dedi? O, düşman tarafından öldürülmüş, bu ise dost tarafından.
[238] Senin aşkının hastalık ateşi bizi öylesine yaktı ki, hayretten cehennem bizim külümüzün başı ucunda parmağını ısırır.

[12] بکسی از آن نکردن گله تا بغایت از تو
که برم بخاک با خود دل پر شکایت از تو.[239]

[13] با مهر و محبت تو جفا پیشه چه داری
رو داغ بجانی نه و خون در جگری کن.[240]

[14] خیال قتل که امروز در دلت میگشت
که میگذشتی و از غمزۀ تو خون میریخت.[241]

[15] بآشیانۀ بلبل نسیم پا زد و گفت
که خان و مان اسیران خراب میباید.[242]

[16] لب خامش و دیده بر زمین است
خاصیت دیدن تو این است
[17] غافل منشین که آه ما را
صد دشنه نهان در آستین است.[243]

[26 b]

[1] تا جلوه گاه شاهد عشق تو شد دلم
بر جمله عضوهای تنم ناز میکند.[244]

[2] در کنج خانه فکر تو چندان مرا نشاند
کز پرده عنکبوت در منزلم گرفت.[245]

[3] جائی که عارض تو نقاب از قمر کشد
خورشید گردن از پی نظاره بر کشد.[246]

---

[239] Şikâyet dolu kalbimi kendimle toprağa götürürüm de sonsuza kadar senden kimseye şikâyette bulunmam.
[240] Sen cefa mesleklinin sevgi ve şafkatle ne işin var? Git, bir cana damganı bas ve bir ciğeri kan et!
[241] Bugün katil düşüncesi kalbinden öylesine dolaşıyordu ki, geçerken senin gamzenden kan damlıyordu.
[242] Bülbülün yuvasına rüzgâr ayağını çarpıp da esirlerin evi barkı yıkılmalı.
[243] Dudağı sessiz, gözü yere dikilmiş, senin bakışının özelliği budur. Gafilce oturma, çünkü bizim âhımızın yeninde yüz hançer saklıdır.
[244] Kalbim, senin aşkının görüntülendiği yer olduğundan beri vücudumun bütün organlarına cilveleniyor.
[245] Senin düşüncen beni öylesine evin köşesine oturttu ki, örümcek evimin kapısına perde ile kapattı.
[246] Senin yüzün, aydan kendisini sakladığı yerde güneş boynunu izlemek için yukarı kaldırır.

[4]همره غیر است با من صد عنایت میکند

یا رب این لطف است یا رفع خجالت میکند؟[247]

[5] رخسار خود دمی که نمائی بوالهی

در دیده کم کند ز تحیر نگاه تو.[248]

[6] **Kadı Esîrî-i Râzî:** Soylu bir Seyyid'dir, aynı zamanda erdemlidir, [7] iyi bir kâtiptir. Dünyayı gezmiş ve insanları tanımış kişidir. Şiirleri de lezzetten yoksun [8] değildir. Bu beyitler onundur:

خیالش بس که در اندیشهٔ بسیارم اندازد

[9] جنون یکبارگی ترسم که در بازارم اندازد

شوم گر مرغ و بنشینم بدیوار سرای تو

[10] نسیم نا امیدی از سر دیوارم اندازد.[249]

قاصد رقیب بوده و من غافل از فریب

[11] بیدرد مدعای خود اندر میانه ساخت.[250]

حسن تو ز خط رتبهٔ اعجاز گرفته است

[12] انجام تو کیفیت آغاز گرفته است.[251]

چو قاصد یافت شوقم را ز مکتوب پر افسونش

[13] دلم را ساخت خون تا کرد آگاهم ز مضمونش

سراپا سوختم زین که شمع بزم او خود را

[14] سراپا سوخت تا از بزم او نآرند بیرونش.[252]

---

247 Yabancıların yol arkadaşıdır, bana karşı yüzlerce inayet gösterir. Yâ Rab, bu lütuf mu yoksa mahçubiyetinin mi gideriyor?

248 Yüzünü bir an Vâlihî'ye gösterdiğin anda gözünde, senin bakışını şaşkınlıktan kaybeder.

249 onun hayali beni o kadar endişeye düşürür ki, korkarım çılgınlık beni bir seferlik pazara düşürür. Bir kuş oluıp senin evinin duvarına konsam, ümitsizlik esintisi beni duvarın başından aşağı düşürür.

250 Ulak rakipmiş, bense onun hilesinden gafildim. O gamsızca kendi iddiasını ortalığa attı.

251 Senin güzelliğin hat sanatında mucize rütbesi almış. Senin sonun başlangıç keyfiyeti almıştır.

252 Ulak, büyü dolu mektubundan benim şevkimi bulduğunda onun içeriğinden beni haberdar edinceye kadar yüreğimi kanla doldurdu. Onun şöleninin mumu, kendisini onun meclisinden dışarı çıkarmasınlar diye kendisini baştan ayağa yakmasından dolayı, baştan ayağa yandım.

Mîr Haydar-ı Girihrûdî: [15] Meşhur Mîr Alâü'd-dîn-i Mansûr'un oğludur. Çok kabiliyetli bir [16] gençtir. Yardımseverlik ve cömertliği fazlasıyla bilinir. Güzel yazı yazan bir hattattır. [17] Şiiri de güzeldir. Bu beyitler onundur. Nazm:

[27 a]

[1] از شکاف سینه گفتم حال دل را بنگرم

نیم بسمل طائری دیدم که در خون میطپید.[253]

[2] چند از نوید آمدنت بیخبر شوم

یکبار بیخبر ز در خانه ام درآ.[254]

[3] **Mîr Haydar-ı Kâşî:** Kendisi bir kadar kısa boylu ve zayıf olmakla birlikte [4] üstün kabiliyetli yüce biridir. Mu'ammâ ve târîh fenninde seçkindir. [5] Han Ahmed Pâdişâh adına, her mısra'ıdın bir mu'ammâ [6] ve bir târîh çıkarmış olduğu bir kasîde söylediğini derler. Gerçekse çok dikkatli düşünmek gerekir. Bu birkaç mu'ammâ, [7] Mîr hazretlerinindir:

Mollâ Şâh adına:

من تازه عاشق و یار بیداد کرده آغاز [8] دل داد یار نو را پیش که میبرد باز.[255]

Habîb Adına:

شبها که تمام عاشقان بیدارند [9] چشم و دل من بخواب راحت یارند

ساحر پسری کو که برد صبر و قرار [10] اول ز دل و دیده چو خوابی دارند.[256]

---

[253] Göğsümün yırtıldığı yerden kalbin durumuna bakmak istedim. Kanda çırpınan yarım Besmeleli bir kuş gördüm.

[254] Ne zamana kadar senin gelişinin müjdesinden habersiz kalayım? Bir sefer de habersizce evimin kapısından giriver.

[255] Ben yeni âşıkım, yâr ise adaletsizliğe başlamış. Gönül yeni yârin feryadını yine kime götürür?

[256] Geceleri bütün âşıklar uyanıkken benim gözüm ve gönlüm rahat uykuyla arkadaşlar. Sabrımı huzurumu ortadan kaldıracak büyülü bir oğlan nerede? Çünkü başta gönülden ve gözden uykuyu alırlar.

Sührâb adına:

خوش آن که نظر بسوی ما اندازند [11] گردند بما بحال ما پردازند
گردند و کله سراسر و کاکلها گه کج بنهند و گه پریشان سازند.[257]

Mîr Kurbî: Meskeni malum değildir. Kendisi [13] şıpsevdi ve dervişçe bir kişiydi. Eberkuh beldesinde Maksûd adında bir gence [14] âşıktı. Sabahları belki de daima ağlayarak ve inleyerek yürürdü. [15] Sevgilisi adına bir mu'ammâ söylemişti. Mu'ammâ'nın adını âhenkli olmayan bir şekilde yazarken [16] Mîr'e rastladım, dedim ki: "Bu mu'ammâ Maksûd'un adınadır, [17] beyitiniz ise âhenklidir". Tahminen on yaşımdaydım; Mîr hazretleri **[27 b]** [1] şaşırdı, dua ederek ödül olarak bir gazel verdi. Makta'ı buydu:

[2] منع قربی کنی که ناله مکن
نکند ناله پس بگو چه کند؟[258]

[3] Derviş ve doğru sözlü bir kişi olduğu için, duasının kabul [4] olunmuş olmasını ümit ediyorum. Bu beyitler de Mîr'den meşhurdur. Matla':

[5] شد ز لیلی طلعتی وادی محنت مسکنم
رفت اگر مجنون ازین عالم بجای او منم
[6] طعنه بر چاک گریبانها مزن در عاشقی
پاک دامانم چو گل چاک است اگر پیراهنم.[259]

[7] **Mîr Münhî:** Erdistân'a bağlı Zevâre köyündendir. Hâtem-i [8] Kâşî'nin talebesidir. Son derece gözü yüksekte ve hayâsız bir şairdir. Anlaşılan [9] hocasının bu vasıflarından başka hiçbir şeyini kendine örnek almamış, takip etmemiştir. [10] Şiiri de bu tarzdadır. Şiir:

---

[257] Bize doğru bir bakış atsalar ne hoş olur. Bizim etrafımızda dolaşsalar, bizim durumumuzla ilgilenseler, gelseler dolaşsalar başlarında şapka ve kâkülleri kâh eğri koysalar kâh dağıtsalar.

[258] Kurbî'yi inleme diye men edersin. İnlemesin de ne yapsın, söylesene.

[259] Leylâ'nın görüşü gitti. Mihnet vadisi meskenim, yurdum oldu. Mecnûn bu dünyadan gittiyse de onun yerine ben varım. Âşıklıkta yaka yırtıklarını kınama! Gömleğim çiçek gibi yırtılmışsa da eteğim temizdir.

آتش فروز دل نگه سحرساز تست

[11] جان رخنه رخنه از مژه های دراز تست

منهی بهرزه چند شکایت کنی ز یار

[12] این سرکشی تمام ز عرض نیاز تست

ترسم دگر جزا طلبند از شهید تو

[13] از لذتی که بادم شمشیرباز تست.[260]

ز بیتابی بدل کردم بمحنت شادمانی را

[14] ز یمن عشق بر خود تلخ کردم زندگانی را

سگان کوی او را بی سبب از خود بر آوردم

[15] بخود بیهوده دشمن ساختم یاران جانی را.[261]

درد دلم از آن بمداوا نمیرسد

[16] کاینجا کسی بدرد کسی وا نمیرسد.[262]

صد بار گفتم ای پسر پاس دل منهی بدار

[17] کز بیخودی زان بدزبان حرفی مبادا سرزند.[263]

Mîr Cezmî: Tebrîzlidir. **[28 a]** [1] Kendi vilayetinde aktarlık işiyle meşguldü. Nazım erbâbına afyon macunu [2] ve afyonlu ziyafet verirdi. İyi düşünceli biri olduğu için şâirlerin kötü sözlerinden [3] kendisini korurdu. Şiirde tavrı fena değildir. Bu beyitler Mîr'den daha meşhurdur. Beyit:

[4] با وجود بیوفائیهای او

سوخت جانم را جدائیهای او

---

[260] Gönlümün ateşini yakan senin büyü yapan bakışındır. Canım senin uzun kirpiklerinden delik deşiktir. Ey Münhî! Herzelikle ne kadar yârdan şikâyet edersin. Bu isyan tamamiyle senin ihtiyacını arzetmendendir. Senin kılıç oynatan nefesinde olan lezzetten korkarım senin şehidinden başka bir ceza isterler.

[261] Sabırsızlıktan dolayı sevinci mihnete dönüştürdüm. Aşkın uğurundan dolayı hayatı kendime zehir ettim. Onun mahallesinin köpeklerini nedensizce kendimden uzaklaştırdım. Kendime karşı gereksizce candan arkadaşları düşman yaptım.

[262] Gönlümün derdinin tedaviye ulaşmamasının nedeni, burada kimsenin derdine bakmamasından dolayıdır.

[263] Yüz kere "Ey oğlan, Münhî'nin gönlünü koru" dedim. Kendinden geçip de O, kötü ağızlıdan uygunsuz bir laf çıkmasın diye.

[5] باعث بیگانگیها میشود
با رقیبان آشنائیهای او.[264]

[6] Üstâdımız Mîr Sun'î'nin ölümünde bu târîhi güzel söylemiştir. Târîh:

[7] میر صنعی خوان معنی را نمک
آنکه میتابید از وی نور عشق
[8] عشقبازی بود دایم طور او
جای او بادا همیشه طور عشق
[9] سال تاریخ وفاتش از دو طور
یافتم از شوق شعر و شور عشق.[265]

[10] **Mîr Bezmî-i Hemedânî:** Yukarıda zikri geçen Mîr Ebû Tûrâb-ı Ulvî'nin oğludur. [11] Seyyid olduğu doğrudur. Muhabbet ve arkadaşlıkta dış görünüşü içinden [12] daha iyidir. Şiirde tavrı fena değildir. Bu beyitler onundur. Beyit:

[13] میی خواهم کزو مست آنچنان در کوی یار افتم
که چون سر برزند صبح قیامت در خمار افتم.[266]

[14] ببزمش نا نشسته خاطرش از من بتنگ آمد
بلب نابرده جامی شیشهٔ عیشم بسنگ آمد.[267]

[15] صبر با آنکه بمن مژدهٔ راحت ندهد
طاقتم رخصت اظهار شکایت ندهد
[16] قطره ای اشک ز چشمم بزمینی نچکد
که گلش تا بابد بوی محبت ندهد.

[264] onun vefasızlıklarına rağmen onun ayrılıkları canımı yaktı. Onun rakiplerle tanışmaları, yabancılıklara neden oluyor.
[265] Mîr Sun'î, anlam sofrasının tuzudur. Ondan ışıyan aşkın ışığıdır. Onun tavrı her daim aşk oyunuydu. Onun canı her zaman aşk Tûr'u olsun. Onun vefatının tarihini iki tavırdan şiirin şevkinden ve aşkın heyecanından buldum.
[266] Öylesine bir mey isterim ki, ondan yârin mahallesine düşecek kadar sarhoş olayım. Kıyamet sabahı açılıncaya kadar süzgün süzgün kalayım.
[267] onun meclisine oturur oturmaz benden sıkılmaya başladı. Bir kadehe dudak dokundurmamışken eğlencemin camı taşa değdi.

[17] شوق خواهم که شبی پای خیالت بوسد

ادب عشق در اندیشه که رخصت ندهد.[268]

[28 b]

[1] اگرچه با دگران در تکلم است آن لب

نمک دریغ ندارد ز زخم کاری ما.[269]

[2] تیره روز دل من گر شب محنت این است

وای بر جانم اگر سوز محبت این است.[270]

[3] مرگ بزمی موجب خوشحالی او میشود

ای رفیقان با خبر سازید دلدار مرا.[271]

[4] **Mîr Ebû Turâb Mahrûm-ı Râzî:** Yukarıda adı geçen Kadı Esîrî'nin kardeşidir. [5] Müspet ilimlerde çok emek vermiştir, iyi bir ilim âşığıdır. Laubali bir kişidir. [6] Şiiri de etkili söyler. Bu beyitler Mîr hazretlerinindir. Beyitler:

[7] تنی ز ضعف چو کاه و غمی برابر کوه

شکسته بسته دلی دارم و هزار اندوه

[8] تو ای حریف که قرب وصال میطلبی

ببین که برق تجلی چه میکند با کوه.[272]

[9] سوخته غیر را زغم عشق ستیزه رای تو

غیر چه سوزد اینچنین وای بر آشنای تو

[10] زآتش رشک سوختم این چه بلا محبت است

تا بمیان نهاده ام راز تو با خدای تو.[273]

[268] Sabır bana huzur müjdesi vermemesine rağmen takatim şikâyet bildirme ruhsatı vermez. Gözümden bir damla yaş yere damlamaz. Onun toprağı sonsuza kadar sevgi kokmasın diye. Bir gece senin hayalinin ayağını öpsün diye şevk isterim. Aşk edebi izin vermz diye endişe içinde.

[269] O dudak, diğerleriyle konuşmakta olduğu hâlde bizim yaramıza tuz serpmekten geri durmuyor.

[270] Mihnet gecesi buysa benim gönlümün günü karadır. Sevginin acısı buysa canıma eyvahlar olsun.

[271] Bezmî'nin ölümü, onun mutluluğuna neden olur. Ey arkadaşlar, benim gönlümün sahibini haberdar edin!

[272] Saman gibi güçsüzlükten bir beden ve dağa denk bir keder. Kırık dökük bir kalbim var ve binlerce sıkıntı. Kavuşma yakınlığını dileyen sen ey rakip! Tecelli şimşeğinin dağa ne yaptığını gör.

[273] Senin kavgacı aşkının yanından herkesi yakmış yabancıyı böyle yakarsa senin tanıdığına eyvah! Kıskançlık ateşinde yandım. Bu ne belâ sevgiymiş. Senin sırrını senin tanrınla paylaştığımdan beri.

[11] **Mîr Hazînî-i Yezdî:** Tüccardır. İyi huylu ve doğru sözlü bir şairdir. [12] Bu beyitler onundur. Beyitler:

در اثنای تغافل از نگاه خشم آلودش

[13] چو آن صیدم که صیاد از غم مردن کشد زودش.[274]

انتظار او نمیگویم که زارم میکشد

[14] نا امیدیهای بعد از انتظارم میکشد.[275]

قطع امید چو از یار بناکام کنم

[15] سوزم از حسرت و واسوختنش نام کنم

چه روم رنجه ز کویش که بصد خون جگر

[16] بایدم رفت که دیگر بخودش رام کنم

خون بیچاره حزینی سر راهم گیرد

[17] خشمگین چون سفر از کوی دلارام کنم.[276]

اگر وقت نظاره ات مرده بودم

[29 a]

[1] ز دست فراق تو جان برده بودم

باغیار چون میکنی مهربانی

[2] که نامهربانت برآورده بودم.[277]

آنکه با جان و دلم بیداد هجران میکند

[3] کافرم گر هیچ کافربا مسلمان میکند

این چه تعجیل است در خونریزم ای نامهربان

---

274 Hışım dolu bakışından gaflet ettiğim anda ölmesi kaygısıyla avcının daha erken öldürdüğü bir av gibiyim.

275 onun bekleyişinin beni inleterek öldürdüğünü söylemiyorum. Bekleyişten sonraki ümitsizlikler beni öldürüyor.

276 Muratsız kalıp yârdan ümidimi kestiğimde hasretten yanarım ve yeniden yanmak için adını anarım. Mahallesinden nasıl incinerek gideyim? Çünkü bir daha kendime râm etmek için ciğerimden yüz kan daha gitmesi gerekir. Hışımlı bir şekilde gönlüme huzur verenin mahallesinden yolculuk ettiğimde çaresiz Hazînî'nin kanı yolumun başını keser.

277 Sen bana baktığın anda ölmüş olsaydın senin ayrılığının elinden canı kurtarmış olurdum. Yabancılara nasıl şefkat gösterirsin? Çünkü senin şefkatsiz olduğunu çıkarmıştım.

[4] چون وفای من ترا آخر پشیمان میکند.[278]

یک دیدنت تلافی صد ساله محنت است

[5] گر در غم فراق تو مرگم امان دهد.[279]

چون کنم آرزوی وصل و دلی شاد کنم

[6] از ستمهای تو یاد آرم و فریاد کنم.

یاد یاران وفادار غریبان چو کند

[7] ای حزینی من بیچاره کرا یاد کنم؟[280]

غمگین نمیشوم ز وفای تو با رقیب

[8] از بس که بر وفای توام اعتماد نیست

آواره میشود ز درش غیر دمبدم

[9] او در جفاکشی ز حزینی زیاد نیست.[281]

بعد عمری که زمن درد دلی گوش کند

[10] مدعا را دل دیوانه فراموش کند.[282]

بیرحمیت مرا چه قدر انتظار داد

[11] تا کارم از فراق بکشتن قرار داد.[283]

Mevlânâ Mîr Alî: Hazret-i Hüseyin soyundandır. [12] Ülke sınırları dâhilinde yaşıtları ve benzerlerinden üstündür. Çok alçak gönüllü [13] ve ahlâklı bir kişiymiş ki ustalığının yanısıra kıt‘alarında "Alî el-Kâtib" ve "Fakîr [14] Mîr Alî" yazmayı zorunluluk addeder. Çok güzel kıt‘a ve kitaplar o azîzden [15] gördük fakat kendi şiiri ve kendi

278 Canıma ve gönlüme ayrılık adaletsizliğini yapanın yaptığını bir Gâvur Müslüman'a yaparsa ben de Gâvurum. Benim kanımı dökmede ey şefkatsiz bu ne acele? Madem sonunda benim vefam seni pişman edecektir.

279 Senin ayrılığının gamında ölüm bana aman verirse seni bir sefer görmek yüz yıllık mihnetin telafisidir.

280 Kavuşma arzusu edip gönlümü sevindirdiğimde senin zulümlerini hatırlayıp feryat ederim. Gariban vefalı arkadaşlarını anabilir de Ey Hazînî, çaresiz olan ben kimi anayım?

281 Senin rakibe gösterdiğin vefadan dolayı üzülmüyorum. Çünkü senin vefana güvenim yok. Onun kapısından yabancı anbean avare olur. O cefa ile öldürmekte Hazînî'den fazla değil.

282 Bir ömürden sonra benim gönlümün derdini dinlediğinde deli gönül iddiacıyı unutur.

283 Senin acımaszılığın bana ne kadar intizar çektirdi tâ ki işimi ayrılıktan öldürmeye kadar götürdü.

hâlini ifade eden bir kıt‘ayı [16] öylesine yazmıştı ki kalem erbâbı etrafında pervane idiler. O kıt‘a budur. Kıt‘a:

عمری از مشق دو تا بود قدم همچون چنگ

[29 b]

[1] تا که خط من بیچاره بدین قانون شد

طالب من همه شاهان جهانند و مرا

[2] در بخارا جگر از بهر معیشت خون شد

سوخت از غصه درونم چه کنم چون سازم

[3] که مرا نیست از این شهر ره بیرون شد

این بلا بر سرم از حسن خط آمد امروز

[4] وه که خط سلسلۀ پای من مجنون شد.[284]

فارغ بودم ز عاشقی یکچندی

[5] میبود مرا جان و دل خرسندی

ناگاه بیک عشوۀ شیرینم ساخت

[6] رسوای زمانه شوخ شکر خندی.[285]

Evet, hiçbir zaman sanat ehli ve yetenekli kimseler [7] refah yüzü görmemişlerdir. Güzel söylerler: “Anlaşılan yetenekli kimseleri, sanat erbâbını [8] yaşadığı dönem sevmez”.

Mîrzâ Sâdık: Ordubâdlıdır. [9] İyi zevk sahibi, ilim âşığıdır. Rahmetli Şâh zamanında Meşhed-i Mukaddese [10] gitti. O kutlu başkentin ileri gelenlerini hicvetti. Yüksek makamlar tarafından ihrâcına [11] karar verildi. Şu anda Deken’de olduğu söylenir,

[284] Bir ömür boyu çeng gibi meşkten dolayı iki kat olmuştu. Tâ ki, çaresiz olan benim hattım bu minvale dönüştü. Dünyanın bütün şâhları benim talibim, bense Buhârâ’da ciğerim geçinme kaygısıyla kan oldu. Sıkıntıdan içim yandı, ne yapayım, nasıl edeyim? Çünkü benim bu şehirden dışarıya çıkacak bir yolum yok. Bu belâ bugün benim başıma hüsn-i hattan dolayı geldi. Eyvâh, çünkü hatt ben Mecnûn’un ayağının zinciri oldu.

[285] Bir süreliğine âşıklıktan feragat etmiştim. Benim hoşnut bir canım ve gönlüm vardı. Ansızın şeker gülücüklü bir şuh, tatlı bir işveyle beni zamanın rezili yaptı.

ama orada olduğu kesin değildir. Şiirlerinin çoğu [12] rubâî olduğu için birkaç rubâî ile sınırlıdır. Rubâî:

[13] ای رهزن کاروان زهد و پرهیز
بدعت نه دوستی خصمی آمیز
[14] در کوی تو از هجوم نظار کیان
نی جای ستادن است و نی راه گریز.[286]

[15] صادق غم عشقت ار بجان نپذیرد
ناکام بکام دل دشمن میرد
[16] حق نمک خنده ات ار نشناسد
یا رب نمک حسن تو چشمش گیرد.[287]

[17] **Mîr Mugîs:** Hemedânlıdır. Mahlası "Mahvî"dir. İyi bir Seyyidzâdedir. Bir o kadar da **[30 a]** [1] ilim sevdalısıdır. Şıpsevdi ve laubali bir gençtir. Şiirde tavrı fena değildir. [2] Bu beyitler o Seyyidzâdenindir:

من گریهٔ آتشین نمیدانستم
[3] من جان و دل حزین نمیدانستم
نی نام بمن گذاشتی و نه نشان
[4] ای عشق ترا چنین نمیدانستم.[288]

محوی که ز کوی عقل بیرون میگشت
[5] دیوانه تر از هزار مجنون میگشت
دور از تو ز دور دیدم آن گمشده را
[6] در بادیه ای که باد در خون میگشت.[289]

[286] Ey zühd ve takvâ kervanının yolunu kesen! Hasımlık dolu bir arkadaşlık bid'at değil. Senin mahallende yüce pâdişâhların bakışının hücumundan ne duracak bir yer var, ne kaçacak bir yol.

[287] Sâdık senin aşkının gamını canla kabul etmezse düşmanın gönlünün muradınca muratsız ölür. Senin gülüşünün tuzunun hakkını bilmezse Yâ Rab, senin güzelliğinin tuzu onun gözünü tutsun (kör etsin).

[288] Ben ateşli ağlayışı bilmezdim. Ben hüzünlü canı, gönlü bilmezdim. Bana ne ad bıraktın, ne de san. Ey aşk seni böyle bilmezdim.

[289] Akıl mahallesinden dışarıda gezen Mahvî, binlerce Mecnûn'dan daha çılgın dolaşırdı. O kaybolanı senden uzakta gördüm, rüzgârın kanda dolaştığı bir çölde.

تا خال بروی همچو مه خواهد بود

[7] تا خط شه حسن را سپه خواهد بود

گر خانه ز خشت آفتابت سازند

[8] ای دل روزت همان سیه خواهد بود.[290]

کی زخم تو در سینهٔ ما میآید

[9] کی درد مرا از تو دوا میآید

کی در دل تنگ چون منی جای کند

[10] گر غم داند که از کجا میآید.[291]

Mîr İbrâhîm: Hemedân'a bağlı [11] Serkân adlı kasabadandır. Çok hayâlı ve edepli bir âdemoğludur. [12] İlk gençlik yıllarında tahsil için Hemedân'a geldi. Sonrasında bendeniz ile tanışarak [13] nakkaşlık ve şiirle uğraşmaya başladı. Az zamanda çok şey öğrenip [14] iyi bir nakkaş ve kabul gören bir şâir oldu. Kirmân'da Şâh Velî'nin [15] sarayında inzivaya çekildiği söylenir. Allah muvaffak etsin. Gençliğinde söylemiş olduğu [16] şiirlerinden birkaç beyit kaydedilmiştir. Şiir:

ما کرده ایم قطع نظر از وفای تو

[17] صد جان فدای جور محبت فزای تو

هرکس که آشنای تو شد روز خوش ندید

[30 b]

[1] خوش وقت آن کسی که نشد آشنای تو

دردی چو بار خاطر یاری در این دیار

[2] آواره شو که نیست درین ملک جای تو.[292]

[290] Ben ay gibi yüzde bulunduğu sürece, hat güzellik şâhının ordusu olduğu sürece senin evini güneş kerpicinden yapsalar da ey gönül, senin günün yine karanlık olacaktır.

[291] Senin yaran gönlümüze ne zaman gelir, benim derdime senden ilaç ne zaman gelir? Gam nereden geldiğini bilirse benim gibi birisinin dar kalbinde nasıl yer edinir?

[292] Biz senin vefandan ümidimizi kesmişiz. Yüz can senin sevgi arttıran zulmüne feda olsun. Seninle tanışan herkes hoş bir gün görmedi. Ne mutlu seninle tanışmış olmaya. Ey Derdî, madem bu diyarda yârin hatırının yüküsün, âvâre ol çünkü bu memlekette sana bir yer yok.

Mîr Kurbî: Lâhîcânlıdır. [3] Hat yazısının her türünde iyi yazar. "Gubâr hattını kimse benden [4] daha iyi yazamaz" demiştir ama biz görmedik. Mu'ammâ tarzına vâkıftı. Bu mu'ammâsı Budag adıyla [5] ona aittir. Mu'ammâ:

سرو باغ ای بتان حور لقا
کی ببالا بود چو قد شما؟[293]

[6] Bu beyitler de o azîzindir. Beyitler:

تو گر نقاب بماه جمال خود نگذاری
[7] چه آدمی که پری را بحال خود نگذاری؟[294]

میکنم در عشق ترسازاده ای کفر اختیار
[8] میگذارم با شما ای زاهدان اسلام را
بزم خاص و یار ساقی و رقیبان بی نصیب
[9] فرصت است امشب بکش قربی پیاپی جام را.[295]

شب دیده ام نظارۀ رخسار یار داشت
[10] دوزخ ز رشک در دل گرمم گذار داشت
قربی از آن بعشق تو ممتاز شد که او
[11] جان فگار و دیدۀ شب زنده دار داشت.[296]

Mîr Firîbî: Simnân kadısının [12] akrabâsıdır. Çok erdemlidir. Mûsıkîde son derece maharetlidir. Bu tarz şiir de söyler:

[13] بگذار تا بسوی فریبی نظر کند

[293] Ey Hûrî yüzlü putlar! Bağın selvisi, uzunlukta ne zaman sizin boyunuz gibi olabilir ki?
[294] Sen kendi güzelliğine peçe takmazsan eğer, nasıl bir insansın ki periyi kendi hâlinde bırakmazsın.
[295] Bir Gâvur yavrusunun aşkında küfrü seçiyorum. İslâm'ı ey zâhidler size bırakıyorum. Meclis özel, yâr sâkî, rakipler ise nasipsiz. Ey Kurbî, iyi bir fırsattır bu gece. Peş peşe kaldır kadehleri.
[296] Gece gözüm, yârin yanağına göz dikmişti, cehennem kıskançlıktan sıcak kalbimden geçiyordu. Kurbî'nin, senin aşkından dolayı seçkin olmasının nedeni yaralı canı ve geceleri dirir tutan gözüdür.

ای شرم چند مانع جانان من شوی[297]

[14] **Mîrzâ Halîl:** Hemedân kadısının oğlu Mîr İbrâhîm'in kardeşidir ki bu zamanda ilim adamları Mîr hazretlerini [15] âlimlerin âlimi sayarlar. Besteleri vardır. Adı geçen Mîrzâ kardeşinin tersine, bahadırlığa [16] talip olmuştur. Gerçekten de cesur ve cömert tabiatlı bir gençti. Delikanlılık çağında Mîrzâ'nın yanında bulunduk. [17] Bir o kadar serseri ve korkusuz olduğu için Hindistan yolunda ömrünün baharına hazan fırtınası **[31 a]** [1] esip hayatının yeşilliğini soldurdu. Bu beyiti kendi dilinden işittim:

[2] تا سرش گرم ز جام می گلگون نشود
یار سرگرم بخون من محزون نشود.[298]

[3] **Mîr Şâh Murtazâ:** Hemedân'a bağlı Artîmân adlı köydendir. Bir o kadar [4] erdemlidir. Tuhaf derecede ilgisiz ve laubali bir gençtir. Daha da tuhafı Şeyhü'l-İslâm olmasıdır. [5] Bu rubâî o azîzindir. Rubâî:

همنالۀ نای و همدم جامم من
[6] ناحق بریا و زهد بدنامم من
تا میکده هست رو بمسجد نکنم
[7] زندیقم من نه شیخ اسلامم من.[299]

ای مهر گسل ببیوفا میمانی
[8] برگشته زما ببخت ما میمانی
بیمهری و جا در دل تنگم داری
[9] بیگانه ای و بآشنا میمانی.[300]

---

[297] Ey utanç! Ne zamana kadar benim sevgilime mani olursun? Bırak da Firîbî'ye doğru bir baksın.
[298] Yârin başı, gül renkli şarap kadehiyle ısınmazsa ben mahzunun kanıyla uğraşmaz.
[299] Ney ile aynı inleyen ve kadehin meclis arkadaşıyım ben. Haksız yere riya ve zühd ile ben kötü ad çıkarmışım. Meyhane varken mescide uğramam. Ben zındığım, Şeyhü'l-İslâm değilim.
[300] Ey sevgiyi sarsan vefasıza benzersin. Bizden dönmüşsün, bahtıza benzersin. Sevgisizsin ve yerin benim dar gönlüm. Yabancısın fakat tanıdığa benzersin.

Mîr Mu‘izzü’d-dîn: Kâşânlıdır. [10] Son derece düzgün, hoşsohbet, iyi huylu ve zevk sahibi bir gençti. [11] Nesh-ta’lîk yazısını yazmada hocalarına yakın bir ustalıktaydı. Anlayışlı kimseler, onun kıt‘asına önem vermişlerdir. [12] Şiirdeki tavrı da fena değildir. Bu matla‘ onundur. Matla‘:

[13] آن گل ز داغ دست خود افگار کرده است
هرگز کسی بدست خود این کار کرده است.[301]

[14] **Mîr Emînî:** Esterâbâd’ın Esterâbâd Rustâk adlı nahiyesindendir. [15] Anlaşılabilir ve hoşsohbet bir gençtir. Laubaliliğinin yanısıra dindar ve salih bir kimse olması ayırt edici özelliğidir, [16] dindar ve ibadet eden bir kul olmayı ister. Bazen şiir de söyler. Bu beyit Mîr’indir. Beyit:

[17] ناز چشم ستم انگیز ترا بنده شوم
رنجش مصلحت آمیز ترا بنده شوم.[302]

[31 b] [1] **Mîr Ya’kūbî-i Hayyât:** Kum şehrindendir. Fena kimse değildir. Bu meşhur matla‘ın, şirin dudaklı sevgililerin [2] zulmünün sertliğini ifade etmek babında ona ait olduğu söylenir:

[3] هر صدا کز کوه کندن تیشه فرهاد داد
داد این معنی که از بیداد شیرین داد داد.[303]

[4] **Mîr Ca’ferî:** Tebrîz’de çizmeciydi. Çok yardıma muhtaç olduğundan, şâirlik işini [5] ar bilerek vaktini işiyle meşgul olarak geçirmektedir. Şiirde tavrı fena değildir. Bu beyitler Mîr’indir. Beyit:

[6] نکرد یاد من از ناز و من بدین خود را

---

301 O çiçek, korla kendi elini yaralamış. Asla kimse kendi eliyle bu işi yapmış mı?
302 Senin zulüm yapan gözünün nazına köle olayım. Senin maslahat üzere olan incinmene köle olayım.
303 Ferhâd’ın balyozunun dağı yontmasından bir ses veren, Şîrîn’in adaletsizliğinden imdad sesi veren bu anlamı verdi.

دهم فریب که بر قاصد اعتماد نکرد.[304]

[7] Bu rubâîyi Tebrîz katliamı için söylemiştir. Rubâî:

تبریز چو کربلا است [8] از شیون و شین
فرقی که بود همین بود ما را بین
کان بهر حسین در محرم بوده
[9] وین در رمضان بهر محبان حسین.[305]

Mîr Seyyid Alî Musavvir: Kendi fenninde en önde olan ve [10] Rahmetli Şâh'ın kütüphanesindeki dostlarından Mîr Musavvir'in oğludur. [11] Mîr'in kendisi iyi bir sanatçı, nakkaş ve ressamdı. Bir küçük [12] dargınlık yüzünden Irak'tan Hindistan'a gitti, Celâlü'd-dîn Ekber'in huzurunda yüce bir mertebeye ulaştı. [13] Mevlânâ Gazâlî ile Mîr arasında biraz kırgınlık olmuş olacak, birbirlerini [14] hicvetmiş oldukları ve Mîr'in, Mevlânâ Gazâlî'nin yüzüne benzeyen bir resim çizmiş olduğu söylenir. O kırgınlık nedeniyle [15] ikisi de tükenmişler. Mîr hazretlerinin tavrı şiirde çok iyidir. [16] Bu beyit Mîr'indir. Beyit:

صبحدم خار دم از همدمی گل میزد
[17] ناخنی بر دل صد پارۀ بلبل میزد.[306]

Mîr Necdî: İbadet merkezi Yezd'dendir. **[32 a]** [1] O vilâyetin soylularındandır. İyi, uygun ve anlaşılır bir kişidir. [2] İyiyi ve kötüyü, şerefsizlikle şerefi bir arada barındırır. Hindistan'a birkaç kez gidip [3] gelmiştir, Çok seyahat etmiş ve tecrübeli bir kişidir, çoğu zaman bizim fakirhaneyi şereflendirirdi. [4] Şiir ıstılâhına iyice vâkıftır, şiiri de iyi söyler. Bu beyitler Mîr hazretlerinindir. Beyit:

[5] چو بر زمین سرم آن نازنین جوان انداخت

---

304 Nazdan dolayı beni hiç yâd etmedi, bense ulağa güvenmedi diye kendimi kandırırım.
305 Tebrîz, figandan ve yastan Kerbelâ gibidir. Arada bulunan fark sadece şudur, bize bak: "O, Muharrem'de Hüseyin içindi. Bu ise Ramazan'da Hüseyin'i sevenler için.
306 Sabahleyin diken çiçekle sohbet arkadaşı olduğundan dem vuruyordu. Bülbülün yüz parça olan kalbine tırnak sürüyordu.

سرم کلاه ز شادی بر آسمان انداخت

[6] ز پیش چشم تو میخواستم که بگریزم

نگاه گرم توام دست در میان انداخت

[7] رسید وقت شهیدان غمزه برخیزید

که آن نگاه قیامت بدین جهان انداخت.[307]

[8] با غیر همدمی و می ناب میزنی

بر آتش محبت ما آب میزنی

[9] فرداست ای امام که از کفر غمزه اش

ناقوس در برابر محراب میزنی

[10] گر بسته کمند محبت نگشته ای

نجدی چه پیچ میخوری و تاب میزنی؟[308]

[11] من بسته بال مرغ خزان دیده گلشنم

هرگز ندیده ام بهمه عمر یک بهار

[12] شادی طلاق داده صد سالۀ من است

با او مرا چه نسبت و او را بمن چه کار

[13] مجنون ز غم هلاک شد و کوهکن ز درد

ما و توایم نجدی از ایشان بیادگار.[309]

[14] **Mîr Teşbîhî:** Kâşânlıdır. Seyahat etmiş ve insanları görmüş, tanımış bir kimsedir. [15] Yoksul ve hırpani kılıklı bir kimsedir. Bununla birlikte, inançlı birisi olduğu [16] bu rubâînin içeriğinden anlaşılmaktadır:

بحر کرمم منت جود که برم

[17] محو عدمم نام وجود که برم

---

307 O nazlı genç güzel, enim başımı yere düşürdüğünde, başım şapkasını sevinçle gökyüzüne attı. Senin gözünün önünden kaçmak istiyordum. Senin sıcak bakışın elini aracı kıldı. Vakit yetişti, ey gamze şehitleri ayağa kalkın! Çünkü o bakış bu dünyada kıyamet kopardı.

308 Yabancıyla meclis arkadaşısın ve öz şarap kadehi tokuşturuyorsun ve bizim sevgimizin ateşine su döküyorsun. Yarın ey İmâm! onun gamzesinin küfründen dolayı mihrabın karşısında çan çalacaksın. Eğer sevgi kemendiyle bağlanmamışsan ey Necdî, neden kıvrılıp dönüyorsun?

309 Ben gül bahçesinin hazan görmüş kanadı bağlı kuşuyum. Büütn ömrüm boyunca bir bahar bile görmemişim. Sevinç benim yüz senedir boşadığım, onunla benim aramda ne münasebet, onun benimle ne işi var? Mecnûn gamdan helâk oldu, dağı delen dertten. Ey Necdî, onlardan biz ve sen yâdigâr kaldık.

گویند سجود پیش حق باید کرد

چون من همه **[32 b]** [1] حق شدم سجود که برم.[310]

Bu beyitleri lezzetten yoksun değildir. Beyitler:

[2] یکی برخود ببال ای خاک گورستان بشادابی

که چون من کشته ای [3] زان دست و خنجر در لحد داری.[311]

کلید خلد میدادم بهای مژدهٔ وصلش

[4] کسی گر میخرید اینجا متاع آنجهانی را.[312]

کف پا بهر زمینی که رسد تو نازنین را

[5] بلب خیال بوسم همه عمر آن زمین را.[313]

بسگ یار اگر نسبت اغیار کنم

[6] این جفائی است که نسبت بسگ یار کنم.[314]

Mîr Ebû'l-Bekā: Tefriş adlı [7] kasabadandır. İyi tavırlı, edepli ve şuh karakterli bir Seyyidzâdedir. [8] İnsanlarla nifaktan uzak muhabbet eder. Şiiri de fena söylemez. Bu beyitler o [9] azizindir. Şiir:

نسیم صبح چو بویی ز زلف یار گرفت

[10] جهان ز نکهت او بوی نوبهار گرفت.[315]

مگر ز چشمه نوش تو خضر یافت نشان

[11] که از خجالت بنهفت چشمه حیوان

---

[310] Kerem deniziyim. Kimin cömertliğinin minnetine kalayım? Yoklukta silinmişim, kimn varlığının ismini söyleyeyim? Hakkın önünde secde etmek gerek derler. Ben bütünüyle Hakk olduysam kime secde kılayım?

[311] Ey mezarlığın toprağı! Sevinçle bir kerelik kendinle övün, çünkü benim gibi o el ve hançerden öldürülmüş olan birisini lahitte bulunduruyorsun.

[312] Bu dünyada birisi, öbür dünyaya ait olan malı alsaydı onun kavuşmasının müjdesinin pahası olarak cennetin anahtarını verirdim.

[313] Sen sevgili yârin ayağının altı hangi toprağa değerse bütün ömrüm boyunca o toprağı hayal dudağıyla öperim.

[314] Yârin köpeğinin eğer yabancıları nispet gösterirsem bu yârin köpeğine karşı bir cefa yapmış olurum.

[315] Sabah esintisi yârin saçından bir koku aldığında dünya onun ağzının güzel kokusuyla yeni bahar kokusunu aldı.

فزود حسن گل عارضت ز سبزه خط

[12] بلی ز سنبل گل راست زیب و ز بستان

چه گل که چشم جهان است و بر همه روشن

[13] که عیب دیده بود گر نباشدش مژگان.[316]

هنوز اول حسن است و دلربائی تو

[14] بمهر کوش که زد دست بیوفائی تو.[317]

بشمع من نزیبد بوالهوس را لاف سرگرمی

[15] که اینجا آتش از بال و پر پروانه میریزد.[318]

یکی را خاطر آگاه دادند

[16] یکی را تخت و تاج و جاه دادند

نصیب ما ز قسمتخانۀ غیب

[17] غمی آن هم بصد اکراه دادند

صبا در جستجو از پا بنشست

[33 a]

[1] ببزم وصل از آنش راه دادند

ز ناکامی بقائی شکوه تا کی

[2] کز انجام دلی دلخواه دادند.[319]

Mîr Kudsî: Tefriş adlı [3] kasabadandır. Şiirde tavrı bu şekildedir. Şiir:

از نگاه گرم من بر خود بصد [4] دل عاشقست

---

316 Hızır senin afiyetli çeşmenden mi bir iz buldu ki, utanıp hayat çeşmesini bırakıverdi? Yüzünün çiçeğinin güzelliği hattın yeşilliğinden arttı. Evet, çiçeğin süsü başaktan ve bostandandır. Öyle bir çiçek ki, dünyanın gözüdür ve herkesçe bilinir. Çünkü gözün kirpiği olmazsa kusur sayılır.

317 Henüz güzelliğin ve senin gönül çalmalarının başlangıcıdır. Senin vefasızlık elin, sevgiyle kimin kulağına vurdu?

318 Benim mumuma hevesine düşkün biriyle lafa girişmek yakışmaz. Çünkü burada ateş kelebeğin kanatlarından dökülür.

319 Birisine bilinçli bir hatır verdiler; birisine taht, taç ve makam verdiler. Bizim gayb kısmethanesinden payımıza bir keder verdiler, onu da yüz zorlukla verdiler. Seher yeli arayışını bırakıp yerine oturdu, kavuşma meclisine girmesi için, o yüzden ona yol verdiler. Ey Bekāʾî, muratsızlıktan dolayı ne zamana kadar şikâyet edeceksin? Çünkü sonuçta sana hoş bir gönül vermişler.

دیده در آیینۀ چشمم مگر رخسار خویش.[320]

شوق نگذارد کزو [5] یکبارگی دل برکنم
ورنه با این ناتوانی مردنم دشوار نیست.[321]

زدن [6] خنجر و مرهم طلبیدن ز رقیب
بر سر زخم دلم خنجر دیگر زدن است
[7] خون طلب کردن از آن شوخ ستمگر قدسی
آتش رشک بهنگامۀ محشر زدن است.[322]

[8] **Mîr Sadrü'd-dîn Muhammed:** Kirmân veziri Mîr Şâhmîr'in oğludur. Son derece anlayışlı [9] ve hoşsohbet bir gençtir. Cesareti ve yardımseverliği o derece çoktur ki Kızılbaş kahramanlarının birçoğuyla [10] arkadaş olduğu bilinmektedir ve meşhurdur. Şiirde tavrı ahenklidir. Bu matla' cesaret timsali Mîr'indir. [11] Matla':

زد ناخنم برشتۀ جان زلف پر خمی
[12] شادم که باز بر در دل حلقه زد غمی.[323]

Mevâlî-i Türkmen'i hicvettiği bu rubâîyi pek [13] münasip tazmin etmiştir. Rubâî:

ای آنکه بفهم و فعل خویش مغرور
[14] فهم از تو چو نور از رخ زنگی دور
خوانند ترا موالی ای کهنه یزید
[15] برعکس نهند نام زنگی کافور.[324]

---

[320] Gözümün aynasında kendi yüzünden benim sıcak bakışımdan dolayı kendisine yüz gönülle âşıktır.

[321] Şevk ondan bir seferliğine gönül koparmama müsaade etmez, yoksa bu güçsüzlükle ölmem pek de zor değil.

[322] Hançer vurmak ve rakipten merhem dilemek, kalbimin yarasının üzerine başka bir hançer vurmak gibidir. Ey Kudsî, o zalim şuhtan kan istemek mahşer zamanında kıskançlık ateşi yakmak gibidir.

[323] Kıvrımlı bir saç, can ipliğine bir tırnak vurdu. Yine de gönlümde bir gamın halkalanmasından dolayı mutluyum.

[324] Ey kendi anlayışı ve ameliyle mağrur olan, anlayış sende zencinin yüzünden ışık misali uzaktır. Ey köhne Yezîd! Sana Mevâlî diye seslenirler. Aksine senin ismini zenci kâfuru koymaları gerekiyor.

Yedinci Bölüm: Kabiliyet kuvvetiyle [16] Türkçe, Farsça ve Arapça bilmek suretiyle [17] Arap ve Acem'de latif tabiatları ve nazik zihinleri sayesinde **[33 b]** [1] şöhret bulmuş olan güzel huylu Türk şairleri hakkındadır.

Mevlânâ Fuzûlî: Bayat'tır. [2] İbrâhîm Han hizmetinde Bağdat'a gidip; İbrâhîm Han, Rahmetli Sultân Süleymân [3] karşısında hezimete uğrayıp Irak'a geldiğinde adı geçen Mevlânâ Fuzûlî Hille'de ikamet etmekteydi. [4] Müspet ilimleri tahsil etme işiyle meşgul olup az günde çok şey öğrenmiştir. [5] Gerçekten de; Türkçe, Farsça [6] ve Arapça kelâma bu derece hâkim olacak kadar bir kabiliyete sahip olma mutluluğu hiç kimseye nasip olmamıştır. Türkçe dîvân, gazel ve kasideler; Şâh û Gedâ, [7] Leylî vu Mecnûn, Beng û Bâde münazarası ve Ravza adlı eserleri tamamlayabilmiştir. [8] Farsça dîvân, gazel ve kasideler; Rind û Zâhid, Sıhhat ve Maraz'ı kaleme almıştır. [9] Arapça dîvân, gazel ve kasîdeler yazmıştır. Tahminen otuz bin beyit şiiri vardır ki, [10] bendeniz kendi yazısından gördüm. Gerçi adı geçen Mevlânâ'nın eşsiz ve bedelsiz [11] şiirleri çokça vardır. Bu muhtasar tezkire bunları taşıyamadığından birkaç meşhur ve meşhur olmayan [12] beyitler ile sınırlanmaktadır. Türkçe matla'larından bir dîvân tertip olunur:

[13] Kār-ger tüşmez ḫadeng-i ṭaʿne'-i düşmen mañga
Kes̱ret-i peykānıñg étmişdür demürdin ten mañga[325]

[14] Be:
Kūh-ken Şīrīne öz naḳşın çeküp vérmiş firīb
Kör ne cāhildür yonar daşdın öziçün [15] bir raḳīb[326]

[325] Düşmanını kınaman, ayıplaman, sövmen bana tesir etmez. Attığın okları temreninin çokluğu bende demirden bir ten vücuda getirmiştir.
[326] Dağdelen (Ferhâd) Şîrîn'in resmini yaparak kendini kandırmış. Kendisine taştan bir rakîb yontan, gör ki ne cahildir!

Te:

Ṣabā aġyārdın pinhān ġamım dil-dāra iẓhār ét

Ḫabersiz [16] yārimi ḥāl-i ḫarābımdın ḫaber-dār ét[327]

S̱e:

Ḫaṭṭ-ı ruḫ-sārıñ éder luṭf-ile reyḥān [17] bile baḥs̱

Ḥüsn-i ṣūretde cemālıñ gül-i ḫandān bile baḥs̱[328]

Cim:

Münḥarifdür **[34 a]** [1] sāḳīyā endūh-ı dünyādın mizāc

Bāde tut kim ʿillet-i endūha ġafletdür [2] ʿilāc[329]

Ḥa:

Ḳaysı māhıñ bilmezem miḥr-ile olmış zār ṣubḥ

Her kün eyler ḫalḳa biñ [3] dāġ-ı nihān iẓhār ṣubḥ[330]

Ḫı:

Reng-i rūyıñdın dem urmış sāġar-ı ṣahbāya baḫ

[4] Āftāb-ilen ḳılur daʿvī dutulmış aya baḫ[331]

Dal:

Nāledindür ney kibi āvāze᾽-i ʿışḳem [5] bülend

Nāle terkin ḳılmazam her dem kesilsem bend bend[332]

---

327 Ey sabah rüzgârı, ağyardan gizli olarak çektiğim gamı sevgiliye açıkla! Benden habersiz olan sevgilimi benim harap hâlimden haberdâr et!

328 Yüzündeki ayva tüyleri, lütufta reyhanla, güzelliğin de şekil güzelliğinde de açılmış gül ile bahse girer.

329 Ey sâkî! Dünyadaki sıkıntılardan sağlığın bozulmuştur. Bana şarap getir! Bu elem hastalığının ilacı gaflettir.

330 onun, sabah hangi ay yüzlü dilberin aşkıyla ağladığını bilmiyorum. Her gün halka bin gizli yarasını gösteriyor.

331 Senin yüzünün renginde olduğunu söyleyen şarap kadehine bak! Güneşle dava kılan tutulmuş aya bak!

332 Aşkımın ününün yükselmesi, ney gibi feryat etmemdendir. Her an parça parça kesilsem de feryat etmeyi terk etmem.

Ẕel:

Ey maẕāḳ-ı cāna cevriñ şehd [6] ū şekker dék leẕīẕ

Dem-be-dem zehr-i ġamıñ ḳand-ı mükerrer dék leẕīẕ[333]

Re:

Çeşm-i ṣūret-bāzuma [7] müjgān ṣaff-ı hengāmedür

Ḳana batmış her müjem bir şūḫ-ı gül-gūn-cāmedür[334]

Ze:

[8] Nem-i eşkim mükedder ḫāṭırımdın defʿ-i ġam ḳılmaz

Bu rūşendür ki nem āyīnedin zengār-ı kem ḳılmaz[335]

[9] Sin:

Ey köñgül ol ḫancer-i müjgāna eylersen heves

Ḳaṣd-ı cān étdüñ beḳā-yı ʿömrdin ümīdi [10] kes[336]

Şın:

Büt-i nev-resim namāza şeb ū rūz rāġıb olmış

Bu ne dīndür Allāh Allāh [11] büte secde vācib olmış[337]

Ṣad:

Zihī cevāhir-i iḥsān-ı ʿāmma maʿden-i ḫāṣṣ

[12] Dür-i şefāʿat içün baḥr-i raḥmete ġavvāṣ[338]

---

333 Ey can damağına cevri bal ve şeker kadar lezzetli olan dilber! Her zaman senin gamının zehri, saf şeker kadar lezzetlidir.

334 Benim suret oynatan gözüme, kirpikler oyun seyrine gelenler safıdır. Kana batmış her kirpiğim, kırmızı elbise giymiş bir güzeldir.

335 Gözyaşımın nemi, benim kederli hafızamdan gamı def etmiyor, çıkarmıyor. Nemin, aynadan pası çıkarmadığı çok açıktır.

336 Ey gönül! O kirpiklerin hançerine heves eylersen, onun canına kastettin, ömrünün kalanından ümidini kes.

337 Benim yeni yetişen putum (sevgilim) gece gündüz namaz kılmaya rağbet eder olmuş. Allah Allah, bu nasıl dindir ki putun secde etmesi vacip olmuş veya puta karşı secde etmek vacip olmuş.

338 Senin bütün dünyayı kapsayan ihsan cevherlerinin tek madeni olman ne hoş! Şefaat incisi için rahmet denizinin dalgıcısın.

Ḍat:

Ḫalḳa ḫūblardın viṣāl-i rāḥat-efzādur [13] ġaraż

ʿĀşıḳa ancaḳ taṣarrufsız temāşādur ġaraż[339]

Ṭı:

Ḳılmaġıl muḥkem köñ̂gül [14] dünyāya ʿaḳd-i irtibāṭ

Sén bir āvāre müsāfir-sén bu vīrān bir ribāṭ[340]

ʿAyın:

[15] Dil uzadur baḥs̱-ilen ol ʿārıż-ı raḫşāna şemʿ

Ot çıḳar aġzıdın étmez mi ḥaẕer kim [16] yana şemʿ[341]

Ġayın:

Sāḳīyā mey ṣun ki dām-ı ġam-durur huş-yārlıġ

Mestlikdür kim [17] ḳılur ġam ehline ġam-ḫvārlıġ[342]

Fe:

Miḥnet-i ʿışḳ éy dil āsāndur déyü çoḳ urma lāf [34 b]

[1] ʿIşḳ bir yükdür ki ḫam bolmış anıñ̂ altıda Ḳāf[343]

Ḳaf:

Olur ruḫ-sārıñ̂ga [2] gün laʿliñ̂ge gül-berg-i ter ʿāşıḳ

Sañ̂ga eksük degil kökdin yaġar yérdin biter ʿāşıḳ[344]

---

339 Halk, güzellerden onların visâline erip rahat etmeyi ister, bekler. Âşığın isteği ise sadece onları temaşa etmektir.

340 Ey gönül, dünyaya sıkı sıkıya bağlanma! Sen âvâre bir misafirsin, bu dünya ise harap bir kervansaraydır.

341 Mum, o açılmış güle benzeyen yanakla bahse tutuşup ona dil uzatmaktadır. Ağzından ateş çıkıyor, mum yanmaktan korkmuyor mu?

342 Ey sâkî, mey sun! Akıllılık gam tuzağıdır. Gam ehline dert ortağı olan sarhoşluktur.

343 Ey gönül, aşk mihneti kolaydır diye çok laf etme! Aşk öyle bir yüktür ki onun altında Kaf dağının beli bükülmüştür.

344 Senin yanağına güneş, kırmızı dudağına gül yaprağı âşık olur. Sana âşık eksik değildir, gökten yağar, yerden biter.

[3] Kef:

Ḳıymadıñ sākin-i kūʾyıñ olana peykānıñ

Bir içim su-ile aġırlamadıñ [4] mihmānıñ[345]

Lam:

Éyle müstes̱nā gözel-sén kim sañga yoḳdur bedel

Sendin éy cān [5] münḳaṭiʿ ḳılmaz beni illā ecel[346]

Mim:

Her ḥabāb-ı eşkime bir ʿaks salmış peykerim

Şāh-ı mülk-i miḥnetem [6] dutmış cihānı leşkerim[347]

Nun:

Dōst bī-pervā felek bī-raḥm ū devrān bī-sükūn

[7] Derd çoḳ hem-derd yoḳ düşmen ḳavī ṭāliʿ zebūn[348]

Her sehī-ḳadd cilvesi bir seyl-i ṭūfān-ı [8] belā

Her hilāl-ebrū ḳaşı bir ser-ḫaṭṭ-ı meşḳ-i cünūn[349]

Vav:

Ramażān oldı çeküp [9] şāhid-i mey perdeye rū

Mey içün çeng tutup taʿziye açdı gīsū[350]

---

345 Senin mahallenin sakini olana okunun temrenini esirgedin. Misafirini bir içim su ile bile ağırlamadın.

346 Öyle müstesna bir güzelsin ki senin eşin benzerin yoktur. Ey cân! Beni ölümden başkası senden ayıramaz.

347 Benim yüzüm, gözyaşımın her su kabarcığına aksetmiş. Ben mihnet mülkünün şâhıyım. Askerim bütün cihanı tutmuştur.

348 Dost isteksiz, felek merhametsiz ve dünya durmadan dönmektedir. Dert çok, dert ortağı yok, düşman kuvvetli, talih ise yenik.

349 Her selvi boylunun cilvesi bir belâ tufanı selidir. Her hilâl kaşlının kaşı, delilik meşki için sayfanın başına yazılmış bir yazıdır.

350 Ramazan oldu. Şarap güzeli yüzüne perde çekti. Şarap matemi için saçını açtı, eline çeng alıp ağıt yakmaya başladı.

Hā:

Muṣḥaf [10] démek ḫaṭādur ol ṣafḥa᾿-i cemāle

Bu bir kitāb sözdür fehm éden ehl-i ḥāle[351]

Ye:

[11] Sanma kim bülbül açar uçmaġa bāl ū perini

Gül yaḳup anı savurmış göge ḫākisterini[352]

[12] **Mîrzâ Kulı Meylî:** Tekelüdür. Sultân Muhammed-i Hüdâ-bende Pâdişâh'ın hizmetkârzâdesiydi. [13] Sultân İbrâhîm Mîrzâ -Allah günahlarını affetsin- hizmetinde yetişti. Şâirliği [14] teslim edilmiş olup çok sayıda beyitleri meşhur oldu. Tesadüf eseri Hindistan'a gitmiş, kalan ömrünü [15] orada geçirmiş ve ölmüştür. Bu beyitler o merhûmundur. Beyitler:

[16] چو همرهی بمن آن سرو خوشخرام کند

ز بیم طعنه بهر کس رسد سلام کند

[17] نه آشنا و نه بیگانه ای نمیدانم

که اختلاط چنین را کسی چه نام کند

[35 a]

[1] ز دیدن تو دلم یافت لذتی که فلک

نعوذ بالله اگر فکر انتقام کند

[2] بدان رسیده که میلی ز تلخکامی رشک

شراب وصل تو بر خویشتن حرام کند.[353]

[3] دانسته ای که عشق تو با جان نمیرود

[351] O güzellik sayfasına Mushaf demek hatâdır. O, anlayan hâl ehline bir kitap sözdür.

[352] Bülbül uçmak için kanadını açıyor sanma! Gül, onu yakmış ve gökyüzüne külünü savurmuştur.

[353] O güzel yürüyen selvi, bana yol arkadaşlığı yaptığında dalga geçmeleri korkusundan herkese selam verir. Ne tanıdıksın, ne yabancısın. Bilmem ki böylesine karışık bir duruma kimseler ne ismi verir? Seni görmekten gönlüm öylesine lezzet buldu ki, felek -Allah'a sığınırım- intikam fikrine düşmez. Oraya kadar varmış ki Meylî, kıskançlığın verdiği acıdan senin kavuşma şarabını kendisine haram kılmıştır.

کز خاک کشتگان گذری گذری سر گران هنوز.[354]

[4] منم و دل خرابی بتو میسپارم او را

بچه کار خواهد آمد که نگاه دارد او را

[5] دم آخر است دشمن بمنش گذار یکدم

که بصد هزار حسرت بتو میگذارم او را.[355]

[6] میروم و بر کشتگانم رحم میآید که تو

خو بدان بیدادها داری که بی ما کرده ای.[356]

[7] تو با رقیبی و میلی تغافلی دارد

تغافلی که کم از صد نگاه حسرت نیست.[357]

[8] میلی ز بس که ما و تو بدنام گشته ایم

هر بد که میکنند رقیبان بنام ما است.[358]

[9] ....

داغ بر دست نهادی و کبابم کردی

[10] چون در خانهٔ غارت زده چشمم باز است

تا سپاه مژه را رهزن خوابم کردی

[11] بود ایمن ز خلل عافیت آباد دلم

تو بیک چشم زدن خانه خرابم کردی.[359]

[12] چون کشتیم اکنون هوس کامم نیست

آسوده دلم فکر سر انجامم نیست

---

354 Senin aşkının canla gitmeyeceğini bilmişsin. O yüzden de hâlâ öldürülenlerin toprağından ağırbaşlı geçiyorsun.

355 Ben varım ve harap bir gönül. Onu sana emanet ediyorum. Kim onu saklarsa saklasın ne işe yarar ki? Son andır ey düşman! Onu bir anlığına bana bırak da O'nu yüz bin hasretler sana bırakacağım.

356 Gidiyorum ve öldürülenlere acıyorum. Çünkü sen bizsiz yaptığın adaletsizliklere alışmışsın.

357 Sen rakiple birliktesin ve gaflet etmek ve bilmezden gelmeye, yüz hasret bakışından daha az olmayan bir bilmezden gelmeye meyillisin.

358 Ey Meylî! Biz ve sen o kadar kötü isimli olmuşuz ki, rakiplerin yaptığı kötülükler de bizim ismimizle anılır.

359 … Elime kor koydun ve beni kebap eyledin. Kirpik ordusunun benim uykumun yağmacısı yaptığından beri yağmalanmış evin kapısı gibi gözüm açıktır. Gönlümün afiyet evi halelden güvendeydi. Sen bir göz kırpmasında benim evimi dağıttın.

[13] آنها یکسو و این فراغت یکسو

کاندیشه ز انتقام ایامم نیست.[360]

[14] **Yolkulı Beg Şâmlu:** Herât Beylerbeyi Alîkulı Han'ın kitâbdârıydı. [15] Son derece alçak gönüllü, ahlâklı, iyi kişilikli bir gençtir. Mahlası "Enîsî"dir. [16] Kuvvetli bir kişiydi. Mahmûd ve Ayaz adında bir Mesnevî söyledi. Bu mesnevî henüz meşhur değildir. [17] Bu beyitler de onundur. Beyit:

اول عشق است اگر گرید کسی معذور دار

[35 b]

[1] کوزۀ ما آب نادیده است نم بیرون دهد

گر نگویم پیش کس از غایت آزردگی است

[2] زخم چون ناسور شد خونابه کم بیرون دهد.[361]

دارم دلی بر آتش حسرت سپند تو

[3] افتاده ای بسان گره در کمند تو

خاطر بفکر کار دگر بود ناصحا

[4] معذور دار اگر نشنیدیم پند تو

بر خاک کشتۀ تو ملک نور گو مریز

[5] گردی کفایت است ز سم سمند تو.[362]

ندیده پرتو خورشید راه روزن ما

[6] شب سیاه کسان است روز روشن ما

جهان اگر بمثل روضۀ جنان گردد

[7] بجز سموم نگردد بگرد روزن ما

---

[360] Beni öldürdün öldüreli arık murada erme hevesim yok. Gönlüm rahattır, işin sonunu düşünmüyorum. Onların hepsi bir tarafa ve bu feragat bir tarafa çünkü günlerin intikamından endişe duymuyorum.

[361] Aşkın başıdır, birisi ağlarsa mazur gör, biizm testimiz su görmemiştir, nem sızdırıyor. Kimsenin yanında bir şey söylemezsem oldukça incindiğimdendir. Yara nasırlaştığı zaman dışarıya kan suyu sızdırır.

[362] Senin hasretinin ateşinde tütsü gibi olan bir gönlüm var. Senin kemendine düşmüş bir düğüm gibidir. Ey nasihat eden! Hâtır başka bir işi yapmayı düşünüyordu. Senin öğüdünü işitmediysek bizi mazur gör! Meleğe söyle, senin öldürdüğünün toprağının üzerine ışık saçmasın. Senin atının toynağından bir toz yeterlidir.

مبر ز کشتن ما بد که در شریعت عشق

[8] بود بجرم وفاخون ما بگردن ما

ز ما مجوی انیسی طریق ماتم و سور

[9] خلاف نغمه ندارد سرود شیون ما.[363]

دلی کازرده شد سیر گل و گلشن نمیداند

[10] بساط سبزه از خاکستر گلخن نمیداند

بکویش جا نکرده آرزوی قرب دارد دل

[11] حریص افتاده مور و دانه از خرمن نمیداند

انیسی را بکوی او بر ای همدم که آن مسکین

[12] جنونش کرده طغیان و ره مسکن نمیداند.[364]

آنکو بوفا کرد رقم پیشۀ مارا

[13] از مهر تو پرورده رگ و ریشۀ مارا

آن خشک گیاهیم که خون میچکد از ما

[14] گر میکنی از باغ وفا ریشۀ ما را

ما نشو و نما یافتۀ باد سمومیم

[15] جز شعله گیاهی نبود بیشۀ ما را

ناصح نشود زخم من از پند تو بهتر

[16] پیوند مکن زاب دهن شیشۀ ما را.[365]

دارم از شمشیر او زخمی که بعد از سوختن

[17] گر بیفشارند از خاکسترم خون میچکد.[366]

---

[363] Güneşin ışığı bizim damımızdaki deliği görmemiş. Bizim aydınlık günümüz siyah kimselerin gecesidir. Dünya, cennet bahçesine dönüşse de bizim bacamızın etrafında samyelinden başka bir şey dolaşmaz. Bizi öldürmekle kötülük yapma, çünkü aşkın şeriatında bizim kanımız vefa suçuyla senin boynuna düşer. Ey Enîsî! Bize yas ve şenlik yolunu sorma. Bizim yas şarkımızın nağmesinin aksi yoktur.

[364] İncinmiş olan gönül, çiçek bahçesini seyrini bilmez. Yeşillik sofrasını kor külünden farklı bilmez. Onun mahallesine yerleşmeden önce, gönül yaklaşma isteği içindedir. Karınca, hırsa düşmüş ve taneyi harmandan ayırt edemiyor. Ey meclis arkadaşı! Enîsî'yi onun mahallesine götür. Çünkü O zavallının çılgınlığı kabarmış ve yurdun yolunu bilmiyor.

[365] Bizim mesleğimizi vefa kılan kimse, bizim damarımızı ve kökümüzü senin sevginle beslemiş. Vefa bahçesinden bizim kökümüzü kazıyorsan kan damlayan o kuru bitkiyiz. Biz samyelinden nemâlanmışız. Bizim ormanımızda alevden başka bir bitki yok. Ey nasihat eden! Benim yaram senin öğüdünle iyileşmez. Ağız suyuyla bizim şişemizi kavuşturma!

[366] onun yarasından öyle bir yaram var ki, yandıktan sonra beni sıksalar külümden kan damlar.

نیاز بوالهوس را گر محبت نام خواهی کرد

[36 a]

[1] وفا را سست پیمان آرزو را خام خواهی کرد

سراپا آتشی امشب قدح گو دیگری پر کن

[2] که خواهد سوخت ساغر تا تو می در جام خواهی کرد.[367]

وفا کاموختی از ما بکار دیگران کردی

[3] ربودی گوهری از ما نثار دیگران کردی.[368]

شب جنون دل دماغم را پریشان کرده بود

[4] با خیال او مرا دست و گریبان کرده بود

دوش سر میزد بجای شعله نور از خاک ما

[5] غالبا خونریز ما یاد شهیدان کرده بود

عشق و مقناطیس یک جنسند کز دل ناوکش

[6] تا برون میشد محبت جذب پیکان کرده بود

دوش فریاد انیسی سینه ها مجروح داشت

[7] نشتری گوئی که در هر ناله پنهان کرده بود.[369]

اگر عشاق را حرمان بقدر آرزو باشد

[8] نصیب ما نخواهد بود وصلش در قیامت هم.[370]

چو بینی شعلهء را مضطرب آتش پرستی دان

[9] که جسمش رفته و جانش در آتشخانه میرقصد.[371]

---

367 Heves sahibinin ihtiyacına sevgi ismi verecekse vefayı gevşek bir anlaşma arzuyu ham yapacaksın. Sen bu gece baştan ayağa ateşsin. Bir kadeh daha doldur de! Çünkü kadeh senin kadehe şarap koyduğun zamana kadar yanacaktır.

368 Bizden öğrendiğin vefayı başkalarına kullandın. Bizden bir mücevheri çalıp başkalarına bağışladın.

369 Çılgınlık gecesi dimağımı altüst etmişti. Beni onun hayaliyle çekişmeye sevketmişti. Dün gece alev yerine bizim toprağımızdan ışık saçıyordu. Galiba bizim kanımızı döken şehitleri anmıştı. Aşk ve mıknatıs bir cinstendir. Çünkü gönülden oku dışarı çıkar çıkmaz sevgiden dolayı temreni kendisine çekiyordu. Dün gece Enîsî'nin feryadı sineleri yaralıyordu. Sanki her iniltisinde bir neşter saklamıştı.

370 Eğer âşıklar için ayrılık acısı arzu kadar olursa kıyamete de onun kavuşması bize nasip olmayacaktır.

371 Bir alevi ızdıraplı görürsen cismi giden canı ateş evinde dans eden bir ateşperest olduğunu bil.

Abdullâh Han Özbek Herât'a geldiğinde [10] Hindistan'a gitti. Hanlar Han'ı hizmetinde aziz ve muhterem bir kişidir.

Kāsım Beg-i Hâletî: [11] Türkmendir. Müspet ilimleri öğrenmede fazlasıyla gayret göstermiştir. Tavrı akıcı ve şiiri [12] parlaktır, çokça güzel sözleri içermektedir. Dîvânını tamamlamıştır. [13] Bu beyitler onundur. Beyitler:

چشم و دلم پر است [14] مکن منعم ای رفیق
بگذار کاین دو کاسۀ خون سرنگون شود.[372]

[15] ذوق الطاف تو ایکاش نمییافت دلم
یاد هر لطف تو اکنون سبب صد الم است[373]

[16] چه خوش باشد دو روزی یار اگر راه سفر گیرد
که تا باز آمدن هر بوالهوس راه دگر گیرد.[374]

[17] رخصت گل چیدنم داده است دیگر باغبان
کو تماشایی که دامن پر گل حسرت کند؟[375]

[36 b] [1] Sevgilisinin ateşini ifade eden ve kendisinin fedâkârlığını ispat eden bu rubâîsi [2] çok güzel olmuştur. Rubâî:

تب دور ز جسم ناتوانت بادا
[3] جان همه کس فدای جانت بادا
از بردن نام دشمنان شرمم بادا
[4] درد تو نصیب دوستانت بادا.[376]

---

[372] Gözüm, gönlüm doludur. Beni men etme ey arkadaş! Bırak bu iki kan kâsesi devrilsin.
[373] Keşke gönlüm senin lütuflarının zevkini bulmasaydı. Senin her lütfunun yâri şimdi yüz kedere neden oluyor.
[374] O dönünceye kadar her heves düşkünü başka bir yola girsin diye bir iki gün yâr yolculuk yoluna girerse ne hoş olur.
[375] Bahçivan bana çiçek derme izni vermiştir fakat hasret çiçekleriyle eteğini dolduracak bir temaşa nerede?
[376] Hastalık ateşi senin güçsüz vücudundan uzak olsun. Herkesin canı senin canına feda olsun. Düşmanlarının adını anmaktan utanıyorum. Senin derdin arkadaşlarına nasip olsun.

Bu iki rubâîsi de fena değildir. Rubâî:

[5] پیوند گسسته ای و خندد بتو دل

پیوند گسستن نپسندد بتو دل

[6] هرگز گفتی که حالتی حال تو چیست

خون باد دل کسی که بندد بتو دل.[377]

[7] دلدار دگر بدام خویشم فکند

ورتو نمکی بر دل ریشم فکند

[8] ترسم بغلط ربوده باشد دل را

بیند که همان دل است پیشم فکند.[378]

[9] امروز چه شد که مست جام گله ای

سرگرم بدادن پیام گله ای

[10] من چشم هزار عذرخواهی دارم

با من تو هنوز در مقام گله ای.[379]

[11] **Mahmûd Beg Sâlim:** Türkmendir ve o halk içerisinde ünlü ve tanınmış bir [12] kimsedir. Çok rahat ve geçimli, hoşsohbet bir kimseydi. [13] Şiirde şöhret sahibidir, mesnevî üslûbunda tavrı güzeldir, Yûsuf [14] û Züleyhâ nazîresini yazdı. Eğer adı Yûsuf û Züleyhâ olmasaydı bu beyitler meşhur [15] olurdu. Hamse'ye nazîre yazdığı bilinmektedir, fakat görmedik, [16] yine de bu beyitleri işittik:

Yûsuf û Züleyhâ'dan:

گهی کز قامت نیکو خصالی

[377] Bağları koparmışsın ve gönül sana güler. Gönül, bağları koparmayı sana yakıştırmaz. Hiç "Hâletî, senin hâlin nasıl" diye sordun mu? Sana gönül bağlayanın gönlü kan olsun.

[378] Gönlümün sahibi beni kendi tuzağına düşürür. Yaralı gönlüme içeriden tuz serpiyor. Korkarım, yanlış olarak gönlümü çalmıştır. Aynı gönül olduğunu görünce getirip önüme atar.

[379] Bugün ne oldu da şikâyet kadehinden sarhoşsun? Şikâyet mesajını vermekle başın ısınmış. Ben binlerce özür dilemeye göz dikmişim. Sen ise hâlâ benimle şikâyet makamından konuşuyorsun.

[17] نشانم در ریاض جان نهالی

دواند ریشه ها در استخوانم

[37 a]

[1] بپیچد خوش بر او رگهای جانم

چو در آب و زمین جان ناشاد

[2] شود نازک نهالش سرو آزاد

بتندی از برم گیرد کناره

[3] شود رگهای جانم پاره پاره.[380]

Mihr û Vefâ'dan:

چون غم پیری بکسی رو نهد

[4] روی بر آیینهٔ زانو نهد

هردم از آیینهٔ زانوی خویش

[5] روی اجل را نگرد سوی خویش

خلعت شیبت چو دهد آسمان

[6] رگ شود آجیده وش از تن عیان

تیر نظر کوست ثریا گذر

[7] زیر قدم هم نشود کارگر

لرزه در افتد ز ضعیفی بپا

[8] دست شود از پی رفتن عصا

سجده کند فرق بپیش قدم

[9] حلقه صفت پا و سر آید بهم.[381]

[380] Bir ara iyi yaradılışlı birisinin boyunu can bahçesine fidan olarak diktiğimde kemiklerime kadar köklerini sürer, canımın damarları hoşlukla ona sarılır. Öylesine ki bahtsız canın suyunda ve toprağında onun ince fidanı özgür bir selvi olur. Hızla kucağımdan bir kenara çekilir, canımın damarları paramparça olur.

[381] Yaşlılık kederi birisine yüz koyduğunda yüzünü dizinin aynasına koyar. Her an dizinin aynasından ecelin yüzünün kendisine doğru görür. Gökyüzü yaşlılık postunu verdiğinde damarlar iri iplikler gibi bedende beliriverir. Ülker'i aşan bakış oku nerede? Artık admının altına da isabet edemez. Güçsüzlükten dolayı ayaklara titreme düşer. El, yürümek ardından asaya sarılır. Alın, adım önünde secde kılar. Ayak ve baş halka gibi bir araya gelir.

Leylâ ve Mecnûn’dan:

At hakkında söylenmiştir:

[10] از برق خیال گرم روتر
وز فکر محال تیزدوتر
بر چرخ چو راکبش [11] رسیده
از تنگی جا عنان کشیده.[382]

Gazâliyât’dan:

[12] اگر بکعبۀ وصلت نمیرسیم بس است
توجه طلب و ذوق جست و جو مارا.[383]

[13] خشم خوش نازی است گر کین در دل دلدار نیست
جور باشد لطف اگر با او تغافل یار نیست.[384]

[14] تو آتشی و منم قرب جو نمیرنجم
برای سوختنی کان باختیار تو نیست.[385]

[15] چه کشنده زهر دادی مژه را که زخم تیغش
ندهد امان که عاشق کند اضطراب هرگز.[386]

[16] ای خوش آن کز ستم هجر تو چون خون گریم
سبب گریه ز من پرسی و افزون گریم.[387]

[17] عشوهء در کار ساقی کرد چشم مست یار
شد چنان بیخود که می در جام نتوانست کرد.[388]

---

382 Hayal şimşeğinden daha sıcak yüzlü ve olmayacak fikirden daha hızlı yürüyen bineği çarka ulaştığında yer darlığından dolayı gem çekmiş.
383 Senin kavuşmanın Ka’be’sine ulaşamıyorsak isteğe yönelmek ve arayış zevki bize yeter.
384 Gönül sahibinin gönlünde kin yoksa hışım hoş bir nazdır. Bilmezden gelmekle yâr değilse zulüm lütuftur.
385 Sen ateşsin, bense yakınlık arayanım. Senin elinde olmayan bir yakmadan dolayı incinmem.
386 Kirpiğe ne kadar öldürücü bir zehir verdin ki, kılıcının yarası âşığın ızdıraba düşmesine bile aman vermez.
387 Ne mutlu bana senin ayrılığının zulmünden kan gibi ağlarsam benim ağlayışımın nedenini sorarsan ve ben daha fazla ağlarsam.
388 Yârin sarhoş gözü sâkînin işinde bir işve yaptı. Öylesine kendisinden geçti ki, kadehe şarap koyamadı.

[37 b]

[1] با صبر کنم چاره بهجر تو که شاید

درمان مخالف کشدم پیشتر از درد.[389]

[2] گرفت گرم بگفتار پر عتاب مرا

که عاجزانه کشد خجلت جواب مرا.[390]

[3] چو راهم نیست در گلزار وصل لاله رخساری

نهم هر لحظه چشم حسرتی برچاک دیواری.[391]

[4] **Hasan Beg Şükr Oğlu:** Cihân-şâh-ı Pâdişâh-ı Türkmen'in oğludur. [5] Bununla birlikte birtakım meziyetlere ve hasletlere sahiptir. Özellikle çalgı âletleri ve [6] şiir sanatı hakkında hem bilgi sahibidir hem de her iki alanda da icracılığı vardır. Cesur ve aynı zamanda cömerttir. Mahlası "Mukîmî"dir. Bu tarz [7] şiir de söyler. Şiir:

سبب این بود که میبرد گهی نام ترا

اینکه [8] دل گوش دمی سوی ملامتگر کرد.[392]

بگذشت سواری که غمش بر دل و دین خورد

[9] دیدم پس پشتی که قفایش بزمین خورد.[393]

دزدیده چون بسوی تو خواهم نظر کنم

[10] از اضطراب مجلسیان را خبر کنم.[394]

چه داده ای بدلم این چه عزت است بمن

[11] محبت چو توئی را چه نسبت است بمن

تمام عمر چو از حسرتم بخواهی کشت

[389] Ters tedavi beni acıdan önce öldürsün diye senin ayrılığında sabırla çare edinirim.

[390] Cevap mahçubiyeti beni güçsüz bir hâlde öldürsün diye Beni sitem dolu konuşmasıyla uğraştırdı.

[391] Lâle yanaklı birisinin kavuşma gül bahçesine yol bulamadığım için hasret gözümü her an bir duvarın çatlağına koyarım.

[392] Gönül bir anlığına kulağını sitmekâra yöneltiyse sebebi arasıra senin adını söylemesiydi.

[393] Bir atlı geçti de gamı gönlüme ve dinime çarptı. Öylesine iniş yokuş gördüm ki, sırtım yere çarptı.

[394] Sana doğru gizlice bakmak istediğimde ızdırabdab meclistekileri haberdâr ederim.

[12] بدین دو روزه مدارا چه منت است بمن.[395]

اسباب غصه بهر دلم جمع مینمود
[13] دوران که داشت این همه آسوده دل مرا.[396]

Mevlânâ Şânî: Tekelüdür. İyi huylu bir kimsedir. [14] Baba Figānî adına olan nazîresinde muvaffak oldu ve dîvânını tamamladı. Şiirlerine göre [15] talihlidir, öyle ki bu beyit vesilesi ile. Beyit:

اگر ساغر [16] کشد دشمن و گر دوست
بطاق ابروی مردانهٔ اوست.[397]

Zamanın pâdişâhı [17] O'nu akçe ile ödüllendirdi. Üstâd Rûdekî zamanından günümüze kadar **[38 a]** [1] hiçbir nazım ehline bu şân nasip olmamıştır. Bu beyitler o yüce şanlınındır. [2] Beyit:

ما سموم خشکسال نا امیدی خورده ایم
سبزهٔ ما گر [3] ز دریا سر زند سیراب نیست.[398]

دامن کشان ز ناز مرو هر طرف که باز
[4] چشم هزار کام طلب در قفای تست.[399]

ستم نگر که بهر کس زمانه خواری کرد
[5] فلک ز شانی بیچاره انتقام کشید.[400]

سینه را سوراخها کردی بپیکان ستم

395 Benim gönlüme ne vermişsin? Bu ne saygınlıktır benim için? Senin gibi birisinin sevgisiyle benim aramda ne münasebet bütün ömür beni hasretle öldürmek istese bu iki günlü geçinme de bana karşı ne minnet?
396 Devran beni bu kadar gönlü huzurlu tutuyor idiyse sıkıntı sebeplerini gönlüm için toplamaktaymış.
397 İster düşan ister dost, kadeh kaldırdığında onun erkeksi kaşlarının tâkı içindir.
398 Biz ümitsizliğin kıtlık yıllarının samyeline çarpmışız. Bizim yeşilliğimiz denizden baş çıkarırsa da suya kanmış değil.
399 Eteğini tplayarak nazla her tarafa gitme, çünkü binlerce murat arayanın çünkü binlerce murat arayanın gönlü senin ardıncadır.
400 Zulme bak ki, zaman herkese horluk yaptı. Felekse zavallı Şânî'den intikam aldı.

[6] خوب کردی خانهٔ تاریک ما روزن نداشت.[401]

نیم بسمل شده ایرا که توانائی نیست
[7] کشتنش بهتر از آنست که آزاد کند.[402]

Adı geçen Mevlânâ bir mikdar [8] sabırsız olduğundan, galiba meslektaşlarıyla tartışma ve mücadelesinde [9] acze düştüğünde, kabile ve oymak övüncüyle kavga eder ve eğer sağlam bir adam karşısında olsa [10] ona da mağlup olup lanet okumaya yeltenir. O soysuzlar ya gerçek [11] ya da yalan söylemektedirler ki zikri geçen Mevlânâ'nın çoğu güzel beyitlerinin kaynağı vardır. [12] Bu şekilde ispat etmektedirler:

İmâm Fahr-i Râzî:

سوخت چندان دل [13] پر حسرت من
که دمد گر گلی از تربت من
خشک لب باشد و نادیده بهار
[14] اگر از بحر دمد مرجان وار.[403]

Mîr Hüsrev:

چگونه بر تو نلرزم ز هر طرف که در آیی
[15] هزار دیدهٔ خونبار در قفای تو باشد.[404]

Furûgî:

گردی بدامنی ننشیند که روزگار
[16] در دور او ز من نکشد انتقام را.[405]

---

401 Göğsü zulüm temreniyle delik deşik etti. İyi yaptın, bizim karanlık evimizin bacası yoktu.
402 Takati kalmayan yarım besmeleyi öldürmek, özgür bırakmaktan daha iyidir.
403 Benim hasret dolu gönlüm öylesine yandı ki, benim toprağımdan bir çiçek yeşerirse dudağı kupkuru olur ve baharı görmemiş. Denizden mercan gibi yeşermişse de.
404 Nasıl sen çıkageldiğinde titremeyeyim? Çünkü sen hangi taraftan gelirsen binlerce kan yüklü göz senin arkandan gelir.
405 Feleğin benden intikamını almayacağı bir toz bile bir eteğe konmaz.

Nergisî:

زخم خدنگ او دگر ای دل هوس مکن

[17] این خانهٔ خراب تو روزن چه میکند؟[406]

Hâletî:

مگذر از قتلم مرا چون نیم بسمل کرده ای

[38 b]

[1] رحم بر من بعد از این عین ستمکاری بود.[407]

Ayıpları örten Allah, bütün günahsızları kendi sığınağında [2] bu adamların dilinden korusun. Âmîn. Yâ Rabbi'l-âlemîn.

[3] **İmâm Kulı Beg Füsûnî:** Ustacludur. Ağırbaşlı ve rahat bir gençtir. [4] Diğer şâirlerin tersine, şiirini hiç kimseye okumaya istekli değildir. Acabâ hangi sebepten [5] olacak ki, hiç kimseyi şiirini dinlemeye kabil görmez ya da kaynağının korkusundan okumaz. Herhâlde adamlar [6] bu beyitleri onun adına okurlar. Beyitler:

هنوز تندی [7] خویش ستیزه فرما نیست

بجز نوید وفا بر زبان ایما نیست

کم التفاتی [8] یوسف غرور محبوبی است

وگرنه در پی محرومی زلیخا نیست.[408]

سالها [9] از گریه ام رفت و چو میخیزم ز جا

لختی از دل یا جگر میافتد از دامن هنوز

[10] سبزه از خاکم نمایان گشت و زهر آن نگاه

میچکد چون آب خضر از استخوان من هنوز

[11] کم مکن بیداد و بر ضعفم مبخشا کز غمت

میتوانم چاک زد پیراهنی بر تن هنوز.[409]

---

406 Ey gönül! Artık onun okunun hevesine düşme! Senin bu yıkkı evin bacayı ne yapar?

407 Madem beni yarım besmele yaptın, beni öldürmekten vazgeçme! Bana acımak bundan sonra zalimliğin aynısı olur.

408 Henüz kendi keskinliği savaş fermanıdır. İma dilinde vefa müjdesinden başka bir şey yok. Yusuf'un iltifatsızlığı bir sevgilinin gururudur. Yoksa Züleyhâ'nın mahrumluğu peşinde değil.

409 Yıllarca ağlayışla gitti ve yerimden kalktığımda eteğimden hâlâ bir gönül veya ciğer parçası yere düşer. Yeşillik benim toprağımda belirdi. Fakat o bakışın zehri benim kemiklerimden hâlâ Hızır suyu gibi damlar. Adaletsizliğini azaltma ve güçsüzlüğüm için bağışlama. Çünkü henüz üzerimde bir gömleği senin kederinden yırtabiliyorum.

[12] چون گلرخان تهیۀ بزم نهان کنند

بیننده را بجرم نگه قصد جان کنند

[13] خوبان بهر دلی که سپارند راز خویش

اول بتیغ غمزه علاج زبان کنند

[14] مرغی که نیست رخصت پرواز گلشنش

زانش چه دلخوشی که قفس گلفشان کنند

[15] گردم بگرد مجلسیانی که گاه عیش

می در قدح ز خون تماشائیان کنند.[410]

[16] تأثیر غیرت نگه دور دور ما

نشتر دماند از دل همصحبتان تو.[411]

[17] دلت آزرده ام میبایدم کشت

که در عشق این گنه بخشودنی نیست.[412]

[39 a] [1] **Necâtî-i Rûmî:** O vilâyette (Anadolu) nazım ehlinden ve kabiliyet erbâbından [2] üstün olup şâirlerin sultânı tahtında oturmaktaydı. Gerçekten de kendi [3] lehçeleriyle yazmış oldukları şiirleri çok güzeldir. Bu beyitler o hazretindir. Beyit:

[4] Dil kişverine zülf-i siyāhıñ̂g belā yeter

Yıḳmaġa min vilāyeti bir ejdehā yeter

[5] Éy çarḫ sén de yār gibi olma bī-vefā

Zīrā bu deñ̂gli dünyāya bir bī-vefā yeter

[6] Ték yérde gökde ẕerre ḳadar minnet olmasun

Örtü döşek Necātīye bir būriyā yeter[413]

---

[410] Gül yanaklılar gizli şölen düzenlediklerinde bakanın canına bakış suçuyla kastederler. İyiler kendi sırrını hangi gönüle emanet ederlerse ilk önce gamze kılıcıyla dili tedavi ederler. Madem gül bahçesinde uçamayacak olan bir kuş için kafesin çiçeklerle donatılmasına gönlünü hoş etmesi neye yarar? İzleyenlerin kanından eğlence anında kadehe şarap doldura meclistekilerin etrafına döneyim.

[411] Bizim uzaktan uzağa bakışımızın gayretinin etkisi senin sohbet arkadaşlarının gönlüne neşter vurdu.

[412] Senin gönlünü kırmışım. Beni öldürmek gerek çünkü aşkta bu günah bağışlanabilir değil.

[413] Senin siyah saçının gönül ülkesine belâ olarak yeter. Bin vilâyeti yıkmaya bir ejderhâ yeter. Ey felek, sen de sevgili gibi vefasız olma! Çünkü böylesi dünyaya bir vefasız yeter. Yalnızca yerde ve gökte zerre kadar ihsan olmasın, Necâtî'ye bir örtü döşek bir bürye yeter.

[7] Bu ne kākül bu ne mū sünbül-i ḫōş-būdur bu

Dil-i ʿuşşāḳı perī̄şān eyleyen budur bu[414]

[8] Ne gönĝül ḳoydı ne göz ḫāl ū ḫaṭṭ-ı ʿārıż-ı yār

Oda yanmaz suya batmaz nice cādūdur bu[415]

[9] Gözümiñĝ penceresin yapmaġa ḥükm eyledi şerʿ

Ki nigārıñĝ ḥarem-i ḥüsnine ḳarşudur bu[416]

[10] **Bâkî Çelebi:** Anadolulu şiir sultanları Necâtî'den sonra O'nu tartışmazlar. [11] Halep şehrinde kendileriyle konuşma şerefine nail olduk. Bazen değil [12] çoğu zaman bendenize tuhaf şakalar yapardı. Yûsuf [13] Çelebi adında bir hâcezâdesi vardı ki, gerçekten İkinci Yûsuf demek [14] o habibe kinayeydi ve ünlü şâir onun sözünü dinlerdi. Defalarca, [15] "Bu gece beş gazel söylemişim" derdi. Haddinden fazla övündüğünü gördükten [16] sonra şöyle dedim: "Küstahlık olmazsa bu gece Yûsuf'u bize ver, sabahleyin [17] on yeni gazel söyleyip yazarak sizin asil tashihinize bırakalım". İncindi **[39 b]** [1] ve gücendiğini gösterdi. Tekrar hemen gönlünü alıp [2] el sıkıştı ve nezaket göstermeye başladı. Bu şiirler onundur:

[3] ʿAsker-i fitne sañĝa ḫayl-i ḫaṭṭ ū ḫāl yeter

Tī̄ġ lāzım degil ol ġamzeʾ-i ḳattāl yeter

[4] Fitneler ḳaynadup éy dōst nedür ḫāl ū ḫaṭṭıñĝ

Göñül almaġa ruḫuñ eyledügi al yeter[417]

[5] Nice ṭūfān oldı peydā dī̄deʾ-i ḫūn-pāşdan

Nūḥ çeşmim yanına gelse dem urmaz yaşdan

[6] Jāle düşmüş berg-i sūsendür muraṣṣaʿ ḫanceriñĝ

---

[414] Bu nasıl bir kâküldür, bu nasıl saç, nasıl bir güzel kokulu zülüftür böyle? Âşıkların gönlünü perişan eden de budur.

[415] Sevgilinin yanağı ve üzerindeki ben ne gönül koydu ne de göz koydu. Bu nasıl bir cadıdır ki ateşte yanmaz, suya batmaz.

[416] Şerîat; sevgilinin güzellik binasının haremine karşı olduğundan ötürü, gözümün pencerisinin kapatılmasına karar verdi.

[417] Sana fitne askeri, çizgin ve ben ordusu yeter. Kılıç gerekmez, o öldürücü gamze yeter. Ey dost! Fitneler kaynatmış çizgin ve benin nedir? Gönül eylemeye yüzünde meydana gelen kızıllık yeter.

Bergdür éy seng-dil ammā demürden ṭaşdan[418]

[7] Ḫalḳ-i ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi

Ol leb-i ġonca baña tenhā ḳalaydı gül gibi

[8] Cürʿa-dān Abdāla gerçi maḫzenü'l-esrārdır

Rind-i dürd-āşāma sāġar maṭlaʿü'l-envārdır[419]

[9] Ġamıñ żaʿfıda pehlūm üstüḫᵛānı sayılur bir bir

Méni seyr étmeyen aḥbāb mūsīḳārı görsünler[420]

[10] Güzeller mihr-bān olmaz démek yañlışdur éy Bāḳī

Olur Va'llāh Bi'llāh hemīn yalvarı görsünler[421]

[11] **Şâhkulı Beg:** "Karpa Oğlu" adıyla meşhurdur, Anadoluludur. Fıtratından gelen kabiliyeti [12] tasavvur edilebilir. Güleryüzlü ve sıcakkanlı bir gençtir. Eğer zevk [13] işinden fırsatı olsa önderlik davasıyla vakit harcar. [14] Çoğu zaman yetenekli kimselerle bir arada olur. Mevlânâ Muhteşem-i Kâşî'nin şiirine fazlasıyla [15] güveni vardı. Öyle ki, eğer birisi ara sıra onun huzurunda adı geçen Mevlânâ'nın [16] müdahale edilebilecek bir beyitine karışabilseydi, itiraz edebilseydi; ya paylama, azarlama okunun hedefi olmak [17] ya da sakin ruh hâlini kaybetmek gerekirdi. Şimdi o inancını bozup, değiştirip **[40 a]** [1] az değil oldukça insaflı bir görünüme sahip oldu. Bundan da [2] iyi olmasını ümit ederiz. Bu rubâîler o aziz dostundur:

[3] Éy bād-ı ṣabā nāmemi ol yāre yetür

Şerḥ-i dil-i zārımnı vefā-dāra yetür

---

418 Nice tufan, o kan döken gözde meydana gelmiştir. Nûh, gözümün yanına gelse yaştan bir şey söyleyemez. Senin murassa hançerin, üzerine çiy düşmüş zambak yaprağıdır. Ey taş yürekli! Yapraktır ama demirden ve taştandır.

419 Dünya halkı keşke bülbül gibi gülü sevseydi. O gonca dudaklı, gül gibi yalnız bana kalsaydı. Abdal'a şarap artığının kabı sırlar mahzenidir. Rind ve kalender-meşrep kimse için, kadeh nurların matla'ıdır. (Mahzenü'l-Esrâr ve Matla'ü'l-Envâr, Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü eserine atıfta bulunulmuştur)

420 Senin kederinden zayıflamış olan dermansız vücudumda böğrümün kemikleri bir bir sayılır. Beni bu şekilde görmeyen dostlarım, miskal çalgısına baksınlar, o zaman görürler.

421 Ey Bâkî! Güzeller sevgisiz, şefkatsiz olur demek yanlıştır. Hele karşılarında yalvaran bir âşık görsünler, Vallahi Billahi bu sevgilerini, şefkatlerini gösterirler.

[4] Dil muntaẓır-ı viṣāldür Tañrı içün

Öldüm yana éy Mesīḥ bir çāre yetür[422]

[5] Né derdi bile ṣabr ū ḳarārım bardur

Né ḫōd pervā-yı kār ū bārım bardur

[6] Rüsvālıġıma naṣīḥat eyler nāṣuḥ

Sanur ki élimde iḫtiyārım bardur[423]

[7] **Sûsenî Beg:** Türkmendir. Önceleri, Rahmetli Şâh'ın büyük [8] silâhdârıydı. Kızılbaş gençlerinin her birinin arasında tanınan, kabul gören [9] bir gençti. Sonunda şarap, afyon ve kumar alışkanlığı illetinden ötürü beylerin hizmetinde çalışmaya [10] razı olup bununla vakit geçirmeye başladı. Tavrı, Emîr Alî Şîr Nevâî'nin şiirine çok uygundur. [11] Dîvânı tamamlanmadan kalıp güzel belde Hemedân'da hayata gözlerini yumdu. Emirlerin emiri [12] Emîr Han Gülâbî Türkmen'in -toprağı iyi ve temiz olsun- emri gereğince bendeniz, o dîvânı tamamlama işine başladım ve bitirmeyi başardım. [13] Şâhî gazeline nazîre olarak matla'ı budur:

Şâhî:

Tutdı éligim mihr édüp bérdi mañga [14] ol māh élin

Kim ki él tutar köreyim tutsun anıñ Allāh élin[424]

Bu beyiti münasip söylemiştir:

Sûsenî:

Şāhlar tutmaz gedā éligin fenā bāzārıda

[422] Ey sabah rüzgârı, mektubumu o sevgiliye ulaştır! İnleyen gönlümün izahını vefalı sevgiliye ulaştır! Allah için, bu gönül kavuşmayı beklemektedir. Ve ey Mesîh, ben öldüm, bir çâre ulaştır!

[423] Ne onun derdi ile sabır ve kararım ne de işten güçten korkum vardır. Nâsuh, rezilliğimden ötürü bana öğüt verir, zira elimde seçme hakkım olduğunu sanmaktadır.

[424] Şefkat gösterip elimi tuttu, o ay misali elini bana verdi. El tutanın Allah elini tutsun, bunu göreyim.

[16] Kélgey ol bāzār kim tutġay gedālar şāh élin[425]

Bu beyit de onundur. Beyt:

[17] Yol tapar boldı naṣīḥat kūy-i vīrānımġa āh
Başıma mundaḳ belā bu āh ū efġāndın kélür[426]

[40 b] [1] **Emîr Han Beg:** İskender Han Bekişlü -Allah günahlarını affetsin- kavmindendir. [2] O derece temiz yaradılışlı ve güzel huylu biriydi. Bununla birlikte, ömrünün ilk yıllarından hayatının sonuna dek [3] sağlam bir afyon bağımlısıydı. Aslâ Türk'e yakışır bir tavır sergilemezdi. Cesaret [4] ve yardımseverliği o dereceydi ki, canını dostlarından esirgemezdi. [5] Bendeniz ile tarikat kardeşidir. Yüce Allah akıbetini ve ahiretini bayındır [6] etsin. İbâdet merkezi Yezd'de hayata gözlerini yumdu. Kabri bir kule mezarlığının [7] içindedir. Bu şiirler o kardeşlik sığınağınındır. Şiir:

[8] ای بلا گردان چشمت چشم خونپالای من
باد قربان سراپایت ز سر تا پای من.[427]

[9] یارب که خون شوی دل جوری که هر زمان
در چشم مردمش تو چنین خار میکنی.[428]

[10] برو شادی بگرد خاطر ما پا منه هرگز
گل عیش چو ما بیطالعان پژمرده میباید.[429]

---

425 Şâhlar, fanilik pazarında yoksulun elini tutmaz. Yoksulların Şâh'ın elini tutacağı pazar gelecektir.
426 Ah, benim harap mahalleme nasihatın yolu düştü. Başıma böylesi belâ, bu âh ü figandan gelir.
427 Ey gözünün belâ döndüreni! Benim kan temizleyen gözüm, benim başımdan ayağıma kadar baştan ayağa sana feda olsun.
428 Yâ Rab, Cevrî'nin gönlünü kan ediyorsun. Her zaman onun gözünün bebeğini (halkın gözünde) ona böylesine diken (hor) ediyorsun.
429 Git, şenlik yap, bizim hatırımızın çevresine ayak basma. Bizim gibi talihsizlerin eğlenecek çiçeği hep solgun olmalı.

[11] یک حرف ز درد دلم ای پاک نسب

میگویم اگرچه میشود ترک ادب

[12] در سلک غلامان نشمردی ما را

از لطف تو بسیار عجب بود عجب.[430]

[13] **Pîrî Beg Döger:** Türkmendir. Ahlâklı ve hoşsohbet bir gençtir. [14] Bu derece sıcakkanlı ve her türlü sohbete açık bir dost az bulunur. [15] Mûsıkî ilminde bilgi sahibidir, çok sayıda bestesi vardır. Şiirleri de [16] bu tarzdadır. Şiir:

از وصل تو ای نگار دوری تا کی

[17] هرچند که باشد این ضروری تا کی

گفتی که صبور باش پیری و منال

[41 a]

[1] قربان سرت شوم صبوری تا کی؟[431]

ای کاش دمی کز تو جدا میگشتم

[2] یا خود روزی که آشنا میگشتم

در پای تو جور پیشه میدادم جان

[3] برگرد سر تو بیوفا میگشتم.[432]

Bu Türkçe rubâîsi de fena değildir. Rubâî:

[4] Bī-ḫᵛāst kön̂güldin yana efġān késleyor

Közdin dağı bī-sebeb bu kün ḳan késleyor

---

[430] Ey temiz soylu! Benim gönlüün acısından bir söz söylüyorum. Gerçi bu yaptığın edepsizlik sayılabilir. Bizi kölelerinin sırasında saymadın. Bu yaptığın senin lütfundan beklediğimizden çok tuhaftı.

[431] Ey güzel sevgili! Senin kavuşmandan uzak kalmak ne zamana kadar? Bu zorunlu olursa da ne zamana kadar sürer? Ey Pîrî! Sabırlı ol, inleme dedin. Başına kurban olayım, sabırlılık ne zamana kadar?

[432] Keşke bir an senden ayrı gezseydim. Ya da bir gün seninle tanıştığımda mesleği zulüm olan senin ayağında sen vefasızın başının etrafinda dönseydim.

[5] Vaṣlıġa ḳaranma köp dağı şād olma

Esbāb-ı ġam ét kön̂gül ki ḥicrān kéleyor[433]

[6] Ve bu rubâîyi de güzel yazmıştır. Rubâî:

رویت که مه از غیرت آن کاسته شد

[7] آراسته از سبزهٔ نو خاسته شد

گلزار رخت ز خط چو پیراسته شد

[8] گل بود بسبزه نیز آراسته شد.[434]

Kelbî-i Zü'l-kadr: Yeni yetişen [9] şairlerdendir. Fena genç değildir. Şiiri de bu tarzdadır. Şiir:

[10] نگه گرمی از آن غمزهٔ خونریز کجاست

عشوه ای زان لب شیرین شکرریز کجاست

[11] مدتی با می و معشوق نشستیم بس است

توبه کردیم کنون خرقهٔ پرهیز کجاست؟[435]

[12] در بار عجب خویش زدیم آتش فنا

حالا بیمن عشق سبکبار عالمیم.[436]

[13] کشیدم پا ز کویت منع کردم بیقراری را

نشستم گوشه ای بستم در امیدواری را

[14] فتادم از نظرها تا شدم عاشق نمیدانم

که کرده نام عشق این مایهٔ بی اعتباری را

[15] الهی تا ابد نومید گردد از وفا کلبی

بطومار محبت گر نویسد حرف یاری را.[437]

---

433 Bu isteksiz gönülden yine feryat yükseliyor. Gözümden de bugün sebepsiz kan geliyor. Ona kavuşma anını bekleme, çok da sevinme! Ey gönül, gamın gereğini yap, hicrân geliyor.

434 Ayın gayretinin eksilmiş olduğu yüzün yeni yükselmiş olan yeşillikle bezenmiş oldu. Yüzünün çiçek bahçesi hatla süslendiğinde çiçekti, yeşillikle de bezenmiş oldu.

435 O kan döken gamzenin sıcak bir bakşı nerede? Şeker döken o tatlı dudaktan bir cilve nerede? Bir süre şarapla ve sevgiliyle oturduk, yeter. Tövbe ettik, şimdi takvâ hırkası nerede?

436 Kendi yükümüze acayip bir yokluk ateşi vurduk. Şimdi aşkın uğuruyla âlemin hafif yüklüsüyüz.

[16] **Kāsım Beg Rağmî:** Herât Beylerbeyi Alîkulı Han'ın hanımının [17] erkek kardeşidir, İyi bir gençtir. Şiirde güzel bir tavrı var. Bu beyitler onundur. Beyit:

[41 b]

[1] دل ز رشک غیر امشب یاد هجران کرده بود

دیدن و نادیدنت بر خویش [2] یکسان کرده بود

شب ببزم غیر بود جان من گویا که صبح

بوی نومیدی [3] دماغم را پریشان کرده بود

جان من چاک گریبانت چه میپرسی که چیست

[4] با اجل ما را غمت دست و گریبان کرده بود

باز بیتابی تو کردی رغمی و رفتی برش

[5] ورنه این دل یکدو روزی خو بهجران کرده بود.[438]

شمعا میان ما و تو صحبت حرام شد

[6] تو دیر زی که زندگی ما تمام شد

اول فرشته را بحریم تو ره نبود

آخر چه شد که [7] صحبت خاص تو عام شد؟[439]

در آتش غم سوختم و یار ندانست

حاشا که محبت [8] اثری داشته باشد.[440]

دو روز شد که وصالش بمدعای من است

زمانه تا [9] دگر ای دل چه مدعا دارد.[441]

---

437 Ayağımı senin mahallenden çektim, huzursuzluğu men ettim. Bir köşeye oturdum, ümitlilik kapısını kapattım. Âşık olunca gözlerden düştüm. Kim aşk adına bu itibarsızlık mayasını yapmış bilemiyorum. Yâ Rab, Yârîlik sözünün sevgi tomarına yazsa da sonsuza kadar Kelbî vefadan ümitsiz olur.

438 Gönül, yabancının kıskançlığıyla bu gece ayrılığı hatırlamıştı. Seni görmeyi ve görmemeyi kendisine aynı saymıştı. Gece benim canım yabancının şölenindeydi. Sanki sabah ümitsizlik kokusu dimağımı altüst etmişti. Benim canım "yakanın yırtığı nedir" ne diye soruyorsun, bizimle ecel elimiz birbirimizin yakasında kalmıştı. Ey Rağmî! Yine sabırsızlık yaptın ve onun yanına gittin. Yoksa bu gönül bir iki günlüğüne ayrılığa alışmıştı.

439 Ey mum, bizimle senin aranda sohbet haram oldu. Sen çok yaşa, bizim hayatımız sona erdi. İlk önce melek bile senin haremine yol bulamazdı. Sonunda ne oldu da senin özel sohbetin genel oldu?

440 Gam ateşinde yandım da yâr bilmedi. Hâşâ sevginin bir etkisi olmuş olsa da.

441 İki gün oldu, onun kavuşması bana iddia ediliyor. Ey gönül, devran ne zamana kadar nice iddialar edecektir?

Dûre Beg-i Kirâmî: O da Alîkulı Han'ın [10] sofracısıydı. Güzel mizaçlı, iyi huylu bir gençtir. Mûsıkî ilmine [11] oldukça vâkıftır. Bu ilimde hem eserler besteledi hem de eser kaleme aldı. Türkçe [12] ve Farsça şiirleri vardır. Yeni bir gazel söylemiştir. Bu beyitler ondandır. Beyitler:

[13] Déme anıñ̇g ser-i kūyını ki engelli degil
Bir degil iki degil ʿāşıkı ḳırḳ elli degil
[14] Ġayr-ilen seyr ḳılur her nége çün yetdi bañ̇ga
Éyle raʿnālıġ éder kim ötesi belli degil
[15] Eyleme menʿ Kirāmī̄ni eger ḳılsa fiġān
ʿIşḳdur sevdücegim bu tene tā telli degil[442]

[16] **Maksûd Alî:** Mahlası "Şekîbî"dir. Babası son derece saf ve temiz yürekli birisiydi, [17] kavminin önünde oğlundan şikâyet edermiş. Şöyle dermiş: "Civanmert olan ben **[42 a]** [1] ona adam gibi ad koydum, O ise gitti kendisine "Kedi" adını verdi." Herhâlde Şekîbî [2] iyi zevk sahibi ve güzel huylu bir gençti. Tebrîz'de [3] ikamet ettiği için, bilmeyenler onun Tebrîzli olduğunu zannederler. Bu beyitler onundur:

[4] کس نیست تا گوید بدان بیرحم خونخوار اینقدر
کاین نیم بسمل صید را بر خاک مگذار [5] اینقدر.[443]

چو حالم را نمیدانی دلم شاد است پنداری
همه کس چون تو از بند [6] غم آزاد است پنداری
من دلخسته هردم دور ازو صد بار میمیرم
[7] اجل را کار تنها با من افتاده است پنداری.[444]

---

[442] Bana onun mahallesinden bahsetme, ona engel yoktur. O'nu seven bir değil iki değil hattâ kırk elli de değildir. Benim başıma gelen her şeyi başkasıyla seyreder. Öyle güzellik eder ki ötesi belli değildir. Feryat ederse bu Kirâmî'yi bundan men etme! Ey sevdiceğim! Aşk bu vücuda örtü değildir.

[443] Kimse yok ki o kan içen acımasıza bu kadar yapma desin. Bu yarım besmele avı bu kadar toprakta bırakma desin.

[444] Benim hâlimi bilmediğin için gönlüm mutludur sanırsın. Herkes senin gibi gam bağından özgürdür sanırsın. Gönlü yorgun olan ben, her an ondan uzakta yüz kere ölüyorum. Ecelin işi gücü sadece benimleymiş sanırsın.

Hôş-tab'-ı Bâlî: Tekelüdür. [8] Gerçekte iyi huylu, asker mizaçlı ve hoşsohbet bir gençtir. [9] Bu rubâînin kendisine ait olduğunu söyler:

Rubâî:

میآمد و چهره از عرق تر کرده
چوگان بکف [10] و اسب طرب برکرده
و اندر خم زلفهای گرد آلودش
دلهای شکسته [11] خاک بر سرکرده.[445]

Esterâbâd'da Bedirhan'ın zafer kazanması sonucu Türkmenler'in [12] elinde öldürüldü. Cesedi de bulunamadı.

Meşrebî-i Tekelü: O [13] aşiretin evladıdır hattâ belki de o aşiretin baş reisinin akrabasıdır. [14] Az umursamaz ve laubali olmadığı için hizmet ve itaat edemez, [15] bazen askerlik yapar, bazen de [16] ortadan kaybolur. Aynı zamanda şâir tabiatlı bir kimsedir, cesur ve yardımsever [17] geçinir. Bu beyitler o azîzindir. Beyitler:

[42 b]

[1] ای فلک ای بی ترحم بیکسی را تا بکی
میگدازی زآتش حسرت مروت را [2] چه شد؟
مشربی گیرم که آه بی اثر کاری نساخت
حیرتی دارم که تأثیر محبت را [3] چه شد؟[446]

Mîr Muhammed İvaglı: Büyük pâdişâh Sultân Hamza Mîrzâ'nın -toprağı iyi ve temiz olsun- silahdarıydı. [4] Doğru sözlü ve bahtsız bir gençtir. Tahsil için çok zahmet çekmiş [5] ve istifade etmiştir. Her tür şiiri Farsça ve Türkçe söyler. Bir o kadar temiz

---

445 Geliyordu ve yüzü terden ıslanmıştı. Elinde çevgen çalgı atının üzerinde oturmuştu ve toza toprağa bulaşmış saçlarının kıvrımları arasında kırık kalpler başına toprak savurmuştu.

446 Ey felek, ey acımasız! Kimsesizlik ne zamana kadar? Hasret ateşiyle kavuruyorsun. Yiğitliğine ne oldu? Ey Meşrebî! Tutalım ki etkisiz âhın bir şey yapamadı. Sevginin etkisine ne oldu diye hayret ederim.

yürekli [6] olduğundan kendi şiirlerini beğenilmesi için altın ve lacivert renkle tezyin eder. [7] Kitâbeti de fena değildir. Bu iki rubâî o bahtsızındır. Rubâî:

[8] روزی که شدم عاشقت ای طرفه نگار
میترسیدم ز تیر هجرت بسیار
[9] آخر گذراندی ز دلم آن ناوک
این در دل من گذشته بود اول بار.[447]

[10] خواهم که بگرد سر جانان گردم
آشفتهٔ آن زلف پریشان گردم
[11] زنار پرست کفر زلفش گشتم
کافرتر از آنم که مسلمان گردم.[448]

[12] Bu Türkçe rubâî de onundur. Rubâî:

Bend olduġını zülfüñge danmaz köñglüm
[13] Köp köp siteming̑ çekdi usanmaz köñglüm
Ez-bes ki cefāġa oldı cānım muʿtād
[14] Ger yār vefā étse inanmaz köñglüm[449]

Kılıç Beg: Hilafet merkezi Bağdat'ta [15] dîvân kâtibi Ferahşâd Çelebi'nin kızkardeşinin oğluydu. Bendeniz Atebât'a (Necef ve Kerbelâ) [16] gittiğimde hastalanarak onun dîvânhânesinde [17] bir müddet inzivaya çekildim. Benim bitkin hâlimi ortadan kaldırmak için içki ve sevgili **[43 a]** [1] sohbetiyle meclisi donatıp böylece hatrımızı sormuşlardır. Şiirdeki tavrı Anadolu [2] lehçesine uygundur. Bu iki beyit onundur. Beyit:

[447] Ey turfanda sevgili! Sana âşık olduğum gün, senin ayrılığının okundan çok korkuyordum. Sonunda o oku kalbimden geçirdim. Bu ilk seferinde benim kalbimden geçmişti.

[448] Sevgilinin başının etrafına dönmek isterim. O dağınık saçıyla dağılmak isterim. Saçının küfrünün zünnara tapınanı oldum. Müslüman olabilmekten çok daha fazla kâfir oldum.

[449] Gönlüm, senin saçına bağlandığını inkar etmez. O usanmaz gönlüm, çok defa senin sitemini çekti. Canım cefaya yeterince alıştı. Eğer sevgili vefa gösterse bu gönlüm inanmaz.

[3] Yetürdüm sūz-i ʿışḳ-ile sipihre şuʿleʾ-i āhı
Şerārıdın fürūzān oldı çarḫıñ [4] meşʿal-i māhı[450]

Ménimçün yüz çevirdi söylemişler āsitānıñdın
[5] Yalandur éy yüzi ḳıblem yalan Va'llāhī Bi'llāhī[451]

Emîr Beg: Afşardır, [6] mahlası da "Emîrî"dir. Fena bir genç değildir. Bu matla' onundur:

[7] نیستم راضی که گوید غیر پیغام ترا
بی ادب ترسم که آرد بر زبان نام ترا.[452]

[8] یک قطره خون و صد غم و محنت دل من است
یک دیدن و هزار بلا حاصل [9] من است.[453]

Derdî: O da Afşardır. Yeni yetişenlerdendir, [10] henüz saf ve temizdir. Huyu da güzeldir. Bu matla' onundur. Matla':

[11] توئی و قوت یک نالۀ دگر دردی
نعوذبالله اگر در دلش اثر نکند.[454]

[12] **Pîr Kulı Beg:** Ustaclu Yûsuf Beg'in akrabasıdır. Rahmetli Şâh [13] zamanında Şehzâde Sultân Hüseyin Mîrzâ'nın lalası idi. [14] Zengin bir kimsedir. Şiir de söyler, dîvânını tamamlamayı başarmıştır. [15] Bu beyitler onundur. Beyitler:

---

450 Âh alevini aşk ateşiyle gökyüzüne ulaştırdım. Feleğin ay meşalesi, kıvılcımından parladı.
451 Benim için senin eşiğinden yüz çevirdiğimi söylemişler. Ey yüzü benim Kıble'm olan! Yalandır, Vallâhî Billâhî yalandır.
452 Yabancının senin mesajını vermesine razı değilim. Edepsizin senin adını dile getirmesinden korkarım.
453 Bir damla kan ve yüz gam ve mihnet, benim kalbimdir. Bir sefer görmek ve bin belâ çekmek benim sonumdur.
454 Ey Derdî! Sen varsın ve başka bir iniltinin gücü onun kalbine etki etmezse Allah'a sığınırım.

Ḫaṭṭı ʿaksi körünür dīdeʾ-i giryān içre

[16] Mūr ḫayli güẕerī tüşdi meger ḳan içre[455]

Bu Farsça beyit de onundur. Beyit:

[17] ز تاب می شده غرق عرق خونخوارهء دیدم

شدم حیران میان آب آتشپارهء دیدم.[456]

[43 b] [1] **Muhammed Beg:** Silâhdârbaşı Sündük Beg'in hizmetindeydi. [2] "Şemsî" mahlasıyla meşhur oldu. Galiba bunun sebebi [3] özellikle Varsağı türlerini çok beğenip meşhur etmesi olacak. [4] Bu Varsağısı çok meşhurdur. Varsağı:

Çarḫ ū felek evrülüp dönerse

[5] Belī démişem dönmezem yārımdın

Menʿ étmege ʿĪsā kökden yinerse

[6] Belī démişem dönmezem yārımdın[457]

Mevâlî-i Türkmen: O aşirettendir [7] lâkin adam değildir. Yine de makam edinme konusunda çok istekli, hırslı olduğu için düşük seviyeli bir hizmetten yüksek [8] bir göreve erişebildi. Büyük pâdişâh Sultân Hamza Mîrzâ'nın güvendiği isim oldu. [9] Şiiri Türk tavrıyla söylerdi. Mîrzâ Selmân-ı İsfahânî'yi hicveden bu beyiti uygun [10] söylemişti. Beyit:

شاه چه شد گر زتو دختر گرفت

دختر [11] بوبکر پیمبر گرفت.[458]

Şâhverdi Mîrâhûrbaşı'nın gelişi ve önde giden, öncü kandilin, alevin [12] tehdit etmesi hakkında saltanat merkezi Herât'ta bir gülünçlü gazel söyledi. Matla'ı budur. Matla':

455 Ağlayan gözümün içinde onun hattının yansıması görünür. Meğerse geçen karınca sürüsü kana düşmüş.

456 Şarabın sıcağından tere dalmış olan bir kan içici gördüm. Hayran oldum. Su arasında bir ateş parçası gördüm.

457 Feleğin çarkı dönse bile, "ben yârimden dönmem" dedim. Beni bu sevdadan men etmeye gökten Hz. İsa gelse bile yine "ben yârimden yüz çevirmem" dedim.

458 Şâh senden kız aldı da ne oldu ki? Ebûbekr'in kızını peygamber almıştı.

[13] Çerāġa müjde vérüñ̃ kim çerāġ-küş kéletür

Bu köhne bizendür eyā kim ol çepiş kéletür[459]

[14] **Tenhâyî Beg:** Arsbarlıdır , sıcakkanlı, meclis şenlendiren ve laubali bir kişidir. [15] Sıcaklığına ve anlaşılır kişiliğe sahip olmasına rağmen yaşadığı dönemdeki insanlardan fayda görmemiştir. Şiiri Türk tavrıyla söyler. [16] Bu Türkçe ve Farsça beyitler o azîzindir. Beyitler:

ʿĀşıḳ degil ol [17] kimse ki bed-nām olmas

Bed-nām-ı cihān ū şöhreʾ-i ʿāmm olmas

ʿIşḳ ehline **[44 a]** [1] bī-ṣabrlıġı ʿayb étme

Bu ṭāʾifede ṣabr-ile ārām olmas[460]

Farsça Şiir:

[2] بجرم عشق اگر میکشندم عارم نیست

کجا روم چه کنم غیر عشق کارم نیست

[3] نهفته راز دلم تا بحشر خواهد ماند

در این زمانهٔ فانی چو رازدارم نیست

[4] کشیده ام سر خود را بجیب تنهائی

رفیق و مونس دل غیر فکر یارم نیست.[461]

[5] **Sekizinci Bölüm:** Bugün meydan okuyan sözün, [6] O'nların eğri değnek gibi olan tabiatlarından yüce olduğu, düzgün ve belagatlı konuşan İranlılar hakkındadır. [7] Nazım sahrasının avı, O'nların hızlı koşmakta olan düşünce atının terkisine bağlanmıştır.

---

459 Kandile, aleve müjde verin, sır saklayan kişi gelmektedir. Bu eski bir yiğittir, o yavru keçi gelmektedir.

460 Kötü şöhrete sahip o kimse âşık değildir. Kötü şöhretli kişi, aynı zamanda şöhret sahibi de olamaz. Âşık insanlara sabırsızlığı kusur olarak görme! Bu halkta sabırla dinlenmek olmaz.

461 Aşk suçuyla beni öldürürlerse ar değil. Nereye gideyim, ne yapayım? Aşktan başka bir işim yoktur. Gönlümün sırrı mahşere kadar saklı kalacak. Çünkü bu yok olası devranda sır saklayıcı birisi yok. Başımı, yalnızlık yakasının içine çekmişim. Gönlümün arkadaşı ve munisi yârin fikrinden başka bir şey değil.

[8] **Mevlânâ Lisânî:** Şîrâz'ın temiz toprağındandır. Meşhur ve tanınmış bir şâirdir. [9] Âşıklıkta Mevlânâ kadar mahrum olmayı hakeden az bulunur fakat temiz bir inancı vardı [10] ve duası kabul olunurdu. Bir gün, onun sevgilisinin rakîpler beğenisiyle, onayıyla [11] adı geçen Mevlânâ'dan, utanması olmayan birisi olması sebebiyle [12] onun mahallesinin başına birazcık gidip gelmesi için bir çok şey istediği söylenir. Mevlânâ yoksul olmakla birlikte kabul eder. [13] Meseleye dikkatle eğildiğinde, bu meselenin çözümlenemeyeceği bunu ancak [14] o zamanın vezîr-i azamı ve emîr-i ekremi olan Âsaf-câh Mīr Necm'in yapabileceği aklına gelir. [15] İrticâlen Mîr'i öven bir kaside yazıp inceler. Mîr'in hamamdayken ve de [16] tesadüfen giyinme kabininde olduğu sırada Mevlânâ'nın hamama girmek istediğini ve kapıdakilerin [17] engel olduğunu söylerler. Izdırap ile hamamın elbise kabininin kapağını kırıp gördüğü **[44 b]** [1] sırada Mîr Necm hazretlerinin hatırına, Mevlânâ Lisânî'nin niçin [2] kendilerine hizmet etmeye gelmediği gelir. Mevlânâ yukarıdan, kendisinin gelmiş olduğunu fakat [3] kapıdaki görevlilerin engel olduğunu der. Mîr meseleyi anladıktan sonra giriş izni verir, irticâlen söylediği [4] kasidesini dinlemekten ötürü çok hoşnut olmuş, hâcezâdesine gösterdiği ilgiyi, sevgiyi [5] aynen ona da göstermiştir, bahşetmiştir. Mevlânâ yüzü elinde sevgilisinin huzuruna gider, [6] hâcezâde o durumun vukua gelmesinden utanarak özürler diler. [7] Özetle böyle hâller adı geçen Mevlânâ'dan tuhaf ve garip [8] görünmez, çünkü son derece inancı temiz bir kişiydi. Mevlânâ kalbi zengin birisidir. [9] Bu muhtasar risâlenin o kadar genişliği yoktur, [10] o azîz dostun şiirlerinden seçmelerini bir tek O yapabilir, sığdırabilir. Bu nedenle [11] birkaç beyitleri yazılıdır. Bu beyitler o cümledendir. Beyitler:

[12] چه بد کردم که دیگر مهر بر تنگ شکر داری
نقاب ناز بر گل زهر در بادام تر داری
[13] نه زان کاکل تراشیدی که سرگردان کنی دلها

نهال نازکی وز جوش مرغان درد سر داری.[462]

[14] منم زان خوی نازک آستین بر چشم تر مانده

ز مژگان تا جگر صد پرده خون بر یکدگر مانده

[15] من از غم دست بر سر او بهر جا دیده بیدردی

برغم من تواضع کرده و دستی بسر مانده

[16] بخنجر قصد قتلم کرده و از صورت حالم

چو صورت مانده حیران دست و خنجر بر کمر مانده

[17] رقیب از حسن طالع صد صبوحی کرده با جانان

لسانی همچنان از جام اول بیخبر مانده.[463]

[45 a]

[1] نه لاف دوستی با دلربایی میتوانم زد

نه در راه وفایش دست و پایی میتوانم زد

[2] تو کز سوز محبت بی نصیبی چارۀ خود کن

که من پروانه ام خود را بجایی میتوانم زد

[3] در اثبات وفا گر من خموشم یار میداند

که عاشق پیشه ام لاف وفایی میتوانم زد.[464]

[4] چه فریادی است یا رب کز من دیوانه میخیزد

که از فریاد من صد یا رب از خانه میخیزد

[5] بدور چشم مستش کرده ام کیفیتی حاصل

که در هشیاری از من نالۀ مستانه میخیزد

[6] مزن ای شمع مجلس بیگنه پروانه را آتش

که ناگه باد صبح از جانب پروانه میخیزد

[7] لسانی تازه کرد افسانۀ من شرح مجنون را

---

[462] Sana ne kötülük yaptım ki, artık şeker sürahisine meylediyorsun. Naz örtüsünü çiçek üzerine zehri taze bademde bulunduruyorsun. Gönülleri başı dönük kılmak için kâkülünü kesmedin ya! İnce bir dalsın ve kuşların heyecanından başın belâda.

[463] O nazik huyludan yaşlı gözü yeninde kalan benim. Kirpikten ciğere kadar yüz kan perdesi birbirinin üstünde kalmış. Benim gamdan dolayı elim başımda, O ise her yerde dertsizlik görmüş. Bana rağmen alçak gönüllülük etmiş ve bir eli başında kalmış. Hançerle beni öldürmeye kastetmiş ve hâlimin şeklinden bir şekil kalmış, eli ve hançeri kemerde kalmış. Rakip, iyi talihinden dolayı sevgiliyle yüz sabah şarabı içmiş. Lisânî ise aynı şekilde ilk kadehinden bile habersiz kalmış.

[464] Ne bir gönül çelenle arkadaşlıktan söz etmek mümkün, ne onun vefasının yolunda çabalamak mümkün. Sen madem sevgi acısından nasipsizsin, kendi başının çaresine bak. Çünkü ben kelebeğim. Kendimi bir yerlere çarpabilirim. Vefayı sipatlamakta ben sessizsem de yâr biliyor ki, âşık meslekliyim ve vefadan laf edebiliyorum.

چنین باشد بلی افسانه از افسانه بر میخیزد.[465]

[8] بغل غیر ز مکتوب تو چون غنچه پر است

من دلتنگ بیک حرف زبانی مشتاق.[466]

[9] بدستی عاشق از سنگ ملامت خانه میسازد

بدیگر دست تا بر سر زند ویرانه میسازد

[10] میان زهد و رندی عالمی دارم نمیدانم

که چرخ از خاک من تسبیح یا پیمانه میسازد.[467]

[11] گر بگل پیوستم از بخت بد من خار شد

ور مسیحا را بجان همدم شدم بیمار شد

[12] گر ملک در خانه بردم سوختم از معصیت

ور پری در پرده پروردم سگ بازار شد.[468]

[13] زهی عشقت بباد بینیازی داده خرمنها

خم فتراک زلفت سرکشان را طوق گردنها

[14] بخاک آستانت خواب مرگم برده بود امشب

سگان آن سر کو ناله ها کردند و شیونها.[469]

[15] نگه دار از هوای گرم گلبرگ تر خود را

مریز ای گل عرض بشناس قدر گوهر خود را

[16] بطفلی کشتی دریای خوبی صد خطر دارد

نگه دار ای پسر تا میتوانی لنگر خود را.[470]

---

465 Yâ Rab, deli olan benden yükselen bu feryat nedir? Çünkü benim feryadımdan ötürü evden yüz Yâ Rab sesi yükseliyor. Sarhoş, gözünün etrafında öyle bir keyfiyet ortaya çıkarmışım ki, ayıkken bile benden sarhoş iniltisi yükselir. Ey meclis mumu, suçsuz kelebeği ateşe verme! Çünkü ansızın sabah rüzgârı kelebeğin tarafından esmeye başlar. Ey Lisânî, benim efsanem Mecnûn'un şerhini yeniledi. Böyle olue evet, efsane efsaneden yükselir.

466 Yabancının kucağı senin mektubundan gonca gibi doludur. Canı sıkkın olan ben ise dilde bir söz için şevk içindeyim.

467 Âşık, bir eliyle sitem taşından ev yapar. Diğer eliyle başına vurarak yıkar. Zühd ve rindlik arasında bir âlemim var. Bilmem ki felek benim toprağımdan tesbih mi yapar kadeh mi?

468 Çiçeğe kavuştuysam benim kötü bahtımdan diken oldu ve Mesîh, benim canıma meclis arkadaşı olduysa hastalandı. Meleği evime götürdüysem günah ateşinde yandım. Perdede peri beslediysem pazarın köpeği oldu.

469 Aşkın nice harmanları ihtiyaçsızlık rüzgârıyla savurmuş, saçının terkisinin kıvrımı, boyun kaçıranlara boyun bağıdır. Bu gece senin eşiğinin toprağında ölüm uykusuna dalmıştım. Mahallenin öte ucundaki köpekleri inlediler ve ağıtlar yaktılar.

470 Kendi ıslak gül yaprağını sıcak havadan koru! Ey gül yanaklı, kendi mücevherinin değerini bil, yere dökme! Bir çocuk için iyilik denizinin gemisinin yüz tehlikesi var. Ey oğlan, yapabildiğin kadar kendi çapanı tut!

[17] همچو گل جامه مکن چاک که از لطف بدن

میتوان یافت که در دل چه خیال است ترا.[471]

[45 b]

[1] بجان عاشق مشو ای شوخ محبوبان شیدا را

که از یوسف نزیبد عاشقی کردن زلیخا را

[2] ز مکر شاهدان در یک نظر صد دل بدام افتد

چو بر غبغب کشند از چین معجر دام دلها را

[3] بصد خواری نرفتی از بهشت جاودان بیرون

اگر روز ازل آدم ندیدی روی حوا را

[4] زن ار مریم بود مرگ است با او همنفس بودن

لسانی پاس دار انفاس جانبخش مسیحا را.[472]

[5] از کجا میآیی ای گلبرگ خندان از کجا

از کجا چشم و چراغ دردمندان از کجا

[6] طور من بد آرزو بیحد بتان مشکل پسند

من کجا سودای این مشکل پسندان از کجا.[473]

[7] غم و اندوه و بلا گرد لسانی جمعند

عاشق امروز بجمعیت او کم باشد.[474]

[8] سودا همان و عشق همان و جنون همان

یعنی همان لسانی دیوانهٔ توام.[475]

[9] میرم بداغ هجر تو تا تشنگان وصل

---

[471] Çiçek gibi gömleğini yırtma, çünkü vücudun lütfundan gönlünde senin ne hayal ettiğini bulmak mümkün.

[472] Ey şuh, vurgun sevgililere candan âşık olma. Çünkü Yûsuf'a Züleyhâ'yı âşık etmek yakışmaz. Gönülleri tuzağını sarıktan kıvrılmış gıdının üzerine çekerlerse Şahitlerin hilesiyle bir bakışta yüz gönül tuzağa düşer. Ezel gününde Âdem, Havvâ'nın yüzünü görmeseydi yüz horlukla sonsuz cennetten dışarıya atılmazdı. Kadın Meryem olsa bile onunla aynı soluğu paylaşmak ölümdür. Ey Lisânî, Mesîh'in can bağışlayan nefeslerini koru!

[473] Ey güleç gül yaprağı! Nereden geliyorsun, nereden? Dert sahiplerinin gözünün ışığı, nereden geliyorsun, nereden? Benim tavrım kötü, arzu sonsuz, putlar zor beğenen. Ben nereye o zor beğenenlerin sevdası nereye?

[474] Keder, sıkıntı ve belâ, Lisânî'nin etrafına toplanmışlar. Bugün onun cemiyetinde âşık çok azdır.

[475] Sevda aynı, aşk aynı, çılgınlık aynı yani senin aynı deli Lisânî'nim.

ببنند حال من نکنند آرزوی تو

[10] در چشمه سار آبله ترسم گلی کند

خاری که مانده در قدم از جستجوی تو.[476]

[11] تو گرم هلاک خواهی دگران مزید عمرم

بعقوبتی بمیرم که از آن بتر نباشد.[477]

[12] گر توان بوسید لبهای شکرخند ترا

جان سپردن سهل باشد آرزومند ترا

[13] آن پسر دی با پدر میرفت و میگفتند خلق

خون ما چون شیر مادر باد فرزند ترا.[478]

[14] امروز پریشانتر ار آنم که توان گفت

وز درد جدائی نه چنانم که توان گفت

[15] بیدادگری پنجه فرو برده بخونم

نگرفته حریفی رگ جانم که توان گفت

[16] جایی من دیوانه بشکلی نگرانم

اما نه بشکلی نگرانم که توان گفت.[479]

[17] بگذار تا سیاهی داغش برم بخاک

کاین داغ را فتیله ز پیراهن کسی است.[480]

---

[476] Kavuşma susuzları benim hâlimi görüp de seni arzulamasınlar diye ayrılık koruyla ölürüm. Seni aramaktan ayakta kalmış olan diken, korkarım kızamık çeşmesinde bir çiçek olur.

[477] Sen beni ölüm sıcaklığında istersin, başkaları ise ömrümün uzamasını ister. Öyle bir akıbetle ölürüm ki, ondan daha beteri olmaz.

[478] Eğer senin şeker gülücüklü dudaklarını öpmek mümkün olsa, seni arzulayan için can vermek çok kolay olur. O oğlan, dün babasıyla gidiyordu ve halk şöyle diyordu: "Bizim kanımız senin oğlun için ana sütü gibi olsun".

[479] Bugün söylenebilecekten daha dağınığım ve ayrılık derdinden ötürü söylenebilecek durumdan daha kötü bir durumdayım. Bir adaletsiz, kanıma pençesini sokmuş, can damarımı bir adam öylesine tutmuş ki anlatılmaz. Bir yerde ben deli, öylesine kaygılıyım ama öylesine kaygılıyım ki söylenemez.

[480] Bırak da onun korunun siyahlığını toprağa götüreyim çünkü bu korun fitili bir kişinin gömleğindendir.

[46 a]

[1] مردیم و سرگرانی او همچنان که هست

ناز و عتاب و تندی خو همچنان که هست

[2] از بیم غم لسانی آزرده شد خموش

طعن زبان بیهده گو همچنان که هست.[481]

[3] تو نخل حسنی و جز ناز و فتنه بار تو نیست

کدام فتنه که در نخل فتنه بار تو نیست

[4] هزار میوه ز بستان آرزو چیدم

یکی بلذت پیکان آبدار تو نیست

[5] گرم بجور و جفا میکشی نمیرنجم

که مست حسنی و اینها باختیار تو نیست

[6] ز گفتۀ تو لسانی کتاب شوق پر است

بصفحه ای نرسیدم که یادگار تو نیست.[482]

[7] مصلحت بیند که گردد یار و نگذارد رقیب

مصلحت خوب است اما مصلحت بینش بد است.[483]

[8] هر خسته که دور از تب سیمین تن خویش است

تا زنده بود در هوس مردن خویش است

[9] ای همنفسان آتشم از من بگریزید

هرکس که بمن دوست بود دشمن خویش است.[484]

[10] خوبرویان همه بدخواه دعاگوی خودند

نیست گوشی که در او پند بد آموزی نیست

[11] چشم از روز بد تست لسانی بی نور

---

[481] Öldük ve onun ağırbaşlılığı aynen eskisi gibidir. Onun huyunun keskinliği, nazı ve sitemi aynen eskisi gibidir. Gam korkusuyla incinmiş Lisânî, sessiz oldu. Saçmalıklar söyleyen dilin sitemi aynen olduğu gibidir.

[482] Sen güzellik fidanısın, senin naz ve fitneden başka meyven yok. Senin fitne dolu fidanında hangi fitne yok ki? Arzu bostanından bin meyve derdim fakat hiç birisi senin sulu temreninin lezzetinde değildi. Hattâ beni zulüm ve cefayla öldürsen dahi incinmem çünkü sen güzellik sarhoşusun ve bunlar senin elinde değil. Senin söylediğinden ey Lisânî, şevk kitabı dopdolu. Senin yâdigârının bulunmadığı bir sayfaya ulaşmadık.

[483] Yâr olup da rakibe izin vermemeyi maslahat görür. Maslahatı iyidir ama maslahat göreni kötüdür.

[484] Kendi gümüş bedenlisinin hastalık ateşinden uzakta olan her yorgun, diri olduğu müddetçe kendi ölümünün hevesini taşır. Ey nefes arkadaşlarım! Benim ateşimden kaçının. Benimle arkadaş olan, kendisinin düşmanıdır.

چشم بد دور که مانند تو بد روزی نیست.[485]

[12] اگر با بنده یاری مهربانی بیش از این باید
وگر نامهربانی سرگرانی بیش از این باید.[486]

[13] نی همین سررشتهٔ بیداد میباید گرفت
مهربانی و وفا هم یاد میباید گرفت.[487]

[14] نخل حیات من دل پرخون بر آورد
نخلی که خون خورد به از این چون بر آورد
[15] لیلی سری که شام اجل برد زیر خاک
صبح قیامت از دل مجنون من بر آورد.[488]

[16] گفته ای عاقبت کار لسانی مرگ است
مردم و عاقبت کار نه پیدا است مرا.[489]

[17] گر بمیرم این سخن بر گور من نتوان نوشت
غیر همدم بلکه همزانو لسانی بی نصیب.[490]

[46 b]

[1] پس از صد بیقراری جان سپردم قصه کوته شد
همین آرام دیدم بعد چندین اضطراب امشب
[2] حساب داغ دل میکردم امشب سوختم جانا
بمن گردید روشن گرمی روز حساب امشب.[491]

---

485 Güzel yüzlüler hepsi kendilerine dua edenlerin kötülüğünü isterler. Kötülük öğreten bir öğüdün bulunmadığı bir kulak yoktur. Ey Lisânî, göz senin kötü gününden dolayı ışıksızdır. Kötü göz uzak olsun. Çünkü senin gibi kötü günlü birisi yok.

486 Eğer bir kulla arkadaşsan bundan daha fazla şefkatli olman gerekir. Şefkatli değilsen de ağır başlılığın bundan fazla olması gerekir.

487 Sadece bu adaletsizlik ipucunu tutmak yetmez. Şefkati ve vefayı da öğrenmek gerekir.

488 Benim hayatımın ağacı, kan dolu bir yürek meyvesi verir. Kan yiyen bir ağaç, bundan fazla hangi ürünü verir? Leylâ'nın ecel gecesinde toprağın altına götürdüğü başı, kıyametin sabahı benim Mecnûn Mecnûn kalbimden çıkarır.

489 Lisânî'nin işinin sonu ölümdür demişsin. Öldüm fakat benim işimin sonu hâlâ belli değil.

490 Ölürsem mezarıma bu sözü yazmak mümkün değil. Yabancı meclis arkadaşı hattâ dizinin dibinde, Lisânî ise nasipsizdir.

491 Yüz huzursuzluktan sonra can verdim, hikâye kısaldı. Birkaç gün ızdıraptan sonra sadece bu gece sadece bu huzuru gördüm. Kalbimin korunun hesabını yapıyordum. Bu gece yandım ey cân! Hesap gününün sıcaklığı bu gece bana belli oldu.

[3] فلک روزی که میزد خرگه حسن تو دانستم

که جای پاسبانان وفا بیرون درگاه است.[492]

[4] مردن بخاکپای تو با جان برابر است

خاک درت بچشمهٔ حیوان برابر است

[5] بیدارئی که زلف تو نبود برابرم

با صد هزار خواب پریشان برابر است

[6] عاشق منم که از غم دل چاک سینه ام

در عاشقی بچاک گریبان برابر است

[7] هرگز غبار خاطر موری نبوده ایم

این سلطنت بملک سلیمان برابر است

[8] پاکیزه دامن است لسانی چو چشم خویش

هست اینقدر که عاشق و بدنام و شاعر است.[493]

[9] نه با تو دست هوس در کمر توان کردن

نه آرزوی تو از دل بدرتوان کردن

[10] نه از پی تو توان آمدن ز بیم رقیب

نه بی تو رو بدیار دگر توان کردن

[11] بیا که گریهٔ من آنقدر زمین نگذاشت

که از فراق تو خاکی بسر توان کردن.[494]

[12] خدا بدست من آن طرهٔ دو تا نگذاشت

غریب سلسله ای داشتم خدا نگذاشت

[13] بروز مرگ نویسم خطی که دامن عمر

گرفته بودم و ایام بیوفا نگذاشت

[14] رقیب حاصل گلزار وصل غارت کرد

---

[492] Felek senin güzelliğinin obasını oluşturduğunda, anladım ki, vefa bekçilerinin yeri, eşiğinin dışındadır.

[493] Senin ayağının toprağında ölmek, cana denktir. Kapının toprağı hayat çeşmesine denktir. Senin saçın karşımda yokken uyanıklık, yüz bin dağınık uykuya denktir. Âşık olan gönül gamıyla sinesi yırtılmış olan benim. Âşıklıkta yaka yırtığıyla denktir. Hiçbir zaman bir karıncanın hatırının tozu değildik. Bu saltanat Süleymân'ın mülküne denktir. Lisânî, kendi gözü gibi temiz eteklidir ama şu kadar var ki, şâir âşık ve kötü adlıdır.

[494] Ne seninle heves elini bele koymak mümkün ne de senin arzunu gönülden çıkarmak mümkün. Ne rakibin korkusundan ötürü senin ardından gelmek mümkün, ne de sensiz başka bir diyara yüz çevirmek mümkün. Gel ki benim ağlayışım senin ayrılığında başına savuracak toprak kadar yer bırakmadı.

گلی برای لسانی بینوا نگذاشت.[495]

[15] ترا خوش است بمژگان خراش خاطر من
ولی تراوش مژگان آبدار بد است
[16] گل هرات ز بوستان خیر و خوبی نیست
هوای کار لسانی در این دیار بد است.[496]

[17] هم زمام ناقه کوتاه است و هم لیلی مطیع
آرزوی دل بلند و دست مجنون کوته است.[497]

[47 a] [1] Bu tarz beyitleri çok var. Tebrîz'de vefat etti. Mezarı tam da Baba Hasan kabrinin civarındadır.

[2] **Mevlânâ Zamîrî-i İsfahânî:** Gerçi İsfahân'dandır ama mülayim, [3] hoşsohbet ve yüksek görüşlü bir kişiydi. Aynı zamanda şıpsevdi bir kimseydi fakat adı geçen Mevlânâ, [4] hâcezâdesiyle içli dışlı olmayıp imtihan etmezse âşık [5] olmazdı. Kendi zamanında soylu kimselerle ve Türk ve İranlı ahaliden üstadların sohbetine [6] meyilli ve âşık idiler. Yüz bin beyit şiiri vardır, hükümdarlar hakkında Onlar'ı öven bir beyit söylememiştir. [7] Yardımseverliğinin kanıtı işte budur. Hâce Hâfız -sırrı mukaddes olsun- dîvânı nazîresinde muvaffak olup [8] tamamlamayı başardı. Çok güzel sözler o Mevlevî'den şöhret bulmuştur. Bu beyitler [9] onundur. Beyitler:

چو می بینم کسی از کوی او دلشاد میآید
[10] فریبی کز وی اول خورده بودم یاد میآید.[498]

---

495 Tanrı benim elime o iki saç buketini bırakmadı. Acayip bir zincirim vardı da Tanrı bırakmadı. Ölüm gününde öyle bir yazı yazarım ki, ömrün eteğini tutmuştum ve vefasızlık günleri izin vermedi. Rakip kavuşma bahçesinin ürününü yağmaladı. Zavallı Lisânî için bir çiçek bırakmadı.

496 Kirpiklerle benim hatırımı tahriş etmen, senin hoşuna gidiyor fakat yaşlı kirpiklerin sızıntısı kötüdür. Herât çiçeği hayır ve iyilik bostanından değil. Lisânî'nin işinin havası, bu ülkede kötüdür.

497 Hem dişi devenin dizgini kısadır hem de Leylâ itaatkârdır. Gönlün arzusu uzundur, Mecnûn'un eli kısadır.

498 Birisini onun mahallesinden sevinçli gelirken geldiğinde ondan ilk başta gördüğüm aldatmaca aklıma gelir.

چه کند خضر ندانم بحیات جاودانی

[11] که مرا ملال گیرد ز دو روزه زندگانی.[499]

کو چنان عشقی که هر گه ساغر هجران دهد

[12] درد را عمر ابد بخشد بلا را جان دهد.[500]

چو برخیزد ز خواب ناز و بیند روی خود سویم

[13] بهانه چشم مالیدن کند تا ننگرد سویم.[501]

صد نگه جائی که او باشد بهر سو میکنم

[14] تا بتقریبی نگاهی جانب او میکنم.[502]

نه ز ضعف است که از خود روم و باز آیم

[15] هر نفس در طلب او بجهان دگرم.[503]

از جفایش کردم آهی بیخود و میسوزدم

[16] کز سر درد است میترسم که تأثیری کند.[504]

چنان نهان ز توام آتش محبت سوخت

[17] که در دلی و نداری ز سوز من خبری.[505]

هر دو عالم را بیک دیدن ز چشم من فکند

[47 b]

[1] این زمان خود اندک اندک در دلم جا میکند.[506]

---

499 Hızır ne yapar, sonsuz hayatı bilmem, çünkü ben iki günlük hayattan bile sıkılırım.

500 Her an ayrılık kadehi veren aşk nerede? Derde sonsuz ömür bağışlayan, belaya can veren aşk nerede?

501 Naz uykusundan kalktığımda ve yüzümü sürdüğümü gördüğümde bana bakmamak için gözlerini ovuşturmayı bahane eder.

502 ona doğru yaklaşık bakabileyim diye onun bulunduğu yerde her tarafa yüzlerce defa bakarım.

503 Kendimden geçip geri dönmem zayıflıktan değil. Her nefeste O'nu diğer cihana talep etmekteyim.

504 onun cefasından kendimde olmadan bir âh çektim de beni yakıyor. Bu âhım acıdan dolayıydı fakat korkarım ki ona bir etki bırakır.

505 Aşk ateşi beni senden gizli olarak öylesine yaktı ki, benim kalbimdesin fakat benim yangın acımdan haberin yok.

506 Her iki âlemi bir bakımakla benim gözümden düşürdü. Şu zamanda yavaş yavaş gözümde yer ediniyor.

گر نه فریب وعده روز جزا بود ز تو

[2] سوی بدن که آورد جان گریز پای را.[507]

علاج درد ضمیری نشد نمیدانم

[3] که گفته بود که دردت دواپذیر مباد.[508]

بحکم صبر ملک عشق را امن و امان کردم

[4] جفا را ساختم مشفق بلا را مهربان کردم[509]

ای عهد شکن آنهمه صحبت بکجا رفت

[5] آن بستن پیمان محبت بکجا رفت

خوی کرده رخ از تشنهٔ دیدار چه پوشی

[6] ما هیچ نگوئیم مروت بکجا رفت.[510]

بگو یکره بکویم بیقراری بود پیدا نیست

[7] براه من فتاده خاکساری بود پیدا نیست

چه روز است این که دورم زان در و ناید بیاد او

[8] که مسکینی بر این در روزگاری بود پیدا نیست[511]

هرکس که دید کشته مرا گفت این کسی است

[9] کز بهر آرزوی دل از جان گذشته است[512]

از حسرت دیدار تو یابد دل پر درد

[10] آن ذوق که در لذت دیدار نباشد.[513]

مجلسی پر رشک اغیار است رسوایم مساز

[507] Senin ceza gününde vaadinin aldatmacası olmazsa ayağı kaçmakta olan canı kim bedene doğru getirir?

[508] Kim demişti ki, senin derdin olmaz olsun. Zamîrî'nin derdinin dermanı olmadı.

[509] Sabrın hükmüyle aşkın mülkünü güvenli kıldım. Cefayı şefkat aracı yaptım, belayı sevecen yaptım.

[510] Ey anlaşmayı bozan! O kadar konuşmalar nereye gitti? O yapılan sevgi anlaşması nereye gitti? Yüzünü görüşmeye susamış olan sana alışandan neden örtüyorsun? Biz bir şey söylemiyoruz da yiğitlik nereye gitti?

[511] "Bir ara benim mahallemde huzursuz birisi vardı da ortalıkta yok" de! "Benim yoluma düşmüş olan toprak misali biri vardı da ortalıkta yok". Bu nasıl bir gün ki, o kapıdan uzaktayım ve onun aklına bu kapıda bir zamanlar bir zavallı vardı da bugün yok diye aklına bile gelmez.

[512] Benim ölümü gören herkes "gönül arzusu için canından geçen kişi işte bu!" dedi.

[513] Senin görüşünün hasretinden acı dolu gönül görüş zevkinde bulunmayan bir lezzet alır.

[11] زان اشارتها که یاد از صحبت پنهان دهد.[514]

آن فرامش وعده را قربان شوم چون در رهی

[12] بیندم از شرمساری وعدهٔ دیگر دهد.[515]

وصل دایم اضطراب شعلهٔ شوقم نشاند

[13] چند روزی هجر میخواهم سزای من دهد[516]

جان از نظاره دوش چنان کامیاب بود

[14] کز شرم آرزو بدل من گذر نداشت.[517]

طی لسانی از خدا خواهم و روز محشری

[15] پیش تو شرح تا دهم حال شب دراز را.[518]

تلقین من بوقت شهادت چه میکنی

[16] بگذار ای رفیق زمانی باو مرا.[519]

دوش از وعدهٔ امروز تو آمد یادم

[17] فکر آن شب همه شب آه چه با جانم کرد.[520]

شادم که وعده داد بفردای محشرم

[48 a]

[1] کانروز هیچ وعده بفردا نمیشود.[521]

باندک سوز غیر از جا مرو کان از هوس باشد

[2] چو آتش در خس افتد شعله آن یک نفس باشد.[522]

---

514 Bir meclis yabancıların kıskançlığıyla doludur. Gizli konuşmayı hatırlatan sözlerle beni rezil etme.

515 Beni yolda görürken mahçubiyetten başka bir vaatte bulunan, O vaadini unutan sevgiliye kurban olayım.

516 Sürekli kavuşma şevkimin alevini söndürdü. Bana birkaç gün ayrılık cezasını vermesini istiyorum.

517 Can dün gece bakıştan öylesine mutlyudu ki, utancımdan arzu benim gönlümden bile geçmedi.

518 Mahşer gününde senin yanında uzun gecenin açıklamasını yapmak için Tanrı'dan bir dil çevikliği isterim.

519 Şehadet anında bana ne telkin ediyorsun? Ey arkadaş, bir an beni ona bırak.

520 Dün gece âhın o gece boyunca benim canıma neler yaptığı, senin bugünkü vaadinden aklıma geldi.

521 Mahşer gününün yarınına vaad ettiği için mtluyum. Çünkü o gün vaad başka bir yarına ertelenemez.

ز خانه دیر از آن ماه من برون آید
[3] که بوالهوس زره انتظار برخیزد
کجاست بخت که آیی بدین غرض که مباد
[4] ز رهگذار من آن بیقرار برخیزد.[523]

Kendi vilayetinde vefat etti, mezarı da [5] o yerdedir.

Gazâlî-i Meşhedî: Ömrünün ilk zamanlarında şâir olarak bilindi ve [6] Nûrî-i Dendânî hicvini söyledi, çok meşhur oldu. Rahmetli Şâh zamanında bir sürü [7] iftira yüzünden endişeye düşerek vatanını terk etti, gurbetçi oldu. Hindistan'a gidip Ekber Pâdişâh huzurunda [8] söz sahibi oldu. Kendi emeğinden ötürü çokça himaye gördü, yaşadığı toplum da altı [9] bin tümenden derler, daha fazla oldu. Mikdarın artmasını rezalete delil olarak saymaktaydılar, [10] adı geçen Mevlânâ hakkında doğruymuş. On altı cilt kitap yazdığı söylenir. [11] Bunlar toplumun hatırından uzak değildir. "Nakş-ı Bedî" adlı bir kitabını [12] Irak'a getirdiler, gerçekten fena söylememiştir. Bu beyitler o kitaptandır. Mesnevî:

[13] یا منگر سوی بتان تیز تیز
یا قدم دل مکش از رستخیز
[14] ایکه بنظاره شدی دیده باز
سهل مبین در مژه های دراز
[15] کان مژه در سینه چو کاوش کند
خون دل از دیده تراوش کند
[16] چهرۀ گل گرچه تر و دلکش است
بلبل پر سوخته را آتش است
[17] هر بت رعنا که جفا کیشتر

522 Yabancının azıcık acısıyla yerinden olma! Çünkü o hevesten kaynaklanır. Ateş çerçöpe düştüğünde onun alevi bir nefeslik olur.

523 Hevesli bekleyiş yolunda durduğu için benim ayım, evinden o yüzden geç çıkar. Benim geçtiğim yoldan o huzursuz çıkıversin diye çıkagelmen için benim bahtım nerede?

میل دل ما سوی او بیشتر

[48 b]

[1] در رخ بی فتنه چو گیسو مپیچ

نافهٔ بی مشک نیرزد بهیچ

[2] لاله عذاری که جفا جوی نیست

همچو گلی دان که در او بوی نیست

[3] گر می بی زور ننوشی روا است

شعله که سوزنده نباشد هوا است

[4] حسن بپیرایه چو دلکشتر است

طرهٔ مشکین خوش و خط خوشتر است

[5] دیدن هر ساده نشاید بسی

صفحهٔ ننوشته نخواند کسی

[6] خوب بود ساده ولی در نظر

زو خط نو رسته بود خوبتر

[7] ساده رخانی که سمن غبغبند

تا خطشان نیست تنک مشربند

[8] کاش خط آرند ز اول برون

تا دل عشاق نسازند خون

[9] باری اگر نو خط اگر ساده اند

هستی ما را بفنا داده اند

[10] خرمی ما غم عشق است و بس

شادی ما ماتم عشق است و بس.[524]

---

[524] Ya putlara doğru keskin keskin bakma ya da gönlünün ayağını mahşerden çekme! Ey gözünü bakışmak için açan! Uzun kirpiklere bakmayı kolay zannetme, çünkü o kirpik kalpte aramaya çıktığında kalbin kanı gözden sızmaya başlar. Çiçeğin yüzü taze ve gönlü cezbeden olsa da ateş kanadı yanan bülbül içindir. Daha fazla cefa dinli olan güzel boylu puta bizim gönlümüzün meyli daha fazladır. Fitnesiz yüze saç gibi kıvrılma. Misksiz göbek hiçbir şeye değmez. Cefa aramayan bir lâle yanaklıyı, kokusu olmayan bir çiçek gibi bil! Güçsüz şarap içmezsen revadır. Çünkü yakıcı olmayan alev havadır. Güzellik süsle daha çekici olduğu gibi miskli saç kıvrımı hoş, hat ise daha hoştur. Her sadeyi görmek yakışık almaz. Çünkü kimse yazılmamış sayfayı okumaz. Sade olan iyi olur fakat bakışta yeni ortaya çıkmış olan hat, daha iyidir. Yasemin gıdılı olan sade yüzlüler hatları olmayınca meclisleri seyrektir. Keşke başından itibaren hat ile dolsalar da âşıkların gönlünü kan etmeseler. İşte ister yeni hatlı ister sade olsunlar bizim varlığımızı yokluğa vermişler. Bizim mutluluğumuz aşkın gamındandır, o kadar. Bizim sevincimiz aşkın yasındandır, o kadar.

[11] Bu beyitler de adı geçen zât-ı muhterem hakkındadır:

[12] نه مجنون در بساط عاشقی نی کوهکن مانده
همه رفتند و اکنون ملک رسوایی بمن مانده
[13] نه تنها کوهکن حیران بود از صورت حالش
ز دسته تیشه هم انگشت حیرت در دهن مانده.[525]

[14] بسی بر پیچ و تاب افتاده زلف همچو زنجیرش
مگر دست قضا لرزیده در هنگام تحریرش.[526]

[15] نه از تیغ است بر طرف ذقن زخم نمایانش
که از چوگان زلف آزرده شد گویی زنخدانش.[527]

[16] گرد خاکستر گلخن نبود بر تن ما
بر تن از سوز درون سوخته پیراهن ما.[528]

[17] از کوی جنون سلسله داران همه رفتند
ما با که نشینیم که یاران همه رفتند.[529]

[49 a]

[Der-kenar]

مردم و یار ز کاشانه نیامد بیرون
جان بلب آمد و جانانه نیامد بیرون
من بویرانهٔ غم مرده و طفلان هر سو
سنگ در دست که دیوانه نیامد بیرون
تیغ کین بسته بخونریز غزالی آمد

525 Âşıklık tezgahında ne Mecnûn kalmış ne de Dağdelen. Herkes gitti, şimdi rezillik mülkü bana kalmış. Sadece Dağdelen kendi halinden şaşkınlık içinde değil. Balyozun da parmağı, kabzasından hayretten dolayı ağzında kalmış.

526 Zincir gibi olan saçı kıvrım kıvrım olmuştur. Sanki kaza eli onu yazarken titremiş.

527 Enek (iki çenenin birleştiği yer) üzerinde beliren yarası kılıçtan değil. Aslında sanki gamzesi saçının saçının çevgeninden incinmiş.

528 Bizim vücudumuzun üzerindeki külhan külünün tozu değil. Üzerimizde, içimizdeki yangından gömleğimiz yanmıştır.

529 Çılgınlık mahallesinden halay başıların hepsi gitti. Biz kiminle oturalım? Artık bütün arkadaşlar gitti.

کس بدین شق یتیمانه نیامد بیرون.[530]

نخواهم تند باشد ناوکی کز دلبری آید
از آن ترسم که از من بگذرد بر دیگری آید.[531]

هنوز غافلی ای دل که گشتهء ز که دور
اگر بوقت خود افتی ز غم هلاک شوی.[532]

Hindistan vilayetinde de hayata gözlerini yumdu.

Mîrzâ Ḳāsım: Horâsân içinde Cunâbid adlı beldedendir. Meşhur ve tanınan bir şâirdir. Tavrı mesnevîye yakındır, hamse nazîresiyle meşguldü. Hüsrev û Şîrîn, Leylî vu Mecnûn ile Rahmetli Şâh adına söylediği Şehinşehnâmesi'ni mütalaa ettik. Bu beyitler o kitaplardandır. Beyitler:

Hüsrev û Şîrîn'den:

رسید ای کوه آن ماه دلارای
باستقبال او برخیز از جای
خرام آشوب و قامت فتنه انگیز
قیامت میرسد از هم فرو ریز.[533]

Leylî vu Mecnûn'dan:

گلزار جهان تهی کن از خار
کان غیرت صد هزار گلزار
روزی که ببوی گل شود مست
خاری نزند بدامنش دست
شد مهرهٔ بدست آن سمنبر
چون رشتهٔ در ز پا تا سر

530 Öldüm de sevgili yurdundan dışarı çıkmadı. Canım ağzıma geldi de sevgili deışarı çıkmadı. Ben gam viraneside ölmüşüm ve çocuklar her tarafta, deli dışarı gelmedi diye ellerinde taşla bekliyorlar. Kin kılıcını kuşanıp Gazâlî'nin kanını dökmeye geldi. Kimse böylesine yetim birisini bölmek için dışarı çıkmadı.

531 Bir gönlü çalan sevgiliden gelen okun hızlı olmasını istemem. Çünkü benden geçip başkasına isabet etmesinden korkarım.

532 Ey gönül, hâlâ kinden uzaklaşmış olduğunu bilmezsin. Kendi zamanında düşersen gamdan helak olursun.

533 Ey dağ! Gönlü süsleyen o sevgili geldi. Onu karşılamak için yerinden kalk. Yürüyüşü ortalığı karıştıran boyu fitne uyandıran kıyamet geliyor, dağıl!

شد ساعد سیم نازنینش
چون نال قلم در آستینش.[534]

Şehinşehnâme'den:

فرو مانده اسبان جولان همه
چون اسبان شطرنج بیجان همه
یلان غرق آهن ز سر تا بپای
چو صورت که گیرد در آئینه جای
زوالای گلگون سنان بهره مند
شفق از زمین نیزه داری بلند.[535]

Mevlânâ Vahşî-i Bâfakî: Bâfak Kirmân'a bağlı bir kasabadır, bununla birlikte Mevlânâ daha çok Yezdli olarak şöhret bulmuştur. Herhâlde adı geçen Mevlânâ iyi huylu ve olgun bir şâirdir, her türlü şiiri özellikle de gazeli güzel söyler. Hüsrev û Şîrîn'e nazîre mahiyetinde bir mesnevîye başladı ancak tamamlayamadı. Eğer gerçekten tamamlayabilseydi âlim olurdu. Bu beyitler o kitâptandır. Mesnevî:

بود نازک دو طبع اندر زمانه
که جویند از پی رنجش بهانه
یکی طبع شهان و شهریاران
دگر از گلرخان و گلعذاران
کسی کز هر دو معنی بهره مند است
قیاس نازکیها کن که چند است
بغایت خاطر شیرین غمین ماند
از آن بیرونقی اندوهگین ماند
دلش در تنگنای سینه خسته
بلب جان در خبرگیری نشسته
بجاسوسان سپرده راه پرویز
خبردار از شمار گام شبدیز
که گر بر سنگ خوردی نعل شبرنگ

[534] Dünyanın çiçek bahçesini dikenden boş tut! Çünkü yüzbinlerce gül bahçesinin gayreti bir gün çiçk kokusuyla sarhoş olduğunda onun eteğine bir diken el süremez. O yasemin boylunun elinde inci ipliği gibi baştan ayağa bir boncuk gibi oldu. Nazlı gümüş bileği yeninde kalem sapı gibi oldu.

[535] Bütün atlar koşuşmaktan kalakalmış, satranç atları gibi hepsi cansız duruyor. Yeleleri baştan ayağa demir içinde boğulmuş, aynada yer almış bir suret gibi. Gül rengi süngünün üzerinden şafak uzun bir mızrağı tutandır.

در آن خوردن شراری جستی از سنگ
هنوز آثار گرمی با شرر بود
کزان در مجلس شیرین خبر بود.[536]

Şiirlerden:

گر طی کنم طریق ادب را چه میکنی
رانم دلیر رخش طلب را چه میکنی
ای بی سبب اسیرکش بیگناه سوز
پرسند اگر بحشر سبب را چه میکنی

[1] گیرم ز ناز منع توان کرد حسن را
آن خندهٔ نهانی لب را چه میکنی
[2] گیرم ز عشوه منع توان کرد غمزه را
حسن نیازمند طلب را چه میکنی
[3] گر من بدل فرو نخورم دشنهای ناز
آن غمزهٔ حریص غضب را چه میکنی؟[537]

[4] لازمهٔ عاشقی است رفتن و دیدن ز دور
ور نه ز نزدیک هم رخصت دیدار هست.[538]

[5] سخن بسیار و رخصت کم خدایا وصل چون داری
نمیبخشی اگر طول زمان طی لسانم ده.[539]

[6] آنکه هرگز یاد مشتاقان بمکتوبی نکرد
گرچه گستاخی است میگوئیم پر خوبی نکرد

---

536 Dünyada incinmesinin ardından bahane aranan iki ince tabiat var. Birisi şahların ve pâdişâhların tabiatı, diğeri de gül yüzlülerin, gül yanaklıların. Her iki anlamdan da fayda alamayan kimsenin işte bu incelikleri bilmediğine kıyasla. Tatlı hatır gayet kederli kaldı. O kesatlıktan üzüntü içinde kaldı. Kalbi göğsünün dar yerinde yorgun, canı dudağında haber almak için oturmuş. Pervîz yolu casuslara emanet etmiş. Atın adımlarının sayısından bile haberdârdı. Öylesine ki gece renkli nal, taşa dokunduğunda taştan bir kıvılcım sıçrıyordu. Hâlâ sıcaklık eserleri alevle birlikteydi. Çünkü onun şiirinin mecliste olduğundan haberi vardı.

537 Edep yolunu aşarsam ne yaparsın? Talep atını cesurca sürersem ne yaparsın? Ey sebepsizce esir öldüren günahsızları yakan! Mahşerde nedenini sana sorarlarsa ne yaparsın? Tutalım güzelliği nazdan men etmek mümkün olsun. Dudağın o gizli gülücüğüne ne yaparsın? Tutalım gamzeyi işveden men etmek mükün olsun, talebe muhtaç olan güzelliği ne yaparsın? Ben kalbimle naz hançerlerini yemezsem gazabın o hırslı gamzesini ne yaparsın?

538 Âşıklığın gereği gidip uzaktan bakmaktır. Yoksa yakından bakmak için de ruhsat var.

539 Söz fazla, ruhsat az. Tanrım, kavuşmayı nasıl gerçekleştirirsin? Zamanı uzatmıyorsan eğer, dilime çeviklik ver.

[7] با وجود کاروان مصر کز هم نگسلد

یوسفی دارم که هرگزیاد یعقوبی نکرد.[540]

[8] یک وعده خواهم از تو که باشم در انتظار

حاکم تویی در آمدن دیر و زود خویش.[541]

[9] عشقبازان رازداران همند از من مپوش

همچو من بیعزتی یا قدر و مقداریت هست

[10] از طلسم دوستی کاندر تواش تأثیر نیست

نسخها دارم اشارت کن اگر کاریت هست

[11] بار حرمان بر نتابد خاطر نازک دلان

جان من بر جان وحشی نه اگر باریت هست.[542]

[12] این عشق بلائی است شنیدی که چها دید

یعقوب که دل در کف مهر پسرش داشت

[13] این طی مکان بین که ز هرجا که برون تاخت

وحشی نگران بود و سر رهگذرش داشت.[543]

[14] بمذهب که عمل میکنی و کیش که داری

که گفته است که حسن تو را زکات نباشد.[544]

[15] زورق گران و لجه خطرناک و موجه صعب

ای ناخدا نخست بیانداز رخت ما.[545]

[16] حقوق خدمت صد ساله لعب اطفال است

---

540 Şevklileri hiçbir zaman bir yazıyla bile anmayan, küstahlık da olsa çok iyi yapmadı diyorum. Birbirinden ayrılmayan Mısır kervanı varken asla Yakup'u yad etmeyen bir Yûsuf'um var.

541 Senden bekleyiş içinde olmak için bir vaat istiyorum. Erken veya geç gelmekte irade sahibi olan sensin.

542 Aşk ile oynayanalar birbirinin sırdaşıdır. Benim gibi bir hürmetsizin ve senin değerin, hürmetin olup olmadığını benden saklama! Senin üzerinde bir etkisi olmayan arkadaşlık tılsımından nice nice reçetelerim var. Bir işin varsa işaret et! Yufka yüreklilerin hatırı ayrılık acısının yükünü kaldıramaz. Benim canım bir yükün varsa Vahşî'nin canının üzerine koy!

543 Bu aşk bir belâdır. Oğlunun sevgisinin elinde gönlünü bulunduran Yakup'un neler gördüğünü duydun. Bu mekanı aşmaya bak ki, o nereden dışarı koşturduysa Vahşî, kaygıyla onun yolunun üzerinde gözlüyordu.

544 Kimin mezhebiyle davranıyorsun, kimin dinine sahipsin, kim demiş ki senin güzelliğinin zekatı yok?

545 Gemi ağır, engin sular tehlikeli, dalga çetin. Ey gemici, ilk önce bizim eşyamızı salıver!

بکشوری که در آن کودکان خداوندند.[546]

[17] بهر که خواه نشین گرچه این نه شیوهٔ تست
که از تو در دل ما راه بدگمانی نیست

[49 b]

[1] مرا ز کیش محبت همین پسند افتاد
که گرچه هست صد آزار سرگرانی نیست
[2] کرشمه گرم سؤال است لب مکن رنجه
که احتیاج بپرسیدن زبانی نیست.[547]

[3] یکبار نام ما بغلط برزبان نراند
ما را شکایت از قلم مشکبار تست[548]

[4] ما چو پیمان با کسی بستیم دیگر نشکنیم
گر همه زهر است چون خوریم ساغر نشکنیم
[5] هر متاعی را در این بازار نرخی بسته اند
قند اگر بسیار شد ما قدر شکر نشکنیم
[6] ما درخت افکن نه ایم آنها گروه دیگرند
با وجود صد تبر یک شاخ بی بر نشکنیم.[549]

[7] هنوز زوری و زورآزمائیی نشده است
هنوز مبحث قید و رهائیی نشده است
[8] نگه ذخیرهٔ دیدار گو بنه امروز
که هست فرصت و طرح جدائیی نشده است
[9] ز اختلاط تو امروز یافتم صد چیز

[546] Çocukların efendi olduğu ülkede yüz yıllık hizmetin hakkı çocukların oyunudur.
[547] Kime istersen otur, gerçi bu senin yöntemin değil. Çünkü senden bizim kalbimizde kötü zanna bir yol yoktur. Benim için sevgi dininden, yüz eziyet olsa da ağır başlılığın olmaması uygun düşer. Cilve soru sormakla uğraşıyor. Sen dudağını rahatsız etme! Çünkü dille sormaya artık ihtiyaç yoktur.
[548] Bir sefer de bizim adızı yanlışlıkla diline sürmedi. Bizim şikâyetimiz senin misk yüklü kalemindendir.
[549] Biz birisiyle bir anlaşma yaptıysak artık kırmayız, bozmayız. Hepsi zehir olsa da içtikten sonra kadehi kırmayız. Bu pazarda her mal için bir narh belirlemişler. Kesme şeker arttıysa da biz şekerin fiyatını kırmayız, düşürmeyiz. Biz ağaç düşüren değiliz. Onlar başka bir gruptur. Yüz baltanın varlığına rağmen meyvesiz tek bir dalı bile kırmayız.

عجب که داعیهٔ بیوفائیی نشده است.[550]

[10] شکفتگیش چو هر روز نیست حالی هست
اگر غلط نکنم از منش ملالی هست
[11] برخصت تو که رفتیم و دردسر بردیم
ترا ملالی و ما را هم انفعالی هست.[551]

[12] دلتنگم و با هیچ کس میل سخنم نیست
کس در همه آفاق بدلتنگی من نیست
[13] گلگشت چمن با دل آسوده توان کرد
آزرده دلان را سر گلگشت چمن نیست
[14] در حشر چو بینند بدانند که وحشی است
آن را که تن غرقه بخون هست و کفن نیست.[552]

[15] کوهکن با این همه خارا شکافیها که داشت
داد جان و رخنه در سد ره هجران نکرد.[553]

[16] من این کوشش که در تسخیر آن خودکام میکردم
اگر وحشی غزالی بود او را رام میکردم
[17] بکنج این قفس افتاده عاجز من همان مرغم
که تعلیم خلاص بستگان دام میکردم[554]

[50 a]

[1] باندک صبر دیگر رفته بود این ناز بیموقع
غلط کردم چرا این صلح بی هنگام میکردم

[550] Henüz bir güç ve güç deneme olmamış. Henüz bağlılık ve kurtuluş tartışması olmamış. Ey bakış, bugün bakışma zahiresini bırak! Çünkü fırsat vardır ve bir ayrılık planı ortaya atılmamış. Senin ihtilatından bugün yüzlerce şey buldum, hayret ki vefasızlık iddiasında bulunmamış.

[551] Açılmışlığı her günkü gibi değildir. Ona bir hâl olmuş. Yanılmıyorsam benden bir dargınlığı var. Senin ruhsatını almaya gittiğimizde ve eziyet çektiğimizde senin bir dargınlığın var, bizimse bir infialimiz.

[552] Canım sıkkın, kimseyle konuşmaya isteğim yok. Bütün ufuklarda benim kadar canı sıkkın olan yoktur. Çimeni huzurlu gönülle gezmek mümkün. Gönlü incinmiş olanlar için çiçek bahçesini gezmek hevesi yok. Vücudu kana bulaşmış olan ve kefeni olmayan birisini gördüklerinde mahşer gününde onun Vahşî olduğunu anlarlar.

[553] Dağdelen bu kadar sarp kayaları yarmalarıyla bile can verdi ve ayrılı yolunun seddinde bir delik açamadı.

[554] Ben, o kendisine düşkünü elde etmek için yaptığım bu çabalarla vahşi bir ceylan olsaydı O'nu uysallaştırırdı. Kafesin bir köşesinde âciz düşen ben, tuzağa düşen bağlıların kurtuluşunu talim eden kuştum.

[2] در این مدت اگر اوقات من صرف ملک میشد

باو در بزمگاه عیش می در جام میکردم

[3] رهم را انتهائی نیست زانرو دورم از مطلب

اگر میداشت پایانی من یک گام میکردم

[4] چه ننگ آمیز نامی بوده پیش یار این وحشی

بسی به بود از این گر خویش را سگ نام میکردم.[555]

[5] شب هجران تو تشریف بهرجا ببرد

در پس و پیش هزاران شب یلدا ببرد

[6] خانه غارت زدگانیم ستم گو می ناز

هرچه اندوخته باشیم بیغما ببرد

[7] ما از آن جنس نداریم بفرمای که ناز

صبر و آرام ز دلهای شکیبا ببرد

[8] عشق چون بر سر کس حملهٔ بیداد آرد

اولش قوت بگریختن از پا ببرد

[9] با چنین درد که وحشی ز خدا میطلبد

بایدش کشت اگر نام مداوا ببرد.[556]

[10] **Mevlânâ Şerîf-i Tebrîzî:** O vilayette sıradan bir insandır. [11] Mülayim ve olgun bir şâirdir. Hâce Gıyâsü'd-dîn Kehre'yi hicveden bir terkîb-i bend söylemiştir ki [12] bendenizin inancına göre hiciv olacak böyle dürüst ve kusursuz şiir bulunmaz, söylenmemiştir, [13] belki de hiç kimseye nasip olmamıştır. Gerçi bu kısa eserimizde, tezkirede hiciv yazmak yakışmaz [14] fakat bir iki Türkçe ve Farsça beyit yazmaya çare yoktur. [15] Lacivert gözlü ve sarı benizli bir kişiyi böyle tarif etmek son derece iyi bir tabiat [16] ister. Bu birkaç beyit o beyitlerdendir. Hicv:

[555] Azıcık bir sabırla artık bu yersiz naz bitmiş olurdu. Yanlış yaptım, neden bu zamansız barışa girdim? Bu süre içinde benim zamanım melek için sarf olunsaydı onunla eğlencenin meclisinde kadehe şarap koymuş olurdum. Yolumun bir sonu yoktur, ondan dolayı kavuşmak istediğimden uzaktayım. Bir sonu olsaydı ben bir adım atardım. Bu Vahşî, sevgilinin yanında ne kadar utanılası bir isimdi. Kendi adımı köpek yapsaydı bundan çok daha iyiydi.

[556] Senin ayrılık gecen nereye teşrif ederse önünde ve arkasında binlerce yeldâ gecesi götürür. Biz eveleri yağmalanmışlarız. Naz şarabı sitem eder, bütün biriktirdiklerimizi yağma olarak götürür. Bizim o malımız yok. Naza sabırlı yüreklerin sabrını ve huzurunu alıp götürmesini söyle! Aşk birisinin başına adaletsizlik saldırısında bulunduğunda ilk önce ayağından kaçma gücünü alır. Vahşî'nin Tanrı'dan dilediği böylesine bir dertle ilacın adını söylerse bile O'nu öldürmek gerek.

اگر نه ای ز پرستندگان آتش گبر
[17] وگر نه ای فروزندگان نار نفاق[557]

Cihet nedür ki bıyıġung̃ ḳavdur müjeng̃ kibrīt **[50 b]**

[1] Sebeb nedür ki közüng̃ taşdur ḳaşıng̃ çaḳmaḳ

Közüng̃de hīç ḳara yoḳ köng̃ül tamām ḳara

[2] Ḫilāf imiş bu ki közdin ıraḳ köng̃üldin ıraḳ[558]

بچوب قیلغه شو قاق تا بگویندت
[3] بلند مرتبه مستوفیء باستحقاق[559]

Bu hicvin meşhur olup adı geçen Hâce'ye [4] ulaştığında şöyle demiş olduğu söylenir: "Mevlânâ Şerîf'i getirsinler, eger hicvini bize [5] okursa dinleriz, ilgi gösteririz fakat reddederse O'nu hor görürüz". Mevlânâ Şerîf'i [6] huzura getirdiklerinde durmadan Hâce'yi muhatap alarak hicvini beyit beyit okurlar. [7] Altı yüz Şâhî ve bir kaftan ödül verirler. O hicvi telafi etmek için bir kasîde [8] söylemiştir, çok güzel olmuştur, matla'ı budur. Matla':

[9] نیستم مقبول یکدل آه از این نا قابلی
یک مرادم نیست حاصل آه از این بیحاصلی.[560]

[10] Bu beyit de o kasîdedendir. Beyit:

گفته ام ناگفتنی نا گفته من ناگفتنی
[11] خارج مبحث از آنم با وجود داخلی.[561]

---

557 Mecûsîler'den, ateşe tapınanlarından değilsem de nifak ateşini yakanlardan değilsem dahi…

558 Bıyığının kav, kirpiğinin kibrit olması, gözünün taş, kaşının çakmak olması nedendir? Gözünde siyah yoktur ama gönlün büsbütün karadır. Bu durum, "Gözden ırak, gönülden de ırak" sözünün tersini yansıtmaktadır.

559 Sana hak ettiğin gibi yüksek rütbeli bir muhasebeci demeleri için katı oku şaşırtman gerekiyor.

560 Bir gönlün bile makbulü değilim. Ah şu kabiliyetsizlik elinden bir muradım bile elde edilmiş değil, ah şu sonsuzluktan.

561 Ben içeride olduğum hâlde tartışmanın dışında kalmamın sebebi, söylenmeyeni söylemezden söylenemeyeni söylemiş olmamdandır.

Bu beyitler de ondandır. Beyitler:

[12] بباغ خوبی آن گل وه چه حسن بی بدل دارد

که از وصف رخش هرغنچه جزوی در بغل دارد

[13] ز دوران مرگ میخواهم حیاتم میدهد بی تو

فلک بسیار از اینسان لطفهای بی محل دارد

[14] شریف ار عاشقی جا بر سر کوی ملامت کن

که عشق بی ملامت حکم علم بی عمل دارد.[562]

[15] هر که را دیدم براز عشق محرم ساختم

خویش را در عاشقی رسوای عالم ساختم

[16] پنبه های داغ را کردم سیاه از دود دل

پوشش آسودگی را رخت ماتم ساختم

[17] شمع را دیدم که از راز شب وصل آگه است

صبح چون نزدیک شد کارش بیکدم ساختم

[51 a]

[1] آنچه عمری جان از آن میسوخت بیم هجر بود

آخر از ناسازی دوران بآن هم ساختم

[2] از جهان با حسرت بسیار رفتم چون شریف

زآنکه کاری بر مراد خویشتن کم ساختم.[563]

[3] مدام درد غم از ساغر الم خوردم

ز عمر خویش شدم سیر بسکه غم خوردم

[4] نمیشود که نشویم کتاب زهد شریف

بمصحف رخ مشکین خطان قسم خوردم.[564]

---

562 Güzellik bahçesinde o çiçeğin ne kadar benzersiz bir güzelliği var. Öylesine bir güzellik ki yüzünün vasfından her goncanın koltuğunda bir risale var. Felekten ölüm istiyorum. Sensiz bana hayat veriyor. Feleğin böylesine yersiz lütufları fazladır. Ey Şerîf! Eğer âşıksan melâmet mahallesinin başında yer edin, çünkü melâmetsiz aşk, amelsiz ilim gibidir.

563 Kimi gördüysem aşkın sırrına O'nu mahrem ettim. Kendimi âşıklıkta dünyaya rezil ettim. Sıcak pamukları gönlümün dumanından kararttım. Huzur örtüsünü yaz elbisesi yaptım. Kavuşma gecesinin sırrından haberdâr olan mumu gördüm. Sabah yaklaştığında bir solukla işini bitirdim. Bir ömür canın yandığı şey, ayrılık korkusuydu. Sonunda devranın uyumsuzluğundan dolayı onunla geçinmek zorunda kaldım. Ey Şerîf! Dünyadan büyük bir hasretle gittiğimde kendi muradımla bir işi yapmış oldum.

564 Sürekli keder acısını tasa tasından içtim. O kadar gam yedim ki, kendi ömrümden doymuş oldum. Ey Şerîf! Zühd kitabını yıkamasam olmaz, çünkü siyah kaşlıların yüzünün kutsal sayfasına yemin ettim.

[5] مبادا ز سوز و گدازی که دارم
برون افتد از پرده رازی که دارم
[6] اگر در نگیرد نیازی که پاشم
ز من سر کشد سرو نازی که دارم
[7] همین با منت باد نازی که داری
که من با تو دارم نیازی که دارم
[8] شریفا من و سجدۀ روی آن بت
چنین میگذارم نمازی که دارم.[565]

[9] کی غم عاشق بگشت باغ و صحرا میرود
عشق تا با اوست غم با اوست هرجا میرود
[10] آخر عمر شریف است ای صبا رو پیش یار
گو یک امروزش مران زین در که فردا میرود.[566]

[11] Sonunda edepli olma durumunu terk ederek, onun hocası olan Mevlânâ Lisânî'nin -Allah rahmet eylesin- [12] birkaç beyitini tazmin ederek "Sehvü'l-lisân" adlı bir risale yazdı. [13] Mevlânâ Lisânî'nin bedduasının ömrünün baharını yokluk rüzgârına verdiği söylenir. [14] Ümit edilir ki ahireti bayındır olsun.

Mevlânâ Muhteşem: [15] Kâşânlıdır, çok şöhretlidir. Zengin ve asilzâde birisiydi. [16] Galiba zikri geçen Mevlânâ, seyahate çıkmadığından âdâb-ı muâşeret kurallarında bir mikdar [17] hamlığı vardı. Şiirde yeni bir tarz oluşturmuştu **[51 b]** [1] ki eğer birisinin ifadesini kendi tarzına katsaydı görkemli sözün laf salatasından [2] şâirin kendi ifadeleri için bir hesap olmazdı. Bu beyitlerinin, [3] özellikle de bu gazelin diğer şiirleriyle hiçbir ilgisi yoktur.

565 Sakın ola benim sahip olduğum acı ve keder sahip olduğum sır perdesinden dışarı düşmesin. Serpeceğim ihtiyaç tutmazsa naz selvim, başını kaldırıp gider. Sahip olduğun naz, sürekli benimle olsun, çünkü benim ihtiyacım sana karşıdır. Ey Şerîf, ben varım ve o putun yüzünün secdesi, işte ben namazımı böyle kılıyorum.

566 Ne zaman âşığın kederi bağı ve obayı gezmeye gider. Aşk onunla olduğu sürece gam da onunla her yere gider. Ey seher yeli, Şerîf'in ömrünün sonudur. Yârin yanına git ve ona de ki bir bu günlüğüne O'nu bu kapıdan sürme! Çünkü yarın gidecek.

[4] کدام سرو ز سنبل نهاده بند بپایت

که برده دل ز تو ای دلبران شهر فدایت

[5] تو از کجاو گرفتن بکوی عشق کسی جا

سگ تصرف آن دلبرم که برده ز جایت

[6] بمحتشم که سگ تست حال خویش عیان کن

که چون جریده بدان کو روی دود ز قفایت.[567]

[7] Bu beyitleri de güzeldir. Beyitler:

شوم هلاک چو غیری خورد خدنگ ترا

[8] که دانم آشتی ئی در قفا است جنگ ترا.[568]

بمن از بدگمانی میکند چندان گنه نسبت

[9] که من هم در گمان افتاده پندارم گنهکارم.[569]

اگر حبیب توئی مشکلی ندارد عشق

[10] وگر طبیب توئی مرگ هم دوا دارد.[570]

بمن که روز و شب از عین رحمتی نگران

[11] سرت ز ناز گران است وای بر دگران.[571]

رخش شمعی است دود آن کمند عنبر آلودش

[12] عجب شمعی که از بالا بپایان میرود دودش

چو گنجشکی است مرغ دل بدست طفل بیباکی

[13] که بیش از من عزیزش دارد اما میکشد زودش.[572]

---

567 Hangi selvi başakla senin ayağını bağa koymuş ki, ey şehrin gönül çalanları sana feda olsun. Senin gönlünü çalmışlar. Sen neredensin ve birisinin aşkının mahallesinde yer almak nerede? Seni yerinden eden o gönül çalan sevgilinin tasarrufunda olan bir köpeğiyim. Senin köpeğin olan Muhteşem'e kendi hâlini açıkla! Çünkü sen o mahalleye yalnız gittiğinde senin arkandan koşar.

568 Bir başkası senin okunu yediğinde helâk olurum. Çünkü senin savaşının arkasında bir barışın var olduğunu anlarım.

569 Bana kötü zandan dolayı öyle bir günah yakıştırıyor ki, ben de suçlu olduğum zannına kapılırım.

570 Sevgili sen isen aşkın bir sorunu yok. Tabip sen isen ölümün de tedavisi var.

571 Gece gündüz rahmet gözüyle baktığın bana karşı nazdan dolayı başın böyle ağırsa başkalarına eyvahlar olsun.

572 Yanağı bir mumdur. Onun dumanı anbere bulaşmış kemendi. Ne tuhaf bir mum ki, dumanı yukarıdan aşağıya gidiyor. Gönül kuşu benden daha onu aziz tutan fakat hemen sıkıştırıp öldüren korkusuz bir çocuğun elindeki serçe gibidir.

Matla‘ının içeriği hakkında da söz etmek gerekir; Kemâl-i İsmâîl'e nispet ederler, [14] bu rivayet edenin uhdesindedir. Yine Kâşân'da dünyaya veda [15] etti.

Hâce Hüseyin-i Senâî: Sultân İbrâhîm Mîrzâ'yı -Allah kabrini nurlandırsın- [16] öven şâirdir. Mîrzâ'yı öven çok sayıda kasidesi var. [17] Çoğu beyitlerinin açıklamaya ihtiyacı vardır, dikkatli düşünür ki, anlam şâirin içinden doğar. Eğer kazara Hâce'nin kendisi **[52 a]** [1] hazır olmasa, orada hazır bulunanlar şiirinin anlamı yoktur diye ispat ederler. O [2] azîz fena söylememiştir ki söz ve anlam ortaklığında Hâce Hüseyin-i Senâî ve Mevlânâ [3] Muhteşem'in ikisi de iyi şâirdirler. Fakat Rahmetli Mîrzâ'dan duyduğuma göre [4] Mîrzâ'nın kendisi övünerek Hâce Hüseyin'in şiirlerini anladığını söylemektedir. [5] Herhâlde söz kısa olmasa dahi anlam incedir. Bu beyit onundur. Beyit:

[6] گر بمثل جا کنی در پس آيينه شخص
بيند تمثال خويش تافته رو بر قفا.[573]

[7] Bu rubâîsinin şiirleriyle hiçbir ilgisi yoktur. Rubâî:

[8] ای خاک نشين درگه قدر تو ماه
دست طلب از دامن وصلت کوتاه
[9] در کوی توزان خانه گرفتم مباد
آزرده شود خيالت از دوری راه.[574]

[10] Bu beyitler de Hâce Hüseyin'indir. Şiir:

چنان خود را لبالب زآرزوی خنجرش بينم
[11] که گر خون ريزدم بر جای خون در آرزو غلطم.[575]

---

[573] Misal olarak bir aynanın arkasında yer edinirsen kişi kendi timsalini onun arka yüzüne örülmüş görür.
[574] Ey senin değerinin eşiğinde ayın toprağa oturmuş olduğu sevgili! Arzu eli senin kavuşma eteğinden kesilmiş. Senin mahallende yolun uzaklığından hayalinin incinmemesi için ev tuttum.
[575] Kendimi onun hançerinin arzusundan öylesine cana gelmiş görüyorum ki, kanımı dökerse kan yerine arzu içinde yuvarlanırım.

نآید از این پس دگر طفل رحم سرنگون

[12] حامله را گر دهی از کف دولت غدا

مهر کف جود تو نور فکن گر شود

[13] نیست عجب گر ز شخص سایه بیفتد دو تا.[576]

از قبول تو اگر نطفه بیابد اثری

[14] پس از این جای کند در حرم دل زشکم.[577]

امر تو در گیر و دار حکم دهد گر بباد

[15] موج سلاسل شود از پی قید صبا

باعث حیرانی دیده شود آفتاب

[16] شاهد حسنت در او گر بنماید لقا.[578]

شد اعتدال هوا آنچنان ز فیض بهار

[17] که خارپشت گل آرد بسان گلبن بار

اگر ز راه اثر بگذرد هوا بمشام

[52 b]

[1] دگر بخویش بروید گل از سر دستار

شده است خوبی دهر آنچنان که عارف را

[2] گذشتن از سر دنیا بسی بود دشوار

هوا چنان برطوبت که بیم ویرانیست

[3] کشند اگر بمثل شکل ابر بر دیوار

رسیده حسن درختان بغایتی که بدن

[4] ز چوب وقت سیاست نمیکشد آزار

بساط سبزه چنان شد ز اعتدال هوا

[5] که هر کجا که تماشا کنند اولوالابصار

576 Bundan sonra hamileye devlet elinden gıda versen dahi rahimdeki çocuk devrik olarak gelmez. Senin avucunun mühürü ışık saçacak olursa da bir kişiden iki gölge oluşsa da şaşılası değil.

577 Senin kabulünden döl bir eser bulursa bundan sonra kalbin hareminde karından yol edinir.

578 Senin emrin çatışma sırasında rüzgâra emir verirse seher yelinin arkasından zincirler dalgası olur. Güzelliğinin tanığı kendisine yüz gösterirse güneş gözün hayranlığına neden olur.

بود ز کثرت خوبی از آن مکان دگر

[6] چو تیر خاک نشین رفتن نظر دشوار.[579]

بقبله رو مکنیدم ز سوی او که بدل

[7] هنوز طاقت نظاره دگر گنجد

بعهد حفظ تو نبود عجب که بی آسیب

[8] هجوم ژاله بدکان شیشه گر گنجد

عجب اگر نشود هولناکتر ز جحیم

[9] مهابت تو اگر در دل شرر گنجد.[580]

Örfî: Şîrâzlıdır, [10] iyi huyludur. Bütün fenlerde eşsizdir. Şeyh Nizâmî-i Gencevî hazretlerinin "Mahzen-i Esrâr"ına [11] nazîre yazmıştır, fakat tamamlayamadan vefat etmiştir. Ömrünün son zamanlarında [12] Hindistan'a giderek birkaç gün daha orada bulunup nihayetinde Lahor'da vefat [13] etti. Mükemmel bir dîvânı var. Bütün nazım ehli onun gönül çelen şiirlerini beğenmişlerdir. [14] Bu beyitler onundur. Beyit:

تحفه مرهم نگیرد سینۀ افکار ما

[15] سایۀ گل بر نتابد گوشۀ دستار ما

ما لب آلوده بهر تو بنگشایم لیک

[16] بانگ عصیان میزند ناقوس استغفار ما[581]

عرفی دم نزع است وهمان مستی تو

[17] آخر بچه مایه بار بر بستی تو

فردا است که دوست نقد فردوس بکف

[579] Baharın feyzinden hava öylesine ılıman oldu ki, meyve dalı gibi kirpi çiçek açar. Hava etki yolundan geçip buruna gelirse artık sarığın başında kendiliğinden çiçek açar. Dünyanın iyiliği öylesine olmuş ki, ârif için dünyanın başından geçmek oldukça zor olmuş. Hava öylesine rutubet dolu ki, misal olarak duvarın üzerinde bulut şekli çizerlerse dağılması korkusu var. Ağaçların güzelliği öyle bir gayeye ulaşmış ki, vücut ceza zamanında vurulan ağaçtan incinmiyor. Havanın ılımanlığından yeşillik tezgâhı öylesine oldu ki, basiret sahipleri her yeri izlemeye koyulmuşlar. İyiliğin bolluğundan o mekandan gitmek okların battığı topraktan geçmek gibi zordur.

[580] Yüzümü onun bulunduğu taraftan Kıble'ye çevirmeyin. Çünkü kalbimde ona bir sefer daha bakma takati var. Senin koruma ahdine şaşmamak mükün değil. Çünkü çiğ tanesinin camcı dükkanına zarar vermeden sığması mümkün. Senin heybetin alevlenmiş kalbe sığarsa bile cehennem çukurundan daha korkunç olmamasına şaşılır.

[581] Bizim yaralı gönlümüz hiçbir merhem tuhfesini almaz. Bizim sarığımızın köşesi çiçek gölgesini kaldıramaz. Biz senin için (şaraba) bulaşmış dudağımızı açmayız fakat bizim tövbe dileme çanımız isyan sesiyle çalıyor.

[53 a]

[1] جویای متاع است و تهی دستی تو.[582]

Ve yine onun kasîdelerinden:

[2] بیا که با دلم آن میکند پریشانی

که غمزۀ تو نکرده است با مسلمانی

[3] کسی که تشنه لب ناز تست میداند

که موج آب حیات است چین پیشانی

[4] ز دیده رفتی و مردم همان نفس فریاد

که بی تو مردم و آنگه چنین بآسانی

[5] نهشت غمزۀ اسلام دشمنت که دو روز

محبت تو کنم جمع با مسلمانی

[6] ترحمی نکند حسن بر دلم گوئی

که در زمانۀ یوسف نبوده زندانی

[7] که گفت مطلع دیگر چنین نیارد گفت

که تازه سازد از این مطلع آفرین خوانی

[8] زهی وفای تو همسایۀ پشیمانی

نگاه گرم تو تکلیف نا مسلمانی

[9] لب تو جرعه ده باده دل آشوبی

غم تو شانه کش طرۀ تن آسایی

[10] متاع لطف تو سرمایۀ تهی دستی

خیال زلف تو مجموعۀ پریشانی

[11] گل کرشمه بخندد چو چشم باز کنی

بهار عشوه بریزد چو رخ بپوشانی

[12] ز دین خویش سؤالی کنند در محشر

کسی که عشق تو نگزید بر مسلمانی

[13] چنین که لشگری از مرغ نامه بردارم

---

582 Ey Örfî! Çatışma anıdır ve sen aynı sarhoşsun. Sonunda sen hangi mayayla yükünü bağladın? İşte yarın arkadaşın avucunda cennet nakdini bulundurur, mal arar ve senin elin boş durur.

مرا رسد که کنم دعوی سلیمانی

[14] بسی نوشت و نیامد جواب نامه ز دوست

قلم که دست ز من میبرد بگریانی

[15] چو دست در خم اندیشه میزنم دیگر

مگر بجوش در آرد شراب روحانی

[16] بلی چو سینۀ الهام و وحی میجوشد

ز شوق انجمن فهم میرزاخانی.[583]

[17] **Mevlânâ Velî:** Horasan'a bağlı Deşt-i Beyâz adlı vilâyettendir. **[53 b]** [1] Şiiri renkli ve beyitleri etkileyicidir, fakat şiirden başka birşeyde bilgisi [2] yoktur. Böylesine afyona tamah eden az bulunur. Allah'a sığınırım hiç kimse [3] zikri geçen Mevlânâ'dan tamah ipine bağlanmayacak bir beyit dinlemeyi isteyemez. [4] Olan herkesin, olan her yerin, olan herşeyin hayırları bize, şerleri düşmanlarımıza. [5] Herhâlde güzel beyitleri vardır. Bu şiirler onundur. Şiir:

[6] بی تو صد جا دلم از داغ شکایت ریش است

این قدر هست که شکرم ز شکایت بیش است.[584]

[7] هرگز دلم ز دیدنت آسودگی ندید

از بس که میطپد از پی دیدن دگر

[8] گر دیگری است باعث صلحم چه میکنم

صلحی که هست باعث رنجیدنی دگر

[9] شب ناله ای که کرد ولی بی اثر نبود

[583] Gel, çünkü perişanlık kalbimle senin gamzenin hiçbir Müslüman'la yapmadığını yapıyor. Senin naz dudağına susamış olan kişi bilir ki, alnındaki kırışıklık hayat suyunun dalgasıdır. Gözümden gittin de o solukta öldüm. Feryat ki sensiz öldüm hem de böylesine kolayca. İslâm'a düşman olan gamzen iki üç gün senin sevgini bir Müslüman'la bir araya koymama müsaade etmedi. Güzellik kalbime bi kere bile acımaz, sanki Yûsuf zamanında tutsak olmuş değil. Kim bunun gibi başka bir matla' yapamaz dedi. Bu matla'yı okuyan herkese aferin diyerek taze yapar. Senin vefan pişmanlık komşusudur. Senin sıcak bakışın Müslüman olmamak teklifidir. Senin dudağın kalbi karıştıran şaraptan yudum verendir. Senin gamın vücudu dinlendiren saç kıvrımını tarayandır. Senin lütfunun metâsı yoksulluğun sermayesidir. Senin saçının hayali perişanlık mecmuasıdır. İşve çiçeği sen göz açtığında çiçek açar. İşve baharı sen yüzünü kapattığında dökülür. Senin aşkını Müslümanlığa üstün tutmayan kişiye mahşerde kendi dinini sorarlar. Mektup götüren kuşlardan bir ordusu olan bana Süleyman'lık iddiasında bulunmak yetişir mi? Benden elini ağlayarak kaçıran kalem bir sürü mektup yazdı ve dosttan cevabını alamadı. Düşünce testisine rûhânî şarap coştursun diye elimi daldırıyorum. Evet, Mîrzâ Han'ın anlayış meclisinin şevkinden ilham ve vahiy göğsü gibi kaynıyor.

[584] Sensiz yüz yerde kalbin şikâyetin dağlamasında ötürü yaralıdır. O kadar var ki, şükrüm şikâyetten daha fazladır.

میداشت کاش قوت نالیدنی دگر.[585]

[10] نمیکنی شبم از ناله منع تا ندهم

بخود قرار که گوش تو بر فغان من است.[586]

[11] خوش آنکه جان طلبد از من و بخود گوید

ولی مضایقه کی میکند بجان با من.[587]

[12] دل جان سپرده بسکه طپیده است در برم

من خود در این گمان که قراری گرفته است.[588]

[13] من و تحمل و دوری که یار اگر این است

فراغت از من و از روزگار من دارد.[589]

[14] تا دید ولی قاعدۀ مرحمت از دوست

دانست که صد پاره ز دشمن بتری هست.[590]

[15] چه خطا رفت که از صلح سخن نتوان کرد

غایتش عفو ز خوی تو ستمگر دور است.[591]

[16] فکر تلافی دل من کن که هجر تو

این بار آن نکرد که هربار کرده بود.[592]

[17] میکند غیر باین راه سخن شکوه ز بخت

آه اگر همچو منش کار بپیغام افتد.[593]

---

585 Bir dahaki sefer görmek için çarptığından dolayı gönlüm aslâ seni görmekten huzur görmedi. Bir başkası benim barışmama neden oluyorsa ne yapayım? Çünkü var olan barış, başka bir incinmenin nedenidir. Gece bir feryat etti fakat etkisiz değildi. Keşke başka bir inleyiş gücü olsaydı.

586 Beni gece senin kulağın benim figanımı dinliyor diye karar vermeyince beni inlemekten men etmiyorsun.

587 Ne hoş olur benden can istese ve kendisine söylese. Fakat bana karşı cana ne zaman kıyar?

588 O kadar bağrında çarpmaktan gönül can vermiştir. Ben kendim ise onun bir huzura vardığını hissetmekteyim.

589 Ben ve tahammül ve uzaklık. Yâr bu ise benden ve benim yaşantımdan habersizdir.

590 Dosttan merhamet kaidesini gördüğümde düşmandan daha beter yüz parça olan birisinin var olduğunu anladı.

591 Ne hatâ yapıldı ki barıştan söz edilemiyor. Sen zalimin huyundan affetme gayesi uzaktır.

592 Benim gönlümü telafi etmeyi düşün. Çünkü senin ayrılığın bu sefer her sefer yapmadığını yaptı.

593 Yabancı bu yolla bahttan şikâyet sözünü eder. Ah, benim gibi işi mesaja düşerse ne olur?

[54 a]

[1] خوش است وعدهٔ دیدار و دل در آن بستن

بوعدهٔ تو ولی دل نمیتوان بستن

[2] سر صلاح نداری وگرنه با این مهر

بیک سخن سر صد شکوه میتوان بستن.[594]

[3] از درد هجران تو کاش جان نمیبردم

که رشک وصل تو بر این و آن نمیبردم

[4] بدوستی تو چندان امید داشت دلم

که دشمنی بتو هرگز گمان نمیبردم.[595]

[5] خرسند بامید جواب است دلم کاش

قاصد که رود جانب او دیرتر آید.[596]

[6] دمی صد ره چو از بزمم بخواری میتوان راندن

چرا از بودن همچون منی دلتنگ باید بود.[597]

[7] میان ما و تو تا این حجاب خواهد بود

سؤال خواهش من بی جواب خواهد بود.[598]

[8] ولی جفا کشی از غیر و شکوه هم نکنی

توئی که اینهمه در دست او زبون شده ای.[599]

[9] **Kadı Nûrî:** İsfahânlıdır. Çok ahlâklı bir kimsedir, Ordu-yı Muallâ'da [10] vazifeliydi, seçkinlerle ve halkla münasebeti iyiydi. Şiirleri de güzeldir. [11] Bu beyitler onundur. Beyitler:

594 Görüşme vaadi ve ona gönül bağlamak hoştur. Velî, senin vaadine gönül bağlamak mümkün değildir. Barışma niyetinde değilsin, yoksa bu mühürle bir sözle yüz şikâyetin ağzını kapatmak mümkün.

595 Senin ayrılığının derdinden keşke canım kurtulmasaydı da senin onunla bununla kavuşacağının kıskançlığına kapılmasaydım. Senin dostluğuna öylesine gönlüm ümitliydi ki, senin düşmanlığını hiçbir zaman zannetmezdim.

596 Gönlüm cevabın ümidiyle mutludur. Keşke ona doğru giden ulak daha geç gelsin.

597 Madem her an beni yüz kere meclisinden horlukla sürebilirsen benim gibi birisini,n varlığından neden canın sıkılıyor?

598 Bizimle senin aranda bu örtü var olduğu sürece benim isteğimin sorusu cevapsız kalacak.

599 Ey Velî! Başkasının cefasını çekip şikâyet etmeyesin. Onun elinde bu kadar sefil olan sensin.

گناهم را عذابی باید از دوزخ فزون ترسم

[12] که سوزندم بداغ هجر فردای قیامت هم.[600]

چاک دلم نصیبی از دوختن ندارد

[13] این عشق و این محبت واسوختن ندارد.[601]

چه میکنم خدایا بهشت و رضوان را

[14] بمهربانی ما گرم ساز جانان را

بهشت مکافات جور او بفرست

[15] بعذر خواهیم آن شوخ ناپشیمان را.[602]

ترسم از دوزخ که با آن هست ناخشنودیت

[16] ورنه با سوزنده آتش در غمت خو کرده ام.

آتشم در زن که آن پروانه ام کز فرط عشق

[17] سوختن را بارها تعلیم هندو کرده ام.[603]

عشقم بلند مرتبه چون روز اول است

[54 b]

[1] خاکستر وجود مرا سوز اول است

در آشنائی تو بسر رفت عمر و تو

[2] بیگانه همچنانکه مگر روز اول است.[604]

---

600 Korkarım benim günahıma cehennemden daha fazla bir azap gerekir de kıyametin yarınında da ayrılık dağlamasıyla beni yakarlar.

601 Kalbimin yırtıldığı yerin dikiş için nasibi yok. Bu aşk ve sevgi için yeniden yanmak yok.

602 Tanrım, cennet bahçesini ne yaparım? Bizim şefkatiizle canları ısındır. Onun cevrinin ödülü olarak cenneti ona gönder. O pişman olmayan zalimin özrünü kabul etmek istiyoruz.

603 Cehennemden korkmam senin hoşuna gitmediği içindir, yoksa senin gamında yakıcı ateşe alışmışım. Beni ateşin içine at, çünkü aşkın aşkınlığından Hintli rahip gibi yanmayı defalarca denemişim.

604 Aşkım, ilk günü gibi yüksek rütbelidir. Benim vücudumdaki kül, ilk yangındaki gibidir. Ömür seninle tanışmakla geçti fakat ilk günde olduğu gibi yabancılık var.

حمایل چون توانم دید بر دوش کسان دستی

[3] که بر دلها زند ناخن اگر در آستین باشد.[605]

بیم است سراپای مرا زآتش دوزخ

[4] جز سینه که آن داغ تمنای تو دارد.[606]

شب در آن در بوده ام گرم است خاک از آتشم

[5] پا منه از خانه بیرون انتظارم گو بکش.[607]

Bu iki rubâî de onundur. Rubâî:

[6] ای عشق نه کافرم ببخشای دمی

تعجیل بخون من مفرمای دمی

[7] ای غم همه وقت میتوان کشت مرا

از راه رسیدهء بیاسای دمی.[608]

[8] کی دیده ور از جمال ایمان گردم

از کردهٔ بد کجا پشیمان گردم

[9] خاکم ز کلیسیا و آبم ز شراب

کافرتر از آنم که مسلمان گردم.[609]

[10] **Sabrî-i Rûzbehân:** Güzel huylu ve iyi bir şairdir. Bu beyitler onundur:

[11] بگرد خاطرم ای خوشدلی چه میکردی

کدام روز مرا با تو آشنائی بود.[610]

---

605 Gönüllere yende olsa bile tırnak vuran elin birilerinin omzunda hamayil olmasını nasıl görebilirim?

606 Benim vücudum baştan aşağı cehennem ateşinin korkusu içindedir. Senin yakarışının dağlanmasını taşıyan göğsümden başka.

607 Gece o kapıdaymışım, toprak benim ateşimden dolayı sıcaktır. Ayağını evden dışarı koyma. Beni bekledi.

608 Ey aşk! Ben kâfir değilim, beni bir an bağışla! Bir an benim kanımı dökmek için acele etme! Ey gam! Beni her zaman öldürmek mümkün. Yoldan yeni gelmişsin, bir an dinlensene!

609 İmanın cemalini ne zaman gözleyebilirim? Kötü yaptığımdan dolayı ne zaman pişman olurum? Toprağım kiliseden, suyum şaraptan. Müslüman olabilecekten daha da kötü bir kâfirim.

610 Ey gönül hoşluğu! Benim hatırımın etrafında ne yapardın? Benim seninle tanışma günüm hangisiydi?

[12] من بپيشش درد دل گويم بصد اميد و او

منتظر كاين گفتگوى من بپايان كى رسد.[611]

[13] اظهار دوستى زبانى كجا شده

اى سنگدل مترس كسى در دل تو نيست

[14] يا رب دل رميدۀ من از كجا شنيد

بوى محبتى كه در آب و گل تو نيست

[15] اين بس جزاى كشتن صبرى كه روز حشر

حسرت نميخورد كه چرا بسمل تو نيست.[612]

[16] او بر سر بهانه و من هر زمان بعجز

گويم هزار عذر گناه نبوده را.[613]

[17] هرگز بمهر كس نشود آشنا دلت

فارغ ز قيد مهر و وفائى خوشا دلت.[614]

[55 a]

[1] همين امشب بكويش جاى دارد خوش بنال اى دل

خدا داند بكوى او رسى بار دگر يا نه.[615]

[2] بتو بيوفا گمان دل مهربان ندارم

تو كجا و مهربانى بتو اين گمان ندارم.[616]

[3] جائى نديدمش كه نگويد كه ميروم

هرگز نديدمش كه غمم بيشتر نشد.[617]

---

611 Ben onun önünde yüz ümitle kalbimin derdini söylüyorum. O ise benim bu konuşmamın ne zaman sona ereceğini bekliyor.

612 Dilde bile dostluk bildirme nerede kaldı? Ey taş yürekli, korkma! Senin kalbinde kimse yok. Yâ Rab! Benim ürkek gönlüm senin suyunda toprağında bulunmayan bir sevgi kokusunu nerede aldı? Sabrî'yi öldürmenin cezası mahşer gününde senin besmelenin olmadığından dolayı hasret çekmemesi yeter.

613 O, bahaneye hazır ve ben her zaman âcizlikle olmayan bir günaha binlerce özür söylüyorum.

614 Senin gönlün hiçbir zaman kimsenin sevgisiyle tanışmaz. Sevgi ve vefa bağından özgürsün. Ne mutlu senin gönlüne!

615 Ey gönül! İşte bu gece onun mahallesinde yeri var diye hoşlukla inle! Bir daha onun mahallesine ulaşır mısın ulaşmaz mısın dünya bilir.

616 Sen vefasızın şefkatli bir gönlü olduğunu zannetmiyorum, sen nereye şefkatlilik nereye.

617 Hiçbir yerde gidiyorum dememesini görmedin ki. Gördüğümde gamımın artmaması olmadı ki.

[4] ز لطف بر سر صلح آی خشم و کین بگذار
بس است گر غرضت عاشق آزمائی بود.[618]

[5] تو در این گمان نبودی که بمن چنین توان زیست
بجفا چنین دلیرت دل بردبار من کرد.[619]

[6] کدام وصل چه شادی بدین شدم خوشدل
که اندکی به از ایام بینوائی بود.[620]

[7] **Mevlânâ-i Nisârî:** Saltanat merkezi olan Tebrîz'dendir. Rahat mizaçlı ve insanları görmüş, tanımış bir [8] kimsedir. Yıllarca Ordu-yı Muallâ büyükleri ve mensupları ile bağlantısı ve hukuku [9] vardı. Baba Figānî ve Mîr Şâhî Dîvânı nazîresiyle kendi dîvânını [10] tamamlamıştır. Güzel şiirleri vardır. Bu beyitler o dîvânlardandır:

[11] ای ز تو نامه نامجو فکر ستوده رای را
نام تو اولین سخن شوق سخن سرای را[621]

[12] قافلها بدشت غم طعمۀ کرکسان شدند
در پی بازماندگان نعره همان درآی تو
[13] طعمۀ زاغم و زغن دشت بلا مرا وطن
وای اگرم بر استخوان ره نفتد همای تو.[622]
[14] هر دمی طاقت کجا می آرد آشوب مرا
عمر نوحت باد بنگر صبر ایوب مرا
[15] هر نکو رویی کجا آئین دلجویی کجا

618 Lütufla barışa gel! Hışmı ve kini bırak! Garazın âşığı denemek idiyse artık yeter.
619 Sen benimle böyle yaşamanın mümkün olduğunu zannetmezdim. Seni cefaya cesaretlendiren, benim sabırlı gönlüm oldu.
620 Hangi kavuşma, hangi şenlik var ki, zavallılık günlerinden biraz daha iyi olduğu için gönlümü hoş ettim.
621 Ey mektup! Senden yüksek düşüncelinin adını arayandır. Senin adın söz söyleyenin şevkinin ilk sözüdür.
622 Kervanlar gam çölünde akbabaların yemi oldu. Geri kalanların peşinden sen nara atarak çıkıver. Karga kuzgun yemiyim, belâ çölü vatanım. Senin hümâ kuşunun yolu benim kemiğime düşmezse bana eyvahlar olsun.

یوسفی باید که داند قدر ایوب مرا.[623]

[16] نکرد سنگ حسد رخنه ای بسینۀ ما
شکست را نبود ره بر آبگینۀ ما
[17] غمت ملامت مردم ز دل برون نبرد
که ایمن آمده از هر زمان خزینۀ ما[624]

[55 b]

[1] بسا که داغ کهن از وصال تازه شود
بریش دل نمکی بود عیش دینه ما
[2] ستاره سوختگان را قرین ببخت من است
کسی ز اختر طالع نشد قرینۀ ما.[625]

[3] کرده گلگون چشم پر خوابی که میسوزد مرا
خورده شب جایی می نابی که میسوزد مرا
[4] کرده امشب جام در دست و صراحی در بغل
با حریفان گشت مهتابی که میسوزد مرا
[5] کاسه نوشیدن بغیر و جرعه پاشیدن بمن
میزند بر آتشم آبی که میسوزد مرا.[626]

[6] عشق تو آزمود بداغ دگر مرا
پرتو بدل نداد چراغ دگر مرا
[7] جز داغ حسرتی که ز درد تو بر دل است
حسرت نبوده بر گل باغ دگر مرا.[627]

---

[623] Her an ben kargaşaya takati nereden buluyorum? Sana Nûh ömrü dilerim, benim Eyyûb sabrımı gör! Her güzel yüzlü nereye, gönül arama töresi nereye. Eyyûb'un değerini bilmesi için bir Yûsuf gerekiyor.

[624] Kıskançlık taşı bizim gönlümüzde bir delik oluşturamadı. Bizim canımıza kırılmanın yolu yoktur. Senin gamın halkın melâmetini gönülden çıkaramaz. Çünkü her zamandan bizim hazinemiz güvende gelmiş.

[625] Nice zaman eski dağlanmış yara, kavuşmayla tazelenir. Bizim dünkü eğlencemiz gönül yarasına serpilen bir tuzdu. Yıldızları yanmışların talihi bana yakındır. Talih yıldızında kimse bize denk olmadı.

[626] Beni yakan uyku dolu gözümü gül renkli yapmış. Gece beni yakan yerde öz bir şarap içmiş. Bu gece kadehi ele almış, sürahiyi koltuğuna almış. Rakipler de bir mehtap gezisine çıkmış da beni yakıyor. Yabancıyla kadeh içmeler bana son yudumu serpmeler ateşime öyle bir su atıyor ki beni yakıyor.

[627] Senin aşkın beni başka bir kor yarasıyla sınadı. Işığı benim gönlüme başka bir kandil vermedi. Senin derdinde gönlümün üzerinde olan hasret dağlamasından başka bir bağın çiçeğine benim hasretim kalmadı.

[8] دل بی تو طعم خون جگر میدهد مرا

کیفیتش ز مرگ خبر میدهد مرا

[9] الماس ریزه بر دل مجروح مرهم است

زهر تو چاشنی شکر میدهد مرا

[10] ای بسته رخنه خبر مجلس نهان

با دل چه میکنی که خبر میدهد مرا

[11] من کز برای یکدمه دوری در آتشم

تسکین دل چگونه سفر میدهد مرا.[628]

[12] شکست شوکت مهر تو رونق کین را

وفا بیاد تو آورد عهد دیرین را

[13] بعهد چابکی شهسوار حسن تو کند

نگارخانه زین کارخانه چین را

[14] نکرد سیر نگاهی بقصد صید بود

گرسنه داشتن صید پیش شاهین را

[15] گشای رسته دندان که چون بنات النعش

کند سپهر پراکنده عقد پروین را

[16] بپرس حال نثاری که شب ز حسرت تو

بتلخی عجبی داد جان شیرین را.[629]

[17] خون میچکد بدور تو از ساغر بلا

روح اجل در آمده در پیکر بلا

[56 a]

[1] دل را بلا ز خوی تو چون یاد میدهد

گردم هزار بار بگرد سر بلا

[628] Gönül sensiz bana ciğer kanı tdı veriyor. Niteliği bana ölümden haber veriyor. Ufalanmış elmas, yaralı kalp üzerinde merhemdir. Senin zehrin bana şeker çeşnisi gibi geliyor. Ey gizli meclisin haber deliğini kapatmış olan! Bana haber veren gönle ne yaparsın? Ben ki bir nefeslik ayrılıktan dolayı ateşteyim. Kalbi teskin etmek bana nasıl yolculuk verir?

[629] Senin sevginin görkemi benim kinimin geçerliliğini yendi. Vefa bizim eski sözleşmemizi sana hatırlattı. Eyer sanat evi, Çin imalathanesini çeviklik çağında senin güzelliğinin usta binicisi yapar. Doyunca bakmadı, avlanmak niyetiyle bir bakıştı. Avı şahinin önünde aç tutmak gibi. Dişlerinin dizisini takım yıldızı gibi açarsan gökyüzü ülkenin düğümünü dağıtır. Nisârî'nin hâlini sor, çünkü gece senin hasretinden acayip bir acıyla tatlı canını verdi.

[2] افسرده آن بلا که باو عشق یار نیست
از عشق پر شراره بود مجمر مرا
[3] مرغ دلم ز بند غم آزردگی شود
دل مهرهٔ محبت و غم ششدر بلا.[630]

[4] امروز که همصحبت یار است دل ما
آیا ز چه بی صبر و قرار است دل ما
[5] با آنکه از آیینه دل زنگ برد وصل
آلوده صد گونه غبار است دل ما.[631]

[6] دلا اگر ورق آرزو بگردانی
ز خشم و کین دل آن جنگجو بگردانی
[7] بجز تو از تو نثاری اگر طلب کند طلبی
ز قبله گاه بلا روی او بگردانی.[632]

[8] ز جان تا لذت غم در نیابی
از آن نخل تمنا بر نیابی
[9] بجایی دست زن در پایهٔ عشق
که گر دستار جویی سر نیابی.[633]

[10] خود چه سان یابم ترا یا چون خبر گیرم بگوی
نی زبان گفت و گو دارم نه پای جست و جوی
[11] از ملایم طبع محبوبی چنین این میکشم
وای اگر بودی سر و کارم بیار تند خوی
[12] بی رخش از گل تسلی چون شوم بلبل نیم

[630] Belâ kadehinden senin etrafina kan damlıyor. Ecelin ruhu, belâ vücuduna girmiştir. Gönle belâ, senin huyundan nasıl öğretiyor? Binlerce defa belânın başının etrafina dolaşayım. Aşkın yâr olmadığı belâ, yıpranmıştır. Benim mangalım aşktan alev doludur. Gönül kuşum gam bağından incinir, gönül sevgi boncuğu, gam ise belânın altı kapılı hanıdır.

[631] Bugün bizim gönlümüz yârin sohbet arkadaşıyken bizim gönlümüz acaba neden sabırsız ve huzursuzdur? Kavuşma gönül aynasının pasını giderse de bizim gönlümüz yüz toza bulaşmış.

[632] Ey gönül! Arzu yaprağını çevirirsen hışım ve kinle o savaşçının gönlünü döndürürsün. Nisârî senden senden başkasını isterse onun yüzünü belâ Kıble'sine döndür.

[633] Camdan gamın lezzetini algılamazsan o yakarış fidanından bulamazsın. Aşk katında öyle bir yere el vur ki, sarık ararsan baş bulmayasın.

تا بگلزارم نگه دارد فریب جست و جوی.[634]

[13] دلا تا مهر مهرویی نداری

هوای سرو دلجویی نداری

[14] ز باغ زندگانی بهره ات چیست

که با سروی لب جویی نداری

[15] عجب آسوده ای گویی بدنبال

فریب چشم جادویی نداری

[16] بدشنامی دل ما را بدست آر

که همچون ما دعاگویی نداری.[635]

[17] چنین که عهد بتان استوار نیست یکی

امیدوار بمن ناید از هزار یکی

[56 b]

[1] مکش تمام سیاست کشان محنت را

برای عبرت مردم نگاه دار یکی

[2] دوئی بمذهب فرمان برای دین کفر است

خدا یکی و محبت یکی و یار یکی.[636]

[3] مرگم رهاند از الم جاودانئی

با هیچکس نکرده چنین مهربانئی

[4] جانم فدای نامه رسانی که باشدش

بعد از جواب نامه پیام زبانئی.[637]

---

634 Kendim seni nasıl bulurum veya senden nasıl haber alırım, söylesene? Ne konuşacak dilim var ne de arayacak ayağım. Yumuşak tabiatlı bir sevgiliden bunları çekiyorum. Eyvah, kötü huylu birisiyle işim gücüm olsaydı ne olurdu? Gül bahçesini aramaya çıkmamı engellediğinde bülbül olmadığım için onun yanağı olmadan çiçekle nasıl teselli olurum?

635 Ey gönül, bir ay yüzlü sevgilinin sevgisine sahip değilsen gönül arayan bir selvinin havasına sahip olamazsın. Hayat bahçesinden senin kazancın ne? Çünkü bir selviyle bir nehrin kenarında durmuyorsun. Acayip rahatsızn, sanki arkanda büyülü bir gözün hilesi yok. Bir küfürle bizim gönlümüzü elde et! Çünkü bizim gibi bir duacıya sahip değilsin.

636 Madem böyle, putların birinin bile sözlerinde durduğu yok. Ben binde birine bile ümit bulamıyorum. Mihnetin cezalılarının hepsini öldürme! Halkın ibreti için birini canlı tut! Ferman mezhebinde din için ikilik küfürdür. Tanrı bir, sevgi bir, yâr bir.

637 Ölüm beni sonsuz bir acıdan kurtarır. Hiç kimseyle böylesine bir şefkatlilik göstermemiş. Canım mektubun cevabını ulaştırdıktan sonra sözlü bir mesaj getiren ulağa canım feda olsun.

[5] دیدنت را دیده از حد میبرد نظارگی

مستی حسن تو دهشت میبرد یکبارگی

[6] مژده غمخواران وادی محبت را که یار

هرکه را غم میدهد خود میکند غمخوارگی.[638]

[7] ساقی بسبو دگر چه داری

برخیز و بیار هرچه داری

[8] آخر سر و کار با کریم است

اندیشۀ خیر و شر چه داری؟[639]

[9] نامه صلحم بسی را پیچش جان است باز

رقعه ها چون مرغ درست آموز پران است باز.[640]

[10] دلی را در بلا خرسند داری

که در زنجیر زلفش بند داری

[11] مده نقد وفا نامستحق را

که در پی چشم حاجتمند داری

[12] خوشا حال تو ای ناصح که چندین

سر منع و زبان پند داری

[13] نثاری او خطاپوش است ورنی

گنه چندان که میگویند داری.[641]

[14] نهان در سینه دارم آفتابی

دل بیطاقت پر اضطرابی

[15] اگر بتوان دمی ای دل بیارام

---

[638] Seni görmek gözün bakışını haddinden çıkarır. Senin güzelliğinin sarhoşluğu tümden korkuyu alıp götürür. Sevgi vadisinin gam yiyenlerine müjde olsun. Yâr kime gam veriyorsa kendisi onun gamını yiyor.

[639] Ey Sâkî! Testinde başka ne var? Kalk ve ne varsa getir. Sonunda işimiz gücümüz cömertledir. Neden hayır, şer kaygısı taşıyorsun?

[640] Barış mektubumun içinde nice nice can kıvrımı var yine. Rik'alar elde eğitilmiş kuş gibi uçuşuyor yine.

[641] Saçının zincirinin bağında tutarak bir kalbi belâdan mutlu kılarsın. Hak etmeyene belâ nakdini verme! Çünkü gözünün ardında ihtiyacı olanların var. Ey nasihat eden! Ne mutlu sana, çünkü nice men etme başına ve öğüt verme diline sahipsin. Ey Nisârî! O hatayı saklayandır. Yoksa söyledikleri kada günaha sahipsin.

که بر من تکیه دارد آفتابی.[642]

[16] ستمکارا دلت خوش باد هرچند
بدوران تو خشنودی نمانده است.[643]

[17] باز بسرمه کرده ای چشم سیاه تا دگر
سر بدل که میدهی آن مژۀ دراز را.

[57 a]

[1] من بنظاره ای شدم خاک ره تکاورت
بر سر دیگران بر این شوکت ترکتازرا.[644]

[2] حالی است در غمت دل حیرت ربوده را
کز خاطرم برد سخن سرگشوده را
[3] تا غصه خون من نخورد ای بسا که من
نشنوده کرده ام سخنان شنوده را
[4] این امتیازم از دگران بس که وقت خشم
بر من بود قصاص گناه نبوده را.[645]

[5] ز مکتوبت رسید اغیار را زخمی بدل کاری
نوازشنامه ام شد دیگران را خط بیزاری.[646]
[6] از جور تو رفتند غریبان بوطنها
جز من که گرفتار تو بودم تن تنها
[7] آنها که سخن در حق مردم بتو گفتند

[642] Göğsümde bir güneşi saklı bulunduruyorum. Takatsiz ızdırap dolu bir yürek bulunduruyorum. Yapabilirsen ey gönül, biraz eğlen. Çünkü bir güneş bana yaslanmış.
[643] Ey zalim! Gönlünhoş olsun, gerçi senin zamanında hiç memnuniyet kalmamış.
[644] Yine siyah gözü sürmelemişsin. Bir daha o uzun kirpiği kimin gölünün başına vuracaksın? Ben senin hızla geçtiğin yolun bir bakışla toprağı oldum. Bu Türk misali saldıran görkemi başkalarının başına götür!
[645] Gamında hayretin çalmış olduğu kalbime bir hâl oldu. Öylesine ki, üstü çık sözü aklımdan çıkardı. Duyduğum sözleri keder benim kanı yemesin diye çoğu zaman duymazdan gelmişim. Olmayan günahın kısası hışım zamanında bana yapıldığı için başkalarından üstünlüğüme bu bile yeter.
[646] Senin mektubundan yabancıların kalbine işleyen bir yara ulaştı. Diğerlerine nefret yazısı olan beni okşayan bir mektup oldu.

بیم است که در حق تو گویند سخنها.[647]

[8] خجالت است بپیش تو از گناه مرا

مرنج از این که زبان نیست عذرخواه مرا

[9] برای آن دل آزار چون هلاک شوم

که او بیاد تو آورد گاهگاه مرا.[648]

[10] لطف تو ناتمام ز نفی تمام ما است

نا پخته کار ما ز طمعهای خام ما است

[11] بودیم با تو یک شب و زان روزها گذشت

گردون هنوز در صد انتقام ما است

[12] پیغام ما جواب ندارد که پیش یار

قاصد ز ننگ آنچه نگوید پیام ما است.[649]

[13] آن سرو را بگوی که بیحاصل آمده است

روز ار بوعده مانده شب در دل آمده است

[14] در حشر کشتهٔ که شود از تو خون طلب

آن خون گرفته باز سوی قاتل آمده است.[650]

[15] تا غمزه پاسدار لب نوشخند تست

دست هوس کشیده ز نخل بلند تست

[16] با طره گو که خال بناگوش را بپوش

کان فتنه دست پرور جادو کمند تست

[17] من از کجا و صبر کجا مردم ای طبیب

دردم فزون ز داروی ناسودمند تست

---

647 Tek başıma sana tutulmuş olan benim dışımda senin cevrinden garipler vatanlarına gittiler. Halk hakkında sana söz diyenler korkarım senin hakkında da sözler söylerler.

648 Günahından dolayı senin yanında mahçubum. Benim özür dilemek için dilim olmadığından dolayı benden incinme! O incinmiş gönül için helak olduğum beni sana ara sıra hatırlatmak içindir.

649 Senin lütfun bizim tamam nefyimizden yarım kalmış. Bizim pişmemiş işimiz bizim ham tamahlarımızdandır. Seninle bir gece bulunduk ve ondan nice günler geçti. Felek hâlâ bizden intikam almak peşinde. Bizim mesajımızn yârin yanında bir cevabı yok ki, ulak utancından bizim mesajımızı ona söylemez.

650 Gündüz eğer vaat ile kalmışsa gece gönülde gelmiş. Mahşerde senden kan talep eden öldürdüğün kimse, o kanı geri almış, katile doğru geri gelmiştir.

[57 b]

[1] ای پندگو نمانده ز ما تا جنون بسی

جایی رسیده کار که موقوف پند تست

[2] آن غمزه را بخون نثاری اجازه ده

گر ناپسند خاطر مشکل پسند تست.[651]

[3] پر اضطراب دلم گرچه اهل صحبت نیست

ز بزم خویش مرانش که از مروت نیست

[4] زبان شکوه ندارم بپیش یار از شرم

باین تسلی دل میدهم که فرصت نیست.[652]

[5] ز صبر رونقی ای دل بکار و بار تو نیست

تو خود بکوش کسی چون بفکر کار تو نیست

[6] هلاک عهد تو گردم که زندگی آید

بدلفریبی پیمان دلفریب تو نیست

[7] بگرد هر دل نومید گشته دانستم

که ناامیدتری از امیدوار تو نیست.[653]

[8] غم تو تازه نشد تا دلم بباغ نرفت

برای تفرقه رفت از پی فراغ نرفت

[9] بجسم الفت داغت ز جان فروتر بود

که جان برون ز تنم رفت و نقش داغ نرفت.[654]

[10] کاری مکن که خود بخود آخر خجل شوی

هرگه که یاد آری از آن منفعل شوی

[651] Gamze senin afiyetle gülen dudağının bekçisidir. Hevesin eli senin yüksek fidanından uzanmıştır. Saçının kıvrımına söyle, kulağının dibindeki beni örtsün diye. Çünkü o fitne, senin kement büyülü elinden beslenmiştir. Ben nerede, sabır nerede. Öldüm ey tabip! Derdim senin faydasız ilacından daha fazladır. Ey nasihat eden! Bizim çılgınlığa kadar fazla mesafemiz yok. İşimiz oraya ulaşmış ki, senin öğüdüne bağlı kalmışız. Senin müşkülpesent hatırının hoşuna gitmese de O gamzeye Nisârî'nin kanı için izin ver!

[652] Izdırap dolu kalbim gerçi sohbet ehli değil. Kendi meclisinden sürme! Çünkü bu yiğitliğe yakışmaz. Şikâyet için yârin yanında utançtan dilim yok. Fırsat yok diye gönlüme teselli ediyorum.

[653] Ey gönül! Sabırdan senin işin gücüne bir açılış yok. Sen kendin çalış çünkü kimse senin işini düşünmüyor. Senin sözüne helak olayım da hayat gelsin. Senin gönlü kandıran anlaşman kadar gönlü kandırmıyor. Her ümitsiz kalbin etrafında dolaşıp anladım ki, sana ümit besleyenden daha ümitsiz birisi yok.

[654] Gönlüm bağa gitme deyince senin gamın tazelenmedi. Ayrılık düşürmek içi gitti, feragat için değil. Cismimde senin dağının ülfeti candan daha içerideydi. Nitekim can bedenimden çıktı fakat dağın izi çıkmadı.

[11] حسن است و صد هنر بهمین دل منه که تو

پیوند پاره ساز و محبت گسل شوی

[12] لب بستم از حدیث شکایت چه لازم است

گویم حکایتی که تو آزرده دل شوی

[13] نوعی مباش عمر نثاری که گر کسی

جایی حکایتی بتو گوید خجل شوی.[655]

[14] پی صلحش نخواهم زود یاری در میان افتد

که شوق افزون شود چون انتظاری در میان افتد

[15] بخود دادم قرار صبر بی او یکدو روز اما

از آن ترسم که ناگه روزگاری در میان افتد

[16] فغان کز دست شد کارم ز هجر و کار سازان را

ز ضعف طالعم هر روز کاری در میان افتد

[17] خیال است این نثاری ورنه کی جایی که او باشد

سخن از همچو من بی اعتباری در میان افتد.[656]

[58 a]

[1] فغان از آنکه برم نانشسته طعنۀ غیر

بیادش آید و بی اختیار برخیزد

[2] خلاف وعده چنان گشته ای که وصل طلب

ز رهگذار تو بی انتظار برخیزد.[657]

[3] بکویت پاکشان تا چند آیم حیرتی دارم

نخواهی چون مرا من هم نیایم غیرتی دارم.[658]

---

655 Öyle bir şey yapma ki kendiliğinden sonunda utanasın. Her seferinde hatırladığında infiale kapılasın. Güzellik var ve yüz hüner işte bu kalbe bırakma. Çünkü sen ilişkiyi koparan sevgiyi yırtan olursun. Söz söylemekten ağzımı kapattım, şikâyet neye yarar? Bir hikâye anlatırım da senin kalbin incinir. Nisârî'nin ömründe öylesine olma ki birisi sana bir yerde bir hikâye anlattığında mahçup olasın.

656 Barışının arkasından hemen ortaya arkadaşlık düşer. Çünkü bir bekleyiş ortaya düştüğünde şevk daha da artar. Onsuz bir iki günlüğüne kendi kendime sabır kararı aldım. Korkarım ansızın aramıza bir çağ düşer. Eyvah, ayrılıktan dolayı iş elimden çıktı ve iş yapanların da arasına her gün benim talihimin güçsüzlüğündne dolayı bir iş düşer. Ey Nisârî! Bu hayaldir yoksa onun olduğu yerde benim gibi itibarsız birisinden söz ortalığa düşer.

657 Feryatlar olsun ki yanıma oturur oturmaz yabancıların sitemi aklına gelir ve iradesizce ayağa kalkar. Öylesine vaadine karşı davranmışsın ki kavuşmayı arayan senin yolunun üzerinden beklemeden ayağa kalkar.

658 Senin mahallene ayağını sürüyerek ne zamana kadar gelirim? Hayret içindeyim. Beni istemiyorsan ben de gelmem çünkü benim de gayretim var.

[4] همه اضطرابی ای دل حذری ز بیخودی کن

که حکایتی بجایی نکند سرایت از تو

[5] ز اشاره ات دلیرم بنزاع خصم و ترسم

که ستیزه گرم گردد نرسد حمایت از تو.[659]

[6] کمتر از پروانه ای در جانسپاری نیستم

گر نسازم جان نثار او نثاری نیستم

[7] رحم بر من میکند دشمن تکلف بر طرف

من حریف اینقدر بی اعتباری نیستم.[660]

[8] **Mîrzâ Hesâbî-i Netanzî:** O vilayetin ahalisindendir. [9] Müspet ilimler tahsil etmiştir, mûsıkîde çok mahâretlidir, [10] besteler icrâ etmiş, meşhur olmuştur. Bununla birlikte Mîrzâlığı [11] yalnızca adındaki Mîrzâ'dan ibarettir. Bu beyitler onundur. Beyit:

نازم استغنای چشم عشوه پرداز ترا

[12] گرد سر گردم نگاه سربسر ناز ترا

سرکشی سرو سهی از سر نهاد و خوب کرد

[13] کان نمیزیبید جز سرو سرافراز ترا.[661]

امشب کسی بحال من ناتوان نبود

[14] احوال دل مپرس که او در میان نبود

دوشینه با وجود صد آزردگی دلم

[15] در شکوهٔ تو هیچ بمن مهربان نبود

میشد که چند روز بسازد بما دلت

[16] از ما ملول زود شدی وقت آن نبود

بی مهلت نگاه حسابی هلاک شد

[659] Ey gönül, kendinden geçmekten sakın! Sakın da senden bir hikâye bir yerlere sızmasın. Senin işaretinle düşmanla çatışmaya yürekliyim ve korkarım ki kavga kızışır da senden destek gelmez.

[660] Canımı emanet etmekte kelebekten daha az değilim. Canımı ona feda etmezsem ben de Nisârî değilim. Düşmen tekellüfü bir kenara bırakıp bana acıyor. Ben bu kadar itibarsızlığa rakip değilim.

[661] Senin işve düzen gözünün zenginliğine kurban olayım. Senin baştan ayağa bakışının başına döneyim. Başkaldıran birisi, başından bir uzun boylu selviyi bıraktı da iyi yaptı. Çünkü O, senin başı yükseklerde selvinden başkasına yakışmıyordu.

[17] مسکین چه کرده بود که هیچش امان نبود؟[662]

بخانه اش روم و این کنم بهانهٔ خویش

[58 b]

[1] که مست بودم و کردم خیال خانهٔ خویش.[663]

ای کرده میل صحبت شب داشتن بغیر

[2] عیشت حلال باد که خوابم حرام شد.[664]

بر حسابی رشک دارد مدعی خوش صحبتی است

[3] رشک میبوده است بر حسرت کش دیدار هم.[665]

دو روزی دگر درد سر میبریم

ز کوی تو غوغا بدر میبریم

[4] دل آورده ایم و کنون دامنی

پر از پاره های جگر میبریم[666]

[5] حسابی یار میآید بآیینی که میدانی

ترا دیدار ارزانی که من از خویشتن رفتم.[667]

[6] از یکدو روزه هجر حسابی ز دست شد

هجران ندیده است عجب بی تحمل است.[668]

[7] کینه میورزند با حسرتکشان دوره گرد

بخشد انصافی خدا پهلونشینان ترا.[669]

---

[662] Bu gece kimse ben güçsüzün hâlinden haberdâr değildi. Gönlümün hâlini sorma çünkü o, ortalıkta değildi. Dün gece yüz incinmeye rağmen kalbim seni şikâyet etmede bana karşı hiç de sevecen değildi. Gönlün bizimle birkeç gün geçinebilirdi. Bizden erken usandın, hiç de sırası değildi. Hesâbî bakma fırsatı buladan helak oldu. Zavallı ne yapmıştı ki hiç aman verilmedi.

[663] Evine giderim ve sarhoş olduğum için onun evini kendi evim zannettiğimi kendime bahane ederim.

[664] Ey başkasıyla gece sohbetine meyletmiş olan! Eğlence helal olsun. Çünkü uykum haram oldu.

[665] İddiacı hoşsohbet birisidir, Hesâbî'yi kıskanıyor. Görüşme hasretini çekeni kıskanmak da varmış.

[666] İki üç gün daha zahmet veririz. Daha sonra onun mahallesinden kavgayı dışarı çıkarız. Bir yürek getirmiştik de şimdi ciğer parçalarıyla dolu bir etek götürüyoruz.

[667] Ey Hesâbî! Yâr senin bildiğin tavırla geliyor. Sen gçrüşmene bak, ben kendimden geçtim.

[668] İki üç günlük ayrılıktan dolayı Hesâbî elden çıktı. Ayrılık görmemiş, ne kadar tahammülsüz biridir.

[669] Gezgin hasret çekenlere karşı kin besliyorlar. Allah senin yanında oturanlara insaf bağışlasın.

[8] یا حاجت حسابی آزرده دل برآر

یا همتی بدار که رفت از دیار تو.[670]

[9] تو مگر سگی حسابی که فرشته سیرتان را

بهمه وفا که داری ز تو احتراز باشد.[671]

[10] زین بزم برون رفت و نکو رفت حسابی

کازرده دل آزرده کند انجمنی را.[672]

[11] **Mevlânâ Hüznî:** İsfahânlıdır, çok erdemlidir, iyi bir molladır. [12] Dindar ve sâlih bir kimse olmakla birlikte ilgisiz ve laubali bir kişiliğe sahiptir. Hâsıl olan tarzından [13] nasibini almıştır ve şiirleri beğenilir. Bu beyitler o eserler yazmaya muktedir olanındır. Beyit:

[14] شب کجا بودی که آتش در دل احباب بود

ریزۀ الماس در چشمم بجای خواب بود.[673]

[15] دوچار خاطر آسودگان عیش مباد

ملالتی که شب و روز در سراغ من است.[674]

[16] بیچاره من که این همه امیدواریم

بعد از هزار سعی بحرمان قرار یافت.[675]

[17] زمانه کینه ز یاران بیوفا کشد آخر

چه شد دو روزی اگر دیر شد شتاب ندارم.[676]

[670] Ya gönlü incinmiş Hesâbî'nin ihtiyacını yerine getir ya da bir çaba göster çünkü senin diyarından gitti.
[671] Ey Hesâbî! Sen köpek misin ki melek yaradılışlılar, senin bütün vefana rağmen senden uzak gezinirler.
[672] Hesâbî bu meclisten dışarı gitti, çok da iyi yaptı gitti. Çünkü gönlü incinmiş olan mecliste bulunan herkesin gönlünü incitir.
[673] Gece neredeydin ki ateş arkadaşlarını kalbindeydi. Elmas kırıntıları gözümde uyku yerineydi.
[674] Eğlence huzurlularının hatırına düşkün olma! Gece gündüz benim peşimde olan bir usanma var.
[675] Çaresiz olan ben ki bu kadar ümitliliğime rağmen binlerce çabadan sonra ayrılık acısıyla huzur buldum.
[676] Devran vefalı arkadaşlardan sonunda kinin alır. İki üç gün geç olduysa da ne oldu ki, acelem yok.

[59 a]

[1] خرقه بر آتش نهم تا بوی ایمان بشنوی

از کهن دلقی کزو یک تار بی زنار نیست.[677]

[2] بعد از این گر بنصیحت دلت آزارم بد

وز بد و نیک تو حرفی بزبان آرم بد

[3] از من و عاشقیم ننگ چرا باید داشت

برقیبان اگر این سلسله نگذارم بد.[678]

[4] دیگر شکست خاطر افگار من مکن

پر دلشکسته ام دگر آزار من مکن

[5] من دانم و غمش غم او داند و دلم

ناصح تو فکر نیک و بد کار من مکن.[679]

[6] دی بصد حیله تسلی تو دادم حزنی

باز با چشم پر آبی که تو داری چه کنم؟[680]

[7] غمزه را جان فرومایه نیامد بنظر

ورنه بیچاره دلم گوش بفرمان تو داشت.[681]

[8] در چمن بود زلیخا و بحسرت میگفت

یاد زندان که در او انجمن آرائی هست.[682]

[9] چه شد حرفی بگو شاید دلم خالی ز غم گردد

باندک گرمئی معلوم از استغنا چه کم گردد.[683]

---

677 Bir telinin bile zünnarsız olmadığı eski bir elbiseden imanın kokusunu duyasın diye hırkayı ateşe koyarım.

678 Bundan sonra nasihatle senin kalbini incitirsem senin iyiliğinden ve kötülüğünden bir söz edersem kötü. Benden ve âşıklığımdan neden utanç duymalı? Bu silsileyi rakiplere bırakırsam kötü.

679 Artık benim yaralı gönlümü kırmamaya bak! Kalbim bayağı bir kırılmış. Artık beni incitme! Bu beni ve gamını ilgilendirir. Onun gamı bilir ve benim kalbim. Ey nasihatçi, sen benim işimin iyiliğini ve kötülüğünü düşünme!

680 Dün yüz hileyle seni teselli etmeye çalıştım. Yine de senin sahip olduğun yaş dolu bu gözle ne yapayım?

681 Değersiz can, gamzenin gözüne değerli görünmedi. Yoksa çaresiz gönlüm, senin fermanını dinliyordu.

682 Züleyhâ çimendeydi ve hasretle zindan ne kadar daha iyi, çünkü orada meclisi süsleyen birisi var diye söyleniyorum.

683 Ne oldu, bir söz söyle, belki kalbim gamdan boşalır. Birazcık sıcaklıkla zenginliğinden ne eksilir?

[10] من که انگشت نما بودم از آن کو رفتم

بعد از این تیر بلا را که نشان خواهد بود؟[684]

[11] دل همین درماندگی دارد که در روز جزا

از تو چون راضی کند یارب خدای خویش را.[685]

[12] مبارک باد ای دل باز در آتش نشستنها

عنان اختیار از دست بیدردی گسستنها

[13] تو و آن پر شکستنها و خون در جگر کردن

من و صد خار حسرت هر زمان در دل شکستنها.[686]

[14] چون دل بشکوه لب بگشاید بگو که من

شرمنده از کدام وفای تو سازمش.[687]

[15] حدیث مرگ حزنی دوستان عمدا بگوئیدش

ببینید این سخن او را پریشان میکند یا نه.[688]

[16] بسکه مشتاقم بدین حرمان که میبینی هنوز

از سخن سازان حدیث وصل باور میکنم.[689]

[17] Makta‘larının çoğunda kendi yasağını gerekli hâle getirir:

حزنی این عشق است نی افسانه چندین شکوه چیست

[59 b]

[1] لب بدندان گیر و دندان بر جگر نه باک نیست.[690]

---

684 Herkesin parmakla gösterdiği ben, o mahalleden gittim. Bundan sonra belâ okuna kim nişan olacak?

685 Gönül o kadar çaresiz ki ceza gününde kendi sahibini senden nasıl memnun edebilir?

686 Ey gönül, yine ateşte oturmalar kutlu olsun. Dertsizlik elinden irade dizginini koparmalar kutlu olsun. Sen ve kanat kırmalar ve ciğere kan doldurmalar ben ve her zaman kalbimde yüz hasret dikeni kırılmalar.

687 Gönül şikâyet için ağzını açarsa de ki senin hangi vefandan O’nu mahçup edeyim?

688 Ey arkadaşlar! Hüznî’nin ölüm haberini ona bilerek söyleyin. Bakın bu söz O’nu perişan eder mi, etmez mi?

689 O kadar bu ayrılığın sonun aşevkliyim ki hâlâ söz uyduranlardan kavuşma haberine inanıyorum.

690 Hüznî, bu aşktır, efsane değildir. Bu kadar şikâyet ne için? Dudağını dişinle ısır, dişini ciğerinin üzerine koy, korkulacak bir şey yok.

کوی او را بضمان خود نگرفتی حزنی
[2] غرض ار ناله بود گوشهٔ صحرائی هست.[691]

هنوز این اول عشق است حزنی گریه کمتر کن
[3] که وقت گریه های درد دل پرداز میآید.[692]

ز قتل من بفسون تو نگذرد حزنی
[4] هزار مصلحتش بیش در هلاک من است.[693]

دگر حزنی دلت گویا سپند آتشین روئی است
[5] وگرنه چیست این بی اختیار از جای جستنها.[694]

آه از این سرکش که گر خود را بر آتش مینهم
[6] غیر از این حرفی نمیگوید که حزنی دود چیست.[695]

Mevlânâ Şucâ': Kâşânlıdır, [7] tanınmamış ve bahtsız bir kişidir. Şiirde tarzı tâzedir. Bu beyitler onundur. Beyit:

[8] ای دل اهلیت آدم نه تو داری و نه من
روش مردم عالم نه تو داری و نه من
[9] ای قوی پنجه برو چنگ میفکن بدلم
که ضعیف است و همین دم نه تو داری و نه من
[10] گفتمت دم مزن از عشق دلا نشنیدی
این زمان خاطر خرم نه تو داری و نه من
[11] دل که بی رخصت ما کشتهٔ او گشت شجاع

691 Ey Hüznî! onun mahallesine kefil olmadın ya, maksat inlemekse bir sahrâ köşesi var.
692 Ey Hüznî! Bu hâlâ aşkın başlangıcıdır. Az ağla! Çünkü gönül dertlerini ağlatan ağlamalrın sırası geliyor.
693 Ey Hüznî! Senin büyünle benim katlimden vazgeçmez. Çünkü benim öldürülmemde onun için bin hayır vardır.
694 Ey Hüznî! Artık kalbin sanki ateş yüzlü tütsüdür. Yoksa bu iradesizce yerinden sıçramalar da ne?
695 Ah şu asi elinde çünkü kendimi ateşe koyduğumda "Hüznî, bu duman da ne?" demekten başka bir şey söylemiyor.

شرط آن است که ماتم نه تو داری و نه من.[696]

[12] بسامان خو گرفتم خانه سوزی کو که از شوخی
باندازِ نگاه اول از سامانم اندازد
[13] شجاع از پاکدامانی ملولم کو جگر کاوی
که لختی خون دل از دیده در دامانم اندازد.[697]

[14] نه تو بیرون روی از دل نه خیالت ز نظر
این چه جا بود که در چشم و دل ما کردی؟[698]

[15] توئی که آتش عشق ترا نمود نباشد
هزار خانه بسوزی چنانکه دود نباشد.[699]

[16] با دلم شیرشکارانه نمیآیی پیش
مگر این صید بچشم تو زبون میآید؟[700]

[17] زمانه پای طلب کاش میبرید مرا
که پا بگلشن کویت نمیرسید مرا[701]

[60 a]

[1] مرا زپای در آورده ای چه خوش میبود
که خار عشق تو در پا نمیخلید مرا
[2] چه کم ز شحنه رسوا پرست عشق شدی
اگر بدار محبت نمیکشید مرا.[702]

---

[696] Ey gönül! Ne sende insan ehilliliği var ne de bende. Dünya halkının davranışı ne sende var ne bende. Ey güçlü pençesi olan! Git, kalbimi tırmalama! Çünkü çok zayıftır ve bu kan ne sende var ne bende. Ey gönül, aşktan dem vurma dedim, dinlemedin. Şimdi ne senin mutlu bir hatırın var ne benim. Gönül bizim ruhsatımız olmadan öldürüldüyse, ey Şucâ, şart şu ki ne sen yas tutasın ne ben.

[697] Düzene alıştım. Beni şakayla ilk bakışla düzenden düşüren bir ev yakan nerede? Ey Şucâ! Temiz eteklilikten usandım. Bir parça yürek kanını gözümden eteğime düşürecek ciğer yırtan birisi nerede?

[698] Ne sen gönülden dışarı çıkarsın, ne hayalin gözden. Bizim gözümüzde ve gönlümüzde nasıl bir yer edindin?

[699] Senin aşkının ateşinin bir belirtisi yok. Binlerce ev yakarsın, bir duman bile çıkmadan.

[700] Gönlüme karşı aslan avlarcasına önüme gelmiyorsun. Yoksa bu av senin gözünde hor mu görünür?

[701] Devran keşke benim istek ayağımı kesseydi de senin mahallenin gül bahçesine ayağı basmasaydım.

[702] Beni ayaktan düşürmüşsün, aşk dikeni ayağa girmeseydi ne kadar iyi olurdu. Beni sevginin dar ağacına asmasaydı, aşkın rezillerine tapınan bekçiden senin neyin eksik ki.

[3] **Mevlânâ Hayretî:** Mert bir adam olmakla birlikte çok defa Ehlibeyt'e haksızlık edenlere düşman olmuş, onlardan nefret etmiştir. Sapkınlığa ve zinaya [4] son derece meyilli ve istekliydi. Kendisine şöyle sormuşlar: "Neden bu kadar [5] günah işliyorsun"? Cevap vermiş: "Emîrü'l-Mü'minîn Hazret-i [6] Alî Aleyhi's-selâm'ın dostluğundan başka hiçbir şeyi şefaatçi kabul etmiyorum, [7] kıyamet günü beni ister bağışlasın ister bağışlamasın". Güzel kasîde söyler. [8] Bu kasîdesi çok meşhurdur ve güzel söylemiştir:

[9] خدا مرا بوصال تو دلربا برساند
هوای وصل تو دارد دلم خدا برساند
[10] بمن چو نامه نویسی نویس بر سر نامه
که قاصدش بسر کوچۀ بلا برساند.[703]

[11] Bu beyitler de onundur. Beyit:

ما جفا پرورد عشق و تو جفاجویی چنین
[12] با که خواهی ساخت گر با ما نخواهی ساختن؟[704]

من آن نیم که به بی مهری از تو روی بر تابم
[13] ترا خدا بدهد مهر اگر نداشته باشی.[705]

ماند در زلف تو دل وای بر آن صید ضعیف
[14] که بدام افتد و از خاطر صیاد رود.[706]

Şeyh Alî Nakî: Kemere'nin [15] erdemli kimselerindendir, Hoşsohbet ve eşsiz bir gençtir, seçkinlerle de halkla da [16] iyi geçinir. Şiirde zevki son derece güzeldir, öyle ki [17] Mevlânâ Muhteşem onun hakkında şöyle demiştir. Beyit:

---

[703] Tanrı beni senin kavuşmana ulaştırsın. Senin kavuşmanın havası içinde Tanrı muradına erdirsin. Bana mektup yazmak istersen mektubun başında yaz ki ulak onu belâ sokağının başına ulaştırsın.

[704] Biz aşkın cefasından beslenmişiz. Sen ise böylesine cefa arıyorsun. Bizimle de geçinmezsen kiminle geçineceksin?

[705] Ben, sevgisizlikle senden yüz çevirecek değilim. Senin sevgin yoksa Tanrı versin.

[706] Gönül senin saçında kaldı. Tuzağa düşen ve avcının aklından çıkan o zayıf ava yazıklar olsun.

فردا که علی نقی بیاید

[60 b]

[1] من رتبهٔ شعر وا نمایم.[707]

Bu beyitler adı geçen Şeyh hazretlerinindir:

[2] زآن لب ببوسه وعده دگر میدهد مرا
تب دارم و طبیب شکر میدهد مرا.[708]

[3] در بار سرشکم همه پرگاله خون است
این قافله را راه مگر بر جگر افتاد.[709]

[4] بند فریب بر دلم ای پندگو منه
کس تار عنکبوت بر اخگر نبسته است.[710]

[5] ز بسکه خوی تو فرمود مکث شعله را
هزار جا ز جگر تا زبانم آبله کرد.[711]

[6] شبی جدا از تو بر بستری قرار ندارم
که تکیه بر دم شمشیر آبدار ندارم.[712]

[7] کمتر شراب لطف که پر شد ایاغ ما
روغن چنان مریز که میرد چراغ ما
[8] کردی سفید چشم نقی را ز انتظار

[707] Yarın Alî Nakî geldiğinde, ben şiirini rütbesini yeniden gösteririm.
[708] Ateşim var da hekim bana şeker tavsiye ediyor diye bu yüzden bana başka bir dudak öpücüğü vaat ediyor.
[709] Gözyaşımın yükü hep kan parçasıdır. Bu kervanın yolu ciğere mi düştü?
[710] Ey öğütçü, hile kemendini gönlüme atma! Kimse örümcek ağını kora bağlamamış.
[711] Senin huyun aleve o kadar durmayı emretti ki, binlerce yerde ciğerden dilime kadar suçiçeği oldu.
[712] Senden ayrı bir gece bile yatakta huzurum yok. Çünkü sulanmış kılıcın ağzına dayanamıyorum.

این بود پنبه ای که نهادی بداغ ما.[713]

[9] میرسدم بگوش دل نالهٔ کوس رحلتی

یار وداع میکند صبر و شکیب همتی

[10] ایکه نکرده در دلت سوز محبتی اثر

هر نفس آتشی مزن در دلم از نصیحتی

[11] از پی دل نرفته ای دل بفسون نداده ای

سیلی غم نخورده ای میشنوی حکایتی.[714]

[12] از جلوه ات پای دلم هر لحظه در گل میرود

وه وه چه نیکو میروی کز رفتنت دل میرود

[13] در قتلگاه عشق اگر برخاک میافتد تنم

اما سر پر آرزو همراه قاتل میرود.[715]

[14] دست و پا میتوان زد بند اگر بر دست و پا است

وای بر جان گرفتاری که بندش بر دل است.[716]

[15] بوالهوس طی بیابان مشقت نکند

قطع این مرحله جز پای محبت نکند

[16] عشق همدرد زلیخا بکند یوسف را

مرضی نیست محبت که سرایت نکند

[17] آنچه با جان نقی کرد تمنای وصال

با دل دوزخیان حسرت جنت نکند.[717]

---

[713] Lütuf şarabı daha az. Çünkü kadehimiz doldu. Kandilimizin söneceği kadar yağ koyma! Nakî'nin gözünü bekleyişle bembeyaz ettin. Bizim yaramıza koyduğun pamuk bu muydu?

[714] Kulağıma bir bir göç kösünün inleyişi ulaşır. Yârim vedalaşmakta ey sabır, bir himmet eyle! Ey gönlünde sevgi yangını kâr etmeye her nefeste bir nasihatle kalbime ateş düşürme! Gönül peşinden gitmemişsin. Gönlünü büyüye kaptırmamışsın. Gam tokadı yememişsin. Bir hikâye dinliyorsun.

[715] Senin cilvenden ayağım her an çamura batar. Eyvah, ne güzel yürüyorsun, gidişinle gönlüm gidiyor. Aşkın katledildiği yerde bedenim toprağa düşüyorsa da arzu dolu başın katilin eşliğinde gidiyor.

[716] Elin ayağın üzerinde bağ varsa da çabalamak mümkün. Fakat bağı gönlü üzerinde olan tutsak cana eyvah olsun.

[717] Heves ehli zorluk çölünü aşamaz. Bu merhaleyi sevgi ayağından başkası kat edemez. Aşk, Züleyhâ'yı Yûsuf'un dert ortağı yapar. Sevgi, bulaşmayan bir hastalık değil. Kavuşma arzusunu Nakî'nin canıyla yaptığını cennetin hasreti cehennemdeki gönlüyle yapmaz.

[61 a]

[1] چه عجب گر حذر از شعلۀ دلها نکنی

که تو بیباک ز شمشیر محابا نکنی

[2] نقد دلها بری آنگاه بتقریب حیا

سر بپیش افکنی و چشم ببالا نکنی

[3] سر تمکین تو گردم که بدین شوخی اگر

از بهشتت گذرانند تماشا نکنی

[4] آنچنان غره بحسنی که میان عرصات

بکشی خنجر خونریزی و پروا نکنی

[5] چاکها در دلم انداز که از شوخی طبع

بر تن خود بدری جامه که گر اینها نکنی

[6] نقی این گریه که بر گرد دلت میگردد

شهر ویران کند ار روی بصحرا نکنی.[718]

[7] دور از لب تو گر همه از جوی جنت است

آبی نمیخوریم که آتش نمیشود.[719]

[8] **Haydar-ı Kelîç:** Horasanlıdır, "Şâir-i âciz" adıyla tanınırdı. Üstâdımız Mîr Sun'î'den [9] -Allah rahmet eylesin- duyduğuma göre bir gün şâirlerle birlikteyken [10] Mevlânâ Haydar'la karşılaşıp beyitinin anlamını yorumladıklarını; Mevlânâ Haydar'ın ise [11] anlamı vermekte âciz kalarak bu matla'yı irticâlen söylediğini belirtmiştir. Matla':

[12] چنان طوطی صفت حیران آن آیینۀ رویم

که میگویم سخن اما نمیدانم چه میگویم.[720]

[718] Gönüllerin alevinden çekinmezsen şaşılacak ne var? Çünkü sen korkusuzsun. Kılıçtan sakınmazsın. Yüreklerin nakdini götürürsün. Sonra, hayâ yüzünden başını önüne düşürür. Gözünle yukarıya bakmazsın. Senin temkin başına döneyim. Çünkü bu şûhlukla seni cennetten geçirirlerse bile bakmaya tenezzül etmezsin. Öylesine güzelliğinle gururlanıyorsun ki, kan döken hançeri çekersin ve hiç çekinmezsin. Kalbime yırtıklar düşür. Çünkü tabiatının şûhluğunda bunları yapmazsan üzerindeki elbiseyi yırtarsın. Ey Nakî! Kalbinin etrafında dolaşan bu ağlayış, yabana yüz çevirmezsen eğer, şehri harap eder.

[719] Senin dudağından uzak, cennet arkından olsa bile ateş olmayan bir su içmiyoruz.

[720] O ayna yüzlüye öylesine tûtî gibi hayran olmuşum ki, söz söylüyorum fakat ne söylediğimi bilmiyorum.

[13] Bir matla'ına o kadar inanmıştır ki şöyle bir şey anlatılır: Mevlânâ'nın bir kitabı kaybolur, O da [14] ev halkından bir kişiden şüphe eder. Şüphe ettiği kişi şaşkınlık içinde Kur'ân-ı Kerîm üstüne yemin eder. [15] Mevlânâ ise "Benim matla'ım üzerine yemin edersen kabul ederim" der. O [16] matla' budur. Matla':

دلا مجنون صفت خود را خلاص از قید [17] عالم کن
ره صحرای محنت گیر و رو در وادی غم کن.[721]

Rahmetli Şâh'ı **[61 b]** [1] öven bir kasîde söylemiştir. Pâdişâhın huzuruna varınca ona sormuşlar: "Sen kimsin"? [2] O da cevap vermiş: "Ey gönül, Mecnûn-sıfat sahibiyim". O kasîdede bir lugaz söylemiştir. Lugaz budur. [3] Lugaz:

آن چیست کآهنین دل و سیمین بر آمده
خونریز چون بتان پری [4] پیکر آمده
هاروت وار رفته گهی سرنگون بچاه
گاهی ز چه چو یوسف [5] مصری برآمده
در بر فکنده جوشن و بر سر نهاده خود
پا کرده استوار و بقصد [6] سر آمده
آنرا که بر تن آمده افتاده از کمر
وانرا که بر سر آمده از پا در آمده
[7] بسته برای خدمت شاهان دو جا کمر
حلقه بگوش خسرو دین پرور آمده.[722]

[8] Bu beyitler de onundur. Beyit:

درد و غمت که بهر دل ریش مرهمند
[9] یاران همنشین و رفیقان همدمند

[721] Ey gönül! Mecnûn misali kendini âlemin kaydından kurtar! Mihnet çölünün yolunu tut ve gam vadsine yüz çevir!

[722] O nedir ki, demir yürekle ve gümüş boyla gelmiş. Melek gövdeli putlar gibi kan dökerek gelmiş. Hârût gibi bazen devrik bir şekilde kuyuya düşmüş bazen de Mısırlı Yûsuf gibi kuyudan dışarı çıkmış. Üzerine zırh giymiş, başına tolga. Ayağının üstünde dimdik durmuş ve baş kasdıyla gelmiş. Bedenine gelen kemerden düşmüş, başına gelen ayakan düşmüş. Şâhların hizmeti için iki yerden kemer kuşanmış, Dîni besleyen Hüsrev'in kulağı halkalısı olarak gelmiş.

افسوس از آن کسان که ندانند اینقدر

[10] کز عمر آن خوش است که یک لحظه با همند

حیدر مجوی از همه کس در جهان وفا

[11] از بهر آنکه اهل وفا در جهان کمند.[723]

Mevlânâ Tavfî: Tebrîzlidir. Şâir [12] olmadan önce saraçlık işiyle iştigal ediyordu [13] ve şimdi o vilâyette nazım erbâbının Mevlânâ'yı sayıp kabul ettiği söylenir. [14] Gerçekten de zevk sahibi ve alçak gönüllü bir kişidir. Lâhîcân beldesinde Mevlânâ'ya [15] rastladık, vaktini kimyagerlikle geçirmekteydi, fazla anlamamakla birlikte [16] o fende bir risâle yazmıştı. Bendenizi denemek, [17] imtihan etmek için "Bir taşta ne kadar kireç vardır?" diye bir soru sordu. Ben de şöyle dedim: **[62 a]** [1] "Sen taşı beyan ettikten sonra bendeniz de kireç miktarını açıklayabilirim". [2] Taşın anlamını bilmediği anlaşıldı. Son derece temiz [3] yürekli bir kişidir. Herhâlde güzel şiirleri var. Bu beyitler o cümledendir. Şiir:

[4] محبت یاد گیر ای بیمروت از خیال خود

که نگذارد مرادور از تو یک ساعت [5] بحال خود

بدست عجز جرأت کرده میکوبم در صلحی

که در رم ابد [6] دارد مرا فکر محال خود

جوان باید که عاشق دوست درد دل شنو باشد

[7] نه بدخوئی که با او عرض نتوان کرد حال خود.[724]

تیر تغافل تو بجان [8] خورده میروم

دانسته باش کز تو دل آزرده میروم

بدخوی [9] التفاتم و عادت پذیر لطف

[723] Yaralı gönül için merhem olan derdin ve gamın meclis arkadaşları ve sohbet yoldaşlarıdır. Ne yazık ki ömürde hoş olanı bir anlık birlikte oldukları zaman olduğunu bilmiyorlar. Ey Haydar! Herkesten dünyada vefa arama! Çünkü dünyada vefa ehli olanlar azınlıkta.

[724] Ey mürüvvetsiz! Kendi hayalinden sevgiyi öğren! Çünkü O, bir an bile beni kendi hâlime bırakmıyor. Âciz elimle bir barış kapısını çalıyorum. Çünkü beni kendi imkânsız fikri sonsuz mahçubiyette tutar. Genç âşığını seven ve gönül derdini dinleyen olmalı. Kendi arzuhâlini söyleyemedeiğin kötü huylu birisi değil.

تاب تغافل تو نیاورده میروم.[725]

[10] ببین چه بیگنهم کز پی تلافی جور
بآشتی است هوس خوی تیز جنگ ترا.
[11] در تب غم از عرق شستیم داغ خویش را
آب دادیم آتشین [12] گلهای باغ خویش را.[726]

بمحشر مایهٔ رشک دگر باشد رقیبان را
[13] که خواهند از تو ایشان داد و من خاموش بنشینم.[727]

از حرف [14] تهمتی که تو آزرده خاطری
طوفی خبر ندارد از آنها بجان تو.[728]

[15] بازم شکاف سینه ز تیغ نگاه کیست
روز دلم سیاه ز چشم سیاه کیست
[16] دل در وفا و عهد تو بستن گناه من
بیگانگی و عهد شکستن گناه کیست
[17] از راه عهد پای وفا چون کشید یار
چشم امیدواری طوفی براه کیست؟[729]

[62 b]

[1] گریه بیش از همه بر کشتهٔ عشق تو کنند
گر بدانند که بسمل شدهٔ خنجر کیست.[730]

[2] ترا صحبت من گرم کرده میدانم

---

725 Senin gafletinin okunu cana alıp gidiyorum. Senden kalbin incinmiş olarak gidiyorum, bil. İltifat için huysuzum. Lütfu âdetle kabul ediyorum. Senin gafletine dayanmadan gidiyorum.

726 Bak gör, ne kadar günahsızız ki, cevri telafi etmek için senin keskin savaşlı huyunun barışmasına heves etmiş. Aşkın hastalık ateşinde kendi dağlanmış yaramızı terle yıkadık. Bağımızın ateşli çiçeklerini suladık.

727 Mahşerde rakipler senden adalet isteseler ve ben susarak otursam bu başka bir kıskanma sebebi olur.

728 Senin incinmiş olduğun töhmet sözünden Vallahi de Billahi de Tavfî'nin haberi yok.

729 Yine göğsümün yırtılmış yeri, kimin bakışının kılıcındandır. Gönlümün günü kimin siyah gözünden karadır? Benim suçum, gönlümü senin ahdine bağlamak ve vefa kılmaktır. Yabancılık ve sözünü tutmamak kimin suçu? Anlaşma yolundan vefa ayağını sevgili nasıl geri çekti? Tavfî'nin ümit gözü kimin yolunda?

730 Eğer kimin hançerinden Besmeleyle öldürüldüğünü bilirlerse herkesten daha fazla senin aşkından öldürülmüş olana ağlarlar.

که اختلاط تو با من باختیار تو نیست

[3] تو از کجا و محبت کجا و مهر کجا

بمن گذار که کار من است و کار تو نیست.[731]

[4] شود هر گلبنی رشک نهال وادی ایمن

گر از خاکسترم گردی صبا بر گلشن افشاند.[732]

Fasîhî-i Tebrîzî: Mevlânâ Şerîf'in çağdaşı ve belki de yaşıtıydı. [6] Kendi gazellerinin çoğunu onunla birlikte söylemiştir. Gerçekte Tebrîzî'nin şiirdeki tavrı Mevlânâ Şerîf'ten güçlü [7] olmamakla birlikte zayıf da değildir. Bu beyitler onundur. Beyit:

[8] بقتلم گر شتابی کرده باشی

چه لطفی بیحسابی کرده باشی

[9] شهیدان تو بیرون از حسابند

تو هم با خود حسابی کرده باشی

[10] دلا نیکت نکرد آن غمزه بسمل

مبادا اضطرابی کرده باشی.[733]

[11] جذبهٔ شوق بحدی است میان من و دوست

که اگر من نروم او بطلب میآید.[734]

[12] ای گل نه همین معرکهٔ من بتو گرم است

هنگامهٔ صد سوخته خرمن بتو گرم است

[13] گرم است بهم پشت رقیبان پی قتلم

ای آه جگر سوز دل من بتو گرم است

[14] سر حلقهٔ ماتم زده هائی تو فصیحی

---

731 Seni benim sohbetim ısındırmış, biliyorum. Çünkü senin benimle karışman, senin iradenle değildir. Sen nerede, sevgi ve muhabbet nerede? Bunları bana bırak, çünkü bunlar benim işim, senin işin değil.

732 Külümden bir tozu sabah yeli, gül bahçesine savurursa her bir çiçek kökü, güven vadisinin fidanı olur.

733 Katlime acele etmişsen eğer, ne lütuf, kötü hesap yapmışsın. Senin şehitleri hesap dışıdırlar. Sen de kendince bir hesap yapmış olmalısın. Ey gönül! O gamze seni Besmeleyle iyice katledemedi. Yoksa bir ızdıraba mı düşmüşsün.

734 Benimle sevgili arasında şevkin cezbesi o kadar ki ben gitmezsem de O talep için gelir.

بخروش که هنگامهٔ شیون بتو گرم است.[735]

[15] **Mevlânâ Helâkî-i Hemedânî:** Düzgün karakterli ve yumuşak başlı şâirdir. Cihânbânlık şehzâde [16] Behrâm Mîrzâ'nın hizmetinde yetişti. Her tür şiiri okurdu, ayrıca Mevlevîliği [17] de vardı. "Şevk û Zevk" adında bir kitap yazdı, fakat bir beyitten başka **[63 a]** [1] ki havanın soğukluğu ve kar çokluğu hakkındadır, hiçbir beyiti meşhur olmadı [2] ve o beyit budur. Beyit:

در لحاف فلک افتاد شکاف

[3] پنبه ها ریخت از این کهنه لحاف.[736]

Bu gazeli güzel söylemiştir. Gazel:

[4] خاطر از عشق تو خرسند بغم داشته ایم

گر غمی از تو نبوده است الم داشته ایم

[5] هیچگه شرح جفای تو نکردیم رقم

حرف سودای تو پنهان ز قلم داشته ایم

[6] نه ز غم بوده شب هجر تو بیداری ما

چشم بر رهگذر خواب عدم داشته ایم

[7] شمع گریان و من از دیدهٔ تر اشک فشان

همه شب تا بسحر ماتم هم داشته ایم

[8] خوی ما با ستم یار چنان بوده که یار

لطف میکرده و ما چشم ستم داشته ایم

[9] میرسیده است جفای تو کم و بیش بما

نه غم بیش و نه اندیشهٔ کم داشته ایم.[737]

---

[735] Ey çiçek! Sadece benim meydanım senin varlığınla ısınmamış. Harmanı yanmış olan yüzlerce kişinin topluluğu seninle ısınır. Rakiplerin sırtı benim katlim için birbiriyle ısınmış. Ey ciğer yakan âh, benim gönlüm senden ısınmış. Ey fasîhî, sen yaslıların halay başısın. Kükre, çünkü ağlayan topluluk seninle ısınır.

[736] Feleğin yorganını yırtıp düştü. Bu eski yorgandan pamuklar döküldü.

[737] Hatırımızı senin aşkından gamla memnun tutmuşuz. Senden gelen bir gam olmasa da elemimiz vardı. Hiçbir zaman senin cefanın şerhini açıklamadık. Senin sevdanın sözünü kalemden bile saklamışız. Senin ayrılığının gecesinde uyanık kalmamız gamdan dolayı değildi, yokluk uykusunun geçtiği yola göz dikmiştik. Mum ağlamakta ve ben ıslak gözümden yaşlar saçmaktayım. Her gece sabaha kadar birbirimizin yasını tutmaktayız. Bizim sevgiliyle davranışımız öylesineydi ki, yâr bize lütufta bulunurdu, biz ise sitem bekliyorduk. Senin cefan az ya da çok bize yetişirdi. Ne fazlasının gamını ne azının endişesini taşıyorduk.

[10] Delilik suçlamasından hoşnut olup Mecnûn'a kinâye olsun diyerek bu beyiti [11] çok güzel söylemiştir, gerçi adı zikredilen Mevlânâ'nın kendisi buna inanmamıştır:

[12] لذت دیوانگی در سنگ طفلان خوردن است
حیف مجنون را ز اوقاتی [13] که درهامون گذشت.[738]

Bu iki beyit de onundur. Beyit:

[14] پر خون جگر باد مرا چشم تر از تو
تا مهر و وفا چشم ندارد دگر از تو.[739]

[15] خاطر از بیتابیم رنجید دلدار مرا
اضطراب شوق بر هم زد سر کار مرا.[740]

[16] Bu makta'yı da uygun söylemiştir. Makta':

توطور من همه دانی و بگذری بتغافل
[17] هلاک طور تو گردد هلاکی همدانی.[741]

Hemedân'da vefat etmiştir. Mezarı **[63 b]** [1] Şâhzâde Hüseyin -ona güzellikler ve selâm olsun- sarayındadır.

Kadı Ahmed-i Figârî: [2] Erdemli, makbul ve anlayışlı bir kişidir. Ordu-yı Muallâ'nın iyi ve temiz kişileri ile bağlantısı ve hukuku vardı. [3] Şiirde yüksek, güçlü bir tavrı var, bu tavır şu beyitlerden anlaşılmaktadır. Beyit:

---

[738] Deliliğin zevki, çocukların taşını yemekte, Mecnûn'un çölde geçirdiği vakitlere yazıklar olsun.
[739] Senden artık sevgi ve vefa beklemiyorsa benim ıslak gözüm senden ciğer kanıyla dolu olsun.
[740] Gönlümün sahibinin hatırı benim sabırsızlığımda incindi. Şevk ızdırabı benim işimi başından bozdu.
[741] Sen benim tavrımı biliyorsun da gafletle geçiyorsun. Helâkî-i Hemedânî senin tavrına helâk olsun.

[4] چه خوش است از تو خشمی که ز روی نازباشد
که بعجز چون در آیم در صلح باز باشد
[5] بحریم وصل شوخی که فرشته ره ندارد
کند آرزو فگاری که ز اهل راز باشد.[742]

[6] دم سپردن جان است در چنین وقتی
برای خاطر دشمن ز من کنار مکن
[7] برغم تست فگاری رقیب بزم نشین
نگفتمت که از او شکوه پیش یار مکن.[743]

[8] ناز اگر خانه نشین ساخت ترا باکی نیست
که نیاز منت از خانه برون میآرد.[744]

[9] غمت تا با دلم همخانگی کرد
دگر از بیغمان بیگانگی کرد
[10] با فسونش بدام آورده بودم
دل بیطاقتم دیوانگی کرد
[11] بلند اقبالی دشمن بلا بود
و گر نه کوهکن مردانگی کرد.[745]

[12] بجز رقیب که در آرزوی مرگ من است
کسی ز حال من ناتوان خبر نگرفت.[746]

[13] بی اعتدالی تو فگاری ز حد گذشت
گر کشته میشوی گنه قاتل تو نیست.[747]

742 Naz yüzünden olan hışmın ne hoştur. Çünkü âciz düştüğünde barış kapısı açık olur. Meleklerin bile vaslının haremine yol bulamadığı bir şûhun sır ehli olmasını Figârî, arzu eder.
743 Can vermek anıdır. Böylesine bir vakitte düşmenin hatırı için benden geçme! Ey Figârî! Rakîb, sana rağmen mecliste oturuyor. Sana yârin yanında şikâyet etme demedim mi?
744 Naz seni eve kapattıysa da korku yok. Çünkü benim ihtiyacım seni dışarı çıkarır.
745 Senin gamın benim gönlümle ev arkadaşlığı etti. Artık gamsızlarla yabancılaştı. Büyüyle O'nu tuzağa düşürmüştü. Takatsiz kalbim delilik yaptı. Düşmanın bahtının yüksekliği belâ idi. Yoksa dağı delen yeterince yiğitlik gösterdi.
746 Benim ölümümü arzulayan rakipten başka kimse ben güçsüzün hâlindne bir haber almadı.
747 Ey Figârî, senin dengesizliğin haddini aştı. Öldürülüyorsan eğer senin katilinin suçu değil.

[14] از حد مبر جفا که چو نومید گشت دل
ترسم ز آرزوی تو قطع نظر کند
[15] کی داشتم گمان که بافسون مدعی
با من وفا و مهر تو این رنگ بر کند.[748]

[16] زین پیش گریه را اثری بود در دلش
چندان گریستم که در آن هم اثر نماند.[749]

[17] یکدم غنیمت است فگاری وصال دوست
تا بر سر ازفراق چه آید دمی دگر.[750]

[64 a]

[1] دل از آن بخاک غربت قدم استوار دارد
که هزار نا امیدی ز دیار یار دارد.[751]

[2] دور از تو اجل چارۀ من میکند آخر
در گوشۀ غم دلخوشی من بهمین است.[752]

[3] نظر بروی نکو گر گناه خواهد بود
چه نامه ها که بمحشر سیاه خواهد بود.[753]

[4] یک لحظه تسلی ده این دیده تر باش
گو دیده بد خواه پر از خون جگر باش
[5] صد جا ز تو گرم است دلا معرکۀ رشک
ای سوخته داغ وفا سوخته تر باش
[6] شاید که شود ساخته کار شب هجران
ای گریه مددکار دعاهای سحر باش

748 Cefanın haddini aşırma, çünkü gönül ümitsiz olduğunda korkarım seni arzulamaktan vazgeçer. İddiacını büyüsüyle senin vefa ve sevginin bana karşı bu biçim davranacağını ne zaman düşünebilirdim?
749 Bundan önce ağlayışın onun kalbinde bir etkisi vardı. O kadar ağladım ki, bu etki de yok oldu.
750 Ey Figârî! Yâre avuşması bir an bile ganimettir. Bir an sonra ayrılıktan başımıza ne geleceği belli olmaz.
751 Gönül, yârin diyarında binlerce ümitsizlik taşıdığı için gurbet toprağına dimdik adımlar.
752 Senden uzakta ecel, sonunda benim çareme bakar. Gam köşesinde benim gönlüm buna hoştur.
753 İyi yüze bakma günah olacaksa mahşerde nice nice mektuplar siyah olacaktır.

[7] از خانه برون آمده پروای که دارد

گو خانۀ صد خانه نشین زیر و زبر باش

[8] آمد ز سفر روشنی چشم فگاری

ای مدعی از رشک مهیای سفر باش.[754]

[9] **Fikrî-i Ordubâdî:** Laubali ve şâir ruhlu bir kişidir. Bendeniz O'nu görmedim [10] fakat aşk dolu şiirlerini çok gördüm. Lisânî'nin bu [11] gazelini söyler:

شب دور از اجل رگ جانم گرفته بود

کارم ز دست [12] رفته زبانم گرفته بود.[755]

Nazîre yazmış, bu beyiti güzel söylemiştir. Beyit:

[13] تاری ز کاکل تو بدست رقیب بود

پنداشتم اجل رگ جانم گرفته بود.[756]

[14] Bu beyitler de onundur. Beyit:

گفتی ز هجر می نهمت داغ بر جگر

[15] صد داغ بر دل است مرا این یکی دگر.[757]

بسرخی نیست حاجت سر سخن طومار شوقم را

[16] که سر تا پا ز خون دل نوشتم داستان خود.[758]

---

[754] Bir an ıslak gözü teselli eden ol! Kötülük isteyen bakış, ciğer kanından dolu olsun de! Kıskançlık meydana yüz yerde senden dolayı kızışmış. Ey vefanın dağlamasından daha da yanlış ol! Ey ağlayış, ayrılık gecesinin işi belki düzelir diye sabah dualarına müdavim ol! Evden dışarı çıkmış, kimden sakınır? Söyle ki evde oturan yüz kişinin evi altüst olsun. Figârî'nin gözünün aydınlığı yoldan gelip çattı. Ey iddiacı, kıskançlıktan dolayı yolculuğa hazır ol!

[755] Gece ecelden uzak can damarımı tutup almıştı. İşim elden çıkmıştı, dilim tutulmuştu.

[756] Senin kâkülünün bir teli rakibin elindeydi. Ecel, can damarımı almış sandım.

[757] Ayrılıktan ciğerine dâğ koyarım dedin. Benim yüreğimde yüzlerce dâğ var, bu da onun üzerinedir.

[758] Şevk tomarının baş sözü için kızıllığa gerek yok. Çünkü baştan ayağa kendi hikâyemi yürek kanıyla yazdım.

Bu matla‘ı da güzeldir. Matla‘:

[17] اگرم ز اشک گلگون شده لاله گون زمینها
نتوان شدن پریشان گل عاشقی است اینها.[759]

[64 b] [1] **Mülkî Beg-i Serkânî:** Serkân, Hemedân'a bağlı bir kasabadır, adı geçen kişi [2] buralıdır. Çok hoşsohbet, sevecen, takvâ sahibi [3] ve namuslu bir kişidir. Bundan başka, hiç seyahat etmemiştir ve bu da [4] kusur sayılmaz. Müspet ilim tahsilinde denklerinden ve yaşıtlarından çok üstündür. [5] Bu beyitler o dindarın eserlerindendir. Beyit:

[6] امید که هرگز بدل خوش ننشیند
آنکس که ترا گفت که با من ننشینی.[760]

[7] بسکه دامان کشی ازدست من بی سامان
خاک بر سر کنم از دست تو دامان دامان.[761]

[8] بی تو دلگیرم ز عالم گر چه دلگیری ز من
من بغایت تشنۀ وصلم تو گر سیری ز من.[762]

[9] تیری ز کمان تو دلم خواست نیامد
دل خواست که آسوده شود راست نیامد.[763]

[10] عشقم از پردۀ ناموس برون برد و هنوز
شهرت من بصلاح است زهی رسوائی.[764]

759 Yerler, gül renkli göz yaşımdan lâle rengine çevrilmişse de perişan olmak mümkün değil, çünkü bunlar âşıklık gülüdür.
760 Ümit ederim ki, sana benimle oturmamanı tavsiye eden hiçbir zaman hoş bir gönülle oturmasın.
761 Ben düzensizin elinden o kadar eteğini çekiyorsun ki, senin elinden başıma etek etek toprak savururum.
762 Ben sensiz âleme dargınım. Gerçi sen de bana dargınsın. Ben oldukça kavuşmaya susamışım. Gerçi sen benden doymuşsun (bıkmışsın).
763 Kalbim, senin yayından bir ok istedi, gelmedi. Gönül, huzur bulmak istedi, rast gelmedi.
764 Aşk, beni namus perdesinden dışarı çıkardı. Benim şöhret olmam hayırdır. Nice rezillikler.

[11] از آن بر داغ جان مرهم نمیخواهم که میخواهم

بسوزد تا قیامت جانم از داغ تمنایش

[12] دیار عشق را ملک غریبی یافتم ملکی

همه فرهاد و مجنون وحشیان کوه و صحرایش.[765]

[13] این نکته بس ز عشق که بعد از هزار سال

شیرین لبان حکایت فرهاد میکنند.[766]

[14] گر چون گلش گلی ز گلستان بر آمدی

جانها بجای ناله ز مرغان بر آمدی

[15] گر داشتی بقتلکسی تیغ او سری

هر دم هزار سر ز گریبان بر آمدی

[16] مجنون جدا ز لیلی اگر داشتی حیات

یکبار ناله ای ز بیابان برآمدی.[767]

[17] **Mevlânâ Zamîrî-i Hemedânî:** Mevlânâ Hayrânî'nin oğludur. Aslen Kum şehrindendir **[65 a]** [1] fakat daha ziyade Hemedânlı olarak şöhret bulmuştur. Derviş mizaçlı, merhametli ve alçak gönüllü [2] bir kimseydi, iyi bir falcıydı. Önceleri Rahmetli Şâh'ın [3] yüce meclisinde pâdişâhın huzuruna çıkar ve oraya gidip gelirdi. [4] Bir iki beyit yüzünden -ki bunlar meclis ehli için söylenmiş kinâye ya da açıkça bir ifadeydi- bu cennetvârî meclisten [5] men edildiler. O beyitler budur. Şiir:

[6] همه حافظ فلان ماهیچه

همه درویش رمز بغرایی

[7] که دلالی و دف کشی صد بار

بهتر از شاعری و ملایی.[768]

765 Canım onun arzusunun dâğı yarasıyla kıyamete kadar yansın diye can dâğı üzerine merhem istemiyorum. Ey Mülkî! Aşk ülkesini acayip bir ülke buldum. Dağında ve çölündeki vahşilerin hepsi Ferhâd ve Mecnûn'dur.

766 Bin yıldan sonra bile şirin dudaklıların Ferhâd'ın hikâyesini anlatmalrı nüktesi bile aşka yeter.

767 Gül bahçesinde onun çiçeği gibi bir çiçek baş kaldırırsa kuşlardan inlemek yerine canlar çıkardı. Onun kılıcı birisini katletmeye meyletseydi her an binlerce baş, kolundan çıkardı. Mecnûn, Leylâ'dan ayrı bir hayata sahip olsaydı bir sefer çölden bir inleyiş yükselirdi.

768 Herkes Hâfız, falan kas, herkes derviş, şişman deve, erkek domuzlukta, pislik tellallığı ve tef çekmek, şâirlik ve mollalıktan yüz kere daha iyidir.

Ömrünün geri kalanını Hemedân'da geçirmiştir. Bu beyitinin büyük [9] şöhreti vardır. Beyit:

من بوادی مردم و مجنون بحی ای ابر غم
[10] گریه بر من کن که مجنون نوحه گر دارد بسی.[769]

Bu beyiti de fena söylememiştir. Beyit:

[11] میروی جلوه کنان بیخبر از اهل نظر
روش مردم این شهر چنین است مگر.[770]

[12] مگو رفتی پی سوزان دل از کویش چه آوردی
چه آوردم ز کویش پاره ای [13] خاکستر آوردم.[771]

Ve Hemedân'da vefat etmiştir. İmâm-zâde İsmâîl Aleyhi's-selâm sarayında [14] gömülüdür.

Hâfız Sâbûnî: Kazvînlidir. Böylesine samimi bir ihtiyar az [15] bulunur. Yaşlı olmakla birlikte son derece mütebessim ve nâzik bir kişiydi. Bendeniz [16] delikanlılık çağlarımda onun sohbetlerinden şeref duyup, söylemiş olduğumuz her bir beyiti [17] düzeltmesi için ona gönderirdik ve güzel şiirlerini **[65 b]** [1] sunmasından ötürü faydalanırdık. Her tür şiiri çeşitli [2] dillerde söylerdi. Han Ahmed Pâdişâh'ı öven bir kasideyi yedi lehçede [3] söylemişti, çok güzel olmuştu. Çoğu zaman [4] kendi lehçeleriyle şiir söylerdi. Ve o tavırda onundur. Şiir:

[5] مره ز تا زه ولی شیشۀ کلاوها دهمَه

769 Ben çölde öldüm, Mecnûn ise hayatta. Ey gam bulutu, bana ağla! Çünkü Mecnûn'un nice nice ağıtçısı var.
770 Cilve yaparak gidiyorsun. Bakış ehlinden habersizsin. Bu şehrin halkının yürüyüşü (yöntemi) böyle mi acaba?
771 Yanan kalbin arkasından gidip de onun mahallesinden ne getirdin deme! Mahallesinden ne getirdim: Bir parça kül getirdim.

گلاو چو ها دِهیم شیشه لَو بلَو ها ده

[6] سَرَک پیر تُره اَومَن چه جَنگ و یراهی

مَه عاشقام و تَه دیوانهء سر ماهی

[7] هر که کاکل ان و له بو شانه میزنی

از رشک شانه ایش دلُم شانه میزنی

[8] به دانه اینه سیب زنخدانش اوکنه

مرغ هوس رَه راه دل ان دانه میزنی

[9] زاهد که عشقبازی حافظ ره طعنه زی

دیوانه اینه خوشترهٔ تو زانه میزنی

[10] چو بلبل این همه افغان ز سرو نورسیمی

اکر چو غنچه کریبان درم حق اودیسمی

[11] **Mevlânâ Sâ'il:** Hemedân ovasında Nihâvend adlı kasabadandır. Müspet ilimlerde [12] çok emek vermişti ve özünde çok hâlet sahibiydi. Bazen [13] kendi iradesi dışında birtakım hareketler yapmaya başlardı. Halk bu duruma cinnet hâli diyerek O'nu zincirle bağlamayı [14] düşünmüştür. Sonunda, onun başında cinnet ateşi yaktılar, iltihap baş gösterdi ve bu da [15] ölümüne sebep oldu. Önceleri lalaların ileri gelenlerinin yanında bağlı ve belki de gönlü hasta bir kişiymiş. [16] Sevgilisinin adına uygun olarak bu rubâîyi güzel söylemiştir. Rubâî:

[17] ای روح تو باغ حسن را لالهٔ آل

آل است عذار دلکشت لاله مثال

[66 a]

[1] آن لاله آلی تو که داری خط و خال

از آل نبوده کس بدین حسن و جمال.[772]

[772] Ey senin ruhun güzellik bahçesinin kızıl lâlesi! Gönülleri çeken yanağın lâle misali al renginde, sen hattı ve beni olan al renkli bir lâlesin. Kimse al renginde bu güzelliğe sagip değilmiş.

[2] Bu beyitler de onundur. Beyit:

هرگز لب اهل درد خندان نبود

[3] جز گریه نصیب دردمندان نبود

دور افکنم آن دیده که گریان نبود

[4] بیزارم از آن دل که پریشان نبود.[773]

هر که بینم بدرت گر همه سائل باشد

[5] رشکم آید که مبادا بتو مائل باشد.[774]

منم از هجر بتی خونین دل

[6] دور از او ساخته در خون منزل

نه شکیبی که نشینم خاموش

[7] نه انیسی که بگویم غم دل

یار بیرحم و رقیبان بدخو

[8] عمر کوتاه و اجل مستعجل

که بگوید بسهی قامت من

[9] کای گل از رشک جمال تو خجل

از من اخفای تظلم دشوار

[10] وز تو اظهار ترحم مشکل

دل بیغم نبود قابل عشق

[11] عاشقی با غم او کن سائل.[775]

سائل چه نشسته ای که یاران رفتند

[12] ماندی تو پیاده و سواران رفتند

در باغ نماند غیر زاغ و زغنی

---

773 Dert ehlinin dudağı hiçbir zaman güleç olmaz. Dertilerin nasibi ağlamaktan başka bir şey değil. Ağlar olmayan gözü yabana atarım. Perişan olmayan gönülden nefret ederim.

774 Senin kapında gördüklerimin hepsi dilenci olsa bile sana meyledebilirler diye kıskanmaya başlarım.

775 Bir putun ayrılığından yüreği kan olan benim. Ondan uzak kan içinde yurt salmışım. Ne sessiz oturacak bir sabrım var, ne yüreğimin sözünü söyleyeceğim bir sohbet arkadaşım. Sevgili acımasız, rakipler kötü huylu, ömür kısa, ecel ise yakında. Kim benim uzun boyluma söyler ki: "Ey gülün, senin güzelliğinin kıskançlığından mahçup olduğu sevgili"! Benden zulmetmeyi saklamak zor. Senin için ise şefkat göstermek zor. Gamsız gönül aşka kabil değil. Onun gamıyla âşıklık et ey Sâil!

[13] سیمین ذقنان لاله عذاران رفتند.[776]

Gazâlî-i Cenbek: Meşhed-i Mukaddes'tendir. [14] Şâir ruhlu, şakacı ve hoşsohbet bir adamdı. Annesi ile seyahat [15] ederdi ve ordunun önde gelen mensuplarının yanına gidip gelirdi. Mevlânâ Gazâlî ile mahlaslarının [16] ortaklığı nedeniyle bir ihtilaf, kavga yaşanmış; sonunda bir gazel söylemesine, eğer güzel söylerse [17] bu mahlasın kabul edilmesi yoksa onun bu mahlası bırakması üzerine karar verilmişti. Gerçekten gazeli güzel söyledi. Matla'ı budur:

[66 b]

[1] نظر سویت نکردم وز گرفتاری حذر کردم
ولی خود را گرفتار تو دیدم تا نظر کردم.[777]

[2] **Mevlânâ Nîkî:** İsfahân'dandır, eski bir şâirdir, vakti ticaretle geçer. [3] Rahmetli Şâh'ın verdiği görevleri yerine getirirdi. Bir o kadar da temiz yürekli olduğu söylenir. [4] Dîvânını kalın sultânî kâğıda celî yazıyla yazmıştı ve şiirlerinin çokluğuyla övünürdü. [5] Şiirinde akıcılık ve sağlamlık çoktur. İlk zamanlarda bir müseddes terkîb-i bend [6] söyledi ki onu çocuklar mekteplerde ezberlediler. Bu meşhur matla' onundur. Matla':

[7] جانفشانیها بخاک پای یاری آرزو است
وه که یک جان دارم و در دل هزاران آرزو است.[778]

776 Ey Sâil! Ne oturmuşsun böyle, arkadaşlar gittiler. Sen yay kaldın. Atlılar gittiler. Bahçede karga kuzgundan başkası kalmadı. Gümüş elmacıklılar, lâle yanaklılar gittiler.
777 Sana doğru bakmadım ve derde tutulmaktan çekindim. Fakat bakar bakmaz kendimi sana yakalanmış gördüm.
778 Bir yârin ayağının toprağına cân saçmalar arzudur. Fakat ne yazık ki, bir canım var ve yürekte binlerce arzu var.

[8] Kendi alçak gönüllülüğünü ifade eden bu makta‘ı da fena değildir. Makta‘:

[9] چو مرغ نیم بسمل پای رفتن نیست نیکی را
همان در خاک و خون افتد اگر صد بار بر خیزد.[779]

[10] Bu beyitleri de fena değildir. Beyit:

مشو بسنگدلیهای خویش مغرور
[11] که تیر آه من از سنگ خاره میگذرد.[780]
میپرسیم که نیکی بیدل چه میکنی
[12] خاک از غم فراق تو بر سر چه میکنم.[781]

ای بهر کام ترا دل نگرانی در پی
[13] میروی مست می حسن و جهانی در پی
منم آن صید که از زخم نهانی دارم
[14] نیم جانی بتن و آفت جانم در پی.[782]

حدیث لب دلستان در میان است
[15] مشو غافل ای دل که جان در میان است
باغیار در کوی او صلح کردم
[16] چو دیدم سگ آستان در میان است
نگفتم بکس راز چون شمع هرگز
[17] وگر گفته باشم زبان در میان است
بلا بر سر عاشقان چون نیاید

779 Nîkî'nin yarım Besmele olmuş luş gibi yürüyecek hâli kalmamış. Yüz kere de ayağa kalksa toprağa düşer.

780 Kendi taş yürekliliklerinle mağrur olma. Çünkü benim âhımın oku, kaya taşından bile geçer.

781 Ey gönlünü kaptırış olan Nîkî! "Ne yapıyorsun" diye bana soruyorsun. Senin ayrılığının gamından başına toprak savuruyorum. Ne yapacağım?

782 Ey sana ulaşmak için arkanda kaygılı birisi olan sevgili! Güzellik şarabnıdan sarhoş biçimde gidiyorsun ve bir dünya senin peşinde. Ben o avım ki, gizli yaradan dolayı bedenimde yarım bir can var ve canıma kıyan da arkamda.

[67 a]

[1] که پای تو نامهربان در میان است

کمر بسته ای از پی قتل نیکی

[2] ترا خنجر کین از آن در میان است.[783]

کاش میسوختی از عشق برون همچو درون

[3] تا دم از سوختگیها نزدی هر خامی.[784]

من و کویش ببهشتم مبر از ره زاهد

[4] بتو ارزانی اگر خوشتر از این جائی هست.[785]

Mevlânâ Yahyâ: Gîlânlıdır, [5] güzel huylu ve insan gibi insandır. Kendisi için gerekli olan ilimleri tahsil [6] etmiştir. Yeni sözlerden, ifadelerden faydalanmıştır ve şiirleri beğenilmiştir. [7] Bu beyitler o ustanındır, yazılır. Beyit:

[8] بهجر زنده از آنم که یار میآید

وگرنه زندگی من چکار میآید؟[786]

[9] چو از دوران کشیدم هر جفائی کان بود ممکن

نمیدانم دگر بهر چه کارم زنده میدارد.[787]

[10] هرگز سر خود را بشماری نگرفتم

چون مردم عالم سر و کاری نگرفتم

[11] در خود چو ندیدم بکس اهلیت یاری

تنها بسرآوردم و یاری نگرفتم

[12] یحیی چو سگم در پی هر طرفه غزالی

---

783 Gönlü alan dudağın sözü ortalıkta. Ey gönül, gafil olma! Çünkü ortalıkta olan candır. Yabancılarla onun mahallesinde barıştım. Çünkü eşik köpeğinin ortalıkta olduğunu gördüm. Mum gibi kimseye sır vermedim. Söylediysem bile ağız aracıydı. Âşıkların başına belâ nasıl gelmez ki! Çünkü senin gibi şefkatsiz birinin ayağı ortada. Nîkî'yi öldürmek için kemer kuşanmışsın. Senin belinde hkin hançeri bu yüzden durur.

784 Keşke dış da iç gibi aşktan dolayı yansaydı da her ham olan yanmalardan dem vurmasaydı.

785 Bana onun mahallesi yeter. Ey Zâhid, beni cennet sözüyle yoldan çıkarmaya çalışma. Bundan daha hoş bir yer varsa sana armağan olsun.

786 Yâr geliyor diye ayrılıkla geçinerek yaşıyorum. Yoksa hayat benim ne işime yarar?

787 Devrandan mümkün olan her cefayı çektiğim hâlde beni hâlâ ne için diri tuttuğunu anlayamıyorum.

بسیار دوانید و شکاری نگرفتم.[788]

[13] یار هرجائی و من هم یار هرجائی طلب
استقامت دوست نبود طبع رسوائی طلب.[789]

[14] پشت خم موی سفید اشک دمادم یحیی
تو بدین هیئت اگر عشق نبازی چه شود؟[790]

[15] **Mevlânâ Abdî-i Cunâbidî:** Fenâ bir insan değildir. İnsanlarla iletişim [16] kuramaz. Tâca ve eşeğe aşırı ilgi duyar, o derece ki [17] taçsız ve eşeksiz sokağa çıkmaz, pazara gitmez. Şiirde tavrı Mesnevî'ye yakındır. Bu beyitler onundur:

[67 b]

[1] خضر بود زنده بتأثیر عشق
چشمهٔ حیوان طلب از پیر عشق
[2] شادی دل جز بغم یار نیست
وای بر آن دل که گرفتار نیست
[3] غم بیدل عشق مشوش کند
هیزم تر گریه بر آتش کند
[4] عشق چو شد قفل بقا را کلید
منت جان بهر چه باید کشید؟
[5] شکر که بی عشق بتان نیستم
چون دگران زنده بجان نیستم.[791]

[6] **Yümnî-i Simnânî:** Güzel huylu ve düzgün seciyeli bir şairdir. Kılıç yapım işiyle [7] meşguldür. Bu iki beyit onundur. Beyit:

788 Aslâ kendi başıma hesaba katmadım. Dünya insanları gibi bir iş güç peşinden gitmedim. Kendimden kimseye arkadaşlık ehliyeti görmediğim için ömrü yalnız başa vurdum ve bir arkadaş edinmedim. Ey Yahyâ! Her gencecik maralın peşinden koşan bir köpek gibiyim. Çok koşuşturdum fakat bir av avlayamadım.

789 Yâr hercâî ve ben de hercâî yâre âşık. Rezalet seven tabiat düzgünlük ve kalıcılık taraftarı değil.

790 Ey Yahyâ! Bel eğri, saç beyaz, gözyaşı ardı ardına. Sen bu kılığınla aşkı kaybetmezsen de ne olur ki.

791 Hızır aşkın etkisiyle diridir. Aşk pîrinden hayat çeşmesini dile! Gönlün sevinci yârin gamından başka bir şey değildir. Buna yakalanmamış olan gönle eyvah olsun. Gamsız olan gönlü aşk, teşvişe düşürür. Yaş odun ateş üzerinde ağlar. Aşk beka kilidine anahtar olduğunda neden dolayı can minnetini çekmek gerekir. Şükürler olsun ki putların aşkından nasipsiz değilim. Başkası gibi yalnızca canla diri değilim.

بدست پنبۀ داغم بجای نسرین است

[8] گلی که از چمن عشق چیده ام این است.[792]

صید طپان نه بهر خلاصی ز بند او است

[9] میرقصد از نشاط که صید کمند او است.[793]

Mevlânâ Şerefü'd-dîn Alî: [10] Kirmân'ın Bâfak adlı kasabasındandır. Çok erdemli olup o vilâyette adı geçen kimseden [11] daha itibarlı bir kişi yoktur. Çok cesur biri olduğu da söylenmektedir. [12] Yaşlı olmakla birlikte daima kırmızı giyen ve renkli şeyleri seven birisiymiş. Mevlânâ Vahşî-i [13] Bâfakî o zât-ı muhteremin terbiyesinin bir eseri, numunesi olarak şöhret bulmuştur. Şiirde tavrı [14] çok iyidir ve ince fikirler beyan eder. Çok şiiri vardır, kasîde söyler. [15] Bu beyitler onundur. Beyit:

نخواهم بگذرد سوی چمن باد از سر کویش

[16] که ترسم بوی او گیرد گل و غیری کند بویش.[794]

گر شود ریگ بیابان حوادث همه کوه

[17] مرکب تخت تو آسوده رود صرصر وار

آسمان را چه تفاوت کند اندر حرکت

[68 a]

[1] گر زمین باشد از اندازه برون نا هموار.[795]

Bu rubâîyi oldukça fânî bir ruh hâliyle söylemiştir. Rubâî:

[2] گر سایه نشین سرو باغ ارمی

---

792 Elimde dâğ yarası pamuğu, nesrin çiçeği yerine durur. Aşk çimeninden derdiğim çiçek budur.

793 Çırpınan av, tuzaktan kurtulmak için değil. Onun kemendinin avı olduğu için neşe ile rakseder.

794 Rüzgârın onun mahallesinden geçerek çimene doğru esip geçmesini istemiyorum, çünkü bir çiçeğin onun kokusunu almasını ve bir başkasının bunu koklamasından korkarım.

795 Hadiseler çölünün kumları hep dağa dönüşse bile senin tahtının merkebi rüzgâr gibi rahatlıkla geçer. Gökyüzüne ne fark eder? Hareketteyken yeryüzü haddinden daha fazla engebeli olsa bile.

ور جرعه کش مراد از جام جمی

[3] غافل منشین که تا زنی چشم بهم

از خیل مجاوران کتم عدمی.[796]

[4] **Hâce Gıyâs-ı Nakş-bend:** Şîrâzlıdır, Şeyh Sa'dî'nin -Allah sırrını mukaddes etsin- [5] evlatlarındandır. Bir çok meziyetle donanmış bir kimsedir. Öncelikle nakışçılık [6] ve dokumacılık işinde döneminin ender ve zamanının emsalsiz bir şahsiyetiydi demek mümkündür. İran ve Turan [7] şâh ve şehzâdeleri onun icat ettiği şeylere ilgi duymuş ve hayran olmuşlardır. [8] Böylesine sıkı, sağlam cüsseli, güçlü ve okçu bir şeyh olmaz. Bununla birlikte [9] son derece az inciten ve merhametli bir kişidir. Bendeniz sadece Esterâbâd yenilgisinden sonra ibadet merkezi [10] Yezd'de kendilerine hizmette bulunmaktan müşerref olmadım, aynı zamanda kendisine yoldaş ve arkadaş olma şerefine nail oldum. [11] Adı geçen Hâce bir gün odasında misafir olmazsa içtiğini ve yediğini [12] hazmedemezdi. Çok fazla açıklamayla boğulmayalım diye, onun şiir ve [13] ibadetindeki tarzı ile iktifa etmekteyiz. Her tür şiiri söyler, öylesine hızlı bir şekilde irticâlen söyler ki, [14] ardı ardına yüz beyit söylediğinde, dinleyici işittiği şeyin irticâlen söylenmiş olduğunu anlayamaz. [15] Geceleri namaz kılar, o vakit uyanıktır. Bu beyitler o zamanının ender şahsiyetinindir. Beyit:

[16] من که در یزد رشک اقرانم

از هنر برگزیده یزدانم

[17] هنری نیست چون سخندانی

هم هنرمند و هم سخندانم

[68 b]

[1] گرچه در فن نکته پردازی

زیب ایران و رشک تورانم

[2] هیچ از آن دم نمیزنم که از آن

796 İrem bağının selvisinin gölgesinde bile oturmuşsan Cem kadehinden murat üzere şarap yudumluyorsan bile gafil oturma çünkü gözünün kırptığında yokluk gizliliği komşularının kervanından birisin.

خار در دیدهٔ حریفانم

[3] الحق انصاف ده ز بیخردی

کز جفایش بلب رسد جانم

[4] چه کنم غیر از این که در عوضش

بنکوهش لبی بجنبانم

[5] بجوینی و سعتر و سرکه

فارغ از خضر و آب حیوانم

[6] خویش و بیگانه میبرد قسمت

در خور خود ز خوان احسانم

[7] نکشیده است رویهم هرگز

برخ غیر سفرهٔ نانم

[8] صد دل از قید کرده ام آزاد

گرچه خود در میان زندانم

[9] روز در بند نقش پردازی

شب حریف نماز و قرآنم

[10] در صف سروران شهر غیاث

شیر غران و تیغ برانم

[11] لیک در معرض تهی قدمان

مور بیجان نه مار پیچانم

[12] همه دانی که از کجا دارم

از غلامان شاه مردانم.[797]

[13] Ve onun için müseddes terkîb:

خوش آن زمان که بر آیینه ات غبار نبود

ترا بنفشه در اطراف لاله زار نبود

[797] Gerçi nükte işlemem fenninde Îrân'ın süsü ve Tûrân'ın kıskandığıyım. Hiçbir zaman rakiplerin gözünde diken olduğum yanımdan söz etmiyorum. Allah aşkına insaf et! Akılsızlıktan cefasından canım ağzıma gelir. Sitem olarak bunu karşılığında dudak kımıldatmaktan başka ne yapabilirim? Bir arpa ekmeği ve ilaç ve sirkeyle Hızır'dan ve hayat suyundan feragat etmişim. Akraba ve yabancı nasibini alıyor. İhsan sofrasından kendime yetecek kadar zenginim. Ekmek sofram hiçbir zaman başkasına yüzünü kapatmamış. Gerçi kendim zindanın ortasındayım fakat yüzlerce gönlü zincirden kurtarmışım. Gündüz nakış işlemekle meşgulüm. Gece ise namaz ve Kur'ân'ın arkadaşıyım. İmdat şehrinin önde gidenlerinin sırasında kükreyen aslan ve keskin kılıcım, fakat yoksul ayakların altında cansız bir karıncaım, kıvrılan bir yılan değilim. Bütün bunlara nereden sahip oldum, biliyor musun? Yiğitler şâhının kullarındanım.

[14] گل جمال تو بی آب روز خار نبود

بسرکشی تو سروی در این دیار نبود

[15] کسی ز بادۀ حسن تو هوشیار نبود

ز سرگرانی آن باده ات خمار نبود

[16] کنون که مرغ جمالت ببال ریش پرید

خطوط نسخ بروی تو دست ریس کشید[798]

[17] ببین که کعبۀ روی تو کافرستان است

ز ریش یوسف حسنت اسیر زندان است

[69 a]

[1] طربسرای رخت شاهراه موران است

گل ریاض ملک زیر پای شیطان است

[2] هزار دل ز پریشانیت پریشان است

رسید صبح ترا شام نوبت آن است

[3] که هر دو کس که چو مقراض همزبان بینی

حدیث سرزنش ریش در میان بینی[799]

[4] غرض که کشتی حسنت غریق بحر فنا است

نه وقت سرکشی و کبر و ناز و استغنا است

[5] زمانه دمبدمت حسن کاه و ریش افزا است

ز غمزه قطع نظر کن که ریش و غمزه بلا است

[6] کنون که سیم باکسیر نوره گردد راست

ترا تصور بازار گرم از سودا است

[7] بخود قرار بده بردباری و خواری

[798] Ne hoş bir zamandı, senin aynanın üzerinde tozun olmadığı vakit, senin lâle bahçenin etrafında menekşenin olmadığı zaman. Senin güzelliğinin çiçeği, gün suyu olmadan diken değildi. Senin asiliğinde bu ülkede bir selvi yoktu. Kimse senin güzelliğinin kadehinden uyanık değildi. O, şarabın ağırbaşlılığından humar değildi. Şimdi güzellik kuşun yaralı kanatla uçtuğunda nesih hatları, senin üzerine elle örülmüş bir iplik çekti.

[799] Bak gör ki, senin yüzünün Kabe'si Kâfiristân'dır. Senin güzelliğinin Yûsuf'u, sakaldan dolayı zindanda tutsaktır. Yanağının şenlik evi karıncaların ana caddesidir. Meleğin cennet çiçeği şeytanın ayağının altındadır. Binlerce gönül, senin perişanlığından dolayı perişandır. Senin sabahın akşama erdi. Artık onun sırası geldi. İki kişiyi bir makas gibi dildaş görürsen sakal sitemi sözünü ortalıkta görürsün.

چرا که نوبت حمالی است و گلکاری.[800]

[8] **Mevlânâ Hâtem-i Kâşî:** Çok fazla gözü yüksekte bir kimsedir. [9] onun şiirini okuyup dinlemekten Allah'a sığınırım. Herhâlde şiirde tavrı iyidir, [10] yeni sözleri vardır. Bu gazel onundur. Gazel:

شجر حسن تو هرگز بچنین [11] نور نبود
مجلی امشب بصفا هیچ کم از طور نبود
در جهان محنت و غم [12] در دل من کرد نزول
هرگز این خانه بدی مرتبه معمور نبود
مستی عشق [13] اناالحق بزبان آوردش
یک سر مو گنه از جانب منصور نبود
[14] چون زلیخا نگرد در رخ یوسف گوید
در ازل دیدۀ یعقوب چرا کور نبود
[15] یار رنجد ز بد مستی و دشت حاتم
باده بایست که کمتر بخوری زور نبود.[801]

[16] پشت استغنای او گرم است از امداد حسن
خاطر اخلاص من جمع است از تأثیر عشق.[802]

[17] مرا برفتن بزمی دلیر ساخته عشق
که جبرئیل بدهشت کند گذار آنجا.[803]

---

800 Maksat şu ki, senin güzellik gemin yok oluş denizinde boğulmakta asilik, kibir, naz ve kendini zengin sayma zamanı değil. Devran her an senin güzelliğini azaltıyor ve sakalını arttırıyor. Gamzeden bakışını kes, çünkü sakal ve gamze belâdır. Şimdi madem gümüş ağda iksiriyle dümdüz oluyorsa sen zannediyorsun ki, sıcak piyasan sevdadan dolayı ısınıyor. Kendin sabırlılık veya horluk için bir karar ver, çünkü artık hamallık veya çamurla işleme sırası geldi.

801 Senin güzelliğinin ağacı aslâ bu ışıkta değildi. Bu gece sefanın ortaya çıktığı yer olmakta Tûr dağından hiçbir eksiği yoktu. Dünyada mihnet ve keder benim gönlümde konuşlandı. Bu ev hiçbir zaman bu denli mamur değildi. Aşkın sarhoşluğu onun diline "Ene'l-Hakk" sözünün getirdi yoksa Mansûr tarafından bir tüy ucu kadar bile kusur yoktu. Züleyhâ, Yûsuf'un yüzüne baktığında ezelden Yakub'un gözü neden kör değildi diye sorar. Yâr, sarhoşluğun kötülüğünden ve Hâtem'in çölünden incinir. Şarabı biraz daha az içmeliydin, zor değildin ya!

802 onun kendini zengin sayması, güzelliğin imdadı himayesine dayalıdır. Benimse özgüvenim, aşkın etkisine dayalı.

803 Aşk beni öylesine bir meclise gitmeye cesaretlendirmiş ki, Cebrâil bile oradan dehşetle geçer.

[69 b]

[1] فتادم از نظر هر که بود در عالم

هنوز چشم بد اندیش در قفای من است.[804]

[2] بهر قتل من که میگوید که خشم آلوده باش

میکشد صد چون مراعشقت برو آسوده باش.[805]

[3] بی تو نفسی خوش نزدم خوش ننشستم

جایی ننشستم که برآتش ننشستم.[806]

[4] بر گریه های مستی من دی سبوی می

خندید آنقدر که شکم بر زمین نهاد.[807]

[5] پر نور گشته طور محبت ز نور من

موسی طور خویشم و این است طور من.[808]

[6] هنوز از آن نگه عشوه ساز میترسم

هنوز از آن مژه های دراز میترسم

[7] هزار مرتبه از جور بی نهایت او

بر آن شدم که کنم شکوه باز میترسم.[809]

[8] عشق چون محروم خواهد عاشقانرا از نگاه

انتقام اول ز یعقوب پیمبر می کشد.[810]

[9] آن ماه لقا ببزم دوش آمده بود

دوش آمده بود و باده نوش آمده بود

[10] دل در بر رغبت از طرب میرقصید

---

804 Bütün âlemde var olanları gözümden düşürdüm fakat henüz kötü düşünen göz benim peşimde.
805 Beni öldürmek için kim sana hışımlı ol diyor. Aşkın yüzlerce benim gibisini öldürüyor, sen rahatına bak!
806 Sensiz bir an hoşlukla oturmadım. Ateş üzerinde bir yere oturmadım.
807 Şarap testisi dün benim sarhoş ağlayışlarıma öylesine güldü ki, karnını yere koydu.
808 Sevginin Tûr dağı, benim nurumdan ışık dolu olmuş, kendi Tûr'umun Mûsâ'sıyım, işte benim tavrım böyle.
809 Hâlâ o işve yaratan bakıştan korkuorum. Hâlâ o uzun kirpiklerden korkuyorum. Onun sonsuz cevrinden binlerce defa şikâyet etmeye kalkıştım fakat yine korkuyorum.
810 Aşk, âşıkları bakıştan mahrum bırakmak isterse ilk önce Yakub peygamberden intikamını alır.

خون در دل آرزو بجوش آمده بود.[811]

[11] **Mevlânâ Melik-i Kumî:** Bahtsız bir gençtir, iyilikleri çoktur, aynı zamanda güzel yüzlüymüşler. [12] Şiirde tavrı fena değildir. Birçok yeni sözler, şairin kendisinden daha fazla [13] şöhret buldu. Bu beyitler onundur. Beyit:

[14] عالم چه بود باغ و محبت شجر او
غم شاخ و بلا برگ و ملامت ثمر او
[15] میخواست نمکسود کند داغ ملک را
شد ریزهٔ الماس نمک بر جگر او.[812]

[16] کنون که بخت بکام است حال ما این است
نعوذ بالله اگر روزگار برگردد.[813]

[17] شدم بباغ که تسکین دل دهم دیدم
میان بلبل و گل گرمئی که داغ شدم.[814]

[70 a]

[1] رفتم که خار از پا کشم محمل نهان گشت از نظر
یک لحظه غافل گشتم و صد ساله راهم دور شد.[815]

[2] زلفش بکشی شب دراز آید از او
ور بگذاری چنگل باز آید از او
[3] ور گرد بآستین از او بفشانی
دامن دامن مشک طراز آید از او.[816]

---

811 O ay yüzlü dün gece eğlence meclisine gelmişti. Dün gece gelmişti ve de şarap içip gelmişti. Gönlü, rağbetin koynunda neşeyle raksediyordu. Arzu yüreğine kan koymuşçasına coşmuştu.

812 Âlem nedir? Bahçedir ve sevgi onun ağacıdır. Gam dal, belâ yaprak ve melâmet onun meyvesidir. Dağlayarak meleği kavurma yapmak isterdi. Elmas kırıntıları onun ciğerinin üzerinde tuza dönüştü.

813 Şimdi bile baht istediğimiz üzere olduğu hâlde bizim durumumuz bu. Allah göstermesin devran dönerse neler olur?

814 Bahçeye gittim, gönlü teselli etmek için. Bülbül ile çiçek arasında öyle bir sıcaklık görüm ki dağlandım.

815 Dikeni ayaktan çıkarmak için gittim, kervan gözümden yok oldu. Bir anlığına gafil oldum, yolum yüzlerce yıl oludum.

816 Saçını çekersen gece ondan dolayı uzar. Bırakırsan pençe ondan geri gelir. Onun yeni ile tozu savurmaya çalışsan ondan etek etek güzel misk dağılır.

[4] سر حلقهٔ کیش بت پرستان مائیم

غارت زد متاع ایمان مائیم

[5] این طرفه که او راه دل و دین زده است

کافر مائیم و نامسلمان مائیم.[817]

[6] **Hasan Beg-i Aczî:** Tebrîzlidir. Tanıdık ve sıcakkanlı bir [7] gençtir. Şiirinde çok lezzet ve tazelik vardır. [8] Sağlam bir dost olmak suretiyle insanlarla iletişim kurmaktadır. Bu beyitler onundur. Beyit:

[9] حسن تو پرتو افکند گر بسفال میکده

تیرگی ابد دهد جام جهان نمای را.[818]

[10] چه غصه کرد فزون امشب اشک و آه مرا

که ساخت معدن الماس خوابگاه مرا

[11] بمغفرت ز بس امید من فرشته سزد

که زیب عارض طاعت کند گناه مرا.[819]

[12] نه ز انسان نالهٔ ناقوس ترسا راه طاعت زد

که بیم معصیت از نعرهٔ یاحی شود ما را.[820]

[13] چند غم آتش افکند بر دل پر گزند ما

سوز درون بر آورد دود ز بند بند ما

[14] مرهم ما ز بخت بد غیرت نیشتر بود

خاصیت نمک دهد داروی سودمند ما.[821]

[817] Putperestlerin dininin halay başı biziz. İman malını yağmalayanlar biziz. Onun gönül ve din yolunu kestiği bu tavırla kâfir de biziz, gayrimüslim de biziz.

[818] Senin güzelliğin meyhanenin saksısına ışık saçarsa bizim dünyayı gösteren kadehimiz bize sonsuz karanlık verir.

[819] Gözyaşı ve âh, bu gece benim kederimi, sıkıntımı ne kadar da arttırdı nitekim bernim yatağımı elmas madenine çevirdi. Benim bağışlanma ümidim o kadar fazla ki benim günahımı melek, ibadet yüzünün süsü yaparsa yakışır.

[820] Hıristiyan çanının inleyişinin ibadet yolunu kesmesi, Yâ Hay naramız günahı korkusundan değildi.

[821] Ne zamana kadar bizim afet dolu gönlümüze gam ateş düşürür. İçerimizdeki yangın acısı, eklemlerimizden duman çıkarır. Bahtın kötülüğünden bizim merhemimiz neşterin gayretidir. Bizim yararlı ilacımız tuz özelliği taşır.

[15] این خجلتم سزای گنه بس که روز حشر

عفو تو فعل زشت نیارد بروی ما.[822]

[16] داغ خونین بیغمان را لاله میآید بچشم

در نظر آتش گل آید مردم آسوده را.[823]

[17] اخگر بداغ سینۀ تفسیده گشته ایم

دلهای ریش با نمک آلوده ایم ما

[70 b]

[1] در چشم کس نیامده ایم از کمال ننگ

گرد هر کشته آینه ننموده ایم ما

[2] سجادۀ ملائکه را میسزد ز قدر

آن دامنی که از گنه آلوده ایم ما.[824]

[3] چه درد شب ز تو میشد دگر حوالۀ ما

که سر بزانوی خورشید داشت نالۀ ما.[825]

[4] از خنده نمک ده لب لعل نمکین را

خوانهای نمک ساز طبقهای زمین را

[5] ار بخت سیاه من اگر پرده بر افتد

خاصیت ظلمت دهد انوار یقین را.[826]

[6] افزود سرشک از رخ زیبای تو ما را

در دیده نمک ریخت تماشای تو ما را.[827]

[7] چنان عشق تو آتش زد دل بیحاصل ما را

822 Günah karşılığında mahşer günü senin affının bizim çirkin işimizi yüzümüze vurmamasından mahçup olmam yeter.

823 Kanlı dâğ yarası, gamsızlara göre lâle gibi görünür. Ateş, huzurlu insanlar için çiçek gibi görünür.

824 Dağlanmış göğsümüzün üzerine kor konmuş, yaralı yürekleri yüze bulaştırmışız. Ar nihayeti yüzünden kimsenin gözüne görünmemişiz. Herr öldürülmüşün etrafında ayna göstermemişiz. Günaha bulaştırdığımız o etek değerden dolayı meleklerin seccadesi olursa yaraşır.

825 Senin iniltin, başını dizine koymuş, artık hangi dert senden geceleyin bize havale olur.

826 Tuzlu gülücükten tuzlu lal gibi olan dudağını ver! Yer tabakalarını tuz sofrasına çevir! Benim kara bahtımdan perde düşerse yakîn ışıklarına karanlık özelliği verir.

827 Senin güzel yüzünden dolayı gözyaşımız arttı. Seni izlemek bizim gözümüze tuz döktü.

که میسوزد زبان گر میبری نام دل ما را

[8] هلاک عاشقان پیوند با عمر ابد دارد

ز جام خضر دادند آب تیغ قاتل ما را.[828]

[9] هجر نهاده بر لبم جام غمی که دمبدم

چاره بزهر میکنم تلخی کام خویش را.[829]

[10] بخاک خفته خوش آن مردگان زنده دلیم

که کسب کرده خضر زندگانی از گل ما.[830]

[11] بیاد آن مژه چندان سنان از سینه ام سر زد

که غم در خاطرم پا میگذارد با حذر امشب

[12] گریبان گیر شد مرو یک امشب از سر بالین

که با روز جدائی دست دارم در کمر امشب.[831]

[13] خورشیدم و ز بخت بد از نور مانده ام

همخانهٔ مسیحم و رنجور مانده ام.[832]

[14] ریگ صحرای جنون قیمت یاقوت شکست

باز تا پای که در راه تو بر سنگ آمد.[833]

[15] در این گلشن سرا تا میتوانی صید دامی شو

که از صد بلبل آزاده به زاغ گرفتاری.[834]

[16] پلاس پارهٔ ما را یکی است دامن و دوش

[828] Senin aşkın bizim hâsılsız gönlümüze öylesine bir ateş vurdu ki, bizim gönlümüzün ismini söylediğinde dil yakılır. Âşıkların helâki, sonsuz ömürle ilintilidir. Bizim öldürücü kılıcımızın suyunu Hızır'ın kadehinden vermişler.

[829] Ayrılık dudağıma öylesine bir gam kadehi koymuş ki, an-be-an kendi damak acılarını zehirle gideriyorum.

[830] Balçığımızdan Hızır'ın hayat edindiği, toprakta hoşça uyumuş diri yürekli ölüleriz.

[831] O kirpiğin hatırasıyla mızrağın temreni öylesine göğsümden baş çıkardı ki, bu gece gam bile hatırıma sakınarak ayak basıyor. Bu gece kolum, ayrılık gününün boynunda; yakamı tuttu, bir bu gece yatağımın başından uzaklaşma!

[832] Güneşim bahtın kötülüğünde ışıktan kalakalmışım. Mesîh'in ev arkadaşıyım ve keder içinde kalmışım.

[833] Yine ayağım senin yolunda taşa denk geldiğinde çılgınlık çölünün kumu, yakutun değerini düşürdü.

[834] Bu gül bahçesi sarayında yapabildiğin kadar bir avını avı ol! Çünkü burada tutsak bir saksağan, yüzlerce özgür bülbülden daha iyidir.

کفن شود اگر این پیرهن گریبان دید.[835]

[17] سرشک ریزی مژگانم اختیاری نیست
ز اشتیاق تو خون در جگر نمیگنجد.[836]

[71 a]

[1] شام غم کز گریه چشمم بی تو طوفان بر گرفت
ریخت چندان خون برون [2] کاندیشه دامان بر گرفت
عشق را نازم که زد برکفر و ایمان پشت [3] پای
ننگ مذهب از سر گبر و مسلمان بر گرفت
میتراود از در و دیوار [4] کوی عشق خون
آستین یارب که باز از چشم گریان برگرفت.[837]

[5] نالد قلم آنجا که پیام تو نویسند
خورشید شود نامه چو نام تو نویسند.[838]

[6] عجزی ز چه رو گم شده چون کام منی
آواره چو بخت بی سرانجام منی
[7] یکره ز تو هیچکس نمیآرد یاد
پیوسته فرامشی مگر نام منی.[839]

[8] **Mevlânâ Kemâlî-i Sebzevârî:** İyi bir kimsedir, fena şâir de değildir. [9] Bu beyitler onun tavrının neticesidir. Beyit:

رنجیده خاطرها ز هم اما تراوش [10] میکند

---

835 Bizim yırtık çulumuzun eteği ve önlüğü aynıdır. Bu gömlek yaka gördüyse kefene dönüşsün.

836 Kirpiklerinin gözyaşı dökmesi, irâdî değildir. Senin şevkindne dolayı kan, ciğere sığmıyor.

837 Gam gecesinde gözüm sensiz ağlamaktan tufana kapıldığında öylesine dışarıya kan döktü ki, düşüncem eteğini kıvırdı. Aşk ile övünürüm, çünkü küfrü ve imanı elinin tersiyle itti. Din arı, gâvurun ve müslümanın başından gitti. Aşk mahallesinin kapısından, duvarından kan sızıyor. Yâ Rab, yen yine ağlar gözü kapattı.

838 Kalem senin mesajını yazdığında inler. Mektup senin adını yazdığında güneş olur.

839 Ey Aczî, neden dolayı benim muradım gibi kaybolmuşsun? Benim sonuçsuz bahtım gibi âvâresin. Bir yol bile kimse seni yâd etmiyor. Hep unutulmuşsun, yoksa benim adım mısın?

شوق از تغافلهای من شوخی ز استغنای تو.[840]

بریز خون [11] دلم اینقدر تغافل چیست
کنون که دور حریفان گذشت و نوبت ما است.[841]

[12] چون مرا دشمن خود میشمری نیکو نیست
که کسی اینهمه غافل بود از [13] دشمن خویش.[842]

هنوز بوالهوس از خواری من آگه نیست
ز رشک بر من [14] و بر اعتبار من دارد.[843]

از دل غیر کجا نالهٔ حسرت خیزد
این گیاهی است که [15] از دشت محبت خیزد
دل بنیرنگ و فسون از همه کس نتوان برد
دوستی [16] کن که محبت ز محبت خیزد.[844]

مهر تو ساخت بستهٔ دام محبتم
ورنه مرا [17] بمهر و محبت چه کار بود
از ذوق بزم دوش کمالی ز خویش رفت

[71 b]

[1] چون چشم باز کرد نه مجلس نه یار بود.[845]

Mevlânâ Vukūî: Tebrîzli olmaktan başka, [2] son derece perişan ve bahtsız bir gençtir. Mevlânâ Haddâdî'nin oğludur, güzel bir tavrı var. [3] Bu beyitler o azîzindir. Beyit:

---

840 İncinmiş hatırlar, birbirinden sızar, şevk benim bilmezliklerimden şuhluk senin zengin görünmelerinden.
841 Kalbimin kanını dök! Madem rakiplerin devri kapandı da sıra bizim, bu kadar aymazlık da ne?
842 Madem beni kendi düşmanın sayıyorsan, kişinin o kadar kendi düşmanından gafil olması iyi değil.
843 Heves düşkünü hâlâ benim horluğumdan haberdâr değildir. Kıskançlığından dolayı bana ve benim itibarıma göz dikmiş.
844 Yabancı gönülden ne zaman hasret iniltisi çıkar? O sevgi yaylasında biten bir bitkidir. Hile ve büyüyle herkesin gönlünü kapmak mümkün değil. Arkadaşlı et, çünkü sevgi sevgiden doğar.
845 Senin sevgin, benim sevgi tuzağıma bağladı. Yoksa benim sevgi ve muhabbetle ne işim vardı? Şölen zevkinden dolayı dün gece, Kemâlî kendinden geçti. Gözünü açtığında ne meclis kalmıştı, ne yâr.

در آغاز محبت بر دلت عشقم گران آمد

[4] دو روزی دیگر از رسوائیم خواهی بجان آمد

ز دست بیغمی خونین جگر بودم بحمدالله

[5] که ایام گرفتاری و شبهای فغان آمد

باول عشوه ام از پا در آوردی سرت گردم

[6] مشو از صید خود غافل که تیرت بر نشان آمد

من و بر صبر پا افشردن و تن در ستم دادن

[7] تو و بیداد خونریزی که وقت امتحان آمد

وقوعی یار بیرحم است میترسم که نتوانی

[8] برون از عهده بیداد آن نامهربان آمد.[846]

کند حواله بهجرم چرا بجرم وفا

[9] کسی بخون کسی تشنه اینقدر باشد

من آن نیم که وقوعی از او بکام رسم

[10] گرفتم آنکه فغان مرا اثر باشد.[847]

چشمش از دزدیده دیدنهاست در صید دلم

[11] همچو صیادی که پاشد اندک اندک دانه را

غیر را کردم شفیع خود بامیدی که هست

[12] آبرو پیش تو بیش از آشنا بیگانه را.[848]

در قیامت هم گرفتار تو فارغبال نیست

[13] مستی عشق ترا هشیاری از دنبال نیست

از تو ایمن نیستم ای بخت ورنه پیش یار

[14] میتوانم حال خود گفتن زبانم لال نیست.[849]

---

846 Sevginin başlangıcında kalbinde aşkım ağır göründü. İki üç gün sonra, benim rezaletimden utancaksın. Gamsızlık elinden ciğerim kan doluydu, Allah'a şükür ki, tutsaklık günleri ve inleyiş geceleri geldi. İlk işveyle beni ayaktan düşürdü, başına döneyim. Kendi avından gafil olma! Çünkü okun nişana isabet etti. Ben ve sabırla ayak diremek ve canını zulme bırakmak sen ve kan dökme adaletsizliği çünkü artık sınav zamanı geldi. Ey Vukūî! Sevgili acımasızdır, korkarım yapamazsın. Çünkü o sevgisizin adaletsizliği ölçüyü aştı.

847 Beni ayrılığa havale eder. Neden vefa suçuyla birisinin kanına bu kadar susar? Ben ondan murada erecek kimse değilim, ey Vukūî! Tutalım ki, benim âhım etkili olsun.

848 Yemi tane tane serpen avcı gibi gözü, hırsızca bakışlarla kalbimi avlamakta. Yabancı tanıdığın yanında senin yanında olduğundan daha fazla hürmetim var diye yabancıyı kendime şefaat kılan şahıs yaptım.

849 Kıyamette de sana tutulmuş olan feragat edemez. Senin aşkından sarhoş olanın ardından uyanıklık yok. Ey baht, sana güvenmiyorum yoksa yârin yanında kendi hâlimi söyleyebilirim, dilsiz değilim.

بیرحم چنان گرم ستم شد که ندانست

[15] بیجرم کدام است و گنهکار کدام است.[850]

چنان در عرض حالم بیم از آن نا آشنا باشد

[16] که چون حرفی کنم تقریر دور از مدعا باشد

باعراض حجاب آلود او میرم که هر ساعت

[17] شود از شکوه ام در تاب و خاموش از حیا باشد.[851]

ز رشک مدعی مردم چه بزمی پر ملال است این

[72 a]

[1] برون از بیقراری حالتی دارم چه حال است این

بزهر چشم سویم دید [2] و لب بست از سخن کردن

حجاب صد نگاه است آن جواب صد[3] سؤال است این

غمم شد فاش و نتوانم که چشم از روی او پوشم

[4] سراپا حیرتم خاصیت بزم وصال است این.[852]

لب گشودم پیش او بند [5] از زبانم بر نخواست

مردم از بیتابی و آهی ز جانم بر نخواست

[6] عشقم از جان دادنم شد فاش و گاه دیدنش

تا نمردم پرده از راز نهانم [7] بر نخاست

از تو کی دزدیدم آهی کز طپیدنهای دل

سر بجان ننهاد [8] و درد از استخوانم بر نخواست.[853]

---

[850] Acımasız, öylesine zulüm yapmaya kızıştı ki, suçsuzun kim olduğunu, suçlunun kim olduğunu bilemedi.

[851] Arzuhâlimi söylemekten o tanıdık olmayandan öyle korkarım ki, bir söz söylemeye kalkışsam iddiadan uzak olur. Onun hicap dolu yüz göstermesine ölürüm, çünkü her saat şikâyetimden dolayı ateş içinde olur ve hayâdan dolayı sessiz kalır.

[852] İddiacının kıskançlığından öldüm. Ne kadar sıkıcı bir şölen bu. Huzursuzluğun dışında bir hâlim var. Bu ne hâl? Gözünün zehriyle bana doğru baktı ve söz söylemeden ağzını kapattı. O yüz bakışın icabıdır. Bu ise yüz sorunun cevabı. Gamın açığa çıktı. Onun yüzüne karşı gözümüm kapatamam. Baştan ayağa hayret içindeyim, bu kavuşma şöleninin özelliğidir.

[853] onun yanında ağzımı açtım. Dilimin bağı çözülmedi. Sabırsızlıktan öldüm, canımdan bir âh yükselmedi. Aşkım, can vermemden dolayı açığa çıktı. Ölmediğim sürece saklı sırrımın perdesi kalkmadı. Kalbimin çırpınmalarıyla başımı cana koymadan ve kemiklerimden sızı kalkmadan ne zaman bir âhımı saklamış oldum.

بی سوز عشق غیر چه داند که رشک چیست

[9] غیرت قرار داد وفا و محبت است

ای بخت عمرها است که شرمنده منی

[10] اکنون بوصل یاری من کن که منت است.[854]

ز اضطراب وقوعی گذشت خشم آلود

[11] خیال کرد که بیچاره اختیاری داشت.[855]

Gāzî Kalender: Derviş tabiatlı, [12] şıpsevdi ve bahtsız birisidir, şiiri de hüzünlü bir tavırla söyler. Simnân'da ikamet ederdi. [13] Bu beyitler onundur. Beyit:

زمانه چون تو ستمکارهء بدست آورد

[14] عجب که یک دل آسوده در جهان ماند.[856]

نام لیلی بسر تربت مجنون مبرید

[15] بگذارید که دیوانه قراری گیرد.[857]

غم گریزان شد از افغان تو غازی شب هجر

[16] بعد از این دست در آغوش که خواهی کردن؟[858]

تمام دردم و پیش توشکوه سر نکنم

[17] تمام آتشم و در دلت اثر نکنم.

محبتم که فراموش کرده ای از من

[854] Aşkın yangın acısı olmadan yabancı kıskançlığın ne olduğunu ne bilir? Namus gayreti, vefa ve sevginin anlaşmasıdır. Ey baht, nice nice ömürler boyu bana karşı mahçupsun. Şimdi kavuşturarak bana yardım et! Çünkü minnet ediyorum.

[855] Vukūî, ızdıraptan hışımlı bir şekilde geçti. Çâresizin yetkiye sahip olduğunu zannetti.

[856] Devran senin gibi bir zalimi elde etti. Dünyada huzurlu bir kalp kalırsa şaşılır.

[857] Mecnûn'un toprağının başında Leylâ'nın adını söylemeyin. Bırakın da o deli bir huzur bulsun.

[858] Ey Gazî! Gam senin âhından ayrılık gecesinde kaçar oldu. Bundan sonra kimin kucağına el uzatacaksın?

[72 b]

[1] وفا کنم که بگرد دلت گذر نکنم.[859]

جزای یکشبه هجرم اگر دهد ایزد

[2] بسوی خلد برم کافر و مسلمان را.[860]

با این غلوی شوق و شبی اینچنین دراز

[3] غازی اگر تو خضر شوی جان نمیبری.[861]

مرا گویند بیدردان که دستی زن بدامانش

[4] اگر میداشتم دستی گریبان پاره میکردم.[862]

بهشت زان تو زاهد من و حریم درش

[5] که جای ذره ز کویش فرشته بر خیزد.[863]

غیر همدم دشمنان محرم رقیبان محترم

[6] غیر غازی هیچکس محروم زین درگاه نیست.[864]

بوالهوس با تو برابر نشود ای غازی

[7] مرغ آبی نتواند که سمندر گردد.[865]

ای من فدای غمزۀ مرد آزمای تو

[8] قربان آن نگاه تحمل ربای تو

عیسی کجا است تا بتعجب نگه کند

[9] بر خندۀ نهانی معجز نمای تو.[866]

---

859 Bütünüyle derdim, fakat senin yanında yakınmam, bütünüyle ateşim, fakat senin kalbine etki edemem. Benden sakınmış olduğun sevgiyle kalbinin etrafına yolum düşmezse vefa eylerim.

860 Tanrı bana bir gecelik ayrılık cezası verirse gâvuru da müslümanı da cennete doğru götürürüm.

861 Bu kadar fazla şevk ve bu kadar uzun bir geceyle ey Gazî, sen Hızır olsan dahi canını kurtaramazsın.

862 Dertsiz olanlar bana onun eteğine dokun diyorlar. Elim olsaydı eteğini koparırdım.

863 Cennet seninki olsun ey zâhit! Bana onun kapısının harîmi yeter. Çünkü zerre yerine O2nun mahallesinden melek yükselir.

864 Meclis arkadaşımdan başka düşmanlar mahrem, rakipler muhterem, Gazî'den başka hiç kimse bu dergâhtan mahrum değil.

865 Heves düşkünü senin le denk olamaz, ey Gazî! Su kuşu, semender olamaz.

866 Ey ben senin erkekleri sınayan gamzene feda olayım. Senin tahammülü çalan bakışına kurban olayım. İsa nerede şaşkınlıkla senin mucize gösteren gülücüğünü seyretsin.

تا کی مرا بخون جگر رهنمون شوی

[10] روزی دهنده ام شدی ای دل که خون شوی

حیف است بر تو خلعت دیوانگان عشق

[11] تو کیستی که قابل داغ جنون شوی.[867]

باید که مرا مهر و وفا باشد اگر یار

[12] سنگین دل و بی مهر و وفا شد شده باشد.[868]

بقربان سرت گردم ببخشای

[13] اگر غازی گناهی کرده باشد.[869]

سرت گردم نگاهی کن بغازی

[14] که مسکین تاب استغنا ندارد.[870]

کسی که زهر هلاهل خورد بجای شراب

[15] چه باک از غم خونابهٔ جگر دارد؟[871]

میدهد فتوی خون چشم سیاهی که ترا است

[16] قصد دین میکند آن طرز نگاهی که ترا است

چیست مقصود تو از آه دمادم غازی

[17] عالمی سوخته از گرمی آهی که ترا است.[872]

زهر مشقت است شرابی که میخورم

---

[867] Ne zamana kadar beni ciğer kanına kılavuzluk edersin? Ey gönül! Bana rızık veren sen oldun, kan olasın. Aşk çılgınlarının kaftanı sana yazık. Sen kimsin ki, çılgınlık damgasına kabil olasın.

[868] Yâr eğer ağır kalpli, sevgisiz ve vefasız oluşsa, benim sevgi ve vefam olmalı.

[869] Başına kurban olayım. Gazî bir günah işlemişse de O'nu bağışla.

[870] Başına döneyim, Gazî'ye bir bak! Çünkü zavallının senin zengin görünmene takati yok.

[871] Şarap yerine ilaçsız zehir içen kimsenin ciğerin kanlı suyundan ne korkusu var?

[872] Senin olan o siyah göz, kan fetvası verir. Senin olan o bakış tarzı, dine kasteder. Ey Gazî, senin her nefesteki âhından maksat nedir? Senin âhındaki sıcaklıktan bir âlem yanmış.

[73 a]

[1] پروردهٔ بلا دم آبی که میخورم

دندان گهی بر آن نهم و گاه بر جگر

[2] این است در شراب کبابی که میخورم

غازی کراست زهره که آرد بپیش لب

[3] پر زهر کاسه های شرابی که میخورم.[873]

Bu rubâîyi çok rindâne söylemiştir:

[4] یکچند چو موسی بمناجات شدم

یکچند بمسجد پی طاعات شدم

[5] از هیچ طرف دری برویم نگشود

باز آمدم و رند خرابات شدم.[874]

[6] **Mazharî-i Keşmîrî:** Son derece saf ve hoş bir insandı, Meşhed-i Mukaddes'te [7] bir süre yöneticilik yaptı. Bıyıkları yeni terlediği ilk gençliğinde Ordu-yı Mu'allâ'ya geldi. Güzelliğinin yanısıra [8] ayırt etmeksizin insanlarla muhabbet ederdi. Bu beyitler o kabul gören kimsenindir. Beyit:

[9] عشاق محال است که آسوده نشینند

گر تیغ جفا نیست خدنگ نظری هست.[875]

[10] چند از فسون مهر اثر دزدم از دعا

خود را بآتش دل ما بیش از این مزن.[876]

---

[873] İçmekte olduğum şarap, meşakkat zehridir. İçtiğim su, belâ ile beslenmiş. Dişimi kâh ona koyuyorum kâh da ciğere. Şarap içinde yediğim kebap işte budur. Ey Gazî! Dudağın karşısına, içtiğim şarapların zehir dolu kâselerini getirme cesareti kimde var?

[874] Bir süre Mûsâ gibi yakarışla uğraştım. Bir süre tapınmak için camiye gittim. Hiçbir yerden yüzüme kapı açılmadı. Geri geldim ve meyhanenin rindi oldum.

[875] Âşıkların sakin oturması imkânsız. Cefa kılıcı yoksa da bir bakış oku var.

[876] Ne zamana kadar duayla sevgi büyüsünden etki çalayım? Kendini bizim kalbimizin ateşine bundan daha fazla çarpma!

[11] ز قرب غیر در بزمش بچشم تیره شد عالم
نمیدانم که شام هجر یا روز وصال است این.[877]

[12] رفتم که صبور باشم اما
دل بر دوری نهاد نتوان
[13] پیداست که در میان آتش
بتوان شد و ایستاد نتوان.[878]

[14] اثر ناله بدریوزه ز دلها طلبم
حاجت این است کسی را که گدای تو بود.[879]

[15] چون مظهری برش نبود راه شکوه ام
یک یک بدل گره کنم آنگه فرو خورم.[880]

[16] ببست دیدهٔ مجنون بخویش و بیگانه
چه آشنا نگهی بود چشم لیلی را.[881]

[17] ما سربسر جراحت دردیم مظهری
رحم است بر دلی که در او یاد ما رود.[882]

[73 b] [1] **Mevlânâ Reşkî-i Hemedânî:** O vilâyetin ahâlîsindendir. [2] Hasan Beg Leng-i Durûdâbâdî'nin oğludur. Tuhafiyecilik mesleğinde yaşıtları ve denklerinden [3] öndeydi fakat son derece umursamaz, serseri, korkusuz ve kötü ruhluydu ve bundan dolayı [4] saltanat merkezi Tebrîz'de bekçibaşı olmuştur. Ayak takımı ve serseriler [5] az günde çok rezillik yaptı ve O da böylece lâyığını buldu. Gerçi aklı yoktu ama [6] anlayışlı biriydi. Bu beyitler onundur:

---

877 Yabancının onun meclisinde yakınlığından dünya gözümde karanlık oldu. Bu ayrılık akşamı mı yoksa kavuşma gündüzü mü bilmiyorum.

878 Sabırlı olayım dedim ama gönlü ayrılığa koymak mümkün değil. Bellidir ki ateşin ortasında gitmek mümkün fakat oarada kalmak mümkün değil.

879 Dilenerek gönüllerden inilti etkisini ararım. Senin dilencin olanın ihtiyacı budur.

880 Ey Mazharî! O'nu etrafına şikâyetimin yolu olmadığı için bir bir kalbimde düğüm yapıp ondan sonra yutuyorum.

881 Leylâ'nın gözünün ne kadar tanıdık bir bakışı vardı ki, Mecnûn'un ve yabancıların gözünü kendisine karşı kapattı.

882 Ey Mazharî! Biz baştan ayağa dert yarası içindeyiz. Bizi anan yüreklerde acıma var.

شب هجر عاشقی را که اجل رسیده باشد

[7] بچه درد مرده باشد که ترا ندیده باشد.[883]

تو آن نه ای که کسی زنده در جهان بگذاری

[8] یقین که نوبت من میرسد شتاب ندارم.[884]

هستند بسی کشتنی آغاز ز من کن

[9] ترسم که بتنگ آیی و من زنده بمانم[885]

مکن تکلیف بزم خویش و بگذارم بحال خود

[10] همان گیر آمدم آزرده ام کردی برون رفتم.[886]

شاید بمدعای تو گویم حکایتی

[11] یکبار عرضحال مرا میتوان شنید.[887]

Bu beyitleri, sevgilisinin aşkı hakkında [12] fena söylememiştir. Beyit:

سرت گردم در این ایام با محنت سری داری

[13] دلت نازم ز درد عشق مژگان تری داری

غبار آلوده ات هر صبح بینم زنده چون مانم

[14] نشان است این که شبها جای بر خاک دری داری

بکارم چون نپردازی در ایام معذوری

[15] عنان اختیار دل بدست دیگری داری.[888]

از سر کوی تو عاشق زخم غیرت خورده رفت

[883] Eceli gelmiş olan bir âşık, ayrılık gecesinde seni görmemiş olursa hangi dertle ölmüş olur?

[884] Sen bir kişiyi bile dünyada diri bırakacak değilsin. Kesinlikle benim de sıram gelir, acelem yok.

[885] Bir sürü öldürülesi kimse var. Benden öldürmeye başla! Çünkü korkarım bıkarsın ve ben diri kalırım.

[886] Kendi meclisine beni çağırma, kendi hâlime bırak! Gelir gelmez beni incittin, dışarı çıktım.

[887] Senin iddiacına bir hikâye anlatırım. Bir seferliğine de olsa bir arzuhâl de duymak mümkün.

[888] Başına döneyim, çünkü bu zamanda mihnetle uğraşıyorsun. Kalbinle övünürüm, çünkü aşkın acısından ıslık kirpiklerim var. Seni her sabah toz içinde gördüğümden dolayı nasıl hayatta kalırım? Nişanı şu ki, geceleri bir kapının toprağının üzerinde yerim vardır. Mazur olduğun dönemlerde benim işimle madem uğraşmıyorsan demek ki, kalbin yetkisinin dizginini başkasının eline vermişsin.

[16] با رقیبت دید مسکین زنده آمد مرده رفت.[889]

نتیجهٔ عجیبی داد زاریت رشکی

[17] اگر غلط نکنم این تضرع از تو نبود.[890]

من بسوز سینه خرسندم ولی این چشم تر

[74 a]

[1] میزند بر آتشم آبی که میسوزد مرا.[891]

خبر دهید بترک شکار پیشهٔ ما

[2] که زخم خوردهٔ تو نیم بسمل افتاده است.[892]

گر چنین خواهد زدن راه مسلمانان غمت

[3] رفته رفته این ولایت کافرستان میشود.[893]

بیداد را از حد مبر آخر مسلمانزاده ای

[4] کاری بکن با من که آن در کافرستان بگذرد

از حال خود آگه نیم لیک اینقدر دانم که تو

[5] هرگاه در دل بگذری اشکم ز دامان بگذرد.[894]

امشب ز کوی او دگر آزرده میروم

[6] در هر خرابه ای که نهم پای شیون است.[895]

رشکی تنگ دل است و تو بدخوی چون کند

[7] کو آنچنان دلی که بسازد بخوی تو.[896]

---

889 Senin mahallenin başından âşık, gayret yarası almış olarak gitti. Zavallı seni rakiple gördü, diri geldi ölü gitti.

890 Ey Reşkî! Senin inleyişinin acayip bir sonucu oldu. Yanılmıyorsam bu yakarış senden değildi.

891 Ben göğsümün yanmasıyla mutluyum fakat bu ıslak göz, ateşime öylesine bir su serpiyor ki beni yakıyor.

892 Bizim ava düşkün olan türkümüze haber verin ki, senin yara almış olan avın, yarım Besmele düşmüş.

893 Eğer gamın müslümanların yolunu böylesine kesmeye devam ederse giderek bu ülke Kâfiristan'a dönüşür.

894 Adaletsizliği ölçüsünden çıkarma! Ne de olsa müslümandan doğmuşsun. Bana Kâfiristan'da olan bir şey yap! Kendi hâlimden haberdâr değilim fakat şu kadarını biliyorum ki, kalbimdn bile geçtiğin zaman gözyaşım etekten taşar.

895 Bu gece onun mahallesinden incinmiş olarak gidiyorum. Ayak bastığın her harabade ağıt sesi var.

896 Reşkî'nin canı sıkkındır ve sen kötü huylusun. Ne yapsın? Senin bu huyuyla geçinecek olan yürek nerede?

دیری است که آزردگئی داشتم از یار

[8] امروز بدزدیده نگاهی گذراندم.[897]

چه منت است اگر دیده ام محبت از او

[9] محبت است که این میکند چه منت از او.[898]

ما کم بضاعتیم و وصالت گرانبها

[10] مشکل میان ما و تو سودا بهم رسد.[899]

او بآن حسن و بآن ناز اگر لطف کند

[11] من باین شوق و باین حوصله جان خواهم داد.[900]

کار رشکی از نگاه اولین گردد تمام

[12] گر حجاب عشق بگذارد که سر بالا کند.[901]

Kâkâ-i Kazvînî: Görünürde hırpani kılıklı [13] ve yuvarlak yakalı giyen bir kişiydi. Fakat özünde son derece yumuşak ve iyi tavırlı bir insandı. [14] Önceleri hicve meylederek ince fikirler beyan ederdi. Sonunda Makul'e rağbet [15] gösterdi ve onda da yeni sözler söyledi. Bu beyitler o kimseden daha meşhurdur. Beyit:

[16] گر کنم بیطاقتی سویم کم اندازد نظر

هر که بد مستی کند ساقی میش کمتر دهد

[17] بوالهوس را زود از سر وا شود غوغای عشق

تهمت آلودی که گیرد شحنه زودش سر دهد[902]

---

897 Bir süredir sevgiliden bir incinmişliğim vardı. Bugün gizlice bir bakışla ona geldim.

898 ondan bir sevgi görmüşsem eğer, minnet edilecek ne var ki? Onu yapan O değil ki, sevgidir.

899 Biz yoksuluz ve senin kavuşmanın değeri çok yüksek. Bizimle senin aranda bir sevdanın (alışverişin) gerçekleşmesi çok zor.

900 O, bu güzellikle ve bu nazla lütfederse ben bu şevkle ve bu sabırla can vereceğim.

901 Eğer aşkın verdiği utanç, onun başını kaldırmasına izin verseydi, Reşkî'nin işi ilk bakıştan itibaren bitmiş olur.

902 Eğer takatsizlik edersen bana doğru daha az bakar. Kim kötü sarhoş olursa sâkî ona daha az şarap verir. Hevese düşkün olanın başında aşkın kavgası hemen savuşur. Bekçinin yakaladığı töhmete bulaşmış birisi gibidir, hemen bırakıverir.

[74 b]

[1] مجنون تو با اهل خرد یار نباشد

غارت زده را قافله در کار نباشد.[903]

[2] **Mevlânâ Tabhî:** O da Kazvînlidir, vaktini aşçılıkla geçirir. [3] Derviş tabiatlı ve bahtsız bir kişidir. Eski şâirdir. Kendi şiirini öyle dertli bir üslupla [4] ve etkili okur ki işitildiği anda dinleyende hüzünlü bir hâl meydana gelir. Kendi işi, meşguliyetiyle birlikte çektiği [5] aşk acısı da buna eklenince hastalıktan daima ağlar ve yanar. Bu beyitler [6] onundur. Beyit:

نی غم ما و نه پروای دل ما یار را

[7] در میان بیهوده از ما رنجشی اغیار را.[904]

نمونۀ تن فرسودۀ شهید تو بود

[8] همای عشق بدشتی که استخوان انداخت

کم التفاتئی از غمزۀ تو فهمیدم

[9] تبسم تو مرا باز در گمان انداخت.[905]

یک شب انیس دیدۀ گریان من شدی

[10] بستی بروی دیدۀ من راه خواب را.[906]

فتاد پرتوی روی توام بخلوت دل

[11] چه شعله ها که برآمد از این چراغ مرا.[907]

طبخی وجود تست در این ره حجاب تو

[12] آهی ز دل بر آر و بسوز این حجاب را.[908]

---

903 Akıl ehli, senin Mecnûn'unun arkadaşı olmaz. Yağmalanmış olanın yanında kervan bulunmaz.

904 Ne bizim gamımız, ne de yâr için bizim kalbimizin korkusu var. Ortalıkta sadece yabancıların boşuna bizden incinmesi var.

905 Aşk hümâsının kemik düşürdüğü çölde senin yıpranmış şehit cesedinin örneği vardı. Senin gamzenden bir iltifatsızlık sezdim. Senin gülümseyişin beni yine kuşkuya düşürdü.

906 Bir gece benim ağlayan gözümün munisi oldun. Benim gözümün önünde uykunun yolunu kapattın.

907 Senin yüzünün ışığı, kalbimin halvetine düştü. Bu kandilden bende nice nice alevler yükseldi.

908 Ey Tabhî! Senin hicabın bu yolda senin vücudundur. Kalbinden bir âh çıkar ve bu hicabı yak!

Mevlânâ Nisbetî: Meşhedlidir. [13] Bahtsız ve ahlâklı bir gençtir. Meteliksiz kaldığında arkadaşlarından ve halktan seyahate çıkmak [14] için yolluk almış ve hiçbir yere gitmemiş ve bu durumdan utanç duymamıştı. [15] Yardımseverliği o dereceydi ki peşin parası üstüne, çözüp bulduklarında [16] hamam ve aşçı ücretini ödeyebilmeleri için iki defa düğüm atardı. [17] Herhâlde tabiatı fena değildi. Bu beyitler onundur:

[75 a]

[1] بغربت گر شدم رسوای عشق اما بدین شادم
که غمخواری ندارم تا نصیحتکار من باشد[909]

[2] غایب ز دیده تا شده جان داد نسبتی
بیچاره تاب [3] هجر از این بیشتر نداشت.[910]

صبوری من و بیرحمی تو آتش و آب
[4] دل من و غم عشق تو آبگینه و سنگ.[911]

مرا یک آرزو زآن بیوفا هرگز نشد [5] حاصل
اگر با ناامیدی خو نمیکردم چه میکردم؟[912]

ورای رسمها من رسم و آئین [6] دگر دارم
مسلمان نیستم کافر نیم دین دگر دارم.[913]

شب فراق نگشتم [7] بهیچ پهلویی
که یاد آن مژهٔ تیز در دلم نگذشت.[914]

909 Gurbette aşktan dolayı rezil olduysam da bana öğüt verecek bir dert ortağım olmadığı için mutluyum.
910 Nisbetî gözden kaybolduğunda hemen can verdi. Çâresizin bundan daha fazla ayrılığa takati yoktu.
911 Benim sabırlılığım ve senin acımasızlığın ateş ve su gibidir. Benim kalbim ve senin aşkının gamı sırçayla taş gibidir.
912 O vefasızdan bana bir arzu bile hâsıl olmadı. Ümitsizliğe alışmasaydım ne yapardım?
913 Geleneklerin ötesinde benim başka bir geleneğim ve törem var. Müslüman değilim, kâfir değilim, başka bir dinim var.
914 Ayrılık gecesinde o sivri kirpiğin hatırasının kalbimden bir an geçmediği olmadı ki, bir böğrümden diğer böğrüme dönmüş oldum.

Mevlânâ Fehmî-i Kâşî: [8] Rind ve bahtsız bir kişidir, vaktini ticaretle geçirir. Aynı zamanda şıpsevdiliği de vardır [9] fakat âşıklığı uzun sürmez. Şiirde tavrı güzeldir. Bu şiirler [10] onundur. Şiir:

تو از کس نگذری کش رخنه ای در جان نیندازی
[11] من از حیرت نمیدانم که زخمی خورده ام یا نه.[915]

باز اشکم سر آرایش مژگان دارد
[12] بازم انگشت ملاقات بدندان دارد.[916]

خانه ام بسکه شد از آه [13] آتشبار من
میگریزد آفتاب از سایهٔ دیوار من
از سر انگشت [14] استغفار نتوان باز کرد
این گرههایی که محکم گشته بر زنار من.[917]

اگر بر [15] پستر من گل فشانی بر دمد آتش
وگر بر تربت من آب ریزی دود برخیزد.[918]

[16] کشیده ام دو سه جام از شراب بیشرمی
خدا کند که دوچارم شوی در این گرمی.[919]
[17] بر همچو منی جلوه گریهای تو حیف است
خود را منما تا بتمنای تو میرم.[920]

[75 b]

[1] صد آبله زد زبان و انگشت

915 Sen canın a korku düşürmeden birisinin yanından geçmezsin. Ben hayretten bir yara alıp almadığımı bilemiyorum.
916 Yine gözyaşım kirpikleri süslemek niyetinde. Yine parmağım dişimle mülakat etmek ister.
917 Evim, o kadar ateş yüklü âhımdan doldu ki, güneş bile benim duvarımın gölgesinden kaçıyor. Benim zünnarıma sıkıca bağlanmış olan bu düğümleri istiğfar parmağının ucuyla da açmak mümkün değil.
918 Benim yatağıma çiçek saçarsan ateş yeşerir. Benim toprağıma su dökersen duman kalkar.
919 Utanmazlık şarabından bir iki kadeh başıma dikmişim. İnşallah bu sıcaklıkta benim karşıma çıkarsın.
920 Benim gibi birisine senin cilvelenmelerin yazık olur. Kendini nümayiş ettirme de senin temennân ile öleyim.

از بس که بلا شمار کردم.[921]

[2] بینم چو در رفتار او حیرت زمینگیرم کند
پا بر سر جان مینهد غافل نهادی اینچنین.[922]

[3] گرچه رام دل بیصبر و قرارم نشدی
سر راهی نگرفتم که دوچارم نشدی.[923]

[4] **Firîbî-i Tahrânî:** Tahrân ahalisindendir, [5] Mevlânâ Ümîdî'nin soyundandır. Son derece mülayim [6] ve sakin bir kişiliğe sahiptir. Kendi iradesiyle konuşmaya başlayıp [7] faydasız bir kelime söylemeye razı olacak bir soru sorulmazsa bilinmez. Şiirde tavrı çok [8] yumuşaktır. Bu beyitler o azîznindir. Beyit:

بشوخی تو سواری بصدر [9] زین ننشست
تو تا سوار شدی فتنه بر زمین ننشست.[924]

لبی که تر [10] نشد از می لب ایاغ من است
گلی که تازه بود تا بحشر داغ من است.[925]

[11] نمیگوئیم کز زندان هجر آزاد کن ما را
اگر جائی گرفتاری ببینی یاد کن مارا.[926]

[12] ببیاکیت ببزم رقیبان در آورد
تا عاقبت مرا چه بلا بر سر آورد
[13] باور مکن حدیث وفاداری از رقیب
گر از خط ملائکه صد محضر آورد

---

921 O kadar belâ saydım ki, dilim ve parmağım yüz kere suçiçeği çıkardı.
922 Bakıyorum, onun davranışında hayret beni kötürüm yapacak. Ayağını canın başına koyuyor. Böylesine gafletle koymuşsun.
923 Gerçi benim sabırsız ve huzursuz kalbime râm olmadın. Fakat benim karşıma çıkmadın. Başında durmadığım hiçbir yol kalmadı.
924 Senin gibi bir şâh binici, eğerin başına oturmadı. Sen bindikten sonra, fitne artık yere oturmadı.
925 Şaraptan ıslanmamış olan dudak, benim kadeh dudağımdır. Haşra dek taze kalan çiçek, benim dağlanmış yaramdır.
926 Ayrılık zindanından bizi salıver demiyoruz. Bir yerde tutsak birisini görürsen bizi yâd et!

[14] بگذار چون متاع دل ما نمیخری

تا دیگری ببیع محبت درآورد

[15] کوتاه کن زبان فریبی که خوب نیست

این ماجرا بمعرکهٔ محشر آورد.[927]

[16] ز خط زایل نگردد جانفزائی لعل جانان را

ز خاصیت نیندازد غباری [17] آب حیوان را.[928]

چه درد است این که هیچش چارهٔ تسکین نمیدانم

[76 a]

[1] ز بیتابی تن از پستر سر از بالین نمیدانم.[929]

زین پیش اگر بود غمی بود شکیبی

[2] هرگز بدلم کار چنین تنگ نبوده است.[930]

طفل و شوخ است و ز آزار کسی در هم نیست

[3] گر بداند غم عشاق کسی را غم نیست

نکهت زلف تو در خلوت دل جا دارد

[4] دگر امروز در این سینه نفس محرم نیست

بی تو از وصل تو آسودگیم بیشتر است

[5] با الم بیخودئی هست که بامر هم نیست.[931]

عشق آنچنان بشیوهٔ مجنون نمانده است

---

[927] Senin korkusuzluğun, rakiplerin meclisine getirip çıkarır. Bakalım sonunda benim başıma ne belâlar getirir? Melekler hattıyla yüz tapu getirse bile rakipten vefâ hadisine inanma! Madem bizim kalbimizin malını satın almıyorsun, bırak da bir başkası sevgi alışverişini yapsın. Ey Firîbî! Dilini kısa tut çünkü bu macerayı mahşer gününe kadar götürmek iyi olmaz.

[928] Sevgilinin lâlinin can arttırıcılığı çizgiden dolayı zail olmaz. Bir toz zerresi hayat suyunun özelliğini ortadan kaldırmaz.

[929] Bu nasıl bir dert ki onu yatıştıracak hiçbir çare bilemiyorum. Takatsizlikten dolayı bedenimi yataktan, başımı yastıktan ayrı göremiyorum.

[930] Bundan önce bir gam olsaydı, bir sabır da vardı. Kalbimin işi hiçbir zaman o kadar sıkışmış değildi.

[931] Tıfıldır, şuhtur ve kimseyi incitmekten geri kalmıyo. Âşıkların gamını bilirse kimsenin gamı kalmaz. Senin saçının güzel kokusu, kalbin ıssızlığında yer edinmiş. Artık bugün bu göğüste soluk bile mahrem değil. Senszi iken senin kavuşmana dair güvenim daha fazladır. Elemde öylesine bir kendinden geçme var ki

[6] صد درد و داغ دیگرش افزوده ایم ما.[932]

با مدعی چو جلوه کنان از برم گذشت

[7] چشم آنقدر گریست که آب از سرم گذشت

تن سوخت ز آتشی که نسیم ریاض خلد

[8] باد سموم شد چو بخاکسترم گذشت.[933]

همنشین از هستیم جز شعله در پستر ندید

[9] آنکه شب دید آتشم امروز خاکستر ندید.[934]

نثار دوست دلم غیر نقد جان نکند

[10] ز دوستداری من هیچکس زیان نکند

گلش مبوی که بوی وفا نمیآید

[11] ز گلبنی که در او بلبل آشیان نکند

بسوز سینه فریبی چگونه ساخته ای

[12] نفس برآر که افسرده ات گمان نکند.[935]

چون باد سفر کنم که چندی

[13] سنگ ره این و آن نباشم

باری چو بکام دشمنانم

[14] بار دل دوستان نباشم

زینسان که ز غم شدم زمین گیر

[15] گر آب شوم روان نباشم.[936]

---

932 Aşk öylesine Mecnûn tarzında kalmamıştır. Biz ona yüzlerce başka dert ve dağlanma yarası daha eklemişiz.

933 İddiacıyla cilvelenerek karşımdan geçtiğinde göz o kadar ağladı ki, su başımdan aştı, taştı. Beden öylesine bir ateşte yandı ki, cennet bahçesinin esintisi, külümün üzerinden geçtiğinde zehirli yele dönüştü.

934 Benimle aynı mecliste oturan, benim varlığımdan yatakta alev dışında bir şey görmedi. Gece ateşimi gören, bugün külümü görmedi.

935 Kalbin, dosta can nakdinden başka bir şey sunmaz. Benim arkadaşlığımdan kimse zararlı çıkmaz. Bülbülün yuva salmadığı bir çiçek dalının çiçeğini koklama, çünkü vefa kokusu vermez. Ey Firîbî! Göğüs yangınıyla nasıl geçiniyorsun? Nefes çıkar da seni yıpranmış sanmasınlar.

936 Rüzgâr gibi şunun bunun ayağının önünde taş olmayayım diye yolculuk yaparım. İşte düşmanların muradı üzere olduğumdan dostların kalbinin yükü olmam. Gamdan öylesine kötürüm düştüm ki, su olursam akıp gidemem.

Mahmûd Beg-i Füsûnî: [16] Tebrîzli olduğu söylenir. Defterdârlıkta memurdur, siyâkat ilmini iyi bilir, [17] aynı zamanda güzel yüzlü ve güzel huyludur. Tavrı çok güzeldir. Bu beyitler onundur:

[76 b]

[1] مردم از غم سخن از رفتن خود چند کنی

این نه حرفی است که گویی و شکر خند کنی

[2] گشت غیر از تو دل آزرده و من در تابم

که دلش باز بآزار که خرسند کنی.[937]

[3] خواب راحت شد از آن دیده که دیدن دانست

رفت آسایش از آن دل که تپیدن دانست

[4] رفت در تاب چو درکوی دگر دید مرا

خار غم در جگر از رشک خلیدن دانست.[938]

[5] گذشت از سر همصحبتی و یاری حیف

گسست رشتۀ مهر و امیدواری حیف

[6] باو چو میرسم آسوده میشود دردم

ندیده حال مرا وقت بیقراری حیف

[7] شتاب کرد فسونی در آشنائی او

نیافت لذت بیگانگی و خواری حیف.[939]

[8] سالها شد کز تو خرسندم بدین بیچارگی

بر امید آنکه یابم لذت غمخوارگی

[9] میدهی با من قرار همسفر بودن که باز

---

[937] Gamdan öldüm. Kendi gitmenden ne zamana kadar söz edeceksin? Bu söyleyip de şirin gülüp geçeceğin bir laf değil. Yabancı, senin yaptığından dolayı incinmiş oldu, bense yine onun gönlünü kimi inciterek memnun edeceksin diye ateş içindeyim.

[938] Görmeyi bilen gözden huzur uykusu gitti. Çırpınmayı bilen gönülden huzur gitti. Beni başka bir mahallede gördüğünde kızdı. Gam dikeni ciğere kıskançlıktan sokulmayı bildi.

[939] Ne yazık ki sohbet arkadaşlığı ve sevgililikten vazgeçti. Ne yazık ki sevgi ve ümit bağı koptu. Ona ulaştığında anında huzur buluyorum. Ne yazık ki huzursuzluk zamanında benim hâlimi görmemiş. Füsûnî onunla tanışmak için acele etti. Ne yazık ki yabancılık ve horluk zevkini bulamadı.

خود نیائی و مرا لازم شود آوارگی.[940]

[10] عهد کردم که دگر یاد وصالش نکنم

میرم از شوق و تمنای خیالش نکنم

[11] دم مردن اگرم بر سر بالین آید

آنقدر حوصله خواهم که خیالش نکنم.[941]

[12] خوشا ذوقی که چون بیرون روم آزرده از بزمش

بامید طلب هر ساعتم [13] رو بر قفا باشد.[942]

ز خشم او نه همین از وصال محرومم

چنان دمیده [14] ز من کز خیال محرومم

سفر نکرده ز کویش دوگام برگشتم

کنون ز شرم [15] وداع از وصال محرومم.[943]

نهم چون رو بر آن پا اولش با چشم تر مالم

[16] که چشمم حسرت پابوسش از لب بیشتر دارد.[944]

از دست جفای تو [17] اگر بگریزم

دور از تو بگو چه خاک بر سر ریزم

بر خاک ره که افتم ار بنشینم

[77 a]

[1] بر گرد سر که گردم ار برخیزم.[945]

---

940 Gam ortağı olmak lezzetini bulmak ümidiyle yıllar oldu, bu bîçârelikle senden memnunum. Benimle yol arkadaşı olmak kararını veriyorsun. Çünkü yine geri gelmek istemiyorsun ve benim âvâre olmamı istiyorsun.

941 Artık onun kavuşmasını yâd etmemek için kendime söz verdim. Şevkten ölürüm ve onun hayalini temennâ etmem. Öldüğüm anda yastığımın baş ucuna gelirse de O'nu hayal etmemek için sabır dilerim.

942 Ne güzeldir şu zevk ki, onun meclisinden incinmiş olarak dışarı gittiğimde talep ümidiyle her an yüzü arkamda olur.

943 onun hışmından dolayı sadece visalinden ve kavuşmasından mahrum kalmamla yetinmemiş. Bana öyle çıkışmış ki, hayalinden bile mahrumum. Onun mahallesine yolculuk etmeden iki gitmeden geri döndüm. Şimdi vedalaşma mahçubiyetinden dolayı onunla buluşmaktan mahrumum.

944 O ayağa yüz koyduğumda ilk önce ıslak gözle sürünürüm. Çünkü gözüm dudağımdan daha fazla onun ayağını öpmek özlemi içindedir.

945 Senin cefanın elinden kaçarsan senden uzak başıma hangi toprağı dökerim (ne çâre kılabilirim), söylesene. Oturursam kimin yolunun toprağı üzerinde otururum. Kalkarsam kimin başının etrafına dönerim.

Hakîm-i Şifâî: İsfahanlıdır. [2] Felsefeye biraz vâkıftır fakat öylesine kibirli ve şaşkındır ki, birisi can çekişir hâldeyken [3] dahi o kişiye dönüp bakmaz, karışmaz. Tavrı şiirde iyidir, [4] onu da kibirlenme ve övünmesinden ötürü hiç kimse şiirlerini dinlemeye rağbet göstermez. Herhâlde [5] bu beyitler onundur. Beyit:

بچشم وعدهٔ دیدار اگر دادی نمیرنجم

[6] که وصل چون توئی را صبر این مقدار میباید.[946]

خاطرم از تو تسلی بنگاهی [7] نشود

چشم لطف از تو باندازهٔ حسرت دارد.[947]

Ve bu rubâîyi saçkıran hastalığı [8] hakkında güzel söylemiştir. Rubâî:

آن چشم تو تیغ مژه انداخت ز چنگ

[9] کز چشم تو بی سلاح میآید جنگ

تیر مژه بسکه ریختی در دل تنگ

[10] شد ترکش غمزهٔ تو خالی ز خدنگ.[948]

Mevlânâ Şekîbî: İsfahânlıdır. [11] Henüz taze biridir, güzel boylu ve hoş bir gençtir. Hindistan arzusuyla, [12] sakal bırakmanın kinaye olabileceği ve belki de onda apaçık olduğu saç uzatmak, Mevlânâ'da meydana gelmiştir. [13] Bu durumla birlikte Herât'ta şâirlerin sultânı davasını gütmekteydi. [14] Bu Arapça beyitinin bir vechini güyâ adı geçen Mevlânâ'nın vasfında [15] söylemiştirler. Şiir:

شيئان عجيبان هما ابرد من يخ

شيخا [16] يتصبى و صبياً يتشيخ.[949]

---

946 Eğer görüşme vaadi gözüyle söz vermişsen incinme. Çünkü senin gibi birisinin kavuşmasına bu kadar sabır gereklidir.

947 Hatırım senden bir bakış ile teselli bulmaz. Senden özlem kadar lütuf beklentisi içindedir.

948 Senin o gözün pençesinden kirpik kılıcını attı. Çünkü senin gözüne savaşa silahsız gelmek yakışır. Kalbe o kadar sıkıca kirpik oku döktün ki, senin gamzenin sadağı oktan boşalmış oldu.

949 Buzdan daha soğuk iki acayip şey vardır: Çocuk iken yaşlanmak ve yaşlı iken çocuk olmak.

Bendenizin bir gazelini yazmıştır ki matla‘ı budur. Matla‘:

[17] ز چاک سینه نمودم دل پر آبله را
بغمزه گفت گشودی دگر در گله را[950]

[77 b] [1] Nazîre yazıp böyle söylemişti:

بروز صبر شکستیم در دل آبله را
[2] برخصت تو که بر هم زدیم سلسله را
برفتن چو منی کی دلت غمین گردد
[3] که سر ببادیه دادی هزار قافله را.[951]

Bu beyitleri de fena söylememiştir. Beyit:

[4] گر پرد مرغی در آن کو میرم از غیرت که باز
نامهٔ درد که آورده است و مرغ روح کیست.[952]

[5] شبهای هجر را گذراندیم و زنده ایم
ما را بسخت جانی خود این گمان نبود.[953]

[6] شور نمک لب تو آموخت
مژگان مرا جگر فروشی.[954]

[7] نمیآید شکیبی غالبا آن سنگدل بیرون
که بوی ناامیدی از در و دیوار میآید.[955]

---

950 Göğsümün yırtığından çopur olmuş yüreğimi gösterdim. Gamzeyle “yine şikâyet kapısını açtın” dedi.

951 Senin izninle zinciri kopardığımızda sabır günü kalbimizde su çiçeğini kırdık. Benim gibi birisinin gitmesiyle kalbin ne zaman kederlenir? Çünkü bin kervanın başını çöllere verdin.

952 O mahalleden bir kuş uçarsa ben namus gayretinden ölürüm çünkü yine kimin dert mektubunu getirmiş ve kimin ruhunun kuşudur diye düşünürüm.

953 Hicran gecelerini geçirdik ve diriyiz. Kendimiz de bu kadar katı canlı olduğumuza inanmıyorduk.

954 Senin dudağının tuzluluğu, benim kirpiklerime ciğerciliği öğretti.

955 Ey Şekîbî! Galiba o taş kalpli dışaıya çıkmıyor da bu yüzden kapıdan duvardan ümitsizlik kokusu geliyor.

[8] **Mevlânâ Gazanferî-i Kelecârî:** Kelecâr, Kâşân yakınlarında bir kasabadır. [9] Mevlânâ o kasabadandır. Kendisi çok dertli bir kişidir. Şöhreti [10] şiirinden daha meşhurdur. Bu beyitler onundur. Beyit:

[11] باز بکوچهٔ هوس طفل مذاق مدعی
بی ادبانه میرود سیلی روزگار کو
[12] یار و رقیب را بهم این همه الفت از چه شد
شرم رقیب بر طرف تندی خوی یار کو.[956]

[13] آسایش است آنچه بخاطر نمیرسد
آن روزگار نیست که این آرزو کنم.[957]

[14] Afyon yeterince hoşuna gitmektedir. Bu rubâîyi uygun söylemiştir. Müstezâd Rubâî:

[15] با نشئهٔ تریاک غضنفر میباش – تا وقت هلاک
فربه نشود تن تو لاغر میباش – میخور تریاک
[16] جسم تو اگر ضعیف شد باکی نیست – دل دار قوی
گو طعمهٔ [17] مار و مور کمتر میباش – در عالم خاک[958]

Zuhûrî Şîrâzî: [78 a] [1] Mevlânâ Vahşî'nin öğrencisidir. Ben kendisini görmedim ama şiirini çok [2] gördüm. Tavrı şuhtur, şiirleri güzeldir. Bu dağınık beyitler onundur:

[3] تو پاکدامنی اما ز رشک نزدیک است
که سر بوادی تهمت دهی گمان مرا
[4] اگر دروغ و گر راست حرفها دارم

---

956 Yine heves sokağında iddiacının zevk çocuğu edepsizce yürüyor. Devranın tokadı nerede? Yâr ve rakip arasındaki bu yakınlık nerede oluştu? Rakibin utancı nerede kaldı? Yârin keskin huyu nerede?

957 Akla gelmeyen şey, zordur. Bu arzuyu yapacağım bir zaman değil.

958 Esrarın neşesiyle aslan olursun. Helâk vaktine kadar vücudun şişmanlamasın diye zayıf ol, afyon iç! Senin cismin zayıfladıysa korkma, gönlünü güçlü tut! Toprak âleminde yılan ve karıncanın yemi daha az olmuştur de!

ز غیر زود ببر یا ببر زبان مرا.[959]

[5] خوش است آن غم که باشد باعث صد گونه خوشحالی

خدایا بیغمی را از غم خود شاد میخواهم.[960]

[6] هر زمان گوئی که از کویم برو جای دگر

جان من جای دگر میباید و پای دگر

[7] یک نیازم باعث صد ناز میگردد ترا

غالبا چون من نداری ناز فرمای دگر.[961]

[8] نازک دل است یار خدایا بکام خلق

شیرین مساز قصۀ رسوائی مرا

[9] دوران هزار چاه بلا کند در رهم

وانگاه بست دیدۀ بینائی مرا.[962]

[10] ز رشک غیر ظهوری بمرگ نزدیکی

بمیر زود که قربان غیرت تو شوم.[963]

[11] کار هر بیچاره کز جور تو مشکل ماند ماند

در جفایت دست هر بیدل که بر دل ماند ماند.[964]

[12] بغیرت اینهمه مهر و وفا چرااست بگو

ترا ز مرگ اسیران چه مدعااست بگو

[13] مباد زندگیم بار خاطرت باشد

خدایرا که مروت مورز راست بگو

[14] بجرم بیخودی از دیده میشوی پنهان

959 Senin eteğin temiz fakat kıskançlıktan az kala benim zannımı töhmet çölüne bırakacaksın. Yalansa da doğruysa da bir sürü sözüm var. Ya başkalarıyla bağını kes ya da benim dilimi kes!

960 Yüz türlü sevince neden olan gam ne hoştur. İlâhî, gamsızlığı kendi gamından mutlu istiyorum.

961 Her zaman benim mahallemden başka bir yere git diyorsun. Benim canıma başka bir yer gerekiyor ve başka bir ayak. Benim bir ihtiyaç bildirmem, senin için yüz naza neden oluyor. Galiba benim gibi başka bir naz buyuranım yok.

962 Sevgili ince yüreklidir. Yâ Rab, benim rezalet öykümü halkın diline düşürme! Devran, yolumun üzerinde binlerce belâ kuyusu kazdı ve o zaman benim gören gözümü kapattı.

963 Ey Zuhûrî! Yabancıları kıskandığından dolayı ölüme yaklaşmışsın. Hemen öl de senin gayretine kurban olayım.

964 Senin cevrinden işi zorlukta kalan her bîçâre kalakaldı. Senin cefanda eli kalbinin üzerinde kalan gönülsüz, öylesine kaldı.

ستیزهای تو مارا اگر بجااست بگو.[965]

[15] **Mevlânâ Mâlik-i Deylemî:** Deylem, Kazvîn'in büyük ailelerinden birinin adıdır. [16] Kendisi son derece Müslüman, ahlâklı ve şefkatli bir kimseydi. [17] Her türlü hat yazısını özellikle de nesh-ta'lîk hattını güzel yazardı. Kendi zamanının **[78 b]** [1] hocası ve hattatıydı. Bir o kadar da erdemliydi. Şiirde tavrı [2] yumuşaktı. Bu beyitler o azîzindir. Beyit:

[3] بهر فریبم اول دام وفا نهادی
پای دلم چو بستی دست جفا گشادی.[966]

[4] رسید جلوه کنان سرو نو رسیدۀ من
رمید هوش و قرار از دل رمیدۀ من.[967]

[5] **Zekî-i Hemedânî:** Pek de bahtsız değildir, nalcıdır. Vakti kendi işiyle [6] geçer. Yardımsever olma ihtimali de olsa gerektir çünkü öylesine az maaşlı ve zorluk dolu işe [7] razı olup kıt'a ve kasîde geçirmek utancını kabul edemez. [8] Şiirdeki tavrı da iyidir. Bu beyitler o bahtsızındır. Beyit:

[9] گر دل از عرض نیازم بمرادی نرسید
اینقدر شد که ترا بر سر ناز آوردم.[968]

[10] لب تو کرده چنان عام رسم احیا را
که میدهد باجل منصب مسیحا را.[969]

[11] ز ذوق دیدن او میرم ار نه شرم رخش

---

[965] Başkalarına bu kadar sevgi ve vefa göstermek nedendir, söyle! Esirleri öldürmekle senin iddia ettiğin nedir, söyle! Hayatım senin hatırının yükü olmasın. Tanrı aşkına, yiğitlik gösterme, doğrusunu söyle! Kendinden geçmek suçuyla gözden saklanmış olursun. Senin bizimle kavgaların yerindeyse, söyle!

[966] Beni kandırmak için vefa tuzağı kurdun. Gönlümün ayağını bağlayıp cefanın elini açık bıraktın.

[967] Benim yeni yetişmiş olan selvim, cilvelenerek yetişti. Benim ürkmüş gönlümden bilinç ve huzur ürktü.

[968] Kalp ihtiyaç arzederek bir murada ermediyse şu kadar var ki, seni naz etmeye imrendirdim.

[969] Senin dudağın canlandırma geleneğini öylesine yaygınlaşırmış ki, İsa'nın makamını ecele veriyor.

بدزدد از نگهم لذت تماشا را

[12] بسوی مصر نسیمی نیاید از کنعان

که دامنی نزند آتش زلیخا را.[970]

[13] بخود گویا قرار کشتن من داده این نوبت

که میل دل چنین بی اختیارم میکشد سویش.[971]

[14] از شوق تو مردیم و جمال تو ندیدیم

وز پای فتادیم و بکویت نرسیدیم

[15] نام تو نبردیم که از هوش نرفتیم

یاد تو نکردیم که در خون نطپیدیم.[972]

[16] دلش آزرده شد از بس که درد دل شنید از من

بمن تا مهربان شد جز دلازاری ندید از من

[17] تنم شد پای تا سر داغ داغ از آتش دوری

زمین درد بودم لالۀ حسرت دمید از من.[973]

[79 a]

[1] خیالش آنچنان با دیده ام الفت پذیر آمد

که هر ساعت نگاهم در میان [2] بیگانه میگردد.[974]

نرگست امروز داد سرگرانی میدهد

نالۀ من امشب [3] از خوابش مگر بیدار کرد.[975]

مغفرت رقص کنان همره تابوت رود

---

[970] O'nu görmek zevkiyle ölürüm. Yoksa onun yanağının utangaçlığı bakışımdan izleme lezzetini çalmış olur. Züleyhâ'nın ateşini körüklemeyen ateşi, Kenan'dan Mısır'a doğru gelmez.

[971] Bu sefer sanki kendi kendine beni öldürmeye karar vermiş ki, benim gönlümün meyli beni bu şekilde iradesizce ona doğru çekiyor.

[972] Senin şevkinden öldük ve senin cemâlini görmedik, ayaktan düştük ve mahallene varamadık. Bilincimizi kaybetmeden senin ismini söyleyemedik. Kan içine çırpınmadan seni yâd eyleyemedik.

[973] O kadar benim yakınmamı dinledi ki, benden bezmiş oldu. Bana karşı şefkatli davrandığında benden bıktırmaktan başka bir şey görmedi. Vücudum uzaklık ateşinde baştan ayağa dağlanma yarasıyla doldu. Dert zeminiydim, üzerimde hasret lâleleri yeşerdi.

[974] Hayali öylesine bakışımla ülfet içinde geldi ki, her an bakışım ortalıkta yabancı gibi geziniyor.

[975] Senin nergisin bugün ağırbaşlılıktan dem vuruyor. Meğerse benim geceki iniltim O'nu uykudan uyandırmış.

[4] کشته ای را که بشمشیر تو قربان شده است.[976]

در تماشای تو بیتابم که چشمم کنده باد

[5] تا از این گستاخ دیدنها نیازارم ترا.[977]

خوناب غصه در دل کوثر گره کند

[6] رشک میی که بر کف دردی کشان تست

آزردگی نتیجۀ بی خان و مانی است

[7] پرواز کن که قید تو از آشیان تست.[978]

تا در رخت زکی نظری کرد جان سپرد

[8] گوئی تمام عمر در این انتظار بود.[979]

نمیگنجد درون سینه دل از شوق پابوست

[9] اجازت ده که بیرون آورم در پایت اندازم.[980]

ز شوق خنجر او خون من [10] بجوش آید

چو بیگنه کشئی در دلش گذار کند.[981]

ز شوق مردم [11] و شرم از توام جدا سازد

حیا مضایقه در اختلاط ما دارد.[982]

زین شوق [12] سوختم که کنم جان فدای تو

مردم در این هوس که بمیرم برای تو.[983]

[13] پا بسته و پر ریخته و بال شکسته

---

976 Senin kılıcının kurbanı olmuş olan maktülün mağfireti dansederek tabutun yanında yürür.

977 Seni izlerken sabırsızım, gözüm çıkmış olsun da bu küstah bakışlarla seni incitmeyeyim.

978 Senin tortu çeken avucundaki şarabın kıskançlığı kevserin kalbinde sıkıntının kan suyunu düğümler. İncinmek evsiz barksız olmanın sonucudur. Kanatlan! Çünkü senin bağlılığın senin yuvandandır.

979 Zekî, senin yüzüne bakar bakmaz can verdi. Sanki bütün ömründe bunu bekliyormuş.

980 Yürek senin ayağını öpmek şevkiyle göğsüme sığmaz. İzin ver, dışarı çıkarıp ayağına atayım.

981 onun kalbinden bir yabancıyı öldürme fikri geçtiğinde, onun hançerinin şevkiyle kanım kaynar.

982 Şekten öldüm ve utanç seni benden ayırıyor. Hayâ bizim karışmamızı engellemektedir.

983 Sana can feda etmek için şevk içinde yandım, senin için ölmek hevesinde öldüm.

ما خود بچه حالیم و پریدن که تواند؟[984]

[14] در سینۀ من بس که دل از شوق تو پر زد
بشکست قفس را و پریدن نتوانست.[985]

[15] Bu rubâîler de onundur. Rubâî:

گر عافیتم ز هجر فانی گردید
[16] عیشم ز خیال جاودانی گردید
زآن بی تو نمردم که بیاد لب تو
[17] خون در تنم آب زندگانی گردید.[986]

امشب در عیش بسته بودم تا روز

[79 b]

[1] وز تیغ فراق خسته بودم تا روز
دیروز بخاک خفته بودم تا شب
[2] و امشب در خون نشسته بودم تا روز.[987]

پروانۀ شمع نظر خویشتنیم
[3] آتش زدۀ بال و پر خویشتنیم
کوثر تف سینه های ما ننشاند
[4] تا تشنه بخون جگر خویشتنیم.[988]

غم سوخت دماغ لاله راغ دلم
[5] گردید سیاه سبزۀ باغ دلم
دیگر بهوای آتشین لعل لبی

---

984 Ayağı bağlanmış, tüyleri dökülmüş, kanadı kırılmış, biz kendimiz ne hâldeyiz ve kim uçmayı bilir?
985 Benim göğsümde gönül, senin şevkinden dolayı o kadar kanat çarptı ki kafes kırıldı fakat o uçamadı.
986 Afiyetim ayrılıktan dolayı yok olduysa da eğlencem hayalden dolayı sonsuza dönüşmüşse de sensiz ölmemem, senin dudağının hatırasıyla kanın vücudumda hayat suyuna dönüşmesinden dolayıydı.
987 Bu gece sabaha kadar eğlenmeye kapılmıştım ve sabaha kadar ayrılık kılıcından yorgundum. Dün geceye kadar toprak üzerinde uymuştum ve bu gece gündüze kadar kanda oturmuştum.
988 Kendi bakışımızın mumunun kelebeğiyiz. Kendi kol kanadımızı ateşe vermişiz. Kendi ciğerimizin kanına susadığımız müddetçe Kevser bizim göğüslerimizdeki alevleri söndüremedi.

[6] لب بر لب شعله مینهد داغ دلم.[989]

Bu rubâîyi dertsizliğinden razı [7] olmaması hakkında fena söylememiştir. Rubâî:

تا از غم عشق خاطرم فرد شده است

[8] اندیشهٔ عیش بر دلم سرد شده است.

دیریست که بیهوده آهی نزدم

[9] خون باد دلم که سخت بیدرد شده است.[990]

Şermî-i Kazvînî: Pek de bahtsız [10] değildir, yeni yetişenlerdendir. Şiiri de bu şekilde söyler. Beyit:

[11] آن مرغ منم کز قفس آزرده نباشد

میرد ز غم ار یک نفس آزرده نباشد

[12] بیمار ترا کار رسیده است بجائی

کز مردن او هیچکس آزرده نباشد

[13] آزردگی اهل وفا پیش تو سهل است

باید که دل بوالهوس آزرده نباشد

[14] افتاده پی ناقهٔ او صد غرض آلود

چون دل ز صدای جرس آزرده نباشد

[15] شرمی مکنش منع ز همصحبتی غیر

شاید که گل از خار و خس آزرده نباشد.[991]

[16] ما صفیر غم سرایانیم در هر نوبهار

هست پیشاهنگ مرغان چمن افغان ما.[992]

---

[989] Gam, kalbimin yamacındaki lâlenin dimağını yaktı. Kalbimin bahçesindeki yeşillik siyah oldu. Artık bir dudağın ateşli lâlinin hevesiyle gönlümdeki dâğ yarası alevle dudak dudağa verir.

[990] Aşk gamıyla hatırım teklendikten sonra eğlenme düşüncesi gönlümde soğumuş. Uzun zamandır beyhude bir âh çekmedim. Kan olsun yüreğim, çünkü oldukça dertsiz olmuştur.

[991] Kafesten rahatsız olmayan kuş ben'im. Bir nefeste bile rahatsız olmazsa gamdan ölür. Senin hastanın işi oralara varmış ki, onun ölmesinden kimse incinmez. Vefa ehlinin rahatsızlığı senin yanında çok kolaydır. Heves düşkünü olan gönül, rahatsız olmamalı. Yüzlerce garazlı kişi onun devesinin peşine düşmüş. Çünkü gönül onun zilinin sesinden rahatsız olmaz. Ey Şermî! onun sohbet arkadaşlığından yabancıları men etme! Belki de çiçek diken ve çerçöpten rahatsız olmaz.

[992] Biz her yeni baharda gam şarkıcılarının avazıyız. Bizim âhımız çimen kuşlarının öncüsüdür.

[17] در وصلم و میمیرم از رشک که آیا

دست هوس کیست در آغوش خیالش.[993]

[80 a]

[1] غیر سودا کی تواند کرد در بازار عشق

نقد جان در آستین باید خریدار ترا.[994]

[2] دل جدائی ز تو قطعاً نتواند کردن

خویش را بی تو شکیبا نتواند کردن

[3] دل اغیار ز خونابۀ حسرت پر باد

تا خیال تو در او جا نتواند کردن

[4] عشق آنجا که صف عصمت یوسف شکند

حفظ ناموس زلیخا نتواند کردن

[5] جام بکف بر سر بازار محبت شرمی

هیچکس همچو تو سودا نتواند کردن.[995]

[6] اثر از بهر آن گرد دعای من نمیگردد

که دوران جز بعکس مدعای من نمیگردد

[7] تمام عمر اگر اوقات صرف عاشقی سازم

یکی زین بیوفایان آشنای من نمیگردد

[8] بنوعی بیکسم شرمی که در هنگام جان دادن

اجل پیرامن ماتم سرای من نمیگردد.[996]

[9] بسی افسرده ام بی عشق حسن خانه سوزی کو

که چون خرشید پرتو بر در و دیوارم اندازد.[997]

---

[993] Kavuşmuşum fakat acaba kimin heves eli onun hayalinin kucağındadır diye kıskançlıktan ölüyorum.

[994] Yabancı, aşk pazarında ne zaman alım satım yapabilir. Senin alıcının yerinde can nakdi olmalı.

[995] Senden gönül ayırmak kesinlikle mümkün değil. Kendisine sensiz sabırlı tutmak mümkün değil. Yabancıların kalbi, hasretin kan suyuyla dolu olsun. Senin hayalin orada yer bulmasın diye. Yûsuf'un masumiyet safı kırıldığında aşk, Züleyhâ'nın namusunu koruyamaz. Ey Şermî, kimse senin gibi alışveriş yapamaz.

[996] Benim duamın etrafında etki, şundan dolayı gezmiyor ki, devran benim iddia ettiğimin tersinden başka bir şekilde dönmüyor. Bütün ömrümüm âşıklığa adamış olsam bu vefasızlardan bir tanesi bile tanıdığım olmaz. Ey Şermî! Öylesine kimsesizim ki can verirken ecel benim yas evimin etrafında dönmez.

[997] Aşksız oldukça yıpranmışım. Ev yakın, bir güzellik nerede ki güneş gibi benim evime barkıma bir ışık düşürsün.

[10] خون شود گریه که او پرده ز رازم برداشت

گم شود ناله که شد باعث رسوائی من.[998]

[11] بجرم دوستی در خون مرا آن تند خو دارد

چنین دارند ارباب محبت را که او دارد

[12] برنگ و بو مکن خود را اسیر یار هرجائی

که گل هم با وجود بیوفائی رنگ و بو دارد.[999]

[13] کسی که خورده می از جام آشنائی تو

بلب چگونه نهد ساغر جدائی تو

[14] تو در مقام فریبی و من در این فکرم

که تا چه بر سرم آید ز آشنائی تو.[1000]

[15] Bu iki rubâî de onundur. Rubâî:

میرم ز غم ار بمن جفایی نرود

[16] یا بر دل زار ما جزایی نرود

تا من باشم غم بکسی رو ننهد

[17] محنت ز سرای من بجایی نرود.[1001]

با یارم و دایم دلم از غم ریش است

[80 b]

[1] در وصلم و محنتم ز هجران بیش است

تلخ است مذاق جانم از شربت وصل

---

[998] Sırrımın üzerinden perde kaldıran ağlayış kan olsun. Beni rezil eden inleyiş kaybolsun.

[999] Arkadaşlık suçuyla beni o keskin huylu kan içinde tutar. Sevgi erbâbını onun tuttuğu gibi tutarlar. Renk ve koku için kendini hercai sevgilinin esiri kılma! Çünkü çiçek de vefasızlığına rağmen renge, kokuya sahiptir.

[1000] Seninle tanışmak kadehinden şarap içmiş olan kimse, senin ayrılık kadehini dudağına nasıl koyabilir? Sen aldatmak niyetindesin ve ben seninle tanışmaktan başıma neler gelecek diye düşünüyorum.

[1001] Bana bir cefa yapılmazsa gamdan ölürüm ya da bizim inleyen kalbimize bir ceza verilmezse. Ben varken gam kimseye yüz çevirmez ve mihnet benim evimden başka bir yere gitmez.

[2] حالی دارم که نوش بر من نیش است.[1002]

Nezrî-i Kâşî: Kısa boylu [3] ve zayıf bünyeli bir kişidir, bu durumla birlikte, insanın akıl edebildiği şekilde son derece cengâver [4] ve pervâsızdır. Her alanda kendi gibi olan on adamla kavgaya [5] tutuşmuştur. Bundan ötürü Hasan Beg-i Aczî ile dövüşmüş, Hasan Beg, onun [6] başını yarmış ve O da Hasan Beg'in yakasını yırttığına göre, ikisinin de [7] uzunluk ve kısalıkları anlaşılmaktadır. Bu gazel onundur, gerçi matla'ı dâhil olmuştur. Matla':

[8] رفتیم و یار را برقیبان گذاشتیم
یوسف بگرگ و گرگ بچوپان گذاشتیم
[9] ما میشدیم و دیده بدنبال یار بود
در هر قدم هزار نگهبان گذاشتیم
[10] ما مجرمیم و دوزخ دوران نصیب ماست
از سر هوای روضهٔ رضوان گذاشتیم
[11] خرم نشین بغیر که رفتیم از درت
حسرت بجای توشه در انبان گذاشتیم
[12] زین پیش عشق بود ولی بیخودی نبود
ما در زمانه چاک گریبان گذاشتیم
[13] بستیم از جفای تو زنار بر میان
صد داغ کفر بر دل و ایمان گذاشتیم
[14] نذر ی ز ما مپرس که دین و دلت چه شد
دین و دلی که بود بکاشان گذاشتیم.[1003]

[1002] Sevgiliyle birlikteyim. Sevgiliyle birlikteyim ve kalbim her zaman kederden yaralıdır. Kavuştuğum hâlde mihnetim ayrılıktan daha fazladır. Canımın damağı kavuşma şehvetinden acıdır. Öyle bir hâldeyim ki, bal bana zehir gelir.

[1003] Gittik ve yâri rakiplere bıraktık. Yûsuf'u kurda ve kurdu çobana bıraktık. Biz gidiyorduk ve bakışımız sevgilimin arkasındaydı. Her adımda binlerce bekçi bıraktık. Biz suçluyuz ve devranın cehennemi bizim nasibimizdir. Başımızdan cennet bahçesinin hevesini bıraktık. Yabancılarla eğlenerek otur, çünkü biz senin kapından çıkıp gittik. Azık yerine heybemize hasret koyduk. Bundan önce aşk vardı fakat kendinden geçmek yoktu. Biz devranda yakamızın yırtığını bıraktık. Senin cefandan belimize zünnar bağladık. Gönlümüze ve imanımıza yüz küfür damgası bıraktık. Ey Nezrî! Bizden dinin ve gönlün ne oldu diye sorma! Var olan dinimizi ve gönlümüzü Kâşân'da bıraktık.

[15] Bu beyitler de onundur. Beyit:

قطره زنان براه او اشک فشانم از مژه

[16] کز نمک آب به کنم آبله های پای را.[1004]

ما جگرخواران ز نعمتهای عالم فارغیم

[17] پارهٔ دل میخورد هرکس که شد مهمان ما

وای بر جانی که آه ما فتد دنبال او

[81 a]

[1] آه از آن زخمی که در وی بشکند پیکان ما.[1005]

نسیم جان شنود چون خضر ز آب حیات

[2] کسی که بوی کند خاک تربت ما را.

دلت آزرده میگردد خدا را در دلم مگذر

[3] که ویران گشته پر تنگ است و در وی درد بسیار است.

صبا تاری که از زلف تو بگشود

[4] برهمن زینت زنار خود کرد

مه من دیده بر آیینه نگشود

[5] حذر از غمزهٔ خونخوار خود کرد

دو روزی گرچه با ما سرگران بود

[6] ولی آخر محبت کار خود کرد.

میل آزار جان ما داری

[7] دگر امروز مهربان شده ای.

روزی مه قدم در ره جانانه نهادیم

[8] اسباب فراغت همه د رخانه نهادیم

شمع سحر از ما روش سوختن آموخت

[1004] Damla damla onun yolunda kirpiğimden gözyaşı saçarım. Tuzla ayağımın suçiçeği yaralarını iyileştireyim diye.

[1005] Biz ciğerinden beslenenler, âlemin nimetlerinden feragat ettik. Bizim misafirimiz olan yürek parçaları yer. Bizim âhımızın peşine düşeceği cana eyvahlar olsun. Bizim temrenimizin kırıldığı yaradan âhlar olsun.

[9] ما سوز نهان در دل پروانه نهادیم.

خاکم بسر که دور ز بزم محبتم
[10] ابلیس وار راندهٔ درگاه عزتم
آوارهٔ دیار وصالم ز رشک غیر
[11] بیهوده گرد بادیهٔ درد و محنتم.

اسیر عشق کجا میل نوبهار کند
[12] گل و شراب بر کلحنی چه کار کند
ز وعده های تو الماس ریزه در جگر است
[13] اجل بکس نکند آنچه انتظار کند.

Maksûd-ı Hurdafürûş: [14] Kâşânlıdır, ilim sevdalısıdır, şâir ruhlu ve güzel huylu bir kişidir. Bu beyitler onundur:

[15] شب وصل است گلو گیر شو ای مرغ سحر
پاسی از شب نگذشته است چه افغان است این؟[1006]

[16] من بدین سوختگی داغ دل اغیارم
گرچه آزرده دلم لیک رقیب آزارم.[1007]

[17] رفتن نکو نبود چو رفتی ببزم غیر
خواهی بنوش باده و خواهی نماز کن.[1008]

[81 b]

[1] حواله اش باجل کن که خشک لب میرد
کسی که کشتهٔ شمشیر آبدار تو نیست.[1009]

[1006] Ey seher kuşu! Boğazını tut, kavuşma gecesidir. Gecenin bir öğünün bile geçmemiş, bu ne inleyiş!
[1007] Ben bu yanmışlıkla yabancıların kalbinin dağlanmış yarasıyım. Gönlüm incinmiş olsa da rakipleri incitmekteyim.
[1008] Gitmek iyi değildi. Yabancının meclisine gittiysem ister şarap iç ister namaz kıl, aynıdır.
[1009] Senin sulanmış kılıcından ölmemiş olan kimseyi ecele havale et, dudağı kuru ölsün.

[2] سهل است اگر ز غیر تنزل کند کسی
هرچند دشمن است ببین در پناه کیست.[1010]

[3] در وی نگر و طالب وی باش که موسی
محروم از آن شد که نظر بر شجر انداخت.[1011]

[4] رفتم ز آستانت این رو سیاهیم بس
اما ز دل نرفتم این عذرخواهیم بس.[1012]

[5] من گرفتم که ز مقصود نمیآید هیچ
دوست باشد به از آن نیست که دشمن باشد.[1013]

[6] **Mevlânâ Nâmî:** Ordubâdlıdır. Düzgün inançlı ve şefkatli bir kişiydi. [7] Bedr adındaki oğluyla Tebrîz'e geldi. Bendeniz o çocuğun muhabbetinin tarzına [8] bağlı ve sevgi fidanına tutkun oldum. Bir gün üstâdımız Mîr Sun'î [9] -ona rahmet olsun- şiir sebebiyle tartışmaya başladı. Ben susmayı tercih etmiştim, [10] çünkü her iki taraftan da utancım vardı. Ustamız gizlice, [11] "Sen o taraftan ol ki sana hakkımı helâl edeyim ama onlar cefa ederler" diye tavsiyede bulunurdu. [12] Bundan daha fazla bir dert ortaklığı olmaz, Yüce Allah ahiret ve akıbetini [13] bayındır etsin. Adı zikredilen Mevlânâ biraz kolay kandırılabilir ve yumuşak başlı olduğu için oğlu [14] adına söylediği beyitleri meclislerde ve mahfillerde okuyup utanma duygusu [15] duymadığından azar azar bendeki şefkat şulesi sönüp yavaş yavaş bezgin bir bağışlama duygusuna [16] dönüştü. Bu matla' adı zikredilen beyitlerindendir. Matla':

[17] بدر منیر ما نه همین دلپذیر ماست
خورشید سایه پرور مهر منیر ماست.[1014]

[1010] Yabancıdan tenezzül ederse bir kişi kolay olur. Gerçi düşmandır, kimin kime sığınmış olduğuna bak!
[1011] Ona bak ve ona talip ol çünkü Mûsâ, ağaca baktığı için ondan mahrum oldu.
[1012] Senin eşiğinden gittim, bu yüzü karalığım yeter ama gönülden gitmedim, bu özür dilemem yeter.
[1013] Tutayım ki, Maksûd'a hiç uygun gelmiyor. Dost olması, düşman olmasından daha iyi değil.
[1014] Bizim ışık saçan dolunayımız sadece bizim gönlümüze yatkın olan bu sevgili değil. Güneş bizim ışık saçan sevgimizin gölgesini beslemekte.

[82 a] [1] Mevlânâ Kâtibî'nin "Şütür-i Hücre"si'ne nazîre olarak bir sivrisinek bahsi eklemek suretiyle bir [2] kaside söylemişti. Bu matla' onundur. Matla':

بس است پشۀ فکرم شتر بحجرۀ تن

[3] که پشه کار شتر میکند بحجرۀ من.[1015]

Hindistan'a gidip dünyayı terketti.

[4] **Hârî-i Tebrîzî:** Tez canlı ve iyi zevk sahibi bir kişiydi. Hafî Nesh-Ta'lîk'i [5] son derece güzel yazardı ama çok korkusuz, hırsız ve gaddar bir kimseydi. Dostlarının yasaklamasına rağmen [6] yasağa riayet etmez, huyundan vazgeçmezdi. Adı zikredilen Mevlânâ'nın tuhaf bir olayına rastladık. Güyâ [7] üstâdı, oğlunu dövmüştür; çocuklar kuşluk vakti gittiklerinde, birkaç serseri ile mescide [8] girerek üstâda ayak tabanlarıyla vururlar. Üstâdın inlemesine cevaben şöyle demiş: [9] "Saygıdeğer üstâdım, siz o nârin kişiye niçin merhamet etmediniz? Biz de sana merhamet [10] edemeyiz". Şiirde tavrı güzeldi. Bu beyitler onundur. Beyit:

[11] از این جور و جفا آخر پشیمان خواهمت دیدن

ز قتل کشتۀ بیداد حیران خواهمت دیدن

[12] کسی کامروز داری در گذرها دست بر دوشش

باو در هر گذر دست و گریبان خواهمت دیدن.[1016]

[13] بخت آنم کو که خواب آلوده بر خیزی شبی

ناله ام نشناسی و گوشی بفریادم کنی.[1017]

[14] خواری بدان رسیده که بدگوئی مرا

1015 Fikrimin sivrisineğinin bedenimin hücresinde deve olmasına yeter çünkü sivrisinek benim hücremde deve işi yapıyor.

1016 Bu cevr ve cefadan sonunda seni pişman göreceğim. Adaletsizce katlettiğinden seni hayran görmek isterim. Bugün elini geçitlerde omzuna koyduğun kimseyle her geçitte elini yakanda görmek isterim.

1017 Benim bahtım nerede ki, bir gece yarı uykuda uyanasın. İnleyişimi tanımayıp feryadıma kulak asasın.

سرمایهٔ خوش آمد اغیار کرده است.[1018]

[15] چون پرسد حال مشتاقان بگو درد دلی خواری
خدا داند که دیگر باعثی پیدا شود یا نه
[16] چو آید غیر سویت یکزمان گرمی مکن با او
ببین دیگر وصالت را تمنا میکند یا نه.[1019]

[17] **Mevlânâ Haydarî:** Tebrîzlidir. Hoşsohbet bir kişiydi. Defalarca Hindistan'a **[82 b]** [1] gidip insan toplulukları getirdi ve bunda çok seyahat etmesinin ve insanları tanımasının çok [2] etkisi vardır. Mevlânâ Haydarî'nin sohbeti şiirinden çok daha sıcaktı. [3] Şiiri böyleydi. Şiir:

همچو آتش نالهٔ خونین دلان درد مند
[4] بیشتر دارد اثر هر چند میگردد بلند.[1020]

Bu rubâîsi meşhurdur. Rubâî:

[5] در کشور هند شادی و غم معلوم
در عالم غم خاطر خرم معلوم
[6] جایی که بیک روپه یه آدم بخرند
آدم معلوم و قدر آدم معلوم.[1021]

[7] Mîr-i Mîrân kinayesi olan bu iki kıt'a da fena değildir. Kıt'a:

[8] شاه من لطفی که کردی از سر جرات بمن
چون بگویم کز برای این گدا لایق نبود
[9] چون سگت بودم بجای گوشت دادی استخوان

[1018] Ey Hârî! İş o dereceye varmıştır ki, benden kötü şey söylemeyi yabancıların hoşuna gitsin diye sermaye yapmış.
[1019] Ey Hârî! Şevklilerinin hâlini sorarsa gönül derdini söyle! Allah bilir bir daha bir neden bulunur mu bulunmaz mı? Yabancı senin yanına geldiğinde onunla çok ısınma! Bak artık seninle kavuşmayı ister mi istemez mi?
[1020] Yüreği kanlı dertlilerin iniltisi, ateş gibi ne kadar yükselirse de etkisi daha fazladır.
[1021] Hint ülkesinde şenlik ve keder belli. Gam dünyasında şen şakrak olan hatır belli. Bir rupiye adam aldıkları yerde adamın değeri belli.

لایق من بود اما از شما لایق نبود.[1022]

[10] برات قرضخواهان چون نویسد

بدوشاب و بپنبه میر دانا

[11] تحمل آنقدر باید که گردد

شود پنبه کفن دوشاب حلوا.[1023]

[12] **Mevlânâ Sahîfî:** Şîrâzlıdır, sohbet etmeyi seven ve kafa dengi bir kişidir. O kadar [13] şâir tabiatlı ve gözü yükseklerde birisidir ki adı geçen Mevlânâ'nın, [14] kendi vaziyetinden ötürü kuruntu etmeyip cevap ve sorusunu [15] arzetmeye, sergilemeye gelecek kadar cesur birisi olsa gerektir ve çoğunlukla da ahmak asilzadeleri bulup irticâlen [16] anlamsız kasideler söyleyip ödüller alırdı. O zaman son derece umursamaz ve laubaliydi. [17] Bu sıralar ise tövbekâr ve takvâ sahibi bir kimse oldu, akıbeti hayrolsun. **[83 a]** [1] Türkçe ve Farsça şiir söyler. Bu Türkçe beyitler onundur:

[2] Vérüp cān naḳdini zülfiñ̂ ile salmaḳ ḫayālim bar
Ne dérsin başına çevrülduḳum [3] olur mı sevdāmız[1024]
Söylemiş-sén kim Ṣaḥīfī çevrülür mi başıma
[4] Pes kimiñ ḳurbānıyam başına ḳurbān olduḳum[1025]
Cān nedür kim iltifāt éde [5] köñ̂gül cānān oñ̂ga
Cānıma minnet eger lāyıḳ tüşerse cān oñ̂ga[1026]

Mevlânâ [6] **Gayretî-i Şîrâzî:** O vilâyetin tanınmış kimselerindendir. [7] Yiğit, dağcı ve iyi bir okçudur. Taktî'ye meyillidir, yardımsever bir kimsedir. [8] Tavrı şiir türlerinde güzeldir. Bu beyitleri güzel söylemiştir:

[1022] Ey benim şâhım! Senin bana cesaretten dolayı yaptığın lütfun bu dilenci için layık olmadığını nasıl söyleyeyim? Madem senin köpeğindim, bana et yerine kemik verdin. Bana layıktı fakat sana layık değildi bu.
[1023] Bilge kâtip borç isteyenlerin beratını pekmez ve pamukla nasıl yazsın? Tahammül o kadar olmalı ki, pamuk kefene dönüşsün ve pekmez helvaya.
[1024] Can parasını vererek zülfünle salmak hayalini kuruyorum. Ey başına dolandığım! Ne dersin, olur mu sevdamız?
[1025] "Sahîfî başıma dolanır mı?" demişsin. Ya ben kimin kurbanıyım, ey kurban olduğum!
[1026] Ey gönül, can nedir ki cânân ona iltifat etsin. Eğer can ona layık olursa benim canıma minnettir.

[9] رشکم آید که بعشق از غم مهجوری گل

هیچکس منع جگر خواری بلبل نکند

[10] غیرتی را شده مژگان کشندی قاتل

که بخونریز ملک نیز تعلل نکند.[1027]

[11] شبها که روی دل بخدای تو کرده ام

اول ادای شکر جفای تو کرده ام.[1028]

[12] هلاک غمزۀ بیباک ترسازاده ای گردم

که در محشر بدو بخشند خون صد مسلمانرا.[1029]

[13] اجل از جملۀ محنت زدگانش باشد

هرکرا چون غم هجران تو جلادی هست.[1030]

[14] فغان ز چشم فریبندۀ فسونسازت

که یکدمم ز خیال تو با خدا نگذاشت.[1031]

[15] لیلی شود آگه ز گرانباری ناقه

مجنون چو بحسرت نگرد جانب محمل.[1032]

[16] نگه کنید دلم را که خور کردۀ کیست

نظر بروز من و روزگار من مکنید.[1033]

[17] عجب نبود که گرد توتیای چشم مشتاقان

چو دوران خاک سازد چشم پر حسرت نگاهانرا.[1034]

[1027] Çiçeğin ayrılığının gamından aşk ile bülbülü ciğer yemekten men eden hiç kimsenin bulunmamasını kıskanıyorum. Padişahın da kanını dökmekte tereddüt etmeyen bir katil, kirpikleriyle Gayretî'nin canını almış.

[1028] Geceleri kalbimin yüzünü senin Tanrı'na çevirdiğimde ilk önce senin cefanın şükrünü kılmışım.

[1029] Mahşerde kendisine yüz müslümanın kanının bağışlandığı gâvur yavrusunun korkusuz gamzesine helâk olayım.

[1030] Senin ayrılığının gamı gibi bir celladı olan için ecel mihnetzedelerden sayılır.

[1031] Senin büyü yaratan aldatıcı gözünden feryat ederim. Çünkü senin hayalinden beni bir an Tanrı'yla bırakmadı.

[1032] Mecnûn hasretle deveye doğru baktığında Leylâ, dişi devenin ağır yüklülüğünden haberdâr olur.

[1033] Bakın kalbime, kimin tarafından zayıf düşürülmüş. Benim ve benim yaşantımın hâline gününe bakmayın.

[1034] Devran, hasret dolu bakışlı gözleri toprak yaptığında şevkli olanların gözünün sürmesinin tozu hayret verici değil.

[83 b]

[1] غیرت برم از سوختن دوزخ جاوید

کو نیز مگر داغ تمنای تو دارد.[1035]

[2] چو غمزۀ تو بخون ریختن کند آهنگ

لباس خاک کند بر تن شهیدان تنگ.[1036]

[3] شب از حیرت نگاهشرا تصور آنقدر کردم

که زهر غمزه اش آمد برون از چشم حیرانم.[1037]

[4] بآتش گر بسوزندم بدم چندانکه میدانم

که ننگم منکر آتش کند آتش پرستان را.[1038]

[5] بسکه در بادیۀ عشق شهیدان غمند

استخوانهااست بجای خش و خاشاک آنجا.[1039]

[6] شدم آزرده بنوعی ز تعلق که دگر

همتم تکیه بدیوار توکل نکند.[1040]

[7] **Mevlânâ Nazîrî:** Nişâbûrludur ve o vilâyette sarraflık işiyle [8] iştigal ederdi. Gösterişsiz ve hoşgörülü bir gençtir. Tavrı da fena değildir. [9] Bu beyitleri onundur. Beyit:

زبان شکوه ما کوته از بریدن نیست

[10] علاج درد دل ما بجز شنیدن نیست

ز بسکه حسرت چشم تو ناتوانم ساخت

[11] نگاه را برخت قوت رسیدن نیست.[1041]

1035 Ebedî cehennemin yanmasında gayretler görürürüm. Çünkü o da senin özleyişinin dâğ yarasını taşır.
1036 Senin gamzen kan dökmeye niyetlendiğinde şehitlerin üzerinde toprak elbisesini dar yapar.
1037 Geceleyin hasretle ona bakmayı o kadar tasavvur ettim ki, onun gamzesinin zehri hayran gözünde dışarı sızdı.
1038 Beni ateşle yakarlarsa da bildiğim gibi olurum. Çünkü benim arım ateşperestleri ateşi inkâr etmeye mecbur eder.
1039 Aşk çölünde o kadar gam şehidi var ki, orada çerçöp yerine kemikler bulunur.
1040 Bağlılıktan o kadar eziyet gördüm ki, gayretim artık tevekkül duvarına dayanmaz.
1041 Biizm şikâyet dilimiz kesilmekle kısaltılamaz. Biizm derdimizin ilacı duymaktan başka bir şey değildir. Senin gözünün hasreti beni o kadar güçsüzleştirdi ki, bakışımın senin yanağına ulaşma gücü kalmadı.

آن بود نور دیده که رفت از نظر مرا

[12] این دیده پاره ایست ز خون جگر مرا

فکر کفن کنید که بیماری فراق

[13] هر روز بدتر است ز روز دگر مرا.[1042]

ز بس کز حسرت رویت بسختی میدهم جان را

[14] اجل بر گرد من با چشم خون آلود میگردد

تو گر سودای دل بر هم زنی نازی زیان داری

[15] مرا سرمایۀ دنیا و دین نابود میگردد.[1043]

دور از آن در مرده ام کی میکند خاکم قبول

[16] آتشم در جان زن و خاکسترم بر باد ده.[1044]

گرم صد بار سوزی باز بر گرد سرت گردم

[17] نیم پروانه کز یک سوختن در دست و پا افتم.[1045]

نظیری زنده ای در هجر او خاکت بسر بادا

[84 a]

[1] ترا درد محبت تا کجا بوده است دانستم.[1046]

ز خود هرگز نیازارم دلی را

[2] که میترسم در او جای تو باشد.[1047]

بر نیامد یک عزیز از مصر مردم پروری

[3] پیر شد در چاه صد یوسف ز قحط مشتری

بوی خونی از شهیدان بر مشامم خورده است

[1042] Gözümüzün ışığı bakışımızdan uzaklaşan o sevgiliydi. Bu gece benim ciğerimin kanının bir parçasıdır. Kefen tedarikini düşünün, çünkü ayrılık hastalığı beni her gün önceki günden daha beter yapıyor.

[1043] Senin yüzünün hasretiyle öylesine zorlukla can veririm ki ecel benim etrafımda kanlı gözle dolaşır. Sen gönül sevdasını (pazarlığını) karıştırırsan ziyan etmiş olursun. Çünkü benim dünya ve din sermayem yok olmuş olur.

[1044] O kapıdan uzakta ölmüşüm. Toprak beni ne zaman kabul eder. Canıma ateş vur ve külümü yellere savur.

[1045] Beni yüz kere yaksan bile yine başının etrafına dönerim. Bir sefer yanmakla ele ayağa düşecek kelebek değilim.

[1046] Nazîrî! onun ayrılığında hâlâ dirisin. Başına topraklar olsun. Senin sevgi derdin nereye kadarmış, anlamış oldum.

[1047] Kendimden hiçbir zaman bir kalbi incitmem, çünkü orada senin yerin olur diye korkarım.

[4] همتی یاران دگر زین سر نمیآید سری

مجلس آخر شد نظیری درد خود با او بگو

[5] هر زمان بزمی و هر دم صحبتی با دیگری.[1048]

Bu beyitin de ona ait olduğu söylenir. Beyit:

[6] گر زیر گلبنی قفسم را نمی نهی

جایی بنه که ناله بگوش چمن رسد.[1049]

[7] **Mevlânâ Caferî-i Sâvecî:** Bahtsız ve alçak gönüllü bir gençtir, hem de iyi ihlâs sahibi bir kimsedir. [8] Şâirler için bir alçaklık sayılan aç gözlülüğü kendisi asla kabul etmez ve hiç kimseye [9] minnet duygusu duymaz, müdânâ etmez. Türlü şiirler söyler. Bu beyitler onundur. Beyit:

[10] کفن از خاک پوشد چون شهید تیغ سودایش

گریبان چاک سازد خاک را بر یاد بالایش

[11] چو مرغی کز قفس نظارۀ گلشن کند هر دم

دلم از چاکهای سینه می بیند سراپایش.[1050]

[12] جهان ز من شده گویا و من خموش از غم

که بی نصیب ز خود همچو آب حیوانم

[13] ز کفر زلف تو پیوند نگسلاند دل

اگر ملائکه تلقین کنند ایمانم

[14] شدم اسیر بتی جعفری که بعد از مرگ

کنند قبلۀ خود کافر و مسلمانم.[1051]

[1048] Mısır'dan halkı besleyen bir aziz çıkmadı. Yüz Yûsuf müşteri kıtlığından kuyuda yaşlandı, şehitlerin kanının kokusunu aldım. Bir gayret gösterin arkadaşlar. Bu baştan baş çıkmaz. Ey Nazîrî, meclis sona erdi, kendi derdini ona söyle! Her zaman bir meclis var ve her an başkasıyla bir sohbet var.

[1049] Benim kafesimi bir çiçek dalının altına koymuyorsan öyle bir yere koy ki, iniltim çimenin kulağına ulaşsın.

[1050] onun sevdasının kılıcıyla şehit düşen, topraktan kefen giyer. Toprağın yakasını onun boyunun hatırasıyla yırtar. Her an kafesten gül bahçesine bakan bir kuş gibi gönlüm göğsümün yırtıklarından O'nu baştan ayağa izler.

[1051] Sanki dünya benden, ben de gamdan sessiz olmuşum. Çünkü hayat suyu gibi kendimi nasipsiz bırakmışım. Melekler imanımı telkin ederlerse gönül senin saçının küfründen bağını koparmaz. Ey Caferî! Öylesine bir puta esir oldum ki, ölümden sonra kâfirler ve Müslümanlar beni kendilerinin kıblesi yaparlar.

[15] ز دل کی غم برد بیرون تبسمهای شیرینت

همان تلخ است اگر جان بر کباب تلخ میریزی.[1052]

[16] تبسمت سر تاراج کفر و دین دارد

غبار خط تو با آفتاب کین دارد.[1053]

[17] تمام آتشم از غم همای عشق ترا

عجب که بهره ای از استخوان من باشد.[1054]

[84 b]

[1] چشم باطن دلا چو بگشایی

یار هر جا شوی دوچار شود.[1055]

[2] سبحه و زنار سد راه مقصد شد دلا

کفر و ایمان را بهل در یکدگر پنهان بود.[1056]

[3] **Mevlânâ Sarfî-i Sâvecî:** Galiba Mevlânâ Caferî ile akrabalığı vardır, her ikisi de tekellüm ehlinin en fasihi olan [4] Hâce Selmân'a mensupturlar. İyi şâirdir. Bendeniz Mevlânâ ile [5] hiç karşılaşmadım. Bu beyitlerini işittim. Beyit:

[6] بسفر زمانه دایم چو منت غریب دارد

سر آن دیار گردم که تو اش غریب باشی

[7] بگذر ز چارۀ من بگذار تا بمیرم

من ناتوان که باشم که توام طبیب باشی

[8] اگرت نصیب از آن لب نرسد مرنج صرفی

گنه کسی چه باشد چو تو بی نصیب باشی.[1057]

[1052] Senin tatlı gülümsemelerin gamı gönülden ne zaman dışarı çıkarır? Canı acı kebap üzerine dökmen zaten acıdır.
[1053] Senin gülümsemen küfrü ve dini yağmalamak niyetindedir. Senin hattının tozu güneş ve kin içindedir.
[1054] Gamdan dolayı tamamiyle ateşim; senin aşkının hümâ kuşu için benim kemiğimden bir fayda olursa şaşılır.
[1055] Ey gönül, bâtın gözünü açarsan nereye gidersen git yâr ile karşılaşırsın.
[1056] Ey gönül, tesbih ve zünnar maksat yolunu kapatmış oldu. Küfür ve iman bedduayla birbiri içinde saklıdır.
[1057] Devran her zaman yolculukta senin için benim gibi bir garibe sahipse senin garip düştüğün diyarın başına dönerim. Beni tedavi etmekten vazgeç. Bırak da öleyim. Ben güçsüz kimim ki, sen benim hekimim olasın. Ey Sarfî! O dudaktan bir nasip alamazsan incinme! Sen nasipsiz kalıyorsan kim günahkâr?

[9] غمی کز مرگ دشمن دارم این است

که ترسم در غم او مرده باشد.[1058]

[10] کشتند و سوختند مرا ای هما برو

کز قسمت تو هیچ در این استخوان نبود

[11] گویا که میکشند مرا هرگز اینچنین

غوغای عام بر در زندان من نبود.[1059]

[12] خدایا اینقدر در حق آن بیباک میگویم

که گر نامهربانش آفریدی مهربانش کن.[1060]

[13] خبرم ز رفتن خود بگه سفر نکردی

چه صلاح دیده بودی که مرا خبر نکردی

[14] چو ز رفتن تو مردم تو نشاط کن که هرگز

بمراد خاطر خود به از این سفر نکردی

[15] تو تمام خشم و نازی منت از کدام گویم

چه بروزگار صرفی تو ستیزه گر نکردی.[1061]

[16] **Mevlânâ Akdesî:** Meşhedlidir. Kendini beğenmiş ve geçimsiz bir kişi olduğundan [17] halk ile muhabbeti yoktu. Çoğu zaman tek başına yürürdü. **[85 a]** [1] Herhâlde sözü tatlı ve tazedir. Bu beyitler kendi zamanının eşsizi olan onundur:

[2] بپای ناقه خروشان دل شکستهٔ کیست

که این صدا بصدای جرس نمیماند.[1062]

[3] کی رسد در حشر اجزای وجود ما بهم

[1058] Düşmanın ölümünden duyduğum hüzün, onun gamından ölmüş olmasından korktuğum içindir.

[1059] Beni öldürdüler ve yaktılar ey hümâ, git! Çünkü senin kısmetin benden hiçbir kemik bile yok. Sanki beni öldürüyorlar. Benim zindanımın kapısının önünde hiçbir zaman halkın böylesine bir arbedesi yoktu.

[1060] Allahım! O korkusuzun hakkında şu kadar söylüyorum ki, O'nu sevgisiz yaratmışsan sevgi dolu yap!

[1061] Yolculuk anında kendi gidişinden beni haberdâr etmedin. Neyi uygun görmemiştin ki beni uygun görmedin? Senin gidişinden öldüğümde sen şenlik yap çünkü hiçbir zaman seni kendi hatırın muradınca bundan daha iyi bir yolculuk yapmadın. Sen tamamiyle öfke ve nazsın. Ben hangisini söyleyeyim? Sarfî zamanında sen kavgacı neler yapmadın ki?

[1062] Dişi devenin ayağında feryat eden kimin kırık kalbidir? Çünkü bu ses deve zilinin sesine benzemez.

زین پریشانی که از زلف بتان در کار ماست.[1063]

[4] بدخو بدوای تو شدم ورنه از این پیش

در درد کشیدن دل من تاب دگر داشت.[1064]

[5] خونین چرااست اشکم اگر تیغ غمزه ات

در چشم خانه سر نبریده است خواب را.[1065]

[6] دارم دلی که غوطه بخون زد هوس در او

سر از میان خون بدر آرد نفس در او.[1066]

[7] دل گرمم چو در آتشکدهٔ غم سوزد

نفسی سر زند از سینه که عالم سوزد.[1067]

[8] در شبستان طرب نور نخیزد ز دلم

این چراغی است که در حلقهٔ ماتم سوزد.[1068]

[9] آن مرغ ضعیفم که ز شوق در و بامت

پر میزنم و قوت پرواز ندارم.[1069]

[10] Bu rubâî de onundur. Rubâî:

روزی که بقتل همچو من بیجگری

[11] پیدا کند آن نگار بد مهر سری

اجزای تنم ز شوق بسمل هر یک

[12] خود را بزند بتیغ بیش از دگری.[1070]

[1063] Putların saçından dolayı bizim vücudumzda ortaya çıkan dağınıklıkla mahşerde bizim vücuduuzun parçaları nasıl bir araya gelir?

[1064] Senin ilacınla kötü huylu oldum. Yoksa bundan önce benim gönlümün acı çekmekte bambaşka bir tahammülü vardı.

[1065] Senin gamzenin kılıcı, benim göz evimde uykunun başını kesmediyse benim gözyaşım neden kanlıdır?

[1066] Öylesine bir kalbim var ki, heves onun içinde kanlara daldı ve nefes onun içinde başını kan arasından dışarı çıkarır.

[1067] Sıcak kalbim gam ateşkedesinde yandığında göğsümden öylesine bir nefes baş çıkarır ki, âlem yanar.

[1068] Çalgı eğlencesinin gece yurdunda gönlümden ışık çıkmaz. Bu yas halkasında yanan bir kandildir.

[1069] Senin evinin barkının şevkiyle kanat çırpan ve uçmaya gücü olmayan zayıf bir kuşum.

Mevlânâ Vahşetî: Kâşân'a bağlı Cûşkān'dandır. [13] Son derece sağlam cüsseli ve güçlü kuvvetli biri olarak gözükmektedir. Bu beyitinin [14] kendi tavrıyla çok ilgisi vardır:

فرهاد اگر از بیستون گلگون بگردن [15] میبرد
من بیستون را میبرم کارم چو بر گردن فتد.[1071]

Adı zikrolunan Mevlânâ [16] bu kudretinin yanısıra son derece bahtsız bir kişidir ve mecâzî aşk yolunda o derece emin [17] adımlarla yürümektedir ki, hocasının çocuklarına da hizmet etmektedir, **[85 b]** [1] anlayana işaretler yeterlidir. Bu beyitler, o vefâ sahibinindir. Beyit:

[2] صد ظلمات گم شود در شب تار هجر او
چرخ مگر ز بخت من بافته این گلیم را.[1072]

[3] یک لحظه گریه گر نکنم کور میشوم
گویا چراغ چشم من از آب روشن است.[1073]

[4] شب هجری بعذاب دو جهان میدادم
گر کسی با من سودازده سودا میکرد.[1074]

[5] بیار همرهم اما دل از پریشانی
هزار مرتبه هر گام از او خبر گیرد.[1075]

[6] اهل نظر بقیمت یاقوت میخرند
خونابه ای که بر سر مژگان گره شود.[1076]

[1070] O sevgisi kötü sevgili, benim gibi ciğersiz birisini öldürmek için vakit bulduğu gün, bedenimin organları besmele şevkiyle her birisi kendisini diğerinden daha fazla kılıca çarpar.
[1071] Ferhâd Bîstûn'dan boynu gül renginde iken götürüyorsa ben iş boynuma düştü diye Bîstûn'u götürüyorum.
[1072] onun ayrılığının karanlık gecesinde yüz karanlık kaybolur. Çarh bu kilimi benim bahtımdan mı örmüş?
[1073] Bir an ağlamazsam kör olurum. Sanki benim gözümün kandili, aydın sudandır.
[1074] Eğer birisi ben sevdâzedeyle sevdâ (ticaret) yapsaydı bir ayrılık gecesini iki dünya azabına verirdim.
[1075] Yâr ile aynı yoldayım fakat perişanlıktan her adımda ondan bin kere haber alır.
[1076] Kirpik ucunda düğümlenen kan suyunu bakış ehli yakut pahasına alır.

[7] اگر تا حشر گریم آتش عشق تو نگذارد

که مژگان شرربارم ز آب دیده نم گیرد.[1077]

[8] چون نور دیده در نظرم جلوه میکند

با آنکه سالهاست از او و دور مانده ام.[1078]

[9] شب در گمان افتم که دل با اشک خونین شد برون

زان پرسم احوالش سحر از دیدهٔ بیدار خود.[1079]

[10] از بسکه سرکش است سمند وصال او

دست تصورش نتواند عنان گرفت.[1080]

[11] جهان بر آب بود اول منش در آتش افکندم

ز چشمم بسکه شبها سیل آتش در جهان افتاد.[1081]

[12] من و دل کاروانسالار راه محنت و دردیم

بلا از بیم جان در منزل ما باز نگشاید.[1082]

[13] مردم از شوق تو صد بار و ز شوقم چو نفس

بهر ایثار تو جان از پی جان میآید.[1083]

[14] ندارد آسمان هم در خور امید من گامی

از آن هرگز ندیدم بر مراد خویش دوران را.[1084]

[15] ز محبت تو چندان تف دل بخاک بردم

1077 Mahşere kadar ağlarsam senin aşkının ateşi alev dolu kirpiklerinin gözyaşından nem almasına izin vermez.

1078 Ondan yıllarca uzak kaldığım hâlde gözümde göz ışığı gibi görünür.

1079 Geceleyin gönül kanlı göz yaşıyla dışarıya gitti diye şüpheye düşerim. O yüzden de sabahleyin onun hâlini uyanmış gözüme sorarım.

1080 Onun kavuşmasının Küheylân'ı öylesine asi ki, tasavvur eli bile onun dizginini tutamaz.

1081 Dünya su üzerindeydi, geceleri benim gözümden o kadar ateş seli dünyaya düştü ki, ben onu ateşe düşürdüm.

1082 Ben ve gönül, mihnet ve acının kervancısıyız. Belâ bizim korkumuzdan bizim menzilimizin kapısını açamaz.

1083 Senin şevkinden yüz kere öldüm ve şevkinden nefes gibi sana feda etmek için can ardından can geliyor.

1084 Gökyüzünün benim ümidime değecek bir adım attığı yok. O yüzden de devranı kendi muradım üzere hiç görmedim.

که فرشتۀ عذابم بسر مزار نآید.[1085]

[16] گشتم چنان ضعیف که در گلشن وصال
هر دم مرا نسیم بسوی دگر برد.[1086]

[17] چو گرد بیخبر از خویش دامنت گیرم
اگر ترا بسر خاک من گذر باشد.[1087]

[86 a]

[1] خار مژگانم چو گلبن غنچه میآرد ببار
بسکه چشم خونفشانم بر گل رویت بماند.[1088]

[2] ز خاکم دوزخی پیش از قیامت آشکارا شد
ز بس کز سوز دل آتش فکندم در مزار خود.[1089]

[3] هر سحر گل چشم بر راه است پندارد شبی
گردی از کوی تو در دست صبا خواهد فتاد.[1090]

[4] دوش چندان گریه کردم از غم نادیدنش
کز سرشکم در نهاد سنگ آتش نم گرفت
[5] در دم مردن مرا جز اشک بر بالین نبود
اشک خونین عاقبت چشم مرا بر هم گرفت.[1091]

[6] Bu rubâî de onundur. Rubâî:

تا کعبۀ کوی خود نمایان کردی

[1085] Senin sevginden dolayı kalbimi öylesine kızarmış bir şekilde toprağa götürdüm ki, azap meleği de benim mezarımın baş ucuna gelmez.
[1086] Kavuşmanın çiçek bahçesinde öylesine güçsüz oldum ki, her an beni esinti başka bir yere götürür.
[1087] Eğer senin benim toprağımın baş ucundan yolun düşerse toz gibi kendimden habersiz senin eteğini tutarım.
[1088] Kan saçan gözüm o kadar senin gül yüzünde kaldı ki, kirpiklerimin dikeni çiçek dalı gibi gonca yetiştiriyor.
[1089] Kalbindeki yangından kendi mezarıma o kadar ateş saçtım ki, kıyametten önce toprağından bir cehennem ortaya çıktı.
[1090] Her seher çiçeğin gözü yoldadır. Zanneder ki bir gece sabah yelinin eli senin mahallenden bir toz ele geçirecektir.
[1091] Dün gece O'nu görmemenin kederi ile o kadar ağladım ki, gözyaşımdan taşın duasında ateş yer edindi. Ölüm anında yatağımın baş ucunda gözyaşından başka bir şey yoktu. Kanlı gözyaşı sonunda benim gözyaşımı kapladı.

[7] بر من ره طوف کعبه آسان کردی
عید است بکوی خویش قربانم کن
[8] در کعبه همان گیر که قربان کردی.[1092]

Mîrzâ Ebû Turâb-ı Firkatî: [9] Encudânlıdır, iyi huylu bir âdemoğludur. Eğer kendisine tapan dalkavukların [10] söz ve sesi ile üzerine şâirlik ünvânını almasa [11] bundan daha iyi olur. Bu beyitler o Mîrzâ'nın tabiatının bir neticesidir. Beyit:

[12] پای اشکم بتمنای تو صد آبله کرد
با همه گرم رویها ز تکاپوی بماند.[1093]

[13] نه گردباد نمایان ز طرف هامون است
بخاک بادیه آلوده روح مجنون است.[1094]

[14] بیاد روی تو تا کی بخواب بینم گل
چو چشم باز کنم پارۀ جگر باشد.[1095]

[15] بسکه داغ سینه ام را گل تصور میکنند
د رگلستانم ز جوش بلبلان آرام نیست.[1096]

[16] ز شور بلبلانم گشت معلوم
که گل چیدن کم از خون کردنی نیست.[1097]

[17] چون مگس تا ز سر خوان وصالت رفتم
لقمۀ من سر انگشت پشیمانیبود
خاطر جمع ز سر وقت جنونم انداخت

[1092] Kendi mahallenin Ka'besini gösterdiğinden beri, benim için Ka'be tavafı yolunu kolaylaştırdı. Bayramdır, kendi mahallende beni kurban et! Ka'be'de kurban ettiğini tut!
[1093] Gözyaşımın ayağı, sana yakarmakla yüz kere suçiçeği çıkardı. Bütün sıcak yürüyüşlerine rağmen koşuşturmadan kaldı.
[1094] Çöl tarafından gelen kasırga değil. Çölün toprağına bulaşmış Mecnûn ruhudur.
[1095] Senin hatıranla ne zamana kadar uykumda çiçek göreyim? Göz açtığımda ciğer parçası olur.
[1096] Göğsümdeki dâğ yarasını o kadar gül sanıyorlar i, gül bahçemde bülbüllerin kaynaşmasından huzur yok.
[1097] Bülbüllerin coşkusundan bana belli oldu ki çiçek dermek kan işlemekten daha az bir şey değil.

[86 b]

[1] یاد آن روز که در عین پریشانی بود.[1098]

شب که بیخود بطواف گل رویت آیم

[2] تکیه بر دوش صبا کرده بسویت آیم.[1099]

در روزگار هر که عزیز است خوار تست

[3] این رسم تازه ایست که در روزگار تست.[1100]

تا قافله را کعبه سر کوی بتان است

[4] پیوند بناقوس رساند جرس ما

زآنروز که گشتیم بدام تو گرفتار

[5] شد کعبهٔ مرغان بهشتی قفس ما.[1101]

Mevlânâ Kesrî-i Kerbe: Kâşânlıdır, [6] Mevlânâ kendisinin Horasan halkının evlâdı olduğunu söyler. Bununla birlikte kendisini [7] o şekilde bir kişi olarak tanıtmaya ehliyeti yoktur. İşlerin hakikatini Allah bilir. Bu tarz şiir de [8] söyler. Şiir:

آنرا که رد کنیم شود رد کائنات

مردود بارگاه دل [9] ما کسی مباد.[1102]

هنوز ای قبلهٔ جان دل بیاد طاق ابرویت

بمسجد میرود [10] گرد سر محراب میگردد.[1103]

جنون مزدور سودای تو باشد

بلا شاگرد [11] بالای تو باشد.[1104]

1098 Sinek gibi senin kavuşma sofrandan gittiğinden beri benim lokmam pişmanlığın baş parmağıydı. Perişanlık içinde olduğum o gün, rahat hatır beni çılgınlıktan düşürdü.

1099 Gece kendinden geçerek senin gül yüzünün tavafına geldiğimde sabah yelinin omzuna yaslanarak sana doğru gelirim.

1100 Devranda kim saygıdeğerse senin yanında hordur. Senin çağında olan yeni bir gelenektir bu.

1101 Kervanın Ka'be'si putların mahallesinin başı olduğu sürece bizim develerimizin zili çanla kavuşur. Senin uzağına yakalandığımız günden beri bizim kafesimiz cennet kuşlarının Ka'be'si oldu.

1102 Bizim reddettiğimiz kimse, kâinattan reddolunur. Bizim kalbimizin sarayından kimse reddedilmesin.

1103 Ey can kıblesi! Gönül hâlâ senin kaşının takının hatırasıyla camiye gidip mihrabın başı etrafında dolaşıyor.

Garîbî-i Kâşî: Eski bir şâirdir. Han Ahmed Pâdişâh'ın [12] hizmetinde "Şâirlerin sultânı" makamındadır. Mevlânâ Lisânî'nin bu gazelini söylemiştir:

منم زآن [13] خوی نازک آستین بر چشم تر مانده
ز مژگان تا جگر صد پرده خون بر یکدگر [14] مانده[1105]

Bu tarz bir nazîre yazmıştı. Garîbî:

تو از من فارغ و من بی تو [15] هر سو دربدر مانده
ز خواری بر سر دون همتان بی پا و سر مانده.[1106]

[16] **Mevlânâ Mu'în:** Esterâbâdlıdır. Yaradılışından gelen kabiliyeti ve Mevlevî mayasından başka, [17] ilginç sözler ve garip latifeler zikri geçen Mevlânâ'da ortaya **[87 a]** [1] çıkardı. Seçkinlerin saydığı ve halkın da sevdiği böyle bir kişi az bulunur. Zamanın pâdişâhlarının [2] meclislerine girmesinde hiçbir engel yoktu. O sözlerden biri budur:

"من [3] شرمندگیهای یک توقوز سست **اول** آنکه اگر نامش برم مردم صد تف [4] بر ریشم می اندازند، **دوم** بادرنگ سست **سیوم** خایهای سست [5] **چهارم** اقای سست **پنجم** شعر سست **ششم** فکر سست **هفتم** شریک سست [6]**هشتم** و **نهم** پس رو که اسبم بر تو نرید مهمد الی شق شق شق.[1107]

حافظ اگر مست [7] نه ای کج مرو
کز تو کسی نشنود این عذر لنگ[1108]"

Bu tuhaf hâllerinden başka, böyle [8] şiir söyler. Şiir:

[1104] Çılgınlık, senin sevdanın kiralık askeridir. Belâ senin boyunun çırağıdır.

[1105] O nâzik huyludan yeni ıslak gözünde kalan benim. Kirpiklerden ciğerime kadar birbirinin üstüne yüz perde kan kalan benim.

[1106] Sen benden habersizsin. Ben sensiz her tarafta âvâre kalmışım. Horluktan elsiz ayaksız düşük gayretlilerin başında kalmışım.

[1107] Ben senin mahçubiyetlerin, bir tokuz gevşek. Birincisi; adını söylersem halk sakalıma yüz kere tükürür. İkincisi; gevşek hıyar, üçüncüsü gevşek hayalar, dördüncüsü gevşek ağa, beşincisi gevşek şiir, altıncısı gevşek fikir, yedincisi gevşek ortak, sekizinci ve dokuzuncusu geri çekil de atım üzerine sıçmasın.

[1108] Ey Hâfız! Sarhoş değilsen eğri yürüme! Çünkü kimse senden bu aksak özrü dinlemez.

افسوس که بیک عمر راهی کردیم
مردانه نزیستیم داهی کردیم
[9] در نامه نماند جای یک لفظ سفید
از بس شب و روز روسیاهی کردیم.[1109]

[10] **Gıyâsü'd-dîn Muhammed-i Bezmî:** Esterâbâd'ın tanınmış kişilerindendir. [11] Son derece hoşsohbet ve anlayışlı birisidir. İki beyiti güzel okur, [12] tavrında hoşluk ve zihninde şûhluk çokça var. Bu sıralarda öldürülmüş olduğu söylenmektedir. [13] Evet, hiç kimse Esterâbâd'da eceli ile ölmez. Bu rubâîler o azîzindir:

[14] جانا غم نیک خواه میباید داشت
فکر دل بیگناه میباید داشت
[15] دل از کف عاشقان برون آوردن
سهل است ولی نگاه میباید داشت.[1110]

[16] تا پرده ز خورشید جمال افکندی
آتش بنهاد اهل حال افکندی
[17] برداشته بودم از خیالات تو دل
بازم بکرشمه در خیال افکندی.[1111]

[87 b]

[1] میرم جایی که گفت و گوی تو کنند
وصف سر زلف مشکبوی تو کنند
[2] از خلق گریزم من رسوا که مباد
بینند مرا و یاد روی تو کنند.[1112]

[1109] Ne yazık ki bir ömür yol aldık. Erkek gibi yaşamadık, cariyelik yaptık. Gece gündüzü yüzü karalık yaptığımız için mektupta bir lafz için bile beyaz yer kalmadı.
[1110] Ey cân! İyilik severlerin kavgasını çekmeli. Günahsız kalbi düşünmeli. Kalbi âşıkların elinden çıkarmak kolaydır fakat onu saklayabilmek gerek.
[1111] Güzellik güneşinden perde düşürdüğünde hâl ehlinin doğasına ateş düşürdü. Senin hayallerinden gönlümü geri çekmiştim. Yine nazlanarak beni hayale düşürüdün.
[1112] Senden söz ettikleri yerde ölürüm. Senin misk kokan zülfünün ucunu vasfettiklerinde ölürüm. Beni görüp de seni yâd ederler diye ben rezil halktan kaçarım.

[3] Bu iki beyit de onundur. Beyit:

از ناوک غمت دل بیحاصلم پر است

[4] پیشت چگونه زار نگریم دلم پر است.[1113]

رحم کن بر بزمی مسکین که امشب تا سحر

[5] با وجود بیگناهی کارش استغفار بود.[1114]

Kısmetî-i Esterâbâdî: [6] Mîr Ziyâü'd-dîn oğlu Mîrzâ Beg-i Fendersegî'nin hizmetindedir. Bu rubâî ve bu [7] beyitler ona aittir. Beyit:

طوف حرم کعبه ز رهبان مطلب

[8] تعظیم کنشت از خداخوان مطلب

ما راندۀ کعبه ایم و واماندۀ دیر

[9] از ما روش گبر و مسلمان مطلب.[1115]

در خانه گشت گلشن فردوس میکند

[10] چشمی که از مشاهدۀ دلستان پر است.[1116]

گر بود قاصد ملک و انگه بمن آرد پیام

[11] میرم از غیرت اگر گوشی بپیغامش کند.[1117]

Mevlânâ Muhlisî: [12] Sebzevârlıdır. Tavrı fena değildir. Bu beyitler onundur. Beyit:

[13] چو چشم خونفشان بر ساکنان محشرم افتد

سخنهای گرفتاران عشقت باورم افتد

[14] پس از عمری که خواب راحتی گرد دلم گردد

[1113] Kederinin okundan hâsılsız kalbim doludur. Senin yanında nasıl inleyerek ağlamayayım, çünkü kalbim doludur.

[1114] Zavallı Bezmî'ye acı! Çünkü bu gece sehere kadar bütün günahsızlığına rağmen işi af dilemeydi.

[1115] Ka'be'nin hareminin tavafını rahiplerden isteme! Mecûsî tapınağının büyü tutmayı Tanrı'ya inanandan isteme! Biz Ka'be'den sürülmüşüz ve manastırda kalakalmışız. Bizden gâvur ve Müslüman yöntemini sorma!

[1116] Gönül alanı izlemekle dolu olan bir göz evde cennet bahçesinde gezinir.

[1117] Melek ulak olup ondan bana bir mesaj getirirse mesajıma bir sefer kulak asarsa namusumdan dolayı ölürüm.

دود بیطاقتی پیش از من و بر پسترم افتد

[15] بسوزانم ولی بگذار چندان بر سر کویت

که این افسردگان را چشم بر خاکسترم افتد

[16] هجوم ناامیدی مخلصی بنگر که در کویش

قدم ننهاده اشک حسرت از چشم ترم افتد.[1118]

[17] **Mevlânâ Ayânî:** Bendeniz önceleri onun Rey şehrinden olduğunu duymuştum, **[88 a]** [1] onunla mülakatta bulunduktan sonra bana Herât'lı olduğunu söyledi. Yine dostlardan işittiğime [2] göre Tekelü oymağının yaşadığı hezimet sonrası geriye kalanlarındandır ve yine aynı şekilde malum olunduğuna göre "Haydar-ı [3] Çarhî" adlı bir hokkabazın cemaathanesinde bulunurmuş. Her ne olursa olsun iyi [4] bir cemaat ve cemaathaneden çıkmış bir kişidir. Hamse'ye cevap yazdığını söylemektedir. [5] Bu beyitleri kendi emri gereğince bu muhtasar tezkirede yazıldı. Beyit:

[6] نظامی که وصف سکندر نمود

اگر ساحری کرد معجز نبود

[7] بیانش گر آیینهٔ انور است

معانی من سد اسکندر است.[1119]

[8] Bundan fazlasını, işitmekten ötürü dinleyen için bir zorluk hâsıl olmasın diye bu beyiti [9] ile iktifâ ettik. Beyit:

لذت صدساله از یک دیدنش دریافتم

[10] شکر لله کآرزو را حسرتی در دل نماند.[1120]

[1118] Kan saçan gözün, mahşerin sakinlerine düştüğünde senin aşkına tutunmuş olanların sözlerine inanasım gelir. Bir ömürden sonra rahat bir uyku kalbin etrafında gezindiğinde takatsizlik benden önce koşar ve yatağıma düşer. Yak beni, fakat bırak bu yıpranmışların gözünün külüme düştüğü zamana kadar mahallenin başında kalayım. Ey Muhlisî! Ümitsizliğin saldırısına bak ki onun mahallesine ayak basmadan yaşlı gözümden hasret gözyaşları düşmeye başlar.

[1119] İskender'in vasfını yapan Nizâmî, sihirbazlık yaptıysa da mucizeci değildi. Onun beyanı aydın aynaysa da benim manalarım İskender'in seddidir.

[1120] O'nu bir kere görmekle yüz yıllık lezzeti bulmuş oldum. Allah'a şükürler olsun ki kalbimde bir arzunun hasreti kalmadı.

Haşmetî-i Reştî: Son derece laubali, şâir ruhlu [11] ve bahtsız biridir. Bu tarz şiiri vardır:

چه عیش است این که زهر غصه در جام من است امشب

[12] ز غم امید را خون جگر در دامن است امشب

نگوئی حشمتی نوری ندارد شمع امیدم

[13] چراغم پرتوی دارد که بزمم روشن است امشب.[1121]

من حریف آتشم می بر قدح نوشان سپار

[14] باده در خور نیست جان دوزخ آشام مرا.[1122]

آسان نیافت شربت وصل تو حشمتی

[15] صد بار مرد تا بزلال بقا رسید.[1123]

بصبر آویختم یکباره و تسکین دل دادم

[16] بزهر آمیز شربت چارهٔ بیمار خود کردم.[1124]

از متاع خود زیان دیدم در بازار عشق

[17] خاک بهتر از چنان جنسی که ما آورده ایم.[1125]

Râmî-i Ordubâdî: Mevlânâ Vahşî-i **[88 b]** [1] Yezdî'nin sevdiği öğrencisiydi. Vahşî'nin ceylanını eğittiği için [2] ona bu mahlası vermişler. Gerçekten de son derece tatlı bir sevimliliği varmış. Gerçi [3] kendi yaradılışından gelen kabiliyeti belli olmazdı, fakat böyle şiir söylerdi:

[4] بیان درد تو کار زبان نمیباشد

جهان جهان غم دل را بیان نمیباشد

[5] تو جنس هستی خود در مزار عشق انداز

[1121] Bu nasıl bir eğlence ki, sıkıntı zehri benim kadehimin içindedir bu gece. Gamdan ümidin eteğinde ciğer kanı vardır bu gece. Ey Haşmetî! Ümit mumumun ışığı yoktur deme. Benim kandilimin öylesine bir ışığı var ki, meclisim aydındır bu gece.

[1122] Ben ateşin rakibiyim. Şarabı kadeh içenlere bırak. Benim cehennem içen canıma şarap yakışmaz.

[1123] Haşmetî, senin kavuşma şerbetini kolay bulmadı. Senin ölümsüzlük duruluğuna ulaşıncaya kadar yüz kere öldü.

[1124] Bütünüyle sabra asıldım ve gönlümü teselli ettim. Kendi hastalığımı zehir katılmış şerbetle tedavi ettim.

[1125] Aşk pazarında kendi malımdan zarar gördüm. Toprak bizim getirdiğimiz maldan daha iyidir.

خموش باش که اینجا زیان نمیباشد.[1126]

[6] تمنا سخت بیتاب است در عرض نیاز امشب
هجوم آرزو خواهد شکستن قفل راز امشب.[1127]

[7] مزاج حسن لطیف است و من حریص نگاه
عجب که کم نشود بر در تو حرمت من
[8] باین قبول و باین ننگ دوستی رامی
که میدهد بسگ او قرار نسبت من؟[1128]

[9] بلا از جان غم فرسودۀ من کم نمیباشد
من و آسودگی را نسبتی با هم نمیباشد
[10] شکیبائی علاج عاشق مسکین شود ورنه
شکاف دشنهای ناز را مرهم نمیباشد.[1129]

[11] **Mevlânâ Abdü'l-gafûr:** Lâhîcânlıdır. Asker görünümlü ve bahadır kişilikli bir gençtir. [12] Gîlân seraskerleri hizmetinde müsteşardır. Tanınmış ve sıcakkanlı biri olduğu konusunda [13] söz yoktur. Mûsıkîde bir hayli bestesi vardır ve şiiri de fena [14] değildir. Bendeniz, Kızılbaş'tan nefret ederek Dârü'l-merz'e gittiğim zaman bana son derece [15] dostça ve misafirperverce davrandı. Bu iki beyit o dostundur. Beyit:

[16] گرچه شد نوبت هجر تو مبدل بوصال
اگر از شادی دیدار نمیرم عجب است.[1130]

[17] قربان دل شوم که جز اندیشۀ ترا
در سینۀ شکستۀ خود جا نمیدهد.[1131]

[1126] Senin derdini anlatmak ziyan iş değil. Dünya kadar gönül kederini anlatmak kabil değil. Sen kendi varlığının malını aşkın mezarına at, sessiz ol çünkü burada ziyan yoktur.
[1127] Bu gece yalvarış, ihtiyacını arzetmekte oldukça sabırsızdır. Arzu saldırısı sır kilidini bu gece kırmak ister.
[1128] Güzelliğin mizacı yumuşaktır, bense bakış için hırslıyım. Senin kapında benim saygınlığımın azalması, şaşılası değil. Ey Râmî! Bu kabulle ve bu arkadaşlık arıyla kim onun köpeğine beni yakıştırır?
[1129] Belâ, benim gamdan yıpranmış canımdan eksik olmaz. Benimle huzur arasında hiçbir bağlantı yok. Sabır zavallı âşığın ilacı olur yoksa naz hançerlerinin yırtığının merhemi olmaz.
[1130] Gerçi senin ayrılığının sırası kavuşmaya dönüştü. Fakat görüşme sevincinden ölmezsem şaşılır.
[1131] Senin endişenden başka bir şeyi kendi kırık göğsümde yer vermeyen kalbe kurban olayım.

[89 a] [1] **Mevlânâ Rahmî:** Lâhîcân'da meskûndur, vaktini sırmacılıkla geçirir. [2] Fena kişi değildir. Kabul gören bir şâirdir. Şiiri bu tarzdadır. Beyit:

[3] گر بفرمان تو خواهم بودن ای دل اینچنین
زود از بیطاقتیهای تو رسوا میشوم.[1132]

[4] درون سینهٔ رحمی چه میطپی ای دل
قرار گیر زمانی که یار میگذرد.[1133]

[5] **Mahremî-i Erdebilî:** İyi bir kimsedir, bahtsızdır, kendisini zarif kimseler meclisine dâhil [6] eder. Bu beyit onundur. Beyit:

از جنون منت پذیرم زانکه یارم عمرهااست
[7] کز نظر رفته است و با او گرم گفتارم هنوز.[1134]

Mevlânâ Kelb Alî: Tebrîz'in [8] kabul gören erdemlilerindendir, Türkçe ve Farsça'da mâhirdir. Hoşsohbet ve iyi [9] bir kimsedir. Bu rubâîyi Türkçe fena söylememiştir. Rubâî:

[10] Gül faṣlı bu yıl ʿaceb bahārım kéçdi
Ġam birle buçaḳlarda medārım kéçdi
[11] Sénsiz ne diyem ne çekmişem el-ḥāṣıl
Ḳanlar içe içe rūz-gārım kéçdi[1135]

[1132] Ey gönül! Senin fermanınla böylesine olacaksam senin takatsizliklerinden hemen rezil olurum.
[1133] Rahmî'nin göğsünün içinde ne çırpınıyorsun ey gönül! Bir anlığına huzur bul çünkü yâr geçiyor.
[1134] Çılgınlıktan minnet kabul ederim. Çünkü sevgilin nice ömürlerdir gözümden gitmiş fakat hâlâ onunla sıcağı sıcağına konuşmaktayım.
[1135] Bu yıl gül faslı, benim için acayip bir bahar olarak geçti. Bahar, gam ile köşe bucakta, etrafta dönerek geçti. Sonuçta, sensiz ne çektiğimi nasıl söyleyeyim? Ömrüm, zamanım kanlar içe içe geçti.

[12] Tebrîz katliamından sonra Gîlân'a gidip Han Ahmed Pâdişâh'ın ilgisinin azlığından [13] gücenerek kinâye ile bu matla'yı uygun ve güzel bir tavırla söylemiştir:

[14] گیلکان نعمت گیلان بشما ارزانی
دولت دوری از این ملک بما ارزانی.[1136]

[15] **Çelebi Beg Fârig-i Tebrîzî:** O vilâyetin ayan [16] ve eşrafındandır, aynı zamanda erdemlidir. Şiirdeki tavrı da bu şekildedir:

[17] خدا در سینهٔ من آه سوزان را نگه دارد
زآسیبش دل بیرحم جانان را نگه دارد

[89 b]

[1] منادی میکند امروز زنار سر زلفش
که بی ایمان بمیرد هر که ایمان را نگه دارد.[1137]

[2] ترا شبهای عیش و صحبت اغیار میباید
مرا خواب اجل در دیدهٔ بیدار میباید
[3] ستم میکن که این جان ملامت دیدهٔ ما را
شکست بر شکست آزار بر آزار میباید.[1138]

[4] **Halîl-i Zerger:** Reşt'te sarraftı. Cemşîd Han hizmetinde [5] gidip gelirdi. Emir gereğince bir Cemşîdnâme yazdı fakat meşhur olmadı. [6] Bu beyitler o kitaptandır. Nazm:

ز بسیاری نیزه داران جنگ
[7] هوا بر سنین و سنان گشت تنگ

[1136] Ey Gîlekler! Gîlân'ın nimeti size helâl olsun. Bu memleketten uzaklık şansı da bize helâl olsun.
[1137] Tanrı benim göğsümde yakıcı âhını kalıcı kılsın. Onun zararından sevgilinin acımasız kalbini korusun. Onun saçının ucunun zünnarı, bugün imanını koruyan herkes imansız ölsün diye sesleniyor.
[1138] Senin için eğlence geceleri ve yabancıların sohbeti gerekir. Benim için uyanık gözde ecel uykusu gerekir. Zulmet çünkü bizim bu melâmet görmüş canımız için kırılma kadar kırılma incinme üstüne incinme gerekir.

نمایان ز قربان کمان در جدال

[8] چو از لکۀ ابر نیمی هلال

ز اسبان عرق بسکه ریزان شده

[9] سراسر زمین آب حیوان شده.[1139]

Kāmetî-i Gîlânî: Derviş tabiatlı [10] ve bahtsız bir kişidir, halk ile iletişimi yoktur. Mahlasının [11] kendisiyle çokça ilgisi vardır. Öylesine uzun boylu bir kişiyi ben seyahat ettiğim [12] hiçbir vilayette görmedim. Peygamberlik makamını muhafaza eden Hz. Muhammed Salla'llâhu Aleyhi Vesellem'in [13] hadisi olan "Bütün uzunlar ahmaktır" sözü o şahısta tecellî etmiştir, bu makta'ından da anlaşılmaktadır. Makta':

[14] قامتی تند مرو در پی آن آهو باز

چون قد نحس ترا دید رمیدن گیرد.[1140]

[15] Bu matla'ı fena değildir. Matla':

گر میتوانی یکدو روز ای دل مکن پروای او

[16] شاید که بی پروائیت کم سازد استغنای او.[1141]

Bu beyitleri de boş değildir. Beyit:

[17] بسیار گر نظر برخت میکنم مرنج

بسیار هم گذشته که رویت ندیده ام.[1142]

[90 a]

[1] بر سر رحم آی اندک ورنه در هر جا ترا

1139 Savaş mızrakçılarının fazlalığından hava küçük ve büyük mızraklara dar oldu. Bulut lekesinden hilâlin yarısı savaştaki yayın sadağı gibi belirgin. Atlardan o kadar ter dökülmüş ki, yeryüzü hep hayvanların suyu olmuş.

1140 Ey Kāmetî! O ceylanın arkasından yine hızlı yürü! Senin uğursuz boyunu görünce ürkmeye başladı.

1141 Ey gönül! Eğer yapabilirsen iki üç gün ondan korkma! Belki senin korkusuzluğun onun zengin görünmesini azaltır.

1142 Senin yüzüne fazla bakıyorsam incinme! Çünkü senin yüzünün görmeyeli çok zaman olmuş.

بیوفا میخوانم و رسوای عالم میکنم.[1143]

[2] قامتی گر جان طلب دارد سگش تسلیم کن
سهل کاری نیست اظهار محبت کرده ای.[1144]

[3] **Mevlânâ Mişkî:** Sıradan bir âdemdir. Biraz kara yağız olduğundan [4] bu mahlası seçmiştir. İsfahân'ın Mescid-i Câmi'i dergâhında buz [5] satıcılığı amacıyla gönül rahatlığıyla çalıştığı bir mekân düzenlemiştir, anlayışlı kimseler [6] özellikle de şâirler onun dayanak noktasıdır. Nazımdaki tavrı da böyledir. Nazm:

[7] دگر از سادگی جویم وصال پاکدامانی
که بر گرد خیالش آرزو دشوار میگردد
[8] دهید از کفر مشکی مژده اکنون بت پرستانرا
که ایمان میگذارد طالب زنار میگردد.[1145]

[9] **Mevlânâ Ganî-i Lâhîcî:** Kendi vilayetinde yüce bir makama sahip olmasına [10] rağmen bakırcılık işiyle iştigal etmektedir. Han Ahmed Pâdişâh'ın buyruğu gereğince, onun hizmetinde bir gazel [11] söylemiştir ki bu iki beyit ondandır. Beyit:

دام خود را [12] بلا گردان آن خونخوار میخواهد
که از هر گوشهٔ چشمش بلا زنهار میخواهد
[13] نبندد گر حیا قفل ابد بر لب تمنا را
هوس صد کام هر دم از لب دلدار میخواهد.[1146]

[1143] Biraz acımaya bak, yoksa her yerde seni vefasız diye çağırır, âleme rezil ederim.
[1144] Ey Kāmetî! Onun köpeği can isterse teslim et! Kolay bir iş değil, ona sevgini bildirmişsin.
[1145] Artık temiz etekliliğine kavuşmayı sadelikten dolayı ararım. Çünkü onun hayalinin etrafına arzu zor dolaşır. Şimdi puta taoınanalara Meşkî'nin küfründen haber verin. Çünkü imanı bırakıp zünnara talip oluyor.
[1146] Gönlüm kendisinin o kan içicinin belâsını geri çeviren olarak görür. Çünkü gözünün her köşesinde belâ zinhar istiyor. Hayâ yakarış dudağına sonsuzluk kilidini vurmazsa heves her an sevgilinin dudağından yüz murat almak ister.

[14] Bu rubâî de onundur. Rubâî:

زاهد ز تو خلد و حور دلدار از من

[15] راحت همه زان تو و آزار از من

سجاده و خانقاه و تسبیح از تو

[16] ناقوس و کلیسا و زنار از من.[1147]

Mevlânâ İnâyet: O da Lâhîcân'da kuşçu eldiveni dikmekle [17] meşguldür, bahtsız bir kimsedir. Bu matla' onundur:

[90 b]

[1] خاک ره تو گشت تن دردناک من

تا سایه ای ز قد تو افتد بخاک من.[1148]

[2] **Mevlânâ Tezhibî:** İsfahânlıdır, derviş tabiatlı, sohbeti seven ve neşeli [3] mizaçlı bir kişidir. Tezhib, cedvelkeşlik, dökümcülük, renkli kâğıt yapımı ve ebrûculukta [4] maharet sahibidir. Bendeniz İsfahân'a gittiğimde, meslektaşlıktan ötürü aramızda mülakat gerçekleşti. [5] Orada bulunduğum birkaç gün boyunca bir saat olsun benim hâlimden gafil [6] olmadı, benimle ilgilendi ve arkadaşlığını esirgemedi. Gerçekten sohbeti güzel bir kişidir. Bu rubâî o dostundur. Rubâî:

[7] ای آتش عشق در دل افروختگان

وی خرمن عافیت ز غم سوختگان

[8] دانید که همت ز کیان باید خواست

از بسته لبان و از نظر دوختگان.[1149]

1147 Ey zâhid! Senden cennet, benden gönül alan hûrî. Rahat hep senin olsun, eziyet hep benim. Seccade ve tekke ve tesbih senin olsun. Çan, kilise ve zünnar benim.

1148 Senin boyundan bir gölge benim toprağıma düştüğünde, benim acı dolu cismim, senin yolunun toprağı oldu.

1149 Ey kalbinde aşk ateşinin yakanlar ve ey afiyet harmanına gamdan yakanlar kimden yardım bekleyeceğinizi bilmek gerek: Dudağı kapalılardan ve gözü dikililerden .

[9] Bu kıt‘ayı da düzgün söylemiştir. Kıt‘a:

هنرمندی بهر صد سال آخر

[10] باهل درد دوران مینماید

کسی کش درد کاری کارگر نیست

[11] بنزد عقل نادان مینماید

برو اشکال کار از کارگر پرس

[12] که کار از دور آسان مینماید.[1150]

Hayâtî-i Kâşî: Bendeniz O'nu [13] görmedim fakat bu beyitinin çok şöhreti vardır. Beyit:

[14] کوی یار است از اینجا بتکبر مگذر

سر بنه سجده گه گبر و مسلمان اینجااست.[1151]

[15] **Vechî-i Sencârî:** Çok erdemli ve iyi tabiatlı olduğu söylenir. Şiirleri dervişânedir. [16] Bu beyit onundur. Beyit:

مرا چنانکه منم جمله خلق دانستند

[17] ترا چنانکه توئی هیچکس نمیداند.[1152]

Mevlânâ Meşrebî: Kum vilâyetindendir. **[91 a]** [1] Ütücülüğü meşhurdur. Önceleri kendi işini yapardı, [2] sonunda o işten bıkarak şâir olmaya karar verdi. [3] Bahtsız bir kişidir. Şiirde tavrı zikrolunduğu üzere bu şekildeydi. Şiir:

[4] سر تابقدم سوختهٔ آتش عشقیم

پروانهٔ پر سوخته را رتبهٔ ما نیست.[1153]

[1150] Devran yüz yılda bir sefer ancak dert ehline bir sanatçı gösterir. Katı acının işlemediği kimse, akıl yanında akılsız görünür. Git, işin sorununu işçiye sor çünkü iş uzaktan kolay görünür.
[1151] Orası sevgilinin mahallesidir, oradan kibirle geçme! Başını koy, gâvurun ve müslümanın secde ettiği yer burası.
[1152] Beni ben olduğum gibi bütün halk bildi. Senin sen olduğun gibi hiç kimse bilmiyor.
[1153] Baştan ayağa aşk ateşinden yanmışız. Kanadı yanmış olan kelebek de bizim rütbemize sahip değil.

[5] نخواهد رفت ذوق غمزهٔ خونریزت از جانم

فریب عشوه ات گر صد رهم عمر ابد بخشد.[1154]

[6] مشکل که فلک کینهٔ دیرینه نخواهد

امروز که او را چو تو بیدادگری هست.[1155]

[7] بآسانی چسان از دل کنم بیخ محبت را

بیکبار از درون بیرون کنم صد گونه حسرت را.[1156]

[8] قطرهٔ اشک تو میآرد گل حسرت ببار

گر بجنت مینشانی مشربی این دانه را.[1157]

[9] درد و غمت خوش است که گردم هزار بار

بر گرد خاطری که ز جور تو شاد نیست.[1158]

[10] سبزه خاک آلود میخیزد ز خاک کشتگان

بسکه ز هر چشم در کار شهیدان کرده ای.[1159]

[11] جان میدهد بتلخی بسیار مشربی

زهر آبداده بود مگر تیغ قاتلش.[1160]

[12] حذر کردم که بر گردون نسوزد پر ملائک را

وگرنه باز امشب تیر آهی در کمانم بود.[1161]

[13] میرود بیتاب هر دم بر سر راهی دگر

مشربی دیگر نمیدانم که سرگردان کیست.[1162]

1154 Senin işvenin hilesi, yüz kere bana sonsuz ömür bağışlasa da kan döken gamzenin zevki canımdan çıkmayacaktır.

1155 Hele bugün senin gibi bir adaletsiz varken feleğin eski öcünü almaması zor.

1156 Sevginin kökünü kalbimden nasıl kolaylıkla koparayım? Yüz türlü hasreti içimde bir seferinde nasıl dışarı çıkarayım?

1157 Ey Meşrebî sen bu tohumu cennette de ekersen Senin gözyaşının damladı hasret çiçeği yetiştirir.

1158 Senin derdin, kederin hoştur. Senin zulmünden mutlu olmayan hatırın etrafına bin kez döneyim.

1159 Şehitlerin işine o kadar göz ağısı dökmüşsün ki, öldürülenlerin toprağından yeşillik toz toprakla biter.

1160 Meşrebî, çok acı bir şekilde can veriyor. Meğerse katilinin kılıcı zehirle sulanmıştır.

1161 Felekte meleklerin kanatları yanmasın diye çekindim. Yoksa bu gece de yayımda bir âhın oku vardı.

1162 Meşrebî her an sabırsızca başka bir yolun başına gidiyor. Bilmem kimin âvâresidir.

[14] گردند شهیدان تو چون روز جزا جمع

معلوم شود وسعت صحرای قیامت.[1163]

[15] **Himmetî-i İsfahânî:** İsfahanlı olmasının yanısıra düzgün karakterli ve bahtsız bir gençtir, [16] Yûsuf Han-ı Afşar'ın defterhanesinde idi. Şiirde tavrı fena değildir. [17] Bu beyitler onundur. Matla':

دلی ز کوی تو ناآشنا نمیآید

[91 b]

[1] که صد جهان ستمش در قفا نمیآید.[1164]

امشب درون دل غمش آهسته تر درآ

[2] از روی مرحمت که سراپا جراحت است.[1165]

الفت میانهٔ دل و غمهای عشق او

[3] جایی رسیده است که من هیچکاره ام.[1166]

دل کم حوصله از تیغ ستم باد دو نیم

[4] در همه عمر اگر نام تمنا ببرد.[1167]

بآشنائی بیگانه ای دلم گرم است

[5] که خویش را بمن از ننگ آشنا نکند.[1168]

بنور شمعرخی روشناست خانهٔ دل

[6] که داغ رشک نهد بر دل تجلی طور.[1169]

[1163] Senin şehitlerin ceza gününde bir araya geldiklerinde kıyamet çölünün genişliği beli olur.
[1164] Senin mahallenden yüz dünyaca arkasında zulüm olmayan hiçbir tanımadık gönül gelmiyor.
[1165] Bu gece onun kederi kalbinden merhamet yüzünden daha yavaş çıksın. Çünkü baştan ayağa yaradır.
[1166] Gönülle onun kederleri arasında yakınlık o kadar olmuş ki, ben artık hiçbir şey yapamam.
[1167] Sabırsız gönül bütün ömrünce bir an yakarıştan söz ederse zulüm kılıcıyla ikiye bölünmüş olsun.
[1168] Arından kendisini benimle tanıştırmayan bir yabancının tanışıklığıyla kalbim ısınır.
[1169] Mum yanaklı birisinin ışığıyla gönül evi aydınlıktır, çünkü Tûr tecellisinin gönlüne kıskançlık damgası basar.

Mevlânâ Mâyilî: Erdebîl'dendir. [7] İlim âşığı ve güzel tavırlı bir kişidir. Bunun yanısıra, tanburu güzel çalar. [8] Pîrlerin hizmetindedir, bu tarzda şiir de söyler. Şiir:

[9] بزم خالی دیدم امشب چون صراحی پیش یار
ریختم در جام اخلاص آنچه در دل داشتم.[1170]

[10] **Atîkî-i Şîrvânî:** Şamahı doğumludur. Derviş tabiatlı [11] ve sûfî bir kişidir, Türkçe ve Farsça şiir söyler. Bu iki beyit onundur:

[12] ای رقیب از پاکدامانی چه لافی در برم
جامه از مصحف اگر پوشی نیاید باورم.[1171]

[13] ʿAtīḳī yüz çevürmes yüz ki sürseñ̂g āsitānıñ̂gdın
Gedālar pād-şāhım [14] kibr ū istiġnānı bilmesler[1172]

Surûdî: Kum vilâyetinde Hânsâr adlı kasabadandır. [15] Bahtsız bir kişidir. Mûsıkî ilmini öğrenmiştir. Bu beyiti söylemiştir. Beyit:

بنیاد مکن [16] با من سودا زده بیداد
تا من نکنم ناله ز بیداد تو بنیاد.[1173]

[17] "Bünyâd" adıyla Nişâbûrek makamında bir nakış bestelemişti, çok meşhur oldu.

[92 a] [1] **Halef-i Ferrâş:** Rahmetli Şâh'ın dîvânının hizmetçisiydi. [2] Okur yazar olmadığı için kendi küçük kardeşinin söylediğine göre talihsiz ve yoksul şâirleri, [3] onun adıyla şiir yazmaları için himaye etmiş ve o şâirlere ziyafet vermiştir. Gerçi

[1170] Meclisi boş gördüm bu gece. Sürahi gibi yârin yanında kalbimde olan ne varsa özlük kadehine döktüm.
[1171] Ey rakip! Temiz eteklilikten ne laf edeyim? Sen Kur'ân'dan da gömlek giyersen inanasım gelmez.
[1172] Atîkî, senin yüz sürdüğün eşiğinden yüzünü çevirmez. Pâdişâhım! Yoksullar kibir ve tokgözlülüğün ne olduğunu bilmezler.
[1173] Ben senin adaletsizliğinden feryat etmeyeyim diye sen de sevdâzede olan benimle adaletsizlik temelini atma!

söylediği bu tarz şiir [4] için ona minnet etmeye değmez. Bu, rivayet edenin uhdesindedir. Herhâlde bu şiirlerin kendisine ait olduğunu söyler:

[5] برطرف گردید بزم و شیشه خالی شد ز می
آتشی رفت از میان و ماند از او خاکستری.[1174]

[6] ای که برش مقربی باعث خواریم مشو
خواری من نمیشود موجب اعتبار تو.[1175]

[7] **Mevlânâ Âlimî:** Dârâbcirdlidir. Müspet ilim tahsilini tamamlamıştı ve bu konuda ehil kişiydi. [8] Dârü'l-fazl-ı Şîrâz'da ikamet ederdi ve orada hayata gözlerini yumdu. [9] Bu meşhur matla' onundur. Matla':

آن ترک سرخ جامه سوار سمند شد
[10] یاران حذر کنید که آتش بلند شد.[1176]

Mevlânâ Sûzî: İsfahânlıdır. [11] Temiz ve iyi huylu bir kişi olduğu anlaşılmaktadır, tavrı da çok güzeldir. Bu makta' onundur:

[12] سوزی این کافر دلانرا در قفا بدخو مساز
تا تواند عشق ورزیدن مسلمانی دگر.[1177]

[13] **Mevlânâ Kelâmî:** Yumuşak huylu ve insaflı bir kişidir. İsfahân'dan Eberkuh'a [14] giderken bendenizle tanıştı. Yol üstü bu rubâîyi yazıp bana [15] verdi. Rubâî:

دوری ز برم کنی اگر جان گردم
در کفر زنی چنگ گر ایمان [16] گردم
بر باد دهی چو خاک اگر گردم گل

[1174] Şölen bitti. Şişe şaraptan boşaldı. Ortalıktan bir ateş geçti, ondan geriye bir kül kaldı.
[1175] Behey onun yanında yakın olan! Benim horluğuma neden olma! Benim horluğum senin itibarına neden olmaz.
[1176] O kızıl giyimli Türk, Küheylân'a binmiş oldu. Ey arkadaşlar, sakının çünkü ateş yükseldi.
[1177] Ey Sûzî! Bir müslüman aşk besleyebilsin diye bu kâfir yüreklileri arkada kötü huylu yapma!

لب تر نکنی گر آب حیوان [17] گردم.[1178]

Baba Figānî nazîresi olarak da bu beyitleri okudular. Beyit:

خو باز کردن **[92 b]** [1] از غم هجر است جان ستان

فریاد از آن زمان که که بوصل تو خو کنند

[2] باشد ز سنگ حادثه ایمن ز فیض عشق

گر خاک مست جام محبت سبو کنند

[3] اعزاز عشق بین که ملائک بآب چشم

جسم شهید عشق ترا شست و شو کنند

[4] آمد رخ کلامی و خاک درت بلی

اهل نظر بکعبۀ مقصود رو کنند.[1179]

[5] Bu beyit de onundur. Beyit:

دو جهان درد نهی بر دل و گویی که کم است

[6] گر بدانی که چه مقدار محبت دارم.[1180]

Sipihrî-i Zevvâreci: [7] Fena bir kişi olmadığı söylenir. Çok mülâyim tabiatlıdır. Bu beyitler onundur. Beyit:

[8] ندانم آنکه بدرگاه کعبه روی نهاد

بعذرخواهی آن خاک آستانه چه کرد.[1181]

[9] جمال شاهد معنی بغیر صورت او نیست

چو روی گل که بغیر از نقاب هیچ نباشد.[1182]

[1178] Can olursam bucağımdan uzak gezersin. İman getirirsem küfre el atarsın. Çamur olursam toprak gibi yere savurursun. Hayat suyu olursam dudağını bilr ıslatmazsın.

[1179] Huyuna alışmak, ayrılık kederindendir. Can al, senin kavuşmana alıştıkları zamandan feryat olsun. Sevgi kadehinden sarhoş olanın toprağından testi yaparlarsa aşk feyzinden dolayı hadise taşından güvende kalır. Aşkın saygınlığına bak ki, melekler gözyaşlarıyla senin aşkının şehidinin cismini yıkarlar. Kelâmî'nin yüzü seninin kapının toprağına geldi, evet bakış ehli maksud Ka'be'sine doğru yüz çevirirler.

[1180] Ne kadar sevgiye sahip olduğunu bilirsen kalbime iki dünya kadar dert koyar, az bile dersin.

[1181] Ka'be eşiğine yüz koyan kişi o eşiğin toprağında özüre dileyerek ne yaptı, bilmiyorum.

[1182] Nikabdan başka hiçbir şeyi olmayan çiçek yüzü gibi mana tanığının güzelliği onun suratından başka bir şey değildir.

[10] شرمندهٔ دلم که طلب میکند ز من

مهر و محبتی که در آب و گل تو نیست.[1183]

[11] **Mevlânâ Fezâyî:** Hemedânlıdır. Yumuşak huylu ve sözüne güvenilir bir kişiydi. [12] Mu'ammâ ilminde bendenizin hocasıydı. Şiiri yumuşak ve akıcıdır. [13] Bu beyitler onundur. Beyit:

جذب عشقم بین که هر گه سرو فارغبال من

[14] بیندم از دور میآید باستقبال من.[1184]

گلعذار من نه تنها جانب اغیار داشت

[15] هر کجا شاخ گلی دیدم سری با خار داشت.[1185]

عاشقان را ذوق از معنی است نی صورت [16] ز دوست

صورت شیرین بچشم کوهکن گو سنگ باش.[1186]

بار غم [17] از دل مجنون که تواند برداشت

ناقهٔ لیلی اگر روی بهامون نکند.[1187]

[93 a]

[1] پنبه بر داغ سر خود ننهم بهر دوا

مینهم پنبه که سودای تو بیرون نشود.[1188]

1183 Senin hamurunda var olmayan bir sevgi ve şefkati istediği için gönlümden mahçubum.

1184 Aşkımın çekimini gör ki her an benim umarsız selvim, beni uzaktan gördüğünde beni karşılamaya geliyor.

1185 Benim gül yanaklım, sadece yabancıların yanını tutmakla kalmadı. Nerde bir çiçek dalı gördüysem bir dikenle haşır neşirdi.

1186 Âşıklar için zevk manadandır, sevgilinin yüzünden değil. Dağdelen'in gözünde Şîrîn'in sureti taş olsun de!

1187 Leylâ'nın devesi çöle yüz çevirmezse gam yükünü Mecnûn'un kalbinden kim kaldırabilir?

1188 Kendi başımdaki dâğ yarasının üzerine ilaç olsun diye pamuk koymuyorum. Senin sevdan başımdan çıkmasın diye pamuk koyuyorum.

[2] چنانم در دل آتش بیخبر زد عشق جانسوزی
که چون سر زد ز جانم آه آتشبار فهمیدم.[1189]

[3] Muhammed adına bu mu'ammâ onundur. Mu'ammâ:

چو اندازد بسویی تیر مژگان نرگس مستش
[4] سر من باد قربان کمان و آن سر دستش.[1190]

Mevlânâ Sayrafî: Hemedân'da sarraflık işiyle [5] meşgul olurdu. Cesur ve güçlü kuvvetli bir okçuydu. [6] Az deli sayılmazdı, çünkü Emîr Şâhî dîvânını ve Mevlânâ [7] Kâtibî kasidelerine nazîre yazıp ondan akla uygun bir beyit seçmeye başvurmazdı. [8] Şiirlerini öylesine metanetle ve gösterişle okurdu ki eğer dinleyicisi [9] ara sıra Emîr Hüsrev olursa kuruntu yapardı, aslâ utanmazdı [10] fakat bu zikredilen yerlerinde bu iki beyiti o kimseden işittik. [11] Beyit:

قسم بلطف کم و جور بی نهایت تو
[12] که با کسی نکنم شمه ای شکایت تو.[1191]

جایی که تو با کسی نشینی
[13] کسی با دگری چرا نشیند؟[1192]

Mevlânâ Hûşî: Dînever'e bağlı Sungur [14] adlı köydendir. Sonsuz derecede güzel zevk sahibi bir kişiydi. [15] Çoğu ilmi tahsil etmiştir, mu'ammâyı iyi bilir. Hemedân'da okul yöneticisiydi. [16] Annesine o kadar bağımlıydı ki ara sıra gereken işleri yapmasına [17] engel olsa bile, ona karşı gelmezdi. Kendisi sûfî tabiatlı bir kişiydi, **[93 b]** [1] fakat Sünnî olmasından dolayı çok şöhretliydi. Bir gün, [2] adı bu tezkirede anılmış olan

[1189] Can yakan bir aşk, gönlüme öylesine hebersiz bir ateş vurdu ki, canımdan ateş dolu bir âh dışarı vurduğunda anladım.
[1190] Onun sarhoş nergisi, kirpiklerinin okunu bir tarafa nasıl atar? Benim başım onun yayının ve elinin başının kurbanı olsun.
[1191] Senin az lütfuna ve sonsuz cevrine yemin ederim ki, kimseyle senden bir zerre kadar şikâyet etmem.
[1192] Senin bir kişiyle oturduğu yerde kim başkasıyla niçin oturur ki!

Sûsenî Beg-i Türkmen zarif bir şekilde sormuş: “Ey Mevlânâ! Bizi [3] kaç günde Sünnî edebilirsin”? Cevabında şöyle demiş: “Siz lâyıksanız bir [4] haftaya kadar bir arşın ve belki daha da fazla kuyruğunuz olacak şekilde bir iş yaparım”. [5] Böyle hazırcevap bir kişi görmedik. Hicivde tavrı iyiydi. [6] Kara Beg-i Zü’l-kadr hicvinden bir beyiti meşhur oldu, hattâ Rahmetli Şâh [7] ezberlemişti ve onu okurdu. O beyit budur. Beyit:

Şimdi Ḳara Bég [8] ger Ḥacerü’l-esved olursa
Ṭavaf étmenem ol gevheri kim taşa dönüpdür[1193]

[9] Bu iki beyit de onundur. Beyit:

گفتم روم که چشمت مایل بخواب ناز است
[10] بگشود زلف و گفتا بنشین که شب دراز است.[1194]

ای بدور نرگست پنهان ز چشم فتنهٔ خواب
[11] فتنه درچشم تو ناپیدا چو مستی در شراب.[1195]

Mevlânâ Rızâyî: Meşhed-i Mukaddes’tendir. [12] O melekler yuvası başkentte ayakkabı satıcısıydı. Kızılbaş [13] fetretinden ötürü Herât’a geldi, hâlen oradadır. Çok bahtsız kişidir, [14] şiirde tavrı fena değildir. Bu beyitler o bahtsız kişinindir. Beyit:

[15] ببزم غیر از آن شوخ گفتگویی هست
که رشک را بدل خسته ام غلویی هست
[16] بحسرتم کشد و گویدم بناز بگو
بغیر از این اگرت در دل آرزویی هست.[1196]

1193 Eğer şimdi Kara Beg Hacerü’l-esved olursa, taşa dönüşmüş olan o mücevheri tavaf etmem.
1194 Gözlerim uykuya meylediyor diye gideyim dedim. Saçını açtı ve “otur, çünkü gece çok uzun” dedi.
1195 Ey senin nergisinin etrafına uyku fitnesi gözden saklanmış olan! Fitne senin gözünde şarabn sarhoşlukta saklı olduğu gibi belirsizdir.
1196 Yabancı meclisinde o şûhtan bir konuşma var. O yüzden yorgun kalbimde abartılı bir kıskançlık var. Beni hasretle çeker ve bundan başka senin kalbinde bir arzu varsa nazla söyle der.

[17] بر دلم گرد و بزن آتش غیرت در وی
خالی از داغ تمنایت اگر جایی هست.[1197]

[94 a] [1] **Mevlânâ Gıyâs:** Esterâbâdlıdır, hoşsohbet ve sevecen bir kişidir. [2] Çok seyahat etmiştir. Çok defa Esterâbâd'da bendenizle sohbet etmiştir. [3] Her türlü şiir söyler. Bu beyitler onundur. Beyit:

[4] خونین کفن بعرصهٔ محشر مرو غیاث
تا از نو خجلتی نبود قاتل ترا
[5] نامت برشک پیش کسی چون نمیبرم
آیا سراغ از که کنم منزل ترا؟[1198]

[6] شرمسارم ز رفیق شب هجران تا کی
او گریبان مرا دوزد و من پاره کنم؟[1199]

[7] Gerçi bu beyitinin içeriğinde söz vardır ki Mevlânâ Şerîf-i Tebrîzî böyle [8] söylemiştir. Beyit:

همنشین چاک گریبان مرا هرچند دوخت
[9] از نظر نارفته بازم چاک در دامان رسید.[1200]

Fakat adı geçen Mevlânâ [10] kabul edemez, Yüce Allah bu kabileye bir insaf etsin, [11] onun ihsanı ve cömertliğinden dolayı.

Mevlânâ Yetîmî: Herât'ta ikamet etmektedir, Mîrzâ medresesindedir. [12] Halk ile muhabbeti, iletişimi yoktur. Sözü soğukluktan uzak olmamakla birlikte, [13] sohbeti sıcak bir kişidir. Şiirleri çoktur. [14] Bu makta'ı son derece meşhurdur. Makta':

[1197] Sana yalvarmak, dâğ yarasının dışında boş bir yer varsa kalbimde gezin ve ona gayret ateşi vur!

[1198] Ey Gıyâs! Senin katilin yeniden mahçup kalmasın diye mahşer arsasına kanlı kefenle gitme! Senin adını kıskançlıktan dolayı kimsenin yanında söylemediğin için senin evinin adresini kime nasıl sorayım?

[1199] Ayrılık gecesinin arkadaşından utanç içindeyim. Ne zamana kadar o benim yakamı diker ve ben yırtarım.

[1200] Meclis arkadaşım benim yaka yırtığımı ne kadar diktiyse de gözümden uzağa gitmeden yine yırtık eteğime ulaştı.

ای یتیمی در جهان هر باغ دارد میوه ای

[15] میوۀ باغ یتیمی خنجر و پیکان بود.[1201]

Yârek-i Kazvînî: Saltanat merkezi [16] Herât'ta ikamet etmektedir. Derviş tabiatlı ve alçak gönüllü bir kişidir, vaktini [17] şâirlikle geçirir. Bu matla' onundur:

پریشان خاطرم از کاکل و زلف پریشانش

[94 b]

[1] که آن سر میکند گوش و این سر در گریبانش.[1202]

Hâce Aka Mîr: Hemedân'ın [2] asilzadelerindendir. Sohbet etmeyi seven ve dostları için canını feda etmekten sakınmayan bir kimseydi. Yardımsever [3] bir yazar olarak O'nu gördük. Bendenizle derin bir hukuku vardı, [4] çünkü yeni şiirlerini önce bana okurdu. Şiir türlerinden [5] rubâîye son derece ilgi gösterirdi, öyle ki ona "Hâce-i Rubâî" (Rubâî'nin Hocası) [6] derlerdi. Bu zikredilen iki rubâî onundur. Rubâî:

[7] بی پا و سران دشت خون آشامی
مردند بحسرت و غم از ناکامی
[8] محنت زدگان وادی عشق ترا
هجران کشد و اجل کشد بدنامی.[1203]

[9] مجنون بمن بی سر و پا میماند
غمخانۀ دل بکربلا میماند
[10] چغدی بسرای من شبی آمد و گفت
کاین خانه بویرانۀ ما میماند.[1204]

[1201] Ey Yetîmî! Dünyada her bağın bir meyvesi var. Yetîmî'nin bahçesinin meyvesi hançer ve temrendir.

[1202] Onun kâkülünden ve dağınık zülfünden hatırım dağınıktır. Çünkü o baş, kulak asıyor ve bu baş yakasına giriyor.

[1203] Kan içicilik çölünün elsiz ayaksızları muratsızca hasretten ve gamdan öldüler. Senin aşkının çölünün mihnetzedelerini hicran öldürür ve ecel kötü adına katlanır.

[1204] Mecnûn ben elsiz ayaksıza benzer. Gönlümün gam evi, Kerbelâ'ya benzer. Geceleyin evime bir baykuş geldi ve dedi ki, bu ev bizim harabeye benzer.

[11] Sevgilisinin soğuk algınlığı kapması ve kendisinin canını feda etmesi hakkında [12] bu rubâîyi güzel söylemiştir. Rubâî:

گفتی که ز تب بخود گمانی دارم
[13] یا از اثر هوا نشانی دارم
کردند تصدق تو هرکس چیزی
[14] من نیز بصدقهٔ تو جانی دارم.[1205]

Mevlânâ Esîrî-i Türbetî: [15] Derviş yaradılışlı, alçak gönüllü ve bahtsız bir kişidir. Öylesine feleğin kahrına uğramış [16] ve talihsizdir ki yardıma muhtaç birisi olmasının yanı sıra, o bahtsıza [17] kalbî, manevi bir bağışta bulunulması gerektiği de kimsenin hatırına gelmez. İnsanlarla muhabbeti olmakla birlikte **[95 a]** [1] hiç kimsenin malına tamah etmez ve hiçbir zaman da nasipsiz kalmaz. Yeterince itaatkâr [2] ve boyun eğen biridir ki her ne söylersen dinlemeden önce kabul eder. [3] Şiiri de böyle bahtsız bir tarzdadır. Şiir:

از سوز عشق [4] دود دلم بی شرار نیست
زآنرو مرا چو شعلهٔ آتش قرار نیست.[1206]

[5] **Hâce Abdü'l-azîz Nakkâş:** Rahmetli Şâh'ın [6] kütüphanesinde memurdu. Ressamlık ve nakkaşlık [7] fenninde Üstâd Behzâd'ın öğrencisidir. Kendisi Üstâd [8] Behzâd'dan iyi şeylerini almış olduğunu yani kötülerini [9] incelemediğini söylerdi. Abartıya mahal vermeyecek şekilde fen sahibi kişiydi, [10] ressamlığı da bilirdi. Hâce Kabâhat-i Cerrâh'ın oğlu Mîrzâ [11] Muhammed'in ilk gençlik çağlarında asil ve seçkin nakkaşlardan bir iki kişi ile O'nu [12] ayartarak Hindistan'a giderler. Yol sırasında Rahmetli Şâh'ın [13] mührünü taklit etmişler, kendi reisleri adına yüz tümen [14] berât

---

1205 Ateşten dolayı kendi kendime hayal içindeyim dedin ya da hava eserinden bir iz var bende. Herkes senin için bir sadaka adadı. Ben de senin için canımı sadaka ediyorum.
1206 Aşk yangınından gönlümün dumanı alevsiz değil. O yüzden de benim ateş alevi gibi huzurum yok.

tertip etmişler. Bu şekilde dört pay ve iki pay hâsıl olduğu [15] sırada silâhdâr o sırada koşarak zikri geçen Hâce'yi ve Mevlânâ Alî Asgar-ı [16] Musavver'i tutarak âlemi koruyanın yani Şâh'ın dergâhına getirirler. Rahmetli Şâh [17] katledilmelerinden vazgeçip günahlarını affetmek işini açıklayacağı sırada Hâce **[95 b]** [1] Kabâhat haremden muzdarip bir şekilde çıkarak Hâce Abdü'l-azîz [2] ve Mevlânâ Alî Asgar'ın burun ve kulaklarının kesilmesinin emrolunduğunu söyler. [3] Derhâl ikisinin de cezasını uygularlar, bu organlardan özürlü kılarlar. Sonra nakkaşlığı [4] sayesinde kendisine öyle bir burun düzenlemişti ki, önceki burundan [5] çok daha güzeldi ve de estetikti. Güya bu [6] beyiti kendisine uygun olarak söylemiştir:

نه میکشند و نه از دست میگذارندم
[7] دماغ کار ندارم چه کار دارندم؟[1207]

Mevlânâ Muzaffer Alî Nakkâş: [8] Türbetlidir. Üstâd Behzâd'ın kızkardeşinin oğlu Mevlânâ Haydar [9] Alî'nin oğludur. Bendenizin nakkaşlık fenninde hocasıdır. [10] Birçok hüner çeşidiyle donanmış bir kimseydi. Biraz talihsiz bir kişi olmasından [11] başka hiçbir kusuru yoktu. Rahmetli Şâh'tan çok defa işittiğimize [12] göre Üstâd Behzâd'ı tercih ederdi. Hat sanatında usta olan Mevlânâ Mîr [13] Alî ve Mevlânâ Sultân Alî kıt'asını [14] öyle taklit ederdi ki kıt'anın sahibi her ne kadar bilgi sahibi olsa bile seçmekten, [15] teşhis etmekten âciz bir duruma düşebilirdi. Kendi kıt'alarında "Nakkâş-ı Şâhî" [16] yazmayı iş edinmişti. Küçük ve büyük satrancı her zaman hazır olarak ve gizlice, [17] güzel oynardı. Bazen şiire de rağbet göstermekteydiler. Bu matla' **[96 a]** [1] o Üstâd'ındır. Matla':

طراوت گل رویت ز خط نو خیز است
[2] بهار گلشن حسن تو عنبر آمیز است.[1208]

[1207] Ne beni öldürüyorlar ne de kendi başıma bırakıyorlar. Benim çalışmaya meylim yok, onların benimle ne işi var?

[1208] Yüzünün çiçeğinin tazeliği yeni çıkmış olan hattan dolayıdır. Senin güzelliğinin gül bahçesinini baharı anberle yoğrulmuştur.

Dârü'l-muvahhidîn-i Kazvîn'de dünyaya veda [3] etti. Şehzâde Hüseyin -ona güzellikler ve selâm olsun- kabristânında gömülüdür.

[4] **Üstâd Hasan-ı Müzehhib:** Bağdatlıdır. Üstâd Kıvâmü'd-dîn-i Bağdâdî'nin [5] oğludur. Babasında mevcut olan iyi karakter, oğlunda tam tersine yoktur. [6] Kendi fenninde eşi yoktur. Âlemin en hayırlısı, Allah'ın Resûlü Hazret-i Muhammed [7] "Bütün kısa boylular fitnebazdır" hadisini sanki adı zikrolunan Mevlânâ için söylemişlerdir. [8] Elinden gelse hiçbir şekilde düşünmüş olduğu eziyet ve incitmede bulunmaz, insanlara yazık etmezdi. [9] Tuhaf tuhaf korkusuz hareketler o kişide görülmüştür, [10] hattâ Şâh İsmâîl-i Sânî -Allah delilini aydınlatsın- mührünü taklit ederek rezil [11] oldu. Bu durumla birlikte doğru ve sağlam olarak kaldı. Adam bu sahalarda [12] bahtı açık birisidir. Bu muhtasar risalenin o aziz dostun yaptığı tuhaf [13] işleri açıklayacak kadar taşıma kapasitesi olmadığından bazı şeylerle yetinilmiştir. [14] Öncelikle odur ki: Yüksek bir damdan bir somaki taşını babasının [15] başına uygun ve karşılık gelecek şekilde fırlatır ki eğer kader tedbirle uygun düşseydi [16] babasını bin yıllarla beraber edermiş, gerçekten babasının [17] dilinden bu açıklamayı işttim. Babası, Bağdat'ın asilzadeleri ve halkının hat ve mührünü ihtiva eden garip bir tezkireyi **[96 b]** [1] hazırlayarak Irak'a göndermişti ki, [2] Mevlânâ Hasan-ı Müzehhib'i katleden her kim olursa ben dünya ve ahirette cevabını veririm, [3] Allah'a sığınırım. Yine birisi de budur ki Kāsım Beg-i Sahhâf adlı bir genç Tebrîz'de [4] adı geçen Mevlânâ'yı kendi evine, mahremine alır. Güven duyduktan [5] sonra ev sahibinin bir Çerkes cariyesiyle arkadaş olarak muhabbet etmeye başlar, [6] rezil olduktan sonra ölüm kuruntusundan, korkusundan yine bir hileyle [7] o gençten satın alır. Şimdi o cariyeden doğmuş olan [8] bir helâlzâde oğlu vardır ki adı zikrolunan Mevlânâ o temiz huylu [9] ve yaradılışlı çocuğun hiçbir sahada öğrencisi olamaz. Güzel [10] söylemiştir. Beyit:

بد گهر با کسی وفا نکند

اصل بد در خطا [11] خطا نکند.[1209]

Bu rubâî o âlim babasınındır. Rubâî:

[12] قربان دو چشم نیم مست تو شوم
در راه وفا چو خاک پست تو شوم
[13] با ناوک غمزه قصد جانها کردی
صید افکن من هلاک شست تو شوم.[1210]

[14] **Gazâlî-i Tebrîzî:** Rind ve laubali bir adamdır, vakti bakırcılıkla [15] geçer. Tavrı fena değildir. Bu matla‘ onundur. Matla‘:

[16] سیل اشکم همچو طفلان میکند میل کنار
برکنارم تا نمی آید نمی گیرد قرار.[1211]

[17] **Hüsnî-i İsfahânî:** İsmiyle müsemmâdır, gerçekten tatlı bir güzelliği vardır. **[97 a]** [1] Madrabaz idi. Sahip olduğu zevkin kudretinden müptela olup defalarca etrafa toplananların dışında, [2] kenarda temaşa ediyorduk. Bu beyitleri onun kendi şeker yüklü dudağından işittim:

[3] نوید وصل شیرین بیستون را میکند ورنه
ز فرهاد حزین جز ضعف و جان کندن نمیآید
[4] مکن از عشق منعم ای نصیحتگو که من هرگز
نخواهم کرد ترک عشق و این از من نمیآید.[1212]

[5] دل برد از من آن مه و غم داد در عوض
خوبان در این معامله آیا چه دیده اند؟[1213]

[1209] Kötü cevherli kimseyle vefa kılmaz. Kötü asıl hata yapmakta hata yapmaz.
[1210] Senin yarı sarhoş olan iki gözüne kurban olayım. Vefa yolunda senin alçak toprağın gibi olayım. Gamze okuyla canlara kastettin. Avını düşür, ben senin parmağına kurban olayım.
[1211] Gözyaşımın seli çocuklar gibi kenara meyleder. Yanıma gelmezken huzur bulmam.
[1212] Bîstûn'u kazan Şîrîn'in kavuşma müjdesidir. Yoksa hazin Ferhâd'ın elinden zaaftan ve can çekişmekten başka bir şey gelmez. Ey öğütçü! Beni aşktan men etme! Çünkü ben hiçbir zaman aşkı terketmeyeceğim ve bu benim elimden gelmez.
[1213] O ay benden kalbimi aldı ve karşılığında gam verdi. İyiler bu alım satımda ne görmüşler?

[6] **Hakîm-i Zuhûrî:** Tebrîzlidir. Fena kimse değildir, aynı zamanda erdemli ve kabiliyetlidir. [7] Bu iki beyit de onundur:

هنوز اول عشق است پر عتاب مکن

[8] بنای عشق مرا از ستم خراب مکن

چه رشک میبری ای دل بکشتگان غمش

[9] تو هم بمقصد خود میرسی شتاب مکن.[1214]

Hakîm-i Bedî'î: O da Tebrîzlidir. [10] Erdemli, güzel huylu, âlim ve iyi tabiatlı bir kişidir. Adı bu tezkirede geçen [11] Üstâdımız Üstâd Muzaffer Alî Nakkāş-ı Şâhî ile [12] gece gündüz sohbet eder. Türkçe ve Farsça şiirleri vardır. Bu beyitleri onundur. Beyit:

[13] Dilā muḳayyed ol ʿanberī̇n kemend ola kör
Ġarī̇b silsiledür zülf-i yār bend ola kör
[14] Ḫum-ı şarāb Bedī̇ʿī̇ levend-i mey-kededür
Ayağı toprağına baş ḳoyup levend ola kör[1215]

[15] Bu kasîdeyi çok güzel söylemiştir. Matla' ve hüsn-i matla'ı budur. Matla':

[16] مرا از جوانان شیرین شمایل

بجان منت است آنچه کردند با دل

[17] کند منع ما شیخ شهر از جوانان

چه گوئیم او را که پیری است جاهل.[1216]

[1214] Henüz aşkın başıdır, çok sitem etme! Benim aşkımın yapısını sitemle harap etme! Ey gönül! Onun gamından ölenleri niçin kıskanıyorsun? Sen de amacına ulaşırsın, acele etme!

[1215] Ey gönül, anber kokulu bir kemend olup bağlan! Sevgilinin saçı garip bir zincirdir, bağ oluver! Ey Bedî'î! Şarap küpü meyhanenin ayyaşıdır. Ayağının toprağına baş koyup da ayyaş oluver!

[1216] Benim tatlı görünüşlü gençlerden gönlüme yaptıklarından dolayı canla minnetim var. Şehrin şeyhi bizi gençlerden men eyler. Ne diyelim ki ona, çünkü cahil bir ihtiyardır.

[97 b] [1] Bu iki beyit de onundur. Beyit:

مه من شد بمن گرم عتاب آهسته آهسته

[2] بلی گرمی فزاید آفتاب آهسته آهسته

بخونم تیغ آن گل رفته رفته سرخ خواهد شد

[3] قضا خواهد زدن نقشی بر آب آهسته آهسته.[1217]

Mevlânâ Ebû'l-Hâdî: Hattat Mevlânâ Mâlik'in [4] kızkardeşinin oğluydu. O da hattattı [5] ve güzel huylu bir gençti, mûsıkîye oldukça vâkıftı. [6] Bu beyiti söyledi. Beyit:

بمن گفتی چو من یاری نداری

تو هم چون [7] من گرفتاری نداری[1218]

Hüseynî makamında güzel bir eser besteledi, çok meşhur [8] oldu. Kazvîn'de hayata veda etti. Mezarı Şehzâde Hüseyin Aleyhi's-selâm [9] kabristânındadır.

Mîrzâ Bâkır: Hâce Hüseyin-i Senâî'nin kızkardeşinin oğludur. [10] Meşhed-i Mukaddes'te öğrenim görmekteydi. Bu sırada Hindistan'a gitti. [11] Tavrı fena değildir. Bu beyit onundur:

چنان مستغرق کفرم که گر تسبیح زاهد را

[12] بخاطر بگذرانم رشتهٔ زنار میگردد.[1219]

Mevlânâ Hazînî-i Gûnâbâdî: [13] Fena kimse değildir, vakti ticaretle geçer. Huyu da güzeldir. [14] Bu beyitler onundur. Beyit:

صد حرف بیخودانه شبم بر زبان گذشت

[1217] Benim ayım bana yavaş yavaş sitem etmeye ısındı. Evet, güneş yavaş yavaş sıcağını arttırır. O çiçeğin kılıcı kanımla giderek kızaracaktır. Kaza suya yavaş yavaş bir nakış çalmak ister.

[1218] Bana benim gibi yârin yok dedin. Senin de benim gibi bir tutsağın yok.

[1219] Öylesine küfürde boğulmuşum ki, zâhidin tesbihini aklımdan geçirirsem zünnar ipliğine dönüşür.

[15] از من مرنج اگر گله ای در میان گذشت

عاشق همین حزینی جاوید عاشق است

[16] این یکدوروزه عاشقی دیگران گذشت.[1220]

او بگشت باغ مشغول و مرا در کوی او

[17] دیدهٔ امید تا شب بر در و دیوار بود

میروم گر بیوفا ور بوالهوس معذور دار

[98 a]

[1] عشق ما این بود و صبر ما همین مقدار بود

گرچه ممکن نیست بی او زیستن غیرت خوش است

[2] یار را با غیر دیدن پیش ما دشوار بود

ای حزینی غافلی بر خیز و فکر خویش کن

[3] این قرار و صبر ما را دورئی در کار بود.[1221]

چه عادت است گرفتار تا بکی گوید

[4] که طفل شوخی و اینها باختیار تو نیست

مرنج از گلهٔ عاشقی که در همه عمر

[5] بیک کرشمهٔ دزدیده شرمسار تو نیست.[1222]

زود بستند مرا زخم و نگفتم که هنوز

[6] یکدو پیکان پر از زهرم از او در جگر است.[1223]

باین کرشمهٔ خون ریز و چشم عالم سوز

[7] نظارگی که کند گر هزار جان دارد.[1224]

[1220] Geceleyin yüz kendinden habersiz söz dilimden geçti. Bir ara aramızda bir şikâyet geçtiyse benden incinme! Âşık işte bu sonsuz âşık olan Hazînî'dir. Başkalarının iki üç günlük aşkı geçip gitti.

[1221] O, bağı gezmekle meşgul ve benim ümit gözüm onun mahallesinde geceye kadar dam duvar üzerindeydi. Diliyorum ister vefasız ister heves düşkünü mazur gör. Bizim aşkımız buydu, sabrımız da bu kadardı. Gerçi O'nsuz yaşamak mümkün değil, gayret hoştur. Yâri başkasıyla görmek bizim için zordu. Ey Hazînî! Gafilsin, kalk ve kendini düşün! Bizim bu sabrımız ve huzurumuzun da bir uzaklığı vardı.

[1222] Ne alışkanlıktır, tutsak olan ne zamana kadar sen şûh bir çocuksun ve bunlar senin elinde değil desin. 3Aşığın yakınmasından incinme! Çünkü bütün ömrü boyunca hırsızca bir nazlanmadan başka senin karşında mahçup değil.

[1223] Benim yaramı hemen bağladılar ve onun birkaç tane zehir dolu oku daha ciğerimdedir diyemedim.

[1224] Bu kan döken gamze ve âlemi yakan gözle yüz canı olsa da kim bakabilir?

کسی که پیش تو اظهار آشنائی کرد

[8] ترا بدشمنی خویش رهنمائی کرد

تمام عمر ستم کرد و من همان عاشق

[9] بیک نگه که در ایام دلربائی کرد

ترا هزار جفا در دل و مرا غم این

[10] که زود میرم و گوئی که بیوفائی کرد

نه کفر گفت حزینی که لاف طاقت زد

[11] که هجر اینهمه با او ستیزه رایی کرد.[1225]

Şeyh Ahmed-i Halhalî: Tanınmış [12] ve erdemli bir kimsedir, galiba vatanından başka hiçbir yere gitmemiştir. Bu beyitleri meşhurdur:

[13] مرا نخل قدت از جا درآورد

خرام قامتت از پا در آورد

[14] همین تأثیر تنها ماندگی بس

که او را از درم تنها در آورد.[1226]

[15] کشم بر صفحهٔ دل صورت جانانهٔ خود را

بدین صورت دهم تسکین دل دیوانهٔ خود را.[1227]

[16] **Fasîhî-i Yezdî:** Ticaret işiyle meşguldür. Bu beyit onundur. Beyit:

[17] گذار آنقدرم در رکاب دولت خویش

که خویش را برقیبان نمایم و بروم.[1228]

[1225] Senin yanında tanışıklığını bildiren kimse, seni kendi düşmanlığına kılavuz etti. Bütün ömrünce o sitem etti. Bense gönül çaldığı dönemde yaptığı bir bakışla aynı âşığım. Senin kalbinde bin cefa var ve ben korkarım erken ölürüm de vefasızlık yaptı dersin. Hazînî, takatten laf ettiğinde küfür söylemedi çünkü ayrılık onunla bu kadar kavga etti.

[1226] Beni senin boyunun fidanı yerimden çıkardı. Senin boyunun yürüyüşü beni ayaktan düşürdü. İşte bu yalnız kalmışlığın etkisi O'nu kapımdan yalnız çıkarmaya yetti.

[1227] Gönül sayfama kendi sevgilinin suretini çizerim. Bu şekilde deli gönlümü avutmuş olurum.

[1228] Beni o kadar kendi devletinin üzengisinde bırak ki, kendimi rakiplere gösterip de gideyim.

[98 b] [1] **Muhammed Emîn-i Gubârî:** Herât'tandır. İyi bir ilim âşığıdır, yazarlığı [2] da fena değildir, astroloji hakkında çokça bilgi sahibidir. Bu beyitler [3] onundur. Beyit:

چنان مکن که دگر ترک آه و ناله کنم

[4] چنان مکن که ترا باخدا حواله کنم

رخی که گشته چو کاه از خمار محنت و درد

[5] ز نشئهٔ می وارستگی چو لاله کنم

بنیم لحظه که دامان دیگری گیرم

[6] سزا بدامن رشک هزار ساله کنم.[1229]

دل خوش بسر کوی جنون آمده بود

[7] در صبر و ثبات ذو فنون آمده بود

این عقدهٔ رشک اگر نمیآمد پیش

[8] از عهدهٔ عاشقی برون آمده بود.[1230]

Mevlânâ Şâh Mahmûd: Ressamdı, [9] Meşhed-i Mukaddes'te otururdu. Mahlası "Rehî"dir. Şiiri eskilerin tarzında söylerdi. [10] Bu rubâîler onundur. Rubâî:

تا عشق دو دیده بر تو سیمین بر دوخت

[11] بس دل که خدنگ آه بر اختر دوخت

بس رشتهٔ آه آتشین بافت دلم

[12] تا وصل مرصع حیاتم بر دوخت.[1231]

رفتار تو کش زهر قدم کوثر ریخت

[13] در قالب فتنه پیکر محشر ریخت

تا دید سواد شام زلفت خورشید

[14] چون شمع بفرق خویش خاکستر ریخت.[1232]

[1229] Öylesine yapma ki, artık âhı, iniltiyi bırakayım. Öylesine yapma ki, seni Allah'a havale edeyim. Mihnet ve acının süzgünlüğünden saman gibi olmuş yanağı takvâ şarabının neşesinden nasıl lâle gibi yapatım? Yarım anda başkasının eteğinin tuttuğumda bin yıllık kıskançlığın eteğine yapışırım.

[1230] Gönül hoşça onun çılgınlık mahallesinin başına gelmişti, sabır ve sebatta nice nice fenlerle gelmişti. Bu kıskançlık ukdesi karşımıza çıkmasaydı âşıklığın üstesinden gelmişti.

[1231] Aşk iki gözü sen gümüş boyluya diktiğinde âh okları gönlü nice defa yıldızlara dikti. Kalbim nice nice âhın ateşli ipliğini ördü. Tâ ki, hayatımın sırmalı vaslını dikti.

[1232] Her adımından Kevser dökülen senin davranışın, fitne kalıbında mahşer heykelini döktü. Güneş senin saçının akşamının karaltısını gördüğünde mum gibi kendi başına kül savurdu.

آن شوخ که درد او بدرمان ندهم

[15] مردن ز غمش بصد جهان ندهم

چون غمزهٔ او خوش است با ریش دلم

[16] صد کعبه بیک خار مغیلان ندهم.[1233]

İbrâhîm Beg: Şîrâzlıdır, [17] iyi bir yazardır, şiirde daha ziyade rubâî ile meşguldür. **[99 a]** [1] Bu rubâîler onundur. Rubâî:

از فاقه و فقر مرد را ننگی نیست

[2] کیشی است که کس را بکسی جنگی نیست

آه است اگرچه کار درویش اما

[3] بر آینهٔ دلی از آن زنگی نیست.[1234]

خشم و غضب اینقدر متین میباشد

[4] کس با کسی اینهمه بکین میباشد

ای هر دو جهان امید بر هم زن من

[5] مردی و مروت اینچنین میباشد.[1235]

در عشق بتی ز دیده خونبارم من

[6] روزی صدبار جان بلب آرم من

مهر کس اگرچه در دلش جا نکند

[7] این تخم بسنگ خاره میکارم من.[1236]

روزی که چراغ عمر خاموش شود

[8] وز ساغر مرگ عقل بیهوش شود

با بیدردان مکن خدایا حشرم

[1233] Derdini dermana vermediğim o şûh için gamından ölmeyi yüz cihana vermem. Onun gamzesi gönlümün yarasıyla hoş olduğu için yüz Ka'be'yi bir çöl dikenine vermem.

[1234] Yoksulluktan dolayı adama bir ar yok. Öyle bir dindir ki, kimseyle kimsenin bir savaşı yok. Dervişin işi âh etmekse de hiçbir gönül aynasında onun pası yok.

[1235] Hışım ve gazap bu kadar metin olur. Bir kişi başka bir kişiyle ancak bu kadar kinli olur. Ey her iki dünyada benim ümidimi mahveden! Erkeklik ve yiğitlik böyle mi olur?

[1236] Bir putun aşkında gözümden kan yağdırıyorum ben. Her gün yüzlerce defa canım ağzıma gelir. Kimsenin sevgisi onun kalbinde yer edinmese de ben bu tohumu kaya taşına ekiyorum.

[9] ترسم كه محبتم فراموش شود.[1237]

Mevlânâ Ahdî-i Sâvecî: [10] Metânetli bir kişiydi. Bu beyitler onundur. Beyit:

[11] چه میخوری غم مرگم همان تصور كن

كه يک شكستهٔ خونين جگر نبود ترا.[1238]

[12] برو با هر كه ميخواهد دلت گشت چمن ميكن

اگر خاری بگيرد دامنت را ياد من ميكن.[1239]

[13] بچه انديشه ام از خاطر ناشاد روی

چه بخاطر گذرانم كه تو از ياد روی.[1240]

[14] **Şeyh-i Rubâî:** Derviş tabiatlı ve ibadete düşkün bir kişiydi. Sultân [15] İbrâhîm Mîrzâ'nın makbulü ve belki de Mîrzâ'nın manzuru idi. Şeyh'in [16] sarhoşluk durumu çok fazladır, dervişlikten uzak değildi ve bundan dolayı şiir türlerinden [17] rubâî türüne rağbet gösterirdi. Bu rubâîler **[99 b]** Şeyh'indir. Rubâî:

ای گل دلم از تو گو نديم غم باش

[2] محرم ز وصل غير و گو محرم باش

مرهم نه داغ دل بيدردان شو

[3] گو داغ دل من از بی مرهم باش.[1241]

گريان رفتم پيش رخ زيبايش

[4] شد اشک روان بروی مه سيمايش

بر من نگريست اشک من روی نمود

[5] در آينهٔ روی جهان آرايش.[1242]

[1237] Ömür kandili söndüğünde ve ölüm kadehinden akıl, bilincini kaybettiğinde Allah'ım beni dertsizlerle haşır neşir etme! Korkarım, sevgiyi unutmuş olurum.

[1238] Neden benim ölümümün gamını yiyorsun? Öyle zannet ki, senin için ciğeri kan olan kırılmış birisi yokmuş.

[1239] Git, canının istediğiyle çimeni gez, eteğini bir diken tutarsa beni yâd et!

[1240] Neyi düşüneyim de sevinmeyen hatırımdan çıkasın? Neyi aklımdan geçireyim de sen aklımdan çıkasın?

[1241] Ey çiçek! Kalbim senden gam nedimi ol de! Başkasının vaslından mahrem ol de! Dertsizlerin gönlünün dâğına merhem koyan ol! Benim gönlümün dâğına merhemsiz ol de!

[1242] Ağlayarak onun güzel yüzünün önüne gittim. Gözyaşı onun ay yüzüne akar oldum. Onun dünyayı süsleyen yüz aynasında Bana baktı, benim gözyaşım yüz gösterdi.

Bu iki beyiti sıcak bir üslupla söylemiştir. Beyit:

[6] حرف گرمی بغم اندوختهٔ خود نزدی
آتشی در جگر سوختهٔ خود نزدی
[7] پیر گشتی بجهان پیر رباعی و هنوز
بخیه بر چشم هوس دوختهٔ خود نزدی.[1243]

[8] در دل غم یار و یار در دل ما را
غم در دل و غمگسار در دل ما را
[9] ما چهره از او بخون دل کرده نگار
وین طرفه که آن نگار در دل ما را.[1244]

[10] **Mevlânâ Hâdimî:** Dârü'l-muvahhidîn-i Kazvîn'dendir. Bahtsız bir hizmetkâr ve berberdi. [11] Şiiri de bu tarzdaydı. Kendi lehçesiyle Mevlânâ [12] Kesbî'nin kendisine duyduğu aşk ile Küreken Oğlu'na duyduğu sevgi hakkında bu rubâîyi [13] söylemiştir. Rubâî:

کسبی اره ایش زمانه گفتی داری
[14] باری بجوان گفت و شنفتی داری
چون کوره کن ایشته بچه لفتی داری
[15] اونان اچه خس که کور مفتی داری

Mevlânâ Saykalî: Hemedân vilayetinin [16] Burûcird adlı kasabasındandır. Bıçakçılık işiyle vakit geçirirdi. [17] Mütebessim ve sıcakkanlı bir gençtir. Önceleri son derece edepli, tokgözlü ve çalışkan bir kimseydi. **[100 a]** [1] Fakat şimdi böyle işitilmektedir ki

[1243] Senin kederini biriktirene bir sıcak söz söyledi. Kendi yanmış ciğerine bir ateş vurmadı. Ey Rubâî, sen dünyada yaşlandın. Kendi hevese dikilmiş gözüne dikiş atmadın.
[1244] Gönülde yârin gamı ve yâr bizim kalbimizde. Gam gönülde ve gam ortağı gönlümüzde. Biz gönül kanıyla yüzümüzü ondan dolayı nakşetmişiz ve o güzel sevgili bizim gönlümüzde taze durur.

son derece şâir ruhlu ve maskara [2] ve galiba açgözlü birisi olmuştur, İnşallah akıbeti hayrolur. Luristân lehçesiyle [3] meşhur beyitleri çok var. Bu şiirler de onundur. Şiir:

[4] خوش آن تواضع و گرمی میان ناز و محبت
که دود آتش رشک از دل نیاز برآید.[1245]

[5] نگذرد بر خاطرش هرگز تلافی کردنی
خاطر آزاری که خوش کرده است آزار مرا.[1246]

[6] ندارم خاطر آسوده از شغل بلا هرگز
بلا گویا معین از برای خاطر من شد.[1247]

[7] میان اهل دل دم نمیتوانم زد
که منفعل ز دعاهای بی اثر شده ام.[1248]

[8] حسن یوسف اگر از غمزه چنین تیغ کشد
نوبت دست بریدن بزلیخا نرسد.[1249]

[9] خواهم عذاب دوزخ جاوید در جهان
تا خویش را بداغ غمت امتحان کنم.[1250]

[10] دل خون شد و میل گریه دارم
دیری است که چشم تر ندیدم.[1251]

[11] **Avcı Dercezînî:** O vilâyetin ahâlisindendir. [12] Güzel huylu ve yüksek görüşlü bir gençti. Son derece hoşsohbet ve anlayışlıydı. [13] Bu iki beyit onundur. Beyit:

[1245] İhtiyaç kalbinden kıskançlık ateşinin dumanını çıkaran o alçak gönüllülük ve naz ile sevgi arasındaki sıcaklığa aşk olsun.
[1246] Onun aklından hiçbir zaman telafi etmek geçmez. Beni incitmeyi iyi yapan bir eziyetçi.
[1247] Belâ işinden dolayı hatırım huzur içinde değil. Belâ sanki özellikle benim hatırım için oluştu.
[1248] Gönül ehli arasında dem vurmak olmaz. Çünkü etkisiz dualardan infiale uğramışım.
[1249] Yûsuf'un güzelliği gamzeden bu şekilde kılıç çekerse Züleyhâ'ya elini kesmek sırası gelmez.
[1250] Senin gamının dâğ yarasıyla kendimi sınayayım diye dünyada sonsuz cehennem azabını isterim.
[1251] Gönlüm kan oldu ve ağlayasım geldi. Uzun süredir ıslak göz görmemişim.

ده بده شهر بشهرم پی گلرخساری

[14] پی آنم همه جا تا بکف آرم یاری.[1252]

دزدیده نگاهت ز من دلشده جان برد

[15] آه این چه نگاه است کزو جان نتوان برد.[1253]

Mevlânâ Muhammed Emîn: Meşhed-i Mukaddes'tendir, [16] tabiplik mesleğiyle meşguldür. İnsanlar tanımış ve güzel huylu [17] bir gençtir, bir o kadar erdemlidir. Mu'ammâ ilminde de iyidir. Bu mu'ammâ "Kāsım" adıyla **[100 b]** [1] ona aittir. Mu'ammâ:

"Kāsım" adına:

بسکه در آتش دل سوختم از خودکامی

[2] دل آتش خور ما را نبود جز نامی.[1254]

Bu rubâî de onundur. Rubâî:

[3] آنم که جهان جهان غممم ما حضر است

وز آه پیاپیم فلک در حذر است

[4] از آتش دوزخم مترسان که مرا

سوزی است که صد دوزخ از او در خطر است.[1255]

[5] **Mevlânâ Şu'ûrî:** Nişâbûrludur, çoğu zaman Meşhed-i Mukaddes'te otururdu. [6] Zevk sahibi ve güzel huylu bir kişidir. Bu beyitler onundur. Beyit:

[7] آرزوی ما جمالی خوبرویی بیش نیست

[1252] Köy köy, şehir şehir bir yâri ele geçireyim diye bir gül yanaklının peşindeyim.

[1253] Gizlice bakışın kalbi çalınmış olan benim canımı götürdü. Ah bu nasıl bir bakış ki, canı ondan kurtarmak olmaz.

[1254] Kendine düşkünlükten dolayı gönül ateşinde o kadar yandım ki, bizim ateş yiyen kalbimizin isimden başka bir şeyi kalmadı.

[1255] Dünyalar kadar gamım birikmiş durur ve ardı ardına âhımda felek ile sakınmakta. Beni cehennem ateşinden korkutma çünkü yüz cehennemin tehlikede olduğu bir yangınım var.

قسمت ما از جمالش آرزویی بیش نیست.[1256]

[8] پیش از هلاک خوی تو ترسم که سوزدم
در قتل خود چنین که تو را گرم کرده ام
[9] چون با بلای عشق شعوری مرا سری است
سرمنزلی بکوی بلا گرم کرده ام.[1257]

[10] طفیل دیگران تا یک نظر سوی من اندازد
براه انتظارش پهلوی اغیار بنشینم
[11] ز بیتابی ببزمت آمدم بر هم مزن مجلس
چه خوی است این زمانی صبر کن بگذار بنشینم.[1258]

[12] دلی که آه کشد در غم تو از خامی است
که هرچه سوخت از آن دود بر نمیخیزد.[1259]

[13] شعوری چون روم از بیخودی ناخوانده در بزمش
پی رفع خجالت همزبان من که خواهد شد؟[1260]

[14] **Mevlânâ Sayrafî-i Kör:** Tebrîzlidir. Meydanda, limanın karşısında sarraflıkla [15] iştigal ederdi. Bir gözünden görme özürü vardı. Nazım erbâbı da o yerde [16] toplanıp şiir ortamını ısıtırlardı. Mevlânâ, yetenekten yoksun olmakla birlikte [17] bu yönünden ötürü kendisine şâirlerin sultanı ünvanını vermekteydi. Bir garip şâir gelse **[101 a]** [1] adı geçen Mevlânâ kendi başkentinde hediyesini dostlarına takdim ederdi. Tesadüfen [2] bir gün, adı bu tezkirede yazılmış olan üstâdımız Mîr Sun'î, denklerine ve yaşıtlarına şiir [3] okuduğu sırada Mevlânâ meşrû olmayan bir müdahalede bulundu. Her ne kadar

[1256] Bizim arzumuz hoş yüzlü bir güzellikten başka bir şey değil. Bizim onun güzelliğinden kısmetimiz bir arzudan fazla değil.

[1257] Kendi katlimde seni böylesine ısındırdığı için senin helâkinden önce korkarım senin huyun öldürür. Ey Şu'ûrî! Benim aşk belâsıyla bir sırrım var. Belâ mahallesi için bir menzil bellemişim.

[1258] Başkalarının yanında bana doğru da bir bakış atsın diye O'nu bekleyerek yolun üzerinde yabancıların yanında otururum. Sabırsızlıktan senin meclisine geldim. Meclisi iptal etme! Bu nasıl bir huy? Bir süreliğine sabret, bırak oturayım.

[1259] Senin gamında ah çeken bu gönül bunu hamlıktan dolayı yapar. Çünkü her yanan şeyden duman yükselmez.

[1260] Ey Şu'ûrî! Kendimden geçtiğim için çağırılmadım. Onun şölenine nasıl katılırım? Mahçubiyetimi gidermek için kim bana dildaşlık yapacak?

Rahmetli Mîr, meşrû cevaplarla hatırına gelenleri [4] söylemeye başladıysa da, fayda vermedi. Mevlânâ Lisânî'nin bu beyitini söyledi. Beyit:

[5] می من بیغش و ارباب مروت بی ذوق
زر من خالص و صراف سخن نا بینا.[1261]

[6] Hâce Âsafî'nin bu matla'ı. Matla':

دردی که دل ز دست تو میکرد میکند
[7] بر دل چگونه دست نهم درد میکند[1262]

Böyle nazîre yazmıştı. Nazîre:

[8] نامرد پیش تیغ تو رو زرد میکند
تیغ تو فرق مرد ز نامرد میکند.[1263]

[9] **Mevlânâ Beyânî:** O da Tebrîz'dendir. Eski bir şâirdir, önceleri sırmacılıkla [10] vaktini geçirirdi. Zevk sahibi biri olduğu için aldatıcı bir iş olan kâğıtçılıkla [11] meşguldür. O sebepten dolayı çocuklarla muhabbeti vardı. [12] Bu sırada kâğıtçılıktan ressâmlığa geçti ama o işte de bir şey yapamadı. Bu beyit onundur. Beyit:

[13] مه من سوی مسکینان نگاهی میتوان کردن
اگر هر روز نتوان هر بماهی میتوان کردن.[1264]

[1261] Benim şarabım katkısız ve cömertlik sahipleri zevksiz. Benim altınım som fakat söz sarrafı gözsüz.
[1262] Kalbim senin elinden olan ağrıyı hissediyor. Kalbime nasıl el koyayım, ağrıyor.
[1263] Nâmert olan senin kılıcının karşısında yüzünün sarartır. Senin kılıcın merdi nâmertten ayırır.
[1264] Benim ayım zavallılara doğru bir kere bakmak mümkün. Her gün yapamazsam da her ay da bir sefer yapmak mümkün.

[14] **Emânî-i Hemedânî:** Yoksul ve çaresiz bir kişidir, vakti çiçekçilikle geçer. [15] Bu tarz şiir de söyler. Şiir:

زهر چشمت نه چنان چاشنئی داد مرا
[16] كه رود لذتش از خاطر ناشاد مرا.[1265]

آويخته از دار بلا باز سرى چند
[17] ظاهر شده زان غمزۀ خونى اثرى چند.[1266]

Melik Sultân Muhammed: [101 b] [1] Kum'dandır. Reis Şahâbü'd-dîn'in oğludur. Mahlası "Sultân"dır. [2] Yetim tabiatlı ve huyu güzel bir gençtir. Bu beyitler onundur. Beyit:

[3] بسكه دل روى تظلم بر در او سوده است
خون دل هر چند ميآيد غبار آلوده است.[1267]

[4] بگذار تا ذوقى برم از ديدن ديوار و در
بيرون ميا سويم مبين چون نقش ديوارم مكن.[1268]

[5] فغان كه مايۀ بيدارى هزار شب است
حكايتى كه از آن لب شنيده ام امروز.[1269]

[6] خاک كويت دم مردن همه در چشم كشم
تا بمرگم نفشاند دگرى بر سر خويش
[7] در دل گبر و مسلمان زده آهم آتش
تو هم اى بت نظرى كن بدل كافر خويش.[1270]

[1265] Senin gözünün zehri, lezzetini mutlu olmayan hatırımdan çıkaramadığım bir çeşni verdi bana.
[1266] Yine belânın dar ağacı birkaç başa asmış. O kana düşkün gamzeden birkaç eser ortaya çıkmış.
[1267] Gönül o kadar zulümden yakararak onun kapısına yüz sürmüş ki, kalpten kan ne kadar gelirse toza bulaşmıştır.
[1268] Bırak da damı duvarı görmekten bir zevk alayım. Dışarıya çıkma, bana doğru bakma, beni duvardaki nakış gibi yapma!
[1269] Bugün o dudaktan duyduğum hikâye, ne yazık ki bin gecelik uyanıklığın sebebidir.
[1270] Ölümümde başkası kendi başına savurmasın diye öldüğüm anda senin mahallenin toprağının hepsini gözüme çekerim. Benim âhım gâvurun ve müslümanın kalbine ateş vurmuş. Sen de ey put, kendi gâvur kalbine bir bak!

[8] **Kadı Hasan:** Hemedân vilâyetinin Toy adlı köyündendir. Güzel huylu [9] ve hoşsohbet gençtir. Aynı zamanda çok erdemlidir; bununla birlikte, şıpsevdi [10] ve güçlü bir kimsedir. Tavrı da fena değildir. Bu rubâî o hazretindir. Rubâî:

[11] امشب دگر ای دل اضطرابی داری
از ساغر هجر خون نابی داری
[12] از خون جگر پر است پیمانهٔ تو
نوشت بادا عجب شرابی داری.[1271]

[13] **Mevlânâ Esed:** Hemedânlıdır, mahlası "Cânî"dir. Son derece düzgün ve ahlâklı kişidir, [14] aşk konusunda böyle kafa dengi birisi yoktur. Hat sanatı türlerinde güzel yazı örnekleri vermiştir. [15] Yıllarca adı geçen Mevlânâ ile sohbet ettik. Mu'ammâcıdır, [16] tavrı da güzeldir. Bu beyitler o aziz dostundur. Beyit:

[17] بسوی میکده هرگز من خراب نرفتم
که همچو شیشهٔ می در خم شراب نرفتم.[1272]

[102 a]

[1] میان اهل محبت نشان من گم باد
که نام مهر بعهد تو بیوفا بردم.[1273]

[2] بمردم کش نگاه آن آفت جانها اشارت کرد
که از خیل بنی آدم کسی را زنده نگذارد.[1274]

[3] شد ز رسوائی ما شهر پر و طرفه که ما
تهمت آلود صلاحیم بدین رسوائی.[1275]

[4] کشیدم پا بدامان چون دوید آوازهٔ عشقم

1271 Bu gece ey gönül, senin bir ızdırabın var. Ayrılık kadehinden öz bir kanım var. Senin kadehin ciğer kanıyla doludur. Sana afiyet olsun, nasıl da bir şarabım var.
1272 Harap olan ben, meyhaneye doğru şarap çanağındaki kadeh şişesi gibi olmadan hiçbir zaman gitmedim.
1273 Sevgi ehli arasında benim izim kaybolsun. Çünkü sen vefasızın sözünü sevgiyle andım.
1274 O canlar afetinin bakışı, celladına insanoğlu sürüsünden kimseyi diri bırakmasın diye işaret etti.
1275 Bizim rezilliğimizden şehir doldu ve ne tuhaf ki biz bunca rezilliğe rağmen iyilik ithamına maruz bulunuyoruz.

نشستم بر زمین روزی که رسوای جهان گشتم.[1276]

[5] “Edhem” adına olan bu mu’ammâsı da fena olmamıştır. “Edhem” adına:

[6] صف کشید از بهر قتل من سپاه درد و غم
دود آهم سرکش است از سینه خواهد زد علم.[1277]

[7] **Sûzî-i Sâvecî:** Şâir ruhlu ve laubali bir gençti. Gerçi bedenen ve rûhen [8] kör bir adamdı ama tavrı fena değildir. Muhabbet mucizesi ölü diriltmek hakkında olan [9] bu beyiti fena olmamıştır. Beyit:

اعجاز عاشقی است که روزی هزار بار
[10] میمیرم از برای تو و زنده میشوم.[1278]

Bîdilî-i Hemedânî: Yoksul ve bahtsız [11] bir kişiydi, kumaş ve iplik boyacıhanesinde yazarlığa kanaat getirmişti ve bu işle vaktini geçirirdi. [12] Bazen düz şiir de söylerdi. Bu beyitler o bahtsız kişinindir. Beyit:

[13] چنانم برده از جا رقص سرو عالم آرایی
که نتوانم نشست از بیقراری یکنفس جایی.[1279]

[14] مجو کیفیت از می بیدلی گر قوت جان بخشد
که از کیفیت او هر چه یابی دردسر یابی.[1280]

[1276] Aşkımın önü koştuğunda ayağımı eteğime çektim. Dünyaya rezil olduğum gün yere oturdum.

[1277] Dert ve keder ordusu beni öldürmek için saf çekmiş. Âhımın dumanı asidir. Göğsümden alem çakmayı düşünüyor.

[1278] Her gün senin için bin defa ölüp dirilmem, âşıklığın mucizesidir.

[1279] Âlemi süsleyen bir servinin raksı, beni öylesine kendimden geçirmiş ki, bir nefes bile huzursuzluktan bir yerde oturamam.

[1280] Ey Bîdilî! Cana kuvvet bağışlarsa da şarapta keyfiyet arama! Çünkü onun keyfiyetinden ne bulursan baş ağrısı bulursun.

[15] **Mevlânâ Kemterî:** Şîrâzlıdır. Galiba esnaftır ve bahtsız bir kişidir. [16] Ayakkabıcılık işiyle meşguldür. Tavrı güzeldir. Bu meşhur matla‘ onundur. Matla‘:

[17] پیکی که بجستن گرو از باد صبا برد
دامن بمیان بر زد و زنگ از دل ما برد.[1281]

[102 b] [1] **Mevlânâ Enîsî:** Güzel belde Hemedân'da hatiplik işiyle meşguldür. Temiz yaradılışlı, [2] inancı sağlam bir kimsedir. Hatipliğinin yanısıra, güzel huyludur. Derler ki adı geçen Mevlânâ'nın [3] bir eşeği kaybolmuş, O da Mevlânâ Câmî'nin bu meşhur matla‘ını [4] irticâlen tazmin kılmıştır. Kıt‘a:

ای خر گم گشته کز جان دوستتر دارم ترا
[5] بسکه در جان فگار و چشم خونبارم توئی
از خطیب و مقری و واعظ که همجنس تواند
[6] هر که پیدا میشود از دور پندارم توئی.[1282]

Mevlânâ Penâhî: O da Hemedânlıdır [7] ve o vilâyetin ahalisinden Hâce Mîrim Beg-i Kelân-ter'in oğludur. [8] Gerçekten iyi bir ailedirler. Anlayışlı kimseleri ve şiir dostlarını gözetirlerdi [9] ve çoğu zaman şâirler onun meclislerinde bulunurlardı. Mevlânâ Lisânî [10] -ona rahmet olsun- Hâce Mîrim Beg'in şarabının diğer yüce kimselerin [11] suyundan daha helâl olduğunu söylerlermiş. Ve zikri geçen Mevlânâ ile yıllar boyu sohbetimiz olmuştur. [12] Tavrında da mülayimlik var. Bu beyitler o dostundur. Beyit:

[13] داغ جنون که بر سر سودائی من است
مجنون عشقم و این گل رسوائی من است.[1283]

[1281] Arayışta sabah rüzgârını rehin alan ulak, eteğini beline sardı ve bizim kalbimizin pasını giderdi.

[1282] Ey benim kaybolan eşeğim! O kadar benim yaralı canımda ve kan yüklü gözümde yer edinmişsin ki, seni canımdan daha fazla seviyorum. Hemcins olan Hatip Mukırrî ve Vâiz'den uzaktan kim beliriverirse sen geliyorsun sanırım.

[1283] Ben aşkın çılgınıyım ve benim kara sevdalı başımda olan çılgınlık damgası, benim rezillik çiçeğimdir.

[14] ای وای بر آن کشته که فردای قیامت

بسمل شدۀ تیغ جفای تو نباشد.[1284]

[15] دو شیوه هست خوبان را که جانسوز است و عاشق کش

در اول آن رمیدنها [16] در آخر آرمیدنها.[1285]

Ve onun için Rubâî:

محنت زده های کوچۀ رسوائی

[17] خونین جگران گوشۀ تنهائی

حاصل ز غم عشق نکردند بجز

[103 a]

[1] بد نامی و رسوائی و بی پروائی.[1286]

Rûhî-i Tebrîzî: O vilâyette hakkâklık [2] işiyle meşguldür. Tavrı fena değildir. Bu beyit onundur. Beyt:

[3] از نگاه غضب آلود تو شد معلومم

که ز من گفته حدیثی بتو صاحب غرضی.[1287]

[4] **Mevlânâ Dâ'î:** Mevlânâ Zamîrî-i İsfahânî'nin oğludur. Son derece laubali, tanınmamış ve bezgin [5] bir gençti. Yardımsever bir şâir olarak O'nu gördük. "Çocuğun nitelikleri babasında gizlidir" Hadîsi o kişide [6] gerçekleşmiştir ve şiiri de böyledir. Şiir:

[7] آمدی رفت ز دل صبر و قرارم بنشین

بنشین تا بخود آید دل زارم بنشین.[1288]

[1284] Senin cefanın kılıcından yaım besmele olmamış olan ölüye kıyamet yarınında eyvah olsun.
[1285] İyilerin iki yöntemi var. Çünkü can yakan ve âşığı öldürendir: İlk önce o ürkmeler, sonunda huzur bulmalı.
[1286] Rezillik sokağının mihnetzedeleri, yalnızlık köşesinin ciğeri kanlıları kötü adlılık, rezillik ve pervasızlıktan başka aşkın gamından bir hâsıl elde edemediler.
[1287] Senin gazap dolu bakışından bana belli oldu ki, garaz sahibi olan birisi benden sana yeni bir şeyler söylemiş.
[1288] Sen geldin geleli, kalbimden sabır ve huzur gitti. Otur da benim inleyen kalbim kendine gelsin, otur!

[8] اوستاد قدرتت ز انسان که بایست آفرید
بیش از این خوبی بظرف حسن گنجایش نداشت.[1289]

[9] زخم کاری است مرا وقت شهیدی خوش باد
که تواند دو سه گام از پی قاتل برود.[1290]

[10] **Mîrzâ Muhammed-i Emînî:** Tebrîzlidir, yumuşak huylu ve merhametli bir kişidir. Taktîye son derece [11] meyilliydi öyle ki tâcını günde bir kez sardırırdı. Büyüklenerek yürürdü. [12] Eski şâirdir, dîvânını tamamlayabilmiştir. Bu beyitler onundur:

[13] بیماری من چون سبب پرسش او بود
میمیرم از این غم که چرا بهترم امروز.[1291]

[14] عشق مستولی و من بیتاب و آن مه مهربان
می دهد بیهوده ناصح هر زمان پندی دگر.[1292]

[15] امنی حکایت شب غم عرضه کن بیار
کارت ز دست رفت چه وقت نهفتن است؟[1293]

[16] **Sarfî-i Jûlîde-mûy:** Mizacında dervişlik ve serserilik mevcuttu. [17] Fena bir derviş değildi. Tesadüfen o **[103 b]** [1] dervişle rekabet içerisine girdik. Sonunda, Hâcezâdenin cevrine tahammül [2] edemeyip bir nahv ile bu rekabeti terketti ki bundan memnun ve minnetdâr olduk, çok az kimse onun [3] sarfını o nahv olarak bilir. Adıyla bilinirdi. Tavrı şiirde de [4] doğru ve sağlamdı. Bu beyit onundur. Beyit:

[1289] Güç üstadı seni insan gibi yaratmak zorundaydı. Çünkü iyilik güzellik kabında bundan fazla kapasiteye sahip değildi.
[1290] Benim ağır bir yaram var. Kim iki üç adım katilin arkasından giderse şehitlik zamanı hoştur.
[1291] Benim hastalığım onun soru sormasının sebebi olduğu için bugün neden daha iyiyim diye kederden ölürüm.
[1292] Aşk istila etmiş. Ben sabırsızım ve o ay şefkatlidir. Öğütçü her zaman başka bir faydasız öğüt veriyor.
[1293] Ey Emnî! Gam gecesinin hikâyesini yâre sun! İş elinden çıktı, şimdi gizlemek zamanı mı?

چه دمی بود که عاشق سر کوی [5] یار گیرد
بهزار امیدواری سر رهگذار گیرد.[1294]

Mevlânâ [6] **Selâmî:** İrşâd merkezi Erdebîl'dendir. Sadrü'd-dîn Han-ı Ma'sûm'un [7] oğlunun veziriydi. Köylülüğünden ötürü Taktî'ye son derece sevgi duyardı [8] ve nezâkete meyilliydi. Tam bir süslülük hâli içerisinde şâirlerin meclislerinin kenarına [9] giderek şiir okurdu. Tesadüfen bir gün bir grup şâirle özellikle de [10] adı bu muhtasar tezkirede zikredilmiş olan Mevlânâ Hazînî-i Gîlânî ile şâirâne sohbet ediyorduk, [11] bu esnada Mevlânâ Selâmî içeriye girerek şiir dahli kapılarını [12] açmaya başladı. Hazînî hayretler içinde şöyle dedi: "Şâir misiniz? [13] Size ne derler"? Dedi ki: "Evet, meşhur beyitlerimiz var". Hazînî cevaben dedi ki: [14] "Küstahlık olmazsa, felâketiniz hani nerede"? Dostlar şaşakaldılar ama adı geçen Mevlânâ için [15] bir şey farketmedi, utangaç olmadığından şiir [16] okumaya başladı. Tesadüfen bir berdiyye söylemişti, ilk olarak yine Mevlânâ [17] Hazînî dedi ki: "Aynı zamanda soğuk şiir söylüyorsunuz". Yüce Allah bütün **[104 a]** [1] bahtsızları şâirlerin dilinden kendi sığınağında korusun. Bu beyit o [2] günahsızındır. Beyit:

هجران بدان رسید که هرچند میدهم
[3] دل را بوصل مژده تسلی نمیشود.[1295]

Bir tane arkadaşı vardı. Tavrı âhenk yoksunu olmakla birlikle [4] mahlası "Kelâmî"dir. Adamlar ikisi için [5] bu beyiti güzel söylemişlerdi. Beyit:

دو چیزند بدتر ز تیر حرامی
[6] سلام کلامی کلام سلامی.[1296]

[1294] Âşığın yârin mahallesinin başına gidip bin ümitle geçtiği yolun başını kesmesi zamanı mıydı?
[1295] Ayrılık o dereceye vardı ki, ne kadar gönlüme kavuşma müjdesi veriyorsam da teselli olmuyor.
[1296] İki şey harâmînin kılıcından daha kötüdür. Kelâmî'nin selamı, Selâmî'nin kelâmı.

Mevlânâ Kevserî: O da [7] Erdebîllidir, sûfî tabiatlı ve derviş huylu bir kişiydi. Mensup olduğu mezhepte son noktadaydı, [8] Mahmûd'un takipçileri ona "Halife" derlerdi. [9] Çoğu serseriyi müzmin ve sivri, keskin derbederler hâline getirmişti. [10] Bu beyit onundur. Beyit:

تو چنان جفا پسندی که اگر خدنگ نازت

[11] سوی دل گشاد یابد بکرشمه باز داری.[1297]

Mevlânâ Ahdî: Hilafet merkezi [12] Bağdat'tandır. Güzel huylu ve iyi meziyetlere sahip bir kişiydi. Yıllarca adı geçen Mevlânâ [13] ile bağlantımız ve hukukumuz vardır. Her türde şiir söyler, dîvânını tamamlamıştır. [14] Bu beyitler onundur:

اگر از دشمنانم تیغ بر کش قتل دشمن کن

[15] وگر از دوستانم چارۀ درد دل من کن

میان دشمنان با من حدیث دوستی کم گو

[16] نهانی دوست باش اما بظاهر کار دشمن کن

ز بزم وصل جانان عزم رفتن میکنی عهدی

[17] مهیا شو برای جان سپردن فکر مردن کن.[1298]

Subhî-i Sâvecî: Derviş tabiatlı **[104 b]** [1] ve ibadete düşkün ve bahtsız bir kimseydi. Vaktini şiirle geçirirdi. [2] Sabah ve akşam günlüğü bir miskal afyondu. Bu tarz da şiir söyler:

[3] چون نی دلم از یاد تو خالی نفسی نیست

بر یاد تو میبالم و فریاد رسی نیست

[4] از تیر غم و ناوک اندوه نترسم

من آتشم اندیشه ام از خار و خسی نیست.[1299]

[1297] Sen öylesine cefa seversin ki, senin nazının oku, kalbe doğru açık yol bulursa gamzeyle onu engellersin.

[1298] Senin düşmanlarından isem, kılıcını çek, düşmanını öldürmeye kastet! Dostlarından isem de benim gönlümün çaresine bak! Düşmanların arasında benimle arkadaşlıktan az söz et! Gizlice arkadaş ol fakat görünüşte düşman işini yap! Ey Ahdî! Sevgiliye kavuşma şöleninden gitmeye azmediyorsun. Canı ısmarlamak için toparlan, ölümünü düşün!

[1299] Gönlüm ney gibi senin hatırandan boş bir nefesi yok. Senin hatıranla övünüyorum ve feryadıma yetişen yok. Gam okundan ve sıkıntı temreninden korkmam. Ben ateşim, çerçöpten endişe etmem.

[5] **Kaydî-i Şîrâzî:** İlginç derecede kendini beğenmiş biridir ve tuhaf alışkanlıkları çoktur. Ordu-yı Mu'allâ'nın [6] bazı önde gelenlerinin himayesinde vaktini geçirirdi. [7] Şiirde tavrı fena değildir. Bu beyitler ona aittir:

[8] ای قدم ننهاده هرگز از دل تنگم برون
حیرتی دارم که چون در هر دلی جا کرده ای.[1300]

[9] رسیده بود از او شکوه ها بلب که رسید
کرشمه ای که دگر طاقت ادا نگذاشت.[1301]

[10] گو بمانم من و غیری بوداعش نرسد
ساربان گرم حدی باش که محمل برود.[1302]

[11] متاع شکوه بسیار است عاشق را همان بهتر
که جز در روز بازار قیامت بار نگشاید.[1303]

[12] کدام مرهم لطف از تو بر دل است مرا
که جانگدازتر از داغهای حسرت نیست.[1304]

[13] سبب خنده آن لب شده تا گریۀ من
قطرۀ اشک بصد خون جگر میطلبم.[1305]

[14] **Mevlânâ Tâlib:** Gîlân'dandır. Düzgün ve olgun bir şâirdir. [15] O vilâyette Mevlânâ'nın önünde olan bir şâir galiba yoktur. [16] Güzel beyitleri var, dîvân düzenlemiştir. Bu beyitler Mevlânâ'nındır:

1300 Ey benim dar kalbimden dışarıya ayak basmayan! Her kalpte nasıl yer edinmişsin diye hayret ediyorum.
1301 onun şikâyetlerinden dolayı canım dudağıma yetişmişti ki, edâ etmek için takat bırakmayan bir gamzesi yetişiverdi.
1302 Ben kalayım da başkaları onunla vedalaşmaya yetişmesin de! Ey kervancı, o kadar oyalan ki deve katarı çekip gitsin.
1303 Şikâyet metaı çoktur. Âşık için en iyisi kıyamet gününden başka bir zaman yükünü açmamasıdır.
1304 Senin benim kalbimin üzerinde hasretin dâğ yaralarından daha can yakıcı olan bir lütuf merhemi var mı ki?
1305 Madem benim ağlayışım o dudağın gülmesine sebep olmuş. Gözyaşı damlasını yüz ciğer kanıyla istiyorum.

[17] اجل ز محنت هستی دهد نجات مرا

که من حیات نمیخواهم و حیات مرا.[1306]

[105 a]

[1] چو ره بسوی تو ام نیست گم شود یا رب

هوس که در طلب وصل رهنمون من است.[1307]

[2] آوارگی نصیب من دردمند شد

شادی کن ای رقیب که بختت مراد داد.[1308]

[3] خاک بویان گذرد تا شنود بوی وفا

سگ لیلی چو سوی تربت مجنون گذرد.[1309]

[4] دعوی عشق و جنون اهل وفا را میرسد

عاشقی میراث مجنون است ما را میرسد.[1310]

[5] گرچه طفلی عشوه از خوبان فزون دانسته ای

وقت نادانی است حیرانم که چون دانسته ای.[1311]

[6] ای تو را سرو از گرفتاران پا در گل یکی

غنچه را در دعوی عشقت زبان با دل یکی.[1312]

[7] **Mevlânâ Furûgî:** Dârü'l-Muvahhidîn-i Kazvîn'dendir. İlginç bir kişidir. [8] Akıl ve cehalet karşıtlıklarının tamamı onun sözlerinde bulunmaktadır. Daha ilginci budur ki, hiç kimseyi kendisine akıl [9] ve anlayışta benzer hattâ eşiti olarak görmez. Hindistan'a gidip bir mikdar maaş [10] getirdi ve hâlen o vilâyette kuyumcu dükkânı vardır. Çoğu

[1306] Ecel beni varlık mihnetinden kurtarsın. Çünkü ne ben hayatı istiyorum ne de hayat beni.
[1307] Yâ Rab, heves kavuşma talebinde bana kılavuz iken yolum sana doğru değilse kaybolsun.
[1308] Âvârelik ben dertliye nasip oldu. Ey rakip, şenlik yap, çünkü senin bahtım muradınca oldu.
[1309] Leylâ'nın köpeği, Mecnûn'un toprağına doğru geçip gittiğinde vefa kokusunu alsın diye toprağı koklayarak geçer.
[1310] Aşk davası ve çılgınlık, vefa ehline yetişir. Âşıklık Mecnûn'un mirasıdır, bize yetişir.
[1311] Gerçi tıfılsın. İşveyi güzellerden daha iyi biliyorsun. Cahillik çağındır, nasıl biliyorsun hayret içindeyim.
[1312] Ey senin yanında servi ile ayağı çamurda olan tutsaklar aynı olan! Senin aşkının davasında goncanın dili gönlüyle aynıdır.

zaman [11] altın satışından ele geçen her ne olsa alıp hoca edâsıyla yürür. Bu gazel onundur:

[12] بیرون خرام مست و بر افکن نقاب را

سرگرم لطف ساز شهید عتاب را

[13] پیشم چو لب بحرف گشودی حیا مکن

دستور ده ز بزم خود امشب حجاب را

[14] خو با فراق کرده ندارد مذاق وصل

راحت الم بود دل پر اضطراب را

[15] قاصد باضطراب تمام از برم برفت

نگذاشت تا تمام نویسم جواب را

[16] سیلاب خون ز دیده فروغی چنین مبار

طوفان گرفته گیر جهان خراب را.[1313]

[17] Bu iki beyit de onundur, fena söylememiştir. Beyit:

[105 b]

[1] بچه مشغول کنم دیده و دل را که مدام

دل ترا میطلبد دیده ترا میخواهد.[1314]

[2] گردی بدامن ننشیند که روزگار

در عهد او ز من نکشد انتقام را.[1315]

[3] **Sedîd-i Gîlek:** Güzel huylu ve bahtsız bir kişidir. Şiirinde mülâyimlik vardır. Bu beyitler [4] onundur. Beyit:

زمان زمان ز تو دور افکند زمانه مرا

[1313] Dışarıya sarhoşça çık ve yüz örtünü bir kenara at! Sitem şehidini lütufla eğlendir! Benim karşımda söze ağzını açtıysan hayâ etme! Bu gece hicaba bezminden destur ver! Kavuşmanın huyu ayrılıkla uzlaşamaz. Izdırap dolu kalp için keder rahatlıktır. Ulak tam bir ızdırapla yanımdan gitti. Cevabı tam olarak yazmama müsaade etmedi. Ey kan seli! Furugî'nin gözünden böylesine yağma! Bozuk dünyayı tufanınla al götür!

[1314] Gözü ve gönlü neyle meşgul edeyim? Çünkü sürekli gönül seni dinliyor, göz seni istiyor.

[1315] Devranın onun zamanında benden intikam almadığı birer toz bile benim eteğime oturmaz.

[5] جدا کند ز وصالت بصد بهانه مرا
چه کینه بود ندانم زمانه را با من
[6] که دور ساخت از آن خاک آستانه مرا.[1316]

تو و عیش با رقیبان من و جان ز رشک دادن
[7] تو بمان بعیش کز غم من دلفگار مردم.[1317]

Mîr Azîz-i Kemânçeî: [8] Kendi zamanının Eflâtûn'u denilen Üstâd Zeytûn'un küçük kardeşidir. [9] Şekil itibariyle kaba endamlı bir adam olmasına rağmen çok kabiliyetliydi. [10] Öncelikle; güzel saz çalarak eserler bestelemiştir. Yine belli başlı ilimleri görmüştü, [11] astroloji ve astronomiden haberdârdı. Adı geçen şahısla birlikte bir süre Emîr Han-ı Türkmen [12] hizmetinde sınıf arkadaşıydık. Bir görevli aracılığıyla bendenizle kavga etti, [13] aramızda kırgınlık meydana geldi, öyle ki olayı Han'ın naibine ilettiler. [14] Kavganın sebebi araştırıldıktan sonra haklı olan taraf ben olduğum için O'nu [15] men ettiler. Birkaç günden sonra tuhaf bir hadise nedeniyle İsfahân'a giderken [16] yol kesen eşkiyalar Mîr'i öldürdüler. İddia makamı bendenizi töhmet altında bırakarak kargaşa [17] yaratmaya başladılar. Sonunda onun ne şekilde, ne yolla öldürülmüş olduğu ortaya çıktı. **[106 a]** [1] Bu beyitini renkli kılmış ve çok şöhret sahibi olmuştur. Beyit:

غم عشق تو [2] مهمان عزیز است
بسی شیرینتر از جان عزیز است.[1318]

[3] **Cunûnî-i Kālî-pûş:** Kandehârlıdır. Güzel ve çabuk konuşan, ağzı laf yapan bir adamdır. [4] Saç uzatıp halı parçasını giyinip yürürdü. [5] Bu dervişçe sıfatının haricinde meclislerde atalarının eşya ve ziynetlerini bu şekilde [6] tarif ederdi: "Bir gün

---

[1316] Zaman zaman devran beni senden uzak düşürür. Yüz bahane ile senin kavuşmandan beni ayırır. Feleğin benimle ne kini vardı ki, o eşiğin toprağındanh beni uzak düşürdü, bilemem.
[1317] Sen benim rakiplerimle eğlenmekle meşgulsün. Bense canımı kıskançlıktan vermekle. Sen eğlenerek kal, çünkü gönlü yaralı olan ben gamdan dolayı öldüm.
[1318] Senin aşkının gamı aziz misafirdir, aziz candan da daha tatlıdır.

bir şâh çini kâse elimden düşüp [7] kırıldı, sesi kulağıma çok hoş geldi. Elli altmış şâh kâseyi [8] onun gibi bir ses işiteyim diyerek kasten düşürerek kırdım, işitmedim. [9] Ahmak adamlar, eğer bir pâdişâh-zâde söylerse kabul edilemeyecek böyle bir yalana, [10] o kişinin yalanına inanıp ona saygılı bir şekilde davranmaktaydılar. [11] Kimyâ bilgisi olmamakla birlikte kendisini kimyâger olarak lanse ederek birçok kimseyi şaşırtmış, kendisine [12] bağımlı bir hâle getirmişti. Mevlânâ Helâkî-i Hemedânî'den -ona rahmet olsun- işittiğime göre [13] önceleri gençlik ve delikanlılık çağında da Kandehâr'da böyle serseri ve sıkıntısız, dertsiz [14] dostlarla irtibat hâlindeydi ve O'nlarla yol yürürdü. Bu, rivayet edenin uhdesindedir. Herhâlde [15] tavrı fena değildir. Bu şiirlerin kendisine ait olduğunu söylemektedir. Bu tarz şiir de onun olsa gerektir:

[16] با غمزه ات از تیغ بلا یاد نیاید
کار مژه از خنجر فولاد نیاید
[17] تا صدق محبت نکند جذب دلی را
بیواسطه کس را ز کسی یاد نیاید.[1319]

[106 b]

[1] جذبهٔ شوق زلیخا داشت یوسف را اسیر
ور نه معشوق از کجا و محنت زندان کجا.[1320]

[2] **Mevlânâ Hakîrî:** Tebrîzlidir, kürkçüdür, derviş tabiatlı ve zararsız [3] bir kişidir. Eski bir şâirdir, şiiri de yumuşaktır. Bu şiirler onundur. Şiir:

[4] مهربان بودی بمن هر روز از روزی دگر
باعث نامهربانیها در این ایام چیست؟[1321]

[5] بسکه چون باد آمدم سوی تو کوه غم بدل

[1319] Senin gamzenle belâ kılıcı akla gelmez. Kirpiğin yaptığını çelik hançer bile yapamaz. Sevgi sadakati bir kalbi cezp etmediği sürece kimse kimsenin aklına vasıtasız gelemez.
[1320] Züleyhâ'nın şevkinin çekimi Yûsuf'u esir düşürdü. Yoksa maşuk nerede, hapishane acısı nerede?
[1321] Bana karşı her günden daha şefkatliydin. Bu günlerde senin sevgisizliklerinin sebebi ne?

در نظرت شدم سبک بر دلت آمدم گران.[1322]

[6] تا گرفتارم بدرد عشق وقت من خوش است
وقت آنکس خوش که بنیاد گرفتاری نهاد.[1323]

[7] **Hasan Muhlisî:** Azerbaycan'da Binis adlı kasabadandır. "Kabâ-yı Feth" (Tılsımlı gömlek) [8] yazmak ve düzenlemekle vaktini geçirirdi. Galiba Mîrzâ [9] Muhammed Vezîr için bir kabâ-yı feth hediye etmiştir, öyle ki mükâfâta [10] gerek duymaz, bu kıt'ayı yazıp gönderir. Kıt'a:

[11] جامهٔ فتح را چو قیمت نیست
حسن مخلصی پتیسی
[12] بعد از این بهر امردآن باید
بند تنبان فتح بنویسی.[1324]

[13] **Vefâ'î-i İsfahânî:** Dedikoducu ve serseri bir adamdır. Kendisini [14] şâir yapmıştır ve şâir gibi yürür. Şiiri bu tarzdadır. Şiir:

[15] گاهی قدم بپرسش بیمار خویش نه
هرگز میان ما و تو رسم اینچنین نبود.[1325]

[16] حذر ز تیر اجابت قرین خسته دلان
که بی اثر گذر از خانهٔ کمان نکند.[1326]

[17] زین یکدمه هجران چه کنی ناله وفائی
خاموش نشین این همه فریاد ندارد.[1327]

1322 Sana doğru o kadar rüzgâr gibi geldim ki, gam dâğı kalbimde senin gözünde hafif, senin kalbinde ağır göründüm.
1323 Aşk acısına tutsak olduğum sürece benim vaktim hoştur. Tutsaklığın temelini atan kimsenin vakti hoş olsun.
1324 Ey Hasan Muhlisî-i Binisî! Madem fetih elbisesi için kıymet veren yoktur, bundan sonra erkek olmayanlar için fetih (açmak) tuman (uçkur) bağı yazmalısın.
1325 Arasıra kendi hastanı sormak için adımını at! Hiçbir zaman bizimle senin aranda böyle bir gelenek yoktu.
1326 İcabet okundan sakınmak, yorgun yürekliler için gerekli. Çünkü yay evinden etki etmeden geçmez.
1327 Ey Vefâî! Bu bir anlık ayrılıktan neden inlersin? Sakin otur! Bu kadar feryat gerektirmez.

[107 a] [1] **Hâce Nasîr:** Hâce Mahmûd Beg Hemedânî'nin oğludur ki soyluluğu [2] ile o vilâyette imtiyaz sahibidir. Hâce Mahmûd Beg son derece erdemli ve güzel [3] huylu bir kişiydi, oğlu da "Çocuğun nitelikleri babasında gizlidir" sözüne uygun olarak bu makama ulaşmıştır. [4] Yaşadığı dönemdeki olaylardan ötürü vatanını terk ederek Hindistan'a yerleşti. [5] Şiiri de böyleydi:

شدم مستغرق دریای عشقت آشنایی کو
[6] که گیرد دست من تا دست و پایی میتوانم زد.[1328]

گدای خاک نشینم نشسته بر سر کویت
[7] بدولت غم تو پادشاه روی زمینم.[1329]

Mevlânâ Hazînî: Gîlân'dandır, [8] inancı temiz bir kişidir, İnananların emîri Hazret-i Alî -ona selâm olsun- övgü olarak [9] çok kasîde söylemiştir. Bu beyit o cümledendir. Beyit:

[10] خون حرام آمد ولی خون عدوی مرتضا
گر همه خون پدر باشد چو شیر مادر است.[1330]

[11] **Füsûnî:** Bahtsız ve ahlâklı bir gençtir. Çok sarhoşluğu var. Gönülden [12] özür dilemesi hakkında bu beyiti çok dertli bir şekilde olmuştur. Beyit:

[13] کردم نکرده باشمت ای دل ز گریه منع
مسکین ز گریه این همه خود را چه میکشی؟[1331]

[1328] Senin aşkının denizine dalmış oldum. Elimle ayağımla çabalayabildiğim sürece benim elimi tutan bir tanıdık nerede?
[1329] Senin mahallenin başında oturmuş bir dilenciyim. Senin gamının devletiyle yeryüzündeki pâdişâhım.
[1330] Kan haram geldi. Fakat Murtazâ'nın düşmanının kanı bütünüyle baba kanıysa bile ana sütüyle helâldir.
[1331] Ey gönül! Seni ağlamaktan men ettim. Men etmemiş olsaydım ey zavallı, ağlayarak neden bu kadar kendini öldürüyorsun?

[14] **Şerârî-i Hemedânî:** Âdemoğludur, Mevlânâ Reşkî'nin kardeşidir. O da [15] tuhafiyecilik mesleğinde fena değildir, âhenklidir. Bu beyitler o [16] âdemoğlunundur. Beyit:

شوقم عنان گرفته بسوی تو آمدم

خونم گرفته بر سر کوی تو آمدم

[17] ای گل شکفته باش زمانی می با توام

در گلستان دهر ببوی تو آمدم.[1332]

[107 b]

[1] ما شعله فروشیم ز داغ تو همیشه

پیمانه پرستیم بیاد تو چو شیشه

[2] هر نالهٔ من دشمن صد کوه گران است

آنجا که فتد کار بهمراهی تیشه.[1333]

[3] **Kadı-ı Leng:** Merâga'dandır. Tuhaf derecede umursamaz ve laubali bir adamdır. [4] Mahlası "A'recî"dir. Adamın ayağı olsa başı olmazdı. Ordudaki [5] başıboşlarla her zaman sarhoş ve perişan yürürdü. Böyle bir [6] şiirle hiçbir kimseyi kabul etmezdi. Rubâî:

[7] Bir serv-ḳadd lāle-ʿiẕārım bardur
Bir tāze nihāl-i cūy-bārım bardur
[8] Ḳurbān olayım başına bir kez démedi
Bir ġam-zedeʾ-i sīne-figārım bardur[1334]

[1332] Şevkimin dizginini tutup sana doğru geldim. Kanımı alıp senin mahallenin başına geldim. Ey çiçek! Seninle olduğum sürece açılmış ol! Dünyanın gül bahçesinde senin kokun için gelmiş.

[1333] Biz senin dâğ yarandan her zaman alev satmaktayız. Seni anarak şişe gibi kadehe tapınıyoruz. İş balyozun eşliğine düştüğünde benim her iniltim yüz ağır dağın düşmanıdır.

[1334] Bir selvi boylu, lâle yanaklım vardır. Irmak kenarında bir taze fidanım vardır. Onun başına kurban olayım, bir kez olsun demedi. Gamın vurduğu yaralı bir sinem vardır.

[9] **Seyrî-i Esterâbâdî:** Kendi vilâyetinde basmacılıkla meşguldü. [10] Dîvân ehlinin zalim olarak tâbir edilmesinden ötürü yılda bir kez [11] Ordu-yı Mu'allâ'ya izin almak için gidip gelirdi, [12] Rahmetli Şâh Şiîler'e karşı olan muhabbetinden ötürü, Seyrî'nin isteğine uygun hükümleri ona bağışlardı. [13] Esterâbâd halkı da bu yüzden Mevlânâ'ya uyardı. [14] Bu iki beyit onundur. Beyit:

از سگان تو [15] جدایی ز وفاداری نیست
ترک ارباب وفا قاعدهٔ یاری نیست
[16] زخم کاری و من از لذت تیغت گویم
کارم از تیغ دگر ساز که این کاری نیست.[1335]

[17] **Tâbi'î-i Demâvendî:** O memleketin asilzâdelerindendir, temiz **[108 a]** [1] bir karakterden uzak değildir. İyi huyludur, şu anda gelişme çağının ilk safhalarındadır. [2] Allah muvaffak etsin. Bu beyit onundur:

[3] ما هوس را با متاع درد سودا کرده ایم
آرزو را راه خواهش نیست در بازار ما.[1336]

[4] **San'atî:** Meşhed-i Mukaddes'de otururdu, çömlekçilik sanatı ile [5] meşhurdur. Bezgin ve gözüpek bir kişidir, şiirde tavrı fena değildir. [6] Bu beyitler onundur. Beyit:

ربوده صبرم از دل دلبری در آن رعنایی
[7] که لعل او نمکدانی بود بر خوان رعنایی
سر آن فتنه جو گردم که با آن ناز و استغنا
[8] خدا داد است او را آنچه هست امکان رعنایی
بلطفم گرم سودای محبت کن که خوبانرا
[9] متاع مهر باشد رونق دکان رعنایی
سراپا ناز و رعنایی است شوخ دلفریب من

[1335] Senin köpeklerinin vefalılıktan ayrılacağı yok. Vefa sahibini terketmek arkadaşlık kuralından değildir. Yaram derin, bense senin kılıcının lezzetinden söz ediyorum. Benim işimi başka bir kılıçla bitir, çünkü bu işe yaramıyor.
[1336] Biz hevesi dert metaıyla sevdâ (pazarlık) yapmışız. Bizim çarşımızda arzunun istek yolu yok.

[10] چنین نازک نهالی نیست در بستان رعنایی

بغمزه کرده تاراج شکیب صنعتی آن شوخ

[11] که چون او شهسواری نیست در میدان رعنایی.[1337]

نظر بسوی من آن چشم فتنه گر نکند

[12] اگر هلاک شوم از غمش نظر نکند

بحشر اگر نکشد جذب شوق بیرونش

[13] ز خاک کشتهٔ عشق تو سر بدر نکند

بغیر بگذری و ننگری بجانب من

[14] کسی جفا باسیر خود این قدر نکند

بجور یار خوشم صنعتی ولی ترسم

[15] که خوشدلم بستم بیند و دگر نکند.[1338]

من دانم و دلم که بجانم چه میکند

[16] آن چشم پر فریب و نگاه کشند تو.[1339]

Farkî-i Herevî: Şâir ruhlu [17] ve ehil bir kimsedir, iyilikleri çoktur. Tavrı da güzeldir. Bu beyitler ona aittir:

[108 b]

[1] بهار عیش و طرب خرم از مصیبت ما است

که زهر خوردهٔ عشقیم و مرگ راحت ما است

[2] شب وصال تو پروانه سان بسوزد اگر

فرشته پر زند آنجا که شمع خلوت ما است

[3] جنون نگر که چو طغیان نماید آتش رشک

[1337] O yosmalıkta bir sevgili, gönlümden sabrımı çalmış çünkü onun lâli yosmalık sofrasında bir tuzluktur. Mümkün olduğu kadar Tanrı'nın kendisine yosmalık bahşettiği o fitne arayıcının o kadar naz ve zengin görünmeyle başına döneyim. Lütufla beni sevgi sevdâsıyla ısındır çünkü iyiler için yosmalık dükkanının revaçta olması sevgi metaındandır. Benim gönül aldatan şûhum, baştan ayağa naz ve yosmalıktır. Yosmalık bahçesinde bunun gibi bir fidan yoktur. San'atî'nin sabrını gamzesiyle o şûh yağmalamış. Çünkü yosmalık meydanında onun gibi iyi bir binici yok.

[1338] O fitneci göz, bana doğru hiç bakmaz, gamından helâk olursam bana doğru hiç bakmaz. Mahşer günü onun şevkinin çekimi, dışarı çıkarsa senin aşkından öldürülmüş olan topraktan başını dışarı çıkarmaz. Başkasına doğru gidersin, bana doğru hiç bakmazsın. Kendi esirine bile o kadar cefa yapmaz. Ey San'atî! Yârin cevriyle hoşum. Fakat korkarım ki, sitemle gönlümün hoş olduğunu görüp de bir daha yapmaz.

[1339] Senin o hile dolu gözün ve öldürücü bakışının benim canıma ne yaptığını bir ben bilirim, bir de gönlüm.

هزار برق بلا یک شرار غیرت ما است.[1340]

[4] **Mevlânâ Nesrî:** Gîlân'dandır. Kıssa'yı çok sıcak ve güzel okurdu. [5] Ve fakat çok fazla soğuk ve inançsız bir kişiydi. Allahsız kelimeler o kimseden [6] çıkardı. Anlaşılan inançsızlığından ötürü Muhtâr Sultân Şerefü'd-dîn'in [7] oğlu elinde yok edildi. Herhâlde bu beyitler onundur. Beyit:

[8] همه شب رهزن خواب دو جهانم که بخواب
نرود طفل خیال تو در آغوش کسی.[1341]

[9] فتنه هر جا هست گاهی چشم بر هم می نهد
فتنهٔ چشم ترا نازم که هیچش خواب نیست.[1342]

[10] **Devâî:** Sebzevârlıdır, alçak gönüllü ve ahlâklı bir kimsedir. Bu beyit onundur:

[11] مرغ دلم که از همه خوبان رمیده بود
صید تو گشته بود نگاهش نداشتی.[1343]

[12] **Hâfız Hacı Beg:** Kazvînli olmasının yanısıra halk tarafından kabul görür. İyi bir hânendedir, [13] şâirliği de vardır. Bu matla' onundur:

ما با تو خورده ایم می و بی تو کی خوریم
[14] خون جگر خوریم اگر بی تو می خوریم.[1344]

Mevlânâ Şemsî: Hilafet merkezi [15] Bağdat'tandır, mutaassıp bir Şiî'dir. Çok şiiri vardır, bu kıt'ayı güzel bir üslupla [16] söylemiştir. Kıt'a:

[1340] Eğlence ve çalgı baharı, bizim musibetimizden yemyeşil. Çünkü biz aşkın zehrini yemişiz ve ölüm bizim rahatımızdır. Bizim halvetimizin mumunun olduğu yerde melek, kanat çırparsa senin kavuşma gecende kelebek gibi yanar. Çılgınlığa bak ki, kıskançlık ateşi taşkınlık gibi görünür. Bin belâ şimşeği bizim gayretimizin bir alevi bile değil.

[1341] Senin hayalinin tıflı, uykuda kimsenin kucağına girmesin diye bütün gece, iki dünya uykusunun yolunu kesiyorum.

[1342] Fitne nerede varsa ara sıra gözünü üstüste koyar. Senin gözünün fitnesiyle övünürüm ki, onun hiç uykusu yok.

[1343] Bütün güzelleren ürkmüş olan gönül kuşu, senin avın olmuştu fakat sen onu tutamadın.

[1344] Biz seninle şarap içmişiz, sensiz ne zaman içeriz. Sensiz şarap içersek ciğer kanı içeriz.

گر چنین صابون پیاپی آید از شهر حلب

ضامن [17] صابون از اینجا خیمه بیرون میزند

هر که مستأجر شود امسال صابون خانه را

[109 a]

[1] ریش کونی میزند یا جامه صابون میزند.[1345]

Germî: Hemedân'a bağlı Burûcird adlı kasabadandır. [2] Mevlânâ gerçekten sıcakkanlı ve şakacı bir kimsedir. [3] Bu matla' onundur. Matla':

دل بیقرار دارد گله بی نهایت از تو

[4] شده وقت آنکه آید بزبان شکایت از تو.[1346]

Zilâlî-i Gîlânî: Fena kimse değildir. [5] Bu beyit onundur. Beyit:

میا بسوی مزار شهید خود با غیر

[6] اگر چه رفته روانش نرفته غیرت از او.[1347]

Refîkî: Tuhaf derecede umursamaz ve laubali [7] bir kişiydi. Öylesine cesur, kumarbaz ve zevk sahibi bir derbeder görmedik. [8] Aynı zamanda hayâsız ve edepsizdi. Üstâdımız Mîr Sun'î'den -ona rahmet olsun- şunu işittim: [9] Bir gün Refîkî odama gelip Emîr Hüsrev dîvânını edepsizce açıp şöyle söyledi: "Her ne [10] gelse cevap veririm. Tesadüfen bu gazel geldi. Gazel:

برو صبا و سلامی [11] بآستانش رسان

بکاخ و منظر و ایوان و نردبانش رسان.[1348]

[1345] Böylesine bir sabun, ardarda Halep şehrinden gelirse sabunun kefili bu çadırdan dışarı vurur. Kim bu sene sabunhaneye kiracı olursa ya yaşlı adamın sakalını tıraş eder ya da elbiseyi sabunla yıkar.

[1346] Huzursuz kalbin senden sonsuz şikâyeti var. Artık senden şikâyetin dile getirilme zamanı geldi.

[1347] Gerçi ruhu gitmiş fakat namusu gitmemiş, kendi şehidinin yanına yabancıyla gelme!

[1348] Ey sabah rüzgârı! Git ve onun eşiğine selâm ulaştır! onun sarayına bakış yerine eyvanına ve merdivenine selâm ulaştır!

Adı zikredilen Mevlânâ [12] alaycı tavırla şöyle dedi: "Aferin Mîr, güzel buyurdunuz". O gece manevi denizin kapısı [13] Emîr Hüsrev-i Dehlevî -ona rahmet olsun- adamın rüyasına girip şunu der: "Ey bahtsız, [14] niçin hüsn-i matla'yı okumadın"? Mevlânâ ızdırap ve korkuyla yine o gece kendisini bize [15] ulaştırıp o yüceliğin savaş aracından öyle kuruntu yapmıştı ki rüyada geçen [16] olayı açıklayamazdı. Yüz meşakkatle dava anlaşıldıktan sonra [17] açıp o hüsn-i matla'yı gördük, buydu:

فسرده ای که زند طعنه **[109 b]** [1] بر دم گرمم
ز آه و نالۀ من آتشی بجانش رسان.[1349]

Ve Mevlânâ Refîkî'nin şiiri [2] böyleydi. Beyit:

ز زخم تیغ بود بر جبین رفیقی را
[3] نشان بندگی یار بر جبین دارد.[1350]

Mevlânâ Gubârî: O [4] da ibadet merkezi Yezd'dendir. Hoşsohbet bir gençtir, Gubâr hattını güzel [5] yazardı. Bu matla' onundur. Matla':

غبار خط شکرستان لعل یار گرفت
[6] فغان که چشمۀ خورشید را غبار گرفت.[1351]

Mevlânâ Hulkî: Meşhedli olduğu söylenir. [7] Rind ve bahtsız bir kişidir. Tavrı fena değildir. Bu beyitler onundur. Beyit:

[8] ندارم از غم خود بیم چندانی از آن ترسم
که زور آرد غمت خوشحالی از عالم بر اندازد.[1352]

[1349] Benim sıcak nefesimle dalga geçen sıkkının canına benim âhımdan ve iniltimden bir ateş düşür.
[1350] Refîkî'nin alnında kılıç yarası vardı. Demek ki, yârin kölelik izini alnında bulunduruyor.
[1351] Hat tozu, yârin lâlinin şekeristanını aldı. Feryat ki, güneş pınarını toz aldı.
[1352] Senin kederinin zorlanıp da âlemden sevince düşürmesinde korktuğum kadar kendi gamımdan korkum yok.

[9] زنهار قتل اهل محبت روا مدار
هر چند کس از تو طلب خون نمیکند.[1353]

[10] چو بیقدری در آن کو یکدو روز آنجا مرو خلقی
که استغنای عاشق گاهگاهی خوب میباشد.[1354]

[11] **Muhammed Hüseyn-i Ziynetî:** Meşhed-i Mukaddes'tendir. Rahat ve düzgün bir kişidir, binâ [12] ve mimarlık fenlerinde zamanında eşi az bulunan birisidir. Çok derviş tabiatlı olduğu için şiirleri kulağa [13] dervişçe gelir. Târîh'i çok güzel söyler. Bu rubâîler o üstâdındır. Rubâî:

[14] ای دوست شکست توبه های من مست
زانرو است که صورت قبول تو نیست
[15] از راه کرم قبول کن توبۀ من
کان توبه که شد قبول دیگر نشکست.[1355]

[16] دم پیش کسی ز غم نمی باید زد
داد از ستم الم نمی باید زد
[17] این درد بهیچ کس نمی باید گفت
میباید مرد و دم نمیباید زد.[1356]

[110 a]

[1] بی راحت نیست گریه های دل شب
زانرو که اثر کند دعای دل شب
[2] بسیار اگرچه صبح صادق بصفا است

[1353] Sakın sevgi ehlinin katlini reva görme, gerçi kimse senden kan talebinde bulunmuyor.
[1354] Ey Hulkî! Madem o mahallede değersizsin, bir iki gün oraya gitme! Çünkü âşığın kendini zengin göstermesi arasıra iyi olur.
[1355] Ey arkadaş! Ben sarhoşun tövbelerinin kırılması, senin kabulüne yüzü olmadığından dolayıdır. Benim tövbemi cömertlik yollu kabul eyle! Çünkü kabul edilen tövbe bir daha kırılmadı.
[1356] Kimsenin yanında gamdan dem vurmamak gerek. Keder siteminde feryat etmemek gerek. Bu derdi kimseye söylememek gerek, ölmek gerek ve dem vurmamak gerek.

اما نرسد بآن صفای دل شب.[1357]

[3] **Mîrzâ Muhammed Emîn:** Hemedân vilâyetinin Toy adlı kasabasının aşiret reisinin oğludur. [4] İyice bir köylüdür, hayli nezâket sahibidir. Anlaşılan odur ki, aynı zamanda güzel yüzlü biriymiş. [5] Akıcı bir tavrı vardır. Bu beyitler onundur. Beyit:

امشب که یار بر سر لطف و عنایت است
[6] ای ناله گرم باش که وقت سرایت است.[1358]

آنکه مرگم را بجان میخواست از جورت کنون
[7] رحم بر من میکند بی اعتباری را ببین.[1359]

امشب ز نوید وصل یاری که مپرس
[8] بودم مشغول انتظاری که مپرس
القصه که دوش تا سحر با جانم
[9] نومیدی وعده کرد کاری که مپرس.[1360]

Muzaffer Beg-i Reng-rez: Dârü'l-emân-ı Kirmân'dandır. [10] Esnaftır ve sevecen bir kişidir. Tecrübeli bir şâirdir. Bu rubâîsinin şöhreti çoktur. Rubâî:

[11] افسوس که همدمان مونس رفتند
یاران موافق مهندس رفتند
[12] آنها که بهم نشسته بودیم مدام
هر یک ببهانه ای ز مجلس رفتند.[1361]

1357 Gönlün ağlayışları gece rahatsız değil. Çünkü gönlün duaları geceleri etkili olur. Gerçi gerçek sabah sefalı olur fakat onun sefası gönlün geceki sefası kadar değil.
1358 Bu gece madem sevgili, lütuf ve inayet yapmak üzeredir. Ey feryadım! Sıcak ol, çünkü ulaşmak zamanıdır.
1359 Candan benim ölümümü isteyen şimdi senin cevrinden bana acıyor. İtibarsızlığa baksana!
1360 Bu gece öyle bir yârin kavuşma müjdesiyle öylesine bekliyordum ki sorma! İşte dün geceden sabaha kadar canımla ümitsizlik öylesine vaatler verdi ki sorma!
1361 Ne yazık ki hemdemimiz olan meclis arkadaşları gittiler. Bizimle uzlaşan mühendis arkadaşlar gittiler. Birlikte oturduklarımız hepsi her biri bir bahaneyle meclisten gittiler.

[13] **Ebû'l-Vefâ-yı Kalender:** O da Kirmânlıdır. Âriflerin ârifi Şâh Ni'metu'llâh-ı Velî'nin [14] -Allâh sırrını mübarek kılsın- dervişlerindendir. Âhenklidir. Bu matla'ına kendisi son derece inanmıştır:

[15] منم که شهرۀ شهرم ز ماه تا ماهی
ابوالوفای وفادار نعمت اللهی.[1362]

[16] **Merdumî-i Kâşî:** Âdemoğludur, fena kimse değildir. Yanığını ortaya çıkarma ile [17] hocasının oğlunu eğitmesi hakkında bu beyiti güzel söylemiştir. Beyit:

[110 b]

[1] کردم از حیله وارستگیش رام بخود
ساعتی صبر کن ای دل که طپیدن زود است.[1363]

[2] **Mevlânâ Mecdî:** Hemedânlıdır, Horâsân'da büyüdü. Şâirâne bir tabiatı vardır, [3] öncülük de yapmıştır. Bu beyitler onundur. Beyit:

[4] مشاطه بهار که گل را جمیله ساخت
بهر غزلسرائی بلبل وسیله ساخت
[5] مجنون و عشق تهمت محض است زانکه او
تاب ستم نداشت جنون را وسیله ساخت.[1364]

[6] اگر از شکوه خموشم ز شکیبائی نیست
عشق عصمت طلبم را سر رسوائی نیست.[1365]

[7] شوقم آورد دلیرانه ببزمی که بود
هوس از بیم حیا پای بدامان آنجا.[1366]

[1362] Aydan balığa kadar bütün ülkede meşhur olan benim: Vefalı Ni'metu'llâhî Ebû'l-Vefâ.
[1363] Takva hilesiyle O'nu kendime râm eyledim. Bir saat sabreyle ey gönül! Çünkü çarpmak için erkendir.
[1364] Çiçeği güzel yapan baharın gönül süsleyicisi, O'nu bülbülün gazel söylemesi için aracı yaptı. Mecnûn ve aşka büyük bir ithamdır. Çünkü o zulme dayanamıyordu da çılgınlığı aracı yaptı.
[1365] Şikâyetten sessizsem sabırlılığımdan değil. İsmet peşinde olan aşkımın rezil olacak hâli yok.
[1366] Şevkim beni cesurca hevesin hayâ korkusundan ayağının etekte olduğu bir meclise getirdi.

[8] **Nâzükî-i Nihâvendî:** İrticâlen söylemede hızlı olması ilgi çekici olan bir şâirdir. Daha da ilginç yönü, [9] altmış bir cilt kitap yazmış olmasıdır, fakat onlardan meşhur olan bir beyiti dahi yoktur. Bu rubâîsine [10] şöhret atfederdi, onun da içeriğinde vesvese vardır. Adıyla münasebeti olduğu için [11] kendisine güzel gelir. Herhâlde rubâî budur. Rubâî:

در دل چو خیالت [12] ای سمنبر گردد
صد عیش نهان مرا میسر گردد
بر پای تو چشم تر [13] نمالم ترسم
پای تو ز عین نازکی تر گردد.[1367]

Gerçi Mevlânâ bu rubâîden [14] iki anlam çıkarmak ister ama bir anlamdan fazlası yoktur.

Mevlânâ [15] **Vechî:** İsfahânlıdır, ilim âşığıdır ve sûfî tabiatlı bir kimsedir, şiir türlerinden [16] rubâîde eksiksizdir. Bu rubâîler onundur. Rubâî:

[17] میگفتم عشق و میندانستم چیست
میگفتم یار و میندانستم کیست

[111 a]

[1] گر یار این است کی توان بی او بود
ور عشق اینست چون توان با او زیست.[1368]

[2] دی پیر مغان آتش صحبت افروخت
ایمان مرا دید و دلش بر من سوخت
[3] از دامن کفر رقعه واری ببرید

[1367] Ey yasemin boylu! Hayalin gönülde dolaşınca bana yüz gizli eğlence mümkün olur. Senin ayağına ıslak gözümüm sürmem. Çünkü korkarım senin ayağın o inceliğiyle ıslanmış olur.

[1368] Aşk diyordum ve ne olduğunu bilmiyordum. Yâr diyordum ve kim olduğunu bilmiyordum. Yâr buysa O'nsuz olmak nasıl mümkün? Aşk buysa onunla yaşamak nasıl mümkün?

آورد و بسر آستین ایمانم دوخت.[1369]

[4] بر صفحۀ خوبی تو افشان نمک
شوری ز تبسم تو در جان نمک
[5] این طرفه که در کام نمک ریزد آب
لعل تو که آتش زده در جان نمک.[1370]

[6] **Mevlânâ Hâmidî:** Galiba Dârü'l-Muvahhidîn-i Kazvîndendir. Şiirin her türünde [7] söyler, o derece gözü yüksekte ve mağrurdur ki Mîr Hüsrev'i zorlukla [8] kabul etmiştir. Allah bütün şâirleri kendi sığınağında böyle bir hâlden korusun. [9] Bu beyitler o âlim babasındandır. Beyit:

بجلوه ای ز برم آن پری روان گردید
[10] که آب حسرتم اندر دهان جان گردید
زمانه داشت ز من کینۀ نهان در دل
[11] چو مبتلای توام دید مهربان گردید.[1371]

Mevlânâ Sehâbî: Tefrîd ve tecrîd kisvesinde [12] Atebât-ı Âliyyât'ta özellikle de Necef'te ikamet etmekteydi. On yedi yıl o [13] sarayda öyle iki yüzlü bir takvâ görüntüsü içerisinde ibadet ederdi ki [14] çoğu hizmetçi ve müstahdem ona inanmıştı ve onun müritleriydiler. Düzenbazca bir ruh hâline sahip olduğundan, [15] bendeniz Atebât'a gittiğimde birkaç nefsânî ve hattâ şeytanca kabahat o [16] adamda meydana çıkmaya başlayınca kendisine inanmış olanlar tamamen inkar ettiler. Şimdi [17] yine o yolun yolcusudur, ancak galiba o kabahatleri işlememiştir. **[111 b]** [1] Yine de dış görünüşü dervişçedir. Bu rubâînin kendisine ait olduğunu söyler. Rubâî:

[1369] Dün gece muğlar pîri, sohbet ateşini yaktı. Benim imanımı gördü ve kalbi benim için yandı. Küfrün eteğinden bir parça koparıp benim imanımın yeninin ucuna dikti.

[1370] Senin iyilik safhanın üzerine tuz serpilmiş. Senin güzelliğinden dolayı tuzluluk tuzun canına işlemiş. Senin lâlinin tuzun canına vurduğu ateş, tuzun damağına su dökmenden dolayıdır.

[1371] O melek, bir cilveyle benim kucağımdan uzaklaştı. Öylesine ki hasretimin suyu canın ağzına doldu. Felek benden kalbinde gizli bir kin güdüyordu fakat sana tutulmuş olduğumu gördüğünde şefkatli oldu.

[2] یک لحظه چراغ آرزوها پف کن
قطع نظر از جمال هر یوسف کن
[3] انگشتی از این شهد بکامت برسان
در لذت اگر محو نگردی تف کن.[1372]

[4] **Kadı Vâfî:** Saltanat merkezi Tebrîz'dendir. Çok rind ve laubali bir gençti. [5] Ömrünün tamamında vakti âşıklıkla geçerdi. Bir zâlim sevgili yüzünden öldüğü söylenir. [6] Bu beyitler o mazlumundur. Beyit:

[7] در انتظار تیغش بر ره نشسته وافی
پایی کشیده بر خود پایی دراز کرده.[1373]

[8] **Cismî-i Hemedânî:** Mevlânâ Helâkî-i Hemedânî'nin öğrencisidir. Gerçi iyi bir adamdır [9] fakat çok ilgisiz ve laubali, oğlancılarla birlikte olan ve bahtsız bir kişidir. Mevlânâ Helâkî bu mahlası [10] uygun vermiştir. Hemedân'da ibrişim satış dükkânı vardı, [11] kârını ve sermayesini kaybetmiş, şimdi [12] başına garip rezillikler gelerek tam ortasına düşmüştür. Yüce Allah bütün âdemoğullarını [13] kendi günahsızlık sığınağında korusun. Laubaliliğinin ve kötü alışkanlıklara, ahlâka sahip olmasının yanısıra bu tarzda şiir de [14] söyler. Şiir:

آن رند می کشم که بر افلاک قدسیان
[15] سوگند میخورند بدامان پاک من.[1374]

آن تنگ مشرب حریفم من [16] که بهر مستیم
از زبان ساقی خود نام میبردن بس است.[1375]

[17] وقت نماز فوت شد ای گریۀ صبوح
خون دلی بیار که **[112 a]** [1] مستان وضو کنند.[1376]

[1372] Bir anlığına arzuların kandilini üfle! Her Yûsuf'un güzelliğinden bakışını kes! Bu baldan bir parmağını damağına koy! Zevk içinde mahvolmazsan eğer tükür!
[1373] Vâfî onun kılıcın beklerken yol üzerinde oturmuş, bir ayağını çekmiş, bir ayağını uzatmış.
[1374] Öylesine rindce yaşıyorum ki, feleklerde melekler benim pâk eteğime yemin ediyorlar.
[1375] Ben öylesine sıkıca sarhoş olan birisiyim ki, benim sarhoş olmam için sâkînin ağzının onun adının çıkması yeter.
[1376] Ey sabah ağlayışı! Namaz vakti geçti. Sarhoşların abdest alması için bir yürek kanı getir.

Havfî-i Hemedânî: Yoksul bir kimsedir, [2] kılıç yapım işiyle vaktini geçirir. Görevinden başka, yılanın zehrine karşı aşk muhafızı olur. [3] Bu tarz şiir de söyler. Şiir:

انتظار از بیم نومیدی [4] دلم را پاک سوخت
همچنان امیدوار از وعدهٔ یارم هنوز.[1377]

[5] **Bâzilî-i Sâvecî:** Son derece alçak gönüllü ve merhametli bir kişidir, Nesh-ta'lîk'i [6] fena yazmaz. O kadar öfkeli ve cesurdur ki gece gündüz dişinin [7] ağrısından kararsız ve sabırsızca bekledi. Birkaç kez bendenizi bir hacamatçı mekânına [8] yolladı, dişini çektirme konusunda kararsız kaldı. Bir gün ellerini [9] sımsıkı tutup iki dişini çektim. Gerçekten böyle şiir söylemesinin [10] mükâfâtıydı. Şiir:

دور از بزم وصالت می کند در بزم غم
[11] برق آهم خانه سوزی در اشکم گوهری
کرد اگر تاراج دین و دل بافسون غمزه اش
[12] باذلی آن غمزه را عادت بود غارتگری.[1378]

Bî-kesî-i Şîrâzî: Eski bir şâirdir. [13] Mevlânâ Gazâlî-i Meşhedî Şîrâz'a geldiğinde, nazım erbâbı kişiler O'nu imtihan etmek için ortaya [14] bir gazel atarlar. Gazâlî'yi hicveden bu kıt'ası çok meşhur oldu. Kıt'a:

[15] غزالی آن سخن پرداز کاندر شاعری خود را
چنان داند که شاگردند خاقانی و سلمانش
[16] بشیراز آمد و ناگاه شعری در میان افتاد
برای امتحان تکلیف می کردند یارانش
[17] بهانه درد دندان کرد و درمانش بود کندن

[1377] Ümitsizlik korkusundan bekleyişte kalbim öylesine yandı, yine de öylesine yârin vaadini beklemekteyim.
[1378] Gam meclisinde seni kavuşma meclisinden uzaklaştırır. Benim âhımın şimşeği ev yakan gözyaşım bir mücevherdir. Ey Bâzilî! Gamzesinin büyüsüyle dini ve gönlü garet eylediyse o gamzenin âdeti yağmacılıktır.

اگر خواهد که گوید شعر باید کند دندانش.[1379]

[112 b] [1] **Harîfî-i Sâvecî:** Fena şâir değildir. Dilini kesmişlerdi, yine de konuşmaya başladı. [2] İnancı zayıf olduğu için o konuşmasını kerâmet belirtisi saymıştır. [3] Bu şiirlerinin çok şöhreti vardır. Şiir:

یار بر افروخته قامت رسید
[4] فتنۀ ارباب سلامت رسید
میرسد آن شوخ شهیدان عق
[5] مژده شما را که قیامت رسید.[1380]

Mevlânâ Zarîfî: O da [6] adı geçen vilâyettendir. Böyle şiir söyler. Şiir:

[7] مگر در سینه خاکستر شد این سوزنده دل ورنه
چه واقع شد که امشب دود از روزن نمی آید.[1381]

[8] **Ârızî-i Kumî:** Şâir ruhludur. Ordu-yı Mu'allâ'ya gidip gelirdi. Şiirde tavrı [9] güzeldir. Şiiri bu tavırdadır. Beyit:

یک شب نشد که در غم عشقت ز چشم و دل
[10] خونابها نیامد و سیلابها نرفت.[1382]

Hızrî: Kazvînlidir, [11] dertli bir kişidir. Bu iki beyit onundur. Beyit:

بمحبت که بگو در دل گرمت چه گذشت
[12] کاتش دغدغه ای در من بیتاب افتاد.[1383]

اجل نمیکندم قصد جان و میگوید

[1379] Gazâlî o söz uydurucu kendisini öylesine bir şâir zanneder ki sanki Hakanî ve Selmân, onun yanında çıraklık yapmış. Şîrâz'a geldi ve ansızın bir şiir ortaya düştü. Arkadaşlar O'nu sınamak için teklif ediyorlardı. Diş ağrısını bahane ederek ve tedavisinin çekmek olduğunu söyleyerek şiir söylemek isterse dişini koparması gerekir dedi.
[1380] Kızgın boylu sevgili gelip çattı. Selâmet sahiplerinin fitnesi ulaştı. O şûh ulaşıyor. Ey aşk şehitleri, size müjdeler olsun, çünkü kıyamet geldi çattı.
[1381] Bu yanan kalp, göğüste kül mü oldu yoksa ne mi oldu ki bu gece bacadan duman çıkmaz.
[1382] Senin aşkının gamında gözümden ve gönlümden nice nice kan suları ve sel sularının gitmediği bir gece bile olmadı.
[1383] Sevgiyle bana söyle! Sıcak kalbinden ne geçti ki ben sabırsıza bir kaygı ateşi düştü.

[13] که روزگار ز حسرت کشان همین دارد.[1384]

Gubârî-i Cîlânî: Okçu [14] ve hattattır, çalgıyı da fena çalmaz. Bu beyit onundur. Beyit:

[15] یا رب که بود این که تغافل کنان گذشت

کاین طرز آشنائی بیگانهٔ من است.[1385]

[16] **Rızâ'î-i Kâşî:** Güzel huylu bir kimsedir. Nazım erbâbı indinde sözü kabul gören bir kişidir. [17] Bu beyitler onundur. Beyit:

زنجیر در زندان غم از بسکه با من کرده خو

[113 a]

[1] هر گاه میجنبم ز جا بنیاد شیون میکند.[1386]

هر چند بینمت بتو میلم فزون شود

[2] آب حیاتی از تو کسی سیر چون شود.[1387]

حاضری لیک حجابم ز تو دارد محرم

[3] طرفه حالی است تو اینجائی و حرمان اینجا است.[1388]

تسکین دل بوعدهٔ وصل تو چون دهم

[4] در پیش من نشسته ای و نیست باورم.[1389]

رضائی گر بزور از پیش رفتی کار عاشق را

[5] بدین بی دست و پائی کار صد فرهاد میکردم.[1390]

قبرم بشکافید و ز تأثیر محبت

[1384] Ecel benim canıma kastetmiyor ve devranda hasret çekenlerden sadece sen kalmışsın diyor.
[1385] Yâ Rab! Bilmezlikten gelerek geçip giden o kişi kimdi? Çünkü bu benim yabancımın tanıdık tarzdıdır.
[1386] Gam zindanında zincir bana öylesine alışmış ki, yerimden kımıldadığımda ağıt söylemeye başlar.
[1387] Seni ne kadar görürsem de sana eğilimim artıyor. Sen hayat suyusun. Senden kim nasıl kanabilir?
[1388] Hazırsın fakat benim utancım senden çekiniyor. Tuhaf bir durumdur, sen buradasın ve senin ayrılık acın da burada.
[1389] Gönlümü senin kavuşmanın vaadiyle nasıl teselli ederim? Benim yanıma oturmuşsun, buna inanamıyorum.
[1390] Ey Rızâî! Eğer zorla âşığın işi ilerleseydi o kadar elsiz ayaksız olmama rağmen yüz Ferhâd'ın işini yapardım.

[6] اعضای درست و جگر پاره ببینید.[1391]

Mevlânâ Şuhûdî: Sebzevârlıdır. [7] İyi bir ilim âşığıdır. Laubali ve zevk sahibi bir kişidir. Sohbeti de fena değildir. [8] Bu beyitler onundur. Beyit:

غمهای تو ترک ما نخواهد کردن
[9] ما را نفسی رها نخواهد کردن
هجر تو اگر چنین بود عمر آید
[10] با یک شب او وفا نخواهد کردن.[1392]

دور از تو که آفت خرد باید بود
[11] گه با تو و گه بغیر بد باید بود
گر در خور مهر ماست محرومی ما
[12] محروم ز وصل تا ابد باید بود.[1393]

Bu beyit de onundur. Beyit:

[13] گر بمثل ریخته باشد نشاط
دست و دلی کو که فراهم کنم.[1394]

[14] **Mevlânâ Firâkî:** Tâlikān'dandır. Hâfız-ı Kur'ân idi, sesi de güzeldir, [15] mûsıkî ilmini iyi bilir, bu beyitler onundur. Beyit:

[16] ای دل بکوی عشق ز ارباب درد باش
یعنی در این سراچهٔ بازیچه فرد باش
[17] یکرنگ باش و گرد دو رنگی ز دل بشوی
فارغ ز گردش فلک دیر گرد باش

[1391] Kabrimi yarın ve sevgimin etkisinden sağlam organları ve yırtık ciğeri görün!
[1392] Senin kederlerin bizi bırakmayacak. Bizi bir nefes bile kendine bırakmayacak. Senin ayrılığın böyleyse ömür gelir, onun bir gecesiyle vefa etmeyecek.
[1393] Senden uzakta akıl afet olsa gerek. Bazen seninle bazen yabancıyla kötü olmak gerek. Bizim mahrumluğumuz senin sevgine yakışıyorsa sonsuza kadar kavuşmamdan mahrum olmak gerek.
[1394] Tutalım ki neşe yere saçılmış olsun. Onu toplayacak el ve gönül nerede?

[113 b]

[1] کار جهان بمرد جهاندار واگذار

بگذر ز قید عالم و آزاد مرد باش

[2] در هم نورد نامۀ هستی خویش را

بگذر ز آب دیده و دریانورد باش

[3] با خشک و تر بساز فراقی در این جهان

قانع بهر چه میرسد از گرم و سرد باش.[1395]

[4] **Eyyûb:** Horâsânlıdır. Emîr-i Kebîr Alî Şîr Nevâî'nin Mecâlisü'n-Nefâyis'inde [5] bahsettiği Ebû'l-Bereke'nin oğludur. Buna göre Ebû'l-Bereke o derece soysuz, karaktersiz ve anlayışsız biriymiş ki Horâsân [6] halkı onun elinden kaçarak gurbete düşmüştür. Bu beyiti onun için söylemişlerdir:

[7] دیو شیطان صفت ابوالبرکه

باد جایت بهفتمین درکه.[1396]

[8] Fakat oğlu Eyyûb, onun tersine neşeli ve şakacı bir kişiydi. Üstâdımız [9] Mîr Sun'î -ona rahmet olsun- ile çok sohbetleri olmuş. Bu beyitler o azîzindir:

[10] حدیث مذهب از رندان با مشرب چه میپرسی

ز رندان حرف مشرب پرس از مذهب چه میپرسی؟[1397]

[11] از غمزه بکش تیغ چه ترسی ز قیامت

ما را برهان از خود و خود را ملامت.[1398]

[1395] Ey gönül! Aşkın mahallesinde dert ehlinden ol! Yani bu oyuncak evinde bir şahıs ol! Tek renkli ol ve iki renkliliğin tozunu kalbinden yıka! Geç dönen feleğin dönüşünden feragat et! Dünya işini dünya sahibi olan adama bırak! Âlemin kaydından kurtul ve özgür kişi ol, kendi varlık mektubunu dür! Gözyaşını bırak ve denizci ol! Ey Firâkî, bu dünyada kuru ve ıslakla geçin! Soğuktan ve sıcaktan ne varsa kani ol!

[1396] Ey şeytan sıfatlı dev Ebû'l-Bereke! Senin yerin cehennemin yedinci katında olsun!

[1397] Dinin haberini eğlenen rindlerden ne soruyorsun? Rindlerden rindlere meşrepten sor, mezhepten sorma!

[1398] Gamzenden kılıcı çek, kıyametten ne korkarsın? Bizi kendinden kurtar, kendini melâmetten.

[12] سوز پنهان مرا داغ دل من داند
حالت سوخته را سوخته خرمن داند.[1399]

[13] از دولت خیال تو دوشم وصال بود
آنکو مرا رساند بوصلت خیال بود.[1400]

[14] **Hâtime:** Bu mücehhez bölümlerin tamamının en aşağısında oturan ve bu süslü [15] harman ambarının derleyicisi, bu meydana gelen güzel beyitlere âşık olan, [16] bu adı zikrolunan tezkire yazılarının sözcüsü, nazım dostlarının ve şiir erbâbının [17] talebelerinin hemfikir dostu olan Sâdıkî, kendisinin bütün bu bölümlerin **[114 a]** [1] dışında kalmasını revâ görmediğinden ve bu topluluk hakkındaki bilgilere son verirken buna dâhil olmamayı [2] yakışık almaz bulduğundan birkaç beyitle iştirak ettik. Bunlar güneş matla'ının zerresi yerine [3] geçmez ve hüsn-i matla' süs ve ziynetinden uzakta bir yerdedir ve bunlara Şâh Beyit [4] Dergâhının toprakta oturanı, hakiri demek olmaz ve makta' eve giriş yerinin [5] münzevîliğine de cesaret edemez. Herhâlde âcizlik ve alçak gönüllülük özrüyle [6] yetinerek yazılmış olan beyitleri nazım erbâbı düzeltirlerse [7] bunları gösteriş içeren övünmelerin gereği ve böbürlenme ve süslenmenin sebebi olarak [8] bilmemeleri ümit edilir. Onun cömertliğiyle mevcudiyetinden dolayıdır.

Müelliften:

ز غیر با دل پر شکوه پیش یار شدم
[9] گرفت جانب اغیار و شرمسار شدم.[1401]

ستون سر کند اعجاز حسنت دست موسی را
[10] ببستر افکند بیماری چشمت مسیحا را
محبت با وجود آنهمه آلودگی آخر
[11] در آورد از در دلداری یوسف زلیخا را
خوش آن مستی که یاد از کرده های ناصواب آید

[1399] Benim gizli yangınımı benim kalbimin dağlanmış yarası zanneder. Yananın hâlini harmanı yanmış olan bilir.
[1400] Dün gece senin hayalinin devletinden sana kavuşmuştum. Beni senin kavuşmana kavuşturan hayal idi.
[1401] Yabancıdan şikâyetle dolu kalp ile yârin yanına gittim. Yabancının tarafını tuttu ve ben mahçup oldum.

[12] پی عذر گنه از گریه تر سازی مصلی را.[1402]

گر کرده این وخواسته آن است روز حشر

[13] از ما سلام روضۀ دارالسلام را.[1403]

روزی رسد که صوفی خلوت نشین کشد

[14] نان حلال خویش بآب حرام ما.[1404]

بنازم سرکشیهای سمن ناز یوسف را

[15] که میدانست کار مرد عشق از زن نمیآید.[1405]

قربان آن لبم که چو گشتم دواطلب

[16] فرصت نداد غمزۀ حاضر جواب را.[1406]

فدا شوم ادب عشق پاک را که نکرد

[17] چنانکه در دل من بگذرد خیال تنش.[1407]

از جفا هر کس نصیحت میکند یار مرا

[114 b]

[1] میبرد بر من گمان شکوه دلدار مرا.[1408]

اگر دستی پر از خون جگر بر سر زند عاشق

[2] چه غم او را که گل بر گوشۀ دستار میخواهد.[1409]

1402 Senin güzelliğinin mucizesi Mûsâ'nın elini başa sütun yapar. Senin gözünün hastalığı İsa'yı yatağa düşürür. Sevgi, o kadar bulaşmışlığına rağmen, sonunda Züleyhâ'yı Yûsufla gönül birliği yapmak kapısından çıkarır. Uygunsuz yaptıklarını hatırlayan sarhoşa aşk olsun! Günahının özrü ardından ağlayarak musallayı ıslatırsın.

1403 Yaptığımız buysa, istediğimiz oysa mahşer gününde Dârü's-selâm cennetine bizden selâm söyle!

1404 Gün gelir, bizim halvette oturan sûfîmiz, kendi helal ekmeğini bizim haram suyumuza bandırır.

1405 Yûsuf'un yasemin nazlı boyun kaçırmalarıyla övüneyim. Çünkü kadının, aşkın erkekçe işinin üstesinden gelemeyeceğini biliyordu.

1406 O dudağa kurban olayım ki, ilaç istediğimde hazır cevapla gamzesi bana fırsat vermedi.

1407 Temiz aşkın edebine feda olayım. Çünkü onun teninin hayalinin benim kalbimden geçmesine bile izin vermedim.

1408 Cefadan herkes benim yârime nasihat ediyor. Benim sevgilimden şikâyet edeceğimi zannediyor.

1409 Âşık, ciğer kanıyla dolu bir eli başına çekerse onun için gam yok çünkü sarığının köşesinde bir çiçek olsun ister.

Kasîdeden:

[3] ای سرو ناز پرور ای نخل بارور

ای بحر پر لآلی وی کان پر گهر

[4] ای فیض خدمت تو روح را مدد

وی نور طلعت تو شب تار را سحر

[5] از سرعت عبور سحاب سخای تو

چون در فضای باغ تراوش کند خطر

[6] بعد از هزار سال اگر بگذرد شود

در خشکسال حادثه پای نسیم تر

[7] زینسان که محض مرحمتی بیلک ترا

خاصیتی است روح فزا در گه ضرر

[8] چون نیشتر اگر برگ جان رسد خوش است

کازار کمتر است در او نفع بیشتر

[9] گر در چمن سموم عتاب تو پا نهد

سربر نیاورد ز گریبان باز بر

[10] گویند دیر پای نباشند توأمان

این راست نیست زانکه بانواع نفع و ضر

[11] شد سالها که رسم جدایی نجسته اند

از لطف و قهرت انده و شادی و خیر و شر

[12] گر بر حباب بنگری از عین مردمی

باید بسان مردمک از مردمی اثر

[13] شاها پی فلارک کشورگشای تو

سر زد ز بحر خاطر من مطلعی دگر

[14] تیغت دمی که پوشش ماتم کند بدر

از خون خصم خلعت سور افکند ببر

[15] آیی برون ز رخت فراغت پی جدل

زینت دهی تن از زره و سر ز خود زر

[16] در چشم خصم دام بلائی شود زره

میل کلاه خود ز کوری دهد خبر

[17] گردد چو باد هاده تیغ تو دستیار

آمد شد خدنگ فدائی تیز پر

[115 a]

[1] هنگامه ساز چرخ مشعبد بیک نگه

رویاند از زمین جدل سفچهای سر

[2] از جنبش نسیم ظفرگاه داد و ده

چون وا کند تنین درفش تو بال و پر

[3] نصرت ز تندی حرکت شیر شقه را

سازد پی عدوی تو حمله گر

[4] دریاکشان خصم تو قالب تهی کنند

آثار ذیحیات نماند ببحر و بر

[5] تیجان آهنین سم گردون مسیر تو

از بسکه کند روی زمین گاه کر و فر

[6] چرخ از پی تلافی آن خواست خلعتی

سامان دهد ز خاور تا حد باختر

[7] ار کشتگان تیغ غزای تو حشر ساخت

کرد از غبار و خاک جدل روی و آستر.[1410]

[8] **Abbâsnâme'den:**

عزیمت کن راه این داوری

[9] چنین راند رخش سخن پروری

[1410] Ey nazla beslenmiş servi! Ey meyveli fidan! Ey lâllerle dolu deniz! Ey mücevherlerle dolu maden! Ey senin hizmetinin feyzi ruha yardımcı ve ey senin yüzünün ışığı karanlık geceye seher! Senin cömertlik bulutunun geçmesinin hızından bağın fezasında tehlike nasıl sızar? Bin yıldan sonra geçerse hadisenin kuraklık yılında esintinin ayağı ıslanmış olur. Madem böylesine merhamet dolusun, senin icazetinin zarar zamanında ruhu arttıran bir özelliği vardır. Neşter gibi can damarına yetişirse hoştur, çünkü onun acısı azdır ve menfaati çoktur. Senin siteminin samyeli çimene ayak basarsa kucaktan bir daha başını kaldıramaz. Menfaat ve zarar çeşitleri birlikte uzun sürmezler diyorlar. Bu doğru değil. Yıllar oldu, ayrılık töresini aramamışlar. Senin lütfundan ve kahrından keder, sevinç, hayır ve şer. Köpüğe bakarsan insanlık gözüyle göz bebeğinden bir iz bırakman gerekir. Ey Şâh! Senin fatih ordunun ardından benim hâtırımın denizinde başka bir matla‘ baş kaldırdı. Senin kılıcın, yas elbisesini çıkardığında düşmanın kanında üzerine şenlik kaftanı giyer. Feragat elbisesinden mücadele etmek için dışarı çıkarsın, vücudunun zırhla başını ise altın tolgayla süslersin. Düşmanın gözünde senin zırhın belâ tuzağı olur. Tolganın mili, körlükten haber verir. Senin kılıcın, yıldırım rüzgârı gibi elde dolaşır. Keskin kanatlı fedainin okları gidiş gelişte. Bir nefeste sihirbazlık çarkının hengamesini oluşturan savaş yerinden baş karpuzları yeşertti. Verip veriştirmenin zafer meydanının esintisinin coşkusundan senin bayrağının ejderhası nasıl kanatlarını açabilir? Zafer hareketin hızlılığından yırtıcı aslanı senin düşmanının arkasından saldırıya geçirir. Senin düşmanlarının denizcileri canlarını kalıplarından boşaltırlar. Hayatta kalan birisinin denizde ve karada izi kalmaz. Karşılaşma anında yeryüzünde o kadar tepinir ki senin feleği altüst eden toynakların demir taçlardır. Çark, doğudan batı sınırına kadar çeki düzen vermek için bunu telafi etmek için bir kaftan istedi. Senin gazanın kılıcından öldürülmüş olanlar, mahşere girdiklerinde mücadelenin toz toprağından üzerlerinde yüz ve astar oluştu.

که چون خسرو روز شد تیغ بند
[10] بر آمد برخش سپهر بلند
گریزان شد از رزمگاه سپهر
[11] شب دیو چهر از دم تیغ مهر
در این وقت خورشید انجم سپاه
[12] جهاندار جمجاه یعنی که شاه
بفرمود تا صیت رویینه خم
[13] رساند بگوش یلان حرف قم
جدل پیشه مردان پرخاش فن
[14] برآرند رخت فراغت ز تن
سران را بفرمود کز خود زر
[15] سر افراز گردند بار دگر
جوانان از داوری بهره مند
[16] شوند از سپر همچو مه هاله بند
بود تا بشمشیر کین دسترس
[17] بدارند از سبزه دست هوس
ز چاچی کمانهای طیار کوش

[115 b]

[1] برآرند از چرخ چاچی خروش
سوی نیک چشمان آشوب دین
[2] نبینند غیر از زره بعد از این
سر زلف خوبان بالا بلند
[3] گذارند و گیرند بیحان کمند
بقد بتان میل کمتر کنند
[4] سنانها بخون عدو تر کنند
نگیرند دست جوانان شنگ
[5] کنند آستینها بخون لاله رنگ
بود تا نهال علم جلوه گر
[6] نیارند سرو سهی در نظر
کشند از ره بوستان پای خویش

[7] نجویند جز رزمگه جای خویش

ز گرز و سپر تا نگردند شاد

[8] نیارند از نرگس و گل بیاد

چو باشد خروشیدن کینه کوش

[9] نگیرند حرف ترنم بگوش

بمژگان خوبان آیین ستیز

[10] نبینند دیگر بجز تیغ تیز

بود تا علم جلوه گر در میان

[11] چو خوبان گلچهره دامن کشان.[1411]

تاریخ ختنۀ جهانبانی صفی میرزا:

[12] در ختنۀ شاهزادۀ قدر بلند

شد غنچه بسرخ بید شادی پیوند

[13] هم لالۀ عمر پیرهن کرد قبا

هم غنچۀ تاریخ کله دور افکند.[1412]

[14] اسقاط لفظ کله از غنچه مقصود بالتمثیل است. تم بالخیر و السعادة.[1413]

[116 a]

[1] قطعه برای تاریخ اختتام کتابت[1414]:

[2] Yazıldı teẕkire Ṣādıḳī mübārek bād

Re᾿īs Efendiye tenhāda ola gāhī enīs

[1411] Bu hakemliğin yoluna giren kişi, söz besleme atını böyle koşturdu: Zamanın Hüsrev'i kılıç kuşandığında yüce feleğin atının üstüne çıktı, dev yüzlü gece güneşin kılıcının ağzından feleğin savaş alanından kaçar oldu. İşte bu vakit yıldız ordulu güneş, Cem şevketli dünya hükümdarı yani Şâh buyurdu ki, kalay küplerinin gümbürtüsüyle pehlivanların kulağına ulaştırsın. Çatışmada ustalaşmış mücadeleci yiğitler, feragat elbisesini üzerilerinden çıkarsınlar. Başkanlara da buyurdu ki, altın tolgadan başlarını bir daha yüceltsinler. Hakemlikten faydalanmış gençler hâlelenmiş ay gibi kalkana kuşansınlar. Kin kılıcını el altına alıp yeşillikten heves elini çeksinler. Uçucu Çaç yaylarından Çâçî çarkın çığlığını çıkarsınlar. Kargaşa dinli iyi gözlere doğru bundan sonra kirişten başka bir şey görmesinler. Uzun boylu güzellerin saçının uzunu bıraksınlar ve kementleri ele alsınlar. Putların boyuna daha az meyletsinler. Temrenleri düşmanların kanıyla ıslatsınlar. Şûh gençlerin elini tutmasınlar. Yenlerini kanla lâle rengi yapsınlar. Alemin fidanı ortaya çıktığında gözlerinde uzun boylu servi canlanmasın. Ayaklarını bağdan geri çeksinler. Savaş alanından nbaşka bir yer, kendilerinde aramasınlar. Topuz ve kalkandan şen olmayınca nergis ve çiçeği akıllarına getirmesinler. Kinle çalışan kükreyiş varken terennüm sözünü kulaklarına almasınlar. Ayini savaş olan güzellerin kirpiklerinde sivri kılıçtan başka bir şey görmesinler. Alem ortalıkta çiçek yüzlü güzeller gibi etek çekerek dolaşsın.

[1412] Dünya hükümdarı Safî Mîrzâ'nın sünnet tarihi: Yüksek değerli şehzâdenin sünnetinde gonca şenlik söğüdünün kızılıyla birleşmiş oldu. Hem kabâ ömür lâlesini gömlek yaptı hem tarih goncası şapkasını uzağa attı.

[1413] "Goncadan şapka" lafzının düşürülmesi, temsil amaçlıdır. Hayır ve mutlulukla bitti.

[1414] Kitabın yazılış tarihinin bitirilmesi için Kıt'a

[3] Görünce Hāşimī itmāmını anıñ tārīḫ

Dédi "Kitāb-i nev ū bī-bedel berāy-i reʾīs"[1415]

Fī sene 1016

[1415] Ey Sâdıkî! Tezkire yazıldı, mübârek olsun! Reis efendiye bazen tenhâ yerde dost olsun! Hâşimî onun tamamlanma tarihini görünce onun için "Reis için yeni ve emsalsiz bir kitap" dedi.

3. DİZİN

3.1. DİZİN-SÖZLÜK

-A-, -Ā-, -ʿA-

āb < Fars. *i.* Su.

āb-ı hayvān Hayat suyu. 6a/10

[=1]

āb-dār < Fars. *sf.* Akıcı, renkli, parlak, âhenkli.

ā. 92b/12

ā. (tīġ-i āb-dār-ı siyāset) 10b/12

ā.+dur 36a/12

[=3]

āb-dārī < Fars. *i.* Akıcılık, renkli ve parlak, âhenkli olma durumu.

ā. (tīġ-i āb-dārī) 3a/Dk

[=1]

ābā < Ar. *i.* (eb'in çoğulu) Atalar.

ābā ve ecdād Atalar ve cetler, atalar ve ecdat. 3b/03, 106a/05

[=2]

ābādān < Fars. *sf.* Şen, mamur, bayındır.

ā. 28b/06, 30a/14

[=2]

ʿAbbās Bég *öz.i.* Ferâhzâd Beg-i Türkmen'in oğlu olan devlet adamı ve şâirin adı.

ʿa. 22a/13

[=1]

ʿAbbās Sulṭān Afşār *öz.i.* Kāsım Beg-i Kısmî'nin babası olan devlet adamının adı.

ʿa. 19a/17

[=1]

abdāl < Ar. *i.* (bedīl'in çoğulu *ebdāl*> *abdāl*) Kalender, gezgin derviş.

a.+a 39b/08

[=1]

abdāl-āne < Ar. *abdāl*+Fars. *-āne*'den Fars. *tü.sf.* Abdâllar'a, dervişlere uygun, yakışır biçimde, dervişçe.

a. 8b/10

[=1]

ʿAbdu'llāh Ḫ̮ān Özbek *öz.i.* Şeybânî hânedânına mensup bir kimse olarak muhtemelen 1532 ya da 1533 tarihinde Âferînkent denilen yerde

dünyaya gelen, Safevî Devleti'ne karşı Osmanlı Devleti ile sürekli irtibat ve işbirliği içerisinde bulunmuş olan, "İvaz Gāzî" mahlasıyla hem Farsça hem de Türkçe şiirler kaleme alarak 1598 yılında vefat eden Özbek hanının adı.

ʿa. 6b/08, 36a/09

[=2]

ʿābid < Ar. *i.* Kul. İbadetle meşgul olan, dindar ve takvâ sahibi kimse.

ʿā. 10a/17, 31a/16

[=2]

ʿaceb < Ar. *sf.* Tuhaf, garip.

ʿa. 3a/Dk, 17b/11, 89a/10

[=3]

ʿAcem < Ar. *öz.i.* İran coğrafyası ve o bölgede yaşayan halk. Araplar'ın ilk Müslüman yaptıkları kavim İranlılar olduğu için, Araplar'ın Arap olmayanlar için kullandıkları bu söz, "İranlı" anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

a. 3a/Dk

***ʿAcem-dōst** Acem dostu, İranlılar'ı seven kimse. 9a/09

ʿa.+de 33a/17

[=3]

ʿacīb < Ar. *sf.* Çok garip, tuhaf, şaşkınlık verici.

ʿa. 44b/07

[=1]

ʿacībe < Ar. *i.* Şaşılacak, tuhaf karşılanacak, hayret edilecek şey ya da kimse.

ʿa. (tamām-ı fünūn-ı ʿacībe ve ġarībe)

[=1]

ʿācil < Ar. *i.* Acele, çabuk, hızlı.

ʿā. (şerbet-i ʿācil) 20a/12

[=1]

ʿāciz < Ar. *i.* Acz içinde olan.

ʿā. 95b/15

ʿā. bol- Âciz kalmak, acze düşmek. 38a/09, 61a/11

ʿā. (şāʿir-i ʿāciz) 61a/08

[=4]

ʿacz < Ar. *i.* Âcizlik.

ʿa. 114a/05

[=1]

aç- *f.* **I.** Bir şeyi kapalı, kilitli, bağlı ya da örtülü bir durumdan kurtarmak, açmak. a.-ar 34b/09, a.-dı 109a/09, 109a/17, a.-up 3a/12

II. Toplu ya da katlı bir şeyi yaymak, sermek. a.-dı 34b/11

III. Bir şeyi söylemek, anlatmak, ifade etmek için ağzını açmak. a.-dı 8b/07

[=6]

açıl- *f.* Açılmak.

a.-ġan 7a/Dk

[=1]

ad *i.* (E.T. *āt*) Ad, isim. ↔ **at.**

a. ḳoy- İsim vermek. 42a/01, 42a/01

[=2]

ādāb < Ar. *i.* (edeb'in çoğulu) Edepler, terbiyeler.

ā.+ı(1) 4b/01

[=1]

ʿadālet < Ar. *i.* Adalet, âdil olma.

ʿa. (nesīm-i ʿadālet) 3a/12

[=1]

ʿadāvet < Ar. *i.* Düşmanlık, hasımlık.

ʿa. 6a/05

[=1]

ʿadem < Ar. *i.* Boşluk, yokluk, bir şeyin veya durumun mevcut bulunmaması.

ʿa. 42a/01

ʿa. (bā-vücūd-ı ʿadem-i ehliyyet) 86b/06

ʿa. (bā-vücūd-ı ʿadem-i idrāk) 61b/16

ʿa. (bā-vücūd-ı ʿadem-i istiʿdād) 100b/16

ʿa. (bā-vücūd-ı ʿadem-i mevzūniyyet) 104a/03

ʿa. (bā-vücūd-ı ʿadem-i riʿāyet) 2b/16

ʿa.+(bā-vücūd-ı ʿadem-i vuḳūf-ı kimyā) 106a/11

[=7]

Ādem < Ar. *öz.i.* İlk yaratılan insan ve ilk peygamber.

ā. (ḥażret-i seyyid veled-i Ādem) 2a/13

ā.+iñ 1b/11

[=2]

ādemī < Ar. *sf.* İnsanca, insana mahsus.

ā. 22b/07

[=1]

***ādemī-ṣıfat** < Ar.+Fars. *b.sf.* İnsanca, iyi tavırlı, iyi huylu.

ā. 74a/13

[=1]

***ādemī-şīve** < Ar.Fars. *b.sf.* İnsan gibi insan, dosdoğru ve iyi insan.

ā. 67a/05

[=1]

ādemī-veş < Ar.+Fars. *tü.i.* İyi tavırlı.

ā. 19b/01, 22b/08

[=2]

***ādemi-zāde** < Fars. *b.i.* İnsanoğlu, Âdemoğlu, kişi, insan.

ā. 86a/09

ā.+dür 21b/16, 90a/03, 107a/14, 111b/08

ā.+leridindür 18a/07, 58a/08, 83a/06, 100a/11

ā.+lerni+(cemīʿ-i ādemī-zāde) 111b/12

ā.+niñdür 107a/16

[=11]

ʿademī < Ar. *i.* Yokluk, eksiklik, var olmama.

ʿa. (vech-i ʿademī-i uyat) 44a/11

[=2]

ʿādil < Ar. *sf.* Âdil, adaletli.

ʿā. 6a/02

[=1]

ʿĀdilī < Ar. *öz.i.* Şâh İsmail-i Sânî'nin (II.İsmail) mahlası.

ʿā. 5a/06

[=1]

ʿadl < Ar. *i.* Adâlet.

ʿa. 3a/15

a.+i(1) 3a/Dk

[=2]

āftāb < Fars. *i.* Güneş.

ā. (ẕerre-i bī-miḳdār-ı āftāb-ı ʿālem-tāb)

ā.-ilen 34a/04

[=2]

Afşār *öz.i.* Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan en kalabalığı.

a.+dur 43a/05, 43a/09

[=2]

ʿafv < Ar. *i.* Bağışlama, af.

ʿa. ḳıl- Affetmek. 95a/17

[=1]

āġāz < Fars. *i.* Başlangıç, başlama.

ā. (āġāz-ı devlet) 4b/17

ā. (āġāz-ı intiẓām) 2a/09

[=2]

ağır *sf.* Tartıda çok gelen ve yerinden zor kaldırılan, hafif olmayan.

a. 9b/17

[=1]

ağırla- *f.* Konukseverlik göstermek, misafir etmek, buyur etmek.

a.-madıñ 34b/03

[=1]

ağız *i.* Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve

sindirim borusunun geniş deliği olan boşluk.

a.+ıdın+(aġzıdın) 34a/15

a.+ın+(aġzın) 8b/07

[=2]

aġyār < Ar. *i.* (ġayr'in çoğulu) Yabancılar, başka kimseler.

a.+dın 33b/15

a.+ġa 6b/12

[=2]

āh *ünl.* Feryat, inilti.

ā. 40a/17, 40a/17

ā.+ı(1)+(şuʿle-i āh) 43a/03

[=3]

ahālī < Ar. *i.* (ehl'in çoğulu) Bir memlekette, yerleşim yerinde meskûn olan insanlar, halk.

a. (ahālī-i Türk ve Tāzīk) 47a/05

a.+din 74b/13

a.+leri 55a/08

a.+si 96a/17

[=4]

aḥbāb < Ar. *i.* (ḥabīb'in çoğulu) Dostlar, tanıdıklar, arkadaşlar.

a. 39b/09, 40b/04, 94b/02

a. (bā-vücūd-ı menʿ-i aḥbāb) 82a/05

[=4]

ʿahd < Ar. *i.* Söz, anlaşma.

ʿa. 17b/13

[=1]

āheng < Fars. *i.* Uygunluk, uyum, düzen.

ā. 42a/16

[=1]

āheste < Fars. *i.* Yavaş.

ā. 38b/03

[=1]

āḫir < Ar. *i.* Son, nihayet.

ā. 52b/11, 52b/12

ā.+de 30a/12

[=3]

āḫiret < Ar. *i.* Ömrün sonu, ölümden sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya.

ā. 81b/12

ā.+de 96b/02

ā.+i(1) 51a/14

ā.+in 40b/05

[=4]

Aḥmed Bég Müşerref *öz.i.* Hâce Seyfü'l-mülûk'un evlatlarından olup Şâh Tahmâsb tarafından iltifat gören, ilim öğrenmeye daha fazla ilgi duyarak şiir yazmak işinden sıkılmış olduğunu Sâdıkî-i

Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

a. 18b/05

[=1]

aḥvāl < Ar. *i.* (ḥāl'in çoğulu) Hâller, durumlar.

a.+imizdin 90b/05

[=1]

aḫvānd < Fars. *i.* Üstâd, hoca, efendi. Bu kelime Farsça'da *āḫūnd* şekliyle de geçmektedir.

a. (ḥażret-i aḫvānd) 82a/09

a.+ı(1) 82a/07

a.+ı(2) 82a/08

a.+ımız 81b/10

a.+ınıñ 47a/05

a.+nıñ 82a/08

a.+nıñdur 67a/07

[=7]

aḥyānā < Ar. *zf.* Ara sıra, bâzen.

a. 39b/15, 93a/09, 93a/16

[=3]

aḫẕ < Ar. *i.* Alma, kabul etme.

a.+lar ḳıl- Ödüller almak. 82b/16

[=1]

ʿaḳabe < Ar. *i.* Darboğaz, sarp ve sıkıntılı geçit.

ʿa.+siniñ 2b/11

[=1]

aḳçe *i.* (E.T. *aġı+ça*) Para, nakit, akçe.

a. 37b/17

[=1]

ʿaḳd < Ar. *i.* Bağlanma, düğümlenme.

ʿa.-i irtibat ḳıl- Sıkı sıkıya bağlanmak. 34a/14

ʿa.+e 44a/13

ʿa.+e 74b/16

[=3]

ʿāḳıbet < Ar. *i.* (Ar. *ʿāḳibet*) Son, nihayet, encam, gelecek, istikbal.

ʿā. 6a/08, 7a/Dk, 24b/14, 40a/09, 40b/05, 51a/11, 65b/14, 74a/14, 91a/02, 103b/01, 105b/17

ʿā.+i(1) 100a/02, 82b/17

ʿā.+in 81b/12

[=14]

ʿaḳīde < Ar. *i.* İnanç.

ʿa. (pāk-ʿaḳīde) 44a/09

[=1]

ʿāḳil < Ar. *i.* Akıl sahibi, akıllı kimse.

ʿā.+ni 2a/03

[=1]

ʿaḳl < Ar. *i.* Düşünme, kavrama, anlama ve davranışlarını ayarlama melekesi, zekâyı kullanabilme gücü, akıl.

ʿa. 105a/08

ʿa. (pāye-i aḳl-ı refīʿ) 1b/07

ʿa. (ictimāʿ-ı naḳīżeyn-i aḳl ve cehl) 105a/08

ʿa.+ı(1) 73b/05

[=4]

aḳrabā < Ar. *i.* (ḳarīb'in çoğul şekli aḳribā> aḳrabā) Aralarında kan bağı bulunan kimseler.

a.+sıdındur 42a/13

a.+sıdur 30b/12, 43a/12

[=3]

aḳrān < Ar. *i.* Yaşıt, akran.

a. 29a/12, 73b/02

a.+dın 4a/06, 7a/Dk

a.+dın+(ems̱āl-i aḳrān) 21a/04

a.+dur+(ser-āmed-i ems̱āl ve aḳrān) 64/05

a.+ı(1) 7a/Dk, 21b/11

a.+ıdın 12a/17

a.+ıġa 14b/05, 101a/02

[=11]

ʿaks < Ar. *i.* Yansıma.

a. sal- Aksetmek, yansımak. 34b/05

a. (ṭardü'l-ʿaks) 24b/11

a.+i(1) 43a/15

[=3]

aḳsām < Ar. *i.* (ḳısm'ın çoğulu) Bölümler, kısımlar.

a. (aḳsām-ı ḫaṭṭ) 78a/17, 101b/14

a. (aḳsām-ı ḫuṭūṭ) 30b/03

a. (aḳsām-ı naẓm) 8b/04

a. (aḳsām-ı naẓm ve nes̱r) 7a/Dk

a. (aḳsām-ı sāz) 5b/01, 7a/Dk, 37b/05

a. (aḳsām-ı şiʿr) 5a/05, 6a/17, 8a/08, 16a/10, 20b/03, 42b/05, 49a/Dk, 62b/16, 65b/01, 68a/13, 83a/08, 84a/09, 94a/03, 94b/04, 99a/16, 104a/13, 110b/15, 111a/06

a. (aḳsām-ı taṣnīf) 58a/10

[=27]

aḳvām < Ar. *i.* (ḳavm'in çoğulu) Kavimler.

a.+ı(1) 41b/17

a.+ıdındur 40b/01

[=2]

al *i.* (E.T. *āl*) Kırmızı, al, kızıllık.

a. 39b/04

[=1]

al- *f.* **I.**Almak, bir şeyi bir yerden ya da kimseden edinmek, kazanmak, elde etmek, toplamak.

a.-dı 3a/Dk, 7a/Dk, 8b/07

II. Yardımcı fiil. *-a/-e* zarf fiil eki almış bir fiilin sonuna geldiği zaman bu fiilde belirtilen işi yapma

gücünde olmayı ifade eder, yeterlilik fiili çekimini oluşturur.

a.-dı+(daḫl ḳıla al-) 101a/03

a.-dılar+(ḥıfẓ ḳıla al-) 66b/06

a.-dılar+(meftūḥ ḳıla al-) 5b/14

a.-duḳ+(ḳıla al-) 29a/15

a.-ġanda+(ḳıla al-) 18a/04

a.-ġay+(mütereddid bola al-) 44a/12

a.-ġay-mén+(taḳrīr ḳıla al-) 62a/01

a.-ġay-sén+(éte al-) 93b/03

a.-madı+(ḫuṭūr ḳıla al-) 4b/15

a.-madı+(ḳarār ḳıla al-) 112a/08

a.-madı+(ḳıla al-) 24a/12

a.-madı+(müteveccih bola al-) 44b/02

a.-madı+(tefāvüt ḳıla al-) 103b/15

a.-madı+(ʿubūr ḳıla al-) 5a/02

a.-madılar+(bola al-) 3b/07

a.-maduḳ+(kıla al-) 9b/08

a.-madum+(mülāḥaẓa ḳıla al-) 23a/15

a.-madun̂gız+(teraḥḥüm ḳıla al-) 82a/09

a.-maġa+(gön̂gül al-) 39b/04

a.-maḳ+(imtiḥān ḳıla al-) 112a/13

a.-mapdur+(ḳıla al-) 27b/10

a.-mas+(amīzeş ḳıla al-) 67a/16, 89b/10, 94a/12

a.-mas+(beyān ḳıla al-) 109a/16

a.-mas+(bola al-) 96b/09

a.-mas+(çala al-) 5b/01

a.-mas+(dilīrlıġ ḳıla al-) 114a/05

a.-mas+(güẕer ḳıla al-) 3a/01

a.-mas+(iltimāsın ḳıla al-) 53b/03

a.-mas+(iṭāʿat ḳıla al-) 42a/15

a.-mas+(ḳabūl ḳıla al-) 77a/03, 78b/07, 84a/08, 94a/10, 107b/06

a.-mas+(raġbet ḳıla al-) 38b/04

a.-mas+(şurūʿ ḳıla al-) 4a/03

a.-mas-biz+(teraḥḥüm ḳıla al-) 82a/10

a.-masa+(imtiḥān ḳıla al-) 47a/04

a.-masa+(kūtāhlıḳ ḳıla al-) 52a/05

a.-masıdın+(żabt ḳıla al-) 7a/04

a.-maydur-mén+(tetebbuʿ ḳıla al-) 95a/09

a.-sa+(daḫl ḳıla al-) 39b/16

a.-sa+(taʿaḳḳul ḳıla al-) 80b/03

a.-sa+(taḫayyül ḳıla al-) 39b/12

a.-up 9a/17, 74b/14, 105a/11

[=52]

aʿlā < Ar. *sf.* Daha yüksek, en yüksek, pek yüce.

a. 3a/Dk, 43b/07

[=2]

ʿalāḳa-bendlıġ < Ar. *ʿalāḳa*+Fars. -*bend*+Tür. *+lıġ*/*+lig*'den *tü.i.* Tuhafiyecilik.

ʿa. 73b/02, 107a/15

[=2]

ʿalālā < Ar. *i.* Kargaşa.

ʿ**a. ḳıla başla-** Kargaşa yaratmaya başlamak. 105b/16

[=1]

aʿlam < Ar. *i.* İlimde en yüksek mertebeye sahip olan kimse, bilginlerin en yücesi, hocaların hocası.

a. (aʿlam-ı ʿulemā-yı zamān) 25a/02

a. (aʿlam-ı ʿulemā) 30b/15

a.+dur 18a/03

[=3]

ʿale'd-devām < Ar. *zf.* Durmadan, sürekli olarak.

ʿa. 27a/14

[=1]

ʿālem < Ar. *i.* Yeryüzü, dünyâ, cihan. ↔ **dünyā.**

ʿā. 3a/13, 6a/09

ʿā. (der-gāh-ı ʿālem-penāh) 95a/16

ʿā. (ẕerre-i bī-miḳdār-ı āftāb-ı ʿālem-tāb) 3a/Dk

ʿā. (ḫalḳ-i ʿālem) 39b/07

ʿā. (ḥażret-i bih-terīn-i ʿālem) 96a/06

ʿā. (sāḥil-i murād-ı ʿālem ve ʿālemiyān) 7a/Dk

ʿā. (şeh-zāde-i ʿālem ve ʿālemiyān) 2b/05

ʿā.+den+(bezm-i ʿālem) 6a/09

ʿā.+din 40b/06, 82a/03

ʿā.+ġa 40a/11

ʿā.+ni 6b/11, 49a/Dk, 51b/14, 96a/02, 97b/08

[=17]

ʿālemiyān < Ar. *i.ʿālem*+Fars. çokluk eki -*ān*'dan Fars. *i.* Bütün insanlar.

ʿa. (şeh-zāde-i ʿālem ve ʿālemiyān) 2b/05

ʿa.+ġa+(sāḥil-i murād-ı ʿālem ve ʿālemiyān) 7a/Dk

[=2]

ʿale'ṣ-ṣabāḥ < Ar. *zf.* Sabahleyin, sabah olduğunda.

ʿa. 9a/17, 39a/16

[=2]

ʿaleyh < Ar. harf-i cer *ʿalā*+Ar. *hū*, *ʿaleyhi*> *ʿaleyh* Üzere, üzerine, onun üzerine.

ʿa.+i(1)+(muʿtemed-i ʿaleyh) 43b/08

[=1]

ʿaleyhi'r-raḥme Ona rahmet olsun.

ʿa. 81b/09, 102b/10, 109a/13, 113b/09

ʿa.+din 61a/09, 106a/12, 109a/08

[=7]

ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām Ona salât ve selâm olsun.

ʿa. 60a/06

[=1]

ʿaleyhi's-selām Ona selâm olsun.

ʿa. 9a/13, 97b/08, 107a/08

[=3]

ʿaleyhi't-taḥiyye ve's-selām Ona güzellikler ve selâm olsun.

ʿa. 17a/13, 63b/01, 96a/03

[=3]

ʿalfe < Ar. *i.* Yem.

ʿa.-i şemşīr ḳıl- Kılıçla öldürülmesini sağlamak. 9b/07

[=1]

ʿālī < Ar. *sf.* Yüce, ulu.

ʿā. 63b/03

ʿā. (ḥükm-i ʿālī şod) 9b/04, 9b/05

[=3]

***ʿālī-cāh** Yüksek mertebeli.

ʿā.+nıṅg+(pād-şāh-ı ʿālī-cāh) 3a/Dk

[=1]

***ʿālī-şān** Yüce şanlı, şânı ve şerefi büyük, çok değerli.

3b/03, 4b/10, 27a/04

[=3]

ʿAlī < Ar. *öz.i.* Hz. Alî. ↔ **ʿAlī ʿaleyhi's-selām.**

ʿa. 1b/08

[=1]

ʿAlī ʿaleyhi's-selām < Ar. *öz.i.* Hz. Alî (ona selâm olsun). ↔ **ʿAlī.**

ʿa. 107a/08

[=1]

ʿAlī el-kātib < Ar. *öz.i.* Mevlânâ Mîr Alî'nin yazmış olduğu kıt'alarda kullanmış olduğu iki isimden biri.

ʿa. 29a/13

[=1]

ʿAlī Şīr *öz.i.* 1441 senesinde bugünkü Afganistan'ın Herât kentinde dünyaya gelip aynı kentte 1501 Mîlâdî senesinde vefat etmiş olan, Klasik Çağatay edebiyatının en büyük şâiri ve devlet adamı Alî Şîr Nevâî. Üstâd Alî Şîr Nevâî, vermiş olduğu paha biçilmez eserlerle Çağatay Türkçesi'ni 19. Yüzyılın sonlarına kadar Orta Asya'nın müşterek yazı dili hâline getirmiştir ve bu yüzden bu tarihî Türk lehçesinin klasik dönemi onunla

başlatılmaktadır. Nevâî, özellikle yaşadığı dönemde Türkçe'yi yüceltip bu dile ivme kazandıran "Muhâkemetü'l-Lûgateyn" (İki Dilin Muhâkemesi) adlı ünlü eserini yazmaktan başka aynı zamanda Doğu-İslâm Dünyası şuara tezkireciliği geleneğinin en büyük temsilcilerinden biri olmuş ve bu alanda Türk dilinde ilk büyük eser olan "Mecâlisü'n-Nefâyis" adlı yazmayı Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almıştır. ↔ **Emīr ʿAlī Şīr Nevāyī, Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr, Nevāyī.**

ʿa.+niñg 2b/04

[=1]

ʿAlīḫān Mīrzā *öz.i.* Sâdık mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler kaleme alan ve Murâd Han'ın küçük kardeşi olan Türk şâirinin adı.

ʿa. 20a/14, 21b/01

[=2]

ʿAlīḳulı Ḫān *öz.i.* Zamanının ünlü Herât Beylerbeyi olan ünlü şahsiyet, devlet adamı. ↔ **ʿAlīḳulı Ḫān-ı Herāt Bégler-bégi.**

ʿa.+nıñg 41b/09

[=1]

ʿAlīḳulı Ḫān-ı Herāt Bégler-bégi *öz.i.* Zamanının ünlü Herât Beylerbeyi olan ünlü şahsiyet, devlet adamı. ↔ **ʿAlīḳulı Ḫān.**

ʿa.+si 41a/16

ʿa.+siniñg 35a/14

[=2]

ʿālim < Ar. *i.* İlim ve bilgi sahibi kimse, bilgin.

ʿā. 49a/Dk, 97a/10

ʿā.+ler 2a/07

ʿā.+niñgdür+(baba-yı ʿālim) 96b/11, 111a/09

ʿā.+tür 13a/01

[=6]

ʿĀliyyāt → ʿAtebāt

ʿā.+da+(ʿAtebāt-i ʿĀliyyāt) 111a/12

ʿā.+ġa+(ʿAtebāt-ı ʿĀliyyāt) 42b/15

[=2]

ʿaliyye < Ar. *sf.* ʿAlī kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlama gelen müennes şekli. Anlamı: Yüksek, yüce, ulu, büyük.

ʿa.+leridindür+(medār-ı ʿaliyye) 26a/01

[=1]

Allāh < Ar. *i.* Her şeyi yoktan var eden tek ve mutlak, ezelî ve ebedî varlık, Tanrı, Hüdâ.

a. 40a/14

Allāh Allāh *ünl.* Aman Yâ Rabbi! 34a/10, 34a/10

[=3]

Allāhumme erzuḳnā < Ar. "Allah'ım, bize rızık ver!" anlamında Arapça duâ sözü.

a. 19b/04

[=1]

ʿalleme Ādeme'l-esmāʾe küllehā Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti (Bakara Sûresi 30. Âyet).

l. 2a/02

[=1]

alt *i.* Bir şeyin yere bakan kısmı.

a.+ıda 34b/01

[=1]

altı *i.* Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.

a. 48a/08

[=1]

altı yüz *i.* beş yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı.

a. 50b/07

[=1]

altımçı *sf.* (E.T. *altınç*) Sıradaki yeri beşinciden sonra, yedinciden önce olan, altıncı.

a. 23a/08

[=1]

altmış *i.* Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı.

a. 106a/07

[=1]

altmış bir *i.* Altmıştan sonra, altmış ikiden önce gelen sayının adı.

a. 110b/09

[=1]

ālūdelıġ < Fars. *ālūde*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Kötü alışkanlık sahibi olmak, günahkârlık, suçluluk.

ā. (bā-vücūd-ı levendlıġ ve ālūdelıġ) 111b/13

[=1]

ālufte < Fars. *sf.* Karışmış, bulaşmış, bir şeye müptelâ ve düşkün bir hâle gelmiş.

ā. 9a/01

[=1]

aʿmāl < Ar. *i.* (ʿamel'in çoğulu) İşler, ameller.

a. 8b/01, 13b/06

[=2]

ʿamden < Ar. *zf.* Kasıtlı olarak, bilerek.

ʿa. 106a/07

[=1]

āmedī < Fars. *f.* (fars. *āmeden* fiilinin görülen geçmiş zaman 2.teklik şahıs çekimi) Geldin. *Ḫōş* kelimesiyle birlikte kullanıldığı zaman (Ḫōş āmedī) Farsça'da "Hoş geldin" anlamını vermektedir.

ā. (ḫōş-āmedī-gūy) 86a/09

[=1]

āmīn < Ar. *ünl.* (Ar. *āmīn*< İbr.) Duâlardan ve hayır temennîlerinden sonra "Allah kabul etsin, öyle olsun" anlamında kullanılan söz.

ā. 3a/10, 38b/02

[=2]

āmīzeş < Fars. *i.* İnsanlarla kurulan iletişim, sohbet, muhabbet, görüşüp kaynaşma, sosyalleşme.

ā. ḳıla al- İletişim kurabilmek, sosyalleşebilmek. 67a/15, 89b/10, 94a/12

ā. ḳıl- İletişim kurmak, sosyalleşmek. 70a/08, 84b/17, 101a/11

[=6]

ʿāmm < Ar. *i.* Halk tabakası, seçkin olmayanlar, genel, umûm.

ʿā. 3a/Dk, 7a/Dk, 54a/10, 60a/15

ʿā. ol- İnsanlar içinde bulunmak, barınabilmek. 43b/17

ʿā.+a+(cevāhir-i iḥsān-ı ʿāmm) 34a/11

ʿā.+dın+(nefūs-ı ʿāmm) 4b/13

ʿā.+ıda+(ḳatl-i ʿāmm) 31b/07

ʿā.+ıdın+(ḳatl-i ʿāmm) 89a/12

[=9]

ammā < Ar. *e.* Fakat, lâkin, ama.

a. 36b/16, 39b/06

[=2]

ʿāmme < Ar. *i.* Halk, umûm, herkes.

a.+si+(ḳabūl-i ʿāmme) 108b/12

[=1]

ana *zm.* ("ol" zamirinin datif hâli) "Ona".

a. 23a/08

[=1]

ʿanber < Ar. *i.* Amber.

ʿa. (ḫāme-i ʿanber) 7a/Dk

[=1]

***ʿanber-bār** Amber yüklü, amber dolu.

ʿa.+ları+(nesīm-i nāme-i ʿanber-bār) 10b/11

[=1]

ʿanberīn < Fars. *sf.* Amberden, amber kokulu.

ʿa. 97a/13

[=1]

ancaḳ *zf.* (E.T. *ol* zamirinin eşitlik hâli *ança* ve kuvvetlendirme edatı *ok*'tan *ança+oḳ> ançaḳ> ancaḳ*) Yalnızca, sadece.

a. 34a/13

[=1]

anda *zm.* ("ol" zamirinin lokatif hâli) Orada, o yerde.

a. 20b/01, 52b/12, 74a/15, 93b/13, 101a/12

[=5]

andaḳ *zf.* (< O.T. *andaġ/andaġ<* E.T. *antaġ< anı+teg* "onun gibi, öyle") Öyle, o şekilde.

a. 60a/16, 94b/05, 105b/13

[=3]

andın *zm.* ("ol" zamirinin ablatif hâli) "ondan".

a. 6b/11, 38a/10, 74a/15, 77a/12, 93a/07, 93a/10, 103b/02, 108b/05

a.+dur 41b/12, 50b/11, 64b/02, 82a/02, 90a/11

[=13]

anı *zm.* ("ol" zamirinin akuzatif hâli) "Onu".

a. 1b/05, 34b/11, 39a/10, 64a/09, 77a/04, 78a/01, 94b/03, 95a/11, 103a/05, 105b/14

[=10]

anıñ̂ *zm.* ("ol" zamirinin genitif hâli) "Onun".

a. 7a/01, 13b/14, 34b/01, 38b/06, 40a/14, 41b/13, 51a/11, 60a/17, 69a/09, 71a/09, 80b/06, 92a/03, 103a/05, 106a/10, 106a/15, 110b/10, 113a/08, 113b/06, 116a/03

a.+dur 6b/04, 14b/05, 17b/01, 18a/12, 21b/08, 22a/07, 22b/05, 26b/08, 28a/12, 30b/05, 31b/02, 40a/16, 42a/03, 42b/12, 43a/02, 43a/10, 52a/05, 52b/14, 53b/05, 54a/11, 54b/05, 54b/10, 58a/11, 59b/07, 61b/08, 62b/07, 63a/13, 64a/14, 66a/02, 66b/06, 67a/17, 67b/07, 69a/10, 69b/13, 70a/08, 72a/13, 73b/06, 74b/06, 74b/17, 75a/10, 76a/17, 77a/05, 77b/10, 78a/02, 79a/15, 80a/15, 80b/07, 80b/15, 81a/14, 82a/10, 83a/01, 83b/09, 84a/05, 84a/09, 85a/10, 86a/06, 87b/03, 87b/12, 89a/06,

90a/14, 90a/17, 90b/16, 91a/17, 91b/11, 92a/09, 92a/11, 92b/05, 92b/07, 92b/13, 93a/03, 93b/09, 94a/03, 94a/17, 94b/06, 96b/15, 97a/07, 97a/12, 97b/11, 97b/14, 98a/16, 98b/03, 98b/10, 99a/01, 99a/10, 100a/03, 100a/13, 100b/01, 100b/02, 100b/06, 101a/12, 101b/02, 102a/16, 103a/02, 103a/12, 103b/04, 104a/10, 105a/11, 105a/17, 105b/04, 106b/03, 107b/14, 108a/02, 108a/06, 108b/07, 108b/10, 108b/13, 109a/03, 109a/05, 109b/05, 109b/07, 10b/07, 110a/05, 110b/03, 110b/16, 112b/11, 112b/14, 112b/17, 113a/08, 113a/12, 113a/15

[=139]

aʿnī < Ar. *bağ.* Yani, demek istediğim şu ki.

a. 3a/Dk

[=1]

anlar *3.ç.ş. zm.* Onlar, o kimseler. ↔ **an̂glar.**

a.+nın̂g 3a/Dk

a.+nın̂gdur 43a/06

[=2]

an̂ga *zm.* ("ol" zamirinin datif hâli) "Ona".

a. 22a/17, 87b/07, 104b/07, 108a/17

[=4]

an̂glar *3.ç.ş. zm.* Onlar, o kimseler. ↔ **anlar.**

a. 8a/05, 39b/15

a.+dın 36a/12, 69b/13

a.+nın̂g 11b/03, 13a/02, 43b/02, 44a/06, 44a/07, 102b/09

a.+nın̂gdur 8b/05, 9a/03, 13b/17, 18a/17, 21b/17, 25a/04, 26b/17, 28b/12, 31a/12, 35a/17, 36a/13, 39b/02, 41a/17, 43a/15, 43a/16, 47a/09, 60a/11, 65b/04, 67b/15, 97b/01, 104a/14

[=31]

apar- *f.* (< E.T. *alıp bar-*) Bir şeyi bir yerden götürüp başka bir yere eklemek, katmak.

a.-sa+(érdi) 51b/01

[=1]

ʿār < Ar. *i.* Utanma, utanç.

ʿā. bil- Utanılacak şey addetmek, ar bilmek. 31b/05

ʿā. ḳıl- Utanç duymak. 3a/Dk

ʿā. (libās-ı ʿār-ı fenā) 5a/04

[=3]

ara *i.* **I.**Birbiriyle özdeş veya farklı kimselerden oluşan bir grubun içi, dâhili.

a.+sıda 7a/03, 8a/07, 19b/01, 40a/08

II.İnsanlar arasındaki karşılıklı ilişki, münasebet.

a.+da 105b/13

[=5]

ʿArab < Ar. *i.* Arabistan halkından olan kimse ve o kimsenin yaşadığı ülkeye verilen ad.

ʿa. 3a/Dk, 33a/17

[=2]

ʿArabī < Ar. *i.* Arap dili, Arapça. ↔ **ʿArabīçe.**

ʿa. 9a/11, 33a/16, 33b/06, 77a/14

[=4]

ʿArabīçe < Ar. *ʿArabī*+Tür. *+ça/+çe*'den *tü.i.* Arap dili, Arapça. ↔ **ʿArabī.**

ʿa. 33b/09

[=1]

ʿarak̩ < Ar. *i.* Ter.

ʿa. (ʿarak̩-i bahār-dōst) 18b/14

[=1]

ārām < Fars. *i.* Dinlenme, eğleşme.

ā. 44a/01

[=1]

ārāste < Fars. *sf.* Süslü, süslenmiş, benenmiş, mücehhez, donanmış.

ā. 2b/02, 7b/06, 13b/05, 22b/11, 25a/14, 68a/05, 95b/10, 113b/14

ā. k̩ıl- Donatmak, süslemek. 43a/01, 106b/09

[=10]

ʿarāyis < Ar. *i.* Genel, umûmî.

ʿa. 4a/13

[=1]

Aʿrecī < Ar. *öz.i.* Kadı Leng adlı şâirimizin mahlası.

a. 107b/04

[=1]

āremīde < Fars. *sf.* Huzur içinde, rahat, sakin.

ā. 22b/08, 36b/12, 38b/03, 55a/07, 109b/11

[=5]

āremīdelık < Fars. *āremīde*+Tür. *+lık̩/+lik*'ten *tü.i.* Sakin ve rahat, huzur içinde olma hâli.

ā. 75b/06

[=1]

ʿārıż < Ar. *sf.* (Ar. *ʿāriż*) Yüz, yanak.

ʿā. (ʿārıż-ı raḫşān) 34a/15

ʿā.-ı (ḫāl ū ḫat̩t̩-ı ʿārıż-ı yār) 39a/08

[=2]

ʿĀrıżi-i Ḳumī *öz.i.* İran'ın Kum kentinden olup Farsça beyitler kaleme almış İranlı şâir.

ʿā. 112b/08

[=1]

ʿārī < Ar. *sf.* Bir şeyden kurtulmuş, o şeyi üzerinden atmış, temizlenmiş, arı.

ʿā. 114a/03

ʿā. bol- Üzerinden çıkarmak, soyutlanmak, temizlenmek. 5a/04

[=2]

ʿārifin < Ar. *i.* (ʿārif'in çoğulu, Ar. *ʿārif+īn*) Ârifler, irfan sahibi, bilge kimseler.

ʿā. (ḳıdvetü'l-ʿārifīn) 110a/13

[=1]

ʿarṣa < Ar. *i.* Saha, arazi, alan.

ʿa. (ʿarṣa-i çarḫ-ı vasīʿ) 1b/07

ʿa. (nükāt-ı ʿarṣa-i tefekkür) 3a/02

[=2]

Arsbarlıġ *tü.i.* Türkçe ve Farsça beyitler yazmış olan Tenhâyî Beg'in memleketi Arsbar'a mensup olan veya o yerde ikamet eden kimse, Arsbarlı.

a.+dur 43b/14

[=1]

ʿArşī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Tahmâsb Kulı Beg'in mahlası.

ʿa. 18b/17

[=1]

arşun *i.* Arşın. Metrenin ölçü olarak kabul edilmesinden önce Doğu dünyasında kullanılan ölçü birimi olup orta parmak ucu ile omuz başı arasındaki mesafeye karşılık gelmektedir.

a. 93b/04

[=1]

Artīmān *öz.i.* Hemedân'a bağlı olan ve şâir Mîr Şâh Murtazâ'nın mensup olduğu köyün adı.

a. 31a/03

[=1]

artuġ *sf.* Nitelik bakımından güçlü olan, fazla, üstün. ↔ **artuḳ.**

a. 62b/06

[=1]

artuḳ *sf.* Nitelik bakımından güçlü olan, fazla, üstün. ↔ **artuġ.**

a. 98b/17

a. bol- Nitelik bakımından bir mevzuda ya da alanda üstün olmak. 21a/04

a.+dur 77b/10

[=3]

Āṣaf-cāh Mīr Necm *öz.i.* Zamanının vezîr-i azamı ve emîr-i ekremi olan, Şîrâzlı şâir Mevlânâ Lisânî'nin irticâlen kasîde söylediği devlet adamı. ↔ **Mīr Necm.**

ā. 44a/13

[=1]

Āṣaf-cāh Mīrzā Selmān *öz.i.* Şâir Mîrzâ Nizâmü'l-mülk'ün babası olan devlet adamı.

ā. 21b/09

[=1]

ʿasākir < Ar. *i.* (ʿasker'in çoğulu) Askerler.

ʿa. (ʿasākir-i nuṣrat-fercām-ı Ḳızılbaş) 7a/Dk

[=1]

āsān < Fars. *i.* Kolay, basit.

ā.+dur 34a/17

[=1]

ās̱ār < Ar. *i.* Eserler, belirti ve izler, neticeler.

ā.+nıñ̂dur+(ṣalāḥiyyet-ās̱ār) 58b/13

ā.+nıñ̂dur+(vereʿ-ās̱ār) 64/05

[=2]

ʿases-başılıġ < Ar. *ʿases*+Tür. *baş+ı* ile Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Bekçibaşılık.

ʿa. 73b/04

[=1]

aṣfer < Ar. *sf.* Sarı.

***aṣfer-çehre** Sarı benizli. 50a/15

[=1]

aṣḥāb < Ar. *i.* (ṣāḥib'in çoğulu) Bir şeyle ilgili bulunanlar, bir işe, mesleğe, gruba v.s. mensup olan kimseler, erbâb.

a. 40b/04, 103b/14

a. (aṣḥāb-ı hüner) 7a/Dk, 19b/02

a. (aṣḥāb-ı naẓm) 113b/16

a. (aṣḥāb-ı şiʿr) 2a/15

a. (aṣḥāb-ı ṭabʿ) 102b/08

a.+ġa 101a/01

a.+ı(1) 95a/06

a.+ıdın 31b/10

[=10]

āsitān < Fars. *i.* **I.**Başkent, pâyitaht. ↔ **āsitāne.**

āsitān-ı melāʾik-āşiyān Melekler yuvası başkent. 93b/12

II. Dergâh kapısı, eşik.

ā.+ınıñ̂ 2b/11

ā.+ıñ̂dın 43a/04, 91b/13

[=4]

āsitāne < Fars. *i.* **I.**Saray.

ā.+de 111a/13

ā.+side 7a/Dk, 30a/15, 65a/13

ā.+sidedür 63b/01

II. Başkent, pâyitaht. ↔ **āsitān.**

āsitāne-i müteberrike Kutlu başkent. 29b/10

[=6]

ʿasker < Ar. *i.* Vatanı, milleti ve devleti korumakla görevli, ordunun çeşitli kademelerinde görevli subay, astsubay, çavuş, onbaşı ve erlerin hepsine verilen ortak ad, leşker, cünd.

ʿa. 5b/13

ʿa. (ʿasker-i fitne) 39b/03

[=2]

aṣl < Ar. *i.* Köken, asıl.

a.+dur+(Ḳumīü'l-aṣl) 64b/17

[=1]

aṣlā < Ar. *zf.* Hiçbir zaman, hiçbir şekilde, kesinlikle hayır, aslâ.

a. 93a/09

[=1]

ʿaṣr < Ar. *i.* Yüzyıl, asır.

ʿa. (şuʿarā-yı ʿaṣr) 2a/10

[=1]

asra- *f.* **I.**Korumak, muhafaza etmek.

a.-rlar 3a/13

a.-sun 38b/02, 111a/08

II. Hapsetmek.

a.-dılar 4b/13

[=4]

aş-pez < Tür. [Fars.?] *aş*+Fars. *-pez*'den *tü.i.* Yemek pişiren, aşçı.

a.+ni+(muzd-i ḥammām ve aş-pez) 74b/16

[=1]

aş- *f.* Belirli bir sınırın ve haddin üzerine çıkmak, ölçüyü geçmek, kabına sığmamak, fazla gelmek.

a.-ar 10a/10, 11b/02

[=2]

āşām < Fars. *i.* İçme, yiyip içme.

ā.+a+(rind-i dürd-āşām) 39b/08

[=1]

ʿāşıḳ < Ar. *sf.* (Ar. *ʿāşiḳ*) Bir şeyi veya kimseyi delicesine, tutkuyla seven, sevdâlı.

ʿā. 34b/02, 34b/02, 43b/16

ʿāşıḳ-āne Âşığa yaraşır biçimde, âşıkça.

ʿā. 7b/16, 64a/10

***ʿāşıḳ-pīşe** Şıpsevdi. 19b/03, 20a/15, 27a/13, 30a/01, 47a/03, 72a/12, 75a/08, 101b/09

ʿā. bol- Âşık olmak, sevdâlanmak. 47a/04

ʿā.+a 34a/13

ʿā.+ı(1) 41b/13

[=16]

ʿāşıḳlıḳ < Ar. *ʿāşıḳ*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Âşık olma durumu, âşıklık, sevdâ.

ʿā. 74b/05, 101b/14, 111b/05

ʿā. (raḳīb-i ʿāşıḳlıḳ-ı zehr-i mār) 112a/02

ʿā.+da 44a/09

ʿā.+ı+(ʿāşıḳlıġı) 25a/05, 99b/12

ʿā.+ıda+(ʿāşıḳlıġıda) 73b/11

[=8]

āşinā < Fars. *sf.* Tanıdık, bilinen.

***āşinā-rūy** Yüzü tanıdık olan, yabancı gelmeyen. 9a/09, 70a/06, 88b/12

ā. bol- Tanışmak. 92a/14

[=4]

āşiyān < Fars. *i.* Yuva.

ā.+da+(āsitān-ı melāʾik-āşiyān) 93b/12

[=1]

āşūfte < Fars. *sf.* Karışık, perişan, dağınık.

ā. 9a/01

[=1]

at *i.* Beygir, at.

a. 37a/09

[=1]

at *i.* (E.T. *āt*) Ad, isim. ↔ **ad.**

a.+ı 94b/05

a.+ı(1) 1b/11, 36b/14

a.+ıġa 7a/Dk, 91b/17, 102a/05

a.+ın+(adın) 3a/Dk

[=7]

ata *i.* Baba.

a.+sı 18a/01, 41b/16, 96a/16, 96b/01

a.+sıda 96a/05

a.+sını 96a/16

a.+sının͡g 96a/14

[=7]

atalıġ *i.* Lala, mürebbî, atabek.

a.+ı(1) 43a/13

[=1]

ʿAtebāt < Ar. *i.* (Ar. *ʿatebe* "eşik, ziyâretgâh" kelimesinin çoğulu) Irak'ın Necef ve Kerbelâ şehirleri ile bu şehirlerde Şiîlerce mukaddes sayılan ziyâretgâhlar.

ʿa.+da (ʿAtebāt-ı ʿĀliyyāt) 111a/12

ʿa.+ġa (ʿAtebāt-ı ʿĀliyyāt) 42b/15

ʿa.+ġa 111a/15

[=3]

ʿatebe < Ar. *i.* Ziyâretgâh.

ʿatebe-i būslıġ Öpülesi eşik, öpülesi ziyâretgâh. 9a/14

[=1]

ʿāṭıl < Ar. *sf.* (Ar. *ʿāṭil*) İlgisiz, tembel, işe yaramayan.

ʿā. bol- İlgilenmemek, yararı dokunmamak. 90b/05

[=1]

ʿāṭır < Ar. *sf.* (Ar. *ʿāṭir*) Hoş kokulu, ıtırlı.

ʿā.+larıġa+(ḫāṭır-ı ʿāṭır) 9a/14

[=1]

ʿAtīḳī < Ar. *öz.i.* Atîkî-i Şîrvânî adlı şâirin mahlası.

ʿa. 91b/13

[=1]

ʿAtīḳī-i Şīrvānī *öz.i.* Azerbaycan'ın Şamahı kentinden olup Türkçe ve Farsça şiirler yazmış olan Türk şâirinin adı.

ʿa. 91b/10

[=1]

aṭʿime < Ar. *i.* (ṭaʿām'ın çoğulu) Yemekler, yiyecekler.

a.+si 68a/11

[=1]

atlıġ *sf.* Adı olan, adında, adlandırılmış.

↔ atlıḳ.

a. 7a/Dk, 13a/14, 25b/04, 27a/13, 30a/11, 31a/03, 31a/14, 32b/06, 33a/02, 35a/16, 39a/13, 49a/Dk, 51a/12, 53a/17, 62b/17, 65b/11, 67b/10, 81b/07, 88a/03, 96b/03, 99b/16, 101b/08, 106b/07, 110a/03

[=24]

atlıḳ *sf.* Adı olan, adında, adlandırılmış.

↔ atlıġ.

a. 48a/11, 91b/14, 93a/14, 109a/01

[=4]

ʿaṭṭār < Ar. *i.* Şifâlı bitkiler ve baharat satan kimse.

ʿa. 23a/16

[=1]

ʿaṭṭārlıḳ < Ar. *ʿaṭṭār*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Aktarlık. Şifalı bitki ve baharatları satma mesleği.

ʿa. 28a/01

[=1]

ʿavām < Ar. *i.* Halk tabakası, halk, umûm.

ʿa. 3a/15

ʿa. (maḳbūl-i ʿavām) 3a/Dk

ʿa. (manẓūrü'l-ʿavām) 87a/01

[=3]

āvāre < Fars. *sf.* Başıboş, derbeder, âvâre.

ā. 34a/14

ā. bol- Başıboş kalıp gurbete düşmek. 113b/06

[=2]

ʿavārıżāt < Ar. *i.* (Ar. *ʿavāriż*'in çoğulu) Olaylar.

ʿa. (avārıżāt-ı nā-münāsib) 20a/10

ʿa.+dın 22b/13

[=2]

āvāze < Fars. *i.* Yüksek ses, ün, feryat.

āvāze-i ʿışḳ Aşk feryâdı. 34a/04

[=1]

Avcı Dercezīnī *öz.i.* İran'ın Dercezîn vilayetinden olup farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

a. 100a/11

[=1]

āvīze < Fars. *i.* Küpe.

ā.-i gūş ū kerden bol- Kulağına küpe olmak, ders çıkarmak. 4a/13

[=1]

ay *i.* Dünyanın uydusu olan gök cismi, kamer, ay.

a.+a 34a/04

[=1]

āyā < Fars. *e.* Şüphe ve tereddüt bildirir. "Acabâ".

a. 38a/04

[=1]

ayaġ *i.* (E.T. *adaḳ*) Vücudun yere basıp yürümeyi sağlayan, ayak bileği ile bacaktan ayrılan organı. ↔ **ayaḳ.**

a.+ları 3b/09

[=1]

ayaḳ *i.* (E.T. *adaḳ*) Vücudun yere basıp yürümeyi sağlayan, ayak bileği ile bacaktan ayrılan organı. ↔ **ayaġ.**

a.+ı(1)+(ayağı) 6a/09, 97a/14, 107b/04

[=3]

aʿyān < Ar. *i.* (ʿayn'ın çoğulu) Bir şehrin ileri gelenleri, seçkin kişiler, eşraf.

a. 89a/15

[=1]

ayart- *f.* Bir kimseyi kışkırtmak, baştan çıkarmak, yolundan saptırmak.

a.-up 95a/12

[=1]

ʿayb < Ar. *i.* Kusur, ayıp.

ʿa. bol- Ayıp sayılmak, ayıp olarak kabul görmek. 18b/15

ʿ**a. ét-** Bir şeyi kusur, ayıp olarak görmek, ayıp saymak. 44a/01

[=2]

āyet < Ar. *i.* Damga, nişan, alamet.

ā. 7a/Dk

ā.+in 3b/06

[=2]

ʿ**ayın** < Ar. *i.* Arap alfabesinin on sekizinci harfi.

ʿa. 34a/14

[=1]

āyīn < Fars. *i.* Ayin, dînî tören, ibadet.

ā.+din+(meclis-i behişt-āyīn) 65a/05

a.+iġa 16a/09

a.+leride 15b/02

[=3]

āyīne < Fars. *i.* Ayna.

ā.+din 34a/08

[=1]

ayrıl- *f.* (E.T. *adrıl-*) Ayrılmak, uzak kalmak.

a.-up 5b/17

[=1]

ayru *sf.* (E.T. *adruḳ*) Ayrı, uzakta.

a. 10b/04

[=1]

ʿ**ayş** < Ar. *i.* Yaşama, yiyip içme, eğlenme.

ʿ**ayş-i müdām** Şarap içme, eğlenme. 3a/Dk

[=1]

ayt- *f.* **I.**Söylemek, demek.

a.-dı 13b/14, 88a/01, 103b/12, 103b/13, 103b/13, 103b/17, 109a/09, 109a/12

a.-dum 27a/16, 39a/16, 61b/17

a.-maġa 75b/07

a.-maḳ 7b/14

a.-mış 15b/06, 61b/02, 93b/03

a.-mış+(suʾāl ayt-) 93b/02

a.-mışlar 50b/04, 60a/04, 61b/01

a.-sa 106a/09

a.-saṅ 95a/02

a.-up 2b/17, 39b/02

a.-updurlar 2a/14

a.-ur 9b/11, 10b/14, 25b/09, 25b/12, 25b/12, 44b/02, 86b/06, 88a/04, 92a/04, 95b/01, 106a/15, 109a/13, 111b/01

a.-ur+(é-) 102b/10

a.-ur-mén 109a/10

a.-urdı 24a/09, 30b/03, 39a/14, 42a/08, 52a/04, 61a/09, 92a/02, 95a/07

a.-urlar 10a/13, 15b/05, 29b/07, 38a/11, 44a/15, 61b/13

a.-urmış 61a/15

II. Manzum bir eseri kaleme almak, yazmak.

a.-dı 22b/05, 35a/16, 43b/12, 61a/11, 62b/17, 66a/17, 66b/06, 74a/15, 90a/11, 101a/04

a.-duġı 30a/15, 81b/14

a.-duġınıñ 112a/09

a.-duḳı 25b/05

a.-ıp+(érdi) 27a/15

a.-maḳ 63a/10

a.-mapdur 65a/10

a.-mas 32b/08

a.-mayupdur 47a/06, 48a/12, 52a/02, 73b/12, 77b/03, 79b/07, 89a/09, 105a/17

a.-mayupdurlar 4b/06, 50a/13

a.-mış 77b/01

a.-mış+(érdi) 43b/10, 65b/03, 82a/02, 101a/07, 103b/16

a.-mış+(érdiler) 104a/05

a.-mışam 39a/15, 88a/05

a.-sa 66a/16

a.-sun 66a/16

a.-tı 10a/03

a.-tılar 9a/16

a.-tuḳları 9a/16, 10b/02

a.-up 8a/09, 9a/14, 39a/17, 48a/06, 82b/16, 106b/10

a.-updur 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 10a/06, 11b/07, 12a/13, 13b/09, 14b/16, 15a/05, 19a/15, 26a/05, 27a/05, 28a/06, 31b/07, 37a/09, 40a/15, 41b/12, 50a/11, 50b/08, 52b/11, 60a/08, 60a/17, 61b/01, 61b/02, 63a/01, 63a/03, 63a/11, 63a/16, 64a/12, 65b/16, 68a/01, 73a/03, 77a/08, 77b/14, 83a/08, 89a/13, 90b/09, 94a/08, 94b/12, 95b/06, 97a/15, 99b/05, 99b/13, 107a/09, 108b/16, 110a/17

a.-updurlar 3b/14, 5a/09, 7a/06, 7b/09, 62b/06, 77a/15, 88b/02, 96a/07, 96b/10, 113b/06

a.-ur 7a/Dk, 8b/16, 10b/01, 13a/16, 16a/10, 16a/11, 17b/05, 18b/10, 20b/03, 22a/14, 28b/06, 30b/12, 31a/16, 37b/07, 42b/05, 43a/14, 43b/15, 49a/Dk, 68a/13, 68a/14, 72a/12, 79b/10, 83a/01, 84a/09, 86b/08, 87a/08, 91b/08, 91b/11, 92a/04, 94a/03, 101a/15, 104a/13, 104b/02, 109b/13, 111a/07, 111b/14, 112a/03, 112b/06

a.-ur+(érdi) 15a/15, 24b/12, 43b/09, 62b/16, 65b/02, 65b/04, 98b/09, 102a/12

a.-ur+(şiʿr ayt-) 3a/04

a.-urdı 88b/03

a.-urlar 92a/03

a.-urmış 82a/08

III. Bir mûsıkî eseri bestelemek.

a.-dı 41b/11

a.-up 58a/10

[=212]

aytıl- *f.* Söylenmek, anlatılmak. ↔ **aytul-.**

a.-acaḳdur 2a/07

[=1]

aytul- *f.* Söylenmek, anlatılmak. ↔ **aytıl-.**

a.-up 2a/07

[=1]

az *sf.* ve *i.* (E.T. *āz*) Miktar, nitelik ve derece bakımından yeterli olmayan.

a. 5b/12, 7a/01, 8a/08, 10b/17, 18b/09, 19b/02, 30a/13, 33b/04, 40b/14, 44a/09, 53b/02, 65a/14, 73b/05, 87a/01, 103b/03

az az Yavaş yavaş, azar azar. 81b/15, 81b/15

[=17]

aʿẓam < Ar. *sf.* En büyük, en azametli.

a.+ı(1)+(vezīr-i aʿẓam) 10b/16, 44a/14

[=2]

āzār < Fars. *i.* Paylama, azarlayıp suçlama.

ā. 96a/08

a.+ıdın 112a/07

a.+ıġa 63a/10

[=3]

Āẕerbāycān < Fars. *öz.i.* (Fars. *Āẕerbāycān*< *Āẕerbāyigān*) Asya'nın batısında, Kafkasya'nın güneydoğusu ile İran'ın kuzeybatısını ihtivâ eden tarihî ülke.

ā.+da 106b/07

[=1]

ʿaẓīm < Ar. *sf.* Manevî bakımdan yüce, değerli, haşmetli.

ʿa. 3a/Dk, 65a/08

ʿaẓīmü'ş-şān Pek muhterem, çok saygıdeğer. 12a/12, 38a/01

[=4]

ʿazīz < Ar. *sf.* İzzetli, yüce, değerli, saygıdeğer.

ʿa. 52a/02

ʿa.+din 29a/14

ʿa.+niñ 44b/10, 96a/12

ʿa.+niñdür 20a/12, 20b/04, 30b/06, 31a/05, 32b/09, 42a/17, 43b/16, 71b/03, 75b/08, 78b/02, 87a/13, 113a/09

ʿa.+niñdür+(yār-ı ʿazīz) 40a/02, 101b/16

[=18]

ʿazm < Ar. *i.* Yola çıkma.

ʿa. ḳıl- Bir yere gitmek için yola düşmek. 52b/12

ʿa.+ıġa 9a/13

[=2]

āzmūde < Fars. *sf.* Tecrübeli, deneyimli.

ā. 32a/03

[=1]

āzurdelıḳ < Fars. *āzurde*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* İncinme, kırılmış, gücenmiş olma.

ā. 39b/01

[=1]

-B-

bā < Fars. *e.* İle, birlikte, -lı/-li. ↔ **be.**

bā-edeb Edepli.

b. 99b/17

[=1]

bā-ḫaber Haberdar.

b. 4b/02, 105b/11

[=2]

bā-müsemmā İsmiyle uygun bir şekilde anılmış olan.

b. 96b/17, 103b/03

[=2]

bā-ṣafā Safâ ile, safâ içinde.

b. (pīr-i bā-ṣafā) 65a/14

[=1]

bā-vücūd Olmakla birlikte, olmasına rağmen.

b. (ba-vücūd-ı ʿadem-i ehliyyet) 86b/06

b. (ba-vücūd-ı ʿadem-i idrāk) 61b/15

b. (ba-vücūd-ı ʿadem-i istiʿdād) 100b/16

b. (ba-vücūd-ı ʿadem-i mevzūniyyet) 104a/03

b. (ba-vücud-ı adem-i riʿāyet) 2b/16

b. (ba-vücūd-ı ʿadem-i vuḳūf-ı kimyā) 106a/11

[=6]

b. (bā-vücūd-ı bī-ḳaydlıḳ) 31a/15

[=1]

b. (bā-vücūd-ı bu fenāyī ṣıfatlıḳ) 106b/05

b. (bā-vücūd-ı bu ḥāl) 3a/Dk, 32a/15, 37b/05, 68a/08, 77a/13, 80b/03, 91b/07, 96a/11, 101b/09

b. (bā-vücūd-ı bu ḳudret) 85a/15

b. (bā-vücūd-ı bu turfelıġ) 87a/07

[=12]

b. (bā-vücūd-ı germlıġ ve muvāfıḳlıġ) 43b/15

b. (bā-vücūd-ı ḥaseb ū neseb) 25a/12

b. (bā-vücūd-ı ḫitābet) 102b/02

b. (bā-vücūd-ı ḥüsn-i ḫaṭṭ) 73a/07

b. (bā-vücūd-ı iflās) 44a/12

b. (bā-vücūd-ı iḫtilaṭ) 94b/17

b. (bā-vücūd-ı istiʿdād) 86b/16

b. (bā-vücūd-ı istiʿdād-ı fıṭrī 17a/12

b. (bā-vücūd-ı istiʿlā-i ḥaseb ū neseb) 8b/13

b. (bā-vücūd-ı Ḳazvīnīlıġ) 108b/12

b. (bā-vücūd-ı kiber-sinn) 65a/15

b. (bā-vücūd-ı levendlıġ ve ālūdelıġ) 111b/13

b. (bā-vücūd-ı mehābet-i ẓāhirī) 4b/10

b. (bā-vücūd-ı menʿ-i aḥbāb) 82a/05

b. (bā-vücūd-ı merdīlıḳ) 60a/03

b. (bā-vücūd-ı mülāzemet) 112a/02

b. (bā-vücūd-ı nevīsendelıġ) 18b/08

b. (bā-vücūd-ı ol ḥāl) 21b/01

b. (bā-vücūd-ı ol vilāyetlıḳ) 91a/15

b. (bā-vücūd-ı resl ū resāʾil) 4b/14

b. (bā-vücūd-ı seyāḥat) 89b/11

b. (bā-vücūd-ı şeyḫūḫat) 67b/12

b. (bā-vücūd-ı Tebrīzīlıġ) 71b/01

b. (bā-vücūd-ı Türklıġ) 10a/17

b. (bā-vücūd-ı üstādlıḳ) 29a/13

b. (bā-vücūd-ı vācibü'r-riʿāyelıġ) 94b/16

b. (bā-vücūd-ı zühd ve ṣalāḥ-ṭurfe) 58b/12

[=27]

bāb < Ar. *i.* Konu, mevzu, husus.

b.+da 41b/11

b.+ıda 7a/Dk, 48a/10, 60a/17, 63a/01, 63a/10, 77a/08, 79b/07, 102a/08, 103a/05

[=10]

baba *i.* Baba, peder.

b. (baba-yı ʿālim) 96b/11, 111a/09

[=2]

Baba Fiġānī *öz.i.* Fars edebiyatında "Sebk-i Hindî" akımının kurucusu olarak kabul edilen, İran'ın Şîrâz şehrinde dünyaya gelen, şiirlerinde "Sekkâkî" (Bıçakçı) mahlasını kullanan, ancak dîvânında bu mahlasla yazılmış herhangi bir şiirine

rastlamadığımız ve Meşhed'de Hicrî 925/Mîlâdî 1519 yılında vefat etmiş olan İranlı şâirin adı.

b. 37b/14, 55a/09, 92a/17

[=3]

Baba Ḥasan *öz.i.* Şîrâzlı Farsça şâiri Mevlânâ Lisânî'nin Tebrîz'deki mezarının çok yakınında bulunduğunu belirttiği kabristanda yatan kimsenin adı.

b. 47a/01

[=1]

bād < Fars. *i.* Yel, rüzgâr.

b. 116a/02

b. (bād-ı ṣabā) 40a/03

[=2]

bād-bān < Fars. *i.* Yelken.

b. (bād-bān-ı murād) 7a/Dk

[=1]

bāde < Fars. *i.* İçki, mey, şarap.

b. 34a/01

[=1]

bādiye-peymāy < Fars. *b.sf.* Çölde dolaşan, çölde gezen.

b.+ları 3a/Dk

[=1]

Bāfaḳ *öz.i.* Kirmân'a bağlı bir kasabanın adı.

b. 49a/Dk, 67b/10

[=2]

bāġ < Fars. *i.* Büyük bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bağ, bostan.

b.+ıdın 3a/Dk

b.+ınıñ 6a/10

[=2]

Baġdād < Fars.< ? *öz.i.* Dicle nehrinin her iki yakasında bulunan, VIII. yüzyılda Abbâsî halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr tarafından kurulmuş olan ve Abbâsî Devleti'nin yıkılışına kadar (Mîlâdî 1258) hilâfet merkezi olarak kalan, Osmanlı Devleti zamanında Bağdat vilâyetinin merkezi olup, 1921 yılından beri Irak'ın başkenti olma özelliğini sürdüren, yüzyıllar boyunca İslâm dünyasının önemli târih, ilim ve kültür merkezlerinden biri olma şerefine nâil olmuş târihî şehrin adı.

b. 96a/17

b.+da+(Dārü'l-ḫilāfe-i Baġdād) 42b/14

b.+dındur+(Darü'l-ḫilāfe-i Baġdād) 104a/12, 108b/15

b.+ġa 33b/02

[=5]

Baġdādlıg < Fars. *Baġdād*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Bağdat şehrinin ahalisinden olan ya da o şehirde ikamet eden kimse, Bağdatlı.

b.+dur 96a/04

[=1]

baġla- *f.* (E.T. *baġ*+*la-*) **I.**İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi başka bir şeye tutturmak, birleştirmek, bağlamak. ↔ **baḳla-.**

b.-dı 15b/08, 105b/10

b.-p 65b/13

b.-yıp+(érdi) 91b/17

II. Bir şeyi engellemek, kapatmak, tutmak, geçmesine veya işlemesine mani olmak.

b.-ġan 4a/10

[=5]

baḫ- *f.* Bakmak, gözlerini bir şeyin üzerine çevirmek.

b. 34a/03, 34a/04

[=2]

bahādur-meniş < Fars. *bahādur*< Moğ. *bagatur*+Fars. *-meniş*'ten Fars. *b.sf.* Bahadır, yiğit kişilikli.

b. 88b/11

[=1]

bahādurlıġ < Fars. *bahādur*< Moğ. *bagatur*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Yiğitlik, cesaret, kahramanlık. ↔ **bahādurlıḳ.**

b. 7a/Dk

b. ḳıl- Yiğitlik ve cesaret göstermek. 6a/16

b.+lar 10a/09

[=3]

bahādurlıḳ < Fars. *bahādur*< Moğ. *bagatur*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Yiğitlik, cesaret, kahramanlık. ↔ **bahādurlıġ.**

b. 30b/15

[=1]

bahār < Fars. *i.* Kıştan sonra, yazdan önce gelen mevsim, ilkbahar.

b. (bahār-ı ʿömr) 30b/17, 51a/13

b.+ım 89a/10

[=3]

bahār-dōst < Ar.+Fars. *b.sf.* Çiçek kokusunu seven.

b. (ʿaraḳ-i bahār-dōst) 18b/14

[=1]

Bahār-istān < Fars.+Fars. *b.i.* Mollâ Abdurrahmân Câmî'nin Fars dilinde yazmış olduğu ünlü tezkire.

b.+nıñ 2b/03

[=1]

baḥr < Ar. *i.* Deniz, deryâ.

b. (baḥr-i mevvāc) 19a/11

b. (baḥr-i nevāl) 1b/04

b. (baḥr-i raḥmet) 34a/12

b. (gird-āb-ı baḥr-ı ecel) 34b/15

b. (ḳaṭarāt-ı sehāb-ı baḥr-i bī-gerān) 3a/Dk

b. (telaṭum-i baḥr-i seḫāvet ve himmet) 7a/Dk

b. (telāṭum-i emvāc-ı baḥr) 7a/Dk

[=7]

baḥs̱ < Ar. *i.* Karşılıklı konuşma, söz, konu, mevzu.

b. 33b/17, 33b/17

b. -ilen 34a/15

[=2]

baḥs̱ī < Ar.+Fars. *i.* O konu, o mevzu.

b.+lerni 3a/Dk

[=1]

baḫt < Ar. *i.* Baht, şans, talih.

b. 7a/Dk

[=1]

baʿīd < Ar. *sf.* Uzak.

b. 5a/04

[=1]

Bāḳī *öz.i.* Asıl adı Mahmûd Abdü'l-bâḳī olup 1526 senesinde İstanbul'da dünyaya gelen, Osmanlı-Türk edebiyatında asırlarca devam eden bir etki uyandıran ve "Sultânü'ş-Şu'arâ" (Şâirlerin sultanı) ünvanını kazanarak; kendi yazdığı dîvânından başka "Fezâilü'l-cihâd", "Meâlimü'l-yakîn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn" ve "Fezâil-i Mekke" adlı eserleri kaleme alan, Hicrî 1008/Mîlâdî 1600 yılında İstanbul'da vefat eden ünlü Türk şâirinin adı. ↔ **Bāḳī Çelebi**

b. 39b/10

[=1]

Bāḳī Çelebi *öz.i.* Asıl adı Mahmûd Abdü'l-bâḳī olup 1526 senesinde İstanbul'da dünyaya gelen, Osmanlı-Türk edebiyatında asırlarca devam eden bir etki uyandıran ve "Sultânü'ş-Şu'arâ" (Şâirlerin sultanı) ünvanını kazanarak; kendi yazdığı dîvânından başka "Fezâilü'l-cihâd", "Meâlimü'l-yakîn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn" ve "Fezâil-i Mekke" adlı eserleri kaleme alan, Hicrî 1008/Mîlâdî 1600 yılında İstanbul'da vefat eden ünlü Türk şâirinin adı. ↔ **Bāḳī.**

b. 39a/10

b.+din 6a/12

[=2]

baḳiyye < Ar. i. Geriye kalan, arda kalan şey ya da kimse.

b. (baḳiyye-i ʿömr) 65a/08

baḳiyyetü's-seyf Savaşta ölümden kurtulan kimse, kılıç artığı. 9b/07, 88a/02

[=3]

baḳla- *f.* (E.T. *baġ+la-*) İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi başka bir şeye tutturmak, birleştirmek, bağlamak. ↔ **baġla-**

b.-p 25b/13

[=1]

bāl < Fars. *i.* Kanat.

b. 34b/11

[=1]

bālīn < Fars. *i.* Yastık.

b.+ġa 23a/15

[=1]

baña *1.t.ş. zm.* ("ben" zamirinin datif hâli) Bana. ↔ **baŋ̂ga.**

b. 39b/07

[=1]

baŋ̂ga *1.t.ş. zm.* ("ben" zamirinin datif hâli) Bana. ↔ **baña.**

b. 41b/14

[=1]

bar *sf.* ve *i.* (E.T. *bār*) Mevcut olan, bulunan, hepsi, bütün.

b. 3b/17, 4a/06, 5b/15, 5b/16, 5b/17, 6a/01, 7a/05, 7b/02, 7b/07, 8a/08, 8b/13, 8b/15, 9a/02, 9a/03, 10a/13, 10b/06, 10b/12, 10b/17, 11a/01, 11b/13, 12a/04, 13b/06, 13b/08, 14b/05, 15a/12, 15b/07, 15b/13, 17b/03, 17b/12, 18a/03, 19a/14, 20b/13, 21b/02, 21b/06, 21b/07, 21b/13, 22a/07, 22b/09, 22b/12, 22b/13, 23b/17, 25a/15, 26a/02, 26a/10, 26b/06, 26b/16, 27a/04, 28b/05, 30a/01, 30b/04, 30b/12, 30b/12, 31a/04, 33a/09, 33a/10, 33b/09, 33b/11, 35a/16, 36a/10, 36a/11, 36b/13, 37b/05, 37b/13, 37b/15, 38a/11, 39a/13, 39b/12, 39b/15, 40b/15, 41a/17, 41b/11, 41b/12, 42a/16, 43a/10, 47a/01, 47a/03, 47a/06, 49a/Dk, 51a/15, 51a/17, 51b/13, 51b/16, 51b/16, 52b/13, 53b/05, 54a/10, 55a/10, 58a/09, 58a/11, 58b/11, 59b/07, 62a/03, 62b/17, 63b/03, 65a/01, 65a/02, 65a/09, 65b/12, 66b/03, 66b/03, 66b/05, 67a/16, 67b/10,

67b/11, 67b/14, 69a/10, 69b/11, 69b/12, 70a/07, 71b/02, 73b/06, 75a/08, 75b/06, 76a/17, 77a/02, 77a/11, 77b/14, 78a/02, 78b/01, 81b/10, 82b/02, 83a/02, 83a/07, 84a/07, 84b/03, 85a/01, 85a/14, 86a/09, 87a/12, 88a/11, 88b/02, 88b/13, 89a/08, 89a/16, 89b/11, 89b/13, 90b/13, 90b/15, 92a/07, 92a/11, 92b/07, 93b/01, 94a/07, 94a/13, 94b/03, 96a/05, 96b/08, 96b/17, 97a/12, 99a/16, 100a/03, 100a/17, 101b/09, 101b/10, 102a/08, 102a/16, 102b/02, 102b/12, 103b/13, 104a/03, 104a/08, 104b/16, 105a/10, 105b/03, 105b/09, 107a/11, 107a/15, 108a/17, 108b/12, 108b/13, 108b/15, 109a/08, 110a/04, 110a/04, 110a/05, 110a/10, 110b/02, 110b/10, 110b/10, 111b/10, 112b/02, 112b/03

b. ér- Mevcut bulunmak, var olmak. 29b/11

b.+dur 7a/01, 40a/05, 40a/05, 40a/06, 52b/10, 97a/07, 107b/07, 107b/07, 107b/08

b.+durlar 17a/14

[=195]

bār < Fars. *i.* **I.**Müsaade, izin.

b. bér- İzin vermek. 44b/03

b. tap- İzin alıp huzura çıkmak. 65a/03

II.Ağır ve zor iş, güçlük.

b.+ım+(pervā-yı kār ū bār) 40a/05

[=3]

bār-gāh < Fars. *tü.i.* Yüksek divan, izinle girilebilecek yüce makam.

b.+ıda 2a/15

[=1]

bar- *f.* Gitmek, varmak, ulaşmak. ↔ **var-.**

b.-dı 12a/05, 29b/10, 31b/12, 97b/10, 101a/12

b.-dur 113a/14

b.-ġanda 42b/16, 61b/01, 82a/07, 88b/14, 90b/04, 111a/15, 112a/13

b.-maġa 3a/Dk

b.-mapdurlar 2b/17

b.-mas 28a/12, 30a/01, 67a/17, 104b/07

b.-mayup 74b/14

b.-up 2b/17, 23b/17, 24b/14, 32a/02, 33b/02, 34b/14, 42a/01, 48a/07, 82a/03, 82b/01, 89a/12, 103b/09, 105a/09

b.-updur 18a/10

b.-ur 8b/04, 9a/15, 15b/08, 18b/09, 20a/12, 21b/16, 22b/16, 31b/15, 44b/05, 67b/14, 75a/09, 92a/14, 112b/09

b.-ur+(érdi) 5a/05, 36b/13, 93b/05

b.-ur+(érduḳ) 9a/13

b.-ur+(yaẖşı bar-) 6a/17, 6b/09, 12a/06

b.-urken 105b/15

[=55]

barça *sf.* Bütün, hepsi.

b. 52b/10

[=1]

bārid < Ar. *sf.* Soğuk.

b. 25b/03, 103b/17

[=2]

Bāreka'llāh < Ar. *ünl.* Aferin, bravo.

b. 109a/12

[=1]

basmaçılıġ *i.* Basmacılık işi, mesleği.

b.+ġa 107b/09

[=1]

baş *i.* İnsan vücudunun göz, kulak, ağız ve burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücudunun en ön kısmı, kafa.

b. 3a/Dk, 8b/09, 23a/14

b. çıḳar- Baş göstermek, meydana gelmek, belirmek. 8b/09

b. ḳoy- Başını bir şeyin üzerine koymak. 97a/14

b. ur- Meydana gelmek, belirmek. 36a/12, 65a/17, 77a/12, 86b/17, 93a/07, 108b/06

b.+ı(1) 107b/04

b.+ıġa 3a/Dk, 65b/14, 96a/15, 111b/12

b.+ıma 40a/17, 83a/03

b.+ımdın 10b/04

b.+ın 80b/06

b.+ına 83a/02, 83a/04, 107b/08

b.+ları 23a/09

[=23]

başla- *f.* Bir işe girişmek, bir işi yapmak için harekete geçmek.

b.-dı 49a/Dk

b.-dı+(bī-bāklıġlar ḳıla başla-) 4b/12

b.-dı+(ġarīb-nevāzlıḳ ḳıla başla-) 39b/02

b.-dı+(ḳıla başla-) 101a/04

b.-dı+(meftūḥ ḳıla başla-) 103b/12

b.-dı+(münāzaʿa ḳıla başla-) 81b/09

b.-dı+(oḳumaḳ başla-) 103b/16

b.-dı+(ẓāhir bola başla-) 111a/16

b.-dılar+(ʿalālā ḳıla başla-) 105b/17

b.-dılar+(ġarīb-nevāzlıḳlar ḳıla başla-) 20b/02

b.-r+(bī-ḫōdlıġlar ḳıla başla-) 65b/13

[=11]

bat- *f.* Batmak, yüzmemek, dibe çökmek.

b.-maz 39a/08

b.-mış 34a/07

[=2]

baṭın < Ar. *i.* (Ar. *baṭin*) İç, dâhil.

b.+ıda 4b/11, 65b/12, 74a/13, 102a/07

b.+ıdın 28a/11

[=5]

baṭınī < Ar. *sf.* (Ar. *bāṭinī*) İç ile ilgili, içsel.

b. (dīde-i baṭınī) 8b/03

[=1]

Bayat *öz.i.* Oğuz Türklerinin 24 boyundan birisinin adı.

b.+dur 33b/01

[=1]

Bayburtlu *öz.i.* (*Bayburd*+Tür. *+lu*/*+lü*'den) Bayburt iline mensup olan veya orada yaşayan kimse.

b.+dur 10a/16

[=1]

bāyeste < Fars. *sf.* Gerekli, gereken.

b. 2b/01

[=1]

bāz *sf.* (< Fars. *bāḫten* "oynamak" fiilinden) Sonuna geldiği kelimeler oynayan anlamı katar, Farsça birleşik kelimeler yapar.

b.+nın+(şuʿbede-bāz) 88a/03

b.+uma+(çeşm-i ṣūret-bāz) 34a/06

[=2]

bāzār < Fars. *i.* Çarşı, pazar, alışveriş yapılan yer.

b. 40a/16

b. (rāst-bāzār-ı kāʾināt) 2a/12

b.+da 67a/16

b.+ıda 40a/15

[=4]

baʿżı < Ar. *baʿż*+Fars. izafet kesresi -*i*'den *sf.* Bir takım, bir kısım.

b. 7a/Dk, 8b/01, 20a/10, 37b/05, 104b/06

[=5]

Bāẕilī-i Sāveci *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'ta belirtildiğine göre aynı zamanda iyi bir hattat olan, özellikle nesh-tâlik hattında muvaffakiyeti bilinen ve Farsça şiirler yazmış olan şârini adı.

b. 112a/05

[=1]

be < Ar. *i.* Arap alfabesinin ikinci harfi.

b. 33b/14

[=1]

be < Fars. *e.* İle, birlikte, -lı/-li. ↔ **bā.**

be-heme-ḥāl < Fars. *be+heme+*Ar. *ḥāl*'den Fars. *zf.* Herhâlde, yine de.

b. 38b/05, 49a/Dk, 52a/05, 53b/05, 62a/03, 69a/09, 106a/14, 111b/01, 114a/05

[=9]

be-her-ḥāl < Fars. *be+her+*Ar. *ḥāl*'den Fars. *zf.* Herhâlde, yine de.

b. 6a/06, 9b/17, 24a/10, 42a/01, 74b/17, 77a/04, 85a/01, 92a/04, 108b/07, 110b/11

[=10]

be-her-taḳdīr < Fars. *be+her+*Ar. *taḳdīr*'den Fars. *zf.* Her ne olursa olsun.

b. 88a/03

[=1]

be-himmet < Fars. *be+*Ar. *himmet*'ten Fars. *sf.* Yardımsever, himmetli, gayretli.

b. (nevīsende-i be-himmet) 94b/03

b. (şāʿir-i be-himmet) 103a/05

[=2]

be-ism-i Ḥabīb < Fars. Habîb adına.

b. 27a/08

[=1]

be-ism-i maḳṣūdest < Fars. Maksûd adınadır.

b. 27a/16

[=1]

be-ism-i Mollā Şāh < Fars. Mollâ Şâh adına.

b. 27a/07

[=1]

be-ism-i Sührāb < Fars. Sührâb adına.

b. 27a/10

[=1]

be-ḳadr < Fars. *be+*Ar. *ḳadr*'den Fars. *zf.* Bir o kadar.

b. 29b/17, 31a/03, 62b/16, 78b/01, 100a/17.

[=5]

be-nām-i Ḳāsim < Fars. Kāsım adına.

b. 100b/01

[=1]

beçNçe < Fars. *i.* Çocuk.

b. (beççe-i dāniş) 3a/Dk

[=1]

bed < Fars. *i.* Kötü, fenâ. Başına geldiği kelimelere "kötü" anlamını vererek

Farsça usûlüne göre birleşik sıfatlar yapar.

***bed-iʿtiḳād** İnançsız.

b. 108b/05

[=1]

***bed-nām** Kötü şöhrete sahip.

b. ol- Kötü şöhretli olmak. 43b/17

b.-ı cihān Dünya çapında kötü şöhrete sahip kimse. 43b/17

[=2]

***bed-nefs** Kötü ruhlu.

b. 73b/03

[=1]

***bed-ẕāt** Soysuz.

b. 113b/05

[=1]

bedel < Ar. *i.* Bir şeyin yerini tutan şey.

b. 34b/04

[=1]

beden < Ar. *i.* Kale duvarı.

b. 7a/Dk

[=1]

bedīhe < Ar. *i.* İrticâlen söylenen güzel söz.

b. 3b/14, 3b/17, 44a/15, 44b/03, 61a/11, 82b/15, 102b/04

b.+ġa 68a/14

b.+si 68a/13, 110b/08

[=10]

Bedīʿī < Ar. *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimize göre Tebrîzli olan ve hem Fars hem de Türk dillerinde şiir söylemiş olan Hakîm-i Bedî'î adlı Türk şâirinin mahlası.

b. (şarāb-ı Bedīʿī) 97a/14

[=1]

Bedirḫān *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimize göre Tekelü Türkmenlerinden Hôş-tab'-ı Bâlî'nin de, sonrasında Esterâbâd'da öldürülmesine neden olan savaşı kazanan kumandanın adı.

b. 42a/11

[=1]

bed-gūylıġ < Fars. *bed-gūy*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Kötü söz sarfetme, hoş olmayan sözler söyleme.

b.+ıdın 28a/02

[=1]

Bedīü'z-zamān Mīrzā *öz.i.* Behrâm Mîrzâ'nın oğlu olup uzun yıllar boyunca Sîstân sultanlığında bulunmuş olan, şiirlerini Farsça kaleme alan ünlü devlet adamı ve şâirin adı.

b. 7b/05

[=1]

Bedr < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Ordubâdlı şâir Nâmî'nin oğlunun adı.

b. 81b/07

[=1]

bedrūd < Fars. *i.* Vedâ, terk etme.

b. ḳıl- Vedâ etmek. 97b/08

[=1]

behcet < Ar. *i.* Güzellik.

b. (ṣoḥbet-i behcet) 15a/13

[=1]

behişt < Fars. *i.* Cennet.

b. (meclis-i behişt-āyīn) 65a/05

[=1]

behle-dūzlıḳ < Fars. *behle-dūz*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Kuşçu eldiveni dikme işi, mesleği.

b.+ġa 90a/16

[=1]

Behrām Mīrzā *öz.i.* Elkās Mîrzâ'nın kardeşi, Bedîü'z-zamân Mîrzâ'nın babası olup, bir çok ilim ve sanat dalında mâhir olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz, şiirlerini Türkçe ve Farsça kaleme almış olan Safevî-Türk devlet adamı ve şâirinin adı.

b. 7a/Dk, 62b/16

b. (Behrām Mīrzā-yı maġfūr) 7b/05

b.+nıñg 7a/Dk

[=4]

behre-mend < Fars. *sf.* Faydalı.

b. 3b/04, 40b/15, 58b/13, 67a/06

b. bol- İstifâde etmek, faydalanmak, nasiplenmek. 7a/02, 7a/Dk, 15a/14

[=7]

behre-ver < Fars. *sf.* Faydalı.

b. 23b/06

b.+dür 91b/15

[=2]

behre-yāb < Fars. *sf.* Faydalanan, nasibini alan.

b. bol- Faydalanmak, nasiplenmek. 16a/10

[=1]

beḳā < Ar. *i.* Devam etme, sürme, bâki olma, geriye kalma.

b. (beḳā-yı ʿömr) 34a/09

b. (ḫilʿat-i ḫāṣṣ-ı beḳā) 5a/05

b.+sı 3a/09

b.+sıdur 3a/09

[=4]

belā < Ar. *i.* İnsana büyük sıkıntı veren durum, gam, keder, dert.

b. 2b/13, 39a/04, 40a/17

b. (bend ū belā-yı ḥabs) 7a/Dk

b. (seyl-i ṭūfān-ı belā) 34b/08

[=5]

belāġat-diŝār < Ar. *belāġat*+Ar. *diŝār*'dan Fars. *b.i.* Belâgat kaftanı, güzel söz söyleme elbisesi.

b. 3a/Dk

[=1]

belde < Ar. *i.* Belde, kasaba, şehir, diyâr.

b. (belde-i Lāhīcān) 61b/14

b. (belde-i Eberḳūh) 27a/13

b. (Belde-i Ṭayyibe-i Hemedān) 25a/17, 40a/11, 102b/01

b.+dindür 49a/Dk

[=6]

belī < Fars. *ünl.* Evet, peki, hay hay.

b. 29b/06, 43b/05, 43b/06, 87a/13, 102b/04

[=5]

belki < Fars. *zf.* Hattâ, bile, olabilir, muhtemelen.

b. 2a/05, 2a/10, 10b/17, 11b/12, 15a/11, 15a/15, 15b/12, 16a/09, 25a/03, 25b/06, 27a/14, 27b/03, 39b/17, 42a/13, 50a/13, 62b/05, 65a/04, 65b/15, 68a/10, 77a/12, 93b/04, 99a/15, 105a/09, 111a/15

[=24]

belli *sf.* (E.T. *belgü* "alâmet, nişan"dan *belgü+lü>* **belülü*, E.A.T. *bellü>* *belli*) Herkesçe bilinen veya bilinmesi mümkün olan, bilinmedik tarafı bulunmayan, mâlûm.

b. 41b/14

[=1]

ben *1.t.ş. zm.* Ben. ↔ **mén.**

b.+i(2) 34b/05

b.+im 8b/09

[=2]

bend < Fars. *i.* Bağlanma, bağlı olma.

b. 81b/08

bend bend Parça parça, kısım kısım. 34a/05, 34a/05

b. (bend ū belā-yı ḥabs) 7a/Dk

b. bol- Bağlanmak. 3a/01, 53b/04

b. ola kör- Bağ oluvermek. 97a/13

b. ol- Bağ olmak. 42b/12

b. (terkīb-i bend) 50a/11

b.+i(1) 2b/10

b.+idin 7a/Dk

[=11]

bende < Fars. *i.* Kul.

b. 61b/17, 111a/15

[=2]

bende-ẖāne < Fars. *b.i.* Fakîrhâne, bir kimsenin tevâzu ile bahsederek misafirini davet ettiği evi.

b. 111a/15

b.+ni 32a/03

[=2]

ber-ā-ber < Fars. *zf.* **I.**Birlikte, berâber.

b. ḳıl- Berâber etmek. 96a/16

II. Bir seviyede, bir hizâda, bir ve eşit.

b. 105a/09

[=2]

ber-devām < Fars. *ber*+Ar. *devām*'dan Fars. *sf.* Devamlı, sürekli.

b. (hem-ʿişret-i ber-devām) 3a/Dk

[=1]

ber-güẕār < Fars. *i.* (Fars. *berguẕār*) Yâdigâr olarak verilen şey, hediye.

b. ḳıl- Hediye etmek. 106b/09

[=1]

ber-ḳarār < Fars. *sf.* Hüküm sürme, devam etme, hakkında karar verme.

b. bol- Kabul edilmek, karar verilip devam etmek. 66a/17

[=1]

berāt < Ar. *i.* Bir kimseye, devlet tarafından nişan, memuriyet, rütbe gibi bir imtiyaz verildiğini bildiren ferman, berât.

b. 95a/14

[=1]

berāy < Fars. *e.* İçin, amacıyla.

b. (berāy-i reʾīs) 116a/03

[=1]

berbād < Fars. *sf.* Kötü, fena, rezil, pis, çirkin, berbat.

b. ol- Berbat olmak. 6a/08

[=1]

berdiyye < Ar. *i.* (Ar. *berd* "soğuk"+Ar. mec'ûl masdar *-iyye*'den Hoşluktan, mülâyimlikten uzak, soğuk şiir.

b. 103b/16

[=1]

berg < Fars. *i.* Yaprak.

b. (berg-i sūsen) 39b/06

b.+dür 39b/06

[=2]

berg-rīz < Fars. *tü.i.* Yaprak dökümü, sonbahar mevsimi.

berg-rīz-i ḥayāt Hayat yapraklarının dökülmesi, yaşamın sonu. 7a/17

[=1]

berş < Ar. *i.* Afyonlu şurup veya macun.

b. 28a/01

[=1]

berü *e.* Ayrılma hâlinden sonra geldiğinde "belli bir yerden ve zamandan bu yana" anlamını verir, bir işin başlangıç yerini ve zamanını gösterir.

b. 6b/11

[=1]

bes < Fars. *sf.* Yeterli derecede, kâfi surette.

b. 77b/14, 95a/01

b.+dür 47a/07

b.+tür 7a/Dk

[=4]

beyʿ < Ar. *i.* Satın alma.

b. ḳıl- Satın almak. 96b/07

b. (sehlü'l-beyʿ) 81b/13

[=2]

beyān < Ar. *i.* İfade, açıklama, beyan.

b. ḳıla al- Söyleyebilmek, ifade edip anlatabilmek. 109a/16

b. ḳıl- İfade etmek, söylemek, açıklamak. 62a/01

b.+ıda 2a/13, 7b/08, 43b/12, 94b/11, 107a/12, 110a/17

[=8]

beyn < Ar. *i.* Ara, mâbeyn.

b. (beyne'l-ems̱āl) 20a/11

[=1]

beyt < Ar. *i.* Beyit. Dîvân edebiyatında iki mısrâdan ibaret nazım birimi.

b. 5a/12, 5b/07, 5b/16, 7b/09, 7b/17, 8a/12, 8b/06, 9a/14, 9a/15, 11a/02, 11b/14, 13b/09, 14b/05, 15b/16, 17b/01, 17b/01, 18a/17, 19a/01, 19b/06, 20a/12, 21a/06, 21b/08, 21b/08, 21b/13, 22a/07, 22a/17, 22a/17, 22b/05, 22b/05, 24a/12, 25a/15, 25a/15, 25b/14, 26a/02, 28a/03, 28a/12, 30a/16, 31a/16, 31a/16, 31b/05, 31b/16, 31b/16, 32a/04, 33b/09, 35a/17, 37b/15, 37b/15, 38a/02, 39a/03, 40a/16, 40a/16, 41a/17, 43a/02, 43a/02, 43a/16, 43a/16, 43b/10, 47a/06, 47a/06, 50a/16, 50b/10, 50b/10, 52a/05, 52a/05, 52b/14, 53b/03, 58a/11, 58b/13, 59b/07, 60a/11, 60a/17, 61b/08, 62b/07, 63a/02, 63a/02, 63a/13, 63a/13, 63b/03, 64/05, 64a/12, 64a/14, 65a/04, 65a/09, 65a/10, 66a/02, 66b/10, 67a/07, 67b/07, 67b/07, 67b/15,

Beytu'llāh < Ar. *öz.i.* Allah'ın evi, Kâbe.

b. 21b/07

[=1]

bezm < Fars. *i.* Meclis, sohbet ve içki meclisi.

b. (bezm-i ʿālem) 6a/09

[=1]

bég *i.* Bey.

b. 42b/14

b.+ler 40a/09

[=2]

bég-zade < Tür. *bég*+Fars. *zāde*'den *tü.i.* Beyzâde, bey oğlu.

b.+leridindür 21b/01

b.+leriġa 20a/10

[=2]

bégler-bégi *b.i.* Beylerbeyi. Eyâletlerin başında bulunan mülkî ve askerî en büyük âmir.

b.+si 8a/06, 9a/08

[=2]

bél *i.* (E.T. *bil*) Göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer.

b.+imde 20b/06

[=1]

bér- *f.* İletmek, ulaştırmak, sunmak, teslim etmek. ↔ **vér-.**

b.-di 8b/07, 27b/01, 39a/16, 40a/13, 51a/14

b.-di(imtiyāz bér-) 2a/03

b.-di+(bitüp bér-) 92a/15

b.-gey+(guncāyiş bér-) 44b/10

b.-geyler+(şöhret bér-) 43b/03

b.-mek+(ḳarār bér-) 110b/14

b.-mek+(tertīb bér-) 106b/08

b.-mese+(ḳarār bér-) 86a/10

b.-meyipdür+(él bér-) 33b/05

b.-miş+(cevāb bér-) 60a/05

b.-miş+(ḳarār bér-) 51a/17

b.-miş+(tertīb bér-) 95b/04

b.-sün+(insāf bér-) 94a/10

b.-üp 111b/11

b.-üp+(güẕāriş bér-) 3a/Dk

b.-üp+(ḳarār bér-) 20b/13, 91a/02, 106b/14, 112b/02

b.-üp+(rıżā bér-) 78b/07

b.-üpdür+(tertīb bér-) 90a/05

b.-ür 25b/06

b.-ür+(él bér-) 22b/13

b.-ür+(érdiler) 74b/17

b.-ür+(ḳarār bér-) 100b/17

b.-ür+(şöhret bér-) 110b/10

b.-ür+(ziynet bér-) 42b/06

b.-ür-mén+(cevāb bér-) 96b/02

b.-ürler 50b/07

b.-ürler+(bār bér-) 44b/03

b.-ürler+(tertīb bér-) 95a/14

[=35]

béş *sf.* Beş.

b. 9a/06, 39a/15

[=2]

béşimçi *sf.* (< E.T. *béşinç*) Sıradaki yeri dördüncüden sonra, altıncıdan önce olan, beşinci.

b. 19a/09

[=1]

béyik *sf.* (E.T. *bedük*) Yüce, yüksek, büyük.

b. 31b/12

[=1]

bıyıḳ *i.* (E.T. *bıdıḳ*) Bıyık.

b.+un̂g+(bıyıġun̂g) 50a/16

[=1]

bi < Ar. harf-i cer *bi-* Harf-i târif (el-) almış Arapça kelimelerin başına gelen ve onlara "ile" anlamı katarak zarflar teşkil eden ön ek.

bi-aynihi Aynen, olduğu gibi.

b. 44b/05

[=1]

bi'l-külliye Tamamen, bütünüyle.

b. 25b/07

[=1]

bi-mennihi ve cūdihi onun ihsanından ve cömerliğinden dolayıdır.

b. 20a/12, 94a/11

[=2]

bi-mennihi ve cūdihi ve keremihi onun ihsanından ve cömertliğinden dolayıdır.

b. 114a/08

[=1]

bi't-tamām Tamamen, büsbütün.

b. 111a/16

[=1]

bī < Fars. *e.* Farsça ve Arapça kelimelerin başına gelerek "-sız/-siz" ve "-maz/-mez" eklerinin anlamlarını verir.

b. (ḥamd-ı bī-ḥadd) 1b/09

b. (sipās-ı bī-ḳıyās) 1b/09

[=2]

bī-āzār Merhametli.

b. 103a/10, 106b/02

[=2]

bi-bāk Korkusuz.

b. 73b/03, 82a/05

[=2]

bī-bāklıġ < Fars. *bī-bāk*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Korkusuzluk.

b.+lar 96a/09

b.+lar ḳıla başla- Kahramanlıklar göstermeye başlamak. 4b/12

[=2]

bī-bedel Eşsiz, emsalsiz, bedelsiz.

b. 33b/10, 60a/15

b. (kitāb-i nev ū bī-bedel) 116a/03

[=3]

bī-biżāʿat Zavallı.

b. (ḥaḳīr-i bī-biżāʿat-ı ḫāk-sār) 2b/14

[=1]

bī-çāre Çâresiz.

b. 6b/13

[=1]

bī-derdlıġ Dertsiz olma, tasasızlık.

b.+ıdın 79b/06

[=1]

bī-edeb Edepsiz.

b. 109a/07

[=1]

bī-edeb-āne Edepsizce.

b. 9b/16

b. 109a/09

[=2]

bī-fā'ide Faydasız.

b. 75b/07

[=1]

bī-gerān Uçsuz bucaksız, sonsuz.

b. (ḳaṭarāt-ı sehāb-ı baḥr-i bī-gerān) 3a/Dk

[=1]

bī-günāh Günahsız.

b.+larnı+(cemīʿ-i bī-günāh) 38b/01

b.+nıñgdur 104a/02

[=2]

bī-ḫān-ū-mān Yersiz yurtsuz.

b.+ı(1) 2b/07

[=1]

bī-ḫᵛāst İsteksiz.

b. 41a/04

[=1]

bī-ḥayā Hayâsız, utanmaz.

b. 27b/08, 80b/04, 109a/07

[=3]

bī-ḫōdlıġ Kendini kaybetme, kendinden geçme, şuursuzca davranma.

b.+lar ḳıla başla- Kendini kaybederek iradesi dışında hareketlerde bulunmak. 65b/13

[=1]

bī-ḳarār Kararsız.

b. 112a/07

[=1]

bī-ḳayd Umursamaz, ilgisiz, laubali.

b. 21b/06, 25a/13, 31a/04, 58b/12, 107b/03, 109a/06, 111b/09

bī-ḳaydlıḳ İlgisiz olma durumu, umursamazlık.

b. (bā-vücūd-ı bī-ḳaydlıḳ) 31a/15

[=8]

bī-ḳuṣūr Kusursuz.

b. 50a/12

[=1]

bī-mānīʿ Anlamsız.

b. 82b/16

[=1]

bī-miḳdār Sınırsız, sayısız.

b. (ẕerre-i bī-miḳdār-ı āftāb-ı ʿālem-tāb) 3a/Dk

[=1]

bī-mużāyaḳa Sıkıntısız, dertsiz.

b. 106a/13

[=1]

bī-mülāḥaẓa Anlayışsız.

b. 113b/05

[=1]

bī-naṣīb Nasipsiz.

b. 95a/01

[=1]

bī-naẓīr Eşsiz, benzersiz.

b. 3a/Dk, 33b/10

b.+dür 52b/10, 96a/06

[=4]

bī-nevā Çâresiz.

b. 101a/14

[=1]

bī-nifāḳ-āne Nifaktan uzak bir şekilde, dürüstçe.

b. 32b/08

[=1]

bī-nihāyet Sonsuz.

b. 73b/03

[=1]

bī-pervā Pervâsız.

b. 34b/06

[=1]

bī-raḥm Merhametsiz.

b. 34b/06

[=1]

bī-ṣabrlıġ Sabırsız olma durumu.

b.+ı(2) 44a/01

[=1]

bī-sebeb Nedensiz, sebepsiz.

b. 41a/04

[=1]

bī-ser ū pā Serseri, başıboş, derbeder, aylak.

b. 106a/13, 106b/13

b.+ları 104a/09

bī-ser ū pālıġ Serserilik.

b. 103a/16

[=4]

bī-sükūn Durmadan, durmaksızın.

b. 34b/06

[=1]

bī-taʿayyün Tanınmayan, bilinmeyen, tanıdık olmayan.

b. 59b/07, 103a/04

[=2]

bī-ṭāliʿ Şanssız, tâlihsiz, bahtsız.

b. 94b/16

[=1]

bī-ṭāliʿlıġ Tâlihsizlik.

b.+ıdın 95b/10

[=1]

bī-ṭamaʿ Tokgözlü.

b. 99b/17

[=1]

bī-tefāvut Ayırt etmeksizin.

b. 73a/08

[=1]

bī-tekellüf Gösterişsiz.

b. 83b/08, 95a/09

[=2]

bī-vefā Vefâsız.

b. 39a/05, 39a/05

[=2]

bī-zārlıġ Bezginlik.

b.+ġa+(yarlıġ-ı bī-zārlıġ) 81b/15

[=1]

bidʿat < Ar. *i.* Sonradan türeyen şey, yeni âdet, yeni kural, yeni kanun.

b.+tur 4a/09

[=1]

Bīdilī-i Hemedānī *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimize göre kumaş ve iplik boyacıhânesinde yazıcılıkla vaktini geçirmiş olup Fars dilinde şiirler yazmış Hemedânlı şâirin adı.

b. 102a/10

[=1]

bih-raḳ < Fars. *bih*+Tür. *+raḳ/+rek*'ten *sf.* Daha iyi, en iyi.

b. 40a/02, 86a/11

[=2]

bih-terīn < Fars. *bih* "iyi"+Fars. en üstünlük derecesi sıfat eki *-terīn*'den *sf.* En iyi.

b. (ḥażret-i bih-terīn-i ʿālem) 96a/06

[=1]

biḥil < Ar. *i.* Helâl etme.

b. ḳıl- Hakkını helâl etmek. 81b/11

[=1]

Bī-kesī-i Şīrāzī *öz.i.* Mevlânâ Gazâlî-i Meşhedî Şîrâz'a geldiğinde bu şâiri hicveden Fars dilinde bir kıt'a yazmış olan Şîrâzlı şâirin adı.

b. 112a/12

[=1]

bil- *f.* Bir şey hakkında malumatı, bilgisi olmak.

b.-megenler 42a/03

b.-mes 38b/05, 105a/09

b.-mesler 91b/14

b.-meyeler 114a/08

b.-mezem 34a/02

b.-üp 25b/05

b.-üp+(ʿār bil-) 31b/05

b.-ür 5b/01, 6b/12, 6b/14, 7a/Dk, 15b/07, 25a/14, 32a/04, 76a/16, 93a/15, 103b/03, 113a/15

b.-ür+(érdi) 95a/10

[=20]

bilā-tevaḳḳuf < Ar. harf-i cer *bilā*+Ar. Durmadan, durmaksızın.

b. 50b/06, 95b/03

[=2]

bile *bağ.* İle. ↔ **birle.**

b. 2a/03, 2a/06, 3a/Dk, 3a/Dk, 3b/09, 3b/13, 4a/05, 4a/06, 5b/14, 6a/16, 7a/11, 7a/16, 7a/Dk, 8a/07, 9b/14, 10a/11, 10a/12, 13b/05, 18b/10, 21b/12, 23b/03, 23b/07, 24b/11, 25b/02, 28a/01, 28a/02, 30a/12, 32a/15, 32b/08, 33a/16, 33b/17, 33b/17, 37b/17, 38a/08, 38a/09, 39b/14, 40a/05, 40b/04, 40b/04, 40b/05, 42b/06, 52a/04, 54a/10, 62b/06, 63b/02, 65b/02, 65b/13, 66b/04, 67a/15, 67a/16, 70a/07, 73b/05, 74b/05, 77a/03, 77b/14, 80b/04, 80b/05, 81b/07, 82a/07, 83b/07, 84b/03, 84b/17, 86a/10, 88a/09, 89b/10, 90a/10, 91a/01, 92a/14, 94a/02, 94b/02, 94b/03, 95a/11, 95a/15, 95b/04, 95b/10, 96a/13, 96b/06, 97a/11, 99b/16, 16, 101a/03, 102b/11, 103b/01, 103b/08, 105a/11, 105b/12, 106a/10, 106b/08, 108a/04, 109a/12, 109a/16, 110b/16, 111a/07, 111a/13, 111a/17, 111b/05, 113a/09, 114a/06

[=98]

bīmār < Fars. i. Hasta.

b. ét- Hasta etmek. 20b/05

[=1]

binā < Ar. *i.* (Ar. *bināʾ*) **I.**Bina, yapı.

b.+sı 3a/08

II. Yapma, kurma, oluşturma.

b.+sınıñ 18b/16

[=2]

binā-ber < Ar. *binā*ʾ+Fars. *-ber*'den Fars. *e.* -e göre, dayanarak.

b. (binā-ber-i maṣlaḥat) 28a/02

[=1]

bināʾen-ʿaleyh < Ar. *zf.* Bundan ötürü, buna dayanarak.

b. 3a/Dk, 44b/10

[=2]

bināliḳ < Ar. *binā*ʾ+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* Binâ inşâ etme, inşaat mühendisliği.

b. 109b/11

[=1]

Binis *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan Hasan Muhlisî'nin mensup olduğu, Azerbaycan'da bir kasabanın adı.

b. 106b/07

[=1]

biñ *i.* Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen, en küçük dört basamaklı sayının adı.

b. 34a/02

[=1]

bir I. *sf.* ve *i.* Sayma sayılarından ilk önce geleni ve en küçük olanı, bir sayısı.

b. 15b/03, 34b/01, 34b/10, 41b/13, 42b/17, 44b/10, 50a/14, 52a/03, 65a/04, 68a/11, 90b/05, 93b/03, 93b/04, 95a/11, 96b/03, 100b/15, 103a/11, 104b/02, 107b/08, 107b/10, 110b/09, 110b/14

bir bir Birer birer, tek tek, teker teker. 39b/09, 39b/09

bir endek Küçük, azıcık, birazcık. 31b/11

bir ḳaç Birkaç. 9a/14

bir miḳdār Biraz, bir o kadar. 30b/17, 40a/01

bir néçe Birkaç. 3a/Dk, 3a/Dk, 9b/03, 25b/08, 29b/12, 30a/16, 33b/11, 44b/11, 51a/12, 52b/12, 82a/07, 90b/05, 111a/15, 114a/02

bir néme Biraz, bir o kadar. 27a/03, 42b/05, 95b/10

b.+i(1) 87a/02, 114a/03

b.+iniñ 3a/17

[=48]

bir II. *sf.* Az çok bilinen herhangi bir şeyi, yeri ya da kimseyi gösteren belgisiz sıfat.

b. 2a/08, 2a/10, 2a/10, 2b/03, 6a/07, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 9a/16, 10b/04, 16a/11, 17a/16, 22b/05, 23a/13,

24b/10, 27a/05, 27a/05, 27a/06, 27a/13, 27a/14, 27b/01, 29a/15, 33b/12, 34b/03, 35a/16, 39a/13, 48a/06, 48a/11, 49a/Dk, 49a/Dk, 50a/11, 50b/07, 50b/07, 51a/12, 51a/17, 61b/01, 61b/02, 62b/17, 62b/17, 64b/01, 65b/02, 66b/05, 75b/07, 77a/14, 77a/16, 77b/08, 78a/15, 82a/01, 82a/01, 82a/06, 88a/03, 89b/05, 90a/10, 91b/17, 93b/06, 96b/03, 107b/07, 107b/07, 107b/08, 112a/14

[=60]

bir III. *sf.* Herkesçe mâlûm olmayan, bilinmeyen nesne, yer ya da kişileri tanımlayan belgisiz sıfat.

b. 5a/03, 9a/12, 10b/08, 13b/06, 15b/04, 20b/05, 23a/16, 23b/02, 23b/17, 25b/03, 25b/09, 33b/15, 34a/07, 34a/14, 34a/14, 34b/05, 34b/07, 34b/08, 39a/04, 39a/05, 39a/06, 39b/16, 40a/04, 40b/03, 40b/06, 41b/12, 43b/12, 44a/10, 44a/11, 44a/15, 47a/06, 51b/02, 53b/03, 61a/09, 61a/10, 61a/13, 61a/13, 66a/16, 81b/08, 90a/05, 93a/07, 93b/01, 94a/10, 94b/17, 96a/14, 96a/17, 96b/05, 96b/06, 96b/08, 97b/07, 100b/17, 101a/02, 101a/03, 102b/03, 103b/02, 103b/09, 103b/09, 103b/16, 105b/12, 105b/15, 106a/06, 106a/06, 106a/09, 106b/09, 109a/09, 111b/05, 112a/08

[=67]

birbiri *b.zm.* (İyelik ekinin kalıplaşmasıyla *bir+bir+i/ bir+i bir+ı*) İki ya da daha fazla şey veya kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğer. ↔ **biribiri.**

b.+din 2b/05

[=1]

birer *sf.* (< *bir+er*) Bir sayısının her birine bir veya her defasında bir tâne anlamına gelen üleştirme şekli.

birer néme Biraz, azıcık. 31b/13, 66b/03, 73a/07, 77a/02, 96a/13, 105a/09

[=6]

birev *zm.* (O.T. *bir+ev*< E.T. *bir+egü*) Birisi, bir kimse.

b. 5a/15, 6a/15, 7a/Dk, 17b/10, 39b/15, 77a/02, 94b/16, 101b/14, 104a/03

b.+ġa 61a/14

b.+niŋ̂ 51b/01

[=11]

biribiri *b.zm.* (İyelik ekinin kalıplaşmasıyla *bir+bir+i/bir+i bir+i*) İki ya da daha fazla şey veya kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğer. ↔ **birbiri.**

b.+din 25b/11

b.+n 31b/13

[=2]

birle *bağ.* İle. ↔ **bile.**

b. 2a/01, 2a/04, 3a/12, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 5a/03, 5a/05, 7a/15, 7b/06, 8a/04, 8a/05, 8b/04, 8b/07, 9a/02, 9b/15, 10a/10, 13b/06, 13b/07, 15a/11, 15a/12, 15b/04, 15b/04, 17b/13, 18b/07, 18b/17, 19b/05, 23a/09, 23a/11, 25a/14, 25b/01, 29b/12, 32a/02, 33a/10, 33a/17, 33b/10, 33b/12, 37b/15, 39a/03, 39a/12, 43a/02, 44a/11, 44a/17, 47a/04, 48a/07, 55a/08, 60a/15, 61a/09, 62b/05, 65b/02, 65b/04, 66a/05, 66a/14, 68a/05, 68a/13, 74b/14, 75b/07, 81b/09, 87a/13, 89a/10, 89a/13, 90a/05, 93a/08, 94a/12, 96a/16, 96b/05, 100a/03, 101a/09, 101a/11, 101b/15, 103b/09, 104a/13, 105b/11, 105b/12, 105b/15, 106a/11, 106a/14, 107a/02, 107b/05, 107b/06, 114a/02

[=84]

birlik *i.* Bir para değerinde para biriminin adı.

b. 24b/16

[=1]

biryān < Fars. *i.* Derdinden ötürü yanma, kavrulma, inleme.

b. 27a/14, 74b/05

[=2]

Bī-sütūn < Fars. *öz.i.* Ferhâd ile Şîrîn manzumesinde Ferhâd'ın sevgilisi Şîrîn uğruna deldiği, İran'ın Kirmânşâh şehri yakınlarındaki efsanevî dağın adı.

b.-ıġa 3a/Dk

[=1]

Bişikī < Tür. *bişik*+Ar./Fars. nispet eki *–ī*'den Fars. *öz.i.* Gerçekte "Şekîbî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan Maksûd Alî adlı şâire âit olmayan, ancak şâirin babasının saf ve câhil biri olması sebebiyle "Kedi, kediyle alâkalı" anlamına gelerek oğlunun üzerine aldığını zannedip sinirlendiği, aslında var olmayan mahlas.

b. 42a/01

[=1]

bit- *f.* Yazmak, kaleme almak. ↔ **biti-**.

b.-er 8a/09, 22b/10, 26b/16, 34b/02

b.-er+(érdi) 31a/11, 78a/17, 82a/05, 109b/05

b.-ip+(érdi) 23b/03

b.-üp 39a/17, 92a/14

b.-üpdür 33b/09

[=12]

biti- *f.* Yazmak, kaleme almak. ↔ **bit-**.

b.-di 7a/Dk, 41b/11, 51a/12, 89b/05

b.-mek 9b/05, 95b/16

b.-mek+(hicv biti-) 50a/13

b.-mekdin 50a/14

b.+mekke 3b/01

b.-mekni 29a/14

b.-mes 112a/06

b.-mez 30b/04

b.-miş+(érdi) 61b/16

b.-p 15b/15, 24b/11, 106b/08

b.-seler 10a/10

[=17]

bitil- *f.* Yazılmak, kaleme alınmak.

b.-acaḳdur 2a/10

b.-di 15b/16, 18b/10, 88a/05

b.-ip 2a/10

b.-se 11b/02

b.-ür 67a/07

[=7]

biz *1.ç.ş. zm.* Biz.

b. 82a/09

b.+ge 1b/08, 39a/16, 50b/04, 109a/14

b.+im 42b/17, 44b/02

b.+ni 93b/02

[=8]

bizen *i.* Yiğit, cesur kimse.

b.+dür 43b/13

[=1]

bol- *f.* Olmak, meydana gelmek, zuhûr etmek veya bir şeye dönüşmek, değişmek.

b. 81b/11

b.-(müteḥammil bol-) 3b/01

b.-(müteveccih bol-) 3a/04

b.-a+(al-) 96b/09

b.-a+(maṭlūb bol-) 42b/07

b.-a+(mütereddid bola al-) 44a/12

b.-a+(müteveccih bola al-) 44b/02

b.-a+(muvācehe bola al-) 3b/07

b.-a+(zahir bola başla-) 111a/16

b.-a al-mas+(ḳādir bola al-) 9a/12

b.-dı 8b/02, 9b/07, 11a/01, 11b/13, 24b/15, 30a/14, 40a/17, 43b/08, 48a/09, 65b/15, 82b/17

b.-dı+(āşinā bol-) 92a/14

19b/06, 27a/03, 50b/08, 80b/04, 100a/02, 107a/12

b.-updurlar+(vāḳiʿ bol-) 25a/13

b.-ur 68a/06, 86a/11, 87b/06, 91b/08, 93b/13, 94a/12

b.-ur+(āvīze-i gūş ū kerden bol-) 4a/13

b.-ur+(behre-mend bol-) 15a/14, matla

b.-ur+(behre-yāb bol-) 16a/10

b.-ur+(bolsa bol-) 78b/06, 106a/15

b.-ur+(cilve-ger bol-) 42a/16

b.-ur+(érdi) 43b/01, 49a/Dk, 91a/16, 98b/09, 100b/05, 108a/04

b.-ur+(érdiler) 102b/09

b.-ur+(érmiş) 88a/03

b.-ur+(érmişler) 19b/05

b.-ur+(fevt bol-) 61a/13

b.-ur+(ġāyib bol-) 102b/03

b.-ur+(gevher-rīz) 7a/Dk

b.-ur+(maġlūb bol-) 3b/08

b.-ur+(maʿlūm bol-) 32a/16

b.-ur+(merḳūm bol-) 25b/14

b.-ur+(meşġūl bol-) 93a/05

b.-ur+(meşhūr bol-) 36b/15

b.-ur+(meẕkūr bol-) 91a/03

b.-ur+(muḫteliṭ bol-) 39b/14

b.-ur+(muṣaddiʿ bol-) 25b/03

b.-ur+(mutavaṭṭın bol-) 42a/03, 111a/12

b.-ur+(mültecī bol-) 3b/10, 38a/10

b.-ur+(mültefit bol-) 18b/09

b.-ur+(müstefīd bol-) 10b/03, 65b/01

b.-ur+(mütemekkin bol-) 39a/02

b.-ur+(mütereddid bol-) 65a/03, 89b/05, 107b/11

b.-ur+(nā-būd bol-) 25b/07

b.-ur+(vācib bol-) 25b/04

b.-ur+(vāḳiʿ bol-) 39a/03, 40b/14, 44a/09, 53b/02, 65a/15, 87a/01

b.-ur+(ẓāhir bol-) 10a/02, 63b/03, 89b/13

b.-urlar+(māniʿ bol-) 44a/17

b.-urlar+(mutavaṭṭın bol-) 33b/04

b.-urlar+(melceʾ bol-) 7a/Dk

b.-urlar+(müteveccih bol-) 95a/12

[=379]

bozul- *f.* Bozulmak, belli bir düzen ve sıra içerisinde olmaktan çıkmak.

b.-masun 2b/06

[=1]

bölük *i.* (E.T. *bölük< böl-ü-k*) **I.**Bölge, eyâlet.

b.+i(1)+(bölügi) 53a/17

II.Nâhiye, bölge, belde.

b.+ide+(bölügide) 10b/06

b.+idindür+(bölügidindür) 31a/14

[=3]

böyle *sf.* (*bu+ile*) Bu şekilde, bunun gibi, bu tarzda, buna benzer.

b. 7a/Dk, 36b/15, 88a/01

[=3]

bu *sf.* En yakındaki nesneyi ya da kimseyi gösteren işâret sıfatı.

b. 1b/08, 2a/14, 2a/17, 2b/01, 2b/01, 2b/05, 2b/06, 2b/14, 2b/15, 3a/04, 3a/16, 3a/17, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3b/17, 4a/14, 4b/02, 4b/08, 5a/06, 5a/09, 5a/12, 5b/02, 5b/07, 5b/15, 5b/17, 6a/01, 6a/05, 6a/06, 6a/06, 6b/01, 6b/03, 6b/10, 6b/14, 7a/06, 7a/11, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/02, 7b/05, 7b/08, 7b/16, 8a/09, 8a/12, 8b/05, 8b/06, 8b/08, 8b/10, 8b/14, 8b/16, 9a/03, 9a/09, 9a/17, 9b/10, 9b/10, 9b/11, 9b/14, 9b/16, 9b/17, 10a/02, 10a/06, 10a/13, 10b/02, 10b/03, 10b/07, 11a/02, 11b/03, 11b/07, 11b/13, 12a/06, 12a/13, 12b/01, 13a/02, 13a/16, 13b/08, 13b/14, 13b/17, 14b/05, 14b/16, 14b/16, 15a/05, 15a/12, 15a/15, 15b/07, 15b/08, 15b/16, 16a/07, 16a/10, 16a/12, 17a/12, 17b/01, 17b/05, 17b/14, 18a/03, 18a/04, 18a/09, 18a/11, 18a/12, 18a/17, 18b/10, 18b/17, 19a/15, 19b/01, 19b/06, 20a/12, 20a/17, 20b/04, 20b/07, 20b/15, 21a/05, 21b/03, 21b/08, 21b/10, 21b/13, 21b/16, 22a/07, 22a/14, 22a/17, 22b/05, 22b/16, 23a/13, 23b/06, 23b/07, 24a/12, 24b/11, 25a/04, 25a/06, 25a/15, 25b/11, 25b/14, 26a/02, 26a/05, 26a/10, 26b/08, 26b/17, 27a/06, 27b/04, 27b/09, 27b/10, 28a/03, 28a/06, 28a/12, 28b/06, 28b/12, 30a/02, 30a/12, 30b/04, 30b/06, 30b/12, 30b/14, 31a/01, 31a/05, 31a/12, 31a/16, 31b/02, 31b/05, 31b/07, 31b/16, 32a/04, 32a/15, 32a/16, 32b/01, 32b/08, 33a/03, 33a/10, 33a/12, 33b/05, 33b/06, 33b/10, 33b/11, 34a/14, 34b/15, 35a/17, 36a/13, 36b/01, 36b/04, 36b/16, 37b/05, 37b/15, 37b/17, 38a/01, 38a/01, 38a/12, 38b/02, 38b/06, 39a/03, 39a/05, 39a/07, 39a/07, 39a/07,

93b/09, 93b/14, 94a/02, 94a/03, 94a/07, 94a/07, 94a/10, 94a/14, 94a/17, 94b/03, 94b/04, 94b/06, 94b/12, 95a/03, 95b/05, 95b/09, 95b/17, 96a/11, 96a/12, 96a/17, 96b/11, 96b/15, 97a/02, 97a/07, 97a/11, 97a/12, 97a/15, 97b/01, 97b/06, 97b/10, 97b/11, 97b/14, 98a/12, 98a/16, 98b/02, 98b/10, 99a/01, 99a/10, 99a/17, 99b/05, 99b/11, 99b/12, 100a/01, 100a/03, 100a/13, 100a/17, 100b/02, 100b/06, 100b/17, 101a/02, 101a/04, 101a/06, 101a/07, 101a/12, 101a/12, 101a/15, 101b/02, 101b/10, 101b/14, 101b/16, 102a/05, 102a/09, 102a/12, 102a/16, 102b/03, 102b/12, 103a/02, 103a/06, 103a/12, 103b/04, 103b/10, 104a/01, 104a/05, 104a/10, 104a/14, 104b/02, 104b/07, 104b/16, 105a/11, 105a/17, 105b/03, 105b/16, 106a/01, 106a/05, 106a/09, 106a/13, 106a/15, 106a/15, 106b/03, 106b/10, 106b/14, 107a/05, 107a/09, 107a/12, 107a/15, 107b/05, 107b/13, 107b/14, 108a/02, 108a/06, 108a/17, 108b/07, 108b/10, 108b/13, 108b/15, 109a/03, 109a/05, 109a/10, 109b/02, 109b/05, 109b/07, 109b/13, 110a/05, 110a/10, 110a/14, 110a/17, 110b/03, 110b/09, 110b/13, 110b/16, 111a/08, 111a/09, 111b/01, 111b/06, 111b/09, 111b/11, 111b/13, 112a/03, 112a/07, 112a/09, 112a/14, 112b/03, 112b/06, 112b/09, 112b/11, 112b/14, 112b/17, 113a/08, 113a/09, 113a/12, 113a/15, 113b/06, 113b/14, 113b/14, 113b/15, 113b/16, 113b/17, 114a/01

b. (bā-vücūd-ı bu fenāyī̄ ṣıfatlıḳ) 106a/05

b. (bā-vücūd-ı bu ḥāl) 3a/Dk, 32a/15, 37b/05, 68a/08, 77a/13, 80b/03, 91b/07, 96a/11, 101b/09

b. (bā-vücūd-ı bu ḳudret) 85a/16

b. (bā-vücūd-ı bu ṭurfelıġ) 87a/07

b. (bu onı) 87b/17

[=593]

bu *zm.* En yakındaki nesneyi ya da kimseyi gösteren işâret zamiri. ↔ **mu.**

b. 21b/06, 25b/12, 27b/01, 31a/04, 34a/10, 34b/10, 39a/07, 39a/08, 39a/09, 42a/01, 43b/03, 47a/07, 50a/12, 50b/02, 87a/02, 96b/03, 105a/08, 109a/17, 110b/08

b.+dur 13b/15, 18b/16, 23b/04, 29a/17, 39a/07, 40a/13, 43b/12,

50b/08, 61a/16, 61b/02, 63a/02, 65a/05, 66a/17, 77a/16, 93b/07, 97a/15, 110b/11

b.+ndın 18b/16, 81b/12, 86a/11, 88a/08

[=40]

bū < Fars. *i.* Koku. ↔ **būy.**

b.+dur+(sünbül-i ẖōş-bū) 39a/07

[=1]

buçaḳ *i.* (E.T. *buçġaḳ*) Köşe, kenar, etraftaki bölge, yer, bucak.

b.+larda 89a/10

[=1]

Budaġ < Tür. *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olan hattât ve Farsça şâiri Mîr Kurbî'nin yazmış olduğu mu'ammânın adı.

b. 30b/04

[=1]

Bula Kenār *öz.i.* İran'da, muhtemelen Hemedân'da bir nehir adı.

b. 25b/04

[=1]

bulaġā < Ar. *i.* (belīġ'in çoğulu) Belâgatlı, güzel ve düzgün konuşan kimseler.

b.+ları 44a/05

[=1]

bular *zm.* (işaret zamiri) Bunlar, bu şeyler ya da kimseler. ↔ **buñlar.**

b. 10b/16

bunça *sf.* (İşaret sıfatı *bu*+zamir n'si+eşitlik eki *+ça/+çe*'den) Bu kadar, bunca.

b. 2a/06, 2a/09

[=2]

bundār < Fars. *i.* Ambar.

b.+ınıñ 113b/15

[=1]

buñlar *zm.* (işaret zamiri) Bunlar, bu şeyler ya da kimseler. ↔ **bular.**

b. 18b/15, 48a/11

[=2]

burc < Ar. *i.* Kale surlarının gerekli yerlerine yapılan savunma kulesi.

b. 40b/06

b.+ıdın 7a/Dk

[=2]

būriyā < Fars. *i.* Hasır.

b. 39a/06

[=1]

burḳa < Ar. *i.* Peçe, burka.

b. 20b/04

[=1]

Burūcird < Fars. *öz.i.* İran'ın Hemedân vilâyetine bağlı olup Farsça şiirler

kaleme almış olan Mevlânâ Saykalî ile yine şiirlerini Farsça yazmış olan Germî adlı şâirlerin mensup olduğunu Mecma‘ü’l-Havâss tezkiresinden öğrendiğimiz kasabanın adı.

b. 99b/16, 109a/01

[=2]

burūdet < Ar. *i.* Soğukluk.

[=2]

b.+din 94a/12

b.+i(1) 63a/01

burun *i.* **I.**Koku alma duyusu organı, burun.

b.+dın 95/04

b.+ıñg+(burnıñg) 95b/02

II. *e.* Önce, evvel.

b. 52b/11, 61b/12, 87b/17, 95b/04

b.+dın 87b/17

[=7]

burunġı < E.T. *burun*+Aitlik eki *+ġı*’dan *tü.sf.* Önceki, eskiden olan.

b. 95b/04

[=1]

būslıġ < Fars. *būs*+Tür. *+lıġ*/*+lig*’den *tü.i.* Öpülecek, öpülmeye değer, öpülesi.

b.+da+(‘atebe-i būslıġ) 9a/15

[=1]

būstān < Fars. *i.* İçerisinde türlü sebze ve meyve yetişen büyük bahçe, bostan.

b. (şemmāme-i būstān-ı cān ū cinān) 10b/11

b.+ınıñg 3a/Dk

[=2]

būy < Fars. *i.* Koku. ↔ **bū.**

b. (būy-ı luṭf) 6a/11

[=1]

buyrul- *f.* Emir verilmek, emredilmek, buyrulmak.

b.-dı 29b/11

[=1]

buyur- *f.* Emretmek, buyurmak.

b.-dılar 90a/11

b.-dılar+(men‘ buyur-) 65a/05

[=2]

buẕurg < Fars. *i.* Büyük ve asîl, soylu, seçkin kimse.

b. 10b/16

[=1]

buẕurg-vār < Fars. *sf.* Yüce, ulu.

b. 3a/Dk, 10b/14, 109a/15

[=3]

buẕurg-zāde < Fars. *i.* Asilzâde.

b. 10b/16

b.+leridindür 107b/17

b.+lerni 82b/15

[=3]

bülbül < Fars. *i.* (Fars. *bulbul*) Bülbül.

b. 34b/11, 39b/07

[=2]

bülend < Fars. *sf.* (Fars. *bulend*) Yüce, yüksek, üstün olan.

b. 34a/05

[=1]

***bülend-himmet** Yüksek görüşlü.

b. 7a/Dk, 47a/03, 100a/12

[=3]

***bülend-mertebe** Yüce mertebeli.

b. 19a/01

[=1]

***bülend-pervāz** Gözü yüksekte.

b. 24b/10, 27b/08, 111a/07

b. (serv-i bülend-pervāz) 69a/08

b.+dur 82b/13

[=5]

Bünyād < Fars. *öz.i.* (Fars. *Bunyād*) İran'ın Kum şehrinin Hânsâr kasabasından olup Farsça şiirler söylemiş olan Surûdî adlı bestekâr ve şâirin Nişâbûrek makamında bestelediği ve zamanında oldukça meşhur olduğunu öğrendiğimiz mûsıkî eserinin adı.

b. 91b/17

[=1]

büt < Fars. *i.* (Fars. *but*) Put, sanem.

b. 20b/06

b. (büt-i nev-resīm) 34a/10

b.+e 34a/11

[=3]

-C-

cādū < Fars. *i.* Cadı.

c.+dur 39a/08

[=1]

Cāhī < Fars. *öz.i.* Sultân İbrâhîm Mîrzâ'nın mahlasının adı.

c. 7a/05

[=1]

cāhil < Ar. *i.* Cehalet içinde olan, bilgisiz, habersiz kimse.

c.+din 2a/03

c.+dür 33b/14

[=2]

cām < Fars. *i.* Cam veya topraktan yapılmış içki kadehi.

c. (cām-ı şarāb) 6a/10

c.+ın 44a/17

[=2]

cāme < Fars. *i.* Elbise, giysi.

c.+dür 34a/07

[=1]

cāme-ken < Fars. *i.* Giyinme kabini.

c.+de 44a/16

[=1]

cāmiʿ < Ar. *i.* Cami, Müslümanların bir arada ibadet ettikleri kutsal mekân, mabet.

c.+i(1)+(mescid-i cāmiʿ) 90a/04

[=1]

cān < Fars. *i.* Hayat, can.

c. 8b/07, 8b/07, 21b/04, 34b/04, 40b/04, 83a/02, 83a/04, 83a/05

c. (fedā-yı cān-ḳurbānī) 94b/02

c. (şemmāme-i būstān-ı cān ū cinān) 10b/11

c.+a+(maẕāḳ-ı cān) 34a/05

c.+dın 21b/03

c.+ġa+(gūş-ı cān) 3a/16

c.+ım 6b/12, 42b/13

c.+ıma 83a/05

[=16]

cān-feşānlıḳ < Fars. *cān-feşān*+Tür. *–lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Can feda etme.

c. ḳıl- Canını feda etmek. 94b/11

[=1]

cānān < Fars. *i.* Sevgili, yâr.

c. 6a/07, 83a/05

[=2]

Cānī < Fars. *öz.i.* Hemedânlı şâir Mevlânâ Esed'in mahlası.

c. 101b/13

[=1]

cānib < Ar. *i.* Yön, yan, taraf, cihet.

c.+din 7a/Dk, 81b/10, 81b/11

c.+idin 8b/13

c.+iġa 25b/14, 105b/14

[=6]

cārī < Ar. *sf.* Yürürlükte olan, geçerli.

c. ét- İşler hâle getirmek, geçerli kılmak. 1b/10

[=1]

cāriye < Ar. *i.* Cariye, kenîz.

c.+din 96b/07

c.+si 96b/05

[=2]

cāyize < Ar. *i.* Mükâfat, ödül.

c. 27b/01, 50b/07

c.+ler 15b/06

[=3]

cedel < Ar. *i.* Tartışma, kavga.

c. ḳıl- Kavgaya tutuşmak, tartışmak. 38a/09, 80b/04

[=2]

***cedel-dōst** Kavga seven, kavgacı. 7a/Dk

[=1]

cedvel < Ar. *i.* Cetvel, belli bir konuya ait ölçü, isim ve kıymet gibi bilgilerin sıralandığı liste.

c. 90b/03

c.+i(1) 2a/01

[=2]

cefā < Ar. *i.* Cefâ, eziyet, sıkıntı.

c. ḳıl- Cefâ etmek, eziyet etmek. 81b/11

c.+ġa 42b/13

[=2]

cehl < Ar. *i.* Câhillik, bilmezlik, nâdânlık.

c. (ictimāʿ-ı naḳīżeyn-i aḳl ve cehl) 105a/08

celā < Ar. *i.* Gurbete gitme, yerini yurdunu terk etme.

c. (celā-yı vaṭan) 48a/07

[=1]

celāl < Ar. *i.* Yücelik, azamet, ululuk.

c.+ıġa+(ẓılāl-ı celāl) 5b/13

[=1]

Celālü'd-dīn Ekber *öz.i.* Asıl adı Celâlü'd-dîn Muhammed olan ve 14 Ekim 1542 tarihinde Hindistan'ın Sind vilâyetindeki Ömerkût Kalesi'nde Hümâyûn Pâdişâh'ın oğlu olarak doğan, hükümdarlığının ilk zamanlarından itibaren ülke topraklarını genişleterek Hindistan'ı tek bir merkezî idâre altında toplayan ilk hükümdar olan, ayrıca istidâd sahibi sanatkâr ve bilim adamlarını himâye etmesi ile kültür ve sanat bakımından devletin en parlak dönemini de yaşatan, Agra, Lahor, Allahâbâd gibi şehirleri kültür merkezleri hâline getiren ve 1605 yılında vefat eden Bâbürlü-Türk devlet adamının adı. ↔ **Celālü'd-dīn Ekber Pād-şāh, Ekber Pād-şāh.**

c. 31b/12

[=1]

Celālü'd-dīn Ekber Pād-şāh *öz.i.* Asıl adı Celâlü'd-dîn Muhammed olan ve 14 Ekim 1542 tarihinde Hindistan'ın Sind vilâyetindeki Ömerkût Kalesi'nde Hümâyûn Pâdişâh'ın oğlu olarak doğan, hükümdarlığının ilk zamanlarından itibaren ülke topraklarını genişleterek Hindistan'ı tek bir merkezî idâre altında toplayan ilk hükümdar olan, ayrıca istidâd

sahibi sanatkâr ve bilim adamlarını himâye etmesi ile kültür ve sanat bakımından devletin en parlak dönemini de yaşatan, Agra, Lahor, Allahâbâd gibi şehirleri kültür merkezleri hâline getiren ve 1605 yılında vefat eden Bâbürlü-Türk devlet adamının adı. ↔ **Celā'ü'd-dīn Ekber, Ekber Pād-şāh.**

c.+nıñg 15b/12

[=1]

celī < Ar. *sf.* Hat sanatında sülüs veya tâlik yazının levha ve kitabelerde kullanılan büyük ve kalın şekli.

c. 66b/04

[=1]

cemʿ < Ar. *i.* Toplanma, bir araya gelme.

c. (ḫāṭır-ı cemʿ ḳıl-) 96b/04

[=1]

Cem < Fars. *öz.i.* Eski Pers krallarından birisinin adı.

***cem-cāh** Cem tahtlı. (şāh-ı Cem-cāh-ı Ḫüsrev-i encum) 7a/14

[=1]

cemāʿat < Ar. *i.* Cemaat, topluluk, bütün, tamam.

c. 2a/17, 88a/04, 113b/17

c. (cemāʿat-i şuʿarā) 103b/09

c.+iniñg 113b/14

[=5]

***cemāʿat-ḫāne** Cemaathâne. 88a/03, 88a/04

[=2]

cemāl < Ar. *i.* Yüz güzelliği, güzellik.

c. (ḫūrşīd-i ḥüsn ū cemāl) 7b/14

c.+e+(ṣafḥa-i cemāl) 34b/10

c.+iñg 33b/17

[=3]

cemīʿ < Ar. *sf.* Bütün, tamam, hepsi.

c. (cemīʿ-i ādemī-zāde) 111b/12

c. (cemīʿ-i bī-günāh) 38b/01

c. (cemīʿ-i ebyāt) 16a/07

c. (cemīʿ-i ḥayṣiyyāt) 7a/Dk

c. (cemīʿ-i mevzūn) 111a/08

c. (cemīʿ-i nā-murād) 103b/17

c. (cemīʿ-i ʿulūm) 22b/09

c. (cemīʿ-i ʿulūm-ı ẓāhirī) 11a/17

[=8]

cemʿiyyet < Ar. *i.* Toplum, topluluk, çevre.

c. 48a/09, 48a/11

c.+i(1) 2a/17, 2b/01, 48a/08

c.+ler 82b/01

[=6]

Cemşīd Ḫān *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan fakat ne şiirleri ne de kendisi fazla şöhret sahibi olmamış devlet adamının adı.

c. 7a/Dk

c. 89b/04

[=2]

Cemşīd-nāme < Fars. *b.i.* Halîl-i Zerger'in Cemşîd Han'ın emri üzerine onun adına kaleme aldığı manzum eserin adı.

c. 89b/05

[=1]

cenāḥ < Ar. *i.* Kanat.

c. (cenāh-ı ḥimāyet) 3a/13

[=1]

ceng-kerde < Fars. *b.sf.* Savaşmayı seven, cenk etmiş kimse, cengâver.

c. 80b/03

[=1]

cennet-mekān < Ar. *cennet*+Ar. *mekān*'dan Fars. *b.sf.* Cennete gitmiş olan, rahmetli, merhum.

c. (şāh-ı cennet-mekān) 3b/02, 4a/05, 4b/12, 5b/13, 6a/04, 6a/16, 7a/Dk, 7a/Dk, 10a/12, 11b/11, 12a/12, 15b/03, 15b/04, 15b/06, 18a/07, 18a/16, 18b/06, 29b/09, 48a/06, 49a/Dk, 61a/17, 93b/06, 95a/16, 107b/12

[=24]

c.+dın+(şāh-ı cennet-mekān) 66b/03, 95b/11

[=2]

c.+nıñ+(şāh-ı cennet-mekān) 4a/14, 4a/17, 4b/09, 7b/12, 8b/01, 10b/14, 12a/16, 14b/04, 15b/02, 17b/11, 31b/10, 40a/07, 65a/02, 95a/05, 95a/12

[=15]

c.+nıñ+(iḫtiṣāṣ-ı şāh-ı cennet-mekān) 4b/14

[=1]

Cesed < Ar. *i.* Ceset, ölü beden, naş.

c.+i(1) 42a/12

[=1]

cevāb < Ar. *i.* **I.**Sorulan bir suale verilen karşılık.

c. 82b/14, 88a/04, 109a/10

c. bér- Cevap vermek. 60a/05 ↔ **c.+ın bér-.**

c.+ıda 3a/Dk, 82a/08, 93b/03, 103b/13

c.+ın bér- Cevap vermek. 96b/02 ↔ **c. bér-.**

c.+lar 101a/03

c.+larıda 25b/12

II. Nazîre.

c. 52b/11, 101a/07

c.+ıda 16a/11, 40a/13, 49a/Dk, 82a/01

[=17]

cevāhir < Ar. *i.* (cevher'in çoğulu) Cevherler.

c. (cevāhir-i iḥsān-ı ʿāmm) 34a/11

[=1]

cevāhir-fürūşlıḳ < Ar. *cevāhir*+Fars. *furūş*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Kuyumcu.

c. 105a/10

[=1]

cevānib < Ar. *i.* (cānib'in çoğulu) Etraflar, cihetler.

c.+ide 15b/14

[=1]

cevher < Ar. *i.* (*cevher*< Fars. *gevher*) Mücevher.

c. (cevher-i tīġ-i āb-dār) 19a/11

[=1]

cevr < Ar. *i.* Eziyet, zulüm, cefâ.

c.+iġa 103b/01

c.+iñg 34a/05

[=2]

cezā < Ar. *i.* Suç işleyen birine suçunun derecesine göre verilen acı karşılık, ceza.

c. (rūz-ı cezā) 60a/07

c.+sıġa 73b/05

[=2]

ceześ < Ar. *i.* İnleme, inleyiş.

c.+i(1) 82a/08

[=1]

ciger-kāv < Fars. *b.sf.* Ciğer dağlayan.

c.+ı(1)+(müjgān-ı ciger-kāv) 7b/14

[=1]

cihān < Fars. *i.* Dünya, âlem, yeryüzü, cihan.

c. 1b/04, 3a/Dk, 4a/13, 43b/17

c. (bed-nām-ı cihān) 43b/17

c. (şāh-ı cihān) 3a/Dk

c.+dın+(temennā-yı cihān) 21b/04

c.+ġa 7b/15

c.+ı(2) 34b/06

c.+nı 92a/08

[=10]

cihān-ārā ḳıl- *f.* Âlemi aydınlatmak. 1b/01

[=1]

cihān-bānlıġ Yüce sultan, büyük pâdişâh. (nūr-ı ḥadaḳa-i cihān-bānlıġ) 7a/Dk ↔ **cihān-bānlıḳ.**

[=1]

cihān-bānlıḳ Yüce sultan, büyük pâdişâh. (şāh-zāde-i cihān-bānlıḳ) 62b/15 ↔ **cihān-bānlıġ.**

[=1]

Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrzā *öz.i.* Sebzevâr şehrini kuşatan ve bu şehri muhâsara ettiği sırada şâir ve devlet adamı Murâd Beg'in öldürüldüğü devlet adamının adı. ↔ **Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza ṭābe s̱erāhu, Sulṭān Ḥamza Mīrzā ṭābe s̱erāhu.**

c.+nıñ̂ 43b/08

[=1]

Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza ṭābe s̱erāhu *öz.i.* Sebzevâr şehrini kuşatan ve bu şehri muhâsara ettiği sırada şâir ve devlet adamı Murâd Beg'in öldürüldüğü devlet adamının adı. ↔ **Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza, Sulṭān Ḥamza Mīrzā ṭābe s̱erāhu.**

c. 42b/03

[=1]

Cihān-bānlıḳ Sulṭān Ḥaydar Mīrzā *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın belirttiğine göre Farsça şiirler kaleme almış şâir Mîr Muhammed Mü'min-i Esterâbâdî'nin muallimi ya da öğrencisi olan devlet adamının adı.

c.+nıñ̂ 25a/02

[=1]

Cihān-şāh-ı Pād-şāh-ı Türkmen *öz.i.* "Mukîmî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan Hasan Beg Şükr Oğlu'nun babası olup, Sâdıkî'nin hocası Mîr Sun'î'nin mezarının tam önünde bulunduğu mescidin adına yapılmış olduğu devlet adamının adı. ↔ **Cihān-şāh-ı Pād-şāh.**

c. 37b/04

[=1]

Cihān-şāh-ı Pād-şāh *öz.i.* "Mukîmî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan Hasan Beg Şükr Oğlu'nun babası olup, Sâdıkî'nin hocası Mîr Sun'î'nin mezarının tam önünde bulunduğu mescidin adına yapılmış olduğu devlet adamının adı. ↔ **Cihān-şāh-ı Pād-şāh-ı Türkmen.**

c. 24a/08

[=1]

cihet < Ar. *i.* Yön, taraf.

c. 50a/16

c.+din 100b/17, 101a/11, 107b/13

c.+idin 44b/01

[=5]

Cīlān < Ar. *i.* (*Cīlān*< Fars. *Gīlān*) İran'ın kuzeyinde bir ülke ve şehrin adı. ↔ **Gīlān.**

c.+dındur 104b/14

[=1]

cild < Ar. *i.* Bir eserin birbirinin devamı olarak birkaç kitap hâlinde basılan her bir kısmı.

c. 48a/10, 110b/09

[=2]

cilve < Ar. *i.* İşve, naz, edâlı tavır.

c.+si 34b/07

[=1]

***cilve-gāh** Görünme, zuhur etme, tecellî etme yeri.

c.+ıġa 3a/Dk

[=1]

***cilve-ger** Ortaya çıkan, görünen.

c. 113b/15

c. bol- Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek. 42a/16

[=2]

cim < Ar. *i.* Arap alfabesinin beşinci harfi.

c. 33b/17

[=1]

cinān < Ar. *i.* (cennet'in çoğulu) Cennetler.

c.+dın+(şemmāme-i būstān-ı cān ū cinān) 10b/11

[=1]

***cinān-mekān** Rahmetli, mekânı cennet olan. (şāh-ı cinān-mekān) 43a/12

[=1]

cins < Ar. *i.* Aralarında benzerlikler ve özdeşlikler bulunan varlık veya nesnelerin tümü.

c. (ebnā-yı cins) 90b/04

c.+i(1)+(ebnā-yı cins) 67a/15, 70a/07

c.+i+(ebnā-yı cins) 32b/08, 38a/08

c.+iġa+(ebnā-i cins) 96a/08

[=6]

cism < Ar. *i.* Vücut, beden.

c.+iñgde 6a/11

[=1]

Cismī-i Hemedānī *öz.i.* Mevlânâ Helâkî-i Hemedânî'nin oğlu olup, Hemedân'da ibrişi satış dükkânı olan ama bütün kâr ve sermâyesini kaybeden, Sâdıkî'ye göre kötü alışkanlıklar ve kötü ahlâka sahip Farsça şâirinin adı.

c. 111b/08

[=1]

civān-baḫt < Fars. *b.sf.* Bahtiyar, talihli, bahtı güzel.

c.+ıñg+(şehinşāh-ı civān-baḫt) 3a/Dk

[=1]

civān-merd < Fars. *b.sf.* Babayiğit, delikanlı, civanmert.

c. 41b/17

[=1]

civār < Ar. *i.* Etraf, yöre, yakın çevre.

c.+da 47a/01

c.+ıda+(ḳurb-ı civār) 77b/08

[=2]

culū-dār < Fars. *b.sf.* Önde giden, yaklaşan, öncü.

c. (çerāġ-ı culū-dār) 43b/11

[=1]

cumhūr < Ar. *i.* Halk topluluğu.

c. 7a/02

c. (eḳall-i ʿibād-ı cumhūr) 2b/14

[=2]

Cunābid < Fars. *i.* Horasan'a bağlı bir beldenin adı.

c. 49a/Dk

[=1]

cünūn < Ar. *i.* Delilik, cinnet hâli.

c. 65b/13, 65b/14

c. (ser-ḫaṭṭ-ı meşk-i cünūn) 34b/08

[=3]

Cunūnī-i Ḳālī-pūş *öz.i.* Afganistan'ın Kandehâr şehrinden olup, Sâdıkî'nin târifine göre güzel ve belâgatlı konuşmasıyla pek çok kimseyi kolayca kandırabilen bir kimse olan Farsça şâirinin adı.

c. 106a/03

[=1]

Cūşḳānlıġ < Fars. *Cūşḳān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Kâşân şehrinin Cûşkān/Cûşân adlı beldesinden olan kimse. Şâir Mevlânâ Vahşetî buralıdır.

c.+dur 85a/12

[=1]

cūy-bār < Fars. *tür. i.* Nehir, ırmak, akarsu.

c.+ım+(nihāl-i cūy-bār) 107b/07

[=1]

cümle < Ar. *i.* **I.**Cümle.

c.+dindür 11a/02, 14b/16, 44b/11, 62a/03, 107a/09

II.Bütün, hepsi, cümlesi, alayı.

c. 52b/13

[=6]

cürʿa-dān < Fars. *tür.* *i.* (< Ar. *cürʿ*a+Fars. *-dān*) Şarap artığının kabı.

c. 39b/08

[=1]

cüzv < Ar. *i.* (Ar. *cuzv*) **I.**Defter, fasikül.

c.+lerdin 10a/10, 11b/02

II. Aruzda bir mısrayı teşkil eden ve Arapça "faʿl" kökünden türetilmiş olan "mefâilün, fâilâtün, müstef'ilün, mef'ûlü" gibi vezin parçalarından her biri, tef'ile.

c. (cüzv cüzv) 25b/06

[=3]

-Ç-

Çaġatay < Moğ. *i.* XIII. Yüzyılın ikinci yarısında Türkistan ve Afganistan'da kurulan aynı isimdeki devletin halkından olan kimse.

ç. 5b/11

[=1]

çāk < Fars. *i.* Yırtık, yarık, açılmış yara.

ç. 8b/09

ç. ḳıl- Yırtmak, parçalamak. 80b/06

[=2]

çaḳmaḳ *i.* Çakmak.

ç. 50b/01

[=1]

çal- *f.* Enstrüman, çalgı çalmak.

ç.-a al- Bir çalgıyı çalabilmek, icrâ edebilmek. 5b/01

ç.-up 105b/10

[=2]

çap- *f.* Koşup gelmek.

ç.-up 95a/15

[=1]

çāre < Fars. *i.* İlâç, devâ, umar.

ç. 40a/04

[=1]

çarḫ < Fars. *i.* Felek, gökyüzü, âlem, dünya, kâinat.

ç. 3a/08, 39a/05, 43b/04

ç. (ʿarṣa-i çarḫ-ı vasīʿ) 1b/07

ç.+ıñ̂g 43a/03

[=5]

çāşnī < Fars. *i.* Lezzet, tat.

ç. 85a/01

[=1]

çāşt < Fars. *i.* Kuşluk vakti.

ç.+ġa 82a/07

[=1]

çehār < Fars. *i.* Dört.

ç. 95a/14

[=1]

çek- *f.* **I.**Üzerini bir şeyle örtmek, kapamak.

ç.-üp 34b/08

II.Sıkıntı ve üzüntü duyarak ızdırap içinde yaşamak.

ç.-di 42b/13

ç.-mişem 89a/11

III. Resim yapmak.

ç.-üp+(naḳşın çek-) 33b/14

[=4]

Çelebi Bég Fāriġ-i Tebrīzī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinin ayan ve eşrâfından olan Farsça şâirinin adı.

ç. 89a/15

[=1]

Çemdān *öz.i.* "Gayûrî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış Türk şâiri Şâhverdi'nin babasının adı.

ç. 9a/01

[=1]

çend < Fars. *sf.* Ne kadar, kaç? Her ne kadar…

ç. 95b/14, 101a/03

[=2]

çeng < Fars. *i.* Türk müziğinde Harp'a benzeyen bir çeşit telli çalgı.

ç. 34b/09

[=1]

çepānī-veş < Fars. *tü.sf.* Hırpani kılıklı.

ç. 74a/12

[=1]

çepiş < Fars. *i.* (Fars. *çepiş*< Tür. *çepiç*) Yavru keçi.

ç. 43b/13

[=1]

çerāġ < Fars. *i.* Kandil, alev.

ç. (çerāġ-ı culū-dār) 43b/11

ç.+a 43b/13

[=2]

çerāġ-küş < Fars. *tü.sf.* Sır saklayan.

ç. 43b/13

[=1]

çerig *i.* Asker, çeri.

ç. 7a/Dk

[=1]

Çerkes *öz. i.* Kafkas halklarından biri olup kendileri için "Adıge" (адыгэ) tabirini kullanan, Kuzeybatı Kafkas Dilleri'nden (Adıge-Abhaz Dilleri) olan Çerkesçe (Adıgebze/адыгэбзэ) ile konuşan topluluğun adı.

ç. 96b/05

[=1]

çeşm < Fars. *i.* Göz.

ç. (çeşm-i ṣūret-bāz) 34a/06

ç. (çeşm-i ter) 8b/08

ç. (ṭurfe-i çeşm) 8b/03

ç.+im 39b/05

[=4]

çevgān < Fars. *i.* Eğri değnek, sopa.

***çevgān-ṭabʿ** Eğri değnek tabiatlı. 44a/06

[=1]

çevir- *f.* Döndürmek, yönünü değiştirmek. ↔ **çevür-.**

ç.-di+(yüz çevir-) 43a/04

[=1]

çevrül- *f.* Dönmek, dolanmak.

ç.-duḳum 83a/02

ç.-ür mi 83a/03

[=2]

çevür- *f.* Döndürmek, yönünü değiştirmek. ↔ **çevir-.**

ç.-mes+(yüz çevür-) 91b/13

[=1]

çıḳ- *f.* **I.**Saçılmak, püskürmek.

ç.-ar 34a/15

II. Peydâ olmak, meydana gelmek.

ç.-dı 8b/09

III. Yetişmek, tahsil görmek.

ç.-mış 88a/04

IV. Hapisten çıkmak, kurtulmak.

ç.-up 7a/Dk

[=4]

çıkar- *f.* Belirgin bir hâle getirmek, açmak, göstermek.

ç.-arupdur 3a/Dk

ç.-mış+(baş çıḳar-) 8b/09

[=2]

çın *i.* (< E.T. < Çin. *çīn*) Gerçek, doğru, hakikat.

ç. 38a/10

[=1]

çi < Fars. *e.* Gerçi, her ne kadar, çünkü.

ç. 80b/07, 95a/14

[=2]

Çingiz *öz. i.* Cengiz Han.

ç. 7a/Dk

[=1]

çīnī < Fars. *sf.* (< Çin. *Çīn*+Fars. nispet eki *–ī*) Pişmiş kilden yapılmış, üstü sırlı ve süslü.

ç. (kāse-i çīnī) 106a/06

[=1]

çīzī < Fars. *sf.* Bir şey.

ç. bol- Bir şey olmak. 101a/12

[=1]

çoḳ *sf.* Fazla, ziyade, oldukça.

ç. 7a/Dk, 13a/16, 15b/07, 18b/14, 26b/16, 34a/17, 34b/07

ç.+dur 2a/13, 104b/05

ç.+dur (levend-i şāʿir-pīşe-i nā-murād-ı çoḳ)

[=10]

çölge *i.* Ova, yayla.

ç.+si 65b/11

[=1]

çöp *i.* Çöp.

ç.+dür 2a/12

[=1]

çün < Fars. *e.* (Fars. *çūn*) **I.**Çünkü, mâdem ki, -dığı/-diği için.

ç. 1b/05, 6a/09, 6b/13, 9b/17, 27b/03, 38a/07, 42a/02, 44b/09, 105b/14, 109b/12, 110b/10, 111a/14, 112b/02, 113b/17

II. Vaktâ ki, -dığı/-diği zaman.

ç. 6a/08, 29a/14, 41b/14

[=17]

-D-, -Ḍ-

dāʾ < Ar. *i.* Hastalık.

dāʾu's̱-s̱aʿleb Saçkıran hastalığı.77a/07

[=1]

dāġ < Fars. *i.* Aşk, keder, elem v.s. içe işleyen duyguların verdiği yara.

d. (dāġ-ı nihān) 34a/03

d.+ın 65b/14

[=2]

daġdaġa < Ar. *i.* Vesvese, kuruntu, boşuna telaş.

d. 110b/10

[=1]

daġı *e.* (< E.T. *taḳı*) Üstelik, fazla olarak, daha, bile, -de/-da anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü. ↔ **daẖı, de.**

d. 41a/04, 41a/05, 64b/04

[=3]

daẖı *e.* (< E.T. *taḳı*) Üstelik, fazla olarak, daha, bile, -de/-da anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü. ↔ **daġı, de.**

d. 52b/12

[=1]

dāẖil < Ar. *i.* İç taraf, iç.

d. bol- İçeri girmek, dâhil olmak, içerisinde olmak. 16a/09, 17b/12, 44a/16, 82a/08, 103b/11, 114a/01

d. ḳıl- İçerisine almak, dâhil etmek, eklemek. 89a/05

d.+ide 49a/Dk

[=8]

daẖl < Ar. *i.* Müdahale, etki.

d. (ebvāb-ı daẖl-i şiʿr) 103b/11

d. ḳıla al- Karışmak, itiraz ve müdahale etmek. 15b/15, 39b/16, 101a/03

d.+i(1) 82b/02

d.+in 4a/09

[=6]

dāʿiyye < Ar. *i.* İhtiras hâlini alan şiddetli arzu, istek, hırs, dava.

d. (ṣāḥib-i dāʿiyye) 43b/07

d.+si 77a/11

[=2]

dāʿiyyelıġ < Ar. *dāʿiyye*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İstekli, arzulu olma hâli.

d.+dın+(ṣāḥib-i dāʿiyyelıġ) 7a/Dk

[=1]

daḳīḳ < Ar. *i.* Anlamak, kavramak için büyük dikkat isteyen şey, inceden ince.

d. 52a/05, 67b/14, 74a/14

[=3]

dal < Ar. *i.* Arap alfabesinin sekizinci harfi.

d. 34a/04

[=1]

dām < Fars. *i.* Tuzak.

d. (dām-ı ġam) 34a/16

[=1]

dām-gāh < Fars. *tü.i.* Tuzak kurulacak yer, tuzak yeri.

d. 3a/01

[=1]

dan- *f.* (< E.T. *tan-*) İnkar etmek.

d.-maz 42b/12

[=1]

dāng < Fars. *i.* Hisse, pay.

d. 95a/14, 95a/14

[=2]

dāniş < Fars. *i.* Bilgi, malumat, ilim, irfan.

d.+in̂g+(beçççe-i dāniş) 3a/Dk

[=1]

dār < Ar. *i.* Yer, mesken, mekân, ülke, diyar.

d. (Dārü'l-emān-ı Kirmān) 110a/09

d. (Darü'l-fażl-ı Şīrāz) 92a/08

d. (Dārü'l-ḫilāfe-i Baġdād) 42b/14, 104a/11, 108b/14

d. (Dārü'l-ʿibāde-i Yezd) 10b/01, 31b/17, 40b/06, 68a/09, 109b/04

d. (Dārü'l-inşā) 14b/04, 17a/14

d. (Dārü'l-irşād-ı Erdebīl) 103b/06

d. (Dārü'l-muvaḥḥidīn-i Ḳazvīn) 10b/16, 96a/02, 99b/10, 105a/07, 111a/06

d. (Dārü’s-salṭana-i Herāt) 43b/12, 94a/15

d. (Dārü’s-salṭana-i Ḳazvīn) 13b/13

d. (Dārü’s-salṭana-i Tebrīz) 12a/11, 23a/16, 42a/02, 55a/07, 73b/04, 111b/04

[=27]

dārü’l-merz Komşu diyar, sınırdaş ülke. 5a/14, 9b/07, 88b/14 ↔ **dārü’l-merzī.**

dārü’l-merzī Komşu diyar, sınırdaş ülke. 25b/09 ↔ **dārü’l-merz.**

[=4]

dār-ārāy < Ar. *dār*+Fars. *-ārā(y)*’dan Farsça *b.sf.* Mekânı süsleyen.

d. (şān ū dār-ārāy) 3a/Dk

[=1]

Dārābcirdlıġ < Fars. *Dārābcird*+Tür. *-lıġ/+lig*’den *tü.i.* Dârâbcird şehrinden olan kimse.

d.+dur 92a/07

[=1]

ḍarb < Ar. *i.* Vurma, vuruş.

ḍarbü’l-mes̱el Atasözü. 7a/03

[=1]

daş *i.* (< Tür. *daş*< *taş*< E.T. *tāş*) Taş.

d.+dın 33b/14

[=1]

ḍat < Ar. *i.* (< Ar. *ḍād*) Arap alfabesinin on beşinci harfi.

d. 34a/12

[=1]

daʿvā < Ar. *i.* İddia. Bir meziyetin kendisinde bulunduğunu savunma, ileri sürme. ↔ **daʿvī.**

d.+sın 77a/13

[=1]

daʿve < Ar. *i.* Davet, çağırma, çağrı.

d. (müstecābü’d-daʿve) 44a/10

[=1]

daʿvī < Ar. *i.* İddia. Bir meziyetin kendisinde bulunduğunu savunma, ileri sürme. ↔ **daʿvā.**

d. ḳıl- Dava etmek. 34a/04

[=1]

dāyim < Ar. *sf.* (*dā’im*’den) Sürekli, devam eden.

dāyimü’l-evḳāt Her dâim, her zaman. 107b/05

[=1]

de *e.* Üstelik, fazla olarak, daha, bile, -de/-da anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü. ↔ **daġı, daḫı.**

d. 105a/09

[=1]

deʾb < Ar. *i.* Usûl, âdet, gelenek, tarz.

d.+idür 22b/12

[=1]

def' < Ar. *i.* Kovma, uzaklaştırma, savuşturma, def etme.

d.-i ġam ḳıl- Gamı, kederi def etmek, çıkarmak. 34a/08

[=1]

defter < Ar.-Fars. *defter*< Yun. *diphteri* "deri, parşömen") *i.* Defter.

d. 11b/11, 76a/16

d.+iniñ 2b/07

***defter-ḫāne** Devlet işlerine ait kayıtların bulunduğu defterlerin saklandığı daire. 18a/08

d.+side 18a/01, 91a/16

d. (defter-ḫāne-i ḳudret) 3a/Dk

[=7]

degil *e.* (< O.T. *tegül*) Değil.

d. 34b/02, 39b/03, 41b/13, 41b/13, 41b/13, 41b/13, 41b/14, 41b/15, 43b/16, 78b/05

[=10]

dehr < Ar. *i.* Dünya, âlem, cihan.

d. 3a/Dk

d. 6a/10

d. (nuẓamā-yı dehr) 2a/10

[=3]

Deken *öz.i.* Güney Hindistan'daki Dekken/Dekkan bölgesi.

d.+dedür 29b/11

[=1]

delālet < Ar. *i.* Kılavuzluk, rehberlik.

d.+i(1) 23a/13

[=1]

delīl < Ar. *i.* Kanıt, delil.

d. 48a/09

[=1]

dem < Fars. *i.* Zaman, çağ.

d. 6b/12, 10b/04, 34a/05

d. ur- Dem vurmak, söylemek, bahsetmek, konu açmak. 34a/03, 39b/05

d.+de 6a/07, 92a/14

[=7]

dem-be-dem Her zaman, daima.

d. 34a/06

[=1]

demür *i.* (< E.T. *temür*) Demir.

d.+den 39b/06

d.+din 33b/13

[=2]

denā'et < Ar. *i.* Alçaklık, bayağılık, aşağılık.

d.+i(1) 84a/08

[=1]

deñgli *e.* (< E.T. *teñg*< [Çin.] "ölçü"den) Kadar.

d. 39a/05

[=1]

der < Fars. *i.* Kapı.

d. (der-i deryā-yı maʿnevī) 109a/12

d. (der-sāʿat-i ḫāṭır-cūylıġ) 39b/01

[=2]

der-bān < Fars. *tü.i.* Kapıcı, kapıdaki görevli, muhafız.

d.+lar 44b/03

[=1]

der-bāyist < Fars. *tü.i.* Zaruret, ihtiyaç, gereksinim.

d. bol- Zorunlu olmak, gerekmek. 67a/05

[=1]

der-gāh < Fars. *tü.i.* Tarikatlerde dervişlerin ibadet edip zikir yaptıkları ve içerisinde tarikatin gereklerine uygun yaşam sürdükleri yer, tekke, dergâh. ↔ **der-geh.**

d. (der-gāh-ı ʿālem-penāh) 95a/16

d. (der-gāh-ı hümāyūn) 3b/09

d.+ıda 90a/04

d.+ıdın 5a/17

d.+ınıñg 114a/04

[=5]

der-geh < Fars. *tü.i.* Tarikatlerde dervişlerin ibadet edip zikir yaptıkları ve içerisinde tarikatin gereklerine uygun yaşam sürdükleri yer, tekke, dergâh. ↔ **der-gāh.**

d.+iniñg 2b/09

[=1]

derd < Fars. *i.* Elem, keder, acı, ağrı, sıkıntı, üzüntü.

d. 10b/08, 34b/07

d. (derd-i ʿışḳ) 2b/10

d.+i(1) 40a/05

d.+imiñg 20b/07

d.-ile 10b/09

[=7]

derd-mend Dertli, kederli ,üzüntülü.

d. 77b/09, 112b/11

d.+i(1) 2b/10

d.+lıġı 7a/05

[=4]

derd-mend-āne Dertli, kederli bir şekilde, üzüntülü bir ruh hâliyle.

d. 74b/03, 107a/12

[=2]

Derdī < Fars. *öz.i.* Afşâr Türklerinden olan bir şâirimizin adı.

d. 43a/09

[=1]

derrāke < Ar. *i.* Anlayış, anlama, kavrama, intikal.

d.+siġa 3a/02

[=1]

dervīş < Fars. *i.* Derviş.

d. 27b/03, 102a/10, 103a/17, 103b/01

d.+leridindür 110a/14

[=5]

dervīş-āne Dervişe yakışır biçimde, dervişçe.

d. 109b/13, 111b/01

d.+dür 90b/15

[=3]

***dervīş-nihād** Derviş tabiatlı, kalender.

d. 65a/01, 72a/11, 74b/03, 89b/09, 90b/02, 91b/10, 94a/16, 94b/15, 104a/07, 106b/02, 109b/12

[=11]

dervīş-veş Derviş tabiatlı.

d. 23a/12, 99a/14

[=2]

d. (dervīş-veş ve riyāżet-keş-i nā-murād) 104a/17

[=1]

dervīşlıḳ < Fars. *dervīş*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Derviş olma durumu, dervişlik.

d. 32a/15, 103a/16

[=2]

deryā < Fars. *i.* Deniz.

d. (der-i deryā-yı maʿnevī) 109a/12

d. (deryā-yı ṭabʿ) 4a/12

d. ḳıl- Deryâ kılmak, deniz hâline getirmek. 1b/02

[=3]

dest < Fars. *i.* El.

d. (dest-i şecāʿat) 19a/10

d. (ḳavī-dest) 8b/02

[=2]

***dest-beste** Değersiz, saçma sapan.

d. 96a/12

[=1]

***dest-endāz** Zâlim, yağmacı, hırsız.

d.+ıdın 107b/10

[=1]

***dest-gah** Mekân, makam, dükkân, tezgâh.

d.+ıġa 112a/07

[=1]

***dest-yār** Yardımcı, asistan, çırak.

d. bol- Çırak olmak, yardımcı olmak. 7a/Dk

[=1]

Destān → Rüstem-i Destān.

d. (Rüstem-i Destān) 3a/Dk

[=1]

destūr < Fars. *i.* Vezir.

d. 103b/07

[=1]

deşt < Fars. *i.* Çöl, sahrâ.

d.+iniñ 2b/09

[=1]

Deşt-i Beyāż < Fars. *öz.i.* İran'ın Horasan bölgesine bağlı olup Farsça şiirler kaleme almış olan Mevlânâ Velî'nin mensup olduğu vilâyetin adı.

d. 53a/17

[=1]

devāvīn < Ar. *i.* (dīvān'ın çoğulu) Dîvânlar, şâir dîvânları.

d. 2a/09

[=1]

devlet < Ar. *i.* **I.**Devlet. Milletin hukûkî şahsiyet kazanmış şekli.

d.+i(1)+(erkān-ı devlet) 10b/10

d.+leri+(erkān-ı devlet) 12a/06

II. Saltanat, hükümdarlık.

d.+ide+(āġāz-ı devlet) 4b/17

d.+ide+(eyyām-ı devlet) 11b/12

d.+ide+(zamān-ı devlet) 7a/04

d.+iġaça+(evasıṭ-ı devlet) 3b/06

d.+leride+(zamān-ı devlet) 21b/11

III. Kut, baht, saadet, bahtiyarlık, talih.

d. 7a/Dk

d.+i(1)+(nihāl-i devlet) 3a/Dk

d.+idin 5b/17

[=10]

devlet-mend Zengin, varlıklı.

d. 43a/14

[=1]

devr < Ar. *i.* Devir, dönem, çağ.

d. 3a/09

devr-i şikem Hâl, durum. 17a/15

d.+iġa+(miyān-ı devr) 111b/12

[=3]

devrān < Ar. *i.* Zaman, çağ, devir, dönem.

d. 29b/08, 34b/06

d. (nādir-i devrān) 68a/06

[=3]

d. (ʿuḳde-güşā-yı kār-ḫāne-i devrān) 10b/11

[=1]

d.+ġaça 7a/Dk

d.+ıda 11b/12

d.+ınıñ 11a/17

d.+nıñ 2b/15

[=4]

Deylem *öz.i.* İran'ın kuzeyinde Gîlân eyaletinin bir kısmını oluşturan, Kazvîn ile Hazar Denizi'nin arasındaki dağlık bölgenin ve bu bölgede yaşayan kavmin adı olan Deylem'in, Sâdıkî'nin tezkiresine binâen Kazvîn şehrinin büyük ailelerinden birisinin adı olduğunu da öğrenmekteyiz.

d. 78a/15

[=1]

deyn < Ar. *i.* Borç, ödünç alınan şey.

d. 9a/17

[=1]

dé- *f.* (< E.T. *ti-*) Söylemek, demek, bahsetmek, tarif etmek, tanımlamak. **↔ di-.**

d.-di 116a/03

d.-me 41b/13

d.-medi 107b/08

d.-mek 7b/13, 34b/10, 39a/13, 39b/10

d.-mişem 43b/05, 43b/06

d.-pdürler 3a/Dk

d.-r+(érdiler) 94b/06

d.-rler 5a/14, 5b/07, 12a/05, 19b/04, 21b/02, 24b/15, 24b/17, 26a/02, 27a/05, 29b/11, 30a/14, 31b/02, 31b/13, 42a/03, 44a/10, 48a/09, 48a/10, 50b/03, 51a/13, 51b/13, 61a/13, 67b/11, 76a/16, 84a/05, 87a/12, 90b/15, 92b/06, 103b/13, 105b/08, 109b/06, 111b/05

d.-rsin 83a/02

d.-se+bol- Söylenmesi, tabir edilmesi, denmesi mümkün olmak. 114a/04

d.-señ 68a/06

[=45]

dég- *f.* (< E.T. *teg-*) **I.**Değmek, isabet etmek, vurmak, çarpmak, dokunmak.

d.-di 6b/12

II.Lâyık olmak, değeri olmak.

d.-mes 92a/04

[=2]

dék *e.* (< E.T. *tegi*) -e kadar, -e değin.

d. 1b/09, 2a/07, 3a/Dk, 5b/11, 6a/15, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/14, 19a/11, 19a/12, 25b/06, 34a/06, 34a/06

[=13]

devā < Ar. *i.* Çâre, umar, ilaç.

d.+sız 2b/10

[=1]

Devā'ī < Fars. *öz.i.* İran'ın Sebzevâr şehrinin tanınmış şâirlerinden birinin adı.

d. 108b/10

[=1]

Devlet-şāh < Ar.+Fars. *öz.i.* Hicrî 892/Mîlâdî 1487 yılında, yedi bölüm (tabaka) ve bir hâtimeden (sonuç) bölümünden oluşan "Tezkiretü'ş-Şu'arâ" adındaki meşhur Farsça eseri hazırlayan ve Doğu-İslâm dünyası tezkirecilik geleneğinde müstesnâ bir yere sahip olan, "Alâî" mahlasıyla şiirler kaleme almış olan Türk asıllı müellif. Tezkiresinde İran şâirlerini tanıtan Devletşâh'ın asıl adı "Devletşâh b. Bahtişâh-ı Semerkandî olup Hicrî 896/Mîlâdî 1490-91 veya Hicrî 900/Mîlâdî 1494-95 yılında vefat etmiş olduğu tahmin edilmektedir.

d.+dur.+(Teẕkire-i Devlet-şāh) 2b/04

[=1]

déyü *zf.* Diye, diyerek.

d. 2b/06, 2b/06, 18b/06, 34a/17, 52a/01, 61b/17, 65b/13, 68a/12, 88a/08

[=9]

dış *i.* (< E.T. *tāş*) Hâriç, dış, dışarı.

d.+ra 4a/12

[=1]

di- *f.* (< E.T. *ti-*) Söylemek, demek, bahsetmek, tarif etmek, tanımlamak. ↔ **dé-.**

d.-yem 89a/11

[=1]

dībāce < Fars. *i.* Önsöz, mukaddime.

d.+sin 1b/11

[=1]

dīde < Fars. *i.* Göz.

d. (dīde-i bāṭınī) 8b/03

d. (dīde-i giryān) 43a/15

d. (dīde-i ḫūn-pāş) 39b/05

d.+sin 9b/04

[=4]

diḳḳat < Ar. *i.* Dikkat. Düşüncesini bir nokta üzerine toplama, odaklanma.

d. 27a/06

d. (diḳḳat-i fikr) 51b/16

[=2]

dil *i.* (< Tür. *dil*< E.T. *tıl*> *til*) Tad almaya yarayan, besinleri çiğneyip yutarak sindirim olayını başlatan ve aynı zamanda ses çıkarmaya, konuşmaya, duygu ve düşünceleri anlatmaya yarayan duyu organı. ↔ **til.**

d. 34a/15

[=1]

dil < Fars. *i.* Gönül, yürek.

d. 34a/17, 39a/04, 40a/04

d. (kūçek-dil) 20a/15

d. (şerḥ-i dil-i zār) 40a/03

[=4]

d. (dil-i ʿuşşāḳ) 39a/07

[=2]

***dil-ārā** Gönlü süsleyen güzel, sevgili.

d. 3a/Dk

[=1]

dil-cūylıġ Hâl hatır sorma, gönül alma.

d.+lar ḳıl- Gönül almak, hâl hatır sormak. 7a/Dk

[=1]

***dil-dār** Sevgili, yâr.

d.+a 33b/15

[=1]

***dil-firīb** Gönül aldatan, gönül çelen.

d.+ige+(eşʿār-ı dil-firīb) 52b/13

[=1]

***dil-ḫaste** Gönlü hasta, âşık.

d. 65b/15

[=1]

***dil-neşīn** Etkileyici, tesirli, çok hoşa giden, latif.

d. 53b/01

[=1]

***dil-pesend** Gönlün beğendiği, sevgili.

d. 58b/13

[=1]

***dil-peẕīr** Gönlün kabul edeceği, beğenilen, kabul gören, makbul.

d. 7a/Dk, 7b/15

[=2]

dilā < Fars. *ünl.* Ey gönül!

d. 61b/02, 97a/13

[=2]

dile- *f.* (< E.S. *tile-*) Talep etmek, istemek, temennî etmek, arzulamak. **↔ tile-.**

d.-r 3a/Dk

[=1]

dilgīr < Fars. *sf.* Gönlü kırgın, gücenmiş, usanmış, bıkkın.

d. bol- 89a/13, 91a/02

d.+dür 18b/09

[=3]

dilīr < Fars. *sf.* Gözüpek, cesur, kahraman, yürekli, yiğit.

d. 6a/15, 7b/15, 82b/13, 83a/07, 109a/07, 112a/06

[=6]

dilīrlıġ < Fars. *dilīr*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Cesaret, gözüpeklik, yiğitlik, kahramanlık.

d. ḳıla al- Cesaret edebilmek, göze alabilmek.114a/05

[=1]

dimāġ < Ar. *i.* Şuur, akıl.

d.+ın 9b/04

d.+ı(1) 93a/05

[=2]

dīn < Ar. *i.* İnsanların yaratıcı olarak iman ettikleri üstün güce olan inançlarını, bu inanç doğrultusunda ifa edecekleri ibadetlerini ve yaşamlarında sahip olacakları ahlâk anlayışlarını düzenleyen inanış yolu, öğreti.

d. vér- Dinini değiştirmek, dininden dönmek. 20b/05

d.+dür 34a/10

[=2]

Dīnever *öz.i.* İran'ın batısındaki Cibâl bölgesindeki tarihî bir şehrin adı.

d. 93a/13

[=1]

dīv < Fars. *i.* Dev.

d.-i iḥsan ét- Büyük yardım ve bağışta bulunmak. 4a/10

[=1]

dīvān < Fars. *i.* **I.**Büyük meclis, yüksek meclis.

d. 42b/15, 92a/01, 107b/10

II.Şâirlerin, manzum eserlerini aruz vezninin kurallarına göre ve de nazım şekillerine, ayrıca kafiyelerine bağlı kalarak tanzim ettikleri şiir mecmuası.

d. 11b/13, 24b/11, 33b/06, 33b/08, 33b/09, 33b/12, 36a/12, 37b/14, 43a/14, 55a/09, 103a/12, 104a/13, 104b/16

d.+ı(1) 15b/15, 24a/07, 40a/11, 47a/07, 52b/13, 55a/09

d.+ın 66b/04, 93a/06, 109a/09

d.+lardındur 55a/10

d.+nı 24b/10

[=27]

***dīvān-ḫāne** Eski Türk evlerinde, saray ve konaklarda büyük sofa, salon.

d.+leride 42b/16

[=1]

dīvānelıġ < Fars. *dīvāne*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Deli olma hâli, delilik, dîvânelik. ↔ **tilbelig.**

d. 63a/10

[=1]

diyār < Ar. *i.* (Ar. *dār* “ev, yer”in çoğulu) Memleket, ülke, el.

d.+ıġa 12a/05

[=1]

dōst < Fars. *i.* **I.**Dost, arkadaş.

d. 34b/06

d.+ım 8b/09

[=2]

II. Seven, bir şeyden hoşlanan, bir şeye yakından ilgi duyan kimse.

d. 39b/04, 67b/12

d. (ʿacem-dōst) 9a/09

d. (cedel-dōst) 7a/Dk

d. (ʿırāḳī-dōst) 7a/Dk

d. (ʿişret-dōst) 7a/Dk

d. (sāġar-ı dōst) 16a/09

d. (ṣoḥbet-dōst) 11b/10

d. (şiʿr-dōst) 7a/Dk

[=9]

dön- *f.* (< E.T. *tön-*) **I.**Kendi yörüngesi ya da bir şey etrafında hareket etmek.

d.-erse 43b/04

II.İnandığı değerlerden, benimsediği fikirlerden v.s. vazgeçmek, davasını terk etmek.

d.-mezem 43b/05, 43b/06

III. Değişmek, bir şeye dönüşmek, başkalaşım geçirmek.

d.-üpdür+(taşa dön-) 93b/08

[=4]

döşek *i.* (< E.T. *töşek*) Yatak, döşek.

d. 39a/06

[=1]

du < Fars. *i.* İki.

d. 95a/14

[=1]

duʿā < Ar. *i.* Duâ.

d. 3a/Dk

d. ḳıl- Duâ etmek. 27b/01

d.+sı 3a/08, 27b/03, 51a/13

[=5]

dūd < Fars. *i.* Duman.

d. (dūd-ı şuʿle-meşʿal) 9b/03

[=1]

dūdmān < Fars. *i.* Aile, ocak, soy.

d.+ıdur+(ḫülāṣa-i dūdmān) 19a/13

[=1]

dūr-bāş < Fars. *i.* (Fars. *dūr* “uzak” ile *bāş* “ol”dan) Âsâ, baston.

d. (dūr-bāş-ı mehābet) 4b/17

[=1]

Dūre Bég-i Kirāmī *öz.i.* Herât Beylerbeyi Alîkulı Han’ın sofracısı olan, şâir ve bestekârımızın adı.

d. 41b/09

[=1]

dut- *f.* (< Tür. *dut-*< *tut-*) Kuşatmak, çepeçevre sarmak, muhasara etmek.

d.-mış 34b/06

[=1]

dutul- *f.* (< Tür. *dutul-*< *tutul-*) (Güneş ve Ay için) Tutulma olayına uğramak.

d.-mış 34a/04

[=1]

dükkān < Ar. *i.* (Ar. *dukkān*< Fars.) Dükkân. İçinde perâkende öteberi satılan veya küçük imalat yapılan yer.

d.+ı(1) 105a/10, 111b/10

[=2]

dün *i.* (< Tür. *dün*< E.T. *tün* "gece"den) Gece.

dün-i gün Gece gündüz. 6a/07

[=1]

dünyā < Ar. *i.* Yeryüzü, dünyâ, cihan. ↔ **ʿālem.**

d. 7a/Dk, 96b/02

d.+dın+(endūh-ı dünyā) 34a/01

d.+nı 7b/02

d.+ya 34a/14, 39a/05

[=6]

dürc < Ar. *i.* (Ar. *durc*) Mücevher kutusu.

d. (dürc-i ḫayāl) 1b/05

dürd < Fars. *i.* (Fars. *durd*/*durde*) Şarabın tortusu.

dürd-āşām Şarabın tortusunu içen, kalender-meşrep kimse.

d. 39b/09

[=1]

dür < Ar. *i.* (Ar. *durr*) İnci.

d. (dür-i şükr) 1b/02

d. (dür-i şefāʿat) 34a/12

[=2]

***dür-bār** İnci yüklü.

d.+ı(1)+(laʿl-i dür-bār) 8b/07

[=1]

***dür-pāş** İnci saçan.

d. 7a/Dk

[=1]

dürüst < Fars. *sf.* Doğru, güvenilir, dürüst, düzgün.

d. 50a/12

[=1]

***dürüst-iʿtiḳād** Düzgün inançlı, sağlam itikada sahip. 81b/06

[=1]

***dürüst-gūy** Sözüne güvenilir, doğru sözlü.

d. 28b/11

[=1]

düş- *f.* (< E.T. *tüş-*) **I.**Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek.

d.-müş 39b/06

II. Başını alıp bir yere gitmek.

d.-di 36a/10

[=2]

düşmen < Fars. *i.* (Fars. *duşmen-duşmān*) Dost olmayan, hasım, düşman, yağı.

d. 3a/Dk, 8b/09, 34b/07

d. (ḫadeng-i ṭaʿne-i düşmen) 33b/13

[=4]

-E-, -É-

eʿazze < Ar. *i.* Pek yüce, pek aziz kimseler.

e.+ler 7a/Dk

e.+leri 104b/06

[=2]

ebā < Ar. *i.* Reddetmek, benimsememek, karşı çıkmak.

e. ḳıl- Reddetmek, karşı çıkmak. 50b/05, 93a/17

[=2]

Eberḳūh < Fars. *öz.i.* Irâk-ı Acem'de, bir dağın eteğinde kurulmuş olan bir kasabanın adı.

e.+da+(Belde-i Eberḳūh) 27a/13

e.+ḳa 92a/13

[=2]

ebnā < Ar. *i.* (ibn'in çoğulu) Oğullar, evlatlar.

ebnāʾ-i cins Aynı cinsten olanlar, insanlar, halk, ahâlî. 96a/08

ebnā-yı cins Aynı cinsten olanlar, insanlar, halk, ahâlî. 32b/08, 38a/08, 67a/15, 70a/07, 90b/04

ebnā-yı zaman İçinde yaşanılan zamanın insanları. 15a/15

[=7]

ebrī < Fars. *i.* Ebrû sanatı.

e. 90b/03

[=1]

Ebū'l-Bereke < Ar. *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'ü'l-Havâss'ında bahsettiği Horasanlı şâir Eyyûb'un babasıdır. Ebû'l-Bereke de zamanının ünlü bir şâiri olmakla birlikte, kendisinden Mecâlisü'n-Nefâyis adlı tezkiresinde bahseden Alî Şîr Nevâyî ve de Sâdıkî, bu şahsın çok merhametsiz ve

karaktersiz bir kimse olduğundan bahsetmişlerdir.
e. 113b/04
[=1]

Ebū'l-ġāzī Sulṭān Ḥüseyn Mīrzā *öz.i.* Safevî hükümdarı Şah Süleyman'ın büyük oğlu olarak dünyaya gelerek yirmi beş-yirmi altı yaşlarında tahta çıkan ve Şiî akîdelere önem vermesinden ötürü "Molla Hüseyin" oarak da anılan, Hicrî 1139/Mîlâdî 1726 yılında vefat etmiş olan Safevî-Türk devlet adamının adı.
e.+dın 5b/10
[=1]

Ebū'l-vefā-yi Ḳalender *öz.i.* İran'ın Kirmân şehrinden olup Farsça şiirler söylemiş olan, Sâdıkî'nin de, üslûbunu beğendiğini söylediği şâirin adı.
e. 110a/13
[=1]

ebvāb < Ar. *i.* (bāb'ın çoğulu) Kapılar.
e. (ebvāb-ı daẖl-i şiʿr) 103b/11
e. (ebvābü'l-mülūk) 3a/14
e.+ın 5b/14
[=3]

ebyāt < Ar. *i.* (beyt'in çoğulu) Beyitler.
e. 4b/02, 5a/06, 6a/06, 6b/03, 6b/10, 7a/Dk, 7b/16, 8b/05, 8b/05, 9a/03, 9b/11, 11a/02, 11b/03, 11b/13, 12a/06, 12b/01, 13b/17, 14b/05, 14b/16, 15b/08, 18a/17, 18b/17, 19b/06, 20b/04, 21a/05, 22a/07, 22b/16, 23b/07, 24a/12, 25a/04, 26a/02, 26b/08, 26b/17, 27b/04, 28a/03, 28a/12, 28b/06, 28b/06, 28b/12, 28b/12, 30a/02, 30b/06, 30b/06, 31b/05, 32a/04, 32b/01, 32b/08, 34b/15, 34b/15, 35a/17, 36a/13, 36a/13, 36b/14, 38a/01, 38b/06, 39a/03, 41a/17, 41b/12, 41b/12, 42a/03, 42a/17, 42a/17, 43a/15, 43a/15, 43b/16, 43b/16, 44b/11, 44b/11, 47a/08, 47a/09, 48a/12, 48b/11, 48b/11, 49a/Dk, 49a/Dk, 49a/Dk, 50b/11, 50b/11, 51b/07, 52a/10, 52b/14, 54a/11, 54a/11, 54b/10, 55a/10, 58a/11, 58b/13, 59b/07, 60a/11, 60b/01, 61b/08, 62a/03, 62b/07, 64/05, 64a/14, 65a/05, 66a/02, 67a/07, 67a/17, 67b/15, 68a/15, 69b/13, 70a/08, 71a/09, 71b/03, 72a/13, 73a/08, 73b/06, 74a/15, 74b/05, 74b/17, 75b/08, 76a/17, 77a/05,

77b/10, 78a/02, 78b/02, 78b/08, 80b/15, 81a/14, 82a/10, 83a/01, 83b/09, 84a/09, 85a/01, 85b/01, 86a/11, 87b/07, 87b/12, 89b/06, 91a/17, 92b/07, 92b/13, 93b/14, 94a/03, 97a/12, 97b/14, 98b/02, 99a/10, 100b/06, 101b/02, 101b/16, 102a/12, 102b/12, 103a/12, 104a/14, 104b/07, 104b/16, 105b/03, 107a/15, 108a/06, 108a/17, 108b/07, 109b/07, 110a/05, 110b/03, 111a/09, 111b/06, 112b/17, 113a/08, 113a/09, 113a/15, 114a/02

e. (ebyāt-ı raʿnā) 113b/15

e.+dın 15b/16, 26a/10, 63b/03

e.+dındur 50a/16

e.+ı(1) 3b/17, 7a/05, 8a/12, 8b/06, 11a/01, 24a/07, 25a/06, 26a/10, 32b/01, 33b/12, 34b/14, 47a/01, 51b/07, 51b/17, 53b/01, 53b/05, 66b/10, 81b/14, 88a/05, 89b/16, 97a/02, 98a/12, 100a/03, 104b/16

e.+ı(1)+(cemīʿ-i ebyāt) 16a/07

e.+ı(2) 9a/16, 10a/02, 92a/17

e.+ıdındur 81b/16

e.+ımız 103b/13

e.+ın 44b/11, 84b/05

e.+ınıñ 38a/11, 51b/02

e.+nı 7a/06, 7b/08, 10a/13, 36b/16, 38b/06, 73b/11, 77b/03, 83a/08, 114a/06

[=211]

ecāmire < Ar. *i.* Ayak takımı, serseriler.

e. 73b/04

[=1]

ecdād < Ar. *i.* (cedd'in çoğulu) Atalar, cetler.

e.+ı(1) 3b/03, 106a/05

[=2]

ecel < Ar. *i.* Ömrün sonu, ölüm, vefat.

e. 34b/05

e.+din+(gird-āb-ı baḥr-ı ecel) 34b/15

e.+i(1) 87a/13

[=3]

edā < Fars. *i.* (< Fars. *edā*< Ar. *edāʾ*) Tarz, üslûp, davranış veya anlatış biçimi.

e. (edā-yı Türkī-y-āne) 40b/03

e.+sıda 13b/09

[=2]

edālıġ < Fars. *edā*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Belirli bir davranışa, üslûba, tavra sahip olan kimse.

e. 21a/04

[=1]

edeb < Ar. *i.* Edep. İnsanın haddini bilerek ölçülü, terbiyeli, nâzik ve zarif davranış göstermesi.
e. (terk-i edeb) 51a/11
e.+li 30a/11
[=2]

Edhem < Ar. *öz.i.* "Cânî" mahlasıyla Fars dilinde şiirler kaleme almış olan Hemedânlı şâir Mevlânâ Esed'in yazmış olduğu mu'ammâ türündeki eserlerden birisinin adı.
e. 102a/05
[=1]

ednā < Ar. *sf.* Çok düşük dereceli, çok sıradan, bayağı, alçak.
e. 3a/Dk, 43b/07
[=2]

edvār < Ar. *i.* (devr'in çoğulu) Mûsıkî ilmi. Doğu-İslâm mûsıkîsinde, 12. Yüzyılda yaşamış olan ünlü Azerbaycanlı-Türk mûsıkî nazariyatçısı Safîyü'd-dîn el-Urmevî'nin, makamları ve usûlleri dâiresel şemelarla göstermesinden dolayı "Kitâbü'l-Edvâr" adını verdiği eserinden hareketle, bu eserden sonra kaleme alınmış olan hemen hemen bütün mûsıkî nazariyatına dâir kitaplar edvâr adıyla anılmıştır. ↔ **ʿilm-i edvār.**
e.+dın+(ʿilm-i edvār) 41b/10, 91b/15
e.+nı+(ʿilm-i edvār) 7a/Dk, 15b/07, 25a/14
[=5]

edyān < Ar. *i.* (dīn'in çoğulu) Dinler.
e. (nāsuḫ-ı edyān-ı ʿulūm bol-) 2a/05
[=1]

efʿāl < Ar. *i.* (fiʿl'in çoğulu) Fiiller, eylemler, işler.
e. (efʿāl-ı şenīʿ) 1b/08
[=1]

efāżil < Ar. *i.* (efżal/efḍal'in çoğulu) Çok erdemli kimseler.
e.+i 15b/12
[=1]

efḍal < Ar. *sf.* En erdemli, en fazîletli.
e.+i(1) 11a/17
[=1]

efġān < Fars. *i.* Izdırapla bağırma, feryat etme, haykırma.
e. 41a/04
e.+dın 40a/17
[=2]

efkār < Ar. *i.* (fikr'in çoğulu) Fikirler, düşünceler.
e.+ıġa 4a/13

[=1]

eflāk < Ar. *i.* (felek'in çoğulu) Gökler, semâlâr.

eflāk-i ʿinān-keş Dizgin çeken gökler. 3a/09

[=1]

Eflāṭūn < Ar. *öz.i.* (Ar.< Yun. *Platon*) M.Ö. 429-347 yılları arasında yaşamış, Aristoteles'in hocası, Sokrates'in öğrencisi olan ünlü Eski Yunan filozofu.

e.+ı(1) 105b/08

[=1]

efṣaḥ < Ar. *i.* En fasih dille, en düzgün ve açık, anlaşılır bir şeyi ifade eden kimse.

efṣaḥü'l-mütekellimīn En fasih dille konuşanlar. 23a/08, 84b/03

[=2]

efser < Fars. *i.* Taç, iklil.

e.+i 10a/12

[=1]

efsurde < Fars. *sf.* Solgun, soluk .

e. bol- Solmak. 81b/15

[=1]

efşān < Fars. *i.* Dökümcülük işi, mesleği.

e. 90b/03

e.+ıdın 23b/05

[=2]

eger < Fars. *e.* Eğer.

e. 3a/03, 3b/07, 3b/12, 10a/10, 10b/07, 20a/16, 38a/09, 39b/13, 39b/15, 41b/15, 50b/04, 51b/01, 75b/06, 83a/05, 86a/09, 93a/08, 96a/15, 106a/09

[=18]

egerçi < Fars. *e.* Her ne kadar, … ise de, gerçi.

e. 2a/11, 3a/16, 3a/Dk, 4a/11, 6a/16, 9b/05, 9b/16, 10a/08, 11a/01, 18b/09, 20a/17, 22b/12, 24a/09, 25b/01, 27a/03, 28a/02, 33b/10, 47a/02, 49a/Dk, 50a/13, 63a/11, 64b/17, 73b/05, 88b/02, 90a/09, 92a/03, 94a/07, 94a/12, 102a/07, 105b/09, 110b/13, 111b/08

[=32]

ehl < Ar. *i.* Usta, mahâretli, uzman, ehil kimse.

e. 108a/17

e. (ehl-i ḥāl) 34b/10

e. (ehl-i hüner) 29b/06

e. (ehl-i meclis) 65a/04

e. (ehl-i naẓm) 38a/01, 39a/01

e. (ehl-i rūz-gār) 43b/15

e. (ehl-i ʿulūm) 30b/14

e.+i(1) 4a/13, 11b/11, 52b/13, 86b/06, 107b/10, 107b/13, 113b/06

e.+idür 76a/16

e.+iġa 4a/09

e.+ine 20b/06, 34a/17, 43b/17

e.+iniñ 3a/Dk

[=21]

ehliyyet < Ar. *i.* (Ar. *ehl*+Ar. mec'ûl masdar *-iyye(t)*'ten) Ehil olma durumu, uzmanlık, beceri.

e. (bā-vücūd-ı ʿadem-i ehliyyet) 86b/06

e.+i(1) 92a/07

[=2]

ejdehā < Fars. *i.* Ejderhâ.

e. 39a/04

[=1]

Ejdehā Sulṭān Afşār *öz.i.* "Hicrî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan Kāsım Beg'in babası olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz devlet adamının adı.

e. 22b/04

[=1]

ekābir < Ar. *i.* (ekber'in çoğulu) En büyük, en ulu kimseler.

e. 47a/05, 55a/08, 96a/17

***ekābir-nişān** Asilzâde, soylu. 51a/15, 90a/09

e. (güzide-i ekābir-i feṣāḥat-şiʿār) 3a/Dk

e.+leri 66a/15, 78a/15

e.+lerniñ 102b/10

[=9]

ekābir-āne Büyüklenerek, kibirli bir şekilde, gururluca.

e. 103a/11

[=1]

ekābir-zāde < Ar. *ekābir*+Fars. *zāde*'den Fars. *b.i.* Asilzâde.

e.+leridindür 94b/02

[=1]

eḳall < Ar. *sf.* En az, en küçük.

e. (eḳall-i ʿibād-ı cumhūr) 2b/14

[=1]

Ekber Pād-şāh *öz.i.* Asıl adı Celâlü'd-dîn Muhammed olan ve 14 Ekim 1542 tarihinde Hindistan'ın Sind vilâyetindeki Ömerkût Kalesi'nde Hümâyûn Pâdişâh'ın oğlu olarak doğan, hükümdarlığının ilk zamanlarından itibaren ülke topraklarını genişleterek Hindistan'ı tek bir merkezî idâre altında toplayan ilk hükümdar olan, ayrıca istidâd

sahibi sanatkâr ve bilim adamlarını himâye etmesi ile kültür ve sanat bakımından devletin en parlak dönemini de yaşatan, Agra, Lahor, Allahâbâd gibi şehirleri kültür merkezleri hâline getiren ve 1605 yılında vefat eden Bâbürlü-Türk devlet adamının adı.

e. 48a/07

[=1]

ekmel < Ar. *sf.* En kâmil, en eksiksiz.

e.+idür 11a/17

[=1]

ekrem < Ar. *sf.* En cömert, en fazla kerem sahibi, eli açık.

e.+i(1)+(emīr-i ekrem) 44a/14

e.+idür 6b/09

[=2]

eks̱er < Ar. *sf.* Çok fazla, bir çok, çoğu.

e. 15b/03, 19b/05, 24a/07, 29b/11, 32a/03, 33a/09, 38a/11, 39a/12, 39b/14, 51b/17, 59a/17, 62b/06, 65b/03, 82b/15, 84b/17, 93a/15, 94a/02, 100b/05, 102b/09, 105a/10, 111a/14

e. (eks̱er-i resāʾil-i żarūrī-i şiʿr) 23a/13

[=22]

eks̱erī < Ar. *zf.* Çoğu zaman, çoğunlukla.

e.+de 9b/15

[=1]

eksük *sf.* (< E.T. *egsük*) Tam olmayan, noksan.

e. 34b/02

[=1]

el-ʿāḳilu yekfīhi'l-işāre Anlayana işaretler yeterlidir.

e. 16a/07, 85b/01

[=2]

el-cinsu maʿa'l-cinsi vaṭarun maʿa'l-işkāl Aynı gayeye yönelik cinsleri, bu ilimle iştigal edenleri bekleyen müşkiller de vardır.

e. 3a/Dk

[=1]

el-ḥaḳḳ < Ar. *zf.* Gerçekten, hakîkaten.

e. 9a/03, 12a/05, 22b/11

[=3]

el-ḥāl < Ar. *zf.* Şu anda, şimdi, günümüzde.

e. 29b/11, 93b/13, 96b/07, 100a/01, 105a/10

[=5]

el-ḥāṣıl < Ar. *zf.* Sonuçta, sözün kısası, velhâsıl.

e. 89a/11

[=1]

el-ḥükmü li'llāh Allah'ın hükmü.

e. 9b/05

[=1]

el-maʿnā fī-baṭni'ş-şāʿir Anlam, şâirin içinden doğar.

e. 51b/17

[=1]

el-ʿuhdetu ʿale'r-rāvī Bu, rivayet edenin uhdesindedir.

e. 51b/14, 92a/04, 106a/14

[=3]

el-veledu sirru ebīhi Çocuğun nitelikleri babasında gizlidir.

e. 103a/05, 107a/03

[=2]

elḳāb < Ar. *i.* (ḳalb'in çoğulu) Kalpler, gönüller.

e.+dur+(müstaġniyyü'l-elḳāb) 44b/09

e.+durlar+(müstaġniyyü'l-elḳāb) 21b/15

[=2]

Elḳāṣ Mīrzā *öz.i.* I.Şâh İsmâil'in ikinci oğlu olup Azerbaycan'da; Karabağ'da mîlâdî 1516 yılında dünyaya gelen, 1550 yılında ise Kahkaha Kalesi'nde ağabeyi Şâh Tahmâsb'ın emriyle öldürülen Safevî-Türk şehzâdesi. Elkās Mîrzâ, tıpkı Osmanlı Devleti'ndeki Cem Sultan misâli, ağabeyi ile sultanlık kavgasına girişmiş ve o da aynı şekilde mağlup olarak 1547 yılında Osmanlı ülkesine ilticâ etmiştir. Kānûnî, Sultân Süleymân ve Rüstem Paşa tarafından büyük iltifat ve yardım gören Elkās Mîrzâ, sultandan asker yardımı da alarak İran üzerine saldırılar düzenledi. Daha sonra, bazı sebeplerden ötürü gözden düşerek Osmanlı himayesinden mahrum kaldı ve en nihayetinde de esir edildiği Kahkaha kalesi'nde Şâh Tahmâsb'ın emriyle öldürüldü. Elkās Mîrzâ, şiirlerini Fars dilinde yazmıştır.

e. 7a/Dk

[=1]

elli *i.* (< E.T. *ellig*) Kırk dokuzdan sonra, elli birden önce gelen sayının adı.

e. 41b/13, 106a/07

[=2]

elvān < Ar. *i.* (levn'in çoğulu) Renkler.

e. 90b/03

[=1]

emān < Ar. *i.* Emin olma durumu, korkusuzluk, güvenlik.

e. (Dārü'l-emān-ı Kirmān) 110a/09

[=1]

Emānī < Ar. *öz.i.* Şiirlerini Türk dilinde kaleme alan Bayburtlu Türk şâiri Muhammed Beg'in mahlasının adı.

e. 10b/01

[=1]

Emānī-i Hemedānī *öz.i.* Hemedânlı olup şâirliğinin yanı sıra çiçekçilikle de meşgul olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

e. 101a/14

[=1]

emīr < Ar. *i.* Bir kavmin ya da memleketin, ülkenin reisi, başkanı.

e. 22a/06

e. (emīr-i ekrem) 11b/12, 44a/14

e. (emīrü'l-ümerā) 42a/13

e. (ḥasbel-emr-i emīrü'l-ümerā) 40a/11

e. (ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn) 107a/08

[=6]

Emīr ʿAlī Şīr Nevāyī *öz.i.* 1441 senesinde bugünkü Afganistan'ın Herât kentinde dünyaya gelip aynı kentte 1501 Mîlâdî senesinde vefat etmiş olan, Klasik Çağatay edebiyatının en büyük şâiri ve devlet adamı Alî Şîr Nevâî. Üstâd Alî Şîr Nevâî, vermiş olduğu paha biçilmez eserlerle Çağatay Türkçesi'ni 19. Yüzyılın sonlarına kadar Orta Asya'nın müşterek yazı dili hâline getirmiştir ve bu yüzden bu tarihî Türk lehçesinin klasik dönemi onunla başlatılmaktadır. Nevâî, özellikle yaşadığı dönemde Türkçe'yi yüceltip bu dile ivme kazandıran "Muhâkemetü'l-Lûgateyn" (İki Dilin Muhâkemesi) adlı ünlü eserini yazmaktan başka aynı zamanda Doğu-İslâm Dünyası şuara tezkireciliği geleneğinin en büyük temsilcilerinden biri olmuş ve bu alanda Türk dilinde ilk büyük eser olan "Mecâlisü'n-Nefâyis" adlı yazmayı Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almıştır. ↔ **ʿAlī Şīr, Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr, Nevāyī.**

e. 40a/10

[=1]

Emīr Bég *öz.i.* "Emîrî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan Afşar Türklerinden olan şâirin adı.

e. 3b/13, 43a/05

[=2]

Emīr Esedu'llāh Ṣadr *öz.i.* Farsça şâiri Emîr Nûru'llâh-ı Şûşterî'nin amcası olan devlet adamının adı.

e. 22a/06

[=1]

Emīr Ḫān Bég *öz.i.* İskender Han Bekişlü'nün aşîretinden olup Yezd'de vefat eden, şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.

e. 40b/01

[=1]

Emīr Ḫān Gülābī Türkmen ṭābe s̱erāhu *öz.i.* Aynı zamanda şâir olan Sultân Mahmûd Han'ın babası olup, Türkmen şâiri Sûsenî Beg'in vefatından ötürü tamamlayamadığı dîvânını, Sâdıkî-i Kitâbdâr'a bitirmesi için emir veren hükümdârın adı.

e. 40a/12

[=1]

Emīr Ḫān-ı Gülābī *öz.i.* Fars dilinde şiirler kaleme almış olan Sultân Mahmûd Han'ın babası olan devlet adamının adı.

e. 20a/09

[=1]

Emīr Ḫān-ı Türkmen *öz.i.* Şâir ve mûsıkîşinas Mîr Azîz Kemânçeî'nin hocası olan devlet adamının adı.

e. 105b/11

[=1]

Emīr Ḫüsrev *öz.i.* Farsça bir dîvân yazmış olan şâir ve devlet adamının adı. ↔ **Emīr Ḫüsrev-i Dehlevī ʿAleyhi'r-raḥme.**

e. 93a/09, 109a/09

[=2]

Emīr Ḫüsrev-i Dehlevī ʿAleyhi'r-raḥme *öz.i.* Farsça bir dîvân yazmış olan şâir ve devlet adamının adı. ↔ **Emīr Ḫüsrev.**

e. 109a/13

[=1]

Emīr Nūru'llāh-ı Şūşterī *öz.i.* Emîr Esedu'llâh Sadr'ın yeğeni olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

e. 22a/06

[=1]

Emīr Şāhī *öz.i.* Hemedânlı şâir Mevlânâ Sayrafî'nin, dîvânına bir nazîre yazmış olduğu şâirin adı.

e. 93a/06

[=1]

Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr *öz.i.* 1441 senesinde bugünkü Afganistan'ın Herât kentinde dünyaya gelip aynı kentte 1501 Mîlâdî senesinde vefat etmiş olan, Klasik Çağatay edebiyatının en büyük şâiri ve devlet adamı Alî Şîr Nevâî. Üstâd Alî Şîr Nevâî, vermiş olduğu paha biçilmez eserlerle Çağatay Türkçesi'ni 19. Yüzyılın sonlarına kadar Orta Asya'nın müşterek yazı dili hâline getirmiştir ve bu yüzden bu tarihî Türk lehçesinin klasik dönemi onunla başlatılmaktadır. Nevâî, özellikle yaşadığı dönemde Türkçe'yi yüceltip bu dile ivme kazandıran "Muhâkemetü'l-Lûgateyn" (İki Dilin Muhâkemesi) adlı ünlü eserini yazmaktan başka aynı zamanda Doğu-İslâm Dünyası şuara tezkireciliği geleneğinin en büyük temsilcilerinden biri olmuş ve bu alanda Türk dilinde ilk büyük eser olan "Mecâlisü'n-Nefâyis" adlı yazmayı Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almıştır. ↔ **ʿAlī Şīr, Emīr ʿAlī Şīr Nevāyī, Nevāyī.**

e. 2b/03, 113b/04

[=2]

emīr-zāde < Ar. *emīr*+Fars. *zāde*'den Fars. *b.i.* Şehzâde, emîrzâde, pâdişâhın, sultanın oğlu.

e.+leri 19b/01

[=1]

Emīrī < Ar. *öz.i.* Afşâr Türkleri'nden olup Farsça şiirler söylemiş olan Emîr Beg'in mahlasının adı.

e. 43a/06

[=1]

Emīrü'l-mü'minīn ʿAlī ʿAleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selam Hz.Alî Aleyhi's-selâm.

[=1]

emr < Ar. *i.* Buyruk, emir.

e. bol- Emredilmek, buyruk verilmek. 95b/01

e. (ḥasbe'l-emr) 89b/05

e. (ḥasbe'l-emr-i emīrü'l-ümerā) 40a/11

e.+i(1) 18b/10, 83b/07

e.+i(1)+(ḥilāf-ı emr) 4b/15

e.+i+(ḥilāf-ı emr) 5a/02

[=7]

emr < Ar. *i.* İş, meslek, meşguliyet.

e. olun- İş edinmek. 95b/16

e.+iġa 17b/04, 98a/16, 100a/16, 102b/01, 103a/02

[=6]

emrī < Ar. *emr*+nispet eki *-ī*'den Ar. *sf.* Emirle, buyrukla ilgili.

e. (ḥasbel-emrī) 88a/05

[=1]

emṡāl < Ar. *i.* (miṡāl'in çoğulu) Örnekler, misaller, benzerler, eş değerde olanlar.

e. 4a/05, 7a/Dk, 7a/Dk, 12a/17, 14b/04, 21b/11

e. (beyne'l-emṡāl) 20a/11

e. (emṡāl-i aḳrān) 21a/04

e. (ser-āmed-i emṡāl ve aḳrān) 64b/04

e.+din 73b/02

e.+i(1) 101a/02

e.+iġa 29a/12

[=12]

emvāc < Ar. *i.* (mevc'in çoğulu) Dalgalar.

e. (telaṭum-i emvāc-ı baḥr) 7a/Dk

[=1]

enārallāhu burhānehu Allah delîlini aydınlatsın.

e. 96a/10

e.+nıñ 13b/05

[=1]

encām < Fars. *i.* Son, nihayet, âkıbet.

e. (encām-ı iḫtitām) 2a/09

[=1]

Encudānlıġ < Ar. *Encudān*< Fars. *Engudān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Mîrzâ Ebû Turâb-ı Firkatî'nin de memleketi olan, İran'ın Kâşân şehrine bağlı bir yer olan Encudân'dan olan veya o yerde ikamet eden kimse.

e.+dur 86a/09

[=1]

endek < Fars. *sf.* Az, yetmeyen.

e. (bir endek) 31b/11

[=1]

endīşe < Fars. *i.* Düşünce, tasavvur.

e. (veġā-endīşe) 7a/Dk

e.+sidin 3a/01, 5a/04

[=3]

endūh < Fars. *i.* Gam, keder, sıkıntı, tasa.

e. (endūh-ı dünyā) 34a/01

e.+a+(ʿillet-i endūh) 34a/01

[=2]

engelli *sf.* (*engel+lı/li*'den *tü.i.*) Engel olan, mâni.

e. 41b/13

[=1]

enīs < Ar. *i.* Dost, arkadaş, yoldaş.

e. 116a/02

[=1]

Enīsī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme alan, Mahmûd ve Ayaz adlı bir mesnevî yazan, aynı zamanda Herât Beylerbeyi Alîkulı Han'ın kitâbdârı olan Yolkulı Beg Şâmlu'nun mahlasının adı.

e. 35a/15

[=1]

ensāb < Ar. *i.* (neseb'in çoğulu) Nesepler, soylar.

e.+ıdındur 75b/05

[=1]

envāʿ < Ar. *i.* (nevʿ'in çoğulu) Türler.

e. 65b/01

e. (envāʿ-ı şiʿr) 37b/05

e. (envāʿ-ı hüner) 95b/10

[=3]

erbāb < Ar. *i.* (rabb'in çoğulu) Bir işte maharetli olan kimse, usta, uzman, erbap.

e. 74b/13

e. (erbāb-ı fehm) 7a/Dk, 31a/11, 90a/05, 102b/08

e. (erbāb-ı istiʿdād) 7a/Dk, 7a/Dk, 13a/15, 29b/06, 29b/07, 39a/01, 39b/14

e. (erbāb-ı ḳalem) 29a/16

e. (erbāb-ı naẓm) 2a/15, 19b/02, 28a/01, 61b/13, 100b/15, 112a/13, 112b/16, 114a/06

e. (erbāb-ı şiʿr) 113b/16

e.+ı(1) 95a/13

[=23]

erc-mend < Fars. *sf.* Saygıdeğer, değerli.

e. 7b/12

[=1]

Erdebīl < Fars. *öz.i.* Günümüzde İran'ın Doğu Azerbaycan bölgesinde bulunan, Azerbaycan Cumhuriyeti sınırına yaklaşık 40. km. uzaklıkta bulunan şehrin adı. Şehir, gerek Sâsânî Devleti döneminde, gerekse de Hz.Ömer devrinden itibaren özellikle de Safevî-Türk Devleti

hükümdarlığı zamanında çok önemli bir ticaret ve siyaset merkezi durumunda olmuştur.

e.+dindür 91b/06

e.+dindür+(Dārü'l-irşād-ı Erdebīl) 103b/06

[=2]

Erdebīllıġ < Fars. *Erdebīl*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Erdebîl şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Erdebîlli.

e.+dur 104a/07

[=1]

Erdistān < Fars. *öz.i.* İran'da, Avesta Dilinde "yüksek" anlamına gelen "eredhva" kelimesiyle "istân" kelimesinin birleşmesiye oluşan ve zamanla şimdiki adını alan şehrin adı.

e. 27b/07

[=1]

erḳām < Ar. *i.* (raḳam'ın çoğulu) Bir konu hakkında yazılmış şeyler, yazılar.

e.+ınıñ 113b/16

[=1]

erkān < Ar. *i.* (Ar. *rukn*'un çoğulu) Kurallar, temel ve esas noktalar.

erkān-ı devlet Devlet erkânı, devleti yöneten kimselerin ileri gelenleri, devletin sayılı kimseleri. 8a/07, 10b/09, 12a/05, 19a/10

[=4]

erşed < Ar. *sf.* Yaşça en büyük olan.

e. 4b/09, 19a/10, 22b/07

[=3]

eṣ-ṣāliḥūn li'llāh ve'ṭ-ṭāliḥūn lī Hayırlı kimseler Allah'a aittir, şerler ise bana aittir.

e. 23a/09

[=1]

es-sulṭānu ẓillu'llāhu fi'l-ʿarżeyn Sultân, iki cihanda Allah'ın gölgesidir.

e. 3a/12

[=1]

esās < Ar. *i.* Temel, esas.

e. 8a/03

[=1]

esbāb < Ar. *i.* (sebeb'in çoğulu) Sebepler, nedenler.

e. 106a/05

[=1]

eṡer < Ar. *i.* Bir davranış, fikir ya da olayın doğurduğu sonuç, yarattığı tesir, geride bıraktığı iz, netice.

e. 4a/05

e. (eser-i hevā bol-) 94b/11

e. (eser-i terbiyyet) 10a/01, 22b/15, 67b/13

e.+in 95a/17

e.+leridin 15a/13

[=7]

esīr < Ar. *i.* **I.**Tutsak, esir.

e. bol- 7a/Dk

II. Bir şeye aşırı derecede bağlı, tutkun.

e. bol- 3a/03

III. Tutkulu bir sevgi duyan, âşık.

e. 23a/17, 27a/14

[=4]

esnā < Ar. *i.* Bir şeyin yapıldığı veya meydana geldiği zaman, an, sıra, esnâ.

e.+sıda 9a/14, 15b/05, 95a/12

[=3]

Esterābād < Fars. *öz.i.* İran'ın doğusunda, Doğu Mâzenderân bölgesinde bulunan, günümüzde Gürgân adıyla anılan tarihî şehrin adı.

e. 68a/09, 107b/13

e.+da 42a/11, 87a/13, 94a/02

e.+nıñ 31a/14, 87a/10

[=7]

Esterābād Rustāḳ < Fars. *öz.i.* Fars dilinde şiirler kaleme almış olan Mîr Emînî'nin memleketi olan ve Esterâbâd'a bağlı bir nahiyenin adı.

e. 31a/14

[=1]

Esterābādlıġ < Fars. *Esterābād*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Köken itibariyle İran'ın Esterâbâd şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Esterâbâdlı.

e.+dur 86b/16, 94a/01

[=2]

eşʿār < Ar. *i.* (şiʿr'in çoğulu) Şiirler.

e. 10b/02, 13a/16, 23b/07, 25b/03, 39b/02, 40b/07, 53b/05, 75a/09, 100a/03, 106a/15, 106b/03

e. (eşʿār-ı dil-firīb) 52b/13

e. (eşʿār-ı laṭīf) 3b/01, 65a/17

e. (eşʿār-ı şerīf) 25b/12

e. (ḥażīż-i eşʿār) 3a/Dk

e. (kesret-i eşʿār) 66b/04

e.+ı(1) 7a/Dk, 26b/07, 29b/11, 33b/09, 33b/11, 39a/03, 40b/15, 41b/12, 44b/10, 47a/06, 54a/10, 55a/10, 58b/13, 62a/03, 67a/06, 67b/14, 78a/02, 90b/15, 92a/04, 94a/13, 97a/12, 109b/12

e.+ıdın 30a/16

e.+ıġa 15b/13, 37b/14, 51b/02, 52a/07

e.+ın 25b/05, 42b/06, 64a/10, 78a/01, 93a/08, 94b/04

e.+ınıñg 112b/03

e.+ları 10b/03

[=52]

eşcaʿ < Ar. *sf.* En şecâatli, en cesur.

e.+ı(1) 6b/08

[=1]

eşk < Fars. *i.* Gözyaşı.

e.+im+(nem-i eşk) 34a/08

e.+ime+(ḥabāb-ı eşk) 34b/05

[=2]

eşrāf < Ar. *i.* (şerīf'in çoğulu) İleri gelenler, şerefli, soylu, seçkin kimseler.

e.+ıdındur 89a/16

[=1]

eşrebe < Ar. *i.* İçecekler, meşrûbât.

e. 68a/11

[=1]

eṭfāl < Ar. *i.* (Ar. *ṭifl*'in çoğulu) Çocuklar.

e. 66b/06, 82a/07, 101a/11

[=3]

eṭīʿu'llāhe ve eṭīʿur-resūle ve ūlu'l-emri minkum Allâh'a itaat edin, peygambere itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de.

e. 3a/11

[=1]

eṭrāf < Ar. *i.* (ṭaraf'ın çoğulu) Yakın yöre, çevre, bir yer veya şeyi çevreleyen yerler.

e. 15b/14

[=1]

Etrāk < Ar. *i.* (Ar. *Turk*'un çoğulu) Türk kavminden olanlar, Türkler.

e. 8a/03, 33a/15

[=2]

eṭvār < Ar. *i.* (ṭavr'ın çoğulu) Tavırlar, hâl ve hareketler.

e.+ıġa 9a/03

[=1]

eṭvārlıġ < Ar. *eṭvār*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Belirli tavır ve edâlara sahip olan, tavırlı, huylu, davranışlı. ↔ **eṭvārlıḳ.**

e. 16a/10, 21b/16, 41b/10, 91b/07

[=4]

eṭvārlıḳ < Ar. *eṭvār*+Tür. *+lıḳ/+lik*'den *tü.i.* Belirli tavır ve edâlara sahip

olan, tavırlı, huylu, davranışlı. ↔ **eṭvārlıġ.**

e. 32b/07

[=1]

evāsıṭ < Ar. *i.* (Ar. *evsaṭ*'ın çoğulu *evāsiṭ*) Ortada bulunanlar, ortadakiler.

e. (evāsıṭ-ı devlet) 3b/06

evāsıṭu'n-nās Sıradan, alelâde insan. 50a/10 ↔ **evsaṭu'n-nās.**

[=2]

evāyil < Ar. *i.* (Ar. evvel'in çoğulu *evā'il> evāyil*) İlk zamanlar, başlangıç dönemleri.

e. (evāyil-i ḥükūmet) 9a/06

e. (evāyil-i ḥüsn) 30a/12

e. (evāyil-i ʿömr) 5a/15, 25b/02, 40b/02

e. (evāyil-i salṭanat) 3b/05

e. (evāyil-i şebāb) 65a/16

e.+de 8b/01, 9b/14, 40a/07, 65a/02, 65b/15, 66b/05, 74a/14, 91a/01, 99b/17, 101a/09

e.+ide 30a/15

[=18]

evbāş < Ar. *i.* (Ar. *vebeş*'in çoğulu) Ayak takımı, serseriler, külhanbeyleri.

e. 30b/17, 73b/04, 82a/07

e.+ları 107b/05

[=4]

evḳāt < Ar. *i.* (vaḳt'in çoğulu) Vakitler, zamanlar.

e. 15b/03, 19b/05, 32a/03, 39a/12, 39b/13, 39b/14, 65b/03, 84b/17, 94a/02, 100b/05, 102b/09, 104b/06, 105a/10

e. (dāyimü'l-evḳāt) 107b/05

e. kéçür- Vaktini geçirmek, bir meslek sahibi olup hayatını idâme ettirmek. 28a/01, 40a/10, 99b/16, 101a/10, 102a/11, 106b/08, 112a/02

e.+ı(1) 32a/14, 66b/02, 74b/02, 75a/08, 78b/05, 89a/01, 94a/16, 96b/14, 97b/13, 101a/14, 104b/01

e.+ı(1)+(tamām-ı ʿömr-i evḳāt) 111b/05

e.+ın 31b/05, 61b/15

[=35]

evlād < Ar. *i.* (veled'in çoğulu) Evlât, çocuk.

e. 75b/05

e. (evlād-ı şefīʿ) 3a/Dk

e.+ı(1) 4b/09, 23a/09

e.+ı-mén 86b/06

e.+ıdındur 18b/06, 68a/05

e.+ıdur 9a/08, 9b/03, 22b/07

e.+ıdur+(zübdetü'l-evlād) 7a/Dk, 19a/17

e.+ları 19a/10

[=13]

evrül- *f.* Yön değiştirmek, tersine dönmek, ters çevrilmek.

e.-üp 43b/04

[=1]

evṣāf < Ar. *i.* (vaṣf'ın çoğulu) Vasıflar, nitelikler.

evṣāf-ı ḥamīde Övgüye değer vasıflar. 7a/Dk, 11b/01, 23b/06

[=3]

evsaṭ < Ar. *i.* Bahsedilen zamanın ortası, ortaları.

evsaṭ-ı pād-şāhlıġ Hükümdarlık süresinin ortaları. 3b/08

evsaṭu'n-nās Sıradan, alelâde insan. 10a/08. ↔ **evāsıṭu'n-nās.**

[=2]

evvel < Ar. *zf.* Başlangıçta, ilk zamanlarda, öncelikle. ↔ **evvelā.**

e. 23a/08, 94b/04, 103a/17, 106a/13

[=4]

evvelā < Ar. *zf.* Başlangıçta, ilk zamanlarda, öncelikle. ↔ **evvel.**

e. 2b/02, 7a/Dk, 21b/06, 68a/05, 96a/14, 105b/10

[=6]

evvelġı < Ar. *evvel*+Tür. *+ġı/+gi*'den *tü.i.* Birinci, ilk.

a. 3a/10

[=1]

eyā < Fars. *ünl.* Bir kimseye seslenirken ya da hitap ederken kullanılır. Ey! Yâ!

a. 43b/13

[=1]

eyyām < Ar. *i.* (yevm'in çoğulu) **I.**Günler.

e. (eyyām-ı ʿāşūrada) 9a/12

II.Dönemler, zamanlar.

e. 52b/12

e. (eyyām-ı devlet) 11b/12

e. (eyyām-ı ʿömr) 25b/05

[=4]

eyle- *f.* (< E.T. *edle-*> *e̱dle-*) "Yapmak, eymek" anlamlarına gelen yardımcı fiil.

e.-(raḥm eyle-) 21b/05

e.-di+(ḥükm eyle-) 39a/09

e.-di+(vedā eyle-) 51b/15

e.-dügi 39b/04

e.-me+(menʿ eyle-) 41b/15

e.-p+(meşhūr eyle-) 3a/Dk

e.-r 34a/02

e.-r+(naṣīḥat eyle-) 40a/06

e.-rsen+(heves eyle-) 34a/09

e.-yen+(perīşān eyle-) 39a/07

e.-yenler+(tīmār eyle-) 20b/06

[=11]

Eyyūb < Ar. *öz.i.* Alî Şîr Nevâyî'nin Mecâlisü'n-Nefâyis adlı ünlü tezkiresinde adı geçen devlet adamı ve şâir Horâsânlı Ebû'l-Bereke'nin oğlu olup merhametsiz, karaktersiz, sevimsiz babasının tam tersine neşeli, hoşsohbet, nüktedân bir kişiliğe sahip olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, şiirlerini Fars dilinde kaleme alan şâirin adı.

e. 113b/04

[=1]

ez-bes < Fars. *zf.* Yeterince.

e. 42b/13

[=1]

ez-cümle < Fars. *ez*+Ar. *cumle*'den Fars. *zf.* Bu cümleden olarak.

e. 15b/04

[=1]

eżʿaf < Ar. *sf.* En zayıf, en cılız.

e. 2b/09

[=1]

ezhār < Ar. *i.* (zehre/zehere'nin çoğul şekli) Çiçekler.

e.+ı(1) 10a/02

[=1]

ezraḳ-çeşm < Ar. *ezraḳ*+Fars. *çeşm*'den Fars. *b.sf.* Lâcivert gözlü.

e. 50a/15

[=1]

é- *f.* (< E.T. *er-*) "Olmak" fiili. ↔ **ér-.**

é.-di+(oḳur édi) 103b/09

é.-di+(taḳrīr é-) 61a/08

é.-düm+(kétmiş é-) 10b/07, 10b/08

é.-mes 22b/10, 24a/10, 26b/08, 27a/12, 28a/03, 29b/11, 32b/01, 43b/07, 50a/14, 112b/01

é.-mestür 21a/05

é.-miş 50b/02

é.-mişler+(aytur émişler) 102b/10

[=17]

égin *i.* (< E.T. *egin*) Sırt, arka.

é.+ige+(égnige) 106a/04

[=1]

ék- *f.* Toprağa tohum atmak veya gömmek.

é.-ip 23b/03

[=1]

él *i.* (< E.T. *élig*) El. ↔ **élig.**

é. 40a/14

é. bér- İmkânı olmak, imkânlar el vermek. 22b/13, 33b/05

é.+ide 7a/Dk

é.+imde 20b/06, 40a/06

é.+in 40a/14, 40a/14, 40a/16

é.+lerin 112a/08

[=10]

él *i.* (< E.T. *il*) **I.**Halk, ahâlî, insanlar.

é. 3a/13, 6b/11, 21b/12, 84b/17

II. Kabile, aşiret.

é. 38a/09

III. Aynı meslekten v.s. olan kimselerin oluşturduğu zümre.

é.+in 4a/10

[=6]

élig *i.* (< E.T. *elig*) El. ↔ **él.**

é.+ide 7a/Dk, 9b/07, 19b/04, 20b/15, 42a/12, 44b/05, 108b/07, 111b/05

é.+idin 96a/08, 111b/11, 113b/06

é.+im 40a/13

é.+imdin 106a/06

é.+in 40a/15

[=14]

éllig üç *i.* Elli ikiden sonra, elli dörtten önce gelen sayının adı.

é. 3b/05

[=1]

émdi *zf.* (< E.T. *amtı*) Şimdi, şu anda, yeni yeni.

i. 41a/08

[=1]

ér- *f.* (< E.T. *er-*) "Olmak" fiili. ↔ **é-.**

é.-di 3b/03, 3b/04, 3b/05, 3b/11, 3b/12, 4a/01, 4a/07, 4a/07, 4a/09, 4b/01, 4b/02, 4b/09, 4b/10, 4b/11, 4b/17, 5b/10, 5b/10, 6a/02, 6a/03, 6a/15, 7a/02, 7a/15, 7a/16, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/02, 7b/06, 7b/07, 7b/13, 7b/14, 7b/15, 8a/08, 8b/01, 8b/03, 9b/14, 10a/13, 10b/16, 11b/11, 11b/11, 12a/04, 12a/12, 12a/16, 12a/17, 13b/05, 13b/06, 13b/08, 15a/11, 15a/12, 15a/14, 15b/02, 15b/03, 17b/12, 18a/02, 18a/08, 18a/15, 18a/16, 18b/07, 19a/12, 19a/13, 19a/14, 20b/01, 20b/11, 20b/13, 21b/13, 22a/17, 23a/13, 23a/16, 23b/02, 23b/05, 23b/06, 23b/17, 23b/17, 24b/10, 25a/02, 25a/03, 25a/17, 27a/13, 27a/14, 27b/01, 27b/03, 28a/02, 30b/04, 30b/16, 30b/16, 31a/10, 31b/04, 31b/10, 31b/11, 31b/11, 34b/13, 35a/14, 35a/16,

41a/08, 42b/07, 43a/06, 48a/11, 62b/07, 66b/08, 66b/10, 67a/15, 69b/12, 71a/08, 75b/06, 79b/10, 82b/07, 83b/08, 84a/09, 87b/12, 88b/14, 89a/02, 89b/15, 89b/16, 91a/16, 92b/07, 93b/14, 94a/13, 96b/15, 97a/06, 97b/11, 97b/13, 98b/02, 101b/10, 102a/08, 103a/02, 106a/15, 107a/15, 108a/01, 108a/05, 109a/04, 109b/07, 110a/16, 113a/07

é.-mes+(érdi) 7a/Dk, 103a/17, 74b/17, 93a/06, 99a/16

é.-mes+(muʿteḳid ér-) 63a/11

é.-mes+(müfīd ér-) 25b/01

é.-mes+(müyesser ér-) 50a/13

é.-miş 29a/13, 29a/15, 43b/03, 48a/10, 61a/13, 65b/16, 67b/11, 67b/12, 88b/02, 110a/04

é.-miş+(bolur érmiş) 25b/03, 88a/03

é.-miş+(ḳılur érmiş) 41b/17, 61a/14, 96a/16

é.-mişler 25b/02, 69b/12, 113a/09

é.-mişler+(bolur érmişler) 19b/05

é.-mişler+(ḳılur érmişler) 5a/16

é.-ür 5a/04, 5b/02, 6a/06, 7a/Dk, 7a/Dk, 8a/05, 8a/08, 8b/08, 8b/12, 9a/03, 9b/09, 9b/14, 9b/16, 10a/09, 10b/11, 114a/03, 16a/07, 16a/09, 18b/08, 20a/14, 20a/15, 20a/16, 23a/11, 23a/13, 24a/07, 24a/12, 27b/10, 30b/15, 31a/15, 32a/16, 33a/03, 39b/11, 40b/15, 40b/16, 41a/08, 42a/15, 44a/06, 44a/07, 44a/15, 49a/Dk, 50a/12, 51b/17, 52a/05, 53b/01, 58b/13, 64a/16, 67a/06, 67b/07, 68a/14, 68a/15, 74b/05, 75b/08, 77a/02, 77b/08, 78a/16, 84a/08, 85a/17, 86a/09, 87a/02, 89a/01, 89a/02, 89a/16, 90a/06, 90a/06, 90a/17, 92b/12, 94b/16, 95a/02, 95a/03, 95b/09, 96a/08, 96a/12, 96b/17, 10b/03, 100a/16, 101a/02, 101a/10, 101b/16, 102a/15, 102b/11, 103a/06, 103b/10, 108a/02, 110b/16, 111a/07, 111b/01, 112a/06

é.-ür-sén 60a/05

é.-ürler 2a/16, 9a/11, 15b/12, 31a/04, 68a/07, 95b/13, 102b/08

é.-ürler+(māniʿ érürler) 44b/03

[=645]

és- *f.* Esmek. Bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek.

é.-üp 31a/01

[=1]

éşik *i.* (< E.T. *éşik*) Kapı.

é.+in+(éşigin) 3a/Dk

[=1]

éşit- *f.* (< E.T. *eşid-*) Duymak, işitmek.

é.-key-mén 106a/08

é.-medüm 106a/08

é.-ür+(érdüm) 87b/17

[=3]

éşitmaġ *i.* İşitme, duyma durumu.

é.+ġa 77a/04

[=1]

ét- *f.* Yapmak, etmek. Türkçe'de bir çok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller oluşturan, sonuna geldiği kelimelere göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil.

é.-(esbāb-ı ġam ét-) 41a/05

é.-(ḫaber-dār ét-) 33b/16

é.-(iẓhār ét-) 33b/15

é.-di 10a/09, 60a/03

é.-di+(müzeyyen ét-) 2a/01

é.-di+(pāk ét-) 4a/11

é.-di+(tażmīn ét-) 17a/16

é.-duġı 96a/12

é.-dügi 7a/Dk

é.-dügüñ+(şefḳat ét-) 2a/11

é.-dük+(istimāʿ ét-) 93a/10, 95b/12

é.-dük+(mülāzemet ét-) 30b/17

é.-dük+(müṭālaʿa ét-) 109a/17

é.-düm+(istimāʿ ét-) 6a/12, 52a/04, 61a/09, 109a/08

é.-düñ 1b/05

é.-düñ+(ḳaṣd-ı cān ét-) 34a/09

é.-e al- Muktedir olmak, yapabilmek, edebilmek. 93b/03

é.-e+(éde) 83a/04

é.-en+(éden) 34b/10

é.-en+(éden)+(bīmār ét-) 20b/05

é.-er+(éder) 33b/16

é.-er+(raʿnālıġ éder) 41b/14

é.-er-biz+(ihānet éder-biz) 50b/05

é.-kende+(ḥāżır ét-) 50b/06

é.-key+(ḳader-ét-) 3a/Dk

é.-me+(ʿayb ét-) 44a/01

é.-mege+(menʿ ét-) 43b/05

é.-mek+(imtihān ét-) 21b/04

é.-menem+(tavaf ét-) 93b/08

é.-meyen+(seyr ét-) 39b/09

é.-mez 34a/15

é.-meyüpdür+(sefer ét-) 64b/03

é.-miş+(s̱ebt ét-) 3a/Dk

é.-mişdür 33b/13

é.-se+(vefā ét-) 42b/14

é.-üp+(cārī édüp) 1b/10

é.-üp+(dīv-i iḥsān édüp) 4a/10

é.-üp+(merdānelıġ ét-) 7b/01

é.-üp+(mihr édüp) 40a/13

é.-üp+(müẕehheb édüp) 1b/12

[=45]

év *i.* (< E.T. *eb*) Ev, hâne.

é.+ige 96b/04

[=1]

éy *ünl.* Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek için kullanılan ünlem.

é. 1b/04, 1b/07, 10b/04, 34a/05, 34a/09, 34a/17, 34b/04, 39a/05, 39b/04, 39b/06, 39b/10, 40a/03, 40a/04, 43a/05, 109a/13

[=15]

éyle *zf.* Öyle, öylesine, o şekilde.

é. 34b/04, 41b/14

[=2]

-F-

faḳīr < Ar. *i.* "Ben, bendeniz" anlamında tevâzu sözü.

f. 62a/01, 64a/09, 78a/01, 84b/04, 87b/17, 101a/14, 105b/12, 105b/14, 112a/01

f.+i(1) 2b/11

f.+ni 105b/16

[=11]

Faḳīr Mīr ʿAlī *öz.i.* Hz. Hüseyin soyundan olduğunu öğrendiğimiz Mevlânâ Mîr Alî adlı şâirimizin yazmış olduğu kıt'alarda kullandığı adlardan biri.

f. 29a/13

[=1]

farīża < Ar. *i.* Farz olan, gereken işler.

f.+sıġa 93a/16

[=1]

Farḳī-i Herevī *öz.i.* Herâtlı olup Farsça şiirler kaleme almış bir şâirin adı.

f. 108a/16

[=1]

Fārsī < Ar. *i.* Farsça.

f. 6b/09, 9a/11, 20b/03, 33a/16, 33b/05, 41b/12, 43a/16, 43b/16, 83a/01, 91b/11, 97a/12

f. (şiʿr-i Fārsī) 44a/01

f. (şiʿr-i Fārsī ve Türkī) 8b/15

f.+de 89a/08

f.+sidin+(beyt-i Türkī ve Fārsī) 50a/14

[=15]

Fārsīçe < Ar. *Fārsī*+Tür. *+ça/+çe*'den *tü.i.* Fars dilinde, Farsça.

f. 33b/08, 42b/05

[=2]

fāsid < Ar. *sf.* Bozulmuş, mahvolmuş.

f. bol- Bozulmak, düzeni bozulmak. 39b/17

[=1]

Faṣīḥī-i Tebrīzī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olan bir şâirimizin adı.

f. 62b/05

[=1]

Faṣīḥī-i Yezdī *öz.i.* Yezdli olan şâir, ticaretle meşgul olmuştur.

f. 98a/16

[=1]

faṣl < Ar. *i.* Mevsim.

f.+ı (1) 89a/10

[=1]

fātıḳ < Ar. *i.* (Ar. *fatḳ* "yarma, çatlatma" kelimesinden) Râtık kelimesi ile kullanıldığında "İşlerin yoluna girmesi" anlamına gelir.

f. (rātıḳ ve fātıḳ-ı mühimmāt) 13b/13, 18a/15

[=2]

fāżıl < Ar. *sf.* (Ar. *fāżil*) Erdemli, fazilet sahibi.

f. 12a/13, 13a/01, 63b/02, 97a/10, 98a/12, 107a/02

f.+lar 2a/07

f.+larıdındur 60a/15, 89a/08

[=9]

fażīlet < Ar. *i.* Erdem, fazilet. ↔ **fażl.**

f. 90b/15, 97a/06

f. (fażīlet-penāh) 12b/01

f.+i(1) 12a/04, 17b/03, 26b/06, 30b/12, 31a/04, 58b/11, 67b/10, 78b/01, 89a/16, 100a/17, 101b/09

[=14]

fażl < Ar. *i.* Erdem, fazilet. ↔ **fażīlet.**

f. (Dārü'l-Fażl-ı Şīrāz) 92a/08

[=1]

fe < Ar. *i.* Arap alfabesinin yirminci harfi.

f. 34a/17

[=1]

fe'ammā < Ar. *bağ.* (*ve* ile *ammā* bağlaçlarının kalıplaşmasıyla) Ve fakat, lâkin, ama.

f. 20b/13, 43b/07, 47a/02, 50a/14, 52a/03, 53b/01, 58a/10, 74a/13, 82a/05, 89b/05, 108b/05

[=11]

fedā < Ar. *i.* Önem verilen bir şey ya da dava adına değerli bir şeyden vazgeçme.

fedā-yı cān-ḳurbānī Canını fedâ etmekten sakınmayan. 94b/02

[=1]

fedāyīlıġ < Ar. *fedāʾī*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Fedâkârlık, bir şey uğruna kendini fedâ etme durumu.

f.+ı(1) 36b/01

[=1]

fedevī < Ar. *sf.* Fedâî. Gözünü budaktan esirgemeyen kimse, gözüpek.

f. 108a/05

[=1]

fehm < Ar. *i.* Anlayış, anlama, kavrama.

f. 9a/10

f. (erbāb-ı fehm) 102b/08, 31a/11, 90a/06

f. ét- Anlamak, kavramak. 34b/10

f. ḳıl- Alamak, kavramak. 52a/04

f. (tīz-fehm-i laṭīfe-gūy) 7a/Dk

f.+de 105a/09

f.+i(1) 73b/06

[=9]

felāket < Ar. *i.* Büyük sıkıntılara neden olan çok kötü durum, dert, belâ.

f.+idin 40a/09

f.+iñgiz 103b/14

[=2]

felek < Ar. *i.* **I.**Şans, talih, baht.

f. 34b/06

II. Felek, gökyüzü, âlem, dünya, kâinat.

f. 43b/04

[=2]

***felek-zede** Feleğin kahrına uğramış, bahtsız.

f. 94b/15

[=1]

fenā < Ar. *i.* Yokluk, son bulma, son.

f. 2b/13, 40a/15

f.+dın+(libās-ı ʿār-ı fenā) 5a/04

f.+ġa+(ṣarṣar-ı fenā) 51a/13

f.+ġa+(seylāb-ı fenā) 25b/06

[=5]

fenāʾī-y-āne < Ar. *fenāʾī*+Fars. -*āne*'den *tür.zf.* Fânî bir ruh hâliyle.

f. 68a/01

[=1]

fenāyī-ṣıfat < Ar. *fenāʾī*+Ar. *ṣifat*'tan Fars. *b.sf.* Dervişçe, dervişâne.

f. 27a/13

f. (bā-vücūd-ı bu fenāyī ṣıfatlıḳ) 106a/05

[=2]

fenāyīlıḳ < Ar. *fenāʾī*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Ortadan kaybolma.

f. 42a/15

[=1]

fenn < Ar. *i.* Herhangi bir konuya âit olan ilim, bilgi ve hattâ sanat.

f.+de 52b/10, 61b/16

f.+i(1) 4b/01

f.+ide 4a/01, 23b/02, 27a/04, 31b/10, 68a/06, 73b/02, 95a/07, 95b/09, 96a/06, 107a/15, 109b/12

[=14]

Feraḥşād Çelebi *öz.i.* Bağdat'ta dîvân kâtipliği yapmış olan şahıs. Bu şahsın kızkardeşinin oğlu, Türkçe şiirler kaleme almış olan Kılıç Beg'dir.

f. 42b/15

[=1]

Feraḫzād Bég-i Türkmen *öz.i.* Mecma'ül-Havâss'ta hakkında bilgiler verilen Abbâs Beg adlı şâirin babasının adı.

f. 22a/13

[=1]

ferāset < Ar. *i.* Çabuk kavrama, keskin anlayış.

f. 9a/10

[=1]

fercām < Fars. *i.* Son, encâm.

f.+ı(1) 5b/13

[=1]

Ferhād < Fars. *öz.i.* Ferhâd ile Şîrîn hikâyesinde dağı delen kahramanın adı, Ferhâd.

f. 6b/14

[=1]

***Ferhād-nīrū** Ferhâd kadar güçlü, Ferhâd gücünde.

f.+lıġ 3a/Dk

[=1]

ferīd < Ar. *i.* Eşi ve benzeri olmayan, emsalsiz.

f. (ferīd-i zamān) 68a/06

f. (ferīdü'z-zamān) 85a/01

f.+i(1) 12a/04

[=3]

fermān < Fars. *i.* Yazılı hükümdar emri, yarlık, buyruk.

***fermān-bordār** İtaatkâr, boyun eğen.

f. 95a/02

[=1]

***fermān-fermāy** Buyruğu yerine getirilen, geçerli olan kimse, hükümdar.

f. 7a/Dk

f.+ları 24b/15

[=2]

***fermān-revā** Buyruğu yerine getirilen, geçerli olan kimse, hükümdar.

f. 10b/06

[=1]

fermāy < Fars. *sf.* (Fars. *fermūden* fiilinden) Sonuna geldiği kelimelere "emreden, buyuran" anlamını vererek Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

f. (fermān-fermāy) 7a/Dk

f.+ları 24b/15

[=2]

fermūdīd < Fars. *f.* (Fars. *fermūden* fiilinin görülen geçmiş zaman 2.çoğul şahıs çekimi) Buyurdunuz.

f. 109a/12

[=1]

ferrāş < Ar. *i.* Hizmetçi, hademe. Yerleri süpüren temizlikçi.

f.+ı(1) 92a/01

[=1]

ferş < Ar. *i.* Serme, yayma, döşeme.

f. bol- Bir yere yayılmak, inzivaya çekilmek. 7a/Dk

[=1]

ferzend < Fars. *i.* Erkek evlat, oğul.

f.+i(1) 7b/12

[=1]

feṣāḥat-şiʿār < Ar. *feṣāḥat*+Ar. *şiʿār*'dan Fars. *b.sf.* Fesahat sahibi, fasih, düzgün konuşan.

f. (güzīde-i ekābir-i feṣāḥat-şiʿār) 3a/Dk

[=1]

feterāt < Ar. *i.* (fetret'in çoğulu) Bunalımlar, duraklamalar, sıkıntılı dönemler.

f.+ıdın 93b/13

[=1]

fetḥ < Ar. *i.* Açma, açış.

f. (ḳabā-yı fetḥ) 106b/07, 106b/09

[=2]

fevt < Ar. *i.* **I.**Ölüm, mevt.

f. bol- Vefat etmek, ölmek. 24a/08, 25b/01, 47a/01, 52b/12, 63a/17, 65a/13

f.+i(1)+(sebeb-i fevt) 65b/15

f.+ide 28a/06

II. Bir şeyin, eşyanın v.s. kaybolması.

f. bol- Kaybolmak.

[=9]

feyż < Ar. *i.* Bereket, verimlilik, bolluk.

f. (ḳaṭre-i feyż) 1b/04

[=1]

Feyżī < Ar. *öz.i.* Şeyh Ebû'l-Feyz'in mahlasının adı.

f. 15b/13

[=1]

fısḳ < Ar. *i.* (Ar. *fisḳ*) Daha çok fücûr kelimesiyle birlikte kullanılan kelime, sapkınlık ve ahlâksızlık anlamlarını ihtivâ etmektedir.

f. 60a/03

[=1]

fıṭrat < Ar. *i.* (Ar. *fiṭrat*) **I.**Yaratılış, hilkat, halkolunma, tekvîn.

f.+dın.+(ibtidā-yı fıṭrat) 2a/06

II. Huy, mizaç, tıynet.

f. 86b/16

f.+ı(1)+(istiʿdād-ı fıṭrat) 39b/11

[=3]

fıṭrī < Ar. *sf.* (Ar. *fiṭrī*) Yaratılıştan gelen, yaratılışa, fıtrata özgü ve uygun.

f. (bā-vücūd-ı istiʿdād-ı fıtrī) 17a/12

f. (istiʿdād-ı fıṭrī) 8a/07, 88b/03

f.+si+(istiʿdād-ı fıṭrī) 3b/11

[=4]

fī < Ar. harf-i cer *fī.* Eskiden tarihlerin başına konup seneyi, duruma göre ay ve günü bildiren zaman ifadesi.

f. (fī sene 1016) 116a/04

[=1]

fiġān < Fars. *i.* Acı içinde feryat etme, bağırma.

f. ḳıl- Feryat etmek. 41b/15

[=1]

Figārī < Fars. *öz.i.* Temir Han'ın oğlu olan şâir Murâd Han'ın mahlası.

f. 8b/04

[=1]

fihrist < Fars. *i.* Fihrist.

f.+in 1b/13

[=1]

fikr < Ar. *i.* Fikir, düşünce. ↔ **fikret.**

f. 27a/06

f.+i(1)+(diḳḳat-i fikr) 51b/16

f.+ler ḳıl- Fikirler beyan etmek. 74a/14

f.+ler ḳıl- Fikirler beyan etmek. 67b/14

[=4]

fikret < Ar. *i.* Fikir, düşünce. ↔ **fikr.**

f.+leri+(semend-i fikret) 44a/07

[=1]

Fikrī-i Ordubādī *öz.i.* Mevlânâ Lisânî'nin gazeline bir nazîre yazmış olan şâirin adı. Sâdıkî-i Kitâbdâr, bu şâirle tanışmadığını fakat aşk konulu

şiirlerini çok defa okuduğunu söylemektedir.

f. 64a/09

[=1]

fiʿl < Ar. *i.* İş, eylem, faaliyet, kâğıt üzerinde tasarlanan bir şeyin uygulanması.

f.+ġa 7a/Dk, 22b/09, 37b/05

[=3]

fī'l-vāḳiʿ < Ar. *zf.* (Ar. harf-i cer *fī* ile Ar. harf-i târif *el-* ve *vāḳiʿ*'den) Gerçekten, hakîkatte.

f. 7a/Dk, 30b/16, 33b/05, 39a/02, 39a/13, 42a/08, 48a/12, 49a/Dk, 66a/17, 88b/02, 90b/06, 96b/17

[=12]

fiʿlen < Ar. *zf.* Fiilen, eylem yoluyla, pratik olarak.

f. 4a/08

[=1]

firāḳ < Ar. *i.* Ayrı düşme, ayrılık.

f.+ı(1) 19a/15

f.-ile 10b/08

[=2]

firār < Ar. *i.* Kaçış, kaçma.

f. ḳıl- Kaçmak, firar etmek. 7a/Dk, 113b/06

[=2]

firdevs-mekān < Fars. *b.sf.* Mekânı cennet olan, rahmetli.

f. (şāh-ı firdevs-mekān) 17b/13

[=1]

Fireng-istān < Fars. *öz.i.* Avrupa.

f. 3b/10

[=1]

firīb < Fars. *i.* Aldatma, yanıltma.

f. vér- Kandırmak, aldatmak. 33b/14

[=1]

firībende < Fars. *sf.* Aldatan, aldatıcı.

f. 101a/10

[=1]

Firībī-i Ṭahrānī *öz.i.* Tahrân ahâlisinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan bu şâir, Mevlânâ Ümîdî'nin soyundandır.

f. 75b/04

[=1]

firḳat < Ar. *i.* Ayrılık, hicrân.

f. 10b/08

[=1]

fitne < Ar. *i.* Fitne, fesat, karışıklık, kargaşa.

f.+ler 39b/04

[=1]

fitrāk < Fars. *i.* Atın terki bağı.

f.+ide 44a/07

[=1]

furṣat < Ar. *i.* Fırsat.

f. (furṣat-ı ġanīmet) 25b/05

f.+ı(1) 39b/13

[=2]

Furūġī < Ar. *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî'nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

f. 38a/15

[=1]

furūtenlıġ < Fars. *furūten*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Alçak gönüllülük, tevâzu.

f. 114a/05

[=1]

fuṣaḥā < Ar. *i.* (faṣīḥ'in çoğulu) Düzgün, âhenkli ve dilbilgisi kurallarına uygun söz söyleyen kimseler, doğru konuşanlar.

f. 44a/05

[=1]

fużalā < Ar. *i.* (fāżıl'ın çoğulu) Erdemli kimseler, fazilet sahibi kişiler.

f. 4a/06

[=1]

fücūr < Ar. *i.* (Ar. *fucūr*) Ahlâksızca tutum, azgınlık ve zina.

f.+ġa 60a/03

[=1]

fünūn < Ar. *i.* (fenn'in çoğulu) İlimler, fenler, sanat dalları.

f. (tamām-ı fünūn-ı ʿacībe ve ġarībe) 11a/17

f.+ıdın 15a/14

f.+ın 6b/14

[=3]

Fürs < Ar. *öz.i.* (Ar. *Furs*) Eski İran halkından olan kimse, Fars, İranlı.

f. 2a/16

[=1]

fürū-güẕāşt < Fars. *tü.i.* (Fars. *furū-guẕāşt*) İhmâlkârlık.

f. ḳıl- İhmâl etmek. 22b/14

[=1]

fürūzān < Fars. *sf.* (Fars. *furūzān*) Parlak.

f. ol- Parlamak, parıldamak, ışıldamak. 43a/03

[=1]

Füsūnī < Fars. *öz.i.* Mecma'ül-Havâss'ta hayat hikâyesi mevcut olan ve Farsça şiirler kaleme almış olan şâir.

f. 107a/11

[=1]

fütūr < Ar. *i.* (Ar. *futūr*) Bezginlik, bunalım, bıkkınlık, fetret.

f. 112b/02

f.+da 21b/12

f.+ıda 13b/13

[=3]

-G, -Ġ-

ġāfil < Ar. *sf.* Gaflet içinde olan, habersiz, bilgisiz.

ġ. 90b/05

[=1]

ġaflet < Ar. *i.* Olanları fark edememe, algılayamama, dikkatsizlik ve dalgınlık.

ġ.+dür 34a/01

[=1]

gāhī < Fars. *zf.* Bazen, kimi zaman.

g. 3a/03, 102a/12, 10b/02, 22a/14, 22b/12, 25a/15, 31a/16, 39a/11, 42a/15, 42a/15, 65b/12, 95b/17, 116a/02

[=13]

ġalat < Ar. *i.* Hatâ, kusur, yanlış.

ġ. (şöhret-i ġalat ḳıl-) 7a/Dk

[=1]

ġālib < Ar. *sf.* Hâkim olan, son derece üstün.

ġ. 5a/16, 100a/01

[=2]

ġālib-āne Sağlam, güçlü, hâkim bir şekilde.

ġ. (yār-ı ġālib-āne) 70a/08

[=1]

ġālibā < Ar. *zf.* Anlaşılan, görünüşe göre.

ġ. 6a/04, 15b/14, 27b/08, 29b/07, 38a/08, 43b/02, 51a/16, 82a/06, 84b/03, 102a/15, 104b/15, 106b/08, 108b/06, 110a/04, 111a/06, 111a/17

[=16]

ġam < Ar. *i.* (Ar. *ġamm*) Tasa, keder, iç darlığı, kaygı, dert.

ġ. 10b/08, 34a/17, 89a/10

ġ. (defʿ-i ġam) 34a/08

ġ. (esbāb-ı ġam ét-) 41a/05

ġam-ḫᵛārlıġ Dert ortağı. 34a/17

***ġam-zede** Gamın vurduğu.

ġ. (ġam-zede-i sīne-figār) 107b/08

ġ.+dın 5b/17

ġ.+ıdın 5b/16

ġ.+ıñg 39b/09

ġ.+ıñg+(zehr-i ġam) 34a/06

ġ. (dām-ı ġam-durur) 34a/16

[=13]

ġammāz < Ar. *i.* Bir kimseyi ele veren, gammaz.

ġ.+ım 8b/08

[=1]

ġamze < Ar. *i.* Göz süzerek göz ucu ile bakma.

ġamze-i ḳattāl Öldürücü bakış. 39b/03

[=1]

ġanīmet < Ar. *i.* Beklenmedik bir zamanda ele geçen imkân, fırsat.

ġ. (furṣat-ı ġanīmet) 25b/05

[=1]

ġaraż < Ar. *zf.* **I.**İstek, amaç, arzu, gaye.

g. 34a/13, 34a/13

II. Hattâ.

ġ. 5a/16, 10a/11

III.Hülâsa, özetle.

ġ. 44b/07

[=5]

ġarīb < Ar. *sf.* Sıradışı, tuhaf, enteresan.

ġ. 5b/17, 7a/Dk, 15b/15, 44b/07, 86b/17, 97a/13, 100b/17, 104b/05, 111b/11

[=9]

ġarīb-nevāzlıḳ < Ar. *ġarīb*+Fars. -*nevāz*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Nezâketle misafirlerini, konuklarını ağırlama, misafirperverlik.

ġ. ḳıla başla- Nezâket göstermeye başlamak. 39b/02

ġ.+lar ḳıla başla- Nezâketli davranmaya başlamak. 20b/01

ġ.+lar ḳıl- Nezâketle davranmak, misafirperverlik göstermek. 88b/15

[=3]

ġarībe < Ar. *i.* Enteresan ve garip olan şey.

ġ.+de (tamām-ı fünūn-ı ʿacībe ve ġarībe) 11b/01

[=1]

Ġarībī → Ġarībī-i Ķāşī

ġ. 86b/14

[=1]

Ġarībī-i Ķāşī *öz.i.* Kâşânlı olup Han Ahmed Pâdişâh'ın hizmetinde bulunan ve Mevlânâ Lisânî'nin gazeline nazîre yazmış olan İranlı şâir.

ġ. 86b/11

[=1]

ġarīblıġ < Ar. *ġarīb*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Gurbete düşme hâli, gurbetçilik.

ġ. 5b/16

[=1]

ġavvaṣ < Ar. *i.* Dalgıç.

ġ. 34a/12

[=1]

ġāyet < Ar. *zf.* Son derece, oldukça.

ġ 73a/06

[=1]

ġayın < Ar. *i.* Arap alfabesinin on dokuzuncu harfi.

ġ. 34a/16

[=1]

ġāyib < Ar. *sf.* (Ar. *ġā'ib*) Kayıp.

ġ. bol- Kaybolmak. 102b/03

[=1]

ġāyib-āne Gizlice.

ġ. 81b/10, 95b/16

[=2]

ġayr < Ar. *i.* Başka, diğer, öbür kimseler.

ġ.-ilen 41b/14

[=1]

Ġayūrī < Ar. *öz.i.* Şâhverdi adlı şâirimizin mahlasının adı.

ġ. 9a/02

[=1]

ġażab < Ar. *i.* İntikam duygusuyla karışık kızgınlık, öfke, aşırı hiddet.

ġ.+ı(1) 7a/16

[=1]

***ġażab-āmīz** Hışım dolu.

ġ. 7b/08

[=1]

ġazāl < Ar. *i.* Ceylan.

ġ.+ini 88b/01

[=1]

Ġazālī → Ġazālī-i Cenbek

ġ. 112a/14

[=1]

Ġazālī-i Cenbek < Ar. *öz.i.* Mevlânâ Gazâlî ile olan mahlas ortaklığından ötürü bir gazel söylemesi istenmiş, ve kendisinden istenen gazeli güzel bir şekilde okumuş olup mahlasını hak eden Meşhedli şâir.

ġ. 66a/13

[=1]

Ġazālī-i Meşhedī *öz.i.* Şâh Tahmasb-ı Hüseynî zamanında ülkesini terk etmek zorunda kalarak Hindistan'a giderek Ekber Şâh'ın huzurunda söz sahibi olan, himaye gören, on altı cilt kitap yazdığı söylenen şâirin adı. Nakş-ı Bedî adlı kitap da bunlardandır.

ġ. 48a/05

[=1]

Ġazālī-i Tebrīzī *öz.i.* Şâir olmaktan başka bakırcılıkla uğraşan, Farsça şiirler kaleme almış olan Tebrizli şâirin adı.

ġ. 96b/14

[=1]

ġazel < Ar. *i.* Gazel.

ġ. 2a/10, 9a/03, 12a/07, 23b/07, 25a/06, 27b/01, 33b/06, 33b/08, 33b/09, 39a/15, 39a/17, 41b/12, 43b/12, 51b/03, 63a/03, 66a/16, 69a/10, 69a/10, 80b/07, 90a/10, 105a/11, 109a/10, 109a/10, 112a/14

ġ.+i(1) 40a/13

ġ.+i(2) 49a/Dk

ġ.+in 64a/11, 77a/16, 86b/12

ġ.+iniñ 51b/03

ġ.+lerni 62b/06

ġ.+ni 63a/03, 66a/17

[=33]

ġāzī < Ar. *i.* Gazâ görmüş, yaşamış, savaşa katılmış, çarpışmış kimse.

ġ. 9b/06

[=1]

Ġāzī Giray Ḫān *öz.i.* 1554 yılında, Devlet Giray'ın oğlu olarak Kırım'da dünyaya gelen, gösterdiği kahramanlıklar nedeniyle "Bora" lakabıyla da tanınan, Osmanlı-Safevî mücadelesinde Osmanlı ordusuna önemli destekler veren, fakat 1580'de Safevîler'e esir düşerek Alamut Kalesi'ne hapsedilen ve beş yıl sonra buradan kaçmayı başaran; bütün bu özelliklerinin hâricinde çeşitli ilim dallarını öğrenmekle kalmayarak bilhassa mûsıkîşinaslığı ve bestekârlığıyla da Türk sanatına ölümsüz eserler kazandıran, hattatlığıyla da tanınmış olup 1607 yılında vefat eden, şiirlerini Osmanlı ve Kırım Tatar Türkçelerinde, ayrıca Fars ve Arap Dillerinde kaleme almış ünlü devlet adamı, şâir ve sanatkârın adı.

ġ. 7a/Dk

[=1]

Ġāzī Ḳalender *öz.i.* İran'ın Simnân kentinde ömrünü geçirmiş ve Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

ġ. 72a/11

[=1]

gedā < Fars. *i.* Yoksul, fakir kimse.

g. 40a/15

g.+lar 40a/16, 91b/13

[=3]

gedālıġ < Fars. *gedā*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Yoksulluk, fakirlik.

g. 2b/11

[=1]

gel- *f.* (< E.T. *kel-*) Gelmek, varmak, bir yere vâsıl olmak, ulaşmak.

g.-ende 6a/11

g.-se 39b/05

[=2]

ger < Fars. *e.* Eğer.

g. 10b/08, 20b/05, 42b/14, 93b/08

[=4]

gerçi < Fars. *zf.* (Fars. *eger*+*çi*) Aslında, doğrusunu söylemek gerekirse, gerçekte.

g. 39b/08

[=1]

gerd < Fars. *i.* Dönek kimse.

g. 5a/01

[=1]

gerden < Fars. *i.* Boyun.

g. (āvīze-i gūş ū gerden bol-) 4a/13

***gerden-keş** Asi, isyan eden.

g.+niñ 5a/01

[=2]

gerdiş < Fars. *i.* Gezme, dolaşma.

g.+idin 9b/03

[=1]

germ < Fars. *sf.* Sıcak.

g. 99b/05, 108b/04

g. ḳıl- Ortamı ısıtmak, manevî bir sıcaklık sunmak. 100b/16

[=3]

***germ-iḫtilaṭ** Sıcakkanlı, dost canlısı, samîmî.

g. 39b/12, 43b/14, 70a/06, 99b/17, 109a/02

g. (yār-ı germ-iḫtilaṭ) 40b/14

[=6]

germ-iḫtilāṭlıġ < Fars. *germ*+Ar. *iḫtilāṭ*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Sıcakkanlı bir insan olma durumu.

g.+da 88b/12

[=1]

germ-raḳ < Fars. *germ*+Tür. *+raḳ/+rek*'ten *sf.* Daha sıcak, en sıcak.

g. 82b/02

[=1]

germ-ṣoḥbet < Fars. *germ*+Ar. *ṣoḥbet*'ten Fars. *b.sf.* Sohbeti sıcak.

g. 94a/13

[=1]

Germī < Fars. *öz.i.* Hemedân'ın Burûcird kasabasından olup Farsça şiirler kaleme almış bir şâirin adı.

g. 109a/01

[=1]

germlıġ < Fars. *germ*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Sıcaklık, sıcakkanlı olma durumu.

g. (bā-vücūd-ı germlıġ ve muvāfıḳlıġ) 43b/15

[=1]

gevher < Fars. *i.* Mücevher.

g. 1b/05

g.+i(2) 93b/08

g.+iġa 11b/02

g.+ler 4a/13

[=4]

***gevher-bār** Mücevher yüklü.

g.+larıdur+(tabʿ-ı gevher-bār) 11b/03

[=1]

***gevher-nis̱ār** Mücevher saçan.

g.+ları+(nūk-i ḫāme-i gevher-nis̱ār) 10b/10

[=1]

***gevher-rīz** Mücevher döken.

g. 19a/12

g. bol- Mücevher dökmek. 7a/Dk

[=2]

***gevher-zā** Cevherin artması, cevherlenme.

g. ḳıl- Cevherini arttırmak, cevherlendirmek. 1b/01

[=1]

Ġıyās̱ü'd-dīn Muḥammed-i Bezmī *öz.i.* İran'ın Esterâbâd şehrinin tanınmış şâirlerinden olup eserlerini Fars dilinde kaleme almıştır.

ġ. 87a/10

[=1]

gibi (*gibi< kibi< kīp+i*) *e.* Aralarında benzerlik olan, benzeri.

g. 39a/05, 39b/07, 39b/07

[=3]

Gīlān < Fars. *i.* İran'ın kuzeyinde bir ülke ve şehrin adı. ↔ **Cīlān.**

g. 13b/13, 88b/12

g.+dındur 67a/04, 107a/07, 108b/04

g.+ġa 20b/01, 89a/12

[=7]

Gīlān-zemīn < Fars. *b.i.* Gîlân ülkesi, Gîlân diyârı.

g.+de 13b/12

[=1]

gird < Fars. *i.* Çember.

g. (gird-i kudūret) 4a/11

[=1]

gird-āb < Fars. *b.i.* Su çevrintisi, burgaç, girdap.

g. (gird-āb-ı baḥr-ı ecel) 34b/15

[=1]

girde-yaḳa-pūş < Fars. *girde*+Tür. *yaḳa*+Fars. *-pūş*'tan Fars. *tü.sf.* Yuvarlak yakalı giyinen.

g. 74a/13

[=1]

girībān-gīr < Fars. *tü.sf.* Tutkun, müptelâ.

g. bol- Müptelâ olmak, bağlanmak. 97a/01

[=1]

giriftār < Fars. *sf.* Tutuklu, esir.

g. bol- Esir düşmek. 7a/Dk

[=1]

girih < Fars. *i.* Düğüm.

g.+ni 74b/15

[=1]

giryān < Fars. *sf.* Ağlayan.

g. 27a/14, 74b/05

g. (dīde-i giryān) 43a/15

[=3]

gīsū < Fars. *i.* Omuza dökülen uzun saç.

g. 34b/09

[=1]

giyāh < Fars. *i.* Ot.

g.+ı(1) 2b/09

[=1]

ġonca < Fars. *i.* (Fars. *ġonce*) Dîvân edebiyatında sevgilinin ağzı. ↔ **ġonça.**

ġ. (leb-i ġonca) 39b/07

[=1]

ġonça < Fars. *i.* (Fars. *ġonce*) **I.**Henüz açılmamış çiçek.

ġ. (ġonça-i gül-istān-ı nev-civānlıġ) 7a/Dk

II.Dîvân edebiyatında sevgilinin ağzı. ↔ **ġonca.**

ġ. 8b/07

[=2]

gök *i.* (< E.T. *kȫk*) Gökyüzü, semâ.

g.+de 39a/06

g.+e+(göge) 34b/11

[=2]

göñül *i.* (< E.T. *köñ̂gül*) İyi ve kötü bütün duyguları içerisinde barındıran kalbin manevî yönü. ↔ **göñ̂gül.**

g. 6a/10

[=1]

göñ̂gül *i.* (< E.T. *köñ̂gül*) İyi ve kötü bütün duyguları içerisinde barındıran kalbin manevî yönü. ↔ **göñül.**

g. 39a/08

g. al- Gönül almak. 39b/04

[=2]

gör- *f.* (< E.T. *kör-*) Göz ve ışık marifetiyle cisimleri ve canlıları algılamak.

g.-sünler 39b/09, 39b/10

g.-ünce 116a/03

[=3]

göz *i.* (< E.T. *köz*) Görme duyusu organı.

g. 39a/08

g.+ümiñ̂ 39a/09

[=2]

gözel *i.* (< E.T. *köz+el*) Çekici ve câzip kimse. (Genç kız ve kadınlar için) ↔ **güzel.**

g.-sén 34b/04

[=1]

ġubār < Ar. *i.* Hattatlıkta bir yazı çeşidi. Arapça'da "toz" anlamına gelen gubâr kelimesinden türetilen kelime, kaynaklarda "gubârî", "gubârü'l-hılbe", "kalemü'l-hılbe" ve "kalemü'l-cenâh" adlarıyla da anılmaktadır.

ġ. 109b/04

ġ.+nı 30b/03

[=2]

ġubār-nüvīs < Ar. *ġubār*+Fars. -*nüvīs*'ten Fars. *tü.i.* Gubâr hattıyla yazılar yazan hattat.

ġ.+dür 112b/14

[=1]

Ġubārī-i Cīlānī *öz.i.* İran'ın Gîlân/Cîlân bölgesinden olduğu adından anlaşılan şâir, aynı zamanda okçu, hattat ve enstrüman çalan bir müzisyendir. Farsça şiirler yazmıştır.

ġ. 112b/13

[=1]

ġufira ẕunūbuhu Allah günahlarını affetsin.

ġ. 24b/17, 34b/13, 40b/01

[=3]

ġuluvī < Ar. *sf.* (*ġuluvv*'dan nispet eki -*ī* ile) Taşkınlık yapan, coşkun ve aşırıya giden davranışlar sergileyen.

ġuluvī-i ḫaṭṭ İlk gençlik çağı, delikanlılık. 73a/07

ġuluvī-i ḥüsn İlk gençlik çağı, delikanlılık. 30b/16, 95a/11

[=3]

guncāyiş < Fars. *i.* Sığma, sığışma.

g. 23b/07

g. bér- Sığdırmak. 44b/10

[=2]

ġurūr < Ar. *i.* Gurur, onur.

ġ.+ı(1) 7a/Dk

[=1]

ġusl < Ar. *i.* Boy abdesti alma, gusül.

ġ. 25b/04

[=1]

gūş < Fars. *i.* Kulak.

g. (āvīze-i gūş ū kerden bol-) 4a/13

gūş-ı cān Can kulağı. 3a/16

[=2]

guşāyiş < Fars. *i.* Çözme, çözümleme.

g. tap- Çözmek, çözüme kavuşturmak. 44a/13, 74b/16

[=2]

gūşe < Fars. *i.* Köşe.

g. (gūşe-i ḫāṭır) 94b/03

[=1]

***gūşe-gīr** İnzivaya çekilmiş, münzevî.

g. bol- İnzivaya çekilmek.42b/17

g.+i(1) 2b/11

[=2]

***gūşe-neşīn** İnzivaya çekilmiş, münzevî.

g. bol- İnzivaya çekilmek. 30a/15

[=1]

gūşe-neşīnlıġ < Fars. *gūşe-neşīn*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Münzevî olma durumu, münzevîlik.

g.+ıġa 114a/05

[=1]

gūy < Fars. *sf.* Sonuna geldiği kelimelere "söyleyen" anlamı katarak Farsça birleşik sıfatlar yapar.

g. (gūy-i meydān-suḫan) 44a/05

g. (hōş-āmedī-gūy) 86a/09

g. (tīz-fehm-i laṭīfe-gūy) 7a/Dk

[=3]

gūyā < Fars. *zf.* Denilmektedir, söylenir, sanki, güya.

g. 7a/Dk, 66b/03, 77a/14, 95b/05, 96a/07, 98a/12, 102b/02

g. ḳıl- Konuşturmak, konuşur hâle getirmek. 1b/02

[=8]

güftār < Fars. *i.* (Fars. *guftār*) güzel söz, kelâm.

g.+ı(1) 7a/Dk, 8b/07

[=2]

güher-zā < Fars. *sf.* (Fars. *guher-zā*) Kuşatan, çevreleyen.

k. 3a/Dk

[=1]

gül < Fars. *i.* (Fars. *gul*) Gül.

g. 6a/07, 23b/03, 34b/11, 39b/07, 39b/07, 89a/10

g. (gül-i ḫandān) 33b/17

g. (gül-i ruḫ-sār) 20b/04

[=8]

gül-berg < Fars. *b.i.* (Fars. *gul-berg*) Gül yaprağı.

g. (gül-berg-i ter) 34b/02

[=1]

gül-gūn-cāme < Fars. *b.sf.* (Fars. *gul-gūn-cāme*) Gül renkli elbise giyen.

g. (şūḫ-ı gül-gūn-cāme) 34a/07

[=1]

***gül-gūn-pūş** Kırmızı renkli şeyler giyinen.

g. 67b/12

[=1]

gül-istān < Fars. *i.* (Fars. *gulistān*) Gülü bol olan yer, gül bahçesi.

g. (ġonça-i gül-istān-ı nev-civānlıġ) 7a/17

[=1]

gül-kārlıġ < Fars. *gul-kār*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Çiçekçilik.

g.+dın 101a/14

[=1]

gülū-sūz < Fars. *tü.i.* (Fars. *gulū-sūz*) Tatlılık, sevimlilik.

g. 88b/02, 96b/17

g. (ḥüsn-i gülū-sūz) 21b/02

[=3]

gümān < Fars. *i.* (Fars. *gumān*) Şüphe, zan.

g. ḳıl- Şüphe etmek, şüphelenmek. 61a/14

[=1]

gün *i.* (< E.T. *kün*) Dünyanın kendi etrafında bir kere dönmesine tekabül eden 24 saatlik zaman dilimi, gün.

g. 34b/02

g. (dün-i gün) 6a/07

[=2]

günāh < Fars. *i.* (Fars. *gunāh*) **I.**Allah'ın emirlerine aykırı davranış, haram ve yasaklara riayet etmeme durumu.

g. (günāh-ı ṣaġīre ve kebīre) 4a/07

g. (perde-i pūş-ı günāh) 3a/Dk

g.+ġa 60a/05

g.+ımġa 60a/06

II. Suç.

g.+ların 95a/17

[=5]

gürūh < Fars. *i.* (Fars. *gurūh*) Topluluk, cemaat, bölük.

g. 114a/01

[=1]

güşāyiş < Fars. *i.* (Fars. *guşāyiş*) Açma, açılış.

g.+i(1) 2a/04

[=1]

güvār < Fars. *i.* (Fars. *guvār*) Yenilip içilen şeylerin sindirilmesi, hazmedilmesi. **g. bol-** Hazmetmek. 68a/12

[=1]

güẕāriş < Fars. *i.* (Fars. *guẕāriş*) Geçme, geçiş.

g. bér- Geçiş izni vermek. 3a/Dk

[=1]

güzel *i.* (< E.T. *köz+el*) Çekici ve câzip kimse. (Genç kız ve kadınlar için) ↔ **gözel.**

g.+ler 39b/10

[=1]

güẕer < Fars. *i.* (Fars. *guẕer*) Geçme, geçiş.

g. (güẕer-i ḳāfiye) 103b/11

g. ḳıla al- Geçebilmek. 3a/01

[=1]

güẕerī < Fars. *zf.* (Fars. *guẕerī*) Geçip, geçerek.

g. 43a/16

[=1]

güẕeşte < Fars. *sf.* (Fars. *guẕeşte*) Bezgin, geçkin, bıkkın.

g. 9a/01, 21b/06, 83b/08, 103a/04, 108a/05

[=5]

güzīde < Fars. *sf.* (Fars. *guzīde*) Seçilmiş, seçkin.

g. (güzīde-i ekābir-i feṣāḥat-şiʿār) 3a/Dk

[=1]

güzīn < Fars. *sf.* (Fars. *guzīn*) Sonuna geldiği kelimelere "seçen, seçip kabul eden" anlamlarını verip Farsça birleşik sıfatlar yapar.

g. (ḫalvet-güzīn) 2a/16

[=1]

-H-, -Ḥ-, -Ḫ-

ḥa < Ar. *i.* Arap alfabesinin altıncı harfinin adı.

ḥ. 34a/02

[=1]

hā < Ar. *i.* Arap alfabesinin yirmi yedinci harfinin adı.

h. 34b/09

ḥabāb < Ar. *i.* Su kabarcığı.

ḥ. (ḥabāb-ı eşk) 34b/05

[=1]

ḫaber < Ar. *i.* Haber.

ḫ. vér- Haber vermek. 10b/12

ḫ.+siz 33b/15

[=2]

ḫaber-dār < Ar. *ḫaber*+Fars. *-dār*'dan Fars. *tü.i.* Haberdâr, mâlûmât sahibi.

ḫ. ét- Bilgilendirmek, haberdâr etmek. 33b/16

[=1]

Ḫabīs < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler söylemiş olan Mîr Şemsü'd-dîn Muhammed'in mensup olduğu, İran'ın Kirmân şehrine bağlı bir kasabanın adı.

ḫ. 13a/14

ḫ.+ler 38a/10

[=2]

ḥabs < Ar. *i.* Hapis.

ḥ.+ġa+(bend ū belā-yı ḥabs) 7a/Dk

ḥ.+idin 7a/Dk

[=2]

ḥācāt < Ar. *i.* (ḥācet'in çoğulu) Hâcetler, ihtiyaçlar.

ḥ. (ḳıbletü'l-ḥācāt) 3a/14

[=1]

ḫᵛāce < Fars. *i.* Öğretmen, hoca, üstâd.

ḫ. 51b/17

ḫ. (ḫᵛāce-i mez̲kūr) 95a/15

ḫ. (ḫᵛāce-i müşārün-ileyh) 13b/06, 50b/03, 68a/11

ḫ.+ni 50b/06

[=6]

Ḫᵛāce-i Rubāʿī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup, Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimize göre son derece yardımsever bir insan olan, yeni yazdığı şiirlerini ilk olarak Sâdıkî'ye okuyan ve özellikle rubâî türünde güzel örnekler vermesi hasebiyle "Hâce-i Rubâî" ünvânını kazanmış Farsça şâirinin adı. ↔ **Ḫᵛāce Aḳa Mīr.**

ḫ. 94b/05

[=1]

Ḫᵛāce ʿAbdü'l-ʿazīz *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin kütüphanesinden sorumlu memur olan, aynı zamanda nakkaşlıkta döneminin en büyük ve meşhur üstâdı olan Üstâd Behzâd'ın öğrencisi olup bir ara, Şâh Tahmâsb'ın mührünü taklit etmelerinden ötürü, ceza olarak arkadaşı Mevlânâ Alî Asgar ile birlikte burun ve kulakları kesilen fakat daha sonradan kendisine takma bir burun yaptığını ve bunun eski

burnundan daha güzel olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz şâir ve sanatkârın adı. ↔ **Ḫᵛāce ʿAbdü'l-ʿazīz Naḳḳāş.**

ḫ.+niñ 95b/01

[=1]

Ḫᵛāce ʿAbdü'l-ʿazīz Naḳḳāş *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin kütüphanesinden sorumlu memur olan, aynı zamanda nakkaşlıkta döneminin en büyük ve meşhur üstâdı olan Üstâd Behzâd'ın öğrencisi olup bir ara, Şâh Tahmâsb'ın mührünü taklit etmelerinden ötürü, ceza olarak arkadaşı Mevlânâ Alî Asgar ile birlikte burun ve kulakları kesilen fakat daha sonradan kendisine takma bir burun yaptığını ve bunun eski burnundan daha güzel olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz şâir ve sanatkârın adı. ↔ **Ḫᵛāce ʿAbdü'l-ʿazīz.**

ḫ. 95a/05

[=1]

Ḫᵛāce Aḥmed Cāmī *öz.i.* Sebzevârlı şâir Mîr Muhammed-i Keskinî'nin, adına bir kıt'a yazmış olduğu Farsça şâirinin adı.

ḫ. 26a/05

[=1]

Ḫᵛāce Aḳa Mīr *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup, Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimize göre son derece yardımsever bir insan olan, yeni yazdığı şiirlerini ilk olarak Sâdıkî'ye okuyan ve özellikle rubâî türünde güzel örnekler vermesi hasebiyle "Hâce-i Rubâî" ünvânını kazanmış Farsça şâirinin adı. ↔ **Ḫᵛāce-i Rubāʿī.**

ḫ. 94b/01

[=1]

Ḫᵛāce Āṣafī *öz.i.* Tebrîzli şâir Mevlânâ Sayrafî-i Kör'ün adına bir matla' yazdığı şâirin adı.

ḫ.+niñ 101a/06

[=1]

Ḫᵛāce Efḍal Terke *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin en değer verdiği şâirlerden olup Farsça beyit ve rubâîler kaleme almış olan, bir çok müspet ilimden vâkıf şâirin adı.

ḫ. 12a/16

[=1]

Ḫᵛāce Ġıyāṡ-ı Naḳş-bend *öz.i.* Yaşadığı dönemde bir çok ilim ve sanat dalıyla uğraşmış, son derece bilgi sahibi ve dindar, ibadete düşkün bir kimse olduğunu, irticâlen şiir söylemede ise gerçek bir üstâd olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḫ. 68a/04

[=1]

Ḫᵛāce Ġıyāṡü'd-dīn Kehre *öz.i.* Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan şâir Mevlânâ Şerîf-i Tebrîzî'nin, kendisini hicveden bir terkîb-i bend yazmış olduğu şâirin adı.

ḫ. 50a/11

[=1]

Ḫᵛāce Ḥabību'llāh Terke *öz.i.* Şiirlerini Farsça yazmış olan, nazım türlerinden özellikle rubâî türünde örnekler veren şâirin adı.

ḫ. 13a/01

[=1]

Ḫᵛāce Ḥāfıẓ ḳuddise sirruhu *öz.i.* Farsça şâiri Mevlânâ Zamîrî-i İsfahânî'nin, dîvânına bir nazîre yazdığı şâirin adı.

ḫ. 47a/07

[=1]

Ḫᵛāce Ḥüseyn *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme aldığını Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, özellikle dönemin hükümdarlarından Sultân İbrâhîm Mîrzâ'yı mehdeden çok sayıda kasîdesi mevcut olan şâirin adı. ↔ **Ḫᵛāce Ḥüseyn-i Ṡenā'ī.**

ḫ. 52a/04

ḫ.+niñdür 52a/10

[=2]

Ḫᵛāce Ḥüseyn-i Ṡenā'ī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme aldığını Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, özellikle dönemin hükümdarlarından Sultân İbrâhîm Mîrzâ'yı mehdeden çok sayıda kasîdesi mevcut olan şâirin adı. ↔ **Ḫᵛāce Ḥüseyn.**

ḫ. 51b/15, 52a/02, 97b/09

[=3]

Ḫᵛāce Ḳabāḥat *öz.i.* Hâce Abdülazîz Nakkaş'ın, ilk gençlik çağlarında birlikte Hindistan'a gittiği Mîrzâ Muhammed'in babasının adı. ↔ **Ḫᵛāce Ḳabāḥat-i Cerrāḥ.**

ḫ. 95a/17

[=1]

Ḫᵛāce Ḳabāḥat-i Cerrāḥ *öz.i.* Hâce Abdülazîz Nakkaş'ın, ilk gençlik

çağlarında birlikte Hindistan'a gittiği Mîrzâ Muhammed'in babasının adı. ↔ **Ḫᵛāce Ḳabāḥat.**

ḫ. 95a/10

[=1]

Ḫᵛāce Maḥmūd Bég *öz.i.* Farsça şâiri Hâce Nasîr'in babasının adı. ↔ **Ḫᵛāce Maḥmūd Bég Hemedānī.**

ḫ. 107a/02

[=1]

Ḫᵛāce Maḥmūd Bég Hemedānī *öz.i.* Farsça şâiri Hâce Nasîr'in babasının adı. ↔ **Ḫᵛāce Maḥmūd Bég.**

ḫ. 107a/01

[=1]

Ḫᵛāce Mīrim Bég *öz.i.* Hemedânlı Farsça şâiri Mevlânâ Penâhî'nin babasının adı. ↔ **Ḫᵛāce Mīrim Bég-i Kelān-ter.**

ḫ.+niñg 102b/10

[=1]

Ḫᵛāce Mīrim Bég-i Kelān-ter *öz.i.* Hemedânlı Farsça şâiri Mevlânâ Penâhî'nin babasının adı. ↔ **Ḫᵛāce Mīrim Bég.**

ḫ. 102b/07

[=1]

Ḫᵛāce Naṣīr *öz.i.* Hâce Mahmûd Beg-i Hemedânî'nin oğlu olup, ömrünün son yıllarını Hindistan'da geçiren, Farsça şiirler kaleme alan şâirin adı.

ḫ. 107a/01

[=1]

Ḫᵛāce Selmān *öz.i.* Farsça şâiri Mevlânâ Sarfî-i Sâvecî'nin üstâdıdır.

ḫ.+ġa 84b/04

[=1]

Ḫᵛāce Seyfü'l-mülūk *öz.i.* Farsça şiirler söylemiş şâir Ahmed Beg-i Müşerref'in babasının adı.

ḫ. 18b/05

[=1]

ḫᵛāce-taş < Fars. *ḫᵛāce*+Tür. *+taş*/*+teş*'ten *tü.i.* Aynı hocadan ders alan, sınıf arkadaşı.

ḫ. 105b/12

[=1]

ḫᵛāce-vār < Fars. *tü.sf.* Hoca tavırlı, hoca edâsı.

ḫ. 105a/11

[=1]

ḫᵛāce-zāde < Fars. *b.i.* Hocasının oğlu, üstâdın mahdûmu.

ḫ. 44b/06

ḫ.+niñg 103b/01

ḫ.+si 19b/04, 39a/13, 44b/04, 47a/04

ḫ.+sin 110a/17

ḫ.+sini 82a/07

ḫ.+siniñ 85a/17

[=9]

ḥacer < Ar. *i.* Taş, seng.

ḥ.+ni 62a/01

ḥ.+niñ 62a/02

Ḥacerü'l-Esved Kâbe'nin doğu köşesinde bulunan, tavaf sırasında hacıların her dönüşte selâmladıkları siyah parlak taş.

ḥ. 93b/08

[=3]

ḥācib < Ar. *i.* Kapıda görevli kimse, kapıcı, muhafız.

ḥ.+ler 44a/16

[=1]

ḥād < Ar. *sf.* Son derece güçlü, keskin, şiddetli.

ḥ.+da+(vādī'l-ḥādde) 104a/09

[=1]

ḥadaḳa < Ar. *i.* Göz çukuru, göz yuvası.

ḥ. (nūr-ı ḥadaḳa-i cihān-bānlıġ) 7a/Dk

ḥ. (nūr-ı ḥadaḳa-i kişver-sitānlıġ) 7a/Dk

[=2]

ḥadd < Ar. *i.* Hudut, sınır, bir şeyin bittiği yer.

ḥ. (ḥamd-ı bī-ḥadd) 1b/09

[=1]

ḫademāt < Ar. *i.* (ḫidmet'in çoğulu) Hizmetler.

ḫ. yétkür- Hizmet etmek. 85a/17

[=1]

ḫadeng < Fars. *i.* Ok, tîr.

ḫ. (ḫadeng-i ṭaʿne-i düşmen) 33b/13

[=1]

ḥadīs̱ < Ar. *i.* Hz.Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri.

ḥ.+i(1) 89b/13, 103a/05

ḥ.+in 96a/07

[=3]

ḥādis̱e < Ar. *i.* Hudûs eden, meydana gelen şey, olay, hâdise.

ḥ. 5a/03, 105b/15

[=2]

ḥāfıẓ < Ar. *i.* (Ar. *ḥāfiẓ*) Kur'ân-ı Kerîm'i baştan sona okuyup hâfızasına yerleştirmiş, ezberlemiş olup sûreleri ezberden okuyabilen kimse.

ḥ. (Ḥāfıẓ-ı Ḳur'ān) 113a/14

[=1]

Ḥāfıẓ Ḥacı Bég *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra usta bir hânende olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, İran'ın Kazvîn şehrinden olan Farsça şâirinin adı.

ḥ. 108b/12

[=1]

Ḥāfıẓ Penbe-i Meşhūr *öz.i.* "Merdumî" mahlasıyla Fars dilinde şiirler yazmış olan Muhammed Hâşim'in, hakkında Irak'tan Horasan'a gittiği zamanki hâlini anlatan bir rubâî kaleme aldığı şahsiyetin adı.

ḥ. 17a/14

[=1]

Ḥāfıẓ Ṣābūnī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup bir çok dil ve lehçeye vâkıf olan, özellikle Han Ahmed Pâdişâh'ı medheden bir kasîdeyi yedi ayrı lehçede yazarak ün kazanan şâirin adı.

ḥ. 65a/14

[=1]

ḥāfıẓa < Ar. *i.* (Ar. *ḥāfiẓa*) Bellek, hâfıza.

ḥ.+sı+(ḳuvvet-i ḥāfıẓa) 9b/09

[=1]

ḫafī nesḫ-ta'līḳ *öz.i.* Hat yazısı türlerinden nesh-tâlik'e ait olan yazılardan biri.

ḫ.+ni 82a/04

[=1]

ḫᵛāher-zāde < Fars. *b.i.* Kız kardeşin çocuğu, yeğen.

ḫ.+si 4a/04, 42b/15, 95b/08, 97b/04

ḫ.+sidür 25a/01, 97b/09

[=6]

ḫāk-rāh < Fars. *b.i.* Yolun toprağı.

ḫ.+ı(1) 2b/09

[=1]

ḫāk-rūb < Fars. *b.i.* Süpürge.

ḫ.+ı(1) 2b/08

[=1]

ḫāk-neşīn < Fars. *b.i.* Toprakta oturan, yoksul ve düşkün kimse.

ḫ.+i(1) 114a/04

[=1]

ḫāk-sār < Fars. *b.sf.* Toz toprak içinde kalmış, hâli perişan.

ḫ. (ḥaḳīr-i bī-biżā'at-ı ḫāk-sār) 2b/14

[=1]

ḫāḳānlıḳ < Fars. *ḫāḳān*< Tür. *ḳaġan*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* Hakanlık, kağanlık, hükümdarlık.

ḫ. (şād-revān-ı şevket-i ḫāḳānlıḳ) 8a/04

[=1]

ḥaḳāret < Ar. *i.* Alçak ve hakîr olma durumu, sefillik, nâçîzlik.

ḥ. 2b/09

[=1]

ḥaḳīḳata < Ar. *zf.* Gerçekten, filhakîka, hakîkaten. ↔ **ḥaḳīḳaten**

ḥ. 112a/09

[=1]

ḥaḳīḳaten < Ar. *zf.* Gerçekten, filhakîka, hakîkaten. ↔ **ḥaḳīḳatā.**

ḥ. 22b/07

[=1]

ḥakīm < Ar. *i.* Hikmet yani felsefe ilmine vâkıf olan kimse, felsefe âlimi, filozof.

ḥ. 10b/01, 25b/09

[=2]

Ḥakīm Reknā *öz.i.* "Mesîhî "mahlasıyla hemen bütün şiir türlerinde eserler vermiş olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'ü'l-Havâss'ında, o sıralar Hüsrev û Şîrîn'e bir nazîre yazmakta olduğunu bildirdiği, İran'ın Kâşân şehrinden olan asker şâirin adı.

ḥ. 16a/07

[=1]

Ḥakīm-i Bedīʿī *öz.i.* Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan Tebrîzli Türk şâirinin adı.

ḥ. 97a/09

[=1]

Ḥakīm-i Şifāʾī *öz.i.* İran'ın İsfahân şehrinden olup, felsefe hakkında bilgi sahibi olduğunu ve kibirli ve kendini beğenmiş bir kişiliğe sahip olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḥ. 77a/01

[=1]

Ḥakīm-i Ẓuhūrī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup Fars dilinde şiirler söylemiş olan şâirin adı.

ḥ. 97a/06

[=1]

ḥaḳīr < Ar. *i.* **I.**Küçük, zayıf.

***ḥaḳīr-cüs̱s̱e** Fiziksel olarak zayıf bedene sahip, çelimsiz.

ḥ. 27a/03

II. Eskiden bir kimsenin kendisi için kullandığı "bendeniz", "kulunuz" anlamlarını veren tevâzu sözü.

ḥ. 9a/09, 15a/12, 18a/03, 20a/17, 30a/12, 33b/10, 39a/12, 40a/12,

40b/05, 42b/16, 50a/12, 65a/15, 68a/09, 81b/07, 88b/14, 90b/04, 90b/12, 92a/14, 94a/02, 94b/03

ḥ. (ḥaḳīr-i bī-biżāʿat-ı ḫāk-sār) 2b/14

ḥ.+din 61b/16

ḥ.+ġa 94b/04

ḥ.+ni 10b/02

h.+niñg 9b/10, 23a/13, 77a/16, 92b/12, 95b/09

[=30]

ḫākister < Fars. *i.* Kül.

ḫ.+in 34b/11

[=1]

Ḥaḳḳ < Ar. *i.* Haklı olma durumu, hakkāniyet, adâlet.

ḥ. 25b/14, 105b/14

[=2]

Ḥaḳḳ Ṣübḥānehu ve Teʾālā < Ar. *i.* Yüce Allah.

ḥ. 20a/11, 20b/02, 40b/05, 81b/12, 94a/10, 103b/17, 111b/12

[=7]

ḥaḳḳā < Ar. *zf.* Gerçekten, hakîkaten.

ḥ. 9b/07, 96a/16

[=2]

ḥakkāklıḳ < Ar. *ḥakkāk*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Mâden, taş veya tahta üzerine çelik kalemle oyma yapma sanatı, gravürcülük.

ḥ. 103a/01

[=1]

ḥāl < Ar. *i.* Hâl, vaziyet, durum.

ḥ. 44b/06

ḥ. (bā-vücūd-ı bu ḥāl) 3a/Dk, 32a/15, 37b/05, 68a/08, 77a/13, 80b/03, 91b/07, 96a/11, 101b/09

ḥ. (bā-vücūd-ı ol ḥāl) 21b/01

ḥ. (ḥāl-i ḫarāb) 33b/16

ḥ. (müreffeḥü'l-ḥāl) 29b/07

ḥ.+den 111a/08

ḥ.+e+(ehl-i ḥāl) 34b/10

ḥ.+im 5b/17

[=16]

ḫāl < Fars. *i.* Vücuttaki küçük esmer benek, ben.

ḫ. 39b/04

ḫ. (ḫayl-i ḫaṭṭ ū ḫāl) 39b/03

[=2]

ḥālā < Ar. *zf.* Şu anda, hâl-i hâzırda, hâlen, hâlâ.

ḥ. 61b/13

[=1]

ḥālāt < Ar. *i.* Hâller, vaziyetler, durumlar, ahvâl.

ḥ. 44b/07

[=1]

Ḥaleb < Ar. *öz.i.* Günümüzde Suriye'nin kuzeyinde, Türkiye sınırında bulunup ülkenin ikinci büyük şehri olan, târih boyunca bir çok devlet ve medeniyetin kurulduğu, ticaret hayatının son derece canlı olduğu târihî şehrin adı.

ḥ. 6a/12, 39a/11

[=2]

ḫalef < Ar. *i.* Büyük oğul erkek evlât.

ḫ. 9a/08

[=1]

Ḫalef-i Ferrāş *öz.i.* Safevî-Türk Devleti hükümdârı Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin dîvânında hizmetkâr olarak görev yapmış olan ve okur yazar olmadığını Mecma'ü'l-Havâss'ta öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḫ. 92a/01

[=1]

ḥālet < Ar. *i.* Hâl, suret, keyfiyet, nitelik.

ḥ. (ḥālet-i nezʿ) 77a/02

ḥ.+de 9a/15, 27a/15

ḥ.+i(1) 7a/Dk, 28b/05, 36a/11, 65b/12, 90b/15, 99a/16, 107a/11, 111a/14

ḥ.+i(2) 65b/13

[=12]

Ḥāletī < Ar. *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî'nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

ḥ. 38a/17

[=1]

ḫālī < Ar. *sf.* Bir şeyden veya kimseden yoksun ve uzak olan, boş.

ḫ. 89b/16, 94a/13

ḫ.+de 82b/16

ḫ.+si 29a/15

[=4]

ḫālī-ez-dervīşlıġ Dervişlikten uzak.

ḫ.+ı(1) 99a/16

[=1]

ḫālī-ez-ḫabṭī Delilikten uzak.

ḫ. 93a/05

[=1]

ḫālī-ez-meze Tatsız, çeşnisiz.

ḫ. 26b/07, 32b/01

[=2]

ḫālī-ez-ṣafāyī Saf ve temiz birisi olmaktan uzak.

ḫ. 107b/17

[=1]

Ḫalīfe < Ar. *öz.i.* Mahmûd'un takipçilerinin Erdebîlli şâir Mevlânâ Kevserî'ye verdikleri takma ad.

ḫ. 104a/08

[=1]

ḫalīḳ < Ar. *sf.* Ahlâklı.

ḫ. 4b/11, 8a/06, 29a/13, 35a/15, 40b/13, 54a/09, 74b/13, 78a/16, 101b/13, 107a/11, 108b/10

[=11]

ḫāliḳ < Ar. *i.* Her şeyi yoktan var eden, yaratan, yaratıcı, tanrı, Allah.

ḫ. (ḫāliḳü'l-kelām) 111a/08

[=1]

Ḫalīl-i Zer-ger *öz.i.* İran'ın Reşt şehrinde sarraflık mesleğiyle meşgul olup zamanın hükümdârı Cemşîd Han'ın isteği üzerine "Cemşîd-nâme" adlı manzum bir eser kaleme almış olan Farsça şâirinin adı.

ḫ. 89b/04

[=1]

ḥalīm < Ar. *sf.* Yumuşak başlı, mülâyim.

ḥ. 81b/13

[=1]

ḫalḳ < Ar. *i.* Halk.

ḫ. 94a/12

ḫ. (ḫalḳ-i ʿālem) 39b/07

ḫ.+a 34a/02, 34a/12

[=4]

ḥalḳa < Ar. *i.* (Ar. *ḥalaḳa*) Bir zinciri, bir bağı oluşturan, birbirleriyle iç içe geçmiş çemberlerden her biri, halka.

ḥ. (ser-ḥalḳa-i intiẓām) 2b/05

[=1]

ḫalvet < Ar. *i.* Yalnızlık, münzevîlik, çevre ile her türlü irtibattan uzak kalma.

***ḫalvet-güzīn** Yalnız kalmayı tercih ederek inzivâya çekilen, münzevî. 2a/16

[=1]

ḫam < Fars. *sf.* Eğilmiş, bükük.

ḫ. 44a/06, 97a/14

ḫ. bol- Eğilmek. 34b/01

[=3]

ḥamd < Ar. *i.* Kulun, Allah'ın kendisine gösterdiği sonsuz lütuf ve ihsana karşılık, yaradana gösterdiği mihnet ve şükran duygusu, hamd.

ḥ. (ḥamd-ı bī-ḥadd) 1b/09

h.+iñ̂g 1b/02

[=2]

ḫāme < Ar. *i.* Kalem.

ḫ. (ḫāme-i ʿanber) 7a/Dk

ḫ. (nūk-i ḫāme i-mūşikāf) 3a/Dk

ḫ. (nūk-i ḫāme-i gevher-nis̱ār) 10b/10

ḫ.+ġa 10b/13

[=4]

ḥamīde < Ar. *sf.* "Övgüye değer, övülmeye lâyık" anlamlarını ihtivâ eden "ḥamīd" kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan müennes şekli.

ḥ.+si+(evṣāf-ı ḥamīde) 11b/01, 23b/06

ḥ.+sidin+(evṣāf-ı ḥamīde) 7a/Dk

[=3]

ḫāmlıġ < Fars. *ḫām*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Fikren ve rûhen yeterince olgunlaşmamış olma durumu, çiğlik.

ḫ.+ı(1) 51a/17

[=1]

ḥammām < Ar. *i.* Hamam, yıkanılacak yer.

ḥ. 44a/17

ḥ. (muzd-i ḥammām ve āş-pez) 74b/16

ḥ.+da 44a/15

[=3]

ḥammāmī < Ar. *i.* Hamamcı, hamam işleten kimse.

ḥ. 18b/14

[=1]

Ḫamse < Ar. *öz.i.* İran edebiyatında, mesnevî şekliyle yazılmış beş kitaptan ibaret olan, Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü manzum eseri "Hamse-i Nizâmî"nin kısa adı. ↔ **Ḫamsī.**

ḫ. 49a/Dk

ḫ.+ġa 36b/15

[=2]

Ḫamsī < Ar. *öz.i.* İran edebiyatında, mesnevî şekliyle yazılmış beş kitaptan ibaret olan, Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü manzum eseri "Hamse-i Nizâmî"nin kısa adı. ↔ **Ḫamse.**

ḫ.+ġa 88a/04

[=1]

ḫān < Fars.< E.T. *ḳaġan*'dan *i.* Türk devletlerinde devlet başkanı, hükümdar, kağan, hakan, han.

ḫ. 5a/17, 7a/Dk, 19a/13

ḫ. (ḫān-ı merḥūm) 33b/02

ḫ.+dın 8a/09

ḫ.+ġa 5a/14, 8a/07

ḫ.+larınıñ 6b/09

ḫ.+nıñdur 5b/07, 7a/Dk

[=10]

Ḫān Aḥmed *öz.i.* Devlet adamı olmasının yanı sıra, mâusıkîşinas, güreşçi, kılıç kullanma ustası, fizik ve astroloji âlimi olmak gibi bir çok haslet ve meziyete sahip, sultanlığı sırasında işini hakkıyla îfâ edenleri her zaman korumuş ve gözetmiş olan, şiirlerini Fars dilinde kaleme alan, Kazvînli Hâfız Sâbûnî'nin; onuruna yedi lehçede bir medhiye yazdığı hükümdârın adı. ↔ **Ḫān Aḥmed Pād-şāh.**

ḫ. 65b/02

[=1]

Ḫān Aḥmed Pād-şāh *öz.i.* Devlet adamı olmasının yanı sıra, mâusıkîşinas, güreşçi, kılıç kullanma ustası, fizik ve astroloji âlimi olmak gibi bir çok haslet ve meziyete sahip, sultanlığı sırasında işini hakkıyla îfâ edenleri her zaman korumuş ve gözetmiş olan, şiirlerini Fars dilinde kaleme alan, Kazvînli Hâfız Sâbûnî'nin; onuruna yedi lehçede bir medhiye yazdığı hükümdârın adı. ↔ **Ḫān Aḥmed.**

ḫ. 5a/14, 17b/03, 27a/05, 86b/11, 90a/10

ḫ.+nıñ 13b/12, 89a/12

[=7]

Ḫān Mīrzā *öz.i.* Ma'sûm Beg-i Safevî'nin soyundan gelen, şâirliği dışında astroloji ilminde de bilgi sahibi olan ve şiirlerini Fars dilinde yazan Türk şâirinin adı.

ḫ. 19a/12

[=1]

ḫān-ı ḫānān < Fars. *i.* Hanlar hanı.

ḫ. 36a/10

[=1]

ḫān-ḳāh < Fars. *i.* Bir tarîkata bağlı diğer bütün tekkelerin bağlı olduğu merkez tekke, hângâh.

ḫ.+ıda 2a/15

[=1]

ḫancer < Fars. *i.* Hançer.

ḫ. (ḫancer-i müjgān) 34a/09

ḫ.+iñ 39b/06

[=2]

ḫandān < Fars. *sf.* "Yüzü gülmek, gülümsemek" anlamına gelen Farsça "ḫandīden" fiilinin benzetme yoluyla

kazandığı anlam, “bir çiçeğin, goncanın, sevgilinin gonca gül misâli ağzının v.s. açılması”.

ḫ. (gül-i ḫandān) 33b/17

ḫ. (verd-i ḫandān) 6a/11

ḫ.+ı(1)+(piste-i ḫandān) 7b/15

[=3]

Ḫ^{v}āndigār < Fars. *öz.i.* 1494 tarihinde Trabzon’da dünyaya gelen, tahta çıktığı 1520 yılına kadar Manisa’da sancak beyi olan, 46 yıllık hükümdarlığıyla Osmanlı Devleti’nde en uzun süre tahtta kalmış pâdişâh olup bu süre içerisinde devlete en parlak dönemini yaşatan ve Zigetvar Kalesi seferi sırasında hastalanarak 21 Safer 974 (6-7 Eylül 1566 gecesi hayata gözlerini kapayan, “Muhibbî” mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış Türk devlet adamı ve şâirinin adı. Sâdıkî-i Kitâbdâr’ın yazdığı “Mecma‘ü’l-Havâs” adlı tezkirede birinci bölümde tanıtılmış olan Kānûnî’nin âdil ve dindar bir sultan olduğunu, aynı zamanda Safevî sultânı Şâh Tahmâsb ile olan düşmanlığı dostluğa dönüşünce “Muhibbî” mahlasını almış olması gerektiğini söylemektedir. ↔ **Sulṭān Süleymān Ḫünkār, Sulṭān Süleymān-ı Ḫ^{v}āndigār**.

ḫ. 12a/05

[=1]

ḫāne < Fars. *i.* Ev, hâne.

ḫ. (ʿuḳde-güşā-yı kār-ḫāne-i devrān) 10b/10

ḫ.+side+(cemāʿat-ḫāne) 88a/03

ḫ.+side+(defter-ḫāne) 18a/08

ḫ.+sidin+(şifā-ḫāne) 20a/11

ḫ.+sin+(bende-ḫāne) 15a/13

[=5]

ḫ^{v}ānende < Fars. *i.* Mûsıkîde şarkı okuyan kimse, ses sanatçısı.

ḫ.+dür 108b/12

[=1]

ḫānevāde < Fars. *i.* Âile.

ḫ. 102b/08

ḫ.+dür 17b/11

[=2]

Ḫ^{v}ānsār < Fars. *öz.i.* Mecma‘ü’l-Havâss’tan öğrendiğimize göre, Surûdî adlı Farsça şâirinin mensup olduğu, İran’ın Kum şehrine bağlı kasabanın adı.

ḫ. 91b/14

[=1]

ḫār < Fars. *i.* Diken.

ḫ. (ḫār ū ḫas-ı ḳaṭarāt-ı sehāb) 3a/Dk

[=1]

ḫārā-güẕār < Fars. *tü.sf.* (< Fars. *ḫārā-guẕār*) Mermerden.

ḫ. (kilk-i ḫārā-güẕār) 3a/Dk

[=1]

ḫarāb < Ar. *sf.* Yıkık, vîrân, harap.

ḫ.+ımdın+(ḥāl-i ḫarāb) 33b/16

[=1]

ḥaram < Ar. *i.* Dînen uygun görülmeyip yasaklanmış olan davranış, iş, amel.

ḥ.+dın 95b/01

[=1]

ḥarāret < Ar. *i.* Sıcaklık, harâret, ateş.

ḥ.+i(1) 36b/01

[=1]

ḥarbe < Ar. *i.* Harp âleti, savaş aracı, süngü.

ḥ.+sidin 109a/15

[=1]

ḥarem < Ar. *i.* Müslüman saray, konak ve evlerinde erkeklerin giremediği, yalnız kadınlara mahsus bölüm, harem.

ḥarem-i ḥüsn Güzellik binâsının haremi. 39a/09

[=1]

ḥarf < Ar. *i.* **I.**Sesleri yazıda gösteren işaretlere verilen ad, harf.

ḥ.+niñ 2a/05

II.Söz, kelâm, lâkırdı.

ḥ. 9b/16, 86a/10

[=3]

Ḫᵛārī-i Tebrīzī *öz.i.* Şâir olmasının hâricinde iyi bir hattat olup özellikle hafî nesh-tâlik hattında güzel örnekler vermiş olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, fakat Sâdıkî'nin aynı eserde kendisinin bazı kötü huylarından ve kavgacı bir kişiliğe sahip olduğundan bahsettiği Farsça şâirinin adı.

ḫ. 82a/04

[=1]

ḫāric < Ar. *sf.* Dışarıda kalan, dâhil olmayan, dış, hâriç.

ḫ. bol- Dışında kalmak, d3ahil olmamak. 23b/03, 114a/01

ḫāric-i mebḥaṡ Mevzû dışında, konu hârici. 17b/10

[=3]

ḫarīdār < Fars. *sf.* Satın alan, satın alıcı.

ḫ.+ı(1) 2a/13

[=1]

ḫarīde < Fars. *i.* Satış.

ḫ.+lerin 105a/11

[=1]

ḥarīf < Ar. *i.* Adam, herif.

ḥ. 66a/14, 96b/14, 105b/09

ḥ.+din 111a/16

ḥ.+dür 9a/02, 106a/03, 106b/13, 107b/03

ḥ.+ler 15b/14, 38b/02, 38b/06, 80b/04, 104a/04, 106a/09

[=14]

ḥarīfī < Ar. *ḥarīf*+Fars. vahdet yâ'sı -*ī*'den Fars. *sf.* Bir adam.

ḥ. (ḥarīfī-i rüst) 38a/09

[=1]

Ḥarīfī-i Sāvecī *öz.i.* Fenâ bir şâir olmadığını, hattâ zamanında dilinin kesilmiş olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḥ. 112b/01

[=1]

ḫarkus-me'āb < Fars. *b.sf.* Ahmak, câhil.

ḫ. 82b/15, 106a/09

[=2]

ḫarman < Fars. *i.* Harman.

ḫ. 113b/15

[=1]

ḥarrāfça < Ar. *ḥarrāf*+Tür. *+ça*/*+çe*'den *tü.sf.* Ağzı lâf yapan, harfleri, kelimeleri bir çırpıda ve akıcılıkla söyleyen.

ḥ. 106a/03

[=1]

ḫas < Fars. *i.* Ot kırıntısı, çerçöp.

ḫ. (ḫār ū ḫas-ı ḳaṭarāt-ı sehāb) 3a/Dk

[=1]

Ḥasan Bég *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan şâir Nezrî-i Kâşî ile zamanında sille tokat kavgaya tutuşmuş olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz şâirin adı. ↔ **Ḥasan Bég-i ʿAczī.**

ḥ. 80b/05

[=1]

Ḥasan Bég Leng-i Durūdābādī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış Mevlânâ Reşkî-i Hemedânî'nin babası olan şahsiyetin adı.

ḥ. 73b/02

[=1]

Ḥasan Bég Şükr Oġlı *öz.i.* "Mukîmî" mahlasıyla Farsça şiirler söylemiş olan, aynı zamanda bir çok çalgı

âletini ustalıkla icrâ ettiğini öğrendiğimiz şâirin adı.

ḥ. 37b/04

[=1]

Ḥasan Bég-i ʿAczī *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan şâir Nezrî-i Kâşî ile zamanında sille tokat kavgaya tutuşmuş olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz şâirin adı.

↔ **Ḥasan Bég.**

ḥ. 70a/06, 80b/05

[=2]

Ḥasan Muḫliṣī *öz.i.* Azerbaycan'ın Binis kasabasından olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḥ. 106b/07

[=1]

Ḥasan Sulṭān *öz.i.* Farsça şiirler söylemiş olan Türk şâiri Yâdigâr Beg'in babasının adı.

ḥ. 21b/05

[=1]

ḥasb < Ar. *zf.* Göre, nazaran, binâen, cihetiyle, gereğince.

ḥ. (ḥasbe'l-emr) 89b/05

ḥ. (ḥasbe'l-emr-i emīrü'l-ümerā) 40a/11

ḥ. (ḥasbe'l-emrī) 88a/05

[=3]

Ḥisbeten-li'llāh < Ar. *zf.* Allah rızâsı için, Tanrı uğruna.

ḥ. 20b/06

[=1]

ḥaseb < Ar. *i.* Baba tarafından gelen şeref, asîllik, soy temizliği.

ḥ. 107a/01

ḥ. (bā-vücūd-ı ḥaseb ū neseb) 25a/12

ḥ.(bā-vücūd-ı istiʿlā-i ḥaseb ū neseb) 8b/13

[=3]

ḥāṣıl < Ar. *i.* (Ar. *ḥāṣil*) Husûle gelen, ortaya çıkan şey, netice.

ḥ. bol- Hâsıl olmak, meydana gelmek, oluşmak, zuhûr etmek. 22b/16, 95a/14

[=2]

ḫaṣm < Ar. *i.* Düşman, yağı.

ḫ.+ını 5b/14

[=1]

ḥasret < Ar. *i.* Özlem, hasret.

ḥ.-ile 10b/07

[=1]

ḫāṣṣ < Ar. *sf.* Bir şeye ya da kimseye ait olup başkasında bulunmayan, ona mahsus olan, özgü.

ḫ. 7a/Dk, 54a/10, 60a/15

***ḫāṣṣ-pesend** Özel olarak beğenme, uygun görme. 67a/06

ḫ. ḳıl- Özellikle beğenmek. 43b/03

ḫ. (ḫilʿat-i ḫāṣṣ-ı beḳā) 5a/05

ḫ. (ḫuṣūṣ-ı ḫāṣṣ) 4b/12

ḫ. (maʿden-i ḫāṣṣ) 34a/11

ḫ. (mecmaʿ-i ḫāṣṣ) 3a/Dk

ḫ. (ʿuẓamā-i ḫāṣṣ) 4b/14

ḫ.+la 3a/Dk

[=11]

ḫāṣṣa < Ar. *i.* Bir şeye veya kimseye mahsus olan, yalnız onda bulunan hâl, keyfiyet.

ḫāṣṣa-i şerīfe Şerefli seçkin kimse. 95a/11

[=1]

Hāşimī < Ar. *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın kaleme almış olduğu Mecma'ü'l-Havâss adlı tezkirenin elimizdeki en eski nüshası olan ve Hicrî 1016 senesine ait yazmanın sonunda sonunda Eski Türkiye Türkçesiyle yazılmış olan kıt'ada adı zikredilen, muhtemelen bir bey ya da asilzâdenin adı.

h. 116a/03

[=1]

ḥāşiye < Ar. *i.* Kenar, pervaz, bir kitabın sahifeleri kenarına veya altına yazılan yazı.

ḥ. (ḥāşiye-i meclis) 103b/08

ḥ.+side 97a/02

[=2]

Ḥaşmetī-i Reştī *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'ta zikri geçen, Fars dilinde şiirler kaleme almış olan bir şâirin adı.

ḥ. 88a/10

[=1]

ḫaṭā < Ar. *i.* Yanlış, hatâ.

ḫ.+dur 34b/10

[=1]

Ḥātem < Ar. *i.* **I.** Arap kabileleri arasında tanınmış "Tayyi" kabilesine mensup ve cömertliğiyle tanınmış olan "İbnü Abd-illâh bin Sa'd'in lâkabı.

ḥ. 7a/Dk

II.*ḥātem-şīve Cömertliğinden ötürü tanınan İbnü Abd-illâh bin Sa'd'ın lâkabı olan "Hâtem"den hareketle bu derece cömert bir karaktere sahip olan kimseler için kullanılan birleşik sıfat. 4b/01, 19b/01, 37b/06

[=4]

Ḥātem-i Kāşī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde yazmış, ayrıca Farsça şiirler kaleme almış olan Mîr Münhî'nin hocası olmuş şâirin adı. ↔ **Mevlānā Ḥātem-i Kāşī.**

ḥ. 27b/07

[=1]

ḫāṭır < Ar. *i.* (Ar. *ḫāṭir*) Hâl hatır.

ḫāṭır-ı ʿāṭır Mektuplarda geçen hatır sorma tarzı. 9a/14

ḫ.-ı cemʿ ḳıl- Güven duymak, itimat duymak. 96b/04

ḫ. (ḫāṭır-ı nişān) 101a/03

ḫ. (ḫāṭır-ı şerīf) 9b/17

ḫ.+dın 48a/11

ḫ.+ı+(gūşe-i ḫāṭır) 94b/03

h.+ıġa 3a/03, 4b/15, 44a/13, 44b/01, 94b/16

ḫ.+ıġa+(ser-ḥadd-ı ḫāṭır) 5a/02

ḫ.+ımdın 34a/08

[=13]

ḫāṭır-cūylıġ Birisinin hâlini hatrını sormak.

ḫ. (der-sāʿat-i ḫāṭır-cūylıġ) 39b/01

[=1]

ḫāṭır-cūylıḳ Birisinin hâlini hatrını sormak.

ḫ. ḳıl- Hatır sormak. 43a/01

ḫ.+ın 25b/08

[=2]

ḫātime < Ar. *i.* Yazılı eserlerin o eserin özeti ve neticesi durumunda olan son bölümü, son söz.

ḫ. 113b/14

[=1]

ḫaṭṭ < Ar. *i.* **I.**Yazı.

ḫ.+ı(1) 33b/10

ḫ. 96b/01

II.Ülke sınırı, hudut.

ḫ. (ḫaṭṭ-ı ḳalem-rev) 29a/12

III.Bıyıkların yeni terlediği ilk gençlik zamanı.

ḫ. (bā-vücūd-ı ḥüsn-i ḫaṭṭ) 73a/07

ḫ. (ḫāl ū ḫaṭṭ-ı ʿārıż-ı yār) 39a/08

ḫ. (ḫaṭṭ-ı ruḫ-sār) 33b/16

ḫ. (ḫayl-i ḫaṭṭ ū ḫāl) 39b/03

ḫ.+ı(1) 43a/15

ḫ.+ıda+(ġuluvī-i ḫaṭṭ) 73a/07

ḫ.+ıñ 39b/04

III.İslâm dünyasında Arap harfleriyle güzel yazı yazma sanatı, hattatlık.

ḫ.+nı 26b/16, 109b/04

ḫ.+nı+(aḳsām-ı ḫaṭṭ) 78a/17, 101b/14

ḫ.+nıñ 95b/13

[=15]

ḥattā < Ar. *zf.* Dahi, bile, üstelik, hem de, bundan başka, fazla olarak.

ḥ. 93b/06, 96a/10

[=2]

ḥavādis̱ < Ar. *i.* (ḥādis̱e'nin çoğulu) Hâdiseler, olaylar.

ḥ.+idin 107a/04

[=1]

ḥavāle < Ar. *i.* Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma, ısmarlama.

ḥ. 88b/02

ḥ. ḳıl- Vermek, birinin üzerine bırakmak, lutfetmek, bahşetmek. 111b/10

[=2]

ḫavāṣṣ < Ar. *i.* /Ar. ḫāṣṣ'ın çoğulu) Seçkin ve saygıdeğer olan kimseler.

ḫ. 3a/15

ḫ. (maḳbūlü'l-ḫavāṣṣ) 87a/01

ḫ.+la+(manẓūr-ı ḫavāṣṣ) 3a/Dk

[=3]

Ḫavfī-i Hemedānī *öz.i.* Yoksul bir kimse olup, şâir olmaktan başka kılıç yapım ustası da olan Farsça şâirinin adı.

ḫ. 112a/01

[=1]

ḥavṣala < Ar. *i.* Kursak, mide.

ḥavṣala-i müflis-me'āb Fakir, yoksul. 24b/16

[=1]

ḫayāl < Ar. *i.* Aslı olmadığı hâlde zihinde kurulan şey, gerçek olmayan, hayâl.

ḫ. 1b/05, 3a/Dk

ḫ. (ḫayāl-i vaḥş ū ṭayr) 3a/Dk

ḫ.+ıġa+(reh-güẕer-i ḫayāl) 5a/02

ḫ.+im 83a/02

[=5]

ḥayālı *sf.* (< Ar. *ḥayā*+Tür. *+lı/+li*'den) Edepli, hayâlı.

ḥ. 30a/11

[=1]

ḥayāt < Ar. *i.* Hayat, dirlik, yaşam.

ḥ.+ı(1) 7a/Dk

ḥ.+ı(1)+(hümā-yı ḥayāt) 4b/16

ḥ.+ı(1)+(şaḫṣ-ı ḥayāt) 5a/04

ḥ.+ıġaça+(nihāyet-i ḥayāt) 40b/02

ḥ.+ın+(sebze-zār-ı ḥayāt) 31a/01

ḥ.+ları+(berg-rīz-i ḥayāt) 7a/17

[=6]

Ḥayātī-i Kāşī *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın, kendisini şahsen tanımadığını fakat tezkiresinde naklettiği beyitinin çok

meşhur olduğunu belirttiği Farsça şâirinin adı.

ḥ. 90b/12

[=1]

ḫaydar-ı Çarḫī *öz.i.* Herâtlı şâir Mevlânâ Ayânî'nin, bir dönem cemaathanesinde bulunduğu hokkabazın adı.

ḫ. 88a/02

[=1]

ḫaydar-ı Kelīç *öz.i.* "Şâir-i Âciz" adıyla şöhret bulmuş olan ve şiirlerini Farsça yazmış olan Horasanlı şâirin adı.

ḫ. 61a/08

[=1]

ḫayl < Ar. *i.* Topluluk, zümre, sürü, güruh.

ḫ. (ḫayl-i ḫaṭṭ ū ḥāl) 39b/03

ḫ.+i(1) 43a/16

ḫ.+ini 3a/Dk

[=3]

ḫaylī < Ar. *zf.* Epeyice, oldukça.

ḫ. 110a/04

[=1]

ḫayr < Ar. *i.* Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş.

ḫ. bol- Hayrolsun. 82b/17, 100a/02

ḫ.+ın+(ẕikr-i ḫayr) 3a/17

***ḫayr-kelām** Hayırlı söz.

ḫ. (teẕkire-i ḫayr-kelām) 3a/Dk

[=4]

ḥayret < Ar. *i.* Şaşırma, şaşkınlık, hayret.

ḥ. 10a/11

[=1]

ḥayrün-lenā ve şerrün-liʾaʿdāʾinā Hayırlar bize, şerler düşmanlarımıza.

ḥ. 53b/04

[=1]

ḥays̱iyyāt < Ar. *i.* (ḥays̱iyyet'in çoğulu) Haysiyetler, şerefler, itibarlar.

ḥ. 68a/05

ḥ.+ġa+(cemīʿ-i ḥays̱iyyāt) 7a/Dk

ḥ.+ları 37b/05

[=3]

ḥayvān < Ar. *i.* **I.**Hayvan.

ḥ.+dın 2a/01

II. Hayat, dirilik, canlılık.

ḥ. (āb-ı ḥayvān) 6a/10

[=2]

ḫazān < Fars. *i.* Sonbahar, güz.

ḫ. (ṣarṣar-ı ḫazān) 30b/17

[=1]

ḥaẕer < Ar. *i.* Sakınma, kaçınma, çekinme.

ḥ. 34a/15

[=1]

ḥāżır < Ar. *sf.* (Ar. *ḥāżir*) Ortada, huzurda bulunan, görünürde olan, bizzat bulunan.

ḥ. bol- Hazır olmak. 52a/01

ḥ. ét- Hazırlamak. 50b/06

ḥ.+lar 52a/01

ḥāżır-āne Hazır bir şekilde. 95b/16

***ḥāżır-cevāb** Hazır cevap. 93b/05

[=5]

Ḥazīnī < Ar. *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan, Erdebîlli Mevlânâ Selâmî ile bir münakaşaya girdiğini öğrendiğimiz, asıl adı Mevlânâ Hazînî-i Gîlânî olan, Gîlânlı Farsça şâirinin adı.

ḥ. 103b/12

[=1]

ḥażīż < Ar. *i.* Alçalma, inme, en aşağıya gelme durumu.

ḥ. (ḥażīż-i eşʿār) 3a/Dk

[=1]

ḥażret < Ar. *i.* Şahıs ya da kutsal sayılan varlık adlarının başına getirilerek Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılan, aynı zamanda büyük bir zâttan bahsederken isim yerine kullanılan ve saygı ifade eden kelime.

ḥ. 7a/01, 9a/12, 18a/02

ḥ. (ḥażret-i aẖvānd) 82a/09

ḥ. (ḥażret-i bih-terīn-i ʿālem) 96a/06

ḥ. (hażret-i emīrü'l-müʾminīn) 107a/08

ḥ. (Ḥażret-i İmām-ı S̱āmin İmām Rıżā ʿAleyhi't-taḥiyye ve's-selām) 17a/13

ḥ. (hażret-i risalet-penah) 89b/12

ḥ. (hażret-i seyyid veled-i ādem) 2a/13

ḥ.+din 4a/08

ḥ.+ġa 7b/07

ḥ.+i(1) 15b/12

ḥ.+leri 5a/17, 9b/09, 9b/15, 11a/01, 15a/10, 23a/14, 24a/09, 27a/17

ḥ.+leriġa 15b/03, 24b/16, 25b/04

ḥ.+lerini 30b/14

ḥ.+leriniñ 11b/01, 12a/05, 23b/06, 25b/12, 31b/15, 44b/01, 52b/10

ḥ.+leriniñdür 15b/08, 26a/02, 27a/07, 28b/06, 32a/04, 60b/01

ḥ.+ni 4b/13

ḥ.+niñ 3a/Dk, 5a/05, 5a/12, 67b/13

ḥ.+niñdür 19b/06, 23b/07, 39a/03, 101b/10

[=46]

ḥażretī < Ar.+Fars. *i.* O hazret, o kişi, bir hazret, bir kimse.

ḥ. 6a/03

ḥ. (ḥażretī-i ḫōş-selīḳa) 18b/07

[=2]

ḥeccāmlıḳ < Ar. *ḥeccām*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Hacamatçı, hacamat eden kimse.

ḥ. 112a/07

[=1]

hedāyā < Ar. *i.* (hediye'nin çoğulu) Armağanlar, hediyeler.

h. 3b/11

[=1]

hedef < Ar. *i.* Hedef, nişan alınacak yer, nişangâh.

h. (hedef-i tīr-i melāmet) 39b/16

[=1]

hedeyān < Fars. *i.* Boş söz, zırva.

h. 25b/13

[=1]

hefte < Fars. *i.* (Fars. *heft* "yedi" ile Fars. isim yapan ek *-e*'nin eklenmesiyle) Yedi günlü zaman dilimi, hafta.

h.+ġaça 93b/04

[=1]

ḥelāl-raḳ *sf.* ("Daha" ve "en" anlamları katan Tür. *+raḳ/+rek* ekinin eklenmesiyle) Daha helâl, en helâl.

ḥ. 102b/11

[=1]

ḥelāl-zāde < Ar. *ḥelāl*+Fars. *zāde*'den Fars. *b.i.* Helâl süt emmiş, namuslu.

ḥ. 96b/08

[=1]

hem < Fars. *zf.* Kullanıldığı cümleye "üstelik, bir de, şu da var ki, zâten" mânâlarını katarak anlamı kuvvetlendirir.

h. 3a/04, 3a/Dk, 3a/Dk, 3b/11, 4a/07, 4a/08, 4a/14, 5b/01, 5b/02, 5b/07, 6a/03, 6a/12, 6b/04, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/05, 8a/12, 8b/10, 8b/15, 8b/16, 10a/06, 10a/13, 10b/01, 10b/06, 11a/02, 11b/07, 13a/16, 13b/14, 13b/17, 15a/05, 15a/15, 15b/08, 15b/08, 17a/14, 17b/01, 17b/03, 17b/10, 17b/11, 18a/12, 18a/16, 21a/04, 21a/05, 21b/03, 22b/05, 22b/10, 22b/11, 22b/16, 23a/16, 23b/06, 24a/08, 25a/15, 26a/02, 26a/05, 26b/06, 26b/07, 26b/17,

27b/04, 27b/10, 28b/06, 30a/01, 30b/06, 30b/12, 31a/12, 31a/16, 31b/15, 32a/04, 32b/08, 33a/10, 35a/17, 36b/04, 37b/05, 37b/07, 37b/15, 38a/10, 40a/01, 40a/16, 40b/15, 41a/03, 41a/06, 41a/08, 41b/09, 41b/11, 41b/11, 42a/12, 42a/15, 42a/16, 42a/17, 42b/07, 42b/12, 43a/06, 43a/09, 43a/10, 43a/14, 43a/16, 47a/03, 48a/04, 48a/08, 48b/11, 49a/Dk, 50b/10, 50b/11, 51b/07, 51b/14, 52a/10, 54a/10, 54b/05, 60a/11, 61b/08, 62a/01, 62b/07, 62b/17, 63a/13, 63a/16, 64a/14, 64a/16, 65a/02, 65a/10, 65a/13, 65b/04, 65b/12, 66a/02, 66b/08, 66b/10, 67b/11, 69b/12, 71a/08, 72a/12, 74a/15, 74b/02, 74b/15, 75a/08, 76a/17, 77a/04, 77b/03, 78b/01, 78b/06, 78b/08, 79a/15, 79b/10, 80a/15, 80b/15, 82a/09, 83a/07, 83b/08, 84a/05, 84a/07, 85a/10, 85a/17, 86a/06, 86a/11, 86b/07, 87b/03, 88b/13, 89a/16, 89a/16, 89b/13, 89b/16, 90a/06, 90a/14, 90a/16, 90b/09, 91b/08, 92a/08, 92a/11, 92a/17, 92b/05, 93b/09, 95a/03, 95a/10, 95b/05, 95b/17, 97a/07, 97a/07, 97a/09, 97b/01, 97b/04, 97b/13, 98b/02, 99b/11, 100a/03, 100a/17, 100a/17, 100b/02, 100b/15, 101a/09, 101a/12, 101a/15, 101b/09, 101b/10, 101b/16, 102a/12, 102b/02, 102b/06, 103a/06, 103b/03, 103b/17, 104a/06, 104a/08, 104b/02, 105a/09, 105a/17, 106a/13, 106a/15, 106b/03, 107a/03, 107a/05, 107a/14, 107a/15, 107b/13, 108a/01, 108a/05, 108a/17, 108b/13, 109a/08, 109a/14, 109b/04, 110a/04, 110a/13, 110b/03, 110b/10, 111b/13, 112a/03, 112b/05, 112b/14, 113a/07, 113a/12, 113a/14, 114a/05

[=228]

hem < Fars. *e.* Başına geldiği Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe'deki "+daş/+deş" eki gibi birliktelik ve ortaklık anlamı katarak birleşik sıfatlar yapar.

***hem-dem** Canciğer arkadaş, samîmî dost, meclis arkadaşı.

h. 68a/10

h.+in̂g 6a/07

[=2]

***hem-derd** Dert ortağı, can yoldaşı, arkadaş.

h. 34b/07

[=1]

hem-derdlıġ Yoldaşlık, arkadaşlık.

h. 81b/12

[=1]

***hem-ḫāne** Aynı evi paylaşan kimse, ev halkından birisi.

h.+leridin 61a/14

[=1]

hem-ḫānelıḳ Aynı evi paylaşma, ev halkından biri olma.

h. 68a/10

[=1]

hem-ʿinānlıġ Arkadaşlık.

h.+ın 3a/Dk

[=1]

***hem-ḳaṭār** Hizmetkâr.

h. 3a/Dk

[=1]

hem-rāhlıġ Yol arkadaşlığı, can yoldaşlığı.

h.+ıdın 90b/05

[=1]

hem-rāhlıḳ Yol arkadaşlığı, can yoldaşlığı.

h. 88b/15

[=1]

***hem-vār** Düzgün, muntazam, uygun.

h. 17b/04, 22b/08, 31a/10, 47a/02, 50a/11, 62b/15, 74a/13, 91a/15, 92b/12, 101b/13, 102a/12, 103a/10, 104b/14, 109b/11

h.+dur 106b/03

[=15]

hem-vārlıḳ Düzgün, muntazam bir kişilğe sahip bulunma.

h. 75b/05, 102b/12, 105b/03

[=3]

***hem-zebān** Aynı şeyleri düşünüp söyleyen kimse, kafa dengi arkadaş.

h. 20a/15, 82b/12, 96b/05

h.+ı(1) 101b/14

[=4]

heme < Fars. *sf.* Cümle, hep, bütün.

h. 15a/11

[=1]

heme-cā-rev < Fars. *sf.* Her türlü sohbete açık, her yola gelen.

h. (muṣāḥib-i heme-cā-rev) 40b/14

[=1]

Hemedān < Fars. *öz.i.* İran’ın batısında, Elvend Dağı’nın eteğinde Kuruçay, Abbâsâbâd, Sûmîne gibi ırmaklarla sulanan ve aynı adı taşıyan bereketli

bir ovada yer alan târihî bir şehir ve bu şehrin merkezi konumunda olan eyâletin adı.

h. 30a/10, 31a/03, 64b/01, 65a/08, 65b/11, 99b/15, 101b/08, 109a/02, 110a/03

h.+da 63a/17, 65a/13, 93a/04, 93a/15, 111b/10

h.+da+(Belde-i Ṭayyibe-i Hemedān) 102b/01

h.+ġa 30a/12

h.+nıñg 94b/01

[=17]

Hemedānīlıġ < Fars. *Hemedānī*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Hemedânlı. ↔ **Hemedānlıġ.**

h.+ġa 65a/01

[=1]

Hemedānlıġ < Fars. *Hemedānī*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Hemedânlı. ↔ **Hemedānīlıġ.**

h.+dur 29b/17, 92b/11, 101b/13, 102b/06, 110b/02

[=5]

hemīn < Fars. *sf.* İşte bu, tıpkı bu, aynısı.

h. 39b/10, 58a/11

[=2]

hemīşe < Fars. *zf.* Dâimâ, her zaman, sürekli.

h. 25b/03, 67b/12, 74b/05

[=3]

hengāme < Fars. *i.* Topluluk, cemiyet.

h.+dür+(ṣaff-ı hengāme) 34a/07

h.+si 97a/01

h.+sin 100b/16

h.+siniñg 2b/13

[=4]

henüz < Fars. *zf.* (Fars. *henūz*) Şu anda, şimdilik, henüz.

h. 35a/16, 43a/10, 77a/11, 108a/01

[=4]

her < Fars. *sf.* Hepsi, bütün, cümle.

h. 3b/06, 4a/09, 6a/07, 8b/08, 27a/05, 34a/02, 34a/05, 34a/07, 34b/05, 34b/07, 34b/08, 41b/14, 80b/04, 95a/02, 95b/14, 96a/08, 96b/01, 101a/03, 105a/11, 109a/09

[=20]

Herāt < Fars. *öz.i.* Afganistan'ın batısında bulunan Herîrûd ırmağının kenarında çok eski dönemlerde

kurulmuş olup, adı Eski Farsça metinlerde “Haraiva”, Avesta’da ve Grekçe metinlerde “Aria/Areia” şekillerinde geçen, târihin hemen her döneminde önemli bir ulaşım ve ticaret merkezi konumunda olan târihî şehir ve bu şehrin merkez olduğu eyâletin adı. ↔ **Herī.**

h. 8a/06

h.+da 77a/13, 94a/11

h.+da+(Dārü’s-Salṭana-i Herāt) 43b/12, 94a/16

h.+dındur 98b/01

h.+ġa 36a/09

[=7]

hergiz < Fars. *zf.* Aslâ, katiyen, hiçbir surette.

h. 5a/17, 9b/08, 40b/03, 95a/01

[=4]

Herī < Fars. *öz.i.* Afganistan’ın batısında bulunan Herîrûd ırmağının kenarında çok eski dönemlerde kurulmuş olup, adı Eski Farsça metinlerde “Haraiva”, Avesta’da ve Grekçe metinlerde “Aria/Areia” şekillerinde geçen, târihin hemen her döneminde önemli bir ulaşım ve ticaret merkezi konumunda olan târihî şehir ve bu şehrin merkez olduğu eyâletin adı. ↔ **Herāt.**

h.+ġa 93b/13

[=1]

Herīlıġ < Fars. *Herī*+Tür. *+lıġ/+lig*’den *tü.i.* Herât şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Herâtlı.

h.-mén 88a/01

[=1]

herze-gerd < Fars. *sf.* Serseri, debededer.

h. 73b/03, 106b/13

[=2]

ḥesāb < Ar. *i.* Hesap.

ḥ. 51b/02

[=1]

hevā < Ar. *i.* Hava.

h. 63a/01

h. (es̱er-i hevā bol-) 94b/11

[=2]

hevā-dārlıġ < Fars. *hevā-dār*+Tür. *+lıġ/+lig*’den *tü.i.* Havadarlık, etrafı açık olma, ferahlık.

h.+ın+(ẕerre-i hevā-dārlıġ) 3a/Dk

[=1]

heves < Ar. *i.* Arzu, istek, meyil.

h. éyle- Heves etmek, heveslenmek. 34a/09

[=1]

hey'et < Ar. *i.* Astronomi ilmi.

h. 5b/01, 19a/13, 105b/11

h.+din 98b/02

[=4]

Hezār Cerīb < Fars. *öz.i.* Köse Rüstem adıyla şöhret kazanmış olan Rüstem Beg'in, bir dönem yöneticisi olduğu nâhiyenin adı.

h. 10b/06

[=1]

hezār-sāle < Fars. *sf.* Bin yıllık, bin yıllarca.

h.+ler 96a/16

[=1]

hezīmet < Ar. *i.* Ağır yenilgi, bozgun, hezimet.

h. ḳıl- 5b/12, 33b/03

[=2]

ḫı < Ar. *i.* (Ar. *ḫā*'dan) Arap alfabesinin yedinci harfinin adı.

ḫ. 34a/03

[=1]

ḥıfẓ < Ar. *i.* (Ar. *ḥifẓ*) Bir şeyi hâfızasına alma, kaydetme, ezberleme.

ḥ. ḳıla al- Ezberleyebilmek. 66b/06

ḥ. ḳıl- Ezberlemek, aklında tutmak. 93b/07

[=2]

ḫırḳa < Ar. *i.* (Ar. *ḫirḳa*) Hırka.

ḫ.+sı 23a/11

[=1]

ḫırḳa-pūş < Ar. *ḫirḳa*+Fars. *-pūş*'dan Fars. *tü.sf.* Hırka giyen.

ḫ. 91b/11

[=1]

Ḫıżrī < Ar. *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup Farsça şiirler yazmış şâirin adı.

ḫ. 112b/10

[=1]

hicrān < Ar. *i.* Ayrılık, hicran.

h. 6b/13

[=1]

Hicrī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan, Ejdehâ Sultân Afşâr'ın oğlu Ḳāsım Beg'in mahlasının adı.

h. 22b/05

[=1]

hicv < Ar. *i.* Biriyle, şiir yoluyla alay etme, şiir yoluyla birini gülünç hâle koyma, yerme, hiciv.

h. 50a/16, 50b/03, 50b/07

h. biti- Hiciv yazmak. 50a/13

h. bol- Hiciv olmak. 50a/12

h. ḳıl- Hicvetmek. 29b/10, 31b/14

h.+de 93b/05

h.+ġa 74a/14

h.+ide 33a/12, 43b/09, 50a/11, 112a/14

h.+idin 93b/06

h.+in 48a/06

h.+ni 50b/04

[=16]

hīç < Fars. *zf.* Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyyen, aslâ.

h. 3a/Dk, 3b/06, 5a/01, 5a/17, 9a/11, 22b/10, 24a/07, 29b/06, 30b/03, 33b/05, 38a/01, 38b/04, 38b/05, 50a/13, 50b/01, 51b/03, 52a/07, 53b/02, 63a/01, 64b/03, 74b/14, 77a/04, 84a/08, 87a/02, 87a/13, 89b/12, 95a/01, 95b/11, 96b/09, 105a/08, 107b/06

[=31]

hidāyet < Ar. *i.* Doğru yolu, Hakk yolunu bulma, Müslümânlık.

h. (velāyet-i himmet ve hidāyet) 3b/04

[=1]

ḫidmet < Ar. *i.* Hizmet.

ḫ.+din 43b/07

ḫ.+i(1) 4a/07, 20b/01, 25a/02

h.+ide 17b/03, 23a/14, 33b/02, 36a/10, 62b/16, 86b/12, 88b/12, 89b/04

h.+leriġa 68a/10

[=13]

ḫidmet-kār < Fars. *b.i.* Hizmet eden kimse, hizmetçi, hizmetkâr.

ḫ. 99b/10

[=1]

ḫidmet-kār-zāde < Fars. *b.i.* Hizmetkârzâde, hizmetkârın oğlu.

ḫ.+si 34b/12

[=1]

ḥikāyet < Ar. *i.* Hikâye, öykü.

ḥ. 16a/12

[=1]

ḥikmet < Ar. *i.* Felsefe ilmi.

ḥ. 5a/17

ḥ.+din 77a/02

[=2]

ḫilāf < Ar. *i.* Bir şeyin tam tersi, zıttı, aykırı.

ḫ. 50b/02

ḫ. (ḫilāf-ı emr) 4b/15, 5a/02

ḫ.+ıġa 113a/08, 30b/15, 38b/04

ḫ.+ına 21b/11

[=7]

ḫilāfe < Ar. *i.* Halîfelik, hilâfet.

ḫ. (Dārü'l-ḫilāfe-i Baġdād) 42b/14, 104a/11, 108b/14

[=3]

hilāl-ebrū < Ar. *hilāl*+Fars. *ebrū*'dan Fars. *b.sf.* Hilâl kaşlı, kaşı hilâl gibi olan güzel.

h. 34b/08

[=1]

ḫilʿat < Ar. *i.* Pâdişâhlar ve vezirler tarafından birine iltifat veya mükâfat olarak giydirilen kürklü ya da işlemeli kaftan.

ḫ. 50b/07

ḫ. (ḫilʿat-i ḫāṣṣ-ı beḳā) 5a/05

[=2]

ḫilḳat < Ar. *i.* Yaratılış, tekvîn.

h.+a.+(intihā-yı ḫilḳat) 2a/07

[=1]

Ḥille < Ar. *öz.i.* Fuzûlî'nin Bağdat'a gelmeden önce yaşadığı şehrin adı.

ḥ.+de 33b/03

[=1]

ḥimāyet < Ar. *i.* Mânevî gölge, himâye.

h.+leri+(cenāḥ-ı ḥimāyet) 3a/13

[=1]

himmet < Ar. *i.* Yardımseverlik, ihsan etme, gayret ederek emek verme.

h. 3a/Dk, 8b/15, 9a/10, 22b/11, 26b/16

h. (bülend-himmet) 7a/Dk

h. (himmet-i kes̱ret) 31b/04

h. (himmet-i seḫāvet) 7a/Dk

h. (istimdād-ı himmet) 3a/Dk

h. (velāyet-i himmet ve hidāyet) 3b/04

h.+i(1) 4a/08, 10b/06, 21a/04, 33a/09, 40b/04, 47a/07, 74b/15, 78b/06, 83a/07

h.+leri+(telāṭum-i baḥr-i seḫāvet ve himmet) 7a/Dk

h.+ni 42a/16

[=21]

Himmetī-i İṣfahānī *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra Yûsuf Han-ı Afşâr'ın defterhânesinde görevli bir memur olan, şiirlerini Fars dilinde kaleme alan şâirin adı.

h. 91a/15

[=1]

Hind *öz.i.* Hind ülkesi, Hindistan.

h. 3b/09, 5b/14, 7a/Dk, 15b/11, 30b/17, 49a/Dk, 77a/11

h.+de 107a/04

h.+ġa 24b/14, 31b/12, 32a/02, 34b/14, 36a/10, 48a/07, 52b/12, 82a/03, 82a/17, 95a/12, 97b/10, 105a/09

[=20]

Hindī < Ar. *sf.* Hindistan ile ilgili, Hind diyarına ait.

h.+ġa+(Hümāyūn-ı Hindī) 7a/Dk

[=1]

hirāsān < Fars. *sf.* Korkak.

h. 109a/14

[=1]

ḫiṭābet < Ar. *i.* Hatiplik işi, mesleği.

ḫ. 102b/01

ḫ. (bā-vücūd-ı ḫiṭābet) 102b/02

[=2]

ḫiṭṭe < Ar. *i.* Ülke, diyar, memleket.

ḫ. (Ḫiṭṭe-i Pāk-i Şīrāz) 44a/08

[=1]

ḫōd < Fars. *zm.* Kendisi, bizzat.

ḫ. 40a/05

[=1]

ḫōd-ārāylıḳ Kendini beğenme, övünme, methetme.

ḫ. 114a/07

[=1]

***ḫōd-pesend** Kendini beğenmiş, mağrur.

ḫ. 84b/16

ḫ. (ṭurfe-i ḫōd-pesend) 104b/05

[=2]

ḫōd-nümāylıġ Gösterişe meraklı olma durumu.

ḫ. (mūceb-i mübāhāt-ı ḫōd-nümāylıġ) 114a/07

[=1]

ḫōd-sitāyīlıġ Kendini övme, methetme.

ḫ.+ıdın 77a/04

[=1]

Ḫorāsān < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeydoğu ve doğusunda yer alan, Farsça'da "güneşin yükseldiği yer" anlamına gelen, Hellenistik dönemde "Traxiane" adıyla anılmış, eskiden bugünkü Özbekistan, Türkmenistan, Tacikitan ve Afganistan'ın bazı bölgelerini de kapsamış olan tarihî bölgenin adı.

ḫ. 7a/Dk, 10a/09, 49a/Dk, 53a/17, 113b/05

ḫ.+da 110b/02

ḫ.+ġa 17a/15

[=7]

Ḫorāsānī < Fars. *i.* (Fars. *Ḫorāsān* ve nispet eki *-ī*'den) İran'ın Horasan

bölgesinden olan veya o bölgede ikamet eden kimse, Horasanlı.

ḫ. 86b/06

[=1]

Ḫorāsānlıġ < Fars. *i.* (Fars. *Ḫorāsān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.*) İran'ın Horasan bölgesinden olan veya o bölgede ikamet eden kimse, Horasanlı.

ḫ.+dur 61a/08, 113b/04

[=2]

ḫōş < Fars. *sf.* Güzel, hoş.

ḫ. 82a/04, 89a/08, 101b/02, 106a/07

ḫ. (ḫōş-āmedī-gūy) 86a/09

ḫ. (ḫōş-iḫtilāṭ) 100a/16

ḫ. (ḫōş-ḳadd) 77a/11

ḫ. (ḫōş-meşreb) 16a/10, 67a/05, 97a/10

ḫ. (ḫōş-muḥāvere) 7a/Dk, 7a/Dk, 101b/09, 109b/04

ḫ. (ḫōş-nüvīs) 78b/01, 97b/04

ḫ. (ḫōş-selīḳa) 5b/07, 17b/10, 26a/09, 93a/14, 107a/02, 112b/16

ḫ. (ḫōş-ṣoḥbet) 26a/09, 47a/03, 60a/15, 64b/02, 82a/17, 89a/08, 94a/01

ḫ. (ḫōş-ṣūret) 7a/Dk

ḫ. (ḫōş-ṭabʿ) 5b/12, 6a/14, 7a/Dk, 11b/10, 12a/13, 13a/14, 17b/04, 18a/08, 21a/05, 21b/10, 31a/10, 33a/15, 42a/02, 42a/08, 54b/10, 67b/06, 81a/14, 97a/10, 97b/05, 100a/12, 100b/06, 101b/08, 102b/02, 105b/03

ḫ. (ḫōş-ṭabʿ-āne) 108b/15, 12a/13, 89a/13

ḫ. (ḫōş-ṭabʿ-āne bol-) 6b/01

ḫ. (ḫōş-ṭabʿ-ı şīrīn) 2b/15

ḫ. (ḫōş-ṭabʿlıḳ) 50a/15

ḫ.+lar ḳıl- Şakalaşmak. 15b/04

ḫ. (ḫōş-ṭabīʿat) 25a/03

ḫ. (ḫōş-ẕāt) 35a/15

ḫ. (sünbül-i ḫōş-bū) 39a/07

ḫ.+ı(1) 9a/02, 13b/06, 77b/14

[=66]

Ḫōş-ṭabʿ-ı Bālī *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olup şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.

ḫ. 42a/07

[=1]

ḫōşlıḳ < Fars. *ḫōş*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Güzel ve hoş olma durumu, hoşluk.

ḫ. 87a/12

[=1]

ḫūb < Fars. *sf.* Güzel, hoş, iyi.

ḫ. 2b/17, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/08, 8b/14, 8b/15, 10b/14, 14b/16, 17b/14, 18b/10, 19a/15, 19b/03, 22b/11, 29b/07, 31b/11, 41b/10, 41a/17, 42a/02, 50b/08, 60a/07, 65b/03, 66a/17, 73b/06, 78a/17, 82a/05, 82a/10, 83a/08, 88a/03, 92a/11, 96b/09, 105b/10, 109a/12, 110b/11

ḫ. (ḫūb-iʿlām) 2a/16

ḫ.+dur 12b/01, 43a/10, 60a/16

ḫ.+lardın 34a/12

[=39]

ḫūbān < Fars. *i.* (ḫūb'un çoğulu) Güzeller, güzel insanlar.

ḫ. (şeh-i ḫūbān) 10b/04

[=1]

ḫūblıġ < Fars. *ḫūb*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Güzellik, güzel olma durumu.

ḫ. 92a/11

ḫ.+ı(1) 21b/06, 25a/14

[=3]

ḫudā < Fars. *i.* Tanrı, Allah.

ḫ. (resūl-i ḫudā) 96a/07

[=1]

ḫuddām < Ar. *i.* (Ar. *ḫuddām*, ḫādim'in çoğulu) Hizmet edenler, hizmetçiler, uşaklar.

ḫ. 111a/14

[=1]

ḥudūs̱ < Ar. *i.* Meydana gelme, ortaya çıkma, oluşma.

ḥ.+ı(1) 5a/03

[=1]

ḫulefā < Ar. *i.* (ḫalīfe'nin çoğulu) Halîfeler.

ḫ. 20b/14

ḫ. 22b/07

[=2]

Ḫuliḳa'l-insān min tefāvut Biz insanları farklı farklı yarattık.

ḫ. 2a/04

[=1]

ḫum <Fars. i. Küp, testi.

ḫ. (ḫum-ı şarāb) 97a/14

[=1]

ḫum-ḫāne < Fars. *b.i.* Meyhâne.

ḫ.+siniŋ 2b/13

[=1]

ḫūn-ḫᵛār < Fars. *tü.sf.* Kan içici.

ḫ.+ı(2)+(nergis-i ḫūn-ḫᵛār) 20b/05

[=1]

ḫūn-pāş < Fars. *tü.sf.* Kan dökücü.

ḫ.+dan+(dīde-i ḫūn-pāş) 39b/05

[=1]

ḫūn-rīz < Fars. *tü.sf.* Kan dökücü.

ḫ. (seyl-i ḫūn-rīz-i teveccüh) 3a/Dk

[=1]

ḫūn-rīzlıġ < Fars. *ḫūn-rīz*+Tür. *+lıġ*/*+lig*'den *tü.i.* Kan dökücülük, acımasızlık, merhametsizlik.

ḫ.+da 7b/15

[=1]

ḫūnī < Fars. *sf.* (Fars. *ḫūn* "kan" ve nispet eki *-ī*'nin eklenmesiyle) Kan dökücü, gaddar.

ḫ. 82a/05

[=1]

ḫursend < Fars. *sf.* Hoşnut, memnun, mutlu.

ḫ. bol- Hoşnut olmak. 63a/10

[=1]

ḫūrşīd < Fars. *i.* Güneş.

ḫ. (ḫūrşīd-i ḥüsn ū cemāl) 7b/13

ḫ. (ḫūrşīd-i kelām) 1b/01

ḫ. (meh ū ḫūrşīd-i raḫşān) 6a/07

ḫ.+niñg+(maṭlaʿ-i ḫūrşīd) 114a/02

[=4]

ḥuṣūl < Ar. *i.* Bir şeyin meydana gelmesi, oluşması, hâsıl olma, ortaya çıkma.

ḥ.+i(1) 107b/11

[=1]

ḫuṣūṣ < Ar. *i.* Bir şeye ya da kişiye mahsus olma, has olma, münhasır olma.

ḫ. (ḫuṣūṣ-ı ḫāṣṣ) 4b/12

[=1]

ḫuṣūṣa < Ar. *zf.* Özellikle, bilhassa. ↔ **ḫuṣūṣen.**

ḫ. 37b/05, 90a/06, 103b/09, 111a/12

[=4]

ḫuṣūṣen < Ar. *zf.* Özellikle, bilhassa. ↔ **ḫuṣūṣā.**

ḫ. 7a/Dk, 49a/Dk, 51b/03, 78a/17

[=4]

huş-yārlıġ < Fars. *huş-yār*+Tür. *+lıġ*/*+lig*'den *tü.i.* Bilincin açık olması durumu, akıllılık, aklın başta olması.

h. 34a/16

[=1]

ḫūşe-çīn < Fars. *sf.* Tarladaki başakları derleyen, başak toplayan.

ḫ.+i(1) 113b/15

[=1]

ḫuṭūr < Ar. *i.* Hatıra gelme, zihinde canlanma.

ḫ. 5a/02

ḫ. ḳıla al- Tahayyül edebilmek, düşünebilmek, aklının ucundan geçirebilmek. 4b/15

ḫ. ḳıl- Aklına getirmek, düşünmek. 3a/03, 9a/14, 44a/13

[=5]

ḫuṭūṭ < Ar. *i.* (ḫaṭṭ'ın çoğulu) Hat sanatını meydana getiren yazı türlerinin hepsi, güzel yazılar.

ḫ.+nı+(aḳsām-ı ḫuṭūṭ) 30b/03

[=1]

ḥużūr < Ar. *i.* Önemli bir kimsenin ya da makamın bulunduğu yer, o kişi veya makamın önü, yanı, katı.

ḥ.+ıda 39b/15

[=1]

ḫużżār < Ar. *i.* (Ar. *ḫāżir*'in çoğulu) Hazır olanlar huzurda bulunanlar.

ḫ. (ḫużżār-ı ʿIrāḳī) 25b/10

[=1]

ḥükkām < Ar. *i.* (Ar. *ḥukkām*, ḥākim'in çoğulu) Hâkimler, yargıçlar.

ḥ. 5a/01

[=1]

ḥükm < Ar. *i.* (Ar. *ḥukm*) Hüküm, emir, buyruk.

ḥ. éyle- Hükmetmek. 39a/09

ḥ. (ḥükm-i ʿālī şod) 9b/04, 9b/05

ḥ.+i(1) 5a/02, 13b/07, 29b/10, 39a/14

ḥ.+ler 107b/12

[=8]

ḥükūmet < Ar. *i.* (Ar. *ḥukūmet*) Hükümdarlık, saltanat.

ḥ.+ide+(evāyil-i ḥükūmet) 9b/06

[=1]

ḫülāṣa < Ar. *i.* (Ar. *ḫulāṣa*) Özet, sonuç, sözün kısası.

ḫ. (ḫülāṣa-i dūdmān) 19a/13

[=1]

hümā < Fars. *i.* (Fars. *humā*) Kafdağında ve dâimî karlar bölgesinde yaadığı kabul edilen, boz renkli, kanatları zümrüt yeşili, gölgesinin bir kimsenin üzerine düşmesi o kimsenin başına devlet kuşu konacağına alâmet sayılan, çok büyük, yırtıcı, efsânevî kuş.

h. (hümā-yı ḥayāt) 4b/16

[=1]

hümāyī-sāye < Fars. *b.sf.* Gölgesi hümâ kuşu gibi olan, dünyaya uğur ve zenginlik veren, lütuf ve iyilikleri bütün dünyayı kaplamış olan kimse.

h. 3a/12

[=1]

hümāyūn < Fars. *sf.* (Fars. *humāyūn*) Pâdişâha, sultanlık makamına ait.

h. (der-gāh-ı hümāyūn) 3b/09

h. (Hümāyūn-ı Hindī) 7a/Dk

[=2]

Hümāyūn Pād-şāh *öz.i.* Asıl adı Nasîrüddîn Muhammed Hümâyûn Pâdşâh olan ve 6 Mart 1508 tarihinde Bâbür Şâh ve Mâhım Begüm'ün oğlu olarak Kâbil'de dünyaya gelen, 1517 senesinde Kâbil vâlisi olan, sonrasında Bedahşan'ı idare eden, babası Bâbür Şâh'ın Hindistan seferlerine katılan, fakat kardeşi Kâmrân Mîrzâ ile olan taht kavgası ve çekişmesi neticesinde Safevî Devleti hükümdârı Şâh Tahmâsb' sığınmak zorunda kalan ve Şâh'tan aldığı Kızılbaş asker desteğiyle kardeşleri Hindal ve Kâmrân'ı yenilgiye uğratarak Kâbil ve Bedahşan'ı tekrar ele geçiren, Osmanlı Devleti ve onun hükümdârı Kānûnî ile de iyi ilişkiler kuran ve Hicrî 963/Mîlâdî 1556 tarihinde Delhî'de vefat eden Bâbürlü-Türk devlet adamı ve Türkçe şâirinin adı.

h. 5b/07, 5b/11

[=2]

hüner < Fars. *i.* (Fars. *huner*) Hüner, sanat.

h. 7a/01

h. (ehl-i hüner) 29b/06

h. (envāʿ-ı hüner) 95b/10

h.+ni+(aṣḥāb-ı hüner) 7a/Dk, 19b/02

[=5]

hüner-mend < Fars. *i.* (Fars. *huner-mend*) Sanat ehli olan kimse, sanatkâr.

h. 31b/11

[=1]

Ḥüseynī < Ar. *öz.i.* Türk Mûsıkîsi'nde yüzyıllardır kullanılan, Dügâh perdesinde Hüseynî çeşnisiyle karar kılan, özellikle halk türkülerinde sıklıkla kullanılan makamın adı.

ḥ. 97b/07

[=1]

Ḥüseynī-neseb < Ar. *Ḥuseynī*+Ar. *neseb*'den Fars. *b.i.* Hz. Hüseyin'in soyundan gelen kimse.

ḥ.+dür 29a/11

[=1]

ḥüsn < Ar. *i.* (Ar. *ḥusn*) Güzellik, hüsn.

ḥ. (bā-vücūd-ı ḥüsn-i ḫaṭṭ) 73a/07

ḥ. (ḫūrşīd-i ḥüsn ū cemāl) 7b/13

ḥ. (ḥüsn-i gülū-sūz) 21b/02

ḥ. (ḥüsn-i maṭlaʿ) 97a/15, 109a/14, 109a/17

ḥ. (ḥüsn-i ṣavt) 113a/14

ḥ. (ḥüsn-i ṣūret) 33b/17

ḥ. (ḥüsn-i ṣūret ve sīret) 7a/15, 13b/04, 76a/17

ḥ. (ḥüsn-i-maṭlaʿ) 114a/03

ḥ. (ṣāḥib-i ḥüsn) 22a/16, 69b/12, 110a/04

ḥ.+i(1) 88b/02, 96b/17, 106a/13

ḥ.+ide+(evāyil-i ḥüsn) 30a/12

ḥ.+ide+(ġuluvī-i ḥüsn) 30b/16, 95a/11

ḥ.+ine+(ḥarem-i ḥüsn) 39a/09

[=22]

Ḥüsnī-i İṣfahānī *öz.i.* Şâir olmasının yanı sıra hokkabaz olan ve Fars diliinde şiirler kaleme almış İranlı şâirin adı.

ḥ. 96b/17

[=1]

Ḫüsrev ū Şīrīn < Fars. *öz.i.* Hakîm Reknâ ve Mîrzâ Kāsım'ın üzerine nazîre yazmış oldukları meşhur Farsça manzûmenin adı.

ḫ. 16a/11, 49a/Dk, 49a/Dk

[=3]

Ḫüsrev-i encum < Fars. *i.t.* Yıldızların sultanı, necmlerin hükümdarı.

ḫ. (şāh-ı Cem-cāh-ı Ḫüsrev-i encum) 7a/14

[=1]

-I-, -ʿI-

ıraġ *sf.* (< E.T. *yıraḳ*) Uzak, ırak. ↔ **ıraḳ, yıraġ.**

ı. 48a/11

[=1]

ıraḳ *sf.* (< E.T. *yıraḳ*) Uzak, ırak. ↔ **ıraġ, yıraġ.**

ı. 50b/02, 50b/02

[=2]

ʿIrāḳ < Ar. *öz.i.* (Ar. *ʿİrāḳ*) İran ile Suriye arasında, Türkiye'nin güney doğusunda bulunan, Dicle ve Fırat nehirlerinin birleşip Basra Körfezi'ne döküldüğü Ortadoğu ülkesi.

ʿı.+dın 17a/15, 31b/11

ʿı.+ġa 15b/16, 33b/03, 48a/12, 96b/01

[=8]

ʿırāḳ-bendlıḳ < Ar. *ʿırāḳ*+Fars. -*bend*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* Tuhafiyecilik.

ʿı. 23b/02

[=1]

ʿIrāḳī < Ar. *sf.* (Ar. *ʿİrāḳī*) Irâklı.

ʿı. 15b/14

ʿı. (ẖüżżār-ı ʿIrāḳī) 25b/11

ʿı. (ʿIrāḳī-dōst) 7a/Dk

[=3]

ıṣṭılāḥ < Ar. *i.* (Ar. *iṣṭilāḥ*) **I.**Lehçe.

ı. 65b/02

ı.+ı(1) 43a/02, 100a/02

ı.+ın 3a/Dk

ı.+ları 39a/03, 65b/04

ı.+larıda 99b/11

II. Bir ilim ve sanat dalında tarz, üslûp, edinilen bilgi ve tâbirler, ifadeler, terminoloji.

ı.+ıdın 4b/02, 13a/15

ı.+ın 32a/04

[=10]

ʿışḳ < Ar. *i.* (Ar. *ʿişḳ*) Kuvvetli sevgi, aşk.

ʿı. 6b/14, 34b/01, 43b/17

ʿı. (ʿışḳ-ı mecāzī) 85a/16

ʿı. (mihnet-i ʿışḳ) 34a/17

ʿı.+dur 41b/15

ʿı.+em.+(āvāze-i ʿışḳ) 34a/04

ʿı.+ıda 10a/03

ʿı.+ınıñg 75a/09

ʿı.+nıñg.+(derd-i ʿışḳ) 2b/10

ʿı.-ile (sūz-i ʿışḳ-ile) 43a/03

[=11]

ıṭlāḳ < Ar. *i.* (Ar. *iṭlāḳ*) Denmek, denilmek, tâbir edilmek.

ı.+ı(1) 107b/10

[=1]

ıżṭırāb < Ar. *i.* (Ar. *iżṭirāb*) Maddî ve manevî acı, azap, sıkıntı, eziyet.

ı. 44a/17

[=1]

-İ-, -Ī-, -ʿİ-

ʿibād < Ar. *i.* (ʿabd'in çoğulu) Kullar, âbitler.

ʿi. (eḳall-i ʿibād-ı cumhūr) 2b/14

[=1]

ʿibāde < Ar. *i.* Allah' a olan kulluk vazifesini yerine getirme, tapınma. ↔ **ʿibādet.**

i. (Dārü'l-ʿibāde-i Yezd) 10b/01, 31b/17, 40b/06, 68a/09, 109b/04

[=5]

ʿibādet < Ar. *i.* Allah' a olan kulluk vazifesini yerine getirme, tapınma. ↔ **ʿibāde.**

i. 68a/12

[=1]

İbrāhīm Bég *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup daha ziyâde rubâî türünde örnekler vermiş Farsça şâirinin adı.

i. 98b/16

[=1]

İbrāhīm Ḫān *öz.i.* Fuzûlî'nin hizmet ettiği ve berâberinde Bağdat'a gittiği devlet adamının adı.

i. 33b/02

[=1]

ibrişīm-fürūşlıḳ < Fars. *ibrişīm*+Fars. -*furūş*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* İbrişim satışı.

i. 111b/10

[=1]

ibtidā < Ar. *i.* Başlangıç, başlama, ilk zamanlar.

i. (ibtidā-i neşv ū nemā) 108a/01

i. (ibtidā-yı fıṭrat) 2a/06

i. (ibtidā-yı ʿömr) 48a/05

[=3]

ibtidā'en < Ar. *zf.* İlk olarak, evvelâ, ilkin.

i. 103b/16

[=1]

īcād < Ar. *i.* Yeni bir şey bulma, varlığı bilinmeyen bir şeyi meydana getirme, icat etme.

i.+ı(1)+(sebeb-i īcād) 18b/16, 43b/02

[=2]

iʿcāz < Ar. *i.* Mucize, keramet.

i.+ı(1) 102a/08

[=1]

ictimāʿ < Ar. *i.* Bir şeyin toplanmış, bir araya gelmiş hâli, bir şeyin tamamı.

i. (ictimāʿ-ı naḳīżeyn-i ʿaḳl ve cehl) 105a/07

[=1]

iç *i.* Dâhil, iç.

i.+inde 6b/15

[=1]

iç- *f.* İçmek.

i.-dükin̂g+(içdügin̂g) 6a/10

i.-e+(içe içe) 89a/11, 89a/11

i.-im 34b/03

[=4]

içre *e.* (*iç*'ten yön ekiyle *iç+re*) İçinde, arasında.

i. 3a/Dk, 43a/15, 43a/16

[=3]

içün *e.* (< E.T. *üçün*< *uç+u+n*, *uç* "son, hedef; sebep"ten) Sebebiyle, nedeniyle, ötürü, dolayı, amacıyla.

i. 2a/17, 2b/01, 3b/01, 21b/04, 30a/12, 34a/12, 34b/09, 40a/04, 42b/04, 42b/17, 77a/11, 96a/07, 104a/04, 106b/09, 107b/11, 112a/13, 113b/06

[=17]

iʿdā < Ar. *i.* Düşman.

i.+sınıñg 6a/17

[=1]

idrāk < Ar. *i.* Anlayış, anlama yeteneği, kavrama.

i. (bā-vücūd-ı ʿadem-i idrāk) 61b/16

[=1]

ifāde < Ar. *i.* Güzel ve anlamlı söz, kelâm.

i.+leridin 10b/03

i.+sidin 65b/01

[=2]

iflās < Ar. *i.* Yoksulluk, yoksul olma durumu.

i. (bā-vücūd-ı iflās) 44a/12

[=1]

iftirā < Ar. *i.* Bir kimseye aslı olmayan bir suç yükleme, bir kabahat yakıştırma.

i.+sı 48a/07

[=1]

iftitāḥ < Ar. *i.* Başlama, başlangıç.

i.+ıda 3a/Dk

[=1]

iġrāḳ < Ar. *i.* Garketme, boğma.

i. bol- Boğulma, garkolma. 68a/12

[=1]

ihānet < Ar. *i.* Küçümseme, hor görme.

i. ét- Hor görmek, küçümsemek. 50b/05

[=1]

iḫlāṣ < Ar. *i.* İhlâs. Saf ve temiz, gösteriş ve riyâdan uzak gerçek dindarlık.

i.+ı(1) 84a/07

[=1]

iḫrāc < Ar. *i.* **I.**Bir kurumla ilişkisini kesme, çıkarma.

i. 29b/10

II. Bir nesneyi, maddeyi bir yerden söküp çıkarmak.

i. ḳıl- Çekip çıkarmak. 112a/09

i.+ıġa 112a/08

[=3]

iḥsān < Ar. *i.* Bağışta bulunma, bahşetme.

i. (cevāhir-i iḥsān-ı ʿāmm) 34a/11

i. (dīv-i iḥsān ét-) 4a/10

[=2]

iḫtilāṭ < Ar. *i.* **I.**Karşılaşıp görüşme, sohbet, muhabbet, iletişim.

i. 28a/11

i. (bā-vücūd-ı iḫtilāṭ) 94b/17

i. ḳıl- Muhabbet etmek, dostluk ve iletişim kurmak. 32b/08, 73a/08, 77a/03, 96b/05

II. Yaratılış, huy, rûh hâli.

i. (ḫōş-iḫtilāṭ) 100a/16

i.+ı(1) 7b/08

III. Karışma, karışık bir durumda iç içe, bir arada bulunma.

i. 51a/16

i. ḳıl- Farklı unsurları karışık hâlde, bir arada bulundurmak. 32a/02

[=10]

iḫtirāʿ < Ar. *i.* İcat etme, yeni bir eser meydana getirme.

i.+ı(1) 68a/07

[=1]

iḫtiṣār < Ar. *i.* Bir sözü veya yazılı bir metni kısaltma, kısaca anlatma, hülâsa etme.

i. ḳılıl- İktifâ edilmek, kısaca bahsedilip geçilmek. 23b/07

i. ḳıl- Kısaca bir bilgiyle yetinmek, kısaltmak, özet geçmek. 33b/12, 96a/13, 114a/06

i. olun- İktifâ edilmek, yetinilmek, kısaca bahsedilip geçilmek. 18b/17, 29b/12, 68a/13, 88a/09

[=8]

iḫtiṣāṣ < Ar. *i.* Bir şeye ya da kimseye özgü olarak sunulma, tahsis olunma.

i. (iḫtiṣāṣ-ı Şāh-ı cennet-mekān) 4b/14

[=1]

iḫtitām < Ar. *i.* Bitme, sona erme, hitam bulma.

i.+ġaça 3a/Dk

i.+ġaça.+(encām-ı iḫtitām) 2a/09

i.+ıġa 114a/01

[=3]

iḥtiyāc < Ar. *i.* Bir şeye duyulan gereksinim, ihtiyaç.

i. tüş- İhtiyaç hâsıl olmak, gerekli olmak. 10b/13

i.+ı(1) 10b/12

[=2]

iḫtiyār < Ar. *i.* İki ya da daha fazla şey ya da vaziyet arasında tercih yapma, seçme, seçim.

i. ḳıl- 6a/05, 48a/07, 73b/04, 81b/09, 90a/04

i.+ım 40a/06

[=6]

iḳbāl < Ar. *i.* Talih ve baht açıklığı.

i. (gül-şen-i iḳbāl ū nuṣrat) 3a/Dk

i.+leri+(şimāʿ-ı subḥ-i saʿādet ve iḳbāl) 7a/Dk

[=2]

ikele *sf.* (*iki+-ala/-ele*) İkisi birden, her ikisi de.

i.+si 31b/15, 52a/03, 84b/03, 104a/04

i.+sin 95b/03

i.+siniñ 80b/06

[=6]

iki *i.* Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı.

i. 5a/01, 5b/15, 15a/05, 22a/17, 23b/02, 24b/11, 36b/04, 41b/13, 42b/07, 43a/02, 50a/14, 54b/05, 63a/13, 65a/04, 67b/07, 80a/15, 81b/10, 82b/07, 87a/11, 87b/03, 88b/15, 90a/11, 91b/11, 93a/10, 93b/09, 94b/06, 95a/11, 97a/07, 97b/01, 99b/05, 100a/13, 105a/17, 107b/14, 110b/14, 112a/09, 112b/11

[=36]

ikimçi *sf.* (Sıra sayı sf.) < E.T. *ikinç*. Sıradaki yeri birinciden sonra, üçüncüden önce olan, ikinci.

i. 7a/Dk

[=1]

iktisāb < Ar. *i.* Kazanma, elde etme, ilim ve bilgi öğrenme.

i.+ıda 12a/17, 24a/11, 33b/04, 36a/11

[=4]

il *i.* (< E.T. *yıl*) Dünyanın güneş etrafında tam bir devir yapması için geçen süre, yıl, sâl. ↔ **yıl.**

i. 4a/07, 23a/14, 111a/12

i.+de 107b/10

i.+ler 7b/06, 17a/13, 24a/11, 55a/08, 101b/15, 102b/11, 104a/12

[=11]

ʿilāc < Ar. *i.* Çâre, umar, ilaç.

i. 34a/02

i.+ımız 50a/14

[=2]

iʿlāmlıḳ < Ar. *iʿlām*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.sf.* Anlatan, açıklayan, bildiren.

i. (ḫūb-iʿlāmlıḳ) 2a/16

[=1]

ile *bağ.* (< E.T. *il-* "Takılmak, ilişmek" fiilinden zarf fiil ekinin kalıplaşmasıyla) İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar.

i. 1b/02, 1b/02, 2a/14, 3a/Dk, 6b/14, 10b/08, 10b/08, 10b/08, 10b/09, 27a/04, 83a/02

[=11]

illā < Ar. *zf.* Fakat, ancak.

i. 2a/12, 4a/12, 6a/16, 9b/16, 102a/08, 105b/09, 10a/09, 25b/01, 27a/04, 29a/15, 34b/05, 44a/09, 47a/03, 50b/05, 62b/17, 64a/10, 65a/01, 66a/17, 73b/03, 73b/05, 75a/09, 77a/02, 78a/01, 88b/03, 90a/10, 90b/13, 93a/10, 93b/01, 94a/09, 94a/13, 110b/14, 111b/09, 113a/08

[=33]

ʿillet < Ar. *i.* Rahatsızlık, ağrı, maraz, hastalık.

i. (ʿillet-i endūh) 34a/01

i. (iżāfe-i ʿillet) 74b/05

[=2]

ʿilm < Ar. *i.* İlim, bilim.

ʿilm-i edvār Mûsıkî ilmi. Doğu-İslâm mûsıkîsinde, 12. Yüzyılda yaşamış olan ünlü Azerbaycanlı-Türk mûsıkî nazariyatçısı Safîyü'd-dîn el-Urmevî'nin, makamları ve usûlleri dâiresel şemelarla göstermesinden dolayı "Kitâbü'l-Edvâr" adını verdiği eserinden hareketle, bu eserden sonra kaleme alınmış olan hemen hemen bütün mûsıkî nazariyatına dâir kitaplar edvâr adıyla anılmıştır. ↔ **edvār.** 15b/07, 25a/14, 41b/10, 91b/15

ʿi. (ʿilm-i siyakat) 76a/16

ʿi. (ṭālib-i ʿilm) 81a/14, 91b/07, 110b/15

ʿi.+dür+(ṭālib-i ʿilm) 25a/02, 28b/05, 29b/09, 98b/01, 113a/07

ʿi.+i(1) 7a/01, 22b/08

ʿi.+ide 8a/08, 23a/13, 58a/09, 100a/17

ʿi.+idin 24a/12, 40b/15

ʿi.+ini 113a/15

ʿi.+lıgı+(ṭālib-i ʿilm) 30a/01

[=23]

ilt- *f.* (< E.T. *ilt-*/*ilit-*) Göndermek, yollamak, iletmek.

i.-üp 112a/08

[=1]

iltifāt < Ar. *i.* **I.**Bir kimseye ya da şeye ilgi gösterme, sevgi ve muhabbet besleme.

i. ét- İltifat etmek, güleryüz gösterip hâl hatır sormak. 83a/04

i. ḳıl- İlgi göstermek, ilgilenmek. 10b/02, 18b/09

i.+ı(1) 4a/06, 15a/12, 19a/14

i.+ıdın 3a/Dk

i.+ıdın+(ḳıllet-i iltifāt) 89a/13

i. (şehīr-i iltifāt) 18b/07

II. Tanışma, bir kimseyi tanımaktan ötürü müşerref olma.

i. tap- Tanışmak. 30a/12

[=10]

iltimās < Ar. *i.* İstek ve talepte bulunma, isteme.

i.+ıdın 25b/03

i.+ın 18a/04

i.+ın ḳıla al- İsteyebilmek, isteğini dile getirebilmek. 53b/03

[=3]

iltizām < Ar. *i.* Gerekli görme, lüzumlu sayma.

i. ḳıl- Lüzumlu görmek, zorunluluk addetmek. 29a/14, 59a/17

[=2]

İmām Faḫr-i Rāzī *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî'nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

i. 38a/12

[=1]

İmām Ḳulı Bég Füsūnī *öz.i.* Ustaclu Türkmenlerinden bir şâirimizin adı.

i. 38b/03

[=1]

İmām Müfterīżü'ṭ-ṭāʿa İmām Ḥüseyn-i Şehīd ʿAleyhi's-selām *öz.i.* Hz.Muhammed'in torunu, Hz.Alî'nin oğlu Hazret-i Hüseyin Aleyhi's-selâm.

i. 9a/12

[=1]

İmām-zāde İsmaʿīl *öz.i.* Mevlânâ Zamîrî-i Hemedânî'nin medfûn olduğu sarayın âit olduğu kimse.

i. 65a/13

[=1]

imāret < Ar. *i.* Emîrlik makamı, beylik.

i. 10a/12

***imāret-penāh** Emîrlik tahtının, makamının sahibi, o makamı muhafaza eden kimse, emîr. 8b/03, 9b/05, 22b/16

i.+ġa 10a/01

[=5]

imdād < Ar. *i.* Yardım, medet.

i.+ı(1) 5b/14

[=1]

imtiḥān < Ar. *i.* Bir kimseyi çeşitli yöntemlerle sınama, o kimsenin bilgisini ölçme, sınav, imtihan.

i. 61b/17

i. ét- İmtihan etmek, sınamak. 21b/04

i. ḳıla al- İmtihan edebilmek, sınayabilmek. 47a/04, 112a/13

i.+dın 21b/05

[=5]

imtiyāz < Ar. *i.* **I.**Seçme, ayırt edebilme, teşhis.

i.+ı(1) 22b/12

i.+ıdın 95b/15

II. Ayrıcalık tanıma, üstün tutma.

i. bér- Ayrıcalık tanımak. 2a/03

i.+ı(1) 25a/15, 27a/04

[=5]

ʿinān < Ar. *i.* Zapt, kontrol, irade. Bir kimsenin kendisini tutabilmesi için gereken manevî dizgin.

ʿi. (ʿinān-ı tevsen) 7a/03

[=1]

***ʿinān-keş** Dizgin çeken.

ʿi. (eflāk-i ʿinān-keş) 3a/09

[=1]

inan- *f.* (< E.T. *ınan-*) Bir şeyin doğru olduğuna kanî olmak, kanaat getirmek.

i.-maz 42b/14

i.-mazlar 20b/05

[=2]

indür- *f.* Aşağıya doğru yöneltmek, alçaltmak, sarkıtmak.

i.-mes 3a/Dk

[=1]

infiʿāl < Ar. *i.* Kırgınlık, gücenme, dargınlık.

i.+im 6a/01

[=1]

ini *i.* Küçük erkek kardeş.

i.+si 7a/Dk, 22a/07, 92a/02

i.+sidür 20a/14, 105b/08

[=5]

inne mine'ş-şiʿri li-ḥikmeten ve inne mine'l-beyānī li-siḥren Şiirin bir kısmı, yüksek bilgiler içerir, beyân ilminin bir kısmı da sihir gibidir, etkileyicidir. 2a/14

[=1]

inṣāf < Ar. *i.* İnsaf, acıma, merhamet.

i. bér- İnsaf etmek, merhametli davranmak. 94a/10

[=1]

insān < Ar. *i.* İnsan, kişi.

insān-ı kāmil İslâm tasavvufunda fenâfillâh ve bekabillâh mertebelerini geçmiş olup Allah'ın bütün cemâl ve celâl isimlerine mazhar olmuş olan, nefsini ve rabbini bilen, Kur'ân ahlâkıyla olgunluk kazanmış kimse.

i. 1b/12

i.+nı 2a/01

[=2]

inşā < Ar. *i.* **I.**Kâtiplik.

i. 17b/04

II.Müellif, yazar.

i.+sı 98b/01

III. Edebiyat.

i.+sıda+(Dārü'l-inşā) 14b/04, 17a/14

[=4]

İnşāʾallāh < Ar. *ünl.* Allah nasip ederse, eğer Allah isterse. ↔ **İnşāʾallāhu Teʿālā.**

i. 16a/11, 22b/15, 100a/02

[=3]

İnşāʾallāhu Teʿālā < Ar. *ünl.* Yüce Allah nasip ederse, Yüce Allah isterse. ↔ **İnşāʾallāh.**

i. 108a/02

[=1]

intihā < Ar. *i.* Son, nihayet, encâm.

i. (intihā-yı ḫilḳat) 2a/07

i. (intihā-yı salṭanat) 3b/08

i.+sıġa 19a/13

[=3]

intiḫāb < Ar. *i.* Seçme, seçilme.

i. 15b/16

i.+ıdın 15b/15

i.+ıġa 24a/07, 44b/10

[=4]

intisāb < Ar. *i.* Elde etme, kazanma.

i.+ıda+(rikāb-ı ẓafer-intisāb) 16a/09, 42a/11

[=2]

intiẓām < Ar. *i.* Düzen, nizam, kanun.

i.+dın.+(āġāz-ı intiẓām) 2a/09

i.+ı(1).+(ser-ḥalḳa-i intiẓām) 2b/05

[=2]

irāde < Ar. *i.* İsteme, istek, dilek. ↔ **irādet.**

i. 3a/Dk

i.+si 75b/06

i.+siġa 107b/12, 108a/02

[=4]

irādet < Ar. *i.* İsteme, istek, dilek. ↔ **irāde.**

i. 2b/09

[=1]

Īrān < Fars. *öz.i.* Kuzeyde Hazar Denizi, güneyde Basra Körfezi ile çevrili, doğusunda Orta Asya ve Güneydoğu Asya ülkeleri, batısında Türkiye ve Irak bulunan, târihte bir çok medeniyet ve imparatorluğa ev sahipliği yapmış târihî ülkenin adı.

Ī. 68a/06

[=1]

irşād < Ar. *i.* Doğru yolu, Hak yolunu gösterme, bir kimseyi mânen aydınlatma.

i. (Dārü'l-İrşād-ı Erdebīl) 103b/06

[=1]

irtibāṭ < Ar. *i.* Bağlantı, irtibat.

i. (ʿaḳd-i irtibāṭ) 34a/14

[=1]

is̱bāt < Ar. *i.* Bir şeyi, meseleyi doğru olduğuna inandırmak amacıyla delilleriyle ortaya koyma.

i. ḳıl- Kanıtlamak, ispat etmek. 52a/01

i.+ıda 6b/01, 19a/15, 36b/01

[=4]

İṣfahān < Fars. *öz.i.* (Fars. *İṣfahān*< *Sipehān* "Atlılar, atlı askerler" kelimesinden) İran'ın merkezinde bulunan eyâlet ve bu eyâletin merkezi olan şehrin adı.

i. 18a/07

i.+dın 92a/13

i.+dındur 47a/02, 66b/02

i.+ġa 105b/15, 90b/04

i.+nıñ 90a/04

[=7]

İṣfahānlıġ < Fars. *İṣfahān*+Tür. *+lıġ*/*+lig*'den *tü.i.* İsfahan şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse. ↔ **İṣfahānlıḳ.**

i.+dur 11b/10, 58b/11, 90b/02, 110b/15

[=4]

İṣfahānlıḳ < Fars. *İṣfahān*+Tür. *+lıġ*/*+lig*'den *tü.i.* İsfahan şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse. ↔ **İṣfahānlıġ.**

i.+dur 54a/09, 77a/01, 77a/10, 92a/10

[=4]

İskender Ḫ̮ān Bekişlü ġufira ẕunūbuhu *öz.i.* 1561-1583 Mîlâdî yılları arasında yaşamış olan Şeybânî hükümdarının adı.

i. 40b/01

[=1]

İskender Paşa *öz.i.* 1571 Mîlâdî yılında vefat etmiş olup Osmanlı Devleti'nin Yemen dâhil olmak üzere bir çok bölgesinde vazife görmüş olan beylerbeyinin adı.

i.+nıñ 9a/08

[=1]

iṣlāḥ < Ar. *i.* Düzeltme, düzgün bir hâle getirme.

i. (iṣlāḥ-ı şerīf) 39a/17

i.+ıġa 4a/02

i.+ıġa yétkür- Yanlış bir yazıyı düzeltmek, tashih etmek. 114a/06

i.+larıġa+(ṣalāḥ-ı iṣlāḥ) 65a/17

[=4]

İslām < Ar. *i.* Allah'ın, son peygamber Hz.Muhammed aracılığıyla insanlara tebliğ ettiği, kutsal kitabının Kur'ân-ı Kerîm olduğu son semâvî din, İslâmiyet, Müslümanlık.

i. (Şeyḫü'l-islām) 31a/04

[=1]

ism < Ar. *i.* Ad, isim.

i. (ism-i muʿammā) 27a/15

i. (ism-i şerīf) 3b/01

i.+i(1) 21b/10, 78a/15, 93b/02, 96b/17, 97a/11, 101a/02, 103b/03, 103b/10

i.+ide 58a/11

i.+iġa 6a/12, 7a/Dk, 27a/05, 27a/15, 30b/04, 38b/06, 49a/Dk, 65b/16, 81b/14, 92a/03, 92b/03, 95a/13, 100a/17, 110b/10

[=25]

ʿiṣmet < Ar. *i.* Günahsızlık, ismet.

i.+ide+(penāh-ı ʿiṣmet) 111b/13

[=1]

iste- *f.* (< E.T. *iz+de-*) Talep etmek, dilemek, arzulamak.

i.-mez 29b/08

i.-r 3a/Dk, 44a/16

i.-r+(bolmaḳ iste-) 31a/16

[=4]

istiʿdād < Ar. *i.* Kabiliyet, yetenek, istidat.

i. 27a/04, 33b/05

i. (bā-vücūd-ı ʿadem-i istiʿdād) 100b/16

i. (bā-vücūd-ı istiʿdād) 86b/16

i. (bā-vücūd-ı istiʿdād-ı fıṭrī) 17a/12

i. (erbāb-ı istiʿdād) 7a/Dk, 29b/07, 39b/14

i. (istiʿdād-ı fıṭrat) 39b/11

i. (istiʿdād-ı fıṭrī) 3b/11, 8a/07, 88b/03

i. (ḳuvvet-i istiʿdād) 33a/16

i.+ġa+(erbāb-ı istiʿdād) 39a/01

i.+ı(1) 3a/Dk, 97a/06, 105b/09

i.+ı(2)+(erbāb-ı istiʿdād) 29b/08

i.+nı+(erbāb-ı istiʿdād) 7a/Dk, 13a/15

[=20]

istifsār < Ar. *i.* Yorumda bulunma, yorumlama.

i. ḳıl- Yorumlamak. 61a/10

[=1]

istiġnā < Ar. *i.* Tok gözlülük, aza kanaat etme.

i.+nı 91b/14

[=1]

istiḫrāc < Ar. *i.* Bir şeyin içinden başka bir şey çıkarma.

i. ḳıl- Bir şeyin içinden başka bir şey çıkarmak. 27a/06

[=1]

istiʿlā < Ar. *i.* Yücelme, yüksek rütbelere kavuşma.

i. (bā-vücūd-ı istiʿlā-i ḥaseb ū neseb)

i.+dın+(Ḳulle-i Ḳāf-ı istiʿlā) 3a/Dk

[=2]

istimāʿ < Ar. *i.* İşitme, dinleme, kulak verme.

i. 53b/03

i. ét- İşitmek, duymak, dinlemek. 6a/12, 52a/03, 61a/09, 93a/10, 95b/11, 109a/08

i. ḳıl- İşitmek, duymak, dinlemek. 3a/16, 5a/12, 31a/01, 36b/16, 84b/05, 96a/17, 97a/02, 106a/12

i. olun- Duyulmak, işitilmek, dinlenmek. 88a/01, 100a/01

i.+ı içün+(istimāʿıçün) 10b/02

i.+ıdın 10a/11, 44b/04, 68a/14, 69a/09, 74b/04, 88a/08

i.+ıġa 95a/02

i.+ın 9b/08

[=26]

istimdād < Ar. *i.* Yardım isteme, imdat dileme.

istimdād-ı himmet Gayret yardımı. 3a/Dk

[=1]

istimrār < Ar. *i.* Süregelme, devam etme.

i.+ı(1) 19a/15, 75a/09

[=2]

istirāḥat < Ar. *i.* Dinlenme, yorgunluğunu giderme.

i. ḳıl- İstirahat etmek, dinlenmek. 23a/15

[=1]

istiṣvāb < Ar. *i.* Beğenme, uygu görüp tasvip etme.

i.+ı(1) 44a/10

[=1]

iş *i.* (< E.T. *ış/iş*) İş, faaliyet, amel.

i.+ke 20a/17, 78b/06

i.+i(1) 21b/05

i.+leri 96a/13

i.+lerni 10a/10

[=5]

işkāl < Ar. *i.* Zorluk, güçlük, müşkül durum veya iş.

e. 22b/09

[=1]

ʿişret < Ar. *i.* İçme, içip eğlenme.

***ʿişret-dōst** İçip eğlenmeyi seven. 7a/Dk

[=1]

iştidād < Ar. *i.* Sertlik, şiddet.

i.+ıda 31b/02

[=1]

iştiġāl < Ar. *i.* Meslek, iş, meşguliyet.

i. körgüz- Bir işle uğraşmak, iştigal etmek, meslek sahibi olmak. 61b/12, 90a/10, 98b/17

[=3]

iṭāʿat < Ar. *i.* Emre boyun eğme, söz dinleme.

i. ḳıla al- Emri îfâ etmek, söz dinlemek. 42a/14

[=1]

iʿtibār < Ar. *i.* Önem verilme, dikkate alınma.

i. ḳıl- Önem vermek. 31a/11

[=1]

iʿtikād < Ar. *i.* İnanç, akîde, îmân.

i. (dürüst-iʿtiḳād) 81b/06

i.+ı(1) 15b/13, 32a/15, 39b/15, 39b/17, 108b/06

i.+ıda 18b/15, 50a/12, 112b/02

[=9]

itmām < Ar. *i.* Tamamlama, tamama erdirme.

i. bol- Tamamlanmak, sonuçlanmak, bitmek. 49a/Dk

i.+ġa 11b/13, 37b/14, 40a/12

i.+ga yétkür- Tamamlayabilmek, bitirebilmek. 33b/07, 36a/12, 47a/08, 55a/09

i.+ıġa 4a/03, 43a/14, 49a/Dk

i.+ıġa yétkür- Bir şeyin tamamına ermesini sağlamak, tamamlayabilmek. 103a/12

i.+nı 116a/03

[=13]

ittifāḳī < Ar. *zf.* Tesadüfen.

i. 20a/17

[=1]

ʿİvaż Ġāzī < Ar. *öz.i.* Abdullâh Han Özbek'in mahlasının adı.

i. 6b/10, 6b/13

[=2]

ʿiyāẕ-an bi'llāh < Ar. *ünl.* Allah'a sığınırım, Allah korusun!
i. 22b/04, 53b/02, 69a/09, 96b/03
[=4]

iżāfe < Ar. *i.* Ekleme, ilâve etme, bağlama.
i.-i ʿillet bol- Hastalığa, maraza bir olumsuz şey daha eklenmesi. 74b/05
i. ḳıl- İlâve etmek, bağlamak. 82a/01
[=2]

iẓhār < Ar. *i.* Açıklama, âşikâr etme, meydana çıkarma.
i. 34a/03
i. ét- Açıklamak, anlatmak. 33b/15
i. ḳıl- Göstermek, belli etmek. 39b/01
i.+ı(1) 106a/11, 110a/16
i.+ıda 6b/01, 7a/06, 36b/01, 66b/08
[=9]

ʿizzet < Ar. *i.* Kıymet, itibar, yücelik, büyüklük.
ʿi.+i(1) 36a/10
[=1]

-J-

jāle < Fars. *i.* Çiy, şebnem.
j. 39b/06
[=1]

-K-, -Ḳ-

ḳabā < Ar. *i.* Elbise, cübbe, kaftan.
ḳabā-yı fetḥ Tılsımlı gömlek. 106b/07, 106b/09
[=2]

ḳabāḥat < Ar. *i.* Kabahat.
ḳ. (ḳabāḥat-i nefsani) 111a/15
ḳ.+larnı 111a/17
[=2]

ḳābil < Ar. *sf.* Muktedir, yetenekli.
ḳ. 38b/05
ḳ.+señiz 93b/03
[=2]

ḳabr < Ar. *i.* Mezar.
ḳ.+i(1) 40b/06, 47a/01
[=2]

ḳabr-istān < Fars. *tü.i.* Mezarlık.
ḳ.+ıda 96a/03
ḳ.+ıdadur 97b/09
[=2]

ḳabūl < Ar. *i.* Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, râzı olma, muvâfakat etme.
ḳabūl-i ʿāmme Halk tarafından, herkesçe kabul görme. 108b/12
ḳ. ḳıla al- Kabul edebilmek. 77a/03, 78b/07, 84a/08, 94a/10, 107b/06

ḳ. ḳıl- Kabul etmek, râzı gelmek. 44a/12, 61a/15, 106a/09, 106a/10, 111a/08

k.+in 33b/01, 67b/13

[=13]

ḳaç *sf.* Soru ifade etmeyen cümlelerde kullanıldığı zaman “birçok” anlamında belirsizlik anlatır.

ḳ. (bir ḳaç) 9a/14

[=1]

ḳadar < Ar. *e.* Bir şeyin, kıyaslandığı diğer bir şey ölçüsünde, derecesinde veya büyüklüğünde olduğunu anlatır.

ḳ. 39a/06

[=1]

ḳadd < Ar. *i.* Boy, endam, uzunluk.

ḳ. (ḫōş-ḳadd) 77a/11

ḳ. (ḳaṣīrü’l-ḳadd) 80b/02

[=2]

ḳadem < Ar. *i.* Adım.

ḳ. ḳoy- Adım atmak. 3a/02

ḳ. (s̱ābit-ḳadem) 85a/17

ḳ. (yigit-ḳadem) 7a/Dk

ḳ.+i(1) 25b/01

[=4]

ḳader < Ar. *i.* Kader.

ḳ. ét- Kader etmek. 3a/Dk

ḳ. (temennā-yı ḳader) 3a/Dk

[=2]

ḳāḍī < Ar. *i.* İslâm hukukuyla yönetilen ülkelerde halk arasında çıkan anlaşmazlıkları, her türlü dâvâyı halletmek üzere devlet tarafından tayin edilen memur, kadı.

ḳ. 15b/03, 15b/05, 15b/08

ḳ.+sınıñ 30b/11

[=4]

Ḳāḍī ʿAbdu’llāh Rāzī *öz.i.* Kadı Muhammed’in oğlu olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

ḳ. 15b/01

[=1]

Ḳāḍī Aḥmed-i Figārī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.

ḳ. 63b/01

[=1]

Ḳāḍī ʿAṭāʾullāh *öz.i.* Kadı Muhammed Râzî’nin kardeşi olan ve Safevî hükümdârı Şâh Tahmâsb ile Osmanlı sultanı Kānûnî arasındaki bir dizi anlaşma ve sözleşmeyi gösteren bir târîh yazmış olan Fars dili şâirinin adı.

ḳ. 17b/09

[=1]

Ḳāḍī Cihān *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin vezîr-i azamı ve Mîrzâ Şeref-i Cihân'ın babası olan devlet adamının adı.

ḳ. 10b/14

[=1]

Ḳāḍī Esīrī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan İran'ın Rey şehrinden şâirin adı. ↔ **Ḳāḍī Esīrī-i Rāzī.**

ḳ. 28b/04

[=1]

Ḳāḍī Esīrī-i Rāzī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan İran'ın Rey şehrinden şâirin adı. ↔ **Ḳāḍī Esīrī.**

ḳ. 26b/06

[=1]

Ḳāḍī Ḥasan *öz.i.* Hemedân vilâyetinin Toy adlı köyünden olan ve şiirlerini Fars dilinde kaleme alan şâirin adı.

ḳ. 101b/08

[=1]

Ḳāḍī-i Leng *öz.i.* "A'recî" mahlasıyla Türkçe şiirler yazan, İran'ın Merâga şehrinden olan Türk şâirinin adı.

ḳ. 107b/03

[=1]

Ḳāḍī Muḥammed Rāzī *öz.i.* Fars dili şâiri Kadı Atâullâh'ın ağabeyinin adı.

ḳ. 17b/09

[=1]

Ḳāḍī Muḥammed-i Meşhūr *öz.i.* Kadı Abdu'llâh Râzî'nin ve Mîr Sedîd-i Râzî'nin babasının adı.

ḳ. 15b/01, 25a/11

[=2]

Ḳāḍī Nūrī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan İsfahanlı şâirin adı.

ḳ. 54a/09

[=1]

Ḳāḍī Vāfī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan Tebrîzli şâirin adı.

ḳ. 111b/04

[=1]

ḳādir < Ar. *sf.* Muktedir olan, gücü yeten.

ḳ. 3b/13, 7a/Dk, 24a/07

ḳ. bola al- Muktedir ve mâlik olabilmek, mânevî güç sayesinde elinde tutabilmek. 9a/12

ḳ. bol- Muktedir olmak, hâkim olmak. 33a/17, 33b/06

ḳ.+dür 11b/01

[=7]

Ḳadurḳalu *öz.i.* Kızılbaş Türkmen şâirlerden Mehdîkulı Sultân'ın lakabı.

ḳ.+dur 9b/13

[=1]

Ḳāf *öz.i.* Masallarda Zümrüd-i Anka kuşunun yaşadığı rivâyet olunan dağ, Şark kavimleri kozmolojisinde Arzın etrafını çepeçevre kuşatan dağın adı, Kaf Dağı.

ḳ. 34b/01

ḳ. (Ḳulle-i Ḳāf-ı istiʿlā) 3a/Dk

[=2]

ḳaf < Ar. *i.* Arap alfabesinin yirmi birinci harfinin adı.

ḳ. 34b/01

[=1]

kāfī < Ar. *sf.* Kifâyet eden, yeten, yeterli.

k.+dür 2a/08

[=1]

kāfir < Ar. *i.* Allah'ın varlığı ve birliğine, hz.Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna ve Allah'tan getirmiş oldukları kutsal şeylere inanmayan, îmân etmeyen veya bunlardan birisini inkâr eden kimse.

k.+e 20b/05

[=1]

ḳāfiye < Ar. *i.* Uyak, kāfiye.

ḳ.+de+(guẕer-i ḳāfiye) 103b/11

[=1]

kāġıd < Fars. *i.* (Fars. *kāġaẕ*) Kâğıt. ↔ **kāġıẕ.**

k. 90b/03

k.+ġa 66b/04

[=2]

kāġıd-berlıḳ < Fars. *kāġaẕ-ber*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* Kâğıtçılık işi, mesleği.

k.+dın 101a/12

k.+ġa 101a/10

[=2]

kāġıẕ < Fars. *i.* (Fars. *kāġaẕ*) Kâğıt. ↔ **kāġıd.**

k. 23b/04

[=1]

Ḳahḳaha < Ar. *öz.i.* Sâm Mîrzâ ve Elkās Mîrzâ'nın tutuklu kaldığı ve sonunda vefat ettikleri, İran'da bulunan ünlü kalenin adı.

ḳ. 4b/13, 7a/Dk

[=2]

kāʾināt < Ar. *i.* Evren, kâinat.

k.+da.+(rāst-bāzār-ı kāʾināt) 2a/12

[=1]

Kākā-i Ḳazvīnī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

k. 74a/12

[=1]

ḳaḳış *i.* Vuruş, darbe.

ḳ.+uñ̂g 6b/15

[=1]

kākül < Fars. *i.* (Fars. *kākul*< Moğ.) Alna düşen saç demeti, perçem, kâkül.

k. 39a/07

[=1]

ḳal- *f.* Geriye kalmak.

ḳ.-aydı 39b/07

ḳ.-dı 96a/11

ḳ.-dı+(sālim ḳal-) 21b/13

ḳ.-mapdurlar 3a/Dk

ḳ.-mas 95a/01

k.-up 40a/11

[=6]

ḳalʿa < Ar. *i.* Kale.

ḳ. 7a/Dk

[=1]

kālā < Fars. *i.* Sermâye.

k.+sınıñ̂g 2a/12

[=1]

ḳaldur- *f.* Bulunduğu yerden daha yukarıya doğru hareket ettirmek, kaldırmak.

ḳ.-ırsın 6a/09

[=1]

ḳalem < Ar. *i.* Kalem.

ḳ. 1b/10

ḳ.+idin 2a/10

ḳ.+in 1b/10

ḳ.+ni 3a/Dk

[=4]

ḳalem-rev < Ar. *ḳalem*+Fars. *-rev*'den Fars. *b.i.* Bir hükümdârın hükmü altındaki ülke, memleket.

ḳ.+ide+(ḫaṭṭ-ı ḳalem-rev) 29a/12

[=1]

ḳālī < Fars. *i.* Halı.

ḳ. 106a/04

[=1]

ḳāleb-terāşlıḳ < Ar. *ḳāleb*+Fars. *-terāş*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Çömlekçilik.

ḳ. 108a/04

[=1]

kām-yāb < Fars. *sf.* Murâdına ermiş, nasiplenmiş, mesut.

k. 3b/04

[=1]

ḳāme < Ar. *i.* Boy, endam. ↔ **ḳāmet.**

ḳ. (ṭavīlü'l-ḳāme) 89b/11

[=1]

ḳāmet < Ar. *i.* Boy, endam. ↔ **ḳāme.**

ḳ.+leri 23a/10

[=1]

Ḳāmetī-i Gīlānī *öz.i.* Uzun boylu bir kimse olmasında ötürü, şiirlerinde "Kāmetî" mahlasını kullanan ve Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın, Hz.Muhammed'in bir hadîsi olduğu iddiâ edilen bir söze bağlı olarak ahmak birisi olduğunu îmâ ettiği Farsça şâirinin adı.

ḳ. 89b/09

[=1]

kāmil < Ar. *sf.* mânevî bakımdan olgunluğa, kemâle ermiş olan, olgun.

k. 52b/13

k.+niñ+(insān-ı kāmil) 1b/13

[=2]

kāmrān < Fars. *sf.* Arzusuna, murâdına ermiş, bahtiyar.

k.+ı(1) 2b/12

[=1]

Kāmrān Mīrzā *öz.i.* Hicrî 964/mîlâdî 1509 senesinde Kâbil'de dünyaya gelen, 1530 yılında babası Bâbür Şâh'ın vefat etmesinden sonra kardeşi Hümâyûn ile taht kavgasına girişen ve önce galip gelip sonrasında Şâh Tahmâsb'a bağlı Kızılbaş askerlerin yardımıyla kardeşine yenilen ve Türkçe ve Farsça şiirlerinden oluşan dîvânı ile Bâbürlü edebiyatının ilk temsilcilerinden kabul edilen devlet adamı ve şâirin adı. Kâmrân Mîrzâ hicrî 964/mîlâdî 1557 yılında Mekke'de vefat etmiştir.

k.+dın 5b/12

[=1]

ḳan *i.* Kan.

ḳ. 6b/15, 41a/04, 43a/16

ḳ. (ḳan-ı ḳara) 6b/15

ḳ. (ḳan-i ḥayṣiyyet) 17b/11

ḳ. (ḳaṭre-i ḳan) 8b/08

ḳ.+a 34a/07

ḳ.+ın 21b/04

ḳ.+lar 89a/11

[=9]

ḳand < Fars. *i.* Şeker, kesme şeker.

ḳand-ı mükerrer Saf şeker. 34a/06

[=1]

Ḳandehār < Fars. *öz.i.* Muhtemelen mîlatttan önce I. binyıl içerisinde

deniz seviyesinden yaklaşık 1000 m. yükseklikte, Tarnak ırmağı havzasında ve Hindistan'ı Kâbil'e bağlayan ana yol üzerinde yer alan stratejik bir noktada, Büyük İskender'in Asya seferi sırasında Persler'in bir satraplık merkezi olarak kurulmuş, günümüzde Afganistan sınırları içerisinde yer alan tarihî şehrin adı.

ḳ.+da 106a/13

[=1]

Ḳandehārlıġ < Fars. *Ḳandehār*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Afganistan'ın Kandehâr şehrindne olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Kandehârlı.

ḳ.+dur 106a/03

[=1]

ḳanı *zf.* Nerede, hani.

ḳ. 103b/14

[=1]

ḳāniʿ < Ar. *sf.* Kanaat getirmiş, inanmış.

ḳ. bol- Kanaat getirmek, kani olmak. 102a/11

[=1]

ḳapu *i.* (< E.T. *ḳapıġ*) Kapı.

ḳ.+sın 3a/14

[=1]

ḳar *i.* Kar.

ḳ. 63a/01

[=1]

kār < Fars. *i.* **I.**İş.

k. (pervā-yı kār ū bār) 40a/05

k.+ıdın 16a/09

II. Sonuna geldiği kelimelere "*+lı/+li*", "*+cı/+ci*" ekleri ve "eden, edici" kelimeleri gibi fâillik ve sahiplik mânâsı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapan ek.

k. (perhīz-kār) 13a/01

[=3]

kār-ger < Fars. *sf.* Etkili, tesirli.

k. 33b/13

[=1]

kār-ḫāne < Fars. *b.i.* Dünya, âlem.

k. (ʿuḳde-güşā-yı kār-ḫāne-i devrān) 10b/10

[=1]

ḳara *i.* **I.**Kara, siyah.

ḳ. 50b/01

II.Kötü, meş'um.

ḳ. 50b/01

ḳ. (ḳan-ı ḳara) 6b/15

[=3]

Ḳara Bég *öz.i. öz.i.* İran Dîneverli Türk şâiri Mevlânâ Hûşî'nin, kendisine Türkçe bir hiciv yazdığı kişinin adı. ↔ **Ḳara Bég-i Ẕü'l-ḳadr.**

ḳ. 93b/07

[=1]

Ḳara Bég-i Ẕü'l-ḳadr *öz.i.* İran Dîneverli Türk şâiri Mevlânâ Hûşî'nin, kendisine Türkçe bir hiciv yazdığı kişinin adı. ↔ **Ḳara Bég.**

ḳ. 93b/06

[=1]

ḳarābet < Ar. *i.* Yakınlık, akrabâlık.

ḳ.+i(1) 8b/13, 84b/03

[=2]

Ḳaraca Sulṭān Tekelü *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Türk şâiri Muhammed Beg-i Mazâkî'nin babasının adı.

ḳ. 9b/02

[=1]

ḳaraḳçı *i.* Harâmî, yol kesen eşkıyâ.

ḳ. 4a/10, 6b/15

[=2]

ḳaran- *f.* Bir şeyi dört gözle beklemek, merakla gözlemek, ümit etmek.

ḳ.-ma 41a/05

[=1]

ḳarār < Ar. *i.* Bir iş ya da konu hakkında verilen kesin hüküm, karar.

ḳ. bér- Karar vermek. 20b/13, 51a/17, 86a/10, 91a/02, 100b/17, 106b/14, 110b/14, 112b/02

ḳ. ḳıla al- Karar verebilmek. 112a/08

ḳ. olun- Hüküm buyurulmak, hakkında karar verilmek. 66a/16

ḳ.+ım 40a/05

[=11]

ḳarār-dāde < Ar. *ḳarār*+Fars. *-dāde*'den Fars. *b.sf.* Kararı verilmiş, kararlaşmış, tanınmış, kabul gören, mûteber.

ḳ. 9b/14, 14b/04, 40a/08, 89a/02

[=4]

Ḳarārī < Ar. *öz.i.* Fars dilinde şiirler yazmış Mevlânâ Nûrü'd-dîn Muhammed'in mahlasının adı.

ḳ. 13b/11

[=1]

kārd-gerlıḳ < Fars. *kārd-ger*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Bıçakçılık.

k. 99b/16

[=1]

ḳardaş *i.* (< E.T. *ḳarındaş*) Aynı ana ve babadan doğmuş ya da sadece ana ve

babaları aynı olan kişilerin birbirine göre durumu. ↔ **ḳarındaş.**

ḳ.+ı(1) 7a/15

[=1]

ḳarındaş *i.* (< E.T. *ḳarındaş*) Aynı ana ve babadan doğmuş ya da sadece ana ve babaları aynı olan kişilerin birbirine göre durumu. ↔ **ḳardaş.**

ḳ.+ı(1) 5b/12, 30b/15

ḳ.+ıdur 15b/11, 17b/10, 21a/03, 24a/09, 28b/04, 30b/14, 40b/05, 41a/17, 107a/14

ḳ.+ım 24a/10, 92a/02

[=13]

ḳārī < Ar. *sf.* Okuyan, kırâat eden.

ḳ. ḳıl- Okumasını sağlamak, okutmak. 1b/10

[=1]

Ḳarpa Oğlı *öz.i.* Anadolulu Türk şâiri Şâhkulı Beg'in meşhur olan lakabının adı.

ḳ. 39b/11

[=1]

ḳarşu *i.* (E.T. *ḳarşı*< *ḳarşu*) Muhalif olan şey ya da kimse.

ḳ.+dur 39a/09

[=1]

ḳarye < Ar. *i.* Köy.

ḳ.+dindür 31a/03

ḳ.+sidindür 101b/08

[=2]

ḳaṣaba < Ar. *i.* Köyle şehir arası yerleşim yeri, küçük şehir.

ḳ. 49a/Dk, 77b/08

ḳ.+dındur 30a/11, 32b/07, 33a/03, 65b/11, 77b/09, 91b/14, 99b/16, 106b/07, 109a/01

ḳ.+dur 64b/01

ḳ.+nıñg 110a/03

ḳ.+sıdındur 13a/14, 67b/10

[=15]

ḳaṣāyid < Ar. *i.* (ḳaṣīde'nin çoğulu) Kasîdeler.

ḳ. 33b/06, 33b/08, 33b/09

ḳ.+in 93a/07

[=4]

kāse < Fars. *i.* (Fars. *kāse*< Ar. *ke'̓s*) Çini,toprak veya camdan yapılmış çukur çanak.

k. (kāse-i çīnī) 106a/06

k.+ni 106a/07

[=2]

ḳasem < Ar. *i.* Yemin, ant.

ḳ. 61a/14

[=1]

Ḳāsım < Ar. *öz.i.* (Ar. *Ḳāsim*) Meşhedli şâir Mevlânâ Muhammed Emîn'in, yazmış olduğu mu'ammâda kullandığı ad.

ḳ. 100a/17

[=1]

Ḳāsım Bég *öz.i.* Abbâs Sultân Afşâr'ın oğullarından olup iyi ve cömert birisi olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, Kirmânlı Farsça şâirinin adı. ↔ **Ḳāsım Bég-i Ḳısmī.**

ḳ. 19b/05, 22b/04

[=2]

Ḳāsım Bég Raġmī *öz.i.* Herât beylerbeyi Alîkulı Han'ın hanımının erkek kardeşi olan ve şiirlerini Fars dilinde yazan şâirin adı.

ḳ. 41a/16

[=1]

Ḳāsım Bég-i Ḥāletī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olup dîvânını tamamlayan Türkmen şâirinin adı.

ḳ. 36a/10

[=1]

Ḳāsım Bég-i Ḳısmī *öz.i.* Abbâs Sultân Afşâr'ın oğullarından olup iyi ve cömert birisi olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, Kirmânlı Farsça şâirinin adı. ↔ **Ḳāsım Bég.**

ḳ. 19a/17

[=1]

Ḳāsım Bég-i Ṣaḥḥāf *öz.i.* Üstâd Hasan-ı Müzehhib'i Tebrîz'deki evine davet eden ve sonrasında üstâdın başına bir sürü garip hâdisenin geldiği kimsenin adı.

ḳ. 96b/03

[=1]

Ḳāsım-ı Ṣarrāf-ı Esterābādlıḳ *öz.i.* Şiirlerini Farsça yazmış olan Mehdîkulı Sultân'ın, kendisi için beyitler kaleme aldığı arkadaşının adı.

ḳ. 10a/02

[=1]

kāsib < Ar. *sf.* Çalışkan.

k. 99b/17, 102a/15, 110a/10

[=3]

ḳaṣīde < Ar. *i.* Beyit sayısı onbeşten az olmayan, belli bir maksatla ve bilhassa birini ya da bir şeyi övmek için aruz vezniyle yazılmış, bütün beyitlerinin ikinci mısrâsı ilk beyitle kāfiyeli manzûme, kasîde.

ḳ. 9a/16, 27a/05, 44a/15, 50b/07, 61b/01, 65b/02, 78b/07, 82a/02, 107a/09

ḳ. (beyt-i ḳaṣīde) 14b/16

ḳ.+de 61b/02

ḳ.+dindür 50b/10

ḳ.+ler 82b/16

ḳ.+ni 14b/16, 97a/15

ḳ.+niñdür 9b/01

k.+si 15a/15, 18a/09, 44b/04, 51b/16, 60a/08

[=21]

ḳaṣīde-gūy < Ar. *ḳaṣīde*+Fars. *-gūy*'dan *b.i.* Kasîde söyleyen.

k.+dur 60a/07, 67b/14

[=2]

ḳaṣīr < Ar. *sf.* Kısa.

ḳaṣīrü'l-ḳadd Kısa boylu. 80b/02

[=1]

ḳaş *i.* **I.**Gözlerin üzerinde kavisli bir çizgi meydana getirecek biçimde yer alan kısa kıllar, kaş.

ḳ.+ı(1) 34b/08

ḳ.+ıñ 50b/01

II. *e.* Bir şeyin tam karşısı, önü, huzuru.

ḳ.+ıda 1b/07, 18a/16, 22b/14, 24b/15, 31b/12, 41b/17, 48a/07, 112b/16

ḳ.+ıġa 44b/05, 61b/01

[=12]

Kāşān < Fars. *öz.i.* İran'ın merkezinde, deniz seviyesinden 945 m. yükseklikte, İsfahan'ı Tahran'a bağlayan tarihî karayolu üzerinde kurulmuş olan, adını câmi süslemelerinde kullanılan "kâşî" adlı mavi ve yeşil renkli bir taşın işçiliğiyle tanınmasından aldığı söylenen, çinileriyle ünlü tarihî şehrin adı.

k. 77b/08, 85a/13

k.+da 51b/14

k.+dındur 31a/09

[=4]

Kāşānlıġ < Fars. *Kāşān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olan veya o şehirde yaşayan kimse, Kâşânlı.

k.+dur 16a/08, 32a/14, 51a/15, 59b/06, 81a/14, 86b/05

[=6]

ḳaşıḳ-terāşlıḳ < Tür. *ḳaşıḳ*+Fars. *-terāş*'tan Fars. *ḳaşıḳ-tırāş*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Kaşık yapımcılığı.

ḳ.+ġa 20b/12

[=1]

kāşkī < Fars. *ünl.* Keşke.

k. 39b/07

[=1]

ḳaṭʿ < Ar. *i.* Kesme.

ḳ. ḳıl- Kesmek. 95b/02, 112b/01

[=2]

ḳaṭarāt < Ar. *i.* (ḳaṭre'nin çoğulu) Damlalar, katreler.

ḳ. (ḫār ū ḫas-ı ḳaṭarāt-ı sehāb) 3a/Dk

ḳ. (ḳaṭarāt-ı sehāb-ı baḥr-i bī-gerān) 3a/Dk

[=2]

kātib < Ar. *i.* Bir resmî dâirede, bir kurumda veya bir kişinin yanında yazı yazmakla görevli kimse, yazıcı, kâtip.

k.+i(1) 42b/15

[=1]

ḳatl < Ar. *i.* Öldürme, öldürülme.

ḳatl-i ʿāmm Hiç kimseyi sağ bırakmadan öldürme. 31b/07, 89a/12

ḳ.+ġa yétkür- Katletmek, öldürmek. 96b/02

ḳ.+ide 26a/05

ḳ.+idin 95a/17

[=5]

ḳaṭre < Ar. *i.* Damla, katre.

ḳ. (ḳaṭre-i feyż) 1b/04

ḳ. (ḳaṭre-i ḳan) 8b/08

ḳ. (ḳaṭre-miṡāl) 1b/04

[=3]

ḳattāl < Ar. *sf.* Çok kan dökücü, gaddar, hunhar.

ḳ. (ġamze-i ḳattāl) 39b/03

[=1]

ḳav *i.* Kibritin îcâdından önce ateş veya sigara yakmak için kullanılan ve çakmak taı üzerine konup bir çelik parçası ile vurulduğunda kıvılcım çıkaran, kurumuş, kof duruma gelmiş ağaç kabuğu, bir nevi ağaç mantarı.

k.+dur 50a/17

[=1]

ḳavī < Ar. *sf.* Güçlü, kuvvetli.

ḳ. 34b/07

***ḳavī-dest** Bileği güçlü. 8b/02

[=2]

***ḳavī-cüṡṡe** Sağlam cüsseli.

k. 68a/08, 85a/13

[=2]

ḳavl < Ar. *i.* Söz, vaat, yemin.

ḳavl-i ṣādıḳ Sözünde duran, sözünün eri. 9b/17

ḳ. (maḳbūlü'l-ḳavl) 24b/15, 48a/08

ḳ. (ṣādıḳü'l-ḳavl) 27b/03, 42b/04, 92b/11

ḳ.+dür+(maḳbūlü'l-ḳavl) 112b/17

[=7]

ḳavlen < Ar. *zf.* Sözlü olarak, şifâhen.

ḳ. 4a/08

[=1]

kāvlī-serv < Fars. *sf.* Kaba endamlı, iri yapılı.

k. 105b/09

[=1]

ḳayd ū bend < Fars. *i.* Kale.

ḳ. 7a/Dk

[=1]

Ḳaydī-i Şīrāzī *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

ḳ. 104b/05

[=1]

ḳāyil < Ar. *sf.* **I.**Râzı olan, boyun eğen.

ḳ. bol- Râzı olmak. 40a/10

II.Söz söyleyen, sözcü.

ḳ.+i(1) 113b/16

[=2]

ḳaynat- *f.* Kaynatmak.

ḳ.-up+(ḳaynadup) 39b/04

[=1]

ḳaysı *sf.* Hangi.

ḳ. 34a/02

[=1]

ḳażā < Ar. *i.* Kaderin Allah tarafından ezelde tayin ve tespit edilen biçimde ve zamanda gerçekleşmesi.

ḳ. 44a/16

ḳ. ḳıl- Kazâ etmek. 3a/Dk

ḳ. (taḳażā-yı ḳażā) 3a/Dk

ḳ.+dın 7a/Dk, 34b/14, 103a/17, 109a/10

[=7]

ḳażārā < Fars. *zf.* Tesâdüfen, kazâ eseri.

ḳ. 51b/17, 101a/01, 103b/09, 103b/16,

[=4]

ḳażiyye < Ar. *i.* Mevcut olmama, bulunmama.

ḳażiyye-i münʿakis Tam tersine, mevcut olmama. 96a/05

[=1]

Ḳazvīn < Fars. *öz.i.* İran'da, Elburz dağlarının güney eteğinde, Tahran'ın 150 km. kuzeybatısında ve denizden 1290 m. yükseklikte kanalların

suladığı, bağlar, bahçeler arasında yer alan, Sâsânî hükümdarı I.Şâhpûr tarafından mîlâdî 250 yılına doğru, Deylemîler'in saldırılarına karşı imparatorluğun kuzey sınırlarını koruma amacıyla garnizon olarak kurulumuş olan tarihî şehrin adı.

ḳ.+de 97b/08

ḳ.+de+(Dārü'l-muvaḥḥidīn-i Ḳazvīn) 10b/16, 96a/02, 99b/10, 105a/07, 111a/06

ḳ.+ġa+(Dārü's-salṭana-i Ḳazvīn) 13b/13

ḳ.+niñ 78a/15

[=8]

Ḳazvīnīlıġ < Fars. *Ḳazvīnī*+Tür. *+lıġ/+lig*'ten *tü.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Kazvînli. ↔ **Ḳazvīnlıġ, Ḳazvīnlıḳ.**

ḳ. (bā-vücūd-ı Ḳazvīnīlıġ) 108b/12

[=1]

Ḳazvīnlıġ < Fars. *Ḳazvīn*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Kazvînli. ↔ **Ḳazvīnīlıġ, Ḳazvīnlıġ.**

ḳ.+dur 65a/14, 112b/10

[=2]

Ḳazvīnlıḳ < Fars. *Ḳazvīn*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Kazvînli. ↔ **Ḳazvīnīlıġ, Ḳazvīnlıḳ.**

ḳ.+dur 74b/02

[=1]

kebīr < Ar. *sf.* Büyük, ulu.

k.+ni+(şaṭranc-ı ṣaġīr ve kebīr) 95b/16

[=1]

kebīre < Ar. *i.* İslâm inancına göre cinayet, zina gibi haram olduğu âşikâr bir surette belirtilmiş olan, dünya ve ahirette cezası belli olan büyük günah.

k. (günāh-ı ṣaġīre ve kebīre) 4a/08

[=1]

kec-reftār < Fars. *b.sf.* Ters giden, mâkûs.

k. (sipihr-i kec-reftār) 20b/11

[=1]

kef < Ar. *i.* (Ar. *kāf*) Arap alfabesinin yirmi ikinci harfinin adı.

k. 34b/03

[=1]

keff < Ar. *i.* Ayak tabanı.

keff-i pāyı ur- Ayak tabanıyla vurmak, tekme atmak. 82a/08

[=1]

kefş-bān < Fars. *i.* Ayakkabı satıcısı.

k. 93b/12

[=1]

kefş-dūzlıḳ < Fars. *kefş-dūz*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Ayakkabıcılık işi, mesleği.

k. 102a/16

[=1]

kelām < Ar. *i.* Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifade, kelâm.

k. 3b/13, 25b/11

k. (ḫāliḳül-kelām) 111a/08

k.+ıdın 105a/08

k.+ıġa 9a/11, 33a/17, 33b/06

k.+ımnı+(ḫūrşīd-i kelām) 1b/01

k.+ın 3a/Dk

k.+lar 86b/17

k.+ları(1) 2b/15

k.+larnıñ 87a/02

[=12]

Kelāmī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Mevlânâ Selâmî'nin mahlasının adı.

k. 104a/04

[=1]

Kelāmu'llāh < Ar. *öz.i.* Kur'ân-ı Kerîm.

k.+ġa 61a/14

[=1]

kelānter-zāde < Fars. *i.* Aşîret reisinin oğlu.

k.+sidür 110a/03

[=1]

Kelbī-i Zül-ḳadr *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın tezkiresinde genç bir şâir olduğunu söylediği şâirin adı.

k. 41a/08

[=1]

Kelecār *öz.i.* Farsça şâiri Mevlânâ Gazanferî-i Kelecârî'nin memleketi olan ve İran'ın Kâşân şehri yakınlarında bulunan bir kasabanın adı.

k. 77b/08

[=1]

kelimāt < Ar. *i.* (Ar. *kelime+āt*) Kelimeler, sözcükler.

k.+ı(1) 3b/12

k.+lar 108b/05

[=2]

kelime < Ar. *i.* Sözcük, kelime.

k. 75b/07

[=1]

kem < Fars. *sf.* Az.

k. 21a/05, 22b/14, 62b/07

kem kem Azar azar. 81b/15, 81b/15

k. (kem-nefʿ-i pür-meşaḳḳat) 78b/06

k. ol- Eksik olmak. 10b/04

k. (zengār-ı kem) 34a/08

[=8]

kem-āzār < Fars. *tü.sf.* Merhametli.

k. 68a/09, 112a/05

[=2]

kem-raḳ *sf.* ("Daha" ve "en" anlamları katan Tür. *+raḳ/+rek* ekinin eklenmesiyle) Daha az.

k. 44a/12

[=1]

kemāl < Ar. *i.* Mükemmellik, tamlık.

kemāl-i ziynet Tam bir süslülük hâli, durumu. 103b/08

[=1]

Kemāl-i İsmaʿīl *öz.i.* Kâşânlı Fars dili şâiri Mevlânâ Muhteşem'in, yazmış olduğu matla'ının ait olduğunu öğrendiğimiz şâirin adı.

k.+niñdür 51b/14

[=1]

kemān-dār < Fars. *i.* Okçu.

k. 68a/08, 93a/05, 112b/13

k.+dur 83a/07

[=4]

kemend < Fars. *i.* Kemend.

k. (kemend-i taṣavvur) 3a/01

k. ola kör- Bağlanabilmek, kemend olabilmek. 97a/13

[=2]

Kemere *öz.i.* Farsça şâiri Şeyh Alî Nakî'nin memleketi olan İran'da bir nahiyenin adı.

k. 60a/14

[=1]

kemīne < Fars. *sf.* "Hâkîr", "âciz", "bendeniz" gibi anlamlara sahip tevâzu sözü.

k.+ni 112a/07

[=1]

kemiyet < Ar. *i.* (Ar. *kemiyyet*) Nicelik, mikdâr.

k. (kemiyet-i tīz-gām) 3a/Dk

[=1]

kenār < Fars. *i.* **I.**Merkezden uzak olan yer, uç, köşe, yan.

k. 3a/Dk

II.Sâhil, kıyı.

k.+ıda 25b/04

[=2]

kendü *zm.* (E.T. *kendü< kentü*) Kişinin öz varlığı, zâtı.

k.+ñi 6a/08

[=1]

kerāmāt < Ar. *i.* (kerāmet'in çoğulu) Kerâmetler.

k.+ġa 112b/02

[=1]

kerāmet < Ar. *i.* Kerâmet.

k. 2a/11

k. ḳıl- Kerâmet göstermek. 2a/08, 20a/12

k. (tac-ı kerāmet) 23a/09

[=4]

Kerbelā < Ar. *öz.i.* Bağdat'ın yaklaşık 100 km. güneybatısında yer alan ve İslâm tarihindeki şöhreti, Hz.Hüseyin ve ailesi fertlerinin 10 Muharrem 61/10 Ekim 680 yılında Emevîlerce şehit edildikleri yer olması ve kabirlerinin burada bulunmasından ötürü olan, özellikle Şiîlerce kutsal tarihî şehrin adı.

k. (redīf-i Kerbelā) 9a/16

[=1]

kerem < Ar. *i.* Cömertlik, eli açıklık.

k. (kerem ū seḫā) 7b/06

k. (resm-i kerem ve seḫā) 7a/16

[=2]

kerīm < Ar. *sf.* Kerem sahibi, eli açık, cömert.

k. (kerīmü'n-nefs) 7a/Dk, 21b/11

k. (kerīmü'ṭ-ṭabʿ) 4b/01, 5b/07, 7a/Dk, 30b/16

[=6]

kert *i.* Defa, kere, kez, sefer.

k. 107b/10

[=1]

kes- *f.* Bir şeyle, konuyla ya da kişiyle olan bağını koparmak.

k.-(ümīdi kes-) 34a/10

[=1]

kesb < Ar. *i.* Alma, kazanma, elde etme.

k. ḳıl- Almak, kazanmak, elde etmek. 37b/05, 95a/08

k.+din 91a/02

k.+i(1) 74b/04, 91a/01

k.+idin 31b/05, 78b/05

k.+iġa 18b/08

[=8]

kesil- *f.* Kesilmek, parçalara ayrılmak.

k.-sem 34a/05

[=1]

keṡret < Ar. *i.* Çokluk.

k. (keṡret-i eşʿār) 66b/04

k. (kes̱ret-i mażīḳ-i maʿāş-ı şuʿarā-yı sābıḳ) 2b/16

k. (kes̱ret-i peykān) 33b/13

k.+i(1) 63a/01

k.+idin+(himmet-i kes̱ret) 31b/04

[=5]

keştī-gāh < Fars. *tü.i.* Liman.

k. 100b/14

[=1]

kez *i.* Defa, kere, sefer.

k. 103a/11, 107b/08

[=2]

kez̠re *sf.* (< E.T. *ked̠*+yön eki *+ra*/*+re*'den) Son derece, oldukça.

k. 7a/Dk, 14b/05, 27b/08

[=3]

kez̠z̠āb < Ar. *sf.* Çok yalan söyleyen, yalancı.

k.+nıñg 9b/09

[=1]

kéç- *f.* Geçmek.

k.-di 21b/03, 21b/04, 21b/05, 89a/10, 89a/10, 89a/11

k.-er 32a/15, 66b/02, 74b/02, 75a/08, 78b/06, 89a/01, 94a/17, 97b/13, 101a/14

k.-er+(érdi) 96b/15, 104b/01, 111b/05

k.-üp 6b/12, 95a/17

[=20]

kéçe *i.* Gece.

k. 9a/12, 15b/04, 39a/15, 39a/16, 109a/14

k.+si 109a/12

[=6]

kéçin- *f.* Yaşamak için gerekli şeyleri sağlayıp hayatını idâme ettirmek, bir meslek sahibi olmak. ↔ **kéçün-.**

k.-ür 86b/12

k.-ür+(érdi) 91a/01

[=2]

kéçün- *f.* Yaşamak için gerekli şeyleri sağlayıp hayatını idâme ettirmek, bir meslek sahibi olmak. ↔ **kéçin-.**

k.-ür+(érdi) 7a/Dk

[=1]

kéçür- *f.* Geçirmek, harcamak.

k.-mek 78b/07

k.-üp+(érdüm) 23a/14

k.-ür 31b/05

k.-ür+(evḳāt kéçür-) 40a/10, 99b/16, 101a/10, 102a/11, 106b/08, 112a/02

k.-ür+(érdi) 101a/01, 65a/08

[=11]

kél- *f.* Gelmek, varmak.

k.-di 7a/Dk, 30a/12, 73a/07, 81b/07, 93b/13, 106a/07, 109a/10

k.-duḳ+(uçur kél-) 61b/15

k.-dük+(rāst kél-) 82a/06

k.-düm 10b/09

k.-düm+(rāst kél-) 27a/16

k.-etür 43b/13, 43b/13

k.-eyor 41a/04, 41a/04, 41a/05

k.-gen 7a/Dk

k.-gende 33b/03, 36a/09

k.-gey 40a/16, 82b/15

k.-maḳ 3a/Dk

k.-megey 9b/17

k.-mekdin 3a/Dk

k.-mepdür 7a/Dk

k.-mes 94b/16

k.-mes+(rāst kél-) 25a/13

k.-meyüpdür-mén+(uçur kél-) 84b/05

k.-se 100b/17, 109a/10, 96a/08

k.-üp 13b/14, 23, 25b/09, 107b/11, 109a/09, 109a/13, 111b/12

k.-üp+(rāst kél-) 61a/10

k.-üpdür 32a/03, 44b/02

k.-ür 40a/17, 44b/01, 109b/13, 110b/11

k.-ür+(ẓuhūrġa kél-) 25b/08

k.-ür+(érdi) 95b/15

[=46]

kélme *i.* (*kél-* fiiline +ma/+me fiilden isim yapma ekinin eklenmesiyle) Gelme, geliş.

k.+si 43b/11

[=1]

kéltür- *f.* Getirmek.

k.-di 82b/01, 105a/10, 112a/08

k.-diler 48a/12

k.-mekde 22b/14

k.-meyüp+(tāb kéltür-) 103b/02

k.-sünler 50b/04

k.-ür 22b/09, 37b/05

k.-ürler 95a/16

[=10]

kéltürt- *f.* Getirtmek, birisinin bir şeyi getirmesini sağlamak.

k.-ür+(kéltürdür) 7a/Dk

[=1]

ként *i.* (< E.T. *kend*< Soğd. *kndh*) Köy.

k.+dindür 27b/07

k.+idindür 93a/14

[=2]

kérek *sf.* (< E.T. *kergek*) **I.**Lüzumlu olan, yapılması, edinilmesi şart olan.

k. 3a/04, 94b/17, 106b/10

k. (érdi) 39b/17

II. *zf.* Şart cümlelerinde üstün ihtimâli bildirir, “herhâlde”.

k. 82b/13

[=5]

kérü *i.* (E.T. *kirü> girü> geri*) Arkada bulunan taraf, arka taraf, geri.

k. 3a/Dk

[=1]

két- *f.* Gitmek.

k.-ken 7a/Dk

k.-miş+(é-) 10b/07, 10b/08

[=3]

ḳıble < Ar. *i.* (Ar. *ḳible*) Müslümanların namaz kılarken döndükleri, Mekke şehrinde Kâbe'nin bulunduğu yön, kıble.

ḳıbletü'l-ḥācāt İhtiyaçların kıble-gâhı. 3a/14

ḳ.+m 43a/05

[=2]

ḳıdve < Ar. *i.* (Ar. *ḳidve*) Kendisine uyulacak, peşinden gidilecek kimse, bir sınıf ya da topluluğun kendisine uyduğu, tâbi olduğu şahıs.

ḳıdvetü'l-ʿārifīn Âriflerin ârifi, en bilge kimse, bilgelerin öncüsü. 110a/13

[=1]

ḳıl- *f.* "Yapmak", "etmek" anlamına gelen geçişli fiil.

ḳ.-(cihān-ārā ḳıl-) 1b/01

ḳ.-(deryā ḳıl-) 1b/02

ḳ.-(gevher-zā ḳıl-) 1b/01

ḳ.-(gūyā ḳıl-) 1b/02

ḳ.-(māl-ā-māl ḳıl-) 1b/05

ḳ.-(merḳūm ḳıl-) 3b/02

ḳ.-(nām-zed ḳıl-) 3a/Dk

ḳ.-(nigāriş ḳıl-) 3a/Dk

ḳ.-(şeb-neşīn ḳıl-) 15b/05

ḳ.-a 1b/08

ḳ.-a+(al-) 9b/08, 18a/04

ḳ.-a+(ʿalālā ḳıla başla-) 105b/17

ḳ.-a+(āmīzeş ḳıla al-) 67a/16, 89b/10, 94a/12

ḳ.-a+(beyān ḳıla al-) 109a/16

ḳ.-a+(bī-ḫōdlıġlar ḳıla başla-) 65b/13

ḳ.-a+(bī-bāklıġlar ḳıla başla-) 4b/12

ḳ.-a+(daḫl ḳıla al-) 39b/16, 101a/03

ḳ.-a+(dilīrlıġ ḳıla al-) 114a/05

ḳ.-a+(ġarīb-nevāzlıḳ ḳıla başla-) 39b/02

ḳ.-a+(ġarīb-nevāzlıḳlar ḳıla başla-) 20b/02

ḳ.-a+(güẕer ḳıla al-) 3a/01

ḳ.-a+(ḥıfẓ ḳıla al-) 66b/06

ḳ.-a+(ḫuṭūr ḳıla al-) 4b/15

ḳ.-a+(iltimāsın ḳıla al-) 53b/03

ḳ.-dılar+(merbūṭ ḳıl-) 9a/17

ḳ.-dım+(istimāʿ ḳıl-) 5a/12

ḳ.-duġı+(firār ḳıl-) 7a/Dk

ḳ.-duġı+(rām ḳıl-) 110a/17

ḳ.-duġıdın+(çāk ḳıl-) 80b/06

ḳ.-duġıdın+(ḫāṭır-ı cemʿ ḳıl-) 96b/04

ḳ.-duġıdın+(rām ḳıl-) 88b/01

ḳ.-duġıdın+(tecāvüz ḳıl-) 39a/15

ḳ.-duġın+(istirāḥat ḳıl-) 23a/15

ḳ.-duġını+(ṭaleb ḳıl-) 44b/04

ḳ.-dugıñ̂g+(kerāmet ḳıl-) 2a/08

ḳ.-duġları 4a/02

ḳ.-duḳ+(istifsār ḳıl-) 61a/10

ḳ.-duḳ+(istimāʿ ḳıl-) 36b/16

ḳ.-duḳ+(müṭālaʿa ḳıl-) 49a/Dk

ḳ.-duḳum+(seyāḥat ḳıl-) 9a/09

ḳ.-dum+(iḫrāc ḳıl-) 112a/09

ḳ.-dum+(istimāʿ ḳıl-) 31a/01, 84b/05, 96a/17, 97a/02, 106a/12

ḳ.-dum+(müṭālaʿa ḳıl-) 33b/10

ḳ.-ġan 10a/10, 25b/08

ḳ.-ġan+(mülāḥaẓa ḳıl-) 44a/17

ḳ.-ġana+(tedārik ḳıl-) 25b/06

ḳ.-ġanda+(muḥāṣara ḳıl-) 20b/14

k.-ġandın+(beyān ḳıl-) 62a/01

k.-ġanlardındur+(neşv ū nemā ḳıl-) 43a/09

ḳ.-ġay+(ḳażā ḳıl-) 3a/Dk

ḳ.-ġay-mén 93b/04

ḳ.-ġaylar+(maʿṭūf ḳıl-) 7a/Dk

ḳ.-ġaylar+(riʿāyet kıl-) 3a/Dk

ḳ.-maduġı+(maʿlūm ḳıl-) 62a/02

ḳ.-maduġıdın+(sefer ḳıl-) 51a/16

ḳ.-maġıçün 3a/Dk

ḳ.-maġıl+(muḥkem ḳıl-) 34a/13

ḳ.-maġını+(iḫtilāṭ ḳıl-) 77a/03

ḳ.-maḳ+(ʿafv ḳıl-) 95a/17

ḳ.-maḳ+(cān-feşānlıḳ ḳıl-) 94b/11

ḳ.-maḳ+(ḳabūl ḳıl-) 106a/09

ḳ.-maḳ+(riʿāyet ḳıl-) 94b/17

ḳ.-maḳ+(taʿrīf ḳıl-) 50a/15

ḳ.-maḳ+(terk-i selāmet ḳıl-) 39b/17

ḳ.-maḳda 90b/03

ḳ.-maḳġa+(mübāhele ḳıl-) 38a/10

ḳ.-makġa+(tekellüm ḳıl-) 3b/13

ḳ.-mamaḳ+(mażmūn-ı maʿlūm ḳıl-) 13b/09

ḳ.-mamış+(şöhret-i ġalat ḳıl-) 7a/Dk

ḳ.-mas 20a/17

ḳ.-mas+(āmīzeş ḳıl-) 84b/17

ḳ.-mas+(ebā ḳıl-) 93a/17

ḳ.-mas+(fürū-güẕāşt ḳıl-) 22b/14

ḳ.-mas+(maḥrūm ḳıl-) 3a/Dk

ḳ.-mas+(müdāvemet ḳıl-) 4a/12

ḳ.-mas+(müzayaka ḳıl-) 40b/04

ḳ.-mas+(raġbet ḳıl-) 77a/04

ḳ.-ur+(tevehhüm ḳıl-) 93a/09

ḳ.-ur+(yād ḳıl-) 61a/14

ḳ.-ur+(ẓāhir ḳıl-) 95a/17

ḳ.-ur+(żiyāfet ḳıl-) 28a/02

ḳ.-ur ér-di+(riʿāyet ḳıl-ur ér-) 19b/03

ḳ.-ur ér-diler+(taḫalluṣ ḳılur ér-) 7a/05

ḳ.-ur-mén+(biḥil ḳıl-) 81b/11

ḳ.-urı+(taḫalluṣ ḳıl-) 43b/02

ḳ.-urlar+(cefā ḳıl-) 81b/12

ḳ.-urlar+(is̱bāt ḳıl-) 52a/01

ḳ.-urlar+(istimāʿ ḳıl-) 3a/16

ḳ.-urlar+(iʿtibār ḳıl-) 31a/12

ḳ.-urlar+(maʿyūb ḳıl-) 95b/03

ḳ.-urlar+(mülāḥaẓa ḳıl-) 65b/14

ḳ.-urlar+(müteḥarrik ḳıl-) 3a/12

ḳ.-urlar+(raġbet ḳıl-) 95b/17

ḳ.-urlar+(riʿāyet ḳıl-) 102b/08

ḳ.-urlar+(suʾāl ḳıl-) 25b/11

ḳ.-urlar+(şeb-neşīn) 15b/05

ḳ.-urlar+(şefḳat ḳıl-) 15b/07, 24b/16, 44b/05

ḳ.-urlar+(taḫalluṣ ḳıl-) 5a/06, 6a/04, 10b/01, 15b/13, 18b/17

ḳ.-urlar+(ṭarḥ ḳıl-) 112a/14

ḳ.-ursanĝ+(yemīn ḳıl-) 61a/15

[=386]

ḳılavuz *i.* (E.T. *ḳulābuz*< *ḳulāvuz*) [Eski bir İran dilinden gelmiştir] Yol ve yöntem gösteren kimse ya da şey, rehber.

ḳ.+ı(1) 3a/Dk

[=1]

ḳılıç *i.* Kılıç.

ḳ. 6b/15, 42b/14

ḳ.+ġa 6b/15

[=3]

ḳılıl- *f.* “Kılmak” yardımcı fiiliyle yapılan birleşik fiilleri edilgen duruma getiren yardımcı fiil.

ḳ.-dı+(mülāḥaẓa ḳılıl-) 40a/01

ḳ.-sa+(maẓrūf ḳılıl-) 11b/02

ḳ.-ur+(iḫtiṣār ḳılıl-) 96a/14

ḳ.-ur+(iḫtiṣār ḳılıl-) 23b/07

[=4]

ḳıllet < Ar. *i.* (Ar. *ḳillet*) Azlık.

ḳ. (ḳıllet-i iltifāt) 89a/12

[=1]

ḳırḳ *i.* Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı.

ḳ. 4a/07, 9a/15, 41b/13

[=3]

ḳısm < Ar. *i.* (Ar. *ḳism*) Kısım, bölüm, parça.

ḳ. 96a/08

[=1]

Ḳısmetī-i Esterābādī *öz.i.* Mîr Ziyâü'd-dîn'in oğlu Mîrzâ Beg-i Fendersegî'nin hizmetinde bulunmuş, şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

ḳ. 87b/05

[=1]

ḳıṣṣa < Ar. *i.* (Ar. *ḳiṣṣa*) Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet.

ḳ.+nı 108b/04

[=1]

ḳıṣṣa-ḫᵛān < Ar. *ḳiṣṣa*+Fars. *-ḫᵛān*'dan Fars. *b.i.* Kıssa söyleyen, hikâye anlatan kimse.

ḳ.+ı(1) 2b/12

[=1]

ḳıṭʿa < Ar. *i.* (Ar. *ḳiṭʿa*) Aynı vezinde ikinci ve dördüncü mısrâları kafiyeli, dört mısrâdan ibaret nazım birim, dörtlük.

k. 3a/Dk, 25b/14, 26a/05, 29a/14, 29a/17, 29a/17, 78b/07, 90b/09, 95b/14, 102b/04, 106b/10, 108b/15, 108b/16, 112a/14

ḳ.+larıda 29a/13, 95b/15

ḳ.+nı 26a/05, 29a/15, 90b/09, 106b/10

ḳ.+sı 112a/14, 82b/07

ḳ.+sıġa 31a/11

ḳ.+sın 95b/13

[=24]

Ḳıvāmü'd-dīn-i Baġdādī *öz.i.* Şiirlerini Farsça yazmış olan Bağdâdlı şâir Üstâd Hasan-ı Müzehhib'in babasının adı.

ḳ. 96a/04

[=1]

ḳıy- *f.* Merhametsizce davranmak, zarar vermek, cevretmek, zulmetmek.

ḳ.-madıñ̂ 34b/03

[=1]

ḳıyās < Ar. *i.* (Ar. *ḳiyās*) İki ya da daha fazla şeyi nitelik ve nicelik bakımından karşılaştırma, mukayese etme.

ḳ. (sipās-ı bī-ḳıyās) 1b/09

[=1]

Ḳızılbaş *öz.i.* Eski dinî inançlarını ve geleneklerini kendilerine özgü bir İslâmî anlayışla birleştirip sürdüren Türkmenler'in bazı Şiî anlayışları benimsemesiyle ortaya çıkan terim, böyle bir dinî ve sosyal yapıya mensup kişi veya topluluk. Bu ad, İran'daki Safevî şahlarına tâbi bir

zümrenin, başlarına kırmızı börk giymelerinden ötürü Sünnîler tarafından verilmiştir. Safevî şâhını dinî reis kabul eden Anadolu Alevîleri'ne de sonradan Kızılbaş denmiştir.

ḳ. 5b/13, 8a/07, 9b/14, 33a/09, 40a/08, 93b/12

ḳ. (ʿasākir-i nuṣrat-fercām-ı Ḳızılbaş) 7a/Dk

ḳ.+dın 88b/14

ḳ.+nı 9a/06

[=9]

ki < Fars. *bağ.* İki cümleyi sebep, sonuç v.b. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir. ↔ **kim.**

k. 3a/08, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/08, 6a/16, 6b/12, 8b/03, 21b/03, 21b/04, 21b/05, 31b/13, 34a/16, 34b/01, 39a/09, 40a/06, 40a/14, 41b/13, 41b/17, 42b/13, 43b/17, 50a/16, 50b/01, 50b/02, 51b/17, 81b/11, 91b/13, 93b/02

[=28]

kiber-sinn < Ar. *kiber*+Ar. *sinn*'den Fars. *b.i.* Yaşça büyük olma, yaşlılık.

k. (bā-vücūd-ı kiber-sinn) 65a/15

[=1]

kibi *e.* (O.T. [Oğuzca] *kīp* "kalıp, model"den iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *kīp*+*ī*> *kibi*> *gibi*) Benzer, benzeyen, gibi.

k. 34a/04, 42a/01

[=2]

kibr < Ar. *i.* Kibir, büyüklenme.

k. 91b/14

[=1]

kibrīt < Ar. *i.* Bir ucuna sert bir şeye sürtüldüğü zaman tutuşan bir ecza sürülmüş çöp parçası, kibrit.

k. 50a/17

[=1]

kilk < Fars. *i.* Kalem, kamış kalem.

kilk-i ḫārā-güẕār Mermerden kalem. 3a/Dk

[=1]

kils < Fars. *i.* Kireç.

k.+ni+(taʿdād-ı kils) 62a/01

[=1]

kim *bağ.* İki cümleyi sebep, sonuç v.b. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir. ↔ **ki.**

k. 1b/09, 2a/01, 2a/06, 2a/08, 2a/09, 2a/14, 2b/16, 3a/01, 3a/02, 3a/03,

3a/04, 3a/10, 3a/17, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3b/06, 3b/11, 3b/14, 4a/01, 4a/04, 4a/07, 4a/09, 4a/14, 4b/03, 4b/08, 4b/17, 5a/03, 5a/06, 5a/09, 5a/12, 5a/14, 5a/16, 5a/16, 5b/02, 5b/07, 5b/07, 5b/16, 6a/06, 6a/12, 6b/02, 6b/04, 6b/10, 7a/01, 7a/02, 7a/06, 7a/11, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/03, 7b/09, 7b/17, 8a/03, 8a/09, 8a/12, 8b/05, 8b/06, 8b/08, 8b/09, 8b/10, 8b/16, 9a/03, 9a/06, 9a/14, 9b/01, 9b/07, 9b/09, 9b/11, 9b/17, 10a/03, 10a/06, 10a/13, 10b/03, 10b/07, 10b/10, 10b/12, 10b/14, 10b/14, 11a/02, 11b/03, 11b/07, 11b/14, 12a/05, 12a/07, 12a/13, 12b/01, 13a/02, 13a/16, 13b/09, 13b/14, 13b/15, 13b/15, 13b/17, 14b/05, 14b/16, 15a/05, 15a/10, 15a/13, 15a/15, 15b/05, 15b/08, 15b/11, 15b/14, 15b/15, 15b/16, 15b/06, 16a/12, 17a/13, 17a/15, 17a/16, 17b/01, 17b/05, 17b/14, 18a/04, 18a/09, 18a/11, 18a/12, 18a/17, 18b/06, 18b/10, 18b/16, 19a/10, 19a/15,

19b/04, 19b/06, 20a/12, 20a/14, 20a/16, 20b/01, 20b/04, 20b/04, 20b/15, 21a/06, 21b/02, 21b/03, 21b/06, 21b/08, 21b/10, 21b/13, 21b/17, 22a/07, 22a/14, 22a/17, 22b/05, 22b/08, 22b/09, 22b/12, 22b/13, 22b/15, 22b/17, 23a/09, 23b/02, 23b/03, 23b/04, 23b/07, 24a/09, 24a/12, 24b/12, 24b/15, 24b/16, 24b/17, 25a/02, 25a/04, 25a/06, 25a/13, 25a/15, 25b/09, 25b/11, 25b/12, 25b/14, 26a/02, 26a/02, 26a/05, 26a/10, 26b/08, 26b/15, 26b/17, 27a/05, 27a/05, 27a/07, 27a/16, 27a/17, 27b/01, 27b/04, 27b/10, 28a/02, 28a/03, 28a/06, 28a/10, 28a/12, 28b/06, 28b/12, 29a/13, 29a/15, 29a/16, 29a/17, 29b/11, 30a/14, 30b/03, 30b/05, 30b/12, 30b/14, 31a/04, 31a/05, 31a/12, 31a/15, 31a/16, 31b/02, 31b/02, 31b/05, 31b/07, 31b/09, 31b/16, 32a/16, 32b/01, 32b/09, 33a/09, 33a/11, 33a/13, 33a/16, 33b/05, 33b/09, 34a/01, 34a/15, 34a/16, 34b/04, 34b/11, 34b/15, 35a/17, 36a/13, 36b/02, 36b/04, 36b/15, 36b/16, 37a/09,

37b/07, 37b/15, 37b/15, 38a/02,
38a/08, 38a/11, 38a/12, 38b/06,
39a/03, 39a/12, 39a/13, 39a/14,
39a/16, 39b/02, 39b/12, 39b/15,
40a/01, 40a/01, 40a/02, 40a/13,
40a/14, 40a/15, 40a/16, 40a/16,
40b/02, 40b/04, 40b/07, 40b/16,
41a/03, 41a/06, 41a/08, 41a/17,
41b/12, 41b/14, 41b/17, 42a/01,
42a/03, 42a/08, 42a/14, 42a/17,
42b/06, 42b/07, 42b/12, 43a/10,
43a/15, 43a/16, 43b/02, 43b/03,
43b/04, 43b/10, 43b/12, 43b/13,
43b/13, 43b/16, 44a/05, 44a/10,
44a/11, 44a/13, 44a/14, 44a/15,
44b/01, 44b/02, 44b/07, 44b/08,
44b/09, 44b/11, 47a/09, 48a/10,
48b/11, 49a/Dk, 49a/Dk, 50a/11,
50a/12, 50a/16, 50b/03, 50b/04,
50b/08, 50b/11, 51a/11, 51a/13,
51a/14, 51a/16, 51b/01, 51b/03,
51b/07, 51b/13, 51b/16, 52a/02,
52a/04, 52a/04, 52a/05, 52a/07,
52a/10, 52b/14, 53b/03, 53b/05,
54a/11, 54b/05, 54b/10, 55a/10,
58a/11, 58b/13, 59b/07, 60a/04,
60a/05, 60a/07, 60a/07, 60a/08,
60a/11, 60a/16, 60a/17, 60b/01,
61a/09, 61a/11, 61a/13, 61a/15,
61a/16, 61b/01, 61b/02, 61b/02,
61b/08, 61b/13, 61b/17, 62a/03,
62b/07, 63a/01, 63a/02, 63a/03,
63a/11, 63a/13, 63a/16, 63b/03,
64/05, 64a/11, 64a/12, 64a/14,
64b/03, 65a/04, 65a/05, 65a/09,
65a/16, 65b/04, 65b/16, 66a/02,
66a/16, 66a/17, 66b/03, 66b/03,
66b/06, 66b/06, 66b/08, 66b/10,
67a/07, 67a/16, 67a/17, 67b/07,
67b/11, 67b/15, 68a/01, 68a/10,
68a/14, 68a/14, 68a/15, 69b/13,
70a/08, 71a/09, 71b/03, 72a/13,
73a/03, 73a/08, 73b/06, 73b/12,
74a/15, 74b/04, 74b/06, 74b/15,
74b/16, 74b/17, 75a/10, 75b/06,
75b/08, 76a/16, 76a/17, 77a/02,
77a/04, 77a/05, 77a/08, 77a/12,
77a/15, 77a/16, 77b/01, 77b/10,
77b/14, 78a/02, 78b/02, 78b/06,
78b/08, 79a/15, 79b/07, 79b/10,
80a/15, 80b/03, 80b/07, 80b/15,
81a/14, 81b/10, 81b/11, 81b/16,
82a/02, 82a/08, 82a/10, 82b/04,
82b/07, 82b/13, 82b/13, 83a/01,
83a/03, 83a/04, 83a/08, 83b/09,
84a/05, 84a/05, 84a/08, 84a/09,

84b/05, 85a/01, 85a/10, 85a/12,
85a/17, 85b/01, 86a/06, 86a/11,
86b/06, 86b/08, 86b/12, 86b/14,
87a/02, 87a/08, 87a/12, 87a/13,
87b/03, 87b/07, 87b/12, 88a/01,
88a/02, 88a/02, 88a/04, 88a/11,
88b/03, 88b/15, 89a/02, 89a/06,
89a/09, 89a/13, 89a/16, 89b/06,
89b/13, 89b/13, 89b/15, 89b/16,
90a/06, 90a/10, 90a/11, 90a/14,
90a/17, 90b/05, 90b/06, 90b/09,
90b/15, 90b/16, 91a/03, 91a/17,
91b/08, 91b/11, 91b/15, 91b/17,
92a/02, 92a/03, 92a/03, 92a/04,
92a/09, 92a/11, 92a/15, 92a/17,
92b/05, 92b/06, 92b/07, 92b/13,
93a/03, 93a/06, 93a/08, 93a/10,
93a/16, 93b/02, 93b/03, 93b/04,
93b/06, 93b/07, 93b/08, 93b/09,
93b/14, 94a/03, 94a/07, 94a/08,
94a/17, 94b/04, 94b/05, 94b/05,
94b/06, 94b/12, 94b/16, 94b/17,
95a/01, 95a/03, 95a/07, 95a/09,
95b/01, 95b/01, 95b/04, 95b/05,
95b/06, 95b/12, 95b/13, 95b/14,
96a/01, 96a/05, 96a/07, 96a/08,
96a/10, 96a/14, 96a/15, 96a/16,
96b/01, 96b/01, 96b/03, 96b/08,

96b/10, 96b/11, 96b/15, 97a/07,
97a/11, 97a/12, 97a/15, 97b/01,
97b/06, 97b/11, 97b/14, 98a/12,
98a/12, 98a/16, 98b/03, 98b/10,
99a/01, 99a/10, 99b/01, 99b/05,
99b/11, 99b/13, 100a/01, 100a/02,
100a/03, 100a/13, 100b/01, 100b/02,
100b/06, 101a/02, 101a/04, 101a/06,
101a/07, 101a/10, 101a/12, 101a/15,
101b/02, 101b/10, 101b/16, 102a/05,
102a/09, 102a/12, 102a/15, 102a/16,
102b/04, 102b/10, 102b/12, 103a/02,
103a/06, 103a/11, 103a/12, 103b/02,
103b/04, 103b/10, 103b/12, 103b/13,
103b/13, 103b/17, 104a/02, 104a/05,
104a/10, 104a/14, 104b/02, 104b/07,
104b/15, 104b/16, 105a/08, 105a/11,
105a/17, 105b/04, 105b/08, 105b/08,
105b/13, 105b/17, 106a/01, 106a/06,
106a/08, 106a/09, 106a/12, 106a/15,
106a/15, 106b/03, 106b/08, 106b/09,
106b/10, 106b/14, 107a/01, 107a/05,
107a/09, 107a/12, 107a/16, 107b/06,
107b/14, 108a/02, 108a/06, 108a/17,
108b/06, 108b/07, 108b/10, 108b/13,
108b/16, 109a/02, 109a/02, 109a/03,
109a/05, 109a/08, 109a/09, 109a/10,
109a/12, 109a/13, 109a/15, 109a/17,

109b/02, 109b/05, 109b/06, 109b/07, 109b/13, 110a/04, 110a/05, 110a/10, 110a/14, 110a/17, 110b/03, 110b/08, 110b/11, 110b/16, 111a/06, 111a/07, 111a/09, 111a/13, 111a/16, 111a/17, 111b/01, 111b/01, 111b/05, 111b/06, 111b/14, 112a/03, 112a/06, 112a/10, 112a/14, 112b/03, 112b/06, 112b/09, 112b/11, 112b/14, 112b/17, 113a/08, 113a/09, 113a/12, 113a/15, 113b/04, 113b/05, 113b/05, 113b/06, 114a/02, 114a/07

[=742]

kim *zm.* Hangi kimse, kim.

k. 103b/13

k.+iñg 83a/04

k.+ni 105a/08

[=3]

kimesne *i.* Kimse, kişi, birey. ↔ kimse.

k.+ġa 9b/10

[=1]

kimse *i.* I.Kişi, birey, kimse. ↔ kimesne.

k. 43b/17

k.+din 95a/01

II.Hiç kimse, hiçbir kişi.

k.+ge 22b/10

[=3]

kimyā < Ar. *i.* (Ar. *kīmiyāʾ* < Yun. *khemia*) Cisimlerin atom ve molekülleri bakımından yapısını, birbirine etkisini ve bunların birleşim ve dönüşümlerini inceleyen bilim dalı, kimyâ.

k. (bā-vücūd-ı ʿadem-i vuḳūf-ı kimyā) 106a/11

[=1]

kimyā-gerlıġ < Fars. *kimyā-ger*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Kimyâgerlik, kimyâ âlimliği.

k.+ġa 61b/15

[=1]

kin *e.* Art, arka, sonra.

k.+idin 3a/Dk

[=1]

kināye < Ar. *i.* Gerçek mânâsı da anlaşılacak bir sözü mecaz mânâsı ile kullanma sanatının adı.

k. 39a/14, 63a/10, 65a/04, 77a/12, 89a/13

k.+si 6b/01

k.+side 82b/07

[=7]

Kirāmī < Ar. *öz.i.* Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan Dûre Beg-i Kirâmî'nin mahlasının adı.

k.+ni 41b/15

[=1]

kird-gār < Fars. *tü.i.* Allah, Tanrı.

k. 3a/Dk

[=1]

Kirmān < Fars. *öz.i.* İran'ın ortasındaki Deştilût çölünün güneybatısını kuşatan dağlık kesimde, mîlâdî 240 yılına doğru Sâsânî İmparatoru I.Erdeşîr'in emriyle ileri bir savunma merkezi olarak kurulmuş olan tarihî şehir ve bu şehrin merkez olduğu idarî bölgenin adı.

k. 19, 49a/Dk

k.+da 30a/14

k.+dındur+(Dārü'l-emān-ı Kirmān) 110a/09

k.+nıñ̂g 13a/13, 67b/10

[=6]

Kirmānlıġ < Fars. *Kirmān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Kirmân şehrinden olan veya o şehirde yaşayan kimse, Kirmânlı.

k.+dur 110a/13

[=1]

kisvet < Ar. *i.* Elbise, kılık kıyafet.

k.+ide 42a/16

[=1]

kīş < Fars. *i.* Ok mahfazası, sadak.

k.+üñ̂g 6b/15

[=1]

kişi *i.* Kişi, birey, kimse, birey.

k. 9a/11, 10a/10, 11b/11, 15b/03, 18a/16, 23a/13, 24a/07, 24b/10, 25b/11, 27a/13, 27b/03, 29a/13, 30b/03, 31b/01, 36b/12, 39b/12, 41b/16, 43b/07, 44b/08, 47a/03, 51a/15, 51b/02, 53b/02, 60a/04, 61a/14, 65a/02, 65a/15, 67a/15, 67b/11, 74a/13, 74a/13, 77a/03, 78a/16, 80b/03, 81b/06, 82a/04, 82a/17, 82b/17, 84b/16, 87a/13, 89a/02, 89b/11, 92a/02, 92b/07, 92b/11, 93a/14, 93a/17, 93b/05, 95a/09, 95b/10, 96a/11, 96b/01, 97a/06, 97b/13, 99a/10, 99a/14, 102a/11, 102a/15, 103b/03, 104a/07, 107a/03, 107a/08, 108b/05, 109a/04, 109a/07, 110a/16, 113a/08

k.+de 89b/13

k.+din 96a/09, 106a/10

k.+dür 12a/13, 13a/15, 14b/04, 17b/04, 17b/10, 25a/14, 26a/09, 26b/07, 27a/04, 28b/05, 32a/01, 32a/03, 32a/14, 36b/12, 43a/14, 43b/14, 54a/09, 55a/08, 58b/12,

59b/07, 61b/14, 62a/03, 63b/02, 64a/09, 64b/03, 67a/05, 68a/05, 68a/09, 69a/08, 71a/08, 74b/03, 75a/08, 77b/09, 80b/03, 81a/14, 82b/12, 85a/16, 87a/11, 88a/04, 89a/05, 89a/09, 89b/10, 90a/09, 90a/17, 90b/03, 90b/06, 91a/03, 91b/07, 91b/11, 91b/15, 92a/11, 92a/13, 93b/13, 94a/01, 94a/13, 94a/16, 94b/15, 98a/12, 100b/06, 101a/14, 101b/13, 102b/02, 103a/10, 104a/12, 105a/07, 105b/03, 106b/03, 108a/05, 108a/17, 108b/10, 109a/02, 109b/07, 109b/11, 10a/17, 110a/10, 110b/15, 112a/01, 112a/05, 112b/11, 112b/16, 113a/07

k.+ge 3a/Dk, 18b/15, 33b/05, 38b/04, 50a/13, 86b/07

k.+ni 38b/05, 50a/15, 106a/11, 107b/06

k.+niñ 80b/05, 84a/08, 107b/04, 109a/13

k.-sén 61b/01

k.+si 102b/07

k.+tür 13a/01, 97a/10

[=169]

kişver < Fars. *i.* Ülke, memleket, diyar.

k.+ġa 3b/06

k.+ine 39a/04

k.+iniñ 2b/12

[=3]

kişver-güşāy < Fars. *sf.* (Fars. *kişver-guşāy*) Bir ülkeyi fetheden, fâtih.

k. (sinān-ı kişver-güşāy) 10b/13

[=1]

kişver-sitānlıġ < Fars. *kişver-sitān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Ülke alma, memleket fethetme.

k. (nūr-ı ḥadaḳa-i kişver-sitānlıġ) 7a/Dk

[=1]

kitāb < Ar. *i.* Kitap.

k. 16a/11, 34b/10, 48a/10, 61a/13, 62b/17, 110b/09

k. ḳıl- Yazı yazmak. 30b/03

k. (kitāb-i nev ū bī-bedel) 116a/03

k.+dındur 16a/12, 48a/12, 49a/Dk, 89b/06

k.+ın 48a/11

k.+lar 29a/14

k.+lardındur 49a/Dk

[=15]

kitāb-dār < Ar. *kitāb*+Fars. *-dār*'dan Fars. *tü.i.* Kitâbdâr, kütüphaneci, kütüphane müdürü.

k. 18a/02

k.+ı(1) 35a/14

[=2]

kitāb-ḫāne < Ar. *kitāb*+Fars. *ḫāne*'den *tü.i.* Kütüphâne.

k. 5b/10

k.+de 4a/01

k.+si 31b/10, 95a/06

[=4]

kitābet < Ar. *i.* Yazı yazma, hattatlık.

k. ḳıl- Güzel yazı örnekleri vermek. 66b/04, 101b/14

k.+i(1) 42b/07

[=3]

ḳoy- *f.* (< E.T. *ḳod-*) Bir yere bırakmak, yerleştirmek.

ḳ.-ar+(tercīḥ ḳoy-) 95b/12

ḳ.-dı 39a/08

ḳ.-maḳ+(mūy-i ser ḳoy-) 77a/12

ḳ.-mapdur 7a/Dk

ḳ.-mas+(ḳadem ḳoy-) 3a/02

ḳ.-up 23a/15

ḳ.-up+(baş ḳoy-) 97a/14

ḳ.-up+(mūy-i ser ḳoy-) 106a/04

ḳ.-updur+(ad ḳoy-) 42a/01

ḳ.-updur-mén+(ad ḳoy-) 42a/01

[=10]

köhne < Fars. *sf.* (Fars. *kuhne*) Eski.

k. 112a/12, 26a/09, 43b/13, 66b/02, 74b/03, 86b/11, 101a/09, 103a/12, 106b/03

[=9]

kök *i.* (< E.T. *kȫk*) Gökyüzü, semâ.

k.+den 43b/05

k.+din 34b/02

[=2]

kökelteş < Moğ. *i.* Süt kardeş.

k.+dür 18b/14

[=1]

köṉ̂gül *i.* Gönül.

k. 8b/09, 34a/09, 34a/13, 41a/05, 50b/01, 83a/05

k.+din 41a/04, 50b/02

k.+iniṉ̂g+(köṉ̂gliniṉ̂g) 107a/11

k.+ler 4a/11

k.+üm+(köṉ̂glüm) 42b/12, 42b/13, 42b/14

k.+ümni+(köṉ̂glümni) 1b/02

[=14]

köp *i.* Çok, fazla, ziyâde.

k. 3b/17, 4a/06, 4b/02, 4b/11, 5b/10, 5b/15, 6a/02, 6a/16, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/05, 7a/11, 7b/07, 8a/08, 8b/02, 9a/02, 9b/15, 11a/01, 11b/13, 12a/04, 13b/06, 15a/12, 15a/14, 15b/07, 15b/13, 18b/09, 18b/14, 19a/14,

21b/01, 21b/06, 21b/12, 24a/11, 24b/10, 25a/03, 25b/01, 26a/10, 26b/15, 27a/06, 28b/05, 29a/12, 30a/11, 30a/13, 30b/12, 31a/10, 33a/12, 33b/04, 33b/11, 34b/14, 35a/15, 36a/10, 36a/11, 36b/02, 36b/12, 39a/03, 39b/15, 40a/01, 40a/10, 40b/15, 41a/05, 41b/11, 42a/14, 42b/04, 43b/04, 44b/04, 47a/01, 47a/08, 48a/06, 49a/Dk, 51a/15, 51b/16, 54a/09, 58a/09, 58b/11, 60a/03, 60a/08, 63a/11, 64a/10, 64b/04, 65a/01, 65b/12, 65b/12, 66b/05, 67a/16, 67b/10, 67b/14, 68a/05, 68a/12, 69a/08, 69b/11, 69b/12, 71b/02, 73a/03, 73b/05, 75b/05, 76a/17, 78a/01, 82a/05, 82b/01, 82b/13, 85a/14, 87a/12, 88b/13, 88b/14, 89b/11, 90b/13, 90b/15, 91b/17, 92a/11, 92b/07, 93b/01, 94a/02, 94a/13, 94b/05, 95b/05, 97a/15, 97b/05, 97b/07, 98b/02, 99a/16, 99b/17, 100a/03, 101b/09, 102b/07, 103a/04, 104a/09, 105b/09, 106a/01, 106a/11, 107a/09, 107a/11, 108a/17, 108b/04, 108b/05, 108b/15, 109b/12, 10a/09, 110a/10, 110a/14, 111b/04, 111b/09, 112a/14, 112b/03, 113a/09

köp köp Çok çok, ziyâdesiyle. 42b/13

k.+dür 23b/06

[=145]

kör < Fars. *sf.* (Fars. *kūr*) Gözü görmeyen, kör.

k. 8b/09, 33b/14

[=2]

kör- *f.* **I.**Görmek, rast gelmek, incelemek, tetkik etmek.

k.-dük 21b/02, 94b/03, 103a/05

k.-eyim 40a/14

k.-gey-mén 60a/07

k.-meduḳ 30b/04

k.-medük 36b/15, 93b/05, 109a/07

k.-mey-mén 64a/09

k.-meydür-mén 78a/01, 89b/12, 90b/13

k.-sünler 20b/04, 20b/05, 20b/06, 20b/07

k.-mepdür-mén 9a/10

II. Zarf-fiillerin olumlu şeklinden sonra geldiğinde hareket anlamı taşıyan süreklilik fiilleri yapar.

k.-(bend ola kör-) 97a/13

k.-(kemend ola kör-) 97a/13

k.-(levend ola kör-) 97a/14

k.-di+(muḳaddemat kör-) 73a/07

k.-mep+(revā kör-) 114a/01

k.-mes+(riʿāyet kör-) 106b/10

k.-üp+(muḳaddemāt kör-) 105b/10

k.-üp-mén 64a/10, 78a/02

k.-üpdür+(muḳaddemāt kör-) 110b/03

[=28]

köre *e.* (*kör-* fiili+*-a/-e* zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla) Göz önünde tutulursa, nazaran, -e göre.

k. 24a/11, 37b/14

[=2]

körgüz- *f.* Göstermek.

k.-er+(raġbet körgüz-) 10b/01

k.-ür+(érdi) 101a/11

k.-ür+(iştiġāl körgüz-) 61b/12, 90a/10, 98b/17

k.-ür+(raġbet körgüz-) 13a/02, 94b/05, 99a/17

[=8]

körlıḳ < Fars. *kūr*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Gerçekleri görememe durumu, gafillik, gaflet.

k. 102a/08

[=1]

körün- *f.* Görünmek.

k.-mez 44b/08

k.-ür 43a/15, 85a/13

[=3]

Köse Rüstem *öz.i.* Türkçe şâiri Rüstem Beg'in lakabı.

k.+ġa 10b/05

[=1]

köşe < Fars. *i.* (Fars. *gūşe*) Bucak, nahiye, bölge, yer, yan, taraf.

k.+side 65a/08

[=1]

kötür- *f.* Kaldırmak.

k. 20b/04

[=1]

köz *i.* Görme duyusu organı, göz.

k. 6b/15

k.+din 41a/04, 50b/02

k.+i(1) 7a/05, 100b/15

k.+üñ̂g 50b/01

k.+üñ̂gde 50b/01

[=7]

kūçe < Fars. *i.* Sokak. ↔ **kūşe.**

k. 67a/16

[=1]

kūçek-dil < Fars. *b.sf.* Nâzik, kibar.

k. 20a/15, 65a/15

[=2]

ḳudemā < Ar. *i.* (ḳadīm'in çoğulu) Eskiye ait olanlar, eskiler, kadim kimseler, eski insanlar.

ḳ. 98b/09

[=1]

ḳudret < Ar. *i.* Varlık, zenginlik, manevî güç, kuvvet.

ḳ. (bā-vücūd-ı bu ḳudret) 85a/16

ḳ. (ser-pençe-i ḳudret) 3a/02

ḳ.+de+(defter-ḫāne-i ḳudret) 3a/Dk

ḳ.+i(1) 11b/13

ḳ.+iñg 1b/11

[=5]

kudūret < Ar. *i.* Kırgınlık, ara açıklığı, küskünlük.

k. 31b/14, 105b/13

k.+ni+(gird-i kudūret) 4a/11

[=3]

kūh-ken < Fars. *öz.i.* Dağ delen. Şîrîn adına dağları delen kahraman Ferhâd'ın lakabı.

k. 33b/14

[=1]

kūl-bār < Fars. *i.* Ağır yük.

k. 3a/Dk

[=1]

ḳulaḳ *i.* (< E.T. *ḳulġaḳ*) İşitme duyusu organı, kulak.

ḳ.+ıġa+(kulaġıġa) 3a/15

ḳ.+ların 95b/02

ḳ.+umġa 106a/07

[=3]

ḳulle < Ar. *i.* Dağın tepesi.

Ḳulle-i Ḳāf-ı istiʿlā Yükselmenin, yüceliğin Kaf Dağı'nın tepesi. 3a/Dk

[=1]

kullu ḳasīrin fitnetun Bütün kısa boylular fitnebazdır.

k. 96a/07

[=1]

kullu ṭavīlin aḥmaḳun Bütün uzunlar ahmaktır.

k. 89b/13

[=1]

ḳulzum < Ar. *i.* Deniz, deryâ.

ḳulzum-ı luṭf Lütuf denizi. 1b/04

[=1]

Ḳum < Fars. *öz.i.* İran'da Zağros sıradağlarının kuzeydoğu kolunun eteklerinde ve Kum ırmağı kıyısında deniz seviyesinden 930 m. yükseklikte kurulmuş olup Tahran'ın 150 km. güneybatısında bulunan tarihî şehir.

ḳ. 24b/10, 90b/17, 91b/14

k.+dındur 31b/01, 101b/01

[=5]

ḳumār < Ar. *i.* (Ar. *ḳimār*) Kumar.

ḳ. 40a/09

[=1]

ḳumār-bāz < Fars. *tü.i.* Kumar oynayan kimse, kumarbaz.

ḳ. 109a/07

[=1]

Ḳumī < Fars. *i.* İran'ın Kum şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Kumlu.

k. (Ḳumīü'l-aṣl) 64b/17

[=1]

Ḳur'ān < Ar. *öz.i.* Hz.Muhammed'e inen, İslâm dininin kutsal kitabı.

ḳ. (Ḥāfıẓ-ı Ḳur'ān) 113a/14

[=1]

ḳurb < Ar. *i.* Yakın olan, etraf.

ḳ. (ḳurb-ı civār) 77b/08

[=1]

ḳurbān < Ar. *i.* Bir amaç uğrunda feda olma.

ḳ. ol- Kurban olmak. 83a/04, 107b/08

ḳ.+ıyam 83a/04

[=3]

ḳurbānī < Ar. *sf.* Kurbanla ilgili.

ḳ. (fedā-yı cān-ḳurbānī) 94b/02

[=1]

ḳurçı *i.* (< E.T. *ḳur* "kuşak" kelimesine *+çı/+çi* ekinin eklenmesiyle) Silâhçı, silâhdar.

ḳ. 95a/15

ḳ.+sı 40a/08, 42b/03

[=3]

ḳurġan *i.* (< E.T. *ḳorı+ġan*) Kale. ↔ **ḳurḳan.**

ḳ.+ıda 7a/Dk

[=1]

ḳurḳan *i.* (< E.T. *ḳorı+ġan*) Kale. ↔ **ḳurġan.**

ḳ.+ıda 4b/13

ḳ.+ıdın 3a/Dk

[=2]

ḳurut- *f.* Susuz bırakıp kurumasına sebep olmak, kurutmak.

ḳ.-updur 6b/13

[=1]

ḳuṣr < Ar. *i.* Uzunluk-kısalık.

ḳ.+ı(1) 80b/07

[=1]

ḳuṣūr < Ar. *i.* Eksiklik, kusur.

ḳ.+ı(1) 64b/04, 95b/11

[=2]

kūşe < Fars. *i.* Sokak. ↔ **kūçe.**

k.+siniñ 2b/08

[=1]

kūtāhlıḳ < Fars. *kūtāh*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* Kısalık, kısa olma.

k. ḳıla al- Kısa kalmak, az olmak, yetmemek. 52a/05

[=1]

ḳuṭṭāʿ < Ar. *i.* (ḳāṭiʿ'nin çoğulu) Kesenler, kesiciler.

ḳuṭṭāʿü'ṭ-ṭarīḳ Yol kesenler, haydutlar. 105b/16

[=1]

ḳuvvet < Ar. *i.* **I.**Güç, kuvvet.

ḳ. 35a/16

ḳ. (ḳuvvet-i ḥāfıẓa) 9b/09

ḳ. (ḳuvvet-i istiʿdād) 33a/16

II. Tasavvur ve düşüncede olup henüz gerçekleşmemiş olma durumu.

ḳ.+din 7a/Dk, 22b/09, 37b/05

[=6]

kūy < Fars. *i.* Mahalle.

k. (kūy-i vīrān) 40a/17

k.+ıġa+(ser-i kūy) 23b/17, 44a/12

k.+ını+(ser-i kūy) 41b/13

k.+ıñ+(sākin-i kūy) 34b/03

k.+ıñdın 10b/07, 10b/08

[=7]

ḳuyaş *i.* Güneş.

ḳ. 3a/Dk

[=1]

ḳuyruḳ *i.* (< E.T. *ḳudruḳ*) Kuyruk.

ḳ.+uñız 93b/04

[=1]

külfet < Ar. *i.* (Ar. *kulfet*) Zorluk, anlaşmazlık, düşmanlık.

k. 6a/04, 88a/08

k.+ġa 25b/07

[=3]

küllī < Ar. *sf.* (Ar. *kullī*) Çok, bir çok.

k. 44a/11

[=1]

kün *i.* Yirmi dört saatlik zaman dilimi, gün.

k. 9b/03, 25b/03, 34a/02, 41a/04, 44a/05, 44a/10, 61a/09, 68a/11, 81b/08, 90b/05, 93b/01, 101a/02, 103b/09, 106a/06, 109a/09, 112a/08

k.+de 33b/04, 73b/05, 93b/03, 103a/11

k.+din 25b/08, 105b/15

[=22]

Küreken *öz.i.* Kazvînli şâir Mevlânâ Hâdimî'nin, kendisine duyduğu sevgiden ötürü bir rubâî kaleme aldığı kimse.

k. 99b/12

[=1]

küstāḫ-āne < Fars. *zf.* Küstahça.

k. 9b/16

[=1]

küstāḫlıḳ < Fars. *kustāḫ*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Küstahlık, saygısızlık.

k. 39a/16, 103b/14

k.+dur 18b/17

k.+ı(1)+(küstāḫlıġı) 3b/02

[=4]

küştī-gīr < Fars. *i.* (Fars. *kuştī-gīr*) Pehlivan, güreşçi.

k. 5a/15

[=1]

kütüb < Ar. *i.* (Ar. *kutub*) Kitaplar.

k. 2a/06

[=1]

-L-

lā < Ar. *e.* "-sız/-siz, yok, değil" anlamına gelen edat.

lā-ʿilāc Mecbûren, çaresiz.

l. 3b/01

[=1]

lā-ubālī Gayriciddî, saygısız.

l. 42a/14, 58b/12, 96b/14, 107b/03, 109a/06, 111b/04, 111b/09

[=6]

lācverd < Fars. *i.* Koyu mavi renkte kıymetli taş ve bu taştan elde edilen boya, lacivert.

l. 42b/06

[=1]

lācverd-şūylıġ < Fars. *lācverd*+*şūy*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Lacivert taşı yıkamada.

l.+dın 23b/05

[=1]

lāf < Fars. *i.* Söz, lâf.

l. ur- Lâf etmek. 34a/17

[=1]

lafẓ < Ar. *i.* **I.**Gerek anlamlı olsun, gerek anlamı başka kelimelerle ortaya çıksın, ağızdan çıkan veya yazılan söz.

l. 52a/02, 52a/05

II.Lâkap, takma ad.

l. 9b/14

[=3]

lafẓī < Ar. *sf.* Kelimenin söyleniş, şekil ve yapısıyla ilgili, bunlara âit.

l. (ṭumṭurāḳ-ı lafẓī) 51b/01

[=1]

Lāhīcān < Fars. *öz.i.* İran'da Hazar Denizi kıyı şeridinin çok yakınında, Reşt yakınlarında bir şehrin adı. Eski

Farsça'da "ipek" anlamına gelen "lâh" kelimesinin sonuna yer adı yapan "-cân< -gân" ekinin getirilmesiyle oluşturulan Lâhîcân "ipek şehri" demektir.

l.+da 89a/01, 90a/16

l.+da+(Belde-i Lāhīcān) 61b/14

[=3]

Lāhīcānlıġ < Fars. *Lāhīcān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Lâhîcân şehrinden olan veya o bölgede oturan kimse. ↔ **Lāhīcānlıḳ.**

l.+dur 88b/11

[=1]

Lāhīcānlıḳ < Fars. *Lāhīcān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Lâhîcân şehrinden olan veya o bölgede oturan kimse. ↔ **Lāhīcānlıġ.**

l.+dur 17b/03, 30b/02

[=2]

Lāhōr *öz.i.* Pakistan'ın ikinci büyük şehrinin adı.

l.+da 52b/12

[=1]

laḳad ḫalaḳne'l-insāne fī aḥseni taḳvīm Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yaratık (Tîn Sûresi 4. Âyet).

l. 1b/12

[=1]

laḳad kerremnā benī ādem İnsanoğlunu şerefli kıldık (İsrâ Sûresi 70. Âyet).

l. 2a/02

[=1]

lākin < Ar. *bağ.* (Ar. *lākinne*) Ama, ancak, fakat.

l. 52b/11

[=1]

laʿl < Ar. *i.* (Ar. *laʿl*< Fars. *lāl*) Sevgilinin kırmızı dudağı.

laʿl-i der-bār Saraylara yakışır dudak. 8b/07

laʿl-i şekker-bār Şeker dolu, şeker yüklü dudak. 97a/02

l.+iñge 34b/02

[=3]

lāle < Fars. *i.* Lâle.

l. (sādāt-ı lale) 65b/15

[=1]

***lāle-ʿiẕār** Lâle yanaklı.

l.+ım 107b/07

[=1]

lām < Ar. *i.* Arap alfabesinin yirmi üçüncü harfi.

l. 34b/04

[=1]

lap < Moğ. *zf.* Tamamen, tastamam. Kelimelerin önüne gelerek onların anlamını güçlendirir, şiddetlendirir, kesinleştirir.

l. 6b/15

[=1]

laṭīf < Ar. *sf.* Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sahip olan, hoş, nâzik, yumuşak.

l.+leri+(eşʿār-ı laṭīf) 65b/01

l.+lerin+(eşʿār-ı laṭīf) 3b/02

[=2]

laṭīfe < Ar. *i.* Güldürmek ve eğlendirmek için söylenen nükteli ve güzel söz veya hikâye, şaka.

l. (tīz-fehm-i laṭīfe-gūy) 7a/Dk

l.+ġa 7a/02

l.+ler 86b/17

l.+si 15b/07

[=4]

lāyıḳ < Ar. *sf.* (Ar. *liyāḳat*'tan *lāʾiḳ*> *lāyıḳ*) Liyâkat sahibi kimse, bir şeyi hak edecek niteliklere sahip olan kişi.

l. 7b/13, 50a/13

l. tüş- Lâyık olmak. 83a/05

[=3]

lāzım < Ar. *sf.* ve *i.* (Ar. *lāzim*) Gereksinim duyulan, lüzumlu, gerekli.

l. 39b/03

l. bol- Gerekli olmak, ihtiyaç duyulmak. 3a/Dk

[=2]

leb < Fars. *i.* Dudak.

l. (leb-i ġonca) 39b/07

l.+lerniñ 31b/01

[=2]

lek-endāz < Fars. *sf.* Sağlam, güçlü.

l. 40b/03

[=1]

leşker < Fars. *i.* Asker.

l.+im 34b/06

[=1]

let < Ar. *i.* (Ar. *lett*< Fars. *let*) Dayak atma, dövme.

l. ḳıl- Dayak atmak, dövmek. 82a/07

[=1]

leṭāfet < Ar. *i.* Hoşluk, incelik, güzellik.

l. 23b/01

***leṭāfet-ṭabʿ** Latîf tabiatlı. 33a/17

[=2]

leṭāīf < Ar. *i.* ("laṭīfe'nin çoğulu) Hoş, güzel, nükteli sözler.

l. 3b/12

[=1]

levend < Fars. *sf.* **I.**İlgisiz, boşta gezen, tembel.

l. 25a/12, 30a/01, 31a/04, 42a/14, 43b/14, 64a/09, 73b/03, 82b/16, 102a/07, 103a/04, 109a/07, 113a/07

l. (levend-i mey-kede) 97a/14

l. (levend-i şāʿir-pīşe-i nā-murād-ı çoḳ) 88a/10

l. (bā-vücūd-ı levendlıġ ve ālūdelıġ) 111b/13

***levend-meşreb** Laubali ve ilgisiz karaktere sahip. 28b/05

II. Ayyaş, sarhoş.

l. ola kör- Ayyaş oluvermek. 97a/14

[=17]

levḥa < Ar. *i.* Levha.

l.+sı 1b/12

[=1]

Leylī vu Mecnūn *öz.i.* Mevlânâ Fuzûlî'ye en ziyade şöhret kazandıran manzûmenin adı.

l. 33b/07, 49a/Dk

[=2]

Leynu'l-kelāmi ḳaydül-ḳulūb Sözün yumuşak olması kalp ile râbıtalıdır.

l. 3a/Dk

[=1]

leẕīẕ < Ar. *sf.* Lezzetli.

l. 34a/06, 34a/06

[=2]

li < Ar. *ön ek.* (Ar. harf-i cer *li-*) "İçin, sebebinden, ötürü, …den dolayı, tarafından" anlamlarına gelen harf-i cer.

l.-müellifihi Müellif tarafından, müelliften. 114a/08

[=1]

l.-haẕā Bundan dolayı, bundan ötürü.

l. 2a/16, 3b/13, 7a/Dk, 8b/03, 21b/12, 73b/03, 80b/05, 99a/16

[=8]

libās < Ar. *i.* Giysi, elbise.

l. (libās-ı ʿār-ı fenā) 5a/04

l.+ıda 111a/11

[=2]

Lisānī < Ar. *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış ve dîvânını hazırlamış olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yakından tanıdığı ve oldukça değer verdiği İranlı şâirin adı. ↔ **Mevlānā Lisānī, Mevlānā Lisānī ʿalehi'r-raḥme, Mevlānā Lisānī raḥmetu'llāhi ʿaleyh.**

l. 86b/12

l.+niñ 64a/10

[=2]

livā < Ar. *i.* Sancak, bayrak.

l.+sı 3a/11

[=1]

ve lākinne'l-ʿilme lā-yaḥillu menʿuhu Ancak ilmin saklı tutulması caiz değildir.

l. 3a/Dk

[=1]

luġaz < Ar. *i.* Eski dîvânlarda aruzla, halk edebiyatında hece vezniyle düzenlenmiş olan manzum bilmece.

l. 61b/02, 61b/02, 61b/03

[=3]

Luristān < Fars. *öz.i.* İran'ın güneybatısında bir eyâletin adı. Batısında Irak, güneyinde Hûzistân, kuzeyden Hersin ve Nihâvend, doğudan Rûdsezâr ile sınırlıdır.

l. 100a/02

[=1]

luṭf < Ar. *i.* Lütuf, ihsan, bağış, cömertlik.

l. (būy-ı luṭf) 6a/11

l.-ile 33b/16

l.+uñga (ḳulzum-ı luṭf) 1b/04

[=3]

-M-

mā-beyn < Ar. *i.* İki ya da daha fazla şeyin arası, iç, dâhil.

m.+ide 6a/04, 9b/14, 17b/13, 25b/07, 31b/13

mā-beynü'l-aḳrān Yaşıtları arasında.

m. 22b/12

[=6]

maʿa-terkīb < Ar. *i.* Terkîb-i bend. ↔ **maʿa't-terkīb.**

m. 22b/05

[=1]

maʿāş < Ar. *i.* Yaşamak ve geçinmek için gerekli olan şey, rızık.

m. (keẟret-i mażīḳ-i maʿāş-ı şuʿarā-yı sābıḳ) 2b/16

m. (vech-i maʿāş) 105a/09

[=2]

maʿa't-terkīb < Ar. *i.* Terkîb-i bend. ↔ **maʿa-terkīb.**

m. 66b/05

[=1]

maʿbūd < Ar. *i.* Kayıtsız şartsız kulluk edilmeye lâyık olan, kendisine ibâdet olunan varlık, ilâh, Allah.

m. (maʿbūd-ı vācibü'l-vücūd) 1b/09

[=1]

mādde < Ar. *i.* Bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri, maya.

m. (mādde-i mevleviyyet-ṭurfe) 86b/16

[=1]

maʿden < Ar. *i.* Maden.

m. (maʿden-i ḫāṣṣ) 34a/11

[=1]

maġfūr < Ar. *sf.* Allah tarafında günahları affedilmiş olan veya affedilmesi için Allah'a duâ edilen ölmüş kimse, rahmetli, merhûm.

m. (Behram Mīrzā-yı maġfūr) 7b/05

m.+dın+(Mīrzā-yı maġfūr) 52a/03

m.+dın+(üstād-ı maġfūr) 4a/05

[=3]

maġlaṭa < Ar. *i.* Lâf salatası, boş ve saçma sapan söz, zırva.

m.+sıdın 51b/01

[=1]

maġlūb < Ar. *sf.* Yenilmiş, yenik, mağlup.

m. bol- Mağlup olmak. 3b/07, 6a/16, 38a/10

m. ḳıl- Mağlup etmek, yenmek. 5b/14

[=4]

maġmūm < Ar. *sf.* Gamlı, hüzünlü.

m. 3a/Dk

[=1]

maġrib < Ar. *i.* Garp, batı.

m.+e 7a/Dk

[=1]

maġrūr < Ar. *sf.* Gururlu, kibirli, mağrur.

m. 111a/07

[=1]

māh < Fars. *i.* Ay, kamer.

m. 40a/14

m.+ı(1)+(meşʿal-i māh) 43a/04

m.+ıñ̂ 34a/02

[=3]

maḥal < Ar. *i.* Yer, mekân, mevkî.

m.+leride 93a/10

[=1]

mahāret < Ar. *i.* Bir işteki, meslekteki ustalık, beceri, hüner, kabiliyet.

m.+i(1) 30b/12, 58a/09, 89a/08

[=3]

maḥbūs < Ar. *sf.* Hapsedilmiş, hükümlü, mahkûm.

m. bol- Hapsedilmek. 5a/09

[=1]

maḫdūm < Ar. *i.* Erkek evlât, oğul.

m.+nıñ̂dur 12a/07

[=1]

maḫdūm-zāde < Ar. *maḫdūm*+Fars. *zāde*'den Fars. *b.i.* Efendisinin, hocasının oğlu, üstâdının avlâdı.
m. 81b/07, 81b/07
m.+leriġa 85a/17
m.+si 81b/13, 96b/08
m.+sidür 22b/04
[=6]

maḥfil < Ar. *i.* Çeşitli mevzûlarda fikir alış-verişinde bulunmak gibi amaçlar için bir araya gelinen yer, meclis, toplantı yeri.
m.+ler 2b/01
[=1]

māhir < Ar. *sf.* Mahâret sahibi, hünerli.
m. 4a/01, 8a/08, 11a/17
m.+dür 90b/04
[=4]

maḥkūm < Ar. *i.* Mahkûm, hükümlü.
m. 39a/14
[=1]

maḫlūḳ < Ar. *i.* Yaratılmış, yaratık.
m. 21b/06
[=1]

Maḥmūd *öz.i.* Mevlânâ Kevserî'ye "halîfe" adını veren topluluğun önderi olduğunu öğrendiğimiz kimsenin adı.
m. 104a/08
[=1]

Maḥmūd Bég Sālim *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan ve hattâ bu dilde, Yûsuf û Züleyhâ'ya bir nazîre yazan, zamanında Hamse'ye de bir nazîre yazmış olduğunu fakat Sâdıkî'nin henüz haberdâr olmadığını öğrendiğimiz Türkmen şâirinin adı.
m. 36b/11
[=1]

Maḥmūd Bég-i Füsūnī *öz.i.* Tebrîzli olduğu rivâyet edilen, ayrıca defterdârlıkta memur olup siyâkat yazısını iyi bildiğini Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.
m. 76a/15
[=1]

Maḥmūd ve Ayaz *öz.i.* Herât beylerbeyi Alîkulı Han'ın kitâbdârı olan, şiirlerini Farsça yazan Türk şâiri Yolkulı Beg-i Şâmlu'nun kaleme aldığı mesnevînin adı.
m. 35a/16
[=1]

maḥrem < Ar. *i.* **I.**İslâm hukukuna göre kendisiyle evlenilmesine müsaade

edilmeyen, nikâh düşmeyen anne, baba, kardeş, amca, hala, dayı, teyze v.b. yakın akrabâ.

m. 18b/13

m. ḳıl- Evine almak, mahremine kabul etmek. 96b/04

II. Dost, arkadaş.

m.+iñg 6a/07

[=3]

Maḥremī-i Erdebīlī *öz.i.* İran'ın Erdebîl şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 89a/05

[=1]

maḫrūc < Ar. *sf.* Dışta olan, dışarıda, hâriçte kalan.

m. (taḳdīm ve teʾḫīr-i medḫūl ve maḫrūc) 2a/05

[=1]

maḥrūm < Ar. *sf.* Birtakım şeylerden yoksun olan.

m. bol- Mahrum olmak. 8b/02

m. ḳıl- Mahrum etmek. 3a/Dk, 5a/17

m. (müsteḥaḳḳ-ı maḥrūm) 44a/09

[=4]

maḥrūsa < Ar. *sf.* "Korunan, gözetilen, muhafaza edilen" anlamlarına gelen "maḥrūs" kelimesinin kadını ifade eden veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli.

m. (memālik-i maḥrūsa) 12a/12, 15a/10

[=2]

maḥsūl < Ar. *i.* Ürün, elde edilen netîce.

m.+idin 15a/12

m.+in 25b/13

[=2]

maḫṣūṣ < Ar. *sf.* Husûsîleşmiş, has, özgü.

m. 55a/08, 63b/02, 104a/13, 106a/14

[=4]

Maḥvī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Hemedânlı şâir Mîr Mugîs'in mahlasının adı.

m. 29b/17

[=1]

Maḫzenü'l-Esrār < Ar. *öz.i.* (Ar. *Maḫzenu'l-Esrār*) "Sırlar mahzeni", "Sırların gizli otağı" gibi anlamlar ihtivâ eden, kaleme alındıktan sonra üzerine birçok nazîre yazılmış olan Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü manzûmesinin adı. ↔ **Maḫzen-i Esrār.**

m. 39b/08

[=1]

Maẖzen-i Esrār < Ar. *maẖzen*+Ar. *esrār*'dan Fars. *i.t.* "Sırlar mahzeni", "Sırların gizli otağı" gibi anlamlar ihtivâ eden, kaleme alındıktan sonra üzerine birçok nazîre yazılmış olan Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü manzûmesinin adı. ↔ **Maẖzenü'l-Esrār.**

m.+ıġa 52b/10

[=1]

maḥzūn < Ar. *sf.* Hüzünlü.

m. (mén-i maḥzūn) 5b/17

[=1]

mā'il < Ar. *sf.* Meyilli, eğilimli, bir şeye istekli.

m. 7a/02

[=1]

maḳal < Ar. *i.* Söz, lakırdı, laf.

m. 3a/Dk

[=1]

maḳām < Ar. *i.* Makam, rütbe, pâye.

m.+ġa 107a/03

m.+ıda 97b/07

[=2]

maḳbūl < Ar. *sf.* Kabul gören, îtibarlı.

m. 30a/14, 63b/02

m. (maḳbūl-i ʿavām) 3a/Dk

m. (maḳbūlü'l-ẖavāṣṣ) 87a/01

m. (maḳbūlü'l-ḳavl) 112b/16, 24b/15, 48a/08

m.+i(1) 99a/15

m.+nıñgdur 73a/08

[=9]

maḳdūr < Ar. *i.* Elden gelen şey, güç, kuvvet.

m. 3a/Dk, 20b/01

m. bol- İmkânı ve gücü olmak, elinden gelebilmek. 13a/15

m.+ı(1) 19b/02

[=4]

maḳṣad < Ar. *i.* İstenilen, hedeflenen şey, amaç, gaye.

m. 3a/Dk

[=1]

maḳṣūd < Ar. *i.* İstenilen, kastedilen şey, istek.

m. 27a/13

[=1]

Maḳṣūd ʿAlī *öz.i.* "Şekîbî" mahlasıyla Fars dilinde şiirler yazmış olan şâirin adı.

m. 41b/16

[=1]

Maḳṣūd Bég Vezīrī *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan Muhammed Sâlih Beg'in babasının adı.

m. 22a/16

[=1]

Maḳṣūd-ı Ḫurda-fürūş *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 81a/13

[=1]

maḳṣūdāt < Ar. *i.* (maḳṣūd'un çoğulu) İstenilen, kastedilen şeyler, istekler.

m.+ı(1) 22b/15

m.+ların+(cemīʿ-i murādāt ve maḳṣūdāt) 20b/02

[=2]

maḳṭaʿ < Ar. *i.* Divan edebiyatında bir gazel veya kasîdenin son beyiti, makta beyiti.

m. 63a/16, 66b/08, 89b/13, 92a/11, 94a/14, 114a/04

m.+ı(1) 27b/01, 66b/08, 94a/14

m.+ıdın 89b/13

m.+larıda 59a/17

m.+nı 7a/Dk, 63a/16

[=13]

maḳtul < Ar. *i.* Katledilmiş, öldürülmüş olan kimse.

m. bol- Birisi tarafından öldürülmek, katledilmek. 7a/04, 7b/01, 19b/04, 20b/15, 42a/12, 87a/12, 105b/17, 111b/06

[=8]

maʿḳul < Ar. *i.* Anlayışlı, akla uygun, mantıklı.

m. 17b/04, 20b/11, 63b/02, 93a/07

m.+ġa 74a/14

[=5]

māl-ā-mal < Fars. *zf.* Ağzına kadar dolu, dopdolu, lebâlep.

m. ḳıl- Dolu hâle getirmek, doldurmak. 1b/05

[=1]

maʿlūm < Ar. *sf.* Bilinen.

m. 27a/12, 29b/11, 75b/06

m. bol- Öğrenilmek, bilinmek, haberdâr olunmak. 32a/16

m. ḳıl- Öğretmek, bildirmek, anlatmak. 62a/02

m. (mażmūn-ı maʿlūm ḳıl-) 13b/09

m. olun- Anlaşılmak, öğrenilmek. 36b/15, 62a/02, 80b/07

m.+dur 21b/03, 26a/10

[=11]

maʿmūr < Ar. *sf.* Bayındır.

m. bol- Bayındır olmak. 51a/14

m. ḳıl- Bayındır etmek. 40b/05

m. tut- Bayındır etmek. 81b/13

[=3]

maʿmūre < Ar. *i.* Mâmur yer, mekân, makam.

maʿmūre-i pād-şāhlıġ Pâdişâhlık makamı. 8a/03

[=1]

maʿnevī < Ar. *sf.* Madde ile ilgili olmayan, mânâya ait.

m. (der-i deryā-yı maʿnevī) 109a/12

[=1]

maʿnī < Ar. *i.* Anlam, mânâ.

m. 7b/13, 52a/02, 52a/05, 61a/11, 110b/14

m.+din 110b/14

m.+i(1) 87a/02

m.+si 52a/01

m.+sin 61a/10, 62a/02

[=10]

māniʿ < Ar. *sf.* Engelleyen, engel olan.

m. bol- Engel olmak. 44a/17, 93a/17

m. (érürler) 44b/03

[=3]

manṣıb < Ar. *i.* (Ar. *manṣib*) Memuriyet.

m.+ġa 7a/Dk

[=1]

manṣūb < Ar. *i.* Memur tayin edilmiş.

m. 7a/Dk

[=1]

manẓūr < Ar. *sf.* Göz önünde olup sevilen, beğenilen, gözde.

m. (manẓūr-ı ḫavāṣṣ) 3a/Dk

m. (manẓūr-ı naẓar) 8b/01, 12a/16

m. (manẓūrü'l-ʿavām) 87a/01

m.+ı(1) 99a/15

m.+nıñg 7b/07

[=6]

mañga → baña

m. 10b/04, 33b/13, 33b/13, 40a/13

[=4]

mār < Fars. *i.* Yılan.

m. (raḳīb-i ʿāşıḳlıḳ-ı zehr-i mār) 112a/02

[=1]

maʿraż < Ar. *i.* Sunma, arzetme, sergileme.

m.+ıġa 3a/Dk, 82b/15

[=2]

maʿreke-gīr < Ar.+Fars. *b.i.* Madrabaz, hokkabaz, akrobatik gösterilerde bulunan oyuncu.

m. 5a/16, 97a/01

[=2]

marīż < Ar. *i.* Hasta, maraz, bimar.

m. bol- Hasta olmak, hastalanmak. 42b/16

m.+leri 25b/01

[=2]

maʿrūf < Ar. *i.* Bilinen, öğrenilmiş olan şey.

m. 7a/16, 36b/11, 44a/08, 49a/Dk

m.+dur 26b/15

[=5]

masḫare < Ar. *i.* Maskara.

m. 100a/01

[=1]

maṣlaḥat < Ar. *i.* İyi olan ve iyiliğe yol açan, iyi düşünceli, fayda sağlayan.

m. (binā-ber-i maṣlaḥat) 28a/02

[=1]

Maʿṣūm Bég-i Ṣafevī *öz.i.* Şâir olmakla birlikte astrolojide de bilgi sahibi olan ve Farsça şiirler kaleme alan Han Mîrzâ'nın büyük dedesini adı.

m. 19a/12

[=1]

maṣūn < Ar. *sf.* Korunmuş, muhafaza edilmiş, mahfuz.

m. tut- Korumak. 104a/01

[=1]

maşrıḳ < Ar. *i.* (Ar. *maşriḳ*) Şark, doğu.

m.+dın 7a/Dk

[=1]

maʿşūḳ < Ar. *i.* Kendisine sevgi duyulan, sevgili.

m. 42b/17, 111b/05

[=2]

maʿşūḳlıġ < Ar. *maʿşūḳ*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Âşık olma durumu, sevdâ.

m.+ıda 99b/12

[=1]

maṭlaʿ < Ar. *i.* Bir kasîde ya da gazelin mısrâları birbiriyle kafiyeli olan ilk beyti, matlaʻ.

m. 6a/12, 6a/12, 7a/Dk, 9a/17, 9b/01, 10a/06, 27b/04, 31a/12, 31a/12, 31b/02, 31b/02, 33a/10, 33a/11, 43a/06, 43a/10, 43a/10, 43b/12, 50b/08, 61a/11, 61a/16, 61a/16, 64a/16, 66b/06, 66b/06, 77a/16, 80b/07, 81b/16, 81b/16, 82a/02, 82a/02, 89b/15, 90a/17, 91a/17, 92a/09, 92a/09, 94a/17, 95b/17, 96a/01, 96b/15, 96b/15, 97a/15, 97a/15, 101a/06, 102a/16, 102a/16, 108b/13, 109a/03, 109a/03, 109b/05, 109b/05

m. (ḥüsn-i-maṭlaʿ) 114a/03

m. (maṭlaʿ-i ḫūrşīd) 114a/02

m.+ı(1) 40a/13, 43b/12, 50b/08, 51b/13, 64a/16, 66a/17, 77a/16, 80b/07, 89b/15, 101a/06

m.+ı(1)+(ḥüsn-i maṭlaʿ) 97a/15

m.+ıdur 18a/11

m.+ıġa 61a/13, 110a/14

m.+ımġa 61a/15

m.+ın 102b/03

m.+larıdın 33b/12

m.+nı 10a/06, 61a/11, 89a/13

m.+nı+(ḥüsn-i maṭlaʿ) 109a/14, 109a/17

[=74]

Maṭlaʿü'l-Envār < Ar. *i.* "Nurların doğduğu yer" anlamına gelen ve Nizâmî-i Gencevî'nin Mahzenü'l-Esrâr adlı manzumesiyle alâkalı olan ifade.

m. 39b/08

[=1]

maṭlūb < Ar. *i.* Talep edilen, kendisine derin bir sevgi, aşk duyulan şey ya da kimse.

m. 88b/01

m. bol- Sevilmek, beğenilmek. 42b/07

m.+ġa 39a/14

m.+ı(1) 27a/15, 44a/10, 65b/16, 94b/11

m.+ınıñ 7a/05, 19a/15, 25a/05, 44b/05, 73b/11

m.+ları(1) 3a/Dk

m.+nıñ 13b/08

[=14]

maʿṭūf < Ar. *sf.* Yönelmiş, meyletmiş.

m. ḳıl- Bir tarafa yöneltmek. 7a/Dk

[=1]

māye < Fars. *i.* Ana para.

m.+sin 111b/11

[=1]

māyil < Ar. *sf.* Bir şeye meyilli, istekli olan, rağbet gösteren.

m. 5b/10, 18b/08, 19a/14, 60a/04, 103a/11

m. bol- Meyletmek, eğilim gösterip ilgi duymak. 74a/14

m.+dür 67a/17, 83a/07

m.+i(1) 113b/16

[=9]

maʿyūb < Ar. *sf.* Bir eksiği, kusuru olan, engelli, özürlü.

m. 100b/15

m. ḳıl- Özürlü hâle getirmek. 95b/03

[=2]

mażāḳ < Ar. *i.* İnce zevk, beğeni.

m. 20a/16, 39b/13

m. (maẕāḳ-ı cān) 34a/05

m. (ṣāḥib-maẕāḳ) 7a/Dk, 13a/14, 19b/03, 20a/16, 109a/07, 113a/07

m.+ı(1)+(ser-pençe-i maẕāḳ) 97a/01

[=10]

Maẕāḳī Bég *öz.i.* Karaca Sultân Tekelü'nün oğlu olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan Türkmen şâirinin adı. ↔ **Muḥammed Bég-i Maẕāḳī.**

m. 9b/09

[=1]

Maẓharī-i Keşmirī *öz.i.* Bir müddet Meşhed'de yöneticilik yapan ve şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.

m. 73a/06

[=1]

māżī < Ar. *i.* Geçmişe ait olan, mâzî.

m. (nuẓamā-yı māżī) 2b/17

[=1]

mażīḳ < Ar. *i.* Darlık, azlık, sıkışıklık.

m. (kes̱ret-i mażīḳ-i maʿāş-ı şuʿarā-yı sābıḳ) 2b/16

[=1]

maẓlūm < Ar. *sf.* Zulüm ve eziyete uğramış, mağdur, mazlum.

m.+nıñġdur 111b/06

[=1]

mażmūn < Ar. *i.* Kastedilen asıl anlam, kavram, mefhum.

m. (mażmūn-ı maʿlūm ḳıl-) 13b/09

m.+ıda 51b/13, 94a/07, 110b/10

m.+ıdın 32a/16

m.+ıġa 51b/02

m.+ın 51b/01

[=7]

maẓrūf < Ar. *sf.* Zarf içine konulmuş, bir şeyle sarılmış.

m. ḳılıl- Bir şeyin içine konmak, sarılıp hıfzolunmak. 11b/02

[=1]

mebḥas̱ < Ar. *i.* Konu, mevzû.

m. (ḫāric-i mebḥas̱) 17b/11

[=1]

mecālis < Ar. *i.* (meclis'in çoğulu) Meclisler.

m. 81b/14

m.+de 106a/05

m.+ide 87a/02

[=3]

Mecālisü'n-Nefāyis < Ar. *öz.i.* Alî Şîr Nevâyî'nin Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almış olduğu meşhur tezkirenin adı.

m. 2b/04, 113b/04

[=1]

mecāzī < Ar. *sf.* Mecazla ilgili olan, asıl anlamında kullanılmayan.

m. (ʿışḳ-ı mecāzī) 85a/16

[=1]

Mecnūn-ṣıfat Ar. *Mecnūn*+Ar. *ṣifat*'tan Fars. *b.sf.* Mecnun gibi.

m. 61b/02

[=1]

meclis < Ar. *i.* Bir iş ya da mesleyi çözmek ya da sohbet edip eğlenmek amacıyla bir araya gelmiş insan topluluğu.

m. (meclis-i behişt) 15b/02, 16a/09

m. (meclis-i behişt-āyīn) 65a/04

m. (meclis-i sāmī) 17b/12, 65a/03

m.+de 24b/16, 25b/08

m.+ga+(ehl-i meclis) 65a/04

m.+iniñ 2b/08, 2b/12

m.+leriġa 3a/Dk

m.+ler 2b/01

m.+leride+(ḥāşiye-i meclis) 103b/08

m.+leriġa 10b/02

[=14]

***meclis-ārā** Meclis süsleyen, hoşsohbet.

m. 113a/08

[=1]

***meclis-ārāy** Meclis süsleyen, hoşsohbet.

m. 43b/14

[=1]

mecmaʿ < Ar. *i.* Belli bir konuya ait maddelerin veya kişiler hakkında yazılmış bilgilerin cem olduğu, bir araya geldiği, toplandığı yer, bölüm, kısım.

m. 3a/Dk, 3a/10, 8a/03, 10b/09, 113b/14, 19a/09, 23a/08

m. ḳıl- Toplanmak. 100b/16

mecmaʿ-i ḫāṣṣ Özel meclis, özel bölüm. 3a/Dk

m.+ıda 89a/05

m.+ıdın 113b/17

[=11]

Mecmaʿü'l-Ḫavāṣṣ < Ar. *öz.i.* Afşar Türklerinden Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın kaleme almış olduğu, sekiz mecma' ve bir hâtimeden ibaret olan ve Şâh I.İsmâil döneminden başlayarak yazıldığı dönemin sonuna kadar yaşamış ve yaşamakta olan Türk ve İran şâirlerini, eserlerinden örnekler de vermek suretiyle tanıtan, Şâh I.Abbâs döneminde yazılmış olup

elimizdeki en eski nüshası Hicrî 1016 yılına ait olan tezkirenin adı.

m. 3a/Dk

[=1]

Mecnūn < Ar. *öz.i.* Leylâ ile Mecnûn hikâyesinde erkek kahramanı olan Kays'ın "delirmiş, çıldırmış, aşk yüzünden aklı başından gitmiş" anlamlarına gelen meşhur adı.

m. 6b/11, 6b/14

m.+ġa 63a/10

[=3]

mecnūn-vār < Ar. *mecnūn*+Fars. -*vār*'dan Fars. *tü.sf.* Mecnun olana yakışır derecede, mecnunca, delicesine.

m. 20a/11

[=1]

medār < Ar. *i.* **I.**Dönme, dönüş.

m.+ım 89a/10

II.İdare etme.

m. 3a/Dk

III.Vâsıta, vesîle, sebep.

m. (medār-ı ʿāliyye) 26a/01

[=3]

meddāḥ < Ar. *i.* Çok medheden, öven kimse, dalkavuk.

m.+ıdur 51b/16

[=1]

mudde ẓılluhu Gölgesi uzun olsun.

m.+nıñg 7a/15

[=1]

medfūn < Ar. *sf.* Gömülmüş, gömülü, defnedilmiş.

m.+dur 65a/14, 96a/03

[=2]

medḥ < Ar. *i.* Övme, övgü.

m.+ide 44a/15, 47a/06, 51b/16, 61b/01, 65b/02, 107a/08

[=6]

medḫūl < Ar. *sf.* dâhilde bulunan, dâhil olan, içte olan.

m. 39b/16

m. (taḳdīm ve teʾḫīr-i medḫūl ve maḫrūc) 2a/05

m.+dur 40b/07, 80b/07

[=4]

medrese < Ar. *i.* Medrese.

m.+side 94a/11

[=1]

mefhūm < Ar. *sf.* Fehmolunmuş, anlaşılmış, hakkında bilgi sahibi olunmuş şey, kavram.

m. bol- Anlaşılmak, mâlûm olunmak. 109a/16

[=1]

meflūk < Ar. *sf.* Felek vurmuş, bahtsız, tâlihsiz.

m. 92a/02

[=1]

meftūḥ < Ar. *sf.* **I.**Açılmış, açık.

m. ḳıla başla- Kapalı bir şeyi açmaya başlamak. 103b/12

m. tut- Kapalı bir şeyi açmak. 3a/14

II. Fethedilmiş, zaptedilmiş, ele geçirilmiş.

m. ḳıla al- Fethedebilmek, zaptedebilmek. 5b/14

[=3]

meger < Fars. *bağ.* **I.**Oysa ki, hâlbuki.

m. 43a/16

II. Ancak, yalnız fakat, şu kadar ki, illâ.

m. 7a/Dk, 44a/13

[=3]

meh < Fars. *i.* Kamer, ay.

m. (meh ū ḫūrşīd-i raḫşān) 6a/07

[=1]

mehābet < Ar. *i.* Ululuk, yücelik, heybet, azamet.

m. (bā-vücūd-ı mehābet-i ẓāhirī) 4b/11

m.+i(1)+(dūr-bāş-ı mehābet) 4b/17

[=2]

meḥāfil < Ar. *i.* (maḥfil'in çoğulu) Mahfiller.

m.+de 81b/14

[=1]

meʿḫaẕ < Ar. *i.* Bir eser kaleme alınırken faydalanılan kaynak, menbâ.

m.+ı(1) 38a/11, 38b/05

[=2]

Mehdīḳulı Sulṭān *öz.i.* Kızılbaş Türkmenlerden olup Şâh Abbâs Bahâdur Han'dan eğitim görüp zamanla emîrlik rütbesine erişen ve Farsça şiirler kaleme almış olan Türk şâirinin adı.

m. 9b/13

[=1]

mehīb < Ar. *sf.* Azamet sahibi, heybetli, haşmetli.

m. 4b/10

[=1]

mekān < Ar. *i.* Oturulacak, yaşanacak yer, makam, mevkî.

m. 90a/05

m.+nıñg+(şāh-ı cennet-mekān) 92a/01

[=2]

mekteb < Ar. *i.* Öğrenim görülen yer, okul, mektep.

m.+lerde 66b/06

[=1]

mekteb-dār < Ar. *mekteb*+Fars. *-dār*'dan Fars. *tü.i.* Okul yöneticisi.

m. 93a/15

[=1]

melāḥat < Ar. *i.* Hoşluk, güzellik, sevimlilik.

m.+de+(nihāyet-i melāḥat) 73a/06

[=1]

melā'ik < Ar. *i.* (melek'in çoğulu) Melekler.

m. (āsitān-ı melā'ik-āşiyān) 93b/12

[=1]

melāl < Ar. *i.* Sıkıntı, usanma, bıkma. ↔ **melālet.**

m.+im 5b/16

[=1]

melālet < Ar. *i.* Sıkıntı, usanma, bıkma. ↔ **melāl.**

m. 2b/11

m.+imiz+(refʿ-i melālet) 42b/17

[=2]

melāmet < Ar. *i.* **I.**Paylama, azarlama.

m. (hedef-i tīr-i melāmet) 39b/16

II. Melâmîlik.

m. 2b/07

[=2]

melce' < Ar. *sf.* Sığınılacak yer, ilticâgâh, sığınak, penâh.

m. bol- Sığınmak. 5b/13, 7a/Dk

[=2]

melek < Ar. *i.* Melek.

m. (tesbīḥ-i melek) 3a/08

[=1]

melik < Ar. *i.* Hükümdar, sultan.

m. (melikü'ş-şuʿarā) 39a/10, 86b/12

m. (melikü'ş-şuʿarālıḳ) 39a/02, 77a/13, 100b/17

[=5]

Melik Sulṭān Muḥammed *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup Reis Şahâbü'd-dîn'in oğlu olan, "Sultân" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 101a/17

[=1]

meʿlūf < Ar. *sf.* Ülfet edilen, alışılmış, bilinen, tanınan.

m.+ı(1)+(mesken-i meʿlūf) 27a/12

[=1]

memālik < Ar. *i.* (memleket'in çoğulu) Memleketler, ülkeler.

Memālik-i maḥrūsa Osmanlı ülkesi, Osmanlı Devleti. 12a/12, 15a/10

[=2]

memnūʿ < Ar. *sf.* Men edilmiş, yasaklanmış, yasak.

m. bol- Yasaklanmak. 82a/06

[=1]

memnūn < Ar. *sf.* Memnûniyet hâlinde olan, sevinç duyan, mutlu.

m. 103b/02

m. (memnūn-ı minnet) 84a/09

[=2]

meʿmūr < Ar. *i.* Bir işi yapmakla görevlendirilmiş, kendisine emir verilmiş kimse.

m.+dur 17b/04

[=1]

menʿ < Ar. *i.* Yasaklama.

m. 5a/02

m. (bā-vücūd-ı menʿ-i aḥbāb) 82a/05

m. buyur- Men etmek, yasaklamak. 65a/05

m. éyle- Yasaklamak. 41b/15

m. ét- Yasaklamak. 43b/05

m. ḳıl- Yasaklamak. 105b/15

m.+in 59a/17

[=7]

meniş < Fars. *i.* Huy, tabiat, karakter.

m. (mīrzā-meniş) 18b/14

[=1]

mensūb < Ar. *sf.* Mensup.

m. ḳıl- Geçinmek. 42a/17, 86b/07

m.+dur 22a/17, 24a/12, 87b/07, 104b/07, 108a/17

[=7]

menşūr < Ar. *sf.* Neşredilmiş, yayınlanmış.

m. 3a/Dk

[=1]

menşūre < Ar. *sf.* "Yayılmış, neşredilmiş" anlamlarına gelen "menşûr" kelimesinin müennes şekli.

m. (resāʾil-i menşūre) 2a/06

[=1]

menzil < Ar. *i.* Oturulan, ikamet edilen yer, ev, mesken, ikametgâh.

m.+iġa 66a/15

[=1]

Merāġa < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeybatısında Urmiye Gölü'nün yakınında ve Sehend Dağı'nın güney eteklerinden geçen Sâfî akarsuyunun kenarında kurulmuş olup, İslâm öncesi Azerbaycan'ın askerî ve idârî merkezi konumunda olan tarihî Türk şehrinin adı.

m.+dındur 107b/03

[=1]

merātib < Ar. *i.* (mertebe'nin çoğulu) Mertebeler, rütbeler.

m. tap- Mertebeye, rütbeye, makama ulaşmak. 31b/12

m.+i 2a/13

[=2]

merbūṭ < Ar. *sf.* Bağlantılı, ilintili.

m. 55a/08, 63b/03, 104a/13, 106a/14

m. ḳıl- Bağlamak. 9a/17

[=5]

mercūʿ < Ar. *sf.* Umulan, ümit edilen.

m. 7b/07

[=1]

merd-āne < Fars. *zf.* Mertçe, erkekçe, kahramanca, yiğitçe.

m. 6a/17

[=1]

merd-ānelıġ < Fars. *merd-āne*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Yiğitlik, kahramanlık.

m. ét- Mertlik göstermek. 7b/01

[=1]

merdīlıḳ < Fars. *merdī*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Yiğitlik, mertlik.

m. (bā-vücūd-ı merdīlıḳ) 60a/03

[=1]

merdum-dīde < Fars. *sf.* Çok seyahat ederek insanları görmüş, tanımış olan, hayat tecrübesi engin kimse,

m. 26b/07, 32a/14, 55a/07, 100a/16

[=4]

merdum-dīdelıḳ < Fars. *merdum-dīde*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* İnsanları tanımış olma, hayat tecrübesi.

m.+nıñ 82b/01

[=1]

merdum-zāde < Fars. *b.i.* İnsanoğlu, âdemoğlu, kişi, kimse.

m.+dür 30a/11, 110a/16

m.+leridindür 42a/13, 73b/01, 75b/04, 87a/10

m.+niñdür 21a/05

[=7]

Merdumī < Fars. *öz.i.* Farsça şâiri Muhammed Hâşim'in mahlasının adı.

m. 17a/12

[=1]

Merdumī-i Ķāşī < Fars. *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup şiirlerini Farsça yazmış olan şâirin adı.

m. 110a/16

[=1]

merdumlıġ < Fars. *merdum*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İnsanlık, insaniyet.

m. 20b/01

[=1]

merġūb < Ar. *sf.* Rağbet gösterilen, uygun, münasip, kabul gören, beğenilen.

m. 2a/17, 7b/08, 42b/06

[=3]

merḥamet < Ar. *i.* Acıma duygusu, merhamet.

m.+i(1)+(sāye-i merḥamet) 104b/06

m.+idin+(sāye-i merḥamet) 10a/12

[=2]

merḥūm < Ar. *sf.* Ölen bir Müslüman erkekten bahsederken kullanılan, "Allah'ın rahmetine kavuşmuş, rahmetli" anlamlarına gelen ifade.

m. (Ḫān-ı merḥūm) 33b/02

m. (Mīr-i merḥūm) 101a/03

m.+nıng̑dur 20b/15, 34b/15

[=4]

merʿī < Ar. *sf.* Saygı gösterilen, mûteber.

m. tut- İyi geçinmek, saygı duymak. 3a/Dk, 21b/12, 60a/16

[=3]

merkeb < Ar. *i.* Eşek.

m. 67a/16, 102b/03

[=2]

merkebsiz < Ar. *merkeb*+Tür. *+sız/+siz*'den *tü.i.* Yanında eşek olmadan.

m. 67a/17

[=1]

merḳūm < Ar. *sf.* Anılma, adı geçme, zikredilme, yazılmak suretiyle belirtilme.

m. bol- Adı geçmek, zikredilmek. 25b/14, 30a/16

m. ḳıl- Belirtmek, adını anmak. 27a/15, 29a/16, 33b/08, 44a/15, 44b/11, 49a/Dk

m. olun- Yazılmak, yazılıp belirtilmek, zikredilmek. 114a/06

m.+dur 21b/10

[=10]

merṡiye < Ar. *i.* Bir kimsenin ölümünden sonra onun iyiliklerini, meziyetlerini ve ölümünden duyulan acıyı dile getirmek için yazılan yazı, manzûme, ağıt, sağu.

m. 9a/14

[=1]

mertebe < Ar. *i.* Rütbe, derece, makam, mevkî.

m.+niñgdür+(bülend-mertebe) 19a/01

[=1]

merz < Fars. *i.* Ülke sınırı, hudut.

m. (dārü'l-merz) 5a/14, 9b/07

m.+ġa+(dārü'l-merz) 88b/14

[=3]

merzī < Fars. *sf.* Sınırla ilgili, hudutla alâkalı.

m. (dārü'l-merzī) 25b/09

[=1]

mescid < Ar. *i.* Namaz kılınan yer, câmi.

m. (mescid-i cāmiʿ) 90a/04

m.+ġa 82a/07

m.+i 24a/08

[=3]

mes̱el < Ar. *i.* Atasözü.

m. (ḍarbü'l-mes̱el) 7a/03

[=1]

Mesīb H̱ān *öz.i.* Şâir olmasının yanı sıra hattat ve mûsıkîşinas, bestekâr kimliğine de sahip, şiirlerini Fars dilinde kaleme almış Kızılbaş Türkmen şâir ve devlet adamının adı.

m. 8a/05

[=1]

Mesīḥ < Ar. *öz.i.* Hz.Îsâ'nın lakabı.

m. 40a/04

[=1]

Mesīḥī < Ar. *öz.i.* Safevî-Türk Devleti'nin ünlü komutanlarından olan Kâşânlı şâir Hakîm Reknâ'nın mahlasının adı.

m. 16a/11

[=1]

mesken < Ar. *i.* İskân olunan, oturulan yer, mekân, ev.

m. (mesken-i meʾlūf) 27a/12

[=1]

meslūk < Ar. *sf.* Bir işte memur olan, çalışan.

m. 95a/06

m.+durlar 12a/06

[=2]

mesned < Ar. *i.* **I.**Dayanılan, güç ve destek alınan şey, dayanak, güç merkezi.

mesned-i vilāyet Hükümet merkezi, vilâyet merkezi. 3b/08

II. Taht.

m.+ide 13a/13, 39a/02

[=3]

mes̱nevī < Ar. *i.* Her beyiti kendi içinde kafiyeli olan nazım şekli ve bu

nazım şekliyle meydana getirilmiş olan eser.

m. 3b/14, 11b/03, 16a/12, 35a/16, 36b/13, 48a/12, 49a/Dk, 49a/Dk

m.+ġa 49a/Dk, 67a/17

[=10]

mest < Fars. *sf.* Sarhoş.

m. 107b/05

[=1]

mestlik < Fars. *mest*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Sarhoş olma durumu, sarhoşluk.

m.+dür 34a/16

[=1]

mesṭūr < Ar. *sf.* Yazılmış, çizilmiş.

m. 101a/02

[=1]

meşaḳḳat < Ar. *i.* Zorluk, güçlük, sıkıntı.

m. 2b/07, 109a/16

[=2]

meşʿal < Ar. *i.* Meşale.

m. (meşʿal-i māh) 43a/04

[=1]

meşġūl < Ar. *sf.* Bir işle iştigal eden, iş ve meslek sahibi.

m. 25a/17, 49a/Dk, 60a/05, 67b/07, 83b/08, 90a/17, 100a/16, 100b/15, 107b/09

m. bol- Meşgul olmak, bir meslek sahibi olmak. 33b/04, 93a/05

m. (érdi) 97b/10

m. kıl- Bir işle iştigal etmek. 103a/02

m.+dür 98a/16, 102a/16, 102b/01

[=16]

meşġūllıḳ < Ar. *meşġūl*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* İştigal etme, bir işle uğraşma, meslek sahibi olma.

m. 101a/11

[=1]

Meşhed < Ar. *öz.i.* Keşefrûd vadisinde deniz seviyesinden 970 m. yükseklikte kurulmuş olup, İslâm öncesi dönemlerde var olan 25 km. uzaklıktaki Tûs şehrinin yerini alan ve bu şehirle yeri sıklıkla karıştırılan, günümüzde İran'ın Horasan eyâletinin merkezi olan şehrin adı.

m. (Meşhed-i Muḳaddes) 15a/09, 29b/09, 66a/13, 73a/06, 93b/11, 97b/10, 98b/09, 100a/15, 100b/05, 108a/04, 109b/11

[=11]

Meşhedlıġ < Ar. *Meşhed*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Köken itibariyle İran'ın Meşhed şehrinden olan veya

o şehirde ikamet eden kimse. ↔ **Meşhedlıḳ.**

m.+dur 74b/12, 84b/16, 109b/06

[=3]

Meşhedlıḳ < Ar. *Meşhed*+Tür. *+lıḳ/+lik*'den *tü.i.* Köken itibariyle İran'ın Meşhed şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse. ↔ **Meşhedlıġ.**

m.+dur 14b/03

[=1]

meşhūr < Ar. *sf.* Şöhret sahibi, ünlü.

m. 6b/03, 8a/08, 9b/14, 10b/17, 11a/01, 15a/11, 18a/12, 26a/02, 26b/15, 31b/02, 33b/11, 36b/11, 39b/11, 44a/08, 49a/Dk, 66b/06, 91a/01, 92a/09, 100a/03, 102a/16, 102b/03, 103b/13

m. bol- Meşhur olmak. 5b/16, 7a/01, 7a/11, 34b/14, 35a/16, 36b/14, 43b/02, 48a/06, 50b/03, 58a/10, 63a/01, 69b/13, 89b/05, 91b/17, 93b/06, 97b/07, 110b/09, 112a/14

m. éyle- Ünlendirmek, meşhur etmek. 3a/Dk

m. (Ḳāḍī Muḥammed-i meşhūr) 15b/01

m.+dur 7a/Dk, 7b/03, 8a/09, 108a/05, 10b/05, 22b/05, 27b/04, 28a/03, 43b/04, 60a/08, 74a/15, 82b/04, 94a/14, 98a/12

[=56]

meşk < Ar. *i.* Öğrenmek için yapılan ders, tâlim, çalışma, alıştırma.

m. (ser-ḫaṭṭ-ı meşk-i cünūn) 34b/08

[=1]

meşreb < Ar. *i.* Huy, yaratılış, tabiat, karakter, mizaç.

m. (ḫōş-meşreb) 16a/10, 67a/05, 97a/10

m. (levend-meşreb) 28b/05

[=4]

Meşrebī-i Tekelü *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olup bu Türk boyunun reisi olan kimsenin akrabasıdır. Şiirlerini Fars dilinde kaleme almıştır.

m. 42a/12

[=1]

meşrebü'l-ʿazbi müzdehim Tatlı su membaının başı kalabalık olur.

m. 3a/Dk

[=1]

metāʿ < Ar. *i.* Mal, eşya, materyal.

m.+ınıñ 2a/12

m.+larıġa 68a/07

[=2]

metānet < Ar. *i.* Dayanma gücü, sağlamlık, metîn olma durumu.

m. 66b/05, 93a/08

[=2]

metīn < Ar. *sf.* Metânet sahibi, dirençli, dayanıklı, zorluklara, sıkıntı ve acılara göğüs gerebilen.

m. 99a/10

[=1]

metīn-raḳ *sf.* ("Daha" ve "en" anlamları katan Tür. *+raḳ/+rek* ekinin eklenmesiyle) Daha metin.

m. 7a/Dk

[=1]

Mevālī-i Türkmen *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde fakat Türk tavrıyla yazmış olan, Sultân Hamza Mîrzâ'nın en değer verdiği kimse hâline gelip Mîrzâ Selmân-ı İsfahânî'yi hicveden bir beyit yazan, Mîr Sadrü'd-dîn Muhammed'in ise kendisini hicvettiği bir rubâî kaleme almış olduğu Türk şâirinin adı.

m. 33a/12, 43b/06

[=2]

mevc < Ar. *i.* Dalga.

***mevc-engīz** Dalga saçan. 19a/11

[=1]

meveddet < Ar. *i.* Sevme, sevgi, muhabbet.

m. 2b/08

m.+iġa+(nev-nihāl-i meveddet) 81b/08

[=2]

Mevlānā < Ar. *i.* "Efendimiz, sahibimiz" anlamına gelen bu söz, bazı büyük şeyhlerin ve âlimlerin isimleri başında saygı ifadesi olarak kullanılmıştır.

m. 18a/09, 44a/09, 44a/12, 44a/16, 44b/02, 44b/05, 44b/08, 49a/Dk, 51a/14, 61a/10, 61a/15, 77b/09, 86b/06, 93b/02, 96b/02, 100b/16, 101a/03, 109a/02, 109a/14, 110b/13

m. (mevlānā-i meẕkūr) 25b/08, 51a/16, 81b/13, 82a/06, 85a/15, 86b/17, 96a/07, 96b/08, 102b/11, 109a/11

m. (mevlānā-i müşārün-ileyh) 33b/03, 48a/10, 67b/10, 77a/14, 82b/13, 94a/09, 96b/04, 101b/15, 102b/02, 103b/14, 104a/12

m. (mevlānā-yı meẕkūr) 38a/11, 53b/02

m. (mevlānā-yı müşārün-ileyh) 25b/03, 33b/10, 38a/07, 39b/15, 44a/11, 44b/07, 47a/03, 48b/11, 49a/Dk, 63a/11, 64b/01, 101a/01

m.+dın 61a/13, 77a/12

m.+ġa 61b/14, 84b/04, 104b/15, 107b/13

m.+nıñgdur 104b/16

m.+yı 61b/13

[=63]

Mevlānā ʿAbdī-i Cunābidī *öz.i.* Fars dilinde şiirler kaleme almış olan, tarzının mesnevîye yakın olduğunu öğrendiğimiz İranlı şâirin adı.

m. 67a/15

[=1]

Mevlānā ʿAbdü'l-ġafūr *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olup şâirliğinin dışında bestekârığı da meşhur olan Farsça şâirinin adı.

m. 88b/11

[=1]

Mevlānā ʿAbdü'r-rezzāḳ Dānişmend *öz.i.* Gîlânlı şâir Mevlânâ Nûrü'd-dîn Muhammed'in babasının adı.

m. 13b/11

[=1]

Mevlānā ʿAhdī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme alarak dîvânını tamamlayabilen Bağdatlı Farsça şâirinin adı.

m. 104a/11

[=1]

Mevlānā ʿAhdī-i Sāvecī *öz.i.* Metîn bir kişiliğe sahip olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 99a/09

[=1]

Mevlānā Aḳdesī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.

m. 84b/16

[=1]

Mevlānā ʿAlī Aṣġar *öz.i.* Hâce Abdü'l-azîz Nakkaş'ın arkadaşı olup, tıpkı Hâce gibi Şâh Tahmâsb tarafından burun ve kulakları kesilmek suretiyle cezalandırılan ressamın adı. ↔ **Mevlānā ʿAlī Aṣġar-ı Muṣavvir.**

m.+nıñg 95b/02

[=1]

Mevlānā ʿAlī Aṣġar-ı Muṣavvir *öz.i.* Hâce Abdü'l-azîz Nakkaş'ın arkadaşı olup, tıpkı Hâce gibi Şâh Tahmâsb tarafından burun ve kulakları

kesilmek suretiyle cezalandırılan ressamın adı. ↔ **Mevlānā ʿAlī Aṣġar.**

m.+ni 95a/15

[=1]

Mevlānā ʿĀlimī *öz.i.* İran'ın Dârâbcird kasabasından olup daha sonra Şîrâz'da yaşayan ve orada vefat eden Farsça şâirinin adı.

m. 92a/07

[=1]

Mevlānā ʿAyānī *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yakın arkadaşlarından olup Herât şehrine mensup, Nizâmî'nin "Hamse"sine bir nazîre yazmış olduğunu söyleyen Farsça şâirinin adı.

m. 87b/17

[=1]

Mevlānā Beyānī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup önceleri sırmacılıkla iştigal eden, daha sonraları ise kâğıtçılığı meslek edinmiş, Farsça şiirler kaleme almış şâir ve ressamın adı.

m. 101a/09

[=1]

Mevlānā Caʿferī *öz.i.* Sâdıkî'nin, Mevlânâ Sarfî-i Sâvecî ile akraba olduğunu düşündüğü, aynı zamanda ihlâs sahibi ve alçak gönüllüğünden bahsettiği Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Caʿferī-i Sāvecī.**

m. 84b/03

[=1]

Mevlānā Caʿferī-i Sāvecī *öz.i.* Sâdıkî'nin, Mevlânâ Sarfî-i Sâvecî ile akraba olduğunu düşündüğü, aynı zamanda ihlâs sahibi ve alçak gönüllüğünden bahsettiği Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Caʿferī.**

m. 84a/07

[=1]

Mevlānā Cāmī *öz.i.* Hicrî 817/Mîlâdî 1414 yılında Horasan'ın Câm şehrinin Harcird kasabasında doğan ve 1492 yılında Herât'ta vefat eden İranlı bilgin ve şâir. Asıl adı Abdu'r-rahman bin Nizâmi'd-dîn Ahmed bin Muhammed el-Câmî olan ünlü bilgin ve şâirin, edebiyat âlemi açısından en önemli eseri, Doğu-İslâm Dünyası tezkirecilik geleneğinde oldukça önemli bir yere sahip olan "Bahâristân" adlı meşhur şuarâ tezkiresidir ve Mollâ Câmî, bu eserini Hicrî 897/Mîlâdî 1492 yılında

kaleme almıştır. ↔ **Şeyẖü'l-İslāmī Nūrā ʿAbdu'r-raḥman Cāmī.**

m.+niñ 102b/03

[=1]

Mevlānā Dāʿī *öz.i.* Mevlânâ Zamîrî-i İsfahânî'nin oğlu olup, Sâdıkî'nin tıpkı babası gibi yardımsever bir kimse olduğunu belirttiği Farsça şâirinin adı.

m. 103a/04

[=1]

Mevlānā Ebū'l-Hādī *öz.i.* Hattat Mevlânâ Melik'in yeğeni olup tıpkı dayısı gibi hattat olan, aynı zamanda mûsıkîden de iyi anlayan Farsça şâirinin adı.

m. 97b/03

[=1]

Mevlānā Enīsī *öz.i.* Hemedân'da hatiplik işiyle meşgul olan, Mevlânâ Câmî'nin meşhur bir matla'ını tazmin etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 102b/01

[=1]

Mevlānā Esed *öz.i.* Aslen Hemedânlı olup, "Cânî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış, özellikle mu'ammâ türünde örnekler vermiş olan hattat ve şâirin adı.

m. 101b/13

[=1]

Mevlānā Esīrī-i Türbetī *öz.i.* İran'ın Türbet kasabasından olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış şâirin adı.

m. 94b/14

[=1]

Mevlānā Fehmī-i Kāşī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup şâirliğinin hâricinde tüccar da olan Farsça şâirinin adı.

m. 75a/07

[=1]

Mevlānā Feżāyī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup mu'ammâ tarzında Sâdıkî'nin hocası olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 92b/11

[=1]

Mevlānā Firāḳī *öz.i.* İran'ın Tâliḳān adlı kasabasından olup hâfız ve mûsıkîşinas da olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 113a/14

[=1]

Mevlānā Furūġī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup, Sâdıkî'nin bir çok farklı ve birbirine zıt özelliği kendisinde bir arada bulundurduğunu belirttiği, Hindistan'a gidip kazandığı bir miktar parayla Kazvîn'de bir kuyumculuk dükkânı açmış olan Farsça şâirinin adı.

m. 105a/07

[=1]

Mevlānā Fużūlī *öz.i.* Bayat Türklerinden olup İbrâhîm Han'ın hizmetinde Bağdat'a giden, burada dönemin bütün müspet ilimlerini tahsil etmiş; ana dili Türkçe hâricinde Farsça ve Arapça'yı da en iyi şekilde öğrenmiş şâirin adı. Fuzûlî'nin başlıca eserleri şunlardır: Türkçe dîvân, Farsça dîvân, Arapça dîvân, Leylâ vu Mecnûn, Beng û Bâde, Hâdis-i Erba'în Tercümesi, Sohbetü'l-Esmâr, Hadîkatü's-Süadâ, Heft-câm, Enîsü'l-kalb, Risâle-i Mu'ammeyât, Rind û Zâhid, Hüsn û Aşk (Genellikle Sıhhat û Maraz olarak tanınan esere Ruhnâme adını verenler de bulunmaktadır), Matla'ü'l-İ'tikād. Asıl adı "Mehmed" olan Fuzûlî, Hicrî 963/Mîlâdî 1556 yılında Bağdat ve çevresindeki veba salgını sırasında vefat etmiştir.

m. 33b/01

[=1]

Mevlānā Ġanī-i Lāhīcī *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olup, şâirliği hâricinde bakırcılık işiyle uğraşmış, aynı zamanda Han Ahmed Pâdişâh'ın emri gereğince bir gazel söylemiş Farsça şâirinin adı.

m. 90a/09

[=1]

Mevlānā Ġayretī-i Şīrāzī *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinin tanınmış kimselerinden olup dağcılık ve okçuluk sporlarında başarılı olan Farsça şâirinin adı.

m. 83a/05

[=1]

Mevlānā Ġazālī *öz.i.* Mîr Seyyid Alî Musavvir ile birbirlerini hicveden ve ayrıca zamanla aralarında gittikçe büyüyen bir husumet ortaya çıkan şâirin adı. ↔ **Mīr Ġazālī, Mevlānā Ġazālī-i Meşhedī.**

m. 31b/13, 66a/05

[=2]

Mevlānā Ġazālī-i Meşhedī *öz.i.* Mîr Seyyid Alî Musavvir ile birbirlerini hicveden ve ayrıca zamanla aralarında gittikçe büyüyen bir husumet ortaya çıkan şâirin adı. ↔ **Mīr Ġazālī, Mevlānā Ġazālī.**

m. 112a/13

[=1]

Mevlānā Ġazanferī Kelecārī *öz.i.* Kâşân yakınlarında bulunan Kelecâr adlı kasabadan olup Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 77b/08

[=1]

Mevlānā Ġıyās̱ *öz.i.* İran'ın Esterâbâd şehrinden olup Sâdıkî-i Kitâbdâr ile bu şehirdeyken bir çok defa sohbet etmiş olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 94a/01

[=1]

Mevlānā Ġubārī *öz.i.* İran'ın Yezd şehrinden olup aynı zamanda iyi bir hatta olan ve gubar hattını iyi yazmasından ötürü "Gubârî" mahlasını alan Farsça şâirinin adı.

m. 109b/03

[=1]

Mevlānā Ḥaddādī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış Tebrîzli şâir Mevlânâ Vukūî'nin babasının adı.

m. 71b/02

[=1]

Mevlānā Ḥādimī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup, şâir olmaktan başka berberlik mesleğini ifa eden, Farsça dışında kendi lehçesinde de şiirler yazmış şâirin adı.

m. 99b/10

[=1]

Mevlānā Ḥaḳīrī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup, şâir olmaktan başka kürkçülükle iştigal etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 106b/02

[=1]

Mevlānā Ḥāmidī *öz.i.* Sâdıkî'nin, İran'ın Kazvîn şehrinden olduğunu tahmin ettiği Farsça şâirinin adı.

m. 111a/06

[=1]

Mevlānā Ḥasan-ı Müẕehhib *öz.i.* Aslen Bağdatlı olup Üstâd Kıvâmü'd-dîn-i Bağdâdî'nin oğlu ve kendi sanatında zamanının eşi bulunmaz birisi olan,

bununla birlikte Sâdıkî'den öğrendiğimize göre son derece kurnaz ve tâlihli bir kişiliğe sahip, bir ara Şâh II.İsmâil'in mührünü taklît ederek rezil olmuş fakat nasıl olmuşsa hayatta kalabilmiş, bundan başka ilginç hâdiseler de görmüş Farsça şâirinin ve nakkaşın adı. ↔ **Üstād Ḥasan-ı Müẕehhib.**

ḥ.+ni 96b/02

[=1]

Mevlānā Ḥātem-i Kāşī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde yazmış, ayrıca Farsça şiirler kaleme almış olan Mîr Münhî'nin hocası olmuş şâirin adı. ↔ **Ḥātem-i Kāşī.**

m. 69a/08

[=1]

Mevlānā Ḥaydar *öz.i.* İran'ın Türbet kasabasından Farsça şâiri Mevlânâ Muzaffer Alî Nakkaş'ın babasının adı. ↔ **Mevlānā Ḥaydar ʿAlī.**

m.+ġa 61a/10

[=1]

Mevlānā Ḥaydar ʿAlī *öz.i.* İran'ın Türbet kasabasından Farsça şâiri Mevlânâ Muzaffer Alî Nakkaş'ın babasının adı. ↔ **Mevlānā Ḥaydar.**

m. 95b/08

[=1]

Mevlānā Ḥaydarī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup bir çok kez Hindistan'a gitmiş olan Farsça şâirinin adı.

m. 82a/17

m.+niñ 82b/02

[=2]

Mevlānā Ḥayrānī *öz.i.* Aslen Kum şehrinden olan fakat Hemedânlı olarak tanınmış şâir Mevlânâ Zamîrî-i Hemedânî'nin babasının adı.

m. 64b/17

[=1]

Mevlānā Ḥayretī *öz.i.* Aslen Herâtlı olup, Hemedânlı şâir Mîr Ebû Turâb-ı Ulvî ile ilk gençlik zamanlarında dost olan fakat bir zaman sonra bazı uygun olmayan hâdiseler yüzünden düşman olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Ḥayretī-i Herevī.**

m. 25b/04, 25b/07, 25b/12, 25b/14, 60a/03

[=5]

Mevlānā Ḥayretī-i Herevī *öz.i.* Aslen Herâtlı olup, Hemedânlı şâir Mîr Ebû Turâb-ı Ulvî ile ilk gençlik zamanlarında dost olan fakat bir zaman sonra bazı uygun olmayan hâdiseler yüzünden düşman olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Ḥayretī.**

m. 25b/02

[=1]

Mevlānā Ḥazīnī *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup, özellikle Hz.Alî için yazmış olduğu övgü dolu kasîdeleriyle tanınmış Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Ḥazīnī-i Gīlānī.**

m. 103b/16, 107a/07

[=2]

Mevlānā Ḥazīnī-i Cīlānī *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup, özellikle Hz.Alî için yazmış olduğu övgü dolu kasîdeleriyle tanınmış Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Ḥazīnī.**

m. 103b/10

[=1]

Mevlānā Ḥazīnī-i Gūn-ābādī *öz.i.* Şâirliğinin dışında tüccar olan Farsça şâirinin adı.

m. 97b/12

[=1]

Mevlānā Helākī *öz.i.* Hemedân'da dünyaya gelmiş, Safevî şehzâdesi şâir Behrâm Mîrzâ'nın hizmetinde yetişen, aynı zamanda Mevlevî olup bütün nazım türlerinde örnekler vermiş, "Şevk û Zevk" adında bir kitap yazmış ve yine Hemedân şehrinde vefat etmiş olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Helākī-i Hemedānī, Mevlānā Helākī-i Hemedānī ʿaleyhi'r-raḥme.**

m. 111b/09

[=1]

Mevlānā Helākī-i Hemedānī *öz.i.* Hemedân'da dünyaya gelmiş, Safevî şehzâdesi şâir Behrâm Mîrzâ'nın hizmetinde yetişen, aynı zamanda Mevlevî olup bütün nazım türlerinde örnekler vermiş, "Şevk û Zevk" adında bir kitap yazmış ve yine Hemedân şehrinde vefat etmiş olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Helākī, Mevlānā Helākī-i Hemedānī ʿaleyhi'r-raḥme.**

m. 62b/15, 111b/08

[=2]

Mevlānā Helākī-i Hemedānī ʿaleyhi'r-raḥme *öz.i.* Hemedân'da dünyaya gelmiş, Safevî şehzâdesi şâir Behrâm Mîrzâ'nın hizmetinde yetişen, aynı zamanda Mevlevî olup bütün nazım türlerinde örnekler vermiş, "Şevk û Zevk" adında bir kitap yazmış ve yine Hemedân şehrinde vefat etmiş olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Helākī, Mevlānā Helākī-i Hemedānī.**

m.+din 106a/12

[=1]

Mevlānā Ḫulḳī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olduğu söylenen Farsça şâirinin adı.

m. 109b/06

[=1]

Mevlānā Hūşī *öz.i.* İran'ın Dînever adlı şehrine bağlı Sungur köyünden olup Hemedân'da okul yöneticiliği yapan, Sünnî olmasıyla da tanınan, ayrıca Kara Beg-i Zü'l-kadr'i hicveden bir beyitinin çok meşhur olup Şâh Tahmâsb'ın da ezberlemiş olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, Türkçe ve Farsça şiirler yazmış Türk şâirinin adı.

m. 93a/13

[=1]

Mevlānā Ḥüznī *öz.i.* İran'ın İsfahân şehrinden olup dindar bir molla olan Farsça şâirinin adı.

m. 58b/11

[=1]

Mevlānā ʿİnāyet *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinde kuşçu eldiveni dikmekle meşgul olmuş Farsça şâirinin adı.

m. 90a/16

[=1]

Mevlānā Kāmī *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olup Han Ahmed Pâdişâh'ın hizmetinde kâtiplik yapmış Farsça şâirinin adı.

m. 17b/03

[=1]

Mevlānā Kātibī *öz.i.* Mevlânâ Nâmî ve Mevlânâ Sayrafî'nin, yazmış olduğu kasîdelerine nazîre yaptığ, "Şütür-i Hücre" adlı eserin sahibi olan Farsça şâirinin adı.

m. 93a/06

m.+niñ 82a/01

[=2]

Mevlānā Kelāmī *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdârla Eberkuh yolunda tanışan

ve yol üstünde Sâdıkî'ye bir rubâî yazıp veren Farsça şâirinin adı.

m. 92a/13

[=1]

Mevlānā Kelb ʿAlī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup bu şehir ahâlîsi tarafından sevilip sayılan, Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 89a/07

[=1]

Mevlānā Kemālī-i Sebzevārī *öz.i.* İran'ın Sebzevâr şehrinden olan Farsça şâirinin adı.

m. 71a/08

[=1]

Mevlānā Kemterī *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup ayakkabıcılık işiyle meşgul olmuş Farsça şâirinin adı.

m. 102a/15

[=1]

Mevlānā Kesbī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup kendi lehçesiyle (muhtemelen Gîlek Dilinde) yazmış olduğu bir rubâîsini Sâdıkî'nin tezkiresinde gördüğümüz şâirin adı.

m.+niñ 99b/11

[=1]

Mevlānā Kesrī-i Kerbe *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olmasına rağmen kendisinin Horasan halkından olduğunu ifade eden Farsça şâirinin adı.

m. 86b/05

[=1]

Mevlānā Kevs̱erī *öz.i.* İran'ın Erdebîl şehrinden olup, Mahmûd adlı kimsenin takipçileri tarafından kendisine "halîfe" adı verilen Farsça şâirinin adı.

m. 104a/06

[=1]

Mevlānā Lisānī < Ar. *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış ve dîvânını hazırlamış olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yakından tanıdığı ve oldukça değer verdiği İranlı şâirin adı. ↔ **Lisānī, Mevlānā Lisānī ʿaleyhi'r-raḥme.**

m. 44a/08, 44b/01

m.+niñ 51a/13, 86b/12, 101a/04

[=5]

Mevlānā Lisānī ʿaleyhi'r-raḥme < Ar. *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış ve dîvânını hazırlamış olan, Sâdıkî-i

Kitâbdâr'ın yakından tanıdığı ve oldukça değer verdiği İranlı şâirin adı. ↔ **Lisānī, Mevlānā Lisānī, Mevlānā Lisānī raḥmetu'llāhi ʿaleyh.**
m. 102b/09
[=1]

Mevlānā Lisānī raḥmetu'llāhi ʿaleyh < Ar. *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış ve dîvânını hazırlamış olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yakından tanıdığı ve oldukça değer verdiği İranlı şâirin adı. ↔ **Lisānī, Mevlānā Lisānī, Mevlānā Lisānī ʿaleyhi'r-raḥme.**
m. 51a/11
[=1]

Mevlānā Mālik-i Deylemī *öz.i.* Her türlü hat yazısında özellikle de nesh-tâlîk türünden güzel örnekler vermiş olan Farsça şâiri ve hattatın adı.
m. 78a/15
[=1]

Mevlānā Mālik-i Ḫōş-nüvīs *öz.i.* Şâir Mevlânâ Ebû'l-Hâdî'nin dayısı olan hattatın adı.
m.+niñ 97b/03
[=1]

Mevlānā Māyilī *öz.i.* İran'ın Erdebîl şehrinden olup, şâirliğindne başka tanbûrîliği ile de şöhret bulmuş Farsça şâirinin adı.
m. 91b/06
[=1]

Mevlānā Mecdī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup Horasan'da büyüyen Farsça şâirinin adı.
m. 110b/02
[=1]

Mevlānā Melik-i Ḳumī *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup, şiirlerinin kendisinden daha meşhur olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.
m. 69b/11
[=1]

Mevlānā Meşrebī *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup, şâirliği dışında ütücülüğüyle de tanınmış Farsça şâirinin adı.
m. 90b/17
[=1]

Mevlānā Mīr ʿAlī *öz.i.* Hz.Hüseyin soyundan gelmiş olan ve yazmış olduğu kıtʿalarda "Alî el-Kâtib" ve "Fakîr Mîr Alî" adlarını kullanan Farsça şâirinin adı.

m. 29a/11, 95b/12

[=2]

Mevlānā Mişkī *öz.i.* “Mişkî” mahlasını esmer bir kimse olduğu için kullanan, İsfahan’ın meşhur Mescid-i Cumâ’sının dergâhında buz satıcılığı yaptığı bir mekân sahibi olan Farsça şâirinin adı.

m. 90a/03

[=1]

Mevlānā Muḥammed Emīn *öz.i.* İran’ın Meşhed şehrinden olup aynı zamanda tabip olan ve özellikle mu’ammâ türünde güzel örnekler veren Farsça şâirinin adı.

m. 100a/15

[=1]

Mevlānā Muḥammed-i Şarḳī *öz.i.* Şâh Nimetullah Bâkî’nin önemli işlerini yerine getirmekten başka Şâh Tahmâsb tarafından da kabul gören bir kişi olup “Niyâzî” mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 18a/15

[=1]

Mevlānā Muḫlisī *öz.i.* İran’ın Sebzevâr şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 87b/11

[=1]

Mevlānā Muḥteşem *öz.i.* “Karpa oğlu” adıyla meşhur olan Şâhkulı Beg’in, şiirlerine oldukça ilgi ve beğeni duyduğu Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Muḥteşem-i Kāşī.**

m. 52a/02, 60a/17

[=2]

Mevlānā Muḥteşem-i Kāşī *öz.i.* “Karpa oğlu” adıyla meşhur olan Şâhkulı Beg’in, şiirlerine oldukça ilgi ve beğeni duyduğu Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Muḥteşem.**

m. 39b/14

[=1]

Mevlānā Muʿīn *öz.i.* İran’ın Esterâbâd şehrinden olup hem seçkinler hem de halktan insanlar tarafından sevilip sayılan Farsça şâirinin adı.

m. 86b/16

[=1]

Mevlānā Muẓaffer ʿAlī Naḳḳāş *öz.i.* İran’ın Türbet adlı kasabasından olup Üstâd Behzâd’ın kızkardeşinin oğlu Mevlânâ Haydar Alî’nin oğlu olan, yazmış olduğu kıt‘alarında “Nakkaş-ı

Şâhî" adını kullanan ve Kazvîn'de vefat eden Farsça şâirinin adı.

m. 95b/07

[=1]

Mevlānā Müʾmin Ḥüseyin *öz.i.* İran'ın Yezd şehrinden olup babası Şâh Nimetullah Bâkî'nin defterhânesinde kitâbdârlık yapan ve müspet ilimlerin tamamını öğrenerek yaşadığı şehrin en büyük âlimi olarak kabul gören Farsça şâirinin adı.

m. 18a/01

[=1]

Mevlānā Nāmī *öz.i.* İran'ın Ordubâd şehrinden olan, daha sonra oğluyla birlikte Tebrîz'e giden ve o şehirde Sâdıkî'nin hocası olan Mîr Sun'î ile tartışmaya giren, ayrıca Mevlânâ Kâtibî'nin "Şütür-i Hücre" adlı eserine bir nazîre yazmış olup sonrasında Hindistan'a giderek orada vefat eden Farsça şâirinin adı.

m. 81b/06

[=1]

Mevlānā Naẓīrī *öz.i.* İran'ın Nişâbûre şehrinden olup sarraflık yapan Farsça şâirin adı.

m. 83b/07

[=1]

Mevlānā Nes̱rī *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup inançsız bir kimse olduğunu ve bu sebepten dolayı sarfettiği sözler nedeniye öldürüldüğünü Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 108b/04

[=1]

Mevlānā Nīkī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup Şâh Tahmâsb'ın yanında çalışan, aynı zamanda hattat olarak da tanınmış Farsça şâirinin adı.

m. 66b/02

[=1]

Mevlānā Nis̱ārī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup Baba Figānî ve Mîr Şâhî Dîvânına yazdığı nazîrelerle dîvânını tamamlayabilen Farsça şâirinin adı.

m. 55a/07

[=1]

Mevlānā Nisbetī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olup Sâdıkî'den öğrendiğimize göre son derece ahlâklı ve yardımsever bir genç olan Farsça şâirinin adı.

m. 74b/12

[=1]

Mevlānā Nūrü'd-dīn Muḥammed *öz.i.* "Karârî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olup, Mevlânâ Abdü'r-rezzâk Dânişmend'in oğlu olan Farsça şâirinin adı.

m. 13b/11

[=1]

Mevlānā Penāhī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup Hâce Mîrim Beg-i Kelânter'in oğlu olan Farsça şâirinin adı.

m. 102b/06

[=1]

Mevlānā Raḥmī *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinde ikamet etmiş, ayrıca sırmacı olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 89a/01

[=1]

Mevlānā Refīḳī *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra kumarbaz, serseri ve edepsiz bir kimse olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, "Refîkî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı. ↔ **Refīḳī.**

m. 109b/01

[=1]

Mevlānā Reşkī *öz.i.* Hemedân şehrinden olup Hasan Beg Leng-i Durûdâbâdî'nin oğlu olan, tuhafiyecilik ve bekçibaşılık görevlerinde de bulunan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Reşki Hemedānī.**

m. 107a/14

[=1]

Mevlānā Reşkī-i Hemedānī *öz.i.* Hemedân şehrinden olup Hasan Beg Leng-i Durûdâbâdî'nin oğlu olan, tuhafiyecilik ve bekçibaşılık görevlerinde de bulunan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Reşkī.**

m. 73b/01

[=1]

Mevlānā Rıżāyī *öz.i.* Aslen Meşhedli olan ve o şehirde ayakkabı satıcılığı yapan, sonrasında Herât'a giden Farsça şâirinin adı.

m. 93b/11

[=1]

Mevlānā Ṣaḥīfī *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 82b/12

[=1]

Mevlānā Sā'il *öz.i.* İran'ın Hemedân ovasındaki Nihâvend kasabasından olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 65b/11

[=1]

Mevlānā Ṣarfī-i Sāvecī *öz.i.* Akrabası olduğu düşünülen Mevlânâ Câferî ile birlikte Hâce Selmân adlı mürşide bağlı müritlerden olan Farsça şâirinin adı.

m. 84b/03

[=1]

Mevlānā Ṣayḳalī *öz.i.* İran'ın Hemedân vilâyetine bağlı Burûcird adlı kasabadan olan, bıçakçılıkla uğraşan ve Farsça dışında Luristan lehçesiyle yazmış olduğu şiirlerle tanınan şâirin adı.

m. 99b/15

[=1]

Mevlānā Ṣayrafī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinde sarraflık işiyle iştigal eden, aynı zamanda iyi bir okçu olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 93a/04

[=1]

Mevlānā Ṣayrafī-i Kör *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup, bu şehirde sarraflık mesleğiyle iştigal etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 100b/14

[=1]

Mevlānā Seḥābī *öz.i.* Irak'ın Necef şehrinde ikamet etmiş olup Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 111a/11

[=1]

Mevlānā Selāmī *öz.i.* İran'ın Erdebîl şehrinden olup dönemin ünlü şâirlerinden Mevlânâ Hazînî ile bir tartışmaya dâhil olmuş, "Kelâmî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

m. 103b/05, 103b/11

[=2]

Mevlānā Sulṭān ʿAlī *öz.i.* Mevlânâ Muzaffer Alî Nakkaş'ın taklit ettiği bir şâirin adı.

m. 95b/13

[=1]

Mevlānā Sūzī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 92a/10

[=1]

Mevlānā Şāh Maḥmūd *öz.i.* Şârliğinin yanı sıra ressam olup "Rehî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış Meşhedli şâirin adı.

m. 98b/08

[=1]

Mevlānā Şānī *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olup Baba Fiġānî dîvânına bir nazîre yazmış olan, ayrıca zamanın pâdişâhından para ödülü alan Farsça şâirinin adı.

m. 37b/13

[=1]

Mevlānā Şekībī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup Hindistan' gitmek amacıyla o bölgenin insanları gibi davranmaya özenmiş, ayrıca Herât'ta kendisini şâirlerin sultanı olarak nitelemiş Farsça şâirinin adı.

m. 77a/10

[=1]

Mevlānā Şemsī *öz.i.* Aslen Bağdatlı olup koyu bir Şi'î anlayışına sahip Farsça şâirinin adı.

m. 108b/14

[=1]

Mevlānā Şerefü'd-dīn ʿAlī *öz.i.* İran'ın Kirmân şehrinin Bâfak adlı kasabasından olan ve özellikle kasîde türünde örnekler vermiş olan Farsça şâirinin adı.

m. 67b/09

[=1]

Mevlānā Şerīf *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup Hâce Gıyâsü'd-dîn-i Kehre'yi hicveden bir tekîb-i bend yazmış olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Şerīf-i Tebrīzī.**

m. 62b/05

m.+din 62b/06

m.+ni 50b/04, 50b/05

[=4]

Mevlānā Şerīf-i Tebrīzī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup Hâce Gıyâsü'd-dîn-i Kehre'yi hicveden bir tekîb-i bend yazmış olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Şerīf.**

m. 50a/10, 94a/07

[=2]

Mevlānā Şucāʿ *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olan Farsça şâirinin adı.

m. 59b/06

[=1]

Mevlānā Şuhūdī *öz.i.* İran'ın Sebzevâr şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 113a/06

[=1]

Mevlānā Şuʿūrī *öz.i.* Köken itibariyle İran'ın Nişâbûr şehrinden olup Meşhed'de ikamet etmiş olan Farsça şâirinin adı.

m. 100b/05

[=1]

Mevlānā Ṭabḫī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup şâirliğinin dışında aşçılık mesleğini ifa eden Farsça şâirinin adı.

m. 74b/02

[=1]

Mevlānā Ṭālib *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup Farsça yazdığı şiirlerinden bir dîvân oluşturabilmiş şâirin adı.

m. 104b/14

[=1]

Mevlānā Ṭavfī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup şâirliğinin dışında kimyâgerlikle ilgilenmiş olduğunu öğrendiğimiz şâirin adı.

m. 61b/11

[=1]

Mevlānā Teẕhībī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup bir çok sanat dalında mâhir olan, ayrıca Sâdıkî'nin yakın dostu olduğunu öğrendiğimiz şâirin adı.

m. 90b/02

[=1]

Mevlānā Ümīdī *öz.i.* Farsça şâiri Firîbî-i Tahrânî'nin akrabası.

m. 75b/05

[=1]

Mevlānā Vaḥşetī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrine bağlı Cûşkān adlı beldeden olup Farsça şiirler yazmış şâirin adı.

m. 85a/12

[=1]

Mevlānā Vaḥşī *öz.i.* Kirmân'a bağlı Bâfak adlı kasabadan olan, Hüsrev û Şîrîn'e nazîre olarak bir mesnevîye başladığını fakat tamamlayamadığını Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Vaḥşī-i Bāfaḳī.**

m. 19b/04, 78a/01

[=2]

Mevlānā Vaḥşī-i Bāfaḳī *öz.i.* Kirmân'a bağlı Bâfak adlı kasabadan olan, Hüsrev û Şîrîn'e nazîre olarak bir mesnevîye başladığını fakat tamamlayamadığını Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Vaḥşī.**

m. 49a/Dk, 67b/12

[=2]

Mevlānā Vaḥşī-i Yezdī *öz.i.* Ceylanını eğittiği için "Râmî" mahlasını alan Râmî-i Ordubâdî'nin hocasının adı.

m.+niñ 88a/17

[=1]

Mevlānā Vechī *öz.i.* İran'ın İsfahân şehrinden olup rubâî türünde eksiksiz olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 110b/14

[=1]

Mevlānā Velī *öz.i.* Horasan'a bağlı Deşt-i Beyaz adlı yerden olan, Sâdıkî'ye göre Fars dilinde âhenkli şiirler kaleme almış, ayrıca afyon bağımlısı şâirin adı.

m. 53a/17

[=1]

Mevlānā Vuḳū'ī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup Mevlânâ Haddâdî'nin oğlu olan Farsça şâirinin adı.

m. 71b/01

[=1]

Mevlānā Yaḥyā *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup müspet ilim tahsil etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 67a/04

[=1]

Mevlānā Yetīmī *öz.i.* Herât'ta ikamet eden, Mîrzâ medresesinde yaşayan ve halka iletişimi olmayan Farsça şâirinin adı.

m. 94a/11

[=1]

Mevlānā Żamīrī-i Hemedānī *öz.i.* Mevlânâ Hayrânî'nin oğlu olan, aslen Kum şehrinden olmakla birlikte Hemedânlı olarak tanınan, vaktiyle Şâh Tahmâsb'ın meclisine sıklıkla gidip gelerek kabul gören fakat mecliste bulunanlar için yazdığı bir kinâyeden ötürü Şâh'ın meclisinde men edilen ve ömrünün geri kalanını Hemedân'da geçirerek bu şehirde vefat eden Farsça şâirinin adı.

m. 64b/17

[=1]

Mevlānā Żamīrī-i İṣfahānī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup, yüz bin beyit şiir yazmış, ayrıca Hâce Hâfız'ın dîvânına bir nazîre yazmış olan, yardımsever, hoşsohbet ve mülâyim mizaçlı Farsça şâirinin adı.

m. 47a/02, 103a/04

[=2]

Mevlānā Ẓarīfī *öz.i.* Fars dilinde şiirler söylemiş olan şâirin adı.

m. 112b/05

[=1]

Mevlevī < Ar. *öz.i.* Mevlânâ Celâlü'd-dîn-i Rûmî'nin adına nispetle oğlu Sultân Veled tarafından kuralları tespit ve tanzim edilen tarikata mensup olan kimse.

m.+din 47a/08

[=1]

Mevleviyyet < Ar. *öz.i.* Mevlânâ Celâlü'd-dîn-i Rûmî'nin adına nispetle oğlu Sultân Veled tarafından kuralları tespit ve tanzim edilen tarikatın adı.

m. (mādde-i mevleviyyet-ṭurfe) 86b/17

m.+i(1) 62b/16

[=2]

mevlūd < Ar. *i.* "Mevlid" kelimesinin halk ağzındaki şekli, "doğum yeri".

m.+ı(1) 91b/10

[=1]

mevṣūf < Ar. *sf.* Bir vasfa, ayırt edici özelliğe sahip olan, vasıflandırılmış, vasıflı.

m. 7a/15

[=1]

mevvāc < Ar. *sf.* Çok dalgalı.

m. (baḥr-i mevvāc) 19a/12

[=1]

mevzūn < Ar. *sf.* Ölçülü, vezinli, düzgün, âhenkli, uyumlu.

m. 7a/Dk, 10a/13, 42a/16, 95b/05, 107a/15, 108b/13

m. (tamām-ı ʿömr-i mevzūn) 3b/13

m.+dur 10b/07, 22a/17, 27a/17, 110a/14

m.+larnı+(cemīʿ-i mevzūn) 111a/08

[=12]

mevzūniyyet < Ar. *i.* Uyumluluk, düzgünlük, âhenkli tavır.

m. 10a/02, 13b/08, 21b/13

m. (bā-vücūd-ı ʿadem-i mevzūniyyet) 104a/03

[=4]

mevzūnlıḳ < Ar. *mevzūn*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Âhenk, uyum.

m. 7a/Dk, 33a/10

[=2]

mey < Fars. *i.* Şarap, bâde, içki.

m. 34a/16, 34b/09, 42b/17

m. (şāhid-i mey) 34b/09

[=4]

mey-perest < Fars. *b.sf.* İçkiye çok düşkün olan, içkici.

m.+perest.i(1) 2b/13

[=5]

mey-kede < Fars. *i.* Meyhâne.

m.+dür+(levend-i mey-kede) 97a/14

[=1]

meydān < Fars. *i.* Meydan.

m. (gūy-i meydān-suḫan) 44a/05

m. (şeh-süvār-ı meydān) 3a/Dk

m.+da 100b/14

[=3]

meyl < Ar. *i.* Eğim, yokuş.

m. 23a/17

[=1]

meymenet < Ar. *i.* Uğur, kut, bereket.

m.+idin 21b/13

[=1]

mezār < Ar. *i.* Ölmüş kimselerin defnedildiği yer, mezar, kabir.

m.+ı(1) 24a/08, 47a/01, 48a/04, 63a/17, 97b/08

[=5]

mezārāt < Ar. *i.* (mezār'ın çoğulu) Mezarlar, kabristan.

m.+ıda 40b/06

[=1]

meze < Fars. *i.* Tat, lezzet, ince zevk.

m. 70a/07

[=1]

mezemmet < Ar. *i.* Kınama, kötüleme.

m.+ide 15a/15

[=1]

meẕheb < Ar. *i.* Bir dinde anlayış ve görüş farklılıklarından doğan kollardan her biri.

m. (noḳṭa-i meẕheb) 104a/08

[=1]

meẕkūr < Ar. *sf.* Adı geçmiş olan, zikri geçen, zikredilmiş.

m. 3a/Dk, 95a/14, 103b/10

m. bol- Adı geçmek, zikredilmek. 10a/08, 16a/12, 28a/11, 28b/04, 81b/16, 91a/03, 94b/06, 112b/06

m. (mevlānā-i meẕkūr) 25b/08, 51a/16, 81b/13, 85a/15, 96a/07, 96b/08, 102b/11, 109a/12

m. (mīrzā-i meẕkūr) 30b/15

m. olul- Adı geçmek, zikredilmek. 113b/16

m. (şeyḫ-i mez̠kūr) 60b/01

m.+dın+(mevlānā-i mez̠kūr) 86b/17

m.+dın+(mevlānā-yı mez̠kūr) 53b/03

m.+dur 93b/02, 97a/11

m.+nı+(ḫᵛāce-i mez̠kūr) 95a/15

m.+nıñg+(mevlānā-i mez̠kūr) 82a/06

m.+nıñg+(mevlānā-yı mez̠kūr) 38a/11

[=29]

mén *1.t.ş. zm.* Ben. ↔ **ben.**

m. 6a/01, 81b/09, 96b/02

m. (mén-i maḥzūn) 5b/17

m.+din 6b/12, 6b/12, 30b/03

m.+i(2) 20b/05, 39b/09, 60a/07

m.+im 20b/05, 24a/10, 61a/15

m.+imçün 43a/04

m.+imdür 9b/11, 42a/09, 92a/04, 106a/15, 111b/01

m.+ümdür 13b/14

[=20]

mıṣraʿ < Ar. *i.* (Ar. *miṣraʿ*) Bir beyit, şiir ya da manzûmenin her bir satırı, dize.

m. 23b/04, 23b/04

m.+ıdın 27a/05

m.+nı 23b/02

[=4]

mi *soru eki* Türkçe'de soru sormayı sağlayan ve kelimeden ayrı yazılan "+mı/+mi/+mu/+mü" eki.

m. 34a/15

[=1]

mīʿād < Ar. *i.* Bir şeyin yapılması için belirlenen süre, zaman, an.

m. 95a/15

[=1]

mihmān < Fars. *i.* Konuk, misafir.

m. 68a/11

m.+ıñg 34b/04

[=2]

miḥnet < Ar. *i.* Sıkıntı, üzüntü, dert, keder.

m. 5b/16, 10b/09

m. (miḥnet-i ʿışḳ) 34a/17

m.+em+(şāh-ı mülk-i miḥnet) 34b/05

[=4]

mihr < Fars. *i.* Sevgi, dostluk, şefkat.

m. 3b/14, 37a/03

m. ét- Şefkat göstermek. 40a/13

[=3]

mihr-bān < Fars. *sf.* Şefkatli, güleryüzlü, hoşsohbet kimse, arkadaş, dost.

m. 39b/10, 64b/02, 78a/16, 81b/06, 94a/01, 110a/10

[=6]

mihr-bānlıġ < Fars. *mihr-bān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Dostluk, arkadaşlık, hoşsohbetlik.

m.+ım+(şuʿle-i mihr-bānlıġ) 81b/15

m.-ile 34a/02

[=2]

miḳdār < Ar. *i.* Bir şeyin sayısı, ölçüsü, ölçülebilirlik durumu, kemiyet, nicelik.

m. 10b/13, 20a/14, 33a/09, 40b/02, 44b/09, 82b/12, 93a/16, 112a/06

m. (bir miḳdār) 30b/17, 38a/07, 40a/01, 42a/14, 51a/16, 81b/13, 90a/03

[=15]

mim < Ar. *i.* Arap alfabesinin yirmi dördüncü harfinin adı.

m. 34b/05

[=1]

miʿmārlıḳ < Ar. *miʿmār*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Mimarlık.

m. 109b/12

[=1]

min *i.* (< E.T. *bing̑*> *ming̑*> *min*) Bin sayısı, dört basamaklı en küçük sayının adı.

m. 4a/09, 39a/04, 47a/06, 48a/09

m.+din 3a/17

[=6]

min < Ar. *e.* Türkçe'de "-den, -den beri, -den dolayı, -den ötürü" anlamlarına gelen ön ek gibi kullanılan Arapça harf-i cer.

min ʿAbbās-nāme Abbâsnâme'den.

m. 115a/08

[=1]

min ġazāliyāt Gazellerden.

m. 37a/11

[=1]

min Ḫ̮üsrev ū Şīrīn Hüsrev û Şîrîn'den.

m. 49a/Dk

[=1]

min Leylī vu Mecnūn Leylâ ve Mecnûn'dan.

m. 37a/09, 49a/Dk

[=2]

min Mihr ū Vefā Mihr û Vefâ'dan.

m. 37a/03

min Şehin-şeh-nāme Şehinşehnâme'den.

m. 49a/Dk

[=1]

min Yūsuf ū Züleyẖā Yûsuf û Züleyhâ'dan.

m. 36b/16

[=1]

mine'l-eşʿār Şiirlerden.

m. 49a/Dk

[=1]

mine'l-ḳaṣīde Kasîdeden.

m. 114b/02

[=1]

minhü < Ar. *e.* (Ar. *minhu*) Ondan, o şeyden ya da kimseden.

m. 60a/08

[=1]

minnet < Ar. *i.* Yapılan iyiliğe karşı teşekkür etme, şükür, hamd.

m. 39a/06, 83a/05

m.+ġa 92a/04

m.+i(1)+(memnūn-ı minnet) 84a/09

[=4]

minnet-dār < Ar. *minnet*+Fars. *dār*'dan Fars. *tü.i.* Minnet duyan kimse.

m. bol- Şükrân duymak, minnetdâr olmak. 103b/02

[=1]

mīr < Fars. *i.* Başkan, reis, âmir, emîr, bey.

m. 15a/10, 23a/14, 23b/06, 24a/09, 24b/16, 24b/16, 25a/02, 25a/12, 25b/04, 25b/06, 25b/07, 25b/12, 26a/02, 27a/07, 27a/17, 28b/06, 30b/14, 31b/11, 31b/13, 31b/15, 32a/04, 44a/15, 44a/15, 44a/16, 44b/03, 109a/12

m. (mīr-i merḥūm) 101a/03

m. (mīr-i mīrān) 18b/13, 82b/07

m. (mīr-i müşārün-ileyh) 24a/10

m. (mīr-i şecāʿat-penāh) 33a/10

m.+din 25b/14, 27b/04, 28a/03

m.+ġa 24a/12, 27a/16

m.+ni 105b/16

m.+niñ 15a/11, 25b/05, 25b/08

m.+niñdür 25a/15, 31a/16, 31b/05, 31b/16

[=44]

Mīr Alā'ü'd-dīn-i Manṣūr *öz.i.* Farsça şâiri Mîr Haydar-ı Girihrûdî'nin babasının adı.

m. 26b/15

[=1]

Mīr ʿAlī Ekber *öz.i.* Meşhed şehrinden olup Osmanlı Devleti muhtesibi Mîr

Hâdî'nin oğlu, Sâdıkî'nin sohbet arkadaşı olan Farsça şâirinin adı.

m. 15a/09

[=1]

Mīr ʿAzīz-i Kemānçe'ī *öz.i.* Üstâd Zeytûn'un küçük kardeşi olup şâirliğinin yanı sıra astroloji ve astronomi bilgisi, bestelediği eserler ve de kemençeyi güzel çalmasıyla da şöhret bulmuş olan, bir ara okul arkadaşı Sâdıkî ile tartışmaya giren ve İsfahan'a giderken eşkıyalar tarafından öldürülmesi sonucu Sâdıkî'nin bir ara töhmet altında kaldığı şâirin adı.

m. 105b/07

[=1]

Mīr Bezmī-i Hemedānī *öz.i.* Mîr Ebû Turâb-ı Ulvî'nin oğlu olan, şiirlerini Farsça yazmış olan şâirin adı.

m. 28a/10

[=1]

Mīr Caʿferī *öz.i.* Tebrîz'de çizmecilik işiyle meşgul olan, Tebrîz katliâmı hakkında bir rubâî yazmış Farsça şâirinin adı.

m. 31b/04

[=1]

Mīr Cezmī *öz.i.* Tebrîz'de aktarlık işiyle meşgul olan, Mîr Sun'î'nin ölümü üzerine bir târîh kaleme almış Farsça şâirinin adı.

m. 27b/17

[=1]

Mīr Ebū Turāb Maḥrūm-ı Rāzī *öz.i.* Kendisi gibi şâir olan Kadı Esîrî'nin kardeşi olan, müspet ilim tahsil etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 28b/04

[=1]

Mīr Ebū Turāb-ı ʿUlvī *öz.i.* Hemedân'da tabiplik işiyle meşgul olan ve şiirlerini Fars dilinde kaleme alan, Mîr Bezmî-i Hemedânî'nin babası olan şâirin adı.

m. 25a/17, 28a/10

[=2]

Mīr Ebū'l-beḳā *öz.i.* İran'da Tefriş adlı kasabadan olan Farsça şâirinin adı.

m. 32b/06

[=1]

Mīr Emīnī *öz.i.* Esterâbâd'ın Esterâbâd Rustâk nahiyesinden olan, dindar bir kişiliğe sahip Farsça şâirinin adı.

m. 31a/14

[=1]

Mīr Eşkī *öz.i.* Mîr Huzûrî-i Kumî'nin ağabeyi olan, iki dîvân bitirmekle övünç duyan, İran'ın Kum kentinden Farsça şâirinin adı.

m. 24a/09, 24b/10

[=2]

Mīr Firībī *öz.i.* Zamanın Simnân kadısının akrabası olan, şiirlerini Fars dilinde yazmış şâir ve mûsıkîşinasın adı.

m. 30b/11

[=1]

Mīr Ġazālī *öz.i.* Mîr Seyyid Alî Musavvir ile birbirlerini hicveden ve ayrıca zamanla aralarında gittikçe büyüyen bir husumet ortaya çıkan şâirin adı. ↔ **Mevlānā Ġazālī, Mevlānā Ġazālī-i Meşhedī.**

m. 31b/14

[=1]

Mīr Hādī *öz.i.* Meşhedli şâir Mîr Alî Ekber'in babası olan devlet adamının adı.

m. 15a/10

[=1]

Mīr Ḥaydar-ı Girihrūdī *öz.i.* Mîr Alâü'd-dîn-i Mansûr'un oğlu olan, şâirliğinin hâricinde usta bir hattat olarak tanınan Farsça şâirinin adı.

m. 26b/14

[=1]

Mīr Ḥaydar-ı Kāşī *öz.i.* Kısa boylu ve zayıf bir fiziğe sahip olduğunu öğrendiğimiz, özellikle târîh ve mu'ammâ türlerinde başarılı olan, Han Ahmed Pâdişâh adına bir kasîde söylemiş olma ihtimâlinden Sâdıkî'nin bahsettiği Farsça şâirinin adı.

m. 27a/03

[=1]

Mīr Ḥazīnī-i Yezdī *öz.i.* Şâir olmaktan başka tüccarlık da yapan Farsça şâirinin adı.

m. 28b/11

[=1]

Mīr Ḥużūrī-i Ḳumī *öz.i.* Mîr Eşkî'nin kardeşi olan fakat bu kardeşliği kabul etmeyen, yıllarca müspet ilimler üzerine çalışmış Farsça şâirinin adı.

m. 24a/09

[=1]

Mīr Ḥüseyin Betādkānī Fīrūz-ceng *öz.i.* Sebzevârlı şâir Mîr Muhammed-

Keskinî'nin, öldürülmesi hakkında bir kıt'a yazmış olduğu devlet adamının adı.

m. 26a/05

[=1]

Mīr Ḫüsrev *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî'nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

m. 38a/14

m.+ni 111a/07

[=2]

Mīr İbrāhīm *öz.i.* Hemedân'a bağlı Serkân kasabasından, Sâdıkî'nin de yakın arkadaşı, aynı zamanda iyi bir nakkaş da olan Farsça şâirinin adı.

m. 30a/10

[=1]

Mīr İbrāhīm Ḳadı-zāde-i Hemedānī *öz.i.* Farsça şâiri Mîrzâ Halîl'in ağabeyi olan devlet adamının adı.

m. 30b/14

[=1]

Mīr Ḳudsī *öz.i.* İran'da Tefriş adlı bir kasabadn olan Farsça şâirinin adı.

m. 33a/02

[=1]

Mīr Ḳurbī *öz.i.* Eberkuh şehrinde Maksûd adında bir gence âşık olan ve onun adına bir mu'ammâ yazan Farsça şâirinin adı.

m. 27a/12

[=1]

Mīr Ḳurbī *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olan, şâirliğindne başka hattatlıkta da mâhir ve mâruf bir kimse olan hattâ o dönemde gubar hattını en iyi yazan sanatkârın kendisi olduğunu söyleyen, mu'ammâ türünde Farsça şiirler yazmış şâirin adı.

m. 30b/02

[=1]

Mīr Muġīs̱ *öz.i.* "Mahvî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

m. 29b/17

[=1]

Mīr Muḥammed İvaġlı *öz.i.* Sultân Hamza Mîrzâ'nın silâhdârı olan, bütün nazım türlerinde Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış Türk şâirinin adı.

m. 42b/03

[=1]

Mīr Muḥammed Mü'min-i Esterābādī *öz.i.* Zamanının en büyük ulemâsı Mîr Fahrü'd-dîn-i Simâkî'nin yeğeni olan Farsça şâirinin adı.
m. 25a/01
[=1]

Mīr Muḥammed-i Keskinī *öz.i.* İran'ın Sebzevâr şehrindne olup Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.
m. 26a/01
[=1]

Mīr Muʿizzü'd-dīn *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış, ayrıca hattatlıkta da mâhir olan şâirin adı.
m. 31a/09
[=1]

Mīr Muṣavvir *öz.i.* Ressam ve şâir Mîr Seyyid Alî Musavvir'in babası olan devlet adamının adı.
m. 31b/09
[=1]

Mīr Münhī *öz.i.* Erdistân'a bağlı Zevâre köyünden olup Hâtem-i Kâşî'nin talebesi olan Farsça şâirinin adı.
m. 27b/07
[=1]

Mīr Necdī *öz.i.* İran'ın Yezd şehrindne olup Hindistan'a birkaç kez gitmiş olan Farsça şâirinin adı.
m. 31b/17
[=1]

Mīr Necm *öz.i.* Zamanının vezîr-i azamı ve emîr-i ekremi olan, Şîrâzlı şâir Mevlânâ Lisânî'nin irticâlen kasîde söylediği devlet adamı. ↔ **Āṣaf-cāh Mīr Necm.**
m. 44b/01
[=1]

Mīr Rāstī *öz.i.* Şâh Tahmâsb döneminde Osmanlı Devleti muhtesibi olan Tebrîzli Farsça şâirinin adı.
m. 12a/11
[=1]

Mīr Ṣadrü'd-dīn Muḥammed *öz.i.* Kirmân veziri Mîr Şâhmîr'in oğlu olup Farsça şiirler yazmış devlet adamı ve şâirin adı.
m. 33a/08
[=1]

Mīr Sedīd-i Rāzī *öz.i.* Kadı Muhammed'in oğlu olup şâirliğinin yanı sıra mûsıkîşinaslığı da bilinen Farsça şâirinin adı.
m. 25a/11

[=1]

Mīr Seyyid ʿAlī Muṣavvir *öz.i.* Şâh Tahmâsb'ın, kütüphanesindeki dostlarından Mîr Musavvir'in oğlu olup, şâirliğinin dışında ressamlığıyla da tanınan, Hindistan'a giderek Ekber Şâh'tan büyük yakınlık gören ve Mevlânâ Gazâlî ile birbirlerini hicvederek husumete varan bir kırgınlık yaşayan şâir ve ressamın adı.

m. 31b/09

[=1]

Mīr Seyyid Şerīf *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Mîrzâ Mahdûm'un babası olan devlet adamının adı.

m. 12a/03

[=1]

Mīr Ṣunʿī *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss tezkiresini yazmış Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın şiir konusundaki üstâdı olan, İran'ın Nişâbûr şehrinin meşhur ve mâruf kimselerinden, aynı zamanda zamanının bir çok müspet ilmine de vâkıf olduğunu yine Sâdıkî'den öğrendiğimiz şâirin adı. ↔ **Mīr Ṣunʿī ʿaleyhi'r-raḥme.**

m. 23a/12, 28a/06, 101a/02

[=3]

Mīr Ṣunʿī ʿaleyhi'r-raḥme *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss tezkiresini yazmış Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın şiir konusundaki üstâdı olan, İran'ın Nişâbûr şehrinin meşhur ve mâruf kimselerinden, aynı zamanda zamanının bir çok müspet ilmine de vâkıf olduğunu yine Sâdıkî'den öğrendiğimiz şâirin adı. ↔ **Mīr Ṣunʿī.**

m. 81b/08, 113a/09

m.+din 61a/08, 109a/08

[=4]

Mīr Şāh Murtażā *öz.i.* Hemedân'a bağlı Artîmân köyünden olup Farsça şiirler kaleme almış, aynı zamanda dönemin şeyhülislamı da olan devlet adamının ve şâirin adı.

m. 31a/03

[=1]

Mīr Şāh-mīr-i Kirmān vezīri *öz.i.* Şâir ve devlet adamı Mîr Sadrü'd-dîn Muhammed'in babasının adı.

m. 33a/08

[=1]

Mīr Şāhī *öz.i.* Fars dilinde yazdığı şiirlerinden bir dîvân meydana getiren Mevlânâ Nisârî'nin nazîre yazdığı şâirlerden birinin adı.

m. 55a/09

[=1]

Mīr Şemsü'd-dīn Muḥammed *öz.i.* Kirmân'ın Habîs adlı kasabasından olup dönemin istidad sahibi hünerli kimselerini himâye etmiş olan Fars dilinde şiirler yazmış şâir ve devlet adamının adı.

m. 13a/13

[=1]

Mīr Teşbīhī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

m. 32a/14

[=1]

Mīr Vālihī-i Ḳumī *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 26a/09

[=1]

Mīr Yaʿḳūbī-i Ḫayyāt *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 31b/01

[=1]

Mīr Żiyā'ü'd-dīn *öz.i.* Kısmetî-i Esterâbâdî'nin hizmet ettiği Mîrzâ Beg-i Fendersegî'nin babasının adı.

m. 87b/06

[=1]

Mīr Faḫrü'd-dīn-i Simākī *öz.i.* Mîr Muhammed Mü'min-i Esterâbâdî'nin dayısı olan devlet adamının adı.

m. 25a/01

[=1]

mīrān < Fars. *i.* (Fars. *mīr+ān*) Beyler, efendiler, emîrler, reisler.

m. (mīr-i mīrān) 18b/13, 82b/07

[=2]

mīrzā < Fars. *i.* (< Fars. *mīr*+Fars. *zāde*'den *mīr-zāde*> *mīr-zā*) Şehzâde, bey oğlu.

m. 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/16, 7b/05, 7b/06, 19a/13, 51b/16, 94a/11

m. (mīrzā-i meẕkūr) 30b/15

***mīrzā-meniş** Mîrzâ tabiatlı. 18b/14

m. (mīrzā-yı maġfūr) 52a/03

m. (mīrzā-yı müşārün-ileyh) 10b/17

m.+da 21b/02

m.+dın 7a/Dk

m.+ġa 7b/13

m.+nı 30b/16

m.+nıŋ 7a/Dk, 7a/17, 86a/11, 99a/15

m.+nıŋdur 7a/Dk, 7b/16, 21b/13

[=26]

Mīrzā Bāḳır *öz.i.* Hâce Hüseyn-i Senâî'nin yeğeni olup Meşhed'de tahsil gören, sonrasında Hindistan'a giden Farsça şâirinin adı.

m. 97b/09

[=1]

Mīrzā Bég-i Fendersegī *öz.i.* Mîr Ziyâü'd-dîn'in oğlu olup Şâir Kısmetî-i Esterâbâdî'nin hizmet ettiği beyzâdenin adı.

m. 87b/06

[=1]

Mīrzā Ebū Turāb-ı Firḳatī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan İran'ın Encudân kasabasından şâirin adı.

m. 86a/08

[=1]

Mīrzā Ḫalīl *öz.i.* Mîr İbrâhîm Kadızâde-i Hemedânî'nin kardeşi olup şâirliğinin yanı sıra bestekârlığı da tanınan, ayrıca çok korkusuz ve kavgacı bir mizaca sahip olduğundan, Hindistan'a gitmekteyken bir anlaşmazlık üzerine öldürülen devlet adamı ve şâiri adı.

m. 30b/14

[=1]

Mīrzā Ḥesābī-i Neṭanzī *öz.i.* Şâirliğinin dışında bir çok müspet ilim tahsil etmiş olup zamanında bestekâlığıyla da tanınan Farsça şâirinin adı.

m. 58a/08

[=1]

Mīrzā İbrāhīm *öz.i.* Mîrzâ Şâh Hüseyin'in oğlu olup şiirlerini Fars dilinde kaleme alan şâir ve devlet adamının adı.

m. 21b/15

[=1]

Mīrzā Ḳāsım *öz.i.* Horasan'ın Cunâbid beldesinden olan, Sâdıkî'nin belirttiğine göre o sıralar Hamse nazîresiyle meşgul olduğunu öğrendiğimiz, ayrıca daha öncesinde Leylâ ve Mecnûn, Hüsrev û Şîrîn nazîreleri ile Şâh Tahmâsb adına yazdığı Şehinşehnâmesi meşhur olan Farsça şâirinin adı.

m. 49a/Dk

[=1]

Mīrza Ḳulı Meylī *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olup Sultân Muhammed Hüdâ-bende Pâdişâh ile Sultân İbrâhim Mîrzâ'nın yanında hizmetler veren, ömrünün son yıllarını ise Hindistan'da geçiren ve o ülkede vefat eden Farsça şâirinin adı.

m. 34b/12

[=1]

Mīrzā Maḫdūm *öz.i.* Mîr Seyyid'in oğu olan, Sünnîlik suçlamasıyla İran'dan kaçıp Osmanlı Devleti'ne sığınarak Kanûnî Sultân Süleymân'ın devlet erkânında hizmetler veren Farsça şâirinin adı.

m. 12a/03

[=1]

Mīrzā Muḥammed *öz.i.* Üstâd Behzâd'ın öğrencisi Hâce Abdü'l-azîz'in arkadaşı Hâce Kabâhat'ın oğlunun adı.

m.+ning̃ 95a/10

[=1]

Mīrzā Muḥammed Emīn *öz.i.* Hemedân vilâyetinin Toy kasabasından olan Farsça şâirinin adı.

m. 110a/03

[=1]

Mīrzā Muḥammed Vezīr *öz.i.* Azerbaycanlı şâir Hasan Muhlisî'nin, bir kabâ-yı feth (tılsımlı gömlek) yazdığı devlet adamının adı.

m. 106b/08

[=1]

Mīrzā Muḥammed-i Emīnī *öz.i.* Fars dilinde yazdığı şiirlerini dîvân hâline getirebilmiş olan Tebrîzli şâirin adı.

m. 103a/10

[=1]

Mīrzā Muḥammed-i Münşī *öz.i.* İran'ın Ordubâd şehrinden olan, Şâh II.İsmâil'in kendisine değer verdiği fakat Şâh Abbâs tarafından ceza görmüş olan Farsça şâirinin adı.

m. 13b/04

[=1]

Mīrzā Nizāmü'l-mülk *öz.i.* Âsaf-câh Mîrzâ Selmân'ın oğlu olan ve Fars dilinde şiirler kaleme alan şâir ve devlet adamının adı.

m. 21b/09

[=1]

Mīrzā Ṣādıḳ *öz.i.* İran'ın Ordubâd şehrinden olup Şâh Tahmâsb zamanında Meşhed'e giden ancak o

şehrin ileri gelenlerini hicvettiği için, sivri dilinden ötürü şehri terk etmek zorunda kalan ve Sâdıkî'ye göre o sıralarda Hindistan'ın Deken şehrine gitmiş olduğu ihtimal dâhilinde olan, daha çok rubâî türünde örnekler veren Farsça şâirinin adı.

m. 29b/08

[=1]

Mīrzā Selmān *öz.i.* Şâh Tahmâsb zamanında defter ehli olup Şâh II.İsmâil döneminde vezirlik pâyesine kadar yükselen; Şâh Sultân Muhammed zamanında ise vezîr-i âzam ve emîr-i ekrem olan, Fars dilinde yazmış olduğu şiirlerinden oluşan dîvânını tamamlamış olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, Mevâlî-Türkmen'in kendisini hicveden bir beyit yazdığı şâirin adı. ↔ **Mīrzā Selmān-ı İṣfahānī.**

m. 11b/10

[=1]

Mīrzā Selmān-ı İṣfahānī *öz.i.* Şâh Tahmâsb zamanında defter ehli olup Şâh II.İsmâil döneminde vezirlik pâyesine kadar yükselen; Şâh Sultân Muhammed zamanında ise vezîr-i âzam ve emîr-i ekrem olan, Fars dilinde yazmış olduğu şiirlerinden oluşan dîvânını tamamlamış olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, Mevâlî-Türkmen'in kendisini hicveden bir beyit yazdığı şâirin adı. ↔ **Mīrzā Selmān.**

m. 43b/09

[=1]

Mīrzā Şāh Ḥüseyn-i meşhūr *öz.i.* Şâir ve devlet adamı Mîrzâ İbrâhim'in babasının adı.

m. 21b/15

[=1]

Mīrzā Şeref-i Cihān *öz.i.* Şâh Tahmâsb'ın sadrazamı olan Kadı Cihân'ın oğlu olup Kazvîn şehrinin asilzâdeleri arasında çok önemli bir yere sahip olan, şiirlerini Farsça kaleme almış Türk şâirinin adı.

m. 10b/14

[=1]

mīrzālıġ < Fars. *mīrzā*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Mîrzâ olma durumu, ağalık, beylik. ↔ **mīrzālıḳ.**

m. 7a/Dk, 58a/10

[=2]

mīrzālıḳ < Fars. *mīrzā*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Mîrzâ olma durumu, ağalık, beylik. ↔ **mīrzālıġ.**

m. 4b/11

[=1]

mis-gerlıġ < Fars. *mis-ger*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Bakırcılık.

m. 90a/10

[=1]

mīs̱āḳ < Ar. *i.* Sözleşme, antlaşma, yemin.

m. 17b/13

[=1]

mis̱āl < Ar. *i.* Benzer, gibi.

m. (ḳaṭre-mis̱āl) 1b/04

[=1]

mis̱ḳāl < Ar. *i.* Yaklaşık 1,3 veya 1,5 dirhem yahut 20 veya 24 kırat ya da 4,009 veya 4,80 gr. karşılığı olarak kabul edilen ağırlıkı ölçüsü birimi.

m. 104b/02

[=1]

miyān < Fars. *i.* Bir şeyin ortası, orta yeri.

m. (miyān-ı devr) 111b/12

[=1]

mīz-bān < Fars. *i.* Ev sahibi, misafir kabul eden, konuk ağırlayan kimse.

m.+nıñ 96b/05

[=1]

mizāc < Ar. *i.* Sağlık, sıhhat.

m. 34a/01

[=1]

Moġul < Moğ. *öz.i.* (Moğ. *Mongol*) Moğolistan'da yaşayan ve Altay Dil ailesine mensup Moğol Dilini (монгол хэл) konuşan halk ve bu halkın soyundan olan kimse.

m. 3a/Dk

[=1]

Moġul-perest < Moğ. *Mongol*+Fars. *perest*'ten Fars. *sf.* Moğollar'ı seven.

m. 7a/Dk

[=1]

mollā < Ar. *i.* (Ar. *mevlā*> *mūlā*> *mollā*) Molla.

m.+dur 58b/11

[=1]

mu *zm.* En yakındaki nesneyi ya da kimseyi gösteren işâret zamiri. ↔ **bu.**

m.+ndın 40a/01, 64b/03

[=2]

mū < Fars. *i.* Saç. ↔ **mūy.**

m. 39a/07

[=1]

muʿāf < Ar. *sf.* Affedilmiş, bağışlanmış.

m. tut- Affetmek, bağışlamak. 60a/07

[=1]

muʿālece < Ar. *i.* Tedâvî uygulama, ilaç verme, ilaç kullanma.

m.+si 25b/01

[=1]

muʿallā < Ar. *sf.* Yüksek, yüce, ulu, üstün rütbe ve mertebeye sahip.

m. (ordu-yı muʿallā) 55a/08, 63b/02

m.+da+(ordu-yı muʿallā) 54a/09, 112b/08

m.+ġa+(ordu-yı muʿallā) 73a/07, 107b/11

m.+nıñg+(ordu-yı muʿallā) 104b/05

[=7]

muʿallim < Ar. *i.* İlim öğreten kimse, hoca, öğretmen.

m.+i(1) 25a/03, 92b/12

[=2]

muʿammā < Ar. *i.* Dîvân edebiyatında bir kimsenin adını buldurmak için bilmece şeklinde söylenen söz, mısrâ, beyit v.s.

m. 27a/04, 27a/05, 27a/06, 27a/14, 27a/16, 30b/04, 30b/05, 92b/12, 93a/03, 93a/03, 100a/17, 100a/17, 100b/01

m. be-nām-i Edhem 102a/05

m.+dın 30b/04

m.+nı 19a/13, 93a/15

m.+nı+(ism-i muʿammā) 27a/15

m.+sı 102a/05

[=19]

muʿammāyī < Ar. *i.* Mu'ammâ söylyene şâir, mu'ammâcı.

m.+dür 101b/15

[=1]

muʿārıż < Ar. *sf.* (Ar. *muʿāriż*) Muhalefet eden kimse, muhalif, düşman.

m.+ları 3b/09

[=1]

muʿāṣır < Ar. *sf.* (Ar. *muʿāṣir*) Aynı devirde yaşamış olan, çağdaş.

m. 62b/05

[=1]

muʿaṭṭar < Ar. *sf.* Güzel kokulu, ıtırlı.

m. ḳıl- Güzel kokularla süslemek. 9b/04

[=1]

muʿāvenet < Ar. *i.* Yardım.

m. 3a/Dk

[=1]

muʿaẓẓam < Ar. *sf.* Yüce, büyük, ulu.

m. 40a/07

[=1]

mūceb < Ar. *i.* Bir şey ya da işin gerektirdiği, gerekli kıldığı şey.

m. (mūceb-i mübāhāt-ı ḫōd-nümāylıġ) 114a/07

[=1]

muʿciz < Ar. *sf.* Mûcize. ↔ **muʿcize.**

m. (siḥr-sāz-ı muʿciz) 2b/15

[=1]

muʿcize < Ar. *i.* Mûcize. ↔ **muʿciz.**

m. 2a/08

[=1]

muġlim-pesend < Ar. *muġlim*+Fars. *pesend*'den Fars. *b.sf.* Oğlancılarla birlikte olan.

m. 111b/09

[=1]

muḥabbet < Ar. *i.* Karşılıklı, sevgi ve saygıya dayanan sohbet, dostluk, arkadaşlık.

m. 2b/08, 6a/06, 102a/08

m.+ġa 6a/05

m.+i(1) 67a/16

m.+idin 60a/06, 107b/12

m.+iġa+(ser-rişte-i muḥabbet) 81b/08

[=8]

Muḥammed < Ar. *öz.i.* Mu'ammâ ilminde Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın hocası olduğunu öğrendiğimiz Mevlânâ Fezâyî'nin adına bir mu'ammâ yazdığı kimsenin adı.

m. 93a/03

[=1]

Muḥammed Bég *öz.i.*İran'ın Yezd şehrinde hâkimlik görevini yaptığı sırada yazmış olduğu şiirleri dinletmek amacıyla Sâdıkî-i Kitâbdâr'ı meclisine çağırdığını öğrendiğimiz, "Emânî" mahlasıyla Türkçe şiirler kaleme almış olan Bayburtlu Türk şâirinin adı.

m. 10a/16, 43b/01

[=2]

Muḥammed Bég Ḫalīfetü'l-ḫulefāyī *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra hattatlık ve müzisyenlikte de mâhir bir sanatkâr olan ve Fars dilinde şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 22b/07

[=1]

Muḥammed Bég-i Maẕāḳī *öz.i.* Karaca Sultân Tekelü'nün oğlu olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış

olan Türkmen şâirinin adı. ↔ **Mazāḳī Bég.**

m. 9b/02

[=1]

Muḥammed Emīn Sulṭān *öz.i.* Anne tarafından Şâh II.İsmâil'in akrabası olan, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme alan Türkmen şâirinin adı.

m. 8b/12

[=1]

Muḥammed Emīn Sulṭān-ı Türkmen *öz.i.* Muhammed Emîn Sultân-ı Türkmen'in kardeşi olan Farsça şâirinin adı.

m. 21a/03

[=1]

Muḥammed Emīn-i Ġubārī *öz.i.* Şâir olmaktan başka astroloji biliminde de bilgi sahibi olan Herâtlı Farsça şâirinin adı.

m. 98b/01

[=1]

Muḥammed Ḫān Şerefü'd-dīn *öz.i.* Kızılbaş Türkmenler'den olan şâir, hattat ve bestekâr Mesîb Han'ın dedesinin adı.

m. 8a/05

[=1]

Muḥammed Hāşim *öz.i.*Hâfız Penbe'nin Irak'tan Horasan'a gittiğinde, Hâfız'ın var olan ruh hâlini anlata bir rubâî kaleme alan, "Merdumî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

m. 17a/12

[=1]

Muḥammed Ḥüseyn-i Ziynetī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olan, aynı zamanda mîmârlık da yapan Farsça şâirinin adı.

m. 109b/11

[=1]

Muḥammed Mīrek Ṣāliḥī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olup Şâh Tahmâsb'ın edebiyat meclisinde çok önemli bir mevkîye sahip olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 14b/03

[=1]

Muḥammed Mü'min Bég *öz.i.* Muhammed Emîn Sultân-ı Türkmen'in kardeşi olan, cesur ve yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 21a/03

[=1]

Muḥammed Paşa *öz.i.* Yemen Beylerbeyi İskender Paşa'nın oğlu olup son derece cesur ve yardımsever bir kimse olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Osmanlı-Türk şâir ve devlet adamının adı.

m. 9a/08

[=1]

Muḥammed Ṣāliḥ Bég *öz.i.* Maksûd Beg-i Vezîrî'nin oğlu olan, güzel yüzlü bir kimse olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 22a/16

[=1]

Muḥammed Ṣāliḥ Mīrzā *öz.i.* Türkmen beyzâdelerinden olan, Alîhan Mîrzâ'nın oğlu olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Türkçe şâirinin adı.

m. 21a/17

[=1]

Muḥammed Ṣa'llallāhu ʿAleyhi ve ʿĀlihi < Ar. *öz.i.* Hz.Muhammed.

m. 2a/13

[=1]

Muḥammedī Ḫān Kürd *öz.i.* Hemen herkesi, özellikle mahâret sahibi kimseleri himâye ettiğini, ayrıca bir ara hapsolunduğu Şâh Tahmâsb'ın kalesinden firar ettiğini Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 7a/Dk

[=1]

muḥāṣara < Ar. *i.* Kuşatma, etrafını çevirme.

m. ḳıl- Kuşatmak, muhasara etmek. 20b/14

[=1]

muḥaṣṣal < Ar. *sf.* Hâsıl olmuş, husûle gelmiş.

m. ḳıl- Meydana getirmek, oluşturmak. 20b/03

[=1]

muḫāṭab < Ar. *sf.* Hitâbolunan, kendisine söz söylenilen.

m. bol- Muhatap olmak. 3a/Dk

m. ḳıl- Muhatap almak. 50b/06

[=2]

muḥāvere < Ar. *i.* Karşılıklı konuşma, sohbet.

m. (ḫōş-muḥāvere) 7a/Dk, 7a/Dk, 101b/09, 109b/04

[=4]

muḥāẕī < Ar. *sf.* Birbirinin karşısında ve aynı hizâda bulunan.

m. 96a/15

[=1]

Muḥibbī < Ar. *öz.i.* Kānûnî Sultân Süleymân'ın mahlasının adı.

m. 6a/04, 6a/10

[=2]

muḥkem < Ar. *sf.* Sağlam, dayanıklı, güçlü.

m. ḳıl- Sağlamlaştırmak, sıkı sıkıya tutmak. 34a/13

[=1]

muḥtāc < Ar. *sf.* Yapılması gereken, yapılmasına ihtiyaç duyulan.

m. 7a/Dk, 22b/10, 51b/17

[=3]

Muḫtār Sulṭān Şerefü'd-dīn *öz.i.* Gîlânlı şâir Mevlânâ Nesrî'nin ölüm emrini veren kimsenin babasının adı.

m. 108b/06

[=1]

muḫtaṣar < Ar. *sf.* Ayrıntılı olmayan, derli toplu, kısa, öz.

m. 3a/16, 33b/11, 44b/09, 96a/12

m.+da 50a/13, 88a/05, 103b/10

[=7]

muḫteliṭ < Ar. *sf.* Karışık, bir arada, içli dışlı.

m. bol- Bir arada olmak, içli dışlı olmak. 39b/14, 47a/04

[=2]

muḥtesib < Ar. *i.* İslâm hukukunda bir kasaba veya şehir halkının şer'î emir ve yasaklara uymasını sağlamakla görevli olarak çarşı ve pazarı kontrol eden, ticârî dâvâlara ve bazı âmme dâvâlarına bakan belediye zâbıta memuru, ihtisap ağası, ihtisap emîni, şehremîni.

m.+i(1) 12a/12, 15a/10

[=2]

muḥteşem < Ar. *sf.* İhtişam dolu, ihtişamlı, harika.

m. 51a/14

[=1]

muḳābele < Ar. *i.* **I.**Karşı karşıya bulunma, yüz yüze gelme.

m.+side 100b/14

II. Birbirine karşı koyma, çatışma, mücadele etme.

m. bol- Savaşmak, mücadele etmek, çatışmak. 6a/16

[=2]

muḳaddemāt < Ar. *i.* Lidelik, yöneticilik.

m. 10a/17, 39b/12

m. kör- Liderlik, öncülük yapmak, yönetici olmak. 73a/07, 105b/10, 110b/03

[=5]

muḳaddes < Ar. *sf.* Kutsal, mukaddes.

m.+de+(Meşhed-i muḳaddes) 73a/06, 97b/10, 98b/09, 100b/05, 108a/04

m.+dindür+(Meşhed-i muḳaddes) 15a/09, 66a/13, 93b/11, 100a/16, 109b/11

m.+ġa+(Meşhed-i muḳaddes) 29b/09

[=11]

muḳārin < Ar. *i.* Yakın, benzer.

m. 8a/07, 62b/05

[=2]

muḳarreb < Ar. *sf.* Dost olan, arkadaş kabul edilmiş, yakın.

m. (muḳarrebü'l-ḥażret) 15b/12

[=1]

muḳarrer < Ar. *sf.* Hakkında karar verilmiş, tanınan, bilinen, ifade edilen.

m. 18a/08, 89a/08

m. bol- Hakkında karar verilmek, tanınmak, bilinmek. 48a/05

m. (şāʿir-i muḳarrer) 34b/14

[=4]

muḳarrib < Ar. *i.* Müsteşar.

m.+dür 88b/12

[=1]

muḳayyed < Ar. *sf.* Bir şeye ya da kimseye maddî veya mânevî olarak bağlanmış olan.

m. ol- Bağlanmak. 97a/13

[=1]

Muḳīmī < Ar. *öz.i.* Fars dilinde şiirler kaleme almış olan Hasan Beg Şükr Oğlu'nun mahlasının adı.

m. 37b/05

[=1]

mundaḳ *zf.* (E.T. *munı teg*< *bu+nı teg*) Bunun gibi, böyle, bu şekilde.

m. 40a/17

[=1]

munṣif < Ar. *sf.* İnsaflı.

m. 40a/01, 65a/01, 92a/13

[=3]

muntaẓır < Ar. *sf.* (Ar. *muntaẓir*) Dört gözle bekleyen, beklemekte olan.

m. (muntaẓır-ı viṣāl) 40a/04

[=1]

mūr < Fars. *i.* Karınca.

m. 43a/16

[=1]

murād < Ar. *i.* Erişilmek istenen, gerçekleşmesi arzu edilen şey, dilek, istek, amaç.

m. (sāḥil-i murād-ı ʿālem ve ʿālemiyān) 7a/Dk

m.+ların+(bād-bān-ı murād) 7a/Dk

[=2]

Murād Bég *öz.i.* Kirmân hâkimi Şâhkulı Sultân'ın oğlu olup son derece şanssız ve afyon bağımlısı bir kimse olduğunu, ayrıca devlet işlerini bırakarak kaşıkçılık yaptığını Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 20b/10

[=1]

Murād Ḫān *öz.i.* Temir Han'ın oğlu olup, önceleri Şâh Tahmâsb'ın en değer verdiği kimse olan fakat sonradan Şâh'ın gözünden düşen, "Figârî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan Türk şâir ve devlet adamının adı.

m. 8a/17

m.+nıñ 20a/14

[=2]

murādāt < Ar. *i.* (murād'ın çoğulu) Muartlar, istek ve arzular.

m. 22b/15

m.+ların (cemīʿ-i murādāt ve maḳṣūdat) 20b/02

[=2]

muraṣṣaʿ < Ar. *sf.* Kıymetli taşlarla, mücevherlerle bezenmiş, süslenmiş.

m. 2a/01, 39b/06, 108b/04

[=3]

muṣaddiʿ < Ar. *sf.* Rahatsız eden.

m. bol- Rahatsız etmek. 25b/03

[=1]

muṣāfaḥa < Ar. *i.* El sıkışma, tokalaşma.

m. 39b/02

[=1]

musāferet < Ar. *i.* Yolculuğa, sefer çıkma, seyahat etme.

m. ḳıl- Seyahat etmek. 94a/02

[=1]

muṣāḥabat < Ar. *i.* (muṣāḥabe'nin çoğulu) Karşılıklı konuşmalar, sohbetler, muhabbetler.

m.+ı(1) 113a/07

[=1]

muṣāḥib < Ar. *i..* Karşılıklı konuşmayı, sohbet etmeyi seven, sohbet arkadaşı olan kimse.

m. 22a/13, 25b/02, 31a/10, 31a/15, 33a/09, 36b/12, 42a/08, 82b/12, 87a/11, 90b/06, 94a/02, 94b/02, 100a/12, 101b/15, 102b/11, 10b/05, 113a/09

m. (muṣāḥib-i heme-cā-rev) 40b/14

m. (muṣāḥib-i şeb-āne-rūzī) 97a/11

m. (muṣāḥib-i şūḫ-ṭabʿ) 90b/02

m.+ler 74b/16

[=21]

muṣavvir < Ar. *i.* Resim yapan kimse, resim sanatçısı, ressam.

m. 31b/11

[=1]

Muṣḥaf < Ar. *i.* Kur'ân-ı Kerîm.

m. 34b/09

[=1]

mūsīḳār < Ar. *i.* Pestten tize doğru sesleri vermek amacıyla uzundan kısaya doğru birkaç kamışın birbirine eklenmesiyle oluşan, Avrupa müzik literatüründe, Antik Yunan Tanrısı Pan'a nispetle "Pan flute" de denilen, Türk Müziği'nde özellikle mehter müzik geleneğinde 18. yüzyıla kadar icrâ edilmiş, günümüzde ise Romanya Halk Müziği'inde sıklıkla kullanılıp "Nay" adı verilen eski bir nefesli saz, miskal. Çalgının benzerleri Güney Amerika yerlilerinin müziğinde de oldukça yaygındır.

m.+ı(2) 39b/09

[=1]

mūsīḳī < Ar. *i.* (Ar. *mūsīḳī*< Yun. *mousike*) Duygu ve düşüncelerin seslerle ifade edildiği sanat dalı, müzik, mûsıkî.

m. 4b/02, 5a/17, 8a/08, 40b/15, 58a/09, 113a/15

m.+de 30b/12, 88b/13

m.+din 97b/05

[=9]

mūsīḳī-dān < Ar. *mūsīḳī*+Fars. -*dān*'dan Fars. *tü.i.* Müziği iyi bilen, müzikten iyi anlayan kimse, mûsıkîşinas.

m. 10a/13

[=1]

mūşikāf < Ar. *i.* Kılı kırk yararcasına inceleyen, müdekkik, araştırmacı.

m. (nūk-i ḫāme i-mūşikāf) 3a/Dk

[=1]

mutaʿaṣṣıb < Ar. *sf.* (Ar. *mutaʿaṣṣib*) Taassup sahibi, tutucu, yobaz.

m.+dur+(Şīʿa-i mutaʿaṣṣıb) 108b/15

[=1]

muṭābıḳ < Ar. *sf.* (Ar. *muṭābiḳ*) Uygun düşen, ilgili, alâkalı.

m. 3a/Dk

m. (beyt-i muṭābıḳ) 2a/10

[=2]

muʿtād < Ar. *sf.* Âdet hâline gelmiş, alışılmış olan, her zamanki.

m. 42b/13

[=1]

muṭālaʿa < Ar. *i.* Etraflıca düşünme, inceleme, tetkik.

m.+sıġa 10a/17

[=1]

muṭālebe < Ar. *i.* İsteme, istekte bulunma, talep etme.

m.+siġa 39b/13

[=1]

mutaṣavvir < Ar. *sf.* Tasavvur eden, düşünen.

m. 96a/08

[=1]

mutavaṭṭın < Ar. *sf.* (Ar. *mutavaṭṭin*) Bir yere yerleşen, o yeri yurt edinen, o yerde ikamet eden.

m. 72a/12

m. bol- Bir yerde meskûn olmak, yaşamak, ikamet etmek. 33b/03, 42a/03, 107a/04, 111a/12

m.+dur 94a/11

[=6]

muʿteber < Ar. *sf.* İtibarlı, güvenilir, sevilip sayılan.

m. 67b/11

m.+dürler 15b/01

[=2]

muʿteḳid < Ar. *sf.* İtikadı olan, inancı tam olan, güvenen.

m. 61a/13, 110a/14, 111a/14

m. ér- İtikadı olmak, inancı tam olmak. 63a/11

m.+leri 111a/16

[=5]

muʿtemed < Ar. *sf.* Kendisine itimat edilen, güven duyulan.

m. (muʿtemed-i ʿaleyh) 43b/08

[=1]

muṭīʿ < Ar. *sf.* İtaat eden, boyun eğen.

m. 93a/16, 95a/01

m. ḳıl- Boyun eğdirmek, kendisine itaat ettirmek. 106a/12

[=3]

muvācehe < Ar. *i.* Bir kimsenin tam önü, karşısı, huzuru.

m. 9b/10

m. bola al- Karşısına çıkabilmek, yüzleşebilmek. 3b/07

m. oḳu- Huzurunda, yüzüne karşı okumak. 50b/04

[=3]

muvaffaḳ < Ar. *sf.* Amacına ulaşmış, başarılı olmuş, muvaffak, başarılı.

m. bol- Muvaffak olmak, başarmak. 9a/06, 16a/11, 37b/14, 40a/12, 43a/14, 47a/07, 49a/Dk, 108a/02

[=8]

muvāfıḳ < Ar. *sf.* (Ar. *muvāfiḳ*) Uygun, münasip, ilgili, alâkalı.

m. 3a/Dk, 31a/15, 32a/01, 33a/08, 63a/16, 87a/11, 96a/15, 96a/15, 100a/12, 107b/12

m. bol- Uyuşmak, uygun olmak, isabet olmak. 5a/03

m. tüş- Uygun olmak. 2a/08

m.+dur 43a/02

m.+ı(1)+(yār-ı muvāfıḳ) 113b/17

[=14]

muvaḥḥidīn < Ar. *i.* (muvaḥḥid'in çoğulu) Tevhit inancını benimseyenler, Müslümanlar.

m. (Dārü'l-muvaḥḥidīn-i Ḳazvīn) 10b/16, 96a/02, 99b/10, 105a/07, 111a/06

[=5]

muvāfıḳlıġ < Ar. *muvāfiḳ*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Uygun, mâkul, anlaşılır bir kimse olma.

m. (bā-vücūd-ı germlıġ ve muvāfıḳlıġ) 43b/15

[=1]

muvāzene < Ar. *i.* Mükâfatlandırma, ödül verme.

m. ḳıl- Ödüllendirmek. 37b/17

[=1]

mūy < Fars. *i.* Saç. ↔ **mū.**

m. (mūy-i ser) 77a/11

m.-i ser ḳoy- Saç uzatmak. 106a/04

[=2]

mūyīne-dūz < Fars. *b.i.* Kürk diken kimse, kürkçü.

m.+dur 106b/02

[=1]

muẓaffer < Ar. *sf.* Zafer kazanmış, bir savaşta mutlak galip gelmiş.

m. 3a/Dk

[=1]

Muẓaffer Bég-i Reng-rez *öz.i.* İran'ın Kirmân şehrinden olup esnaflık yapmış Farsça şâirinin adı.

m. 110a/09

[=1]

muzd < Fars. *i.* Ücret.

m. (muzd-i ḥammām ve āş-pez) 74b/16

[=1]

mūze-dūz < Fars. *b.i.* Çizme diken kimse, çizmeci.

m. 31b/04

[=1]

mużṭarib < Ar. *sf.* Maddî mânevî ıztırap içinde kıvranan, acı çeken.

m. 109a/14

m. çıḳ- Acı içinde bir yerden çıkmak. 95b/01

[=2]

mübāḥaṣa < Ar. *i.* (Ar. *mubāḥaṣa*) Sözlü tartışma.

m. 38a/08

[=1]

mübāhāt < Ar. *i.* (Ar. *mubāhāt*) Övünme, övünç.

m. 52a/04

m. ḳıl- Övünmek. 15b/13, 24b/11, 66b/04

m. (mūceb-i mübāhāt-ı ḫ̮ōd-nümāylıġ) 114a/07

m.+ı(1) 38a/09, 39a/15

[=7]

mübāhele < Ar. *i.* (Ar. *mubāhele*) Birbirine beddûa etme, lânet okuma.

m. ḳıl- Lânet okumak. 38a/10

[=1]

mübālaġa < Ar. *i.* (Ar. *mubālaġa*) Abartma, bir iş ya da davranışta aşırıya kaçma.

m.+dın 39a/15

[=1]

mübārek < Ar. *sf.* (Ar. *mubārek*) Kutlu, uğurlu, mübârek.

m. 3a/03, 116a/02

[=2]

mübeddel < Ar. *sf.* (Ar. *mubeddel*) Değiştirilmiş, tebdîl edilmiş, dönüşmüş.

m. bol- Dönüşmek, tersine dönmek. 81b/16

[=1]

mücādele < Ar. *i.* (Ar. *mucādele*) Mücâdele.

m.+side 38a/08

[=1]

müdām < Ar. *i.* (Ar. *mudām*) Şarap, mey.

m. (ʿayş-i müdām) 3a/Dk

[=1]

müdāvemet < Ar. *i.* (Ar. *mudāvemet*) **I.**Bir işi sürekli yapma, ara vermeden, yılmadan sürekli çalışma.

m. ḳıl- Bir şeyi sürekli yapmak, devam ettirmek. 4a/12

II. Bağımlı olma, bağımlılık.

müdāvemet-i tiryāk Afyon bağımlılığı. 20b/12

m.+i(1) 40a/09

[=3]

müddeʿā < Ar. *i.* (Ar. *muddeʿā*) Dâvâ sebebi, dâvâ konusu olan mesele.

m. 3a/Dk, 109a/16

[=2]

müddeʿī < Ar. *i.* (Ar. *muddeʿī*) Birini dâvâ eden, dâvâcı.

m.+ler 105b/16

[=1]

müddet < Ar. *i.* (Ar. *muddet*) Süre, müddet, bir şeyin yapılması veya oluşması için gereken zaman.

m. 42b/17

[=1]

müdīr < Ar. *sf.* (Ar. *mudīr*) İdare eden, yöneten.

m. 3a/Dk

[=1]

müʾeddeb < Ar. *sf.* (Ar. *muʾeddeb*) Edepli, terbiyeli.

m. 32b/07

[=1]

müʾeddeb-āne < Ar. *muʾeddeb*+Fars. -*āne*'den Fars. *tü.zf.* Saygılı bir şekilde, edeplice.

m. 106a/10

[=1]

müʾes̱s̱ir < Ar. *sf.* (Ar. *muʾes̱s̱ir*) Etkili, tesirli.

m. 4b/17, 74b/04

[=2]

müfīd < Ar. *sf.* (Ar. *mufīd*) Faydalı, yararlı.

m. ér- Faydalı olmak. 25b/01

[=1]

müflis < Ar. *sf.* (Ar. *muflis*) İflas etmiş, parasız pulsuz kalmış.

m. bol- İflas etmek, meteliksiz, beş parasız kalmak. 74b/13

[=1]

müflis-meʾāb < Ar. *sf.* (Ar. *muflis-meʾāb*) Fakir, yoksul.

m. (ḥavṣala-i müflis-me᾽āb) 24b/17

[=1]

mühim-güẕār < Ar. *muhimm*+Fars. -*guẕār*'dan Fars. *tü.sf.* Ehemmiyet kesbeden, önemli.

m. 18a/16

[=1]

mühimmāt < Ar. *i.* (Ar. *muhimme*'nin çoğulu) Önemli ve gerekli şeyler, işler, hususlar.

m.+ı(1)+(rātıḳ-i fātık-i mühimmāt) 13b/13, 18a/15

[=1]

mühlik < Ar. *sf.* (Ar. *muhlik*) Öldürücü, helâk edici.

m. 20b/07

[=1]

mühr < Fars. *i.* (Fars. *muhr*) Mühür, damga.

m.+iga 96b/01

m.+in 95a/13, 96a/10

[=3]

müjde < Fars. *i.* (Fars. *mujde*) Mutluluk veren haber, muştu.

m. vér- Müjde vermek, mutlu haber duyurmak, muştulamak. 43b/13

[=1]

müje < Fars. *i.* (Fars. *muje*) Kirpik.

m.+m 34a/07

m.+ñg 50a/16

[=2]

müjgān < Fars. *i.* (Fars. *mujgān*) Kirpikler.

m. 34a/07

m. (müjgān-ı ciger-kāv) 7b/14

m.+a+(ḫancer-i müjgān) 34a/09

[=3]

mükāfāt < Ar. *i.* (Ar. *mukāfāt*) Bir başarının, iyi ve güzel bir davranışın karşılığı olan şey, mükâfat.

m.+ı(1) 112a/10

[=1]

mükedder < Ar. *sf.* (Ar. *mukedder*) Kederli, hüzünlü.

m. 34a/08

[=1]

mükemmel < Ar. *sf.* (Ar. *mukemmel*) Kemâle ermiş, olgunlaşmış, tam, kusursuz, eksizksiz.

m. ḳıl- Kusursuz hâle getirmek, eksiksiz kılmak. 104a/13

[=1]

mükerrer < Ar. *sf.* (Ar. *mukerrer*) Tekrar edilmiş, tekrarlanmış.

m. 15a/13, 23b/17, 32a/02, 74b/15, 95b/11, 112a/07

m. (ḳand-ı mükerrer) 34a/06

[=7]

mükerrerā < Ar. *zf.* (Ar. *mukerrerā*) Defâlarca, bir çok kez.

m. 39a/14, 82a/17, 97a/01

[=3]

mükteseb < Ar. *sf.* (Ar. *mukteseb*) Kazanılmış, elde tuttlan, elde edilmiş.

m.+i(1) 15a/12

[=1]

mülāḥaẓa < Ar. *i.* (Ar. *mulāḥaẓa*) Bir şeyi dikkatle bakmak suretiyle incelemek ve anlamak.

m. ḳıla al- Görebilmek, anlayabilmek. 23a/15

m. ḳılıl- Görüp incelenmek suretiyle anlaşılmak. 40a/01

m. ḳıl- Görüp incelemek. 4b/13, 12a/05, 29a/15, 44a/17, 65b/14

m.+sıdın+(vech-i mülāḥaẓa) 24b/17

[=8]

mülāḳāt < Ar. *i.* (Ar. *mulāḳāt*) Bir yerde buluşmak suretiyle yapılan karşılıklı konuşma.

m. 90b/04

m. bol- Mülâkatta bulunmak, karşılıklı konuşmak. 88a/01

m. (mülāḳāt-ı şerīf) 18a/03

m.+ıdın 44a/14

m.+larıġa+(şeref-i mülāḳāt) 39a/11

[=5]

mülāyemet < Ar. *i.* (Ar. *mulāyemet*) Yumuşaklık, yumuşak başlılık, sâkin huylu olma.

m. 92b/07

[=1]

mülāyim < Ar. *sf.* (Ar. *mulāyim*) Yumuşak başlı, iyi huylu, efendi.

m. 4b/11, 5b/15, 7b/02, 19b/06, 21b/16, 75b/08, 78b/02

***mülāyim-ṭabʿ** Yumuşak huylu, mülâyim tabiatlı. 6a/03

[=8]

mülāzemet < Ar. *i.* (Ar. *mulāzemet*) Bir kurumda veya bir kimseye bağlı olarak çalışma, hizmet verme.

m. 42a/14

m. (bā-vücūd-ı mülāzemet) 112a/02

m. ét- Bir kimsenin hizmetinde bulunmak, yardımcısı olmak. 30b/16

m.+ġa 43b/08

m.+ide 9b/15, 34b/13, 43b/01, 87b/06, 91b/08, 105b/12

m.+idin 21b/07

m.+iġa 40a/09

m.+imizġa 44b/02

m.+leride 90a/11

[=14]

mülāzım < Ar. *sf.* (Ar. *mulāzim*) Bir kurumda ya da bir kimseye bağlı olarak çalışan, hizmet veren, memur.

m. 105b/12

m.+larıġa 9a/16

[=2]

mülebbes < Ar. *sf.* (Ar. *mulebbes*) Üzerine elbise giyme, giyinme.

m. bol- Elbise giymek. 5a/05

[=1]

mülḥid-āne < Ar. *mulḥid*+Fars. *-āne*'den Fars. *tü.sf.* İnançsız, imansız.

m. 108b/05

[=1]

mülk < Ar. *i.* (Ar. *mulk*) Ülke, âlem, diyâr, dünya.

m. (şāh-ı mülk-i miḥnet) 34b/05

m.+iniñ 2b/07

[=2]

Mülkī Bég-i Serkānī *öz.i.* Hemedân şehrine bağlı Serkân adlı kasabadan olup, son derece dindar ve çeşitli ilimlerde derin bilgi sahibi olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 64b/01

[=1]

mültecī < Ar. *sf.* (Ar. *multecī*) Bir yere veya kimseye sığınan.

m. bol- Bir yere veya kimseye sığınmak. 3b/10, 38a/10

[=2]

mültefit < Ar. *sf.* (Ar. *multefit*) İlgi gösteren, dikkat ve önem veren.

m. bol- İlgi göstermek. 18b/09

[=1]

mülūk < Ar. *i.* (melik'in çoğulu) Melikler, hükümdarlar, pâdişâhlar.

m. 15a/15, 47a/06

m. (ebvābü'l-mülūk) 3a/14

[=3]

müʾminīn < Ar. *i.* (Ar. *muʾminīn*) İnananlar, Müminler, Müslümanlar.

m. (ḥażret-i emīrü'l-müʾminīn) 107a/08

[=1]

mümkin < Ar. *sf.* (Ar. *mumkin*) İmkân dâhilinde olan, olabilir, muhtemel.

m. 20a/14

[=1]

mümtāz < Ar. *sf.* (Ar. *mumtāz*) İmtiyaz sahibi, seçkin, seçilmiş.

m. 7a/Dk, 12a/17, 107a/02

m. bol- 4a/06

[=4]

münāfāt < Ar. *i.* (Ar. *munāfāt*) Birbirine karşı olma, karşıtlık, muhalefet.

m.+ı(1) 31a/15

[=1]

münʿakis < Ar. *sf.* (Ar. *munʿakis*) Bir şeyin tam tersi, zıttı.

m.+dür+(ḳażiyye-i münʿakis) 96a/06

[=1]

münāsebet < Ar. *i.* (Ar. *munāsebet*) İlgi, alâka, uygunluk.

m.+i(1) 9a/03, 85a/14, 110b/10

[=3]

münāsib < Ar. *sf.* (Ar. *munāsib*) Uygun, alâkalı, ilgili, münâsip.

m. 5a/09, 7a/06, 17a/16, 19a/15, 31b/07, 32a/01, 33a/13, 40a/15, 43b/09, 65b/16, 77b/14, 89a/13, 95b/06, 111b/10

[=14]

münāzaʿa < Ar. *i.* (Ar. *munāzaʿa*) Ağız kavgası, tartışma, çekişme.

m. ḳıl- Tartışmak. 81b/09

[=1]

Münāẓara-i Beng ū Bāde *öz.i.* Ünlü Türk şâiri Mevlânâ Fuzûlî'nin kaleme almış olduğu eserin adı.

m. 33b/07

[=1]

müncer < Ar. *sf.* (Ar. *muncer*) Bir duruma veya şeye varıp bir sonuca bağlanan, sonuçlanan olay ya da olgu.

m. 6a/05

m. bol- Bir yere doğru sürüklenmek, çekilip götürülmek. 25b/07

[=2]

münevver < Ar. *sf.* (Ar. *munevver*) Aydınlanmış, nurlu.

m. 8b/04

m. ḳıl- Aydınlatmak. 7a/Dk, 9b/04

[=3]

münfaʿil < Ar. *sf.* (Ar. *munfaʿil*) Utanmış, utanç duyan.

m. bol- Utanç duymak. 9b/10, 44b/06, 74b/14, 81b/14

[=4]

münḳaṭiʿ < Ar. *sf.* (Ar. *munḳaṭiʿ*) Bir kimse ya da şeyden ilgisini kesmiş, ayrılmış, aralarında hiçbir bağ kalmamış olan.

m. ḳıl- Ayırmak, ayrı kılmak. 34b/05

[=1]

münkir < Ar. *sf.* (Ar. *munkir*) İnkâr eden.

m. bol- İnkâr etmek. 111a/16

[=1]

münşī < Ar. *i.* (Ar. *munşī*) **I.**Usta nâsir, edip.

m. 17a/14

II.Kâtip.

m.+dür 26b/07

[=2]

müntaḳill < Ar. *sf.* (Ar. *muntaḳill*) İntikal eden, naklolunan.

m. bol- Zihnine intikal etmek, anlayabilmek. 68a/14

[=1]

müreffeh < Ar. *sf.* (Ar. *mureffeh*) Bolluk ve refah içinde yaşayan, varlıklı.

müreffehü'l-ḥāl Zamanında refah yüzü gören. 29b/07

[=1]

mürekkeb < Ar. *sf.* (Ar. *murekkeb*) Bir araya getirilip birbirine eklenmiş, birleşik.

m. 34b/14

m. (mürekkeb-i teveccüh) 7a/Dk

[=2]

müretteb < Ar. *sf.* (Ar. *muretteb*) Tertip edilmiş, düzenlenmiş, düzenli.

m. ḳıl- Düzenlemek, tertip etmek. 104b/16

[=1]

mürīd < Ar. *i.* (Ar. *murīd*) Bir tarikata mensup olarak bir mürşidin terbiyesine giren derviş.

m.+i(1) 111a/14

[=1]

müsāfir < Ar. *i.* (Ar. *musāfir*) Konuk, misafir.

m.-sén 34a/14

[=1]

müseddes < Ar. *i.* (Ar. *museddes*) Altışar mısrâlık bentlerden oluşan manzûme.

m. 22b/05, 66b/05

[=2]

müsellem < Ar. *sf.* (Ar. *musellem*) Herkesçe hakkı teslim edilmiş, kabul gören, mûteber.

m. tut-Saygı duymak, kabul etmek, hakkını teslim etmek. 9a/11, 39a/10, 61b/13

m.+dürler 13b/12

[=4]

Müselmān < Ar. *öz.i.* (Ar. *muslim*+Fars. *-ān*'dan Fars. *muslimān*> *muselmān*) İslâm dînine bağlı olan kimse.

m. 6a/02, 78a/16

[=2]

müseyyer < Ar. *sf.* (Ar. *museyyer*) Yan yana, birlikte, bir arada.

m. (érduḳ) 61a/09

[=1]

müstaġnī < Ar. *sf.* Elinde olanla yetinen, tok gözlü.

müstaġniyyü'l-elḳāb Gönlü zengin. 21b/15, 44b/08

[=2]

müstaḥkem < Ar. *sf.* (Ar. *mustaḥkem*) Bir konuda hakkında hüküm verilmiş.

m. bol- Hüküm verilmek. 17b/14

[=1]

müstaʿid < Ar. *sf.* (Ar. *mustaʿid*) Bir işi ya da şeyi yapabilme yeteneğine sahip olan, yetenekli.

m. 9a/16, 26b/15

[=2]

müstecāb < Ar. *sf.* (Ar. *mustecāb*) Kabul olunan, müspet cevap alınan istek veya duâ.

m. bol- Kabul olunmak. 27b/03

müstecābü'd-daʿve Duâsı kabul olunan. 44a/10

[=2]

müstefīd < Ar. *sf.* (Ar. *mustefīd*) Faydalanan, yarar sağlayan.

m. bol- Faydalanmak, istifade etmek. 10b/03, 42b/05, 65b/01

[=3]

müsteḥaḳḳ < Ar. *sf.* (Ar. *musteḥaḳḳ*) Hak etmiş, kazanmış, lâyık.

m. (müsteḥaḳḳ-ı maḥrūm) 44a/09

m.+nı 5a/17

[=2]

müstemiʿ < Ar. *sf.* (Ar. *mustemiʿ*) İşiten, dinleyen.

m. 68a/14

m.+ġa 10a/11, 74b/04, 88a/08

m.+i(1) 93a/09

[=5]

müsteṡnā < Ar. *i.* (Ar. *musteṡnā*) Başkalarından farklı olan, seçilmiş, seçkin, imtiyazlı, üstün.

m. 34b/04

m. ḳıl- Ayırt etmek, imtiyazlı davranmak. 2a/04

[=2]

müstezād < Ar. *i.* (Ar. *mustezād*) Her mısrâın altına altına vezninin yarısı kadar kısa bir mısrâ ilâve etmek suretiyle yazılan manzûme.

m. (rubāʿī-i müstezād) 77b/14

[=1]

müşaẖẖaṣ < Ar. *sf.* (Ar. *muşaẖẖaṣ*) Ayırt edilmiş, belirli hâle getirilmiş, belli, açık, vâzıh.

m. bol- Anlaşılmak, mâlûm olmak. 88a/02

[=1]

müşārün-ileyh < Ar. *zm.* (Ar. *muşārun-ileyh*) Adı geçen, sözü edilen, anılan, zikri geçen, işâret edilen kimse.

m. 17b/11, 105b/11

m. (ẖvāce-i müşārün-ileyh) 13b/06

m. (mevlānā-i müşārün-ileyh) 33b/03, 48a/10, 77a/14, 94a/09, 101b/15, 104a/13

m. (mevlānā-yı müşārün-ileyh) 38a/07, 47a/03, 49a/Dk, 63a/11, 64b/02, 101a/01

m. (mīr-i müşārün-ileyh) 24a/10

m. (mīrzā-yı müşārün-ileyh) 10b/17

m.+din+(mevlānā-i müşārün-ileyh) 67b/11, 102b/03

m.+din+(mevlānā-yı müşārün-ileyh) 44a/11

m.+dürler 16a/08

m.+ġa+(ẖvāce-i müşārün-ileyh) 50b/04

m.+ġa+(mevlānā-i müşārün-ileyh) 103b/15

m.+ni 18b/06

m.+ni+(mevlānā-i müşārün-ileyh) 96b/04

m.+ni+(mevlānā-yı müşārün-ileyh) 25b/03

m.+niñ 17a/15

m.+niñ+(ẖvāce-i müşārün-ileyh) 68a/11

m.+niñ+(mevlānā-i müşārün-ileyh) 82b/14

m.+niñ+(mevlānā-yı müşārün-ileyh) 33b/10, 39b/16

m.+niñdür+(mevlānā-yı müşārün-ileyh) 48b/11

[=32]

müşerref < Ar. *sf.* (Ar. *muşerref*) Şereflenme, şeref sahibi olma.

m. 23a/11

m. bol- Şeref duymak, müşerref olmak. 18a/03, 21b/07, 39a/11, 43b/08, 65a/16, 68a/10

m. ḳıl- Şereflendirmek. 15a/13, 32a/03

[=9]

müṭālaʿa < Ar. *i.* (Ar. *muṭālaʿa*) Bir şeyi görerek anlamak, fikir yürütmek.

m. ét- Anlamak. 109a/17

m. ḳıl- Anlamak. 33b/10, 49a/Dk

[=3]

müteʿaccib < Ar. *sf.* (Ar. *muteʿaccib*)

Şaşırmış, hayret içinde kalmış.

m. 77a/02

m. bol- Şaşırmak. 27b/01

[=2]

müteʿayyin < Ar. *sf.* (Ar. *muteʿayyin*)

Bir yerin, bir bölgenin belli başlı kimselerinden olan, tanınmış, îtibarlı, mûteber.

m. 14b/04, 83a/06, 87a/10, 98a/11

[=4]

müteberrike < Ar. *i.* (Ar. *muteberrike*)

Uğurlu, bereketli, kutlu.

m. (āsitāne-i müteberrike) 29b/10

[=1]

mütecāviz < Ar. *sf.* (Ar. *mutecāviz*)

Belli bir mikdârı ya da sınırı aşan, geçen.

m. 4a/07, 5a/01, 5b/07, 23a/14, 78a/16, 93a/14

[=6]

müteʾez̠z̠**ī** < Ar. *sf.* (Ar. *muteʾez̠z̠ī*)

Sıkıntı çeken, ıztırap duyan, muztarip.

m. bol- Sıkıntı çekmek. 23b/01

[=1]

müteferriḳa < Ar. *i.* (Ar. *muteferriḳa*)

Dağınık, birbirinden ayrılmış, bağımsız.

m. 78a/02

[=1]

müteġayyir < Ar. *sf.* (Ar. *muteġayyir*)

Mevcut ruh hâlini kaybederek değişmek, başkalaşmak, bozulmak.

m. bol- Sinirleri bozulmak, sinirlenmek. 22b/13

[=1]

müteḥammil < Ar. *sf.* (Ar. *muteḥammil*)

Taşıyan, katlanan, dayanıklı olan.

m. bol- Taşımak, dayanmak. 3b/01, 33b/11, 96a/13

[=3]

müteḥarrik < Ar. *sf.* (Ar. *muteḥarrik*)

Hareket eden, hareket hâlinde olan.

m. ḳıl- harekete geçirmek, uygulamak. 3a/12

[=1]

müteheccid < Ar. *sf.* (Ar. *muteheccid*)

Geceleri ibâdet eden.

m. 68a/15

[=1]

mütehevvir < Ar. *sf.* (Ar. *mutehevvir*)

Öfkeli, kızgın.

m. 112a/06

[=1]

mütekebbir < Ar. *sf.* (Ar. *mutekebbir*) Kibirli, kendini beğenmiş.

m. 77a/02

[=1]

mütekellim < Ar. *i.* (Ar. *mutekellim*) Konuşan, söz söyleyen.

m. bol- Söz söylemek, konuşmak. 75b/07

[=1]

mütekellimīn < Ar. *i.* (Ar. *mutekellimīn*) Kelâm âlimleri, kelâmcılar.

m. (efṣaḥü'l-mütekellimīn) 23a/09, 84b/04

[=2]

mütemekkin < Ar. *sf.* (Ar. *mutemekkin*) Yerleşik, mukîm, bir yerde oturan, ikamet eden.

m. 3b/05

m. bol- Oturmak. 39a/02

m. (érdiler) 13a/13

[=3]

mütemetti' < Ar. *sf.* (Ar. *mutemetti'*) Kâr eden, fayda sağlayan.

m. bol- Fayda görmek. 43b/15

[=1]

mütereddid < Ar. *sf.* (Ar. *mutereddid*) Bir yere sıklıkla gidip gelen.

m. 42a/15, 54a/10, 112b/08

m. bola al- Gidip gelebilmek. 44a/12

m. bol- Bir yere gidip gelmek. 65a/03, 89b/05, 107b/11

[=7]

mütevāżi' < Ar. *sf.* (Ar. *mutevāżi'*) Tevâzu sahibi, alçak gönüllü.

m. 8a/06

[=1]

müteveccih < Ar. *sf.* (Ar. *muteveccih*) **I.**Teveccüh gösteren, ilgi duyan, meseleye eğilen, inceleyen, dikkatini veren.

m. bol- İlgi göstermek, dikkatini veren. 3a/04, 3b/12, 8b/16, 44a/13, 44b/04

II. Bir yere gitmeye karar veren, o tarafa doğru yola çıkan.

m. bol- Gitmek. 95a/12

m. bola al- Gidebilmek, bir yere girebilmek. 44b/02

m. ḳıl- Götürmek, taşıyarak bir yere gitmek. 3b/06

[=8]

mütevehhim < Ar. *sf.* (Ar. *mutevehhim*) Vehime kapılan, kuruntu eden, evhamlı.

m. bol- Endişeye kapılmak, evham yapmak. 48a/07, 109a/15

[=2]

mütevellid < Ar. *sf.* (Ar. *mutevellid*) Dünyaya gelmiş, doğmuş.

m. bol- Doğmak, dünyaya gelmek. 96b/07

[=1]

müteverriʿ < Ar. *i.* (Ar. *muteverriʿ*) Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet eden, günah işlemekten kaçınan, takvâ sahibi, dindar.

m. 64b/02

[=1]

müttaḳī < Ar. *sf.* (Ar. *muttaḳī*) İnancı sağlam, takvâ sahibi.

m. 4a/07

[=1]

müttefiḳ < Ar. *sf.* (Ar. *muttefiḳ*) İttifâk eden, uyum ve anlaşma sağlayan, aynı fikirde olan.

m. 9a/11

[=1]

müttehim < Ar. *sf.* (Ar. *muttehim*) İtham eden, suçlayan.

m. ḳıl- Töhmet altında bırakmak, suçlamak. 105b/16

[=1]

müvecceh < Ar. *sf.* (Ar. *muvecceh*) Meşrû, makbul, münasip, uygun.

m. 101a/03

[=1]

müyesser < Ar. *sf.* (Ar. *muyesser*) Nasip olan.

m. (érmes) 50a/13

[=1]

müẓāyaḳa < Ar. *i.* (Ar. *muẓāyaḳa*) Geçim sıkıntısı, yokluk, parasızlık.

m. ḳıl- Esirgemek. 40b/04

[=1]

müẕehheb < Ar. *sf.* (Ar. *muẕehheb*) Tezhip edilmiş, süslenmiş.

m. (étmek) 1b/12

[=1]

müzeyyeb < Ar. *sf.* (Ar. *muzeyyeb* < Fars. *zīb* "süs, ziynet" kelimesinden türetilmiş) Süslenmiş, bezenmiş, süslü.

m. ét- Süslemek, bezemek. 2a/01

[=1]

müzeyyen < Ar. *sf.* (Ar. *muzeyyen*) Tezyin edilmiş, süsenmiş, süslü.

m. 7a/Dk

[=1]

müżḥik < Ar. *sf.* (Ar. *mużḥik*) Gülünçlü, nükteli, şakacı.

m. 43b/12, 66a/14, 109a/02, 113a/08

[=4]

-N-

nā < Fars. *e.* Olmayan, değil. Genellikle Farsça, bazen de Arapça sıfatların başına gelerek dilimizdeki "olmayan, değil" kelimelerinin anlamını karşılar.

nā-būd Yok, olmayan.

n. bol- Yok olmak, yok edilmek.

n. 25b/07, 108b/07

[=2]

nā-ḫalef Korkusuz.

n. 30b/17

[=1]

nā-mefhūm Anlaşılmaz, anlaşılmayan.

n. 25b/11

[=1]

nā-meşhūr Meşhur olmayan, bilinmeyen.

n. 33b/11

[=1]

nā-mevzūn Âhenkli olmayan, uyumdan uzak.

n. 27a/15

[=1]

nā-muḳayyed İlgisiz, kayıtsız.

n. 82b/16

[=1]

nā-murād Bahtsız, murâdına erememiş, mutsuz.

n. 20a/15, 20b/11, 21a/04, 42b/04, 59b/07, 71b/02, 74b/03, 75a/08, 78b/05, 79b/09, 85a/16, 89a/05, 89b/10, 90a/17, 91a/15, 93b/13, 94b/15, 102a/10, 102a/15, 105b/03, 109a/13, 109b/07

n. 107a/11, 69b/11, 74b/13, 84a/07, 91a/03, 91b/15

n. (dervīş-veş ve riyāżet-keş-i nā-murād) 104b/01

n. (levend-i şāʿir-pīşe-i nā-murād-ı çoḳ) 88a/10

n. (ser-terāş-ı nā-murād) 99b/11

n.+dur 72a/12, 111b/09

n.+ġa 94b/17

n.+ları+(cemīʿ-i nā-murād) 104a/01

n.+nıñdur 42b/07, 78b/08, 93b/14, 102a/12

[=39]

nā-murād-āne *zf.* Hüzünlü bir tavırla.

n. 72a/12, 95a/03

[=2]

nā-murādlıḳ İstenmeyen, istenmedik şey.

n.+lar 22b/13

[=1]

nā-münāsib Uygun olmayan.

n. 7a/Dk, 8b/01, 13b/06

n. (ʿavārıżāt-ı nā-münāsib) 20a/10

[=4]

nā-müvecceh Meşrû olmayan.

n. 101a/03

[=1]

nā-rāżı Rızâ göstermeyen, râzı olup kabullenmeyen.

n. bol- Rızâ göstermemek, kabul etmemek. 79b/06

[=1]

nā-sāz-kār Geçimsiz.

n. 84b/16

[=1]

nā-şekīb Sabırsız.

n. 112a/07

[=1]

nā-tamām Bitmemiş, tamamlanmamış.

n. 40a/11

[=1]

nādir < Ar. *sf.* Az rastlanan, az bulunan.

n. (nādir-i devrān) 68a/06

n. (nādirü'z-zamān) 68a/15, 109b/12

n.+i(1) 15b/02

[=4]

naḥḥāslıġ < Ar. *naḥḥās*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Bakırcılık.

n.+dın 96b/14

[=1]

naḫl < Ar. *i.* Hurma ağacı.

naḫl-i ümīd Süs ağacı. 6b/13

[=1]

naḥv < Ar. *i.* Söz dizimi, sentaks, cümle bilgisi.

n.-ile 103b/02, 103b/03

[=2]

naḳd < Ar. *i.* Geçerli para, akçe.

n.+ini 83a/02

[=1]

naḳdīne < Ar. *i.* Peşin para.

n.+si 74b/15

[=1]

naḳīżeyn < Ar. *naḳīż*+Ar. *-eyn* tesniye ekinden *i.* Birbirinin zıttı olan iki şey.

n. (ictimāʿ-ı naḳīżeyn-i ʿaḳl ve cehl) 105a/07

[=1]

naḳḳāş < Ar. *i.* Nakkaş, nakış işleyen kimse, ressam.

n. 1b/11, 30a/14, 31b/11, 98b/08

Naḳḳāş-ı Şāhī Mevlânâ Muzaffer Alî Nakkaş. 4a/04, 95b/15

n.+ları 95a/11

[=7]

***naḳḳāş-ṭabʿ** Ressam tabiatlı.

naḳḳāş-ṭabʿ-ı rāst-selīḳa Ressam tabiatlı ve düzgün seciyeli. 4b/10

[=1]

naḳḳāşlıḳ < Ar. *naḳḳāş*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Nakkaşlık işi mesleği, ressamlık.

n. 4a/01, 4b/01, 22b/08, 30a/13, 95a/06, 95b/03, 95b/09

n.+ġa 101a/12

[=8]

naḳl < Ar. *i.* Bir şâirin başka bir şâir tarafından söylenmiş olan bir mânâyı az çok değiştirerek taklit etmesi, kendine mâletmesi, bir çeşit intihâl.

n. ḳıl- Bir şâirin eserini taklit yoluyla intihâlde bulunmak. 95b/14

[=1]

naḳş < Ar. *i.* **I.**Resim, şekil.

n.+ın 33b/14

II. Beste, müzik eseri.

n. 91b/17

[=2]

Naḳş-ı Bedīʿ *öz.i.* Gazâlî-i Meşhedî'nin kaleme almış olduğu kitabın adı. 48a/11

[=1]

naḳş-bendlıḳ < Ar. *naḳş*+Fars. *bend*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Ressamlık, nakışçılık.

n. 68a/05, 95a/10

[=2]

nāle < Fars. *i.* Ağlama, inleme, feryat, inleyiş.

n. 34a/05

n.+dindür 34a/04

[=2]

naʿlīçe-ger < Fars. *tü.i.* Nalcı.

n.+dür 78b/05

[=1]

nām-zed < Fars. *i.* Aday, namzet.

n. ḳıl- Aday olmasını sağlamak. 3a/Dk

[=1]

namāz < Fars. *i.* İslâm'ın beş şartından biri olup Müslümânlar'ın beş vekit yapması farz kılınmış olan ibadet.

n.+a 34a/10

[=1]

nāme < Fars. *i.* **I.**Mektup

n.+mi 40a/03

n.+si 13b/08

II. Kitap, mecmua.

n. (nesīm-i nāme-i ʿanber-bār) 10b/11

[=3]

nās < Ar. *i.* İnsanlar, halk.

n. (evsaṭu'n-nās) 10a/08

n.+ıdındur+(evasıṭu'n-nās) 50a/10

[=2]

naṣīḥat < Ar. *i.* Öğüt, nasihat.

n. éyle- Öğüt vermek, nasihat etmek. 40a/06, 40a/17

[=2]

nāsuḫ < Ar. *i.* Nasihatçi, öğüt veren kimse.

n. 40a/06

nāsuḫ-ı edyān-ı ʿulūm bol- Dinlerin ve ilimlerin nasihatçisi olmak. 2a/05

[=2]

nāsūr < Ar. *i.* İltihap.

n. bol- İltihap baş göstermek. 65b/14

[=1]

naʿt < Ar. *i.* Bilhassa Hz. Muhammed'i, Hz. Alî ve dört halifeyi övmek için yazılan manzum methiye.

n.-ilen 1b/05

[=1]

nāvek < Fars. *i.* Ok, tîr.

n.+leri 6b/12

[=1]

nāz < Fars. *i.* İşve, cilve, edâlı tavır.

n.+ınıñg+(serv-i nāz) 36b/01

[=1]

naẓar < Ar. *i.* Bakış, bakış açısı.

n.+ı(1)+(manẓūr-ı naẓar) 8b/01, 12a/16

n.+ımdın 8b/08

[=3]

nāzenīn < Fars. *i.* İnce yapılı, nârin, hassas ve kırılgan yapıya sahip kimse.

n.+ġa 82a/09

[=1]

naẓīre < Ar. *i.* Bir şâirin manzum eserine başka bir şâir tarafından aynı vezin ve kāfiye ile yazılan benzer manzûme.

n. 101a/07

[=1]

naẓm < Ar. *i.* Vezinli, kāfiyeli söz dizisi, manzum eser.

n. 2a/12, 3a/03, 3a/04, 10a/03, 17b/05, 26b/17, 52b/13, 89b/06, 90a/06

n. (aḳsām-ı naẓm ve nes̱r) 7a/Dk

n. (aṣḥāb-ı naẓm) 113b/16

n. (ehl-i naẓm) 39a/01

n. (erbāb-ı naẓm) 2a/15, 19b/02, 61b/13, 100b/15, 112a/13, 112b/16, 114a/06

n. (ṣayd-ı ṣaḥrā-yı naẓm) 44a/07

n. (süvār-ı naẓm) 3a/Dk

n.+da 6b/09, 13a/02

n.+da+(aḳsām-ı naẓm) 8b/04

n.+ġa+(ehl-i naẓm) 38a/01

n.+ı(1)+(ṭabʿ-ı naẓm) 90a/06

n.+nı+(erbāb-ı naẓm) 28a/01

[=27]

nāzük < Fars. *sf.* (Fars. *nāzuk*) İnce, zarif, ölçülü, yumuşak.

n. 7a/Dk, 7b/16

[=2]

Nāzükī-i Nihāvendī *öz.i.* İran'ın Nihâvend kentinden olup zamanında altmış bir cilt kitap yazması ve irticâlen şiir söylemedeki ustalığıyla tanınmış olan şâirin adı.

n. 110b/08

[=1]

ne *zm.* I.Hangi şey. ↔ **né.**

n. 1b/08, 3a/Dk, 39a/08, 39a/08, 60a/04, 61b/01, 83a/02, 89a/11, 89a/11, 95a/02, 105b/17

n.+dindür 34a/10

n.+dür 20b/07, 39b/04, 50a/16, 50b/01, 83a/04

II. Nasıl.

6b/14, 8b/09, 33b/14, 34a/10, 39a/07, 39a/07

III. Niçin.

n. 21b/04

[=24]

Necātī < Ar. *öz.i.* Asıl adı Îsâ olup Fatih Sultan Mehmed'in ilk saltanat yıllarında Edirne'de doğduğu tahmin edilen ve dîvân edebiyatının temellerini atan en büyük sanatkârlardan kabul edilen Osmanlı şâirinin adı. Günümüze ulaşan tek eseri, yazmış olduğu dîvânı olan Necâtî Bey, Mîlâdî 1509 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. **Necātī-i Rūmī.**

n.+din 39a/10

n.+ye 39a/06

[=2]

Necātī-i Rūmī *öz.i.* Asıl adı Îsâ olup Fatih Sultan Mehmed'in ilk saltanat

yıllarında Edirne'de doğduğu tahmin edilen ve dîvân edebiyatının temellerini atan en büyük sanatkârlardan kabul edilen Osmanlı şâirinin adı. Günümüze ulaşan tek eseri, yazmış olduğu dîvânı olan Necâtî Bey, Mîlâdî 1509 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. **Necātī.**

n. 39a/01

[=1]

Necef < Ar. *öz.i.* Irak'ın güneyinde bulunan, Şiîlerce mukaddes addedilen şehirlerden birinin adı.

n.+de 111a/12

[=1]

nefʿ < Ar. *i.* Maaş.

n. (kem-nefʿ-i pür-meşaḳḳat) 78b/06

[=1]

nefīs < Ar. *sf.* Nefâset dolu, harika, değerli.

n. 3a/Dk

[=1]

nefīslıġ < Ar. *nefīs*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Nefâset, çok güzel ve harika olma durumu.

n.+ı(1) 2a/12

[=1]

nefs < Ar. *i.* **I.**İnsan, kişi.

n. 15a/11

II. Kişilik, karakter, huy, mizaç.

n. (kerīmü'n-nefs) 7a/Dk, 21b/11

n. (selīmü'n-nefs) 92a/13, 92b/11

n. (şikeste-nefs) 35a/15

[=6]

nefsānī < Ar. *sf.* Nefse âit, bedene âit olan maddî isteklerle ilgili.

n. (ḳabāḥat-i nefsānī) 111a/15

[=1]

nefūs < Ar. *i.* (nefs'in çoğulu) Kişiler, insanlar.

nefūs-ı ʿāmm Halktan kimseler. 4b/12

[=1]

nem < Fars. *i.* Nem, rutûbet.

n. 34a/08

nem-i eşk Gözyaşının nemi. 34a/08

[=2]

nergis < Fars. *i.* Sevgilinin gözü.

nergis-i ḫūn-ḫᵛār Sevgilinin zâlim gözü. 20b/05

[=1]

Nergisī < Fars. *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî'nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

n. 38a/16

[=1]

Nerīmān < Fars. *i.* Firdevsî'nin ünlü eseri Şehnâme'de Rüstem-i Destân'ın dedesi olan Sâm'ın babası.

→ **Sām-ı Nerīmān.**

n.+ġa+(Sām-ı Nerīmān) 7a/Dk

[=1]

neseb < Ar. *i.* Soy, atalar.

n. 107a/01

n. (bā-vücūd-ı ḥaseb ū neseb) 25a/12

n. (bā-vücūd-ı istiʿlā-i ḥaseb ū neseb) 8b/13

n.+dür+(seyyid-i ṣaḥīḥü'n-neseb) 26b/06

n.+dürler+(seyyid-i ṣaḥīḥü'n-neseb) 28a/11

n.+leridindür+(ṣaḥīḥü'n-neseb) 32a/01

[=6]

nesḫ-taʿlīḳ < Ar. *nesḫ*+Ar. *taʿlīḳ*'ten Fars. *b.i.* Tâlik hattının değişikliğe uğramış şekline İranlılar'ın verdiği isim.

n.+ni 8a/09, 22b/10, 31a/11, 78a/17, 112a/05

[=5]

nesīm < Ar. *i.* Hafif esen hoş, latif rüzgâr.

n. (nesīm-i ʿadālet) 3a/12

n. (nesīm-i nāme-i ʿanber-bār) 10b/11

[=2]

nes̱r < Ar. *i.* Manzum olmayan yazı, düz yazı, nesir.

n.+de+(aḳsām-ı naẓm ve nes̱r) 7a/Dk

[=1]

neşīmen < Fars. *i.* Oturulacak yer, ikâmetgâh.

n. ḳıl- Oturmak. 4b/17

[=1]

neşīn < Fars. *sf.* Oturan. Sonuna gelen kelimelere "oturan" anlamını vererek Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

n. (ṣadr-neşīn) 2a/15

[=1]

neşv ū nemā < Fars. *i.* (Ar. *neşv*+Fars. *nemā*) Gelişme, büyüme, gelişim.

n. ḳıl- Gelişim göstermek. 24a/11, 43a/09

n. tap- Yetişmek, eğitim görmek. 34b/13, 41a/08, 62b/16, 79b/10, 110b/02

n.+sı+(ibtidā-i neşv ū nemā) 108a/01

[=8]

netāyic < Ar. *i.* (netīce'nin çoğulu, Ar. *netā'ic*) Neticeler, sonuçlar, ortaya çıkan eserler, ürünler.

netāyic-i ṭabʿ Karakterin, mizacın eserleri, sonuçları, göstergeleri. 4a/14

[=1]

netīce < Ar. *i.* Netice, sonuç, ortaya çıkan eser, ürün.

netīce-i ṭabʿ Karakterin, mizacın eseri, sonucu. 71a/09, 86a/11

n.+sidin 3b/04

n.+sidür 37b/04

[=4]

nev < Fars. *sf.* Yeni.

n. (kitāb-i nev ū bī-bedel) 116a/03

[=1]

nev-civānlıġ Gençlik, delikanlılık.

n.+ı(1)+(ġonça-i gül-istān-ı nev-civānlıġ) 7b/01

[=1]

***nev-ḫaste** Genç.

n. 8b/02

[=1]

***nev-nihāl** Fidan.

nev-nihāl-i meveddet Sevgi tomurcuğu, sevgi fidanı. 81b/08

[=1]

***nev-res** Yeni yetişen, yeni biten.

n.+im (büt-i nev-res) 34a/10

[=1]

nevāḫt < Fars. *i.* Çalgı çalma, sazını icrâ etme.

n. ḳıl- Saz çalmak. 91b/07

[=1]

nevāl < Ar. *i.* Bağış, ihsan.

n. (baḥr-i nevāl) 1b/04

[=1]

Nevāyī < Fars. *öz.i.* 1441 senesinde bugünkü Afganistan'ın Herât kentinde dünyaya gelip aynı kentte 1501 Mîlâdî senesinde vefat etmiş olan, Klasik Çağatay edebiyatının en büyük şâiri ve devlet adamı Alî Şîr Nevâî. Üstâd Alî Şîr Nevâî, vermiş olduğu paha biçilmez eserlerle Çağatay Türkçesi'ni 19. Yüzyılın sonlarına kadar Orta Asya'nın müşterek yazı dili hâline getirmiştir ve bu yüzden bu tarihî Türk lehçesinin klasik dönemi onunla başlatılmaktadır. Nevâî, özellikle yaşadığı dönemde Türkçe'yi yüceltip bu dile ivme kazandıran "Muhâkemetü'l-Lûgateyn" (İki Dilin Muhâkemesi) adlı ünlü eserini yazmaktan başka aynı zamanda

Doğu-İslâm Dünyası şuara tezkireciliği geleneğinin en büyük temsilcilerinden biri olmuş ve bu alanda Türk dilinde ilk büyük eser olan “Mecâlisü’n-Nefâyis” adlı yazmayı Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almıştır. ↔ **ʿAlī Şīr, Emīr ʿAlī Şīr Nevāyī, Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr.**

n. 3a/Dk

[=1]

nevāziş < Fars. *i.* **I.**Okşama, gönül alma, şefkat gösterme.

n.+i(1) 2a/02

II.Çalgı çalma, seslendirme.

n. ḳıl- Çalgı çalmak, sazını icrâ etmek. 22b/11

[=2]

nevīsende < Fars. *i.* **I.**Yazar.

n. (nevīsende-i be-himmet) 94b/03

n.+dür 98b/17

II.Kâtip.

n. 18a/08

[=3]

nevīsendelıġ < Fars. *nevīsende*+Tür. *+lıġ/+lig*’den *tü.i.* Yazarlık.

n. (bā-vücūd-ı nevīsendelıġ) 18b/08

n.+ıġa 102a/11

[=2]

Nevvāb < Ar. *i.* Nâiplik yapan kimse, hükümdar vekili.

n. (Nevvāb-ı Ḫānī) 105b/13

[=1]

ney < Fars. *i.* (Fars. *nāy*> *ney*) Dokuz boğumlu kamıştan yapılmış olan, ön tarafında altı, arka tarafında ise bir perde deliği bulunan ve Türk Mûsıkîsi’nde bilhassa da Türk Tasavvuf Mûsıkîsi’nde önemli bir mevkîye sahip olan nefesli çalgı âletinin adı.

n. 34a/04

[=1]

nezʿ < Ar. *i.* Can çekişme.

n.+de+(ḥālet-i nezʿ) 77a/03

[=1]

nezāket *i.* (Fars. *nāzuk*> *nāzik*’ten *nezāket*) [Arapça kelimelere benzetilmek suretiyle Türkçe’de türetilmiştir] Kibarlık, nâziklik, terbiye, edep.

n. 23b/01

***nezāket-ṭabʿ** Nâzik, kibar huylu. 21b/02

***nezāket-penāh** Nezâketi muhafaza eden, dâimâ nâzik. 18b/14

***nezāket-ẕihn** İnce düşünceli, nâzik fikirli. 33a/17

n.+ġa 103b/08

n.+i(1) 110a/04

[=6]

Neẕrī-i Ḳāşī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

n. 80b/02

[=1]

né *zm.* **I.**Hangi şey. ↔ **ne.**

n. 25b/11, 40a/05, 40a/05

n. ét- Nasıl yapmak. n.-ip+(n'étip) 6b/13

n.+ge 41b/14

n.+ler 6b/12

[=6]

néçe *sf.* Ne kadar, kaç?

n. 25b/14, 27a/06, 50a/16, 93b/03, 105a/11, 105b/11, 105b/15

n. (bir néçe) 3a/Dk, 3a/Dk, 9b/03, 25b/08, 29b/12, 30a/16, 33b/11, 44b/11, 51a/12, 52b/12, 82a/07, 90b/05, 111a/15, 114a/02

[=21]

néçük *bağ.* (< Tür. *né+çe ök*) Nasıl ki, öyle ki, olduğu için.

n. 2a/01, 22b/12

[=2]

néçün *zf.* (< Tür. *né+üçün*) Neden dolayı, niçin.

n. 82a/09, 109a/14

[=2]

néme *i.* Nesne, şey.

n. 109a/09, 25b/11

n. (bir néme) 27a/03, 42b/05, 95b/10

n. (birer néme) 31b/13, 66b/03, 73a/07, 77a/02, 105a/09

n.+din 53b/01

n.+ler 15b/15

n.+leri 4a/02

n.+lerin 95a/08

n.+si+(birer néme) 96a/13

n.+sin 27b/09

[=16]

niʿāl < Ar. *i.* (naʿl'in çoğulu) Ayakkabılar. → **ṣaff.**

n.+iniñ 114a/04

[=1]

nice *sf.* (< Tür. *ne+ce< ne+çe*) **I.**Çok, pek çok, birçok.

n. 39b/05

II. Nasıl.

n. 39a/08

[=2]

nigār < Fars. *i.* Sevgili.

n.+ıñg 39a/09

[=1]

nigāriş < Fars. *i.* Resmetme, resimlendirme.

n. ḳıl- Resimlendirmek. 3a/Dk

[=1]

nihād < Fars. *i.* Tabiat, mizaç, huy, yaratılış.

n. (dervīş-nihād) 65a/01, 72a/11, 74b/03, 89b/09, 90b/02, 91b/10, 94a/16, 94b/15, 104a/07, 106b/02

n. (nīkū-nihād) 19b/01, 40b/02

n.+dur+(dervīş-nihād) 109b/12

[=13]

nihāl < Fars. *i.* **I.**Fidan.

n. (nihāl-i devlet) 3a/Dk

II. Fidan endamlı sevgili.

n. (nihāl-i cūy-bār) 107b/07

[=2]

Nihāvend < Fars. *öz.i.* İran'ın batısında Hemedân şehrinin altmış kilometre kadar güneyinde Gâmesiyâb suyunun bir kolu üzerinde 1790 metre yüksekte kurulmuş olan eski bir şehrin adı. Hz.Ömer devrinde, Mîlâdî 642 yılında Müslüman Araplarla Sâsânîler arasında yapılan ve İslâm ordularının zaferiyle sonuçlanan savaş, bu şehirde yapılmış olup İran'ın Müslümanlar tarafından fethini sağlamıştır.

n. 65b/11

[=1]

nihāyet < Ar. *i.* Son, nihayet, encâm.

n. (nihāyet-i ḥayāt) 40b/02

n. (nihāyet-i melāḥat) 73a/06

n.+din 5b/07, 78a/16, 93a/14

[=5]

nīkān < Fars. *i.* (Fars. *nīk*+Fars. çokluk eki *-ān*) İyiler, iyi kimseler.

n. 63b/02

[=1]

nīkū < Fars. *sf.* İyi, güzel, hoş.

nīkū-ḫiṣāllıḳ İyi meziyetlere sahip, güzel hasletleri olan.

n. 104a/12

[=1]

***nīkū-nihād** İyi huylu, güzel huylu.

n. 19b/01, 40b/02

[=2]

nisbet < Ar. *i.* İlgi, alâka, münâsebet, mensup olma durumu.

n. yétkür- Mensup olmak. 84b/04

n.+i(1) 51b/03, 52a/07, 89b/11

[=4]

Nişābūrek < Fars. *öz.i.* (Fars. *Nişābūr*+Fars. küçültme eki *-ek*'ten *Nişābūrek* "Küçük Nişâbûr") Türk Mûsıkîsi'nde yüzyıllardır kullanılagelmiş bir mürekkeb makamın adı. Nişâbûrek makamı.

n.+de 91b/17

[=1]

Nişābūrlıġ < Fars. *Nişābūr*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Nişâbûr şehrinden olan veya Nişâbûr'da ikamet eden kimse. ↔ **Nişābūrlıḳ.**

n.+dur 100b/05

[=1]

Nişābūrlıḳ < Fars. *Nişābūr*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* İran'ın Nişâbûr şehrinden olan veya Nişâbûr'da ikamet eden kimse. ↔ **Nişābūrlıġ.**

n.+dur 23a/12, 83b/07

[=2]

nişān < Fars. *sf.* Gösteren, yerleşen. Sonuna geldiği kelimelere "duran, yerleşen, diken, gösteren" gibi anlamlar vererek Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

n. (ekābir-nişān) 51a/15, 90a/09

n. (ḫāṭır-ı nişān) 101a/03

n. (pād-şāh-nişān) 3b/07

[=4]

Niyāzī < Fars. *öz.i.* Mevlânâ Muhammed-i Şarkî'nin mahlasının adı.

n. 18a/16

[=1]

nizāʿ < Ar. *i.* Kavga, tartışma, anlaşmazlık, çekişme.

n. ḳıl- Kavga etmek. 66a/16, 105b/12

n. (sebeb-i nizāʿ) 105b/14

[=3]

niẓām < Ar. *i.* Kural, düzen, nizam.

n.+ları(1) 2b/15

[=1]

Niẓām Şāh *öz.i.* Sipihrî mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan, 16. yüzyılda Hindistan'daki Bâbür Türk Devleti'nin sultanlarından biri olan şâir ve devlet adamının adı.

n. 7a/Dk

[=1]

noḳṭa < Ar. *i.* Derece, seviye, radde.

n. (noḳṭa-i meẕheb) 104a/07

[=1]

nucūm < Ar. *i.* (necm'in çoğulu) Astronomi bilimi.

n.+dın 105b/11

[=1]

Nūḥ < Ar. *öz.i.* Hz.Nûh, Nûh Aleyhi's-selâm.
n. 39b/05
[=1]

nūk < Fars. *i.* Uç, kalemin sivri ucu.
n. (nūk-i ḫāme i-mūşikāf) 3a/Dk
n. (nūk-i ḫāme-i gevher-nis̱ār) 10b/10
[=2]

nun < Ar. *i.* Arap alfabesinin yirmi beşinci harfi.
n. 34b/06
[=1]

nūr < Ar. *i.* Gönül açıcı aydınlık, mânevî ışık, nur.
nūr-ı ḥadaḳa-i cihān-bānlıġ Büyük hükümdarların gözünün nûru. 7a/Dk
nūr-ı ḥadaḳa-i kişver-sitānlıġ Cihangir sultanların gözünün nûru. 7a/Dk
n. (nūr-ı surūr) 8b/04
[=3]

Nūrī-i Dendānī *öz.i.* Gazâlî-i Meşhedî'nin söylediği hicvin adı.
n. 48a/06
[=1]

Nevvera'llāhu ḳabrehu Allah kabrini nurlandırsın.
n. 3b/02
[=1]

nuṣrat < Ar. *i.* Zafer.
n. 5b/13
n. (gül-şen-i iḳbāl ū nuṣrat) 3a/Dk
[=3]
***nuṣrat-fercām** Zafer kazanmış olan, muzaffer. 7a/Dk
n. (ʿasākir-i nuṣrat-fercām-ı Ḳızılbaş)
[=1]

nuẓamā < Ar. *i.* (Ar. *nāẓim* "nāẓım"ın çoğulu) Şâirler, nazım erbâbı kimseler.
n. (nuẓamā-yı dehr) 2a/10
n. (nuẓamā-yı māżī) 2b/17
[=2]

nuẓẓār < Ar. *i.* Göz atanlar, bakanlar.
n.+ıñga 8b/09
[=1]

nükāt < Ar. *i.* (Ar. *nukāt*, *nukte*'nin çoğulu) İnce sözler, nükteler, önemli hususlar.
n. (nükāt-ı ʿarṣa-i tefekkür) 3a/02
[=1]

nükte < Ar. *i.* (Ar. *nukte*) İnce, kıvrak bir zekânın ürünü, herkesin

göremeyip ancak dikkat edilince sezilebilecek mânâ, husus.

***nükte-perdāz** Nükteli, ince söz söyleyen. 2a/16, 3a/Dk

[=2]

***nükte-dān** Nükteli, anlamlı sözler söylemede mâhir olan, nüktedân.

n.+ı(1) 2b/07

[=1]

nüvīs < Fars. *sf.* (Fars. *nuvīs*) Yazan. Sonuna geldiği kelimelere "yazıcı, yazan" anlamlarını vererek Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

n. (ẖōş-nüvīs) 97b/05

n.+i(1)+(ẖōş-nüvīs) 78b/01

[=2]

-O-

o *sf.* (< E.T. *ol*) **I.**İşaret sıfatı "O".

o. 3b/11, 4a/07, 4a/08, 15a/13, 22b/09, 29a/16, 38a/10, 39b/15, 40b/04, 40b/14, 61a/13, 67a/16, 74b/03, 78b/06, 86b/07, 88b/01, 89b/11, 93a/08, 93b/04, 95b/04, 95b/14, 106a/08, 106b/09, 107a/09, 109a/07, 111a/13

[=26]

zm. **II.**İşaret zamiri "O".

o. 44b/10

o.+nı+(bu onı) 87b/17

o.+nı+(ol onı) 37b/17, 90b/12, 104a/08

o.+nıñg 68a/07

[=6]

od *i.* (< Tür. *od*< E.T. *ōt*) Ateş, od. ↔ **ot.**

o.+a 39a/08

[=1]

oğul *i.* Erkek evlât, oğul.

o.+ı(1)+(oġlı) 8a/06, 9a/01, 18b/13, 20b/15, 43b/07, 87b/06, 95a/10, 99b/12, 107a/03, 113a/08

o.+ıda+(oġlıda) 96a/05

o.+ıdın+(oġlıdın) 41b/17

o.+ıdur+(oġlıdur) 4a/04, 4a/17, 7b/05, 8a/06, 8a/17, 12a/04, 13b/12, 15a/10, 15b/01, 20a/09, 20b/11, 21b/01, 21b/06, 21b/10, 21b/15, 22a/07, 22a/13, 22a/16, 25a/12, 26b/15, 28a/10, 31b/09, 33a/08, 64b/17, 71b/02, 73b/02, 95b/09, 96a/05, 101b/01, 102b/07, 103a/04, 107a/01, 113b/04

o.+ıġa+(oġlıġa) 23a/16, 103b/07

o.+udur+(oġlıdur) 10b/14

[=48]

oḳ *kuv. e.* Tam, tam olarak.

o.+dur 47a/02

[=1]

oḳu- *f.* (< E.T. *oḳı-*) Yazılı bir şeyi anlamak maksadıyla kıraat etmek, okumak.

o.-dılar 18a/04, 92a/17

o.-madıng̑ 109a/14

o.-maḳ+(başla-) 103b/16

o.-maḳġa 38b/04

o.-mas 38b/05

o.-p 8b/15, 9b/10, 81b/14

o.-r 74b/04, 87a/11

o.-r+(érdi) 93a/08, 93b/07, 94b/04, 108b/04

o.-r+(é-) 103b/09

o.-r+(muvācehe oḳu-) 50b/05

o.-r+(şiʿr oḳu-) 101a/03

o.-rlar 38b/06, 50b/06

o.-rlar+(érdi) 104a/08

o.-yup 69a/09

[=22]

oḳut- *f.* Bir kimseye öğretmenlik, hocalık yapmak.

o.-updur 6b/14

[=1]

ol *sf.* I. İşaret sıfatı "O".

o. 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 4a/02, 4a/08, 4b/03, 4b/13, 5a/05, 5a/06, 5a/12, 6a/04, 6a/06, 6a/12, 6a/15, 6b/10, 6b/12, 7a/01, 7a/17, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/02, 7b/07, 7b/13, 7b/14, 7b/16, 8b/02, 8b/03, 9a/12, 9a/17, 9b/05, 9b/08, 10a/13, 10b/13, 10b/14, 10b/14, 11a/02, 11b/14, 12a/06, 12b/01, 13a/16, 14b/16, 15b/16, 16a/08, 17b/10, 18a/02, 18b/16, 19a/01, 19b/06, 20a/12, 20a/14, 20b/04, 20b/05, 20b/13, 20b/14, 20b/15, 21a/05, 21b/02, 21b/12, 21b/13, 22b/13, 22b/16, 23b/07, 24b/14, 24b/16, 24b/17, 25b/11, 25b/12, 29a/14, 29a/17, 29b/10, 30a/02, 30b/06, 31a/05, 31b/14, 32a/01, 32b/08, 33a/09, 34a/09, 34a/15, 34b/10, 34b/15, 36b/11, 36b/14, 38a/01, 39a/01, 39a/03, 39a/14, 39b/03, 39b/07, 39b/17, 40a/02, 40a/03, 40a/14, 40a/16, 40b/02, 40b/07, 41b/11, 42a/12, 42a/17, 42b/07, 43b/06, 43b/13, 43b/16, 43b/16, 44a/11, 44a/14, 44b/06, 44b/09, 44b/10,

44b/11, 47a/08, 48a/05, 48a/12, 49a/Dk, 49a/Dk, 50a/10, 50a/16, 50b/07, 50b/10, 52a/01, 55a/10, 58a/08, 58b/13, 61a/15, 61b/02, 61b/13, 61b/16, 62a/03, 63a/02, 64/05, 65a/05, 65b/04, 65b/13, 67a/07, 67b/10, 67b/13, 68a/15, 71b/03, 73a/08, 73b/01, 74b/16, 75b/04, 75b/08, 77b/09, 78b/02, 78b/08, 81b/07, 81b/11, 82a/09, 82b/12, 82b/16, 83a/06, 83b/07, 85a/01, 85b/01, 86a/11, 87a/02, 87a/13, 88b/15, 89a/15, 89b/06, 89b/13, 90b/06, 91a/02, 92a/08, 93a/16, 93b/07, 93b/08, 93b/12, 93b/14, 94b/17, 96a/01, 96a/09, 96a/12, 96a/14, 96b/07, 96b/07, 96b/08, 96b/11, 100a/11, 100b/15, 101a/11, 101b/10, 101b/16, 102a/12, 102b/07, 102b/12, 103a/01, 103b/03, 104a/01, 104b/15, 105a/10, 106a/10, 107a/02, 107a/15, 107b/17, 109a/14, 109a/15, 109a/15, 109a/17, 109b/13, 111a/09, 111a/12, 111a/14, 111a/15, 111a/17, 111a/17, 111a/17, 111b/06, 112a/06, 112b/02, 113a/09

o. (bā-vücūd-ı ol ḥāl) 21b/01

o. (bā-vücūd-ı ol vilāyetlıḳ) 91a/15

[=225]

zm. **II.** İşaret zamiri “O”.

o. 3a/Dk, 17b/10, 24a/10, 41b/09, 43a/09, 74b/02, 80b/06, 92a/04, 97a/09, 97b/04, 101a/09, 102b/06, 104a/06, 107a/14, 109b/03, 110a/13, 112b/05

o. (ol onı) 37b/17, 90b/12, 104a/08

o.+dur 5a/16

[=21]

ol- *f.* (< E.T. *bol-*) Olmak. Bu fiil, isimlerden sonra geldiğinde “… hâline gelmek”, sıfatlardan sonra geldiğinde ise “… vasfını almak” anlamlarını ihtivâ etmektedir.

o.-(muḳayyed ol-) 97a/13

o.-a 116a/02

o.-a+(bend ola kör-) 97a/13

o.-a+(kemend ola kör-) 97a/13

o.-a+(levend ola kör-) 97a/14

o.-ana 34b/03

o.-ayım+(ḳurbān ol-) 107b/08

o.-dı 6a/07, 6a/08, 6a/09, 6a/10, 6a/11, 34b/08, 42b/13

o.-dı+(furūzān ol-) 43a/03

o.-dı+(ṭūfān ol-) 39b/05

o.-duġıdın 92a/02

o.-duġını+(bend ol-) 42b/12

o.-duḳum+(ḳurbān ol-) 83a/04

o.-ma- 39a/05, 41a/05

o.-mas+(ʿāmm ol-) 43b/17

o.-mas+(ārām ol-) 44a/01

o.-mas+(bed-nām ol-) 43b/17

o.-masun 39a/06

o.-masun+(kem ol-) 10b/04

o.-maz 39b/10

o.-mış+(rāġıb ol-) 34a/10

o.-mış+(vācib ol-) 34a/11

o.-mış+(vāḳiʿ ol-) 65b/03

o.-mış+(zār ol-) 34a/02

o.-ur 34b/01, 39b/10

o.-ur+(berbād ol-) 6a/08

o.-ur mı 83a/03

o.-ursa 93b/08

[=37]

olar *3.ç.ş. zm.* Onlar, o kimseler. ↔ **oñlar.**

o.+nı 6b/14

[=1]

olça *zm.* (“ol” zamirinin eşitlik hâli) O kadar, o derece.

o. 3a/17, 4a/01, 4b/17, 7a/02, 10b/12, 20a/15, 20b/01, 22b/13, 23b/02, 25a/12, 37b/15, 39b/12, 51b/16, 68a/13, 77a/02, 80b/03, 85a/16, 94b/15, 96a/05, 103a/11, 111a/07, 113b/05

[=22]

oltur- *f.* Oturmak.

o.-up 3a/13

[=1]

olul- *f.* “Etmek” yardımcı fiiliyle yapılan birleşik fiilleri edilgen duruma getiren yardımcı fiil. ↔ **olun-.**

o.-ġan+(meẕkūr olul-) 113b/16

[=1]

olun- *f.* “Etmek” yardımcı fiiliyle yapılan birleşik fiilleri edilgen duruma getiren yardımcı fiil. ↔ **olul-**
.

o.-dı+(iḥtiṣār olun-) 88a/09

o.-dı+(istimāʿ olun-) 88a/02

o.-dı+(ḳarār olun-) 66a/16

o.-dı+(maʿlūm olun-) 62a/02

o.-ġan+(merḳūm olun-) 114a/06

o.-masa+(suʾāl olun-) 75b/06

o.-mış+(emr olun-) 95b/16

o.-ur merḳūm ḳıl-

o.-ur+(iḥtiṣār olun-) 18b/17, 29b/12, 68a/13

o.-ur+(istimāʿ olun-) 100a/01

o.-ur+(maʿlūm olun-) 36b/15, 80b/07

o.-ur+(tertīb olun-) 33b/12

[=15]

on *i.* Dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı.

o. 27a/17, 39a/17, 80b/04

[=3]

on altı *i.* On beşten büyük, on yediden küçük sayının adı.

o. 48a/10

[=1]

on yedi *i.* On altıdan büyük, on sekizden küçük sayının adı.

o. 111a/12

[=1]

onda *zm.* ("ol" zamirinin lokatif hâli) Orada, o yerde.

o. 90b/05

[=1]

on̂ga *zm.* ("o/ol" zamirinin datif hâli) Ona, o kimseye ya da o şeye.

o. 83a/05, 83a/05

[=2]

on̂glar *3.ç.ş. zm.* Onlar, o kimseler. ↔ **olar.**

o. 8a/04, 81b/11

o.+nın̂g 42b/16

[=3]

ordu *i.* (E.T. *ordu* "karargâh, hakanın oturduğu şehir"< Moğ. *orda*) Bir devletin silahlı kuvvetlerinin bütünü.

o. 66a/05, 107b/04

Ordu-yı Muʿallā Yüce ordu. 54a/09, 55a/08, 63b/02, 73a/07, 104b/05, 107b/11, 112b/08

[=9]

Ordubādlıġ < Fars. *Ordubād*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Ordubâd şehrinden olan ve/veya orada meskûn olan kimse, Ordubâdlı.

o.+dur 13b/04, 29b/08, 81b/06

[=3]

orun *i.* Yer, mevkî.

o.+ıġa+(ornıġa) 114a/02

[=1]

ot *i.* (< Tür. *od*< E.T. *ōt*) Ateş, od. ↔ **od.**

o. 34a/15

o.+ı(1) 6b/13

[=2]

otuz min *i.* Otuz bin sayısı.

o. 33b/09

[=1]

oymaḳ *i.* Bir ulusun içerisinde aralarında dil, din, kültür, ekonomi, kan ve evlilik bağları bulunan

ailelerden oluşan göçebe ya da yerleşik topluluk, aşîret.

o. 38a/09

o.+ı(1) 88a/02

[=2]

oyna- *f.* Eğlenmek, oyalanmak amacıyla bir şeyle meşgul olmak, oynamak.

o.-r+(érdi) 95b/17

[=1]

-Ö-, -ʿÖ-

öl- *f.* Hayatını kaybetmek, dünyaya veda etmek, vefat etmek.

ö.-düm 40a/04

ö.-mege 5b/17

ö.-mes 87a/13

[=3]

öltür- *f.* Birisinin ölmesini sağlamak, katletmek, öldürmek.

ö.-diler 105b/16

[=1]

ölü *i.* (< E.T. *ölüg*) Ölmüş olan kimse, mevtâ.

ö. 102a/08

[=1]

ölüm *i.* Bir canlılık yaşam fonksiyonlarını tamamen sona ermesi, mevt, vefât.

ö. 96b/06

[=1]

ʿömr < Ar. *i.* (Ar. *ʿumr*) Yaşama veya var olma süresi, bir şeyn yaşadığı müddet, hayat.

ʿö. 10b/04

ʿö. (tamām-ı ʿömr-i evḳāt) 111b/05

ʿö. (tamām-ı ʿömr-i mevzūn) 3b/13

ʿö.+din+(beḳā-yı ʿömr) 34a/09

ʿö.+i(1) 34b/14

ʿö.+ide+(evāyil-i ʿömr) 5a/15

ʿö.+ide+(evāyil-i ʿömr) 25b/02

ʿö.+ide+(eyyām-ı ʿömr) 25b/05

ʿö.+ide+(ibtidā-yı ʿömr) 48a/05

ʿö.+idin+(evāyil-i ʿömr) 40b/02

ʿö.+iġa+(bahār-ı ʿömr) 30b/17

ʿö.+in+(bahār-ı ʿömr) 51a/13

ʿö.+ini+(baḳiyye-i ʿömr) 65a/08

[=13]

ʿÖrfī < Fars. *öz.i.* Nizâmî-i Gencevî'nin meşhur eseri Mahzenü'l-Esrâr'a nazîre yazmış şâirlerden olup aslen Şîrâzlıdır.

ʿö. 52b/09

[=1]

örtü *i.* Örtü.

ö. 39a/06

[=1]

öt- *f.* Geçip gitmek.

ö.-di 40b/06, 48a/04, 82a/03

ö.-ken 109a/15

ö.-üpdür 6b/12

[=5]

öte *i.* Bir şeyin geri kalanı, sonrası.

ö.+si 41b/14

[=1]

ötken *sf.* Geçmiş, adı zikredilmiş olan.

ö. 93a/10

[=1]

öz *sf.* ve *i.* Kendisine âit olan, kendi.

ö. 3b/09, 7a/Dk, 10a/11, 11a/17, 11a/17, 12a/04, 15b/02, 15b/13, 15b/13, 18a/02, 18b/09, 18b/10, 18b/15, 19b/04, 20a/11, 28a/01, 29a/15, 31a/01, 31b/05, 31b/10, 33b/10, 33b/14, 38b/02, 39a/02, 42b/06, 47a/05, 48a/04, 48a/08, 51b/01, 59a/17, 65b/04, 66b/08, 74b/03, 74b/04, 75b/06, 78a/17, 78b/05, 85a/14, 87a/13, 90a/09, 91a/01, 92a/02, 95b/15, 96a/06, 96b/04, 97a/02, 99b/11, 104a/01, 105b/08, 107b/09, 111a/08, 111b/13

ö.+ge 51b/02

ö.+i(1) 7a/Dk, 18a/02, 27a/03, 27a/12, 31b/11, 63a/11, 77b/09, 78a/16, 93a/17, 94b/11, 95a/07, 110a/14

ö.+i(1) içün+(öziçün) 33b/14

ö.+içe 80b/04

ö.+idin 88b/03

ö.+iġa 9b/05, 89b/11

ö.+ige 42a/17, 84a/08, 86a/10, 95b/06, 100b/17, 105a/08, 106a/11, 110b/11

ö.+in 28a/03, 86b/06, 89a/05, 106b/13, 109a/14, 113b/17

ö.+iniĝ 6b/01, 36b/01

ö.+leri 9b/07, 25a/12

[=87]

Özbekiyye < Tür. *Özbek*+Ar. mec'ûl masdar *-iyye(t)*'ten Ar. *tü.i.* Özbek diyarı, Özbekistan.

ö. 6b/08

ö.+de 6a/15

[=2]

özge *sf.* Başka, diğer, öbür.

ö. 20a/16, 27b/09, 53b/01, 60a/06, 62b/17, 64b/03, 95b/11, 102b/10

[=8]

ʿöẕr < Ar. *i.* (Ar. *ʿuẕr*) Hatâlı ve yanlış bir davranıştan ötürü karşısındakine üzüntü ve mazeretlerini bildirerek o kimseden af dileme.

ʿö.+i(1) 114a/05

[=1]

***ʿöẕr-ḫᵛāh** Özür dileyen.

ʿö. 3a/Dk

[=1]

ʿöẕr-ḫᵛāhlıġ Özür dileme hâli, durumu.

ʿö.+ı(1) 107a/12

[=1]

ʿöẕr-ḫᵛāhlıḳ Özür dileme hâli, durumu.

ʿö.+lar ḳıl- Özürler dilemek. 44b/06

[=1]

-P-

pād-şāh < Fars. *i.* Pâdişâh, hükümdâr, sultan.

p. 3b/03, 3b/06, 4a/02, 4b/01, 4b/10, 5b/10, 5b/12, 6a/02, 6a/04, 6a/12, 6a/15, 6a/15, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 61b/01

p. (pād-şāh-ı ʿālī-cāh) 3a/Dk

p. (pād-şāh-ı zamān) 37b/16

***pād-şāh-nişān** Vezir. 3b/07

p.+dur 7a/Dk

p.+ġa 7a/Dk

p.+ım 91b/13

p.+larıda 5a/14, 5b/11, 7a/Dk

p.+larınıñ 6b/08

p.+larnıñ 3a/17

p.+ımıznıñ 22b/15

p.+nıñ 7a/dk

p.+nıñdur 4b/03, 5a/06, 6b/10

[=32]

pād-şāh-zāde < Fars. *b.i.* Şehzâde, hükümdârın oğlu, hükümdâr adayı.

p. 7a/Dk, 106a/09

[=2]

pād-şāh-zādelıġ < Fars. *pād-şāh-zāde*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Şehzâdelik, şehzâde olma durumu.

p. 7a/Dk

[=1]

pād-şāhlıġ < Fars. *pād-şāh*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Pâdişâhlık, hükümdarlık, sultanlık.

p. 3b/05, 4b/16, 7a/Dk

p. (maʿmūre-i pād-şāhlıġ) 8a/04

p.+ıdın+(evsat-ı pād-şāhlıġ) 3b/08

[=5]

pāk *sf.* Temiz, saf.

p. ét- Temizlemek. 4a/11

p. (Ḫiṭṭe-i Pāk-i Şīrāz) 44a/08

p. (sülāle-i pāk-sīret ve ṭıynet) 96b/09

[=3]

***pāk-ʿaḳīde** İnancı temiz, temiz inançlı.

p. 44a/09

[=1]

***pāk-bāz** Tanrı âşığı, Hak dostu.

p. 9a/01

[=1]

***pāk-fıṭrat** Temiz yaratılışlı.

p. 40b/02

[=1]

***pāk-iʿtiḳād** İnancı temiz.

p. 107a/08

[=1]

***pak-ṭıynet** Temiz yaratılışlı.

p. 102b/01

[=1]

pākān < Fars. *i.* (Fars. "pāk"ın çoğulu, *pāk+ān*'dan) Temiz kimseler, temiz huylu kişiler.

p.+ı(1) 63b/02

[=1]

pākīze < Fars. *i.* Temiz.

p. 92a/11

[=1]

***pākīze-rūz-gār** Namuslu.

p. 64b/03

[=1]

***pakize-itikad** İnancı temiz.

p. 44b/08

[=1]

pāre < Fars. *i.* Parça.

p.+sin 106a/04

[=1]

pāy < Fars. *i.* Ayak.

***pāy-bend** Engel, mani, ayakbağı.

p. 2b/10

p. 44a/07

[=2]

***pāy-dār** Kalıcı, devamlı, sağlam, sabit, dimdik ayakta.

p. 8a/05

pāy-dār bol- Sağlam bir şekilde varlığını devam ettirmek, sapasağlam ayakta durmak. 3a/Dk

[=2]

***pāy-kūb** Köçek.

p.+ı(1) 2b/08

[=1]

pāy-ı taḫt Tahtın ayağı, tahtın bulunduğu yer, başkent, hükümet merkezi.

p. 101a/01

[=1]

p. (keff-i pāyı ur-) 82a/08

[=1]

pāye < Fars. *i.* Rütbe, makam, mevkî.

pāye-i ʿaḳl-ı refīʿ Yüce aklın rütbesi. 1b/07

[=1]

Pehlivān Bég Ḳumrī *öz.i.* Şâh Tahmâsb'dan himâye görerek subaylık rütbesine yükselmiş, aynı zamanda mûsıkîşinas olan, şiirlerini Fars dilinde yazmış Türkmen şâirinin adı.

p. 10a/08

[=1]

pehlivānlıġ < Fars. *pehlevān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Yiğitlik.

p.+lar 10a/09

[=1]

pehlū < Fars. *i.* Yan taraf, böğür.

p.+dın 8b/09

p.+m 39b/09

[=2]

pejmurde < Fars. sf. Solgun, soluk.

p. bol- Solmak. 7b/01

p. ḳıl- Soldurmak. 31a/01

[=2]

penāh < Fars. *i.* Sığınak, sığınılacak yer. Sonuna geldiği kelimelere "sığınağı, hâmisi, koruyucusu" anlamını vererek Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar.

p. (imāret-penāh) 9b/05

p. (penāh-ı ʿiṣmet) 111b/13

p.+dın+(şecāʿat ve seḫāvet-penāh) 9b/08

p.+dur+(nezāket-penāh) 18b/14

p.+ġa+(der-gāh-ı ʿālem-penāh) 95a/16

p.+ġa+(imāret-penāh) 8b/03

p.+ıda 3a/13, 38b/02, 104a/01, 104b/06, 111a/08

p.+ıġa 3b/09

p.+nıñgdur+(fażīlet-penāh) 12b/01

p.+nıñgdur+(imāret-penāh) 22b/17

p.+nıñgdur+(mīr-i şecāʿat-penāh) 33a/11

p.+nıñgdur+(ṣadāret-penāh) 13a/16

p.+nıñgdur+(şecāʿat-penāh) 10a/14

p.+nıñgdur+(uḫuvvet-penāh) 40b/07

p.+nıñgdur+(vezāret-penāh) 11b/14

[=19]

penc-tār < Fars. b.i. Beş telli.

p. 22b/10

[=1]

pencere < Fars. i. Binâ duvarlarında, taşıtların belli yerlerinde, hava ve ışığın içeriye girmesi ve içeridekilerin dışarıyı görmesi için bırakılan açıklık.

p.+sin 39a/09

[=1]

per < Fars. i. Kanat.

p.+ini 34b/11

[=1]

perdāz < Fars. *sf.* Düzenleyen, tertip eden.

p.+ları+(nükte-perdāz) 2a/16

[=1]

perde < Fars. *i.* Perde.

p. (perde-i pūş-ı günāh) 3a/Dk

p. (perde-i żamīr) 3a/Dk

p.+ye 34b/09

[=3]

perdegī < Fars. *i.* Zevce, hanım, eş.

p.+leriniñ 41a/16

[=1]

perest < Fars. *sf.* Seven. Sonuna geldiği kelimelere "tapan, taparcasına seven" anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

p. (Moġul-perest) 7a/Dk

[=1]

perestār < Fars. *sf.* Tapan, taparcasına seven.

p.+lar 86a/10

[=1]

perhīz < Fars. *i.* Dînin yasakladığı şeylerden kaçınma, haramdan uzak durma, müttakî olma.

perhīz-kār Müttakî. Haram ve yasaklardan kaçınan kimse. 4a/07, 10a/17, 13a/01, 82b/17

[=4]

perīşān < Fars. *sf.* Perişan, zavallı, dağılmış, yıkık, muztarip.

p. 107b/05

p. éyle- Acınacak duruma getirmek, altüst etmek. 39a/07

p. ḳıl- Acınacak duruma getirmek, altüst etmek. 3a/Dk

[=3]

perīşānlıġ < Fars. *perīşān*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Perişan olma durumu, perişanlık.

p.+ı(1) 2a/17, 2b/01

[=2]

perrān < Fars. *sf.* Uçan, fırlayan, sıçrayan.

p. ḳıl- Atmak, fırlatmak. 96a/15

[=1]

pertev < Fars. *i.* Işık, parlaklık.

p.+idin 20b/12

[=1]

perva < Fars. *i.* İlgi, alâka.

p. ḳıl- İlgi göstermek. 20a/17

p. (pervā-yı kār ū bār) 40a/05

[=2]

pervānçe < Fars. *i.* (Fars. *pervāne+çe* küçültme ekinden) İzin alma.

p. 107b/11

[=1]

pervāz < Fars. *i.* Uçma, uçuş.

p. ḳıl- Uçmak. 7a/Dk

[=1]

perver < Fars. *sf.* Koruyan.

p. (raʿiyyet-perver) 6a/02

[=1]

perveriş < Fars. *i.* Yetiştirme, besleme.

p.+idin 3a/Dk

[=1]

pes < Fars. *zf.* Öyleyse, ya, şimdi.

p. 83a/04

[=1]

pesend < Fars. *i.* Beğenme, beğeni.

p. (ḫāṣṣ-pesend) 67a/06

p. (ḫōd-pesend) 84b/16

p. ḳıl- Beğenmek. 52b/13

[=3]

pesendīde < Fars. *sf.* Beğenilmiş, beğeni kazanmış olan.

p. 24a/07

[=1]

pest *sf.* Aşağı, alçak, pest.

p. 27a/03

p. (pest-i reh) 1b/07

[=2]

peşe < Fars. *i.* Sivrisinek.

p. 82a/01

[=1]

peşte-suvār < Fars. *b.i.* Dağcı.

p. 83a/07

[=1]

pey-rev < Fars. *b.i.* Takipçi, bir kimsenin izinde olan, bir ekol ya da yaşam biçimini devam ettiren.

p.+leri 104a/08

p.+lıġıda 2b/17

[=2]

pey-revlıġ < Fars. *pey-rev*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Takip etme, tâbi olma, uyma, birisinin izinde olma. ↔ **pey-revlıḳ.**

p. ḳıla al- Ölçebilmek, takip edebilmek. 7a/Dk

[=1]

pey-revlıḳ < Fars. *pey-rev*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Takip etme, tâbi olma, uyma, birisinin izinde olma. ↔ **pey-revlıḳ.**

p. ḳıl- Takip etmek, birisinin izinden gitmek. 27b/09

[=1]

pey-vend < Fars. *i.* Bağlı, bağımlı, tutkun.

p. bol- Tutkuyla bağlanmak, tutkun olmak. 81b/08

[=1]

peydā < Fars. *i.* Olma, bulunma, meydana gelme.

p. 39b/05

p. bol- Bulunmak. 5a/15, 8b/14

[=3]

peyġamber < Fars. *i.* Allah'ın, emir ve yasaklarını kullarına anlatmakla görevlendirmiş olduğu rehber, Tanrı'nın elçisi, nebî.

p. 2a/05

[=1]

peyġamberī < Fars. *sf.* Peygamberle ilgili, peygambere âit.

p. (söz-i peyġamberī) 2a/04

[=1]

peykān < Fars. *i.* Okun ucundaki sivri demir, temren.

p.+ıñg 34b/03

p.+ıñg+(kes̱ret-i peykān) 33b/13

[=2]

peyker < Fars. *i.* Yüz, surat, çehre.

p.+im 34b/05

[=1]

pinhān < Fars. *i.* Gizli, saklı.

p. 33b/15

[=1]

pīr < Fars. *i.* Yaşlı, ihtiyar.

p. (pīr-i bā-ṣafā) 65a/14

[=1]

Pīr Ḳulı Bég *öz.i.* Ustaclu Yûsuf Beg'in akrabası olup şehzâde Sultân Hüseyin Mîrzâ'nın lalası olan, dîvânını tamamlayabilen Türkçe şâirinin adı.

p. 43a/12

[=1]

pīrāste < Fars. *sf.* Düzenlenmiş, donatılmış.

p. 2b/02, 7b/06, 113b/14

[=3]

Pīrī Bég Döger *öz.i.* Son derece sıcakkanlı ve hoşsohbet bir kimse olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, şâirliğinin hâricinde bestekârlığıyla da tanınmış, Farsça şiirler kaleme almış Türkmen şâirinin adı.

p. 40b/13

[=1]

piste < Fars. *i.* Sevgilinin ağzı.

p. (piste-i ḫandān) 7b/15

[=1]

pīş-dest < Fars. *b.i.* Öncü, önder.

p.+i(1) 2b/13

[=1]

pīş-gāh < Fars. *b.i.* Karşı taraf, ön, huzur.

p.+ıdadur 24a/08

[=1]

pīşe < Fars. *sf.* Huy edinmiş. Sonuna geldiği kelimelere "alışmış, huy edinmiş" anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar.

p. (ʿāşıḳ-pīşe) 19b/03, 20a/15

p. (seḫā-pīşe) 5b/09, 7a/Dk

[=4]

pozuḳluḳ *i.* (< Tür. *bozmak* fiilinden *b*> *p* değişimiyle) Bunalım, fetret, kaos.

p.+da 20a/17

[=1]

pūçek < Fars. *i.* Kalbî, manevî bağış.

p. 94b/17

[=1]

puḫte < Fars. *sf.* Olgun, kâmil kişi, güngörmüş ve tecrübeli kimse.

p. 49a/Dk, 50a/11, 104b/14

[=3]

pūş < Fars. *i.* Giysi, elbise.

p. (perde-i pūş-ı günāh) 3a/Dk

[=1]

pūşiş < Fars. *i.* Giyinme, üzerine giyme.

p. ḳıl- Giyinmek, üzerine elbise giymek. 106a/04

[=1]

pür < Fars. *sf.* (Fars. *pur*) Dolu. Başına geldiği kelimelere "dolu, çok" anlamını vermek suretiyle Farsça birleşik sıfatlar ve zarflar yapar.

***pür-fütūḥ** Fetih dolu.

p.+larıdın+(rūḥ-ı pür-fütūḥ) 3a/Dk

[=1]

***pür-mādde** En saf hâliyle, özünde.

p. 25a/02

[=1]

***pür-meşaḳḳat** Zorluk dolu, meşakkatli.

p. (kem-nefʿ-i pür-meşaḳḳat) 78b/06

[=1]

***pür-zōr** Güçlü, kuvvetli.

p. 85a/13

[=1]

-R-

rab < Ar. *i.* Allah, Tanrı.

r. 1b/01, 1b/08, 3a/08, 3a/Dk

[=4]

rabbānīlıġ < Ar. *rabbānī*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Rabbânî olma durumu, rabbânîlik.

r.+ıñ (talaṭṭufāt-ı rabbānīlıġ) 2a/02

[=1]

raġbet < Ar. *i.* Râgıp olma, yakından ilgi gösterme, ilgilenme.

r. ḳıla al- İsteği olabilmek, ilgi ve istek duyabilmek. 38b/04

r. ḳıl- İlgi göstermek. 22a/14, 25a/15, 74a/14, 77a/04, 95b/17

r. körgüz- Rağbet göstermek. 10b/01, 13a/02, 94b/05, 99a/17

[=10]

rāġıb < Ar. *sf.* (Ar. *rāġib*) Rağbet gösteren, ilgi duyan.

r. 6a/03, 47a/06, 68a/07, 103b/08

r. ol- Rağbet eder olmak. 34a/10

r.+dur 49a/Dk

[=6]

rāh < Fars. *i.* Yol.

rāh-ı suḫan Söz söyleme yolu, fırsatı. 17b/12

rāh-ı tūşe Yolluk. 74b/14

[=2]

***rāh-āverd** Hediye.

r.+in 101a/01

[=1]

rāḥat-efzā Ar. *rāḥat*+Fars. *-efzā*'dan Fars. *tü.i.* Rahatı arttıran.

r.+dur+(viṣāl-i rāḥat-efzā) 34a/12

[=1]

raḥīm-dil < Ar. *raḥīm*+Fars. *dil*'den Fars. *b.i.* Merhametli.

r. 68a/09

[=1]

raḥm < Ar. *i.* Merhamet, acıma, bağışlama.

r. éyle- Merhamet etmek. 21b/05

[=1]

raḥmet < Ar. *i.* Tanrı'nın kullarına acıması, bağışlaması, esirgemesi.

r.+e+(baḥr-i raḥmet) 34a/12

r.+iñ 1b/04

[=2]

raḥmetu'llāhi ʿaleyh Allah ona rahmet eylesin.

r. 51a/11

[=1]

raḥmetu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn Allah hepsine rahmet eylesin.

r. 23a/11

[=1]

raḫşān < Fars. *sf.* Parlak.

r. (meh ū ḫūrşīd-i raḫşān) 6a/08

r.+e+(ʿārıż-ı raḫşān) 34a/15

[=2]

raʿiyyet < Ar. *i.* Hak, ahâlî.

***raʿiyyet-perver** Halkını koruyan. 6a/02

r.+i(1) 9b/07

[=2]

raḳam < Ar. *i.* Söz, ifade.

r. ḳıl- Yazmak ya da söz yoluyla icrâ etmek. 4a/02

r.+ı(1) 7a/Dk, 9b/04

[=3]

raḳīb < Ar. *i.* Aynı sevgiliye gönül verenlerden her biri.

r. 33b/15

r. bol- Rakip olmak, rekabet içerisine girmek. 103b/01

raḳīb-i ʿāşıḳlıḳ-ı zehr-i mār Yılanın zehrine karşı aşk muhafızı olmak. 112a/02

[=3]

rām < Fars. *i.* İtaat etme, boyun eğme.

r. ḳıl- Eğitmek. 88b/01, 110a/17

[=2]

Ramażān < Ar. *i.* Ramazan ayı. Hicrî takvime göre Receb ve Şa'bân'dan sonra gelen, Müslümanlar'ın oruç tuttukları ay.

r. 34b/08

[=1]

Rāmī-i Ordubādī *öz.i.* Mevlânâ Vahşî-i Yezdî'nin öğrencisi olup hocasının ceylanını eğitmesinden ötürü Râmî adını alan Ordubâdlı şâir.

r. 88a/17

[=1]

raʿnā < Ar. *sf.* Hoş, güzel.

r. 77a/11

r.+larnıñ+(ebyāt-ı raʿnā) 113b/15

[=2]

raʿnālıġ < Ar. *raʿnā*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Güzellik.

r. ét- Güzellik etmek. 41b/14

[=1]

rāst < Fars. *sf.* Doğru, düzgün.

r. 2b/17, 90b/09

r. bol- Gerçekse, doğruysa. 27a/06

r. kél- Rastlamak, karşılaşmak. 25a/13, 27a/16, 61a/10, 82a/06

r. (rāst-bāzār-ı kāʾināt) 2a/11

***rāst-selīḳa** **I.**Zevk sahibi. 6a/14 **II.**Düzgün karakterli. 18a/08, 62b/15, 67b/06

r. (naḳḳāş-ṭabʿ-ı rāst-selīḳa) 4b/10

[=13]

***rāst-ʿinān** Doludizgin.

r. ḳıl- Doludizgin kılmak. 3a/Dk

[=1]

***rāst-kabu** Güçlü kuvvetli.

r. 68a/08, 93a/05

[=2]

rātıḳ < Ar. *i.* (Ar. *rātiḳ*) "Fâtık" ile birlikte kullanıldığında önemli işlerin yönetilmesi anlamına gelmektedir.

rātık ve fātıḳ-ı mühimmāt Önemli işlerin yönetilmesi, yönetimi. 13b/13, 18a/15

[=2]

ravża < Ar. *i.* Ravza, bahçe.

r.+sıdur 2b/03

[=1]

rāyet < Ar. *i.* Sancak, bayrak.

r. 7a/Dk

r. (rāyet-i ẓafer) 3b/06

[=2]

rāżı < Ar. *sf.* (Ar. *rāżī*) Rızâ gösteren, kabul edip boyun eğen.

r. bol- Râzı olmak. 7a/Dk, 75b/07

[=2]

Rāzīlıġ < Fars. *Rāzī*+Tür. *+lıġ*/*+lig*'den İran'ın Rey şehrinden olan kimse.

r. 87b/17

[=1]

re < Ar. *i.* Arap alfabesinin onuncu harfi.

r. 34a/06

[=1]

Recāyī < Ar. *öz.i.* Seyfu'd-dîn Mahmûd adlı şâirin mahlası.

r. 18a/06, 18a/11

[=2]

rede < Ar. *i.* Dizi, sıra.

r. 48a/06

[=1]

redīf < Ar. *i.* Kafiyeden sonra here mısrâın sonunda tekrar edilen, kelime veya kelimeler.

r. (redīf-i Kerbelā) 9a/16

[=1]

refʿ < Ar. *i.* Ortadan kaldırma, feshetme.

r. ḳıl- Ortadan kaldırmak, feshetmek, lağvetmek. 4a/10

refʿ-i melālet Melûl, mahzun, bitkin hâli ortadan kaldırma. 42b/17

[=2]

refāḳat < Ar. *i.* Arkadaşlık, dostluk.

r.+de 28a/11

[=1]

refīʿ < Ar. *sf.* Yüce.

r. (pāye-i ʿaḳl-ı refīʿ) 1b/07

[=1]

refīḳ < Ar. *i.* Arkadaş.

r.+i(1) 104a/03

[=1]

Refīḳī < Ar. *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra kumarbaz, serseri ve edepsiz bir kimse olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, "Refîkî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı. ↔ **Mevlānā Refīḳī.**

r. 109a/06, 109a/09

[=2]

reh < Fars. *i.* Yol.

r.+iñgde (pest-i reh) 1b/07

[=1]

reh-güẕār < Fars. *tü.i.* (Fars. *reh-guẕer*) Geçit. ↔ **reh-güẕer.**

r.+ıdın 4a/11, 104b/01

[=2]

reh-güẕer < Fars. *tü.i.* (Fars. *reh-guẕer*) Geçit. ↔ **reh-güẕār.**

r. (reh-güẕer-i ḫayāl) 5a/02

[=1]

reh-vār < Fars. *tü.i.* Rahvan yürüyüş.

r. 3a/Dk

[=1]

Rehī < Fars. *öz.i.* Meşhed'de ikamet etmiş olan şâir ve ressam Mevlânâ Şâh Mahmûd'un mahlası.

r. 98b/09

[=1]

reʾīs < Ar. *i.* Reis.

r. (berāy-i reʾīs) 116a/03

[=1]

Reʾīs Efendi *öz.i.* 1016 Hicrî senesinde yazılmış olup Mecma'ül-Havâss'ın en eski nüshası kabul edilen yazmanın sonunda mevcut bulunan kıt'ada adı zikredilen kişinin adı.

r.+ye 116a/02

[=1]

Reʾīs Şahābü'd-dīn *öz.i.* Sultân mahlaslı ve İran'ın Kum kentinden olan Melik Sultân Muhammed'in babasının adı.

r. 101b/01

[=1]

remmāl < Ar. *i.* Falcı.

r. 65a/02

[=1]

renciş < Fars. *i.* İncinme, gücenme, dargınlık.

r. 31b/12

r. bol- Arada kırgınlık olmak. 31b/13

r. (renciş-i ḫāṭır) 25b/07

[=3]

reng < Fars. *i.* Renk.

r. 23b/02, 23b/04

reng-i rūy Yüzün rengi. 34a/03

[=3]

***reng-āmīz** Renk renk, türlü renklerde.

r. 67b/12

[=1]

rengīn < Fars. *sf.* Renkli, parlak, etkileyici, hoş.

r. 7a/Dk, 53b/01, 55a/10, 64a/16

r. ḳılup ér- Güzelleştirmek, güzel olmuş hâle getirmek. 7a/11

r. ḳıl- Hoş, renkli, güzel hâle getirmek. 106a/01

r. (ṣavt-ı rengīn) 97b/07

[=7]

resāʾil < Ar. *i.* (risāle'nin çoğulu) Mektuplar.

r. (bā-vücūd-ı resl ū resāʾil) 4b/14

r. (eks̱er-i resāʾil-i zarūrī-i şiʿr) 23a/13

r. (resāʾil-i menşūre) 2a/06

[=3]

resl < Ar. *i.* Elçi.

r. (bā-vücūd-ı resl ū resāʾil) 4b/14

[=1]

resm < Ar. *i.* Tarz, üslup, töre.

resm-i kerem ve seḫā Cömertlik ve eli açıklık töresi. 7a/16

[=1]

resūl < Ar. *i.* Allah'ın elçisi, peygamber.

r. (Resūl-i Ḫudā) 96a/06

[=1]

Reşt < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeyinde bir şehir.

r.+de 89b/04

[=1]

revā < Ar. *i.* Uygunluk, münasebet.

r. bol- Uygun olmak, gerçekleşmek, tahakkuk etmek. 10b/06

r. kör- Uygun görmek, kabullenmek. 114a/01

[=2]

revān < Fars. *sf.* Akıcı, akıp giden.

r. 36a/11

[=1]

revānlıḳ < Fars. *revān*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Akıcılık.

r. 110a/05

[=1]

reviş < Fars. *i.* Tarz, usûl, âdet, kural.

r.+i(1) 68a/13

r.+ide 51a/16

r.+idin 58b/12

r.+inin͡g 11a/01

r.+lerin 43b/03

II. Vasıf, huy, mizaç.

r.+ide 103a/16

r.+leridin 27b/09

[=7]

revişlıġ < Fars. *reviş*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Belli bir huya, karaktere sahip olan kimse. ↔ **revişlıḳ.**

r. (ḫūb-revişlıġ) 8b/14

[=1]

revişlıḳ < Fars. *reviş*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Belli bir huya, karaktere sahip olan kimse. ↔ **revişlıġ.**

r. 18b/08, 36b/12

[=2]

revnaḳ < Ar. *i.* Parlaklık, letâfet, tertip ve düzenli olma.

r.+ıġa 5b/10

[=1]

Rey < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeyinde, bugünkü başkent Tahran yakınlarında eski bir şehir. Tarihte Rey şehri Büyük Selçuklu Devleti'nin pâyitahtı olmuş olup Tahran, bu şehrin yanında küçük bir kasaba iken günümüzde Rey, Tahran yakınlarında küçük bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır.

r. 15b/01

[=1]

reyḥān < Ar. *i.* Fesleğen.

r. 33b/16

[=1]

rez̲ālet < Ar. *i.* Çok çirkin ve utanılacak şey, kepazelik, rezillik.

r.+ġa 48a/09

[=1]

rıżā < Ar. *i.* (Ar. *riżā'*) Râzı olma, benimseme, kabul etme.

r. bér- Râzı olmak, kabullenmek. 78b/07

r.+sı 3a/09

[=2]

Rıżāī-i Kāşī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

r. 112b/16

[=1]

riʿāyelıġ < Ar. *riʿāye*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Gözetilme, yardım görme, mükâfât alma.

r. (bā-vücūd-ı vācibü'r-riʿāyelıġ) 94b/16

[=1]

riʿāyet < Ar. *i.* Koruma, gözetme, yardım ve ihsanda bulunma.

r. (bā-vücūd-ı ʿadem-i riʿāyet) 2b/16

r. ḳılur ér- Gözetmek, himaye etmek. 19b/03

r. ḳıl- Gözetmek, himaye etmek. 3a/Dk, 5a/16, 13a/15, 50b/05, 94b/17, 102b/08

r. kör- Mükâfâta gerek duymak. 106b/10

riʿāyet ve ziyāfet ḳıl- Himaye edip ziyafet vermek. 92a/03

r. tap- Himaye görmek. 48a/08

r.+idin 7a/Dk

r.+ler ḳıl- 107b/13

[=13]

ribāṭ < Ar. *i.* Kervansaray, ribat, imârethâne.

r. 34a/14

[=1]

rikāb < Ar. *i.* Üzengi.

rikāb-ı ẓafer-intisāb Zafer kazanması sonucu. 16a/09, 42a/11

[=2]

riḳḳat < Ar. *i.* Hüzün.

r. 74b/04

[=1]

rind < Fars. *i.* Dünya işlerine önem vermeyen, kalender kimse.

r. 75a/08, 96b/14, 109b/07, 111b/04

rind-āne Rindâne, rintlere özgü bir biçimde. 73a/03

rind-i dürd-āşām Rind ve kalender-meşrep kimse. 39b/08

[=6]

Rind ū Zāhid *öz.i.* Mevlânâ Fuzûlî'nin eserlerinden birinin adı.

r. 33b/08

[=1]

risāle < Ar. *i.* Risâle. Genellikle belirli bir konuda yazılmış küçük kitap.

r. 41b/11, 51a/12, 61b/16

r.+ġa 23b/06

r.+niñ 3a/16, 44b/09

[=6]

risālet-penāh < Ar. *risālet*+Fars. -*penāh*'tan Fars. *b.i.* Hz.Muhammed.

r. (ḥażret-i risālet-penāh) 89b/12

[=1]

rīş < Fars. *i.* Sakal.

r. (ṣarʿ-ı rīş) 77a/12

[=1]

rişte < Fars. *i.* İp.

rişte-i zünnār Hıristiyan din adamlarının, keşişlerin bellerine

bağladıkları kıldan uzun kuşak. → **zünnār.**

r. 20b/06

[=1]

riyāʾī < Ar. *zf.* Riyâ içerisinde, ki yüzlü bir tavırla.

r. (riyāżet-i riyāʾī) 111a/13

[=1]

riyāżet < Ar. *i.* Dünya işlerinden elini eteğini çekip kendini ibadete verme, nefsini terbiye etme, takvâ.

riyāżet-i riyāʾī İki yüzlülükle ibadet etmek, kendisini âbid ve takvâ sahibi gibi göstermek. 111a/13

[=1]

riyāżet-keş < Ar. *riyāżet*+Fars. *-keş*'ten Fars. *tü.i.* İbadetle meşgul olan, ibadete düşkün kimse.

r. 23a/12, 99a/14

r. (dervīş-veş ve riyāżet-keş-i nā-murād) 104a/17

[=3]

rū < Fars. *i.* Yüz, çehre, sîmâ. ↔ **rūy.**

r. 34b/09

[=1]

rū-be-rāh Yüzü yola doğru.

r. ḳıl- Yüzünü yola doğru çevirmek. 3a/Dk

[=2]

***rū-şinās** Parlak, başarılı kimse.

r. 18a/16

[=1]

rubāʿī < Ar. *i.* Dîvân edebiyatında kendisine özgü arûz kalıplarına göre yazılan dört mısrâlık nazım şekli, dörtlük.

r. 1b/03, 1b/06, 3a/07, 4a/14, 4a/14, 4b/08, 5a/06, 5a/09, 6b/02, 7a/11, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/02, 7b/03, 8a/09, 8a/09, 8b/10, 8b/10, 11b/07, 12b/01, 13a/02, 13b/15, 13b/15, 15a/05, 17a/16, 17a/16, 18a/04, 18a/12, 18a/12, 18b/10, 20b/15, 21b/03, 21b/17, 22b/17, 29b/12, 29b/12, 29b/12, 31a/05, 31a/05, 31b/07, 33a/13, 36b/02, 36b/04, 41a/03, 41a/06, 42a/09, 42a/09, 42b/07, 42b/07, 42b/12, 42b/12, 52a/07, 54b/05, 54b/05, 65b/16, 68a/01, 77a/08, 79a/15, 79b/07, 80a/15, 80a/15, 82b/04, 85a/10, 85a/10, 86a/06, 86a/06, 87b/06, 89a/09, 90a/14, 90a/14, 90b/06, 90b/06, 92a/15, 94b/06, 94b/06, 94b/12, 96b/11, 96b/11, 98b/10, 99a/01, 99a/17, 99b/01,

99b/13, 100b/02, 100b/02, 101b/10, 101b/10, 107b/06, 109b/13, 10b/07, 110a/10, 110b/11, 110b/11, 110b/16, 110b/16, 111b/01, 111b/01

r. (ḫᵛāce-i rubāʿī) 94b/05

r. (rubāʿī-i müstezād) 77b/14

r.+din 110b/13

r.+ġa 13a/02, 94b/05, 98b/17

r.+ler 12b/01, 13a/02, 20b/15, 21b/16, 40a/02, 79a/15, 87a/13, 98b/10, 99a/01, 99a/17, 109b/13, 110b/16

r.+ni 4b/08, 5a/09, 7a/11, 7a/Dk, 7a/Dk, 11b/07, 12a/13, 13b/14, 15a/05, 18a/04, 31b/07, 33a/12, 41a/06, 65b/16, 68a/01, 73a/03, 77a/07, 77b/14, 79b/06, 89a/09, 92a/14, 94b/12, 99b/12

r.+si 6b/01, 7a/Dk, 18b/10, 32a/16, 36b/01, 36b/04, 41a/03, 82b/04

r.+sidin 21b/03

r.+sin 110b/09

r.+siniñ 52a/07, 110a/10

[=152]

rūd-ḫāne < Fars. *b.i.* Irmak, nehir.

r. 25b/04, 25b/13

[=2]

Rūdekī < Fars. *öz.i.* Semerkand'ın Rûdek kasabasında IX.yüzyılın ortalarında doğduğu tahmin edilen ve İran edebiyatının ve Fars dilinin en fazla örnek alınıp taklit edilen şâirlerinden biri olup aynı zamanda iyi bir müzisyen olan tarihî şahsiyet. Asıl adı Ebû Abdillâh Ca'fer bin Muhammed bin Hakîm er-Rûdekî es-Semerkandî olan Rûdekî'nin bu mahlası alma sebebini bazı kimseler Rûd adlı çalgıyı iyi çalmasına bağlamışlarsa da doğrusu, mahlasının doğmuş olduğu kasaba olan Rûdek ile ilintili olmasından ötürüdür.

r. 37b/17

[=1]

ruḫ < Fars. *i.* Yüz, çehre, yanak.

r.+uñ 39b/04

[=1]

rūḥ < Ar. *i.* Rûh.

rūḥ-ı pür-fütūḥ Fetih dolu rûh.3a/Dk

[=1]

***rūḥ-efzā** Rûhu okşayan, cana can katan, rûha canlılık veren.

r. 3b/11

[=1]

ruḫ-sār < Fars. *i.* Yanak, yüz.

r.+ı(2)+(gül-i ruḫ-sār) 20b/04

r.+ıñ+(ḫaṭṭ-ı ruḫ-sār) 33b/16

r.+ıña 34b/01

[=3]

Rūḥī-i Tebrīzī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinde hakkâklık işiyle de uğraşıp Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

r. 103a/01

[=1]

ruḳabā < Ar. *i.* (raḳīb'in çoğulu) Rakîbler, aynı sevgiliye gönül verenler.

r. 44a/10

[=1]

Rūm < Ar. *öz.i.* (Ar. *Rūm*< Yun. *Romios* "Doğu Romalı< *Roma*) Anadolu.

r. 3b/09, 12a/05, 39a/10, 43a/01

r.-eli Anadolu halkı. 9a/10

r.+ġa 7a/Dk

[=6]

Rūmlu < Ar. *Rūm*+Tür. *+lu/+lü*'den *tü.i.* Anadolu kökenli kimse, Anadolulu.

r.+dur 39b/11

[=1]

rūstāyī < Fars. *i.* Köylü.

r.+dür 110a/04

[=1]

rūstāyīlıġ < Fars. *i.*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Köylülük, köylü olma durumu.

r.+ıdın 103b/07

[=1]

rūşen < Fars. *sf.* Açık, âşikâr, besbelli.

r.+dür 34a/08

[=1]

rūy < Fars. *i.* Yüz, çehre, sîmâ. ↔ **rū.**

r. (āşinā-rūy) 9a/09

r.+ıñdın+(reng-i rūy) 34a/03

[=2]

rūz < Fars. *i.* Gün.

r. 34a/10

rūz-ı cezā Âhiret günü, kıyâmet. 60a/07

[=2]

rūz-gār < Fars. *i.* **I.**Zaman, devir, eyyâm.

r. 22b/12, 107a/04

r. (rūz-gār-ı sifle-nevāz) 9b/03

r. (selāṭīn-i rūz-gār) 3a/10, 87a/01

r.+dın+(ehl-i rūz-gār) 43b/15

r.+ım 89a/11

II. Tavır, hâl, rûh hâli, mizaç.

r. (pākīze-rūz-gār) 64b/03

[=8]

rūzī < Fars. *sf.* Günlük, gün ile ilgili, güne âit.

r. (muṣāḥib-i şeb-āne-rūzī) 97a/12

[=1]

rükn < Ar. *i.* (Ar. *rukn*) Bir topluluğun önem arzeden, temeli durumunda olan fertlerinden her biri.

rüknü's-salṭana Sultan'ın etrafında bulunup devleti yönetenler, devlet erkânı. 8a/03

[=1]

rüst < Fars. *i.* (Fars. *rust*) Sağlam, güçlü, sıkı.

r. 68a/08, 112a/09

r. (ḥarīfī-i rüst) 38a/09

r. ḳıl- Sımsıkı, sağlam bir şekilde tutmak. 74b/15

[=4]

Rüstem < Fars. *öz.i.* (Fars. *Rustem*) Ünlü İranlı şâir Firdevsî'nin Şehnâme'sinde adı geçen, çeşitli kaynaklarda Zaloğlu Rüstem, Rüstem-i Destân, Rüstem-i Zâl olarak adlandırılımış olan İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı.

r. (Rüstem-i Destān) 7a/Dk

[=1]

Rüstem Bég *öz.i.* Köse Rüstem adıyla şöhret bulmuş olup Hezâr-cerîb adlı nahiyeye hükümdârlık eden Türk şâirinin adı.

r. 10b/05

[=1]

rüsvā < Fars. *sf.* (Fars. *rusvā*) Rezil, rüsvâ.

r. bol- Rezil olmak. 96a/10, 96b/06

[=2]

rüsvālıġ < Fars. *rusvā*+Tür. *+lıġ*/*+lig*'den *tü.i.* Rezil olma hâli, rezillik. ↔ **rüsvāylıḳ.**

r.+ıma 40a/06

[=1]

rüsvāylıḳ < Fars. *rusvāy*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* Rezil olma hâli, rezillik. ↔ **rüsvālıġ.**

r. 73b/05

r.+lar 111b/11

[=2]

rütbe < Ar. *i.* (Ar. *rutbe*/*rutbet*) Üstünlük derecesi, basamak.

r.+si 24a/12

[=1]

-S-, -Ṡ-, -Ṣ-

saʿādet < Ar. *i.* Mutluluk, saadet.

s. 8b/02

s. (şimāʿ-ı maṭla-i ṣubḥ-i saʿādet ve ikḳbāl) 7a/Dk

s.+ġa 17a/12

s.+i(1) 33b/05

s.+i(1)+(şāh-bāz-ı saʿādet) 4b/16

[=5]

sāʿat < Ar. *i.* Saat, altmış dakikalık zaman dilimi.

s. 90b/05

s. (der-sāʿat-i ḫāṭır-cūylıġ) 39b/01

[=2]

ṣabā < Ar. *i.* Sabah, seher vakti.

ṣ. 33b/15

ṣ. (bād-ı ṣabā) 40a/03

[=2]

ṣabbāġ-ḫāne < Fars. *b.i.* Kumaş ve iplik boyacıhanesi.

ṣ. 102a/11

[=1]

sābıḳ < Ar. *sf.* Önce gelen, eski olan.

s. (keṡret-i mażīḳ-i maʿāş-ı şuʿarā-yı sābıḳ) 2b/16

[=1]

s̱ābit < Ar. *sf.* Yerinde duran, durağan. ***s̱ābit-ḳadem** Emin adımlarla ilerleyen.

s̱. 85a/16

[=1]

ṣabr < Ar. *i.* Sabır, telaş göstermeden sükûnetle hareket etme.

ṣ. 40a/05

ṣ.-ile 44a/01

[=2]

Ṣabrī-i Rūzbehān *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan şâilerden birisinin adı.

ṣ. 54b/10

[=1]

ṣad < Ar. *i.* Arap alfabesinin on dördüncü harfinin adı.

ṣ. 34a/11

[=1]

ṣadā < Fars.< Ar. *i.* Ses, âvâz.

ṣ. 106a/08

ṣ.+sı 106a/07

ṣ.+sın 3a/15

[=3]

ṣadaḳa'llāhü'l-aẓīm Yüce Allah doğruyu söyler.

ṣ. 1b/13

[=1]

ṣadaḳa resūluhu'l-kerīm Allah'ın resûlü doğruyu söyler.

ṣ. 1b/13

[=1]

ṣadāret < Ar. *i.* Sadrazamlık makamı.

ṣ. 13a/13

***ṣadāret-penāh** Sadrazam, vezîr-i azam. 13a/16

[=2]

sādāt < Ar. *i.* İleri gelenler, beyler, efendiler.

s. (sādāt-ı lāle) 65b/15

s. (sādāt-ı semʿ-i şerīf) 9a/15

s.+ın 29b/10

[=3]

sāde-levḥ < Fars. *b.sf.* Temiz yürekli.

s. 42b/05, 62a/02

[=2]

sāde-levḥlıġ < Fars. *sāde-levḥ*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Temiz yüreklilik.

s.+ı(1) 66b/03

[=1]

ṣadef < Ar. *i.* Sedef.

ṣ. (ṣadef-i ṭabʿ) 1b/01, 1b/05

[=2]

ṣādıḳ < Ar. *sf.* (Ar. *ṣādiḳ*) Dostluğunda samimi ve vefalı olan kimse, sâdık.

ṣ. 7b/14, 20b/03, 20b/07

ṣādıḳü'l-ḳavl Doğru sözlü. 27b/03, 42b/04, 92b/11

ṣ.+dur+(ḳavl-i ṣādıḳ) 9b/17

[=7]

Ṣādıḳī *öz.i.* Mecma 'ül-Havâss adlı tezkirenin müellifi olan, Safevî Sultanı Şâh I.Abbâs'ın kitâbdârı olan Afşar boyuna mensup Türk şâiri. ↔ **Ṣādıḳī-i Kitāb-dār.**

ṣ. 113b/17, 116a/02

[=2]

Ṣādıḳī-i Kitāb-dār *öz.i.* Mecma 'ül-Havâss adlı tezkirenin müellifi olan, Safevî Sultanı Şâh I.Abbâs'ın kitâbdârı olan Afşar boyuna mensup Türk şâiri. ↔ **Ṣādıḳī.**

ṣ. 2b/14

[=1]

ṣādır < Ar. *sf.* (Ar. *ṣādir*) Ortaya çıkan, zuhur eden, meydana gelen.

ṣ. bol- Ortaya çıkmak, belirmek. 4a/08

[=1]

ṣadr < Ar. *i.* Baş, başkan, reis.

***ṣadr-neşīn** Başta oturan, reis, başkan. 2a/15

ṣ.+nıñ̑g 22a/07

[=2]

Ṣadrü'd-dīn Ḫān-ı Maʿsūm *öz.i.* Erdebîlli şâir Mevlânâ Selâmî'nin, oğlunun veziri olduğu devlet adamının adı.

ṣ.+nıñg 103b/06

[=1]

ṣafā < Ar. *i.* Saflık, temizlilk.

ṣ. 73a/06

ṣ.+sı 43a/10, 77a/11

[=3]

ṣafālıḳ < Ar. *ṣafā*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* saflık ve temizlik, gönül rahatlığı, huzur.

ṣ. 90a/05

[=1]

ṣaff < Ar. *i.* Sıra, dizi, saf.

ṣaf-ı hengāme Bir oyunu, gösteriyi seyretmeye gelenlerin safı, sırası.

ṣ. 34a/07

ṣaff ve niʿāl Eve giriş yeri, ayakkabıların çıkarılıp bırakıldığı yer, ayakkabılık.

ṣ. 114a/04

[=2]

ṣafḥa < Ar. *i.* Sayfa.

ṣ. 2a/08

ṣ. (ṣafḥa-i cemāl) 34b/10

ṣ.+ġa 3a/Dk

[=3]

sāġar < Fars. *i.* İçki bardağı, kadeh.

s. 39b/08

s. (sāġar-ı dōst) 16a/09

s. (sāġar-ı ṣahbā) 34a/03

[=3]

ṣaġīr < Ar. *sf.* Küçük.

ṣ. (şatranc-ı ṣaġīr ve kebīr) 95b/16

[=1]

ṣaġīre < Ar. *sf.* Küçük günah.

ṣ. (günāh-ı ṣaġīre ve kebīre) 4a/08

[=1]

ṣahbā < Ar. *i.* Şarap.

ṣ.+ya+(sāġar-ı ṣahbā) 34a/03

[=1]

ṣāḥib < Ar. *sf.* Bir şeyi elinde tutan, mâlik olan, iye.

ṣ. (ṣāḥib-i dāʿiyye) 43b/07

ṣ. (ṣāḥib-i dāʿiyyelıġ) 7a/Dk

ṣ. (ṣāḥib-i ḥüsn) 22a/16, 69b/11, 110a/04

ṣ. (ṣāḥib-i ṭāliʿ) 37b/15

ṣ. (ṣāḥib-i taṣānīf) 30b/15

ṣ. (ṣāḥib-i vuḳūf) 4b/02, 13a/16, 15a/14, 23b/02, 23b/05, 97b/05, 98b/02

ṣāḥib-i vuḳūf bol- Bilgi sahibi olmak, bir şeyden haberdâr olmak. 95b/14

***ṣāḥib-ḳırān** Bahtı açık, talihli.

ṣ. 96a/12

***ṣāḥib-mazāḳ** Zevk sahibi. 7a/Dk, 13a/14, 19b/03, 20a/16, 109a/07, 113a/07

ṣ. (ṣāḥib-mazāḳlıḳ) 101a/10

***ṣāḥib-sāmān** Zengin. 51a/15

***ṣāḥib-selīḳa** Zevk sahibi. 22a/13, 29b/09, 31a/10, 61b/14, 100b/06

s.+i(1) 95b/14

s.+i-mén 61b/02

[=31]

Ṣaḥīfī *öz.i.* İran'ın Şîrâz kentinden olup Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan Mevlânâ Sahîfî'nin adı ve mahlası.

ṣ. 83a/03

[=1]

ṣaḥīḥ < Ar. *sf.* Gerçek, doğru.

ṣ. 9b/09, 103b/03, 48a/10, 96a/11

ṣ. bol- Gerçekleşmek, tahakkuk etmek. 103a/06

ṣaḥīḥü'n-neseb Soylu, asil. 32a/01

ṣ. (seyyid-i ṣaḥīḥü'n-neseb) 26b/06, 28a/11

[=8]

sāḥil < Ar. *i.* Kıyı, sâhil.

s. (sāḥil-i murād-ı ʿālem ve ʿālemiyān) 7a/Dk

[=1]

ṣaḥrā < Ar. *i.* Kır, ova, çöl.

ṣ. (ṣayd-ı ṣaḥrā-yı naẓm) 44a/07

[=1]

sākin < Ar. *i.* Bir yerde ikamet eden kimse, o yerin sâkini.

s. 89a/01, 92a/08

s. (sākin-i kūy) 34b/03

s.+dür 94a/16

[=4]

sāḳīyā < Ar. *ünl.* Ey sâkî!

s. 34a/01, 34a/16

[=2]

sal- *f.* Salmak, koymak, düşürmek.

s.-maġıçün 3a/Dk

s.-maḳ 83a/02

s.-maḳda 7b/15

s.-mış 34b/05

s.-up 106a/08

[=5]

ṣalāḥ < Ar. *i.* Düzelme, iyileşme, düzgünleşme.

ṣ. 4a/02, 31a/15, 114a/06

ṣalāḥ-ı iṣlāḥ Yanlışı, hatâyı düzeltme. 65a/17

[=4]

***ṣalāḥ-ṭurfe** Dindar.

ṣ. (bā-vücūd-ı zühd ve ṣalāḥ-ṭurfe) 58b/12

[=1]

ṣalāḥiyyet < Ar. *i.* Yetki, salâhiyet.

ṣ. (ṣalāḥiyyet-ās̱ār) 58b/13

ṣ.+i(1) 21b/02

ṣ.+lıġı 101b/10

[=3]

sāle < Fars. *sf.* Bir yıl için, yılda.

s. 4a/09, 15a/11

[=2]

ṣāliḥ < Ar. *sf.* Dînin gereklerine uygun bir şekilde davranan, sâlih.

ṣ. 10a/17, 13a/01

[=2]

Ṣāliḥ Alîhân Mîrzâ'nın oğlu olup Türkçe şiirler kaleme alan Türk şâiri Muhammed Sâlih Mîrzâ'nın mahlası.

ṣ. 21b/03

[=1]

sālim < Ar. *sf.* Sağlam.

s. 96a/11, 103b/04

s. ḳal- Sağlam durmak. 21b/13

s. tut- Korumak. 28a/03

[=4]

Ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve ʿālihi Hz.Muhammed. ↔ **Ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem.**

ṣ. 2a/13

[=1]

Ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Hz.Muhammed. ↔ **Ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve ʿālihi.**

ṣ.+niñ 89b/12

[=1]

salṭana < Ar. *i.* Sultanlık, hükümdarlık makamı, saltanat. ↔ **salṭanat.**

s. (Dārü's-Salṭana-i Herāt) 43b/12, 94a/15

s. (Dārü's-Salṭana-i Ḳazvīn) 13b/13

s. (Dārü's-Salṭana-i Tebrīz) 12a/11, 23a/16, 42a/02, 55a/07, 73b/04, 111b/04

s.+ları+(rüknü's-salṭana) 8a/03

[=10]

salṭanat < Ar. *i.* Sultanlık, hükümdarlık makamı, saltanat. ↔ **salṭana.**

s. 20a/17

s. (tāc ū taḫt-ı salṭanat) 6a/08

s.+ı(1) 7b/07

s.+ıdın+(evāyil-i salṭanat) 3b/05

s.+ıġaça+(intihā-yı salṭanat) 3b/08

s.+nı+(umūr-ı salṭanat) 20b/12

s.+nıñ 10b/12

[=7]

Sām *öz.i.* < Fars. *i.* Firdevsî'nin ünlü eseri Şehnâme'de Rüstem-i Destân'ın dedesi olan kimse.

s. (Sām-ı Nerīmān) 7a/Dk

[=1]

Sām Mīrzā *öz.i.* Hicrî 923/Mîlâdî 1517 tarihinde, Safevî-iTürk hükümdarı Şâh I.İsmâil'in üçüncü oğlu olarak Merâga'da dünyaya gelen ve Kızılbaş emîrlerinin vesayetinde Herât'ta Horâsan vâlisi olan fakat 1544 tarihinde ağabeyi Şâh Tahmâsb'a baş kaldıran fakat Tahmâsb'ın Herât'a gitmesi sonucu isyanı sonuçsuz kalan, ağabeyinin affetmesine rağmen tekrardan bazı tertiplere karışmasından ötürü Tahmâsb tarafından Kahkaha Kalesi'ne hapsedilen ve burada 1566-67 yılındaki deprem sonucu vefat eden şâir ve tezkire sahibi Safevî-Türk şehzâdesinin adı. Sâm Mîrzâ'ya asıl şöhret kazandıran, onun büyük bir ihtimâlle 1550-1561 yılları arasında kaleme almış olduğu "Tuhfe-i Sâmî" adlı tezkiresi olup bu tezkire, bir mukaddime ve yedi bölümden ibarettir. Eser, XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış 714 şâirin hayat hikâyelerini ve şiir örneklerini ihtivâ etmektedir. Sâm Mîrzâ, şiirlerinde "Sâmî mahlasını kullanmıştır.

s. 7a/Dk

[=1]

sāmān < Fars. *i.* Zenginlik, servet, mal mülk.

s. (ṣāḥib-sāmān) 51a/15

[=1]

sāmī < Ar. *sf.* Yüce.

s.+siġa+(meclis-i sāmī) 17b/12, 65a/03

[=2]

san- *f.* Zannetmek, sanmak.

s.-ma 34b/11

s.-ur 40a/06

[=2]

sanʿat < Ar. *i.* Sanat.

s. 7a/01

s.+ı(1) 108a/04

[=2]

Ṣanʿatī *öz.i.* İran'ın Meşhed kentinde ikamet etmiş ve vaktini çömlekçilikle geçirmiş olan, Fars dilinde şiirler yazan şâirin adı.

ṣ. 108a/04

[=1]

san̂ga *zm.* (“sen” zamirinin datif hâli) Sana.

s. 34b/02, 34b/04, 39b/03, 82a/09

[=4]

ṣarʿ < Ar. *i.* Atma, koyma, bırakma.

ṣarʿ-ı rīş Sakal bırakma. 77a/12

[=1]

sardur- *f.* Sardırmak.

s.-ur+(érdi) 103a/11

[=1]

ṣarf < Ar. *i.* **I.**Harcama, kullanma.

ṣ. ḳıl- Harcamak, sarfetmek, vakit geçirmek. 39b/13, 61b/15, 104b/06

II. Gramerde şekil bilgisi.

ṣ.+ını 103b/03

[=4]

Ṣarfī-i Jūlīde-mūy *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr’ın eserinden derviş tabiatlı ve şiirdeki tavrının güçlü olduğunu, ayrıca Sâdıkî ile bir ara tatlı bir rekabet içerisine girdiğini ve sonunda yarışı kaybettiğini öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ṣ. 103a/16

[=1]

sarı *e.* -a/-e doğru.

s. 3a/03

[=1]

ṣarīḥ < Ar. *sf.* Açık, âşikâr, belirgin.

ṣ. 65a/04

n.+dür 77a/12

[=2]

sarrāclıḳ < Ar. *sarrāc*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*’ten *tü.i.* Saraçlık mesleği.

s. 61b/12

[=1]

ṣarrāf < Ar. *i.* Sarraf.

ṣ. 89b/04

[=1]

ṣarrāflıġ < Ar. *ṣarrāf*+Tür. *–lıġ*’dan *tü.i.* Sarraflık işi, mesleği. ↔ **ṣarrāflıḳ.**

ṣ.+a 100b/14

ṣ.+ġa 93a/04

[=2]

ṣarrāflıḳ < Ar. *ṣarrāf*+Tür. *–lıġ*’dan *tü.i.* Sarraflık işi, mesleği. ↔ **ṣarrāflıġ.**

ṣ. 83b/07

[=1]

ṣarṣar < Ar. *i.* Soğuk ve şiddetli esen rüzgâr.

ṣ. 7a/16

ṣ. (ṣarṣar-ı fenā) 51a/13

ṣ. (ṣarṣar-ı ḫazān) 30b/17

[=3]

ṣavt < Ar. *i.* Ses, ün, seda.

ṣ. (ṣavt-ı rengīn) 97b/07

ṣ.+ı(1) 86a/10

s.+ı(1)+(ḥüsn-i ṣavt) 113a/14

[=3]

savur- *f.* Savurmak.

s.-mış 34b/11

[=1]

saʾy < Ar. *i.* Gayret, çaba, emek.

s.+ı(1) 10a/11

s.+idin 48a/08

[=2]

ṣayd < Ar. *i.* Av.

ṣ. (ṣayd-ı ṣaḥrā-yı naẓm) 44a/07

ṣ.+iġa 3a/Dk

[=2]

sāye < Fars. *i.* Mânevî gölge, himâye.

s. (sāye-i merḥamet) 10a/12, 104b/06

s.+ñg 10b/04

s.+side (hümāyī-sāye) 3a/13

[=4]

sayıl- *f.* Saymak suretiyle kaç tane olduğu belirlenmek, hesaplanmak.

s.+ur 39b/09

[=1]

sāz < Fars. *i.* Çalgı âleti, enstrüman.

s.+nı 105b/10, 112b/14

s.+nı+(aḳsām-ı sāz) 5b/01, 7a/Dk, 37b/05

[=5]

sāz < Fars. *sf.* Sonuna geldiği kelimelere "yapan, eden, hazırlayan" anlamını vererek Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

s.+ları+(suḫan-sāz) 2a/17

[=1]

s̱e < Ar. *i.* Arap alfabesinin dördüncü harfinin adı.

s̱. 33b/16

[=1]

sebeb < Ar. *i.* Neden, sebep.

s. 38b/04, 50b/01

s. (sebeb-i denāʾet) 84a/08

s. (sebeb-i fevt) 65b/15

s. (sebeb-i īcād) 18b/16, 43b/02

s. (sebeb-i nizāʿ) 105b/14

s. (sebeb-i sitāyiş) 114a/07

s. (sebeb-i şöhret) 11a/01

s.+din 60a/04

s.+i(1) 7a/17, 81b/09

s.+idin 101a/10, 31b/12, 31b/14

[=15]

s̱ebt < Ar. *i.* Kaydetme, sabitleme.

s̱. ét- Kaydetmek. 3a/Dk

[=1]

sebze-zār < Fars. *b.i.* Yeşillik.

s. (sebze-zār-ı ḥayāt) 31a/01

[=1]

Sebzevār < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeydoğusundaki Horasan bölgesine bağlı, eski adı "Beyhak" olan târihî şehrin adı.

s.+nı 20b/14

s.+nıñ 26a/01

[=2]

Sebzevārlıġ < Fars. *Sebzevār*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Sebzevâr şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse.

s.+dur 87b/12, 108b/10, 113a/06

[=3]

secde < Ar. *i.* Secde.

s. 34a/11

[=1]

Sedīd-i Gīlek *öz.i.* Şiirinde mülâyim bir tavra sahip olan Farsça şâirinin adı.

s. 105b/03

[=1]

sefer < Ar. *i.* Seyahat.

s. 74b/13

s. ét- Seyahat etmek. 64b/03

s. ḳıl- Seyahate çıkmak. 51a/16, 98a/12

[=4]

sefer-kerde < Ar. *sefer*+Fars. -*kerde*'den Fars. *b.sf.* Çok seyahat etmiş olan, gezgin.

s. 32a/03, 32a/14

[=2]

sefīd-āb < Fars. *b.i.* Kurşun oksit.

s. 23b/05

[=1]

seḫā < Ar. *i.* El açıklığı, cömertlik.

s. (kerem ū seḫā) 7b/06

s. (resm-i kerem ve seḫā) 7a/16

***seḫā-pīşe** Eli açık, cömert. 5b/09, 7a/Dk

[=4]

sehāb < Ar. *i.* Bulut.

s. (ḫār ū ḫas-ı ḳaṭarāt-ı sehāb) 3a/Dk

s. (ḳaṭarāt-ı sehāb-ı baḥr-i bī-gerān) 3a/Dk

[=2]

seḫāvet < Ar. *i.* Cömertlik.

s. 15a/11

s. (şecāʿat ve seḫāvet-penāh) 9b/08

s. (telāṭum-i baḥr-i seḫāvet ve himmet) 7a/Dk

s.+de 26b/16

s.+i(1)+(himmet-i seḫāvet) 7a/Dk

s.+leri+(ser-pençe-i seḫāvet) 19a/11

[=6]

sehī-ḳadd < Fars. *b.sf.* Selvi boylu.

s. 34b/07

[=1]

sehl < Ar. *i.* Kolay, basit.

sehlü'l-bey' Kolay kandırılabilir. 81b/13

[=1]

Sehvü'l-lisān < Ar. *öz.i.* Mevlânâ Şerîf-i Tebrîzî'nin kaleme aldığı risâlenin adı.

s. 51a/12

[=1]

sékiz *i.* (< E.T. *sekiz*) Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı.

s. 3a/Dk, 4a/09

[=2]

selāmet < Ar. *i.* Sâkin ve metîn olma durumu.

s. (terk-i selāmet ḳıl-) 39b/17

[=1]

selāset < Ar. *i.* Akıcılık.

s. 66b/05

[=1]

selāṭīn < Ar. *i.* (sulṭān'ın çoğulu) Sultanlar.

selāṭīn-i rūz-gār Dönemin sultanları, zamanın pâdişâhları. 3a/10, 87a/01

[=2]

selīḳa < Ar. *i.* **I.**Zevk, iyiyi ve güzeli seçme yeteneği.

s. (ḫōş-selīḳa) 5b/07, 17b/10, 26a/09, 93a/14, 107a/03, 112b/16

s. (ṣāḥib-selīḳa) 22a/14, 29b/09, 61b/14

s.+sı 20b/13, 60a/16

II. Yaratılış, huy, mizaç.

s. (rāst-selīḳa) 6a/14, 18a/08, 62b/15, 67b/06

s.+sı 14b/05, 74b/17, 97b/13

[=18]

selīḳalıġ < Ar. *selīḳa*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* **I.**Zevke sahip olan, zevk sahibi. ↔ **selīḳalıḳ.**

s. 82a/04

II. Huyu, mizacı iyi olan kimse.

s. 41b/10

[=2]

selīḳalıḳ < Ar. *selīḳa*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* **I.**Zevke sahip olan, zevk sahibi. ↔ **selīḳalıġ.**

s. 42a/02

II. Huyu, mizacı iyi olan kimse.

s. 28b/11

[=2]

selīm < Ar. *sf.* Kötülük düşünmeyen, yumuşak başlı, sâkin.

selīmü’n-nefs Yumuşak huylu. 92a/13, 92b/11

[=2]

semʿ < Ar. *i.* Kulak.

s. (sādāt-ı semʿ-i şerīf) 9a/15

[=1]

semend < Fars. *i.* Süratli ve çevik at.

semend-i fikret Hızlı koşan düşünce atı. 44a/07

s.+i(1) 3a/Dk

[=2]

sene < Ar. *i.* Yıl, sene.

s. 106a/ 03

[=1]

seng < Fars. *i.* Taş.

seng-i somāḳ Somâkî taşı. 96a/14

[=1]

***seng-dil** Taş kalpli.

s. 39b/06

[=1]

ser < Fars. *i.* Baş taraf, üst taraf, yukarı kısım, başlangıç noktası.

s. (mūy-i ser) 77a/12

s. (mūy-i ser ḳoy-) 106a/04

s. (ser-ḥalḳa-i intiẓām) 2b/05

s. (ser-i kūy) 23b/17, 41b/13, 44a/12

[=6]

***ser-ā-ser** Baştan ayağa, büsbütün.

s. 3b/12

[=1]

***ser-āmed** Önde gelen, seçkin.

s. 4a/01, 31b/10, 73b/03

s. (ser-āmed-i ems̱āl ve aḳrān) 64b/04

s.+dür 29a/12

[=5]

***ser-āsīme** Şaşkınlık içinde.

s. 61a/14

[=1]

***ser-bülend** Başı dik, kıvançlı.

s. 44a/06

[=1]

***ser-efrāz** Başkalarından üstün olan, önde gelen, mümtaz, seçkin.

s. bol- Yücelmek, rütbece yükselmek. 10a/12, 23a/10

s. ḳıl- Şeref vermek, onurlandırmak, yüceltilmek. 7a/Dk, 18b/07

[=4]

***ser-gerdān** Şaşkına dönmüş, perişan, derbeder, sersem.

s. ḳıl- Başını döndürmek, şaşkın, perişan bir hâle getirmek, derbeder etmek. 104a/09, 106a/11

[=2]

***ser-geşte** Şaşkın, âvâre, derbeder.

s. bol- Derbeder olmak, âvâre olarak dolaşıp durmak. 7a/Dk, 7a/Dk

[=2]

ser-ḥadd < Fars. *ser*+Ar. *ḥadd*'dan Fars. *b.i.* **I.**Bir şeyin ucu, sınırı.

s. (ser-ḥadd-ı ḫāṭır) 5a/02

II. Bir memleketin sınırı, hududu.

s.+larġa 5a/01

[=2]

ser-ḫaṭṭ < Fars. *ser*+Ar. *ḫaṭṭ*'tan Fars. *b.i.* başyazı.

ser-ḫaṭṭ-ı meşk-i cünūn Delilik meşki için sayfanın başına yazılmış yazı. 34b/08

[=1]

ser-keş < Fars. *b.i.* İsyan eden, âsî.

s. 3b/10

[=1]

ser-keşlıġ < Fars. *ser-keş*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İsyankârlık.

s. 7a/Dk

[=1]

ser-mest < Fars. *b.i.* Sarhoş.

s.+larġa 3a/Dk

[=1]

ser-pençe < Fars. *b.i.* Kudret, güç.

s. (ser-pençe-i ḳudret) 3a/02

s. (ser-pençe-i maẕāḳ) 97a/01

s. (ser-pençe-i seḫāvet) 19a/11

[=3]

ser-pūş < Fars. *b.i.* Kapak.

s.+ı(1) 44a/17

[=1]

ser-rāst < Fars. *b.i.* Tam, eksiksiz, dosdoğru.

s. 110b/16

s.+dur 40a/10

[=2]

ser-rişte < Fars. *b.i.* **I.**Tarz.

s. (ser-rişte-i muḥabbet) 81b/07

II.İpucu.

s. (ser-rişte-i ṭamaʿ) 53b/03

III.Sıra, dizi.

s.+si 2b/06

s.+siniṅg 2b/10

[=4]

ser-terāş < Fars. *b.i.* Berber.

s. (ser-terāş-ı nā-murād)

s. 99b/10

[=1]

ser-vaḳt < Fars. *ser*+Ar. *vaḳt*'ten Fars. *b.i.* Zaman.

s.+iġa 30a/13

[=1]

ser-ver < Fars. *tü.i.* Önder, reis, başkan, devlet lideri.

s.+leri 3b/10

[=1]

ser-zemīn < Fars. *b.i.* Memleket, ülke, diyar, arazi.

s.+niñ 107b/17

[=1]

serd < Fars. *sf.* Soğuk mizaçlı.

s. 108b/05

[=1]

serīr < Ar. *i.* Taht.

s.+inde 6a/09

[=1]

Serkān *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrine bağlı bir kasabanın adı.

s. 30a/11, 64b/01

[=2]

serv < Fars. *i.* Selvi.

serv-i bülend-pervāz Gözü yüksekte olan kimse. 69a/08

serv-i nāz Sevgili, mâşuk. 36b/01

[=2]

***serv-ḳadd** Selvi boylu.

s. 107b/07

[=1]

settār < Ar. *sf.* Kullarının hatâ, kusur, ayıp ve günahlarını örten, onları bağışlayan, Allah.

settarü'l-ʿuyūb Ayıpları örten, gizleyen Allah. 38b/01

[=1]

sev- *f.* Sevmek, âşık olmak.

s.-eydi 39b/07

[=1]

sevād < Ar. *i.* Yazı.

s. 9b/04

[=1]

sevdā < Ar. *i.* Tutkulu sevgi, aşk.

s.+mız 83a/03

[=1]

sevdücek *i.* Biricik sevgili, mâşuk.

s.+im+(sevdücegim) 41b/15

[=1]

seyāḥat < Ar. *i.* Uzak yerlere, bir kasabaya, şehre ya da yabancı ülkelere yapılan yolculuk, gezi.

s. (bā-vücūd-ı seyāḥat) 89b/11

s. ḳıl- Yolculuk etmek. 9a/09, 66a/14

[=3]

seyf < Ar. *i.* Kılıç.

s. (baḳiyyetü's-seyf) 9b/07

s.+leridindür+(baḳiyyetü's-seyf) 88a/02

[=2]

Seyfu'd-dīn Maḥmūd *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin

defterhânesinde resmî kâtiplik vazîfesini yürütmüş olup, “Recâyî” mahlasıyla Farsça şiirler kaleme alan, Mevlânâ Ümîdî’nin kasîdelerinden bir tanesine nazîre yazmış olan Şâirin adı.

s. 18a/06

[=1]

seyl < Ar. *i.* Sel.

s. (seyl-i ḫūn-rīz-i teveccüh) 3a/Dk

s. (seyl-i ṭūfān-ı belā) 34b/07

[=2]

seylāb < Ar. *seyl*+Fars. *āb*’dan Fars. *b.i.* Sel suyu, sel.

s. (seylāb-ı fenā) 25b/06

[=1]

seyr < Ar. *i.* Seyir, göz yoluyla olup biteni tâkip etme, temâşâ etme, izleme.

s. ét- Seyretmek, izlemek. 39b/09

s. ḳıl- Seyretmek, izlemek. 41b/14

[=2]

Seyrī-i Esterābādī *öz.i.* İran’ın Esterâbâd şehrinden olup basmacılık işiyle iştigal etmiş Farsça şâirinin adı.

s. 107b/09

[=1]

seyyāflıġ < Ar. *seyyāf*+Tür. *–lıġ*’dan *tü.i.* Kılıç yapım işi.

s.+dın 112a/02

[=1]

seyyāḥ < Ar. *i.* Seyahat etmeyi alışkanlık edinen, çok gezen kimse, gezgin.

s. 26b/07

s.+ları 3a/Dk

[=2]

seyyāḥlıḳ < Ar. *seyyāḥ*+Tür. *–lıḳ*’tan *tü.i.* Gezgin olma durumu, seyyahlık.

s. 82b/01

[=1]

seyyid < Ar. *i.* **I.**Efendi, önder, reis.

s. (ḥażret-i seyyid veled-i ādem) 2a/13

II. Hz.Hüseyin’in soyundan gelen kimse.

s. (seyyid-i ṣaḥīḥü’n-neseb) 26b/06, 28a/11

s.+dür 12a/13

[=4]

seyyid-zāde < Ar. *seyyid*+Fars. *zāde*’den Fars. *b.i.* Hz.Hüseyin’in soyundan gelen kimsenin evlâdı.

s.+dür 29b/17, 32b/07

s.+niñdür 30a/02

[=3]

Seyyidü'l-ḳavmi ḫādimuhum Kavminin efendisi, o kavme hizmet edendir.

s. 23a/11

[=1]

sezā < Fars. *sf.* Uygun, lâyık, yakışır.

s. tut- Yakıştırmak, uygun görmek. 114a/02

[=1]

sékizimçi *sf.* (< E.T. *sekizinç*) Sıradaki yeri yedinciden sonra, dokuzuncudan önce gelen, sekizinci.

s. 44a/05

[=1]

sén *2.t.ş. zm.* Sen.

s. 1b/09, 34a/14, 62a/01, 81b/11

s.+i(2) 81b/11

s.+iñ 21b/03

s.+siz 89a/11

[=7]

ṣıfat < Ar. *i.* (Ar. *ṣifat*) Bir kimsenin sahip olduğu nitelik, vasıf.

ṣ. 25a/13

[=1]

ṣıfatlıḳ < Ar. *ṣifat*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Belli bir vasfa, niteliğe sahip olma.

ṣ. (bā-vücūd-ı bu fenāyī ṣıfatlıḳ)

[=1]

Ṣıḥḥat ve Maraż *öz.i.* Mevlânâ Fuzûlî'nin kaleme almış olduğu tanınmış manzum eserlerden birinin adı.

s. 33b/08

[=1]

sındur- *f.* (< E.T. *sın-* "Kırılmak, parçalanmak" fiilinden) Kırılmasını sağlamak, kırmak.

s.-dum 106a/08

s.-up 44a/17

[=2]

sibḳat < Ar. *i.* Önde olma, üstünlük.

s. tutar ér- Birisinin önünde olmak, üstün olmak. 14b/05

s. tut- Üstün olmak, önünde olmak. 5a/14, 15b/03, 20a/10, 39a/02, 95a/02, 104b/15

s.+i(1) 22b/09

[=8]

sidre-neşīn < Fars. *b.sf.* Sidrede oturan meleklerden her biri.

s. bol- Sidrede oturmak, meleklere yakın olmak. 4b/16

[=1]

sifāriş < Fars. *i.* Tavsiye, öneri.

s. ḳıl- Tavsiyede bulunmak. 81b/10

[=1]

sifle-nevāz < Fars. *b.sf.* Sefil ve derbederce, aylak aylak gezen.

s. (rūz-gār-ı sifle-nevāz) 9b/03

[=1]

siḥr-sāz < Ar. *siḥr*+Fars. *sāz*'dan Fars. *b.sf.* Sihirli.

siḥr-sāz-ı muʿciz Sihirli ve mucizevî. 2b/15

[=1]

Sikender < Fars. *öz.i.* (< Ar. *İskender*< Yun. *Aleksandros*) Makedonya Kralı Filip'in oğlu ve filozof Aristoteles'in öğrencisi olan meşhur Büyük İskender.

Sikender-şān İskender gibi şanlı. 3a/Dk

[=1]

silk < Ar. *i.* Tutulan yol, meslek, iş.

s.+ide 12a/06, 95a/06

[=2]

silsile < Ar. *i.* **I.**Dizi, sıra, zincir.

s. 2b/05

s.+dür 97a/13

s.+si 17b/14

II. Aile.

s.+de 17b/10

s.+side 18b/13

III. Meclis, topluluk.

s.+leride 102b/09

s.+side 65b/15

[=7]

Simnān < Fars. *öz.i.* Adı birçok kaynakta Sengser, Sigsan, signan, Semînâ şekillerinde de geçen, Elbruz dağlarıyla Deştikevir arasındaki geçiş alanında deniz seviyesinden 1132 m. yükseklikte olan târihî İran şehri ve bu şehrin merkez olduğu eyaletin adı.

s. 30b/11

s.+da 72a/12

[=2]

sin < Ar. *i.* Arap alfabesinin on ikinci harfinin adı.

s. 34a/09

[=1]

sinān < Ar. *i.* Mızrak.

sinān-ı kişver-güşāy Memleket fetheden mızrak. 10b/13

[=1]

sīne-figār < Fars. *b.i.* Gönül yarası.

s.+ım+(ġam-zede-i sīne-figār) 107b/08

[=1]

sinn < Ar. *i.* Yaş, doğumdan itibaren yaşanılan süre.

s. (sinn-i şerīf) 23a/15

[=1]

sipāh < Fars. *i.* Asker.

s. 7a/14

[=1]

sipāhī < Fars. *i.* Askerlikle ilgili.

***sipāhī-vażʿ** Asker mizaçlı.

s. 42a/08

[=1]

sipāhī-veş Asker görünümlü.

s. 88b/11

[=1]

sipāhīlıġ < Fars. *sipāhī*+Tür. *–lıġ*'dan *tü.i.* Asker olma durumu, askerlik.

s. 42a/15

[=1]

sipās < Fars. *i.* Teşekkür, şükür.

s. (sipās-ı bī-ḳıyās) 1b/09

[=1]

sipeh-sālār < Fars. *b.i.* Serasker.

s.+ları 88b/12

[=1]

sipihr < Fars. *i.* **I.**Gökyüzü, semâ.

s. 11b/02

s.+e 43a/03

II.Tâlih, baht, kader, felek.

s. (sipihr-i kec-reftār) 20b/11

[=3]

Sipihrī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan ünlü Bâbür Sultânı Nizâm Şâh'ın mahlasının adı.

s. 7a/Dk

[=1]

Sipihrī-i Zevvāreci *öz.i.* Mülâyim bir mizaca sahip olan, şiirlerini Fars dilinde yazmış Farsça şâirinin adı.

s. 92b/06

[=1]

sīret < Ar. *i.* Bir kişinin dışa akseden davranışı, ahlâkı, seciyesi, karakteri.

s. (ḥüsn-i ṣūret ve sīret) 7a/15, 13b/04

s. (sülāle-i pāk-sīret ve ṭıynet) 96b/09

s.+i(1)+(ḥüsn-i ṣūret ve sīret) 76a/17

[=4]

Sīstān < Fars. *öz.i.* Orta Farsça'da Sakalar'ın ülkesi anlamına gelen "Sakastan" kelimesinden gelerek Arapça'ya Sicistan şeklinde geçmiş olup, günümüzde bir kısmı İran'da bir kısmı ise Afganistan topraklarında kalan târihî bölgenin adı.

s. 7b/06

[=1]

sitāyiş < Fars. *i.* Övme, övgü.

s. (sebeb-i sitāyiş) 114a/07

[=1]

sitem < Fars. *i.* Eziyet, cevr, cefâ.

s.+idin 7a/Dk

s.+i(1) 31b/02

s.+iñ 42b/13

[=3]

siyāh < Fars. *i.* Kara, siyah.

s.+ınıñ+(zülf-i siyāh) 39a/04

[=1]

***siyāh-çerde** Esmer tenli, kara yağız.

s. 90a/03

[=1]

siyāḳat < Ar. *i.* Devlet dâirelerinde özellikle mâlî işlerle ilgili belgelerde, kayıtlarda kullanılmış, şifre ve stenoyu andıran, Arap yazı sistemine bağlı, İran kökenli yazı çeşidinin adı.

s.+ı(2)+(ʿilm-i siyāḳat) 76a/16

[=1]

siyāset < Ar. *i.* Devlet politikası, siyaset.

s.+ġa+(tīġ-i āb-dār-ı siyāset) 10b/12

[=1]

siz *3.ç.ş.zm.* Siz.

s. 82a/09, 93b/03

s.+ge 103b/13

[=3]

ṣofra < Ar. *i.* Yiyecek ve içeceklerin bir arada bulunduğu, insanların bir arada belli bir düzen içerisinde yiyip içtikleri masa, sini, yaygı v.s. platform.

s.+çısı 41b/10

[=1]

ṣoḥbet < Ar. *i.* En az iki kişi arasında geçen karşılıklı dostça ve arkadaşça konuşma, sohbet, muhabbet.

ṣ. (ḫōş-ṣoḥbet) 26a/09, 47a/03, 60a/15, 64b/02, 82a/17, 89a/08, 94a/01

ṣ. (ṣoḥbet-dōst) 11b/10

ṣ. (ṣoḥbet-i behcet) 15a/13

ṣ. tut- Sohbet etmek. 103b/10

ṣ.+i(1) 82b/02

ṣ.+iġa 47a/05

ṣ.+in 43a/01

ṣ.+leriġa+(şeref-i ṣoḥbet) 65a/16

[=14]

***soḥbet-ārāy** Sohbeti tatlı, hoşsohbet.

ṣ. 40b/13, 66a/14

[=2]

somāḳ < Ar. *i.* Çok sert, değerli bir taş.

s.+nı+(seng-i somāḳ) 96a/14

[=1]

soñ̂gra *zf.* (< E.T. *soñ̂g*+yön eki *+ra*/*+re*'nin eklenmesiyle) İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare.

s. 4a/05, 4b/16, 5b/11, 25b/08, 39a/10, 39a/16, 44b/03, 62a/01, 68a/09, 88a/01, 89a/12, 95b/03, 96b/05, 96b/06, 105b/14, 105b/15, 109a/16

[=17]

söyle- *f.* (< E.T. *sözle-*) Söz yoluyla ifade etmek, konuşmak, demek.

s.-mişler 43a/04

s.-miş-sén 83a/03

s.-r 25b/14, 32a/04

s.-rsiz 103b/17

[=5]

söylen- *f.* Söylenmek, denilmek.

s.-ür 20a/11

[=1]

söylet- *f.* Söyletmek, konuşturmak.

s.-mez 112b/14

[=1]

söz *i.* Söz, kelâm, ifade.

s. 1b/10, 2a/12, 2a/13, 2a/15, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 9b/08, 15b/05, 38a/08, 51b/13, 88b/13, 94a/07

s. (söz-i bī-sütūn) 3a/Dk

s. (söz-i peyġamberī) 2a/04

s.+dür 34b/10

s.+i(1) 2a/05, 3a/Dk, 94a/12

s.+ide 85a/01

s.+iġa 1b/10, 3a/Dk

s.+ini 6b/11

s.+ler 36a/12, 47a/08, 69b/12, 74a/15

s.+lerdin 67a/06

s.+leri 69a/10

s.+ni 112b/02

[=29]

su *i.* (< E.T. *sub*/*suw*) Su.

s.+ya 39a/08

s.+yıdın 102b/11

s.-ile 34b/03

s.+yın 25b/13

[=4]

su'āl < Ar. *i.* Sual, soru.

s. 60a/04

s. ayt- Soru sormak. 93b/02

s. ḳıl- Soru sormak. 25b/11, 61b/17

s. olun- Soru sorulmak. 75b/06

s.+i(1) 82b/14

[=6]

ṣubḥ < Ar. *i.* Sabah vakti.

ṣ. 7b/14, 27a/14, 34a/02, 34a/03

ṣ. (şimāʿ-ı ṣubḥ-i saʿādet ve iḳbāl) 7a/Dk

[=5]

***ṣubḥ ū şām** Sabah akşam, her zaman.

ṣ. 104b/02

[=1]

Ṣubḥī-i Sāvecī Derviş tabiatlı ve ibadete düşkün birisi olup Fars dilinde şiir örnekleri vermiş olan şâirin adı.

s. 104a/17

[=1]

s̱ubūt < Ar. *i.* Sâbit olma durumu, kesin olan bilgi, bilinirlik.

s̱.+ġa yétkür- İspat etmek, bir şeyin doğru, sâbit olduğunu kanıtlamak. 38a/12

s̱.+ġa yét- Bilinmek, kesin ve sâbit bir bilgi olarak kabul görmek. 33a/10

[=2]

sūd < Fars. *i.* Fayda, yarar, ası.

s. 111b/11

[=1]

sūd-mend Faydalı, yararlı.

s. bol- Fayda vermek, yararlı olmak. 101a/04

[=1]

sūdā < Fars. *i.* Ticâret.

s. 4a/09

[=1]

sūdā-ger < Fars. *tü.i.* Tüccar, ticaretle uğraşan kimse.

s.+dür 28b/11

[=1]

sūdā-gerlıḳ < Fars. *sūdā-ger*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Tüccarlık, ticaret.

s.+dın 75a/08

[=1]

ṣūfī < Ar. *i.* Tasavvuf ehli olan kimse, derviş, mutasavvıf.

***ṣūfī-ṭabīʿat** Sûfî tabiatlı.

ṣ. 93a/17

[=1]

***ṣūfī-meşreb** Sûfî tabiatlı, sûfî yaratılışlı.

ṣ. 110b/15

[=1]

ṣūfī-veş Sûfî yaratılışlı, sûfî mizaçlı.

ṣ. 104a/07

[=1]

ṣūfī-y-āne Sûfî meşrep.

s. 18a/03

[=1]

suḫan < Fars. *i.* Söz, konuşma, kelâm.

s. (gūy-i meydān-suḫan) 44a/05

***suḫan-senc** Edebiyatçı. 7a/Dk

***suḫan-sāz** Söz ustası, edip. 2a/17

s.+ı+(rāh-ı suḫan) 17b/12

[=4]

ṣuleḥā < Ar. *i.* (ṣāliḥ'in çoğulu) Dindâr, sâlih kimseler.

ṣ. 4a/06

[=1]

sulṭān < Ar. *i.* Pâdişâh, hükümdâr, devlet başkanı, sultan.

s. 9b/15, 101b/01

[=2]

Sulṭān Ḥamza Mīrzā ṭābe s̱erāhu *öz.i.* Sebzevâr şehrini kuşatan ve bu şehri muhâsara ettiği sırada şâir ve devlet adamı Murâd Beg'in öldürüldüğü devlet adamının adı. ↔ **Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza, Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza ṭābe s̱erāhu.**

s. 20b/14

[=1]

Sulṭān Ḥüseyn Mīrzā *öz.i.* Şâh Abbâs Bahâdur Han'ın ağabeyi olup cömertliğiyle tanınmış olan, Şâh II.İsmâil tarafından öldürülen, şiirlerini Fars dilinde kaleme almış Safevî-Türk devlet adamı ve şâirinin adı.

s. 7a/14

[=1]

Sulṭān İbrāhīm Mīrzā *öz.i.* Behrâm Mîrzâ'nın en sevdiği oğlu olan, hemen hemen devrinin bütün ilim ve sanat dallarını öğrenmiş, bestekârlığıyla da meşhur olan, ancak sivri diliyle söylediği atasözleri ve nükteler, hicivler yüzünden Şâh II.İsmâil tarafından öldürülen, Câhî mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış Safevî-Türk devlet adamı ve şâirinin adı. ↔ **Sulṭān İbrāhīm Mīrzā nuvvira ḳabruhu.**

s. 7a/Dk, 34b/13

s.+nıñg 99a/14

[=3]

Sulṭān İbrāhīm Mīrzā nuvvira ḳabruhu *öz.i.* Behrâm Mîrzâ'nın en sevdiği oğlu olan, hemen hemen devrinin bütün ilim ve sanat dallarını öğrenmiş, bestekârlığıyla da meşhur olan, ancak sivri diliyle söylediği atasözleri ve nükteler, hicivler yüzünden Şâh II.İsmâil tarafından öldürülen, Câhî mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış Safevî-Türk

devlet adamı ve şâirinin adı. ↔ **Sulṭān İbrāhīm Mīrzā.**

s. 51b/15

[=1]

Sulṭān Maḥmūd Ḫān *öz.i.* Emîr Han-ı Gülâbî'nn oğlu olan ve Farsça şiirler yazmış olan Türkmen şâirinin adı.

s. 20a/09

[=1]

Sulṭān Muḥammed Ḫudā-bende Pād-şāh *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin büyük oğlu olup, nakkaşlığı ve mûsıkîşinâslığıyla da döneminde tanınmış bir şahsiyet olan, şiirlerini Fars dilinde kaleme almış Safevî-Türk devlet adamı ve şâirinin adı.

s. 4a/17, 34b/12

[=2]

Sulṭān Muṣṭafā Mīrzā Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin oğlu olup Farsça beyitler yazmış olan Safevî-Türk şâirinin adı.

s. 7b/12

[=1]

Sulṭān Süleymān Ḫünkār *öz.i.* 1494 tarihinde Trabzon'da dünyaya gelen, tahta çıktığı 1520 yılına kadar Manisa'da sancak beyi olan, 46 yıllık hükümdarlığıyla Osmanlı Devleti'nde en uzun süre tahtta kalmış pâdişâh olup bu süre içerisinde devlete en parlak dönemini yaşatan ve Zigetvar Kalesi seferi sırasında hastalanarak 21 Safer 974 (6-7 Eylül 1566 gecesi hayata gözlerini kapayan, "Muhibbî" mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış Türk devlet adamı ve şâirinin adı. Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yazdığı "Mecma'ü'l-Havâs" adlı tezkirede birinci bölümde tanıtılmış olan Kānûnî'nin âdil ve dindar bir sultan olduğunu, aynı zamanda Safevî sultânı Şâh Tahmâsb ile olan düşmanlığı dostluğa dönüşünce "Muhibbî" mahlasını almış olması gerektiğini söylemektedir. ↔ **Ḫ^vāndigār, Sulṭān Süleymān-ı Ḫ^vāndigār.**

s.+dın 7a/Dk

[=1]

Sulṭān Süleymān-ı Ḫ^vāndigār *öz.i.* 1494 tarihinde Trabzon'da dünyaya gelen, tahta çıktığı 1520 yılına kadar Manisa'da sancak beyi olan, 46 yıllık hükümdarlığıyla Osmanlı

Devleti'nde en uzun süre tahtta kalmış pâdişâh olup bu süre içerisinde devlete en parlak dönemini yaşatan ve Zigetvar Kalesi seferi sırasında hastalanarak 21 Safer 974 (6-7 Eylül 1566 gecesi hayata gözlerini kapayan, "Muhibbî" mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış Türk devlet adamı ve şâirinin adı. Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yazdığı "Mecma'ü'l-Havâs" adlı tezkirede birinci bölümde tanıtılmış olan Kānûnî'nin âdil ve dindar bir sultan olduğunu, aynı zamanda Safevî sultânı Şâh Tahmâsb ile olan düşmanlığı dostluğa dönüşünce "Muhibbî" mahlasını almış olması gerektiğini söylemektedir. ↔ **Ḫᵛāndigār , Sulṭān Süleymān Ḫünkār.**

s. 6a/01, 17b/13

s.+dın 33b/02

[=3]

sulṭānī < Ar. *i.* Bir kâğıt çeşidi.

s. 66b/04

[=1]

ṣun- *f.* Bir şeyi birisine takdim etmek, vermek, sunmak, servis etmek.

ṣ. 34a/16

[=1]

Sunġur *öz.i.* İran'da Dînever'e bağlı olup Mevlânâ Hûşî'nin doğup büyüdüğü köyün adı.

s. 93a/13

[=1]

ṣūret < Ar. *i.* Şekil, biçim, görünüş.

ṣ. (çeşm-i ṣūret-bāz) 34a/06

ṣ. (ḫōş-ṣūret) 7a/Dk

ṣ. (ḥüsn-i ṣūret ve sīret) 7a/15, 13b/04, 76a/17

ṣ. (şāh-ṣūret) 7b/13

ṣ.+de+(ḥüsn-i ṣūret) 33b/17

ṣ.+in 31b/14

[=8]

Surūdī *öz.i.* İran'ın Kum şehrinin Hânsâr kasabasından olup Nişâbûrek makamında zamanında meşhur olduğunu öğrendiğimiz "Bünyâd" adında bir eser de bestelemiş olan şâir ve bestekârın adı.

s. 91b/14

[=1]

surūr < Ar. *i.* Sevinç, mutluluk.

s. (nūr-ı surūr) 8b/04

[=1]

sūsen < Fars. *i.* Zambak.

s.+dür+(berg-i sūsen) 39b/06

[=1]

Sūsenī < Fars. *öz.i.* Sûsenî Bég'in mahlası.

s. 40a/15

[=1]

Sūsenī Bég *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin büyük silâhdârlığını yapmış olan; şarap, afyon ve kumar bağımlılığı yüzünden beylerin hizmetinde çalışmak zorunda kalan ve dîvânını tamamlayamadan Hemedân'da vefat eden Türkmen şâirinin adı. Bu Türkmen şâirinin dîvânını, ölümünden sonra Emîr Han Gülâbî'nin emri doğrultusunda Sâdıkî-i Kitâbdâr bizzat bitirmiştir. ↔ **Sūsenī Bég-i Türkmen.**

s. 40a/07

[=1]

Sūsenī Bég-i Türkmen *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin büyük silâhdârlığını yapmış olan; şarap, afyon ve kumar bağımlılığı yüzünden beylerin hizmetinde çalışmak zorunda kalan ve dîvânını tamamlayamadan Hemedân'da vefat eden Türkmen şâirinin adı. Bu Türkmen şâirinin dîvânını, ölümünden sonra Emîr Han Gülâbî'nin emri doğrultusunda Sâdıkî-i Kitâbdâr bizzat bitirmiştir. ↔ **Sūsenī Bég.**

s. 93b/01

[=1]

sūz < Fars. *i.* Ateş.

s. (sūz-i ʿışḳ-ile) 43a/03

[=1]

Sūzī-i Sāvecī *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın şâir ruhlu ve laubali bir genç olarak bahsettiği Farsça şâirinin adı.

s. 102a/07

[=1]

sübḥānīlıġ < Ar. *subḥānī*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Sübhâna âit olma, ilâhîlik.

s.+ıñ (taḥakkümāt-ı sübḥānīlıġ) 2a/03

[=1]

sükūt < Ar. *i.* (Ar. *sukūt*) Susma, sessiz kalma.

s. 81b/09

[=1]

sülāle < Ar. *i.* (Ar. *sulāle*) Çocuk, evlât.

s. (sülāle-i pāk-sīret ve ṭıynet) 96b/08

[=1]

Süleymān < Ar. *öz.i.* (Ar. *Suleymān*) Kānûnî Sultân Süleymân.

s. 6a/09

s. (Süleymān-ı zamān) 6a/06

[=2]

sülūk < Ar. *i.* (Ar. *sulūk*) Bir amaç doğrultusunda tutulmuş olan yol.

s. 21b/12

s.+ı(1) 54a/10

s.+nı 60a/16

s. 106a/10

s. ḳıl- Yol tutmak, belli bir ideali benimsemek. 111a/13, 111a/17

[=6]

sünbül < Fars. *i.* (Fars. *sunbul*) Saç kıvrımı, zülüf.

s. (sünbül-i ḫōş-bū) 39a/07

[=1]

Sündük Bég Ḳurçıbaşı "Şemsî" mahlasıyla Varsağı türünde eserler yazmış olan Muhammed Beg'in hizmet ettiği silâhdarbaşının adı.

s. 43b/01

[=1]

Sünnī < Ar. *i.* (Ar. *sunnī*) Sünnîliği benimsemiş kimse.

s. 93b/03

[=1]

sür- *f.* Bir şeyi bir yüzey üzerine sürmek.

s.-seng̑ 91b/13

[=1]

sürünc < Fars. *i.* (Fars. *surunc*) Beyaz pudra.

s. 23b/05

[=1]

sütūn < Ar. *i.* (Ar. *sutūn*) Sütun.

s.+ı 8a/05

[=1]

süvār < Fars. *i.* (Fars. *suvār*) Binici, süvârî.

s. (süvār-ı naẓm) 3a/Dk

[=1]

-Ş-

şād < Fars. *sf.* Mutlu.

ş. 41a/05

[=1]

şādervān < Fars. *i.* Saltanat çadırı, otağ.

ş. (şādervān-ı şevket-i hāḳānlıḳ) 8a/04

[=1]

şādī-merg < Fars. *b.i.* Çok sevinmeden doğan lüm.

ş. bol- Aşırı sevinçten ölmek. 24b/17

[=1]

şāfī < Ar. *sf.* Şifâ veren, hastaları iyileştiren.

ş.+dür 2a/11

[=1]

şāgird < Fars. *i.* Talebe, öğrenci, tilmiz.

ş.+i(1) 88b/01, 96b/09

ş.+idür 27b/08, 78a/01, 95a/07, 111b/08

ş.+im 6b/14

[=7]

şāh < Fars. *i.* **I.**Şâh, pâdişâh. ↔ **şeh.**

ş. 40a/16, 68a/07

ş. (iḫtiṣāṣ-ı şāh-ı cennet-mekān) 4b/14

şāh-ı cem-cāh-ı ḫüsrev-i encum Cem tahtlı, yıldızların sultanı pâdişâh. 7a/14

şāh-ı cennet-mekān Rahmetli Şâh. (Mecma'ü'l-Havâss'ta müteaddid defa zikredilen bu ifade Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî için kullanılmıştır). 3b/02, 4a/05, 4a/14, 4a/17, 4b/09, 4b/12, 4b/14, 5b/13, 6a/04, 6a/16, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/12, 8b/01, 10a/11, 10b/14, 11b/11, 12a/12, 12a/16, 14b/04, 15b/02, 15b/03, 15b/04, 15b/06, 17b/11, 18a/07, 18a/16, 18b/06, 29b/09, 31b/10, 40a/07, 48a/06, 49a/Dk, 61a/17, 65a/02, 66b/03, 92a/01, 93b/06, 95a/05, 95a/12, 95a/16, 95b/11, 107b/12

ş. (şāh-ı cihān) 3a/Dk

şāh-ı cinān-mekān Rahmetli Şâh. (Mecma'ü'l-Havâss'ta müteaddid defa zikredilen bu ifade Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî için kullanılmıştır). 43a/12

şāh-ı firdevs-mekān Rahmetli Şâh. (Mecma'ü'l-Havâss'ta müteaddid defa zikredilen bu ifade Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî için kullanılmıştır). 17b/12

ş. (şāh-ı mülk-i mihnet) 34b/05

***şāh-ṣūret** Şâh suretli. 7b/13

ş.+lar 40a/15

ş.+nıñ 4b/15

II.Büyük.

ş. 106a/06, 106a/07

şāh beyt Dîvân edebiyatında bir şiirin her bakımdan en güzel olan beyiti, şahbeyit. 114a/03

[=57]

Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān *öz.i.* 1571 senesinde dünyaya gelen, ülkeyi yönettiği 1588-1629 yılları arasında

Osmanlı ve Özbek birliklerini İran topraklarından çıkaran, sürekli bir ordu kurarak Safevî Devleti'ni güçlendiren, ayrıca İsfahân'ı devletin pâyitahtı yaparak kültür ve ticaret merkezi hâline getiren, Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinin müellifi Sâdıkî'nin kitâbdârlığını yaptığı Safevî-Türk devlet adamının adı. ↔ **Ẓıllu'llāh Şāh Ebū'l-Ġāzī ʿAbbās Pād-şāh, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān.**

ş. 7a/14

[=1]

Şāh Ḫalīlu'llāh Mîr-i Mîrân oğludur.

ş. 18b/13

[=1]

Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin en büyük oğlu olan, "Âdilî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme alan ve yirmi bir yıl boyunca Kahkaha kalesi'nde tutuklu kalan Safevî Türk Devleti sultanı, Sultân II.Şâh İsmâil.

ş. 4b/09, 7a/04, 7a/16, 11b/11

[=4]

Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī enāra'llāhu burhānehu Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin en büyük oğlu olan, "Âdilî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme alan ve yirmi bir yıl boyunca Kahkaha kalesi'nde tutuklu kalan Safevî Türk Devleti sultanı, Sultân II.Şâh İsmâil. ↔ **Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī.**

ş. 96a/10

ş.+nıñg

[=2]

Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī-i maġfūr Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin en büyük oğlu olan, "Âdilî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme alan ve yirmi bir yıl boyunca Kahkaha kalesi'nde tutuklu kalan Safevî Türk Devleti sultanı, Sultân II.Şâh İsmâil. ↔ **Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī.**

ş.+ġa 8b/13

[=1]

Şāh Niʿmetu'llāh Bāḳī Yezdli şâir Mevlânâ Mü'mîn Hüseyin'in, defterhânesinde kitâbdârlık yaptığı devlet adamının adı.

ş. 18a/01

ş.+niñg 18a/15

[=2]

Şāh Niʿmetu'llāh-ı Velī ḳuddise sirruhu'l-ʿazīz Farsça şiirler yazmış

olan Ebû'l-Vefâ-yı Kalender'in mürşidi olan, ârif lerin ârifi olarak adlandırılmış olam kimsenin adı.

[=1]

Şāh Sulṭān Muḥammed *öz.i.* İsfahânlı Farsça şâiri Mîrzâ Selmân'ın, hükümdarlığı sırasında vezîr-i Azam ve emîr Ekremlik pâyesine yükseldiği devlet adamının adı.

ş. 11b/12

[=1]

Şāh Ṭahmāsb-ı Ḥüseynī Elli üç yıl boyunca Safevî Türk Devleti'nde hükümdarlık yapan devlet adamı.

ş. 3b/02

[=1]

Şāh ū Gedā Fuzûlî'nin kaleme almış olduğu ünlü manzum eserlerden birisinin adı.

ş. 33b/06

[=1]

Şāh Velī Hemedânlı Farsça şâiri Mîr İbrâhîm'in Kirmân'da sarayında inzivaya çekildiği devlet adamı.

ş. 30a/14

[=1]

şāh-bāz < Fars. *sf.* Doğan kuşu.

ş. 7a/Dk

ş. (şāh-bāz-ı saʿādet) 4b/16

[=2]

şāh-rāh < Fars. *b.i.* Ana yol.

ş.+ıġa 3a/Dk

[=1]

şāh-zāde < Fars. *b.i.* Şehzâde, hükümdârın oğlu. ↔ **şeh-zāde.**

ş. (şāh-zāde-i cihān-bānlıḳ) 62b/15

ş.+din 7b/02

ş.+ġa 7b/14

ş.+ler 7a/17, 7a/Dk

ş.+leri 68a/07

[=6]

Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi's-selām Hz.Hüseyin Aleyhi's-selâm. ↔ **Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi't-taḥiyye ve's-selām.**

ş. 97b/08

[=1]

Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi't-taviyye ve's-selām Hz.Hüseyin Aleyhi's-selâm. ↔ **Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi's-selām.**

ş. 63b/01, 96a/03

[=2]

Şāh-zāde Sulṭān Ḥüseyn Mīrzā Ustaclu Türkmenleri'nde Pîr Kulı Beg'in kendisine lalalık yaptığı devlet adamı.

ş. 43a/13

[=1]

Şāhī < Fars. *i.* **I.**Sûsenî Bég'in nazîre yazmış olduğu şâirin adı.

ş. 40a/13, 40a/13

II.Kıran'ın yirmide biri değerinde olan eski bir İran parası.

ş. 50b/07

III.Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın resim hocası olan Muzaffer Alî Nakkaş.

ş. (Naḳḳāş-ı Şāhī) 95b/15

[=4]

şāhid < Ar. *i.* Şehâdet eden, şâhit, tanık.

ş. (şāhid-i mey) 34b/09

ş.+i(1) 7a/Dk, 47a/07

[=3]

Şāhḳulı Bég Karpa Oğlu adıyla şöhret bulan ve Türkçe rubâîler yazmış olan Anadolulu Türk şâirinin adı.

ş. 39b/11

[=1]

Şāhḳulı Sulṭān-ı Kirmān ḥākimi Farsça rubâiler kaleme almış olan Türk şâiri Murâd Beg'in babası ve Kirmân hükümdarı olan devlet adamı.

ş. 20b/10

[=1]

şaḫṣ < Ar. *i.* Şahıs, birey, kişi.

şaḫṣ-ı ḥayāt Hayatının şahsı, bizzat kendisi. 5a/04

[=1]

Şāhvérdi "Gayûrî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan Türk şâirinin adı.

ş. 9a/01

[=1]

Şāhvérdi Emīr-i āḫūr-başı Mevâlî-i Türkmen'in Saltanat merkezi Herât'ta gülünçlü bir gazel yazmış olduğu devlet adamı.

ş. 43b/11

[=1]

şāʿir < Ar. *i.* Şiir söyleyen kimse, şâir.

ş. 30a/14, 71a/08, 82b/13, 100b/17, 104b/15, 106b/14, 110b/08, 112b/01

ş. (şāʿir-i ʿāciz) 61a/08

ş. (şāʿir-i be-himmet) 103a/05

ş. (şāʿir-i muḳarrer) 34b/13

şāʿir-āne Şâirce, şâirlere uygun bir şekilde.

ş. 103b/10, 106b/14, 110b/02

***şāʿir-meşreb** Şâir ruhlu.

ş. 64a/09

***şāʿir-nevāz** Şâir dostu.

ş. 7a/Dk

***şāʿir-pīşe** Şâir ruhlu.

ş. 66a/14, 81a/14, 100a/01, 108a/16

ş. (levend-i şāʿir-pīşe-i nā-murād-ı çoḳ) 88a/10

ş.+dür 112b/08

***şāʿir-ṭabīʿat** Şâir ruhlu, şâir mizaçlı. 6a/14

***şāʿir-važʿ** Şâir ruhlu, şâir mizaçlı. 82b/13, 102a/07

ş.+dür 18a/09, 21a/05, 25a/03, 26a/09, 27b/08, 28b/11, 44a/08, 49a/Dk, 49a/Dk, 50a/11, 54b/10, 62b/15, 66b/02, 67b/06, 74b/03, 84b/04, 86b/11, 89a/02, 101a/09, 103a/12, 104b/14, 106b/03, 10b/17, 110a/10, 112a/12

ş.+dürler 52a/03

ş.+ġa 6a/02, 19a/14

ş.+i(1) 7a7Dk

ş.+lerdindür 41a/08

ş.+lerni 92a/02

ş.-misiz 103b/12

[=57]

şāʿirlıġ < Ar. *şāʿir*+Tür. *+lıġ*/*+lig*'den *tü.i.* Şâirlik, şâir olma durumu. ↔ **şāʿirlıḳ.**

ş.+ı(1) 48a/05, 61b/11

[=2]

şāʿirlıḳ < Ar. *şāʿir*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* Şâirlik, şâir olma durumu. → **şāʿirlıġ.**

ş. 31b/04, 86a/10

ş.+dın 94a/17

ş.+ġa 91a/02

[=4]

Şamaḫı *öz.i.* Azerbaycan'ın kuzeyinde, Kafkas Dağları'nın eteğinde tarihî bir şehir.

ş.+dındur 91b/10

[=1]

şān < Ar. *i.* Şan, şöhret, ün, yüce unvan.

ş. 38a/01

ş. (ʿālī-şān) 3b/03

ş. (ʿaẓīmü'ş-şān) 12a/12

şān ū dār-ārāy Şan ve mekân süsleyen. 3a/Dk

ş.+nıñdur+(ʿaẓīmü'ş-şān) 38a/01

[=5]

şaʿr-bāflıḳ < Fars. *şaʿr-bāf*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* Dokumacılık.

ş. 68a/06

[=1]

şarāb < Ar. *i.* Şarap, mey.

ş. 40a/09

ş.+ı(2) (cām-ı şarāb) 6a/10

ş. (şarāb-ı Bedīʿī) 97a/14

ş.+ı(1) 102b/10

[=4]

şāriʿ < Ar. *i.* Ana yol, yol.

ş. 92a/14

[=1]

şāṭır < Ar. *sf.* (Ar. *şāṭir*) Çevik, kıvrak.

ş. 5a/15

[=1]

şaṭranc < Ar. *saṭrenc*< Fars. *şetreng*'den *i.* Satranç oyunu.

şaṭranc-ı ṣaġīr ve kebīr Büyük ve küçük satranç. 95b/16

[=1]

şāyed < Fars. *bağ.* Eğer.

ş. 44a/11, 106a/08

[=2]

şāyeste < Fars. *sf.* Uygun, lâyık, yakışır.

ş. 2b/01

[=1]

şeb < Fars. *i.* Gece.

ş. 34a/10

[=1]

şeb-āne Gece vakti olan, geceye ait, gece geçen.

ş. (muṣāḥib-i şeb-āne-rūzī) 97a/12

[=1]

***şeb-gīr** Gece vakti olan.

ş. ḳıl- Gece vakti yola çıkmak. 9a/13

[=1]

***şeb-neşīn** Gece oturup sohbet eden kimselerden biri.

ş. ḳıl- Gece süresince oturup sohbet etmek. 15b/05

[=1]

***şeb-rev** Gece giden, gece yürüyen, hırsız.

ş. 82a/05

[=1]

***şeb-zinde-dār** Geceleri uyumayıp ibâdetle meşgul olan kimse.

ş. 68a/15

[=1]

şebāb < Ar. *i.* Gençlik.

ş.+da+(evāyil-i şebāb) 65a/16

[=1]

şebīh < Ar. *i.* İnsan resmi.

ş. raḳam ḳıl- İnsan resmi yapmak. 31b/14

[=1]

şecāʿat < Ar. *i.* Cesurluk, yiğitlik.

ş. 3b/04, 15a/11, 21a/04, 40b/03, 42a/16

ş. (mīr-i şecāʿat-penāh) 33a/11

ş. (şecāʿat ve seḫāvet-penāh) 9b/08

***şecāʿat-penāh** Cesaret sahibi, cesur. 10a/13

ş.+i(1) 8b/15, 10a/11, 10b/06, 22b/11, 33a/09, 67b/11

ş.+ide 9a/10

ş.+iniñ 7a/Dk

ş.+leri+(dest-i şecāʿat) 19a/10

ş.+leriniñ 26a/01

[=18]

şefāʿat < Ar. *i.* Şefaat.

ş. (dür-i şefāʿat) 34a/12

[=1]

şefīʿ < Ar. *sf.* Şefaat eden, bir kimsenin affa uğraması için aracılık eden kimse.

ş. (evlād-ı şefīʿ) 1b/08

ş. ḳıl- Şefaatçi olarak kabul etmek. 60a/06

[=2]

şefḳat < Ar. *i.* Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi.

ş. ét- Şefkatli davranmak. 2a/11

ş. ḳıl- Bahşetmek, bağışlamak, mükâfatta bulunmak. 15b/07, 24b/16, 44b/05, 107b/12

[=5]

şeh < Fars. *i.* Şâh, pâdişâh. ↔ **şāh.**

ş. (şeh-i ḫūbān) 10b/04

[=1]

şeh-süvār < Fars. *i.* Usta binici.

ş. (şeh-süvār-ı meydān) 3a/Dk

[=1]

şeh-zāde < Fars. *b.i.* Şehzâde, hükümdârın oğlu. ↔ **şeh-zāde.**

ş. (şeh-zāde-i ʿālem ve ʿālemiyān) 2b/04

[=1]

şehd < Ar. *i.* Bal.

ş. 34a/05

[=1]

Şehin-şeh-nāme < Fars. *b.i.* Horasan'ın Cunâbid beldesinden Mîrzâ Kāsım'ın nazîre yazdığı eserlerden birinin adı.

ş.+sin 49a/Dk

[=1]

şehinşāh < Fars. *i.* Hükümdar.

ş. (şehinşāh-ı civān-baḫt) 3a/Dk

[=1]

şehīr < Ar. *sf.* Şöhret kazanmış, ünlü.

ş. (şehīr-i iltifāt) 18b/06

[=1]

şehr < Ar. *i.* Şehir, kent.

ş.+ide 6a/12, 39a/11

[=2]

Şekībī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Maksûd Alî adlı şâirin mahlasının adı.

ş. 41b/16, 42a/01

[=2]

şekker < Ar. *i.* Şeker.

ş. 34a/06

[=1]

***şekker-bār** Şeker yüklü, şeker dolu.

ş.+ıdın+(laʿl-i şekker-bār) 97a/02

[=1]

***şekker-ḫāy** Güzel, tatlı söz söyleyen.

ş.+ı.+(ṭūṭī-i şekker-qāy) 3a/Dk

[=1]

şeklçe *zf.* (< Ar. *şekl*+Tür. *+ça/+çe* eşitlik ekinin eklenmesiyle) Şekil itibariyle, görünüşte.

ş. 105b/09

[=1]

şellāḳ < Ar. *i.* Kamçıcı.

ş. 9b/14

[=1]

şemʿ < Ar. *i.* Mum.

ş. 34a/15, 34a/16

[=2]

şemmāme < Ar. *i.* Şamama. Kokusu güzel fakat yenmeyen bir cins kavun.

ş. (şemmāme-i būstān-ı cān ū cinān) 10b/11

[=1]

şemātet < Ar. *i.* Düşmanın üzüntüsüne sevinme.

ş.+i(1) 6b/01

[=1]

şeʾmet < Ar. *i.* Neden, sebep.

ş.+idin 8b/01, 108b/06, 13b/07, 20a/11, 65a/04

[=5]

Şemsī < Ar. *öz.i.* Varsağı türüne hususi önem vererek bu türde eserler kaleme almış olan Türk şâiri Muhammed Beg'in mahlası.

ş. 43b/02

[=1]

şemşīr < Fars. *i.* Kılıç.

ş. (ʿalfe-i şemşīr) 9b/07

[=1]

şemşīr-bāz < Fars. *b.i.* Kılıç kullanma ustası.

ş. 5a/15

[=1]

şemşīr-gerlıġ < Fars. *şemşīr-ger*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Kılıç ustalığı, kılıç yapımcılığı.

ş.+ġa 67b/06

[=1]

şenīʿ < Ar. *sf.* Fena, kötü çirkin.

ş. (efʿāl-ı şenīʿ) 1b/08

[=1]

şerʿ < Ar. *i.* Şerîat, İslâm şerîatı.

ş. 39a/09

[=1]

şerāket < Ar. *i.* Ortaklık, müştereklik. ↔ **şirket.**

ş.+i(1) 66a/16

[=1]

şerār < Ar. *i.* Kıvılcım.

ş.+ıdın 43a/03

[=1]

Şerārī-i Hemedānī *öz.i.* Tıpkı ağabeyi Mevlânâ Reşkî gibi geçimini tuhafiyecilik işinden sağlayan, Farsça şiirler kaleme almış olan İranlı şâirin adı.

ş. 107a/14

[=1]

şerbet < Ar. *i.* İlaç, şurup.

şerbet-i ʿācil Âcil şifâ. 20a/12

[=1]

şeref < Ar. *i.* İftihar vesilesi olan şey, şeref, onur.

ş. (şeref-i mülāḳat) 39a/11

ş. (şeref-i ṣoḥbet) 65a/16

ş.+idin 8b/02

ş.+iġa 21b/07

ş.+in tap- Şerefine nâil olmak, şeref bulmak. 68a/10

[=5]

şerḥ < Ar. *i.* Açık bir biçimde anlatma, açıklama, îzâh.

ş. 5a/03

ş. (şerḥ-i dil-i zār) 40a/03

ş.+ġa 7a/Dk, 25a/13, 51b/17

ş.+iġa 96a/13

ş.+ni 96a/17

[=7]

şerīf < Ar. *sf.* Yüce mertebeli, asil, şerefli, kutsal.

ş. 17a/14, 32a/02

ş.+i+(sinn-i şerīf) 23a/15

ş.+iñgizga+(iṣlāḥ-ı şerīf) 39a/17

ş.+leriga+(mülāḳat-ı şerīf) 18a/03

ş.+lerin+(eşʿār-ı şerīf) 25b/12

ş.+lerin+(ism-i şerīf) 3b/01

ş.+lerine+(ḫāṭır-ı şerīf) 9b/17

ş.+lerine+(sādāt-ı semʿ-i şerīf) 9a/15

[=9]

şerīfe < Ar. *sf.* Yüce mertebeli, seçkin.

ş. (ḫāṣṣa-i şerīfe) 95a/11

[=1]

şermende < Fars. *sf.* Utanan, utnagaç.

ş. bol- Utanmak. 93a/09

[=1]

Şermī-i Ḳazvīnī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış, özellikle rubâî türünde örnekler vermiş olan İranlı şâirin adı.

ş. 79b/09

[=1]

Şevḳ ū Ẕevḳ *öz.i.* Mevlânâ Helâkî-i Hemedânî'nin yazmış olduğu kitabın adı.

ş. 62b/17

[=1]

şevket < Ar. *i.* Büyüklük, ululuk, haşmet, heybet.

ş. (şādervān-ı şevket-i ḫāḳānlıḳ) 8a/04

[=1]

şeyḫ < Ar. *i.* **I.**Şeyh, mürşid.

ş. 68a/08

II.Şeyh Bahâü'd-dîn Muhammed.

ş. 11b/01

III. Nizâmî-i Gencevî.

ş. 52b/10

ş. (şeyḫ-i meẕkūr) 60b/01

ş. (şeyḫü'l-islām) 31a/04

ş.+niñ̂g 99a/15

ş.+niñ̂gdür 99b/01

[=7]

Şeyḫ Aḥmed-i Ḫalḫālī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan bir şâirin adı.

ş. 98a/11

[=1]

Şeyḫ ʿAlī Naḳī *öz.i.* İran'ın Kemere beldesinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

ş. 60a/14

[=1]

Şeyḫ Bahāü'd-dīn Muḥammed *öz.i.* Yaşadığı zamanda bütün müspet ilimlerde ve fenlerde üstün bilgi sahibi olduğu söylenen, özellikle rubâî ve mesnevî türlerinde örnekler vermiş olan Farsça şâiri.

ş. 11a/16

[=1]

Şeyḫ Ebū'l-fażl *öz.i.* Hindistan'da Celâlü'd-dîn ekber Pâdişâh'ın yakını olan, Farsça şiirler yazmış Şeyh Ebû'l-feyz'in ağabeyi olan kimsenin adı.

ş.+nıñ̂g 15b/11

[=1]

Şeyḫ Ebū'l-feyz *öz.i.* Hindistan'ın önemli, faziletli kimselerinden, Celâlü'd-dîn Ekber Pâdişâh'ın yakını

olan Şeyh Ebû'l-fazl'ın kardeşi olup "Feyzî" mahlası adı altında Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

ş. 15b/11

[=1]

Şeyẖ Saʿdī ḳuddise sirruhu'l-ʿazīz *öz.i.* Fars edebiyatının en büyük şâirlerinden olup İran'ın Şîrâz şehrinde dünyaya gelen, "Bostân", "Gülistân", "Merâsî", "Takrîr-i Dîbâce", "Nasîhatü'l-mülûk", "Risâle-i Akl û Işk" gibi meşhur eserler kaleme almış, bu manzum ve mensur eserlerini "Külliyât" adı altında toplamış ve Hicrî 691/Mîlâdî 1292 yılında yine Şîrâz'da hayata gözlerini yuman şâirin adı.

ş. 68a/04

[=1]

Şeyẖ Ṣafīyü'd-dīn ḳuddise sirruhu'l-ʿazīz *öz.i.* Hicrî 650/Mîlâdî 1252 yılında İran'ın Erdebîl şehrinde dünyaya gelen, Safeviyye tarîkatının kurucusu ve Safevî Devleti'ni kuran ailenin atası olan ve Hicrî 735/Mîlâdî 1334 yılında aynı şehirde vefat eden din adamının adı.

ş. 7a/Dk

[=1]

Şeyẖ-i Rubāʿī *öz.i.* Sultân İbrâhîm Mîrzâ'nın en değer verdiği kimselerin başında gelen ve Farsça şiirler kaleme almış olan, özellikle de rubâî türünde örnekler veren şâirin adı.

ş. 99a/14

[=1]

şeyẖāvend < Fars. *i.* Pîr, yaşlı ve bilge kimse.

ş.+ler 91b/08

[=1]

şeyẖūẖat < Ar. *i.* Yaşlılık, ihtiyarlık.

ş. (bā-vücūd-ı şeyẖūẖat) 67b/12

[=1]

şeyẖü'l-islām < Ar. *i.* (Ar. *şeyẖu'l-islām*) İslâm devletlerinde en yüksek mertebeye sahip olan ve dînî konularda kendisine mürâcaat edilen din bilgini.

ş. 31a/04

[=1]

Şeyẖü'l-İslāmī Nūrā ʿAbdu'r-raḥman Cāmī *öz.i.* Hicrî 817/Mîlâdî 1414 yılında Horasan'ın Câm şehrinin Harcird kasabasında doğan ve 1492 yılında Herât'ta vefat eden İranlı

bilgin ve şâir. Asıl adı Abdu'r-rahman bin Nizâmi'd-dîn Ahmed bin Muhammed el-Câmî olan ünlü bilgin ve şâirin, edebiyat âlemi açısından en önemli eseri, Doğu-İslâm Dünyası tezkirecilik geleneğinde oldukça önemli bir yere sahip olan "Bahâristân" adlı meşhur şuarâ tezkiresidir ve Mollâ Câmî, bu eserini Hicrî 897/Mîlâdî 1492 yılında kaleme almıştır. ↔ **Mevlānā Cāmī.**

ş.+niñ 2b/02

[=1]

şeyṭānī < Ar. *sf.* Şeytana ait olan, şeytanca.

ş. 111a/15

[=1]

şın < Ar. *i.* Arap alfabesinin on üçüncü harfinin adı.

ş. 34a/10

[=1]

Şīʿa < Ar. *i.* Hz.Alî taraftarı olup, halifeliği onun ve evlâtlarının hakkı olduğuna kanaat getiren kimselere verilen ad, Şiî.

Şīʿa-i mutaʿaṣṣıb Tutucu bir Şia mezhebi mensubu, fanatik Şiî. 108b/15

[=1]

şifā < Ar. *i.* Şifâ, hastalıktan kurtulma, tedavi olma.

***şifā-ḫāne** Hastaların tedavi edildikleri yer, hastane. 20a/11

[=1]

şigifte < Fars. *sf.* Şaşkın, şaşırmış.

ş. bol- Şaşırmak. 103b/14

[=1]

şikāyet < Ar. *i.* Durumundan memnun olmamaktan yakınma ya da başa gelen bir belâdan, dertten ötürü sızlanma.

ş. ḳıl- Şikâyet etmek. 41b/17

[=1]

şikem < Fars. *i.* Karın.

ş.+iġa+(devr-i şikem) 17a/15

[=1]

şikest < Fars. *i.* **I.**Kırılma.

ş. tap- Kırılıp parçalanmak. 106a/06

II.Ağır yenilgi, mağlubiyet, hezimet.

ş.+idin 68a/09

[=2]

şikeste < Fars. *sf.* Yıkılmış, perişan.

ş. 71b/02

ş. bol- Ölmek. 34b/15

***şikeste-nefs** Alçak gönüllü. 29a/12, 35a/15

[=4]

şikufte < Fars. *sf.* Gülümseme, tebessüm.

ş. 39b/12, 65a/15, 99b/17

ş. bol- Gülümsemek. 15b/06

[=4]

şimāʿ < Ar. *i.* Kandil.

şimāʿ-ı ṣubḥ-i saʿādet ve iḳbāl Mutluluk ve baht sabahının kandili. 7a/Dk

[=1]

şimdi *zf.* Şu anda, şimdi.

ş. 93b/07

[=1]

şiʿr < Ar. *i.* Şiir.

ş. 4b/01, 4b/03, 5b/02, 6a/02, 6b/04, 6b/10, 7a/06, 7a/Dk, 7a/Dk, 8b/16, 8b/16, 9b/11, 10b/01, 10b/17, 13a/15, 15a/14, 18a/04, 18b/16, 22a/14, 23a/13, 24b/12, 25a/14, 26a/10, 27b/10, 30a/13, 30a/16, 30b/12, 31a/16, 32a/04, 32b/09, 33a/03, 37b/07, 37b/07, 40b/07, 40b/16, 41a/08, 43a/14, 50a/12, 52a/10, 53b/05, 62a/03, 65a/05, 65b/04, 65b/04, 68a/12, 69a/09, 75a/10, 77a/15, 81b/09, 82b/03, 83a/01, 86b/07, 86b/08, 87a/08, 87a/08, 88b/03, 91a/03, 91b/08, 91b/08, 91b/11, 92a/03, 92a/03, 95a/03, 100a/03, 100b/16, 101a/15, 101a/15, 102a/12, 103a/06, 103b/09, 103b/15, 103b/17, 104b/01, 104b/02, 106a/15, 106b/03, 106b/14, 107b/06, 111b/13, 111b/14, 112a/03, 112a/03, 112a/09, 112a/10, 112b/03, 112b/06, 112b/06

ş. (aṣḥāb-ı şiʿr) 2a/15

ş. ayt- Şiir söylemek, şiir yazmak. 3a/04

ş. (erbāb-ı şiʿr) 113b/16

ş. oḳu- Şiir okumak. 101a/02

***şiʿr-dōst** Şiiri seven, şiir dostu. 7a/Dk

ş. (şiʿr-i Fārsī) 44a/01

ş. (şiʿr-i Fārsī ve Türkī) 8b/15

ş.+de 5b/14, 6a/03, 7a/Dk, 11b/13, 12a/06, 12a/17, 15b/08, 18b/09, 19b/05, 20a/12, 21b/16, 22b/16, 28a/03, 28a/12, 30a/01, 31b/15, 33a/03, 36b/13, 60a/16, 63b/03, 67b/13, 69b/12, 75a/09, 75b/07, 77a/03, 78b/01, 78b/08, 82a/10, 89a/16, 91a/03, 91a/16, 93b/14, 98b/17, 103b/03, 104b/07, 108a/05, 112b/08

ş.+de+(aḳsām-ı şiʿr) 5a/05, 6a/17, 83a/08

ş.+din 53b/01

ş.+din+(aḳsām-ı şiʿr) 110b/15, 94b/04, 99a/17

ş.+ġa 4a/11, 19a/14, 22a/14, 95b/17

ş.+i(1) 5b/01, 26b/17, 27b/10, 29a/15, 36a/11, 41a/08, 43b/09, 53b/01, 82b/03, 88a/11, 88b/13, 89a/02, 92b/12, 95a/03, 99b/11, 103a/06, 106b/03, 106b/14, 107a/05, 108b/15, 109b/01, 112b/09

ş.+ide 66b/05, 70a/07, 105b/03

ş.+ide+(ṭarz-ı şiʿr) 59b/07

ş.+idin 77b/10, 82b/02

ş.+ifa 15b/15, 39b/14, 40a/10

ş.+iġa+(ṭarz-ı şiʿr) 51a/17

ş.+in 9b/10, 38b/04, 52a/04, 74b/03

ş.+iniñ 24a/12, 52a/01

ş.+ni 17b/04, 24b/11, 28b/06, 32a/04, 32b/08, 43b/15, 72a/12, 79b/10, 98b/09

ş.+ni+(aksam-ı şiʿr) 8a/09, 16a/10, 20b/03, 42b/05, 49a/Dk, 62b/16, 65b/01, 68a/13, 84a/09, 94a/03, 104a/13, 111a/06

ş.+ni+(ebvāb-ı daḫl-i şiʿr) 103b/11

ş.+ni+(ekṡer-i resāʾil-i żarūrī-i şiʿr) 23a/13

ş.+ni+(envāʿ-ı şiʿr) 37b/05

[=205]

şīr-bān < Fars. *b.i.* Aslan terbiyecisi.

ş. 5a/15

[=1]

şīr-şikār < Fars. *b.sf.* Aslan avlayan.

ş. (ʿuḳāb-ı şīr-şikār) 3a/Dk

[=1]

Şīrāz < Fars. *öz.i.* İran'ın güneyinde Fars bölgesinin tam ortasında, İran körfezini kuzeyde İsfahan, Kum, Hemedân ve Rey, doğuda Yezd ve Kirmân gibi şehirlere bağlayan tarihî ticaret yolu üzerinde denizden yaklaşık 1600 m. yükseklikte ve Zağros dağları arasındaki bir düzlükte bulunan tarihî şehrin adı.

ş.+da+(Dārü'l-Fażl-ı Şīrāz) 92a/08

ş.+dındur+(Ḫiṭṭe-i Pāk-i Şīrāz) 44a/08

ş.+ġa 112a/13

[=3]

Şīrāzlıġ < Fars. *Şīrāz*+Tür. *–lıḳ*'tan *tü.i.* Şîrâz şehrinden olan veya Şîrâz'da ikamet eden kimse. ↔ **Şīrāzlıḳ.**

ş.+dur 102a/15, 68a/04, 82b/12, 98b/16

[=4]

Şīrāzlıḳ < Fars. *Şīrāz*+Tür. *–lıḳ*'tan *tü.i.* Şîrâz şehrinden olan veya Şîrâz'da ikamet eden kimse. ↔ **Şīrāzlıġ.**

ş.+dur 52b/09

[=1]

şīrīn < Fars. *sf.* Tatlı, sevimli, hoş.

ş. 7a/Dk, 31b/01

ş. (ẖōş-ṭabʿ-ı şīrīn) 2b/15

[=3]

***şirin-kelām** Tatlı sözlü.

ş. 21a/05

[=1]

***şīrīn-zebān** Tatlı dilli.

ş. 3a/Dk

[=1]

şīrīne < Fars. *sf.* Tatlı, sevimli.

ş. 33b/14

[=1]

şirket < Ar. *i.* Ortaklık, müştereklik. ↔ **şerāket.**

ş.+ide 52a/02

[=1]

şīve < Fars. *i.* Tarz, tavır, yaratılış, huy.

ş. (ḥātem-şīve) 4b/01, 19b/01, 37b/06

ş.+si 3b/03

ş.+sin 31b/04

[=5]

şīvelıġ < Fars. *şīve*+Tür. *–lıġ*'dan *tü.i.* Tavırlı, davranışlı.

ş. 21a/03

[=1]

şod < Fars. *f.* Oldu.

ş. (ḥükm-i ʿālī şod) 9b/04, 9b/05

[=2]

şöhre < Ar. *i.* (Ar. *şuhre*) Şöhret, ün, nam. ↔ **şöhret.**

ş. 43b/17

[=1]

şöhret < Ar. *i.* (Ar. *şuhret*) Şöhret, ün, nam. ↔ **şöhre.**

ş. 33b/01, 67b/13

ş. bér- Meşhur etmek. 43b/03, 110b/10

ş.-i ġalat ḳıl- Şöhret sahibi olmak. 7a/Dk

ş. tut- Şöhret bulmak, meşhur olmak. 47a/08

ş.+i(1) 5b/15, 6b/11, 26a/02, 26b/16, 49a/Dk, 51a/15, 65a/01, 65a/09, 77b/09, 90b/13, 93b/01, 110a/10, 112b/03

ş.+i(1) 36b/13

ş.+i(1)+(sebeb-i şöhret) 11a/01

ş.+i(2) 106a/01

[=22]

ş. tap- Şöhret bulmak.

ş. 33a/10

[=1]

şuʿarā < Ar. *i.* (şāʿir'in çoğulu) Şâirler.

ş. 28a/02, 38b/04, 61a/09, 90a/06, 102b/09, 103b/08, 104a/01

ş. (cemāʿat-i şuʿarā) 103b/09

ş. (keşret-i mażīḳ-i maʿāş-ı şuʿarā-yı sābıḳ) 2b/16

ş. (melikü'ş-şuʿarā) 86b/12

ş. (şuʿarā-yı ʿaṣr) 2a/09

ş. (tezkiretü'ş-şuʿarā) 7a/Dk

ş.+nıñg 84a/08

ş.+sı+(melikü'ş-şuʿarā) 39a/10

[=14]

şuʿarālıḳ < Ar. *şuʿarā*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Şâirlik, şâirlerden biri olma durumu.

ş. (melikü'ş-şuʿarālıḳ) 39a/02, 77a/13, 100b/17

[=3]

şuʿbede < Fars< Ar. *şaʿbeże*'den *i.* Hokkabazlık.

***şuʿbede-bāz** Hokkabaz.

ş.+nın 88a/03

[=1]

şucāʿ < Ar. *sf.* Şecaat sahibi, cesur.

ş. 30b/16, 37b/05, 93a/05

ş.+ları 33a/09

[=4]

şuġl < Ar. *i.* İş, meslek, meşguliyet.

ş.+ı(1) 74b/04, 90a/10, 99b/16

ş.+ıdın 18b/09, 20a/16, 39b/13

ş.+ıġa 102a/16, 61b/12

[=8]

şūḫ < Fars. *sf.* **I.**Şuh. Neşeli mizaçlı.

ş. 32b/07

ş. (muṣāḥib-i şūḫ-ṭabʿ) 90b/02

II. Edâlı, işveli güzel kadın.

ş. (şūḫ-ı gül-gūn) 34a/07

[=3]

şūḫ-raḳ *sf.* ("Daha" ve "en" anlamları katan Tür. *+raḳ/+rek* ekinin eklenmesiyle) Daha şuh.

ş. 7a/Dk

[=1]

şūḫlıḳ < Fars. *şūḫ*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Şûh olma durumu, neşeli ve şen olma.

ş. 7b/07, 78a/02, 87a/12

[=3]

şuḳḳa < Ar. *i.* Küçük tezkire.

ş.+sın 3a/11

[=1]

şuʿle < Ar. *i.* Alev.

ş. (şuʿle-i āh) 43a/03

ş. (şuʿle-i mihr-bānlıġ) 81b/15

[=2]

şuʿle-meşʿal < Ar. *şuʿle*+Ar. *meşʿal*'den Fars. *b.i.* Meşale ateşi.

ş. (dūd-ı şuʿle-meşʿal) 9b/04

[=1]

şūr < Fars. *i.* Coşku, heyecan.

ş. 7b/15

[=1]

şurūʿ < Ar. *i.* Başlangıç, başlama.

ş. ḳıla al- Başlayabilmek. 4a/03

ş. ḳıl- Başlamak. 40a/12

[=2]

şükr < Ar. *i.* (Ar. *şukr*) Şükür, hamd.

ş. 3a/Dk, 9b/05

ş.+iñ+(dür-i şükr) 1b/02

[=3]

şütür < Fars. *i.* (Fars. *şutur*) Deve.

Şütür-i Ḥücre Mevlânâ Kâtibî'nin yazmış olduğu manzum eserin adı. 82a/01

[=1]

-T-, -Ṭ-

tā < Fars. *e.* Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yâhut zamanı anlatırken söze mübâlağa katar.

t. 3a/09, 6b/11, 41b/15, 47a/04

[=4]

taʿaccüb < Ar. *i.* (Ar. *taʿaccub*) Şaşırma, hayretler içinde kalma.

t. 103b/12

t.+idin 25b/11

[=2]

taʿaḳḳul < Ar. *i.* Derin düşünme, zihni yorarak bir işe akıl erdirme.

t. ḳıla al- Akıl erdirebilmek. 80b/03

[=1]

ṭāʿat < Ar. *i.* İbadet.

ṭ.+ı(1) 68a/13

[=1]

tāb < Fars. *i.* Dayanıklılık, dayanma gücü, takat, tahammül.

t. kéltür- Tahammül edebilmek.

t. 103b/01

[=1]

ṭabʿ < Ar. *i.* Yaratılış, huy, mizaç, karakter, tavır, davranış.

ṭ. (ḫōş-ṭabʿ) 5b/12, 6a/15, 7a/Dk, 11b/10, 12a/13, 13a/14, 17b/04, 18a/08, 21a/05, 21b/10, 31a/10,

42a/02, 42a/08, 54b/10, 67b/06, 81a/14, 97a/10, 97b/05, 100a/12, 100b/06, 101b/08, 102b/02, 105b/03

ṭ. (kerīmü'ṭ-ṭabʿ) 4b/01, 5b/07, 7a/Dk, 30b/16

ṭ. (leṭāfet-ṭabʿ) 33a/17

ṭ. (muṣāḥib-i şūẖ-ṭabʿ) 90b/03

ṭ. (mülāyim-ṭabʿ) 6a/03

ṭ. (ṭabʿ-ı gevher-bār) 11b/03

ṭ. (ṭabʿ-ı naẓm) 90a/06

ṭ.+ı(1) 5b/14, 6a/17, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/02, 7b/16, 8b/04, 12a/06, 12a/17, 13b/15, 15b/08, 18a/03, 18a/10, 18b/09, 19b/05, 20a/12, 21b/07, 21b/16, 22a/07, 22b/16, 23, 28a/03, 28a/12, 30a/01, 31a/12, 31b/05, 31b/15, 33a/03, 36a/11, 36b/13, 37b/13, 40a/10, 41a/17, 43a/01, 49a/Dk, 52b/10, 62b/06, 63b/03, 67a/17, 67b/13, 69a/09, 69b/12, 71b/02, 75a/09, 75b/07, 76a/17, 77a/03, 78b/01, 78b/08, 82a/10, 83a/08, 83b/08, 86a/09, 87b/12, 89a/16, 91a/03, 91a/16, 93b/05, 93b/14, 96b/15, 97b/11, 101b/02, 101b/10, 101b/16, 102a/08, 102a/16, 103a/02, 103b/03, 104b/07, 106a/15, 108a/05, 108a/17, 109b/07, 112b/08

ṭ.+ı(1)+(nezāket-ṭabʿ) 21b/03

ṭ.+ıda 7a/Dk, 7b/07, 10a/02, 13b/07, 21b/13, 33a/10, 35a/15, 78a/02, 87a/12, 92a/11, 92b/07, 110a/05, 102b/12

ṭ.+ıdındur+(netāyic-i ṭabʿ) 4a/14

ṭ.+ıdındur+(netīce-i ṭabʿ) 71a/09, 86a/11

ṭ.+ıdur+(zāde-i ṭabʿ) 13a/02

ṭ.+ımı 1b/01, 1b/05

ṭ.+ınıñ 11b/13

ṭ.+ları 7a/Dk

ṭ.+ları+(deryā-yı ṭabʿ) 4a/12

ṭ.+ları+(ẖōş-ṭabʿ) 33a/16

ṭ.+larıdın+(çevgān-ṭabʿ) 44a/06

ṭ.+nı+(aṣḥāb-ı ṭabʿ) 102b/08

[=132]

ṭabʿ-āne Belirli bir tavır, davranış ya da usûl, üslûp içerisinde.

ṭ. (ẖōş-ṭabʿ-āne) 12a/13, 89a/13, 108b/15

ṭ. (ẖōş-ṭabʿ-āne bol-) 6b/01

[=4]

ṭabābet < Ar. *i.* Tıp ilmi, hekimlik.

ṭ. 100a/16

ṭ.+ġa 25a/17

[=2]

ṭabbāḫlıḳ < Ar. *ṭabbāḫ*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Aşçılık.

ṭ.+dın 74b/02

[=1]

tābiʿ < Ar. *sf.* Bağlı, bağımlı.

t.+i(1) 27b/07, 30a/10, 31a/03, 49a/Dk, 64b/01, 93a/13

t.+idür 109a/02

[=7]

ṭabīʿat < Ar. *i.* Huy, mizaç, tabiat, insan yapısı, karakter.

ṭ. (ḫōş-ṭabīʿat) 25a/03

ṭ. (ṣūfi-ṭabīʿat) 93a/17

ṭ. (şāʿir-ṭabīʿat) 6a/14

ṭ.+i(1) 3a/Dk, 43a/10

[=5]

Tābiʿī Demāvendī *öz.i.* İran'ın Demâvend şehrinin asilzâdelerinden olup Farsça beyitler kaleme almış olan İranlı şâirin adı.

t. 107b/17

[=1]

ṭabʿlıḳ < Ar. *ṭabʿ*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Belli bir huya, tabiata, karaktere sahip olan.

ṭ. 32b/07, 49a/Dk, 82a/04

ṭ. (ḫōş-ṭabʿlıḳ) 50a/15

ṭ.+dur 108a/01

[=5]

tāc < Fars. *i.* Hükümdârlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi.

t. 67a/16

t. (tāc ū taḫt-ı salṭanat) 6a/08

t. (tāc-ı kerāmet) 23a/09

t.+ın 103a/11

[=4]

tācsız < Fars. *tāc*+Tür. *+sız/+siz*'den *tü.i.* Tâcı başında olmayan, taçsız.

t. 67a/17

[=1]

taʿdād < Ar. *i.* Sayı, adet.

t. 10a/10

t. (taʿdād-ı kils) 62a/01

[=2]

tafaḥḥuṣ < Ar. *i.* Araştırma, inceleme.

t.+ıdın 105b/14

[=1]

taḥakkümāt < Ar. *i.* (Ar. *taḥakkum*+Ar. müennes çokluk eki *-āt*'ın eklenmesiyle) Mânevî güçler, kudretler.

t. (taḥakkümāt-ı sübḥānīlıġ) 2a/03

[=1]

taḫalluṣ < Ar. *i.* Bir şâirin kendisine bir mahlas seçmesi, takma ad kullanması.

t. 18b/17, 66a/05, 66a/17

t. ḳılur ér- Bir mahlasa sahip olmak ve o mahlası sürdürmek. 7a/05

t. ḳıl- Mahlas sahibi olmak. 5a/06, 6a/04, 6b/10, 7a/Dk, 8b/04, 9a/02, 10b/01, 13b/11, 15b/13, 16a/11, 17a/12, 18a/07, 18a/17, 18b/17, 20b/03, 22b/05, 29b/17, 35a/15, 37b/05, 41b/16, 43a/06, 43b/02, 98b/09, 101b/01, 101b/13, 104a/04, 107b/04

t.+dın 6a/06

t.+ınıñ 9a/02, 89b/10

t.+nı 6a/05, 88b/02, 90a/04, 111b/09

[=38]

taḫayyül < Ar. *i.* (Ar. *taḫayyul*) Hayâl etme, zihninde canlandırarak bir şeyi tasavvur etme.

t. ḳıla al- Tasavvur edebilmek, betimleyebilmek. 39b/12

[=1]

taḫayyüle < Ar. *i.* (Ar. *taḫayyule*) Hayal edilen, akla gelen şey.

t.+sin 7a/03

[=1]

Ṭahmāsb Ḳulı Bég *öz.i.* Arşî mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan İranlı şâirin adı.

ṭ. 18b/13

[=1]

taḫmīnā < Ar. *zf.* Aşağı yukarı, yaklaşık olarak, tahminen.

t. 27a/17, 33b/09

[=2]

taḥṣīl < Ar. *i.* Tahsil, öğrenim.

t. 30a/12, 42b/04

t. ḳıl- İlim öğrenmek, tahsil görmek. 30a/13, 33b/04, 58a/09, 67a/05, 93a/15

t.+ġa 97b/10

t.+ide 64b/04

[=9]

taḫt < Fars. *i.* Hükümdârların üzerine oturup devleti idâre ettikleri koltuk, taht.

t. (tāc ū taḫt-ı salṭanat) 6a/08

t.+ıda+(pāy-ı taḫt) 101a/01

t.+ıġa 4b/17, 7a/Dk

[=4]

taḫt-gāh < Fars. *tü.i.* Tahtın bulunduğu yer.

t.+ı(1) 3b/05

[=1]

tāʾib < Ar. *i.* Tövbe eden, tövbekâr kimse.

t. 82b/17

[=1]

ṭāʿife < Ar. *i.* Kavim, boy, uruk, kabile, aşiret.

ṭ. 2b/01

ṭ.+de 10a/08, 36b/11, 43b/06, 44a/01

ṭ.+ġa 94a/10

ṭ.+ning̃ 42a/13

ṭ.+sini 5a/16

[=8]

taḳāżā < Ar. *i.* Ricâ, dilek.

taḳāżā-yı każā Kaza dileği. 3a/Dk

[=1]

taḳdīm < Ar. *i.* Öne alma, öncelik verme.

taḳdīm ve teʾḫīr-i medḫūl ve maḫrūc Yer değiştirme, dâhil olup hârice çıkma. 2a/05

[=1]

taḳdīr < Ar. *i.* Kader.

t. 2a/14, 5a/03, 96a/15

[=3]

taḳlīd < Ar. *i.* Taklit.

t. ḳıl- Taklit etmek. 95a/13, 96a/10

[=2]

taḳrīr < Ar. *i.* Söz yoluyla anlatma, açıklama, beyan etme.

t. é- Mukarrer olmak, hakkında karar verilmek. 61a/08

t. ḳıla al- Açıklayabilmek. 62a/01

t.+ide 61a/11

[=3]

taḳṣīr < Ar. *i.* Kusur, kabahat.

t. 22b/14

t. ḳıl- Kusurda bulunmak, yazık etmek. 96a/08

[=2]

taḳṭīʿ < Ar. *i.* Dîvân edebiyatında vezinli bir mısrâyı vezin kalıplarının cüzlerine göre ayırma.

t.+ġa 83a/07, 103a/10, 103b/07

[=3]

talaṭṭufāt < Ar. *i.* (Ar. talaṭṭf'un çoğulu) Lütuflar, ince ve nâzik hareket ve davranışlar.

t. (talaṭṭufāt-ı rabbānīlıġ) 2a/01

[=1]

ṭaleb < Ar. *i.* İstek, talep.

ṭ. ḳıl- Talep etmek, istekte bulunmak. 10b/03, 44a/11, 44b/04

ṭ.+iġa 25b/09

[=4]

ṭalebe < Ar. *i.* (ṭālib'in çoğulu) Öğrenci,talebe.

t.+leriniñ 113b/17

[=1]

ṭāliʿ < Ar. *i.* Baht, tâlih.

t. 34b/07

t. (ṣāḥib-i ṭāliʿ) 37b/15

[=2]

ṭālib < Ar. *i.* Talep eden, sevgi ve ilgi duyan.

t. 6a/03, 47a/06, 60a/04, 68a/07, 103b/07

ṭālib-i ʿilm İlim sevdâlısı, bilim âşığı. 25a/02, 28b/05, 29b/09, 29b/17, 81a/14, 91b/07, 98b/01, 110b/15, 113a/07

t.+i(1) 25a/03, 30b/16

t.+leri(1) 3a/Dk

[=17]

Ṭāliḳān *öz.i.* Hâfız-ı Kur'ân ve mûsıkîşinas da olan Farsça şâiri Mevlânâ Firâkî'nin mensup olduğu, Belh ve Merv şehirleri arasında yer alan bir şehrin adı.

ṭ.+dındur 113a/14

[=1]

taʿlīm < Ar. *i.* Öğretim, bilgi, ilim.

t.+i(1) 4a/05

t.+ide 92b/12

[=2]

tam *i.* Dam.

t.+dın 96a/14

[=1]

ṭamaʿ < Ar. *i.* Açgözlülük, tamah.

ṭ. 84a/08

ṭ. ḳıl- Tamah etmek. 95a/01

ṭ.+ıġa+(ser-rişte-i ṭamaʿ) 53b/03

[=3]

tamām < Ar. *i.* Bir şeyin bütünü, hepsi.

t. 50b/01

t. bol- 3a/Dk, 52b/11

t. (tamām-ı fünūn-ı ʿacībe ve ġarībe)

t. (tamām-ı ʿömr-i evḳāt) 111b/05

t. (tamām-ı ʿömr-i mevzūn) 3b/13

[=6]

tamġa *i.* Vergi.

t. 4a/09, 4a/10

[=2]

ṭāmiʿ < Ar. *sf.* Açgözlü.

ṭ. 100a/02

ṭ. (tiryākī-ṭāmiʿ) 53b/02

[=2]

ṭanbūr < Ar. *i.* Doğu-İslâm müzik medeniyetinde klâsik müzik ve halk müziklerinde oldukça sık kullanılan, Osmanlı-Türk müziğinde kullanılanı

yuvarlak gövdeli olup, bilhassa Türkistan ve İran'da mevcut olanları tıpkı bağlama ve kopuz gibi armûdî gövdeye sahip olan, mızrapla çalınan telli çalgının adı.

t.+nı 22b/10, 91b/07

[=2]

ṭaʿne < Ar. *i.* Kınama, yerme, ayıplama.

ṭ. (hadeng-i ṭaʿne-i düşmen) 33b/13

[=1]

Tan̂grı *i.* (< E.T. *Ten̂gri*) Allah, Tanrı.

t. 40a/04

[=1]

tap- *f.* Bulmak.

t.-ar 40a/17

t.-dı 106a/01

t.-dı+(merātib tap-) 31b/12

t.-dı+(neşv ū nemā tap-) 34b/13, 62b/16, 110b/02

t.-dı+(riʿāyet tap-) 48a/08

t.-dı+(şikest tap-) 106a/07

t.-dılar 3a/Dk

t.-dum+(şerefin tap-) 68a/10

t.-gan+(neşv ū nema tap-) 41a/08

t.-ġanlardındur+(neşv ū nemā tap-) 79b/10

t.-ġunça+(guşāyiş tap-) 74b/16

t.-ıp+(iltifāt tap-) 30a/13

t.-ıpdur 67b/13

t.-mas+(guşāyiş tap-) 44a/13

t.-tı+(şöhret tap-) 33a/10

t.-up 82b/15

t.-up+(bār tap-) 65a/03

t.-up+(érdi) 17b/14

t.-updurlar 33b/01

[=21]

tapın- *f.* Bulunmak, var olmak.

t.-may 50a/12

[=1]

tapşur- *f.* Ismarlamak, sunmak.

t.-urlar+(érdi) 9a/16

[=1]

tār < Fars. *i.* Tel.

tār-ı zülf Saç teli. 3a/Dk

[=1]

tār-ū-mār < Fars. *sf.* Perişan, darmadağınık.

tār-ū-mār ḳıl- Dağıtmak, perişan etmek. 3a/Dk

[=1]

ṭard < Ar. *i.* Sürme, uzaklaştırma, tardetme.

ṭardü'l-ʿaks < Ar. *i.* Divan edebiyatında bir cümle veya mısraın bazı kısımlarının yerini değiştirme

suretiyle yeni bir cümle veya mısra yapma şeklindeki sanat.

ṭ. 24b/11

[=1]

ṭarḥ < Ar. *i.* Atma, bırakma, koyma, tanzim etme.

ṭ. ḳıl- Ortaya atmak. 112a/14

ṭ. (ṭarḥ-ı vażʿ) 82b/14

[=2]

taʿrīf < Ar. *i.* Öğretme, bildirme, anlatma.

t. 68a/12

t. ḳıl- Anlatmak, öğretmek, ifade etmek. 50a/15, 106a/06, 113b/05

t.+ide 3b/14, 37a/09

[=6]

tārīḫ < Ar. *i.* Târih ilmi.

t. 17b/14, 27a/04, 27a/06, 28a/06, 116a/03

t.+ni 17b/14, 28a/06, 109b/13

[=8]

ṭarīḳ < Ar. *i.* Yol.

ṭ. 39a/17, 105b/17, 111a/17

ṭ. (ḳuṭṭaʿü'ṭ-ṭarīḳ) 105b/16

ṭ.+ide 42a/15, 85a/16

[=6]

ṭarīḳat < Ar. *i.* Bir şeyhe, mürşide bağlanmak suretiyle tutulan tasavvufî yol.

ṭ. 40b/05

[=1]

tart- *f.* Çekmek.

t.-dı+(zaḥmet tart-) 24a/11

t.-mış+(zaḥmet tart-) 65b/12

t.-up+(zaḥmet tart-) 42b/04

[=3]

ṭarz < Ar. *i.* Tarz, üslûp.

ṭ 88a/11

ṭ. (ṭarz-ı şiʿr) 51a/17, 59b/07

ṭ.+ıda 98b/09

ṭ.+ıġa 15b/13, 51b/01

[=6]

taṣānīf < Ar. *i.* (Ar. taṣnīf'in çoğulu) Besteler, müzik yapıtları.

t. 2a/09

t. (ṣāḥib-i taṣānīf) 30b/15

[=2]

taṣarruf < Ar. *i.* Sahip olma, elinde bulundurma.

t.+sız 34a/13

[=1]

taṣavvuf < Ar. *i.* Tasavvuf.

t. 9a/02

[=1]

taṣavvur < Ar. *i.* Tasavvur, zihinde canlandırma.

t.+ıġa+(kemend-i taṣavvur) 3a/01

[=1]

taṣdīḳ < Ar. *i.* Kabul etme, onaylama.

t.+i(1) 95a/02

[=1]

taṣnīf < Ar. *i.* **I.**Kitap yazma.

t. ḳıl- Kitap yazmak. 48a/10, 110b/09

II.Mûsıkî eseri, beste ve bu eserleri besteleme işi, bestekârlık.

t. 7a/11

t.+i(1) 40b/15

t.+ler 7a/Dk, 15b/08, 41b/11, 105b/10

t.+leri 8a/08, 88b/13

t.+lerni+(aḳsām-ı taṣnīf) 58a/10

[=11]

taṣvīr < Ar. *i.* Ressamlık, resim sanatı.

t. 4a/01, 22b/08, 95a/06

[=3]

taş *i.* Taş.

t.+a dön- Taşa dönüşmek. 93b/08

t.+dan 39b/06

t.+dur 50b/01

[=3]

taş- *f.* Kabına sığmamak, taşmak.

t.-ar 11b/02

[=1]

taşla- *f.* Fırlatmak, atmak.

t.-duḳumız 25b/13

[=1]

ṭavāf < Ar. *i.* **I.**Etrafında pervane olma, kutsal kabul edilen şeyleri saygı ve ihtiramla ziyaret etme.

ṭ. ḳıl- Etrafında pervane olmak, kutsal şeyleri saygı ve ihtiramla ziyaret edip etrafında dolanmak. 29a/16

ṭ.+ı(1) 9a/13

[=2]

II. Tavâf ibadeti, Kâbe'nin etrafında dolanma.

ṭ ét- Kâbe'nin etrafını dolaşmak.

t. 93b/08

[=1]

ṭavīl < Ar. *sf.* Yüksek boylu, uzun.

ṭavīlü'l-ḳāme Uzun boylu. 89b/11

[=1]

ṭavr < Ar. *i.* Tavır, üslûp, tarz, huy, mizaç, karakter.

ṭ. 89a/02

ṭ.+da 65b/04

ṭ.+dur 112b/09

ṭ.+ıġa 85a/14, 99a/17

[=5]

ṭavrlıḳ < Ar. *ṭavr*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Belli bir huya, davranışa sahip olan kimse.

ṭ. 104a/12

[=1]

ṭayr < Ar. *i.* Kuş.

ṭ.+i(1)+(ḫayāl-i vaḥş ū ṭayr) 3a/Dk

[=1]

ṭayyibe < Ar. *sf.* İyi ve güzel, temiz anlamlarına gelen "tayyib" kelimesinin kadını ifade eden, kadın adı olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli.

ṭ. (Belde-i Ṭayyibe-i Hemedān) 102b/01

[=1]

tāze < Fars. *sf.* Yeni yetişen, yeni meydana gelen, tâze, şimdi olan.

t. 36a/12, 39a/17, 43a/09, 51a/17, 67a/06, 69a/10, 69b/12, 74a/15, 79b/10, 94b/04, 107b/07

t.+dür 25a/06

[=12]

tāzelıġ < Fars. *tāze*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Yenilik, tâze olma durumu.

t. 59b/07, 70a/07, 85a/01

[=3]

Tāzīk < Fars. *öz.i.* Fars, İranlı.

t. 19a/09, 44a/05

t. (ahālī-i Türk ve Tāzīk) 47a/05

[=3]

Tāzīkiyye < Fars. *Tāzīk*+Ar. mec'ûl masdar *-iyye(t)*'ten Ar. *tü.i.* İranlılar'a âit, İranlı.

t. 10b/09

[=1]

tāziyāne < Fars. *i.* Kamçı, kırbaç.

t.+si 3a/Dk

[=1]

taʿziye < Ar. *i.* Ağıt, mersiye.

t. 34b/09

[=1]

tażmīn < Ar. *i.* Bir şâirin başka bir şâire ait olan bir mısrâ veya beyiti, kimin olduğunu belirtmek suretiyle kendi şiirinde tekrarlaması.

t. ét- Tazmin etmek, başka bir şâire ait mısrâdan alıntı yapıp tekrarlamak. 17a/16

t. ḳıl- Tazmin etmek, başka bir şâire ait mısrâdan alıntı yapıp tekrarlamak. 33a/13, 41a/06, 51a/12, 102b/04

[=5]

te < Ar. *i.* Arap alfabesinin üçüncü harfinin adı.

t. 33b/15

[=1]

teʿaddī < Ar. *i.* Eziyet.

t. (ẓulm ū teʿaddī) 3a/Dk

[=1]

teberrā < Ar. *i.* Ehlibeyt'e kötülük ve haksızlık edenleri sevmeme, düşman bilme.

t.+lar 60a/03

[=1]

teberrük < Ar. *i.* (Ar. *teberruk*) Bereketli, kutlu olma.

t. 3b/01

[=1]

tebessüm < Ar. *i.* (Ar. *tebessum*) Tebessüm, gülümseme.

t. 8b/07

[=1]

Tebrīz < Ar. *öz.i.* İran'ın kuzey batısında bulunan ve Azerbaycan bölgesinin en önemli ve târihî şehrinin adı.

t. 31b/07, 89a/12

t.+de 24a/08, 31b/04, 47a/01, 96b/03

t.+de+(Dārü's-salṭana-i Tebrīz) 23a/16, 42a/02, 73b/04

t.+din+(Dārü's-salṭana-i Tebrīz) 12a/11

t.+dindür 76a/16, 101a/09

t.+dindür+(Dārü's-salṭana-i Tebrīz) 55a/07, 111b/04

t.+ġa 81b/07

t.+niñ 89a/07

[=16]

Tebrīzīlıġ < Ar. *Tebrīzī*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Tebrîzli. ↔ **Tebrīzlıġ.**

t. (bā-vücūd-ı Tebrīzīlıġ) 71b/01

[=1]

Tebrīzlıġ < Ar. *Tebrīz*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olan veya o şehirde ikamet eden kimse, Tebrîzli. ↔ **Tebrīzīlıġ.**

t.+dur 27b/17, 42a/03, 61b/11, 70a/06, 82a/17, 97a/06, 97a/09, 100b/14, 103a/10, 106b/02

[=10]

tecāvüz < Ar. *i.* (Ar. *tecāvuz*) Aşma, sınırı geçme, haddi aşma.

t. ḳıl- Belli bir hizânın ötesine geçmek, haddi aşmak. 39a/15

[=1]

tecebbür < Ar. *i.* (Ar. *tecebbur*) Heybet, haşmet.

t.+leri 15b/14

[=1]

tecemmül < Ar. *i.* (Ar. *tecemmul*) Görkem, tantana, süs.

t. 15b/14

t.+in 106a/05

[=2]

tecerrüd < Ar. *i.* (Ar. *tecerrud*) Tecrit edilme, uzaklaşma, dünyevî her şeyden vazgeçip uzlete çekilme, Allah'a yönelme.

t. 2b/12

[=1]

tecrīd < Ar. *i.* Dünyaya ait şeylerden kendini soyutlama, günahlardan arınıp Allah'a sığınma.

t. 111a/11

[=1]

tedārik < Ar. *i.* Anlama, kavrama, haberdâr olma, idrâk etme.

t. ḳıl- Haberdâr olmak, anlamak, fark etmek. 25b/06

[=1]

tedbīr < Ar. *i.* Bir şeyi önlemek ya da olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çâre, önlem.

t.+iġa 5a/03, 96a/15

[=2]

tefaḥḥuṣ < Ar. *i.* İyice araştırma, etraflıca ve ayrıntılı bir şekilde inceleme.

t. ḳıl- İncelemek, araştırmak. 44a/15

[=1]

tefāvüt < Ar. *i.* (Ar. *tefāvut*) Fark, ayrım.

t. ḳıla al- Farkı olmak, duruma göre değişebilmek. 103b/15

[=1]

tefekkür < Ar. *i.* (Ar. *tefekkur*) Düşünce, tefekkür.

t.+iġa+(nükāt-ı ʿarṣa-i tefekkür) 3a/02

[=1]

teferrüd < Ar. *i.* (Ar. *teferrud*) Tek başına kalma, yalnızlık.

t. 2b/12

[=1]

tefrīd < Ar. *i.* İnsanlardan uzaklaşarak uzlete çekilme ve Allah'a sığınma.

t. 111a/11

[=1]

Tefriş *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'ta zikri geçen Mîr Kudsî ve Mîr Ebû'l-Bekā'nın mensup olduğu kasabanın adı.

t. 32b/06, 33a/02

[=2]

tehdīd < Ar. *i.* Tehdit.

t.+i(1) 43b/12

[=1]

teʾḫīr < Ar. *i.* Erteleme, sona alma.

t. (taḳdīm ve teʾḫīr-i medḫūl ve maḫrūc) 2a/05

[=1]

tehm-ten < Fars. *i.* Yiğit, cesur.

t. 3a/02

[=1]

tehniye < Ar. *i.* Kutlama.

t.+side 25a/05

[=1]

tekebbür < Ar. *i.* (Ar. *tekebbur*) Kibirlenme, büyüklenme.

t. 77a/04

[=1]

tekellüf < Ar. *i.* (Ar. *tekelluf*) Güçlük, zorluk ve zahmete katlanma.

t. 111a/07

[=1]

tekellüm < Ar. *i.* (Ar. *tekellum*) Konuşma, söz söyleme.

t. 2a/15, 3a/Dk, 8b/07

t. ḳıl- Konuşmak, söz söylemek. 3b/13, 112b/01

[=5]

Tekelü *öz.i.* Safevîler'in askerî erkânından sayılan yedi Türk kabilesinden birisinin adı. Bu kabileler şunlardır: Şâmlu, Rûmlu, Ustaclu, Tekelü, Zü'l-kadr, Afşâr ve Kacar.

t. 88a/02

t.+dür 34b/12, 37b/13, 42a/07

[=4]

tekmīl < Ar. *i.* Tamamlama, eksiksiz bir araya getirme.

t. ḳıl- Tamamlamak. 18a/02, 92a/07

[=2]

tekye < Ar. *i.* Dayanma, yaslanma.

t. ḳıl- Yerinde sapasağlam durma, direnme, dayanma. 3b/09

[=1]

tekye-gāh < Ar. *tekye*+Fars. *-gāh*'tan *tü.i.* Dayanak noktası, dayanılacak yer.

t.+ı(1) 90a/06

[=1]

ṭelā < Ar. *i.* Altın.

ṭ. 42b/06

[=1]

telāfī < Ar. *i.* Bir şeyin eksikliğini doldurma, karşılama, telâfî.

t.+side 50b/07

[=1]

telāṭum < Ar. *i.* Dalgalanma.

t. (telāṭum-i baḥr-i seḫāvet ve himmet) 7a/Dk

t. (telāṭum-i emvāc-ı baḥr) 7a/Dk

[=2]

telbīs < Ar. *i.* Aldatma, oyun, hile.

t. 96b/06

[=1]

telli *sf.* Telle kaplanmış, örtülmüş.

t. 41b/15

[=1]

temāşā < Ar. *i.* Zevkle ve hayranlıkla seyre dalma, temâşâ.

t. ḳıl- Temâşâ etmek, seyretmek. 97a/02

t.+dur 34a/13

[=2]

temennā < Ar. *i.* Temennî.

t. (temennā-yı ḳader) 3a/Dk

t. (temennā-yı cihān) 21b/04

[=2]

temesḫur < Ar. *i.* Alaya alma, istihzâ etme.

t. 109a/12

[=1]

temevvüc < Ar. *i.* (Ar. *temevvuc*) Dalgalanma.

t.+din 4a/12

[=1]

Temir Ḫān *öz.i.* "Figârî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış Murâd Han'ın babası olan devlet adamının adı.

t. 8a/17

[=1]

temkīn < Ar. *i.* İhtiyatla ve tedbirle hareket edip aynı zamanda sükûnetini koruma.

t. 22b/13

[=1]

temyīz < Ar. *i.* Ayırt etme, seçme.

t. ḳıl- İyiyi seçebilmek, doğrusunu bilmek. 8b/15

t.+ide 25a/14

[=2]

ten < Fars. *i.* Vücut, beden.

t. 33b/13

t.+e 41b/15

[=2]

tenāvül < Ar. *i.* (Ar. *tenāvul*) Yiyip içme.

t. ḳıl- Yiyip içmek. 25b/13

[=1]

teneffür < Ar. *i.* (Ar. *teneffur*) Nefret etme, tiksinme.

t. ḳıl- Nefret etmek. 88b/14

[=1]

teng < Fars. *sf.* Geniş olmayan, dar.

t. 1b/07

[=1]

***teng-ḥavṣala** Sabırsız.

t. 38a/08

[=1]

tenhā < Fars. *sf.* **I.**Tenhâ, içinde az insan bulunan mekân.

t.+da 116a/02

II. Yalnız, tek başına.

t. 84b/17

III. *zf.* Sadece, yalnızca.

t. 39b/07

[=3]

Tenhāyī Bég *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimize göre Arsbar adlı yerden olup Türkçe ve Farsça beyitler yazmış olan Türk şâirinin adı.

t. 43b/14

[=1]

ter < Fars. *sf.* Tâze.

t. (gül-berg-i ter) 34b/02

t.+imdin+(çeşm-i ter) 8b/08

[=2]

teraḥḥüm < Ar. *i.* (Ar. *teraḥḥum*) Acıma, merhamet etme, esirgeme.

t. ḳıla al- Merhamet edebilmek, acıma duygusuna sahip olmak. 82a/09, 82a/09

[=2]

terbiyet < Ar. *i.* (Ar. *terbiyyet*) Terbiye, eğitim.

t.+idin+(es̱er-i terbiyet) 67b/13

t.+leridin+(es̱er-i terbiyet) 10a/01, 22b/15

[=3]

tercīḥ < Ar. *i.* İki ya da daha fazla seçenek içerisinden birini veya bir kısmını seçme, tercih.

t. ḳoy- Tercih etmek. 95b/12

[=1]

tereddüd < Ar. *i.* (Ar. *tereddud*) Bir yere gidiş geliş.

t. ḳıl- Gidip gelmek. 66a/05

[=1]

terennüm < Ar. *i.* (Ar. *terennum*) Anlatma, ifade etme.

t.+in 3a/Dk

[=1]

terk < Ar. *i.* Bırakma, yolunu ayırma, bir şeyden uzaklaşma, terketme.

t. ḳıl- Terketmek, bırakmak. 21b/07, 103b/02

t.-i edeb ḳıl- Edepli olma hâlini terk etmek. 51a/11

t.-i selāmet ḳıl- Sâkin ruh hâlini kaybetmek. 39b/17

t.-i vaṭan ḳıl- Yurdunu terk etmek, terk-i diyâr eylemek. 107a/04

t. tut- Bırakmak, terk etmek. 66a/17

t.+ide 7a/Dk

t.+in 34a/05

[=8]

terkīb < Ar. *i.* Şekil, biçim, yapı, bünye.

terkīb-i bend Dîvân edebiyatında gazel şeklinde kafiyelenmiş, beş ilâ on beyitlik bentlerden meydana gelen nazım şeklinin adı. 50a/11

t. (żaʿīf-terkīb) 80b/03

[=2]

tertīb < Ar. *i.* Düzenleme, tertip, eğiterek belli bir düzene sokma.

t. 4a/05

t. bér- Düzenlemek, hazırlamak. 90a/05, 95a/14, 95b/04, 106b/08

t. ḳıl- Eğitmek. 7a/Dk

t. olun- Tertip olunmak, sıralanmak, düzen içerisine girmek. 33b/12

[=7]

tesbīḥ < Ar. *i.* Allah'ı tenzih ve takdis etme, Hakk'ın her türlü kusur ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.

t. (tesbīḥ-i melek) 3a/08

[=1]

tesennün < Ar. *i.* (Ar. *tesennun*) Sünnî mezhebinden olma durumu, Sünnîlik.

t. 12a/04

t.+ġa 93b/01

[=2]

teşeyyüʿ < Ar. *i.* (Ar. *teşeyyuʿ*) Şiîliği benimseme, Şiî mezhebinden olma.

t. 107b/12

[=1]

tetebbuʿ < Ar. *i.* **I.**Etraflıca inceleyip araştırma, tedkik etme.

t. ḳıla al- İnceleyebilmek, araştırma yapabilmek. 95a/09

II. Nazîre.

t. ḳıl- Dîvân edebiyatında daha önce yazılmış bir esere nazîre yazmak. 36b/15, 64a/12, 77b/01, 86b/14, 93a/07

t.+ıda 2b/16, 18a/09, 37b/14, 47a/07, 55a/09, 92a/17

t.+ıġa 49a/Dk

t.+ın 36b/14

[=14]

tevābiʿ < Ar. *i.* (tābiʿ'nin çoğulu) Tâbî olanlar, bir vilâyete, bölgeye ya da kasabaya bağlı bulunan yerler.

t.+idindür 85a/13

[=1]

tevaḳḳur < Ar. *i.* Vakarlanma, gururlanma.

t.+ı(1) 1b/13

[=1]

tevaḳḳurī < Ar. *zf.* Vakarlanma ile ilgili, gururlu bir tarzda, böbürlenerek, büyüklenerek.

t. 9b/08

[=1]

teveccüh < Ar. *i.* (Ar. *teveccuh*)

t.+din+(seyl-i ḫūn-rīz-i teveccüh) İlgi, dikkat, bir tarafa doğru yönelme, yakınlık duyma, yaklaşma. 3a/Dk

t.+leri+(mürekkeb-i teveccüh) 7a/Dk

[=2]

tevehhüm < Ar. *i.* (Ar. *tevehhum*) Kuruntuya, evhama kapılma.

t. ḳıl- Kuruntu etmek, evhamlanmak. 82b/14, 93a/09

t.+idin 15b/14, 38b/05, 96b/06

[=5]

tevfīḳ < Ar. *i.* Kudretli olma durumu, muvaffakiyet, başarı.

t. (ümerā-i tevfīḳ) 4b/14

[=1]

tevfīḳu refīḳī < Ar. Allah muvaffak etsin.

t. 30a/15

[=1]

tevsen < Fars. *i.* Serkeş, dik başlı at.

t. (ʿinān-ı tevsen) 7a/03

[=1]

teyemmün < Ar. *i.* (Ar. *teyemmun*) Uğurlu olma durumu, uğur, baht.

t. 3b/01

[=1]

tezāyüd < Ar. *i.* (Ar. *tezāyud*) Artma, çoğalma.

t.+ü 48a/09

[=1]

teẕhīb < Ar. *i.* Geleneksel Türk süsleme sanatı, tezhib.

t. 90b/03

[=1]

teẕkire < Ar. *i.* Belli bir meslekteki tanınmış kimselerin, bilhassa şâirlerin hayatlarından ve onların eserlerinden söz eden kitap.

t. 1b/10, 96a/17, 113b/16, 116a/02

t. (teẕkire-i Devlet-şāh) 2b/04

t. (teẕkire-i ḫayr-kelām) 3a/Dk

t. (teẕkiretü'ş-şuʿarā) 7a/Dk

t.+de 21b/10, 93b/02, 97a/11, 101a/02

t.+ler 2b/06

t.+siġa 1b/10

[=13]

ték *zf.* Yalnızca, sadece.

t. 39a/06

[=1]

ṭı < Ar. *i.* Arap alfabesinin on altıncı harfinin adı.

ṭ. 34a/13

[=1]

ṭıynet < Ar. *i.* (Ar. *ṭīnet*) Tıynet, yaratılış, huy, mizaç.

ṭ.+niñ+(sülāle-i pāk-sīret ve ṭıynet) 96b/08

[=1]

ticāret < Ar. *i.* Mal ve ürün alıp satma işi, mesleği, ticaret.

t. 98a/16

t.+din 66b/02, 97b/13

[=3]

tīġ < Fars. *i.* Kılıç.

t. 39b/03

t. (cevher-i tīġ-i āb-dār) 19a/11

t. (tīġ-i āb-dār-ı siyāset) 10b/12

t. (tīġ-i āb-dārī) 3a/Dk

[=4]

til *i.* **I.**Tad almaya yarayan, besinleri çiğneyip yutarak sindirim olayını başlatan ve aynı zamanda ses çıkarmaya, konuşmaya, duygu ve düşünceleri anlatmaya yarayan duyu organı. ↔ **dil.**

t.+i(1) 7a/04

t.+imi 1b/02

t.+in 112b/01

[=3]

II. Lisan.

t. 65b/02

[=1]

III. Konuşma, tekellüm, bir duygu ve düşünceyi ifade etme.

t. 1b/10

t.+idin 2a/07, 3a/Dk, 5a/12, 31a/01, 38b/02, 96a/17, 104a/01

t.+ige 3a/Dk

t.+in 1b/10

[=10]

tilbelig *i.* (< E.T. *tilbe*'den) Deli olma hâli, delilik, dîvânelik. ↔ **dīvānelıġ.**

t.+im 6b/11

[=1]

tile- *f.* (< E.T. *tile-<til+e-*) Talep etmek, istemek, temennî etmek, arzulamak. ↔ **dile-.**

t.-p 3a/Dk

t.-r 27a/06, 50a/16, 110b/14

t.-r+(érdi) 9b/05

[=5]

tīmār < Fars. *i.* Tedavi.

t. éyle- Tedavi etmek. 20b/06

t.+ı(2) 20b/07

[=2]

tīr < Fars. *i.* Ok.

t. (hedef-i tīr-i melāmet) 39b/16

[=1]

tirig *sf.* Diri, canlı, hayatta olan.

t. 6a/01

[=1]

tiriglik *i.* Hayat, dirlik, yaşam.

t.+din 6a/01

[=1]

tirilt- *f.* Diriltmek, ölü bir canlıyı hayata döndürmek.

t.-mek 102a/08

[=1]

tiryāk < Fars. *i.* Afyon.

t. 28a/02, 40a/09, 77b/14, 104b/02

t. (müdāvemet-i tiryāk) 20b/12

[=5]

tiryākī < Fars. *i.* Afyon bağımlısı.

t. 40b/03

***tiryākī-ṭāmiʿ** Afyona tamah eden. 53b/02

[=2]

tiş *i.* Diş.

t.+i(1) 112a/06, 112a/08

t.+in 112a/09

[=3]

tīz < Fars. *sf.* Çabuk.

t. 82a/04

t. (tīz-fehm-i laṭīfe-gūy) 7a/Dk

[=2]

tīz-gām < Fars. *i.* Çeviklik.

t. (kemiyet-i tīz-gām) 3a/Dk

[=1]

tīz-zebān < Fars. *b.sf.* Güzel ve çabuk konuşan.

t. 106a/03

[=1]

toḳsan *i.* Seksen dokuzdan sonra, doksan birden önce gelen sayının adı, doksan.

t.+ġa 23a/16

[=1]

topraḳ *i.* (< E.T. *topurġaḳ*) Toprak.

t.+ına+(topraġına) 97a/14

[=1]

toy *i.* (E.T. *tōd*> *tōy*) Düğün, toy.

t. 101b/08, 110a/03

[=2]

töhmet < Ar. *i.* (Ar. *tuhmet*) Suçlama, töhmet.

t.+idin 12a/04

[=1]

tök- *f.* Dökmek.

t.-edür 6b/15

t.-ende 6b/15

t.-ersin 21b/04

[=3]

tökül- *f.* Dökülmek.

t.-ür 8b/08

[=1]

tördümçi *sf.* (< E.T. *tȫrtünç*) Sıradaki yeri üçüncüden sonra, beşinciden önce olan, dördüncü.

t. 10b/09

[=1]

tört *i.* (< E.T. *tȫrt*) Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı, dört sayısı.

t. 9a/06

[=1]

ṭūfān < Ar. *i.* Tûfân.

ṭ. ol- Tûfân olmak. 39b/05

ṭ. (seyl-i ṭūfān-ı belā) 34b/07

[=2]

tuḥf < Ar. *i.* Hediye, armağan.

t. 3b/10

[=1]

Tuḥfe-i Sāmī *öz.i.* Şâh I. İsmâil'in üçüncü oğlu olan, Hicrî 923/Mîlâdî 1517 yılında Güney Azerbaycan'ın Merâga şehrinde dünyaya gelen ve Hicrî 974/Mîlâdî 1566-67 yılında hapis yattığı Kahkaha Kalesi'nde deprem sonucu hayatını kaybeden dönemin ünlü şâir ve devlet adamı, "Sâmî" mahlaslı Sâm Mîrzâ'nın büyük bir ihtimalle Mîlâdî 1550-1561 yılları arasında kaleme aldığı ünlü şuarâ tezkiresinin adı. Bu eser, XVI.yüzyılın ikinci yarısında yaşamış, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme almış olan 714 şâirin hayat hikâyesini ve şiirlerinden bazı örnekleri ihtivâ etmektedir. Tezkire, bir mukaddime ve yedi bölümden oluşmaktadır. ↔ **Tuḥfetü's-Sāmī.**

t. 2b/05

[=1]

Tuḥfetü's-Sāmī *öz.i.* Şâh I. İsmâil'in üçüncü oğlu olan, Hicrî 923/Mîlâdî 1517 yılında Güney Azerbaycan'ın

Merâga şehrinde dünyaya gelen ve Hicrî 974/Mîlâdî 1566-67 yılında hapis yattığı Kahkaha Kalesi'nde deprem sonucu hayatını kaybeden dönemin ünlü şâir ve devlet adamı, "Sâmî" mahlaslı Sâm Mîrzâ'nın büyük bir ihtimalle Mîlâdî 1550-1561 yılları arasında kaleme aldığı ünlü şuarâ tezkiresinin adı. Bu eser, XVI.yüzyılın ikinci yarısında yaşamış, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme almış olan 714 şâirin hayat hikâyesini ve şiirlerinden bazı örnekleri ihtivâ etmektedir. Tezkire, bir mukaddime ve yedi bölümden oluşmaktadır. ↔ **Tuḥfe-i Sāmī.**

t. 7a/Dk

[=1]

ṭūl < Ar. *i.* Uzunluk.

t. 80b/07

[=1]

ṭumṭurāḳ < Ar. *i.* Gösteriş.

ṭ. 93a/08

ṭumṭurāḳ-ı lafzī Şiir ve nesirde kulağa hoş gelen, ses tonu yüksek olan tesirli kelimelere yer verme, anlamından çok söylenişi parlak olan kelimeleri seçip kullanma. 51b/01

[=2]

Tūrān < Fars. *öz.i.* Eski İranlılar tarafından Türkler'in Orta Asya'daki en eski yurtlarına verilen isim.

t. 68a/06

[=1]

ṭurfe < Ar. *sf.* Tuhaf, garip, enteresan, ilgi çekici, ilginç.

ṭ. 5a/03, 31a/04, 39a/12, 41b/12, 96a/17, 105a/07, 105b/15, 107b/03, 109a/06, 110b/08

ṭ. (mādde-i mevleviyyet-ṭurfe) 86b/17

ṭ. (ṭurfe ṭurfe) 96a/09, 96a/09

ṭ. (ṭurfe-i çeşm) 8b/03

ṭ. (ṭurfe-i ẖōd-pesend) 104b/05

[=15]

ṭurfe-raḳ *sf.* ("Daha" ve "en" anlamları katan Tür. *+raḳ/+rek* ekinin eklenmesiyle) Daha ilginç, daha tuhaf.

ṭ. 31a/04, 105a/08, 110b/08

[=3]

ṭurfelıġ < Ar. *ṭurfe*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* İlginç olma durumu, ilginçlik, tuhaflık.

ṭ. (bā-vücūd-ı bu ṭurfelıġ) 87a/07

ṭ.+ıġa 82a/06

[=2]

tūşe < Fars. *i.* Yolluk, azık, çıkın.

t. (rāh-ı tūşe) 74b/14

[=1]

tut- *f.* "Bir şeyi elde etmek, o şeye hâkim olmak" anlamına gelerek yardımcı fiil görevini yapar.

t. 6a/07, 6a/08, 6a/09, 6a/10, 34a/01

t.-ap+(meftūḥ tut-) 3a/14

t.-ar 40a/14

t.-ar+(merʿī tut-) 21b/12, 60a/16

t.-ar+(sālim tut-) 28a/03

t.-ar+(sibḳat tut-) 20a/10, 95a/03

t.-ar+(soḥbet tut-) 103b/11

t.-ar ér-di+(sibḳat tutar ér-) 14b/05

t.-arlar 30b/15

t.-arlar+(müsellem tut-) 9a/11, 39a/11, 61b/13

t.-dı 40a/13

t.-dı+(şöhret tut-) 47a/08

t.-dılar 3a/Dk

t.-ġan+(sibḳat tut-) 5a/15

t.-ġay 40a/16

t.-ġaylar mu+(muʿāf tut-) 60a/07

t.-ḳan+(sibḳat tut-) 15b/03, 104b/15

t.-map+(sezā tut-) 114a/02

t.-maz 40a/15

t.-sun 40a/14, 111b/13

t.-sun+(maʿmūr tut-) 81b/13

t.-sun+(maṣūn tut-) 104a/01

t.-sun+(terk tut-) 66a/17

t.-up 34b/09, 95a/16, 112a/09

t.-up+(merʿī tut-) 3a/Dk

t.-up+(sibḳat tut-) 39a/02

t.-updur 6b/11

[=40]

ṭūṭī < Fars. *i.* Papağan.

ṭūṭī-i şekker-ḫāy Güzel sözler söyleyen sevgili. 3a/Dk

[=1]

tümen *i.* On bin akçe değerinde bir İran para biriminin adı.

t. 4a/09, 95a/13

t.+din 48a/09

[=3]

tün *i.* Gece.

tün ü kün Gece gündüz.

t. 112a/06

[=1]

tünd < Fars. *i.* (Fars. *tund*) Hızlı, çabuk, süratli.

t. 68a/14, 110b/08

[=2]

Türbetlıḳ < Fars. *Turbet*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* İran'ın Türbet adlı

kasabasından olan veya o yerde ikamet eden kimse.

t.+dur 95b/08

[=1]

Türk *öz.i.* Anavatanları olan Türkistan'dan (Orta Asya) farklı ülkelere göç ederek tarihte büyük devletler kurmuş, Türkçe'nin değişik lehçelerinde konuşan millet ve bu milletten olan kimse.

t. 2a/17, 19a/09

t. (ahālī-i Türk ve Tāzīk) 47a/05

***Türk-vażʿ** Türk tabiatlı, Türk karakterli. 10a/16

[=4]

Türk-āne < Tür. *Türk*+Fars. *-āne*'den Fars. *tü.sf.* Türk'e uygun, yakışır bir şekilde. ↔ **Türkī-y-āne.**

t. 43b/09, 43b/15

[=2]

Türk-istān < Tür. *Türk*+Fars. *istān*'dan Fars. *b.i.* Türk yurdu, Türk eli.

t. 3b/10

[=1]

Türk-ṣādıḳ < Tür. *Türk*+Ar. *ṣādiḳ*'tan Fars. *b.sf.* Temiz yürekli.

t. 41b/16

[=1]

Türkī < Ar. *i.* (Ar. *Turkī*) Türk dili, Türkçe.

t. 5b/15, 6b/09, 8b/06, 9a/11, 20b/03, 20b/04, 33a/16, 33b/05, 33b/12, 41a/03, 41b/11, 42b/05, 42b/12, 43b/16, 83a/01, 83a/01, 89a/08, 91b/11, 97a/12

t. (beyt-i Türkī ve Fārsī) 50a/14

t.+ni+(şiʿr-i Fārsī ve Türkī) 8b/15

[=21]

Türkī-y-āne < Ar. *Turkī*+Fars. *-āne*'den Fars. *tü.sf.* Türk'e uygun, yakışır bir şekilde. ↔ **Türk-āne.**

t. (edā-yı Türkī-y-āne) 40b/03

[=1]

Türkīçe < Ar. *Turkī*+Tür. *+ça/+çe*'den Tür. *tü.i.* Türk dili, Türkçe.

t. 33b/06, 89a/09

[=2]

Türklıġ *i.* Türklük, Türk olma durumu.

t. (bā-vücūd-ı Türklıġ) 10a/17

[=1]

Türkmen Tür.< Fars. *öz.i.* (Fars. *Turkmān*) Oğuz Türkleri'nin bir kolu ve bu koldan olan kimse.

t. 8b/12, 20a/10, 21a/17, 42a/11

t.+dür 36a/11, 36b/11, 40a/07, 40b/13

[=8]

tüş- *f.* **I.**Dengesini kaybederek yıkılmak, kırılmak.

t.-üp 106a/06

II. Bir şeyin içerisine düşmek.

t. 43a/16

III.Dışarı taşmak, saçılmak.

t.-ken 4a/12

IV. Bir yere gitmek.

t.-düm 20b/01

V.Sıkıntılı bir duruma düçar olmak.

t.-di 111b/12

VI. Bir kimsenin nazarındaki olumlu etkiyi kaybetmek, gözden düşmek.

t.-di 8b/08

VII. Bir şeye büyük ilgi ve sevgi duyarak o konuda çalışmaya başlamak.

t.-di 10b/17, 30a/13

VIII. Değmek, isabet etmek, tesir etmek.

t.-mez 33b/13

IX. Gereken şartlar oluşmak, meydana gelmek, vuku bulmak.

t.-er+(iḥtiyāc tüş-) 10b/13

t.-erse+(lāyıḳ tüş-) 83a/05

t.-mepdür+(muvāfıḳ tüş-) 2a/08

t.-mes+(muvāfıḳ tüş-) 2a/08

t.-se ér- Düşebilmek. 96a/15

[=14]

tüz- *f.* Düzgün bir hâle getirmek, düzenlemek, tertip etmek.

t.-mek 3a/Dk

[=1]

-U-, -Ū-, ʿU-

ū < Fars. *bağ.* İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar. "Ve", "ile". **↔ ve.**

u. 3a/15, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3b/01, 3b/04, 3b/09, 3b/10, 4a/13, 4b/14, 5a/01, 5b/16, 6a/01, 6a/07, 6a/08, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/06, 7b/06, 7b/14, 8b/14, 8b/15, 9a/10, 9a/10, 10b/08, 10b/11, 17b/13, 25a/12, 27a/14, 34a/06, 34a/10, 34b/06, 34b/11, 37a/03, 39a/08, 39b/03, 39b/04, 40a/05, 40a/17, 43b/04, 43b/17, 91b/14, 107a/01, 107b/05, 108a/01, 116a/03

[=48]

ʿUbeyd Ḫān Özbek *öz.i.* Özbek pâdişâhları arasında cesaretiyle tanınan, Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî ile savaşarak sonunda mağlup olmuş olan ve Fars dilinde şiirler kaleme

alan Türk devlet adamı ve şâirinin adı.

ʿu. 6a/14

[=1]

ʿubūr < Ar. *i.* Geçme, geçiş.

ʿu. ḳıla al- Geçebilmek. 5a/02

[=1]

uç *i.* (< E.T. *ūç*) Bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası.

u.+ıdın+(ucıdın) 7a/04

[=1]

uç- *f.* Kanadını açarak havada yol almak, havada gitmek, uçmak.

u.-maġa 34b/11

[=1]

uçur *i.* Rastlama, tesadüf etme, karşılaşma.

u. kél- Karşılaşmak, tesadüf etmek, rastlamak. 61b/15, 84b/05

u.+da 10a/01, 39b/17, 82b/17, 87a/12, 97b/10, 101a/12, 111b/11

[=9]

uḫuvvet < Ar. *i.* Kardeşlik.

***uhuvvet-penāh** Kardeşlik sığınağı. 40b/07

[=1]

ʿuḳāb < Ar. *i.* Kartal.

ʿu.-ı şīr-şikār Aslan avlayan kartal tabiatı. 3a/Dk

[=1]

ʿuḳalā < Ar. *i.* (ʿāḳil'in çoğulu) Akıllı insanlar, akıl sahibi kimseler.

ʿu. 5a/03

[=1]

ʿuḳde < Ar. *i.* Çözümlenmesi zor mesele, problem.

ʿu. 44a/13

[=1]

***ʿuḳde-güşā** Düğüm çözen, meseleyi hâlleden.

ʿu. (ʿuḳde-güşā-yı kār-ḫāne-i devrān) 10b/11

[=1]

ʿulemā < Ar. *i.* (ʿālim'in çoğulu) Âlimler, bilginler.

ʿu. 4a/06

ʿu. (aʿlam-ı ʿulemā-yı zamān) 25a/02

ʿu.+sıdın 7a/01

[=3]

uluġ *i.* Büyük, ulu.

u. 4a/17, 4b/15, 6b/09, 7a/15, 78a/15

[=5]

ʿulūm < Ar. *i.* (ʿilm'in çoğulu) İlimler, bilimler.

ʿu. 18b/08

ʿu. (cemī̇-i ʿulūm-ı ẓāhirī) 11a/17

ʿu. (nāsuḫ-ı edyān-ı ʿulūm bol-) 2a/05

ʿu. (ʿulūm-ı ẓāhirī) 12a/16, 24a/10, 28b/05, 33b/04, 36a/11, 58a/09, 64b/04, 65b/11

ʿu.+ġa+(cemī-i ʿulūm) 22b/09

ʿu.+ı(1) 11b/02

ʿu.+ın 5b/01, 18a/02, 92a/07

ʿu.+nı 67a/05, 93a/15

[=18]

ulus < Moğ. *ulus*< E.T. *uluş*'tan *i.* Halk, el.

u. 65b/13, 89b/10

[=2]

umūr < Ar. *i.* (emr'in çoğulu) İşler, yapılması gereken faaliyetler, görevler.

u. (umūr-ı salṭanat) 20b/12

[=1]

unut- *f.* Unutmak, ferâmûş kılmak, aklından çıkarmak.

u.-updur 6b/11

[=1]

ur- *f.* Vurmak, çarpmak.

u.-ar 6b/15

u.-ar+(baş ur-) 36a/12, 65a/17, 77a/13, 86b/17, 108b/06

u.-arlar+(keff-i pāyı ur-) 82a/08

u.-ma+(lāf ur-) 34a/17

u.-mas+(baş ur-) 93a/07

u.-maz+(dem ur-) 39b/05

u.-mış+(dem ur-) 34a/03

[=11]

uruş *i.* Savaş, cenk.

u. ḳıl- Savaşmak. 6a/17

[=1]

uruş- *f.* Dövüşmek, kavgaya tutuşmak.

u.-up 80b/05

[=1]

usan- *f.* Bıkkınlık, usanç, bezginlik.

u.-maz 42b/13

[=1]

Ustaclu *öz.i.* Safevîler'in askerî erkânından sayılan yedi Türk kabilesinden birisinin adı. Bu kabileler şunlardır: Şâmlu, Rûmlu, Ustaclu, Tekelü, Zü'l-kadr, Afşâr ve Kacar.

u.+dur 38b/03

[=1]

ʿuşşāḳ < Ar. *i.* (ʿāşıḳ'ın çoğulu) Âşıklar, sevenler.

ʿu.+ı(2)+(dil-i ʿuşşāḳ) 39a/07

[=1]

uyat *i.* Utanma duygusu, ar, utanç.

u.+ı(1) 103b/15

u.+ıdın+(vech-i ʿademī-i uyat) 44a/12

u.+ım 81b/10

u.+ın 78b/07

[=4]

ʿuyūb < Ar. *i.* (ʿayb'ın çoğulu) Ayıplar, günahlar, kusurlar.

ʿu. (settārü'l-ʿuyūb) 38b/01

[=1]

uzal- *f.* Uzamak, uzun sürmek.

u.-dı 3a/Dk

[=1]

ʿuẓamā < Ar. *i.* (ʿaẓīm'in çoğulu) Büyükler, ulu ve yüce, yüksek rütbeli kimseler.

ʿu. (ʿuẓamā-i ḫāṣṣ) 4b/14

[=1]

uzat- *f.* Uzatmak, ileriye doğru yöneltmek.

dil uzat- [u.-ur]+(uzadur) 34a/15

[=1]

-Ü-

üç *i.* İkiden büyük, dörtten küçük sayının adı.

ü. 23a/14

[=1]

üçümçi *sf.* (Sıra sayı sf.) < E.T. *üçünç.* Sıradaki yeri ikinciden sonra, dördüncüden önce olan, üçüncü.

ü. 8a/03

[=1]

üftāde < Fars. *sf.* Alçak gönüllü.

ü. 61b/14, 65a/01, 84a/07, 94a/16, 94b/15, 108b/10, 112a/05

[=7]

üftādelıġ < Fars. *üftāde*+Tür. *–lıġ*'dan *tü.i.* Alçak gönüllülük.

ü.+ı(1) 66b/08

[=1]

üküş *sf.* Çok, fazla, oldukça.

ü. 5b/15, 6a/03, 7a/06, 7b/02, 7b/08, 9a/03, 13a/01, 13a/14, 19b/05, 31b/15, 36a/12, 50b/08, 70a/07, 75b/07, 77b/09, 93b/13

[=16]

ülfet < Ar. *i.* (Ar. *ulfet*) **I.**Dostluk, ahbaplık, muhabbet.

ü. 25b/07

ü.+ġa 6a/05

II. Alışkanlık, huy.

ü.+e 104b/05

[=3]

ümerā < Ar. *i.* (Ar. *emīr*'in çoğul şekli *umerā'*) Emîrler, beyler.

ü. 9b/15

ü. (ḥasbe'l-emr-i emīrü'l-ümerā) 40a/11

ü. (ümerā-i tevfiḳ) 4b/14

ü.+larnıñg+(emīrü'l-ümerā) 42a/13

[=4]

ümīd < Fars. *i.* (Fars. *umīd*) Beklenti, umut.

ü. 8b/03, 40a/01, 51a/14

ü.+dür 114a/07

ü.+i(2)+kes- Ümidini kesmek. 34a/09

ü.+in+(naḫl-i ümīd) 06b/13

[=6]

***ümīd-vār** Ümidi olan, ümitli, umutlu.

ü.+dur 3a/Dk

[=1]

Ümīdī < Fars. *öz.i.* Mevlânâ Ümîdî adlı şâir. "Recâyî" mahlasıyla şiirler kaleme alan Seyfu'd-dîn Mahmûd, Mevlânâ Ümîdî'nin kasîdesine bir nazîre yazmıştır.

ü. 18a/09

ü.+niñg 18a/09

[=2]

ümmī < Ar. *sf.* (Ar. *ummī*) Okuma yazması olmayan kimse.

ü. 92a/02

[=1]

üslūb < Ar. *i.* Bir sanatçının veya bir devrin kendine özgü anlatış biçimi, ifade yolu, stil.

ü. (üslūb-ı vaṣṣāflıġ) 23b/03

ü.+ıda 3a/Dk, 36b/13

[=3]

üst *i.* **I.**Bir şeyin yukarıya bakan kısmı, yüzeyi.

ü.+ide 3b/05, 92a/14

ü.+ige 74b/15

II. Bir durum veya olay üzerine, sebebiyle, nedeniyle.

ü.+ide 66a/16

III. Bir şeyin, kimsenin ya da grubun ön tarafı, ön safı.

ü.+ige kél- Savaşmak için üzerine ordu sürmek. 7a/Dk

[=5]

üstād < Fars. *i.* (Fars. *ustād*) Hoca, öğretmen, usta.

ü. 4a/04, 4a/04, 37b/17, 78b/01, 96a/04

ü. (üstād-ı maġfūr) 4a/05

ü.+ı(1) 51a/11, 95b/09, 95b/13

ü.+ımız 4a/03, 28a/06, 61a/08, 81b/08, 97a/10, 101a/02, 109a/08, 113a/08

ü.+ınıñg 27b/09

ü.+lar 4a/02

ü.+larġa 31a/11

ü.+nıñgdur 96a/01, 109b/13

üstād-āne Üstâdlara, hocalara yakışan bir biçimde, ustaca, ustalıkla.

ü. 15b/07

[=23]

Üstād Behzād < Fars. *öz.i.* Üstâd Kemâleddîn Behzâd/Bihzâd. Doğum tarihi bilinmeyen, Hicrî 942/Mîlâdî 1535-36 yılında vefat etmiş olan meşhur minyatür sanatçısı olan Behzâd'ın, yaşadığı dönemdeki yazarlardan Haydar Mîrzâ ve Dost Muhammed'in verdiği bilgilere göre Mîrek Nakkaş adıyla tanınan Emîr Rûhullâh'ın talebesi olduğunu öğrenmekteyiz.

ü. 95a/07

ü.+ġa 95b/12

ü.+nıñg 4a/04, 95a/07, 95b/08

[=4]

Üstād Ḥasan-ı Müẕehhib *öz.i.* Aslen Bağdatlı olup Üstâd Kıvâmü'd-dîn-i Bağdâdî'nin oğlu ve kendi sanatında zamanının eşi bulunmaz birisi olan, bununla birlikte Sâdıkî'den öğrendiğimize göre son derece kurnaz ve tâlihli bir kişiliğe sahip, bir ara Şâh II.İsmâil'in mührünü taklît ederek rezil olmuş fakat nasıl olmuşsa hayatta kalabilmiş, bundan başka ilginç hâdiseler de görmüş Farsça şâirinin ve nakkaşın adı. ↔ **Mevlānā Ḥasan-ı Müẕehhib.**

ü. 96a/04

[=1]

Üstād Muẓaffer ʿAlī Naḳḳāş-ı Şāhī *öz.i.* Üstâd Behzâd'ın kızkardeşinin oğlu, aynı zamanda da Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın nakkaşlık sanatındaki hocası olan, bununla birlikte Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin de eğitim ve öğretimiyle meşgul olmuş İranlı sanatkârın adı.

ü. 4a/04, 97a/11

[=2]

Üstād Zeytūn < Fars.+Ar. *öz.i.* Yaşadığı zamanın Eflâtûn'u olarak kabul gören Üstâd Zeytûn, Mecma'ül Havâss'ta tanıtılmış olan şâirlerden Mîr Azîz-i Kemânçeî'nin ağabeyidir.

ü. 105b/08

[=1]

üstādlıḳ < Fars. *ustād*+Tür. *–lıḳ*'tan *tü.i.* Hocalık, üstâd olma durumu, ustalık, öğreticilik.

ü. (bā-vücūd-ı üstādlıḳ) 29a/13

[=1]

üstüḫᵛān < Fars. *i.* (Fars. *ustuḫᵛān*) Kemik.

ü.+ı(1) 39b/09

[=1]

ütü-keşlıġ < Tür. *ütü*+Fars. *-keş*+Tür. *+lıġ*/*+lig*'den *tü.i.* Ütücülük.

ü.+ġa 91a/01

[=1]

üzere *e.* Gibi, olduğu yolda, olduğu biçimde.

ü. 1b/12

[=1]

üzül- *f.* Kopmak, kesilmek, kesintiye uğramak.

ü.-mesün 2b/06

[=1]

-V-

vā-beste < Fars. *sf.* Bir şeye bağlı, bağımlı.

v. 65b/15

[=1]

vā-sūḫtelıḳ < Fars. *vā-sūḫte*+Tür. *+lıḳ*/*+lik*'ten *tü.i.* Yanık.

v. 110a/16

[=1]

vācib < Ar. *i.* Gereken, gerekli ve lâzım olan şey.

v. (bā-vücūd-ı vācibü'r-riʿāyelıġ) 94b/16

v. bol- Yapılması şart olmak, gerekli olmak. 25b/04

v. ol- Yapılması şart olmak, gerekli olmak. 34a/11

v.+ül+(maʿbūd-ı vācibü'l-vücūd) 1b/09

[=4]

vādī < Ar. *i.* Saha, alan, çalışma alanı, branş.

vādī'l-ḥādde Son derece güçlü, keskin, sivri. 104a/09

v.+de 6b/14, 20b/13, 80b/04, 96b/09

v.+lerde 96a/11

v.+siġa 10b/17

[=7]

vaḥş < Ar. *i.* Vahşî olma durumu, vahşîlik.

v. (ḫayāl-i vaḥş ū ṭayr) 3a/Dk

[=1]

Vaḥşī → Mevlānā Vaḥşī-i Yezdī.

v. 88b/01

[=1]

vaḳār < Ar. *i.* Ağırbaşlılık, haysiyetli ve şerefli olma.

v.+ı(1) 22b/13

[=1]

vāḳıʿa < Ar. *i.* (Ar. *vāḳiʿa*) Rüyâ.

v.+nı 109a/16

v.+sıġa 109a/13

[=2]

vāḳıʿā < Ar. *zf.* Hakîkaten, gerçekten, filvâki.

v. 19a/13, 36b/14, 61b/14, 62b/06, 102b/08, 109a/02

[=6]

vāḳıf < Ar. *i.* Bir şeyi öğrenerek o şey hakkında vukufu, bilgisi, olan, anlayan.

v. bol- Bilgi sahibi olmak, haberdâr olmak. 25b/06, 44b/03

[=2]

vāḳiʿ < Ar. *sf.* Olmuş, meydana gelmiş olan.

v. bol- Meydana gelmek, olmak, vuku bulmak. 5b/12, 5b/15, 7b/16, 8b/10, 15a/15, 19b/02, 19b/06, 25a/13, 27a/03, 30b/17, 36b/02, 38a/01, 39a/03, 40b/14, 44a/09, 50b/08, 53b/02, 65a/15, 80b/04, 87a/01, 90b/04, 100a/02, 102a/05, 102a/09, 107a/12

v. ol- Meydana gelmek, olmak, vuku bulmak. 65b/03

v.+dür 38a/08

[=27]

vaḳt < Ar. *i.* **I.**An, zaman.

v. 16a/10, 29b/06

v.+de 30a/13

v.+i(1) 8b/07

v.+ide 52b/11

II. Devir, dönem.

v.+ġaça 37b/17

[=6]

vālide < Ar. *i.* Anne, ana, vâlide.

v.+si 8b/13, 66a/14

v.+siġa 93a/16

[=3]

Va’llāh bi’llāh Allah’a and olsun ki, Allah hakkı için.

v. 39b/10

[=1]

Va’llāhī bi’llāhī Allah’a and olsun ki, Allah hakkı için.

v. 43a/05

[=1]

Va'llāhu aʿlem bi-ḥaḳīḳati'l-umūr İşlerin hakîkatini Allah bilir.

v. 86b/07

[=1]

var- *f.* Gitmek, varmak, ulaşmak. ↔ **bar-.**

v.-dı 17a/15

[=1]

varaḳ < Ar. *i.* Kitap yaprağı, ik sayfadan ibaret üzeri yazılı yaprak.

varaḳ varaḳ 25b/05, 25b/05

[=2]

Varsāḳī *öz.i.* (Güney Anadolu'da yaşayan Varsak Türkleri'nin adı *Varsaḳ*+Fars. nispet eki *-ī*'den) *öz.i.* Güney Anadolu'da yaşayan Varsak Türkleri tarafından kullanılan kendine özgü bir bestesi olan, genellikle sekiz heceli, semâîye benzer nazım şekli.

v. 43b/03, 43b/04

v.+si 43b/04

[=3]

vaṣf < Ar. *i.* Meziyet, vasıf, nitelik.

v.+ıda 77a/14

v.+ıdın 23b/01

[=2]

vāsıṭa < Ar. *i.* (Ar. *vāsıṭa*) İki taraf veya şahsın arasını bulan kimse, aracı.

v.+sı 105b/12

[=1]

vasīʿ < Ar. *sf.* Geniş.

v. (ʿarṣa-i çarḫ-ı vasīʿ) 1b/07

[=1]

vaṣl < Ar. *i.* Kavuşma, vuslat. ↔ **viṣāl.**

v.+ıġa 6b/13, 41a/05

[=2]

vaṣṣāflıġ < Ar. *vaṣṣāf*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Methedilmeye lâyık eserlerini, vasıflarını sayarak anlatan kimse.

v.+dın+(üslūb-ı vaṣṣāflıġ) 23b/03

[=1]

vaṭan < Ar. *i.* Bir kimsenin doğup büyüdüğü ve yaşadığı yer, yurt, diyar.

v. (celā-yı vaṭan) 48a/07

v. (terk-i vaṭan ḳıl-) 107a/04

v.+ıdın 98a/12

[=3]

vav < Ar. *i.* Arap alfabesinin yirmi altıncı harfi.

v. 34b/08

[=1]

vażʿ < Ar. *i.* Vaziyet, tavır, tarz, biçim.

v. (sipāhī-važʿ) 42a/08

v. (şāʿir-važʿ) 102a/07

v. (Türk-važʿ) 10a/17

v.+ı(1) 110b/02

v.+ıdın+(ṭarḥ-ı važʿ) 82b/14

[=5]

važīʿ < Ar. *sf.* Şerefsiz, alçak, denî.

v. 32a/02

[=1]

vaẓīfe < Ar. *i.* Görev, vazife, ödev.

v.+si 66b/03

[=1]

***vaẓīfe-ḫᵛār** Kendisine vazife tayin edilmiş, birisinin hizmetinde çalışan kimse, vazifeli.

v. 15a/12

[=1]

ve < Ar. *bağ.* İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar. "Ve", "ile". ↔ **ū.**

v. 1b/08, 1b/09, 1b/10, 1b/13, 1b/13, 2a/02, 2a/05, 2a/06, 2a/06, 2a/07, 2a/07, 2a/08, 2a/09, 2a/09, 2a/10, 2a/10, 2a/11, 2a/12, 2a/15, 2a/15, 2b/01, 2b/01, 2b/02, 2b/03, 2b/04, 2b/04, 2b/05, 2b/06, 2b/16, 2b/17, 3a/02, 3a/03, 3a/14, 3a/16, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/02, 3a/03, 3a/14, 3a/16, 3b/01, 3b/03, 3b/04, 3b/04, 3b/07, 3b/07, 3b/10, 3b/10, 3b/12, 4a/01, 4a/05, 4a/06, 4a/06, 4a/06, 4a/07, 4a/08, 4a/08, 4a/12, 4b/01, 4b/01, 4b/01, 4b/02, 4b/10, 4b/11, 4b/12, 4b/14, 5a/02, 5a/15, 5a/15, 5a/15, 5a/17, 5b/01, 5b/01, 5b/07, 5b/07, 5b/10, 5b/15, 6a/01, 6a/02, 6a/02, 6a/02, 6a/03, 6a/04, 6a/05, 6a/14, 6a/14, 6a/16, 6b/01, 6b/03, 6b/09, 6b/09, 7a/01, 7a/15, 7a/16, 7a/Dk, 7b/06, 7b/06, 7b/08, 7b/13, 7b/13, 7b/15, 7b/16, 8a/04, 8a/06, 8b/02, 8b/15, 9a/01, 9a/01, 9a/01, 9a/09, 9a/11, 9a/11, 9a/11, 9b/04, 9b/08, 9b/16, 9b/16, 10a/09, 10a/09, 10a/13, 10a/17, 10a/17, 10a/17, 10b/05, 10b/06, 10b/11, 10b/16, 11a/17, 11a/17, 11b/10, 12a/13, 12a/17, 12b/01, 13a/01, 13a/01, 13a/14, 13b/04, 13b/13, 14b/04, 14b/05,

106a/05, 106a/05, 106a/13, 106a/13, 106a/14, 106b/02, 106b/08, 106b/13, 107a/02, 107a/11, 107b/03, 108a/05, 108a/17, 108b/04, 108b/05, 108b/10, 109a/02, 109a/06, 109a/07, 109a/07, 109a/14, 109b/01, 109b/07, 109b/11, 109b/12, 110a/10, 110b/14, 110b/15, 111a/07, 111a/11, 111a/14, 111a/14, 111b/04, 111b/09, 111b/09, 111b/11, 112a/05, 112a/06, 112a/07, 112b/14, 113a/07, 113a/08, 113a/08, 113b/05, 113b/14, 113b/15, 113b/16, 113b/16, 114a/01, 114a/03, 114a/03, 114a/03, 114a/04, 114a/04, 114a/05, 114a/07, 114a/07

[=682]

ve lehu ḳıṭʿa Ve onun için kıt‘a.

v. 82b/07

[=1]

ve lehu mine'l-ḳaṣīde Ve yine onun kasîdelerinden.

v. 53a/01

[=1]

ve lehu müseddes terkīb Ve onun için müseddes terkîb.

v. 68b/13

[=1]

vech < Ar. *i.* Sebep, vesile.

v. 44a/11, 44b/05

v. (vech-i ʿademī-i uyat) 44a/11

v. (vech-i maʿāş) 105a/09

v. (vech-i mülāḥaẓa) 24b/17

v.+in 77a/14

[=6]

Vechī-i Sencārī *öz.i.* İran'ın Sencâr bölgesinden olan şâirlerden birinin adı.

v. 90b/15

[=1]

vedā < Ar. *i.* Zorunlu ayrılık, vedâ.

v. éyle- Veda etmek, ayrılmak, terk etmek. 51b/14

v. ḳıl- Veda etmek, ayrılmak, terk etmek. 7b/02, 40a/11, 49a/Dk, 92a/08, 96a/02

[=6]

vefā < Ar. *i.* Dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadâkat.

v. 2b/10, 20b/06, 37a/03

v. ét- Vefa göstermek, sevgi ve dostluk göstermek. 42b/14

[=4]

***vefa-dār** Dostluğuna ve sevgisine bağlı olan, vefâ sahibi, vefalı.

v.+a 40a/03

v.+nıñdur 85b/01

[=2]

Vefā'ī-i İṣfahānī *öz.i.* İsfahanlı şâirlerimizden birinin adı.

v. 106b/13

[=1]

vefāt < Ar. *i.* Ölüm, ölme.

v. bol- Ölmek, vefat. 52b/11

[=1]

veġā < Ar. *i.* Savaş, cenk, çarpışma.

***veġā-endīşe** Savaşa düşkün. 7a/Dk

[=1]

velāyet < Ar. *i.* Yetki, salahiyet.

v. (velāyet-i himmet ve hidāyet) 3b/04

[=1]

veled < Ar. *i.* Çocuk, evlat, oğul.

v. (ḥażret-i seyyid veled-i ʿādem) 2a/13

[=1]

verd < Ar. *i.* Gül.

verd-i ḫandān Açan gül. 6a/11

[=1]

vereʿ < Ar. *i.* Dindarlık.

vereʿ-ās̱ār Dindarlık tavrına uygun eserler. 64b/05

[=1]

ve's-selām *ünl.* (Ar. *ve* bağlacı+*el* harf-i tarifi [*el*> *es*] ile Ar. *selām*'dan) İşte o kadar!

v. 9b/11

[=1]

vesīle < Ar. *i.* **I.**Amaç, gaye, sebep.

v.+si 74b/14, 90a/05

II. Elverişli ve uygun durum, fırsat, vesile.

v.+si 37b/15

[=3]

véy *ünl.* (Ar. *ve* bağlacı ile Tür. *éy* nidasının kalıplaşmasıyla [*ve*+*éy*> *véy*]) Ve ey…!

v. 1b/04, 1b/07

[=2]

vezāret < Ar. *i.* Vezirlik makamı, rütbesi.

***vezāret-penāh** Vezirlik pâyesini muhafaza eden kimse, vezir. 11b/14

v.+ġa 11b/12

[=2]

vezīr < Ar. *i.* Askerî ve idârî yetkisi en yüksek rütbeye sahip devlet memuru.

vezīr-i aʿẓam Vezirlerin en yüksek pâyelisi, sadrazam. 10b/16, 11b/12, 44a/14

[=3]

vér- *f.* (< E.T. *bir-*) İletmek, ulaştırmak, sunmak, teslim etmek. ↔ **bér-.**

v.-dügümni+(dīn vér-) 20b/05

v.-miş+(firīb vér-) 33b/14

v.-üñg+(müjde vér-) 43b/13

v.-üp 83a/02

v.-ür+(ḫaber vér-) 10b/12

[=5]

vilayet < Ar. *i.* Bir vâli yönetimindeki en önemli idârî bölüm, il.

v.+de 16a/08, 39a/01, 61b/13, 67b/10, 83b/07, 89b/12, 103a/01, 104b/15, 105a/10, 107a/02

v.+de+(mesned-i vilāyet) 3b/08

v.+dindür 53a/17, 112b/06

v.+i(1) 99b/15, 110a/03

v.+i(2) 39a/04

v.+ide 7a/Dk, 10a/09, 15b/01, 18a/02, 28a/01, 48a/04, 49a/Dk, 90a/09, 91b/14, 107b/09

v.+idindür 24b/10, 90b/17

v.+iniñg 15b/11, 101b/08

v.+lerde 9a/10

v.+niñg 24b/15, 32a/01, 50a/10, 58a/08, 73b/01, 75b/04, 83a/06, 89a/15, 100a/11, 102b/07

[=41]

vilāyetlıḳ < Ar. *vilāyet*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Bir vilâyette yaşayan veya ona mensup olan.

v. (bā-vücūd-ı ol vilāyetlıḳ) 91a/15

[=1]

vīrān < Fars. *i.* Yıkık, harap.

v. 34a/14

v.+ımġa+(kūy-i vīrān) 40a/17

[=2]

viṡāḳ < Ar. *i.* Oda, çadır.

v.+ıda 68a/11

v.+ıdın 23b/17

v.+ımġa 109a/09

[=3]

viṣāl < Ar. *i.* Kavuşma, vuslat. ↔ **vaṣl.**

v. (viṣāl-i rāḥat-efzā) 34a/12

v.+dür+(muntaẓır-ı viṣāl) 40a/04

v.+i(1) 5b/17

[=3]

vuḳūʿ < Ar. *i.* Meydana gelme, olma, hâsıl olma, tecellî etme.

v. 10b/17, 58b/12

v.+ı(1) 89b/13

v.+ıdın 44b/06

[=4]

vuḳūf < Ar. *i.* Bilgi.

v. (bā-vücūd-ı ʿadem-i vuḳūf-ı kimyā) 106a/11

v. (ṣāḥib-i vuḳūf) 4b/02, 15a/14, 23b/02, 23b/05, 97b/05

v. (ṣāḥib-i vuḳūf bol-) 95b/14

v.+dur+(ṣāḥib-i vuḳūf) 13a/16, 98b/02

v.+ı(1) 30b/04, 41b/11, 53b/01, 77a/02

[=13]

vücūd < Ar. *i.* Varlık, mevcudiyet.

v.+ġa+(maʿbūd-ı vācibü'l-vücūd) 1b/09

v.+ı(1) 8a/04

[=2]

vüsʿat < Ar. *i.* Genişlik.

v.+i(1) 3a/17, 44b/09

[=2]

-Y-

yā < Fars. *bağ.* Veya, ya da.

y. 7a/01, 38b/05, 38a/10, 38a/11

[=4]

yā < Ar. *ünl.* Ey!

y. 1b/01, 1b/08, 3a/08, 3a/Dk

[=4]

yā rabbe'l-ʿālemīn Ey âlemlerin rabbi olan Allâh'ım!

y. 3a/10, 38b/02

[=2]

yād < Fars. *i.* Anma, hatırlama.

y. ḳıl- Anarak, zikrederek kutsal bir şey üzerine yemin etme. 61a/14

[=1]

Yādigar Bég *öz.i.* Hasan Sultan'ın oğlu olan şâirimizin adı.

y. 21b/05

[=1]

yaġ- *f.* Gökten yere düşmek.

y.-ar 34b/02

[=1]

yaḫ-fürūşlıḳ < Fars. *yaḫ-fürūş*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Buz satıcılığı.

y. 90a/04

[=1]

yaḫşı *sf.* ve *i.* Güzel, iyi, hoş.

y. 1b/11, 5a/05, 6a/17, 6b/09, 7a/05, 8a/09, 8b/04, 8b/15, 9a/01, 9a/03, 11b/07, 12a/06, 13a/16, 13b/09, 14b/05, 15a/05, 15a/15, 15a/15, 15b/07, 15b/08, 16a/10, 18a/10, 18b/07, 18b/09, 19b/03, 20a/12, 20b/13, 21a/03, 21b/07, 21b/12, 21b/16, 22a/07, 22b/10, 22b/16, 25a/14, 26a/05, 26a/10, 26b/07, 26b/16, 28a/06, 28b/05, 28b/11, 29a/14, 29b/09, 29b/17, 30b/03, 30b/04, 31b/15, 32a/01, 32a/02,

32a/04, 32a/04, 32b/07, 36b/02, 36b/12, 36b/13, 37b/13, 38a/11, 39a/03, 41a/06, 41a/17, 41b/10, 47a/08, 49a/Dk, 49a/Dk, 52a/03, 52b/10, 53b/05, 54a/10, 54b/10, 58a/10, 58b/11, 60a/08, 60a/16, 62a/03, 63a/03, 63a/11, 64a/12, 65a/02, 65b/16, 66a/16, 67b/14, 71a/08, 71b/02, 75a/09, 76a/16, 77a/08, 83a/07, 84a/07, 84b/04, 86a/09, 87a/11, 88a/04, 89a/05, 90b/06, 91b/07, 91b/07, 93a/15, 93b/05, 94b/12, 95a/08, 95b/17, 97a/15, 98b/01, 98b/17, 101b/14, 101b/16, 102a/16, 102b/08, 104a/05, 104a/12, 104b/16, 108a/01, 108b/12, 109b/04, 109b/13, 10a/06, 10b/05, 110a/17, 112b/09, 113a/07, 113a/15

y.+dur 13b/15, 26b/17, 51b/07, 54a/10, 69a/09, 76a/17, 77a/03, 78a/02, 78b/08, 83a/08, 97b/13, 100a/17, 108a/17

[=135]

***yaḫşı-iʿtiḳād** İnancı sağlam, îmân sahibi.

y. 102b/02

[=1]

***yaḫşı-puḫte** Tecrübeli, kâmil ve olgun kişi.

y. 110a/10

[=1]

yaḫşı-raḳ *sf.* (“Daha” ve “en” anlamları katan Tür. *+raḳ/+rek* ekinin eklenmesiyle) Daha iyi, daha güzel.

y. 95b/05

y.+dur 28a/12

[=2]

yaḫşıça *sf.* İyice, iyi kalpli.

y. 110a/04

[=1]

yaḫşılıġ *i.* İyilik, iyi insan olma hâli, iyi karakter. ↔ **yaḫşılıḳ.**

y.+ı(1) 69b/11, 108a/17

[=2]

yahşılıḳ *i.* İyilik, iyi insan olma hâli, iyi karakter. ↔ **yaḫşılıġ.**

y. 96a/05

[=1]

yaḥtemil < Ar. *sf.* İhtimal dâhilinde, olabilir.

y. 9b/17

[=1]

yāḫūd *bağ.* Veya, ya da.

y. 7a/Dk

[=1]

yaḳ- *f.* Ateşe vermek, yanmasını sağlamak, tutuşturmak.

y.-ıp 65b/14

y.-up 34b/11

[=2]

yaḳa *i.* Gömlek, ceket gibi giyeceklerin boyun kısmı ve bu kısma eklenen türlü parça.

y.+sın 80b/06

[=1]

yaḳın *i.* Mesafece uzakta olmayan, yakın.

y. 23a/16, 31a/11

[=2]

yalan *i.* (< E.T. *yalġan*) Doğru olmayan, gerçeğe aykırı şey, yalan. ↔ **yalġan.**

y. 43a/05

y.+dur 43a/05

[=2]

yalġan *i.* (< E.T. *yalġan*) Doğru olmayan, gerçeğe aykırı şey, yalan. ↔ **yalan.**

y. 38a/11

y.+ı(2) 106a/09

[=2]

yalvar *i.* (< E.T. *yalvar-*/*yalbar-* fiilinden) Yalvarma yakarma.

y.+ı(2) 39b/10

[=1]

yaman *sf.* Fena, kötü.

y. 2b/17, 4b/08, 5b/01, 7a/Dk, 8a/12, 8b/06, 20a/09, 28a/03, 28a/12, 30a/01, 31a/12, 31b/01, 31b/05, 32a/02, 32b/08, 36b/04, 41a/03, 41a/08, 42b/07, 43a/06, 48a/12, 51a/13, 52a/02, 65a/10, 66b/08, 66b/10, 67a/15, 69b/12, 71a/08, 73b/12, 74b/17, 77b/03, 79b/07, 82b/07, 83b/08, 87b/12, 88b/13, 89a/02, 89a/09, 89b/15, 91a/16, 92b/07, 93b/14, 96b/15, 97a/06, 97b/11, 97b/13, 98b/02, 101b/10, 102a/05, 102a/08, 102a/09, 103a/02, 103a/17, 104b/07, 105a/17, 106a/15, 107a/15, 108a/05, 109a/04, 109b/07, 110a/16, 112a/06, 112b/01, 112b/14, 113a/07

y.+ların 95a/08

[=67]

yamança *zf.* Kötü, fena bir şekilde.

y. 78b/05, 79b/09

[=2]

yan *i.* Bir yerin ön ya da arka kabul edilen kısmına göre sağ veya solda

olan tarafı, bir eksene göre sağ ve solda kalan taraf.

y.+ımdın 8b/09

y.+ına 39b/05

[=2]

yan- *f.* **I.**Yanmak, hasar görmek, kömürleşmek, kavrulmak.

y.-maz 39a/08

II. Tutuşmak, alev almak.

y.-a 34a/16

[=2]

yana *zf.* (< E.T. *yana*< *yan-mak* "geri dönmek"ten) Yine, tekrardan, buna ilaveten, ayrıca.

y. 2b/03, 2b/04, 2b/04, 3a/Dk, 7a/Dk, 8b/07, 15b/16, 39b/01, 40a/04, 41a/04, 63a/17, 74b/14, 88a/01, 88a/02, 96b/03, 96b/06, 103b/16, 105b/10, 10b/09, 111a/17, 112b/01

[=21]

yaʿnī *bağ.* Sözün kısası, anlaşılacağı üzere, yani.

y. 1b/02, 95a/08

[=2]

yan̂glıġ *e.* (< Çin. *yan̂g* "örnek, model, ölçü, tarz"+Tür. *+lıġ/+lig* ekinin eklenmesiyle) Gibi, benzeri, şekilde, tarzda, tarzında. ↔ **yan̂glıḳ.**

y. 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/04, 3b/11, 3b/17, 4a/07, 4a/09, 5b/02, 7a/Dk, 7a/Dk, 7a/Dk, 8b/14, 8b/16, 9a/09, 9a/12, 9b/16, 10b/03, 10b/16, 15a/13, 15b/07, 15b/16, 16a/07, 17b/05, 19, 22a/14, 22b/09, 24b/11, 27b/10, 29a/16, 30b/12, 32a/15, 33a/03, 33b/06, 37b/05, 38a/12, 39b/15, 40b/04, 40b/14, 40b/16, 41a/08, 43a/01, 44b/07, 47a/01, 50a/12, 50a/15, 53b/02, 60a/05, 61a/13, 65a/14, 67a/16, 68a/08, 74b/03, 74b/15, 77b/01, 78b/06, 79b/10, 86b/07, 86b/07, 87a/01, 87a/07, 88b/01, 88b/03, 89a/16, 89b/11, 90a/06, 91a/03, 91b/08, 92a/03, 93a/08, 93b/04, 93b/05, 94a/07, 95a/03, 95b/04, 95b/14, 99b/11, 100a/01, 101a/07, 101a/15, 101b/14, 103a/06, 104b/02, 106a/05, 106a/08, 106a/09, 106a/13, 106a/15, 106b/09, 107a/05, 107b/05, 109a/07, 109a/15, 109b/02, 111a/13, 111b/13, 112a/03, 112a/09, 112b/06

y.+tur 106b/14

[=100]

yan̂glıḳ *e.* (< Çin. *yan̂g* "örnek, model, ölçü tarz"+Tür. *+lıḳ/+lik* ekinin

eklenmesiyle) Gibi, benzeri, şekilde, tarzda, tarzında. ↔ **yañ̂glıġ.**

y. 44a/09, 82b/03, 86b/14

[=3]

yañ̂glış *sf.* Doğru olmayan, hatâlı, yanlış.

y.+dur 39b/10

[=1]

yap- *f.* Kapatmak.

y.-maġa 39a/09

[=1]

yār < Fars. *i.* **I.**Sevgili, mâşûk, yâr.

y. 39a/05, 42b/14

y. (ḫāl ū ḫaṭṭ-ı ʿārıż-ı yār) 39a/08

y.+e 40a/03

y.+ımdın 43b/05, 43b/06

y.+imi(2) 33b/16

II. Dost, arkadaş.

y. (yār-ı ʿazīz) 40a/02, 101b/16

y. (yār-ı ġālib-āne) 70a/07

y. (yār-ı germ-iḫtilāṭ) 40b/14

y. (yār-ı muvāfıḳ) 113b/17

y.+nıñ̂gdur 88b/15, 90b/06, 102b/12

III. Yardımcı.

y.+ı(1) 7a/Dk

[=16]

yar- *f.* Vücudun bir yerinde sert bir cisim veya bıçakla yara açmak, yarmak.

y.-up 80b/06

[=1]

yārān < Fars. *i.* (yār'ın çoğulu, *yār+ān*) Dostlar, arkadaşlar.

y. 22b/14, 106a/14

y.+dın 88a/01

[=3]

Yārek-i Ḳazvīnī *öz.i.* Herât'ta ikamet etmiş olan Kazvînli şâirin adı.

y. 94a/15

[=1]

yarlıġ *i.* Merhamet, bağışlama, affetme.

y. (yarlıġ-ı bī-zārlıġ) 81b/15

[=1]

yarmaḳ *i.* Para, akçe. ↔ **aḳçe.**

y. 24b/16

[=1]

yasaḳ *i.* Yasal engel, memnûiyet, men.

y. ġa yét- Cezalandırılmak. 13b/07

[=1]

yaş *i.* **I.**Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.

y.+ımda 27a/17

II.Göz yaşı.

y.+dan 39b/05

[=2]

yāver < Fars. *i.* Yardımcı, yardım eden.

y.+i(1) 7a/Dk

[=1]

yazıl- *f.* Yazılmak, kaleme alınmak.

y.-dı 116a/02

[=1]

ye < Ar. *i.* Arap alfabesinin yirmi sekizinci ve son harfi.

y. 34b/10

[=1]

yegāne < Fars. *sf.* Tek, biricik, yalnız.

yegāne yegāne *zf.* Birer birer, her biri. 40a/08, 40a/08

[=2]

yek < Fars. *i.* Bir sayısı.

y. 105a/09

[=1]

yekān < Fars. *sf.* Bir, tek.

yekān yekān *zf.* Birer birer, tek tek. 9a/17

[=2]

yeke < Fars. *sf.* Tek, yalnız.

y. 3a/Dk, 65a/16

[=2]

yeksān < Fars. *sf.* Aynı seviyede, eşit, müsâvî.

y. 32a/02

[=1]

Yemen < Ar. *öz.i.* Arap yarımadasının güney batısında bulunan dağlık ülke.

y. 9a/08

[=1]

yemīn < Ar. *i.* Yemin, ant.

y. ḳıl- Yemin etmek, ant içmek, söz vermek. 61a/15

[=1]

yet- *f.* **I.**Ulaşmak, varmak, yetişmek, vâsıl olmak. ↔ **yét-.**

y.-di 41b/14

II.Kâfî gelmek, yeterli olmak.

y.-er 39a/04, 39a/04, 39a/05, 39a/06, 39b/03, 39b/03, 39b/04

[=8]

yetīm-veş < Fars. *tü.sf.* (< Ar. *yetīm*+Fars. *-veş*'ten) Yetim tabiatlı.

y. 101b/02

[=1]

yevmiyye < Ar. *i.* Günlük kazanç, günlük, yevmiye.

y.+si 104b/02

[=1]

Yezd < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeyinde bulunan şehrin adı.

y.+de 18a/03, 18b/15

y.+de+(Dārü'l-ʿibāde-i Yezd) 10b/01, 40b/06, 68a/10

y.+dindür+(Dārü'l-ʿibāde-i Yezd) 31b/17, 109b/04

[=7]

Yezdlıġ < Fars. *Yezd*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Yezd şehrine mensup olan veya bu şehirde oturan kimse.

y.+dur 18a/01

y.+ġa 49a/Dk

[=2]

yéddi *i.* (< E.T. *yīti-yītti*) Altıdan sonra, sekizden önce gelen sayı.

y. 65b/02

[=1]

yéddümçi *sf.* (< E.T. *yetinç*) Yedinci.

y. 33a/15

[=1]

yér *i.* **I.**Toprak.

y.+din 34b/02

II. Yeryüzü, dünya.

y.+de 39a/06

III. Mekân, mevkî.

y.+de 100b/15

y.+dedür 48a/05

y.+i(1) 3a/08

IV. Yer, coğrafî mekân, diyar.

y.+de 92a/08

y.+ge 74b/14

yér yér *zf.* Orada burada, kısım kısım, bölüm bölüm. 6a/11

[=8]

yét- *f.* Ulaşmak, varmak, yetişmek, vâsıl olmak. ↔ **yet-.**

y.-di 10a/02, 11b/12, 13b/07

y.-düm 5b/17

y.-ip+(s̱ubūtġa yét-) 33a/10

y.-kende 50b/04

y.-miş+(érdi) 107a/03

y.-sin 6b/13

y.-üp+(érdi) 17a/13

[=9]

yétiş- *f.* İlişmek, kötü bir şeyin vücuda dokunması, başına gelmesi.

y.-di 8b/03

[=1]

yétür- *f.* Vâsıl etmek, ulaştırmak, eriştirmek, kavuşturmak.

y. 40a/03, 40a/03, 40a/04

y.-düm 43a/03

[=4]

yétkür- *f.* Ulaştırmak, eriştirmek, bir şeyi sağ sâlim sonuçlandırmak.

y.-di 37b/14

y.-di+(itmāmġa yétkür-) 47a/08

y.-di+(itmāmıġa yétkür-) 103a/12

y.-diler 105b/13, 73b/05

y.-diler+(itmāmġa yétkür-) 36a/13, 55a/10

y.-eler 9a/15

y.-elim 39a/17

y.-meseler 4a/03

y.-miş+(érdi) 19a/14

y.-se+(iṣlāḥıġa yétkür-) 114a/07

y.-se+(ḳatlġa yétkür-) 96b/02

y.-üp 96b/01, 109a/15

y.-üpdür 11b/13

y.-üpdür+(itmamġa yétkür-) 33b/07

y.-üp+(érduḳ) 65a/17

y.-ür+(ḫademāt yétkür-) 85a/17

y.-ürler 3a/15

y.-ürler+(niṣbet yétkür-) 84b/04

y.-ürler+(ṣubūtġa yétkür-) 38a/12

[=22]

yıḳ- *f.* Yıkmak, viran hâle getirmek, harap etmek.

y.-maġa 39a/04

[=1]

yıl *i.* Dünyanın güneş etrafında tam bir devir yapması için geçen süre, yıl, sâl. ↔ **il.**

y. 3b/05, 4b/13, 5a/01, 89a/10

[=4]

yıraġ *sf.* (< E.T. *yıraḳ*) Uzak, ırak. ↔ **ıraġ, ıraḳ.**

y. 13b/14

[=1]

yiber- *f.* Göndermek, yollamak.

y.-ip+(érdi) 15b/16

y.-miş+(érdi) 96b/01

y.-üpdür 3a/Dk

y.-ür 106b/10

y.-ürler+(érdi) 3b/11

[=5]

yiberil- *f.* Bir yere memuriyet için atanmak, tayin edilmek.

y.-medi 5a/01

[=1]

yigirmi bir *i.* Yirmiden sonra, yirmi ikiden önce gelen sayı.

y. 4b/13

[=1]

yigirmi tokuz *i.* Otuzdan önce, yirmi sekizden sonra gelen sayı.

y. 2a/05

[=1]

yigit *i.* Genç.

y. 8b/02, 8b/14, 9a/03, 9a/09, 13b/05, 19b/02, 20a/09, 20a/15, 20b/11, 30b/16, 31a/10, 40a/09, 41a/08,

42a/02, 43a/06, 96b/03, 97b/05, 100a/12, 102a/07, 103a/05, 111b/04

***yigit-ḳadem** Yiğit adımlı, cengâver adımlı. 7a/Dk

y.+din 96b/07

y.+dür 10b/06, 16a/10, 18b/08, 18b/15, 21a/04, 21b/06, 21b/11, 22a/14, 22b/08, 22b/11, 26b/16, 30a/01, 31a/04, 31a/15, 33a/09, 35a/15, 38b/03, 39b/12, 40b/13, 41a/17, 42a/08, 42b/04, 60a/15, 69b/11, 70a/07, 71b/02, 74b/13, 77a/11, 83b/08, 84a/07, 88b/11, 91a/15, 99b/17, 100a/17, 101b/02, 101b/09, 107a/11, 109b/04

y.+ġa 27a/13

y.+leri 40a/08

y.+tür 8a/06, 41b/10

[=65]

yigitlik *i.* Gençlik.

y. 106a/13

[=1]

yin- *f.* (< E.T. *in-*) İnmek, yukarıdan aşağıya doğru gelmek.

y.-erse 43b/05

[=1]

yoḳ *sf.* ve *i.* **I.**Bulunmayan, mevcut olmayan şey.

y. 2a/08, 6a/10, 15b/03, 21b/04, 34b/07, 44b/09, 50b/01, 52a/01, 73b/05, 87a/02, 95b/11

y.+dur 3a/17, 34b/04, 50a/14, 51b/03, 52a/07, 53b/02, 88b/13

y.+tur 23b/07, 64b/04, 75a/09, 104b/15, 110b/14

II. *e.* Değil.

y. 39a/11, 40a/01, 42a/14, 68a/14

[=27]

yoḳarı *i.* (< E.T. *yoḳaru*) **I.**Bulunulan yere göre seviye bakımından daha yüksekte olan veya daha yüksek kabul edilen taraf yahut bu tarafta bulunan şey.

y. 96a/14

y.+dın 44b/02

II. Konuşma ya da yazılı metinlerde daha önceki kısım, üst.

y. 28a/10

III. Derece ve yetki bakımından daha üstte bulunan, yüksek makama sahip kimse.

y.+dın 29b/10

[=4]

yol *i.* **I.**Bir yere gitmek için üzerinden geçilip gidilen yer, râh, tarîk.

y. 9a/14, 40a/17, 95a/12

y.+ġa 67a/17

y.+ıda 30b/17

y.+lar 4a/10

II. Amaç, dava, uğur.

y.+uñgda 21b/03

[=7]

yoldaş *i.* Samimi dost, arkadaş.

y. 9b/16, 10b/05

[=2]

yoldaşlıġ *i.* Yoldaş olma durumu. ↔ **yoldaşlıḳ.**

y.+ı(1) 33a/10

[=1]

yoldaşlıḳ *i.* Yoldaş olma durumu. ↔ **yoldaşlıġ.**

y.+lar 9b/15

[=1]

Yolḳulı Bég Şāmlu *öz.i.* Herât Beylerbeyi Alîkulı Han'ın kitâbdârı olan, "Enîsî" mahlasıyla Fars dilinde şiirler kaleme almış, ayrıca "Mahmûd ve Ayaz" adlı bir mesnevî yazmış Türk şâirinin adı.

y. 35a/14

[=1]

yon- *f.* Yontmak.

y.-ar 33b/14

[=1]

Yūsuf < Ar. *öz.i.* Osmanlı şâiri Bâkî Çelebi'nin çok değer verdiği ve sevdiği hocasının oğlunun adı. **Yūsuf Çelebi, Yūsuf-ı S̱ānī.**

y.+nı 39a/16

[=1]

Yūsuf Bég Ustaclu *öz.i.* Türkçe şâiri Pîr Kulı Beg'in akrabası olan, Ustaclu Türkmenlerinden devlet adamının adı.

y. 43a/12

[=1]

Yūsuf Çelebi *öz.i.* Osmanlı şâiri Bâkî Çelebi'nin çok değer verdiği ve sevdiği hocasının oğlunun adı. **Yūsuf, Yūsuf-ı S̱ānī.**

y. 39a/12

[=1]

Yūsuf H̱ān-ı Afşār *öz.i.* İsfahânlı şâir Himmetî'nin, defterhânesinde görevli olduğu devlet adamının adı.

y. 91a/16

[=1]

Yūsuf ū Züleyẖā *öz.i.* Yazılı olarak ilk defa Tevrat'ta geçen, daha sonra İncil ve Kur'ân'da da anlatılan; Arap, Fars ve Türk edebiyatı kadar Batı edebiyatını da etkileyen, XIII. yüzyıl

Anadolulu şâir Şeyyâd Hamza'nın Eski Anadolu Türkçesinde kaleme aldığı, Sâdıkî'nin verdiği bilgi ve şiir örneğinden anlaşıldığına göre Mecma'ü'l-Havâss'ta adı geçen Türkmen şâiri Mahmûd Beg Sâlim'in Farsça nazîre yazdığı dünyaca ünlü hikâyenin adı.

y. 36b/13, 36b/14

[=2]

Yūsuf-ı S̱ānī *öz.i.* Osmanlı şâiri Bâkî Çelebi'nin çok değer verdiği ve sevdiği hocasının oğlunun adı. **Yūsuf, Yūsuf Çelebi.**

y. 39a/13

[=1]

yük *i.* Bir şeyin başka bir şey üzerine binen ağırlığı, kuvveti, sıklet.

y.+dür 34b/01

[=1]

yümn < Ar. *i.* Uğur, bereket, baht.

y. 25b/01

[=1]

Yümnī-i Simnānī *öz.i.* İran'ın Simnân beldesinden olup kılıç yapım ustası olan şâirimizin adı.

y. 67b/06

[=1]

yürü- *f.* (< E.T. *yorı-*) Adım atarak ilerlemek.

y.-r 105a/11, 106b/14

y.-r+(érdi) 27a/14, 84b/17, 103a/11, 103a/17, 106a/04, 106a/14, 107b/05

[=9]

yüz *i.* **I.**Yüz, surat, çehre.

y. çevir- Yüz çevirmek. 43a/04

y. çevür- Yüz çevirmek. 91b/13

y.+din Nedeniyle, sebebiyle. 8b/08

y.+i(1) 43a/05

y.+idin **I.**Yüzünden, sebebiyle, nedeniyle, -mak/-mek için. 61b/17, 103b/12

II. Bakımından, açısından, -e göre. 22b/09

y.+iñ̂gdin 20b/04

[=8]

yüz *i.* Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı.

y. 3a/Dk, 10b/09, 10b/09, 10b/13, 15a/11, 68a/14, 95a/13, 109a/16

[=8]

yüzlen- *f.* Belirmek, meydana gelmek, hâsıl olmak, oluşmak.

y.-mesün 88a/08

y.-ür 10a/11, 74b/04

[=3]

yüzlü *sf.* Yüzü olan, yüze sahip olan.

y. 6a/07

[=1]

-Z-, -Ẕ-, -Ż-, Ẓ-

żabṭ < Ar. *i.* Tutma, zaptetme, bir şeye veya kendisine hâkim olma.

ż. ḳıla al- Tutmak, kendine hâkim olmak, kendini zaptetmek.7a/03

[=1]

zāde < Fars. *i.* Bir kimsenin bir takım meziyetleri sonucu beliren somut netice, ürün, eser.

z. (zāde-i ṭabʿ) 13a/02

[=1]

żaʿf < Ar. *i.* Zayıflık, dayanıksızlık.

ż.+ıda 39b/09

[=1]

ẓafer < Ar. *i.* Savaşta kazanılan galibiyet, zafer.

ẓ. (rāyet-i ẓafer) 3b/06

ẓ. (rikāb-ı ẓafer-intisāb) 16a/09, 42a/11

[=3]

zāhid < Ar. *i.* İbadete düşkün, zühd ve takvâ sahibi olan kimse, dindar.

z. 31a/16

[=1]

zaḫīm < Ar. *sf.* Kalın.

z. 66b/04

[=1]

ẓāhir < Ar. *sf.* Meydanda olan, açık ve belli olan, âşikâr.

ẓ. 6a/06, 18a/02, 92a/07, 102a/07

ẓ. bola başla- Meydana çıkmaya, belirmeye başlamak. 111a/16

ẓ. bol- Ortaya çıkmak, belirmek, apaçık hâle gelmek. 10a/02, 42a/12, 63b/03, 88b/03, 89b/13, 96a/09, 105b/13, 105b/17

ẓ. ḳıl- Açık bir hâle getirmek, açıklamak, sergilemek. 40b/03, 95a/17

ẓ.+dür 105a/08

ẓ.+i(1) 28a11, 111b/01

[=18]

ẓāhirā < Ar. *zf.* Anlaşılan, görünüşte, anlaşıldığına göre.

ẓ. 10b/05, 74a/12, 92a/11

[=3]

ẓāhirī < Ar. *sf.* Görünürde, dış görünüşteki.

ẓ. (bā-vücūd-ı mehābet-i ẓāhirī) 4b/11

ẓ. (ʿulūm-ı ẓāhirī) 12a/17, 24a/10, 33b/04, 36a/11, 58a/09, 64b/04

ẓ.+de+(ʿulūm-ı ẓāhirī) 28b/05, 65b/11

ẓ.+ġa+(cemīʿ-i ʿulūm-ı ẓāhirī) 11a/17

[=10]

zaḫm < Fars. *i.* Yara.

z.+ı(1) 8b/03

[=1]

zaḥmet < Ar. i. Çekilen zorluk, güçlük, sıkıntı; verilen emek.

z. tart- Zahmet çekmek. 24a/11, 42b/04, 65b/12

z.+iġa 24a/11

[=4]

żaʿīf < Ar. *sf.* Güçsüz, kuvvetsiz, zayıf.

***żaʿīf-terkīb** Zayıf bünyeli, çelimsiz vücutlu. 80b/03

[=1]

ẓālim < Ar. *sf.* Zulmeden, acımasız, sitemkâr sevgili.

z. 111b/05

[=1]

zamān < Ar. i. İçinde bulunulan devir, yaşanmakta olan dönem, çağ.

z. 7b/01, 105b/11

z. (aʿlam-ı ʿulemā-yı zamān) 25a/02

z. (ebnā-yı zamān) 15a/15

z. (ferīd-i zamān) 68a/06

z. (pād-şāh-ı zamān) 37b/17

z. (zamān-ı devlet) 7a/04, 21b/11

z.+da 30b/14, 44a/16, 44b/01, 95a/15, 95a/17, 101a/03

z.+dur+(nādirü'z-zamān) 109b/12

z.+ıda 3a/Dk, 4b/11, 11b/11, 12a/12, 29b/09, 43a/13, 47a/05, 48a/06, 106a/13

z.+ıdın 7a/Dk, 37b/17

z.+ınıñ 11a/17, 12a/04, 15b/02, 78a/17, 105b/08

z.+nıñ 2b/14, 44a/14

z.+nıñdur+(ferīdü'z-zamān) 85a/01

z.+nıñdur+(nādirü'z-zamān) 68a/15

z.+nıñdur+(Süleymān-ı zamān) 6a/06

[=36]

żamīr < Ar. *i.* İç, derûn, bâtın.

z. (perde-i żamīr) 3a/Dk

[=1]

ẓann < Ar. *i.* Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, sanı, zan.

ẓ. 5a/16

[=1]

zār < Fars. *i.* Ağlama, inleme.

z. ol- Ağlamak. 34a/02

z.+ımnı+(şerḥ-i dil-i zār) 40a/03

[=2]

ẓarāfet < Ar. *i.* İncelik, zariflik, güzellik.

ẓ.+ler 39a/12

[=1]

***ẓarāfet-gūne** Zarif bir şekilde.

ẓ. 93b/02

[=1]

ẓarf < Ar. *i.* Kap, kılıf, mahfaza.

ẓ.+ı(1) 11b/02

[=1]

żarūret < Ar. i. Mecburiyet, zorunluluk, gereklilik.

ż.+i(1) 20a/16

[=1]

żarūrī < Ar. *sf.* Mecbûrî, zorunlu, gerekli, gereken.

ż. (ekser-i resāʾil-i żarūrī-i şiʿr) 23a/13

[=1]

ẕāt < Ar. *i.* Kişi, şahıs, zât.

ẕ. 25a/13

ẕ. (ḫōş-ẕāt) 35a/15

ẕ.+ıda 75b/05

[=3]

ẕātī < Ar. *sf.* Kişiye özgü, zâta ait, özel.

z. 1b/13

[=1]

żāyiʿ < Ar. *sf.* Ziyan olmuş, bitmiş, tükenmiş, kaybedilmiş.

ż. bol- Ziyan olmak, tükenmek, yitmek. 31b/15

[=1]

ze < Ar. *i.* Arap alfabesinin on birinci harfi.

z. 34a/07

[=1]

zebūn < Fars. *sf.* Güçsüz, zayıf, yenik, âciz.

z. 34b/07

[=1]

zehr < Fars. *i.* Zehir, ağu.

z. (zehr-i ġam) 34a/06

z. (raḳīb-i ʿāşıḳlıḳ-ı zehr-i mār) 112a/02

[=2]

ẕekā < Ar. *i.* İnsandaki düşünme, gerçekleri algılama, akıl yürütme, yargılayıp sonuç çıkarma yeteneği, anlama gücü, zihin keskinliği, anlak, zeyreklik.

ẕ. 7b/06

[=1]

Zekī-i Hemedānī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup Fars dilinde şiirler kaleme almış olan İranlı şâirin adı.

z. 78b/05

[=1]

z̠el < Ar. *i.* Arap alfabesinin dokuzuncu harfi.

z. 34a/05

[=1]

zencīr < Fars. *i.* Birbirine geçmiş madeni halkalardan meydana gelen bağ, zincir.

z. 65b/13

[=1]

zengār < Fars. *i.* Pas, kir.

z. (zengār-ı kem) 34a/08

[=1]

zer < Fars. *i.* Altın.

z. 105a/11

[=1]

zer-keşlıġ < Fars. *zer-keş*+Tür. *+lıġ/+lig*'den *tü.i.* Sırmacılık işi, mesleği. ↔ **zer-keşlıḳ.**

z.+ıdın 89a/01

[=1]

zer-keşlıḳ < Fars. *zer-keş*+Tür. *+lıḳ/+lik*'ten *tü.i.* Sırmacılık işi, mesleği. ↔ **zer-keşlıġ.**

z. 101a/09

[=1]

ẓerāīf < Ar. *i.* (ẓarīfe'nin çoğulu) Zarif, ince ve güzel şeyler.

z. 3b/12

[=1]

zerrāḳ-āne < Ar.+Fars. *b.sf.* Düzenbazca, hilekârca.

z. 111a/14

[=1]

z̠erre < Ar. *i.* Zerre, çok küçük parçacık.

z̠. 39a/06

z̠. (z̠erre-i bī-miḳdār-ı āftāb-ı ʿālem-tāb) 3a/Dk

z̠. (z̠erre-i hevā-dārlıġ) 3a/Dk

z̠.+si 114a/02

[=4]

zevār < Fars. *i.* Hizmetçi, müstahdem.

z. 111a/14

[=1]

Zevāre *öz.i.* İran'ın Erdistân adlı kasabasına bağlı olup Hâtem-i Kâşî'nin öğrencisi Mîr Münhî'nin köyünün adı.

z. 27b/07

[=1]

z̠evḳ < Ar. *i.* Hoşa giden bir şeyden ötürü duyulan beğenme duygusu.

z̠.+ıdın 13b/08

[=1]

ẓılāl < Ar. *i.* (ẓıll'ın çoğulu) Gölgeler.

ẓ. (ẓılāl-ı celāl) 5b/13

[=1]

Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās *öz.i.* 1571 senesinde dünyaya gelen, ülkeyi yönettiği 1588-1629 yılları arasında Osmanlı ve Özbek birliklerini İran topraklarından çıkaran, sürekli bir ordu kurarak Safevî Devleti'ni güçlendiren, ayrıca İsfahân'ı devletin pâyitahtı yaparak kültür ve ticaret merkezi hâline getiren, Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinin müellifi Sâdıkî'nin kitâbdârlığını yaptığı Safevî-Türk devlet adamının adı. ↔ **Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān, Ẓıllu'llāh Şāh Ebū'l-Ġāzī ʿAbbās Pād-şāh, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān.**

ẓ. 13b/07

[=1]

Ẓıllu'llāh Şāh Ebū'l-Ġāzī ʿAbbās Pād-şāh *öz.i.* 1571 senesinde dünyaya gelen, ülkeyi yönettiği 1588-1629 yılları arasında Osmanlı ve Özbek birliklerini İran topraklarından çıkaran, sürekli bir ordu kurarak Safevî Devleti'ni güçlendiren, ayrıca İsfahân'ı devletin pâyitahtı yaparak kültür ve ticaret merkezi hâline getiren, Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinin müellifi Sâdıkî'nin kitâbdârlığını yaptığı Safevî-Türk devlet adamının adı. ↔ **Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān.**

ẓ. 16a/08

[=1]

Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān *öz.i.* 1571 senesinde dünyaya gelen, ülkeyi yönettiği 1588-1629 yılları arasında Osmanlı ve Özbek birliklerini İran topraklarından çıkaran, sürekli bir ordu kurarak Safevî Devleti'ni güçlendiren, ayrıca İsfahân'ı devletin pâyitahtı yaparak kültür ve ticaret merkezi hâline getiren, Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinin müellifi Sâdıkî'nin kitâbdârlığını yaptığı Safevî-Türk devlet adamının adı. ↔ **Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās, Ẓıllu'llāh Şāh Ebū'l-Ġāzī ʿAbbās Pād-şāh.**

ẓ. 10a/01

[=1]

zīb < Fars. *i.* Süs, ziynet, bezek.

z. 114a/03

[=1]

zihī < Fars. *ünl.* Ne güzel, ne hoş, ne iyi.

z. 34a/11

[=1]

ẕihn < Ar. *i.* Anlama, kavrama, idrak, tanıma, hatırlama, sembolleştirme, muhâkeme ve soyutlama gibi faaliyetlerin bütünü.

ẕ. (nezāket-ẕihn) 33a/17

ẕ.+ide 87a/12

[=2]

ẕikr < Ar. *i.* Bir şey ya da kimsenin adını anma, sözünü etme.

ẕ. 3a/08

ẕ. (ẕikr-i ḫayr) 3a/17

ẕ.+i(1) 114a/01

ẕ.+ide 3a/10, 7a/Dk, 8a/03, 10b/10, 19a/10, 23a/09, 33a/16, 44a/05

ẕ.+in 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk, 3a/Dk

[=15]

Zilālī-i Gīlānī *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

z. 109a/04

[=1]

zinde-pūşlıḳ < Fars. *zinde-pūş*+Tür. -*lıḳ*/+*lik*'ten. *tü.i.* Hırpani kılıklı kimse.

z. 32a/15

[=1]

zīr-neşīn < Fars. *b.sf.* En aşağıda oturan.

z.+i(1) 113b/14

[=1]

zīra < Fars. *bağ.* Çünkü, zira.

z. 3a/Dk, 9b/09, 13b/15, 15b/15, 39a/05, 44b/08, 78b/06, 81b/10, 93a/06, 94b/04

[=10]

zirāʿat < Ar. i. Çiftçilik, tarım.

z.+iġa 25b/13

[=1]

ziyāde < Ar. *sf.* Fazlasıyla, oldukça, çok.

z. 4b/12, 6a/14, 6b/01, 7a/Dk, 7b/01, 7b/08, 7b/16, 8a/06, 10a/09, 11b/10, 12a/17, 13a/14, 13b/15, 14b/16, 15a/11, 15b/05, 18b/16, 19a/14, 20b/11, 20b/13, 21b/10, 22a/16, 22b/07, 22b/11, 22b/16, 24a/12, 26a/02, 30b/12, 33a/08, 41b/16, 44b/08, 48a/08, 48a/09, 50a/15, 60a/04, 60a/16, 62a/02, 64b/02,

65a/15, 65b/03, 67b/11, 67b/14, 68a/01, 68a/09, 69a/08, 74a/13, 81b/12, 82a/05, 82b/02, 82b/16, 85a/13, 85a/16, 87a/11, 88a/08, 88b/02, 92a/07, 93b/04, 94a/14, 100a/01, 100a/12, 101b/13, 103a/10, 103b/07, 106a/07, 107a/02, 107a/12, 109b/13, 10a/09, 110b/14, 112a/05

ziyāde ziyāde Çok fazla. 108b/05

z.+dür 23

[=72]

ziyādet → ziyāde

z.+i(2) 22b/14

[=1]

żiyāfet < Ar. *i.* Bir kimseyi en iyi şekilde ağırlama, yedirip içirme, şölen.

ż. ḳıl- Ziyafet vermek, şölen sunmak. 28a/02

ż. (riʿāyet ve żiyāfet ḳıl-) 92a/03

[=2]

ziyāret < Ar. *i.* Bir kimseyi ya da yeri görmeye gitme, ziyaret.

z.+i(1) 21b/07

[=1]

ziynet < Ar. *i.* Süs, ziynet.

z. bér- Tezyîn etmek, süslemek. 42b/06

z. (kemāl-i ziynet) 103b/08

z.+i(1) 5b/10

z.+idin 114a/03

[=4]

ẕū-funūn < Ar. *sf.* İlim sahibi, bilgi sahibi, bilgin, âlim.

ẕ. 95a/09

[=1]

ẓuhūr < Ar. *i.* Meydana çıkma, belirme, görünme.

ẓ.+ġa kél- Ortaya çıkmak, baş göstermek, belirmek, görünmek. 25b/08

[=1]

Ẓuhūrī-i Şīrāzī *öz.i.* Mevlânâ Vahşî'nin talebesi olup Sâdıkî'nin kendisini şahsen tanımadığını fakat şiirlerini çokça gördüğünü ve beğendiğini belirttiği Farsça şâirinin adı.

z. 77b/17

[=1]

ẓulm < Ar. *i.* Zulüm, eziyet.

ẓ. (ẓulm ū teʿaddī) 3a/Dk

[=1]

zünnār < Ar. *i.* (Ar. *zunnār*< Yun. *zonari*) Hıristiyan din adamlarının, keşişlerin bellerine bağladıkları kıldan uzun kuşak.

z.+ı(2)+(rişte-i zünnār) 20b/06

[=1]

ẓurefā < Ar. *i.* (ẓarīf'in çoğulu) Zarif kimseler, nazik kişiler.

z. 89a/05

[=1]

zübde < Ar. *i.* (Ar. *zubde*) En seçkin, en değerli.

z. (zübdetü'l-evlād) 7a/Dk, 19a/17

[=2]

zühd < Ar. *i.* Zâhidlik, sofuluk, kendini dünya işlerinden alıkoyup ibadete verme işi.

z. 31a/15

[=1]

z. (bā-vücūd-ı zühd ve ṣalāḥ-ṭurfe) 58b/12

[=1]

zülf < Fars. *i.* (Fars. *zulf*) Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi.

z. (zülf-i siyāh) 39a/04

z. (zülf-i yār) 97a/13

z.+in.+(tār-ı zülf) 3a/Dk

z.+iñ 83a/02

z.+üñe 42b/12

3.2. KİŞİ ADLARI DİZİNİ

ʿAbbās Bég *öz.i.* Ferâhzâd Beg-i Türkmen'in oğlu olan devlet adamı ve şâirin adı.
ʿa. 22a/13
[=1]

ʿAbbās Sulṭān Afşār *öz.i.* Kāsım Beg-i Kısmî'nin babası olan devlet adamının adı.
ʿa. 19a/17
[=1]

ʿAbdu'llāh H̱ān Özbek *öz.i.* Şeybânî hânedânına mensup bir kimse olarak muhtemelen 1532 ya da 1533 tarihinde Âferînkent denilen yerde dünyaya gelen, Safevî Devleti'ne karşı Osmanlı Devleti ile sürekli irtibat ve işbirliği içerisinde bulunmuş olan, "İvaz Gāzî" mahlasıyla hem Farsça hem de Türkçe şiirler kaleme alarak 1598 yılında vefat eden Özbek hanının adı.
ʿa. 6b/08, 36a/09
[=2]

Ādem < Ar. *öz.i.* İlk yaratılan insan ve ilk peygamber.
ā. 1b/11, 2a/13
[=2]

ʿĀdilī < Ar. *öz.i.* Şâh İsmail-i Sânî'nin (II.İsmail) mahlası.
ʿā. 5a/06
[=1]

Aḥmed Bég Müşerref *öz.i.* Hâce Seyfü'l-mülûk'un evlatlarından olup Şâh Tahmâsb tarafından iltifat gören, ilim öğrenmeye daha fazla ilgi duyarak şiir yazmak işinden sıkılmış olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.
a. 18b/05
[=1]

ʿAlī ʿaleyhi's-selām < Ar. *öz.i.* Hz. Alî (ona selâm olsun). ↔ **ʿAlī.**
ʿa. 107a/08
[=1]

ʿAlī el-kātib < Ar. *öz.i.* Mevlânâ Mîr Alî'nin yazmış olduğu kıt'alarda kullanmış olduğu iki isimden biri.
ʿa. 29a/13
[=1]

ʿAlī Şīr *öz.i.* 1441 senesinde bugünkü Afganistan'ın Herât kentinde dünyaya gelip aynı kentte 1501 Mîlâdî senesinde vefat etmiş olan, Klasik Çağatay edebiyatının en büyük şâiri ve devlet adamı Alî Şîr Nevâî. Üstâd Alî Şîr Nevâî, vermiş olduğu paha biçilmez eserlerle Çağatay Türkçesi'ni 19. Yüzyılın sonlarına kadar Orta Asya'nın müşterek yazı dili hâline getirmiştir ve bu yüzden bu tarihî Türk lehçesinin klasik dönemi onunla başlatılmaktadır. Nevâî, özellikle yaşadığı dönemde Türkçe'yi yüceltip bu dile ivme kazandıran "Muhâkemetü'l-Lûgateyn" (İki Dilin Muhâkemesi) adlı ünlü eserini yazmaktan başka aynı zamanda Doğu-İslâm Dünyası şuara tezkireciliği geleneğinin en büyük temsilcilerinden biri olmuş ve bu alanda Türk dilinde ilk büyük eser olan "Mecâlisü'n-Nefâyis" adlı yazmayı Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almıştır. ↔ **Emīr ʿAlī Şīr Nevāyī, Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr, Nevāyī.**

ʿa. 2b/04

[=1]

ʿAlīḫān Mīrzā *öz.i.* Sâdık mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler kaleme alan ve Murâd Han'ın küçük kardeşi olan Türk şâirinin adı.

ʿa. 20a/14, 21b/01

[=2]

ʿAlīḳulı Ḫān *öz.i.* Zamanının ünlü Herât Beylerbeyi olan ünlü şahsiyet, devlet adamı. ↔ **ʿAlīḳulı Ḫān-ı Herāt Bégler-bégi.**

ʿa. 41b/09

[=1]

ʿAlīḳulı Ḫān-ı Herāt Bégler-bégi *öz.i.* Zamanının ünlü Herât Beylerbeyi olan ünlü şahsiyet, devlet adamı. ↔ **ʿAlīḳulı Ḫān.**

ʿa. 35a/14, 41a/16

[=2]

Aʿrecī < Ar. *öz.i.* Kadı Leng adlı şâirimizin mahlası.

a. 107b/04

[=1]

ʿĀrıżi-i Ḳumī *öz.i.* İran'ın Kum kentinden olup Farsça beyitler kaleme almış İranlı şâir.

ʿā. 112b/08

[=1]

ʿArşī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Tahmâsb Kulı Beg'in mahlası.

ʿa. 18b/17

[=1]

Artīmān *öz.i.* Hemedân'a bağlı olan ve şâir Mîr Şâh Murtazâ'nın mensup olduğu köyün adı.

a. 31a/03

[=1]

Āṣaf-cāh Mīr Necm *öz.i.* Zamanının vezîr-i azamı ve emîr-i ekremi olan, Şîrâzlı şâir Mevlânâ Lisânî'nin irticâlen kasîde söylediği devlet adamı. ↔ **Mīr Necm.**

ā. 44a/13

[=1]

Āṣaf-cāh Mīrzā Selmān *öz.i.* Şâir Mîrzâ Nizâmü'l-mülk'ün babası olan devlet adamı.

ā. 21b/09

[=1]

ʿAtīḳī < Ar. *öz.i.* Atîkî-i Şîrvânî adlı şâirin mahlası.

ʿa. 91b/13

[=1]

ʿAtīḳī-i Şīrvānī *öz.i.* Azerbaycan'ın Şamahı kentinden olup Türkçe ve Farsça şiirler yazmış olan Türk şâirinin adı.

ʿa. 91b/10

[=1]

Avcı Dercezīnī *öz.i.* İran'ın Dercezîn vilayetinden olup Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

a. 100a/11

[=1]

Baba Fiġānī *öz.i.* Fars edebiyatında "Sebk-i Hindî" akımının kurucusu olarak kabul edilen, İran'ın Şîrâz şehrinde dünyaya gelen, şiirlerinde "Sekkâkî" (Bıçakçı) mahlasını kullanan, ancak dîvânında bu mahlasla yazılmış herhangi bir şiirine rastlamadığımız ve Meşhed'de Hicrî 925/Mîlâdî 1519 yılında vefat etmiş olan İranlı şâirin adı.

b. 37b/14, 55a/09, 92a/17

[=3]

Baba Ḥasan *öz.i.* Şîrâzlı Farsça şâiri Mevlânâ Lisânî'nin Tebrîz'deki mezarının çok yakınında bulunduğunu belirttiği kabristanda yatan kimsenin adı.

b. 47a/01

[=1]

Bāḳī *öz.i.* Asıl adı Mahmûd Abdü'l-bâḳī olup 1526 senesinde İstanbul'da dünyaya gelen, Osmanlı-Türk edebiyatında asırlarca devam eden bir etki uyandıran ve "Sultânü'ş-Şu'arâ" (Şâirlerin sultanı) ünvanını kazanarak; kendi yazdığı dîvânından başka "Fezâilü'l-cihâd", "Meâlimü'l-yakîn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn" ve "Fezâil-i Mekke" adlı eserleri kaleme alan, Hicrî 1008/Mîlâdî 1600 yılında İstanbul'da vefat eden ünlü Türk şâirinin adı. ↔ **Bāḳī Çelebi**

b. 39b/10

[=1]

Bāḳī Çelebi *öz.i.* Asıl adı Mahmûd Abdü'l-bâḳī olup 1526 senesinde İstanbul'da dünyaya gelen, Osmanlı-Türk edebiyatında asırlarca devam eden bir etki uyandıran ve "Sultânü'ş-Şu'arâ" (Şâirlerin sultanı) ünvanını kazanarak; kendi yazdığı dîvânından başka "Fezâilü'l-cihâd", "Meâlimü'l-yakîn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn" ve "Fezâil-i Mekke" adlı eserleri kaleme alan, Hicrî 1008/Mîlâdî 1600 yılında İstanbul'da vefat eden ünlü Türk şâirinin adı. ↔ **Bāḳī.**

b. 6a/12, 39a/10

[=2]

Bāẕilī-i Sāveci *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'ta belirtildiğine göre aynı zamanda iyi bir hattat olan, özellikle nesh-tâlik hattında muvaffakiyeti bilinen ve Farsça şiirler yazmış olan şârini adı.

b. 112a/05

[=1]

Bedī'ī < Ar. *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimize göre Tebrîzli olan ve hem Fars hem de Türk dillerinde şiir söylemiş olan Hakîm-i Bedî'î adlı Türk şâirinin mahlası.

b. (şarāb-ı Bedī'ī) 97a/14

[=1]

Bedirḫān *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimize göre Tekelü Türkmenlerinden Hôş-tab'-ı Bâlî'nin de, sonrasında Esterâbâd'da öldürülmesine neden olan savaşı kazanan kumandanın adı.

b. 42a/11

[=1]

Bedīü'z-zamān Mīrzā *öz.i.* Behrâm Mîrzâ'nın oğlu olup uzun yıllar boyunca Sîstân sultanlığında bulunmuş olan, şiirlerini Farsça kaleme alan ünlü devlet adamı ve şâirin adı.

b. 7b/05

[=1]

Bedr < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Ordubâdlı şâir Nâmî'nin oğlunun adı.

b. 81b/07

[=1]

Behrām Mīrzā *öz.i.* Elkās Mîrzâ'nın kardeşi, Bedîü'z-zamân Mîrzâ'nın babası olup, bir çok ilim ve sanat dalında mâhir olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz, şiirlerini Türkçe ve Farsça kaleme almış olan Safevî-Türk devlet adamı ve şâirinin adı.

b. 7a/Dk, 7a/Dk, 7b/05, 62b/16

[=4]

Bīdilī-i Hemedānī *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimize göre kumaş ve iplik boyacıhânesinde yazıcılıkla vaktini geçirmiş olup Fars dilinde şiirler yazmış Hemedânlı şâirin adı.

b. 102a/10

[=1]

Bī-kesī-i Şīrāzī *öz.i.* Mevlânâ Gazâlî-i Meşhedî Şîrâz'a geldiğinde bu şâiri hicveden Fars dilinde bir kıt'a yazmış olan Şîrâzlı şâirin adı.

b. 112a/12

[=1]

Bişikī < Tür. *bişik*+Ar./Fars. nispet eki -*ī*'den Fars. *öz.i.* Gerçekte "Şekîbî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan Maksûd Alî adlı şâire âit olmayan, ancak şâirin babasının saf ve câhil biri olması sebebiyle "Kedi, kediyle alâkalı" anlamına gelerek oğlunun üzerine aldığını zannedip sinirlendiği, aslında var olmayan mahlas.

b. 42a/01

[=1]

Cāhī < Fars. *öz.i.* Sultân İbrâhîm Mîrzâ'nın mahlasının adı.

c. 7a/05

[=1]

Cānī < Fars. *öz.i.* Hemedânlı şâir Mevlânâ Esed'in mahlası.

c. 101b/13

[=1]

Celālü'd-dīn Ekber *öz.i.* Asıl adı Celâlü'd-dîn Muhammed olan ve 14 Ekim 1542 tarihinde Hindistan'ın Sind vilâyetindeki Ömerkût Kalesi'nde Hümâyûn Pâdişâh'ın oğlu olarak doğan, hükümdarlığının ilk zamanlarından itibaren ülke topraklarını genişleterek Hindistan'ı tek bir merkezî idâre altında toplayan ilk hükümdar olan, ayrıca istidâd sahibi sanatkâr ve bilim adamlarını himâye etmesi ile kültür ve sanat bakımından devletin en parlak dönemini de yaşatan, Agra, Lahor, Allahâbâd gibi şehirleri kültür merkezleri hâline getiren ve 1605 yılında vefat eden Bâbürlü-Türk devlet adamının adı. ↔ **Celālü'd-dīn Ekber Pād-şāh, Ekber Pād-şāh.**

c. 31b/12

[=1]

Celālü'd-dīn Ekber Pād-şāh *öz.i.* Asıl adı Celâlü'd-dîn Muhammed olan ve 14 Ekim 1542 tarihinde Hindistan'ın Sind vilâyetindeki Ömerkût Kalesi'nde Hümâyûn Pâdişâh'ın oğlu olarak doğan, hükümdarlığının ilk zamanlarından itibaren ülke topraklarını genişleterek Hindistan'ı tek bir merkezî idâre altında toplayan ilk hükümdar olan, ayrıca istidâd sahibi sanatkâr ve bilim adamlarını himâye etmesi ile kültür ve sanat bakımından devletin en parlak dönemini de yaşatan, Agra, Lahor, Allahâbâd gibi şehirleri kültür merkezleri hâline getiren ve 1605 yılında vefat eden Bâbürlü-Türk devlet adamının adı. ↔ **Celā'ü'd-dīn Ekber, Ekber Pād-şāh.**

c. 15b/12

[=1]

Cem < Fars. *öz.i.* Eski Pers krallarından birisinin adı.

***cem-cāh** Cem tahtlı. (şāh-ı Cem-cāh-ı Ḫüsrev-i encum) 7a/14

[=1]

Cemşīd Ḫān *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan fakat ne şiirleri ne de kendisi fazla şöhret sahibi olmamış devlet adamının adı.

c. 7a/Dk, 89b/04

[=2]

Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrzā *öz.i.* Sebzevâr şehrini kuşatan ve bu şehri muhâsara ettiği sırada şâir ve devlet adamı Murâd Beg'in öldürüldüğü devlet adamının adı. ↔ **Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza ṭābe s̱erāhu, Sulṭān Ḥamza Mīrzā ṭābe s̱erāhu.**

c. 43b/08

[=1]

Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza ṭābe s̱erāhu *öz.i.* Sebzevâr şehrini kuşatan ve bu şehri muhâsara ettiği sırada şâir ve devlet adamı Murâd Beg'in öldürüldüğü devlet adamının adı. ↔ **Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza, Sulṭān Ḥamza Mīrzā ṭābe s̱erāhu.**

c. 42b/03

[=1]

Cihān-bānlıḳ Sulṭān Ḥaydar Mīrzā *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın belirttiğine göre Farsça şiirler kaleme almış şâir Mîr Muhammed Mü'min-i Esterâbâdî'nin muallimi ya da öğrencisi olan devlet adamının adı.

c. 25a/02

[=1]

Cihān-şāh-ı Pād-şāh-ı Türkmen *öz.i.* "Mukîmî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan Hasan Beg Şükr Oğlu'nun babası olup, Sâdıkî'nin hocası Mîr Sun'î'nin mezarının tam önünde bulunduğu mescidin adına yapılmış olduğu devlet adamının adı. ↔ **Cihān-şāh-ı Pād-şāh.**

c. 37b/04

[=1]

Cihān-şāh-ı Pād-şāh *öz.i.* "Mukîmî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan Hasan Beg Şükr Oğlu'nun babası olup, Sâdıkî'nin hocası Mîr Sun'î'nin mezarının tam önünde bulunduğu mescidin adına yapılmış olduğu devlet adamının adı. ↔ **Cihān-şāh-ı Pād-şāh-ı Türkmen.**

c. 24a/08

[=1]

Cismī-i Hemedānī *öz.i.* Mevlânâ Helâkî-i Hemedânî'nin oğlu olup, Hemedân'da ibrişi satış dükkânı olan ama bütün kâr ve sermâyesini kaybeden, Sâdıkî'ye göre kötü alışkanlıklar ve kötü ahlâka sahip Farsça şâirinin adı.

c. 111b/08

[=1]

Cunūnī-i Ḳālī-pūş *öz.i.* Afganistan'ın Kandehâr şehrinden olup, Sâdıkî'nin târifine göre güzel ve belâgatlı konuşmasıyla pek çok kimseyi kolayca kandırabilen bir kimse olan Farsça şâirinin adı.

c. 106a/03

[=1]

Çelebi Bég Fāriġ-i Tebrīzī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinin ayan ve eşrâfından olan Farsça şâirinin adı.

ç. 89a/15

[=1]

Çemdān *öz.i.* "Gayûrî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış Türk şâiri Şâhverdi'nin babasının adı.

ç. 9a/01

[=1]

Çingiz *öz. i.* Cengiz Han.

ç. 7a/Dk

[=1]

Derdī < Fars. *öz.i.* Afşâr Türklerinden olan bir şâirimizin adı.

d. 43a/09

[=1]

Destān → Rüstem-i Destān.

d. (Rüstem-i Destān) 3a/Dk

[=1]

Devlet-şāh < Ar.+Fars. *öz.i.* Hicrî 892/Mîlâdî 1487 yılında, yedi bölüm (tabaka) ve bir hâtimeden (sonuç) bölümünden oluşan "Tezkiretü'ş-Şu'arâ" adındaki meşhur Farsça eseri hazırlayan ve Doğu-İslâm dünyası tezkirecilik geleneğinde müstesnâ bir yere sahip olan, "Alâî" mahlasıyla şiirler kaleme almış olan Türk asıllı müellif. Tezkiresinde İran şâirlerini tanıtan Devletşâh'ın asıl adı "Devletşâh b. Bahtişâh-ı Semerkandî olup Hicrî 896/Mîlâdî 1490-91 veya Hicrî 900/Mîlâdî 1494-95 yılında vefat etmiş olduğu tahmin edilmektedir.

d. 2b/04

[=1]

Dūre Bég-i Kirāmī *öz.i.* Herât Beylerbeyi Alîkulı Han'ın sofracısı olan, şâir ve bestekârımızın adı.

d. 41b/09

[=1]

Ebū'l-Bereke < Ar. *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'ü'l-Havâss'ında bahsettiği Horasanlı şâir Eyyûb'un babasıdır. Ebû'l-Bereke de zamanının ünlü bir şâiri olmakla

birlikte, kendisinden Mecâlisü'n-Nefâyis adlı tezkiresinde bahseden Alî Şîr Nevâyî ve de Sâdıkî, bu şahsın çok merhametsiz ve karaktersiz bir kimse olduğundan bahsetmişlerdir.

e. 113b/04

[=1]

Ebū'l-ġāzī Sulṭān Ḥüseyn Mīrzā *öz.i.* Safevî hükümdarı Şah Süleyman'ın büyük oğlu olarak dünyaya gelerek yirmi beş-yirmi altı yaşlarında tahta çıkan ve Şiî akîdelere önem vermesinden ötürü "Molla Hüseyin" oarak da anılan, Hicrî 1139/Mîlâdî 1726 yılında vefat etmiş olan Safevî-Türk devlet adamının adı.

e. 5b/10

[=1]

Ebū'l-vefā-yi Ḳalender *öz.i.* İran'ın Kirmân şehrinden olup Farsça şiirler söylemiş olan, Sâdıkî'nin de, üslûbunu beğendiğini söylediği şâirin adı.

e. 110a/13

[=1]

Eflāṭūn < Ar. *öz.i.* (Ar.< Yun. *Platon*) M.Ö. 429-347 yılları arasında yaşamış, Aristoteles'in hocası, Sokrates'in öğrencisi olan ünlü Eski Yunan filozofu.

e.+ı(1) 105b/08

[=1]

Ejdehā Sulṭān Afşār *öz.i.* "Hicrî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan Kāsım Beg'in babası olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz devlet adamının adı.

e. 22b/04

[=1]

Ekber Pād-şāh *öz.i.* Asıl adı Celâlü'd-dîn Muhammed olan ve 14 Ekim 1542 tarihinde Hindistan'ın Sind vilâyetindeki Ömerkût Kalesi'nde Hümâyûn Pâdişâh'ın oğlu olarak doğan, hükümdarlığının ilk zamanlarından itibaren ülke topraklarını genişleterek Hindistan'ı tek bir merkezî idâre altında toplayan ilk hükümdar olan, ayrıca istidâd sahibi sanatkâr ve bilim adamlarını himâye etmesi ile kültür ve sanat bakımından devletin en parlak dönemini de yaşatan, Agra, Lahor, Allahâbâd gibi şehirleri kültür merkezleri hâline getiren ve 1605

yılında vefat eden Bâbürlü-Türk devlet adamının adı.

e. 48a/07

[=1]

Elḳāṣ Mīrzā *öz.i.* I.Şâh İsmâil'in ikinci oğlu olup Azerbaycan'da; Karabağ'da mîlâdî 1516 yılında dünyaya gelen, 1550 yılında ise Kahkaha Kalesi'nde ağabeyi Şâh Tahmâsb'ın emriyle öldürülen Safevî-Türk şehzâdesi. Elkās Mîrzâ, tıpkı Osmanlı Devleti'ndeki Cem Sultan misâli, ağabeyi ile sultanlık kavgasına girişmiş ve o da aynı şekilde mağlup olarak 1547 yılında Osmanlı ülkesine ilticâ etmiştir. Kānûnî, Sultân Süleymân ve Rüstem Paşa tarafından büyük iltifat ve yardım gören Elkās Mîrzâ, sultandan asker yardımı da alarak İran üzerine saldırılar düzenledi. Daha sonra, bazı sebeplerden ötürü gözden düşerek Osmanlı himayesinden mahrum kaldı ve en nihayetinde de esir edildiği Kahkaha kalesi'nde Şâh Tahmâsb'ın emriyle öldürüldü. Elkās Mîrzâ, şiirlerini Fars dilinde yazmıştır.

e. 7a/Dk

[=1]

Emānī < Ar. *öz.i.* Şiirlerini Türk dilinde kaleme alan Bayburtlu Türk şâiri Muhammed Beg'in mahlasının adı.

e. 10b/01

[=1]

Emānī-i Hemedānī *öz.i.* Hemedânlı olup şâirliğinin yanı sıra çiçekçilikle de meşgul olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

e. 101a/14

[=1]

Emīr ʿAlī Şīr Nevāyī *öz.i.* 1441 senesinde bugünkü Afganistan'ın Herât kentinde dünyaya gelip aynı kentte 1501 Mîlâdî senesinde vefat etmiş olan, Klasik Çağatay edebiyatının en büyük şâiri ve devlet adamı Alî Şîr Nevâî. Üstâd Alî Şîr Nevâî, vermiş olduğu paha biçilmez eserlerle Çağatay Türkçesi'ni 19. Yüzyılın sonlarına kadar Orta Asya'nın müşterek yazı dili hâline getirmiştir ve bu yüzden bu tarihî Türk lehçesinin klasik dönemi onunla başlatılmaktadır. Nevâî, özellikle yaşadığı dönemde

Türkçe'yi yüceltip bu dile ivme kazandıran "Muhâkemetü'l-Lûgateyn" (İki Dilin Muhâkemesi) adlı ünlü eserini yazmaktan başka aynı zamanda Doğu-İslâm Dünyası şuara tezkireciliği geleneğinin en büyük temsilcilerinden biri olmuş ve bu alanda Türk dilinde ilk büyük eser olan "Mecâlisü'n-Nefâyis" adlı yazmayı Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almıştır. ↔ **ʿAlī Şīr, Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr, Nevāyī.**

e. 40a/10

[=1]

Emīr Bég *öz.i.* "Emîrî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan Afşar Türklerinden olan şâirin adı.

e. 3b/13, 43a/05

[=2]

Emīr Esedu'llāh Ṣadr *öz.i.* Farsça şâiri Emîr Nûru'llâh-ı Şûşterî'nin amcası olan devlet adamının adı.

e. 22a/06

[=1]

Emīr Ḫān Bég *öz.i.* İskender Han Bekişlü'nün aşîretinden olup Yezd'de vefat eden, şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.

e. 40b/01

[=1]

Emīr Ḫān Gülābī Türkmen ṭābe s̱erāhu *öz.i.* Aynı zamanda şâir olan Sultân Mahmûd Han'ın babası olup, Türkmen şâiri Sûsenî Beg'in vefatından ötürü tamamlayamadığı dîvânını, Sâdıkî-i Kitâbdâr'a bitirmesi için emir veren hükümdârın adı.

e. 40a/12

[=1]

Emīr Ḫān-ı Gülābī *öz.i.* Fars dilinde şiirler kaleme almış olan Sultân Mahmûd Han'ın babası olan devlet adamının adı.

e. 20a/09

[=1]

Emīr Ḫān-ı Türkmen *öz.i.* Şâir ve mûsıkîşinas Mîr Azîz Kemânçeî'nin hocası olan devlet adamının adı.

e. 105b/11

[=1]

Emīr Ḫüsrev *öz.i.* Farsça bir dîvân yazmış olan şâir ve devlet adamının adı. ↔ **Emīr Ḫüsrev-i Dehlevī ʿAleyhi'r-raḥme.**

e. 93a/09, 109a/09

[=2]

Emīr Ḫüsrev-i Dehlevī ʿAleyhi'r-raḥme *öz.i.* Farsça bir dîvân yazmış olan şâir ve devlet adamının adı. ↔ **Emīr Ḫüsrev.**

e. 109a/13

[=1]

Emīr Nūru'llāh-ı Şūşterī *öz.i.* Emîr Esedu'llâh Sadr'ın yeğeni olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

e. 22a/06

[=1]

Emīr Şāhī *öz.i.* Hemedânlı şâir Mevlânâ Sayrafî'nin, dîvânına bir nazîre yazmış olduğu şâirin adı.

e. 93a/06

[=1]

Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr *öz.i.* 1441 senesinde bugünkü Afganistan'ın Herât kentinde dünyaya gelip aynı kentte 1501 Mîlâdî senesinde vefat etmiş olan, Klasik Çağatay edebiyatının en büyük şâiri ve devlet adamı Alî Şîr Nevâî. Üstâd Alî Şîr Nevâî, vermiş olduğu paha biçilmez eserlerle Çağatay Türkçesi'ni 19. Yüzyılın sonlarına kadar Orta Asya'nın müşterek yazı dili hâline getirmiştir ve bu yüzden bu tarihî Türk lehçesinin klasik dönemi onunla başlatılmaktadır. Nevâî, özellikle yaşadığı dönemde Türkçe'yi yüceltip bu dile ivme kazandıran "Muhâkemetü'l-Lûgateyn" (İki Dilin Muhâkemesi) adlı ünlü eserini yazmaktan başka aynı zamanda Doğu-İslâm Dünyası şuara tezkireciliği geleneğinin en büyük temsilcilerinden biri olmuş ve bu alanda Türk dilinde ilk büyük eser olan "Mecâlisü'n-Nefâyis" adlı yazmayı Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almıştır. ↔ **ʿAlī Şīr, Emīr ʿAlī Şīr Nevāyī, Nevāyī.**

e. 2b/03, 113b/04

[=2]

Emīrī < Ar. *öz.i.* Afşâr Türkleri'nden olup Farsça şiirler söylemiş olan Emîr Beg'in mahlasının adı.

e. 43a/06

[=1]

Emīrü'l-mü'minīn ʿAlī ʿAleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selam Hz.Alî Aleyhi's-selâm.

e. 60a/05

[=1]

Enīsī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme alan, Mahmûd ve Ayaz adlı bir mesnevî yazan, aynı zamanda Herât Beylerbeyi Alîkulı Han'ın kitâbdârı olan Yolkulı Beg Şâmlu'nun mahlasının adı.

e. 35a/15

[=1]

Eyyūb < Ar. *öz.i.* Alî Şîr Nevâyî'nin Mecâlisü'n-Nefâyis adlı ünlü tezkiresinde adı geçen devlet adamı ve şâir Horâsânlı Ebû'l-Bereke'nin oğlu olup merhametsiz, karaktersiz, sevimsiz babasının tam tersine neşeli, hoşsohbet, nüktedân bir kişiliğe sahip olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, şiirlerini Fars dilinde kaleme alan şâirin adı.

e. 113b/04

[=1]

Faḳīr Mīr ʿAlī *öz.i.* Hz. Hüseyin soyundan olduğunu öğrendiğimiz Mevlânâ Mîr Alî adlı şâirimizin yazmış olduğu kıt'alarda kullandığı adlardan biri.

f. 29a/13

[=1]

Farḳī-i Herevī *öz.i.* Herâtlı olup Farsça şiirler kaleme almış bir şâirin adı.

f. 108a/16

[=1]

Faṣīḥī-i Tebrīzī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olan bir şâirimizin adı.

f. 62b/05

[=1]

Faṣīḥī-i Yezdī *öz.i.* Yezdli olan şâir, ticaretle meşgul olmuştur.

f. 98a/16

[=1]

Fażlī < Ar. *öz.i.* 1564 Mîlâdî senesinde vefat eden ve "Gül ü Bülbül" adlı mesnevîsiyle tanınan meşhur Osmanlı şâiri.

f. (Gül-i Fażlī) 89a/10

[=1]

Ferahşād Çelebi *öz.i.* Bağdat'ta dîvân kâtipliği yapmış olan şahıs. Bu şahsın kızkardeşinin oğlu, Türkçe şiirler kaleme almış olan Kılıç Beg'dir.

f. 42b/15

[=1]

Ferahẕād Bég-i Türkmen *öz.i.* Mecma'ül-Havâss'ta hakkında

bilgiler verilen Abbâs Beg adlı şâirin babasının adı.

f. 22a/13

[=1]

Ferhād < Fars. *öz.i.* Ferhâd ile Şîrîn hikâyesinde dağı delen kahramanın adı, Ferhâd.

f. 6b/14

[=1]

***Ferhād-nīrū** Ferhâd kadar güçlü, Ferhâd gücünde.

f. 3a/Dk

[=1]

Feyżī < Ar. *öz.i.* Şeyh Ebû'l-Feyz'in mahlasının adı.

f. 15b/13

[=1]

Figārī < Fars. *öz.i.* Temir Han'ın oğlu olan şâir Murâd Han'ın mahlası.

f. 8b/04

[=1]

Fikrī-i Ordubādī *öz.i.* Mevlânâ Lisânî'nin gazeline bir nazîre yazmış olan şâirin adı. Sâdıkî-i Kitâbdâr, bu şâirle tanışmadığını fakat aşk konulu şiirlerini çok defa okuduğunu söylemektedir.

f. 64a/09

[=1]

Firībī-i Ṭahrānī *öz.i.* Tahrân ahâlisinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan bu şâir, Mevlânâ Ümîdî'nin soyundandır.

f. 75b/04

[=1]

Furūġī < Ar. *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî'nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

f. 38a/15

[=1]

Füsūnī < Fars. *öz.i.* Mecma'ül-Havâss'ta hayat hikâyesi mevcut olan ve Farsça şiirler kaleme almış olan şâir.

f. 107a/11

[=1]

Ġarībī → Ġarībī-i Kāşī

ġ. 86b/14

[=1]

Ġarībī-i Kāşī *öz.i.* Kâşânlı olup Han Ahmed Pâdişâh'ın hizmetinde bulunan ve Mevlânâ Lisânî'nin gazeline nazîre yazmış olan İranlı şâir.

ġ. 86b/11

[=1]

Ġayūrī < Ar. *öz.i.* Şâhverdi adlı şâirimizin mahlasının adı.

ġ. 9a/02

[=1]

Ġazālī → Ġazālī-i Cenbek

ġ. 112a/14

[=1]

Ġazālī-i Cenbek < Ar. *öz.i.* Mevlânâ Gazâlî ile olan mahlas ortaklığından ötürü bir gazel söylemesi istenmiş, ve kendisinden istenen gazeli güzel bir şekilde okumuş olup mahlasını hak eden Meşhedli şâir.

ġ. 66a/13

[=1]

Ġazālī-i Meşhedī *öz.i.* Şâh Tahmasb-ı Hüseynî zamanında ülkesini terk etmek zorunda kalarak Hindistan'a giderek Ekber Şâh'ın huzurunda söz sahibi olan, himaye gören, on altı cilt kitap yazdığı söylenen şâirin adı. Nakş-ı Bedî adlı kitap da bunlardandır.

ġ. 48a/05

[=1]

Ġazālī-i Tebrīzī *öz.i.* Şâir olmaktan başka bakırcılıkla uğraşan, Farsça şiirler kaleme almış olan Tebrizli şâirin adı.

ġ. 96b/14

[=1]

Ġāzī Giray H̱ān *öz.i.* 1554 yılında, Devlet Giray'ın oğlu olarak Kırım'da dünyaya gelen, gösterdiği kahramanlıklar nedeniyle "Bora" lakabıyla da tanınan, Osmanlı-Safevî mücadelesinde Osmanlı ordusuna önemli destekler veren, fakat 1580'de Safevîler'e esir düşerek Alamut Kalesi'ne hapsedilen ve beş yıl sonra buradan kaçmayı başaran; bütün bu özelliklerinin hâricinde çeşitli ilim dallarını öğrenmekle kalmayarak bilhassa mûsıkîşinaslığı ve bestekârlığıyla da Türk sanatına ölümsüz eserler kazandıran, hattatlığıyla da tanınmış olup 1607 yılında vefat eden, şiirlerini Osmanlı ve Kırım Tatar Türkçelerinde, ayrıca Fars ve Arap Dillerinde kaleme almış ünlü devlet adamı, şâir ve sanatkârın adı.

ġ. 7a/Dk

[=1]

Ġāzī Ḳalender *öz.i.* İran'ın Simnân kentinde ömrünü geçirmiş ve Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

ġ. 72a/11

[=1]

Germī < Fars. *öz.i.* Hemedân'ın Burûcird kasabasından olup Farsça şiirler kaleme almış bir şâirin adı.

g. 109a/01

[=1]

Ġıyās̱ü'd-dīn Muḥammed-i Bezmī *öz.i.* İran'ın Esterâbâd şehrinin tanınmış şâirlerinden olup eserlerini Fars dilinde kaleme almıştır.

ġ. 87a/10

[=1]

Ġubārī-i Cīlānī *öz.i.* İran'ın Gîlân/Cîlân bölgesinden olduğu adından anlaşılan şâir, aynı zamanda okçu, hattat ve enstrüman çalan bir müzisyendir. Farsça şiirler yazmıştır.

ġ. 112b/13

[=1]

H̬ᵛāce-i Rubāʿī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup, Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimize göre son derece yardımsever bir insan olan, yeni yazdığı şiirlerini ilk olarak Sâdıkî'ye okuyan ve özellikle rubâî türünde güzel örnekler vermesi hasebiyle "Hâce-i Rubâî" ünvânını kazanmış Farsça şâirinin adı. ↔ **H̬ᵛāce Aḳa Mīr.**

h̬. 94b/05

[=1]

H̬ᵛāce ʿAbdü'l-ʿazīz *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin kütüphanesinden sorumlu memur olan, aynı zamanda nakkaşlıkta döneminin en büyük ve meşhur üstâdı olan Üstâd Behzâd'ın öğrencisi olup bir ara, Şâh Tahmâsb'ın mührünü taklit etmelerinden ötürü, ceza olarak arkadaşı Mevlânâ Alî Asgar ile birlikte burun ve kulakları kesilen fakat daha sonradan kendisine takma bir burun yaptığını ve bunun eski burnundan daha güzel olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz şâir ve sanatkârın adı. ↔ **H̬ᵛāce ʿAbdü'l-ʿazīz Naḳḳāş.**

h̬. 95b/01

[=1]

H̬ᵛāce ʿAbdü'l-ʿazīz Naḳḳāş *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin kütüphanesinden sorumlu memur

olan, aynı zamanda nakkaşlıkta döneminin en büyük ve meşhur üstâdı olan Üstâd Behzâd'ın öğrencisi olup bir ara, Şâh Tahmâsb'ın mührünü taklit etmelerinden ötürü, ceza olarak arkadaşı Mevlânâ Alî Asgar ile birlikte burun ve kulakları kesilen fakat daha sonradan kendisine takma bir burun yaptığını ve bunun eski burnundan daha güzel olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz şâir ve sanatkârın adı. ↔ **Ḫᵛāce ʿAbdü'l-ʿazīz.**

ḫ. 95a/05

[=1]

Ḫᵛāce Aḥmed Cāmī *öz.i.* Sebzevârlı şâir Mîr Muhammed-i Keskinî'nin, adına bir kıt'a yazmış olduğu Farsça şâirinin adı.

ḫ. 26a/05

[=1]

Ḫᵛāce Aḳa Mīr *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup, Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimize göre son derece yardımsever bir insan olan, yeni yazdığı şiirlerini ilk olarak Sâdıkî'ye okuyan ve özellikle rubâî türünde güzel örnekler vermesi hasebiyle "Hâce-i Rubâî" ünvânını kazanmış Farsça şâirinin adı. ↔ **Ḫᵛāce-i Rubāʿī.**

ḫ. 94b/01

[=1]

Ḫᵛāce Āṣafī *öz.i.* Tebrîzli şâir Mevlânâ Sayrafî-i Kör'ün adına bir matla' yazdığı şâirin adı.

ḫ. 101a/06

[=1]

Ḫᵛāce Efḍal Terke *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin en değer verdiği şâirlerden olup Farsça beyit ve rubâîler kaleme almış olan, bir çok müspet ilimden vâkıf şâirin adı.

ḫ. 12a/16

[=1]

Ḫᵛāce Ġıyās̱-ı Naḳş-bend *öz.i.* Yaşadığı dönemde bir çok ilim ve sanat dalıyla uğraşmış, son derece bilgi sahibi ve dindar, ibadete düşkün bir kimse olduğunu, irticâlen şiir söylemede ise gerçek bir üstâd olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḫ. 68a/04

[=1]

Ḫ^{v}āce Ġıyās̱ü'd-dīn Kehre *öz.i.* Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan şâir Mevlânâ Şerîf-i Tebrîzî'nin, kendisini hicveden bir terkîb-i bend yazmış olduğu şâirin adı.

ḫ. 50a/11

[=1]

Ḫ^{v}āce Ḥabību'llāh Terke *öz.i.* Şiirlerini Farsça yazmış olan, nazım türlerinden özellikle rubâî türünde örnekler veren şâirin adı.

ḫ. 13a/01

[=1]

Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ ḳuddise sirruhu *öz.i.* Farsça şâiri Mevlânâ Zamîrî-i İsfahânî'nin, dîvânına bir nazîre yazdığı şâirin adı.

ḫ. 47a/07

[=1]

Ḫ^{v}āce Ḥüseyn *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme aldığını Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, özellikle dönemin hükümdarlarından Sultân İbrâhîm Mîrzâ'yı mehdeden çok sayıda kasîdesi mevcut olan şâirin adı. ↔ **Ḫ^{v}āce Ḥüseyn-i S̱enā'ī.**

ḫ. 52a/04, 52a/10

[=2]

Ḫ^{v}āce Ḥüseyn-i S̱enā'ī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme aldığını Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, özellikle dönemin hükümdarlarından Sultân İbrâhîm Mîrzâ'yı medheden çok sayıda kasîdesi mevcut olan şâirin adı. ↔ **Ḫ^{v}āce Ḥüseyn.**

ḫ. 51b/15, 52a/02, 97b/09

[=3]

Ḫ^{v}āce Ḳabāḥat *öz.i.* Hâce Abdülazîz Nakkaş'ın, ilk gençlik çağlarında birlikte Hindistan'a gittiği Mîrzâ Muhammed'in babasının adı. ↔ **Ḫ^{v}āce Ḳabāḥat-i Cerrāḥ.**

ḫ. 95a/17

[=1]

Ḫ^{v}āce Ḳabāḥat-i Cerrāḥ *öz.i.* Hâce Abdülazîz Nakkaş'ın, ilk gençlik çağlarında birlikte Hindistan'a gittiği Mîrzâ Muhammed'in babasının adı. ↔ **Ḫ^{v}āce Ḳabāḥat.**

ḫ. 95a/10

[=1]

Ḫ^{v}āce Maḥmūd Bég *öz.i.* Farsça şâiri Hâce Nasîr'in babasının adı. ↔ **Ḫ^{v}āce Maḥmūd Bég Hemedānī.**

ḫ. 107a/02

[=1]

Ḫᵛāce Maḥmūd Bég Hemedānī *öz.i.* Farsça şâiri Hâce Nasîr'in babasının adı. ↔ **Ḫᵛāce Maḥmūd Bég.**
ḫ. 107a/01
[=1]

Ḫᵛāce Mīrim Bég *öz.i.* Hemedânlı Farsça şâiri Mevlânâ Penâhî'nin babasının adı. ↔ **Ḫᵛāce Mīrim Bég-i Kelān-ter.**
ḫ. 102b/10
[=1]

Ḫᵛāce Mīrim Bég-i Kelān-ter *öz.i.* Hemedânlı Farsça şâiri Mevlânâ Penâhî'nin babasının adı. ↔ **Ḫᵛāce Mīrim Bég.**
ḫ. 102b/07
[=1]

Ḫᵛāce Naṣīr *öz.i.* Hâce Mahmûd Beg-i Hemedânî'nin oğlu olup, ömrünün son yıllarını Hindistan'da geçiren, Farsça şiirler kaleme alan şâirin adı.
ḫ. 107a/01
[=1]

Ḫᵛāce Selmān *öz.i.* Farsça şâiri Mevlânâ Sarfî-i Sâvecî'nin üstâdıdır.
ḫ. 84b/04
[=1]

Ḫᵛāce Seyfü'l-mülūk *öz.i.* Farsça şiirler söylemiş şâir Ahmed Beg-i Müşerref'in babasının adı.
ḫ. 18b/05
[=1]

Ḥāfıẓ Ḥacı Bég *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra usta bir hânende olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, İran'ın Kazvîn şehrinden olan Farsça şâirinin adı.
ḥ. 108b/12
[=1]

Ḥāfıẓ Penbe-i Meşhūr *öz.i.* "Merdumî" mahlasıyla Fars dilinde şiirler yazmış olan Muhammed Hâşim'in, hakkında Irak'tan Horasan'a gittiği zamanki hâlini anlatan bir rubâî kaleme aldığı şahsiyetin adı.
ḥ. 17a/14
[=1]

Ḥāfıẓ Ṣābūnī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup bir çok dil ve lehçeye vâkıf olan, özellikle Han Ahmed Pâdişâh'ı medheden bir kasîdeyi yedi ayrı lehçede yazarak ün kazanan şâirin adı.
ḥ. 65a/14
[=1]

Ḥakīm Reknā *öz.i.* “Mesîhî “mahlasıyla hemen bütün şiir türlerinde eserler vermiş olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr’ın Mecma‘ü’l-Havâss’ında, o sıralar Hüsrev û Şîrîn’e bir nazîre yazmakta olduğunu bildirdiği, İran’ın Kâşân şehrinden olan asker şâirin adı.

ḥ. 16a/07

[=1]

Ḥakīm-i Bedīʿī *öz.i.* Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan Tebrîzli Türk şâirinin adı.

ḥ. 97a/09

[=1]

Ḥakīm-i Şifāʾī *öz.i.* İran’ın İsfahân şehrinden olup, felsefe hakkında bilgi sahibi olduğunu ve kibirli ve kendini beğenmiş bir kişiliğe sahip olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr’dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḥ. 77a/01

[=1]

Ḥakīm-i Ẓuhūrī *öz.i.* İran’ın Tebrîz şehrinden olup Fars dilinde şiirler söylemiş olan şâirin adı.

ḥ. 97a/06

[=1]

Ḫalef-i Ferrāş *öz.i.* Safevî-Türk Devleti hükümdârı Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî’nin dîvânında hizmetkâr olarak görev yapmış olan ve okur yazar olmadığını Mecma‘ü’l-Havâss’ta öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḫ. 92a/01

[=1]

Ḥāletī < Ar. *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî’nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

ḥ. 38a/17

[=1]

Ḫalīfe < Ar. *öz.i.* Mahmûd’un takipçilerinin Erdebîlli şâir Mevlânâ Kevserî’ye verdikleri takma ad.

ḫ. 104a/08

[=1]

Ḫalīl-i Zer-ger *öz.i.* İran’ın Reşt şehrinde sarraflık mesleğiyle meşgul olup zamanın hükümdârı Cemşîd Han’ın isteği üzerine “Cemşîd-nâme” adlı manzum bir eser kaleme almış olan Farsça şâirinin adı.

ḫ. 89b/04

[=1]

H̱ān Aḥmed *öz.i.* Devlet adamı olmasının yanı sıra, mûsıkîşinas, güreşçi, kılıç kullanma ustası, fizik ve astroloji âlimi olmak gibi bir çok haslet ve meziyete sahip, sultanlığı sırasında işini hakkıyla îfâ edenleri her zaman korumuş ve gözetmiş olan, şiirlerini Fars dilinde kaleme alan, Kazvînli Hâfız Sâbûnî'nin; onuruna yedi lehçede bir medhiye yazdığı hükümdârın adı. ↔ **H̱ān Aḥmed Pād-şāh.**

ẖ. 65b/02

[=1]

H̱ān Aḥmed Pād-şāh *öz.i.* Devlet adamı olmasının yanı sıra, mâusıkîşinas, güreşçi, kılıç kullanma ustası, fizik ve astroloji âlimi olmak gibi bir çok haslet ve meziyete sahip, sultanlığı sırasında işini hakkıyla îfâ edenleri her zaman korumuş ve gözetmiş olan, şiirlerini Fars dilinde kaleme alan, Kazvînli Hâfız Sâbûnî'nin; onuruna yedi lehçede bir medhiye yazdığı hükümdârın adı. ↔ **H̱ān Aḥmed.**

ẖ. 5a/14, 13b/12, 17b/03, 27a/05, 86b/11, 89a/12, 90a/10

[=7]

H̱ān Mīrzā *öz.i.* Ma'sûm Beg-i Safevî'nin soyundan gelen, şâirliği dışında astroloji ilminde de bilgi sahibi olan ve şiirlerini Fars dilinde yazan Türk şâirinin adı.

ẖ. 19a/12

[=1]

H̱vāndigār < Fars. *öz.i.* 1494 tarihinde Trabzon'da dünyaya gelen, tahta çıktığı 1520 yılına kadar Manisa'da sancak beyi olan, 46 yıllık hükümdarlığıyla Osmanlı Devleti'nde en uzun süre tahtta kalmış pâdişâh olup bu süre içerisinde devlete en parlak dönemini yaşatan ve Zigetvar Kalesi seferi sırasında hastalanarak 21 Safer 974 (6-7 Eylül 1566 gecesi hayata gözlerini kapayan, "Muhibbî" mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış Türk devlet adamı ve şâirinin adı. Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yazdığı "Mecma'ü'l-Havâs" adlı tezkirede birinci bölümde tanıtılmış olan Kānûnî'nin âdil ve dindar bir sultan olduğunu, aynı zamanda Safevî sultânı Şâh Tahmâsb ile olan

düşmanlığı dostluğa dönüşünce "Muhibbî" mahlasını almış olması gerektiğini söylemektedir. ↔ **Sulṭān Süleymān Hünkār, Sulṭān Süleymān-ı Ḫᵛāndigār**.

ḫ. 12a/05

[=1]

Ḫᵛārī-i Tebrīzī *öz.i.* Şâir olmasının hâricinde iyi bir hattat olup özellikle hafî nesh-tâlik hattında güzel örnekler vermiş olduğunu Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimiz, fakat Sâdıkî'nin aynı eserde kendisinin bazı kötü huylarından ve kavgacı bir kişiliğe sahip olduğundan bahsettiği Farsça şâirinin adı.

ḫ. 82a/04

[=1]

Ḥarīfī-i Sāvecī *öz.i.* Fenâ bir şâir olmadığını, hattâ zamanında dilinin kesilmiş olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḥ. 112b/01

[=1]

Ḥasan Bég *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan şâir Nezrî-i Kâşî ile zamanında sille tokat kavgaya tutuşmuş olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz şâirin adı. ↔ **Ḥasan Bég-i ʿAczī.**

ḥ. 80b/05

[=1]

Ḥasan Bég Leng-i Durūdābādī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış Mevlânâ Reşkî-i Hemedânî'nin babası olan şahsiyetin adı.

ḥ. 73b/02

[=1]

Ḥasan Bég Şükr Oġlı *öz.i.* "Mukîmî" mahlasıyla Farsça şiirler söylemiş olan, aynı zamanda bir çok çalgı âletini ustalıkla icrâ ettiğini öğrendiğimiz şâirin adı.

ḥ. 37b/04

[=1]

Ḥasan Bég-i ʿAczī *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan şâir Nezrî-i Kâşî ile zamanında sille tokat kavgaya tutuşmuş olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz şâirin adı. ↔ **Ḥasan Bég.**

ḥ. 70a/06, 80b/05

[=2]

Ḥasan Muḫlişī *öz.i.* Azerbaycan'ın Binis kasabasından olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

ḥ. 106b/07

[=1]

Ḥasan Sulṭān *öz.i.* Farsça şiirler söylemiş olan Türk şâiri Yâdigâr Beg'in babasının adı.

ḥ. 21b/05

[=1]

Hāşimī < Ar. *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın kaleme almış olduğu Mecma'ü'l-Havâss adlı tezkirenin elimizdeki en eski nüshası olan ve Hicrî 1016 senesine ait yazmanın sonunda sonunda Eski Türkiye Türkçesiyle yazılmış olan kıt'ada adı zikredilen, muhtemelen bir bey ya da asilzâdenin adı.

h. 116a/03

[=1]

Ḥaşmetī-i Reştī *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'ta zikri geçen, Fars dilinde şiirler kaleme almış olan bir şâirin adı.

ḥ. 88a/10

[=1]

Ḥātem < Ar. *i.* Arap kabileleri arasında tanınmış "Tayyi" kabilesine mensup ve cömertliğiyle tanınmış olan "İbnü Abd-illâh bin Sa'd'in lâkabı.

ḥ. 7a/Dk

[=1]

Ḥātem-i Kāşī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde yazmış, ayrıca Farsça şiirler kaleme almış olan Mîr Münhî'nin hocası olmuş şâirin adı. ↔ **Mevlānā Ḥātem-i Kāşī.**

ḥ. 27b/07

[=1]

Ḫavfī-i Hemedānī *öz.i.* Yoksul bir kimse olup, şâir olmaktan başka kılıç yapım ustası da olan Farsça şâirinin adı.

ḫ. 112a/01

[=1]

Ḥayātī-i Kāşī *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın, kendisini şahsen tanımadığını fakat tezkiresinde naklettiği beyitinin çok meşhur olduğunu belirttiği Farsça şâirinin adı.

ḥ. 90b/12

[=1]

Ḫaydar-ı Çarḫī *öz.i.* Herâtlı şâir Mevlânâ Ayânî'nin, bir dönem cemaathanesinde bulunduğu hokkabazın adı.

ḫ. 88a/02

[=1]

Ḫaydar-ı Kelīç *öz.i.* "Şâir-i Âciz" adıyla şöhret bulmuş olan ve şiirlerini Farsça yazmış olan Horasanlı şâirin adı.

ḫ. 61a/08

[=1]

Ḥazīnī < Ar. *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan, Erdebîlli Mevlânâ Selâmî ile bir münakaşaya girdiğini öğrendiğimiz, asıl adı Mevlânâ Hazînî-i Gîlânî olan, Gîlânlı Farsça şâirinin adı.

ḥ. 103b/12

[=1]

Ḫıżrī < Ar. *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup Farsça şiirler yazmış şâirin adı.

ḫ. 112b/10

[=1]

Hicrī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan, Ejdehâ Sultân Afşâr'ın oğlu Kāsım Beg'in mahlasının adı.

h. 22b/05

[=1]

Himmetī-i İṣfahānī *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra Yûsuf Han-ı Afşâr'ın defterhânesinde görevli bir memur olan, şiirlerini Fars dilinde kaleme alan şâirin adı.

h. 91a/15

[=1]

Ḫōş-ṭabʿ-ı Bālī *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olup şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.

ḫ. 42a/07

[=1]

Hümāyūn Pād-şāh *öz.i.* Asıl adı Nasîrüddîn Muhammed Hümâyûn Pâdşâh olan ve 6 Mart 1508 tarihinde Bâbür Şâh ve Mâhım Begüm'ün oğlu olarak Kâbil'de dünyaya gelen, 1517 senesinde Kâbil vâlisi olan, sonrasında Bedahşan'ı idare eden, babası Bâbür Şâh'ın Hindistan seferlerine katılan, fakat kardeşi Kâmrân Mîrzâ ile olan taht kavgası ve çekişmesi neticesinde Safevî Devleti hükümdârı Şâh Tahmâsb' sığınmak zorunda kalan ve Şâh'tan aldığı Kızılbaş asker desteğiyle kardeşleri Hindal ve Kâmrân'ı

yenilgiye uğratarak Kâbil ve Bedahşan'ı tekrar ele geçiren, Osmanlı Devleti ve onun hükümdârı Kānûnî ile de iyi ilişkiler kuran ve Hicrî 963/Mîlâdî 1556 tarihinde Delhî'de vefat eden Bâbürlü-Türk devlet adamı ve Türkçe şâirinin adı.

h. 5b/07, 5b/11

[=2]

Ḥüsnī-i İṣfahānī *öz.i.* Şâir olmasının yanı sıra hokkabaz olan ve Fars diliinde şiirler kaleme almış İranlı şâirin adı.

ḥ. 96b/17

[=1]

İbrāhīm Bég *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup daha ziyâde rubâî türünde örnekler vermiş Farsça şâirinin adı.

i. 98b/16

[=1]

İbrāhīm Ḫān *öz.i.* Fuzûlî'nin hizmet ettiği ve berâberinde Bağdat'a gittiği devlet adamının adı.

i. 33b/02

[=1]

İmām Faḫr-i Rāzī *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî'nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

i. 38a/12

[=1]

İmām Ḳulı Bég Füsūnī *öz.i.* Ustaclu Türkmenlerinden bir şâirimizin adı.

i. 38b/03

[=1]

İmām Müfterīżü't-ṭāʿa İmām Ḥüseyn-i Şehīd ʿAleyhi's-selām *öz.i.* Hz.Muhammed'in torunu, Hz.Alî'nin oğlu Hazret-i Hüseyin Aleyhi's-selâm.

i. 9a/12

[=1]

İmām-zāde İsmaʿīl *öz.i.* Mevlânâ Zamîrî-i Hemedânî'nin medfûn olduğu sarayın âit olduğu kimse.

i. 65a/13

[=1]

İskender Ḫān Bekişlü ġufira ẕunūbuhu *öz.i.* 1561-1583 Mîlâdî yılları arasında yaşamış olan Şeybânî hükümdarının adı.

i. 40b/01

[=1]

İskender Paşa *öz.i.* 1571 Mîlâdî yılında vefat etmiş olup Osmanlı Devleti'nin

Yemen dâhil olmak üzere bir çok bölgesinde vazife görmüş olan beylerbeyinin adı.

i. 9a/08

[=1]

ʿİvaż Ġāzī < Ar. *öz.i.* Abdullâh Han Özbek'in mahlasının adı.

i. 6b/10, 6b/13

[=2]

Ḳāḍī ʿAbdu'llāh Rāzī *öz.i.* Kadı Muhammed'in oğlu olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

ḳ. 15b/01

[=1]

Ḳāḍī Aḥmed-i Figārī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.

ḳ. 63b/01

[=1]

Ḳāḍī ʿAṭā'ullāh *öz.i.* Kadı Muhammed Râzî'nin kardeşi olan ve Safevî hükümdârı Şâh Tahmâsb ile Osmanlı sultanı Kānûnî arasındaki bir dizi anlaşma ve sözleşmeyi gösteren bir târîh yazmış olan Fars dili şâirinin adı.

ḳ. 17b/09

[=1]

Ḳāḍī Cihān *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin vezîr-i azamı ve Mîrzâ Şeref-i Cihân'ın babası olan devlet adamının adı.

ḳ. 10b/14

[=1]

Ḳāḍī Esīrī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan İran'ın Rey şehrinden şâirin adı. ↔ **Ḳāḍī Esīrī-i Rāzī.**

ḳ. 28b/04

[=1]

Ḳāḍī Esīrī-i Rāzī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan İran'ın Rey şehrinden şâirin adı. ↔ **Ḳāḍī Esīrī.**

ḳ. 26b/06

[=1]

Ḳāḍī Ḥasan *öz.i.* Hemedân vilâyetinin Toy adlı köyünden olan ve şiirlerini Fars dilinde kaleme alan şâirin adı.

ḳ. 101b/08

[=1]

Ḳāḍī-i Leng *öz.i.* "A'recî" mahlasıyla Türkçe şiirler yazan, İran'ın Merâga şehrinden olan Türk şâirinin adı.

ḳ. 107b/03

[=1]

Ḳāḍī Muḥammed Rāzī *öz.i.* Fars dili şâiri Kadı Atâullâh'ın ağabeyinin adı.
ḳ. 17b/09
[=1]

Ḳāḍī Muḥammed-i Meşhūr *öz.i.* Kadı Abdu'llâh Râzî'nin ve Mîr Sedîd-i Râzî'nin babasının adı.
ḳ. 15b/01, 25a/11
[=2]

Ḳāḍī Nūrī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan İsfahanlı şâirin adı.
ḳ. 54a/09
[=1]

Ḳāḍī Vāfī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan Tebrîzli şâirin adı.
ḳ. 111b/04
[=1]

Ḳadurḳalu *öz.i.* Kızılbaş Türkmen şâirlerden Mehdîkulı Sultân'ın lakabı.
ḳ. 9b/13
[=1]

Kākā-i Ḳazvīnī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.
k. 74a/12
[=1]

Ḳāmetī-i Gīlānī *öz.i.* Uzun boylu bir kimse olmasında ötürü, şiirlerinde "Kāmetî" mahlasını kullanan ve Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın, Hz.Muhammed'in bir hadîsi olduğu iddiâ edilen bir söze bağlı olarak ahmak birisi olduğunu îmâ ettiği Farsça şâirinin adı.
ḳ. 89b/09
[=1]

Kāmrān Mīrzā *öz.i.* Hicrî 964/mîlâdî 1509 senesinde Kâbil'de dünyaya gelen, 1530 yılında babası Bâbür Şâh'ın vefat etmesinden sonra kardeşi Hümâyûn ile taht kavgasına girişen ve önce galip gelip sonrasında Şâh Tahmâsb'a bağlı Kızılbaş askerlerin yardımıyla kardeşine yenilen ve Türkçe ve Farsça şiirlerinden oluşan dîvânı ile Bâbürlü edebiyatının ilk temsilcilerinden kabul edilen devlet adamı ve şâirin adı. Kâmrân Mîrzâ hicrî 964/mîlâdî 1557 yılında Mekke'de vefat etmiştir.
k. 5b/12
[=1]

Ḳara Bég *öz.i.* *öz.i.* İran Dîneverli Türk şâiri Mevlânâ Hûşî'nin, kendisine Türkçe bir hiciv yazdığı kişinin adı. ↔ **Ḳara Bég-i Ẕü'l-ḳadr.**

ḳ. 93b/07

[=1]

Ḳara Bég-i Ẕü'l-ḳadr *öz.i.* İran Dîneverli Türk şâiri Mevlânâ Hûşî'nin, kendisine Türkçe bir hiciv yazdığı kişinin adı. ↔ **Ḳara Bég.**

ḳ. 93b/06

[=1]

Ḳaraca Sulṭān Tekelü *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Türk şâiri Muhammed Beg-i Mazâkî'nin babasının adı.

ḳ. 9b/02

[=1]

Ḳarārī < Ar. *öz.i.* Fars dilinde şiirler yazmış Mevlânâ Nûrü'd-dîn Muhammed'in mahlasının adı.

ḳ. 13b/11

[=1]

Ḳarpa Oġlı *öz.i.* Anadolulu Türk şâiri Şâhkulı Beg'in meşhur olan lakabının adı.

ḳ. 39b/11

[=1]

Ḳāsım < Ar. *öz.i.* (Ar. *Ḳāsim*) Meşhedli şâir Mevlânâ Muhammed Emîn'in, yazmış olduğu mu'ammâda kullandığı ad.

ḳ. 100a/17

[=1]

Ḳāsım Bég *öz.i.* Abbâs Sultân Afşâr'ın oğullarından olup iyi ve cömert birisi olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, Kirmânlı Farsça şâirinin adı. ↔ **Ḳāsım Bég-i Ḳısmī.**

ḳ. 19b/05, 22b/04

[=2]

Ḳāsım Bég Raġmī *öz.i.* Herât beylerbeyi Alîkulı Han'ın hanımının erkek kardeşi olan ve şiirlerini Fars dilinde yazan şâirin adı.

ḳ. 41a/16

[=1]

Ḳāsım Bég-i Ḥāletī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olup dîvânını tamamlayan Türkmen şâirinin adı.

ḳ. 36a/10

[=1]

Ḳāsım Bég-i Ḳısmī *öz.i.* Abbâs Sultân Afşâr'ın oğullarından olup iyi ve cömert birisi olduğunu Sâdıkî'den

öğrendiğimiz, Kirmânlı Farsça şâirinin adı. ↔ **Ḳāsım Bég.**

ḳ. 19a/17

[=1]

Ḳāsım Bég-i Ṣaḥḥāf *öz.i.* Üstâd Hasan-ı Müzehhib'i Tebrîz'deki evine davet eden ve sonrasında üstâdın başına bir sürü garip hâdisenin geldiği kimsenin adı.

ḳ. 96b/03

[=1]

Ḳāsım-ı Ṣarrāf-ı Esterābādlıḳ *öz.i.* Şiirlerini Farsça yazmış olan Mehdîkulı Sultân'ın, kendisi için beyitler kaleme aldığı arkadaşının adı.

ḳ. 10a/02

[=1]

Ḳaydī-i Şīrāzī *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

ḳ. 104b/05

[=1]

Kelāmī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Mevlânâ Selâmî'nin mahlasının adı.

k. 104a/04

[=1]

Kelbī-i Zül-ḳadr *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın tezkiresinde genç bir şâir olduğunu söylediği şâirin adı.

k. 41a/08

[=1]

Kemāl-i İsmaʿīl *öz.i.* Kâşânlı Fars dili şâiri Mevlânâ Muhteşem'in, yazmış olduğu matla'ının ait olduğunu öğrendiğimiz şâirin adı.

k. 51b/14

[=1]

Ḳısmetī-i Esterābādī *öz.i.* Mîr Ziyâü'd-dîn'in oğlu Mîrzâ Beg-i Fendersegî'nin hizmetinde bulunmuş, şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

ḳ. 87b/05

[=1]

Ḳıvāmü'd-dīn-i Baġdādī *öz.i.* Şiirlerini Farsça yazmış olan Bağdâdlı şâir Üstâd Hasan-ı Müzehhib'in babasının adı.

ḳ. 96a/04

[=1]

Kirāmī < Ar. *öz.i.* Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan Dûre Beg-i Kirâmî'nin mahlasının adı.

k. 41b/15

[=1]

Köse Rüstem *öz.i.* Türkçe şâiri Rüstem Beg'in lakabı.

k. 10b/05

[=1]

Kūh-ken < Fars. *öz.i.* Dağ delen. Şîrîn adına dağları delen kahraman Ferhâd'ın lakabı.

k. 33b/14

[=1]

Küreken *öz.i.* Kazvînli şâir Mevlânâ Hâdimî'nin, kendisine duyduğu sevgiden ötürü bir rubâî kaleme aldığı kimse.

k. 99b/12

[=1]

Lisānī < Ar. *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış ve dîvânını hazırlamış olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yakından tanıdığı ve oldukça değer verdiği İranlı şâirin adı. ↔ **Mevlānā Lisānī, Mevlānā Lisānī ʿalehi'r-raḥme, Mevlānā Lisānī raḥmetu'llāhi ʿaleyh.**

l. 64a/10, 86b/12

[=2]

Maḥmūd *öz.i.* Mevlânâ Kevserî'ye "halîfe" adını veren topluluğun önderi olduğunu öğrendiğimiz kimsenin adı.

m. 104a/08

[=1]

Maḥmūd Bég Sālim *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan ve hattâ bu dilde, Yûsuf û Züleyhâ'ya bir nazîre yazan, zamanında Hamse'ye de bir nazîre yazmış olduğunu fakat Sâdıkî'nin henüz haberdâr olmadığını öğrendiğimiz Türkmen şâirinin adı.

m. 36b/11

[=1]

Maḥmūd Bég-i Füsūnī *öz.i.* Tebrîzli olduğu rivâyet edilen, ayrıca defterdârlıkta memur olup siyâkat yazısını iyi bildiğini Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 76a/15

[=1]

Maḥvī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Hemedânlı şâir Mîr Mugîs'in mahlasının adı.

m. 29b/17

[=1]

Maḳṣūd ʿAlī *öz.i.* "Şekîbî" mahlasıyla Fars dilinde şiirler yazmış olan şâirin adı.
m. 41b/16
[=1]

Maḳṣūd Bég Vezīrī *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan Muhammed Sâlih Beg'in babasının adı.
m. 22a/16
[=1]

Maḳṣūd-ı Ḫurda-fürūş *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.
m. 81a/13
[=1]

Maʿṣūm Bég-i Ṣafevī *öz.i.* Şâir olmakla birlikte astrolojide de bilgi sahibi olan ve Farsça şiirler kaleme alan Han Mîrzâ'nın büyük dedesinin adı.
m. 19a/12
[=1]

Maẕāḳī Bég *öz.i.* Karaca Sultân Tekelü'nün oğlu olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan Türkmen şâirinin adı. ↔ **Muḥammed Bég-i Maẕāḳī.**
m. 9b/09
[=1]

Maẓharī-i Keşmirī *öz.i.* Bir müddet Meşhed'de yöneticilik yapan ve şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.
m. 73a/06
[=1]

Mecnūn < Ar. *öz.i.* Leylâ ile Mecnûn hikâyesinde erkek kahramanı olan Kays'ın "delirmiş, çıldırmış, aşk yüzünden aklı başından gitmiş" anlamlarına gelen meşhur adı.
m. 6b/11, 6b/14, 63a/10
[=3]

Mehdīḳulı Sulṭān *öz.i.* Kızılbaş Türkmenlerden olup Şâh Abbâs Bahâdur Han'dan eğitim görüp zamanla emîrlik rütbesine erişen ve Farsça şiirler kaleme almış olan Türk şâirinin adı.
m. 9b/13
[=1]

Melik Sulṭān Muḥammed *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup Reis Şahâbü'd-dîn'in oğlu olan, "Sultân" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.
m. 101a/17
[=1]

Merdumī < Fars. *öz.i.* Farsça şâiri Muhammed Hâşim'in mahlasının adı.

m. 17a/12

[=1]

Merdumī-i Kāşī < Fars. *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup şiirlerini Farsça yazmış olan şâirin adı.

m. 110a/16

[=1]

Mesīb Ḫān *öz.i.* Şâir olmasının yanı sıra hattat ve mûsıkîşinas, bestekâr kimliğine de sahip, şiirlerini Fars dilinde kaleme almış Kızılbaş Türkmen şâir ve devlet adamının adı.

m. 8a/05

[=1]

Mesīḥ < Ar. *öz.i.* Hz.Îsâ'nın lakabı.

m. 40a/04

[=1]

Mesīḥī < Ar. *öz.i.* Safevî-Türk Devleti'nin ünlü komutanlarından olan Kâşânlı şâir Hakîm Reknâ'nın mahlasının adı.

m. 16a/11

[=1]

Meşrebī-i Tekelü *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olup bu Türk boyunun reisi olan kimsenin akrabasıdır. Şiirlerini Fars dilinde kaleme almıştır.

m. 42a/12

[=1]

Mevālī-i Türkmen *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde fakat Türk tavrıyla yazmış olan, Sultân Hamza Mîrzâ'nın en değer verdiği kimse hâline gelip Mîrzâ Selmân-ı İsfahânî'yi hicveden bir beyit yazan, Mîr Sadrü'd-dîn Muhammed'in ise kendisini hicvettiği bir rubâî kaleme almış olduğu Türk şâirinin adı.

m. 33a/12, 43b/06

[=2]

Mevlānā ʿAbdī-i Cunābidī *öz.i.* Fars dilinde şiirler kaleme almış olan, tarzının mesnevîye yakın olduğunu öğrendiğimiz İranlı şâirin adı.

m. 67a/15

[=1]

Mevlānā ʿAbdü'l-ġafūr *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olup şâirliğinin dışında bestekârığı da meşhur olan Farsça şâirinin adı.

m. 88b/11

[=1]

Mevlānā ʿAbdü'r-rezzāḳ Dānişmend *öz.i.* Gîlânlı şâir Mevlânâ Nûrü'd-dîn Muhammed'in babasının adı.
m. 13b/11
[=1]

Mevlānā ʿAhdī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme alarak dîvânını tamamlayabilen Bağdatlı Farsça şâirinin adı.
m. 104a/11
[=1]

Mevlānā ʿAhdī-i Sāvecī *öz.i.* Metîn bir kişiliğe sahip olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.
m. 99a/09
[=1]

Mevlānā Aḳdesī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrindne olup şiirlerini Fars dilinde yazmış olan şâirin adı.
m. 84b/16
[=1]

Mevlānā ʿAlī Aṣġar *öz.i.* Hâce Abdü'l-azîz Nakkaş'ın arkadaşı olup, tıpkı Hâce gibi Şâh Tahmâsb tarafından burun ve kulakları kesilmek suretiyle cezalandırılan ressamın adı. ↔ **Mevlānā ʿAlī Aṣġar-ı Muṣavvir.**
m. 95b/02
[=1]

Mevlānā ʿAlī Aṣġar-ı Muṣavvir *öz.i.* Hâce Abdü'l-azîz Nakkaş'ın arkadaşı olup, tıpkı Hâce gibi Şâh Tahmâsb tarafından burun ve kulakları kesilmek suretiyle cezalandırılan ressamın adı. ↔ **Mevlānā ʿAlī Aṣġar.**
m. 95a/15
[=1]

Mevlānā ʿĀlimī *öz.i.* İran'ın Dârâbcird kasabasından olup daha sonra Şîrâz'da yaşayan ve orada vefat eden Farsça şâirinin adı.
m. 92a/07
[=1]

Mevlānā ʿAyānī *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yakın arkadaşlarından olup Herât şehrine mensup, Nizâmî'nin "Hamse"sine bir nazîre yazmış olduğunu söyleyen Farsça şâirinin adı.
m. 87b/17
[=1]

Mevlānā Beyānī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup önceleri sırmacılıkla iştigal eden, daha sonraları ise kâğıtçılığı meslek edinmiş, Farsça

şiirler kaleme almış şâir ve ressamın adı.

m. 101a/09

[=1]

Mevlānā Caʿferī *öz.i.* Sâdıkî'nin, Mevlânâ Sarfî-i Sâvecî ile akraba olduğunu düşündüğü, aynı zamanda ihlâs sahibi ve alçak gönüllüğünden bahsettiği Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Caʿferī-i Sāvecī.**

m. 84b/03

[=1]

Mevlānā Caʿferī-i Sāvecī *öz.i.* Sâdıkî'nin, Mevlânâ Sarfî-i Sâvecî ile akraba olduğunu düşündüğü, aynı zamanda ihlâs sahibi ve alçak gönüllüğünden bahsettiği Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Caʿferī.**

m. 84a/07

[=1]

Mevlānā Cāmī *öz.i.* Hicrî 817/Mîlâdî 1414 yılında Horasan'ın Câm şehrinin Harcird kasabasında doğan ve 1492 yılında Herât'ta vefat eden İranlı bilgin ve şâir. Asıl adı Abdu'r-rahman bin Nizâmi'd-dîn Ahmed bin Muhammed el-Câmî olan ünlü bilgin ve şâirin, edebiyat âlemi açısından en önemli eseri, Doğu-İslâm Dünyası tezkirecilik geleneğinde oldukça önemli bir yere sahip olan "Bahâristân" adlı meşhur şuarâ tezkiresidir ve Mollâ Câmî, bu eserini Hicrî 897/Mîlâdî 1492 yılında kaleme almıştır. ↔ **Şeyḫü'l-İslāmī Nūrā ʿAbdu'r-raḥman Cāmī.**

m. 102b/03

[=1]

Mevlānā Dāʿī *öz.i.* Mevlânâ Zamîrî-i İsfahânî'nin oğlu olup, Sâdıkî'nin tıpkı babası gibi yardımsever bir kimse olduğunu belirttiği Farsça şâirinin adı.

m. 103a/04

[=1]

Mevlānā Ebū'l-Hādī *öz.i.* Hattat Mevlânâ Melik'in yeğeni olup tıpkı dayısı gibi hattat olan, aynı zamanda mûsıkîden de iyi anlayan Farsça şâirinin adı.

m. 97b/03

[=1]

Mevlānā Enīsī *öz.i.* Hemedân'da hatiplik işiyle meşgul olan, Mevlânâ Câmî'nin meşhur bir matla'ını tazmin etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 102b/01

[=1]

Mevlānā Esed *öz.i.* Aslen Hemedânlı olup, “Cânî” mahlasıyla Farsça şiirler yazmış, özellikle mu’ammâ türünde örnekler vermiş olan hattat ve şâirin adı.

m. 101b/13

[=1]

Mevlānā Esīrī-i Türbetī *öz.i.* İran’ın Türbet kasabasından olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış şâirin adı.

m. 94b/14

[=1]

Mevlānā Fehmī-i Kāşī *öz.i.* İran’ın Kâşân şehrinden olup şâirliğinin hâricinde tüccar da olan Farsça şâirinin adı.

m. 75a/07

[=1]

Mevlānā Feżāyī *öz.i.* İran’ın Hemedân şehrinden olup mu’ammâ tarzında Sâdıkî’nin hocası olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 92b/11

[=1]

Mevlānā Firāḳī *öz.i.* İran’ın Tâlikān adlı kasabasından olup hâfız ve mûsıkîşinas da olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 113a/14

[=1]

Mevlānā Furūġī *öz.i.* İran’ın Kazvîn şehrinden olup, Sâdıkî’nin bir çok farklı ve birbirine zıt özelliği kendisinde bir arada bulundurduğunu belirttiği, Hindistan’a gidip kazandığı bir miktar parayla Kazvîn’de bir kuyumculuk dükkânı açmış olan Farsça şâirinin adı.

m. 105a/07

[=1]

Mevlānā Fużūlī *öz.i.* Bayat Türklerinden olup İbrâhîm Han’ın hizmetinde Bağdat’a giden, burada dönemin bütün müspet ilimlerini tahsil etmiş; ana dili Türkçe hâricinde Farsça ve Arapça’yı da en iyi şekilde öğrenmiş şâirin adı. Fuzûlî’nin başlıca eserleri şunlardır: Türkçe dîvân, Farsça dîvân, Arapça dîvân, Leylâ vu Mecnûn, Beng û Bâde, Hâdis-i Erba’în Tercümesi, Sohbetü’l-Esmâr, Hadîkatü’s-Süadâ, Heft-câm, Enîsü’l-kalb, Risâle-i Mu’ammeyât, Rind û Zâhid, Hüsn û

Aşk (Genellikle Sıhhat û Maraz olarak tanınan esere Ruhnâme adını verenler de bulunmaktadır), Matla'ü'l-İ'tikād. Asıl adı "Mehmed" olan Fuzûlî, Hicrî 963/Mîlâdî 1556 yılında Bağdat ve çevresindeki veba salgını sırasında vefat etmiştir.
m. 33b/01
[=1]

Mevlānā Ġanī-i Lāhīcī *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olup, şâirliği hâricinde bakırcılık işiyle uğraşmış, aynı zamanda Han Ahmed Pâdişâh'ın emri gereğince bir gazel söylemiş Farsça şâirinin adı.
m. 90a/09
[=1]

Mevlānā Ġayretī-i Şīrāzī *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinin tanınmış kimselerinden olup dağcılık ve okçuluk sporlarında başarılı olan Farsça şâirinin adı.
m. 83a/05
[=1]

Mevlānā Ġazālī *öz.i.* Mîr Seyyid Alî Musavvir ile birbirlerini hicveden ve ayrıca zamanla aralarında gittikçe büyüyen bir husumet ortaya çıkan şâirin adı. ↔ **Mīr Ġazālī, Mevlānā Ġazālī-i Meşhedī.**
m. 31b/13, 66a/05
[=2]

Mevlānā Ġazālī-i Meşhedī *öz.i.* Mîr Seyyid Alî Musavvir ile birbirlerini hicveden ve ayrıca zamanla aralarında gittikçe büyüyen bir husumet ortaya çıkan şâirin adı. ↔ **Mīr Ġazālī, Mevlānā Ġazālī.**
m. 112a/13
[=1]

Mevlānā Ġazanferī Kelecārī *öz.i.* Kâşân yakınlarında bulunan Kelecâr adlı kasabadan olup Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.
m. 77b/08
[=1]

Mevlānā Ġıyāş *öz.i.* İran'ın Esterâbâd şehrinden olup Sâdıkî-i Kitâbdâr ile bu şehirdeyken bir çok defa sohbet etmiş olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.
m. 94a/01
[=1]

Mevlānā Ġubārī *öz.i.* İran'ın Yezd şehrinden olup aynı zamanda iyi bir

hatta olan ve gubar hattını iyi yazmasından ötürü “Gubârî” mahlasını alan Farsça şâirinin adı.

m. 109b/03

[=1]

Mevlānā Ḥaddādī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış Tebrîzli şâir Mevlânâ Vukūî’nin babasının adı.

m. 71b/02

[=1]

Mevlānā Ḥādimī *öz.i.* İran’ın Kazvîn şehrinden olup, şâir olmaktan başka berberlik mesleğini ifa eden, Farsça dışında kendi lehçesinde de şiirler yazmış şâirin adı.

m. 99b/10

[=1]

Mevlānā Ḥaḳīrī *öz.i.* İran’ın Tebrîz şehrinden olup, şâir olmaktan başka kürkçülükle iştigal etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 106b/02

[=1]

Mevlānā Ḥāmidī *öz.i.* Sâdıkî’nin, İran’ın Kazvîn şehrinden olduğunu tahmin ettiği Farsça şâirinin adı.

m. 111a/06

[=1]

Mevlānā Ḥasan-ı Müẕehhib *öz.i.* Aslen Bağdatlı olup Üstâd Kıvâmü’d-dîn-i Bağdâdî’nin oğlu ve kendi sanatında zamanının eşi bulunmaz birisi olan, bununla birlikte Sâdıkî’den öğrendiğimize göre son derece kurnaz ve tâlihli bir kişiliğe sahip, bir ara Şâh II.İsmâil’in mührünü taklît ederek rezil olmuş fakat nasıl olmuşsa hayatta kalabilmiş, bundan başka ilginç hâdiseler de görmüş Farsça şâirinin ve nakkaşın adı. ↔ **Üstād Ḥasan-ı Müẕehhib.**

ḥ. 96b/02

[=1]

Mevlānā Ḥātem-i Kāşī *öz.i.* İran’ın Kâşân şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde yazmış, ayrıca Farsça şiirler kaleme almış olan Mîr Münhî’nin hocası olmuş şâirin adı. ↔ **Ḥātem-i Kāşī.**

m. 69a/08

[=1]

Mevlānā Ḥaydar *öz.i.* İran’ın Türbet kasabasından Farsça şâiri Mevlânâ Muzaffer Alî Nakkaş’ın babasının adı. ↔ **Mevlānā Ḥaydar ʿAlī.**

m. 61a/10

[=1]

Mevlānā Ḥaydar ʿAlī *öz.i.* İran'ın Türbet kasabasından Farsça şâiri Mevlânâ Muzaffer Alî Nakkaş'ın babasının adı. ↔ **Mevlānā Ḥaydar.**

m. 95b/08

[=1]

Mevlānā Ḥaydarī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup bir çok kez Hindistan'a gitmiş olan Farsça şâirinin adı.

m. 82a/17, 82b/02

[=2]

Mevlānā Ḥayrānī *öz.i.* Aslen Kum şehrinden olan fakat Hemedânlı olarak tanınmış şâir Mevlânâ Zamîrî-i Hemedânî'nin babasının adı.

m. 64b/17

[=1]

Mevlānā Ḥayretī *öz.i.* Aslen Herâtlı olup, Hemedânlı şâir Mîr Ebû Turâb-ı Ulvî ile ilk gençlik zamanlarında dost olan fakat bir zaman sonra bazı uygun olmayan hâdiseler yüzünden düşman olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Ḥayretī-i Herevī.**

m. 25b/04, 25b/07, 25b/12, 25b/14, 60a/03

[=5]

Mevlānā Ḥayretī-i Herevī *öz.i.* Aslen Herâtlı olup, Hemedânlı şâir Mîr Ebû Turâb-ı Ulvî ile ilk gençlik zamanlarında dost olan fakat bir zaman sonra bazı uygun olmayan hâdiseler yüzünden düşman olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Ḥayretī.**

m. 25b/02

[=1]

Mevlānā Ḥazīnī *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup, özellikle Hz.Alî için yazmış olduğu övgü dolu kasîdeleriyle tanınmış Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Ḥazīnī-i Gīlānī.**

m. 103b/16, 107a/07

[=2]

Mevlānā Ḥazīnī-i Gīlānī *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup, özellikle Hz.Alî için yazmış olduğu övgü dolu kasîdeleriyle tanınmış Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Ḥazīnī.**

m. 103b/10

[=1]

Mevlānā Ḥazīnī-i Gūn-ābādī *öz.i.* Şâirliğinin dışında tüccar olan Farsça şâirinin adı.

m. 97b/12

[=1]

Mevlānā Helākī *öz.i.* Hemedân'da dünyaya gelmiş, Safevî şehzâdesi şâir Behrâm Mîrzâ'nın hizmetinde yetişen, aynı zamanda Mevlevî olup bütün nazım türlerinde örnekler vermiş, "Şevk û Zevk" adında bir kitap yazmış ve yine Hemedân şehrinde vefat etmiş olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Helākī-i Hemedānī, Mevlānā Helākī-i Hemedānī ʿaleyhi'r-raḥme.**

m. 111b/09

[=1]

Mevlānā Helākī-i Hemedānī *öz.i.* Hemedân'da dünyaya gelmiş, Safevî şehzâdesi şâir Behrâm Mîrzâ'nın hizmetinde yetişen, aynı zamanda Mevlevî olup bütün nazım türlerinde örnekler vermiş, "Şevk û Zevk" adında bir kitap yazmış ve yine Hemedân şehrinde vefat etmiş olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Helākī, Mevlānā Helākī-i Hemedānī ʿaleyhi'r-raḥme.**

m. 62b/15, 111b/08

[=2]

Mevlānā Helākī-i Hemedānī ʿaleyhi'r-raḥme *öz.i.* Hemedân'da dünyaya gelmiş, Safevî şehzâdesi şâir Behrâm Mîrzâ'nın hizmetinde yetişen, aynı zamanda Mevlevî olup bütün nazım türlerinde örnekler vermiş, "Şevk û Zevk" adında bir kitap yazmış ve yine Hemedân şehrinde vefat etmiş olan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Helākī, Mevlānā Helākī-i Hemedānī.**

m. 106a/12

[=1]

Mevlānā Ḫulḳī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olduğu söylenen Farsça şâirinin adı.

m. 109b/06

[=1]

Mevlānā Hūşī *öz.i.* İran'ın Dînever adlı şehrine bağlı Sungur köyünden olup Hemedân'da okul yöneticiliği yapan, Sünnî olmasıyla da tanınan, ayrıca Kara Beg-i Zü'l-kadr'i hicveden bir beyitinin çok meşhur olup Şâh Tahmâsb'ın da ezberlemiş olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, Türkçe ve Farsça şiirler yazmış Türk şâirinin adı.

m. 93a/13

[=1]

Mevlānā Ḥüznī *öz.i.* İran'ın İsfahân şehrinden olup dindar bir molla olan Farsça şâirinin adı.

m. 58b/11

[=1]

Mevlānā ʿİnāyet *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinde kuşçu eldiveni dikmekle meşgul olmuş Farsça şâirinin adı.

m. 90a/16

[=1]

Mevlānā Kāmī *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olup Han Ahmed Pâdişâh'ın hizmetinde kâtiplik yapmış Farsça şâirinin adı.

m. 17b/03

[=1]

Mevlānā Kātibī *öz.i.* Mevlânâ Nâmî ve Mevlânâ Sayrafî'nin, yazmış olduğu kasîdelerine nazîre yaptığ, "Şütür-i Hücre" adlı eserin sahibi olan Farsça şâirinin adı.

m. 82a/01, 93a/06

[=2]

Mevlānā Kelāmī *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdârla Eberkuh yolunda tanışan ve yol üstünde Sâdıkî'ye bir rubâî yazıp veren Farsça şâirinin adı.

m. 92a/13

[=1]

Mevlānā Kelb ʿAlī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup bu şehir ahâlîsi tarafından sevilip sayılan, Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 89a/07

[=1]

Mevlānā Kemālī-i Sebzevārī *öz.i.* İran'ın Sebzevâr şehrinden olan Farsça şâirinin adı.

m. 71a/08

[=1]

Mevlānā Kemterī *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup ayakkabıcılık işiyle meşgul olmuş Farsça şâirinin adı.

m. 102a/15

[=1]

Mevlānā Kesbī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup kendi lehçesiyle (muhtemelen Gîlek Dilinde) yazmış olduğu bir rubâîsini Sâdıkî'nin tezkiresinde gördüğümüz şâirin adı.

m. 99b/11

[=1]

Mevlānā Kesrī-i Kerbe *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olmasına rağmen kendisinin Horasan halkından

olduğunu ifade eden Farsça şâirinin adı.
m. 86b/05
[=1]

Mevlānā Kevs̱erī *öz.i.* İran'ın Erdebîl şehrinden olup, Mahmûd adlı kimsenin takipçileri tarafından kendisine "halîfe" adı verilen Farsça şâirinin adı.
m. 104a/06
[=1]

Mevlānā Lisānī < Ar. *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış ve dîvânını hazırlamış olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yakından tanıdığı ve oldukça değer verdiği İranlı şâirin adı. ↔ **Lisānī, Mevlānā Lisānī ʿaleyhi'r-raḥme.**
m. 44a/08, 44b/01, 51a/13, 86b/12, 101a/04
[=5]

Mevlānā Lisānī ʿaleyhi'r-raḥme < Ar. *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış ve dîvânını hazırlamış olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yakından tanıdığı ve oldukça değer verdiği İranlı şâirin adı. ↔ **Lisānī, Mevlānā Lisānī, Mevlānā Lisānī raḥmetu'llāhi ʿaleyh.**
m. 102b/09
[=1]

Mevlānā Lisānī raḥmetu'llāhi ʿaleyh < Ar. *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış ve dîvânını hazırlamış olan, Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yakından tanıdığı ve oldukça değer verdiği İranlı şâirin adı. ↔ **Lisānī, Mevlānā Lisānī, Mevlānā Lisānī ʿaleyhi'r-raḥme.**
m. 51a/11
[=1]

Mevlānā Mālik-i Deylemī *öz.i.* Her türlü hat yazısında özellikle de nesh-tâlîk türünden güzel örnekler vermiş olan Farsça şâiri ve hattatın adı.
m. 78a/15
[=1]

Mevlānā Mālik-i Ḫōş-nüvīs *öz.i.* Şâir Mevlânâ Ebû'l-Hâdî'nin dayısı olan hattatın adı.
m. 97b/03
[=1]

Mevlānā Māyilī *öz.i.* İran'ın Erdebîl şehrinden olup, şâirliğindne başka

tanbûrîliği ile de şöhret bulmuş Farsça şâirinin adı.

m. 91b/06

[=1]

Mevlānā Mecdī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup Horasan'da büyüyen Farsça şâirinin adı.

m. 110b/02

[=1]

Mevlānā Melik-i Ḳumī *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup, şiirlerinin kendisinden daha meşhur olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 69b/11

[=1]

Mevlānā Meşrebī *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup, şâirliği dışında ütücülüğüyle de tanınmış Farsça şâirinin adı.

m. 90b/17

[=1]

Mevlānā Mīr ʿAlī *öz.i.* Hz.Hüseyin soyundan gelmiş olan ve yazmış olduğu kıt'alarda "Alî el-Kâtib" ve "Fakîr Mîr Alî" adlarını kullanan Farsça şâirinin adı.

m. 29a/11, 95b/12

[=2]

Mevlānā Mişkī *öz.i.* "Mişkî" mahlasını esmer bir kimse olduğu için kullanan, İsfahan'ın meşhur Mescid-i Cumâ'sının dergâhında buz satıcılığı yaptığı bir mekân sahibi olan Farsça şâirinin adı.

m. 90a/03

[=1]

Mevlānā Muḥammed Emīn *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olup aynı zamanda tabip olan ve özellikle mu'ammâ türünde güzel örnekler veren Farsça şâirinin adı.

m. 100a/15

[=1]

Mevlānā Muḥammed-i Şarḳī *öz.i.* Şâh Nimetullah Bâkî'nin önemli işlerini yerine getirmekten başka Şâh Tahmâsb tarafından da kabul gören bir kişi olup "Niyâzî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 18a/15

[=1]

Mevlānā Muḫlisī *öz.i.* İran'ın Sebzevâr şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 87b/11

[=1]

Mevlānā Muḥteşem *öz.i.* “Karpa oğlu” adıyla meşhur olan Şâhkulı Beg’in, şiirlerine oldukça ilgi ve beğeni duyduğu Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Muḥteşem-i Kāşī.**

m. 52a/02, 60a/17

[=2]

Mevlānā Muḥteşem-i Kāşī *öz.i.* “Karpa oğlu” adıyla meşhur olan Şâhkulı Beg’in, şiirlerine oldukça ilgi ve beğeni duyduğu Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Muḥteşem.**

m. 39b/14

[=1]

Mevlānā Muʿīn *öz.i.* İran’ın Esterâbâd şehrinden olup hem seçkinler hem de halktan insanlar tarafından sevilip sayılan Farsça şâirinin adı.

m. 86b/16

[=1]

Mevlānā Muẓaffer ʿAlī Naḳḳāş *öz.i.* İran’ın Türbet adlı kasabasından olup Üstâd Behzâd’ın kızkardeşinin oğlu Mevlânâ Haydar Alî’nin oğlu olan, yazmış olduğu kıt‘alarında “Nakkaş-ı Şâhî” adını kullanan ve Kazvîn’de vefat eden Farsça şâirinin adı.

m. 95b/07

[=1]

Mevlānā Müʾmin Ḥüseyin *öz.i.* İran’ın Yezd şehrinden olup babası Şâh Nimetullah Bâkî’nin defterhânesinde kitâbdârlık yapan ve müspet ilimlerin tamamını öğrenerek yaşadığı şehrin en büyük âlimi olarak kabul gören Farsça şâirinin adı.

m. 18a/01

[=1]

Mevlānā Nāmī *öz.i.* İran’ın Ordubâd şehrinden olan, daha sonra oğluyla birlikte Tebrîz’e giden ve o şehirde Sâdıkî’nin hocası olan Mîr Sun’î ile tartışmaya giren, ayrıca Mevlânâ Kâtibî’nin “Şütür-i Hücre” adlı eserine bir nazîre yazmış olup sonrasında Hindistan’a giderek orada vefat eden Farsça şâirinin adı.

m. 81b/06

[=1]

Mevlānā Naẓīrī *öz.i.* İran’ın Nişâbûre şehrinden olup sarraflık yapan Farsça şâirin adı.

m. 83b/07

[=1]

Mevlānā Neşrī *öz.i.* İran’ın Gîlân şehrinden olup inançsız bir kimse

olduğunu ve bu sebepten dolayı sarfettiği sözler nedeniye öldürüldüğünü Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.
m. 108b/04
[=1]

Mevlānā Nīkī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup Şâh Tahmâsb'ın yanında çalışan, aynı zamanda hattat olarak da tanınmış Farsça şâirinin adı.
m. 66b/02
[=1]

Mevlānā Nis̱ārī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup Baba Figānî ve Mîr Şâhî Dîvânına yazdığı nazîrelerle dîvânını tamamlayabilen Farsça şâirinin adı.
m. 55a/07
[=1]

Mevlānā Nisbetī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olup Sâdıkî'den öğrendiğimize göre son derece ahlâklı ve yardımsever bir genç olan Farsça şâirinin adı.
m. 74b/12
[=1]

Mevlānā Nūrü'd-dīn Muḥammed *öz.i.* "Karârî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olup, Mevlânâ Abdü'r-rezzâk Dânişmend'in oğlu olan Farsça şâirinin adı.
m. 13b/11
[=1]

Mevlānā Penāhī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup Hâce Mîrim Beg-i Kelânter'in oğlu olan Farsça şâirinin adı.
m. 102b/06
[=1]

Mevlānā Raḥmī *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinde ikamet etmiş, ayrıca sırmacı olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.
m. 89a/01
[=1]

Mevlānā Refīḳī *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra kumarbaz, serseri ve edepsiz bir kimse olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, "Refîkî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.
↔ **Refīḳī.**
m. 109b/01
[=1]

Mevlānā Reşkī *öz.i.* Hemedân şehrinden olup Hasan Beg Leng-i Durûdâbâdî'nin oğlu olan, tuhafiyecilik ve bekçibaşılık görevlerinde de bulunan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Reşki Hemedānī.**

m. 107a/14

[=1]

Mevlānā Reşkī-i Hemedānī *öz.i.* Hemedân şehrinden olup Hasan Beg Leng-i Durûdâbâdî'nin oğlu olan, tuhafiyecilik ve bekçibaşılık görevlerinde de bulunan Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Reşkī.**

m. 73b/01

[=1]

Mevlānā Rıżāyī *öz.i.* Aslen Meşhedli olan ve o şehirde ayakkabı satıcılığı yapan, sonrasında Herât'a giden Farsça şâirinin adı.

m. 93b/11

[=1]

Mevlānā Ṣaḥīfī *öz.i.* İran'ın Şîrâz şehrinden olup Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 82b/12

[=1]

Mevlānā Sā'il *öz.i.* İran'ın Hemedân ovasındaki Nihâvend kasabasından olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 65b/11

[=1]

Mevlānā Ṣarfī-i Sāvecī *öz.i.* Akrabası olduğu düşünülen Mevlânâ Câferî ile birlikte Hâce Selmân adlı mürşide bağlı müritlerden olan Farsça şâirinin adı.

m. 84b/03

[=1]

Mevlānā Ṣayḳalī *öz.i.* İran'ın Hemedân vilâyetine bağlı Burûcird adlı kasabadan olan, bıçakçılıkla uğraşan ve Farsça dışında Luristan lehçesiyle yazmış olduğu şiirlerle tanınan şâirin adı.

m. 99b/15

[=1]

Mevlānā Ṣayrafī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinde sarraflık işiyle iştigal eden, aynı zamanda iyi bir okçu olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 93a/04

[=1]

Mevlānā Ṣayrafī-i Kör *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup, bu şehirde sarraflık mesleğiyle iştigal etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 100b/14

[=1]

Mevlānā Seḥābī *öz.i.* Irak'ın Necef şehrinde ikamet etmiş olup Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 111a/11

[=1]

Mevlānā Selāmī *öz.i.* İran'ın Erdebîl şehrinden olup dönemin ünlü şâirlerinden Mevlânâ Hazînî ile bir tartışmaya dâhil olmuş, "Kelâmî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

m. 103b/05, 103b/11

[=2]

Mevlānā Sulṭān ʿAlī *öz.i.* Mevlânâ Muzaffer Alî Nakkaş'ın taklit ettiği bir şâirin adı.

m. 95b/13

[=1]

Mevlānā Sūzī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 92a/10

[=1]

Mevlānā Şāh Maḥmūd *öz.i.* Şârliğinin yanı sıra ressam olup "Rehî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış Meşhedli şâirin adı.

m. 98b/08

[=1]

Mevlānā Şānī *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olup Baba Fiġānî dîvânına bir nazîre yazmış olan, ayrıca zamanın pâdişâhından para ödülü alan Farsça şâirinin adı.

m. 37b/13

[=1]

Mevlānā Şekībī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup Hindistan' gitmek amacıyla o bölgenin insanları gibi davranmaya özenmiş, ayrıca Herât'ta kendisini şâirlerin sultanı olarak nitelemiş Farsça şâirinin adı.

m. 77a/10

[=1]

Mevlānā Şemsī *öz.i.* Aslen Bağdatlı olup koyu bir Şi'î anlayışına sahip Farsça şâirinin adı.

m. 108b/14

[=1]

Mevlānā Şerefü'd-dīn ʿAlī *öz.i.* İran'ın Kirmân şehrinin Bâfak adlı kasabasından olan ve özellikle kasîde türünde örnekler vermiş olan Farsça şâirinin adı.

m. 67b/09

[=1]

Mevlānā Şerīf *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup Hâce Gıyâsü'd-dîn-i Kehre'yi hicveden bir tekîb-i bend yazmış olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Şerīf-i Tebrīzī.**

m. 50b/04, 50b/05, 62b/05, 62b/06

[=4]

Mevlānā Şerīf-i Tebrīzī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup Hâce Gıyâsü'd-dîn-i Kehre'yi hicveden bir tekîb-i bend yazmış olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Şerīf.**

m. 50a/10, 94a/07

[=2]

Mevlānā Şucāʿ *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olan Farsça şâirinin adı.

m. 59b/06

[=1]

Mevlānā Şuhūdī *öz.i.* İran'ın Sebzevâr şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı.

m. 113a/06

[=1]

Mevlānā Şuʿūrī *öz.i.* Köken itibariyle İran'ın Nişâbûr şehrinden olup Meşhed'de ikamet etmiş olan Farsça şâirinin adı.

m. 100b/05

[=1]

Mevlānā Ṭabḫī *öz.i.* İran'ın Kazvîn şehrinden olup şâirliğinin dışında aşçılık mesleğini ifa eden Farsça şâirinin adı.

m. 74b/02

[=1]

Mevlānā Ṭālib *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup Farsça yazdığı şiirlerinden bir dîvân oluşturabilmiş şâirin adı.

m. 104b/14

[=1]

Mevlānā Ṭavfī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup şâirliğinin dışında kimyâgerlikle ilgilenmiş olduğunu öğrendiğimiz şâirin adı.

m. 61b/11

[=1]

Mevlānā Tez̲hībī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup bir çok sanat dalında mâhir olan, ayrıca Sâdıkî'nin yakın dostu olduğunu öğrendiğimiz şâirin adı.

m. 90b/02

[=1]

Mevlānā Ümīdī *öz.i.* Farsça şâiri Firîbî-i Tahrânî'nin akrabası.

m. 75b/05

[=1]

Mevlānā Vaḥşetī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrine bağlı Cûşkān adlı beldeden olup Farsça şiirler yazmış şâirin adı.

m. 85a/12

[=1]

Mevlānā Vaḥşī *öz.i.* Kirmân'a bağlı Bâfak adlı kasabadan olan, Hüsrev û Şîrîn'e nazîre olarak bir mesnevîye başladığını fakat tamamlayamadığını Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Vaḥşī-i Bāfaḳī.**

m. 19b/04, 78a/01

[=2]

Mevlānā Vaḥşī-i Bāfaḳī *öz.i.* Kirmân'a bağlı Bâfak adlı kasabadan olan, Hüsrev û Şîrîn'e nazîre olarak bir mesnevîye başladığını fakat tamamlayamadığını Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı. ↔ **Mevlānā Vaḥşī.**

m. 49a/Dk, 67b/12

[=2]

Mevlānā Vaḥşī-i Yezdī *öz.i.* Ceylanını eğittiği için "Râmî" mahlasını alan Râmî-i Ordubâdî'nin hocasının adı.

m. 88a/17

[=1]

Mevlānā Vechī *öz.i.* İran'ın İsfahân şehrinden olup rubâî türünde eksiksiz olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 110b/14

[=1]

Mevlānā Velī *öz.i.* Horasan'a bağlı Deşt-i Beyaz adlı yerden olan, Sâdıkî'ye göre Fars dilinde âhenkli şiirler kaleme almış, ayrıca afyon bağımlısı şâirin adı.

m. 53a/17

[=1]

Mevlānā Vuḳūʿī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinden olup Mevlânâ Haddâdî'nin oğlu olan Farsça şâirinin adı.

m. 71b/01

[=1]

Mevlānā Yaḥyā *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup müspet ilim tahsil etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 67a/04

[=1]

Mevlānā Yetīmī *öz.i.* Herât'ta ikamet eden, Mîrzâ medresesinde yaşayan ve halka iletişimi olmayan Farsça şâirinin adı.

m. 94a/11

[=1]

Mevlānā Żamīrī-i Hemedānī *öz.i.* Mevlânâ Hayrânî'nin oğlu olan, aslen Kum şehrinden olmakla birlikte Hemedânlı olarak tanınan, vaktiyle Şâh Tahmâsb'ın meclisine sıklıkla gidip gelerek kabul gören fakat mecliste bulunanlar için yazdığı bir kinâyeden ötürü Şâh'ın meclisinde men edilen ve ömrünün geri kalanını Hemedân'da geçirerek bu şehirde vefat eden Farsça şâirinin adı.

m. 64b/17

[=1]

Mevlānā Żamīrī-i İṣfahānī *öz.i.* İran'ın İsfahan şehrinden olup, yüz bin beyit şiir yazmış, ayrıca Hâce Hâfız'ın dîvânına bir nazîre yazmış olan, yardımsever, hoşsohbet ve mülâyim mizaçlı Farsça şâirinin adı.

m. 47a/02, 103a/04

[=2]

Mevlānā Ẓarīfī *öz.i.* Fars dilinde şiirler söylemiş olan şâirin adı.

m. 112b/05

[=1]

Mīr Alā'ü'd-dīn-i Manṣūr *öz.i.* Farsça şâiri Mîr Haydar-ı Girihrûdî'nin babasının adı.

m. 26b/15

[=1]

Mīr ʿAlī Ekber *öz.i.* Meşhed şehrinden olup Osmanlı Devleti muhtesibi Mîr Hâdî'nin oğlu, Sâdıkî'nin sohbet arkadaşı olan Farsça şâirinin adı.

m. 15a/09

[=1]

Mīr ʿAzīz-i Kemānçe'ī *öz.i.* Üstâd Zeytûn'un küçük kardeşi olup şâirliğinin yanı sıra astroloji ve astronomi bilgisi, bestelediği eserler ve de kemençeyi güzel çalmasıyla da şöhret bulmuş olan, bir ara okul arkadaşı Sâdıkî ile tartışmaya giren

ve İsfahan'a giderken eşkıyalar tarafından öldürülmesi sonucu Sâdıkî'nin bir ara töhmet altında kaldığı şâirin adı.

m. 105b/07

[=1]

Mīr Bezmī-i Hemedānī *öz.i.* Mîr Ebû Turâb-ı Ulvî'nin oğlu olan, şiirlerini Farsça yazmış olan şâirin adı.

m. 28a/10

[=1]

Mīr Caʿferī *öz.i.* Tebrîz'de çizmecilik işiyle meşgul olan, Tebrîz katliâmı hakkında bir rubâî yazmış Farsça şâirinin adı.

m. 31b/04

[=1]

Mīr Cezmī *öz.i.* Tebrîz'de aktarlık işiyle meşgul olan, Mîr Sun'î'nin ölümü üzerine bir târîh kaleme almış Farsça şâirinin adı.

m. 27b/17

[=1]

Mīr Ebū Turāb Maḥrūm-ı Rāzī *öz.i.* Kendisi gibi şâir olan Kadı Esîrî'nin kardeşi olan, müspet ilim tahsil etmiş Farsça şâirinin adı.

m. 28b/04

[=1]

Mīr Ebū Turāb-ı ʿUlvī *öz.i.* Hemedân'da tabiplik işiyle meşgul olan ve şiirlerini Fars dilinde kaleme alan, Mîr Bezmî-i Hemedânî'nin babası olan şâirin adı.

m. 25a/17, 28a/10

[=2]

Mīr Ebū'l-beḳā *öz.i.* İran'da Tefriş adlı kasabadan olan Farsça şâirinin adı.

m. 32b/06

[=1]

Mīr Emīnī *öz.i.* Esterâbâd'ın Esterâbâd Rustâk nahiyesinden olan, dindar bir kişiliğe sahip Farsça şâirinin adı.

m. 31a/14

[=1]

Mīr Eşkī *öz.i.* Mîr Huzûrî-i Kumî'nin ağabeyi olan, iki dîvân bitirmekle övünç duyan, İran'ın Kum kentinden Farsça şâirinin adı.

m. 24a/09, 24b/10

[=2]

Mīr Firībī *öz.i.* Zamanın Simnân kadısının akrabası olan, şiirlerini Fars dilinde yazmış şâir ve mûsıkîşinasın adı.

m. 30b/11

[=1]

Mīr Ġazālī *öz.i.* Mîr Seyyid Alî Musavvir ile birbirlerini hicveden ve ayrıca zamanla aralarında gittikçe büyüyen bir husumet ortaya çıkan şâirin adı. ↔ **Mevlānā Ġazālī, Mevlānā Ġazālī-i Meşhedī.**

m. 31b/14

[=1]

Mīr Hādī *öz.i.* Meşhedli şâir Mîr Alî Ekber'in babası olan devlet adamının adı.

m. 15a/10

[=1]

Mīr Ḥaydar-ı Girihrūdī *öz.i.* Mîr Alâü'd-dîn-i Mansûr'un oğlu olan, şâirliğinin hâricinde usta bir hattat olarak tanınan Farsça şâirinin adı.

m. 26b/14

[=1]

Mīr Ḥaydar-ı Kāşī *öz.i.* Kısa boylu ve zayıf bir fiziğe sahip olduğunu öğrendiğimiz, özellikle târîh ve mu'ammâ türlerinde başarılı olan, Han Ahmed Pâdişâh adına bir kasîde söylemiş olma ihtimâlinden Sâdıkî'nin bahsettiği Farsça şâirinin adı.

m. 27a/03

[=1]

Mīr Ḥazīnī-i Yezdī *öz.i.* Şâir olmaktan başka tüccarlık da yapan Farsça şâirinin adı.

m. 28b/11

[=1]

Mīr Ḥużūrī-i Ḳumī *öz.i.* Mîr Eşkî'nin kardeşi olan fakat bu kardeşliği kabul etmeyen, yıllarca müspet ilimler üzerine çalışmış Farsça şâirinin adı.

m. 24a/09

[=1]

Mīr Ḥüseyin Betādkānī Fīrūz-ceng *öz.i.* Sebzevârlı şâir Mîr Muhammed-Keskinî'nin, öldürülmesi hakkında bir kıt'a yazmış olduğu devlet adamının adı.

m. 26a/05

[=1]

Mīr Ḫüsrev *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî'nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

m. 38a/14, 111a/07

[=2]

Mīr İbrāhīm *öz.i.* Hemedân'a bağlı Serkân kasabasından, Sâdıkî'nin de yakın arkadaşı, aynı zamanda iyi bir nakkaş da olan Farsça şâirinin adı.

m. 30a/10

[=1]

Mīr İbrāhīm Ḳadı-zāde-i Hemedānī *öz.i.* Farsça şâiri Mîrzâ Halîl'in ağabeyi olan devlet adamının adı.

m. 30b/14

[=1]

Mīr Ḳudsī *öz.i.* İran'da Tefriş adlı bir kasabadn olan Farsça şâirinin adı.

m. 33a/02

[=1]

Mīr Ḳurbī *öz.i.* Eberkuh şehrinde Maksûd adında bir gence âşık olan ve onun adına bir mu'ammâ yazan Farsça şâirinin adı.

m. 27a/12

[=1]

Mīr Ḳurbī *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olan, şâirliğindne başka hattatlıkta da mâhir ve mâruf bir kimse olan hattâ o dönemde gubar hattını en iyi yazan sanatkârın kendisi olduğunu söyleyen, mu'ammâ türünde Farsça şiirler yazmış şâirin adı.

m. 30b/02

[=1]

Mīr Muġīs̱ *öz.i.* "Mahvî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

m. 29b/17

[=1]

Mīr Muḥammed İvaġlı *öz.i.* Sultân Hamza Mîrzâ'nın silâhdârı olan, bütün nazım türlerinde Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış Türk şâirinin adı.

m. 42b/03

[=1]

Mīr Muḥammed Mü'min-i Esterābādī *öz.i.* Zamanının en büyük ulemâsı Mîr Fahrü'd-dîn-i Simâkî'nin yeğeni olan Farsça şâirinin adı.

m. 25a/01

[=1]

Mīr Muḥammed-i Keskinī *öz.i.* İran'ın Sebzevâr şehrindne olup Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

m. 26a/01

[=1]

Mīr Muʿizzü'd-dīn *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme

almış, ayrıca hattatlıkta da mâhir olan şâirin adı.

m. 31a/09

[=1]

Mīr Muṣavvir *öz.i.* Ressam ve şâir Mîr Seyyid Alî Musavvir'in babası olan devlet adamının adı.

m. 31b/09

[=1]

Mīr Münhī *öz.i.* Erdistân'a bağlı Zevâre köyünden olup Hâtem-i Kâşî'nin talebesi olan Farsça şâirinin adı.

m. 27b/07

[=1]

Mīr Necdī *öz.i.* İran'ın Yezd şehrindne olup Hindistan'a birkaç kez gitmiş olan Farsça şâirinin adı.

m. 31b/17

[=1]

Mīr Necm *öz.i.* Zamanının vezîr-i azamı ve emîr-i ekremi olan, Şîrâzlı şâir Mevlânâ Lisânî'nin irticâlen kasîde söylediği devlet adamı. ↔ **Āṣaf-cāh Mīr Necm.**

m. 44b/01

[=1]

Mīr Rāstī *öz.i.* Şâh Tahmâsb döneminde Osmanlı Devleti muhtesibi olan Tebrîzli Farsça şâirinin adı.

m. 12a/11

[=1]

Mīr Ṣadrü'd-dīn Muḥammed *öz.i.* Kirmân veziri Mîr Şâhmîr'in oğlu olup Farsça şiirler yazmış devlet adamı ve şâirin adı.

m. 33a/08

[=1]

Mīr Sedīd-i Rāzī *öz.i.* Kadı Muhammed'in oğlu olup şâirliğinin yanı sıra mûsıkîşinaslığı da bilinen Farsça şâirinin adı.

m. 25a/11

[=1]

Mīr Seyyid ʿAlī Muṣavvir *öz.i.* Şâh Tahmâsb'ın, kütüphanesindeki dostlarından Mîr Musavvir'in oğlu olup, şâirliğinin dışında ressamlığıyla da tanınan, Hindistan'a giderek Ekber Şâh'tan büyük yakınlık gören ve Mevlânâ Gazâlî ile birbirlerini hicvederek husumete varan bir kırgınlık yaşayan şâir ve ressamın adı.

m. 31b/09

[=1]

Mīr Seyyid Şerīf *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Mîrzâ Mahdûm'un babası olan devlet adamının adı.

m. 12a/03

[=1]

Mīr Ṣunʿī *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss tezkiresini yazmış Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın şiir konusundaki üstâdı olan, İran'ın Nişâbûr şehrinin meşhur ve mâruf kimselerinden, aynı zamanda zamanının bir çok müspet ilmine de vâkıf olduğunu yine Sâdıkî'den öğrendiğimiz şâirin adı. ↔ **Mīr Ṣunʿī ʿaleyhi'r-raḥme.**

m. 23a/12, 28a/06, 101a/02

[=3]

Mīr Ṣunʿī ʿaleyhi'r-raḥme *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss tezkiresini yazmış Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın şiir konusundaki üstâdı olan, İran'ın Nişâbûr şehrinin meşhur ve mâruf kimselerinden, aynı zamanda zamanının bir çok müspet ilmine de vâkıf olduğunu yine Sâdıkî'den öğrendiğimiz şâirin adı. ↔ **Mīr Ṣunʿī.**

m. 61a/08, 81b/08, 109a/08, 113a/09

[=4]

Mīr Şāh Murtażā *öz.i.* Hemedân'a bağlı Artîmân köyünden olup Farsça şiirler kaleme almış, aynı zamanda dönemin şeyhülislamı da olan devlet adamının ve şâirin adı.

m. 31a/03

[=1]

Mīr Şāh-mīr-i Kirmān vezīri *öz.i.* Şâir ve devlet adamı Mîr Sadrü'd-dîn Muhammed'in babasının adı.

m. 33a/08

[=1]

Mīr Şāhī *öz.i.* Fars dilinde yazdığı şiirlerinden bir dîvân meydana getiren Mevlânâ Nisârî'nin nazîre yazdığı şâirlerden birinin adı.

m. 55a/09

[=1]

Mīr Şemsü'd-dīn Muḥammed *öz.i.* Kirmân'ın Habîs adlı kasabasından olup dönemin istidad sahibi hünerli kimselerini himâye etmiş olan Fars dilinde şiirler yazmış şâir ve devlet adamının adı.

m. 13a/13

[=1]

Mīr Teşbīhī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan şâirin adı.

m. 32a/14

[=1]

Mīr Vālihī-i Ḳumī *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 26a/09

[=1]

Mīr Yaʿḳūbī-i Ḫayyāt *öz.i.* İran'ın Kum şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 31b/01

[=1]

Mīr Żiyāʾü'd-dīn *öz.i.* Kısmetî-i Esterâbâdî'nin hizmet ettiği Mîrzâ Beg-i Fendersegî'nin babasının adı.

m. 87b/06

[=1]

Mīr Faḫrü'd-dīn-i Simākī *öz.i.* Mîr Muhammed Mü'min-i Esterâbâdî'nin dayısı olan devlet adamının adı.

m. 25a/01

[=1]

Mīrzā Bāḳır *öz.i.* Hâce Hüseyn-i Senâî'nin yeğeni olup Meşhed'de tahsil gören, sonrasında Hindistan'a giden Farsça şâirinin adı.

m. 97b/09

[=1]

Mīrzā Bég-i Fendersegī *öz.i.* Mîr Ziyâü'd-dîn'in oğlu olup Şâir Kısmetî-i Esterâbâdî'nin hizmet ettiği beyzâdenin adı.

m. 87b/06

[=1]

Mīrzā Ebū Turāb-ı Firḳatī *öz.i.* Şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan İran'ın Encudân kasabasından şâirin adı.

m. 86a/08

[=1]

Mīrzā Ḫalīl *öz.i.* Mîr İbrâhîm Kadızâde-i Hemedânî'nin kardeşi olup şâirliğinin yanı sıra bestekârlığı da tanınan, ayrıca çok korkusuz ve kavgacı bir mizaca sahip olduğundan, Hindistan'a gitmekteyken bir anlaşmazlık üzerine öldürülen devlet adamı ve şâiri adı.

m. 30b/14

[=1]

Mīrzā Ḥesābī-i Neṭanzī *öz.i.* Şâirliğinin dışında bir çok müspet ilim tahsil

etmiş olup zamanında bestekârlığıyla da tanınan Farsça şâirinin adı.

m. 58a/08

[=1]

Mīrzā İbrāhīm *öz.i.* Mîrzâ Şâh Hüseyin'in oğlu olup şiirlerini Fars dilinde kaleme alan şâir ve devlet adamının adı.

m. 21b/15

[=1]

Mīrzā Ḳāsım *öz.i.* Horasan'ın Cunâbid beldesinden olan, Sâdıkî'nin belirttiğine göre o sıralar Hamse nazîresiyle meşgul olduğunu öğrendiğimiz, ayrıca daha öncesinde Leylâ ve Mecnûn, Hüsrev û Şîrîn nazîreleri ile Şâh Tahmâsb adına yazdığı Şehinşehnâmesi meşhur olan Farsça şâirinin adı.

m. 49a/Dk

[=1]

Mīrza Ḳulı Meylī *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olup Sultân Muhammed Hüdâ-bende Pâdişâh ile Sultân İbrâhim Mîrzâ'nın yanında hizmetler veren, ömrünün son yıllarını ise Hindistan'da geçiren ve o ülkede vefat eden Farsça şâirinin adı.

m. 34b/12

[=1]

Mīrzā Maḫdūm *öz.i.* Mîr Seyyid'in oğu olan, Sünnîlik suçlamasıyla İran'dan kaçıp Osmanlı Devleti'ne sığınarak Kanûnî Sultân Süleymân'ın devlet erkânında hizmetler veren Farsça şâirinin adı.

m. 12a/03

[=1]

Mīrzā Muḥammed *öz.i.* Üstâd Behzâd'ın öğrencisi Hâce Abdü'l-azîz'in arkadaşı Hâce Kabâhat'ın oğlunun adı.

m. 95a/10

[=1]

Mīrzā Muḥammed Emīn *öz.i.* Hemedân vilâyetinin Toy kasabasından olan Farsça şâirinin adı.

m. 110a/03

[=1]

Mīrzā Muḥammed Vezīr *öz.i.* Azerbaycanlı şâir Hasan Muhlisî'nin, bir kabâ-yı feth (tılsımlı gömlek) yazdığı devlet adamının adı.

m. 106b/08

[=1]

Mīrzā Muḥammed-i Emīnī *öz.i.* Fars dilinde yazdığı şiirlerini dîvân hâline getirebilmiş olan Tebrîzli şâirin adı.

m. 103a/10

[=1]

Mīrzā Muḥammed-i Münşī *öz.i.* İran'ın Ordubâd şehrinden olan, Şâh II.İsmâil'in kendisine değer verdiği fakat Şâh Abbâs tarafından ceza görmüş olan Farsça şâirinin adı.

m. 13b/04

[=1]

Mīrzā Nizāmü'l-mülk *öz.i.* Âsaf-câh Mîrzâ Selmân'ın oğlu olan ve Fars dilinde şiirler kaleme alan şâir ve devlet adamının adı.

m. 21b/09

[=1]

Mīrzā Ṣādıḳ *öz.i.* İran'ın Ordubâd şehrinden olup Şâh Tahmâsb zamanında Meşhed'e giden ancak o şehrin ileri gelenlerini hicvettiği için, sivri dilinden ötürü şehri terk etmek zorunda kalan ve Sâdıkî'ye göre o sıralarda Hindistan'ın Deken şehrine gitmiş olduğu ihtimal dâhilinde olan, daha çok rubâî türünde örnekler veren Farsça şâirinin adı.

m. 29b/08

[=1]

Mīrzā Selmān *öz.i.* Şâh Tahmâsb zamanında defter ehli olup Şâh II.İsmâil döneminde vezirlik pâyesine kadar yükselen; Şâh Sultân Muhammed zamanında ise vezîr-i âzam ve emîr-i ekrem olan, Fars dilinde yazmış olduğu şiirlerinden oluşan dîvânını tamamlamış olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, Mevâlî-Türkmen'in kendisini hicveden bir beyit yazdığı şâirin adı. ↔ **Mīrzā Selmān-ı İṣfahānī.**

m. 11b/10

[=1]

Mīrzā Selmān-ı İṣfahānī *öz.i.* Şâh Tahmâsb zamanında defter ehli olup Şâh II.İsmâil döneminde vezirlik pâyesine kadar yükselen; Şâh Sultân Muhammed zamanında ise vezîr-i âzam ve emîr-i ekrem olan, Fars dilinde yazmış olduğu şiirlerinden oluşan dîvânını tamamlamış olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, Mevâlî-Türkmen'in kendisini

hicveden bir beyit yazdığı şâirin adı. ↔ **Mīrzā Selmān.**

m. 43b/09

[=1]

Mīrzā Şāh Ḥüseyn-i meşhūr *öz.i.* Şâir ve devlet adamı Mîrzâ İbrâhim'in babasının adı.

m. 21b/15

[=1]

Mīrzā Şeref-i Cihān *öz.i.* Şâh Tahmâsb'ın sadrazamı olan Kadı Cihân'ın oğlu olup Kazvîn şehrinin asilzâdeleri arasında çok önemli bir yere sahip olan, şiirlerini Farsça kaleme almış Türk şâirinin adı.

m. 10b/14

[=1]

Muḥammed < Ar. *öz.i.* Mu'ammâ ilminde Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın hocası olduğunu öğrendiğimiz Mevlânâ Fezâyî'nin adına bir mu'ammâ yazdığı kimsenin adı.

m. 93a/03

[=1]

Muḥammed Bég *öz.i.*İran'ın Yezd şehrinde hâkimlik görevini yaptığı sırada yazmış olduğu şiirleri dinletmek amacıyla Sâdıkî-i Kitâbdâr'ı meclisine çağırdığını öğrendiğimiz, "Emânî" mahlasıyla Türkçe şiirler kaleme almış olan Bayburtlu Türk şâirinin adı.

m. 10a/16, 43b/01

[=2]

Muḥammed Bég Ḫalīfetü'l-ḫulefāyī *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra hattatlık ve müzisyenlikte de mâhir bir sanatkâr olan ve Fars dilinde şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

m. 22b/07

[=1]

Muḥammed Bég-i Maẕāḳī *öz.i.* Karaca Sultân Tekelü'nün oğlu olup şiirlerini Fars dilinde kaleme almış olan Türkmen şâirinin adı. ↔ **Maẕāḳī Bég.**

m. 9b/02

[=1]

Muḥammed Emīn Sulṭān *öz.i.* Anne tarafından Şâh II.İsmâil'in akrabası olan, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme alan Türkmen şâirinin adı.

m. 8b/12

[=1]

Muḥammed Emīn Sulṭān-ı Türkmen *öz.i.* Muhammed Emîn Sultân-ı

Türkmen'in kardeşi olan Farsça şâirinin adı.

m. 21a/03

[=1]

Muḥammed Emīn-i Ġubārī *öz.i.* Şâir olmaktan başka astroloji biliminde de bilgi sahibi olan Herâtlı Farsça şâirinin adı.

m. 98b/01

[=1]

Muḥammed Ḫān Şerefü'd-dīn *öz.i.* Kızılbaş Türkmenler'den olan şâir, hattat ve bestekâr Mesîb Han'ın dedesinin adı.

m. 8a/05

[=1]

Muḥammed Hāşim *öz.i.*Hâfız Penbe'nin Irak'tan Horasan'a gittiğinde, Hâfız'ın var olan ruh hâlini anlata bir rubâî kaleme alan, "Merdumî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

m. 17a/12

[=1]

Muḥammed Ḥüseyn-i Ziynetī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olan, aynı zamanda mîmârlık da yapan Farsça şâirinin adı.

m. 109b/11

[=1]

Muḥammed Mīrek Ṣāliḥī *öz.i.* İran'ın Meşhed şehrinden olup Şâh Tahmâsb'ın edebiyat meclisinde çok önemli bir mevkîye sahip olduğunu öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 14b/03

[=1]

Muḥammed Mü'min Bég *öz.i.* Muhammed Emîn Sultân-ı Türkmen'in kardeşi olan, cesur ve yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 21a/03

[=1]

Muḥammed Paşa *öz.i.* Yemen Beylerbeyi İskender Paşa'nın oğlu olup son derece cesur ve yardımsever bir kimse olduğunu Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Osmanlı-Türk şâir ve devlet adamının adı.

m. 9a/08

[=1]

Muḥammed Ṣāliḥ Bég *öz.i.* Maksûd Beg-i Vezîrî'nin oğlu olan, güzel

yüzlü bir kimse olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 22a/16

[=1]

Muḥammed Ṣāliḥ Mīrzā *öz.i.* Türkmen beyzâdelerinden olan, Alîhan Mîrzâ'nın oğlu olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Türkçe şâirinin adı.

m. 21a/17

[=1]

Muḥammed Ṣa'llallāhu ʿAleyhi ve ʿĀlihi < Ar. *öz.i.* Hz.Muhammed.

m. 2a/13

[=1]

Muḥammedī Ḫān Kürd *öz.i.* Hemen herkesi, özellikle mahâret sahibi kimseleri himâye ettiğini, ayrıca bir ara hapsolunduğu Şâh Tahmâsb'ın kalesinden firar ettiğini Sâdıkî-i Kitâbdâr'dan öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 7a/Dk

[=1]

Muḫtār Sulṭān Şerefü'd-dīn *öz.i.* Gîlânlı şâir Mevlânâ Nesrî'nin ölüm emrini veren kimsenin babasının adı.

s. 108b/06

[=1]

Muḳīmī < Ar. *öz.i.* Fars dilinde şiirler kaleme almış olan Hasan Beg Şükr Oğlu'nun mahlasının adı.

m. 37b/05

[=1]

Murād Bég *öz.i.* Kirmân hâkimi Şâhkulı Sultân'ın oğlu olup son derece şanssız ve afyon bağımlısı bir kimse olduğunu, ayrıca devlet işlerini bırakarak kaşıkçılık yaptığını Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 20b/10

[=1]

Murād Ḫān *öz.i.* Temir Han'ın oğlu olup, önceleri Şâh Tahmâsb'ın en değer verdiği kimse olan fakat sonradan Şâh'ın gözünden düşen, "Figârî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan Türk şâir ve devlet adamının adı.

m. 8a/17, 20a/14

[=2]

Muẓaffer Bég-i Reng-rez *öz.i.* İran'ın Kirmân şehrinden olup esnaflık yapmış Farsça şâirinin adı.

m. 110a/09

[=1]

Mülkī Bég-i Serkānī *öz.i.* Hemedân şehrine bağlı Serkân adlı kasabadan olup, son derece dindar ve çeşitli ilimlerde derin bilgi sahibi olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

m. 64b/01

[=1]

Nāzükī-i Nihāvendī *öz.i.* İran'ın Nihâvend kentinden olup zamanında altmış bir cilt kitap yazması ve irticâlen şiir söylemedeki ustalığıyla tanınmış olan şâirin adı.

n. 110b/08

[=1]

Necātī < Ar. *öz.i.* Asıl adı Îsâ olup Fatih Sultan Mehmed'in ilk saltanat yıllarında Edirne'de doğduğu tahmin edilen ve dîvân edebiyatının temellerini atan en büyük sanatkârlardan kabul edilen Osmanlı şâirinin adı. Günümüze ulaşan tek eseri, yazmış olduğu dîvânı olan Necâtî Bey, Mîlâdî 1509 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. **Necātī-i Rūmī.**

n. 39a/06, 39a/10

[=2]

Necātī-i Rūmī *öz.i.* Asıl adı Îsâ olup Fatih Sultan Mehmed'in ilk saltanat yıllarında Edirne'de doğduğu tahmin edilen ve dîvân edebiyatının temellerini atan en büyük sanatkârlardan kabul edilen Osmanlı şâirinin adı. Günümüze ulaşan tek eseri, yazmış olduğu dîvânı olan Necâtî Bey, Mîlâdî 1509 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. **Necātī.**

n. 39a/01

[=1]

Nergisī < Fars. *öz.i.* Tekelü Türkmenlerinden olan Mevlânâ Şânî'nin şiirlerindeki karakterlerden birisinin adı.

n. 38a/16

[=1]

Nerīmān < Fars. *i.* Firdevsî'nin ünlü eseri Şehnâme'de Rüstem-i Destân'ın dedesi olan Sâm'ın babası. → **Sām-ı Nerīmān.**

n. 7a/Dk

[=1]

Nevāyī < Fars. *öz.i.* 1441 senesinde bugünkü Afganistan'ın Herât kentinde dünyaya gelip aynı kentte 1501 Mîlâdî senesinde vefat etmiş

olan, Klasik Çağatay edebiyatının en büyük şâiri ve devlet adamı Alî Şîr Nevâî. Üstâd Alî Şîr Nevâî, vermiş olduğu paha biçilmez eserlerle Çağatay Türkçesi'ni 19. Yüzyılın sonlarına kadar Orta Asya'nın müşterek yazı dili hâline getirmiştir ve bu yüzden bu tarihî Türk lehçesinin klasik dönemi onunla başlatılmaktadır. Nevâî, özellikle yaşadığı dönemde Türkçe'yi yüceltip bu dile ivme kazandıran "Muhâkemetü'l-Lûgateyn" (İki Dilin Muhâkemesi) adlı ünlü eserini yazmaktan başka aynı zamanda Doğu-İslâm Dünyası şuara tezkireciliği geleneğinin en büyük temsilcilerinden biri olmuş ve bu alanda Türk dilinde ilk büyük eser olan "Mecâlisü'n-Nefâyis" adlı yazmayı Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almıştır. ↔ **ʿAlī Şīr, Emīr ʿAlī Şīr Nevāyī, Emīr-i Kebīr ʿAlī Şīr.**

N. 3a/Dk

[=1]

Neẕrī-i Kāşī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

n. 80b/02

[=1]

Niyāzī < Fars. *öz.i.* Mevlânâ Muhammed-i Şarkî'nin mahlasının adı.

n. 18a/16

[=1]

Niẓām Şāh *öz.i.* Sipihrî mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan, 16. yüzyılda Hindistan'daki Bâbür Türk Devleti'nin sultanlarından biri olan şâir ve devlet adamının adı.

n. 7a/Dk

[=1]

Nūḥ < Ar. *öz.i.* Hz.Nûh, Nûh Aleyhi's-selâm.

n. 39b/05

[=1]

Nūrī-i Dendānī *öz.i.* Gazâlî-i Meşhedî'nin söylediği hicvin adı.

n. 48a/06

[=1]

ʿÖrfī < Fars. *öz.i.* Nizâmî-i Gencevî'nin meşhur eseri Mahzenü'l-Esrâr'a

nazîre yazmış şâirlerden olup aslen Şîrâzlıdır.

ʿö. 52b/09

[=1]

Pehlivān Bég Ḳumrī *öz.i.* Şâh Tahmâsb'dan himâye görerek subaylık rütbesine yükselmiş, aynı zamanda mûsıkîşinas olan, şiirlerini Fars dilinde yazmış Türkmen şâirinin adı.

p. 10a/08

[=1]

Pīr Ḳulı Bég *öz.i.* Ustaclu Yûsuf Beg'in akrabası olup şehzâde Sultân Hüseyin Mîrzâ'nın lalası olan, dîvânını tamamlayabilen Türkçe şâirinin adı.

p. 43a/12

[=1]

Pīrī Bég Döger *öz.i.* Son derece sıcakkanlı ve hoşsohbet bir kimse olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, şâirliğinin hâricinde bestekârlığıyla da tanınmış, Farsça şiirler kaleme almış Türkmen şâirinin adı.

p. 40b/13

[=1]

Rāmī-i Ordubādī *öz.i.* Mevlânâ Vahşî-i Yezdî'nin öğrencisi olup hocasının ceylanını eğitmesinden ötürü Râmî adını alan Ordubâdlı şâir.

r. 88a/17

[=1]

Recāyī < Ar. *öz.i.* Seyfu'd-dîn Mahmûd adlı şâirin mahlası.

r. 18a/06, 18a/11

[=2]

Refīḳī < Ar. *öz.i.* Şâirliğinin yanı sıra kumarbaz, serseri ve edepsiz bir kimse olduğunu Sâdıkî'den öğrendiğimiz, "Refîkî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış şâirin adı. ↔ **Mevlānā Refīḳī.**

r. 109a/06, 109a/09

[=2]

Rehī < Fars. *öz.i.* Meşhed'de ikamet etmiş olan şâir ve ressam Mevlânâ Şâh Mahmûd'un mahlası.

r. 98b/09

[=1]

Re'īs Efendi *öz.i.* 1016 Hicrî senesinde yazılmış olup Mecma'ül-Havâss'ın en eski nüshası kabul edilen yazmanın sonunda mevcut bulunan kıt'ada adı zikredilen kişinin adı.

r. 116a/02

[=1]

Re'īs Şahābü'd-dīn *öz.i.* Sultân mahlaslı ve İran'ın Kum kentinden olan Melik Sultân Muhammed'in babasının adı.

r. 101b/01

[=1]

Rıżāī-i Kāşī *öz.i.* İran'ın Kâşân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

r. 112b/16

[=1]

Rūdekī < Fars. *öz.i.* Semerkand'ın Rûdek kasabasında IX.yüzyılın ortalarında doğduğu tahmin edilen ve İran edebiyatının ve Fars dilinin en fazla örnek alınıp taklit edilen şâirlerinden biri olup aynı zamanda iyi bir müzisyen olan tarihî şahsiyet. Asıl adı Ebû Abdillâh Ca'fer bin Muhammed bin Hakîm er-Rûdekî es-Semerkandî olan Rûdekî'nin bu mahlası alma sebebini bazı kimseler Rûd adlı çalgıyı iyi çalmasına bağlamışlarsa da doğrusu, mahlasının doğmuş olduğu kasaba olan Rûdek ile ilintili olmasından ötürüdür.

r. 37b/17

[=1]

Rūḥī-i Tebrīzī *öz.i.* İran'ın Tebrîz şehrinde hakkâklık işiyle de uğraşıp Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

r. 103a/01

[=1]

Rüstem < Fars. *öz.i.* (Fars. *Rustem*) Ünlü İranlı şâir Firdevsî'nin Şehnâme'sinde adı geçen, çeşitli kaynaklarda Zaloğlu Rüstem, Rüstem-i Destân, Rüstem-i Zâl olarak adlandırılımış olan İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı.

r. (Rüstem-i Destān) 7a/Dk

[=1]

Rüstem Bég *öz.i.* Köse Rüstem adıyla şöhret bulmuş olup Hezâr-cerîb adlı nahiyeye hükümdârlık eden Türk şâirinin adı.

r. 10b/05

[=1]

Ṣabrī-i Rūzbehān *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan şâirlerden birisinin adı.

ş. 54b/10

[=1]

Ṣādıḳī *öz.i.* Mecma 'ül-Havâss adlı tezkirenin müellifi olan, Safevî

Sultanı Şâh I.Abbâs'ın kitâbdârı olan Afşar boyuna mensup Türk şâiri. ↔ **Ṣādıḳī-i Kitāb-dār.**

ş. 113b/17, 116a/02

[=2]

Ṣādıḳī-i Kitāb-dār *öz.i.* Mecma 'ül-Havâss adlı tezkirenin müellifi olan, Safevî Sultanı Şâh I.Abbâs'ın kitâbdârı olan Afşar boyuna mensup Türk şâiri. ↔ **Ṣādıḳī.**

ş. 2b/14

[=1]

Ṣadrü'd-dīn Ḫān-ı Maʿṣūm *öz.i.* Erdebîlli şâir Mevlânâ Selâmî'nin, oğlunun veziri olduğu devlet adamının adı.

ş. 103b/06

[=1]

Ṣaḥīfī *öz.i.* İran'ın Şîrâz kentinden olup Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış olan Mevlânâ Sahîfî'nin adı ve mahlası.

ş. 83a/03

[=1]

Ṣāliḥ < Ar. *öz.i.* Alîhân Mîrzâ'nın oğlu olup Türkçe şiirler kaleme alan Türk şâiri Muhammed Sâlih Mîrzâ'nın mahlası.

ş. 21b/03

[=1]

Sām *öz.i.* < Fars. *i.* Firdevsî'nin ünlü eseri Şehnâme'de Rüstem-i Destân'ın dedesi olan kimse.

s. (Sām-ı Nerīmān) 7a/Dk

[=1]

Sām Mīrzā *öz.i.* Hicrî 923/Mîlâdî 1517 tarihinde, Safevî-iTürk hükümdarı Şâh I.İsmâil'in üçüncü oğlu olarak Merâga'da dünyaya gelen ve Kızılbaş emîrlerinin vesayetinde Herât'ta Horâsan vâlisi olan fakat 1544 tarihinde ağabeyi Şâh Tahmâsb'a baş kaldıran fakat Tahmâsb'ın Herât'a gitmesi sonucu isyanı sonuçsuz kalan, ağabeyinin affetmesine rağmen tekrardan bazı tertiplere karışmasından ötürü Tahmâsb tarafından Kahkaha Kalesi'ne hapsedilen ve burada 1566-67 yılındaki deprem sonucu vefat eden şâir ve tezkire sahibi Safevî-Türk şehzâdesinin adı. Sâm Mîrzâ'ya asıl şöhret kazandıran, onun büyük bir ihtimâlle 1550-1561 yılları arasında kaleme almış olduğu "Tuhfe-i Sâmî" adlı tezkiresi olup bu

tezkire, bir mukaddime ve yedi bölümden ibarettir. Eser, XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış 714 şâirin hayat hikâyelerini ve şiir örneklerini ihtivâ etmektedir. Sâm Mîrzâ, şiirlerinde "Sâmî mahlasını kullanmıştır.

s. 7a/Dk

[=1]

Ṣanʿatī *öz.i.* İran'ın Meşhed kentinde ikamet etmiş ve vaktini çömlekçilikle geçirmiş olan, Fars dilinde şiirler yazan şâirin adı.

s. 108a/04

[=1]

Ṣarfī-i Jūlīde-mūy *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın eserinden derviş tabiatlı ve şiirdeki tavrının güçlü olduğunu, ayrıca Sâdıkî ile bir ara tatlı bir rekabet içerisine girdiğini ve sonunda yarışı kaybettiğini öğrendiğimiz Farsça şâirinin adı.

s. 103a/16

[=1]

Sedīd-i Gīlek *öz.i.* Şiirinde mülâyim bir tavra sahip olan Farsça şâirinin adı.

s. 105b/03

[=1]

Seyfu'd-dīn Maḥmūd *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin defterhânesinde resmî kâtiplik vazîfesini yürütmüş olup, "Recâyî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme alan, Mevlânâ Ümîdî'nin kasîdelerinden bir tanesine nazîre yazmış olan Şâirin adı.

s. 18a/06

[=1]

Seyrī-i Esterābādī *öz.i.* İran'ın Esterâbâd şehrinden olup basmacılık işiyle iştigal etmiş Farsça şâirinin adı.

s. 107b/09

[=1]

Sikender < Fars. *öz.i.* (< Ar. *İskender*< Yun. *Aleksandros*) Makedonya Kralı Filip'in oğlu ve filozof Aristoteles'in öğrencisi olan meşhur Büyük İskender.

s. 3a/Dk

[=1]

Sipihrī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan ünlü Bâbür Sultânı Nizâm Şâh'ın mahlasının adı.

s. 7a/Dk

[=1]

Sipihrī-i Zevvāreci *öz.i.* Mülâyim bir mizaca sahip olan, şiirlerini Fars dilinde yazmış Farsça şâirinin adı.

s. 92b/06

[=1]

Ṣubḥī-i Sāvecī Derviş tabiatlı ve ibadete düşkün birisi olup Fars dilinde şiir örnekleri vermiş olan şâirin adı.

s. 104a/17

[=1]

Sulṭān Ḥamza Mīrzā ṭābe s̱erāhu *öz.i.* Sebzevâr şehrini kuşatan ve bu şehri muhâsara ettiği sırada şâir ve devlet adamı Murâd Beg'in öldürüldüğü devlet adamının adı. ↔ **Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza, Cihān-bānlıġ Sulṭān Ḥamza Mīrza ṭābe s̱erāhu.**

s. 20b/14

[=1]

Sulṭān Ḥüseyn Mīrzā *öz.i.* Şâh Abbâs Bahâdur Han'ın ağabeyi olup cömertliğiyle tanınmış olan, Şâh II.İsmâil tarafından öldürülen, şiirlerini Fars dilinde kaleme almış Safevî-Türk devlet adamı ve şâirinin adı.

s. 7a/14

[=1]

Sulṭān İbrāhīm Mīrzā *öz.i.* Behrâm Mîrzâ'nın en sevdiği oğlu olan, hemen hemen devrinin bütün ilim ve sanat dallarını öğrenmiş, bestekârlığıyla da meşhur olan, ancak sivri diliyle söylediği atasözleri ve nükteler, hicivler yüzünden Şâh II.İsmâil tarafından öldürülen, Câhî mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış Safevî-Türk devlet adamı ve şâirinin adı. ↔ **Sulṭān İbrāhīm Mīrzā nuvvira ḳabruhu.**

s. 7a/Dk, 34b/13, 99a/14

[=3]

Sulṭān İbrāhīm Mīrzā nuvvira ḳabruhu *öz.i.* Behrâm Mîrzâ'nın en sevdiği oğlu olan, hemen hemen devrinin bütün ilim ve sanat dallarını öğrenmiş, bestekârlığıyla da meşhur olan, ancak sivri diliyle söylediği atasözleri ve nükteler, hicivler yüzünden Şâh II.İsmâil tarafından öldürülen, Câhî mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış Safevî-Türk devlet adamı ve şâirinin adı. ↔ **Sulṭān İbrāhīm Mīrzā.**

s. 51b/15

[=1]

Sulṭān Maḥmūd Ḫān *öz.i.* Emîr Han-ı Gülâbî'nn oğlu olan ve Farsça şiirler yazmış olan Türkmen şâirinin adı.

s. 20a/09

[=1]

Sulṭān Muḥammed Ḫudā-bende Pād-şāh *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin büyük oğlu olup, nakkaşlığı ve mûsıkîşinâslığıyla da döneminde tanınmış bir şahsiyet olan, şiirlerini Fars dilinde kaleme almış Safevî-Türk devlet adamı ve şâirinin adı.

s. 4a/17, 34b/12

[=2]

Sulṭān Muṣṭafā Mīrzā Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin oğlu olup Farsça beyitler yazmış olan Safevî-Türk şâirinin adı.

s. 7b/12

[=1]

Sulṭān Süleymān Ḫünkār *öz.i.* 1494 tarihinde Trabzon'da dünyaya gelen, tahta çıktığı 1520 yılına kadar Manisa'da sancak beyi olan, 46 yıllık hükümdarlığıyla Osmanlı Devleti'nde en uzun süre tahtta kalmış pâdişâh olup bu süre içerisinde devlete en parlak dönemini yaşatan ve Zigetvar Kalesi seferi sırasında hastalanarak 21 Safer 974 (6-7 Eylül 1566 gecesi hayata gözlerini kapayan, "Muhibbî" mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış Türk devlet adamı ve şâirinin adı. Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yazdığı "Mecma'ü'l-Havâs" adlı tezkirede birinci bölümde tanıtılmış olan Kānûnî'nin âdil ve dindar bir sultan olduğunu, aynı zamanda Safevî sultânı Şâh Tahmâsb ile olan düşmanlığı dostluğa dönüşünce "Muhibbî" mahlasını almış olması gerektiğini söylemektedir. ↔ **Ḫ^{v}āndigār, Sulṭān Süleymān-ı Ḫ^{v}āndigār.**

s.+dın 7a/Dk

[=1]

Sulṭān Süleymān-ı Ḫ^{v}āndigār *öz.i.* 1494 tarihinde Trabzon'da dünyaya gelen, tahta çıktığı 1520 yılına kadar Manisa'da sancak beyi olan, 46 yıllık hükümdarlığıyla Osmanlı Devleti'nde en uzun süre tahtta kalmış pâdişâh olup bu süre

içerisinde devlete en parlak dönemini yaşatan ve Zigetvar Kalesi seferi sırasında hastalanarak 21 Safer 974 (6-7 Eylül 1566 gecesi hayata gözlerini kapayan, "Muhibbî" mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler kaleme almış Türk devlet adamı ve şâirinin adı. Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın yazdığı "Mecma'ü'l-Havâs" adlı tezkirede birinci bölümde tanıtılmış olan Kānûnî'nin âdil ve dindar bir sultan olduğunu, aynı zamanda Safevî sultânı Şâh Tahmâsb ile olan düşmanlığı dostluğa dönüşünce "Muhibbî" mahlasını almış olması gerektiğini söylemektedir. ↔ **Ḫ^{v}āndigār, Sulṭān Süleymān Ḫünkār.**

s. 6a/01, 17b/13, 33b/02

[=3]

Surūdī *öz.i.* İran'ın Kum şehrinin Hânsâr kasabasından olup Nişâbûrek makamında zamanında meşhur olduğunu öğrendiğimiz "Bünyâd" adında bir eser de bestelemiş olan şâir ve bestekârın adı.

s. 91b/14

[=1]

Sūsenī < Fars. *öz.i.* Sûsenî Bég'in mahlası.

s. 40a/15

[=1]

Sūsenī Bég *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin büyük silâhdârlığını yapmış olan; şarap, afyon ve kumar bağımlılığı yüzünden beylerin hizmetinde çalışmak zorunda kalan ve dîvânını tamamlayamadan Hemedân'da vefat eden Türkmen şâirinin adı. Bu Türkmen şâirinin dîvânını, ölümünden sonra Emîr Han Gülâbî'nin emri doğrultusunda Sâdıkî-i Kitâbdâr bizzat bitirmiştir. ↔ **Sūsenī Bég-i Türkmen.**

s. 40a/07

[=1]

Sūsenī Bég-i Türkmen *öz.i.* Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin büyük silâhdârlığını yapmış olan; şarap, afyon ve kumar bağımlılığı yüzünden beylerin hizmetinde çalışmak zorunda kalan ve dîvânını tamamlayamadan Hemedân'da vefat eden Türkmen şâirinin adı. Bu Türkmen şâirinin dîvânını, ölümünden sonra Emîr Han

Gülâbî'nin emri doğrultusunda Sâdıkî-i Kitâbdâr bizzat bitirmiştir. ↔ **Sūsenī Bég.**

s. 93b/01

[=1]

Sūzī-i Sāvecī *öz.i.* Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın şâir ruhlu ve laubali bir genç olarak bahsettiği Farsça şâirinin adı.

s. 102a/07

[=1]

Süleymān < Ar. *öz.i.* (Ar. *Suleymān*) Kānûnî Sultân Süleymân.

s. 6a/06, 6a/09

[=2]

Sündük Bég Ḳurçıbaşı "Şemsî" mahlasıyla Varsağı türünde eserler yazmış olan Muhammed Beg'in hizmet ettiği silâhdarbaşının adı.

s. 43b/01

[=1]

Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān *öz.i.* 1571 senesinde dünyaya gelen, ülkeyi yönettiği 1588-1629 yılları arasında Osmanlı ve Özbek birliklerini İran topraklarından çıkaran, sürekli bir ordu kurarak Safevî Devleti'ni güçlendiren, ayrıca İsfahân'ı devletin pâyitahtı yaparak kültür ve ticaret merkezi hâline getiren, Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinin müellifi Sâdıkî'nin kitâbdârlığını yaptığı Safevî-Türk devlet adamının adı. ↔ **Ẓıllu'llāh Şāh Ebū'l-Ġāzī ʿAbbās Pād-şāh, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān.**

ş. 7a/14

[=1]

Şāh Ḫalīlu'llāh Mîr-i Mîrân oğludur.

ş. 18b/13

[=1]

Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin en büyük oğlu olan, "Âdilî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme alan ve yirmi bir yıl boyunca Kahkaha kalesi'nde tutuklu kalan Safevî Türk Devleti sultanı, Sultân II.Şâh İsmâil.

ş. 4b/09, 7a/04, 7a/16, 11b/11

[=4]

Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī enāra'llāhu burhānehu Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin en büyük oğlu olan, "Âdilî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme alan ve yirmi bir yıl boyunca Kahkaha kalesi'nde tutuklu kalan Safevî Türk Devleti

sultanı, Sultân II.Şâh İsmâil. ↔ **Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī.**

ş. 96a/10

[=1]

Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī-i maġfūr Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin en büyük oğlu olan, "Âdilî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme alan ve yirmi bir yıl boyunca Kahkaha kalesi'nde tutuklu kalan Safevî Türk Devleti sultanı, Sultân II.Şâh İsmâil. ↔ **Şāh İsmaʿīl-i S̱ānī.**

ş. 8b/13

[=1]

Şāh Niʿmetu'llāh Bāḳī Yezdli şâir Mevlânâ Mü'mîn Hüseyin'in, defterhânesinde kitâbdârlık yaptığı devlet adamının adı.

ş. 18a/01, 18a/15

[=2]

Şāh Niʿmetu'llāh-ı Velī ḳuddise Sirruhu'l-ʿazīz Farsça şiirler yazmış olan Ebû'l-Vefâ-yı Kalender'in mürşidi olan, âriflerin ârifi olarak adlandırılmış olam kimsenin adı.

[=1]

Şāh Sulṭān Muḥammed *öz.i.* İsfahânlı Farsça şâiri Mîrzâ Selmân'ın, hükümdarlığı sırasında vezîr-i Azam ve emîr Ekremlik pâyesine yükseldiği devlet adamının adı.

ş. 11b/12

[=1]

Şāh Ṭahmāsb-ı Ḥüseynī Elli üç yıl boyunca Safevî Türk Devleti'nde hükümdarlık yapan devlet adamı.

ş. 3b/02

[=1]

Şāh ū Gedā Fuzûlî'nin kaleme almış olduğu ünlü manzum eserlerden birisinin adı.

ş. 33b/06

[=1]

Şāh Velī Hemedânlı Farsça şâiri Mîr İbrâhîm'in Kirmân'da sarayında inzivaya çekildiği devlet adamı.

ş. 30a/14

[=1]

Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi's-selām Hz.Hüseyin Aleyhi's-selâm. ↔ **Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi't-taḥiyye ve's-selām.**

ş. 97b/08

[=1]

Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi't-taviyye ve's-selām Hz.Hüseyin Aleyhi's-selâm. ↔ **Şāh-zāde Ḥüseyn ʿAleyhi's-selām.**
ş. 63b/01, 96a/03
[=2]

Şāh-zāde Sulṭān Ḥüseyn Mīrzā Ustaclu Türkmenleri'nde Pîr Kulı Beg'in kendisine lalalık yaptığı devlet adamı.
ş. 43a/13
[=1]

Şāhī < Fars. *i.* **I.**Sûsenî Bég'in nazîre yazmış olduğu şâirin adı.
ş. 40a/13, 40a/13
II.Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın resim hocası olan Muzaffer Alî Nakkaş.
ş. (Naḳḳāş-ı Şāhī) 95b/15
[=3]

Şāhḳulı Bég Karpa Oğlu adıyla şöhret bulan ve Türkçe rubâîler yazmış olan Anadolulu Türk şâirinin adı.
ş. 39b/11
[=1]

Şāhḳulı Sulṭān-ı Kirmān ḥākimi Farsça rubâiler kaleme almış olan Türk şâiri Murâd Beg'in babası ve Kirmân hükümdarı olan devlet adamı.
ş. 20b/10
[=1]

Şāhvérdi "Gayûrî" mahlasıyla Farsça şiirler yazmış olan Türk şâirinin adı.
ş. 9a/01
[=1]

Şāhvérdi Emīr-i āḫūr-başı Mevâlî-i Türkmen'in Saltanat merkezi Herât'ta gülünçlü bir gazel yazmış olduğu devlet adamı.
ş. 43b/11
[=1]

Şekībī < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan Maksûd Alî adlı şâirin mahlasının adı.
ş. 41b/16, 42a/01
[=2]

Şemsī < Ar. *öz.i.* Varsağı türüne hususi önem vererek bu türde eserler kaleme almış olan Türk şâiri Muhammed Beg'in mahlası.
ş. 43b/02
[=1]

Şerārī-i Hemedānī *öz.i.* Tıpkı ağabeyi Mevlânâ Reşkî gibi geçimini tuhafiyecilik işinden sağlayan, Farsça şiirler kaleme almış olan İranlı şâirin adı.
ş. 107a/14

[=1]

Şermī-i Ḳazvīnī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış, özellikle rubâî türünde örnekler vermiş olan İranlı şâirin adı.

ş. 79b/09

[=1]

Şeyḫ Aḥmed-i Ḫalḫālī *öz.i.* Farsça şiirler kaleme almış olan bir şâirin adı.

ş. 98a/11

[=1]

Şeyḫ ʿAlī Naḳī *öz.i.* İran'ın Kemere beldesinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

ş. 60a/14

[=1]

Şeyḫ Bahāü'd-dīn Muḥammed *öz.i.* Yaşadığı zamanda bütün müspet ilimlerde ve fenlerde üstün bilgi sahibi olduğu söylenen, özellikle rubâî ve mesnevî türlerinde örnekler vermiş olan Farsça şâiri.

ş. 11a/16

[=1]

Şeyḫ Ebū'l-fażl *öz.i.* Hindistan'da Celâlü'd-dîn ekber Pâdişâh'ın yakını olan, Farsça şiirler yazmış Şeyh Ebû'l-feyz'in ağabeyi olan kimsenin adı.

ş. 15b/11

[=1]

Şeyḫ Ebū'l-feyz *öz.i.* Hindistan'ın önemli, faziletli kimselerinden, Celâlü'd-dîn Ekber Pâdişâh'ın yakını olan Şeyh Ebû'l-fazl'ın kardeşi olup "Feyzî" mahlası adı altında Farsça şiirler yazmış olan şâirin adı.

ş. 15b/11

[=1]

Şeyḫ Saʿdī ḳuddise sirruhu'l-ʿazīz *öz.i.* Fars edebiyatının en büyük şâirlerinden olup İran'ın Şîrâz şehrinde dünyaya gelen, "Bostân", "Gülistân", "Merâsî", "Takrîr-i Dîbâce", "Nasîhatü'l-mülûk", "Risâle-i Akl û Işk" gibi meşhur eserler kaleme almış, bu manzum ve mensur eserlerini "Külliyât" adı altında toplamış ve Hicrî 691/Mîlâdî 1292 yılında yine Şîrâz'da hayata gözlerini yuman şâirin adı.

ş. 68a/04

[=1]

Şeyḫ Ṣafīyü'd-dīn ḳuddise sirruhu'l-ʿazīz *öz.i.* Hicrî 650/Mîlâdî 1252

yılında İran'ın Erdebîl şehrinde dünyaya gelen, Safeviyye tarîkatının kurucusu ve Safevî Devleti'ni kuran ailenin atası olan ve Hicrî 735/Mîlâdî 1334 yılında aynı şehirde vefat eden din adamının adı.

ş. 7a/Dk

[=1]

Şeyẖ-i Rubāʿī *öz.i.* Sultân İbrâhîm Mîrzâ'nın en değer verdiği kimselerin başında gelen ve Farsça şiirler kaleme almış olan, özellikle de rubâî türünde örnekler veren şâirin adı.

ş. 99a/14

[=1]

Şeyẖü'l-İslāmī Nūrā ʿAbdu'r-raḥman Cāmī *öz.i.* Hicrî 817/Mîlâdî 1414 yılında Horasan'ın Câm şehrinin Harcird kasabasında doğan ve 1492 yılında Herât'ta vefat eden İranlı bilgin ve şâir. Asıl adı Abdu'r-rahman bin Nizâmi'd-dîn Ahmed bin Muhammed el-Câmî olan ünlü bilgin ve şâirin, edebiyat âlemi açısından en önemli eseri, Doğu-İslâm Dünyası tezkirecilik geleneğinde oldukça önemli bir yere sahip olan "Bahâristân" adlı meşhur şuarâ tezkiresidir ve Mollâ Câmî, bu eserini Hicrî 897/Mîlâdî 1492 yılında kaleme almıştır. ↔ **Mevlānā Cāmī.**

ş. 2b/02

[=1]

Tābiʿī Demāvendī *öz.i.* İran'ın Demâvend şehrinin asilzâdelerinden olup Farsça beyitler kaleme almış olan İranlı şâirin adı.

t. 107b/17

[=1]

Ṭahmāsb Ḳulı Bég *öz.i.* Arşî mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış olan İranlı şâirin adı.

ṭ. 18b/13

[=1]

Temir Ḫān *öz.i.* "Figârî" mahlasıyla Farsça şiirler kaleme almış Murâd Han'ın babası olan devlet adamının adı.

t. 8a/17

[=1]

Tenhāyī Bég *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimize göre Arsbar adlı yerden olup Türkçe ve Farsça beyitler yazmış olan Türk şâirinin adı.

t. 43b/14

[=1]

ʿUbeyd Ḫān Özbek *öz.i.* Özbek pâdişâhları arasında cesaretiyle tanınan, Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî ile savaşarak sonunda mağlup olmuş olan ve Fars dilinde şiirler kaleme alan Türk devlet adamı ve şâirinin adı.

ʿu. 6a/14

[=1]

Ümīdī < Fars. *öz.i.* Mevlânâ Ümîdî adlı şâir. "Recâyî" mahlasıyla şiirler kaleme alan Seyfu'd-dîn Mahmûd, Mevlânâ Ümîdî'nin kasîdesine bir nazîre yazmıştır.

ü. 18a/09, 18a/09

[=2]

Üstād Behzād < Fars. *öz.i.* Üstâd Kemâleddîn Behzâd/Bihzâd. Doğum tarihi bilinmeyen, Hicrî 942/Mîlâdî 1535-36 yılında vefat etmiş olan meşhur minyatür sanatçısı olan Behzâd'ın, yaşadığı dönemdeki yazarlardan Haydar Mîrzâ ve Dost Muhammed'in verdiği bilgilere göre Mîrek Nakkaş adıyla tanınan Emîr Rûhullâh'ın talebesi olduğunu öğrenmekteyiz.

ü. 4a/04, 95a/07, 95b/08, 95b/12

[=4]

Üstād Ḥasan-ı Müẕehhib *öz.i.* Aslen Bağdatlı olup Üstâd Kıvâmü'd-dîn-i Bağdâdî'nin oğlu ve kendi sanatında zamanının eşi bulunmaz birisi olan, bununla birlikte Sâdıkî'den öğrendiğimize göre son derece kurnaz ve tâlihli bir kişiliğe sahip, bir ara Şâh II.İsmâil'in mührünü taklît ederek rezil olmuş fakat nasıl olmuşsa hayatta kalabilmiş, bundan başka ilginç hâdiseler de görmüş Farsça şâirinin ve nakkaşın adı. ↔ **Mevlānā Ḥasan-ı Müẕehhib.**

ü. 96a/04

[=1]

Üstād Muẓaffer ʿAlī Naḳḳāş-ı Şāhī *öz.i.* Üstâd Behzâd'ın kızkardeşinin oğlu, aynı zamanda da Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın nakkaşlık sanatındaki hocası olan, bununla birlikte Şâh Tahmâsb-ı Hüseynî'nin de eğitim ve öğretimiyle meşgul olmuş İranlı sanatkârın adı.

ü. 4a/04, 97a/11

[=2]

Üstād Zeytūn < Fars.+Ar. *öz.i.* Yaşadığı zamanın Eflâtûn'u olarak kabul gören Üstâd Zeytûn, Mecma'ül Havâss'ta tanıtılmış olan şâirlerden Mîr Azîz-i Kemânçeî'nin ağabeyidir.

ü. 105b/08

[=1]

Vaḥşī → Mevlānā Vaḥşī-i Yezdī.

v. 88b/01

[=1]

Vechī-i Sencārī *öz.i.* İran'ın Sencâr bölgesinden olan şâirlerden birinin adı.

v. 90b/15

[=1]

Vefā'ī-i İṣfahānī *öz.i.* İsfahanlı şâirlerimizden birinin adı.

v. 106b/13

[=1]

Yādigar Bég *öz.i.* Hasan Sultan'ın oğlu olan şâirimizin adı.

y. 21b/05

[=1]

Yārek-i Ḳazvīnī *öz.i.* Herât'ta ikamet etmiş olan Kazvînli şâirin adı.

y. 94a/15

[=1]

Yolḳulı Bég Şāmlu *öz.i.* Herât Beylerbeyi Alîkulı Han'ın kitâbdârı olan, "Enîsî" mahlasıyla Fars dilinde şiirler kaleme almış, ayrıca "Mahmûd ve Ayaz" adlı bir mesnevî yazmış Türk şâirinin adı.

y. 35a/14

[=1]

Yūsuf < Ar. *öz.i.* Osmanlı şâiri Bâkî Çelebi'nin çok değer verdiği ve sevdiği hocasının oğlunun adı. **Yūsuf Çelebi, Yūsuf-ı S̱ānī.**

y. 39a/16

[=1]

Yūsuf Bég Ustaclu *öz.i.* Türkçe şâiri Pîr Kulı Beg'in akrabası olan, Ustaclu Türkmenlerinden devlet adamının adı.

y. 43a/12

[=1]

Yūsuf Çelebi *öz.i.* Osmanlı şâiri Bâkî Çelebi'nin çok değer verdiği ve sevdiği hocasının oğlunun adı. **Yūsuf, Yūsuf-ı S̱ānī.**

y. 39a/12

[=1]

Yūsuf Ḫān-ı Afşār *öz.i.* İsfahânlı şâir Himmetî'nin, defterhânesinde görevli olduğu devlet adamının adı.

y. 91a/16

[=1]

Yūsuf-ı S̱ānī *öz.i.* Osmanlı şâiri Bâkî Çelebi'nin çok değer verdiği ve sevdiği hocasının oğlunun adı. **Yūsuf, Yūsuf Çelebi.**

y. 39a/13

[=1]

Zekī-i Hemedānī *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrinden olup Fars dilinde şiirler kaleme almış olan İranlı şâirin adı.

z. 78b/05

[=1]

Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās *öz.i.* 1571 senesinde dünyaya gelen, ülkeyi yönettiği 1588-1629 yılları arasında Osmanlı ve Özbek birliklerini İran topraklarından çıkaran, sürekli bir ordu kurarak Safevî Devleti'ni güçlendiren, ayrıca İsfahân'ı devletin pâyitahtı yaparak kültür ve ticaret merkezi hâline getiren, Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinin müellifi Sâdıkî'nin kitâbdârlığını yaptığı Safevî-Türk devlet adamının adı. ↔ **Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān, Ẓıllu'llāh Şāh Ebū'l-Ġāzī ʿAbbās Pād-şāh, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān.**

ẓ. 13b/07

[=1]

Ẓıllu'llāh Şāh Ebū'l-Ġāzī ʿAbbās Pād-şāh *öz.i.* 1571 senesinde dünyaya gelen, ülkeyi yönettiği 1588-1629 yılları arasında Osmanlı ve Özbek birliklerini İran topraklarından çıkaran, sürekli bir ordu kurarak Safevî Devleti'ni güçlendiren, ayrıca İsfahân'ı devletin pâyitahtı yaparak kültür ve ticaret merkezi hâline getiren, Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinin müellifi Sâdıkî'nin kitâbdârlığını yaptığı Safevî-Türk devlet adamının adı. ↔ **Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān.**

ẓ. 16a/08

[=1]

Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān *öz.i.* 1571 senesinde dünyaya gelen, ülkeyi yönettiği 1588-1629 yılları arasında Osmanlı ve Özbek birliklerini İran topraklarından çıkaran, sürekli bir ordu kurarak

Safevî Devleti'ni güçlendiren, ayrıca İsfahân'ı devletin pâyitahtı yaparak kültür ve ticaret merkezi hâline getiren, Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinin müellifi Sâdıkî'nin kitâbdârlığını yaptığı Safevî-Türk devlet adamının adı. ↔ **Şāh ʿAbbās Bahādur Ḫān, Ẓıllu'llāh Şāh ʿAbbās, Ẓıllu'llāh Şāh Ebū'l-Ġāzī ʿAbbās Pād-şāh.**

ẓ. 10a/01

[=1]

Zilālī-i Gīlānī *öz.i.* İran'ın Gîlân şehrinden olup Farsça şiirler kaleme almış olan şâirin adı.

z. 109a/04

[=1]

Ẓuhūrī-i Şīrāzī *öz.i.* Mevlânâ Vahşî'nin talebesi olup Sâdıkî'nin kendisini şahsen tanımadığını fakat şiirlerini çokça gördüğünü ve beğendiğini belirttiği Farsça şâirinin adı.

z. 77b/17

[=1]

3.3. YER ADLARI DİZİNİ

ʿĀliyyāt → ʿAtebāt

ʿā. 42b/15, 111a/12

[=2]

ʿArab < Ar. *i.* Arabistan halkından olan kimse ve o kimsenin yaşadığı ülkeye verilen ad.

ʿa. 3a/Dk, 33a/17

[=2]

ʿAtebāt < Ar. *i.* (Ar. *ʿatebe* "eşik, ziyâretgâh" kelimesinin çoğulu) Irak'ın Necef ve Kerbelâ şehirleri ile bu şehirlerde Şiîlerce mukaddes sayılan ziyâretgâhlar.

ʿa. 42b/15, 111a/12, 111a/15

[=3]

Āẕerbāycān < Fars. *öz.i.* (Fars. *Āẕerbāycān*< *Āẕerbāyigān*) Asya'nın batısında, Kafkasya'nın güneydoğusu ile İran'ın kuzeybatısını ihtivâ eden tarihî ülke.

ā. 106b/07

[=1]

Bāfaḳ *öz.i.* Kirmân'a bağlı bir kasabanın adı.

b. 49a/Dk, 67b/10

[=2]

Baġdād < Fars.< ? *öz.i.* Dicle nehrinin her iki yakasında bulunan, VIII. yüzyılda Abbâsî halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr tarafından kurulmuş olan ve Abbâsî Devleti'nin yıkılışına kadar (Mîlâdî 1258) hilâfet merkezi olarak kalan, Osmanlı Devleti zamanında Bağdat vilâyetinin merkezi olup, 1921 yılından beri Irak'ın başkenti olma özelliğini sürdüren, yüzyıllar boyunca İslâm dünyasının önemli târih, ilim ve kültür merkezlerinden biri olma şerefine nâil olmuş târihî şehrin adı.

b. 33b/02, 42b/14, 96a/17, 104a/12, 108b/15

[=5]

Beytu'llāh < Ar. *öz.i.* Allah'ın evi, Kâbe.

b. 21b/07

[=1]

Binis *öz.i.* Farsça şiirler yazmış olan Hasan Muhlisî'nin mensup olduğu, Azerbaycan'da bir kasabanın adı.

b. 106b/07

[=1]

Bī-sütūn < Fars. *öz.i.* Ferhâd ile Şîrîn manzumesinde Ferhâd'ın sevgilisi Şîrîn uğruna deldiği, İran'ın Kirmânşâh şehri yakınlarındaki efsanevî dağın adı.

b. 3a/Dk

[=1]

Bula Kenār *öz.i.* Metinden hareketle, muhtemelen Hemedân'da olduğu tahmin edilen bir nehrin adı.

b. 25b/04

[=1]

Burūcird < Fars. *öz.i.* İran'ın Hemedân vilâyetine bağlı olup Farsça şiirler kaleme almış olan Mevlânâ Saykalî ile yine şiirlerini Farsça yazmış olan Germî adlı şâirlerin mensup olduğunu Mecma'ü'l-Havâss tezkiresinden öğrendiğimiz kasabanın adı.

b. 99b/16, 109a/01

[=2]

Cīlān < Ar. *i.* (*Cīlān*< Fars. *Gīlān*) İran'ın kuzeyinde bir ülke ve şehrin adı. ↔ **Gīlān.**

c. 104b/14

[=1]

Cunābid < Fars. *i.* Horasan'a bağlı bir beldenin adı.

c. 49a/Dk

[=1]

Deken *öz.i.* Güney Hindistan'daki Dekken/Dekkan bölgesi.

d. 29b/11

[=1]

Deşt-i Beyāż < Fars. *öz.i.* İran'ın Horasan bölgesine bağlı olup Farsça şiirler kaleme almış olan Mevlânâ Velî'nin mensup olduğu vilâyetin adı.

d. 53a/17

[=1]

Deylem *öz.i.* İran'ın kuzeyinde Gîlân eyaletinin bir kısmını oluşturan, Kazvîn ile Hazar Denizi'nin arasındaki dağlık bölgenin ve bu bölgede yaşayan kavmin adı olan Deylem'in, Sâdıkî'nin tezkiresine binâen Kazvîn şehrinin büyük ailelerinden birisinin adı olduğunu da öğrenmekteyiz.

d. 78a/15

[=1]

Dīnever *öz.i.* İran'ın batısındaki Cibâl bölgesindeki tarihî bir şehrin adı.

d. 93a/13

[=1]

Eberḳūh < Fars. *öz.i.* Irâk-ı Acem'de, bir dağın eteğinde kurulmuş olan bir kasabanın adı.

e. 27a/13, 92a/13

[=2]

Erdebīl < Fars. *öz.i.* Günümüzde İran'ın Doğu Azerbaycan bölgesinde bulunan, Azerbaycan Cumhuriyeti sınırına yaklaşık 40. km. uzaklıkta bulunan şehrin adı. Şehir, gerek Sâsânî Devleti döneminde, gerekse de Hz.Ömer devrinden itibaren özellikle de Safevî-Türk Devleti hükümdarlığı zamanında çok önemli bir ticaret ve siyaset merkezi durumunda olmuştur.

e.+dindür 91b/06, 103b/06

[=2]

Erdistān < Fars. *öz.i.* İran'da, Avesta Dilinde "yüksek" anlamına gelen "eredhva" kelimesiyle "istân" kelimesinin birleşmesiye oluşan ve zamanla şimdiki adını alan şehrin adı.

e. 27b/07

[=1]

Esterābād < Fars. *öz.i.* İran'ın doğusunda, Doğu Mâzenderân bölgesinde bulunan, günümüzde Gürgân adıyla anılan tarihî şehrin adı.

e. 31a/14, 42a/11, 68a/09, 87a/10, 87a/13, 94a/02, 107b/13

[=7]

Esterābād Rustāḳ < Fars. *öz.i.* Fars dilinde şiirler kaleme almış olan Mîr Emînî'nin memleketi olan ve Esterâbâd'a bağlı bir nahiyenin adı.

e. 31a/14

[=1]

Fireng-istān < Fars. *öz.i.* Avrupa.

f. 3b/10

[=1]

Gīlān < Fars. *i.* İran'ın kuzeyinde bir ülke ve şehrin adı. ↔ **Cīlān.**

g. 13b/13, 20b/01, 67a/04, 88b/12, 89a/12, 107a/07, 108b/04

[=7]

Gīlān-zemīn < Fars. *b.i.* Gîlân ülkesi, Gîlân diyârı.

g. 13b/12

[=1]

Ḫabīs < Ar. *öz.i.* Farsça şiirler söylemiş olan Mîr Şemsü'd-dîn Muhammed'in

mensup olduğu, İran'ın Kirmân şehrine bağlı bir kasabanın adı.

ḫ. 13a/14, 38a/10

[=2]

Ḥaleb < Ar. *öz.i.* Günümüzde Suriye'nin kuzeyinde, Türkiye sınırında bulunup ülkenin ikinci büyük şehri olan, târih boyunca bir çok devlet ve medeniyetin kurulduğu, ticaret hayatının son derece canlı olduğu târihî şehrin adı.

ḥ. 6a/12, 39a/11

[=2]

Ḫ^{v}ānsār < Fars. *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'tan öğrendiğimize göre, Surûdî adlı Farsça şâirinin mensup olduğu, İran'ın Kum şehrine bağlı kasabanın adı.

ḫ. 91b/14

[=1]

Hemedān < Fars. *öz.i.* İran'ın batısında, Elvend Dağı'nın eteğinde Kuruçay, Abbâsâbâd, Sûmîne gibi ırmaklarla sulanan ve aynı adı taşıyan bereketli bir ovada yer alan târihî bir şehir ve bu şehrin merkezi konumunda olan eyâletin adı.

h. 30a/10, 30a/12, 31a/03, 63a/17, 64b/01, 65a/08, 65a/13, 65b/11, 93a/04, 93a/15, 94b/01, 99b/15, 101b/08, 102b/01, 109a/02, 110a/03, 111b/10

[=17]

Herāt < Fars. *öz.i.* Afganistan'ın batısında bulunan Herîrûd ırmağının kenarında çok eski dönemlerde kurulmuş olup, adı Eski Farsça metinlerde "Haraiva", Avesta'da ve Grekçe metinlerde "Aria/Areia" şekillerinde geçen, târihin hemen her döneminde önemli bir ulaşım ve ticaret merkezi konumunda olan târihî şehir ve bu şehrin merkez olduğu eyâletin adı. ↔ **Herī.**

h. 8a/06, 36a/09, 43b/12, 77a/13, 94a/11, 94a/16, 98b/01

[=7]

Herī < Fars. *öz.i.* Afganistan'ın batısında bulunan Herîrûd ırmağının kenarında çok eski dönemlerde kurulmuş olup, adı Eski Farsça metinlerde "Haraiva", Avesta'da ve Grekçe metinlerde "Aria/Areia" şekillerinde geçen, târihin hemen her döneminde önemli bir ulaşım ve

ticaret merkezi konumunda olan târihî şehir ve bu şehrin merkez olduğu eyâletin adı. ↔ **Herāt.**

h. 93b/13

[=1]

Hezār Cerīb < Fars. *öz.i.* Köse Rüstem adıyla şöhret kazanmış olan Rüstem Beg'in, bir dönem yöneticisi olduğu nâhiyenin adı.

h. 10b/06

[=1]

Ḥille < Ar. *öz.i.* Fuzûlî'nin Bağdat'a gelmeden önce yaşadığı şehrin adı.

ḥ. 33b/03

[=1]

Hind *öz.i.* Hind ülkesi, Hindistan.

h. 3b/09, 5b/14, 7a/Dk, 15b/11, 24b/14, 30b/17, 31b/12, 32a/02, 34b/14, 36a/10, 48a/07, 49a/Dk, 52b/12, 77a/11, 82a/03, 82a/17, 95a/12, 97b/10, 105a/09, 107a/04

[=20]

Hindī < Ar. *sf.* Hindistan ile ilgili, Hind diyarına ait.

h. 7a/Dk

[=1]

Ḫorāsān < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeydoğu ve doğusunda yer alan, Farsça'da "güneşin yükseldiği yer" anlamına gelen, Hellenistik dönemde "Traxiane" adıyla anılmış, eskiden bugünkü Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Afganistan'ın bazı bölgelerini de kapsamış olan tarihî bölgenin adı.

ḫ. 7a/Dk, 10a/09, 17a/05, 49a/Dk, 53a/17, 110b/02, 113b/05

[=7]

Īrān < Fars. *öz.i.* Kuzeyde Hazar Denizi, güneyde Basra Körfezi ile çevrili, doğusunda Orta Asya ve Güneydoğu Asya ülkeleri, batısında Türkiye ve Irak bulunan, târihte bir çok medeniyet ve imparatorluğa ev sahipliği yapmış târihî ülkenin adı.

ī. 68a/06

[=1]

İṣfahān < Fars. *öz.i.* (Fars. *İṣfahān*< *Sipehān* "Atlılar, atlı askerler" kelimesinden) İran'ın merkezinde bulunan eyâlet ve bu eyâletin merkezi olan şehrin adı.

i. 18a/07, 47a/02, 66b/02, 90a/04, 90b/04, 92a/13, 105b/15

[=7]

Ḳāf *öz.i.* Masallarda Zümrüd-i Anka kuşunun yaşadığı rivâyet olunan dağ, Şark kavimleri kozmolojisinde Arzın etrafını çepeçevre kuşatan dağın adı, Kaf Dağı.

ḳ. 3a/Dk, 34b/01

[=2]

Ḳahḳaha < Ar. *öz.i.* Sâm Mîrzâ ve Elkās Mîrzâ'nın tutuklu kaldığı ve sonunda vefat ettikleri, İran'da bulunan ünlü kalenin adı.

ḳ. 4b/13, 7a/Dk

[=2]

Ḳandehār < Fars. *öz.i.* Muhtemelen mîlatttan önce I. binyıl içerisinde deniz seviyesinden yaklaşık 1000 m. yükseklikte, Tarnak ırmağı havzasında ve Hindistan'ı Kâbil'e bağlayan ana yol üzerinde yer alan stratejik bir noktada, Büyük İskender'in Asya seferi sırasında Persler'in bir satraplık merkezi olarak kurulmuş, günümüzde Afganistan sınırları içerisinde yer alan tarihî şehrin adı.

ḳ. 106a/13

[=1]

Kāşān < Fars. *öz.i.* İran'ın merkezinde, deniz seviyesinden 945 m. yükseklikte, İsfahan'ı Tahran'a bağlayan tarihî karayolu üzerinde kurulmuş olan, adını câmi süslemelerinde kullanılan "kâşî" adlı mavi ve yeşil renkli bir taşın işçiliğiyle tanınmasından aldığı söylenen, çinileriyle ünlü tarihî şehrin adı.

k. 31a/09, 51b/14, 77b/08, 85a/13

[=4]

Ḳazvīn < Fars. *öz.i.* İran'da, Elburz dağlarının güney eteğinde, Tahran'ın 150 km. kuzeybatısında ve denizden 1290 m. yükseklikte kanalların suladığı, bağlar, bahçeler arasında yer alan, Sâsânî hükümdarı I.Şâhpûr tarafından mîlâdî 250 yılına doğru, Deylemîler'in saldırılarına karşı imparatorluğun kuzey sınırlarını koruma amacıyla garnizon olarak kurulumuş olan tarihî şehrin adı.

ḳ. 10b/16, 13b/13, 78a/15, 96a/02, 97b/08, 99b/10, 105a/07, 111a/06

[=8]

Kelecār *öz.i.* Farsça şâiri Mevlânâ Gazanferî-i Kelecârî'nin memleketi

olan ve İran'ın Kâşân şehri yakınlarında bulunan bir kasabanın adı.

k. 77b/08

[=1]

Kemere *öz.i.* Farsça şâiri Şeyh Alî Nakî'nin memleketi olan İran'da bir nahiyenin adı.

k. 60a/14

[=1]

Kerbelā < Ar. *öz.i.* Bağdat'ın yaklaşık 100 km. güneybatısında yer alan ve İslâm tarihindeki şöhreti, Hz.Hüseyin ve ailesi fertlerinin 10 Muharrem 61/10 Ekim 680 yılında Emevîlerce şehit edildikleri yer olması ve kabirlerinin burada bulunmasından ötürü olan, özellikle Şiîlerce kutsal tarihî şehrin adı.

k. 9a/16

[=1]

Kirmān < Fars. *öz.i.* İran'ın ortasındaki Deştilût çölünün güneybatısını kuşatan dağlık kesimde, mîlâdî 240 yılına doğru Sâsânî İmparatoru I.Erdeşîr'in emriyle ileri bir savunma merkezi olarak kurulmuş olan tarihî şehir ve bu şehrin merkez olduğu idarî bölgenin adı.

k. 13a/13, 19b/01, 30a/14, 49a/Dk, 67b/10, 110a/09

[=6]

Ḳum < Fars. *öz.i.* İran'da Zağros sıradağlarının kuzeydoğu kolunun eteklerinde ve Kum ırmağı kıyısında deniz seviyesinden 930 m. yükseklikte kurulmuş olup Tahran'ın 150 km. güneybatısında bulunan tarihî şehir.

ḳ. 24b/10, 31b/01, 90b/17, 91b/14, 101b/01

[=5]

Lāhīcān < Fars. *öz.i.* İran'da Hazar Denizi kıyı şeridinin çok yakınında, Reşt yakınlarında bir şehrin adı. Eski Farsça'da "ipek" anlamına gelen "lâh" kelimesinin sonuna yer adı yapan "-cân< -gân" ekinin getirilmesiyle oluşturulan Lâhîcân "ipek şehri" demektir.

l. 61b/14, 89a/01, 90a/16

[=3]

Lāhōr *öz.i.* Pakistan'ın ikinci büyük şehrinin adı.

l.+da 52b/12

[=1]

Luristān < Fars. *öz.i.* İran'ın güneybatısında bir eyâletin adı. Batısında Irak, güneyinde Hûzistân, kuzeyden Hersin ve Nihâvend, doğudan Rûdsezâr ile sınırlıdır.

l. 100a/02

[=1]

Memālik-i maḥrūsa *öz.i.* Osmanlı ülkesi, Osmanlı Devleti.

m. 12a/12, 15a/10

[=2]

Merāġa < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeybatısında Urmiye Gölü'nün yakınında ve Sehend Dağı'nın güney eteklerinden geçen Sâfî akarsuyunun kenarında kurulmuş olup, İslâm öncesi Azerbaycan'ın askerî ve idârî merkezi konumunda olan tarihî Türk şehrinin adı.

m. 107b/03

[=1]

Meşhed < Ar. *öz.i.* Keşefrûd vadisinde deniz seviyesinden 970 m. yükseklikte kurulmuş olup, İslâm öncesi dönemlerde var olan 25 km. uzaklıktaki Tûs şehrinin yerini alan ve bu şehirle yeri sıklıkla karıştırılan, günümüzde İran'ın Horasan eyâletinin merkezi olan şehrin adı.

m. (Meşhed-i Muḳaddes) 15a/09, 29b/09, 66a/13, 73a/06, 93b/11, 97b/10, 98b/09, 100a/15, 100b/05, 108a/04, 109b/11

[=11]

Necef < Ar. *öz.i.* Irak'ın güneyinde bulunan, Şîîlerce mukaddes addedilen şehirlerden birinin adı.

n. 111a/12

[=1]

Nihāvend < Fars. *öz.i.* İran'ın batısında Hemedân şehrinin altmış kilometre kadar güneyinde Gâmesiyâb suyunun bir kolu üzerinde 1790 metre yüksekte kurulmuş olan eski bir şehrin adı. Hz.Ömer devrinde, Mîlâdî 642 yılında Müslüman Araplarla Sâsânîler arasında yapılan ve İslâm ordularının zaferiyle sonuçlanan savaş, bu şehirde yapılmış olup İran'ın Müslümanlar tarafından fethini sağlamıştır.

n. 65b/11

[=1]

Özbekiyye < Tür. *Özbek*+Ar. mec'ûl masdar *-iyye(t)*'ten Ar. *tü.i.* Özbek diyarı, Özbekistan.

ö. 6b/08, 6a/15

[=2]

Reşt < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeyinde bir şehir.

r. 89b/04

[=1]

Rey < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeyinde, bugünkü başkent Tahran yakınlarında eski bir şehir. Tarihte Rey şehri Büyük Selçuklu Devleti'nin pâyitahtı olmuş olup Tahran, bu şehrin yanında küçük bir kasaba iken günümüzde Rey, Tahran yakınlarında küçük bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır.

r. 15b/01

[=1]

Sebzevār < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeydoğusundaki Horasan bölgesine bağlı, eski adı "Beyhak" olan târihî şehrin adı.

s. 20b/14, 26a/01

[=2]

Serkān *öz.i.* İran'ın Hemedân şehrine bağlı bir kasabanın adı.

s. 30a/11, 64b/01

[=2]

Simnān < Fars. *öz.i.* Adı birçok kaynakta Sengser, Sigsan, Signan, Semînâ şekillerinde de geçen, Elbruz dağlarıyla Deştikevir arasındaki geçiş alanında deniz seviyesinden 1132 m. yükseklikte olan târihî İran şehri ve bu şehrin merkez olduğu eyaletin adı.

s. 30b/11, 72a/12

[=2]

Sīstān < Fars. *öz.i.* Orta Farsça'da Sakalar'ın ülkesi anlamına gelen "Sakastan" kelimesinden gelerek Arapça'ya Sicistan şeklinde geçmiş olup, günümüzde bir kısmı İran'da bir kısmı ise Afganistan topraklarında kalan târihî bölgenin adı.

s. 7b/06

[=1]

Sunġur *öz.i.* İran'da Dînever'e bağlı olup Mevlânâ Hûşî'nin doğup büyüdüğü köyün adı.

s. 93a/13

[=1]

Şamaḫı *öz.i.* Azerbaycan'ın kuzeyinde, Kafkas Dağları'nın eteğinde tarihî bir şehir.

ş. 91b/10

[=1]

Şīrāz < Fars. *öz.i.* İran'ın güneyinde Fars bölgesinin tam ortasında, İran körfezini kuzeyde İsfahan, Kum, Hemedân ve Rey, doğuda Yezd ve Kirmân gibi şehirlere bağlayan tarihî ticaret yolu üzerinde denizden yaklaşık 1600 m. yükseklikte ve Zağros dağları arasındaki bir düzlükte bulunan tarihî şehrin adı.

ş. 44a/08, 92a/08, 112a/13

[=3]

Ṭāliḳān *öz.i.* Hâfız-ı Kur'ân ve mûsıkîşinas da olan Farsça şâiri Mevlânâ Firâkî'nin mensup olduğu, Belh ve Merv şehirleri arasında yer alan bir şehrin adı.

ṭ. 113a/14

[=1]

Tebrīz < Ar. *öz.i.* İran'ın kuzey batısında bulunan ve Azerbaycan bölgesinin en önemli ve târihî şehrinin adı.

t. 12a/11, 23a/16, 24a/08, 31b/04, 31b/07, 42a/02, 47a/01, 55a/07, 73b/04, 76a/16, 81b/07, 89a/07, 89a/12, 96b/03, 101a/09, 111b/04

[=16]

Tefriş *öz.i.* Mecma'ü'l-Havâss'ta zikri geçen Mîr Kudsî ve Mîr Ebû'l-Bekā'nın mensup olduğu kasabanın adı.

t. 32b/06, 33a/02

[=2]

Tūrān < Fars. *öz.i.* Eski İranlılar tarafından Türkler'in Orta Asya'daki en eski yurtlarına verilen isim.

t. 68a/06

[=1]

Türk-istān < Tür. *Türk*+Fars. *istān*'dan Fars. *b.i.* Türk yurdu, Türk eli.

t. 3b/10

[=1]

Yemen < Ar. *öz.i.* Arap yarımadasının güney batısında bulunan dağlık ülke.

y. 9a/08

[=1]

Yezd < Fars. *öz.i.* İran'ın kuzeyinde bulunan şehrin adı.

y. 10b/01, 18a/03, 18b/15, 31b/17, 40b/06, 68a/10, 109b/04

[=7]

Zevāre *öz.i.* İran'ın Erdistân adlı kasabasına bağlı olup Hâtem-i Kâşî'nin öğrencisi Mîr Münhî'nin köyünün adı.

z. 27b/07

[=1]

3.4. ESER ADLARI DİZİNİ

Bahār-istān < Fars.+Fars. *b.i.* Mollâ Abdurrahmân Câmî'nin Fars dilinde yazmış olduğu ünlü tezkire.
b. 2b/03
[=1]

Budaġ < Tür. *öz.i.* İran'ın Lâhîcân şehrinden olan hattât ve Farsça şâiri Mîr Kurbî'nin yazmış olduğu mu'ammânın adı.
b. 30b/04
[=1]

Bünyād < Fars. *öz.i.* (Fars. *Bunyād*) İran'ın Kum şehrinin Hânsâr kasabasından olup Farsça şiirler söylemiş olan Surûdî adlı bestekâr ve şâirin Nişâbûrek makamında bestelediği ve zamanında oldukça meşhur olduğunu öğrendiğimiz mûsıkî eserinin adı.
b. 91b/17
[=1]

Cemşīd-nāme < Fars. *b.i.* Halîl-i Zerger'in Cemşîd Han'ın emri üzerine onun adına kaleme aldığı manzum eserin adı.
c. 89b/05
[=1]

Edhem < Ar. *öz.i.* "Cânî" mahlasıyla Fars dilinde şiirler kaleme almış olan Hemedânlı şâir Mevlânâ Esed'in yazmış olduğu mu'ammâ türündeki eserlerden birisinin adı.
e. 102a/05
[=1]

Ḫamse < Ar. *öz.i.* İran edebiyatında, mesnevî şekliyle yazılmış beş kitaptan ibaret olan, Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü manzum eseri "Hamse-i Nizâmî"nin kısa adı. ↔ **Ḫamsī.**
ḫ. 36b/15, 49a/Dk
[=2]

Ḫamsī < Ar. *öz.i.* İran edebiyatında, mesnevî şekliyle yazılmış beş kitaptan ibaret olan, Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü manzum eseri "Hamse-i Nizâmî"nin kısa adı. ↔ **Ḫamse.**
ḫ. 88a/04
[=1]

Ḫüsrev ū Şīrīn < Fars. *öz.i.* Hakîm Reknâ ve Mîrzâ Kāsım'ın üzerine

nazîre yazmış oldukları meşhur Farsça manzûmenin adı.
h̬. 16a/11, 49a/Dk, 49a/Dk
[=3]

Leylī vu Mecnūn *öz.i.* Mevlânâ Fuzûlî'ye en ziyade şöhret kazandıran manzûmenin adı.
l. 33b/07, 49a/Dk
[=2]

Maḥmūd ve Ayaz *öz.i.* Herât beylerbeyi Alîkulı Han'ın kitâbdârı olan, şiirlerini Farsça yazan Türk şâiri Yolkulı Beg-i Şâmlu'nun kaleme aldığı mesnevînin adı.
m. 35a/16
[=1]

Maḫzenü'l-Esrār < Ar. *öz.i.* (Ar. *Maḫzenu'l-Esrār*) "Sırlar mahzeni", "Sırların gizli otağı" gibi anlamlar ihtivâ eden, kaleme alındıktan sonra üzerine birçok nazîre yazılmış olan Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü manzûmesinin adı. ↔ **Maḫzen-i Esrār.**
m. 39b/08
[=1]

Maḫzen-i Esrār < Ar. *maḫzen*+Ar. *esrār*'dan Fars. *isim tamlaması* "Sırlar mahzeni", "Sırların gizli otağı" gibi anlamlar ihtivâ eden, kaleme alındıktan sonra üzerine birçok nazîre yazılmış olan Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü manzûmesinin adı. ↔ **Maḫzenü'l-Esrār.**
m. 52b/10
[=1]

Mecālisü'n-Nefāyis < Ar. *öz.i.* Alî Şîr Nevâyî'nin Hicrî 897/Mîlâdî 1491-92 senesinde kaleme almış olduğu meşhur tezkirenin adı.
m. 2b/04, 113b/04
[=1]

Mecmaʿü'l-Ḫavāṣṣ < Ar. *öz.i.* Afşar Türklerinden Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın kaleme almış olduğu, sekiz mecma' ve bir hâtimeden ibaret olan ve Şâh I.İsmâil döneminden başlayarak yazıldığı dönemin sonuna kadar yaşamış ve yaşamakta olan Türk ve İran şâirlerini, eserlerinden örnekler de vermek suretiyle tanıtan, Şâh I.Abbâs döneminde yazılmış olup elimizdeki en eski nüshası Hicrî 1016 yılına ait olan tezkirenin adı.
m. 3a/Dk
[=1]

Münāẓara-i Beng ū Bāde *öz.i.* Ünlü Türk şâiri Mevlânâ Fuzûlî'nin kaleme almış olduğu eserin adı.
m. 33b/07
[=1]

Naḳş-ı Bedīʿ *öz.i.* Gazâlî-i Meşhedî'nin kaleme almış olduğu kitabın adı.
n. 48a/11
[=1]

Rind ū Zāhid *öz.i.* Mevlânâ Fuzûlî'nin eserlerinden birinin adı.
r. 33b/08
[=1]

Sehvü'l-lisān < Ar. *öz.i.* Mevlânâ Şerîf-i Tebrîzî'nin kaleme aldığı risâlenin adı.
s. 51a/12
[=1]

Ṣıḥḥat ve Maraż *öz.i.* Mevlânâ Fuzûlî'nin kaleme almış olduğu tanınmış manzum eserlerden birinin adı.
s. 33b/08
[=1]

Şehin-şeh-nāme < Fars. *b.i.* Horasan'ın Cunâbid beldesinden Mîrzâ Kāsım'ın nazîre yazdığı eserlerden birinin adı.
ş. 49a/Dk
[=1]

Şevḳ ū Ẕevḳ *öz.i.* Mevlânâ Helâkî-i Hemedânî'nin yazmış olduğu kitabın adı.
ş. 62b/17
[=1]

Şütür-i Ḥücre Mevlânâ Kâtibî'nin yazmış olduğu manzum eserin adı.
ş. 82a/01
[=1]

Tuḥfe-i Sāmī *öz.i.* Şâh I. İsmâil'in üçüncü oğlu olan, Hicrî 923/Mîlâdî 1517 yılında Güney Azerbaycan'ın Merâga şehrinde dünyaya gelen ve Hicrî 974/Mîlâdî 1566-67 yılında hapis yattığı Kahkaha Kalesi'nde deprem sonucu hayatını kaybeden dönemin ünlü şâir ve devlet adamı, "Sâmî" mahlaslı Sâm Mîrzâ'nın büyük bir ihtimalle Mîlâdî 1550-1561 yılları arasında kaleme aldığı ünlü şuarâ tezkiresinin adı. Bu eser, XVI.yüzyılın ikinci yarısında yaşamış, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme almış olan 714 şâirin hayat hikâyesini ve şiirlerinden bazı örnekleri ihtivâ etmektedir. Tezkire,

bir mukaddime ve yedi bölümden oluşmaktadır. ↔ **Tuḫfetü’s-Sāmī.**

t. 2b/05

[=1]

Tuḫfetü’s-Sāmī *öz.i.* Şâh I. İsmâil’in üçüncü oğlu olan, Hicrî 923/Mîlâdî 1517 yılında Güney Azerbaycan’ın Merâga şehrinde dünyaya gelen ve Hicrî 974/Mîlâdî 1566-67 yılında hapis yattığı Kahkaha Kalesi’nde deprem sonucu hayatını kaybeden dönemin ünlü şâir ve devlet adamı, “Sâmî” mahlaslı Sâm Mîrzâ’nın büyük bir ihtimalle Mîlâdî 1550-1561 yılları arasında kaleme aldığı ünlü şuarâ tezkiresinin adı. Bu eser, XVI.yüzyılın ikinci yarısında yaşamış, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme almış olan 714 şâirin hayat hikâyesini ve şiirlerinden bazı örnekleri ihtivâ etmektedir. Tezkire, bir mukaddime ve yedi bölümden oluşmaktadır. ↔ **Tuḫfe-i Sāmī.**

t. 7a/Dk

[=1]

Yūsuf ū Züleyḫā *öz.i.* Yazılı olarak ilk defa Tevrat’ta geçen, daha sonra İncil ve Kur’ân’da da anlatılan; Arap, Fars ve Türk edebiyatı kadar Batı edebiyatını da etkileyen, XIII. yüzyıl Anadolulu şâir Şeyyâd Hamza’nın Eski Anadolu Türkçesinde kaleme aldığı, Sâdıkî’nin verdiği bilgi ve şiir örneğinden anlaşıldığına göre Mecma‘ü’l-Havâss’ta adı geçen Türkmen şâiri Mahmûd Beg Sâlim’in Farsça nazîre yazdığı dünyaca ünlü hikâyenin adı.

y. 36b/13, 36b/14

[=2]

3.5. KAVİM, BOY VE AŞİRET ADLARI DİZİNİ

ʿAcem < Ar. *i.* İran coğrafyası ve o bölgede yaşayan halk. Araplar'ın ilk Müslüman yaptıkları kavim İranlılar olduğu için, Araplar'ın Arap olmayanlar için kullandıkları bu söz, "İranlı" anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

a. 3a/Dk, 33a/17

***ʿAcem-dōst** Acem dostu, İranlılar'ı seven kimse. 9a/09

[=3]

Afşār *i.* Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan en kalabalığı.

a. 43a/05, 43a/09

[=2]

ʿArab < Ar. *i.* Arabistan halkından olan kimse ve o kimsenin yaşadığı ülkeye verilen ad.

ʿa. 3a/Dk, 33a/17

[=2]

Bayat *öz.i.* Oğuz Türklerinin 24 boyundan birisinin adı.

b. 33b/01

[=1]

Çaġatay < Moğ. *i.* XIII. Yüzyılın ikinci yarısında Türkistan ve Afganistan'da kurulan aynı isimdeki devletin halkından olan kimse.

ç. 5b/11

[=1]

Çerkes *öz. i.* Kafkas halklarından biri olup kendileri için "Adıge" (адыгэ) tabirini kullanan, Kuzeybatı Kafkas Dilleri'nden (Adıge-Abhaz Dilleri) olan Çerkesçe (Adıgebze/адыгэбзэ) ile konuşan topluluğun adı.

ç. 96b/05

[=1]

Etrāk < Ar. *i.* (Ar. *Turk*'un çoğulu) Türk kavminden olanlar, Türkler.

e. 8a/03, 33a/15

[=2]

Fürs < Ar. *öz.i.* (Ar. *Furs*) Eski İran halkından olan kimse, Fars, İranlı.

f. 2a/16

[=1]

Moġul < Moğ. *öz.i.* (Moğ. *Mongol*) Moğolistan'da yaşayan ve Altay Dil ailesine mensup Moğol Dilini (монгол хэл) konuşan halk ve bu halkın soyundan olan kimse.

m. 3a/Dk

[=1]

Tāzīk < Fars. *öz.i.* Fars, İranlı.

t. 19a/09, 44a/05, 47a/05

[=3]

Tekelü *öz.i.* Safevîler'in askerî erkânından sayılan yedi Türk kabilesinden birisinin adı. Bu kabileler şunlardır: Şâmlu, Rûmlu, Ustaclu, Tekelü, Zü'l-kadr, Afşâr ve Kacar.

t. 34b/12, 37b/13, 42a/07, 88a/02

[=4]

Türk *öz.i.* Anavatanları olan Türkistan'dan (Orta Asya) farklı ülkelere göç ederek tarihte büyük devletler kurmuş, Türkçe'nin değişik lehçelerinde konuşan millet ve bu milletten olan kimse.

t. 2a/17, 19a/09, 47a/05

***Türk-vażʿ** Türk tabiatlı, Türk karakterli. 10a/16

[=4]

Türkmen Tür.< Fars. *öz.i.* (Fars. *Turkmān*) Oğuz Türkleri'nin bir kolu ve bu koldan olan kimse.

t. 8b/12, 20a/10, 21a/17, 36a/11, 36b/11, 40a/07, 40b/13, 42a/11

[=8]

Ustaclu *öz.i.* Safevîler'in askerî erkânından sayılan yedi Türk kabilesinden birisinin adı. Bu kabileler şunlardır: Şâmlu, Rûmlu, Ustaclu, Tekelü, Zü'l-kadr, Afşâr ve Kacar.

u. 38b/03

[=1]

3.6. ARAPÇA DUÂ VE İBARELER DİZİNİ

[=3]

el-ḥāl < Ar. *zf.* Şu anda, şimdi, günümüzde.

e. 29b/11, 93b/13, 96b/07, 100a/01, 105a/10

[=5]

el-ḥāṣıl < Ar. *zf.* Sonuçta, sözün kısası, velhâsıl.

e. 89a/11

[=1]

el-ḥükmü li'llāh Hüküm Allah'ındır.

e. 9b/05

[=1]

el-maʿnā fī-baṭni'ş-şāʿir Anlam, şâirin içinden doğar.

e. 51b/17

[=1]

el-ʿuhdetu ʿale'r-rāvī Bu, rivayet edenin uhdesindedir.

e. 51b/14, 92a/04, 106a/14

[=3]

el-veledu sirru ebīhi Çocuğun nitelikleri babasında gizlidir.

e. 103a/05, 107a/03

[=2]

enārallāhu burhānehu Allah delîlini aydınlatsın.

e. 13b/05, 96a/10

[=2]

eṣ-ṣāliḥūn li'llāh ve'ṭ-ṭāliḥūn lī Hayırlı kimseler Allah'a aittir, şerler ise bana aittir.

e. 23a/09

[=1]

es-sulṭānu ẓillu'llāhi fi'l-ʿarżeyn Sultân, iki cihanda Allah'ın gölgesidir.

e. 3a/12

[=1]

eṭīʿu'llāhe ve eṭīʿur-resūle ve ūlu'l-emri minkum Allâh'a itaat edin, peygambere itaat edin ve ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de.

e. 3a/11

[=1]

ġufira ẕunūbuhu Allah günahlarını affetsin.

ġ. 24b/17, 34b/13, 40b/01

[=3]

Ḥaḳḳ Ṣübḥānehu ve Teʾālā < Ar. *i.* Yüce Allah.

ḥ. 20a/11, 20b/02, 40b/05, 81b/12, 94a/10, 103b/17, 111b/12

[=7]

Ḥisbeten-li'llāh < Ar. *zf.* Allah rızâsı için, Tanrı uğruna.

ḥ. 20b/06

[=1]

ḥayrün-lenā ve şerrün-liʾaʿdāʾinā Hayırlar bize, şerler düşmanlarımıza.

ḥ. 53b/04

[=1]

Ḫulika'l-insān min tefāvut Biz insanları farklı farklı yarattık.

ḫ. 2a/04

[=1]

inne mine'ş-şiʿri le-ḥikmeten ve inne mine'l-beyānī le-siḥren Şiirin bir kısmı, yüksek bilgiler içerir, beyân ilminin bir kısmı da sihir gibidir, etkileyicidir.

i. 2a/14

[=1]

İnşāʾallāh < Ar. *ünl.* Allah nasip ederse, eğer Allah isterse. ↔ **İnşāʾallāhu Teʿālā.**

i. 16a/11, 22b/15, 100a/02

[=3]

İnşāʾallāhu Teʿālā < Ar. *ünl.* Yüce Allah nasip ederse, Yüce Allah isterse. ↔ **İnşāʾallāh.**

i. 108a/02

[=1]

ʿiyāẕ-an bi'llāh < Ar. *ünl.* Allah'a sığınırım, Allah korusun!

i. 22b/04, 53b/02, 69a/09, 96b/03

[=4]

Kelāmu'llāh < Ar. *öz.i.* Kur'ân-ı Kerîm.

k. 61a/14

[=1]

kullu ḳasīrin fitnetun Bütün kısa boylular fitnebazdır.

k. 96a/07

[=1]

kullu ṭavīlin aḥmaḳun Bütün uzunlar ahmaktır.

k. 89b/13

[=1]

laḳad ḫalaḳne'l-insāne fī aḥseni taḳvīm Biz gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık (Tîn Sûresi 4. Âyet).

l. 1b/12

[=1]

laḳad kerremnā benī Ādem İnsanoğlunu şerefli kıldık (İsrâ Sûresi 70. Âyet).

l. 2a/02

[=1]

Leynu'l-kelāmi ḳaydül-ḳulūb Sözün yumuşak olması kalp ile râbıtalıdır.

l. 3a/Dk

[=1]

ve lākinne'l-ʿilme lā-yaḥillu menʿuhu Ancak ilmin saklı tutulması caiz değildir.

l. 3a/Dk

[=1]

mudde ẓılluhu Gölgesi uzun olsun.

m. 7a/15

[=1]

meşrebü'l-ʿazbi müzdehim Tatlı su membaının başı kalabalık olur.

m. 3a/Dk

[=1]

nevvera'llāhu ḳabrehu Allah kabrini nurlandırsın.

n. 3b/02

[=1]

raḥmetu'llāhi ʿaleyh Allah ona rahmet eylesin.

r. 51a/11

[=1]

raḥmetu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn Allah hepsine rahmet eylesin.

r. 23a/11

[=1]

ṣadaḳa'llāhü'l-aẓīm Yüce Allah doğruyu söyler.

ṣ. 1b/13

[=1]

ṣadaḳa resūluhu'l-kerīm Allah'ın resûlü doğruyu söyler.

ṣ. 1b/13

[=1]

Ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve ʿālihi Hz.Muhammed. ↔ **Ṣa'lla'llāhu ʿaleyhi ve sellem.**

ṣ. 2b/13

[=1]

Ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Hz.Muhammed. ↔ **Ṣall'allāhu ʿaleyhi ve ʿālihi.**

ṣ. 89b/12

[=1]

Seyyidü'l-ḳavmi ḫādimuhum Bir kavmin efendisi, o kavme hizmet edendir.

s. 23a/11

[=1]

tevfīḳu refīḳī Allah muvaffak etsin.

t. 30a/15

[=1]

Va'llāh bi'llāh Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için.

v. 39b/10

[=1]

Val'lāhī bi'llāhī Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için.

v. 43a/05

[=1]

Va’llāhu aʿlem bi-ḥaḳīḳati’l-umūr İşlerin hakîkatini Allah bilir.

v. 86b/07

[=1]

ve lehu ḳıṭʿa Ve onun için kıt‘a.

v. 82b/07

[=1]

ve lehu mine’l-ḳaṣīde Ve yine onun kasîdelerinden.

v. 53a/01

[=1]

ve lehu müseddes terkīb Ve onun için müseddes terkîb.

v. 68b/13

[=1]

yā rabbe’l-ʿālemīn Ey âlemlerin rabbi olan Allâh’ım!

y. 3a/10, 38b/02

[=2]

KAYNAKÇA

Mecma'ü'l-Havâs'ın Türk ve Dünya Kütüphanelerindeki Nüshaları

Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî, Biyografi, Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, Yaprak: 1b-79b, Arşiv no: 34 Nk 3721/1

Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî, Biyografi, Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye Koleksiyonu, Yaprak: 116, Arşiv no: 34 Nk 3720

Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî, Müstensih: Hasan-ı Tebrîzî, İstinsah tarihi: 1247 (1831), Biblioteque Nationale de France Supplement Turc 1002, Schefer, 121 yaprak, Nesta'lik, 280x165 mm.

Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî-i Kitâbdâr, Avusturya Dükalık Kütüphanesi Gotha Koleksiyonu Türkçe Yazmaları, İstinsah Tarihi: 1058 (1666) Şah Abbas Dönemi, 123 yaprak 18 satır, Nestalik, Arşiv no: arab.626=pt. 270/Seetzen: Nr. 154, 139 sf. no

Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî-i Kitâbdâr, İran Kitâbhâne-i Melik Türkçe Yazmaları, Arşiv numarası: 4077.

Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî-i Kitâbdâr, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Hâlis Efendi Yazmalar Bölümü, No: 4085.

Mecma'ü'l-Havâs, Sâdıkî-i Kitâbdâr, İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 123 yaprak, Ta'lik 204x120-142x74

Tezkire-i Sâdıkî-i Kitâbdâr, "Tezkire-i Evliyâ 240/b-267/a Arasındaki Bölüm", İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Bölümü T 4097.

Kitaplar ve Sözlükler

ALÎ ŞÎR NEVÂÎ, *Mecâlisü'n-Nefâis* (çeviri ve notlar), haz. Kemal Eraslan, Ankara, Türk Dil Kurumu, 2001.

ALÎ ŞÎR NEVÂÎ, *Mecâlisü'n-Nefâis* (giriş ve metin), haz. Kemal Eraslan, Ankara, Türk Dil Kurumu, 2001.

ALÎ ŞÎR NEVÂÎ, *Mecâlisü'n-Nefâis*, neşr. Suyima Ganiyeva, Taşkent, Akademiya Nauk Uzbekskoy SSR, 1961.

ATALAY, Besim, *Abuşka Lûgatı veya Çağatay Sözlüğü*, Ankara 1970.

ATALAY, Besim, *Mirzâ Mehdi Mehmet Han, Senglâh. Lûgat-i Nevai* (Türk Dil Kurumu), İstanbul 1950.

ATALAY, Besim, *Divanü Lûgat-it Türk, Cilt I-II-III-IV*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 524, 4. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1999.

AYDIN, Dr. Şadi, *İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008.

AYVERDİ, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lugatı)*, Redaksiyon-Etimoloji: Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu, Kubbealtı Neşriyâtı, c. I-III, İstanbul 2005.

Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Lüğeti, Azerbaycan SSR Élmler Akademiyası Nizami Adına Edebiyyat ve Dil İnstitutu, Azerbaycan SSR Élmler Akademiyası Neşriyyatı, Bakı 1964.

Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Lüğeti, Azerbaycan Milli Élmler Akademiyası Nesimi Adına Dilçilik İnstitutu, Şerg-Gerb, Bakı 2007.

Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti, Azerbaycan SSR Élmler Akademiyası Nesimi Adına Dilçilik İnstitutu, Azerbaycan SSR EA Mühbir Üzvü Prof. E.E. Orucovun Redaktesi Altında, "Élm" Neşriyyatı, Bakı 1980.

BLOCHET, E., *Catalogue des Manuscrits Turcs, Tome II, Supplement nos 573-1419*, Paris Bibliotheque Nationale, 58, rue de Richelieu, M DCCCC XXXIII.

BOZKURT, Fuat, *Türklerin Dili*, Kapı Yayınları 64, Araştırma-İnceleme 14, 4. Basım Ekim 2005 İstanbul.

BÜNYADOV, Z.M./YUSİFOV, Y.B. (Redaktörler), *Azerbaycan Tarixi (En Gedim Zamanlardan XX Esredek)*, I. Cild, Ali Mektebler Üçün Derslik, Azerbaycan Tehsil Nazirliyi Terefinden Tövsiye Edilmişdir), Azerbaycan Dövlet Neşriyyatı, Bakı 1994.

CÂMÎ, Ebü'l-Berekât Nûreddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Muhammed, *Bahâristân*, Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, 1893/1311, 102 s., 23 cm.

CÂMÎ, Ebü'l-Berekât Nûreddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Muhammed, *Bahâristân*, çev. M. Nuri Gencosman, Ankara, Maarif Vekaleti, 1945, 185 s., 20 cm. (Dünya Edebiyatından Tercümeler, Şark-İslâm Klasikleri:8).

CLAUSON, Sir Gerard, *Sanglax. A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdî Xân* ("E.J.W. Gibb Memorial" Series. New Series, XX"), Londra 1960.

COŞKUN, Yard. Doç. Dr. Volkan, *Özbek Türkçesi Grameri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 752, Gramer Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları: 30, Ankara 2000.

DAĞLI, Yücel/İŞLİ, E. Nedret/SERBEST, Cevdet/TÜRE, D. Fatma, *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*, Kataloğa Esas Olan Tespit Fişlerini Hazırlayanlar: Orhan Bilgin-Nihat Azamat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Haziran, 2001.

DEHHODÂ, Alî Ekber, *Lûgatnâme*, Dânişgâh-i Tehrân Dânişkede-i Edebiyât ve Ulûm-i İnsânî, c. 1 (mukaddime)-28 b, Tahran 1337-1346.

DEMİR, Prof. Dr. Necati, *Trabzon ve Yöresi Ağızları, Cilt: I-II-III*, Gazi Kitabevi, Ankara 2006.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1970.

DEVLETŞÂH b. BAHTİŞÂH SEMERKANDÎ, *Devletşâh Tezkiresi=Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 900/1495, çev. Necati Lugal, İstanbul, Tercüman Gazetesi, 1977.

DEVLETŞÂH b. BAHTİŞÂH SEMERKANDÎ, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ-i Devletşâh Semerkandî*, 900/1495; tahkik ve tashih: Muhammed Abbâsî, Tahran, Kitâbfurûş-i Bârânî, 1337, 649 s.

DOERFER, Gerhard, *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, I-II-III-IV, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden 1963-1975.

ECKMANN, Janos, *Çağatayca El Kitabı*, Günay Karaağaç, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 3412, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1988.

ECKMANN, Janos, *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Yayına hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları No: 635, Ankara 1996.

EFENDİYEV, Ogtay, *Azerbaycan Sefeviler Dövleti*, Azerbaycan Dövlet Neşriyyatı, Bakı 1993.

ERASLAN, Kemal, *Mevlânâ Sekkâkî Divanı*, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 720, Ankara 1999.

ERCİLASUN, Ahmet Bican, *Kars İli Ağızları-Ses Bilgisi*, Gazi Üniversitesi Yayın No: 29, Gazi Eğitim Fakültesi Yayın No: 2, Ankara 1983.

ERDAL, Marcel, *Old Turkic Word Formation (A Functional Approach to the Lexicon) Vol. I-II*, Turcologica-Herausgegeben von Lars Johanson, Band 7, Otto Harrassowitz-Wiesbaden 1991.

EREN, Hasan, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basım Evi, Ankara 1999.

ERGİN, Prof. Dr. Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul 2004.

ERGİN, Prof. Dr. Muharrem, *Azeri Türkçesi*, Ebru Yayınları, 2. Baskı, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1981, İstanbul.

ERTAYLAN, Prof. Dr. İsmail Hikmet, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, Azerneşr Matbaası, Bakü 1928.

ERTAYLAN, Prof. İsmail Hikmet, *Lûtfî Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 863, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi 1960.

GANİYEV, Fuat/AHMET'YANOV, Rifkat/AÇIKGÖZ, Halil, *Tatarça-Törékçe Süzlék/Tatarca-Türkçe Sözlük*, Koordinatör: Prof. Dr. Fuat Ganiyev, Kazan-Moskova 1997.

GEHREMANOV, Cahangir/ALLAHYAROV, Kamil, *XIII-XVI Esrler Azerbaycan Şe'ri*, Üçüncü cild, "Élm" Neşriyyatı, Bakı, 1984.

GEMALMAZ, Prof. Dr. Efrasiyap, *Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler) I-II-III*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 588-589-590, Ankara 1995.

GOLDEN, Peter B. (Edited by), *The King's Dictionary (The Rasûlid Hexaglot: Fourteenth Century Vocabularies in Arabic, Persian, Turkic, Greek, Armenian and Mongol)*, Translated by Tibor Halasi-Kun, Peter B. Golden, Louis Ligeti and Edmund Schütz with introductory essays by Peter B. Golden and Thomas T. Allsen, Brill, Leiden-Boston, Köln 2000.

GÖKBEL, Prof. Dr. Ahmet, *Anadolu'da Varsak Türkmenleri*, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 349, Araştırma İnceleme: 50, Ankara 2007.

GÜLENSOY, Prof. Dr. Tuncer/BURAN, Yard. Doç. Dr. Ahmet, *Elazığ Yöresi Ağzılarından Derlemeler 1*, Atatürk Kültür, Dil ve Tsrih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 572, Ankara 1994.

HANSER, Oskar, *Türkmence Elkitabı*, Çeviren: Zülah Kargı Ölmez, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 17, Yayınlayan: Mehmet Ölmez, İstanbul 2003.

HATİBOĞLU, Prof. Dr. Vecihe, *Türk Dilinde İkileme*, Genişletilmiş İkinci Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 328, TDK Tanıtma Yayınları Dil Konuları Dizisi: 18, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1981.

HASAN-I RUMLU, *A Chronicle of the Early Ŝafawis being the* ***Aġsanu't-Tawārīkh***, Edited by C.N. Seddon, M.A., I.C.S. (Retired), Oriental Institute, Baroda 1931.

İPEKTEN, Doç. Dr. Halûk, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 4, Erzurum 1988.

İSEN, Mustafa, *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt*, Akçağ Yayınları 273, Kaynak Eserler 66, 1. Baskı 1998 Ankara.

İSEN, Mustafa, *Latîfî Tezkiresi*, Akçağ Yayınları 301, Kaynak Eserler 82, 1. Baskı 1999 Ankara.

İSKENDER BÉG TÜRKMEN, *Târîh-i Âlem-Ârây-ı Abbâsî*, c. 1, Şâmil-i Ahvâl-i Pâdişâhân-i Safevî Pîş ez Şâh Abbâs, Çâphâne-i Mûsevî, Tahrân 1314.

İslâm Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları, c. 1-40, İstanbul 1988-2011.

JACKSON, Peter (Edited by)/LOCKHART, Laurence, *The Cambridge History of Iran, Volume: 6 (The Timurid and Safavid Periods)*, Cambridge University Press, Great Britain 1986.

KANAR, Prof. Dr. Mehmet, *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, 1. Baskı: Say Yayınları, İstanbul 2011.

KARAAĞAÇ, Günay, *Lutfî Dîvânı (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 687, Ankara 1997.

KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi, *Kıpçak Türkçesi Grameri*, İnceleyen: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 579, Ankara 1994.

KÂŞGARLI MAHMÛD, *Divânü Lugâti't-Türk*, Çeviri, Uyarlama, Düzenleme: Seçkin Erdi, Tuğba Serap Yurteser, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005.

KAZVİNÎ, Abdüllâtif, *Safevi Tarihi*, çeviren ve notlandıran: Hamidreza Mohemmednejad, Birleşik Yayınevi, Eylül 2011, Ankara.

KOÇ, Yard. Doç. Dr. Kenan/BAYNİYAZOV, Dr. Ayabek/BAŞKAPAN, Vehbi, *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ Yayınları 489, Sözlük 13, Ankara 2003.

Kur'an-ı Kerim Meâli, Diyanet İşleri Başkanlığı, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Halil Altuntaş, Dr. Muzaffer Şahin, 10. Baskı, Ankara-2006.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I.Cilt-Giriş, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VIII. Seri, S. 18, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1973.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Ali Şir Nevâî*, I. Cilt, Hayatı, Sanatı ve Kişiliği, Ankara 1965.

M. PAVET de COURTEILLE, *Dictionnaire Turk Oriental*, Paris: A L'Imprimerie De L'Universite, 1870, XIV, 560 s.

MO'ÎN, Muhammed, *Ferheng-i Fârsî (An Intermediate Persian Dictionary)*, c. 1-6, Amir Kabir Publishing Corporation, Tahran 1364 (1985).

NASRÂBÂDÎ, Mîrzâ Muhammed Tâhir, *Tezkire-i Nasrâbâdî*, Muştemil Ber Şerh-i Hâl ve Âsâr-i Karîb Hezâr Şâir-i Asr-i Safevî, Bâ-Tashîh ve Mukâbele-i Ustâd Fakîd Vahîd Desgirdî, Kitâbfurûşî-i Furûgî, Çâp-i Sevvum, Târîh-i İntişâr 1361 Tahrân.

NECİP, Emir Necipoviç, *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Rusçadan çeviren: Yrd. Doç. Dr. İklil Kurban, İnceleyen: Doç. Dr. Osman Fikri Sertkaya, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 615, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları: 2, Ankara 1995.

ÖNER, Mustafa, *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*, İnceleyenler: Prof. Dr. Ülkü Çevik Şark, Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 963, Ankara 2009.

Özbek Tilining İzohli Lugati, Özbekistan SSR Fanlar Akademiyası Puşkin Nomidagi Til va Adabiyot İnstituti, İkki Tomli, Z.M. Ma'rufov Tahriri Ostida, Moskva "Rus Tili" Naşriyoti, Taşkent 1981.

Özbek Sovyet Entsiklopediyası, Özbekistan Fanlar Akademiyası Özbek Sovyet Entsiklopediyası Baş Redaksiyası, cilt: 1-14, Taşkent 1971-1980.

ÖZÇELİK, Doç. Dr. Sadettin/BOZ, Yard. Doç. Dr. Erdoğan, *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 789, Ankara 2001.

ÖZÇELİK, Yard. Doç. Dr. Sadettin, *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 666, Ankara 1997.

ÖZÖNDER, F. Sema Barutçu, *ʿAlí Şír Nevāyí-Muġākemetü'l-Luġateyn (İki Dilin Muhakemesi)*, İnceleyen: Prof. Dr. Kemal Eraslan, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 656, Ankara 1996.

PERTSCH, Dr. Wilhelm, *Die Orientalischen Handschriften Der Herzoglichen Bibliotek Zu Gotha*, Auf Befehl Sr. Hoheit Des Herzogs Ernst II. Von S. Coburg-Gotha, Zwei Teile, Wien 1859.

SÂDIKÎ-İ KİTÂBDÂR, *Tezkire-i Mecma'u'l-Havâs be-Zebân-i Turki-yi Çagatay*, (Tercume-i Ân be-Zebân-i Fârisî be-Hâme-i Doktor Abdurresûl Hayyâmpûr Mu'allim-i Dânişgâh-i Tebrîz)", Tebrîz 1327 Şemsî (Mîlâdî 1948).

SÂM MÎRZÂ, *Tezkire-i Tuhfe-i Sâmî=Tuhfe-i Sâmî*, Ebü'n-Nasr Mirzâ Sâm b. (Şâh) İsmail I, 974/1567; tashih ve mukaddime: Rükneddin Hümâyûnferruh, 438 s.

SÂM MÎRZÂ, *Tuhfe-i Sâmî*, Ebü'n-Nasr Mirzâ Sâm b. (Şâh) İsmail I, 974/1567, tashih: Vâhid-i Destgirdî, 1936/1314 (Tahran: Matbaa-i Armagan), 191 s. 21 cm.

SÂMÎ, Şemseddin, *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul 1900.

SAVORY, Roger, *Iran Under The Safavids*, Cambridge University of Press, Printed in Great Britain at the University Press, Cambridge 1980.

STEINGASS, Francis Joseph, *Persian-English Dictionary*, 1321/1903 London, Routledge and Kegan Paul, 1977, VIII, 1539 s., 39 cm.

SÜMER, Prof. Dr. Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler)-Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 5. Baskı, İstanbul 1999.

SÜMER, Prof. Dr. Faruk, *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü* (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri), Selçuklu Tarih ve medeniyet Enstitüsü Yayınları Tarih Dizisi No:2, Güven Matbaası, Ankara 1976.

SYED MUHAMMAD FAZLULLAH, *Mudhakkir-i Ahbab (Remembrancer of Friends) of Khwāja Bahā Al-Dín Ḉasan Nıthārí Bukhārí* (Biographical notices of 275 Persian Poets who flourished in the 10th century A.H./16th century A.D. Central Asia, Persia,

India and Turkey), Published with the Financial Assistance from the Ministry of Education, Goverment of India, New Delhi 1969.

ŞEYH SÜLEYMÂN EFENDİ, *Lugat-i Çağatayî ve Türkî-i Osmânî*, İstanbul 1298 (1882).

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ/KARTAL, Ahmet, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı: Ekim 2007, İstanbul.

ŞÜKRÎ, Yedullah, *Âlem-Ârây-i Safevî*, İntişârât-i İttilâ'ât, Tehrân 1363.

ŞÜKUN, Ziyâ, *Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ*, Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı, 1984, 3 cilt, 24 cm.

TABERÎ, Muhammed Alî (İmâdeddîn Âzermân), *Zubdetü'l-Âsâr*, Muessese-i İntişârât-i Emîr-i Kebîr, Tehrân, 1326.

TEKİN, Talât, *Volga Bulgar Kitabeleri ve Volga Bulgarcası*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 531, Ankara 1988.

TERBİYET, M. Alî, *Dânişmedân-i Âzerbâycân*, Nemâyende-i Meclis-i Şûrâ-yi Millî, Çâp-i Evvel, Tahrân-Matbaa-i meclis 1314.

TERBİYET, Mehemmedeli, *Danişmendani-Azerbaycan (Azerbaycanın Görkemli Élm ve Senet Adamları*), Azerbaycan Dövlet Neşriyyatı, Bakı 1987.

TIETZE, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Birinci Cilt A-E (Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen)*, Simurg Kitapçılık, Yayıncılık ve Dağıtım Ltd. Şti./Österreichische Akademie der Wissenschaften, İstanbul-Wien 2002.

Türk Ansiklopedisi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları Devlet Kitapları Müdürlüğü, c. 1-33, İstanbul 1968-Ankara 1984.

Türk Dili Kitabı, Editör: Prof. Dr. Gülden-Sağol-Yüksekkaya, Yazarlar: Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali, Prof. Dr. Ceval Kaya, Prof. Dr. Gülden Sağol-Yüksekkaya, Doç. Dr. Halûk Harun Duman, Doç. Dr. Timur Kocaoğlu, Doç. Dr. Mesut Şen, Ydr. Doç. Dr. Göksel Öztürk, Dr. Arzu Erdoğan-Öztürk, Dr. Aylin Koç, Dr. Erdal Şahin, Hilâl Oytun Altun, Arzu Çiftoğlu, Funda Gökçe Bağcı, Dilek Herkmen, Mehmet Kocakaplan, Yasemin Özdemir-Bulut, Nurgül Yıldız, Duyap yayın, İstanbul 2006.

VON GABAIN, Annamarie, *Eski Türkçenin Grameri*, Çeviren: Mehmet Akalın, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 532, 4. Baskı, Ankara 2003.

YUSUF, Berdak/ TULUM, Mehmet Mâhur, *Sözlük: Özbekistan Türkçesi-Türkiye Türkçesi/Türkiye Türkçesi-Özbekistan Türkçesi*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1994.

*Yüksek Öğretim Öğrencileri İçin **Türk Dili ve Kompoziyon Bilgileri***, Yazarlar: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Prof. Dr. Hamza Zülfikar, Prof. Dr. Mehmet Akalın, Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun, Prof. Dr. İsmail Parlatır, Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, Prof. Dr. Necat Birinci, Yargı Yayınevi, Ankara 2001.

Makaleler ve Bildiriler

ALIŞIK, Prof. Dr. Gülşen Seyhan, "Sâm Mîrzâ-Şair ve Tezkire sahibi İranlı Şehzade", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 36, s. 61, İstanbul 2009.

ALIŞIK, Prof. Dr. Gülşen Seyhan, "Birkaç Sözcük Üzerine Köken Bilgisi İncelemesi", Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 24-29 Eylül 2000, I. cilt, s. 89-100, Ankara 2007.

ALIŞIK, Prof. Dr. Gülşen Seyhan, "Tarihsel Doğu Oğuzcada Ek Uyumsuzluğu", Yayınlanmamış Bildiri.

ATEŞ, Ahmed, "Macmaʿ al-ĥavvāŝŝ", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi-Kitabiyat Bölümü, c. 5, S. 8, s. 183-187, Osman Yalçın Matbaası, Eylül 1953, İstanbul.

BOROVKOV, A.K., "Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şîr Nevâî", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (1954), s.54-96.

ÇAĞATAY, Saadet, "Türkçede ñ~ġ Sesine Dair", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (1954), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınlarından 152, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankara 1988, s.15-30.

DEMİROĞLU, Ayla, "Devletşah", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 9, s. 244-245, İstanbul 1994.

ECKMANN, Janos, "Çağatay Dili Hakkında Notlar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* (1958), s. 115-126.

EFENDİYEV, Rasim, "Azerbaycan'ın Sanat Tanıtımı", s. 217-223, *Azerbaycan Birinci Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.

ELMALI, Murat, "Çağatay Türkçesi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: XXXV, s.17-106, İstanbul 2006.

ERASLAN, Kemal, "Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: XVIII, sayfa: 113-124, Yayın Kurulu: A. Caferoğlu, M. Kaplan, M. Ergin, Edebiyat Fakültesi Basımevi İstanbul 1970.

ERASLAN, Kemal, "Çağatay Şiiri", *Türk Dili*, Yıl: 1986, Cilt: 52, sayı: 415-417, özel sayı, sayfa: 564-718.

ERASLAN, Kemal, “Mecâlisü’n-Nefâis-Türk Edebiyatında Ali Şîr Nevâî (ö.906/1501) Tarafından Yazılan İlk Şuarâ Tezkiresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt: 28, s.216-217, Ankara 2003.

ERASLAN, Kemal, “Osmanlı ve Çağatay Şiirinde İmale ve Aslî Uzun Ünlüler”, (Bernt Brendemoen Uluslararası Türk Dili Kongresi: 1992, 26 Eylül 1992-1 Ekim 1992, XXIV, 696 s.), Yıl: 1996.

GANDJEİ, T., “Sâdıkî-i Afşar’ın Türkçe Şiirleri”, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: XVI, s. 19-26, İstanbul 1971.

İNAN, Abdülkadir, “Çağatay Yazı Dilinin Kuruluşu Tarihine Dair Düşünceler”, *Türk Dili-Belleten*, Seri III, No: 6-7 (1946), s. 531-543.

KARTAL, Ahmet, “Ali Şîr Nevâî’nin Mecâlisü’n-Nefâis İsimli Tezkiresi ve XVI. Asırda Yapılan Farsça İki Tercümesi”, *Şirazdan İstanbula Şiir Rüzgârları: Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, İstanbul 2008, sayfa: 125-129.

KARTAL, Ahmet, “Sâdıkî-i Kitâbdâr’ın Mecma‘u’l-Havâs İsimli Tezkiresi ve Onda Yer Alan Anadolulu Şâirler”, *Türk Kültürü*, İstanbul 1999, cilt:37, sayı:440, s. 746-754.

KARTAL, Ahmet, “Türk-Fars Edebî İlişkileri”, *Şirazdan İstanbula Şiir Rüzgârları: Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, İstanbul 2008, sayı, sayfa: 15-96.

KAZIYEV, A., “Sâdık Beg Afşar ve Minyatürleri”, *İncesenet Mecmüesi*, S. 3, s. 43-45, Bakü 1958.

KORKMAZ, Zeynep, “Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1960, Türk Dil Kurumu Yayınları-Sayı: 183, s. 173-180.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, “Çağatay Edebiyatı”, *İslâm Ansiklopedisi*, III (İstanbul 1945), s. 270-323.

KÖPRÜLÜZADE MEHMED FUAD, “Sâm Mîrzâ ve Tezkiresi”, *Hayat Mecmuası*, Yıl: 1927, cilt:2, sayı:27, sayfa:2-3.

OKUMUŞ, Ömer, “Bahâristân”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 4, s. 470-471, İstanbul 1991.

SERTKAYA, Osman Fikri, “Azerbaycan Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 2000.

SERTKAYA, Osman Fikri, “Osmanlı Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri II”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1971.

SERTKAYA, Osman Fikri, “Osmanlı Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri III-Uygur Harfleriyle Yazılmış Bazı Manzum Parçalar-I”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1973.

SERTKAYA, Osman Fikri, “Osmanlı Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri IV”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1977.

SERTKAYA, Osman Fikri, "Osmanlı Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1970.

TIPKIBASIM

قیناغا مستحق بولغای لاعلاج تیمن و تبرک ایچون اسم شریفلارین و اشعار
لطیفلارین ترقیم قیلماق گستاخلیغی اولونور شاه جنت مکان شاه
طهماسب حسینی نور الله قبره عالیشان پادشاه ایردی آبا و اجدادی شیوه‌سیکه
تیغ عدل و ولایت همت و هدایت تیغیجه سعیدین بهره‌مند و کامیاب ایردی
ایلیک اوچ ییل پادشاه بلیغ تخت‌گاهی اوستیده ایستمکن ایردی و اوایل سلطنتیدین
اواسط دولتیغه‌چه سر کشور غه کیم رایت ظفر آیتین متوجه قیلدی هیچ پادشاه
و پادشاهزاده‌لار مواجه بولالمادیلار و اگر بولسالار ایردی مغلوب
بولور ایردیلار اوسط پادشاهلیغی دین انتهای سلطنتیغه‌چه مسند والا نشین
تکیه قیلیب هند و روم شعار فضلاری اوزا یا غلاری بیله درگاه همایون پناهیغه
ملتجی بولور ایردیلار ترکستان و فرنگستان سرکش و سرورلاری تحف
و هدایا بیله بارورلار ایردی استعداد فطرتیسی هم اوباکلیغ ایردی کیم روح
اوزکالاری سر بسر لطایف و ظرایف ایردی اگر متوجه بولسا ایردیلار
تمام عمر موزون کلام بیله تکلم قیلماق غه قادر ایردیلار لهذا امیر حیک

مهر تیغی دا بر بیله ایتوپ بورلار کیم **شعر**	ای بلند اختر سپهر شرف
وی گرامی در خجسته صدف	رانده در قلم وزارت فلک
کار فرمای صد نظام الملک	نیست در زیر چرخ چون تو وزیر
شرف روزگار زین امیر	بو باکلیغ بیله ابیاته کوب ا...

نقاشلیق

4

نقاشلیق و تصویرغه دا اویله ماهر ایردی کیم کتابخانه‌دا بولغان سرآمد
استادلار رقم قیلدوغلاری نیمه‌لاری اول پادشاه صلاح اصلاحیغه
بنگزه‌ماسالار اتمامیغه شروع قیلمالاس ایردیلار استاد میرک
استاد مظفر علی نقاش شاهی کیم استاد بهزادنینک خواهرزاده‌سی ایکاندور
استاد مغفوردین سونکرا شاه جنت مکان اثر تربیت و تعلیمی بیله ایشان
و اقرانیدین ممتاز بولمیش ایردی علما و صلحا و فضلا بیرله کوب التفاتی بار
ایردی خدمتیغه هم اوباکلیغ پرهیزکار و متقی ایردی کیم قیرق ییل متجاوز گناه
صغیره و کبیره قولا و فعلا اول حضرتدین صادر بولمادی همتی هم او
باکلیغ ایردی کیم سکز مینک تمن رساله تمغادین سودا اهلیغه بر عجم
ایرا احسان ایدوب یوللاریغ الاغان قراقچی تمغا ایلین رفع قیلدوب
کونکل‌لار ریکذاری دین گرد کدورت نی پاک ایتدی اگرچه شعرغه
مداومت قیلماس ایردیلار و الا دریای طبعلاری تموجیدین ... اوزکان
گوهرلار جهان اهلی عرایس افکاریغه آوازه گوش و گردن بولور ایردی
بو رباعی هم شاه جنت مکان نینک نتایج طبعی دین دور کیم **رباعی**

گنجینه یاقوت تر آلوده شدیم	گنجینه پر زر زر و سوده شدیم
آلوده‌گی بود به هر حال که بود	شستیم به آب توبه و آسوده شدیم

سلطان محمد خدابنده پادشاه شاه جنت مکان نینک اولوغ اوغلی دور

کریم الطبع و حاتم شیوه پادشاه ایردی نقاشلیق فنی و شعر آدابی و
موسیقی اصطلاحیدین کوپ صاحب وقوف و باخبر ایردی بو ابیات

اول پادشاه نینگ دورکیم **شعر**	چو نقش ابروی او در شراب نماید
هلال عید بود کز فلک در آب نماید	فغان که غیرت خیالش حجابی که تا رخ بستم
ز روی لطف نهانی بدان جناب نماید	ز دردمندی نفسی بوجهی شود که
ازین غزل دو سه بیتی گر انتخاب نماید	بو رباعی نی یمان آیتماپدورلار کیم **رباعی**
دلدار مرا بر غم اغیار امشب	داده است به بزم خویشتن بار امشب
ای صبح چراغ عیش ما را مکشی	زنهار دم خویش نگهدار امشب

شاه اسماعیل ثانی شاه جنت مکان نینگ ارشد اولادی ایردی •
نقاش طبع و راست سلیقه عالیشان و مهیب پادشاه ایردی باوجود
مهابت ظاهری باطنی دا کوپ ملایم و خلیق ایردی میرزا الغ زمانیدا
زیاده بی باکلیغلار قیلیب باشلادی شاه جنت مکان خصوصا خاص خوش
عادتین ملاحظه قیلیب کیری بر ییل اول حضرت نی قهقهه قورغانیدا اسرار
باوجود رسل و رسائل عظام خاص و امراء توفیق اختصاص شاه
جنت مکان نینگ خلافت خاطرغه خطور قیلمادی اولوغ شاه نینگ
همای حیاتی سدره نشین بولغاندین سونگرا اشاسبار سعادتی پادشاهیغ
تختی تخته نشین قیلدی آغاز دولتیدا دور بخش مهابتی اولوغ ایردی کیم

ایکی ییل مینجاوز سرحدلارغه حکام ییبارمادی هیچ کرد و گردن کش نینگ
سرحد خاطریغه خلاف اراده خطور و رهگذر خیالیغه منع حکمی عبور قیلمادی
تقدیر تدبیریغه موافق بولمای پر طرفه حادثه پیدا بولدی کیم شمع حدوثی عقلا
اندیشه سیدین بعید ایردی شخص حیاتی لباس عاریتی عاری بولوب
خلعت خاص بقا پر تلبس بولدی اول حضرت نینگ اقسام شعر دا گنجی بارور
ایردی عادلی تخلص قیلورلار بو ابیات اول پادشاه نینگ دورکیم **رباعی**

دوران ما را ز وصل شادان نکند	جز تربیت رقیب نادان نکند
هرگز رساند دل ما را به مراد	کاری بمراد ناسزا دان نکند

محبوس بولغاندا بو رباعی نی مناسب ایتوبدورلار کیم **رباعی**

آن روز که کارت همگی قهقهه بود	از رای تو راه مملکت صد مهه بود
امروز درین قهقهه با گریه بساز	کان قهقهه را نتیجه این قهقهه بود

بو بیت نی اول حضرت نینگ تیلی دین استماع قیلدیم کیم **بیت**
من عشق اگرچه باشد همه عالم ز خوبان • ز امید نا امیدی ز سر ادا نماوی
خان احمد پادشاه دیرلار کیم دارالمرز پادشاهلاریدا خانغه سبقت
توتقان بیراو پیدا بولماپدور اوایل عمردا کیشی کبیر و شمشیر از وشاطر غیرتدین
خوش کیم سوکوب کبیر طائفه سینی رعایت قیلور ایرمیش لار غالب ظن اولدورکیم
هرگز خان حضرتلاری هیچ مستحق نی درگاهیدین محروم قیلمایدور موسیقی نینگ

وحیات علومین بیلوره واقسام اشعارنی هم بیلان چالا الماس شعری

هم بو با کلنبع ایرور کیم **شعر**	شام فراق کار من زار شکست
صبح وصال اگر نه ملکار شکل است	جان دادنم بپای خراسان بود ولی
محرومیم ز دولت دیدار مشکل است	بخت وارون و دوست دشمن یار و دیگر
زفتان روزی که دیدی روزگارم دیگر است	نشنود از کسی پیام مرا
که نباید شنید نام مرا	خموشی شب هجرم نه از صبوری بود
دی کز ناله نکردم زبان شوری بود	ویرانلار کیم بو بیت سر خان تیک دورکم

من مجنون صفت از موی سر پراسنی دارم زموبار کیمیز در زیر پای اس تیغ
دارم **همایون پادشاه** نهایتدین منتهی وزکریم الطبع وسخاپیشه وخوش سلیقه
پادشاه ایردی کتابخانه زینتی ورونقی هم کوب مایل ایردی ابو الغازی
سلطان حسین میرزادین سونکرا اجتناعی پادشاهلار ایدا همایون پادشاه دیک
خوش طبع پادشاه از واقع بولوپدور قرنداشی کامران میرزادین شربت
قیلوب شاه جنت مکان ظلال جلالیغه التجا ایلادی قزلباش عسکری نصرت آیتی
امدادی بیله خصمنی مغلوب قیلوب هندوستانین مفتوح قیلا الدیلار طبعی شعرغه
اوکوش ملایم واقع بولوپدور بر ایکی ترکی بیتی تیک کوپ شهرتی بار و

مشهور بولوپدور کیم **بیت**	غم بیله غمیدین محنت و ملالیم بار
بو عمرین اولکالیمدوم غربت عالمیم بار	وصالی دولتیدین ایریلوب محزون

بابر

تیر کیمین و تیرکیب لیکدین انفعالیم بار **سلطان سلیمان خوندکار**
عادل ومسلمان ورعیت پرور پادشاه ایردی شعر وشاعرغه کوب
طالب وراغب ایردیلار حضرتی هم شعر ایدا اوکوش ملایم طبع ایردی
محبی تخلص قیلورلار غایب شاه جنت مکان واول پادشاه مابینی دالکلفت
الفتوه وعداوت بجهت نه منجر بولغانداین تخلص نی اختیار قیلیش بولغایلار
بهرحال بو تخلص دین محبت ظاهر ایرور بو ابیات اول سلیمان زمان نینک کیم
حسنک سروده برکل یوزلو جانان اولدی طوت • جونکه دون کون مه ذو خورشید
درخشان اولدی طوت • تاج وتخت سلطنت برباد اولور جون عاقبت • کنز وکنج
عالم سر ریز ده سلیمان اولدی طوت • قالدور رسن بزم عالمدن ایاغی چون
کوکل • ایچه وکک جام شرابی اب حیوان اولدی طوت • وسرباغینک کلایوق
کلنده بوی لطف • داغر جکده پر یور خندان اولدی طوت • بو فارسی
مطلع هم جلب شعریدا اول پادشاه اسمی غه باقی چلبی دین استماع قیلدوم کیم **مطلع**
دیده از آتش دل غرقه بالابت مرا • کار این چشمه زسرچشمه خرابست مرا
عبید خان اوزبک زیاده راست سلیقه وشاعرطبیعت وخوش
طبع پادشاه ایردی اوزبکیدا اول پادشاه دیک دلیر یرا و بولمایدور
شاه جنت مکان بیله مقابله بولدی اگرچه مغلوب بولدی والا کوپ بهادرلیغ
قیلوب مردانه اوروش قیلدی طبعی اقسام شعرغه ایکنتی بار وراعدادنی ذکر

کتابه سی اظهار ایدا و اوزنینک شماتتی اثباتیدا بو رباعی سی زیاده دلکش طبعانه واقع بولوپدور کیم رباعی ای قوم که از شه عطایی زرسد • نفعی بفقیر و بینوایی نرسد
سهل است اگر به شاهی اُزبد • باید قدم شما بجایی نرسد • و بو مشهور ابیات هم انینکدور کیم شعر مبارک باد عیدان هر دو مندیکیس و کورا • که این کس را
مبارکباد گوید کس اورا • ل ای مؤذن بر سر تابوت من فریاد کن • یاد را
اکا وست از روح ما را شاد کن • ل بوی ارباب وفا از گل ما می اید •
کعبه راز و بطواف دل ما می اید • نیست یک منزل قابل یزد ان الهی هر کو راست
بسر منزل ما می اید • عبد الله خان اوزبک اوزبکیه پادشاهلاری نینک اینجی
و اولوغ غازی لاری نینک اکرچه دور ترکی و فارسی نظم و انجشی بار دور
عوض غازی تخلص قیلور بو ابیات اول پادشاه نینکدور کیم شعر

آتیلیبکیم شهرتی عالمنی توتوبدور	•	اودین بر مجنون سوزینی ایل اوتوبدور
اوکلاری سیندین کیم پاقیا رفته دیکک	•	ایدیم یلور اول کمر بیلان سیندین اوتوبدور
بهار هوس غازی نسبت صیلیغه قیرتون	•	جوان اوتی چون گل اییدین قمزه توتوبدور
فرهاد ایله مجنون نه بیلور عشق فنونین	•	بو وادی دا اشک کرم بولارنی اوتو توتوبدور
قراقچی لاب اولکا دورقان قرا ایکناکو کنگی	•	قیلیچ قیلیچه اورارقان توکانه اکو فتنه کم
مردم و کوی تو شده منزلم ای حور سرشت	ل	گشته عشق بلی مسیره و اخر بهشت
جهان که وسعت صد هزار و سکنت	ل	بچشم تنگ جهان بین حشم تنگ

مشهور بولدی از هنر و صنعت بار دور کیم اول حضرت اینینک علی اعلی
سیدین بهره مند بولمایش بولغای ایردی لطیفه و ابجه ئیل ایردی کیم چهره
ارا سید و ضرب المثل بولوب ایردی عنان توسن تخیلدیسین ضبط قیله
المایسین تیلی اوجیدین شاه اسمعیل ثانی زمان دولتیدا مقتول بولدی
جامی تخلص قیلور ایردی لار تخشی ابیاتی کوپ بار مطلوبی نینک کوزی درد منلیغی
اظهار ایدا بو ابیاتنی او کوش مناسب آتیبدور لار کیم شعر

شنیدم که چشم تو دارد گزندی	•	سماکه افتاده بر درد مندی
بخشت از کرده خون شهیدان	•	نگاه کرده تا نگاه کشندی
چرا بسته نرگس ناتوان را	•	که بیمار حاجت ندارد به بندی
مژه که دی بو مجنون بخت جامی کوکن	ل	رسم و آیین محبت در جهان جامی گذشت

بو رباعی نی تصنیف بیله رنگین قیلوپ ایردی کوب مشهور بولدی کیم رباعی

چون شیره دوست قصد جانی کردند	•	مردم ستمی بیکناهی کردند
من دیده ام از بن که ان سنگین دل	•	گر جان طلبد دلا چه خواهی کردن

سلطان حسین میرزا شاه مجاه خسرو انجم سپاه شاه عباس
خان مقدمه نینک اولوغ قرداشی ایردی حسن صورت و سیرت بیرله موصوف
رسم کرم و سخا بیله موصوف میرزا ایردی شاه اسمعیل ثانی صرصر غضبی
شاهزاده لار برگ ریزجیانلاری سببی بولغاندا اول میرزانینک غنچه

گلستان نوجوانلیغی پژمرده بولدی معتزل بولدوغی زمان زیاده دردانلیغ ایتوب
دنیانی وداع قیلدی اوکوش ملایم طبعی بار ایردی بو رباعی اول شاهزاده‌نین
مشهوردورکیم رباعی رویت که زباده لاله سیر و بیدازو ، وز تاب شراب
ژاله سیر و بیدازو ، دستی که بباده زدست تو گرفت ، گر خاک شود پیاله
میرویدازو ، بدیع الزمان میرزا بو میرزا هم بهرام میرزای مغفورا اوغلی دور
ذهن و ذکا و کرم و سخا بیرله آراسته و پیراسته میرزا ایردی ئیل کاریسیدان
سلطنتی اول حضرت غه مرجوع ایردی طبعی اکوپ شعر خلیق بار منظوری نینک
غفب لیغیز انتقالی یابندی بو ابیات نی زیاده خوب و اوکوش مرغوب
ایتوپتورلارکیم بیت طرف کله ناز شکستن نگه کنید ، آن آمدنه و رفتن
وجستن نگه کنید ان طرز تازیانه کشیدن بباد پا ، وز کف عنان
خلق گسستن نگه کنید ، مست آمدن برغم رقیبی بیرم غیر ، بر وی تیغ دست و نشستن
نگه کنید سلطان مصطفی میرزا شاه جنت مکان نینک ارجمند فرزندی
ایردی شاه صورت و معنی دیماک اول میرزا غه لایق خورشید حسن
وجمال بیماق اول شاهزاده غه صبح دیک صادق ایردی مژکان جگر
کاوی خونریزلیغ دادلیر وبسته خندانی جهان غه شور سالماقدا دلپذیر ایرکی
طبعی زیاده نازک و عاشقانه واقع بولوپدور بو ابیات اول میرزا نینک
دورکیم بیت ای دل غم آشنای تو شد ترک اوکمن ، هر روز مبتلای نتوان

اشنا

اشنا شدن ، ای سیه و نکندی لبرش سایه نگفتی ، نازک بدنی چون گلی

داد از جوانان که بستاده دامان غش | ل | وقت بار بیت دلبران تو دو جان هوس

اوچونچی مجمع آثار که رکن السلطنه لاری ذکریدا کیم اساس معمور دولت
پادشاه لیغ اولکلار وجودی کا نیرله پیشدار و ان شکوکت خانلیق
انتظام استواری بیرله پایدار ایرور ، حبیب خان محمد خان شرف

الدین اوغلی هراة بیگلاربیگیسی اوغلی دور زیاده متواضع و خلیق بیگیت دور
وکیش ارکان دولت را اسید استعداد فطری بیله خانلیغ مقارن
ارباب موسیقی علمیدا کوپ ماهر ایردی تصنیفلاری مشهور ایرور اقسام
شعرنی ایتوب نسخ تعلیق نی یخشی بیتار بو رباعی خاندین مشهور دور کیم رباعی

بگذشت ز ابرو گره از کین زده	،	یار زلف چو زنار ره دین زده
ازیک نگه خیمه سیاست فی الحال	،	افتاد دلم چو مرغ شاهین زده
بو ابیاتی هم اول ابرسکیم بیت		از دوری شب وزم آه و فغان گذشت
دور روز هجر تو برمن هزار سال گذشت	ل	تنها گشت کرده و وصد سال کریب
نیکشد زهر اگر انک اگر بساعت	ل	سوز یاد و زخ یاد هجران تو میسوزد
فیلس آتش هجران از نخل بیتزان گرد	ل	خار گشتند چشم شبهای تو
گل دروده دلم از اشک نشانی تو	،	از جسن تا نازم شهیدان ترا
نتواند گند زنده بسیمای تو	،	مراد خان ترخان اوغلی دور

اول ایدلشادی خسته سکان بینک منظور نظری ایردی بعضی مناسب اعمال فطرتیدین
اول حادث شیرن دین محروم بولدی کوپ نوخاسته وقوی است بیکیت
ایردی لهذا طرفه خرمی زهی اول امارت پناه محمد بیکدین امید که دیدهٔ باطنی
نور سرور بیله منور بولغای اقسام نظم اطبعی خوشی ایردی فکاری تخلص قیلور

بو ابیات انکلار زینکدور کیم **بیت** — من مستم از نظاره تو نافروخی نیاز
بی تابی که ستم زدهٔ زین گنه نیست — بو زیرکی ابیاتی یمان ایرمس کیم **بیت**
تکلم وقتی ایدی غنچه اغزین لعل ابدار — تبسم ایله جان الدی بیله جان سپردی گفتار
نظر قیلدقان کیم تو کوز چشم تر ایدین — تماشا نی کیم ایرور توشدی بولیوز دین نظر این
باشن چقار ز شرحه ک بیلهدین کوز کوکل نظارکا — دوست ایرم که کوزه شمشیر جفدی نینیدین سیم
بو رباعی هم ایلانه واقع بولیبدور کیم — **رباعی** آن راهروان بی قدم را عشق است
صاحب نفسان زنده دم را عشق است — حاتم صفتان بی درم را عشق است
ماتم زدگان بی الم را عشق است — **محمد امین سلطان** ترکمان ایرور

والده سی جانیبی بیک شاه اسمعیل ثانی مغفور نیغ قرابتی آثار باوجود استغلال
حسب و نسب بو اکلیغ خوب ر... و ادا و شیوه و لیغ بیکت پیدا بولغای
همت و شجاعتی هم بار شعر فارسی و ترکی نی خوب اوقوب تخلص تمیز
قیلور متوجه بولسا بو اکلیغ شعر هم ایتور رکیم **شعر** نی کفدل در
سینه ام از ناله بود امان کسی ۞ تا چند باشد فکری در زیر خاک بنشان

شاهوردی

9

شاهوردی چهان اوغلی بخشی الفته و اشفقه و گذشته و پاکباز
حریف دور تصوف بیله کوپ خوشی بار غیوری تخلص قیلور تخلصی نیک
اعلا رتبه اوکوش مناسبتی بار الحق بخشی بیکت ایرور بو ابیات انکلار زینکدورکیم

ای درد و غم تو بر دل من — **غزل** — عشقت ز دو کون حاصل من
روح القدس است در شب دل — پروانه شمع محفل من
سرو بار و زار تبغش — از دست نشان قاتل من
بر خیز ز پهلویش غیوری — میسوزی از آتش دل من

محمد بیک این بیکلاربیکیسی اسکندر پاشانینک خلف اولادی دور
بو اکلیغ اشعاری و نجم و دست یکبخت خیر سیاحت قیلدو قوم
ولایتلار داکور باپ و رمین فهم و فراست ممتاز شجاعتیدار روم ایلی
منتقل ایرورلار و سیستم تو تارلار ... کیشی عربی و فارسی و ترکی کلام صنعه
اول حضرت باکلیغ قادر بولا الماس بیر کیچه ایام عاشورا دا امام مفترض الطاعه
امام حسین شهید علیه السلام موافی عزمیغه ... بیکیر قیلوب بار و ر ابر ورق
بول انتاسیدا خاطر عاطر لاریغه خطور قیلدی کیم بیر فاتح بیت مرثیه ایتوب تتبع
بو نیغدا اسادات سیم ... یغلار ینه تیکورالار بار و رحالتدا اقرق بیت
ردیف کربلا بیر قصیده ادا قیلدار ایتوقلاری ابیاتی مستعد لار طالاریغه تا پشوردو لار
ایردی علی الصباح یکان یکان دین الوب مربوط قیلدیلار بو مطلع اول

قصیده‌نینک دور کیم **مطلع** ادیکوشش خون شهیدان کربلا
کلکلکشت بازه بستان کربلا **محمد بیک مذاقی** ترجمه

سلطان تکلو اولادی دور بر نیچه کون روزکار سفله نواز کردشیدین دود
نعلی شعله باغین مطرقیلیب وحکم عالی شاد سواد دیده‌سیدین منور قیلدی
اکرچه اول امارت پناه حکم عالی شاد اوزینه الحکم لله قیباک تیلار ایردی لیکن
کیم موافق بولمادی اوایل حکومتیدا توررت بیش یوز غازی قزلباش بیلن
دار المرز رعیتی بالکلیه اعلنه شمشیر قیلیب بقیة السیف اوزلاری بولدی حقا که
مرکز اول شجاعت وسخاوت پنا ایدین تو تری سوز استماعین قیلالمادوق
کتاب نینک قوت حافظه‌سی بولمادوغ جهتیدین بیوریر زیرا کیم مذاقی بیک عصرلار
بو حقیر نینک شعرین بوکیسه غه مواجهه اوقوب منفعل بولماس ایردی

بو ابیات انینکدور کیم سینیم دور روانه علم **شعر** یاران ز من سوخته قطع نظر اولی
من آتش سوزنده‌ام از من حذر اولی **ل** شادا ز شام وصال او نمی آید شدن
عبرتساز روز من باشد اکر آباد کرفت • **محمد تقی سلطان** قادور قالودور

بو لفظ بیله مشهور ایرور اوایلدا قزلباش ایمینی اقرار داده شلاقی ایردی
امرا ملازمتیدا کوب بولاشلیق لار قیلدی اکثر یا سلطان حضرلاری بیرله
بولاشیر ایردوق اکرچه بو یا کلیغ خوف کستاخانه جوبی اوباش ایرور ولا
جون قول صادق دور تحمل کیم خاطر نشینلارینه اوغلکا کای بهمه حال بو

اوچوردا

10

اوچوردا انظل اتشاه مجلس بهادرخان اثر تربیت لاریدین اماغنچه
ییدی طبیعه آموزه‌وقت ازباری ظاهر بولور بو ابیاتی تمام ظرافت

استغنا ابلیق عشقیدا اتیکیم **نظم** اکرچه رسم بتان شیوه محبت
کسی چو قاسم ظرافتلی حقیقت **رباعی** ظرافتیله پرحسن تولونون بادا
روبت زمی نشاط کلکون بادا • هرکس که بغیر من بسویت نکرد
دل غنچه صفت تهنشین جانان بادا بو مطلعی هم تخمیس ایتورور کیم **مطلع**
نوشین لب کزنده کا جانان ده • عیسی صفت بمرده کسالة جان ده

پهلوان بیک قشرمی اکرچه مذکور بولغان طائفه‌دا اوسط الناس
ایرور والا خراسان ولایتی‌دا کوب بهادرلیغ لار وزیاده پهلوانلیغ لار ایتیک
کیشی قیلغان ایشلار لی اکر تعداد ویرلسه قیلالار جونولاردین اشاره
اسماعیلدین مستمع غه حیرت بولور لا نور غرض اوز شجاعتی بیسبی بیله شاه
جنت مکان سایه مرحمتی دین امارت افسری بیله سرافراز بولوری
موسیقی دان وموزون هم بار ایردی بو ابیات لی انیور لارکیم اول نیجات

بناه‌نینک دور **بیت** در ضعف وصل ده ام ازسر کتک کاه
وزشرم عشق تیز برویت نه بردم **ل** کوز فیستقی تا برم پیغام دلدار آورد
مژده زانفاس مسیحا سوی بیمار آورد • **محمد بیک** ایمورتلودور ترک

ورع وعابد وصالح وپرهیزکار کشی دور باوجود ترک لیغ متقدمات مطالعه قیلغ

10

رغبت کورکوزرشعر هم ایتور اما تخلص قیلمورلار دار العباده یزددا مکم
ایردیلار کاهی التفات قیلوب ایتقلاری اشعار استماعیچون بو حقیرنی مجلسلارغه
طلب قیلورایردیلار افاده لاریدین مستبعد قیلور ایردوق اشعارلاری بو مطلع ایردی کیم
سایهٔ بالشیم بن ای شه خوبان کم اولسون ✦ وصلینک دین ایرجهنم بکا بردم اولسون

رستم بیک کوسه رستمغه مشهور دور ظاهرا الچی بولداش و مصاحب
بیکت دور همتی و شجاعتی هم بار میرزا جوب بلوکیدا فرمان روا بولدی

مزون دور بو رباعی انینک دورکم
درد و غم ایله فراقیله فرقت ایله
کیلدوم سنه بوزدرد ایله یوز محنت ایله
کوینکیدین کر کتیمیش ایدوم حسرت ایله
پردرد دل ایله کر کتیمیش ایدوم کوینکیدین
تورد و جمع مجمع نازکیه ارکان

دولتی ذکریدا کیم ترک خامه کوهرنثارلاری عقده کشای گلخانهٔ
دوران ایردور و نسیم نامهٔ عنبر بارلاری شمامهٔ بوستان جان و جنان
خبر دیردور او بلکه کیم تیغ آبدار سیاستغه سلطنت نینک احتیاجی
یوزاول مقدار سنان کشورکشای خامه غه احتیاج توشار
اول بزرگوار خوب ایتور کیم
قلم زن نکه دارد شمشیر زن

میرزا اشرف جهان قاضی جهان اوغلی دورکیم شاه جنت مکان نینک
وزیر اعظمی ایردی دار الموحدین قزوین دا بولار بالکلیه بزرگ و بزرگ‌زاده
از بار میرزای مشار الیه شعر دا وی سیغه توشدی مشهور شعر دور بلکه توشه

روشنی نینک سبب شهرتی حضرتلاری بولدی اگرچه شعر ابیاتی کوپ بار
بو ابیات هم اول جمله دین دورکیم بیت
گرنه ام همدمان خود شوم همدم فراموشم ‌‌ ل بلی از جفای تو داد دادهٔ آمده ام
بهر جفا که کنی دل نهاده آمده ام ‌‌ ل خبر ز صحبت کم رقیب ناقص دلم
ز رشک رقیب بر دلم آتش نهاده آمده ام ‌‌ ل رقیب بر دل بو او ی وصلت
بجای پاسخ جاسر نهاده آمده ام ‌‌ ل میرم براغ جحه و نیابم بسوی تو
نه در دلم زیاده شد و آرزوی تو ‌‌ ل من از ادای تو سنگام و عده داشتم
کو دل بوعدهٔ وصل تو شاد توان کرد ‌‌ ل شبی برسم گدایی بکوی یار شدم
مرا شناخت ز اول و شرمسار شدم ‌‌ ل هم ز تاثیر محبت آن و جذب عاشقی
صورت مجنون که در پهلوی لیلی گنجید ‌‌ ل اوراق گل ز حرف وفا ساده یافتم
بر حال بلبلان چمن خون گریستم ‌‌ ل باز آمدیم شوق تو در دل همانکه بود
و ز گریه با بکوی تو در گل همانکه بود ‌‌ ل باز آمدیم شوق همان آرزو همان
سودا همان تصور باطل همانکه بود ‌‌ ل هجران کشند و عشق همان دشمن قدیم
نومید از وفای تو ام دل همانکه بود ‌‌ ل گردم سفر و لیک نیم رهی بودست
آواره جهانم و منزل همانکه بود ‌‌ ل تو در خیال بر دل عاشق شرف...
آن شاد دل ز فکر تو غافل همانکه گو ‌‌ ل
شیخ بهاء الدین محمد
اوز زمانی نینک افضلی دور و زمانی نینک اکملی دور جمیع علوم ظاهر و باطن دا م...

قوت عجیبه و غریبه دا قادر دور شیخ حضرتلاری نینک اوصاف حمیده سی
تیلیلسا جزولار دین اشعار علوی کوهر تعبیه سپهر طرفی مظروف تیلیلسا تماشا ر

بو ابیات انکلارنینک طبع گوهر بارلاری نینکیدور **شعر** هر که نبود مبتلای ماه روی
اسم او از لوح انسانی بشوی • سینهٔ خالی ز مهر گلرخان
کهنه انبانی بود پر استخوان • کل من لم یعشق الوجه الحسن
قرب الرحل الیه و الرسن • یعنی آن کس را که نبود مهر یار
بهر او پالان و افساری بیار • **رباعی** بو رباعی نی هم انکلارنینک دور کیم
از سبحهٔ من برهمنان زنار شد • وز نالهٔ من فتاد در شهر خروش
آن رند که خرقه داد و زنار خرید • تکبیر ز من گرفت در میکده دوش

میرزا سلمان اصفهانلیغ دور زیاده خوش طبع و صحبت دوست
کیشی ایردی شاه جنت مکان زمانیدا دفترداری ایردی شاه اسمعیل ثانی
دا انیدا وزارتغه تعیین قیلدی شاه سلطان محمد ایام دولتیدا وزیر اعظم بیکله امیر الامرا
بولدی طبعی نینک شعرغا کوپ قدرتی بار دیوان اتمامیغه [illegible] بو ابیات

اول وزارت پناه نینک دور کیم **ابیات** امروز دو کس بود از جامه شوقم
کو آن رخ زیبا که سزا با همه شوقم • از پای عشقت ز نقصان محبت
گر میل تو تا نبود با همه شوقم • طاعت انست که بی منت پیغمبر دارد
ورنه در میکده هم طاعت معبود کنند • سر دم ز باده زرده دلدار میرسد

دل

12

دل ز طبیبان نشد که یار پسند • سلطان اگر رسید بلای از آن میح کرد عاشقی
بلا تو بسیار رسید **ولی** رقیبان مست خواب و بیدار سعادت ای سلطان • اگر درد
دلی داری بجمال کفتن است شب **تمام** • **میرزا محمد روم** میر سید شریف
اوغلیدور کوپ فضیلتی بار اوز زمانی نینک فریدی ایردی سخن تمهیدین
ملاحظه قلوب روم دیاریغه باردی الحق دیرلار کیم خواندکار حضرتلاری نینک ارکان
دولتلاری سکیلداسلوک دورلار شعر دا طبعی نجشیبیدور بو ابیات اول

مخدوم نینک دور کیم **غزل** • گذشتم از همه اندیشه تا غمت چکند
گذاشتم بخدا کار تا خدا چکند • بقامت من مجنون قبا نمی زیبد
کسی که چاک کند پیرهن قبا چکند • ببست غم در دل شرک در بیابان را
به من طبیب کسی روز ماجرا چکند • [illegible]
تو پادشاهی و او کمترین گدا چکند • **میرزا حسنی** دار السلطنه
تبریزدین شاه جنت مکان زمانیدا ممالک محروسه محتسبی ایردی عظیم الشان
سید دور فاضل و خوش طبع کیشی دور بو رباعی نی خوش طبعانه ایتوبدور کیم

شوق تو ز تن برون نخواهد رفتن • تا جان ز بدن برون نخواهد رفتن
گفتی که برون کن از دلت مهر مرا • این از دل من برون نخواهد رفتن

خواجه افضل ترکه شاه جنت مکان نینک منظور نظری ایردی علوم
ظاهری غا کسب پیدا اشتغال و اقرانی دین ممتاز ایردی شعر دا طبعی زیاده

خوب تور بو رباعیلار روایات اول فضیلت پناه نینک دور کیم رباعی

در چشم با هوی ختا می ماند	له	در موی شب سیاه می ماند
معبود نه او کر نه در کیش سی	له	کر کفر نباشد بخدا می ماند
تا چند بگرد کعبه ریشان کردم	له	خواهم که بگرد کعبهٔ جان کردم
سرگشته بگرد کعبه گشتن تا کی	له	رفتم که بگرد سر جانان کردم
از زهد و عشق بامنش کار افتد	له	با آتش بود در دل افگار افتد
هنگامهٔ کفر انچنان گرم کند	له	کاتش بکلیسیا و زنار افتد
دادار ستم نرگس دایم مستش	له	وز زلف پریشان بلند پستش
می ترسم از انکه همچنین در عرصات	له	خون ریزد و هیچکس نگیرد دستش
افضل که قمار خانه ساخت	له	رسم و ره رشید را برانداخت
زنهار که از کرده پشیمان نشوی	له	در راه وی او اگر دین باخت
بروز حشر اشبار خواهم ابر رحمت را	له	که شاید آتشی زند نامهٔ اعمال من افتد
رقم بر تیغ تا نشود [illegible]	له	کنا کرد [illegible] ازین اعمال افتد
بگرد اگر [illegible] عبادت را نمیدانم	له	به تنها نه رفته [illegible] طاعت را نمیدانم
برای گوشهٔ [illegible] حریفان [illegible]	له	[illegible] حمایت [illegible] دانم
بجز وای قیامت [illegible]	له	همان [illegible] شکایت [illegible]
بخود در بازه از [illegible] افضل	له	ترا [illegible] قیامت [illegible] دانم

خواجه حبیب الله ترکه فضل و علم اتور اوکوش صالح و پرهیزکار کیشی تور نظم ارباب عذر رغبت کوزکوزور بو رباعیلار انکلار نینک زادهٔ طبعی دور کیم رباعی

امشب که شب وصال آن دلخواست	له	فریاد مؤذن چه قدر جانکاست
یارب تو باده دل من سپارش	له	کوینده لا اله الا الله است
ای غمزهٔ یار لطف پنهانی کو	وله	وی زلف نگاران پریشانی کو
کیرم فکنم ز دوست جورت زنار	له	ای دوست سر و برگ مسلمانی کو
قتل تو مبنی بخشم و کین می آرزد	وله	خونم بشکست آستین می ارزد
در عذر دلم خیالت از ناخشنت	له	آزردن دوستان بدین می ارزد
خوش کرد دلم که سبحه را تار گسیخت	وله	بگذاشت کلیسیا و زنار گسیخت
تا یکسره بر ستاری عشق تو کند	له	سررشتهٔ کفر و دین بیکبار گسیخت
دوشینه که یار بر سر یاری بود	وله	وان نرگس مست در وفاداری بود
در خواب نرفته بود آن غمزه هنوز	له	ای مرغ سحر وقت بیداری بود

میر شمس الدین محمد صدارت مسند پیشکن ایردیلار کرمان نینک

جیس آتلیغ قصبه سین دور زیاده خوش طبع و اوکوش صاحب خلق کیشی دور ارباب استعداد انی منظور بولدی و قیه رعایت قیلور شعر اطلاع حسن چوق صاحب وقوف دور تخلص هم ایتور بو اشعار اول صدارت پناه نینک

در بتکدهٔ عشق شراب دیگر است * در شرع محبت احتساب دیگر است

۲۰

مستان تو فارغند در روز حساب * زین طائفه در حشر حسابی دگرست

دلگیر شدیم ازین وجود نابود وله وارستیم بسوای عدم از تنگ وجود

صد گونه فراغتست در ملک عدم * جائیست که هرکه رفت آنجا آسود

میرزا محمد منشی اوردوبادلیغدور حسن صورت و سیرت بیلا آراسته بیک ایردی شاه اسمعیل ثانی انار الله برهانه نینک خواجه مشار الیه پیر لکوپ خوشی بار ایردی پیر نامناسب اعمال شاه سپهر تمکین خلد الله شاه عباس حکمی بیرلا یساق قیلدیلار طبیعتی موزون ایردی بار ایردی بو بیتی مطلوب نینک نامه سی دوقیدین مضمونی معلوم قیلماق اوداسیدا انجمنی ایتو موروکم بیت

قاصد اورد بمن نامه واز ذوق پیام * بیخودم نامه و پیغام نمی دانم چیست

مولانا نور الدین محمد قراری تخلص قیلور مولانا عبد الرزاق دانشمند اوغلیدور گیلان زمین داستم دور لار خان احمد پادشاه گیلان نینک راتق و فاتق مهماتی ایردی بیلار گیلان فتوریدا دار السلطنه قزوین غه کیلوب بو رباعی نی انیدی کیم سینم دورازینک هم بولسا بو باغ ایرمس زیرا کیم طبعی زیاده بخشی دور رباعی بو دورکیم رباعی گر عشق دل مرا خود ار افتد * کاری بکنم که پرده از کار افتد * سجاده [illegible] افشانم * کز هر تارش هزار زنار افتد * بو ابیات هم انکا زینک در کیم

ادم

14

مردم از نومیدی و شادم که نومید از تو ساخت * سختی جان کندنم امید وار ان ترا * زین نشستنها باغیار رای مه بیداد من * باد غیرت

میبرد آخر زکویت گرد من * گرچه دل افسرده ام از عشق تو هم نیستم

محرم را میبستم از نوخطت هرکه من ل غیرتش قاصد بس که بود و هم هنوز نام را

تا کند غافل ز تحقیق پیغام مرا * حرف تلخ از لعل شیرین بود ازان گرم کس

محرم با خویشتن میبست دشنام مرا ل راز از کس دل اندوه ازان کار میخواهم

بلطف او معتقد هستم ازان رو خواهم * ز درد هجر تو بیخود بوده ام ای دوست تنها

دمی هم بیخودی از لذت دیدار میخواهم ل پرسید چون زمن سبب اضطراب را

ذوق وصال برد ز خاطر جواب را ل ازان چون میبندم اوک خم رود ز پیکر بیرون

که شاید شغل سینه نخار فرمان دگران نرود * چه سان یابم ترا مخمور با خیلی که گرد ازد

بخم شعله رنگت اگر زبان رساند ل بخواهش های بی صبوری بکنم که کسیدانم

گر ابرام حریصی لطفت دل از کرم گیرد ل ز دم عیسی جز از لذت تماشا پرس

حلاوت ستم یار از دل ما پرس * شفای خسته عشق از دم مسیحا نیست

علاج ما هم از ان چشم بیمار پرس * دلت ملول شد از پرسش قراری زار

زار که گفت که زان دردمند بیمار پرس ل بیخود تاب و وحدت دل تو تا بچند

کاشکی ما بسفر بندد و غافل برود * در دم انیس که هر چند بمن جور کنی

لذت جور تو نیافته از دل برود * بیخود دادم قرار و پیش تو خویش مینگرم

٢١

نکرده قایم از بخت هم روز قیامت هم	ولە از جور و جفای چرخ رنجور شدیم
ناکام زیار و دوست مهجور شدیم	نالان نالان وداع کردیم بهم
گریان گریان زیکدگر دور شدیم	محمد بیک کرمانی مشهدلیدر دور

سلعین و قرار داده کیشی دور شاه جنت مکان نیک دار الامان سبزوار اشغال وادانی خدمتنده نوکر اردی کتدر خمسه طریقه سی بار بو ابیات انکدر کیم شعر

در دل گفتم تغافل که دشواری را ببین	گر به کردم خنده زد دلی عشق بازی را ببین
او گرده و در گرفت از طالع را انکر	شکوه کردم رنجه شد عاشق بازی را ببین
روز تا شب کام و تعزیه را انکر	لە آدمی پیش مکان یار جا پیدا کنم
قفل صبر و هوش از من شام خوار گشته	یار سا بین جمع پریشان را کجا پیدا کنم
کس نمی آید به بالین عاشق زار ترا	ولە غالبا امید صحت نیست بیمار ترا
رضا بحشر گردم اگر گشت نکات مبا	ولە نشود زنده و بیطاقتی زنسیم کیر ز
نادم می آید از من مجل از خود که ترا	ولە یادی ور دی من سیده این رادی
بجانکه دست چنان فلک حسود ما	لە که بعد از آن بدان نه توان بود ما را
فریب دست کیک از لطف و امثالی	لە سکندر اگر نه بری آبی که میسوز دم را
نبود می صبح محشر گر نبود وعده و صلش	ولە کی از خواب عدم ای ساقی پیدا شدیم

بر قصیده وی زیاده خوب اینمیدور بو ابیات اول جمله دندور کیم قصیده

برانک سبزه دگر خوبی نسیم بهار	که سبزه روید از اشک بر رخسار

15

شد آنچنان بر طوبت هوا که آتش سرکی	ز سنگ قطره برون آورد بجای شرار
رسید فیض بجوی که از سر کوکرد	هوا بنفشه برون آورد از تو آرد تار
نادر فرق سر کوه سبز قرده کمر	ربود باد بهار از سر جبل دستار
ز بس که طبع زمان اقتضای سبز کند	ثوابت فلکی را هوا کند سیار
بو ایکی رباعی دخی انکدر کیم	رباعی ز آن پیش دلا که هجر زارت بکشد
زنهار چنان مکن که یارت بکشد	بر وعده و از سادگی دل ننهی
کاری مکنی که انتظارت بکشد	لە ایام مرا چو عاشقی می آموخت
دانی که چرا شمع بلای از دوخت	یعنی که همیشه اشک می باید ریخت
یعنی که تمام عمر می باید سوخت	میر علی اکبر مشهد مقدسدندر

میرهادی اوغلی دور کیم مالک محروسه مجتبی ایردیلار رسیده حضرتلاری
سخاوت و شجاعت برله مشهور ایردی هم ساله یوز نفس بلکه زیاده میرزنک
کنبینی مصلوب بن وظیفه خوار ایردیلار بو حقیر برله کوب التفاتی بار ایردی
او یا کلیع کیم گرز رنده خانه سین مشرف قیلوب صحبت انلار ایردی
بیره مند بولور ایردوم شعر فنونی دین کوب صاحب وقوف ایردی
و رنگینی هم ایتور ایردی ابنای زمان بلکه کبار منتهی ابو قصیده سی رنگینی انیع بولدور

دلا چو نیست بیمار نگار عشق عنبر	همان به است که باشی بگوشه مستور
چنان بخواب عدم سر فرو بری که دگر	نیاوری سر مستی برون مگر از گور

قاضی عبد الله رازی قاضی محمد مشهور اوغلی دور ری ولایتیده معتبر اولور
اوز زمانی نینک نادری ایردی شاه جنت مکان نینک مجلس بهشت آیین لاریغه
قاضی حضرتلاریغه نسبت توتقان بیر کیشی یوق ایردی اکثر اوقات شاه جنت
مکان بیرله خوش طبع لیق لار قیلور ایردی از جمله بیر کیچه شاه جنت مکان بیرله
باده صحبت نشین قیلورلار سوز آراسیده شاه ایتورلار کیم قاضی ایلچی از روم نیامد
انچنین کیم پادشاه نامه نشسته ایم تا بیاید شاه جنت مکان شکفته بولوب جایزه لار
شفقت قیلورلار بو یا تخلص لطیفه سی کوب بار علم ادواری بخشی بیلور چوق استاد
تصنیف لاری باغلادی شعر داهم طبعی بخشی بار و ربو ابیات طبع حضرتلاری نینک کیم

اگرچه بیخته جان میخورد تو نیست مرنج	ببین که قاضی بیچاره دیش این دارد
ولہ	
غیر همدم نهان محرم رقیبان نکرم	بغیر قاضی مسکین محروم ازین درگاه نیست

شیخ ابو الفیض شیخ ابو الفضل نینک قرداشی دور کیم هند ولایتی نینک
افضلی بلکه جلال الدین اکبر پادشاه نینک مقرب الحضرتی ایرورلار
فیضی تخلص قیلور اوز اشعاریغه کوب اعتقادی بار و اوز طرزیغه مباهات قیلور
غالبا کیم اطراف و جوانبی دا بولغان عراقی حریفلار تحمل و تجربه لاری توتمیدین
شعریغه دخل قیلالماسلار زیرا کیم غریب بیتلار دیوانی انتخابی دین عجب
واقعه بیلار بار ایردی اول ابیات دین بو انتخاب باتکلیف بیلدی کیم

ای مشوق از کعبه تراشیده صنم را	بتخانه ای ساخته قندیل حرم را

هرچند نگارم دل انکار ندارد رب	آینه بیچش ارس سوخته دم را
پیش از سبب از لبی بیدار نخیت	حسن تو گرفت از کف خورشید علم را
فیضی بچه نوشتی زنیت رود بر بام	ای سوخته عشق که دار قلم را
شیخ بیا شوی حرم باده ما	باده بالای در میکده بجا ده ما
این گل تازه بگیر و زشرف برسر نه	کار مغانی بهشت فرستاده ما
خبر و دربوزه اقبال کن از حضرت ما	کم کم از صبح سپاهی بود همت ما

جمیع ابیاتی بو یا تخلیع ایرور الفضل کفیه الاشاره حکیم رکنا
کاشانیده در اول ولایتده اشعار الیده دور لا ظل الله شاه ابو الغازی عباس پادشاه
رکاب ظفر انتسابیدا ایرور بلکه مجلس بهشت آیینده هم داخل بولوب صاحب دولتلیکلار
بهره یاب بولور خوش مشرب و خجسته اطوارلیغ یکیت دور اقسام شعرنی ایتور بو وقت
خسرو و شیرین جوابیدا بیر کتاب ایتور ان شاء الله موفق بولسون مسیحی تخلص قیلور

بو حکایت مذکور بولغان کتابدین دیکیم	شنیدم روزی از بازگشته ولی
سرای عاریت را گفت ایلی	زخش داده بود وعید عیدی
معی در برج علم و اوج اقبال	تکیه روی بخشش موج اقبال
خطا کردم چه بیهده جا کیب	غلط گفتم چه عالم عالم چه
حکایت کردان پیر خرد کیش	که در کرمان بسالی چند ازین بیش
زرکان حاکی فریادرس بود	که شکر عهد او فریادرس بود

چو در باغ گشتی | نسیم از غنچه با دست گلدشتی
جوانی داشت یکتای زمانه | ز معشوقی سراپا عاشقانه
نهالی چون صنوبر قد کشیده | ستم عشاق از و بی حد کشیده
بگرد ماه رویش هاله مشک | دمیده عنبر تر ز آتش خشک
ز مشکین خط نشسته گرد بر نور | بدود آلوده گویی آتش طور
شکر نوش لبش پیوند بسته | نمک در شکرش چون قند بسته
لبش را چشمهٔ حیوان خضر وار | خضر را در لبش سرچشمه در کار
ز تیغش گر سر سامان ستاندی | نگویی مهره در میدان ستاندی
ز ترس خون ناله پیکان گرفتی | نفس از سینه بوی جان گرفتی
بباغی کرده چار روزی بی کام | ازین غافل که کارش با انجام
چناری بود بس عالی در آن باغ | گرفته بر فرازش آشیان زاغ
چراغ آن باغ کور از لعبت روزش | چه زاغ آن زاغ بخت تیره روزش
چناری سبز و طوبی سر کشیده | برین سطح گری محور کشیده
بساق او نشسته زاغ سرخوش | فلک را چو طفلان بسته بر دوش
بدستی کشوده دست چون تاک | کبود از سیلی او روی افلاک
چنار سال خورده و سر فراز | فلک چون مار بر بازوی شود دار
نهانی شعله اش در پیت نخشان | رگ لعلست در کان بدخشان

ولی

ولی ارکان زان لعل آتش افتاده | که چون لعل آتشین افتد خوش افتاده
از دو کاو زمین در داد خواهی | ز ریشه ساخته قلاب ماهی
چو در پای چنار آرام بگرفت | ازان معشوق شیرین کام بگرفت
بپای عشق از دماغش رنگ بزدود | چو بخت عاشقانش خواب بربود
بدا باری که برگشا اوی نکوتر | بدا خوابی که مرگ از وی نکوتر
چو دیدش خفته آن سرو نهالین | برامد شور غیبش را سر از بالین
بقصد خانه زاغ آن پریوش | چو آتش بر چنار افتاد سرکش
شدی چون بر چنار آن سرو آزاد | ز هر شاخی روان سبزه شمشاد
چو گشت آن شاخ آفرین پرست | نهادان آشیان را در بغل دست
قضا را ماری اندر آشیان بود | که چون مار اجل در قصد جان بود
چو افعی سر در آورد ش ذخیره | جهان از آن عدم تاریک و تیره

محمد هاشم وردی تخلص قیلور باوجود استعداد فطری بو صناعتده
بی نصیب ایردی کیم نیل لار حضرت امام ثامن امام رضا علیه التحیة والسلام
دار الامانه سید امنشی ایردیلار شریف سم بار دور لار حافظ خبیر
مشهور کیم عراقدین خراسانغه واردی شاذالک دورشکی بو
مناسبه بر رباعی تضمین ایدی کیم ای غنچه خراسان ز تو ... نشست
قتل تو باتفاق جمهور ... نشست | خوانندگی تو درعه اقت نگو

اوازه دل شنیدن از دو خوشست   وبو بیت هم آهنک ادر کم بیت
کردم از حیله ولی سنکیش رام بخود   ساعتی صبر کن ای دل که طپیدن زدوست

مولانا کامی لاهیجانلیق دور فضیلتی هم بار خان احمد پادشاه خدمتیدا انشا امرینه مأمور دور خوش طبع و هموار و معقول کیشی دور شعرنی بو یاکلیغ ایتور کم نظم

ای غمزهٔ تو پرده در راز محبت   وی نرکست پرده برانداز محبت
بیخود شدم از بادهٔ عشق تو و ترسم   اظهار کنم پیش کسی راز محبت
مرغ دل جبرئیل بود صید غمزه‌اش   انجا که هوا کیر شود باز محبت
کامی نشان رسیدست بسر منزل وصل   دفتر رای که بهر کام خطر باد است

قاضی عطاء الله قاضی محمد رازی قزوینه رسیده ور اول هم تربیه کیشی دور اول سلسله دا ابراو خارج صحبت بولماده ور عجب کان حیثیت خانواده دور مشار الیه هم شاه جنت مکان اینک مجلس عالی سی نه داخل بولوب راه سخنی بار ایردی شاه فردوس مکان پیر لب سلطان سلیمان خواندکار ره بینیع عهد و میثاق سلسله سی مستحکم بولغاندا بو تاریخنی خوب تاپیب ایردی کم تاریخ

پادشه روم وشه کامکار   صلح چو کردند بصد اعتبار
از پی تاریخ کرفتم قلم   نازده ز کلک هنوز این رقم
سنی اقبال درین کهنه دیر   غلغله افکند که الصلح خیر

مولانا

18

مولانا مؤمن حسین یزدلیغه ور اتاسی شاه نعمة الله باقی دفترخانه سیدا کتابت ادا ایردی واول حضرت شاه وزیر طاهر علومنی تکمیل قیلیب اوزره اولایدا اعلم ور صورت فیاض طبع یار بو حقیر یزدده ملاقات شریفلاریغه مشرف بولغانمدا شعر التماسین قیلیدا الفاظ ابو رباعی نی اوقوریلار کیم رباعی توان بخرد ایسبیدن از علم کتاب * حجت نبرد راه بتسلیم صواب * در معرفت خدا بر این حکیم * چون جاده ماست درچراگاه دواب سیف الدین محمود رجایی تخلص قیلور اصفهان ادمی زاده لاریدین دور شاه جنت مکان دفترخانه سیدا مقرر نویسنده ایردی خوش طبع وراست سلیقه شاه دور مولانا امیدی ننک بو قصیده سی تتبعیدا کیم امیدی کنون کز سرو وپای سنوبر * کشد مرغ مرغوله ولاله ساغر * طبع نکته ایرور بو مطلع دور کیم رجایی صنوبر قد من که نازش بود بر * برو بسته ام دل چو بار صنوبر * بو شعور رباعی هم انینک دور کیم رباعی

قاسم که دل اهل وفا را خون کرد   خون کرد جفا که کس ندانم چون کرد
سر پنجه بخون عاشقان کلکون کرد   چون شاخ کلی که غنچه ابیرون کرد

مولانا محمد شرقی شاه نعمة الله باقی ننک رانق فائق متعلقاتی ایرور که شاه جنت مکان قاشیدا مهم کذار و روشناس کیشی ایردی یازی تخلص قیلور بو ابیات انکلاریننک دور کیم بیت سرمی من ای سرو

نازمن بين • سرو نازمن نیاز من ببین • روی در محراب و دل سوی

بتان • طاعتم بنگر نماز من ببین • خوشترم از داغ تنهایی چو شمع •

گر به هاری جان گداز من ببین • می نوازد سر دمم با او یکی •

دلبر مسکین نواز من ببین • اشک گلگون نیازی دمبدم

یکدم افشای راز من ببین

احمد بیک مشرف خواجه ...

الملوکسا اولادی دین دور کیم شاه جنت مکان مشار الیه نه شهپر

التفات بیرله سرافراز قیلمیش ایردی و حضرتی خوش سلیقه و بخشی

روشلیق بیکیت دور با وجود نویسنده لیغ علوم کسبیغه مایل ایرور •

و اوز شغلی بین دلگیر و طبعی شعر دا کوپ یخشی بار دور اگرچه از ملتفت بولور ...

قلسا خوب تیور بو رباعی اوزا مری بیله جیلدک کیم رباعی

افسوس که روز زندگانی بگذشت • عمر از هوس و کار روانی بگذشت

بی فره عمر لبلغ الحاجه • وین سلخ هم انجنان که دانی بگذشت

طهماسب قلی بیک میر میران اوغلی شاه خلیل الله سلسله سیدی الحرم

کاکلتاش دور کوپ میرزا منش و چوق زیرک بیاده دور حامی و متوکل

دوست بیکیت دور زر دا ابوالمغان کیشی کا بو گلاهیب بولاس اوز متقاعد

بو دور کیم اول شعر بناسی نینک سبب یگادی بولوبدور بوندین زیاده

کستاخلیق دور دیو تخلصی بیرله اختصار اولنور عرشی تخلص قیلوبدور لار بو ابیات

اول

19

اول طلب مرتبه نینک اوروپ • باده رندانگان الستا اول چنین نبود

اغاز غمم بود دم و اپسین نبود • یادم بسیکی ز تو ام چشم این نبود

اخر نظر که دیده بروی تو باز ماند • گر از فتین حکمت اهل بزم بیوستند

گر ز تنگ چشمه تو لذتیت چه سود • سمان الفت که با چلوبود خار مغیلانرا

شب بهجران چشم چون من خواب جم • اری کی الفت ... مستی ... را

لعل چکمت که با جان چه بیکند • انگه با سوز تو در صحرای محبت جا کند

گر کسی روز رقیبت ... برد از یاد خلق • چشم از زین ... محبت ... ایچ

گر کردی امیدوان شت با خوشی دلم • مایلی تو دیده ما ز خرم خوش کرده ایم

تار قد نظر ... فراموش کرده ایم • البشیج مجمع زرک و تازیک

ارکان دولت ارشد اولاد لاری ذکر بیدا کیم دوست شجاعت لاری

جو هر تیغ ابدار دیک موج انگیز و سر تیغ شجاعت لاری بحر

تموج دیک گوهر ریز ایردی خان میرزا معصوم بیک صفوی

خلاصه دودمانیدور و اقاخان میرزا ایردی حیات و معانی انتهای

جگوز بشی ایردی شعرغه زیاده مایل و شاعرغه کوپ التفاتی بار ایردی

مطلوبی نینک فراقی استر اری انشا تیدا بو بیت لی خوب مناسب تیدور کیم

من که بیجوای شدم گریانشتیدم بهج • ای دلان روزی که عمری بی تو باید زیستن

قاسم بیک قسمی جنس سلطان افشار زبدة الاولادی دور

کرمان امیرزاده‌لاری‌دار اسیدا بو یاکلیغ ادی کیشی و نیکو نهاد و حاکم شیوه
ییکیت اُز واقع بولوپدور ارباب نظم و اصحاب هنرنی سقدوری بولدو غیچه
رعایت قیلور ایردی خوب عاشق پیشه و بخشی صاحب مذاق بولدوغیدین
دیرلارکیم اوز خواجه‌زاده‌سی ییلکیدا مقتول بولدی اللهم اغفر له مولانا
دخی اکثر اوقات قاسم بیک بیرله بولور ایردی لار طبعی شعرغه اولوش
ملایم واقع بولوپدور بو ابیات اول حضرتنینک دورکیم بیت

خدا بشکوه زبان من آشنا نکند ◦ من و شکایت ازان تند خو خدا نکند
شوم اسیر نهان خنده‌های محبوبی ◦ که سوی من نظر از گوشه نگه نکند
مرا چه باد دل من بیکسی نواز نکند ◦ اگر نه بر تو وعده تو بیوفا نکند
هواست بخت نیکوئی که بیوفا طلبد ◦ کسی شود که ز انیس بیوفا نکند
خدنگ تند ز دل دور رنج و قیسی ◦ شر شکایت بیجای خویش وا نکند
قسمی بانم برابر گر شکوه کردم از رو ◦ شر نکاه و از عشه خود گر شکوه رافهیده‌ام
شده خوار الفقدنا که اگر درشته کرده ◦ عجب از کسی ز قسمی دگر انتقبا کیرد
من اگر زماده باشم ز تو مردمی نجوم ◦ بوفات ال نه بیدم اگرم جنون نباشد
ز تو بین کوان قسمی شده دلبیر کرد ◦ چه ز بون کسی آتی که کسی ز بون نباشد
اینست که ز داغ غم جانم ازین است ◦ اینست که صد خنده در ایمانم ازین است
اینست که خار نگر سبز شده بام و در ◦ اینست که آن ناله پنهانم ازین است

ابن

20

اینست که آتش زده در خرمن جانم ◦ خونابه فشان دیده گریانم ازین است
اینست که صد ناوک پران زده بر دل ◦ پنهان جگرم چاک گریبانم ازین است
اینست که در خانه قسمی زده آتش ◦ این گریه و احوال پریشانم ازین است
زکوی میروم چه دم نومید و خجل ◦ سرنگون دم پنهان دیدن اقید و از کمن
داکوش بیکسی با من غمناک اشتغین یاد ◦ شری ابخه با تو کردم اکنون حسرت کنانم
نگاه از رشک این یار خوش تیر زمن قسمی ◦ خلاص از تیغ جان بیجان کنند این انتقام کن
چه بجاست شکوه و این کران پیمان سکل کرم ◦ زبانم لال که از دو رشیش خلق و از انجل کردم
زبیم آنکه در محشر حیا ده منفعل کرد ◦ زبیداد گه با من کرده بود او را بحل کردم

سلطان محمود خان امیرخان کلابی اوغلی دور ریمان کبیت اریمانس
ترکمان بیکزاده‌لاریغه سبقت توتار بعضی عوارضات نامناسب
ناشی بدین بین الامثال مجنون وار سوبلانور حق سبحانه و تعالی اوز شفاعتی
تربیت علیل کرامت قیلسون بیله وجود طبعی شعرغه الکیشی بار دور بو بیت اول فرزندنینک
چه گفتم که تمیش چنین بغیر از من بتنک آید ◦ به من گر گفت چون تیر و تیرم سنک آید
عثمان میرزا مرادخان ترکمان‌نینک انیسی دور اول مقدار کیم عقلی ایرو
نامراد و کوچک دل و مهربان ییکیت ایرور اوچه عاشق پیشه
و صاحب مذاق ایرور کیم اگر ضرورتی بولماسا مذاق شغلی دین اوزگا
اینگا اگرچه سلطنت بولسا پرواقیلماس بو حقیر بیر یوز قلوقدا اتفاقی

کیلانغه توشدوم خدمتی اندا ایردیلار اولجه کیم متعدد ورایردی مردم لنع وغریب نوازلیقلار قیلا باشلادیلار حق سبحانه وتعالی جمیع مرادات ومقصودات لارین محصل قیلسون اقسام شعرنی ترکی وفارسی ایتور صادق تخلص قیلور بو ابیات اول عزیزنینک دورکیم ترکی

بو ابیات اول عزیزنینک دورکیم ترکی — کوتور برقع یوزینکدین کیم کل رخساری کورسونلار
مینی بیمار ایدن اول نرکس خونخواری کورسونلار — مینیم برکافرء دین ویردوکومنی کرایناناسالار
ایلیم ابت پلیم ارشته زناری کورسونلار — وفا اهلی سینه تیمار ایلیلار حسته عقد
بو مهلک درسینک صادق ندور تیماری کورسونلار — فارسی فریب نرکس مستش بقصد جان برود
چو رهزنی که بدنبال کاروان برود — ل طبیب نبهر خود این لطف واحسان نکند دارد
برو شخ شدم تو بیر در نماز انکه داز — ل چو تار دو زلف مشکین زیم صبا بجنبد
بی غارت دل من سپه بلا بجنبد — مراد بیک شاه قلی سلطان

کرمان حاکمی اوغلی دور زیاده نامراد ومعقول یکیت ایردی سپهرکج رفتار وعداوت زیاک پرتوی دین امور سلطنت نی عاشق ترشلیق عنق قرار پروب ایردی فاما اول وادیدا زیاده بخشی سلیقه سی بار ایردی سلطان حمزه میرزا طالب ترامبرزه وارنی محاصره قیلغاندا اول خلف اوغلی ایلکیدا مقتول بولدی بو رباعیلار اول مرحومنینک دورکیم رباعی

یارب بدلم آتش شوق افزون کن — از عشق همیشه خاطرم محزون کن
شاهنشه اقلیم وفا سازمرا — وز ملک خا ضغتم بیرون کن

مائم

21

دیوده دل تنگ وبدان مایه ناز — ل جسمی سوزان زشعله آه نیاز
یک قطره خون واین همه درد ودرو — • مشتی خاشاک واین همه سوز وگداز

محمد مؤمن بیک محمد امین سلطان ترکمان قرنداشی دور بخشی شیوه لیق نامراد والیغ یکیت ور شجاعت وهمتی هم امثال واقرانیدین آرتوق بولسا کرهم ایماستور خوش طبع شیرین کلام شاعر دور بو ابیات اول مرحوم زاده ذهنینک دورکیم بیت

جه بیشود تو هم از خون ما لبی ترکن — ل بریز خون من ای ساقی وشراب کن
غمی نداردکر درد عالمی دارد — ل کسی که چون غم عشق تو همدمی دارد
سیاه پوش شود هرکه ماتمی دارد — ل سپید لباسی نخم زهجر تو نیست عجب
بوی بهشت میدهد از تکیه گاه تو — ل برمزمین کر نکیه کنی تا بر زور حشر
سازدم اجهانه و با او سخن کند — ل دشمن بجلید خواست شکایت ز من کند
ورنه هر سو که نظر میکنم تنکی پیدا است — ل چشم نبیند مدام ازان محروم میم
بهر تماشا میکنم جمعه شب دراز — ل کرده خیال کاکلت غنچه کنج مجنتی
چرا کر این طلب از بابت کدایی نیست — ل نکات حسن طلب میکنم دلیر از یار
تازه از خاکستر خویش ونکار دلنشین — ل کی دل صیاد این شود مؤمن از جستجو
رشک می آید مرا مومن بدرک کهن — ل زودخود داکشتم از درد جدایی شد بجا
اکر از خاک کشتم کلشن نباشد پرسش — ل چون تو اندخفت از قید جهان فارغ نشیی
• محمد صالح میرزا ترکمان

بیکزاده‌لاردن دور علیخان میرزا اوغلی دور باوجود اول حال کوپ صلاحیتی بار حسن کلی سوزکیم دیرلار اول میرزادا کوردوک نزاکت

طبعی هم بور بالی سیبدین صدوکیم ... صبا کیم سیبنک یوکلدا جادین کچکدی
یوق جان کیم تمنای جهان بیچ جا ... قانین نه توکار سین امتی ...

رم ایلاکیم ایشی انجنزین کچدی ... یادکار بیک حسن سلطان

اوغلی دور کذشته وبیقید بیکیت دور خوب لیقی کوپ بار اولا بوکیم مخلوق لار سیدین ترک تعلوب بیت الله زیارتی شرفیغه مشرف بولدی بخشی طبعی بار

بو بیت اینکک دورکیم بیت ... فلک تلافی بیک ... توانند
هزار سال اگر فکر انتقام کند ... میرزا انظام الملک اصفهان

میرزا اسلمان اوغلی دورکیم اسمی بو ذکر عدا ... دور زیاده خوش طبع وکریم النفس بیکیت دور زمان دولتلاریدا امثال واقرانی خلایقیننه ایل بیله بخشی سلوک یه مرعی تونار ایردی ولهذا کوپ فتور دا اول ... میمنتی دین سالم قالدی طبیعه اموزونیت بار ایردی بو بیت اول میرزانینک دور

کشته تیغ تو منکام طلب ... ⁘ جو امروز ز ... فردا نیست

میرزا ابراهیم میرزا شاه حسین مشهور اوغلی دور مستغنی الالقاب دورلار بخشی اطوار لیغ ادمی زاده دور شعر طبعی ... ... جیلار ...

انکلار ... دورکیم رباعی ... رندان کامی ... جان می بازند

کامی بیلکامی دل وجان می بازند ⁘ این طور قمار را نه خیالست و نه چون
مطور برابر انکشان می بازند ⁘ گر وعده وصل دیر وزودی دارد
اول بر عاشقان نمودی دارد ⁘ عشق آتش و سینه‌ام دل آتش ...
تا در نگر قصه است و دودی دارد ⁘ شهباز خلف طبع سمندر دارد
زانک کی اشیان دراذر دارد ⁘ از غمزه اش این صفت ... زد
شهباز فلک کر اتشین پر دارد ⁘ امیر نورالله ... میرزا امیر اسدالله

صدر بیک ... اوغلی دور زیاده بخشی طبعی بار بو ابیات انینک دورکیم بیت

غیر کشته تیغ دروش ... کرده ⁘ این کرای خود کام ... لطف پیدا کرده
شکر فیض عشق کن ای دل که ازاد آد او ⁘ آشنایی با خیال دوست پیدا کرده
شکوه باز خواری مکن نارک نوای ... ⁘ ... این بس که در مشق ... کرده
گر زجان بکذری ای دل شوی آسوده ولی ⁘ ... عالی ...
می برد نوری از آنهی ... ⁘ تحفه باری ... ساریه

عباس بیک ... ترکمان اوغلی دور مصاحب وصاحب سلیقه بیکیت دور کاهی شعر غه رغبت قیلور بو باکنج انینک دورکیم شعر

سنی نازیه جولان داده‌ای ... ⁘ که گردی خیزد و بر دامن ... نشیند

محمد صالح بیک مقصود بیک وزیری اوغلی دور زیاده صاحب حسن ایردی موزون دور بو ایکی بیت انکا منسوب دورکیم بیت

چه طعنه‌ها که ز اغیار میکشیم مردم • چنین بلیه‌ای اغیار بی‌نهایت
برای قتل منست هر زمان بهانه‌جویت • بکش بکشتن صاحب بهانه حاجت
شوق در راه طلب میکنیم سر گردان • گرچه دانم که بمقصود رسیدن از دوست

قاسم بیک عیاذا بالله اژدها سلطان افشار محمودزاده سید ور جوهری تکلفسز قیلور بر مسدس مع ترکیب ایتدی مشهور اول ایکنک ور کیم بیت
من نه‌ام که دل از تو شکایت باشد • من و اظهار غمت این چه حکایت باشد

محمد بیک خلیفة الخلفا شیخی خلفا ارشد اولادی دور حقیقتا زیاده ادمی وادی روش و همواره وارمیده بیگیت دور تصویر و نقاشلیق علمی کیم جمیع علوم غریبه اشکال یوزیدن سبقتی بار او یا کلیج توتدین فعلنه کیلتور در کیم هیچ کیمسه کا محتاج ایماس تشخصلیق نه بخشی عیار ریخ تار طنبور نی هم خوب نوازش قیلور الحق زیاده ارسته بیگیت دور همت و شجاعتی هم مابین الاقران امتیازی بار اگرچه کاهی نیچوک کیم روزگار دابی دور نامادلیق لار ایل پرور اولغه تمکین و وقاری بار کیم اول عوارضدین تغیر بولماس یاران قاشیدا کم و زیادتی کیلتورماکه تقصیر و فروگذاشت قیلماس انشاءالله کیم پادشاه مز نینک اثر تربیتلاریدین مرادات و مقصوداتی حاصل بولسون طبعی شعرده هم زیاده بخشی بار و بو ابیات اول امارت پناه نینک دور کیم رباعی

چون یاد تو در ضمیر خوشدل ما را

23

چشم از همه ممکنات پوشد ما را • ترسم که تو از فراق باز نخری
وانگه بعنایت باجل فروشد ما را • این زمان چاک گریبانش بدامن برسید
اگر از دستش همه عالم گریبان چاک کرد • سر دهم و از غمزه تو نامهربان یکشش
گر سیکشی بکام دل دشمنان یکشش • من تاب شکوه تو ندارم خدای را
این نیم جان که مانده بتیغ زبان یکشش • وه که هر لحظه فزون تر ز فسون تن چیم
گری از حسن تو باز از طلبکاری • چشمت نازم که نازی رو بداز و
سد غمزه و دلنوازی رو بداز و • برخاکم اگر ز ناز یک ره گذری
تا حشر کل نیازی رو بداز و • التیجی محسن اولنامه فصیح

المتکلمین بولادی دگر یداکیم باشلاری تاج کرامت الصالحین
ته والقالین لی پیرلره افراز بولوپ وقات لاری
سید القوم خادمهم خرقه‌سی پیرله مشرف ایرور رحمة الله

علیم التعبیر میر حسینی نیشابورلیق دور درویش وش و ریاضت کیشی ایردی بو حقیر فنیک شعر علمیدا پیر دلالتی ایرور اکثر رسائل ضرور شعرنی میر حضرتلاری خدمتیدا کیچور و پیر دوم اوج بیل متجاوز بیش بالین غه قویوب استراحت قیلیدو ولیکن ملاحظه قیلیلمادوم حسن تلفیق هم ترقسان غه باقین ایردی دار السلطنه تبریز دا بر عطار اوغلیغه اسیر ایردی و نا قیدین سه کوشیغه بر میل بار ایردی مکرر بار و ب

کیلوب مشاذی بولمس ایردی لطافت ونزاکت طبعی وصفدین زیاده
عراق بنداریق فنی دا اوبله صاحب وقوف ایردی کیم مصرع نی ایکی رنگ
گل بیلا اکیب بیت ایردی کیم اسلوب وصاف لیغیدین خارج بولماس
ایردی مصرع بودورکیم **مصرع** بنگر صنع خدا را بنگر ● کاغذ رنگ
وافشانه دین صاحب وقوف ایردی سرخ وسفیداب ولاجورد مشغول
هم بهره ور ایردی میرخضرلاری نینک اوصاف حمیده سی کوپ دور بو رساله
گنجایش یوقتور اشعاریله اختصار قیلیلور بو ابیات اول حضرت نینک دورکیم ●

غزل

بغیر جور از آن تندخو نمی آید ● وفا خوش است ولیکن ازو نمی آید
سمند او که شد پیل سبزه خاکم ● بدین گیاه بسر او فرو نمی آید
درین چمن بکرا زغنچه شکفت دمی ● که بوی خوشدلی از هیچ سو نمی آید
دمی نمیگذرد و زخیال خنجر او ● که آب دیده ما تا گلو نمی آید
زبسکه نازکم قطع آرزو صنعی ● چرا که این صنعت از من نکو نمی آید
لـه
نازم بسوز سینه و اشک نیاز خویش ● دارم بسری چو شمع بسوز و گداز خویش
آنانکه دل بزلف نگاری نبسته اند ● آیا چه کرده اند بعمر دراز خویش
لـه
از نظر رفتی ورفت از جا دل بیحاصلم ● تا نمی آیی بجای خود نمی آید دلم
لـه
گلبن دردم من گل غنچه غم خار ما ● می شوم پژمرده چون در گل نباشد
لـه
من کیم تا چون از بار دلم ● صد گره بر یکدگر دارد دل بیحاصلم

سوز

24

لـه
سوز داغ جنون چون شمع سر زد ما ● از آتش سودا که از د طوق بر گردن ما
لـه
بر ما شب غم کار بس تنگ گرفت ● کو صبح که آیینه ما زنگ گرفت
آتش زده مهر من در دل اغیار ● میسوزم از این شعله که در سنگ گرفت
از دور سپیده گشاد افغان دل ● حاصیت فغان شب آهنگ گرفت
لـه
چنان گشتن ز عشق ● گر نیم رها کرد از شتاب ما
لـه
برویت آینه دل متقابل افتادست ● تو در دیده و هرگاه دل افتادست

اکثر ابیاتی پسندیده ایرور دیوانی انتخابیغه مسیح کیشی قادر ایرمس ●
هم تبریزدا فوت بولدی مزاری جهانشاه پادشاه مسجدی نینگ کناریدا دور
میر حضور قمی میراشکی فرزند شیدور اگرچه میرخضرلاری اتبوردیم
اول بیلیم فرزند شیم دکلیده ایماس بهر حال میر مشارالیه علوم ظاهری
اکتساب ایدا کوپ بیل لار زحمت تارتدی زحمتی غه کور انشو ونما قیلد
املاری شعری نینگ تبه سی علمی این زیاده ایرور بو ابیات حضرت غه منسوب دور کیم ●

بیت
گشته از بهر رضای تو نشستن آسانم ● میشود شاد دم آموزی تو دشوار است
لـه
شب چو جان بسینه درد محبت افغان شود ● گر نیم گالتی که دل سنگ چون شود
غیرت گفتم آنکه بر اتفاق از جهان ● الفت یابان او رقیب تو چون شود
لـه
نا امید از سر بالین حضوری آن ● آب دیده جور
لـه
بروز مرگ فغان ● زمانه را خبر از جور یار من کم نیست

سیاه پوشش گردید بهر ماتم من • درین لباس شکایت ز یار من گوید

سر حضوری و فقر از کوچکان نگرید • هوای دیدن جانانه سوار من کشید

خوشست آنکه بخش کس سوز نظر عهد ایمن کرد لـ دل من همی طپید از شوق و سر راه بگرم

خوشست آن اعمار عشق و آشنا گر یار کرد لـ نمی گفتم برش تا محرمی پیدا نمی کردم

صد سخن دارم ولی پیشش گو یا بیم نیست لـ سر بسر افسونم اما در تو گیرا نیم نیست

تمنای گزو دارد دل امید ور گزید لـ تکلف نیست می ارزد بدرد انتظار

مرحبا باد ابا و در بزمش حضوری میرم لـ چشم ازین در کنج حسرت تا بنه تنها نیم

باده در خواب لم عرض تمنا می کرد لـ در گلو گریه گره بود چو پیدا شد نیم

اوقات خوش آن بود که از اسباب تعلق لـ دیوانه دلی داشتم آن هم دگری داشت

میر مشکی قم ولایتی دین دور کوب بلند پرواز کیشی ایردی بیر دیوان طرد العکس ترتیب ایکی دیوان بیله مناجات قیلور ایردی شعرده بو کلیج

ایتور ایردی کیم شعر • مستانه کشتگان تو سر بر فتاده اند

تیغ ترا الحمد که بی آب داده اند لـ تطبل باز زخمش جفا آن تا دیدن

سرم بریده و بهر نوازش نشسته‌ایم • عاقبت مند غم باروب اول

ولایتینینک غزنهان فریادلاری قاشیدا مقبول القول بولدی دیرلار کیم اول مجلس امیر حضرتلاری غه بیر کتاب یراق شفقت قیلورلار ایردی کیم حوصله مفلس تاب اول وجه ملاحظه سیدین دیرلار کیم شاه دیرک برلا دخی ذنوبه

بر مهر

25

میر محمد مؤمن استرابادی میر فخر الدین سماکی خواهرزاده سیدور کیم اعلم علمای زمان ایردی میر خدمتی بیرله طالب علمدور جهانبانلیق سلطان حیدر میرزانینک معلمی بلکه طالبی ایردی خوش طبیعت شاعردور

بو ابیات انکلارنینک دورکیم • خط و مانیدر و دل میر دان خونم

ناخن حسن تو چو آراسته خواهد شد میر • سطور فیه نینک عاشق لیغی ...

بو ابیاتی تازه دور کیم غزل • گرد شمع دولت خانه مبارک باشد

شمع من منصب پروانه مبارک باشد • بهوای سر کویی که تو میدانی و من

شب برون آمدن از خانه مبارک باشد • می دم از الم اگر از تو توجهی

ظاهر نمی شد از نگه گاه گاه تو لـ شدم آواره رسم دیگری گر ...

بر افگند کاکلش سر عشقبازی از دیار لـ اثر راحت او من چشم خورده دارم

که نمک افشان تا خم سنبلم گذار دارد • میر سید رازی قاضی محمد

شهر اوغلیدور میر اوزلاری باوجود حسب و نسب اوبلیغ و بیقید واقع بولوبدورلار کیم شهر خود است کیمکیس ذات و صفات خوبلیغی بیرلا آراسته کیشی دور علم ادوارنی یخشی بیلور شعر نیز امتیازی بار کاهی هم رغبت قیلور بو بیت میرزانینک دورکیم بیت

و آن خال موشش من ازلب او به یاقیست • وقت آن شد که دگر عربده آغاز کند

میر ابو تراب علوی بلده طیبه مشهد اهل طبابت غه مشغول ایردی

اگرچه مطایبه‌سی مزه‌لیک ایمس ایردی و اول بن فقیر بیرله هم یقینلاری کوپ اوت
بولماس ایردی اوایل عمریدا مولانا حیرتی هروی بیله مصاحب ایرمیش لار
همیشه بارد اشعار انشا قیلیب مولانانی مشت مالیغه مستعد بولور ایرمیش بیرکون
بولکند انگلیغ رودخانه کناریدا میر حضرتلاریغه غسل واجب بولور مولانا حیرتی
فرصت غنیمت بیلیب میرنینک اتین عمریدا ایتدوکی اشعارین ورق ورق
بلکه جزو جزو سیلاب فنا غه بیرور میر واقف بولوب تدارک قیلغانا دیک
بالکلیه نابود بولور مولانا حیرتی میرنینک ایتدوکی الف کلفتی منجر بولوب ترک غیظ
ظهور غه کیلور بر نیچه کوندین سونکرا مولانا اذکور میرنینک خاطرجویلیغین قیلغالی مجلسدا
پیردار المرز حکیم طلبیغه کیلیب ایتور کیم حکیم گنبذ نه که سامانا لاتیکم دراکینا پیر والده‌دا
ویرینا انک نرگس ویرینه نفس اینه نسیه نذی زکرات دیر خطا
عراقی اول نامفهوم کلام تجهیدین بیری بیرو بین سوال قیلورلار کیم کوکشی نی نیه
ایتور مولانا حیرتی جواب‌لاریدا ایتور کیم بو اول میر حضرتلاری نینک اشعارنی غلاریدین
تانشلاوده تو میز رودخانه سو بین زراعتیغه باقلاب محصولین تناول قیلوب دورسه بار
سویلار حق مولانا حیرتی جانبی غه بولدی و چون بو حجت میر این مرقوم بولور کیم قطعه

سرانشده هیچ خزایم و دست رس	چون نیستیم باده ازین فکر یک نفس
جمعی خزیده پهلوی هم در خرابه	از سردی هوا همه بد حال چون مگس
در خانه که منزل و ماوی گرفته ایم	حاصل کسی همه ان خانه است و بس

میر قاسمی

26

میر محمد کسکنی سبزوارنینک علمالاریدین دور ...
هم زیاده شهرتی بار دیرلار کیم بو مشهور ابیات میر حضرتلارینینک دور کیم بیت

گل نیم شب شکفته شود در سر باغ	تعلیم گلرخان بچه‌ها اینقدر بس است
اول عشق و الحیرت غارم و ذوق وصل	مرغ دام افتاده بکیدی نخواهد دانه را

بو قطعه‌نی هم خواجه احمد جامی‌ها میر حسین نبادکانی غه دورزجانک تقلید الگنجی ایتور بو دور کیم

قطعه

از قاضی جام دوش بکرد سؤال	محمود که لطف و غرضش عادت خوب است
افضل باشد شهادت میر حسین	یا روز جزا برادرم افضل از وست
قاضی گفتش که از کجا تا بکجا	آن کشته دشمنست و این کشته دوست

میر والهی قسمی کهنه شاعر دور خوش حلیه و خوش صحبت کیشی دور
مختلف ابیاتی کوپ بار بو ابیات دین معلوم دور کیم شعر

سوخت آتش عشق تو جهان گر خبرست	دوزخ آنگست که بر سر خاکستر ما
کسی از ان نگردم که نه غایب از تو	که بریم بجانب تو و دل به تکایت از تو
با همه وحشت تو بخاطرت چه داری	درد داغ بجانی نه و خون در جگر کن
خیال قتل که امروز در دلت بنشست	که میکشتی و از غمزه تو خون بگریست
با شیانه بلبل نسیم باز رود و گفت	کر خان و مان اسیران خراب بی
لب خامش و دیده بر زمین است	غایت ادب نو این است
غافل منشین که آمد را	صد دشمنه نهان در آستین است

تا جلوه‌گاه شد به عشق تو شد دلم | له | هر جلوه صورتهای تو صنم نازی کند
در کنج خانهٔ فکر تو چندان وانشاند | له | گر پرده عنکبوت در چشم گرفت
جایی که عارض تو نقاب از رخ گشت | له | خورشید گردن از پی نظاره برکشد
همه حیرتست با من صد حجاب میکند | له | یارب این لطافتست یا رنج مجال گشت
رخسار خود دگر نمایی بواسطه | له | در دیده کم کشد زنجیر نگاه را

قاضی اسیری رازی سید صحیح النسب دور فضیلتی مسلم بار بخشی قسمی دور سیاح و مردم دیده کیشی دور اشعاری سرخالی ازده

ای عکس بو ابیات انکنک دور کیم | ه | خیالش این کم در ذنبت لیبادم انداز
جون یکبار گیتی رسم کرد بازارم انداز | ه | شوم که موج و شبنم میبوادر اسای
نسیم امید کرد از سر دیوارم انداز | له | قاصد رقیب بوده و من غافل از رقیب
بیدرد دعای خود اندر میان نداشت | له | حسن تو خط زنبه اینجا ز رقت
انجام تو کیفیت آغاز گرفت | له | چو قاصد یافت شوق را ز مکتوب اول
دلم را ساخت سخن ناکرده کام مضمون خویش | له | سراپا شوخ خستن بین غم که شمع بزم او خود در آ
سراپا شوخ خسته شد بزم او فتاد پر شش | ه | میر حیدر کرمرودی

میر علاء الدین منصور اوغلی دورکیم شهر و معروف در کوپ مستعد بیگیت دور و رحمت و سخاوتده اوچ شهرتی بار خلقی بخشی بیار شعری هم بخشی دور بو ابیات انکلار ینکدور کیم منظم

ازغمان

27

ازشکاف سینه گفتم حال دل را بسکه | ه | نیم بسمل طایری دیدم که در خون طپید
چند از نوید آمدنت بیخبر شوم | له | یکبار بیخبر بدر خانه ام درآ

میر حیدر کاشی اگرچه اوزی برنیمه پست وحقیر جثه واقع بولوبدور ولا استعداد اید عالیشان کیشی دور معما و تاریخ فنی ده امتیازی بار دیرلار کیم بر قصیده خان احمد پادشاه ده اسیغه ایتوبدور کیم هر مصرعیدین بیر معما و بیر تاریخ استخراج قیلوبدور و راست بلا کوپ وقت فکر تیلار بو نیچه معما بیر حضرتلاری نینک اوز کیم باسم ملا شاه | ه | من تازه عاشق و یار بیداد کرده‌ام
دل داده‌ام به نور رخش که میبرد باز | باسم حبیب | شبها که تمام عاشقان بیدارند
چشم و دل من بخواب راحت باشد | ه | ساحر لب پری که کرد به دم صبر و قرار
اول ز دل و دیده چو خوابی دارد | باسم سهراب | خوش آنکه نظر بسوی ما اندازد
گردد به جمال ع پردازند | ه | گردد کلاه سر اسب و کاکلها | که کج نهند گره پریشان سازند

میر قرینی مسکن مألوفی معلوم ایماس اوزی عاشق پیشه و فنایی صفت کیشی ایردی بلده ابرقوه ده مقصود نامیغ بیر کیشی غه اسیر ایردی صبح ملکه علی الدوام گریان و بریان یوروردی بیر معما مطلع اسیغه ایتیب ایردی اسم متمانی ناموزون قوم قیلور حالتدا میر غه راست کیلدوم ایتدوم کیم | ع | این معما به اسم مقصود است
چنانکه گیم موزون دور تخیل اولان پاشیدا ایردوم میر خضر تارک

متتبع بولوب دعا قیلوب پر غزل جایزه بیردی قطعی بو ایردی کیم

منع فرمایی کنی که ناله مکن • نکند ناله پس بگو چه کند

چون درویش و صادق القول کیشی ایردی بلکه دعاسی مستجاب

بولیش بولغای بو ابیات هم میردین مشهور دور کیم مطلع

تند زلیلی طلبی وادی محبت سپرم • زنده گر مجنون ازین عالم بجای او روم

طعنه برچاک گریبانم در عاشقی • پاک دامانم چو گل چاک گریبان زده‌ام

میر منهی اردستان تابعی زواره کینتدین دور خاتم

کاشی شاگردی دور کذره بلند پرواز وبی‌باک شاعر دور غالبا

استادی نینک بوروشلاریدین اوزکه نیمه سیمین پر دولتی قیلمه

المایدور شعری هم بو باب نکلیغ ایرور کیم شعر آتش فروز دل که محبت باز رست

جان رخنه رخنه از غمای دراز تست • منهی بهر چند نشکایت نکنند

این سرکشی تمام ز عرض نیاز تست • ترسم که گر چه اطلبند از شهید تو

از لذتی که یاد دم شمشیر ناز تست • وله • تو بی تابی به دل کردم ز بخت شادمانی را

ز بس عشق برخود تلخ کردم زندگانی را • سگان کوی او را بی سبب از خود بر آوردیم

بخود بیهوده دشمن ساختیم یاران جانی را • له • درد دلم از آن بهم داد و انمی رسد

کاینجا کسی به درد کسی وانمی رسد • له • صد بار گفتم الی بپاس دل منهی بدار

کز تیخودی زبان بد زبان حرفی مباد دست زند • میر جذبی تبریزی بغداد دور

اوز

اوزولایتیده اعلی ریق بیله اوقات کیچورور ایردی ارباب نظم نی برش

وزیارک بیله ضیافت قیلور ایردی اگر چه بنابر مصلحی ایردی کیم شعرا بدگویلیغی دین

اوزین بسالم توتار ایردی طبعی شعر و ایمان ایاس بو ابیات میردین مشهور دور

باوجود بیوفاییهای او • چپ • سوخت جانم را جدا ییهای او

باعث یکبارگیها می‌شود • بار قیبان آشنا ییهای او

استاد میر حسنی فوتیدا بو تاریخ نی بخشی ایتوبدور کیم تاریخ

میرحسنی خوان معنی را ملک • آنکه بی تابید ازو روی نور عشق

عشقبازی بود دایم طور او • جای او باد اهمینه طور عشق

سال تاریخ وفاتش از دو طور • یافتم از شوق شور و شور عشق

میر بزمی همدانی میر ابو تراب علوی اوغلی دور کیم بو فارس

مذکور بولدی سید صحیح النسب دور لار اختلاط ورفاقتدا ظاهری باطنی دین

یخشی راق دور طبعی شعر و ایمان بار ماس بو ابیات انینک دور کیم چپ

بی‌تو خواهم که ز دست اجل جان در گور برآرم • که چون سر بزند صبح قیامت دل فگارم

نیزه شکسته خطوطش از من تنگ برآیم • له • ب یار به ده جای شکسته ایم تنگ برآیم

صبر با که نیز فرده در اغت نه به • له • طاقتم نیست اظهار شکایت نه به

قطره اشک ز چشم تر سیبی بچکد • گر کشش نا بدبوی محبت نه به

شوق خواهد که شبی پای خیالت بوسم • ادب عشق در اندیشه که رخصت نه به

اگرچه باد گران در تکلم آن لب | نمک دریغ ندارد ز زخم کاریها
تیره روز دل من گر شب محنت است | وای بر جانم اگر شب بخت نیست
مرگ بری موجب خوشحالی او میشود | ای رقیبان با خبر سازید دلدار مرا

میر ابو تراب محروم رازی ذکر اولنان قاضی میری قرنداشیدر علوم ظاهری‌دا کوپ حالتی بار ایکنیشی طالب علم ایردی اوندن صکره کیشی‌دور شعر فهم ابادان ایدی بو ابیات میر حضرتلارینینک دور ایکیم **ابیات**

تن ز ضعف چنانکه وغمی برابر کوه | شکسته بسته دل ادارم و هزار اندوه
تو ای حریف که قرب وصال میطلبی | ببین که برق تجلی چه میکند با کوه
سوخته غیر را زغم عشق تو ستیزه رای تو | غیر که سوزد اینچنین وای بر آشنای تو
ز آتش رشک سوختم این چه بلای غربت است | تا بمیان نهاده ام راز تو با خدای تو

میر حسینی یزدی سودا کر دور بخشی سلیقه لیق و درست کو شاعر دور
بو ابیات انکلارنینک دورکیم **ابیات**

چوان صید مکه صیاد از غم مردن کشته خود | در اثنای تغافل از نگاه خشم آلودش
ناامید بهای بعد از انتظارم میکشد | انتظار اولیکویم که زارم میکشد
سوزم از حسرت و دو ا سوختنش الم کنم | قطع امید چو از یار بسکام کنم
باوم رفت که دیگر نگویدش الکنم | چه دوم رنجه ز کوئش که بصد خون جگر
خشمکین چون سفر از کوی دلارام کنم | خون بیچاره عزیزی بسر راهم گیرد
 | اگر وقت انتظارات مرده بودم

زدست

29

زدست فراق تو جان برده بودم | با غیار چون کتابی مصحف باغ
که نامه عبرانت بمن آورده بودم | آنکه با جان و دلم بیداد هجران میکند
کافرم گر هیچ کافر با مسلمان میکند | این چه جمیل است در خونریزم ای نامهربان
چون وفای من تو آخر پشیمان میکنید | یک دیدنت تلافی صد سال محنت است
گر در غم فراق تو مرگم امان دهد | چون کنم ارزوی وصل و دل شاد کنم
از ستمهای تو یاد آرم و فریاد کنم | یاد یاران وفادار غریبان چه کنند
ای خونین من بیچاره کرا یاد کنم | تمکین نمیشوم ز وفای تو بار رقیب
از بسکه بر وفای تو ام اعتماد نیست | اودار میشود ز درش غیر ره بدا
اود ر جفا کشی خونی زیاد نیست | بعد عمری که ز هجر رود دلی کوشش کنیم
نگارا دل دیوانه فراموش کند | بی رحمیت‌ه اوچه قدر انتظار داد
ناکام از فراق بکشتن قرار داد | **مولانا میر علی** حسینی نسبدور

خط قلم و بیا اقران و اشبا ایله غنیمه ایدر دور کوپ شکسته نفس وخلیق کیشی ایرمیش کیم باوجود استادلیق قطعه‌لار ریدا علی الکاتب و فقیر میرعلی تیباکنه التزام قیلور چون کیشی قطعه و کتابت لاراول عزیزدین ملاحظه قیلا الدوق والا بر قطعه نیکیم اوز شعری و حاله‌سی ایرمیش اونی تکلیع مرقوم قیلمیش ایردی کیم ارباب قلم طواف قیلورلار ودلدار اول قطعه بو دورکیم **قطعه**

عمر از مشق دوتا بود قدم چون چنگ

تا که خط سبز بهار بدین گلگون شد
طالب من همه شاهان جهانند و مرا

در کنار ام جگر از بهر معیشت خون شد
سوخت از غصه درونم جگرم چون سازم

کرد آیینه این شهر ره بیرون شد
این بلا بر سرم از حسن خط امد امروز

وه که خط سلسلهای پای مجنون شد
فارغ بودم ز عاشقی یکچند

می بود مرا جان و دل خرسند
ناگاه به یک عشوه شیرین ساخت

رسوای زمانه شوخ شکر خندی
ای ... وقت اهل هنر و ارباب

استعداد مرفه الحال بولماپدورلار خوب آیتورلار ع غالبا ارباب

استعدادی دوران ایستامازه **میرزا صادق** اوردوبادلیغ دور

یخشی صاحب سلیقه طالب علم دور شاه جنت مکان زمانیده استشهد

باردی اول آستانه اختر که سادات بیله قلیدی بو قاریدین خلع جکمی

بولدی الحال دیرلار کیم دکن دا دور بار ایکانی معلوم ایماس کثر اشعار

رباعی بولدی وغیره‌دین بیر نیچه رباعی بیر له اختصار اولنور **رباعی**

ای راهزن کاروان زهد و پرهیز
بر عهد نه دوستی خصمی امیز

در کوی تو از هجوم نظارگیان
نه جای ستادن است و نه راه گریز

صادق ز غم عشقت ای جان ...
ناکام به کام دل دشمن ...

حق نمک خنده ات از ...
یارب نمک حسن ...

میر نجیب همدانی دور ... تخلص قیلور یخشی سیدزاده دور ... بقدر رکاب

علم‌لیغی هم بار عاشق پیشه ولوند بیکت دور طبعی شعر و ایمان بار ماس

بو ابیات اول سیدزاده نیک دور **مطلع**
من گریه و آتشین نمیدانستم

من جان و دل حزین نمیدانستم
از نام بین کد اشتی و نشان

ای عشق ز چنین نمیدانستم
چون گر که گوی عقل بر و کشت

دیوانه ترا ز سر از مجنون نمیگشت
دور از تو ز روز دیم آن کم شده را

در بادیه که باد در خون نمیگشت
تا خال بروی سیه خواهد بود

تا خط شده حسن را سپه خواهد بود
گر خانه ز خشت آفتاب سازند

ای دل ز روزت همان سینه خواهد بود
کی زخم تو در سینه ما می آید

کی درد مرا از تو دوا می اید
کی در دل تنگ چون منی جا گیرد

گر غم داند که از کجا می اید
میر ابراهیم همدان تابعی

سرکان آلیغ قصبه‌دین دور کوپ حیاله وچوقی ادب لمه دفرزاده دور

اوایل حسنیده تحصیل ایچون همدانغه کیلدی اخر و احقیر بیله التفات

تاپب نقاشلیق وشعر سرو قتی غه توشدی از وقتدا کوپ تحصیل ...

بادان نقاش ومقبول شاعر بولدی دیرلار کیم کرمان داشاه و بی

آستانه سیدا گوشه نشین بولمدور توفیق رفیقی بولسون اوابلیدا ...

اشعار یدین بیر نیچه مرقوم بولدی **شعر**
نا کرده ایم قطع نظر از وفای تو

صد جان فدای جور و محبت فزای تو
هر کس که آشنای تو شد رو ...

نوش وقت آنکه گنجی نشد آشنای تو • وردی چو یار خاطر ما بی درین دیار
آواره شو که نیست درین ملک جای تو • میرقنبر بی لاابالیلیق دور

اقسام خطوط نی بخشی کتابت قیلور ایتور دیکم غبار نی هیچ کیشی مونینگدین
بخشی‌راق یازمغو یادوق سعادتین وفوقی باریدی بو مطلع اسیغه
انینگ دورکیم مطلع سرو باغ ای بتان مورتقا کی بالا بوده قدش

بو ابیات هم اول عزیزنینگ دور ابیات
جهادی که بهر زرانجام داکرد اسیر • لله یکنم در عشق زر شاد داگر اختیار
یکدام ما شما که ای زاهدان بسلامت • بزم خاص و یار ساقی و رقیبان نصیب
فرصت بنشیبکه گنج قسمتی به پیاپی جاها • لله شب همه دام نظاره رخسار یار داشت
دوزخ زنگ در دل گرم گزار داشت • قربان زان جشن نو تماشا زنند گرا او
جان نگار رو دیده شب زنده دار داشت • میرغریبی سمنان قاضی سیکیگا

اوزبکسیده دورکوب فضیلتی بار موسیقی دا زیاده مهارتی باربو مطلع شعرلار اوتیکیم
بکدار تا بسوی غریبی نظر کند • اگر کشم چنین نه جانان من شوی
میرزا خلیل میرابراهیم قاضی زاده همدان قرنداشیدور کیم بوزمانداهل علوم میرصدرالدین
اعلم علماء تو تارلار و صاحب تصانیف ایرور میرزا مذکور قرنداشی خلافیغه بهادریکیت
طالبی ایردی فی الواقع شجاع و کریم الطبع یکیت ایردی غلوی حسیندلیسر ازانه ملازمت
ابدورکیب پیر منقدار نا خلف‌لار باش و اقع بولدو غیدین منیدیولیه ابهام غره غیره خرافات

البسوب

ایلسوپ سبزوار دهیاتیدین پرخرد قیلدی بویتیغا اوز تجلیدین استماع قیلدوم
تا سرش گرم زجام می گلگون نشود • بیت یار سرگرم بخون من محزون نشود
میرشاه مرتضی همدان تا بیی ارتجال آلیغ قریه‌دین دور بقدر
فضیلتی بار طرفه مقید و لوند یکیت دور طرفه راق بوکیم شیخ الاسلام ایرولار

بو رباعی اول عزیزنینگ دورکیم رباعی
ناحق بریا و زهد بد نام من • هم نالهٔ نای و همدم جام من
زنار قسم من شیخ اسلام من • ز آتشکده هست رو سجده گهم
برگشته ز ما چه بخت ما ی ما نی • ای مهر گسل بی وفا ی ما نی
بیگانه و آشنای ما نی • بی مهری و جادو دل تشنگم داری
میرمعزالدین کاشانیدور

کوب هموار و مصاحب و خوش طبع و صاحب سلیقه یکیت ایردی
نسخ تعلیق نی استادلار غه یقین یتار ایردی ارباب فهم قطعه سیغه اعتبار
قیلورلار طبعی هم بار ایرماس بو مطلع اکثر انینگ دورکیم مطلع
انکه تراغ دست غم نگار گرده بست • هرکسی بست خود این کار گرده بست
میرمیسنی استرآبادنینگ استرآباد رستاق آلیغ لیکدین دور
موافق و مصاحب یکیت دور باوجود بیقیدلیق کیم زهد و صلاح منافی ایرور
زاهد و عابد بولماق آسان ار کاهی شعر هم ایتور بو بیت میرزانینگ دورکیم بیت
تا چشم سیم انگیزتر اندر شوم • نجگش عکس آمیز تر اندر شوم

میر یعقوب غیاث قدیمی دور یاران کیشی ایرمس شیرین املالار نینک
سستی ناشستدا دیدادیرلار کیم بو شعر مطلع اینک دور کیم مطلع
هر صدا کز کوه کندن تیشهٔ فرهاد داد ◦ داد این معنی که از بیداد شیرین داد داد
میر جعفری تبریزدا موزه دوز ایردی تحت کثرتیدین شاعرلیق شیوهسی یوق
غارییلوب اوقاتین اوز کسبی دین کیچوروطبعی یمان ایرماس بو ابیات میرزانینک دور
اگر یاد من از نازو من بیرین خود را ◦ بیت ◦ دهم فریب که بر قاصد آشنا کرد ◦
بو رباعی هم تبریز قتل عامیده اشناسب ایتوپ دور کیم ◦ رباعی ◦ تبریز چو کربلاست
از شیون و شین ◦ فرقی که بود همین بود در مابین ◦ کان بهر حسین در محرم بود ◦
وین در رمضان بهر محبان حسین ◦ میر سید علی مصور میر مصور اوغلی دور کیم
اوز فنی دا استاد ایردی و شاه جنت مکان نینک کتابخانهسی اصحابی دین
ایردی و میر اوزی خوب هنرمند نقاش و مصور ایردی عراق دین هیرانک
رنجش سببی این هند غه باردی جلال الدین اکبر پادشاه اینک مراتب اپارک
دیرلار کیم مولانا غزالی و میر اماني دا ابراهیم رنجش بولمیش بولغانی اپری
برینی هجو قیلمیش لار و میر غزالی صورتین شبیه رقم قیلمیش اول کدورت سببی این
ایکالاسی هم ضایع بولمیش لار میر حضرتلاری نینک طبعی شعردا اولوغ ایش کیچی

بیت	
بار دور بو بیت میرزانینک دور بیت	سجده‌ام خار دم از سجدهٔ گل مسند د
بختی بر دل صد پاره بلبل مسند د	میر نجدی دار العباده یزدی دین

اول

32

اول ولایت نینک صحیح النسب لاریدین دور بختی مناسب و هوا نوع نیکی ده
بختی و یاران و وضیع و شریف بیرلا یکسان اختلاط قیلور خنده خوش کلکر بار دوب
کیلو یورسفر کرده وا زمود کیشی دور اکثر اوقات بندهخانه غه مشرف قیلور ایرک
شعر اصطلاحین بختی بیلور شعر هم بختی سویلار بو ابیات میرزا حضرت لاری نینک دور بیت

چو بر زمین سم آن نازنین جوان افتد	◦	سرم کلاه ز شادی بر آسمان اندازد
ز بس چشم تو مخمور گذر کنم بر بزم	◦	نگاه گرم تو ام دست در جهان اندازد
رسید وقت شهیدان غمزه بخیزید	◦	گران نگاه قیامت به این جهان اندازد
باغیر مسندی و می ناب می زند	له	بر آتش محبت ما آب می زند
فردا ستانی امام که از کنج غمزه اش	◦	ناقوس در برابر محراب می زند
گر بسته کمند محبت نگشته ر	◦	نجدی تا صبح می خوری و تاب می زند
من بسته بال مرغ خزان دیده گلشنم	له	هرگز ندیده ام به همه عمر یک بهار
شادی طلاق داده سال زفت	له	با او هر انچه هست او را ابن چه کار
مجنون غیر ز رسم بلاک شد و کوه کن ز درد	له	ما و توایم نجدی از ایشان بیاد کار

میر تشبیهی کاشان خلیج دور سفر کرده و مردم دیده کیشی دور اوقاتی
درویشلیق و رندلیق بو خلیج بیلا کیچار باوجود بو حال اعتقادی بوکیج
ایرور کیم بوربا عیسی مضمونیدین معلوم بولور ◦ رباعی ◦ کرم منت جود کرم ◦
محو عدم نام وجود که برم ◦ گوینده بجود نیست حق یاد کرد ◦ چون من همه

حیا شدم همچو کریم بو ابیاتی خالی از مزه ایماس کیم **ابیات**
یکی بر خوب سال ای خاک گورستان به شادابی * که چون من کشته د

زان دست و خنجر در لحد داری * کیمی غلط دیدم بهای غرزه و صلتش
کسی گر [illegible] اینجا [illegible] انجمانی را * کف پای زمینی که رسد تو تا زمین را
بس قبال [illegible] زمین را * بسکه یار اگر نبات افتاب کشم
این جفایت که لب [illegible] کشم * **میر ابو البقا** تفریش اتمغ

قصیده دن دور بخشی اطوار یلق موزوب و شوخ طبعلیق سید زاده دور * ابیاتی جنسی بیله بی اتفاقاته اختلاط قیلور شعرنی هم بیان ایتماس بو ابیات اول

شعر
عزیز تنگ دور کیم * ز نسیم صبح جوی زلف یار گرفت
جهان ز رنگ شادی و بوی نو بهار گرفت * مگر ز چشمه کوش تو خضر یافت نشان
که از جمال تو بشنفت چشمه حیوان * فروغ حسن گل عارضت ز سبزه خط
بی ز سنبل گل است زیب زنستان * چه گل که چشم جهانست و بر همه روشن
که عیب جو و دگر نباشد نقش ارکان * هنوز از اول حسن است و دربایی تو
بهر کوشش که زر دست و بوفایی ز تو * بر شمع من از سر بود بوالهوس [illegible]
که اینجا اتش از بال و پر پروانه میریزد * یکی را خاطر اکاه و دو آه دادند
یکی را تاج و تخت و جاه دادند * نصیب ما از قسمت خانه غیب
غمی از انهم بصد اکراه دادند * صبا در جنت جواز ما نشست

بزم

33

بزم وصل از اتش راه دادند * ز ناکامی بقایی شکوه تا کی
که انجام دلی و نخواه دادند * **میر قدسی** تفریش اتمغ

قصیده دن دور طبعی شعر ایوا کلیلیع ایدور **شعر** از نگاه گرم من بر خود بصد
دل خاشت * دیده در ائینه چشم جگر خار خویش * شوق نگذارد که زو
یکبارگی دل بر کنم * ور نه با این ناتوانی مردنم دشوار نیست * زو ان
خنجر و در سم طپیدن از رقیب * بار ز خم نیم غنچه دیگر ز دست **ابیات**
خون طلب کردن از ان شوخ ستمگر قدسی * اتش رنگ بسکانه مخنر ز نست
میر صدر الدین محمد میر شاه میر کرمان وزیری اوغلی دور زیاده ده بو فتی
و مصاحب بیگ دور نجم معنی و حتی اول مقدار بار کیم اکثر قزلباش کا بلا
پر اربولاد شلیغی شوتعز فیه شهرت تا بدی طبیعی اموز و طبیع هم بار بو مطلع میر
شجاعت پناه و تنگ ایر کیم **مطلع** * ز رو تاختم سر رشته جان زلف بر خمی
شادم که انبر در دل حلقه ز روشنی * سوالی ز رکانش نجوید بو رباعی ذکوب
شاب تضمین قیلیبدور کیم **رباعی** * ای انکه بغصه فعل خویشی غره
فهم از تو جو نور از رخ زنگی دور * خواهند ترا سوالی ای کشته بزیر
بر عکس نهند نام زنگی کافور * **یو مجمع از اتراک خوشی**

طبعلاری ذکر بیدا کیم قوت استعداد بیله ترکی و فارسی و عربی
کلامیغه قادر بولوب عرب و عجم الطافت طبع و زیرکت ذهن لری

شهرت قبولین تا بویه یتورلار	مولانا فضولی بیات دور

ابراهیم خان خدا شید ابغداد فتح اولوب خان مرحوم سلطان سلیمان
خواندگار دین نصرت قبلوب عراق فتح ایلدکده مولانا مشار الیه حلّه ده متوطن
بولورلار علوم ظاهری اکثر بیغه مشغول بولوب ازکوزا کوپ تحصیل قیلور
فی الواقع هیچ کیشی کا بو استعداد سعادتی ایل بیرمابدور کیم ترکی وفارسی
وعربی کلامیغه بو باکلیغ قادر بولغای ترکچه دیوان غزل وقصاید وشاه وگدا
ولیلی ومجنون ومناظره بنگ وباده وروضة الشهدا بتیکوروبدور
فارسیچه دیوان غزل وقصاید وتذکره وزاید وصحت ومرض وقوم قیلوبدور
عربچه دیوان غزل وقصاید بیتوبدور تحفه اوتوز مین بیت اشعاری بارکیم
بو فقیر اوز خطی بیرله مطالعه قیلدیم اگرچه مولانا مشار الیهنیک [illegible]
اشعاری کوپ بار بو مختصر متحمل بولماد وغیدین بیر نیچه مشهور ونامشهور
ابیاتی بیرله اختصار قیلور ترکی مطلعلاری دین بیر دیوان ترتیب اولنور ا

کار کوتور شمع خط ننک [illegible]	۰	کثرت [illegible]
کوکن [illegible]	ب	کورنجا [illegible]

هر رقیب ت صبا اغیار دین پنهان غمیم دلداره اظهار ایت ۰ [illegible]
یاریلی حال خرابیمدین خبردار ایت ث خط رخسارینک [illegible]
بیلکیت ۰ حسن صورتدا جمالینک کل خندان بیلکیت ج [illegible]

سایف

34

ساقیا اندوه دنیادین مزاج ۰ باده توت کیم علت اندوهه غفلتدور
علاج ح قابیلی [illegible] اولمیش ۰ هر کون [illegible]
داغ نشان اظهار صبح خ رنک [illegible] ۰
افتابلیغ قیلور دعوی [illegible] د [illegible]
بلند ۰ [illegible] ذ ای مذاق جانه [illegible]
وشکر [illegible] ۰ دم بدم زهر غمینک قند مکرر [illegible] ر چشم صورت [illegible]
نرکسان صف [illegible] ۰ قانه باتمیش [illegible] ز
نم [illegible] ۰ بو [illegible]
س ای کوکل [illegible] ۰ قصه جان [illegible]
کیم ش [illegible] ۰ بو [illegible]
[illegible] ص [illegible] ۰
[illegible] ض خلقه خوبلردین وصال [illegible]
غرض ۰ عاشقه [illegible] ط [illegible]
دنیا [illegible] ۰ [illegible] ع
دل [illegible] شمع ۰ [illegible]
یانه شمع غ ساقیا [illegible] ۰ [illegible]
قیلور غم [illegible] ف [illegible] عشق ای دل [illegible]

عشق بر بوکدور که غم بولیش اینک الیندا قاف **ق** اولور رخسارنکا
کون لعلنکا کلابرک تر عاشق • شکلا اکسوک دیکیل کورکدین یوز بیر دین چتر عاشق
ک تیماو دینک ساکن کوزینک اولا زینکا زینک • بیر ایکیم سو ده اغزلا ما دینک
معاینک **ل** ایدی ستنا کوزل سین کیم ساکا یوقدور بدل • سندین ای جان
منقطع قیلمزنی الا اجل **م** مرحبا لشکیمه بر جلکس الیش بکیم • شاه ملک حسنیم
دوتیش جهانی لشکرم **ن** دوست بی پروا فلک بیرحم و دوران بی سکون
دردچوق همدرد یوق دشمن قوی طالع زبون • سرسهی قد جلوه سی بیر سنبل
جا • سر هلال ابر و قاشی بیر خط مشق جنون **و** رمضان اولدی چلوب
شاه می بر ده ذرو • می ایچون جنک تو توب تو نیا چلیک کیسو **لا** مصحف
دیمک خطا دور اول صفحهٔ جماله • بو بیر کتاب سوز دور فصلی ایکی اهل حالی **ی**
ساتنه کیم بلبل اچرا و چاقه بال و پری • کل اوتوب انی سا و میش کوکه خاک
میرزا قلی میلی کلودور سلطان محمد خدابنده پادشاه خوندکار زاده سی
ایردی و سلطان ابراهیم میرزا عفوه زده بو ملازمتیده انشو و نما تابدی شاعر
مقرر بولوب کوپ ابیاتی مشهور بولدی قضا دین مشهد باروب مرکب عمر
کرداب بحر اجلدین شکسته بولدی بو ابیات اول مرحومنینک دور کیم **ابیات**

چو سرو سهی ازین سروخوش خرامم	•	زبیم طعنه بهرکس رسد سلام کند
نه اشناو نه بیکانه ز انم	•	که اختلاط خفین راکسی چه نام کند

35

زدیدن تو دلم یافت لذتی که فلک	•	نعوذ بالله اگر فکر انتقام کند
بدان رسیده که میلی زننکا مرزنک	•	شراب وصل تو بر خویشتن حرام کند
دانسته که عشق تو باجان نمی رود	**ل**	کرجانکی کشتگان کذری سر گران سنوز
منم و دل خرابی بتو می سپارم اورا	**ل**	بچکار خواهد امد که نگاه دارد اورا
دم اخرست دشمن بنشین کذار کیدم	•	که بصد هزار حسرت بتو میکذارم اورا
میروم و بر کشتگانم رحمی ابر که تو	**ل**	خوبان بیداد ها داری که بی ما کرده
تو باز قیسی و میلی تغافلی دارد	**ل**	تغافلی که ازصد نگاه خوشتر نیست
میلی زبس که ما و تو بدنام گشته ایم	**ل**	هر جا که میکشند رقیبان بنام ماست
		داغ بر دست نهادی و کباب م کرد
چون در خانه غارت زده چشم بازست	•	تا سیاه مژه را رهزن خوابم کردی
بود این زخلق عافیت ابادو دلم	•	تو بیک چشم زدن خانه خرابم کردی
چون کشتیم اکنون هوس کام نیست	**ل**	اسوده دلم فکر سر انجام نیست
انها کسو وابن فراغت کیسو	•	کاندیشه زانتقام ایام نیست

بولقلی بیک شاملو علیقلی خان شاملو بیکلار بیکیسی نینک کتابداری ایردی کوپ شکسته نفس خلیق کوش ذات بیکیت دور انیسی تخلص قیلور طبیعدا قوت بار ایردی محمود و ایاز الیغ بر مثنوی ایتدی سنوز مشهور بولمایدور بو

بو ابیات هم انکلار زنینک اور کیم **بیت**	.	اول غمش کر کر یکسی معذور دار

کوزه ما آب ندیده است ز تف بیرون ما | گر نگریم پیش کس از غایت از رشک بیت
زخم چون ناسور شد خونابه کم بیرون دهد | دارم ولی بر آتش حسرت سپند تو
افتاده بسان گره در کمند تو | خاطر بیگار دگر بود ناصح
معذور دار اگر نشنیدیم پند تو | بر خاک کشته تو نمک نو زرگو مریز
گردی که فایقست ز سم سمند تو | نه دیده پرتو خورشید راه روزن ما
شب سیه که نشانست ز روز روشن ما | جهان ز شبنم وصل تو جنان گرداند
بجز سموم نکرده دگر در روزن ما | مبر ز کشتن ما که در شریعت عشق
بود بجرم وفا خون ما بگردن ما | ز ما مجوی انیسی طریق ماتم و سور
خلاف نغمه ندارد سرود شیون ما | دلی که از رده شد سیر گل و گلشن نمیداند
بساط سبزه و از خاکستر گلخن نمیداند | بگوش جا نکرده دار زوی قرب از دل
چو بلبل افتاده مور و دانه از خرمن نمیداند | انیسی ای نکوی ... برای ... گران مکن
جنونش کرده طفلان و ز مسکن نمیداند | آنکه بوف کرد ز زخم تیشه ما را
از مهر تو پرورش رگ و ریشه ما را | آن نخل که بی تیر بخون نچکد از ما
گر میکنی از باغ وفا ریشه ما را | مانند شو و نما یافته با هم و بیم
جز شعله کیانی نبود پیشه ما را | ز هیچ نشود زخم من از پند تو بهتر
چون نکن ز آب ... شیشه ما را | دارم ز شمشیر او زخمی که بعد از خنجر
گر تیغ زند از خاک ... خون نچکد | ... بوالهوس اگر محبت نام خواهی کرد

وفا

36

وفا رسمیست چون از زور دام خواهی کرد | سر تا پا آتشی امشب قدح کو دیگری پر کن
که خواهد سوخت ساغر تا تو می در جام خواهی کرد | وفا کام شوخی از ما بکار دیگران کردی
ربودی گوهری از ما شد دیگران کردی | شب خون آلی ما غم را پریشان کرده بود
بخیال دور دست ... گریبان کرده بود | دوش می ریزد بجای شعله نور از خاک ما
خار با خونریزی با شهیدان کرده بود | عشق و متفاطیس بجنبد گرد دل کوکش
تا برون می شد محبت ... پیکان که بود | دوش ... سینه ... دوخت
نشتری کو کج ... در سر ناله پنهان کرده بود | اگر عشاق را حرمان بقدر آرزو باشد
نصیب نخواهد بود وصلش ... | چون شعله را اضطراب آتش پرستی ...
گر بعشق فتنه و جانش ... قصد | عبدالله خان اوزبک سرا بعد ... را

قاسم بیک حالتی هند فرد و شدی خان خانان خدمتنده کوپ عمر بار
ترکمان دور علوم ظاهری اکتساب ایدوکوب حالتی بار طبعی روان و شعر
ابدار دور اوکوش دره و سوز لارا کلار روین باش اولار ر دیوان اتمامه
ینکور دیلار بو ابیات انکلار زنبک دور کیم ابیات چشم و دل پرست
مکن منعه ای رفیق بگذار کین دو کاسه خون سر نکون شود

ذوق الطاف تو ای کاش بجای دل | یاد هر لطف تو اکنون سبب صد الم
چه خوش باشد دوروزی اگر راه سفر | که تا باز آمدن سر بوالهوس راه دگر گیرد
رخصت گل چیدنم دادست بگریبان | گو تماشایی که دامن پر گل حسرت کنند

سرو نازی نینک حرارتی اظهار ایدا و اوزی نینک فدالیغی اثبات ایدا بو رباعیی

کوپ بخشی واقع بولوبدور کیم رباعی — تب دور ز جسم ناتوانت بادا
جان همه کس فدای جانت بادا — از بردن نام دشمنانت شرم بادا
درد تو نصیب دوستانت بادا — بو ایکی بیتنی هم بیان ایراس کیم غزل
پیوند گسسته زخند دست تو دل — پیوند گسستن چه پسند دست تو دل
هرگز گفتی که حالتی حال تو چیست — خون باد دل کسی که بند دست تو دل
دلدار دگر بدام خویشم فکند — ور تو نسکی بر دل ریشم فکند
ترسم بغلط ربوده باشند دلا — بیند که همان دلست پیشم فکند
امروز چه شد که مست جام کله — سرگرم بدادن پیام کله
من چشم هزار عذرخواهی دارم — با من تو سخن زد ز مقام کله

محمود بیک سالم ترکمان دور و اول طائفه دا مشهور و معروف کیشی دور کوپ آرمیده و بخشی روش لیغ مصاحب کیشی ایردی شعر دا شهرتی بار مثنوی اسلوبیدا طبعی بخشی بار و رایردی یوسف و زلیخا تتبعین قیلدی و اتفاقا یوسف و زلیخا بولسا اول ابیات مشهور بولور ایردی و بو بیله معلوم اولونور کیم خمسه غه تتبع قیلیب دور گویا دور کیم و اما بو ابیات استماع قیلدوق کیم من یوسف و زلیخا کهی گز قامت نیکو خصالی

نشانم در ریاض جان نهالی — دوانده ریشه ها در استخوانم

بیچ

پیچیده خوش بر ورکهای جانم — چو درد آب وزمین جان ناشاد
شود نازک نهالش سرو آزاد — بلندی از برم گیرد کناره
شود رگهای جانم پاره پاره — من لیلی و مجنون چو از غم پری گیسی رو نهد
روی بر آیینه زانو نهد — مردم از آیینه زانوی خویش
روی اجل را نگرد سوی خویش — حلقه غیبت چو دید آسمان
رگ شود آجیده وش از تن عیان — تیز نظر گوشت تراگند ز ...
زیر قدم هم نشود کار گر — لرزه در افتد ز ضعیفی بپا
دست شود از پی رفتن عصا — سجده کند فرق به پیش قدم

حلقه صف پیر اید بهم من لیلی و مجنون اشتر نیدا ایتو بو دور کیم
از برق خیال گرم روتر • وز فکر محال تیز دو تر • برچرخ چو گرد بیش گرد رسیده • از تنگی جا عنان کشیده • من غزلیات +

اگر کعبه وصلت نیر سیم سست — توجه طلب ذوق حسب و جوها
خنیم خوش تا زبس نگین در دل آید — چو رابند لطف اگر او تغافل ... بت
تو آتشی و منم قرب تو غریبم — برای خویش گمان خس و خار گوشت
چه کشنده زهر در بره اگر زخم تیغش — ند ها امان که عاشق کند اضطراب گر
ای آتشین آن گسستم بجز تو چون خون گریم — سبب گریه زمین پری و افسون گریم
هنوز کار ساقی گردش مست باد — شد چنان بخود که می در جام تو است گرد

بهمبر گزچاره بهجته تو که شاید ل دوران مخالف گشته‌ام پیشتر از درد
گرفت گرم بگفتار پر عتاب مرا ل که عاجز آنکه گشت خجلت جواب مرا
چو راهم نیست دگر از وصل لاله رخسارت ل نهم بخطه چشم حسرتی بر چاک دیوار

حسن بیگ شکرا و غلی جهانشاه پادشاه ترکمانک سپهیجی ایدی ۰ دور باوجود بو حال بعضی حیثیتلری کسب قیلوبدور خصوصا اقسام سازینی و انواع شعرنی قوتدین فعله کیلتورور تجارع و عام شیوه‌سی بار حبیبی تخلص قیلور ایردی بو مطلع شعرهم ایتوردیکیم شعر سبب این بود که می برد کسی نام ترا ۰ اینکه

دل گوش دمی سوی ملامتگر داد ۰ ل بگذشت سوای که غمش دلبر این خورد
دیدم لبش شبی که دهانم زبر این خورد ل از دیده چون لب سوی تو خوانم نظم گم
از اضطراب بلبل باز اخبر گمنم ل چه داده سبب آن جیب چه خرقه سنجین
محبت هیچ نوبل را نسبت است بمن ۰ تمام عمر جو از خیمه تو بخواهی گشت
بمین دو روز عمر را چه منت است بمن ۰ اسباب غصه بهر دلم جمع می‌نمود
دوران که دانست این همه آسوده دل ۰ مولانا شاهی کلمه دور تخیمی طبعلیدر

بابا فغانی تتبعیدا موفق بولوب دیوان اتمامغه منکوردی اشعاری غیه کورده صاحب طالع ایسم بار اولجه کیم بو بیت و سیله‌سی بیرله کیم چپ اگرساغر گشت دشمن و گر دوست ۰ بطاق ابروی مردانه اوست ۰ پادشاه زمان اول اوغه انچه بیله موازنه قیلدی استادر و دیگه زمانیدین بو وقت غیه

بس

هیچ اهل نظم غزه بو شان واقع بولمایوبدر بو ابیات اوالغیلدان انقذلیک دور کیم چپ باسوم خشک سالی امیدی خورده‌ایم ۰ سبزه ماکر

زور باسرو دو سیر ابنست ل دامن کشان زناز رود هر طرف که باز
چشم هزار کام طلب در قفارست ل ستم نگرکه بهر کس زمانه خوار کرد
ملک شاه بچاره انتقام کشید ل سینه را سوز انجا کرد بریکان ستم
خوب کردی خانه تاریک مارا روزن ل نیم بسمل شده را که توانایی نیست
کشتنش بهتر از آنکه رها کند ۰ چون مولانا حرف را ربی مقدار

تنگ حوصله واقع دور غالبا کیم انباحی جنسی بیله سوز مباحثه و مجادله سیدا عاجز بولسا ایل و اویاق مباهاتی بیله جدل قیلور و اگر حریفه رست بولسا اندین هم مغلوب بولوب مباهات قیلماقنه ملتجی بولور انجیبیت لار ایچین بابا فغان ایتورلار کیم مولانا حرف کورنینک اکثر بخششی بیلا بیتکمک ماخذی بار بو مطلع شیوه تغز منکور ورلار کیم امام فخر رازی سوخت خیلان دل بر حسرت من ۰ که دهد گل ی از تربت من ۰ خشک لب شند و فا دیده و ... اگر از بجسه دو جان وار خسرو چگونه بر تو نلرزم زهر طرف که در آی هزار دیده خونبار در قفای تو باشد فوزی کردی بدامنی نشیند که روزگار در دوران در مکند انتقام رانگی زخم خدنگ او دگرای دل که ... این خانه خراب تو روزن نمیگند حالتی گذر از قتلم راچون تیسم بسمل کرده

38

رحم ایدن بعد از ین جرم سنه کاریرو | ستار العیوب جمع ایلکنده یارانه

بو حرفلاری یلدین اوزرینا جهیدا امراسون آمین یا رب العالمین

امام قلی بیک قزوینی استاجلودور اصفهانده وارد اولدیکت دور
شعراخلاقیغه شعرین بیغ کبیکا او قوماقغه رغبت قیلا الماز آیا ز سبب
بولغای هیچ کیشی نه قابل پلاس یا اغذ توحیدین او قوماس هیچ حال
بو ابیات فه انینک اسمیغه حرفلاری او قورلار کیم **ابیات** منوز تندرست
خوش سنبزه فرنایست * بجز نوید وفا بر زبان ایا نیست * کم التفاتی
یوسف غرور محبوبست * وگرنه در پی محرومی زلیخا نیست **وله** شاها

اگر پیام رفت و چو پیغم زجا * لحظی ز دل ما جگری رفت از دامن خونم
سبزه از خاک مزار یار ان کشته زهران کام * بیچکد چون آب خضر از استخوان من هنوز
گر من بسپاده و برضعف منج گرفت * میتوان از خاک برزد پیر اهنی برتن هنوز
چون کلرخان تیغ برهم نهان کنند **وله** بیننده را بجرم که قصد جان کنند
خوبان بهر دلی که بسپار زند را ز خوش * اول بتیغ غمزه علاج زبان کنند
بر عزلت نحسه پر واز گلشنش * راز شرح دلخوشی که قفس گلفشان کنند
کردم بر گلبسانی که گاه عیش * می در قدح ز خون تماشائیان کنند
تا نیز غیرت دور دور ما **وله** نشتر و ما ند از دل صحبتان هنوز
دلت ز زرده امی باید گشت * که در عشق این کشته بخشید نیست

بخارا

39

بخاری زده اول بلده اهل نظم وارباب سخندانندن
بیغ توتوپ ملک الشعرالیق سنده ایا انیکن بو لوراردر فی الواقع اوز
اصطلاحلاری برله اشعاری کوب بخشی واقع بولور بو ابیات اول اعزنینک در که

دل کشورینه زلف سیاهینک بلا یار * یغما غمزه سی ولایتی پر از رعایا بار
ای چرخ سینه ایار کیمی اولمسون فغان * زیرا بو دنگلی دنیا پر پیو فایار
تیک برا گو کداز ده قدرت اعلا مانینک * اورتو رو شنک بخارایی بهره و یار
بو نکاکل عوضه موسنبل مشبوده شر **له** دل عشاقی پریشان ایلیدین بوده
ذکو کل قیودی گوز خال و خط عارض ایله * اوده یا نماز سو ییا نماز بنجه جادوه دوزر
کوز پنیک نچه بن با مغمه حکم ایلادی ز ترغ * کره کاربنک ج جنینه قارشو دور

باقی چلبی دوم ملک الشعراسی بخارادین سونکرا ایله مسلم
تو نارلار حلب شهر نده اشرف ملاقاتلاری ربغه مشرف بولدوق کاهی
کیم آکن اوقات بجقیر برله ظرافت لار قیلور ایردی یوسف
چلبی آلمنیغ بر خواجه زاده بسی اوار ایردی کیم فی الواقع یوسف ثانیه دیک
اول مطلوب غمه گنا بار ایردی و محکوم حکمی ایردی مکرر آکتوردی کیم
بو کیجه بس تزل ایتیم مبا هاته مبالغه دین تجاوز قیلیدو غیدین
سونکرا ایتدوم کیم کسا تخلیق بولماسا بو کیجه یوسف نینک کابر علی الصباح
اون تازه غزل ایتوب بیتوب اصلاح شرفیکه غه کلتورالم طرح

بولوب آزرده‌لیق اظهار قیلدی بنده در ساعت خاطر جویلیغ قیلوب
مصالحه ایتوب غریب نوازلیق قیله باشلادی بو اشعار انکا ازنینکدور

عسکر فتنه سنکا خیل خط و خال ایچره ❁ تیغ لازم دکل ای غمزه قتال ایچره
قتله لار قانیا دوب ای نیست سینوی خالی ❁ کونکل الماسه زخمینک الیدیم کی آل آب ار
نیچه طوفان اولدی پیدا دیده خونباریمدن ❁ نوح چشم یا نینه کلسه دم اوز مریاشدن
زاله دوش کبی کوسندر ترصیع خیر کبی ❁ برکورای سنکدل آنا دموردن ...
خلق عالم کل سویری کا نکلی بلبل کیبی ❁ اول بی غنچه کا تنها قلادیر ...
جرعه‌دان ایدالکه محتسبدن الاسرار ❁ رند دردآشامه ساغر مطلع الانوار
فلک ضعیفیدا ایچلوم استخوانی ساتیلور ❁ مینی سیر ایلابان احباب هوس ...
کوزلار مهربان اولمز دیبک کلکینش دم راغی ❁ اولور روا الله باته مهین یلواری کوز ...

شاه قلی بیک قاریا اوغلی مشهوردر ایردی روملو دور استعداد فطرتیده
اوبلکم کیشی تخیل قیلیه الس یار شکفته و کرم اختلاط بکیت ور متقدمات
مطالعه سیغه اوقات صرف قیلور اگر عراق شغلیدین فرصتی بولسا
اکثر اوقات ارباب استعداد بیله مختلط بولور مولانا حشم کاشی شعر فنیده
کوپ اعتقادی بار ایردی اویانکلیغ کیم اگر ایرا او حیاتا انکلار حضوریده مولانای
مشار الیه‌نینک شعرلاریغه دخل قیلیه‌السا ایدی طرفینیر ملامت
بلکه ترک سلامت قیلماق کرک ایردی بو اوچوردا اول اعتقادی کا ...

بولوب

بولوب بر مقدار یوق کیم کوپ منصف ملاحظه قیلیدی امید کیم مونی ...
بو ... بولغای بو رباعی لار اول یار عزیزنینکدور کیم رباعی

ای یار صبا نامی اول ... ❁ شرح دل ... وفا دار ...
دل منتظر وصال و ... ❁ اولدوم نیچه ای مسیح بیمار ...
نی دردی بیله صبر و قراریم باردور ❁ نی خود پروای کار و باریم باردور
رسوالیغیما نصیحت ایلابا ناصح ❁ سانمز کیم امید اختیاریم باردور

سوسنی بیک ترکماندور اوایلدا شاه جنت مکان ... معظم
قورچی‌سی ایردی قزلباش ... بکیت لاری ... قرار داده
بکت ایردی عاقبت شراب و تریاک و قمار ... ایلا ...
قابل بولوب اوقات کیچورور ایردی طبعی امیر علیشیر نوایی شعریغه کوپ ...
دیوانی ناتمام قالوب بلدحاطیبه ... و داع قیلدی ... الامیر الامرا
امیرخان کلابه ترکمان طاب ثراه بو حقیر اتمامیغه شروع قیلوب موفق بولدوم
شاهی غزلی جوابیدا کیم مطلعی بودور شاهی توندی الکیم ... یوپ ...
اول ... کیم ... توتار کوریم توتسون ... ایلین ... بو ...
مناسب ... بودور کیم سوسنی شاه ... الکین ... بازار ...
کیلکیل اول بازار کیم توتغای ... بو بیت ... کیم بیت
بل تاپار بولدی نصیحت ... ❁ باشیمه ... واقف ... کیلور

امیر خان بیک اسکندر خان کچیلو قرنداشی توپه اقوامیدین دور
اول مقدار پاک فطرت و نیکو نهاد ایردی کیم اوایل عمرین نهایت حیاچه
کلک نازک تریکی ایردی هرگز پر ادای ترکیب نظاهر قیلماس ایردی شجاعت
و حمیتی اویاکلیغ ایردیکیم جان بیله اصحاب و احباب بیله مضایقه قیلماس ایرگ
بو فقیر بیله طریقت قرنداشی ایدی و حق سبحانه و تعالی عاقبت دار الفرحین معمور
قیلسون دار العباده یزدا عالمدین اوتدی قبری بیر برج ... ابتدا
دخول دور بو اشعار اول انوتتینا زینک دور کیم شعر

ای بلا گردان چشمیت چشم خون پالایمنی	با دو قربان سراپایت زنی سرتاپایمنی
یار بسکه خون شوی دل جوری که بر زمان	در چشم مردمش تو چنین خوار میکنی
بر و شادی که بخاطر ما پا منه هرگز	گل عیش چو ما بطالعان پژمرده می‌کنی
یک حرف درد دلم ای کرنصیب	میگویم اگر چه میشود ز رنگ ادب
در سلک غلامان شمردی ما را	از لطف تو بسیار عجب بود عجب

پیری بیک ذوالقدر ترکمان دور خلیق و صحبت آرای یگیت دور
بارکرم اختلاط و مصاحب همه جار و اوپاکلیغ آرزو اتو بولور
موسیقی علمیدین بهره مند ایرور کوپ تصنیفی بار اشعارین هم
بو پاکلیغ ایرور کیم شعر

هرچند که باشد این ضرور نیامکی	از وصل تو ای نگار دور نیاکی
گفتی که صبور باش سپری ...	

قربان

41

قربان سرت شوم صبوری تا کی	ای کاشکی ... توجه میکشتم
باخود روزی که آشنا میگشتم	در پای تو چو بوسه میدادم جان
بر کشتن ... میگشتم	... رباعیسی هم ...
بخواست که گلدرین ... افغان ... بور	کوزدین ...
وصلیغه قرانماکوپ ...	اسباب عشرت ...

وبو رباعی نی هم ... تضمین قیلوپدور کیم رباعی ...

ای گلشن از سبزه نو خاسته شد	گلزار رخت ز خط چو پیراسته شد
گل بود به سبزه نیز آراسته شد	کلبی ذوالقدر ...

آیغان شاعر لاردین دور ... بیکنا ... بو پاکلیغ ایرور کیم شعر

مگر کی از آن غمزه خونریز کجاست	عشوه زان لب شیرین شکر ریز کجاست
دل مای و معشوق ... بس است	توبه کردیم کنون ...
در بار غم خویش ... آتش ...	حالا ... عشق ... عالم
کشیدم ...	...
فادم ... تا شدم عاشق ...	گر کرده ام عشق این ...
الهی ... کرد ...	بطوبار ...

قاسم بیک رعمی علیقلی خان ... بیکلار بکیسی ... لار ...
قرنداشیدور ... بیک ... طبعی بار ... کیم بیت

دل ز رشک غیر امشب بجران کرده بود • ویران وناد دست بز خویش
یکسان کرده بود • شب به بزم غیر بودی جان من کو یا به شیخ • بوی تو بید
دماغ غم را پریشان کرده بود • جان من چاک گریبانت چه می پرسی چه
با رجالی رافت دست گریبان کرده بود • باز بی آبی تو کردی زخم زنجیر پیش
ور نه این آن یکدو روزی خوبجان کرده بود • وله شمع میان ما و تو صحبت جام شد
تو دیر زی که زندگی ما تمام شد • اول دشته را بجزیم تو ره نبود • آخر چه شد که
صحبت خاص تو عام شد • وله در آتش غم سوختم و یار ندانست • خاک که کرد
اثر بر داشته باشد • وله دو روز شد که وصالش پدید عامی نخت • ز زمانه
دگرای دل چه مدعا دارد • دوره بیک کرامی اول سم علیقلی خان نینک
سفرچی سی ایردی خوب سلیقه لیغ بخشی الوارلیغ یکیت تور علم ادوار دین
کوب وقوفی بار تصنیف لار هم ایتیدی رساله هم اول بابدا ایتیدی ترکچه
وفارسی اشعار بار هر طرز غزل ایتور بو ابیات انیدین دور کیم ابیات
دیده اینک سرکوبی که الفتی دگیل • بیر دگیل ایکی دگیل عاشقی فیرق الله دگیل
غیر این کسب قیلور سکا چون نیدر یکا • ایدر رعنا لیغ ایدر کیم اوتر سی آلا دگیل
ایلیغ گرامی زاکر قیلیغ ان • عشق ورسو وجه کیم بوتنه تالا دگیل
مقصود علی شکیبی تخلص قیلور ایردی آتاسی زیاده بزرک صادق کیشی
ایردی اقوالی تشنیدا او قلیدین شکایت قیلور ارمیش کیم بوجوانمرد که

ادم

42

ادم کبی ادقو بودور مین بو باروب ادقو بودور کیم شکیبا بیر حال شکیبه
خوب سلیقه لیق وخوش طبع یکیت ایردی چون دار السلطنه تبریزدا
متوطن بولور ایردیلار بیلا کافلار تبریز لیغ دور دیرلار بو ابیات انینک دور کیم
کس نبیند گریه ان بیرحم خونخوار انیقدر • کین نیم بسمل صید ابر خاک ملکد ار
انیقدر • چو عالم را نمیدلیغ دلم شاد دست بنداری • همه کس غم چون تو از غم
غم از دست بنداری • من دلخسته مردم و در او صد بار بمیرم •
اجل ر کار تنها با من افتاد دست بنداری خوش طبع بابا کلوده
غالب اوقاتا خوش طبع وسپاهی وضع ومصاحب یکیت دور ایتوردی کیم
بو رباعی مینیم دور • رباعی مرآید وچهره از عرق تر کرده • چوکان بکف
واسب طرب بر کرده • وانذر خم الفهای گرد الوده ش • دلهای شکسته
خاک بر سر کرده • استرآباد دا بدرخان ر کابسالتونه بید انرکه ان
ایکیدا مشغول بولدی جسدی رحسن ظاهر بولمادی شرفی تکلو اول
طائفه نینک ... زاده لاریدین دور بلکه امیر الامرا زنینک اوتو بسیدین
بر مقدار ایوق کیم کوب لوند ولا ابالی بولدیغیدین ملازمت واطاعت
قیلالس کاهی سپاهیلیغ طرقیدا اشترقه دایرور کاهی هم قابلیق
کوسترور جلوه کر بولور اهنک وموزون هم بار شجاعت وقت نه
هم اوزبکا منسوب قیلور بو ابیات اول عشرتزنیک کیم ابیات

ای فلک ای یار خشم بیکسی را تا بکی • بیکلاز هجر آتش حسرت دوتیدا
چه شد • منزه یا کریم که آه بیدا اثر کارم ساخت • جیره دارم که تا مجرّب یا
چه شد **میر محمد ایواغلی** جنابانیغ سلطان حمزه میرزا طابت ثراه قوری
ایردی صادق القول وفادار یکیت دور تحصیل اکچون کوپ زحمت تارتوپ
مستفید بولوبدور اقسام شعرده ترکی و فارسی جدا اتیور بر نیمه ساده لوح
بولدوغیدین اوز اشعارین طلا و لاجورد بیله زینت بیرور کیم مرغوب
و مطلوب بولکای تا بتی سم یمان ایرماس ایکیراک اول نوادینک ایرکیم **رباعی**

روزی که شدم عاشق ای طرفه نگار	•	بیش تر سیدم ز تیر هجرت بسیار
اخرکذا دی زد دلم ان ناوک	•	این درد دل عزیز گذشته بود اول بار
خواهم که بگیرم سر جانان کردم	**له**	اشفته ان زلف پریشان کردم
زنار پرست کوی لعلش گشتم	•	کافر ز ازانم که مسلمان کردم
بو نزکه **رباعی** اینک دور کیم	•	بند اولدی عیبی زلفونکا دانمار کونکلم
کوب کوب سینک چکدی او شا کونکلم	•	از بس که جفا غم اولدی جانم معتاد
کر یا د وفا ایتیا اینانمز کونکلم		**قلیچ بیک** دار الخلافه بغداددا

دیوان کاتبی و خشا دچلبی خواهرزادہ سی ایردی عتبات عالیات عه
بارغاندا بو حقیر مریض بولوپ او تکلار تنیک دیوانخانه لاریدا
بر مدت کوشه گیر بولدوق بزم رفع ملالت میرزا چون مرو معشوق

صحبتی

43

صحبتن ارسته قیلوب بو انکلیغ خاطر قبولیق قیلور ایردیلار طبع روم
اصطلاحیلا موافق دور بو ایکی بیت انینک دور **بیت**
بی توردم سوز عشقیلا سپهر شعله سی • نزاریدین فروزان اولدی چرخ رنک
مشعل ماهی • سینیمچون بوزچاوردی سویلامیشلار استانینک دین •
یلان دور ساری یوزی قیتسلم یلان و آللاهی باتلی **امیر بیک** افشار دور
تخلصی سیم امیرقیلور یمان یکیت ایرماس بو مطلع انلار نینک دور **مطلع**
بتم راضی که کوی غیر پیغام ترا • نه ادب ترسیم که ارد بر زبان نام ترا •
یکقطره خون و صد غم و محنت دل منست • یکدرون و صد هزار بلا حاصل
منست • **وردی** اول ایرانی دور تازه تشو و نما قابلیتی بار دیغ
هنوز صفاسی بار طبیعتی خوبدور بو مطلع انینک دور کیم **مطلع**
توبه وقت یکی ناله ذکر ذرد دی • نعوذ بالله اگر درد لش اثر نکند
پیرقلی بیک یوسف بیک استاجلو اوغلی دور شاه جنان
مکان زمانیداش هزاده سلطان حسین میرزا اتالیغی ایردی
دولتمند کیشی دور شعرم ایتور دیوان آتا سیغه موفق بولوبدور

بو ابیات انکلار نینک دور کیم **ابیات**	•	خطی عکسی کورونور دیم کرایان آه
موی خیلی که در ترو شدی کم کشان افتاده	•	بو فارسی بیت هم انکلار نینک دور کیم **بیت**

زنابان شده غرق عرق خوکواره دیدم • شدم حیران مبان ان ..بان

محمد بیک سمرقندلیک بیک قورچی باشی‌لار نسلیدا بولور ایردی
شمسی تخلص قیلور ایردی مشهور بولدی غالبا کیم انکلارنینک سپاهیگی دور
بو ابیاتی کیم دور ساقی نوشلاریدین خاص بیرسین قیلوب شهرت بیرکالادور

بو دور ساقی سرکوب شهر دور کیم	ورنه	چرخ فلک اوروب دور سه
بی انکلیشم دو غاز ام یار بیله دین	۰	منع ایچکالیسی کوکدین بیناریسه
بی انکلیشم دو کاز ام یار بیله دین	۰	مولانای ترکمان اول طائفه‌دا

کیشی اوغلی ایاس فقا صاحب داعیه بولدی عجب بین ازنا حد شدین اعلی
لاف شعر مشرف بولدی جهانبانیغ سلطان حمزه میرزانینک معتمد علیه بولدی
شعری ترکانه ایتور ایردی میرزا اسلام اصفهانیغه محمود ابو بیتنی مناسب
ایتمیش ایردی کیم بیت شاه چه شد گر ز تو دختر گرفت ۰ دختر
بوکر بیه بکر گرفت ۰ شاه بو بیرنی امیر انور باشی کیلمسی و چراغ جلوه دار
تهدیدی بیانیدا دار السلطنه هراتدا بیر غزل آیتیدی مطلعی بودور کیم مطلع
چرا غوره دو رنک کیم چراغ کبکش کیلادور ۰ بوکیشینی نازدا کیم اول حسنینک بیله دور
تنها بیک اوزبیکدور کیم اختلاط و مجلس اهلی ولوند کیشی دور
بابور دکی بیلیغ و موافق بیلیغ اهل روزگاردین متمتع بولماس شعر ترکانه ایتور
بوزرکی و فارسی ابیات اول عزیز نینک دور کیم ابیات عاشق دکیل اول
کیم کیم بنام اولماس ۰ بنام جهان و شهره عام اولماس ۰ عشق اهلینه

44

بو صبر لیقی عجب ایمیه ۰ بوطانعه دا صبر بیله آرام اولماس شعر خاص

بجرم عشق اگر بکشندم عاشق است	۱	نگار روم چلیم غیر عشق کارم نیست
نهفته راز دلم تا بحشر خواهد ماند	۰	درین زمانه کافی چو راز دارم نیست
کشیده ام ستم خود را جیب تنهایی	۰	رفیق و مونس دل غیر فکر یارم نیست

سکیزنجی مجلس تازه‌نینک فصحی و بلغالاری ذکریدا کیم بو کون کونکول
میدان سخن انکلارنینک خم چوگان طبعلاری دین سرکشته بولور
و صید صحرای نظم انکلارنینک سمند فکرلاری رکضیدین پایمال بولور

مولانا لسانی خطه پاک شیرازدین دور مشهور و معروف شاعردور
عاشق لیقدا مولانا یا تکلیف مسمی مخدوم ازبرانه بولور والا پاک عقیده
مستجاب الدعوه ایردی دیرلار کیم بیر کون مطلوبی رنجا شیخ صواب
بیرله مولانای مشار الیه دین بیرکلی وجه طلب قیلور کیم شاید اول وجه‌غه
اودیانیدین سرکو بیغه کیم زاف متردد بولا الفاسی مولانا باچود انکلاس قبول قیلور
متوجه بولغانداخاطر نیغه خطور قیلور کیم بو عقده کشایش یا ایمس مکر اصفهانی
میر نجم ملاقاتیدین کیم اول زمان بنینک وزیر اعظمی و امیر اکرمی ایردی
بیرله بیر قصیده میر حیدار قوم قیلوب تخلص قیلور ایتورلار کیم میر حامد ایرور
قضا میر جاده کندا بولغان زمانده مولانا داخل بولماق ایستار حاجب لار
مانع بولدیلار اضطراب بیرله حمام سرپوشی جامین سیند وروپ ملاحظه قیلغان

زمانه‌ده امیر نجم حضرتلاری خاطر نکته‌ای خاطرلاریغه کیلور کیم مولانا اساسی جهتیدین
بیر نیم علاء شمیر خط متوجه بولا المادی مولانا بو قاعده‌دین آیتور کیم کیلوب دور
دربارلار مانع ایرورلار میر واقف بولغاندین سونکرا بار بیرورلار ربه
قصیده‌سی استماعیدین کوب متوجه بولوب خواجه زاده‌نی طلب قیلیدیلار غزل
بعینه شفقت قیلورلار مولانا وجه اینکیم اعطلاری غزلنینک قاشیغه ایرور
خواجه زاده‌ده اول حال وقوعیدین منفعل بولوب عذر خواه لیق لار قیلور
غرض کیم بو یانکلیغ حالات مولانای مشار الیه‌دین عجیب و غریب
کورونور زیراکیم زیاده‌ه یا کیبنه اعتقادی کیمنی ایردی مولانا مستغنی
الالقاب دور چون بو مختصر رساله‌نینک اول مقدار وسعتی یوق‌تیم
اول عزیزنینک اشعاری انتخابیغه پراو کنجایش بیرکای بنا علیه
بیر نیچه ابیاتین رقم قیلور بو ابیات اول جمله‌دین دور کیم ابیات

چه بد کردم که دیگر مهر رنگ شکر دارد ❀ نقاب ناز بر گل همه در باد دلم دارد
نزاران کاکل را شنیدی که سر گردان کجا ❀ نهال ناز کی و نو جوش بر غان در دارد
منم زان نرگس ناز کی اشین چشم زمانده ❀ ز مژگان تا جگر صد پرده خون بر یکدگر مانده
من از غم دست بر سر او بجا دیده بدر ❀ بر غم من تواضع کرده و دستی بر سر بر زده
بنجه قصد قتلم کرده و از صورت عالم ❀ چو صورت شد ز حیران دست و خنجر بر کر
رقیب خونی ز عالم قصد سوی کرده با جانان ❀ اسیر سینه از عالم اول بر بر زده

نوان

45

زلاف دستی یاد ربای بسترانم زد ❀ نه دور راه و نه قافلش دست و پای بسته‌انم زد
ز کز سوز محبت نصیبی چه باز خود کن ❀ گر من پروانه ام خود را بجای بسته‌انم
در اثبات دعا کردن من خوش شم یار سید اند ❀ که عاشق بینه الا الف قافی بسته‌انم
چه غوغا باشد یارب که من دیوانه بر خیزد ❀ که از فریاد من صد یارب از هر خانه بر خیزد
بو دوز خرمن هستی گرده ام گبستی حاصل ❀ گر از هشیاری از من نعره مستانه بر خیزد
ز زنان کی شمع مجلس بیکنه پروانه را آتش ❀ گمانی که باد هیچ از جانب پروانه بر خیزد
لسانی تازه کرد افسانه من شمع مجنون را ❀ چنین باشد بلی افسانه از افسانه بر خیزد
بغل خیز از کتب تو چون نافه غنچه رست ❀ من دل تنگ یک حرف زبانی ننمانی
بستی عاشق از سنگ ملامت خانه سازد ❀ بدیگر دست تا بر سر زند و برانه سازد
میان زاهد و رندی عالمی از هم برانم ❀ که هیچ از خاک من تسبیح یا پیمانه سازد
گر بگل پیوستم ز گلخن بعد خارش ❀ در مسیحا را بجان همدم شدم بیمار شد
گر ملک در خانه بردم خوشتم از صحبت ❀ و در پری در پرده پروردم سگ بازار شد
زهی شفقت یادی نیازی داد فرمها ❀ خرم فرنگی زلف سر کشی را طوق کرده‌ها
بجال آتش نه غم ابسه کرم برده بود آب ❀ سکان آن سر کونا لها کرده و شیر نیها
که دار از هوای گرم گلبرگ تر خود را ❀ مرزای گل عرق شناس قدر گوهر خود را
بلطف کشتی دریای خوبی صد خطر دارد ❀ که آرای بستامی توانی لنگر خود را
هیچو گل جامه برکه چاک که از لطف و تن ❀ می توان یافت که در دل چه خیال است ترا

45

بجان عاشق مشو ای شوخ محبوبان شیدا را ❊ که از یوسف نزیبد عاشقی کردن زلیخا را
ز کوته دامنان در یک نظر صد دل بدام افتد ❊ چو در غبغب کشند از چین مجعد دام دلها را
بصد خواری رقیبی از بهشت جاودان بیرون ❊ اگر روز ازل آدم ندیدی روی حوا را
زن از مریم بود در کسب آلای منفعل پیران ❊ لب نازک لبش از انفاس جان بخش مسیحا را
انگه ای آه ای جگر کز غم دندان ازرگی ❊ از کجا چشم و جوانی دردمندان گره بگشا
طورمن با آرزو و بیچو جان شکل پسند ❊ مرکبا سودای این شکل پسندان از کجا
غم و اندوه و بلا گرد داغ جمعند ❊ عاشق امروز بجمعیت اکم باشند
سودا همان و عشق همان و جنون همان ❊ یعنی همان لسانی دیوانه توام
میرم بوداع بچه تو تا تشنگان وصل ❊ بینند حال من که کشند از زور تو
در چشمه سار آید ز رسم گلی کند ❊ خاری که مانده در قدم از جست و جوی تو
تو کرم بلاک خواهی دگران ز غیر سوزم ❊ یعقوبی بمیرم که از آن تیر نباشند
گر توان بوسید لبهای شکر خند ترا ❊ جان سپردن سهل باشد آرزومند ترا
آنکه بسر در پایم رفت و میکنند خلق ❊ خون ما چون شیر در بادا فرزند ترا
امروز پریشان ترا زانم که نتوان گفت ❊ وز درد جدایی نه چنانم که توان گفت
بیداد گری غمزه فرو برده بجوزم ❊ نگرفته حریفی رگ جانم که توان گفت
جای من دیوانه بسنگلاخ نگرانم ❊ اما نه بسنگلاخ نگرانم که توان گفت
بگذار که سیاهی داغش ز رم مگاک ❊ کین داغ را قبیله ز پیراهن کسیست

مردم بسر گرانی او سیمتنان کجاست ❊ نازو عتاب تندی خو سیمتنان کجاست
ایم غم لسانی آزرده شد گوش ❊ طعن زبان بیهده گو سیمتنان کجاست
تو نخل حسنی و جز ناز و فتنه بار تو نیست ❊ کدام فتنه که در نخل فتنه بار تو نیست
هزار میوه ز بستان آرزو چیدم ❊ یکی بلذت پیکان آبدار تو نیست
کرم بگو بدو جفا بکشتنی بخبر بجرم ❊ کر دست جنی و اینها بخت بیا بار تو نیست
ز کعبه تو لسانی کتاب شوق بپرست ❊ بصفحه ز رسیدم که یادگار تو نیست
مصلحت بیند که گردد بار و بگذارد رقیب ❊ مصلحت خوبست اما مصلحت اندیش نیست
خرم آنکه روز از تب بیهوش من خویشتن است ❊ تا زنده بود در هوس من خویش است
ای همنفسان آتشم از من بگریزید ❊ هر کس که بمن دوست بود دشمن خویش است
خوبرویان همه بدخواه و دعاگوی خودند ❊ نیست کوشش که در وصف بدآموز کسیست
چشم از روز بدت لسانی نبیند دور ❊ چشم بد دور که مانند تو بد روز کسیست
اگر با بنده یاری مهربان پیش از این باید ❊ دگر نامهربانی کسی که از خوش ازین بیش
نی همین سر رشته بیدادی باید گرفت ❊ مهربانی و وفا هم یادی باید گرفت
نخل حیات من دل پرخون برآورد ❊ نخلی که خون نخورده باز این چنین بر آورد
لیلی مسی که شام اجل برد زیر خاک ❊ صبح قیامت از دل مجنون برآورد
گفته عاقبت کار لسانی در کیست ❊ مردم و عاقبت کار نه پیدا شست
گر بمیرم این سخن بر گور من خواهان نوشت ❊ خیر مقدم بلکه هم ز آنوبت لگی نفس

پس از صد بیقراری جان بسر بردم که کردم شب / همین آرام دیدم بعد چندین انتظار شب
حساب غم دل بیکرانم شب سوختم جانا / ببین کردیده روشن کرمی روز حساب شب
فلک رفعتی کز همت تو جهت دانستم / که جای پاسبانانت دفعا بیرون درگاهست
ردن بخاک پای تو با جان برابرست / خاک درت بچشم چو حیوان برابرست
بیدارم که زلف تو نبود در آبرم / با صد هزار خواب پریشان برابرست
عاشق منم که از غم دل چاک سینه‌ام / در عاشقی بچاک گریبان برابرست
هرگز غبار خاطر موری نبوده‌ایم / این سلطنت بملک سلیمان برابرست
بگیره دامن ساقی چو چشم خویش / هست اینقدر که عاشق چه دیدنام و نشان
نه با تو دست هوس در کمر توان کردن / نه آرزوی تو از دل بدر توان کردن
نه از پی تو توان آمدن ز بیم رقیب / نه بی تو روز بپایان دگر توان کردن
بیا که گریهٔ من آنقدر زمین بگذاشت / که از فراق تو خاکی بسر توان کردن
خرابه‌ست من آن طرهٔ دوتا بگذاشت / غریب سلسله داشتم خدا بگذاشت
بروز مرگ نه نومیدم از خیال کسی / گرفته بود دم و ایام بیوفا بگذاشت
رقیب حاصل گلزار وصل خار که او / گل برای رسانه و بجا بگذاشت
ترا که خوش نسبت بمژکان خوانش / ولی ترا روش مژکان ابو آبرو است
گل مراد ز بستان نصیر خود چه جست / هوای کار رسانه درین دیار بجست
هم از نام نامه کو همت و همه ... / از آرزوی دل بلند و دستش ... گشت

بو بالیغ

47

بو بالیغ ابیاتی کوب بار تبریز داوزب بولدی فراری با حسن قبری جوار یدا اورق دور **مولانا نصیر اصفهانی** اکرچه اصفهانیدین دور نفاهموار و خوشن صحبت و بعذنت کیشی ایردی عاشق پیشه هم بار ابر و علاوه الاسولاک شاه الیه تا خواجه زاده سی برا مختلط بولا ایب امتحان قیلدا لیاس العاشق بولاس ایردی با روزنانیدا اکابر و اهالی ترک و تازیک اوزادنیک صحبتینه راغب و طالب ایردیلار بو زمین بیت اشعاری بار چیریت ملوک حاجب الیعدالو حتی شاه بادی ایس روز خواجه حافظ قدس سره دیوانی تتبعیدا موفق بولوب اینامعفر تیکور دی کوب بخشی سوزلار اول مولویدین شهرت توتدی بو ابیات انکاررنینک دور کیم **ابیات**

فریبی کز دو اول خورده بودم یادی آید / چو بر نرگس ای کز او دلشادی آید
که را حال کیفیه و دوزه زند کانی نی / چکند غصه ندانم عجبات جادو نی
درد او اگر بخشد بلا را جان دهد / گو چنان عاشق که سر کرساو جمیع ازاده
بهانه چشم بالیدن کنند تا شکر و سوم / چو برخیزد ز خواب ناز و چندی دو خود سوم
نه بنگر نگاهی جانب او میبکنم / صنم کر جا که او باشد بهر سو میکنم
نه زنسل و طلب او بجهان دو کرم / نه ز ضعف است که از خود دم وبازکیم
کز سر درد است چشم نم کزانر برکشد / از جفایش کردم آه و چو دو ما سوزدم
که در دل و دوری ز سوز من خبر / چنان نهان ز توام آتش بجیرت
 / مردو عالم را بیک دیدن ز چشم من بکند

این زمان خود اندک اندک دلم جا می کند ۞ گر نه فریب وعده روز جزا بود ز تو
سوی من کاو دجان گر ز پای کارا ۞ علاج درد ضمیر نشد نبید ام
گر گفته بود که در رت دوا پذیر نباد ۞ بحکم صبر ملک عشق را امن و امان کردم
جفا استاتم شفق بلا را مهربان کردم ۞ ای عهدشکن ان ز صحبت بکجا رفت
ان بستن پیمان محبت بکجا رفت ۞ خو کرده رخ از تشنه دیدار چه پوشی
ما هیچ نگوییم مروت بکجا رفت ۞ بگو بگر بگویم بیقراری بود پیداست
برا من فتاده خاک ره بود پیداست ۞ چه دوست ابگر دوم زان در رضا بیاد
که سکینی بیند در روزگاری بود پیداست ۞ هر کس که دیو گشته ر اکنف ک بیبت
کز هر از روی دل از جان گذشته است ۞ از حسرت دیدار تو باید دل پر درد
ان ذوق که در لذت دیدار نباشد ۞ مجلس پر رنگ اغیار است سوی اسم
زان اشارتها که یاد از صحبت نهانش ۞ ان ذراشی وعده را قربان شوم چون
بیندم از شرمساری وعده دیگر ده ۞ وصل و ایام اضطراب شعله شوق
چند روز رنج بخواهم سزای من ده ۞ جان از نظاره دوش خیال کاشانه بود
گذشتم آرزو بدل من که نداشت ۞ ملک از خدا خواهم و روز محشر
چنین تو شمع تا دم حال شب دراز ۞ تلقین ببین بوقت شهادت چه بیکسی
بگذار ای رفیق زمانه به او مرا ۞ دوش از وعده امروز تو امید
فکر آن شب همه شب و چه با جانم کرد ۞ تا دم کرم وعده دادی و فدای محشرم

کازوز

48

کازوز هیچ وعده خبر دانمیشود ۞ یاد کن سوز جگر از جامه و کان از هوس
چو آتش ز حسن قد شعله ان که نفس شد ۞ ز خانه دیر از ان تا من برون آید
گر بوالهوس ز ره انتظار برخیزد ۞ کمال بخت که آیی بدین نوازش کیست
ز رنگ از من ان چه از برخیزد ۞ اوز ولایتی دا اوتدی نظاری سم

اول پرده‌دور **غزالی مشهدی** ابتدای عمر پادشاه اولیغی مقرر بولوب

توری و ذوالی بجوین ابتوب کوپ مشهور بولدی شاه جنت مکان زمانیده پرده افزایی پرتو ترحم بولوب جلای وطن اختیار قیلدی هند غه باروب اکبر پادشاهیدا مقبول القول بولدی اوز سعیدین زیاده رعایت تاپتی جمعیتی هم الی بین تمن دین زیاده بولدی جمعیت زادی زوال فی دلیل بولدوغی مولانا بهشت زالیه باید اصح ایرمیش دیرلار کیم اوتلی جلد کتاب تصنیف قیلدی بو کلام جمعیت خاطر دین ایراغ ایرماس نقش بدیع اتیق یپرک تا بین واقعه گیلتور دیلار فی الواقع بیان ایتماقوم بو ابیات اول کتابدین دور **شعر**

یا منکر سوی تبان نبستن ۞ یا قدم دل نکشی از رستخیز
ای که تبخیر زده شدی دیده باز ۞ سیل بیبین در شب هجر دراز
کان نه در سینه چو کاوش کند ۞ خون دل از دیده تراوش کند
چهره گل گرچه تر و دلکش است ۞ بلبل خسته را آتش است
سرحت غزنا که جفاکش تر ۞ سیل دل ما سوی او بیشتر

درخ بی قسمه چو گیسو سیح * نافه بی مشک نیز زاهیچ
لاله رخساری که خط بوی نیست * همچو گلی دان که درو بوی نیست
گرمی بی زور نموشی رواست * شعله که سوزنده نباشد هواست
حسن بپیرایه چو دلکش براست * طره مشکین خوش و خط خوشتراست
دیدن هر ساده نشاید بسی * صفحه نوشته نخواند کسی
خوب بود ساده ولی در نظر * زو خط نو رسته بود خوبتر
ساده رخانید که سمن غبغبند * تا خطشان نیست تنک مشربند
کاش خطی از نو زند اول بروان * تا دل عشاق نسازند خون
بار دگر نو خطا کرساده اند * هستی ما را بفنا داده اند
خوش خط سر عشقند و بس * نادره گان سان عشقند و بس

بو ابیات هم مولانا شارالیه نینک دور کیم ابیات

نرخجون در بساط عاشقی گوکی ما نن * همه رفتند و اکنون نوبت سودای من
زنهار که کی جیران بود از صور ما نیش * از رسته زنجیر گسسته جرس در پی ما
بس پیچ و تاب از [illegible] مجنون زنجیرش * گر دست قضا از دیده در [illegible]
نه زنجیر [illegible] نه زنجیر [illegible] * کمار زنجیر زلف [illegible]
گرد خاک کنی نبود بر تن ما * هر تن از سوز درون [illegible]
از کوی جنون سلسله داران همه رفتند * ما را گو نشینیم که یاران همه رفتند

گرم زنار منع توان کرد حسن را * آن غنچه دهانی لب اسپه [illegible]
گرم زعشوه منع توان کرد غمزه را * حسن نیاز مند طلب [illegible]
گرم ملیح و مخمورم شهمانازم * آن غمزه حریص غضب [illegible]
لاله کی بیت رفتن و دیدن نرد دور * وز نه زرد یک هم رخصت دیدارست
غمش بیاد و جنگم خدا [illegible] * [illegible] لبان [illegible]
اگر گر دشتان [illegible] * اگر [illegible]
ابوجه کار وان مصر گرشته * یوسفی دارم که گر [illegible]
بکه صد جو هم از تو که بنشم در انتظار * حاکم نو [illegible]
عشقبازان را زر دارد [illegible] * بچو من [illegible]
از ظلم دوستی کاندر [illegible] * نسیمی دارم اشارت کن [illegible]
بار در جان بر [illegible] * جان من بر جان [illegible]
از عشق بلا بت شنید گر [illegible] * یعقوب که دل در کف [illegible]
بیطالع کمان [illegible] * [illegible]
بند [illegible] * [illegible]
زورق کران [illegible] * [illegible]
خوش [illegible] * [illegible]
بهر کو خواهشین [illegible] * [illegible]

49

مرا ز کیش محبت همین بسند افتاد | اگر کرم هست صدا ز سر کرنای نیست
کرشمه کرم سوالت لب سخن گنجه | که احتیاج به پرسیدن زبانی نیست
یکبار نام ما بغلط بر زبان آورد | ما را شکایت از قلم مشکبار نیست
با چو چیان بآن کلاه سنم و یکرنگیم | گر بمه زرست چون خوردیم ساغر نکیم
مرضای راه دین با زار زحمت شده | قند اگر بسیار شد ما قدر شکر نکنیم
ما دو دختا ... ایم انها کرده دیگر نه | با وجود شبه یک شاخ نبات نکنیم
هنوز زور و زری و زه را آزمایش نشده است | هنوز مجنون قید و رها پای نشده است
نکه ز خیره دیدار کوینه امروز | کرست فرصت و طرح جدائی نشده است
ز اختلاط تو امروز را قسم صد چیز | عجب که داعیه بیوفائی نشده است
شکفتگی شده چهره روز نیست حالی | اگر غلط کنم از منش ملالی نیست
بر غصه که گرفتیم و درد سر بردیم | ز انفعالی و ما را اهم انفعالی نیست
دلتنگم و با هیچ کسم میل سخن نیست | کس محرم افسانه بلبل و جز نیست
گلگشت چمن با دل ناسور توان کرد | ازرده دلان را سر گلگشت چمن نیست
درخشم چه چند بدانند که خونست | از اگرین فرقه که خون است و کفن نیست
کوه کن با این همه خارا شکافی ... | داد جان و زخمه در شده ...
میان کوشش کم در نخچیر ... | اگر چو غنچه ... دل بود ...
بکنج این قفس افتاده عاشق جهان غم | اگر تعلیم خلاص ... دام میگیرم

50

بنده کی صبر و کرم رفت بود این تازه چو صبح | غلط کردم چرا این صلح بی سنگام میکرد
دین غنچه کاوقات من صرف کلک شد | باده در بزمگاه عیش ... در جام میکرد
هم راه انتها نیست ز رود و درم طلب | اگر صیاد است با ملامت شکی کام میکرد
چه رنگ اسیر ما بود ... پیش از این وحشی | بسی بود ازین گرد ... نیش از سنگ نام میکرد
شب هجران تو شریف بهمه جا ببرد | در پس کوچه مردان شب یلدا ببرد
خانه غارت زده کابم ستم کو می ناز | هر چه اندوخته باشیم بیغما ببرد
ما ز آن حسن نداریم بغو ما گر ناز | صبر و آرام ز دل طاقت و شکیبا ببرد
عشق چون بر سر کس حمله پدید آرد | اولش قوت بکر بگذشتن از پا ببرد
با چنین درد که وحشی ز خدا می طلبد | یا کشش کشتن کنم نام مداوا ببرد

مولانا شریف تبریزی اول ولایت ... وسط الکسیدین ... دور
هموار ... شاعر دور خواجه غیاث الدین کهره ... ترکیب ... وکیم
... اعتقاد دیدا بود ابرو ... بیانکلیج ... و مقصود ... ابو لغار
... سلار بیکلیج ... اگرچه ... دا هجو ... لایق
... ترکی و فارسی ... علاج ... و
ازرق چشم و ... بیانکلیج ... زیاده خوش طبع ...

تیلار ... اول ابیات دو بیتی ... / اگر نه زخم ... | اگر ... پرستندگان آتش کبر / جسته ... در فرهنگ نیست

سبب نور کوزنک ناشی دوشنک چاغی | کوزنکده سیح زاوق کوکلی کام
خلاف اولمیشم که کوزدین اراق کوکلدن ایراق | بیچوب قلیمه نشه ناق [illegible]
بلند مرتبه سوزی باستحقاق | دیرلار کیم بوجو مشهور دولوب خواجه

مشار الیه قبلدا ایتمیشلار کیم مولانا شریفی کیتور سوزلار اکر بوجو [illegible] اوقور رعایت قیلار پیر و الا باقی ایتماسلار پیر مولانا شریفی حاضر حاضر اینکا نذا بلا توقف خواجه نی مخاطب قیلوب بیت اوقور لار الّتی یوز شاهی و پیر خلعت جایزه پیر ورلار اول بیچو ملا نی قصیده ارقیه ایتو پیرور او کوشش خوب واقع بولوبدو مطلعی بو دور کیم مطلع

نیستم مقبول یکدل آه ازین ناقابلی | بعد ادم نیست حاصل او ازین بیحاصلی
بوبیت هم اول قصیده دین دور بیت | گفته ام [illegible] گفته عذرا گفته
خارج پیچ ازانم با وجود [illegible] | بو ابیات هم اوزین دور کیم ابیات
بیاغ خوبان ان کل رخ چو حسن بی بدل دارد | کو از وصف رخش عجیب [illegible]
زرو دوران [illegible] | فلک بسیار ازین [illegible] دارد
شریف از کاشتی [illegible] | اکر عشق [illegible] عمل دارد
هر که را دیدم بدرد عشق محرم ساختم | خویش را در عاشقی رسوای عالم ساختم
پنهان داغ را کردم سیاه از دود دل | پوشش آسوده کی [illegible] ساختم
شمع را دیدم که از [illegible] | هیچ چون [illegible] ساختم

بیکم

51

انچه عمر جان از [illegible] چشم بود | اخو از تا ساز [illegible] دوران بان خسته ام
از جهان جهر [illegible] بسیار [illegible] | زانکه کار [illegible] خویشتن کم ساختم
مدام در غم ازساغر الم خوردم | زغم خویش شدم سیر بس که غم خوردم
نمی شود که نشویم کتاب [illegible] | بمصحف رخ [illegible] خطان قسم خوردم
بهاد [illegible] سوز و گداز کرده ام | برون فتاد از پرده راز [illegible] دارم
اگر دو [illegible] نیاز [illegible] | [illegible] و نیاز [illegible] دارم
همین [illegible] ناز [illegible] | کرچه با تو دارم نیاز [illegible]
[illegible] | چنین [illegible] دارم [illegible] دارم
کی [illegible] صحرا امیر بود | عشق با او [illegible] جانبود
[illegible] بسیار [illegible] | [illegible] دمرز [illegible]

عاقبت ترک ادب قیلوب مولانا [illegible] ایردی بر [illegible] تضمین قیلوب سهو القلسان [illegible] دیرلار کیم مولانا [illegible] بهار عمر [illegible] بردی امید کیم [illegible] سمعه بو [illegible] مولانا محتشم
کاشانلیغ دور [illegible] صاحب سامان و [illegible] غالبا کیم مولانا [illegible] اختلاط [illegible] خالیغی بار ایردی [illegible] ایردی

کیم اگر برادرینک مضمونین اوزره ایتسه ایدی ایردی طمطراق لفظی مکمله سی
کیتی مضمونه نسبته سرحساب بولماس ایردی بو ابیاتی آنینک که اشعار ریغه
هیچ نسبتی یوقدر خصوصا بو غزل آنینکدر کیم **غزل**

کدام سرو بسنبل نهاده بند نقاب * که برده دل ز نوای دلبران شهر قراب
نوازکی بدر کردن بکوی عشق کجاست * بسکه تصرف انداز دلبرم که برده ز تاب
بحمدلله که سکست حال دلخوش عاشقان * که چون جو بیدمدان کور ورادو وفات
بو ابیاتی دخی آنینکدر کیم **ابیات** * سوم پیاله که چو خبر ز خود فلک ترا

کرده ام تشنه بود رقابت چنگ ترا * بمن از بد کمانی بسکه چندان که نسبت
که من هم در کمان افتاده دیده کیم کام * اگر طبیب نمی شکلی بدار عشق
وگر طبیب غمی را کنی مرهم دوا دارد * بمن که روز و شب از مهر حسن نکران
سرت ز ناز گرانست وای بر دگران * بخرمن شعیب دوران کند عنبر کوش
عجب خوشی که ز بالا به پایان بیرون دوش * چو گنجینه کیست مرغ دل بدست طفلان کی
گرمپش از من ... دامنک ... * مطلعی ... اسوز باده ورلار کیم

کمال اسمعیل آنینک دور العهدة علی الراوی هم کانت ذا الامانی وارع
ابلدی **خواجه حسین ثنائی** سلطان ابراهیم میرزا نورقیره
مداحی دور میرزا احمد حب اکوب قصیده سی ایدوب فکرس املی ایدی کیم
اکثر ابیاتی نسخه محتاج ایدر که المعنی فی بطن الشاعر قضا را خواجه

حاضر بولنماسا حاضرلار شعرنی آنینک معنی سی یوق دیو ابیات قیلورلار اول
عزیز جان ایچا بو پر در کیم لفظا و معنی شعر کبی دخی خواجه حسین ثنائی ومولانا
محتشم ایکلاسی برچنی شاعر دورلار فاما میرزای مغفوردین استماع
ایده رم کیم مباهات پیدا ایتور ردی کیم خواجه حسین شعرن فهم قیلارمین
بهر حال لفظ کوتاه ولیکن قیل املا معنی آیق ایردر بو بیت آنینکدر کیم **بیت**

گر نشد چاک ... بس آینه بشخص * بیند تمثال خوبش ... در قفا

بو رباعیسی آنینک هیچ اشعار ریغه نسبتی یوقدر کیم **رباعی**

ای خاک نشین در که قدر تو ماه * دست طلب از دامن وصلت کوتاه
در کوی تو زان خانه گرفتیم که مباد * آزرده شود خیالت از دوری راه
بو ابیات هم خواجه حسین آنینکدر کیم **شعر** * چنان خورد ز لبان آب تیغ غمزه ...
گر از خون مردم بجای خون در ... * باید ازین ... جسم ...
عامد ... از کف دولت خدا * ... کف ...
زیب شب ... سایه ... * از قبول ...
پس ازین جای کند در حرم دل ... * ...
... سلسل شود از پی ... صبا * باغ ... دیده شود آفتاب
شاهد حسن ... نقاب * ... بهار
گر نخاشت گل از دلستان گلبن بار * اگر ز راه اثر بگذرد هوا بشام

53

دگر بکوچه‌اش ز بوی گل از سر دستار ❊ شده است خوبی امر اینچنان که عادت

گذشتن از سر دنیا بسی بود دشوار ❊ هوا چنان برطوبت که بیم ویرانست

گشنه اگر بمثل شکل ابر بر دیوار ❊ رسیده حسن درختان بجایی که بدن

زچوب وقت سبب است نیکنند از ❊ بساط سبزه چنان شد ز اعتدال هوا

که هر کجا که تماشا کنند او لولا ابصار ❊ بود ز کثرت خوبی از آن مکان که

چو نیز خاک نشین رفتن نقطه دوار ❊ بقبله رو کنید هم سوی او که بدل

منور طاق قنا طاره در گنجد ❊ بعهد حفظ تو نبود عجب که بی اسب

هجوم ژاله بدکان شیشه گر گنجد ❊ عجب گر نشود مو لکات زر جسیم

مهابت تو اگر در دل شه ر گنجد ❊ **عـ فی** شیراز لیقی دور

یغشی طبعی بار در بار چه فنده بی نظیره دور شیخ هنر مدارس تکلف سخن ان اسرار بغیه
جواب اینو بر در لکن نام بولماز دین بوردن و وفات بولدی اخو قتیدا
منده عنه قلوب برنجه ایام اند و دراجی بولوب اخوکا سوردوه فوت
بولدی کامل دیوانی بار جمله نظم اهل اشعار دا لوکه پسند قلنشلار دور

بو ابیات انکنکی دور کم **بیت** ❊ تحفه و رسم نکبر در سینه افکارها

سایه گل برنتابد گوشه دستار ما ❊ مالب الوده بمهر تو بکشایم لیک

بانگ عصیان میزند ناقوس استغفار ما ❊ عرفی دم زعشت و مان هستی تو

انو نجه مایه بار بر بستی تو ❊ فرداست که دوست نقد فرد وس که

جوال

53

ولـه من القصیده

جوای شاعت و نهی سستی ❊ که غنچه ... تو نکرد ... بجا نی

بیا که باد لم ان میسکند پریشانی ❊ که موج آب حیات ... پیشانی

کسی که تشنه لب ناز نست میداند ❊ که بی تو مردم و انکه چنین با سانی

ز دیده رفتی و هر دم جان نفس فرما ❊ محبت ... جمع با سلمانی

نشست غمزه اسلام دشمنت که هر روز ❊ که در زمانه یوسف نبوده ...

زخمی نگند حسن بر دام کو ... ❊ که تازه سازد از این مطلع افرین خوانی

که گفت مطلع دیگر چنین بیار و گفت ❊ نگاه و کرم تو تکلیف با مسلمانی

زهی وفای تو همسایه پشیمانی ❊ غم تو سانه کش طره تن اسانی

لب تو جرعه ده باده و دل شونیه ❊ خیال زلف تو مجموعه پریشانی

متاع لطف تو سرمایه تهی دستی ❊ بهار عشوه بریزد چو رخ بپوشانی

گل از کرشمه بخندد چو چشم باز کنی ❊ که کی عشق تو نکند بر مسلمانی

ز دین خویش سوالی کنند از ... ❊ مرا رسید که کم دعوی سلیمانی

چنین که لشکری از رخ نامه بر دارم ❊ قلم که دست من میبرد دگر بانی

بسی نوشته و نیاید جواب نامه دوست ❊ نگر بگوشش در ارد شراب ریحانی

چو دست غم ز ... زنم دیگر ❊ ز شوق انجمن فهم میرزا خانی

بلی چو سینه الهام و وحی میجوشد ❊

مولانا ولـی خراسان الوکی در شت باش انگیغ دلاینده دور

شعری رنگین و ابیاتی دلنشین ایرور فاما شعردن اوزکه نسنه دن وقوفی
یوقدر تراکی طامع و بیکلفدر وارد واقع بولور عیاذا بالله سبحانه کیشی مولانای
مذکورک بو بیتی استماع اولنمش قبله المس کریم سررشته طمع عقد
بند بولماغی هرکس بشنه هرجا که باشد هرچیز که باشد خبرش و نشر ایده ا
بهمه حال بخشی ابیاته وار بو اشعار انلرکدر کیم **شعر**

ای توسن جاده از وداع نکهات شیشه‌ست ✤ این قدر سست که سنکم ز شکایت شکنی
هر کرده ام ز رشت حسود و مکدر ✤ از بس که می آید بلی دیدن دکر
کر دیکری بست ایمن ملوم چه بسکم ✤ سنکر بست ایمن بجیدن دکر
نشنیده که کرد ولی اثر نبود ✤ سیدانست که آتش قوت ایدن کر
نکی کی شبم ز الم سنع تا دم صبح ✤ بکو دو قرار که کوش نو ز فغان
خوش آنکه جان طلبید از من و بکوه کوید ✤ ول ضایقه که جسکنه بجان بانم
دل بجان سپرده و پس کشیده ام ✤ من خود درین کمان که رسد ارکرد عنان
من وصل تو دور که با که این است ✤ فراق از من و از رو نکار خبر آرد
نه دمی و لی قاعده و حرمت از دو ست ✤ ودانست که بد باید از دشمن غیرت
چند ها رفت که از صلح سخن نتوان کرد ✤ غایتش عذر خوش تو سنکر و رست
فکر تلافی دل من کن که بحر تو ✤ این باران نکرد که بهر بار کرده بود
میکند فقیر با این راه جز شکوه رست ✤ اوکر سیم چون نقش کار به پیغام رفته

قالب

خوش است وعده و دلدار و وال از آن ست ✤ بو وعده تو ولی دل ایستران ایشتن
سر صلاح نداری و کر نه با این مهر ✤ بیک سخن سه صد شکوه میتوان ایشتن
ز دور تجربه توای که آتش جان من کم ✤ کر رنگ وصل تو بر این و آن می برم
بدوستی تو چندان امید داشتیم ✤ کر دشمن تو هر کر کمان نمیبردم
نرسند بانید جواب سلام کاتش ✤ قاصد که رود جانب او دیر تر آید
قاصد تو بزم تو نیز از سیران رفته ✤ چرا از بودن سیم معنی التنک بایکم
میان ما و تو این عجب خواهد بود ✤ سوال خواهش من بجواب خواهد بود
ولی جفا کنی از غیر و شکوه هم سنجی ✤ تو بلی که این همه در دست اوز بوش

قاضی نوری اصفهانیدر دورکه بی خلیق کیشیدر اوردو معلاده
متردد ایدی خاص و عام بخشی سله کیم بار ایدی اشعاری بخشیدر

بو ابیات انلرک در کیم **ابیات**
کنا هم ز غفلت باید ز دوزخ فزون ترم ✤ کر سوز تو هم دوزخ بحسره فردای قیامت
چاک از نصیبی از دوختن ندارد ✤ این عشق و این محبت و سوختن ندارد
یک چکنم خدایا بهشت و رضوان را ✤ بهای لی کرم ساز جانان را
بهشت مکافات جور او نیست ✤ بعد خواهشیم از شوخ نا پشیمان را
ترسم از دوزخ که باران شانخشنود است ✤ ورنه با سوز دل آتش زغمت خو کرده ام
آتشم در زبان که آن پروانه ام کز فرط عشق ✤ خوشتر ای بار ما تعلیم سنه و کرده ام
عشقم بلند مرتبه چون روز روست

خاکستر وجود مرا سوز آولست	در آتش بلای تو بس رفت عمر تو
بیگانه بیخیانکه بکروز آولست	حال چون توانم دید بر دوستان مستی
که بر لطف از نخن اگر در سیتن شد	بیم است سرای مرا ز آتش دوزخ
جز سینه کزان داغ تمنا برو زار	شب در آن در بوده ام گرم [illegible]
با منه از خانه بیرون انتظارم میکشد	بوایکی باغی سم آنینک دوریکم
ای عشق کافرم بخشای می	تیجم نکون من صنعه بای می
ای غم هر وقت بتوان گشت مرا	از راه رسیده بیابانی می
کی دیده و راز جمال ایمان کردم	از کرده بد کجا پشیمان کردم
خاکم ز کلیسیا و ایم ز شراب	کافرتر از آنم که مسلمان کردم

صبری روزبهان خوش طبع و نخشی شاعر در بو ابیات انکدر کم

بگرد خاطرم ای خوش [illegible] پیکر در	کدام روز مرا با تو آشنایی بود
من به پیشش درد دل گویم بعد تیدو	منتظر کین گفت و گوی من بپایان نرسد
اظهار دوستی زبانی کجا شنده	ای سنگدل [illegible] کسی دل [illegible]
یارب دل مدید من نکجا اشنید	بو نرگسی که در آب کل تو نیست
این لبس خرابی کشتن صبری کرد روز حشر	حسرت [illegible] که چرا بسمل تو نیست
او بر سر جانه و من بر سر زمانی	گویم سر از عذر گناه نبود در
هر کز بکس نشود آشنا دلت	فارغ ز قید مهر و وفای چه غافلت

همین نشست بنین خاطر دار کوشش تال اهل دل	هداد اند کور آور سی بار دگر یا نه
بتو سوفا کجان دل مهربان ندارم	تو که جانو سه بانی بتو این کمان ندارم
جای دو بخشش نگوید که سبب	هر کز ندید کس که غم چه زند
ز لطف بر سر صلح ای خشم وکین بگذار	بلبل است کر نه وقت عاشق آن بید بود
تو دکان بنو دم که من چنین تو آن است	بجفا چنین دلبرت دل بجا رسخ
کدام وصل بر شادی بدین نامه خوش دل	که ما نکی به از ایام بینوایی بود

مولانا نشاری دار السلطنه تبریز دن دور ارسیده و مردم کیشی در تشل لار اوزره دوشمشلا اکابر و اهالی لار برله مربوط و مخصوص ایردی با نقصانی و سبب شاعی دیوانی تتبیعد ادیوان اتمامنه بتکوردی لار رنگین اشعاری بار بو ابیات اول دیولار دندر کم

ای ز تو نامه بجو فکر ستوده رای ما	نام تو اول بین سخن شوق سخن سرای ما
قافله ما بدشت غم طعمه گرگ ابتر شد	در پی ما بانکان نعره زمان در آمدی
طعمه زاغ و زغن دشت بلا مرادوطن	وای اگر ما بر سر استخوان زمانند
سر دهی طاقت بکجا ای ارد اشوب ما	عمر رفت بامیر صبر ار توبه مرا
هر نکرد و بالکجا این دلبو یکجب	یوسفی با کجه دانند قدر یعقوب مرا
نکرد رنگ حسد خسته اسبینه ما	شکست است تو در بر آکینه ما
غمت بالا سر دم زد دل بر دوکنگ	که این آلوده از هر زمان خزینه ما

بسا که داغ کهن از وصال تازه شود ، بریش دل نمک [illegible] دیرینه را
ستاره سوختگان آفرین که شب نیست ، که نی اختر طالع نشد قرینه ما
کرده گلگون چشم پرخوابی که میسوزد مرا ، خورده شب با یی می نابی که میسوزد مرا
کرده شب جا در [illegible] ، با حریفان گشت مهتابی که میسوزد مرا
کاسه نوشیدن بغیر و جرعه پاشیدن بمن ، میزند بر آتشم آبی که میسوزد مرا
عشق تو از سود بر داغ دگر مرا ، پرتو بلند داغ چراغ دگر مرا
جز داغ حسرتی که ز دور تو بر دلست ، حسرت نبوده بر گل باغ دگر مرا
دل بی تو طعم خون جگر میدهد مرا ، کیفیتش ز رنگ خبر میدهد مرا
الماس ریزه بر دل مجروح حسرتست ، زهر تو چاشنی شکر میدهد مرا
ای بسته رخنه خبر مجلس زبان ، با دل چه بیکسی که خبر میدهد مرا
من کز برای یکدمه دوری در آتشم ، تسکین دل چگونه سفر میدهد مرا
شکست شوکت مه نور رونق کهن را ، وفا بیاد تو آورد عهد دیرین را
[illegible] شمع سوار حسن تو کند ، نگار خانه زرین کارخانه چین را
گره [illegible] بود ، گرسنه دامنش [illegible]
گشای رشته زلفان که چون بنات النعش ، کند سپهر پراکنده عقد پروین را
بپرس حال نثاری که شب ز حسرت تو ، بتلخی عجبی داد جان شیرین را
خون میچکد [illegible] ، روح اجل درآمده [illegible] بلا

دل را

دل را بلا ز خوی تو چون یاد میدهد ، گردم هزار بار بگرد سر بلا
افسرده آن بلا که با عشق نیست ، از عشق پر شراره بود مجمر بلا
مرغ دلم ز بند غم آزاد کی شود ، دل هست مبتلا و غم [illegible] بلا
امروز که صحبت یار نیست دل ما ، ایا ز چه بصبر و قرار نیست دل ما
با اگر ز آیینه دل زنگ برد وصل ، آلوده صد گونه غبار است دل ما
دلا اگر ورقی از زر [illegible] ، ز خشم و کین دل آن جنگجو بگردانی
بجز تو از تو نثاری اگر کند طلبی ، ز قبله گاه دعا روی او بگردانی
ز جان ما لذت غم در نیابی ، از آن نخل تمنا بر نیابی
بجای دست زن در پای عشق ، اگر گردست ز جوی آب نیابی
خود چه سان یابم ترا یا چون بخیر کریم کوی ، نه زبان گفت و گو دارم نه پای جستجوی
از ملال ایجگونه [illegible] ، وای اگر بودی سر و کارم بیار تندخوی
نه نخل [illegible] چون شوم [illegible] ، تا بگلزارم که دارد فریب جستجوی
دلا تا همه روی نداری ، هوای سرو دلجویی نداری
ز باغ زندگانی بهره ات چیست ، که با همراهی لب جویی نداری
عجب آسوده گویا دل نداری ، فریب چشم جادویی نداری
بدست نامی دل را بدست آر ، که همچون ما دعاگویی نداری
چنین که عهد بتان است زینتگی ، امید وار بمیرد نثار [illegible] یکی

کمش تمام سیاست کشان محنت را ⁂ برای عبرت عام نگاه دارکسی
دو لب بدست فرمان بران کوی کسی ⁂ فدای کی و محبت یکی وفا یکی
ورکم رساند از الم جام و دامنی ⁂ با هیچکس نکرده چنین مهربانی
جانم فدای نامه رسانی که بشکنش ⁂ بعد از جواب نامه پیام زبانی
دیدت را دیده از حد سیر و نظاره کی ⁂ مستی حسن تو دهشت سیر یکباره کی
ور ده غمزه اران وادی محبت که پای ⁂ هر که از غم مید خود میکشد غمخوار کی
ساقی بسوی دگر چه داری ⁂ برخیز و بیار سبو چه داری
افسانه و کار با کریست ⁂ اندیشه خیر و شر چه داری
نامه صلح بسی رانجش جانت باز ⁂ رقعها چون مرغ دستاموز زلفت باز
دلی را در بلا خسته داری ⁂ که در زنجیر زلفش بند داری
مده نقد وفا نامستحق را ⁂ که در پای چشم حاجتمند داری
خوشا حال توای صبح که چندین ⁂ بسر مهر و زبان پند داری
نثار راه خط پر شست و ریز ⁂ که چند انگه می گوینده داری
نهان در سینه دارم آفتابی ⁂ دل بیطاقت پر اضطرابی
اگر بتوان دمی ای دل بیارام ⁂ که بر هر نکته دار و افتابی
ستمکاران غم شاید بجند ⁂ همه وران تو خشنودی نخست
باز بسر کرده چشم سیاه دیگر ⁂ سر دل که صیدی آن غمزه در آزار

بنظاره

57

من نقطه ز رشته خط را نگاه داشت ⁂ بر سر دیگران بر این شوکت زیادت را
حالیست در غمت از حیرت ربوده را ⁂ گر غم روی رحم سخن بر گشوده را
تا غصه خون من نخورد ای کسان که ⁂ نشنوده کرده سخنان شنوده را
این بس نیاز من از دگران کس نگرده ⁂ بر من بود قصاص کند نابوده را
زمکتوب رسید غبار از تحیر دل کار ⁂ تو از خشن نام او شد دیگر از انتظار
انجور تو ز قند غم پیان بود طنها ⁂ جز من که گرفتار تو بود ز تو تنهاست
انها که سخن در حق مردم تو بگفتند ⁂ بیست کی در حق تو گویند نگفتند
مخالفت بشر تو از گناه را ⁂ سر نه از آن که زبان دست عذر خواه را
برای آن دل زار چون بلاک شنگ ⁂ که او بیاید تو ور درگاه کاه سرا
لطف تو ناتمام ز زلف تمام ماست ⁂ آنچه کار ما ز طمعهای خام ماست
بودیم با تو یک شب و آن روز ها گذشت ⁂ کردون سنور ز در صدد انتقام ماست
پیغام ما بجواب نیامد که پیش یار ⁂ قاصد ز ننگ آنچه نگوید پیام ماست
آن سر و ز آنکه مو بیجا اصل آمده است ⁂ روز از بو عده ماند و شب در دل آمد است
در خیز کشته که شود از تو خوان طلب ⁂ آن خون که رفته باز بسوی قاتل آمده است
آن غمزه ای که سلسله زلف تو بخشنده است ⁂ دست کوتشیده و ز کل نابسته است
با غمزه گو که گاه نیا کوشی بر ابروش ⁂ کمان فتنه دست بر و بر جادو گمند است
من از کجا و صبر کجا مردم ای طبیب ⁂ در دم فزون ز دار و نام دردمند است

ای پسند گو نمانده ز ما تا جنون بس … جا نیسه رسیده کار که تو توقف نیست
الم غم مدر انجمن شمار بر احباب ده … گر ز اپسند خاطر مشکل پسند نیست
بر اضطراب دلم گرچه اهل خبرست … ز بزم خویش مرانش که از وفا دور نیست
زبان شکوه ندارم به پیش یار ز شرم … باین تسلی دل میدهم که فرصت نیست
ز صبر رونقی ای دل بکار و بار نیست … تو خود بگو شکسی چون نگار کار تو نیست
هلاک عهد تو گردم که زنده دگر آید … بر لطف و بی بیان بی مدار تو نیست
بگرد در دل تو بسکه گشته دانستم … که نا امید بر از امید و از تو نیست
غم تو تازه شد تا دلم از باغ رفت … برای تفرقه رفت از پی فراغ رفت
بجلسه الفت داغت ز جان فزونتر بود … که جان برون ز تنم رفت و نقش داغ نرفت
کاری مکن که خود بخود از خجل شود … هر که که یاد از زبان منفعل شود
حرفست وصد هزار همین دل شکسته تو … پیوند پاره ساز و محبت گسل نگر
لب بستم از حدیث شکایت چه لازم است … گویم حکایتی که تو از رده دل شود
نوعی مباش عذر شماری گر کسی … جایی حکایتی بتو گوید خجل شود
بی طالعی نخل امیدم زد و یاری در میان افتد … گر شوق افزون شود چون انتظاری در میان افتد
بخود دادم قرار صبر تا او کینه دور آید … ز آن ترسم که کلکم سرو کاری در میان افتد
فغان کز دست شد کارم ز هجر و کار ساز آرا … ز ضعف طالع هر روز کاری در میان افتد
خیال این نیاری ور نه که جدا گه او باشد … سخن از هجو من بی اعتباری در میان

فغان از آنکه درم نشسته غم شیر … رباکش تو آمد بی اختیار بخیزد
خلاف وعده جهان گشته که وصل … ز رنگ در گذر تو بی تقاضا بخیزد
بکوشت گلستان تا چند ایم چشم بیدارم … نخواهی چون مرا من هم خیال غیر دارم
ما اضطرابی ای دل عذر ز بیخودی کن … که حکایتی بجایی نکند سرایت از تو
ما شاد مات سم بیرون نزاع خصم ورزم … که شکسته کرده دور سر شکایت از تو
کمتر ز پروانه در جهان کسی پار نیستم … گر نه ساز هم جهان نثار او نثار نیستم
دهر بی بی که خصمی تکلف بر طرف … من جریف انتقام غم اختیار نیستم

میرزا حیاتی نطنزی اول ولایت نطنز دین زاده لاریدین دور علوم ظاهره تحصیل قیلوب دور موسیقی علمیده اکوب مهارتی بار اقسام تصنیف لاری بخشی ایتوب مشهور بولدی فاما میرزا بلیغ

همین امید باره بر بیابات آن یک رو بگذر … نازم استغنای چشم عشق و بروا ز ترا
گر دو سر کردم کامش بسباز ترا … گر کشی پروسی از سر بسا د و بخو بگذر
کان نتی پیچید جز سینه هم ز از ترا … امشب کسی بحال من ناتوان نبود
احوال ما بپرسی که او در میان نبود … دوشینه با وجود همه از رده که دلم
در شکوه تو هیچ بن جسم نا نخو دو … بی صد که چند روز ز باد نبادت
از ملول زود شد وقت اشتیح … بی مهلت نگاه حسابه هلاکت
سکین چه کرده بود که هیچش امانی … بنخانه کشی ام و این کنم بهانه

کم‌ست بودم و کردم جهان خانهٔ خویش — ای کرده میل صحبت شب داشتن بغیر
عیشت حلال باد که خواهم جدا اشد — بر خسار رنگ داری و در غم خوش صحبت
رشک می‌بود مست جسرت کشادیدار آم — دو روزی دگر در کسه می‌بریم
دل آورده‌ایم و کنون زاینسی — پر از پاره‌های جگر سیریم
حسابی یاری آید به کسی که سیدائی — ترا دیدار ارزانی که من از خویشتن رفتم
از یکه و روزه هجر حسابی زد رشته — هجران ندیده‌ای است عجب که تحمل
کینه می ورزند با جهت کشی در کرد — بخت انصافی خدا پهلو نشینان ترا
به حاجت خسان آزرده دل بر آر — ز مستی بدار که رفت از دیار تو
تو کم رسکی حساب که فرزند سیر نازا — بهره وفا که داری ز تو حتراز باشد
زین بزم برون رفت و کم رفت جانم — کازرده دل آزرده کند انجمن را

مولانا جعفر زینی اصفهانی دور کوپ قبلتی با یکجنس آدرو باوجود زهد و صلاح طرفه بقید ولا با کیشی دور وقوع روشید بن بهره‌مند و اشعار دلپسند در سوابیات دل صلاحیت آنا زینکه کرم

شب کجا بودی که از آتش دل جا بود — بر زده الماس در چشم کجا بی خواب بود
دو جا رخ ما اسوده که ان عین سبا — ملالی که شب روز در سرع جنت
بیچاره من که این طرح میدوارم — بعد از نزار رسمی هجران قرار یافت
زمانه کینه زیاران به وفا کند آخر — چند دوروزی اگر در بند شان مانده‌ام

فوق

59

خوبم بر آتش نشستم و بوی ایمان شنیدم — از کهن دلی که کز نو یک تا ره و زمان رفت
بعد ازین که نصیحت دل آزارم بد — و زنده و نیک نخست فی زبان آرم بد
از من و عاشقیم تنگ چرا باید داشت — بر قیبان اگر این مسئله گذارم بد
دیگر سنگ خاطر انکار مزن کمن — من دانم و عشق غم او دانند و دلم
تا صبح تو فکر نیکو به کار من کمن — پر دل شکسته‌ام دگر آزار من کمن
در بصد حیله تسلی تو دادم خونیه — باز جنم برایی که تو داری جگر
غمزه را جان فرمایه بیا مطلبه — ورنه بیچاره دلم کشتن نیابان تو داشت
در چمن بود زلیخا و بحر شکفت — یا در زندان که در انجمن آراست
بچشم جفی بگو شاید دلم خالی ز غم گردد — یا مدکی که معلوم از استغنا جسم آرد
من که انگشت نما بودم از آن کو رفتم — بعد ازین تیر بلا رکذشان خواهد بود
دل همین در مانده کی دارد که در روز جزا — از تو چون راضی کنید یا رب خدا را خویش را
مبارک باد ای دل از درد آتش غم تنها — فغان ناقیار از دست بیدردی
تو و آن در شکسته‌ها و موم در جگر کردن — من و صد خار حسرت جز زبان در دل شکسته‌ها
چون دل انگیز لب گشاید بگو گریز — شرمنده از که او مردم تو بیار نیش
مدرسه‌ای کرم خطش دوستان عمر الکه بیدیش — بر بیندازین سخن و در این باشکند
بس که مشتاقم بدین حرمان که چه تنی — از سخن یار از محنت وصل او بیسکن
اگر مشتعل از پیر او رشتن آنکه بی قلیلو — خوش‌ها عشق ستاز افسانه چنین کم کوچه حیث

لب بزن کبر و زندان بر جگر زن باک نیست ‖ له ‖ کو مرا و را بضمان خود دگر هیچ نیست

غوش زنالد بود کوشه صحرا همیست ‖ له ‖ هنوز این اول عشقست عنوز گر بیگر

که وقف کربهای درد دل پرداز آید ‖ له ‖ ز قتل من بضبون تو نکند زجنی

سزا رصلحش نشین در بلا کشت ‖ له ‖ دگر خزینه دل کو سینه آتشین ریست

دگر جست این غم اختیار از جای جست ‖ له ‖ آه ازین آتش که خود را بر آتش من زنم

غیر ازین حرفی نگویم که حسنی دو جهست ‖ ‖ مولانا شجاع کاشانلیدر دور

ملکلرینک نامرادلکشی و در طرز شعره تازه دیع باربو ابیات انکندر کم بیت

ای دل اهلت آدم نه تو داری و نه من ‖ ‖ روکش مرام عالم نه تو داری و نه من

ای تو بر نجه بر و چینک می فکن بلم ‖ ‖ که ضعیف است و همین دم نه تو داری و نه من

گفت دم مزن از عشق و دلا شنیده ‖ ‖ این زمان طاقتم نه تو داری و نه من

دل که بی نصفحت مانده اوکنت شجاع ‖ ‖ شرط آنست که تابم نه تو داری و نه من

بسامان خو گرفتم خانه سوزی گو که از تو ‖ له ‖ بانداز نگاه اول از سامانم انداز

بشجاع از پاک دامانی ملومم کو جگرکاوی ‖ ‖ که لختی خون دل از دیده در دامانم انداز

نه تو پروا ن روی از دل نه خیال تو نظر ‖ له ‖ این چه جا بود که در چشم و دل ما کردی

تویی که آتش عشق ترا نمود نباشد ‖ له ‖ هزار خانه بسوزی چنانکه دود نباشد

بادام اگر شکار از نمی اید بشکش ‖ له ‖ مگر این صید بچشم تو زبون می آید

زمانه‌های طلب کاشش می بریدم ‖ له ‖ که پایکاهش کوی نیر سید مرا

٧١

60

مرا زپای در آورد چه خوش میبرود ‖ ‖ که خار عشق تو در پا نمیخلید مرا

چه کم ز شعله رسوا پرست عشق شمعی ‖ ‖ اگر بمه محبت نمیکشید مرا

مولانا حیرتی باوجود مردلیک کوب تبرا لر ایدوب فسق و فجوره زیاده مایل و طالب کیشی ایردی سؤال ایتمیشلر کیم نه سبب‌دین گناه غه بو بکلیغ مشغول ایرورسین جواب بیرمیش کیم امیر المؤمنین علی علیه الصلوة والسلام مجتبی دین اوزکا کناه غه شفیع قیلماس ایدی کیم اوز خدا کورکای بین کیم مینی معاف قیلغای بو خوب قصیده کیم دور بو قصیده سی کوب مشهور دور و بخشی آیتور بو ایکی بیت منه

خدا مرا بوصال تو دلربا برساند ‖ ‖ هوای وصل تو دارد دلم خدا برساند

بمن چو نامه نویسی نویس بر سر نامه ‖ ‖ که قاصدش بسر کوچه بلا برساند

بو ابیات هم انکلار تنکیدور کیم بیت ‖ ‖ ما بجفا پرور عشق و تو جفا جوی چنین

با که خواهی ساختن گر با نخواهی ساختن ‖ له ‖ من آنم که بپیچیدی از تو روی بتاب

ز آنخدا به مهی اگر داشته باشی ‖ له ‖ ماند در زلف تو دل وای بر آن صید ضعیف

که بدام افتد و از خاطر صیاد رود ‖ ‖ شیخ علی نقی کمره

فاضل‌لار دین دور خوش صحبت و بدل بیک دور خاص و عامیه بخشی سلوک مرحمت قیلور سلیقه‌سی شعره زیاده خوب دور و اندا کیم مولانا محتشم ایله بیر ابیاتی بو دور کیم بیت فردا که عشق علی نقی بیته

من رتبه شعر و انشایم بو ابیات شیخ مذکور خطردار ارکنکده کم

زان لب بوسه وعده دو کرسید مرا ، تب دارم و طبیب شکر سید چرا

در بازار شکم همه چو کانه خونست ، این قافله را راه مگر بر جگرست

بند فریب بردلم ای پند گو مته ، گستن تار عنکبوت بر آهنگ سینه است

ز بس که خون تو فرمود دلک شعله آه ، هزار جا ز جگر تا زبانم آبله کرد

نبی جدا ز تو بر بستری قرار ندارم ، گر گریه بردم شمشیر ابدار ندارم

کمتر شراب لطف که پر شد ایاغ ، روغن چنان مریز که میرد چراغ

کردی سفید چشم نقی را ز انتظار ، این بود تربیه که نهادی بداغ

میرسدم که گوش دل ناله کوس رحلتی ، یار وداع می‌کند صبر و شکیب محنتی

ای که نکرده در دلت سوز محبتی اثر ، مرغ ز آتشی زن در دل از نصیحتی

از پی دل ز رفته دل بجستن نداده ، سیل غم بخورده ای شنو حکایتی

از جلوات پای دلم هر لحظه در گل میرود ، وه وه چه نیکو میبرد کز رفتن دل میبرد

در تنکنای عشق اگر بر خاک می‌افتد تنم ، تا سر بر آرد وه همراه قاتل میرود

دستی بپای بیستون زد بند اگر به بخت ، و آنچه کار فرهاد که بند بشن برست

بوالهوس جمع بیابان مشغله نکند ، قطع این مرحله جز پای محبت نکند

عشق همه رو ز لیخا بکند یوسف را ، مرضی بست محبت که سرایت نکند

انچه با جان نقی کرد تمنای وصال ، با دل دو زخیان حسرت جنت نکند

61

چه عجب کند در ارشعله لطف نکنی ، گر تو بدبا نک زمزمه بمحابا نکنی

نقد دلها برانکاه و بتو تعیب ، سر برمن نکنی و چشم بالا نکنی

ز نرکسی تو کردم که بدین شوخی اگر ، از بتی کند را نتند تماشا نکنی

انجنان غمزه تحسنی که میان و مات ، کشتن صحبه خونریزی و پروا نکنی

جانکه در دم اندازکه از شوخی طبع ، برتن خود بدری جامه که را نیبا نکنی

نقی این که بر که بر گر دولت میکرد ، شهر ویران کند از روز هجرت نکنی

دور از لب تو کریم انجو جنت آب ، ای نیم جو رکه آتش می‌شود

حیدر کلیج خراسانلیدر دورشاعرعاجز تقریرایدی استاد میر حسینه علیه الرحمه دن استماع ایتدوم ایتوردی کیم بر کون کشف ایله امیر ایر ده وق مولانا حیدر غصه راست گلوپ بر بیتی ینک معنی سین استفسار قیلدو و مولانا معنی تقریرده عاجز بولوب بو مطلعنی بدیهه ایتدی کیم مطلع

چنان طوطی صفت حیران آن آیینه رویم ، که هر گه من سخن آن گفت میگویم

بو مطلع غصه او باکلیج معتقد ایرمش کیم دیرلار مولانا نادرین بر کتاب وقتی بولور سحانلار سین بیرا و غصه کمان قیلور کیمسه بر سبیه کلام تمه غصه قسمی قیلور ارقیب مولانا اتو ایرمش کیم مینینم مطلعم غصه بین قیلور سانک قبول قیلار بین اول

مطلع بو دور کیم مطلع ، دلا مجنون صفت خو در اخلاص از خبید

عالم کن ، رو صحرای محبت گیر و در رو دار غم کن ، شاد چنگ دکان

ده جدا ایر قصیده ایتوبه ور پادشه وقت شیفه بارخانه اتیمشلر کیم نکیشین
ایتمش کیم ولا ایچون صفت عمارتی بن اول قصیده دا ایر الغز ایتوبه ور الغز بو دور کی
لغز آنچیست که آهنین دل وسیمین بر آمده • خونریز چون بتان شه پرور
پیکر آمده • مارو ش وار زنکی سرنکون بچاه • کاهی زچه چو یوسف
مصری بر آمده • در بر نکنده جوشن وبر سر نهاده خود • باکرده استوار ز تجهید
سر آمده • ازانکه بر تن آمده افتاده از کمر • وانرا که بر سر آمده از پا در آمده •
بسته برای خدمت شاهان دو جا کمر • حلقه بگوش خسرو دین پرور آمده •

بو ابیات هم انینکدور کیم بیت		در دوغت که هر دل ازینش وجهند
یاران هم نشین ورفیقان همدمند	•	افسوس ازان کسان که زدل انکیفدند
کر غم ازان خوش است که یک لحظه با همند	•	حید بجوی از همه کس در جهان وفا
از بهران که اهل وفا در جهان کمند	•	مولانا طوفی تبریزی تیغ دور شالیغی

بولماد و غیدین بورون سراجلیق شغلیغه اشتغال کورکوزورایدیکه
وحالا ایتورلارکیم اول ولایتیدا ارباب نظم مولانا مسلم توتارلار
واقعا صاحب سلیقه واقع ده کیشی دور بلده لاهیجاندا مولانا غه
اوچورکیلدوق اوغاتین کیمیاکرلیغ غه صرف قیلورایردی باوجود
عدم ادراک اول فن دا رسالانیمیش ایردی بوحقیر دین
امتحان یوزی دین جرجند کلس دارد و بو سوال قیلدی بنده ایتدوم کیم

کیسن

سین جورنه بیان قیلغاندین صونکرا فقیر هم تعداد کلس نه تورور قیلدالغار
بین چونکه معنی سین معلوم قیلا دوغی معلوم اولوردی زیاده رساده
لوح کبشی دور بهر حال کچشی اشعاری بار بو ابیات اول جمله دین دور شعر
مجتاد دیکرای بر توقف از خیال خود • که نکذارد مرا دو ساز تو یکساعت
بکار خود • بدست عجز جرات کرده میکویم ز وصلش • که در شرم اید
دارد مرا فکر محال خود • جوان باید که عاشق دوست درد دل شنو باشد
نه بدخوی که با او وصف نتوان کرد حال خود • و له تیر تغافل تو بجان
خورده میروم • وابسته باش کز تو دل آزرده می روم • بد خوی
التفاتم وعادت بیز بر لطف • تاب تغافل تو بیاورده میروم
بر بین چه میکنم کزپی تلافی جور • تا نشیند هوس خون ز ترکی تراد •
له در تب غم از عرق شستیم داغ خویش را • اب دادیم آتشین
کلهای باغ خویش را • له بخنر پای زرنک دکر باشند رقیبان ما
که خواهند از تو ایشان داد ومن خاموش بنشینم • له از حرف
نهفتی که تو از زرده خاطر • طوفی خبر نه دارد از آنها بجان تو • له
بازم شکاف سینه ز تیغ نگاه کیست • روز دلم ز چشم سیاه کیست
دل در وفا و عهد تو بستن گناه منست • بیگانگی و عهد شکستن گناه کیست
از راه عهد یار وفا چون کسسته • چشم امید در طرف راه کیست

گر بپرسی از همه کشتهٔ عشق تو کسند • گر بدانند که بسمل شده خنجر کیست

ب ترا محبت من گرم کرده میدان • که اختلاط تو با غیر بسیار نیست

تو از کجا و محبت کجا و مهر کجا • بمن گذار که کار رقیب کار تو نیست

وله شود هر گلی رنگ نهال وادی ایمن • گر از خاکسترم گرد برد صبا

بگلشن آفتاند فصیحی رومی مولانا شریف پرلر معاصر ملکه شعاردن ایردی اکثر غزللری پیله آیتوردی و لارد واقعا طبعی مولانا شریفدن ارتوغ بولمشدی کم هم ابکیسی بو ابیات اننکدور کیم بیت

بقتلم گر رضایی کرده باشی • چه لطفی بجا به کرده باشی

شهیدان تو بیرون از حسابند • تو هم با خود حسابی کرده باشی

ولانیکت نکردان غمزهٔ بسمل • مبادا اضطرابی کرده باشی

جذبهٔ شوق بکدست میان من و دوست • له که اگر من زروم او بطلب می آید

ای گل تو همین معرکه من نه تو راست • له سنگانهٔ صد سوخته خرمن نه تو راست

گرست هم پشت رقیبان پی قتلم • ای آه جگر سوز دل من نه تو راست

سر حلقهٔ ماتم زدهای تو فصیحی • مجروح کش سنگانهٔ شیون نه تو راست

مولانا ملکی همدانی راست سلیقه و هموار شاعر دور شهزاده جهان[illegible] بهرام میرزانک منتسبی ایدی و نوعا اقسام شعره ایتوار ایردی بعده مولوی هم باراردی شوق و ذوق الیق برکتاب ایندی و الا پیریشیدن اوز کما

کیم هوا

63

کیم هوا بو دنه وفار کنشه تا با یدا ایتوردی و صحیح بیتی مشهور بولمادی و اول بیت بودور کیم بیت در لحاف فلک افتاد شکاف

پنبه ها بخت از بن که لحاف • بو غزلی بخشی ایتوردی کیم غزل

خالی از عشق تو خرسندیم داشته ایم • گر غمی از تو نبود است الم داشته ایم

هیچکه شرح جفای تو نکردیم رقم • حرف سودای تو پنهان ز قلم داشته ایم

نه زغم بوده شب هجر تو بیدار مرا • چشم بر ره مگذر خواب عدم داشته ایم

شمع کریان و من از دیدهٔ تر اشک افشان • همه شب تا سحر ماتم هم داشته ایم

خوب ما است این چنان بوده که یار • لطف میکرده و ما چشم ستم داشته ایم

میرسید است جفای تو که گویش با ما • نه غم بیشی نه اندیشهٔ اکثر داشته ایم

دیوانه لغ ازار ربعه خرسند بولوب مجنون نعته کنایه اتفاق ایچدی بو بیتیجی کوب یکتی ایتوردی اگرچه مولانای مشار الیه اوزی معتقد ایرماسی ایردی لیکن لذت دیوانگی در سنگ طفلان خورده است • حیف مجنون را از او فایه که در ناموس گذشت • بو ایکی بیت هم اننکدور کیم بیت

پر خون جگر بادم چشم تر از تو • تا مهر و وفا چشم ندارم دگر از تو

خالی ز تب تاب نیم نخبه دل دارم • ر اضطراب شوق بهم زدم که کارم را

بو مقطع هم موافق ایتوردی کیم • مطلع تو طور منم همدانی و بگذرست بخلل

ملا ک طور تو که در دیدار ملکی همدانی • به همه اندر افوت بولوب فرار

شهزاده حسین علیه التحیة والسلام آستانه سیدادور قاضی احمد غفاری
فاضل و مقبول و معقول کیشی دور اوردوی معلای نیکان و پاکان ذی پایه مخصوص
و مربوط ایدی شعرا علا طبعیا به بو ابیات سن ظاهر بولور کیم بیت

چه خوش است از تو خشمی ز روی ناز رنجد
که بعد ازین چو درآیم در صلح باز بخشد

بکام اهل وصل شوخی که فرشته ره ندارد
گنه از دو فکار که ز اهل راز بخشد

دم سپردن جانست در حسین تو فتحی
برای خاطر اشمز زهر گنه بار مکن

برغم تست نگار رقیب بزم نشین
نگفت که از و شکوه پیش یار مکن

ناز که از خانه نشین ساخت ترا بالکه بخت
که نبازت از خانه برون می آرد

غم تا با دلم اسیر همدمی کرد
دگر از نیغان بیگانگی کرد

بافسونش بدام آورده بودم
دل بیطاقتم دیوانگی کرد

بلند اقبال از شمس بلا بود
وگرنه کوهکن مردانگی کرد

بحرف رقیب کرد از روی مهر گفت
کسی ز حال من ناتوان خبر گرفت

بی اعتدالی تو نگار زحد گذشت
گر گشته میشود که تغافل تو نیست

از بعد صبر جفا که چو نومید گشت دل
ترحم از ره روی تو قطع نظر کند

کی داشتم گمان که بافسون تعلقی
باز و فاو بهانه تو این رنگ کند

زین پیشکش که را اثری بود در دلش
چندان گریستم که درآن سنگ اثر نماند

یکدم غنیمت است نظاره وصال دوست
تا بر سر از فراق چه آید دمی دگر

دل ازان

دل ازان بجای غیبت قدم است وارد
که هنوز ز ما امید نظری بیار دارد

دور از تو اجل چاره من بیکسی است
در گوشه غم دل محنتکشی من بس حیرت

نظر بروی نکو گر گنه خواهد بود
چه خوش است آنکه بحشر سیه نخواهد بود

بیک نظاره قسمت دو این دیده پر آتش
کو دیده که خواهد پر از خون جگرم باش

صد جا ز تو گرست دل اسمرگه سنگ
ای سوخته داغ غم سوخته تر باش

شاید که شود رخنه کاشانه هجران
ای گریه مدد کار دو عالم تر باش

از خانه برون آمده پروای که دارد
کو خانه صد خانه نشین زیر و زبر باش

اگر سوز وشی چشم نگار است
ای آمده از رشک مه عیب بر خواب باش

فکری اوردوبادی لوند و شاعر مشرب کیشی دور فقیر انی کورمیش
علی و الا عاشقانه اشعارین کوپ کوروپ بین لسانه زنیک بو
غزلین کیم شب اکز از ره وصل رگ جانم گرفته بود کارم ز دست
رفته زبانم گرفته بود تتبع قیلوب بو بیت لر تخمین ایتمه دور کیم بیت

تا در تن گل نو دستت رقیب بود
بند اشتم اجل رگ جانم گرفته بود

بو ابیات هم انیک دور کیم بیت
گفتی ز هجر من نهفت داغ بر جگر

صد داغ بر دل است مرا این یکی دگر
بستر غریب ساخت سر بحر بواب شوتمرا

کم ستر ملا از خون دل لشکر شوم داستان صحرا
بو مطلع هم انکدور مطلع

اکرم ز رنگ گلگون شده لاله گون صحرا
نتوان شدن بدیدن آن گل تماشا

ملک بیک سرکانی سرکان همدان تابعی بر قصبه دور مولانا
مشار الیه اندن دور زیاده خوش صحبت و مهربان و متورع
و پاکیزه روزگار کچرمشدر و مومنین اوزکا کم سفر ایتمایوب و بر هیچ
قصوری داخی یوقدر علوم ظاهری تحصیله اکوب پسندیده احوال و
وافر اندور بو ابیات اول ورع آثار خیالک اثریدر کیم **بیت**

امید که هرگز بدل خویش نشیند	آنکس که ز زلف که بتن تن نشیبی
بس که دامان کشتی از دست پریشان	خاکم بسر کنم از دست تو دامان
ما نبود دلگیرم ز عالم گرچه دلگیر ز	من بغایت تشنه وصل تو ای سیر
تیر مژگان تو دلم خواست نیاید	دل جراحت که آسوده شود در نیامد
عشق از پرده ناموس برون برد	شهرت من بملامت ز پی رسوا
از آن برق داغ جان درهم نیفزایم که	بسوزد تا قیامت عالم از داغ
یارش رانک غیبی یافتم	سر فرهاد و مجنون
این نکته ز عشق که بعد از هزار سال	شیرین لبان حکایت فرهاد می‌کنند
گر چون گلش گلی ز گلستان بر آمدی	جانها بجای ناله ز مرغان بر آمدی
گر داشتی ز قتل کسی تیغ او سری	هر دم هزار سر ز گریبان بر آمدی
مجنون بعد از لیلی اگر داشتی حیات	یکبار ناله ز بیابان بر آمدی

مولانا ضمیری همدانی مولانا حیرانی اوغلی دور اگرچه قمی الاصل دور

ولا

65

والآن همدانده شیخ غنه کوب شهر قباد درویش نهاد و منصف افتاده
کیشی ایدی بخشی ... بار ایدی اوایلده شاه جنت
مکان جنک مجلس سامی سیمغه بازنا یوب متردد بولور ایدی
پر یکی چب شناسی وین کیم اهل مجلس فقه کنایه بلکه صریح ایدردی مجلس
بهشت آیین دین منع بیوردیلار اول ابیات بو دور کیم **شعر**

همه حافظ فلان ها هیچ	همه درویش رند رفته ایه
که دلایل و در وفی کشتی صد بار	بهتر از شاعر و ملا یه

بقیه عمرنی همدان کوشه سنده کچورور ایدی بو مطلع بیتک عظیم
شهرتی وار کیم **بیت** منبداد؟ دم و مجنون بجای ابر غم
گریه من کن که مجنون نوحه کرد از دلسی بو بیت همه جان ایتابدور **بیت**

میروی جلوه کنان بیخبر از اهل نظر	درویش من این شهر خسین ...

گمره فنی بو سوزلان دل از گوشش چه اوردی * چه اوردم ز گوشش ...
خاکستر اوردم * هم همدانده فوت بولوب امام زاده اسمعیل آستانه سنده
مدفوندور **حافظ صابونی** قزوین لیغدور پیر باصفا بو کلکلیغ ازه
واقع بولور با وجود کبر سن زیاده شگفته و کوچک دل کیشی ایدی بو فقیر
اوایل شبابده اشرف صحبت لاریغه مشرف بولوب بکه چب لازم
باش اورارایدی صلاح اصلاحلاریغه بیکوروب ایردوق و اشعار

لطیفلری افاده سیدن مستفید بولور ایردوق اقسام شعرده انواع
تیل بیلا ایتور ایردی بتر اصطلاح بیرله بیر قصیده خان احمد جیدا
آیتمیش ایردی زیاده خوب واقع اولمیش ایردی اکثر اوقات
اوز اصطلاحاتی بیرله شعر ایتور ایردی بو اول طوردا ایکلا دینکی کیم شعر

فرد تازه ذوقی شیشه دکلا و باده	کلاهچو ماهیم شیشه توکوب تا ده
ترک بیتز تره اوتش چه جنکک و راهی	نه عاشقان و نه دیوانه و سپاهی
مرکه کاکل ان و له بوشانه میرزه	اوز رنکک شانه بیلش و لم اشانه میرزه
بوانه ایته سیب زنخدانش اوکنه	مرغ موسن و ادل ان دانه میرزه
زاهد که عشقبازی حافظ ره طغرزی	دیوانه اینه خوشتره و دانه میرزه
چو بلبل این سرافغان زسرو نو رسیمی	اکر چو غنچه کریبان درم حق او رسیمی

مولانا سائل همدان جلکه سی نهاوند اتلیغ قصبه دین دور علوم ظاهری دا
کوپ زحمت تارتمیش ایردی وباطنی داهم کوپ حالتی بار ایردی کاه
چو دلیغلار رقیب بیلا اختلاط ایردی اولوس اول حالتی جنون دیو زنجیر بیله اغلاپ
محافظه قیلورلار ایردی عاقبت شیشه جنون داغین یاقیب ناسور بولوب
سبب فوتی بولدی لو ایلدا اسادات لاله سلسله سیدا وابسته بولمش
ایرمیش مطلوبی اسبوده مناسب بو رباعی ینکیشی ایتوبدور کیم رباعی
ای دوری زوجه حسن بالاله ذال • آمیخته عذار ترا کنت لاله ... ال

ان

ان لاله آتی تو که داری خط وخال	ازان بود کس چی خس وجمال
بوا بیاسم انکک دور کم چت	هر کز لب ال در خندان نبود
هر کر به نصیب در خندان نبود	دور انکم ان دیده که کریان نبود
بزارم از ان دل کم پریشان نبود	هر که بینم درت کر به سان نخ
رشکم دیده کیب دانه ما اباشد	جسم از رجه تبا خونین دل
دور از و ساخته در خون نشد ل	هر کس یکی که نشینم خاموش
تا کسی که بکوم غم دل	بار بر چشم و رقیبان بد خو
عمر کوتاه و جبل سنجبل	که بکو بد بس قامت هنر
که کل از رنگ جمال تو خجل	از من اخفای نطلم و شوار
وز تو اظهار زخم مشکل	ول غم نبود قابل عشق
عاشقی باغم و کن سائل	سائل چه شسته که یاران رفتند
ناذر تو بیا و سواران رفتند	در باغ نماند غیر زاغ و زغنی
سیمین تنان لاله عذاران رفتند	غزالی بیک مشهد خوش

تا بو بید و صحبت داری خوب ایردی و الکسی بیر لیب ...
قیلور ایردی او ر دو کاه بیلی ... تردد قیلور ایر دولیار مولانا غزالی ...
شرا کتی اولیب ... قلوب فرار او لوندی کیم بیر غزل ایتسون ...
نفس بر قرار بولسون ... توشون فی الواقع غزلنی خوب آیتیبدور ...

نظر سوی بت نکردم وز گرفتاری حذر کردم **مطلع** ولی خود را گرفتار تو دیدم تا نظر کردم

مولانا نیکی اصفهاندندر کهنه شاعر دور اوقاتی تجارتدن کیچار
شاه جنت مکاندن وظیفه تکارایدی کو یا کیم بر ایرنیسا دلو ع لیلی بازرکیم
دیوان سلطان خیم کاغد جلی کتابت قیلدب کثرت اشعار ایله مباهات
قیلور ایردی شعرید سلاست ومتانت کوب ایر بر سس مع التکرار اولایدا
ایدی کیم اطفال مکتب لار داحفظ قیلا آلدیلار بو شعر مطلع انینککیدر **مطلع**
جان فشاندن نهان بخاک پای یارم آرزوست • وه که پنهان دارم و در دل هزارم آرزوست
اوزا فتاده ولیغ اظهار ایدا بو مقطع هم انی بر ایسکیدر **مقطع**

چو مرغ نیم بسمل های قرین نیست بیکرد • سمان در خاک و خون خفته کر صد بار برخیزد
بو ابیات هم انیکیدر **بیت**
کر تیر آه من از سنگ خاره بکذرد • منتو بسنکه بیمار خویشتن منزور
خاک اشک زوق تو بر سر چه میکنم • ای پرسیم کرنیکی پیدل چه میکنی
گه دوری سن حسن وجهانید در پی • ای بسته کام ترا دل نکرانی در پی
نیم جانه جز واقف جانی در پی • منزان سعید کر از غم نهاده دارم
منز فصل ای دل که جان در میانست • حدیث لب دلستان در میانست
چو دیدم سنگ استان در میانست • بانیاد در کوی او صلح کردم
وگر گفته شم زبان در میانست • گفتم بکس راز چون شمع هرکز
• بلابر سر عاشقان چون نباید

کوبل

کر پارتو نامه بان در میانست • اکر بسته از پی قتل نیکی
ز نخجیر که بین ازان در میانست • کاکش میر عشق ز عشق بر دل هچو درون
نادم از خون سکبها زدی هر خامی • من و کوی تو شستم هر ذره زاهد
تو ار زانی اگر خوشترازین جای کست • **مولانا یحیی** کیلاندین دور

خوش مشرب وادی کشیو و کیشی دور در بابت بولدو علوم تحصیل
قیلو پور تازه سوزلار دین بهره مند و اشعاری خاص پسند ایرور
بو ابیات اول نخواندنینک دور کیم نبسیلور **بیت**

بهتر خوه دارم که یاد ری آید یادم ری آید • وکر نه زندگی من چه کار می آید
چو از دوران کشیدم هرجفایکان بود ممکن • نبیدانم دگر بعد ازین چه کارم زنده میدارد
هرگز سر خود را بشماری نگرفتم • چون مردم عالم سر و کاری نگرفتم
در خود چو ندیدم بکس الیت یاری • تنها بسر آوردم و یاری نگرفتم
بحمی چو سکم در پی هر طرفه غزالی • بسیار دوانید و شکاری نگرفتم
بهر جایی دمی بسم بار هرجا طلب • استعانت دوست بو لطبع بسوی طلب
بنشستم موی سفید آنک فتادم تکیه • بود این حیات کر عشق نبند بر خود

مولانا عبدی جنابدی عالم کیشی ایر مسائل اسنادی جنسی ایله امیر شیخ
قیلا آلکس تاج و مرکب بیله کوب بحثی بار اوبانلیغ کیم کوچه و بازار دا
تاج سبز و مرکب سبز بولغه بار مسائل طبعی شو نبغه دیل دور بو ابیات انینککیدور کیم

خضر بود زنده بتأثیر عشق / چشمهٔ حیوان طلب از پیر عشق
شادی دل جز بغم یار نیست / وای بر آن دل که گرفتار نیست
غم بود آن دل که عشق مشوّش کند / هیزم تر گریه بر آتش کند
عشق چو بربند قفل بقا را کلید / منت جان بهر چه باید کشید
سنگ که در عشق بتان نیستم / چون دگران زنده بجان نیستم

یمنی سمنانی خوش طبع و راست سلیقه شاعر دور [illegible]

مشغول ایرور بو ایکی بیت انینگدور کیم بیت
پر بسته سینه و چشم بجای نسرین است / گلی که از چمن عشق چیده ام اینست
صید کشش طالبان نه بهر خلاصی ز بند اوست / بر قصد آن زنم که صید کمند اوست

مولانا شرف الدین [illegible]

کرمان نینگ بافق اتلیغ قصبه‌دین دور کوپ فضیلتی بار اول ولایتدا مولانا مشار الیه دین معتبر کیشی بولمایدور دیرلار کیم زیاده شجاعتی هم بار ایرمیش باوجود شجاعت همیشه فلکون پوشش و رنگ آمیز دوستدار ایرمیش مولانا جامی [illegible] اول حضرت نینگ اثر تربیتی دین شهرت قبولین تاپیبدور و شعر داعیه‌سی زیاده یخشی بار ایردی و دقیق فکرلار قیلور کوپ اشعاری بار قصیده کوی دور بو ابیات انکا لار نینگ دور کیم بیت
بسنجم هم بگذر د سوی چمن باد از سر کوی [illegible] / که ترسم بو که او گیرد گل و غیرت کند [illegible]
گر شود ریگ بیابان حوادث همه کوه / مرکب تخت تو آسوده رود در صبر و آرام
اسمار اچه تفاوت کند اندر حرکت

کرزمین باشد از اندازه برون نا [illegible] / بو رباعی هم زیاده فنالیق بیله ایتیبدور کیم رباعی
گر سایه نشین سرو بلغ ارمی / در جرعه کش باده از جام جمی
غافل منشین کتاب غنچه بهم / از خیل مجاوران کتم عدمی

خواجه غیاث نقشبند قبر ازبیغ دور شیخ سعدی قدس سره العزیز اولادی دین دور کوپ حیثیات بیله آراسته کیشی دور اول نقشبندلیق و شعر باطبیق قیلدا نادره دوران و فرید زمان دیساکنگ بولور ایران و توران شاه و شاهزاده‌لاری اونینگ اختراعی‌دین علارنینغه راغب و طالب ایرورلار بو بابکیلیغ شیخ ... و غیره دور است تا بو کماناز بو ملکس او جود بولمادی زیاده کم از [illegible] و [illegible] کیشی دور جعفر استر ابادی کبی دین سونکرا اوز العفا یزد و اخذ مللا ریغه شرف بولدی بوق کیم هدیم بلکه منم اینیق شریفین تاپیدوم خواجه مشار الیه نینگ بیرکون و ثنا قیدا مصاحبه بولسا اشربه و اطعمه سی کوا بو لماس ایردی کوپ تعریف اغراق بولماسون دیو شعر و عبادت و طاعتی زوشنی بیرله اختصار او لتور اقسام شعر دا ایتور بیرپیرسی اوجه تندار و رکیم بو زینت مسلسل ایتور کیم صنع اشاعه‌دین بد بیهه مستقل بولیاس منتجید و شب زنده دار ایرور بو ابیات اول نادرالزمان نینگ دور کیم بیت
من که در یزد و رنگ افلکم / از هنر برگزیده یزد و رنگم
هنرم نیست چون سخن دانم / هم هنرمندم و هم سخندانم

گرچه در فن نکته پردازی / زیب ایران و رشک تورانم
هیچ از آن دم نمی‌زنم که از آن / خار در دیده بحیه یغانم
الحق انصاف ذره بخیه وری / گر بخاکش لب رسد جانم
چکنم غیر ازین که در خورش / بنکویش لبی بجنبانم
بکویی و سختر و سه کره / فارغ از خضر و آب حیوانم
خویش و بیگانه ببرد قسمت / در خور خود ز خوان احسانم
نکشیدست رو بهم سرکز / بر غیر سفرهٔ نانم
صد دل از قید کرده‌ام آزاد / گرچه خود در میان زندانم
روز در بند نقش پردازی / شب حریف نماز و قرآنم
در صف سروران شهر عیش / تیر غمزه ان و تیغ برانم
لیک از صعوهٔ تهی قدمان / مور بیجان نه مار پیچانم
هر دلی که از کجا و آرم / از غلامان شاه مردانم

وله

خوش آن زمان که بر آئینه‌ات غبار نبود / ز آب بنفشه بر اطراف لاله زار نبود
گل جمال تو بی‌آب رونق زار نبود / بر آن گلشن تو سوی درین دیار نبود
کسی باده حسن تو هوشیار نبود / ز سر گرانی آن باده‌ات خمار نبود
کنون که مرغ جمالت بال زلفش پر زد / خطوط نسخ بر روی تو دست کرد
ببین که کعبه روی تو کافرستانست / ز ریش یوسف حسن تو سبز ...

69

طرب سرای رخت خانهٔ سرور است / گل ریاض نکهت بر بهار شیفت است
هزار دل ز پریشانیت پریشانست / ز سیم صبح زرافشان نوبت است
که هر دو کس چو تو امن زمان نهی / حدیث سر ز لبش در میان نهی
لطف گر کشتی حسن غریب ... / ز ذوق کشتی و کبر و ناز و استغناست
زمانه مدت حسن گاه و رنگش ... / ز غمزه قطع نظر کن که ریش غمزه‌ربای است
کنون که سیم بگیر نوره گرد در است / ترا تصور بازار گرم از سودا است
بجود قرار به هر دو باری و خواری / چرا که نوبت حالی است و ملکدار

مولانا حاتم کاشی گوپ زیاده سه و بلند پرواز گیشی دور عیاذا بالله انینگ شعر و قبوح استماعیدین بیه حال لیبی تکشی دور تازه سوز لاری بار بو غزل انینگ دور غزل نیچه حسن تو هرگز چمن نور نبود * مجلس ایشب بصفا هیچ کم از طور نبود * دو جهان تخت وغم در دل من کرد نزول * هرگز این خانه بدین مرتبه معمور نبود * مستی عشق انالحق بزبان آورد هش * یک سر مو که از جانب منصور نبود

چون زلیخا نگرد در رخ یوسف گوید / در ازل دیدهٔ یعقوب چرا کور نبود
یار بنجید ز بدمستی و در دشت حاتم / باده بایست که کمتر بخورد زور نبود

له

بشت استغفار او کرم است از انداه حسن / خاطر اخلاص من جمعیت از ...

له

مرا ز حسن بری دلبر ساخته عشق / که جبرئیل بوشت کند گدا از نجف

قادم از نطفه هر که بود در عالم   له   هنوز چشم بد المشین تقاضت
بعقل کسی نمی کوید که خشم آلوده بیش   له   بیک نه صد چون مرا شفقت بر آلوده
بعد ازین تنی خوش کس نزدم خون تن ششم   له   جای تنشیم که بر آتش نشستم
بر کرنهای سختان در سبوی میر   له   خنده بانقدر که شکم بر زمین نهاد
پر نور گشته طور محبت ز نور من   له   موسی طور خویشم و نفخ طور من
هنوز از نگه عشوه ساز میترسم   له   هنوز از ان دراز مژهای دراز میترسم
هزار مرتبه از جور بی نهایت او   ه   بران شدم که کنم شکوه باز میترسم
عشق چون نامه وم خواند عاشقان از نگاه   له   انتقام اول یعقوب پیمبر بگشت
ان ماه لقا بزم دوش آمده بود   له   دوش اینجا بود و باده نوش آمده بود
دل در بر رغبت از طرب برقصید   ه   خون در دل آرزو بجوش آمده بود

مولانا ملک قمی نامدار ادیبکی و تحسینی کوپ ارباب
حسن سم بار ایرمیش لار طبعی شعر دیوان ایر تاس تازه سوزلار کوب
انکلار دین مشهور بولدی بو ابیات انینک دور کیم بیت

عالم چه بود باغ محبت نخل او   ه   غم شاخ و بلا برگ و ملامت ثمر او
میخواست انکه گر کند داغ ملکها   ه   شد ریزه الماس نمک بر جگر او
کنون که بخت بکام است حال ما ابت   له   نشود باشد اگر روزگار بر گردد
شدم بباغ که تسکین دل دهم دیدم   له   میان بلبل و گل رنجی داغ شدم

رقم

70

رقم که خار از پا کشم نهان گشت از نظر   وله   یک لحظه غافل گشتم و صد ساله راهم دور شد
زلفش نگر که شب دراز آید ازو   له   ور بکذاری خشک گل باز آید ازو
ور گرد بکلستین ازو بفشانند   ه   دامن دامن مشک طراز آید ازو
سر حلقه زلفش بت پرستان مایم   له   غارت زده متاع ایمان مایم
این طرفه که او راه دل و دین زده است   ه   کافر مایم و نا مسلمان مایم

حسن بیک عجزی تبریزلیغدور اشنا روی و کرم اختلاط
بیک دور شعر بدا او کوش قره وتازه لیغ ابراننه خسی پله یار
غالبا نه امیر شش قیلور بو ابیات انینک دور کیم بیت

هر زخم بر تو افکنده کربیغال بکیده   ه   تیره گی ابروت جام جهان نما
چه غصه کر دفرون آشنا گه دوره مرا   له   که نالت عدل البیس خوابگاه مرا
بمغفرت زبس امید من فرشته غم   ه   که زیب عارض طاعت کند گناه مرا
نه از آتش ان اله نادم خستن ساره بینی   له   که بیم معصیت از نغره بامن شود مارا
چند خم آتش افکند بر دل پر کرید   ه   سوز درون برآورد دود زسینه
مرهم ما زلخت تیغ غیرت بیشتر بود   خاصیت نمک دهد داروی سوختها
این خجلتم بس اگر کس بگیرد روز حشر   عفو تو فعل زشت نیارد بروی ما
داغ خونین بیغان را لاله در انجمن   در نظر آتش گل ایم دم اسوده را
انکه باغ سینه تقیده گشته ام   دل ما رنش انگیز کوه اید ما

در چشم کس نیامده‌ایم از کمال ننگ ه گردی گرفته آینه ننموده‌ایم ما
سجاده ملایکه را می‌سزد ز قدر ه آن دامنی که از گنه آلوده‌ایم ما
چه در وجود نبی شد در حوالها له کلاله بر زانوی خورشید داشت لالها
از خنده تنگ دو لب لعل نگین را له خوانهای نمک ما ز طبقهای زمین را
از بخت سیاهم اگر پرده برافتد له خالیست ظلمت بد انوار یقین را
افزود سر سنگ از رخ بهار تو ما را له در دیده نمک ریخته تماشای تو ما را
چنان عشق تو آتش زد دل احباب ما را له که پیوند زبان کرد سیه زاغ دل ما را
هلاک عاشقان چون به عمر ابد دارد ه ز جام خضر داد ذوق لب تیغ تقابل ما را
بجز نهاده بر لبم جام غمی که رسد له چاره بر زهر بکنم تلخی کام خویش را
بخاک خضر خوش آن کشتگان زنده دلیم له که کسب کرده خضر زندگانی از گل ما
بیاد آن مژه چندان سنان از سینه گم له که غم در خاطرم پا میگذارد با غذر شب
گریبان تا کنم چشم روی کیست ابر حرمان ه که بار نورهجای دست دارم در کمر شب
خورشیدم و ز بخت بد از نور مانده‌ام له صحرانه مسیحم ورنه بکو رمانده‌ام
ریگ صحرا ز خون قیمت آن تو بشکست له باز تا پای که در راه تو بر سنگ آمد
درین گلشن سرانی تو نیاید ... له که از صد بلبل آزاده بر نابع گرفتار
پلاس پاره نگیست دامن و دوش له کفن شود که این پیرهن گریبانی
هر سنگ ریزه کام غم از شیار زیست له ز اشتیاق تو خون در جگر نمیگنجد

شام

شام غم گر گریه چشم بی تو طوفان برگرفت ه به یخت خیزان خون برون
کاندیشه دامان برگرفت ه عشق را نازم که زد بر کفر و ایمان دست
پای ه ننگ مذهب از سر گبر و مسلمان برگرفت ه می‌توان دود از درو دیوار
کوی عشق خون ه آستین یارب که باز از چشم گریان برگرفت وله

ناز قلم انجا که پیام تو نویسند ه خورشید شود نامه چو نام تو نویسند
عجز نگارچه روکم شده چون نگارم له آواره چو بخت من انجام منی
بگرد زمین کس نمی آرد یاد ه بو سنه و اشتی مگر نام منی

مولانا کمالی سبزواری یتخلص کمالی دور زبان شاعر هم ایمان مس
بوابیات انگشت نتیجه طبعی این ایام کریم بیت بنجیده خاطر ما رسم اما زاوش
میکند ه شوق از تغافلهای من شو حرز استغنای تو وله بریز خون
دلم اینقدر تغافل چیست ه کنون که دور جوانان گذشت و نوبت ماست
چون مرا دشمن خودی کشم ز نیکویست ه گه کسی این همه غافل بود از
دشمن خویش له هنوز بوالهوس از خواری من آگه نیست ه ز رشک میرم
و بر اعتبار من دارد له از دل غبار کجی تا که حسرت خیزد ه این کیابست که
از دشت محبت خیزد ه دل به نیرنگ و فسون از همه کس نتوان برد ه دوستی
کن که محبت محبت خیزد له مهر تو ساخت بسته دام محبتم ه ورنه مرا
بمهر و محبت چه کار بود ه از ذوق بزم وصل کمالی ز خویش رفت

چون چشم یار گرد به مجلس نیار بود — مولانا وقوعی او جوان تبریزی بلیغ
و نکته سنج و نام او محمد بیک است در میان شعرا در اوایل عمر و در تخیلی طبع بلند

از ابیات اوست غزل رنگین دیگر بیت — در آغاز محبت بر آلت حسنم کمان آمد
دو روز دیگر از سودای خوابی گران آمد — ز درد بی‌کسی خونین جگر بودم که بد آمد
که ایام گرفتاری و شبهای فغان آمد — به اول عشق و ما از پا در آورد حسرت که دم
مشو از صید خود غافل که بر ترک نشان آمد — من به جستن او فتاده وانگه شکستم دادن
تو و بیداد خونریزی که وقت امتحان آمد — وقوعی یار بر سر رحم است دیگر تیغی
برون از وعده بیداد آن نامهربان آمد — که جوانی جسم چو جسم وفا
کسی چون نکهت شنید تصور باشد — من آن نسیم که تو عز زوی کام برم
گرفتم آنکه فغان مرا اثر باشد — چشمش از رو دیده به نهایت ای صیادم
به هیچ سینه که پیکان یار کشان آید — خبر کرم شفیع خود با بیداد کرم است
لب روبروی تو بی پیش از این نگاه — در قیامت هر که گرفتار تو فارغ باشد
مستی عشق ترا شب بزم ندیم بیست — از تو ایمن نیستم ای بخت ور ترشی
میتوانم حال خود گفتن زبانم لال نیست — بر جسم چنان گرم شستم که
بیچم که امشب و تنها کار کرد است — چنان در عرض حالم بی‌زبانی آشنا باشد
که چون بیچم کنم تقریر دور از خیالم — با عوامش چه جای آنکه داد می‌برم که هر ساعت
شود از شکوه‌ام در تاب و خاموش از خیالم — زرد رنگ عمر در دم چه بر سر ملالت ای

72

برون از هجوار حالتی دارم چه حالت این — به زهر چشم سویم دید
و لب بست از سخن کردن — جواب صد شکایت آن جواب صد
سؤالست این — غم شد فاش و نتوانم که چشم از روی او پوشم
سراپا حیرتم حاشیه بزم وصالست این — لب گشودم پیش او بند
از زبانم بر نخاست — مردم از بی‌تابی و آهی ز جانم بر نخاست — ول
عشقم از جان دادنم شد فاش گاه دیدنش — تا مردم پرده از راز نهانم
بر نخاست — از تو کی ذره دیدم ای گر طپیدنهای دل — سر بجان نهاد و
دود از استخوانم بر نخاست — ای سوز عشق غیر چه داند که رنگ چیست

غیرت قرار داد و وفا محبت است — ای بخت عمرهاست که شرمنده منی
اکنون نه بوصل یار من کی که آیست — ز اضطراب وقوعی گذشت خشم آلود
جدا کرد و که بیچاره اختیار نداشت — غازی قلندر درویش نهاد

و عاشق پیشه نامراد دور شد نهم نامرادانه تو رسیمانده استوطن ایرد ک

بر ابیات ایشانست دیگر بیت — زمانه چون تو ستمکاره بد آورد
عجب که یک دل آسوده در جهان ماند — تمام لیلی به تربت مجنون ما برید
بگذار دیده که دیوانه قرار گیرد — غم گریزان شد از افغان تو غافل
بعد از این فریاد گوشش خواهم کردن — تمام در دم و پیش تو شکوه سر نکنم
تمام آتشم و در دلت اثر نکنم — محبتم که فراموش کرده از من

وفا شدم که بگرد دولت کند نکنم — جوانی کنشب هجرم اگر دهد ایزد
بسوی خلد بریم کافر و مسلمانرا — با این غلوی شوق و شبی این چنین دراز
غازی اگر تو خضر شوی جان نمیبری — مرا گویند بیدردان که دستی زن بدامانش
اگر صد بار گشتم دست گریبان پاره میکردم — بهشت از آن تو زاهد من و حریم درش
که جای ذره نکو تیش نه زبی خیزد — غیر محرم دشمنان محرم رقیبان محرم
غیر غازی سجکی محروم ازین درگاه نیست — بوالهوس تا بو برد از شود امر غازی
مرغ آبی نتواند که سمندر گردد — ای من فدای غمزه مردانه‌ای تو
قربان آن نگاه تحمل ربای تو — عیسی کجاست تا بتعجب نظر کند
بر خنده نهانی معجزه نمای تو — تا که مرا کنون جگر ز سنمون تحرک
روزی دهنده ام شد سرای ل که کرد تیغ — تو کیستی که قابل اراغ جنون نشوی
چه غایت تو خلعت بوالهان عشق — باید که مرا مهر و وفا باشد اگر باید
سنگین دل بی مهر و وفا شد — بقربان سرت گردم بنجش ای
اگر غازی گناهی کرده باشد — سرت گردم نگاهی کن بغازی
کو سکین تاب استغنا ندارد — کسی کز سر بلا بال خورد بجان
چه باک از غم خوناب جگر دارد — سیه مستی خون چشم سیاهی گر اینست
قصد دین میکند آن طرز نگاهی که تراست — چیست مقصود تو از آه دمادم غازی
عالمی سوخته از گرمی آهی که تراست — ز رشتست استغنای که میخوارم

پرورده

73

پرورده بلادم ابی که میخورم — زدان که ای جان بسم وکاه جگر
افسرده شراب کباب که میخورم — غازی گرانست زهره کار دنبش بلب
بر زهر کاسه‌های شراب که میخورم — بور باعی نه کوب بخانه‌ات بو دم
گنجید چو موسی بمناجات شدم — گنجید بمسجد بطاعات شدم
از هیچ طرف دری برویم نگشود — باز آمدم و رو بخرابات شدم

مظهری کشمیری غایت صفا و نهایت ملاحت ایله ایردی شعر متقدما
برانبیه متقدمات کوردی غلوی طبیعه اوردو ... ایلدی با وجود حسن خط
بی تفاوت اختلاط قبول ایردی بو ابیات ول تقبول نیک دور کیم بیت

عشاق بحالت که آسوده نشینند — گر تیغ جفا تیغ نگاه تو ...
چند از فسون صبر تو زدم از دو عا — نخورد آتش دل ... ازین ...
زرقیب غیر ... برخش نچشم تیره شد عالم — نمیدانم که شام هجر یا روز وصال است
رفتم که صبور باشم اما — دل بردو ز ... نتوان
پیداست که درمیان آتش — بتوان نشد و ایستاد نتوان
از ناله بد بوته زرداهنا طلبم — حاجت ... که ... ای تو بود
چون مظهری زخش نبود راه شکوه ام — یک یک بدل گره کنم آنکه ...
بربست دیده مجنون بگوشش و بیگانه — چه آشنا کنی بو چشم لیلی را
ما هر سحر جوانب ... مظهری — رحم است بر دل که رو باد نارود

مولانا درسنگی همدانی اول ولایت نیک مردم زاده لرندن دور
حسن بیک ملکنه ورود ایدی او علی دور علاقه بندلیغ فنده اقران و امثالی دن
سرآمد ایدی و الا بنهایت هرزه گرد و بی باک و بد نفس ایدی و لهذا
دار السلطنه تبریزده حسن پاشی لیغ اختیار قیلوب اجاره ده اوباش
ازکونا کوب سوالمیق بیله خراسانه چکوب دیلار اگرچه فضلی یوق ایدی والا

خوب فهمی بار ایدی بو ابیات انینکدر که — شب هجر که کشتی را که اجل رسیده باشد

له بچه در مرده باشد که ترا ندیده باشد — توان نه که کسی ز تیغ در جهان نکو کرد

له یقین که نوبت من بر رسد نشتاب مدام — هستند کیستی آغاز من کن

له ترسم که تنگ آیی و من زنده بمانم — کمن تکلیف زخم خویش کذارم بجای خود

له عالمگیر آدم ازرده ام کردی برون رفتن — شاید بعد جای تو کویم حکایتی

• یکبار عرض حال بر استوان شنید — بو ابیات دخی اول منظومه دن تنگ عاشقانه

چپ یمان اتیمایو پچه ور کم — سرت کردم درین ایام ای خسرو سر داری

• دلت نازم زدرد عشق مژکان تیز داری — غبار آلوده دات هیچ بنز تو چون

• نشانت این که شب جای رقیبان بر دلی — بجانم کز بپردازی درین ایام معذوری

له خان اختیار دل بدست دیگر داری — از سرکوی تو عاشق جسم غیرت خورده

مطلع با رقیب دو سکین زنده اندر ده رفت — تشبیه عجبی از دریت درسنگی

له اگر غلط نکنم این تضرع از تو نبود — من بسوز سینه خرسندم و لیکن خیم تر

بوز

74

له بوز بر آتشم که میسوزد مرا — مهر وصید برگ شکار چه ره

له کز زخم خوردهٔ تو نیم بسمل افتاده است — کرچمن خواهد زدن راه مسلمانان غفت

له رفته رفته این ولایت کافرستان میشود — بید در ازعد برخیه مسلمان زاده

• کار کن با من که ازان در کافرستان بگذرد — از حال خود آگه نیم لیک اینقدر دانم که تو

له هرگاه در دل بگذری اشکم ز دامان بگذرد — امشب زکو از ره دگر از درد پیم دم

له در هر خرابه کز نیم پا شیون است — در سنگی تنگ دلست و تو بدخو چون کنید

له کو انجمن دلی که بسازد بخوی تو — در بیت کم از درد کسی دوستم از یار

له امروز چند دیده نگاهی کذرا اندم — پنهان است اگر دیده ام محبت از تو

له محبت است که این بیکه چه نشت از تو — تا کم بقصا نسیم و وصالت کران بها

له مشکل میان ما و تو سودا بهم رسد — از زبان حسن و بانت تا ز کو لطف کنید

له من با بین شوق و این هوس بخانه ات ام — کار در سنگی از نکاه اولین کرد و تمام

• کتاب عشق کذار دکه سر بالا کند — کاکا قسمرو هنر ظاهرا چیا پوش

وکرو طبعه موشکن کیشی ایردی فاما باطنیدا زیاده هموار و اوچی صفت کیشی ایردی
اوایلدا بیحو فقه طل بولوپ دقیق فکرلار قیلور ایردی عاقبت معقول غرضت
قیلوب انداز ازه هنرلارا نیدی بو ابیات اندین شهور دور کیم چپ

• گر کنم پیدا فتی سوزیم که اندازه نظر — هر که میدید ستی کند نا ساقی پیش گنجد

• بوالهوس ازو و از سر و اشنو دعوی عشق — تهمت الوده کیرد نحوه زود و سر

مجنون تو با اهل خرد یار نباشد | له | غارت زده را فاطره در کار نباشد

مولانا طبعی اول اسم قزوینلی دور اوقاتی طباخلیق دین کچار ۵ درویش نهاد و نامرادکیشی دور کهنه شاعر دور اوز شعرین او با کلمیخ درد منـ و مؤثر اوقور کیم استماعیدن ستیغ خرقت بوزلانور اوز کسبی شغلی عاشقلیق بیله اضافه علت بولوب همیشه گریان و بریان ایرور بو ابیات

انینکدور کیم **بیت**

در میان بیهوده از مار بخشی اغیار را	له	نی غم ما و نه پروای دل ما یار را
تمام عشق بخشی که استخوان تمام	۵	نمونه تن فرسوده شهید تو بود
تبسم تو مرا باز کمان انداخت	له	کم التفاتی از غمزه تو فهمیدم
بستی بروی دیده من راه خواب را	له	یک شب انیس دیده گریان من شد
چو شعلها که برآمد از پی چراغ مرا	له	فتاد پرتو روی تو ام بخلوت دل
ای زدل برآر و بسوز این حجاب را	۵	طبعی وجود تست درین ره حجاب تو

مولانا نسبتی مشهدلیغدور ۵ نامراد وظیفه بیکیت دور مفلس بولغاندا ارابسی والهالی دین سفر وسیله سی پرله راه توشه اولوب ینیج برکا پارابوب منتقل بولمس ایرکـ تمتع هم بو با کلمیغ ایردی کم نقد یتیسی اوسیکا کمرزکرتنی رست قیلور ایردی کیم اول عقده کشایش یتغوجه مصاحب لار مزد حمام و آتش پز نیـ پرور ایردی بلار بو حال حیطه سی بیان ایرماس ایردی بو ابیات انینکدور کیم ۵

بوز

75

نوزیب کر شدم پسوار عشق اما بدین شادم ۵ که غمخوارکی ندارم تا نصیحت کار من باشد له غایب زدیده تا شد بجان دانستی ۵ بیچاره تاب هجر ازین بیشتر نداشت له صبوری من و بیرحمی تو آتش و آب ۵ دل من و غم عشق تو آبگینه و سنگ له مرا یک آرزو زان بیوفا مرگ شد حاصل ۵ اگر با او امید خونی کردم چه میکردم له وداع رسما من رسم و آئین دگر دارم ۵ مسلمان نیستم کافر نیم دین دگر دارم له شب فراق گشتم بهیچ پهلوی ۵ که یاد آن مژه تیز در دلم بگذشت

مولانا فهمی کاشی رند و نامرادکیشی دور اوقاتی سوداگرلیق دین کچار عاشق پیشه هم والا عشقی یلنک استزارس یوقتور طبعی شعر دا انجشی بار ور بو اشعار انینکدور کیم **شعر** تو از کسی نگذری کش رخت بجان نیندازی ۵ من از حیرت نمیدانم که زخمی خورده ام یا نه له باز اشکم سر از الیش بمکان دارد ۵ بازم انگشت ملاقات بدندان دارد له خانه ام شد بس که گرم آن ماه انشار من ۵ میگریزد آفتاب از سایه دیوار من له از سر انگشت استغفار نتوان باز کرد ۵ این گرهها که محکم گشته بر زنار من له اگر بر بستر من گل فشانی بر دل آتش ۵ وگر بر تربت من آب ریزی دود برخیزد ۵

کشیده ام دو سه جام از شراب بی قرآن	له	خدا کند که دو جام شوی درین گل
برهم زنی جلوه گریهای تو حیف است	له	خود را ممتنا بتمنای تو بیم

صد آبله زد زبان و انگشت لـه از بس که بلا شمار کردم
بنشم چو در رفتار و حیرت زمین گیرم کند لـه پا بر سر جان می نهد غافل نهادن انجنین
گرچه رام دل بصبر و قرارم نشد لـه سر راهی نگرفتنم که دو چارم نشد

ویسی طهرانی اول ولایت لارینک مردم زاده لاریندن دور مولانا امیدی اولادی دوانلر ایدی دور ذاتیدا کوب هموار لیق وار مید ه لیق بار اگر سوال اولونسا معلوم ایرماس کیم اوز ارادهسی بیرله تکلم بولوب بیغاده هر کلمه استماعغه راضی بولغای شعر و اطبعی کوپ ملایم ایرور بو ابیات اول عزیزنینک دورکیم ** بشوخی تو سواری ندید زین ننشست ** تو تا سوار شدی فتنه بر زمین ننشست لـه لبی که ز

ننداری لب ایاغ مغت لـه گلی تازه بود تا بخنده وا شگفت
نمیگویم که زندان هجر آزاد کن ما را لـه اگر جایی گرفتاری ببینی یاد کن ما را
نامه پاکیت به نقش رقیبان در آورد لـه تا عاقبت مرا چه بلا بر سر آورد
باور مکن حدیث وفاداری از رقیب • گر از خط طلا که صد محضر آورد
بگذار چون متاع دل ما نمیخرد • تا دیگری به بیع محبت در آورد
کوتاه کن زبان فریبی که خوب نیست • این ماجرا بعرکه و محشر آورد

ز خط آل نگر دو جان فزای لعل جانانرا • ز خاصیت نبیند از دو غباری
آب حیوانرا لـه چه در دست انکه محبش چاره مسکین نبیند انم

76

زبی تابی تن زار بستر سراز بالین نهیدانم لـه این بس که بود غمی بهر کسی
مرکز بدم بکار چنین تنگ نبوده است لـه طفل وشوخت و زار کسی در غم نیست
گرداند غم عشقان کسی را غم نیست • گفت انم در خلوت دل جا دارد
دگر امروز در این سینه نقش مجنون نیست • ای تو از وصل تو آسوده کیم بنشسته است
با الم هجر تو دیدی ست که با هم نیست لـه عشق انجیان بشیوه مجنون نمانده است
صد درد و داغ و کیر ش افزوده ایم لـه با دم غم چو چلو کشان از بر گذشت
چشم انقدر گریست که آب از سرم گذشت • تن سوخت ز آتشی که نسیم ریاض خلد
باد سموم شد چو بخاکسترم گذشت لـه سفینی ازستیم چو شعله در بستر نبود
اگر شب دیوانی ام امروز خاکستر بود لـه شار دوستم از غیر نقد جان نکند
ز دوستدار من چه سمکش بیانکند • گلشن بوی که بوی وفایی دهد
زکلبنی که در وبلبل انشیان نکند • بسور سینه فریبی چگونه ساخته
نفس برار که افسرده آتشی نکند لـه چون باد سفر کنم کرچه
سنگی ره این و آن نباشم • باری چو بکام دشمنانم
بار دل دوستان نباشم • زنبیان که زغم شدم زمین گیر
گر آب شوم روان نباشم • محمود بیک قسوینی

ویر لار کیم تبریز دین دور دفترا هلی دور علم سیاقتی یخشی بیلور حسن صورت وسیرتی هم بار طبعی کوپ یخشی دور بو ابیات انیکدورکیم

مردم از غم سخن از رفتن خود چند کنی • این نه خوبیست که گویی و شکرخند کنی
کشته غیر از تو دل آزرده و من در تابم • که دلش تا به آزار که خرسند کنی
خواب راحت شد از آن دیده که دیدن داشت • رفت آسایش از آن دل که طپیدن داشت
رفت در تاب چو پیچ گوی دگر دید مرا • خار غم در جگر از رشک خلیدن داشت
گذشت از سر مصحبتی و یاری حیف • گسست رشته پیوند و امید وای حیف
باد چو میرم آسوده میشود در دم • ندیده حال او وقت بیقراری حیف
شتاب که فسونی در آشنایی او • نیافت لذت بیگانگی و خواری حیف
سالها شد که ز تو خرسندم و این بیچاره • بر امید آنکه یابم لذت غمخوارگی
بیدسی با من قرار صبر بودن گه باز • خود نیابی و مرا لازم شود آوارگی
عهد کردم که دگر یاد وصالش نکنم • میرم از شوق و تماشای خیالش نکنم
دم مردن اگرم بر سر بالین آید • آن قدر حوصله خواهم که خیالش نکنم

خوشا ذوقی که چون بیرون روم آزرده از بزمش • بامید طلب هر ساعتم
رو بر قفا باشد له زخمم از تو نه همین از وصال محرومم • چنان مهجورم
ز من که ز خیال محرومم • سفر کرده ز کویش دو گام برگشتم • کنون ز شرم
وداع از وصال محرومم له نفسم چون رو بر آن پا تو لش بر چشم تر مالم •
که چشم حسرت پابوسش از لب بیشتر دارد له از دست جفای تو
اگر بگریزم • دور از تو بگو چه خاک بر سر ریزم • بر خاک ره که رفتی از نشینم

برکرده

77

برگریه که کردم از بر خیزم | حکیم شفائی اصفهانیدور

حکمت دینه پیرارینه وقوفی بار والله اولجه شکر و تعجب ایرور کیم پیرا وحدات
تبع دا بونداغ کیشی پیدا اختلاط قیلماقنی قبول قیلماس طبعی شعر دا خیلی
انی هم تکبر و خودستایی یلیغیدین هیچ کیم ایشیتماقغه رغبت قیلماس حال
بو ابیات انینگ دور کیم صب بخشم وعده دیدار اگر داد در بر تنگ جسم
که وصل چون تو بی رهبر این مقدار نمی باید له خاطرم از تو تسلی بکنامی
نشود • چشم لطف از تو باندازه حسرت دارد • و بو رباعی هم انینگدور

باید یخشی ایتو بیدور کیم رباعی | زان چشم تو تیغ غمزه انداخت ز چنگ
گر چشم تو بی سلاح آید جنگ • | تیر مژه بس که ریختی در دل تنگ •
شد ترکش غمزه تو خالی ز خدنگ | مولانا شکیبی اصفهانیدور

شعر صفاسی بار خوش قد و رعنا یکیت دور منده داعیه سی [illegible]
سر قویماق کیم صرح رشتس اوزینی کنایه بلکه صریح دور مولانا دین کاشس
اودار باوجود بو حال هراة دا ملک الشعرالیق دعوی سین قیلور ایردی
بو غزل پشینینگ بر وجهین گویا مولانا اشاره الیه و صنعید
ایتوبدور کیم شعر شیشیان عجیب آن حما بر وشیخ • شیخی
یتقی بی و صبیان بیشیخ • بو حقیر نینگ بر غزلی بار کیم مطلعی بودور مطلع

زخاک سینه نشود مرد دل پر آبله | لغمه کاغف گشود در کرد کله

تیغ قیلوب بو ایکلیغ ایتمش ایدی کرم — بروز مهر شکستیم دردل ابله را

بر عصت تو که بر سم زدیم سلسله را — برتن چو منی یکی دلت غمین کردد

کهسار بادیه وادی هزار قافله را — بو ابیات دخی بیان ایتمیو بیدور بیت

گر بدرعی دران کوهیم از غیر کمان — نامه در رکه آورد دست وغم وغم چیست

شبهای عجبه را گذرانده‌ایم و زنده ایم — مارا انجست جانی خود این بگمان نبود

شور نمک لب تو آموخت — مژگان مرا جگر فروشی

نی ایدی شکیبی غایبان سنگدل بیرون — که بوی امیدی از در و دیوار مرا آمد

مولانا غضنفر کلجاری کلجار کاشان قربنده بر قصبه ایرور
مولانا اول قصبه‌دین دور اوزی اوکوش در دمندکیشی دور شعر قیه
شعرینه ارتوق دور بو ابیات انیڭ دور کیم بیت

بازگو چه هوس طفل خواق مدعی — بی او بانه میرو دسیلی روزگار گو
بار ورقیب لعبهم این لطف از چه شد — شرم رقیب بطرف تندخوی یار گو
اساسی نیست آنچه بجا طرز میرسد — آن روزگار زینت کمای آرزو هم

پس کیم تریاک بله خوشی بار بو رباعی انیڭ مناسب ایتوبدور رباعی
باشنده تریاک غضنفری بکش — تا وقت هلاک فربه نشود تن تو لاغری بکش
بیهوده تریاک — جسم تو اگر ضعیف شد باکی نیست — دل دار قوی که طعمه
مار و مور کمتری بکش — در عالم خاک — ظهوری شیرازی

78

مولانا وحشی شاعر در دور قیران کورلیدور بین والا اشعارین کوپ
کوروب بین طبیعه انیڭ خلقی اشعار بخشی دور بو متفرق ابیات انیڭ دور

تو پاک دامنی اما ز رشک نزد کست — که سر بوادی تهمت سرکمان مرا
اگر دروغ و گر راست حرف ادرام — ز غیر دیده بایر زبان مرا
خوشست آن غم که باشد مایه صد گونه خوشحالی — خدایا بی‌غمی را از غم خود شاد میخواهم
هر زمان کوی که از کوی برو جای دگر — جان من جای که باشد و پای دگر
یکی نیاز مرا باعث صد ناز دیگر دو تر را — خاصا چون من نداری ناز فرمای دگر
نازک دلست یاخد با بکام خلق — شیرین مساز قصه رسوایی مرا
دوران هزار چاه بلاکن در ره هم — و انکاه بست دیده بینایه مرا
زرشک غیر ظهوری بمرگ نزدیکی — بمیر و دو که قربان غیرت تو شوم
کار هر بیچاره که رجور تو مشکل مانده — در خجایت است هر بیدلی که بردل مانده
بغیر تسلی این همه وفا چرا مکت — تراز مرگ اسیران چه مدعاست بگو
مباد نزدکیم بار خاطرت بکند — خدا برا که مروت هو رزدانکه
بجرم بجودی از دیده مشتاق بین — سستیزی تو ما را اگر بجاست بگو

مولانا مالک دیلمی دیلم قزوین نیڭ برا ولوغ اکابرلاری اسی
ایرور اوزی نهایتده متجاوز مسلمان وخلیق ومهربان کیشی ایردی
اقسام خطنی خوب بتار ایردی خصوصا نستعلیق نی اوز زمانه‌سی نیڭ

استاد خوش نویسی ایردی بقدر فضیلتی هم بار ایردی طبعی شعره
ملایم ایردی بو ابیات اول عزیزینک دور کیمدر بیت

بهر فریبم اول دام وفا نهاد کی … پای دلم چو بستی دست جفا کشاد
رسیده جلوه کنان سرو نو رسیده من … رمید هوش و قرار از دل رمیده من

زکی همدانی یمانجه نامدار دکیل علیحده دور اوقاتی اوزرینی
کیجا رحمتی هم یوسا بولور زیرا کیم او یا کلنج کم نفع پرشفقت ایکن
رضا پیروپ قطعه و قصیده کیجور ماک او یا تین قبول قیله الکس
طبعی هم شعره بخشی دور بو ابیات اول نامدار دنیک دور کیم بیت

کر دل ز عرض نیاز هم برادر رسید … اینقدر شد که تراب بسته باز آورد
زانکو که دو جهان عام رسم احیا را … که سیدت باجل منصب مسیحا را
ز ذوق دیدن او میرم از سر تحسین … بزرود از نکهم لذت تماشا را
بسوی مصر کسی باید از کنعان … که دامنی تر نداشت زلیخا را
بخود دکو باو از کشتن من دادوی … که بین ول اخسین لب الفتیار میکوپیش
از شوق تو مردیم و جمال تو ندیدیم … وز پای فتادیم و بکویت نرسیدیم
نام تو نبردیم که از هوش نرفتیم … یاد تو نکردیم که در خون نطپیدیم
دلش از درد منست اینکه در دل شنید از من … بختم بهمراهان شد جز و لاله ز سرم
تنم شد جای تا سر داغ و داغ از آتش و … زمین درد بودم لاله حسرت دمید از من

خیالش

خیالش انچنان با دیده ام الفت پذیر آمد … که هر ساعت نگاهم در میان
بیگانه میکردد … نرکست امروز ز او … سک اینجه میدید … نالدم شب
ز خوابش کر بیدار کرد … مفتوت رقص کنان همره تابوت رود
کشته اداکه شمشیر تو قربان شده است … در تماشای تو تابم که جشم کند
تا ازین کستاخ دیدن خط بیدار م ترا … خواب غفلت در دل کم ز کر کند
رنک میکی بر کف دری کشان تست … ز رادکی سبحه بی خاو مانی است

پرواز کن که قید تو از آشیان تست … تا در رخت رکه نظری کردمان سپرد
کویی تمام عمر درین انتظار بود … امکیخه درون سینه ز شوق بر پرت

اجازت ده که بیرون آورم در پایت اندازم … ز شوق خنجر او خون من
بکوشش ابه … چو بکه کشتی در دلش کدار کند … ز شوق مردم
و شرم از تو ام جدا دارد … حیا مضایقه در اختلاط ما دارد … ز شوق

نوشتم که تنم جان فدای تو … مردم درین هوس که بمیرم برای تو
پابسته و پر ریخته و بال شکسته … ما خود بچه حالیم و پریدن که تواند
در سینه من لب که دل از شوق تو برزد … ز شکست قفس او پریدن نتوانست
بور با عیلا رسم انیک دور کیم بیت … کر عافیتم ز یحجه ما نیست کردید
عیشم ز خیال جاو دانی کردید … زان بی تو نمردم که بیاد لب تو
خون در تنم اب زندکانی کردید … هر شب درعیش بسته بودم تا روز

وز تیغ فراق خسته بودم تا روز — دی روز بخاک خفته بودم تا شب

وامشب در خون نشسته بودم تا روز — پروانهٔ شمع نظر خویشتنیم

آتش زده بال و پر خویشتنیم — کوثر تف سینهای ما ننشاند

ما تشنهٔ بخون جگر خویشتنیم — غم سوخت بداغ لالهٔ راغ دلم

گردید سیاه سبزهٔ باغ دلم — دیگر بهوای آتشین لعل لبی

لبریز لب شعله شد چراغ دلم — [illegible]

[illegible] — **رباعی** تا زخم عشق خاطرم فرسوده است

اندیشهٔ عیش بر دلم سرد شدست — در بیت کی بیهوده امی نزدم

خون باد دلم که تخت بیداد شدست — **شرمی قزوینی** [illegible]

[illegible] **بیت**

[illegible] — [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] — باید که دل بوالهوس [illegible]

افتاده [illegible] آلود — چون دل [illegible]

[illegible] — شاید که گل [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible]

80

80

[illegible] باز عشق — [illegible] تا

دل [illegible] نتواند کردن — [illegible] نتواند کردن

[illegible] — تا خیال تو [illegible] نتواند کردن

عشق [illegible] — [illegible] نتواند کردن

جان بکف [illegible] — [illegible] نتواند کردن

[illegible] — [illegible] میکردد

تمام عمر اگر [illegible] — [illegible] میکردد

[illegible] جان دادن — [illegible] میکردد

[illegible] — [illegible]

خون شود [illegible] — [illegible]

[illegible] — چنین [illegible] محبت [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] از جام [illegible] تو — [illegible] ساغر جدایی تو

[illegible] — [illegible] آشنایی تو

[illegible] **رباعی** — [illegible] جدایی زود

یا بر دل [illegible] زود — [illegible]

محنت [illegible] بجایی زود — [illegible]

در وصلم و محنتم ز هجر است * تهمت مذاق جانم از شربت وصل
حالی دارم که نوش من نیش است

تذکرهٔ کاشی قصیر القد

وضعیف ترکیب کیمسنه ایدی وجود بو عالمده کیم کیشی نقل قیلدیلر جنکرده ویچیا واقع بولوبدور هر وادیدا اون اوزیچه بولغان حرفلار بیله جدل قیلور ولهذا حسن بیک عجب زیبا و خوب حسن بیک کیشی نینک باشین یاروب واول اینیک تحسین چاک قیلدی وعشق بن ایکالاسی نینک طول وقصر معلوم اولنور بو غزل اینیک در کیم جه مطلعی مذکور مطلع

رفتیم و یار با رقیبان گذاشتیم * یوسف بگرگ و گرگ بچاه گذاشتیم
ما بی شدیم و دیده به دنبال یار بود * در هر قدم هزار نگهبان گذاشتیم
ما جوهریم و در نرخ هجران نصیب ماست * از سر هوای روضهٔ رضوان گذاشتیم
خرم نشین بغیر که رفتیم از درت * حسرت بجای توشه در انبان گذاشتیم
زین پیش عشق بود ولی هیچ دل نبود * ما در زمانه چاک گریبان گذاشتیم
بستیم از جفای تو زنار بر میان * صد داغ کفر بر دل و ایمان گذاشتیم
قدر از ما مپرس که دین و دولت شد * دین و دلی که بود بکافران گذاشتیم

بو ابیات هم اینک در کیم بیت

گر رنگ آب به کز ابلهان پای را * قطره زنان برده او انک فشانم ز ارزو
ما جگرخواران ز نعمتهای عالم فارغیم
پاره دل بیخود دم هر کسی که شد مهمان * وای بر جانکه او نه ماند در دنبال او

81

آه از آن زخمی که در دل بشکند پیکان او * نسیم جان کشود چون خضر آب حیات
کس بیوی که کند خاک تربت ما را * دلت آزرده بیکرد خدا را در دم مگذر
که وران کشته برنگست وی در سیاست * صبا ماری که از زلف تو بگشود
برهمن زینت زنار خود کرد * برهمن دیده بر آتشینه بگشود
حذر از غمزهٔ خونخوار خود کرد * دو دوری که اگر چه با ما سگان بود
ولی آخر محبت کار خود کرد * میل ز ادرجان ما داری
دگر امروز بعه بان نشده * روزی که قدم در ره جانانه نهادیم
اسباب فراقت همه در خانه نهادیم * شمع محمد از ما روشن سخن توست
ما سوز نهان در دل پروانه نهادیم * خاکم بسر که دور ز بزم محبتم
ابلیس وار رانده درگاه عشقتم * آواره دیار وصالم ز رشک غیر
بیهوده گر دباد ... در درد و محنتم * اسیر عشق که چه بلبل نوبهار کند
گل شراب بر گلبنی چه کار کند * ز وعده های تو الماس ریزه در جگر است
اجل بکس نکند آنچه انتظار کند

مقصود خرده فروش

کاشانه طبع دور طالب علم و شاعر پیشه و خوش طبع کیمسنه ایدی دور بو ابیات انکدرکیم

شب وصلت که گر نوای مرغ سحر * باسی از شب که گذشت چه اتفاق الخ
من بی سخن خستگی داغ دل اغیارم * گرچه آزرده دلم لیک رقیب آزارم
رفتن بکوی تو چو رفتی بحسرتم غیر * خواهی بکش باده و خواهی نما رکن

82

حواله آتش هجران مکن که خشک لب میرد — کسی که کشته شمشیر ابروی توست

سعادت اگر ز غیر تو ترک کند کسی — هرچند نحست پیش من در پناه توست

درویش اگر وطلب ... آتش که موسی — محروم ازان شد که نظر بر تجلی انداخت

رفتم ز آستانت این رو سیاهم — اما ز دل نرفته این عذر خواهم بس

مگر فرق کز مقصود دلی آید بسیج — دوست باشند بازان نیست که دشمن باشد

مولانا نایی اوزرو با ادب و درست اعتقاد و مهربان کیشی ایردی

بو فقیر مخدوم زاده بیله تبریزغه کیلدی بو حقیر اول مخدوم زاده سرگشته و

مجتهد ... و نو نهال ... غه پیوند بولدوم بیرکون استاد ... بیر ...

علیه الرحمه بیله خوشبی ... قیلماس ... باشلادی ... بو مین سکوت اختیار قیلیب

ایردوم زیرا کیم ایکی جانبیدین اوباتیم بار ایردی اخوند میر غایبانه ...

قیلور ایردی کیم ... اول جانبیدین بولکیم ... قیلورین و اول کلام ...

قیلورلار ... زیاده بولماس حق سبحانه و تعالی اخوت و ...

معمور توتسون مولانای مذکور ... ارسل ... بولدو ... مخدوم زاده

... مجالس و محافل ... منفعل بولماس

بولدو ... اززاز شعله ... افسرده بولوب ... بار ...

متبدل بولدی بو مطلع مذکور بولغان ابیاتیدین دور کیم مطلع

بدر منیر مانده همین دلپذیر ماست — خورشید سایه پرور بدر منیر ماست

مولانا

مولانا کاتبی نینک شتر حجره سی جوابیدا ایرپشه اضافه قیلیب بیر

قصیده ایتمش ایردی بو مطلع اندین دور کیم

مطلع

... پنبه فکرم شتر حجره تن — کل ... بحجره تن

... غبار وب عالیدین ...

خواری تبریزی تبریز ... خوش طبع کیشی ایردی خط نستعلیق

... بیار ایردی ... اول ... احباب

... مولانای مذکور نینک ... غزل ... غالبا

خواجه زاده ... خواندی ... ایردی ... بیله ... جه

داخل بولوب خواندی کف پای اورار ... خواندی جوابیده ... کم

حضرت ... اول ... خوانیم ... ایتلماد ... سکاندرم

قبول قیلماس ... طبعی شعر داخوب ایردی بو ابیات انینک دور کیم بیت

ازین جور و جفا خوش ... خود — ... کشته ... هجران خواهم ...

کی کو ... دست برد و ش — ... دست و گریبان خواهم ...

... کو که خواب آلوده ... — الم ... خوش ...

خوار ... رسیده که ... کویی مرا — سایه خوش ... کرده

چو ... حال ... دل ... — خوار ... دیگر ... شود

جواب ... سوی ... کرمی ... — بهر ... وصالت ... شد

مولانا حیدری تبریزلیغ دور خوش صحبت کیشی ایردی ...

بار ایرکان جمعیت لار کیلتوردی سپاهلیق و مردم دیده لیق نینک کوپ
دخلی بار مولانا حیدری نینک عجمی شعریدین زیاده کرم راق ایردی
شعری بو تخلیق ایردی **شعر**

پیشتر زاد اثر چند دیکر دلبند | همچو نفس الم خوردن لازم دردمند

در کشور سند شادی و غم معلوم | بود بعیسی شهره دور کیم **رباعی**

جایی که به یک وجه یادم نجنبم | در عالم ستم خاطر خسته معلوم

| آدم معلوم و قدر آدم معلوم

بو ایکی قطعه سی هم میران کتابه سیدا بیان ایرماس کیم **وله قطعه**

شاه من ناطقی که گردد از سخن سست | چون بگویم گز برای این گدا لایق بود

چون سگی بوده جای گوشت فادر استخوان | لایق من بود اما از شما لایق نبود

برات قرضخواهان چون نویسد | بر دوشاب و به پنبه داد **قطعه**

تحمل آن قدر باید که گردد | شده پنبه کفن و دوشاب حلوا

مولانا حسینی شیرازلیغدور مصاحب و مزبان کیشی دور اولقدار
شاعر وضع و بلند پرواز دور کیم کوپ دلیر شاعر کرک کیم مولانا
مشار الیه نینک طرح و ضعیدین نوتتم قیلمایوب جواب سوالی
موضعیده کیلکای و اکثر خرکس لب بزرگ زاده لار قتا یوب بیهده
بعضی قصیده لار ایتوب لغذلار قیلور ایردی اول جهتدین ایزاده نا مقید و لونه
ایردی بواو چیردا تاب و پرهیزکار کیشی بولدی قافستی خیر اولسون

ترکی

83

ترکی و فارسی شعر ایتور بو ترکی ابیات انینک دور کیم
ویروب جان نقدینی الینک الما سالماق خیالیم بار نیرین بیشته چاه و زلده قوم
اولوری سود امیز سونینی سیبن کیم صحیحی جاه و روزلری بیشه
یس تکیک قرانیم بیشه زبان اوله وقوم جان نیدور کیم التفات ایده
کونکل جان اونکا جان اسک کر لایق توشار بسعجان اونکا **مولانا**
غیرتی شیرازی اول ولایت نینک متعین آدمی زاده لاریدین
دور دلبر و پیشه سوار و بخشی کماندار دور تقطیع فنیدا یک هم
طبعی اقسام شعرده انجخی بو ابیات انینک خوب آیتوبدور کیم

رنگم اوده که بعشق از غم مهجوری گل | بی مجلس شمع جگر خواری بلبل کند

غیرتی باشد که مژگان کشنده ناقابل | که بگوید برنگ بر نقل نکند

شبها که روی دل بکجای تو کرده ام | اول دل ای نگار جفای تو کرده ام

هلاک غمزه ای بکار بسا زاده گردم | [illegible]

جیل از جمله ام نکتان بسته | [illegible]

فغان زچشم فریبنده فسونسازت | که بگیدم زخیال تو با خدا نکند

لیلی شود اگر زکرانباری ناقه | مجنون [illegible] نگردد جانب محمل

نگه کشیده ام اگه خور کرده گریست | نظر بروز من و روزگار من کشید

عجب که گرد و تو بیابای چشم مشتاقان | چه دوران نگار سازد چشم [illegible]

غیرت برم از سوختن دوزخ جاوید | کو نیز جگر داغ تمنای تو دارد
چو غمزهٔ تو بخون تجشس کند آهنگ | بلبلش خاک کند بر تن شهیدان تنگ
شب ز حیرت نگاهش تصور نقد کردم | که ز هر غمزه اش آمد برون هزار هجوم
باتش که بسوزم برم چند انکه بمیدانم | گر نکنم منکر آتش که کند آتش بنساز
بس که در بادیهٔ عشق شهیدان عشقند | استخوانها بجای خس و خاشاک آنجا
ندهم از ره عجز تعلق که دگر | هیچم تکیه به دیوار تو کس نکند

مولانا نظیری نیشابوری دور و اول ولایت امر تعلیق ...
مشغول ایردی بی تکلف و گذشته نیکیت دور طبعی هم بیان ایر ماس

بو ابیات انلرکدر **بیت** | زبان شکوهٔ ما کوته از بریدن نیست
علاج درد دل ما بجز شنیدن نیست | ز بس که حسرت چشم تو ناتوانم ساخت
نگاه را ز ضعف قوت رسیدن نیست | ازان بود نظر دیده که رفت از نظر را
این دیده بار دلیست که خون جگر را | فکر کفن کنید که بیمار فراق
هر روز بتر است ز روز دگر مرا | ز بس که حسرت ... سخنی دیدم جانا
اجل برگردد من چشم خون آلود کرد | تو گر سودای ما هم زنی ما ترک سودای دل
مرا سرمایهٔ دنیا و دین نابود بسکه در | دو روز از ان اندر نبردم که نکنند خاکم قبول
آتش در جان زن و خاکسترم بر باد ده | کرم صد بار بسوزی باز برگرد سر گردم
نیم پروانه که از یک سوختن در دست افتم | نظیری زنده در جیب او خاک ... آه

نادرد

فرادر وقت ناکسا بود در مت دامنم | ز خود رسته گر نیاز آرم دمی را
کری از سر ره و جای تو باشد | برز بیاید یک عزیز از مصر در کوی
پر شد در چاه صد یوسف ز قحط مشتری | بوی خونی از شهیدان بر مشامم خورده است
حیف یاران دگر زین سر نمی آید سری | مجلس خوش شد نظیری درد خود با او بگو
مرزبان بزمی و سرد مجلسی با دیگری | ... انلرکدر **بیت**
گر ز کس بیتی قهر دانی بس است | جایی نبسته که تا گه کوشش پر رسد

مولانا جعفر ساوجی ایراد و اقاده ... نیک ... اخلاص ...
طبع کیم ... انبیک ... نادری ایردو ... و زیرکه قبول قیله الماس ... نکته
ممنون ... ابیات انلرکدر **بیت**

کفن ز خاک نیابد چو ما شهید تیغ سودا کشی | گریبان چاک سازد ز خاک ار برآید دامن کشی
چو غنچه گر قفس ... | دلم از جا کجا که سینه چه پیش
جهان ز نرگس ... کو دمی خموشی ز غم | کز بی نصیب تو خود تشنهٔ آب حیوانم
ز کوی زلف تو بر ... نکنید ز دل | اگر ملائکه تلقین کنند ایمانم
نبدم اسیری جعفری که بعد از مرگ | کسند قبله خود کافر و مسلمانم
ز دل کی غم برد بیرون ... | جهان لخت اگر جان بر کباب تیغ تیز
بتست سر تاریخ گرد دین و آرد | غبار خط تو با آفتاب کین دارد
تمام تشنه ام از غم های عشق ترا | عجب که بهره از استخوان من باشد

چشم باطن ولا چو بکشاید — یار هر جا که شود دوچار شود
سبحه و زنار سد راه مقصد شد ولا — کفر و ایمان زاهل در مکید کر نهان بود

مولانا نصرتی ساوجی غالبا مولانا جعفری سیله قرابتی بار ایکاکسی اصحّ المتکلمین خواجه سلمانغه نسبت ایلیکورورلار یخشی شاعر دور فقیر مولانا جعفر اوچورکیما یوید ورمین بو ابیاتین استماع قیلدوم کیم بیت

بسفر زمانه دایم چو منت غریب دارد — سر آن دیار گردم که تو باشی غریبش
بگذر ز چاره من بگذار تا بمیرم — من ناتوان که باشم که توام طبیب باشی
اگرت نصیب از آن لب ز سر دریغ صرفه — که کسی چه باشد چو تو بی نصیب باشی
غمی گز مرگ دشمن دارم این است — که ترسم در غم او مرده باشد
گشتند و سوختند مرا ای حابر و — گر قسمت تو هیچ درین استخوان بود
گویا کسی کشند مرا هرگز اینچنین — خو خاری عام بر در زندان من نبود
خدایا اینقدر در حق آن بدبا کی گویا — اگر کامهر نباشد از وی مهربانتر کن
خبرم ز رفتن خود بکه ساز نکردی — چه صلاح دیده بودی که مرا خبر نکردی
چو ز رفتن تو مردم تو نشاط کن که مرگم — بمراد خاطر خود به از این ساز نکردی
تو تمام خشم و نازی تن ساز کدام گیرم — چه برون کار رسم فی توستیزه کار کردی

مولانا اوحدی مشهدلیغ دور خود پسند و ناسازکار کیشی بولغوسی ایل بیله آمیزش قیلماغلیقی ایردی اکثر اوقات تنها یورور ایردی

بهر حالی

85

بهر حال سوز یدا چاشنی و تازلیغ بار بو ابیات اول فریدالزمان نینگ دورکیم

پا بخانه خود شان اهل سنگ کیست — گر این صدا بصدای جرس نمی ماند
کی رسد خبر خسته اجزای وجود ما بهم — زین پریشانی که از زلف بتان در کار ماست
بخود بودای تو شدم ورنه ازین پیش — در دره و کشیدن دل من تاب دگر داشت
خونین چرا است اشکم اگر تیغ غمزه ات — در چشم خانه نزد بدست خواب
دارم دلی که غوطه بخون زد هوس درو — سر از میان خون برآرد و نفس درو
دل گرم چو در آتشکده بغم سوزد — نفسی برزند از سینه که عالم سوزد
در شبستان طرب نور تجلی زده ام — این چه غیبت که در حلقه ماتم سوزد
آن مرغ ضعیفم که ز شوق در و بامت — پر میزنم و قوت پرواز ندارم

بو رباعی هم انینگ دور کیم رباعی

پیدا کند آن نگار مهجور سری — روزی که بقتل همچو من بی جگری
خود را ز تو نیز ببیش از دگری — اجزای تنم ز شوق بسمل هر یک

مولانا جوشی جوشالیغ دور کیم کاشان تو ابعید بن دور زیاده قوی جثه و پرزور کورونور بو مطلع انینگ اوز طوریغه کوب مناسبتی بار بیت فرهاد اگر از بیستون کلگون بگردن میبرد ه من بیستون ازای بر هم کارم چو بر گردن فتد ه مولانا رندی کوری باوجود بو قدرت زیاده نامرادکیشی دور و عشق مجازی طریقیدا اوجنابت قدم ایرور کیم خواجه زاده سی انینگ مخدوم زاده لاریغه هم خدمات بیکوره

العاقل یکفیه الاشاره بو ابیات اول وفادار [illegible] دورکم **بیت**

صد ظلمات کم شود در شب تار هجر او **له** هیچ نگر ز بخت من یافت این کلیم را
یک نفسی گریه گر کنم کوری اشک شوم **له** گو بچراغ چشم من از آب روشنست
شب بهجری بعذاب و جهان می دادم **له** گر کسی با من سودا زده سودا بکرد
بار غم هم داده دل از پی [illegible] **له** نزار و ز تب هر کام از جگر [illegible]
اهل نظر یقین با توست [illegible] **له** خونابه [illegible] برسر مژگان [illegible] شود
اگر [illegible] گریم آتش عشق تو گدازد **له** که مژگان شر بارم ز آب دیده ام گیرد
چون نور دیده در نظرم جلوه [illegible] کند **له** [illegible] ساعات گز دوده ور مانده ام
[illegible] **له** زان پرم [illegible] ز دیده پیدا خود
از بس که [illegible] **له** دست تصور [illegible] غنان گرفت
جهان ز آب بود و دل [illegible] آتش [illegible] **له** زخم بس که [illegible] آتش [illegible] جهان [illegible]
من [illegible] روان سالار [illegible] **له** جدا ز بزم جان [illegible]
هر دم از شوق تو صد بار [illegible] **له** بهر ایثار تو جان از پی جان می آید
[illegible] **له** زان [illegible]
زنجیر تو چندان [illegible] بخاک [illegible] **له** [illegible] فراد [illegible]
گشتم چنان ضعیف که در گلشن وصال **له** هر دم مرا نسیم [illegible]
چو گرد [illegible] از خویش [illegible] **له** اگر ترا بسر خاک من گذر باشد

86

فارغ ز گل گلشن چو غنچه [illegible] **له** بس [illegible]
[illegible] **له** [illegible] آتش [illegible]
[illegible] **له** [illegible]
دوش چندان [illegible] **له** [illegible] آتش [illegible]
[illegible] **له** [illegible] عاشق [illegible]
رباعی
[illegible] **له** تا کعبه [illegible]
[illegible] کعبه [illegible] **له** [illegible] قربان [illegible]
در کعبه [illegible]

میرزا ابوتراب فرقتی

[illegible] بو ابیات اول [illegible] دورکم **بیت**

[illegible] **له** [illegible]
[illegible] **له** [illegible]
[illegible] **له** [illegible]
[illegible] **له** [illegible]
[illegible] **له** [illegible]
چون [illegible] **له** [illegible]

یاد آن روز که در جبین پیش تو ایم	شب بجو و طواف کوی تو ایم
کعبه بر دوش سیه کرده لباس آمده ایم	در روزگار هر که عشق تو زیست خوار است
این رسم تازه ایست که در روزگار تست	تا مطلع راکعبه که کوی تو ساخت
بود بنیاد هوس رسانیدیم ما	زآن روز که کشتیم غلام تو گرفتار
شد کعبه و طواف آن بهشتی قفس ما	**مولانا اکبر کربه** کاشانیلیغدور

ایتورکیم مولانا اهلی خراسانه و ولادین باوجود عدم اهلیت اوزین اوباکللیغ که کشیکا منسوب قیلور والله اعلم بحقیقة الامور بو باکلیغ شعرم ایتورکیم **شعر** ازآنکه رد کنیم شود درد کائنات . مردود بارگاه دل ماکسی مباد . **له** هنوز ای قبلهٔ جان دل بیاد طاق ابروت . بمسجد میرود گرد سر محراب میگردد . **له** جنون مرد و رسوای تو باشد . بلانکه گرد بالای تو باشد **غریبی کاشی** کیم نشا و دور خان جمشید پادشاه خدمتیدا الملک الشعرا الجیوز مولانا سازینیک شاگردی تورلیق کیم **بیت** منم زان موی نازک استین بر چشم تر مانده . زمژگان تا جگر صد پرده خون بر جگر مانده . بو بیت تتبع قیلیب ایردورکیم **غریبی** نوا زمن فارغ و من بر تو هرسو در بدر مانده . زخواری بسر دون متان بی پایه مانده .

مولانا معین استراباد لیغدور باوجود استعداد فطرت و ماده مولویت طرفه کلاغلار و غریب لطیفه لار مولانادن کوردین باشلی اوزار

ابدال

87

ایردی مقبول الخواص و منظور العوام بو باکلیغ انوواقع بولوب سلاطین روزگار با سید ایهچ مانعی یوق ایردی اول کلاملار زینیک بیریو ایربور کیم . سنا شرمنده کبابای یک تو قوز سنت **اوّل** آنکه اگر آمش برم مردم صدف بر رشم می اندازند **دوّم** باد رنگ سنت **سیوم** جابهای سنت . **چهارم** انار سنت **پنجم** شتم سنت **ششم** کوکرست **هفتم** ترنگ سنت **هشتم** و **نهم** پیس و کرانسیم بر توریه مهد طراشق شوخ . حافظ اگرت خون بگرید . گر تو کسی نشنود این عذر لنگ . باوجود بو ظرفه لیغ بو باکلیغ شعرا ایورکیم **شعر** افسوس یک عمر رایگان کردیم . مردانه نیستیم دامن کردیم در نامه نماند جای یک نقطه سفید . از بس شب و روز رو سیاهی کردیم

غیاث الدین محمد زی استرابادنیک متعین مردم زاده لاریدین دور زیاده مصاحب و موافق کیشی دور اکیت بحثلیق لیرور طبیعه ا خوش لیق و ذهنیدا شوخلیق کوپ بار رکیم بوا وجود مقبول بولدی طبع کیشی استراباد دا اوز اجلی بیرله اولکاس بو رباعیلار او طبع

جانا غم تو نگاه می باید داشت	هر دل بیگناه می باید داشت
دل از کف عاشقان برون آوردن	سر رشته وفا نگاه می باید داشت
تا پرده ز خورشید جمال افکندی	آتش بنهاد اهل جمال افکندی
بر دل غنچه بود ز خیالات تو دل	بازم بگره غنچه ز خیال افکندی

میرم جای که گفت و گوی تو کنند — وصف سر زلف مشکبوی تو کنند
از خلق گریزم من رسوا که مباد — بینند مرا و یاد روی تو کنند
بو ایکی بیت هم آنینک دور کیم **بیت** — از ناوک غمت دل بیحاصلم پر است
پشت چگونه زانکه ز تیرم دلم پر است — رحم کن بر زبان سکیز که آب ہیچ
باوجود دیکنامی کلامی استغفار بود — **قسمی استرابادی**

میر ضیاء الدین اوغلی میرزا بیک قدر بیکی ملازمتیدا بولور بو رباعی ونو

ابیات انکا منسوب دور کیم **بیت** — طوف حرم کعبه ز رهبان طلب
تعظیم کنشت از خداخوان طلب — دارانه کعبه ایم و بتخانه و دیر
از مار کسی کهر و سلمان طلب — در خانه کنشت کشن فر دو بیکش
چنچکه از مشاهده دلستان پر است — گر بود قاصد ملک انکه بمن آرد پیام
میرم از غیرت اگر کوشی بپیغامش نهد — **مولانا مخلصی**

سبزوارلیغ دور طبعی یخشی ایرمش بو ابیات آنینک دور کیم **بیت**

چو چشم خونفشان بر ساکنان کوی او افتد — سخنهای گرفتاران عشقت یادم افتد
بس از عمری که خواب آید مرا گردم که گردد — دو دست بی پناهی پیش من و بر سرم افتد
بسوزانم ولی گیرد ز خسته چندان بر سر کویت — که این افروکار از چشم بر خاک سرم افتد
بجرم نا امیدی مخلصی منگر که در کویش — قدم ننهاده از آنکه حسرت از چشم ترم افتد

مولانا غیاثی فقیر بو اونی بوروب دین بوروندا زمان تاریخ البستو ایردوم

ملاقات

88

ملاقات بولغاندین سونگرا ابتدای کوهر طبع مین و منیدا اندین بویله اسماع اولونور کیم کلمه اوبماقه بقیة السفلا دین دور و منیه مشخص بولدی کیم جیدر چرخ تلبیع پر شعبده بازین جماعت خانه سیدا بولور ایرمیش بو تقدیر خوب جماعت و بخشی جماعت خانه دین چقیش کیشی اور ابنور کیم خمسه جواب تمام بو ابیاته حسب الامر سوخته مختصر دابیلیدی **بیت**

نظامی که وصف سکندر نمود — اگر ساحری کرد معجز نبود
بیانش گر آئینه انور است — معاذ الله من سد اسکندر است

زیاده بو بندین اسماعیلدین مشغول کلفت بولوزلار اما سون ابو بوجیج

بیلا اختصار اولوندی **بیت** — لذت صد ساله از یک ... می یافتم
شکر به کار زور آنچه از دل نام — **حسینی ارشتی** اوند شاعر بیت
افراد جوق دور بو طرز شعر یا کیم — چه غزل ... از غصه در بحام ... افتاد
زخم امید را خون جگر در الفت ... — نگر ای حسینی نور ... شمع امیدم
چراغم پرتوی دارد که بزم ... روشن گشت — من حریف آتشم می بقدح نوشان ...
باده و خون ... جان و دوزخ آتشم — آشنان نیافت شربت وصل ...
صد بار ... تا زلال بقا رسید — بصبر ... ره و سکینه ...
بر سر امیر شربت چاره بیمار خود کنم — از متاع خود زیان دیدیم در بازار عشق
خاک بهتر از جهان جنسی که ما آورده ایم — **دانی اوردو بادی** مولانا ...

بیزده کی تیک مطلوب شاگردی ایردی اما تکلیف وحشی والی بیر تقلید عیون
بو تخلصنی اختیار ایتمیش ایردی مرلار فی الواقع زیاده کلوسوز حسنی یار ایرجنش الرحیم
اوزه دین استعداد فطری ظاهر بولماس ایردی و الا بو یانکلیغ شعر بودور

بیان درد تو کار زبان نمی باشد | جهان جهان غم و در ایان نمی
تو جنس مستی خود در فراق عشق انداز | خموش باش که انجا زبان نمی باشد
تمام تخت نظربازی و عرض نیاز شب | نجوم ازو ز خوابم شکسته تغافل ...
تراژ حسن لطیفت من ... نگاه | عجب که کم نشود بر در تو حرمت من
باین قبول وباین رنگ دوستی ... | که دیده ... او قرار نیست من
بلا زجان غم فرسوده من کم نمی باشد | من و آسوده گی ... باهم نمی باشد
شکیب علاج عاشق مسکین شود ... | تکلف ... نمی باشد

مولانا عبد الغفور لاهیجانیدر و سپاهی وش و بهادر منش بیگیتدور
گیلان سپهسالارلاری خورشید استوب دور آشنالیغی و کرم اختلاط
لیغ سوز بو قصور موسیقی دا کوب تصنیفلاری بار و شعر هم ایلان
ایرلس ... دار المرز عذار غازا کوب
هراولیق و دوپ نوازلیق لار قیلدیلار بو ایکی بیت اول بارنیک دور کم بیت

گر چه شد نوبت بهر نو تبدل احوال | اگر از نست ... عجبست
قربان دل شوم که جز اندیشه ترا | در سینه شکسته خود جانی دهد

عبد الغفور

مولانا رحمی لاهیجاندا ساکن ایرور زرکش ... اوقاتی کیچار
یمانلیغ ... ایرماس ... واو شاعر دور شعری بو طور ایرور کیم بیت

گر تو مان تو خواهم بودن ای دل اینچنین | زود از بیدا قتیبه اش تو رسوا شوم
درد کسیه ... ایرول | فارغ به زمانی که با ... گذرد

محمدی اردبیلی ... اوزین ظرفا مجیبیدا داخل
قیلور بو بیت انینک دور کیم بیت | از جنون ... مرت
گر تو از قفس ... گفتار ... | مولانا مطلب علی تبریزنینک

مغز فاضل لار بیدین دور ترکی و فارسیده اشعار تدبار خوش صحبت و خوش
کیفیتی دور بو رباعی انی زنجیربان ایتیپ دور کیم رباعی

گل فصلی بو سال عجب بهار ایم کیچدی | زیر له بوجا قلار و امدار ایم کیچدی
سنسیز نه دیم ... الحاصل | قالار ... روزکاریم کیچدی

تبریز قتل عامیدین سونکرا گیلانغه باروب خان احمد پادشاه نینک رفعت
التفاتیدین ولکیر بولوب کنایه مرله بو مطلعی مناسب ... خوش طبعانه ایتیپ دور کیم

گیلکان نعمت گیلان بشمار زراند | دولت دور ازین ملک کجا از زاند
چلبی بیک تاج تبریزی | اول ولایت نینک اعیان

دانشمندلیدین دور فضیلتی هم بار طبعی هم شعر دا بو مطلع ایرور کیم
غم او در سینه من آه سوز ازانکه دارد | ز آتش ... جانانه از انکه دارد

منادی میکند امروز زنار سر زلفش / که با ایمان نبینه هر که ایمان نگه دارد
ترا شبهای عیش و صحبت اغیار می باید / مرا خواب اجل در دیده بیدار می باید
ستم تا کی کند این جان ملامت دیده ناکام / شکسته بر شکسته آزار بر آزار می باید

خلیل زرگر رشته واصف ایردی جمشید خان خدمتیدا متردد بولور ایردی جبالاصر جمشیدنامه بتیدی فاما مشهور بولماد بو ابیات اول کتابدین دور کیم **نظم**

ز بسیاری نیزه داران جنگ
هوا بر سنین و سنان گشته تنگ / نمایان ز قربان کمان در جدال
چو از کله ابر نیمی هلال / ز اسبان عرق بس که ریزان شده
سراسر زمین آب حیوان شده / **قاسمی گیلانی** درویش نهاد

و نامرادکیشی دور اولوس بیله آمیزش قیلماس تخلصی نینگ اوز یغه کوب نسبتی بار او یا تلمیح طرایل التالهٔ کیشی یا وجود سیاحت هیچ ولایتدا کورمایدور مین حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم نینگ حدیثی کیم کل طویل احمق اول کیشی داغ قوی عالی بر بو مطلعدین تمام کم بولور کیم **مطلع**

قامتی تند مرو در پی آن آهو باز / چون قد نرگس نزاد دید رسیدن گیرد
بو مطلعی هم اپلا بر میکس کیم **مطلع** / گرمی توانی بگذرد روزنای ال اکبر

شاید که بهی پر ولایت کیم سازد استغفار او بو بیتی هم قاسمی ایرماس کیم **بیت**

بسیار که نظر جت میکنم مرغ / بسیار رهم گذشته که دوست غم بدم

بر سر رهم ای آنکه دو جانب ترا / بوفا میخوانم و رسوای عالم میکنم
قاسمی گر جان طلب دارد سخن تسلیم کن / سهل کاری نیست اظهار محبت کرده

مولانا منکلی آدمی زاده دور پیر معتقد اسپاه چرده بولدو غیدین بو تخلصنی اختیار قیلوبدور اصفهان نینگ مسجد جامعی درگاهیدا تیغ زرنشین و سیلهی بیرله بیر سقالیق بکان ترتیب بیروبدور ارباب فهم خصوصا شعرا انکا کیلیب ایرور طبع نظمی هم بو یانکلیغ ایرور کیم **نظم**

دگر امشب ده جو بیم وصال کیم آید / که بر گرد حبیب آتش آرزو دشوار میگیرد
دیده از گوشه گی پرده اکنون بت پنهان را / که ایمان میگذارد و طالب زنار میگردد

مولانا غنی استیجی اوز ولایتیدا اگرچه کاریز نکیمی دور والا شغل بیله اشتغال کورکوزور خان احمد پادشاه غزل کیم بو اکی بیت انینگ دور بیر دیلدار ابتدا کیم **بیت** دلم خود را بلا گردان آن خونخوار میخواهد که گر کشته بیش بلا زنهار میخواهد

زهد و کرم بیا فضل امد بر لب تنها / هوس صد کام هر دم از لب دلدار میخواهد
بو رباعی هم انینگ دور کیم **رباعی** / زاهد ز تو خلد و حور دلدار از من
راحت همه زان تو و آزار از من / سجاده و خانقاه و تسبیح از تو
ناقوس و کلیسیا و زنار از من / **مولانا غیاث** هم لاهیجانیدور ابله

دوزلیق غه مشغول ایرور نامرادکیشی دور بو مطلع انینگ دور کیم

خاک ره تو گشت تن در ره تاک من | تا سایه‌ای فتد ز تو افتد بخاک من

مولانا حبیبی اصفهانیدر دور درویش نهاد و مصاحب شوخ طبع کیشی دور ترتیب وجدول و افشان و الوان کاغدو ابری قلمانی ماهر دور بو حقیر اصفهانده بار خانه‌ده ابنای جنس بوله وغیری ملاقات واقع بولدی برنجه کون کیم اونده ایدوک بر ساعت حاضر دین غافل و همراهلیغدن عاطل بولمادی فی الواقع بحکم مصاحب کیشی دور بو رباعی اول بازنیک دور کیم رباعی

ای آتش عشق در دل افروختگان | وی خرمن عافیت ز غم سوختگان
واینده که تمت زکیان [illegible] | از بسته لبان و ز نظر دوختگان

قطعه

بو قطعه نی هم استاتیودر کیم | مرد مندی بعد صد سال آخر
با هل درد دوران می‌نماید | کسی کش درد کار از کار گذشت
بر عقل نادان می‌نماید | بروا اشکال کار از کار گر پرس
که کار از دور انسان می‌نماید | حاتم کاشی بو حقیر اول [illegible]

گوردی اید ورمین و الا بوتجی نیک کوپ شهرتی بار بیت

کوی یارست اینجا کعبه مگذر | سر بسجده که کعبه و مسلمانان است

وجهی سنجاری دیرلار کیم کوپ فضیلت و حالتی بار اشعاری دین [illegible]

بو بیت اینیک دور کیم بیت

ترا چنانکه توئی هیچکس نمیداند | مرا چنانکه منم جمله خلق دانستند

مولانا ستری قم ولایتی دین دور

اوتوکش

اوتوکش لیغ فنه مشهور ایردی اوایلده اوز کسبی بیله کچینور ایردی عاقبت اول کسب دین الکیم بولوب شاعرلیق فنه قرار بروب ایردی مرادکیشی دور طبعی شوخ ابولیکلیغ ایردی کیم مذکور بولور شعر

سرتا بقدم سوخته آتش عشقیم | پروانه پر سوخته را زنده مخواه
نخواهد رفت فوق غمزه خونریز | در بت عشوه ات گر صد هزار عمر بخشد
مشکل که فلک کینه دیرینه بخواهد | امروز که او را چو تو بیداد گری هست
با آسمان چه سان از دل کنم بیخ بخت را | یکبار از درون برون گنم صد گونه حسرت
قطره‌وار اشک نومید آرد گل حسرت بیار | گر بخت بی فتنه نشان شربی این واژه
در روز غمت نوشت گردم هزار بار | برگرد خاطر کز جور تو شاد نیست
سرو زهر آلود خنجر ز خاک کشتگان | لیکن زهر چشم نگار شهید آگه
جان میدهد بر تیغ کشیده نیست | زهر آب داده بود مگر تیغ قاتلش
عذر کردم که بر گردون افسوس | ورنه باز از شب تیره آهی در کمانم بود
سیر و دینه آب سر دم برسر رنگی | منزل دیگر نیست انم که سرکرد اینست
گرد شهیدان تو چون روز جزا جمع | معلوم شود وسعت صحرای قیامت

همتی اصفهانی با وجود اول ولایت لیق مواره و نامراد ایکن دوقی یوسف خان افشار دفترخانه‌سیده بولور ایردی طبعی شعر دایمان ایرمس

بو ابیات اینیک دور کیم مطلع

دلی زکوی تو ناآشنائی آید | [illegible]

کر صد جهان بستمش در قفانی آید	۲	امشب درون دل اخفش آهسته تر درآ
از دو جهان که بسته ایا چو حاجت است	۲	الف میانه دل و غمهای عشق او
جائی رسیده است که غم هیچ کاره ام	۲	دل کم حوصله از تیغ ستم یاد دو نیم
در همه عمر اگر نام تو نتوان برد	۲	بکشتنای بیگانه بود دم کرست
گر خویشتن ایمن از رنگ آشنا کند	۲	بنور شمع رخی روشنست خانه دل
کر داغ رنگ نهد بر دل تجلی طور	•	مولانا مایلی اردبیل دین دور

طالب علم و یخشی اطوارلیغ کیشی دور باوجود بو حال طنبوره یخشی نواخت
قیلور ایشینی و مولانا از تیدا بولور لیکن بو یکی مطلع شعرلاری تورور کیم شعر
بزم خالی دیدم امشب چون صراحی ... • بگشتم در جام اخلاص آنچه در دل داشتم
عتیقی شیروانی مولود شماخی دین دور درویش نهاد
و خوش صحبت کیشی دور ترکی و فارسی شعرلاری تورور بو ایکی بیت انینک دور
ای رقیب از رنگ املای چه لافی ... برم • جامه از مصحف اگر یخشی ... بادوم
عتیقی بو زنجاوور ... کیم سورت ... آستانینک دین • گدالار پادشاهیم
کبر و استغنانی بیلماس لار سرودی قم ولایتیدا خواف ...
امرادکیشی دور علم ادواردین بهره ور دور بو بیت انیکیم بیت بنیاد کن
باش سودا زده بنیاد • تا من نکنم ناله ز بیداد تو بنیاد
بنیاد اتبعه پر نقش باغلایب ایردی ... ایکیم کوب مشهور بولدی

خلف فراشی

خلف فراشی شاه جنت مکان نینک دیوان فراشی ایردی
انی کیشی اوله و غیدین اوزاسی آتورد کیم فرزندلاریم خطوک ...
رعایت و ضیافت قیلور کیم انینک اسمیغه شعرلاری تورلار اگرچه بو یکی مطلع شعر کیم
اول آتور تنت غره دیکلاسی العهدة علی الراوی بو حال بو اشعار انینک کیم تورور

بطرف گوی بزم و شب شعاع ...	•	آتشی رفت از زبان و ماند از دو خاکستری
ای که ...	۲	خوار ز من نمی‌شود موجب اعتبار تو

مولانا عالی دار ایکه دلیغد ... علوم دین تحصیل قیلوب زیاده دایمی بار ایرب
دار الفضل شیراز دا ساکن ایردی بوا اول برادجان ... قیلدی

بو شهر مطلع انینک دور کیم مطلع		آن ترک شوخ جامه سوار سمند شد
یاران غم نکشید که آتش ... شد		مولانا سوزی اصفهانلیق دور

ظاهرا یکیر و خوب کیشی دور طبع دایم خوب سوزلیغ کوپ بار بو مقطع انینک دور کیم
سوزی این کار فردا ... • تو از عشق ...
مولانا کلابی سلیم النفس و منصف کیشی دور اصفهان دین ایر ...
بار ورود بو حقیر بیله آشنا بولدی شاعر او ... بو رباعی ...
پیرو گیم لبیبی دوری زدیم اگر جان کردم • در کوزنی چنگ گر ایمان
کردم • بر باد دهی چو خاک اگر گردم گل • لب تر نکنی گر آب حیوان
کردم • با افغان متعبد ... بیت خوابگر ...

از غم عجب ستمکش هجران ستان * فریاد ازان زمان که بوصل تو خو کنند *

باشد ز سنگ حادثه این قصر عشق * گر خاک ست جام محبت سبو کنند

آواز عشق بین که ملائک بآسمان * جسم شهید عشق ز سرشت وضو کنند

آمیخت کلامی و خاک درست بلی * اهل نظر که غیر مقصود رو کنند

بو بیت اسم انکدر کیم بیت * وه جهان درد همی بر دل که گوییا کم است

گر بهانی کره بمقدار محبت دارم * سپهر زواجر ... بیرون کیم

جهان گیتینی ابریلس طبعیدلایات کوب بار بو ابیات انکدر کیم بیت

نه دانم اگه در کاه کعبه روی نهاد * بعد خواهی آن خاک آستانه چکرد

جمال شاهد معنی بغیر صورت اوست * له چو روی گل که بغیر از نقاب هیچ نباشد

شرمنده دام که طلب میکند زلال * له مهر و محبتی که در آب و گل تو نیست

مولانا فضائلی هم ابدیع دور سلیم النفس و صادق القول کیشی ایردی
معما تعلیمی دابو حنیفه بنک معلمی ایردی شعری هموار و ابدار ایرو ر

بو ابیات انکدر کیم بیت * نمدب عشقم بین که ... دوفا ...

بیندم از دور آید باستقبال من * له گلعذار من تنها جانب اغیار رفت

هرکجا شاخ گلی دیدم بسر بالا داشت * له عاشقان از ذوق از دهقنت نمی صورت

ز دوست * صورت شیرین بچشم کوهکن کوه سنگ بات * با غم
از دل مجنون که تواند برداشت * نافه لیلی اگر روی بهامون نکند *

پنبه

93

پنبه بر داغ سر خود نتوانم بهر دوا * له می نهم پنبه که سودای تو بیرون نشود

چنانم هر دل آتش بجز ز عشق چه جادوگر * له گر خون بریزد از جانم اه ... شرار فهمیدم

محمد اسمیغه بو معما انکدر کیم معما * چو انداز د تو سوی پیر گلگون ترکش سرکش

سرین باد قربان کمان وان ترکش * مولانا صبری هم اداننه ...

مشغول بولور ایردی نجاح و راست قانون کمندار ایردی دماغی خیالی
ازجبلی ابریلس ایردی زیرا کیم امیر شاهی دیوانین و مولانا
کاتبی قصایدین تتبع قیلوب هر بیت اوزرین معقول ایش اوریلس
ابردی اشعارین او بکلیغ متانت و طمطراق بیرله او قور ایردی کیم اگر
سنعی احبابا ... ویوسا تو تم قیلور ایردی ...
بولماس ایردی والا بو اوگان عمل لاریدا بو ایکی بیت انکدین استماع

ایندوک کم بیت * قسم لطف کم وجور بی نهایت تو

گر با کسی کنم نتیجه زبان شکایت تو * له جایی که تو بکسی نشینی *

کس با دگری چه انشینه * مولانا حوشی بیورنا ...

الیقی کینیندین دور نهایتدین منیجادر خوش سلیقه کیشی ایردی
اکثر علوم نه تحصیل قیلوب معما نه نسخی بیلور حد انداکتب دار
ایردی اول مقدار والده سبقه طبع ایردی کیم احیانا فرقه ... خه
مانع بولسا ابا قیلماس ایردی اوزی صوفی طبیعت کیشی ایردی *

والا آتشین غمه کوپ شهر قمبار ایردی پرکون سوسنی بیک ترکمان
کرامی بو تذکره ده مذکور دور ظرافت کونه سؤال ایتمش کیم مولانا بزنه
بچه کونده استی ایته الغای سین جوابیدا ایتمش کیم سز قابل پاکیزه پر
منقه غنچه او یا کلیج قیلغای مین کیم پر آتشون بلکه زیاده قوریو تکیز نواف
بو یا کلیج حاضر جواب کیشی کورماد وک طبعی جودانجشی ها بور ایردی •
قرابیک ذو القدر هجوین بیر متنی مشهور بولدی حتی کیم شاه جنت مکان
حفظ قیلوب اوقور ایردی اول بیت بو دور کیم بیت نیمه سن قرابیک
کرچه الاسود اولوری سان • طرف اتمام اول کور کیم نان ده و تو بدور •

بو ایکی بیت هم انینک دور کیم بیت • غم زروم که جنت با بل کو اب ناست
بکشود زلف و گفتا بنشین که زد برآتش • ای بو ور نرکست پنهان زخشم خفته خواب
فتنه در چشم تو با بد ابوسی کر شراب • مولانا رضائی مشهد متعلقیدندور

اول آستان ملائک آشیانه آکنش بان ایردی قزلباش
قزلباشین هر لیغه کیلدی الحال اندا بولور او کونی نامراد کیشی دور
طبعی شوخ و ایجان ایرماس بو ابیات اول نامرادنینک دور کیم بیت

بزم غیر ازان شوخ کفت و کو بجست • که در نیک بد اخسته ام غلو بجست
بحرم آن که و کو بیرم جنازه کبر • غیر ازین اگر ست در دل آرزو بجست
بردار کرد و بزن آتش غیرت در و ب • خالی از داغ تمنا نیست اگر جای بست

مولانا

مولانا غیاث استرآبادلیغدور خوش صحبت و مهربان کیشی دور
کوپ مسافرت قیلوبدور اکثر اوقات استرآباد ابو حقیر سلسله صحاب
ایردی اقسام شعرنی ایتور بو ابیات انینک دور کیم بیت

خوبی کش بود عربده انجمن غیاث • تا از تو خجلتی نبود قاتل ترا
امت از رشک بس کشتی چون نگین برم • ای آسمان داغ از که کنم سنبل ترا
شرمسارم ز رنق عجب هجران نا کم • له • او کربیان مراد و زرد و من پاره کنم

اگر چه بو بیتی ینک منظومه ده اسوزبار کیم مولانا شریف تبریزی بو یا کلیج
ایتوبدور کیم بیت من نه بین چاک گریبان مرا مرخند و وحت •
از نظرنا رفته بازم چاک در دامان رسید • و الا اسو لانا دمنا
الیقبول قیلمالمس حق سبحانه و تعالی بو طایفه غه بر انصاف بیرسون
بنه وجوده مولانا نسیمی هراتدا متوطن دور میرزا مدرسه سیدا
بولور خلق بیرلا امیزش قیلمالمس اگرچه صوری بیر و دوت دین
خالی ایرماس و الا کرم صحبت کیشی دور اشعاری کوپ بار
بو مقطعی زیاده مشهوردور مقطع ای نسیمی در جهان هر باغ دارد میوه
میوه باغ نسیمی غنچه و پیکان بود یارک قزوینی دار السلطنه
هرات ساکن دور درویش نهاد و افتاده کیشی دور راو فاتحه
شاعرلیق کیچار بو مطلع انینک دور کیم بیت • ان خاطرم از کاکل و زلف پریشانش

کمان مرحکیدر کوزنی این سردر ترتیب • **خواجه آقا میر هروی نینک**

اکابرزاده لاریدین دور مصاحب و فدوی جان قربانلیغ ایردی احباب
نویسنده بهت الذکور دورک بو حقیر بیله کوشه خاطری باد ایردی
زیرا کیم تازه اشعاردین اول بو حقیر غه اوقور ایردی اقسام شعردین
رباعی غه کوپ رغبت کورکوزور ایردی کیم آنداق کیم ایتی خواجه رباعی
دیر ایردیلار بو ایکی رباعی اینک دورکیم مذکور بولدی **رباعی**

سینه با هجران زدست خون گشته • مرده بحسرت و غم ز ناکامی
محنت زدگان وادی عشق ترا • هجران کشد و اجل کشد بدنامی
مجنون بمن بی سر و پایی ماند • غمخانه دل بکربلا می ماند
چندین هرای بس شبی ماند و گفت • کین خانه بویرانه بی نامی ماند

مطلوبه اثر هوا بولوب اوزی جان فغان لیق قیلماق بیانیدا

بو رباعی هم یخشی آیتوبدور کیم **رباعی** • گفتی که ز تب بجو دگانی دارم
با از اثر هوا نشانی دارم • گردون نه تصدق تو هر کس چیزی
من نیز بصدقه تو جانی دارم • **مولانا اسیری تربتی**

دوریش نهاد و افتاده و نامرادلیغی دور اولیغ فلک زده
و بطالع ایردی کیم با وجود واجب الرعایه لیغ برادر خاطر بیغه لیکالس
کیم بیر بوجک اول نامرادغه رعایت قیلماق کیراک باوجود اختلاط

هیچ کیمسا ایدین طبع قیلماس وهرکز بی نصیب قالماس ایس کیم طبع
و فرمان بردار ایردور مرتبه آیتنانک تصدیقی استماعیغه سبقت
تومار شعری اهم بو بالجمله نامرادانه ایرور کیم **شعر** ازسوز عشق
دود دلم نشان از بیت زانزو در اچو شعلهٔ آتش ز اریست
خواجه عبدالعزیز نقاش شاه جنت مکان نینک
کتابخانه سی اصحابی سلکیغه انسلاک تاپیب ایردی تصویر و نقاشلیق
فیده استاد بهزاد شاگردی دور اوزی آیتور ایردی کیم استاد
بهزاد نینک یخشی نیمه لارین کسب قیلوب مین یعنی یمانلارین
تتبع قیلمه الابد ورمین بی تکلف کیم ذو فنون کیشی ایردی
نقشبندلیق هم بیلور ایردی خواجه قباحت جراح اوغلی میرزا
محمد نینک غلوی حسینیدا بیر ایکی خاصه شرنیه نقاشلاری بیله آینه
ابار توپ هندغه متوجه بولورلار یول اثناسیدا شاه جنت
مکان نینک هیرین تقلید قیلوب لار اربابی اسیغه یوزنومین
برات ترتیب بیرو بیلار و جه مذکور بچهار دانک دو دانک حاصل بولدی
زمانه قورچی سیعاد بیله چاپوب خواجه مذکورنی و مولانا علی اصغر
مصوره نی توتوب درگاه عالم پناه غه کیلتورورلار اسناد جنت مکان
قتلی دین نیکچوب کنا یلارین عفو قیلماق اثرین ظاهر قیلور زمانه خواجه

قباحت جرمدن مضطرب چه قوپ آیتورکیم اگر بولدر کیم خواجه عبد
العزیزنینک و مولانا علی اصغرنینک بوینینک و قوللارینک قطع
قیلنسونلر بلا توقف ایکالاسین معیوب قیلورلار صوکرا نقاش تعلیق
بیله اویاتکلغ بوردن ترتیب بیرمیش ایردی کیم بو رونقی بوردان
دین کوپ بخشی راق ایردی و موزون هم ایردی گویا کیم بو

بیت نی اوزیکا مناسب آیتورکیم	+	زنیکشند و نه از دست میکذارم
دماغ کار ندارم چه کار دارم	٭	مولانا مظفر علی نقاش

تربیت لیق دور استاد بهزادنینک خواهرزاده سی مولانا حیدر
علی اوغلی دور بو حقیرنینک نقاش تعلیق فنیده استادی ایرور
انواع هنر بیله آراسته کیشی ایردی بیرینه بیطالع لیغیدین
اوزکا هیچ قصوری یوق ایردی شاه جنت مکاندین مکرر استماع
ایتدوک کیم استاد بهزادغه ترجیح قویار ایردی مولانا میر
علی و مولانا سلطان علی قطعه سین کیم خط نینک استادی ایردیلار
اویاتکلغ نقل قیلور ایردی کیم قطعه صاحبی هرچند صاحب وقوف بولسا
ایردی امتیازیدین عاجز کیلور ایردی اول قطعه لاریدا نقاش شاهی
بیتماک امر اولنمیش ایردی شطرنج صغیر و کبیرده حاضرانه و غائبانه
بخشی اوینار ایردی گاهی شعرغه هم رغبت قیلورلار ایردی بو مطلع

اول

96

اول استادنینک دور کیم **مطلع**		طراوت گل رویت ز خط نوخیزت
بهار گلشن حسن تو عنبرآمیزت	٭	دار الموحدین قزوینده عالمدن وداع

قیلدی شاهزاده حسین علیه التحیة والسلام قبرستانیده مدفون دور
استاد حسن مذهب بغدادلیغ دور استاد قوام الدین بغدادی
اوغلی دور اوچه تخلیق کیم اتاسیدا بار ایردی اوغلیدا اقتضیه
منعکس دور اوز فنیدا بی نظیر دور حضرت بهترین عالم رسول
خدا کلام قصیر قیلمش حدیثنی گویا کیم مولانا یه دیکورایکچون آتیو بیردیلار
هر قسم آثار کیم متصور ایرور آنبار جمیعه ایلکیدین کیلیه تقصیر قیلماس
ایردی طرفه طرفه بی باک لیغلار اول کشیدین ظاهر بولدی
حتی کیم شاه اسمعیل ثانی انار الله برهانه نه شهرنینک تعلیده قلیوب زهرا
بولدی با وجود برحال صحیح و سالم قالدی کیمنی بو اودیلار دورا
صاحب قران ایرور بو مختصر اول عزیزنینک ایتدوغی دست بسته
ایلدی شرحیغه متحمل بولمادوغیدین برار نیمه سی بیله اختصار
قیلدیم اولا اول کیم بو فارسی نامه دین بیر سنک تماقی زاسیکی
باشیغه موافق و محاذی برآن قیلورکیم اگر تقدیر ندیرنیغه موافق توشمسا
ایردی آتاسینی هزار ساله لار بیرله برابر قیلور ایرمیش حقا کیم آتاسی
بلیدین بو شرحنی استماع قیلدوم پر طرفه تذکره بغداده اکابر دوانکی

96

خط و مهر یغماسی بیلکوروب عراقعه بیارمش ایردی کیم کرکشی کیم
مولانا حسن مذهب نی قلعه بیلکوره سابین دنیا و آخرة اجوابن پرورین
عیاذ باشه وینه بیر بو کیم قاسم بیک صحاف انیس بیر بیکت تبریزدا
مولانا وحشی راالیه ذا اوزه ایو بیکا محرم قیلور خاطر جمع قیلد و غیبدین
صونکرا بیر چرکس جاریه سی بیرله میرزا باننک مهمان بولوب اختلاط
قیلور رسوا بولدوقدین صونکرا اولوم توهمیدین ینه بیر تبلیس چیله
اول بیکیت دین هیچ قیلور الحال اول جاریه دین متولد بولمیش
بیر حلال زاده مخدوم زاده سی بار کیم مولانا مذکور اول سلاله
پاک سیر طینت نینک هیچ و دیدات کردی بولا المس خوب
ایتورورلار کیم بیت بد گهر با کسی وفا نکند * اصل بد در خطا خطا نکند *
بو رباعی اول بابا عالم نینک دور کیم رباعی

قربان دو چشم نیم مستت نشوم	*	در راه وفا چو خاک پستت نشوم
با ناوک غمزه قصد جانها کردی	*	صید افکن من بلاک شستت نشوم

غزالی تبریزی رند و لاابالی حریف ایردی او فاته مجالس
لیغدین کیچار ایردی طبعی یمان ایرمس بو مطلع انینک دور کیم مطلع
سبل افکنم سپه چو خلقان بکیندی [illegible] * برکنارم تا نمی ایرنیسکیر دورا [illegible] *
حسنی اصفهانی اسمی با مسمّا ایردی وفی الواقع کلو سور حسنی [illegible]

موکلیه ایردی پنجه مذاقی کریبان کیر بولوب کم ز انتخابی
حاشیه سیدا اتا نثار قیلور ایردی وقت بو ابیاتی اوزلقی شکر باریدین استماع قیلدوم

تو به وصل شیرین بینی ز امیکنند	*	ز فرهاد غرین جز ضعف و جان کندن [illegible]
کس ز عشق تو [illegible]	*	نخواهم کرد ترک عشق و این از من نمی آید
دل برد از من آن مه و غم داد در عوض	*	خوبان درین معامله آیا چه دیده اند

حکیم ظهوری تبریزلیغدور بیان [illegible] ایره س فضیلت و استعدادی

هم بار دور بو ایکی بت آنینک دور کیم	*	منزل اول عشق است بر عتاب مکن
بنای عشق مرا از ستم خراب مکن	*	چو رنگ می بر [illegible]
تو هم بقصد خودی رسی شتاب مکن	*	حکیم بدیعی اول ستم تبریز

لیغدور فاضل و خوش طبع و عالم و خوش مشرب کیشی ایردی استاد میر
استاد مظفر نقاش شاهی بیلکیم اسمی بو تذکره دا مذکور دور مصاحب
نیاز وزی ایردی [illegible] ترکی و فارسی اشعاری بار بو ابیات انینکدور کیم بیت

دلا مقید اول عنبرین کمند اولما	*	غریب سلسله دور زلف تاربند اولما
تم شراب [illegible] لوند بیکده دور	*	ایاغی [illegible] باشش [illegible] اولما

بو قصیده نی کوب یخشی ایتوپدور مطلع و حسن مطلعی بو دور کیم مطلع

مرا ز جوانان شیرین شمایل	*	بجان منت است انچه کرد و نداد دل
کنم منع [illegible] شیخ شهر از جوانان	*	چه گویم او را که [illegible] جاهل

بوالیکی چشم اتکالار نیکنکا دیدم کیم **بیت**
بلکی کرمی قوایدا آفتاب آهسته — من شیدایمن کیم عتاب آهسته آهسته
قضا خواهد زدن نقشی بر آب آهسته آهسته — بخوبم تیغ آن کل قند رفته تسیغ خواباند

مولانا ابوالهادی مولانا

ملک خوشنویس نینک خواهرزاده سی ایردی اول هم خوشنویس و خوش طبع یکیت ایدی موسیقی دین کوپ صاحب وقوف ایردی بو مطلع انینک دور کیم **بیت** بمن گفتی چه گرفتاری نداری ای تو سهم چون من گرفتاری نداری حسینی مقامیدا بر صوت نکین قیلیب کوب مشهور بولدی قزوینیدا عالمنی بدرود قیلدی مزاری شاهزاده حسین علیه السلام قبرستانیدا دور **میرزا بابر** خواجه حسین ثنائی خواهرزاده سی دور مشهد مقدس دا تحصیل غه مشغول ایردی بو اوچ درد اچند غه بارد ی

طبعی یمان ایرمس بو بیت انینک دور کیم — چنان مستغرق کوم که گر تسبیح اندازد
بخاطر بگذرانم رشته زنار می گردد — **مولانا خرمی کونابادی**

یمان کیشی ایرمس اوقاتی تجارت دین کیچار سلیقه سی خوب چشتی دور

بو ابیات انینک دور کیم **بیت**
از من مرنج اگر گله در میان گذشت — صد حرف بیهوده همه بر زبان گذشت
این کیدور وزه عاشقی دیگران گذشت — عاشق همین خرمی جاوید عاشق است
دیده امید تا شب بر در بود تو او بود — او بکشتن تیغ مشغول و مرا در کوی او
میروم کر بیوفا و بوالهوس معذور دار

عشق این بود و صبر همین مقدار — گرچه مکن نیست تیغ و نیستن عبرت خوب
یار را چه خبر وین ناتوان شده دار بود — ای خرمی غافل چه خبر و فکر خویش کن
این تو از و صبر ما را دوری در کار بود — چه عادت است گرفتار تا یکی گوید
کز قتل شوخی و اینها با اختیار تو نیست — مرنج از گله عاشقی که در همه عمر
بیک کرشمه و زد و دیده مضراب زو نیست — ز تو دل بسته مرا از خرم و گفتم که نبود
یکدو پیکان پر از زهرم از دوری حکیت — باین کرشمه خونریز حسن عالم سوز
نظاره گی چه کند کر سرنا رضان دارد — گهی چشم تو اظهار آشنایی کرد
زآنچه بشستی خویش رهنمایی کرد — تمام عمر ستم کرده و من همان عاشق
بیک نگه که در ایام دلربایی کرد — ترا نیاز چه داد دل و مرا غم این
کرد و د میروم و کوئی که بیوفایی کرد — نگفتی خرمی که از طاقت زد
که چه بر آن همه استیز و دای کرد — **شیخ احمد خلیل یلی** متعین

و فاضل کیشی دور کو یا کیم وطنی دین سفر قیلاید و ربو ابیاتی مشهور دور

مرا نخل قدرت نه چادر آورد — خرام قامت از با در آورد
همین تا ثیر تحفه نماند بس — که او را از درم تحفه در آورد
کرم بر صفحه دل صورت جانانه خود را — بدین صورت دهم تسکین دل دیوانه خود را

ضمیری یزدی تجارت امرغه مشغول دور بو بیت انینک دور کیم **بیت**

که از تقدم در رکاب دل خوش — که خونش را قیبان نمایم و بروم

محمد امین غباری مراتین دور بخشی طالب علم دور دانشمند
همواره ایر مکس میاندین کوپ صاحب وقوف دور بو ابیات
انکنک دور کیم **بیت** چنان مکن که دگر ترک آه و ناله کنم ه

چنان مکن که ترا با خدا حواله کنم	ه	غمی که گشته چو کاه از خمار محنت دود
زنشتهٔ می و اوستکه جولا کنم	ه	ببین بلحظه که آمان دیگری سیم
سزا بدامن رنگ هزار ساله کنم	له	دل خویش ببین که جز خستن آمده بود
در صبر و ثبات ذو فسون آمده بود	ه	این عقده رشک اگر کمی آمدیش
از عهدهٔ عاشقی برون آمده بود	ه	**مولانا شاه محمود نقاش**

ایردی مشهد مقدسدا بولور ایردی رهی تخلص قیلور شعرنی قدما طرزیدا آیتور ایردی

بو رباعیلار انینکدور کیم **رباعی**		تا عشق تو دیده ور توسیمان برافروخت
بس دل که خدنگ آه بر آتش دوخت	ه	بس شعلهٔ آه آتشین بافت دلم
تا وصل رخ تو عهد جانم بر دوخت	له	رفتار تو گشن هر قدم کوثر ریخت
در قالب فتنه پیکر محشر ریخت	له	تا دیدهٔ سواد شام زلفت خورشید
چون شمع ز برق خویش خاکستر ریخت	له	آن شوخ که دردا و بدرمان هم هم
مردان ز غمش صبح جهان نه هم	ه	چون غمزهٔ او کشته باز شد دلم
صد کعبه بیک خار مغیلان نه هم	له	**ابراهیم بیک** شیرازلیغدور

بخشی نوبسنده دور شعر دا رباعیغه ارتوق اشتغال کورکوزور له

بو رجیلار

99

بو رباعیلار انینکدور کیم **رباعی**		از فاقه و فقر هر دو رنگی نیست
گر نیست که کس بکسی جنگی نیست	ه	آه ست اگرچه کار درویش اما
بر ابله ولی زبان زنگی نیست	له	خشم و غضب ایشان ضعیفی می باید
کس را بکسی این همه کین می باشد	ه	ای درد و جهان امید بر هم زن من
مردی و مروت انچنین می باشد	له	در عشق بتی ز دیده خونبار من
روزی صد بار جان لب آرم من	ه	هر کس اگرچه در دلش جا گیرد
این تخم بسنگ خاره می کارم من	له	روزی که چراغ عمر خاموش شود
و زیاغم مرگ عقل بیهوش شود	ه	با بیدردان مکن خدایا حشرم
ترسم که محبتم فراموش شود	ه	**مولانا محمد ساوجی**

مشهد...کیشی ایردی بو ابیات انینکدور کیم **بیت**

چو بیخوابی غم کم جان تصور کن	ه	اگر بشکسته زخون جگر نبود ترا
بر و با سر که بیخواب و دل کشته بس بکن	له	اگر خاری بگیرد دامنت را یاد من میکن
بهر اندیشه ام از خاطر ناشاد رو	له	چه نجاعت کن زان که تو از یاد رو

شیخ رباعی درویش وش و ریاضت کش کیشی ایردی سلطان
ابراهیم میرزانینک مقبول بلکه میرزا انینک منظوری ایردی شیخ نینک
حالتی کوپ بار خالی اندور دیشلیغی ایرماس ایردی و لهذا اقسام
شعر دین رباعی طریقه رغبت کورکوزور ایردی بو رباعیلار

شیخ نینک دور کیم رباعی
محروم ز وصل گرچه محرم باشیم ٭ ای گل دلم از تو کوه غم باشیم
گر داغ دل من از بی مرهم باشیم ٭ مرهم نه و داغ دل چه درمان شود
شد انک و آن بروی سیمایش ٭ گریان رقم بهشت رخ زیبایش
در آینه زور جهان آرایش ٭ برمن نگریست انک من روی تو
حرف کرمی نخواند دوخته خود زردی ٭ بو ایکی بیت هم کیم ایتوبدور کیم بیت
برگشتی بجهان شیخ رباعی و تنوز ٭ آتشی بجگر سوخته خود زردی
در دل غم یار و یار در دل ما ٭ بخیه بر چشم هوس دوخته خود زردی
با چهره زرد و بخون دل کرده نگار ٭ غم در دل و غمگسار در دل ما
وین طرفه که آن نگار در دل ما

مولانا خاوری دار الموحدین قزوینیدین دور خط مشکار و سرزنش
نامراد ایردی شعری هم بو یانکلیغ ایردی اوز اصطلاحلاریدا کیم مولانا
کسبی نینک عاشق لیغی و گوهرکن او غلی معشوق لیغیدا ایور باعی بیت

ایتوبدور کیم رباعی
باری بجوان کلف و شفقتی دارد ٭ کسبی از ده ایش زمانه کفتی دارد
او نان اخیه خس که گوهر سفتی دارد ٭ چون گوهر کن اینسته لطفی دارد
مولانا صیقلی همدان ولایتی

بروجرد آلیق قصبه دین دور کار و کرلیق شغلی بیله اوقات کیچورور ایردی
شکفته و کرم اختلاط بیگت دور او بیله اگوپ با ادب و خلیق و کاسب ایردی

100

الحال بو یانکلیغ استماع اولنورکیم زیاده شاعر پیشه و مسخره غالب
وطامع واقع بولوبدور انک داغی کیم عاشقی خیر بولغای ار کستان اصطلاحی
بیله مشهور ایاتکوب ایر بو اشعار هم آنینک دور کیم شعر
خوش آن تواضع که کرمی نان ها زرنجب ٭ که دود آتش رشک از دل نیاز برآید
مگذر دیر خاطرش که تلافی کردنی ٭ خاطر آزاری که خوش کرد دشنام مرا
نوازم خاطر آسوده از شغل بلا سرگز ٭ بلا کو یا همین از برای خاطر من شد
میان اهل دعا دم نمی توانم زد ٭ که منفعل ز دعا های شد اثر شده ام
حسن یوسف اگر از غمزه چنین تیغ کشد ٭ نوبت دست بریدن بزلیخا نرسد
خواهم عذاب دوزخ جاوید در جهان ٭ تا خویش را بداغ غمت امتحان کنم
دل خون شد و میل گریه دارم ٭ در بیست که چشم تر ندیدم

اوجی درجزینی اول ولایت نینک آدمی زاده لاریدین دور
خوش طبع و بلند همت یگیت ایردی زیاده مصاحب و موافق ایردی
بو ایکی بیت انینک دور کیم بیت
پیام همه جا تکلف آدم پارک ٭ دو دیده بهم نه نیرم پا کلر خارک
آه این چه نگاهست که زجان نتوانم ٭ فرو دیده نگاهست ز من دلشده جان دور
مولانا محمد امین مشهد

مقدس دین دور طبابت امر بو مشغول ایردی مردم دیده و خوش اختلاط
یگیت دور بقدر فضیلتی هم بار معتمد علیه اسمی یکشی دور بو مطلع اسمیغه

آینک دورکیم معمایام کاسم بس که در آتش دل خوشتم از خودکامی

دل آتش خور مارا نبود جز نم می ٭ بو رباعی هم آنینک دورکیم رباعی

آنم که جهان جهان غم ما حضرت ٭ بوز آه پیاپیم فلک در خدمت

از آتش دوزخ غم تر سان که مرا ٭ سوز سبب کسد دوزخ از دود حسرت

مولانا شعوری نیشابورلیدور اکثر اوقات مشهد مقدسده اولور ایردی صاحب سلیقه و خوش طبع کیشی دور بو ابیات آنینک دورکیم بیت

آرزوی ما جمال خوب روی چون خوش نیست ٭ قسمت ما از جمالش آرزوی بیش نیست

بیش از بلاک نظاره توزسم که سوز دم ٭ در قتل خود چنین که ترا گرم کرده ام

چون بابلای عشق شعوری را ابر نیست ٭ تر سنگدلی کبوتری بلا گرم کرده ام

طفیل دیگران تا کی نظر سوی من اندازد ٭ برای انتظارش پهلوی اغیار بنشینم

ز نی تا بی بهزست آدم بر هم زن مجلس ٭ چه خوبست این زمانی صبر کن یکدم از بنشینم

دلی کز آه گشت در غم تو از غایت ٭ گرم چه سوخت از آن دود زنخ خیزد

شعوری چون روم از بیخودی نا خوانده در بزمش ٭ بلی رفع خجالت عذر آن من که خواهد شد

مولانا نصیری کور تبریزلیدور میدان آگشتیکاه مقابله سید اخترده مشغول ایردی پیر کوزی معیوب ایردی ارباب نظم هم اول یردا مجمع قیلوب شعر هنگامه سین گرم قیلور ایردیلار مولانا باوجود عدم استعداد بو جهتدین اوزیکا ملک الشعرالیق قرار بر دوردی پیر غریب شاعر کیبا

مولانا

مولانای مشار الیه بای تخلص سیدا راه اوردین اصحاب غرضکیبور ایردی قضارا بیرکون استاد میر صنعی کیم اسمی بو تذکره دا مسطور ایردور اشاله واقع بیت شعر او قور ردا مولانا بیر نا موجه دخل قیلیا آلدی میرحنیه بیر رحم موجه جوابا بار بیلماعلی قیلیا بشلادی سود مند بولمادی مولانا اشبو نینک بیتین آیندی کیم بیت

کی من جنبش وار ارباب مروت بی تو ٭ از من خالص و صاف سخن با ما

خواجه آصفی نینک بو مطلعی کیم مطلع

بر دل چو نه دست غم در دیکند ٭ دردی که دل دست تو مبکر دیکند

بو مطلع جواب آیتیش بردرکیم نظیره

زور چشم تیغ تو روز دیکند ٭ تیغ تو فرق بر دزنار دیکند

مولانا بیانی اول هم تبریزدین دور کهنه شاعردور اوایلدا اکثر اوقاتی کیچه وار ایردی صاحب نوا قلیل شیبی ایکا قدر بولیق قفکیم زینده ایدی مشغول لیق کوزگوزور ایردی اول جهتدین اطفال بیرله آمیزش قیلور ایردی بو وجودا کا قدر بیلغدین انقاشلیق غم باردی آنلار چرایل بولمادی کیم دیکور

در بی سوی سکین نکاهی مستوان کردن ٭ اگر هر روز نتوان سر بیا بالا ستوان کردن

امانی همدانی فقیر و لی نوا کیشی دور اوقاتی کلکار لیغدین کیچه ر

بو مطلع شعر ایتور کیم شعر

گه ورد نقش ز خاطر نشاد مرا ٭ از خجسته چنان چاشنی داد مرا

ظاهر شد و زان غمزه خونی از خنده ٭ او بخت از و آز بلا بار سید چند

٭ ملک سلطان محمد

قزوین دور رئیس شهاب الدین اوغلی دور سلطان تخلص قیلور
ینم وشن وطبعی خوش یکیت دور بو ابیات انینگ دور کیم **بیت**

بس کم دل روی تظلم بر در او سوده است ٭ خون دل از چشم ما آید غبار آلوده است

بگذار تا ذوقی برم از دیدن دیوار و در ٭ بیرون میا سویم ببین چون نقش دیوارم کند

فغان که مایهٔ بیداری هزار شبست ٭ حکایتی که از آن لب شنیده ام امروز

خاک کویت بدم از آن همه در چشم کنم ٭ تا به هر گام که نقشی زدی بر سر خویش

در دل بگرو سلمان زده ام آتش ٭ تو هم ای بت نظری کن به بدر کار خویش

قاضی حسن همدان ولایتی نینگ توی ایلیغ قریه سیدین دور خوش طبع
و خوش محاوره یکیت دور کوب فضیلتی هم بار بو وجود بو حال عاشق پیشه
وصلاحیت لیغی بر طبعی هم بار ایرماس بو رباعی اول حضرتنینگ دور کیم **رباعی**

امشب که رای دل اضطرابی دارد ٭ از ساغر بحیره خون نابی دارد

از خواب جگر پرست پیمانهٔ تو ٭ نوشتا با عجب شرابی دارد

مولانا اسد همدانیلیغ دور جامی تخلص قیلور زیاده هموار و خلیق کیشی دور
عاشق لیق سنه سی بو ایالیغ پیرا و بولماس اقسام خطنی بخشی کتابت
قیلور شعر لار مولانا [illegible] البته صاحب ایردوق معانی دور
طبعی هم یخشی دور بو ابیات اول یار عزیز نینگ دور کیم **بیت**

بسوی کیلده مرکز من خواب رفتم ٭ که همچو شیشهٔ می زخم شراب جستم

بیان

102

بیان اهل محبت نشان من کم باد ٭ که نام عهد بعهد تو بیوفا بردم

برآرم آتش نگه آن دو جانب انسان کرد ٭ که از خجل بپیچ آدم کسی از زنده نگذارد

شنذر رسوایی شهر ز پرطرفه گرما ٭ نهفته اگر وصلاحیم به بین رسوایی

کشیدم پا بدامان چون دویدم ز عشقم ٭ نشستم بر زمین روز که رسوای جهان گشتم

بو معماسی ادهم آتیغه بیان واقع بولمابدیدور کیم **معما بنام ادهم**

سقف گنبد از بر قتل من بسپار دو رود غم ٭ دود آهم سرگشت از سینهٔ خوابم بر زد علم

سوزنی ساوجی شاه وضع ولونه یکیت ایردی اگرچه خط مرده باطنیدا
کورلیق بار ایردی وال طبعی یان ار ایکس محبت اتی زی اولوتیز تیماک باید

بو بیتی بیان واقع بولمابدیدور کیم **بیت** ٭ امیر از عاشقیت که روزی هزار بار

می میرم از برای تو و زنده میشوم ٭ **جدلی همدانی** درویش و نامراد

کیشی ایردی صباحتی نه پسند طبعی غه قانع بولوب اوقات کیچور ور
ایردی کاشی هموار شعرهم آیتور ایردی بو ابیات اول نامرادنینگ دور کیم **بیت**

چنانم برده از جا رقص سرو عالم آرایی ٭ که نتوانم نشست از بیقراری یکنفس جایی

بجو کیفیت ازین بیجگر توت جان گنند ٭ که از کیفیت و مرجبانی دردیسایی

مولانا کمتری شیرازلیغ دور غالب کیم کاسب و نامرادکیشی ایردی
کفش دوزلیق شغلیغه مشغول دور یخشی طبعی بار بو مشهور مطلع انینگ دور کیم **مطلع**

بیلکی که بجستن گرو از باد صبا برد ٭ دامن بمیان بر زد و رنگ از دل ما برد

مولانا انیسی بلده طیبه همدانده خطابت امر نفیسه مشغول دور بارک الله نیت
و یخشی اعتقادلیق کیشی دور با وجود خطابت خوش طبع هم ایردی کویا مولانا
مشار الیه دین بیر مرکب غایب بولور مولانا جامی نینک بو مشهور مطلعین
بو نوع تضمین قیلور کیم قطعه

بس که در جان فگار و چشم خونبارم توئی * ای هم گشته گز جان دوست‌تر دارم ترا
هر که پیدا می‌شود از دور پندارم توئی * از خطیب و مقری و واعظ کم [illegible]

مولانا پناهی اول سمرقند اهلی دور

و اول ولایت نینک کوپ کیشی سی خواجه میر بیک کا نسبتا او غلی دور
واقعا کیشی خانواده ایردورلار ارباب فهم و اصحاب طبعنی جایی قیلور ایردی
واکثر اوقات شعرا آنکا انینک سلسله لاریدا بولور ایردیلار مولانا جامی
علیه الرحمه ایچورابینلار کیم خواجه میر بیک نینک شیرازی اوزکا اکابرلاردین
سوزدین هلال زاق ایردی و مولانا مذکور بیله بیل لار مصاحب ایردی
طبیعه اهموار لیق بار بو ابیات اول یازنینک دور کیم بیت

داغ جنون که بر سر سودائی منست * مجنون صفت علم شد و این کل رسوائی منست
ای وای بران کشته که فردای قیامت * بسمل شده تیغ جفای تو نباشد

دلبر همت خوبان که جانا سوزنست و عاشق کش * در اول آن ریختیها

در آخر آمید نف وله رباعی

محنت زده‌ای که کوچه رسوا آید
خون جگر آن گوشه تنها آید * حاصل غم عشق کرده نجیبه

بناهی

بناهی درسوائی وند پروایی * روحی تبریزی اول ولایتدا انکا کیشی
ایردی مشغول قیلور طبعی بیان ایرماس بو بیت انینک دور کیم بیت

ازنگاه غضب آلود تو شد معلوم * که زمن گفته حدیثی بتو صاحب غرضی

مولانا داعی مولانا ضمیری اصفهانی نینک اوغلی دور کوپ بلوند و تعیین قیلماق
بیکت ایردی شاعر بیت الحمد کور دوک الوند و ترابیه حدیثی انینک بو ابیات
صحیح بولور در شعر رسم بو یا کیلیغ ایردور کیم شعر

آمدی و زتو دل صبر و قرارم بنشین * بنشین تا بکو آید دل زارم بنشین
اوستاد قدرت زنان که باید آفرینش * بیش ازین خوبی نظر فن حسن کنج تاریخی
زخم کاریست برای قتل شهید خونین باد * گر تواند دو سه گام از پی قاتل برود

میرزا محمد امینی تبریزلیغ دور هموار روی ازار کیشی دور زیاده تقطیع
مایل ایردی اولی کیم ناجنس کونده بیر کرز ساده دور و دایردی اکابر ایردور
ایردی کرد شاعر دور و دیوان ارتماسغه قیلکور دی بو ابیات انینک دور کیم

بیمار غم من چون بنشیند او بود * می میرم ازین غم که چرا بنشینم امروز
عشق مست پدید و من بخرابات فتاد مهمان * بسیدمه بیهوده صبح هم زبان بیدار کرد
امنی حکایت شب غم و نشنه کیست * کارت زدست رفت چه وقت نهفتن است

صرفی زولیده موی دروشلیق و بیکسر و پالیغ دکشید
بوردور ایردی جان دلیلی ایرماس ایردی تقضا دین اول

درویش بله رقیب بولدوق عاقبت خواجه زاده نینک جور وغضب
کینتور با بو بیر نچو بله ترک ستیلدی کیم اندین ممنون ومنت دار بولدق
ظریفی اول نچو بله آزکینتی بیلور ایمی باستما ایردی طبعی شعرداهم صحیح
وسالم ایردی بو بیت اننکدور کیم **بیت** جه دی بود که کاشکی سرکوی
یارکیبرد **٭** هزار امید وار سکندار کیبرد **مولانا**
سلامی دار الارشاد اردبیل دین دور صدر الدین خان معصوم بیک
اوغلی غه دستور ایردی روستای البعیدین زیاده تقطیع غه طالب
و نزاکت غه راغب ایردی کمال زینت بیله شعر الخاصیة مجلس لاریدا
بار وب شعر اوقور ایدی قصار ایر کون بیر جماعت شعرا ایرله خصوصا
مولانا حزنی جیلا نیه کیم اسمی بو مختصر داهم کورا بور شاعرانه صحبت
توتار ایردوق کذر قافیه دا مولانا سلامی غزل بولوب ابواب دخل شعر نی
مفتوح قیله باشلادی حزنی تعجب یوزیدین آیتدی کیم شاعر کیم
سیز کاکیم دیر لار ایتدی کیم بلی مشهور ایبا تمیز بار جوابیدا ایتدی کیم
کستاخلیق بولما سا فلاکیتنگیز قانی اصحاب شکفته بولدیلار مولانا
ش رالیه غه تفاوت قیلمادی اویاتی بولمادوغیدین شعر
اوقوماق باشلادی قصار ایر بردیه آنینکش ایردی ابتدا ئینه مولانا
حزنی ایتدی کیم بار شعرهم سو لیسنیز حق سبحانه وتعالی جمیع

نام دولار

104

ناودلار نک شعرا تیلیدین اوزبنا هیدا مصون توتسون بو بیت اول

بیکناه خنکت دورکیم **بیت**		هجران بدان رسید که هرچند میدهم
دل را بوصل تو ره وصل نیشود	**٭**	بر او فیقی یار ایردی باوجود

عدم سوزونیت کلامی تخلص قیلور ایردی حر نیلار اکالاسی اکچون

بو بیت لی بخشی تمیز بیله ایکیم **بیت**		دو جنر غه به تر زنیر جوابی
سلام کلامی کلام سلامیست	**٭**	**مولانا کوثری** اول اسم

اردبیل البعید ور صوفی روشن ودرویش نهاد کیشی ایردی نقطه یه
مذهب هم بار ایردی محمود پیرولاری اول و خلیفه اوقور لار ایردی
کوب بلاسر و بالاری وادی الحاد دا سرکردان قیلوب ایردی

بو بیت آننکدور کیم **بیت**		تو چنان جفا پسندی که اگر زغمزه تیغ
سوی دل کشاد یا به کرشمه باز داری	**٭**	**مولانا عهدی** دار الخلافه

بغداد دین دور بخشی طریق و نیکو خصال لیق کیشی دور بیل لار مولانا
منارالیه بیرله مخصوص دور بولطار ایردوق اقسام شعرغه ایتور دیوان تکمیل

قیلور بو ابیات انکلار نینک دور کیم	**٭**	اگر از دشمنانم تیغ بر کشی قتل من کن
وگر از دوستانم چاره درد دل من کن	**٭**	میان دشمنان تا تهمت دوستی کم کو
نهانی دوست باش تا بظاهر کار دیگر کن	**٭**	ز رزم وصل جانان عزم رفتن میکنی عهدی
مهیا شو برای جان سپردن فکر مردن کن	**٭**	**صبحی ساوجی** درویش وش

و ریاضت کش نامراد ایردی اوقاتی شعر ایله گذار ایدوب کیجه ایردی
صبح و شام بر اشتغال زبانکه بو تحفه‌سی ایرادی بو بیتلر شعرهم آنکدر کیم

چون نی ام از یاد تو خالی نفسی نیست	بر یاد تو می نالم و فریاد رسی نیست
از تیر غم و ناوک اندوه نترسم	من آتشم از بیم از خار و خسی نیست

قیدی شیرازی طرفه خود پسند و غریب النفقه چوق دور دور دوک
معلّملیک ایدوب بعضی اعزه‌لاری سایهٔ رحمتی پناه ایدوب اوقات صرف قیلور ایردی
طلبهٔ شعرا ایله یار و همنفس بو ابیات انکا منسوب دورکیم

ای قدم ننهاده هرگز از دل تنگم برون	حیرتی دارم که چون در هر دلی جا کرده
رسیده بود از و شکوه‌ها بلب کردید	کرشمه کرد که دگر طاقت آن گذاشت
کو بهانهٔ من و غیر بود اعشق ز رسد	ساربان کرم حدی باش که محمل لیلی رو
متاع شکوه بسیار است عاشق نه بعهد آن	که جز روز بازار قیامت بار نگشاید
کدام مرهم لطف از تو بر لست مرا	که جا نکند از تراز و اغیار حسرت
سبب خندهٔ آن لب شده تا گریه	قطرهٔ اشک بصد خون جگر ما طلبیم

مولانا طالب جیلانیدر دور همواره و پخته شاعردر
اول ولایتده مولانا خسرو سبقت توتقان شاعر غالبا کیم بوقورو
بخشی ایله ایدوب دیوان مرتب قیلمشدر بو ابیات مولانانکدر کیم

اجل بخت مستی ره نجات مرا	گر من حیات نخواهم و حیات مرا

١٠٤

105

105

چوره بگو که تمام نیست کم شود یا به	له	سوی که در طلب وصل سنو نیست
آواره که نصیب من ز درد مند شد	له	شادی مکن ای رقیب که بخت من داد
خاک سیاه کذر تا شنود بوی وفا	له	سگ لیلی چو سوی تربت مجنون گذرد
دعوی عشق و جنون را جز خار ارسد	له	عاشقی حیرت جنون است تا امیر
گر طفلی عشوه از خوبان فزون دانسته	له	وقت نادانیست حیرانم که چون دانسته
ای ترا سرو از گرفتاران بادر گل یکی	له	غنچه را در دعوی عشقت زبان با دل یکی

مولانا فروغی دار الموحدین قزوین‌دندر و طرفه کیشیدر اجتماع
نقیضین عقل و جهل کلامندن ظاهر و ظرافت بو کیمسه کم ندر اوزیکا عقل
و فهم ابرابر بکلده یک همچو کس مند فه باز و ب بیرار نیمه وجه معاش
کیلتوردی و الحال اول ولایتده جواهر فروشلیق دکانی بار اکثر اوقات
زر خریدلارین مرتجه بولسا بیله آلوب خواجه واریور بو قول انکدور که

بیرون خرام مست و برافکن نقاب را	سرگرم لطف ساز شهید عتاب را
چشم چو لب بحرف کشود حجاب کن	دستور داد ز بزم خود شب حجاب را
عمر با فراق کرده ندارد مذاق وصل	راحت الم بود دل پر اضطراب را
قاصد با ضطراب تمام از برم برفت	نگذاشت تا تمام نویسم جواب را
سیلاب خون ز دیده فروغی مبار	طوفان گرفته گیر جهان خراب را

بو ایکی بیت هم انکدور دریمان ابتماتو بدر دکیم بیت

بچه مشغول کنم دیده و دل را که مدام ❊ دل ترا می‌طلبد دیده ترا می‌خواهد
گردی بمن نشیند که روزگار ❊ در عهد او ز من نکشد انتقام

سدید بیکنینک خوش طبع و نامراد کیشی دور شعرده هموارلیق بار بو ابیات
انینک دور کیم **بیت** زمان زمان ز تو دور افکند زمانه مرا

جدا کند ز وصالت بصد بهانه مرا ❊ چه کینه بود ندانم زمانه را با من
گرد و رساخت ازان خاک آستانه مرا ❊ تو و عیش با رقیبان من و جان ...
تو بالا نمیش کرفته من الفکار مردم ❊ **میر عزیز کمانچه**

استاد زیتون کیم اوز زمانه‌سی‌نینک افلاطونی ایردی دیرلار کیم ایکی یوز
اگرچه کاولی ... و شکل جه جو غیب ایردی والا کوب استعدادی بار ایردی
اوولا سازنی خوب چالوپ تصنیف لار بغلادی ینه مقدمات کوب
بیلاب و نجوم دین باخبر ایردی مشار الیه بیرله نیچه زمان امیرخان کوکلتاش
ملازمتیدا خواجه تاش ایردوق بیر لازم واسطه‌سی بیرله فقیر بیله نزاع قیلای
اراده کدورت واقع ظاهر بولدی آنداق کیم نواب خانیغه تینکور ...
سبب نزاع تفحصی دین صونکرا چون حق فقیر جانبیغه بولدی غصه‌دین آنینک
منع قلدیلار نیچه کوندین صونکر بیر طرفه حادثه بیرله اصفهان نغه بار ورکان
قطاع الطریق بیرقه اولتوردیلار تیغلار بو فقیرغه متهم قیلوب علاوه
قیلا باشلادیلار عاقبت ظاهر بولدی کیم نه طریق مقتول بولغنی ایردی

بوبنی نه زنکین قیلوب کوب شعر ... تابدی کیم **بیت** غم عشق تو
مهمان عزیز است ❊ بی شیرین تر از جان عزیز است **شعر**
جونکه قبادی یوشس قند بار لیغ ور تیز زبان و حراف جه حریف دور
سوی کاسه قویوب قالماپار بسین الکینی کار وشنس قیلوب یوروبایردی
وجود بو قبایده صفت لیق مجالسدا آبا و اجدادی اسباب و تجملین بو بالکلی
تعریف قیلور ایردی کیم بیر کون تیزغه کاسه حبسی الکیدین توشوب سنکت
ایردی سیداسی فوراکه زیاده ذوق گیلدی الاّ آلتمیش شاه کاسه‌دین ...
سالوپ سیند ... کیم تابدی دیا بکلیغ صدا ایشکاری مین ایشتماد ...
خرکس خاطب حرفیلار بو بابکلیغ دیغانه کیم اگر بیر بادشاه زاده آتیسا قبول قیلماق
بولمس اول کشیدین قبول قیلوب آنینک بیله او تا زبلوک قیلور ایردی
با وجود عدم وقوف کیمیا اظهاری بیرله کوب کیشی نی سرگردان قیلوب ایدی
طمع قیلوب ایرلر مولانا یاد کنده اذ علیه الرحمه دین استماع قیلدوم کیم
اول یکیت لیک حسنی زمانیدا اتم قند بار دا بو بابکلیغ بی سروپا و بد مفاجه
یاران بیرله مخصوص و مربوط بولور ایردی الحمد لله علی ازاده ... حال
طبعی جهان ایرماس آینور کیم بو اشعار سینیم دور بو بابکلیغ شعر آنینکدیک ایرور
بافقرات از تیغ بلا یاد نیاید ❊ کار مرد از خنجر فولاد نیاید
تا صدق محبت نکند جذب دلی را ❊ بر واسطه کس بازکسی یاد نیاید

جنونه شوق زلیخا داشت یوسف اگر * ورنه معشوق از کجا محنت زندان کجا

مولانا نظیری تبریزی دور موبینه دوز دور درویش نهاد و بی آزار کیمسنه دور کهنه شاعر دور شعری هموار در بو اشعار انکدور کیم **شعر**

مهربان بود کلی می رو فار از روزگار * باعث مهربانیها درین ایام چیست

برگ عیش بادام سوی تو کو غم ما * در نظر شادم سبک این دولت آمدم گران

تا گرفتارم بدرد عشق وقت من خوش است * وقت آنکس خوش که بنیاد گرفتار نباد

حسن مخلصی آذربایجانده نفیس التبع قصبه دین دور قبای فستق بیلب و ترتیب بیرماک ایله اوقات کیچورور ایردی خلفا کیم میرزا محمد وزیر ایکونه بیر قبای فستق آراسته قیلوب برکذار قیلور ادی بو تکلیف کیم کبر اک رعایت کورماس بو قطعه نی آیتوب بیبار دور کیم **قطعه**

جامه فستقی ابجو قیمت نیست * حسن مخلصی بتیبیسی

بعد ازین بهر امرد آن باید * بند تنبان فستقی نوبسی

وفائی اصفهانی هرزه هرزه روی بی سر و پا حریف دور اوزینی شاعر فراد بیروب شاعرانه یورور شعری بو یا تکلیف نور کیم **شعر**

گاهی قدم بپرسش ما نه جو نیش نه * هرگز میان ما و تو رسم این چنین نبود

عذر زتیر اجابت قرین خسته دلان * که بی اثر گذرد از خانه کمان نکند

زین که بدم هجران چه کنی ناله وفا * خاموش نشین این همه فریاد ندارد

خواجه نصیر

107

خواجه نصیر خواجه محمود بیک ننک ابتدا اوغلی دور کیم حسب نسب بیرله اول ولایتده امتیاز ایردیلار خواجه محمود بیک زیاده فاضل و خوش سلیقه کیشی ایردی اوغلی هم الولد سر ابیه مقامیغه تیکیشلیک ایرکان روزگار حوادثیدین ترک وطن قیلوب هند دا متوطن بولدی

شعری هم بو تکلیف ایردی کیم * شدم مستغرق دریای عشق آشنا

که گیرد دست من تا است و پایی می زنم * گدای خاک نشینم نشسته بر سر کوی

بدولت غم تو پادشاه روی زمینم * مولانا محمد یمنی گیلان دین دور

پاک اعتقاد کیشی ایردی حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام مدحیدا کوپ قصیده آیتوبدور بو بیت اوجمله دین دور کیم **بیت**

خون حرام ادور اولدن عدو دوز قضا * گر همه خون پدر باشد چو شیر مادرست

فسونی نامراد و خلیق یکیت دور کوپ حالتی بار کونکلی شیک عذر خواه لیقی بیانیدا بو بیتی زیاده دردمندانه واقع بولوبدور کیم **بیت**

کردم نکرده با تسلای دل کریم * مسکین زگریه این همه خوددار می کیستی

شرار همدانی آدمی زاده دور مولانا رشکی قرنداشیدر اول علاقه بند لیغ قیلدیلار ایرماس موزون هم بار بو ابیات اول آدمی زاده نیک دور کیم

غنچه قم عنان گرفته بسوی تو آمدم

ای گل شکفته باش زمانی که با تو ام * در گلستان همه بسوی تو آمدم

[illegible]

مشعله فروز شبم زداغ تو هست | له | بهانه پرستیم یاد تو چو شیشه
نرمالهٔ من دشمن صد گونه کرهست | • | انجا که قند کار بیمرا تهی شیشه

قاسم کنک مراغه دین دور ظرفه بیقید ولاابالی حریف دور اوجر تخلص قیلور کیشی جنگره ایاغی بولسا بو کلمس ایردی اوردو او باغی او باشلاری بیرله دایم الاوقات مست و پریشان یورور ایردی شعر برله سیچ کیشی نی قبول قیله الماس ایردی کیم رباعی

پرسرو قد لاله عذاریم بار دور | • | پرتازه نهال جویباریم بار دور
قربان اولایم بخشیده پرگز دیاکو | • | برغمزده سینه فکاریم بار دور

سپهری استرابادی اوز ولایتیده ابسرجی لیغ غه مشغول ایردی دیوان اهلی اطلاقی دست اندازی دین بیلدا یر کرت اوردوی معلی غه کلوب پروانچه حصول ایچون مترددبولور ایردی شاه جنت مکان تشیع مجبتی دین اراده سیغه موافق حکم لار شفقت قیلور ایردیلار استرآباد اهلی سم بوجهتدین مولانا غه رعایت لار قیلور ایردیلار بو ایکی بیت انینگ دور کیم بیت ازکنار تا

جدایی زوفادار نیست | • | ترک زر اه وفا تا علاج یار نیست
زخم کاری من از لذت تیغ گوید | • | کارم از تیغ دگر ساز که این کار نیست

تابعی دماوندی اول سرزمین نینگ بزرگ زاده لاریدین دور خالی

ازصفاها

108

ازصفاهانی هم ایرماس یخشی طبع علیق دور هنوز ابتداء نشو نماسی ایرور ان شاء الله تعالی ارادسیغه موفق بولغای بو بیت انینگ کیم

ناموس را بابتاع دو سودا کرده ام | • | آرزو را آه خواهش نیست در بازار

صنعتی مشهد مقدس دا بولور ایردی غالب تراشلیق صنعتی بیله مشهور دور رکدشته وفدوی کیشی دور طبعی هم شعر دا یمان ایرماس

بو ابیات انینگ دور کیم بیت | | ربوده صبر از دل دلبر و آن رعنایی
کر لعل او نکرده بود بر خوان رعنایی | • | سر آن حسن عجکه کردم که با آن ناز و استغنا
خداداد است او را آنچه حسن لعکان رعنایی | • | بلطف کرم سودای محبت کن خوبان را
متاع حسن باشد رونق دکان رعنایی | • | سرما را نو ر عنایت شمع دل افروز
چنین نازک نهالی نیست در بستان رعنایی | • | بغمزه کرده تاراج کیست صنعتی
که چون او شهسواری در میدان رعنایی | له | نظر بسوی من آن چشم فتنه گر نکند
اگر نگاه کشم از غمش نظر نکند | • | بخنجر از کشد جذب شوق پرنیش
ز خاک کشته عشق تو سر بر نکند | • | بغیر کبوتری نشکرد جانب من
کسی حفاظ خود اینقدر نکند | • | بجور یار بسوزم صنعتی ولی بستم
کر خویش دلم بستم بینید دگر نکند | له | من دانم و دلم که بجانم چه میکند
ان چشم پرفریب و نگاه کشنده تو | • | فرقتی هروی شاعر منشیه

دا مکل کیشی دور یخشی لیغی کوپ ایرلطیعی هم یخشیده ور بو ابیات اینینگ دور

بهار عیش و طرب خرم از صبای تو است • کل ز هوا خورده عشقیم و برگ راحت نیست
شب وصال تو پروانه‌سان بسوز و گر • تو خفته پرتو اینجا که شمع خلوت نیست
جز آن نیم که به طغیان نماید آتش رشک • هزار برق بلا یک شرار غیرت نیست

مولانا نشری کیلانیدین دور قصه‌خوان کوب گرم و مرصع اوقور ایردی فاما زیاده رند مست و بد اعتقاد کیشی ایردی ملحدانه کلمات‌لار کوب آیتور ایردی باش اورار ایردی غالبا کیم اعتقادی شاه شهیدین مختار سلطان شرف‌الدین اوغلی ایلکیدا نابود بولدی عجب حال بو ابیات اینینگ دور کیم **بیت**
همه شب رهزن خواب دو جهانم که بخواب • ز رو طفل خیال تو دلا خوش کسی
فتنه سرحاست کاچی چشم برهم نهی **له** فتنه بخشم ز نازم که همیش خواب است

دواتی سبزوارلیغ دور افتاده و خلیق کیشی دور بو بیت اینینگ دور کیم
مرغ دلم که از همه خوبان رمیده بود • صید تو گشته بود که امن نداشتی

حافظ حاجی بیک ابوجود قزوینی لیغ قبول عامه‌سی بار یخشی خواننده دور

سوز رونق هم بار بو مطلع اینینگ دور کیم • ما با تو خورده دایم می و بی تو کی خوریم
خون جگر خوریم اگر بی تو می خوریم • **مولانا خمسی** دار الخلافه

بغداد دین دور شیوه مشعب دور کوب شعری بار بو قطعه خوش لطیفه اینینگ دور کیم **قطعه** که چنین صابون چاپی آیاز شهر حلب • خاص
صابون از ینجا خیمه بیرون می زند • هر که مستاجر شود انصاف طالع خانه‌را

ریش کوسی

109

ریش کوسی میزند با جامه صابون میزند • **کریمی** بروجود الیق قصه‌خوانی دور کیم همه دان تابعی دور مولانا واقفی کیم کرم اختلاط و مضحک کیشی دور

بو مطلع اینینگ دور کیم **مطلع** • دل قرار دارد که لی نهایت بی تو
شد وقت آنکه آید زبان شکایتی زتو • **زلالی کیلانی** بمانا کیشی ایردی بس
بو بیت اینینگ دور کیم **بیت** • میا بسوی مزار شهید خود با غیر
اگر چه رفته روان شرف غیرت او • **رفیقی** طرفه بیقید ولا ابالی

کیشی ایردی اوزیکا خلیع دلیر قمارباز و صاحب مزاق کورمادوک ایجاد ایدیه اوبسیم بار ایردی استاد میر حسنی علیه الرحمه دین استماع ایتدوم کیم بر کون رفیقی وثنا فیر عکیلوپ امیر خسرو دیوانی بجه ادا بانه ایچوب اوتی کیم یو ترجیع کیلبا جواب آیتورمن قضا دین بو غزل کیلدی کیم **غزل** برو صبا و سلامی بآستان نشین رسان • بکاخ و منظر ایوان وزیر باش رسان • مولانا ع مذکور نسخه بیلا آیتدی کیم بار کسی امیر خسرو فرمودیه کیجی دی در رباعی مغفری امیر خسرو دهلوی علیه الرحمه کیمسنه بیکنه واقع سیف کیلوب آیتور کیم ای مادر بیمورنی حسن مطلعنی اوقرادینکه مولانا متعرب و حیرت انتم اول کیچه او زینیکا بنکور روب اول بزرگوار حضرتیدین او ایکنچی منتوم بولمش ایردی کیم آکادین واقعه ده بیان قیلا الماس ایردی روز مشتق بیله مدعا مفهوم بولدی مقدین حجی کرا ایچوب اول حسن مطلعنی مطالعه آیتدوک بو ایردی کیم **مطلع** افسرده کرده زلطه

108

بردوم کرم زآه وناله من آتشی بجانش رسان و مولانا رفیقی شعور

بو یا نکلیغ ابردی کیم **بیت**		ز خرمن مه بود بر جبین رفیقی را
نشان بندکی یار بر جبین دارد	•	**مولانا غباری** اول

سم دار العباده یزددین دور خوش طبع و مه بیکت ایدی غبار خطنی بخشی

بنار ابردی بو مطلع ایلیک دور کیم **مطلع**		غبار خطت کر شاه یار کرفت
فغان که چشمه خورشید را غبار کرفت	•	**مولانا خلقی** دیرلار کیم

زند و نامراد کیشی دور طبعی یامان ایرماس بو ابیات آنینک دور کیم **بیت**

ندارم از غم خود هیچ چندانکه از آن ترسم	•	که بود آرد غم شمع تحف از عالم
زند ز قتل اهل محبت دو امید آر	لم	هر چند از تو کس طلب خون نمیکند
جو بنقد سر دادن و کرد و سوز نجات خلق	لم	که استغنای عاشق کاه کاهی خوب میباشد

محمد حسین زیتی مشهد مقدس دین دور آرامیده و هموار کیشی دور نیالیق و معمار لیق فقیرا نادر الزمان دور چون کوپ درویش نهاد دور اشعاری درویشانه کیلور تا رنگینی زیاده کیشی آتیور بو رباعیلار اول استاد نینک دور کیم **رباعی**

ای دوست شکست تو بهای من سست	•	زان دوست که سود رتبه قبول توبه شکست
زنهار که تو قبول کن تو به من	لم	کان تو به که کرد قبول دیگر نشکست
در بیش کسی زغم نمی آید زد	لم	دادار ستم الم نمی باید زد
این درد بهیچ کس نمی باید گفت	•	میباید مرد و دم نمی باید زد

نوائی بحث

110

بو راحت نیست کر بهای دل شب	ل	تا آرزو که از کف دل شب
بسیار اگر چه صبح صادق صفت	•	اما نرسد بپای صفای دل شب

میرزا محمد امینی همدان ولایتی نینک الیغ قصبه سی نینک کلانتر زاده سی دور بخشی جهره سی و نیز غزل ایلکنی بار غالبا کیم صاحب حسن هم بار ایرمیش

طبعیدا ره الیق بار بو ابیات اول کیشی نینک دور	ب	آن شب که بود بر سر لطف و عنایت
ای یار اگر کرم باشی کم وقف سر حجت	ل	انکه مر کرم ایجان بخواست رخ جو رکنون
رحم بر من میکند بی غمبار آرمین	رباعی	آن شب نه تو بود و صل بار کو مرسی
بودم مشغول انتظار که بپرسی	•	القصه که دوش صبحه با جانم
نومید وعده کرد و کار کرم بپرسی	•	**مظفر بیک ترکمن** دار الامان کرمان دین دور

کاسب و مهربان کیشی دور رنگینی بخشی ایرماس ایدی کو دور بو رباعی آنینک کیم **رباعی**

افسوس که همدمان ز من نفت‌اند	•	یاران موافق همه در خاک شدند
اندم که بغم نشسته بودیم مدام	•	هر یک بحیایی ز مجلس رفتند

ابو الوفای خوافی اول اسم کرامی معبد در قدوة العارفین زین الدین خوافی قدس سره العزیز درویش اطوار کیشی دور طبعی موزون دور بو مطلع فقیرا وزن کوب معتقد ایردیم

منم که شهره شهرم زنام نامی	•	ابو الوفای وفادار نعمه الله

مردمی کاشی مردم زاده دور یامان کیشی ایرماس واسوختیلیق الهام خواجه زاده دین آم قیلدی و غزل یا نیدا بو بیتنی بخشی آیتیبدو رکیم **بیت**

کردم از حیله وار سنکیش رام کوکد ۰ ساعتی صبر کن ای دل که طپیدن زود است

مولانا نجاتی همدانلیغ دور خراسانده نشو و نما تاپمش شاعرانه وضعی بار
مقدمات علمی کوروبدور بو ابیات انینک دورکیم **بیت**

مشاالله بهار که کل اجمیله ساخت ۰ بهر غزل سرای بلبل وسیله ساخت
مجنون و عشق تهمت محض است اگر او ۰ آبستم ذات عنبر او سلسله ساخت
اگر از شکوه خموشم ز شکیبایی نیست ۰ عشق عصمت طلبم راسر رسوایی نیست
شوق آورد دلبر آن زمری که بود ۰ هوس از بیم حیا پای بدامان انجا

نازکی نهاوندی طرفه بر بعیهسی تندت شاعر ایردی طرفه راق بو کیم
آلتمیش بیر جلد کتاب تصنیف قیلوبدور بیر بیتی مشهور بولمادی بو رباعی اکن
شهرت بوروب ایردی انینک مضمونیداد غه بار چون اسیغه مناسبتی بار
اوز یکا خوب کیلور بهر حال رباعی بودورکیم **رباعی** در دل چو خیالت
ای ماه گذر کردد ۰ صد عیش نهان مرا میسر کردد ۰ بر پای تو چشم
نا لم ترسم ۰ پای تو ز عنبر نازکی تر کردد ۰ اگر مولانا بو رباعی دین
اوزکه معنا قرار بیرماک تیلار و الا بو معنی دین زیاده یوقتور **مولانا
وجهی** اصفهانلیغ دور طالب علم و صوفی مشرب کیشی دور اقسام شعرغه
رباعی بیله سر راست ایرور بو رباعیلار انینک دورکیم **رباعی**

میگفتم عشق و می ندانستم چیست ۰ میگفتم یار و می ندانستم کیست

کیاد

111

کر پا آنیست کی توان بحوا او بود ۰ ور عشق اینست چون که آن بلا و رنیست
در بر سخنان آتش صحبت افروخت ۰ با جان آن مرا دیده و دلش بر من سوخت
از دامن کوه فعه واری ببرید ۰ آورد و بر آستین یا مام دوخت
بر صفحه خوبی تو فرق ان رنک ۰ شوری که ز بستم تو در جان تنک
این طرفه که در کام نمک میزد آب ۰ لعل تو که آتش زده در جان نمک

مولانا حامدی غالبا کیم دار الموحدین قزوین دین دور اقسام شعرغه
آتیور اولوچه بلند پرواز و مبغه ور ایرور کیم هر چند تکلف بیله
قبول قیلور خالق الکلام جمیع موزونلاری بو حال دن او زنیامید اسر

بو ابیات اول بابی حالدین دورکیم **بیت** ۰ بجلوه از برم آن پری روان کردید
که آب حسرتم اندر دهان جان کردید ۰ زمانه داغ نشین سینه نهان درد
چو مبتلای تو ام دیده مهربان کرد ۰ **مولانا نجات** تقویر نجح وکیا

تجارت عالیا تا اخطو ضابطیت استوطن بولور ایردی اول بدری کیلی اول
آستانه دا اولکلیغ ریاضت رباعی بیله سلوک قیلور ایردی کیم
اکثر خدام و زوار معتقد و مرید ایردیلار چون اول حالتی زر آقانه ایرکا
بنده عتبات خد بار تخانه ایرتجه قناعت قیلمادی بلکه شیطانی اول
حریف دین ظاهر بولا باشلادی کیم معتقدلاری باتمام منکر بولدیلار
بنا اول طریق بیله سلوک قیلورکیم غالبا اول تیاخلا ... اول قیلماغا قویدیلار

بهمه حال ظاهری درویشانه ایرور آیتورکیم بو رباعی مینینک دور کیم رباعی

یک لحظه چو چرخ آرزو ہا تف کن * قطع نظر از جمال هر یوسف کن
انگشتی ازین شهد بکامت ساین * در لذت اگرچه کم ز ... کن

قاضی وافی دار السلطنه تبریزدین دور کوپ رند ولاابالی یکیت ایردی تمام عمری اوقاتی عاشقلیق بیله کیچار ایردی دیرلار کیم بر ظالم معشوق الکیدا مقتول بولدی بو ابیات اول مظلوم نینک دور کیم بیت

در انتظار تیغش بر ره نشسته وافی * پای کشیده بر خود پایی دراز کرده

حسینی همدانی مولانا ملا که همدانی نینک شاگردی دور اگرچه اوزی ... والا کوپ بیغید ولاابالی و مغلم پسند ناموادور مولانا ملایکه بو گلشن مناسب حوالا قیلوپ دور همدانی ابریشم فروشلیق دکانیدا بار ایردی سود و مایه سین ایلکیدین بیرکوب بولوب حور واغوب سر آیلیق لاریدا باشیغه کیلوب میان دور ریغه توشدی حق سبحانه و تعالی جمیع آدمی اوغلاننی مرحمت و عصمتیدا اوتسون بو وجود لوث لیغ و آلوده لیغ بو بیاتلیغ شعرهم آیتور کیم شعر آن رندی کشم که بر افلاک قدسیان سوگند میخورند بدامان پاک من * آن تنگ مشرب حرمیم من که بهر ستیم * از زبان ساقی خود نام می بردن لب است له وقت نماز فوت شد ای گریه صبوح * خون دلی بیا رکه

مستان

مستان وضو کنند خوفی همدانی فقیر گیشی دور بیاف لیغدین اوقات کیچورور باوجود ملازمت رقیب عاشق لیغ زهرمار قیلور بو بیاتلیغ شعرهم آیتور کیم شعر انتظار از بیم تو نیک دلم را پاک سوخت * ای سیمیان امیدوار از وعده یارم هنوز

بازلی ساوجی زیاده افتاده و کم آزار گیشی دور نستعلیق نی یمان بیتماس اول مقدار مشهور دلبرلر بور کیم تون و کون تینی آرام بیقرار و ناشکیب ایردی مگر بر کیته خوجامیلیق دستگاه ایلیتوب کیلتوردی تیغنی اهل اجیقه قرار قیلیب الاتی بر کون یلیک لاریدا رشت بولوب یکی تیشین خسته آچیغ قیلدوم حقیقتا بو بیاتلیغ شعر آیتدی کیم

مکافات ایردی کیم شعر

برقم خانه سوزی ز داغ گوهر * دور از زبرم وصالت میکند در بزم غیر
بازلی آن غمزه زد غارت بود غارتگری * گرد اگر تاراج دین و دل افسون غمزه اش

بیکسی شیرازی کهنه شاعر دور مولانا اهلی شیرازی غیر باریغا ارباب نظم امتحان قیلادیلار اگرچون بر غزل طرح قیلورلار غزلنی بو قطعه سی کوپ مشهور بولدی کیم قطعه

قول آن سخن پرداز کاه از شعر غزل * پنهان نه انه که شاگرد خود غانفه دست کیش
پیر آمده و ناکاه چشم زرجمان افتاد * بر آتی امتحان تکلیف میکرد از اینش
بهانه در دندان کرد دور از پیش رفتن * اگر خواهد گریزد باید کند در تیش

حریفی ساوجی بر شاعر ایمش تیلیبی قطع قطعه‌لری ایرید رفع تکلّم قیلورلردی
چونکه اعتقاد دیدار افزون بار ایردی اول سوزلرکه ایتدی شعر قرار پرور باردی

بو اشعار انکدرکه شهره نظم ایتمش شعر / یار برافراخته قامت رسید
فتنهٔ ارباب سلامت رسید / مهر بسر آن شوخ شهیدان عشق
مژده شمارا که قیامت رسید / مولانا طریفی اول اسم

مذکور بولغان ولایتدین دور بو ایکی بیتنی ایتیپدور کیم شعر

مکن سینه خاکستر شدن سوزنده دل وچه / چه واقف شد که آتش دود از روزن کی آید

عارضی قمی شاعر پیشه دور او روی معنی‌دا مشهور دایردی شعر و طبع

بحثی بار دور شعرلری طور دور کیم بیت / کیتدن بکار غم عشقت زخمیتم و دل
خرابه‌ها یاد وسیلا بهارت / غضنفر ترزین لیغ دور
درد منکشی دور بو ایکی بیت انکدور کیم بیت / بهمت که گهودر دل کرفت چه کنت
کاتش غم عشقم درین بد تاب افتاد / اجل مکنکه قصد جان وصبکم کند
که روزگار رحیست کشان عین داد / غباری جیلانی کماندار

و غبار نویس دور ساز نغمه بیان سو بلا تور بو بیت انکنیکی دور کیم بیت

یار کی بود انکه تغافل کنان گذشت / لیکن طرز آشنائی بیگانه رفت

رضائی کاشی خوش سلیقه کیشی دور ارباب نظم قاشیدا مقبول

القول دور بو ابیات انکنیکی دور کیم بیت / انجیر در نوازن خسم ارکن کاهی کرده

هرگاه

113

هرگاه چمن سبز جانب سیاه شیر کشته / در غنچه تبسم بیسلیم فزون شود
آب حیاتی از تو کسی سبز چون شود / حاضر که انکه جانم زتو دارد محرم
مار فعالیت تو اینجا بود حیران لنجابت / تسکین دل بوعده وصل تو چون توان
در پیش من نشسته و نوبت نام / رضای کرده و ز دیش قصه‌کار عاشق را
بدین بی سبب و باعث کار صد درد کردم / فرزم ایشکا فیده زتاب محبت
اعضای درست و جگر پاره مه بیسنید / مولانا شهودی سبزوارلیغ دور

تحفهٔ طالب علم دور لوند و صاحب مذاق کیشی دور مصاحبتی هم بیان ایرماس

بو ابیات انکنیک دور کیم بیت / غمهای تو زرگ نانخواهم کردن
ما را نفسی رهی نخواهم کردن / بحجه تو اگر چنین بود عمر ابد
یک شب او وفا نخواهم کردن / دوراز تو که آفت خرد باید بود
کمراه خود که نغیر مه آید بود / گرد ز خور همه راست محروقی ها
محروم ز وصل تا ابد باید بود / بو بیت هم انکنیک دور کیم بیت
گر بلبل ریخته باشد نشاط / دست و دلی کو که فراهم کنم

مولانا فراقی طالقان دین دور حافظ قرآن ایردی حسن صوتی هم بار دور
موسیقی علمیغه نسبتی بار بو ابیات انکنیک دور کیم بیت

ای دل بکوی عشق از ارباب باش / بعنی درین بیهٔ انجه باید فرود باش
بکرنکه انچه کرده و نکی ز دل بجو / فارغ ز کر و ز ملک ز کر د باش

کار جهان بر دو جهان آرزو مکن ... بگذر ز قید عالم و آزاده مرد باش

در هم نورد نامه هستی خویش را ... بگذر ز آب دیده و دریا نورد باش

با خشک و تر بساز فراقی درین جهان ... قانع بهر چه میرسد از گرم و سرد باش

ایوب خراسانلیغ دور ابوالبرکه اوغلی دور کیم امیر کبیر علیشیر مجالس النفایس تعریفنده دیمشدر کیم اوبجه بر ذات و بجلا خط ایردی کیم خراسان اهلی ایکلیدین فرار قیلور ایدی آره بولمادیلار بحیث فی انیک کبی آنی بو دورلر کیم دیو شیطان صنعت ابوالبرکه ... و حاجت بهشتین در که والا اوغلی انیک ظرافته مجلس آرا و مضحکه کیشی ایردی استاد میر مرتضی علیه الرحمه بیلکوب مصاحب ایردی بو ابیات اول ایرور کیم

محبت غم مرا از تن بکش ... ارزوان خوف شریکیس ...

زغمره تیغ چه پرسی ز قیامت ... ما ابرهان از خود و خود را ملامت

سوز نهان مرا آن نه دل من داند ... حالت سوخته را سوخته خرمن داند

از دولت خیال تو ام چشم ومال بود ... انکو ارس ... خیال بود

خالدی بو دار آستن مجمع جامعی زنکینک زرنشینی وبوبر آسته خر من بنداری نکینک خو نچینی و بر جلوه کر بولغان ابیات رعنالار نکینک اهلی و بوجه کور اولولغان تذکره ار ... نکینک رعایه اصحاب نظم وارباب طلبه لاری نکینک آثار بو موافق صادقی چون اوزین بوجهه جمعی ایلا

فخ

113

114

خارج بولماغنی دعا کو رباب و بو کروه ذاکری اختصاصی خود داخل بولماقنی سزا تو تماب ... ابیات بیر لکیم مطلع خورشید نینک فره سی او زنیعه بولماس و حسن مطلع ... وز ... دین عاری بری ایرور وشاه بیت در کاهی نینک خاک نشینی با بولماس و مقطع صنف نعال نینک کوز نشینی لیغی ... لیغ قیلیه آلماس بهمه حال عجز و فروتن لیغ عذری بله اختصار قیلوب مرقوم اولونغان ابیات ذار باب نظم صلاح ... بیکورساسید دورکیم موجب مباهات خود نمالیغ و سبب ستایش خود آرایحی

مؤلف بیلجا یا لالار ... وجود ده ... ز غیر یاران ... پیش ... شدم

کرفت جانب اغیار ... ستم کند ... دست ...

بر بستر افکند بیماری ... محبت با ... جوان ... کر ...

در آور ... دل ... یوسف ... خوش ... یادکرد ...

... از کریه تر ... کر کرده این ... آشفته ...

از ما سلام ... روزی رسد که صوفی خلوت نشین شد

نان حلال ... بنام ... یوسف

که دید ... قربان آن ... که چون ... طلب

فرصت ... فدا شوم ... عشق ... که ... د

... دل من ... کند ... ز ...

مپرور برمن جهان شکوه دلارا مرا • اگر کسی پر ز خون جگر بسته ز عشق
غنچه سم او را گل به گوشه دستار نجواه • **من القصیدة**
ای سرو ناز پرور رواق نخل بور • ای عکس بر آئینه روی گمان پر [illegible]
ای فیض صحبت قدم روح آمده • وی نور طلعت تو شب قدر را سحر
از سرعت صعود سحاب آمد تو • جوی از فضای باغ ز آوش سطر
بعد از هزار سال اگر کند و شود • در خشک سال حادثه باران نسیم تر
زنبسان که محض رحمتی به یک ترا • خاصیت [illegible] فیض اندر که ضرر
چون خیز اگر برگ جان بسته شوست • کاذکر کثرت درون نفع چشمه
گردد چمن سموم عتاب تو باشد • سر بر نیاورد ز گریبان باز بر
گویند در بهار نباشند نوا آن • این از زینت است که با نوع نفع و ضر
تا سالها که رسم جدائی بسته اند • از لطف و قهر تست [illegible] و شادی خیر و شر
گر بر حباب بنگری از عین مردمی • یابد لبان ز مردمک از مردمی اثر
شاها بی فلاک کشور گشای تو • سر زد در عجب خاطر من مطلعی دگر
بنفت دمی که جوشش ماتم کند • از خون خصم خلعت سرخ افکند به بر
آئی برون ز رخت فراغت به جدل • زینت دهی تن از زره و سر ز خود زر
در چشم خصم در آمد بلای شود زره • میل کلاه خود ز کوری دو چشم خبر
گردد چو باد باده تیغ تو کشتیار • آمد شد خدنگ [illegible]

هنگام ساز

115

هنگام ساز چرخ شیشه یک نفس • رویاند از زمین جدول پنج پای سر
از جنبش نسیم ظفر گاه آید و ده • چون واکند چنین در فرش تو بال و پر
نصرت زند ز حرکت شهپر نغمه را • سازد پی هلاک عدوی تو حمله گر
در پاکن خصم تو قالب کنند • آثار زر حیات نماند عجب و بر
تجان آهنین سم کردون سپر تو • از بس که کنند روی زمین کاه کرد و فر
چرخ ازلی [illegible] ان خواست خلعتی • سامان دهد ز خاور تا حد باختر
اکنشکان تیغ [illegible] خشونت • گرد از غبار فوج تو [illegible]
من عباس نامه • عزیمت کن راه این داوری
چنین راند رخش سخن پروری • که چون شد سحر روز شد تیغ بند
برآمد برخش سپهر بلند • گریزان شد از رزمگاه سپهر
شب دیو چهره از دم تیغ مهر • درین وقت خورشید انجم سپاه
جهاندار جم جاه یعنی که شاه • بفرمود تا صف روئینه خم
رساند بگوش یلان حرف قم • جدل پیشه مردان پرخاش فن
برآرند رخت فراغت ز تن • سرافراز بفرمود کز خود زر
سرافراز گردند بار دگر • جوانان از داوری بهره مند
شوند از سپر همچو مه هاله بند • بود تا به شمشیر کین دست رس
بدارند از سبزه دست هوس • زجاجی که [illegible] طیار گوش

116

برآرند از چرخ چاچی خروش • سوی زنگ چشمان آشوب دین
نه بینند غیر از زره بعد ازین • سر زلف خوبان بالا بلند
گذارند و گیرند پیچان کمند • بقد بتان میل کمتر کنند
سنانها بخون عدو تر کنند • نگیرند دست جوانان شنگ
کنند آستینها بخون لاله رنگ • بود تا نهال علم جلوه گر
نیارند سرو سهی در نظر • کشند از ره بوستان پای خویش
نجویند جز رزمگه جای خویش • ز گرز و سپر تا نگردند شاد
نیارند از نرگس و گل بیاد • چو باشند خرم شنیدن کینه کوش
نگیرند حرف ترنم بگوش • بترکان خوبان آیین ستیز
نه بینند دیگر بجز تیغ تیز • بود تا علم جلوه گر در میان
چو خوبان کلگیره دامن کشان • تاریخ ختنه جهانبانی صفی میرزا
ز ختنه شاهزاده قدر بلند • شد غنچه بسرخ پدر شاد گونه
هم لاله عمر پرسن کرد قبا • هم غنچه تاریخ کله دور افکند

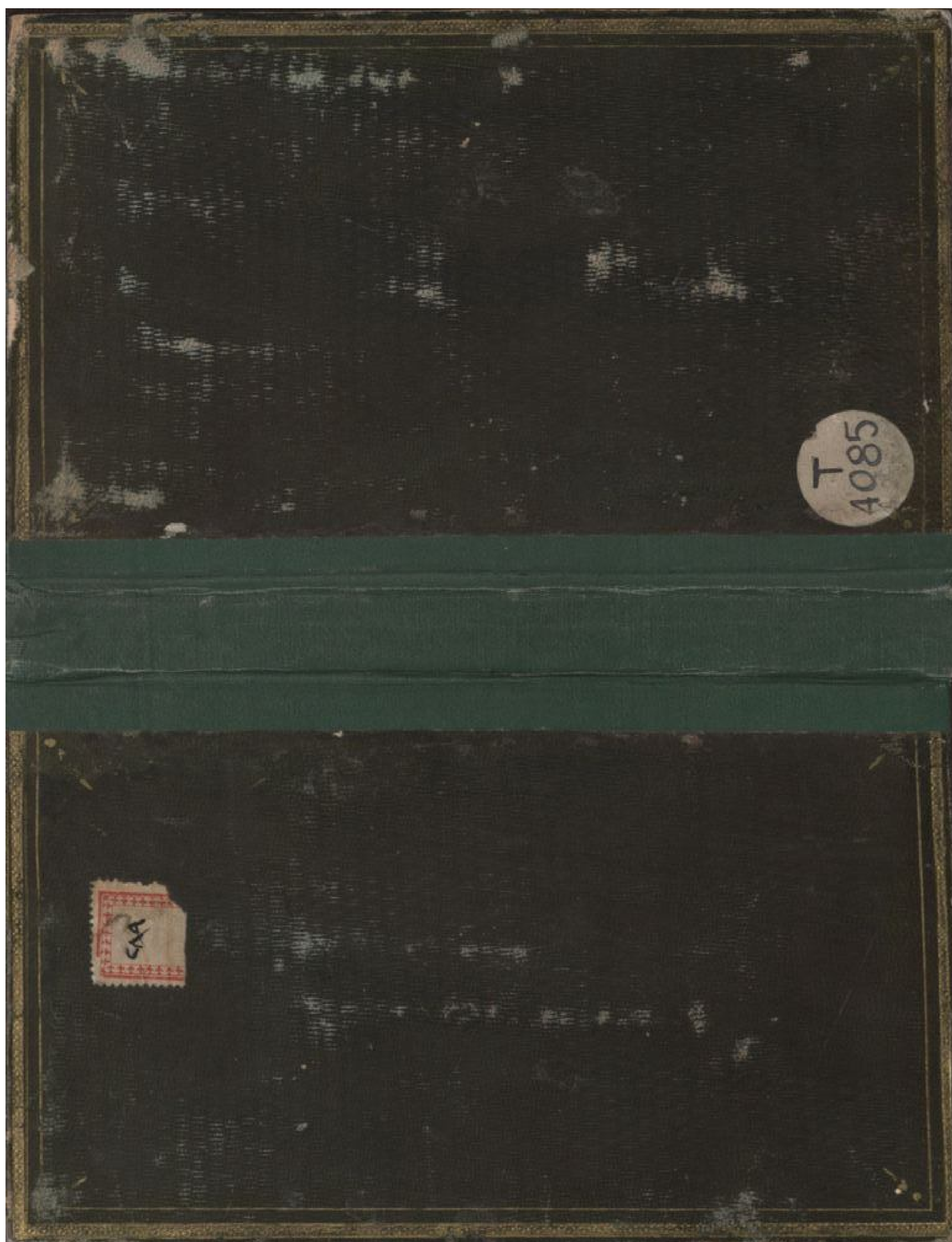
اسقاط لفظ کله از غنچه مقصود بالتمثیل است تم بالخیر والسعادة

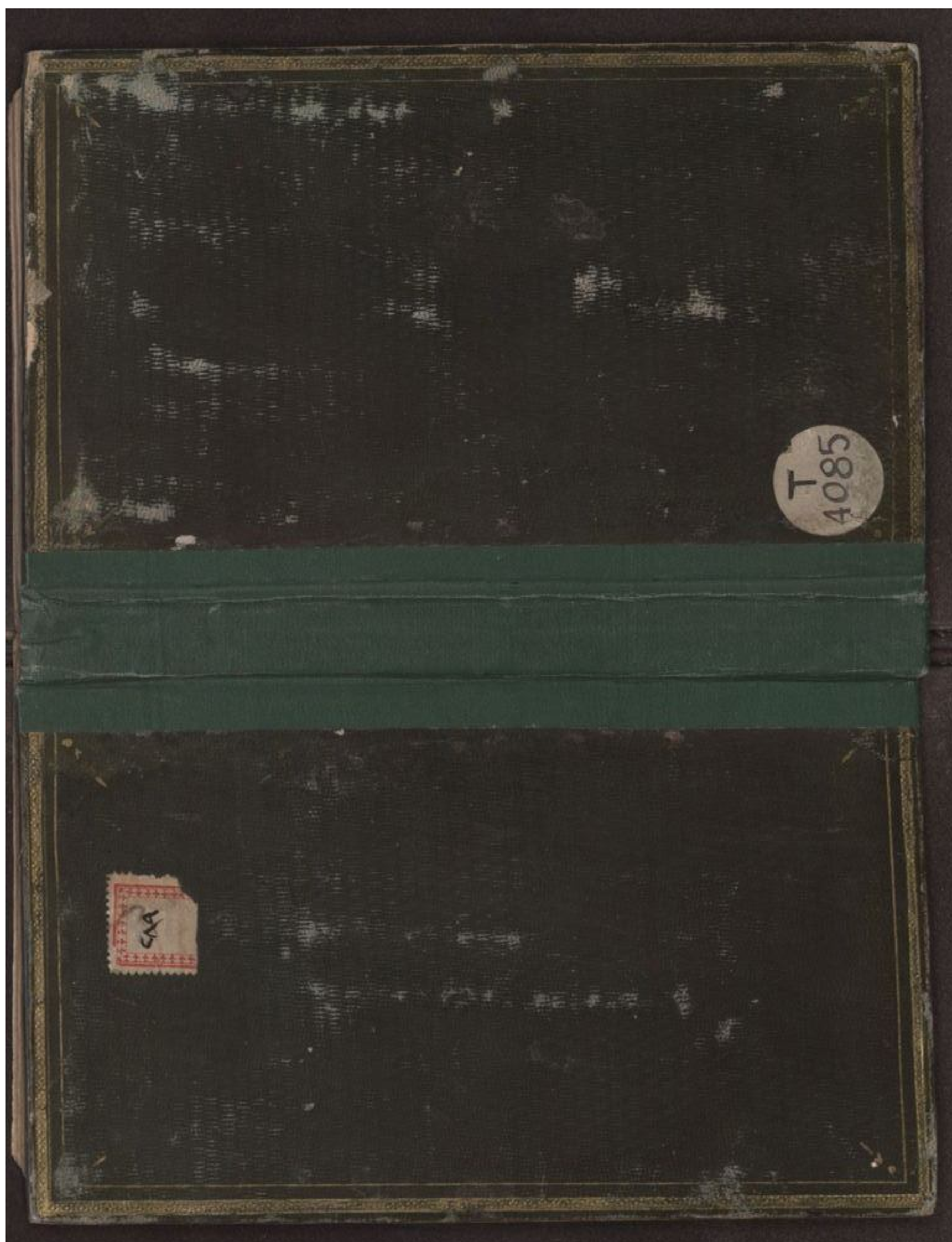
قطعه برای تاریخ اختتام کتابت

یازلدی بو نسخه صادقی تبارک الله • رقیمی افندیه تشنه اولدی گوکلی هیچ
گوزیجه هاتفی تمامنی اینکه تاریخ • دیدی کتاب خوبی بلل برلی هیچ

فی سنة
١٠١٦

115

T
4085

T
4085

ÖZGEÇMİŞ

21 Eylül 1982 tarihinde İstanbul-Kadıköy'de doğdum. 1992 yılının Ekim ayında Hacettepe Üniversitesi'nin düzenlemiş olduğu ilkokullar arası Türkiye genelinde "Dengeli Beslenme" konulu kompozisyon yarışmasında birincilik ödülü aldım. Ödülü aldıktan bir yıl sonra (1993), okumakta olduğum Mustafa Aykın İlkokulu'nu bitirdim. Aynı yıl Melâhat Şefizâde İlköğretim Okulu'na girdim ve 1996 yılında bu okuldan mezun oldum. Lise öğrenimimi ise Göztepe İhsan Kurşunoğlu Lisesi'nde 1999 yılında mezun olarak tamamladım. 2000 yılının Eylül ayında İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü'nü kazandım. Tamamlamış olduğumuz 2003-2004 öğrenim yılının sonunda ise konsevatuar ikincisi ve bölüm birincisi olarak mezun oldum. Mezun olduğum sene Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans programına başladım ve 2006-2007 öğrenim yılının sonunda bu eğitimimi de tamamladım. Şu anda yine Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Bilim Dalı'nda Doktora öğrencisiyim. Üniversite yaşamım boyunca çeşitli dergilerde yayınlanmış makalelerim şunlardır:

YAYINLANMIŞ MAKALELERİM:

- Müzikoloji Nedir; "Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı-Hakemli Kitap", s. 181-187, S. 132, Haziran 2001, İstanbul.
- Bir Motifti Pazarola Hasan Bey (Osmanlı harflerinden yeni Türk harflerine çeviri), "Motif Halk Oyunları Dergisi", İstanbul 2001, s. 28-31, S. 26.
- Geçmiş Zaman Olur Ki (Osmanlı harflerinden yeni Türk harflerine Antiye [Kartpostal] arkasından çeviri), "Motif Halk Oyunları Dergisi", s. 36-37, S. 28, İstanbul 2002.
- Girift-Unutulmuş Bir Nefesli Saz, "Shell İlgi Dergisi", s. 11-13, S.106, İstanbul 2003.
- Ali Emîrî Yazma Eserler Bölümünde Adı Bilinmeyen Bir Güfte Mecmuâsı; "Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı-Hakemli Kitap", s. 217-234, S. 145, Ağustos 2003, İstanbul.
- XIII. Yüzyıl ve Öncesi Türk Müziği; "Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi", s. 16-19, S. 201, Eylül 2003, İstanbul.

YAYINLANMIŞ KİTAP:

Kuşoğlu, Oğuzhan, *Mir Muhsin Nevvâb'ın Vuzûhu'l-Erkam Adlı Risalesi ve Şerhleri*, İslâm Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı (İSAR), İstanbul 2009.